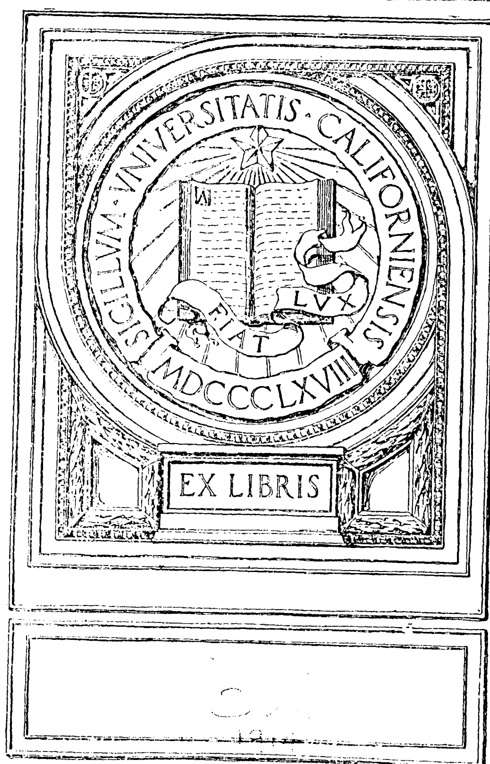

UC-NRLF
$C 224 384

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

DICCIONARIO

ESPAÑOL-BISAYA

PARA LAS PROVINCIAS DE SÁMAR Y LEYTE,

COMPUESTO

POR EL

M. R. P. Fr. Antonio Sánchez de la Rosa,

RELIGIOSO FRANCISCANO.

CORREGIDO Y AUMENTADO

POR EL

R. P. Fr. Antonio Valeriano Alcázar,

DE LA MISMA ORDEN.

TERCERA EDICIÓN

MANILA

IMP. Y LIT. DE SANTOS Y BERNAL

Echagüe, 329-331, Santa Cruz.

1914.

A modo de prólogo

Para saber apreciar la utilidad de una obra cualquiera, preciso es conocer á fondo las ventajas y beneficios que puede reportar á la sociedad para la que se escribe. Bajo esta consideración, no dudamos afirmar que los Diccionarios **Español-Bisaya** y **Bisaya-Español,** escritos y publicados por el M. R. P. Fr. Antonio Sánchez de la Rosa, franciscano, hijo de la Provincia de San Gregorio Magno de Filipinas, son obras de utilidad incalculable, de ventajas indiscutibles, é inmensos beneficios. No es nuestro ánimo dar mérito á quien no lo tiene, ni rendir culto de admiración á cualquier escritor, nada más que porque escribe; al elogiar dichos Diccionarios, creemos rendir culto á la verdad, pues quien bien considere la constancia, los trabajos, los desvelos y, sobre todo, el amor del referido Padre á la literatura bisaya, no podrá menos de convenir con nosotros en que tal constancia, trabajos, etc., hacen al Autor acreedor á la eterna gratitud, no sólo de las provincias de Sámar y Leyte, sino de todo filipino, amante del bien general de su país. Porque no se trata de una obra cualquiera, de un libro *ex libris*, de los muchos que corren en la república literaria como ejemplares heterogéneos, á los que muy bien se les puede aplicar aquello de *e pluribus unum*; se trata nada menos que de una creación, si así puede decirse, pues sabido es que los Diccionarios **Español-Bisaya** y **Bisaya-Español,** únicos en su género, son obras exclusivamente propias del virtuoso é infatigable escritor bisaya, P. Sánchez. Él mismo, con una sencillez propia de las almas grandes, que su grandeza ignoran, nos lo dice sin faltar á la humildad que le caracterizaba, antes al contrario, con tales palabras se expresa, que revelan muy bien el bajo concepto que tenía formado de su obra. Dice así: "Querido lector: el presente Compendio **Bisaya-Español** es producto de mi estudio, desvelos y constancia. El modo de que me he valido para formar el presente Compendio, es el siguiente: Cuando yo oía algún término bisaya, lo apuntaba, con la traducción al castellano, que, según mi parecer, tenía, informándome después y tomando datos al efecto, y de esta manera formé varios apuntes ó borrones. Ahora, si yo no he sabido dar á cada término su verdadera y genuina significación, mía es la culpa." ¿Se quiere mayor modestia en un escritor, que compuso sus obras después de treinta años de permanencia continua en las provincias de Sámar y Leyte? Con verdad puede decir á continuación: "mas estoy bastante seguro que todos los términos que se hallan en esta obrita, los usa el bisaya....." (1)

No obstante el mérito indiscutible de tales obras, nos ha parecido conveniente, por lo que respecta al Diccionario **Español-Bisaya,** suprimir en la presente edición ciertas palabras que sólo se usan en ciertas regiones ó provincias de Castilla, como también las anticuadas, porque, creemos, que tales palabras, no sólo son innecesarias, sino que se prestarían á engendrar confusión, y hasta serían ininteligibles, á veces, á los filipinos que se propusieran aprender el hermoso idioma de Cervantes, valiéndose de este Diccionario. En cambio, hemos aumentado otras usuales y generales en la literatura castellana, procurando traducirlas al bisaya del mejor modo posible. Si hemos acertado ó no, júzguelo el lector, á quien podemos asegurar que si la intención bastara por sí sola, nuestro trabajo sería el más perfecto y acabado, debido á la que nos ha llevado á corregir y aumentar los Diccionarios del M. R. P. Fr. Antonio Sánchez de la Rosa.

EL CORRECTOR.

(1) Al Lector. Diccionario Bisaya-Español. Edic. del 1895.

EXPLICACIÓN DE LAS PRINCIPALES ABREVIATURAS

a.	Activo.	*Hist.*	Historia.
adg.	Adagio.	*indet.*	Indeterminado.
adj.	Adjetivo.	*interj.*	Interjección.
adv.	Adverbio.	*interrog.*	Interrogativo.
adv. de afir.	Adverbio de afirmación.	*loc.*	Local ó locución.
adv. de neg. c. l. t.	Advertir de negación, cantidad, lugar, tiempo.	*m.*	Masculino.
art.	Artículo.	*Mar.*	Marinería.
Art. y Ofi.	Artes y Oficios.	*Mat.*	Matemáticas.
Carp.	Carpintería.	*Med.*	Medicina.
Cir.	Cirugía.	*Mit.*	Mitología.
Com. ó com.	Comercio ó comercial.	*mod. adv. ó adv. m.*	Modo adverbial ó adverbio de modo.
expr.	Expresión.	*Mont.*	Montería.
f. ó fem.	Femenino.	*Mús.*	Música.
fam.	Familiar.	*num. ord.*	Numeral ordinal.
fig.	Figura.	*pat.*	Partícula.
fr.	Frase.	*pl.*	Plural.
genit.	Genitivo.	*p. p.*	Participio pasivo.
Geog.	Geografía.	*poes.*	Poesía.
Geom.	Geometría.	*prep.*	Preposición.
Gram.	Gramática.	*pronom.*	Pronombre.
		r. recip.	Regular. recíproco.
		Teol.	Teología.
		térm.	Término.

vid. ó Vid. . . . . Véase.

DICCIONARIO

HISPANO-BISAYA

DE LAS PROVINCIAS DE SÁMAR Y LEYTE.

A

A. Primera letra del abecedario castellano, y de las vocales. Siyapa nga letra san abecedario nga quinatsila, ug san mga sinisiring nga mga vocal.

A. *prep.* Sa, san. Denota el cumplimiento de la acción del verbo, y esto, ya preceda á nombres, ya á otros verbos en infinitivo. Naasoy san nasusugo san verbo úg ini, bisan cún magoona siya sa mga nombre, cùn sa iba nga mga verbo sa infinitivo. v. g. Respeta *á* los ancianos. Pagtahud ca *sa* mga tigurang. Me enseñó *á* leer. Guintutduan aco niya *sa* pagbasa.—Indica la dirección que lleva ó el término á que se encamina alguna persona ó cosa. Naasoy san tadong cún ngain an tinatadong san tauo cún iba pa. v. g. Voy *á* Roma. Macadto aco *sa* Roma. Voy *á* palacio. Macadto aco sa palacio. Llevo esto *á* tu padre. Guindadara co ini *sa* imo amay.—Determina el lugar ó tiempo en que sucede alguna cosa. Naasoy san lugar cún tiempo bá nga igtututuman sin anó man. Le cogieron *á* la puerta. Hindac-pan siya *sa* puerta. Firmaré *á* la noche. Pipirmahan co onina *san* gab-i.—Determina así mismo la situación de personas ó cosas. Naasoy man san hinmumutangan san tauo cun iba pá. *A* la derecha del rey. *Sa* too san hadi. *Á* oriente, *á* occidente. Dapit *sa* casirangan, *sa* calondan.—Nota: la preposición *á* se suple asimismo en el dialecto bisaya con las partículas que respectivamente entren en la formación de los verbos; y en los numerales con la partícula *tag* antepuesta, á la que se antepone algunas veces *sa* ó *sin*. Nangangabayo sira. Van *á* caballo. Nagabactas sira. Van *á* pié. Tinagan cami *sin tag* caruhaan capisos. Nos dieron *á* veinte pesos.

AB

Abab. *m.* Bariga nga moros sa mga pagsacay.

Ababa. *f.* Banua nga amapola.

Ababol. *m.* Banua nga amapola.

Abacá. *m.* Abacá.—Caabac-han.—Abacá tejido. Garas, guinaras, cubal; halong.—Abacá fino.—Nahot.—Abacá dispuesto ya para tejer. Dogoton.—Abacá, ó sea fruta del abacá. Agotay.—Abacá muy blanco. Samoro.—Grueso y recio. Biquil.

Abacería. *f.* Tendahan.—Tianggui, tiangguian.

Abacero, ra. *m. y. f.* Paratienda, parabaliguia sin suca, lana, isda, ug iba pá.

Abacial. *adj.* An tungud ó canan abad nga po-noan.—*m.* An tungud ó canan san pagcaabad.

Abad. *m.* Ponoan san mga monjes.

Abadejo. *m.* Isda nga abadejo. Tansi nga abadejo.

Abadengo, ga. *adj.* An tungud ó canan pagca-abad.—*m.* An tungud ó canan abad, an manggad, an mga tuna, etc.

Abadernar. *á Mar.* Pagpacarig-on ó paghigot sin mga pisi.

Abadesa. *f.* Ponoan nga babaye sa mga binocot.

Abadía. *f.* Pagcaabad, pagcaponoan.—Singbahan, balay san abad.—Mga tuna, Manggad san abad.

Abadiato. *m.* Pagcaabad.

Ab Aeterno. *loc. avd. lat.* Tican sa caguihaponan.—Tican sa cadugayan cùn sa dugay ná nga tiempo, ticang san tinicangan nga uaray tinicangan.

Abajadero. *m.* Baquilid.

Abajar la cabeza. Tongoc, dongo tamod, docó. Hacer reverencia. Pagdoco.
Abajar los pantalones, etc. Lusdac, paghubo sin sarual.
Abajarse, Humillarse. Caob, pag obo, pagpaobos.
Abajarse, Inclinarse. Yocbó, caób.
Abajeña, ño. *adj.* Tauo nga taga baybay.
Abajo. *avd. l.* Sa obus.—Sa ilarum.—Sa sirong, sa ingud.
Abalado da. *adj.* Lagtuc; bucagan.
Abalanzar. *a.* Patimbang.
Abalanzar. *a.* Pagticuang.—*r.* Curahao; curamag; curamhag; dagpa; damhag; damlag; daphag; dasmag; sarapoc; damag.
Abalanzarse el perro. pagondoc.
Abalar. *a* Pagcayabcayab.
Abalear. *a* Pagháha, pagpacpac, pagpalid sa hangin.
Abaleo. *m.* Pagháha, pagcaháha.
Abalienar. *a.* Omaya, paomaya.
Abalorio. *m.* Baga cuentas; totohogon: dao liso nga salamin.
Aballestar. *a.* Mar. Pagbotong; pagtisar; paghogot.
Abandalisar. *a.* Pagpaalsa sa mga tauo.—*r.* Pagalsa, rimoc.
Abanderado. *m.* Paradara sin bandera.
Abanderamiento. *m.* Pagcarauat sin bandera.
Abanderar. *a.* Pagcarauat sin bandera.—Pasacop sa bandera sin lain nga guinhadian.
Abanderizador, ra. *adj.* Macarimoc, macasamoc.
Abanderizar. *a.* Pacarimoc, pacasamoc.
Abandonamiento. *m.* Pagbaya; pagcabaya.
Abandonar. *a.* Pagbâya.—*r. fi.* Pagraut sin pamataasan.
Abandonar las aves á sus pollos. Tarin.
Abandonar al compañero. Tarocso.
Abandonar el caracol su concha. Holua, huralua.
Abandono. *m.* Pagbaya; pagcabaya.
Abanicar. *a.* Pagpaypay; pagpahpah; pagcuyab; pagapayud.
Abanicazo. *m.* Pagdabal sin paypay; pagdabal sin pahpah.
Abanico. *m.* Paypay; pahpah, cuyab, apayud.
Abaniqueo. *m.* Pagpaypay sin ag sub; pamaypay.
Abaniquero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga paypay.—Parabaliguia sin mga paypay.
Abanto. *adj.* Todo nga mailao.
Abanto. *m.* Tamsi nga masugad sin banug.
Abaratar. *a.* Pagiban, pagtoros san bale.
Abarca. *f.* Sapin nga anit nga uaray pá gamusa.
Abarcado, da. *adj.* An may sapin nga anit nga uaray pá gamusa.
Abarcador, ra. *adj.* Mangongonmol.—Mangangacus.
Abarcadura. *f.* Cacomol, pagcacomol.
Abarcamiento. *m.* Cacomol, pagcacomol.
Abarcar. *a.* Pagcomol; paggamal.—*fig.* Sarangapan.—*fig.* Pagacos; paghorot; caba.—Mont. Pag libut.—*fig.* Pag loob.—Quien mucho abarca, poco aprieta. *ref.* An buot magidadamo, nauauarayan lugud.
Abarcar el cuerpo. *v.* Cop cop.
Abarcar mucho. *v.* pag acop. acop.
Abarcia. *Med.* daco gud nga gutum.
Abarcón. *m.* Baca baclao nga puthao nga gamit sa mga coche.
Abarloar. *a. Mar.* Pagpaharani; pagdooc cun dao sacayán.
Abarquillado. da. *adj.* Liniliquid.
Abarquillamiento. *m.* Pagliquid.
Abarquillar. *a.* Pagliquid.
Abarracarse. *r.* Pagsolod, pagsirong sa mga payag.
Abarraganamiento. *m.* Pagcamansebado.
Abarraganarse. *r.* Pagmansebado
Abarramiento. *m.* Pagbatac sin macosog.
Abarrancadero. *m.* Calagayan, (calaguian), lubugan, halbo, cahalboan; caloyonloyonan.—*fig.* Caolangan, cacurian, cataragman.
Abarrancar. *a.* Paghimo sin mga cahalboan.—Holog sin caholboan.—Pagpalagay san tuna.—*Mar.* Pagbara, pagsanglad an sacayán sa hanang cún sa baras bá.
Abarrar. *a.* Pag batac nga macosog.
Abarrisco. *avd. m.* Tigda, sin tigda.
Abarrotar. *a.* Pagpadlong, pagpacarig-on sin mga barrote.—*Mar.* Pagsiol.—Pagsigo.—Pagsangal.—Pagbangil.
Abarrote. *m. Mar.* Igsasangal; igsisiol; ibabangil.
Abarse. *v.* Iuas, isol.
Abastadamente. *avd. m.* Damo gud, ora ora sin damo.
Abastamiento. *m.* Cadamo., pagcadamo.
Abastante. *adj.* Damo.—Angay, igo.
Abastanza. *f.* Cadamo, pagcadamo.—*adv. c.* Sadang, casadangan gud.
Abastar. *a.* Pagtima, pagandam; pagsangcap.—*n.* Sadang.
Abastecedor, ra. *adj.* Maninigayon.—*s.* Paratima, Paraandam.—Parabaliguia.
Abastecer. *a.* Pagtima, pagandam, pagsangcap sa manga quinahanglan.—Pagba liguia.

Abastecimiento. *m.* Pacatima, pagcasangcap.—Catima, casangcap.

Abastionar. *a. Mil.* Pagcota magsugad sin baluarte; paghimo sin manga baluarte cay pagpacarig-on.

Abasto. *m.* Caraónon, pagtima sin manga caraónon.

Abatanar. *a.* Pagbayo, pagpilpig sin género, sin dogoton nga abaca.—Pagbunal.

Abate. *m.* Tauo nga nacarauat san manga orden nga menores, ug halipot an iya biste: interj. iuas ca dida.

Abatidamente. *adv. m.* Sa pagpaobus gud.

Abatido, da. *adj.* Obus, macalolooy, taramayon.

Abatimiento. *m.* Paglugus; pagdaug.—Paglugus; padaug.—Camaluya.—Pagpaobus.

Abatir. *a.* Pagdaog.—Daugdaug.—*v.* Padaog.—Paobus.—Quigpos.—Pagpaobus.—Pagtamay.—*Mar.* Pagiban san cadaco san mga bariles etc.—*Mar.*—Palid, in pinapalid an sacayán.—*v.* Habobo an paglupad cúndao banug.

Abdicación. *f.* Pagbaya, pagpahucas sin catungdanan.—Carig-onan san pagbaya ó pagpahucas san catungdanan.

Abdicar. *a.* Pagbaya, pagpahucas sin catungdanan.

Abdomen. *m.* Tiyan.

Abdominal. *adj.* Ang tungud ó canan tiyan.

Abecé. *m.* Abecedario.—*fig.* Pagticang pá lá sin pagaram.—No entender el abecé. *fr. fig. y fam.* Tapang caopay,

Abecedario. *m.* Ang mga letra a. b. c. etc.

Abedul. *m.* Cahuy nga abedul.

Abeja. *f.* Potiocan.—Lig-uan; quiuot.

Abejas que hacen casa en tierra. Buliganay.

Abertura entre tabla y tabla: Tanghal tocal.

Abertura de faltriquera. Liap. Liang.

Abejar. *m.* Potiocan.—Odlan.

Abejarrón. *m.* Buyog.—Alingboboyog; —buliganay.

Abejarruco. *m.* Tamsi nga madaguit sa mga potiocan. Tauo nga taramayon.

Abejera. *f.* Potiocan.—Odlan.—Tanum nga itarambal.

Abejero. *m.* Tag-ada sin potiocan.—Tamsi nga madaguit sa mga potiocan.

Abejón. *m.* Potiocan nga lalaqui.—Buyog. Paiyac.

Abejorro. *m.* Buyog; alingbubuyog.

Abejuela. *f.* Potiocan nga gutiay pá:—Poropotiocan.

Abejuno, na. *adj.* Potiocanon; an tungud ó canan potiocan.

Abelmosco. *m.* Banua nga abelmosco.

Abella. *f.* Potiocan.

Abellacarse. *r.* Pacalorong, pacatapang.

Abellar. *m.* Potiocan.

Abellero. *m.* Tag-ada sin potiocan.

Abellotado, da. *adj.* Binonga.

Abenuz. *m.* Bantulinao.

Abeñola. *f.* Piroc.

Abeñula. *f.* Piroc.

Aberengenado, da. *adj.* Tinarong; masugad sin tarong.

Aberración. *f.* Baga catuyao.—Pagsala, pagsayop, an hunahuna cún an mga balatian.

Abertal. *adj.* Tuna nga madali ó masayon mabutac.

Abertura. *f.* Pagabre; pagocab; pagocang.—Loho, calohoan.—Lungag, calungagan.—Cabutacan.—Gutac, cagutacan.—Casuguran—.Gaha; uanguang; gahab: gahac, gahacgahac; guha, guihaguiha; luad, caluaran; liac, caliacan.—Sima sin harigue.—Inaabquilan cún dao sacayan—Duliat, caduliatan.

Abestiado, da. *adj.* Minananap; masugad sin mananap.

Abestola *f.* Icacaros san tuna nga nadocot san arado, etc.

Abetal *m.* Caabetohan, mga cahuy nga abeto.

Abete. *m.* Cahuy nga abeto.

Abetinote. *m.* Taguc sin cahuy nga abeto.

Abeto. *m.* Cahuy nga abeto.

Abetuna. *f.* Saringsing sin cahuy nga abeto.

Abetunado. da. *adj.* Masugad sin betún.

Abetunar. *a.* Pagbuli; pagpintar sin betún.

Abey. *m.* Cahuy nga abey.

Abiar. *m.* Tanum nga mansaniya.

Abierta. *f. vid.* Abertura.

Abiertamente. *adv. m.* Dayag caopay, sayud gud.—Sin uaray pagtago nga ano lá.

Abierto, ta. *p. p.* Inabrihan, inocangan.—Binuca.—Binuclad.—Patag, uaray mga buquid.—Uaray mga caolangan; uaray macacaolang.

Abierto de piernas. Bicangcangan.

Abietino. *m.* Taguc sin cahuy nga abeto

Abigarrar. *a.* Pagborocboroc.—Pagcalatcat.

Abigeato. *m.* Pagcauat sin mga hayup.

Abigeo. *m.* For. Macauat sin mga hayop.

Abigero. *a.* Macauat sin mga hayop.

Abigotado, da. *adj.* Bongoton.

Ab initio. *loc. adv. lat.* Ticang sa tinicangan.—Maiha ná.
Ab intestato. *loc, adv. lat.* Uaray pagtestar.
Ab irato. *loc. dav. lat.* Sa pagcasina gud.
Abismal. *adj.* An tungud ó canan calhiladman.—An tungud sa infierno.
Abismar. *a.* Pagholog sa cahiladman.—*fig.* Paobus.—*fig.* Pagpaobus.
Abismo *m.* Cahiladman.—Infierno.
Abitaque. *m.* Guipat.
Abitar. *a.* Mar. Paghigot.
Abiscochado, da. *adj.* Masugad sin biscocho.
Abjuración *f.* Pagpahauli cún pagsumpa nga pagbaya san mga casaypanan nga patuc san toloohan nga católica.
Abjurar. *a.* Pagpahauli cún pagsumpa nga pagbaya san mga casaypanan nga patuc san toloohan nga católica.—Pagbasul cún pagpahauli san guinsumpaan nga sayop.
Ablacación. *f.* Pagocab ug pagagbon an tuna san pono san cahuy cún tanum.
Ablación. *f. cir.* Paglaplap; paghilap; pagbulag cún pagotub bisan ano nga bahin san lauas.
Ablactación. *f.* Palutas, diri ná pasoso.
Ablactante. *adj.* Macacalutas.
Ablactar. *a.* Paglutas.
Ablandabrevas. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga uaray polos.
Ablandador, ra. *adj.* Macacahomoc, macacayomo macacalomo; macacayono.
Ablandadura. *f. vid.* Ablandamiento.
Ablandahigos. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga uaray polos.
Ablandamiento. *m.* Cahamoc, cayomo, calomo, cayono; pagcahomoc, etc.—Camahomoc, camayomo, camalomo, camayono; pagcamahomoc. etc.
Ablandante. *p. a.* Macahomoc, macayomo macalomo, macayono.
Ablandar. *a.* Paghomoc, paglomo, pagyomo, pagyono, pagyonoyono, pagbánug.—Pagpahomoc, pagpalomo, pagpayomo pagpayono—*fig.* Pagiban san casina, etc. —Pagaramaran. — Comos, comoscomos; hanog.—Pagabo cún dao cubal.
Ablandativo, va. *adj.* Macacahomoc, mamacacayomo, macacalomo, macacayono.
Ablandecer. *a. vid,* Ablandar.
Ablano. *m.* Cahuycahuy nga abellano.
Ablativo. *m.* Icaunum nga caso san declinación.
Ablución. *f.* Paghugas.—Pamusa; paghinsao.—Paghunao.
Abnegación. *f.* Pagbaya nga ticang sa buot san mga cairib-gon ug iba pá mán.—Pagpaobus.
Abnegar. *a.* Pagbaya, pagdiri nga ticang sa buot san mga cairıb-gon ug iba pá.—*r.* Paobus.
Abobado, da. *adj.* Baga lorong, dongo, culang-culang, bongug.
Abobamiento. *m* Calorong, pagcalorolorong; cadongo. pagcadongo; caculangculàng, pagcaculangculang; pagcabongug.
Abobar. *a.* Pacalorong; pacadongo; pacabongug.—*r.* Lorong; culangculang; dongo; bongug.
Abocación. *vid.* Abocamiento.
Abocamiento. *m.* Pagpang-it; pagcapangit.—Pagpaharani.
Abocar. *a.* Pagpang-it.—Pagbangga.—Pagharani, pagdooc.—*n. Mar.* Pagharani, pagtiticang sin pagsolud sin sabang, casuguran, pondohan, etc.
Abocardado, da. *adj.* Haluag an baba ó ganggang.
Abocardar. *a.* Pagpapahiluag an baba, ganggang, loho, etc.
Abocinado, da. *adj.* Haluag an ganggang sin arco sa luyo la.
Abocinar. *n. fam.* Hipacolob, pagpahataas, pagpahiluag.
Abochornar. *a.* Paso, alindanga.—*fig.* Pagpacaalo.—*r.* Pagcalaya an mga tanum, etc.
Abofeteador, ra. *adj.* Matampalo; matampaling.—*s.* Paratampalo; paratampaling, paraapling.
Abofetear. *a.* Pagtampalo; pagtampaling, pagapling.
Abogacía. *f.* Pagcaabogado, catungdanan sin abogado.—*fig.* Pagcacamanabang.
Abogable. *ad.* sandang tabangon.
Abogada. *f. fig.* Mananabang, magarampó, mangangaco, paraogop, mamumulig.
Abogado. *m.* Abogado.—*fig.* Mananabang, magarampo, mangangaco, mamulig etc.
Abogador. *m.* An sinusugo sin pagpatauag, paradapit.
Abogamiento. *m.* Pagtabang, pagbulig, panabang.
Abogar. *n.* Pagtabang, pagbulig, pagtambulig. Pagpangaco, pagpangogup.
Abohetado. da. *adj.* Nahubag; hinubag.
Abolengo. *m.* Guinicanan.—*for* Bilin.
Abolición. *f.* Pagpaondang, pagdiri, pagbaya san daan nga sugo., batasan; etc.
Abolicionista. *s.* An maruyag nga macuha ná an pagcaoripon.
Abolir. *a.* Pagpaondang, pagdiri pagbaya san daan nga sugo, batasan, etc.—Pagpapara.

Abolongo. *m. vid.* Abolengo.
Abolorio. *m. vid.* Abolengo.
Abolsado, da. *adj.* Masugad sin bolsa. Coros coros *fig.* Borobolso, conot conot.
Abolladura. *f.* Gopoc; tomboc.
Abollar. *a.* Gopoc; tomboc; pil-ooc; piuoc.
Abollonar. *a.* Pagpatomboc.—*n.* Bot.Panaringsing.
Abominable. *adj.* Durum-tan, tacús pagdum-tan.
Abominablemente. *adv. m.* Pagdomot gud.
Abominación. *f.* Cadomot, pagcado mot.—Pagpasipara.—Cadorum-tan.
Abominar. *a.* Pagdomot.—Pagpasipara.—Paglicay san mg̃a maraut. Pagmaraut.
Abonable. *adj.* Sadang pagpacaopayon.—Sadang pagmatuoron.—Sadang pagpiaran.—Sadang pagbaydan.
Abonado, da. *adj.* Sadang tapuran, sadang piaran.—*m.* y. *f.* An nagbayad ná guidaan cùn sa pagtambong sa mg̃a teatro, etc.
Abonador, ra. *adj.* Mapiar.
Abonamiento. *m.* Pagpiar; pagpacaopay.
Abonanza. *f.* Camalinao.
Abonanzar. *n.* Linao.—Hurao.
Abonar. *a.* Pagpiar. Pagpacaopay.—Agr. Pagabono, pagagbon.—Pagbayad.
Abonaré. *m.* Carig-onan basi mauaray cacurian san pagbayad.
Abondadamente. *adv. m.* Damo gud.
Abondado, da. *adj.* Damo.—Manggaran, mahura.
Abondamiento. *m.* Cadamo, cahura.
Abondar. *n.* Damo; dagma, paghura pagdamo.
Abondo. *m.* Cadamo.
Abondo. *adv. m. fam.* Damo gud.
Abondosamente *adv. m.* Damo gud. etc. etc.
Abondoso, sa. *adj.* Damo.
Abono. *m.* Pagbayad.—Abono ng̃a mao an iguinaagbon sa tuna.
Aboñón. *m.* Aguian san tubig.
Abordador, ra. *adj.* Mabangga.—Masonggo.
Abordaje. *m. Mar.* Pagbangga.—Pagsong go.—Pagtoles,
Abordar. *a.* Pagbangga.—Pagsonggo.—Paghapit. pagdoong sa doroong̃an. sa pondohan, etc.
Abordo. *m. Mar.* Pagbangga.—Pagsonggo.
Abordonar. *n.* Pagsongcud, pagtongcud.
Aborigen. *adj.* Dinhianon, dinhion tuminongnong.
Aborrachado, da. *adj.* Pula caopay, baga inhubog hubog.
Aborrascarse. *v.* Onos; madlos.
Aborrecedero, ra. *adj.* Doromotan, durum-tan tacús pagdum-tan.
Aborrecedor. a. *adj.* Madomot, madomoton, madurum-ton.
Aborrecer. *a.* Pagdomot paghomot.—Paglicay, paglicao.—Pagbaya.—Aros.
Aborrecible. *adj.* Doromotan, durum-tan, tacús pagdum-tan, tacús paghomotan.—Ang̃ay licayan.
Aborreciblemente. *adv. m.* Pagdomut gud.
Aborrecido, da. *adj.* Mang̃alas.—*p. p.* Guindudum-tan.
Aborrecimiento. *m.* Pagdomot, paghomot; cadorom-tan.—Burang.—Paglicay.—Cang̃alas,
Aborregarse. *r.* Pagdampug, pagarum.
Abortamiento. *m. vid.* Aborto.
Abortar. *a.* Purac.—Auac.—Cuha; holog —Bogto; hono, pagcapunit.
Abortivo, va. *adj.* An matauo san diri pa ayao an siam ca bulan.—Macacapurac; macacaauac, macacacuha.
Aborto. *m.* Capurac, caauac.—Cacuha; caholog.—Binogto; guinbogto.
Abortón *m.* Hayop ó mananap ng̃a matauo san diri pá ayao an siam ca bulan. —Anit sin nate ng̃a carnero ng̃a natauo san diri pá ayao an siam ca bulan.
Aborujar. *a.* Paglabag labag; pagpalabag labag.
Aborujarse. *r.* Corompot; corigmos.
Abotagamiento. *m.* Hubag; pagcahubag, cahubagan.
Abotagarse. *r.* Hubag; latud.
Abotinado, da. *adj.* Masugad sin sapin ng̃a botitos.
Abotonador. *m.* Garamiton ng̃a gamit sin pagbotones ó pagpingquit.
Abotonadura. *f.* Cabotonisan, mg̃a boto nes, mg̃a pacút.
Abotonar. *a.* pagbotones; pagpiguit, pagpingquit; Pagcopit.—*n.* Pagbocol, panarin sing, pagpacut.
Abovedar. *a.* Pagalcoba.
Ab ovo. *loc. adv. lat. fig.* Ticang sa tinicang̃an cun sa cadugayan ná ng̃a tiempo.
Aboyado, da. *adj.* An tuna ng̃a iguinpeprenda opud an mg̃a hayop ng̃a gamit sin pagquiua.
Aboyar. *a.* Pagbalisa.—Pagpalutao.
Abozalar. *a* Pagbang̃ot.
Abra. *f.* Casuguran; pondohan.—Cabutacan sin tuna.
Abracijo. *m. fam.* Pagabraso; pagcopcop
Abrahonar. *a. fam.* Pagcaput sa butcon
Abrasador, ra. *adj.* Mapaso; masog-ong

Abrasamiento. *m.* Pagpaso; capaso, pagcapaso.
Abrasante. *p. a.* Mapaso.
Abrasar. *a.* Pagpabaga; pagbaga.—Sonog.—Paso.—*Agr.* Laya; pacalaya.
Abrazadera. *adj.* Lagadi nga halaba.—*f.* Bogcos.—Baat.—Casingay.
Abrazador, ra. *adj,* Maabraso; macopcop.—*m.* Olonan nga halaba.
Abrazamiento. *m.* Pagabraso; pagcopcop.
Abrazante. *p. a.* Maabraso; macopcop.
Abrazar. *a:* Pagabraso; pagcopcop.—*fig.* Pasangbud.—*fig.* Loob.—Acos.—Gapil.—Tacgos.—Caba.—Pagcarauat sin...
Abrazo. *m.* Pagabraso; pagcopcop.
Abrego. *m.* Habagat nga hangin; salatan nga hangin.
Abrenuntio. Pagdiri. Pagbaya.
Abrepuño. *m.* Banua nga arsolla.
Abretonar. *a. Mar.* Paghigot an mga luthang sa caguiliran san sacayán.
Abrevadero. *m.* Guinpapa. in-man, panonoropan san mga hayop,
Abrevador, ra. *adj* An nagpapasorop san mga hayop.—*m.* Guinpapa in-man panonoropan san mga hayop.
Abrevar. *a.* Pagpainum, pagpasorop san mga hayop.—Pagbobo, pagsablig.—Pagabo san mga anit.
Abreviación. *,.* Lactud; calacturan.—Cabalat-san; babalatsan.
Abreviadamente. *adv. m.* Sin lactud; lactud caopay.—Sin dagmit.
Abreviador, ra. *adj.* Malactud.—*s.* Paralactud.
Abreviadura. *f.* Calacturan.
Abreviamiento. *m.* Calacturan.
Abreviar. *a.* Paglactud.—Pagdagmit; pagdali.—Pagbalatas.
Abreviar el nombre. Ngata, agnay.
Abreviatura. *f.* Calacturan.—*fam.* Cadagmit, cadali.
Abribonarse. *r.* Pagraut sin pamatasan.
Abridero, ra. *adj.* masayon maabre; masayon mabuca.—*m.* Cahuy nga abridero.
Abridor, ra. *adj.* Maabre.—*m·* Cahuy nga abridor.
Abrigada. *f. vid.* Abrigadero.
Abrigadero. *m.* Ayopan, arayopan; pondohan.
Abrigado. *m.* Arayopan.
Abrigamiento. *m.* Pagcorompot, pagcorombot.
Abrigano, *m.* Arayopan
Abrigaño. *m.* Arayopan.
Abrigar. *a.* Pagcorompot; pagcorombot; pagcorigmos.—*fig,* Pagayop.—*fig.* Pagsirom.—Pagtabang, pagbulig.—*Mar.*—Pagsalipod.
Abrigo. *m. vid.* Abrigar. Ayopan, arayopan; casiroman.—Hangupan.—Darangpan.—*Mar.*—Sasalip-dan.
Abrigo. *m.* Habagat nga hangin, salatan nga hangin.
Abril. *m.* Icaupat nga bulan san tuig.
Abrillantador. *m.* An nagpapaingat sin tumbaga, etc.
Abrillantar. *a.* Pagpaingat sin tumbaga, etc.
Abrimiento. *m.* Pagabre; pagocab; pagocang.
Abrir. *a.* Pagabre.—Pagbuca.—Bulhad:—Carlit.—Basag.—Bucad.—Lugao.—Budlat.—Liqui.—Iltac.—Holbot:—Litub.—Baluscag.—Buscag.—Bosnit.
Abrir las manos. Cangcang, buclad, Bitad.
Abrir el vientre á lo largo. Cuguit.
Abrir los mariscos sus conchas. Tibtib.
Abrir la boca al mascar ó comer. Ticamticam.
Abrir la boca. Bungat; bucang; tingabtingab, nganga; tinga.
Abrir la boca al puerco. Gabi.
Abrir á alguno la boca. Tingal.
Abrir ó alzar tapadera. Tocab, tocang, tocal, ocal.
Abrir hoyo en tierra. Ocab, ocad.—Bingal. bohó.
Abrir con manos ó pies alguna cosa. Bingat.
Abrir envoltorio, etc. Bingbing, buquiqui, busisi, baliclic.
Abrir mucho los ojos. Buragdat, burangdang, pamugdat, pamudlat, pamudlot.
Abrir ó salir la espiga. Bus-uac.
Abrir el rio boca á la mar, estando cerrado. Bus-uang, buhang.
Abrir los ojos. Mul-at; picat; piclat; pidha; hicat; lucdat; bulicat; busgao, mocrat, posrat.
Abrir tijeras, etc. Ocang, bingat.
Abrir el pescado en diferentes direcciones. Pit-lang, payad, picas.
Abrir á lo largo cañas, etc. lasa, buang,
Abrir la concha de la almeja. Iguib.
Abrir y cerrar los ojos. Pucatpucat. corapcorap.
Abrir cortina, bolsa, etc. Higum higum.
Abrir libro, etc. Bicang, bitad.
Abrir la flor. Bucalcag, buclad, calcag, busdang.
Abrir ó extender alfombra, etc. Buclad, bitad.

Abrir canal para que pase el agua. Buhang, busuang.
Abrir el vientre. Bosbos.
Abrirse la tierra. Guac, bobtac, bugtac, butac, goac.
Abrirse embarcación. Abquil.
Abrirse madero, tabla, etc. Gutac, bobtac.
Abrirse de piernas. Big-alang: bira.
Abrirse ó ensancharse herida, etc. Busdang, busuac..
Abrocar. *a.* Pagdosmog,
Abrochador. *m.* Icoropit.
Abrochadura. *f. vid.* Abrochamiento.
Abrochamiento. *m. vid* Abrochar.
Abrochar. *a.* Pagcopit; pagbotones; pagpiquit, pagpingquit.—Pagcaoit, pagsab-it, pagpacot.
Abrogación. *f.* Pagpapara, pagcapara, pagdiri san daan nga sugo.
Abrogar. *a. For.* Pagpapara, pagdiri san daan nga sugo cún togot bá.
Abrojar. *m.* Catonocan, caton-can, capoclan, capopoclan, casorahan.
Abrojín. *m.* Pagtion.
Abrojo. *m.* Banua nga tonocon.—*pl.* Mar. Mga pasig.
Abromado, da. *adj.* Mar. Borongon, masirom.
Abromar. *a.* Pagdaigui, pagalibong, paglugpig; bugat.—*Mar.* Tatud.
Abroquelado, da. *adj. Bot.* Maguiring guiring.
Abroquelar. *a. Mar.* Pagbotong sa mga catapusan san mga verga, dapit sa olin, basi hanginan ang mga layag.—*s.* Pagcalusag, pagtaming.—*fig.* pagtagacalasag, pagtagataming.
Abrótano. *m.* Banua nga abrótano.
Abrotante. *m.* Arq. Arcos nga arbotante.
Abrotoñar. *n.* Toroc, olput cún dao tanum, etc.
Abrumador, ra. *adj.* Malupigon.—Mabugat; macacabutlao.
Abrumar. *a.* Pagdaigui, pagalibong, paglugpig; bug-at.—*fig.* Pagcurii.—*v.* Pagsirom an calibutan.
Abrupto, ta. *p. p.* Buquid, pangpang etc., nga uaray saracanan ó macuri an pagsaca.
Abrutado, da. *adj.* Masugad sin mananap, dao mananap.
Absceso. *m. Med.* Hubag nga may nana.
Abscisión. *f.* Pagotud.
Abside. *amb.* Arq. Alcoba nga may arcos.
Absintio. *m.* Tanum nga ajenjos.
Absolución. *f.* Pagabsulbe; pagpasalio.
Absolutamente. *adj. m.* Ngagayud.—Sa lugaringon nga gahum ó pagbuot.
Absolutismo. *m.* Batasan san sinisiring gobierno nga absoluto.
Absolutista. *adj.* An maruruyag ó magapil san gobierno nga absoluto.—An tungud ó canan gobierno nga absoluto.
Absoluto, ta. *adj.* An nalabao nga uaray malabao sa iya.—An may lugaringon nga gahom.—Macagagahum; garamhanan.—Macagagahum san ngatanan.—Dominio absoluto. An tagada sa ano man nga manggad nga uaray labut an iba.—Gobierno absoluto. Sinisiring cún an hadi an labao gud san ngatanan, ngan siya an naggogobiernó ug nagpaparabuot.
Absolutorio, ria. *adj. For.* Pagbuot sin labao nga hocom nga matuhas ná an tauo nga salaan.
Absolver. *a.* Pagabsolve, pagpasalio; pagtauad, paguará san sala.—For. Pagtangtang, pagbuhi san binibilanggo.
Absolviente. *p. a.* Maabsolbe.
Absolvimiento. *m.* Pagabsolve, pagpasalio.
Absorvencia. *f.* Casoyop; casopsop.
Absorvente. *p. a.* Masoyop; masopsop.
Absorver. *a.* Pagsoyop; pagsopsop.—*fig.* Pacausa, pacatingala.
Absorvimiento. *m. vid.* Absorción.
Absorción. *f.* Pagsoyop; pagsopsop: casoyop; casopsop.
Absortar. *a.* Pausa: hitingala, hipausa.
Absorto, ta. *adj.* Mahipausa, mahitingala.—Madungdungan.
Abstemio, mia *adj.* An dirì mainum sin alacsio.
Abstención. *f.* Pagpuasa.—Paglehe.
Abstenerse. *r.* Pagpuasa.—Paglehe.—Ilub, antos, pogong; tahas.
Abstergente. *adj Med.* Macahugas.
Absterger. *a. Med.* Paghugas, pagdanggas
Abstersión. *f. Med.* Paghugas, pagdanggas; cahugas, cadanggas.
Abstersivo, va. *adj.* Med. Macacahugas
Abstinencia. *f.* Pagpuasa.—Paglehe.—Diri pagcaon sin carne cún may sugo an santa Iglesia.
Abstinente. *adj* Mapuasaon.—Maglilehe.—Mailubon.
Abstinentemente. *adv. m.* Sa pagpuasa gud.—Sa paglehe gud.
Abstracción. *f.* Pagbulag, pagbaya.—Pagdungdung.
Abstraer. *a.* Pagbulag, pagcuha, pagbaya.—*r.* Dungdung, pamalandung nga halarum, hipausa.
Abstraido, da. *adj.* Binocot.
Abstruso, sa. *adj.* Macuri sabuton.

Absuelto, ta. *p. p.* Inabsolbihan.—Tohas ná,
Absurdidad. *f.* Polong cún buhat bá nga diri angay sa buot.
Absurdo, da. *adj.* Patuc ug dirì angay sa buot.—*m.* Polong cún buhat ba nga diri angay sa buot.
Abubilla. *f.* Tamsi nga abubilla.
Abubo. *m.* Bonga sin cahuy nga sermeño. Tauo nga dongo.
Abuela. *f.* Apoy nga babaye
Abuelo. *m.* Apoy nga lalaqui.—*pl.* Caapoyan.
Abuhado, da. *adj.* Hubag, latud.
Abuhamiento. *m.* Cahubag, cahubagan, calatud.
Abultado, da. *adj.* Madacmol.—Mamocol; magatad; mayuad.—Daco.
Abultar. *a.* Pagdugang.—*fig.* Pagoraora. —*n.* Dagco; daco; .mocol; gatud; yuad; bogtol, bogtoc.
Abundadamente. *adv. m.* Damo caopay, sin damo.
Abundado, da. *adj.* Damo.—Manggarang.
Abundamiento. *m.* Cadamo.—Cahura.—Casamiang.—Casupil.—Cadagma.—Cadasal.—Á mayor abundamiento. *loc. adv.* Labut pá; basi uaray culang bisan ano.
Abundancia. *f.* Cadamo.—Cahura.—Camiang.—Casupil.—Cadasal.—Cadagma.—De la abundancia del corazón habla la la boca. Sugad an aada sa casingcasing amo mán an igluluas sa babá.
Abundante. *adj.* Damo.
Abundantemente. *adv. m.* Damo caopay, sin damo.
Abundar. *n.* Damo.—Hura.—Dasal.—Samiang.—Supil.—Dagma.
Abundosamente. *adv. m.* Damo caopay, sin damo.
Abundoso. *sa. adj.* Damo.
Abuñolar. *a.* Pagpritus sin bunay nga masugad sin buñuelo.
Abuñuelado, da. *adj.* Masugad sin buñuelo.
Abuñuelar. *a.* Pagpritos sin bunay nga masugat sin buñuelo.
Abur. *interj.* Adiós, mabaya aco sa iyo.
Aburar. *a.* Pagsonog; pagpaso.
Aburelado, da. *adj.* Himula.
Aburrición. *f. vid.* Aburrimiento.
Aburrimiento. *m.* Cangalas, casina, caposoc, capongot, calood.
Aburrir. *a.* Paglinabut, pagdorogas.—Pacasamoc. Ngalas, posoc, pongot, lood.
Aburujar. *a.* Paglabag labag; pagpalabaglabag.
Aburujarse. *s.* Corompot; corigmos.

Abusante. *p. a.* Mapasiparahon, mapasipara.
Abusar. *n.* Pagtalapas, paglapas, pagpasipara.
Abusión. *f.* Pagpasipara, pasipara, pagtalapas.
Abusivamente. *adv. m.* Sa pagpasipara gud.
Abusivo, va. *adj.* Batasan nga pagpasipara.
Abuso. *m.* Pasipara, pagpasipara, pagtalapas.
Abutra. *f.* Lactan.—Lactang, esta así mejor escrito.
Abuzado, da. *adj.* Nacolob.
Abyección. *f.* Pagpaobus.
Abyecto, ta. *adj.* Obus, taramayon.

AC

Acá. *adv. l.* Dinhi; didi; nganhi.
Acabable. *adj.* Sadang tapuson; sadang humanon; sadang imoron.—Tarangpuson; huramanon; tarapuson.
Acabadamente. *adv. m.* Maopay gud, guin hingpit gud, sin hingpit.
Acabado, da. *adj.* Higpit, tuman.—Tigurang ná, lagas ná.—Daan ná.
Acabador, ra. *adj.* Maobus, maimod; mahuman.—*s.* Paraobus, paraimud; parahuman.
Acabalar. *a.* Paghingpit, paghuman.
Acaballado, da. *adj.* Masugad oló sin cabayo.
Acaballar. *a.* Pagcasta an mga cabayo.
Acaballerado. Masugad in señor.
Acaballonar. *a.* Pagtagaytay san tuna.
Acabamiento. *m.* Pagtapus, pahuman.—Cahuman; cahumanan.—Catapusan.—Camatayon.
Acabar. *a.* Pagobus; paghuman; pagtapus; pagimud; pagtangpus: paghingpit: paghantag; pagpapas; pagsaid; pagtibauas; pagtibos.—*s*) Capus: pulcas; obus; human, etc. Acaba de perder á su padre. Bag-o pá lá nga namatay an iya amay.—Si no corren á socorrerlo, acaba con él; lo mata. Cún diri siya tinatabangan nira layon, pinapatay niya. Acababa yo de entrar cuando el reloj dió las cuatro. Pagsolud co pá lá san pagtoctoc an orasan san á las cuatro.—Ahora mismo acabo de verlo. Pagquita co pá lá sa iya.
Acabellado, da. *adj.* Borobulao.
Acabescer. *a.* Pacasangput, pacacuha.
Acabildar. *a.* Pagtitiroc sin mga tauo basi macuha an guintutuyo.
Acabo. *m.* Pagtapus; paghuman.

Acabóse. *loc. fam.* Tapus na.
Acacia. *f.* Cahuy cahuy nga acasia ug an taguc niya.
Academia. *f.* Academia; pangaradman.
Académico, ca. *adj.* Sacop sa academia.—An tungud ó canan academia.
Acaecedero, ra. *adj.* Umarabut, maabut, sadang maabut.
Acaecer. *n.* Abut.
Acaecimiento. *m.* Inabut.—*fig.* Casugad, caagui.
Acalabrotar. *a. Mar.* Pagpisi.
Acalenturarse. *r.* Horomohom.
Acalia. *f.* Banua nga acalia.
Acaloramiento. *m.* Capaso, pagcapaso. Camapaso, pagcamapaso. —*fig.* Caposoc, casina.
Acalorar. *a.* Pagpaso; pacapaso; alindanga.—*fig.* Isug; posoc.
Acallar. *a.* Pagpahilum, pagpaocoy.—Pagliaoliao, paglibanglibang.
Acamado. *adj.* Hapay, nahapay.
Acambrayado, da. *adj.* Quinambray.
Acamellado, da. *adj.* Magsugad sin ca meyo.
Acampamento. *m.* Pagodong, pangocoy an mga soldados.—Pinoporocoan san mga casoldadosan.—Casoldadosan nga nangongodong.
Acampanado, da. *adj.* Masugad sin linganay.
Acampar. *n.* Pagocoy, pagodong.—Horon.
Acana. *m.* Cahuy nga acana.
Acanalado, da. *adj.* Quinale, hinubang.—Linasian; quinilotan; linohoba.
Acanalador. *m.* Lase, iglalase; lasio; ipangilot.
Acanalar. *a.* Paglase; paglasio; quilot, pangilot, paglohob.—Pagcale, paghubang.
Acandilado, da. *adj.* Masugad sin lamparahan nga candil.
Acanelado, da. *adj.* Masugad sin canela,
Acanillado, da, *adj.* Sinamay.
Acantalear. *impers.* Paguran sin bagtic nga uran.
Acantarar. *a.* Pagtacus sin tarac san nga cántara.
Acantilado, da. *adj.* Ompas.
Acantilar. *a. Mar.* Pagbara, pagsampig sa bacolud cún pasig.—Pagpahilarum, pagpahalarum san salad.
Acantio. *m.* Banua nga toba.
Acanto. *m.* Banua nga tiotio.
Acantonamiento. *m.* Pagpaocoy, pagpaodong sa mga casoldadosan.—Inoodongan sin mga casoldadosan.
Acantonar. *a.* Pagpaocoy, pagpaodong. *r.* Ocoy odong, horon.
Acañaverear. *a.* Pagbono sin odiong cún tais bá nga bagacay, etc.
Acañonear. *a.* Pagluthang.
Acapararse. *r.* Corompot.—*fig.* Ayop, dangup.
Acaparrosado, da. *adj.* Masugad sin caparrosa.
Acaponado, da. *adj.* Masugad sin quinapon.
Acaracolado, da. *adj.* Hicohico.
Acaramelado, da. *adj.* Masugad sin caramelo.
Acarar. *a.* Pagatubang; pagpaatubang.
Acardenalar. *a.* Paglabud; pagaplud.=*r.* Labud; aplud; loom; apay.
Acareamiento. *m.* *vid.* Acarear.
Acarear. *a.* Pagatubang, pagpaatubang.—Pagato.
Acariciador, ra. *adj.* Maogayon; maayoyo; maandacon.—*s.* Paraogay.
Acariciar. *a.* Pagogay, pagpaora, ngodiot; ayoyo; andac.
Acariciar al niño cuando está enojado. *v.* Sahoon.
Acaro. *m.* Olud.—Acaro arador. Cagao.
Acarralar. *a.* Pagpasihag san hinahablon, pagbaya sin usa ca hanay. etc.; pagtana
Acarrarse. *s.* Paniroc an manga hayop nga barahiboos, sugad an carnero, ug panago an ira mga oló basi diri adlauan.
Acarreadizo, za. *adj.* Haracoton, hahacoton.
Acarreador, ra. *adj.* Maghahacot.—Parahacot.
Acarreadura. *f.* Pahacot.
Acarreamiento. *m.* Paghacot.
Acarrear. *a.* Paghacot.—Pagbala; pagsaguib: pagbacot; pagdani.—Acarrear disgustos. Pacabido.
Acarrear ó llevar á la orilla de la sementera la maleza. Bognos, bognosay:
Acarreo. *m.* Paghacot.
Acarreto. *m.* Paghacot.
Acartonarse. *s.* Gasa, in nagagasa an tauo sin uaray mán saquit.
Acaso. *m.* Inabut.—*adv. m.* Tingali, bain bangin.—Halimbaua.
Acatable. *adj.* Talauron.
Acatadamente. *adv. m.* Sa pagtahud gud.
Acatamiento. *m.* Pagtahud; catahud, pag catahud; catalahuran.
Acatante. *p. a.* Matahud.
Acatar. *a.* Pagtahud, pagtaha, yocbo yocbo.
Acatarrarse. *r.* Sipon.

Acato. *m.* Pagtahud; catahud, pagcatahud, catalahuran.
Acaudalado, da. *adj.* Salapianon, manggaran; manggaranon, bahandianon.
Acaudalar. *a.* Pagtiroc, pagtipig sin salapi ó manggad.
Acaudillador, ra. *adj.* Magmarando, magpapangolo.—*s.* Paramando. parapangolo.
Acaudillamiento. *m.* Pagmando, pagpangolo.
Acaudillar. *a.* Pagpangolo, pagmando.
Acaule. *adj.* Banua nga halipot.
Acautelarse. *r.* Pagtagam.
Accedente. *p. a.* Maoyon, maalagad; matogot.
Acceder. *n.* Pagoyon, pagalagad; pagtogot.
Accesible. *adj.* Mahimo abuton.—*fig.* Masayon.
Accesión. *f.* Pagoyon, pagalagad; pagtogot.
Acceso. *m.* Pagdaraon, pagpaharani, pagdooc.—Pagtuman sa santos nga matrimonio san mga quinasal bá cún diri mga quinasal, pacasala mán iton.—Araguian.—Fácil acceso. Masayon macuha. Dificil acceso. Macuri macuha.—Acceso de cólera. Daco nga pagcasina, camaposoc sa hunahuna.
Accesoria. *f.* Balay nga sumpay san guinbalaye.
Accidentado, da. *adj.* Borontogon, iborontug, bubulagon.—Nalilinop an oló.
Accidental. *adj.* Diri nga gayud casoroc-an, diri quinahanglan nga gayud.
Accidentarse. *r.* Linop, lipong.
Accidente. *m.* Baga cahimo sa bisan ano nga diri onay san iya cahimtang.—Cahimo.—Calinop, calipong sa oló.—Diri nga gayud casoroc-an, diri quinahanglan nga gayod.—Casugad, caagui.
Acción. *f.* Pagbuhat; buhat; binuhat.—Catuman.—Pagquiuaquiua sa lauas; pagualauala.—*Mil.* Pagauay.—Acción de gracias.—Pagpasalamat, pagpagracias.
Accionar. *n.* Pagquiuaquiua sin lauas; pagualauala.
Accípiter. *m.* Tamsi nga madaguit.
Acebadamiento. *m.* Saquit san mga hayop tungud sin pagcaon sin damo.
Acebadar. *a.* Panobong san mga hayop sin damo nga sebada.—*r.* Saquit in nasasaquit an hayop.
Acebal. *m.* Caasebahan nga cahuy.
Acebeda. *f.* Caasebohan.
Acebedo. *m.* Caasebohan.
Acebo. *m.* Cahuy nga asebo.
Acebollado, da. *adj.* Cahuy nga may carat-an.
Acebolladura. *f.* Carat-an sin cahuy.
Acebuche. *m.* Cahuy nga asebuche.
Acechador, ra, *adj.* Mahiling.—Maatangatan.—*s.* Parahiling.—Atangatang.—*adj.* Magama; mahati; mahulao.
Acechar. *a.* Paghiling, pagbatid.—Atang. Alao, liti.
Acecho. *m.* Paghiling, pagbatid.
Acechón, na. *adj. fam.* Mahiling.—Maatangatang.
Acecido. *m. vid.* Acezo.
Acecinar. *a.* Pagtapa.
Acedamente. *adv. m.* Mapanos gud.—Nagraraut gud an guinhaua.
Acedar. *a.* Pagpaaslum, pagpanos, pagpadaas.—*r.* Aslum; panos; daas.—Pagraut an guinhaua.—Silood.
Acedera. *f.* Banua nga asedera.
Acederaque. *m.* Cahuy nga sinamomo.
Acederilla. *f.* Banua nga asederilla.
Acederón. *m.* Banua nga asederón.
Acedía. *f.* Camaaslum; camapanos; camadaas.—Pagraut an guinhaua.
Acedo, da. *adj.* Maaslum; maponos; madaas; malagsom.
Acedura. *f. vid.* Acedía.
Acefalia. *f.* Cauaray oló.
Acefalismo. *m.* Cauaray oló.
Acéfalo, la. *adj.* Uaray oló.
Aceitada. *f.* Lana nga natagbo.—Tinapay nga binutangan sin lana.
Aceitar. *a.* Paghirog, paghidhid, pagrihug, paghiso sin lana.
Aceite. *m.* Lana.
Aceitera. *f.* Babaye nga parabaliguia sin lana. Lalanhan.—Paralana.
Aceitería. *f.* Tendahan sin lana.—Caparalana.
Aceitero. *m.* Paralana.—Parabaliguia sin lana.—Lalanhan.
Aceitero, ra. *adj.* An tungud ó canan paglana.
Aceitón. *m.* Lana nga lubog caopay.—Saquit sa mga cahuy nga olivo.
Aceitoso, sa. *adj.* Lanahon.—Lanhan.
Aceituna. *f.* Bonga sin cahuy nga olivo
Aceitunado, da. *adj.* Masugad sin aceituna, color sa aceituna.
Aceitunero, ra. *m.* y *f.* An may mga aceituna. Parahacot sin mga aceituna.—Parabaliguia sin mga aceituna.
Aceitunil. *adj.* Masugad sin aceituna.
Aceituno. *m.* Cahuy nga olivo.
Aceleración. *f.* Cadagmit, cadali; pagcadagmit, pagcadali.—Camadagmit, camadali; pagcamadagmit, pagcamadali.—Cadagmitan.

Aceleradamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali; madagmit caopay, madali caopay.
Aceleramiento. *m. vid.* Aceleración.
Acelerar. *a.* Pagdagmit, pagdali.—Paglacsi.—*r.* Dagmit, dali; lacsi: ona.
Acelga. *ƒ.* Tanum nga acelga, otanon.
Acémila. *ƒ.* Hayop nga acémila.
Acemita. *ƒ.* Tinapay.
Acemite. *m.* Tictic sin trigo.
Acendrado, da. *adj.* Pinorogan.—Lubos, uray.
Acendrar. *a.* Pagporog.—*fig.* Paglubos, paguray.
Acensar. *a. vid.* Acensuar.
Acensuador. *m.* An macaruat san bayad.
Acensuar. *a.* Pagpaabang.
Acento. *m.* Asento sin polong.—Tigaman sa igbao sin letra, sugad sini (,).
Acentuación. *ƒ.* Pacaluas sin maopay. —Pagbutang sin tigaman ibabao sin letra nga vocal.
Acentuar. *a.* Pacaluas sin maopay ug igo sa mga talaan.—Pagbutang sin asento ibabao sin vocal:
Aceña. *ƒ.* Liguisan sin trigo.
Aceñero. *m.* An may liguisan sin trigo.
Acepar. *n.* Paggamut.
Acepción. *ƒ.* Cahologan.—Pagcaruat.—Pagpili, pagpaora.
Acepilladora. *ƒ.* Pagsapio; pagçasapio. —Pagescoba san panapton.—Sinapio.
Acepillar. *a.* Pagsapio.—Pagescoba san panapton.
Aceptable. *adj.* Sadang cuaruaton.
Aceptación. *ƒ.* Pagcarauat.—Pagpili, pagpaora.
Aceptador. ra. Macarauat—Mapili, mapaora.—*s.* Paracarauat.
Aceptante. *p. a.* Macarauat.
Aceptar. *a.* Pagcarauat.—Pagpili, pagpaora.
Acepto, ta. *p. p.* Quinarauat.—Pinili, pinaora.
Acequia. *ƒ.* Cale, hubang; quilot.
Acequiado, da. *adj.* Quinalihan quini lotan.
Acequiador. *m.* Paracale, paraquilot.
Acequiar. *a.* Pagcale, paghubang, pagquilot.
Acequiero. *m.* Paramangno san mga cale ó mga quilot.
Acera. *ƒ.* Liguid sa luyo san calle dapit sa balay.
Acerado, da. *adj.* Inasero.—Masugad sin asero.—*fig.* Marig-on gud.
Acerar. *a.* Pagasero, pagbutang sin asero sa mga salsalon.
Acerbamente. *adv. m.* Sin mapintas, sin mabangis; mapintas caopay, mabangis caopay.
Acerbidad. *ƒ.* Casaplud; camasaplud.—*fig.* Capintas, cabangis camapintas, camabangis.
Acerbo, ba. *adj.* Masaplud.—*fig.* Mangilo, mabangis mapintas.
Acerca de. *mod. adv.* Tungod.—Hionong.
Acercamiento. *m.* Pagpaharani, pagdaraon. pagsooc, pagdooc
Acercar. *a.* Pagharani, pagdooc, pagdaraon, pagsooc, pagdaisug, paghampig, pagdolud, pagdom-ol, Pagdapig, pagarong, pagarog.
Acere. *m.* Cahuy nga arse.
Acerico. *m.* Oroolonan, olonan nga guti nga ponetan. sin mga dagom, etc.
Acerillo. *m.* Oroolanan, olonan nga guti. id. id.
Acerino, na. *adj. poet.* Inasero.—Masugad sin asero.—Inaserohan.
Acero. *m.* Asero.
Acerola. *ƒ.* Bonga sin cahuy nga aserolo.
Acerolo. *m.* Cahuy nga aserolo.
Aceroso, sa. *adj.* Masaplud; maharang.
Acérrimamente.. *adv. m.* Sin macosog, sin maisug.—Sin ongud.
Acérrimo, ma. *adj.* Macosog caopay, maisug caopay.—Ongod gud.
Acertadamente. *adv. m.* Sin igo, igo gud.
Acertamiento. *m.* Pacaigo; pacatoltol. pacatigo.
Acertado, da. *adj.* Maopay, igo, tumau.
Acertador, ra. *adj.* Maigo.—*s.* Paraigo; paratigo.
Acertar. *a.* Pagigo; pacaigo.—Pagtigo; pacatigo.—Toltol; pacatoltol.—Yabo; pacayabo, cún sa pagbuscay.—Laton: pacalaton.
Acertijo. *m.* Tirigoon, tirigohun.
Acervar. *a.* Pagtambac, pagpondoc.
Acervo. *m.* Tambac, pondoc.—*For.* Cadam-an san mga himoloan ó mga icapolo.—*For.* An bilin nga malon nga diri mahimo pagmalon malonon.
Acescencia. *ƒ.* Pagipapanos.
Acescente. *adj.* Tipanos ná, ticapanos na.
Acetábulo. *m.* Tarac-san.
Acetosa. *ƒ.* Tanum nga asedera, utanon.
Acetoso, sa. *adj.* Maaslum, malacsom.
Acetre. *m.* Asetre, sudlanan san bendita nga tubig.
Acezar. *n.* Hangus, hangushangus, hingahinga, hicahic, hicalhical, yaya, dapul.
Acezo. *m.* Paghangus, panhangushangus, paghingahinga, paghicahicahic, paghicalhical, pagyaya, pagdapul.

Acezoso, sa. *adj.* Mahangus, mahangus-hangus, etc.; macuri macaguinhaua.
Aciago, ga. *adj.* Maraut, uaray palad, cairo.
Acial. *m.* Bangot; gacom.
Aciano. *m.* Banua nga Aciano.
Acibar. *m.* Banua nga asibar, ug an taguc niya.—*fig.* Capait; camapait, capaitan; cacurian.—An taguc san asibar mapait caopay.
Acibarar. *a.* Pagbutang sin asibar.—*fig.* Pagpapait.—Pacabido; pacasaquit.
Acibarrar. *a.* Pagbatac, pagpilac sin macosog.
Aciberar. *a.* Pagbayo; pagtodtod.
Acicalado. *m.* *Mil.* Paglimpia, paghamis, pagpaguiliguili san mga pusil etc.
Acicalador, ra. *adj.* Mahahamis; mapaguiliguili.—*s.* Paralimpia, parahamis; parapaguiliguili.—Iglilimpia, ighahamis.
Acicaladura. *f.* Paglimpia; pagpahamis; pagpaguiliguili.
Acicalamiento. *m.* *vid.* Acicaladura.
Acicalar. *a.* Paglimpia; paghamis, pagpahamis; pagpaguiliguili.—*fig.* Pagpaangayangay, pagpaanoano, pagpacaopay san biste, bohoc; etc.
Acicate. *m.* Tahudtahud.
Aciche. *m.* Pico, masugat san gamit san mga cotero.
Acidalio, lia. *adj.* An tungud ó canan diosdios nga Venus nga babaye.
Acidaque. *m.* Bugay.
Acidez. *f.* Caaslum, pagcaaslum; camaaslum, pagcaamaslum, pagcamalagsom.
Acidia. *f.* Cahubia; camaluya.
Acidioso, sa. *adj.* Mahubia maluya.
Acido, da. *adj.* Maaslum.—*m.* Camaaslum; caasluman; malagsom.
Acidular. *a.* Pagpaaslum sin guti.
Acidulo, la. *adj.* Maaroaslum, malagsumai.
Acierto. *m.* Pacaigo; pacatigo; pacatoltol.—*fig.* Cabatiran.—*fig.* Pacatoon.
Aciguatado, da. *adj.* Maduas, duason.—Inaantong.
Aciguatarse. *r.* Antong, in sinasaquitan an tauo tungud sin pagcaon sin isda nga may saquit.
Acijado, da. *adj.* Masugad sin caparrosa.
Acije *.m.* Caparrosa.
Acijoso, sa. *adj.* May caparrosa.
Acimentarse. *r* Pag-ocoy, pag honong sin bongto.
Acimo. *adj.* Tinapay nga purao.
Acinturar. *a.* Pagbagcos.
Ación. *f.* Tinabas nga anit, correa nga hirigotan san estribo nga gamit sin pangabayo.
Acionero. *m.* Parahimo sin mga correa nga hirigotan san estribo.
Acipado, da. *adj.* Panapton nga soso caopay, diri masilhag.
Acirate. *m.* Daplin sin oma etc.—Bongtud nga tuna.
Acitara. *f.* Cota nga ladriyo.—Tahub sin silla.
Acitrón. *m.* Matam-is nga sidra.
Aclamación. *f.* Pagtauag.
Aclamador, ra. *adj.* Matauag.—*s.* Paratauag.
Aclamar. *a.* Pagtauag, igtauag.
Aclaración. *f.* Pagasoy; casayoran; caasoyan.
Aclarar. *a.* Pagpahauan.—Pagpahiluag.—Pagasoy.—Pagtuhay.—Pagsaysay.—*n.* Linao; hurao.—Paua, lambrag, puás.
Aclaratorio, ria. *adj.* Macacaasoy.
Aclarecer. *a.* *vid.* Aclarar.
Aclimatación. *f.* Pagpahaara.
Aclimatar. *a.* Pagpahiara, pagpahaara,—*r.* Haara, hiara; higara.
Aclocar. *n.* y. *r.* Agac; pagpahilumlum hilumhum; pagloob sá mga bunay.
Acobardar. *a* Pagpahadluc, pagpahadoc, pagpadalao, pagpatalao, pagtarhug.—*r.* Hadluc, hadoc, dalao talao, tarhug; hupao.
Acobrado, da. *adj.* Masugad sin tumbaga.
Acoceador, ra. *adj.* Mabuy-ac, mabongdac.
Acoceamiento. *m.* Pagbuy-ac, pagbongdac.
Acocear. *a.* Buy-ac, bongdac.
Acocotar. *a.* Pagbono cún pagbalbag sa oló nga mamatáy an tauo, etc.—*fam.* Rabac, irabac.
Acocharse. *r.* Gaang; colob.
Acochinar. *a.* *fam.* Pagpatay sin mapintas.—Pagpatay, pagihao sin bactin.—*fig.* Pagpacaalo. Pagtamay.
Acodadura. *f.* Pagtongco.—*Agr.* Pagtanum sugad sin camote.
Acodalar. *a.* *Arq.* Pagbutang san regla basi sa buton cún magparejo an cahuy.
Acodar. *a.* Pagtongco.—Agr. Pagtanum sugad sin camote.
Acoderar. *a.* *Mar.* Pagdohol san calabrote ó pisi nga daco, basi mabalabag an sacayán, pagpabalabag san sacayán.
Acodillar. *a.* Pagpabalico.—*n.* Sompoc, hisompoc.
Acodo. *m.* An tinanun sugad sin camote.
Acogedor, ra. *adj.* An malooy sa iba ngan pinasasaca sa iya balay.—Mananabang.

Acoger. *a.* Pagpatagbalay pagpasaca sa balay pagpatagumbalay.—*fig.* Pagtabang. —*r.* Tagumbalay.—Ayop, hangup, dangup, dagayop, daguiop, api, apiapi, abidabid.
Acogida. *f. vid,* Acoger.—Pagcarauat.—Biauan sin mga tubig.
Acogido, da. *m.* y *f.* Tauo nga macalolooy nga quinacarauat ug pinasasacop mán.
Acogimiento. *m. vid.* Acoger.—Pagcarauat.
Acogollar. *a.* Pagtahud sa mga bag-o pá lá nga tinamu.n—*n.* Ogbus.
Acogombradura. *f.* Pagagbon sin tuna sa mga tinanun.
Acogombrar. *a.* Pagagbon sin tuna sa mga tinanun.
Acogotar. *a.* Pagbono cun pagbalbag sa oló nga mamatay an tauo.—*fam.* Babac, irabac.
Acojinamiento. *m.* Mec. Caolangan.
Acolar. *a.* Pagtirigub, pagtiripon.
Acólcetra. *f.* Colchon nga may solud nga gapas, barahibo, etc.
Acolchar. *a.* Pagsolud sin gapas, barahibo, etc.
Acólito. *m.* Monasiyo nga paraserbe sa mga capadian sa singbahan.—Ministro sa santa Iglesia nga nacarauat ná san pagcaacólito.
Acollador. *m.* Mar. Pisi' nga gamit sa mga motón.
Acollar. *a.* Agr. Pagagbon, pagtagbon sin tuna sa mga pono san mga tinanun.—Mar. Pagbotong, paghogot.
Acollarado, da. *adj.* Baclay ó baliug an liug.
Acollarar. *a.* Pagbaclao sa mga hayop sa liug, pagbaliug.—Pagtaraquit.—Pagbutang san yugo sa mga hayop.
Acollonar. *a. vid.* Acobardar.
Acometedor, ra. *adj.* Madosmog; madamuag; madangcalos, Madangcolos.—Masangdal.—Maasdang.—Mabangga.
Acometer. *a.* Pagdosmog; pagdamuag, pagdangcalos, pagdangcolos, paghambal, pagsarapoc, pagdamag, pagbogna, paganaa.—Pagasdang.—Pagbangga.—Pagsangdal.—Pagsungay.—Pamoroc.
Acometida. *f. vid.* Acometer.
Acometiente. *p. a.* Madosmog, madamuag, madangcalos, madangcolos.—Masangdal.—Maasdang.—Mabangga.
Acometimiento. *m. vid.* Acometer.
Acomodable. *adj.* Sadang matuhay.—Sadang butangan sin maopay.
Acomodación. *f.* Catuhay, pagcatuhay.—Catuhayan.—Cahusay; cahusayan.—Pagpahamutang, pagpahamtang.
Acomodadamente. *adv. m.* Sin tuhay; sin husay.—Maopay nga pagcabutang.
Acomodadizo, za. *adj.* Maapid apid, maalagad. lá.
Acomodado, da. *adj.* Angay, igo.—Banhandianon, manggaran, manggaranon, gayado, salapianon, maopay sin cabutang.
Acomodador, ra. *adj.* Magturuhay; maghurusay.—*s.* Parahusay; paratuhay.
Acomodamiento. *m.* Pagsabut, pagsarabut; caoroyonan.—Caopayan; caangayan.
Acomodar. *a.* Pagpaigo igo; pagpahamutang; pagpahamtang.—Pagtuhay; paghusay.—*n.* Angay; igo.—Hail.—*r.* Ayon; oyon.
Acomodarse á todo. Apidapid.
Acomodaticio, cia. *adj.* Maapidapid, maalagad lá.—Sentido acomodaticio. Casayoran nga espirituhanon; pagpili ug pagpaigo san caruyag.
Acomodo. *m.* Catungdanan cabtangan nga san caruyag.
Acompañado, da. *adj.* Opud mán.—Sitio acompañado. Damo an mga tauo dida.
Acompañador, ra. *adj.* Maopud.—*s.* Paraopud, paraboniog.
Acompañamiento. *m.* Pagopud, pagboniog.—Cadam-an nga nagcacaoropud, nagcacaboniog.
Acompañante. *p. a.* Maopud, máboniog.
Acompañar. *a.* Pagopud, pagboniong, pagobay, rayom, rangop, sait, nonot, boyog, bonguiod, bonyod; api, apil, apilapil; cagoncagon.—Lapis.—Tomoy.—Bayabay. —*fig.* Paglaquip.—Pagsabat, panabat.—Mar. Pagabay, pangabay.
Acompañar á uno por temor de algún peligro, etc. Anib, hinganib.
Acompasado, da. *adj.* Quinompas.
Acomunalar. *n.* Pagsasarabut.
Acomunarse. *r. fam.* Pagsabut, pagcasabut.
Aconchabarse. *fam.* Pagsabut, pagcasabut.
Aconchadillo. *m.* Guinisa nga aconchadillo.
Aconchar. *a.* Pagbutang sin panacot.—Papelio.—*Mar.* Samp'g.—*r.* Mar. Quilquid an nasanglad nga sacayán.—Mar Songgo
Acondicionar. *a.* Pagpaangayangay. pagpacaopay.—Pagbutang sin maopay, pagpiot, pagtimos.
Acongojar. *a.* Pacabido, pacasubo, pacasáquit.—*r.* Bido, subo, sáquit.—Linob.
Acónito. *m.* Banua nga acónito.
Aconsejable. *adj.* Sadang igsagdon, iglaygay, iguaydong.

Aconsejador, ra. *adj.* Magsaragdon, maguaraydong, masinagdonon.—*s.* Parasagdon parauaydong, paralaygay.
Aconsejar. Pagsagdon, paglaygay, paguaydong, pagomayomay, pagonadong pagagda.—*r.* Pasagdong; paquisagdon.
Acontecer. *n.* Abut, haabut, dampay, suseder.
Acontecido, da. *adj.* Mabidoon nga cabayhon.
Acontecimiento. *m.* Caabut; casugad, caagui.
Acopado, da. *adj.* Masugad sin copa.
Acopar. *n.* Rampag, gampaya.
Acopetado, da. *adj.* Tinongcayan.
Acopetar. *a.* Tongcay.
Acopiamiento. *m.* Catiroc; paniroc.
Acopiar. *a.* Pagtiroc.
Acopio. *m.* Catiroc; paniroc.
Acoquinar. *a. fam.* Pahadluc, padalao. *r.* Hadluc, dalao
Acorar. *a.* Pacabido, pacasáquit.—*s.* Laya, in nanlalaya an mga tanum.
Acorazar. *a.* Pagloon loon sin puthao ó mga acero.
Acorazonado, da. *adj.* Quinasingcasing, pinosoposo, pinangdan.
Acorcharse. *r.* Homoc, in nagmamahomoc na an cahuy, an bonga, etc.
Acordablemente. *adv. m.* Sa pagcaoyon gud.—Sa pamorobuot gud.
Acordación. *f.* Pagpahibaro.
Acordada. *f.* Sugo sin labao nga hocmanan sa mga hocom nga sacop niya.—Pagpahibaro sin ponoan sa lain mán nga ponoan.
Acordadamente. *adv. m.* Sa pagcaoyon gud.—Sa pamorobuot gud.
Acordamiento. *m.* Caoroyon; caoroyonan; caangayan.
Acordar. *a.* Pagbuot, pagsugo, pagtalaan. —Pagdumdum, pagpahinumdun.—*r.* Pagpanumdum, pagpinanumdum; hinumdun.—*Mus.* Pagpacaangay.—*Pint.* Pagpacaopay. —*n.* Abuyon, oyon, angay.—*r.* Hingiap; alimat mat; anoy, anduc, andoruc.
Acordarse tiernamente de alguno. Hidlao; handum, andoy, hingandoy.
Acorde. *adj.* Angay, igo, oyon.-Sama; topong.
Acordelar. *a.* Pagcotay, pagsocol, sin pisi-
Acordemente. *adv. m.* sa pagcaayon gud.
Acordeón. *m.* Cordión, patoronggon.
Acordonamiento. *m. vid.* Acordonar.
Acordonar. *a.* Pagbutang sin mga tauo nga mga bantay sin bongto etc., basi uaray maagui.—Paglibut.—Paghoghog.
Acores. *m. pl. Med.* Baga labtinao, baga timos.
Acornar. *a.* Pagsungay; pagsindoro.
Acorneador, ra. *jad.* Masungay.—*s.* Parasungay.
Acornear. *a.* Pagsungay.
Acoro. *m.* Lubigan.
Acorralar. *a.* Pagpasolud, pagpaslud sa pasturan.—Alacay.
Acorrucarse. *r.* Quirogtol, quigpos.
Acortamiento. *m. vid.* Acortar.
Acortar. *a.* Paghalipot.—Patabas.—Pagiban.—Paglactud, pagbalatas.—Paghayocong—*r. fig.* Pagalang sin pangaro.
Acorullar. *a.* Mar. Pagpabalabag san mga gayong.
Acorvar. *a.* Pagpabalico.
Acosador, ra. *adj.* Magborocud, malanat. —*s.* Parabocud, paranalanat.
Acosamiento, *m.* Pagbocud; pamocud; paglanat.
Acosar. *a.* Pagbocud, paglanat.—*fig.* Paglugus, pagpirit.
Acostado, da. *adj.* Sooc.—Pinaora.—An May estipendio ó bayad.—*p. p.* Hinigda.
Acostar. *a.* Paghigda; pagholid.—*r.* Higda. Quiling; hilig.—Locot.—Barilig; huliquid; dorog.
Acostumbradamente. *adv. m.* Sugad san binabatasan.
Acostumbrar. *a.* Pagpamatasan, pagpabatid, pagpahiara.—*n.* Pagbatasan, pagbatid, paghiara, higara.—Bosbos, daig.
Acotación. *f.* Pagguiotan, pagbutang sin tigaman.—Tigaman.
Acotamiento. *m.* Pagguiotan, pagbutang sin tigaman.
Acotar. *a.* Pagguiotan, pagbutang sin tigaman, pagtigaman.
Acotillo. *m.* Palo sin panday sa puthao.
Acoyundar. *a.* Paghigot san yugo sa oló san mga hayop.
Acracia. *s.* Med. Daco nga pagcamaluya.
Acre. *adj.* Masaplud.—Maharang.—Maarat; maadas—*fig.* Maisug, mapintas.
Acrebite. *m.* Asupre.
Acrecencia. *f. vid.* Acrecentamiento.
Acrecentador, ra, *adj*, Magpapadugang.
Acrecentamiento. *m.* Pagdugang, pagusuag.—Pagpadugang, pagpausuag.
Acrecentar. *a.* Pagdugang pagusuag.—Pagpadugan pagpausuag.
Acrecer. *a.* Pagdugang.
Acrecimiento. *m.* Dugang, tubo; pagdugang; pagtubo.
Acreditado, da. *adj.* Bantugan, Tapuran.
Acreditar. *a.* Pagmatuod.—Pagpamatuod. —Pagpabantug.—*r.* Pagbantug.

Acreedor, ra. *s.* Hingotangan, baraydan.—Tacús baloson.
Acreer. *n.* Pagpaotang.
Acremente. *adv. m.* Masaplud caopay, maaslum caopay.—Maisug caopay, mapintas caopay.
Acribadura. *f.* Pagag-ag, pagsilsig.—*pl.* Agubanga.
Acribar. *a.* Pagag-ag, pagsilsig.—*fig.* Pagloholoho.—Pagbonobono.
Acribillar. *a.* Pagloholoho.—Pagsamadsamad, pagbonobono, pagtasac sin mga casam-dan.
Acriminación. *f.* Pagsumbong sin sala.—Pagbutang sin sala.
Acriminador, ra. *adj.* Magsurumbong.—*s.* Parasumbong sin sala.—Parabutang sin sala.
Acriminar. *a.* Pagsumbong sin sala.—Pagbutang sin sala.
Acrimonia. *f.* Camasaplud, pagcamasaplud.—Camaharang, pagcamaharang.—Camaarat, camaadas.--Camaisug, pagcamaisug.
Acrisolar. *a.* Pagporog.—Paguray.—*fig.*—Pagasoy sin maopay.—Pagolitoquit sin maopay.
Acristianar. *a.* Pagbuniag, pagbobo; pagdusog.
Acritud. *f. vid.* Acrimonia.
Acróbata. *com.* Parasirco, paracalambitay.
Acta. *f.* Casayoran, carig-onan, camatuoran nga sinurat.
Actea. *f.* Banua nga actea.
Actitud. *f.* Cabutang, pagcabutang.—Cabacdao, pagcabacdao.
Activamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali; madagmit caopay, madali caopay.
Activar. *a.* Pagdagmit, pagdali.—Pagpadagmit; pagpadali.—Pagsagda.
Actividad. *f.* Gahum sin pagbuhat.—Cadoroto; camadoroto.—Camagdamit, pagcamadagmit; camadali, pagcamadali.
Activo, va. *adj.* Magahum sin pagbuhat.—Madagmit; madali ;macugui; maicagon.—Madoroto, Buhatan nga tauo.
Acto. *m.* Buhat.—An tag-sa ca bahin sa mga comedia, mga sayao, etc.—En el acto de desplomarse el edificio. San capucan gud an balay; san pagcapucan gud an balay; san nagpupucan pá gud an balay.—En el acto de morir. San camatay gud niya, san pagcamatay gud niya; san namamatay ná gud siya.—En el acto de matarlo. San pagpataya gud sa iya.—El acto de la proclamación. An pagtaoga gud sa iya; an pagtauaga gud sa iya.—Cabahin, bahin, pagsale cún dao sa mga pagcomedia.—Acto de contrición. Ongud gud nga pagbasul.—Acto de profesión. Pagtug-an gud san catungdanan.—*For.* Pagburut-nan, talaan, sugo.—Acto de posesión. An pagcaruat gud san catungdanan.—Acto continuo mandé llamar á Pedro. Sa layon layon ipinatauag co si Pedro.—Actos de fé, esperanza y caridad. An pagtoo, paglaom ug paghigugma.—Acto de profesión de fé. An pagtug-an san toloohan.—En el acto, en seguida. *m. adv.* Niyan gud; sa layon layon.— En el acto manda venir á Juan. Niyan gud pacacanhion mo si Juan.—En el acto, concluida que fué la obra, salí para Sulat. Sa layonlayon, catapus an buhat, guinmican aco ngadto sa Sulat.
Actor. *m.* An parasale sa mga comedia.—*For.* An nagdedemanda.
Actriz. *f.* Babaye nga parasale sa mga comedia.
Actuación. *f.* Pagtuman sin catungdanan.—*For.* Pagbuhat. sin mga diligencia.
Actuado, da. *p. p.* Guinbuhat ná.—*adj.* Batid, hiara.
Actual. *adj.* Niyan.
Actualidad. *f.* Niyan.—En la actualidad. Iton niyan, it iyana, niyan.
Actualmente. *adv. m.* Niyan gud.
Actuar. *a.* Pagbuhat, pagtuman sin catungdanan.
Actuaria. *adj.* Mar. Sacayan nga may layag ug gayong mán.
Actuario. *m.* For. Escribano cún notario bá.
Acuadrillar. *a.* Paniroc sin mga tauo nga pagmamandoan sin usa nga ponoan cún poroponoan bá.—Pagmando, pagponoan sin mga tauo.
Acuarela. *f.* Panintaran nga papel, etc.
Acuarelista. *com.* Parapintar sin. papel, etc.
Acuario. *m.* Tubigan nga quinota etc., nga may mga buhi nga isda, mga tanum etc. Usa ca signo cun tigaman nga gintutungud an adlao cún anbulan saiya paglacat.
Acuartelamiento. *m.* Pagpaocoy. san mga casoldadosan sa mga cuartel.
Acuartillar. *n.* Picaang, in napipicaang an hayop, cay binubug-atan, etc.
Acuático, ca. *adj* An nabubuhi sa tubig.
Acuátil. *adj.* An nabubuhi sa tubig.
Acubado, da. *adj.* Binariles.
Acuclillarse. *r.* Pongco;. gaang.
Acucharado, da. *adj.* Masugad sin cusará.
Acuchilladizo. *m.* Paraato sin pag auay.
Acuchillado, da. *p. p.* Binono; tinigbas; pinatay sin cusiyo.

Acuchillador, ra. *s.* Parabono; paratigbas; parapatay sin cusiyo.
Acuchillar. *a.* Pagbono; pagtigbas, pagpatay sin salsalon.
Acudimiento. *m.* Pagabut.—Pagtambong.—Pagtabang, pagbulig.—Pagcadacada.—Paquitabang, paquibulig.
Acudir. *n.* Abut.— Daop.— Tambong.—Guboc.—Daquil.—Nogoc.—Honglos, horohonglos.—Ampayag.—Pagcadacada.—Tabang, bulig.—Paquitabang, paquibulig.
Acueducto. *m.* Saroyon, araguian san tubig.
Acueo, cuea. *adj.* Tubigan.
Acuerdado, da. *adj.* Quinotay.
Acuerdo. *m.* Talaan, sugo, pagburut-an.—Caoyonan, caoroyonan, caabuyonan; caraabubuyonan.—Sagdon: laygay, uaydong, togon.—Panumduman.
Acuesto. *m.* Higad; cahigaran.—Halag; cahal-gan.
Acuitadamente. *adv. m.* Macuri gud, masaquit gud, uaray gud palad.
Acuitamiento *m.* Cubudlayan, cacurian, casaquitan, cauaray palad, pangarit, cabaraca.
Acuitar. *a.* Pacacuri, pacasáquit, pacabido.—*r.* Curi, sáqu't, bido, cabaraca.
Acula. *f.* Banua nga ácula.
Acular. *a.* Pagpaisul.—*r.* Mar, Pagharani an sacanyán sin pasig, pag songgo an quiya.
Aculebrinado, da. *adj*; Halaba nga luthang.
Aculeo. An may cataisan.
Acullá. *adv, l.* Didto, ngadto.
Acumbrar. *a.* Pagpahataas.—Pagpaombao.
Acumen. *m.* Larang.
Acumulación. *f.* Catambac, pagcatambac; capondoc, pagcapondoc.—Pagtigub, pagtipig.—Pagbutang sin sala.
Acumulador, ra. *adj.* Matamboc, mapondoc, matipon.—Matipig.—*s.* Paratambac, parapondoc, paratipon.—Paratipig.—Parabutang sin sala.
Acumular. *a.* Pagtambac, pagpondoc, pagtipon.—Pagtigub, pagtipig, pagtipigtipig.—pagbutang sin sala.
Acumulativamente. *adv. m.* For. Opud sa ibá, ngatanan.
Acuñación. *f.* Pag sil-ong; pag tomboc.—Pagbangil; pagsipsip; pag quimid.
Acuñador, ra. *s.* Parasil-og; paratomboc. Parabangil; parasisip; paraquimid.
Acuñar. *a.* Pagsil-og; pagtomboc.
Acuñar. *a.* Pagbangil; pagsisip; pagquimid.
Acuosidad. *f.* Catubigan.
Acuoso, sa. *adj.* Tubigan.—Tagucan.
Acupuntura. *f. Cir.* Pagpadolot sin dagum sa lauas, cay pagpatambal, pagpanoroc.
Acuradamente. *adv. m.* Sa paghirot gud.
Acurado, da. *adj.* Mahirot, mainatamanon.
Acurrucarse. *r.* Quirogtol, quigpos, cayoco.
Acusación. *f.* Pagbutang sin sasala.—Pagsumbong; pagqueja.
Acusado, da. *m.* y *f.* An iguinsumbong; an iguinqueja; an binutangan sin sala.—An nahologan sin sala.
Acusador, ra. *adj.* Masumbong; masumbongon.—*s.* Parasumbong; paraqueja.—Parabutang sin sala.
Acusamiento. *m. vid.* Acusación.
Acusante. *p. a.* Masumbong; maqueja.
Acusar. *a.* Pagbutang, sin sala.—Pagsumbong; pagqueja.—Acusar dando en cara. Pagboyboy, pagsumat.—Acusarse en la confesión. Pagsumat, panumat san mga sala.—Acusar recibo. Pagbalos.
Acusativo. *m.* Icaupat nga caso san declinasión.
Acusatorio, ria. *adj.* For. An tungud canan pagsumbong ó pagqueja.
Acuse de recibo. Pagbalos ó paghatag sin recibo, surat, carigonan san quinarauat.
Acusón, na. *adj. fam.* Magparasumbong.
Achacar. *a.* Pagbutangbutang sin sala.—Pagpasangil.
Achacosamente. *adv. m.* Sin curi, sin saquit, sin camasinaquitnon.
Achacoso, sa. *adj.* Masinaquit-non, masáquiton.—Saraquitan, saraquitanon.—Maluya, maluyahon; irapa na.
Achaflanar. *a.* Pagapad san canto san guipat etc.
Achantarse. *r. fam.* Pagtago, diri pagquiuaqúiua, pagocoy.
Achaparrado, da. *adj.* Marabong.—. Matamboc ug habobo.
Achaque. *m.* Saquit, casaquit.—Pasangilan, baribad.
Achaquiento, ta. *adj. vid.* Achacoso.
Acharolado, da. *adj*, Binitonan, sinalan.
Acharolar. *a.* Pagbiton, pagsalan.
Achatamiento. *m.* Pagpayas, pagpayapad.
Achatar. *a.* Pagpayas, pagpayapad.—Payas, yapad.—Pungag.
Acheta. *f.* Ngiya ngiya.
Achicado, da. *adj.* Quinabataan, canan bata; inibanan.
Achicador, ra. *adj.* Maglilimas.—*s.* Paraiban, paralimas.—*m.* Mar. Iglilimas.
Achicadura. *f.* Pagiban, pagpaguti.—Paglimas.

Achicar. *a.* Pagiban, pagpaguti.—*r.* *fig.* Dalao.—Iban, guti; cupos,
Achicar. *a.* *Mar.* Paglimas.
Achicoria. *f.* Tanum nga asicoria.
Achicharrar. *a.* Pagsugba, pagpritos sin oraora.—Pagpisaron.—Pagpaso, pagsonug, pagtubud. *r.* Paso, tubud; sonug.
Achichinque. *m.* *Min.* Magburuhat sa mga mina.
Achinar. *a.* *fam.* Pahadluc, padalao.—*r.* Hadluc, dalao.
Achinelado, da. *adj.* Masugat sin sinelas.
Achiote. *m.* Asiotes.
Achispar. *a.* Paghuboghubog—Pagpahuboghubog.—*r.* Huboghubog.
Achocar. *a.* Pagticuang.—Pagbalbag, pagdabal.—Pagbatac.—*fam.* Pagtipig sin damo nga salapi.
Achote. *m.* Asiotes.
Achubascarse. *r.* Buranos, bagot.
Achuchar. *a.* *fam.* Pagpiit.—Pagbagnos; pagpigri.
Achulado, da. *adj.* *fam.* Maraut sin batasan.

AD

Adacilla. *f.* Banua nga adasiya
Adafina. *f.* Guinisa.
Adagio. *m.* Pananglitan, pananglitanan.
Adala. *f.* *Mar.* Araguian san tubig nga iguinbomba.
Adalid. *m.* Ponoan, mando, pangolo.
Adamado, da. *adj.* Babayenon; binabaye.
Adamantino, na. *adj.* *poet.* Matig-a; marig-on.
Adamar. *m.* Caauil.
Adamarse. *r.* Gasa, in magagasa an lalaqui; pagbinabaye sin batasan.
Adamascado, da. *adj.* Masugat sin damasco.
Adaptable. *adj.* Sadang carauaton.—Sadang paigoigoon.
Adaptación. *f.* Pacaigoigo.
Adaptadamente. *adv.* *m.* Sin igo, sin angay.
Adaptante. *p.* *a.* Magpapaigo igo, magpapaangay.
Adaptar. *a.* Pagpaangay, pagpaigo, pagpaigo igo.—Pagpasigo.—*r.* Angay, oyon, ayon.
Adaraja. *f.* Bato nga pinalalabao san cota basi magmarig-on an sumpay.
Adarce. *m.* An bura sa dagat nga dinododocot sa mga cauayan.
Adarga. *f.* Taming nga anit.
Adágama. *f.* Harina nga pino.
Adargar. *a.* Pagtaming, panagam sa taming nga anit.
Adarguero. *m.* Parahimo sin mga taming nga anit.—An nagtatagataming nga anit.
Adarme. *m.* Timbang nga adarme.—Por adarmes. *m.* *adv.* *fig.* Talagudti lá.
Adarve. *m.* Cota.—Lacatlacatan ibabao san cota.
Adatar. *a.* Pagdata.
Adaza. *f.* Banua nga adaza.
Adecenamiento. *m.* Pagisip, pagbutang sin tagpoplo.
Adecenar. *a.* Pagisip, pagihap sin tagpoplo.—Pagbutang sin tagpoplo; pagtagnapoplo.
Adecentar. *a.* Pagopay, pagpacaopay.
Adecuación. *f.* Pagpaigo, pagpaangay.—Pagpasigo.—Catopong.
Adecuadamente. *adv.* *m.* Igo gud, angay ngagayud.—Sigo caopay.—Topong caopay.
Adecuado, da. *adj.* Igo, angay.—Sigo.—Topong.
Adecuar. *a.* Pagpaigo, pagpaangay.—Pagsigo. Pagtopong.
Adefagia. *f.* Camalamon, camacaon, camaquicaon.
Adéfago, ga. *adj.* Malamon, maquicaon,
Adefesio. *m.* *fam.* Sayop nga pagyacan. —*fam.* Maraut nga pagdugnit.
Adefina. *f.* Hilom, hilit.
Adefuera. *adv.* *l.* Sa gauas.
Adegaño, ña. *adj.* Hipid, hiripid, higripid.
Adehala. *f.* Gabao.
Adelantadamente. *adv.* *m.* Ona caopay; anay gud; guidaan.
Adelantado, da. *adj.* Uaray catahud, uaray cahadluc.—*m.* Ponoan, tinatapuran san hadi.—Por adelantado.—*m.* *adv.* Paghatag anay; pagaro anay.
Adelantador, ra. *adj.* Magoona, magorona.
Adelantamiento. *m.* Pagona.—Cadagmitan.—*fig.* Caopayan.
Adelantar. *a.* Pagona.—Paghatag-anay.—Pagbayad guidaan san sohol.—Pagusuag.—Pagdagmit, pagdali.—Paglabao sa iba.—Hangalao.—Binhit; bunos; canican, calanican.
Adelante. *adv.* *l.* Dito pá, ngadto pá.—Ona; usuag, dayon; onhan; dagus, lagus—Más adelante, veremos. Quiquitaon ta onina.
Adelanto. *m.* Pagpaotang, paghatag guidaan sin salapí ug iba pá.—Pagona.—Catolosan cún dao sa pagaram.—Pagusuag; causuagan; caopayan.
Adelfa. *f.* Cahuy cahuy nga adelpa.
Adélfico, a. *adj.* *poet.* Mapaet.
Adelfal. *m.* Caadelpahán.
Adelfilla. *f.* Banua nga adelpiya.

Adelgazador, ra. *adj.* Igninipis, igtatais.
Adelgazamiento. *m.* Cagasa, cahugus; camagasa, camahugus.—Canipis, cagamay; camanipis.
Adelgazar. *a.* Paggamay; pagnipis; pagtais.—*n.* Gasa, hugus.
Adema. *f. Min.* Tocud, sulay, sinasarigan.
Ademador. *m. Min.* Parahimo sin mga tocud.
Ademán. *m.* Pagquiuaquiua sa lauas, etc. —Tigaman.—Gaui, cagauian.—En ademán de herir, de salir, de entrar.—*m. adv.* Baga tibobono, tiigogoa, tiisosolud.
Ademar. *a. Min.* Pagtocud, pagsulay.—Pagpotos sin cahuy.
Además. *adv. c.* Labut pá.
Ademe. *m.* Potos sin cahuy sa pagpacarig-on san mga pilar ug iba pá nga mga buhat sa solod sa mga mina.
Adenitis. *f. Med.* Cahubag san mga liso liso sa lauas.
Adenoso, sa. *adj.* Maliso, lisoon.
Adensar. *a.* Pagsanoc; pagpasanoc.
Adentellar. *a.* Pag ingquib.—Pagtocob, pagcagat.
Adentro. *adv. l.* Sa solud.—Solud, dayon, usuag.
Adepto, ta. *adj.* Gapil.
Aderezamiento. *m.* Paghiyas, pagrayandayan; pagsab-ong.
Aderezar. *a.* Paghiyas, pagrayandayan, pagsab-ong.—Pagogday.—Pagguisa, pagpanacot.—Pagpon.
Aderezo. *m.* Hiyas, rayandayan, sab-ong. —Hugay, huyas.—Panacot.
Aderra. *f.* Pisi nga gamay.
Aderredor. *adv. l.* Libut, magpalibut.
Adestrador, ra. *adj.* Magpapaanad.—Magturutdo.
Adestramiento. *n.* Pagpaanad; paanad. —Pagtutdo.
Adestranza. *f.* Pagpaanad; paanad.—Pagtutdo.
Adestrar. *a.* Pagpaanad, pagpabatid.—Pagtutdo, pagtoon.
Adestría. *f.* Cabatiran.
Adeudar. *a.* Utang.
Adeudo. *m.* Utang.—Bayad sa mga aduana.
Adherencia. *f.* Canit, pagcacanit.—Pagcatigub.—Cagapil.—Caoropud, pagcaoropud.
Adherente. *adj.* Canit.—Tigub.—Laquip. —*m.* Casangcapan, garamiton.—Panacot.
Adherir. *n.* Tigub.—Laquip.—Canit.—*r.* Gapil; opud; oyon; ayon; aboyon.—Apil, apin.
Adhesión. *f.* Pagtigub, paggapil.—Pagoyon, pagaboyon.—Pagapil, pagapin.
Adhesivo, va. *adj.* Magapil, matigub.
Adiafa. *f.* Gala, tagay nga ihinahatag sa mga paragsacay in umabut ná sa pondohan.
Adiamantado, da. *adj.* Masugad san diamante sin camatig-a, sin camahal, etc.
Adición. *f.* Sumpay, dugang.
Adicionado, da. *s.* Parasumpay, paradugang.
Adicional. *adj.* Sinumpay, dinugang.
Adicionar. *a.* Pagsumpay, pagdugang.
Adicto, ta. *adj.* Gapil.—Opud.
Adiestrador, ra. *adj.* Magpapaanad.—Magturutdo.
Adiestramiento. *m.* Pagpaanad, pagpabatid.—Pagtutdo, pagtoon.
Adiestrar. *a.* Pagpaanad, pagpabatid.—Pagtutdo, pagtoon.—*r.* Batid; bagot.
Adietar. *a.* Pagpuasa, diri pagcaon; diri pagpacaon.
Adinamia. *f. Med.* Camaluya sa lauas.
Adinámico, ca. *adj. Med.* An tungud ó canan camaluya sa lauas.—Maluyahon.
Adinerado, da. *adj.* Salapianon, maggaran. Cuartahan, bahandianon.
Adiós. *interj.* Adiós, mabaya aco sa iyo.
Adipocira. *f.* Tamboc sa mga lauas nga patay
Adiposidad. *f.* Catamboc.
Adiposo, sa. *adj.* Matamboc.
Aditamento. *m.* Sumpay, dugang.
Adiva. *f. pl.* Hubag sa bot-ol san mga hayop.
Adive. *m.* Mananap nga masugad sin ayam.
Adivinación. *f.* Pagtagna, pagtacga.—Pagtigo. Pagtamiao.
Adivinador, ra. *s.* Manaragna; paratagna. —Paratigo, Tamiauan.
Adivinamiento. *m. vid.* Adivinación.
Adivinanza. *f. vid.* Adivinación.
Adivinar. *a.* Pagtagna, pagtacga.—Pagtigo, Pagtumiao.
Adivinar por las estrellas. Panhimitoon.
Adivinar por la palma de la mano. Panhinalad.
Adivino, na. *m.* y *f.* Manaragna.—Paratigo.—Manhihimalad.—Manhihimitoon, tamiauan.
Adjudicación. *f.* Paghatag, pagtogot, pagtubian, pagtuyang.
Adjudicar. *a.* Hatag, togot, tubian, tuyang. —*r.* Aancon.
Adjudicatorio, ria. *m.* y *f.* An tinagan, an tinogotan, an tinubianan, an tinuyangan.
Adjunto, ta. *adj.* Laquip.—Opud, oropud, Tigub, sacop.
Ad libitum. *expr. adv. lat.* Sugad san pagbuot.

Adminicular. *a.* Pacaopay, pagbulig sin pagpacaopay.
Adminículo. *m.* An icacabulig, icacatabang.—Casangcapan, garamitong.—Panacot.
Administración. *f.* Pagmangno, paghopot.—Pagcaadministrador, catungdanan sin pagcaadministrador.—Balay nĝa inooquian san administrador.
Administrador, ra. *adj.* Magmaragno, magbarantay.—*s.* Paramagno, parahopot, bantay.—Administrador sa mĝa tunĝud san hadianon nĝa hacienda cún iba pá bá.
Administrar. *a.* Pagmangno, paghopot, pagbantay.—Pagtuman sin catundanan. —Pagpacacarauat, paghatag, pagtogot san mĝa Sacramento.—Pagboiong, pagtambal.
Administrativo, va. *adj.* An tunĝud ó canan administración.
Administratorio, ria. *adj.* An tunĝud ó canan administración cún administrador bá.
Administro. *m.* Bulig, cabulig.
Admirable. *adj.* Orosahon, panĝasa, catinĝalahan, catinĝalhan, coruthao, panĝorosahun.
Admirablemente. *adv. m.* Orosahun gud, catinĝalahan gud.
Admiracion. *f.* Pagusa; paghipausa.—*Ort.* Tigaman nĝa ortográfico nĝa sugad sini an pagcabutang sa tinicanĝan; (¡), ug sa catapusan sugat sini (!).
Admirador, ra. *adj*; Mausa, usahan.
Admirando, da. *adj.* Panĝorosahun gud.
Admirar. *a.* Paghipausa; paghitinĝala. —Pagusa.—*r.* Usa, hiusa, hitinĝala; lanĝala; culhan; hiborong.
Admirativamente. *adv. m.* Orosahun gud, catinĝalahan gud.
Admirativo, va. *adj.* Mahipausa.
Admisible. *adj.* Sadang carauaton.
Admisión. *f.* Pagcarauát.—Pagpasacop.
Admitir. *a.* Pagcarauat.—Pagpasacop.
Admonición. *f.* Pagtauag.—Pagpahabaro, pahamangno.—Sagdon.
Admonitor. *m.* Parasagdon, parauale, parauaydong.
Adnado, da. *m.* y *f.* Hinablosan, guinsondan.
Adnata. *f.* *Zool.* Lapuglapug sa mata.
Adnato, ta. *adj.* Canit.
Ad nutum. *expr. lat.* Sugad san pagbuot san ponoan.
Adobado. *m.* Guidamos, inadobo.
Adobador, ra. *s.* Paraguisa.—Paraguinamos, paraadobo.—Paraabo, Paragamus sin anit
Adobar. *a.* Paggamus, pagadobo; danglus, dayuc.—Pagguisa.

Adobe. *m.* Baga ladriyo, cundi diri inaguian sa calayo.
Adobo. *m.* Guinamus, inasinan.—Sanao nĝa isinasanao san carne ug iba pá.—Danglus, dayuc.
Adocenar. *a.* Pagtagpoplo cag duha, pagtagnapolo cag duha.
Adoctrinar. *a.* Pagtutdo, pagtoon.
Adolecente. *p. a.* Masaquit, maabat sin saquit.
Adolecer. *n.* Saquit; pagbati sin saquit. —*fig.* An may carat-an, visio ó batasan.
Adoleciente. *p. a.* Masaquít, mabati sin saquít.
Adolescencia. *f.* Cabata, pagcabata, ticang san tinud-can ná sin buot nĝada san caayao ná san catubo san lauas.
Adolescente. *s.* Bata, barobata, olitauohay.
Adolorado, da. *adj. vid.* Adolorido.
Adolorido, da. *adj.* masáquit; maol-ol, masool.
Adomiciliarse. *r.* Pagporoco, pagocoy, paghonong, pagpuyo.
Adonado, da. *adj.* Inolonĝan,
Adonado, da. *adj.* Babayenon, binabaye.
Adonaí. *m.* Nĝaran sa Dios.
Adonde. *adv. l.* Diin; hain; nĝain.
Adonde quiera. *adv.* Bisan diin; bisan nĝain; bisan hain.
Adonis. *m. fig.* Matahum, cono, nĝa lalaqui.
Adopción. *f.* Pagcaanacanac.—Paghablos. —Pagpili.—Pagcarauat cun panĝaaco sin anac sin iba.
Adoptable. *adj.* Sadang carauaton.
Adoptación. *f. vid.* Adopción. Pagcarauat cun panĝaco sin anac sin iba.
Adoptador, ra. *adj.* Mapili, Macarauat.
Adoptante. *p. a.* Mapili, Macarauat.
Adoptar. *a.* Paganacanac.—Paghablos.— Pagpili; paghopot; pagcarauat cun panĝaco sin anac sin iba, etc.
Adoptivo, va. *adj.* Hinablosan, guinsondan.—Pinacaanacanac.—Pinilí.
Adoquier. *adv. l.* Bisan din; bisan hain
Adoquiera. *adv. l.* Bisan diin; bisan hain.
Adoquín. *m.* Bato nĝa matig-a dao ladriyo an hechura.
Adoquinar. *a.* Pagbutang sin mĝa bato nĝa adoquín.
Adorable. *adj.* Siringbahon, tacús pasingbahon, darayauon,
Adoración. *f* Pagsingba; paningba.—Pagtahud; catahud; pagcatahud; catahuran.
Adorador, ra. *adj.* Magsingbahon, maningba.—*s.* Parasingba.
Adorante. *p. a.* Magsingba.

Adorar. *a.* Pagsinba.—Pagtahud.—Agharoc san camut sa santos nga Papa.
Adormecer. *a.* Pagcatorog.—*r.* Paghingatorog.—Pirao.—*fig.* Mungao.—Banhud, binhud.
Adormecimiento. *m.* Pagcatorog.—Paghingatorug.—Cabanhud.
Adormentar. *a. vid.* Adormecer.
Adormidera. *f.* Banua nga adormidera.
Adormir. *n.* Paghingatorog,
Adormitarse. *r.* Paghìngatorog, pirao, paghiducá, paghiducáducá, mungao.
Adornador, ra. *adj.* Magsarab-ong.—*s.* Parasab-ong, parahiyas, pararayandayan, parapuni.
Adornamiento. *m.* Pagsab-ong, paghiyas. pagrayandayan, mapuni.
Adornante. *p. a.* Masab-ong, mahiyas, marayandayan, mapuni.
Adornar. *a.* Pagsab-ong; pahiyas, pagrayandayan, pagpuni, paghamo, paghuyas, pagdayan, paganiag, pagayaaya.—Pagbiray.—Pagbutang sin mga lucay.—*fig.* Pagpacaopay.
Adornista. *m.* Pararayandayan; parapintar.
Adorno. *m.* Sab-ong, hiyas, rayandayan, hugay, huyas, dayan.—Rabol, rabolrabol.
Adorno en la vaina del puñal, etc. Calao-calao, surang-surang.
Adorno en la lanza, etc. Calong-calong, bitay-bitay.
Adotrinar. *a.* Pagtutdo, pagtoon.
Ad pedem literae. *expr. adv. lat.* Sugad gud san cahulogan.
Ad perpetuam. *exp. lat.* Sa guihapon.
Ad perpetuam rei memoriam. *expr. lat.* Sa guihapon.
Adquirente. *p. a.* Macaagui, macacuha; masangput; macadara.
Adquiridor, ra. *adj.* Macaagui, macacuha; macadara; masangput.
Adquirir. *a.* Paca-agui, pacacuha, pacadara, pagsangput.—Sapul; arug.
Adquisición. *f.* Paca-agui, pacacuha, pacadara.—Pacasangput.—Pacasapul; pacaarug.
Adquisidor, ra. *adj. vid.* Adquiridor.
Adra. *f.* Mga balay ó usa cabahin sin mga balay sin bongto.—Pintacasi.
Adraganto. *m.* Cahuy cahuy nga adraganto.
Adral. *m.* Tinaguic sin carro ó cangga.
Adrazo. *m.* Saraan sin tubig sa dagat basi macuha an camaasin.
Adrede. *adv. m.* Tinuyo gud, tuyo gud.
Adredemente. *adv. m.* Tinuyo gud, tuyo gud.
Adrián. *m.* Tul-an sa bayhon.
Adriático, ca. *s.* Dagat sa Venecia.
Adrizar. *a. Mar.* Pagpatadong.
Adrobado, da. *adj.* Boctot.
Adscribir. *a.* Paghisacop.—*r.* Pasacop.
Adscripción. *f.* Paghisacop; pagpasacop.
Adscripto, ta. *p. p.* Nahisacop; napasacop.
Adstricción. *f.* Capirit, calugus; pagcapirit, pagcalugos.—Catubol.
Adstringente. *p. a.* Macacatubol.
Adstringir. *a.* Tubol.—*fig.* Pagpirit, paglugos.
Aduana *f.* Oroquian san mga tinatapuran san hadî sin paghiling sa mga género ug iba pá ngan sin pagsocot san mga derecho.
Aduanar. *a.* Papaghiling sa aduana san género ug ibá pá, ngan pagbayad mán san mga derecho.
Aduanero, ra. *adj.* An tungud ó canan aduana.—*m.* Tinatapuran sin pagmangno ó pagbantay sa aduana.
Aduar. *m.* Mga payag, mga balaybalay.
Adúcar. *m.* Igagama.
Aducción. *f.* Pagpahayag sin polong ó camatuoran.—*Zool.* Pagpaharani.
Aducir. *a.* Pagpahayag sin polong ó camatuoran.—Pagdara, pagdolong.
Aduendado, da. *adj.* Maasuang; inaaloc, ó maaloc.
Adufe. *m.* Pandero.
Adufero. *adj.* An nagtotocar san pandero.
Adusto. *adj.* Mabidoom, maisug.
Aduja. *f. Mar.* Lacon.
Adujar. *a. Mar.* Paglacon.
Adulación. *f.* Pagaramaram.
Adulador, ra. *adj.* Magaramaram.—*s.* Paraaram-aram Pag sorogsorog.
Adular. *a.* Pagdayao sa iba sin polong, etc. Pagaram-aram. Pag sorogsorog.
Adulear. *n.* Guliat.
Adulero. *m.* Bántay sin cahayopan.
Adulteración. *f.* Paglayé, pagbayé, pagsapao, paglibug, pacasala sin inasa-uan.
Adulterador, ra. *s.* Paralayè, parabayé, an macasala sin inasa-uan; paracaraut sin mga efectos.
Adulterante. *p. a.* Malayè, mabayè, macasala sin inasa-uan.
Adulterar. *n.* Paglayè, pagbayè, pagsapao, paglibug, pacasala sin inasa-uan.—*fig. a.* Pagpapasao, pagpacaraut.—*s.* Pasao, raut. Pagsalacot an maopay ug an maraut.
Adulterinamente. *adv. m.* Pacasala gud sin inasa-uan.
Adulterino, na. *adj.* Anac sa gauas san matrimonio.

Adulterio. *m.* Paglayè, pagbayè, pagsapao, paglibug, pacasala sin inasa-uan.
Adúltero, ra. *adj.* Macasala sin inasauan.—*fig.* Maraut, maraut sin batasan.
Adulto, ta. *adj.* Hamtong, dagco ná.
Adulzar. *a.* Pagpahamoc sa mga tumbaga, etc.
Adulzorar. *a.* Papahomoc; pagpahamis.
Adunación. *f.* Pagcatigub, pagtipom.
Adunar. *a.* Pagtiguib, pagtampo, pagtipon; dagup.
Advenedizo, za. *adj.* Sampig, dampig. —Dumoroong.
Advenidero, ra. *adj.* Umarabut; tiarabut
Advenimiento. *m.* Pagabut, pagcanhi.—Pagpaumbao sa pagcahadi, etc.
Advenir. *n.* Pagcanhi, pagabut.
Adventaja. *f.* *For.* Bahin ó malon nga tungud san asaua nga buhi pá, in patay ná an usa.
Adventicio, cia. *adj.* An maabut nga diri lugaringon ó diri quinaiya.
Adverbial. *adj.* An tungod ó can an adverbio.
Adverbialmente. *adv.* *m.* Masugad sin adverbio, inadverbio.
Adverbio. *m.* *Gram.* Bahin sa oración nga tinatauag adverbio.
Adversador. *m.* Caauay.
Adversamente. *adv.* *m.* Sa maraut nga palad, maraut gud nga palad.
Adversar. *a.* Pagpatuc, pagato.
Adversario, ria. *adj.* Patuc, maraut nga palad.—*m.* y *f.* Caauay, auay.
Adversidad. *f.* Casaquitan, calisdanan, cacurian, cauaray palad, casoco.
Adversión. *f.* Pagpatuc.—Paghimangno, matngon.
Adverso, sa. *adj.* Patuc, auay, maraut, macuri.
Advertencia. *f.* Pahamangno, pahimangno, matngon.—Pagpahabaro, pagpasabut.—Sagdon, laygay, uaydong, tugon.
Advertidamente. *adv.* *m.* Sa paghi mangno gud.
Advertido, da. *adj.* Batid, matigamanon, mananong, daong-daong.
Advertimiento. *m.* *vid.* Advertencia.
Advertir. *a.* Himangno, hamangno, matngon; daong-daong.—Himangrao.—Pagpahimangno, pagpahamangno.— Pagpahabaro, pagpasabut.—Pagsagdon, paglaygay, paguaydong,—ilio.—Pagnanong.
Adviento. *m.* Tiuatauag nga *adviento* ó an upat ca semana nga sinosondan san santos nga Pagcatauo san anton Guinoo Jesucristo.
Advocación. *f.* Cataoganan, caud-ganan. —Ngaran ngaiguin nga ngaran sa mga singbahan, mga cobo-cobo ug mga altar basi sabuton cún ano nga Misterio ó cún ano nga Santos an guinhalaran; pananglitan, an singbahan sa Orás guinhalad can San Pedro de Alcántara. La iglesia de Orás está dedicada á San Pedro de Alcántara.
Adyacente. *adj.* Harani, dooc, sooc, dapig, hipid, hiripid.

AE

Aechadero. *m.* Sisigan, sisisgan, sirisgan. —Taraphan, tarap-hopan.—Guinpapaliran.
Aechador, ra. *s.* Parasisig.—Paratahup. —Parapalid sin humay, etc.
Aechadura. *f.* Upa.—Tictic.
Aechar. *a.* Pag tahup.—Pagsisig.—Pagpalid sin humay, etc.—Pagyapyap.
Aecho. *m.* *vid.* Aechar.
Aéreo, rea. *adj.* Hangin, an tungud ó canan hangin, sa hangin.
Aerífero, ra. *adj.* May hangin.
Aeriforme. *adj.* Masugad sin hangin.
Aeróforo, ra. *adj.* May hangin.
Aerolito. *m.* Baga linti.
Aeromancia. *f.* Panhihinangin, pagtagna nga buaon hionon sin hangin.
Aeromántico, ca. *adj.* An tungud ó canan panhihinangin.— Matagna sin bua hionong sin hangin.
Aeronáuta. *com.* An masacay sin sacayan sa hangin.
Aeronáutica. *f.* Paghibaro sin pagsacay sin sacayán sa hangin.
Aeronáutico, ca. *adj.* An tungud ó canan pagsacay sin sacayán sa hangin.
Aerostático, ca. *adj.* Malupad sa hangin.

AF

Afabilidad. *f.* Camaalayhan, camaalahon, camalomo sin buot.—Cahuyayag.
Afabilísimo, ma. *adj.* Maalayhan caopay, mahuyayag caopay.
Afable. *adj.* Maalayhan, mahuyayag, manayanaya.—Malomo sin buot; maabiabihon, maabiag, camaopay sa himangrao, cun san pagcayan.
Afablemente. *adv.* *m.* Sa malomo nga buot, sa maopay nga buot, sa mahuyayag nga casingcasing.
Afabulación. *f.* Pagasoy sin pábula ó susumaton.
Afaca. *f.* Banua nga apaca, dao in tanun nga lenteja.
Afamado, da. *adj.* Bantugan, dung-ganon, hinunung-gan.
Afamar. *a.* Pagpabantug; bantug.

Afán. *m.* Tingoha, tuyo.—Cahidlao.—Cabudlay, cabutlao. Pangarit.
Afanadamente. *adj. m.* Tingoha caopay, talingoha gud.—Budlay' caopay, butlao caopay, pangarit caopay.
Afanador, ra. *adj.* Matingohaon, madoroput, madoroto, buhatan nga tauo.—*s.* Paratingoha. Mangangarit.
Afanar. *m.* Pabudlay, pabutlao.—*r.* Tingoha, talingoha, pagtuyo, pagdoroput.
Afaníptero, ra. *adj. Zool.*—Diri pacoan, masugad an coto.
Afanosamente. *adv. m.* Tingoha caopay, talingoha gud.—Budlay caopay, butlay caopay. Pangangaritan gud.
Afanoso, sa. *adj.* Macuri.—Matingohaon, madoroto, buhatan nga tauo, maticomot.
Afasia. *f. Med.* Diri pacayacan tungud sin saquit; pagalang alang.
Afeador, ra. *adj.* Macacaraut.—*s.* Paratamay, parayobit.—Parasauay.
Afeamiento. *m.* Pagpacaraut.—Pagtamay, pagyobit.—Pagsauay.
Afear. *a.* Pagpacaraut.—Pagtamay, pagyobit.—Pagsauay.
Afección. *f.* Cabantad.—Caruyag, caipa, cahilig.—Higugma; handum, cagapil.
Afectación. *f.* Cabantad.—Pagparayao.—Casalingcapao.—Camaogdayon.—Camalabiao. Pagpaanoano.
Afectadamente. *adv. m.* Bantad gud. Parayao gud. Diri natural.
Afectado, da. *adj.* Mabantad.—Maparayao.—Masalingcapao.—Masorub-on; sinasaquitan.
Afectador, ra. *adj.* Macabantad.—Maparayao.
Afectar. *a.* Pacabantad.—Parayao.—Labiao.
Afectivo, va. *adj.* An tungud ó canan higugma, cauili ó handum.
Afecto. *m.* Gugma, Higugma, cauili, handum, caauil.
Afecto, ta. *adj.* Gapil; api.—Sacop sa gahum sa. . .
Afectuosamente. *adv. m.* Sa paghigugma gud.—Sa pagpaora gud.—Sa pagtahud gud, sa caotos nga buot.
Afectuosidad. *f.* Camahigugmaon, camapaorahon, camapalanggaon.
Afectuoso, sa. *adj.* Mahigugmaon, mapaorahon, mapalanggaon, maauilon.
Afeitador. *m.* Paraarot.
Afeitadora. *f.* Paraarot nga babaye sa mga igcasibabaye.
Afeitamiento. *m.* Hiso sa bayhon, etc.
Afeitar. *a.* Pagarot; panhimongot.
Afeite. *m.* Hiso sa bayhon, etc.—Ighihiso, ighiriso.
Afeminación. *f.* Cabantut; pagcabinabaye.
Afeminadamente. *adv. m.* Bantut gud, binabaye gud.
Afeminado, da. *adj.* Bantut, babayenon, binabaye.
Afeminamiento. *m.* Cabantut; cabinabaye.
Afeminar. *a.* Pagpaluya.—*r.* Pagbinabaye; luya; paluya.
Aferrador, ra. *adj.* Macaput, macobcob.—*Mar.* Magparalocot sin layag, etc.
Aferramiento. *m.* Pagcaput, pagcobcob. Paglocot sin layag, etc.—*fig.* Pagtuyo nga ticang sa buot.
Aferrar. *a.* Pagcaput sin maopay; pagcobcob.—*Mar.* Paglocot sin layag, etc.—*r. fig.* Pagtuyo gud nga magpahinayon an mga paghunahuna niya.
Afestonado, da. *adj.* Rinabolrabol.—Rinabolrabolan.—Binorda.—Binordahan.
Afianzamiento. *m.* Pagpatapud.—Pagpacarig-on.—Carig-onan.
Afianzar. *a.* Paghatag sin carig-onan.—Pagrig-on; pagparig-on; pagpacarig-on.—Pagcaput sin maopay.
Afiar. *a.* Pagpolong nga diri paglalab-tan an igcasitauo.
Afición. *f.* Gugma; caruyag; cahilig; tingoha; aring, gapil.
Aficionadamente. *adv. m.* Tingoha caopay, caruyag gud.
Aficionado, da. *adj.* Maqui. . .
Aficionar. *a.* Pagpabatid; pagpahilig; pagpagapil.—Pabatid; gugma; gapil; hilig; pagpahiara.
Afiladera. *s.* Bairan.—Camanga.
Afilado, da. *adj.* Binaid.—Matarum.—Tais.
Afilador, ra. *s.* Parabaid.—Bairan nga anit.
Afiladura. *f.* Pagbaid.—An tarum san panganiban.
Afilamiento. *m.* Baga catais sin bayhon, irong, etc.
Afilar. *a.* Pagbaid; pangodngod; pagsamid; paglantip; pagbalit.—Pagtais.—Pagpatarum.
Afilación. *f.* Pagcaanacanac.—Pagsacop. Pagpasacop.
Afiliar. *a.* Paganacanac; paghablos.—Pag sacop; pagpasacop; pagpasurat.—*r.* Pagsacop; pasurat.—*r.* Gapil.
Afilón. *m.* Bairan nga anit, etc.
Afilosofado, da. *adj.* An nacacasugad san mga filósofos. Bugho.
Afín. *adj.* Harani, dooc, hiripid.—Maa-

ngay.—*m.* y *f.* Sooc, caorop-dan sá hingabay, patud.
Afinación. *f.* Paghingpit; cahingpitan.—Pagcaarangay.
Afinadamente. *adv. m.* Hingpit caopay. Arangay gud.—Catempla.
Afinado, da. *adj.* Maopay gud.
Afinador, ra. *m.* Paratempla sin mga patoronggon.—An igtetempla sin patoronggon.
Afinadura. *f. vid.* Afinación.
Afinamiento. *m. vid.* Afinación.
Afinar. *a.* Paghingpit, pagpacaopay.—*Mús.* Pagtempla sin patoronggon.—Pagangay sa mga tingug.—Pagnipis; paggamay.—Paghamis.
Afinidad. *f.* Pagcaarangay.—Caoropud, pagcaoropud sa hingabay, pagcapatud.
Afión. *s.* Apian.
Afir. *m.* Tambal nga nacuha san bonga san cahuy nga enebro.
Afirmación. *f.* Pagpacarig-on.—Carig-onan.—Camatuoran; pagasoy san camatuoran.
Afirmadamente. *adv. m.* Marig-on gud.
Afirmador, ra. *adj.* Magpaparig-on.
Afirmamiento. *m. vid.* Afirmación.
Afirmante. *p. a.* Magpaparig-on.
Afirmanza. *f.* Carig-onan.
Afirmar. *a.* Pagrig-on; pagparig-on; pagpacarig-on.—Pagmatuod; pagpamatuod.—*r.* Big-on; pasarig, pagtangdo, pagtóo.
Afirmativamente. *adv. m.* Sa minarig-on gud.—Sa minatuod gud.
Aflicción. *f.* Casáquit, cabido, casubo, casuboan, casub-anan; carital, pagcarital; caritalan.—Capaitan.—Aflicción de espíritu. Calisdanan, cabudlay sin buot.
Aflictivo, va. *adj.* Macacasáquit, macacabido, macacasubo.
Afligente. *p. a.* Macasáquit, macabido, macasubo.
Afligible. *adj. vid.* Aflictivo.
Afligidamente. *adv. m.* Masáquit caopay, mabido caopay, masubo caopay; oraora sin sáquit, oraora sin bido, oraora sin subo.
Afligido, da. *adj.* Masinaquit-non, mabidoon, masorub-on.
Afligimiento. *m.* Casáquit, cabido, casubo. Capaitan,
Afligir. *a.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo. Pagsáquit.—*r.* Sáquit, bido, subo.
Aflojadura. *f. vid.* Aflojamiento.
Aflojamiento. *m.* Pagtoros, pagloslos.—*vid.* Aflojar.
Aflojar. *a.* Pagtoros, pagloros, pagloslos. Paghugac; pagtugac; pagtubuc; paghaguca; paghango, paghango-hango; paghiyos; paghagus; paghungal; pagculay.—Çarocal.—Luya.
Aflojar el viento, el enojo, etc. Hugpay, horohugpay.
Aflojar la corriente. Lantong.
Aflojar los pantalones, etc. Hoshos, horos.
Afluencia. *f.* Pagdamo.—Cadamo, cadaman.—Cahura.—Dasal.—*fig.* Pagpolong sin damo ug sin dagmit, catiroc.
Afluente. *adj.* Mayacan, yaracnon.—*m.* Mga sasapa ug mga salug nga naauas sa mga dagco nga mga salug.
Afluir. *n.* Daup.—Pagauas an usa nga sapa cún salug bá usa mán nga salug nga daco.
Afofar. Pagpanos.
Afondar. *a.* Paghilarum; pagpahilarum.—*n.* Lonud.
Afonía. *f.* Cauaray tingug.
Afónico, ca. *adj.* Uaray tingug.
Áfono, na. *adj.* Uaray tingug.
Aforadar. *a.* Pagloho.—Pagtahus.
Aforado, da. *adj.* Tuna nga quinpeple tihan.
Aforado, da. *adj.* Tauo nga may privilegio.
Aforador. *m.* Paraplete sin tuna.—An macarauat sin tuna nga may plete.—Paraaporo.
Aforamiento. *m. vid.* Aforar.
Aforar. *a.* Pagplete sin tuna.—Pagcarauat sin tuna nga may plete.
Aforar. *a.* Pagaporo sin tabaco, etc.—Paghiling sa mga género cún iba pá ug pag talaan san bayad nga mga derecho.
Aforar. *a.* Pagtogot, paghatag sin privilegio.
Aforcar. *a.* Pagbitay.
Aforisma. *f. Veter.* Hubag sa lauas san mga hayop.
Aforismo. *m.* Calacturan, lactud nga casayoran.
Aforístico, ca. *adj.* Linactud nga casayoran.
Afornecer. *a.* Pagandam, pagtima.
Aforo. *m.* Pagaporo.
Aforra. *f.* Pagbuhi ó pagtangtang san oripon.
Aforrador, ra. *adj.* Magporotos.—*s.* Parapotos.
Aforradura. *f.* Potos; hapin; loon nga panapton cun anit ó iba nga potus.
Aforramiento. *m.* Pagbuhi ó pagtangtang san oripon.
Aforrar. *a.* Pagpotos; paghapin.—*r.* Pagloon sin panapton.

Aforrar. *a.* Pagbuhi ó pagtangtang san oripon.
Aforrecho, cha. *adj.* Tuhas ná, gauas ná.
Aforro. *m.* Potos; hapin; loon nga panapton.
Afortalado, da. *adj.* Marig-on, may mga carig-onan.
Afortunadamente. *adv. m.* Palad gud.
Afortunado, da. *adj.* Palaran, bulahan.
Afortunamiento. *m.* Palad, capalaran, cabulahan.
Afortunar. *a.* Papalad, pabulahan.
Afosarse. *r. Mil.* Paghimo sin haglarum nga mga cale libut sa bongto, basi diri macaagui an mga caauay, paghimo sin cota, sin baluarte.—Pagdugang sin soldados, sin mga armas.
Afrancar. *a.* Pagbuhi ó pagtangtang san oripon.
Afrecho. *m.* Upa; titic; tinahup.
Afrenillar. *a. Mar.* Paghigot.
Afrenta. *f.* Caalo, caauod.—Pagpacaalo, pagpacaraut.
Afrentación. *f.* Atubangan sin balay nga naatubang sa igcasibalay.
Afrentadamente. *adv. m.* Sa pagpacaalo gud.—Sa caauod gud.
Afrentador, ra. *adj.* Magpapacaalo.
Afrentar. *a.* Pagpacaalo; pagpacaraut.—Alo; auod; busla.
Afrentosamente. *adv. m.* Sa pagpacaalo gud.—Sa caauod gud.
Afrentoso, sa. *adj.* Macaáalo.
Afretado, da. *adj.* Masugad sin galón nga bulauan ó salapí, mahamis, hinugasan.
Afretar. *a. Mar.* Pagbanos, pagcarus san sacayán.
Afreza. *f.* Paon nga macacatuyao san isda ug masayon ná an pagdacop.
Africano, na. *adj.* Taga África.
Áfrico. *m* Hangin nga habagat sacabarian.
Afrodina. *f.* quim, Tumbaga.
Afrodisia. *f.* Pagcabata.
Afrodisiaco, ca. *adj.* Tambal ug iba pá nga nacacabascug san tauo sin pagcaipa san mga maglaoay nga buhat.
Afrodita. *m.* Lalaqui ngauaray iquinatauo.
Afronitro. *m.* Bura sin nitro.
Afrontación. *f.* Atubangan sin balay nga naatubang sa igcasibalay.
Afrontadamente. *adv. m.* Sa atubangan.
Afrontador, ra. *adj.* Magatubang.
Afrontamiento. *m.* Pagatubang; pagpaatubang; paatubang.
Afrontar. *a.* Paatubang; pagpaatubang.—*n.* Atubang.
Afta. *f. Med.* Sapil, dilá.
Aftoso, sa. *adj.* Sapilon.

Afuera. *adv. l.* Sa goa.—Sa gauas.—Vengo de afuera. Ticang aco sa goa. Salgamos afuera. Goa quitá.—Está afuera. Aadto sa gauas.—*expr. elipt.* Tabi.—*amb. pl.* Caharanian, mga caharanian.
Afufa. *f. fam.* Papalaguio.—Estar sobre las afufas. *fr. fam.* Tipalaguio ná.
Afufar. *n. fam.* Pagpalaguio.
Afufón. *m. fam.* Palaguio. pagpalaguio.
Afusión. *f. Med.* Pagbobo sin tubig sa lauas.

AG

Agá. *m.* Ponoan san mga soldados nga turco.
Agachada. *f.* Limbong, larang.
Agachadiza. *f.* Tamsi nga habobo an lupad.
Agachar. *a. fam.* Pagobo, pagyobo, pagdoco, pagyocbo, pagtongo, pagcaob; pagguigong; pagquigpos; pagcuyobog.
Agacharse para no ser visto. Paghopo: como quien persigue á un pájaro, hanip.
Agafita. *f. Min.* Mutia.
Agalbanado, da. *adj.* Mahubia.
Agalerar. *a. Mar.* Pagbutang san tolda sa mga sacayán.
Agalla. *f.* Boco boco sin cahuy.—Tubo tubo, hasang san isda.—Buyoco, lisoliso sa bot-ol. Biyooc.
Agalladura. *f.* An baga matamata san pula san bunay, nga amoy tinutud-can san siuo.
Agallión. *m. vid.* Agalla.—Boco san cuentas.—Amahan san cuentas.
Agalluela. *f. vid.* Agalla.
Agangrenarse. *r.* Donot an onud ó tulan sa lauas.
Agape. *m.* Panagtao nga cristianos.
Agarbado, da. *adj.* Mahayon, malidolido, maquidingquiding.
Agarbarse. *r.* Yocbo; tongo; caob; obo; doco.
Agarbillar. *a.* Pagopong sin humay, etc.; pagtarotambac san mga binari.
Agárico. *m.* Manug banug, ligbus, curacdos, ohong.
Agarrada. *f. fam.* Pagsusuhay; paghibaton sin polong.
Agarradero. *m.* Carap-tan, carap-tanan, caratinan; tarotalinga.—Polo; pati; ilhi cún dao bangcao.
Agarrado, da. *adj. fam.* Mahìcao, maimot, halot.
Agarrador, ra. *adj.* Macatin, macaput, macapiot; macadadacopon.—*m.* Caratinan, carap-tan.—Baga caoit, quimpit.

Agarrafar. *a.* Paggonit; pagcaput sin maopay.
Agarrama. *f.* Buhis.—*fig.* y *fam.* Pangauat, pagticas.
Agarrante. *p. a.* Macatin, macaput, macapiot.
Agarrar. *a.* Pagcaput, pagcatin, pagcapiot; paghurambay; pagcuyon; pagtalo; pagcamas; pagcamal; pagcamlas; pagcamrot; pagbacnit.— Pagdacop.— Gamut.— Docot. —Cagat, colcol, tocob.—Gonit.—Diquin.
Agarrar la pintura, cola, etc. Pagdocot, pingca, yagcot.
Agarrar por el pescuezo. Quibol, cumud, toclo.
Agarrar por la orilla ó punta de alguna cosa. Quimit.
Agarrar por el borde á tinaja, etc. Cauing, gauing.
Agarrar por el hombro. Gabil.
Agarrar sanguijuela, etc. Cobcob, copcop.
Agarrar con los brazos por la cintura. Tacgos.
Agarrar por la garganta. Tilo.
Agarrarse de las manos ó ponerlas sobre los hombros. Agubay.
Agarrarse con los brazos sin arrimar el cuerpo. Camang.
Agarrarse las manos. Camag.
Agarrarse los que riñen ó los que bailan, que se cogen las manos. Alasid.
Agarrar ó echar los brazos sobre el pescuezo. Congcong, lucon, cuco, pico.
Agarro. *m.* Pagcaput.; pagcatin, etc.
Agarrochador. *m.* Parabono, pagdocdoc sin hayop nga todo.
Agarrochar. *a.* Pagbono, pagdocdoc sin hayop nga todo.
Agarrochear. *a. vid.* Agarrochar.
Agarrotar. *a.* Pagbiriquis.—Paghogot sin maopay. Pagbitay.—Hicug.
Agasajador, ra. *adj.* Maabi abi, maabí abihon, maamucamuc.
Agasajar. *a.* Pagabi-abi; pagamoma; amuc.—Paquigangay.
Agasajo. *m.* Pagabi-abi; pagamoma.—Regalo.—Catalahuran.
Ágata. *f.* Bato nga mahal.
Agauja. *f.* Tanum nga agauja.
Agavanza. *f.* Banua nga agabansa.
Agavanzo. *m.* Banua nga agabanso.
Agavillar. *a.* Pagopong, pagtarotambac sin binari.
Agazapar. *a. fig.* y *fam.* Pagdacop; pagcaput.—*r.* Pagtago.
Agencia. *f.* Tuyo, tingoha; pangita.—Pagcaagente, catungdanan san pagcaagente. Balay nga inooquian san agente.
Agenciar. *a.* Pagtalingoha; pagpangita; pagpatigayon; pagalayon.
Agencioso, sa. *adj.* Madóroto. Matingohaon, buhatan.
Agenda. *f.* Panuhduman, listahan.
Agenesia. *f. Med.* Diri panganac.
Agente. *m.* Taggahum, an may gahum sin pagbuhat bisan ano.—Tinatapuran, tinotuinan.—An nagpapalacat, an nagpapabiric, an nagpapaquiua, etc.
Agente de negocios. An tinatapuran san iba sin pagpangita.
Agente de cambio. An nagaataman sa pagpalacat san comercio cún sa pagbalio cún pagpasalio bá sin salapí ug iba pá.
Agente de seguridad pública. An tinatapuran san ponoan sin pagataman san caopayan ug camingao san cadam-an, ngan sin pagdacop man san mga maraut. Polis.
Agente fiscal. An bulig san fiscal
Agerato. *m.* Banua nga agerato.
Agestado, da. *adj.* Bien agestado. Maopay nga pamayhon.—Mal agestado. Maraut nga pamayhon.
Agibílibus. *m. fam.* Larang.—Tauo nga maladganon.
Agible. *adj.* Hirimoon, buruhaton.
Agigantado, da. *adj.* Hataas caopay.—*fig.* Labao gud.
Ágil. *adj.* Madali, madagmit, malacsi, magaan.
Agilidad. *f* Camadali, pagcamadali, camadagmit, pagcamadagmit, camalacsi, pagcamalacsi, camagaan, pagcamagaan.
Agilitar. *a.* Pagpadagmit, pagpadali.—*r.* Dali, dagmit, lacsi.
Ágilmente. *adv. m.* Sin dali, sin dagmit, sin lacsi.
Aginia. *f.* Cauaray babae, pagcadomot san mga baybay.
Agio. *m. Com.* Polos, cuha.—Pagbatid ó quiritaon nga guinbubuhat hionong sin laba.—Pagsarabut ó pagpatubo nga diri angay.
Agionamiento. *m.* Cacurian.
Agiotador. *m.* An mapatigayon sin pangita nga patuc sa catadungan.
Agiotaje. *m.* Pulos, cuha.—Pagpatigayon sin laba.—Pagpatigayon ó pagpatubo san salapí nga patuc sa catadungan.
Agiotista. *com.* An mapatigayon sin pasangita nga diri ná angay.
Agitable. *adj.* Mahimo, mabantad,—Mahimo masamoc.—Mahimo quinoquinoon.
Agitación. *f.* Cabantad.—Carimocan, casamocan.—Cacapuy.

Agitador, ra. *adj.* Mabantad.—Maqûiuaquiua.--Macayabcayab.—Maualauala.—Masamoc, marimoc.
Agitante. *p. a. vid.* Agitador.
Agitar. *a.* Pagbantad.—Pagquiuaquiua.—Pagcayabcayab.—Pagualauala.—*r.* Rimoc, samoc.—Curi, capuy.
Aglobar. *v.* Pagpalobo, paglinobo.
Aglomeración. *f.* Pagtambac; catambac. Catipon.—Catirocan.
Aglomerar. *a.* Pagtambac, pagtiroc, pagtipon.
Aglutinación. *f.* Pagpadocot.
Aglutinante. *p. a.* Magpapadocot.—Madocot sa panit.
Aglutinar. *a.* Pagpadocot.
Agnación. *f.* Caoropud, pagcaoropud.
Agnado, da. *adj.* Oropud, magoropud nḡa sooc.—*pl.* Caoropdan.
Agnición. *f.* Pagquilala.
Agnocasto. *m.* Lagundi.
Agnombre. *m.* Cabansagan.
Agnominación. *f. Ret.* Casama sin magcasipolong.
Agnomento. *m.* Cabansagan.
Agobiar. *a.* Obo, yaob, yocbo, caob.—Budlay, butlao.—Boroctot.
Agobio. *m.* Pagobo, pagyaob, pagyocbo, pagyocbo, pagcaob.—Cabudlayan, cacurian.
Agolar. Pagiban.
Agolp... *m.* Pagpadaop, pagcacatipon.
Agolp... aop, padaop, tiroc, tipon.
Agonía. ... agotas, tinga, anos.—*fig.* Casáquit, cacurian.*fig.* Tingoha.
Agonizante. *p. a.* Mahinḡotas, matinga.—*adj.* Mananabangsan mḡa naghihinḡotas ná.
Agonizar. *a.* Paghinḡotas ó panabang san naharumatay.—*r.* Hinḡotas, tinga, harumatay, haragumatay, tighac, anos.
Agora. *adv. f.* Niyan.
Agorador, ra. *m.* y *f.* Manhihimalad, tamyauan, diuatahan, baranḡan.
Agorar. *a.* Pagtamyao, paganito, pagdiuata; himalad; pagtagna nḡa diuata.
Agorería. *f.* Pagtagna nḡa diuata ó buaon.
Agorero, ra. *s.* Manhihimalad, tamyau'an, diuatahan, baranḡan, an matagna sin bua.
Agorgojarse. *r.* Bocboc; agay-ay.
Agostar. *a.* Laya; pacalaya; mara, oga, data; guta, coroncoson.
Agosto. *m.* Icaualo ca bulan san tuig.
Agotable. *adj.* Sadang tition; sadang limason.—Sadang obuson, sadang imorun.
Agotamiento. *m.* Pagtiti, paglimas.—Caobus, caimud.
Agotar. *a.* Pagtiti, paglimas.—Paghinubig.—Pagobus, pagimud.—*r.* Titi, hubas.—Obus, imud, hodot.
Agracejo. *m.* Cahuy cahuy nḡa agracejo.
Agraciado, da. *adj.* Malipayon.—*p. p.* Inogayan, quinalooyan, inolonḡan.
Agraciar. *a.* Pagogay, pagolong.—Pagsalinorug.—Pagcalooy, paghatag sin calooy.
Agracillo. *m.* Cahuy cahuy nḡa agracejo.
Agradabilísimo, ma. *adj.* Macaruruyag gud caopay, macalilipay gud caopay.
Agradable. *adj.* Macaruruyag, macalilipay, macacahauid sa buot.—Matahum, malipayon, maalayhan, maalayhanon.—Maoyon.
Agradablemente. *adv. m.* Macaruruyag gud, macalilipay gud.
Agradamiento. *m.* Camaopay sin buot. —Caruyag.
Agradar. *a.* Paglipay, pagogay.—Pacalipay, pacahauid sa buot.—Caruyag.—Hamuot.
Agradecer. *a.* Pagbalos, pagpasalamat, pagdiós magbayad.—Pagopa.
Agradecido, da. *adj.* Mabaralson, mabaloson.—*r.* Parabalos.
Agradecimiento. *m.* Pagbalos, pagpasalamat, pagdios-magbayad.—Pagopa.
Agrado. *m.* Camaopay sin buot. Caruyag.
Agramadera. *f.* Bayo, igbabayo.
Agramador, ra. *s.* Parabayo.
Agramar. *a.* Pagbayo san cáñamo. etc.
Agramente. *adv. m.* Sin pait, mapait gud.
Agramilar. *a.* Pagtabas san mḡa ladriyo basi magpaparejo.
Agramiza. *f.* Dagami sin cáñamo ó lino.
Agrandar. *a.* Pagdaco ; pagdagco.—Pagpadaco; pagpadaco; pagdugang; pagpahiluag.—Pagpahataas.—*r.* Daco; dagco.—Hiluag; Hitaas.—Dugang.—Nḡalnḡag; nḡathal; nḡatnḡat.
Agranujado, da. *adj.* Masugad sin liso ó tipasi.
Agranujarse. *pron. fami.* Paguara san mḡa batasan nḡa magopay.
Agrario, ria. *adj.* An tungud ó canan pagquiua sa tuna, pagoma, etc.
Agravación. *f. vid.* Agravamiento.
Agravador, ra. *adj.* Madugang.
Agravamento. *m.* Pagpacaraut.
Agravamiento. *m.* Pagpadugang; pagdugang; paghidugang.
Agravante. *p. a.* Magdugang.
Agravantemente. *adv. m.* Madugang gud; dugang caopay.
Agravar. *a.* Pagdugang; pagpadugang; paghidugang.—*r.* Dugang.
Agravatorio, ria. *adj.* Macacadugang.—*For.* Sugo nḡa icaduha nḡa pinadadagmit an pagtuman san ona nḡa sugo.

Agravecer. *a.* Samoc, bugat.
Agraviadamente. *adv. m.* Pagpacaraut gud
Agraviado, da. *adj.* Tauo nga guincaraut, guintauag, guinpacaalohan.—Magpacaraut. —Matamay.—Macacaraut, macacáalo.
Agraviador, ra. *adj.* Magpacaraut.—Matamay.
Agraviamiento. *m.* Pagpacaraut.—Pagtamay.—Casina.
Agraviar. *a.* Pagpacaraut, pagdarahug.—Pagtamay.—Pacaamong.—*r.* Sina, in nasisina an tauo.
Agravio. *m.* Pagdarahug, pagpacaalo, pagpacaraut.—Pagtamay.
Agravioso, sa. *adj.* Macacaraut, macacaalo.
Agraz. *m.* An ubas nga di pá hinug; an taguc niya; bonga nga sumala nga diri pa hinog, maaslom, malacsom.
Agrazada. *f.* Inumon nga maaslum.
Agrazar. *n.* Aslum.
Agrazón. *m.* Ubas nga ihalas.—Ubas nga maaslum.—Cahuycahuy nga agrasón.—*fig.* y *fam.* Casina.
Agrecillo. *m.* Cahuycahuy nga agracejo.
Agregación. *f.* Pagpatigub, pagpasacop, pagpasurat.—Pugdugang.—Catig-uban.
Agregado. *m.* Catig-uban.—Sacop.
Agregar. *a.* Pagpatigub, pagpasacop, pagpasurat.—*r.* Tigub, sacop, haop; dugang. —Gapil.—Opud.
Agregativo, va. *adj.* Macacasacop.
Agremente. *adv m.* Sim mapait; mapait caopay.—Sin maisug; maisug caopay.
Agremiar. *a.* Pagpatiroc.—*r.* Tiroc.
Agresión. *f.* Pagsulung.—Buhat nga patuc sa catadungan san iba.
Agresivo, va. *adj.* Matamay.—Macatamay.
Agreste. *adj.* Guba, banuáan.—Burung nga tauo, buquidnon.
Agrete. *adj.* Maaroaslum.
Agriamente. *adv. m. fig.* Sin maisug; maisug caopay.—Sin mapait; mapait caopay.
Agriar. *a.* Pagpaaslum; pagpapanos.—*r.* Aslum; panos.—Isug; pagpaisug.
Agriaz. *m.* Cahuy nga sinamomo.
Agrícola. *adj.* An tungud ó canan pagoma, etc.—*m.* Paraoma, paraquiua, paratanum.
Agricultor, ra. *m.* y *f.* Paraoma, paraquiua, paratanum.
Agricultura. *f.* Pagoma, pagquiua sa tuna, pangoma, pangiua sa tuna.
Agridulce. *adj.* Maaroaslum; matarotam-is; alasa-ás, quinoton; maquisom.
Agrietarse. *r.* Butac, gutac, goac.
Agrifolio. *m.* Cahuy nga asebo.
Agrilla. *f.* Banua nga escdera.
Agrimensor. *m.* Parasocol sin tuna.
Agrimensura. *f.* Pagaradman, paghibaro sin pagsocol sin tuna.
Agrimonia. *f.* Banua nga agrimonia.
Agrio, gria. *adj.* Aslum, maaslum.—Panos, mapanos.—Quisom, maquisum, lacsum.
Agripalma. *f.* Banua nga agripalma.
Agronomía. *f.* Paghibaro sin pagquiua sa tuna.
Agronómico, ca. *adj.* An tungud ó canan agronomia.
Agrónomo. *m.* An mahibaro sin pagquiua sa tuna ug sin pagtanum.
Agror. *m.* Camaaslum.
Agrupación. *f.* Pagtambac, pagtipon.—Paglorolontud.
Agrupar. *a.* Pagtambac, pagtipon.—Paglorolontud.
Agrura. *f.* Camaaslum.
Agua. *f.* Tubig.—Agua del coco, fruta. Sabao sin lubi.—Agua de fregar. Sagmao. —Agua detenida en agujeros ú hoyos de árboles, piedras, etc. Basiao, tonggo.—Agua pura, sin mezcla. Tugao.—Agua algo salada. Tanal, tapsi.—Agua tibia. Lanhud.—Agua dulce. Matab-ang.—Agua de mar. Dagat, tubig sa dagat.—Agua caliente.—Linaso; mapaso.—Agua salobre. Malad-ang, guiuanon.—Agua bendita. Tubig nga bendita.—Agua congelada. Tubig nga bagtic ó binagtig.—Agua rebalsada. Tubig nga nabib.biao.—Agua turbia. Tubig nga malubug.—Agua hedionda. Malangug nga tubig.—Agua de mucho fondo. Halarum.—Agua de poco fondo. Habahao.—*loc.* Agua abajo. Pagilauod.—*loc.* Agua arriba. Pagsuba.
Aguacate. *m.* Cahuy nga aguacate.
Aguacero. *m.* Uran nga daco nga diri nagayud maiha.—Aguacero fuerte. Humagdas, bonoc, amuc nga uran.
Aguachar. *a.* Pagpono sin tubig nga oraora ná.
Aguachinar. *a.* Pagdamo sin tubig.
Aguachirle. *f.* Alacsio nga maluya.—*fig.* Bisan ano nga uaray polos.
Aguada. *f. Mar.* Pagaguada.—*Mar.* Tubig. —*Mar.* An quinucuhaan san tubig.
Aguadero. *m.* An pinaiin-man san mga hayop, cún mga tamsi bá.
Aguadija. *f.* Baga tubig sa mga hubag
Aguado, da. *p. p.* Las-ao; *adj.* An diri nanginginum sin alacsio.
Aguador, ra. *m.* y *f.* Paraalug, parasalud. —Parabaliguia sin tubig.
Aguajaque. *m.* Salong.
Aguajas. *f. pl.* Mga casam-dan sa teel san mga hayop.
Aguaje. *m. Mar.* Daco nga taob, higub,

catdaraco. *Mar.* Tubig.—*Mar.* Casul-gan nga macosog sa dagat.—*Mar.* An quinucuhaan sin tubig san pagaguada.
Aguajinoso, sa. *adj.* Tubigan, tinubigan.
Aguamala. *f.* Buquia.
Aguamanil. *m.* Sudlanan sin tubig sa paghunao.—Hunauan, panhunauan.
Aguamanos. *m.* An tubig nga ighurunao.
Aguamiel. *a.* Tubig nga sinalacotan sin dugos.
Aguamiento. *m.* Pagpatubig.
Aguarradas. Uran san habagat.
Aguanieve. *f.* Tamsi nga aguanieve.
Aguanosidad. *f.* Hubag nga tubigan.
Aguanoso, sa. *adj.* Tubigan, tinubigan.
Aguantable. *adj.* Irilubon, arantoson, sadang ilubon ó antoson.
Aguantar. *a.* Pagilub, pagantos.—Sagang.
Aguante. *m.* Pagilub, pagantos.—Camacosog.
Aguapié. *m.* Alacsio nga maluya.
Aguar. *a.* Tinhub *fig.* Pacalisang; lisang. —*r.* Pono sin tubig, danao.—Se aguó la procesión. Inuranan an procesión.
Aguardador. ra. *adj.* Mahulat.
Aguardamiento. *m.* Paghulat.—Paganganangan.
Aguardar. *a.* Paghulat.—Pagangananangan. —Alaguyam; angat, paangat; anggap: alagyam.
Aguardentería. *f.* Tendahan sin anisado.
Aguardentero, ra. *m.* y *f.* Parabaligua sin anisado.
Aguardiente. *m.* Anisado; dalisay.
Aguardo. *m.* Bantayan sin mga paramanua ó paramusil.
Aguasem. *m.* Halas nga malara caopay.
Aguaturma. *f.* Banua nga aguaturma.
Aguaviento. *m.* Uranos.
Aguavientos. *m.* Banua nga aguavientos.
Aguavilla. *f.* Banua nga itarambal.
Aguaza. *.* Tubig ó baga tubig.—Sago.
Aguazal. *m.* Danao.—Lunayan.
Aguazarse. *r.* Danao; lam-ao; apo.
Aguazoso, sa. *adj.* Tubigan.
Aguazur. *m.* Banua nga aguazur.
Agudamente. *adv. m.* Matarum gud.— Matais gud.—*fig.* Malarang gud.
Agudez. *f.* *vid.* Agudeza.
Agudeza. *f.* Tarum, camatarum.—Cataisan. —Camalarang.—*fig.* Dorogas.—*fig.* Camadagmit.
Agudo, da. *adj.* Tarum; tais.—Hait.—Manipis.—*fig.* Batid caopay.—Dolor agudo. Masool caopay, maol-ol caopay.
Agüera. *f.* Cale, hubang.
Agüero. *m.* Tagna; panagna.—Panagna nga buaon, pag anito, pagdiuata, pagbarang.
Aguerrido, da. *adj* Batid sa mga pangubat, mga pangauay. etc.
Aguerrir. *a.* Pagpabatid sin pangubat, etc
Aguijada. *f.* Tosoc, baga bambo nga may tosoc ó tolsoc sa catapusan.
Aguijador, ra. *s.* Paratosoc, paratolsoc.
Aguijar. *a.* pagtosoc, pagtolsoc.—Pagsagda:— *n.* Pagdagmit.
Aguijatorio, ria. *adj.* *For.* Sugo nga icaduha nga pinadadagmit an pagtuman san ona nga sugo.
Aguijón. *m.* Sogud, icagat, ipangangat. Sogob.—Tionay.—Igtorosoc, itorolsoc.
Aguijonar. *a.* *vid.* Aguijonear.
Aguijonazo. *m.* Pagtosoc, pagtolsoc. Sinog-dan.
Aguijoneador, ra. *s.* Paratosoc, paratolsoc.
Aguijonear. *a.* Pagtosoc, pagtolsoc.
Águila. *f.* Manaol.
Aguileña. *f.* Banua nga aguileña.
Aguileño, ña. *adj.* Malapis sin pamayhoy.—Malapis sin irong nga barobalico sin guti.
Aguilón. *m.* Manaol nga daco.
Aguilucho. *m.* Siuo, misa, piso sin manaol.
Aguinaldo. *m.* Tarindao; panarindao.
Aguja. *f.* Dagum.—Aguja que usan las mujeres en el moño. Sipan.—Aguja para hacer redes, etc. Sicohan.—Adpang. Tosoc.
Agujar. *a.* Pagbono sin dagum.—Pagtahi.—*fig* Pagsagda.
Agujerear. *a.* Pagloho; pagcuricot; pagtohob; pagbolibol; pagboslot; pagoc-oc; pagpitoc; pagcaricad, paggoho; paggutib; pagyosot; paglahot; paglobot; paglohob; pagbangbang; pagbuhang; pagbulhad; pagbulhang; pagagbang; pagbolho; pagbonhoc; pagtohoc; pagtohug; pagbaghoc; pagcotcot; pagluab; pagliac; paglahut.
Agujero *m.* Loho, boho, goho, gotib; lahut: liac, lohob; buhang: bulhang; bolho; bonhoc: boslot; tohob; tohoc; tohog; luab; lahot.—Parahimo sin mga dagum.—Parabaliguia sin mga dagum.
Agujero en árbol. Bingag, lungag houang.
Agujero entre piedras. Ngarab.
Agujero en pantalones. Lobot, bolhot; bohó.
Agujero en el fondo de embarcación de una pieza. Bulibol, bilibol.
Agujero en techo de nipa, etc. Cating-lan, catud-an.
Agujero pequeño en tinaja, etc. Tolitol, teletol.

Agujeruelo. *m.* Loho nga gutiay, etc. etc.
Agujeta. *f.* Halughug.
Agujetería. *f.* Caparahimo ó caparabaliguia sin mga dagum.—tendahan sin mga dagum.
Agujetero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga dagum.—Parabaliguia sin mga dagum.
Aguosidad. *f.* Tubig sa lauas.
Aguoso, sa. *adj.* Tubigan.
Agur. *interj.* Adiós, macadi nâ aco, mabulag ná aco.
Agusanarse. *r.* Olud; inoolud an casamdan. Tiene gusanos la herida.
Aguzadero, ra. *adj.* Igtatais; igninipis, itatais, ininipis.
Aguzador, ra. *adj.* Magparatais; magparanipis.
Aguzadura. *f.* Pagtais.—Pagtarum.
Aguzamiento. *m.* Pagtais. Pagtarum.
Aguzanieve. *f.* Tamsi nga aguzanieve.
Aguzar. *a.* Pagtais, paghait, pagtariuis, pagtanis, pagbilog.—Pagtarum.—Pagnipis. —Pagpatais; pagpatarum.
Aguzoñazo. *m.* Pagbono sin espada, etc.

AH

!Ah! *interj.* ¡Bá! ¡abaá! ¡abaá!.
Ahelear. *a.* Pagpainum sin apdo.—Pagpapait ó pagbutang sin apdo.—*n.* Maaroapdo; mapait caopay.
Ahebrado, da. *adj.* Saboton, may sabot.
Ahelgado, da. *ajd.* Halaghag an ngipon, diri magpaparejo.
Ahembrado, da. *adj.* Binabaye.
Aherrojamiento. *m.* Pagcolma, pagbutang sin colma ó talicara.
Aherrojar. *a.* Pagcolma, pagbutang sin colma ó talicara.—*fig.* Paglupig, paglugus.
Aherrumbrar. *a.* Pagpatugsub.—*r.* Tugsub.—Tae, tinataihan.
Ahervorarse. *r.* Paso, in napapaso an humay sa bohos, etc.
Ahetrar. *a.* Gomoc.
Ahí. *adv.* *l.* Dida, doon.—Niyan ó nia ná.—Ngada.—Yada.—Yanan.—Adá.—Ahí está la dificultad. Adá gud an cacurian. Por ahí puede conocerse la verdad. Dida siton sadang quiquilalon an camatuoran.
Ahidalgado, da. *adj.* Maopay an batasan niya, canan mahal nga tauo an iya panguinaui.
Ahijado, da. *m.* y *f.* Inanac, anac sa pagbuniag, etc.
Ahijamiento. *m.* Paganacanac.
Ahijar. *a.* Paganacanac.—*n.* Panganac.—*Agr.* Panaringsing.
Ahilar. *n.* Pagpanluya tungud san camacuri san sorocsoroc.—Pagpanos an binhi, an tinapay, etc.—Paghugus, paggasa tungud sin casaquít.—Paghirapa an mga tanum.
Ahilo. *m.* Panluya tungud sin saquit sa sorocsoroc.
Ahincar. *a.* Pagtuyo, pagtingoha.—*r.* Pag padagmit, pagpadali; pagdagmit, pagdali, pagicag.
Ahinco. *m.* Tuyo, tingoha, talingoha.
Ahitar. *a.* Pagraut an guinhaua, cay may saquit ó uaray tutunao an quinaon. Cansarse ó fastidiarse de alguna comida. Bonghan, bohan, boha.
Ahitera. *f.* *fam.* Pagraut an guinhaua sin oraora.
Ahito, ta. *adj.* Maraut an iya guinhaua. *fig.* Mangangalas.—*m.* Pagraut an guinhaua, cay may saquit ó uaray tutunao an quinaon.
Ahobachonado, da. *adj.* Hubia, mahubia.
Ahocinarse. *r.* Canap.
Ahogadero. *m.* Pisi nga guigamaye nga iguinhihigot san mga binitay, basi mamatay layon.--Capootan.--Casootan.--Cahootan.
Ahogadizo, za. *adj.* Masaplud, macuri tol-non.—*fig.* Lonud nga cahuy.
Ahogado, da. *adj.* Haligot, uaray caguin hauaan.—*p. p.* Nahicug.—Nalumus.
Ahogador, ra. *s.* Paralumus.—Parahicug.
Ahogamiento. *m.* Paghicug; cahicug.—Calumus, pagcalumus.—Casáquit, cacurian. —Casongcoan.
Ahogar. *a.* Paghicug.—Paglumus.—Paglabo; pagtilo.—*r.* Hicug.—Lumus.—Pagraut an mga tanum tungud san damo nga tubig.—Pagsubó ó pag parong san calayo.—Pacasáquit, pacacuri.
Ahogaviejas. *f.* Banua nga quijones.
Ahogo. *m.* *fig.* Cacurian, casaqu tan.—*fig.* Casongcoan.
Ahoguijo. *m.* Hubag sa bot-ol.
Ahoguío. *m.* Camasooc san dughan, nga macuri macaguinhaua an tauo.
Ahojar. *n.* Pagsapsap an mga huyop san dahon san mga cacahuyan.
Ahondar. *a.* Paghalarum, pag hilarum.—Pagpahalarum, pagpahilarum.—*n.* *fig.* Hilarum nga paghunahuna.
Ahonde. *m.* Paghilarum; pagpahilarum.—Hilarum, hilad-man.
Ahora. *adv.* *t.* Niyan, ito niyan.
Ahorcadizo, za. *adj.* Tacús bibitayon.
Ahorcado, da. *m.* y *f.* Binitay.
Ahorcadura. *f.* Pagbitay.—Cabitay.
Ahorcajarse. *r.* Balat-ang.—A horcajadas *m.* *adv.* Binalat-ang.
Ahorcar. *a.* Pagbitay; pagbiao; paghicug.—*r.* Bitay; biao; hicug.

Ahormar. *a.* Pagpaigo sa hormahan, etc.
Ahornagamiento. *m.* Capula, cairapa san mga tanum tungud san ora-ora nga camapaso.
Ahornagarse. *r.* Pagpula, pagirapa an mga tanum tungud san ora-ora nga camapaso.
Ahornar. *a.* Pagbutang ó pagpasolud sa horno.—*r.* Tubud, in natutubud an tinapay sa báo-báo ug hilao pá an solud.
Ahorquillar. *a.* Pagsalarag.—Pagtocud.
Ahorradamente. *adv. m.* Sin uaray gud caulangan.
Ahorrado, da. *adj.* Uaray caulangan—Magparaiban san mga gasto.
Ahorrador, ra. *s.* Paratangtang san caoripon.—Paratipig, paraiban san mga gasto.
Ahorramiento. *m.* Pagtangtang san caoripon.—Pagiban sin mga pag gasto.
Ahorrar. *a.* Pagtangtang san oripon.—Pagtipig, pagiban san mga gasto.—*fig.* Paglicay san mga macuri alangbuton.
Ahorrativa. *f.* Pagiban san mga paggasto.—Paggasto.—Paglicay sin macuri.—Puhonan.
Ahorrativo, va. *adj.* Matipig, baga maimot sin paggasto.
Ahorro. *m.* Pagiban san mga paggasto.—Paglicay sin macuri.—Puhonan.
Ahoyador. *m.* Parahasuc; parahimo sin libaong.
Ahoyadura. *f.* Paghasuc; paglibaong; libaong.
Ahoyar. *a.* Paghasuc; paglibaong.
Ahuciar. *a.* Pagpatupud, pagpalaom.
Ahuchador, ra. *s.* Paratípig, paratimos.
Ahuchar. *a. fam.* Pagtipig, pagtimos sin salapí, manggad, etc.
Ahuecamiento. *m.* Paglungag, pagbangag.—Calbangagang.
Ahuecar. *a.* Paglungag, pabangag.—Pagpahomoc.—Pagparayao.
Ahuecarse como el algodón, etc. Pagbuscay.
Ahumada. *f.* Tap-ong.
Ahumar. *a.* Pagloon —Pagpoot.—Paganohos.—*n.* Pagaso.—Anoos.—Puhag.—Halat.
Ahuyentador, ra. *m.* y *f.* Parabugao.
Ahuyentar. *a.* Pagbugao, pagos, pagosos; pagosot; pagtoró, paghuragcol; pagcahug.—Pagpapalauio. Pagsiplag.

AI

Ai. *m.* *Zool.* Amo nga mahubia.
Aijada. *f.* Songcod nga itorocsoc nga may tais nga puthao sa luyo sa catapusan.
Ailanto. *m.* Cahuy nga ailanto.
Airadamente. *adv. m.* Sa pagcasina gud.
Airamiento. *m.* Casina, pagcasina.—Caisug, pagcaisug.
Airarse. *r.* Sina, isug, pongot, aligotgot; pingit.
Aire. *m.* Hangin.
Airear. *a.* Paghayhay.—*r.* Pahangin.
Airón. *m.* Tamsi nga airón.
Airón. *m.* Atabay nga halarum. Tansi mamasugad in talábon.
Airosamente. *adv. m.* Maopay gud nga cabacdao, maopay gud nga cahimo, maopay gud nga catindug.
Airosidad. *f.* Cabacdao nga maopay.
Airoso, sa *adj.* Mahangin, hanginon.—*fig.* Maopay nga cabacdao, maopay nga cahimo.—Natumanan siya.
Aislamiento. *m.* *vid.* Aislar.—*fig.* Camingao, pagcamingaoa; camingauan.
Aislar. *a.* Paglibut sin tubig sa usa nga lugar.—Pagbaya.—Pagolang.—Paglicay.

AJ

¡Ajá! *interj.* ¡O-hó!
Ajabeba. *f.* Patoronggon nga plauta.
Ajada. *f.* Sarsa.
Ajado, ajada. *adj.* Linasona, malubad, malaya.
Ajajá. *interj. fam.* ¡O-ho!
Ajamiento. *m.* Pagcoromus.—*fig.* Pagpacaraut.
Ajaquecarse. *r.* Lampihag.
Ajar. *m.* Tanum nga lasona.
Ajar. *a.* Pagcoromus.—*fig.* Pagpacaalo, pagpacaraut.—*r.* Hayong.
Aje. *m.* Saquit nga doroy, pagcaobus.
Aje. *m.* Tanum nga masuhad sin camote.
Ajear. *n.* Pagháháhá an pitao in guinlalanat.
Ajedrea. *f.* Banua nga ajedrea.
Ajedrez. *m*, Ajedrés.
Ajedrezado, da. *adj.* Masugad sin damahan.
Ajengibre. *m.* Tanum nga jengibre.
Ajenjo. *m.* Tanum nga ajenjo.—Alacsio nga ajenjo.
Ajeno, a. *adj.* Diri lugaringon. Lipong an olo.—Diri angay.—Gauas sin...—Estar ajeno de una cosa. *fr. fig.* Uaray sasabut.
Ajeo. *m.* Pagháháha,
Ajero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin lasona.
Ajete. *m.* Lasona nga guti.—Lasona nga uaray pá onud.—Sarsa nga may losana.
Ají. *m.* Sili.
Ajiaceite. *m.* Sarsa nga may lasona nga binayo nga binutangan sin lana.
Ájilimoje. *m. fam.* Sarsa.
Ájilimójili. *m. fam.* Sarsa.—Con todos sus ájilimójilis. *loc. fig.* y *fam.* Sin auray gud culang bisan ano.

Ajironar. *a.* Pagsaguiad sa mḡa saya, sarual. etc.
Ajo. *m.* Lasona.
Ajo de tres cajitas. Ganda.
Ajobar. *a.* Pagcauo; paghacot; pagbábá; pagbala.
Ajobo. *m.* *vid.* Ajobar.—An quinacauo. etc.—*fig.* Calibanḡan nḡa macuri,
Ajofaina. *f.* Hunauan.
Ajolín. *m.* Mananap nḡa masugad sin sudlot.
Ajolio. *m.* *vid.* Ajiaceite.
Ajomate. *m.* Banua nḡa ajomate.
Ajonje. *m.* Taguc nḡa masapilit sin banua nḡa ajonjera.
Ajonjera. *f.* Banua nḡa ajonjera.
Ajonjo. *m.* Banua nḡa ajonjo.
Ajonjolí. *m.* Lunḡa.
Ajoqueso. *m.* Sarsa nḡa may lasona nḡan sin queso.
Ajorca. *f.* Baclao nḡa bulauam cun salapí.
Ajordar. *n.* Paghataas san tinḡug, pagguliat.
Ajornalar. *a.* Pagsohol.
Ajote. *m.* Banua nḡa ajote.
Ajuagas. *f. pl.* Mḡa casam-dan sa mḡa teel san mḡa hayop.
Ajuanetado, da. *adj.* An may tamoc dol.
Ajuaneteado, da. *adj.* An may tamocdol.
Ajuar. *m.* Casangcapan, garamiton.
Ajudiado, da. *adj.* Jinudíos.
Ajuiciado, da. *adj.* Buotan.
Ajuiciar. *n.* Pagbuotan.
Ajuntadamente. *adv. m.* Boroniog gud.
Ajuntamiento. *m.* Pagtigub, pagtampo. —Pagasaua.
Ajuntar. *a.* Pagtigub, pagtampo.—Pagasaua.
Ajustadamente. *adv. m.* Igo gud.
Ajustado, da. *adj.* Buotan, matadong.—Anḡay, igo.
Ajustamiento. *m.* Pagtuhay, catuhay; catuhayan.
Ajustar. *a.* Pagigo; pagpaigo.—Pagsabut, pagsarabut, paquigsabut.—Pagtuhay.-Pagdapat; pagdopot: pagdael; pagatip.—Pag. hiring.—Pagsigo.—Pagtrato.
Ajustar el vestido al cuerpo. Paghanit.
Ajuste. *m.* Pagtuhay; catuhay; catuhayan. —Pagsarabut.—Trato.—Caoyonan.—Sigo, casigohan.
Ajusticiado, da. *m.* y *f.* Binitay.
Ajusticiar. *a.* Pagbitay.

Ala. *f.* Paco.—Rumbay.—*Arq.* Barisbisan
Ala de pez. Capay: las del lomo; balidbid.
Ala de ejército. Buniog.
¡Ala! *int.* Hala.
Ala de corral de pescar. Ponot, bira.
Alá. *m.* Diosdiós sa mḡa moros.
Alabado, da. *p. p.* Guindadayao; guindadayeg.
Alabador, ra. *s.* Paradayao, paradayeg.
Alabamiento. *m.* *vid.* Alabanza.
Alabancioso, sa. *adj. fam.* Mapadayao.
Alabanza. *f.* Pagdayao.
Alabar. *a.* Pagdayao, pagdayeg, pagorug, pagsanorug, pagandac, pagopa, pagbuhay, pagdahay.—*r.* Pagdayaodayao, parayao.
Alabarda. *f.* Panḡaniban nḡa dao budiac.
Alabardazo. *m.* Pagdabal ó pagbono sin alabarda.
Alabardero. *m.* Soldados nḡa nagdadara sin alabarda.
Alabe. *m.* Sanḡa sin caguy nḡa natamud sa tuna.—Hapin sa mḡa carretón, etc.
Alabeado, da. *adj.* Balico.
Alabearse. *r.* Yosot; colub; balico.
Alábega. *f.* Colongcogong.
Alabeo. *m.* Pagyosot; pagbalico; pagcolub, cayosot, cabalico.
Alabiado, da. *adj.* Garanggasang nḡa salapí.
Alacena. *f.* Paga, paga sa cota.
Alaciar. *n.* Laya; uga.
Alacrán. *m* Orangorang, sipit sipit, salinorang.
Alacranado, da. *adj.* Tinocob sin orangorang.
Alacranera. *f.* Banua nḡa lacranera.
Alacridad. *f.* Calipay.
Alacha. *f.* Isda nḡa alacha.
Alache. *m.* Isda nḡa alache.
Alada. *f.* Pagcapacapa.
Aladas. *m.* Bohoc nḡa nolaylay sa donḡandonḡanan.
Aladica. *f.* Hormigas nḡa pacoan.
Aladierna. *f.* Cahuycahuy nḡa aladierna.
Alado, da. *adj.* Pacoan.—*Bot.* Sugad sin paco.
Aladrada. *f.* An agui san arado.
Aladrar. *a.* Pagarado.
Aladrero. *m.* Panday.
Aladro. *m.* Arado.
Aladroque. *m.* Isda nḡa aladroque.
Alaga. *f.* Trigo nḡa alaga.
Alagadizo, za. *adj.* Danauon.
Alagar. *a.* Pagdanao.
Alagar pasando la mano á uno. Paghaplos.
Alagartado, da. *adj.* Borocboroc masugad sin tiqui.

Alahilca. *f.* Bitay nga rayandayan sa mga bongbong.
Alajor. *m.* Bayad.
Alajú. *m.* Matam-is.
Alambicamiento. *m.* Pagalambique.
Alambicar. *a.* Pagalambique.—*fig.* Pagolitoquit.
Alambique. *m.* Alambique; alacsiuan Tadloy.
Alambrado. *m. vid.* Alambrera.
Alambre. *m.* Cauad, sauay.
Alambrera. *f.* Cauad nga hinocothocot.
Alameda. *f.* Tuna nga guintan-man sin mga cahuy nga álamo.
Álamo. *m.* Cahuy nga hataas nga busag busag an panit, sangaan ug haglapad an dahon.
Alampar. *n.* Ipa, ibog.
Alanceador, ra. *s.* Parapana, parabono sin bangcao.
Alancear. *a.* Pagpana, pagbono, pagdugmac sin bangcao; dughang, dugcal.
Alanzar. *a. vid.* Alancear.
Alaqueca. *f.* Bato nga marmol.
Alaqueques. *m.* Bato nga marmol.
Alar. *m.* Barisbisan.
Alarde. *m.* Padayao, pagparayao pagdasigdasig; panasig, pagpacalalaqui.
Alardear. *n.* Pagdayao, para ayao, dasig, labiao.
Alardoso, sa. *adj.* Maparayao, madasigon, malabiao.
Alargadamente. *adv. m.* Halaba caopay.
Alargador, ra. *adj.* Magpahalaba.
Alágama. *f.* Banua nga mahamot.
Alargamiento. *m. vid.* Alargar.
Alargar. *a.* Paghalaba, pagpahalaba, pagpahilaba.—Pagsumpay, pagdugang.—Paghalauig.—Pagdogtong.--Pagdohol.—Pagtoros.—*r.* Pagtois, pagtanan, pagpalaguio.
Alargar los labios. Hingos.
Alargar las riendas. Pagtuboc.
Alargar brazo, cuello, etc. Pagonat, tuihacao.
Alarida. *f.* Panguliat, pagculigui, pagcurinit, pagcoroo; pagsingguit; pagtuao.
Alarido. *m.* Pagaraba; pagculigui, pagcurinit, pagcoroo; pagsingguit; pagtuao; araba; culigui, curinit, coroo; tuao,
Alarma. *m.* Aydoy; gobot; samoc, rimoc; carimocan, casamocan.
Alarmar. *a.* Pagagdoy; pagsodiot; pagrimoc, pagsamoc.—Pagpacalas.
Alarmante. *adj.* Malingug.
Alármega. *f.* Banua nga alármega.
Alastrar. *a.* Mirongpirong.—*Mar.* Paglastre sin bato etc.—*r.* Curipo, locot, lood.
Alaterno. *m.* Cahuy nga alaterno.
Alatinadamente. *adj. m.* Linatin gud.
Alavanco. *m.* Tamao tamao.
Alavesa. *f.* Panganiban.
Alavezano, na. *adj.* Bulao, pula.
Alazán, na. *adj.* Bulao, pula.
Alazo. *m.* Capacapa.
Alazor. *m.* Banua nga alazor.
Alba. *f.* Lambrag, pamalasibas, cabuntagan.—Biste nga alba.
Albacea. *m.* Tinatapuran sa pagtuman san nasusugo ó natotogon san tauo nga nagtestar.
Albaceazgo. *m.* Pagcaalbasea, catungdanan sin albasea.
Albahaca. *f.* Colongcogong.
Albahaquilla. *f.* Colongcogong.
Albaida. *f.* Banua nga albaida.
Albañal. *m.* Loho ó araguian san tubig. Alugan, ilugan.
Albañilería. *f.* Pagcacotero.—Buhat nga cota.
Albañil. *m.* Cotero.
Albañilería. *f.* Pagcacotero.—Cota ó buhat nga cota.
Albaquía. *f.* An mga bilin pá.
Albar. *adj.* Busag.
Albarán. *m.* Tigaman nga sinurat nga ibinubutang sa mga puerta, sa mga balay etc., sa pagpasabut nga guinpapapletihan.
Albarazado, da. *adj.* Baga bon-ihoy, alap-apon.—Busag busag.
Albarazo. *m.* Baga bon-i, alap-ap.
Albarca. *f.* Sapin nga anit.
Albarcoque. *m.* Bonga sin cahuy nga albaricoquero.
Albarcoquero. *m.* Cahuy nga albaricoquero.
Albarda. *f.* Baga siya sin cabayo.
Albardado, da. *adj.* Boroc, borocboroc.
Albardar. *a.* Pagbutang san albarda.—Pagbutang sin hilap nga tosino sa mga tamsi nga guinaasal.
Albardela. *f.* Siya sa mga cabayo.
Albardería. *f.* Tendahan sin mga albarda. Catungdanan san parahimo sin mga albarda.
Albardero. *m.* Parahimo sin mga albarda. Parabaliguia sin mga albarda.
Albardilla. *f.* Siya sa cabayo.—Bontud nga tuna sa magcasiliguid san dalan, tungud cay sa butnga an pagagui.—Tuna nga nadodocot san arado.—Hilap nga tosino nga ibinabaobao sa mga tamsi nga guinaasal.—Bunay nga binate nga sinactan sin harina, matam-is etc., sa pagpacaopay dao paghirot sa mga lorotoon.—Barahibo sa talodtod san carnero.
Albardín. *m.* Banua nga albardín.

Albardón. *m.* Baga siya sa mga cabayo, etc.
Albardonería. *f.* *vid.* Albardería.
Albardonero. *m.* *vid.* Albardero.
Albaricoque. *m.* Bonga san cahuy nga albaricoquero.
Albaricoquero. *m.* Cahuy nga albaricoquero.
Albarizo, za. *adj.* Busagbusag.
Albarrada. *f.* Alad nga bato.
Albarranilla. *f.* Tanum nga baga seboya.
Albarraz. *m.* Baga bon-i, alap-ap.
Albatoza. *f.* Sacayán nga guti nga may cumbis.
Albayaldado, da. *adj.* Pinintaran sin albayalde.
Albayalde. *m.* Pintar nga albayalde.
Albazano, na. *adj.* Poropula.
Albazo. *m.* Pagauay sa caagahon, ó aga-aga pa.
Albear. *m.* Busag nga tuna.
Albear. Pagbusag; pagpabusag.
Albedrío. *m.* Caburut-on nga calugaringon.—Gahum san calag sin pag. . .
Albéitar. *m.* Parabolong, mananambal sa mga hayop.
Albeite. *m.* *vid.* Albéitar.
Albeitería. *f.* Paghibaro sin pagbolong sa mga hayop.
Albeldar. *a.* Pagpalid san trigo, humay, etc.
Albellón. *m.* Loho ó araguian san tubig.
Albengala. *f.* Panapton nga albengala.
Albentola. *f.* Raya.
Alberca. *f.* Tanque nga tubigan nga quinota ug harohaluag.
Albérchigo. *m.* Bonga sin cahuy nga alberchiguero.
Alberchiguero. *m.* Cahuy nga alberchiguero.
Albergada. *f.* Ilihan.—Harapitan, arayopan, darang-pan.
Albergador, ra. *adj.* An mapasaca sa iya balay sin tauo, mapahapit.
Albergadura. *f.* *vid.* Albergue.
Albergar. *a.* Pagpatumbalay, pagpasaca, pagpahapit.—*r.* Ayop, dangup, hapit.
Alberge. *m.* Bonga sin cahuy nga albaricoquero.
Albergero. *m.* Cahuy nga albaricoquero.
Albergue. *m.* Arayopan, darang-pan, harapitan, sisirongan.
Alberguero, ra. *m.* y *f.* An mapahapit, mapasaca sa iya balay sin tauo.
Albericoque. *m.* Bonga sin cahuy nga albaricoquero.
Albero. *m.* Dugnit nga igpapamara ug igpapahid san mga pinggan.—Tuna nga busagbusag.
Alberquero, ra. *m.* y *f.* Bantay san mga tanque nga tubigan.
Albihar. *m.* Banua nga masugad sin mansaniya.
Albino, na. *adj.* Busag, busagbusag.
Albitana. *f.* Alad sin mga tanum.
Albo, ba. *adj.* Busag.
Albogue. *m.* Patoronggon.
Alboguear. *n.* Pagpatonog sin albogue.
Alboguero, ra. *m.* y. *f.* Parapatonug sin albogue.—Parahimo sin mga albogue.
Albonera *f.* Danao.—Tanque nga tubigan.
Albohera. *f.* Banua nga malbas.
Albohol. *m.* Banua nga amapola.
Albol. *m.* Banua nga albol.
Albóndiga. *f.* Albóndigas, guinisa nga maripoyoc.
Albondiguilla. *f.* Albóndigas nga guti.
Alboquerón. *m.* Banua nga alboquerón.
Albor. *m.* Cabusag.—Lambrag, calambragan, pamalasibas, caagahun.—Albores de la vida.—*fig.* Cabata, pagcabata.
Alborada. *f.* Paglambrag, pamalasibas, caagahun.—*Mil.* Pagauay nga natuman sa caagahun.—Pagtoctoc san guimbal cún patoronggon bá sa caagahun.
Alborear. *n.* Lambrag, malasibas, banagbanag.
Alborecer. *n.* *vid.* Alborear.
Alborga. *f.* Sapin nga abarca, etc.
Albornía. *f.* Baga yahong.
Alborno. *m.* *Bot.* Aramay sin cahuy.
Alborocera. *m.* Cahuy nga madroño.—Parongpong nga guti.
Alboronía. *f.* Guinisa nga may tarong, camates, calabasa ug sin sili.
Alboroque. *m.* Pagopa ó pagpanagtao sa mga nabulig sa ano mán nga trato.
Alborotadamente. *adv.* *m.* Masamoc caopay, marimoc caopay.
Alborotadizo, za. *adj.* Pus-canon, madali masina, madagmit masina.
Alborotado,da. *adj.* Malacsihon, mahinanali.—*p.* *p.* Narimoc, nasamoc,
Alborotador, ra. *adj.* Parasamoc, pararimoc.—*adj.* Manririmoc.
Alborotamiento. *m.* *vid.* Alboroto.
Alborotapueblos. *com.* Pararimoc, parasamoc.—*fam.* Maquidorogas.
Alborotar. *a.* Pacasamoc, pacarimoc, pacagobot, pacariboc.—Pagbusá.—Dagomoc; ngolngug; paglia.—*r.* Samoc, rimoc, riboc, ngiras, aringasa; gobot.—Alborotarse la mar. Bungcat ná an dagat.
Alboroto. *m.* Caangiras, caringasa.—Casamocan, carimocan; dagomoc; carol.—Pagalsa.

Alborozador, ra. *adj.* Macalipay.—*s.* Paralipay.
Alborozamiento. *m.* *vid.* Alborozo.
Alborozar. *a.* Paglipay; pacalipay.—*r.* Lipay.
Alborozo. *m.* Calipay, pagcalipay, calipayan, himaya.
Albotín. *m.* Cahuy nga terebinto.
Albriciar. *a.* Paggala.—Pagbalita, pagpahibaro sin maopay nga balita.
Albricias. *f.* *pl.* Gala.—Balita, bag-o nga balita nga maopay.
Albudeca. *f.* Tanum nga sandía.
Albuérbola. *f.* Panguliat. ngiras, aringasa.
Albugíneo, nea. *adj.* Busag.
Albugo. *m.* *Med.* Bolog.
Albur. *m.* Isda sa salug.
Albura. *f.* Busag, cabusag; cabusagan.—*Bot.* Aramay sin cahuy.
Alburno. *m.* *Bot.* Aramay sin cahuy.
Alcabala. *f.* Buhis; bayad.
Alcabalero. *m.* Parasocot.
Alcacer. *m.* Sebada nga hilao pá.
Alcachofa. *f.* Tanum nga alcachopa.—Alcachufa. Sapote.
Alcahaz. *m.* Corongan nga daco, tangcal.
Alcahazada. *f.* Mga tamsi nga pinasosolud sa corongan cún tangcal bá.
Alcahazar. *a.* Pagpasolud sa mga tamsi ngadto sin corongan cún tangcal bá.
Alcahuete, ta. *m.* y *f.* Parasorug sorug.—Titatita. Mahogop, cagungcagong.
Alcahuetear. *a.* Pagsorug sorug.—Pagtitatita. Paghogot.
Alcahuetería. *f.* Pagsorug. sorug.—Pagtitatita. Pagcagongcagong.
Alcaicería. *f.* Tendahan sin igagama.
Alcaide. *m.* Bantay; bantay sa mga preso.
Alcalde. *m.* Ponoan; hocom, parabuot, magbubuot, magburuot.
Alcaldía. *f.* Pagcaponoan; pagcahocom.—Catungdanan san alcalde.—Balay nga inooquian san alcalde.—An tuna nga sacop sa gahum san alcalde.
Alcance. *m.* Pagabut.—Cargo nga nagogoa san caisipan sa mga pagcuenta.—Apong.—Paghiabut.—*Mil.* Paglanat san contra.
Alcanfor. *m.* Alcanpor nga mahamut.
Alcanforada. *f.* Banua nga alcanporada.
Alcanforar. *a.* Pagbutang. sin alcanpor.
Alcanforero. *m.* Cahuy nga quinucuhaan sin alcanpor.
Alcantarilla. *f.* Cale nga quinota nga araguian sa mga tubig.
Alcantarillado. *m.* Mga cale nga quinota nga araguiar sa mga tubig.
Alcantarillar. *a.* Paghimo sin mga cale nga quinota.
Alcanzadizo, za. *adj.* Masayon abuton, masayon cuhaon.
Alcanzador, ra. *adj.* Maabut.
Alcanzamiento. *m.* Pagabut.
Alcanzar. *a.* Pagabut; paghiabut.—Pagdangat, pagsangput.—Pagacos; paghorot.—Pagdauhat; paggauad.—*fig.* Apong.
Alcanzar alguna cosa con palo, etc. Pagdiuit.
Alcanzar alguna rama doblándola. Pagduyor.
Alcanzar ó llegar á tal medida ó peso. Paghandol.
Alcaparra. *f.* Cahuy cahuy nga alcaparra.
Alcaparro. *m.* Cahuy cahuy nga alcaparro.
Alcaparrón. *m.* Bonga san cahuy cahuy nga alcaparra,
Alcaraván. *m.* Tamsi nga alcarabán.
Alcaravea. *f.* Banua nga alcarabea.
Alcarceña. *f.* tanum nga yero, masugad sin balatong.
Alcarceñal. *m.* Cayerohan, mga tanum nga yero.
Alcarcil. *m.* Banua nga alcachopa.
Alcarracero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga daba, etc.—Parabaliguia sin mga coron, etc.—Paga.
Alcarraza. *f.* Coron, daba; bangga, etc.
Alcatraz. *m.* Sininarongsong.
Alcatraz. *m.* Tamsi nga pelícano.
Alcaucí. *m.* *vid.* Alcaucil.
Alcaucil. *m.* Banua nga alcachopa.
Alcaudón. *m.* Tamsi nga madaguit.
Alcavera. *f.* Mamat; tulin.
Alcayata. *f.* Cauit nga puthao.
Alcayoba. *f.* Cahuy nga caoba.
Alcázar. *m.* Cota, ilihan, bantayan.—Balay nga hadianon.—*Mar.* An cubis san sacayán tican sa palo mayor tubtub sa cámara.
Alcazuz. *m.* Banua nga orosus.
Alce. *m* Mananap nga masugad sin bugsoc.
Alce. *m.* Pagalsa san baraja cùn dao sa pagsugal.
Alcino. *m.* Banua nga alcino.
Alcionio. *m.* Bura sa dagat.
Alcoba. *f.* Solud nga catorogan ó pangatorogan.—Alcoba ó langitlangit sa mga singbahan cún mga balay bá.
Alcocarra. *f.* Curiot.
Alcohela. Tanum nga escarola.
Alcohol. *m.* Alcohol nga mapintas isinasacot sa mga alacsio, etc.
Alcoholado, da. *adj.* Mananap nga baga itom an barahibo cún an panit bá dapit sa mata.
Alcoholado. *m.* *Med.* May alcohol.

Alcoholar. *a*. Pagpaitum sin alcohol an mga piroc ó quiray sa mata.
Alcohólico, ca. *adj*. May alcohol.
Alcoholímetro. *m*. Garamiton nga gamit sin pagquilala san alcohol nga isínacot sin alacsio, etc.
Alcoholismo. *m*. Saquit nga guican san paginum sin oraora sin mga irinmun nga may alcohol.
Alcoholizar. *a*. Pagsacot sin alcohol sa alacsio, etc.
Alcor. *m*. Buquid buquid.
Alcorán. *m*. Libro nga sinuratan san mga casugoanan ni Mahoma nga malimbong, nga nacadarahig caopay sa iba nga mga tauo tungud san iya mga casaipanan nga tinuyo.
Alcornoque. *m*. Cahuy nga alcornoque, hataas caopay. *loc. fam*. Tauo nga tapang.
Alcorque. *m*. Panit sin alcornoque.—Baga sapin nga daco, nga an iya tun-banan, guinhihimo sin panit san cahuy nga alcornoque.
Alcorque. *m*. Ocad san pono san mga tanum cún mga cahuy.
Alcotán. *m*. Tamsi nga madaguit.
Alcrebite. *m*. Asupre.
Alcucero, ra. *m*. y *f*. Parahimo sin mga lananhan.—Parabaliguia sin mga lananhan.
Alcurnia. *f*. Tulin, catulinan, guinicanan.
Alcuza. *f*. Lananhan.
Alcuzada. *f*. Usa ca tacus nga lana san lananhan.
Aldaba. *f*. Itoroctoc nga puthao ó tumbabaga sa mga puerta, pacao.
Aldabada. *f*. Pagtoctoc san itoroctoc.
Aldabazo. *m*. Pagtoctoc sin macosog san itoroctoc.
Aldabear. *n*. Pagtoctoc san itoroctoc.
Aldabón. *m*. Itoroctoc nga daco, pacao.—Caraptan, caraptanan, caratinan sin mga cabán, etc.
Aldabonazo. *m*. Pagtoctoc nga daco san daco nga itoroctoc.
Aldea. *f*. Bongto nga guti, visita.
Aldeanamente. *adv. m*. Sugad gud san taga visita.
Aldeaniego, ga. *adj*. Taga visita.
Aldeano, na. *adj*. Taga visita.
Aldehuela. *f*. Bongto nga guti, visita.
Aldeorrio. *m*. Bongto nga guti ug macalolooy.
Aldeorro. *m*. Bongto nga guti ug macalolooy.
Alderredor. *adv. m*. Libut.
Aldorta. *f*. Tamsi nga aldorta.
Aldrán. *m*. Parabaliguia sin alacsio sa mga caom-han.
Aleación. *f*. *Quim*. Pagsacot, pagsalacot.
Alear. *n*. Pagcapacapa; pagcapaycapay, pagconoyconoy cún dao isda.
Alear. *a*. *Quim*. Pagsacot, pagsalacot.
Alebrarse. *r*. Colob.—*fig*. Hadluc, dalao.
Alebronarse. *r*. *fig*. Hadluc, dalao.
Aleccionar. *a*. Patutdo, patoon; paglección, —Pagtutdo, pagtoon.
Alectoria. *f*. Bato nga danay, cono, tumoroc sa atay san mga manuc nga lalaqui nga mga lagas ná.
Aledaño, ña. *adj*. Hiripid, higripid, dooc. —*m*. Tubtub, catubtuban, guiotan.
Alefrís. *m*. *Mar*. Lase.
Alefriz. *m*. Lase.
Alegación. *f*. Pagpahayag sin igcacarig-on sa mga asoy.
Alegamiento. *m*. *vid*. Alegación.
Aleganza. *f*. *vid*. Alegación.
Alegar. *a*. Pagpahayag sin igcacarig-on san mga asoy.—Pagasoy, pagpahibaro.
Alegato. *m*. *For*. Pagpahayag nga sinurat nga igcacarig-on sa mga asoy.—Carig-onan.
Alegoría. *f*. Higaday, liday, garaygaday.
Alegóricamente. *adv. m*. Higaday gud, garaygaday gud.
Alegórico, ca. *adj*. Mahigaday, magaraygaday.
Alegorizar. *a*. Paghigaday, pagliday, paggaraygaday.
Alegrador, ra. *adj*. Macacalipay.—*s*. Paralipay.
Alegramiento. *m*. *vid*. Alegría.
Alegrante. *p. a*. Macalipay.
Alegrar. *a*. Paglipay; pacalipay.—*r*. Lipay, himaya, saya, luyac, luyag, hiyuc, hioc, hisa.
Alegre. *adj*. Malipay, malipayon, maalayhan, mahuyag, masariyaya.—Malacsi.—*fam*. Huboghubog.
Alegremente. *adv. m*. Oraora gud sin lipay.
Alegrete, ta. *adj*. *vid*. Alegre.
Alegría. *f*. Calipay, pagcalipay, himaya. —Calipayan.
Alegrón. *m*. *fam*. Ahat nga pacalipay nga umaragui lá.
Alejamiento. *m*. Pagpaharayo, pagharayo.
Alejar. *a*. Paharayo pagpaharayo, pagiuas, pagbulag; pagalis; pagiuay; pagdandan.
Alelamiento. *m*. Catuyaotuyao, pagcatuyaotuyao, caculangculang, pagcaculangculang.
Alelarse. *r*. Tuyaotuyao, culangculang, loronglorong; lipong.
Alelí. *m*. Banua nga alelí.
Aleluya. Polong nga inhebreo nga mao ini an cahologan: pagdayegon ta an Guinoo sa daco nga pagcalipay.—Calipay.

Alema. *f.* Tubig nga gamit sin pagtubigui sa mga oma, etc.
Alemán, Alemana. *m.* y *f.* Taga Alemania.
Alemanda. *f.* Sayao nga alemanda.
Alentada. *f.* Pagguinhaua.—Leyó toda la carta de una *alentada.* Nagbasa siya san surat sa usa lá ca *pagotoc.*
Alentadamete. *adv. m.* Sin macosog, sin maisug.
Alentado, da. *adj.* Casingcasingan, macosog, maisug, mapintas.
Alentar. *n.* Pagguinhaua; pagganhao; pagahud,—*a.* Pagagda, pagsagda.
Alentoso, sa. *adj. vid.* Alentado.
Aleonado, da. *adj.* Borobulao.
Alepin. *m.* Panapton nga manipis.
Alerce. *m.* Cahuy nga alerce.
Alero. *m.* Barisbisan.
Alerta. *adv. m.* Agma, tagam, polong nga guinbabatonbaton san mga bantay.
Alertamente. *adv. m.* Tagam gud, bantay sin maopay.
Alertar. *a.* Pagpatagam —*r.* Tagam, agma, aligmat,
Alerto, ta. *adj.* Maaligmat, matagam, mabantay, mabantayon.
Alesna. *f.* Hirihut.
Alesnado, da. *adj.* Tinaisan.
Aleta. *f.* Capay, capaycapay; tupac; balidbid.—*Arq.* Barisbisan.
Aletada. *f.* Pagcapacapa.
Aletargarse. *r.* Lipong, linop.—Himooc.
Aletazo. *m.* Capacapa.—Capay.—Nacmac.
Aletear. *n.* Pagcapacapa; pagnacnac.—Pagcapay, pagcapaycapay; pagquipaquipa; pagquiuisquiuis pagquiuisquisay.
Aleteo. *m. vid.* Aletear.
Aleto. *m.* Tamsi nga madaguit.
Aleve. *adj.* Malingo, mabudhi, madudhion.
Alevilla. *f.* Marong parung.
Alevosamente. *adv. m.* Malingo gud, mabudhi gud.
Alevosía. *f.* Paglingo, pagbudhi.
Alevoso, sa. *adj.* Maiingo, mabudhi, mabudhión.
Alfábega. *f.* Colongcogong.
Alfabéticamente. *adv. m.* Sa pagcasonud sonud sa mga letra.
Alfabeto. *m. vid.* Abecedario.
Alfaguara. *f.* Borabud.
Alfalfa. *f.* Banua nga alfalfa.—Cahuycahuy nga alfalfa.
Alfana. *f.* Cabayo nga macosog ug daco an lauas.
Alfanjado, da. *adj.* Masugad sin campilang.
Alfanjazo. *m.* Pagbono sin campilang.
Alfanje. *m.* Campilang. Panganiban.
Alfanjete. *m.* Carocampilang.
Alfaque. *m.* Tayudtayud nga baras sa mga sabang.—Monbon.
Alfaqueque. *m.* Manlulucat, paralucat sa mga bihag.—Paradolong san correo.
Alfaquí. *m.* Magtoroon sa mga moros.
Alfar. *m.* An guinbubahatan sa mga coron, tadiao, etc.
Alfar. *n.* Pagalsa, pagbiquiao sin oraora an cabayo san onhan nga mga teel.
Alfaraz. *m.* Cabayo.
Alfarería. *f.* Cabatiranan sin paghimo sin mga daba, etc.—An guinbubuhatan san mga coron, etc.—Tendahan sin mga daba, etc.
Alfarero. *m.* Parahimo sin mga coron, tadiao, etc.
Alfeñicarse. *r. fig.* y *fam.* Gasa, in magasa ná an lauas.
Alfeñique. *m. fig.* y *fam.* Saraquitan, saraquitanon.
Alferazgo. *m.* Pagcaalperes.
Alferecía. *f.* Saquit sa mga cabataan nga maquiuaquiua an ira mga lauas ug nauauadan sin hunahuna.
Alferecía. *f.* Pagcaalperes.
Alférez. *m.* Alperes.
Alferezado. *m.* Pagcaalperes.
Alferraz. *m.* Tamsi nga madaguit.
Alfiler. *m.* Dagum nga uaray mata, cundi may olóoló.
Alfilerazo. *m.* Pagtolsoc sin alpiler.
Alfiletero. *m.* Surudlan sin mga dagum ó mga alpiler.
Alfolí. *m.* Bohos.—Camalig nga binubutangan san asin.
Alfombra. *f.* Alpombra, banig nga panapton.
Alfombrar. *a.* Pagbanig, pagbutang, pagbuclad san alpombra.
Alfombrero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga alpombra.
Alfombrilla. *f. Med.* Casaquit nga baga hangga.
Alfóncigo. *m.* Cahuy cahuy nga alpónsigo.
Alfonsario. *m.* Burutangan sa mga tul-an.
Alforja. *f.* Surudlan.
Alforza. *f.* Conot ó pilo cún sa mga panapton.
Algaida. *f.* Guba, casighotan.
Algalia. *m.* Miro; an baga hulas niya dapit sa icug.—*f.* Banua nga algalia.
Algara. *f.* Panon sin mga casoldadosan nga nangangabayo, ug an tuyo nira an pagdarahug san contra.
Algara. *f.* Baga panit nga manipis san bunay, lasona, etc.
Algarabía. *f.* Pamolong nga inárabe.—

fig. y *fam.* Ngiras, lia, aringasa, samoc, rimoc.—Banua nga algarabia.
Algarada. *f.* Panon sin mga casoldadosan nga nangangabayo, ug an tuyo nira an pagdarahug san contra.—Cangiras, calia, caaringasa, casamocan, carimocan.—Pangoliat.—Máquina nga gamit sadto san pagguerra.
Algareador, ra. *adj.* Maguliat; mayacan.
Algarear. *a.* Pagguliat, paggasud, pagsuriao; ngiras, lia, aringasa.
Algarero, ra. *adj.* Maguliat; mayacan; mangiras, malia, maaringasa, masuriao.—*m.* Opud, tauo nga nangangabayo nga naopud mán sin pagdarahug san contra.
Algarivo, va. *adj.* Malain, dumoroong.
Algarroba. *f.* Tanum nga algarroba.
Algarrobal. *m.* Mga tanum nga algarroba.—Mga cahuy nga algarrobo.
Algarrobera. *f.* Cahuy nga algarrobo.
Algarrobero. *m.* Cahuy nga algarrobo.
Algarrobo. *m.* Cahuy nga algarrobo.
Algazara. *f.* Ngiras, aringasa, lia, suriao.
Algazul. *m.* Banua nga algasul.
Algo. *pron. indet.* Bisan ano.
Algodón. *m.* Gapas.—Algodón hilado. Tingcal.—Algodón hilado y teñido de negro. Tinomong.
Agodonal. *m.* Cagapasan.
Algodonar. *a.* Pagbutang, pagpono sin gapas.
Algodonero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin gapas ó tingcal.—*m.*Cahuy nga gapas.
Alguacil. *m.* Aguasil.
Alguacilazgo. *m.* Pagcaaguasil; catungdanan sin aguasil.
Alguacilejo. *m.* Aguasil.
Alguien. *pron. indet.* Sin-o.—Si alguien viniera. Cún sin-o in cumanhi.
Algún. *adj.* Bisan sin-o, bisan ano.—Algún dia vendré. Bisan san-o nga adlao macahi aco.—Algún hombre ha pasado por ahí. Tauo dao an inagui dida.—*m. adv.* Un poco, algo. Guti.—Algún tanto enfermo. May guti nga saquit ó masorosaquít pá.
Alguna que otra vez. Dagaya, dagayaday, talag-sa.
Alguno, na. *pron, indet.* Bisan sin-o, bisan ano.—Se usa también como adjetivo.—No vi á persona alguna. Uray aco quita sa bisan sin-ó nga tauo.—¿Ha preguntado alguno por mí? ¿May nagpaquiana sa acon? —Alguna cosa. Bisan ano.—¿Ha venido alguno? ¿May quinanhi nga tauo?
Alhaja. *f.* Hiyas, rayandayan.—Bahandi, manggad.—Garamiton, casangcapan.
Alhajar. *a.* Paghias, paghiyas, pagrayandayan, pagsab-ong.
Alhajuela. *f.* Hias hias, hiyas hiyas, sarosab-ong; bahandeay, borobahandi.
Alhamar. *m.* Taplac, tampi nga pula.
Alharaca. *f.* Bungcaras.
Alharaquiento, ta. *adj.* Mabungcaras.
Alharma. *f.* Banua nga alharma.
Alhelí. *m.* Banua alhelí.
Alheña. *f.* Cahuy cahuy nga alheña.
Alhóndiga. *f.* Tianggui, tiangguian.
Alhondiguero. *m.* Bantay san tianggui.
Alhorre. *m.* Tae sin bata nga bag-o pá la nga natauo.
Alhucema. *f.* Banua nga espliego.
Alhucemilla. *f.* Banua nga alhusemiya.
Alhuceña. *f.* Banua nga alhuseña.
Aliabierto, ta. *adj.* Buclad an paco.
Aliaca. *f.* *vid.* Aliacán.
Aliacán. *m.* Saquit nga camaduas an panit.
Aliacanado, da. *adj.* May saquit nga camaduas an panit.
Alianza. *f.* Hingyo, cahingyon.—Pagsaad. —Caoroyonan, caarabuyonan.
Aliaria. *f.* Banua nga aliaria.
Aliarse. *r.* Hingyo, dapig, hingyon, hiringyon, tigub.—Oyon, arabuyon.
Alias. *adv. lat.* Cún usa mán.
Alicaído, da. *adj. fig.* y *fam.* Maluya.
Alicántara. *f.* Halas nga malara caopay.
Alicante. *m.* Halas nga malara caopay.
Alicantina. *f. fam.* Catusohan.
Alicates. *m. pl.* Sipit nga guti, cumpit, quimpit.
Aliciente. *m.* Icahauid; paon.
Alidona. *f.* Bato nga danay, cono, hiquitan sa guinhaua san sayao nga tamsi.
Alienable. *adj.* Sadang igbaliguia, ighatag, igbotong cún igprenda bá.
Alienación. *f.* Pagbaliguia, pagbotong, pagprenda.—Pagcauara sa mga balatian.
Alienar. *a.* Baliguia, botong, pagprenda. —Cauara sa mga balatian.
Alienígena. *adj.* Dumoroong.
Aliento. Pagguingaua.—Ganghao.—An guiniguinhaua.—*fig.* Cacus-ganan.—Último aliento. Caotas san quinabuhi ó catapusan nga pagguinhaua.
Alier. *m.* Soldados sa marina.
Alifa. *m.* Tubo.
Alifafe. *m.* Hubag.—*fam.* Saquit.
Alifar. *a.* Paghamis; pagpahamis.
Alifara. *f.* Panagtao.
Aligación. *f.* Paggapus; pagcodcud; pagsangbud.—Pagtigub, pagtampo.—Pagbaat.
Aligamiento. *m.* *vid.* Aligación.
Aligar. *a.* Gapus; codcud; sangbud.—Pagbaat.—Tigub, tirigub, tampo, tarampo.
Aligeramiento. *m.* Pagpagaan.—Pagdagmit, cadagmitan.—Pagiban, pagtoros.

Aligerar. *a.* Paggaan, pagpagaan; paggacan, pagcancan. Dagmit, dali, toron. Ibantoros.
Aligerar, disminuyendo carga de embarcación, etc. Pagdandan.
Alígero, ra. *adj. poét.* Pacoan.—*fig.* Madagmit, madali, matoron, matulin.
Aligonero. *m.* Cahuy nga almez.
Alijador, ra. *adj.* Paraiban.—Parahindo.—Baga casco nga daco.
Alijar. *m.* Soho nga guba, tuna nga uaray tanum.
Alijar. *a. Mar.* Pagiban, pagpagaan, pagpalutao.—Paghauas san luran.—Paghindo san gapas.
Alijarar. *a.* Pagpamalon san tuna nga uaray pa quiuahi ó pagtanumi
Alijareo. *m.* An macarauat sin soho nga guba ug iya mán pagtatan-man.
Alijo. *m.* Pagiban, pagpagaan, pagpalutao.—Paghauas san luran.—Paghindo san gapas.
Alimaña. *f.* Mananap.
Alimentación. *f.* Pagpacaon.—Can-on, caon, quinacaon, iniinum.
Alimentar. *a.* Pagcaon, pagpacaon.—Pagpasoso.—Pagpacabuhi.—Alimentar á los enfermos. Pagtil-ug.
Alimentario. *m. For.* An pinahatan ó binababtolan sin iya igcacaon.
Alimenticio, cia. *adj.* Macacosog nga cacaanon cún inumon bá.
Alimentista. *com.* An pinahatan ó binababtolan sin icabubuhi niya.
Alimento. *m.* Can-on, caran-on.—An ngatanan nga sadang icabuhi sa lauas, etc.
Alimentoso, sa. *adj.* Can-on ó inumon nga macacosog ó macabuhi.
Alimo. *m.* Banua nga alimo.
Alindado, da. *adj.* Mapadayao, maparayao.
Alindar. *a.* Pagguiotan, pagtigaman, pagbutang sin tigaman.—*n.* Hiripid, dooc.
Alindar. *a.* Pagpacaopay, pagpatahum.
Alinde. *m.* Asoguc nga pinadodocot sa salaming basi mahimo nga espejo.
Alineación. *f.* Pagrumbay.—Pagtonton.—Paglatid.—Pagtalay. pagtalayatay, pagtalaytay.
Alinear. *a.* Rumbay.—Tonton.—Latid.—Talay, talayatay, talayta.—Pagtadong.
Aliñador, ra. *s.* Parahiyas, pararayandayan, pasab-ong.—*adj.* Magpapahamıs.—Magpapacaopay.
Aliñamiento. *m. vid.* Aliño.
Aliñar. *a.* Pagrayandayan paghiya, pagsabong—Paghamis, pagpahamis.—Papanacot.—Pagpacaopay.
Aliño. *m.* Rayandayan, hiyas sob-ong.—Casangcapan, guinamiton, garamiton.—Panacot, sarsa.
Alipata. *m.* Alipata; an dahon niya hagligot ngan haglabalaba, nanonoroc sa mga baybayon, ug an taguc niya nacacabuta.
Alípede. *adj. poét.* Pacoan sa teel.
Alípedo, da. *adj.* Pacoan masugad san cag-oang.
Aliquebrado, da. *adj fig.* y *fam.* Binari an paco; maluya lumupad.
Aliquebrar. *a.* Pagbari san paco.—*r.* Bari an paco.
Alirón. *m* Paco sin tamsi nga uaray ná bolbol.
Alisador, ra. *s.* Parahamis, parahinlo.—Ighahamis.
Alisadura. *f. vid.* Alisar.—Hinamis.
Alisar. *a.* Paghamis; pagpahamis.—Paghinlo.—Pagpacaopay san bohoc.—Dalano, bagnas; lison.
Alisios. *adj. pl.* Hangin sa cadumagsáan.
Alisma. *f.* Banua nga alisma.
Aliso. *m.* Cahuy nga aliso.
Alistador. *m.* Paralista, parasurat.
Alistamiento. *m.* Surat sa lista, pagsurat.—Pagpasurat.—Listahan.
Alistar. *a* Paglista, pagsurat sa lista.—*r.* Pagsurat; paghisurat; pagpasurat.—*r.* Pagpasacop sa pagcasoldados.
Alistar. *a.* Patagam, pagtima.—*r.* Tagam, tima.
Aliviado, da. *adj.* Magaan ná.—Oroopayda ná.
Aliviador, ra. *adj.* Macagaan; macaopay.
Aliviar. *a.* Paggaan, pagiban san bug-at, paggacan; pagiban san saquit.—Pagpagaan.—*r.* Gaan, ibantoros.—Pagopay.—*fig.* Pagdagmit, pagdali.—Aliviarse el enfermo. Bunhat.
Alivio. *m.* Iban; caiban; caibani; pagiban.
Alizace. *m.* Ocad nga paghohologan san simiento.
Alizaque. *m. vid.* Alizace.
Aljaba. *f.* Sudlanan sin mga pana.
Aljibe. *m.* Tanque sin tubig nga inumon.
Aljibero. *m.* Paramangno san mga tanque.
Aljofaina. *f.* Hunauan, hiramusan.
Aljófar. *m.* Mutia nga gudti.
Aljofifa. *f.* Dugnit nga bahol nga igbabanos san salug.
Aljofifar. *a.* Pagbanos, paglampaso.
Aljor. *m.* Bato nga guinyeyeso.
Alma. *f.* Calag.—*fig.* Tauo.—No se vé un *alma* en el tribunal. Uaray gud *tauo* sa tribunal.—Veinte mil *almas* constan en el padrón. Caruhaan ca yocut nga mga *tauo* nahisasacop sa padrón.

Almacén. *m.* Camalig ó balay nga binubutangan san mga género, mga cacaanon, mga inumon, etc.
Almacenaje. *m.* Bayad tungud sin pagbutang sa almasén san mga manggad, etc.
Almacenar. *a.* Pagbutang, pagtimos, paghimos sin manggad ug iba pá sa almasén.
Almacenero. *m.* Bantay, parabantay, paramangno sa almasén.
Almacenista. *com.* Tag-ada sin almasén. An nagbabaliguia dida sin mga género ug iba pá.
Almáciga. *f.* Taguc sin cahuy, masugadsugad sin salong ó guisalongi.
Almacigar. *a.* Pagparina, pagloon.
Almadana. *f.* Maso ó palo nga puthao.
Almadía. *f.* Sacayán nga baga canoa.
Almadiero. *m.* Paraolin.
Almadreña. *f.* Sapin nga cahuy.
Almagra. *f.* Tuna nga pula.
Almagral. *m.* Tuna nga pula.
Almagrar. *a.* Pagtina, paghirog sin tuna nga pula.
Almagre. *m.* Tuna nga pula.
Almanaque. *m.* Almanaque, irisipan.
Almanaquero, ra. *m.* y *f.* Parasurat sin almanaque.—Parabaliguia sin almanaque.
Almarada. *f.* Caris nga tais ug totolo an biliran.—Dagum nga daco.
Almarbatar. *a.* Pagsumpay sin cahuy.
Almazara. *f.* Guilingan san paglana.
Almazarero. *m.* Paralana.
Almazarrón. *m.* Tuna nga pula.
Almeja. *f.* Almeja de rio. Bibí.—Almeja de mar. Toay; bug-atan, ponao. Pagmonao, coger almejas.
Almejar. *m.* An natuboan san bibí; toay, bug-atan.
Almena. *f.* Lantauan san mga elihan.
Almenado, da. *adj.* Binutangan sin mga lantauan.
Almenaje. *m.* An mga lantauan sa cota.
Almenar. *a.* Pagbuhat ó pagbutang sin mga lañtauan.
Almenara. *f* Tap-ong.
Almenara. *f.* Gale.
Almendra. *f.* Bonga san cahuy nga almendro, nga masugadsugad san canan pili.
Almendro. *m.* Cahuy nga almendro.
Almez. *m.* Cahuy nga almés.
Almeza. *f.* Bonga sin cahuy nga almés.
Almezo. *m.* Cahuy nga almés.
Almíbar. *m.*Tam-is, asúcar nga tinutunao nga guinlalaso sa calayo.
Almibarado, da. *adj. fig* y *fam.* Matam-is.
Almibarar. *a.* Pagbutang sin almíbar.
Almidón. *m.* Armidol.
Almidonar. *a.* Pagarmidol.
Almilla. *f.* Biste nga sugad sin bado sin babaye nga dooc sa lauas.—Hiua nga haglapad sin onud sin bactin.—Metsa sa catapusan san cahuy, nga iguinpapadolot sin cahuy nga tinig-ban.
Almimbar. *m.* Ualihan sa mga moros.
Alminar. *m.* Torre nga hataas sa tuna san camorosan.
Almirez. *m.* Losonglosong, docdocan, bayoan sa mga panacot.
Almizclar. *a.* Paghirog sin almiscle.
Almizcle. *m.* An baho nga baga hulas san catsuri dapit sa tiyan.—Catsuri.
Almizclero. *m.* Catsuri.
Almocafre. *m.* Salsalon nga baga bolo, cundi duduha an tarom.
Almocat. *m.* Otoc sin tul-an.
Almofía. *f.* Hunauan, hiramusan.
Almohada. *f.* Olonan; tandayan.
Almohadilla. *f.* Oroolonan, olonan nga guti.—Hapin, hapinhapin.
Almohadón. *m.* Olonan nga daco.
Almohaza. *f.* Iscoba, garamiton sa pagcoscos sa mga cabayo, etc.
Almohazador. *m.* Paracoscos sa mga cabayo.
Almohazar. *a.* Pagcoscos sa mga cabayo.
Almóndiga. *f.* Almóndigas, guinisa nga maripoyoc.
Almondiguilla. *f.* Almóndigas nga guti.
Almoneda. *f.* Pagpaliguia san mga manggad sa cadaygan, cún may sugo an ponoan.
Almonedear. *a.* Paalmoneda.
Almorrana. *a.* Bóa, baua, culay.
Almorramiento, ta. *adj.* Bouaon.
Almorta. *f.* Banua nga almorta.
Almorzada. *f.* Hacop, usa ca hacop.
Almorzado, da. *adj.* Namahao ná.
Almorzar. *n.* Pamahao; ibuas.
Almorta silvestre. Calay cagay.
Almotacén. *m.* Parasungcad.
Almotacenazgo. *m.* Catongdanan san parasungcad; an balay nga inooquian niya.
Almotacenía. *f.* Bayad san canan pagsungcad.—Catungdanan san parasungcad.
Almud. *m.* Tarac-san nga masugad sin gantang.—Tarac-san nga masugad sin tunga sin baquid.
Almudejo. *m.* Tarac-san.
Almudero. *m.* Pàratimos sa mga tarac-san.
Almuerza. *f.* Hacop, usa ca hacop.
Almuerzo. *m.* Pamahao.
Alnado, da. *m.* y *f.* Hinablosan, guinsondan.
Alocadamente. *adv. m.* Tinuyao gud.
Alocado, da. *adj.* Culang, culang culang, tuyao tuyao, magaan nga buot, buang.

Alocución. *f.* Paguale, pagagda, pagtutdo. Casayoran.
Áloe. *m.* Cahuycahuy nga ninó.
Aloja. *f.* Inumon nga may tubig, dugos ngan sin panacot.
Alojamiento. *m.* Harapitan, oroquian, hononğan.—*Mil.* Pagpasaca, pagpahapit; paghapit an mga soldados sa mga cabalayan.
Alojar. *a.* Paghapit, pasaca sa balay.—Hapit, saca sin balay, pagtumbalay.—Ocoy, honong, puyo.
Alomado, da. *adj.* Bongtud, in nabobongtud an butagtuc san bactin, etc.
Alón. *m.* Paco sin tamsi nga nacuhaan ná san bolbol.
Alondra. *f.* Tamsi nga alondra.
Alongamiento. *m.* Pagpaharayo.—Caharayo.—Pagpahalaba.
Alongar. *a.* Pagpahalaba.—Pagpahirayo.—*r.* Harayo, paharayo.—Halaba.
Alopecia. *f.* Pagdugon an bohoc.
Alopiado, da. *adj.* Inapiang.
Aloguín. *m.* Alad nga bato.
Alpaca. *f.* Mananap nga alpaca.—Género ó panapton nga alpaca.
Alpargata. *f.* Sapin nga abacá, etc.
Alpargatar. *n.* Paghimo sin sapin nga abacá etc.
Alpargate. *m.* Sapin nga abacá, etc.
Alpargatería. *f.* An guinbubuhatan san mga sapin nga abacá, etc.—Tendahan sin mga sapin nga abacá, etc.
Alpargatero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga sapin nga abacá, etc.—Parabaliguia sin mga sapin nga abacá, etc.
Alpende. *m.* Lagcao.
Alpiste. *m.* Banua nga alpiste
Alquería. *f.* Balay sa oma.
Alquicel. *m.* Biste nga halauig nga gamit sa mga moros.
Alquicer. *m.* *vid.* Alquicel.
Alquiladizo, za. *adj.* An guinaabang, guinpeplete; an iguinaabang, iguinpeplete.
Alquilador, ra. *m.* y *f.* Mapaabang, mapaplete.
Alquilamiento. *m.* Paabang, pagplete.
Alquilar. *a.* Paabang, paplete.—Pagabang, pagplete. Paglilud.
Alquiler. *m.* Paabang, paplete.—Abang, iabang, bayad.
Alquilón, na. *adj.* *vid.* Alquiladizo.
Alquitara. *f.* Alacsiuan.
Alquitrán. *m.* Pintar nga alquitrán.—Salong nga sinac-tan sin lana.
Alquitranado. *m.* *Mar.* Hinirogan sin alquitrán.
Alquitarar. *a.* Pagalacsio.
Alquitranar. *a.* Paghirog sin alquitrán.
Alrededor. *adv.* *l.* Sa libut, libut, sa libud, libud.—*adv.* *c.* Harâni.—*m.* *pl.* Caharanian.
Alrota. *f.* Baya nga gomon.
Alta. *f.* Sayao nga sinasayao sadto sa España.—*Mil.* Tigaman ó carig-onan nga camatuoran, nga an tauo nga pinara sa pagcasoldados, quinarauat liuat.—Carigonan nga camatuoran nga nasolud an tauo sa pagcasoldados.—An pagpahibaro sa usa nga masaquit, nga maopay ná siya, basi gumoa ná sa hospital.—Alta mar. Lauod, lauod caopay.
Altamente. *adv.* *m.* Tuman ngagayud, labis ná caopay, sin daco.
Altanería. *f.* Capalabilabi, camalabiao, camalaris.
Altanero, ra. *adj.* Hataas lumupad.—*fig.* Palabilabihon, mapalabilabihon, malabiao, malaris, malinarisnon.—Hataas nga paglupad, tamsi nga hataas in linop-dan.
Altar. *m.* Artal, an guinmimisahan.—Aro-artal ó artal nga guti nga binubutangan san mga ladauan sin mga Santos dida sa mga cabalayan.
Altarero. *m.* Parahimo, parabuhat sin mga artal.—Parasab-ong sa mga artal cún tiabut an mga mahal nga adlao.
Altearse. *r.* Bongtud, in nabobongtud an tuna.
Alterabilidad. *f.* Camabalhin, camalaín; calainan—Camasamoc, camarimoc.
Alterable. *adj.* Sadang mabalhin, sadang malain.—Sadang marimoc, sadang masamoc.
Alteración. *f.* Pagbalhin, paglain.—Pacasamoc pacarimoc.—Cabalhinan, calainan.—Casamocan, carimocan.
Alterador, ra. *adj.* Malain.—Masamoc, marimoc.—*s.* Paralain.—Parasamoc, pararimoc.
Alterar. *a.* Pagbalhin, paglain.—Samoc, rimoc; gobot.—Pacasamoc, pacarimoc.—Pagraut.—Pagpacaraut.
Alterativo, va. *adj.* Macacabalhin, macacalain.—Macacasamoc, macacarimoc.
Altercación. *f.* Pagsuqui, paghibaton sin polong, pagsuhay sin polong.—Suhay.
Altercado. *m.* *vid.* Altercación.
Altercador, ra. *adj.* Suquihan, masinuquihon, maquisuhay.—Parasuhay sin polong.
Altercar. *a.* Pagsuqui, paghibaton, paghihibatonbaton sin polong, pagsuhay sin polong; pagolos; gangay; paghiran; paghiarug; pagdaal.
Alternación. *f.* Paglainlain, paguliuli.—

Pagbanibani, pagsarorando, pagsayosayo. —Pagsabat.—Pagcasarosalio.

Alternadamente. *adv. m.* Soronud lá, sarosando lá, banibani lá.

Alternado, da. *adj.* Masarosando.

Alternar. *a.* Paglainlain, uliuli.—Banibáni, sando, sarosando, sayo sayo; saladsalad.—Sabat, panabat.

Alternativa.. *f.* Sarosando, pagsarosando, —Pagpili, pagbuot.

Alternativamente. *adv. m.* Soronud lá, sarosando lá, banibani lá.

Alternativo, va. *adj.* Masarosando.

Alterno, na. *adj.* Masarosando.—Soronud.

Alteza. *f.* Camahalan; pagcaharangdon.—Cahitaas, cahitas-an.

Altibajo. *m. Esg.* Pagbono, pagbalbag nga tipailarum.—*pl.* Catayudtayuran sin tuna.

Altilocuencia. *f.* Halarum nga pagpamolong.

Altilocuente. *adj.* Halarum siya mamolong.

Altílocuo, cua. *adj.* Halarum siya mamolong.—Tamsi nga hataas humoni.

Altillo. *m.* Buquid buquid, bongdo, bolod, tayud.

Altimetría. *f.* Bahin san Geometría nga natutdo sin pagsocol san mga hitas-an.

Altísimo, ma. *adj.* Guihahataasi; hataas caopay.

Altisonante. *adj.* Sangcap mamolong, sangcap masurat.

Altísono, na. *adj.* Sangcap mamolong.

Altitonante. *adj. poét.* Madalugdug sa hitas-an.

Altitud. *f.* Hitas-an, cahitas-an; cahitaas, pagcahitaas.

Altivamente. *adv. m.* Sa pagpalabilabi gud.

Altivarse. *r.* Pagpalabilabi; palabiao, pag-pacahataas sin buot.

Altivecer. *a* Pacalabiao.—*r.* Pagpalabilabi, paglabiao.

Altivedad. *f. vid.* Altivez.

Altivez. *f.* Capalabilabi, camalabio.

Altiveza. *vid.* Altivez.

Altividad. *f. vid.* Altivez.

Altivo, va. *adj.* Palabilabihon, mapalabilabihon, malabiao.

Alto, ta. *adj.* Hataas, hitaas.—Profundo. Halarum, hilarum. Alto precio de las cosas, Mahal.—*m.* Hitaas, hitas-an, cahitas-an.—*Mil.* Pagodong; paodong.—!Alto ahí! ¡Hulat anay!—De lo alto;—*m. adv.* Ticang sa langit.—Hacer alto. Pagodong.—Pasar por alto. Lactao.

Altor. *m.* Hitas-an, cahitas-an; cahitaas.

Altozano. *m.* Harohaatas, bolud, buquid nga habobo, buquid-buquid.

Altramuz. *m*: Banua nga altramús.

Altura. *f.* Hitas-an, cahitas-an; cahitaas, cahitaasan; pagcahitaas; hitaas.—Dios de las alturas. Dios sa cahitas-an.

Alubia. *f.* Judías, tanum nga otanun, nga masugad sugad sin prijoles.

Alucinación. *f.* Paghiborong; pacaborong, pagcahiborong.—Cagopon, calimbongan sin hunahuna.—Lisa, sala, sayop sa mga balatian.

Alucinadamente. *adv. m.* Gopon caopay.

Alucinador, ra. *adj.* Malimbong; macalimbong.—Paralimbong, paragopon.

Alucinamiento. *m. vid.* Alucinación.

Alucinar. *a.* Paglimbong; pacalimbong.—Paghiborong; pacaborong.—*r.* Hiborong; gopon.

Alud. *m.* Daco nga niebe nga tinono ug nagbabarobalintong ticang sa mga cabuquirang ngada sa mga capatagan.

Aluda. *f.* Raga daga.

Aludir. *n.* Pahitungud; paghingaran; pagsabihi, pagsabi, paghisgot.

Aludo, da. *adj.* Pacoan.

Alumbrado. *m.* Mga suga, mga lámpara,

Alumbrador, ra. *adj.* Macapaua, macalambrag.—Malauag, masiuac, masolo.—*s.* Parapaua, paralambrag.—Paralauag, parasiuac, parasolo.

Alumbramiento. *m. vid.* Alumbrar.—Camasirang.—Cahinglao, paganac.

Alumbrar. *a.* Pagsirang, paglambrag, pagsanag, pagsidlac, pagbanauag, pagbarabad.—Alangaag; pagtiuac, pagsiuac, pagsuga, pagsiga.—Pagsolo.—Pagdagcot san mga lámpara.—Pagdara sin candila nga dinadagcotau.—Paglambrag, pacaquita sa mga buta.—*fig.* Pagdabal.—*fig.* Paganac, hinglao.—*r. fam.* Huboghubog.

Alumbrar con tizón. Pagbarabad.

Alumbre. *m.* Tauas.

Alumbrera. *f.* An quinucuhaan san tauas.

Alusión. *f.* Pagsabi; paghingaran; paghis got, paghirisgot.

Aluvión. *m.* Baha.

Álveo. *m.* Bungal, ilug, casul-gan ó butnga sin salug.

Alvéolo. *m.* Loholoho san tinud-can san bag-ang ó ngipon.—Loholoho ó balaybalay san odlan san potiocan ó liguan.

Alza. *f.* Tubo, dugang san bale.—Tinabas nga anit nga gamit san mga parahimo sin sapin.—Bangil.

Alzacuello. *m.* Corbata nga gamit sa liug.

Alzada. *f.* Cahataas sin cabayo.

Alzadura. *f.* Pagbuhat, pagbangon.
Alzamiento. *m.* Pagbuhat, pagbangon.—Pagalsa, carimoc, casamoc; carimocan, casamocan.--Pagpalabaolabao cún may igui-naalmoneda.
Alzapaño. *m.* Cauit.
Alzapié. *m.* Siya; lit-ag.
Alzaprima. *f.* Tual, liguat, bogual, sual; bangil.
Alzaprimar. *a.* Pagtual, pagliguat, pagbogual, pagsual, pagtualtual, pagbaliguat.
Alzar. *a.* Pagbuhat, pagbangon; pagondong, pagorong; pagsungcat; paglauas.—*r.* Buhat, bangon; bacdao, tucdao.—Pagalsa.—Alzarse con alguna cosa. *fr.* Pagticas.
Alzar la sagrada hostia y cáliz. Pagbayao, pagmito.
Alzar harigues. Pagsalauad.
Alzar del suelo. Pagparot, pagsacuat.
Alzar manteles de mesa, ropa tendida al sol, etc. Pagbulcas.
Alzar el brazo. Pagbicyao, pagbiquiao, pagoroy, pagoroyoroy; paguaáy.
Alzar en peso. Pagsacuat.
Alzar los ojos. Paghangad.
Alzar excomunión, etc. Pagtangtang.
Alzar petate, faldón de la camisa, etc. Pagpali.
Alzar la cabeza. Pagyanghag.
Alzar recto el pié. Pagbicsal.
Alzar tapadera. Tocab, tocang.

ALL

Allá. *adv. l.* Didto, ngadto; dithon, ngathon, adto.—Más allá. Harayo pá; sa onhan pá.—Muy allá. Harayo caopay.—Sadto. Allá en mi niñez. Sadto san pagcabata co.
Allanador, ra. *adj.* Magpapatag.—*s.* Parapatag.
Allanadura. *f.* Pagpatag.
Allanamiento. *m.* Pagpatag.—Pagsaca sin balay, in diri mán togot san tagalabay ug di mán sugo sin ponoan.—Pagsaca cún may sugo an ponoan.
Allanar. *a.* Pagpatag; pagdatag; pagpison, —*fig.* Pagdaog san mga cacurian,—*fig.* Pagsaca sin balay cún may sugo an mga ponoan.—*fig.* Pagsaca sin balay in di mán togot an tagbalay ug di mán sugo sin ponoan.
Allegadizo, za. *adj.* Dinugang.
Allegado, da. *adj.* Harani, dooc.—*m.* Oropud.
Allegador, ra. *adj.* Matiroc, matipon.
Allegamiento. *m.* Pagtiroc, pagtipon.
Alleganza. *f.* Caharani, pagcaharani.
Allegar. *a.* Pagtiroc, pagtipon, pagtambac; pagdisug.—Pagharani, pagdooc; sooc.
Allende. *adv. l.* Dapit, ngadto, sa taboc. *adv.* Labut pá.
Allí. *adv. l.* Didto dithon, dihan.

AM.

Ama. *f.* Agaron.—Tag-ada.—Tag-iya.—Tag-balay, babaye nga ponoan sa balay.—Paramangno; paragahin.—Ama de leche. Sisiua.
Amabilidad. *f.* Camahigugmaon, pagcamahigugmaon.
Amabilísimo, ma. *adj.* Guihihigugmai, hirigugmaon caopay, mahirigugmaon.
Amable. *adj.* Tacus higugmaon; mahigugmaon, hirigugmaon, mahalayhayon, maogayon; mahirigugmaon; harandumon.
Amablemente. *adv. m.* Sa pahigugma gud.
Amacollarse. *r.* Panaringsing sin damo.
Amador, ra. *adj.* Mahagugma.—*j.* Parahigugma.
Amadrigar. *a. fig.* Pagcalooy.—*r.* Pagsolud sa boho, etc.—Diri paquita.
Amadrinar. *a.* Pagtaquin sin duha nga hayop nga may higot.—Pagmadrina.—*fig.* Pagtabang, pagbulig.
Amaestradamente. *adv. m.* Batid caopay, hiara caopay.
Amaestramiento. *m.* Pagtutdo, pagtoon.—Pagpabatid, pagpahiara. pagpaanad.
Amaestrar. *a.* Pagtutdo, pagtoon.—*r.* Patutdo, patoon, pabatid.—Pagpabatid, pagpahiara, pagpaanad.
Amagar. *a.* Paghorôt, pagoroy, pagoroyoroy, paghorug, paghorughorug.
Amago. *m. vid.* Amagar.
Amagrecer. *a.* y *n.* Gasa, hugos.
Amainar. *a. Mar.* Paglocot, pagloslos san layag.—*fig.* Pagiban, pagtoros.—Hugpay, horohugpay, humpay.
Amaine. *m. vid.* Amainar.
Amaitinar. *a.* Paghiling.
Amalar. *a.* Pagraut; pacaraut.
Amalgama. *f.* Salacot.
Amalgamación. *f.* Pagsacot, pagsalacot.
Amalgamador, ra. *adj.* Parasacut, parasalacot.
Amalgamar. *a.* Pagsacot, pagsalacot.
Amamantamiento. *m.* Pagpasoso.
Amamantar. *a.* Pagpasoso.
Amancebamiento. *m.* Pagcamansebado, pagcahunay, pagtiguib, pagtampo an lalaqui ug babaye nga diri quinasal.
Amancebarse. *r.* Pagmansebado, hunay,

pagtiguib, pagtampo an mga diri quinasal.
Amancillar. *a.* Pagburing, pagduring, pagdumit, pagalum.
Amanecer. *n.* Paglambrag, pagsirang, pagmalasíbas, pagmalamandaman, pagbonihat, pagbuntang.—Aga; tagunmaaga. Amanecimos en Borongan. Didto cami caagahi sa Borongan. Nos amaneció en Catbalogan. Naagahan cami sa Catbalogan.
Amanerado, da. *adj.* Maquiangayon; maogdayon, maquiogdayon.
Amaneramiento. *m.* Paquiangay; camaogdayon, maquiogdayon,
Amanerarse. *r.* Pagbatasan; paquiangay; ogday.
Amanojar. *a.* Pagopong.
Amansador, ra. *adj.* Magpapaanad.
Amansamiento. *m.* Paganad; pagpaanad. --Camaanad; pagcamaanad.—Caanad, pagcaanad.
Amansar. *a.* Pagpaanad,—*r.* Anad; hagop.
Amantar. *a.* Pagtaplac, pagtampi, pagcorompot.
Amante. *p. a.* Mahagugma, mahigugma. —*adj.* Higugmaon, mahigugmaon.
Amantillar. *a. Mar.* Pagbotong, paghogot san pisi.
Amantillo. *m. Mar.* Pisi sa mga berga san sacayán.
Amanuense. *com.* Manunurat, parasurat, sumusurat.
Amañar. *a.* Pagpatigayon; paninigayon; hibabaro; paglarang.
Amaño. *m.* Catigayonan; patigayon; larang, paglarang.—*pl.* Casangcapan.
Amapola. *f.* Banua nga masugad sin tacuranga.
Amar. *a.* Gugma, hagugma, paghigugma. —Pagpalangga; paghamdum; pagauil; gaya; hirac.
Amaranto. *m.* Banua nga amaranto.—Amaranto espinoso. Tiletes, taletes.
Amargamente. *adv. m.* Sin mapait; mapait caopay; mapaet gud.—*fig.* Masáquit caopay.
Amargar. *a.* Pait.—*fig.* Pacapait.
Amargo, ga. *adj.* Mapait; arat, maarat. —*fig.* Macapait.—*m.* Pait; arat.
Amargón. *m.* Ngipon sin león.
Amargor. *m.* Pait; capait; camapait.—Capaitan.—*fig.* Casáquit, cacurian.
Amargosamente. *adv. m.* Sin mapait; mapait caopay.
Amargoso, sa. *adj.* Mapait.—Macapait.
Amargura. *f.* Pait; capait; camapait.—Capaitan *fig.* Casubo, casâquit, casub-anan, casaquitan.
Amaricado, da. *adj.* Binabaye, babayenon.
Amarillear. *n.* Dulao; duas; darag.
Amarillecer. *n.* Dulao; duas; darag.
Amarillejo, ja. *adj.* Madulao.—Madorodulao, madulaodulao.—Duason.
Amarillento, ta. *adj.* Madulao; madulaodulao; dorodulao.—Duason, maduas.—Madarag.
Amarillez. *f.* Cadulao; camadulao.—Camaduas.—Camadarag.—Cadalauan.
Amarilleza. *f. vid.* Amarillez.
Amarillo, lla. *adj.* Dulao, madulao.—Bulao.—Madarag.
Amarillura. *f. vid.* Amarillez.
Amarinar. *a.* Pagpahiara, pagpahaara sin camagsaracay.
Amariposado, da. *adj.* Masugad sin ma rongparong.
Amaritud. *f.* Pait; capait; camapait.—Capaitan.
Amaro, ra. *adj. vid.* Amargo.—*m*, Banua nga baga lacdan bulan.
Amarra. *f.* Pisi, higot, gacud, gacot, galuticot.
Amarradero. *m.* Gairan; hirigotan.
Amarradura. *f. vid.* Amarrar.
Amarrar. *a.* Paghigot.—Paggapus.—Paggacud.—Paggaud.—Paggoos.—Gaid.—Paggacot. Pagsangbut.—Pagsambud.—Gahot.—Galaohay.—Galauid.—Gamat.—Gaot.—Gapnot.—Hilagus.—Lagput.—Borocos.—Calitguitan.—Bacot.—Biting.—Bugcos.—Codcod. —Bodbod.—Lagahit.
Amarrar, cruzando aquello con que se amarra. Miro.
Amarrar carne, pescado etc., envuelto en hojas. Moromud.
Amarrar codo con codo. Paclid.
Amarrar perro, gallo, etc. Pagcot.
Amarrar en hacezuelos el tabaco en hoja. Quintay.
Amarrar pabellón, etc. Gauid.
Amarrar fuerte á la garganta pañuelo, etc. Hicug.
Amarrar cuello de tinaja, etc. Laot.
Amarrar abacá con abacá. Limoc.
Amarrar bien. Baricot.
Amarrar en haces. Botoc.
Amarrar de modo que con dificultad se pueda desatar. Coot.
Amarrar un coco á otro con su mismo bonote. Dinquit.
Amarrar la tapadera de la tinaja. Tolos.
Amarrar un carabao á otro, etc. Taquin.
Amarrar las tinajas con guarnición

Amorrar. *n.* Doco.
Amorronar. *a. Mar.* Paglocot san bandera, nga guinbobotocbotoc, ug guiniisa ná, cay paquitabang ó pangaro sin auxilio.
Amortajador, ra. *m.* y. *f.* Parasaput, parabutang sin saput.
Amortajar. *a.* Pagsaput.
Amortecer. *a.* Ogtas, haragumatay.—Borontug.—Banhud.—*fig.* Pagiban, pagpaluya.
Amortecimiento. *m.* Caogtas.—Cabanhud.
Amortiguación. *f.* Caogtas.—Caiban.
Amortiguamiento. *m.* Caogtas,—Caiban.
Amortiguar. *a.* Baga ogtas, baga patáy. *fig.* Pagiban, pagpaluya.
Amortizable. *adj.* Manggad nga sadang itogot sa lain nga tauo.
Amortización. *f.* Pagtogot sin manggad sa lain nga tauo.
Amortizar. *a.* Pagtogot sin manggad sa lain nga tauo, agud diri mahibaliguia niya.—Paglucat sin utang, prenda, etc.
Amoscar. *a.* Pagbugao, pagtabug, pagpaspas sin langao.—*r. fig. fam.* Sina, isug.
Amostazarse. *r.* Sina, isug.
Amotinador, ra. *adj.* Marimoc, magobot.—*s.* Pararimoc, paragobot.
Amotinamiento. *m.* Pagalsa.—Casamocan, carimocan, cagobot.
Amotinar. *a.* Pagpaalsa.—*r.* Alsa; samoc, rimoc, gobot.
Amover. *a.* Paghucas; pagliuan.
Amovible. *adj.* Hurucason, sadang mahucas; sadang pagliuanan.
Amovilidad. *f.* Sadang cahucasan; sadang caliuanan.
Ampara. *f. For.* Pagembargo, embargo san mga garamiton.
Amparador, ra. *adj.* Mananabang, manlalaban.
Amparar. *a.* Pagtabang, paglaban, pagbulig, pagsacop, pagtubang, pagagop, pagsagocom.—*r.* Patabang, pabulig, pasacop.—Agop, dangup, ayop.
Amparar. *a. For.* Pagembargo san mga garamiton.
Amparo. *m.* Pagtabang, paglaban, pagbulig, pagsagocom.—Arayopan, darangpan.
Ampliador, ra. *adj.* Madugang, masumpay.—*s.* Paradugang, parasumpay.
Ampliamente. *adv. m.* Halaba caopay; hiluag caopay.
Ampliar. *a.* Pagdugang, pagsumpay; pagpahalaba; pagpahiluag.—Paganganangan; pagpausoag san talaan.
Amplificación. *f.* Pagdugang; pagcadugang.—Casayoran, caasoyan san tag-sa tag-sa ca bahin san mga polong nga na sasabi.
Amplificar. *a.* Pagdugang, pagsumpay pagpahalaba.—*Ret.* Paghatag sin casayoran ó cahayagan.
Amplio, plia. *adj.* Halaba, daco, hiluag
Amplitud. *f.* Hilab-an, cahilab-an; pagcahilaba.—Hiluagan, pagcagiluag; cahaluagan.—Cahaluagon; cahalab-on.
Ampo. *m.* Cabusag, pagcabusag; camabusag; cabusagan.
Ampolla. *f.* Lupac; labuting; lamto; libotug.—Surudlan nga salaming.—Boroboro.—Labtuc.
Ampollar. *a.* Paglupac, paglibotug; paglabtoc.
Ampolla de quemadura. Satuig, sabutig, labay.
Ampollas que forma la lluvia al caer. Lagdo, corongcotong.
Ampollas causadas por azotes. Lapsut, lanto.
Ampollas formadas por el uso de instrumentos durante el trabajo. Labitig, labutig.
Ampolleta. *f. vid.* Ampolla. Orasan nga baras.
Ampolluela. *f. vid.* Ampolla.
Ampulosidad. *f.* Camacaruruyag, camacaaramdoc cún sa pagpolong, etc.
Ampuloso, sa. *adj.* Macaruruyag, macaaramdoc cún sa pagpolong, etc.
Amputación. *f.* Pagotud; caotud.
Amputar. *a.* Pagotud.—Pagtopol.
Amuchahado, da. *adj.* Quinabataan.—Baga canan bata.
Amueblar. *a.* Pagsangcap, pagbutang sin mga garamiton sa balay.
Amujerado, da. *adj.* Babayenon, binabaye.
Amujeramiento. *m.* Cabinabaye, pagcabinabaye.
Amuleto. *m.* Sangud, sumpa sa mga diuata.
Amunicionar. *a.* Pagtima san casangcapan.
Amurallado, da. *adv.* Guimlibutan sin cota.
Amurallar. *v.* Pagalad sin cota.
Amurcar. *a.* Pagsungay.
Amurco. *m.* Pagsungay.
Amusgar. *a.* Mirongpirong.—Curisong; pagpamiong an mata.

AN

Ana. *f.* Socol.
Anacoreta. *com.* Bugho nga tauo.

Ánade. *amb.* Itic.—Tamaotamao, gamao.—Taguiic; gaquit.
Anadear. *a.* Pagtinaguiic nga paglacat.
Anadino, na. *m.* y *f.* Taguiic nga gutiay.
Anadeja. *f.* Guti nga taguiic.
Anadón. *m.* Siuo, misa ó piso sin taguiic.
Anafrodisia. *fem.* Cauara sin mga caipa nga malauay.
Análisis. *amb.* Pagsusi.—Pagolitoquit.
Analizar. *a.* Pagsusi.— Pagolitoquit.
Analogía. *f.* Pagcaarangay, pagcasama.—*Gram.* Bahin sa gramática nga casayoran san mga bahin san oración.
Análogo, ga. *adj.* Magsama.
Anarquía. *f.* Caculang sin maopay nga paggobierno.—*fig.* Casamocan, carimocan.
Anasarca. *f.* *Med.* Cahubag san mga cosog sa lauas.
Anatema. *amb.* Excomunión; pagexcomulgar.—Pagdarangin.—Sala.
Anatematizar. *a.* Pagexcomulgar.—Pagdarangin.—Pagbuyayao.
A nativitate. *expr. adv. lat.* Onob san cabata.
Anatomía. *f.* Pagbulagbulag san mga bahin sa lauas; pagbosbos.
Anca. *f.* Balao-ang, balatang
Ancianidad. *f.* Pagcatigurang, catigurang.
Anciano, na. *adj.* Tigurang, lagas, arug.
Ancla. *f.* Sinipit.
Ancladero. *m.* *Mar.* Pondohan.—Hirigotan.
Anclaje. *m.* Pagholog ná san sinipit.—Pondohan.—Bayad canan pagpondo.
Anclar. *n.* Pagbontug, pagpondo, pagholog san sinipit.
Anclote. *m.* Sinipit nga guti.
Ancón. *m.* Casuguran nga guti.
Anconada. *f.* Casuguran nga guti.
Áncora. *f.* *Mar.* Sinipit.—*fig.* Darang-pan, ayopan, arayopan.
Ancoraje. *m.* *Mar.* Pagholog ná san sinipit.—Pondohan.—Bayad canan pagpondo.
Ancorar. *n.* Pagbontug, pagpondo, pagholog san sinipit.
Ancorca. *f.* Tuna nga dulao nga gamit sin pagpintar.
Ancorería. *f.* An. guinbubuhatan sin mga sinipit.
Ancorero. *m.* Parahimo sin mga sinipit.
Anchicorto, ta. *adj.* Halapad ó haluag ngan halipot.
Anchísimo, ma. *adj.* Halapad caopay; haluag caopay.
Ancho, cha. *adj.* Haluag; halapad.—Calocal.—Hanggob.—Homon.—Lapad.—Lipondoc.—*m.* *vid.* Anchura.
Ancho de cara. Dalapang.
Ancho por un lado y estrecho por otro. Guiang.
Ancho y flojo como zapato, etc. Calocal, halhal, haluhay, hiual.
Anchor. *m.* *vid.* Anchura.
Anchura. *f.* Cahiluag, pagcahiluag; hiluagan, cahiluagan.—Hilab-an, cahilab-an. Cahilapad, pagcahilapad; cahilaparan; hilap-dan.—Sangcad.—Ponud.—Bolang, cablang.—Ladlad.—Homon.—Ruang.
Anchuroso, sa. *adj.* Haluag caopay.
Andadero, ra. *adj.* Masayon lalactan.—Malacat, malacao.
Andado, da. *adj.* Dalan nga agsub aguian.
Andador, ra. *adj.* Madagmit lumacat.—Lagayao, lagatao.
Andamiada. *f.* Damo nga mga balayan.
Andamio. *m.* Balayan.—Quiritaan.
Andana. *f.* Catalaytayan, catalayan.—Rumbay.—Longtud.—Anib.
Andana (Llamarse). *fr. fam.* Pagpahiuli sin polong, pagisul san iya panaad.
Andanada. *f.* Dongan nga pagbuhii san mga luthang sa usa nga luyo san sacayan.
Andante. *p. a.* Malacat, malacao.
Andanza. *f.* Casugad, caagui.—Buena andanza. Maopay nga palad.—Mala andanza. Maraut nga palad.
Andar. *n.* Lacat, lacao.
Andar en compañía de otros. Pagogopud, pagboniog, pagbogyod.
Andar ó ir delante. Pagona.
Andar alrededor. Paglibut, paglibud.
Andar vagabundeando. Pagsodoysodoy, paghodoyhodoy, paglagatao, paglagayao, paglaaglaag.
Andar extraviado. Pagsalaag.
Andar gateando. Pagcamang, camangcamang; pagnanap; pangagang; cuyamag, cuyamang; danap.
Andar cojeando. Pag ingca, quiangquiang; piang.
Andar arrastrando los piés. Hila, danas, sagoyud.
Andar cuando hace mucho sol. Pagpaadlao.
Andar yendo y viniendo. Pagbalicbalic; paguliuli.
Andar por maroma, palo, caña, etc. Paglataylatay.
Andar de aquí para allí, de una á otra parte. Pagbuyanbuyan.
Andar en puntillas. Pag iquid, iquiniquin.
Andar en un pié. Pagquingquing, saguingquing, baquingquing.
Andar hacia atrás. Pag isul; pasibug.

Andar entre yerba ó maleza. Pagpanohotsohot sa cabanuaan.
Andar en convoy. Pag abay.
Andar despacio. Paghinay, paghinayhinay, biod, biodbiod; anonay.
Andar la culebra, etc. Hiual, hiualhiual, hibudhibud, hiuadol, hiuodhiuod.
Andar sobre las nalgas. Pag igod, igodigod.
Andar tras alguno. Paglanat, pagbocud.
Andar á paso largo. Dalundagon.
Andar á saltos. Cuyacpao, cuyampao; ababacua; ocpao, ocpao-ocpao.
Andar el macho tras la hembra. Quirag, pangirag, himaga.
Andar de rodillas. Quiyohud.
Andar con la cabeza descubierta. Dongas.
Andar con las piernas abiertas. Icang, icangicang, ca-ang, ca-ang ca-ang.
Andar los peces cerca de la superficie del agua. Lapnoy.
Andar como el tullido. Baroctot, birocsot.
Andar dilatando, difiriendo. Pagbuyan buyan.
Andar errado ó hacer las cosas al revés de lo debido. Pagbalisa.
Andar atrasado sin conseguir lo que se pretende. Pagsayup.
Andar dando rodeos. Paglibud libud, pagliday-liday.
Andar de cabeza. Pagtiisoag.
Andar encorvado. Caob, cubaol.
Andar tentando á oscuras. Capucap,
Andar la tortuga. Dahic.
Andar denoche. Agma.
Andar por el agua. Noynoy.
Andar sin mirar á los lados. Odados.
Andariego, ga. *adj.* Madagmit lumacatlacat, alayhab.—Lagatao, lagayao.
Andarín. *m.* Madagmit, malacsi lumacat.
Andarío. *m.* Tamsi nga taringting.
Andas. *f. pl.* Asagan, dampaan.—Saluran. Cahacotan sin sighot ug iba pá.—Andas nga gamit sa pagprosesión sin mga Santos.
Andén. *m.* Paga.—An linalactan san hayop nga nagbibira san trapitse.—Ruang.
Andero. *m.* An magparasag sin andas, parapas-an, parabaquiang.
Andorga. *m. fam.* Tiyan.—Llenar la andorga. Bosog, pool.
Andorrero, ra. *adj.* Malacat, Malacao.
Andrajo. *m.* Dugnit nga guinamit ná.
Andrajoso, sa. *adj.* Dugnitan, dugniton, an nagpapanapton sin macalolooy nga dugnit.
Andrómina. *f. fam.* Limbong, dorogas.
Andurrial. *m.* Casighotan,—Casimangan
Anécdota. *f.* Susuguiron, sumat, susumaton.
Anegación. *f.* Paglabon, paglampo, pagapo.
Anegadizo, za. *adj.* Arapóon, lalabónon, lalampóon.
Anegamiento. *m. vid.* Anegación.
Anegar. *a.* Lonop; apo, labon, lampo, anao.—Lonud.
Anejo, ja. *adj.* Sacop.
Anemia. *f. Med.* Saquit nga caculan an lauas sin dugo.
Anémico, ca. *adj.* Án may saquit nga caculang sin dugo.
Aneurisma. *amb.* Cahubac guican sa pagcabugto san caugatan.—Baga cadaco san casincasing cay may saquís.
Anexión. *f.* Pagtampo, pagtarampo, pagtigub.—Pagpasacop.
Anexo, xa. *adj.* Sacop.
Anfibio, bia. *adj.* Mananap nga mabubuhi sa hubas ug sa tubig.
Anfibología. *f.* Polong nga duha in cahologan.
Anfión. *m.* Apiang.
Angarillas. *f. pl.* Bayauan, baquiangan.
Angaro. *m.* Tap-ong.
Ángel. *m.* Ángel.—*pl.* Caángelisan.
Angélico, ca. *adj.* Inángeles.
Angelico, to. *m. fig.* Bata nga guti.
Angina. *f.* Hubag sa bot-ol
Angostar. *a.* Paghaligot.
Angostarse la boca. Quiriyom; guipot.
Angosto, ta. *adj.* Haligot, bohoy.
Angosto de arriba y ancho de abajo. Quiriyom, quipot, quidium.
Angostura. *f.* Cahaligot, pagcahaligot.—Cahaligtan.—Caquipotan.
Anguila. *f.* Casili.
Ángulo. *m.* Carogocan, cadogocan.
Angustia. *f.* Casubo, casaquit, cabido, sa casingcasing, caarimoot.
Angustiadamente. *adv. m.* Masubo gud, mabibido gud.
Angustiar. *a.* Pacasubo, pacabido, pacasáquit.—*r.* Subo, bido, sáquit.
Angustiosamente. *adv. m.* Masubu gud, mabibido gud.
Angustioso, sa. *adj.* Masorub on, masinaquit-non, mabidoon, marimuoton.—Macacasubo, macacasáquit, macacabido.
Anhelación. *f.* Macuri nga pagguinhaua.
Anhelar. *n.* Pagguinhaua sin curi.—Pagtalingoha, pagtuyo.
Anhélito. *m.* Macuri nga pagguinhaua.
Anhelo. *m.* Tuyo, tingoha, caipa.

Anhelosamente. *adv.* *m.* Tuyo gud, tingoha gud.
Anheloso, sa. *adj.* Macuri macaguinhaua.—Matingohaon.
Anidar. *n.* Pagsalag.
Anidar la gallina y echarla pollos. Pagpugag.
Anieblarse. *r.* Borong, ton-og.
Anilla. *f.* Baclao, garong.
Anillar. *a.* Paghimo sin singsing; paghimo sin baclao.—Pagsingsing, pagbutang sin singsing; pagbaclao, pagbutang sin baclao.
Anillejo. *m.* Singsing nga guti.
Anillete. *m.* Singsing nga guti.
Anillo. *m.* Singsing.—Baclao, garong.—Bangquiao. Lican.—Alambisay.
Ánima. *f.* Calag.—*pl.* Pagánimas.
Animación. *f.* Paghatag sin calag ó quinabuhi.—Ribhong.
Animadversión. *f.* Homot, domot.
Animal. *m.* Mananap.—Hayop.
Animalejo. *m.* Mananap nga guti, mananapay.
Animar. *a.* Paghatag sin calag ó quinabuhi.—Pagagda, pagsagda, pagsicla, pagbaghot.—Pagsagaya.—Pagribhong.—r. Asoc.—*r. fig.* Pagpangosog.
Ánimo. *m.* Calag.—*fig.* Caisug, isug.—*fig.* Hunahuna, buot.
Animosidad. *f.* Caisug, pagcaisug.
Animoso, sa. *adj.* Macosog, maisug, casingcasingan.
Aniñarse. *r.* Pagcabata.
Aniquilable. *adj.* Masayon mapara, mapapas ó mauara.—*fig.* Masayon mabungcag, maruba ó mauacay.
Aniquilación. *f.* Pagpara; pagcapara; pagpapas; paguara; pagcauara.—Pagbungcag.
Aniquilador, ra. *s.* Parabungcag.
Aniquilamiento. *m. vid.* Aniquilación.—
Aniquilar. *a.* Paguara, pacauara, pagpara, pagpapas.—*fig.* Pagbuncag, pagruba, paguacay,—*r. fig.* Pagticaluya, pagticaiban.—*fig.* Pagpaobos.
Anís *m.* Lamudio.
Ano. *m.* Bobot.
Anoche. *adv. t.* Cagab-i.
Anochecer. *n.* Gab-í, sirum.—Nos anocheció en Sulat. Nagabihan cami sa Sulat.
Anochecer. *m.* Bag-ong sirom.
Anona. *f.* Tima nga mga cacaanon.
Anona. *f.* Cahuy nga anonang, guanábana.
Anonadar. *a.* Paguara, pagpara, pagpapas.—*r. fig.* Obos, pagpaobus.
Anotar. *a.* Pagbutang sin tigaman sa mga surat, etc.—Pagtigaman, pagpilit, pagbadlis.
Anqueta.—Estar de media anqueta. *fr. fam.* Quimit nga paglingcod.
Ansia. *f.* Cabudlay, cabutlao.—Casáquit, casubo.—Caipa, tingoha.—Paghingasaca.
Ansia que se nota en el peligro. Ariuasa. Ansia, congoja, agonía del enfermo ó del que está en peligro. Pagpunga punga. Hiuasa
Ansiar. *a.* Pagipa, pagtuyo, pagtingoha gud.
Ansiedad. *f.* Cabudlay, cabutlao.
Ansioso, sa. *adj.* Masáquit.—Matingohaon, maicagon.
Antaño. *adv. t.* Sa tuig nga inagui, sa tuig nga nataliuan, sadin tuig nga natapus.—Sa mga onhan nga mga tuig, san sadto nga tiempo.
Anteanoche. *adv. t.* Casangab-i.
Anteanteanoche. *adv. t.* Icatolo ná cagab-í ngada niyan.
Anteayer. *adv. t.* Casancolop.
Antecedente. *p. a.* Ona, magoona, barita.
Anteceder. *a.* Pagona.
Antecesor, ra. *m.* y *f.* Naona; an sinaliuanan.
Antecoger. *a.* Pagpaona.—Pagboro san bonga in di pá hinug.
Antedecir. *a.* Pagtagna.
Antediluviano, na. *adj.* Ona pá san palun-pan an calibutan.
Anteiglesia. *f.* Sauang sa singbahan.
Antelación. *f.* Ona, daan, (cún sa mga inagui ó mga umaragui.
Antemano. (de) *m. adv.* Ona, daan, guidaan.
Antena. *f.* Songo.
Antenoche. *adv. t.* Casangcab-i.
Antepagar. *a.* Pagbayad guidaan.
Antepasado, da. *adj.*—Inagui ná.—*m.* Catigurangan, mga guinicanan.
Antepecho. *m.* Hambuyan.
Antepenúltimo, ma. *adj.* An icatolo guican sa catapusan.
Anteponer. *a.* Pagona.—Paglabi, palabi, pagpaora.
Anterior. *adj.* Ona, onahan.
Anterioridad. *f.* Caonahan; paghiona.
Anteriormente. *adv. t.* Anay, sadto anay.
Antes. *adv. t.* y *l.* Daan, anay, guidaan.—Antes de. San uaray pá.—Ona.—Antes que llegue. San uaray pá datong.—Antes bien. Hinoa, hinoa ngani.—Cundi, lugud. El que está limpio de pecado no teme la muerte; *antes* la desea. An uaray sala diri nahahadluc san camatayon; *cundi lu gud* guinoongara niya.

Anticipación. *f.* Pagona. Ona.
Anticipar. *a.* Pagpaona; pagona.—Pagotang, paghatag guidaan sin salapí.—*r.* Pagsayo.—Agap.
Anticipo. *m.* Ona, pagona, paghatag anay.
Anticristo. *m.* Tauo nga matalapas-non ug suyadnon nga magbobocud sin mapintas sa santa Iglesia ug sa mga nanonoo sa Dios cún mag iitatapus inin calibutan.
Anticuar. *a.* Pagpacadaan.—Pacabaya sa bisan ano cay daan ná, ug diri ná nagagamit.
Antídoto. *m.* Tambal ó sumpo san hilo. —Bisan ano nga bolong nga macacahauid sin saquit.
Antifaz. *m.* Tahub sa bayhon.
Antigualla. *f.* Daan; bisan ano nga daan ná ug diri ná nagagamit.
Antiguamente. *adv. t.* Sadto pá, san sadto pá.
Antigüedad. *f.* Cadaan, pagcadaan.—Cadaanan.
Antiguo, gua. *adj.* Daan, dugay ná, maiha ná; lasgas; dagmay.—Palay antiguo. Laon nga humay. Á la antigua, á lo antiuo. Quinadaan.
Antihelmíntico, ca. *adj.* Tambal sim bitoc.
Antílope. *m.* Mananap nga sugad sin bugsoc.
Antimonio. Baga tumbaga nga busag.
Antipapa. *m.* An naagao san pagcapapa, an nagpapacapapa.
Antipatía. *f.* Cangalas.—*fig.* Baga cacontra.
Antojadizo, za. *adj.* Maipa, maipahon, maibogon.
Antojarse. *r.* Ipa. Caruyag.—Hunahuna. *Se me antoja* que va á llover. *An hunahuna co* nga maooran.—Cugui.
Antojo. *m.* Caipa. Tuyo. Caruyag.—Ibug; aring; cugui, hincucuguihan.
Antorcha. *f.* Lauag. Aguipot. Solo.—*fig.* Capaua.
Antro. *m.* Langub, lungib.
Anual. *adj.* Iquinatuigtuig.—Canan usa lá ca tuig.
Anualmente. *adv. t.* Sa tuigtuig, sa íquinatuigtuig.
Anubarrado, da. *adj.* Dampugon, aromon.
Anublar. *a.* Pagdampug, pagsirom, pagarum.—*fig.* Panlaya.
Anudador, ra. *s.* Parabalighot, paradogtong.
Anudadura. *f.* Anudamiento. *m.* Pagbalighot, pagcabalighot, pagdogtong, pagcadogtong.
Anudar. *a.* Pagbalighot, pagdogtong.—*fig.* Pagsumpay.—Pagbaligtos.—Dug-ot.
Anuencia. *f.* Tangdo, pagcatangdo. Pagtogot.
Anuente. *adj.* Matangdo, matogot.
Anulable. *adj.* Sadang macuha, sadang mapara.
Anulación. *f.* Pamadbad sin trato, etc. Pagpapara, pagpacuha.
Anular. *a.* Pagbadbad sin trato, etc. Pagpara, pagcuha; pagpapara, pagpacuha.
Anunciación. *f.* Pagpahibaro; pagpasabut. Pagcongsad san Arcángel San Gabriel can María Santísima.
Anunciar. *a.* Pagpahibaro, pagpasabut, pagpasayud, pagsumat.—Pagmantala, sangyao.—Pagtagna.—Pagbaiita.
Anuncio. *m.* Sumat. Pagpahibaro.—Pagtagna.
Anuo, nua. *adj.* Iquinatuigtuig. Canan usa lá catuig.
Anverso. *m.* Bayhon, cadaygan.
Anzuelo. *m.* Cauil.—*fig.* y *fam.* Paon.—Anzuelo pequeño. Biloit, binoit.

AÑ

Añadido. *m.* Sumpay.
Añadidura. *f.* Sumpay, igsusumpay, igdodogtong, idudugang.—Sinumpayan, dinogtongan.—Sugbil; sungqui.
Añadir. *a.* Pagdugang, pagsumpay, pagdogtong.—Pagatip. Pagdulpa.—Mato. Rapong. Sungqui, sungquil, dogon; toyong; calang; tapac; alihis; amban.
Añadir retazos á camisa, etc. Anib.
Añadir al vestido corto un retazo de diferente color. Ayom ayom.
Añadir los pantalones ó sayas por la parte de la cintura. Tangquil.
Añagaza. *f.* Catian.—*fig.* Sarang sa paglimbong.
Añalejo. *m.* Calendario, irisipan.
Añascar. *a. fam.* Pagdaguinot sin pangita, pagtiroctiroc.
Añejar. *a.* Palaon.—*r.* Laon, daan.
Añejo, ja. *adj.* Laon, daan.
Añicos. *m. pl.* Tinabastabas, pininitpinit.
Añil. *m.* Tagom.
Añilar. *a.* Pagtagom, pagtina sin tagom.
Año. *m.* Tuig.
Añojo, ja. *m.* y *f.* Nate nga may usa ná ca tuig.
Añoso, sa. *adj.* Tigurang.
Añusgar. *n.* Hibol.—*fig.* Sina, isug.

AO

Aojar. *a.* Gaba, barang.

Aojo. *m.* Gaba.
Aovar. *n.* Pagbunay, pagitlug.
Aovillarse. *r. fam.* Poron.

AP

Apabilar. *a.* Pagopay san pabilo.
Apabullar. *a. fam.* Pagromoc.
Apacentadero. *m.* An pinanabsaban san mga cahayopan.
Apacentar. *a.* Pagpacaon, pagpasabsab san mga hayop.—*r.* Sabsab.—*fig.* Pagmangno, pagtutdo, pagtoon.—*fig.* Pagalagad sa mga caipa cún sa mga cairib gon nga lauasnon.
Apacibilidad. *f.* Camaalayhay, camalomo sin buot.
Apacible. *adj.* Maalayhay, malomo nga buot.—Dia apacible. Murayao nga adlao. —Viento apacible. Mahinay nga hangin. —Maaghup.
Apaciguador, ra. *adj.* Magdaract.—*s.* Paratuhay, parahusay.
Apaciguamiento. *m.* Pagpamingao. Pagmingao.
Apaciguar. *a.* Pagpamingao, pagtuhay, paghusaya.—*r.* Mingao.—Iban.—Dact.—Pagpadact.—Honod; hopay.
Apadrinador, ra. *adj.* Magcocogos sin buniagan; magpapadrino san mga cocompirmahan cún san mga caraslon.—*fig.* Manlalaban, mananaban, mangangaco, manganganac.
Apadrinar. *a.* Pagpadrino.—*fig.* Pagtabang, pagbulig, panganac.
Apagable. *adj.* Sadang maparong.
Apagado, da. *adj. fig.* Mahoyo.—Maluya. —Pagao.
Apagador, ra. *adj.* Magpaparong.—*s.* Paraparong.—*s.* Ipaparong.
Apagar. *a.* Pagparong.—Pagsobó.—Olap. —Saribo, hopos.
Apalabrar. *a.* Pagsabut, pagsarabut, pagpolong. Paquigpolong, paquigsabut.
Apalancar. *a.* Pagsual, pagtual, pagliguat. Pagbangil.
Apaleador, ra. *s.* Parabalbag, paradabal.
Apaleamiento. *m.* Pagbalbag, pagcabalbag, pagdabal, pagcadabal.
Apalear. *a.* Pagbalbag, pagdabal, pagbubunal.—Pagpospos; paglambos.
Apandar. *a. fam.* Pagcuha, pagporot.
Apandillar. *a.* Pagpatiroc.—*r.* Pacatiroc an mga tauo sa pagdarahug, etc.
Apantanar. *a.* Pagpono sin tubig, pagpadanao.
Apañado, da. *adj. fig.* Batid. *fig.* y *fam.* Igo.
Apañador, ra. *s.* Paracuha, paracaput, paraporot.—Maninicas.—Parasab-ong.
Apañar. *a.* Pagcuha, pagcaput, pagporo. —Pagticas.—Pagsab-ong.—Compot, corombot, coromput.—Pagtahi, pagsursi, pagtangco.—*r. fam.* Hibaro, batid, pacabatid, pacahiara.
Apañuscar. *a. fam.* Pagcomus, pagcoromos, pagcomoscomos.
Aparador. *m.* Paradol, burutangan san mga pingan, etc.
Aparar. *a.* Pagsalud.
Aparar. *a.* Paghauan sa mga tinanum nga darodaco ná.—Pagtahi san mga sapin.
Aparato. *m.* Casangcapan, catimahan.—Pagdayao.
Aparear. *a.* Pagtopong, pagpatopong.—Pagtampo.—*r.* Pagrumbay (in tag—duduha). Pagtupad.
Aparecer. *n.* y *r.* Paquita, pahayag, olput. —Botbot, boto, tongha.—Olbo. Guimao.
Aparecer el sol. Sidlit.
Aparecer y desaparecer como fuego, etc. Ydlap.
Aparecer lo oculto. Agum, lagum, abub.
Aparecer y desaparecer como el relámpago. Quibad, quibag quibad.
Aparecimiento. *m.* Pagpaquita, pagpahayag.
Aparejar. *a.* Pagandam, pagtima, pagtagana.—Pagbutang san silla, etc. sa mga caballo.—Paghocon; pagataga; pagtagac.
Aparejo. *m.* Casangcapan, garamiton.
Aparentar. *a.* Pagsalingcapao. Pagtalonhayag.
Aparente. *adj.* Baga ansia ug di man.—Tinatanao.
Aparición. *f.* Pagpaquita, pagpahayag.
Apariencia. *f.* An sa goa ó sa gauas.—Caamguiran.—An baga ansia ug di mán. Salingcapao.
Aparroquiar. *a.* Paquigsangcay, paquigcamaopay sin buot basi dumaraon an mga tipalit.
Apartado, da. *adj.* Binocot, bulag, harayo.—Halbag, halanhan.
Apartamiento. *m.* Hilit, bulag.
Apartar. *a.* Pagbulag, pagpinig.—Paghaon. —Pagbahin.—Paiuas.—Pagpaharayo, pagisdog.—*For.* Pagbaya san guitutuyo. Halhag, quiriig, antag, bahit, alis, iuay, binhit, ipli, apli.
Apartar la vista de algún objeto. Lingio.
Apartar, desviar, echar de sí. Paghalin.
Apartar las hiervas. Paghapay.

Apartar vivienda. Paghupeng, huming.
Apartar lo pequeño de lo grande, el salvado de la harina, etc. Pagahag.
Apartar. *a.* Pagtambac sa trigo nḡa guinioc ná.—Pagtaltag san guiriocon.
Aparte. *adv. m.* Bulag, lain.
Apatía. *f.* Camaluya, pagcamáluya sa buot, cahubia.
Apático, ca. *adj.* Maluya, maluyahon, mahubia.
Apatusco. *m. fam.* Hiyas, rayandayan.
Apear. *a.* y *r.* Hauas sa caballo, etc. lusad.
Apechugar. *n.* Ticuang, doso, pagtapo san magcasidughan.—*fig.* Pacapanḡahas.
Apedernalado, da. *adj.* Matig-a dao santican.
Apedreado, da. *adj.* Borocboroc, buricbutic.
Apedrear. *a.* Pagbalong, pagbatac sin bato.
Apegar. *r. fig.* Pagapil, pagcaruyag.
Apegarse, arrimarse á la pared. Pagsandig, said.
Apego. *m. fig.* Gapil, caruyag.
Apelable. *adj.* Sadang igsalauad sa mḡa labao nḡa ponoan.
Apelación. *f.* Pagsalauad, pagdanḡup, pagayop.
Apelambrar. *a.* Pagabo san mḡa anit, basi macuha an barahibo.
Apelar. *a.* Pagayop, pagsalauad, pagdanḡup sa labao nḡa ponoan.
Apelde. *m. fam.* Pagpalaguio, pagtois, pagtanan, paglooc.
Apelde. *m.* Pagtoctoc san linḡanay in maagahon.
Apelmazar. *a.* Pagdasug, pagpatig-a.
Apellidar. *a.* Paghinḡaran.
Apellido. *m. id.* Icaduha nḡa ngaran.
Apenar. *a.* Pacasubo, pacabido, pacasáquit.
Apenas. *adv. m.* Tala lá.
Apéndice. *m.* Dugang, sumpay.
Apeo. *m.* Paghauas.—Guiotan, tigaman.—*Arq.* Balayan.
Apeonar. *n.* Paglacat sin dagmit an mḡa tamsi, sugad an pipitao.
Apepsia. *m. Med.* Maraut nḡa catunao an quinaon.
Apercibimiento. *m.* Pagtima, pagandam, pagpatagam.
Apercibir. *a.* Pagtima, pagandam.—Pagsagdon, pagpatagam, pagpahibaro.
Apercollar. *a. fam.* Pagcaput sa liug.—Calit nḡa pacuha.—Pagpatay ó pagbalbag sa tangcogo.
Apernador, ra. *adj.* Ayam nḡa macagat sa paa.—*s.* Paracagat sa paa.
Apero. *m.* Casangcapan; garamiton,

Apersonarse. *r.* Pagatubang, paquita, pahayag.
Apertura. *f.* Pagabre, pagacang.—Pagbucas ug pagticang san mḡa buruhaton sa mḡa sinisiring cortes, etc.—Pagabre san testar.
Apesadumbrar. *a.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo;—*r.* Sáquit, bido, subo, sacmuro.
Apesaradamente. *adv. m.* Sa daco nḡa pagcasáquit, sa daco nḡa pagcabido, sa daco nḡa pagcasubo.
Apesarar. *a. vid.* Apesadumbrar.
Apestar. *a.* Pagpeste, pagtapon an peste.—Bahó, anghit, angso.—*fr. fig.* y *fam.* La plaza está *apestada* de verduras. *Damo caopay* an mḡa otan sa plaza.
Apestoso, sa. *adj.* Mabaho, maanghit, maangso.
Apetecedor, ra. *adj.* Maiipa, maruruyag.
Apetecer. *a.* Pag ipa, pacaruyag, ibog, tinḡoha.
Apetecible. *adj.* Sadang caipahan, sadang caruyagon, sadang tinḡohaon.
Apetencia. *f.* Ganas sin pagcaon. —Caipa, tinḡoha.
Apetito. *m.* Caipa, caruyag.—Cairib-gon.—Ganas sin pagcaon.
Apetitoso, sa. *adj.* Marasa, malalim.
Apezuñar. *n.* Sicad, panicad.
Apiadar. *a.* Hipuanḡud, looy, hicalooy, hinoclog.—Lirap.
Apicararse. *r.* Tistis, toso.
Ápice. *m.* Dorho, catapusan.—Tigaman nḡa ortográco.—*fig.* Gutiay, bisan lá anó.—*fig.* An labi nḡa macuri.—Estar en los ápices. Paghibaro sin maopay sin bisan ano. Lasgud nḡa paghibaro sin bisan ano.
Apilar. *a.* Pagponpon, pagtambac, pagpondoc.
Apimpollarse. *r.* Panaringsing.
Apiñar. *a.* y *r.* Sosó.
Apiolar. *a.* Paghigot.—Paggapus.—Pagdacop.—Pagpatay.
Apirexia. *f. Med.* Caculang sin hiranat.
Apisonar. *a.* Pagdasug.
Apitonar. *n.* Pag olput san sunḡay.—Panaringsing.—*a.* Pagtoctoc.
Aplacar. *a.* y *r.* Ocoy, hopoy, toros, iban, hugpay, humpay.
Aplacer. *n.* Pacalipay.—*r.* Lipay.
Aplacerado, da. *adj.* Hababao nḡa dagat ug mahauan.
Aplacimiento. *m.* Calipay, caruyag.
Aplanadera. *f.* Igdadasug, igpapatag.
Aplanar. *a.* Pagdasug, pagpatag.—*r.* Ruba, pucan, bungcag.

Aplanchar. *a.* Pagprinsa san panapton.
Aplastar. *a.* Pagromoc. Pagcomog.—*fig.* y *fam.* Pacalisang, pocalilo.—Yapi.
Aplaudir. *a.* Pagdayao, pagdayeg.
Aplauso. *m. vid.* Aplaudir.
Aplayar. *n.* Sagayap.
Aplazamiento. *m. vid.* Aplazar.—Calañganan.
Aplazar. *a.* Langan, lañganlañgan, añgan, añganañgan.
Aplicable. *adj.* Sadang itungud.
Aplicación. *f.* Pagaram.—Talingoha ó tuyo sin pagaram.
Aplicado, da. *adj.* Madoroto sin pagaram.
Aplicar. *a.* Pag butang.—Pag itungud.—Pag halad.—*r.* Pagaram.—Hail.
Aplicar medicina. Osud.
Aplomar. *n. albañ.* Pagtonton.—*r.* Ruba, pucan, guba.
Apocado, da. *adj. fig.* Bongtol.
Apocar. *a.* Pag iban.—*r. fig.* Obus, paobus.
Apodar. *a.* Pag agnay.
Apoderado, da. *adj.* Tinatapuran.
Apoderar. *a.* Pag hatag sin gahum.—*r.* Pagcuha.
Apodo. *m.* Agnay; barabad.
Ápodo, da. *adj. Zool.* Diri siquihan, culang sin siqui ó teel.
Apogeo. *m. fig.* Calabao sin camahalan, cahingpitan, caopayan, gahum, etc.
Apolilladura. *f.* Linohoan sin bocboc.
Apolillar. *a.* y *r.* Bocboc.
Apología. *f.* Casayoran.
Apólogo. *m.* Susuguiron, susumaton.
Apoltronarse. *r.* Pagpacahubia; hubia.
Apomazar. *a.* Pagbanos, paghinlo.
Aporcar. *a.* Pagagbon.
Aporrear. *a.* Pagdabal, pagbalbag.—Da gol; dagoc; pocpoc.—Hagmoc; alimaras.
Aporreo. *m.* Pagbalbag, pagcabalbag, pagdabal, pagcadabal.
Aportadero. *m.* Harapitan.
Aportar. *n.* Pagabut, paghapit.
Aportillar. *a.* Pagloho sin cota, etc.—*r.* Paric.
Aposentar. *a.* Pagpasaca ó pagpahapit sa balay.—*r.* Pagtung-balay ó pagtumbalay, hapit.
Aposento. *m.* Solud, oroquian, bocot.—Dampot.
Apósito. *m. Med.* Tambal sa gauas.
Aposta. *adv. m.* Tinuyo, sa tinuyo.
Apostar. *a.* Pagposta, pagtopo.
Apostasía. *f.* Pagbaya, pagcabaya san toloohan san pagcacristianos.
Apóstata. *com.* An nagbaya san toloohan nga cristianos.
Apostatar. *n.* Pagbaya san toloohan san pagcacristianos.
Apostema. *f.* Hubag. Cahubagan.—Baós.
Apostemar. *a.* Pagpahubag.—*r.* Hubag.
Apostemero. *m.* Icacarlit sin hubag.
Apostilla. *f.* Sumpay ó casayoran.
Apostillar. *a.* Pagsumpay ó paghatag sin casayoran.
Apostillarse. *r.* Cugang.
Apóstol. *m. id.* Tinon-an, guinton-an.—*pl.* Caapostolisan.
Apostrofar. *n.* Pagsauay, pagpacaraut.
Apostolado. *m.* Pagcaapostol.—Caapostolisan.
Apoyar. *a.* Sarig, pasarig.—*fig.* Pabulig, pagtabang.—*fig.* Pagpacarig-on.—Daitul, Pagtongco.
Apoyo. *m.* Sandigan, sarigan, sariganan.—*fig.* Pagbulig, pagtabang.—Cadaitulan. Hondarayan.
Apreciable. *adj. fig.* Higugmaon, tacús higugmaon.
Apreciar. *a.* Pagbale.—*fig.* Paghigugma, pagpaora, pagyoyo.
Aprecio. *m.* Paghigugma, pagpaora, gugma.
Aprehender. *a.* Pagdacop, pagcaput.—*Fil.* Apong.
Aprehensión. *f.* Pagdacop, pagcadacop. *Fil.* Pagapong.
Aprehensor, ra. *adj.* Macadadacopon, mananacop.—*s.* Paradacop.
Apremiar. *a.* Paglugos, pagpirit.—Sigpit.
Apremio. *m.* Paglugos, pagpirit.—Sigpit nga sugo.
Aprender. *a.* Pagaram, paghibaro; paglubos; pagaral.
Aprendiz, za. *m.* y *f.* Nagaaram.—Basbason.
Aprendizaje. *m.* Pagaaram, paghihibaro.
Aprensar. *a.* Pagprensa, pagipit.
Aprensión. *f. vid.* Aprehensión.—Cahadluc, cahadlucan.
Aprensivo, va. *adj.* Mahadloc, mahadlocon, matahapon.
Apresador, ra. *adj.* Macadacopon, mananacop.—*s.* Paradacop.
Apresamiento. *m.* Pagdacop, pagcadacop.
Apresar. *a.* Pagdacop.—Sibad.—Pagbangga.—Pagpandug.
Aprestar. *a.* Pagtima, pagandam.
Apresto. *m.* Catimahan.—Balon.—Casangcapan.
Apresura. *f.* Cadagmitan, pagcadagmit.
Apresuración. *f.* Pagcadagmit, pagcamadagmit, pagcadali, pagcamadali, pagcamalacsi, cadagmitan.

Apresuradamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali; dagmit caopay.
Apresuramiento. *m. vid.* Apresuración.
Apresurar. *a.* y *r.* Dagmit, dali. Daliquiat. Icag.--Salicamo.—Cusay.--Sinḡabut.
Apresuroso, sa. *adj.* Madagmit, madali, maicag.
Apretadamente. *adv. m.* Sin hogot, hogot caopay.
Apretadera. *f.* Higot.—Bagcos.
Apretado, da. *adj. fig.* Macuri.—*fig. fam.* Mahicao.—*fig.* Mahadlocon.—*m.* Sosó. Hagoot; mabohoot, mahoot, macoot, masiot, madasuc.
Apretador, ra. *adj.* Maghohogot.—*s.* Parahogot.—*m.* Ighohogot, icahogot.
Apretadura. *f.* Paghogot, pagcahogot.—Pagpirit, paglugos.
Apretamiento. *m.* Pagcasoot, casoot.
Apretar. *a.* Paghogot.—Pagicag.—*fig.* Pa cabido, pacasubo; pacasaquit.—Pagpiit.—Piyod. Sic-on, son-oc, goromos, gosmoc, hanuc, modmod, honhon, cubong, cupug, corom, dasug, dasuc, doroos; bisug; bohoot; hoot, coot, siot, capug, dayom, cupug, quidyon.—Apretar con las manos. Paggomo, paggomos; pagom-od.—Apretar el puño. Gom-od; gomol.—Apretar á correr.—Pag dalagan.—Hoot, soot.
Apretón. *m.* Pagpiit, pagsoot, capiit, casoot.—*fig.* Casáquit, cacurian.
Apretujar. *a. fam.* Pagpiit, pagsoot sin maopay.
Apretura. *f.* Casoot, pagcasoot.—*fig.* Cacurian.—Haligot, cahalig-tan.
Aprieto. *m. vid.* Apretura 1.a y 2.a
Aprisa. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali, dagmit, dali.
Apriscar. *a.* Pagpasolud san mḡa hayop sa susluran.
Aprisco. *m.* Susluran.
Aprisionar. *a.* Pagpagandug, pagbilanggo. Paggapus.
Aproar. *n. Mar.* Pagbiric ó pagtadong an dolong san sacayan sa bisan diin.
Aprobación. *f.* Pagaprobar.
Aprobar. *a.* Pagaprobar; guinaprobaran san maestro an totolo nḡa cabatáan.
Aprontar. *a.* Pagandam, pagtima sin dagmit.—Paghatag sin dali.
Apropiación. *f.* Pagcaangcon.
Apropiado, da. *adj.* Igo, anḡay.
Apropiar. *a.* Pagangcon, pagáco.—Igo.—Igo nḡa casayoran. Pag iya.
Aprovechamiento. *m.* Panolos. Catolosan, capulsanan.
Aprovechar. *n. r.* Tolos, polos.—*a.* Pagpolos.—Handa.—Calit-calit.—Hamolos.
Aproximación. *f.* Harani.—Pagharani, pagcaharani.
Aproximadamente. *adv. m.* Harani caopay. Cumapin, cumulang.
Aproximar. a. y *r.* Harani, dooc, topad. Solsol.—Tanḡab.
Aptitud. *f.* Casadanḡan, cabatiran.
Apto, ta. *adj.* Sadang, batid.
Apuesta. *f.* Posta, topo.
Apulgarar. *n.* Panḡosog sa tudlo nḡa dumaragco.
Apulgararse. *r.* Taguiptip.
Apuntador. *m.* Sasab-tan, sarab-tan.
Apuntalar. *a.* Pagsulay.—Pagsalag.
Apuntar. *a.* Pagtomod.—Pagtudlo.—Pagbutang sin tigaman.—Pagpilit.—Pagsacal. Pagtais.—Apuntar el día. Banagbanag.—Paglagda.
Apunte. *m.* Panumduman, listahan.
Apuñalar. Pagbono sin salsalon.
Apuñar. *a.* Pagcomol, pagcomcom.
Apuñear. *a. fam.* Pagsontoc.
Apurado, da. *adj.* Soco, songco, songcoanon.—Macuri.
Apurar. *a.* Pagobus, pagimod.—Pagolitoquit.—*fig.* Pagcuri.—*r.* Dagmit.—Bido, subo, sáquit.
Apuro. *m.* Cacurian. Casaquitan.—Casoco, casongcoan.

AQ

Aquejar. *a.* Pagsagda, paglugos.—*fig.* Yogot, pacasaquit, pacabido, pacasubo, pacabudlay, pacabutlao.—Saquit, bido, subo.
Aquel, lla, llo. *pron. dem.* Adto, yadto.
Aquende. *adv. l.* Dinhi dapit.
Aquese, sa, so. *pron. dem.* Ito, iton.
Aqueste, ta, to. *pron. dem.* Ini, inin.
Aquí. *adv. l.* Dinhi, didi.—*Aquí* (en ésto) está la dificultad.—*Dinhi sini* an cacurian; *de aquí* (de ésto) tuvo origen su desventura. *Dinhi sini* guican an maraut niya nḡa palad; *por aquí* (por ésto) puede conocerse de quién fué la culpa. *Tunḡud sini* sadang quiquilal-on cún canay an sala. —*adv. t.* De *aquí* (desde *ahora*, desde *este momento*) á tres dias. *Tubtub* ó *tican niyan* nḡada sa icatolo ca adlao.—Hani; yad; yadi; adi.
Aquiescencia. *f.* Pagcaoyon, pagcaorooyon, pagcaabuyon, pagcaarabuyon; caoroyonan, caarabuyonan.
Aquietar. *a.* Pagpaminḡao, pagpaondang, pagpaocoy.—*r.* Minḡao, ondang, ocoy. —Honod.
Aquilatar. *a. fig.* Pagsusi.
Aquilón. *m.* Amihan, caamihanan. Amihan nḡa hanḡin.

Aquilonar. *adj. fig.* Amihan ná.
Aquillado, da. *adj.* Sugad sin quilla.

AR

Ara. *f.* Misahan, halaran.—Santo ara.
Árabe. *adj.* Taga Arabia.
Arado. *m. id.* Sodsod nga puthao nga gamit sa pagoma.
Arador, ra. *adj.* Magaarado.—*s.* Paraarado.—*m.* Cágao.
Aralia colgante. Cahui nga bonglio.
Arancel. *m. id.* Casayoran sa mga derechos nga igbabayad ó iglilimos.
Arandela. *f.* Salud.—Garong ó baclao nga puthao.
Araña. *f.* Laua.—Bongad.
Arañar. *a.* Camas.—Pagbadlis.—Paggamolat, cambrot, camras, camrot, camal.
Arañazo. *m.* Camas.
Arar. *a.* Pagarado; pagsodsod.
Arbitrar. *a.* Paglugaring.—Papagbuot.—*r.* Pangita.
Arbitrariamente. *adv. m.* Sa lugaringon nga pagbuot.
Arbitrariedad. *f.* Buhat nga patuc sa catadungan, sa camatuoran cún sa mga casugoanan bá.
Arbítrio. *m.* Pagbuot sin pagpili.
Árbitro, tra. *adj.* Maglulugaring, an macacapaglugaring sin pagbuhat ó pagbuot sin bisan lá ano.—*r.* Bahala.
Árbol. *m.* Cahuy. De embarcación. Toladoc.
Arbolado. *m.* Cacahuyan.
Arboladura. *f.* Mga toladoc sa sacayan.
Arbolar. *a.* Pagcayabcayab.—Pagtubang ó pagtaod sin toladoc.
Arbolario, ria. *adj. fig.* y *fam.* Buang, dongo.
Arboleda. *f.* Cacahuyan.
Arboledo. *m.* Cacahuyan.
Arbolejo. *m.* Cahuy cahuy.
Arbolete. *m.* Cahuy cahuy.
Arbolillo. *m.* Cahuy cahuy.
Arbolista. *com.* Paratanum sin cahuy.—Parabaliguia sin cahuy.
Arbollón. *m.* Araguian san tubig.
Arborecer. *n.* Pagtubo cún dao cahuy.
Arbóreo, rea. *adj.* Canan cahuy.—Sugad sin cahuy.
Arbusto. *m.* Cahuy cahuy.
Arca. *f.* Caban.
Arcabucear. *a.* Pagluthang.
Arcabuz. *m.* Luthang.
Arcada. *f.* Pagisusuca.
Arcador. *m.* Parahindo.
Arcaduz. *m.* Araguian san tubig.
Árcaduzar. *a.* Pagpaagui san tubig sa araguian.
Arcángel. *m.* id.
Arcano. *m.* Tinago sa hunahuna. Pagbuot nga diosnon.
Arcar. *a.* Paghindo.
Arco. *m.* Bosog.—Balatic.—Baat.—Alimbolong, alimbosog.
Arco iris. Balangao.
Arco de edificio. Ligaoa.
Arcón. Caban nga daco.
Archipiélago. *m.* Caporopod-an.
Archivar. *a.* Pagpiot sin surat, etc. sa piotan.
Archivero. *m.* Paramangno san piotan.
Archivo. *m.* Piotan sin mga surat, etc.
Ardentía. *f.* Capaso, pagcapaso.—Ingat ingat an dagat.
Arder. *n.* Siga, daab daab, laga.—*fig.* Arder de, ó en amor. Paghigugma sin daco. Arder en odio. Pagdomot sin daco. Arder en ira. Sina ó pagisug caopay.—*a.* Paso. —Sirab, igrab, iglab.
Ardicia. *f.* Hidlao, cahidlao, ticos nga caipa.
Ardid. *m.* Larang; cabhal.
Ardidez. *f.* Larang, caladganan.
Ardido, da. *adj.* Irapa, oga in nagcacaoga an mga tanum, cay mapaso caopay an adlao.
Ardiente. *adj.* Mapaso.—*fig.* Ticos, ongud.
Ardientemente. *adv. m.* Mapaso caupay. *fig.* Sin ongud, ticos caopay.
Árdilla. *f.* Olalagsing, boot.
Ardimiento. *m.* Paglaga. Camalaga, pagcamalaga. Capaso, pagcapaso.—*fig.* Camaisug, pagcamaisug.
Ardor. *m.* Capaso. Camapaso. Daga-ang, alangaan.—*fig.* Ticos, ongud. Camaticos, camaongud.—*fig.* Tingoha.
Ardoroso, sa. *adj.* Mapaso.—*fig.* Maticos, maongud.
Arduamente. *adv. m.* Sin curi, macuri caopay.
Arduidad. *f.* Camacuri, pagcamucuri.
Arduo, dua. *adj.* Macuri caopay.
Área. *f.* Uatang. An pagbabalayan, an binalayan.
Areca. *f.* Bonga.
Arecer. *a.* Pagpamara, pagpauga.—Mara oga.
Arefacción. *f.* Pagcamara, pagcaoga.
Arel. *m.* Silsigan, sirisgan.
Aretar. *a.* Pagsilsig, pagsisig.
Arena. *f.* Baras; cabarasan.—*fig.* Baybay. —Arena fina: Bonbon, margaha.
Arenáceo, cea. *adj.* Barason.
Arenal. *m.* Cabarasan; monbon.
Arenar. *a.* Pagbaras ó pagbutang sin barás.—Pagbanos sin baras.

Arenero. *m.* Parabaligia sin barás.
Arenga. *f.* Luá.
Arengar. *n.* Paglua.
Arenilla. *f.* Margaha, barás nga gamay.
Arenisco, ca. *adj.* Barason.
Arenoso, sa. *adj.* Barason.
Areópago. *m.* Capong-tan, capopong-tan sadto sa Atenas.
Arete. *m.* Ariyos; dalindalin; dinalopang; totob, tinotob.
Arfada. *f.* Tuas, tuastoas.
Arfar. *n.* *Mar.* Pagtuas, pagtuastoas.
Argadijo. *m.* Poronan, samburan.
Argadillo. *m.* Poronan, samburan.
Argado. *m.* Tiao, tiaotiao.
Argamasa. *f.* Masa; lechada.
Argamasar. *a.* Pagmasa, paglechada.
Argolla. *f.* Baclao, garong.
Argolleta. *f.* Baclao ó garong nga guti.
Argollón. *m.* Baclao ó garong nga daco.
Argucia. *f.* Larang.
Argüellarse. *r.* Gasa, hugus.
Argüello. *m.* Gasa: camagasa; hugus; camahugus.
Argüir. *n.* Pagargumento, pagindig.—Pagboyboy. Pagasoy.
Aridecer. *a.* Pacamara.—*r.* Mara.
Aridez. *f.* Camara, pagcamara.
Árido, da. *adj.* Mamara.—Lubo.
Arigue. *m.* Harigue, sibol.
Arillo. *m.* Baclao nga cahuy.—Ariyos.
Arillo de oro que usan las visayas. Alios, panica.
Arimez. *m.* *Arq.* Barisbisan.
Ariolo. *m.* Tamyuan, manhihimalad.
Arisco, ca. *adj.* Maisug. Alin, ma-alin.
Arista. *f.* Maro.—Biliran.
Arma. *f.* Hinganiban, panganiban, salsalon.—Alamtaom.
Armada. *f.* Cadam-an nga mga casoldadosan nga nagsasacay. Cadam-an nga mga tauo nga macadto san pagauayan san morosun pá.
Armadía. *f.* Patao.
Armadijo. *m.* Pilpig.—Lugpig.—Liong.
Armado, da. *p. p.* Taclosan.
Armador. *m.* Paratima sin sacayan; paratima sin mga igluluran sa sacayan.
Armamento. *m.* Casancapan sa pagauayan.
Armar. *a.* Pagsancap sin mga panganiban. —*r.* Sangcap, tima; hamo. Pagtaum. Taclos, alam.
Armario. *m.* Burutungan sin mga libro, panapton ug iba pá.
Armatoste. *m.* Bisan ano nga maraut an cabuhat.—Pilpig. Lugpit. Liong.
Armazón de madera ó cañas del fogón. Pasong.
Armella. *f.* Baclao, garong.
Armería. *f.* Piotan sin mga hinganiban. —Pagaradman sin pagbuhat sin mga panganiban cún mga luthang bá.
Armero. *m.* Parabuhat sin mga panganiban, mga luthan ó mga pusil.—Parabantay ug paramangno san mga panganiban, mga luthang ó mga pusil.—Piotan sin mga armas.
Armígero, ra. *adj.* Tagahinganiban.—*fig.* Maquinauayon.—*m.* An nagdadara san mga armas san iya agaron.—Taclosan.
Armisticio. *m.* Pagpaocoy san pagauay san magcasicontra.
Armonía. *f.* Arangay, pagcarangay, oroyon, pagcaoroyon, caoroyon, caoroyonan.
Armonioso, sa. *adj.* Maarangay, arangay.
Armonizar. *a.* Pagpaangay, pagpaigo.
Arnés. *m.* Mga hinganiban nga asero nga itinataclos sa lauas.—*pl.* *fig.* y *fam.* Casangcapan. Fulano llevaba todos los *arneses* para cazar. Si cuan nagdadara san mga *casangcapan* ngatanan sa pamanua cún sa pamusil.
Aro. *m.* Baat.—Baclao, garong; balarao; bacus.
Aroma. *f.* Bucad san cahuy nga aromo. —Taguc nga mahamut.—Hamut, mamhut. Cahamut.
Aromaticidad. *f.* Camahamut, pagcamahamut.
Aromático, ca. *adj.* Mahamut, mamhut.
Aromatizar. *a.* Pagpahamut.
Aromoso, sa. *adj.* Mahamut, mamhut.
Arpa. *f.* *id.* Toronggon.
Arpadura. *f.* Camas; capilasan.
Arpar. *a.* Pagcamas.—Pagtabastabas.
Arpeo. *f.* *Mar.* Cau-it nga nagagamit sa pagbangga sa mga sacayán.
Arpista. *com.* Paracascas sin arpa.
Arpón. *m.* Sarapang. Isi. Calauit. Ipamono; colauit.
Arponado, da. *adj.* Sugad sin sarapang.
Arponero. *m.* Parahimo sin sarapang.—Tagasarapang sa pamanua cún panagat.
Arqueado, da. *adj.* Bauog, bauod,
Arqueaje. *m.* Pagbuyoc.
Arqueamiento. *m.* Pagsocol san cadac-an, san sacayán.
Arquear. *a.* Pagbuyoc.—Paghindo.—Pagsocol san cadac-an san sacayán. Bauog, bauod, buyoc.
Arqueo. *m.* Pagbuyoc.—Pagisip ó pagosisa san salapi ug mga carigonan nga pinipiot sa mga oficina, etc.—Socol san cadac-an sin sacayán. Caroctol.

Arquisinagogo. *m.* Ponoan sa sinagoga.
Arrabal. *m.* Barrio nga harani san bongto.—Bongto nga sacop sin bongto nga daco.—*pl.* Mga caharanian.
Arracada. *f.* Ariyos, bitaybitay.
Arracimarse. *r.* Pongiot an bonga.
Arráez. *m.* Ponoan nga moros.—Capitán sin sacayán nga moros.—Arráez ó ponoan sin sacayán.
Arraigadamente. *adv. m.* Sin marig-on, marig-on caopay.
Arraigar. *n.* Pagamut.—*r.* Gamut.—*fig.* Rig-on.
Arraigo. *m.* Carig-onan.
Arralar. *n.* Halaghag.
Arramblar. *a.* Paglapdoc.—*fig.* Anud.
Arrancar. *a.* Paggabut, gabnot; labnit.—Cughad, caghat.—*n.* Pagguican nga pagdalagan.—*fam.* Pagticang.—Olnot.—Rabnit; rabnot; rabut, rabutrabut; rungcab; sabnit. Suat, hanot, laca, libad, lodlod, balicuat, bognot, ganas, bugtas, catcat, pangatcat, holbot, lanit. Himiroc, hingiray.
Arrancar ó levantar la corteza de la morisqueta: los mariscos de las piedras. Paglucap.
Arrancar el cabello, repelar. Paggonit.
Arranciarse. *r.* Panos.
Arranque. *m.* Pangabut.—Pagticang.—*fig.* Pagcaisug, pagcasina.—Cadagmit, pagcadagmit, cadagmitan.—*fig.* Dorogas.
Arrapar. *a.* Pagagao.
Arrapiezo. *m.* Dugnit.—*fig.* y *fam.* Bata pá; obos nga tauo.
Arrapo. *m.* Dugnit.
Arras. *f. pl.* Aras.—Bugay.
Arrasar. *a.* Pagpatag.—Pagbungcag, paguacay.—Pagsabid.—Pagpono.—*a.* Mahauan an langit.
Arrascar. Labgab.
Arrastradamente. *adv. m.* Maraut caopay.—Macuri caopay.
Arrastradero. *m.* Pagsasaogan, saogan.
Arrastrado, da. *adj.* Macalolooy.—*fig* y *fam.* Maraut nga tauo.
Arrastrar. *a.* Pagsaug.—Cahic.—Saghid.—Danas.—Camang.—Sagahid.—Sagnay. Hila, dagnas, dandan, lagac, id-id; radal, haradal.
Arrastrar la maleza ó basura. Pagdalos.
Arrastrar el baloto fuera del agua. Sagnay, damdam.
Arrastrar el vestido. Pagsanhid.
Arrastre. *m.* Pagsaug, panaug.
Arratonado, da. *adj.* Quinotcot sin yatot.
Arrear. *a.* Papaglacat sa mga hayop.
Arrebañar. *a.* Pagobus, pagimot, hodot.
Arrebañar todo lo que se puede. Pagcatincatin, pagcaput caput.
Arrebatadamente. *adv. m.* Sin tigda, tigda caopay.
Arrebatadizo, za. *adj. fig.* Maisug, madali masina, pos-canon.
Arrebatado, da. *adj.* Malacsi, maisug, madali masina, pos-canon.—Pula an bayhon.
Arrebatador, ra. *s.* y *adj.* Adragao, paraagao.—*adj.* Maagao, mangangagao.
Arrebatamiento. *m.* Pagadragao, pagagao, pangagao.—*fig.* Pagcasina.—Pagdungdung, pagcadungdung.
Arrebatar. *a.* Pagagao, adragao.—*r.* Sina. *fig.* Pacayao.—Paglopot. Sambonot, aarig, bidbid.
Arrebatar el ave de rapiña. Pagdaguit.
Arrebatar de la mano. Pagtamo.
Arrebatar la parte que le toca á otro. Talirog-ang.
Arrebatarse alguna cosa, tirando cada uno de un extremo. Otong.
Arrebatiña. *f.* Adragao.
Arrebato. *m.* Casina, pagcasina.—Pagdungdung, pagcadungdung.
Arrebol. *m.* Alangaag.
Arrebolar. *a.* Alangaag.
Arrebujar. *a.* Pagcomos.—*s.* Pagcompot, pagcorompot.—Pabalot.
Arreciar. *n.* Cosog, pangosog, bagcus, dugang.—Dapot; sugung.—Madlos. Tolos tolos, torostoros, doroos.
Arrecife. *m.* Bacolud. *pl.* Cabacudlan.
Arrecirse. *r.* Banhud in mahagcot caopay.
Arrechucho. *m. fam.* Casaquit nga tigda ug agui lá.
Arredrar. *a.* Pagbulag.—*fig.* Pagisul. Pagpaisul.—*fig.* Pagpahadluc.—*r.* Hadluc, tarhug; cahog.
Arregazar. *a.* Pagualis.—*r.* Ualis. Alicmoy.
Arregladamente. *adv. m.* Husay caopay, tuhay caopay, sin maopay.
Arreglado, da. *adj.* Husay, tuhay, igo.
Arreglar. *a.* Paghusay, pagtuhay, pagpaigoigo.—*r.* Oyon, alagad. Nogot; itong, bi-ic, dug-ot, tuhid, andam.—Arreglárselas. Yo me las arreglaré. Si aco lá in maaram.—Uotouot.
Arreglo. *m.* Pagtuhay, pagcatuhay, catuhayan; paghusay, pagcahusay, cahusayan.
Arregostarse. *r.* Inam, inam-inam; caroy, hacaroy; hagatgat.
Arrejaque. *m.* Cauil nga totolo an cabalicoan.
Arrellenarse. *r.* Paglingcod; piyongco.
Arremangar. *a.* Ualis; lohloh.
Arremeter. *a.* Dosmog, dasmag, damag,

damhag.—Aiasig. Sangdal, sapdoc, sarapdoc, sibo, curamag, curamhag.
Arremetida. *f.* Pagdosmog.—Pagticang gud sin pagdalagan an caballo, tigda nga pagdalagan.
Arremolinarse. *r.* Lambiong.—Daop.
Arrendable. *adj.* Sadang iabang.
Arrendación. *f.* Pagabang.
Arrendar. *a.* Abang, pagprenda.
Arrendatario, ria. *m.* y *f.* Omarabang.
Arreo. *m.* Hiyas, rayandayan; biao.—*pl.* Casangcapan, garamiton.
Arrepentimiento. *m.* Pagbasul, paghinulsul.
Arrepentirse. *r.* Basol, binulsol.—Culahao.
Arrequesonarse. *r.* Bagtic an gatas.
Arrestado, da. *adj.* Maisug, casíngcasingan.—*p. p.* Napreso, pinipreso.
Arrestar. *a.* Pagpreso, pagbilanggo.
Arrestarse. *r.* Pagtuyo sin pagbuhat sin ano lá nga macuri.
Arresto. *m.* Pagpreso. Capreso.
Arresto. *m.* Pagtuyo sin pagbuhat sin ano lá nga macuri.
Arrezafe. *m.* Catun-can.
Arriar. *a.* *Mar.* Pagtoros, pagloslos, pagloros.—Pagtalostos.
Arriarse. *r.* Ápo, labon, saganap, sagayap.
Arriba. *adv. l.* Ibábao, sa ibábao; báobao.
Arribada. *f.* Paghapit, pagdoong
Arribar. *a.* Abut, datong.—Paghapit, pagdoong; pagsumbalic.
Arribo. *m.* Pagábut,
Arriesgado, da. *adj.* Mapintas, tampalasan, uaray cahadluc.
Arriesgar. *a.* Pagtuyo, bisan siya maaram nga may cataragaman.
Arrimadero. *m.* Tongtongan; sandigan, sasarigan.
Arrimar. *a.* Pagharani, pagdooc, pagdirig—*r.* Harani, dooc. Dirig. Dingguit.—*fig.* Sandig, sarig.—*fig.* Tigub, gapil. Solsol, bating, daisug, dapig, dingguit, apiapi, arong, alobaybay, daui, dasig.—*fig.* Ayop, dangop.—Patabi, paliguid, sapigad. .—*Arrimar el bastón* (dejar ó abandonar el mando). *Pasaliuan ó pagbaya san catundanan san pagcaponoan.—Arrimar los libros* (dejar ó abandonar el estudio). *Pagbaya san pagaram.—Arrimar un bofetón. Pagtampalo.—Arrimar un puntapié. Pagtindac.—Arrimar un palo. Pagdabal ó pagbalbag.—Arrimar una estocada. Pag bono.*
Arrimar la madre el niño á los pechos. Pag-gamal.
Arrimar el ascua á su sardina. *ref. cast.* Maquiquilugaringon sin ora ora.
Arrimarse á la orilla ó punta. Duntay, dantay.
Arrimo. *m.* *vid.* arrimar. 1.ª *acep.*—Songcod. Sandigan. Sarigan, sariganan.—Ayopan, arayopan, darangpan.
Arrinconar. *a.* Pagpilio. *fig.* y *fam.* Paghucas. Paglipud.
Arriscado, da. *adj.* Mapintas, casingcasingan.—Madayan.
Arriscado, da. *adj.* Capangpangan.
Arriscar. *a.* Pagtuyo, bisan siya maaram nga may cataragman.—Palabilabi, pagdayao.
Arriscarse. *r.* Holog sin pangpang.
Arrisco. *m.* Cataragman.
Arrizar. *a.* *Mar.* Pagriso.
Arroaz. *m.* Lomud nga isda.
Arroba. *f.* *id.* Usa ca arroba. Una arroba.
Arrobarse. *r.* Dungdong; cutang.
Arrocero, ra. *m.* y *f.* Paraoma ó paratanum sin humay.—Parabaliguia sin humay ó bugas.
Arrodear. *a.* Paglibut, paglibud.—Pagantao, ipaip; lipas; liay.
Arrodelarse. *r.* Pananimg.
Arrodeo. *m.* *vid.* Arrodear 1ª acep.—Antao
Arrodillamiento. *m.* Paglohud, pagcalohud.
Arrodillar. *a.* Pagpalohud.—*r.* Lohud.
Arrogación. *f.* Pagangcon, pacaanacanac.
Arrogancia. *f.* Camalabiao, camalactas sin buot.
Arrogante. *adj.* Palabilabihon, malabiao. —Maisug; mapintas, casingcasingan.—Madayan.
Arrogar. *a.* *For.* Pacaanac.—Pagangcon.
Arrojadizo, za. *adj.* Sadang isalabay.
Arrojado, da. *adj. fig.* Maisug, mapintas, uaray cahadluc.
Arrojar. *a.* Pagsalabay pagbaiac, pagbalong. Pagtogpó.—*r.* Layug.—*r.* Dagma; daghag.—*Arrojar de sí.* Yuas; pacaiuas; pagpacaiuas; pagpauli.—Palin.—Pisnga.—Rabac. Sampig, balitoc, buntauan, burug, tapia, sarapoc.
Arrojar la lanza sin soltar el cordel con que está amarrada. Buntauan.
Arrojar de la boca la comida ó saliva. Paglura.
Arrojar cosas podridas, etc. Paghaclin.
Arrojar alguna cosa con indignación. Paghagmuc.
Arrojar ó tirar desde lejos la lanza á un hombre ó animal. Paglantay.
Arrojar el buyo de la boca. Pagpila.

Arrojar el agua los que reman. Buncaris.
Arrojo. *m. fig.* Isug, pagcamaisug, pagcauaray cahadluc.
Arrollar. *a.* Paglocot, pagliquin. Bolocon ó molocon.—Quiriquid.
Arromadizarse. *r.* Pagsipon.
Arromar. *a.* Ngarol.
Arropar. *a.* y *r.* Compot, corompot.
Arroyada. *f.* Sapa.
Arroyadero. *m.* Sapa.
Arroyo. *m.* Sapa.—*pl.* Mga sapa.
Arroyuelo. *m.* Sapa nga guti.
Arroz. *m.* Humay, paray. Tipasi—Sin cáscara. Bugas.—Fresco y tierno. Pipilipgon nga humay.—Machacado y tostado. Pilipig.—Cocido. Loto.
Arroz cocido y con caldo. Lanot.
Arroz hecho pedazos menudos. Binlod, alan.
Arroz tostado y esponjado el grano. Caromata.
Arroz mal limpio con muchos granos con cáscara. Tipasion.
Arrozal. *m.* Cahumayan,
Arruar. *n. Mont.* Inga.
Arruga. *f.* Conot.—Gorot.
Arrugar. *a.* Pagconot.—*r.* Quipos.—Cuyos, cuyos cuyos.—Cupus.—Curipos.
Arrugarse. *r.* Cobid, cumicumi, cupi, cupi-cupi, cosong, curipos.
Arruinar. *a.* y *r.* Pucan, bungcag, uacay, gubá.—Rumpag.
Arrullar. *a.* Pagboaboa, duyanduyan, pagbuga.
Arrullo. *m.* Boaboa, duyan duyan.
Arrumar. *a. Mar.* Pagbutang sin maopay san luran sa sacayán.
Arrumbar. *a.* Pagbaya sin bisan ano nga uaray ná polos.—*r. Mar.* Tadong cún dao sa pagsacay.
Arsenal. *m.* Lugar nga tabi sa dagat, nga guinbubuhatan san mga sacayán ug guinoopay mán.—Piotan san mga casangcapan sa pagguerra.
Arte. *amb.* Cabatiran sin pagbuhat sin ano lá.—Pagaradman.
Artejo. *m.* Boco.
Arteria. *f.* Ugat.
Artería. *f.* Larang. Catosohan.
Arteriola. *f.* Ugat nga guti.
Artero, ra. *adj.* Toso.
Artesa. *f.* Balalong.
Artesón. *m.* Dulang. Balalong.
Articulación. *f. Zool.* Caluluthan. —Pagcaluas. Caluluasan.
Articular. *a.* Pagtigub.—Pagluas,—Hangbat.
Artículo. *m.* Boco.—Bahin, bolos.
Artificial. *adj.* Buhat sin tauo.
Artificio. *m.* Pagaradman, larang, cabatiran, quinaadman.
Artiga. *f.* Caingin.
Artigar. *a.* Pagcaingin.
Artillar. *a.* Pagsangcap sin mga luthang.
Artimaña. *f. fam.* Larang.
Artocarpo. Camansi. Camangsi.
Artocarpo muy grande. Langca.
Arvejón silvestre. Calay cagay.
Arzobispado. *m.* Pagcaarzobispo, catungdanan san arzobispo.—Tuna nga sacop sa gahum san arzobispo.

AS

Asa. *f.* Pacao, carap-tan, carap-tanan.
Asador. *m.* Asálan.
Asadura. *f.* Abága, bagá.—Atay.
Asaeteador, ra. *s.* Parapana.
Asaetear. *a.* Pagpana.
Asalariar. *a.* Pagsohol.
Asaltador, ra. *adj.* Magahat.—*s.* Gahat.
Asaltar. *a.* Paggahat.—*fig.* Gahit, gaba.—Pagdamag, pagsolong.—Salacay.
Asalto. *m.* Pagsolong.
Asamblea. *f.* Cabildohan, catig-uban sin mga tauo.
Asar. *a.* Pagasal, ihao.—*r. fig.* Paso caopay. Gangay; ligang; lab-on; anag: landag.
Ascáride. *f.* Oguing.
Ascendencia. *f.* Guinicanan.
Ascender. *a.* Pagsaca, cayab.
Ascendiente. *com.* Guinicanan. Catigurangan.—*m.* Bagagahum.
Ascensión. *f.* Pagsaca, pagcayab.—Pagpasimbao.
Ascenso. *m.* Pagpaumbao.
Asco. *m.* Sauaing. Caload.
Ascua. *f.* Baga —*pl.* Cabagahan.
Aseado, da. *adj.* Ogday.—Mahauan.
Asear. *a.* y *r.* Ogday, pagpacaopay. Paghauan.
Asecución. *f.* Pagcuha. Pagcacuha.
Asechador, ra. *s.* Paragama.
Asechamiento. *m.*—Asechanza. *f.* Paggama, gama; gulao.
Asechar. *a.* Gama; hati; hulao.
Asediar. *a.* Paglibut.
Asedio. *m.* Paglibut.
Aseguración. *f.* Pagpacarig-on. Carigonan.
Aseguradamente. *adv. m.* Sin marig-on, marig-on caopay.
Aseguramiento. *m.* Pagcarig-on. Pagpacarig-on. Carig-onan.
Aseguranza. *f.* Carig-onan.

Asegurar. *a.* Pagrig-on. Pagparig-on. Pagpacarig-on.—*fig.* Pagmatuod.—Gaong.
Asemejar. *a.* Pagsusugad.—*r.* Sugad, sama, topong.
Asemejarse. *r.* Aguihud, aguid, aguid-aguid, samasama, anguid.
Asenderear. *a.* Padalan.
Asenso. *m.* Pagoyon. Pagcaoyon.
Asentaderas. *f. pl. fam.* Balao-ang.
Asentado, da. *adj.* Buotan.
Asentamiento. *m.* Pagpalingcod. Pagcalingcod.
Asentar. *a.* Pagpalingcod.—*r.* Lingcod.—Pagbutang.—Pagmatuod.—Pagsurat.—Lugdang.
Asentimiento. *m.* Pagoyon. Pagcaoyon. Caoyonan.
Asentir. *n.* Pagoyon. Pagtangdo; araboyon.
Aseo. *m.* Camahauan. Caopay.
Asequible. *adj.* Sadang macuha, sadang abuton, arabuton.
Aserción. *f.* Pagmatuod. Camatuoran.
Aserradero. *m.* Guinlalagadian.
Aserradizo, za. *adj.* Lagadion.—Guinlagadi.
Aserrador. *m.* Paralagadi.
Aserradura. *f.* An agui san lagadi.—*pl.* Linagadi.
Aserrar. *a.* Paglagadi.
Aserrín. *m.* Linagadi.
Aserto. *m.* Pagmatuod. Camatuoran. Carig-onan.
Asesar. *n.* Pagbuotan.
Asesinar. *a.* Pagpatay.
Asesinato. *m.* Pagpatay. Pagcamatay.
Asesino. *m.* Parapatay sin tauo, an nagpatay ó nacamatay.
Asesor, ra. *adj.* Magsaragdon, magpasayud.—*s.* Parasagdon, paraasoy.
Asesorar. *a.* Pagsagdon, pagasoy, pagpasayud.—*r.* Paquisagdon.
Asestar. *a.* Pagpatama, pagpatoon.—*fig* Pagigo.—Pagtuyo sin pagpacaraut.
Aseveración. *f.* Pagpamatuod, pagpacarig-on. Camatuoran.
Aseverar. *a.* Pagmatuod, pagpamatuod, pagparig-on, pagpacarig-on.
Asfixia. *f.* Caotas san pagguinhaua, pagcapoot.
Asfixiar. *a.* y *r.* Poot, baga otas an pagguinhaua.
Así. *adv. m.* Sugad sini, sugad.—*Así* logres lo que deseas. *Tubangan cunta* macacuha ca san imo guintutuyo.—*Así* Dios te ayude. *Tubangan cunta* buligan ca sa Dios.—Sugad mán. A la muy alta é *así* esclarecida princesa Doña Isabel, la tercera de este nombre. Sa talahuron **ug** *sugad mán* mahal nga princesa Doña Isabel, an icatolo sini nga ngaran.—**Tungud** sini. Nadie quiso ayudarle, y *así*, **tuvo** que desistir de su noble empeño. **Uaray** sa iya bubulig, ngan *tungud sini*, **napirit** siya sin pagbaya san iya mahal **nga tuyo.** Así y todo. *loc. adv.* Bisan pá.
Asidero. *m.* Pacao, carap-tan, caraptanan, catinan, caratinan.—*fig.* Pasanglan.
Asiduamente. *adv. m.* Sa canonay, canonay.
Asiduidad. *f.* Camadoroto, pagcamadoroto.
Asiduo, dua. *adj.* Madoroto.
Asiento. *m.* Lingcoran, lingcoranan.—Panumduman, listahan.
Asientos de tabla ó cañas en embarcaciones menores. Daramba, dampaan.
Asignable. *adj.* Sadang igsugo, sadang igtalaan, sadand ihatag.
Asignación. *f.* Pagsugo, pagtalaan.—Hatag, sohol.
Asignar. *a.* Pagsugo, pagtalaan.—Paghatag, pagsohol.
Asilo. *m.* Darangpan, ayopan, arayopan.—*fig.* Pagbulig, pagtabang, calooy.
Asilla. *f. fig.* Carap-tanan nga guti.
Asimiento. *m.* Pagcaput. Pagcacaput.
Asimilable. *adj.* Sadang igpananglit.
Asimilación. *f.* Casugad, pagcasugad, pagcatopong.
Asimilar. *a.* y *r.* Sanglit, topong, tandig, tanding.—*n.* Sama.
Asimismo. *adj. m.* Sugad sini.—Sugad mán.
Asir. *a.* Pagcaput, pagporot, pagcuha, pagcapiot, pagsicmit, Pagtoclo.—*n.*Paggamut.—Ocob.—Coyot.—Cubcub,—Cauing. Hurambay, cait, hambay, biguit, cayot. *r.* Capiot, gaput.
Asir ó tomar con garfios. Pagcabiang.
Asir con palos. Pagsipit.
Asir con los dientes. Pagongut.
Asirse las mujeres cuando riñen. Pagalasig.
Asir la carga por detrás. Pagsapuo.
Asirse de las manos. Pagagbay.
Asistencia. *f.* Pagtambong. Panambong. Pagatubang, pagcaatubang.—Panabang.
Asistir. *a.* Pagopud.—Bulig.—**Pagtabang,** pagbulig. Pagalila, pagalima.—Panumbalay, pagcarocadto sin balay.—Pagtambong.—*n.* Atubang.—Pagcadto.—Daguil.
Asma. *f.* Hicab; coycoy; hucab.
Asmático, ca. *adj.* Hicabon; coycoyan; hucabon.

Asociación. *f.* Pagcatiroc, catirocan, catigoban. Pagopud, pagcaopud.
Asociado, da. *adj.* Opud, oropud.
Asociar. *a.* Pagpaopud, pagpabulig.—Pagtigub, pagtiroc, pagtampo.—*r.* Tigub, tiroc, tampo, tipon, opud.
Asolador, ra. *adj.* Macalaglag.—*s.* Paralaglag, parabungcag, parauacay.
Asolamiento. *m.* Asolación. *f.* Paglaglag, pagbungcag, pagcabungcag, paguacay, pagcauacay.
Asolar. *a.* Pacairapa, pacaoga.—*r.* Oga, irapa (cún dao mga tanum).
Asolar. *a.* Pagbungcag, paguacay. Paglaglag.
Asolar. *a.* y *r.* Irapa; oga (cún dao mga tanum tungud sin cahurao, etc).
Asolarse. (líquidos).—*r.* Lugdang.
Asoldadar. *a.* Pagsohol.
Asoldamiento. *m.* Sohol.
Asoldar. *a.* Pagsohol.
Asolear. *a.* Pagbulad. Pagcalcag.—*r.* Paso (cay napaadlao).—*Veter.* Pagpinasoi sa adlao, pagadlauan.—Asininag.
Asoleo. *m.* *Veter.* Casaquit sa mga mananap, tungup cay pinasoan ó inadlauan.
Asomada. *f.* Paquita sin dali lá.
Asomar. *n.* Pagticang sin paggoa bisan ano.—*a.* Pagtambo, pagdongao.—Pagtunga (cun dao halas).—*r.* Olbo; sipatsipat; ducog, hangao, gabuy.
Asombradizo, za. Hadlocon.
Asombrar. *a.* Lindong.—*fig.* Pagpahadluc, pagpalisang, pagpaculba.—*r.* Hadluc, lisang, culba.—*fig.* Hipausa, hitingala. Cogmat.
Asombro. *m.* Cundat. Caculba. Hipausa. —Catingalhan, catingalahan.
Asomo. *m.* Tigaman.—Catahap. Catahapan.—Ni por asomo.—*m. adv.* Dirigud mahihimo.
Asonada. *f.* Pagalsa, carimocan, casamocan.
Asonancia. *f.* Arangay, pagcaarangay.
Asonar. *n.* Arangay. Pagdoroyog.
Asordar. *a.* Bongol.
Aspa. *f.* Salican.—Badbaran.
Aspar. *a.* Pagsalic.—Pagbadbad.
Aspaviento. *m.* Bungcaras.
Aspecto. *m.* Nauong, cabayhon. Pamayhon.
Aspereza. *f.* Garang-gasang, cagarang-gasang—Balud nga tuna.—Saplud. Camasaplud.
Asperges. *m.* Pagsablig, paguiltic sin tubig nga bendita.—Quedarse asperges. *fr. fig.* y *fam.* Puyas.
Asperidad. *f.* *vid.* Aspereza.
Asperillo. *m.* Aroaslum.
Asperjar. *a.* Pagsablig, paguiitic sin tubig nga bendita.
Áspero, ra. *adj.* Magarang-gasang.—Balud nga tuna.—Masaplud.—*fig.* Maisug. Mapintas.—Masapara.—Madital.—Maaplud.
Aspersión. *f.* *vid.* Asperjar.
Áspid. *m.* Halas nga malara caopay.
Aspiración. *f.* Paghingot.—Caauil san calag sa Dios.
Aspirar. *a.* Paghingot.—Pagtalingoha sin catungdanan.—Hinggoc; cabhal; hanggab.
Asquear. *n.* Load.
Asquerosamente. *adv. m.* Mahugao caopay.
Asquerosidad. *f.* Camahugao.
Asqueroso, sa. *adj.* Mahugao; macahugao.—Apingon; taraiingon; lauayon.
Asta. *f.* Bangcao.—De animal. Sungay.—Pati.—Nocnocan.—Dugoc.—Ilhi.
Astenia. *f.* *Med.* Camaluya, camaluyahon.
Asténico, ca. *adj.* *Med.* Maluya, culang sin cosog.
Astil. *m.* Pati; agdas.
Astilla. *f.* Sinacsac sin cahuy, dinaldag. Ttac. Siac; ipas.—Agbang, inagbang.
Astillar. *n.* Paguasay, pagsacsac, pagdaldag. Pagtiac. Pagsiac.
Astillazo. *m.* Dabal sin tiac ó siac.
Astillero. *m.* Burutangan sin mga bangcao, mga budiac, etc.—An guinbubuhatan sin mga sacacayán ug guinoopay mán.
Astillón. *m.* Tiac nga daco.
Astilloso, sa. *adj.* Masisiac.
Astricción. *f.* Capirit, pagcapirit, calugos, pagcalugos. Pagpirit, paglugus.—Catubol.
Astrífero, ra. *adj.* Bitoonan.
Astringente. *p. a.* Macacatubol.
Astringir. *a. fig.* Pagpirit, paglugos.—Tubol.
Astro. *m.* Bitoon.
Astrólogo. *m.* Manhihimitoon.
Astroso, sa. *adj. fam.* Macalolooy.—Obus, taramayon.
Astucia. *f.* Larang, limbong.
Astucioso, sa. *adj.* Malimbong.—An diri napalimbong.
Astuto, ta. *adj.* Malimbong. malibo.—An diri napalimbong.
Asueto, ta. *adj.* Batid.—*m.* Pagpahuay.
Asumir. *a.* Carauat.
Asunción. *f.* Pagsaca, pagpasaca can María Santísima sa mga langit.—Pagpaombao.
Asunto. *m.* Caasoyan.—Tuyo; catuyoanan.—Lagda.
Asuramiento. *m.* Pagtubod; pagpatubod.
Asurar. *a.* Pagtubud; pagpatubud.—*r.* Tubod.—Pacaoga (cún dao mga tunum).

Asustadizo, za. *adj.* Calasan.
Asustar. *a.* y *r.* Calas; cogmat, culba; cologmat; alimongao.

AT

Atabal. *m.* Guimbal.
Atabalejo. *m.* Guimbal nga guti.
Atabalero. *m.* Paraguimbal, magguirimbal.
Atabalete. *m.* Guimbal nga guti.
Atabanado, da. *adj.* Cabang.
Atabillar. *a.* Pagpilo.
Atacar. *a.* Paghigot, pagbotones ó pagopay san sarual, etc. sa lauas.
Atacar. *a.* Pagtaco. Pagsolong. Dagahit, lagahit
Ataderas. *f. pl. fam.* Sambud, gopis.
Atadero. *m.* Sambud, higot.—Samburan. Gopis. Bahus, lio.
Atadijo. *m. fam.* Borobud.
Atado. *m.* Potos, balotan. Bantal.
Atado, da. *adj. fig.* Bantut.—Baliquid.
Atador, ra. *s.* Parahigot, paragaod, paragoos.
Atadura. *f.* Paghigot, paggaud, paggaid, paggoos.—Gopis, sambud.—*fig.* Dogtong. Gaot; gacut, haguca; bogcos.
Atafagar. *a.* Paglipong; pagpalipong.
Atajadizo. *m.* Cabalat-san, calacturan.—Habong.
Atajar. *n.* Balatas, lactud.—*a.* Pagtapo, pagbacay, paghabong.—*fig.* Pagolang.—Quinon, quimon. Atajar el fuego. Pagparong san casonog. Atajar un pleito. Pagpaocoy ó pagotud sin calipongan.
Atajar el agua. Apud.
Atajar el río para pescar. Atol, sagop, sagpon, olang.
Atajo. *m.* Balat-san, cabalat-san. Calacturan.
Atalaya. *f.* Ilihian, bantayan.—*m.* Bantay.
Atalayador, ra. *s.* Bantay.
Atalayar. *a.* Pagbantay.
Atañer. *n.* Tungud.
Ataque. *m.* Pagsolong; Pangubat, pagauay.—*fig.* Casaquit nga tigda.
Atar. *a.* Paghigot, paggaud, paggoos, paggapus. Gapnot, gacud, gacot. Posud. Bogcos. Botoc. Goom. Taquin, taquintaquin. Taguic.—Moromod. Gahut, galauin, gamat, gaot, barocos, codcod, baliquid, biting.
Atar la peonza con cuerda delgada. Alibong.
Atar las manos atrás y las alas á las aves. Baclid.
Atar flojamente. Galaohay, haguca.
Atar la boca de tinaja con bejuco, etc. Laot.
Atar en hacecillos. Quintay.
Atar los brazos cruzados. Coot, datul.
Atar la lanza ú otra arma á la cintura. Culili.
Atarantado, da. *adj.* An tinocob sin laua nga tarántula.—*fig.* y *fam.* Lacsi, malacsi, lacsihon.—*fig.* y *fam.* Quinalasan; cugmat.
Atarantar. *a.* Pacalas; pagtarhug.—*r.* Calas, dalao, hadluc.
Atarazar. *a.* Pagpaac.
Atarear. *a.* Pagtarea ó pagtutdo san pagbubuhaton.—*r.* Pagbuhat sin maopay.
Atarquinar. *a.* Paglagay, pagpono sin lagáy ó hanang.—*r.* Lagáy.
Atarraya. *f.* Raya.
Atarugamiento. *m.* Pagpadlong; pagcapadlong.
Atarugar. *a.* Pagpadlong.
Atasajar. *a.* Pagtapa.
Atascadero. *m.* Cahalboan; caláguian. Lunayan. Hanang; cabanangan.—*fig.* Caulangan.
Atascamiento. *m.* Caulangan (basi diri maagui ó macacaagui).
Atascar. *a.* Pagcalapate.—Pagulang.—*r.* Habito.—Hibol.
Atasco. *m.* Caulangan (basi diri maagui ó macacaagui).
Ataud. *m.* Longon.—Saluran.
Ataviar. *a.* Pagrayandayan, paghiyas, pagsabong. Pagogday, pagpacaopay; hamo.
Atavío. *m.* Hiyas, biao, puni; rayandayan.
Atediar. *a.* Pacasamuyo.—*r.* Samuyo.
Ateismo. *m.* An diri pagtoo nga may Dios.
Ateista. *com.* An diri natoo nga may Dios.
Atemorizar. *a.* Pagpahadluc, pagpaculba, pagpadalao, pagtarhug.—*r.* Hadluc, culba, da ao.— Garandát.—Ducla.
Atemperar. *a.* Pagcaopay; pagpacaopay. Pagpaangay, pagpaigo.—*r.* Oyon, ayon.
Atenacear. *a.* Pagsipit, pagquimpit, pagcompit, pangimpit.
Atenazar. *a. vid.* Atenacear.
Atacar. *a.* Pagsolong.
Atención. *f.* Pamati.—Pagtahud, catahud, pagcatahud, catalahuran.—*pl.* Calibangan.
Atender. *n.* Pamati, talinghod.—Pagnanong, pagbantay.—Pagmangno, paghopot. Igui.
Atendible. *adj.* Sadang ó angay pamation.
Atenebrarse. *r.* Masirom an cabanua.
Atenerse. *r.* Gapil, pagapil, pasarig.
Atentación. *f.* Paglaris san sugo, pagtalapas.

Atentado. *m.* Paglaris ó pagtalapas san sugo.—Sala nga daco.
Atentado, da. *adj.* Madoroto, buotan, maoyatum.
Atentamente. *adv.* Sin maopay.—Sa daco nga catalahuran.
Atentar. *a.* Pagtuyo sin paglaris sa mga sugo.—Pagtuyo sin pacatalapas ó pacasala.
Atentar. *r.* Paghinay sin pagbuhat sin ano lá.
Atento, ta. *adj.* Manayanaya. Masariyaya.
Atenuación. *f.* Pagiban; pagcaiban.
Atenuante. *p. a.* Macacaiban.
Atenuar. *a.* Pagiban.
Ateo, a. *m.* y *f.* An diri natoo nga may Dios.
Aterimiento. *m.* Pagcahagcot.
Aterirse. *r.* Hagcot caopay, tognao caopay.
Aterrar. *a.* Pagpucan.—*Min.* Pagagbon.—*r. Mar.* Patabi, paliguid, liguid.
Aterrar. *a.* Pagpahadloc, pagpalisan. Pacahadlud, pacalisang, pacacogmat.—*r.* Hadluc, lisang, pacacogmat.
Aterrizar. Pagcongsad ó paglusad an aeroplano sa tuna. Aeroplano. *m.* Baga sacayán nga nalulupad.
Aterrorizar. *a. vid.* Aterrar, 2.º art.
Atesorar. *a.* Pagtipig sin salapi ug iba pá nga mangad.—*fig.* Pagdugang sin caopayan, etc. Pagsaclin.—Dapa, panapa.
Atestación. *f.* Asoy, pagasoy
Atestado. *m.* Camatuoran, Carig-onan. Caasoyan.
Atestar. *a.* Pagpono sin bisan ano nga uaray solud.
Atestar. *a. For.* Pagmatuod, pagasoy.
Atestiguar. *a.* Pagasoy, pagmatuod, pagtug-an.—Pagsacsi.
Atetar. *a.* Pagpasoso.
Atezado, da. *adj.* Maitom; agta.
Atezar. *a.* Pagpaitum.—*r.* Itum.
Atiesar. *a.* Paghogot.
Atildar. *a.* Pagbutang sin tigaman nga tilde sa mga letra.
Atinadamente. *adv. m.* Igo cappay.
Atinar. *a.* Pagigo.—*fig.* Pagtigo, pagtoltol.
Atinconar. *a. Min.* Pagtocud, pagsulay.
Atiplar. *a.* Pagtagning.
Atisbador, ra. *s.* Parahiling.
Atisbadura. *f.* Paghiling; pagcahiling.
Atisbar. *a.* Paghiling. Pagtitatita. Pagsol-ong.
Atisbo. *m.* Paghiling; pagcahiling.
Atizar. *a.* Palagahi, pagsugba.—Pasugui. *fig.* Sorugsorug.—Atizar un puntapié. Pagtindac.—Atizar un puñetazo. Pagsontoc.—Atizar un palo. Pagdabal, pagbalbag.—Pagitong; amac.
Atizar el fuego. Daob, gatong.
Atocinar. *a.* Paglapa san bactin. Pagasin san tosino
Atolondrado, da. *adj.* Lacsihon, culangculang; bungug.
Atolondramiento. *m.* Caculba; culba.
Atolondrar. *a.* Pacaculba.—*r.* Culba, gopong.
Atolladero. *m. vid.* Atascadero.
Atollar. *n.* y *r.* Halobog sin calaguian; habito; labo; tanlud.
Átomo. *m.* Bisan ano nga gutiay caopay.
Atónito, ta. *adj.* Hipausa.
Atontar. *a.* y *r.* Culba, gopong. Baga culangculang.
Atormentadamente. *adv. m.* Masáquit caopay.
Atormentador, ra. *adj.* Macasáquit.—*s.* Parasaquit; parahampac.
Atormentar. *a.* Pacasáquit.—Pagsáquit. *r.* Sáquit.—*fig.* Pacabido, pacasubo, pacayocot.—Paghampac.
Atornillar. *a.* Pagbutang sin tornillo.
Atortolar. *a. fig.* y *fam.* Pagpahadluc, pagpaculba, pagtarhug.—*r.* Hadluc, culba, dalao.
Atortorar. *a. Mar.* Pagparig-on san sacayán sin pisi nga guinlalabag.
Atortojar. *a.* Bagnos, romoc.
Atosigar. *a.* Paghilo, pagtubli, pagtuba. —*fig.* Pagdagmit, pagpaicag.
Atoxicar. *a. vid.* Atosigar.
Atrabancar. *a.* Pagdagmit, pagdali (sin uaray mán panginano cún maopay an cabuhat cun diri bá).
Atrabanco. *m. vid.* Atrabancar.
Atracadero. *m.* Doroongan.
Atracar. *a. Mar.* Pagdoong; pagdooc, pagharani.—*fig.* y *fam.* Pagpabosog.—*r.* Bosog, pool.
Atractivo. *m.* Hangit.
Atracón. *m. fam.* Cabosog, capool.
Atraer. *a.* Cabig.—*fig.* Aramaram, sorug, sorugsorug.—Lumay.—Gaui.—Hangit; boyo.
Atrafagar. *n.* Budlay, butlao.
Atragantarse. *r.* Talab-oc. Habocug. Hibocug. Hibol.
Atraicionar. *a.* Pagbudhi.
Atraidorado, da. *adj.* Mabudhi, mabudhion.
Atraillar. *a.* Pagtangcol.
Atramento. *m.* Itum.
Atramparse. *r.* Hiatub.—Libon.—Soot, sol-ot cún dao tranca sin puerta.
Atrancar. *a.* Pagtranca.

Atrapar. *a. fam.* Pagdacop.—*fam.* Pagcuha.—*fig.* y *fam.* Paglimbong, pagararamaram, pagsorugsorug.
Atrás. *adv. l.* Sa orehe, sa tinhan.—!Atrás¡ *interj.* Isul.
Atrasar. *a.* Pagiba.—*r.* Orehe.
Atraso. *m.* Camaiba.
Atravesado, da. *adj.* Balabag. Libat.
Atravesar. *a.* Pagbalabag. Atravesar un madero en un arroyo. Pagbalabag sin cahuy dida sin sapa.—Pagtahus, paglahus. —Pagbalatas. Pagtaboc.—Pagtára.—*r.* Talab-oc; habocog; hibol.—Olpus. Butauan. —*r.* Suag, gango, handag.
Atravesar por medio de hiervas ó malezas. Hagupahup.
Atravesarse en la garganta hueso, espina, etc. Hibocug; habocug, pacug.
Atreguar. *a.* Langan, langan lagan.
Atresnalar. *a.* Pagpondoc.
Atreverse. *r.* Ahas, pangahas.—Paglaris.
Atrevido, da. *adj.* Mangangahas.—Masuquihon. Malaris.—Langpas; amang, amang-amang.
Atrevimiento. *m.* Pangahas. Camalaris. Cabhal.
Atribución. *f.* Pagcabutang (in diri sayud). Gahum. Catungdanan.
Atribuir. *a.* pagbutang, pagbutangbutang (in diri sayud). Itungud.
Atribulación. *f.* Casáquit; cabido, casubo, camingao, cayogot.
Atribular. *a.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo, pacamingao, pacayogot,—*r.* Sáquit, bido, subo mingao ; yogot.
Atributo. *m.* Caiya sa bisan ano, quinaiya.—Caopayan ó mga cahingpitan ó mga caud-ganan sa Dios.
Atrición. *f.* Pagbasul, paghinulsul.
Atril. *m.* Burutangan sin libro, etc.
Atrilera. *f.* An paño ó panapton nga ibinubutang sa atril.
Atrincherar. *a.* Pagbutang sin mga carigonan sa libut sin bongto ug iba pá nga lugar.—*r.* Pagayop ó salipud sa mga trinchera.
Atrio. *m.* Sauang sa singbahan.—Natad sin balay.
Atrito, ta. *adj.* Nagbabasul ná.
Atrocidad. *f.* Cabangis, pagcabangis. Camabangis, pagcamabangis.—*fam.* Capinan, oraora na.
Atrochar. *n.* Paglacat ó pagagui sin dalan nga simang.
Atrochemoche. Sa pagcatuyao gud.
Atronado, da. *adj.* An madagmit magbuhat sin uaray panginano.—Dapag.
Atronado, da. *adj.* Amang,—amang-amang, bungug.
Atronadura. *f.* Cabutacan sin cahuy.
Atronamiento. *m.* Calipong, pagcalipong.
Atronar. *n.* Pagdalugdug.—*a.* Paglipong; pacalipong.
Atronerar. *a.* Pagloho sin cota.
Atropar. *a.* Pagtiroc sin mga tauo.
Atropellar. *a* Pagtonob sin tauo; sabud. —Pagdoso, pagticuang.—Pagtalapas san sugo.—*r. fig.* Pagdagmit, pagdali caopay, hinanali.—Pagdarahug, pagpacaalo.
Atroz. *adj.* Maisug, mabangis, mapintas.—*fam.* Daco caopay.—Estatura atroz. Hitaas caopay.
Atrozmente. *adv. m.* Sin mapintas; mapintas caopay, etc.
Atruhanado, da. *adj.* Para pulong ug pa rabuhat sin maraut.
Atufarse. *r.* Sina, isug.—Poot —Aringit. —Aroaslum ná (cún dao alacsio).
Atufo. *m.* Casina, pagcasina, pagcaisug.
Atún. *m.* Isda.
Atunera. *f.* Cauil nga daco.
Aturar. *a.* Pagilub.—Pagbuhat sin maopay, pagdoroto sin pagbuhat.
Aturar. *a. fam.* Pagtacob, pagtaclob, pagsorot sin soot.
Aturdido, da. *adj.* Culba, lacsihon, culang-culang, bungug.
Aturdimiento. *m.* Caculba, pagcaculba. —Calipong, pagcalipong.—Calinop, pagcalinop; antong.
Aturdir. *a.* y *r.* Culba.—Lipong.—Linop. —Dalao; antong; alingagngag.
Aturrullar. *a.* Pagtaloptacop.
Atusar. *a.* Pagaríban. Paghinlo.—*r. fig.* Pagogday.—Paghamus, pag-arot.

AU

Audacia. *f.* Camapintas, pagcapintas, pagcamapintas.
Audaz. *adj.* Mapintas.
Audiencia. *f.* Hocmanan, horocmanan, capong tan, capopong-tan.
Auditor. *m.* Hocom.
Auge. *m.* Pagombao, pagpaombao.
Augur. Manaragna nga buaon.
Augusto, ta. *adj.* Talahuron; siringbahon.
Aullar. *n.* Ouang, pag usi.
Aullido. *m.* Pagouang; coróo, pag usi.
Aullo. *m.* Pagouang.
Aumentable. *adj.* Sadang dugangan.
Aumentación. *f.* Pagdugang.
Aumentar. *a. n.* y *r.* Dugang, tubo. —Pasambao.—Rapong.—Sambao. Sapong, dulpa, dagon, dugdug, tarha, agum.

Aumentar el precio de una cosa. Gabao.
Aumentar la comida. Bohboh.
Aumentar la carga, dinero, etc. Dagdag.
Aumentar los pantalones ó sayas por parte de la cintura. Tangquil.
Aumentar agua á lo que se está cociendo. Tibhao.
Aumentar el fuego con la leña. Mato.
Aumentar la enfermedad. Damgo.
Aumentar la enfermedad con la medicina. Sucgang, supang.
Aumentarse llaga, hinchazón, etc. Surab.
Aumento. *m.* Pagdugang; pagtubo.—Gabao; dugdug; tarha.
Aún. *adv. t* y *m.* Pa. *Aun* no ha regresado. Uaray *pá* uli.—Bisan pá. Te daré los cien duros que me has pedido, y *aun* doscientos, si los necesitas. Tatagan co icao san usa cagatos capisos nga inaro mo sa acon, ug *bisan pá* duha cagatos, cún may casoroc-an ca.
Aunar. *a.* y *r.* Tigub, tampo. Oyon, abuyon.
Aunque. *conj. advers.* Bisan, bisan pa.
Aupar. *a. fam.* Pagbulig sin pagsaca ó pagbuhat.
Aura. *f.* Halayahay
Aura. *f.* Tamsi nga madaguit.
Áureo, rea. *adj.* Binulauan. Número; tagpoplo cagsiam catuig.
Aureola. *f.* Podongpodong nga ibinabaobao sa ulo san mga santos.—*Teol.* Balos.
Auriga. *m.* Cochero.
Aurívoro, ra. *adj.* Maquibulauan.
Aurora. *f.* Casirac.—Despuntar, ó romper la aurora. Malamandaman.—Aurora boreal. Andarahao.—Macabubuas.
Ausencia. *f.* Uaray hinhi; cauaray hinhi.
Ausentado, da. *adj.* Uaray hinhi, binulag na.
Ausentarse. *r.* Bulag. Pagpalaguio.
Ausente. *adj.* Uaray hinhi, binulag na.
Auspicio. *m. vid.* Agüero.—Pagbulid, pagtabang.—*pl.* Mga tigaman.
Austeridad. *f.* Camasaplud, pagcamasaplud. —Camapenitenciahun. —Pagpasaquit sa lauas.
Austero, ra. *adj.* Masaplud.—Mapenitenciahon.
Austral. *adj.* Casalatanan.
Austro. *m.* Salatan nga hangin.
Auténtica. *f.* Carig-onan nga sinurat san camatuoran sin usa nga reliquia cún milagro bá.
Auténtico, ca. *adj.* Matuod.
Auto. *m. For.* Pagburut-an, paghocom, pagsentencia, talaan.
Autor, ra. *m.* y *f.* Tagbuhat. Larangan.
Autoridad. *f.* Pagcaponoan.—Gahum.—Ponoan, magparabuot.
Autorización. *f.* Paghatag sin gahum, pagtogot.
Autorizamiento. *m. vid.* Autorización.
Autorizar. *a.* Paghatag sin gahum, pagtogot.—Pagparig-on san escribano sin surat ó carig-onan, cay iya mán pinipirmahan.
Auxiliador, ra. *adj.* Magburulig, mananabang.—*s.* Parabulig.
Auxiliar. *s.* Bulig.
Auxiliar. *a.* Pagbulig pagtabang.—Panabang.
Auxilio. *m.* Bulig, pagbulig, pagtabang, cabulig.

AV

Avacado, da. *adj.* Hayop nga may daco nga tian cundi maluya.
Avadarse. *r.* Cupos.
Avahar. *a.* Hangab.—*n.* Alitbo, alisbo, alisngao; hungao.
Avalar. *impers.* Linog, oyug.
Avalizar. *a. Mar.* Pagbalisa.
Avalo. *m.* Linug.
Avalorar. *a.* Pagsiring san bale; magano, pagbale, pagpabale.
Avaluación. *f.* Cabalihan.
Avaluar. *a.* Pagbale, pagpabale.
Avalúo. *m.* Cabalihan.
Avance. *m.* Pagusuag, pagdagus.—Paotang sin salapi.—Pagdosmog, pagdasmag, pagdamag.
Avante. *adv. l.* y *t.* Dayon, sulong.
Avanzada. *f.* Usa ca panon nga mga soldados nga nagoona san cadam an, agud diri sira calitan san auay.
Avanzar. *a.* Pagdayon, pagusuag.—*Mil.* Pagdosmog, pagdasmag, pagdamag.
Avanzo. *m.* Tuhay, catuhayan, caisipan.
Avaricia. *f.* Camahicao, pagcamahicao. Maquibahandi.
Avariciar. *a.* Hicao.
Avariciosamente. *adv. m.* Sa daco nga camahicao.
Avaricioso, sa. *adj.* Mahicao. Maquibahan di.
Avariento, ta. *adj.* Mahicao, maimot, masaclin, dohong, mahalut.
Avaro, ra. *adj.* Mahicao, maimot, masaclin, madohong, mahalut, macobut, maco pit.
Avasallador, ra. *adj.* Malupigon.

Avasallamiento. *m.* Paglupig, pagcalupig, palupig.
Avasallar. *a.* Paglupig, pagpasacop.—*r.* Pasacop.—Palupig.
Ave. *f.* Tamsi.—De rapiña. Magdaguit.—*pl.* Catamsihan.—Poctoy.—Lamgam.
Avecilla. *f.* Tamsi nga gutiay.
Avecinar. *a.* Pagharani, pagdooc.—Pasacop.—Pagpasacop.
Avecindamiento. *m.* Pasacop sin bongto.—Oroquian.
Avecindar. *a.* Hasacop.—*r.* Pasacop. Pagpasacop.—Pagharani, pagdooc.
Avechucho. *m.* Tamsi nga maraut an cahimo.
Avejentar. *a.* Pacatigurang.—*r.* Tigurang.
Avejigar. *a.* Ú. t. c. *n.* y c. *r.* Labtug.—Libutug.
Avellana. *f.* Bonga san cahuy nga avellano.
Avemaría. *f.* Maghimaya ca María.—Al avemaría. Sa bagon sirom. Pagángel.
Avenado, da. *adj.* Tuyao tuyao, culang culang.
Avenar. *n.* Auas san tubig nga nabibiao.
Avenencia. *f.* Pagsarabut. Caoyonan, ca abuyonan.—Catuhay, catuhayan.
Avenida. *f.* Bahá.—Pequeña. Lanab.—Araguian, dalan.—Lanab; boclos.
Avenido, da. *adj.* Bien avenido. Oyon, naoyon.—Mal avenido. Diri naoyon.
Avenidor, ra. *adj.* Magturuhay.—*s.* Paratuhay.
Avenimiento. *m.* Pagoyon; pagcaoyon.
Avenir. *a.* Pagoyon.—*r.* Oyon, paquigopay sin buot, pagcasabut.—Allá se las avenga. Siya lá in maaram.
Aventador, ra. *s.* Parapalid sin humay, etc.—*m.* Nigo.
Aventajado, da. *adj.* Labao sa iba.
Aventajar. *a.* Labao, orug.—Pagpalabao, pagpaorug; pagpacalabao, pagpacaorug.—Siha.
Aventar. *a.* Pagpalid sin humay, etc. Pagtahop.—Pagpahpah.—Palid.—Pagtayhóp.—Paghasohas.—Cayab; paypay; pâ pà; papha; cayabcayab.
Aventura. *f.* Casugad, caagui.—Cataragman.
Aventurar. *a.* Paghinanali.
Aventurero, ra. *adj.* Manhihimalad.—*s.* Parapanhimalad.—Parapangayao.—Holcabug.—Sohot, balagon.
Avergonzar. *a.* Pagpacaalo—*r.* Alo.—Pagdala.—Siod, auod, surao, angbao.
Avería. *f.* Casugad, caperdihan.—*Mar.* Caaguihan. Cahibangan.
Averiarse. *r.* Pagraut; hibang.
Averiguación. *f.* Pagolitoquit, pagsusi; pagcaolitoquit, pagcasusi.
Averiguamiento. *m.* *vid.* Averiguación.
Averiguar. *a.* Pagolit oquit, pagsusi, pagosisa, pagoquit, suguigui.
Averío. *m.* Catamsihán, hayop sapagtrabajo.
Averno. *m.* Infierno.
Averrugado, da. *adj.* Calongo.
Aversar. *a.* Pagdiri. Pagdomot.
Aversión. *f.* Pagdiri, pagcadiri. Pagdomot, cadomot, pagcadomot. Cadom-tan.
Avestruz. *m.* Tamsi nga duha ca vara an cahitaas, ug duha lá ca tudlo sa iya mga siqui, uaray bolbol sa liug sa dughan ug sa tiyan, nga haglipot an iya mga paco ug diri nacacalupad.
Avetado, da. *adj.* Borocbutic.
Avezar. *a.* Pagbatasan, pabatid.
Aviador, ra. *s.* Paratima.
Avidez. *f.* Talingoha, caipa.
Ávido, da. *adj.* Matingohaon, maipahon.
Aviejar. *a.* Pacatigurang.—*r.* Tigurang.
Avieso, sa. *adj.* Maraut; bariquig; quiguid; barihas.
Avigorar. *a.* Pagpacosog.—*fig.* Pagagda, pagsagda.
Avilantez. *f.* Camalaris, camalabiao.
Avinagrado, da. *adj.* *fig.* y *fam.* Maisug, mapintas.
Avinagrar. *a.* Pagpaaslum, pagpapanos.—*r.* Aslum; panos; lutang.
Avío. *m.* Casangcapan.—Balon.
Avisado, da. *adj.* Buotan, batid.
Avisador, ra. *adj.* Magsusumat.—Parasumat.
Avisar. *a.* Pagsumat, pagpahibaro.—Pahamangno, pagsagdon.
Avisar de daño ó peligro que amenaza. Agoy, alap.
Aviso. *m.* Sumat,—Pahamangno, sagdon.—*fig.* Ugay, bantad.—Andar, ó estar sobre aviso. Pagtagam.
Avispa. *f.* Lapinig; amomoong.
Avispado, da. *adj.* Malacsi.
Avispar. *a.* paglatub sa mga hayop.—*fig.* y *fam.* Pagpucao.—*r.* *fig.* Posoc.
Avispero. *m.* Odlan sin lapinig.—Balay sin lapinig.
Avispón. *m.* Lapinig nga daco.—Alimbubuyog.
Avistar. *a.* Pagtan-ao, pagquirita.—Pagquirita.
Avituallar. *a.* Paghatag ó pagtima sin mga casoc-an sa pagcaon.
Avivadamente. *adv.* *m.* Sin dagmit, sin dali; dagmit caopay, dali caopay.

Avivamiento. *m.* Pagdagmit, pagcadagmit. Cadagmitan.
Avivar. *a.* Pagdagmit, pagpadali. Pagsagda.—Pagsugba; pagpalaga.—*n.* Cosog, pangosog.
Avizorar. *a. fam.* Paggama.
Avocar. *a.* Pagpasalauad.
Avulsión. *f. Cir.* Paggabut; pagcagabut.
Avutarda. *f.* Tamsi.

AX

Axioma. *m.* Casayoran nga dayag.
Axiomático, ca. *adj.* Dayag caopay.

AY

¡**Ay**! *inter.* ¡Agui! ¡aguie! ¡aroy! ¡Ay de mí! ¡Cairo co!—¡Abaa! ¡aray!
Ayear. *n.* Pagaraba, pagaguie.
Ayer. *adv. t.* Cacolop, cahapon.
Ayo, ya. *m.* y *f.* Magtutdo, magtoroon sin bata.
Ayuda. *f.* Pagbulig, cabulig; pagcabulig.—Bulig.—Tabang.—Igcacabulig.
Ayudador, ra. *adj.* Magburulig, mananabang.—*r.* Parabulig.
Ayudante. *p. a.* Magbubulig.
Ayudar. *a.* Pagbulig, pagtabang, pagtambulig.—Con los remos cuando el viento es flojo y anda poco la embarcación á la vela. Paggarabay.—Asud.—Alayon.—Honglos; dagon; api; tampil; aroalayon; horohonglos. Ampoyot, bacuit. *r.* Ambag, aur.
Ayudarse, poniendo uno el trabajo y otro la materia. Agsa.
Ayunador, ra. *adj.* Mapuasahon.—*s.* Parapuasa.
Ayunar. *n.* Pagpuasa, paglehe san pagpuasa san carne.
Ayuno. *m.* Puasa, pagpuasa.
Ayuno, na. *adj.* Puasa pá.—En ayunas, ó en ayuno. *mod. adv.* Uaray pí caon.—*fig.* y *fam.* Uaray sasabut.
Ayunque. *m.* Landasan.
Ayuntamiento. *m.* Pagcatigub, pagcatampo.—Principalía, cadatoán.—Balay ó tribunal.
Ayuntar. *a.* Pagtigub, pagtampo.—Pagsumpay, pagdugang. Pagdogtong.
Ayustar. *a.* Dogtong. Pagsumpay; pagsigo; pagsima; pagsogpon.
Ayuste. *m.* Pagdogtong, dogtong. Sumpay.—Dinogtong.—Sinumpay.—Sigo.

Azada. *f.* Sadol.
Azadada. *f.* Pagdabal ó pagbalbag sin sadol.
Azadón. *m.* Sadol.
Azadonada. *f. vid.* Azadada.
Azadonar. *a.* Pagsadol.
Azadonero. *m.* An nagamit sin sadol sa pagbuhat.
Azafata. *f.* Babaye nga sacop ó surugoon san hadi nga babaye, nga bulig san hadi san pagbiste ug natitimos mán niya an mga panapton san hadi.
Azafate. *m.* Tagácan; tacuyan.
Azafrán. *m.* Dúlao.
Azafranal. *m.* Cadulauan.
Azafranar. *a.* Pagdulao ó pagtina sin dulao.—Pagbutang sin dulao.
Azagaya. *f.* Bangcao nga guti.
Azar. *m.* Hipacdolan.—Casáquit, cacurian.
Azarandar. *a.* Pagtahup.—Pag-oyug-oyug.
Azararse. *r.* Suhi.
Azaroso, sa. *adj.* Masáquit, macuri.
Ázimo. *adj.* Púrao.
Azolar. *a. Carp.* Pagdaldag.
Azor. *m.* Tamsi nga madaguit.
Azor. *m.* Cota.
Azoramiento. *m.* Cacapoy, pagcacapoy.
Azorar. *a.* y *r.* Capoy, nganga.—*fig.* Culba. Budlay, butlao.
Azorarse. *r.* Pagbati sin cabugat sa ulo.
Azotacalles. *com. fig.* y *fam.* Lagátao, lagáyao, sodoy, sodoy sodoy.
Azotado. *m.* Hinampac.
Azotador, ra. *adj.* Maghahampac.—*s.* Parahampac.
Azotaina. *f. fam.* Hampac.
Azotamiento. *m.* Paghampac.
Azotar. *a.* Paghampac, paglatub, paglagpi.
Azotazo. *m.* Hampac.
Azote. *m.* An iglalatub, an iharampac.—Hampac, laptong, latub.—*fig.* Ogay, bantad.
Azotea. *f.* Pantao.
Azotina. *f. fam.* Hampac.
Azúcar. *amb.* Asúcar.
Azucarar. *a.* Paghirog sin asúcar.—Pagbutang sin asúcar.
Azuela. *f.* Daldag; bingcong.
Azufrar. *a.* Pagbutang sin asufre.
Azufre. *m.* Asufre.
Azul. *adj.* Asul; bolhog.
Azumbre. *f.* Taracsan sin alacsio, etc. nga sugad sin gantang an solud.
Azuzar. *a.* Pagpaghot; os, osos, osot, sotsot, tagsot.

B

B. Icaduha nḡa letra san abecedario nḡa quinatsila ug an siyapa san iya mḡa consonante. An caluluasan niya *be*. Segunda letra del abecedario castellano y la primera de sus consonantes. Su nombre es *be*.
Baba. *f.* Lauay.—Burá.
Babada. *f.* Payud.
Babador. *m.* Alupaypáy.
Babaza. *f.* Burá.—Taguc.
Babazorro. *m.* Culang sin catahud.—*adj.* Buquidnon. Tinimaua.
Babear. *n.* Paglauay.—Pabura.
Babel. *amb. fig.* y *fam.* Carimoc, casamoc; pagcarimoc, pagcasamoc. Carimocan, casamocan.
Babeo. *m.* Paglauay.—Pagburá.
Babera. *f.* Babero. *m.* Alupaypáy.
Babieca. *m.* Buang, bungug. Dunḡu-dunḡu.
Babilla. *f.* Payud.
Babor. *m.* Luyo ó an dapit sa uala san sacayán, cún matan-ao quitá tican sa olin nḡadto sa dolong.
Babosa. *f.* Mananap.
Babosear. *a.* Paglauay.
Babaso, sa. *adj.* Lauay.
Babucha. *f.* Sapin nḡa guinagamit san mḡa moros.
Babuino. *m.* Aliuas.
Baca. *f.* Caban nḡa anit. Tahub nḡa anit.
Bacalao. *m.* Isda nḡa sugadsugad sin taroongan.—*fig.* y *fam.* Tauo nḡa magasa.
Bacanal. *adj.* Calipayan cún lacsi nḡa maraut.
Bácara. *f.* Banua nḡa mahamut.
Bacera. *f. fam.* Casaquit sa bàga.
Bacía. *f.* Panhunauan, hunauan.
Bacín. *m.* Orinola, ihian, ó calibanḡan.
Báculo. *m.* Songcud.—*fig.* Ayopan, darangpan.
Bache. *m.* Hanang, lagáy, halbo. Cahalboan.
Badajada. *f.* Pagtoctoc sa linḡanay.
Badajo. *m.* Diladila, botoboto sin linḡanay.
Badana. *f.* Anit sin carnero nḡa inabohan, totob.—Zurrar á uno la badana. *fr. fig.* y *fam.* Pagdabal, pagbalbag.—Maltratarle de palabra. Pagdarahug sa iya sin polong
Badén. *m.* Sapa nḡa mamara.—Hubang.
Baderna. *f. Mar.* Pisi nḡa sinalapid nḡa may usa cún duha bá ca bara an hilab-an.
Badomía. *f.* Sayop.
Bagaje. *m.* Casangcapan sin mḡa casoldadosan.
Bagazo. *m.* Inonasan.
Baguio. *m.* Báguio.
¡**Bah**! *interj.* ¡Bá!, ¡abáa!
Bahía. *f.* Casuguran, pondohan, lauigan.
Bailador, ra. *m.* y *f.* Parasáyao.
Bailar. *n.* Pagsáyao, pagsásyao.—Pagbiricbiric cún dao casing.—Pagsabay ó sarabay.
Bailarín, na. *adj.* Masáyao, magsaráyao. —*s.* Parasáyao.
Baile. *m.* Sáyao, sasyao.
Bailotear. *n.* Pagsáyao-sáyao.
Bailoteo. *m.* Sáyao-sáyao.
Baja. *f.* Obus an bale.—*Mil.* Camatáy ó culang sin tauo. El enemigo tuvo mil *bajas* en el combate. Usa cayocut nḡa mḡa auay an nagcamatáy sa pagauayan.—Dar de baja. *fr. Mil.* An pagpara sa usa ca tauo sa lista tunḡud cay namatáy, nasaquit, pinmalaguio, etc.
Bajada. *f.* Paglusad, paglogsong.—Logsongan.
Bajamar. *f.* Hubas; hunas.
Bajar. *a.* Paglusad, pagsongcad; paglogsong.—Iban; obus. Bajar la calentura. Iban an hiranat. Bajar el frío. Iban an hagcot. Bajar el precio. Obus an bale.—*a.* Bajar la cabeza. Pagyango; pagdoco.—Bajar montes, cuestas, pendiente, al pueblo, etc. Pagdolhog; pagtugbong.—Bajar por río. Pagilauod.—Bajar la marea. Pahubas, paghunas.
Bajel. *m.* Sacayán.
Bajelero. *m.* Tagsacayán; arraes.
Bajeza. *f.* Buhat nḡa maraut.—*fig.* Pagcaobus cún pagcauaray polos san tauo.
Bajo, ja. *adj.* Habobo.—*fig.* Obus, taramayon.—*m.* Halarum.—Habobo; hamabao. —Bajo en el mar: de arena, monbon; de piedra, pasig.—*adv. m.* En voz baja. Huring, huringhuring.
Bajura. *f. Mar.* Hibabauan.
Bala. *f.* Ponglo.
Baladí. *adj.* Tála lá. Taramayon, diri vale.
Baladrón, na. *adj.* Tabian, mayacan.
Baladronear. *n.* Pagtabi.
Balagar. *m.* Pondoc.
Bálago. *m.* Dagami, banua.—Bura nḡa sanoc sin sabon.—Menear, sacudir, ò zurrar á uno el *bálago*. *fr. fig. fam.* Pagdabal, pagbalbag.
Balaguero. *m.* Pondoc nḡa daco sin dagami.
Balance. *m.* Quiling-quiling, quiua-quiua. Pagca quiling; pagpaquiuaquiua. Pagcaquilingquiling.

Balancear. *a.* Pagquiling, pagquilingquiling; pagquiua, pagquiuaquiua; pagtuang, pagtuangtuang.
Balandra. *f.* Sacayán nga may cumbis ug usa lá an toladoc ug layag.
Balandrán. *m.* Panapton ó biste nga halaguig ug hiluag.
Balanza. *f.* Timbangan.—Timbang.
Balar. *a.* Ouang; hirihiri. Inga.
Balaustre. *m.* Calimposo, calimposoan, tinorno.
Balazo. *m.* Pagigo, pacaigo sin ponglo nga guican sin pusil cún luthang bá.
Balbucear. *n.* Ngoyil, ngualngual, ngual, diri pacacayacan sin maopay.
Balbucencia. *f.* Pangoyit, pagngual.
Balbuciente. *p. a.* Mangoyit, mangual.
Balbucir. *n. vid.* Balbucear.
Balcón. *m. id.* Taramboan; latcatlacatan.
Balconaje. *m.* Damo nga mga balcón.
Baldado, da. *p. p.* Quimay, pingcao.
Baldadura. *f.* Caquimay, pagcaquimay; capingcao. Pagcapingcao. Capiangan.
Baldamiento. *m. vid.* Baldadura.
Baldaquín. *m.* Baga pabeyón.
Baldar. *a.* Quimay; pingcao. Piang.
Balde. *m.* Iglilimas; Timba.—De balde. *m. adv.* Hatag lá.
Baldear. *a.* Pagbalunas, Paghugas.
Baldeo. *m. vid.* Baldear.
Baldío. *adj.* Uaray tanum. Suho nga guba.
Baldón. *m.* Pagpacaraut, pagpacaalo.
Baldosa. *f. id.*; Pinagba nga tuna nga gamit sa pagsalúg sa bisan diin.
Balería. *f.* Cadam-an nga mga ponglo.
Balido. *m.* Pagouang, paghirihiri san carnero.
Balija. *f.* Maleta nga anit. Maleta nga guiñagamit san correo sa pagdara san mga surat.
Balijero. *m.* An tauo nga nagdara-dara sa mga surat.
Balín. *m.* Poroponglo.
Balón. *m.* Ponglo nga daco.
Balsa. *f.* Danao.—Tabao; gaquit; balsa.
Balsamina. *f.* Margosu.
Bálsamo. *m. id.* Hamut, mamhut.
Balsear. *a.* Pagtaboc sin balsa sa mga salug.
Balsero. *m.* Bantay, paraolin sa balsa.
Baluarte. *m. id.*, Ilihian, bantayan.—*fig.* Ayopan. Hambay.
Ballena. *f.* Bongansiso.
Ballenato. *m.* Bongansiso nga guti.
Ballesta. *f.* Balatic.
Bambolear. *n.* y *r.* Oyog, oyogoyog. Duyanduyan. Dulay, dulaydulay.
Bamboleo. *m.* Pagoyog, pagoyogoyog. Pagduyanduyan. Pagdulay, pagdulaydulayan.
Bambolla. *f. fam.* Parayao.
Bambollero, ra. *adj.* Maparáyao.
Banana. *f.*—Banano. *m.* Saguing.
Banasta. *f.* Alat. Baris.
Banastero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin alat ó baris.—Parabaliguia sin alat ó baris.
Banca. *f.* Lingcoran nga cahuy nga sugad sin guti nga lamesa.—Baloto, casco.
Banco. *m.* Lincoran.—*Mar.* De arena. Monbon.—De piedra. Bacolud.
Banda. *f.* Lado. Luyo.—De la banda de acá. Dinhi dapit.—De la banda de allá. Didto dapit.—*Mar. fras.* Arriar en banda. Pagbuhii.
Banda. *f.* Panon sin mga tauo.
Bandada. *f.* Panon sin mga tamsi.
Bandeja. *f. id.* Sanggaan.
Bandera. *f. id.* Palaypacay nga dugnit, etc.
Banderola. *f.* Bandera nga guti.
Bandido. *m.* Macauat.
Bando. *m.* Bayabay.—Echar bando. *fr.* Pagbayabay.
Bando. *m.* Panon sin mga tauo.
Bandolero. *m.* Macauat.
Bandujo. *m.* Tongol.
Bandullo. *m. fam.* Tiyan, tinae.
Bandurria. *f.* Toroggon nga sugad sin sesta.
Banqueta. *f.* Lingcoran.
Banquete. *m.* Banco nga guti.—Panagtauo.
Banquetear. *a.* Pagpanagtauo. Pagtambong sa mga panagtauo.
Banquillo. *m.* Banco nga guti.—Lingcoran sin salaan sa hocmanan cún sa atubangan sa hocom.
Bañadero. *m.* Parigosan. Lubugan, lunayan.
Bañar. *a.* Parigos, rigos. (suave la *r.*).
Bañera. *f.* Bantay sa mga parigosan.
Bañero. *m.* Tagada san parigosan.—Bantay sa mga parigosan.
Bañil. *m. Mont.* Lunayan sin mga hayop.
Bañista. *com.* An maparigos.
Baño. *m.* Pagparigos.—Tubig nga igpapaparigos.—Parigosan.
Baqueta. *f. id.* Holhog, ihorolhog.—Ibarasal sin guimbal, etc.
Baquetazo. *m.* Pagdabal ó pagbalbag sin baqueta.
Baraja. *f. id.* Papel nga sogalan.
Barajar. *a.* Pagbaraja.—*fig.* Pagsacot, pagsalacot.
Barandilla. *f.* Hambuyan. Del comulgatorio, lareca.

Barangay. *m.* Sacayan.—An mga sacop sin usa nga guinhaopan.
Barato, ta. *adj. id.* Gutiay an bale.
Báratro. *m.* Infierno.
Baratura. *f.* Obus ó gutiay an bale.
Baraunda. *f.* Samoc, rimoc, ngiras, aringasa. Carimocán, casamocan.
Barba --parte de la cara que está debajo de la boca. *f.* Sulang.—Pelo que nace en esta parte de la cara. Bongot.
Barbas del gallo. Lacay.
Barbacana. *f.* Cota sugad san canan sauang sa singbahan.
Barbada. *f.* Sulang.—Isda.
Barbado, da. *adj.* Bongoton.
Barbar. *n.* Pagtubo san bongot.
Bárbaramente. *adv. m.* Sin mabangis; mabangis caopay.
Barbaridad. *f.* Cabangis, pagcabangis; camabangis, pagcamabangis. *-fig.* Polong cún buhat bá nga maraut.
Barbarie. *f. fig.* Caculang sin maopay nga pamatasan. —*fig.* Cabangis; capintas, camabangis; camapintas.
Barbarizar. *n. fig.* Pagyacan sin maraut.
Bárbaro, ra. *adj.* Sinisiring an mga tauo nga sa siglo V nacadaug san imperio nga romano ug nagcasasarang sira sa Europa. —*fig.* Mabangis, mapintas. Culang sin maopay nga batasan.
Barbechar. *a.* Pagarado ó pagquiua sa oma.
Barbecho. *m.* Tuna cún oma nga uaray pá tanum.—Pagarado ó pagquiua sa oma. —Oma nga guinarado ó quiniua basi pagtanuman.—Firmar como en un barbecho. An pamirma sin uaray anay panginano.
Barbería. *f.* Balay cún oroquian san paraarot.—Cahimtang cún catungdanan san paraarot.—Lugar nga guinaarotan san mga tauo. Pangarotan.
Barbero. *m.* Paraarot.
Barbiblanco, ca. *adj.* Obanon an bongot, busag an bongot.
Barbicacho. *m.* Alupaypay.
Barbicano, na. *adj.* Busag an bongot.
Barbiespeso, sa. *adj.* Bongotan, himongot.
Barbihecho. *adj.* Bag-o pá lá nga inarotan san bongot.
Barbilampiño. *adj.* Tala lá nga may bongot.
Barbilla. *f.* Sulang.
Barbinegro, gra. *adj.* Maiton an bongot.
Barbiponiente. *adj. fam.* An olitauo nga natutuboan ná san bongot. *fig.* y *fam.* Basbas, basbason.
Barbipungente. *adj. fam.* An olitauo nga, natutuboan ná san bongot.
Barbirrubio, bia. *adj.* Bulao an bongot.
Barbirrucio, cia. *adj.* Busag ug itom mán an bongot.
Barbitaheño, ña. *adj.* Bulau an bongot.
Barbo. *m.* Isda nga songohan. Pantat ó pantac.
Barbón. *m.* Bongoton.
Barboquejo. *m* Cayong cong.
Barbotar. *m.* Ngual, ngualngual; ngoyit.
Barbudo, da. *adj.* Bongoton, himongot. Barangason.
Barbulla. *f. fam.* Ngiras, aringasa, cangiras, caringasa.
Barbullar. *n. fam.* Pangiras, pagaringasa.
Barbullón, na. *adj. fam.* Mangiras, maaringasa.
Barca. *f.* Sacayan.
Barcada. *f.* An luran —An tag-sa ca pagviage.
Barcaje. *m.* Hinacay.
Barco. *m.* Sacayan, sarac-yan ó saraquian.
Barcolongo. *m.*—Barcoluengo. *m.* Sacayán nga usa lá an toladoc.
Barcote. *m.* Sacayan nga daco.
Barda. *f.* Langcao.
Bardar. *a.* Paglagcao.
Bardoma. *f.* Sighot, lagay nga mabaho.
Bardomera. *f.* Gaud.
Barganal. *m.* Alad sin cahuy.
Bárgano. *m.* Osoc nga cahuy.
Barloventear. *n. Mar.* Pagayon sa hangin.
Barlovento. *m. Mar.* An luyo nga dida ticang an hangin cún tungnúd sin sacayán, etc.
Barniz. *m* Salan. Lanay. Capulcapul.
Barnizar. *a.* Pagsalan. Paglanay.
Barómetro. *m. id.*; Panigam-nan san tiempo.
Baroto. *m.* Baloto, nga danay mán quinacatigan.
Barquear. *n.* Pagsacaysay sa barca.
Barquero, ra. *m.* y *f.* Paramando sa barca; paraolin, magoolin.
Barqueta. *f.* Sacayán nga guti.
Barquete. *m.* Sacayán nga guti.
Barquichuelo. *m.* Sacayán nga guti.
Barquilla. *f.* Sarosacayán, sacayán nga guti.
Barquillo. *m.* Sarosacayán, sacayán nga guti. Tinapay nga manipis nga minatatamisan ug liniquin.
Barra. *f.* Cabra. De río. Sabang.
Barrabasada. *f.* Sayop nga daco.
Barraca. *f.* Payag. Balcasa.
Barranca. *f. vid.* Barranco.

Barrancal. *m.* Hanang; cahananğan; calag yan; cahalboan. Calusacan.
Barranco. *m.* Hanang.—*fig.* Cacurian, caulanğan.—Cahalboan.
Barrancoso, sa. *adj.* Hanangon, lagayon, halbo.
Barrear. *a.* Pagalad, pagpacarig-on sin mğa osoc.—Pagtalubascug.—*pr. Arq.* Pagpara san sinurat.
Barredor, ra. *adj.* Maninilhig.—*s.* Parasilhig.
Barredura. *f.* Pagsilhig; panilhig.—Sinilhig.
Barrena. *f. id.* Quiricot. Lacob.
Barrenar. *a.* Pagbarrena, pagquiricot.—Pagloho sin barrena.
Barrendero, ra. *m.* y *f.* Parasilhig.
Barrenero. *m.* Parahimo sin mğa barrena.—Parabaliguia sin mğa barrena.
Barreno. *m.* Barrena, quiricot.—Loho sin barrena.
Barreña. *f.* Barreño *m.* Sucaran nğa daco nğa sugad sin dulang.
Barrer. *a.* Pagsilhig.
Barrera. *f.* Alad.—*fig.* Caulangan.
Barrera. *f.* An quinucuhaan san calot nğa ighimo sin coron, etc.
Barretear. *a.* Pagtalubascug.
Barrido. *m.* Panilhig.—An sinilhig.
Barriga. *f.* Tiyan, tian. Buyay.
Barrigón, na. *adj.* Tianan, tiyanan. Buyayon.
Barrigudo, da. *adj.* Tianan, tiyanan. Buyayon.
Barril. *m. id.* Bariles, surudlan sin alacsio, etc.
Barrilejo. *m.* Guti nğa bariles.
Barrio. *m. id.* Hisac-pan, oroqu'an sin mğa tauo, nğa harayo ó haroharayo sin bongto.
Barrizal. *m.* Calag-yan (calaguian); cahananğan, calusacan.
Barro. *m.* Lagay; hanang. Lusac.
Barroso, sa. *adj.* Malagay. Malusac.
Barrote. *m.* Ba'labag nga cahuy, parig-on san bongbong; etc.
Barrueco. *m.* Mutia nğa diri malidong.
Barruntar. *a.* Tahap.
Baruca. *f.* Larang, limbong.
Barullo. *m. fam.* Nğiras, arinğasa; casamocan, carimocan.
Basa. *f. Arq.* Simento, hinmumutangan.
Basalto. *m.* Bato.
Basamento. *m. Arq.* Simento, hinmumutangan.
Basar. Pasarig; pagpasarig.
Basca. *f.* Caraut sa guinhaua cún nagiisusuca.
Bascosidad. *f.* Hugao.
Base. *f.* Simento, hiamumutanğan. Carigonan, sasariganan.
Basílica. *f.* Singbahan nğa daco ug ma. tahúm.
Basilisco. *m.* Mananap, cono, nğa mapintas, nğa nacacamatay sa iba sa pagtanao lá.—Estar hecho un basilisco. *fr. fig.* y *fam.* Maisug, mapintas, masina caopay.
Basquear. *n.* Pagraraut an guinhaua cún nagiisusuca.
Basquiña. *f.* Saya nğa maitum.
Basta. *f.* Halothot.
Bastante. *p. a.* Sadang.—*adv. c.* Casadangan.—Tardará *bastante* en volver. Maiiha *pá* an pagbalic.
Bastantemente. *adv. c.* Tuman gud.
Bastar. *n.* Sadang.
Bastardo, da. *adj.* An diri ná sugad san iya guinicanan. Hijo bastardo. An anac san mğa diri quinasal.
Baste. *m.* Ha'othot.—*fl.* Baga oroolonan.
Bastear. *a.* Paghalothot.
Bastidor. *m. id.*—Oronatan sin cabal, etc. Bataran, salanğan.
Bastimentar. *a.* Paghatag san mğa casoroc-an, paggahin.
Bastimento. *m.* Gahin; balon.
Basto, ta. *adj.* Mahugao. Tauo nğa uaray batasan.
Bastón. *m.* Songcud, tongcud. Badas.
Bastonazo. *m.* Pagdabal ó pagbalbag sin songcud.
Bastoncillo. *m.* Songcud nğa guti.—Galón nğa haligot. Badasbadas.
Bastonear. *a.* Pagdabal ó pagbalbag sin songcud.
Bastonero. *m.* Parahimo sin mğa songcud.—Parabaliguia sin mğa songcud.—Bastonero sa mğa pagsayao.
Basura. *f.* Sighot, hugao.—Tac sin mğa hayop.
Basurero. *m.* Parahacot san sighot.—An lugar nğa binubutanğan san sighot.
Bata. *f.* Panapton ó viste nğa halauig.
Batacazo. *m.* Hugamac.
Batahola. *f. fam.* Ngiras, aringasa.
Batalla. *f.* Auay. Gubat.
Batallador, ra. *adj.* Mangorubat, maquiauayon.—*s.* Paraauay, paragubat.
Batallar. *n.* Pagauay, paggubat, pagpangubat, Pagdamag.—*fig.* Disputar. Pagpolong polong,—*Esgr.* Pagbulang an magcasitauo.
Batallón. *m. id.* Panon.
Batanear. *a. fig.* y *fam.* Pagdabal, pagbalbag.

Batanga. *f.* Catig.
Batata. Tanum nga sugadsugad sin camote.
Batayola. *f. mar.* id.
Batea. *f.* Dulang, panay. Sacayàn nga guti.
Batehuela. *f.* Dulang ó panay nga guti.
Batel. *m.* Bote.
Batelejo. *m.* Bote nga guti.
Batelero, ra. *m.* y *f.* Paraolin ó magoolin san bote.
Batería. *f.* Anib; carig-onan san cadaman nga caluthangan.
Batero, ra. *m. f.* Parahimo sin panapton nga sinisiring bata.
Baticola. *f.* Pangicog sin siya sin cabayo.
Batida. *f.* Pamanua; pamusil.
Batidera. *f.* Ocay, igoocay.
Batidero. *m.* Orointoc ó irointoc.—Bunalan.
Batidor. *m. id.* Explorador. Cumaracap. —Peine. Sudlay.
Batidor. *m.* Ioocay, batidor.
Batidor, ra. *m.* y *f.* Maocay, paraocay.
Batintín. *m.* Agong.
Batir. *a.* Bagsac. Las olas del *mar baten* la muralla. An cota *binabagsacan* san boboongan.—Pagbungcag, pagparic.—Capa capa.—Pagocay.—Pagsudlay nga tipaigbao.—Pagdaog san auay.—Pagcacap.—Pagtacbo sin tubig tican sa hitaas.—*r.* Pagauay, pagsari.
Batir huevos, barro, masa ó cualquier cosa. Casalosac, siuay siuay.
Batir ó revolver la tierra con palo, etc. Cugay.
Batista. *f.* Panapton ó género nga manipis caopay.
Batojar. *a.* Pagdagpas.
Baturrillo. *m.* Sacot, salacot.
Batuta. *f.* Icorompas.—Llevar la batuta. *fr. fig.* y *fam.* Pagmando sin mga tauo.
Baúl. *m.* Cabán.
Bausán, na. *m.* y *f.* Tauo tauo.—*fig.* Culangculang, buang.
Bautismo. *m.* Pagbuniag; pagbobó. Buniag.
Bautista. *m.* Magburuniag.
Bautisterio. *m.* Buniagan.
Bautizante. *p. a.* Mabuniag.
Bautizar. *a.* Pagbuniag.—Pagbobó.
Bautizo. *m. vid.* Bautismo.
Baya. *f.* Bonga sin cahuy.
Bayadera. *f.* Magsaráyao.
Bayo, ya. *adj.* Cayumamison.
Bayón. *m. id.* Biol.
Bayoneta. *f. id.* Togsoc nga gamit sa mga pusil.
Bayonetazo. *m.* Pagdabal ó pagbalbag san bayoneta.
Bayuca. *f. fam.* Tang-uayan.
Bazar. *m.* Tindahan.
Bazo. *m.* Odilas. hagudilas. Hagudila.—
Bazo, za. *adj.* Dorodulao.
Bazofia. *f.* Mga tura sin pagcaon nga sinalacotan.—Buhat nga maraut.
Bazucar. *a.* Pagquino, pagquiloquigo; paglog-o.
Bazuquear. *a. vid.* Bazucar.
Bazuqueo. *m.* Pagquino, pagquiloquigo; paglog-o.

BE

Beata. *f.* Binocot, babaye nga maampoon.
Beatería. *f.* Buhat nga buaon.
Beaterio. *m.* Balay cún oroquian sa mga binocot.
Beatificación. *f.* Pagpacasantos.
Beatificar. *a.* Pagpacasantos. Pagasoy ó pagmatuod sa santos nga Papa san pagcasantos sin usa ca tauo nga inalagad caopay sa Dios dinhi sa tuna, ng niyan naghihimaya ná sa langit
Beatífico, ca. *adj.* Macacasantos, macacabaráan.
Beatísimo, ma. *adj.* Baráan, palararan caopay.—Beatísimo padre. Talahuron caopay nga amay.
Beatitud. *f.* Cabaràan ó capalaran nga dayon.—Catalahuran sa santos nga Papa.
Beato, ta. *adj.* Baráan sa langit, palaran sa langit.—Matinumanon, masogot sa Dios, maampoon.
Beatón, na. *adj.* Tauo nga salincapao, buaun.
Bebedero, ra. *adj.* Maopay iin-mon, inumon.—Inuman.
Bebedizo, za. *adj.* Irin-mon.
Bebedor, ra. *s.* Parainum.
Beber. *a.* Pag inum.—Para catar ó probar Pagdim-dim.
Bebible. *adj. fam.* Sadang in-mon.
Bebida. *f.* Inumon.
Bebido, da. *adj.* Huboghubog.
Beborrotear. *n. fam.* Pag-inum-inum sin talagudti.
Beca. *f. id.* Isaraclay nga dugnit nga gamit sa mga colegiales, etc.
Becerra. *f.* Nate nga babaye sin vaca nga tala lá may usa ca tuig.
Becerro. *m.* Nate nga lalaqui sin vaca nga tala lá may usa ca tuig.—Anit sin nate nga vaca nga inabohan
Befa. *f.* Pagtamay, pagyobit, pagtiao, tiao. Pagdorogas.
Befar. *a.* Pagtamay, pagyobit, pagtiao.

Befar. *a.* Baga pagtilamticam san cabayo san iya baba.
Befo, fa. *adj.* Modotan, mod-ilan.
Bejín. *m.* Poscanon.
Bejucal. *m.* An tinutud-can san úay.
Bejuco. *m.* Uay.—Parásan.—Calapi.—Talorora.—*fino.* Nito.—Buan.
Beldad. *f.* Catahum, caaniag; camatahúm, pagcamatahúm, camaaniag, pagcamaaniag.—Matahúm caopay.
Belén. *m. fig.* Balaybalay, buquidbuquid nga guinbubuhat sa pagdayao san santos nga Pagcatauo san aton Guinoo Jesucristo.—*fig.* y *fam.* Carimocan, casamocan, cangiras.
Beleño. *m.* Tanum nga may duha ca dangao an gitàas.
Belesa. *f.* Tanum nga may tolo ca dangao an hitáas.
Belfo, fa. *adj.* Modotan.
Bélico, ca. *adj.* Maquiauayon. An tungud sa paquigauay.
Belicosidad. *f.* Camaquiauay, camaquiauayon.
Belicoso, sa. *adj.* Maquiauay, maquiauayon, mangorubat.
Beligerante. *adj.* Nagaauay, nagpapaquiauay.
Belígero, ra. *adj.* Maquiauay, mangorubat.
Bellaco, ca. *adj.* Tampalasan, maquilas, maraut, toso.
Bellacuelo, la. *adj.* Tosotoso
Bellamente. *adv. m.* Sin maopay.
Bellaquear. *n.* Pagtampalas, pagtoso.
Bellaquería. *f.* Catosohan. Dahas.
Belleza. *f.* Camaopay; camatahum, camaaniag. Caopay, catahum, caaniag, cabayan, cabaysay, camabaysay; catahuman. Caopayan.
Bello, lla. *adj.* Matahum, maaniag, mabaysay.
Bellota. *f.* Bonga san cahuy nga encina, san roble ug iba pá.
Bellota silvestre. Olayan.
Bellote. *m.* Raysang nga daco.
Bendecir. *a.* Pagbendisión, panarangin.—Pagdayeg, pagdayao, pagorug, pagsanorug, pag-opa.
Bendición. *f. id.* Bendisiòn.
Bendito, ta. *p. p.* Bininditahan.—*adj.* Baraan ó Santos sa langit.—Baraan, palaran, bulahan.
Benedícite. *m.* Pagsarit an religioso sa iya ponoan.
Beneficiar. *a.* Pagcalooy.—Pagquiua sin tuna.—Pagpanggui sin abacá.
Beneficio. *m.* Calooy.—Capulsanan; panolos.—Ancuha.—*For.* Derechos ó limos.—Pagdalos, pagpayatac, pagquiua sa tuna.—Pagpanggui san abacá.—Tungud; catungdanan.
Beneficioso, sa. *adj.* Himorolsan.
Benéfico, ca. *adj.* Macacaopay, macacatabang.
Benemérito, ta. *adj.* Tacus pagbalsan.
Beneplácito. *m.* Togot.
Benevolencia. *f.* Camaopay sin buot (sa mga igcasitauo).
Benévolo, la. *adj.* Maopay sin boot, malolooyón.
Benignamente. *adv. m.* Sa daco nga paghipuangud.
Benignidad. *f.* Camahipuanguron, camalolooyon, camahino-clugon.—Calooy.
Benigno, na. *adj.* Malolooyon, mapuanguron, maalayhan.—Malinao.
Benjamín. *m. fig.* An guimamamanghuri, manghud.
Beodez. *f.* Cahubog, pagcahubog.
Beodo, da. *adj.* Hubog.
Berbiquí. *m. id.* Hirihud sa pagloho sin cahuy, etc.
Berenjena. *f.* Tarong.
Berenjenal. *m.* Tanaman sin mga tarong.
Bergante. *m.* Tampalasan, uaray alo.
Bergantín. Sacayan nga duduha an toladoc.
Berlina. *f. id.* Carruaje.
Berlinga. *f.* Catayan. Cotay.
Bermejear. *n.* Bulao, bulàgao.
Bermejo, ja. *adj.* Bulao, bulágao.
Bermejuelo, la. *adj.* Borobulao.
Bermejura. *f.* Cabulao, pagcabulao.
Bermellón. *m.* Pula nga color.
Berraco. *m.* Butacal.
Berrear. *n.* Pag-inga.
Berrenchín. *m.* Baho sa lauas san bugsoc in maisug.—*fig.* y *fam.* Casina, caisug.
Berrera. *f.* Banua nga may duduha ca dangao an hitaas.
Berrido. *m.* Pag-inga, inga.
Berrín. *m.* Pos-canon, madali masina.
Berrinche. *m. fam.* Casina, caisug, pagcasina, pagcaisug.
Berro. *m.* Banua nga utanon.
Berrocal. *m.* Caigangan, cabagtoan, pangpang.
Berrueco. *m.* Pangpang, igang.—Mutia nga diri malidong.—Bolug.
Berza. *.* Coles, utanon.
Besalamano. *m.* Surat nga guti nga uaray firma, cundi may calactura nga sugad sini B. L. M., ug an cahologan—pagharoc san camut.
Besamanos. *m.* Pagharoc san camut san hadi. Paghatag sin catalahuran.

Besar. *a.* Pagharoc.
Beso. *m.* Haroc, pagharoc.
Bestezuela. *f.* Mananap nga guti, mananapay.
Bestia. *f.* Mananap. Hayop.
Bestiaje. *m.* Cahayopan.
Bestial. *adj.* Minananap.
Bestialidad. *f.* Pagcamananap.—Sala nga maraut, cay pacasala sin mananap.
Besucar. *a.* *fam.* Pagharoc sin agsub, paghinaroc.
Besugo. *m.* Isda. Dapac.
Besuquear. *a.* *fam.* *vid.* Besucar.
Besuqueo. *m.* *vid.* Besucar.
Betel. *m.* Buyo. Mamon, tilad.—Ticom. Guiboyoi. Caningagon. Cagang. Cagascas. Saguiauan. Culang sa baybayon. Cagopcop. Labilad.
Bético, ca. *adj.* Taga Andalucía.
Betún. *m.* Salong.—Buli.—Salan.
Bezo. *m.* Modotan, mod-ilan.
Bezoar. *m.* Bato sin bactin.
Bezote. *m.* Bitaybitay nga nagamit sadto sa mga indio sa im-im sa obus.
Bezudo, da. *adj.* Modotan.—Pihing.—Mod-ilan.

BI

Biblia. *f.* An Santos nga Surat.
Bíblico, ca. *adj.* An tungud ó canan Santos nga surat.
Biblioteca. *f.* Piotan sin mga libro.
Bibliotecario. *m.* Paramangno san biblioteca.
Bicerra. *f.* Canding nga ihalas.
Bicolor. *adj.* Duduha an color.
Bicorne. *adj.* Duduha an sungay.
Bicuento. *m.* Usa ca ribo sin mga ribo.
Bicho. *m.* Mananap, mananapay. Mal bicho. *fras.* *fam.* Tauo nga maraut ug matopotopo.
Bien. *m.* Caopayan. Bien Sumo, solamente lo es Dios. An caopayan nga uaray tubtub, an Dios la.—El bien del pueblo. An caopayan san bungto.—*adv.* *m.* Maopay. Sin maopay. Caopay. Juan cumple siempre *bien*. *Maopay* guihapon an pagtuman ni Juan. *Bien* hemos comido hoy. Nangaon cami niyan *sin maopay*. *Bien* tarde. Colop *caopay*. *Bien* desdichadamente. Maraut *caopay*. *Bien* rico. Bahandianon *caopay*.—*pl.* Manggad, bahandi.—Bien que. *m.* *conjunt.* Bisan.—Hacer bien. Pagtabang; paglimos.—Si bien. *m.* *conjunt.* Bisan, bisan pá.
Bienal. *adj.* Duha ca tuig an dugay ó camaiha; canan duha ca tuig.
Bien andante. *adj.* Palaran, bulahan.
Bienandanza. *f.* Palad, capalaran.
Bienaventurado, da. *adj.* Baraan; bulahan, palaran,—*iron.* Tangcud.
Bienaventuranza. *f.* Cabaráan, pagcabaráan sa langit.—Capalaran, cabulahánan; pagcapaláran, pagcabuláhan.
Bienaventurar. *a.* Papaghimaya.
Bienestar. *m.* Pagcabutang nga maopay ó maopay nga pagcabutang.
Bienfortunado, da. *adj.* Palaran.
Bienhablado, da. *adj.* Maopay mayacan, matotonon mayacan.
Bienhadado. *adj.* Palaran.
Bienhechor, ra. *adj.* y *s.* Mananabang.
Bienio. *m.* Tiempo nga canan duha ca tuig.
Bienmandado, da. *adj.* Masogot.
Bienquerencia. *f.* Maopay nga cabuot, caauil.
Bienquerer. *m.* Maopay nga cabuot, caauil.
Bienquerer. *a.* Pagauil, paghigugma.
Bienquistar. *a.* Pagaramaram ó pagpaopay sin buot.
Bienquisto, ta. *p.* *p.* Tinatahud.—*adj.* Matahuron, bantugan (cay buotan).
Bienvenida. *f.* Pagabut ó pagdatong sin uaray ano mán nga novedad.—Paghatag sin maopay nga pagabut.
Bienvivir. *n.* Pagpacabuhi sin maopay.—Pagbatasan sin maopay.
Bifloral ó bifloro. *adj.* *Bot.* An cahui nga nagbubucad sin duha ca bucad.
Biforme. *adj.* *poet.* An may duha ca bahion
Bifurcación. *f.* Pagsimang cún dao dalan. Pagsanga cún dao cahuy.
Bifurcarse. *r.* Simang. Sanga
Bigamia *f.* Pagcasal sin balo, icaduha nga pagcasal sa bisan sin-o nga tauo.—Cahimtang sin lalaqui nga quinasal sin duha nga babaye; cún an babaye nga quinasal sin duha nga lalaquí; cundi ini diri natogot sa Dios ug sa Santa Iglesia.
Bígamo, ma. *adj.* Quinasal sin macaduha.—An quinasal sin balo.—An nagpapacasal san buhi pá an iya ona nga asaua.
Bigardear. *n.* *fam.* Pagsodoy; pagsodoy sodoy, paglagátao, paglagayao.
Bigardo, da. *adj.* *fig.* Sodoy, sodoy sodoy, lagátao, lagáyao, lalagan.
Bigornia. *m.* Bongot.
Bigotudo, da. *adj.* Bongoton; bongoton, himongot.
Bilingüe. *adj.* An maraam sin duha nga pamolong.—Sinurat sa duha nga pamolong.
Bilioso, sa. *adj.* Lacoon.
Bilis. *f.* Laco.
Bilítero, ra. *adj.* Duduha an letra.

Biltrotear. *n. fam.* Pagsodoy sodoy.
Biltrotera. *adj.* Sodoy sodoy, lacauan.
Billar. *m. id.* Paintoc, juego nga catsilan-on.
Billete. *m. id.* Papel nga may número sa lotería ó rifa.
Billón. *m.* Usa ca ribo nga caribohan, usa caribo sin mga ribo, nga an caisipan duha ca ribo.
Bimano, na. *adj.* Nga may duha nga camut.
Bimestral. *adj.* Duha ca bulan an dugay.
Bimestre. *adj.* Duha ca bulan an dugay. —*m.* Tiempo nga cun an duha ca bulan.— Sohol nga ihinahatag cún matapus an duha ca bulan, sa tagduha ca bulan.
Bina. *f.* Icaduha nga pagarado sa tuna.
Binador. *m.* An magarado sin icaduha.
Binar. *a.* Pagarado sin icaduha sa tuna.
Binazón. *f. vid.* Bina.
Binza. *f.* Motospotos sin bunay, etc.
Biografía. *f.* Casayoran sin quinabuhi sin tauo.
Biógrafo, fa. *m.* y *f.* Parasurat hionong sin quinabuhi sin tauo.
Biombo. *m.* Salipuran; sinasalipdan.
Bipartido, da. *adj.* Binuca; guinduha ca banhin, guintunga.
Bípede. *adj.*—Bípedo, da. *adj.* Duduha an siqui ó teel.
Birucú. *m.* Bagcos, tacgong.
Birlar. *a. fig.* y *fam.* Pagpatay ó pagdabal sin tigda sa igcasitauo, etc. *fig.* y *fam.* Pagticas, pacadara tungud sin limbong.
Birlocho. *m.* Carruaje.
Birrete. *m.* Socong nga pula nga canan santos nga Papa ihinahatag sa mga cardenal san pagtogot sa ira san ira catungdanan.
Birretina. *f.* Socong socong.—Socong ó tag-olo.
Bisabuelo, la. *m.* y *f.* Icaduha nga apoy, an amay cún iroy bá san soho ta nga caapoyan.
Bisagra. *f. id.*
Bisayo, ya. *adj.* Bisaya, taga cabisay-an. An tungud sa mga cabisayan.—*m.* Binisaya nga pamolong.
Bisbisar. *a. fam.* Ngoyit.
Bisección. *f.* Pagtunga.
Bisexual. *vid.* Hermafrodita.
Bisiesto. *adj.* An tuig nga may caruhaan cag siam ca adlao an bulan sa Febrero.
Bisílabo, ba. *adj.* Duduha an sílaba.
Bisnieto, ta. *m.* y *f.* Anac sin apo.
Bisojo, ja. *adj.* Libat, balabag an mata.
Bisoño, ña. *adj.* Basbason.
Bisutería. *f.* Tendahan san mga mutia.
Bitácora. *f. Mar.* An binubutangan san agujon dida san sacayán.
Bizarrear. *n.* Pagpacalalaqui; padayao.
Bizarría. *f.* Camadayan. Camaisug, pagcalalaqui.
Bizarro, rra. *adj.* Maisug. Madayan.
Bizco, ca. *adj.* Libat, balabag an mata.
Bizma. *f.* Haclop.
Bizmar. *a.* Paghaclop.
Biznieto, ta. *m.* y *f.* Icaduha nga apo, ó anac sin apo.

BLA

Blanco, ca. *adj.* Basag.—*s.* Cabusag.—*s.* Pangirigo-an.—*adj.* Gallo ó gallina blanco. Oguis.
Blancor. *m.*—Blancura. *f.* Cabusag, pagcabusag; camabusag, pagcamabusag.
Blandamente. *adv. m.* Sin mahinay, mahinay caopay.
Blandear. *n.* y *r.* Toros.—*a.* Pagaramaram basi malain sin boot cún tuyo bá.—Blandear con uno. *fr.* Pagsangcay, pagalagad, pagoyon sa iya.
Blandear. *a.* Pagualauala.—*r.* Quiuaquiua.
Blandir. *a.* Pagualauala.
Blando, da. *adj.* Mahomoc, malomo.
Blando, coma la fruta ya madura. Iamig.
Blandujo, ja. *adj. fam.* Horohomoc.
Blandura. *f.* Cahomoc, pagcahomoc, calomo, pagcalomo; camahomoc, pagcamahomoc, camalomo, pagcalomo. Cahomocan.
Blanqueación. *f.* Pagpabusag; pagbubusag.
Blanqueado, da. *adj.* Mamumusag.
Blanqueadura. *f.* Pagpabusag; pagbubusag.
Blanqueamiento. *m. vid.* Blanqueo.
Blanquear. *a.* Pagbusag; pagpabusag.—*n.* Busag, (nabubusag).—Him-sag, himusag.
Blanquecedor. *m.* An nagpapaingat san bulauan, salapi, etc.
Blanquecer. *a.* Pagpaingat san bulauan, salapi, etc.—Pagbusag; pagpabusag.
Blanquecimiento. *m. vid.* Blanqueación.
Blanquecino, na. *adj.* Himusag, busagbusag. Duason.
Blanqueo. *m.* Pagpabusag; pagbubusag, pagbusag.
Blanquinoso, sa. *adj.* Himusag, busagbusag. Duason.
Blanquizal. *m.* Calot.
Blanquizco, ca. *adj.* Himusag, busagbusag. Duason.
Blasfemador, ra. *s.* Parabuyayao.
Blasfemar. *n.* Pagbuyáyao. Malimali, taraboc.
Blasfemia. *f.* Buyáyao. Pamuyáyao.

Blasfemo,ma. *adj.* Mabuyáyao.—*s.* Parabuyáyao.
Blasón. *m.* Bansag.
Blasonador, ra. *adj.* Magpaparáyao.
Blasonar. *n.* *fig.* Pagparáyao.
Blefaritis. *f.* *Med.* Hubag san alobaob sa mata.
Blonda. *f.* Encaje nga seda.
Blondo, a. *adj.* Tauo nga may bohoc nga bulao.
Bloquear. *a.* Paggubat ó paglibot san mga carigonan ó mga inooquian san mga caauay, cundi haroharayo pá nga diri abutan in pag . . . . luthangon sira san mao nga mga caauay.
Bloqueo. *m.* *vid.* Bloquear.

BO

Boa. *f.* Saua.
Boato. *m.* Padayao.
Bobada. *f.* Dorogas.
Bobalías. *com.* *fam.* Buog, culangculang.
Bobalicón. *adj.* *fam.* Buog, culangculang.
Bobarrón, na. *adj.* *fam.* Buog, culangculang.
Bobatel. *m.* *fam.* Buog, culangculang.
Bobático, ca. *adj.* *fam.* Dorogas nga pagpolong cún pagbuhat bá.
Bobear. *n.* Pagdorogas.—*fig.* Pagcauang lá sin pagbuhat. Dongo.
Bobería. *f.* Dorogas. Cauang nga pagbuhat. Cadongo.
Bóbilis, bóbilis. (**De**) *mod. adv.* An quinucuha sin uaray ano man nga trabajo.
Bobo, ba. Buog, culangculang, bongug, buag, dongo.
Boca. *f.* Babá, hiua.—Boca torcida. Hiui.—Pequeña. Quipot.—Boca de cañón, tinaja, etc. Ganggang.—Boca de río. Sabang.—Boca de cangrejo. Cagat.—Boca de fuego. Pusil, luthang.—Boca del estómago. Sorocsoroc.—Oscuro como boca de lobo. Masirom caopay.—Boca abajo. *m. adv.* Colop, yáob.—Boca arriba. *m. adv.* Huy-ang.
Bocacalle. *f.* Guincacasuangan sin dalan.
Bocadear. *a.* Pagpinitpinit.
Bocado. *m.* Tol-on.—Tomar un bocado. Pagcaon sin guti.—Bocado—mordedura. Quinagat, tinocob.—Bocado,—pedazo. Pinit.—Hongit.
Bocamanga. *f.* Hapin sin puños.
Bocanada. *f.* Usa ca tol-on sin irin-mon.—Usa lá ca pagsuca ó pagsugpa. Bocanada de viento. Tarapoc.—De agua. Gugum.
Bocera. *f.* Moh moh.
Boceto. *m.* Lagda cún dao sa pagpintar.
Bocezar. *n.* Quiuaquiua san bábá.
Bocina. *f.* Toronggon.—Bodyong.
Bocinar. *n.* Pagbodyong.
Bocinero. *m.* Parabodyong.
Bocón, na. *adj.* *fam.* Daco an bábá.—*fig.* y *fam.* Mayacan sin oraora.
Bocoy. *m.* Daco nga bariles.
Bocudo, da. *adj.* Daco an bábá, daco an hiua.
Bocha. *f.* Bula nga cahuy.—*pl.* Uyasan.
Bochar. *a.* Paguyas sin bula nga cahuy.
Bochorno. *m.* Alindanga.—*fig.* Capaso sa ulo.—Capaso ó capula san bayhon tungud sin caauod.
Bochornoso, sa. *adj.* Maalindanga.—Macacalipong. Macacaauod.
Boda. *f.* Pagcasal. Panagtauo sin quinasal.
Bode. *m.* Canding nga lalaqui.
Bodega. *f.* An binubutangan san alacsio.—Sirong, ingud.
Bodegón. *m.* Sirong nga daco.—Tendahan sin mga cacaanon.—Tianggui, tiangguian.
Bodegonear. *n.* Pagsodoysodoy.
Bodeguero, ra. *m.* y *f.* Tagada san bodegón. Maraut nga cocinero,
Bodeguero, ra. *m.* y *f.* Bantay san bodegón.
Bodigo. *m.* Tinapay nga guti.
Bodoque. *m.* *art.* y *of.* Bula nga puthao.—*met.* y *fam.* Ora ora in ca lorong lorong. Hacer bodoques. *fr.* Guinlubong na.
Bofe. *m* Bagá.
Bofena. *f.* Bagá.
Bofetada. *f.* Tampalo.—Dar bofetada. Pagtampalo.
Bofetón. *m.* Tampalo.
Boga. *f.* Isda.
Boga *f.* Pagbugsay. Paggayon. Paggaod. Boga arrancada. *Mar.* Rangpas.
Bogada. *f.* An lacat san sacayán sa usa la ca pagrangpas, paggayong, etc.
Bogador, ra. *m.* y *f.* Parabugsay, magburugsay; paragayong; paragaod.
Bogar. *n.* *Mar.* Pagbugsay; paggayong; paggaod.—Pagrangpas. Pagbungcaris.
Bogavante. *m.* Avantero.
Boina. *f.* Baga socong, tagulo.
Bojar. *a.* Paguatang, pagsocol.—*n.* Uatang, socol.—Licos.
Bojear. *a.* *Mar.* Pagsocol.—*n.* Socol.—Licos.
Bojeo *m.* *Mar.* Socol.—Licos.
Bojiganga. *f.* Mga comediante sadto anay sa mga bongto nga guti.—Viste nga macatataua.
Bojo. *m.* *Mar.* Socol.—Licos.
Bola. *f.* Maripoyoc.—*fig.* y *fam.* Mentira. Bua.

Bolazo. *m.* Pagbotac sin maripoyoc.
Bolear. *n.* Batac.
Boleo. *m.* Pagbatac, batac.—Dabal.
Bolero, ra. *adj.* Tinmois, pinmalaguio, tois.—Buaon.
Bolero, ra. *m.* y *f.* Parasáyao, magsaráyao.
Boleta. *f.* Surat nga gutiay, carig-onan.—Guti nga papel nga potos sin tabaco, cigarrillo.
Boletar. *a.* Pagtabastabas sin papel nga potos sin cigarrillohon.
Boletín. *m.* Guti nga papael. Carig-onan.—Periódico.
Boliche. *m.* Guti nga maripoyoc.—Uyasan.—Horno sa pagtunao sin timga.
Boliche. *m.* Raya.
Bólido. *m.* *Meteor.* Tisoc.
Bolina. *f.* Pisi nga may higot nga timga,—etc. sa catapusan sa pagsocol san cahilarum san dagat.—Navegar de bolina. Pagayon sa hangin, ayon an hangin.
Bolineador, ra. *adj.* *Mar.* Sinisiring an sacayán nga matulin cun ayon an hangin.
Bolinero, ra. *adj.* *Mar.* *vid.* Bolineador.
Bolo. *m.* Cahuy nga malison ug halipot nga yapad an baga pono.—Uyasan, uyágan.
Bolsa. *f.* Hupao.—Sapot. Caray. Testículos.
Bolsear. *n.* Conot (in naconot an biste.)
Bolsillo. *m.* Hupao.
Bolso. *m.* Hupao.
Bollar. *a.* Pagmarca san mga género ó panapton basi sabuton cún diin guican nga fábrica.
Bollar. *a.* Pagtomboc.
Bollero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga bollo nga tinapay.—Parabaliguia sin mga bollo nga tinapay.
Bollo. *m.* Tinapay nga guti nga sinasactan sin bunay, matam-is, etc.—Tomboc.—*fig.* Hubag sa ulo tungud sin hipacdol, etc.
Bomba. *f.* *id.*, pabotohun.
Bombardear. *a.* Pagluthang ó pagbuhi san mga luthang.
Bombardeo. *m.* Pagluthang.
Bombazo. *m.* An pagboto san bomba.
Bombear. *a.* Pagbuhi sa mga bomba.
Bombero. *m.* An paramanejo san bomba sa paglimas, sa pagparong sin mga casonog, etc.
Bombo, ba. *adj.* Lipong.—*m.* Guimbal nga daco.
Bombón. *m.* Lahug, salud.
Banachón, na. *adj.* *fam.* Maopay sin boot; tangcud.
Bonancible. *adj.* Linao, malinao; hurao, mahurao.—Ludang.
Bonanza. *f.* Calinao, pagcalinao; camalinao, pagcamalinao.—Ir en bonanza. Maopay nga pagsacay, ayon an hangin.
Bonazo, za. *adj.* Maopay nga tauo, mamingao, murayao.
Bondad. *f.* Caopay, pagcaopay; camaopay, pagcamaopay. Caopayan.
Bondadoso, sa. *adj.* Maopay nga tauo, malolooyon.
Bondoso, sa. *adj.* *vid.* Bondadoso.
Bonetada. *f.* *fam.* Pagtocas san socong cún calo bá.
Bonetazo. *m.* Pagdabal sin socong.
Bonete. *m.* Socong, tagulo; ini nga socong may upat nga cataisan sa ibabao dapit.
Bonificar. *a.* Pagpacaopay.—Pagsurat sa libro nga caisipan sin ano lá nga tungud sin usa ca tauo.
Bonísimo, ma. *adj.* Maopay caopay, guimamaopaye.
Bonito. *m.* Isda.
Bonito, ta. *adj.* Maopay, matahúm.
Bono. *m.* *Com.* Carig-onan.
Boñiga. *f.* Tae sin hayop ó mananap.
Boqueada. *f.* Pagtinga. Dar la última boqueada. Nagtitinga ná, haragumatay, nághaghihimatay ná.
Boquear. *n.* Pagnganga, pagtingab.—Pagtinga, paghingotas.—*a.* Pagpolong, pagyacan.
Boquera. *f.* Araguian san tubig.—*Veter.* Casamdan sa baba san mga hayop.
Boquerón. *m.* Bangag ó loho nga daco sa mga cota.
Boquete. *m.* Araguian nga haligot.
Boquiabierto, ta. *adj.* Nanganga.—Nagpapausa.
Boquiancho, cha. *adj.* Haluag an bábá.
Boquiangosto, ta. *adj.* Haligot an bábá, pogot.
Boquiblando, da. *adj.* Mahomoc an bábá.
Boquiduro, ra. *adj.* Matig-a an bábá.
Boquifresco, ca. *adj.* Mahomog an bábá.
Boquifruncido, da. *adj.* Haligot an bábá.
Boquihendido, da. *adj.* Lupog an bábá.
Boquihundido, da. *adj.* Daco an bába.
Boquilla. *f.* Ganggang san sarual.—Araguian sin tubig.
Boquinegro, gra. *adj.* Itom an bábá.
Boquirrasgado, da. *adj.* Haluag an babá.
Boquirroto, ta. *adj* Masayon mayacan, himolong, tabian.
Boquirrubio, bia. *adj.* *fig.* Mayacan bisan lá ano nga iya hinbabaroan.
Boquiseco, ca. *adj.* Mamara an bábá.
Boquisumido, da. *adj.* Daco an bábá.
Boquitorcido, da. *adj.* Hiui an bábá.
Boquituerto, ta. *adj.* Hiui an bábá.

Borbollar. *n.* Alimbucad; atimbucad.
Borbollón. *m.* Pagalimbucad, pagatimbucad, iquinaatimbucad an bura.
Borbollonear. *n. vid.* Borbollar.
Borborigmo. *m.* Agoro, agoroc.
Borbotar. *n.* Alimbucad, caladcad.
Borbotón. *m. vid.* Borbollón.
Borceguí. *m.* Sapin nga lahus sa boco-boco.
Borda. *f.* An dapit sa ibabao sa caguiliran sin sacayán.
Bordada. *f. Mar.* An lacat san sacayán san pagbiric ó pagbira.—Dar bordadas. *fr. Mar.* Pagbiric, pagbira.
Bordado. *m.* Pagborda. Binorda.
Bordador, ra. *m.* y *f.* Paraborda.
Bordadura. *f.* Pagborda. Binorda.
Bordar. *a.* Pagborda, pagpahot pahot san dagum sa cubal, etc.
Borde. *m.* Liguid.—Ngabil sin tadiao, etc.
Bordear. *n. Mar.* Pagbiric, pagbira.
Bordo. *m.* Quilid san sacayán nga dapit sa goa.—An lacat san sacayán san pagbiric, pagbiric, pagbira.—A bordo. *m. adv.* Didto gud sa sacayán.—Al bordo. *m. adv.* Sa luyo sa sacayan. Dar bordos. *fr. Mar.* Pagbiric, pagbira.—De alto bordo. *expr.* Sacayán nga daco.—Rendir el bordo en, ó sobre alguna parte. Pagdatong, pagabut.
Bóreas. *m.* Amihan nga hangin.
Borla. *f.* Culili.—Parongpong.
Bornear. *n.* Tuang, taquilid.—*r.* Colob cún dao cahuy.—Paglabra guilibut san mga harigue ó pinacaharigue.
Borneo. *m.* Pagbiric.—Pagquiua quiua sa mga pagsayao.
Borni. *m.* Tamsi nga madagmit.
Borona. *f.* Daua.—Mais.
Borra. *f.* Nate nga babaye sin carnero nga usa pá lá ca tuig.—Barahibo sin canding.—Larug sin lana, etc.
Borrachear. *n.* Paghubog sin agsub.
Borrachera. *f.* Cahubog, pagcahubog. Quinahub-gan.
Borrachería. *f. vid.* Borrachera.
Borrachez. *f. vid.* Borrachera.
Borracho, cha. *adj.* Hubog. Hub-ganon. —*s.* Parahubog.
Borrachuelo, la. *adj.* Hubog.—*s.* Parahubog.
Borrador. *m.* Surat nga hohoaron pá.—Panumduman.
Borradura. *f.* Pagpara. Capara, pagcapara.
Borrajear. *a.* Pagsurat sin uaray panginano.
Borrajo. *m.* Puroctan.
Borrar. *a.* Pagpara, pagpanas.
Borrasca. *f.* Onos; uranos.—*fig.* Baguio.
Borrascoso, sa. *adj.* Madlos an hangin.
Borregada. *f.* Mga canatihan nga carnero.
Borrego. *m.* Nate nga lalaqui sin carnero nga usa cún duha bá ca tuig.
Borrega. *f.* Nate nga babaye sin carnero nga may usa cún duha bá ca tuig.
Borreguero, ra. *adj.* An pinangangaonan ó pinananabsaban, san mga canatihan nga carnero.—*s.* Bantay ó paramangno san mga canatihan nga carnero.
Borrica. *f.* Hayop nga babaye nga borrica.
Borricada. *f.* Caborricohan.—*fig.* Catontonhan.
Borrico. *m.* Hayop nga lalaqui nga borrico.
Borrico ó borriquete. *m. Carp.* Sarayan sin cahuy.
Borro. *m.* Nate nga lalaqui sin carnero nga diri pà ayáo sin duha ca tuig cundi labis ná sin usa.
Borrón. *m.* Nalamid-an.—Surat nga huhuaron pá.—Ngaran nga danay isinasabi sa mga autor nga obus sa ira mga sinurat.—Carat-an.—Caditcadit, cudit cudit.
Borronear. *n.* Pagcaditcadit, pagbarobadlis, pagcuditcudit.
Borroso, sa. *adj.* Larugon.—Panas.—Pinara, napara.
Borujo. *m.* Baga sapal san aceitunas.
Boscaje. *m.* Cacahuyan, cabanuaan.
Bósforo. *m.* Guincasuangan.
Bosque. *m.* Guba, cagugub-an. Cacahuyan, cabanuáan.
Bosquejar. *a.* Paglagda (cún sa pagpintar.) —*fig.* Pagasoy nga diri pá hingpit.
Bosquejo. *m.* Lagda.—Bisan ano nga buhat nga diri pá human.—Caasuyan nga diri pahingpit.
Bosquete. *m.* Buquid buquid.
Bostezador, ra. *adj.* Muhuyam. Labgabon.
Bostezar, ó toser con frecuencia. Coy-coy, cos-cos. Hubac, hicab.
Bostezar. *n.* Paghuyam. Labgab.
Bostezo. *m.* Huyam, labgab.
Bota. *f.* Surudlan nga anit sin alacsio.
Bota. *f.* Sapin nga anit.
Botador. *m.* Tócon.
Botafuego. Isusurit, idaragcot.
Botalón. *m. Mar.* id.
Botámen. *m.* Caprascohan, mga sudlanan nga guti.
Botámen. *m. Mar.* Mga surudlanan sin tubig, alacsio, etc.

Botana. *f.* Sorot. *fig.* y *fam.* Tangpus sin casam-dan.—Olat sin casam dan.
Botánica. *f.* Pagaradman sa pagquilala san mga banua.
Botar. *a.* Ontol.—*Mar.* Pagcaling.—Paglocso, paglorolocso.—Batac, yabo.—Pagpalutao sin sacayán.
Botaratada. *f. fam.* Catontohan.
Botarate. *m. fam.* Culang culang.
Botavante. *m.* Sugad sugad sin budiac.
Botavara. *f. Mar.* id.
Bote. *m.* Pagbunal, pagibobono sin bangcao.—Paglocso, paglorolocso san caballo. Pagontol.
Bote. *m.* Surudlan sin mga tambal, hamot etc., prasco.—Estar de bote en bote. *fr. fig.* y *fam.* Soot caopay; pono caopay.
Bote. *m.* Sacayán nga guti.
Botella. *f. id.* Boteya, surudlan sin alacsio, lana, etc.
Botequín. *m. Mar.* Sarosacayan, botebote, bote nga guti.
Botería. *f. Mar.* Cabarilisan, mga surudlanan sin tubig, etc.
Botero. *m.* Parahimo sin mga surudlanan sin canan, alacsio, etc.—Parabaliguia san mao nga mga surudlan.—Paragayong sa bote.
Botica. *f.* Balay nga binubutangan san mga tambal nga icabobolong sa mga casaquít, ug iguinbabaliguia an mao nga mga tambal.
Boticario. *m.* Paratima ug parabaliguia san mga bolong.
Botija. *f.* Biso, toytoy, tinghoy.
Botijero. *m.* Parahimo sin mga biso, etc. —Parabaliguia sin mga biso, etc.
Botijo. *m. vid.* Botija.
Botijuela. *f.* Biso ó taytoy ó tinghoy nga guti.
Botín. *m.* Sapin nga anit.—Tahub sa bitiis tubtub sa tohud ngada sa teel.
Botín. *m.* An cuha sa mga soldados nga nagdaog sa mga pagauayan.
Botiquín. *m.* Cajoncajon nga guti nga may solod nga mga bolong.
Boto, ta. *adj.* Mangarol.
Botón. *m.* Sarinsing.—Bucad nga diri pá buclad.—Pingquit, botones.
Botón de fuego. Labong.
Botonadura. *f.* Soso an mga botón ó mga botones.
Botonero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga botones.—Parabaliguia sin mga botones.
Bóveda. *f.* Langitlangit, alcoba sa singbahan, etc. Bóveda celeste. An langit.
Boya. *f.* Patao.
Boyada. *f.* Cabacahan.
Boyar. *n. Mar.* Lutao.
Boyera. *f.* Pasluran sin mga todo nga baca.
Boyeriza. *vid.* Boyera.
Boyero. *m.* Bantay, paramangno sin cabacahan.
Bozal. *m.* Bangot.
Bozo. *m.* Borobongot sin tauo nga bata pá.—Bangot.

BRA

Braceada. *f.* Paghayon, paghayonhayon.
Braceaje. *m.* Pagtomboc sin salapi, bulauan, etc.
Bracear. *n.* Hayon, hayonhayon.
Bracear. *n. Mar.* Pagbotong san pisi basi mabiric an mga verga san sacayán.
Bracear como el caballo cuando nada. Timparas.
Bracero. *m.* Maalayon, an napasohol.
Bragas. *f. pl.* Sarual nga haluag.—Sarual nga haligot ug halipot tubtub la sa tohud.
Bragadura. *f.* Guincasuangan san mag casipaa.
Braguero. *m.* Baggé.
Bragueta. *f.* Iton guincaabrihan san sa rual.
Bramadera. Bodiong ó patoronggon nga guinagamit san mga bantay sa pagpadaop san mga cahayopan.—Cularat.
Bramante. *m.* Lubid. Tabid.
Bramar. *n.* Paguoang, inga.—El viento. Dagohong.—La mar. Dago-oc.
Bramido. *m.* Ouang, inga.—Dagohong. —Dago-oc Hirihiri.—Paghoni.
Brancada. *f.* Bitana.
Brandal. *m. Mar.* Sarac-an sa mga sacayán.
Brasa. *f.* Baga.
Brasero. *m.* Bagahan.
Brasil. Palo Brasil *m.* Sibúcao.
Bravata. *f.* Tiao, tiaotiao, horot.
Bravear. *n.* Paghorot, pagtiatiao.
Bravera. *f.* Hungauan ó araguian san paso ó aso sa mga horno.
Braveza. *f. vid.* Bravura.
Bravío, a. *adj.* Ihalas, ilahas.—Mapintas, maisug.
Bravo, va. *adj.* Maisug, casingcasingan. —Mapintas, malabha.—Mar brava. Madagat caopay, mabalod caopay.
Bravonel. *m.* Maparayao.
Bravura. Caisug, pagcaisug, capintas, pagcapintas, camaisug, pagcamaisug, camapintas, pagcamapintas.
Braza. *f.* Dupa.
Brazada. *f.* Usa, duha, etc., ca pagbotong

sin timba ug iba pá nga sugad.—*vid.* Brazado.
Brazado. *m.* Hacbot.—Un brazado de hierba. Usa ca hacbot sin banua.
Brazaje. *m.* Pagtomboc sin salapi, bulauan, etc.—*Mar.* An cahilarum san tubig, ó cun pira ba ca dupa an caliharum.
Brazalete. *m.* Sab-ong sa panglayan. Baclao, casicas.
Brazo. *m.* Butcon.—Patas delanteras de los cuadrúpedos. Imon-a.—Rama de árbol. Sanga.—De Dios. Cagahuman sa Dios — De mar. Casuguran.—De río. Panga sin salug.—De silla. Borobutcon.—Real. Gahúm nga hadianon.—Secular, ó seglar. Gahúm san mga ponoan.

BRE

Brea. *f.* Salong. Guisalogi.—Del àrbol pili. Pili.
Brebaje. *m.* Irin-mon nga alacsio, etc., nga macuri sa bábá.—Irin-mon nga alacsio, etc., sa mga saracay.
Brecha. *f.* Loho cún linolohoan an cota, etc.
Brega. *f.* Pagsari.—*fig.* Dorogas.—Andar á la brega.—*fr.* Icag san pagbuhat.
Bregar. *n.* Pagsari.—Ticos, ongud nga pagbuhat.
Breña. Pangpang, cababtoan nga pono sin casighotan, igang.
Breñal. *m.*—**Breñar.** *m.* Capangpagan, cababtoan nga pono sin casighotan, caigangan.
Breñoso, sa. *adj.* Batohun.
Bresca. *f.* Odlan sin potiocan.
Brete. *m.* Colma, grillos nga puthao nga ibinubutang sa mga teel san mga preso. —*fig.* Cacurian.
Brete. *m.* Mamon, tilad.
Breva. *f.* Siyapa nga bonga san cahuy nga higuera.
Breve. *adj.* Halipot, harani.—Madali, madagmit.—*m.* Surat nga halipot nga guican sa Santos nga Papa, nga casayoran san mga itinotogot niya ó mga iguinsusugo. —En breve. *m. adv.* Ayao pag-iha, dagmit caopay.
Brevedad. *f.* Cadagmit, cadali, cadagmitan, cumut (en Leyte.)
Brevemente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali; dagmit caopay, dali caopay.
Breviario. *m.* Libro nga pangadieon sa mga capadian.

BRI

Briaga. *f.* Pisi nga madacmol.
Briba. *f.* Camaoyoc, cahubia.—Andar, ó echarse á la briba. An naoyoc lá, cay nagpapacapobres cún nagpapacamasaquit, in di mán.
Bribón, na. *adj.* An naoyoc, hubia.—Maraut, tampalasan.
Bribonada. *f.* Buhat nga maraut, paglimbong.
Bribonear. *n.* Oyoc.—Pagbuhat sin maraut, paglimbong.
Bribonería. *f.* Camaoyoc, pagraut sin batasan.
Bribonzuelo, la. *adj. vid.* Bribón.
Bricho. *m.* Dahon dahon nga haligot ug manipis sin salapi cún bulauan bá nga guinagamit sa mga pagborda.
Brida. *f.* Ihirigot. An preno ug an pisi cún anit bà nga ihirigot nga ibubutang sa bábá ug san ulo san caballo, etc.
Brigada. *f.* Panon sin mga soldados, damo nga mga soldados.
Brillador, ra. *adj.* Maingatingat, masiga.
Brillante. *p. a.* Maingaitngat, masiga.—*adj. fig.* Maopay, malabao.—*m.* Bato nga mahal nga sugad sin salaming.
Brillantemente. *adv. m.* Sin maopay gud.
Brillantez. *f.* *vid.* Brillo.
Brillar. *n.* Ingatingat, siga, sinao, ilat-igat, pagguilaguila, si-ao si-ao.—*fig.* Lucir ó sobresalir en... Nauantauan, labao.
Brillo. *m.* Camaingatingat, camasiga, camasinao, camasi-ao, guilaguila.
Brincador, ra. *adj.* Malocso, malocsohon. —Maambac.
Brincar. *n.* Poglocso; paglorolocso.—Pagámbac,
Brinco. *m.* Locso, paglocso.—Pagambac.
Brindar. *n.* (Cún tiinum an tauo dida sa mga panagtauo. Paglua nga pagabiabi ug pagcaipa sin caopayan sa iba nga mga tauo.—Pagalap. Tagay.
Brindis. *m.* *vid.* Brindar.
Brinquillo. *m.*—Brinquiño. *m.* Locsolocso.
Brío. *m.* Cosog, gahum, isug.—*fig.* Camadayan.
Briol. *m. Mar.* An mga pisi nga guinagamit san paglocot sa mga layag san sacayán.
Briosamente. *adv. m.* Macosog caopay, maisug caopay, mabascug caopay.
Brioso, sa. *adj.* Macosog, maisug, mabascug.
Brisa. *f.* Hangin hangin, halayahay. De la parte de la tierra. Ton-og.

BRO

Brocal. *m.* Alobay-bay sin atabay.—De

sundan. Linicanan.—De lanza. Binaclauan. —Ribete. Linirocan.
Brocha. *f.* Inisnis, ihihirog.
Brochada. *f.* An tagsa ca pagnisnis ó paghirog.
Brochazo. *m. vid.* Brochada.
Broche. *m.* Sab-it.
Brochón. *m.* Ininisnis, ihihirog.
Brodista. *com.* Tauo nga naquiquilimos sin iya cacaonon.
Broma. *f.* Ngiras, aringasa, sabá.—Dorogas, tiao.
Broma. *f.* Tatud.—Bituca sa mga pagcota.
Broma de la madera que está en el agua ó fango. Tamilac, amasug.
Bromar. *a.* Pagtatud.
Bromear. *n.* Pagdorogas, pagtiao,—Pangiras, pagaringasa.
Bromista. *adj.* Madorogas.
Bronca. *f. fam.* Dorogas nga macabibido, tiao tiao.
Bronce. *m.* Tumbaga.
Bronco, ca. *adj.* Baol.—Diri matulin cún dao sacayán.—*fig.* Maisug,
Bronquina. *f. fam.* Auay, sari, pagauay, pagsari.
Broquel. *m.* Calasag. Taming.
Broquelarse. *r.* Pangalasag. Panaming.
Broquelazo. *m.* Pagdabal sin calasag ó taming.
Broquelero. *m.* Parahimo sin mga calasag ó mga taming.—Tagacalasag, tagataming.—*fig.* Maquisasarion.
Broquelete. *m.* Calasag nga guti. Taming nga guti.—Bitay bitay sin babaye sa talinga.
Broqueta. *f.* Itorohug sin inasal.
Brotar. *a.* Toroc; guitib; botbot, butho. —Panaringsing,—Manar. Tubod, borabud.
Brotar la espiga del palay. Biyos, ugbos.
Brote. *m.* Saringsing.
Broza. *f.* Sighot; casighotan.—Hugao. Siot.
Brozoso, sa. *adj.* Masighot. Masiot.

BRU

Bruces. *m. adv.* (**A,** ó De). Colop.—Echarse de bruces. Pagcolob.—Dar, ó caer de bruces. Hipacolob. Dar, ó caer de hocicos. Hipacolob, sucamud, hasucamud.
Bruja. *f.* Asuang, balbal, onglo, barang, barangan.
Brujear. *n.* Pagasuang.
Brujo. *m. vid.* Bruja.—Llamar brujo á alguno. Panhingasuang.
Bruma. *f.* Borong sa dagat.
Brumazón. *m.* Daco nga borong sa dagat.
Brumo. *m.* Taro nga busag.
Brumoso, sa. *adj.* Borongon, arumon.
Bruno, na. *adj.* Maitum.
Bruñido. *m.* Pagpaingat, pagpahamis, paghinlo.
Bruñidor. *m.* Iharamis. Quilquig; quilquigan.
Bruñidura. *f. vid.* Bruñido.
Bruñimiento. *m. vid.* Bruñido.
Bruñir. *a.* Pagpaingat, paghinlo.—Pagpahamis.
Brusco, ca. *adj.* Maisug.
Brutal. *adj.* Minananap.
Brutalidad. *f.* Pagcamananap (san mananap).—*fig.* Pagcaculang sin maopay nga batasan.—*fig.* Buhat nga maraut.
Bruto, ta. *adj.* Culangculang, dao culang sin buot.—Visiohanon, maraut sin batasan.—*m.* Mananap, hayop.—En bruto. *m. adv.* Buguasan pá.
Bruza. *f.* Iscoba, iparahid, ipapahid sa mga caballo, etc.

BU

Bu. *m. fam.* Asuang, polong nga iguinpapahadluc sa mga cabataan. Mira que viene el Bu. Ocoy, iito ná an asuang.
Buarillo. *m.* Buaro. *m.* Tamsi nga madaguit.
Buba. *f.* Tabucao, hubaghubag.—*pl.* Mga hubag ó mga casam-dan sa hita, sa iroc ug sa liug, cun guican sira tungud sin pagbuhat sin maraut.
Bubático, ca. *adj.* Tabucáuon.
Bubón. *m.* Hubag nga daco, nga may nana. Cahubagan.
Buboso, sa. *adj.* Tabucáuon. Casam-danon.
Bucear. *a. Mar.* Pagsalom, pagcadacup, paglorop.
Buceo. *m. vid.* Bucear.
Bucle. *m.* Bohoc nga liniquin.
Bucólica. *f. fam.* Caran-on.
Buche. *m.* Balonan, babalonan.—*fam.* Sorocsoroc, guinhaua. Pedro ha llenado bien el buche. Napool caopay si Pedro.
Buche. *m.* Nate sin hayop nga borrico. —Porción de líquido que cabe en la boca. Usa caagocom.
Buchete. *m.* In nagpapalabtug an aping.
Buega. *f.* Daplin.
Buen. *adj.* Maopay. Buen año. Maopay nga tuig.
Buenavoya. *f.* An naalayon ticang sa buot sin caparagayong sin sacayán.
Buenamente. *adv. m.* Sin masayon; masacayon caopay.—Ticang sa buot.

Buenaventura. *f.* Palad nga maopay.—Adivinación supersticiosa por las rayas de las manos. Paghimalad.
Bueno, na. *adj.* Maopay.—Útil y á propósito. Angay, igo.—Sano. Maopay, magopay.—Bueno está. *expres. fam.* Sadang ná, maopay ná.
Buey. *m.* Todo nga baca.
Búfalo, la. *m.* y *f.* Carabao.
Bufar. *n.* Pusngac.
Bufete. *m.* Suratan.
Bufido. *m.* Pagpusngac, pusngac.
Bufo, fa. *m.* y *f.* Gopong.
Bufón, na. *adj.* Madorogas.
Bufonada. *f.* Dorogas. Tiaotiao.
Bufonearse. *r.* Pagdorogas. Pagtiaotiao.
Buharda. *f.* Panhungauan dida sa mga atop.—An dapit sa ibabao san alcoba.
Buhardo. *m.* Tamsi nga madaguit.
Buhedera. *f.* Panhungauan.
Buhedo. *m.* Calot.
Buhonería. *f.* Tienda nga guindadaradara.
Buhonero. *m.* Paratienda.
Buir. *a.* Paghamis; pagpahamis.
Buitre. *m.* Tamsi nga madaguit.
Buitrón. *m.* Bobo.
Bujeta. *f.* Cabán. Cabáncabán
Bujía. *f.* Candela nga busag (an taro).—Candelero.
Bula. *f. id.*—De vivos. Bula sa mga buhi; canan mga buhi.—De difuntos. Bula sa mga minatay; canan mga minatay.
Bulto. *m.* Volumen ó tamaño de cualquiera cosa. An cadaco sa bisan ano.—Tumor ó hinchazón. Hubag; cahubagan.—Busto ó imagen de escultura. Ladauan nga cahuy, bato, etc.—Fardo. Bantál.
Bulla. *f.* Ngiras, aringasa, samoc.
Bullaje. *m.* Cangiras, casamocan.
Bullanga. *f.* Carimocan, casamocan.
Bullanguero, ra. *adj.* Masamoc, maquiquirimoc.—*s.* Parasamoc, pararimoc.
Bullebulle. *com. fig.* y *fam.* Matistis.
Bullicio. *m.* Ngiras, aringasa.—Carimocan.—Gahub.
Bulliciosamente. *adv. m.* Ngiras caopay, aringasa caopay.—Rimoc caopay.
Bullicioso, sa. *adj.* Mangiras, maaringasa, masamoc.—Matistis.—Marimoc.—*s.* Pararimoc, parasamoc.—*adj.* Mahiual.
Bullir. *n.* Caladcad. Alimbucad. Bucal.—Hiboc, hibochiboc.—*a.* Pagquiua. Pedro no *bullia* pié ni mano. Si Pedro uaray *pagquiquiua* san iya teel sugad man an iya camut.—Copot copot.
Buque. *m. Mar.* Lauas san sacayán.—*Mar.* Sacayán nga daco nga quinumbisan.
Burbuja. *f.* Bura, boroboro.
Burbujear. *n.* Pagbubura, pagboroboro.
Burdígano. *m.* An anac sin caballo ngan sin borrica.
Burdel. *adj.* Visiohanon, maquimala-oay.—*m.* Balay nga inooquian sin mga babaye nga macasasala contra san icaonum san mga sugo sa Dios.—Balay ó rugal nga guinbubuhatan sin mga escándalo nga sayud caopay, cay mga marimoc sira. Diri niyo sira pagsusugaran, basi diri camo abutan sin mga carat-an. An sala nga malao-ay paglilicayan, basi diri camo paiuason san cahimay-an.
Burdo, da. *adj.* Bahol ó maraut cún dao génera ó panapton.
Bureo. *m.* Caliauan. Pagdula.
Burga. *f.* Borabud sin tubig nga mapaso.
Buril. *m.* Tombuc, itoromboc.
Burilada. *f.* Pagtomboc.
Buriladura. *f.* Pactomboc.
Burilar. *a.* Pagtomboc.
Burla. *f.* Pagtamay, pagyobit. Pagyam-id.—Dorogas.—Limbong, paglimbong.
Burlador, ra. *adj.* Matamay, mayobit.—Madorogas.—Malimbong.—*s.* Paratamay, parayobit.—Paralimbong.
Burlar. *a.* Pagdorogas.—Paglimbong.—*r.* Pagtamay, pagyobit. Pagyam-id.
Burlarse, alegrándose del mal de uno. Hiocat, hiota.
Burlería. *f. vid.* Burla.
Burlesco, ca. *adj. fam.* Madorogas, guinopong.
Burlita. *f. vid.* Burla.
Burlón, na. *adj.* Maquidorogas.—*s.* Paratamay, parayobit.
Buro. *m.* Calot nga busagbusag.
Buro. *m.* Suratan, susratan.
Burra. *f.* An burro nga babaye.
Burrada. *f.* Cadaman ó damo nga mga hayop nga burro.—*fig.* y *fam.* Caculangculang.
Burrajo. *m.* Tac nga uga sin mga hayop.
Burro. *m.* Hayop nga burro.—Sarayan cún dao sa palagadi.—Sugal ó susgal nga sinisiring burro.
Burujo. *m.* Baga sapal sin mga aceituna.
Burujón. *m.* Hubag sa ulo.
Busca. *f.* Pagbiling.—*Mont.* Mga magbaranua, mamaranua; parabanua.
Buscada. *f.* Pagbiling. Pamiling.
Buscador, ra. *adj.* Maghihiling, magtotoroy, maghahanap.—*s.* Parabiling, paratoroy, parahanap.
Buscar. *a.* Pagbiling, pagtoroy, paghanap. Buscársela. *fam.* Pagpangita, pagpacahuhi.
Buscar fuego en la vecindad. Pagbugcat.

Buscar por todas partes. Hagap, hangyap.
Buscar por las huellas ó rastro. Hupul.
Buscarruidos. *com. fig.* y *fam.* Suquihan, maquisararion; marimoc.
Buscavidas. *com. fig. fam.* An maosisa san batasan san iba.—*fig.* y *fam.* Madoroto sin pagpangita ó pagpacabuhi.
Buscón, na. *adj. vid.* Buscador.—Manínicas.
Busilis. *m. fam.* Cacurian.—Dar en el busilis. Pacatigo cun hain an cacurian.
Búsqueda. *f.* Pagbiling.
Busto. *m.* Ladauan nga uaray butcon, uaray mán mga teel.
Butaca. *f.* Lingcoran, lingcoranan.
Butiondo, da. *adj.* Mangilad, maquimalau-ay.
Buyo. *m.* Buyo, mamon.
Buz. *m.* Pagharoc.—Hacer el buz. *fr. fig.* y *fam.* Pagtahud, baga pagtahud.
Buzo. *m.* Cadop, lorop, salum.
Buzón. *m.* Calc á araguian san mga tubig. Loho nga paghohologan san mga surat sa correo.—Tapon. Sarop.

C

C

C. Tercera letra y segunda de las consonantes del abecedario castellano. Icatolo nga letra ug icaduha san mga consonante san abecedario nga quinastila. Su nombre es *ce. Ce* an caluluasan niya. Seguida inmediatamente de la *e* ó la *i*, suena como la zeda. Cún may sonud nga *e* cún *i* bá, mayomo an caluluasan sugad san *z* zeda. *Cena, cifra.* (En visaya, pangiclup, caisipan). En cualquiera otro caso tiene sonido fuerte, como la ka. Sa iba nga mga caso matig-a an caluluasan, sugad san ka. *Cama, cabeza, cola, cuneta, clavo, clima, cristal, conflicto.* (En visaya, higdáan, ulo, icug, hubang, raysang, banua, salaming, cacurian).
C. Letra numeral que tiene el valor de ciento. Letra nga numeral nga usa ca gatus an cabalihan.—Cuando se la ponía una línea encima, valia cien mil. Sadto anay cún binabadlisan sa ibabao dapit, mausa ca gatus ca coyut an cabalihan niya.—Repetida, combinada con otras letras y vuelta al revés, representa diferentes valores, v. gr. CC, doscientos; XC, noventa; CIC, mil; IC, quinientos. Cún pagduduhaon, ngan cún igoopud sin lain nga mga letra ug suhion siya, magcacalainlain an cabalihan, v. gr. CC, duha ca gatus; XC, casiaman, CIC, yocut, IC, lima ca gatus.

CA

¡Ca! *interj. fam.* ¡Bá!
Cabal. *adj.* Sungcad, igo.—An tungud sa tag-sa.—*fig.* Tuman.—*adv. m.* Sin matadung, matuod.
Cabalgada. *f.* Mga soldado ó mga tauo nga nangangaballo.
Cabalgador. *m.* An mangangaballo ó nanngangaballo.
Cabalgadura. *f.* Hayop nga pannganga-balloan.
Cabalgar. *n.* Pagsacay sin caballo.—*a.* Pangaballo.
Cabalgata. *f.* Mga tauo nga mannganga-ballo, panngaballo.
Cabalmente. *adv. m.* Sin tuman, matuod. —Igo gud.
Caballa. *f.* Isda nga agumaá.
Caballear. *n. fam.* Panngaballo sin agsub.
Caballería. *f.* Hayop nga caballo, mulo, etc.
Caballeriza. *f.* Camalig ó pasluran san mga caballo, mulo, etc.—Cadam-an san mga caballo dida sa pasluran.—Mga tauo nga nagmamagno.
Caballerizo. *m.* Bantay ug paramangno san camalig ó pasluran, ug sugad mán san mga tauo nga iya mga sacop.—*Caballerizo de campo, ó del rey.* An tauo nga sacop sa palacio ngan iya mán catungdanan an pangaballo sa uala san carruaje san hadi.—*Caballerizo mayor del rey.* Usa san mga ponoan sa palacio nga may catungdanan sin pagmangno san mga caballo san hadi, san mga panganiban ug iba pá.—*Primer caballerizo del rey.* An sonud san sinisiring nga *caballerizo mayor*, ug cún mauaray ini dida, siya an masaliuan sin pagmangno san mga caballo, etc. san hadi.
Caballero, ra. *adj.* Mangangaballo.—*m.* Tauo nga guican sa mahal nga guinicanan. —Tauo nga buotan ug maopay an pamatasan.
Caballerosidad. *f.* Pagcabuotan ó pagcamaopay sin gaui. Pagcamahal.

Caballeroso, sa. *adj.* Mahal, buotan; canan mahal ó buotan nga tauo.
Caballete. *m.* Guti nga caballo.—Sugabong.—Bongabong.—Bongabongan.—Calcagan.
Caballo. *m.* Hayop nga caballo.
Cabán. *m.* Baquiran.—Lleno ó medido. Baquid, aniga.
Cabaña. *f.* Lagcao, payag.
Cabeceamiento. *m.* Pagquiuaquiua sa uló, *vid.* Cabecear.
Cabecear. *n.* Pagquiuaquiua sa uló, paglingi, paglingi lingi.—Pagpirao.—Tuadtuad.—Tuastuas, tuas.
Cabeceo. *m.* *vid.* Cabecear.
Cabecera. *f.* Parte superior ó principal de un sitio en que se juntan varias personas, y en donde se sientan. Pinacaolo.—De la mesa. Sugbung.—De la cama.—Haolo.—Bongto nga inooquian san labao nga ponoan sin usa nga Provincia cún Distrito bá.
Cabeciancho, cha. *adj.* Haglapad an oló.
Cabecilla. *com.* *fig.* y *fam.* Tauo nga culangculang ó maraut an iya batasan.—*m.* Ponoan sin mga tulisan ó mga maraut nga mga tauo.—Dinhi sa Sámar sinisiring *cabecilla* an poroponan san mga cabataan ug san mga nagbubuhat.
Cabellera. *f.* Bohoc nga halaba sa oló, pongos.—Casirac san tisoc (nga bitoon).
Cabellera postiza. Talabhо. Bangloy.
Cabello. *m.* Bohoc.
Cabello suelto. Lugay.
Cabelludo, da. *adj.* Bohocan.
Cabelluelo. *m.* Bohoc nga guti.
Caber. Sadang. Tocarle á uno alguna cosa. Tama. Todo cabe. *f.* *fig.* Mahihimo.
Cabestrar. *a.* Pagdacop ó pagbalong san mga hayop nga layao.
Cabestrear. *n.* Pagsonud an hayop san nagtutug-uay sa iya.
Cabestrería. *f.* Lugar nga guinbubuhatan sin mga pisi, mga higot sin mga hayop, etc.
Cabestrero. *m.* Parahimo sin mga pisi ó mga higot.—Parabaliguia sin mga pisi ó mga higot.
Cabestrillo. *m.* Sinasaclayan.—Cadena de oro, plata, etc. colgada al cuello. Isinasalong.
Cabestro. Higot.
Cabeza. *f.* Oló.—Olóoló sin raysag.—Ponoan, pangulo.—Cabeza de barangay. Guinhaopan.
Cabezada. *f.* Golpe que se da con la cabeza. Pagsonggo, pagpantuc. Golpe que se recibe en la cabeza, chocando con un cuerpo duro. Hipantuc.—Pagtuad tuad an sacayán.—Dar cabezada. *fr.* Pagdoco an oló.—Dar cabezadas. *fr.* *fam.* Pagpirao.—Higot, bachud.
Cabezal. *m.* Olonan, tandayan.
Cabezazo. *m.* Pagsonggo, pagpantuc.
Cabezo. *m.* Pungcay ó casalpongan sin buquid.—Buquidbuquid.
Cabezón, na. *adj.* *fam.* Daco an oló.—Matig-a an olò.—*m.* Padrón ó listahan san mga namumuhis ug san mga buhis nira.—Bangot, bachud.—Cabezón de camisa y abertura de cualquier ropaje para poder sacar la cabeza. Tuhang.
Cabezorro. *m.* *fam.* Daco caopay nga oló.
Cabezota. *com.* *fam.* Daco nga oló.—*fig.* y *fam.* Matiga nga oló.
Cabezudo, da. *adj.* Daco nga caoló.—*fig.* y *fam.* Matig-a nga oló.
Cabezuela. *f.* Oló nga guti.—Himono-an san bucad.
Cabida. *f.* Cadac-an; daco an solud, guti an solud. Dácu an luran, guti an luran cún dao sacayan.—Tener cabida ó valimiento. *fr.* *fig.* Gahúm.
Cabildo. *m.* Capadian sa catedral.—Cadatoan san bongto.—Junta nira, ug an lugar nga pinapagtitiroc sa ira.—Paghorohorogpo ó pagcarocayanan hionong sin pagpili sin ponoan, etc.
Cabimiento. *m.* *vid.* Cabida.
Cabizbajo, ja. *adj.* Sacmoro. Hongohong.
Cable. *m.* *Mar.* Pisi nga daco.
Cabo. *m.* Catapusan sa bisan ano.—Cabo de candela. Opus.—Cabo ó punta del tabaco. Subla.—Cabo ó mango. Polo.—Monte ó pedazo de tierra elevado que entra en el mar. Rauis, carauisan.—Cabo ó fin. Catapusan.—*Mar.* Mga pisi.—Ponoan; paramangno.—Al cabo del mundo. Sa bisan diin san calibutan.—Dar cabo á una cosa. *fr.* Pacaobus, pacabungcag.—De cabo á cabo, de cabo á rabo. *m.* *adv.* *fam.* Tican sa tiniticangan tubtub sa catapusan.—Estar al cabo de una cosa, ó muy al cabo. *fr.* *fig.* An casayud sin bisan ano. Estar uno al cabo, ó muy al cabo. *fr.* *fig.* Haragumatay na. Hasta el cabo del mundo. *loc.* *fam.* Sa bisan diin san calibutan.—Llevar á cabo, ó al cabo una cosa. *fr.* Pagtuman, paghuman.
Cabra. *f.* Canding.
Cabrería. *f.* Sinisiring an balay cún dida iguinbabaliguia an gatas san canding.—Pasluran san mga canding.—Cacandingan.
Cabreriza. *f.* Pasluran san mga canding. Balay san bantay san mga canding, nga harani san pasluran.
Cabrerizo. *m.* *vid.* Cabrero.

Cabrero, ra. *m.* y *f.* Bantay sin mg̃a canding.
Cabrestante. *m. id.* Birican, liquisan ng̃a cahuy cún puthao bá.
Cabria. *f. id.* Salarac ng̃a gamit sa pagtindog sin toladoc, harigue, etc.
Cabrilla. *f.* Canding ng̃a guti.—Isda sa dagat sa España.—Sarayan sin cahuy basi masayon paglagadion cún pagdaldagon bá; ini ng̃a sarayan may tolo ng̃a baga mg̃a teel niya.—*pl.* An mg̃a bitoon ng̃a sinisiring *balatic.*
Cabrillear. *n. Mar.* Sinisiring in mabalodbalud ug nabubusag an dagat.
Cabrilleo. *m. Mar.* Pagbalodbalod ug pagbubusag an dagat.
Cabrina. *f.* Anit sin canding.
Cabrío. *m.* Canding ng̃a lalaqui.
Cabriola. *f.* Logso, lorologso.
Cabriolar. *n.* Paglogso, paglorologso.
Cabriolear. *n.* Paglogso, paglorologso.
Cabrita. *f.* Nate ng̃a babaye sin canding.
Cabritero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mg̃a canding ng̃a nate.
Cabritilla. *f.* Anit ng̃a inabohan sin nate ng̃a canding, carnero, etc.
Cabrito. *m.* Nate ng̃a lalaqui sin canding.
Cabrón. *m.* Canding ng̃a lalaqui ng̃a dacó ná. Sinisiring man an asaua ng̃a lalaqui ng̃a nagtogot sa iya asaua sin pagpacasala sin laen ng̃a lalaqui.
Cabruno, na. *adj.* An tung̃ud ó canan canding.
Caca. *f. fam.* Tac.—*fig.* y *fam.* Carat-an
Cacahual. *m.* Cacaóan.
Cacao. *m.* An cahuy ug bong̃a san cacao.
Cacaotal. *m.* Cacaóan.
Cacareador, ra. *adj.* Manuc ng̃a nagpuputac.
Cacarear. *n.* Pagcutac, pagputac.—*a. fig.* y *fam.* Pagyacan sig oraora ná hionong sin iya mg̃a buhat.
Cacareo. *m. vid.* Cacarear. Pagcacutaccutac.
Cacear. *a.* Pagocay sa bisan ano sin cabo.
Cacera. *f.* Cale, araguian sin tubig.
Cacería. *f.* Pamanua. Pamusil.
Cacique. *m.* Ponoan.
Caco. *m. fig.* Macauat.
Caco. *m. fam.* Matalo, mahadlocon.
Cacha. *f.* Polo ng̃a binucabuca san labaja, etc.
Cachada. *f.* Pacaigo sa casing sa igcasicasing.
Cachamarín. *m.* Sacayán ng̃a guti ng̃a duduha an toladoc.
Cachar. *a.* Pagpinitpinit, pagtiac.—Paglagadi ng̃a pagtung̃a lá, pagbuca.
Cacharrería. *f.* Tenda, tendahan sin mg̃a pinggan, coron, daba, etc.
Cacharrero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mg̃a pinggan, coron, etc.
Cacharro. *m.* Sinisiring an sugad sin tiloron, coron, daba, etc.—Tipic sin tiloron, etc.
Cachaza. *f. fam.* Cahinayhinay, pagcahinayhinay.
Cachazudo, da. *adj.* Mahinayhinay.
Cachera. *f.* Panapton ng̃a bahol.
Cachete. *m.* Carrillo de la cara. Aping.
Cachete. Golpe. Sontoc.
Cachetero. *m.* Panganiban, iborono.
Cachetina. *f.* Pagsorosontoc.
Cachetudo, da. *adj.* Tauo ng̃a daco an aping niya.
Cachicán. *m.* An tinataporan ó ponoan san mg̃a magburuhat sa tuna.—*adj. fig.* y *fam.* Batid, malimbong.
Cachicuerno, na. *adj.* An cuchillo ó salsalon ng̃a sung̃ay an polo.
Cachifollar. *a. fam.* Pagpacaalo.
Cachigordete, ta. *adj. fam.* Tauo ng̃a habobo ug matamboc.
Cachigordo, da. *adj. fam.* Tauo ng̃a habobo ug matamboc.
Cachillada. *f.* Paganac sin mananap sin damo ng̃a mg̃a anac.
Cachiporra. *f.* Sungcud ó bambo ng̃a may oloolo sa luyo ng̃a catapusan.
Cachiporrazo. *m.* Pagdabal ó pagbalbag sin sungcod ó bambo, etc.
Cachivache. *m. Despect.* Tipic sin pinggan, tadiao, tiloron, etc.—Pinggan, tadiao, tiloron, coron ug iba pá ng̃a mg̃a garamiton ng̃a sugad.
Cacho. *m.* Tipic.—Pinit.
Cachón. *m. pl.* Boboong̃an.—Auas sin tubig.
Cachondo, da. *adj.* Hilaslas.
Cachorillo. *m.* Tio sin ayam, nate sin león.—Pusil ng̃a guti.
Cachorro, rra. Tio sin ayam, lobo etc. Nate sin león, etc.—*pl.* Catío-an. Canatihan.
Cachucha. *f.* Sayao.—Baga calo, tagolo.
Cada. *adj.* Tag-sa, tag-satag-sa. Un doblón á *cada* criado. Tagan sin pisos an *tag-sa tag-sa* ng̃a sacop.—El pan nuestro de *cada día.* An canon namon sa *iquinaadlao.*—*Cada tres* meses. Sa *tag-tolo* cabulan.—*Cada uno.* An *tag-sa.*—*Cada* cual. An *tag-sa tag-sa.*
Cadalecho. *m.* Higdaan.
Cadalso. *m.* Bitayan.
Cadáver. *m.* Patáy. Minatay.

Cadavérico, ca. *adj.* Duason nga sugad sin minátay.
Cadejo. *m.* An bohoc nga nagogomon. Basing nga igagama, etc.
Cadena. *f.* Talicaran.—Rungbay sin mga preso.—*fig.* Cadena ó continuación de sucesos. Pagcasonud sonud sin mga pagcaagui.—Cadena de oro, etc. Paquisap. *Arq.* Enlace ó trabazón de maderos. Pagsumpay, pagsorosumpay.—*fr.* Cadena ó pena grave. Castigo nga daco.
Cadencia. *f.* Pagcarangay, pagcaoroyon. Pagcasonudsonud.
Cadencioso, sa. *adj.* Aarangay, oroyon.
Cadeneta. *f.* Quinarocaoid.
Cadenilla. *f.* Carocadena.
Cadente. *adj.* Ticapupucan, icahoholog, ticagugabá.
Cadera. *f.* Payud.
Cadete. *m.* Tauo nga nagaaram sa pagcàsoldado dida sin colegio nga militar.
Cadí. *m.* Hocom sa mga moros.
Cadoso. *m.* Hilad-man sin salug ug calinauan.
Caducamente. *adv. m.* Sin luya. Maluya caopay.
Caducar. *a.* Pagluya.—Pagbaya, cay diri ná nagagamit.
Caducidad. *f.* Pagcatiguran.—Pagcadali mapapara.
Caduco, ca. *adj.* Tigurang ná caopay.—Madali maobus ó matapus, madali mapapara ó mapopoo.
Caduquez. *f.* Pagcatigurang.
Caedizo, za. *adj.* Masayon maholog. Masayon mapucan. Masayon maparic. Masayon hologon, pucanon ó paricon.
Caedura. *f.* Sánot, hiningotos.
Caer. *n.* y *r.* Holog. Pucan. Paric.—Caer la fruta de los árboles. Purac.—Caer las hojas de los árboles. Data, tarag, hurag. Caer de espaldas. Huyang.—Caer ó tocar á alguno un empleo, carga ó suerte. Tama.—Caerse los dientes al niño. Ngiho. Al adulto ó anciano. Solam.—El pelo. Dogon. Caer en el garlito. Sacban. Caer ó deslizarse de la embarcación al mar. Palin.
Café. *m.* Capé. An bonga san capé.—Tendahan sin capé.
Cafetal. *m.* Cacapihan, tuna nga tinan-man sin linaso capé.
Cafetera. Lasoan sin capé.—Ipisan san capé. *fr. fam.* Cahubog.
Cafetero. *m.* Parabaliguia sin capé.
Cafeto. *m.* Cahuy nga capé.
Cáfila. *f. fam.* Cadam-an ó damo nga mga tauo cún iba pá nga nagsosorosnud.
Cafre. *s.* Taga África dapit sa cabo sa Buena Esperanza.—*fig. adj.* Mabangis.—Culang sin hibaro.
Cagaaceite. *m.* Tamsi (nga baga lana an iti niya).
Cagachín. *m.* Namoc nga guti.
Cagada. *f.* De animales. Tae.—De aves. Iti.—*fig.* Sayop, pagsala.—De niños. Iguit. —De ratón, culebra, etc. Iti.
Cagadero. *m.* Calibangan, oroan.
Cagafierro. *m.* Tae sin puthao.
Cagajón. *m.* Tae sin hayop ó mananap.
Cagalera. *f. fam.* Calibangan, bugri, bugris, bugrit.
Cagar. *a.* Pagoro, libang.—Los niños. Iguit.—Pag iti.
Cagarrofa. *m.* Namoc nga guti.
Cagarruta. *f.* Tae sin canding, carnero, etc.
Cagatorio. *m.* Calibangan, oroan.
Cagón, na. *adj.* Maoro ó malibang sin agsub. Bugrit.—*fig.* y *fam.* Matalao.
Caída. *f.* Pagcapucan; caholog, pagcaholog. —Caída ó declive de una cuesta. Baqui lid.—*fig.* An sala ni Adan ug san mga ángeles nga maraut —Caída de ojos. Pagpiong san mata.—A la caída de la tarde. *m. adv.* San ó in colopay ná.—A la del Sol. An pagtonod san adlao.
Caído, da. *adj.* Maluya, maluyahon.
Caimán. *m.* Buaya.—Río, estero, laguna, etc., donde hay caimanes. Buahayon nga salug, capa, danao, etc.
Caimiento. *m.* Caluya, pagcaluya. Camaluya, camaluyahon, pagcamaluya, pagcamaluyahon.
Caja. *f.* Cabán.—Caja ó ataúd. Longon.
Cajel. *adj.* An bonga ug cahuy nga cajel.
Cajero. *m.* Parahimo sin mga cabán.—An tauo nga tinatapuran sin pacaruát san salapi ug sin pagbayad mán.
Cajetilla. *f.* Potos sin mga sigarillos nga papel.
Cajista. *com.* Paratuhay sa mga letra dida sa imprenta.
Cajón. *m.* Cabán nga daco.—De mesa, etc. Honos.
Cajonera. *f.* Mga honos.
Cajonería. *f.* Mga honos.
Cajuela. *f.* Cabán nga guti.
Cal. *f.* Apog.—*viva.* Buhi nga apog.—*muerta.* Patáy nga apog.—De cal y canto. *expr. fig.* y *fam.* Cota, marig-on dao cota.
Cala. *f.* Pagtirostiros, paglapadlapad sin sandía, etc.—Cala ó especie de mecha de jabón, aceite y sal, ó de otros ingredientes, que se aplica en lugar de ayuda para

exonerar el vientre. Calilia.—Paglobo sin cota basi sábuton an cadacmolan nga cún ano an iguincota.

Cala. *f.* Casuguran nga guti.

Calabacino. *m.* Tabayag.

Calabaza. *f.* Calabaza.—Larga y blanca. Opo.—Silvestre. Tabayag.

Calabazar. *m.* Tanamanam, tanaman sin mga calabaza.

Calabobos. *m. fam.* Tariti.

Calabocero. *m.* Bantay sa mga preso aadto sa calaboso.

Calabozaje *m.* Hinangtang.

Calabozo. *m. id.* Pandogan, bilangoan. Cota.

Calabrote. *m. Mar.* Pisi nga diri daco caopay.

Calada. *f.* Tohum.—Paglupad sin daguit an tamsi nga madaguit.—Dar una calada. *fr. fig. fam.* Cún guiniis-gan an usa.

Calado. *m.* Pag borda sin panapton.—*Mar.* Lotop.

Calafate. *m.* Panday nga nagbubuhat cún may guinhihimo nga sacayán —Parabuli.

Calafateador. *m. vid.* Calafate.

Calafatear. *a.* Pagbuli, pagsilsil.

Calafateo. *m.* Pagbuli, pagsilsil; pagcabuli, pagcasilsil.

Calafatería. *f. vid.* Calafateo.

Calaje. *m.* Honos.

Calaluz. *m.* Sacayán sa India nga Oriental.

Calamar. *m.* Cugueta: pequeño aún; tama á.

Calambre. *m.* Banhud. Quimay.

Calamidad. *f.* Cacurian.

Calamite. *f.* Pacla.

Calamitosamente. *adv. m.* Sin curi; macuri caopay.

Calamitoso, sa. *adj.* Macuri.

Cálamo. *m.* Toronggon.—Cauayan.—Pluma.

Calamocano, na. *adj. fam.* Huboghubog.—Maluya ná cún dao tigurang.

Cálamo currente. *loc. adv. lat. fig.* Sin dagmi, sin uaray panginano caopay.

Calandrajo. *m. fam.* Bado, etc. nga naguisi.—Dugnit.

Calar. *a.* Honop. Homud. Tohom.—Penetrar ó atravesar un instrumento, como espada, barrena, etc., otro cuerpo de una parte á otra. Tahus, lahus.—*n. Mar.* Sumergir el buque una parte del casco en el agua. Lotop.—*r.* Holos.

Calavera. *f.* Olo sin minatáy.—*m. fig.* Culangculang.

Calaverada. *f. fam.* Buhat sin tauo nga culangculang; pagsayop, pagsala.

Calaverear. *n. fam.* Pagbuangbuang, pagsalasala.

Calcañar. *m.* Ticud.

Calcaño. *m.* Ticud.

Calcar. *a.* Pagsósó.

Calcáreo, rea. *adj.* Apogon.

Calce. *m.* Puthao nga malidong sa mga rueda san mga carruaje, etc.—Calce ó cuña. Sisip.

Calcinación. *f.* Pagpaapog.

Calcinable. *adj.* Sadang pagpaapogon.

Calcinar. *a.* Pagpaapog.

Calculable. *adj.* Sadang hunahunaon, sadang isipon.

Calculación. *f.* Pahunahuna, pagisip.

Calculador, ra. *adj.* Mahunahuna.—*s.* Paraisipisip.

Calcular. *a.* Paghunahuna, pagisip.

Cálculo. *m.* Paghunahuna, pagisip, pagtuhay.

Calda. *f.* Pagpapaso. Pagbaga.—*pl.* Parigosan sin mga tubig nga mapaso.—Dar calda, ó una calda á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pagsagda sa iya basi magbuhat sin bisan ano.

Caldear. *a.* Pagpaso sin maopay. Pacapaso.—Pagpabaga san puthao, etc.

Caldeo. *m.* Pagpapaso. Pacapaso.

Caldera. *f.* Baóng.

Calderada. *f.* Usa ca pono san baóng.

Calderería. *f.* Tendahan sin mga baóng, etc.

Calderero. *m.* Parahimo sin mga baóng, etc.

Caldereta. *f.* Baóng nga guti.—Sudlanan sin bendita nga tubig. Guinisa nga may nate sin canding, panacot, etc.

Calderilla. *f.* Sudlanan sin bendita nga tubig.—Mga cuarta, ug bisan ano nga salapi nga tumbaga.

Caldero. *m. id.* Toonan ó daba nga puthao, etc.

Calderón. *m.* Baóng nga daco.

Caldo. *m.* Sabao.

Caldoso, sa. *adj.* Sabáoan.

Calducho. *m.* Sabao nga culang sin rasa

Calefacción. *f.* Pagpaso. Pagcapaso.

Calendario. *m. id.* Irisipan.

Calentador, ra. *adj.* Macapaso.

Calentamiento. *m.* Pagpaso; Pagcapaso.

Calentar. *a.* Pagpaso.—Agua, café, etc. Paglaso.—Pagdangdang.—*r.* Dangdang.

Calentura. *f.* Hiranat.

Calenturiento, ta. *adj.* Hinihiran-tan.

Calenturón. *m.* Daco nga hiranat.

Calenturoso, sa. *adj.* Hinihiran tan.

Calepino. *m. fig.* Diccionario nga linatin.

Calera. *f.* An quinucuhaan sin bato nga apogon.—Calero.
Calera. *f.* Sacayán sin mga mananagat.
Calero. *m.* *id.* Sitio donde se hace la cal al aire libre. Calero.—Sitio donde se ha hecho cal al aire libre. Guincalerohan.—Quemar la piedra. Pagcalero.—An paracuha san bato nga apogon ug nagcacalero.
Calesa. *f.* Carruaje nga duduha lá an mga rueda.
Caletre. *m.* *fam.* Hunahuna, hibaro.
Calibrar. *a.* Pagsocol san cadaco sin ponglo cún an cahiluag san ganggang san pusil cún luthang bá.
Calibre. *m.* Cahiluag san pusil cún luthang bá.—An cadaco san ponglo.—Ser de buen calibre una cosa. Maopay. Ser de mal calibre una cosa. Maraut.
Calidad. *f.* Quinaiya. Pagcaquinaiya.—Cabtang.—Pagcamahal ó camahalan tungud cay guican sa mahal nga dugo.—Caiya.—An turumanon nga sinasabi sa mga trato. A calidad de que. *m. adv.* Basi. Con la condición de que has de pagarme mañana. Basi magbayad ca sa acon buas.—Cundi. Con la condición de que me pagarás mañana. Cundi magbabayad ca sa acon buas.
Cálido, da. *adj.* Mapaso. Macacapaso.
Caliente. *adj.* Mapaso.—Agua caliente. Linaso.
Calificable. *adj.* Sadang asoyon ó hunahunaon.
Calificación. *f.* Pagasoy. Casayoran.
Calificado, da. *adj.* An may gahúm, mahal nga tauo.—Casayoran.
Calificar. *a.* Pagasoy, pagpasabut.
Calificativo, va. *adj.* Pagaasoy.
Calígine. *f.* Borong. Casiruman.
Caliginoso, sa. *adj.* Masirum.
Calina. *f.* Borong, alisngao.
Calinoso, sa. *adj.* Borongon.
Cáliz. *m.* Calis nga salapi ó bulauan nga guinagamit san mga Padre nga nagmimisa. *Bot.* Panit san bucad.
Calizo, za. *adj.* Apogon.
Calma. *f.* Linao.—Hurao.—*fig.* Iban.—*fig.* Mingao, murayao.—*fig.* y *fam.* Cahinayhinay.—En calma. *m. ad.* Malinao an dagat.
Calmante. *p. a.* Macacaiban.
Calmar. *a.* Pagiban. Pacaiban.—*r.* Paghinayhinay.—Linao. Hurao.
Calmoso, sa. *adj.* Malinao. Mahurao.—*fam.* Mahinayhinay nga tauo, mahubia.
Calofriarse. *r.* Horomohom.
Calofrío. *m.* Horomohom.
Calor. *m.* Paso. Capaso, pagcapaso. Camapaso, pagcamapaso.
Caloroso, sa. *adj.* Mapaso.
Calosfriarse. *r.* Horomohom.
Calosfrío. *m.* Horomohom.
Calumnia. *f.* Pagbutangbutang sin sala. Pagcabutangbutang sin sala.
Calumniador, ra. *adj.* Mabutangbutang sin sala.—*r.* Parabutangbutang sin sala.
Calumniar. *a.* Pagbutangbutang sin sala.
Calumnioso, sa. *adj.* Pagbutangi sin sala.
Caluroso, sa. *adj.* Mapaso.
Calva. *f.* Opao. Dangas.
Calvario. *m.* Via crucis.—Buquid ó lugar mga guindup-han can Jesucristo sa Cruz.
Calvatrueno. *m.* Opao ná.
Calvez. *f.* Caopao, cauaráy ná bohoc sa oló.
Calvicie. *f.* *vid.* Calvez.
Calvo, va. *adj.* Opao.—Dangas, dangason.
Calza. *f.* Cuña. Sisip.—Viste nga nacacatahub san páa ug bitiis.—Medias.—Calza ó talego lleno de arena con que se dan golpes á alguno para maltratarle ó matarle. Biol biol ó sopot nga daco nga pinopono sin baras ngan ihinahampac an tauo sa pagdarahug sa iya cún sa pagpatay bá sa iya.—En calzas bermejas, ó prietas. *expr. fig.* y *fam.* En aprieto ó apuro. Quinucurian.—Tomar calzas de Villadiego. *fr. fig.* y *fam.* Pagtois, pagtanan, pagpalaguio.
Calzada. *f.* Dalan. Lunang.
Calzadera. *f.* Higot sin sapin nga albarca.
Calzado. *m.* An sapin ug iba pá nga sugad sugad sin sapin, ug mga medias.
Calzadura. *f.* Pagsapin.
Calzar. *a.* Pagsagin. Pagmedias.—Calzar ó poner cuña. Pagsisip.
Calzón. *m.* Sarual.
Calzoncillos. *m. pl.* Sarual.
Callada. *f.* Hilum, ocoy.—*fig.* Linao. Hurao.
Calladamente. *adv. m.* Sa hilum lá.
Callado, da. *adj.* Diri mayacan.
Callandico, to. *d.* Sa hilum, sa hinayhinay.
Callar. *n.* Paghilum, ocoy.—*fig.* Paglinao. Paghurao.—*a.* Diri pagasoy, uaray niya pagasoye, ó pagasoyan.
Calle. *f.* Dalan.
Callear. *a.* Paghauan sin dalan, pagdalan dida sa mga viña.
Callejear. *n.* Pagsodoysodoy, paglacatlacat sa mga dalan sin uaray mán tuyo.
Callejero, ra. *adj.* Malacat, malácao, la cáuan.

Callejón. *m.* Dalan.—Araguian nga haligot ug halaba.
Callejuela. *f.* Dalan nga haligot.
Callo. *m.* Lupac. *pl.* De vaca, carabao. Bituca. Quibal.
Callosidad. *f.* Calupac.
Calloso, sa. *adj.* Lupacan.
Cama. *f.* Higdáan.
Cama de niños. Culanan ó culana. Hulid, huliran.
Cama levantada del suelo como hamaca. Bantayao.
Camada. *f.* Mga tío sin babaye nga ayam cún mga misá sin conejo, etc., sa usa lá ca paganac.—*fig. fam.* Panon sin mga macauat.
Camal. *m.* Higot sin hayop.
Camaleón. *m.* Mananap nga sugad sin tiqui.
Camándula. *f.* Orden sa religión ni San Benito.—*fig.* y *fam.* Camalimgbong.
Camandulero, ra. *adj. fam.* Malimbong, buaon.
Cámara. *f.* Lasalas, guinbalaye.—*pl.* Cámaras de sangre. Pagoro sin otol.
Camarada. *m.* Opud, oropud.
Camaranchón. *m.* An ibabao sa alcoba.
Camarera. *f.* An babaye nga amoy tinatapuran nga nagseserve sa mga balay san mga mahal nga mga tauo.—Mayor. An babaye nga gahuman pá sadton iba nga nagseserve san hadi nga babaye.
Camarería. *f.* Pagcacamarera. Catungdanan san camarera.
Camarero. *m.* Oficial san sinisiring nga cámara sa santos nga Papa.—An ponoan sa cámara san hadi.—Sacop.
Camarín. *m.* Camalig.
Camarón. *m.* Pasayan. Orang.
Camaronera. *f.* Parabaliguia sin pasayan.
Camaronero. *m.* Mananagat sig pasayan. Parabaliguia sin pasayan.
Camarote. *m.* Higdaan dida sa mga sacayán, camarote.
Camasquince. *com. fam.* Paralabut.
Camastro. *m. despect.* Hindáan nga macalolooy.
Cambalache. *m. fam.* Pagbalio.
Cambalachear. *a. fam.* Balio.
Cambalachero, ra. *adj.* Maquibalio.
Cambiable. *adj.* Sadang balioon. Sadang igbalio.
Cambiador, ra. *adj.* Magtatagalio.
Cambiamiento. *m.* Pagbalhin. Pagcabalhin. Pagcalain, calainan.
Cambiar. *a.* Pagbalio, pagtagalio.—Pagbalhin.—Paglain.—*Mar.* Pagbira. Pagbiric. Pagsocli.
Cambio. *m. vid.* Cambiar.
Cambray. *m.* Busag nga género ug ga may caopay.
Camelar. *a. fam.* Pagpacalalaqui.—*fam.* Pagaramaram, paglimbong.
Camelo. *m. fam.* Dorogas.
Camello. *m.* Mananap nga daco ug hataas pá san caballo.
Camellón. *f.* Balalong.
Camilla. *f.* Duyan.
Caminador, ra. *adj.* Malacat sin pagcabuhi.
Caminante. *p. a.* Malacat.—*s.* Omaragui.
Caminar. *n.* Pagcadto sa lain nga bongto. Paglacat, paglacao.
Caminata. *f. fam.* Paglacat.
Camino. *m.* Dalan. Lunang.—*fig.* Catigayonan.—De Camino. *m. adv.* De paso. Fuí á Palacio, y *de camino* visité á Pedro. Quinadto aco sa palacio, ug linaoy *mán* aco can Pedro.—Ir fuera de camino. *fr. fig.* Pagsayop; pagsala.—Ponerse uno en camino. Pagticang.—Romper un camino. *fr.* Pagdalan, paglunang.—Salir al camino ó al encuentro. *fr. fig.* Pagtapo.
Camisa. *f.* Bado.
Camisería. *f.* Tienda sin mga bado.
Camisero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga bado.—Parabaliguia sin mga bado.
Camisola. *f.* Bado.
Camisón. *m.* Bado nga halauig.
Camorra. *f. fam.* Sari, pagsasari.
Camorrista. *adj. fam.* Maquisari, maquisasarion.
Camote. *m.* Camote.—Camotal. Camotian. Coger ó sacar de la tierra el camote. Pangamote.—Están sacando camote. Nanga ngamote sira.
Campamento. *m.* Pagodong ó pagpahuay an mga casoldadosan.—Pahuayan sin mga casoldadosan.
Campana. *f.* Linganay.—Campana visaya y de moros. Agong.
Campanada. *f.* Pagtoctoc san linganay.
Campanario. *m. id.* An binubutangan ó binibiauan san mga linganay.
Campanear. *n.* Pagbagting san mga linganay, pagtauag tauag, pagrepique.—Allá se las campanée, allá se las haya. Siya lá in maaram. Allá se las campanéen, allá se las hayan. Sira lá in maaram. Allá te las campanées, allá te las hayas. *loc. fam.* Icao lá in maaram.
Campaneo. *m.* Pagbarobagting, pag tauag tauag. Pagrerepiqui sin agsub.
Campanero. *m.* Parahimo sin mga linganay.—Parabagting ó paratoctoc san mga linganay.

Campanita. *f.* Linganay nga guti.
Campanilla. *f.* Tingtingan, campaniya.—De campanillas, ó de muchas campanillas. *expr. fig.* y *fam.* Tauo nga gahuman ó bantugan.
Campanillazo. *m.* Daco nga pagtingting nga campaniya.
Campanillear. *n.* Pagtingting.
Campanillero. *m.* Paratingting.
Campante. *p. a.* Nalabao.—*adj. fam.* Malipay ná.
Campaña. *f.* Datag, patag. Capatagan.—Pangubat ug an camaiha ó camadugay san pag pangubat.—An tag-sa ca tuig nga pagserve san mga soldado.—Batir la campaña. *fr. mil.* Paghiling cún mationano an baga pagcabutang.—Correr la campaña. *fr. mil.* Paghiling cún baga ano an pagcabutang san mga caauay.—Salir á campaña. *fr. mil.* Pagcadto sin pagpangubat cún sa pagauayan.
Campar. *n.* Pag labao, pagsiha.—*Mil. vid.* Acampar.
Campeador. *adj.* Sarangbayon.
Campear. *n.* Pagsabsab an mga hayop.—Paglacat sa cabanuán an mga mananap. Lurab ná cún mga tanum.—Paglabao, pagsiha, nauantauan.—*a. Mil.* Pagcayabcayab sin mga bandera.
Campear, sobresalir ó aventajar uno entre muchos. Pag lutud.
Campecico, llo, to. *d.* Haligot nga tuna.
Campechano, na. *adj. fam.* Tangcud, maliyon.—*fam.* Mahatagon.
Campeón. Bantugan, bantuganan, sarangbayon.—Hambay, parahambay.
Campero. *m.* Bantay, paramangno san mga oma.
Campesino, na. *adj.* Caom-hananon.—*s.* Taga caom-han.
Campilán. *m.* Campilan.
Campiña. *f.* Datag, patag, capatagan.
Campo. *m.* Tuna nga patag, haluag nga capatagan.—Mga tanum. Están buenos los *campos*. Magopay an mga *tanum*. Están perdidos los *campos*. Nagraraut an mga *tanum*.—Campo de batalla. *Mil.* Pagauayan. Campo santo. Lubganan san mga minatay nga católico.—Asentar el campo. *Mil.* Pa godong, pagpahuay.—Batir el campo. *fr. mil.* Paghiling cún ano an pagcabutang san mga casoldadosan, cún may cataragman cún uaray bá.—Descubrir campo, ó el campo. *fr. mil.* Pagcacap, paghiling san pagcabutang san mga caauay.—*fig.* Pagsuquit.—El campo fértil, no descansando, tórnase estéril. *ref.* An pagpahuay nga angay, capulsanan dayac.—En el campo de Barahona, más vale mala capa que buena azcona. *ref.* An paggamita, diri lalarisan.—Juntar campo. *fr.* Pagtiroc sin mga magorobat.—Quedar el campo por uno. *fr. fig.* Pagdaog an usa.—Quedar uno en el campo. *fr. fig.* An pinatay dida sa pagauayan.
Camuesa. *f.* Bonga san cahuy nga camueso.
Camueso. *m.* Cahuy nga camueso.—*fig.* y *fam.* Tapang.
Can. *m.* Ayam.
Cana. *f.* Oban.—Á canas honradas no hay puertas cerradas. *ref.* An catigurangan sin catahud tatagan.—Echar una cana al aire. *fr. fig.* y *fam.* Paglibanglibang, pagliao liao.
Canal. *f.* Araguian san tubig ug san alitbo sa ilarum sa tuna.—Aguian ó araguian sin tubig, baga salug.—*Mar.* Salagan.
Canal ó hendidura que se hace en un cuerpo sólido. Lasi.
Canalización. *f.* Pagcale.
Canalizar. *a.* Pagcale.
Canalizo. *m. Mar.* Salagan.
Canalla. *f. fig.* y *fam.* Tampalasan, tauo nga maraut sin batasan.
Canana. *f.* Bagcos nga anit, nga pagbubutangan sin mga cartucho.
Canapé. *m.* Lingcoranan nga harohalaba.
Canario. *m.* Tamsi.—¡Canario! *interj.* ¡Pastilan!
Canasta. *f.* Alat nga may carap-tan nga duduha, batolan.
Canastero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin alat cún batolan bá.—Parabaliguia sin alat cún batolan bá.
Canastilla. *f.* Batolan nga guti, tagacan.
Canastillo. *m.* Tagacan.
Canasto. *m.* Alat nga haligot an ganggang.
Cáncamo. *m. Mar.* Puthao nga hirigotan san mga pisi ug mga motón.
Cancamurria. *f. fam.* Cabido.
Cancamusa. *f. fam.* Larang sin paglimbong.
Cáncana. *f.* Poroc-anan nga malidong.
Cáncano. *m.* Coto.
Cancel. *m.* Bongbongan sa mga puerta sa singbahan, etc.
Cancelación. *f.* Pagcuháa.
Canceladura. *f.* Pagcuháa.
Cancelar. *a.* Pagcuha ó pagpara san camarig-on sin carig-onan nga sinorat, cay pinapara an tigaman ó tinabas lá.—*fig.* Pagpara.
Cancelaría. *f.* Hoc-manan sa Roma, nga

pinaáaguian san mĝa gracia nĝa itinotogot sa Santos nĝa Papa.
Cancelería. *f.* *vid.* Cancelaría.
Cáncer. *m.* Hubag nĝa macacamátay in diri bolnĝon sin igo nĝa tambal, casamdan. Caranga.
Cancerarse. *r.* Hubag.
Canceroso, sa. *adj.* An may hubag nĝa maraut. Casam-dananon.
Cancilla. *f.* Sadá nĝa guinhihimo sin mĝa cahuy ó cauayan.
Canción. *f.* Sones, carantahon.—Mĝa siday.
Cancionero. *m.* Libro nĝa sinuratan sin mĝa carantahon cún mĝa siday bá.—Parasurat sin mĝa carantahon cún mĝa siday bá.
Cancioneta. *f.* Halipot nĝa carantahun, halipot nĝa mĝa siday.
Cancionista. *m.* *vid.* Cancionero, 2. acep. —Paracanta sin mĝa siday.
Canchal. *m.* Cabagtoan.
Cancho. *m.* Pangpang.
Candado. *m.* *id.* Isarada nĝa puthao cún tumbaga bá sa mĝa puerta, caban, etc.
Candar. *a.* Pagllabe.—*Por ext.* Pagsadá.
Candela. *f.* Candila.—Acabarse la candela. *fig.* y *fam.* Haranumatay ná an tauo. —Arrimar candela. *fr.* *fig.* y *fam.* Pagdabal, pagbalbag.—Estar con la candela en la mano. *fr.* *fig.* Madali ná mamatay an masaquit.
Candelabro. *m.* Sugad sin candelero, cundi may mĝa sanga.
Candelada. *f.* Tap-ong.
Candelaria. *f.* Fiesta sa pagtahud can María Santísima; ug benebenditahan mán in mga candila.
Candelecho. *m.* Payag, lagcao.
Candelerazo. *m.* Pagdabal sin candelero.
Candelería. *f.* Tendahan sin mĝa candila.
Candelero. *m.* *id.* Taoran sin candila.
Candelilla. *f.* Candila nĝa guti.—Garamiton nĝa guinagamit sa pagtambal san mĝa may saquit nĝa canan pagihi.
Candencia. *f.* Pagcamabága.
Candente. *adj.* Mabága.—*p.* *p.* Binága.
Cándidamente. *adv.* *m.* Sa maopay nĝa cabuot.
Candidato. *m.* An naoonĝara sin catungdanan cún mahal bá nĝa pagcahimtang. —An tatagan sin catungdanan bisan uaray niya pagaroi.
Candidatura. *f.* In damo an naoonĝara sin catungdanan. An pagbuot sin pagcarauat sin catungdanan.
Candidez. *f.* Pagcatangcud.—Camabusag.
Cándido, da. *adj.* Busag.—Tangcud.—Simple ó poco advertido. Tarotapang, timaua.
Candil. *m.* Lamparahan.—Pescar al candil. *fr.* Pagsolo.
Candilada. *f.* An lana nĝa natacbo sa lamparahan.
Candilazo. *m.* Pagdabal sin lamparahan.
Candileja. *f.* Lamparahan.
Candilillo. Candilejo. *m.* Lamparahan nĝa guti.
Candilón. *m.* Lamparahan nĝa daco.
Candonga. *f.* Pagaram-aram nĝa paglimbong. —*fam.* Dorogas.
Candongo, ga. *adj.* *fam.* Madorogas, malimbong.—*fam.* An maaram maglarang sa paglicay san pagbuhat.
Candonguear. *a.* *fam.* Pagdorogas.—*n.* *fam.* Paglarang nĝa paglimbog san diri pagbuhat.
Candonguero, ra. *adj.* Maquidorogas.
Candor. *m.* Cabusag, pagcabusag; camabusag, pagcamabusag.—*fig.* Catangcud, pagcatancud, pagcamaopay sin buot, pagcaoray ó pagcamahauan nĝa casingcasing.
Candoroso, sa. *adj.* Tangcud, maopay sin buot, mahauan nĝa casingcasing.
Canela. *f.* *id.*
Canelo. *m.* Cahuy; an icaduha nĝa panit niya amo an canela.
Cangilón. *m.* Sudlanan sin tubig, alacsio, etc.
Cangrejero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin alimango ó quinis.
Cangrejo. *m.* Alimango, quinis. Casag. Locon.
Cangrejo de tierra que no se come. Colao.
Canicie. *f.* Caobanon.
Canijo, ja. *adj.* *fam.* Maluyahon, masaquiton.
Canilla. *f.* Bitiis.—Irse como una canilla, ó de canilla. *fr.* *fig.* y *fam.* Agsub nĝa pagoro sin tubig. *fig.* y *fam.* Pagyacan sin uaray panĝinano ug sin ano lá.—Sangburan, poronan.
Canillero. *m.* An loho san barriles, etc. cay basi macucuha an alacsio, etc.
Canina. *f.* Tac sin ayam.
Caninero. *m.* Paraporot ó paratiroc san tae san ayam.
Caninez. *f.* Oraora nĝa pagcaipa sin pagcaon.
Canino, na. *adj.* An mĝa sugad nĝa canan ayam.—Hambre canina. Guinogotum caopay, oraora sin cagotum.
Canje. *m.* Pagbalio, pagtagalio.
Canjeable. *adj.* Sadang igtagalio.

Canjear. *a.* Pagbalio, pagtagalio.
Cano, na. *adj.* Obanon.
Canoa. *f.* Baloto, casco.—Sacayan nga sugad sin bote an pagcahimo.
Canoero. *m.* Paraolin sin canoa.
Canon. *m.* Sugo ó togon sa mga Consilio sa Santa Iglesia.—An Santos nga surat.—Bayad hionong sin tuna nga prenda.
Canonesa. *f.* Babaye nga naocoy sa convento sa mga monja, condi diri siya monja.
Canónicamente. *adv. m.* Aalagad lá san mga sugo ó mga togon sa Santa Iglesia.
Canonicato. *m. vid.* Canonjía.
Canónico, ca. *adj.* Angay ug igo san sugo ó togon sa Santa Iglesia.—An mga libro sa Santos nga Surat.
Canónigo. *m.* An Padre nga may catungdanan sa singbahan sa catedral sa Manila.
Canonista. *m.* An maaram ó paraasoy san sinisiring nga derecho canónico.
Canonizable. *adj.* An tauo nga tacús pagnombrahan ná sa papcasantos.
Canonización. *f.* Pagpacasantos sin tauo nga nasogot caopay sa Dios.
Canonizar. *a.* An pagasoy ó pagsugo sa Santos nga Papa sugad san batasan nga singbahanon san pagcasantos sin tauo, nga beatificado ná siya, ug naghihimaya ná sa langit. Pagpacasantos sin tauo nga nasogot caopay sa Dios.
Canonjía. *f.* Catungdanan san Padre nga canónigo. Pagcacanónigo.
Canoro, ra. *adj.* Tamsi nga maopay an iya paghoni.—Maopay dunggon.
Canoso, sa. *adj.* Obanon.
Cansado, da. *adj.* Maluya.—*p. p.* Binubutlao, binubudlay.
Cansancio. *m.* Cabudlay, pagcabudlay, cabutlao, pagcabutlao ca capoy.
Cansar. *a.* y *r.* Budlay, butlao, capoy.—Pagpaluya san tuna tungud san agsub nga pagtanumi.—*fig.* Paglinabut.
Cansino, na. *adj.* Maluya (guican san pagbuhat.)
Canso, sa. *adj.* Maluya.
Cantable. *adj.* Carantahon.
Cantador, ra. *m.* y *f.* Paracanta.
Cantal. *m.* Bato.
Cantaleta. *f. id.* Pagentremés.—*fig.* y *fam.* Dorogas.
Cantante. *p. a.* Magcacanta, magcaranta.—*com.* Paracanta.
Cantar. *m.* Carantahon.
Cantar. *n.* Pagcanta.—Las aves. Paghoni.—Los que van embarcados. Pagsaloma.
Cantar por lo bajo imperceptiblemente. Anun, anung.
Cántara. *f.* Tarac-san sin alacsio, etc.
Cantarera. *f.* Burutangan san mga sudlanan sin tubig, etc.
Cantárida. *f.* Mananap nga lonhao nga upat an paco.—Haclop, tampus.
Cantarín, na. *adj.* Magcaranta.—*r.* Paracanta sin agsub.
Cántaro. *m.* Sudlanan sin tubig, etc.—
—Tarac-san sin alacsio, etc.
Cantatriz. *f.* Paracanta.
Cantazo. *m.* Pagbatac sin bato, pagbatac sin boc-ol nga tuna.
Cantera. *f.* Cabatoan, an quinucuhaan san bato.—Pamatohan.
Cantería. *f.* Paghibaro sin pagsacsac san mga bato.—Cota sin mga bato nga sinac sacan.—Mga bato nga sinacsac-an.
Cantero. *m.* Cotero, parasacsac sin mga bato.
Cántico. *m.* Carantahon.
Cantidad. *f.* Sinisiring an sadang soc-lon ó tactacson, an sadang isipon, an dugang, an iban.—An cadaco ó cadamo sa bisan ano; y también se usa el interrogante: *pira, ó pipira?—Pros.* An tiempo nga icacaiha sa pacaluas sin usa nga polong.—An caisipan.
Cántiga. *f.* Siday.
Cantil. *m.* Bato, cabatohan.
Cantimplora. *f.* Sudlanan sin tubig, etc.
Cantina. *f.* Lugar sa ilarum sa tuna nga pinipiotan san alacsio nga gagamiton sa matagaadlao.—Tendahan sin alacsio ug mga cacaanon, cundi harani san inooquian san mga soldado.—An burutangan san balon sa paglalac-tan.
Cantinela. *f.* Carantahon. *fig.* y *fam.* Pagolioli sin pag aro, etc., etc.
Cantinera. *f.* An babaye nga paratagay sa mga soldados; bisan cún áadto sira sa pagauayan.
Cantinero. *m.* Paramangno sa mga alacsio.—An may tendahan, an may tenda sin alacsio ug mga cacaanon, cundi harani san inooquian san mga soldados.
Cantizal. *m.* Cabatoan.—Batohon ó bagtohon nga tuna.
Canto. *m.* Pagcanta.—Carantahon.
Canto del gallo. Panagaoc.
Canto. *m.* Catapusan, luyo, liguid.—De mesa. Tangpe.—De vestido. Sagyad ó saguiad; sidsid. De cuchillo, parte opuesta al filo. Licod.—Corte del libro, opuesto al lomo. Boroc-an.—Canto, grueso de alguna cosa. Cadacmolan.—De canto. *m. adv.* De lado, no de plano. Tindog.
Cantón. *m.* Esquina. Pamiric.—Banua ó guinhadian.—Lugar nga inooqian ó hino-

hononġan sa mġa soldados.—Cantón redondo. *Carp.* Ringbas nġa malison.
Cantonada. *f.* Pamiric.—Dar cantonada. *fr. fig.* Pagtois, pagtanan san paglipot sin pamiric. *fig.* Pagyobit, pagentremés.
Cantonar. *a. vid.* Acantonar.
Cantonearse. *r. fam.* Hilayhilay.
Cantoneo. *m. fam.* Paghilayhilay, pagcahilayhilay.
Cantonera. *f.* Taclop nġa tumbaga, etc. Babaye nġa nagsosodoysodoy, cay maraut an iya batasan.
Cantonero, ra. *adj.* Masodoysodoy.
Cantor, ra. *adj.* Magcaranta.—*s.* Paracanta.
Cantoría. *f.* Pagcacantores.—Pagcanta, carantahon.
Cantorral. *m.* Cababtoan.—Batohon ó bagtohon nġa tuna.
Cantoso, sa. *adj.* Batohon, ó bagtohon.
Canturría. *f.* Pagcacantores.—Pagcanta, carantahon.
Canturrear. *n. fam. vid.* Canturriar.
Canudo, da. *adj.* Obanon.—*fig.* Tigurang.
Caña. *f.* Alta y gruesa. Cauayan.—Patong. —Como la de pescar. Bagacay.—Dulce. Tubo.—Delgada. Tangbo.—De varios colores, y de mucha consistencia. Cabugauan.—Maciza, sin hueco. Balocaui.—Para ir por agua y conservarla en ella. Salud, lahug.—Especie de caña dulce colorada. Pinarina.—Blanca. Minay, binabuy.—Caña de largos cañutos. Coro coto.—De pequeño hueco y casi sólida. Lilibonan.
Cañada. *f.* Calang, cacalanġan; cabilotan, caguiotanan.
Caña fístula. Barayong, bayarong. Bonġa sin barayong.
Cañal. *m.* Cacauayanan. Alad nġa cauayan. Araguian san tubig.
Cañamar. *m.* Tuna nġa tinatanum sin cáñamo.
Cañamelar. *m.* Catub-han.
Cañamiel. *f.* Tubo.
Cáñamo. *m.* Tanum nġa cáñamo.—Género nġa cáñamo.—De Manila. Abacá.
Cañamón. *m.* Bonġa san cáñamo.
Cañar. *m. vid.* Cañal 1.ª y 2.ª acepc.
Cañabera. *f.* Tangbo, tigbao.
Cañaberal. *m.* Cacauayanan.—Capatonġan.—Cabagac-yan.
Cañaberear. *a.* Pagbono sin bagacay, etc.
Cañaberero. *m.* Parabaliguia sin mġa cauayan.
Cañazo. *m.* Pagdabal sin cauayan.
Cañedo. *m.* Cacauayanan.
Cañería. *f.* Lahugan, lahugan nġa puthao, etc.
Cañero. *m.* Parahimo sin mġa lahugan.—Bantay, paramangno sa mġa lahugan.
Cañizal. *m.* Cañizar *m.* Cacauayanan.—Capatonġan.—Cabagac-yan.
Cañizo. *m.* Rangcapan.
Caño. *m.* Lahugan, lahugan nġa puthao; aguian san tubig.
Cañón. *m.* Pieza de artilleria. Luthang.—Pluma del ave, cuando empieza á nacer. Langbo nġa barahibo.—Barahibo sin tamsi nġa amoy iguinsusurat.
Cañonazo. *m.* Pagboto ó pagbuhii san luthang.
Cañonear. *a.* Pagluthang.
Cañoneo. *m.* Pagluthang.
Cañonería. *f.* Cadam-an nġa mġa luthang. —Catorototan sin órgano.
Cañonero, ra. *adj.* An sacayan nġa may luthang.
Cañucela. *f.* Cauayan ó bagacay nġa manipis.
Cañuela. *f.* Cauayan ó bagacay nġa guti.
Cañutazo. *m. fig.* y *fam.* Sumbong.
Cañutería. *f.* Catorototan.
Cañutero. *m.* Surudlan sin dagum.
Cañuto. *m.* Bias.—Harasam.—Luca.—Tayhóp.
Caoba. *f.* Cahuy nġa caoba.
Caos. *m.* An pagcabutang san mġa buhat san bag-o pá lá nġa guintuha sa Dios ug uaray pá tuhaya san Guinoo.—*fig.* Carimocan, casamocan.
Capa. *f.* Panapton ó biste nġa halauig.—Pluvial. An guinagamit sa mġa capadian sa pagbísperas, pagprocesión, etc.
Capacete. *m.* Tagolo.
Capacidad. *f.* Cadac-an. Caluanġan.—*fig.* Sarabutan.—Catigayonan.
Capacha. *f.* Batolan.
Capachero. *m.* Paradara sin batolan nġa may solud.
Capacho. *m.* Batolan.
Capador. *m.* Paracapon. Parahiris. Parapisit.
Capadura. *f.* Samad sa pagcapon.
Capar. *a.* Pagcapon.—Puercos. Paghiris.—Lechón. Pagpisit.—Puercas. Pag-islam.
Caparazón. *m.* Tahob.—An lauas san tamsi in macuha-an ná san liog, san mġa paco ug mġa siquí, nġan uaray na onud.
Caparra. *f.* Señal que se da cuando se hace algún ajuste. Patinġa.
Caparrón. *m.* Saringsing.
Capataz. *m.* Patiga.—Paraataman, tinatapuran.
Capaz. *adj.* Masasadang.—Daco, hiluag.—Tauo nġa batid, may cabatiran, may sarabutant

Capaza. *f.* Batolan.
Capazo. *m.* Batolan nga daco.
Capazo. *m.* Pagdabal ó paglatud san sinisiring capa ó panapton nga halauig.
Capción. *f. For.* Pagdacop. Pagcadacop.
Capcionar. *a. For.* Pagdacop.
Capcioso, sa. *adj.* Malarang; malimbong.
Capear. *a.* Pagcauat san capa.—Pagualauala san capa.
Capelina. *f.* Sangbud sa oló.
Capelo. *m.* Calo nga pula nga guincacalo sa mga cardenal sa santa Iglesia.—*fig.* Pagcacardenal.
Capellán. *m.* Padre nga sacerdote.
Caperuza. *f.* Baga socong.
Capilla. *f. id.* Itarahub sa oló.
Capilla. *f.* Arampoan, misahan.—Mga Padre nga capellán.—Mga músico, camusicohan.—Estar en capilla, ó en la capilla. Pagbibitayon ná; sinisiring cún an saláan guinbabasahan ná nga guinhoc-man siya sa camatayon, ug tican sadto diri ná siya binabayaan sa mga capadian.
Capillo. *m.* Socong.
Capirotazo. *m.* Pagpitic. Paglatic.
Capirote. *m.* Itarahub sa oló.—Pagpitic. Paglatic.
Capitación. *f.* Pagtuhay san buhís ó cún ano an igbubuhis san tag-sa.
Capital. *adj.* Ponoan nga bahin.—Sala nga ponoan.—Bongto nga ponoan cún cabesera sin guihadian, provincia, etc., capongtan, capopongtan. La capital de España es Madrid. An Madrid an capopongtan sa España.—*m.* Puhonan.
Capitalista. *com.* Salapianon, bulauanon,
Capitán. *m.* Capitán ó ponoan sin usa nga compañía sin mga soldados.—Capitán ó ponoan sin sacayán.—Capitán ó ponoan sin bongto.—Ponoan ó pangulo sin mga tulisan.—General. Labao nga ponoan san mga casoldadosan.—Pasado. An nagcapitán sin bongto dinhi sa Filipinas.
Capitana. *f.* Asaua san capitán.—Sinisiring mán *capitana* an sacayán san armada nga dida sasacay an ponoan.
Capitanear. *a.* Pagmando sin mga soldados.—*fig.* Pagmando sin mga tauo.
Capitanía. *f.* Catungdanan san capitán. Pagcacapitán.—Bayad nga ibinabayad sa capitán del puerto tungud san mga sacayán nga nagpopondo dida sa pondohan. —Balay nga inooquian san capitán del puerto.—General. Catungdanan san capitán general; pagcacapitán general.—Balay nga inooquian san capitán general.
Capitolio. *m. fig.* Balay nga daco ug hitaas.
Capitón. *m.* Isda nga daco an olo, natubo ug naocoy sa hanang.
Capitulación. *f.* Pagsabut, pagsasabut, pagtrato. Caoroyonan, caarabuyonan.
Capitular. *adj.* Tauo nga may botos sa mga pagelección ug iba pá.
Capitular. *n.* Pagtrato, pagsarabut.—Ampo ó pagentrego sa gahum san mga nagdaog.
Capítulo. *m.* An pagpili ó pagelección sa mga capadian nga may botos san mga magpoponoan sa ira ug pagbuot mán sin iba nga mga buruhaton.—Bahin.—Bolos.
Capolar. *a.* Pagtiros.
Capón. *adj.* Capón, quinapón.—Hiris.—Pisit, pinisitan.—Manuc nga capón.—*ú. t. c. s.*—*fam. m.* Golpe dado en la cabeza con el nudillo del dedo del corazón. Sontoc.
Caporal. *m.* Pangolo ó ponoan sin mga tauo, nga iya mán minamangnoan.—Bantay ò paraataman san mga hayop.
Capricho. *m.* Pagbuot nga diri angay sa cabuotan.—Caypa.
Caprichoso, sa. *adj.* An maruruyag nga matuman lá an iya buot.—Sa pagbuot lá, bisan diri angay.
Caprichudo, da. *adj. vid.* Caprichoso, 1.ª acep.
Cápsula. *f. Bot.* Potos.
Captar. *a.* y *r.* Pagcahig, pagcabig sin buot.
Captura. *f. For.* Pagdacop, pagcadacop sin salaán.
Capturar. *a. For.* Pagdacop sin salaán.
Capucho. *m.* Itarahub sa oló.
Capullo. *m.* Potos sin bucad.
Cara. *f.* Bayhon, nauong; pamayhon.—Cruzar la cara á uno. *fr.* Pagtampalo; pagtampaling; pagdabal ó paglatub sa bayhon.—Dar en cara á uno. *fr. fig.* Pagboyboy.—Dar uno la cara. *fr. fig.* Pagatubang. De cara. *m. adv.* Enfrente. Atubang. Da el sol de cara. Naatubang an adlao.—Echar á cara y cruz una cosa. *fr.* Pagsulangbao.—Guardar uno la cara. *fr. fig.* Pagtago, diri paquita.—Hacer cara. *fr.* Pagato, pagasdang.—Huir la cara. *fr. fig.* Paglicay, paglicao.—Lavar la cara á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pagdayao sa usa, pagaramaram.—Verse las caras. *fr. fig.* y *fam.* Pagquirita.
Cáraba. *f.* Sacayán.
Carabela. *f.* Sacayán nga halaba ug haligot, ngan totolo an mga toladoc.
Carabelón. *m.* Sacayán.
Carabina. *f.* Pusil.
Carabinazo. *m.* Pagboto san pusil.
Carabinero. *m.* Soldado nga nagtataga-

pusil, tagapusil.—Soldado nga sinusugo sin paglanat san contrabando.

Cárabo. *m.* Sacayán nga guti.

Caracoa. *f.* Sacayán nga caracua.

Caracol. *m.* Balingogoco, uaoang.—De mar. Buscay. Sitio donde se cogen ó sacan. Buscayon.—Banag.—Rocot.—Bulalo. Bodiong.

Caracola. *f.* Bodiong.

Caracolear. *n.* Pagbiricbiric an caballo, pagtoyoctoyoc.

Caracoleo. *m. vid.* Caracolear.

Caracalero, ra. *m.* y *f.* Parapamorot sin buscay, etc, etc.—Parabaliguia sin buscay. etc, etc.

Carácter. *m.* Tigaman nga sinurat ó binadlis.—Letra ó tigaman nga nahatag sin casayoran. Cahimo ó pagcahimo sin letra. Marca sa pagmarca ó pagtigaman san mga hayop.—Tigaman nga espirituhanon sa calag ticang sa mga sacramento san pagbuniag, san pagconfirma ug san pagorden.—Gaui, panguinaui.—Carigonan sa buot.—Batasan.—Cab-tang.—Quinaiya, pagcaquinaiya.

Caracterizado, da. *adj.* Mahal nga tauo.

Caracterizar. *a.* Pagasoy sin maopay.—Paghatag sin gahúm ó catungdanan.

Carado,da. *adj.* Bien carado. Maopay an iya cabayhon. Mal carado. Maraut an iya cabayhon.

¡Caramba! *interj.* ¡Pastilan!

Carámbano. *m.* Pinit sin binagtic nga tubig.

Caramel. *m.* Isda nga sugad si tamban.

Caramelo. *m. id.* Matamis nga caramelo.

Caramente. *adv. m.* Sin mahal; mahal caopay.—Sin curi; macuri caopay.—Sin ongud; ongud caopay.—Sin hogot ó sigpit, hogot ó sigpit caopay.

Caramillo. *m.* Torotot nga sugad sin plauta.

Caramillo. *m.* Tambac (nga diri tuhay nga pagtambac).—Bua nga sumat. *frs.* Armar, ó levantar un caramillo. Rimoc; pacarimoc.—Idugidug.

Caramuzal. *m.* Bangcuas nga sacayán.

Carantamaula. *f. fam.* Tambolá.—*fig.* y *fam.* Pihing nga cabayhon.

Carantoña. *f. fam.* Tambalá.—*pl. fam.* Mga pagsarita.

Carantoñero,ra. *m.* y *f. fam.* Parasarita.

Caraña. *f.* Taguc nga sugad sin guisalongi.

Carapacho. *m.* Cara, balay balay sin pauican.—Binalocan.

Carasol. *m.* Lugar nga inaadlauan.

Carava. *f.* Hampangan; hampanganan.

Caravana. *f.* Pangabay, in damo an mga tauo nga nangangabay sa mga pagbactas.

¡Caray! *interj.* ¡Pastilan!

Carbón. *m.* Oring.

Carbonear. *a.* Pagoring.

Carboneo. *m.* Pagoring.

Carbonera. *f.* Oringan, pi-ong, piongan.

Carbonería. *f.* Tenda sin oring.—Tendahan nga oring an iguinbabaliguia.

Carbonero, ra. *m.* y *f.* Paraoring.—Parabaliguia sin oring.

Carbonización. *f.* Pagtubud; pagiuang. Pagcatubud; pagcaiuang.

Carbonizar. *a.* Pagtubud; pagiuang.

Carbunclo. *m.* Bato nga matig-a, masiga ug mahal.—Hubag (nga maraut nga cahubag).

Carbunco. *m.* Hubag (nga maraut nga cahubag).

Carbúnculo. *m.* Bato nga matig-a, masiga ug mahal.

Carcaj. *m. vid.* Carcax.

Carcajada. *f.* Pagtaua nga tigda. Harahara.

Carcamal. *m. fam.* Tauo nga tigurang.

Carcamán. *m. Mar.* Sacayán nga daco, maraut ug mabug-at.

Carcañal. *m.* Ticud.

Cárcava. *f.* Loho.—Calc, hubang.—Ocad, ocab.

Carcavina. *f. vid.* Carcava.

Cárcavo. *m.* Calungagan.

Carcavón. *m.* Calag-yan ticang sa mga pagbaha.

Carcavuezo. *m.* Loho ó bito nga halarum.

Carcax. *m.* Caban nga haluag an dapit sa ibabao ug haligot an dapit sa ilarum, nga panunudlan san mga pana.—Porot-san ó porostan sin cruz.—Talangan.

Cárcel. *f.* Cota, pandug, padogan, presohan, bilanggoan.

Carcelaje. *m.* Hinangtang.

Carcelería. *f. vid.* Cárcel.

Carcelero. *m.* Bantay sa presohan.

Cárcola. *f.* Sicaran sin hablonan.

Carcoma. *f.* Bocboc; agay-ay.—Binobocboc; inagay-ay.

Carcomer. *a.* y *r.* Bocboc; agay-ay.

Cardenal. *m.* Ponoan sa santa Iglesia. An tagsa sadton capitoan nga mga caponoanan sa santa Iglesia nga sinisiring sira an Sacro Colegio; nga mga magsaragdon sira santos nga Papa sa mga macuri nga mga burúhaton; ug amo sira an mga may votos san pagelección ó pagpili sin Pontífice; ngan pula an ira nga viste.

Cardenal. *m.* Labud.

Cardenalato. *m.* Pagcacardenal; camahalan san pagcacarcenal.
Cardenillo. *m.* Tae sin tumbaga.
Cárdeno, na. *adj.* Maramaitom.—*fig.* Laburon.
Cardillo. *m.* Banua nga tonocon; otanon.
Cardinal. *adj.* Labao, ponoan, guinicanan.
Carditis. *f. Med.* Saquit sa casingcasing.
Cardizal. *m.* Tuna nga tinotudcan sin mga banua nga tonocon; casighotan.
Cardo. *m.* Banua nga tonocon; may lain nga banua nga tonocon mán, cúndi diri otanon.
Cardona. *n. p.* Más listo que Cardona. *expr. fig.* y *fam.* Batid caopay, maaram caopay; lasgud caopay.
Carear. *a. For.* Pagatubang; pagpaatubang.—*fig.* Pagtandig, pagtanding.
Carecer. *n.* Uaray.
Carena. *f. Mar.* Pagrumbo ó pagopay san sacayán.
Carenar. *a. Mar.* Pagrumbo ó pagopay san sacayán.
Carencia. *f.* Cauaray, pagcauaray. Caculangan sin...
Carenero. *m. Mar.* Hinmumutangan san mga sacayan in guinoopay ó pinarurumbohan.
Careo. *m.* Pagtubang; pagcaatubang; pagpaatubang.
Carero, ra. *adj.* Mahal an pagbaliguia niya.
Carestía. *f.* Cauaráy; pagcauaráy; capupuyasan.
Careta. *f.* Tambolá nga itarahub sa bayhon.
Carey. *m.* Pauican.—Cara sin pauican.
Carga. *f.* Pagcarga, pagluran.—Pagpasag.—Pagbala.—Carga, luran.—Bug-at.—*fig.* Buhis.—Catungdanan.—*Mil.* Embestida ó ataque al enemigo. Pagdosmog, pagsolong, pagdamag.—Á carga cerrada. *m. adv. fig.* Á un tiempo, de una vez. Doronggan.—Acodillar uno con la carga. *fr. fig.* y *fam.* No poder cumplir con la obligación. Diri pacatuman sa catungdanan.
Cargadero. *m.* Doroogan.—Binubutagan san mga igpapasag, igcacarga, ó igluluran.
Cargador. *m.* Paradara sin iya mga mangad sa mga sacayan.—Parapasag.—Parahacot.
Cargamento. *m.* An mga luran sa sacayán, luran.
Cargar. *a.* Pagpasag. Pagluran, pagcarga. Pagbala, pagpas-an.—*fig.* Pagdugan san bug-at.—Pagcaon ó paginum sin, oraora.—*fig.* y *fam.* Molestar, cansar, Paglinabut.—*Mil.* Pagdosmog ó pagsolong sin macosog.—*n.* Inclinarse. Biric. Cargó la tempestad hacia el puerto. Nabiric an hangin (an baguio) dapit sa pondoan.
Cargareme. *m.* Resibo nga carig-onan.
Cargazón. *f.* Luran ó an mga luran sa sacayán.—Pagsool an olo, an soroc soroc, etc. Masirom an calibutan, aromon an langit.—Camasoot ó camabug-at san olo, sorocsoroc, etc.—Camasirom san calibutan.
Cargo. *m.* Carga. Luran. Bug-at.—*fig.* Catungdanan. Cargohan.
Cargoso, sa. *adj.* Macuri, mabug-at.
Cariacontecido, da. *adj. fam.* Masorubon an cabayhon.
Cariaguileño, ña. *adj.* Halaba nga cabayhon magasa an aping ug barobalico an irong.
Cariancho, cha. *adj. fam.* Halapad nga cabayhon.
Cariarse. *r.* Pagdonot an tul-an.
Cariátide. *f. Arq.* Tauo-tauo.
Caribe. *m. fig.* Mabangis, mapintas.
Caricatura. *f.* Tauo tauo nga pinintaran, cundi sa maraut nga pagpaagui.
Caricia. *f.* Pagora, ngodiot.
Caricioso, sa. *adj.* Maoora, mangongodiot.
Caridad. *f.* Paghigugma. Gugma. Ighigugma.—Limos sa mga macalolooy.—Calooy.
Caridelantero, ra. *adj. fam.* Culang sin caauod.
Caridoliente. *adj.* Mabidoon nga cabayhon.
Caries. *m.* Casaquit sin tulan.
Carifruncido, da. *adj. fam.* Maisug nga cabayhon.
Carigordo, da. *adj. fam.* Matamboc nga cabayhon.
Cariharto, ta. *adj.* Malidong nga cabayhon.
Carilargo, ga. *adj. fam.* Halaba nga cabayhon.
Carilucio, cia. *adj. fam.* Masinao nga cabayhon.
Carilla. *f.* Guti nga bayhon.—Llana ó página. Paypay.
Carilleno, na. *adj. fam.* Bayhonon.
Carillo, lla. *adj.* Maromahal.
Carinegro, gra. *adj.* Maitom nga cabayhon.
Cariñana. *f.* Itarahub sa bayhon.
Cariño. *m.* Hingaydoy, handum, gugma.
Cariñoso, sa. *adj.* Mahagugma.
Cariparejo, ja. *adj. fam.* Diri malulubad nga cabayhon.
Carirraído, da. *adj. fam.* Culang sin caauod.

Carirredondo, da. *adj. fam.* Malidong nga cabayhon.
Carisma. *m.* Hatag sa Dios.
Caritativamente. *adv. m.* Sa daco nga paghigugma, ó pagcalooy.
Caritativo, va. *adj.* Malolooyon, manguinlooy-an.
Carlanca. *f.* Baliug nga anit cún puthao bá sin ayam.—*fig.* y *fam.* Sangil, pasangilan.
Carlancón, na. *m.* y *f.* Pasasangil.
Carlear. *n.* Halhal. Hangus, hangushangus. Hicahic.—Hicalhical. Hinga, hingahinga.
Carmelita. Padre nga religioso sa orden sa Carmen.
Carmen. *m.* Orden san mga capadian nga sinisiring del Carmen.—Escapulario nga sinisiring sa nuestra Señora del Carmen.
Carmenar. *a.* Pagbadbad sin ano lá nga nagogomon. Paghindo sin gapas. Pagsudlay san bohoc.
Carmesí. *adj.* Pula nga color.
Carmín. *m.* Pula. Capulahan.
Carnada. *f.* Paon nga onud.
Carnaje. *m.* Carne nga tinoros ug inasinan.
Carnal. *adj.* Lauasan.—Mala-oay. Pecado carnal. Sala nga mala-oay.—*fig.* Lauasnon ó calibutanon.
Carnalidad. *f.* Camaquimala-oay sa lauas.
Carnalmente. *adv. m.* Sa paquimala-oay sa lauas.
Carnaval. *m.* Carnestolendas.
Carnaza. *f. fam.* Damo nga carne.
Carne. *f. id.* Onud, tayud.—An usa san totolo nga mga caauay san calag, nga mao an lauas ta.—Carne viva. An buhi nga onud, cún dao dida sa mga casamdan.—En carne viva. *loc. adv.* An napilasan ó na cuhaan san panit.
Cárneo, nea. *adj.* Onuran, tayoran.
Carnerada. *f.* Cacarnerohan.
Carneraje. *m.* Bayad ó buhis tungud san caga carnero.
Carnereamiento. *m.* Serot ó multa tungud cay an mga carnero nanabsab sin mga tanum.
Carnerear. *a.* Pagserot ó pagmulta tungud cay an mga carnero nanabsab sin mga tanum.
Carnerero. *m.* Bantay san cacarnerohan.
Carnero. *m.* Hayop nga carnero.
Carnestolendas. *f. pl.* An tolo ca adlao nga sinosondan san adlao nga pamuring.
Carnicería. *f.* Tendahan sin carne.—Tenda nga carne, tiangui. Pangingihaoan. *fig.* Pamatay. *m.* Damo an nga tauo nga pinamamatay.
Carnicero, ra. *adj.* Maninibad. *fig.* Mabangis, mapintas.—*m.* y *f.* Parabaliguia sin carne.
Carnicol. *m.* Colo sin bactin, baca, etc.
Carnívoro, ra. *adj.* Maninibad.—Mananap nga macaon sin carne.
Carniza. *f.* An baya san carne nga guinihao.—Mananap ò hayop nga patay.
Carnosidad. *f.* An onud nga natubo sa mga casam-dan.—Camatamboc nga oraora.
Carnoso, sa. *adj.* Onuran, tayoran.
Carnudo, da. *adj. vid.* Carnoso.
Carnuza. *f. Despect.* Damo nga carne.
Caro, ra. *adj.* Mahal.—Higugmaon.
Caromomia. *f.* Carne nga tapa sin tauo nga patáy nga binutangan sin mga hamot.
Carona. *f.* Hapin nga loon nga ibinubutang sa taludtud san mga caballo, etc.
Caroñoso. sa. *adj.* Mga hayop nga may mga capilasan.
Carpanta. *f. fam.* Gotum nga oraora na.
Carpeta. *f.* Saya saya sin lamesa.—Hapin sin suratan.—Potos sin mga papel ó carig-onan nga may tigaman nga casayoran san tag-sa.
Carpetano, na. *adj.* Taga Toledo.
Carpetazo. (Dar). *fr. fig.* An diri pagdespachar layon san pinangangaro dida sa mga hocmanan.
Carpintear. *n.* Pagpanday.
Carpintería. *f.* Pandayan.—Pagcapanday; catungdana sin panday.
Carpintero. *m.* Panday. *pl.* Capandayan.
Carraca. *f.* Sacayán nga daco ug mabugat—Palapala.
Carraco, ca. *adj. fam.* Tigurang ná caopay.
Carral. *m.* Bariles nga daco.
Carraleja. *f.* Haclop.
Carralero. *m.* Parahimo sin mga bariles nga daco.
Carraspera. *f. fam.* Sipon. Pagao. Casaplud.
Carrera. *f.* Pagdalagan.—Lugar nga pagdadalaganan.—Paglalac-tan san mga bitoon.—Dalan ó mga dalan nga pagaaguian san procesión.—*fig.* Rungbay. Carrera de árboles.—Rungbay sin mga cahuy.—Camino. Dalan.—Carrera de caballos. Pagrumba san mga caballo.—Dar carrera á uno. *fr.* Pagpaaram ug pagbayad san mga gasto san iya pagaram.—De carrera. *m. adv.* Cadagmitan.—*fig.* Uaray panginano, diri nanginginano.—Entrar uno por carrera. *fr. fig.* Pagbaya sin casay-panan niya.

—Estar en carrera. *fr.* Pagticang sin pagtuman sin catungdanan.—Estar en carrera de salvación. *fr.* Pagtapud gud san ira pagcabaraan an mga calag sa purgatorio in gumoa ná sira dida siton orayan.—No poder hacer carrera con, ó de, alguno. *fr. fam.* In diri maalagad ó mabale an tauo san sagdon nga maopay, sinisiring, nga uaray ná gahum sin pacapagbale sa iya san caopayan.—Partir de carrera. *fr. fig.* Pagbuhat sin bisan ano sin uaray anáy panginano.

Carrero. *m.* Paratug-uay san mga hayop nga nagdadanas sin carro.

Carreta. *f. id.* Ini halaba, haligot ug harohabobo san sinisiring cangga, cundi uaray baclao nga puthao an mga rueda.

Carretada. *f.* An luran sa usa lá ca paghacot; usa ca paghacot.

Carretaje. *m.* Paghacot sin abacá ug iba pá sa carro, cay may trato nga daan.

Carrete. *m.* Rueda en que llevan los pescadores rodeado el hilo, cuyo extremo està asido al anzuelo. Poronan.—Dar carrete. *fr.* Pagtoros san hapon in nahacauil an isda, basi diri macaotud san cauil.

Carretear. *a.* Paghacot sin bisan ano sa carro.

Carretel. *m. Mar.* Poronan.

Carretela. *f. id.* Coche.

Carretera. *f.* Dalan nga haluag, lunang.

Carretería. *f.* Damo nga mga carreta.—An guinbubuhatan sa mga carreta.

Carretero. *adj.* Dalan sin carruaje cún coche bá.—*m.* Parahimo sin mga cangga.—Paratug-uay san mga hayop nga nagdadanas sin canngga.

Carretilla *f.* Carocangga.

Carretón. *m.* Carro nga guti. Carocangga.

Carricoche. *m.* Carro nga sugad sin carruaje.

Carriego. *m.* Alat.

Carril. *m.* An agui san carro cún coche bá.—Dalan nga diri caopay haluag.

Carrillera. *f.* Ngoso.

Carrillo. *m.* Palimogmogan, aping, pisngui.

Carrilludo, da. *adj.* Malipog-oc.

Carrizal. *m.* Cabanuaan nga sugad sin catigbauan ó catangboan.

Carrizo. *m.* Banua nga sugad sin tigbao ó tangbo.

Carro. *m. id.* Cangga.

Carrocería. *f.* An lugar nga guinbubuhatan ug guinbabaliguiaan sin mga carruaje, ug dida guinoopay mán.

Carrocero. *m.* Parahimo sin mga carruaje.

Carrocín. *m.* Carruaje nga duduha lá an rueda.

Carrofuerte. *m.* Carro nga daco ug marig-on.

Carronada. *f.* Luthang nga halipot ug mabug-at cay dacmol caopay.

Carroña. *f.* Onud nga donot ná.

Carroño, ña. *adj.* Donot.

Carroza. *f.* Coche nga daco nga sinasabongan sin maopay.

Carruaje. *m.* Damo nga mga carro, mga coche, mga calesa, etc. Carruaje nga upat an rueda sugad san mga guinagamit sa Manila.

Carruajero. *m. id.* Cochero.

Carruco. *m. despect.* Carro nga guti, nga nagbibiric an eje.

Carta. *f.* Surat.

Cartabón. *f.* Iscuala.

Cartapacio. *m.* Panumduman.—Hapin nga ihinahapin sa pagsurat san mga caliburan, ug dida isinosolud man nirá an papel ug iba pá.

Cartazo. *m.* Surat nga daco.—Surat nga baga pagsauay an casayoran cún pagpacabido bá.

Cartearse. *r.* Pagsisinuratay.

Cartel. *m.* Talaan nga sinurat nga ipinipilit sa mga sadá sa mga Tribunal, etc.—Surat nga casayoran san mga turumanon tungud sin pagbalio san mga magcasibihag sa pagauayan, ug iba pá nga mga buruhatan.—Surat nga pagayat sa igcasitauo.

Cartero. *m.* Paradolong san mga surat sa balay san tag-sa ca tauo.

Cartilla. *f.* Araman.—Carig-onan nga ihinahatag sa mga Obispo san mga tauo nga guinordenan nira.

Cartón. *m.* Bahol nga papel.

Cartuchera. *f.* Pinanonudlan san mga cartucho.—Quien manda, manda, y cartuchera en el cañón. *expr. fig.* y *fam.* An sugo tutumanon sa capiritan.

Cartucho. *m.* Pinotos sin pólvora nga igo sa tag-sa ca pagbuhi san pusil.

Cartulina. *f.* Barobahol nga papel.

Casa. *f.* Balay.—Conjunto de hijos y domésticos que componen una familia. Cabalay.—Casa consistorial. An tribunal, ó casa real san bongto.—Casa de baños. Balay nga may mga parigosan.—Casa de campo. Balay sa oma ó sa caom-han.—Casa de juego. Balay nga susgalan, sugalan.—Casa de devoción. Singbahan, cobocobo, arampoan.—Casa de Dios. Singbahan, balay sa Dios.—Casa de préstamos ó de empeños. Balay sin mga pagprenda, cay dida quinacarauat an salapi, bulauan, etc., nga igpeprenda.

Casadero, ra. *adj.* Caraslon ná.

Casado, da. *p. p.* Quinasal, inasauan, minio.
Casalicio. *m.* Balay.
Casamentero, ra. *adj.* Parapamalaye.
Casamiento. *m.* Pagcasal, pagcaminio.
Casamuro. *f.* Cota.
Casapuerta. *f.* Sirong; ingud sin balay.
Casar. *m.* Cabalayan.
Casar. *n.* y *r.* Pagcasal.—*a.* Pacasal.—Antes que te cases, mira lo que haces. Hunahunaon mo ánay, ngan san-o pagbuhata.
Casatienda. *f.* Tendahan.
Casca. *f.* Hollejo de la uva después de pisada y exprimida. Sapal sin uvas.—Panit sin cahuy nga encina.
Cascabel. *m.* Goronggorong.
Cascabelillo. *m.* Goronggorong.
Cascada. *f.* Bangon. Caagusan.
Cascado, da. *adj.* Basag, buong, butac, barana.
Cascajal.—Cascajar. *m.* Agán-an, cababtoan nga guti; cabarasan.
Cascajo. *m.* Agán-an.—Sinacsac sin bato.—Cababtoan nga guti.
Cascajoso, sa. *adj.* Batohon sin gudti nga mga bato.
Cascamiento. *m.* Pagbasag; pagcabasag, etc. etc.
Cascar. *a.* Basag.—Bongco.—Barana.—Pacaboong.—Boong.—Dar á uno golpes con la mano ú otra cosa. Pagsontoc. Pagdabal.—*a.* y *r.* *fig.* y *fam.* Quebrantar la salud de uno. Luya, pagluya.
Cáscara. *f.* Panit.—De coco, (fruta) estoposa. Bonot.—De *id.* interior y dura. Bagól.—Del huevo de gallina, etc. Binalocan, tipaca.
Cascarón. *m.* Binalocan, tipaca.
Cascarrabias. *com. fam.* Agsub masina.
Cascarrón, na. *adj.* Baol pà ó matig-a, masaplud. Maraut nga catingug.
Cascarudo, da. *adj.* Dacmol an panit, an binalocan, etc.
Cascaruleta. *f. fam.* Talob tacob.
Casco. *m.* Cráneo. Bagol bagol sa oló.—Casco del coco. Bagol, barot. De loza, pedazo de vaso, etc. Bica; tipic.—An tag-sa ca potos san cebolla.—Lauas sin botella, barriles, etc.—Lauas sin sacayán.—Sacayán nga casco.—Colo sin caballo, etc.—De población. Sauang.
Cascote. *m.* Mga bato sin cota nga napucan cún pinaric ba.
Cascudo, da. *adj.* Mananap nga daco ó dacmol an colo.
Casera. *f.* Babaye nga nagaataman ug nagseserve sin lalaqui cún mga lalaqui.
Caseramente. *adv. m.* Sin tangcud.
Casería. *f.* Balay sa oma.
Caserío. *m.* Cabalayan.
Casero, ra. *adj.* Tinapay, badhuya, etc., nga guinbubuhat sa balay; hayop nga tinotubongan sa balay.—*fam.* An nagaataman caopay sa iya balay.—*m.* y *f.* Tag balay, tagada san balay.—Paramangno sin balay.
Caserón. *m.* Balay nga daco.
Caseta. *f.* Balay balay.
Casi. *adv. c.* Harani sa...—Gutiay gud.—Ibus.
Casilla. *f.* Balay balay, payag, lagcao.
Casilla hecha de hojas para quitar el sol. Balaran, handong.
Caso. *m.* Caagui, casugad, inabut.—Hitapo.—Catigayonan.—*Gram.* Caso.—Caso apretado. Macuri mabadbad, macuri macuha.—De conciencia. Hiborongan ó catahap tungud sin turumanon sa calag.—Reservado. Sala nga daco, nga an ponoan lá an macapagabsolve, cún an tinatagan niya sin gahúm.—Á caso hecho. *m. adv.* Tinuyo lá.—Caer en mal caso. *f. fam.* Pacasala sin daco.—En caso de que, dado caso. *m. adv.* Bisan cún ansiya, bisan cún sugad...—Dado caso. Cún baga ansiya, cún baga sugad...—En todo caso. *loc. adv.* Bisan cún ansiya, bisan cún ano.—Estar en el caso. *fr. fam.* Sayud ná.—Hablar al caso. *fr.* Pagyacan nga igo san guintutuyo.—Hacer al caso una cosa. *f. fam.* Igo.—Poner caso, poner por caso. *fr.* Pananglit, pananglitan. Por el mismo caso. *m. adv.* Tungud siton.—Venir al caso una cosa. *fr. fam.* Igo.
Casón. *m.* Balay nga daco.
Caspa. *f.* Daqui.
Caspera. *f.* Sorud.
¡**Cáspita**! *interj.* ¡Pastilan!
Casposo, sa. *adj.* Daquihon.
Casquetazo. *m.* Pagsonggo, pagpantuc, hipantuc.
Casquete. *m.* Tagoló, calo.
Casquijo. *m.* Mga bato nga gudti, bituca.
Casquillo. *m.* De bastón, lanza ó asta. Isorolob. De saeta. Catarisan.
Casta. *f.* Guinicanan. Mamat. Tulin.
Castamente. *adv. m.* Sa pagcacastos, sa pagcaoray.
Castaña. *f.* Bonga san cahuy nga sinisiring castaño.
Castañeta. *f.* Pitic.—Castañetas.
Castañetazo. *m.* Pagcastañetas.—Pagpitic, pitic.—Estallido. Pagboto; pagpaboto.
Castañetear. *n.* Pagcastañetas.—Panlagopo.—Panlagotos.

Castañetear los dientes el puerco, el perro, etc. Pagtalubtacob.
Castañeteo. *m. vid.* Castañetear.
Castaño, ña. *adj.* Pula.—Pasar de castaño oscuro una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Macuri ná.
Castañuela. *f.* Castañetas.
Castellanizar. *a.* Pagquinastila.
Castellano, na. Catsila, castila; taga Castilla.—*m.* Pamolong nga quinatsila.—Tagada sin castillo ó cota.—Ponoan ó bantay sin usa nga castillo.
Castidad. *f.* Pagcacastos, pagcaoray, pagcalubos.
Castificar. *a.* Pagcacastos, pagcaoray, pacalubos.
Castigación. *f.* Pagcahampac.—Pagserot. Pagpasaquit.
Castigador, ra. *adj.* Magharampac, humarampac.—*s.* Parahampac. Paraserot.—Parabadlong.
Castigar. *a.* Paghampac, pagcastigo; pagserot; pagbadlong.—Pagpasaquit--Paglatub.
Castigo. *m.* Hampac; serot; castigo.—*fig.* Badlong. Ogay.
Castillo. *m. id.* Cota nga may mga baluarte, ilihan bantayan.
Castizo, za. *adj.* Toton nga pamolong.
Casto, ta. *adj.* Oray, putli, lubos, castos.
Castor. *m.* Mananap nga sugad sin oding an cádaco ug pula an barahibo niya.
Castración. *f.* Pagcapon; pagheres; pagpisit.
Castrador. *m.* Paracapon; paraheres; parapisit.
Castrapuercas. *m.* Torotot.
Castrar. *a.* Pagcapon; pagheres. Pagpisit, pagislam.
Castrón. *m.* Canding nga lalaqui nga quinapon.
Casual. *adj.* Pahiabut sin uaray tuyo.
Casualidad. *f.* Bisan ano nga nahiabut, nga uaray paghunahuna, ó uaray sasabuta.
Casuca. *f. Despect.* Balay nga guti nga maraut nga pagcabuhat, horonan.
Casucha. *f. Despect. vid.* Casuca.
Casucho. *m. Despect. vid.* Casuca.
Casulla. *f. id.* Casuya, biste nga guinagamit san Padre sa pagmisa.
Casullero. *m.* Parahimo sin mga casuya.
Casus belli. *expr. lat.* Paquigubat.
Cata. *f.* Tadi; tilao. Pagtadi; pagtilao, pagdimdim, pagtagamtam.
Cataclismo. *m.* Pagcabungcag sugad san linun-pan an calibutan.—*fig.* Carimocan sin guinhadian, etc.
Catacumbas. *f. pl.* Mga lungib sa ilarum sa tuna nga lub-nganan sadto sin mga minatay.
Catador. *m.* Paratadi, paratilao, pagdimdim, paratamgamtam.
Catadura. *f.* Pagtadi, pagtilao, pagdimdim, pagtagamtam.—*fam.* Baga maraut nga pagcabayhon.
Catafalco. *m.* Tumba nga hataas nga sinasabongan.
Catalejo. *m.* Larga vista, anteojo de larga vista.
Catalepsia. *f.* Saquit nga bontug.
Cataléptico, ca. *adj.* Borontog, bubulagon.
Catalogar. *a.* Paglista sin mga libro, mga sinurat, etc.
Catálogo. *m.* Panumduman ó listahan sin mga tauo, mga butang cún iba pá.
Cataplasma. *f.* Haclog, tampus ó tangpus.
Catar. *a.* Pagtadi, pagdimdim, pagtagamtam.
Catarata. *f.* Bolog sa mata.
Catarral. *adj.* Sip-onon.—ob-hon.
Catarro. *m.* Sip-on, obo.
Catarroso, sa. *adj.* Sip-onon, ob-hon.—Sinisipon, inoobo.
Catástrofe. *f.* Catapusan sin casayoran cun comedia bá cún dao macaharadluc.—*fig.* Cacurian. Carimocan.
Cataviento. *m. Mar.* Caringpula.
Catecismo. *m.* Casayoran san toron-an sa mga cristianos nga may mga socna, pagaramdam sa mga cristianos.—Libro ó casayoran sin pagaradmam, nga may mga socna.
Catecúmeno, na. *m.* y *f.* Tauo nga nagaaram sa pagcacristianos, cay basi siya buniagan.
Cátedra. Ualihan nga may lingcoran, ug dida nalingcud an mga magtoroon sa pagtutdo ug paghatag sin casoyoran sa ira mga tin-onan.—*fig.* Pagcaobispo, pagcapontífice.—*fig.* Bongto nga inooquian san santos nga Papa cún san Obispo.
Catedral. *s.* Singbahan nga catedral.
Catedralidad. *f.* An pagcacatedral sin usa nga singbahan.
Catedrático. *m. id.* Magtoroon, magturutdo sin quinaadman.
Categoría. *f. fig.* Cab-tang, cabtangan sa tag-sa ca tauo.—Tauo nga mahal, camahalan niya.
Categóricamente. *adv. m.* Sin sayud, sayud caopay nga pagbaton ó pagsiring *oo,* cún *diri* bá.
Categórico, ca. *adj.* Sayud nga pagbaton ó pagsiring, nga *ansiya* cún diri bá *ansiya.*

Catequismo. *m.* An pagtutdo sa tauo san mga camatuoran san aton religión nga santa, basi hibaroan niya ug pagbuniagan mán.
Catequista. *m.* An magturutdo sa iba san pagtoron-an sa mga cristianos ug san toloohan nga católica cay basi sira pagbubuniagan.
Catequizar. *a.* Pagtutdo sa iba san mga camatuoran nga evangelisnon ug san toloohan nga católica.—*fig.* Pagsagda.
Caterva. *f.* Cadam an.
Católicamente. *adv. m.* Aalagad lá san tutdo sa santa Iglesia.
Cotolicísimo, ma. *adj. sup.* Católico caopay.
Catolicismo. *m.* Cacristianosan.—Pagtoo san Iglesia nga Católica.
Católico, ca. *adj.* Masahid.—Matuod, cay polong sa Dios.—An tauo nga may toloohan nga natoo sa Religión nga Católica.—*fr.* No estar muy católico. Sinisiring in maraut an calauas.
Catón. *m.* Libro ó araman sa mga cabataan.
Catorce. *adj.* Napolo cag upat.—Décimocuarto. Icapolo cag upat.—Á catorce de Abril. Sa icapolo cag upat sa Abril.—Tagpoplo cag upat. Nos han dado á catorce pesos. Tinagan cami sin tagpoplo cag upat ca pisos.
Catorceno, na. *adj.* Icapolo cag upat.
Catre. *m. id.* Higdaan.
Cauce. *m.* Casul-gan sa mga salug ug mga sapa.—Aguian sin mga tubig.
Caución. *f.* Pagtagam; pagpatagam.—Carig-onan; cun dao an tauo nahatag sa iya igcasitauo sin carig-onan, nga pagtutumanon niya an iya saad cún an sugo bá sa iya.—Saad.
Caucionar. *a.* Pagtagam, pagpatagam.—Paghatag sin carig-onan.
Caudal. *adj.* Masolug.—Puhonan, salapi, bahandi.
Caudalejo. *m.* Guti nga puhonan, salapi ó bahandi.
Caudalosamente. *adv. m.* Sin damo ó damo caopay nga salapi ó bahandi.—Sin solug; masolug caopay.
Caudaloso, sa. *adj.* Masolug.—Acaudalado. Salapianon, bahandianon.
Caudillo. *m.* Ponoan, magmarando, pangulo.
Cauro. *m.* Hangin nga canauay,
Causa. *f.* An guinicanan ó tinicangan sin bisan ano.—*For.* Caliponganı, capolonganan, causa.
Causar. *a.* El azote causa dolor. An hampac nacacasóol.—Tú eres la causa de mi dolor. Icao an nacacasaquit sa acon.
Cáustico, ca. *adj.* Macacapaso caopay.—*m.* Haclop nga mapintas.
Cáutamente. *adv. m.* Sin hinay; hinay caopay, tagam caopay.
Cautela. *f.* Paghinay hinay, pagtagam; pagcahinay hinay, pagcatagam.—pagpatagam.
Cautelar. *a.* y *r.* Pagtagam, pagpatagam.
Cautelosamente. *adv. m.* Sin hinay; hinay caopay, tagam caopay.
Cauteloso, sa. *adj.* Matagam.—Malimbong.
Cauterio. *m.* Pagpaocoy san dugo sin casamdam; etc.—Pagpabahao sin casamdam.—*fig.* An tambal nga macacabolong.—Pagpaso ó pagsonug san onud sin mga casam-dan nga maraut, etc.
Cauterización. *f. vid.* Cauterizar.
Cauterizar. *a.* Pagpaocoy san dugo sin casamdam, etc.—Pagpabahao san mga casam-dan, etc.
Cautivar. *a.* Pagbihág; pagpamihág.
Cautiverio. *m.* Cabihágan.
Cautividad. *f.* Cabihágan.
Cautivo, va. *adj.* Bihág.
Cauto, ta. *adj.* Mahinay hinay, matagam.
Cava. *f.* Pagabcay, pagsadol.—Sa palacio, an balay ó inooquian san mga nagaataman san tubig ug alacsio nga guiniinum san mga tauo nga hadianon.
Cavador. *m.* Para-abcay sa tuna; paracabcab.
Cavadura. *f.* Pagabcay, pacabcab. Pangabcay pangabcab.
Caván. *m.* Baquiran; baquid.
Cavar. *a.* Pagabcay, pagsadol, pagcabcab.
Cavazón. *f.* Pagabcay, pagcabcab. Pangabcay, pangabcab.
Caverna. *f.* Lungib. Calungaban.—*Med.* Loho sin hubag in nagoa ná an nana. Calohoan.
Cavernoso, sa. *adj.* Mataghum.—Masirum.—Halarum nga tingul. Calungaban.
Cavia. *f.* Ocab sa pono si cahuy, basi mabiao dida an tubig.
Cavidad. *f.* Bito, loho, boho.
Cavilación. *f.* Pagtahap. Pagcatahap. Catahapan.
Cavilar. *a.* Pagtahap, paghunahuna nga oraora sin bisan lá ano.
Cavilosidad. *f.* Catahapan.
Caviloso,sa. *adj.* Matahap, matahaptahap.
Cayada. *f.* Tongcud, songcud nga barobalico an cap-tanan.
Cayado. *m. vid.* Cayada.
Cayán. *m.* Cayáng sin baloto ó casco.

Cayo. *m.* Bato ó poro nga guti sa dagat.
Caz. *m.* Cale ó aguian sa mga tubig.
Caza. *f.* Pamanua. Pamusil.
Cazabe. *m.* Sugad sin bibingca ó babhuya.
Cazadero. *m.* Pamanuaan. Pamusilan.
Cazador, ra. *adj.* Magmaranua. Magmurusil.—*s.* Parabanua. Paramusil.—Perro cazador. *adj.* Macadadacopon.
Cazar. *a.* Pamanua. Pamusil.—Cazar aves con lazo. Paglit-ag.—Cazar caimanes con anzuelo. Pagcauil, pangauil sin buaya.—Si cazares, no te alabes; si no cazares no te enfades. *ref.* Hinayhinaya an calipayan, sugad mán an cacurian.
Cazcalear. *n. fam.* Paglacatlacat ó pagsodoysodoy sin uaray mán capulsanan.
Cazcarria. *f.* Lapoc; hugao nga nadodocot sa panapton, etc.
Cazcarriento, ta. *adj.* Lapocon; mahugao, buringon.
Cazo. *m.* Sugad sin cabó ó hongot, cundi tumbaga ó puthao lugaring.—Surudlan nga tumbaga.
Cazuela. *f.* Sugad sin yahong, ligong.
Cazumbrar. *a.* Pagbaat san mga barriles.
Cazumbre. *m.* Baat sin mga barriles.
Cazumbrón. *m.* Parabaat san mga barriles.
Cazurro, rra. *adj. fam.* Maocoy nga tauo, diri mayacan.

CE

Ce. *f.* Ngaran ó caluasan san letra nga *c.* Ce por be, ó ce por ce. *m. adv. fig.* y *fam.* Pagasoy sin maopay sin bisan ano.—Por ce ó por be. *loc adv. fig.* y *fam.* Guihapon. *Por ce* ó *por be* se salió con la suya. Natuman *guihapon* an iya caruyag.
Ceba. *f.* Tubong.
Cebada. *f.* Tanum nga cebada ug an bonga niya.—Dar cebada. *fr.* Pagtubong ó panubong sa mga hayop.
Cebadal. *m.* Oma nga tinanum sin cebada.
Cebadera. *f.* Tubongan.—Caban nga surudlan san cebada nga itutubong sa mga hayop.—Layag sin sacayan.
Cebadero. *m.* Parabaliguia sin cebada.—An hayop nga mulo, etc., nga linuranan san cebada nga itutubong sa iba nga igcasihayop.
Cebar. *a.* Pagtubong. Panubong.—*fig.* Pasarig, pasandig.—*fig.* Pagdugang dugang sin songo basi diri maparong an calayo. Pag dugang dugang sin lana basi diri maparong an lámpara.—*fig.* Padugang.—Pagsebo sa mga luthang ó mga pusil.—Pagdagcot sin cohetes, etc.—*r. fig.* Ticos nga pagbuhat, ongud nga pagbono, pintas nga pagdabal, etc., etc.
Cebo. *m.* Tubong.—Pólvora nga igsesebo sa mga luthang, mga verso ó mga pusil. Para pescar ó cazar. Paon.
Cebolla. *f.* Seboyas.
Cebollar. *m.* Tanaman sin seboyas.
Cebollero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin seboyas.
Cebolleta. *f.* Langbo pá nga seboyas.—Seboyas.
Cebollino. *m.* Seboyino.—Taran-mon nga seboyas.—Bonga sin seboyas.
Cebollón. *m.* Daco nga seboyas.
Cebón, na. *adj.* Yobo, bactin nga yobo.
Ceca. *f.* Balay, pamandayan sin salapi, bulauan, etc.—De Ceca en Meca. .De la Ceca á la Meca. *locs. figs. fams.* Sodoy sodoy; hadoy hadoy; buyan buyan.
Cecear. *n.* Pagluas san *s.* nga sugad sin *c.*
Ceceo. *vid.* Cecear.
Ceceoso, sa. *adj.* An maluas san *s*, sugad sin *c.*
Cecial. *m.* Barol nga isda.
Cecina. *f.* Tapa.
Cecinar. *a.* Pagtapa.
Ceda. *f. vid.* Zeda.
Cedacería. *f.* An guinbubuhatan sin mga ag-agan.—Tienda, tendahan sin mga agagan, ug saráar.
Cedacero. *m.* Parahimo sin mga ag-agan, ug mga saráan.
Cedacito. *m.* Ag-agan nga guti, saráan nga guti.
Cedazo. *m.* Ag-agan.—Para colar líquidos. Saráan.
Ceder. *a.* Paghatag, pag togot.—*n.* Tangdo, ampo.—Iban, hotos. Hotos ná an baha. Ha disminuido la avenida.
Cedilla. *f. vid.* Zedilla.
Cedría. *f.* Taguc san cahuy nga cedro.
Cédride. *f.* Bonga san cahoy nga cedro.
Cedro. *m.* Cahoy nga cedro, hatáas, mahamot, ug diri inagay-ay.
Cédula. *f.* Papel nga guti nga sinurat cún susuratan bá sin ano lá.—De confesión, ó comunión. Seyo ó carig-onan nga nagcacatuigan an tauo.—De vecindad, ó personal. Carig-onan nga casayoran san ngaran san tauó, san iya cahimtang, cún diin siya oocoy ug sin iba pá.—Real. Sugo, cún togot bá nga hadianon.
Cedulaje. *m.* Bayad tungud san mga cédula.
Cefalalgia. *f. Med.* Camasool sa oló.
Cefalea. *f. Med.* Camasool nga ora ora sa oló.

Céfiro. *m.* Habagat nḡa hanḡin.—*poét.* Hanḡin nḡa halaya-hay.
Cegajoso, sa. *adj* Bilason, Tagumata.
Cegar. *n.* Pagbuta.—*a.* Pacabuta.—*fig.* Cegar ó cerrar puerta. Pagsagda.—Cegar pozo, etc. Pagtagbon. Cerrar portillo, etc. Pagcota; pagtahub. *fig.* Hiborong, lipong sa hunahuna, sa buot, etc.
Cegarra. *adj. fam.* y *s.* Harap.
Cegarrita. *adj. fam.* Curisong.
Cegato, ta, *adj. fam.* y *s.* Harap.
Cegatoso, sa. *adj.* Bilason. Tagumata.
Ceguedad. *f.* Pagcabuta, cabuta.—*fig.* Hiborong, pagcalipong sa hunahuna, sa buot, etc.
Ceguera. *f.* Pagcabuta, cabuta. Cabutahan.
Ceja. *f.* Iquirinhat.—Quiray.—Arquear las cejas. *fr.* Logdat.—Quemarse las cejas. *fr. fig.* y *fam.* Onḡud nḡa pagaram.
Cejar. *a.* Pagisul.
Cejijunto, ta. *adj.* Hinḡiray.
Cejo. *m.* Borong.
Cejudo, da. *adj.* Hinḡiray.
Celada. *f. Mil.* Gama.—Atang.—*fig.* Limbong.
Celador, ra. *adj.* Magbarantay.—*m.* y *f.* Bantay.
Celaje. *m.* Color san mḡa panḡanud.—*pl.* Mḡa panḡanud, mḡa panḡanoron.
Celar. *a.* Pagtalinḡoha sin pagtuman san sugo.—Paggama; pagatang.—Pagbantay.
Celar. *a.* Pagtago.
Celar. *a.* Pagtomboc.—Pagtabas sin buril.
Celda. *f.* Solud.—Casitas que hacen las abejas en los panales. Odlan.
Celdilla. *f.* Solud nḡa guti.—Odlan.
Celebérrimo, ma. *adj. sup.* Bantugan caopay.
Celebración. *f.* Pagmisa san Padre.—Pagsingba. Pamati san santos nḡa misa.—Pagdayao, pagcadayao.
Celebrante. *m.* An Padre nḡa nagmimisa ó tipagmisa ná.
Celebrar. *a.* Pagdayao, paghimaya.—Pagsingba.—pagtahud.—Pagmisa an mḡa capadian.—Celebrar contrato. Pagtrato.
Célebre. *adj.* Bantugan.—Mahirimayaon nḡa tauo.
Celebridad. *f.* Bantug, dongog, bansag.—Pamiesta.
Celebro. *m.* Oló.
Celemín. *m.* Tarac-san nga sugad sin gantang.
Celeridad. *f.* Cadali, pagcadali, cadgamit, pagcadagmit. Cadagmitan. Camadali, pagcamadali, camadagmit, pagcamadagmit. Camatulin, pagcamatulin.
Celeste. *adj.* Langiton; sa lanḡit.—Color azul claro. Inanel.
Celestial. *adj.* Lanḡiton.—*fig.* Bisan ano lá nḡa maopay gud.
Celestialmente. *adv. m.* Pagbuot sa Dios; pagbuot sa lanḡit.—*fig.* Sin maopay. Maopay gud.
Celibato. *m.* Pagcaolitauo, cahimtan sa pagcaolitauo.—*fam.* Olitauo.
Célibe. *s.* Olitauo. Daraga. Tauo nḡa uaray pá asaua.
Célico, ca. *adj poét.* Lanḡiton.—*fig.* Maopay gud.
Celo. *m.* Pagtalinḡoha sin pagtuman san mḡa sugo ó catungdanan.—Pagogop sa Dios, pagogop sa toloohan, pagtalinḡoha san caopayan sa mḡa calag.—*Por ext.* Pagtuyo ó pagtalinḡoha sin caopayan.—Recelo. Catahap.—*pl.* Abugho.
Celosía. *f.* Sedepan, pasere-an, sil-enḡan.
Celoso, sa. *adj.* Matinḡohaon, mabantayon. Pagaogop, parahambay.—Receloso. Maabughoon.—*Mar.* Maquilas, maquiling nḡa sacayán.
Celotipia. *f.* Camaabughoon.
Celsitud. *f.* Pagcaharangdon. Camahalan.
Cementerio. *m.* Lub-nganan. Camposanto.
Cemento. *m.* Masa.
Cena. *f.* Panḡiclup, panihapon.
Cenáculo. *m.* Solud nga guinpanihaponan ni Jesucristo opud san iya mḡa guinton-an san catapusan nḡa panḡiclop sa sinondan nḡa adlao san iya santos pagcasaquit.
Cenacho. *m.* Batulan.
Cenadero. *m.* Caran-an, pinanḡanḡaonan
Cenado, da. *adj.* An tauo nḡa quinaon ná (in gabí).
Cenador, ra. *s.* Paracaon in gabí.
Cenagal. *m.* Cahananḡan. Lubogan. Ca lag-yan. Cahalboan. Calapucan.
Cenagoso, sa. *adj.* Malagáy, halbo.
Cenar. *n.* Panḡiclop, pagcaon in gabi.
Cenceño, ña. *adj.* Magasa, mahugos.
Cencerra. *f. vid.* Cencerro.
Cencerrada. *f. fam.* Pagdorogas, pagpatonog san mḡa bodyong, pagpataihop sa mḡa sunḡay, pagbasal, pagtoctoc sa mḡa caraha cún san mḡa torotumbaga ug iba pá, cay pagdorogas sa mḡa tigurang san adlao nḡa iguincacasal sa ira.
Cencerrear. *n.* Pagpatonog sin mḡa cencerro.—*fig.* y *fam.* Pagcascas sin sesta sin uaray mán catuhayan.
Cencerreo. *m. vid.* Cencerrear.
Cencerro. *m.* Baga guti nḡa linḡanay nga puthao nḡa manipis, cún tumbaga bá,

nga binibiao sa liug san mga hayop nga vaca, carnero, etc.
Cencido, da. *adj.* Sinisiring an tuna cún banua bá nga uaray pagtotonobi.
Cenefa. *f.* Rayan dayan sin pabeyón, etc.
Cenicero. *m.* Abohan.
Ceniciento, ta. *adj.* Abohan.
Cenit. *m.* Sinisiring an yongud sa langit nga nayoyongud sa aton mga oló.
Ceniza. *f.* Abó.—*fig.* Mga cabilin ó mga tul-an sin minatay.—Miércoles de ceniza. id., adlao san pamuring.
Cenizo, za. *adj.* Abohan.
Cenizoso, sa. *adj.* Abohan.
Cenobio. *m.* Convento.
Cenobita. *com.* Tauo nga naoocoy sa convento.
Cenojil. Codcod, icorodcod.
Cenopegias. *f. pl.* Piesta nga guinseselebra sa mga hebreo sa pagpanumdun nga an ira mga catigurangan nangocoy sin mga payag didto sa camingauan san uaray pa sira abut sa tuna sa Canaan.
Cenoso, sa. *adj.* Malagay, halbo.
Censatorio. *m.* An magbayad.
Censo. *m.* Padrón.—Buhis.—Bayad.
Censor. *m.* An parahimo sadto ánay san padrón ug paraataman mán san bongto.—An tinataporan sin pagbasa sa mga libro nga sinurat; ug mahatag mán siya sin casayoran cún ano bá an iya hunahuna hionong siton.—Paralibac.
Censura. *f.* Catungdanan san censor, pagcacensor.—Asoy san tinatapuran sin pagbasa sa mga libro cún sa mga sinurat nga casayoran cún ano bá an iya hunahuna hionong siton.—Nota ó tigaman sa pagdiniri sin ano lá.—Castigo ó serot sa mga salaan, nga angay san mga sugo nga singbahanon.
Censurable. *adj.* Angay pagaguian sa censura.—Angay pagdirion.
Censurar. *a.* Paghuna huna hionong sin usa nga libro ó sinurat cún iba pá bá.—Pagsauay, pagdiri sin ano lá cay maraut. Paglibac.
Centavo, va. *adj.* Cún an usa ca gatos pagbahinbahinon sin usa mán ca gatos ca bahin, adton usa ca bahin cún an tag-sa ca bahin amo an sinisiring *centavo.*
Centella. *f.* Linti.—Calayo sin santic.
Centellear. *n.* Paglinti. Ingat ingat, ilat igat, guila guila.
Centelleo. *m.* Paglinti. Pagcaingat ingat, pagcailat igat, pagcaguilaguila.
Centena. *f.* Usa ca gatos.
Centenada. *f.* Usa ca gatos.
Centenar. *m.* Usa ca gatos.—An pagcadugay sin usa ca gatos ca tuig.—*m.* Guinoolinolinan sin tag-usa ca gatos ca tuig.
Centenar.—Centenal. *m.* Oma ó tuna nga guintanum sin centeno.
Centenario, ria. Magatos, an tauo nga may usa na ca gatos ca tuig.—*m.* An pagcadugay sin usa ca gatos ca tuig.—Guinoolinolinan sin tag-usa ca gatos ca tuig.
Centeno. *m.* Tanum nga centeno.
Centeno, na. *adj.* Usa ca gatos.
Centésimo, ma. *adj.* Usa ca gatos.—Cún an usa ca gatos pagbahinbahinon sin usa mán ca gatos ca bahin, adton usa ca bahin cún an tag-sa ca bahin amo an sinisiring *centésimo.*
Céntimo. *m.* Séntimos.
Centinela. *amb.* Bantay.
Centralizar. *a.* Pagtigub sin ano lá sa bisan diin nga lugar nga común.—Pagangcon an labao nga gobierno san bug-os nga gahum.
Céntrico, ca. *adj.* An nabubutnga.
Centro. *m.* An butnga gud.—Cahilad-man.—*fig.* An guintutuyo gud.
Centuplicar. *a. Arit.* Pagisip ó pagtirotigub...por ciento.
Céntuplo. *m.* An cuha san pagisip ó pagtirogub...por ciento.
Centuria. *f.* Usa ca gatos ca tuig ó caisipan sin usa ca gatos ca tuig.—Usa ca gatos ca tauo ó cadam-an sin usa ca gatos ca tauo, cún sa mga romano.
Centurión. *m.* Ponoan ó capitán sin usa ca gatos nga mga soldados, cún sa mga romano.
Centurionazgo. *m.* Catungdanan san centurión.
Cénzalo. *m.* Namoc.
Ceñidero. *m.* Bacgos, bagcos, bacus. Tacgong.
Ceñido, da. *adj.* Maoyatom san iya mga paggasto.
Ceñidor. *m. vid.* Ceñidero.
Ceñir. *a.* Pagbacgos, pagbagcos, pagbacus. Pagtacgong.—Pagsangbud.—*fig.* Pag-iban.—*r. fig.* Pagoyatum sa mga paggasto, sa mga pagpolong, etc.
Ceño. *m.* Buringit. Pagcaburingit.
Ceñoso, sa. *adj. vid.* Ceñudo.
Ceñudo, da. *adj.* Maburingit.
Cepa. *f.* Olo sin cahuy ó tanum nga nailarum sa tuna.—Pono.
Cepillo. *m.* Arquilla ó caja de madera, ú otra materia, que se pone y fija en las iglesias y otros parajes públicos, para que echen en ella limosna. Caban nga guti nga linohoan nga paghohologan ò burutangan san salapi nga limos.—*Carp.* Sapio.

—Para quitar el polvo á los vestidos. Sepiyo, iscoba.

Cepo. *m.* Sanga sin cahuy.—Cabuy nga burutangan san landasan.—Pandug, pandugan.—*vid.* Cepillo, 1.ª acep.—Trampa para coger caimanes ú otros animales. Atub.

Cera. *f.* Taro.—De los oidos. Atoli.

Cerbatana. *f.* Sungpit.

Cerca. *f.* Cota.—De cañas, etc. Alad.—Enlazadas unas con otras. Siclat.

Cerca. *adv. l.* y *t.* Harani, dooc, hirani.—Ponte cerca de mí. Dooc ca sa acon. Son cerca de las diez. Harani ná á las diez.—Cerca de. *m. adv.* Harani. En esta batalla murieron *cerca* de dos mil hombres. Sa sini nga pagauayan *harani* in duha ca yocut ca tauo an namatay.—Acerca de. *m. adv.* Tungud siton ó sini, hionong siton ó sini.

Cercado. *m.* Cota. Alad. Siclat. Atabay.

Cercador, ra. *s.* Paralibot.—Paraalad.—*m.* Tomboc.

Cercanamente. *adv. l.* y *t.* Haraniay gud.

Cercanía. *f.* Caharanian.

Cercano, na. *adj.* Harani, dooc.

Cercar. *a.* Pagcota nga libon.—Pagalad.—Paglibut sin bongto, cun sa paquigauay.

Cercenador, ra. Paratabas. Paratalib. Parapotol.

Cercenadura. *f.* Pagtabas. Pagtalib. Pagpatol. Pagcatabas. Pacatalib. Pagcapotol.—An tinabas; an tinalib; an pinotol.

Cercenamiento. *m vid.* Cercenadura.

Cercenar. *a.* Pagtalib. Pagtabas. Pagpotol.—Pagiban.

Cerciorar. *a.* Pagmatuod.—*r.* Panguinsayud.

Cerco. *m.* Libut.—Alad.—Aro de...Baat...—Baclao.—Paglibut an mga soldados sin bongto sa paquigauay.—Carrillo. Hampangan.—De sol ó luna. Balárao.—Alzar el cerco. *fr.* Levantar el cerco. *fr.* Pagisul ó pagpauli an mga soldados nga nanlilibut sa bongto.—Poner cerco. *fr.* Paglibut an mga soldados sin cota ó bongto.

Cercha. *f. Arq.* Vara nga cahuy nga manipis nga binabalico.—*Carp.* Tabla nga balico.

Cerda. *f.* Barahibo sa icug san caballo, etc. De la crin. Bunday.—Barahibo.

Cerdamen. *m.* Usa ca como nga barahibo· Usa ca como nga bunday.

Cerdear. *n.* Panluya an mga hayop san imon-a nga teel.

Cerdo. *m.* Bactin.—Yobo.

Cerdoso, sa. *adj.* Barahiboon.

Cerdudo, da. Barahiboon.

Cereal. *adj.* y *s.* Sinisirîng *cereal* an humay, an mais, an trigo, etc.

Cerebelo. *m.* Oló.

Cerebro. *m.* Oló.

Ceremonia. *f.* Batasan nga singbahanon. Batasan nga natutuman sa pagtahud ó paghatag sin catalahuran. Mga buruhaton.

Ceremonial. *m.* Mga turumanon.—Libro ó lista nga nasayoran san mga turumanon.

Cerería. *f.* Tienda sin taro. Tendahan sin taro.

Cerero. *m* Parabuhia sin taro.—Parabaligia sin taro.

Cerero. *m. fam.* Tauo nga sodoysodoy, hadoyhadoy.

Cereza. *f.* Bonga sa cahuy nga cerezo.

Cerezo. *m.* Cahuy nga cerezo.

Cerilla. *f.* Seriya, pabilo nga halaba nga idaracot.—De los oídos. Atoli.

Cermeña. *f.* Bonga san cahuy nga cermeño.

Cermeño. *m.* Cahuy nga cermeño.—*adj.* Tauo nga tapang, boringon.

Cernada. *f.* Abo.

Cernadero. *m.* Saraan.

Cerneja. *f.* Barahibo nga maripoyoc sa siqui san caballo, etc.

Cerner. *a.* Pag-agag. Pagsilsig.—Estar la flor del palay, etc. en cierne ó fecundándose. Burud ná an humay, etc.—*fig.* Llover suave y menudo. Tariti.—*r.* Andar ó menearse moviendo el cuerpo á uno y otro lado, como quien *cierne.* Hayon hayon. Hilay hilay.—Mover las aves sus alas, manteniéndose en el aire sin apartarse del sitio en donde están. Pagcapa capa.

Cernícalo. *m.* Tamsi nga madaguit.—*fig.* y *fam.* Tapang.—Coger, ó pillar un cernícalo. Hubog.

Cernidillo. *m.* Tareti, tarocati.—*fig.* Paghilay hilay, paghayonhayon.

Cernido. *m.* Pag ag-ag, pagsilsig. Pagcaag-ag, pagcasilsig.—Inag-ag, sinilsig.

Cernidura. *f. vid.* Cernido. 1.ª acep.—*pl.* Inagagan.

Cero. *m. id.* Cún ibutang sa too sin número, may cabalihan niya; cundi cún ibutang sa uala, uaray cabalihan.—Ser uno cero á la izquierda. *fr. fig.* y *fam.* Uaray polos nga tauo. Uaray haros.

Ceroferario. *m.* Monacillo nga nagdadara san siriales.

Cerote. *m.* Hinamil.—*fig.* y *fam.* Cahadluc.

Cerquillo. *m.* Serquiyo, sugad san canan mga capadian.

Cerquita. *adv. l.* y *t.* Harani caopay.

Cerrada. *f.* Panit sa liug sa mga hayop ó mananap. Culit.

Cerradura. *f.* Trancahan. An isosocsoc ó itatranca.
Cerradero, ra. *adj.* y *s. m.* y *f.* An sinasadhan.—*s.* Trancahan, socsocan.—Isosocsoc, itatranca.
Cerradizo, za. *adj.* Sadang sasadhan.
Cerrado, da. *adj. fig.* Diri sadang matuquib.—*fig.* Aromon, masirom an calibutan. —*fig.* y *fam.* Maocoy nga tauo, diri mayacan.—*p. p.* Sinadhan.—*m.* Cercado. Inalad.
Cerrador. *m.* Tranca, isosocsoc.
Cerradura. *f.* Yabihan.
Cerraja. *f.* Yabihan.
Cerrajear. *n.* Paghimo ó pagpanday sin mga tranca nga puthao, mga yabihan, etc.
Cerrajero. *m.* Parahimo ó parapanday sin mga tranca nga puthao mga yabihan, etc. Mananalsal.
Cerramiento. *m.* Pagsadá; pagcasadá.—Inalad; alad.
Cerrar. *a.* Pagsadá.—Pagacob sin caban, honos, etc.—Pagtranca; pagyabi; paglocob. —Cerrar los ojos. Pagpiyong sa mata.—Cerrar un libro. Pagticlub sin libro.—Cerrar la mano. Pagcomcom. Cerrar la boca. Pagtac-om. Cerrarse herida ó llaga. Báhao.—Quilpot.—Dag-om. Libon.
Cerrazón. *f.* Camasirom san calibutan ó cabanua.
Cerrero, ra. *adj.* Looc, dalaág.
Cerril. *adj.* Igang, igangan, cababtoan.—Malaris, diri maanad.
Cerro. *m.* Pangpang; buquid; hataas nga caigangan.—Liug san mananap.—Espinazo ó lomo. Butagtuc.
Cerrojo. *m.* Tranca, isosocsoc.
Certero, ra. *adj.* Mangirigo.—Igo, matuod, maaram.
Certeza. *f.* Sayud, casayud nga dayag ug marig-on.
Certidumbre. *f. vid.* Certeza.
Certificación. *f.* Pagpacarig-on, pagpacamatuod.—Carig-onan.
Certificado. *m.* Carig-onan.
Certificar. *a.* Pagmatuod. Pagpacamatuod. Pagpamatuod. Pagpacarig-on.—Pagsertificar sin surat, cundi magbabayad siya san talaan nga bayad, ug tatagan siya sin carig-onan nga matuod nga nagpadolong siya sin surat sa correo.
Certificatoria. *f.* Carig-onan.
Certísimo, ma. *adj. sup.* Matuod ngagayod
Cerúleo, lea. *adj.* Inanel.
Cerumen. *m.* Atoli.
Cerval. *adj.* Sugad sin bugsoc.—*fig.* Miedo cerval. Daco gud nga cahadluc.
Cervática. *f.* Doron nga daco.
Cervato. *m.* Nate sin bugsoc, cundi diri ná nasoso.
Cerveza. *f.* Irinmon nga servesa.
Cervicabra. *f.* Mananap nga sugad sin bugsoc ug sin canding.
Cervigudo, da. *adj.* An may daco nga tangcogo.
Cerviguillo. *m.* Tangcogo (an dapit sa goa).
Cerviz. *f.* Tangcogo —Bajar la cerviz. *fr. fig.* Pagpaubus.—Doblar la cerviz. *fr. fig.* Pagpaobus, bisan cún dao pagpiriton siya. —Levantar la cerviz. *fr. fig.* Pagpalabilabi, pagpalabiao.—Ser de dura cerviz. *fr. fig.* Matig-a an iya oló, diri mabale.
Cervuno, na. *adj.* Sugad sin bugsoc.
Cesación. *f.* Pagocoy, pagodong, pagtalaon; pagpaocoy, pagpaodong, pagpatalaon.
Cesamiento. *m. vid.* Cesación.
Cesante. *p. a.* An naocoy, an naodong.—An uaray ná catungdanan, cay hinucasan.
Cesantía. *f.* Pangocoy, pangodong.—Pagcauaray ná catungdanan.—Bayad nga ihinahatag sa gobierno san iba sadton mauaráy nâ catungdanan, aalagad lá san mga sugo.
Cesar. *n.* Ocoy; pagpaocoy: odong, pagpaodong: pagtalaon.
Cesión. *f.* Pahatag, pagtogot, cún dao an usa ca tauo nahatag sa iba sin bahandi ug iba pá.
Cesionario, ria. *m.* y *f.* An tauo nga natagan ó nabil-nan sa bahandi, etc.
Cesionista. *m.* An tauo nga nahatag sin bahandi, etc.
Cesonario, ria. *m.* y *f. vid.* Cesionario.
Césped. *m.* Usa ca bobon.
Céspede. *m. vid.* Césped.
Cespedera. *f.* An quinuhaan san tuna.
Cesta. *f.* Alat.—Tagacan, tacuyan.
Cesto. *m.* Alat. Buguias. Bala. Alábate, cesto, que venderte quiero. *ref.* An maipa macacuha sin ano lá, diri siya patapud la, cundi maglururaring mán siya.—Estar uno hecho un cesto. *fr fig.* y *fam.* An napirao: an hubog.—Quien hace un cesto, hará ciento. *ref.* An macahimo sin usa nga bala, macahimo sin madamo pá bayá. —Ser uno un cesto. *fr. fig.* y *fam.* Tauo nga tapang.
Cestón. *m. Mil.* Sugad sin bangcat.
Cetáceo, cea. *adj.* An mga dagco nga mga isda nga nagaanac ó nagyabyab.
Cetra. *f.* Taming ó calasag nga anit.
Cetrino, na. *adj.* Maromaitom.
Cetro. *m.* Cetro nga bulauan, etc., nga guinagamit sa mga hadi; tigaman san ira

pagcahadi.—*fig.* Pagcahadi.—Empuñar el cetro. *fr. fig.* Pagticang sin paghadi.

CI

Cia. *f.* Payud (an tul-an).
Ciaboga. *f. Mar.* Pagbiric san sacayán nga may bugsay ó gayong, sa paggayong sa luyo ug pagsia mán sa luyo.
Ciar. *n.* Pagisul.—Sibog.—Pagsia.
Cicatear. *n. fam.* Paghicao.
Cicatería. *f.* Cahicao, pagcahicao.
Cicatero, ra. *adj.* Mahicao.
Cicateruelo, la. *adj.* Mahicao hicao.
Cicatriz. *f.* Olat.
Cicatrización. *f.* Pagpabahao san casamdan ó cahubagan.
Cicatrizante. *p. a.* Macacabahao.
Cicatrizar. *a.* Pagbahao.—*r.* Bahao.
Cicatrizativo, va. *adj.* Macacabahao.
Ciclán. *adj.* Lucgóc.
Ciclón. *m.* Baguio.
Cidra. *m.* Bonga san cahuy nga cidro.
Cidro. *m.* Cahuy nga cidro.
Ciego, ga. *adj.* y *s.* Buta sa duha nga mata.—Á ciegas. *m. adv.* Sa daco nga pagcabuta.—*fig.* Sin uaray ánay paghunahuna, sin uaray ánay panginano.—No tener uno con qué hacer cantar, ó rezar, á un ciego. *fr. fig. fam.* Puyas gud sin salapi ó mangad.--Soñaba el ciego que veía, y soñaba lo que quería. *ref.* An patapud nga ora ora, may guihapon cabidoan.
Cieguecico, ca, llo,lla, to, ta. *adj.* Buta.
Cieguezuelo, la. *adj.* Buta.
Cielo. *m.* Langit.—Cahimayaan sa langit.—¡Valedme, cielos! ¡Tabangi aco, mga langit!—*fig.* Langit. El cielo de la cama. An langit langit sa higdaan.—De la boca. Ngalngagan, ngalngagon.
Ciempiés. *m.* Olalahipan.
Cien. *adj.* Gatos, usa ca gatos.
Ciénaga. *f.* Cahalboan, calaguian.
Ciencia. *f.* Caaram.—Camaaram.—Pagarad-man. —Quinaadman.—*fig.*—Sarabutan.—Calasguran.—Cabatiran.
Cienmilésimo, ma. *adj.* Sinisiring an tagsa sadton usa ca gatos ca yocut ca bahin nga iguinbabahin an usa ca bug-os.
Cienmilmillonésimo, ma. *adj.* Sinisiring an tagsa ca bahin sadton usa ca gatos cayocut caribo ca bahin nga iguinbabahin bahin an usa ca bug-os.
Cienmillonésimo, ma. *adj.* Sinisiring an tag-sa ca bahin sadton usa ca gatos ca ribo ca bahin nga iguinbabahin-bahin an usa ca bug-os.
Cieno. *m.* Hanang, lapuc.
Científico, ca. *adj.* Maaram; maquinaadmanon.
Ciento. *adj.* Gatos.
Cientopiés. *m.* Olalahipan.
Cierna. *f.* An bucad nga lalaqui san humay, trigo, etc.
Cierne. (En). *m. adv.* Namumucad ná.
Ciertamente. *adv. m.* Matuod, sa pagcamatuod.
Cierto, ta. *adj.* Matuod. Totóo.—Sayud.—Dayag.—*Cierto* hombre. *Usa* ca tauo.—*Cierta* noche. Usa ca gabi.—Es cierto el hecho. Matuod ó sayud an buhat.—De cierto. *m. adv.* Matuod.—No, por cierto. *m. adv.* Diri ngagayud.—Por cierto. *m. adv.* Matuod, sa pagcamatuod.—Sí, por cierto. *loc. adv.* Oo, ngagayud, totóo, ngagayud.
Cierva. *f.* Bugsoc nga babaye.
Ciervo. *m.* Bugsoc nga lalaqui.
Cierzo. *m.* Hangin nga amihan.
Cifra. *f.* Número.—Mga tigaman.—Calacturan.
Cifrar. *a.* Pagnúmero. Pagtigaman, paglactud nga pagsurat.—Pagtirotigub.—*fig.* Cifrar la esperanza en Dios. Patapud lá sa Dios.
Cigarra. *f.* Ngiya-ngiya.
Cigarrera. *f.* Babaye nga para tostos.—Babaye nga parabaliguia sin tostos.—Burutangan sin tostos.
Cigarrero. *m.* Lalaqui nga parahimo sin tostos.—Lalaqui nga parabaliguia sin tostos.
Cigarrillo. *m.* Sigarriyo nga papel.
Cigarrista. *m.* Paratabaco.
Cigarro. *m.* Tostos, tinostos, inunay.
Cigüeña. *f.* Tamsi nga cigüeña. *m.* Banua nga mahamut.
Cilicio. *m.* Silisio, igsasaquit sa lauas.
Cilindro. *m. id.* Malison.
Cilla. *f.* Tambobo.
Cima. *f.* Pungcay.—Catapusan sin cahuy.—Catapusan. Dar cima á una cosa. *fr. fig.* Pagtapus, pagtampus, paghuman sin bisan ano.
Cimarrón, na. *adj.* Looc, buquidnon.—Banua, etc. nga ihalas ó ilahas.
Cimbalillo. *m.* Linganay nga guti.
Címbalo. *m.* Linganay nga guti.—Pagpac.
Cimbel. *m.* Tamsi nga catian.
Cimborrio. *m. id.* Cahitas-an sa singbahan dapit sa altar mayor.
Cimbra. *f.* Pabalayan nga cahuy sa paghimo sin mga arco nga cota, etc.
Cimbrar. *a.* Pagpahagorong.—*r.* Hagorong.—Buyoc.
Cimbrear. *vid.* Cimbrar.

Cimbreño, ña. *adj.* Mahagorong.—Mabuyoc.

Cimentado. *m.* Pagporug ó pagpacaopay san bulauan.

Cimentar. *a.* Pagsimento, pagholog sin simento.—Pagporug ó pagpacaopay san bulauan.

Cimiento. *m.* Simiento. Simentohan.—*fig.* Guinicanan. Tinicangan.—Cimiento real. Sinacot nga suca, apog ngan sin binayo nga baldosa, ug ini ibubutang sa bulauan, ngan idadangdang sa calayo, cay pagporug ó pagpacaopay san mao nga bulauan. Abrir los cimientos. *fr.* Pagocad sa mga simento.

Cimitarra. *f.* Panganiban nga asero nga sugad sugad sin capilan.

Cinamomo. *m.* Cahuy nga sinamomo nga mahamot.

Cinc. *m.* Sinc.

Cincel. *m.* Garamiton nga puthao nga iglalabra sin mga bato, tumbaga, etc.

Cincelador. *m.* Paralabra sin mga bato, tumbaga, etc.

Cincelar. *a.* Paglabra sin mga bato, tumbaga, etc., pagtomboc.

Cinco. *adj.* Lima.—Icalima. Número cinco. Icalima nga número.—El cinco de Mayo. An icalima sa Mayo.

Cincoañal. *adj.* An may lima ca tuig.

Cincomesino, na. *adj.* An may lima ca bulan.

Cincuenta. *adj.* Calim-an.—Icacalim-an. Año cincuenta. Icacalim-an ca tuig.—Cincuenta años. Calim-an ca tuig.

Cincuentañal. *adj.* An may calim-an ca tuig.

Cincuentavo, va. *adj.* Sinisiring an tagsa ca bahin sadton calim-an ca bahin nga ibinabahinbahin an usa ca bug-os.

Cincuentón, na. *adj.* An may calim-an ná ca tuig.

Cincha. *f.* Bacgong.

Cinchadura. *f.* Pagbacgong

Cinchar. *a.* Pagbacgong.

Cinchera. *f.* Linolotonan san bacgong.

Cincho. *m.* Bacus, bagcos.—Baclao nga puthao nga icacarig-on sa mga barriles, etc.—Bacgong.

Cineración. *f.* Pagpacaabo.

Cinerario, ria. *adj.* Abohun.—Urna cineraria. Caban ó longon nga binubutangan san mga tul-an sin tauo.

Cinéreo, rea. *adj.* Abohon. Dao abo.

Cinericio, cia. *adj.* Abohon. Dao abo.

Cíngulo. *m.* id. Tacgong.

Cínife. *m.* Namoc.

Cinta. *f.* Sintas, talighoton.—En cinta. *m adv.* Burud.

Cintarazo. *m.* Pagdabal sin espada.

Cintarear. *a. fam.* Pagdabal sin espada.

Cinteado, da. *adj.* Sinasab-ongan sin mga sintas.

Cintero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin talighoton.—Parabaliguia sin talighoton.

Cinto. Bacgong. Bacus, bacgos.

Cintura. *f.* Hauac.

Cinturón. *m.* Hauac nga daco.—Bacgong. Bacus, bacgos.

Ciprés. *m.* Cohuy nga ciprés.

Circo. *m.* Linidongan, ug dida padadalaganan an mga caballo, etc.—Sirco ó lugar nga pinanunutdoan an mga tauo sin pagsirco; ug dida mán nagsisirco sira.

Circuición. *f.* Paglicos.

Circuir. *a.* Paglicos. Paglibut.

Circuito. *m.* Licos.

Circulación. *f.* Pagpadolong sin mga orden ó surat.—Pagaguiagui.

Circular. *f.* Sircular, sugo sin ponoan sa iya mga nasasacopan.—Surat sa iba nga mga tauo.

Circular. *a.* Pagpadolon sin orden ó surat.—*n.* Pagaguiagui. Lacat lacat.

Círculo. *m.* Licos.

Circumcirca. *adv. lat.* Harani sa... Cumapin cumulang.

Circuncidar. *a.* Pagturi.

Circuncisión. *f.* Pagturi.—Piesta sa siyapa ca adlao sa bulan sa Enero.

Circunciso, sa. *p. p. irreg.* Pinanuri.

Circundar. *a.* Paglicos, paglibut.

Circunferencia. *f.* Licos.

Circunlocución. *f.* Pahalabáa sin polong sa pagpacaopay san pamolong.

Circunloquio. *m.* Paghalabáa sin polong, nga diri casoroc-an nga gayud.

Circunnavegación. *f.* Pagsacay nga paglipot.

Circunnavegar. Pagsacay nga paglipot.

Circunspección. *f.* Catahud. Cabuotan, cadoroto, camaligdong.

Circunspecto, ta. *adj.* Buotan, madoroto, matahud, maligdong.

Circunstancia. *f.* Pagcaagui.

Circunstanciadamente. *adv. m.* Sin maopay, sin uaray culang nga casayoran.

Circunstantes. *s. pl.* An mga iini, an mga aadi, an mga nagaatubang.

Circunvalación. *f.* Paglibut. Panlibut.

Circunvalar. *a.* Paglibot.

Circunvecino, na. *adj.* Hiripid, higripid.

Cirial. *m. pl.* Siriales.

Cirineo. *m. fig. r. fam.* Bulig. Mabulig, matabang.

Cirio. *m.* Daco nga candila; sirio.
Cirro. *m.* Hubag nga matig-a, nga diri masool.—Cirro. *m. Bot.* Cambud.
Ciruela. *f.* Bonga san cahuy nga ciruelo.
Ciruelo. *m.* Cahuy nga ciruelo.
Cirugía. *f.* Casayoran san pagtambal.—Paghibaro sin pagtambal.—Pagcamananambal.
Cirujano. *m.* Mananambal, paratambal.
Ciscar. *a. fam.* Paglamire.—*r.* Pagoro ó paglíbang.
Cisco. *m.* Uring. Buring.—*fig.* y *fam.* Ngiras, aringasa. Carimocan, casamocan. —Uring nga binayo.
Cisión. *f.* Samad sin guti.—Carlit.—Tanga.
Cisma. *amb.* Pagbulag. Pagcabulag.—Diri pagcaoroyon sin buot.
Cismático, ca. *adj.* An mabulag sa pagtoo sa Dios sugad san sugo sa santa Iglesia. —An macacasamoc sin bongto, etc.
Cisquero. *m.* Paraoring ó parabayo sin uring.—Parabaliguia sin oring nga binayo.
Cisterna. *f.* Atabay.
Cisura. *f.* Samad sin guti.—Carlit.—Tanga.
Cita. *f.* Talaán nga adlao, etc., nga igcacayacan.—Camatuoran san iguinaasoy.
Citación. *f.* Pagpahabaro san adlao, etc., nga igcarocayanan. Pagtauag.—Pagpahabaro.
Citador, ra. *adj.* An magpapahabaro.
Citano, na. *m.* y *f.* *fam.* Cuan.
Citar. *a.* Pagpahabaro san adlao, etc., nga talaán nga igcacayanan.—Pagtigaman sa liguid sin surat san autor, etc., nga quinuhaan sadton mga polong.—*For.* Pagpatauag, pagpahabaro.
Cítara. *f.* Torongon nga sugad sugad sin sesta.
Citarista. *com.* Paracascas san cítara.
Citarizar. *n.* Pagcascas sin cítara.
Citatorio, ria. *adj.* Sugo nga pagpatauag.
Citerior. *adj.* An dapit nganhi.
Citramontano, na. *adj.* An dapit nganhi.
Ciudad. *f.* Bongto.
Ciudadanía. *f.* Pagcabongtohanon.
Ciudadano, na. *adj.* Bongtohanon, sauangnon.—*s.* Tagabongto, tagasauang.
Ciudadela. *f.* Cota nga may mga baluarte.
Cívico, ca. *adj.* Canan bongto, canan mga igcasitaghimongto.
Civil. *adj.* Canan bongto, canan mga igcasitaghimongto.—*fig.* Buotan, maopay nga tauo.—Sivil.
Civilidad. *f.* Camaopay sin tauo nga maaram magtahud sa igcasitauo.
Civilización. *f.* Pamatasan nga maopay san mga bongto ug san mga tauo.
Civilizado, da. *adj.* An may batasan nga maopay.
Civilizarse. *r.* Pagbatid ó pagpahaara sa maopay nga pamatasan.
Cizalla. *f.* Tinabas nga tumbaga, etc.
Cizaña. *f.* Humay humay, maraypáray. —*fig.* Visio nga nacacaraut sa maopay nga batasan.—*fig.* Bisan ano nga icacaraut.—Daua daua.
Cizañador, ra. *adj.* Masagda ó manunumat sin icacaraut ó icabubungcag san camaopay sin buot.—*s.* Parasagda ó parasumat....
Cizañar. *a.* Pagsagda ó panumat sin icacaraut ó icabubungcag san caopay sin buot.
Cizañero, ra. *adj.* *vid.* Cizañador.

CLA

Clac. Pacpac.—*m.* Calo nga hataas.
Clamar. *a.* Pagsangpit, pagtauag.—Pagaraba, paginaraba.—*n.* Pagpolong ó paguale sin macaaramdoc nga pagpolong.—*fig.* Pangamaya.
Clamor. *m.* Gagsud, guliat.—Paginaraba, pagaraba.—Toque de las campanas por los difuntos. Pagdoblas.
Clamoreada. *f.* Pangagsud, panguliat.—Paginaraba, pagaraba.
Clamorear. *a.* Paginaraba.—Tocar las campanas á muerto. Pagdoblas.
Clamoreo. *m.* Paginaraba.
Clamoroso, sa. *adj.* Mabinachóon.
Clandestinamente. *adv. m.* Sa tinago.
Clandestino, na. *adj.* Tinago.
Clangor. *m.* Tonog sin torongon.
Clara. *f.* Busag sin bunay.—Silhag.—Halhag.—*fam.* Espacio de tiempo en que se suspende el agua en tiempo lluvioso y hay alguna claridad. Hurao, hurao ná.
Claraboya. *f.* Inabre sa atup basi malambrag.
Claramente. *adv. m.* Dayag caopay.
Clarear. *a.* Paglambrag.—Silhag.—Halhag.--Hurao.
Claridad. *f.* Calambragan, capauáan, casonáan.
Clarificar. *a.* Pagpahayag.—Pagpati-nao. Pagpalihao.
Clarín. *m.* Torotot.
Clarinete. *m.* Torotot.
Claro, ra. *adj.* Malambrag, mapaua, ma sono.—Dayag; hayag.—Mati-nao.—Malihao.—Sayud.—Silhag.—Halhag.—Á la clara, ó á las claras. *m. adv.* Dayag caopay.—Claro está. *expr.* Matuod.—Poner en claro. *fr.* Pagasoy sin maopay.

Claror. *m.* Calambragan, capauáan, casonáan.
Clasificación. *f.* Pagcalain. Calainan.
Clasificar. *a.* Paglain.
Claudicación. *f.* Capiang, pagcapiang.—Pagsayop, pagsala.
Claudicar. *n.* Piang.—*fig.* Pagsayop, pagsala.
Clavado, da. *adj.* Rinaysang.—Venir clavada una cosa á otra. *fr. fig.* y *fam.* Igo gud, angay gud.
Clavar. *a.* Pagraysang. Pagosoc. Pagpadolot. Pagbongsad. Me clavé un hueso en la garganta. Nahibocag aco. Me clavé una caña aguzada. Nahasura aco.—Pagbono.
Clavazón. *f.* Pagca raysang.
Clave. *f.* Casayoran basi hibaroan an mga nahaáasoy nga may hiborongan.—Casayoran sin mga tigaman basi sabuton an ira cahologan.—*Mús.* Tigaman basi sabuton an tonos.—*Arq.* Sungqui nga bato.
Clave . *m.* Banua ó tanum nga clavel; an bucad niya.
Clavera. *f.* Sol-oban sin paghimo san oló oló sin raysang.—Loho ó an agui san raysang.
Clavero. *m.* Paracaput ug paramangno san mga yabe sa singbahan, etc.
Clavetear. *a.* Pagraysang ó pagbutang sin mga raysang nga bulauan, salapi, tumbaga, etc. sa mga caban, mga sada, etc.
Clavicordio. *m.* Torotot.
Clavija. *f.* Padlong nga tumbaga, puthao, cahuy, etc., nga cuha cuha.—*Carp.* Padlong nga cahuy.—*Mús.* Padlong nga cahuy ó puthao nga carigonan ug sinasangburan san mga cuerdas.—Apretarle á uno las clavijas. *fr. fig.* y *fam.* Paglugos.
Clavijero. *m.* Cahuy nga harohalaba ug haligot nga tinataoran san mga padlong san mga torotot ó toronggon.
Clavillo, to. *m.* Raysang nga guti.
Claviórgano. *m.* Torotot.
Clavo. *m.* Raysang.—Clavo ó especia. Sangqui.—Agarrarse á, ó de, un clavo ardiendo. *fr. fig.* y *fam.* Talingoha lá sin pagpacabuhi sin cacurian. Talingoha lá sin pacagauas sin cataragman. Talingoha lá sin pacacuha sin ano lá.—Arrimar el clavo. *fr. Veter.* Pagsamad san colo san hayop san pagpadol-ta sa iya san raysang.—Clavará un clavo con la cabeza. *expr. fig.* y *fam.* Matig-a nga caoló, matiga sin oló.—Dar en el clavo. *fr. fig.* y *fam.* Pacaigo.—Dar una en el clavo y ciento en la herradura. *fr. fig.* y *fam.* Pagyacan sin damo, ug pagsala sala.—De clavo pasado. *loc. adv. fig.* Sayud caopay, dayag caopay.—*fig.* Masayon buhaton.—No importar un clavo una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Diri ngay asahon.—Por un clavo, se pierde una herradura. *expr. proverb.* An pagbaya sa mga guti nacacaraut lugud, cay masayon ná mabayá sa mga daco.—Remachar el clavo. *fr. fig.* y *fam.* Pagsala sala lugud sin daco, in naruruyag an tauo magpacaopay san iya sayop.—Un clavo saca otro clavo. *expr. proverb.* Raysang in nacacagabut san igcasiraysang.

CLE

Clemencia. *f.* Calooy.
Clemente. *adj.* Malolooyon, mapuanguron.
Clementemente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalooy.
Clementísimo, ma. *adj.* Guinmalolooye.
Clerecía. *f.* Capadian nga diri mga religioso.—Catungdanan sin Padre nga clérigo.—Pagcaclérigo.
Clericato. *m.* Cahimtang ug camahalan sin Padre nga clérigo.
Clericatura. *f.* Cahimtang sa pagcaclérigo, pagcaclérigo.
Clérigo. *m.* Padre nga clérigo.
Clero. *m.* Mga capadian, mga clérigo, mga sacerdote.

CLI

Cliente. *com.* Sacop.—An may calipongan, ug napaayop sin abogado.
Clientela. *f.* Panabang sin mga gahuman nga mga tauo san mga naayop sa ira.—An mga pinanabangan sin gahuman nga tauo.—An mga nagcacapolongan nga naayop sa usa lá ca tauo nga macatabang sa ira.—An mga magsaquit nga napatambal sa usa lá nga tambalan.
Clima. *f.* Cabanua.—Tuna.
Climatérico, ca. *adj. fig.* Maraut an cabanua.—Estar uno climatérico. *fr. fig.* y *fam.* In nasisina an tauo ug maraut an iya cabuot.
Clin. *f.* Bunday.

CLO

Cloaca. *f.* Aguian san mga tubig nga mahugao san mga bongto.
Clocar. *n.* Paagac an manuc.

Cloque. *m.* Caoit nga puthao nga isinusum. pay sin bambo ó cauayan nga may duha ca vara an hilab-an nga guinagamit san mga parasacay ug mga mananagat.
Cloquear. *n.* Pagagac.
Cloquear. *a.* Pagdacop san isda nga atún san cloque.
Cloqueo. *m.* Pagagac. Pagcaagac.
Cloquera. *f.* Paghilumlum.
Cloquero. *m.* Paracaput ó paragamit san cloque nga caoit nga puthao.
Clueco, ca. *adj.* An manuc ug iba pá nga mga tamsi nga naghihilumlum.— *fig.* y *fam.* Tauo nga tigurang ug maluyá ná.
Cuclillas, (en). *adj.* Pagpionco.

CO

Coacción. *f.* Paglugos, pagpirit, pagpogos.
Coacervación. *f.* Pagtambac, pagtipon, pagtapong. Pagcatambac, pagcatipon, pagcatapong.
Coacervar. *a.* Pagtambac, pagtipon, pagtapong.
Coactivo, va. *adj.* Macacalugos, macacapirit.
Coacusado, da. *adj. For.* An igcasi-iguinsombong, an igcasi iguinqueja.
Coadjutor, ra. *m.* y *f.* Bulig.—Padre nga coadjutor nga mabulig san Cura Párroco.
Coadjutoría. *f.* Catungdanan san Padre nga coadjutor. Pagcacoadjutor.
Coadunación. *f.* Pagtigub. Pagcatigub.
Coadunamiento. *m. vid.* Coadunación.
Coadunar. *a.* Pagtigub.
Coadjutorio, ria. *adj.* Mabulig, matabang.
Coadyuvador, ra. *m.* y *f.* Bulig, parabulig, mananabang.
Coadyuvar. *a.* Pagbulig, pagtabang.
Coagente. *m.* Bulig, opud nga mabulig.
Coagulación. *f.* Pagbug-os, pagbagtic. Pagcabug-os, pagcabagtic. Pagpabug-os, pagpabagtic.
Coagulador, ra. *adj.* Macacabug-os, macacabagtic.
Coagular. *a.* Pagpabug-os, pagpabagtic.— *r.* Bug-os, bagtic.
Coágulo. *m.* Cabagtic san dugo.—Bagtic; binactic.
Coalición. *f.* Pagcahingion, pagcatigub. Pagcaoyon sin buot.
Coapóstol. *m.* Igcasiapóstol.
Coaptación. *f.* Pagpaangay, pagpaigo.— *Cir.* Pagpahioli san tul-an nga nabari.
Coaptar. *a.* Pagpahaangay, pagpahaigo. Pagpaangay, pagpaigo.
Coartación. *f.* Diri pagtogot.
Coartar. *a.* Diri pagtogot.
Cobarde. *adj.* Matálao, mahadlucon.
Cobardear. *n.* Talao; hadluc, dalao.
Cobardemente. *adv. m.* Ora ora sin hadluc, sa daco nga cahadluc.
Cobardía. *f.* Cahadluc, pagcahadluc, catálao, pagcatálao.
Cobertera. *f.* Tacob, taclob.
Cobertizo. *m.* Suy-ab. Barongbarong.
Cobertor. *m.* Tampi, taplac.
Cobija. *f.* An teja nga iquinocolob.—Mantilla corta. Pandong.—An barahibo san tamsi sa paco.
Cobijar. *a.* Pagtacob, pagtaclob,—Pagcorombut, pagcorompot, pagcompot.—*fig.* Ayop, sirom, dangop.
Cobradero, ra. *adj.* Soroc-tón.
Cobrador. *m.* Parasocot.
Cobramiento. *m.* Pagsocot.
Cobranza. *f.* Pagsocot. Panocot.
Cobrar. *a.* Pagsocot.—Pagopay an masaquit.—Pagbotong sin pisi.—Paglucat.
Cobre. *m.* Tumbaga.
Cobro. *m.* Pagsocot. Panocot.
Coca. *f.* Cuba nga cahuycahuy; an bonga niya.
Cocal. *m.* Calubian.
Cocción. *f.* Pagloto, pagcaloto.—Catunao an can-on sa guinhaua.—Paglaso; pagcalaso.
Coceador, ra. *adj.* Mabondoc nga hayop.
Coceadura. *f.* Pagbondoc.
Coceamiento. *m.* Pagbondoc.
Cocear. *n.* Pagbondoc.—*fig.* y *fam.* Paglaris, pagdiri.
Cocedero, ra. *adj.* Masayon maloto.—*m.* Pangalayo-an.
Cocedizo, za. *adj.* Masayon maloto.
Cocedor. *m.* Pangalayo-an.
Cocedura. *f.* Pagloto; pagcaloto.
Cocer. *a.* Pagloto.—Tunao an can-on sa guinhaua.—Paglaso sin tubig, chocolate, capé, etc.
Cocido, da. *p. p.* Linoto.—Linaso.—*m.* An laolla.—Loto.
Cocimiento. *m.* Pagloto; pagcaloto.—Paglaso; pagcalaso.—Tambal nga irinmon nga linaso.
Cocina. *f.* Cocina, pangalayo-an.
Cocinar. *a.* Pangalayo.
Cocinero, ra. *m.* y *f.* Mangangalayo.
Cocinilla, ta. *f.* Lasoan, panlasoan.
Coco. *m.* Lubi.—An bonga niya, lubi.—Recoger la fruta ó hacer la recolección. Pangalubian.—Cáscara primera del coco, muy fibrosa. Bonot.—Cáscara segunda, muy dura. Bagol.—Fruta redonda y blanca que se forma del agua congelada del coco fruta.—Buay.

Coco. *m.* Olud.
Cocodrillo. *m.* Mananap nga sugad sugad sin buaya.
Cocotal. *m.* Calubian.
Cocote. *m.* Tangcógo.
Cocotero. *m.* Lubi.
Cochambre. *m. fam.* Hugao, bisan ano nga mahngao ug mabaho. Langsiao.
Cochambrero, ra. *adj. fam.* Mahugao, malangsiao.
Cochambroso, sa. *adj. fam.* Mahugao, malangsiao.
Cocharro. *m.* Irinman.
Cochastro. *m.* Pasi sin babuy.
Coche. *m.* Coche, sugad sin carruaje.—Caminar ó ir en el coche de San Francisco. *fr. fig.* y *fam.* Paglacat ó pagbactas lá.
Cochear. *n.* Pagcarruaje.
Cochera. *f.* Binubutangan san mga coche.
Cochero. *m.* Cochero.
Cochevira. *f.* Camboc sin bactin.
Cochina. *f.* Bactin nga babaye.
Cochinada. *f. fig.* y *fam.* Hugao, lamire. *fig.* y *fam.* Maraut nga buhat.
Cochinería. *f. vid.* Cochinada.
Cochinilla. *f.* Bayod.—Sacayán ni Panyagodyud usa ca gatus an gumaód. An bayod. La cochinilla.
Cochinillo. *m.* Pasi.
Cochino, na. *m.* y *f.* Bactin.—*fig.* y *fam.* Mahugao.—Cochino fiado, buen invierno y mal verano. *ref.* An nagpaotang, tisocot ná ngani, sin cacurian áabutan.
Codal. *adj.* May manico, socol sin manico.—*Carp.* Balay sin lagadi.
Codaste. *m. Mar.* Pamorong sa olin.
Codazo. *m.* Pagtico. Pagrantoc san seco.
Codear. *n.* Pagtico.—Pagrantoc san seco.
Codelincuente. *adj.* Magcasimay sala.
Codera. *f.* Soot san sico.
Códice. *m.* Libro nga sinuratan sin mga surat ó dáan nga mga sumat.
Codicia. *f.* Caipa nga diri angay sin mga bahandi.—*fig.* Ongud nga paghiongara sin mga caopayan.—La codicia rompe el saco. *ref.* An buot mag idadamo nauauaráyan lugud.—Por codicia del florín, no te cases con ruin. *ref.* Cún an salapi niya an inaalagad mo lá, diri icao mapacasál.—Quien por codicia vino á ser rico, corre más peligro. *ref.* An pinatitigayon sa diri angay nga pagpaagui, madaliay maagui dao hangin.
Codiciable. *adj.* Sadang talingahaon.
Codiciador, ra. *adj.* Matingohaon, mangingita.—*s.* Paratingoha, parapangita.
Codiciar. *a.* Ipa. Pagtingoha, pagtalingoha, pagpangita sin salapi ug iba pá.
Codicilo. *m.* Carig-onan nga sinurat sa lugaringon nga pagbuot basi macuha cún igdugang bá sin bisan lá ano san testar nga nabuhat ná niya, cún pagpacarig-on bá san mao nga testar.
Codiciosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcaipa, sa daco nga pagtingoha.
Codicioso, sa. *adj.* Maiipa.—*fig.* y *fam.* Matingohaon, buhatan.—Juntáronse el codicioso y el tramposo. *expr. fig.* y *fam.* An maquisalapi ug an otanganon nansisipaglilimbong sira guihapon.
Código. *m.* Casugoanan.
Codillo. *m.* Paa sa mga mananap dapit sa dughan.
Codo. *m.* Sico.—Medida desde el codo á la extremidad de la mano. Manico.—Alzar de codo, ó el codo. *fr. fig.* y *fam.* Paginum sin oraora.
Codorniz. *f.* Pitao, pitpitao.
Coepíscopo. *m.* Igcasiobispo.
Coercer. *a.* Paghauid, pagpogong.
Coerción. *f. For.* Paghauid, pagpogong.
Coercitivo, va. *adj.* Macacahauid, macapogong.
Coetáneo, nea. *adj.* Magtaladongan.
Coeterno, na. *adj.* Magcasidayon.
Coevo, va. *adj.* Magtaladongan.
Cofa. *f. Mar.* Salugsalug sa ibabao sa nga toladoc san sacayán.
Cofín. *m.* Alat, cahon cahon.
Cofrade. *m.* Tauo nga sacop sin cofradía.
Cofradía. *f.* Cadam-an nga mga tauo nga nagcacatiroc sira sa pagtuman sin mga buhat nga maopay.
Cofre. *m.* Cabán, pinopotos sin anit sa goa ug sin género sa solud.
Cogedero, ra. *adj.* Sadang ná cuhaon, sadang ná pagboroon.—*m.* Cap-tanan, carap-tanan.
Cogedizo, za. *adj.* Masayon macuha.
Cogedor, ra. *s.* Paracuha.—*m.* Surudlan sin hugao.
Coger. *a.* Pagcuha. Pagcaput. Pagcatin.—Pagboro san bonga.—La tierra no ha cogido bastante agua. Uaray pá catutubigui caopay an tuna.—Me cogí un pellizco. Napiit aco.—Me pellizcó. Quinotol aco niya.—Coger el palay. Pamari, pangani.—Esta tinaja coge cinco gantas. Ini nga tadiao nasolud sin lima cagantang. No cogen las cinco gantas en esta tinaja. Diri naghihinadang an lima ca gantang sini nga tadiao.—La alfombra coge toda la iglesia. An alpombra nacacaloob san bug-os nga singbahan.—Me cogió comiendo. Hinabutan

aco niya naquiquinaon pa aco.—Me cogió la noche en Borongan. Nagabihan aco sa Borongan.—Nos cogió la tempestad en Sulat. Binagiohan cami sa Sulat.—Esto no coge aquí. Ini diri naghihinadang dinhi.—Coger á uno de nuevo una cosa. *fr.* Calit; niyan pá lá aco babati ó dudungug siton. —¡Cogíte! Dinacop co icao.

Coger el pié para que uno caiga. Binte, biacang.

Coger ú obligar uno á otro á bajar sin darle lugar á ir por lo necesario para el viaje. Gabang.

Coger con tenazas ó tijeras. Guimpit.

Coger al náufrago. Hapolot.

Coger poco á poco, ó con cuidado como el gato al pájaro, etc. Hicap.

Coger la resina del árbol que la produce. Luguit.

Coger la fruta madura. Pupho.

Coger con los dedos granos derramados. Pudiot.

Coger fruta con gancho. Singit.

Cogida. *f. fam.* Pamari, pangani, an cuha nga humay.—*fam.* Pagsungay an todo san tauo nga nagsosuerte sa iya.

Cogitabundo, da. *adj.* Mapalandongon nga tauo.

Cognación. *f.* Pagcaoropud nga guican sa mao nga guinicanan.

Cognado, da. *m.* y *f.* Caorop-dan.

Cognomento. *m.* Bansag; cabansagan.

Cogollo. *m.* Ogbus.—Saringsing sa mga cahuy.

Cogote. *m.* Tangcogo.

Cogullada. *f.* Yangugyangug.

Cohabitación. *f.* Paglongon si balay.

Coabitar. *n.* Paglongon sin balay.

Cohechar. *a.* Soop. Pasoop.

Cohecho. *m.* Pagsoop.

Coheredero, ra. *m.* y *f.* Igcasisooc, igcasilonsan; igcasimanoronud.

Coherencia. *f.* Caarangay, pagcaarangay, pagcaoroyon. Caoroyonan.

Coherente. *adj.* Maangay, maoyon, maigo.

Cohesión. *f.* Pagcasonudsonud.

Cohete. *m. id.* Pabotohon.

Cohetero. *m.* Parahimo sin mga cohetes.

Cohibición. *f.* Pagpogong, paghauid.

Cohibir. *a.* Pagpogong, paghauid.

Cohonestar. *a.* Pagpacaopay sa bisan ano nga buhat.

Coincidencia. *f.* Pagcaangay.—Caangayan.—Pagcadongan.—Pagcaoroyon. Caoroyonan.

Coincidir. *n.* Angay, igo.—Dongan.—Oyon.

Coinquinarse. *n.* Pacaraut san maopay nga bantug.

Coito. *m.* Paghiranii. Dirig, doróg. Hilauasan, hinilauasan.

Cojear. *n.* Piang. Quiang, quiangquiang. Quihud.

Cojera. *f.* Capiang, pagcapiang. Capiangan.

Cojijo. *m.* Paghigdaá bisan guti an binabati nga masool.

Cojijoso, sa. *adj.* An mahidáa bisan guti an binabati nga masool.

Cojín. *m.* Oroolonan.

Cojinete. *m.* Oroolonan.

Cojo, ja. *adj.* Piang. Quiang. Quihud.—No ser uno cojo ni manco. *fr. fig.* y *fam.* Batid caopay san iya catungdanan.

Cojudo, da. *adj.* An mananap nga uaray pagcaponi.

Cojuelo, la. *adj.* Piang.

Col. *f.* Coles, otan nga coles.

Cola. *f.* Icog. De gallo. Laoi.

Cola. *f.* Cola sin anit.

Colaboración. *f.* Pagbulig.

Colaborador, ra. *m.* y *f.* Bulig, cabulig.

Colaborar. *n.* Bulig.

Colación. *f.* Paghatag san sacerdote sin gahúm ó catungdanan sin pagcacura sugad san batasan nga singbahanon; pagcarauat niya san mao nga catungdanan. Paghatag ó pagcarauat sin mga grado ó catungdanan sugad san guinbabatasan sa mga universidad.—Colación ó pangiclop san gabi sa mga adlao nga iguinpupuasa, —An tuna cún an mga tauo nga mga sacop sa tag-sa nga parroquia.—Sanglit; cún an usa ca butang iguinpapananglit sa lain nga butang.

Colactáneo, nea. *m.* y *f.* Itib, magcaitib.

Colada. *f.* Pag almidol san panapton.—Almidol.—Panapton nga inalmidol.—Aguian san mga hayop.

Coladera. *f.* Saráan.

Coladero. *m.* Saráan.—Haligot nga araguian.

Colador. *m.* An mahatag ó matogot san colación san mga beneficio nga singbahanon

Colador. *m.* Saráan.

Coladura. *f.* Pagsara.

Colanilla. *f.* Isorocsoc nga guti sa mga puerta, ug mga ventana.

Colapez. *f.* Icog sin isda.

Colapiscis. Icog sin isda.

Colar. *a.* Paghatag ó pagtogot san mga beneficio nga singbahanon.

Colar. *a.* Pagsara.—Pagalmidol san panapton.—Pagagui sin haligot nga araguian, pagsohot.—*fam.* Paginum sin alacsio.—No

colar una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Diri pagtotooron.

Colateral. *adj.* An áada sa luyo ug sa sa luyo, sugad an mg̃a altar sa singbahan ng̃a áada sa luyo ug sa luyo san altar mayor.—Caorop dan ng̃a diri guican sa mao ng̃a guinicanan.

Colativo, va. *adj.* An mg̃a beneficio ng̃a singbahanon ng̃a diri sadang carauaton cún diri tungud san colación ng̃a canónica.

Colativo, va. *adj.* Macacaagui, macacahugas.

Colcha. *f.* Itatahub san higdaan.

Colchadura. *f.* Pagpasolud sin gapas, etc. sa colchón,

Colchar. *a.* Pagpasolud sin gapas, etc. sa colchón.

Colchero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mg̃a colcha.—Parabaliguia sin mg̃a colcha,

Colchón. *m.* Ibabasnig san higdaan.

Colchonero, ra. *m.* y *f.* Parahimo (ó parabaliguia) sin mg̃a ibabasnig sa higdaan.

Coleada. *f.* Pagpilipiqui.—Paglapdos.

Coleadura. *f.* Pagpilipiqui.

Colear. *n.* Pagpilipiqui.

Colección. *f.* Catiguban, cadam-an sin mg̃a libro, etc.

Coleccionador. *m.* Paratipig ó paratimos sin mg̃a sinurat, mg̃a salapi, etc.

Coleccionar. *a.* Pagtipig ó pagtimos sin mg̃a sinurat, mg̃a salapi, etc.

Coleccionista. *m.* *vid.* Coleccionador.

Colecta. *f.* Buhis ó an buhis ng̃a tungud sa tag-sa tag-sa.—Amot, aramot; an pagcarauat san amot.—Mg̃a pagampo ng̃a pinangangadie san mg̃a Padre ng̃a nagmimisa.—Paniroc ó pagsolud sa singbahan sadto ánay san mg̃a cristianos sa pagsimba ug pagampo.

Colectación. *f.* Pagsocot ó pagcarauat; panocot ó pang̃arauat.

Colectar. *a.* Pagsocot ó pagcarauat.

Colecticio, cia. *adj.* An mg̃a soldados ng̃a mg̃a basbason pá.

Colectivamente. *adv. m.* Sahid, ng̃atanan gud.

Colectivo, va. *adj.* Macacatiroc, macacatipon.—*Gram.* Nombre ng̃a colectivo.

Colector. *m.* Paratiroc ó paratimos.—Parasocot.—Tinatapuran.—Paracarauat san limos san mg̃a pamisa.

Colega. *m.* Caopud.

Colegial. *adj.* Tauo ng̃a sacop sa colegio.

Colegio. *m.* Cadam-an ng̃a mg̃a tauo ó mg̃a cabataan ng̃a nangongocoy sin balay, ug dida sira nagaaram.—Balay ng̃a colegio.—Escuelahan.

Colegir. *a.* Pagtiroc, pagtipon.—De aquí se colige...Dinhi sini guican...

Coleo. *m.* Pagpilipiqui.

Coleóptero, ra. *adj.* *Zool.* Sinisiring an mg̃a mananap ng̃a upat an paco.

Colera. *f.* Sab-ong sa icog san caballo.

Cólera. *f.* Peste.—*fig.* Caisug, casina.—Amaine usted la cólera. *exp. fam.* Paghinayhinay, ayao pagisug.—Cortar la cólera. *fr. Med.* Pagtambal basi macuha an peste. Pagtambal basi macuha an maraut sa guinhaua.—Cortar la cólera á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pagpamáan sa iya tungud san pagserot ó pagcastigo.—Cuando la cólera sale de madre, no tiene la lengua padre. An nag-iisug ó nasisina caopay, mahinanali mamolong.

Colérico, ca. *adj.* An pinepeste.—*fig.* Maisug, masina, posconon.

Coleta. *f.* Pong̃os.

Colgadero. *m.* Caoitan. Sablayan.

Colgadizo. *m.* Atup atup, carocamalig.—Camalig sin mg̃a hayop.

Colgado, da. *p. p.* Binitay. Binibiao.

Colgador. *m.* *Impr.* Isarablay.—Sablayan san mg̃a papel ng̃a bag-o pá lá ng̃a pinamolde.

Colgadura. *f.* Mg̃a bitaybitay ó rayandayan sa mg̃a singbahan, mg̃a balay, etc.

Colgajo. *m.* Lacnit.—Pahoy.

Colgante. *p. a.* Nabibiao.

Colgar. *a.* Pagbiao.—Pagbitay sin mg̃a rayandayan.—*fig.* y *fam.* Ahorcar. Pagbitay.—*fig.* Paghigot (cún dao caadlauan ó adlao ng̃a natauohan san tauo).—*n.* Calambitay. Columbitay.

Cólica. *f.* Saquit; in nagsisinuca an tauo ug nalilibang mán.

Colicano, na. *adj.* Pamosang̃on.

Cólico. *m.* Saquit sa tiyan, ng̃a masool caopay ug guintotobol an tauo. Tobol.

Colicuación. *f.* Pagtunao; pagpatunao. *Med.* Camagasa tungun sin saquit ng̃a pagcalibang sic oraora.

Colicuar. *a.* Pagpatunao.—*r.* Tunao.

Colicuecer. *a.* Pagpatunao, tunao.

Coliflor. *f.* Otan ng̃a sugad sin coles.

Coligación. *f.* Pagcatigub, pagcasabut, pagsarabut.—Pagcaoyon sin buot; caoroyonan, caarabuyonan.--Pagcasunodsunod.—Pagcasumpay, casumpayan.--Pagcahing̃ion.

Coligado, da. *adj.* Natigub, natipon; naoyon.

Coligadura. *f.* *vid.* Coligación.

Coligamiento. *m.* *vid.* Coligación.

Coligarse. *r.* Tigub, tipon; hing̃on. Pagsarabut.

Colilla. *f.* Subla.

Colina. *f.* Bongtud; cabongturan.
Colina. *f.* Liso san coles.—Taran-mon nga coles.
Colindante. *adj.* Hiripid, higripid.
Colino. *m.* Taran-mon nga coles.
Colirio. *m.* Tambal sa mata.
Coliseo. *m.* Teatro, comediahan.
Colisión. *f.* Pagcaintoc, pagcairointoc. Songgo; casonggoan.-Capilasan.—*fig.* Pagcacontra..
Colitigante. *com.* An contra.
Colmadamente. *adv. m.* Sin olong, sin damo, sin daco; damo caopay; pono caopay.
Colmar. Pagpono. Pagolong.—*fig.* Paghatag ó pagtogot sin damo.
Colmena. *f.* Potiocan ó balay sin potiocan.
Colmenar. *m.* Potiocan, balay sin potiocan.
Colmenero, ra. *m.* y *f.* An may potiocan. Paramangno sin potiocan.
Colmillada. *f. vid.* Colmillazo.
Colmillazo. *m.* Pagbogno.
Colmillejo. *m.* Tango nga guti.
Colmillo. *m.* Tango.—Enseñar los colmillos. *fr. fig.* y *fam.* Pagpacalalaqui, pagbuclad san pagcamaisug.—Pagpatahud, in napatahud an tauo.—Escupir por el colmillo. *fr. fig.* y *fam.* Pagtiao tiao.—*fig.* y *fam.* Pagpalabilabi.—Tener uno colmillos. *fr. fig.* y *fam.* Lasgud ó batid caopay nga diri masayon limbongan.
Colmilludo, da. *adj.* Tangoan, tangohan—*fig.* Batid caopay nga diri masayon limbongan.
Colmo. *m.* An nagatura cún pono na án tarac-san, saphiran ò an sinaphiran.—*fig.* Catumanan; catapusan.
Colmo, ma. *adj.* Pono (nga labis ná).
Colocación. *f.* Pagpahamutang; pagcabutang. Cabutang.—Catundanan.
Colocar. *a.* Pagbutang. Pagpahamutang. Pagpahimtang; pagpahamtang.
Colocutor, ra. *m.* y *f.* An tauo nga nagpopolong sa igcasitauo.—An tag-sa san mga masabe sin coloquio ó masacban sin carocayacan.
Colodrillo. *m.* Tangcogo.
Colonia. *f.* Cadam-an nga mga tauo nga nacadto ó nahalin sa lain nga tuna ug didto sira oocoy sin pagpacabuhi.—An tuna nga quinadtoan san mao nga mga tauo.
Colono. *m.* An naocoy sin colonia.—Paraoma ó paraquiua sin tuna nga iguinabang lá sa iya ug dida siya oocoy.
Coloquintida. *f.* Banua.
Coloquio. *m.* Carocayacan. Paquigpolong polong.
Color. *m.* Color.—Pintar.
Coloración. *f.* Pagpalutao san pintar.
Colorado, da. *adj.* Pula, mapula.
Colorar. *a.* Pagpintar; pagtina.
Colorear. *a.* Pasangil. Pagbaribad.—*n.* Pula pula. Poropula.
Colosal. *adj.* Daco caopay.—Hataas caopay.
Coloso. *m.* Tauo tauo nga hataas caopay. —*fig.* An nalabao, nadaco ug nahataas pá sa iba.
Columbrar. *a.* Pagtanao, pagquita. *fig.* Pagamborong.
Columna. *f.* Pilar. Harigue.
Columnata. *f.* Mga pilar. Mga harigue sin balay, etc.
Columpiar. *a.* Pagduyan, pagduyanduyan. —*r. fig.* y *fam.* Paghilayhilay.—Abiog.
Columpio. *m.* Duyan.
Colusión. *f. For.* Pagsarabut sin duha ó iba pá nga mga tauo, cay an ira tuyo an paglimbong ó pagpacaraut sa igcasintauo.
Colla. *f. id.* Madlus nga hangin.
Collado. *m.* Bongtod. Cabongtoran.
Collado, ó monte eminente. Landao, bulanao. Pequeño, ó montecillo. Tayud, bulud.
Collar. *m.* Baclay, baliog.
Collarejo. *m.* Barobaclay, baliog nga guti.
Collarín. *m.* Barobaclay, baliog nga guti.
Collera. *f.* Baga baliug sin hayop.
Collón, na. *adj. fam.* Matalao.
Collonada. *f. fam.* Canan matálao nga buhat.
Collonería. *f. fam.* Camatálao, pagcamatálao.
Coma. *m. Gram.* Tigaman nga ortográfico nga sugad sini: (,) Sin faltar una coma. *exp. adv. fig.* y *fam.* Sin uaray culang.
Comadre. *f.* Manaram.—Comade.—*fam.* Alcahueta. Tita tita.—*fam.* Babaye nga sin igcasibabaye nga harami sin balay.
Comadrear. *n. fam.* Paglibaclibac.
Comadreja. *f.* Mananap nga sugad sugad darodaco sin yatot nga daco.
Comadrero, ra. *adj.* Hadao hadao, hadoy hadoy.
Comadrón. *m.* Tambalan nga nagaasiste san naghihinglao.
Comandancia. *f.* Catungdanan sin comandante; pagcacomandante.—Provincia ó cabongtohan ó tuna nga sacop san gahum sin comandante.
Comandante. *m. id.* Ponoan sin usa nga nga plasa ó mga casoldosan.—Ponoan sin sin usa nga batallón.—Ponoan nga nag-

mamando san ejército sin usa nga guinhadian cún provincia bá.—Ponoan nga labao sin iba nga mga comandante nga mga sacop niya.
Comandar. *a. Mil.* Pagponoan, pagsugo, pagmando sa mga soldados.
Comarca. *f.* Cabahin sin tuna, ug sacop mán dida in mga cabongtohan.
Comarcano, na. *adj.* Harani.
Comarcar. *n.* Dooc, harani; in naghihirani an mga bongto, etc.—*a.* Pagtalay san mga cahuy, mga lubi, etc., in guintatanum.
Comba. *f.* Cabalico, pagcabalico. Cabalicoan.
Combadura. *f. vid.* Comba.
Combar. *a.* Pagbalico; colob, in nacolob an cahuy.
Combate. *m.* Auay. Pagauay. Pagsari.—Pagauayan.
Combatiente. *m.* An tag-sa nga soldados sin usa nga ejército.
Combatidor. *m.* Mangorubat.
Combatir. *n.* Pagauay, pagsari. Paggabut.—*a.* Pagdosmog, pagdamag.—Pagsangdal.—*fig.* Pagbagsac.—*fig.* Pagcontra.—*fig.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo.
Combés. *m. Mar.* Combis, tican sa taladoc mayor ngadto sa dolong.
Combinación. *f.* Pagcaarangay, pagcasoronud. Catuhayan. Catiriguban, cataram-poan.
Combinar. *a.* Pagtirig-ub, pagtarampo, pagtuhay. Pagpaangay.—Pagtanding, pagtandig.
Combo, ba. *adj.* Colob, quinolob; binalico.—*m.* Bangil nga daco sin mga barriles.
Combustible. *adj.* Masayon malaga, masayon masonog.—*m.* Songo.
Cobustión. *f.* Pagcalaga, pagcasonog.
Combusto, ta. *adj.* Nasonug. Nagbaga ná.
Comedero, ra. *adj.* Sadang pangaonon. —*m.* Caran-an.—*m.* Tubongan sin mga hayop ó mga tamsi.—Limpiarle á uno el comedero. *fr. fig.* y *fam.* Paghucas sa iya san catungdanan.
Comedia. *f.* Comedia.—Comediahan.
Comediante, ta. *m.* y *f. id.*
Comedidamente. *adv. m.* Sa maopay nga pagatubang.
Comedido, da. *adj.* Buotan, mahoyo, matahud.
Comedimiento. *m.* Catahud, pagcatahud.
Comedio. *m.* Catutungaan sin guinhadian ug iba pá.
Comedirse. Ligdong.
Comedor,ra. *adj.* Macaon sin daco; malamon; camaquicaon sin daco.—*m.* Caran-an.

Comején. Bocboc, agáy-ay.
Comensal. *com.* Sacop sa balay.
Comentar. *a.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Comentario. *m.* Casayoran nga sinurat.
Comento. *m.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Comenzar. *a.* Pagticang.
Comer. *n.* Pagcaon.—Comer con otros en un mismo plato ó de un mismo plato. Pagsaro.—Comer carne, pescado, etc., para beber. Pagsumsum.—Comer las aves picando. Pagtoctoc.—Comer, tragando entera ó á medio mascar la comida. Paglamoy; paglamon.—Comer un pescado á otro. Pagsibad.
Comer con ansia ó avidez. Daramut, samut.
Comer con la boca llena como el mono. Ami-mi.
Comer aprisa como el puerco. Habhab.
Comerse las palabras. Molonmocon.
Comerciante. *p. a. id.* An nagcocomercio.
Comerciar. *a.* Pagcomercio; pagbaliguia; pagpalit.
Comercio. *m.* Pagbaliguia; pagpalit; comercio, corocomercio.—*fig.* An mga comerciante.
Comestible. *adj.* Sadang pangaonon.—*m. pl.* Caran-on.
Cometa. *m. id.* Bitoon nga daco, masirac ug icogan.—*f.* Banugbanug.
Cometer. *a.* Pagtogot, pagtogon an usa ca tauo sin iya gahum sa usa man ca tauo, pagtupad sa iya. Pagtoin. Pagtoing.—Pacasala, pagbuhat sin sala. Paggamit san mga figura nga gramatical.
Cometido. *m.* Togon, itinogon.
Comezón. *f.* Cacatol, pagcacatol. Guirhap.
Comible. *adj. fam.* Cacaonon.
Cómico, ca. *s.* Parasurat sin mga comedia.—Copong.—*m.* y *f.* Comediante.
Comida. *f.* Can-on.—De la mañana. Pamáhao.—De medio dia. Paningodto.—Por la noche. Pangiclop, pamáhao sa gab-i.
Comida de enfermo. Tilog. Tilig: seca y espesa, basca; muy cocida, lagota; la que se hace del corazón de árbol silvestre arasip.
Comido, da. *adj.* An quinaon ná.
Comienzo. *m.* Tinicangan.—Guinicanan.
Comilón, na. *adj. fam.* Macaon sin daco.
Comino. *m.* Tanum nga comino; an bonga niya. Panacot nga comino.
Comisario. *m. id.*—Surogoon.—Tinoinan. Tinatapuran.
Comisión. *f.* Togon, sugo.

Comisionado, da. *adj.* Sinusugo, tinatapuran. Ú. t. c. s.
Comisionar. *a.* Pagsugo, pagtoin. Pagtogon.
Comisionista. *m.* Sinusugo, tinatapuran.
Comisorio, ria. *adj. For.* Bisan ano nga pagtutumanon sa adlao nga itinaláan.
Comistrajo. *m. fam.* Mga can-on nga may sinasacot sin lain nga mga cacaanon.
Comitiva. *f.* Mga tauo nga mga oropud sin guinoo ó mahal nga tauo.
Como. *adv. m.* Sugad. Hazlo *como* te digo. Buhaton mo *sugad* san iguinsisiring co sa imo.—(También del modo siguiente en visaya). No sé *cómo* agradecerle tantos favores. Diri aco maaram cún *oonanon* co an pacabalos sa iya san mga pagcalooy nga daco. ¿*Cómo* está el enfermo? ¿*Mationano* an masaquit?—Denota á veces idea de encarecimiento en buen ó mal sentido. ¡Cómo llueve! ¡Oran nga! ¡Cómo huyó! ¡Pinmalaguio nga!--En sentido comparativo, denota idea de equivalencia, semejanza ó igualdad, y significa generalmente, al modo ó la manera que, ó á modo ó manera de. Es rubio *como* el oro. Bulao *sugad* san bulauan; se quedó *como* muerto; *dao* minatáy siya; encontró con dos *como* ladrones ó *como* tulisanes; naghitapo siya sin duha nga *baga* mga macauat cún *baga* mga tulisan. —*Según*. Esto fué lo que sucedió, *como* me dijo Pedro. Ansia ini an inabut, *sugad* san isinumat sa acon ni Pedro. La caridad, *como* dice Jesucristo. An paghigugma, *sugad* san polong ni Jesucristo.—*En calidad de*. Asiste á la boda de María *como* testigo. Tumambong ca sa pagpacasal can María *dao* testigos ca.—Por qué motivo, causa ó razón; en fuerza ó en virtud de que. ¿*Cómo* no fuiste ayer á misa? ¿*Cay ano* uaray ca singba cacolop? No sé *cómo* no le mató. Ambut *cún cay ano* uaray niya pagpataya. *Así que*. *Como* llegamos á la posada, se dispuso la comida. Pagabut lá namon sa hapitan, pinatitima an can-on.—*A fin de que*, ó *de modo que*. Mandamos á nuestros presidente y oidores que provean *como* por culpa de los alcaldes no se dilaten las causas. Nagsusugo cami sa amon presidente ug mga oidor nga magsugo nga *tungud* sin sala san mga hocom diri pagihaon an mga causa.—Empléase como conjunción copulativa, equivaliendo á *que*. Sabrás *como* hemos llegado buenos. Mahabaro ca *nga* inabut cami nga mga magopay.—Hace igualmente oficio de conjunción condicional equivaliendo, á *si*. *Como* no te enmiendes, serás castigado. *Cún* diri ca bumaya san batasan mo nga maraut, cacastigohun ca.—Toma también carácter de conjunción causal. *Como* recibí ayer tarde el aviso, no pude llegar á tiempo. *Cay* quinarauat co cacolopot an togon, uaray aco hiabut. En esta acepción suele preceder á la conjunción *que*. Lo sé de fijo, *como que* le mató delante de mi. Sayud aco, *cay* pinatay siya niya sa atubangan co.
Cómoda *f.* Comóda nga panunudlan sin mga panapton ug iba pá, ngan may mga honos.
Comodable. *adj. For.* An sadang ipaotang.
Comodante. *com. For.* An napahuram sin ano lá.
Comodatario. *m. For.* Hinuram co ini, him-dac ini.
Comodato. *m. For.* Paghuram. Pagpahuram.
Comodidad. *f.* Maopay nga pagcabutang. Cahimiangan.
Cómodo, da. *adj.* Maopay. Masayon. Himiang.—*m.* Polos, capulsanan, panolos.
Compacto, ta. *adj.* Sósó.
Compadecer. *a.* y *r.* Looy; paghicalooy, paghipuangud; paghino-clog.
Compadrar. *n.* Pagcompare.—Paquisangcay.
Compadrazgo. *m.* Pagcaoropud san tauo nga san bata nga iya quinocogus ó quinacaput san pagbuniag ó pagcomfirma sa iya, ug san mga caganac san bata.
Compadre. *m.* Compare.—An padrino san bata sa pagbunuiag ug sa pagconfirma.
Compaginación. *f.* Pagtuhay; pagcatuhay. Catuhayan-—Paghusay; cahusayan.
Compaginador. *m.* Magturahay, paratuhay.—Maghurusay, parahusay.
Compaginar. *a. fig.* Pagtuhay.—Paghusay.—Angay. Pagcaangay.
Compañero, ra. *m.* y *f.* Opud; oropud.
Compañero en fortuna ó en desgracia. Onong.
Compañía. *f.* Pagopud, caopud.—Panon sin mga soldados nga minamandoan sin capitán —Mga tauo nga naayon ug nagcabubulig sira sa pagcomercio.
Comparable. *adj.* Sadang ipananglit, sadang itanding.
Comparación. *f.* Pagsanglit, pagtanding. Pananglitan.
Comparar. *a* Pagsanglit, patanding, pagtandig.
Comparecencia. *f. For.* Pagatubang.
Comparecer. *n. For.* Pagatubang.—Pagpahayag. Paquita.

Compareciente. *com. For.* An nagaatubang sa hocom.
Comparendo. *m. For.* Sugo sin pagpaatubang.
Comparición. *f. For.* Pagatubang.—*For.* Sugo sin pagpaatubang.
Comparsa. *f.* Oropud, in nagcacaoropud in mga tauo sa pagdorogas, etc.—Mga tauo nga nagboboroniog.
Comparte. *m. For.* Api.
Compartimiento. *m.* Pagpahat. Pagmalon. Pagbahin. Pagbahinbahin.
Compartir. *a. vid.* Compartimiento.
Compás. *m.* Compás, garamiton sin panday ug iba pá sa pagsocolsocol.
Compasar. *a.* Pagcompás.—Pagdoyog, pagdoroyog.
Compasible. *adj.* Angay calooyan.
Compasión. *f.* Calooy. Paghicalooy, pag hipuangud, paghino-clog.
Compasivo, va. *adj.* Malolooyon, mahipuanguron, mahino-clogon.
Compaternidad. *f.* Pagcaoropud nga espirituhamon, nga guican san Sacramento san Pagbuniag ug san Pagcomfirma.
Compatible. *adj.* Mahihimo...
Compatriota. *com.* Compatricio, cia. *m.* y *f.* Igcasitaghimongto.
Compeler. *a.* Pagpirit, paglugus, pagpogos.
Compendiar. *a.* Paglactud.
Compendio. *m.* Lactud nga casayoran, calacturan.
Compendioso, sa. *adj.* Linactud, linalactud.
Compensable. *adj.* Sadang pagbaloson.
Compensación. *f.* Pagbalos.—*For.* Pagbalio, pagtagalio.
Compensar. *a.* Pagbalos.—Pagbayad.
Competencia. *f.* Paghibaton sin polong.—Pagindig.—Tungud.—Cabatiran.
Competente. *adj.* Sadang; igo, angay.—Tungud ó iya tungud.—Batid.—Hígara, hiara.
Competer. *n.* Tungud (ó iya tungud.)
Competición. *f. vid.* Competencia.
Competidor, ra. *adj.* Magcairindig.
Competir. *n.* Pagindig, pagirug.
Compilación. *f.* Casayoran nga lactud sin mga susumaton.
Compilar. *a.* Paglactud sin casayoran.
Compinche. *com. fam.* Sangcay.
Complacencia. *f.* Calipay, calipayan.
Complacer. *a.* Pagalagalag, pagtangdo, pagoyon, paghatag sin maopay nga buot sa igcasitauo.—*r.* Lipay, himaya.—Himoot.—Saya.
Complemento. *m.* Catumanan, cahingpitan.
Completamente. *adv. m.* Sin uaray culang.
Completar. *a.* Pagingpit.—Paghuman.—Pagpono.
Completas. *f. pl.* Catapusan nga pangadion sa mga Padre sa matagaadlao (sinisiring Completas).
Completo, ta. *adj.* Tuman. Hingpit. Pono.
Complexión. *f.* Calauas, calauasan, onob san pagcabata. Macosog an iya calauas. Masinaquiton an acon calauasan. Onob san pagcabata an camaluyahon co. Cabacdan.
Complicación. *f.* Casamocan.—Dugang.
Complicar. *a.* Samoc.—Dugang, in nagdudugan, pananglit, an saquit nga binabati.
Complicar; inficionar, contagiar. Pagdarahig.
Cómplice. *com.* Opud sin pacasala, bulig sin pacasala.
Complicidad. *f.* Pagcabulig sin pacasala.
Componer. *a.* Pagtuhay. Paghusay.—Pagopay. Pagpacaopay.—Pagbuhat.
Comporta. *f.* Sugad sin alat ó buguias.
Comportable. *adj.* Arantoson, sadang mailub, irilubon.
Comportamiento. *m.* Batasan, panguinaui.
Comportar. *a.* Pagbaquiang, pagbayao.—*fig.* Pagilub, pagantos.—*r.* Pagbatasan.
Comporte. *m.* Batasan, gaui.
Composición. *f.* Catuhayan. Cahusayan. Pagpacaopay.—Cahusay, in nagcacaoroyon sira sin buot.—Buhat nga sinurat, buhat nga musical ó canan música.—Hacer composición de lugar. *fr. fig.* Paghunahuna sin maopay hionong san mga catigayonan nga angay basi matuman an guintutuyo.
Compositor, ra. *s.* Paratuhay. Parahusay.—Paraopay.—Parabuhat, parahimo.
Compostura. *f.* Pagbuhat, paghimo.—Pagpacaopay. Pagopay.—Catuhayan. Cahusayan.—Cabuotan, camadoroto.
Compra. *f.* Pagpalit. Pagbotong, (pasiva de *un*). Pagbalio.
Comprador, ra. *adj.* Mapalit. Mabalio. Mabotong.—*s.* Parapalit.
Comprar. *a.* Palit. Balio. Botong. Bacal. Vino ú otro licor. Tanguay.—Voy á comprar género. Mapalit aco sin género.—¿A quién has comprado la tortuga? ¿Sin-o an pinalitan mo san pauican?—Hemos comprado con el dinero sobrante veinte cabanes de palay. Amon ipinalit an iba nga

salapi sin caruháan ca baquid nga humay. ¿Compras pescado? ¿Mabalio ca sin isda? He comprado este carabao. Binotong co inin carabao.—Cómprame este esclavo. Botongan mo aco sinin oripon.—Ya lo he comprado. Tapus co ná botonga.—Yo lo compraría, pero no tengo con qué comprarlo. Bobotongon co cunta, cundi uaray aco ibobotong.—He comprado esta embarcarción por dos campanas y una lanza. Duha ca agong, usa ca sungil án ibinobotong sinin sacayán.—Voy á comprar un lechón. Macadi aco sin pagbacal sin pasi.

Compraventa. *f.* *For.* Paquibutong. Paquipalit.

Comprender. *a.* Locop, loob.—Sabut. Tuquib.—Apong.

Comprensible. *adj.* Sadang subuton, sadang matuquib.

Comprensión. *f.* Sarabutan, pagcasabut, ihibaro.

Comprensivo, va. *adj.* Masabut, mahibaro.—Macasabut macatuquib.—Masacop, maloob.

Comprensor, ra. *adj.* Masabut, mahabaro, matuquib, maapong.—Maloob, malocop.—*Teol. s.* Baraan sa langit.

Compresible. *adj.* Sadang ibanan.

Compresión. *f.* Pagcapiit.—Pagcaiban.—Pagcasoot.

Compresivo, va. *adj.* Mapiit, Macapiit.

Comprimir. *a.* Pagpiit. pagiban.—Paghauid, pagpogong.—Pagpirit, paglugos, pagpogos.—Pagsoot.

Comprobación. *f.* Casayoran.

Comprobar. *a.* Paghatag sin casayoran, pagasoy nga pagparig-on sa bisan ano.

Comprometedor, ra. *adj. fam.* Macalugos, macapirit.

Comprometer. *a.* y *r.* Sinisiring cún an duha ca tauo nga may calipongan napatapud sira sa usa ca tauo, cay basi siya an magtuhay sa ira.—Pacalugos, pacapirit.—Paghatag sin catungdanan.

Compromisario. *s.* Bahala.

Compromiso. *m.* Pagcasabut san mga may calipongan ug patapud sira sin tauo nga magtuhay sa ira.—Cacurian.

Compuerta. *f.* Usa capinuta nga sada. Paod.

Compuestamente. *adv. m.* Sin maopay. Tuhay caopay. Husay caopay.

Compuesto. *p. p.* Guinopay. Tuhay ná. Husay ná.—*m.* Sinisiring *compuesto*, an damo nga mga butang nga nacacahimo sin usa ca bug-os.

Compulsa. *f.* *For.* Sinacal, hinuad.

Compulsar. *a.* *For.* Pagsacal, paghuad.—Paghiling sin mga carig-onan nga sinurat, basi masayud san mga asoy didá.

Compulsión. *f.* *For.* Pagpirit, paglugus, pagpogos. Pacapirit, pacalugus, pacapogos.

Compulsivo, va. *adj.* Macapirit, macalugos, macapogos,

Compulso, sa. *p. p.* Pinirit, linugos, pinogos.

Compulsorio, ria. *adj.* *For.* Sugo sin hocom basi mahiling an usa nga carigonan nga sinurat cún causa bá.

Compunción. *f.* Pagbasul, paghinulsul.

Compungimiento. *m.* Pagbasul, paghinulsul.

Compungir. *r.* Pagbasul, paghinulsul.

Computación. *f.* Isip, pagisip, paghuna huna.

Computar. *a.* Pagisip, pagihap, pagcuenta.

Computista. *com.* Paraisip, paraihap, paracuenta.

Cómputo. *m.* Isip, pagisip, paghunahuna.

Comulgar. *a.* Pagpacarauat, paghatag san comunión.—*n.* Pagcarauat, pagcumulga.

Comulgatorio. *m.* Pangarauatan, comulgahan.

Común. *adj.* Bisan ano nga angay ug igo sa cadam-an.—Precio común. Presio nga naglalacat.—*m.* An bug-os nga bongto. An mga cadatoan san bongto.—Calibangan, oroan.—El común de las gentes. *expr.* An cadam-an san mga tauo.—En común. *m. adv.* Damo nga mga tauo an nagpopolos sin bisan ano nga diri lugaringon sin usa lá.—Sahid, ngatanan.—Por lo común. *m. adv.* Danay mán.

Comunal. *adj.* Canan cadam-an. Cananbug-os nga bongto, etc.

Comunicable. *adj.* Sadang igpaangbit. Sadang igasoy.—Malolooyon, buotan.

Comunicación. *f.* Pagcaangbitan. Pagpaangbit.—Pagbalosbalos. Pagcarocayacan.—Araguian.—Surat ó sugo nga sinurat.

Comunicado. *m.* Surat nga ipinadodolong sa usa nga periódico basi igpamolde ug igmantala.

Comunicar. *a.* Pagpaangbit, paghatag.—Pagpahibaro, pagasoy, pagpasabut.—Pagpolong, pagcarocayan.—Pagsurat sa lain nga tauo.—*r.* Pagbalosbalos.—Paquisagdon.

Comunidad. *f.* Mga capadian nga nangongocoy sa mga convento.—Mga tauo nga nanhohonong sa mga convento, mga colegio, etc.—Mga cadatoan san bongto, etc.

Compareciente. *com. For.* An nagaatubang sa hocom.
Comparendo. *m. For.* Sugo sin pagpaatubang.
Comparición. *f. For.* Pagatubang.—*For.* Sugo sin pagpaatubang.
Comparsa. *f.* Oropud, in nagcacaoropud in mĝa tauo sa pagdorogas, etc.—Mĝa tauo nĝa nagboboroniog.
Comparte. *m. For.* Api.
Compartimiento. *m.* Pagpahat. Pagmalon. Pagbahin. Pagbahinbahin.
Compartir. *a. vid.* Compartimiento.
Compás. *m.* Compás, garamiton sin panday ug iba pá sa pagsocolsocol.
Compasar. *a.* Pagcompás.—Pagdoyog, pagdoroyog.
Compasible. *adj.* Anĝay calooyan.
Compasión. *f.* Calooy. Paghicalooy, pag hipuangud, paghino-clog.
Compasivo, va. *adj.* Malolooyon, mahipuanĝuron, mahino-clogon.
Compaternidad. *f.* Pagcaoropud nĝa espirituhamon, nĝa guican san Sacramento san Pagbuniag ug san Pagcomfirma.
Compatible. *adj.* Mahihimo...
Compatriota. *com.* Compatricio, cia. *m.* y *f.* Igcasitaghimongto.
Compeler. *a.* Pagpirit, paglugus, pagpogos.
Compendiar. *a.* Paglactud.
Compendio. *m.* Lactud nga casayoran, calacturan.
Compendioso, sa. *adj.* Linactud, linalactud.
Compensable. *adj.* Sadang pagbaloson.
Compensación. *f.* Pagbalos.—*For.* Pagbalio, pagtagalio.
Compensar. *a.* Pagbalos.—Pagbayad.
Competencia. *f.* Paghibaton sin polong.—Pagindig.—Tungud.—Cabatiran.
Competente. *adj.* Sadang; igo, anĝay.—Tunĝud ó iya tunĝud.—Batid.—Hígara, hiara.
Competer. *n.* Tunĝud (ó iya tunĝud.)
Competición. *f. vid.* Competencia.
Competidor, ra. *adj.* Magcairindig.
Competir. *n.* Pagindig, pagirug.
Compilación. *f.* Casayoran nĝa lactud sin mĝa susumaton.
Compilar. *a.* Paglactud sin casayoran.
Compinche. *com. fam.* Sangcay.
Complacencia. *f.* Calipay, calipayan.
Complacer. *a.* Pagalagalag, pagtangdo, pagoyon, paghatag sin maopay nĝa buot sa igcasitauo.—*r.* Lipay, himaya.—Himoot.—Saya.

Complemento. *m.* Catumanan, cahingpitan.
Completamente. *adv. m.* Sin uaray culang.
Completar. *a.* Pagingpit.—Paghuman.—Pagpono.
Completas. *f. pl.* Catapusan nĝa panĝadion sa mĝa Padre sa matagaadlao (sinisiring Completas).
Completo, ta. *adj.* Tuman. Hingpit. Pono.
Complexión. *f.* Calauas, calauasan, onob san pagcabata. Macosog an iya calauas. Masinaquiton an acon calauasan. Onob san pagcabata an camaluyahon co. Cabacdan.
Complicación. *f.* Casamocan.—Dugang.
Complicar. *a.* Samoc.—Dugang, in nagdudugan, pananglit, an saquit nĝa binabati.
Complicar; inficionar, contagiar. Pagdarahig.
Cómplice. *com.* Opud sin pacasala, bulig sin pacasala.
Complicidad. *f.* Pagcabulig sin pacasala.
Componer. *a.* Pagtuhay. Paghusay.—Pagopay. Pagpacaopay.—Pagbuhat.
Comporta. *f.* Sugad sin alat ó buguias.
Comportable. *adj.* Arantoson, sadang mailub, irilubon.
Comportamiento. *m.* Batasan, panguinaui.
Comportar. *a.* Pagbaquiang, pagbayao.—*fig.* Pagilub, pagantos.—*r.* Pagbatasan.
Comporte. *m.* Batasan, gaui.
Composición. *f.* Catuhayan. Cahusayan. Pagpacaopay.—Cahusay, in nagcacaoroyon sira sin buot.—Buhat nĝa sinurat, buhat nĝa musical ó canan música.—Hacer composición de lugar. *fr. fig.* Paghunahuna sin maopay hionong san mĝa catigayonan nĝa anĝay basi matuman an guintutuyo.
Compositor, ra. *s.* Paratuhay. Parahusay.—Paraopay.—Parabuhat, parahimo.
Compostura. *f.* Pagbuhat, paghimo.—Pagpacaopay. Pagopay.—Catuhayan. Cahusayan.—Cabuotan, camadoroto.
Compra. *f.* Pagpalit. Pagbotonĝ, (pasiva de *un*). Pagbalio.
Comprador, ra. *adj.* Mapalit. Mabalio. Mabotong.—*s.* Parapalit.
Comprar. *a.* Palit. Balio. Botong. Bacal. Vino ú otro licor. Tanguay.—Voy á comprar género. Mapalit aco sin género.—¿A quién has comprado la tortuga? ¿Sin-o an pinalitan mo san pauican?—Hemos comprado con el dinero sobrante veinte cabanes de palay. Amon ipinalit an iba nĝa

salapi sin caruháan ca baquid nga humay. ¿Compras pescado? ¿Mabalio ca sin isda? He comprado este carabao. Binotong co inin carabao.—Cómprame este esclavo. Botongan mo aco sinin oripon.—Ya lo he comprado. Tapus co ná botonga.—Yo lo compraría, pero no tengo con qué comprarlo. Bobotongon co cunta, cundi uaray aco ibobotong.—He comprado esta embarcarción por dos campanas y una lanza. Duha ca agong, usa ca sungil án ibinobotong sinin sacayán.—Voy á comprar un lechón. Macadi aco sin pagbacal sin pasi.

Compraventa. *f. For.* Paquibutong. Paquipalit.

Comprender. *a.* Locop, loob.—Sabut. Tuquib.—Apong.

Comprensible. *adj.* Sadang subuton, sa dang matuquib.

Comprensión. *f.* Sarabutan, pagcasabut, ihibaro.

Comprensivo, va. *adj.* Masabut, mahibaro.—Macasabut macatuquib.—Masacop, maloob.

Comprensor, ra. *adj.* Masabut, mahabaro, matuquib, maapong.—Maloob, malocop.—*Teol. s.* Baraan sa langit.

Compresible. *adj.* Sadang ibanan.

Compresión. *f.* Pagcapiit.—Pagcaiban.—Pagcasoot.

Compresivo, va. *adj.* Mapiit, Macapiit.

Comprimir. *a.* Pagpiit. pagiban.—Paghauid, pagpogong.—Pagpirit, paglugos, pagpogos.—Pagsoot.

Comprobación. *f.* Casayoran.

Comprobar. *a.* Paghatag sin casayoran, pagasoy nga pagparig-on sa bisan ano.

Comprometedor, ra. *adj. fam.* Macalugos, macapirit.

Comprometer. *a.* y *r.* Sinisiring cún an duha ca tauo nga may calipongan napatapud sira sa usa ca tauo, cay basi siya an magtuhay sa ira.—Pacalugos, pacapirit.—Paghatag sin catungdanan.

Compromisario. *s.* Bahala.

Compromiso. *m.* Pagcasabut san mga may calipongan ug patapud sira sin tauo nga magtuhay sa ira.—Cacurian.

Compuerta. *f.* Usa capinuta nga sada. Paod.

Compuestamente. *adv. m.* Sin maopay. Tuhay caopay. Husay caopay.

Compuesto. *p. p.* Guinopay. Tuhay ná. Husay ná.—*m.* Sinisiring *compuesto*, an damo nga mga butang nga nacacahimo sin usa ca bug-os.

Compulsa. *f. For.* Sinacal, hinuad.

Compulsar. *a. For.* Pagsacal, paghuad.—Paghiling sin mga carig-onan nga sinurat, basi masayud san mga asoy didá.

Compulsión. *f. For.* Pagpirit, paglugus, pagpogos. Pacapirit, pacalugus, pacapogos.

Compulsivo, va. *adj.* Macapirit, macalugos, macapogos,

Compulso, sa. *p. p.* Pinirit, linugos, pinogos.

Compulsorio, ria. *adj. For.* Sugo sin hocom basi mahiling an usa nga carigonan nga sinurat cún causa bá.

Compunción. *f.* Pagbasul, paghinulsul.

Compungimiento. *m.* Pagbasul, paghinulsul.

Compungir. *r.* Pagbasul, paghinulsul.

Computación. *f.* Isip, pagisip, paghuna huna.

Computar. *a.* Pagisip, pagihap, pagcuenta.

Computista. *com.* Paraisip, paraihap, paracuenta.

Cómputo. *m.* Isip, pagisip, paghunahuna.

Comulgar. *a.* Pagpacarauat, paghatag san comunión.—*n.* Pagcarauat, pagcumulga.

Comulgatorio. *m.* Pangarauatan, comulgahan.

Común. *adj.* Bisan ano nga angay ug igo sa cadam-an.—Precio común. Presio nga naglalacat.—*m.* An bug-os nga bongto. An mga cadatoan san bongto.—Calibangan, oroan.—El común de las gentes. *expr.* An cadam-an san mga tauo.—En común. *m. adv.* Damo nga mga tauo an nagpopolos sin bisan ano nga diri lugaringon sin usa lá.—Sahid, ngatanan.—Por lo común. *m. adv.* Danay mán.

Comunal. *adj.* Canan cadam-an. Canan-bug-os nga bongto, etc.

Comunicable. *adj.* Sadang igpaangbit. Sadang igasoy.—Malolooyon, buotan.

Comunicación. *f.* Pagcaangbitan. Pagpaangbit.—Pagbalosbalos. Pagcarocayacan.—Araguian.—Surat ó sugo nga sinurat.

Comunicado. *m.* Surat nga ipinadodolong sa usa nga periódico basi igpamolde ug igmantala.

Comunicar. *a.* Pagpaangbit, paghatag.—Pagpahibaro, pagasoy, pagpasabut.—Pagpolong, pagcarocayan.—Pagsurat sa lain nga tauo.—*r.* Pagbalosbalos.—Paquisagdon.

Comunidad. *f.* Mga capadian nga nangongocoy sa mga convento.—Mga tauo nga nanhohonong sa mga convento, mga colegio, etc.—Mga cadatoan san bongto, etc.

Comunión. *f.* Pagcaangbitan.—Pagcomulga, pagcarauat. Au Guisasantose nga Sacramento sa altar. Recibió la comunión. Nacarauat siya. El sacerdote está dando la comunión á los niños. An Padre nagpapacarauat sa mga cabataan.—Partido político. Mga tauo nga nagcacaoyon sin mga paglarang, nga buot magcaput san gobierno, diri sira an naggogobierno.
Comunmente. *adv. m.* Sin agsub.—Canay.
Con. *prep.* Por la pasiva de *i*, cuando se aplica al instrumento que sirve para hacer alguna cosa. Hirióle *con* la lanza. An bangcao an *i* binono sa iya. Matóle *con* el sundang. An sundang an *i* pinatay sa iya.—*Con* declarar, se eximió de tributar. An pagasoy lá niya, nahagauas san pagbuhis. —*Aunque. Con* ser tan antiguo, le han castigado. *Bisan* tigurang ná siya, quinastigo siya nira.—Con tal que. Con dao, cún baga.
Conato. Tuyo. Conato de incendio. Pagisosonog ó pagisusurit sin balay.
Cóncava. *f. vid.* Cancavidad.
Concavidad. *f.* Caluangan. Luyang, caluyángan.—Siclob.—Calungaban.—Calungagan
Cóncavo, va. *adj.* Luang; luyang; siclob; lungab; lungag.—*m. vid.* Concavidad.
Concebir. *n. a.* Panamcon. Mabdos. Sagpon.—*fig.* Pahibaro. pagtuquib, pagsabut, paghunahuna.—Burud.
Concedente. *p. a.* An matogot, an mahatag.—An maalagad ó maoyon.
Conceder. *a.* Pagtogot, paghatag.—Pagalagad, pagoyon.
Concejal. *adj.* Tauo nga may catungdanan san bongto. Dato.
Concejo. *m.* An mga cadatoan ó mga justicia san bongto.
Concento. *m.* Pagdoroyog nga pagcanta.
Concentración. *f.* Pagtiguib. Pagpatiguib.
Concentrado, da. *adj.* An áada sa solud.
Concentrar. *a.* Pagtiguib. Pagpatiguib sin bisan ano sa usa la nga lugar.—Pagpasanoc.
Concepción. Pagpanamcon.
Concepto. *m.* Paghunhuna, pagsabut.
Conceptuar. *a.* Paghunahuna.
Concernir. *m.* Matungud.
Concertadamente. *adv. m.* Tuhay caopay. Husay caopay.
Concertar. *a.* Pagtuhay. Paghusay.—Pagtrato ó pagsabut san bale sin anó lá.—Angay, igo; pagpaangay, pagpaigo.—Pagdoroyog an mga toronggon.—*n.* Angay, igo, oyon.

Concesión. *f.* Pagtogot, paghatag.
Concesionario. *m. For.* An tinogotan, an tinatagan.
Conciencia. *f. id.* Cab-tang san calag san tauo sin pagquilala san mga binubuhat niya, cay siya an tagbuhat. Sarabutan, hibaro san caopayan nga pagtutumanon ug san carautan nga paglilicayan.—Á conciencia. *m. adv.* Mga buhat nga magopay ug marig-on nga pagcabuhat.—Acusar la conciencia á uno. *fr.* Otip, in naootip an tauo sin maraut nga buhat niya.—Cargar la conciencia. *fr. fig.* Pacasala.—Descargar la conciencia. *fr. fig.* Pagcompesal sin maopoy; pagtuman sa mga catnngdanan sa catadongan.—Manchar la conciencia. *fr. fig.* Pacasala
Concierto. *m.* Catuhayan; cahusayan; maopay nga pagcabutang sa bisan ano.—Pagsarabut, pagcaoroyon sin buot hionong sin bisan ano; caoroyonan, caarabuyanan.—Pagtocar an mga músico. Música nga pagtotocaran sin mga instrumento ó mga patoronggon mga magcalainlain.
Conciliable. *adj.* Sadang pagopayon.
Conciliábulo. *m.* Concilio nga diri ticang sa Santos nga Papa, cay uaray mán niya togot.—*fig.* Cabildohan sin mga tauo nga maraut an ira guintutuyo.
Conciliador, ra. *adj.* Magturúhay. Mag hurusay.
Conciliar. *adj.* Decisión, decreto *conciliar*. Togon, sugo *sin Concilio.*—*m.* An tauo nga matambong sin Concilio.
Conciliar. *a.* Paquigogay sin buot; pagtuhay, paghusay san mga nagcocontra.
Concilio. *m. id.* Junta ó catiguban san mga Obispo sa santa Iglesia, nga may sugo an Santos nga Papa, basi maghunahuna ug magsugo mán hionong san mga tungud san toloohan nga santa ug san mga turumanon san mga cristianos.—Sugo ó mga casugoanan sin Concilio.
Concisamente. *adv. m.* Sin lactud. Lactud caopay.
Concisión. *f.* Lactud; calacturan; toon nga pagpolong toton nga pagyacan.
Conciso, sa. *adj.* Toon nga pagpolong; toton nga pagyacan; lactud.
Concitación. *f.* Pagsorug, pagsorugsorug.
Concitador, ra. *s.* Parasorugsorug.
Concitar. *a.* Pagsorug, pagsorugsorug.—Pagaindac (cún baga mananap).—Pacasamoc.
Concitativo. *adj.* Macasorugsorug.—Macacasamoc, macacarimoc.
Conciudadano, na. *m.* y *f.* Igcasitaghi-

mongto, igcasibongtohanon.—Magcasibongtohanon.

Cónclave. *m.* Lugar nga guincacatirocan ug inooquian sa mga cardenal sin Santos nga Papa.—An mao nga mga cardenal nga nagcatitipon.—Hampangan, hampanganan.

Conclavista. *m.* Surugoon nga nagseserve sa mga cardenal in áadto sira sa cónclave.

Concluir. *a.* Paghuman, pagtapos, pagtampus; pagobus, pagimod; tibauas; tibos.

Conclusión. *f.* *vid.* Concluir.—Catapusan; cahumanan; catubtuban.

Concolega. *m.* Caopud sin pagaram ó pagestudio.

Concomerse. *r.* *fam.* Pagquindot, pagquiuaquiua san mga sugbong.

Concomimiento. *m.* *fam.* Pagquindot, caquindot, pagcaquindot.

Concomio. *m.* *fam.* *vid.* Concomimiento.

Concordancia. *f.* Pagcaarangay, pagcaoroyon.

Concordar. *a.* Pagtuhay; paghusay.—*n.* Angay, oyon, igo.

Concordato. *m.* Pagcasabut ó caoroyonan sa Santos nga Papa ngan san mga hadi ó mga gobierno hionong sin mga turumanon sa singbahan ó sugad san batasan nga singbahanon.

Concorde. *adj.* Oyon.

Concordia. *f.* Pagcaoroyon.

Concorpóreo, rea. *adj.* *Teol.* Sinisiring an tauo nga nacarauat sa pagcahimtang sa gracia, nga nahimo siya dao usa nga lauas can Jesucristo.

Concretar. *a.* Pagtuhay. Paghusay.—*r.* Paglactud sin casayoran; pagasoy sin usa lá nga casayoran.

Concubina. *f.* An babaye nga naticub sin lalaqui in di mán sira quinasal, hunay. Laye.

Concubinario. *m.* An lalaqui nga may babaye ug diri sira mga quinasal. Laye.

Concubinato. *m.* Pagtigub, paglongon ug pacasala san lalaqui ug san babaye nga diri mga quinasal. Laye.

Concúbito. *m.* Paghiranii. Dirig. Dorog. Hilauasan.

Conculcar. *a.* Pagtamac.—*fig.* Pagdarahug, pagtamay, pagyobit.

Concuñado, da. *m.* y *f.* Magcasibayao.

Concupiscencia. *f.* Caipa sin mga manggad nga calibutanon.—Caipa nga lauasnon, caipa nga diri angay ug malao-ay.

Concurrencia. *f.* Cadam-an nga mga tauo nga nananambong ó nagcacatipon.—Dongan nga mga pagcaagui.

Concurrir. *a.* Pagdaop. Panambong.—Pagamot, pagaramut.—Pagoyon, pagtangdo.

Concurso. *m.* Cadam-an nga mga tauo nga nananambong ó nagcacatipon.—Dongan nga mga pagcaagui.—Pintacasi.

Concusión. *f.* Cabantad, pagbantad sa casingcasing cún sa lauas bá, cundi tigda.—Pagdabal, pagbalbag.—Pagaro nga diri angay sin multa sadton mga may catungdanan.

Concha. *f.* Tipaca, binaloc-an.—Tipay. Carey. Cara.—Alicorong.

Conchabar. *a.* Pagtigub.—Pagsabut, pagsarabut sin pagbuhat san diri angay.

Conchado, da. *adj.* Binalo-canan.—Alicorongan.—Carahan an pauican.

Conchil. *m.* Poroton. Pangtion. Buscay, etc.

Conchudo, da. *adj.* *vid.* Conchado.—*fam.* Matagam; matahap; batid.

Conchuela. *f.* Binaloc-an nga guti, alicorong nga guti, cara nga guti.

Condado. *m.* Camahalan sin pagcaconde. Pagcaconde.—Tuna nga sacop san gahum sin conde.

Conde. *m.* *id.* Camahalan sin tauo nga itinogot sa iya san hadi.

Condecoración. *f.* Paghatag san tauo sin camahalan; bansag.

Condecorar. *a.* Paghatag ó pagtogot san tauo sin camahalan.

Condena. *f.* Sentencia, badlong.

Condenación. Pagsentencia.—Pagcapinilian.

Condenado, da. *adj.* Pinilian.—*p. p.* Guinsentenciahan, guinhoc-man.

Condenador, ra. *s.* Parasentencia, parabuot.

Condenar. *a.* Paghocom, pagsentencia san may sala.—Pygdiri sin tutdo cún batasan bá nga maraut.—Paghocom sa Dios san mga tauo nga maraut sa mga casaquitan sa infierno.

Condenatorio, ria. *adj.* *For.* Sugo nga pinasurat san hocom nga casayoran san sentencia san tauo nga may sala.

Condensación. *f.* Casanoc. Pagpasanoc.

Condensar. *a.* Pagsanoc. Pagpasanoc.

Condensativo, va. *adj.* Macacasanoc.

Condesa. *f.* An asaua nga babaye san conde, babaye nga tinagan sin camahalan sin pagcaconde.

Condescendencia. *f.* Pagalagad san buot san iba.

Condescender. *n.* Pagoyon, pagtangdo ó pagalagad san buot san iba.

Condescendiente. *p. a.* Maalagad, maoyon, matangdo san buot san iba.

Condición. *f.* Cahimtang. Cahimtangan. Cab-tang.—Pagcaquinaiya.— Pagcabutang

Condigno, na. *adj.* Macacatumba.

Condimentar. *a.* Pagpacaopay ó pagbutang sin panacot san mga cacaanon.
Condimento. *m.* Panacot
Condiscípulo, la. *m.* y *f.* Igcasitinon-an.
Condolerse. *r.* Paghicalooy, paghipuangud.
Condonación. *f.* Pagpasalio, pagperdona.
Condonar. *a.* Pagpasalio, pagperdona.
Condonante. *p. a.* An magpapasalio, magpeperdona.—*s.* Parapasalio, paraperdona.
Conducción. *f.* Pagdolong, pagdara, paghatud.—Pagmando, pagona.
Conducir. *a.* Pagdolong, pagdara, paghatud.—Pagmando, pagona, pagagbay.—Pagsohol.—*r.* Pagbatasan.—*n.* Angay, igo.
Conducta. *f.* Batasan, gaui, cagauian.—Sohol.
Conducto. *m.* Cale ó araguian san mga tubig.—Araguian.
Conductor, ra. *adj.* Magdodolong.—Magaagbay.—*s.* Paradolong.—Paraagbay.—Magmarando. Magorona.
Coneja. *f.* Conejo nga babaye.
Conejera. *f.* Bohó nga inooquian san mga conejo.
Conejero, ra. *adj.* Ayam nga macadadacopon sin mga conejo.—*m.* y *f.* Parahopot sin mga conejo.—Parabaliguia sin mga conejo.
Conejo. *m.* Hayop nga conejo.—El conejo ido, el consejo venido. *ref.* Al asno muerto, la cebada al rabo. Aanhon pá an cumpay, cún patay ná an caballo.
Conejuelo. *m.* Conejo nga guti.
Conejuna. *f.* Barahibo sin conejo.
Conexión. *f.* Pagcasonudsonod, pagcaarangay, pagcaoroyun. *pl.* Mga pagcasangcay.
Conexionarse. *r.* Paquigsangcay; pasangcay.
Confabulación. *f.* Paghiringion; pagcahiringion.
Confabulador, ra. *m.* y *f.* Mahiringion, (*adj.* en *vis.*)
Confabular. *n.* y *r.* Hiringion.
Confección. *f.* Pagpacaopay, pagtima. *Farm.* Tambal.
Confeccionar. *a.* Pagpacaopay, pagtima, paghuman san pagbuhat.—Pagbuhat pagtima sin tambal.
Confector. *m.* Paraauay. Parasuhay.
Confederación. *f.* Pagcahingion, pagsarabut, pagcaoyon sin buot cún mga larang. Caoroyonan, caarabuyonan.
Confederado, da. *adj.* An naapi sa iba.—*s.* Api, gapil.
Confederar. *a.* y *r.* Hingion, hiringion, sarabut, pagoyon sin buot ó mga larang.
Conferencia. *f.* Carocayacan.—Lección (cún sa mga Universidad).
Conferenciar. *n.* Pagcarocayacan, pag polongpolong.
Conferir. *a.* Pagtanding.—Paghatag, pag togot.—*n.* Pagcarocayacan.
Confesar. *a.* Pagmatuod. Pagtug-an. Pagsumbong.—Pagcompesal, panumat san mga sala.
Confesión. *f.* Pagsumat san mga hinbabaroan.—Compesión ó panumat san mga sala. Pagtug-an. Pagsumbong.
Confeso, sa. *p. p.* Quinompesal ná.—*adj.* *For.* An nagtug-an ó nagsumat san iya sala.
Confesonario. *m.* Compesalan.
Confesor. *m.* An Padre nga pagcocompesalan, nga may gahum sin pagabsolve san mga sala.—An tauo nga cristianos nga nagtug-an sa caday-gan san pagtoo can Jesucristo.
Confiable. *adj.* An tauo nga sadang tapuran, ó paglaoman
Confiadamente. *adv. m.* Sa daco nga pagtapud ó paglaom.
Confiado, da. *adj.* An natapud sa iya ngahao.—Matapud, malaon.
Confianza. *f.* Paglaom, pagtapud.—Pagtapud caopay sa iya ngahao nga baga paglabiao.
Confiar. *n.* Paglaom. Pagtapud.—*a.* Palaom, patapud, pasarig.
Confidencia. *f.* Paglaom. pagtapud.—Hilum nga pagsumat.
Confidencial. *adj.* Masisipagtapud, pagsipagtapud. Pagtapud.—Carta confidencial. Pagtapud nga pagsurat.
Confidencialmente. *adv. m.* Sa hilum ug daco nga pagtapud.
Confidente. *adj.* Tapuran, sarigan.—*com.* An tinatapuran.—Lampitao ó langpitao.
Configuración. *f.* Cahimo, pagcahimo, pagcabuhat.
Configurar. *a.* Paghimo, pagbuhat.
Confín. *adj.* Harani, dooc.—Tigaman, guiotan ó mojon san mga bongto ó mga guinhadian, catubtuban.
Confinante. *p. a.* Harani, dooc.
Confinar. *n.* Harani, taquip.—*a.* Paghingilin.
Confirmación. *f.* Pagmatuod.—Pagcom pirma.—Pagpacarig-on san camatuoran.
Confirmadamente. *adv. m.* Sa pagpacarig-on.
Confirmador, ra. *adj.* Magmamatuod,

magpapacarig-on.—Magcocompirma.—s. Paracompirma.
Confirmante. *s.* Paracompirma.
Confirmar. *a.* Pagparig-on; pagpacarig-on san camatuoran.—Pagcompirma.
Confirmatorio, ria. *adj.* Talaan nga pagpacarig-on san tinatalaan nga daan.
Confiscable. *adj.* Sadang pagembargohon.
Confiscación. *f.* Pagembargo.
Confiscar. *a.* Pagembargo, pagpacuha sa hocom san mga manggad san tauo nga may sala ug iholog san sinisiring *fisco.*
Confitar. *a.* Paghirog sin matam-is san bonga nga sugad san canan pili, etc.—Pagloto san bonga sa almíbar ó matam-is.—*fig.* Pagpatam-is.
Confite. *m. id.* Matam-is nga malidong.
Confitera. *f.* Burutangan san matam-is.
Confitería. *f.* Balay ó lugar nga guinbubuhatan san matam-is.—Tendanhan sin matam-is.
Confitero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin matam-is.—Parabaliguia sin matam-is.
Confitura. *f.* Matam-is, bonga nga minatam-isan.
Conflagración. *f.* Casonog nga daco.—Casamocan, carimocan sin bongto ó guinhadian.
Conflicto. *m.* Cacurian.
Confluencia. *f.* Pagdaop sin damo nga tauo.—De caminos. Guincacasemaran.—De ríos. Guincacadongcoan.
Confluente. *m. vid.* Confluencia, 2.ª y 3.ª aceps.
Confluir. *n.* Pagdongo.—Pagsemad.—*fig.* Pagdaop an mga tauo.
Conformación. *f.* Pagcabutang; pagbahinbahin.
Conformar. *a.* Pagpaangay, pagpaigo.—Pagoyon, pagalagad.
Conforme, *adj.* Magsama, maangay, maigo.—Maoyon, maalagad.—Mailubon, maantoson.—*adv. m.* Sugad. *Conforme* á lo mandado. *Sugad* san iguinsusugo.
Conformemente. *adv. m.* Alagad lá san sugo, etc.
Conformidad. *f.* Pagcasama. Pagcaoyon.—Pagalagad.—Pagilub, pagantos san mga cacurian.—De conformidad. *m. adv.* Alagad lá.—En conformidad. *m. adv.* Sugad.—En esta, ó en tal conformidad. *exp. adv.* Tungud ini.
Confortación. *f.* Pagpacarig-on, pagpacosog, pagpacabascug. Pagparig-on, pagpacosog, pagpabascog.
Confortador, ra. *adj.* Macacarig-on, macacacosog, macacabascog.
Confortamiento. *m. vid.* Confortación.
Confortante. *p. a.* Macacarig-ón, macacacosog, macacabascog, macacaopay.
Confortar. *a.* Pagparig-on, pagpacosog, pagpabascog. Pacarig-on, pacacosog, pagcabascog.—*r.* Rig-on, cosog, bascug.—Paglipay san nagsusubo.—*r.* Lipay.
Confortativo, va. *adj.* Macacacosog, macacabascog.
Conforte. *m. vid.* Confortación.
Confracción. *f.* Pagotud. Caotud, pagcaotud.—Pagbari. Cabari, pagcabari.
Confricación. *f.* Pagbanos, pagbagnos.
Confricar. *a.* Pagbanos, pagbagnos.
Confrontación. *f.* Pagatubang in duha ó iba pá nga mga tauo. Pagcaatubang. Pagpaatubang.—Pagtanding.
Confrontar. *a.* Pagatubang.—Pagpaatubang.—Pagtanding.
Confundimiento. *m.* Pagcaboroc; hiborong.—*fig.* Paobus.
Confundir. *a.* Pagsacot, pagsalacot.—Boroc. Baringag.—*fig.* Pacadaog (cún sa mga pagcarocayacan).—Obus. Paobus.—Auod.—Hiborong.—Daugdaug.
Confusamente. *adv. m.* Uaray catuhayan; uaray cahusayan. Uaray casayoran.
Confusión. *f.* Uaray catuhayan; uaray cahusayan.—Uaray casayoran.—Paghiborong. Pagruhaduha sa hunahuna. *fig.* Pagpaobus.—*fig.* Pagpacaalo.—Caauod.
Confuso, sa. *adj.* Guinsasalado.—Masirom. Tala lá nga natatan-ao.—*fig.* Dinadalao.—Hiborong, hiborongan.
Confutación. *f. vid.* Confutar.
Confutar. *a.* Pagato sin polong, cundi sa maopay nga pagpaagui.
Congelable. *adj.* Sadang bumagtic, mabagtic, bagticon.
Congelación. *f.* Cabagtic, pagcabagtic. Pagbagtic.
Congelamiento. *m. vid.* Congelación.
Congelar. *a.* Pagpabagtic.—*r.* Bagtic.
Congelativo, va. *adj. Fís.* Macacabagtic.
Congénere. *adj.* Sa mao ngahao nga género; sa mao ngahao nga guinicanan.
Congeniar. *n.* Pagsama sin cagauian an duha ó iba pá nga mga tauo.
Congénito, ta. *adj.* Dongan sin igtodoc.
Congerie *f.* Damo nga mga....
Congestión. *f.* Casaquit sa lauas.
Conglobación. *f.* Pagtambac, pagtipon.—*fig.* Pagdamo sin mga polong, etc.
Conglobar. *a.* Pagtirigub, pagtambac, pagtipon.
Conglomeración. *f.* Paniroc.—Pagtiroc, pagtigub, pagtipon, pagpondoc.
Conglomerado, da. *p. p.* Tinigub, pinon-

doc.—*adj. Bot.* Mg̃a bucad ng̃a napopondoc.
Conglomerar. *a.* Pagtiroc, pagtigub, pagtipon, pagpondoc.—Pang̃api.
Conglutinación. *f.* Pagpilit, pagdapat, pagpadocot; pagcasapilit.
Conglutinar. *a.* Pagpilit, pagdapat, pagdocot; pagpadapat; pagpadacot. Pagsapilit.
Congoja. *f.* Calipong sa oló.—Casaquit, cabido, casubo sa casingcasing.
Congojar. *a.* Pacabido, pacasubo, pacasaquit.—*r.* Bido, subo, sáquit.
Congojosamente. *adv. m.* Oraora sin bido, oraora sin subo, ora ora sin sáquit.
Congojoso, sa. *adj* Macacabido, macacasubo, macacasáquit.—Mabidoon, masorub-on.
Congraciador, ra. *adj.* An naquiquiopay sin buot, naquiquisangcay.
Congraciamiento. *m.* Paquiopay sin buot, paquisangcay. Pagpaquiopay sin buot, pagpaquisangcay.
Congraciar. *a.* Pagpaquiopay sin buot, pagpaquisangcay. Paquiopay sin buot, paquisangcay.
Congratulación. *f.* Paglipay; calipay, pagcalipay.
Congratular. *a.* Paglipay. Panlipay. Lipay.
Congregación. Cadam-an ó junta sin mg̃a tauo ng̃a may mg̃a turumanon nira.
Congregante. *com.* Sacop sin congregación.
Congregar. *a.* Pagtigub, pagtiroc.—*r.* Tigub, tiroc.—Pasacop.
Congreso. *m.* Cadam-an ó junta sin mg̃a tauo sa paghunohuna, pagbuot ó pagtuhay san mg̃á turuhayon.
Congrio. *m.* Isda ng̃a sugad sugad sin casili: uaray hímbis, cundi tonocon an onud.
Congruencia. *f.* Caang̃ayan.
Congruente. *adj.* Ang̃ay, igo.
Congruentemente. *adv. m.* Sin ang̃ay, sin igo.—Ang̃ay gud, ang̃ay caopay, igo gud, igo caopay.
Congruidad. *f.* Caang̃ayan.
Congruo, grua. *adj.* Ang̃ay, igo,
Conjetura. *f.* Paghunahuna, pagambong, pagamborong.
Cenjeturar. *a.* Paghunahuna, pagambong, pagamborong.
Conjuez. *m.* Igcasihocom.—Magcasihocom.
Conjugación. *f. id.* Pagconjugar.
Conjugar. *a.* Pagconjugar.
Conjunción. *id.*—De la luna. Himatuyon san bulan.
Conjunto, ta. *adj.* Dooc.—Linaquip.—Tinaquin.—Dinaquin.—Sinacot, sinalacot.
Conjuración. *f.* Pagalsa, pagcontra san ponoan.
Conjurado, da. *adj.* An nagapil ó nabulig san pagalsa.
Conjuramentar. *a.* Pagaro san pagsumsumpa.—*r.* Pagsumpa.
Conjurar. *a.* Pagalsa, pagcontra san ponoan; pagdiri san pagsogot, paglaris.—Pang̃adie san Padre san mg̃a pinang̃ang̃adie sa santa Iglesia sa pagbugao san yaua sa mg̃a tauo ng̃a sinasaoban niya.—Ong̃ud ng̃a paquimalooy.—*fig.* Pagpaharayo, paglicay sin carautan ó cataragman.
Conjuro. *m.* Pagbugao san yaua ó pang̃adie san Padre san mg̃a pinang̃ang̃adie sa santa Iglesia sa pagbugao san yaua sa mg̃a tauo ng̃a sinasaoban niya; pagbendita san oma basi pumalaguio an doron, mamatay an olud, etc.—Bua ng̃a pagampo ó pagaraba san mg̃a asuang, etc.—Ong̃ud ng̃a pang̃amaya
Conllevar. *a.* Pagbulig.—Pagilub san camaisug, etc., sa igcasitauo.
Conmemoración. *f.* Paghinumdum.—De los difuntos. Piesta sa mg̃a minatay.
Conmemorar. *a.* Paghinumdum.
Conmensurar. *a.* Igo nga pagsocol.
Conmigo. *ablat.* de *sing.* del *pron. pers.* de 1.ª *pers.* Sa acon.
Conmilitón. *m.* Igcasisoldados, soldados ng̃a opud sa igcasisoldados sa pagauay.
Conminar. *a.* Paghorot.
Conmiseración. *f.* Paghicalooy, paghipuang̃ud, calooy.
Conmistión. *f.* Pagsacot, pagsalacot; pagcasacot.
Conmistura. *f. vid.* Conmistión.
Conmoción. *f.* Pagbantad; cabantad, pagcabantad.—Pagalsa, casamucan, carimucan sin bongto ó guinhadian.
Conmonitorio. *m.* Panumduman.—Sugo ó surat sin labao ng̃a nagpapahabaro sa hocom ng̃a iya sacop san iya catungdanan.
Conmover. *a.* Pagsamoc, pagrimoc, pacasamoc, pacarimoc. Paggobot.—Oyog, bantad.
Conmutabilidad. *f.* Camabalio, pagcamabalio.
Conmutable. *adj.* Sadang mabalio.—Sadang igliuan.
Conmutación. *f.* Pagbalio; pagtagalio.—Pagliuan.
Conmutar. *a.* Pagbalio, pagtagalio.—Pagliuan.
Connatural. *adj.* Lugaringon. Onob. Onay.

Connaturalización. *f.* Pagcahiara.
Connaturalizarse. *r.* Hiara. Paghiara.
Connivencia. *f.* Baga pagtangdo san ponoan san mga binubuhat san iya mga nasasacopan nga diri nga gayud angay.—Pagcasabut, pagsarabut.
Connotación. *f.* Pagsabi.
Connotar. *a.* Pagsabi
Connovicio, cia. *m.* y *f.* Igcasinovicio.
Connubio. *m.* Pagcasal; caminio.
Connumerar. *a.* Pagsabi. Pasacop.
Conocedor, ra. *adj.* Maaram, batid, lasgud.
Conocer. *a.* Pagquilalá.—*fig.* Pacasala an tauo sin babaye.—Paghunahuna.
Conocible. *adj.* Sadang quilal-on.
Conocidamente. *adv m.* Dayag caopay, sayud caopay.
Conocido, da. *adj.* Mahal, bantugan.—*m.* y *f.* Quilala.
Conocimiento. *m.* Pagquilala. Sarabutan. Paghunahuna.
Conque. *conj. ilat.* Ano. ¿Conque estás enfermo? ¿Ano masaquit ca? Conque ¿nos vamos á Sulat ó á Tubig? Ano ¿macadto quitá sa sulat cún sa Tubig bá?
Conquista. *f. id.* Pagdaog.
Conquistador, ra. *s.* Paraconquista.
Conquistar. *a.* Pagconquista, pagdaog; cún dao agui sa pagauay an pagcuha sin bongto ó guinhadian; ngan tungud sini sacop ná san nagdaog.—*fig.* Pagcauat san buot sa igcasitauo.
Conrear. *a.* Paguiltic sin lana an barahibo nga paghahablonon.
Conregnante. *adj.* Igcasihadi sa usa lá nga guinhadian.
Conreinar. *n.* Paghadi; siniring cún an duha ca tauo naghahadi sa usa lá nga guinhadian.
Consabido, da. *adj.* Sinabi na.
Consagración. *f.* Pagconsagra.
Consagramiento. *m.* Pagconsagra.
Consagrante. *p. a* An mag coconsagra. *s.* Paraconsagra.
Consagrar. *a.* Pagconsagra, paghalad.—Paghuring san Padre sa hostias ug sa alacsio sadton mga polong nga mahal nga ibinilin ni Jesucristo.
Consanguíneo, nea. *s.* Caoropdan.
Consanguinidad. *f.* Pagcaaropud nga guican sa usa lá nga guinicanan.
Consciente. *adj.* An maaram cún ano an iya binubuhat.
Consecución *f.* Pacacuha, pacasangput.
Consecuencia. *f.* Camatuoran nga guican sin mga polong nga mga matuod mán. Caagui ó casugad nga ticang sa lain.—Caritalan.—En consecuencia. *expr. adv.* Busa.—Por consecuencia. *m. adv.* Busa, tungud...
Consecuente. *adj.* Masonud.—An maalagad san ginhuhunahuna niya.
Consecutivamente. *adv. m.* Sonud gud.
Consecutivo, va. *adj.* Masonud.
Conseguimiento. *m.* Pacacuha, pagcasangput.
Conseguir. *a.* Pagcuha, pagsangput, pagabut, pagdangat. Pacacuha, pacasangput, pacaabut, pacadangat.
Conseja. *f.* Sumat, sumaton, susuguiron.
Consejero. *m.* Parasagdon, paralaygay, parauaydong.
Consejo. *m.* Sagdon, laygay, uaydong. Casalagdonan.—Hoc-manan nga labao, nga magcalainlnin an mga ministro, cundi usa lá an ponoan.—Consejo sa mga ministro.—Dar el consejo y el vencejo. *ref.* Pagsagdon ug pagtabang mán san sinasagdonan.—Entrar en consejo. *fr.* Paquisagdon cún ano an pagbubuhaton.—Quien da el consejo, da el tostón. *ref.* Pagsagdon ug pagtabang mán san sinasagdonan.—Quien no oye consejo, no llega á viejo. *ref.* Pamamation guihapon an sagdon san mga buotan.—Tomar consejo de uno. *fr.* Paquisagdon sa iya.
Consentido, da. *adj.* An naalagad ó natangdo san buhat nga maraut san iba.
Consentidor, ra. *adj.* Matangdo, maalagad.—*s.* Paratangdo.
Consentimiento. *m.* Pagtangdo, pagalagad.
Consentir. *a.* Pagtangdo, pagalagad. Pagtogot.
Consentir, disimular, como el padre ó amo que consiente los pecados ó faltas de sus hijos ó criados. Hugop.
Conserje. *m.* Bantay, tinatapuran sin pagmangno sin palacio cún balay bá sa gobierno, ug iya mán catungdanan an pagpasilhig ug pagpabanos ngan sin pagcaput san mga llave.
Conserjería. *f.* Catungdanan san conserje; pagcaconserje.—An solud nga inooquian niya dida san balay nga iya minamangnoan.
Conserva. *f.* Matam-is nga conserva.—*Mar.* Pangabay an mga sacayán, basi masayon an pagsibulig ug pagsitabang cún may casoroc-an.
Conservación. *f.* Pagpadayon.
Conservar. *a.* Pagpadayon.—Pagmangno. Paghopot. Pagtipig.—Paghimo sin matamis nga conserva.
Considerable. *adj.* Tacús nga paghuna

hunaon, tacús nga palandongon.—Daco, damo caopay.

Considerablemente. *adv. m.* Daco ó damo caopay nga...

Consideración. *f.* Paghunahuna, pamalandong, pamorobout.—Pagtahud, catahud, catalahuran.—Cargar, ó fijar la consideración en una cosa. *fr. fig.* Paghunahunaon sin maopay hionong siton.—En consideración. *m. adv.* Tungud siton ó sini.

Consideradamente. *adv. m.* Sa daco nga pagtahud.—Sa paghunahuna sin maopay.

Considerado, da. *adj.* Tauo nga buotan sa pagbuhat.—Talahuron.

Considerar. *a.* Paghunahuna, pagpalandong, pamalandong, pamorobuot.—Pagtahud. Paghatag sin catalahuran.

Consiervo, va. Igcasisacop; igcasioripon.

Consigna. *f.* Tigaman; mga sugo sin ponoan, nga hinbabaroan lamang niya ug an sinusugo niya.

Consignación. *f.* Bayad ó hatag.

Consignador. *m. com.* An may tinatapuran sa lain nga lugar hionong san iya mga sacayán ó mga padara nga mga manggad.

Consignar. *a.* Pagtalaan sin igbabayad. Pagbayad.—Pagpili sin lugar nga pagbubutangan sin ano lá.—Pagpadara san mga manggad ngadto san tinatapuran.—Pagbutang sin salapi in may sugo an hocom.

Consignatario. *m.* An macarauat san salapi cay pinabutang dida sa iya san hocom.—*Com.* An tinatapuran nga guinpapadad-an san mga manggad nga luran san sacayán.

Consigo. *pron. pers.* de 3ª *pers. sing.* Sa iya, niya. *pl.* Sa ira, nira

Consiguiente. *adj.* An ticang ug sonud sa lain.— Ir, proceder, ó ser uno consiguiente. *fr.* Pagdayon lá guihapon sa mao nga pagbuhat, paghunahuna, batasan, etc. —Por consiguiente, ó por el consiguiente. *m. conjunt. ilat.* Busa, tungud san isinabi ná.

Consiguientemente. *adv. m.* Busa, tu ngud.....

Consiliario. *m.* Parasagdon, paralaygay, parauaydong. Magsaragdon, maguaraydong.

Consistencia. *f.* Cadayonan; camarig-on. —Cadacmolan.

Consistente. *adj.* Marig-on.

Consistir. *n.* Sarig, rig-on; cay may sinasarigan ó carig-onan.—Pagticang.

Consistorialmente. *adv. m.* Alagad lá sa mga talaan ó mga sugo sa consistorio.

Consistorio. *m. id.* Sinisiring cún pinatitiroc sa Santos nga Papa an mga cardenal sa santo Iglesia.—Junta ó cabildohan san mga may catungdanan, san mga ponoan san bongto, etc.—An balay nga guincacatirocan nira.

Consocio, cia. *m.* y *f.* Igcasibulig, igcasiopud.

Consolable. *adj.* Sadang paglipayon. Macalilipay.

Consolablemente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalipay.

Consolación. *f.* Paglipay; calipay; pagcalipay.

Consolador, ra. *adj.* Macacalipay.—*s.* Paralipay.

Consolante. *p. a.* Macacalipay.

Consolar. *a.* Paglipay. Pacalipay.—*r.* Lipay.

Consolativo, va. *adj.* Macacalipay.

Consolatorio, ria. *adj.* Macacalipay.

Consolidación. *f.* Carig-onan.— Camarig-on, pagcamarig-on.

Consolidar *a.* Pagrig-on, Pagparig-on. Pagpacarig-on —Pagopay san nabari, pagdogtong san naotud, etc.

Consonancia. *f.* Arangay, pagcaarangay.

Consonar. *n.* Doyog, doroyog.

Consorcio. *m.* Pagangbit.—Pagopud.

Consorte. *com.* Opud, onong; an nahaopud, an nahaonong.—An bana (cún tungud san iya asaua). An asaua cún tungud san iya bana. An asaua nga lalaqui (cún tungud san iya asaua nga babaye). An asaua nga babaye cún tungud san iya asaua nga lalaqui.

Conspicuo, cua. *adj.* Mahal.—Dayag.

Conspiración. *f.* Pagalsa.—Pagopud ó pagbulig sa iba sa pagdarahug ó pagpacaraut sa igcasitauo.

Conspirado. *m.* Paraalsa.

Conspirador, ra. *m.* y *f.* Paraalsa.

Conspirar. *n.* Pagalsa contra san ponoan. —Pagopud ó pagbulig sa iba sa pagdarahug ó pagpacaraut sa igcasitauo.—Tapong; in naghihitapong an mga calipay, an mga casubo, etc.

Constancia. *f.* Pagpadayon. Paghinayon. Cadayonan san mga pagbuhat, mga paglarang, etc.

Constante. *p. a.* Matuod.—*adj.* Dayon, an madayon lá sin pagbuhat, etc.

Constantemente. *adv. m.* Canunay. Dayon lá. Cadayonan ó sin cadayonan.—Matuod ngagayud, matuod caopay.

Constar. *n.* Matuod, dayag.—Sinisiring mán cún an, usa ca bug-os mamayada san ngatanan ng bahin nga nacacomponer ó nacacahingpit sa iya.

Consternación. *f.* Calisang sa hunahuna, pagcalisang. Cacugmat sa casingcasing.

Consternar. *a.* y *r.* Lisang, cugmat. Pacalisang, pacacugmat.
Constipación. *f.* Sip-on, casip-on.
Constipado. *m.* Sip-on.
Constipar. *a.* y *r.* Sip-on.
Constitución. *f.* Pagtuha, pagbuhat.—Cahimtang; cahimtangan; pagcahimtang.—Pagcabutang.—Mga casugoanan nga amo an aalag-don san mga sacop.
Constituir. *a.* Pagtuha, pagbuhat, paghimo.—Pagsugo.—Paghatag ó pagtogot sin catungdanan.
Constitutivo. *m.* Pagcaquinaiya.
Constreñidamente. *adv.* *m.* Sa daco nga pagcapirit.
Constreñimiento. *m.* Capiri, calugus. Pagpirit, paglugus.
Constreñir. *a.* Pagpirit, paglugus, pagpogos.—*Med.* Diri pacaoro, diri pacalibang.
Construcción. *f.* Pagbuhat, paghimo.
Constructor, ra. *s.* Parabuhat, parahimo.
Construir. *a.* Pagbuhat, paghimo
Constuprador. *adj.* An macasala sin daraga sa paglugus lamang sa iya.
Constuprar. *a.* Paglugus sin daraga sa pagpacasala sa iya.
Consubstancial. *adj.* Sa mao ngahao nga cahimtang.
Consubstancialidad. *f.* Pagcahimtang.
Consuegrar. *n.* Pagbaleye.
Consuegro, gra. *m.* y *f.* Baleye.
Consuelo. *m.* Pahuay.—Calipay; calipayan.
Consuetudinario, ria. *adj.* Binabatasan. An tauo nga may batasan sin pacasala.
Consulta. *f.* Paquisagdon.—Sagdon.—Panginsayud.
Consultar. *a.* Paquisabut.—Paquisagdon.
Consultar al hechicero. Timara.
Consultor, ra. *s.* Parasagdon paralagay, parauaydong.—An naquiquisagdon.
Consumación. *f.* Catapusan, cahumanan; catubtuban.—La consumación de los siglos. An catapusan san calibutan.—Caob-san.
Consumadamente. *adv.* *m.* Sin hingpit, hingpit caopay, tuman gud.
Consumado, da. *adj.* Hingpit, human, tuman.
Consumador, ra. *s.* Parahingpit, parahuman.
Consumar. *a.* Paghingpit, paghuman, pagtapus, pagobus.—Pagtuman.—Consumar la redención del género humano. Pagpanobus sa mga tauo. Consumar un crimen. Pagbuhat sin sala, pacasala.
Consumido, da. *adj.* *fig.* y *fam.* Magasa, mahogos.—*fig.* y *fam.* Mabidoon, mabarac-anon. Obus, tapus.
Consumidor, ra. *s.* Paragasto.
Consumimiento. *m.* Cabungcag, pagcabungcag.—Caobus, pagcaobus.
Consumir. *a.* Pagbungcag; pagobus, paghodot.—Paggasto sin mga cacaanon, mga género ug iba pá.—An pagcarauat san Padre nga nagmimisa san lauas ug dugo san aton Guinoo Jesucristo.—*fig.* y *fam.* Pacabido, pacasubo.
Consumo. *m.* Gasto sin mga cacaanon, mga género ug iba pá.—*pl.* Buhis tungud sin pagcomercio sin mga cacaanon ug iba pá.
Consunción. *f.* Cabungcag, pagcabungcag.—Caobus, pagcaobus.— An pagcarauat san Padre nga nagmimisa san lauas ug dugo san aton Guinoo Jesucristo.—Camagasa, pagcamagasa, camahugos, pagcamahugos.
Consuno. (De). *m.* *adv.* Sa pagcaoroyon sin buot.—Sahid, ngatanan.
Consustancial. *adj.* Sa mao ngahao cahimtang.
Consustancialidad. *f.* Pagcahimtang cún sa mao ngahao nga cahimgtang.
Contabilidad. *f.* Pagcacuenta ó catuhayan nga binubuhat dida sa mga oficina san gobierno sa mga pagcuenta; sugad mán an iba nga mga tauo.
Contacto. *m.* Paghidooc.—Pagintoc, pagirointoc.—Pagcaput; pagsicaput.
Contadero, ra. *adj.* Irisipon.
Contado, da. *adj.* Macatitingala.—Tinigam-nan.—Al contado. *m.* *adv.* Cún idinodohol layon an salapi nga bayad.—De contado. *m.* *vdv.* Sa layon layon.—Por de contado. *m.* *adv.* Cundi bisan pá...
Contador, ra. *s.* Paraisip, paraihap.—Paracuenta ó paradara san cuenta san salapi nga nagoa ug san nasolud mán.
Contaduría. *f.* Catungdanan san paradara san cuenta.—Balay nga inooquian niya.
Contagiar. *a.* y *r.* Tapon (cún dao saquít nga matapon:)—*fig.* Pagdarahig tungud sin maraut nga batasan.
Contagio. *m.* Pagtapon an saquit sa iba nga tauo.—An mao ngahao nga saquit nga matapon.—*fig.* Pagcaraut sin batasan nga ticang san maraut nga batasan sa igcasitauo ó maraut nga mga tutdo niya.
Contagioso, sa. *adj.* Matapon.
Contaminación. *f.* Pagtapon; pagcatapon.—*fig.* Pagtalapas san sugo sa Dios.
Contaminar. *a.* y *r.* Tapon.—*fig.* Pagtalapas san sugo sa Dios.
Contar. *a.* Pagisip, pagihap.—Pagsumat, pagsuguid, pagmugo.—Pasacop, in sinasacop san pagisip.—*n.* Pagcuenta.

Contemplación. *f.* Pamalandong, pamorobuot, paghunahuna.
Contemplador, ra. *adj.* Mamalandong. —*s.* Parapamalandong.
Contemplar. *a.* Pagpalandong, pamorobuot, paghunahuna, pagino, paginoino.— Pagalagad lá san buot san iba.
Contemplativo, va. *adj.* Mamalandong. —An maalagad lá san buot san iba.
Contemporáneo, nea. *adj.* Taladongan.
Contemporización. *f.* Pagalagad lá san buot san iba.
Contemporizador, ra. *adj.* An maalagad lá san buot san iba.
Contemporizar. *n.* Pagalagad lá san buot san iba.
Contención. *f.* Pagpolongpolong, paghibaton sin polong. Pagirug, pagindig.
Contencioso, sa. *adj.* An mayacan nga pagcontra lá.—*For.* An guincacapolonganan. An guincacalipongan.
Contendedor. *m.* Paraauay, parasari.
Contender. *n.* Pagauay, pagsari.—*fig.* Paghibaton sin polong.
Contendiente. *p. a.* An maauay, masari. —An maghihibaton sin polong,
Contendor. *m.* Paraauay, parasari
Contenedor, ra. *adj.* Sudlanan, surudlan, surudlanan.—Macacahauid.
Contener. *a.* Solud.—Pagpogong.—*fig.* Paghauid.—Como en ello se contiene. *expr. fig. y fam.* Sugad san iguinaasoy.
Contenido, da. *adj.* Buotan, madoroto.— *m.* Solud ó an solud sa botella, etc.
Contenta. *f.* Babtol, regalo, gala.—Carigonan nga ihinahatag san capitan san bongto sa comandante ó ponoan sa mga soldados sa pagcamatuod nga nagbayad sira san mga pinangaro nga auxillo ug uaray buhat nga maraut.—Carig-onan nga ihinahatag san comandante ò ponoan sa mga soldados sa capitan san bongto sa pagcamatuod nga tinagan sira san ngatanan nga pinangangaro nga auxillo.
Contentamiento. *m.* Calipay, pagcalipay. Calipayan.
Contentar. *a.* Paglipay.
Contentible. *adj.* Taramoyon.
Contento, ta. *adj.* Malipay, malipayon.— *m.* Calipay, pagcalipay. Calipayan.
Contera. *f.* Isorolob.
Contérmino, na. Harani; an sonud nga bongto, oma, etc.
Conterráneo, nea. *adj.* Igcasitaghimongto.
Contestable. *adj.* Sadang baloson. Sadang batonon.
Contestación. *f.* Balos.—Paghibaton sin polong.—Baton.
Contestar. *a.* Pagbaton. Pagbalos.
Conteste. *adj.* An testigos nga nagaasoy san iguinasoy ná san usa.
Contexto. *m.* Catuhayan. Cahusayan.—*Por ext.* Gomon.—*fig.* Casayoran.
Contextura. *f.* Pagcasonudsonud.—*fig.* Baga cabacdao, cahimo; calauasan.—*vid.* Contexto.
Conticinio. *m.* An cahalarum ná san gab-i nga mamingao ná an ngatanan.
Contienda. *f.* Pagauay, pagsari.—Paghibatonbaton sin polong.
Contigo. *ablat.* de *sing.* del *pron. pers.* de 2.ª *pers.* Sa imo, nimo.
Contiguamente. *adv. m.* Harani ó dooc caopay.
Contigüidad. *f.* Caharani, pagcaharani, cadooc, pagcadooc.
Contiguo, gua. *adj.* Harani, dooc, dapig.
Continencia. *f.* Casadangan.—Pagpogong san mga cairib-gon san lauas.
Continente. *adj.* An natuman san casadangan.—An nacapogong san mga cairibgon san lauas.—*m.* An may solud.—An baba, cabacdao ò cahimo sa lauas.—Goog. Canay-pan, canayapan, nayap.
Contingente. *adj.* An sadang maabut ó diri sadang maabut.—An bayad ó amot ó hatag san tag-sa in damo an mga nagbabayad, nagcacaamut ó naghahatag.
Contingible. *adj.* Mahimo, sadang maabut.
Continuación. *f.* Pagdayon; pagcadayon. Cadayonan.
Continuador, ra. *adj.* An nagdadayon san buhat nga naticangan ná.
Continuamente. *adv. m.* Sin dayon; dayon lá.
Continuar. *a.* Pagdayon.—*n.* y *r.* Dayon
Continuo, nua. *adj.* Dayon.
Contonearse. *r.* Hilayhilay. Hayonhayon.
Contoneo. *m.* Paghilayhilay. Paghayonhayon.
Contorcerse. *r.* Biribid.
Contornear. *a.* Paglibud. Paglibut.
Contorneo. *m.* Paglibud. Paglibut.
Contorno. *m.* Caharanian.
Contorsión. *f.* Pagbiribid.
Contra. *prep.* Contra. Patuc.
Contrabalancear. *a.* Pagtimbang.
Contrabalanza. *f.* Timbang.
Contrabandista. *s.* Parapalit ó parabaligiua sin manggad nga iguindidiri sa hadi.
Contrabando. *m.* Pagcomercio nga iguindidiri, extravío.
Contracambio. *m.* Pagbalio, pagtagalio.

Contracción. *f.* Quimay. Copos. Colob. Banhud.
Contracosta. *f.* Luyo.
Contradanza. *f.* Sabay, sarabay.
Contradecir. *a.* Pagotong.—Pagtaguimbua.
Contradicción. *f.* Pagotong.—Pagtaguimbua.
Contradictor, ra. *s.* Paraotong.
Contraer. *a.* Pagpahaligot.—Pagtirigub.—Cumicumi. Comus.—Colob.—Pagbatasan. —*fig.* Paglactud sin casayoran.—Quimay. —Copos.—Banhud.—Matrimonio.—Pagpacasal, pacarauat san matrimonio.
Contrahaz. *f.* Cababalcc-dan.
Contrahecho, cha. *adj.* Boctot.
Contrapelo. (A) *m. adv.* Senosora.
Contrapesar. *a.* Pagtimbang.
Contrapeso. *m.* Timbang.
Contrapeste. *m.* Tambal contra san peste.
Contraponer. *a.* Tanding.—Pagdiri.
Contraposición. *f.* Pagdiri.
Contrariar. *a.* Pagcontra. Pagdiri.
Contrario, ria. *adj.* Contra. Patuc.—*fig.* Macacaraut.
Contrastar. *a.* Pagato, pagasdang.—Pagtimbang san salapi ó bulauan.
Contrata. *f. id.*
Contratación. *f.* Pagcomercio.
Contratar. *a.* Pagcomercio, pagcontrata.
Contratiempo. *m.* Cacurian.
Contratista. *com. id.* An nacarauat san contrata.
Contrato. *m. id.* Pagsabut, pagsarabut, pagtrato, carocayacan nga guincacaoroyonan
Contravención. *f.* Pagtalapas, pagpasipara san sugo, paglapas.
Contraveneno. *m.* Tambal nga contra san hilo.
Contravenir. *a.* Pagtalapas, pagpasipara san sugo, paglapas.
Contraventor, ra. *adj.* An matalapas san sugo.—*s.* Paratalapas san sugo.
Contrayente. *p. a.* An macarauat san matrimonio.
Contribución. *f.* Buhis.—Amot.
Contribuidor, ra. *adj.* Buhis.—*s.* Paraamot.
Contribuir. *a.* Pagbuhis, pagbayad ó paghatag san buhis.—Pagamot, pagaramut.—*fig.* Pagbulig.
Contribulado, da. *adj.* Mabidoon, masorub-on, mamingao.
Contribuyente. *s.* Buhis.
Contrición. *f.* Pagbasul nga ongud.
Contrincante. *m.* An magirug.
Contristar. *a.* Pacabido, pacasubo.—*r.* Bido, subo.
Contrito, ta. *adj.* An nagbabasul, mahinulsulon.
Controversia. *f.* Pagpolongpolong sin duha ó iba pá nga mga tauo, pagindig basi madayag an camatuoran.
Controvertir. *n.* y *a.* Pagargumento.
Contubernio. *m.* Longon sin balay. Pagcamansebado.
Contumacia. *f.* Pagtuyo ó camatig-á san buot sin pogogop sin sayop.—Paglaris, pagsuqui.
Contumaz. *adj.* Masuqui, malaris.
Contumelia. *f.* Pagpacaalo, pagpacaraut.
Contumeliosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagpaca alo ó pagpacaraut.
Contumelioso, sa. *adj.* Macaca-alo, macacaraut.—An nagpapacaalo ó nagpapacaraut.
Contundir. *a.* Pagmacmac.
Conturbación. *f.* Caborong, calipong, cagopong sa hunahuna. Casáquit sa casingcasing.—Casamocan, carimocan.
Conturbado, da. *adj.* Maborong, malilipong, magogopong an hunahuna. Masáquit an casingcasing.—Masamoc, marimoc.
Conturbador, ra. *adj.* Macacaborong, macalipong, macacagopong sa hunahuna. Macacasáquit sa casingcasing.—Macacasamoc, macacarimoc.
Conturbamiento. *m. vid.* Conturbación.
Conturbar. *a.* Pacaborong, pacalipong, pacagopong.—Pacasamoc, pacarimoc.—*r.* Hiborong, lipong, gopong.—*r.* Samoc, rimoc.
Conturbativo, va. *adj. vid.* Conturbador.
Contusión. *f.* Hubag ó masool tungud sin hipacdol ó hiontog, etc.
Convalecencia. *f.* Camalay-may.—Balay nga inooquian ó pinangongoquian san mga magsaquit nga nagmamalay-may pá.
Convalecer. *n.* Malay-may, oroopayda. —*fig.* Hiuli, in hinoolian an tauo san cosog ó iba pá.
Convaleciente. *p. a.* Malay-may.
Convalecimiento. *m.* Camalay-may, pagcamalay-may.
Convecino, na. *adj.* Hipid, dooc, hiripid, harani.
Convencer. *a.* Pagba-oay.
Convencedor, ra. *s.* Paraba-ouay.
Convencido, da. *p. p.* Hinmatuoran.
Convencimiento. *m.* Pagba-oay.
Convención. *f.* Pagtrato nga carocayacan.—Caoroyonan, caarabuyonan.—Mga ponoan nga nagcacaput san gahum sin usa

nga guinhadian.—Pagcasabut sin polong.

Convenible. *adj.* An maalagad sa iba.—Angay ó igo nga bale.

Conveniencia. *f.* Pagcaarangay, pagcaoroyon. Caangayan.—Polos; capulsanan; panolos.—Pagtrato, pagcasabut sin polong.—Maopay nga pagcabutang san tauo.—*pl.* Mga manggad, mga bahandi, mga caopayan.

Conveniente. *adj.* Angay, igo, oyon, ayon.

Convenio. *m.* Trato, pagtrato nga carocayacan. Pagcaoyon sin buot.

Convenir. *n.* Pagoyon, in nagcacaoyon sin buot an duha ca tauo, etc.—Daop.—Angay, igo, oyon.—Conviene á saber. *expr.* Sugad sini.

Convento. *m. id.* Balay nga inooquian san mga capadian. Balay nga inooquian sa mga monja ó mga binocot.

Convergencia. *f.* Pagdorongco.

Converger, ó convergir. *n. Geom.* Dorongco.

Conversable. *adj.* Sadang igasoy, sadang igpahabaro.

Conversación. *f.* Carocayacan, pagcarocayacan, carocabagao, pagcarocabagao. Sayta.

Conversar. *n.* Pagcarocayacan, pagcarocabagao; pagyacan, pagbagao.—Pagsayta. Paghonong; paglongon sin balay.

Conversión. *f.* Pagliuan. Pagbalic sa Dios.—Pagbaya san maraut nga bata-an.

Converso, sa. *adj.* An binalic ná sa Dios.—*m.* Religioso nga lego nga diri nagmimisa.

Convertir. *a.* Pagliuan.—Pagpabalic sa Dios.—*r.* Balic sa Dios.

Convexidad. *f.* Casiquiaong.

Convexo, xa. *adj.* Siquiaong.

Convicción. *f.* Pagba-oay.

Convicto, ta. *adj. For.* Sinisiring an tauo nga guinprobaran san guinbuhat niya an sala, bisan uaray niya pagasoy siton.

Convidador, ra. *s.* Paradapit basi an tauo tumanbong sin panagtao, etc.

Convidar. *a.* Pagdapit basi an tauo tumanbong sin panagtao, etc.—Paghauid.—Pagalap.—Convidar á uno con alguna cosa. *fr.* Paghatag sa iya sin bisan ano.

Convincente. *adj.* Maba-oay. Macacaba-oay.

Convite. *m.* Panagtao.

Convocación. *f.* Pagtauag. Pagpatauag—Pagpadaop.—Pagpatiroc.

Convocador, ra. *s.* Paratauag basi magcatitiroc an mga tauo.

Convocar. *a.* Pagtauag. Pagpatauag.—Pagpadaop.—Pagpatiroc.

Convocatoria. *f.* Surat ó sugo sin ponoan nga pinatitiroc an mga tauo.

Convoy. *m.* Abay; pangabay.

Convoyante. *p. a.* An nagaabay; an nangangabay.

Convoyar. *a.* Pagabay, pangabay.

Convulsión. s. Bantad, quiuaquiua.

Convulsivo, va. *adj.* An nababantad; an naquiquiuaquiua.

Convulso, sa. *adj.* Nababantad; naquiquiuaquiua.

Conyugal. *adj.* An sa (ó canan) mga minio ó mga quinasal.

Cónyuges. *m. pl.* Magtiayon, magasaua; an bana ó asaua nga lalaqui, an asaua nga babaye.

Cooperación. *f.* Pagbulig, cabulig, pagcabulig. Pagtabang; panabang.

Cooperador, ra. *adj.* Mabulig, matabang.—*s.* Parabulig, paratabang, mananabang.

Cooperante. *p. a.* Mabulig, matabang.

Cooperar. *n.* Pagbulig.—Pagtabang.

Cooperario. *m.* Bulig.

Cooperativo, va. *adj.* Macacabulig; macacatabang.

Coordinación. *f.* Pagtuhay; catuhay, pagcatuhay. Catuhayan. Paghusay; cahusay, pagcahusay. Cahusayan. Pagbutang sin maopay sin bisan ano sa pagcasonudsonud.

Coordinamiento. *m. vid.* Coordinación.

Coordinar. *a.* Pagtuhay. Paghusay. Pagbutang sin maopay sin bisan ano sa pagcasonudsonud.

Copa. *f. id.* Irinman. De árbol. Cataribugsan, catarimpucayan, catiroytiuan.—Brasero que tiene la figura de copa. Bagahan.—Del sombrero. Oló oló.—Apurar la copa de dolor, de la desgracia, etc. In quinucurian caopay.—Irse de copas. *fr. fig. fam.* Pagotot.

Copado, da. *adj.* Marapag nga cahuy.—Oló oló nga hataas sin calo.

Copar. *a. Mil.* Pagdacop.

Copera. *f.* Piotan sin mga copa; burutangan sin mga copa.

Copero. *m.* Paracaput san copa ug paratag sin paginum sa iya agaron.—Burutangan san mga copa.

Copeta. *f.* Copa nga guti.

Copete. *m.* Tegdosan.—De aves. Imoroc.

Copetudo. da. *adj.* Tegdosan.—Imorocan.

Copia. *f.* Cahura; cadamo.—Hinuad, si nacal.

Copiador, ra. *adj.* Maghuhuad.—*s.* Parahuad, parasacal.—Libro nga copiador. Libro nga hinuhuaran sin mga surat ug iba pá.

Copiante. *com.* Parahuad sin mga sinurat nga diri iya lugaringon.
Copiar. *a.* Paghuad, pagsacal.
Copilar. *vid.* Compilar.
Copiosamente. *adv. m.* Sin daco; sin damo.—Daco caopay; damo caopay.
Copiosidad. *f.* Cahura; cadamo.
Copioso, sa. *adj.* Hura; daco; damo.
Copista. *com.* Parahuad sin mga sinurat nga diri iya lugaringon.
Copla. *f.* Siday.
Coplear. *n.* Pagtuha sin mga siday. Pagsumat ó pagcanta sin mga siday.
Coplero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga siday.—*fig.* Parahimo sin siday nga maraut.
Coplista. *com.* Parahimo sin siday nga maraut.
Copo. *m.* Usa ca bug-os nga gapas nga hinindo; usa ca bug-os nga nieve. Luli.
Copo. *m.* Pagdacop.
Copón. *m.* Daco nga copa.—Id , nga mao an binubutangan ó pinipiotan san lauas nga mahal san aton Guinoo Jesucristo dida sa sagrario.
Coposo, sa. *adj.* Marampag nga cahuy.
Copra. *f.* An onud san bonga san lubi.
Copudo, da. *adj.* Marampag caopay nga cahuy.
Cópula. *f.* Dogtong; balighot; pagdogtong; pagbalighot.—Pagharanii.
Copularse. *r.* Pagharanii.—*a.* Pagsumpay, pagtigub; pagdogtong, pagbalighot.
Coqueta. *adj.* Babaye nga maquiparayao sa mga lalaqui.
Coquetear. *n.* Pagparayao nga tinuyo.—Pagtalingoha sin pagpaquita sa iba sin baga maopay nga buot.
Coquetón. *adj. fam.* An lalaqui nga maquiparayao sa mga babaye.
Coquina. *f.* Poroton sa dagat.
Coquito. *m.* Haca haca, in guinhahacahaca an bata basi matua.
Coraje. *m.* Caisug; camaisug; cacosog; camacosog.—Casina, pagcasina.
Corajudo, da. *adj.* Masina, masinahon, pos-canon.
Coral. *m.* Bagangbang. Bolisong.—*pl.* Cuentas nga corocal.
Coralillo. *m.* Halas nga malara caopay.
Corambre. *f.* Mga anit sin carabao, vaca, etc.
Corambrero. *m.* An nagcocomercio sin mga anit.
Coraza. *f.* Tacobtacob sa lauas, nga tumbaga, asero, etc.
Corazón. *m.* Casingcasing.—Poso.—Poso-poso.—De árbol. Tugás.—De *id.* Balodbod.
Corazón fofo de árbol. Bucag.
Corbata. *f. id.* Rayandayan sa liug.
Corbatín. *m. id.* Rayandayan sa liug.
Corbeta. *f.* Sacayán nga totolo an toladoc.
Corcel. *m.* Caballo nga malacsi ug daco an lauas.
Corcesca. *f.* Panganiban nga sugad sugad sin bangcao.
Corcino. *m.* Mananap nga sugad sin bugsoc.
Corcova. *f.* Boctot.
Corcovado, da. *adj.* Boctot, boctoton. Cosa corvada. Bayucad. Corvado como lomo de caballo, etc. Ludioc, loriog.
Corcovar. *a.* Pagpabalico. Pagpaboctot.
Corcovear. *n.* Paglocso, paglorolocso.
Corcoveta. *f. com. fig.* y *fam.* Boctot.
Corcovo. *m.* Paglocso, paglorolocso.—*fig.* y *fam.* Cabalico; cabalicoan.
Corcusido. *m.* Maraut nga pagsursi.
Corcusir. *a. fam.* Pagsursi nga maraut.
Corcheta. *f.* Sab-itan.
Corchete. *m.* Sab-it.
Corcho. *m.* Panit san cahuy nga alcornoque.—Sarot nga corcho sin botella, etc.
Cordal. *adj.* Bag-ang sa baba nga naolput in daco ná an tauo.
Cordato, ta. *adj.* Buotan.
Cordel. *m.* Pisi.—Lubid.—Tabid.—De red. Bahában.—Tonda.
Cordeles que sostienen el palo de la vela en las embarcaciones menores. Banting.
Cordeles gruesos de pescar. Palagdas, rambo, hangtad, hughog.
Cordelazo. *m.* Paglatub sin pisi.
Cordelejo. *m.* Pisi nga gamay.—*fig.* Dar cordelejo. Pagdorogas. Pagtiao tiao.
Cordelería. *f.* Catungdanan san parapisi; paralubid ó paratabid.—An lugar nga guinbubuhatan sin pisi, etc.—Tendahan sin mga pisi, etc.
Cordelero, ra. *m.* y *f.* Parapisi, paralubid, paratabid.—Parabaliguia sin pisi, etc.
Cordera. *f.* Nate nga babaye sin carnero.
Corderilla. *f.* Nate nga babaye nga gutiay pá sin carnero.
Corderillo. *m.* Nate nga lalaqui nga gutiay pá sin carnero.—*m.* Anit sin nate nga carnero nga inabohan.
Corderina. *f.* Anit sin nate nga carnero.
Cordero. *m.* Nate nga lalaqui sin carnero.—*fig.* Hayop.—Cordero de Dios. An aton Guinoo Jesucristo.
Cordial. *adj.* Macacacosog, macacabascog, macacarig-on sa casingcasing.—Ticang sa casingcasing.—*m.* Irinmon nga macacacosog sa mga magsaquít.

Cordialidad. *f.* Cauili nga ticang sa casingcasing.
Cordialmente. *adv.* *m.* Ticang gud sa casing casing.
Cordillera. *f.* Mga cabuquiran nga nagcacasonud sonud. Canayonan.
Cordobán. *m.* Anit sin canding nga inabohan.
Cordobana. (Andar á la). *fr. fam.* Paghubo.
Cordón. *m. id.* Pisi.
Cordura. *f.* Cabuotan, pagcabuotan.
Corezuelo. *m.* Pasi.—Panit sin pasi nga inasal.
Corifeo. *m. fig.* Pono ó pangulo.
Coridón. *m.* Bato nga mahal ug matig-a.
Corista. *m.* Padre nga uaray pá carauat san orden sa mga sacerdote.—*com.* An nabulig sin pagcanta.
Corito, ta. *adj.* Matalao, hadlucon.
Corma. *f.* Pandugan.
Cornada. *f.* Sinungay, in sinungay an tauo sin carabao, etc.
Cornadura. *f.* Sungay.
Cornal. *m.* Pisi nga anit nga higot sa mga vaca dida sa mga sungay.
Cornamenta. *f.* Sungay.
Corneja. *f.* Tamsi nga sugad sin uác.
Cornerina. *f.* Bato nga matig-a nga mapulapula, ug mahal.
Corneta. *f.* Toronggon nga corneta.—Sungay nga guinpapatunog sa pagpadaop sa mga hayop.—*m.* Paratayhop san corneta.
Cornígero, ra. *adj.* Sungayan.
Cornisa. *f. id.* Minoldurahan dapit sa ibabao.
Cornudo, da. *adj.* Sungayan.
Coro. *m. id.* An mga nagcacanta. Codo.
Corona. *f. id.* Podongpodong.—Rosario nga may pipito nga Amay namon ngan sin tagpoplo nga Maghimaya ca Maria sa tag-sa nga Amay namon nga pinanganga-die ug ihinahalad sa mahal nga Virgen María.—*fig.* Guinhadian. La corona de España. An guinhadian sa España.—Corona real. Corona sa hadi, ó corona nga hadianon.—Del sol ó de la luna. Balárao.
Coronación. *f.* Pagcorona; pagpodongpodong.
Coronamiento. *m.* Pagcorona; pagpodongpodong.—*fig.* Catapusan sin ano lá nga buhat.
Coronar. *a.* Pagcorona; pagpodongpodong.—*fig.* Paghuman sin ano lá nga buhat.
Coronel. *m. id.* Ponoan sin usa nga regimiento sin mga soldados.
Coronilla. *f.* Alimpoporo.
Coroza. *f.* Calocalo sin papel nga harohataas.
Corpachón.—Corpanchón.—Corpazo. *m. fam.* Daco nga lauas.
Corpecico, llo, to. *m.* Guti nga lauas.
Corpiñejo.—Corpiño. *m.* Guti nga lauas.
Corporación. *f.* Mga tauo ó cadam-an nga mga tauo, sugad pananglit; an mga capadian nga nangongocoy sa convento; an mga cadatoan san bongto in nagcacatiroc sira, etc.
Corporal. *adj.* Lauasnon.—*m. pl.* An corporales nga guinagamit san Padre ug binubuclad sa ibabao sa altar in nagmimisa.
Conporalidad. *f.* Pagcaluasnon.
Corporalmente. *adv. m.* Sa lauas.
Corporeidad. *f.* Pagcalauasnon.
Corpóreo, rea. *adj.* Lauasnon.
Corpudo, da. *adj.* Daco an lauas.
Corpulencia. *f.* An cadaco ó pagcadaco sin lauas.
Corpulento, ta. *adj.* Daco an lauas.
Corpus. *m. id.* An adlao nga iguinpoprocesión san Guisasantosi nga lauas san aton Guinoo Jesucristo dida sa corpusan.
Corral. *m.* Alad.—Libon.—Siclat.—Cercado que se hace en la mar para encerrar la pesca y cogerla. Bonoan. Corral para encerrar carabaos, vacas, etc. Pasluran.
Corraliza. *f.* Alad.
Correa. *f.* Anit nga halaba ug manipis nga ighihigot.
Corrección. *f.* Pagpacaopay san hinsaypan. Pagbaya san maraut nga batasan.—Pagsauay, pagauay.
Correccional. *adj.* Macaopay, macacasauay. Sinisiring mán an castigo nga ibinubutang nga igo ó patuc san sala nga guinbuhat.
Correctivo, va. *adj.* Macacaopay.—*s. m.* Balong.
Correcto, ta. *adj.* Igo, toon nga pamolong, etc.
Corrector, ra. *adj.* Magaopay, (cún dao magsala ngan guinoopay an sayop.) Magsarauay.—*s.* Parasauay. Paratuhay.
Corredera. *f.* An lugar nga pagdadalaganan san mga caballo.—Pisi nga corredera nga guinagamit sa mga pagsacay.
Corredizo, za. *adj.* Masayon mahubad, masayon mabuca.
Corredor, ra. *adj.* Madalagan caopay.—*m.* Corredor. Tauo nga sinusugo ó tinatapuran sin pagbaliguia ó pagpalit sin bisan ano.—Corredor ó balcon sa mga balay.—Pantao. *fig.* y *fam.* Titatita.
Corregible. *adj.* Sadang pagopayon.—Sasauayon.
Corregidor. *m. id.* Ponoan.
Corregimiento. *m.* Catungdanan san co-

rregidor, pagcacorregidor.—An tuna nga nasasacop san iya gahum.

Corregir. *a.* Pagopay san mga hinsay-pan. —Pagsauay; pagsagdon.

Correlación. *f.* Pagcaangay, pagcasama.

Correncia. *f.* Calibang, pagoro sin tubig.

Correntía. *f. fam.* Calibang, pagoro sin tubig. Pagtubigui, in tinutubigan an oma, ticang binari, basi magcadonot an mga dagami.

Correntiar. *a. vid.* Correntía (2.a accp).

Correntón, na. *adj.* Sodoy sodoy, lagatao, lagáyao.

Correo. *m. id.*—Poradolong san correo.—Mga surat nga dara an correo.—Mga surat, etc., nga inabut sa correo.

Correo. *m. For.* Opud sin pacasala, an naopud sa iba sin pacasala.

Correón. *m.* Daco nga correa.

Correoso, sa. *adj.* Magonit, mahonithonit.

Correr. *n.* Pagdalagan.—Hablando de vientos. Paghangin.—Hablando de ríos. Pagagui, pagagus.—El camino *corre* de norte á sur. An dalan *natadong* tican sa caamihanan ngadto sa casalatanan.—*Corría* el mes de Mayo. Naglalacat an bulan sa Mayo.—*a.* Padalagan. Correr un caballo. Padalagan sin caballo. Pagbocod, paglanat.—*fig.* Avergonzar. Pagpacaalo.—*r.* Alo, auod, dalao.

Correr líquido, sangre, agua, etc. Balidbalid. Daligdig. Hima.

Correría. *f.* Pan̄icas.—Paglacat ó pagviaje.

Correspondencia. *f.* Pagbalos; pagbalosbalos.—Mga surat nga pinadolong ngadto sa correo, cún an mga inabut sa correo.

Corresponder. *a.* Pagbalos.—Tama. Tungud.—Angay, igo.—*r.* Pagbalosbalos.—Pagsihigugma.

Correspondiente. *adj.* Angay, igo.—An mga nagbabalosbalos.

Corresponsal. *adj.* Tinatapuran, an mga nagbabalosbalos.

Corretear. *a. fam.* Sodoysodoy, paglacatlacat sin uaray tuyo.

Correvedile. *com. fig.* y *fam.* Titatita, paradara dara sin mga sumat.

Corrida. *f.* Pagdalagan.—Del tiempo. Pagagui san tiempo.—De toros. Pagbulang. De corrida. *m. adv.* Sin dagmit, sin dali. Dagmit caopay, dali caopay.

Corridamente. *adv. m.* Sin masayon, sin uaray caolangan.

Corrido, da. *adj.* An nalabao sin guti san timbang cún tarac-san bá.—*fig.* An naalo, an naauod ó dinadalao.—*fam.* An batid ó may calibutan.

Corriente. *p. a.* An nagdadalagan.—*adj.* An bulan cún tũig nga naglalacat.—Matuod, sayod, bantug ná.—Solug, casul-gan, agus, caagusan sa mga salug, etc.

Corrientemente. *adv. m.* Sin masayon, sin uaray caolangan.

Corrillero, ra. *adj.* Sodoysodoy nga tauo.

Corrillo. *m.* Hampang, harampang. Hampangan, harampangan.

Corrimiento. *m.* Pagdalagan. Pagdaop.—Casulgan. Caagusan.—*fig.* Caalo, caauod.

Corro. *m.* Guinlilerongan sin mga tauo.

Corroboración. *f.* Pagparig-on, pagpacosog, pagpabascug. Pagpacarig-on.

Corroborante. *p. a.* Macacarig-on.—*adj.* Macacaopay, macacacosog, macacabascug.

Corroborar. *a.* Pagpacosog, pagpabascog. *fig.* Pagparig-on, pagpacarig-on.

Corroer. *a.* Bocboc; agay-ay.—Tatud.—Cotcot.

Corromper. *a.* Pagdonot; pagpabaho.—*r.* Donot; baho.—Paglimbong ó pagsulay ó pacasala sin babaye.—Pagpacaraut ó pagtalapas san maopay nga pamatasan.—*n.* Anghit. Angso. Lang-ig. Lang-ug. Maraut an baho.

Corromper, ó desflorar á una joven. Basag.

Corrosión. *f.* Pagbocboc; pagagay-ay; pagtatud; pagcotcot.

Corrosivo, va. *adj.* Macacotcot.

Corroyente. *p. a.* Macotcot; macacotcot.

Corrugación. *f.* Quimay; caquimay; copos; cacopos; colob; cacolob.

Corrupción. *f.* Cadonot, pagcodonot.—Corrupción de costumbres. In nagraraut an pamatasan. Agsub nga pagtalapas san maopay nga batasan,

Corruptela. *f.* Agsub nga pagtalapas san sugo cún san maopay nga batasan.

Corruptibilidad. *f.* Pagcamadonot.

Corruptible. *adj.* Madonoton, sadang madonot.

Corruptivo, va. *adj.* Macacadonot.

Corrupto, ta. *p. p. irreg.* Nadonot, nagraut ná.

Corruptor, ra. *adj.* Macacaraut.

Corrusco. *m. fam.* Usa ca pinit nga tinapay.

Corsario, ria. An nagmamando sin sacayán, nga may carig-onan sa gobierno, sa pagbangga sa mga contra; ug an mao nga sacayán.—*m.* Tulisan sa dagat.

Corsear. *n. vid.* Corso.

Corso. *m. Mar.* Pagsacay ug paglanat sa mga tulisan cún sa mga caauay bá.

Corta. *f.* Pagpilay ó pagpolod sin mga cahuy. Pagcaingin.

Cortabolsas. *com. fam.* Macauat, maninicas.

Cortadera. *f.* Puthao nga inascrohan nga igtatabas sin puthao nga binaga.

Cortadillo. *m.* Vaso nga guti.

Cortado, da. *adj.* Angay, igo.

Cortador. *m.* Parabaliguia sin carne sa cadaygan.

Cortadura. *f.* Samad, casam-dan, cahabolan.—Aaraguian dida sa butnga sin duha nga magcasibuquid.

Cortafrío. *m.* Puthao nga inascrohan nga igtatabas sin puthao.

Cortante. *p. a.* Matarum.

Cortaplumas. *s. m. id.* Itaraha sin pluma.

Cortar. *a.* Pagpilay, pagpolod sin cahuy.—Pagtabas sin género.—Pagsamad, paghabol.—Pagtaha san pluma.—Bagtic, in nabagtic an gatas, etc.—*r.* Dalao, in dinadalao an tauo.

Cortar la cabeza. Pogot.

Cortar ó arrancar la barba con concha ó grano de palay. Pahimongot.

Cortar descargando el golpe. Tigbas.

Cortar hojas con las uñas. Quitloquitlo.

Cortar lo que sobra. Gutab, gurab.

Cortar las orejas á los animales. Palong.

Cortar mordiendo y llevarse la presa. Aclab.

Corte. *m.* Tarum sin panganiban ó salsalon.—Pagpilay, pagpolud. Pagtabas. Pagtaha.

Corte. *f.* Bongto nga inooquian san hadi ug san iya mga consejo ó mga magsaragdon.—An mga tauo nga naopud san hadi.—Corte celestial. An langit.—*pl.* Cortes. In nagcacatiroc an mga senador ug an mga diputado.

Cortedad. *f.* Pagcaguti sin bisan ano.—*fig.* Caculang sin buot, sin cosog, sin hibaro, etc.—Cacubus, cadalao.

Cortejador, ra. *adj.* Maabiabihon.

Cortejante. *p. a.* Maabiabi, maabiabihon.

Cortejar. *a.* Pagtambong, pagopud sa iba ug pagalagad lá san iya caruyag.— Pagsorosuerte sin babaye.—Pagabiabi.

Cortejo. *m. vid.* Cortejar (1. *acep.*) Pagregalo, pagabiabi.

Cortés. *adj.* Maabiabihon, buotan, maalayhan, matahud.

Cortesanamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcatahud.

Cortesanía. *f.* Catahud, pagcatahud. Catalahuran.

Cortesano, na. *adj.* Maabiabihon.—*m.* Tauo nga naocoy sa corte ó palacio.

Cortesía. *f.* Catahud, pagcatahud. Catalahuran.

Cortésmente. *adv. m.* Sa daco nga pagcatahud.

Corteza. *f.* Panit.—Estoposa, del cocofruta. Bonot.

Cortezón. *m.* Panit nga daco.

Cortezudo, da. *adj.* Panitan sin daco nga panit.

Cortezuela. *f.* Panit nga guti.

Cortijada. *f.* Mga cabalayan sa oma.

Cortijo. *m.* Tuna ug balay nga lngaringon sa oma.

Cortina. *f.* Tahub nga hinibiao sa mga puerta, mga ventana, etc.—Cota ticang sa usa nga baluarte ngadto mán sa usa.—Cota sa liguid sa salug cún sa baybay basi masayon an pagsacay cún paghauasbá.

Cortinaje. *m.* Mga cortina.

Corto, ta. *adj.* Halipot.—*fig.* Halipot sin hunahuna, etc.

Corto de vista. Harap.

Cortón. *m.* Olud.

Coruscante. *p. a.* Maingatingat, mailat igat; maguilaguila.

Coruscar. *n.* Ingat ingat, ilat igat; pagguilaguila.

Corusco, ca. *adj. vid.* Coruscante.

Corva. *f.* Locon locon.

Corvadura. *f.* Cabalicoan.

Corvato. *m.* Sino sin oác.

Corvecito. *m.* Oác nga guti.

Corvejón. *m.* Locon locon.—Tahúd sin manuc.

Corvo. va. *adj.* Balico.

Corza. *f.* Bugsoc nga babaye.

Corzo. *m.* Bugsoc nga lalaqui.

Cosa. *f.* Bisan ano, bisan ano nga butang. Cosa de oir. *expr.* Tacùs ó angay pamation, cún angay panginanohon.—Cosa de ver. *expr.* Tacús ó angay pangitaon; cún angay bá nga panginanohon.—Cosa dura. *fig.* Bisan ano nga macuri, cún sigpit bá caopay.—Cosa no vista, ó nunca vista. *fig.* y *fam.* Bisan ano nga macatitingala, bisan ano nga pangorosahon, bisan ano nga macagarandat, bisan ano nga uaray pá quitáa sin sugad.—Cosa perdida. *loc.* Bisan ano nga nauara; siniring man cún an tauo diri naataman san iya catungdanan, ó diri nabale san caopayan.—Cosa rara. *expr.* Bisan ano nga orosahun.—

Fuerte cosa. *fam.* Bisan ano nga macuri. —Poquita cosa. *fam.* Guti lá, gutiay lá; sinisiring mán an tauo nga maluya.—Cosa de media arroba falta. Baga tunga pá sin arroba an culang. Cosa de ocho dias tardará en concluirse la obra. Harani pá in uaualo ca adlao ngan san-o cahuhuman an buhat. Dejando una cosa por otra, ó mudando de conversación. Solibang co.— El que no duda, no sabe cosa alguna. *ref.* An diri natahap, culang sin quinaadman.—Manda y descuida: no se hará cosa ninguna. *ref.* Magsugo ngani ug uaray osisa: diri matutuman an sugo niya.—No quiero eso, ni cosa que lo valga. *loc.* Diri aco siton, bisan ano lá nga sugad.—No haber tal cosa. *fr.* Diri matuod; bua lá. —No hacer cosa á derechas. *fr.* Pagsayop lá san pagbuhat.—No hagáis cosa que hieda. *exp. fig.* Ayao pagsala, ayao pagsayop.—No valer cosa. *fr. fam.* Uaray bale.—¿Qué cosa? *loc. fam.* ¿Ano an iya polong ¿Ano? ¿Ano nga?

Coscorrón. *m.* Hibang, cahibangan sa olo tungud sin hipantuc ó hipacdol.

Cosecha. *f.* An bonga nga cuha sa tuna. Pamari, pangani.—Pamoro.—Del coco fruta. Pangalubian.

Cosechar. *n.* y *a.* Pagbari, pagani san humay; pamari, pangani.—Pagboro san bonga; pamoro.—Pangalubian.

Cosochero, ra. *m.* y *f.* Humayan, parayan.

Coser. *a.* Pagtahi.

Cosetada. *f.* Pagpitad sin dagmit ó pagdalagan.

Cosible. *adj.* Tarahion, sadang pagtahion.

Cosicosa. *f.* Tirigoon, tigotigóay.

Cosido. *m.* Pagtahi. Juana es primorosa en el cosido. Si Juana batid caopay san pagtahi.—Tinahi. El cosido es fuerte. Marig-on an tahi.

Cosmogonía. *f.* Caaram san pagtuha san bug-os nga calibutan.

Cosmografía. *f.* Casayoran san calibutan.

Cosmorama. *m.* Sil-ingan.

Cosmos. *m.* Calibutan.

Coso. *m.* Lugar nga inalad nga paauayan sin tauo ngan sin todo nga vaca.

Coso. *m.* Olod nga nagtubo sa lauas sin cahuy nga bongaan.

Cosquillas. *f. pl.* Guiroc.—Buscarle á uno las cosquillas. *fr. fig.* y *fam.* Pagsulay sa tauo basi masisina siya.—No sufrir, ó tener malas cosquillas. *fr. fig.* y *fam.* Maisug nga tauo.

Cosquillejas. *f. pl.* Guiroc.

Cosquilleo. *m.* Guiroc.

Cosquilloso, sa. *adj.* Guirid-can.—*fig.* Maisug, poscanon.

Costa. *f.* An bayad tungud sin bisan ano. Á costa de. *m. adv.* Tungud sin ó san, cay an.—Á toda costa. *m. adv.* Sin uaray baribad.

Costa. *f.* An baybay ó liguid san dagat. Ir, ó navegar costa á costa. *fr. Mar.* Liguid nga pagsacay.—Dar á la costa. *fr. Mar.* In idinadagsa san hangin an sacayán sa baybay.—Donde baten las ondas. Lapiahan, tapiahan, tampacan.

Costado. *m.* Caguiliran. Quilid.—Luyo (nga dapit sa too cún sa uala ba) sin usa nga ejército.—Luyo. Guilid.

Costal. *m. id.* Baroyot.

Costalada. *f.* Huy-ang; cahuy-ang.

Costalazo. *m.* Huy-ang, cahuy-ang.

Costalejo. *m.* Costal nga guti.

Costar. *n.* Bayad nga igbabayad. Bale.

Coste. *m.* Bayad; bale.

Costear. *a.* Pagasto, pagbayad san gasto.

Costear. *a.* Liguid nga pagsacay.

Costera. *f.* Luyo.

Costero. *m.* Costanicra, ansiyapa nga bugha nga macucuha sin cahuy san paglagadia, ug an catapusan mán.

Costezuela. *f.* Buquid buquid.

Costilla. *f.* Gosoc.—*fig.* y *fam.* Manggad, bahandi.—*fig.* y *fam.* An lugaringon nga asaua.—Medirle á uno las costillas. *fr. fig.* y *fam.* Pagdabal ó pagbalbag sa iya.

Costillaje. *m. fam.* Mga gosoc.

Costillar. *m.* Mga gosoc. Cagosocan.

Costilludo, da. *adj. fam.* Taludturan.

Costo. *m.* Bayad. Bale. Gasto.

Costosamente. *adj. m.* Mahal gud, mahal caopay.—Sin curi; macuri caopay.

Costoso, sa. *adj.* Mahal.—*fig.* Macuri.

Costra. *f.* (Postilla). Cugang, nuca.

Costribo. *m.* Sarigan.

Costroso, sa. *adj.* Nucahon.

Costumbre. *f.* Batasan. Gaui.—Saquit sin babaye.—Pamatasan, pangauian, cagauian; panguinaui.

Costura. *f.* Tinahian.—Pagtahi.—*Mar.* Sinumpayan. Dinogtongan.—*Mar.* Sul-at.

Costurera. *f.* Paratahi; mananahi.

Costurón. *m.* Tinahian.—*fig.* Olat.

Cotana. *f.* Loho nga guininantang.

Cotarro. *m.* Ayopan san mga pobres ó mga macalolooy.—Alborotar el cotarro. *fr. fig.* y *fam.* Pacasamoc sa iba nga mga tauo nga nagcacatiroc.—Andar de cotarro en cotarro. *fr. fig.* y *fam.* Pagharohampang.

Cotejamiento. *m.* Pagtanding.

Cotejar. *a.* Pagtanding, pagtandig.

Cotejo. *m.* Pagtanding.
Cotidianamente. *adv. m.* Sa iquinaadlao, sa matagaadlao.
Cotidiano, na. *adj.* Iquinaadlao, matagaadlao.
Cotilla. *f.* Boda nga haligot sin babaye.
Cotillo. *m.* Toctocan sin paló.
Coto. *m.* Tuna nga inalad ó quinota.—Mojón, tigaman.—Postura ó tasa, bayad.—Término ó límite, catapusan, catubtuban.
Cotón. *m.* Género nga cotón nga sinamay, (tingcal an iguinhihimo).
Cotonía. *f.* Género nga cotonía.
Cotorra. *f.* Picoy.
Covacha. *f.* Lungib nga guti.
Coy. *m. Mar.* Duyan.
Coyunda. *f.* Pisi, higot sin hayop.
Coyuntura. *f.* Calolot-han.
Coz. *f.* Bondoc.

CRA

Cra. *m.* Paghuni sin oac.
Cráneo. *m.* Bagolbagol sa oló.
Cràpula. *f.* Cahubog, pagcahubog.
Crapuloso, sa. *adj.* Parahubog (s. en vis). Hubganon.
Crasamente. *adv. m. fig.* Sa daco nga pagcatapang.
Crascitar. *n.* Paghoni san oác.
Crasitud. *f.* Tamboc; catamboc, pagcatamboc; camatamboc, pagcamatamgboc.
Craso, sa. *adj.* Matamboc, matabá.—Masamoc.—*fig.* Sayop, palimbong, etc., nga tinutuyo lá.
Cráter. *m.* Ganghάan sin buquid nga nag totoga.
Cratícula. *f.* Pangarauatan sa mga monja.

CRE

Creable. *adj.* Hirimoon, sadang himoon sadang buhaton.
Creación. *f.* Pagtuha sa Dios san ngatanan sin uaray hirimoon.
Creador. *s.* Magturuha, magburuhat san ngatanan.
Crear. *a.* Pagtuha, pagbuhat, paghimo.
Crecedero, ra. *adj.* Matubo pá.
Crecer. *n.* Pagtubo, pagsulig.—El mar. Pagtaob.
Creces. *f. pl.* Tubo; dugang.
Crecida. *f.* Bahá.
Crecido, da. *p. p.* Tinubo, dinaco. Hamtong.
Creciente. *p. a.* Matubo, masulig.—*f.* Baha.—Cuarto creciente de la luna. Pagcaodto san bulan.—Del mar. Taob.
Crecimiento. *m.* Dugang, tubo; pagdugang, pagpatubo.
Credencia. *f.* Lamesa nga guti nga natotopad sa altar nga guinmimisahan.
Credencial. *f.* Carig-onan nga sinurat nga ticang sa hadi cún sa iba ngamga ponoan.
Crédito. *m.* Pagmatuod.—Dungug, bantug, gahum.—Otang.
Credo. *m.* An Mitoo aco.
Credulidad. *f.* Pagtuod.
Crédulo, la. *adj.* An matauod layon.
Creederas. *f. pl.* Pagdalidali sin pagtuod sa mga sumat.
Creedero, ra. *adj.* Sadang tooron.
Creedor, ra. *adj.* An matuod layon san sumat.
Creencia. *f.* Pagtoo, pagmatuod.
Creer. *a.* Pagmatuod.—Pagtoo.—Tuod.
Creible. *adj.* Sadang tooron; angay toroon.
Crema. *f.* Lapot sin gatas. Naglalapot an gatas.
Crema. *vid.* Diéresis.
Cremación. *f.* Pagsonug; panonug.
Crémor. *m. id.* Tambal nga crémor nga guinagamit sa pagpurga.
Crepitación. *f.* Pagbotó. Paglagatuc.
Crepitar. *n.* Pagbotó. Paglagatuc.
Crepúsculo. *m.* Lambrag; camalambrag.
Cresa. *f. Zool.* Olud. Didis.
Crespo, pa. *adj.* Corong.
Cresta. Pumapong, pungapong.—Copete de pluma que tienen algunas aves. Imoroc.—*fig.* Cima ó cumbre de las montañas elevadas. Pungay sin buquid nga hataas. Alzar, ó levantar uno la cresta. *fr. fig.* Pagpalabiao, pagpalabilabi.—Surang sin manuc. Tidong.
Crestado, da. *adj.* Surangan.
Crestón. *m. aum.* Daco nga pungapong.
Creta. *f.* Bato nga bugag ug mahomoc.
Creyente. *p. a.* An natoo. Matinooron. Torooron.

CRI

Cría. *f.* Bata.—Nate.—Misa; siuo, pisó.—Pasi.
Criada. *f. fig.* Pacpac nga ipapacpac sin bunacan nga panapton.
Criadilla. *f.* Bunay. Libgos.
Criado, da. *adj.* Bien criado. Tinutdoan sin maopay. Mal criado. Tinutdoan sin maraut.—*m.* y *f.* Alagad, sacop, surugóon.
Criador. *m.* Magturuha, magburuhat. Tagbuhat.
Crianza. *f.* Pagtutdo,—Buena crianza. Maopay nga batasan. Mala crianza. Maraut nga batasan.—Paghopot ug pagpasoso sin bata nga minasos-an.

Criar. *r.* Pagtuha, pagbuhat, paghimo.—Pagpasoso san bata.—Pasoso. Hongit.—Pagtutdo.
Criar y cuidar. Huput.
Criatura. *f.* Binuhat.—Bata.—Criatura de un año, saca la leche del calcaño. *r. f.* An bata nga matamboc nga nasoso sin maopay.—Ser uno una criatura. *fr. fig.* y *fam.* Bata pá.—*fig.* y *fam.* An may batasan nga canan cabatáan.
Criba. *f.* Baga nigo nga anit nga lino holohoan; silsigan.
Cribar. *a.* Pagtahop ó pagsilsig san trigo.
Cribo. *m.* *vid.* Criba.
Crica. *f.* Quinatauo ó quinabuhi sin babaye. Cale.
Crimen. *m.* Sala, sayop ó lisa nga daco.—De lesa majestad. Sala nga contra sa hadi ó san iya pagcahadi.
Criminación. *f.* Pagsumbong sin sala.—Pagbutang sin sala.
Criminal. *adj.* Saláan.
Criminalidad. *f.* Pagcasaláan.
Criminar. *a.* Pasumbong sin sala.—Pagbutang sin sala.
Criminoso, sa. *adj.* Salaán.
Crímoda. *f.* Camapaso an lauas.
Crin. *f.* Bunday.
Crinado, da. *adj.* Halaba an bunday.
Criollo, lla. *adj.* y *s.* Sinisiring an anac sin mga caganac nga europeo ó castila, nga natauo siya sa lain nga tuna nga diri Europa.—Sinisiring mán an agta nga natauo sa América.
Cripta. *f.* Calangagan sa ilarum sa tuna nga lub-ganan sadto ánay san mga minatay.
Cris. *m.* Panganiban nga sugad sin campilan, cundi goroguti.
Crisis. *f.* Cahintang mga macuri nga madali maliuan.
Crisálida. *f.* Olud, cundi cún magoa ná siya dida siton iya balay, nahihimo siya nga anonogba cún marong parong.
Crisma. *amb.* Santo lana nga sinac-tan sin bálsamo nga mahamot nga guinbebendicionan sa Señor Obispo sa adlao nga jueves santo.—Romper la crisma á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pagbono sa oló.
Crismar. *a.* Pagbuniag. Pagcomfirma.
Crismera. *f.* Sudlanan nga salapi nga piotan sa santo lana.
Crisol. *m.* Tunauan sin bunlauan, salapi, etc.
Crisólito. *m.* Ngaran sin duha ca lain nga bato nga mga mahal.
Crispar. *a.* Pacabanhud.—*s.* Banhud.
Crispatura. *f.* Pacabanhud. Cabanhud.
Crispir. *a.* Paguedcad.
Cristal. *m.* Salaming.—*fig. poét.* Tubig. El cristal de la fuente. An tubig nga matin-ao sa borabud. Los cristales del Tajo. An mga tubig sa sulug nga Tajo.
Cristalino, na. *adj.* Sinalaming.—Matin-ao.—*m.* Tauo tauo sa mata.
Cristalizar. *a.* Pagpahimo ó pagpabuhat nga salaming, pagpasalaming.
Cristianamente. *adj. m.* Sugad san angay sa mga cristianos.
Cristianar. *a. fam.* Pagbuniag.
Cristiandad. *f.* Cacristianosan.—Pagcacristianos, pagcabinuniagan.
Cristianísimo, ma. *adj.* Maopay gud nga cristianos.
Cristianismo. *m.* Pagcacristianos, pagcabinuniagan, religión nga cristiana.—Cacristianosan.
Cristiano, na. *adj.* Cristianos, binuniagan.
Cristo. *m.* An Anac sa Dios, nga nagpacatauo.—Santo Cristo.
Crisuela. *f.* Sangga sin lamparahan.
Criterio. *m.* Cabuotan, pagcabuotan.—Hunahuna sin pagquilala san camatuoran.
Crítica. *f.* Paghunahuna hionong san camaopay ó camatuoran sa bisan ano.—Hunahuna nga binubuhat hionong sin usa nga libro, etc.—Hunahuna nga contra ó diri ayon san guinbubuhat san iba.
Criticar. *a.* Paghunahuna nga caangayan hionong sa mga butang.—Pagdiri san mga buhat ó batasan sin iba.
Crizneja. *f.* Higot.

CRO

Croar. *n.* Paghoni san pacla.
Crónica. *f.* Casayoran san mga inagui, sa pag casonudsonud.
Crónico, ca. *adj.* Dugay ná nga casaquit.
Cronicón. *m.* Lactud nga casayoran san mga inagui, sa pagcasonudsonud.
Cronista. *m.* Autor ó parasurat sin crónica.

CRU

Crucificado. (El) *m.* An aton Guinoo Jesucristo nga guindupa sa Cruz.
Crucificar. *a.* Pagdupa sa cruz.—*fig.* y *fam.* Pacasaquit caopay. Esto me crucifica. Ini nacacasaquit caopay sa acon.
Crucifijo. *m.* Ladauan ni Jesucristo nga aton Guinoo nga guindupa sa Cruz.
Crucifixión. *f.* Pagdupa sa cruz. Pagpadupa sa cruz.
Crucifixor, ra. *m.* y *f.* Parapagdupa sa cruz.

Cruciforme. *adj.* Sugad sin cruz.
Crudamente. *adv. m.* Sin curi. Macuri caopay.
Crudelísimo, ma. *adj.* Guimapintasi.
Crudeza. *f.* Catig-a, pagcatig-a, catigha, pagcatigha. Camatig-a, pagcamatig-a, camatigha, pagcamatigha. Cahilao, pagcahilao.—*fig.* Cataghum, camahagcot.—*fig.* y *fam.* Baga camaisug.—Camaluya san sorocsoroc, in diri natutunao caopay an quinaon.
Crudo, da. *adj.* Hilao.—*fig.* Maisug.—*fig.* Mataghum, mahagcot.
Crudo, mal cocido. Piscat.
Cruel. *adj.* Madarahug, mabangis, mapintas, maisug.
Crueldad. *f.* Camabangis, pagcamabangis, camapintas, pagcamapintas, camaisug, pagcamaisug.
Cruelmente. *adv. m.* Sin bangis, sin pintas, sin isug; mabangis caopay, mapintas caopay, maisug caopay.—Sa daco nga pagcamabangis, etc.
Cruento, ta. *adj.* Dugoón, durugoón.
Crujido. *m.* Agutiot. Hagodol. Hagonos.
Crujir. *n.* Agutiot. Hagodol. Hagonos.
Crujir los dientes ó rechinarlos de ira. Ngulut.
Cruor. *m. Poét.* Dugo.
Cruórico, ca. *adj.* Dugóon.
Crustáceo, cea. *adj.* Poroton sa dagat, pangtion.
Cuaderna. *f.* An icaupat ca bahin sin bisan ano.
Cruz. *f. id.*—Tigaman sán cristianos.—*fig.* Casaquit, cacurian.
Cruzada. *f.* Auay; sinisiring cruzada an mga cristianos nga napasacop sadto ánay ug nangongopud sa mga nacacadto sin pagauay contra sa mga diri cristianos, ug tinotogotan mán sira sa Santos nga Papa sin mga indulgencia.
Cruzar. *a.* Atravesar un camino, campo, etc. Pagbalatas.—*r.* De brazos. Pagcorogpos.—Pasacop sa usa nga cruzada ug pagcadto sin pagauay sa mga diri cristianos.—Balabag.

CU

Cu. *f.* Ngaran san letra nga-*q*.
Cuadernal. *m. Mar.* Moton.
Cuadernillo. *m.* Lima ca pliego nga papel.
Cuadernal. *m.* Listahan, panumduman nga sugad sin libro nga guti.
Cuadra. *f.* Rouang nga haluag ug halaba sin balay, etc.—Pasluran ó camalig sa mga hayop.
Cuadrado, da. *adj.* Guininantang. Guinipat.
Cuadragenario, ria. *adj.* An may capatan ca tuig.
Cuadragésima. *f.* Cuaresma.
Cuadragesimal. *adj.* Sacop sa cuaresma.
Cuadragésimo, ma. *adj.* Icacapatan.—An tagsa san capatan ca bahin nga iguinbabahinbahin an usa ca bug-os.
Cuadrangulado, da. *adj.* Guininantang.—Guinipat.
Cuadrangular. *adj.* Guininantang.—Guinipat.
Cuadrángulo, la. *adj. ú. m. c. s. m.* Guininantang.—Guinipat.
Cuadrante. *m.* Orasan nga sinisiring sa adlao, nga natudlo san oras tungud san landong, cún ibutang sin maopay.
Cuadrar. *a.* Pagbuhat sin ano lá nga guininantang.—*carp.* Paggipat.—*n.* Oyon, angay, ayon.—*r.* Pagodong.—*fig.* y *fam.* Baga pagato.
Cuadricenal. *adj.* Iquinagtagcapatan ca tuig.
Cuadrienal. *adj.* An may opat ca tuig. Tagupat ca tuig.
Cuadrienio. *m.* Upat ca tuig.
Cuadriforme. *adj.* An may upat nga baga cabay-hon.—Quinuadro.
Cuadriga. *f. poet.* Sinisiring an upat nga caballo nga nagtotopad nga nagdadanas man sin carro.
Cuadrilátero, ra. *adj.* An may opat nga baga bayhon cún luyo bá.
Cuadriliteral. *adj.* An may opat nga letra.
Cuadrilongo, ga. *adj.* Dinuang.
Cuadrilla. *f.* Panon sin mga tauo.
Cuadrillero. *m.* Ponoan ó pangulo sin usa ca panon nga mga tauo.—Cuadrillero nga surugoon san capitan san bongto, cún san capitan san mga cuadrillero.
Cuadrillo. *m.* Odiong, cundi guinipat an iya cahimo.
Cuadrimestre. *adj.* Upat ca bulan.—*m.* Tagupat ca bulan.
Cuadrigentésimo, ma. *adj.* Upat ca gatos. Icaopat ca gatos.
Cuádriple. *adj.* An nacasacop sin nacaopat sa usa nga número.
Cuadro, dra. *adj. vid.* Cuadrado.—*m.* Pabalayan sin estampa.
Cuadrúpedo, da. *adj.* y *s. m.* Mananap nga upat an teel.
Cuádruple. *adj.* An nacacasacop sin nacaupat sa usa nga número.
Cuajada. *f.* Gatas nga binagtic.
Cuajamiento. *m.* Cabagtic, pagcabagtic.

Cuajar. *m.* Pagbabalonan. Tongol.
Cuajar. *a.* Pagpabagtic, pagpabug-os.—*r.* Bagtic.—*n. fig.* y *fam.* Tuman. Cuajó la pretensión. Natuman an tuyo.—*r. fig.* y *fam.* Pono. Se cuajó de gente la plaza. Napono sin tauo an sauang.
Cuajarón. *m.* Apul nga dugo; binagtic nga dugo, etc.
Cuajo. *m.* Pagbabalonan.—De cuajo. *m. adv.* Pagcuha ó paggabut gud sin bisan ano dida san hinmumutangan niya.—Ensanchar el cuajo. *fr. fig.* y *fam.* Sinisiring in sinasagda an usa basi diri niya mabido tungud sin casaquit ó cacurian.—Tener uno buen cuajo, ó cuajo, ó mucho cuajo. *fr. fig.* y *fam.* An mahinay nga buot, an ora ora sin camahinay san pagbuhat, etc.—Volverse el cuajo. *fr.* An pagsuca san bata san gatas nga iya nasoso.
Cual. *pron. relat.* Nga.—Hain. Antonio, el cual salió ayer de Borongan, está enfermo. Si Antonio, nga guinmican cacolop sa Borongan, sinasaquitan.—Teresa, la cual llegó ayer, está presa. Si Teresa, nga inmabut cacolop, napepreso.—Todo esto, lo cual manda el Rey, se cumplirá. Ini ngatanan, nga isinusugo san Hadi, pagtutumanon.—*pl.* Cuales. Manda el capitán venir á Pedro y Juan, los cuales son de Sulat. Pinacacanhi san capitan si Pedro ngan si Juan, nga mga Sulatnon sira.—Uno de estos pañuelos, no sé cuál, es mío. Usa sini nga mga podong, ambut cùn hain, amo an acon.—¿Cuál de estas dos camisas te daré? ¿Hain sinin duduha ca bado an ihahatag co dimo?—¡Ano! ¡Cuál sería el dolor que sintió en su corazón maternal! ¡Ano dao lá an casáquit nga binati sa iya iroynon nga casingcasing!
Cualidad. *f.* Quinaiya; pagcaquinaiya.
Cualquier. *pron. indet.* Bisan hain. Bisan sin-o. Bisan ano.
Cualquiera. *pron. indet.* Bisan hain. Bisan sin-o. Bisan ano.
Cuan. *adv. c.* Cadaco, cadamo. (De este modo en visaya). No puedes imaginarte cuán fuerte fué el viento. Diri ca sadang maghunahuna san pagcamabascog san hangin.—El castigo será tan grande, cuan grande fué la culpa. (De este modo en visaya). Sugad san cadaco san sala, masusugad mán an cadaco san castigo.
Cuando. *adv. t.* San. Yo estaba en poder de los moros *cuando* murió mi padre. Nacadto aco nga bihag sa moros *san* namatáy an acon amay.—*Cun.* Me llamarás *cuando* sepas que he llegado. Masasangpit ca sa acon *cún* nahabaro ca nga dinatong ná aco.—En sentido interrogativo y en tiempo venidero, *san-o.* ¿*Cuándo* vendrás? ¿*San-o* ca cacanhi?—En sentido interrogativo y en tiempo pasado, *cano, cacano.* ¿*Cuándo* llegó el capitán á Borongan? ¿*Cano* ó *cacano* inabut an capitán sa Borongan? —En caso de que, ó si, *cun. Cuando* sea irrealizable la obra, ¿á qué principiarla? ¿*Cún* diri mahihimo buhaton an buhat, ¿cay ano an pagticanga?—Se usa como *conj. advers.* con la significación de *aunque. Bisan.* No faltaria á la verdad, *cuando* le fuera en ello la vida. Diri cunta siya magbubua, *bisan* macucuha tungud siton an iya quinabuhi.—Toma asimismo carácter de *conj. continuat.*, equivaliendo á *puesto que. Cay. Cuando* tú lo dices, verdad será. *Cay* icao an namomolong siton, camatuoran adá.—Empléase tambiém como *conj. distribut.*, equivaliendo á unas veces y otras veces. *Danay.* Siempre está hablando, *cuándo* con verdad, *cuándo* sin ella. Nagyayancan lá siya guihapon, *danay* camatuoran, *danay* mán diri.—Cuando más. *m. adv.* Bisan pá.—Cuando menos. *m. adv.* Bisan lá.—Cuando mucho. *m. adv.* Cuanto más. Á lo más. Bisan pá.—De cuando en cuando. *m. adv.* Danay.
Cuantía. *f.* Cadaco. Cadamo.
Cuantioso, sa. *adj.* Daco. Damo.
Cuanto, ta. *adj.* Pira, pipira.—Expr. enfática con que se pondera la grandeza, número, etc. de una cosa. ¡Cuánta grandeza! (De este modo en visaya). ¡Pagcamahal dao! ¡Cuántos infelices! ¡Pagcadamo nga mga macalolooy!—Todo lo que. Le dió *cuanto* tenía. Ihinatag sa iya an *nga tanan.* Vengan *cuantos* quieran. Macanhi an *ngatanan* nga mga maruyag.—*adv. c.* Dile *cuánto* me alegro de que esté mejor. Pagsusumatan mo siya *nga* malipay aco sin daco cay nagoopoy ná siya.—¿Cuánto vale ese libro? ¿Pipira an bale siton nga libro?—Antepuesto á otros adverbios ó correspondiéndose con *tanto*, empléase en sentido comparativo y denota idea de equivalencia ó igualdad. *Cuanto* mayor sea el trabajo, mayor debe ser la recompensa. *Sugad* san cadaco san buhat, sugad mán an cadaco san balos; ó *hingan* cadaco an buhat, *hingan* mán cadaco an balos.—Empleado con verbos expresivos de tiempo, denota duración indeterminada, ó larga duración. ¡Cuánto duró la plática! (De este modo en visaya). ¡Pagcamaiha dao san uale! ¿Cuánto duró la plática? ¿Naiha bá an uale? ¡Cuánto há que murió! ¡Naiha ná ó dugay na nga namatay!—

En cuanto á eso; *cuanto* á eso. *m. adv.* *Tungud* siton.—Cuanto antes. *m. adv.* Cadagmitan, sin dalidali.—Cuanto más. *m. adv.* y *conjunt.* con que se contrapone á lo que ya se ha dicho lo que se va á decir, denotando en este segundo miembro de la frase idea de encarecimiento ó ponderación. *Se rompen las amistades antiguas, cuánto más las recientes. Maootud an mga pagcasangcay nga daan, labi pá an mga pagcasangcay nga bag-o.*—Cuanto más antes. *m. adv.* Cadagmitan, sin dalidali.—Cuánto más que. *m. adv.* y *conjunt.* con que se denota haber para una cosa otra mayor causa ó razón que la que ya se ha indicado. *Y pues no hay quien nos vea, menos habrá quien nos note de cobardes; cuánto más que yo he oido muchas veces predicar al cura de mi lugar, que tú muy bien conoces, que quien busca el peligro perece en él. Ug cay uaray macaquita sa aton, uaray man maca apagmugo nga mga magtalao quita; labi pa cay nacadungug aco sin nacadamo sid paguale san Padre sa acon bongto, nga quinilala mo caopay, nga an matoroy san cataragman mahoholog sa iya.*—En cuanto. *m. adv.* Mientras. *En cuanto los niños cantaban, estaba la iglesia llena de gente. In nagcacanta ó san págcanta an cabataan, nagsosoot an mga tauo sa singbahan.*—Por cuanto. *m. adv.* que se usa como causal para notar la razón que se va á dar de alguna cosa. Tungud, cay.

Cuarenta. *adj.* Capatan.—Icacapatan. Número cuarenta. Icacapatan nga número. Capítulo cuarenta. Icacapatan ca bahin.

Cuarentena. *f.* Capatan. Capatan ca adlao. Capatan ca bulan, capatan ca tuig.

Cuaresma. *f. id.* Sinisiring cuaresma an capatan ca adlao nga sinosondan san santos nga Pagcabuhi liuat san aton Guinoo Jesucristo, ug sugo má sa aton Iroy nga santa Iglesia an pagpuasa, sa pagpanumdum sadton capatan ca adlao nga guinpuasaan san Guinoo didto sa camingauan. *Cuaresma alta,* sinisiring an nasolud nga haroharayo san tinicangan san tuig.—*Cuaresma baja,* sinisiring an nasolud nga haroharani san tinicangan san tuig.

Cuarta. *f.* An tag-sa san icaupat ca bahin nga iguinbabahin an usa ca bug-os.—Palmo. Dangao.

Cuartana. *f.* Hiranat nga binabati in umagui in upat ca adlao.

Cuartario, ria. *adj.* Hinihirantan.

Cuartazos. *m. fr. fam.* Tauo nga daco an lauas niya, cundi maluya.

Cuartear. *a.* Pagbahinbahin sin bisan ano sin tag-upat cabahin pagtinagupat ca bahin.—*For. ext.* Pagbahinbahin.—Descuartizar. Paglapa.—*r.* Buco. Liqui. Basag.

Cuartel. *m.* An tag-sa san icaupat ca bahin nga iguinbabahín an usa ca bug-os.—*Mil.* Oroquian ó hinohonongan san mga soldados.

Cuarterón. *m.* An icaupat ca bahin sin usa nga libra.

Cuartilla. *f.* Tarac-san.—An icaupat ca bahin sin usa nga arroba.—An icaupat ca bahin sin usa ca pliego nga papel.

Cuartillo. *m.* Tarac-san icaupat ca bahin sin gantang.—Tarac-san, icaupat ca bahin in azumbre.—Cuartiyo, icaupat ca bahin sin sicapat.

Cuarto, ta. *adj.* Icaupat.—*m.* Solud ó bocot sin balay.—Moneda. Usa nga guti.—De Luna, cuarto creciente. Pagcaodto san bulan.—Menguante. Icaualo san dolom; dolom.

Cuartogénito, ta. *adj.* An icaupat nga natauo.

Cuarzo. *m.* Bato nga matiga nga sugad sin salaming.

Cuasi. *adj. c.* Harani.—Ibus, sugad.

Cuaternario, ria. *adj.* An may upat nga número.

Cuaternidad. *f.* Pagcaupat.

Cuaterno, na. *adj.* An may upat nga número.

Cuatralbo, ba. *adj.* An busag an upat nga mga teel.

Cuatrero. *m.* Macauat sin mga hayop.

Cuatriduano, na. *adj* An may upat ca adlao.

Cuatrienio. *m.* Upat ca tuig ó an camaiha sin upat ca tuig.—Tagupat ca tuig.

Cuatrimestre. *adj.* Upat ca bulan. Tagupat ca bulan.—An camaiha sin upat ca bulan.

Cuatrinca. *f.* Upat ca tauo, etc.

Cuatrisílabo, ba. *adj.* An may upat nga mga silaba.

Cuatro. *adj.* Upat.—Icaupat. Año cuatro. Tuig nga icaupat.—El cuatro de Agosto. An icaupat ca adlao sa Agosto.—*m.* Tigaman san número 4.—A las cuatro de la mañana. Sa á las cuatro san aga.

Cuatrocientos, tas. *adj.* Upat ca gutus. Cuadringentésimo. Icaupat ca gatus.

Cuatrodoblar. *a.* Pagtinagupat.

Cuba. *f.* Sugad sin barriles nga daco nga sudlanan sin tubig, alacsio, etc.

Cubero. *m.* Parahimo sin mga cuba.—Parabaliguia sin mga cuba.

Cubeta. *f.* Sugad sin balde.

Cubeto. *m.* Cuba nga guti.—Balde nga guti.
Cubicación. *Geom.* Pagsocol.
Cubicar. *Geom.* Pagsocol sa cadaco sin usa nga lauas.
Cubiculario. *m.* Alagad ó sacop sin principe ó mahal nga tauo.
Cubierta con que nace el racimo del coco. Daol.—La del plátano. Pandong.
Cubiertamente. *adv. m.* Sa tinago.
Cubierto, ta. *p. p.* Tinahoban, tinabonan. *vid.* Cubrir—*m.* Sinisiring an mga pinggan, cuchillo, tenedor, cuchara, tinapay ug servilleta nga ibinubutang sa lamesa sa tag-sa ca tauo.—Sinisiring mán an cuchara, tenedor ug cuchillo mán.—Mga cacaanon nga dongan ibinubutang sa lamesa.—Atup sin balay.—Dar á uno el simple cubierto. *fr.* Pagpacaon lá sa iya.
Cubil. *m.* Loho nga ayopan sin hayop ó mananap.
Cubilete. *m.* Vaso nga tumbaga, etc.
Cubital. *adj.* Socol sin manico.
Cubo. *m.* Timba sugad sin balde.
Cubrir. *a.* Pagtahub, pagtabon.—Pagtampi, pagtaplac.—*r.* Corumbot, corompot, compot.—Salipod; pasalipod.—Apo. Labon. Pono. Poros. El polvo cubría los vestidos de los viajeros. Napoporos san topotapo an mga viste san mga nagcacalacat.—*fig.* Pagtago.—*fig.* Pagcasta an mga mananap.—*Arq.* Pagatup.—*r.* Ponerse el sombrero. Pagcalo.
Cubrir las pisadas para que no le hallen por las huellas. Hirum.
Cucaña. *f.* Pasacá-an.
Cucañero,ra. *adj. fig.* y *fam.* An batid sin pagpangita sin uaray gud cabudlay nga daco.
Cucar. *a.* Pagpiyong an luyo nga mata.
Cucaracha. *f.* Bangca.
Cuclillas. (En) *m. adv.* Pongco, piyongco, piyongcot,
Cuco, ca. *adj. fig.* y *fam.* Ogdayon.—*fig.* y *fam.* Batid sin pagpangita sin iya caopayan.
Cuculla. *f.* Itarahub sa oló.
Cucurucho. *m.* Sininarongsong.
Cuchara. *f. id.*—De coco. Luag.
Cucharada. *f.* An tag-sa capagpono san cutsara ó luag; usa cacutsara, duha cacutsara, duha ca luag.—Meter uno su cucharada. *fr. fig.* y *fam.* ó echar uno su cuarto á espadas. Pagsacbang sin carocayacan.
Cucharazo. *m.* Pagdabal sin cutsara ó loag.
Cucharero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin cutsara ó loag.—Parabaliguia sin cutsara ó loag.
Cuchareta. *f.* Guti nga cutsara ó loag.
Cucharetear. *n. fam.* Pagocay san cutsara ó loag. Pagloag.— *fig.* y *fam.* Paglabut san diri iya.
Cucharetero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga cutsara ó loag.—Parabaliguia sin mga cutsara ó loag.
Cucharilla. *f.* Guti nga cutsara ó loag.—Casaquít sa atáy san mga bactin.
Cucharón. *m.* Daco nga cutsara ó loag.
Cuchichear. *n.* Paghuring huring.
Cuchicheo. *m.* Paghuring huring. Pagcahuring huring.
Cuchichiar. *n.* Paghoni san pipitao.
Cuchilla. *f.* Sundang.—Salsalon.
Cuchillada. *f.* Pagtigbas sin sudang ó salsalon.—Casam-dan, cahabolan.—Sanan cuchilladas, y no malas palabras. *ref.* Tinatambal an habol, ug diri an polong nga macaraut.
Cuchilleja. *f.* Goroguti nga sundang ó salsalon.
Cuchillejo. *m.* Goroguti nga sundang ó salsalon.
Cuchillería. *f.* Catungdanan san parahimo cún parabaliguia bá sin sundang, salsalon, panganiban, etc.—Tendahan sin mga sundang, salsalon, etc.—Camalig ó lugar nga guinhihimoan san mga sundang, salsalon, etc.
Cuchillo. *m. id.*—Sundang.—Bolo.—Sipol.—De los vestidos. Tangquil.—Pasar á cuchillo. *fr.* Pagpatay, památay.
Cuchitril. *m.* Tangcal.—*fig.* Bocot ó solud nga haligot ug maraut.
Cuchuchear. *n.* Paghuring huring. *fig.* y *fam.* Pagtitatita.
Cuchufleta. *f. fam.* Polong nga dorogas.
Cudria. *f.* Pisi nga sinalapid.
Cuelmo. *m.* Potos nga tapurao.
Cuellicorto, ta. *adj.* Halipot an liog, ocacan.
Cuellierguido, da. Nanangatid.
Cuellilargo, ga. *adj.* Halaba an liog, atalabongoy.
Cuello. *m.* Liog.—De vasija. Liogliog.
Cuenca. *f.* Pinggan nga cahuy.—Calunga han sa mata.
Cuenco. *m.* Irinman.
Cuenda. *f.* Paghot sin tingcal.
Cuenta. *f. id.* Pagcuenta.—Cuentas, pangadian. Cuentas nga binibiao sa liog.—Correr por cuenta de uno. Iya lá catungdanan.—Quedar por su cuenta. Siya lá in maaram; iya ná catungdanan.—Ten cuen-

ta con lo que te digo. Dumdumon mo an polong co sa imo.
Cuentero, ra. *s.* Parasumat sumat, parasombong.
Cuentista. *s.* Parasumat sumat, parasombong.
Cuento. *m.* Sumat.—Susumaton, susuguiron.—Sombong nga icacaraut.—*Arit.* Ribo.—Cuento de cuentos. *Arit.* Usa caribo sin mga caribohan.
Cuerda. *f.* Pisi.—Lubid.—Tabid.—Mga preso nga tinaquintaquin.
Cuerdamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcabuotan.
Cuerdo, da. *adj.* Buotan.
Cuerezuelo. *m.* Pasi.
Cuerna. *f.* Vaso nga sungay nga irinman.—Sungay nga libon sugad san canan bugsog.
Cuernezuelo. *m.* Guti nga sungay.
Cuerno. *m.* Sungay.—Especie de bocina hecha de un cuerno. Bodiong nga sungay.
Cuero. *m.* Panit.—Este mismo pellejo, después de desollado el animal. Anit.—Dejar á uno en cueros. *fr.* Paghucas sa iya san ngatanan.—En cueros, ó en cueros vivos. *m. adv.* Naghuhubo.—Estar uno hecho un cuero. *fr. fig.* y *fam.* Hubog.
Cuerpo. *m.* Lauas.
Cuerva. *f.* Oác.
Cuervo. *m.* Oác.
Cuesco. *m.* Liso sin bonga.—Otot.
Cuesta. *f.* Buquid.—Baquilid. Bangilid. Hanay-hay.—A cuestas. *m. adv.* Pagsugbong, pagpas-an.—Ir cuesta abajo. *fr.* Logsong, tilogsong.
Cuestación. *f.* Amot, aramot. Paquiamot.
Cuestión. *f.* Pagpolongpolong.—Capolonganan.—Paghibatonbaton sin polong.
Cuestionable. *adj.* Ruhaduha
Cuestionar. *a.* Pagpolongpolong.
Cueva. *f.* Lungib.—De ladrones. *fig.* Sublian san mga looc ó mga macauat.—Gungab.
Cuévano. *m.* Alat; buguias.
Cuezo. *m.* Dulang.
Cuidado. *m.* Cabaraca.—Caholop. Catahap.—Correr una cosa al cuidado de uno. *fr.* Catungdanan niya an pagmangno.—¡Cuidado! ¡Hinay, hinay! ¡Hinay!—Estar uno de cuidado. *fr. fam.* Masaquit caopay: naharagumatay ná.
Cuidadosamente. *adv. m.* Sin hinay. Sa daco nga camadoroto.
Cuidadoso, sa. *adj.* Madoroto, maoyatum. Mabantayon.
Cuidar. *a.* Pagdoroto, pagoyatum sin pagbuhat.—Pagbantay. Pagmangno. Paghopot.
Cuidar los animales ó aves á sus hijos. Agac.
Cuidar con regalo al niño ó enfermo. Signo.
Cuita. *f.* Cacurian, casaquitan. Cabido, casubo. Uaray palad.
Cuitado, da. *adj.* Masorub-on, mabidoon. Cauaray palad.—*fig.* Matalao.
Cuitamiento. *m.* Catalao.
Culada. *f.* Ontad; paontad.
Culantrillo. *m.* Banua nga mayada mga sanga nga guti, itun mga maguilad ug darodahumon.
Culantro. *m.* Banua nga mahamut.
Culata. *f. id.* Catapusan sa pusil, etc.
Culatazo. *m.* Pagdabal sin pusil, etc. Pagisul san pusil, etc., san pagbuhii.
Culcusido. *m. fam.* Tinahian nga maraut.
Culebra. *f.* Halas.—Saua. Bitin.
Culebra volandera. Banahanon.
Culebrear. *n.* Paglicolico, pagsimangsimang.
Culebrina. *f.* Luthang nga halaba ug guti an loho.—Exalación. Linti.
Culebrón. *m.* Daco nga halas.—*fig.* y *fam.* Malimbong nga tauo.
Culera. *f.* Tangco sin sarual dapit sa balao-ang.
Culero. *m.* Hapin.
Culminante. *adj.* An labi nga hataás. An nalabao. An hitáas gud.
Culo. *m.* Balao-ang.—Bobot.—De tinaja, botella, etc. Sagud.
Culpa. *f.* Sala. Sayop.
Culpabilidad. *f.* Sala. Cama-casasala.
Culpable. *adj.* An nacasala. Macasasala. An may sala.
Culpación. *f.* Pagbutang san sala.—Pacasala.
Culpado, da. *adj.* An nacasala. An may sala. Saláan.
Culpar. *a.* Pagbutang sin sala.—Pacasala.
Cultivar. *a.* Pagquiua, pagarado, pagdalos, pagbuhat sa tuna.—*fig.* Pagaram.
Cultivo. *m. vid.* Cultivar.
Culto. *m.* Pagsimba, pagtahud. Paningba.
Culto, ta. *adj.* Maopay an batasan. Batid.
Cultura. *f. vid.* Cultivo.—Cabatiran; camaopay sin batasan.
Cumbre. *f.* Pungcay; capongcayan.—*fig.* An cahitas-an sin bisan ano.
Cúmplase. *m.* Talaan basi matuman an sugo.—Cúmplase y vuelva. Igbalic cún may ná pagtuman.
Cumpleaños. *m.* Caadlauan san iquinatauo co.
Cumplidamente. *adv. m.* Sin tuman, sin

hingpit, sin human. Tuman caopay, hingpit caopay, human caopay.

Cumplidor, ra. *adj.* Matinumanon.—*s.* Paratuman.

Cumplido, da. *adj.* Maopay; matahud.—*m.* Pagtahud, paghatag sin catalahuran.

Cumplimentar. *a.* Pagduao, paglaoy; paghatag sin maopay nga buot. *For.* Pagtuman san labao nga sugo.

Cumplimentero, ra. *adj.* Maabiabihon.

Cumplimiento. *m.* Pagtuman. Catuman.—Pagtahud, paghatag sin catalahuran; paghatag sin maopay nga buot.

Cumplir. *a.* Pagtuman.—Pagayao.—*r.* Tuman.

Cumplir la palabra. Tangcud.

Cum quibus. *m. fam.* Salapi. Puhonan.

Cumulación. *f.* Pagtambac, pagpondoc. Pagtipig. Pagtigub.

Cumulador, ra. *s.* Paratambac, parapondoc. Paratipig. Paratigub.

Cumular. *a.* Pagtambac, pagpondoc. Pagtipig. Pagtigub.

Cúmulo. *m.* Tambac, pondoc. *fig.* Cadam-an.

Cuna. *f.* Higdaan sin bata nga sugad sin duyan nga guti. *fig.* Bongto ó balay nga natauohan san tauo.—*fig.* Guinicanan.—*fig.* Tinicangan.—Conocer á uno desde su cuna. *fr. fig.* Pagpuilala sa iya tican san pagcabata niya.—Lo que se aprende en la cuna, siempre dura. *ref.* An guinaad-man sa pagcabata, macuri ná hicalimtan.

Cundir. *n.* Honob.—Dugang, hadugang.—Tapon.—Damo.—Daco.

Cunear. *a.* Pagduyan duyan.

Cuneta. *f.* Calc, hubang.

Cuña. *f.* Sisip. Bangil.

Cuñado. *m.* Bayao.—Cuñada. *f.* Hipag.

Cuñete. *m.* Barriles nga guti.

Cuño. *m.* Tomboc, itoromboc.—Marca, minarca. Silogan.

Cuota. *f.* Amot, aramot.—Buhis.

Cupo. *m.* Amot, aramot.—Buhis.

Cúpula. *f.* Bobong bobong sin singbahan, etc.

Cura. *m.* An padre cura, amahan sa calag.—*f.* Pagbolong, pagtambal.—De almas. Catungdanan san cura párroco; pagcacura.

Curable. *adj.* Sadang bol-ngon.

Curación. *f.* Pagtambal, pagbolong. Patambal, pabolong.

Curado, da. *adj. fig.* Lahing ná.—Oga ná.—Laon ná.—Tapa ná. Barol ná.

Curador, ra. *adj.* Magbarantay, magmarangno.—*s.* Parabantay, bantay, paramangno, paraataman.—*s.* Mananambal, paratambal, parabolong.

Curandero. *m.* Mananambal, paratambal, parabolong.

Curar. *n.* y *r.* Pagopay.—*a.* Pagtambal pagbolong. *r.* Patambal, pabolong.—Pagasin; pagloon san carne, isda, etc.—Pagabo sin mga anit.—Pagpaoga sin cahuy, tabla, etc. Pacaopay. Pagpacaopay,

Curativo, va. *adj.* Macacatambal, macacabolong, macacaopay.

Curato. *m.* Bongto nga minamangnoan sin Padre cura. An tuna nga sacop sa mao nga bongto.

Cureña. *f. id.* Pasaogan sin luthang.

Cureñaje. *m.* Mga pasaogan sin luthang.

Curia. *f.* Hocmanan.

Curiosear. *a.* Panginsayud san canan iba, (buhat ó polong).

Curiosidad. *f.* Panginsayud.—Talingoha sin pagbuhat sin maopay sin bisan ano.

Curíoso, sa. *adj.* Maquisayud.—Maopay.—Ogdayon.

Curro, rra. *adj.* Ogdayon.

Currutaco, ca. *adj.* Maquiogdayon.

Cursado, da. *adj.* Haara, hiara, batid.

Cursar. *a.* Pagcacadto sa bisan diin. Agsub nga pagbuhat sin bisan ano.—Pagaram sa caliburan, etc.

Curso. *m. id.* Guinaadaman.—Sigue su curso la solicitud. Naglalacat pá an paquimalooy.—El curso del tiempo. An lacat ó pagcasonudsonud san tuig.—*pl.* Pagoro sin tubig.

Curtidos. *m. pl.* Mga anit nga inabohan.

Curtidor. *m.* Paraabo san mga anit.

Curtimiento. *m.* Pagabo sin mga anit.

Curtir. *a.* Pagabo sin mga anit.

Curva. *f.* Balico, cabalicoan.

Cúspide. Pungcay.

Custodia. *f.* Pagbantay.—Bantay ó mga bantay.—Custudia nga binubutangan san guisasantosi nga Sacramento.

Custodiar. *a.* Pagbantay, pagmangno, pagataman.

Custodio. *m.* Bantay, nagbabantay; parabantay.

Cutáneo, nea. *adj.* Sa panit lá.

Cutis. *m.* Panit.

Cuyo, ya. *pron. relat.* ¿*Cuyo* es este libro? ¿*Canay* bá ini nga libro?—Mi hermano, *cuya* mujer está enferma, llegó ayer. An acon bugto, *nga* masaquit an iya asaua, inabut cacolop.

CHA

Ch. Icaupat nga letra ug icatolo san mga consonante san abecedario nga quinatsila. An caluluasan niya *che.*

Cha. *m.* Simiente.
Chabacanada. *f.* Caraut.
Chabacanería. *f.* Caraut, pagcaraut. Maraut nga pagcabuhat.—Maraut nga pagpolong.
Chabacano, na. *adj.* Maraut, uaray polos.
Chabasca. *f.* Sanga sin cahuy manipes.
Chabeta. *f.* Sugad sin raysang ó padlong nga puthao.—Perder uno la chabeta. *fr. fig.* y *fam.* Sinisiring in matuyao an tauo.
Chacal. *m.* Mananap nga mapintas.
Chaborra. *f.* Daraga, cun napolo caglima catuigan iya edad.
Chacolí. *m.* Alacsio nga maaroaslum.
Chacolotear. *n.* Palac palac.
Chacoloteo. *m.* Pagpalac palac, palac palac.
Chacota. *f.* Sabá, pagsabá, pagaringasa nga malingug.—Hacer uno chacota de una cosa. *fr. fam.* Pagtiao tiao.
Chacotear. *n.* Pagsabá, pagaringasa nga malingug. Pagtiao.
Chacotero, ra. *adj.* Masabá, maaringasa sa malingug nga pangiras. Matiaotiao.
Cháchara. *f. fam.* Damo nga polong nga uaray mán haros.
Chacharear. *n. fam.* Pagpolong sin damo nga uaray mán haros.
Chacharero, ra. *adj.* An mayacan sin damo nga uaray haros.
Chacho, cha. *m.* y *f. fam.* Bata.
Chafallar. *a. fam.* Pagtangco sin maraut (nga pagtangco). Pagbuhat ó pagyacan nga diri ansia.
Chafallo. *m. fam.* Tangco (nga maraut nga pagtangco).
Chafallón, na. *adj.* An mayacan, etc., nga diri ansia.
Chafar. *a.* Tamac.—Pagcomus.—Lilo.
Chafador. Matamac, macomus.
Chafadura. *f.* Pagcatamac. Pagcacomus.
Chafarote. *m.* Panganiban nga sugad sin sundang ó campilang.
Chafarrinada. *f.* Nalami-dan. Caditcadit, cuditcudit.
Chafarrinar. *a.* Paglamire, pagcaditcadit, pagcuditcudit.
Chafarrinón. *m. vid.* Chafarrinada.
Chalán, na. *s.* Batid sin pagpalit ug pagbaliguia.—Parapalit ug parabaliguia sin mga hayop.
Chalana. *f.* Sacayán nga sugad sin baloto.
Chalanear. *a.* Pabatid sin pagpalit ug pagbaliguia.
Chalanería. *f.* Cabatiran sin pagpalit ug pagbaliguia.
Chaleco. *m.* Saleco.
Chalupa. *f.* Sacayán.
Chamarasca. *f.* Lahingon, etc., nga ma laga in dinadagcotan. An laga ngahao.
Chamizo. *m.* Songo, ó cahuy nga tinubud.
Chamorra. *f. fam.* Oló nga inarotan.
Chamorro, rra. *adj.* An inarotan sa oló. Sinisiring mán *chamorro* an tauo nga natauo sa caporopod-an nga Marianas.
Chamuscar. *a.* Pagsarab.—Pagtubud.—Paso, sonug.
Chamusco. *m.* Pagsarab.—Pagtubud.—Capaso, casonug.
Chamusquina. *f.* Pagsarab.—Pagtubud. Capaso, casonug.—*fig.* y *fam.* Pagauay, pagsasari.—Oler á chamusquina. Angtud. maangtud.
Chanada. *f. fam.* Catosohan.—Dorogas nga maraut.
Chancear. *n.* y *r.* Dorogas. Tiao, tiatiao. Sorugsorug.
Chancero, ra. *adj.* Madorogas. Matiaotiao.
Chancillería. *f.* Labao nga hoc-manan, capong-tan, capopongtan.
Chancla. *f.* Sapin nga maraut 'ná an ticudticud.
Chancleta. *f.* Sinelas.
Chancletear. *n.* Pagsinelas.
Chancleteo. *m.* Palacpalac sin sinelas.
Chanclo. *m.* Sapin nga cahuy cún goma bá.
Cháncharras máncharras. *f. pl. fam.* Pasangilan, baribad. No andemos en cháncharras máncharras. Ayao quitá pagbaribad.
Chanchullo. *m. fam.* Paglimbong, paglibo.
Chanfaina. *f.* Guinisa nga may atay, baga etc. nga tinadtad.
Changüi. *m. fam.* Dorogas, limbong.
Chantar. *a.* Pagbiste ó pagbutang.—*fam.* Pagboyboy ó pagsumat sa iya ngahao cún sa atubangan niya.
Chanza. *f.* Dorogas, tiaotiao.
Chapa. *f.* Taclop nga manipis nga puthao, tumbaga, etc.—*pl.* Juego. Sulangbauon.
Chaparrada. *f. vid.* Chaparrón.
Chaparrón. *m.* Uranos, mabascug nga oran cundi diri nagiiha.
Chapatal. *m.* Lubugan, cahanangan, calapocan, calagyan (suave la *g*).
Chapear. *a.* Pagtaclop.—*n.* Palacpalac.
Chapeo. *m.* Calo.
Chapería. *f.* Mga rayandayan sin mga taclop.
Chapeta. *f.* Taclop nga guti.—An baga capulahan sa palimogmogan.
Chapetón. *m.* Daco ó bahol nga taclop.

Chapín. *m.* Sapin nga corcho nga pinotos sin anit.
Chapinazo. *m.* Pagdabal sin sapin nga corcho, etc.
Chapinería. *f.* Catungdanan san parahimo sin sapin nga corcho, etc. An lugar ó balay nga guinhihimoan san mga sapin.—Tendahan sin mga sapin.
Chapinero. *m.* Parahimo sin mga sapin. —Parabaliguia sin mga sapin.
Chápiro. *m. fam.* Pastilan. !Por vida del chápiro! ¡Por vida del chápiro verde! ¡Voto va al chápiro! ¡Pastilan dao!
Chapitel. *m.* An catapusan sa mga torre.
Chapodar. *a.* Pagsaplong san mga sanga sin cahuy.
Chapón. *m.* Nalamid-an sin daco sin tinta.
Chapotear. *a.* Homog; pagpahomog.
Chapuceramente. *adv. m.* Sa maraut nga pagcabuhat.
Chapucería. *f.* Maraut nga cabuhat ó pagcabuhat.—Bua.
Chapucero, ra. *adj.* Maraut nga pagcábuhat.—An diri maaram magbuhat sin maopay.—Buaon.
Chapurrar. *a.* Diri pacaluas sin maopay sin pamolong. *fam.* Pagsimbog, pagsambog.
Chapurrear. *a.* Diri pacaluas sin maopay sin pamolong.
Chapuz. *m.* Pagsalum.
Chapuzar. *a.* Salum; pasalum.
Chaqueta. *f.* Saqueta.
Charada. *f.* Tirigoon sin mga polong.
Charanguero, ra. *adj.* Maraut nga pagcabuhat.—An diri maaram magbuhat sin maopay.
Charca. *f.* Danao, tubigan, lam-ao.
Charco. *m.* Danao, tubigan, lunayan.—Pasar uno el charco. *fr. fig. fam.* Pagtaboc ó pagsacay sa dagat.
Charla. *f. fam.* Pagyacan; pagcarocayacan.
Charlador, ra. *adj. fam.* Mayacan.—*s.* Parayacan, caparayacan.—Tabían.
Charlar. *n. fam.* Pagyacan, pagtabí.
Charlatán, na. *adj.* Mayacan, tabían.—*s.* Parayacan, caparayacan.
Charlatanear. *n.* Pagyacan, pagtabí.
Charlatanería. *f.* Camayacan, pagcamayacan.
Charlatanismo. *m.* Camayacan, pagcamayacan.
Charol. *m.* Salan. Biton.
Charolar. *a.* Pagsalan. Pagbiton sin sapin, etc.
Charrada. *f.* Buhat ó polong nga binuquidnon.—*fig.* y *fam.* Maraut nga pagcabuhat.
Charrán. *adj.* Toso nga tauo.
Charranada. *f.* Catosohan.
Charranear. *n.* Pagtoso.
Charranería. *f.* Camatoso.
Charrería. *f.* Maraut nga pagcabuhat.
Charro, rra. *adj. fig.* Sugad sin buquidnon.—*fig.* y *fam.* Maraut nga pagcabuhat.
Charretera. *f.* Tigaman nga bulauan, nga salapi nga guinagamit san mga ponoan nga soldado sa calo cun sa paco sa ira saqueta.
Chascarillo. *m.* Sumat ó susumaton nga macatataua.
Chasco. *m.* Dorogas, sorugsorug.—*fig.* Palias.
Chasquear. *a.* Pagdorogas, pagsorugsorug.—Pagpalias.
Chasquear. *a.* Paglagatuc, paglagopo, paglogoros,
Chasquido. *m.* Lagatuc, lagopo, lagoros.
Chato, ta. *adj.* Pungag, pungas.
Chatonado. *adj.* Guinrayandayanan; an langit guinrayandayanan san mga bitoon: los cielos están chatonados ó tachonados ó adornados de estrellas.
Chaval, la. *s.* Bata.

CHE

Che. *f.* Ngaran san letra nga *ch.*
Chepa. *f. fam.* Boctot.

CHI

Chico, ca. *adj.* Guti; gutiay, dito.—*s.* Bata.—*m.* y *f.* En el trato de confianza. Atud, botó.
Chicolear. *n. fam.* Pagsorosuerte sin babaye.
Chicoleo. *m. fam.* Sorosuerte.
Chicorrotín. *m.* Bata nga guti.
Chicote, ta. *m.* y *f. fam.* Bata nga matamboc ug maopay an calauas, husog.—*Mar.* Catapusan sin pisi; pisi nga otud ó halipot.
Chicuelo, la. *s.* Bata.
Chicha. *f. fam.* Cacaanon nga carne.—Irinmon, alacsio nga maluya.—De chicha y nabo. *loc. fig.* y *fam.* Di bale, uaray polos.—Tener pocas chichas. *fr. fig.* y *fam.* Sinisiríng in maluya an tauo ug magasa.
Chícharo. *m.* Otanon nga sugad sin balatong.
Chicharra. *f.* Ngiya ngiya.—Cantar la chicharra. *fr. fig.* y *fam.* Sinisiring in mapa so caopay. Gangis.

Chicharrar. *a.* Pagpaso, in mapaso caopay an adlao.
Chicharrero. *m. fig.* y *fam.* An lugar nga mapaso caopay, cay inaadlauan gud.
Chicharrón. *m.* Pitsarón.
Chichear. *n.* Sitsit. Panitsit.
Chicheo. *m.* Sitsit. Panitsit.
Chichón. *m.* Botug.
Chichota. *f. n.* En la frase.—*Sin faltar chichota. Sin uaray culang bisan ano.*
Chifla. *f.* Pagtaghuy. Taghuy.
Chifladera. *f.* Taghuy.
Chifladura. *f.* Pagtaghoy.—Catuyao, pagcatuyao, calorong, pagcalorong.
Chiflar. *n.* Pagtaghoy.—*a.* Pagyobit, pagtamay.—*fam.* Paginum sin damo nga alacsio ug sin dagmit.
Chiflarse. *r. fam.* Tuyaotuyao, lorong-lorong.
Chiflato. *m.* Taghoy.
Chifle. *m.* Taghoy.
Chiflete. *m.* Taghoy.
Chiflido. *m.* Pagtaghoy.
Chiflo. *m.* Taghoy.
Chile. *m.* Cuticot.
Chillador, ra. *s.* Parasingguit.—Paraaguic-ic, paraiyac.
Chillar. *n.* Pagsingguit, guliat.—Aguic-ic, iyac.—Sonosono.—Agotiot.—Ic-ic.
Chillido. *m.* Singguit, guliat.—Aguic-ic, iyac.—Sonosono.—Agotiot.
Chillón, na. *adj.* Mangiras.
Chimenea. *f.* Araguian san aso.—De arma de fuego. Simenea.
Chimpancé. *m.* Olot nga daco.
China. *f.* Bato nga guti.—Banua ó guinhadian sa mga insic ó mga cainsican.
Chinarro. *m.* Bato nga darodaco.
Chinazo. *m.* Pagbatac ó pagbinatac sin bato.
Chincharrero. *m.* Sudloton.
Chinche. *f.* Sudlot.—*fig.* y *fam. adj.* Persona chinchosa. Masamoc nga tauo.—Caer, ó morir como chinches. *fr.* y *fig. fam.* Sinisiring in damo an nagcacamátay.
Chinchorro. *m.* Raya. Pocot.
Chinchoso, sa. *adj. fig.* y *fam.* Maririmoc, masasamoc.
Chinela. *f.* Sinelas.
Chinesco, ca. *adj.* Insic, ó canan mga insic.—A la chinesca. *m. adv.* Ininsic.
Chino, na. *s.* Insic, tagacainsican.—*m.* Pamolong nga ininsic.
Chiquero. *m.* Hinihigdaan sa mga cabactinan. Tangcal.—Pasluran san mga hayop.
Chiquichaque *m.* Paralagdi sin mga guipat.
Chiquilicuatro. *m. fam.* Tauo nga masamoc ug macatataua, cay guti an lauas niya ug maraut an iya cabacdao.
Chiquillada. *f.* Quinabatáan nga buhat.
Chiquillería. *f. fam.* Mga cabatáan.
Chiquillo, lla. *adj.* Guti, gutiay, dito.—*s.* Bata.
Chiquirritico, ca, llo, lla, to, ta. *adj.* Goroguti, gorogutiay. Guigugutii.
Chiquirritín, na. *adj.* Goroguti, gorogutiay. Guigugutii.—*s.* Bata.
Chiquitín, na. *adj. fam. vid.* Chiquirritín.
Chiquito, ta. *adj.* Guti, gutiay, goroguti, gorogutiay.—*s.* Bata.
Chiribitil. *m.* Capiliuan ó taragoan nga habobo ug haligot.—*fam.* Solud nga guti.
Chirimbolo. *m. fam.* Garamiton, guinamiton.
Chirimía. *f.* Toronggon nga sugad sin clarinete.
Chiripa. *f.* Hitingali.
Chiripear. *a.* Paghitingali.
Chiripero. *m.* Hitingali.
Chirivía. *f.* Tanum nga otanon, an onud an quinacaon.
Chirla. *f.* Bibi.—De mar. Toay. Bug-atan.
Chirlador, ra. *adj. fam.* Mayacan sin hataas nga tingug.
Chirlar. *n. fam.* Pagyacan sin hataas nga tingug.
Chirle. *adj. fam.* Uaray rasa.—*m.* Tae sin canding ó carnero.
Chirlo. *m.* Casam-dan nga halaba sa bayhon.—Olat san mao nga casam-dan in báhao ná.
Chirlón. *m.* Parayacan.—Mayacan.
Chirona. *f. fam.* Pandog, pandogan, presohan.
Chirriadero, ra. *adj. vid.* Chirriador.
Chirriador, ra. *adj.* Masonosono.—Maagutiot.
Chirriar. *n.* (Cosa qne se fríe). Sonosono. Rueda de carro. Agutiot.—Paghoni san mga tamsi, cundi maraut nga paghoni.
Chirrido. *m.* Paghoni sin tamsi ó mananap sugad san ngiya-ngiya, etc.
Chirrío. *m.* Agotiot.
Chirrión. *m.* Cangga nga maagutiot.
¡Chis! *interj.* Sitsit; sotsot.
Chisgarabís. *m. fam.* Tauo nga masasamoc ug macatataua, cay guti an lauas niya ug maraut an iya cabacdao.
Chisguete. *m. fam.* Usa capagtolon sin alacsio.—Echar un chisguete. *fr.* Paginum sin usa catol-on.
Chisme. *m.* Sumat ó sumbong sin macacaamong.
Chismear. *a.* Pagsumat ó pagsumbong sin macacaamong.

Chismería. *f. vid.* Chisme.
Chismero, ra. *s.* Parasumat ó parasumbong sin macacaamong.
Chismografía. *f. fam.* Pagsumat ó pagsumbong sin macacaamong.—*fam.* Pagasoy san mga sumat sumat nga naglalacat.
Chismoso, sa. *s.* Parasumat ó parasumbong sin macacaamong.
Chispa. *f.* Biti. Pisic.—Oran nga guti, tariti.—*fam.* Borrachera. Cahubog.—Chispa eléctrica. Linti.
Chispazo. *m.* Pamiti. Pisic.
Chispear. *m.* Pagpamiti. Pisic, pitipiti.—Relucir ó brillar mucho. Ilatigat, ingatingat sin maopay.—Llover muy poco, cayendo sólo algunas gotas pequeñas. Pagtariti.
Chispo, pa. *adj. fam.* Huboghubog.
Chisporrotear. *n. fam.* Pagpamiti, pitipiti.
Chisporroteo. *m.* Pamiti; pitipiti.
Chisposo, sa. *adj.* An nagpapamiti; an nagpipitipiti.
Chistar. *n.* Pagtingol.
Chiste. *m.* Sumat nga macatatua.—Dorogas.—Dar uno en el chiste. *fr. fig.* y *fam.* Pacatigo.
Chistera. *f.* Balohoy.—Calo.
Chistoso, sa. *adj.* An magsusumat sin macatataua. Madorogas.
Chiticalla. *com. fam.* Tauo nga maocoy, mahilum.
Chiticallando. *adv. m. fam.* Sa hinayhinay, hinayhinay gud.
¡Chito! *interj. fam.* Sotsot.
¡Chitón! *interj. fam.* Sotsot.
Chiva. *f.* candin nga babae.
Chivata. *f.* Songcud nga may olo olo nga guindaradara san mga pastores.
Chivato. *m.* Candin nga nate.
Chivada. *f.* Canatehan sin carnero.—Quinabatáan nga buhat.
Chivetero. *m.* Pasluran san mga canatehan sin canding.

CHO

¡Cho! *interj.* Oá.
Chocar. *n.* Pagsonggo.—*fig.* Pagauay, pagsari.—*fig.* Pacabido.—*fig.* Pacausa.
Chocarrear. *n.* Pagdorogas nga maraut.
Chocarrería. *f.* Dorogas nga maraut.
Chocarrero, ra. *adj.* Madorogas.—*s.* Paradorogas sin maraut.
Choclo. *m.* Sapin nga cahuy.
Choco. *m.* Culambutan nga guti.
Chocolate. *m. id.* Sicolate.
Chocolatera. *f.* Sicolatehan.
Chocolatería. *f.* Balay nga linilig-san san cacao.—Tendahan sin sicolate.
Chocolatero, ra. *adj.* Maquisicolate.—*m.* Paraliguis sin cacao.
Chochear. *n.* Angoango.
Chochera. *f.* Caangoango, pagcaangoango.—Tinigurang nga polong ò buhat.
Chochez. *f. vid.* Chochera.
Chocho, cha. *adj.* Angoango, tigurang ná.
Chofes. *m. pl.* Bagá.
Chofeta. *m.* Bagahan.
Chofista. *com.* Paracaon sin mga bagá.
Chola ó cholla. *f. fam.* Oló.—*fig.* Sarabutan.
Chopa. *f.* Isda nga guti.
Chopo. *m.* Cahuy nga hataas.
Choque. *m.* Songgo.—*Mil.* Auay.
Choquezuela. *f.* Toaytoay.
Choricero, ra. *m.* y *f.* Parabuhat sin mga soriso.—Parabaliguia sin mga soriso.
Chorizo *m.* Soriso, halipot nga tinae nga pinopono sin onud ug talagudti nga tamboc sin bactin nga tinatadtad ug binubutangan mán sin panacot.
Chorlito. *m.* Tamsi.—Cabeza de chorlito. *fig. fam.* Sinisiring an tauo nga magaan nga caoló.
Chorreadura. *f.* Agay.—Caaguihan.—Mancha. Dumit.
Chorrear. *n.* Pagagay.—Pagagui (cún dao tubig, etc).—Toro.—Tabiguis. Agus.
Chorreo. *m.* Agay. Toro. Agui. Agus.
Chorrera. *f.* Caaguihan sin tubig, etc.
Chorretada. *f.* Agusan.—Usa capigsot nga dugo, etc.
Chorro. *m.* Agusan.—Usa capigsot nga dugo, etc.
Chota. *f.* Nate nga babaye sin canding ó vaca.
Chotacabras. *f.* Tamsi.
Choto. *m.* Mate nga lalaqui sin canding ó vaca.
Chotuno, na. *adj.* An mga canatehan sin canding, nga nasoso pá.—Oler á chotuno. *fr.* Maangso.
Chova. *f.* Tamsi nga sugad sin oác.
Choza. *f.* Payag. Lagcao. Handog.
Chozno, na. *m.* y *f.* Icaupat nga apo.
Chozo. *m.* Payagpayag. Lagcao.
Chozuela. *f.* Payagpayag. Lagcao nga guti.

CHU

Chubasco. *m.* Onos; oranos.
Chucha. *f.* Cahubog.
Chuchear. *n.* Huringhuring. Pamusil.
Chuchería. *f.* Talagudti; bisan ano nga

guti an bale, cundi maopay mán; bisan ano nga cacaanon nga marasa ug guti an bale.
Chucho. *m. fam.* Ayam.
Chuchumeco. *m.* Tauo nga habobo, ug maraut an iya cabacdao.
Chueca. *f.* An mga tul-an sa mga calulut-han.
Chufar. *n.* Pagtamay, pagyobit.
Chufear. *n. vid.* Chufar.
Chufeta. *f.* Bagahan.
Chufeta. *f. fam.* Dorogas.
Chufleta. *f. fam.* Dorogas.
Chufletear. *n. fam.* Pagdorogas.
Chufletero, ra. *adj. fam.* Madorogas.
Chulear. *a.* Pagtamay, pagyobit. Pagdorogas, pagtiaotiao.
Chulo, la. *adj.* Madorogas, matiaotiao.
Chunga. *f. fam.* Sorosuerte.
Chunguearse. *r. fam.* Pagsorosuerte.
Chupa. *f.* Sarupan.
Chupado, da. *adj. fig.* y *fam.* Magasa ó mahogos caopay.
Chupador, ra. *adj.* Masopsop, masaropsop.—*m.* Saropsopan.
Chupadura. *f.* Pagsopsop, pagsaropsop.
Chupar. *a.* Pagsopsop, pagsaropsop.—Pagpangos sin tubo.—Homhom.—Nocnoc.—Hamul, molmol.
Chupativo, va. *adj.* Macacasopsop.
Chupete. (Ser una cosa de) *fr. fam.* Bisan ano nga maopay gud.
Chupetón. *m.* Pagsopsop sin macosog.
Churrullero, ra. *adj.* An mayacan sin uaray haros.
Churruscarse. *r.* Pagitutubud ná.
Churrusco. *m.* Pinit nga tinapay nga tinubod caopay.
Churumbela. *f.* Toronggon nga sugad sin flauta.
Churumo. *m.* Rasa.
Chus. (No decir uno) ni mus. *fr. fig.* y *fam.* Diri pagyacan sin ano lá.
Chuscada. *f.* Buhat nga maraut nga diri angay.
Chusco, ca. *adj.* Madorogas sa baga maopay nga pagpaagui.
Chusma. *f.* Cadam-an sin mga tauo nga maglaris, mangiras, etc.
Chuzazo. *m.* Pagdabal sin bambo ó songcud nga may tais nga puthao.
Chuzo. *m.* Bambo ó songcud nga may tais nga puthao.—Á chuzos. *m. adv.* y *fam.* Sin damo, sin daco.—Echar chuzos. *fr. fig.* y *fam.* Pangisog, pagbusá.
Chuzón, na. *adj.* Batid, macuri limbongan.—Batid sin pagdorogas sa iba sa mga carocayacan.

D

DA

D. Icalima nga letra ug icaupat san mga consonante san abecedario nga quinatsila. An caluluasan niya, *de.*
D. Letra nga numeral nga an cababalihan niya *lima ca gatos.*
Dable. *adj.* Mahihimo, sadang buhaton.
Daca. Andar al daca y toma. *fr.* Cadi ó icadi ó cadian, iya.
Dación. *f. For.* Paghatag. Pagcahatag.
Dádiva. *f.* Hatag.
Dádiva del marido á la mujer. Panguli. Del suegro al yerno. Taltal, tinaltalan. La que se hace al dato, de lo que se vende. Bihit, bihut.
Dadivosamemte. *adv. m.* Sin ongud nga paghatag. Sa daco nga pagcalooy.
Dadivoso, sa. *adj.* Mahatag, mahatagon.—*s.* Parahatag.
Dado que. *conj. condic.* Cún. *Dado que* sea verdad lo que dices. *Cún* camatuoran an imo polong.
Dador, ra. *adj.* Mahatag, maghahatag.—*s.* Humalatag; parahatag.—*m.* Paradolong ó nagdodolong sin surat.
Daga. *f.* Panganiban nga duduha an tarum dapit sa cataisan.
Dalmática. *f.* Biste nga guinagamit san diácono ug subdiácono.
Dama. *f.* Mahal nga babaye.
Damajuana. *f. id.* Daco nga surudlan.
Damascado, da. *adj.* Dinamasco.
Damasco. *m.* Género ó panapton nga igagama cún sa barahibo bá sin carnero.—Cahuy nga damasco, ug an bonga niya.
Damería. *f.* Pagpasaho. Pagparayao (cay baga magaan an cabuot)—Baga cabaraca.
Damnable. *adj.* Angay ó tacús pagdirion.
Damnación. *f.* Pagdiri; pagdiniri.
Damnificador, ra. *adj.* Magpapacaraut.
Damnificar. *a.* Pagpacaraut.
Dante. *p. a.* Mahatag. An naghahatag.
Danza. *f.* Sarabay; sayao.
Danzador, ra. Magsarayao, magsarabay.—*s.* Parasayao.

Danzante. *m.* y *f.* Parasáyao, sumarayao. *pl.* Magsaráyao, sumasáyao.
Danzar. *a.* Pagsayao, pagsabay ó pagsarabay.
Dañable. *adj.* Macacaraut.
Dañado, da. *adj.* Maraut, malaris.—Condenado. Pinilian.
Dañador, ra. *adj.* Macaraut.
Dañar. *a.* Pagraut.—Pacaraut.—Pagpacaraut.—Pagdarahug.—*r.* Raut.
Dañino, na. Madarahug. Matocob.
Daño. *m.* Pagpacaraut. Pacaraut.—Caratan, carautan.
Dañosamente. *adv.* *m.* Sa daco nḡa pagpacaraut.
Dañaso, sa. *adj.* Macacaraut.
Dar. *a.* Paghatag.—Pagtogot.—Dar consuelo. Paglipay.—Dar consejo. Pagsagdon. —Dar un bofetón. Pagtampaling.—El reloj dió las cinco. Nagalascinco ná an orasan.—Dar azotes. Paghampac.—Dar á conocer una cosa. Pagpahabaro: pagpahayag. —Dar á entender una cosa. Pagasoy.—Dar con una persona ó cosa. Paghiaguii. —Dar de sí. *fr.* Onat.—Darse uno por vencido. *fr.* Ampo. Padaog.—Dar sobre uno. *fr.* Pagdosmog sa iya.—Dar tras uno. *fr. fam.* Pagbocud, paglanat.
Dardabasí. *m.* Banug.
Dardada. *f.* Pacaigo san odyong.
Dardo. *m.* Odyong; pana.—Isda sa salug, cundi tonocon.
Dares y tomares. *loc fam.* Mḡa salapi nḡa ihinatag ug quinarauat.—*fig. fam.* Paghihibatonbaton sin polong.
Data. *f.* Pecha nḡa ibinubutang sa tinicanḡan cun sa catapusan bá san mḡa surat ó iba pá nḡa mḡa carig-onan.—Data ó an iguinpadata nḡa caibanan sin otang ó cargo.—Tigaman ó casayoran san tuig ó adlao nḡa iguinbuhat ó inabut sin bisan ano.
Datar. *a.* Pagdata, pagtigaman.—*n.* Ticang pá. Nuestra amistad *data* del año pasado. An pagcasangcay namong *ticang pá* sa tuig nḡa natapus.
Dataría. *f. id.* Hocmanan sa curia nḡa romana, nḡa amoy araguian sa iba nḡa mḡa pagtogot sa Santos nḡa Papa.
Datario. *m.* An Padre nḡa ponoan san hocmanan nḡa sinisiring *Dataría.*
Dativo. *m.* *Gram.* Icatalo nḡa caso san declinación.
Data. *m.* Camatuoran. Casayoran. Carig-onan.
Dato. *m.* Dato, ponoan.—Título de dignidad. Pagcadato.—*pl.* Cadatoan.
De. *f.* Nḡaran san letra nḡa *d.*
De. *prep.* San. La casa *de* mi padre. An balay *san* acon amay.—Las alhajas *de* mi mujer. An mḡa hiyas *san* acon asaua.—*Sa.* Vengo *de* Tubig. Ticang aco *sa* Tubig. —No sale *de* casa.—Diri nalusad *sa* balay. —*Nḡa.* El vaso *de* plata. An vaso *nḡa* salapi.—El vestido *de* seda. An panapton *nḡa* igagama.—La casa *de* piedra. An balay *nḡa* bato.—Un vaso *de* agua. Usa ca vaso *nḡa* tubig ó usa ca vaso *sin* tubig. —Una tinaja *de* aceite. Usa catadiao *nḡa* lana.—*Por.* Tunḡud. *De* miedo, no puede responder. *Tunḡud* sin cahadluc, diri nacacabaton.—*Con.* Tican. *De* intento lo hizo. *Tican* sa buot an pagbuhat niya siton; ó de la manera que sigue: tinuyo lá an iya pagbuhat siton.—*Sa.* El mes *de* Mayo. An bulan *sa* Mayo.—La ciudad *de* Manila. An bongto *sa* Manila.—*Desde.* Tican. *De* Orás vamos á Catubig. *Tican* sa Orás macadto guitá sa Catubig.—Ya es hora *de* caminar. (De este modo en visaya). Tuig ná *nḡa* iglalacat.—Llegaron *de* madrugada. Aga aga an ira pagabut.—El bueno *de* Pedro. An maopay nḡa si Pedro.—*De* esto se infiere. Dinhi sini guican.
Dealbación. *f.* Pagpacabusag.
Deán *m.* Ponoan sa mḡa canónigo.
Deanato. *m.* Catungdanan san deán; pagcadeán.—An tuna nḡa sacop san gahum san deán.
Deanazgo. *m.* *vid.* Deanato.
Debajo. *adv.* *l.* Ilarum, sa ilarum; sa obus; sa sirong.
Debate. *m.* Pagpolongpolong.
Debatir. *a.* Pagpolongpolong, pagindig, pagiroindig.—Pagauay.
Debe. *m.* *com.* Otang.
Debelación. *f.* Pagdaog; pagcadaog.
Debelador, ra. *adj.* Macadaog.
Debelar. *a.* Pagdaog, in guindaog an mḡa caaoay tunḡud sin mḡa panḡaniban nḡa damo.
Deber. *m.* Catungdanan. Tunḡud.—Deuda. Otang.
Deber. *a.* (En visaya). May catungdanan. Debe de hacer frío. Sa buot co, matag-hum ó mahagcot.—Debieron de salir á pelear. Sa buot co, guinmican sira sa pagaoay.
Debidamente. *adv.* *m.* Sin tuman, sin hingpit, sin maopay. Tuman caopay, hingpit caopay.
Débil. *adj.* Maluya.—Lopog.
Debilidad. *f.* Caluya, pagcaluya. Camaluya, pagcamaluya. Camaluyahon.
Debilitación. *f.* *vid.* Debilidad.

Debilitadamente. *adv. m.* Ora ora sin luya. Maluya caopay.
Debilitante. *p. a.* Macacaluya.
Debilitar. *a.* Pagluya, pagiban san cosog.
Débilmente. *adv. m.* Ora ora sin luya. Maluya caopay.
Débito. *m.* Deuda. Otang.--Conyugal. Catungdanan san mḡa inasaoan.
Década. *f.* Napolo.
Decadencia. *f.* Camaluya, pagcamaluya.
Decaer. *n.* Iban. Luya.
Dacaimiento. *m.* Camaluya, pagcamaluya.
Decálogo. *m.* An mḡa napolo nḡa mḡa sugó sa Dios.
Decampar. *n.* Pagpauli an mḡa casoldadosan, in binabayaán an guinooquian nira nḡa lugar.
Decano. *m.* Guimagurangi ó guimamagurangi san mḡa cadatoan, etc.
Decantación. *f.* Pagtuad sin mahinay an surudlan basi maipis an tubig, ug diri an lagud.
Decantar. *a.* Pagpabantug, pagsumatsumat.
Decantar. *a.* Pagtuad ó pagquiling sin hinayhinay san surudlan basi maipis an tubig etc., ug diri haoopud an lagud.
Decapitación. *f.* Pagpogot san oló.
Decapitar. *a.* Pagpogot san oló.
Decena. *f.* Napolo.
Decenal. *adj.* Sacop ó dugay sin napolo catuig.
Decenar. *m.* Napolo catauo.
Decenario. *m.* Cuentas ó tohog sin tagpoplo ca cuentas.--*adj.* An tuñgud ó canan napolo.
Decencia. *f.* Camahusay, camahinis sa lauas, ete.
Decenio. *m.* Napolo ca tuig. An dugay sin napolo ca tuig.
Deceno, na. *adj.* Icapolo, icanapolo.
Decentar. *a.* Pagticang sin paggamit sin ano lá.—Pagticang sin pagiban.—*r.* Samad, in nasasamad an lauas san masaquit nḡa diri nacacaluyo.
Decente. *adj.* Mahinis; matadong.—Angay, igo.—Maopay sin batasan.
Decentemente. *adv. m.* Sin maopay, sin casadangan.
Decepción. *f.* Sayop, sala. Limbong.
Decible. *adj.* Sadang igasoy.
Decidero, ra. *adj.* Sadang igasoy.
Decididamente. *adv. m.* Ticang sa buot.
Decidir. *a.* Pagbuot, pagotud sin calipongan.
Decidor, ra. *adj.* Madorogas.
Décima. *f.* An icapolo.
Decimal. *adj.* Icapolo.
Décimo, ma. *adj.* Icapolo, icanapolo.
Décimoctavo, va. *adj.* Icapolo cag ualo.
Décimocuarto, ta. *adj.* Icapolo cag upat.
Décimonono, na. *adj.* Icapolo cag siam.
Décimonoveno, na. *adj.* Icapolo cag siam.
Décimoquinto, ta. *adj.* Icapolo cag lima.
Décimoséptimo, ma. *adj.* Icapolo cag pitó.
Décimosexto, ta. *adj.* Icapolo cag unum.
Décimotercio, cia. *adj.* Icapolo cag tolo.
Decir. *m.* Polong.—Sumat.
Decir. *a.* Pagpolong, pagyacan, pagbágao. Pagasoy. Pagsumat. Pagsiring.—Dice la Santa Escritura. Nḡa laong (ó polong) sa Santos nḡa Surat. -Dice Pedro. Nḡa laong (ó polong) ni Pedro.—Dijo él. Nḡa niya.—Dicen ellos. Nḡa nira.—Decís vosotros. Nḡa niyo.—Decimos nosotros. Nḡa naton (ó namon). *fig.* Este traje me *dice* bien. Ini nḡa panapton *naangay* sa acon.—Como si dijéramos. *expre. fam.* Sugad sini.
Decisión. *f.* Pagtaláan. Taláan.—Camarig-on sin casingcasing.—Pagbuot ó paghocom.
Declamar. *n.* Pagpolong, pagyacan sa cadaygan. Paguale.—Paguale ó pagasoy sa mabascog nḡa polong.
Declaración. *f.* Pagasoy.—Casayoran.—Caasoyan.—Pagpahayag.
Declaradamente. *adv. m.* Sin sayud. Sayud caopay. Dayag caopay. Hayag caopay.
Declarador, ra. *adj.* Magaasoy.—*s.* Paraasoy.
Declarante. *p. a.* Magaasoy.-*m.* y *f.* *For.* Paraasoy.
Declarar. *a.* Pagasoy. Pagpahabaro, pagpasayud.—*For.* Pagtalaan, pagsugo.—*r.* Pahayag, paquita.
Declarativo, va. *adj.* Macacaasoy.
Declaratorio, ria. *adj.* Macacaasoy. An may caasoyan ó casayoran.
Declinable. *adj.* *Gram.* An madedeclinar.
Declinación. *f.* Cahalag, pagcahalag; paghalag. Pagcahanayhanay. Cahal-gan.—*Gram.* Pagdeclinar, declinación.
Declinar. *a.* Taliquid, quiling.—*fig.* Iban. *fig.* Halag.—*Gram.* Pagdeclinar.
Declive. *m.* Higad: cuhigaran. Halag; cahal-gan.
Declividad. *f.* Cahigaran. Cahal-gan.
Declivio. *m:* *vid.* Declive.
Decocción. *f.* Pacaloto. Caloto, pagcaloto.
Decomisar. *a.* Pagpadacop, pagpacuha, pagpreso, pagpapreso. *vid.* Decomiso.
Decomiso. *m.* Sinisiring in may sugo an

justicia sin pagpadacop, pagpacuha sin ano, tungud cay uaray catutuman an talaan ó sugo niya

Decoración. *f.* Rayandayan, sab-ong. Carabolan.

Decoración. *f.* (2. art.), pagsaoló.

Decorado. *m.* Rayandayan, sab-ong, rabol rabol; carabolan.

Decorador. *m.* Pararayandayan, parasab-ong, pararabol.

Decorar. *a.* Pagrayandayan, pagsab-ong, pagrabol. Pagbutang sin mga lucay.

Decorar. *a.* Pagsaoló.

Decoro. *m.* Catahud, catalahuran.—Camaopay sin buot, camahauan sa casingcasing; pagtahud.—Dungug, bantug nga maopay.

Decoroso, sa. *adj.* Maopay sin batasan.

Decrecer. *n.* Hotos, iban. Copus.

Decrépito, ta. *adj.* Tigurang nà caopay, ango-ango; arug.

Decrepitud. *f.* Pagcatigurang, pagca ango-ango; pagcaarug.

Decretal. *f.* Surat sa Santos nga Papa nga casayoran sin ano mán nga hinbobórongan.—*pl.* Libro nga sinuratan san mga surat, mga catogonan ó mga casugoanan sa mga Santos nga mga Papa.

Decretar. *a.* Pagsugo, pagtalaan. Pagbuot.

Decreto. *m.* Sugo, talaan, pagbuot.

Decurión. *m.* Cabo ó ponoan sin napolo nga mga soldados.—Ponoan.—An tinatapuran sa caliburan sin paglecciona sa iba nga cabataan.

Decurso. *m.* Pagcasonudsonud san tuig.

Dechado. *m.* Susgaranan, pagsorondan, panundugan.—Lagda, lagdaan.

Dedada. *f.* Usa ca pagtolpoc, usa ca paglaohit san tudlo dida sin matam-is, dugos, etc.

Dedal. *m.* *id.* Didal.

Dedicación. *f.* Paghalad. Pagcahalad. Pagtungud; paghitungud; pagpahanungud.

Dedicar. *a.* Paghalad. Pagtungud; paghitungud; pagpahanungud.—*r.* Pagaram.

Dedicatoria. *f.* Surat ó casayoran nga ibinubutang sa tinicangan sin libro, etc., basi hibaroan an tauo, etc., nga guinpapanongdan.

Dedil. *n.* Tacob sin tudlo.

Dedillo. *m.* Tudlo nga guti.—Saber uno una cosa al dedillo. *fr. fig.* y *fam.* In nahibabaro siya ó batid caopay sin ano mán.

Dedo. *m.* Tudlo.—Dedo anular ó médico. Uara ngaran.—Dedo auricular ó meñique. Cumaingquing.—Dedo cordial, de en medio, ó del corazón. Talimutnga.—Dedo pulgar ó gordo. Tamuragco, ó dumaragco.—Dedo índice, mostrador. Itotoro, ó iturutdo.—El dedo de Dios. *fig.* An gahum sa Dios.—A dos dedos de. . . *loc. fig.* y *fam.* Haraniay gud; ibus dao. Alzar uno el dedo. *fr. fig. fam.* Pagtudlo.—Comerse uno los dedos por alguna cosa. *fr. fig.* y *fam.* In naiipa siya caopay sin ano lá.—Contar por los dedos. *fr.* Isip, ó ihap sa mga tudlo.—Los dedos de la mano no son iguales. *fr. proverb.* An mga tudlo sa camut diri nagcacatopong.—Poner á uno los cinco dedos en la cara. *fr. fig.* y *fam.* Pagtampalo sa iya.—Ponerse uno el dedo en la boca. *fr. fig.* Pagocoy ó paghilum, cay caangayan.

Deducción. *f.* An cuha.

Deducir. *a.* Cuha.—Hunahuna.—Pagiban. —*For.* Pagpahayag san minamatadong.

Defecación. *f.* Pagcuha san lagud ó mga hugao.—Pagoro, paglibang.

Defecar. *a.* Pagcuha san lagud ó mga hugao.—Pagoro, paglibang,

Defección. *f.* Pagbulag. Pagcabulag. Pagcarimuc.

Defectivo, va. *adj.* Culang pá, quinuculangan pá, diri tuman.

Defecto. *m.* Cacablas, caculangan. Cacablas sin catumanan.—Sayop, sala.

Defectuoso, sa. *adj.* Culang pá, quinuculangan pá, diri tuman.—Macasasala, masay-panon.

Defendedor, ra. *adj.* Mananabang.—*r.* Paratabang. Bantay.

Defender. *a.* Pagtabang, paglaban, pagtabag.—Pagogop. Paghambay.—Pagbantay.

Defendible. *adj.* Sadang tabangan.

Defensa. *f. vid.* Defender.—Arma, instrumento ú otra cosa con que uno se defiende de un riesgo. Icatabang.—Amparo. Darangpan, arayopan.—Obra de fortificación, que sirve para defender una plaza, un campamento, etc. Carig-onan.

Defensión. *f.* Darangpan, arayopan.

Defensiva. *f.* Baga pagcabutang san nahulat lá san contra.—Estar ó ponerse á la defensiva. *fr.* An andam ó tima ná, ug nahulat lá san contra.

Defensivo, va. *adj.* Macacatabang, macacabulig.—Icacatabang, icabubulig.

Defensor, ra. *adj.* Mananabang, magburulig.—*s.* Paratabang, parabulig.—Paraogop, hambay.—Bantay.

Defensoría. *f. For.* Pagcamananabang.

Deferencia. *f.* Pagoyon ó pagalagad san buot sa iba. Pagtahud; catahud; catalahuran.

Deferente. *adj.* Maoyon ó maalagad san buot sa iba.
Deferir. *n.* Pagoyon ó pagalagad san buot sa iba, cay an pagtahud.—Pagtogot, pagpahabaro, paghatag sin parte tungud san catundanan ó gahum nga itinogot san tauo.
Deficiencia. *f.* Cacablas, caculangan.
Deficiente. *adj.* Cablas, culang.
Déficit. *m.* Otang, cargo, caculangan.
Definición *f.* Casayoran, caasoyan.—Decisión. Taláan.
Definidor, ra. *adj.* Mahatag sin casayoran; masusugo.—*m.* Padre nga definidor nga bulig san labao nga ponoan sin pagataman, pagsugo ó pagbuot hionong sin mga turumanon nga iba sa mga capadian.
Definir. *a.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.—Pagsugo, pagtaláan.
Definitorio. *m.* Mga Padre nga definidor opud mán an ponoan.—An solud nga guincacatirocan nira.
Deflagración. *f.* Paglaga. Pagcalaga.
Deflagrar. *n.* Paglaga.
Deflegmación. *f.* Pagcughat.
Defoliación. *f.* Catactac ó caholog san mga dahon san cacahuyan tungud sin baguio, etc., etc.
Deformación. *f.* Pagcaraut sin pagcahimo, cabacdao, etc.
Deformar. *a.* Pagraut sin pagcahimo, cabuhat, etc.
Deformatorio, ria. *adj.* Macacaraut.
Deforme. *adj.* Maraut an cabuhat, maraut an cahimo, maraut an cabaclao, etc.
Deformidad. *f.* Caraut sin pagcahimo, cabacdao, etc.—*fig.* Sala ó sayop nga mahugao.—*fig.* Pagcamaraut san sala, etc.
Defraudación. *f.* Pagticas, paglimbong, pagcauat.
Defraudador, ra. *adj.* Maniticas, malimbong, macauat.—Paraticas, paralimbong, paracauat.
Defraudar. *a.* Pagticas; paglimbong, pagcauat.
Defuera. *adv. l.* Goa, sa goa, gauas, sa gauas.
Defunción. *f.* Camatayon; pagcamatay.
Degeneración. *f.* Pagiban, in nagtitiiban an cosog, an bahandi, etc., etc.
Degenerar. *a.* Pagtinos, in nagtitiinos an mga bahandi. Pagiban, in nagtitiban an magopay nga calauas.—Lubad, in nalulubad an mga pintar.
Deglución. *f.* Pagtol-on; paglamoy, paglamon.
Deglutir. *n.* y *a.* Pagtol-on; paglamoy, paglamon.
Degollación. *f.* Pagpogot. Pamogot.
Degolladero. Paraty-án sin mga hayop.
Degollador, ra. Parapogot.
Degolladura. *f.* Samad nga binubuhat sa liog san pagpogot.
Degollamiento. *m.* Pagpogot. Pamogot.
Degollar. *a.* Pagpogot.—Pagpotol san oló san isda.
Degollina. *f. fam.* Pamatay.
Degradación. *f.* Paghucas. Pagcahucas. Pagobus ó pagpaobus nga diri angay.
Degradante. *adj.* Bisan ano nga macaraut san maopay nga dungug ó bantug.
Degradar. *a.* Paghucas.—Pagobus ó pagpaobus nga diri angay. Pagpasipara.
Degüello. *m.* Pagpogot. Pamogot.—Pamatay.—Entrar á degüello. *fig. mil.* Sinisiring in nasolong sin bongto an mga cauay ug pinamamatay nira an mga tauo sin uaray calooy.—Tirar á uno al degüello. *fr. fig.* y *fam.* Pagtuyo lá sin pagpacaraut sa iya.
Degustación. *f.* Pagtadi, pagtilao.
Dehesa. *f.* Caran-an san mga hayop.
Deicida. *adj.* Tinatauag an mga nagpatay san aton Guinoo Jesucristo.
Deicidio. *m.* Pagpatay can Jesucristo Dios nga matuod ug tauo mán nga matuod.
Deidad. *f.* Pagcahimtang sa Dios.—Tinatauag mán sin sugad an mga diosdios sa mga diuatahan.
Deífero, ra. *adj.* An nagdadara sa Dios sa casing-casing.
Deificación. *f. fig.* Pagpacasantos.
Deificar. *a.* Pagpacadios, in pinacacadios an tauo ó iba pá.—Pagpacasantos, in nasasantos an tauo tungud san gracia.—*fig.* Pagdayao nga ora ora ná sa usa ca tauo.
Deífico, ca. *adj.* Diosnon.
Deípara. *adj.* Bansag lamang ni María Santísima cay Iroy siya sa Dios.
Deisidemonia. *f. ant.* An nahadluc san mga dios dios nga buaon.
Dejación. *f.* Pagbaya. Pagcabaya.—*vid.* Dejar.
Dejada. *f.* Pagbaya.
Dejadez. *f.* Cahubia, pagcahubia.
Dejado, da. *adj.* Mahubia.—Maluya.
Dejamiento. *m. vid.* Dejación.—Cahubia; camahubia.—Caluya; camaluya.
Dejar. *a.* Pagbaya.—Dejó de hacer lo prometido. Binayaan niya an pagtuman san isinaad niya.—Buhi, boliyo. No dejes (sueltes) la maroma. Ayao pagbuhii ó pagboliyoa an pisi.—Bilin. Dejé á mi hijo en casa. Binilin co an acon anac sa balay.—Como verbo auxiliar, unido á algunos participios pasivos, explica una prevención

acerca de lo que el participio significa. Dejo ya dicho, escrito, etc. (En visaya de este modo). Nagsiring ná aco, nagsurat ná aco.—Como verbo auxiliar, unido á algunos infinitivos, indica el modo especial de suceder ó ejecutarse lo que significa el verbo que se le une, y entonces se usa regularmente como recíproco. Dejarse querer; dejarse ver. (De este modo en visaya). Pagugma ca; paquita ca. Dejéme llevar de la ira. Napadaog aco san casina. Déjate vencer. Padaog ca.—Como interjección, es á veces expresión de amenaza. Déjale que venga. (De este modo en visaya). Pabai lá nga cumanhi. Déjalo, que ya verás. Pabai lá, cay maquiquita ca...

Dejativo, va. *adj.* Mahubia. Maluya.

Dejillo. *m.* Sarisari ó sainsain sin pagcarocatingud.—Rasa.

Dejo. *m.* Catapusan ó catubtuban sa bisan ano.—Sarisari ó sainsain sin pagcarocatingug. Rasa.—Cahubia. Camaluya.

Del. Contrac. de la prep. *de* y el artículo *el*. San. La naturaleza *del* (por de el) hombre. An cahimtang *san* tauo.

Delación. *f.* Pagsumbong.

Delantal. *m.* Tampis.

Delante. *adv. l.* Ona.—Enfrente. Sa atubangan. Yongud.—*adv. m.* Sa atubangan. Arrodillarse *delante* del rey. Paglohud sa *atubangan* san hadi.

Delantera. *f.* Yongud. La *delantera* de la casa. An *yongud* sa balay.—Ona.—Coger, ò tomar á uno la delantera. *fr. fam.* Pagona sa iya.

Delantero, ra. *adj.* Ona, nagoona.

Delatable. *adj.* Angay igsumbong.

Delatar. *a.* Pagsumbong.

Delator, ra. *adj.* Masumbong.—*s.* Parasumbong.

Delectable. *adj.* Macalilipay.

Delectación. *f.* Calipay, calipayan.—Calipay ó calipayan sa lauas.

Delectamiento. *m. vid.* Delectación.

Delegación. *f.* Pagtoin, pagtapud, pagtogot sin gahum.—Catungdanan san tinatapuran.—Oroquian san tinatapuran.

Delegado, da. *adj.* Tinoroínan, tinatapuran; tinotogotan sin gahum.

Delegante. *p. a.* An matogot sin gahum.

Delegar. *a.* Pagtoin, pagtapud, pagtogot sin gahum.

Deleitabilísimo, ma. *adj. sup.* Macalilipay gud caopay.

Deleitable. *adj.* Macalipay.

Deletación. *f.* Calipay; calipayan.—Calipay ó calipayan sa lauas.

Deleitamiento. *m. vid.* Delectación.

Deleitar. *a.* Paglipay. Pacalipay.—*r.* Lipay.

Deleite. *m.* Calipay; calipayan.—Calipay ó calipayan sa lauas.—*pl.* Calipayan.—Cairib-gon.

Deleitosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalipay.

Deleitoso, sa. *adj.* Macalipay.

Deletéreo, rea. *adj.* Macacamatay.—Malara, macahihilo.

Deletreador, ra. *adj.* Magtatagusa sin letra. Magtatagduha sin letra.

Deletrear. *n.* Pagtatagusa sin letra. Pagtatagduha sin letra. Pagtatagusa sin polong.

Deletreo. *m. vid.* Deletrear.

Deleznable. *adj.* Masayon maboóng ó mabari.—Madalonot caopay.

Delfín. *m.* Mananap nga daco sa dagat nga nagaanac. Lomud.

Delfín. Bansag ó ngaran sadto ánay san anac nga suhag san hadi sa Francia.

Delfina. *f.* Asaua san anac nga suhag san hadi sa Francia.

Delgadez. *f.* Pagcamagasa.—Pagcamanipis.

Delgado, da. *adj.* Magasa, mahugos; yagpis.—Manipis; tagpis, gamay.

Deliberación. *f.* Pamorobout ó paghunahuna sin maopay.

Deliberadamente. *adv. m.* Sa paghunahuna sin maopay.

Deliberar. *n.* Pamorobuot, paghunahuna ánay sin maopay.—*a.* Pagbuot, paglarang sa paghunahuna ánay sin maopay.

Delicadamente. *adv. m.* Sin hinay; hinay caopay.

Delicadez. *f.* Caluya, pagcaluya. Camaluya, pagcamaluya.—Camadali masina.—*vid.* Delicadeza.

Delicadeza. *f.* Camaopay.—Maopay nga cabuot, camaabiabihon.—Baga camahomoc sin buot.—Ongud ó maopay nga pagtuman.

Delicado, da. *adj.* Maabiabihon, mahomoc ó maopay nga cabuot.—Maluya; magasa; masinaquiton, masinaquit-non.—Matalagpóc, masayong maboong, mabari, malubad, etc., etc.—Marasa, malalim.—Macuri, macuti.—Matahum; maopay nga cabayhon.—Pos-canon madali masina.—Sinaho-an.

Delicia. *f.* Calipay nga ongud sa calag.—Calipay nga masog-ong sa lauas.—Calipayan. Este niño es la *delicia* de sus padres. Ini nga bata an *calipayan* san iya mga caganac.

Deliciarse. *r.* Lipay.

Deliciosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalipay.
Delicioso, sa. *adj.* Macacalipay.—Macalilipay, macaruruyag.
Delicuescencia. *f.* Camatunao, pagcamatunao.
Delicuescente. *adj.* An matutunao.
Delincuencia. *f.* Camatalapason, pagcamatalapason, macasasala.
Delincuente. *p. a.* Matalapas. Matalapason. Matalapas-non.—*s.* Paratalapas.—Salaan, macasasala.
Delineación. *f.* Pagbadlis, paratigaman, paglagda.
Delineador, ra. *s.* Parabadlis, paratigaman, paralagda.
Delineamiento. *m. vid.* Delineación.
Delineante. *m. vid.* Delineador.
Delinear. *a.* Pagbadlis, pagtigaman, paglagda.
Delinquimiento. *m.* Pagtalapas. Pagcatalapas; pacasala.
Delinquir. *n.* Pagtalapas sa batasan ó sugo. Pacatalapas, pacasala. Lapas.
Deliquio. *m.* Camaluya; baga calipong; baga cacuhai san balatian.
Deliramento. *m.* Calipong sa oló.
Delirante. *p. a.* Linilipongan an oló.
Delirar. *n.* Lipong, in nalilipong an oló ug nagyayacan an tauo sin uaray sasabut.
Delirio. *m.* Calipong sa oló.
Delirium tremens. *m.* Calipong sa oló ug cabantad sa lauas tungud sin caparainum.
Delito. *m.* Sala; sayop; pagtalapas san sugo.
Delusoriamente. *adv. m.* Agui sa limbong.
Delusorio, ria. *adj.* Malimbong, malibo.
Demacración. *f.* Camagasa.
Demacrarse. *r.* Gasa, hugos.
Demanda. *f.* Paquimalooy, pangamaya. Pangaro.—Ir en demanda de una persona ó cosa. *fr.* Pagtoroy ó pagbiling sa iya.
Demandadero, ra. *m.* y *f.* Surugoon.
Demandado, da. *m.* y *f. id.* An iguinqueja ó iguinsumbong siya sa hocom ó ponoan.
Demandador, ra. *m.* y *f.* Paraqueja ó parasumbong didto sa hocom ó ponoan.
Demandante. *p. a.* An magquequeja ó magsusumbong didto sa hocom ó ponoan.
Demandar. *a.* Pangaro, paquimalooy, pangamaya.—*For.* Pagqueja, pagsumbong ug pagasoy san iya minamatadong.
Demarcación. *f.* Pagtigaman ó pagguiotan.—Guiotan.
Demarcar. *a.* Pagtigaman, pagguiotan, pagbutang sin tigaman ó guiotan.
Demás. *adj.* Juan y *demás* compañeros. Si Juan ug an *iba pá* nga mga oropud.—*adj. c.* Además. Labut pá.—Por demás. *m. adv.* Cauang lá.
Demasía. *f.* Capinan. Cacapin.—En demasía. *m. adv.* Capin, oraua, ora ora.
Demasiadamente. *adv. c.* Ora ora ná gud.
Demasiado, da. *adj.* Capin, oraua, ora ora, labis ná.
Demediar. Pagtunga sin bisan ano.
Demencia. *f.* Catuyao, pagcatuyao, calipong, pagcalipong, calorong, pagcalorong.
Dementar. *a.* Pacatuyao, pacalipong, pacalorong.—*r.* Tuyao, lipong, lorong.
Demente. *adj.* Tuyao, lorong, lipong sa oló.
Demérito. *m.* Caculang sin cabaralsan.
Demisión. *f.* Pagobus; pagpaobus.
Demoledor, ra. *s.* Parabungcag, para paric.
Demoler. *a.* Pagbungcag, pagparic.
Demolición. *f.* Pagbungcag. pagparic; pagcabungcag, pagcaparic.
Demoniaco, ca. *adj.* Suyadnon, yauanon. —An sinasaoban san yaua.
Demonio. *m.* Yaua.
Demora. *f.* Caiha, pagcaiha, camaiha pagcamaiha.
Demorar. *a.* Paglangan, paglanganlangan. —*n.* Pagiha, dugay.
Demostrable. *adj.* Sadang igasoy, sadang igpahayag.
Demostración. *f.* Pagasoy, pagpasayud. —Casayoran.—Pagpahayag, pagpaquita, pagpahibaro.
Demostrador, ra. *adj.* Macacaasoy.—*s.* Paraasoy.
Demostramiento. *m.* Casayoran; caasoyan.
Demostrar. *a.* Pagasoy, pagsayud; pagpasayud, pagpahibaro.—Enseñar. Pagtutdo. —Pagpadayag; pagpahayag; pagpaquita.
Demostrativo, va. *adj.* Macacaasoy.
Demudación. *f.* Paglain; pacalain; calainan.
Demudar. *a.* Paglain.—Pagbalhin.—*r.* Lain.
Denario. *m.* Salapí nga guinagamit sa Roma.
Denario, ria. *adj.* Napolo.
Denegación. *f.* Pagdiri ó diri pagtogot san pinangangaro.
Denegamiento. *m. vid.* Denegación.
Denegar. Pagdiri ó diri pagtogot san pinangangaro.

Denegrecer. *a.* Pagtina; pagpaitum. Denigrar. Pagbungcag san dungug ó bantug.
Denegrir. *a. vid.* Denegrecer.
Denigración. *f.* Pagbungcag san dungug ó bantug.—Pagcaraut.
Denigrante. *p. a.* Macacaraut.
Denigrar. *a.* Pagbungcag san dungug ó bantug sa igcasitauo.—Pagpacaraut, pagpacaalo.
Denigrativo, va. *adj.* Macacaraut.
Denodadamente. *adv. m.* Sin isug. Isug caopay.
Denodado, da. *adj.* Maisug, mapintas, casingcasingan.
Denodarse. *r.* Pagisug.
Denominación. *f.* Bansag, sangbay, casarangbayan.
Denominadamente. *adv. m.* Sa pagcalainlain.
Denominar. *a.* Paghingaran, paghatag sin camahalan.
Denostador, ra. *adj.* Madarahug in polong.—*s.* Paradarahug sin polong.
Denostar. *a.* Pagpacaraut, pagdarahug sin polong.
Denotación. *f.* Pagpahabaro, pagasoy.
Denotar. *a.* Pagpahabaro, pagasoy.
Denotativo, va. *adj.* Macacaasoy.
Densidad. *f. Fis.* Cada-can.—Camasanoc.—Camasirom.
Denso, sa. *adj.* Soot, sooc, hoot.—Sanoc.—*fig.* Masirum.
Dentado, da. *adj.* Ngiponan.—Maguiringguiring.
Dentadura. *f.* Mga ngipon, tango ug bagang.
Dentar. *a.*Paghimo sin tango san lagadi, etc.—*n.* Pagtoroc san ngipon.
Dentellada. *f.* Pagtocob, pagcagat.—Quinag-tan sin ngipon.
Dentellado, da. *adj.* Ngiponan.—Tinocob, quinagat, pinaac.
Dentellar. *a.* Talobtacob, in nagtatalobtacob an ngipon.
Dentellear. *a.* Pagtacob, pagcagat, pagpaac.
Dentera. *f.* Ngilo.
Dentezuelo. *m.* Ngipon nga guti.
Dentición. *f.* Pagtud-qui san ngipon.
Denticular. *adj.* Maguiringguiring.
Dentículo. *m. Arq.* Guiniringguiring.
Dentífrico, ca. *adj.* An nagagamit san paghugas ug pagpacaopay san ngipon.
Dentista. *s.* Paraopay, paracuha ug parabutang mán sin mga ngipon ó bagang.
Dentivano, na. *adj.* Hinango.
Dentón, na. *adj.* Hinango.
Dentrambos, bas. Contrac. de *de entrambos* y de *de entrambas.* Sira an duha.
Dentro. *adv. l.* y *t.* Sa solud.—Sacop. *Dentro* de un cajón. *Sa solud* sin usa nga cajón.—*Dentro* de un año. *Sacop* sin usa catuig.—A dentro. *m. adv.* Sa solud, solud.—Por dentro. *m. adv.* Sa solud.
Dentudo, da. *adj.* Hinango.
Denudación. *f.* Cabacbac, in nagbabacbac an cahuy; cagasgasi, cún dao bato, etc.
Denuedo. *m.* Cacosog, caisug, pagcacosog, pagcaisug. Camacosog, camaisug, pagcamacosog, pagcamaisug, pagcalalaqui.
Denuesto. *m.* Pagtamay, pagyubid nga daco.
Denuncia. *f.* Pagpahabaro. Pagsumbong.
Denunciable. *adj.* Sadang igpahabaro. Sadang igsumbong.
Denunciación. *f. vid.* Denuncia.
Denunciador, ra. *s.* Parasumbong.
Denunciar. *a.* Pagpahabaro.—Pagpabayabay, pagpabantug.—*For.* Pagsumbong.
Deo volente. *expr. lat. fam.* In matogot ó tumogot an Dios.
Deparar. *a.* Pagandam, pagtima, pagtagana. Pagtogot, paghatag.—Pagsagang.
Depauperar. *a.* Pagpacamalolooy.—*r.* Hangul, soco, songco.—*Med.* Luya, in nanluluya an tauo.
Dependencia. *f.* Pagpasacop sa gahum sa lain.
Depender. *n.* Sacop, pasacop. Guican. Ticang.
Dependiente. *m.* Sacop.
Depilatorio, ria. *adj.* An ighihirug basi macucuha an bohoc.
Deplorable. *adj.* Bisan ano nga inabut nga macuri, macacabido ó macacasubo.
Deplorar. *a.* Bido, pagcabido.
Deponer. *a.* Pagbaya.—Paghucas.—Pagasoy. Pedro *depone* que ha visto al ladrón. Si Pedro *nagaasoy* nga nacaquita siya san macauat.—Evacuar el vientre. Pagoro, libang.—Bajar ó quitar una cosa del lugar en que está. Ilusad, pagcuha.
Deportación. *f.* Pagpanhingilin, pagpahalin.
Deportar. *a.* Pagpanhingilin, pagpahalin.
Deporte. *m.* Paglibanglibang, pagliaoliao; calingauan.
Deposición. *f.* Exposición ó declaración que se hace de una cosa. Pagasoy; caasoyan.—Privación ó degradación de empleo ó dignidad. Paghucas.—Evacuación de vientre. Pagoro, calibang.
Depositar. *a.* Pagbutang.—*fig.* Encomendar, confiar á uno alguna cosa. Pagtapud sa iya, patapud sa iya.

Depositario, ria. *m.* y *f.* An tinatapuran ug dida mán sa iya ibinutang ó ipinabutang in ano mán.

Depósito. *m.* Pagbutang.—Bisan ano nga ibinutang.—An lugar nga binubutangan. Biauan.—Piotan.

Depravación. *f.* Camaraut, pagcamaraut sin pamatasan.

Depravado, da. *adj.* Visiohanon.

Depravar. Pagraut sin batasan.

Deprecación. *f.* Paquimalooy, pangamaya, pangaro.

Deprecante. *p. a.* Naquiquimalooy, nangangamaya, nangangaro.

Deprecar. *a.* Pagampo, pagpaquimalooy, pagpangamaya, pagpangaro.

Depreciación. *f.* Pagcaiban ó pagtoros san cabalihan sin ano mán, cún igpapananglit san cabalihan niya ánay, etc.

Depredación. *f.* Pagcauat, pagticas.

Depredador. *m.* Macauat, maninicas.

Depredar. *a.* Pagcauat, pagticas.

Depresión. *f.* Pagpiit; pagcapiit.—Pagcaobus.—Paobus.—Pacaiban.

Depresivo, va. *adj.* Macacapiit.—Macacaobus.—Macacaiban.

Depresor, ra. *adj.* Madarahug sa icasitauo.

Deprimir. *a.* Pagpiit basi maiban an cadaco.—*fig.* Pacaobus. Paobus.

Depuesto, ta. *p. p.* Linusad.—Hinucasan.

Depuración. *f.* Paghauan, pagpacaopay.

Depurar. *a.* Paghauan, pagpacaopay.

Depurativo, va. *adj. Med.* Tambal nga macacaopay san dugo.

Derecha. Too.— Á la derecha. *m. adv.* Patoo, sa too.

Derechamente. *adv. m.* Sin tadong. Tadong caopay.

Derechera. *f.* Dalan nga matadong.

Derecho, cha. *adj.* Matadong.—Minamatadong.—*m.* Catadongan.—Pagbuot nga calugaringon san pagbuhat sin caopayan ug san mga diri iguindidiri sa aton.—*pl.* Tanto que se paga. Bayab.—Casugoanan.—Derecho divino. Batasan ó sugo nga diosnon.—Derecho eclesiástico. Batasan nga singbahanon, sugo sa santa Iglesia.—Conforme á derecho. *m. adj. For.* Angay ó igo sa catadungan.

Derechura. *f.* Tadong, camatadong, pagcamatadong.—En derechura. *m. adv.* Tadong lá.

Derivación. *f.* Mamat; camamatan. Ticang. Guican.—Pagcasunodsunod.

Derivar. *n.* Ticang. Guican.

Derogación. *f.* Pagpara; pagcapara. Pagpapara, pagpacuha.

Derogar. *a.* Pagpara.

Derogatorio, ria. *adj. For.* Macacapara.

Derrabar. *a.* Pagotud san icug.

Derramamiento. *m.* Pagtacbo, pagyabó. Pagbóbó.—Pagola. Pagpaola.—Pagauas; pagpaauas.—Caiuanasí ó cainauasan sin dugo, etc.—Pagcadalaág.

Derramar. *a.* Pagtacbo, pagyabó.—Pagbóbó.—Pagola.—Pagauas.—Pagpabuhis; pagpaamot.—*fig.* Pagpabantug.—Pagdalaág; pagpasarang.

Derrame. *m. vid.* Derramamiento.—An natatacbo san pagtácus; an maáuas ó nagaagui sa mga tolitol, etc., etc.

Derredor. *m.* Licos, libut.—Al, ó en, derredor. *m. adv.* Magpalibut.

Derrenegar. *n. fam.* Pagdomot, paghomot.

Derrengado, da. *adj.* Natutuad cay dinabal an payud cún talodtod bá.

Derrengar. *a.* Pagdabal, etc., sa payud cún sa taludtud bá.

Derretimiento. *m.* Pagtunao; catunao, pagcatunao.

Derretir. *a.* Pagtunao; pagpatunao

Derribamiento. *m. vid.* Derribo.

Derribar. *a.* Pagbungcag; pagpucan, pagparic.—*r.* Bungcag, pucan, paric.—Colob.

Derribo. *m.* Pagbungcag, cabungcag, pagcabungcag; pagpucan; capucan, pagcapucan: pagparic, caparic, pagcapaparic.—An pinaric.—An baya ná nga mga cahuy, etc., sin balay nga nabungcag.

Derrocadero. *m.* Capangpangan.

Derrocar. *a.* Holog ticang sa pangpang.—Pagdaog cún dao sa pagsarisari.—*fig.* Pagbungcag, pagparic.

Derrochador, ra. *s.* Caparagasto sin diri angay.

Derrochar. *a.* Paggasto nga diri angay.

Derroche. *m.* Paggasto nga diri angay.

Derrota. *f.* Camino, vereda ó senda de tierra. Dalan, lunang, onogan.—*Mar.* Rumbo ó dirección que llevan en su navegación las embarcaciones. Tadong.—*Mil.* Fuga desordenada de un ejército vencido. Padalagan an mga soldados nga guindaog. Pagdaog san contra. Pagdaog an contra.—Seguir la derrota. *fr. Mil.* Paglanat.—Tolos.

Derrotar. *a.* Paggasto nga diri angay.—Pagdaog.

Derrotero. *m.* Pagaguian. Babalat-san, cabalat-san.—*Mar.* Tadong.—Guinaguian.

Derrubiar. *a.* Tono.

Derrubio. *m.* Pagtono.—Tono. Tinono.

Derruir. *a.* Pagbungcag, pagpucan, pagparic.

Derrumbadero. *m.* Cahilad-man.—Hipacdulan.
Derrumbamiento. *m.* Caholog, pagcaholog. Pacaholog.
Derrumbar. *a.* Pagholog.—*r.* Holog.
Desabarrancar. *a.* Pagbotong san nahолog sin cahalboan.
Desabastecer. *a.* Diri ná pagdolong sin mg̃a cacaanon ng̃a casoroc-an.
Desabollar. *a.* Pagpacaopay san mg̃a calupocan sin tumbaga, etc.
Desabonarse. *r.* Pagpapara sa listahan.
Desabono. *m.* Pagpapara sa lista.—Pagpacaraut san bantug sa igcasitauo.
Desabor. *m.* Saplud; camasaplud, pagcamasaplud.—*fig.* Casáquit, cabido, casubo.
Desaborado, da. *adj.* Masaplud.
Desaborar. *a.* Pagpasaplud, pagcuha san rasa ó lami.
Desabordarse. *r. Mar.* Pagbulag an sacayán ticang sinonggoan ó binanggaan an usa.
Desaborido, da. *adj.* Uaray rasa ó lami.
Desabotonar. *a.* Pagbuca an botones.
Desabozar. *a. náut.* Pagbuclad.
Desabridamente. *adv. m.* Ora ora sin saplud. Masaplud caopay.—Ora ora sin isug. Maisug caopay.
Desabrazar. *adj.* Pagbulag. Paguarong.
Desabrido, da. *adj.* Masaplud, uaray rasa. —*fig.* Maisug.
Desabrigadamente. *adv. m.* Uaray ayopan ó uaray sadang ayopan.—Uaray incocorompot ó itatahub sa lauas.
Desabrigado, da. *adj.* Uaray sasalip-dan.
Desabrigar. *a.* Pagbucas.
Desabrigo. *m.* Pagbucas.—*fig.* Binabayaan, uaray matabang, uaray sasalip-dan.
Desabrimiento. *m.* Saplud; camasaplud, pagcamasaplud, pagcauaray rasa.—*fig.* Caisug, pagcaisug.—*fig.* Cabido, casáquit.
Desabrir. *a.* Pagcuhai an rasa san canon.—*fig.* Pacabido, pacasáquit.
Desabrochar. *a.* Pagbuca an bontones, etc.—*fig.* Pagbuclad.
Desacalorarse. *r.* Pahalayahay.
Desacatadamente. *adv. m* Sa pagcauaray catahud.
Desacatador, ra. *adj.* Matamay, mayobit.—*s.* Paratamay, parayobit.
Desacatamiento. *m. vid.* Desacato.
Desacatar. *a.* Pagtamay, pagyobit, culang sin cahud, uaray catahud.
Desaceitado, da. *adj.* Ng̃a uaray lana.
Desacerbar. *a.* Pagpatam-is. Pagpahomoc.
Desacertadamente. *adv. m.* Sayop caopay.
Desacertado, da. *adj.* Magsasala, masasayop. Uaray pacacaigo, uaray pacacatoltol.
Desacertar. *a.* Pagsala, pagsayop. Uaray pacaigo, uaray pacatoltol.
Desacierto. *m.* Pagsala, pagsayop. Casaypanan.
Desacobardar. *a.* Pagagda, pagsagda.
Desacomodadamente. *adv. m.* Soco caopay, songco caopay, saguipo caopay.
Desacomodado, da. *adj.* Songcoanon, soco, saguipo.—Surogoon ng̃a uaray agaron.
Desacomodamiento. *m.* Cacutian.—Paghucas san catungdanan.
Desacomodar. *a.* Pagcurii. Paghucas san catungdanan.
Desacomodo. *m.* Pagcurii. Paghucas san catungdanan.
Desacompañamiento. *m.* Diri ná pagopud, pagbaya.
Desacompañar. *a.* Diri ná pagopud, pagbaya.
Desaconsejado, da. *adj.* An naglulugaring lá sin uaray sarabutan ug diri anay naquiquisagdon.
Desaconsejar. *a.* Pagsagda sa iya basi diri cunta matuman an guintutuyo niya.
Desacordadamente. *adv. m.* Uaray caoroyonan, uaray carabuyonan.
Desacordado, da. *adj.* Diri nagcacaarang̃ay.
Desacordar. *a.* Diri pagdoroyon.—*n.* Diri pagoyon, diri pagayon.—*r.* Pacalimot.
Desacorde. *adj.* Diri nagdodoroyon.
Desacorralar. *a.* Pagpagoa san mga hayop sa pasluran.
Desacostumbradamente. *adv. m.* Uaray batasan (siton), diri agsub.
Desacostumbrado, da. *adj.* Diri agsub, diri magamit san cadam-an, diri batasan.
Desacostumbrar. *a.* Pagbaya, pagpabaya san binabatasan.
Desacotar. *a.* Pagcuha san tigaman ó mojon.—*fig.* Pagbulag.—*fig.* Pagdiri.
Desacoto. *m. vid.* Desacotar.
Desacreditar. *a.* Pagpacaraut san dung̃ug, ó camahalan.
Desacuerdo. *m.* Diri pagcaoyon diri pagcaabuyon.—Sala, sayop.—Calimot, calipat. Calipong sa oló.
Desacuñar. *v.* Pagcuha san bangil.
Desachispar. *v.* Paghauas san cahubog.
Desaderezar. *a.* Pagtabacay.
Desadeudar. *a.* Pagbayad sin canan iba otang.—*r.* Bayad san otang.
Desadorar. *a.* Diri pagsingba ó diri pagtahud.
Desadormecer. *a.* Pagpucao.

Desadornar. *a.* Pagcuha san sabong, rayandayan, etc.
Desadorno. *m.* Caculang ó cauaray sabong, rayandayan, etc.
Desadvertidamente. *adv. m.* Sin uaray panĝinano.
Desadvertido, da. *adj.* An diri nanĝinginano.
Desadvertimiento. *m.* Cauaray panginano.
Desadvertir. *a.* Diri panĝinano.
Desafección. *f.* Caculang sin gugma. Camaraut an buot.
Desafecto, ta. *adj.* An culang ó uaray gugma ó diri naasa.—Contra.—*m.* Caculang sin gugma; camaraut an buot.
Desaferrar. *a.* Paghubad, pagbuca.—*Mar.* Pagbotong san sinipit.
Desafiador, ra. *adj.* Maquiaauayon. *pl.* Magpaquiaauayon.—*s.* Paraayat.
Desafianzar. *v.* Pagcuhaa an carigonan.
Desafiar. *a.* Pagayat. Paquiauay. Paquipagirug. Pagirug.
Desafición. *f.* Culang sin pagtalingoha.
Desaficionar. *a.* Diri paghionĝara, diri pagtalinĝoha sa ano mán.
Desafinación. *f.* Caculang ó cauaray pagdodoroyog.
Desafinadamente. *adv. m.* Uaray gud pagdodoroyog.
Desafinar. *n.* Diri pagdoroyog..
Desafío. *m.* Pagayat. Paquiauay. Paquipagirug. Pagirug.
Desaforadamente. *adv. m.* Diri igo sa caanĝayan.—Sin lacsi; lacsi caopay.—Sin isug; isug caopay.
Desaforado, da. *adj.* Malacsi, maisug.—Diri anĝay sa sugo ó batasan.—*fig.* Dagco caopay.
Desaforar. *a.* Pagtalapas san togot ó privilegio.—Paghucas san tauo san togot ó privilegio niya, tunĝud cay nacasala siya.—*r.* Pagisug.
Desaforrar. *a.* Pagcuha san hapin.
Desafortunado, da. *adj* Culang sin palad, uaray palad.
Desafuero. *m.* Pagtalapas san sugo.—Pagtalapas san caopayan cún sa maopay nĝa pamatasan.—*For.* Pacasala, in nacacasala an tauo ug pinahuhucasan san iya sala.
Desagarrar. *a. fam.* Pagbuhii, pagboliyo.
Desagotar. *a.* Paglimas, pagtiti.
Desagraciado, da. *adj.* Uaray caopayan.
Desagraciar. *a.* Pagpacaraut.
Desagradable. *adj.* Macacabido.—Macanĝalas.
Desagradar. *n.* Pacabibo.—Pacanĝalas.—*r.* Bido.—Nĝalas.
Desagradecer. *a.* Pagbalos sin maraut, pagbalos nĝa diri anĝay.
Desagradecido, da. *adj.* Diri maaram magbalos; pagcauaray balos nĝa maopay.
Desagrado. *m.* Cabido, casubo. Caarinĝit.
Desagraviar. *a.* Paquipasalio, paquiperdona; paquigpasalio.
Desagravio. *m. vid.* Desagraviar.
Desagregar. *a.* Pagbulag.
Desaguadero. *m.* Cale ó loho nĝa aguian sa mĝa tubig; auasan sin tubig.
Desaguador. *m.* Araguian sa mĝa tubig nĝadto sa mĝa oma, auasan sin tubig.
Desaguar. *a.* Paglimas, pagpaagui an mĝa tubig basi diri maapo.
Desaguazar. *a.* Paglimas. Pagauas an mĝa salud sa dagat.
Desagüe. *m.* Paglimas; pagpaauas an mĝa tubig; aguian sa mĝa tubig. Auasan sin tubig.
Desaguisadamente. *adv. m.* Sin uaray catadonĝan.
Dasaguisado, da. *adj.* Buhat nĝa contra san sugo ó catadonĝan.—*m.* Pagpacaraut, pagtamay.
Desaherrojar. *a.* Pagtangtang san colma ó grillos.
Desahijar. *a.* Pagpalutas.
Desahitarse. *r.* Pagopay san sool ó san nacacaraut sa guinhaua.
Desahogadamente. *adv. m.* Sin uaray caolanĝan.—Sa cauaray caauod.
Desahogado, da. *adj.* Culang sin caalo ó caauod.—Diri soot, halaghag. An may maopay nĝa pagcabutang.
Desahogar. *a.* Paglibanglibang, pagliaoliao.—Pagbayad san otang.—*r.* Pacaguinhaua.
Desahogo. *m.* Caiban san casáquit, pacaguinhaua.—Calipayan.—Caculang sin caalo ó caauod.—Vivir uno con desahogo. *fr. fig.* y *fam* Himiang nĝa tauo.—Caguinhauáan.
Desahuciar. *a.* Pagsaua.—Pagpaiuas san tauo sa balay etc., nĝa diri iya lugarinĝon.
Desahucio. *m.* Pagpaiuas san tauo sa balay, oma, etc., nĝa diri iya lugarinĝon.
Desahumado, da. *adj.* An alacsio nĝa maluya ná, cay nahunĝao.
Desahumar. *a.* Pagpagoa san aso.
Desairadamente. *adv. m.* Yano lá nĝa pagcalacat, etc., etc.
Desairado, da. *adj.* Yano lá nĝa pagcalacat, etc.—Baga inaalohan.
Desairar. *a.* Baga pagpacaalo.—Diri pagcarauat.
Desaire. *m.* Caculang sin camadayan.—Baga pagpacaalo.—Diri pagcarauat.

Desajustar. *a.* Gobot, gomon.—Diri toropong; diri tuhay, diri husay.
Desajuste. *m.* Caculang sin catuhayan ó cahusayan.
Desalabanza. *f.* Pagtamay, pagyobit.
Desalabar. *a.* Pagtamay, pagyobit.
Desalabear. *a.* *Carp.* Pagpatadong san cahuy nga linabrahan nga nacolob.—Pagsapio nga mahamis.
Desalar. *a.* Pagcuha san asin san carne, etc., nga inasinan; pagpacuha an camaasin; pagpatab-ang.
Desalarse. *r.* *fig.* Paglacat ó pagdalagan sin dagmit caopay.—*fig.* Ticos nga pagtuyo sin pacacuha ó pacasangput sin ano lá.
Desalbardar. *a.* Pagbuca san sincha, etc.
Desalentadamente. *adv. m.* Sin hangus, sin capoy. Hangus caopay, capoy caopay.
Desalentar. Hangus, capoy.—*fig.* Pagtarhug, pagpatalao, pagpahadluc.
Desalfombrar. *a.* Pagcuha ó paglocot san alpombra.
Desalhajar. *a.* Paghimos san mga garamiton sa balay.
Desaliento. *m.* Cahangus, cacapoy, camaluya.
Desaliñadamente. *adv. m.* Sa pagcauaray husay an pagpanapton, etc., etc.
Desaliñar. *a.* Tabacay, uaray husay an pagpanapton, an pagdara san mga hiyas, etc., etc.
Desaliño. *m.* Cauaray husay an pagpanapton, etc., etc.
Desalivar. *n.* Paglauay, paglura nga ora ora.
Desalmadamente. *adv. m.* Sa pagcauaray cahadluc sa Dios.—Sin uaray calooy.
Desalmado, da. *adj.* Culang ó uaray cahadluc sa Dios.—Mabangis, mapintas.
Desalmamiento. *m.* Pagcauaray cahadluc sa Dios.—Camabangis, camapintas, pagcamabangis, pagcamapintas.
Desalmarse. *r.* *fig.* Odlao, hidlao; ipa.—*fig.* Pagtuyo caopay sin pacacuha ó pacasangput sin ano lá.
Desalmidonar. *a.* Pagcuha san almidol sa panapton nga inalmidolan.
Desalojamiento. *m.* *vid.* Desalojar.
Desalojar. *a.* Pagpaiuas.—*n.* Pagbaya san inooquian.
Desalquilar. *a.* Pagbaya ó pagiuas sa balay nga inab-ngan.
Desalterar. *a.* Pagpamingao, pagpamurayao.
Desalumbradamente. *adv. m.* Sa daco nga paghiborong.
Desalumbrado, da. *adj.* An nahihiborong, diri macacatoltol, diri macacaigo.
Desalumbramiento. *m.* Hiborongan, diri pacatoltol, pacaigo.
Desamable. *adj.* Diri tacús higugmaon.
Desamador, ra. *adj.* Diri mahagugma. *s.* Diri parahigugma.
Desamar. *a.* Diri ná paghigugma.—Paghomot, pagdomot.
Desamarrar. *a.* Hubad; badbad; buca.
Desamistarse. *r.* Diri ná paquipagsangcay sa iya.
Desamoblar. *a.* Paghimos san mga garamiton sa balay.
Desamor. *m.* Pagbalos nga maraut, maraut nga balos.—Paghomot, pagdomot.
Desamorado, da. *adj.* An culang ó uaray higugma, culang sin gugma.
Desamorar. *a.* Diri nga paghigugma.
Desamoroso, sa. *adj.* An culang ó uaray higugma, culang sin gugma.
Desamorrar. *a.* Baga pagpucao san maocoy lá, basi mabulig sin carocayacan.
Desamortajar. *v.* Pagcuha san saput.
Desamortecer. *v.* Paghauas san banhud.
Desamotinarse. *r.* Pagbulag san carimocan ó casamocan.
Desamparadamente. *adv. m.* Sa pagcauaray sadang ayopan.
Desamparado, da. *p. p.* Baya, binaya, binayaan.
Desamparador, ra. *s.* Parabaya.
Desamparar. *a.* Pagbaya.
Desamparo. *m.* Pagbaya, pagcabaya.
Desamueblar. *a.* Paghimos san mga garamiton sa balay.
Desanclar. *a.* *Mar.* *vid.* Desancorar.
Desancorar. *a.* *Mar.* Pagbotong sa mga sinipit.
Desandar. *a.* Pagisul.
Desandrajado, da. *adj.* An nagpapanapton sin macalolooy nga panapton.
Desangramiento. *m.* Pagcarlit nga daco nga gumoa in damo nga dugo.
Desangrar. *a.* Pagcarlit sin daco nga gumoa in damo nga dugo.—*fig.* Palimas, pagtiti san tubig sin danao, etc.—*r.* Pagdugo sin damo.
Desanidar. *n.* Pagbaya san tamsi san iya salag.
Desanimadamente. *adv. m.* Culang sin cosog, culang sin pagtalingoha, maluya ná.
Desanimar. *a.* Pagtarhug, pagpahádluc, pagpatalao.—*r.* Hadluc, talao.
Desánimo. *m.* Caculang sin cosog, caculang sin pagtalingoha; camaluya.
Desanudar. *a.* Paghubad, pagbuca sin balighot.—*fig.* Pamuclad.
Desañudadura. *f.* Paghubad, pagbuca. Pagcahubad, pagacabuca.

Desañudar. *a.* Paghubad, pagbuca sin balighot.
Desapacibilidad. *f.* Pagcamabibido, pagcamacasusubo, pagcamacangalas.
Desapacible. *adj.* Macabibido, macasusubo, macangangalas, macuri pamation ó macuri sa talinga.
Desaparear. *a.* Pagbulag san magpares.
Desaparecer. *a.* Pagtago. Paguara.—Tago, uara; tanan, tois.
Desaparecimiento. *m. vid.* Desaparición.
Desaparejar. *a.* Pagbuca san cincha, etc. Panhubad, pagcuha san aparejo sa sacayan.
Desaparición. *f.* Pagtago, paguara. Pagtanan, pagtois.—Pagcauara.
Desapasionadamente. *adv. m.* Sin uaray cagapilan.
Desapasionarse. *r.* Diri ná pagapil.
Desapegarse. *r.* Pagbulag, pagbaya.
Desapego. *m.* Pagbaya, pagbulag. Uaray cagapilan.
Desapercibidamente. *adv. m.* Sin uaray panginano. Sin uaray patagam, sin uaray pagandam.
Desapercibido, da. *adj.* Uaray pagtagam, uaray pagandam, uaray pagtima.
Desapercibimiento. *m.* Cauaray pagtagam, cauaray pagandam, cauaray pagtima.
Desapestar. *a.* Pagtambal sa mga sinasaquitan san peste. Pagloon.
Desapiadamente. *adv. m.* Sin mabangis; mabangis caopay. Sa cauaray calooy.
Desapiadado, da. *adj.* Mabangis, mapintas.
Desapiolar. *a.* Paghubad san gapus ó higot.
Desaplicación. *f.* Caculang sin pagtalingoha sin pagaram, cahubia.
Desaplicadamente. *adv. m.* Sa cauaray gud pagtalingoha sin pagaram.
Desaplicado, da. *adj.* Diri nagaaram, hubia.
Desapoderadamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali; dagmit caopay, dali caopay, hinanali caopay.
Desapoderado, da. *adj.* Madagmit, madalí, mahinanali. Todos corrían *desapoderados.* Nagdadalagan ngatanan *sin dagmit.* —*fig.* Maisug, mapintas, macosog, mabascug. Tempestad *desapoderada.* Hangin nga *mabascug.*
Desapoderamiento. *m.* Pagagao.—Paghucas.
Desapoderar. *a.* Pagagao.—Paghucas.
Desapolillar. *a.* Pagcuha san hugao san panapton.—*r. fig.* y *fam.* Pahangin.
Desaporcar. *a.* Pagcuha san agbon sa mga tanum.
Desaposentar. *a.* Pagpaiuas sa bisan sin-o sa bocot ó solud nga inooquian.—*fig.* Pagpaiuas, pagpaharayo.
Desaposesionar. *a.* Pagagao, paghucas sa bisan sin-o san iya quinacap-tan.
Desapoyar. *a.* Pagcuha san carig-onan nga sinasandigan ó sinasarigan sa bisan ano.
Desapreciar. *a.* Pagpasipara.
Desaprender. *a.* Limot, pacalimot.
Desapretar. *a.* Pagtobuc san hohot.
Desaprisionar. *a.* Pagtuhas, pagpagoa sa bisan sin-o sa pandugan.
Desaprobación. *f.* Diri pag aprobar.
Desaprobar. *a.* Diri pagaprobar, diri pagoyon ó pagtangdo.
Desapropiamiento. *m. vid.* Desapropio.
Desapropiarse. *r.* Paghatag san lugaringon, pagdiri ó pagbaya san lugaringon.
Desapropio. *m.* Paghatag, pagdiri ó pagbaya san lugaringon.
Desaprovechadamente. *adv. m.* Sa cauaray polos.
Desaprovechado, da. *adj.* Hubia. Uaray polos.
Desaprovechamiento. *m.* Caculang sin caopayan.
Desaprovechar. *a.* Pagpasipara.—*n.* Pagisul sin pagbuhat san caopayan.
Desapuntalar. *a.* Pagcuha san mga sulay ó mga tocud.
Desapuntar. *a.* Pagbincas.—Pagtastas san pauod. Pagpara san pilit.
Desarbolar. *a. Mar.* Pagpucan, pagbari ó pagbungcag san mga toladoc sa sacayán.
Desarbolo. *m. vid.* Desarbolar.—Capucan, cabari, cabungcag sa mga toladoc san sacayán.
Desarenar. *a.* Pagcuha san barás; pagcuha san barás sa ano mán nga barason.
Desareno. *m. vid.* Desarenar.
Desarmadura. *f. vid.* Desarmar.
Desarmamiento. *m. vid.* Desarmar.
Desarmar. *a.* Pagagao, pagcuha san mga armas sin usa nga bongto, etc.—Pagdiri sin pagdara sin mga armas ó mga panganiban.—Desunir, separar las piezas de que se compone una cosa. Pagluta.
Desarme. *m. vid.* Desarmar.
Desarraigar. *a.* Paggabut.—*fig.* Pagcaya, pamaya sin ano mán nga maraut.
Desarraigo. *m.* Paggabut; pagcagabut; pangabut. Pamaya.
Desarrancarse. *r.* Pagbulag.
Desarrapado, da. *adj.* An nagpapanapton sin macalolooy ó guisi nga panapton.
Desarrebozadamente. *adv. m.* Sin sa-

yud, sin dayag; sayud caopay, dayag caopay.

Desarrebozar. *a.* Pagpahayag, pagpadayag.—*r.* Hayag, dayag, sayud.

Desarrebujar. *a.* Hubad, badbad.—Pagbucas san taplac, etc.

Desarregladamente. *adv. m.* Sin uaray cahusayan; sin uaray casadangan.

Desarreglado, da. *adj.* Uaray casadangan sin pagcaon,paginum, etc.

Desarreglar. *a.* Paglis-ad.—Samoc, rimoc.

Desarreglo. *m.* Caculang sin cahusayan, caculang sin casadangan. Casamocan, carimocan.

Desarrendar. *a.* Quitar la rienda del caballo. Pagholso sin rienda.—*r.* Holso.

Desarrendarse. *r.* Quedarse una heredad sin arrendatario. Sinisiring in uaray macarauat sin oma, calubian etc., nga iguinaabang.

Desarrimar. *a.* Pagisol ó pagiuas sin silla, etc.

Desarrimo. *m.* Caculang sin sasandigan. ó sasarigan.

Desarrollar. *a.* Pagbuclad.—*fig.* Pagasoy sin maopay sin usa mán nga casayoran. —*r.* Adquirir gradualmente los animales y vegetales incremento y vigor. Pagtubo, pagsulig.

Dosarrollo. *m.* Pagbuclad.—Pagasoy.—Pagtubo, pagsulig; catubo.

Desarropar. *a.* Pagbucas san panapton.

Desarrugadura. *f.* Pagpangonat; pangonat.

Desarrugar. *a.* Pangonat.

Desarrumar. *a.* *Mar.* Cambut; ipinapagcacambut an abacá, etc.

Desartillar. *a.* Pagcuha sa mga luthang sa sacayán cún sa mga baluarte.

Desarzonar. *a.* Lugas.

Desasado, da. *adj.* An uaray carap-tanan tungud cay nacuha ó naboong.

Desaseadamente. *adv. m.* Mahugao caopay.

Desaseado, da. *adj.* Mahugao, buringon.

Desasear. *a.* Hugao, in mahugao an mga panapton; etc.

Desasegurar. *a.* Pagcuha san carig-onan ó sasarigan.

Desasentar. *a.* *fig.* Pacabido, pacaraut. —*r.* Pagbuhat sa linilincoran.

Desaseo. *m.* Camahugao; cahugao.

Desasimiento. *m.* Pagbuhii ó pagboliyo san quinacap-tan.—*fig.* Pagbaya, pagcabaya.

Desasir. *a.* Pagbuhi ó pagboliyo san quinacap-tan.—*r.* Buhi, boliyo.—Lutas.—*r.* *fig.* Pagbaya.

Desasociable. *adj.*—Magisug, Maaringit.

Desasosegadamente. *adv. m.* Culang sin camingao ó camuráyao. Macuri caopay, ora ora sin curi.

Desasosegar. *a.* Pacacuri, pacasaquit.—*r.* Curi, sáquit.

Desasosiego. *m.* Caculang sin camuráyao ó camingao. Cacurian.

Desastradamente. *adv.* Canogon caopay. —Mahugao caopay nga pagpanapton.

Desastrado, da. *adj.* Macalolooy, canogon nga tauo.—An nagpapanapton sin mahugao ó guisi nga panapton.

Desastre. *m.* Cacurian nga daco.

Desastrosamente. *adv. m.* Macuri caopay, oraora sin curi.

Desastroso, sa. *adj.* An quinucurian, macalolooy.

Desatacar. *a.* Pagbuca sa mga botones, etc. —Pagcuha san taco dida sa mga pusil, etc.

Desatadura. *f.* Paghubad; pagcahubad.

Desatalentado, da. *adj* Diri nacacaigo, diri nacacatoltol.

Desatamiento. *m.* *vid.* Desatadura.

Desatancar. *a.* Paghauan san mga hubang ó mga cale, etc.

Desatar. *a.* Paghubad.—Pagbuhii an hinihigotan.—*fig.* Desleir. Pagtunao.—*fig.* Aclarar. Pagasoy.—*r.* *fig.* Pagyacan sin ora ora.—Pagbuca; pagbadbad.

Desatascar. *a.* Pagbotong san naholog sin cahalboan, etc., etc.—Paghauan san mga hubang ó mga cale, etc.

Desataviar. *a.* Pagcuha san biao, mga hias etc., sa lauas.

Desatavio. *m.* Maraut ó mahugao nga pagpanapton, etc.

Desate. *m.* Pagyacan nga ora ora.—De vientre. Calibang, pagoro sin tubig.

Desatención. *f.* Paglingao, paglingaolingao. Pacabalingao.—Caculang sin catahud.

Desatender. *a.* Lingao, lingaolingao; balingao.—Diri pagtahud, diri pacapanginano. —Diri pagbalos sugad san caangayan.

Dasetentadamente. *adv. m.* Sa caculang ná sin sarabutan, uaray ná sarabutan.

Desatentado, da. *adj.* Culang ó uaray sarabutan, culan ó uaray pacacaigo ó pacatoltol san camatooran ó caopayan.—Ora ora ná, diri husay.

Desatentamente. *adv. m.* Sa caculang ó cauaray catahud.

Desatentar. *a.* Lipong, hiborong, pagsira an mga balatian.

Desatento, ta. *adj.* Malingao, malingaolingao, mabalingao.—Culang ó uaray catahud.

Desatesorar. *a.* Paggamit ó paggasto san tinitipig nga salapi, etc.
Desatiento. *m.* Cauaray ná sarabutan.—Camaquiuaquiua, caculba, calipong sa buot.
Desatinadamente. *adv. m.* Sa caculang sin buot nga maopay.
Desatinado, da. *adj.* Uaray pacaigo, uaray pacatoltol.—An mayacan nga diri ansiya nga culang sin buot ó hunahuna nga maopay.
Desatinar. *a.* Pagyacan nga diri ansiya, paguara an mga balatian.—*n.* Pagsala, pagsayop.—Diri pacaigo, diri pacatoltol.
Desatino. *m.* Cauaray sin pacaigo, cauaray pacatoltol.—Sala, sayop.
Desativar. *a. Min.* Paghauan sin calian ó dulangan.
Desatolondrar. *a.* Pahiuli.
Desatollar. *a.* Pagbotong san naholog sin cahalboan.
Desatontarse. *r.* Hioli.
Desatracar. *a. Mar.* Pagbulag.
Desatraer. *a.* Pagbulag.
Desatraillar. *a.* Paghubad ó pagbuca san higot sin ayam.
Desatrampar. *a.* Paghauan sin luthang ó iba pá nga sugad.
Desatrancar. *a.* Pagcuha san tranca sa puerta ó iba pa nga macaolang sin pagabre.—Paghauan sin atabay, borabud, etc.
Desatufarse. *r.* Pagpagoa san alitbo.—*fig.* Pagbaya san casina.
Desaturdir. *a.* Papaghioli. *r.* Hioli.
Desautoridad. *f.* Caculang sin gahum, pagcauaray gahum.
Desautorizadamente. *adv. m.* Sa cauaray gahum, sa cauaray bantug nga maopay.
Desautorizado, da. *adj.* Culang ó uaray gahum, uaray bantug nga maopay ó marig-on.
Desautorizar. *a.* Paghucas.—*r.* Pahucas.—Pagtamay san bantug nga maopay sin iba.—*r.* Patamay.
Desavahado, da. *adj.* Mahauan, culang sin borong ó alisngao.
Desavahar. *a.* Papaggoa san alisngao, paso ó alitbo sadton mapaso caopay.—Pahungao, pataghum, pahagcot.—*r. fig.* Paglibanglibang.
Desavecindado, da. *adj.* Balay ó bongto nga uaray tauo.
Desavecindarse. *r.* Pahalin sa lain nga bongto.
Desavenencia. *f.* Capolonganan, diri pacaoyon sin buot.
Desavenido, da. *adj.* An diri naoyon sa buot sin lain.
Desavenimiento. *m. vid.* Desavenencia.
Desavenir. *a.* Diri pagoyon; diri nagcacaoyon sin buot.
Desaventajadamente. *adv. m.* Sin daco nga calainan.
Desaventajado, da. *adj.* Obus.
Desaviar. *a.* Pasimang.—*r.* Simang.—Diri paghatag sin balon, etc.
Desavío. *m.* Diri paghatag sin balon, etc.—Pagsimang; pacasimang.
Desavisado, da. *adj.* Tapang.
Desavisar. *a.* Paghatag sin noticia nga contra san iguinsumat ná nga daan.
Desayudar. *a.* Pagolang.
Desayunado, da. *adj.* An namahao ná.
Desayunarse. *r.* Pamahao.—*fig.* Hablando de un suceso ó especie, tener la primera noticia de aquello que se ignoraba. Niyan co pá lá hibaro.
Desayuno. *m.* Pamahao, pagcaon sin guti sa aga.
Desayuntamiento. *m.* Pagbulag; cabulag, pagcabulag.
Desayuntar. *a.* Pagbulag.
Desazogar. Pagcuha san azogue.
Desazón. *f.* Cauaray rasa.—Camad-an san tuna in namamara caopay an oma cay culang sin uran.—Cabidoan; casaquitan; maraut nga calauas; masáquit an calauasan.
Desazonado, da. *adj. fig.* Macuri ó masaquit an lauas. An may cabidoan. Masaquit an lauas.
Desazonar. *a.* Pagcuha san rasa sa ano mán nga cacaanon; pagpatab-ang.—*fig.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo.—*r.* Saquit, bido, subo.—*r. fig.* Pagabat sin saquit.
Desbabar. *n.* Paglauay.
Desbancar. *a.* Panguha san mga lingcoran.—Pagdaug sa banquero san sugal.
Desbandada. *f.* Pagdalagan ug pagbaya an mga soldados san mga bandera.—A la desbandada. *m. adv.* Nagsasarang nga padalagan.
Desbandarse. *r. Mil.* Pagdalagan ug pagbaya an mga soldados san mga bandera.
Desbarahustar. *a.* Pagrimoc, pagsamoc, Pacasamoc, pacarimoc.
Desbarahuste. *m.* Casamocan, carimocan.
Desbarajustar. *a.* Pagrimoc, pagsamoc. Pacasamoc, pacarimoc.
Desbarajuste. Casamocan, carimocan.
Desbaratado, da. *adj. fig.* y *fam.* Visiohanon, maraut sin batasan.
Desbaratador, ra. *s.* Parabungcag, parauacay.—Paragasto sin diri angay.

Desbaratamiento. *m.* Pagbungcag, paguacay. Pagbungcag, pagcauacay.—Cauaray catuhayan ó cahusayan.

Desbaratar. *a.* Pagbungcag, paguacay.—Paggasto nga diri angay san mga manggad.—*Mil.* Paggabot sa mga contra, pagdaug.—*n.* Pagsala san pagyacan.—*r. fig.* Pagbuhat ó pagyacan sin diri angay.

Desbarate. *m. vid.* Desbaratar.—De vientre. Calibang, pagoro sin tubig.

Desbarato. *m. vid.* Desbaratar.

Desbarbado, da. *adj.* Uaray bongot.

Desbarbar. *a.* Panguha san mga gamut nga magnipis san mga tanum.—*fam.* Pagarot san bongot.

Desbarrar. *n.* Pagoyas nga macosog san cabra, bisan diri macaigo.—Hitalindas.—*fig.* Pagsayop, pagsala san pagbuhat ó pagyacan.

Desbarrigado, da. *adj.* An guti an tiyan.

Desbarrigar. *a. fam.* Pagsamad ó pagbono sa tiyan.

Desbarro. *m. vid.* Desbarrar.

Desbastadura. *f. vid.* Desbastar.

Desbastar. *a.* Paguasay, pagdaldag, pagbingcong, pagsacsac, pagiban sin ano mán nga paglalabrahan.—Pagcalisquis cún dao uay.

Desbaste. *m. vid.* Desbastar.

Desbastecido, da. *adj.* Uaray balon, uaray cacaanon.

Desbautizarse. *r. fig.* y *fam.* Isug, sina, in nasisina caopay.

Desbazadero. *m.* Cadalon-tan.

Desbeber. *n. fam.* Pagihi.

Desbecerrar. *a.* Pagpalutas san canatihan.

Desblanquecido, da. *adj.* Himusag.

Desblanqueñado, da. *adj.* Himusag.

Desbocadamente. *adv. m.* Sa cauaray catahud, sa cauaray caalo.

Desbocado, da. *adj.* An luthang nga haluag an ganggan.—Garamiton nga hibang an tarum.—*fig.* y *fam.* An mayacan sin maraut.

Desbocamiento. *m.* Pagdalagan caopay an caballo etc., nga diri nacacahuid sa iya an freno.—*fig.* Pagyacan sin maraut, sin mga pamuyáyao.

Desbocar. Paghibang sin gaggang.—*n.* Desembocar. Pacasapo sin casuguran, etc. Paggoa nga pagsabang. Pagauas an mga salug sa dagat, etc.—*r.* Pagdalagan caopay an caballo nga diri nacacahauid sa iya an freno.—*fig.* Pagyacan sin maraut, sin mga pamuyayao.

Desbonetarse. *r. fam.* Pagtocas san bonete.

Desboquillar. *a.* Pagcuha ó paghibanag san boquilla.

Desbordamiento. *m.* Pagauas. Pangapo.

Desbordar. *n.* y *r.* Pagauas. Pangapo.

Desbravar. *a.* Pagpaanad sin hayop.—*n.* *r.* Iban an caisug ó capintas.

Desbravecer. *n. r.* Iban an caisug ó capintas.

Desbrazarse. *r.* Pagualauala.

Desbrevarse. *r.* In maluya an alacsio, ó ticacaraut ná.

Desbriznar. *a.* Pagtirostiros. Pagpiticpitic. Pagbucabuca.

Desbrozar. *a.* Paghauan.

Desbrozar. *m.* Paghauan.—Cabanuáan, casighotan.

Desbrujar. *a.* Pagpinaricparíc in nagpipinaricparic an buquid, cota, etc.

Desbuchar. *a.* Pagsinuca an mga tamsi —Pamucad sin polong.

Desbulla. *f.* Togad.

Desbullar. *a.* Sucat, panucat sin mga poroton.

Descabal. *adj.* Diri pá ayao; diri tuman; diri topong; diri igo.

Descabamiento. *m.* Pagcuha, pagiban.

Descabalar. *a.* Pagcuha, pagiban.

Descabalgadura. *f.* Paghauas sa caballo, etc., pagcahauas.

Descabalgar. *n.* Paghauas sa caballo, etc.

Descabelladamente. *adv. m.* Sin uaray catuhayan, sin uaray cahusayan.

Descabellado, da. *adj.* Uaray catuhayan, uaray cahusayan; diri tuhay, diri husay.

Descabellamiento. *m. fig.* Pagsala, pagsayop sa mga pagyacan.

Descabellar. *a.* Gomon, in nagogomon an bohoc.—Pagpatay san toro in naigoan an oló san pagbon-a.

Descabello. *m.* Pagpatay san toro in caigoan an ulo san pagbon-a.

Descabestrar. *a.* Paghubad san higot in nasasabud sa siqui, etc.

Descabezadamente. *adv. m. fig.* Sin uaray catuhayan, sin uaray cahusayan.

Descabezado, da. *adj. fig.* Diri angay, diri igo.

Descabezamiento. *m.* Pagpogot, pamogot san uló. Pagpotol san uló san isda.

Descabezar. *a.* Pagpogot san uló. Pagpotol san uló san isda.—Pagliuat san padrón nga guinbuhat sa mga bongto.

Descabritar. *a.* Pagpalutas san canatihan san mga canding.

Descabullirse. *r.* Losot; tois, tanan.—*fig.* Catusohan nga pagbaribad.

Descaderar. *a.* Pagdabal, pagbono, etc., etc. sa payud.—*r.* Hibang an payud.

Descadillador, ra. *m.* y *f.* Parapicna sin barahibo sin carnero, etc.
Descadillar. *a.* Pagpicna sin barahibo sin carnero, etc.
Descaecer. *n.* Ticaluya an lauas; ticaiban an gahum, an bantug, an salapi, etc.
Descaecimiento. *m.* Camaluya, pagcamaluya.
Descaimiento. *m.* Camaluya, pagcamaluya.
Descalabazarse. *r.* Paso ó lipong sa oló sin pagtinoroy ó pagosisa sin ano mán.
Descalabrado, da. *adj. fig.* Samad sa oló; daog; holoy cún dao sa mga pagsugal, etc.
Descalabradura. *f.* Samad nga guti sa oló.—Olat.
Descalabrar. *a.* Pagsamad ó pagbono sin guti sa oló; pacasamad.—*r.* Samad.
Descalabro. *m.* Cacurian.
Descalcar. *a. Mar.* Pagsuc-uat.
Descalcez. *f.* Cauaray, pagcauaray dara nga sapin ug medias.
Descalzar. *a.* Pagholso san sapin ó medias.—Pagcuha san bangil.
Descalzo, za. *adj.* Uaray dara nga sapin ug medias.
Descambiar. *a.* Pagtagalio ngahao.
Descaminadamente. *adv. m.* Simang caopay.
Descaminar. *a.* Pacasimang.—*r.* Simang.
Descamino. *m.* Pasimang. Pacasimang; simang.
Descamisado, da. *adj. fam.* Uaray bado.
Descampado, da. *adj.* Mahauan nga tuna.—*s.* Patag ó datag nga tuna.
Descansadamente. *adv. m.* Sin murayao, sin mamingao. Murayao caopay, mamingao caopay.
Descansadero. *m.* Pahamudlayan, pahuayan.
Descansado, da. *adj.* Murayao, mamingao.
Descansar. *n.* Pahuay, pahamudlay.—Talaón.—Reposar, dormir. Paghingatorog.—Estar sano, tranquillo y sin cuidado, en la confianza de los oficios ó el favor de otro. Pasarig, patapud.—Estar una cosa asentada ó apoyada sobre otra. Sarig, sandig.—Estar enterrado, reposar en el sepulcro. Lubong.
Descanso. *m.* Pahuay.—Pahuayan; pahamudlayan. Camurayauan.—Asiento sobre que se apoya, asegura ó afirma una cosa. Casariganan, carig-onan.
Descantar. *a.* Paghauan ó pagcuha san mga bato.
Descantear. *a* Pagtalib sin bato, etc.
Descantillar. *a.* Tipac, boong.
Descantonar. *a.* Tipac, boong.
Descañonar. *a.* Paghimolbol sa mga tamsi. —Sinosura nga pagarot.—*fig.* y *fam.* Pagobus san salapi sin usa ca tauo sa pagsugal, cún salain nga pagcaagui.
Descaperuzar. *a.* Pagtocas san itarahob sa oló, (nga sinisiring caperuza).
Descaperuzo. *m.* Pagtacas san itarahob sa oló.
Descapillar. *a.* Pagtocas san itarahob sa oló (nga sinisiring capilla).
Descapirotar. *a.* Pagtocas san itarahob sa oló (nga sinisiring capirote).
Descaradamente. *adv. m.* Sin uaray caalo, sin uaray catahud; sa cauaray caalo, sa cauaray catahud.
Descarado, da. *adj.* Uaray alo, uaray tahud, culang sin catalahuran.
Descaramiento. *m.* Caculang sin caalo, caculang sin catahud ó catalahuran.
Descararse. *r.* Pagbuhat ó pagyacan nga culang sin caalo ó catahud.
Descarga. *f.* Paghauas.—Pagbuhi ó pagboto sa mga luran nga hinauas.
Descargadero. *m.* Doroongan. Binubutangan san mga luran nga hinauas.
Descargador. *m.* Parahauas.
Descargar. *a.* Paghauas, pagiban san luran.—Disparar las armas de fuego. Pagbuhi sa mga luthang ó mga pusil.—Sacar de cualquier arma de fuego, sin disparar, la carga que tenía. Pagcuha san carga san pusil, etc.—*fig.* Libertar á uno de un cargo ú obligación. Gauas, pagpagauas sa usa ca tauo sin catungdanan. —Vaciarse una nube en copiosa lluvia. Paguran sin daco,—*r.* Dejar el cargo, empleo ó puesto. Pagbaya san catungdanan: pahucas.
Descargo. *m.* Paghauas; pagiban san carga. —Pagiban san cargo ó utang.—Pagbaton ó pagbaribad sin usa ca tauo tungud san mga iguinsusumbong nga contra sa iya. —Pagtuman san catungdanan.
Descargue. *m.* Paghauas, pagiban san carga.
Descariñarse. *r.* Diri ná pagpaora, diri ná paghigugman.
Descariño. *m.* Diri ná pagpaora, diri pagpalangga.
Descarnadamente. *adv. m. fig.* Sin uaray alo ó catahud. Sin uaray licaolicao.
Descarnar. *a.* Pagquilas, pagcuha sin onud didto san tul-an. Pagpale, an pagcuha san tul-an guinpapale an onud.
Descaro. *m.* Cauaray ó pagcauaray alo, caculang sin catahud.

Descarriamiento. *m.* Simang. Casimangan.
Descarriar. *a.* Pagsimang. Pagbulag.
Descarriladura. *f.* Pagsimang; pagcasimang.
Descarrilamiento. *m.* Simang; pagcasimang.
Descarrilar. *n.* Simang, in nasisimang an ferrocarril, etc.
Descarrilladura. *f.* Pagsamad, pagcasamad sa palimugmogan.
Descarrillar. *a.* Samad, bono ó pagcuha san palimugmogan.
Descarrío. *m.* Simang, pagsimang, pagcasimang. Casimangan.
Descartar. *a. fig.* Pagbaya.—*r. fig.* Pasangil, pagbaribad.— Pagdescarte, cún dao sa gagsugal sa baraja.
Descarte. *m. id.* Cún dao sa pagsugal sa baraja.—*fig.* Pasangilan, baribad.
Descasamiento. *m.* Pagbulag; pagcabubulag san mga quinasal, cay may sugo an mga ponoan sa santa Iglesia, tungud cay may mga caolangan.
Descasar. *a.* Pagpabulag san mga quinasal cay may mga caolangan.—*r.* Pagbulag.
Descascar. *a.* Pagparot, pagpanit.—*r.* Boong.
Descascarar. *a.* Pagparot, pagpanit.
Descaspar. *a.* Pagdacdac sin saloquigue, etc.
Descasque. *m.* Pagparot. Pagpanit.
Descastado, da. *adj.* An culang sin catahud sa mga caorop-dan.—An diri nagbabalos sin maopay.
Descastar. *a.* Pagobus sin mamat.
Descaudalado, da. *adj.* An nacaperde san puhonan ó salapi. Uuaray salapi.
Descendencia. *f.* Mamat, camamatan. Tulin, catulinan.
Descender. *n.* Paglusad,. congsad. Logsong cún dao buquid, etc.—Pagtogbong.—Auas ó tabiguis cún dao tubig, etc.—Ticang. Guican.—Halugos.
Descendimiento. *m.* Paglusad, pagcongsad.— Paglogsong.—Pagtogbong.—Paghagus.— An paghalugus ó pagtangtang sa Cruz sa oton Guinoo Jesucristo.
Descensión. *f. vid.* Descendimiento.
Descenso. *m.* Paglusad.—Pagiban.
Descentralización. *f. vid.* Descentralizar.
Descentralizar. *a.* Pahatag ó pagtogot sa iba nga mga tauo sin hahum nga lugaringon anay san labao nga gobierno; pagbahinbahin.
Desceñidura. *f.* Paghubad, cahubad, pagcahubad san bagcos.
Desceñir. *a.* Paghubad san bagcos.
Descepar. *a.* Paggabut, paggabnot.
Descercado, da. *adj.* Uaray alad, uaray cota.
Descercar. *a.* Pagbuncag san cota ó alad.
Descerezar. *a.* Pagpanit ó panguha san panit san capé.
Descerrajado, da. *adj. fig.* y *fam.* Maraut nga tauo; cay maraut an iya batasan.
Descerrajadura. *f.* Paggabut ó pagbungcag san yabihan san puerta, etc.
Descerrajar. *a.* Paggabut, pagcuha pagbungcag san yabihan san puerta, cabán, etc.
Descifrador. *m.* Paraasoy, parahatag sin casayoran.
Descifrar. *a.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Descimentar. *a.* Pagbungcag ó pagcuha san cimiento sin balay nga cota, etc.
Descinchar. *a.* Paghubad ó pagbuca san cincha.
Desclavador. *m.* An iggagabut sin raysang.
Desclavar. *a.* Paggabut, paggabnot sin raysang.—Pagtangtang.
Descoagular. *a.* Pagpatunao.—*r.* Tunao.
Descocadamente. *adv. m.* Sa cauaray catahud ó caalo.
Descocado, da. *adj. fam.* Uaray catahud ó caalo.
Descocar. *a.* Panguha san mga olud nga nacacaraut sa mga cahuy.
Descocedura. *f.* Pagtunao, catunao, pacatunao sa guinhaua an quinaon.
Descocer. *a.* Tunao, in natutunao sa guinhaua an quinaon.
Descoco. *m. fam.* Caculang ó cauaray catahud ó caalo sa mga pagpolong ug mga pagbuhat.
Descoger. *a.* Pagbuclad.
Descogollar. *a.* Panguha san mga ogbus.
Descogotado, da. *adj. fam.* An inarotan san bohoc dapit sa tingdol.
Descogotar. *a.* Pagpatay san pagdabal ó pagbono sa tingdol.—*Mont.* Pagotud sa pono an mga sungay san bugsoc.
Descolar. *a.* Pagotud san icog.
Descolchar. *a. Mar.* Pagbadbad san mga pisi.
Descolgar. *a.* Pagtoros.—Pagdalios-os, darios.—*r. fig.* Logsong. Las tropas se descuelgan de las montañas. An mga casoldadosan nagcacalogsong ticang sa mga cabuquiran.
Descoligado, da. *adj.* An bulag ó diri gapil.
Descolmar. *a.* Pagsaphid.—*fig.* Pagiban.

Descolmillar. *a.* Panguha, pangabut ó pangotud san mga tango.
Descoloramiento. *m.* Pacalubad. Caduas, pagcaduas.
Descolorar. *a.* Pagpalubad, pagpatay san color.—*r.* Lubad.—Duas.
Descolorido, da. *adj.* Maduas, duason.—Malubad.
Descolorimiento. *m. vid.* Descoloramiento.
Descolorir. *a. vid.* Descolorar.
Descolladamente. *adv. m.* Sin labao, sin labis. Labao caopay, labis caopay.
Descollar. *n.* y *r.* Labao, nauantauan.
Descombrar. *a.* Paghauan.
Descomedidamente. *adv. m.* Ora ora ná, labis ná.
Descomedido, da. *adj.* Maora ora ná, macapin ná.—Culang ó uaray sin catahud ó catalahuran.
Descomedimiento. *m.* Caculang ó cauaray catahud ó pagcatahud.
Descomedirse. *r.* Pagtamay, pagyobit, culang sin pagtahud sa polong cún sa buhat bá.
Descomer. *n.* Libang, pagoro.
Descompadrar. *a. fam.* Pagsorugsorug.—Pagcabulag sin pagcasangcay.
Descompás. *m.* Caora ora ná; caculang sin socol.
Descompasadamente. *adv. m.* Ora ora ná, capin ná, labis ná.
Descompasado, da. *adj. vid.* Descomedido.
Descompasarse. *r. vid.* Descomedirse.
Descomponer. *a.* Pagbungcag; paguacay.—Pagbaliscad.—*r.* Hunag.—Corromperse, entrar ò hallarse un cuerpo en estado de putrefacción. Donot, ticadodonot.—Desazonarse el cuerpo, perder la buena disposición del estado de salud. In nagraraut an lauas, ticacaraut an lauas.
Descomposición. *f.* Pagbungcag, paguacay: cabungcag, cauacay, pagcabungcag, pagcauacay.—Cadonot, pagcadonot.
Descompostura. *f. vid.* Descomposición *1.ª sig.*—Maraut nga pagcabutang. Diri angay nga pagpanapton.—Cauaray alo, caculang sin catahud ó pagcatahud.
Descomulgado, da. *adj.* Maraut nga tauo, tampalasan.
Descomunal. *adj.* Daco caopay. Sahi, siha.
Desconceptuar. *a.* Pagpacaraut.
Desconcertado, da. *adj.* Bungcag, uacay. Maraut sin batasan.
Desconcertador. *m.* Parabungcag, parauacay. Parasorugsorug.
Desconcertadura. *f.* Pagbungcag; cabungcag, pagcabungcag.
Desconcertar. *a.* Pagbungcag, paguacay.—Dislocar. Lopo.—*r. fig.* Pagbuhat ó pagyacan sin diri angay.
Desconcierto. *m.* Cabungcag, pagcabungcag.—Calupo, pagcalopo.—*fig.* Carimocan, casamocan, uaray catuhayan.—*fig.* Pagbuhat ó pagyacan nga diri angay.—*fig.* Calibang, pagoro sin tubig, cún otol bá.
Desconcordia. *f.* Diri pagcaoyon.
Desconfiadamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcatahap.
Desconfiado, da. *adj.* Matahap; diri natapud.
Desconfianza. *f.* Catahap, pagcatahap; catahapan.—Pagturao; pagcaturao.
Desconfiar. *n.* Pagturao.—Pagtahap.—Holop.
Desconformar. *a.* Diri pagoyon; diri pacaoyon.
Desconforme. *adj.* Diri naoyon.
Desconformidad. *f.* Calainan. Pagcacalain.—Diri pagcaoyon, diri pagcaabuyon sin buot.
Desconocer. *a.* Diri paghinumdum.—Diri pagquilala.—Pagpacadiri hibaro sin ano lá.
Desconocidamente. *adv. m.* Sa pagcauaray balos nga maopay.
Desconocido, da. *adj.* Maraut, diri maaram magbalos.—Diri quilala.
Desconocimiento. *m.* Pagcauaray balos nga maopay.
Desconsentir. *a.* Diri pagtangdo.
Desconsideradamente. *adv. m.* Sin uaray paghunahuna ó panginano.—Sin uaray catahud.
Desconsiderado, da. *adj.* Culang sin paghunahuna ó panginano.—Culang sin pagtahud.
Desconsolación. *f.* Casubo, cabido, casáquit; pagcasubo, pagcabido, pagcasáquit. Casuboan, casub-anan, cabidoan, casaquitan.
Desconsoladamente. *adv. m.* Sin mingao, sin sáquit, sin subo, sin bido. Mamingao caopay, masáquit caopay, masubo caopay, mabido caopay.
Desconsolado, da. *adj.* Mabido, mabidoon, masubo, masorub-on, mamingao, mamingauon, Masinaquit-non, masinaquiton.
Desconsolador, ra. *adj.* Macabido, macasubo, macasáquit.
Desconsolar. *a.* Pacabido, pacasubo, pacasáquit, pacamingao. Bido, subo, sáquit, mingao.
Desconsuelo. *m.* Casubo, cabido, casáquit, camingao; pagcasubo, pagcabido, pagcasáquit, pagcamingao. Casuboan, casub-anan,

cabídoan, casaquitan.—Camaluya sin soroc-soróc.
Descontagiar. *a.* Pagpaloon basi macuha an baho nga nacacaraut.
Descontar. *a.* Pagiban.
Descontentadizo, za. *adj.* Madali masina, madali magisug, pos-canon.
Descontentamiento. *m.* Cabidoan, casaquitan.
Descontentar. *a.* Pacabido, pacasubo, pacasáquit.
Descontento, ta. *adj.* Mabibido.—*m.* Cabido, pagcabido. Cabidoan.
Descontinuación. *f.* Diri pagcadayon.
Descontinuar. *a.* Diri pagdayon, diri paghinayon, diri pacadayon.
Descontinuo, nua. Diri dayon.
Desconvenible. *adj.* Diri maigo, diri maangay.
Desconveniencia. *f.* Casáquit, cacurian.
Desconveniente. *adj.* Diri angay, diri igo.
Desconvenir. *n.* Diri pacaoyon, diri pacaangay.
Descorazonadamente. *adv. m. fig.* Ora ora sin luya an casingcasing, an hunahuna, an buot; maluya caopay an casingcasing, an hunahuna, an buot.
Descorazonamiento. *m.* Camaluya, pagcamaluya sa calag, sa casingcasing.
Descorazonar. *a.* Pagcuha, pagocal san casingcasing.—*fig.* Pagtarhug, pagpahadluc, pagpatalao.—*r.* Dálao, hadluc, tálao.
Descorchar. *a.* Pagcuha san panit san cahuy nga aicornoque.—Pagboong ó paglobo san balay san potiocan sin pagcuha san dugos.—Pagboong ó pagbungcag sin cabán etc., sin pangauat san aada sa solud.
Descordar. *a.* Pagcuha san cuerdas san mga toronggon.
Descorderar. *a.* Pagpalotas san canatihan san mga carnero.
Descornar. *a.* Panguha san sungay sin mananap nga sungayan san bugsoc.
Descorregido, da. *adj.* Diri nasabut sin casadangan; diri mabalc.
Descorrer. *a.* Paguli ngahao sin pagdalagan san guindalaganan ná.—Plegar ó reunir lo que estaba antes estirado, como las cortinas, etc. Pagpacli.—*n.* y *r.* Correr ó escurrir una cosa líquida. Auas, tagas.
Descorrimiento. *m.* Pagauas san tubig, etc. Caauasan sin tubig, etc.
Descortés. *adj.* Culang ó uaray catahud.
Descortesía. *f.* Caculang ó cauaray catahud.
Descortésmente. *adv. m.* Culang sin catahud.
Descortezador, ra. *s.* Parapanit sin cahuy, etc., paraparot sin piña, etc.
Descortezadura. *f.* An panit nga nacuha.—An pinanitan ó quinuháan san panit.—An pinarot.—An pinarotan.
Descortezamiento. *m.* Pagpanit ó pagcuha san panit sin cahuy, etc.; pagparot.
Descortezar. *a.* Pagpanit ó pagcuha san panit sin cahuy, etc.; pagparot sin camote, etc.
Descortinar. *a.* Pagbungcag sin cota.
Descosedura. *f.* Nabingcasan an guincatahian.
Descoser. *a.* Pagbingcas.
Descosido, da. *adj. fig.* An mayacan san diri angay igmugo.—*fig.* Maraut nga pagcabutang.—*m.* Nabingcasan an guincatahian.
Descostarse. *r.* Pagbulag.
Descostillar. *a.* Pagdabal sa gosoc.—*r.* Huy-ang.
Descostrar. *a.* Pagcuha san nuca.
Descotar. *a.* *vid.* Escotar.
Descote. *m.* *vid.* Escote.
Descoyuntamiento. *m.* Calupo, pagcalupo.
Descoyuntar. *a.* Lupo, in nalulupo an tul-an.
Descoyunto. *m.* Calupo, pagcalupo.
Descrecencia. *f.* Caiban, pagcaiban.
Descrecer. *a.* Pagiban.—Paghonas, paghotos.
Descrecimiemto. *m.* Caiban, pagcaiban.
Descrédito. *m.* Hingaraut
Descreer. *a.* Pagbaya san pagtoo.—Diri pagmatuod san polong san iba.
Descreidamente. *adv. m.* Sin uaray pagtoo.
Descreído, da. *adj.* Uaray ná pagtoo; diri natuod.
Descreimiento. *m.* Pagbaya, pagcabaya sa pagtoo; caculang sin pagtoo.
Descrestar. *a.* Pagpalong.
Describir. *a.* Pagbadlis, paglagda.—Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Descripción. *f.* Pagasoy, pagcaasoy. Caasoyon. Casayoran.
Descriptivo, va. *adj.* Macacaasoy.
Descriptor, ra. *s.* Paraasoy—*adj.* Magaasoy.
Descrismar. *a.* Pagsontoc. *fig.* y *fam.* Pagdabal sin macosog sa oló.—*r.* Sina. Esto me ha hecho *descrismar*. *Ini nacasina* sa acon.—Pagtuyo nga pagosisa nga nacacalipong lá sa oló.
Descristianar. *a.* Pagsontoc.—*fig.* y *fam.* Pagdabal sin macosog sa oló.

Descuadernar. *a.* Pagluang, pagluang-luang.
Descuadrillado, da. *adj.* Binulag san cadam-an *m. Veter.* Saquit nga capiang sa mga mananap.
Descuadrillarse. *r.* Piang, in napipiang an mananap.
Descuajar. *a.* Tunao. Pagpatunao.—*Agr.* Paggabut; pangabut.
Descuaje. *m. vid.* Descuajo.
Descuajo. *m. Agr.* Paggabut, pangabut sin mga cahuy ó mga banua.
Descuartizar. *a.* Paglapa.—Dividir. Pagpahat. Paglotos.
Descubiertamente. *adv. m.* Sin sayud. Sayud caopay, dayag caopay.
Descubierto, ta. *p. p.* Dayag, sayud, hayag.—*adj.* Uaray tahub. Llevar la cabeza descubierta. Uaray pagcacalo, uaray pagpopodong, etc.—*m.* An pagpatente san Guisasantosi nga Sacramento sa altar.—Otang ó cargo.—A la descubierta, ó al descubierto. *m. adv.* Sayud caopay, dayag caopay, hayag caopay.—Uaray ayopan, uaray sadang ayopan. Uaray macasalipod, uaray sasalip-dan.—En descubierto. *m. adv.* May otang ó cargo pá.—*fig.* Uaray sadang igbaribad.—En todo lo descubierto. *m. adv.* Sa bug-os nga calibutan nga quiniquilala.
Descubridor, ra. *adj.* An macaagui sin ano lá.—Manginginsayud, magoosisa.—*s.* Parasumbong.—Paraosisa.—*m. Mil.* Langpitao.
Descubrimiento. *m.* Pagcaagui.—Manifestación de lo que estaba oculto. Pagpamuclad san tinago.
Descubrir. *a.* Pagpahayag, pagpasabut, pagpahabaro, pagsumat, pagmugo.—Pagbucas. Pagbuclad.—Hallar lo que estaba ignorado ó escondido. Pacaagui. Paghisab-o: an tuna sa América nahisabohan ni Colón. Colón descubrió la tierra de América.—Registrar ó alcanzar á ver. Paghiling, pagtan-ao.—Venir en conocimiento de una cosa que se ignoraba. Sayud, hibaro, in nasasayud ó nahihibaro ná san diri anay hinbabaroan.
Descubrirse lo oculto. Tungha. Descubrirse, aparecer de improviso. Golbo.
Descuello. *m.* Pagcahitaas, pagcalabao; calabao, casiha.—*fig.* Capalabilabi, camalaris, camalabiao.
Descuento. *m.* Iban; pagiban; pagcaiban. Caibanan.
Descuernacabras. *m.* Hangin nga amihan nga mabascog ug mahagcot.
Descuerno. *m. fam.* Pagpacaalo.
Descuidadamente. *adv. m.* Sin uaray panginano.
Descuidado, da. *adj.* Mahubia.—Uaray panginano; uaray pagtatagam.
Descuidar. *a.* Paghucas sin catungdanan.—*n.* Diri pagbantay, piri panginano.—*r.* Balingao. Lipat.
Descuido. *m.* Caculang sin panginano.—Calipat, pagcalipat.—Cabalingao, pagcabalingao.—Casaypanan. Hipacdolan.
Descuitado, da. *adj.* Murayao, mamingao nga tauo.
Descular. *a.* Paglitub; sinisiring mán in *naboong an sagud.*
Deschuponar. *a.* Panguha sa cahuy sadton mga saringsing nga nacacaraut sa iya.
Desde. *prep.* Tican, tubtub. Desde la creación del mundo. Tican ó tubtub san pagtuha san calibutan. Desde Manila. Tican ó tubtub sa Manila. Desde ahora. Tican ó tubtub niyan.
Desdecir. *n. fig.* Diri angay, diri igo, diri oyon.—*fig.* Iban.—*r.* Pagisul sin polong.
Desdén. *m.* Baga pagpasipara ó pagtamay.
Desdentado, da. *adj.* Ngiho.
Desdentar. *a.* Pangiho.
Desdeñable. *adj.* Angay pagtamayon.
Desdeñadamente. *adj. m.* Sa baga pagpasipara ó pagtamay.
Desdeñado, da. *adj.* Mapasipara, matamay, mayobit.
Desdeñador, ra. *adj.* Mapasipara, matamay, mayobit.—*s.* Parapasipara, paratamay, parayobit.
Desdeñar. *a.* Pagpasipara, pagtamay, pagyobit.
Desdeñosamente. *adv. m.* Sa baga pagpasipara ó pagtamay.
Desdeñoso, sa. *adj.* Mapasipara, matamay, mayobit.
Desdevanar. *a.* Pagbadbad.
Desdicha. *f.* Cacurian, cauaray palad.—Casongcoan, capobrihan, camacalooy.
Desdichadamente. *adv. m.* Oraora sin curi, uaray gud palad.
Desdichado, da. *adj.* Macalolooy, uaray palad.
Desdoblar. *a.* Pabuclad.
Desdorar. *a.* Pagcuha san dorado.—*r.* Lubad.—*fig.* Pagpasipara san caopayan. Pagbungcag san bantug ó dungug.
Desdoro. *m.* Pagpasipara, pagbungcag, pagcabungcag san bantug ó dungug.—Calubad, pagcalubad.
Deseable. *adj.* Angay ó tacus tinguhaon.
Deseablemente. *adv. m.* Sa daco nga pagcaipa ó pagtingoha.
Deseador, ra. *adj.* Maipa, matingohaon,

maoongara.—*s.* Paraipa, paratingoha, paraongara.
Desear. *a.* Pagipa, pagibog. Pagtingoha, pagtalingoha, paghiongara, ongara. Pagbuot.—Odlao, hidlao.
Desecación. *f.* Pagpamara. Pagcamara. —Camad-an. —Caoga, pagcaoga.
Desecamiento. *m.* Pagpamara.—Camad-an. Caoga, pagcaoga.
Desecante. *p. a.* Macacamara. Macacaoga.
Desecar. *a.* Pagpamara. Pagpaoga.—*r.* Mara. Oga.
Desecativo, va. *adj.* Macacamara. Macacaoga.
Desechar. *a.* Pagsobol.—Pagbaya.—Menospreciar. Pagpasipara, pagyobit, pagtamay.—Pagbaribad, diri pagcarauat.
Desecho. *m.* An baya ná.—*fig.* Pagpasipara, pagyobit; pagtamay.
Desedificación. *f.* Maraut nga susgaranan.
Desedificar. *a.* *fig.* Paghatag sin maraut nga susgaranan.
Deselladura. *f.* Pagcuha, pagcacuha san seyo ó marca.
Desellar. *a.* Pagcuha san seyo ó marca sa mga surat, etc., etc.
Desembalaje. *m.* Pamuca sin bogcos, bantal ug iba pá.
Desembalar. *a.* Pagbuca sin bogcos, bantal ug iba pá, panguha sin potos sa bisan ano nga pinopotos.
Desembanastar. *a.* Pagocad, pagcuha sán sulud didto san alat, etc.
Desembarazadamente. *adv. m.* Sin uaray caolongan, sin uaray cabilingan.
Desembarazado, da. *adj.* Uaray caolongan.
Desembarazar. *a.* Pagcuha san nacacaolang.
Desembarazo. *m.* Cabatiran. Cauaray caolangan.
Desembarcadero. *m.* Doroongan.
Desembarcar. *a.* Paghauas.
Desembarco. *m.* Paghauas. Pagcahauas.
Desembargar. *a.* Pagcuha san nacacaolang.—*For.* Pagsugo sin diri ná pagembargo.
Desembargo. *m.* *For.* Pagsugo sin diri ná pagembargo.
Desembarque. *m.* Paghauas. Pagcahauas.
Desembarrar. *a.* Pagcuha san lagay.
Desembaular. *a.* Pagcuha san áada sa cabán, etc.
Desembebecerse. *r.* Paghioli, in hinoolian an nalilipong. Hagutauan.
Desembelesarse. *r.* Paghioli, in hinoolian an nahipaosa.
Desembocadero. *m.* Aguian, araguian.
Desembocadura. *f.* Aguian, araguian. De un río en otro. Guinbuangan.—Paraje por donde un río desemboca en la mar. Sabang.
Desembocar. *n.* Pagagui, paggoa.—Guinbuang.—Pagauas an salug ngadto sa dagat.
Desembolsar. *a.* Pagcuha san áada sa húpao ó bolsa.—Paghatag ó pagentregro sin salapi.
Desembolso. *m.* Paghatag, pagbayad ó pagentrego sin salapi.
Desemboque. *m.* Aguian, araguian.
Desemborrachar. *a.* Paghaohao. *r.* Huas, in nahuas na an cahubog.
Desemboscarse. *r.* Paggoa sa caguragan ó casighotan cún sa lugar nga catatagoan.
Desembotar. *a.* *fig.* Pagtais ó pagbaid san mangarol.
Desembravecer. *a.* Pagpaanad.—*r.* Anad.
Desembravecimiento. *m.* Pagpaanad. Pagcaanad.
Desembrazar. *a.* Paghubcas san bado, etc. dida san, butcon.—Pagbatac sin macosog.
Desembriagar. *a.* Paghaohao.—*r.* Huas. in nahuas ná an cahubog.
Desembrollar. *a.* Paghusay. Pagtuhay.
Desembuchar. *a.* Pagsinuca, in nagsisinuca an mga tamsi.—*fig.* Pamuclad sin polong.
Desemejante. *adj.* Lain, diri magsama, diri sugad.
Desemejanza. *f.* Paglain. Pagcalain. Calainan.
Desemejar. *n.* Lain.—*a.* Paglain.
Desempacar. *a.* Pamadbad san mga pinopotos ug panguha san solud.
Desempacarse. *r.* Pagmingao an nasisina, pahuas san casina.
Desempachar. *a.* Pacuha san nacacaraut sa sorocsoroc.—*r.* *fig.* Cacuhai san cahadluc ó cadalao.
Desempacho. *m.* Caguinhauaan, cacuhai san casina.
Desempalagar. *a.* Pagrarasahi.
Desempañar. *a.* Paghinis sin salaming, etc. Pagcuha san hapin ngo iguinhahapin sa mga cabataan nga gudti pá.
Desempapelar. *a.* Pagcuha san potos nga papel.
Desempaque. *m.* Pamadbad san mga pinopotos.
Desempaquetar. *a.* Pagbadbad sin pinopotos.
Desemparentado, da. *adj.* An naray mga caoropdan.

Desemparvar. *a.* Pagpondoc.
Desempatar. *a.* Pagliuat basi macuha an caparejo.
Desempedrador. *m.* Paraocal sin bato.
Desempedrar. *a.* Pagocal sin bato.
Desempeñar. *a.* Paglucat. —Desempeñarse de deudas contraidas. Pagbayad san otang.—Cumplir, hacer aquello á que está uno obligado. Pagtuman, san catungdanan.
Desempeño. *m.* Paglucat; pagcalucat.—Pagtuman san catungdanan.
Desempeorarse. *r.* Pagopayopay.
Desemperezar. *n.* Pagbaya san cahubia.
Desempolvadura. *f.* Pagyabyab; pagcayabyab.
Desempolvar. *a.* Pagyabyab.
Desempolvoradura. *f.* Pagyabyab; pagcayabyab.
Desempolvorar. *a.* Pagyabyab.
Desemponzoñar. *a.* Pagtambal basi macuha an lara ó hilo. Pagcuha san lara ó hilo sadton nacacalara ó nacacahilo.
Desempotrar. *a.* Pagcuha ó paggabut sin bisan ano dida san hinmumutangan.
Desenalbardar. *a.* Pagcuha san silla sa mga caballo, etc.
Desenamorar. *a.* Diri ná paghigugma, diri ná pagpaora.
Desenastar. *a.* Pagtangso.
Desencabestradura. *f.* Paghubad, pagcahubad.
Desencabestrar. *a.* Paghubad san siqui san hayop nga nasasabud san pisi.
Desencadenamiento. *m.* Pagtangtang; pagcatangtang sin talicara.
Desencadenar. *a.* Pagtangtang sin talicara.—*fig.* Baga pagbungcag san pagcasonudsonud ó pagcasarosando san mga butang.
Desencajamiento. *m.* Pagocal, pagocang. Pagcaocal, pagocang.
Desencajar. *a.* Pagocal, pagocang.
Desencaje. *m. vid.* Desencajamiento.
Desencajonar. *a.* Pagocad ó pagcuha san solud didto sa honos.
Desencalabrinar. *a.* Pagtambal san calipong ó hiborong sa oló.—*r.* Paghioli, in hinolian an tauo san calipong ó hiborong sa olo.
Desencalcar. *a.* Pagsucad. Pagtuboctuboc.
Desencallar. *a.* Pagpalutao san sacayán nga sinanglad.
Desencaminar. *a.* Pagpasimang.—*r.* Simang, hasimang.
Desencantamiento. *m.* Pagbungcag san bua nga larang san pagcadiuata.
Desencantar. *a.* Pagbungcag san bua nga larang san pagcadiuata. Pagsumpa san barang ó diuata.
Desencantaración. *f.* Paghucad. Pagcahucad.
Desencantarar. *a.* Paghucad.
Desencanto. *m.* Pagbuncag san bua nga larang san pagcadiuata.
Desencaprichar. *a.* Pagsagda basi macuha an sala ó lisa.
Desencarcelar. *a.* Pagtangtang, pagpagoa san napepreso. Pagtubas.
Desencarecer. *a.* Pagtoros á pagiban san bale.
Desencastillar. *a.* Pagpalaguio, pagpagoa sa castillo ó cota sán mga nagbabantay dida.—*fig.* Pagasoy san diri pá sinasabut san iba.
Desencerrar. *a.* Pagpagoa.—*fig.* Pagasoy san diri pá sinasabut san iba.
Desencintar. *a.* Pagcuha ó paghubad san mga cinta.
Desenclavar. *a.* Pagtangtang. Pagtanggal.—*fig.* Pagbotong sa usa sin macosog.
Desenclavijar. *a.* Pagcuha ó pagtanggal sin padlong.—*fig.* Pagocal, pagocang.
Desencoger. *a.* Pagbuclad.
Desencolar. *a.* Pagocal.
Desencolerizar. *a.* Pagpamurayao, pagpamingao san nasisina.—*r.* Pamurayao, pamingao, pahuas san casina.
Desenconamiento. *m.* Pagcaiban san hubag, ngotngot, etc.
Desenconar. *a.* Pagpaiban san hubag, ngotngot, etc.—*r.* Iban.—*fig.* Pagpahuas san casina.—*r.* Huas.—*fig.* Pagpogong san casina.
Desencono. *m.* Pagcahuas san casina.
Desencordar. *a.* Pagcuha san mga cuerdas san sesta, etc., etc.
Desencordelar. *a.* Paghubad san mga pisi.
Desencorvar. *a.* Pagpatadong san nababalico.
Desencuadernar. *a.* Pagluang, pagluangluang.
Desendemoniar. *a.* Pagbugao san mga yaua; pagpabugao.
Desendiablar. *a.* Pagbugao san mga yaua; pagpabugao.
Desenfadadamente. *adv. m.* Sa cauaray caulangan. Malipay caopay.
Desenfadaderas. *f. pl. fam.* Mga pagbaribad, mga pasangilan.
Desenfadado, da. *adj.* Malipay ná, uaray calibangan, uaray nacacaulang sa iya.—Tratándose de un sitio ó lugar ancho, espacioso, capaz. Haluag, dagco.
Desenfadar. *a.* Pagpamurayao, pagpami-

ngao, paglipay san nasisina.—*r.* Pamurayao, pamingao, pahuas san casina.
Desenfado. *m.* Caliligauan. Cabatiran. Cauaray calibangan ó caolangan.—*fig.* Calipayan sa calag.
Desenfaldar. *a.* Pagbuclad san tampis.
Desenfardar. *a.* Pagbuca san mga bantal ó pardo.
Desenfardelar. *a.* Pagbuca san mga bantal ó pardo.
Desenfrenadamente. *adv. m.* Sa pagcavisiohanon.
Desenfrenamiento. *m.* Pagcavisiohanon.
Desenfrenar. *a.* Pagcuha san freno sa mga caballo, etc.—*r. fig.* Pagvisio, pagbuhat sin maraut, pagpagapil san maraut.
Desenfreno. *m. fig.* Pagcavisiohanon.—De vientre. Pagoro sin tubig.
Desenfurecer. *a.* Pagpamurayao, pagpamingao, pagpahuas san caisug.—*r.* Huas an caisug.
Desenganchar. *a.* Pagpalos.
Desengañadamente. *adv. m.* Sin sayud, sin dayag; sayud caopay, dayag caopay, sin uaray limbong.—*fig.* y *fam.* Maraut caopay. Bien *desengañadamente* lo ha hecho. *Maraut caopay* an iya pagbuhat.
Desengañado, da. *adj. fig.* y *fam.* Taramayón ug maraut.
Desengañador, ra. *adj.* An nagpapaquilala ó nagpapamáan sa iba basi maquiquilala san sayop ó lisa.
Desengañar. *a.* Pagpamáan.—*r.* Himamáan.—Pagpasabut san sayop ó sala.
Desengañilar. *a.* Pamulcas.
Desengaño. *m.* Cahimamáan.—Pagcasabut san camatuoran, nga asay nacacacuha san limbong ó lisa sa hunahuna.
Desengarrafar. *a.* Pagboliyo.
Desengarzar. *a.* Paglucba san lomong.
Desengastar. *a.* Paghoghog.
Desengomar. *a.* Pagcorocoso.
Desengoznar. *a.* Pagholbot.
Desengrasar. *a.* Pagcuha san tamboc.—*n. fam.* Hugus, gasa.
Desengrosar. *a.* Paggasa, paghugus.
Desengrudamiento. *m.* Pagcuha, pagcacuha san atole ó binocboc.
Desengrudar. *a.* Pagcuha san atole ó binocboc.
Desenhebrar. *a.* Paghogot sin tanug.
Desenhornar. *a.* Paghaon san tinapay ó iba pá sa horno.
Desenjaezar. *a.* Pagcuha san sab-ong sa mga caballo, etc.
Desenjalmar. *a.* Pagcuha san silla, etc., san mga caballo, etc.
Desenjaular. *a.* Pagpagoa san tangcal, sa carongan, etc.
Desenlabonar. *a.* Pagocang.
Desenlace. *m.* Pagbuca, pagcabuca sin balighot.—Catapusan.—Cahusayan. Catuhayan.
Desenladrillar. *a.* Paglucba sa mga baldosa, etc.
Desenlazar. *a.* Pagbuca sin balighot.—*fig.* Pagasoy.
Desenlosar. *a.* Paglucba.
Desenlutar. *a.* Pagbaya san pagluto.
Desenmarañar. *a.* Paghusay. Pagtuhay.
Desenmascarar. *a.* Pagcuha san taclob san bayhon.
Desenmohecer. *a.* Pagcuha san alamag ó agop-op.
Desenmudecer. *n.* Pagcaluas ná, an diri anay nacacalauas.—*fig.* Pagyacan.
Desenojar. *a.* Paglipay san nasisina.—*r.* Lipay.
Desenojo. *m.* Pagbaya san casina, paglipay.
Desenredar. *a.* Paghusay. Pagtuhay.
Desenredo. *m.* Cahusayan. Catuhayan.
Desenrollar. *a.* Pagbuclad.
Desensabanar. *a. fam.* Paghubcas sin taplac ó tampi.
Desensañar. *a.* Pagpahuas san casina.
Desensartar. *a.* Paghoghog.
Desensebar. *a.* Pagcuha san tamboc.
Desenseñar. *a.* Pagpacalimot san hinbabaroan ná.
Desensillar. *a.* Pagcuha san silla sa mga caballo, etc.
Desensoberbecer. *a.* Pagpabaya san capalabilabi.—*r.* Baya an capalabilabi.
Desensortijado, da. *adj.* An tul-an nga nalulupo.
Desentablar. *a.* Paglucba.
Desentenderse. *r.* Pagpacadiri sasabut ó maaram.—Pagbaya, diri api.
Desenterrador. *m.* Paracuha san mga minatáy sa lub-nganan.
Desenterramiento. *m.* Pagcuha, pagcacuha san mga minatáy sa lub-nganan.
Desenterrar. *a.* Pagcuha san mga minatáy sa lub-ngan. Pagocad ug pagcuha san nalulubong.
Desentierramuertos. *com. fig.* y *fam.* Paralibac sa mga minatáy.
Desentoldar. *a.* Paghilcas.
Desentonación. Pagcasalangisan, pagcasarangasan.
Desentonadamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcasalangisan.
Desentonamiento. *m.* Pagcasalangisan, pagcasarangasan,

Desentonar. *a.* Pagcaobus san ca palabi labi.—*n.* y *r.* Salangisan, sarangasan. Simangsimang.
Desentono. *m.* Pagcasalangisan, pagcasarangasan. Pagsimangsimang.
Desentornillar. *a.* Pagcuha ó paggabut san mga tornillo.
Desentorpecer. *a.* Pagpahauas san cabanhud.—Pagtutdo san diri maaram.
Desentrañamiento. *m.* Pagbaya, pagca baya san lugaringon ug paghatag sa iba.
Desentrañar. *a.* Pagbosbos.—*fig.* Pagsusi. Pagtuquib sin halarum.—*r. fig.* Pagbaya san lugaringon ug paghatag sa iba.
Desentronizar. *a.* Paghucas.
Desentumecer. *a.* Pagpahauas san cabadhud.—*r.* Hoas.
Desentumir. *a.* Pagpahauas san cabanhud.—*r.* Hoas.
Desenvainar. *a.* Paggabnot. Pagholbot, paghurabot.
Desenvelejar. *a. Mar.* Panguha san mga layag san sacayán.
Desenvendar. *a.* Paghubad san mga sangbud.
Desenvergar. *a. Mar.* Paghubad san mga layag dida sa mga verga ó bancaran.
Desenvoltura. *f.* Pagcahiara. Camadagmit, camasayon sin pagbuhat, etc. Camaraut sin batasan.
Desenvolvedor, ra. *s.* Parabuclad. Para asoy. Paraosisa.
Desenvolver. *a.* Pagbuclad.—*fig.* Pagasoy.
Desenvuelto, ta. *adj. fig.* Maraut sin batasan, malacsi.—*fig.* Lasgud sin pagbuhat, pamolong, etc.
Desenzarzar. *a.* Paglanit, in nacaput an tonoc sa panapton, etc.
Deseo. *m.* Caipa, caibog. Tingoha.—Cahidlao.
Deseoso, sa. *adj.* Maiipa, maruruyag, matingohaon.
Desequido, da. *adj.* Mamara. Oga.
Desequilibrar. *a.* Paghiringig.
Desequilibrio. *m.* Paghiringig.
Deserción. *f.* Pagcalaguio.—*For.* Pagbaya.
Deserrado, da. *adj.* Uaray sala ó sayop.
Desertar. *n.* Pagpalaguio. Pagbaya.
Desertor. *m.* An mapalaguio. An mabaya
Deservicio. *m.* Pagtalapas.
Deservidor. *m.* Paratalapas.
Deservir. *a.* Pagtalapas.
Deseslabonar. *a.* Pagangat, pagocang.
Desespaldar. *a.* Pagbono, ó pagdabal sa talodtod.
Desesperación. *f.* Pagturao.—Casina.
Desesperadamente. *adv. m.* Sa daco nga pagturao. Sa daco nga pagcasina.
Desesperado, da. *adj.* Maturao. An masisina caopay.
Desesperanzar. *a.* Pagpaturao.
Desesperar. *a.* Pagpaturao.—*n.* Pagturao. —*r.* Turao.
Desestancar. *a* Pagdesentanco.—Pagpaagui san tubig etc., nga nabibiao.
Desestanco. *m.* Pagdesestanco.
Desesterar. *a.* Pagcuha ó paglocot san mga banig, pagbulcas.
Desestima. *f.* Pagdiri, diri pagcarauat.
Desestimación. *f.* Pagdiri, diri pagcarauat.
Desestimador, ra. *adj.* Diri macarauat.
Desestimar. *a.* Pagdiri, diri pagcarauat.—Paghamuc.
Desfajar. *a.* Pagcuha ó paghubad san bagcos.
Desfachatado, da. *adj. fam.* Culang sin catahud.
Desfachatez. *f. fam.* Caculang sin catahud.
Desfalcador, ra. *adj.* Maninicas.—*s.* Paracuha san diri iya.
Desfalcar. *a.* Pagticas ó pagcuha san diri iya lugaringon nga ipinapagtitimos sa iya.
Desfalco. *m.* Pagticas ó pagcuha san salapi nga diri lugaringon.
Desfallecer. *n.* Capoy, hinga, hingahinga, haragumatay, hangus, hangushangus.
Desfallecimiento. *m.* Cacapoy, pagcacapuy, camaluya.
Desfavorable. *adj.* Contra. Songsong an hangin ó solug.
Desfavorecedor, ra. *adj.* Diri mabulig, diri matabang.—*s.* Diri parabulig, diri paratabang.
Desfavorecer. *a.* Diri pagbulig, diri pagtabang.—Pagcontra.
Desfiguración. *f.* Pagcalain.—Caduas.
Desfiguramiento. *m.* Pagcalain.- Caduas.
Desfigurar. *a.* Paglain; pagpalain.—*r.* Lain.—Duas.
Desfijar. *a.* Paglucba, paggabut ó pagcuha sin bisan ano dida san hinmumutangan niya.
Desfilachar. *a.* Pagbadbad sin hinabol nga sabot.
Desfiladero. *m.* Dalan ó araguian nga haligot.
Desfilar. *n. Mil.* Talay nga pagcalacat.—*Mil.* Pagagui an mga casoldadosan sa atubangan san hadi, etc.—*fam.* Pagsonudsonud sin paggoa.
Desfile. *m. Mil.* Pagagui an mga casoldadosan sa atubangan san hadi, etc.
Desflemar. *a.* Cughad, cughat.

Desflecar. *a.* Pagcuha san mga flecos.
Desfloración. *f.* Pagcaboro. Pagcadarahug san camatahum sin bisan ano.
Desfloramiento. *m.* Pagpasipara san pagcabug-os sin daraga, pacasala sa iya.
Desflorar. *a.* Pagboro sin bucad, pagdarahug san camatahum sin bisan ano.—Pagpasipara san pagcabug-os sin daraga, pacasala sa iya.—*fig.* Tala lá nga pagasoy sin bisan ano.
Desflorecer. *n.* Holog, in nagcacaholog an mga bucad.
Desflorecimiento. *m.* Caholog ó pagcaholog san mga bucad.
Desfogar. *a.* Paagui san calayo.—Hongao.
Desfogonar. *a.—r.* Boong, buca; in naboong ó nabuca an oido san luthang.
Desfogue. *m.* Paghungao; cahungao, pagcahungao.
Desfollonar. *a.* Pagcuha sin iba nga mga dahon, basi áadlauan an bonga.
Desfondar. *a.* Boong, loho; in naboong ó naloho an sagud.
Desformar. *a.* Maraut nga pagcabuhat ó cahimo.
Desfortalecer. *a.* Pagbungcag sin cota ó baluarte; pagpauli san mga nagbabantay dida.
Desforzarse. *r.* Pagbolos.
Desgaire. *m.* Maraut nga panguiuaquiua sa lauas.—Baga pagpasipara.
Desgajadura. *f.* Cabanguian san sanga.
Desgajar. *a.* Pagbangui. Pagguingi.
Desgaje. *m.* Pagbangui. Pagcabangui.
Desgalgadero. *m.* Pangpang. Caigangan nga hitaas.
Desgalgar. *a.* Pagholog ticang sa hitaas.
Desgalichado, da. *adj. fam.* Maraut nga pagpanapton, maraut nga pagcalacat, diri hayonhayon.
Desgana. *f.* Cauaray ganas sin pagcaon. *fig.* Caculang sin pagtuyo ò pagtalingoha.
Desganar. *a.* Baga pagtacas.—*r.* Uaray ganas sin pagcaon.
Desganchar. *a.* Pagcuha san mga sanga sa mga cahuy.
Desgano. *m. vid.* Desgana.
Desgañifarse. *r.* Pagsingguit, paggagsud, pagguliat sin daco.
Desgañitarse. *r. fam.* Pagsingguit, paggagsud, pagguliat sin daco.
Desgarbado, da. *adj.* Mahubia ó diri madayan.
Desgargantarse. *r. fam.* Pagsinggu't, paggagsud, pagguliat sin daco.
Desgargolar. *a.* Paguircuiry.
Desgaritar. *n.* Colopan, in guincolopan san pagsacay.
Desgarradamente. *adv. m.* Guisi caopay.—Sa cauaray caalo.
Desgarrado, da. *adj.* Visiohanon.
Desgarrador, ra. *adj.* Magparaguisi. Macacaguisi.
Desgarrar. *a.* Pagguisi.—*fig.* Desgarrarse el corazón. Picas, dao napipicas an casingcasing. *r. fig.* Pagbulag, pagbaya ó diri ná pagopud sa iba.
Desgarro. *m.* Caguis-an.—*fig.* Pagcauaray caalo.—*fig.* Pagpacalalaqui.
Desgarrón. *m.* Caguis-an.
Desgastar. *a.* Paghodot.—*r. fig.* Luya, in nagluluya ná.
Desgatar. *a.* Pagdalos ó paggabut sin banua.
Desgaznatarse. *r.* Pagsingguit, paggagsud, pagguliat sin daco.
Desglosar. *a.* Pagcuha ó pagpara san tigaman, casayoran ò nota nga binutang dida sin sinurat.—Pagcuha an iba nga mga paypay sin mga autos.—Pagbulag an usa nga minolde nga natitigub sa iba.
Desglose. *m.* Pagcuha. Pagpara. Pagbulag.
Desgobernado, da. *adj.* An diri maaram magataman san iya tungud.
Desgobernar. *a.* Maraut nga pagataman ó pagmando. Pacasamoc.
Desgobierno. *m.* Carimocan, casamocan, maraut nga paggovierno ó pagataman.
Desgolletar. *a.* Pagcuha san liugliug san tadíao, etc.
Desgorrarse. *r.* Pagtocas sa calo ó tagoló.
Desgoznar. *a.* Pagholbot ó pagcuha san mga baga cauit nga carig-onan sin puerta.
Desgracia. *f.* Cauaray palad. Canogon. Cacurian. Casáquit.
Desgraciado, da. *adj.* Uaray palad.
Desgraciar. *a.* Pacaraut. Pacabido. Cairo.
Desgramar. *a.* Paggabut ó pagdalos sin banua.
Desgranar. *a.* Pagcuha san liso san bonga. Pagguioc san humay.
Desgranzar. *a* Pagtahop san humay, etc.
Desgreñar. *a.* Paggomon san bohoc.
Desguarnecer. *a.* Pagcuha san sab-ong ó rayandayan.—Pagbungcag sin cota ó baluarte.—Pagcuha san pati san daldag, etc , etc.—Pagcuha san guarnición sa mga caballo in di ná nagcacaruaje, etc.
Desguarnir. *a.* Pagcuha san sab-ong ó rayandayan.—*Mar.* Paghubad san pisi sa cabrestante, etc.
Desguazar. *a. Carp.* Pagticang sin pagdaldag.
Desguindar. *a. Mar.* Paguha san mga guinda san sacayán.—*r.* Descolgarse. Pagdarios.

Deshabitado, da. *adj.* Uaray ná tauo.
Deshabitar. *a.* Pagbaya san balay cún oroquian.
Deshabituación. *m.* Pagpabaya; pagcabaya san daan nga batasan.
Deshabituar. *a.* Pagpabaya san daan nga batasan.—*r.* Pagbaya san daan nga batasan.
Deshacedor, ra. *s.* Parabungcag. Paraiban. Paradaog. Paratunao.—De agravios. *adj.* An magbobolos.
Deshacer. Quitar la forma ó figura á una cosa, descomponiéndola.—Pagbungcag.—Desgastar, atenuar. Pagiban.—Derrotar. Pagdaog san contra.—Derretir, liquidar. Pagtunao.—Despedazar. Pagpicas, pagotudotud.—Pagcomog. No me tientes, por que te voy á deshacer contra el suelo. Ayao ca pagtitiao sa acon, cay igcocomog co icao dida siton salug.—Quitar el corral de pescar. Paghilcas.
Desharrapado, da. *adj.* Macalolooy, an nagpapanapton sin macalolooy ó guigsi nga panapton.
Desharrapamiento. *m.* Camacalolooy, pagcamacalolooy.—Mezquindad ó avaricia. Camahicao, pagcamahicao.
Deshebillar. *a.* Pagbuca san hebilla.
Deshebrar. *a.* Pagbadbad sin hinabol nga sabut.
Deshechizar. *a.* Pagbungcag san bua nga larang san pacadiuata.
Deshecho, cha. *p. p.* Baya, binaya, binayaan.—*adj.* Hablando de lluvias, temporales, borrascas, etc., impetuosas, fuertes, violentas. Mabascug, macosog.
Deshelar. *a.* Pagtunao; pagpatunao san binagtic.
Desherbar. *a.* Pagdalos ó paggabut san mga banua.
Desheredación. *f.* Pagpagauas san bisan sin-o san malon.
Desheredamiento. *m.* Pagpagauas sa bisan sin-o san malon.
Desheredar. *a.* Pagpagauas sa bisan sin-o san malon nga iya tungud, diri pamalon sá iya.
Deshermanar. *a.* Pagbungcag ó panguha san pagcaoyon ó pagcatopong san mga magcasisama.—*r.* Pagtalapas sin catalahuran nga angay san mga igcasibugto.
Desherrar. *á.* Pagtangtang san colma, etc., sa mga preso.—Pagcuha san herradura sa siqui san mga hayop.—*r.* Cuha, holog.
Desherrumbrar. *a.* Paghinis basi macuha an tae san puthao.
Deshielo. *m.* Pagtunao. Pagcatunao.
Deshilachar. *a.* Pagbadbad sin hinabol nga sabut.
Deshilar. *a.* Pagbadbad sin hinabol nga sabut.
Deshincadura. *f.* Pagcagabut.
Deshincar. *a.* Paggabut san nadodolot.
Deshinchadura. *f.* Cacopus ó pagcacopus sin hubag.
Deshinchar. *a.* Pagpacopus ó pagpahulpa san hubag. - *r.* Cupos, hulpa, hophop.
Deshojador, ra. *adj.* Macacaragas sin dahon.—*s.* Parapangotos sin dahon.
Deshojadura. *f.* Pangotos sin dahon.
Deshojar. *a.* Pangotos sin dahon.—Ragas, in nararagas an dahón.
Deshoje. *m.* Caholog ó pagcaholog san mga dahon.
Deshollejar. *a.* Pagpanit ó panguha san panit san mga bonga.
Deshollinar. *a.* Solpot sin pagcuhá sin aguío.
Deshonestamente. *adv. m.* (In magbuhat) sin mala-oay.
Deshonestidad. *f.* Camala-oay, pagcamalo-oay; camaquimala-oay.
Deshonesto, ta. *adj.* Mala-oay, mangilad, mahuca.
Deshonor. *m.* Cauara ó pagcauara san bantug nga maopay.—Pagpacaalo. Pagpacaraut.
Deshonorar. *a.* Pagbungcag san bantug —*r.* Paguara san bantug.—Paghucas sin catungdanan.
Deshonra. *f.* Cauara ó pagcauara san bantug.—Pagpacaalo, pagpacaraut, pagcaculang sin catahud sa igcasitauo.—Tener uno á deshonra una cosa. *fr.* In diri angay sa iya cahimtang bisan ano nga buhat, nga nacacaraut sa iya.
Deshonrabuenos. *com. fam.* Paralibac, parabutangbutang sin sala.—*fam.* An diri natuman ó nasonud san maopay nga batasan san iya mga catigurangan.
Deshonradamente. *adv. m.* Sa pagcauaray bantug nga maopay. Sa pagpacaalo ó pagpacaraut.
Deshonrador, ra. *s.* Paralibac, parabutangbutang sin sala, parabungcag san bantug ó dungug nga maopay.
Deshonrar. *a.* Pagbungcag san bantug. —Pagpacaalo, pagpacaraut.—Pagpasipara, pagpalugos ó pacasala sin babaye nga maopay an iya bantug.—*r.* Cauara san bantug nga maopay.
Deshonrosamente. *adv. m.* Sa pagcauaray bantug nga maopay. Sa pagpacaalo ó pagpacaraut.
Deshonroso. sa. *adj.* Macáalo.
Deshora. *f. id.*—Á deshora ó deshoras.

m. adv. Desoras ná.—Lapas ná.—De repente. Sin tigda.

Deshornar. *a.* Paghaon san tinapay ó iba pá sa horno.

Deshospedado, da. *adj.* An uaray harapitan.

Deshospedamiento. *m.* Diri pagtogot ó diri na pagtogot sin paghapit.

Deshuesar. *a.* Panguha san túl-an sin hayop; panguha san liso sin bonga.

Deshumano, na. *adj.* Mabangis, mapintas.

Deshumedecer. *a.* Pagpamara; pagpaoga. —Pagloon.—*r.* Mara; oga.

Desiderable. *adj.* Tacús tingohaon, tacús caruruyagon.

Desideratum. *m.* An guintitingoha ó guintutuyo gud.

Desidia. *f.* Cahubia, pagcahubia.

Desidiosamente. *adv. m.* Sin hubia. Hubia caopay.

Desidioso, sa. *adj.* Mahubia, hubia.

Desierto, ta. *adj.* Uaray tauo.—*m.* Caminĝauan.

Designación. *f.* Pagsugo.—Pagtigaman; Pagtálaan.

Designar. *a.* Pagtuyo.—Pagsugo. Pagtigaman; pagtálaan. Paglarang.

Designio. *m.* Tuyo. Larang. Calad-ganan.

Desigual. *adj.* Diri magsama.—No llano. Mabongtud nĝa tuna.—Garan-gasang.—*fig.* Arduo, muy dificultoso. Macuri, macuri caopay.—Tiempo vario. Salad salad.

Desigualar. *a.* Paglabaolabao. Pagbatolbatol. Pagpalabaolabao, pagpabotolbotol.

Desigualdad. *f.* Pagcadiri magsama, pagcadiri parejo.—Cabongtud sin tuna.—Cagarang-gasang.—Calainan.

Desigualmente. *adv. m.* Sa pagcadiri parejo.

Desimaginar. *a.* Pagpara sa dumdum ó hunahuna.

Desimpresionar. *a.* Pagpabalic, pagsagdon sa igcasitano basi macuha an sayop niya.

Desinclinar. *a.* Pagpatadong.—*r.* Tadong.

Desincorporar. *a.* Pagbulag, pagpabulag san natitigub ó natitipon.—*r.* Bulag.

Desinencia. *f. Gram.* Sinisiring *an catapusan* san mĝa polong nĝa guican sa iba.

Desinfección. Pagloon. Paguiltic sin mahamot.

Desinfectante. *p. a.* Macacacuha ó macacahauas san maraut nĝa baho.

Desinfectar. *a.* Pagloon sin mahamot. Paguiltic sin mahamot.

Desinficionar. *a. vid.* Desinfectar.

Desinflamar. *a.* Pagpaisul san hubag.

Desinflar. *a.* Pagpagoa san hangin.

Desinsaculación. *f.* Paghucad; pagcahucad.

Desinsacular. *a.* Paghucad.

Desinterés. *m.* Cauaray interés, cauaray quinahanglan.

Desinteresadamente. *adv. m.* Sa cauaray interés ó quinahanglan.

Desinteresado, da. *adj.* Uaray interés, uaray quinahahanglan.

Desinvernar. *n.* Paggoa an mĝa casoldadosan sa mĝa oroquian nĝa sinisiring de invierno tiempo nĝa mahagcot.—*a.* Pagpagoa san, etc.

Desistencia. *f. vid.* Desistimiento.

Desistimiento. *m.* Pagbulag. Pagcabulag.—Pagbaya. Pagcabaya. Pagondang.

Desistir. *n.* Pagbulag; pagondang.—Pagbaya.

Desjarretadera. *f.* Garamiton ó salsalon nĝa guinagamit san pagotud ó pagtirostiros sin carne.

Desjarretar. *a.* Pagotud san páa dida sa tohud. Pagbigting sa tohud.—*fig.* y *fam.* Pagpaluya, cún dao an masaquit quinucuhaan sin damo nĝa dugo.

Desjarrete. *m.* Pagotud; pagcaotud sa tohud. Pagbigting; pagcabigting sa tohud, pangotud. Pagmigting.

Desjugar. *a.* Pagpuga.

Desjuntamiento. *m.* Pagbulag. Pagcabulag.

Desjuntar. *a.* Pagbulag. Pagpabulag.—*r.* Bulag.

Deslabonar. *a.* Pagocang.—*r. fig.* Bulag sin pagopud sa iba.

Desladrillar. *a.* Paglucba sin baldosa, etc.

Deslamar. *a.* Panguha san lagud.

Deslastrar. *a.* Paghanas ó pagholog san lastre.

Deslatar. *a.* Panguha san cahuy nĝa sinisiring *lata* dida sa mĝa sacayán, etc.

Deslavar. *a.* Tala lá nĝa paghugas.—Pagpaluya sa bisan ano, in pinangunguhaan san cosog, color, gahúm, duga, etc., etc.

Deslavazar. *a. vid.* Deslavar.

Deslazar. *a.* Pagbuca.

Desleal. *adj.* Malaris.

Deslealmente. *adv. m.* Sa pagcamalaris.

Deslealtad. *f.* Camalaris, pagcamalaris.

Desleidura. *f. vid.* Desleimiento.

Desleimiento. *m.* Pagpatunao; pagcatunao.

Desleir. *a.* Pagpatunao.—*r.* Tunao.

Deslendrar. *a.* Sicsic; lusa.

Deslenguado, da. *adj. fig.* An mayacan sin maraut.

Deslenguamiento. *m. fig.* y *fam.* Pagcayacan sin maraut.
Deslenguar. *a.* Pagotud san dila.—*r. fig.* y *fam.* Pagyacan sin maraut.
Desliar. *a.* Paghubad, pagbuca.—*r.* Hubad, buca, buscag.
Desligadura. *f.* Paghubad, pagbuca. Pagcahubad, pagcabuca.
Desligar. *a.* Paghubad, pagbuca.—*r.* Hubad, buca, buscag.—*fig.* Pagasoy.—*r.* Sayud.—*fig.* Pagabsolve san sinisiring nga mga censura sa santa Iglesia.
Deslindador. *m.* Parabutang sin tigaman, guiotan ó mojón.—Paraasoy.
Deslindamiento. *m.* Pagtigaman, pagbutang sin tigaman, pagguiotan, pagmojón.—Pagasoy sin casayoran.
Deslindar. *a.* Pagtigaman, pagbutang sin tigaman, pagguiotan, pagmojón.—*fig.* Pagasoy sin maopay.
Deslinde. *m. vid.* Deslindamiento.—Tigaman, guiotan, mojón.
Desliz. *m.* Paghitalindas. Paghidalinas.—Hipacdolan; sa'a, sayop.
Deslizadero. *m.* Hitalindasan. Cadalontan.
Deslizadizo, za. *adj.* Madalonot.
Deslizamiento. *m.* Paghitalindas. Paghidalinas.
Deslizar. *n.* Dalinas. Dalioros. Dalios-os. Talindas. Baquinas, balinas. Dalosdos.—Dalondon. *r. fig.* Dalipanos.—Halugus.—*fig.* Pagsala, pagsayop.
Deslizarse como herramienta cuando se falla el golpe. Dalatum.
Deslomadura. *f.* Pagdabal, pagcadabal sa talodtod.—Calupo san talodtod.
Deslomar. *a.* Pagdabal sa talodtod.—*r.* Lupo; innalu'upo an mga talodtod.
Deslucidamente. *adv. m.* Sa cauaray caopayan.
Deslucido, da. *adj. fig.* Uaray caopayan sa mga pagbuhat, mga pagpolong, mga pagasoy, etc., etc. Diri macacatigo, diri macacatoltol.
Deslucimiento. *m.* Caculang sin cabatiran ó caopayan.
Deslucir. *a.* Pagpara ó panguhan san caopayan sa bisan ano.—Lubad.
Deslumbrador, ra. *adj.* Macacasilac, macacabislao.—Macatitingala.
Deslumbramiento. *m.* Pagcabibislao.—Calipong ó hiborong sa hunahuna.
Deslumbrar. *a.* y *r.* Bislao, silao.—*fig.* Pacalipong, pacaborong.—*r.* Hiborong.
Deslustrar. *a.* Pagpalubad. Lubad.
Deslustre. *m.* Calulubad. Cacuhai san camatahum ó caopayan.
Deslustroso, sa. *adj.* Lubad ná, maraut.
Desmadejado, da. *adj.* Maluya, maluyahon.
Desmadejamiento. *m.* Caluya, pagcaluya. Camaluya, pagcamaluya.
Desmadejar. *a.* Pacaluya.
Desmajolar. *a.* Pangabut san mga parra.—Paghubad san higot san sapin.
Desmallador, ra. *adj.* An magparaguigsi ó magparabungcag sin hinoc-tan.
Desmalladura. *f.* Pagcaguigsi, pangotud ó pagcabungcag sin hinoctan.
Desmallar. *a.* Pangotud, pagguisi ó pagbungcag sin mga hinoctan.
Desmamar. *a.* Lutas, pagpalutas.
Desmamonar. *a.* Panguha ó pangotud san mga saringsing.
Desmán. *m.* Caora ora ná sa mga pagbuhat, sa mga pagpolong, etc.; daco nga pagpasipara.—Cacurían, casáquit.
Desmán. *m.* Mananap nga naoocoy sa mga tabi sin salub.
Desmandado, da. *adj.* Malaris, diri mabali.
Desmandamiento. *m.* Pagcaliuat san daan nga sugo.—Paglaris.—Pagcabulag sa mga oropud.
Desmandar. *a.* Pagliuat ó pagbaya san daan nga sugo.—Pagliuat ó pagdiri ná sin paghatag.—*r.* Paglaris, pagpasipara.—Bulag sa mga oropud.
Desmanear. *a.* Paghubad san pisi nga higot san imon-a sin hayop.
Desmantecar. *a.* Pagcuha san tamboc ó manteca.
Desmantelado, da. *adj.* Balay nga maraut ná nga uaray ná dida mga garamiton.
Desmantelamiento. *m.* Cabungcag, pagcabungcag sin cota.
Desmantelar. *a.* Pagbungcag sin cota.—*fig.* Pabaya sin balay.
Desmaña. *f.* Caculang sin cabatiran, cauaray hibaro.
Desmañadamente. *adv. m.* Sa caculang sin cabatiran, sa cauaray hibaro.
Desmañado, da. *adj.* Diri batid, cauaray cabatiran.
Desmañar. *a.* Pacaolang; pagolang.
Desmarañar. *a.* Paghusay. Pagtuhay.
Desmarojar. *a.* Pangabut sa mga lauas sin cahuy san lorog, cagopcop, etc.
Desmarrido, da. *adj.* Maluya, mabidóon, uaray ná cosog.
Desmatar. *a.* Pangabut san mga banua.
Desmayadamente. *adv. m.* Ora ora sin curi, ora ora sin luya; macuri caopay, maluya caopay.

Desmayado, como el que pierde el conocimiento. Haontog. Iborontog.
Desmayado de hambre. Lunos.
Desmayado, da. *adj.* Sinisiring an obus ó lubad ná nga color.
Desmayar. *a.* Pacabontog; pacalipong sa oló.—*n.* *fig.* Pagalang, pagluya, hadluc, dálao.—*r.* Bontog, lipong sa oló, moroy.
Desmayo. *m.* Calipong ó pagcalipong sa oló
Demazalado, da. *adj.* Maluya.
Desmedidamente. *adv.* *m.* Ora ora ná, labis ná, uaray ná socol.
Desmedido, da. *adj.* Ora ora ná, labis ná, uaray sacol.
Desmedirse. *r.* Pagora ora.
Desmedrar. *a.* Pacaraut sa bisan ano.—*r.* Raut, in nagraraut bisan ano.—*n.* Iban, luya.
Desmedro. *m.* Pacaraut.—Pagraut. Pagtiticaraut.
Desmejora. *f.* Pagticaraut. Pagtiticaluya.
Desmejorar. *a.* Pacaraut.—*r.* Pagtiticaraut; pagtiticaluya.
Desmelancolizar. *a.* Paglipay san nabibido.—*r.* Lipay, baya san cabido.
Desmelar. *a.* Pagpuhag ó pagcuha san dugos sa potiocan.
Desmelenar. *a.* Paggobot san bohoc.
Desmembración. *f.* Pangotudotud, pagcaotudotud, pagcabulag.
Desmembrar. *a.* Pagotudotud, paglapa, pagbulag.
Desmemoriado, da. *adj* Limoton, malilimoton.
Desmemoriarse. *r.* Limot, diri paghinumdum.
Desmenguar. *a.* Pagiban.—Pagpacaraut.
Desmentida. *f.* Pagtaguinbuá, pagpahimoá.
Desmentidor, ra. *adj.* Magtataguinbuá.
Desmentir. *a.* Pagtaguinbua, pahimuá.
Desmenuzable. *adj.* Sadang pagtirostiroson, sadang pagtipictipicon, sadang pagpinitpiniton.
Desmenuzar. *a.* Pagtirostiros, pagtipictipic, pagpinitpinit.—*fig.* Pagosisa sin maopay
Desmeollamiento. *m.* Pagcuha; pagcacuha san otoc.
Desmeollar. *a.* Pagcuha san otoc.
Desmerecedor, ra. *adj.* An diri tacús.
Desmerecer. *a.* Diri tacús.
Desmerecimiento. *m.* Caculang sin cabaralsan.
Desmesura. *f.* Caculang ó cauaray catahud ó pagcatahud.
Desmesuradamente. *adv.* *m.* Ora ora ná, labis ná.
Desmesurado, da. *adj.* Maora ora ná, malabis ná.—Culang sin catahud, malaris.
Desmesurar. *a.* Pagora ora ná (in uaray cahusayan ó catuhayan.)—*r.* Pagtamay, pagyobit, culang sin pagtahud sa polong cún sa buhat bá.
Desmigajar. *a.* Pagpire pire.
Desmigar. *a.* Pagpire pire.
Desmirriado, da. *adj. fam.* Magasa, mamingao.
Desmocha. *f.* *vid.* Desmoche.
Desmochadura. *f.* *vid.* Desmoche.
Desmochar. *a.* Pagpangotud, pagpamari, pagtaga.
Desmoche. *m.* Pangotud, pamari, pagtaga.
Desmogar. *a.* Solpoc.
Desmogue. *m.* Pagsolpoc.
Desmolado, da. *adj.* Uaray mga bag-ang.
Desmontadura. *f.* Pagcacaingin, pagguba.
Desmontar. *a.* Pagcaingin, pagguba.—Deshacer un montón de tierra. Pagparic sin tuna. Pagiban sin pondoc.—Desarmar ó desunir. Pagluta.—Pagbungcag sin balay dapit sa ibábao.—Quitar, ó no dar la cabalgadura al que le corresponde tenerla. Pagagao sin hayop nga cabayo, etc.—Bajar del disparador la llave de la escopeta. Pagtangop.—*n.* Apearse de una caballería, etc. Paghauas.—*a.* Pagdoroc.
Desmonte. *m.* Pagcacaingin, pagguba, pagdoroc. Pagparic, pagiban.—Fracmentos ó despojos de lo desmontado. Dinoroc.
Desmoñar. *a.* *fam.* Pagotud san pongos. Pagbuca san pongos.—*r.* Buca an pongos.
Desmoralización. *f.* Pagraut, pagcaraut san batasan. Pamatasan nga maraut.
Desmoralizador, ra. *adj.* Magraraut sin batasan; macacaraut san batasan.—*s.* Parahatag sin mga escándalo.
Desmoralizar. *a.* Pagraut sin batasan; paghatag sin mga escándalo.
Desmoronadizo, za. *adj.* An magtitinono.
Desmoronamiento. *m.* Pagtinono.
Desmoronar. *a.* Tono, pagtinono.
Desmullir. *r.* Pagrungcab sin hapin.
Desmurar. *a.* Pagbungcag sin cota.
Desnarigado, da. *adj.* Pongas, pungag.
Desnarigar. *a.* Pagsaplong.—Mordiendo. Bungad.
Desnatar. *a* Pagcuha san lapuglapug san gatas, etc.
Desnaturalización. *f.* Pagcacuha ó pagcahucas san tauo san pagcabongtohanon

niya. Pagpaiuas ó pagpahingilin sa iya. Pagpahucas an tauo, etc.

Desnaturalizado, da. *adj.* Malaris, matalapason san iya catungdanan.

Desnaturalizar. *a.* Pagcuha ó paghucas san tauo san pagcabongtohanon niya. Pagpaiuas ó pagpahingilin sa iya.—*r.* Pahucas an tauo san pagcabongtohanon niya. Paglain san cahimo ó cahimtang.

Desnegamiento. *m.* Pagcatipa. Pagpaisul sin polong.

Desnegar. *a.* Pagtipa.—*r.* Pagpaisul sin polong.

Desnervar. *a.* Pagpaluya.

Desnevar. *n.* Tunao, in natutunao an nieve.

Desnivel. *m.* Pagcadiri tadong, culang sin catadong.

Desnivelar. *a.* Diri pagtatadong.—*r.* Diri na tadong.—Quiling.

Desnucar. *a.* Pagdabal sa tingdol nga malupo an tul-an.

Desnudamente. *adv. m. fig.* Dayag caopay. Sin sayud.

Desnudar. *a.* Paghubo. Paglubas.

Desnudez. *f.* Cahubo, pagcahubo.

Desnudo, da. *adj.* Hubo. Lubas.

Desobedecer. *a.* Pagtalapas san sugo, paglaris. Pagliuag.

Desobedecimiento. *m. vid.* Desobediencia.

Desobediencia. *f.* Pagtalapas, pagcatalapas, paglaris. Camalaris, pagcamalaris.

Desobediente. *p. a.* Malaris. Malapsa.

Desobligar. *a.* y *r.* Tuhas.

Desobstruir. *a.* Pagcuha san nacacaolang.

Desocupación. *f.* Uaray calibangan, uaray buhat.

Desocupadamente. *adv. m.* Sin uaray calibangan.

Desocupar. *a.* Pag iuas. Gauas. Hagauas.—Pagcuha san nacacaolang.

Desoir. *a.* Balingao. Pacabalingao.

Desojar. *a.* Pagbitas. Pagbutas.—*r.* Bitas. Butas.—*r. fig.* Paghiling sin maopay.

Desolación. *f.* Pagcaguba, pagcabuncag, pagcalaglag.—*fig.* Casubo, camingao, cabido.

Desolar. *a.* Pagguba, pagbuncag, paguacay, paglaglag.—*r. fig.* Subo, mingao, bido.

Desoldar. *a.* Pagpaocal san solda.

Desolladamente. *adv. m.* Sa cauaray caalo ó catahud.

Dosolladero. *m.* Panganitan; parat-yan.

Desollado, da. *adj. fam.* Uaray alo, uaray tahud.—*p. p.* Guinanitan. Napilasan.

Desollador, ra. *adj.* Magaanit. Macacapilas.—*s.* Paraanit sin vaca, carabao, etc.

Desolladura. *f.* Pagcaanit; paganit.—Capilas. Capilasan.

Desollamiento. *m. vid.* Desolladura.

Desollar. *a.* Paganit, Pagpanit.—*r.* Pilas.—*fig.* Pagpacaraut, pagpcaalo, pagdarahug.—*fig.* y *fam.* Paglibac sin daco sa igcasitauo.

Desollón. *m. fam.* Capilas. Capilasan.

Desopilar. *a.* Pagtambal ó pagcuha san nacacaolang basi lumacat an dugo sa lauas.

Desopilativo, va. *adj. Med.* Tambal nga nacacahoas san saquit nga nacacaolang basi lumacat an dugo sa lauas.

Desopinado, da. *adj.* An uaray ná bantug nga maopay.

Desopinar. *a.* Pagbuncag san maopay nga dungug, pagpacaraut sa igcasitauo.

Desoprimir. *a.* Paggauas sa bisan ano san nacacapiit ó nacacalugos sa iya.

Desorden. *m.* Cagobot, pagcagobot. Carimocan. Casamocan.—Cauaray catuhayan. Cauray cahusayan.—Caora ora ná.

Desordenación. *f. vid.* Desorden.

Desordenadamente. *adv. m.* Rimoc caopay, samoc caopay. Ora ora sin rimoc, ora ora sin samoc.—Sin uaray catuhayan; sin uaray cahusayan.

Desordenado, da. *adj.* Marimoc, masamoc. Uaray catuhayan; uaray cahusayan.

Desordenamiento. *m. vid.* Desorden.

Desordenar. *a.* Pagrimoc; pagsamoc; paggobot.—*r.* Rimoc, samoc gobot.—*r.* Pagora ora.

Desorejado, da. *adj. fig.* y *fam.* Sinisiring an maraut sin batasan.—*p. p.* Palong.

Desorejamiento. *m.* Pagpalong; pagcapalong.

Desorejar. *a.* Pagpalong.

Desorganización. *f.* Pagpacarimoc; pagpacasamoc. Carimocan; casamocan.—Cauaray catuhayan; cauaray cahusayan.

Desorganizador, ra. *adj.* Marimoc, masamoc. Macacarimoc, macacasamoc.—*s.* Pararimoc, parasamoc, paragobot.

Desorganizar. *a.* Pacarimoc, pacasamoc caopay.—*r.* Rimoc, samoc. Bungcag.

Dosorientar. *a.* Pacalipong, pacaborong.—*r.* Lipong, borong, hiborong.

Desorillar. *a.* Pagtabas san liguid sin género, etc.

Desovar. *n.* Pagbunay an mga isda.

Desove. *m.* An pagbunay san mga isda.

Desovillar. *a.* Pagbadbad.

Despabiladeras. *f. pl.* Isurugui, iporolpog.

Despabilado, da. *adj.* Iras.—*fig.* Lacsi, batid.

Despabilador, ra. *s.* Parasugui, parapolpog.
Despabiladura. *f.* Tap-oc.
Despabilar. *a.* Pagsugui.—*fig.* Pagdagmit sin pagbuhat bisan ano.—*fig.* Pagtuyo sin pagaram.—*fig.* y *fam.* Pagpatay.—*r. fig.* Pucao.—Pagpolpog.
Despacio. *adv. m.* Hinay, hinayhinay, luay.
Despacito, co. *adv. m. fam.* Hinayhinay, luayluay.
Despachaderas. *f. pl. fam.* Maisug in papaquianhan.
Despachar. *a.* Pagdagmit sin pagbuhat sin bisan ano.—Enviar. Pagsugo; pagpaguican.—Vender. Pagbaliguia.—Despedir. Pagpauli.—*fig.* y *fam.* Matar. Pagpatay.—*n.* Darse prisa. Pagdagmit.
Despacho. *m.* Sugo, despacho; pagsugo. —Despachohan; tendahan.
Despachurrar. *a.* Pagromoc.
Despajadura. *f.* Paglain ó pagbulag an tipasi san dagami.
Despajar. *a.* Paglain ó pagbulag an tipasi san dagami san pagguioc ó pagtahop.
Despajo. *m. vid.* Despajadura.
Despaldar. *a. vid.* Despaldillar.
Despaldillar. *a.* Pacalupo ó pagbari san lumpac.
Despaletillar. *a. vid.* Despaldillar.—*fig.* y *fam.* Pagmacmac san talodtod.
Despalillar. *a.* Panhingolud sin tabaco.
Despalmar. *a.* Pagcagus sa mga sacayán. —Pagbacló.
Despancijar. *a. fam. vid.* Despanzurrar.
Despanzurrar. *a. fam.* Pagbosbos, pagbono sa tiyan.
Despapar. *a. Equit.* Paghangad ó pagtiad caopay an cabayo san iya oló.
Desparejar. *a.* Pagbulag san magpares.
Desparpajar. *a.* Paguacay.—*n. fam.* Pagyacan sin damo ug sin uaray catuhayan.
Desparpajo. *m. fam.* Calasguran, sin pagyacan ug iba pá.
Desparramado, da. *adj.* Haluag; taltag.
Desparramar. *a.* Pagsabuag; pagtaltag.—*fig.* Pagobus sin paggasto nga diri angay san mga manggad.—*r.* Balingao.
Despartidor, ra. *s.* Parabahin.
Despartimiento. *m.* Pagbahin; cabahin; pagcabahin.
Despartir. *a.* Pagbahin.
Despatarrarse. *r. fam.* Sicacang.
Despatillar. *a.* Pagtigib san cahuy, etc., basi sumolud ngadto san lasi.
Despavesadura. *f.* Pagpolpog, pagsugui.
Despavesar. *a.* Pagpolpog, pagsugui.
Despavoridamente. *adv. m.* Ora ora sin culba; culba caopay.
Despavorido, da. *adj.* Culba, quinuculbáan.
Despavorir. *n.* y *r.* Culba; lisang.
Despeadura. *f.* Capáol.
Despeamiento. *m.* Capáol.
Despearse. *r.* Páol.
Despectivo, va. *adj.* Baga pasipara.
Despechadamente. *adv. m.* Sa maraut nga cabuot.
Despechar. *a.* Pagcabido, pacasaquit.—*r.* Bido; isug.—*fam.* Pagpalutas san cabatáan nga nasóso pá.
Despecho. *m.* Maraut nga cabuot.—Desesperación. Pagturao.
Despechugadura. *f.* Pagcuha; pagcacuha ó pagcaquilas san onud san aba sin tamsi.
Despechugar. *a.* Pagcuha, pagquilas san onud san aba sin tamsi.—*r. fig.* y *fam.* Bucas an bado dapit sa dughan.
Despedazador, ra. *s.* Paratiros; paraotudotud.
Despedazamiento. *m.* Pagtiros; pagcatiros, pagcaotudotud.
Despedazar. *a.* Pagtiros, pagotudotud.—*fig.* Pacaraut sin bantug, etc.
Despedida. *f.* Pagpaguican. Pagsarit an tiuli, an tibulag.
Despedimiento. *m. vid.* Despedida.
Despedir. *a.* Pagbolio. Pagbatac sin bato. Pagpaiuas ó pagpaoli san sacop sa balay, etc.—Acompañar por obsequio, etc., al que sale de una casa ó un pueblo. Pagpaguican.—*r.* Hacer ó decir alguna expresión de afecto ó cortesanía para separarse una persona de otra. Pagsarit an tiuli ó tibulag.
Despedregar. *a.* Paghauan an tuna sin mga bato.
Despegable. *adj.* Sadang malucba, sadang mahucal.
Despegadamente. *adv. m.* Sin uaray gagapil, sin uaray gagapilan.
Despegado, da. *adj. fig.* y *fam.* Maisug.
Despegadura. *f.* Paglucba; calucba, pagcalucba.
Despegamiento. *m. vid.* Despego.
Despegar. *a.* Pagbulag. Paglucba. Pagocal. Pagac-ac, Paglacnit.—Pagbaya.
Despego. *m.* Pagbaya, pagbulag; pagcabaya. Uaray cagapilan.
Despeinar. *a.* Paggobot san bohoc.
Despejadamente. *adv. m.* Batid caopay. Dayag caopay.
Despejado, da. *adj.* Batid, lasgud, masinabuton.
Despejar. *a.* Paghauan.—*r.* Adquirir ó mostrar soltura y esparcimiento en el trato.

Batid; pabatid.-Divertirse; esparcirse. Liao, liaoliao.—Aclararse, serenarse el tiempo, etc. Linao. Hurao.

Despejo. *m.* Pagcahauan.—Cabatid; pagcabatid. Cababatiran. Camasinabuton.

Despelotar. *a.* Paggobot san bohoc.

Despeluzamiento. *m.* Paggobot; pagcagobot sin bohoc.

Despeluzar. *a.* Paggobot san bohoc.—*r.* Erizarse el cabello. Marat.

Despeluznar. *a.* *vid.* Despeluzar.

Despellejar. *a.* Paganit. Pagpanit.

Despenar. *a.* Paggauas sa bisan sin-o san casáquit, cabido, etc.

Despendedor, ra. *s.* Paragasto san manggad sin ora ora ná.

Despender. *a.* Paggamit, paggasto san manggad, etc.

Despensa. *f. id.* Burutangan ó piotan san mga cacaanon, etc.

Despensería. *f.* Catungdanan san paramangno san despensa.

Despensero, ra. *m.* y *f.* Paramangno san despensa, paragahin.

Despeñadamente. *adv. m.* Sa pagcahinanali.

Despeñadero. *m.* Pangpang ó tuna nga tingpo —*fig.* Cataragman.

Despeñamiento. *m.* *vid.* Despeño.

Despeñar. *a.* Paghológ.—*r.* Holog. Ompas.

Despeño. *m.* Pagholog; caholog pagcaholog.—Calibang, pagoro sin tubig.—*fig.* Tigda nga pagcaholog.—*fig.* Caperdihan.

Despepitarse. *r.* Pagsingguit, pagyacan ó pagguliat sin macosog.—*fig.* Paghimannali.

Desperdiciadamente. *adv. m.* Carag caopay.

Desperdiciado, da. *adj.* Macacarag.

Desperdiciador, ra. *adj.* Macacarag.—*s.* Paracarag.

Desperdiciar. *a.* Carag.

Desperdicio. *m.* Pagcacarag. Caperdihan. An baya ná.

Desperdigar. *a.* Pagbulag; pagburublag.

Desperezarse. *r.* Pagpaonat sa lauas basi macuha an cabanhud ó cahubia.

Desperezo. *m.* Pagpaonat sa lauas.

Desperfecto. *m.* Guti nga carat-an.

Despernado, da. *adj. fig.* Paol, budlay san paglacat.

Despernar. *a.* Pagotud san páa.—Paol.

Despertador, ra. *adj.* Macacapucao.—Mahipagmata.—*m.* y *f.* Parapucao sa iba.

Despertamiento. *m.* Pagpucao; capucao, pagcapucao.—Pagmata.

Despertar. *a.* Pagpucao.—*r.* Pagmata, hipagmata.—*fig.* Pagpinanumdum.

Despesar. *m.* Casáquit, cabido, casubo.

Despestañar. *a.* Paggabut san piroc.—*r.* *fig.* Paghiling sin maopay.

Despezar. *a.* Pagiban ó pagnipis san luyo nga catapusan.

Despezonar. *a.* Panguha san himonoan san bonga, etc.—*r.* Bari an himonoan san bonga, etc.

Despiadadamente. *adv. m.* Sin mabangis; mabangis caopay. Sa cauaray colooy.

Depiadado, da. *adj.* Mabangis, mapintas.

Despicar. *a.* Paglibanglibang, pogliaoliao. Pagbayad sin otang.—*r.* Pagbolos.

Despichar. *n. fam.* Patáy.—*a.* Pagpahungao.

Despiertamente. *adv. m.* Batid caopay ug dagmit mán.

Despierto, ta. *p. p.* An nagmamata.—*adj. fig.* Batid, lacsi, dagmit.

Despilfarradamente. *adv. m.* Ora ora sin caparagasto.

Despilfarrado, da. *adj.* Magparagasto sin ora ora.

Despilfarrar. *a.* Paggamit ó paggasto san manggad ò salapi sin diri angay.

Despilfarro. *m.* Paggasto sin ora ora.

Despimpollar. *a.* Paggabut sin mga saringsing.

Despintar. *a.* Pagpanas, pagpara san pintar.—*r.* Lubad.

Despiojar. *a.* Panhingoto.

Despique. *m.* Pagbolos.

Despizcar. *a.* Pagtirostiros, pagpiripiri, pagpinitpinit.

Desplacer. *m.* Casáquit, cacurian.

Desplacer. *a.* Pacasáquit, pacabido, pacasubo.

Desplantación. *f.* Pangabut.

Desplantar. *a.* Paggabut sin cahuy ó banua.

Desplatar. *a.* Pamili an salapi nga may sinasactan nga timga, etc.

Desplate. *m.* Pamili san salapi, etc.

Desplayar. *n.* Paghubas.

Desplegadura. *f.* Pamuclad. Pamitad.

Desplegar. *a.* Pagbuclad; pagbitad.—*fig.* Pagasoy.

Despleguetear. *a.* Panguha san mga cambud sa mga tanum.

Despliegue. *m.* Pamuclad.

Desplomar. *a.* Pagpahalag.—*r.* Halag, hilig.—Pucan; paric.

Desplome. *m.* Pagpahalag.—Capucan, caparic; pagcapucan, pagcaparic.

Desplomo. *m.* Cahalag, pagcahalag.

Desplumadura. *f.* Paghimolbol.

Desplumar. *a.* Paghimolbol.

Despoblación. *f.* Pagcauaray ná tauo sa bongto. Caculang ó pagcaculang sin tauo sa bongto.
Despoblado. *m.* Camingauan, cabanuáan, uaray ná tauo an binongtoan ánay.
Despoblador, ra. *s.* Parabungcag sin bongto.
Despoblar. *a.* Pagbungcag sin bongto; pagpalaguio an mga tauo; pagpahalin sa tauo sa lain nga rugal.—*fig.* Despoblar un campo de árboles, de hierbas. Paghauan.
Despojador, ra. *s.* Paraágao. Parahucas.
Despojar. *a.* Pagágao. Paghucag. Pagticas. —*r.* Paglubas.—Pagbaya sa bisan ano nga lugaringon.
Despojo. *m.* *vid.* Despojar.—An cuha san mga casoldadosan nga nagdaog sa mga contra.—An abaga, oló ug mga teel san hayop nga güiniihao.—*pl.* Sobras ó despojos de la comida. An nahasalin in tapus ná pangaon.—Mga calap sin balay nga guinbungcag, nga sadang pá higamit.
Despolvar. *a.* Pagyabyab.
Despolvorear. *a.* Payabyab.
Despopularizar. *a.* Pagpacaraut san bantug sa igcasitauo.
Desportillar. *a.* Pagguipac; pagtipac.—*r.* Guipac; tipac.
Desposado, da. *adj.* Bag-o pá nga quinasal.—Guinapus sa camut sin puthao.
Desposar. *a.* Pagcasal. *r.* Pagpacasal.
Desposeer. *a.* Pagagao ó paghucas san tauo san quinacap-tan niya.
Desposeimiento. *m.* Pagagao, paghucas; pagcaagao, pagcahucas.
Desposorio. *m.* Pagsipagsaad san lalaqui ug san babaye sin pagpacasal; pagpacasal.
Déspota. *m.* Ponoan sadto ánay.—*fig.* Tauo nga mabangis, mapintas, malupigon.
Despóticamente. *adv.* *m.* Ora ora sin camabangis.
Despótico, ca. *adj.* Magparabuot sugad lá san iya caruyag bisan diri angay sa catadungan, mabangis; mapintas, malupigon.
Despotismo. *m.* Labao nga gahúm sin tauo alagad lá san iya caruyag. Camabangis, camapintas, camalupigon sin tauo.
Despotricar. *n.* *fam.* Pagyacan si uaray panginano.
Despreciable. *adj.* Taramayon, angay ó tacús pagtamayon ó pasiparahon.
Despreciador, ra. *adj.* Magtatamay, matamay, mapasipara.
Despreciar. *a.* Pagtamay, pagpasipara.—Pagyobit.
Despreciativo, va. *adj.* Baga pagtamay.
Desprecio. *m.* Pagtamay, pagpasipara, pagyobit.
Desprender. *a.* Pagtangtang.—*r.* Tactac. —*r.* *fig.* Apartarse ó despropiarse de una cosa. Pagbaya sin bisan ano.
Desprendimiento. *m.* Pagbaya; Pagcabaya.—*fig.* Camahatagon.
Despreocupación. *f.* Paghunahuna nga matadong ó maopay.
Despreocuparse. *r.* Gauas, higauas sin caborong sa hunahuna.
Desprevención. *f.* Caculang ó pagcaculang sin pagtagam. Cacablas, casongco, casoco, caponong.
Desprevenidamente. *adv.* *m.* Sin uaray pagtatagam. Ora ora caponong, soco caopay.
Desprevenido, da. *adj.* Uaray pagtatagam. Cablas, songco, soco, ponong.
Desproporción. *f.* Caculang sin angay nga pagcatoropong.
Desproporcionadamente. *adv.* *m.* Sin caculang sin angay nga pagcatoropong.
Desproporcionar. *a.* Pagbuhat sin diri toropong, diri arangay.
Despropositado, da. Sinisiring an sala nga pagbuhat ó pagyacan.
Despropósito. *m.* Pagsala ó pagsayop nga pagyacan ó pagbuhat.
Desproveer. *a.* Pagagao ó paghucas sa igcasitauo sa iya mga casoroc-an.
Desproveidamente. *adv.* *m.* *vid.* Desprevenidamente
Desprovisto, ta. *adj.* Cablas, songco, soco, ponong
Despueble. *m.* Pagpalaguio, pagpahalin sa lain nga rugal.
Despueblo. *m.* *vid.* Despueble.
Después. *adv.* *t.* *l.* y *ord.* Onina. Dican, tican. Después de comer. Catican pangaon. Duspués que llegue. Onina in umabut.
Despuntar. *a.* Pagotud, págtalib, pagiban sin tais.—*Mar.* Paglipot sin carauisan.—Panaringsing, in nananarinsing ná an mga tanum ó mga cahuy.—Despuntar, empezar á amanecer. Tagunmaaga.
Desquiciamiento. *m.* Págocang; pagcaocang.
Desquiciar. *a.* Pagpaocang.—*r.* Ocang. —*fig.* Panguha san carig-onan nga amoy sinasarigan.
Desquijaramiento. *m.* Pagrabi.
Desquijarar. *a.* Pagrabi.
Desquijerar. *a.* *Car.* Paglagdi sin cahuy sa magluyo tubtub lá sin tigaman, nga paghimoon nga mecha.
Desquilatar. *a.* Pagiban.
Desquitar. *a.* Pagbaui. Paglucat.—*fig.* Pagbolos.
Desquite. *m.* *vid.* Desquitar.

Desrabotar. *a.* Pagotud, pangotud san icug.
Desrancharse. *r.* Pagbaya san pinopórocan.—*Mil.* Pagburublag.
Desrazonable *adj.* y *fam.* Diri angay sa catadungan.
Desreputación. *f.* Cauaray ó caculang sin bantug nga maopay.
Desrizar. *a.* Paggobot san quinorong; pagbuca san corong.
Desroblar. *a.* Pagpatadong sin raysang nga nadudupo.
Destacamento. *m. Mil.* Panon sin mga casoldadosan.
Destacar. *a. Mil.* Pagbulag san cadam-an in usá capanon sin casoldadosan.—*Pint.* Pagpalutao san pintar.—*r.* Orug, labao.
Destajador. *m.* Palo sin panday sa puthao.
Destajar. *a.* Pagpaquiao.
Destajero, ra. *m.* y *f.* Parapáquiao.
Destajista. *com.* Parapáquiao.
Destajo. *m.* Páquiao.—A destajo. *m. adv.* Pináquiao.—Hablar uno á destajo. *fr. fig.* y *fam.* Pagyacan sin ora ora.
Destalonar. *a.* Tabas. Guisi.
Destallar. *a.* Pangotud san mga saringsing san mga cahuy, etc.
Destapar. *a.* Pagbucas. Pagtocas san tacop.
Destapiar. *a.* Pagbungcag sin cota.
Destarar. *a.* Paghimayad.
Destartalado, da. *adj.* Gobot, uaray cahusayan.
Destazador. *m.* Paralotos san mga hayop nga guinihao.
Destazar. *a* Paglotos, pagbahinbahin.
Destechadura. *f.* Pagtastas, pagcuha, pagcacuha san atup.
Destechar. *a.* Pagtastas san pauod. Pagcuha san atup. Baracas.
Destejar. *a.* Panguha san atup nga teja.
Destejer. *a.* Pagbadbad sin hinabol.
Destellar. *a.* Ingat, ingat ingat, ilat igat.
Destello. *m.* Pagcaingat ingat. Pagcailat igat. Casirac.
Destemplanza. *f.* Pagraut raut san banua ó tiempo. Ora ora sin paso; oraora sin taghum, etc.—Pagquibot quibot san pulso in nagraraut an lauas.—Caculang sin casadangan.
Destemplar. *a.* Paglain ò pagbungcag san pagcaarangay sin bisan ano.—Poner en infusión. Tangog.—Raut, in nagraraut an tonog cún an pagangay san tonog san toronggon.—*r.* Raut in nagraraut an pulso.—Ngarol cún dao mga salsalon.
Destemple. *m.* Diri pagdoroyog.—Casáquit nga diri oraora.—Pagraut raut san tiempo, etc. Pagcadiriangay sa mga pagyacan, etc.
Destentar. Pagsagdon sa igcasitauo nga diri mapadaog san panulay.
Desteñir. *a.* Pagpalubad ó panguha san tina sadton tinina ná. Pagpanas, pagpara san mga color.—*r.* Lubad. Panas, para.
Desterradero. *m. fig.* Caharayoan.
Desterrar. *a.* Ngilin, paghingilin.—Pagcuga, pagocab san tuna sa mga gamut san mga tinatanum, etc.—Pagpaiuas, pagpaharayo.
Desterronar. *a.* Pagdogmoc sin tuna nga borobug-os.
Destetar. *a.* Pagpalutas.—*r.* Lutas.
Destete. *m.* Paglutas; pagpalutas.
Destiempo. (a) Lapas ná, liuas ná.
Destiento. *m.* Caculba, cacondat.
Destierro. *m.* Paghingilin, pagpaiuas, pagpaharayo.—Hingil-nan san mga may sala, etc.—*fig.* Caharayoan.
Destilación. *f.* Pagpatoro; pagtoro; pagcaagas; pagdaligdig.—Pagpaauas; pagauas.
Destiladera. *f.* Asangan.
Destilador, ra. *s.* Paraasang.—*m.* Asangan. Alacsiuan.
Destilar. *a.* Pagasang. Pagalacsio.—*n.* Agastoro, daligdig, auas. Pagpatoro, pag paauas.
Destilar agua ó sangre un cadáver. Sago, sagohan.
Destilatorio. *m.* Asangan.
Destinación. *f.* Pagsugo, pagtalaan.—Paghatag sin catungdanan.
Destinar. *a.* Pagsugo, pagtalaan.—Paghatag sin catungdanan.—Toin.
Destino. *m.* Catungdanan.—Guinagamitan.—Palad, maopay cún maraut bá.
Destitución. *f.* Paghucas; cahucas, pagcahucas.
Destituir. *a.* Paghucas sin catungdanan. Pagagao.
Destocar. *a.* Pagbuca; paggomoc san pongos ó bohoc.—*r.* Pagtucas san calo.
Destorcer. *a.* Paglubad, pagsulbad, pagbadbad san linubid ó pinisi, etc.
Destornillado, da. *adj. fig.* Baga culangculang.
Destornillador. *m.* Garamiton sin paggabut sa mga torniyo.
Destornillar. *a.* Paggabut sin mga tornillo; suhi nga pagbiric sin torniyo.
Destoserse. *r.* Pagigham.
Destrabar. *a.* Paghubad san gapus, pagtangtang san colma ó bisan ano nga nacacaolang.
Destral. *m.* Uasay nga guti.
Destraleja. *f.* Uasay nga goroguti.

Destramar. *a.* Pagcuha san lagda san hinabol.
Destrenzar. *a.* Pagbadbad san sinalapid.
Destreza. *f.* Cabatiran. Camaaram.
Destripar. *a.* Pagbosbos. Paghinái.—Panguha san bucag.
Destripaterrones. *m. fig.* y *fam.* Soholan ó paraalayon sin pagbuhat sa tuna.
Destrísimo, ma. *adj. sup.* Batid caopay.
Destriunfar. *a.* Paghimantaya san mga triunfo sa pagsugal.
Destrizar. *a.* Pagguisiguisi, pagotudotud, pagtabastabas.—*r. fig.* Sina, in nasisina caopay ó napoposoc sin ora ora.
Destrocar. *a.* Paguioli san guintatagalio.
Destrón. *m.* Parahagubay, an naghahagubay sin buta.
Destronamiento. *m.* Paghucas; pagcahucas san hadi ó labao nga ponoan.
Destronar. *a.* Paghucas san hadi ó labao nga ponoan san iya pagcahadi. Pagagao.
Destroncamiento. *m.* Pagponoa sin pagpolud sin cahuy.
Destroncar. Pagponoa sin pagpolud sin cahuy.—*fig.* Pagdarahug sa igcasitauo.
Destrozador, ra. *s.* Parabungcag, parauacay.
Destrozar. *a.* Pagbungcag, paguacay, pagguba.—Pagtirostiros, pagotudotud.—*Mil.* Pagdaog san mga contra.—Paggasto sin daco ug diri angay.—Paghinithinit. Irab.
Destrozo. *m.* Cabungcag, cauacay, caguba.
Destrozón, na. *adj. fig.* An madali macaguisi san iya panapton, sapin, etc., etc.
Destrucción. *f.* Pagcaguba, pagcabungcag pagcauacay pagcalaglag. Caguba, etc., etc.
Destructivo, va. *adj.* Macaguba, macabungcag, macauacay, macalaglag. Macacaguba, etc., etc.
Destructor, ra. *s.* Paraguba, parabungcag, parauacay.
Destructorio, ria. *adj. vid.* Destructivo.
Destrueco. *m. vid.* Destrueque.
Destrueque. *m.* Paguioli san guintatagalio.
Destruible. *adj.* Sadang maguba, sadang mabungcag, sadang mauacay.
Destruidor, ra. *s.* Paraguba, parabungcag, parauacay.
Destruir. *a.* Pagguba, pagbungcag, paguacay. Pagbaracas.—*fig.* Paggasto sin diri angay.
Desucación. *f.* Pagpuga; pagcapupuga. Paghodos.
Desudar. *a.* Pagpahid san hulas ó balhas.
Desuellacaras. *m. fig.* y *fam.* Paraarot nga diri magaram magarot, (macacapilas).—*com. fig.* y *fam.* Tauo nga uaray alo, maraut sin batasan.
Desuello. *m.* Paganit, pagpanit. Capilas, pagcapilas.—*fig.* Pagcauaráy aló.
Desuncir. *a.* Paglucas san yugo.
Desunidamente. *adv. m.* Bulag caopay.
Desunión. *f.* Pagbulag, pagburublag, pagcabulag, pagcaburublag.—*fig.* Pagcadiri angay ó pagcadirioyon sin buot.
Desunir. *a.* Pagbulag pagburublag.—*fig.* Diri pagangay ó diri pagoyon sin buot.
Desuñar. *a.* Pamaclo.—Paggabut san colo.—*Agr.* Paggabut san gamut san cahuy. etc.—Paghingolo.
Desurdir. *a.* Pagbadbad sin hinabol nga genero.
Desusar. *a.* Diri ná paggamit, diri ná batasan.
Desuso. *m.* An diri ná paggamit, an diri ná pagbatasan sin sugad.
Desustanciar. *a.* Pagpatab-ang, pagcuha san rasa sa bisan ano, pagpaluya.
Desvahar. *a.* Panguha san mga dahon nga laya ná san mga tanum.
Desvaído, da. *adj.* Tauo nga hataas ug diri madayan.
Desvainadura. *f.* Pagbuca; pagcabuca san binalocan san príjoles, etc.
Desvainar. *a.* Pagbuca san binalocan san príjoles, etc.
Desvalido, da. *adj.* An uaray natabang sa iya.
Desvalijador. *m.* Macauat, tulisan.
Desvalijamiento. *m.* Pagcuha; pagcacuha san áada sin surudlan—Pagtolis, pagcauat san áada sin cabán.
Desvalijar. *a.* Pagcuha san áada sin surudlan.—Pagtolis, pagcauat san nagbabactas san nadadara niya sa cabán.
Desvalimiento. *m.* Pagcauaray natabang sa iya.
Desván. *m.* *Alcoba.*
Desvanecer. *a.* Pagpapara.—*r.* Para.—Baga pagparayao.—*a.* Evaporarse.—Hungao.—Flaquear la cabeza por un vahido, turbarse el sentido. Lipong an oló.
Desvanecidamente. *adv. m.* Sa daco nga pagparayao.
Desvanecimiento. *m.* Pagparayao, camalabiao.—Calipong, pagcalipong sa oló.
Desvaporizadero. *m.* Hongauan, caalisngauan.
Desvarar. *a.* Dalinas, dalioros, dalios-os, talindas, baquinas, balinas.—*Mar.* Pagpalutao san sacayán nga nasanglad.
Desvariadamente. *adv. m.* Sa pagcadirí igo ó diri angay, sa cauaray tatama.
Desvariado, da. *adj.* Mayamyam, mayacan, mabuhat sin diri igo ó angay.—Diri angay, diri igo, diri matadong.

Desvariar. *n.* Pagyamyam, pagyacan sin diri angay.
Desvarío. *m.* Pagsala sin pagpolong ó pagbuhat.—Calipong, pagcalipong sa oló.
Desvedar. *a.* Pagtogot san iguindidiri anáy.
Desveladamente. *adv. m.* Uaray gud hingatorog.
Desvelamiento. *m. vid.* Desvelo.
Desvelar. *a.* Diri pangatorog, pagaligmama.—*r.* Aligmata. Pirao.—*r. fig.* Pagoyatum caopay.
Desvelo. *m.* Pagaligmata. Pirao.—*fig.* Camaoyatum, pagcamaoyatum.
Desvenar. *a.* Panguha san ogat san carne.
Desvencijar. *a.* Pagbungcag, paglupo.
Desvendar. *a.* Paghubad san sambud.
Desventaja. *f.* Calainan.
Desventajoso, sa. *adj.* Lain.
Desventar. *a.* Pagpagoa san hangin.
Desventura. *f.* Cauaray palad. Cacurian.
Desventuradamente. *adv. m.* Sin uaráy gud palad.
Desventurado, da. *adj.* Uaray palad.—Canogon nga tauo.—Mahicao.
Desvergonzadamente. *adv. m.* Sin uaray gud caalo.
Desvergonzado, da. *adj.* Uaray alo.
Desvergonzarse. *r.* Pagyacan sin uaray alo ó uaray tahud.
Desvergüenza. *f.* Cauaray ó pagcauaray alo ó tahud.
Desviación. *f.* Pagpaharayo. Paghihirayo.
Desviar. *a.* Pagpaharayo; pagiuas.—Paghirayo; iuas.
Desviar con el codo. Siuay.
Desviejar. *a.* Pagbulag ó paglain san mga carcanerohan nga mga agal ná.
Desvigorizar. *v.* Pagpaluya.
Desvío. *m.* Pagpaharayo. Paghihirayo.
Desvirar. *a.* Pagtabas.
Desvirgar. *a.* Pacasala sin babaye nga bug-os pá an pogcalubos niya.
Desvirtuar. *a.* Pagpaluya, pagcuha san gáhum, cosog, etc., etc.
Desvivirse. *r.* Hidlao caopay, icag caopay.
Desvolver. *a.* Paglain sin cahimo sa bisan ano.—Pagarado san tuna.
Deszocar. *a.* Pagsamad sa teel.
Deszumar. *a.* Pagpuga.
Detal. (En) *m. adj.* Sa pagcatinag-sa tag-sa.
Detall. *m. Mil. vid.* Detalle.
Detallar. *a.* Pagasoy san ngatanan, sa pagcatinagsa-tag-sa.
Detalle. *m.* Casayoran. Caasoyan, asoy.
Detención. *f.* Caiha, pagcaiha. Camaiha, bagcamaiha.—Pagpreso; pagcapreso.
Detenedor, ra. *adj.* Macahauid.—*r.* Parahauid.
Detener. *a.* Paghauid. Pagolang.—Pagpreso, pagpandug, pagbilanggo.—*r.* Pagiha.—Pagtimos. *fig.* Pagocoy, pagodong.—*r.* Basiao. Biao.
Detenidamente. *adv. m.* Sa hinayhinay, hinay caopay; maiha caopay.
Detenido, da. *p. p.* Pinipreso.—*adj.* May caolongan ó calibangan, culang sin larang, diri maisug.—Mahicao.
Detenimiento. *m.* Caiha, pagcaiha. Camaiha, pagcamaiha.
Detentación. *f. For.* Diri pagoli san diri lugaringon ngadto san tag ada.
Detentador. *m. For.* An diri iooli san diri iya lugaringon, ngadto san tag-ada.
Detentar. *a. For.* Diri pagoli san diri lugaringon ngadto san tag-ada.
Detergente. *adj. Med.* Macacahuas, macacaopay.
Deterior. *adj.* Obus, diri sugad sin camaopay.
Deterioración. *f.* Pagraut, in nagraraut ná bisan ano.
Deteriorar. *a.* Pagraut, in nagraraut ná bisan ano.
Deterioro. *m. vid.* Deterioración.
Determinación. *f.* Pagtalaán.—Camaisug, pagcamaisug, pagcauaráy cahadluc.—Pagsugo. Paglarang.—Pagsentencia.
Determinado, da. *adj.* Maisug, casingcasingan.—*Gram.* Artículo determinado. An nagaasoy sin maopay san nombre nga linalaquip niya.
Determinar. *a.* Pagtalaán. Paglarang. Pagsugo. Pagasoy sin maopay.—*For.* Paghocom ó pagsentencia.
Detersión. *f.* Pagpahid, pamahid. Pagnosnos. Paghinis. Paghanis.
Detestable *adj.* Doromotan, dorum-tan; maraut caopay.
Detestación. *f.* Pagsumpa, panumpa; pagdomot, paghomot; cadorom-tan.
Detestar. *a.* Pagsumpa.—Pagdomot, paghomot.
Detonación. *f.* Hagudol, pagcahagodol. Pagboto.
Detonar. *n.* Paghagodol. Pagboto.
Detracción. *f.* Pagiuas; pagcaiuas.—Paglibac, pagbutangbutang sin sala.
Detractar. *a.* Paglibac, pagbutangbutang sin sala.
Detractor, ra. *adj.* Magparalibac, magparabutangbutang sin sala.—*s.* Paralibac, parabutangbutang sin sala.
Detraer. *a.* Pagiuas; pagpaiuas.—*fig.* Paglibac, pagbutangbutang sin sala.
Detrás. *adv. l.* Sa licod, sa tihac, san orehe, sa luyo.

Detrímento. *m.* Uaray cahalín. Caperdíhan. Cacurian. Carautan.
Deuda. *f.* Otang.—Salá.
Deudo, da. *m.* y *f.* Caoropdan.—*m.* Parentesco. Pagcaoropud.
Deudor, ra. *adj.* Otangan. A muchos. Otangananon.—El deudor no muera, que la deuda en pie se queda. *ref.* Mabuhi an otangan, paglalaoman an bayad.
Deuteronomio. *m.* Santos nga Surat ó icalima nga libro san Pentateuco ni Moisés.
Devalar. *n.* *Mar.* Paghihirayo san tadong cún dao sa pagsacay.
Devanadera. *f.* Poronan, samburan.
Devanador, ra. *s.* Paraporon, parasambud.—*m.* Poronan, samburan.
Devanar. *a.* Pagporon, pagsambud.
Devanear. *a.* Pagsalasala san pagyacan ó pagbuhat. Pagyacan sin diri angay.
Devaneo. *m.* Pagsalasala, pagsayopsayop.—Cauang nga pagbuhat.—Baga calipong sa oló.
Devantal. *m.* Tampis.
Devastación. *f.* Cabungcag, cauacay, caguba, calaglag; pagcabungcag, pagcauacay, pagcaguba, pagcalaglag. Pagdahas.
Devastar. *v.* Pagpabungcag.
Devengar. *a.* Sohol nga igsosohol tungud san guintrabahoan ó guinserbihan.
Deviación. *f.* Pagpaharayo. Paghihirayo.
Devoción. *f.* *id.* Pagtahud, pagsingba.
Devocionario. *m.* Barasahan san cristianos an iya mga pagampo.
Devolución. *f.* Pagoli, pagbalic. Pagbayad.
Devolver. *a.* Pagoli, pagbalic.—Pagbayad.
Devorador, ra. *adj.* Maninibad.—*s.* Parasibad. Paralamoy; parala-mon; paralamud. Parahangpas.
Devorar. *a.* Pagsibad. Paglamoy. Paglamon. Paglamud. Paghangpas.
Devotamente. *adv.* *m.* Sin maopay, sa daco nga pagtahud.
Devoto, ta. *adj.* Maampóon masingbahon.—Harangdon.

DI

Día. *m.* Adlao. Caadlauan.—Cumpleaños. Caadlauan.—Día de año nuevo. Tinicangan san tuig.—Día de ayuno. Adlao nga igpupuasa.—Día de fiesta, día de guardar, día de precepto. Adlao nga iglelehe.—Día de trabajo. Adlao nga igbubuhat.—Día del juicio. Adlao nga ighohocom.—Día de los difuntos, ó finados. Adlao san mga minatáy.—Día de ceniza. Adlao san pamuring.
Diabetes. *f.* *Med.* Saquit sin pagihi
Diabético, ca. *adj.* An may saquit sa pagihi.
Diabla. *f.* *fam.* y *fest.* Yaua.—A la diabla. *m.* *adv.* *fam.* Maraut nga cabuhat ó maraut nga pagcabuhat.
Diablear. *n.* *fam.* Pagbuhat ó pagsorosuerte sin diri angay, sin maraut.
Diablejo. *m.* Yaua, manunulay nga guti.
Diablillo. *m.* Manunulay nga guti.—Tauo nga malacsi.
Diablo. *m.* Yaua.—*fig.* Tauo nga maisug.—*fig.* Tauo nga maraut an iya cahimo.—Tauo nga malimbong; tauo nga may cabatiran.—*pl.* Cadiablohan, cayauáan.
Diablura. *f.* Buhat ó polong nga diri angay, maraut.
Diabólicamente. *adv.* *m.* Sin maraut, sin diri angay.
Diabólico, ca. *adj.* Suyádnon. Maraut caopay.
Diaconado. *m.* Orden sa mga diácono. Pagcadiácono.
Diaconal. *adj.* An tungud sa mga diácono.
Diaconato. *m.* Orden sa mga diácono. Pagcadiácono.
Diaconisa. *f.* Babaye nga nagseserbe sa singbahan.
Diácono. *m.* *id.* Ministro sa santa Iglesia, nga di pá nacacapagmisa, cundi hadooc na sa pagcasacerdote.
Diadema. *amb.* Podongpodong, corona.
Diafanidad. *f.* Camatin-ao pagcamatin-ao, camasilhag, pagcamasilhag.
Diáfano, na. *adj.* Matin-ao, masilhag.
Diafóresis. *f.* *Med.* Hulas, balhas.
Diaforético, ca. *adj.* *Med.* Macacahulas, macacabalhas.—*s.* Pahulas, pabalhas.—Sudor diaforético. Ora ora nga hulas in hinihiran-tan an tauo.
Diagonal. Halag.
Dialecto. *m.* Pamolong.
Dialogar. *a.* Pagpolongpolong.
Diálogo. *m.* Pagpolonglong.
Diamante. *m.* *id.* Bato nga mahal, matin-ao ug maguilaguila caopay.
Diamantino, na. *adj.* Diamantehon.—*fig.* y *poét.* Matig-a, matigha.
Diamantista. *com.* Paralabra ó paraopay san mga diamante.—Parabaliguia sin mga diamante.
Diametralmente. *adv.* *m.* Ticang sa luyo sa usa camalidong ngadto mán sa usa caluyo.
Diámetro. *m.* Badlis nga matadong sin usa camalidong. Badlis nga matadong nga nabubut nga sa usa camalidong ug naabut ticang sa luyo ngadto mán sa usa ca luyo.

Díana. *f.* Pagtoctoc san guimbal cún aga aga pá.

Diriamente. *adv. t.* Iquinaadlao, sa matagaadlao

Diario, ria. *adj.* Sa iquinaadlaoadlao, sa matagaadlao, sa adlaoadlao.—*m.* Casayoran san mga inagui ú inmabut sa iquinaadlao cún sa tag-satag-sa ca adlao. Periódico nga guinpapalusad, guinpapagoa ó iguinpupublicar sa adlaoadlao ngatanan.—An gasto sa iquinaadlao sa pagcaon, etc.

Diarista. *com.* Tauo nga nagtutuhay ug nagpupublicar sin periódico sa adlaoadlao ngatanan.

Diarrea. *f. Med.* Calibang, pagoro sin tubig.

Diatriba. *f.* Pagpacaalo sa iba sa polong cún sa pagsurat bá.

Dibujador, ra. *s.* Paralagda, parabadlis.

Dibujante. *s. vid.* Dibujador.

Dibujar. Paglagda, pagbadlis.—*fig.* Pagosoy sin maopay.

Dibujo. *m.* Lagda sin pagpintar.

Dicción. *f.* Polong.

Diccionario. *m.* Libro nga casayoran san mga polong sin usa nga pamolong sa pagcasonudsonud sa tag-sa nga letra.

Diciembre. *m.* Bulan sa Diciembre. Bulan nga icapolo cagduha sin tuig.

Dictado. *m.* Camahalan, cabansagan, casalangbayan sin tauo.

Dictado. *m.* An pagpolong sa usa ca tauo sin mahinayhinay san iguinsusurat sin lain.—*pl. fig.* Mga casirac ó mgá sugo san cabuotan cún sa conciencia bá.—Escribir uno al dictado. *fr.* Pagsurat san iguinpopolong sin lain.

Dictador. *m.* Ponoan nga labao (nga guinnonombrahan sadto ánay san mga cónsul nga romano).

Dictadura. *f.* Pagcadictador, catungdanan san dictador.—An camaiha san pagcadictador.

Dictamen. *m.* Hunahuna; paghunahuna.—Casarse uno con su dictamen. *fr. fig.* Pagalagad lá sa iya lugaringon nga paghunahuna.—Tomar dictamen de uno. *fr.* Paquisagdon.

Dictar. *a.* Pagpolong sa usa ca tauo sin mahinayhinay san iguinsusurat sin lain.—Pagsugo; pagpalusad ó pagpagoa san mga sugo.—*fig.* Sugo. An casingcasíng co in nasusugo. Mi corazón me lo sugiere ó dicta.

Dictatorial. *adj.* An tungud san pagcadictador.—*fig.* An diri naalagad san sugo ó mga casugaonan, mapintas.

Dictatorio, ria. *adj.* An tungud san pagcadictador.

Dicterio. *m.* Pagtamay, pagyobit, pagpacaraut sin polong sá igcasitauo.

Dicha. *f.* Palad nga maopay, capalaran, cabulahan, pagcapálaran, pagcabulahan. Cahimiangan.

Dicharachero, ra. *s.* Parayacan sin diri natoon ó baga diri angay.

Dicharacho. *m. fam.* Polong nga diri natoon ó baga diri angay.

Dicho. *m.* Polong, yacan, bagao, sumat.—Del dicho al hecho hay gran trecho. *ref.* Uaray sapayán an polong, an buhat an quiquitaon.

Dichosamente. *adv. m.* Palaran caopay, bulahan caopay.

Dichoso, sa. *adj.* Palaran, bulahan.—Himiang.

Didáctica. *f.* Pagaramdam sin pagtutdo. Pagasoy sin maopay.

Diecinueveavo, va. *adj.* An tag-sa sadton napolo cagsiam ca bahin nga iguinbabahinbahin an usa cabug-os.

Dieciochavo, va. *adj.* An tag-sa sadton napolo cag ualo ca bahin nga iguinbabahinbahin an usa cabug-os.

Dieciocheno, na. *adj.* Icapolo cagualo.

Dieciseisavo, va. *adj.* An tag-sa sadton napolo cagonum cabahin nga iguinbabahinbahin an usa cabug-os.

Dieciseiseno, na. *adj.* Icapolo cagonum.

Diecisieteavo, va. *adj.* An tagsa sadton napolo cagpitó ca bahin nga iguinbabahinan usa cabug-os.

Diente. Ngipon. Tango.

Diestra. *f.* Too, camut nga too.—Juntar diestra con diestra. *fr. fig.* Paguigsangcay; paquigsabut.

Diestramente. *adv. m.* Batid caopay, maaram caopay.

Diestro, tra. *adj.* Toohon.—Batid, maaram, lasgud.—*m.* Higot sin hayop.—Llevar de, ó del diestro. *fr.* Pagtug-uay.

Dieta. *f.* Pagpuasa nga sugo sin tambalan.

Dieta. *f.* Catibugan sin mga tauo sa iba nga mga guinhadian sa pagdarang ó paghunahuna hionong san mga burahaton.—Bayad ó sohol san hocom ó tinatapuran nga sinusugo; iquinaadlao ini nga pagsohol.—Bayad ó sohol sa iquinaadlao san tambalan nga nagvivisita sin masaquit.—*For.* Paglalac-tan, nga dánay canan napolo ca legua.

Diez. *adj.* Napolo.—Décimo. Icapolo; icanapolo.

Diezmar. *a.* Paghimoloan.—Pagbayad san san mga icapolo.

Diezmero, ra. *m.* y *f.* Parabayad san

mga icapolo.—Paracarauat san mga icapolo.

Diezmesino, na. *adj.* An mayada ná napolo ca bulan.—An tungud san canan napolo ca bulan.

Diezmilmillonésimo, ma. *adj.* An tag-sa san mga bahin sin usa cabug-os nga iguinbabahin sin napolo cayucut caribo nga mga bahin.

Diezmillonésimo, ma. *adj.* An tag-sa san mga bahin sin usa ca bug-os nga iguinbabahin sin napolo caribo nga mga bahin.

Diezmo. *m.* An mga icapolo; himoloan.

Difamación. *f.* Pagpacaraut. Pagcabutangbutang sin salá.

Difamador, ra. *adj.* An nagpapacaraut san bantug nga maopay sa igcasitauo.—*s.* Parabutangbutang sin sala.

Difamar. *a.* Pagpacaraut, pagbutangbutang sin sala.

Difamatorio, ria. *adj.* An macacaraut san bantug nga maopay sa igcasitauo.

Diferencia. *f.* Calainan. Pagcalain. Pagcalainlain.

Diferenciar. *a.* Paglain, paglainlain.—*n.* Diri pagoyon, diri pagabuyon sin buot.

Diferente. *adj.* Lain. Malain.

Diferentemente. *adj. m.* Lain gud, malain gud.

Diferir. *a.* Paglangan, paglanganlangan. Pagangan, pagangangangan.—*n.* Lain.

Dificil. *adj.* Macuri, malisud.

Dificilmente. *adv. m.* Sin curi, ora ora sin curi. Macuri caopay.

Dificultad. *f.* Cacurian. Cacuri, pagcacuri. Camacuri, pagcamacuri.—Ruhaduha.—Caolangan.

Dificultar. *a.* Pagcurii.—Pagolang, pagcaolang.

Dificultosamente. *adv. m.* Sin curi, ora ora sin curi. Macuri caopay.

Dificultoso, sa. *adj.* Macuri, malisud.—*fig.* y *fam.* Maraut nga pamayhon.

Difidencia. *f.* Catahap, caholop; pagcatahap, pagcaholop. Catahapan, caholopan.—Pagturao; pagcaturao.—Caculang sin pagtoo ó pagtupud.

Difidente. *adj.* Maturao, an diri natapud.

Difluir. *n.* Loob.—Damat.

Difundir. *a.* Paghalaba sin pagasoy ó pagsurat.—Loob.—*fig.* Pagpabantug, pagmantala. Himantug.

Difunto, ta. *adj. s.* Patay, minatay.

Difusamente. *adv. m.* Loob caopay. Halaba caopay nga pagasoy, etc.

Difusión. *f.* Pagloob.—Halaba nga pagasoy ó pagsurat nga di mán quinahanglan.

Difusivo, va. *adj.* Maloob. Macacaloob.

Difuso, sa. *adj.* Haluag.—Halaba caopay nga pagosoy, etc.

Digerible. *adj.* Matutunao sa guinhaua.

Digerir. *a.* Tunao, in natutunao sa guinhaua an quinaon.

Digestible. *adj.* Masayon matunao sa guinhaua.

Digestión. *f.* Pagtunao sa guinhaua an quinaon.

Digestivo, va. *adj.* Macacatunao san quinaon.—*Cir. m.* Tambal san mga hubag ug mga casam-dan.

Digesto. *m.* Catiguban san mga casugoanan sa sinisiring derecho romano.

Digitación. *f.* Pagtutdo sin pagtoctoc sin bisan ano nga instrumento sa mga tudlo.

Digitado. Sugad an mga tudlo.

Digital. An nahatungud sa tudlo.

Dignación. *f.* Pagtogot ó paghatag san pinangangaro.

Dignamente. *adv. m.* Sin tacús.

Dignarse. *r.* Matacús, malooy.

Dignatario. *m.* An may catungdanan.

Dignidad. *f.* Pagcatacús.—Camahalan, caod-ganan.—Máhal nga cahimtang, mahal nga catungdanan.

Dignificante. *p. a.* Macacatacús, macacasantos.

Dignificar. *a.* Pacatacús, pacasantos.

Digno, na. *adj.* Tacús.

Digresión. *f.* Pagotud san carocayacan ug pagpolong sin diri igo san guinsusumat ó guincacarocayacanan.

Dij. *m. vid.* Dije.

Dije. *m.* Biao, hiyas, rayandayan.—*fig.* y *fam.* Maopay nga tauo.—*fig.* y *fam.* Tauo nga ogdayon.

Dilaceración. *f.* Pagsamadsamad nga paguisi sa lauas. Pagcasamadsamad nga dao pagcaguisi sa lauas.

Dilacerar. *a.* Pagsamadsamad nga dao pagguisi sa lauas.—*fig.* Pagbungcag san bantug, etc., sa igcasitauo.

Dilación. *f.* Caiha, pagcaiha; camaiha pag camaiha, camadugay, pagcamadugay.—Pagcabuasbuas.

Dilapidación. *f.* Paggasto, pagcagasto nga diri angay san mga manggad.

Dilapidador, ra. *s.* Paragasto sin diri angay san mga manggad.

Dilapidar. *a.* Paggamit ó paggasto nga diri angay san mga manggad.

Dilatable. *adj.* Sadang pagdacoon, sadang paghalabaon, sadang pagdugangan. Sadang osuagon.

Dilatación. *f.* Pagdaco, paghalaba, pagdugang; pagcadaco, pagcahalaba, pagcadugang. Pagosuag; pagcaosuag.

Dilatar. *a.* Pagdaco, paghalaba, pagdugang; pagpadaco, pagpahalaba, pagpadugang.—Pagasuag; pagpaosuag.—Pagiha; pagpaiha; pagbuasbuas.

Dilatarse, cundir, extenderse en bien ó en mal. Tagon-tong. Extenderse por todas partes. Sarang. Dilatarse lo que estaba condensado. Buscag.

Dilatoria. Pagcabuasbuas.

Dilección. Paghigugma. Pagpalangga, pagpaora.

Dilecto, ta. *p. p.* Pínalangga, pinaora; hinigugma.—*adj.* Higugmaon caopay cún sa maopay nga buot.

Diligencia. *f.* Cadoroto, pagcadoroto; camadoroto, pagcamadoroto sin pagbuhat ó pagtuman.—Cadagmitan. Camadagmit, pagcamadagmit.—Diligencia ó coche nga daco.—*fam.* Tuyo; paquimalooy.—*For.* Diligencia ó pagtuman san mga talaán.—Evacuar una diligencia. *fr.* Pagtapus ó pagtuman sin tuyo.—Hacer uno las diligencias de cristiano. *fr.* Pagtuman san catuigan. Pagtuman san mga turumanon san cristianos sa igcamátay.—Hacer las diligencias del jubileo. *fr.* Pagtuman san iguintotogon sa pagcuha san indulgencia. —Hacer uno sus diligencias. *fr.* Pagpatigayon sin pagcacuha sin tuyo.—Hacer uno una diligencia. *fr.* Pagoro, malilibang.—La diligencia es madre de la buenaventura. *fr. Proverb.* An talingoha hitutumanan in cadorotohan.

Diligenciar. *a.* Pagpatigayon.

Diligenciero. *m.* Bahala.

Diligente. *adj.* Madoroto, maoyatum, matingohaon.—Maicagon, madagmit sin pagbuhat.

Diligentemente. *adv. m.* Sin dagmit. Dagmit caopay, madoroto caopay, maoyatum caopay, etc.

Dilogía. *f.* Pagcaruhaduha.

Dilucidación. *f.* Casayoran, caasoyan.

Dilucidador. *m.* Paraasoy.

Dilucidar. *a.* Pagasoy.

Dilucidario. *m.* Sinurat nga casayoran ó caasoyan sin libro.

Dilución. *f.* Pagtunao; catunao, pagcatunao.

Diluente. *p. a.* An nacatunao.

Diluir. *a.* Pagtunao; pagpatunao.—*r.* Tunao.

Diluviar. *v.* Pag-uran sin ora ora.

Diluvio. *m.* Paglonop; panlonop.

Dimanación. *m.* Guinicanan. Tinicangan. Capong-tan ó capopong-tan.

Dimanar. *n.* Guican. Ticang.—*fig.* Pongot.

Dimensión. *f.* Cadac-an. Cahilab-an. Cahiluagan. Cahilapad, cahilap-dan. Cahitasan. Cahiladman. Casoclanan.

Dimes y diretes. *loc. fam.* Paghihibatonbaton sin polong. Pagquipolong-polong.

Dimidiar. *a.* Pagtunga.—Pagbuca.—Pagpicas.

Diminución. *f.* Caiban, pagcaiban. Caibanan.—Cacopus, pagcacopus.—Ir una cosa en diminución. *fr.* Ticaiban, ticaluya.

Diminuir. *a.* Pagiban.—Copus.

Diminutamente. *adv. m.* Tala lá; talagudti caopay.

Diminutivamente. *adv. m.* Talagudti caopay.

Diminutivo, va. *adj.* Macacaiban.

Diminuto, ta. *adj.* Quinuculangan pá; ayauan pá.—Guiguguti, guigugutiayay.

Dimisión. *f.* Pagrenunsia, pagbaya sin catungdanan, etc.

Dimitir. *a.* Pagrenunsia, pagbaya sin catungdanan, etc. Dimitir la cuestión ó pleito. Pagbaya san capolongan.

Dinasta. *m.* Dato nga sacop sin labao nga dato ó hadi.

Dinastía. *f.* Cahadian sa usa lá nga catulinan; an pagcahadi nira.

Dinerada. *f.* Cadamo nga salapi. Dinerado. Salapianon, bahandianon. Cuartahan.

Dineral. *m.* Cadamo nga salapi; salapi nga damo.—Timbangan san salapi ó bulauan.

Dinero. *m.* Salapi, cuarta.

Dineroso, sa. *adj.* Salapianon, manggaran, bahandianon.

Dineruello. *m.* Sarosalapi, guti nga salapi.

Dintel. *m. Arq.* Patungbolan sin sada ó ventana.

Dintelar. *a.* Pagtongbol.

Diocesano, na. *adj.* An tungud sa diócesis.—*r.* An obispo ó arzobispo sa diócesis.

Diócesis. *f.* An tuna nga sacop san gahum sin arzobispo cún obispo bá.

Dios. *m.* Dios, an Dios nga totoo ug macagarahum san ngatanan.—Dios ó deidad falsa. Diosdios.—Dios Hombre. Si Jesucristo nga aton Guinoo nga nagpacatauo.

Diosa. *f.* Dios dios nga babaye nga pinacadios sa mga diuatahan.

Diploma. *m.* Carig-onan nga sinurat nga togot sin hadi cún iba bá nga mga ponoan.

Diplomacia. *f.* Pagaradman ó pagquilala san mga caopayan ug mga tungud sin usa nga guinhadian sa iba nga mga magcasiguinhadian.—*fig.* y *fam.* Pagaramaram.

Diplomática. *f.* Pagaradman ó nga nagtutdo san mga lagda nga ipaquiquilala

san mga diploma ug sin iba pá nga mga carig-onan nga sugad.—*vid.* Diplomacia 1.ª acep.

Diplomático, ca. *adj.* An tungud sa diploma.—An tungud sa diplomacia. Mga turuhayon san mga magcasiguinhadian ug an mga tauo nga mga magturuhay siton. —*fig.* y *fam.* Tauo nga toso.

Díptero, ra. *adj.* *Zool.* Mananap nga duduha an paco niya; sugad an langao.

Diputación. *f.* Pagpili sin tauo.—An cadam-an san mga diputado.—Catungdanan san pagcadiputado, ug an camaiha sini nga catungdanan.—Diputación provincial. Mga cadatoan nga guinpili sa usa nga provincia basi magataman sira ug magpacaopay san mga tungud sa iya.—An balay nga guincacatirocan san mga diputado nga mga provincial.

Diputado. *m.* Tinatapuran, tinotoinan.

Diputar. *a.* Pagpili, pagtoin.

Dique. *m.* Casampongan sin tubig.

Dirección. *f.* Pagtadong; pagcatadong.—Pagtutdo.—Sagdon, laygay, uaydong. Casalagdonan, cauaydongan.—Catungdanan san director, pagcadirector.—Balay nga despachohan nga inooquian san director. —*Geom.* Camatadong, pagcamatadong.

Directamente. *adv. m.* Sin tadong; tadong caopay.

Directivo, va. *adj.* Macacatadong.

Directo, ta. *adj.* Tadong, matadong.—Dayon lá.

Director. *m.* Tinatapuran ó tinotuinan san mga labao.—Director espiritual.—Amahan sa calag.

Directorio. *m.* Lagda; lagdaan.

Dirigir. *a.* Pagtadong. Pagtutdo, pagtul-id, pagtolidong.—Pagaagbay.—Pagmando.

Dirimente. *adj.* Macacabulag, macacabadbad.

Dirimir. *a.* Pagcabulag, pagcabadbad.—Pagtuhay.

Dirradiación. *f.* An pagcahalaba san camaguilad nga guican san mga buhat.

Dirriadiar. *v.* Pahilabaa an mga calambragan.

Dirruir. *a.* Pagbungcag, pagpucan, pagparic.

Discantar. *a.* Pagcanta.—*fig.* Paglua sin mga siday.—*fig.* Pagbuhat sin mga siday. —*fig.* Pagasoy sin ano lá; halaba nga pagasoy.

Discante. *m.* Guitara ó sesta nga guti.

Disceptación. *f.* Pagargumento, pagindig, pagasoy. Casayoran.

Disceptar. *a.* Pagargumento, pagindig, pagasoy.

Discernimiento. *m.* Surabutan. Pagquila la san calainan san mga butang.

Discernir. *a.* Paglainlain, pagquilala san calainan san mga butang.

Disciplina. *f.* Pagaradman.—Batasan.—Iharampac.—Pagharohampac.

Disciplinar. *a.* Pagtutdo, pagtoon.—Paghampac.—*r.* Pagharohampac.

Disciplinazo. *m.* Paglatub san iharampac.

Discipulado. *m.* Pagcatinon-an.—Cahimtang sa pagcatinon-an.—Pagtutdo, pagtoon.

Discípulo, la. *m.* y *f.* Tinon-an, guintonan, tinutdoan.

Disco. *m.* *Astron.* Balárao.

Díscolo, la. *adj.* Malaris, maboruca. Hunon.

Discordancia. *f.* Diri pagcaoyon. Calainan. Diri pagcaarangay.

Discordar. *n.* Patuc. Lain.—Diri pagoyon. —Diri pagarangay, diri pagdoroyog

Discorde. *adj.* Diri maoyon, diri maaboyon.—Diri maarangay, diri madoroyog. Barihas.

Discordia. *f.* Cacontra san mga caburuton ó nga paghunahuna.

Discreción. *f.* Sarabutan, cabatiran, calasguran.—Tuman nga pagpolong, tuman nga pagcabuhat. Cabuotan; camadoroto, camaoyatum.—A discreción. *m. adv.* Sugad lá san acon caruyag; sugad lá san imo caruyag.—Rendirse á discreción; darse ó entregarse á discreción. *fr. Mil.* Ampo.

Discrepancia. *f.* Calainan.

Discrepar. *n.* Lain, (nalain), nagcacalain.

Discretamente. *adv. m.* Sa pagcabuotan.

Discretear. *n.* Pagpacabuotan.

Discreteo. *m.* Pagpacabuotan.

Discreto, ta. *adj.* Buotan, madoroto, maoyatum.—*m.* y *f.* Bantay, parasagdon, tauo nga pinili basi mabulig ug masagdon san ponoan.

Discrimen. *m.* Cataragman, catahapan.—Calainan.

Disculpa. *f.* Baribad, pasangilan.

Disculpable. *adj.* Tacús ó angay pabaribaron, angay igbaribad.

Disculpablemente. *adv. m.* Sa pagcabaribad.

Disculpadamente. *adv. m.* Sa angay nga pagbaribad.

Disculpar. *a.* Pagbaribad.

Discurrir. *n.* Lacat; lacao, bactas, dalagan sa bisan diin.—*fig.* Paghunahuna, paginoino , pagburobuot; pagasoy.—*a.* Inventar una cosa. Paglarang.

Discursar. *a.* Paghunahuna; pagasoy, paguale.

Discursista. *com.* Caparayacan nga tauo.

Discursivo, va. *adj.* Mahunahuna, mamalandong.

Discurso. *m.* Hunahuna.—Paghunahuna. —Paguale; pagasoy.—Casayoran; caasoyan.—Sinurat nga diri caopay halaba, nga casayoran sin usa lá nga cahimtang.—Camailha, camadugay.

Discusión. *f.* Pagiroindig, pagisan, pagirug, pagpolongpolong nga pagosisa sin bisan ano. Caasoyan.

Discutidor, ra. *adj.* Maquiindig, maquiisan, maquiirug, maquipolongpolong.

Discutir. *a.* Pagiroindig, pagisan, pagirug, pagpolongpolong nga pagosisa sin bisan ano. Pagasoy.

Disecación. *f. vid.* Disección.

Disecador. *m. vid.* Disector.

Disecar. *a.* Pagbosbos, paglapalapa sin lauas sin minatay basi casaygan an pagcabutang san mga bahin sa solud sa lauas ug an saquit nga nacamatay sa iya, etc. —Pagpamara, pagpatig-a san onud sin lauas nga patáy in pagbutangan sin tambal.

Disección. *f.* Pagbosbos, paglapalapa sin lauas sin minatay.—Pagpamara, pagpatig-a san onud sin lauas nga patay.

Disécea. *f. Med.* Baga cabongol.

Disector. *m.* Parabosbos, paralapalapa sin lauas sin minatáy.—An nagpapamara ó nagpaptig-a san onud sin lauas nga patáy.

Diseminar. *a.* Pagpugas, pagsab-uag.—*r.* Sarang.—*a.* Pagsaburac; pagsabrag.

Disensión. *f.* Pagdiniri, pagcapatuc sin magcasibuot.—*fig.* Paghibatonbaton sin polong.

Disenso. *m.* Pagdiri, pagdiniri, diri pagalagad, diri pagoyon sin buot.

Disentería. *f.* Baraod.

Disentimiento. *m.* Pagdiri, pagdiniri, diri pagalagad, diri pagoyon sin buot.

Disentir. *n.* Pagdiri, pagdiniri, diri pagalagad, diri pagoyon, pagpatuc sin buot, paglain sin paghunahuna.

Diseñador. *m.* Paralagda, parabadlis.—Paraduang.

Diseñar. *a.* Paglagda, pagbadlis.—Pagduang,

Diseño. *m.* Lagda, badlis.—Duang sin balay.

Disertación. *f.* Pagpolong ó pagasoy sin maopay.—Casayoran.

Disertar. *a.* Pagpolong ó pagasoy sin maopay sa ano mán nga cahimtang, ug pagbaton mán san mga polong sa iba.

Diserto, ta. *adj.* Himolong sin maopay.

Disfagia. *f. Med.* Cacurian ó caolangan sin pagtol-on.

Disfamación. *f.* Pagpacaraut, pagcabutangbutang sin sala.

Disfamador, ra. *adj.* An nagpapacaraut san bantug nga maopay sa igcasitauo—*s.* Parabutang butang sin sala.

Disfamar. *a.* Pagpacaraut, pagbutangbutang sin sala.

Disfamatorio, ria. *adj.* An macacaraut san bantug nga maopay sa igcasitauo.

Disfavor. *m.* Baga pagpacaalo.—Diri ná paghatag.

Disformar. *a.* Pagraut sin pagcahimo, etc.

Disforme. *adj.* Maraut nga cahimo ó cabuhat.—Daco caopay.

Disformidad. *f.* Caraut sin cahimo ó cabuhat.—Cadaco nga ora ora.—*fig.* Pagcamaraut san sala, etc.

Disfraz. *m.* Limbong, larang nga paglimbong.

Disfrazar. *a.* Paglain sin viste etc., basi diri quilal-on.

Disfrazarse ó encubrirse para ocultar el daño. Tagadlon. Comot.

Disfrutar. *a.* Hiagum, polos, tolos.—Pagpolos sin bisan ano bisan diri pagmangnoon.—Maopay an lauas; himiang nga pagcabutang.

Disfrute. *m.* Panolos; cabaralsán caopayan.

Disgregación. *f.* Pagbulag; pagcabulag.

Disgregar. *a.* Pagbulag. Ipli.

Disgustadamente. *adv. m.* Uaray gud rarasahi.—Masina caopay. *fig.* Cangaralsan.

Disgustado, da. *adj.* Uaray rarasahi.—Maisug, masisina. Mangagalas.

Disgustar. *a.* Uaray cararasahi an baba. *fig.* Pacasina, pacabido.—*r.* Sina, bido.

Disgusto. *m.* Saplud, uaray rasa.—Casina, pagcasina. Cabido, pagcabido. Cangalas.

Disidencia. *f.* Pagbaya, pacabaya san daan nga mga guinhunahuna.—Cacontra, in nagcocontra caopay ug diri nagcacaoyon an mga buot.

Disidente. *s.* Bulag, an diri naoyon san canan cadam-an.

Disidir. *n.* Bulag san daan nga mga guinhunahuna.—Paghunahuna nga contra san canan cadam-an.

Disílabo, ba. *adj.* Duduhan an mga silaba ó mga polong.

Disímil. *adj.* Lain, diri magsama; diri magtopong.

Disimilitud. *f.* Paglain. Pagcalain. Calainan.

Disimulación. *f.* Pagpacadiri dungug, pagpacadiri naquita, etc., etc.

Disimuladamente. *adv. m.* Sa pagcadiri nasabut, etc.

Disimulado, da. *adj.* Diri nagpapasabut sa iba san guinhunahuna niya.—Á lo disimulado. *m. adv.* Sa calit.—Hacer uno el disimulado. *fr. fam.* Nagpacadiri nasabut; nagpacadiri nadungug.
Disimulador, ra. *adj.* An nagpapacadiri maaram, etc., etc.
Disimular. *a.* Pagpacadiri nasabut, pagpacadiri nadungug, pagpacadiri naquita, etc., etc. Ogop.
Disimular, cargarse con los pecados ó faltas ajenas. Hugop.
Disimular la voluntad de otro. Alampas.
Disimulo. *m. vid.* Disimular.
Disipable. *adj.* Sadang mapapas.
Disipación. *f.* Pagpapas. Pagcapapas.—Cahungao.—Camaluya, cagapil, in nagagpil an tauo sa mga carib-gon nga calibutanon.
Disipadamente. *adv. m.* Papas caopay. Hungao caopay.—Maluya caopay, gapil caopay sa mga calilingauan sa calibutan.
Disipado, da. *adj.* An magapil sa mga calilingauan ó curulauan sa calibutan.—*s.* Paragamit sin diri angay san mga bahandi.
Disipador, ra. *s.* Paragasto sin diri angay san mga bahandi.
Disipar. *a.* Papas.—Hungao.—Paggasto ó paggamit sin diri angay san mga bahandi.—Luya, in nagluluya an calag sin pagtuman ó pagampo sa Dios.
Dislate. *m.* Sayop, sala.
Dislocación. *f.* Calupo, pagcalupo. Calupan.
Dislocadura. *f. vid.* Dislocación.
Dislocar. *a.* Pagcuha sin bisan ano dida san hinmumutangan niya. Lupo, pacalupo.
Dismembración. *f.* Pangotudotud; pagcaotudotud; pagcabulag.
Dismenorrea. *f. Med.* Casaquit nga macuri sin babaye.
Disminución. *f.* Pagiban. Caiban; pagcaiban. Caibanan.—Cacopus; pagcacopus.
Disminuir. *a.* Pagiban.—Copos.—Hoho.—Huyac.—Hoyos.—Hulpa; hupa.—Hotos.—Binggot.
Disnea. *f. Med.* Cacuri, pagcacuri, cacurian sin pacaguinhaua.
Disociación. *f.* Pagbulag; pagcabulag.
Disociar. *a.* Pagbulag.
Disoluble. *adj.* Sadang buc-on. Sadang ig-bulag. Sadang matunao.
Disolución. *f.* Cabuca, pagcabuca. Cabulag, pagcabulag. Catunao, pagcatunao.—*fig.* Camaraut ó pagcamaraut sin pamatasan.—*fig.* Cabungcag, pagcabungcag san mga borobongto etc., tungud sin batasan nga maraut.
Disolutamente. *adv. m.* Maraut caopay sin batasan.
Disolutivo, va. *adj.* Macacatunao.—Macacapapas.
Disoluto, ta. *adj.* Visiohanon, maraut sin batasan. Bigaon nga babaye.
Disolvente. *p. a.* Macacahuas.
Disolver. *a.* Pagbuca.—Pagbulag.—Huas.—Tunao.—Papas.
Disonancia. *f. fig.* Caculang sin caarangay. Bisan ano nga dinudungug, in macuri sa talinga.
Disonante. *adj.* Macuri pamation. *fig.* Diri naangay; diri nadodoroyog.
Disonar. *n.* Diri pagarangay, diri pagdoroyog.—Diri pagangay, diri pagoyon.
Dísono, na. *adj.* Diri naangay; diri nadodoroyog.
Dispar. *adj.* Lain, diri topong, diri magsama, diri parejo.
Disparadamente. *adv. m.* Ora ora sin tigda, ora ora sin macosog. Tigda caopay, macosog caopay.
Disparadero. *m.* Pasangolan sin pusil, sin balatic, etc.—*fig.* Hipacdolan, hitalindasan.
Disparador. *m.* Parabuhi sin luthang, paraluthan; parabatac sin bato, etc.—Pasangolan sin pusil, sin balatic, etc.
Disparar. *a.* Pagbuhi sin luthang, pagluthang. Pagpana. Pagbatac sin bato.—*n. fig.* Pagyacan ó pagbuhat sin mga diri angay.—*r.* Pagdalagan sin macosog.—Pagpitcc san pana. Paglabtic san balatic.
Disparatadamente. *adv. m.* Sin diri caangayan, sin uaray catadongan.
Disparatado, da. *adj.* An mayacan ó mabuhat sin diri caangayan. Patuc sa catadongan.
Disparatador, ra. *s.* Parayacan ó parabuhat san diri caangayan ó patuc sa catadongan.
Disparatar. *n.* Pagyacan ó pagbuhat sin diri angay ó patuc sa catadongan; pagsayop, pagsala.
Disparate. *m.* Sayop, sala.
Disparatorio. *m.* Casay-panan.
Disparidad. *f.* Pagcadiri magsama, pagcadiri toropong, calainan.
Disparo. *m.* Boto. *vid.* Disparar.
Dispendio. *m.* Paggasto sin daco.—*fig.* Paggamit sin diri caangayaan.
Dispendiosamente. *adv. m.* Ora ora nga paggasto, ora ora nga paggamit sin diri caangayan.

Dispendioso, sa. *adj.* Macurí caopay, daco nga gasto.
Dispensa. *f.* Pagtogot, paghatag sin calooy.—Carig-onan nga sinurat nga hinmumutangan san pagtogot.
Dispensable. *adj.* Sadang itogot.—Sadang calooyan.
Dispensador, ra. *adj.* An matogot.—*s.* Paratogot.—Paragahin.
Dispensar. *a.* Pagtogot, paghatag sin calooy. Pagahin.—Gauas sin catungdanan. —Pagperdona ó pagpasalio.
Dispepsia. *f. Med.* Maraut nga pagcatunao sa guinhaua an quinaon.
Dispersar. *a.* Pagsarang. Pagpasarang.—*Mil.* Pagpalaguio, pagpadalagan san mga soldados, etc., cay mga daog sira.
Dispersión. *f.* Pagsarang.
Disperso, sa. *adj.* An nagsasarang.
Displicencia. *f.* Maraut nga cabuot.—Camaluya.
Displicente. *adj.* Diri angay sa buot.—Maisug ó maraut sin cabuot.
Disponedor, ra. *adj.* An magturuhay san mga butang.—*s.* Paratuhay.
Disponer. *a.* Pagbutang sin maopay, pagtuhay, paghusay.—Pagbuot, paglarang.—Pagtima, pagandam.—*r.* Pagtestar.
Disponible. *adj.* Tima ná, sadang ná magamit, sadang ná popol-san.
Disposición. *f.* Pagbutang, pagcabutang sin maopay; pagtuhay, pagcatuhay; paghusay, pagcahusay. Pagtima, pagcatima.—Buena disposición ó estado de salud. Maopay an lauas; magopay an mga lauas.—Disposición, gallardía y gentileza en la persona. Camadayan.—Disposición ó soltura en despachar y proveer las cosas que uno tiene á su cargo. Cabatiran.—Orden, mandato, deliberación del superior. Sugo, pagsugo, pagbuot, pagburut-an, taláan san ponoan.—Cualquiera de los medios que se emplean para la ejecución de un propósito, para evitar un mal ó para atenuar sus efectos. Pagpatigayon; catigayonan.—Última disposición. Testar, an pagtestar.—Á la disposición de usted. *expre.* Magsugo ná lá si usted.—Estar ó hallarse en disposición una persona ó cosa. *fr.* Uaray caolangan.
Dispositivamente. *adv. m.* Cún may gud sugo.
Dispositivo, va. *adj.* Cún may sugo.
Dispuesto, ta. *p. p.* Tima ná, an andam ná.—Sinugo, sinusugo.—*adj.* Madayan, ogdayon, maopay nga pagcabutang sa lauas. —Batid, lasgud.—Bien dispuesto. Maopay an lauas.—Mal dispuesto. Maraut an lauas.
Disputa. *f.* Pagpolong. Capolongan, pagiroindig. Pagpolongpolong.
Disputable. *adj.* Arasoyon pá.
Disputador, ra. *adj.* Maquipolongpolong, maquiindigindig.
Disputar. *a.* Pagpolongpolong, pagindig, pagiroindig.—Paghibatonbaton sin polong.
Disputativamente. *adv. m.* Agui lá sa pagpolongpolong.
Disquisición. *f.* Pagosisa, pagcaosisa sin maopay sa bisan ano.
Distancia. *f.* Cahirayo, caharayo, pagcahirayo, pagcaharayo. Cahirayoan, caharayoan.—*fig.* Diferencia, desemejanza notable entre unas cosas y otras. Calainan.
Distante. *adj.* Harayo.
Distantemente. *adv. m.* Sin hirayo sin harayo. Hirayo ó harayo caopay.
Distar. *n.* Hirayo, harayo.—*fig.* Diferenciarse notablemente una cosa de otra: Lain, in nagcacalain gud.
Distar un lugar de otro. Tayao. Tanay.
Distinción. *f.* Paglain. Pagcalain. Calainan. —Casayoran.—Camahalan nga itinogot san tauo.
Distinguible. *adj.* Sadang paglainon. Sadang pá igasoy. Sadang quit-on.
Distinguido, da. *adj.* Mahal nga tauo, dongganan, dongganánon, bantogan.
Distinguir. *a.* Pagquilala san calainan san mga magcasibutang.—Paglain; pagpalain. Paglainlain.—Pagtanao, pagquita sin maopay.—Pagasoy.—*fig.* Pagpaora, pagpalangga.—*r.* Labao, nauantauan, orug pá.
Distintamente. *adv. m.* Lain gud. Lain caopay.
Distintivo, va. *adj.* Macacalain.—*m.* Camahalan, casalangbayan, cabansagan, tigaman sin pagcaponoan, etc., quilalahan, pangilalahan.
Distinto, ta. *adj.* Lalain.—Sayud, dayag.
Distocia. *f. Cir.* Macuri ó masáquit nga paghimasoso.
Distracción. *f.* Paglibanglibang. Paglingao; paglingaolingao. Balingao, pacabalingao. Calilingauan; curulauan.
Distraer. *a* Pagbulag, pagiuas, pagpaiuas, paghirayo; pagpahirayo.—Paglibanglibang. Pacalingao; pacabalingao.—*r.* Lingao, lingaolingao, balingao.
Distraidamente. *adv. m.* Lingao caopay, balingao caopay, sin uaray panginano.
Distraido, da. *adj.* Maraut sin batasan. —Lingao, balingao, diri manginano.
Distraimiento. *m. vid.* Distracción.
Distribución. *f.* Pagbahin, pagcabahin; pagbahinbahin, pagcabahinbahin. Pahat, pagpahat. Malon, pamalon.

Distribuidor, ra. *s.* Parabahin, parapahat, paramalon.
Distribuir. *a.* Pagbahin, pagbahinbahin. Pagpahat. Pagmalon. Babtol.
Distributor, ra. *s. vid.* Distribuidor.
Distribuyente. *p. a.* An mabahin, an mapahat, an mamalon.
Distrito. *m. id.*
Disturbar. *a.* Pacasamoc, pacarimoc.
Disturbio. *m.* Pacasamoc, pacarimoc. Casamocan, carimocan.
Disuadir. *a.* Pagbao-ay. Guinbinao-ay aco niya. Me disuadió.
Disuasión. *f.* Pagbao-ay; pagcabao-ay.
Disuasivo, va. *adj.* Macacabao-ay.
Disuria. *f. Med.* Macuri ó masáquit nga pacaihi.
Disyunción. *f.* Pagbulag; pagcabulag.
Disyuntivamente. *adv. m.* Bulag caopay, sa pagcatinag-sa tag-sa.
Disyuntivo, va. *adj.* Macacabulag.
Diurético, ca. *adj. Med.* Tambal nga macacaihi.
Diurno, na. *adj.* In adlao pá.—*m.* Libro nga pangadiean sa mga capadian.
Diuturnidad. *f.* Camadugay, camaiha, pagcamadugay, pagcamaiha. Cadugayan.
Diuturno, na. *adj.* Nadugay, naiha.
Diva. *f. poét.* Diosdios nga babaye.
Divagación. *f.* Pagsayopsayop, pagsalasala sin pagyacan.
Divagador, ra. *adj.* An magsasayopsayop ó magsasalasala sin pagyacan.
Divagar. *n.* Paghadaohadao, paghadoyhadoy; paglagáto, paglagáyao.—Simang.—Pagsayopsayop, pagsalasala sin pagyacan.
Diván. *m.* Capopong-tan sa mga turco, ug an balay nga guincacatirocan sini nga mga ponoan.—Lingcoran nga sugad sin banco nga uaray sandigan.
Divergencia. *f. Geom.* Pagborublag.—*fig.* Calainan.
Divergir. *n. Geom.* Burublag.—*fig.* Paglain sin buot ó hunahuna, diri pagoyon.
Diversamente. *adv. m.* Sin lain. Lain caopay.
Diversidad. *f.* Calain, pagcalainlain. Calainan.—Cadam-an nga magcacalainlain.
Diversificar. *a.* Paglain, paglainlain.
Diversiforme. *adj.* Magcalainlain.
Diversión. *f.* Pagbulag, pagcabulag. Pagiuas, pagcaiuas. Pagpahirayo.—Paghampang, pagharohampang. Caliauan. Pagoyas, cadoláan.
Diversivo, va. *adj. Med.* Tambal nga pagpaisul san saquit.
Diverso, sa. *adj.* Lain, malain.—*pl.* Varios, muchos. Damo.
Diversorio. *m.* Hapitan.
Divertido, da. *adj.* Malipayon, mahimayaon.
Divertimiento. *m. vid.* Diversión.—Calipay sin dali.
Divertir. *a.* Pagbulag. Pagiuas. Pagpahirayo.—Hampang, liao, liaoliao, libanglibang. Pagoyas, pagdola.—*Med.* Pagpaisul san saquit.
Divididero, ra. *adj* An pagbabahinon.
Dividir. *a.* Pagbahin, pagbahinbahin.—Pagpahat.—Pagtunga.—Pagmalon.—Paglotos. Pagpicas.—Pagpiri, pagpiripiri; pagotudotud; pagpinit, pagpinitpinit.—*r.* Bulag.
Dividuo, dua. *adj. For.* Sadang pagbahinon.
Divieso. *m.* Hubag, bolog, bologan.
Divinal. *adj.* Diosnon.
Divinamente. *adv. m.* Sin diosnon.—*fig.* Orosahon caopay, macatitingala caopay, hingpit caopay, tuman gud.
Divinidad. *f.* Pagcadios.—En el gentilismo, ser divino que los idólatras atribuían á sus falsos dioses. Pagcadiosdios.—Decir, ó hacer uno divinidades. *fr. fig. fam.* Pagpolong, ó pagbuhat sin ano man sin tuman gud caopay.
Divinizar. Pacadios.—*fig.* Pagsantos.
Divino, na. *adj.* Diosnon.—*fig.* Guimatahum, iguioorogui, mahal caopay.—*m.* y *f. vid.* Adivino.
Divisa. *f.* Tigaman.
Divisa. *f. For.* Malon nga ticang sa mga caganac nga ibinilin nira sa ira mga anac.
Divisar. *a.* Pagquita, pagculao, pagtanao.
Divisibilidad. *f.* Pagcamabahinon.
Divisible. *adj.* Sadang mabahin, sadang pagbahinon.
División. *f.* Pagbahin; cabahin, pagcabahin. *vid.* Dividir.—*fig.* Cacontra ó diri pagcaoyon san mga magcasibuot.—*Mil.* Usa capanon nin mga casoldadosan nga damo.
Divisional. *adj.* Bahinbahinon.
Divisivo, va. *adj.* Macacabahin.
Diviso, sa. *p. p.* Binahin, binahinbahin.
Divisorio, ria. *adj.* Macacabahin.—*s* Guiotan, tigaman, mojón.
Divorciar. *a.* Pagpabulag ó pagsugo an ponoan sa Santa Iglesia sa mga quinasal nga bumulag sira ug diri tumigub.—*r.* Bulag.—*fig.* Pagbulag, pagpabulag.
Divorcio. *m.* Pagbulag; pabulag; pagpabulag.
Divulgable. *adj.* Sadang igbantug, sadang igsumatsumat, sadang igmantala.
Divulgación. *f.* Pagbantug, pagmantala, cabantug, pagcabantug; panumatsumat.

Divulgador, ra. *s.* Parabantug, paramantala, parasumatsumat.
Divulgar. *a.* Pagbantug, pagmantala, pagsumatsumat.
Diz. *Contrac.* de *dicen*, ó *dicese*. Nga laong nira; cóno.

DO

Do. *adv. l.* Bisan diin. Hain. ¿Dó ella? ¿Hain bá siya?.
Dobladamente. *adv. m.* Pinilo.—*fig.* Sa maraut nga tuyo, limbong.
Dobladillo. *m.* Piclo sin panapton.—Bahol nga sinulit.
Doblado, da. *p. p.* Pinilo, guinpilo.—*adj.* Bac-dan, mabacud nga tauo.—Balud, bongtud nga tuna.
Dobladura. *f.* Pilo, capilo.—Pinilo. Capiloan.
Doblamiento. *m.* Pagpilo; pagcapilo.
Doblar. *a.* Pagdugang.—Pagpilo.—Pagconot.—Pagbalico; lupo.—*Mar.* Pagsalipot.—*n.* Pagbagting san linganay sugad in may minatáy. Dejando señal en lo doblado. Quipi.
Doblar los brazos y piernas. Lucon.
Doblarse el papel. Cupi.
Doble. *adj.* Pinilo, duduha.—Bahol cún dao género.—Mabacud nga lalaqui.—*fig.* Malimbong nga tauo.
Doblegable. *adj.* Masayon mabalico. Masayon mapilo. Masayon mabuhat, etc.
Doblegadizo, za. *adj.* Masayon mapilo, masayon mabalico. Masayon maboyoc.
Doblegar. *a.* Pagpilo. Pagbalico. Pagboyoc. Pagbariquig.—Oyogoyog.
Doblegarse como puente ó cordel. Cuyad.
Doblegarse ó encorvarse bajo la carga. Biring.
Doblemente. *adv. m.* Pilopilo.—Sa malimbong nga tuyo, etc.
Doblez. *m.* Locot. Pilo. Capilo. Calocot.—An napiloan.—*amb. fig.* Paglimbong.
Doblón. *m.* Salapi nga bulauan nga magcalainlain an bale.
Doblonada. *f.* Damo nga salapi.
Doce. *adj.* Napolo cag duha.—Duodécimo. Icapolo ó icanapolo cag duha. Año doce. Icapolo cag duha ca tuig.
Docena. *f.* Napolo cag duha.
Docenal. *adj.* Guitatagpoplo cag duha an pagbaliguia.
Docenario, ria. *adj.* Nga may napolo cag duha.
Doceno, na. *adj.* Napolo cag duha. Icanapolo cag duha.

Docente. *adj.* Madturutdo, magtoroon.
Dócil. *adj.* Tangcud, maalagad.—Masinogtanon, mapaobuson, mapaob-sanon, maanad, matinumanon.
Docilidad. *f.* Catangcud, camaalagad, pagcamaalagad. Camasinog-tanon, etc., etc.
Dócilmente. *adv. m.* Sin tangcud; tangcud caopay.
Doctamente. *adv. m.* Maaram caopay.
Docto, ta. *adj.* Maaram, quinaadmánon.
Doctor, ra. *m.* y *f. id.* Magtoroon, magturutdo.
Doctorado. *m.* Pagcadoctor, catungdanan san doctor.
Doctoramiento. *m.* An pagtogot ó pagcarauat san pagcadoctor.
Doctorando. *m.* An harani ná cumarauat san pagcadoctor.
Doctorar. *a.* Pagtogot san pagca doctor. Pagcarauat san pagca-doctor.
Doctrina. *f.* Pagtutdo, pagtoon, pagpatlaid, pagtalaid.—Pagaradman, pagtoron-an. Quinaadman.—Uale, paguale.
Doctrinador, ra. *adj.* Magturutdo, magtoroon.—*s.* Paratutdo, paratoon, parauale.
Doctrinante. *p. a.* Magtututdo, magtotoon.
Doctrinar. *a.* Pagtutdo, pagtoon, pagpatlaid, pagtalaid, paguale.
Doctrinero. *m.* Paraasoy san doctrina cristiana.—Padre nga religioso nga Párroco sa mga taga Filipinas.
Doctrino. *m.* Bata nga ilo nga quinacarauat sa usa nga colegio ug tinututduan ngada san pagcadaco ná.
Ducumentar. *a.* Pagasoy san camatuoran tungud san mga carig-onan nga iguinpapahayag.
Documento. *m.* Pagtutdo, pagsagdon basi lumicay san maraut.—Carig-onan nga sinurat.
Dogal. *m.* Higot nga ighihigot sa mga hayop sa liug.—Pisi nga igbibitay sa mga saláan.—Estar uno con el dogal á la garganta, ó al cuello. *fr. fig.* In nahihiborong an tauo ó quinucurian siya caopay.
Dogma. *m.* Camatuoran.—Camatuoran nga iguinpahayag sa Dios ug tinotoohan san mga cristianos cay may sugo an Santa Iglesia.
Dogmatista. *m.* An paraasoy ó paratutdo nga contra san camatuoran sàn religión nga católica.
Dogmatizador. *m. vid.* Dogmatista.
Dogmatizante. *p. a.* Magaasoy ó magtututdo nga contra san camatuoran san religión nga católica.—*s. vid.*—Dogmatista.
Dogmatizar. *a.* Pagasoy ó pagtutdo nga contra san religión nga católica

Dogo, ga. *s.* Ayam.
Dogre. *m.* Sacayán nga guti nga may cumbis.
Doladera. *s.* Uasay.
Dolador. *m.* Paradaldag, parauasay, parasapio sin cahuy. Parasacsac sin bato.
Doladura. *f.* Sinapio.
Dolar. *a.* Pagdaldag. Paguasay. Pagsapio sin cahuy. Pagsacsac sin bato.
Dolencia. *f.* Saquít.
Doler. *n.* Sool, olol, saquít.—*r.* Pagbasul. —Paghicalooy, paghipuangud.
Doliente. *adj.* Masaquit.—Masáquit, masorub-on, mabidoon.—Namat-yan.
Dolmen. *m.* Cota.
Dolo. *m.* Limbong, libo; paglimbong, paglibo.
Dolomia. *f.* Bato nga matinao ug maguilaguila.
Dolor. *m.* Saquít, sool, olol.—Casáquit, cabido, casubo. De los pecados.—Pagbasul, paghinulsul.
Dolor que se muda de una parte á otra del cuerpo. Suot.
Dolorido, da. *adj.* Masaquít, masool, maolol.—Masaquit, mabidoon, masorub-on. *m.*—Namat-yan ó an may minatáy.
Dolorosa. *f.* Ladauan ni María Santísima sa mga casáquit.
Dolorosamente. *adv. m.* Sin sáquit, sin bido, sin subo. Masáquit caopay, mabido caopay.
Doloroso, sa. *adj.* Masáquit, macalolooy. Masaquít.—Macacasáquit, macacasóol, macacaolol.
Dolosamente. *adv. m.* Ora ora sin limbong; limbong caopay.
Doloso, sa. *adj.* Malimbong, malibo, macalit.
Doma. *f.* Pagpaanad sa mga caballo nga nate.
Domable. *adj.* Sadang maanad, sadang pagmansohon.
Domador, ra. *m.* y *f.* Tauo nga nagpapaanad sin mga hayop.
Domadura. *f.* Pagpaanad sin hayop. Pagcaanad.
Domar. *a.* Pagpaanad sin hayop ó mananap.—*fig.* Pagpogon, paghauid.
Domeñar. *a.* Pagpaanad, hauid; pagcahauid.
Domesticable. *adj.* Mahihimo pagmansohon.
Domésticamente. *adv. m.* Sin maopay, sin tangcud.
Domesticar. *a.* Pagpaanad sin mananap nga ihalas.
Domesticidad. *f.* Camaanad, pagcamanaad sin hayop nga nabubuhi sa balay.
Doméstico, ca. *adj.* An tungud sa balay.—Hayop nga mabuhi sa balay.—Sacop nga nagseserve sin balay.
Domiciliar. *a.* Pagpasaca, pagpaocoy sin balay.—*r.* Ocoy, honong sin balay, etc.
Domiciliario. *m.* An naocoy ó nahonong ná sin bongto.
Domicilio. *m.* Oroquian, hononğan, balay.
Dominación. *f.* Pagcatag-ada; pagbuot; gahum; pagcatag-iya.—*pl. Teol.* Sinisiring mga Dominaciones an icaupat ca cubay sa mga Espíritu nga langitnon.
Dominador, ra. *adj.* An may gahum, magparabuot.
Dominante. *p. a.* An may gahum.—*adj.* Maisug; magparabuot, an diri buot nga paglalabtan siya.—An malabao, an nanauantauan.
Dominar. *a.* Pagbuot; pagtag-ada, pagtag-iya.—Pagpogon, paghauid.—*fig.* Pagaram sin maopay sin ano lá nga pagaradman.—*n.* Labao, nauantauan.
Dominativo, va. *adj.* Magparabuot, maisug, an diri buot nga paglalab-tan siya.
Dominatriz. *s.* Magparabuot.
Dómine. *m. fam.* Paratutdo sin gramática latina. An magturutdo sin linatin nga gramática.
Domingo. *m. id.* Siyapa nga adlao san semana, ug iglelehe mán.—De Adviento. An tag-sa san icaupat nga mga Domingo nga sinosondan san santos nga Pagcatauo san aton Guinoo Jesucristo.—De Cuasimodo. An octava san Pagcabuhi liuat san aton Guinoo.—De la Santísima Trinidad. An sonud san Pasco san Espíritu Santo. —De Lázaro. An icalima nga Domingo sa santa cuaresma.—De Pentecostés. An Pasco san Espíritu Santo.—De Ramos. An Domingo nga adlao sa mga lucay.
Dominguero, ra. *adj. fam.* An sa mga domingo ó an guinagamit sin danay sa mga domingo.—Tauo nga maogdayon ug malipayon sa mga domingo ug sa mga adlao nga iglelehe lamang.
Dominguillo. *m.* Tauo tauo.—Traer á uno como un dominguillo, ó hecho un dominguillo. *fr. fig.* y *fam.* In sinusugo an tauo sin agsub ug sin cadagmitan.
Domínica. *f.* Domingo nga adlao.
Dominical. *adj.* An tungud sa domingo nga adlao.
Dominicano, na. *adj.* An tungud sa mga capadian ni Santo Domingo.—An padre nga religioso (cún religiosa nga sacop) sa orden ni Santo Domingo.

Dominico, ca. *adj. vid.* Dominicano.
Dominio. *m.* Gahum; pagcaponoan; pagcatag-ada, pacatag-iya.—An tuna nga nasasacop san gahum sin usa nga hadi cún sin usa bá nga república.—Pagbuot ó gahum san tag-sa tungud san iya mga lugaringon.
Dominó. *m.* Oyasan nga dominó.
Don. *m.* Hatag, regalo.—Hatag, calooy ó gracia sa Dios.
Don. *m.* Camahalan ó caod-ganan sin tauo.
Donación. *f.* Paghatag, pagtogot.
Donado. *m.* Lalaqui nga nagseserve sa mga capadian sa convento, ug nagbibiste sin hábito, cundi diri siya Pade.
Donada. *f.* Babaye nga nagseserve sa mga monja sa convento, cundi diri siya monja.
Donador, ra. *adj.* Mahatag, humalatag, matogot.—Maregalo.—*s.* Parahatag, paratogot.—Pararegalo.
Donaire. *m.* Caopay nga pagpamolong.—Polong nga dorogas.—Camadayam, pagcamadayam.
Donairoso, sa. *adj.* Maopay, madayan.
Donar. *a.* Paghatag, pagtogot, pagregalo.
Donatario. *m.* An tinatagan, an tinotogotan.
Donativo. *m.* Hatag, amot, aramot.
Doncel. *m.* Olitauo nga bata pá, nga guican siya sin mahal nga guinicanan, ug diri pá siya pinacaballero.—Tauo nga uaray quiquilala sin babaye.
Doncella. *f.* Babaye nga uaray pá quiquilala sin lalaqui. Daraga.—Babaye nga sacop nga nagseserve san iya agaron nga babaye mán.
Doncelleja. *f.* Daragahay.
Doncellería. *f. vid.* Doncellez.
Doncellez. *f.* Pagcadaraga, cadaraga, pagcabug-os. Cahimtang san daraga nga sacop.
Doncellueca. *f. fam.* Daraga nga darodaco ná.
Docelluela. *f.* Daragahay.
Donde. *adv.* Hain; diin.
Dondequiera. *adv. l.* Bisan diin.
Dongón. *m.* Cahuy nga dongon.
Donillero. *m.* Tauo nga maquiquisugalon.
Donosamente. *adv. m.* Sin maopay, sín angay gud.
Donosidad. *f.* Dorogas ó polong nga macacataua.
Donoso, sa. *adj.* An mayacan sin macacataua. Madayan.
Donosura. *f.* Pagcayacan sin maopay ó angay ug macacataua mán. Camadayan, pagcamadayan.
Doña. *f.* Camahalan ó caod-ganan sin babaye.
Doñear. *n. fam.* Pagopudopud sa mga babaye ug pagcarocayacan sa ira.
Doquier. *adv. l.* Bisan diin, bisan hain nga lugar.
Doquiera. *adv. l. vid.* Doquier.
Dorada. *f.* Isda nga dorado.
Doradilla. *f.* Banua nga itatambal.—Isda nga dorado.
Dorado, da. *adj.* Binulauan, sugad sin balauan. *Dorado.—m.* Isda nga dorado.
Dorador. *m.* Paradorado.
Doradura. *f.* Pagdorado; cadorado; pagcadorado.
Doral. *m.* Tamsi nga busag nga sugad sin talábon.
Dorar. *a.* Pagdorado.
Dormición. *f.* Catorog, pagcatorog.
Dormida. *f.* Pagcatorog ó pagpahoay san olud nga naggagarama ó nagbubuhat san igagama.—Pangatorogan san mga hayop nga carnero in gabí. Hoponan sin tamsi nga ihalas in gabí.
Dormidera. *f.* Banua ó tanum.—*pl. fam.* Camasayon sin pahingatorog.
Dormidero, ra. *adj.* Macacatorog.—*m.* Pangatorongan san mga hayop in gabí.
Dormilón, na. *adj. fam.* Matorogon.
Dormir. *n.* y *r.* Torog.
Dormirlas. *m.* Tagugtagub.
Dormitar. *n.* Pírao.
Dormitivo, va. *adj. Med.* Tambal basi cumatorog an tauo.
Dormitorio. *m.* Higdaan.
Dornajo. *m.* Dulang, tubongan sin mga bactin.
Dornillo. *m. vid.* Dornajo.—Yahong nga cahuy.
Dorsal. *adj.* An sa licod; an sa tolodtod ó tinhan.
Dorso. *m.* Licod, talodtod, tinhan.
Dos. *adj.* Duha.—Segundo. Icaduha—El dos de Mayo. Icaduha sa Mayo.
Dosalbo, ba. *adj.* An hayop nga busag sin duduha nga teel niya
Dosañal. *adj.* Nga may duha ca tuig.—An canan duha ca tuig.
Doscientos, tas. *adj.* Duha ca gatus.—Ducentésimo. Icaduha ca gatus.
Dosel. *m.* Corobcorob nga bestihan sin Obispo, etc.—Tahub, itarahub.
Dosis. *f.* Tambal nga ihinahatag san masaquit sa tag-sa ca paghatag sa iya.—*fig.* Una buena dosis de paciencia, etc. Daco nga pagpaciencia, etc.
Dotación. *f.* Hatag, togot. Paghatag, pagtogot. Pagcahatag, pagcatogot.
Dotador, ra. *adj.* Mahatag matogot.—*s.* Parahatag, paratogot.

Dotamiento. *a. vid.* Dotación.
Dotar. *a.* Paghatag, pagtogot. Pagbugay; paghatag sa usa nga babaye sin manggad ó salapi, basi cumarauat sin cahimtang.
Dote. *amb.* Manggad ó salapi nga dara san babaye san pagaarauat niya sin cahimtang.—Hatag, togot. Bugay.
Dovela. *f. Arq.* Bato nga linabrahan.
Dovelaje. *m.* Cadam-an nga bato nga linabrahan.
Dovelar. *a. Cant.* Pagsacsac, paglabra sin bato.
Dozavado, da. *adj.* Nga may napolo cag duha ca luyo cún mga bahin bá.
Dozavo, va. *adj* Icapolo cagduha.

DRA

Dracma. *f.* Salapi (sa mga griego ug mga romano).—*Farm.* Icaualo ca parte sin usa nga onza.
Draconadrago. *m.* Cahuy sa Canarias.
Draconiano, na. *adj. fig.* Sugo nga mapintas, etc.
Draga. *f.* Máquina sin pagocab ó pagpahalarum sin salug, sabang, etc.
Dragante. *m. Blas.* Ladauan sin oló sin dragón, nga nanganganga ug naglalamon.
Dragar. *a.* Pagocab ó pagpahalarum sin salug, sabang etc., san draga.
Drago. *m.* Cahuy nga daco sa América ug sa Canarias.
Dragomán. *m.* Paraasoy.
Dragón. *m.* Mananap nga sugad, cono, sin daco caopay nga halas, cundi siquihan ug pacoan ngan maisug ug mapintas caopay. Mananap nga sugad sin tiqui, ngan pacoan.—Banua ó tanum nga dragón.—Soldadados nga dragón.—Marino. Isda nga dragón sa dagat.
Dragona. *f.* Dragón nga babaye.
Dragonete. *m. Blas. vid.* Dragante.
Dragonites. *f.* Bato, cono, sa oló sin dragón.
Dragontea. *f.* Banua; maraut an baho san bucad niya.
Drama. *m.* Dao comedia nga sinurat, nga may mga socna.—*fig.* Caagui, pagcaagui.
Dramaturgo, ga. *m.* y *f.* An parasurat sin mga comedia.

DRI

Drino. *m.* Halas nga malara caopay, bisan tutun-ban lamang.
Driza. *f. Mar.* Pisi nga igiisa ó igtotoros bá sa mga verga.
Drizar. *a. Mar.* Pagtoros cún pagisa bá sa mga verga.

DRO

Droga. *f.* Panacot nga iguinsasacot sa mga tambal, etc., etc.—*fig.* Limbong.
Droguería. *f.* Pagcomercio sin mga droga.—Tendahan sin mga droga.
Droguero, ra. *m.* y *f.* An nagcocomercio ug nagtitienda sin mga droga.
Droguista. *com. vid.* Droguero.—*fig.* Paralimbong.—*adj.* Tauo nga malimbong.
Dromedario. *m.* Mananap nga daco sa Arabia.—*fig.* Bisan ano nga mananap nga daco.
Drope. *m. fam.* Tauo nga taramayon.

DU

Duba. *f.* Cota, cun alad nga cota.
Dubio. *m. For.* Ruhaduha, hiboborongan. Paquiana basi igasoy cún ano.
Dubitable. *adj.* Hiborongan, Maruhaduha.
Dubitación. *f.* Ruhaduha, catahap, hiboborongan.
Dubitativo, va. *adj.* An may hiborongan.
Ducado. *m.* Camahalan ó caod-ganan sin duque; pagcaduque.—Tuna nga sacop san gahum sin duque.
Ducal. *adj.* An tungud sa duque.
Ducentésimo, ma. *adj.* Duha ca gatus; icaduha ca gatus.
Dúctil. *adj.* Mahonithonit.—*fig.* Mahomoc, malomo.
Ductilidad. *f.* Camahonithonit.
Ductivo, va. *adj.* Macacadara. Oyon.
Ductor. *m.* Mando, magmarando, pangulo, ponoan.
Ductriz. *f.* Mando, magmarando.
Ducha. *f.* Caagusan nga macosog sin tubig sa mga parigosan.
Ducho, cha. *adj.* Batid, maaram.
Duda. *f.* Ruhaduha; hiborongan; catahap. —Sin duda. *m. adv.* Matuod; totoo.
Dudable. *adj.* Hiborongan. ruhaduha.
Dudar. *n.* Hiborong, ruhaduha, tahap.
Dudosamente. *adv. m.* Ruhaduha caopay.
Dudoso, sa. *adj.* Ruhaduha, may hiborongan, may catahapan.
Duela. *f.* Bugha nga corocolob sa mga barriles.
Duelista. *m.* Paraayat.
Duelo. *m.* Pagayat, pagauay sin duha ca tauo.

Duelo. *m.* Casáquit, cabido, casubo.—Sin duelo. *m. adv.* Sin uaray casoclanan, sin uaray culang.
Duende. *m.* Asuang, balbal, onglo. Barang.
Duendo, da. *adj.* Maanad, maaghop.—Hayop.
Dueña. *f.* Babaye nga tag-iya ó tag-ada sin balay, tuna, etc.
Dueño. *m.* Tag-iya, tag-ada sin balay, tuna, etc.—Agaron.
Duermevela. *m. fam.* Inop, damag.
Duerna. *f.* Dao balalong.
Duerno. *m. Impr.* Duha ca pliego nga papel nga minolde ug linalaquip.
Dula. *f.* Cahayopan.
Dulce. *adj* Tam-is, matam-is.—Matab-ang. —*fig.* Maopay, maaghop, maalayhan.
Dulcedumbre. *f.* Catam-isan. Quinatamis.
Dulcemente. *adv. m.* Ora ora sin tamis. Matam-is caopay.
Dulcera. *f.* Burutangan ó binubutangan san tam-is.
Dulcería. *f.* An guinbubuhatan san tam-is.—Tendahan sin matam-is.
Dulcero, ra. *adj.* Maquimatam-is.—*m.* y *f.* Parahimo sin matam-is.—Parabaliguia sin matam-is.
Dulcificante. *p. a.* Matam-is. Magpacamatam-is. Macacaiban san pait.
Dulcificar. *a.* Pagpacatam-is.—*r.* Tam-is-—*fig.* Pagiban san pait, bido, etc.
Dulcinea. *f. fig.* y *fam.* An babaye nga quinaruruyag ó hinihigugma.
Dulcísimo, ma. *adj.* Guimatam-isi; matam-is caopay.
Dulcísono, na. *adj. poèt.* Macaruruyag dong-gon, cay doroyog ug angay mán.
Dulero. *m.* Bantay san mga cahayopan.
Dulía. *f. Teol.* Pagsingba ó pagtahud sa mga santos.
Dulimán. *m.* Viste nga halauig sa mga turco.
Dulzaina. *f.* Torotot.—*fam.* Matam-is.
Dulzarrón, na. *adj. fam.* Matarotam-is, cundi masaplod.
Dulzura. *f.* Catam-isan. Quinatam is.—*fig.* Caopay; camaopay.
Dulzurar. *a.* Pagpatam-is.
Duna. *f.* Harohabon sin baras didto san baybayon; butaybutay.
Dúo. *m. Mus.* Pagcanta ó pagtayhop in duha ca tauo.
Duodécimo, ma. *adj.* Icapolo ó icanapolo cag duha.—An tag-sa sadton napolo cag duha ca bahin nga ibinabahin an usa ca bug-os.
Duodenario, ria. *adj.* Canan napolo cag duha ca adlao ó sacop sin napolo cag duha ca adlao.
Duodeno, na. *adj.* Icapolo ó icanapolo cag duha.
Duomesino, na. *adj.* Nga may duha ca bulan.—Sacop sin duduha ca bulan.
Dúplica. *f. For.* Surat nga pagasoy ó pagbaton san quinchaan san nagqueha nga contra sa iya.
Duplicación. *f.* Pagduha; pagpilo; pagdugang.
Duplicado. *m.* Icaduha nga carig-onan, surat, etc.
Duplicar. *a.* Pagduha; pagpilo; pagdugang.
Duplicatura. *f.* Capilo; pagcapilo. Capiloan.
Duplicidad. *f.* Camalimbong, pagcamalimbong.
Duplo, pla. *adj.* Duduha.
Duque. *m. id.* Camahalan ó caodganan sin tauo.
Duquesa. *f. id.* Asaua sin duque.—Camahalan ó caud-ganan sin babaye.
Dura. *f. fam. vid.* Duración.
Durable. *adj.* Maiha, madugay.
Duración. *f.* Caiha, pagcaiha. Camaiha, pagcamaiha. Camadugay, pagcamadugay. Cadugayan; cadayonan.
Duraderamente. *adv. m.* Sin dugay, sin dayon. Dugay caopay.
Duradero, ra. *adj.* Maiha, madugay.
Duramente. *adv. m.* Sin curi. Macuri caopay.—Sin isug, sin pintas. Maisug caopay, mapintas caopay.
Durante. *p. a.* Maiha, madugay.–*adv.* Durante la guerra. Tubtub san camaiha san pagauay.—Durante la guerra, ó durando la guerra. Tubtub san camaiha san pagauay. Durante la guerra, ó mientras dura, ó duraba la guerra. Tubtub nga nagaauay pá.
Durar. *n.* Dayon, dugay; pagiha.
Dureza. *f.* Cagtig-a, catig-ha; pagcatig-ha. Camatig-ha, pagcamatig-a, pagcamatig-ha.
Durmiente. *p. a.* An macatorog.—*m.* Abayabay.
Duro, ra. *adj.* Matig-a, matig-ha.—*fig.* Maisug, mapintas.—Duro. *adv. m.* Pangosog.

E

E

E. Icaonum nga letra san abecedario nga quinatsila ug icaduha san mga vocal.—*f.* Ngaran sini nga letra.
É. *conj. copul.* Ug, ngan. Pedro é Ignacio. Si Pedro ug si Ignacio.—Padre é hijo. Amay ngan sin anac.
¡Ea! *interj.* ¡Tara!—¡Ea, pues! *adv. m.* ¡Tara!
Ebanista. *m.* Panday sa cahuy.
Ebanistería. *f.* Pagaradman sin pagcapanday; pagcapanday. Pandayan.
Ébano. *m.* Bantulinao.
Ebriedad. *f.* Cahubog, pagcahubog. Quinahubgan.
Ebrio, bria. *adj.* Hubog. Hub-ganon.
Ebrioso, sa. *adj.* Maquialacsio ug madali mahobog.—*s.* Parainum, parahubog.
Ebullición. *f.* Caladcad, pagcaladcad. Pagalim, bucad.
Ebúrneo, nea. *adj.* Matiposo, sugad sin tiposo.
Eburno. *m.* Tiposo.

EC

Ecce Homo. *m.* Ladauan ni Jesucristo nga aton Guinoo sugad nga iguinpaquita ni Pilatos sa mga judíos.
Eclesiásticamente. *adv. m.* Sugad san angay san batasan nga singbahanon.
Eclesiástico, ca. *adj.* An tungud sa singbahan.—*m.* Padre ó padé.
Eclipsable. *adj.* Mabacunaua, masirom.
Eclipsar. *a.* Pagbacunaua.—*fig.* Pagsirom.—*r. fig.* Tois, tanan, pagalio.
Eclipse. *m.* Bacunaua; pagbacunaua.
Eco. *m.* Aningal.—Tonug sin linganay, etc.—Hagubohob. Hagong-hong.
Economía. *f.* Paghirot; pagcahirot sin maopay san salapi, manggad, etc.—Casoco, casongcoan.—Caangayan.
Económicamente. *adv. m.* Igo sa caangayan.
Económico, ca. *adj.* Angay ó igo nga paghirot sin manggad, etc., etc.—Mahicao.
Economizar. *a.* Paghirot sin paggasto.
Ecónomo. *m.* An tinataporan sin pagsocot ug pagmangno sin manggad.—An Padre nga liuan san Párroco nga propietario.
Ecuanimidad. *f.* Cadayonan nga caangayan sin paghunahuna, etc.
Ecuóreo, rea. *adj. poét.* An tungud sa dagat.

EC

Echacantos. *m. fam.* Tauo nga taramayon.
Echacorvear. *n. fam.* Paptitatita, pagsulay.—Pagbua.
Echacorvaría. *f. fam.* Pagcatitatita, pagcasulay.—Pagcabua.
Echacuervos. *m. fam.* Titatita, manonolay.—*fam.* Tauo nga buaon ug taramayon.
Echada. *f.* Pagbatac; pagcabatac.—Pagpilac; pagcapilac.—*vid.* Echar.—Usa ca socol sin cahilaba sin lauas san tauo nga nahigda sa tuna.
Echadero. Pangatorogan, pahuayan..
Echadizo, za. *adj.* An sinusugo sin pagosisa ug pangisayud, ngan sin pagsumat sin ano lá.—An baya cay diri ná nagagamit.
Echador, ra. *s.* Parabatac. Parapilac.—*vid.* Echar.
Echadura. *f.* Paghilumlum, in naghihilumlum an manuc.—*pl.* Echaduras. Agubanga, opa ó tictic.—Echadura de pollos. Casiuoan.
Echamiento. *m.* Pagpilac; pagcapilac. Pagpatac; pagcabatac.—*vid.* Echar.
Echar. *a.* Pagpilac; paghapil.—Pagbatac, pagbalong. Pagbalongbalong.—Pagpitic.—Echar sangre. Pagdugo.—Echar agua. Pagtubigui.—Echar vino. Pagipis sin alacsio.—Echar olor. Baho.—Echar dinero en arca, saco, etc. Pagsulud sin salapi sa cabán, sopot, etc.—Echar ó hacer salir á uno de algún lugar. Pagpaiuas.—Echar ó deponer á uno de su empleo ó dignidad. Paghucas.—Echar raices las plantas. Paggamut.—Echar ó brotar y arrojar hojas las plantas. Panahon.—Echar ó brotar flores las plantas. Pamucad.—Echar, brotar y arrojar frutos las plantas. Pamonga.—Echar un bocado. Pangaon.—Echar un trago. Panginum.—Echar tributos. Pagsugo ó pagaro sin buhis.—Echar cartas. Pagholog sin surat sa correo.—Echar de comer. Pagtubong, panobong.—Echar cálculos. Paghunahuna.—Echar cuentas. Pagisip, pagcuenta.—Echar un bando. Pagbayabay.—Echar por la derecha. Patoo.—Echar por la izquierda. Pauala.—Echar por el atajo. Pagbalatas.—Echar maldiciones. Panarangin, pamuyayao.—Echar por tierra. Pagbungcag, paguba.—Echar á destierro. Paghingilin.—Echarse á un pozo. Hologsin atabay.—Echarse al río. Paglayug sa salug.—Echarse por la ventana. Paglayug

sa tarambo-an.—Echarse ó tenderse uno, por un rato más ó menos largo. Paghigda.—Echarse ó ponerse las aves sobre los huevos. Paghilumlum.—Echar de menos á una persona ó cosa. Pagilio.—Echar de ver. *fr.* Panĝinano.—Echarla de valiente. *loc. fam.* Pagpacalalaqui, pagpacamaisug. —Echarla de sabio. *loc. fam.* Pagpacamaaram.—Echarla de maestre. *loc. fam.* Pagpacamaestro.—Echar uno por alto una cosa. *fr. fig.* Pagpasipara.—Echarse uno á dormir. *fr. fig.* Pacabalinĝao.—Echarse á perder. *fr.* Pagraut, in nagraraut bisan ano.—Echarse uno de recio.—*fr. fig.* y *fam.* Paglugos, pagpirit.—Echar tras uno. *fr.* Paglanat.—Toli; tonud; tupra sonot; son-ad; sugba; subó; saringbal; sangolo; saburac; sabuag; sabía; ribas; pislong; pilpil; odad; uaclit uacli; loob; ligdas;; lasagas; laming; lambug; labuc; idoc; yacyac; hilad; hangcop; handig; hamlag; hamac; hagpay; dampil; dampig; calauit; bat-ao; banao; alis; arug.

Echazón. *f.* Pagholog sa dagat san mĝa luran, in mabadlod caopay.—Pagholog, pagpilac.

ED

Edad. *f. id.* Tuig tican san pagcatauo.

Edecán. *m. id.* An sinusugo sin pagpadolong ug pagpahibaro sa mĝa casoldadosan san mĝa sugo san ira ponoan.

Edema. *m. Med.* Hubag nĝa mahomoc.

Edematoso, sa. *adj. Med.* Mahuhubag. Hinuhubag.

Edén. *m.* Puruy-an, hononĝan dinhi sa tuna san siya pá nĝa tauo nĝa si Adan, san uaray pá siya pacasala.—*fig.* Rugal nĝa macaruruyag uĝ macalipay.

Edeodinia. *f.* Olol san quinatauo.

Edición. *f.* Pagpamolde sin bisan ano nĝa sinurat.—Primera edición. Siyapa nĝa pagpamolde.—Segunda edición. Icaduha nĝa pagpamolde.

Edicto. *m.* Sugo, talaan, pagbuot nĝa iguinpabayabay san mĝa ponoan. Bayabay. —Sugo ó talaan nĝa sinurat nĝa ipinabutang sa mĝa puerta sa mĝa Tribunal, etc., basi masayud san sugo an cadam-an.

Edificación. *f.* Pagbuhat; cabuhat; pagcabuhat sin balay camalig, etc.—Paghatag ó pagpaquita sin maopay nĝa susgaranan.

Edificador, ra. *adj.* An magbubuhat. An magpabuhat.—*r.* Parabuhat.

Edificante. *p. a.* An mahatag sa iba sin ponondogan nĝa maopay.

Edificar. *a.* Pagbuhat, pagbimo, pagtindog sin balay, camalig, etc.—*fig.* Pagpanondog, paghatag ó pagpaquita sin maopay nga susgaranan.

Edificativo, va. *adj. fig.* Macacaopay cay mahatag sin susgaránan nĝa maopay.

Edificio. *m.* Balay, camalig singbahan, etc.

Editor. *m.* An nagpapamolde sin libro, bisan diri iya buhat.

Editorial. *adj.* Buhat sin mĝa editor. An tunĝud sin pagpamolde sin mĝa sinurat ó mĝa libro.

Educación. *f.* Pagtutdo, pagtoon.—Catutdoanan. Pagpaaram san mĝa cabataan, etc.—Catahud, pagcatahud, catalahuran.

Educador, ra. *adj.* An nagtututdo.—*s.* Paratutdo.

Educando, da. *m.* y *f.* Bata nĝa nagaaram sa colegio; an tinotutdoan

Educar. *a.* Pagtutdo, pagtoon.—Pagpaaram.

Educción. *f.* Pagcuha; cacuha, pagcacuha.

Educir. *a.* Pagcuha, an cuha sa bisan ano.

Edulcoración. *f.* Pagpatam-is.

Edulcorar. *a. Farm.* Pagpatam-is.

EF

Efe. *f.* Nĝaran san letra nĝa f.

Efectivamente. *adv. m.* Sa pagcamatuod, matuod.

Efectividad. *f.* Camatuoran.—*Mil.* Cacapua ná san catungdanan.

Efectivo, va. *adj.* Matuod.—Quinacaptan nĝa catundanan.—En efectivo. *m. adv.* Salapi gud.

Efecto. *m.* An cuha, an sonud sa bisan ano.—Tuyo ó hintutungdan san pagbuhat sin bisan ano.—Mĝa género, abacá ò iba pá nĝa iguincocomercio.—*pl.* Mĝa manggad, mĝa bahandi, mĝa guinamiton.—Con, ó en efecto. *m. adv.* Matuod, matuod nĝa matuod, sa pagcamatuod.—Llevar á efecto. Poner en efecto. *frs.* Pagtuman.—Surtir efecto. *fr.* Tuman, in natuman an guintutuyo.

Efectuación. *f.* Pagtuman, pagcatuman, catuman.

Efectuar. *a.* Pagtuman, pagbuhat.

Efemérides. *f. pl.* Libro ó panumduman nĝa casayoran san mĝa caagui sa adlaoadlao nĝatanan.

Efervescencia. *f.* Capaso, pagcapaso nĝa ora ora san dugo.—*fig.* Capaso ó caposoc sa buot.—*Quim.* Caladcad, burabura.

Efervescente. *adj.* Mapaso. Macaladcad, maburabura.

Eficacia. *f.* Gahúm; cagahuman. Cosog.

Eficaz. *adj.* Macosog, magahum; gahuman.—Macacacosog, macacaopay.
Eficazmente. *adv. m.* Sin macosog, sin marig-on; macosog caopay, marig-on caopay.
Eficiencia. *f.* Gahum sa pagbuhat.
Eficiente. *adj.* An tagbuhat; an nagbubuhat.
Eficientemente. *adv. m.* Cay may gahum sa pagbuhat.
Efigie. *f.* Ladauan.
Efímero, ra. *adj.* Nga usa lá caadlao án cadugay ó camaiha.—Madalí.
Efluvio. *m.* Alitbo, alisngao.
Efod. *m.* Viste nga mahal san mga sacerdote nga labao sa mga judío.
Efugio. *m.* Liligaran.—Pasangilan, baribad.
Efundir. *a.* Pagtacbo, pagyabo.—Pagola san dugo, pagdugo, in nagdudugo an casam-dan, etc.
Efusión. *f.* Pagola san dugo.—*fig* Paghigugma nga guican sa casingcasing.
Efuso, sa. *p. p.* Guinola, inola.

EG

Égida. *f. Por ext.* Taming, calasag.
Egipcio, cia. *adj.* Taga Egipto.
Egoismo. *m.* Camaquilugaringon sin ora ora ná.
Egoista. *adj.* Maquilugaringon sin ora ora ná.
Egregiamente. *adv. m.* Sa pagcamahal.
Egregio, gia. *adj.* Mahal, birilhon.

EJ

Eje. *m. id.* Sar-angan sid carretón, coche, etc.
Ejecución. *f.* Pagtuman; catuman, pagcatuman. Pagbuhat; cabuhat, pagcabuhat.
Ejecutable. *adj.* Sadang matuman, sadang mabuhat.
Ejecutante. *p. a.* An matuman, an mabuhat.—*adj.* An mapirit sa iba sin pagbayad, cay may mán otang ug may sugo an hocom.
Ejecutar. *a.* Pagtuman, pagbuhat.—Ajusticiar. Pagpatay, pagbitay.—*For.* Pagpirit sin pagbayad, cún may otang, cay may sugo an hocom.
Ejecutivamente. *adv. m.* Sin dagmit caopay, sin dali caopoy. Magdagmit caopay, madali caopay.
Ejecutivo, va. *adj.* An matutuman gud cay may sugo.
Ejecutor, ra. *adj.* An tauo nga matutuman, mabubuhat ó mahihimo san bisan ano. *m. For.* An sinusugo san hocom sin pagtauag, pagsocot, etc.—De la justicia. Parapatay; parabitay; parahampac; parasáquit, etc.—Paratuman.
Ejecutoria. *f.* Carig-onan sin camahalan sin tauo.—*For.* Sugo ó talaan sa mga hocom nga labao.
Ejecutoria. *f.* Catungdanan san sinusugo san hocom sin pagtauag, pagsocot, etc.
Ejemplar. *adj.* Matinumanum, sanglitanan.—*m.* An tag-sa sa mga libro ug iba pá nga iguinpamolde.—Sin ejemplar. *m. adv.* Buhat nga uaray sanglit.—Caso que sirve ó debe servir de escarmiento. Caagui nga badlong basi magmáan an iba.
Ejemplarmente. *adv. m.* Sin maopay nga batasan, sin husay nga batasan.—Bisan ano nga badlong ó castigo basi magmáan.
Ejemplificación. *f.* Pagbutang ó pagasoy sin pananglitan, pagpananglit.
Ejemplificar. *a.* Pagpananglit, pagasoy, pagbutang sin mga pananglitan.
Ejemplo. *m.* Susgaranan, pagsorondan, panondungan. Pananglit, pananglitan. Susgaran. Dar ejemplo. *fr.* Pagpanondug, paghatag sin maopay nga susgaran.—Por ejemplo. *expr.* Pananglit, sugad sini.
Ejercer. *a.* Pagbuhat, pagtuman.
Ejercicio. *m.* Pagtuman.—Catungdanan. Paglacatlacat basi magmaopay an lauas. El ejercicio á caballo es muy saludable. An pangaballo macacaopay gud sa lauas.—Ejercicios espirituales. Pagtuman san mga turumanon sa calag sacop sin pipira caadlao sa pagampo ug pagpenitencia.—*Mil.* Pagaram an mga soldados san ira pagcasoldados. Pagpaaram ó pagpabatid san mga soldados sa mga turumanon nira.
Ejercitación. *f.* Pagaram, pagpabatid.—Pagtuman.
Ejercitante. *p. a.* An magtutuman.—*m.* An nagtutuman san mga turumanon sa calag sacop sin pipira ca adlao sa pagampo ug pagpenitencia.
Ejercitar. *a.* Pagaram; pagpabatid.—Pagtutdo.—Pagtuman.
Ejército. *m.* Casoldadosan, mga mangurubat.
Ejido. *m.* Rugal dapit sa bungto nga uaray tagada.

EL

El. *artic. determ. en gén. m. y núm. sing.* An.
Él. *pron.* Siya.
Elaboración. *f.* Cabuhat, pagcabuhat.
Elaborar. *a.* Pagbuhat, paghimo.

Elación. *f.* Capalabilabi, camalabiao.—Pagcahitaas nga paghunahuna ó pagbuot.
Elasticidad. *f.* Caonat, pagcaonat.
Elástico, ca. *adj.* Maonat.
Elche. *m.* An nagbaya san religión nga cristiana.
Ele. Ngaran san letra nga *l.*
Elección. *f.* Pagpili.
Electo, ta. *p. p.* Pinili.—*m.* Pinili.
Elector, ra. *adj.* An magpipili.
Elefante. *m.* Mananap nga daco, an guidadacoi nga mananap.
Elegancia. *f.* Camahal, pagcamahal; camahalan. Camatahum, pagcamatahum; catahoman; camaaniag, pagcamaaniag.—Camaogdayon, pagcamaogdayon.—Lasgud nga pagpamolong.
Elegantemente. *adv. m.* Mahal caopay, matahum caopay, maaniag caopay, maopay gud.—Maogdayon caopay.
Elegibilidad. *f.* Sadang pagpipilion.
Elegible. *adj.* Sadang mapili.
Elegido. *m.* Pinili.
Elegir. *a.* Pagpili.
Elemental. *adj.* An tinicangan san mga buhat.
Elenco. *m.* Irisipan. Lactud nga casayoran.
Elevación. *f.* Pagcayab. Paghitaas; pagcahitaas, cahitaas.—*fig.* Pagpaombao.—*fig.* Pagpalabilabi; camalabiao.
Elevadamente. *adv. m.* Ora ora sin hitaas. Hitaas caopay.
Elevado, da. *adj. fig.* Hataas, hitaas.—Halarum nga pagasoy; halarum nga paquiana, etc.
Elevamiento. *m. vid.* Elevación.
Elevar. *a.* Pagcayab.—Hangad.—Paghitaas, paghataas.—*fig.* Pagpaombao.—*fig.* Pagpalabilabi.—Pagcauan. Cuyao, cayao.
Elidir. *a.* Pagcauang.—Suprimir. Pagcuha.
Eliminar. *a.* Pagpaiuas. Pagbaya.
Elisión. *f. Gram.* Pagcuha, pagcacuha sin vocal nga catapusan, cún vocal mán an tinicangan san sonud nga polong.
Elocución. *f.* Batasan sin pagpamolon.—Toon nga pagamolong.
Elocuencia. *f.* Calasguran.
Elocuente. *adj.* Lasgud.
Elocuentemente. *adv. m.* Sin lasgud. Lasgud caopay.
Elogiador, ra. *adj.* An magdadayao sa iba.—Paradayao sa iba.
Elogiar. *a.* Pagdayao; pagdayeg, pagsalin-orug.
Elogio. *m.* Pagdayao, pagsanorug.
Elucidación *f.* Caasoyan; casayoran.
Elucidar. *a.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Elucidario. *m.* Libro nga casayoran san mga macuri tuquibon sa hunahuna.
Eludir. *a.* Paglicao, paglicay in may quinucurian.—Pagsambingay.
Ella. *pron.* en *gén. f.* Siya.—Aquí fué ella. Dinhi pagbon-a; dinhi pabuhata, etc. —Aquí será ella. Dinhi quiquitaon ó quiquitaon ta dinhi.—Ahora será ella. Niyan ta quiquitaon.—Después será ella. Quiquitaon ta onina.
Ellos, ellas. *pl.* Sira.

EM

Emanación. *f.* Guinicanan. Tinicangan.
Emanar. Guican, ticang.
Emancipación. *f.* Pagpagauas; paggauas sa gahum sa lain.
Emancipar. *a.* Pagpagauas sa gahum sa iba. Paggauas sa gahum sa iba; paghigauas sin casacop.—*r. fig.* Gauas, tuhas.
Emasculación. *f.* Pagcapon, pagcahiris, pagcasipit, pagca-islam.
Emascular. *v.* Pagpacapon. Al puerco, paghiris; al lechón, pagpisit.
Embabiamiento. *m.* Cabalingao, pagcabalingao; calipat, pagcalipat.
Embachar. *a.* Pagpaslud san mga hayop.
Embadurnador, ra. *adj.* An maghihirog sin lagáy.—*s.* Parahirog sin lagay. (Parahiso) hiso.
Embadurnar. *a.* Paghirog sin lagáy.—*r.* Lagáy, in nalagyan an tauo. (Suave la g).
Embaidor, ra. *adj.* Buaon, malimbong. —*s.* Parabua, paralimbong.
Embaimiento. *m.* Palimbong.
Embair. *a* Paglimbong.
Embajada. *f.* Togon. Sugo.
Embajador. *m. id.* Surugoon ó an sinusugo san hadi cún san labao nga gobierno.
Embajadora. *f.* Asaua san embajador.
Embajatriz. *f. vid.* Embajadora.
Embalador. *m.* Parabantal. Parapotos.
Embalaje. *m.* Pagbantal. Pagpotos.—Potos an igpopotos.—Bayad san igpopotos.
Embalar. *a.* Pagbantal. Pagpotos.
Embaldosado. *m.* Salug nga sinal-gan sin mga baldosa.
Embaldosar. *a.* Pagbutang ó pagsalug sin mga baldosa.
Embalsadero. *m.* Dánao, tubigan.
Embalsamador, ra. *adj.* An maghihirog ó magbubutang sin mahamot.—*s.* Parahirog ó parabutang sin mahamot.
Embalsamamiento. *m.* Paghirog ó pag-

butang; pagcahirog ó pagcabutang sin mahamut.
Embalsamar. *a.* Paghirog ó pagbutang sin mahamut san mg̃a lauas san mg̃a minatáy.—Pagpahamut.
Embalsar. *a.* Pagluran sa balsa.—Rebalsarse. *r.* Biao, in nabibiao an tubig.
Embalumar. *a.* Pagluran, pagdara ó pagpasag sin mg̃a dagco, sin uaray catuhayan cay damo ug mabug-at sa luyo.— *r.* *fig.* Bug-at, in binubug-atan sin mg̃a calibang̃an, ug nagsasarangapan an tauo.
Embanastar. *a.* Pagbutang ó pagsolud sa alat, bangcat, etc.
Embarazada. *adj.* y *s.* Burud; sagpon; mabdos. Bungtis.
Embarazadamente. *adv.* *m.* Sin curi; macuri caopay, cay may caolang̃an ó cacurian.
Embarazador, ra. *adj* An maoolang.
Embarazar. *a.* Pagolang.
Embarazo. *m.* Caolang̃an, cacurian.—Caburud, casagpon, camabdos; pagcamabdos.
Embarazosamente. *adv.* *m.* Sin curi; macuri caopay, cay may caolang̃an ó cacurian.
Embarazoso, sa. *adj.* Macacaolang.
Embarbascar. *a.* Pagtubli. Pagtuba; panubli.—*fig.* Pagsalang̃isang; pagolang.—*r.* Sabud, in nasasabud an arado san mg̃a dagco ng̃a gamut.
Embarbecer. *n.* Sodot, in nanonodot ná an búng̃ot san tauo.
Embarcación. *f.* Sacayán.—An camaiha san pagsacay.—Adiong.
Embarcadero. *m.* Doroong̃an.
Embarcador. *m.* An nagpapadara sa sacayán sin bisan ano ng̃a luran.
Embarcar. *a.* Pagsacay. Paluran.—*r.* Sacay. Luran.—Pagsalacay.
Embarco. *m.* Pagsacay. Pagluran.
Embardar. *a.* Pagtahub sin banua, cogon etc., san mg̃a cota.
Embarduñar. *a.* *vid.* Embadurnar.
Embargador. *m.* Paraembargo.
Embargar. *a.* Pagolang.—*fig.* Hipaosa, lipong, in nahipaosa ó nalilipong an mg̃a balatian.—*For.* Pagembargo.
Embargo. *m.* Pagraut, in nagraraut an guinhaua, cay uaray catutunao an quinaon. —*ant.* Caolang̃an.—*For.* Pagembargo.—Sin embargo. *m.* *adv.* Bisan pá.
Embarnecer. *n.* Pagtamboc, pagtabá.
Embarnizadura. *f.* Pagsalan.
Embarnizar. *a.* Pagsalan.
Embarque. *m.* Pagluran.
Embarrador, ra. An maghihirog sin lagáy.—*s.* Parahirog sin lagáy.
Embarradura. *f.* Paghirog sin lagáy.—Paglagáy, in linalag-yan an tauo, etc.
Embarrancarse. *r.* Hahanang, habito, halbo.—*n.* Sanglad an mg̃a sacayán.
Embarrar. *a.* Paghirog sin lagáy.—Paglagáy, in linalag-yan an tauo, etc.
Embarrilador. *m.* Parasolud sin bisan ano sa mg̃a barriles.
Embarrilar. Pagsolod sin bisan ano sa mg̃a barriles.
Embarrotar. *a.* Pagsiol.
Embarullador, ra. *adj.* Masamoc, marimoc.—*s.* Parasamoc, pararimoc.
Embarullar. *a.* *fam.* Pagsamoc, pagrimoc. —*fam.* Pagbuhat sin hinanali ug sin uaray cahusayan.
Embasamiento. *m.* *Arq.* Carig-onan, casarigan ó simiento.
Embastar. *a.* Paghaluthot.
Embaste. *m.* Haluthot.
Embastecer. *n.* Pagtamboc, pagtabá.—*r.* Bahol.
Embate. *m.* Paghampac, in hinahampac an sacayán, an bato etc. sin mabascug nga cabadlan.—Pagdosmog ng̃a macosog.
Embaucador, ra. *adj.* Malimbong, buaon. —*s.* Paralimbong, parabua; tamyauan.
Embaucamiento. *m.* Limbong. Paglimbong.
Embaucar. *a.* Paglimbong, pagbua; pagtamyao.
Embaular. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa cabán.—*fig.* *fam.* Pagcaon sin damo.
Embausamiento. *m.* Pahipaosa, paghiting̃ala.
Embazador. *m.* Paratina sin dorodulao.
Embazadura. *f.* Pagtina, pagcatina sin dorodulao.
Embazadura. *f.* Paghipaosa, paghiting̃ala.
Embazar. *a.* Pagtina sin dorodulao.
Embazar. *a.* Pagolang.—*fig.* Hipaosa, hiting̃ala.—*n.* *fig.* Olang.—*r.* Tacas.
Embebecer. *a.* Paglibanglibang.—*r.* Hipaosa, hiting̃ala.
Embebecidamente. *adv.* *m.* Sa daco ng̃a paghipaosa ó paghiting̃ala. Sin uaray pang̃inano.
Embebecimiento. *m.* Paghihiborong, paghipaosa paghiting̃ala.
Embebedor, ra. *adj.* Mahomhom; mayopyop.—Masacop.
Embeber. *a.* Paghomhom; pagyopyop; paghonop.—Sacop, locop.—*fig.* Pasacop. —*n.* Coros.—*r.* *fig.* Hipaosa, hiting̃ala.— *fig.* Pagaram sin maopay sin bisan ano.
Embelecador, ra. *adj.* Malimbong, malibo.—*s.* Paralimbong, paralibo.

Embelecar. *a.* Paglimbong, paglibo; pagtamyao.
Embeleco. *m.* Limbong, libo.—*fig.* y *fam.* Buog nga tauo.
Embeleñar. *a.* Pacaosa, pacatingala.—*r.* Hipaosa hitingala.
Embelesamiento. *m.* Hipaosa, hitingala.
Embelesar. *a.* Pacausa, pacatingala.—*r.* Hipausa, hitingala.
Embeleso. *m.* Hipaosa, hitingala. Catingalahan, catingal-han.
Embellaquecerse. *r.* Tistis.
Embellecer. *a.* Pagpatahum, pagpaaniag; pagsabong, pagrayandayan.—*r.* Tahum, aniag, hias, puni.
Embellecimiento. *m. vid.* Embellecer, 1.ª *sig.*—Camatahum, camaaniag. Catahuman. Cahiasan. Capunihan.
Embermejar. *a. vid. el siguiente.*
Embermejecer. *a.* Pagpabulao, pagtina sin bulao.—Pagpacaalo, in pinacacaalohan an tauo ug nagpupula an iya bayhon.—*n.* Bulao, baga bulao.
Emberrenchinarse. *r.* Sina, isug.
Emberrincharse. *r.* Sina, isug.
Embestida. *f.* Pagdosmog, pagdamag; pagdamuag; pagsangdal. Pagbangga.—*fig.* y *fam.* Paquigpolong sa igcas:tauo tungud sin bisanano.
Embestidor, ra. *adj.* Madosmog, madamag; madamuag, masangdal. Mabangga.—*m. fig.* y *fam.* An naaro sin pagotang cún limos bá ug damo an iya mga pasangilan.
Embestidura. *f. vid.* Embestida, 1.ª *acep.*
Embestir. *a.* Dosmog, damag; damuag; sangdal. Bangga.—*fig.* y *fam.* Pagaro sin pagotang cún limos bá.—Laboc.
Embetunar. *a.* Pagbulit. Pagsilsil.
Embijar. *a.* Pagpintar ó pagtina sin asiotis.
Emblandecer. *a.* Pagpahomoc.—*s.* Homoc.—*r. fig.* Hicalooy, hipuangud.
Emblanquecer. *a.* Pagpabusag. Pagbusag.—*r.* Busag.
Emblanquecimiento. *m.* Pagbusag, pagcabusag.
Emblema. *m.* Alidaguiran. Higaday.
Embobamiento. *m.* Hipaosa, hitingala.
Embobar. *a.* Paglibang.—*r.* Hitingala, hipaosa.
Embobecer. *a.* Pagpatapang, pagpalorong.—*r.* Tapang, lorong.
Embobecimiento. *m.* Catapang, pacatapang; calorong, pagcalorong. Catapangan, pagcadungo.
Embocadero. *m.* Loho; calohoan.—Salungan. Sabang.
Embocado, da. *adj.* Alacsio nga marasa.
Embocadura. *f.* Pagsolud ó pagagui sin haligot. Parte de los instrumentos músicos de viento, que entra en la boca. Horoypan.—Parte del freno, que entra en la boca. Bangot.—Hablando de vinos: este vino tiene buena embocadura. Ini nga alacsio marasa caopay.—Paraje por donde los buques pueden penetrar en los ríos que desaguan en la mar. Sabang.
Embocar. *a.* Pagsolud sa baba sin bisan ano.—Paglosot. Pagsabang. Pagsulan.—*fig.* y *fam.* Tragar y comer mucho y deprisa. Paginum, paglamon ó pagcaon sin damo ngan sin dagmit.
Embocinado, da. *adj.* Masugad sin bodyong.
Embodegar. *a.* Pagsulud ug pagtimos sa bodega ó sirong sin alacsio, lana, etc.
Embolar. *a.* Pagtaod sin cauayan etc., sa catapusan san sungay san todo nga vaca etc., basi diri macasungay.
Embolar. *a.* Pagpintar anay sin bisan ano nga pagdodóradohon.
Embolía. *f. Med.* Casaquit nga ticang tungud sin dugo nga nabagtic.
Embolismador, ra. *adj.* Maidug, maidugidug nga tauo.—*s.* Paraidug, paraidugidug.
Embolismar. *a. fig.* y *fam.* Pagidug, pagidug'dug, pagsumatsumat sin mga bua.
Embolismo. *m. fig.* Cacurian.—*fig.* Casamocan, carimocan.—*fig.* y *fam.* Idug, idugidug, bua nga sumat.
Embolsar. *a.* Pagsolud ó pagtimos sa bolsa ó sopot sin salapi, etc.
Embolso. *m. vid.* Embolsar.
Embonar. *a.* Pagpacaopay.
Emboñigar. *a.* Pahirog sin tae sin vaca, etc.
Emboque. *m.* Pagagui, pagcaagui sa bisan diin nga haligot.—*fig.* y *fam.* Limbong, libo.
Embornal. *m.* Boho, loho, araguian san tubig.
Emborrachador, ra. *adj.* Macacahubog.
Emborrachamiento. *m.* Cahubog, pagcahubog. Quinahub-gan.
Emborrachar. *a.* Pagcahubog.—*r.* Hubog.—Alan.
Emborrar. *a.* Pagsolud sin gapas ó barahibo sin carnero etc., sa mga olonan, etc.—*fig.* y *fam.* Paginum, paglamon ó pagcaon sin damo ug sin dagmit.
Emborrascar. *v.* Pagpacasina, pagpacaisug.
Emborrazamiento. *m.* Paghigot, pagcahigot sin tilad nga tamboc san lauas san tamsi nga guinaasal.
Emborrazar. *a.* Paghigot sin tilad nga

tamboc sin bactìn san lauas san tamsi nga guinaasal.
Emborricarse. *r. fam.* Lipong, hiborong.
Emborronar. *a.* Pagcaditcadit, pagcuditcudit.—*fig.* Pagsurat sin dagmit ug maraut nga pagsurat.
Emborrullarse. *r. fam.* Paghibatonbaton sin polong, pagsingguit.
Emboscada. *f.* Gama; pangama. Pagbanhig.
Emboscadura. *f.* Pagpangama, pagtago sin paggama.—Pagsolud ó pagsohot sin cagugub-an.—Taragoan.
Emboscar. *a.* Pagpangama; pagbanhig.—Pagtago ó pagsohot sin cagugub-an.
Esbosquecer. *n.* Guba, in nahihimo nga guba an tuna.
Embotador. *m* Parapangarol sa mga salsalon.
Embotadura. *f.* Pangarol.
Embotamiento. *m.* Pangarol.
Embotar. *a.* Pagpangarol.—*r.* Ngarol.—*fig.* Pagpanluya.
Embotarse. *r. fam.* Pagsapin sin botas.
Embotellador, ra. *m.* y *f.* Paraipis sin alacsio etc., sa mga botella.
Embotellar. *a.* Pagipis sin alacsio etc., sa mga botella.
Embotijar. *a.* Panolud, pagipis sin alacsio, tubig etc., sa mga biso.—*r. fig.* y *fam.* Hubag.—*fig.* y *fam.* Sina, isug.
Embozadamente. *adv. m.* Lorolimbong nga pagyacan ó pagbuhat sin bisan ano.
Embozar. *a.* Pagtahub san bayhon ngada san irong ó mga mata.—Paglorolimbong nga pagyacan ó pagbuhat sin bisan ano basi diri masabut an iba.
Embozar. Pagbangot san mga hayop ó mga ayam.
Embozo. *m.* An itarahub sa bayhon.—*fig.* Paglorolimbong nga pagyacan ó pagbuhat sin bisan ano.—Quitarse uno el embozo. *fr. fig.* y *fam.* Pagpahayag san tuyo nga guintatago ánay.
Embracilado, da. *adj. fam.* An mga cabataan nga gudti nga guincocogos.
Embravecer. *a.* Pagpaisug.—*r.* Isug, pintas; sina.—*n. fig.* Hioli, in hinoolian an mga tanum san calurab.
Embravecimiento. *m.* Caisug, pagcaisug, capintas, pagcapintas. Camaisug, pagcamaisug, camapintas, pagcamapintas. Casina.
Embrazadura. *f.* Pagsocsoc san butcon sa polo san taming, etc.—Polo sin taming, etc.
Embrazar. *a.* Pagsocsoc san butcon sa polo san taming, calasag, etc.
Embrear. *a.* Paghirog ó pagbulit sin balao, etc.
Embregarse. *r.* Paghilabut sa mga pagsari, sa mga capolonganan, etc.
Embreñarse. *r.* Pagsohot sin guba ó casighotan.
Embriagador, ra. *adj.* Macacahubog.
Embriagar. *a.* Pacahubog.—Hubog.—Alan.—*fig.* Hipaosa, hitingala.
Embriaguez. *f.* Cahubog, pagcahubog. Quinanubgan.—*fig.* Paghipaosa, paghitingala; baga cauara sa hunahuna.
Embridar. *a.* Pagbutang san freno sa mga caballo, etc.
Embrión. *m.* Bisan ano nga uaray pá cahihingpit an cahimoan. Quibol.—*Flor.* En embrión. Quidioman nga bucad iton di pá mabuclad.
Embroca. *f. Farm.* Haclop.
Embrocación. *f. Farm.* Haclop.—*Med.* Hinay nga pagsablig ó pagpobo sin tambal dida san masool.
Embrocar. *a.* Pahoad ó pagipis san solud sin sorudlan ngadto sa usa mán nga surudlan.
Embrocar. *a.* Pagporon, pagsambud san sinulit etc. dida sin samburan.—Pagsungy an todo san tauo nga nagsusuerte sa iya.
Embrochado, da. *adj.* Binordahan sin sinulit nga bulauan, salapi, etc.
Embrolla. *f. fam.* Limbong. Casamocan.—Bua.
Embrolladamente. *adv. m.* Gobot caopay; sin uaray catuhayan sin uaray cahusayan.
Embrollador, ra. *adj.* Macagobot, macasamoc.—*s.* Paragobot, parasamoc.
Embrollar. *a.* Paggobot pagsamoc, paggomon.
Embrollo. *m.* Limbong, gomon. Casamocan.—Bua.—*fig.* Cacurian.
Embrollón, na. *adj. fam.* Macasomoc; maamoc.
Embrolloso, sa. *adj.* Magogobot, masasamoc, magogomon.
Embromador, ra. *adj.* Madorogas; matiao; macondat.—*s.* Paradorogas, paratiao, paracondat.
Embromar. *a.* Pagtiao, pagtiaotiao, pagcondat.—Paglimbong.—Pagdoragas.
Embroquelarse. *r.* Panaming, pangalasag.
Embroquetar. *a.* Pagtohug sin inasal.
Embrosquilar. *a.* Pagpaslud san mga hayop sa pasluran.
Embrujar. *a.* Pagasuang.
Embrutecer. *a.* Pacabuog, pacalarong.—*a.* Buog, lorong.

Embrutecimiento. *m.* Calorong, cabuog; pagcalorong, pacabuog.
Embuchado. *m.* Mga tinai nga pinanudlan sin dugo, onud sin bactin, etc. ug nahimo nga mga morcilla, soriso, etc.
Embuchar. *a.* Paglamoy, paglamon, pagcaon sin damo ug sin dagmit.
Embudador, ra. *m.* y *f.* Paracaput san sudo, cay pagipis sin alacsio, etc.
Embudar. *n.* Pagsudo, pagbutang san sudo cay pagipis san alacsio, etc.
Embudo. *m.* Sudo.—*fig.* Libong, bua.
Embujar. *a. fam.* Pagtambac, pagpondoc.
Embuste. *m.* Bua, limbong.—*pl.* Mga singsing, arillos, bitaybitay, biao ug iba pá nga guinagamit sa mga babaye.
Embustear. *n.* Pagbua, paglimbong.
Embustería. *f. fam.* Bua, limbong. Larang sin pagbua ó paglimbong.
Embustero, ra. *adj.* Buaon, malimbong. —*s.* Parabua, paralimbong.
Embutido. *m.* Pagsolud, pagpanolud.—Mga tinai nga pinanudlan sin dugo, onud sin bactin etc., ug nahimo nga mga morcilla, soriso, etc.
Embutir. *a.* Pagsolud, pagpanolud; pagpono.—Pagpadolot; pagpadocut.—*fig.* y *fam.* Paglamoy, paglamon, pagcaon sin damo ug sin dagmit.
Eme. *f.* Ngaran san letra nga *m.*
Emendable. *adj.* Sadang pagopayon, sadang pagsauayon.
Emendación. *f.* Pagopay, pagpacaopay, pagsauay, pagcasauay.
Emendador. *m.* Paraopay, parasauay.
Emendadura. *f. vid.* Emendamiento.
Emendamiento. *m.* Pagpacaopay, pagliuat, cay cún nagsasala an pagsurat etc., liniliuat.
Emendar. Pagpacaopay, pagliuat cay cún nagsasala an pagbuhat, liniuat.—Pagbayad san mga perjuicio nga guinbuhat.
Emergencia. *f.* Caagui, pagcaagui, casugad.
Emergente. *adj.* An ticang sa...—An guican sa...
Emérito. *adj.* Sinisiring an tauo nga napahucas san iya catungdanan ug binabalosan siya sa mga labao tungud san iya magopay nga pagtuman.
Emersión. *f. Astron.* Pagsirang sin bitoon, etc.
Emético, ca. *adj. Med.* Tambal nga canan pasuca, isuruca.
Emienda. *f.* Pagpacaopay, pagliuat, cay cún nagsasala an pagbuhat, liniliuat.—Poner emienda. *fr.* Pagliuat san sala, in nagsayop san pagsurat. etc.—Tomar emienda. *fr.* Pagcastigo san nacasala.
Emigración. *f.* Paghalin, pagcahalin an tauo sa lain nga tuna.
Emigrado. *m.* An nahalin sa lain nga tuna ug dida siya oocoy, dumoróong.
Emigrante. *p. a.* An mahalin sa lain nga tuna.
Emigrar. *n.* Paghalin sa lain nga tuna.
Eminencia. *f.* Cahitas-an sin tuna.—*fig.* Caud-ganan, caopayan sa calag.—Catalahuran ó camahalan nga itinotogot sa mga cardenal sa Santa Iglesia nga Romana.
Eminente. *adj.* Hataas; lábao, nauantauan. —*fig.* Harangdon.
Eminentemente. *adv. m.* Mahal caopay; hinpit caopay, maopay gud.
Eminentísimo, ma. *adj.* Bansag nga camahalan ó caudganan sa mga cardenal sa Santa Iglesia nga Romana. Guimamahali, guioorogui.
Emisario. *m.* Loho ó araguian sa mga tubig sin danao, etc.—Tauo nga sinusugo sin pangisayod ó paghiling.
Emisión. *f.* Pagiuas.—pagcaiuas.—Pagpalacat san sinisiring papel moneda ó iba pá nga sugad.—Paghatag sin sagdon, casayoran, etc.
Emitir. *a.* Pagiuas.—Pagpalacat san sinisiring papel moneda ó iba nga sugad.—Pagasoy ó paghatag sin sagdon, casayoran, etc.
Emoción. *f.* Cabantad, pagcabantad sin tigda sa calag.
Emoliente. *adj.* Tambal nga macacahomoc ó icahomoc sin hubag nga matig-a.
Emolumento. *m.* Polos, bayad ó sohol tungud sin catungdanan.
Empacar. *a.* Pagbantal; pagsolud sin bisan ano sa mga cabán.
Empachado, da. *adj.* Harabason, harabson; dálao, dinadálao.
Empachar. *a.* Pagolang, pagcaolang.—Pagraut an guinhaua, in uaray catutunao an quinaon.—Pagtago, paglicao.—*r.* Alo. dálao, harabas.
Empacho. *m.* Caalo, caauod, cadálao.—Caulangan, cabilingan, cacurian.—Uaray catutunao an quinaon.—Empacho de estómago. Casaquit sa sorocsoroc cay uaray catutunao an quinaon.
Empadronador. *m.* Parahimo ó parasurat sin mga padrón.
Empadronamiento. *m.* Pagsurat; paghisurat; pagpasurat, pagpasacop sa mga padrón.—Padrón, listahan sa mga tauo.
Empadronar. *a.* Pagsurat sa padrón.—*r.*

Paghisurat, pagpasurat, pagpasacop sa padrón.

Empalagar. *a.* Somol; ngalas; tacas.

Empalago ó empalagamiento. *m.* Casomol, pagcasomol; cangalas, catacas.

Empalagoso, sa. *adj.* Macacasomol.—*fig.* Macangalas, macasamoc.

Empalamiento. *m.* Pagtohog, panohog.

Empalar. Pagtohog sugad sin inaasal.

Empaliada. *f.* Sab-ong, panab-ong sa mga balay etc., in may mga fiesta.

Empaliar. *a.* Pagsab-ong, in may maagui nga procesión, etc.

Empalizada. *f.* Alad.

Empalmadura. *f.* Pagsumpay; pagcasumpay. Sinumpayan.—Pagdogtong; pagcadogtong. Dinogtongan.

Empalmar. *a.* Pagsumpay.—Pagdogtong.

Empalme. *m. vid.* Empalmadura.

Empalmillar. Cota nga bato nga inaagui an tubig sa salug sa laen nga lugar.

Empanada. *f.* Caran-on nga nahihimo sin onud ug iba pá ngan pinopotos sin harina.

Empanar. *a.* Pagpotos sin bisan ano sin harina, ug pagloto dida sa horno.—*Agr.* Pagtanum.—*r.* *Agr.* Pagiapa an mga tanum tungud cay soso caopay.

Empandar. *a.* Pagbalico.

Empandillar. *a. fam.* Paglaquip sin duduha nga dahon sin baraja cay paglimbong.

Empantanar. *a.* Pagpono sin tubig ó pagdánao.—Pagholog sa catibugan.—*r.* Habolnod sin tubigan.—*fig.* Pagolang. Pacaolang.

Empañadura. *f.* Potos, panapton nga ig popotos sin bata, hapin.

Empañar. *a.* Pagpotos sin hapin san bata.—Pagpasirom san masilao. *r.* Sirom.—*fig.* Pagpacaraut san bantug.

Empapar. *a.* y *r.* Honob. Homhom.—*r.* *fig.* Sayud, in nasasayud caopay an tauo sin ano mán nga tutdo, etc.

Empaparse. *r. fam.* Pagraut an guinhaua cay uaray catutunao an quinaon.

Empapelador, ra. *m.* y *f.* Parapotos sin bisan ano sin papel.

Empapelar. *a.* Pagpotos sin bisan ano sin papel.—Pagpotos sin papel.—*fig.* y *fam.* Pagbuhat sin mga diligencia sa bisan sin-o nga tauo.

Empapirotar. *a. fam.* Pagsab-ong sa bisan sin-o nga tauo sin maopay.

Empaque. *m.* Pagbantal; pagsolud sin bisan ano sa mga cabán.

Empaquetador. *m.* Parabantal; parasolud ó paratimos sin bisan ano sa mga cabán. Parapotos.

Empaquetar. *a.* Pagbantal. Pagsolud ó pagtimos sin bisan ano sa mga cabán. Pagpotos.

Emparamentar. *a.* Pagsab-ong; panab-ong.

Emparchar. *a.* Pagpatco ó pagbutang sin patco.

Emparedado, da. *adj.* Pinipreso ó binibilanggo san cota.—Binogho, binocot in napepelio lá ang tauo cay pagbuot niya.—*m. fig.* Usa ca hilab nga sumsuman nga linalaquip sin duha cá pinit nga tinapay.

Emparedamiento. *m.* Pagpreso, capreso, pagbilanggo sa cota.—Balay nga pinangongoquian sa mga pinipreso ó binibilanggo. Balay nga hinohonangan san mga binocot nga napepelio.

Emparedar. *a.* Pagpreso ó pagbilanggo sa cota.

Emparejador. *m.* Parapagtoropong.—Parapagsigo.

Emparejadura. *f.* Pagcatoropong, pagcasama.

Emparejamiento. *m.* Pagtoropong, pagcatoropong.—Pagcasigo.—Pagcatopad.

Emparejar. *a.* Pagtoropong, pagpatoropong, pagpasama.—Pagpasigo.—Pagtopad.—Sama, pades.

Emparentar. *a.* Pàgcaoropod nga espirituhanon nga guican sa Sacramento san Pagcasal; pagoropud.

Emparrado. *m.* Carabongan sin sanga sin parra etc., nga binabalayan.—Balayan sin parra, balagon, etc.

Emparrar. *a.* Pagbalayan sin parra, balagon, etc.

Emparrillado. *m.* Linara nga pagbutang san mga cahuy, cauayan, etc.

Emparrillar. *a.* Pagasal sin bisan ano dida sin saladang, pagsaladang.

Emparvar. *a.* Pagpondoc san guinioc nga trigo, etc.

Empastador. *m.* Parapintar nga nagpapalutao ó nagpapacaopay san iya pintar.—Pincel nga igpipintar.

Empastar. *a.* Pagpotos.—*Pint.* Pagpalutao san pintar.

Empaste. *m.* Caopayan ó an pagpacaopay san mga color sa mga pinintaran.

Empastelar. *a. fig.* y *fam.* Pagtuhay sin bisan ano sin diri angay sa catadungan nga pagtuhay, cundi basi mahuman lá dayon. *Impr.* Pagsalacot san mga letra, ug tungud sini uaray casayoran.

Empatadera. *f. fam.* Pacaolang. Caolangan.

Empatar. *a.* Pagapong. Si Pedro ngan si Juan nagapong sin votos.—Pagolang; pacaolang.
Empate. *m.* Pagapong.
Empavesada. *f.* Pangalasag.—*Mar.* Tinabas nga panapton nga magcala'nlain sin color nga ipinanab-ong sa mga sacayán, etc, Itarahub sa mga lingcoranan san mga palúa, bote, etc,
Empavesado, da. *adj.* Nangangalasag.—*m.* Tagacalasag ó paradara sin calasag.
Empavesar. *a.* Pangalasag, panaming.—*Mar.* Pagsab-ong sin sacayán, pagbutang sin mga bandera.
Empavorecer. *n.* Hadluc, dálao.
Empecatado, da. *adj.* Malaris caopay, di gub mabale.
Empecer. *a.* Pagdarahug, pagpacaraut.—*n.* Pagolang; pacaolang
Empecimiento. *m. adv.* Empecer.—Cao langan.
Empedernido, da. *adj. fig.* Matig-a sin casingcasing.
Empedernir. *a.* Pagpatig-a, pagpatigha. *r.* Tig-a, tigha.
Empedrado. *m.* Sinalgan sin mga bato. Hinapidan sin mga bato.
Empedrador. *m.* An nagsasalug sin bato. An naghahapid sin bato.
Empedramiento. *m.* Pagsalug sin bato. Paghapid sin bato.
Empedrar. *a.* Pagsalug sin bato sa mga balay, singbahan, etc. Paghapid sin bato sa mga dalan, etc.
Empega. *f.* Ighihirog.—Tigaman.
Empegadura. *f.* Paghirog san mga surudlan sin masapilit.
Empegar. *a.* Paghirog san mga surudlan sin masapilit.—Pagtigaman sin masapilit san mga carnero.
Empego. *m.* Pagtigaman sin masapilit san mga cacarnerohan.
Empeguntar. *a.* Pagtigaman sin masapilit san mga cacarnerohan.
Empeine. *m.* Parte inferior del vientre entre las ingles. Puclo; pos-on.—Empeine del pié. Alabaob.
Empeine. *m.* Buni ó casaquit ng sugad sin buni.
Empeinoso, sa. *adj.* Bun-ihon.
Empelar. *n.* Sodot, in nanonodot an bohoc.
Empelazgarse. *r. fam.* Rimoc, samoc, sari.
Empelechar. *a.* Pagpasigo san mga bato nga mármol.—Pagbutang sin mga bato nga mármol.
Empelotarse. *r. fam.* Samoc, rimoc, sari.
Empella. *f.* An dapit sa ibabao san sapin.
Empellada. *f.* Ticuang; pagcaticuang.
Empellar. *a.* Pagticuang.
Empellejar. *a.* Pagtahub ó pagpotos sin mga anit.
Empeller. *a.* Pagticuang.
Empellón. *m.* Pagticuang; pagcaticuang.—A empellones. *m. adv. fig.* y *fam.* Titiniticuang lá.
Empenachado, da. *adj.* Imorocan.
Empentar. *a.* Pagticuang. Pagdoso.
Empentón. *m.* Pagticuang; pagcaticuang.
Empeñadamente. *adv. m.* Nga may otang.—Sa tinuyo, tinutuyo gud, tuyo gud caopay.
Empeñar. *a.* Pagprenda.—Paquibulig, paquitabang—*r.* Adeudarse. Otang; paotang; pagpacaotang.—Precisar, obligar. Paglugus, pagpirit.—Insistir con tesón en una cosa. Pagtuyo gud.—Interceder. Pagbulig, pagtabang.—Tratándose de acciones de guerra, contiendas, disputas, altercados, etc., empezarse, trabarse. Pagticang, pagona sin pagticang.
Empeño. *m.* Pagprenda. Otang; paotang; pagpacaotang.—Catungdanan sin pagbayad san may otang.—Catungdanan.—Pagtuyo gud.—Hintutungdan san guintuyo.—Protector. Mananabang.—Con empeño. *m. adv.* Sa daco nga pagtuyo, sa daco nga pagtalingoha.—En empeño. *m. adv.* Iguinprenda.
Empeoramiento. *m.* Pagdugang; pagcadugang san saquit, san carautan, etc.
Empeorar. *a.* Pagdugang lugud sin carautan, sin saquít. etc.—*n.* Pagraut pá an nagraraut ná.
Empequeñecer. *a.* Paggiban; pagguti.
Emperador. *m. id.* Hadi. Emperador.
Emperatriz. *f.* Babaye nga asaua sin emperador.—Hadi nga babaye. Emperatriz.
Emperchar. *a.* Pagbiao sin panapton dida san biauan.
Emperdigar. *a.* Pagsugba sa calayo sin tamsi, carne, etc.
Emperejilar. *a. fam.* Pagsab-ong sin maopay.—*r.* Pasab-ong.
Emperezar. *n.* y *r.* Pagpacahubia; pahubia.—*a. fig.* Paglangan, paglanganlangan.
Empergaminado, da. *adj.* Pinotos sin anit nga manipis.
Empernar. *a.* Pagraysang, pagbutang sin mga perno.
Empero. *conj. adver.* Cundi.—Sin embargo. Bisan pá.
Emperramiento. *m. fam* Pagsuqui, pagtuyo sin diri pagtangdo.
Emperrarse. *r.* Suqui, pagtuyo sin diri gud pagtangdo ó pagalagad.

Emperrador. *m.* Opong sin mḡa gámut sin mḡa banua nḡa ipapahamis sin ighahablon.
Empezar. *a.* Pagticang.—*n.* Ticang; guican.—Lo que no se empieza, no se acaba. *ref.* Diri mahuhuman in diri ticanḡan.
Empicar. *a.* Pagbitay.
Empicotadura. *f.* Pagbitay; pagcabitay.
Empicotar. *a.* Pagbitay.
Empinadura. *f. vid.* Empinamiento.
Empinamiento. *m.* Pagpabanḡon, pagpatindog.—Pagiquidiquid; pagcaiquidiquid.—Pagsinta.
Empinar. *a.* Pagpabanḡon, pagpatindog. —*fig.* y *fam.* Paginum sin damo.—*r.* Pagiquid, pagiquidiquid; pagiquiniquin.—Pagsinta an mḡa mananap.—*fig.* Labao, nauantauan.
Empinar el jarro bebiendo. Tuncas.
Empinarse la culebra. Hinducag.
Empingorotar. *a. fam.* Pagtongtong.—*r.* Tongtong.
Empiolar. *a.* Paghigot sin tamsi ó catian. —*fig.* Pagdacop, paggapus.
Empíreo, rea. *adj.* Lanḡitnon, diosnon. —*s.* Lanḡit, cahimayáan sa lanḡit.
Empireuma. *m.* Camaangtud sin bisan ano, quinacalayoan sin ora ora.
Empireumático, ca. *adj.* Maangtud.
Empizarrado. *m.* Atup nḡa bato sin balay.
Empizarrar. *a.* Pagatub sin bato nḡa manipis nḡa sinisiring pizarra.
Emplastadura. *f.* Paghaclop; haclop.
Emplastamiento. *m.* Paghaclop; haclop.
Emplastar. *a.* Paghaclop.—*fam.* Pagolang; pacaolang.—*r.* Lamire, in nalalarime an siqui ó camut.
Emplastecer. *a. Pint.* Pagpahámis san pagpipintaran.
Emplasto. *m.* Haclop.
Emplástrico, ca. *adj.* Masapilit.
Emplazador. *m. For.* An nagtataláan sin adlao nḡa igaatubang san hocom.
Emplazamiento. *m. For.* Pagtaláan; tinalaanan.
Emplazar. *a. For.* Pagsugo, pagtaláan sin adlao nḡa igaatubang sa hocom.—*Mont.* Pamanua.
Empleado, da. *m.* y *f.* An sinusugo ó tinatapuran.
Emplear. *a.* Pagsugo, paghatag sin catungdanan.—Paggamit, paggasto.
Empleita. *f.* Linara, sinalapid.
Empleitero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin linara ó sin sinalapid.—Parabaliguia sin linara ó sinalapid.
Empleo. *m.* Paghatag sin catungdanan.—Catungdanan.—Paggamit; pagcagamit.—Apear á uno de un empleo. *fr. fig.* y *fam.* Paghucas sin catungdanan.—Jurar un empleo. *fr.* Pagcarauat sin catungdanan, agui ánay sa pagsumpa nḡa binatasan.—Suspender á uno del empleo. *fr.* Pagsugo sin paghucas san catungdanan.
Empleomanía. *f.* Talinḡoha ó caipa sin pagcaput ó pagcarauat sin catungdanan.
Emplomador. *m.* Parabole sin timga. Parasolda sin timga.
Emplomar. *a.* Pagbole sin timga. Pagsolda sin timga.
Emplumar. *a.* Pagparongparong sin calo, etc.—*n.* Panodote sin barahibo an tamsi.
Emplumecer. *n.* Panodote sin barahibo an tamsi; (de sodot).
Empobrecer. *a.* Pacapobres, pacahanḡul, pacasongco, pacasoco.—*n.* Pobres, hanḡul, songco, soco, pagcamacalolooy.
Empobrecer. *n.* y *r.* Donot.
Empobrecimiento. *m.* Pagcapobres, pagcahanḡul, casongco, casoco, pagcamacalolóoy.
Empoltronecerse. *r.* Pagpacahubia; hubia.
Empolvar. *a.* Pagdocot san tapotapo. Pagporos sin tapotapo.—Pagbutang ó pagpahirog sin polvos sa bohoc ó bayhon.
Empolvorar. *a. vid.* Empolvar.
Empolvorizar. *a. vid.* Empolvar.
Empolladura. *f.* Odlan sin potiocan.
Empollar. *a.* Paghilomlom.
Emponzoñador, ra. *adj.* Macacahilo, macacalara.
Emponzoñamiento. *m.* Pacahilo, pacalara. Pagpacahilo, pagpacalara.
Emponzoñar. *a.* Pacahilo, pacalara.—*r.* Hilo; lara.
Emporcar. *a.* Paglamire, paghugao.—*r.* Lamire, hugao.
Emporio. *m.* Lugar nḡa guincacatirocan san mḡa tauo sin pagcomercio.
Empotrar. *a.* Pagbutang sa butnḡa san cota sin cahuy, etc. Pagbongsad sa tuna sin cahuy etc., nḡa pinacarig-on sin cota.
Empozar. *a.* Pagholug sa atabay.
Empozar. *a.* Pagpalooy san cáñamo.
Empradizar. *a.* Pagtanum sin banua basi macasabsab an mḡa hayop.
Emprendedor, ra. *adj.* Matinḡohaon sin pagbuhat ó pagtanum bisan san mḡa macuri.
Emprender. *a.* Pagticang sin bisan ano. Pagguican.—*fam.* Paglabut, paghilabut sa igcasitauo.
Empreñar. *a.* Pacasagpon, pacaburud.
Empresa. *f.* Pamasi, buhat, larang ó caladnḡanan nḡa naticanḡan sin onḡud.—Tu-

yo.—Paghiringion sin pagcomercio ó pagbuhat.

Empresario, ria. *m.* y *f.* An pinaquiao sin buhat. An mga naghihiringion ó nagarapi sin buhat.

Empréstito. *m.* Otang, paotang.--Inotang.

Empringar. *a.* Pagdoldol san tamboc.

Empujar. *a.* Pagticuang. Pagdoso.

Empuje. *m.* Pagticuang; pagcaticuang. Pagdoso; pagcadoso.

Empujo. *m.* *vid.* Empuje.

Empujón. *m.* Pagticuang. Pagdoso. Á empujones. *m. adv. fig.* y *fam.* Tiniticuang lá.

Empulgadura. *f.* Paghogot, pagcahogot.

Empulgar. *a.* Paghogot san pisi ó uay san balatic.

Empuñador, ra. *adj.* Macomcom, macaput sa camut sin bisan ano.

Empuñadura. *f.* Carap-tan, caraptanan sin espadada, etc.

Empuñar. *a.* Pagcomcom, pagcaput, pagcatin sa camut sin espada, etc.

Emulación. *f.* Caipa sa calag sin pagtuman san caopayan nga guinbubuhat sin iba.

Emulador, ra. *adj.* An mairug sa iba.

Emular. *a.* Pagipa sin pagtuman san guintutuman san iba; pagirug.

Émulo, la. *adj.* An nagiirug sa iba ug nagtatalingoha sin paglabao sa ira. An contra.

Emunctorios. *m. pl.* Baga mga lisoliso.

Emundación. *f.* Pahugas; pagpahid; pagcahugas; capahid, pagcapahid.

EN

En. *prep.* Sa. Pedro está *en* Madrid. Si Pedro áadto sa Madrid.—San. *En* llegando el superior al pueblo, reúnese la principalía. *San* pagdatong san ponoan sa bongto, nagcacatiroc an mga cadatoan.

Enaceitarse. *r.* Malana; mapanos.

Enaguachar. *a.* Tubig, pagtubigui sin ora ora.—Pagraut an soroc soroc tungud san paginum sin damo ó pagcaon sin damo nga mga bonga.

Enaguas. *f. pl.* Loon nga saya.

Enaguazar. *a.* Tubig, pagtubigui ó pagpono caopay sin tubig san mga oma, etc. *r.* Pono caopay sin tubig.

Enajenable. *adj.* Sadang ihatag sa iba.

Enajenación. *f.* Paghatag sin bisan ano sa iba.—Calipong, pagcalipong sa oló.—Catuyao, pagcatuyao.—*fig.* Caculang sin panginano.

Enajenador, ra. *adj.* An mahatag sin iya lugaringon sa iba.—*s.* Parahatag sin iya lugaringon sa iba.

Enajenamiento. *m.* *vid.* Enajenación.

Enajenar. *a.* Paghatag sin manggad nga lugaringon sa iba.—*fig.* Pacalipong; pacalorong, pacatuyao.—*r.* Lipong; lorong, tuyao.

Enalbardar. *a.* Pagbutang san silla sa mga caballo, etc.—*fig.* Pagpotos sin bunay, binocboc, etc., bisan ano nga pagpepritoson.

Enalmagrado. da. *adj. fig.* Taramayon. —Mahicao.

Enalmagrar. *a.* Pagtina sin poropula.

Enaltecer. *a.* Pagsanorug, pagdayao, pagdayao, pagdayeg. Pagpaombao.

Enamarillecer. *n.* y *r.* Duas.—Dulao.

Enamoradamente. *adv. m.* Sa daco nga gugma, sa daco nga paghigugma.

Enamoradizo, za. *adj.* Maquihigugma.

Enamorado, da. *adj.* Mahagugma.—*s.* Parahigugma.

Enamorador, ra. *adj.* Mahigugma.—*r.* Parahigugma.

Enamoramiento. *m.* Paghigugma.

Enamorante. *p. a.* Mahagugma.

Enamorar. *a.* Pahigugma.—*r.* Higugma.

Enamoricarse. *r. fam.* Higugma nga diri ongud.

Enanchar. *a. fam.* Pagpahiluag; pagpahalapad.

Enangostar. *a.* Pagpahaligot.—*r.* Haligot.

Enano, na. *adj.* Guigugutiay.—*m.* y *f.* Tauo nga habobo caopay, pandacan, mayahon.

Enarbolar. *a.* Pagbiquiao sin bandera. etc.—*r.* Pagsinta an caballo.

Enarcar. *a.* Pagbaat sa mga barriles, etc.

Enardecer. *a. fig.* Pagipa sin daco.—Ipa.

Enardecimiento. *m.* Daco nga pagcaipa.

Enarenación. *f.* Sinacot nga apog ug sin barás, nga guinagamit sin pagpabusag sa mga cota.

Enarenar. *a.* Pagbarás ó pagbutang sin barás.—*r.* Sanglad an sacayán.

Enarmonarse. *r.* Pagsinta an mga caballo, etc.

Enarración. *f.* Pagasoy. Casayoran.

Enarrar. *a.* Pagasoy.

Enastado, da. *adj.* Sungayan.

Enastar. *a.* Pagpolo. Pagpate.

Encabalgamiento. *m.* An tinotongtongan ó binobutangan sa mga luthang.

Encabalgar. *n.* Pangaballo.—Tongtong. —*a.* Pagpatigayon sin mga caballo.

Encabellecerse. *r.* Sodot, in nanonodot an bohoc.

Encabestrar. *a.* Higot ó pagbutang sin higot sa mga hayop.—*r.* Sabud, in nasasabud an hayop san higot.

Encabezamiento. *m.* Pagticang. Tinicangan sin surat.—Padrón.—Cahusayan san buhis nga igbabayad sa mga tauo.
Encabezar. *a.* Pagpasurat ó pagpasacop sa padrón.—Pagsurat ó paghimo sin padrón.—Pagticang ó pagsurat san tinicangan sin libro, etc.—Pagbutang sin anisado sa mga alacsio basi magmapintas.
Encabezonamiento. *m. vid.* Encabezamiento.
Encabezonar. *a. vid.* Encabezar.
Encabriar. *a. Arq.* Pagbutang sin maopay san mga pagbo.
Encabritarse. *r.* Pagsinta an mga caballo.
Encadenación. *f. vid.* Encadenamiento.
Encadenadura. *f. vid.* Encadenamiento.
Encadenamiento. *m.* Paghigot, pagcahigot sin talicara.—*fig.* Pagcasonudsonud.
Encadenar. *a.* Paghigot sin talicara.—*fig.* Paghusay sin maopay sa pagcasonudsonud.
Encajar. *a.* Pagpasigo, pagpasoot, pagpahoot.—Sigo, soot, hoot.—Pagpasolud.—*fig.* y *fam.* Pagsumat. Le encajé una mentira. Nagsumat aco sa iya sin bua.—*fig.* y *fam.* Disparar, dar ó arrojar. Le encajé un tiro. Pinusil co siya. Le encajé un palo. Dinabal co siya.—Le encajé un tintero en la cabeza. Ibinatac co sa iya oló in tintero; naigoan co an iya oló sin tintero.—No viene al caso, no encaja bien. Diri naangay, diri naigo.—Paghaora.
Encaje. *m.* Pagcasigo; pagcasoot, pagcahoot.—Sitio ó hueco en que se mete ó encaja una cosa. Loho.—Binorda.
Encajera. *f.* Paraborda.
Encajonar. *a.* Pagsolud ó pagtimos sin bisan ano dida sa cabán ó homos.
Encalabozar. *a. fam.* Pagpreso, pagbilanggo, pagpandug.
Encalabrinar. *a.* Lipong sa oló.—*r.* Pagtuyo sin bisan ano; diri pasagdon.
Encaladura. *f.* Pagbusag, pagpabusag sin bisan ano sin apog.
Encalar. *a.* Pagbusag, pagpabusag sin apog san cota, etc.
Encalmadura. *f.* Saquít sin hayop nga ticang san paso nga ora ora.
Encalmarse. *r.* Paso, in pinapasoan an mananap cay mapaso nga ora ora.—Linao, uaray hangin.
Encalvecer. *n.* Opao.
Encalladero. *m.* Sanglaran.
Encalladura. *f.* Pagsanglad.
Encallar. *n.* Sanglad.
Encallecer. *n.* y *r.* Lupac.
Encallecido, da. *adj.* Visiohanon caopay. Buhatan caopay. Hiara sa mga cacurian. Lupacon san pagbuhat, etc.
Encallejonar. *a.* Pagagui sin haligot nga dalan. Pagpaagui sa haligot nga aguian ó dalan.
Encamarar. *a.* Pagbutang ó pagtimos san humay etc., sa isteba ó bohosan.
Encamarse. *r. fam.* Paghigda, labi pá cún masaquít an tauo.—Panlocot, locot, in nanlolocot an mga mananap.—Hapay, in nahapay an humay etc. tungud sin hangin nga mabascog.
Encambrar. *a. vid.* Encamarar.
Encambronar. *a.* Pagalad sin mga cahuy nga tonocan.—Pagpacarig-on sa bisan ano sin mga puthao.
Encaminadura. *f. vid.* Encaminamiento.
Encaminamiento. *m.* Pagtutdo san aguian ó dalan. Pagtadong sa dalan nga paga-aguian.
Encaminar. *a.* Pagtutdo san dalan ó aguian, pagturay-o.—*r.* Tadong sa dalan, etc.
Encamisarse. Pagbado. Biste san mga payaso.
Encamorrarse. *v.* Pagsuhay. Pagauay.
Encampanado, da. *adj.* Sugad sin linganay.
Encanalar. *a.* Pagcale basi maagui an tubig.
Encanalizar. *a. vid.* Encanalar.
Encanallarse. *r.* Pagraut sin batasan.
Encanarse. *r.* Ola.
Encanastar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa alat, batolan.
Encancerarse. *r.* Hubag.
Encandecer. *a.* Pagpabaga sa bisan ano.
Escandiladera. *f. fam.* Babaye nga parasuhay.
Encandilado, da. *adj. fam.* Tindug.
Encandiladora. *f. fam. vid.* Encandiladera.
Encandilar. *a.* Bislao, culap.—*fig.* Pacalipong, pacahiborong.—*fam.* Pagsugba.—*r.* Dinga, in nagdidinga an mata.
Encanecer. *n.* Oban.—*n.* y *r.* Alamag.—*fig.* Tigurang, in natitigurang ná an tauo.
Encanijamiento. *m.* Pagpagasa. Camagasa, pagcamagasa; camaniuang.
Encanijar. *a.* Pagpagasa.—*r.* Gasa, niuang.
Encanillar. *a.* Pagsangbud, pagporon.
Encantación. *f. vid.* Encantamiento.
Encantado, da. *adj. fig.* y *fam.* Baga bongugbungug.
Encantador, ra. *adj.* Nangangasuang.—*s.* Paraasuang.—*fig.* Macaruruyag, macalilipay.

Encantamiento. *m.* Pangasuang.—*fig.* Catingalahan.
Encantar. *a.* Pagasuang; pangasuang.—*fig.* Pacausa, pacatingala.
Encantarar. *a.* Pagsolud sin coron san mga papeleta san pagsorteo, etc.
Encanto. *m.* Pangasuang.—*fig.* Catingalahan, pangasa.
Encantusar. *a.* *fam.* Pagaramaram, in guinaramaram an tauo.
Encañado. *m.* Aguian san tubig.—Ha mong sin mga tanum.
Encañador, ra. *m.* y *f.* Parasangbud, paraporon.
Encañadura. *f.* Dagami sin centeno.—Aguian san tubig.
Encañar. *a.* Pagpaagui san tubig sa mga aguian.—Pagsangbud, pagporon.—Licating ná an humay, etc.—Paghamong san mga tanum.
Encañizada. *f.* Lotud. Pondol sin isda.
Encañonar. *a.* Pagsangbud, pagporon.—Pagpuntería dayon san namumusil.—*n.* Sodot, in nanonodot ná an barahibo san tamsi.
Encañutar. *a.* Paghimo sin luca.—Pagsolud sin bisan ano sa luca, sa bias, sa lacbías.
Encapacetado, da. *adj.* An may tagoló.
Encapachar. *a.* Panolud sin bisan ano sa bacat, etc.
Encapado, da. *adj.* An nagcacapa ó an may dara nga capa.
Encapazar. *a.* *vid.* Encapachar.
Encaperuzado, da. *adj.* *fam.* An nagsosocong.
Encapillar. *a.* *Mar.* Pagsocsoc san pisi.—*r.* *fig.* y *fam* Pagbiste sin bado, etc.—*Mar.* Longtud, baobao.
Encapirotado, da. *adj.* An natatahuban san olo.
Encapotadura. *f.* Buringit; caburingit, pagcaburingit.
Encapotamiento. *m.* *vid.* Encapotadura.
Encapotar. *a.* y *r.* Tahub, in tinatahuban an lauas san capote.—*r.* *fig.* Buringit.—Sirum, in nagsisirum an calibutan.—Bajar el caballo la cabeza. Tongoc.
Encapricharse. *r.* Pagtuyo sin pagpadayon sa lugaringon nga paghunahuna nga diri angay.
Encapuchar. *a.* y *r.* Pagtahub ó pagbutang sin itarahub sa oló.
Encarado, da. *adj.* Bien encarado. Maopay an pamayhon.—Mal encarado. Maraut an pamayhon.—De bellas facciones. Maopay an cabayhon.—De feas facciones. Maraut an cabayhon.

Encaramar. *a.* Pagtongtong.—*r.* Tong tong. Calambitay.—*fig.* y *fam.* Pagpaombao.—*r.* Ombao, labao.
Encaramiento. *m.* Pagatubang, pagatbang; pagpaatubang, pagpaatbang; pagcaatubang.
Encarar. *n.* y *r.* Pagatubang, atbang.
Encaratularse. *r.* Pagtahub sa bayhon sin tambolá ó barobayhon nga papel, etc.
Encarcavinar. *a.* Pagholog ó pagbutang sa ocab, sa bito, etc.
Encarcelación. *f.* Pagpreso, pagbilanggo, pagpandug. Capreso, cabilanggo.
Encarcelar. *a.* Pagpreso, pagbilanggo, pagpandug.
Encarecedor, ra. *adj.* An nagpapadogang dugang sin sumat.
Encarecer. *a* Pagpamahal san bale. *n.* y *r.* Mahal an bale.—*fig.* Pagpalabao.—Pagtogon sin ongud.
Encarecidamente. *adv.* *m.* Sa daco nga pagtuyo.
Encarecimiento. *m.* Pagmahal; pagpamahal san bale. *fig.* Con encarecimiento. *m.* *adv.* Sa daco nga pagtuyo, sa daco nga pagtalingoha.
Encargado, da. *adj.* An tinoinan, an tinogonan, an nacarauat sin togon.—De negocios. An tinatapuran.
Encargamiento. *m.* Pagtogon; patogon.—Togon.—Catungdanan.
Encargar. Pagtogon, pagtuguian, pagtoin.—*r.* Patogon, patoin.
Encargo. *m.* Pagtogon: patogon.—Togon.—Catungdanan.
Encariñar. *a.* Pagmalahigugma—*r.* Higugma caopay.
Encarna. *f.* *Mont.* Panobong, in ipinanonobong sa mga ayam an mga tinae san bugsoc nga patáy.
Encarnación. *f.* An pagpacatauo san aton Guinoo Jesucristo sa guinooraye nga tiyan ni Santa María Virgen.—*Pint.* Pintar nga poropula, nga sugad sin carne an color, nga igpipintar sa mga bayhon san mga tauo tauo.
Encarnadino, na. *adj.* Himola, poropula.
Encarnado, da. *adj.* Pula, mapula.—*m.* Pintar nga pula nga iguinpipintar sa mga tauo tauo.
Encarnadura. *f.* Buena encarnadura. Maopay nga cadugo cay masayon matambal. Mala encarnadura. Maraut nga cadugo cay macuri matambal.—Casam-dan, cahabolan.
Encarnamiento. *m.* Pagonodonod ná an casam-dan.
Encarnar. *n.* An pagpanamcon ó pagpa_

catáuo san Anac sa Dios sa guinooraye nga tiyan ni Santa María Virgen.—Onud: in naonudonud ná an casam-dan, in naondan ná an casam-dan.—Bono, sagbat.—*fig.* Dolot, in nadodul-tan an casingcasing san ano mán nga sumat.—*Mont.* Cebarse el perro en la cosa que coge. Hangrit.

Encarnativo, va. *adj. Cir.* Tambal nga idadanggas sa mga casam-dan.

Encarne. *m. Mont.* Malon, minamalonan an ayam sin bugsoc etc., nga dinacop.

Encarnecer. *n.* Pagtubo, pagsulig; pagtamboc.

Encarnizado, da. *adj.* Pula, pula an mata.—Pagauay nga macuri, cay uaray maampo ug damo an mga samad.

Encarnizamiento. *m.* Paghangrit.—*fig.* Camabangis, pagcamabangis, camapintas, pagcamapintas.

Encarnizar. *a.* Pagtobong ó pagpacaon sa ayam sin carne sin mananap basi magmapintas siya. *fig.* Pagisug, pagpintas, pagbangis.—*r.* Hangrit, lamon, in guinlalamon san lobo an onud san mananap ó hayop nga pinatay niya.—Hampas cún dao isda.

Encaro. *m.* Pagtam-da, (de tamud).—Pagpuntería.—Pusil nga halipot.

Encarpetar. *a.* Pagtimos sin mga papel sa mga suratan.

Encarrilar. *a.* Pagtadong; pagpatadong.—*fig.* Linghayao.

Encarrillar. *a. vid.* Encarrilar.—*r.* Sabud.

Encarroñar. *a.* Pacadonot.—*r.* Donot.

Encarrujado, da. *adj.* Quinorong.

Encarrujarse. *r.* Corong. Conos.

Encartación. *f.* Pagpasurat ó pagpasacop sa padrón.—Paghisacop ó paghisurat sa padrón san mga sacop.—Pasacop ug pagbayad sin buhis sa agaron. An bungto nga nacarauat sin tauo nga iya agaron ó ponoan ug binubuhisan mán.—An bongto ó mga bongto, nga tungud sin sugo nga hadianon, pinasasacop mán sa mga privilegio nga daan ná itinotogot sa iba nga mga bongto nga hagrani.

Encartamiento. *m.* Paghocom, pagsentencia.—Pagtauag basi umatubang an tauo sa hocom.—Pagpasacop, pagpasurat.—*vid.* Encartación.

Encartar. *a.* Paghocom, pagsentencia san tauo salaan nga naglaris san sugo ug uaray pagalagad san pagpatauag sa iya.—Pagtalaan ug pagpatauag san tauo basi umatubang sa hoc-manan.—Pagpasurat, pagpasacop.—Pagsacop.

Encartonador. *m.* Parapotos sin cartón sa mga libro.

Encartonar. *a.* Pagpotos ó pagbutang sin cartón sa bisan ano.

Encasar. *a. Cir.* Pagsogpon san tul-an nga nalopo.

Encascabelado, da. *adj.* An may mga corongcorong.

Encasquetar. *a.* Pagcalo; pagsadoc; pagsocong.—*r.* Pagtuyo sin pagpadayon san guinhunahuna.

Encastar. *a.* Paglibug nga pagpacaopay.—*n.* Pagcasta. Cogud cún mga tamsi.

Encastillado, da. *adj.* Palabilabihon, malabiao.

Encastillador, ra. *adj.* An naayop sa mga baluarte ó carig-onan nga cota cún sa mga hagtaas nga buquid ó mga pangpang.

Encastillamiento. *m.* Pagayop sin baluarte. Pagóyop sa mga hagtaas nga buquid ó mga psngpang.

Encastillar. *a.* Pagpacarig-on ó paghimo sin mga cota ó mga baluarte.—*r.* Pagayop sin baluarte.—*fig.* Pagayop sa mga hagtaas nga mga buquid ó mga pangpang.—Pagtuyo sin pagpadayon sa lugaringon nga pagbuot ug diri pasagdon.

Encatarrado, da. *adj.* Sinisip-on, sip-onon.

Encausar. *a.* Pagbuhat sin mga diligencia an hocom ó ponoan.

Encauzar. *a.* Pagcalc basi umagui an mga tubig.—*fig.* Pagpatadong.

Encavarse. *r.* Sohot, tago.

Encebollado. *m.* Guinisa sin carne, nga guintirostiros ug binutangan sin mga seboya ug mga panacot.

Encefalitis. *f. Med.* Casaquit sa oló nga may hubag sa solud.

Encéfalo. *m. Zool.* An solud sa oló. Oló.

Encelar. *a.* Pagtago, paglicao.

Encelar. *a.* Pacaabugho.—*r.* Pagabug-ho.

Encella. *f.* Hormahan sa paghimo sin mga queso.

Encellar. *a.* Paghimo sin mga queso alagad lá san hormahan.

Encenagado, da. *adj.* Lagayon, lapdocon; malugaroc.

Encenagamiento. *m.* Caholog ó pagcaholog sa lagay, sa hanang, etc.

Encenagarse. *r.* Holog, in naholog sa lagay, sa hanang, sa lubugan, etc.—*fig.* Pagvisio ó pagraut sin batasan, pagluga-rug.—Pagagui sa lagay.

Encendajas. *f. pl.* Mga lahingon.

Encender. *a.* Pagdagcot; pagpalaga.—Pag sonog; pagsurit.—Pacapaso.—Tungab.

Encendidamente. *adv. m. fig.* Ongud

nga pagtuyo, ticos nga pagtuyo ó pagtalingoha.

Encendido, da. *p. p.* Linaga—*adj.* Pula caopay.

Encendimiento. *m.* Pagcalaga. Casonog, pagcasonog.—Capaso, pagcapaso; camapaso, pagcamapaso.—Caposoc, casina.—*fig.* Caipa.

Encenizar. *a.* Pagbutang ó pagagbon sin abo.

Encentador, ra. An magtiticang.

Encentadura. *f.* Pagticang; pagcaticang.

Encentamiento. *m.* Pagticang, in naticang ná sin cadonot an lauas san masaquit nga uaray pacacaluyo.

Encentar. *a.* Pagticang.—*r.* Pagticang ná sin cadonot an lauas san masaquit nga uaray pacacaluyo.

Encepar. *a.* Pagpreso, pagbilanggo, pagpandug.—Pagbalay, in binabalayan an cañon san pusil.—*n.* Paggamut, nangagamut ná an mga tanum ó mga cahuy.

Encerado, da. *adj.* Sugad sin taro.—Hinamil. Hinamilan, hinaguran, hinodhoran.

Enceramiento. *m.* Paghamil; paghagud, paghodhod.

Encerar. *a.* Paghamil. Paghagud, paghodhod. Tagas.

Encernadar. *a.* Pagtagbon ó pagagbon sin abo.

Encerotar. *a.* Paghamil sin lubid, etc.

Encerradero. *m.* Pasluran.

Encerrador, ra. *adj.* Magpapasolud. Malocop.—*m.* Parapaslud sa mga hayop.

Encerradura. *f. vid.* Encerramiento.

Encerramiento. *m.* Pagsolud. Pagpaslud. Pagpasolud.—Honongan nga inooquian san mga pagbaya ó naglicay san calibutan.—Bilanggoan, pandogan, presohan nga haligot.

Encerrar. *a.* Pagsolud; pagpaslud. Pagpasolud.—*fig.* Locop, loob.—Pitac. *r. fig.* Paglicay sa calibutan ug pagsolud sa usa nga combento.

Encerrona. *f. fam.* Pagpelio ó pagbugho.—Hacer la encerrona. *fr. fam.* Pagpelio ó paglicay sa calibutan sa pira ca adlao.

Encestar. *a.* Pagsolud ó pagbutan sin bisan ano sa batolan, tagacan, tacuyan, etc.

Encía. *f.* Lagus.

Encíclica. *f.* Surat, sugo ó togon sa Santos nga Papa nga iguinpapadara niya sa mga obispo ngatanan san bug-os nga cacristianosan.

Enciclopedia. *f.* Catiguban san ngatanan nga mga pagaradman.—Libro nga casayoran sin damo nga mga pagaradman

Encierro. *m.* Pagsolud; pagpaslud. Pagpasolud.—Honongan nga inooquian san mga nagbaya ó naglicay san calibutan.—Bilanggoan, pandogan, presohan nga haligot.—Pasluran.

Encima. *adv. l.* Sa ibabao, sa igbao.—*fig.* Labao.—Por encima. *m. adv.* Tala lá.

Encimar. *a.* Pagbutang sa ibabao cún sa igbao.—*r.* Paglabao; paghitaas.

Encina. *f.* Cahuy nga encina.

Encintar. *a.* Pagsab-ong, pagrayandayan sin mga cinta.—Pagbaclao san mga todotodohay.

Encismar. *a.* Pacasamoc.

Encizañador, ra. *adj.* Masamoc, marimoc. Macacasamoc, macacarimoc.

Encizañar. *a.* Pacasamoc, pacarimoc.

Enclaustrado, da. *adj.* An sinolud, an pinasolud sin combento. An naocoy ó nahonong sa combento.

Enclavación. *f.* Pagraysang; pagcaraysang.

Enclavadura. *f.* Samad in nasasamad an hayop sa siqui sin raysang.—Tinigban.

Enclavar. *a.* Pagraysang.—*fig.* Pagtahus.

Enclavijar. *a.* Pagsumpay.—Pagpadlong.

Enclenque. *adj.* Masaquiton, masinaquitnon, maluyahon.

Enclocar. *n.* y *r.* Paghilumlum, paghilumhum.

Encloquecer. *n. vid.* Enclocar.

Encobar. *n.* y *r.* Paghilumlum.

Encobrado, da. *adj.* Sinac-tan sin tumbaga.—Sugad sin tumbaga.

Encoclar. *n vid.* Enclocar.

Encocorar. *a. fam.* Paglinabut, paghilabut.

Encoger. *a.* y *r.* Quirom; quirugtol; quigong; ocnol; ngotob; molocon; lolon; lubag; hiyac; gusud; goco; coros; coropo; corogpus; corobtol; coro; copus; conos; cubid; buyoncot; balolón; quirug; quirim; quipot; quipos; qu lpot; quigpos.—*fig.* Dalao, in dinadalao an tauo ó naauod.

Encogidamente. *adv. m.* Ora ora sin dalao; dalao caopay.

Encogido, da. *adj.* Matalao, madalao, maauod.

Encogimiento. *m. vid.* Encoger. Añadiendo *pag*, *ca*, ó *pagca*, según convenga. *fig.* Cadalao, caauod.

Encojar. *a.* Pagcapiang.—*r.* Piang; quiang, quiangquiang.—*r. fig.* y *fam.* Pagsaquit, in nasasaquit an tauo.—Pagpacamasaquit, in di mán masaquit.

Encoladura. *f. vid.* Encolamiento.

Encolamiento. *m.* Paghodhod, pagcahodhod.

Encolar. *a.* Paghodhod.

Encolerizar. *a.* Pacasina.—*r.* Sina; pingot. pingit; bariauot.
Encomendable. *adj.* An sadang itogon.
Encomendado. *m.* Sacop ó tinatapuran.
Encomendamiento. *m.* Togon.—Itinogon.
Encomendar. *a.* Pagtogong, pagtuguian. *r.* Patapud.—*a.* Pagtois.—Papanimangno.
Encomendero. *m.* Tinogonan ó tinatapuran, an pinapapanimangno.
Encomiador, ra. *adj.* Magdadayao, magdadayeg.—*s.* Paradayao, paradayeg.
Encomiar. *a.* Pagdayao caopay, pagdayeg caopay.
Encomiasta. *m.* Paradayao, paradayeg. Dayeg, dayao.
Encomiástico, ca. *adj.* Magdadayao, magdadayeg; madayao, madayeg.
Encomienda. *f.* Togon.—Itinogon.—Camahalan nga canan hadi itinotogot sa iba nga mga sacop niya.—Cabansagan, casalangbayan, cabantugan.—Pagdayao, pagdayeg.—Pagtabang; darangpan; arayopan. *pl.* Mga pangomosta.—Pahinumdum.
Encomio. *m.* Pagdayao caopay, pagdayeg caopay; ongud ó ticos nga pagdayao.
Encompadrar. *n. fam.* Oropud, cay an tauo nga nagcocogos sin bata san pagbuniag cún san pagconfirma bá nagoropud ná, ngan san mga caganac san bata; pagcompadre. Pagsangcay caopay.
Enconamiento. *m.* Hubag; panhubag.—*fig.* Pagdomot, paghomot, maraut nga cabuot.
Enconar. *a.* Pagcahubag.—*r.* Hubag, panhubag.—*fig.* Pagdomot, paghomot, pagraut sin buot sa iba. *r.* Sugmat.
Encono. *m.* Pagdomot, paghomot, maraut nga cabuot.
Enconoso, sa. *adj.* *fig.* Macacaraut.—Masayon madomot ó mahomot sa iba.
Encontradamente. *adv.* *m.* Contra ó patuc caopay.
Encontradizo, za. *adj.* Matihapo; mabagat.—Hacerse uno encontradizo. *fr.* Nabagat, mabagat; naghihinibagatbagat.
Encontrado, da. *p. p.* Hinaguian, guinaguian.—*adj.* Naatubang ó nayongud.
Encontrar. *a.* Agui, pacaagui.—Paghitapo, paghisugat.—Tapo, sugat, bagat.—Pagquita.—*r.* Pagcacontra sin buot.—Opinar diferentemente; discordar unos de otros. Diri pacaoyon an mga paghunahuna. Hablando de los afectos, las voluntades, los genios, etc., conformar, convenir, coincidir. Pagoyon, pagabuyon; pacaoyon, pacaarabuyon.—Sacob.—Suray.—Sulatsugat.—Sugbat.—Sugatsugat.—Sugabo.—Sigabo.—Saroso.—Saplag.—Sagabo.—Camlang.—Banios.
Encontrarse ó tropezar con algo. Sabguil, cabit, sapil.
Encontrón. *m.* Capingque, pagcapingque. Casonggo, pagcasonggo.
Encopetado, da. *adj.* *fig.* Malabiao, palabilabihon.
Encopetar. *a* Pagimoroc.—*r.* Labiao, palabilabi.
Encoraehar. *a.* Pagsolud sa sudlanan nga anit sin género, etc.
Encorajar. *a.* Pacosog, paisug.—*r.* Sina, isug, pongot.
Encorar. *a.* Pagtahub sin anit.—Pagsolud sin bisan ano sa solud sin anit.—Pagpabahao san mga casam-dan.—*n.* Bahao an mga casam-dan.
Encorazado, da. *adj.* An nagbibiste sin tahubtahub nga tumbaga, asero, etc.—An natatahoban sin anit.
Encorchetar. *a.* Pagbutang sin cauitcauit.
Encordar. *a.* Pagbutang sin mga cuerdas sa mga sesta, etc., etc.—Paggapus.—Pagsangbud sin damo nga mga casangbud.
Encordelar. *a.* Pagbutang sin mga pisi. Paghigot sin mga pisi.
Encordonado, da. *adj.* Sinab-ongan sin mga sinalapid ó mga cordon ó sinulc.
Encordonar. *a.* Pagbutang ó pagsab-ong sin mga sinalapid ó sinulc nga mga cordón.
Encorecer. *a.* Pagpabahao san mga casam-dan.—*n.* Bahao an mga casam-dan.
Encoriación. *f.* Pagpabahao, cabahao sin casam-dan.
Encornadura. *f.* An cahimo ó pagcahimo san sungay sin sungayan.
Encornudar. *n.* Pagolput san sungay.
Encorozar. *a.* Pagbutang sa igcasitauo sin calocalo nga papel sa pagpacaalo sa iya.
Encorralar. *a.* Pagpasolud sin bisan ano sa alad.—Pagpaslud.
Encorrear. *a.* Paghigot sin bisan ano sin correa nga anit.
Encortinar. *a.* Pagbiao sin mga cortina cay pagsab-ong.
Encorvada. *f.* Cayoctot, cagoco, cabuyoncot sa lauas.—Hacer uno la encorvada. *fr. fig.* y *fam.* Pagpacamasaquit in di mán.
Encorvadura. *f.* Pagpinoc; pagyoctot; paggoco, pagduyoc; pagbuyongcot; pagpil-ooc; pagis-is; pagbunglan; pagbiroc; pagbaricolcol; pagbalico, pagcapioc; pagcayoctot; pagcagoco; etc., etc.
Encorvamiento. *m.* *vid.* Encorvadura.
Encorvar. *a.* y *r.* Piuoc; yoctot; gocó; duyoc; buyoncot; pil-ooc; is-is bunglan; biroc; baricohol; balico.—*r, fig.* Gapil.

Encostradura. *f.* Potos.
Encostrar. *a.* Pagpotos.
Encovadura. *f.* Pagpasolud in bisan ano sin lungib; pagsohot sin loho, etc.
Encovar. *a.* Pagpasolud sin bisan ano sa lungib; pagsohot sin loho, etc.—*r.* Solud; sohot.—*fig.* Tipig; locop.—*fig.* Pagpatago. —*r.* Tago.
Encrasar. *a.* Pagpasanoc.—*r.* Sanoc.
Encrespador. *m.* Icocorong sa bohoc.
Encrespadura. *f.* Cacorong, pagcacorong san bohoc.
Encrespamiento. *m.* Cacorong an bohoc tungud sin cahadluc ó caculba.
Encrespar. *a.* Pagcorong. Corong; tabarhut.—*r. fig.* Pagdagco an balud, in macosug an hangin. Pagliroc san bohoc.
Encresparse el pelo. Morat.
Encrestado, da. *adj.* Malabiao, palabilahon.
Encrestarse. *r.* Tendug, in natindog an pumapong san tamsi.
Encrucijada. *f.* Casimangan ó guincacatapoan san mga dalan.
Encrudecer. *a.* Pagpahilao.—*fig.* Pacasina, pacaisug.—*r.* Sina, isug.
Encruelecer. *a.* Pagpaisug, pagpapintas, pagpabangis.—*r.* Isug, pintas, bangis, sina caopay.
Encuadernación. *f.* Pagtahi ug pagpotos mán sin libro.
Encuadernador. *m.* Paratahi ug parapotos mán sin mga libro.
Encuadernar. *a.* Pagtahi ug pagpotos mán sin mga libro.
Encubar. *a.* Pagipis ó paghuad san alacsio dida sin mga barriles.—Pagsolud san mga salaan, sugad san nagpatay sin amay, sa usa nga barriles opud sin usa nga manuc nga lalaqui, usa nga olot nga babaye, usa nga ayam ngan sin bibora mananap malara, ngan iholog ó ihapil ngatanan sira sa tubig.
Encubertar *a.* Pagtahub.
Encubierta. *f.* Limbong, lingo, budhi.
Encubiertamente. *adv. m.* Sa tinago, sa hilum.—Sa malimbong, sa malingo, sa mabudhi.....—Limbong caopay, budhi caopay.—Sa hinayhinay.
Encubierto, ta. *p. p.* Tinago, tinatago.
Encubridor, ra. *adj.* Matago, malicao. —*s.* Paratago, paralicao.
Encubrimiento. *m.* Pagtago, paglicao; catago, pagcatago. Panago.
Encubrir. *a.* Pagtago, paglicao.—Paghogop.
Encuentro. *m.* Capingqui, pagcapingqui. Casonggo, pagcasonggo.—Paghitapo, paghisugat; paghibagat.—Ir al encuentro de uno. *fr.* Pagbagat.—Salir al encuentro de uno. *fr.* Pagsalubong, pagsugat.—*fig.* Pagato sa iya. *fig.* Pagpatagam sa iya sa ano mán nga iya pagbubuhaton.
Encuesta. *f.* Panginsayud, pagosisa.
Encuitarse. *r.* Subo, bido, sáquit, mingao, yogot.
Encumbrado, da. *adj.* Ombao, labao, hataas.
Emcumbramiento. *m.* Paghataas; pagpahataas.—Pagcaombao; pagpaombao.—Capalabilabi, camalabiao.—Cahitaas, pagcahitaas. Cahitas-an.
Encumbrar. *a.* Pagpahataas.—*r.* Hataas. —*fig.* Pagpaombao; pagpalabao.—*n.* Pagsaca ò pagtocad sa pungcay.—*r.* Palabilabi, palabiao.
Encunar. *a.* Pagholid san bata sa iya higdaan.
Encurtido. *m.* Bisan ano nga mga otan nga guinamos sin suca, asara, inasara.
Encurtir. *a.* Pagamus sa mga otan sin suca, pagasara sin sili, etc.
Enchancletar. *a,* Pagsapin sin sinelas.
Encharcada. *f.* Danao; lam-ao.
Encharcar. *a.* Pagpono sin tubig.—*r.* Danao, lam-ao, apo, labon, lonop.
Enchiquerar. *a.* Pagpaslud san todo sa pasluran.—*fig.* y *fam.* Pagbilanggo, pagpandug, pagpreso.
Enchufar. *a.* Pagluta.
Enchufe. *m.* Pagluta.
Endeble. *adj.* Maluya, malay-mai.
Endeblez. *f.* Caluya, pagcaluya; camaluya, pagcamaluya.
Endécada. *f.* Napolo cag usa ca tuig.
Endecha. *f.* Pagcanta sin mamingao.
Endechadera. *f.* Babaye nga nahaya, in may minatáy, cay sinosoholan siya, ug naopud man san paglubong.
Endechar. *a.* Pagcanta sin mamingao tungud san mga minatáy; pagtahud sa ira sa mga paglubong.—*r.* Subo, mingao, yogot, araba.
Endehesar. *a.* Pagdolong sa mga hayop ngadto sa tuna nga banuáan ó pananabsabon nga cacog-nan.
Endemia. *f. Med.* Saquit nga binabati sin agsub, cún sa amihan bá, cún sa habagat bá.
Endémico, ca. An sinasaquitan ó nabati san sinabi ná nga saquít.
Endemoniado, da. *adj.* Sinasaoban, sinasaopan san yaua. Yauaan.—*fig.* y *fam.* Maraut caopay. Macacaraut.
Endemoniar. *a.* Pagpasaob, pagpasaop, pagpasolud san yaua sa lauas sin tauo.—

fig. y *fam.* Pacasina, pacaisug.—*r.* Sina, isug.
Endentado, da. *adj.* Tangotangoan, maguiringguiring.
Endentar. *a.* Pagcasimasima san tangotango.
Endentecer. *n.* Pagtoroc ná san ngipon sa mga cabataan.—Quien presto endentece, presto hermanece. *ref.* An bata nga dagmit ngiponan, dagmit mán mabubugtoan.
Enderezadamente. *adv. m.* Sin tadong. Tadong caopay.
Enderezado, da. *adj.* Ayon; oyon; igo.
Enderezador, ra. *adj.* An maaram magmangno ó magataman; an maaram magpatadong.—*s.* Paramangno, paraataman sin maopay.
Enderezamiento. *m.* Pagtadong; catadong, pagcatadong. Pagpatadong.
Enderezar. *a.* Pagtadong. Pagpatadong. Panadong.—*fig.* Pagpacaopay.—*r.* Tadong. —Honducag. Linghayao. Lacdug.
Enderezar el cuerpo. Tuhad.
Endeudarse. *r.* Otang, pacaotang.
Endiablada. *f.* Dorogas nga macatataua.
Endiabladamente. *adv. m.* Maraut caopay.
Endiablado, da. *adj. fig.* Maraut caopay. —*fig. fam.* Macacaraut.
Endilgador, ra. *s.* Paratadong.—*adj.* Itatadong ó itutungud sin bisan ano, aalagad lá san iya guintutuyo ó larang.
Endilgar. *a. fam.* Tadong, tungud, cún itutumgud ò itatadong sin bisan ano, aalagad la san iya guintutuyo, ó larang. Turay-o.
Endiosamiento. *m. fig.* Capalabilabi, camalabiao.—*fig.* Hipaosa nga baga nauauad-an an tauo san mga balatian.
Endiosar. *a.* Pagpacadios san tauo *r. fig.* Palabilabi, palabiao.—*fig.* Hipaosa, hitingala.
Endoblado, da. *adj.* An nate nga nasoso sa iya iroy ug sa iba mán.
Endocarditis. *f. Med.* Casaquít san casingcasing nga nahuhubag.
Endonar. *a.* Paghatag, pagtogot, pagregalo.
Endorsar. *a. vid.* Endosar.
Endorso. *m. vid.* Endoso.
Endosar. *a.* Paghatag sa lain sin carigonan nga papel basi cumarauat siya san salapi nga sinasabi dida.—*fig.* Pagtoing.
Endoselar. *a.* Paghimo sin corobcorob, sin itarahub.
Endoso. *m. vid.* Endosar.—An surat sa cababalic-dan sin papel nga carig-onan, cay paghatag ó pagtogot sa lain.—Pagtoing.
Endriago. *m.* Gadia nga an iya cahimo, cono, may canan tauo ug canan iba mán nga mga mananap.
Endrina. *f.* Bonga san cahuy nga ciruelo nga ihalas ó ilahas.
Endrino, na. *adj.* Maitum.—*m.* Cahuy nga ciruelo nga ilahas.
Endulzadura. *f.* Pagpatam-is. Catam-is, pagcatam-is. Catam-isan.
Endulzar. *a.* Pagtam-is; pagpatam-is. *r.* Tam-is.—*fig.* Pagpagaan, pagpasayon.—*r.* Gaan, sayon.
Endurador, ra. *adj.* An diri magastohun, diri mahatagon.—*s.* Diri paragasto, diri parahatag.
Endurar. *a.* Pagpatig-a, pagpatigha.—*r.* Tig-a, tigha.—Paghinayhinay san mga paggasto.—Pagilub, pagantos.—Paganganangan.
Endurecer. *a.* Pagpatig-a, pagpatigha.—*r.* Tig-a, tigha. *fig.* Pagpacosog, pagpabascug.—*r.* Cosog, Bas^ug.—*fig.* Isug.
Endurecerse de viejo. Asas.
Endurecidamente. *adv. m.* Ora ora camatig-a, matig-a, ó matigha caopay.
Endurecimiento. *m.* Catig-a, pagcatig-a catigha, pagcatigha. Camatig a, pagcamatig a, camatigha, pagcamatigha.
Ene. *f.* Ngaran san letra nga *n.*—De palo. *fig.* y *fam.* Cahuy nga bitayan ó pamimitayan san mga salaan.—Ser de ene una cosa. *fr. fam.* Maansiya lá guinhapon, maabut lá guinhapon, etc.
Enebrina. *f.* Bonga san cahuy nga enebro.
Enebro. *m.* Cahuy nga marabong ug mahamut
Enejar. *a.* Pagbutang sin eje sa mga carro, etc.
Eneldo. *m.* Banua nga tambal nga nagpapacatorog.
Enema. *m. Med.* Tambal sa mga dagco nga mga casam-dan.—*Med.* Lavativa.
Enemiga. *f.* Cahomot, cadomot, maraut nga buot.
Enemigamente. *adv. m.* Ora ora sin homot ó domot. Homot ó domot caopay.
Enemigo, ga. *adj.* Auay; contra; patuc. —Auay, caauay.
Enemistad. *f.* Pagsipaghomot, pagsipagdomot. Cadorom-tan.
Enemistar. *a.* Pagbungcag san pagcasangcay.—*r.* Pagsisihomot, pagsisidomot.
Éneo, a. *adj. poét.* Tinumbaga, tumbaga.
Energía. *f.* Camarig-on sin buot, cacosog, pagcacosog sin buot.—Ongud ó ticos nga buhat, pagyacan, etc., etc.

Enérgicamente. *adv. m.* Sin ongud, sin ticos. Ongud caopay, ticos caopay.
Enérgico, ca. *adj.* Marig-on ó macosog sin buot; maongud, maticos.
Energúmeno, na. *adj.* Sinasaoban ó sinasaopan san yaua.
Enero. *m. id.* Siyapa nga bulan san tuig.
Enervación. *f.* Caluya, pagcaluya; camaluya, pagcamaluya; camaluyahon.
Enervar. *a.* Pagluya; pagpaluya.—*r.* Luya.
Enfadadizo, za. *adj.* Masayon masina, poscanon.
Enfadar. *a.* Pacasina, pacangalas.—*r.* Sina, isug, pingot, ngalas, lood, hoga, hangrit, aringit, arimongot.
Enfado. *m.* Cangalas, pagcangalas; casina, pagcasina: caisug; pagcaisug.
Enfadosamente. *adv. m.* Ora ora nga cangalas; ora ora nga casina; mangalas caopay; masina caopay; maisug caopay.
Enfadoso, sa. *adj.* Macacangangalas; macasisina.
Enfaldar. *a.* Pangotud san mga sanga nga dapit sa obus san mga cahuy.—*r.* Pagpale san saya, cún san atubangan san bado.
Enfaldo. *m.* Atubangan san bado, saya, etc., nga guinpapale.
Enfangar. *a.* Paglubong sin bisan ano sa lagay. Talmong.—*r.* Hatalmong, holog sa lagay. Nahatalmong sin lagay an bado. Cayóse la camisa en el cieno.—Pagtomong. —*r. fig.* Holog, paglugarug sa mga cairib-gon sa lauas.
Enfardar. *a.* Pagbantal. Pagpotos.
Enfardelador. *m.* Parabantal. Parapotos.
Enfardeladura. *f.* Pagbantal; pagpotos: pagcabantal; pagcapotos.
Enfardelar. *a.* Pagtimos sin bisan ano sa mga sopot.—Pagbantal. Pagpotos.
Énfasis. *amb.* Hataas nga pamolong nga iguinpapaorug an guinpopolong ó guinbabasa.
Enfáticamente. *adv. m.* Sin hataas nga pamalong...
Enfático, ca. *adj.* Hataas nga pamolong... ó pagsurat.
Enfermar. *n.* Saquit.—*a.* Pacasaquit.—*fig.* Pacaluya.
Emfermar los niños por excesos de la madre en la comida, etc. Lanti.
Enfermedad. *f.* Casaquit.—*fig.* Casáquit.
Enfermería. *f.* Pamul-nganan, pamumurulnganan, poroy-an san mga magsaquít.
Enfermero, ra. *m.* y *f.* Paramangno, paraalila, parabantay san mga magsaquit.
Enfermizo, za. *adj.* Masinaquit-non.—Capaz de ocasionar enfermedades, como algunos manjares por su mala calidad, algunos lugares por su mala situación, etc. Macacasaquit.
Enfermo, ma. *adj.* Masaquit.
Enfervorizar. *a.* Pagpaongud, pagpaticos san pagtuman, etc.—*r.* Ongud, ticos.—Pagbangad.
Enfeudar. *a* Paghatag ó pagtogot sin feudo. Pagpahimomolos.
Enfielar. *a.* Pagsugad san pagtimbang.
Enfilar. *a.* Pagrungbay. Pagtalay, pagtalayatay, pagtalaytay.— Ensartar. Pagtohog.
Enfistolarse. *r.* Pagnacnac, pagtiticahalarum san casam-dan.
Enfiteusis. *f.* Paghatag sa usa ca tauo sin usa nga tuna poro ó balay, diri cay basi iyahon, cundi cay basi pagpul-san niya, ngan mahatag siya sin usa nga sohol sa iquinatuig etc., san totoo nga tagiya.
Enfiteuta. *com.* An nagpopolos sin tuna ó balay ug nagbabayad sin sohol san to too nga tagiya.
Enfiteútico, ca. *adj.* Tuna, balay etc., nga hinatag sa usa ca tauo, basi pagpulsan niya, ngan mahatag siya sin usa nga sohol san totoo nga tagiya.
Enflaquecer. *a.* Pagpagasa, pagpahugus, pagpanioang.—*fig.* Pagpaluya.—*n.* y *r.* Gasa, hugus, niuang.—*fig.* Luya.
Enflaquecimiento. *m.* Camagasa, pagcamagasa, camahugus. pagcamahugus, camamanioan, pagcamanioang. Cagasa; pagcagasa, cahugus, pagcahugus. Caluya, pagcaluya; camaluya, pagcamaluya.
Enflautado, da. *adj. fam.* Maparayao.
Enflautador, ra. *adj. fam.* Manunulay, malimbong, masorugsorug.
Enflautar. *a. fam.* Pagsulay; paglimbong, pagsorugsorug.
Enflechado, da. *adj.* An pana ó balatic nga tinaoran sin odyong.
Enfoscar. *a.* Pagsirom. *r.* Tuyó. Isug, sina.
Enfrailar. *a.* Pagpasolud sa pagcapadre. *n.* Pagsolud sa pagcapadre.
Enfranquecer. *a.* Pagpaagui, pagcagui sin lugar.
Enfrascamiento. *m.* Pagsohot, pagcasohot sin casighotan ó cabanuaan. Panohot.
Enfrascar. *a.* Pagsolud ó pagipis sin tubig, alacsio, etc., sa mga frasco.
Enfrascarse. *r.* Agui ó sohot sin casighotan ó cabanuaan.
Enfrenador. *m.* Parasangal san mga hayop.—An nagpapaanad san mga hayop.
Enfrenamiento. *m.* Pagsangal; pagcasangal.—Pagpaanad.
Enfrenar. *a.* Pagsangal.—Pagpaanad.--Pacahauid.—*r. fig.* Hauid.
Enfrente. *adv. l.* Sa atubangan; yongud.

Enfriadera. *f.* Patatahuman sin mga ano mán lá nga patataghumon.

Enfriadero. *m.* Pataghuman.—Cataghuman.

Enfriador, ra. *adj.* Mataghum: mahagcot, mahagnao, mabugnao, matugnao.—*s.* Parataghum, parahagcot, parahagnao, pabugnao, paratugnao.

Enfriamiento. *m.* Cataghum, pagcataghum; camataghum, pagcamataghum.....

Enfriar. *a.* Pagpataghum, pagpahagcot, pagpahagnao, pagpabugnao, pagpatungao. *r.* Taghum, hagcot, hagnao, bugnao, tugnao.—*fig.* Pagpaluya san mga cairib-gon. *r.* Luya.

Enfundadura. *f.* Pagsolud sin bisan ano sa pinostan.

Enfundar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa pinostan.—Pagpono.

Enfurecer. *a.* Pacaisug, pacasina.—*r.* Isug, sina, p'ntas, aligotgot. Ngorongoro.—Pacalabilabi, pacalabiao.—*r.* Labilabi, labiao.—*r. fig.* Onos, onusonus cún dao hangin. Madagat, mabalud, bungcag ná an dagat.

Enfurruñarse. *r.* Isug, sina.

Engace. *m.* Pagtohug.—*fig.* Pagcasonudsonud.—Quinauad.

Engaitador, ra. *adj.* Malimbong.

Engaitar. *a. fam.* Pagaramaram, pagsorugsorug.

Engalanar. *a.* Pagrayandayan, pagsab-ong.

Engallado, da. *adj.* Onat maglacat, etc., an tauo.

Engallarse. *r.* Pagonat maglacat.

Enganchador, ra. *adj.* Macao-it.

Enganchamiento. *m.* Pagcao-it; pagcacao-it.

Enganchar. *a.* Pagcao-it.—Paghanda san caballo dida san carruaje.—*fig.* y *fam.* Pagaramaram.—*Mil.* Pagaramaram basi sumolud an tauo sa pagcasoldado, cay sinosoholan mán.—*r.* Solud sa pagcasoldado.

Enganche. *m.* Pagcao-it; pagcacao-it,—Paghanda.—Solud, pagsolud sin pagcasoldado.

Engangrenarse. *v.* Pagdonot an onud cún tul-an sa lauas.

Engañabobos. *com. fam.* Malimbong, malibo. Buaon.

Engañadizo, za. *adj.* Masayon limbongan.

Engañador, ra. *adj.* Malimbong, malibo. Buaon.

Engañamiento. *m. vid.* Engaño.

Engañar. *a.* Pagbua.—Paglimbong, paglibo. Umandagas. Lingo. Licop. Libolibo. Libug.—Entretener, distraer, engañar el tiempo, el sueño, etc. Paglibanglibang, pagliaoliao.—*r.* Cerrar los ojos á la verdad. Pasayop, palimbong.—Equivocarse. Sayop, sala.

Engañifa. *f.* Lorolimbong.

Engaño. *m.* Bua. Limbong, libo.—Sayop, sala.

Engañosamente. *adv. m.* Sa malimbong nga polong, etc., etc.—Sayop caopay.

Engañoso, sa. *adj.* Buaon. Malimbong, malibo; malibug; malingo.

Engarabatar. *a. fam.* Pagca-oit.—*r.* Caoit.

Engarabitarse. *r. fam.* Pagsaca sin hi taas.

Engarbarse. *r.* Pagtongtong an mga tamsi sin hitaas.

Engarbullar. *a. fam.* Samoc; gomot; sacot.

Engarce. *m.* Pagtobug. Quinauad.

Engargantadura. *f.* Simasima sin mga tangotango.

Engargantar. *a.* Paghongit; pagpatol-on. —*n.* Engranar. Pagpasimasima; simasima.

Engargante. *m.* Simasima sin mga tangotango.

Engaritar. *a.* Pagpacarig-on ó paghimo dida sa mga cota sin mga baluarte ó mga bantayan.—*fam.* Paglimbong.

Engarrafador, ra. *adj.* An macaput sin macosog.

Engarrafar. *a. fam.* Pagcaput, pagcatin sin macosog.

Engarrar. *a.* Pagcaput, pagcatin.

Engarro. *m.* Pagcaput, pagcatin; pagcacaput; pagcacatin.

Engarrotar. *a. vid.* Agarrotar.

Engarzador, ra. *adj.* Matohug.—*s.* Paratohug.

Engarzadura. *f.* Pagtohug. Quinauad.

Engarzar. *a.* Pagtohug, Cauad.

Engastador, ra. *s.* Paralomong.

Engastadura. *f. vid.* Engaste.

Engastar. *a.* Paglomong.

Engaste. *m.* Lomong. Paglomong sin bato nga mahal sin singsing nga bulauan.

Engatado, da. *adj.* Macauat.

Engatar. *a. fam.* Pagaramaram sin paglimbong.

Engatillado, da. *adj.* Bongcogan sa liog.

Engatillar. *a. Arq.* Pagpadlong ó pagpacarig-on sin padlong nga puthao cún cahuy bá.

Engatusador, ra. *adj.* Masorogsorog.—*s.* Parasorugsorug.

Engatusamiento. *m. fam.* Pagsorugsorug; pagcasorugsorug.

Engatusar. *a. fam.* Pagsorugsorug, pagaramaram.

Engavillar. *a.* Pagopong, pagtarotambac sin binari.

Engazador, ra. *adj.* Matohug, magtorohug.—*s.* Paratohug.
Engazamiento. *m.* Pagtohug. Quinauad.
Engazar. *a.* Pagtohug. Cauad.—Pagtina, pagtomong.
Engendrador, ra. *adj.* Mang̃anac; macamamat; macabong̃a.
Engendrar. *a.* Anac, pang̃anac.
Engendro. *m.* An anac ó bong̃a ng̃a aadto pá sa tiyan san iroy.—Anac ng̃a natauo ng̃a diri pá hingpit.—Mal engendro. *fig.* y *fam.* Bata ng̃a tampalasan, maraut sin batasan.
Engibar. *a.* Pagpaboctot.—*r.* Boctot.
Engina. *f.* Hubag sa bot-ol.
Engolfar. *a.* Pagpalauod.—*r.* Palauod caopay.
Engolondrinarse. *r. fam.* Palabilabi, palabiao, laris.
Engolosinar. *r.* Pagpaipa.—*r.* Ipa, tadi, tilao.
Engolletado, da. *adj. fam.* Palabilabihon, malabiao, malaris.
Engolletarse. *r. fam.* Palabilabi, palabiao, laris.
Engomadura. *f.* Paghirog; pagcahirog sin goma, taguc, etc.
Engomar. *a.* Paghirog sin goma, etc.
Engorar. *a.* Bogoc an bunay.
Engordadero. *m.* Tangcal ó alad sin bactin, in tinatangcal ug inaalad ng̃an tinutubong̃an sin maopay basi tumamboc.
Engordador, ra. *adj.* An nagpapatamboc.
Engordar. *a.* Pagpatamboc, pagpataba.—*n.* Tamboc, taba. *fig.* y *fam.* Pagbahandianon.
Engorde. *m.* Pagpatamboc, pagpataba san bactin.
Engorro. *m.* Caolang̃an, cabilinggan, cacurian.
Engorroso, sa. *adj.* Macuri.
Engoznar. *a.* Pagbutang sin mg̃a cao-it cao-it sa mg̃a puerta, etc.
Engranaje. *m. Mec.* Pagcasimasima sin mg̃a tang̃otang̃o, etc. An cadam an sadton mg̃a nagcacasimasima.
Engranar. *n. Mec.* Simasima.
Engrandar. *a. vid.* Agrandar.
Engrandecer. *a.* Pagdaco, pagdugang. Pagpadaco, pagpadugang.—Pagdayed, pagdayao, pagorug. Exagerar. Pagpaora ora. —*fig.* Pagpaombao, paghatag sin labao ng̃a catungdanan.
Engrandecimiento. *m.* Pagcadaco, padugang, pagcadugang.—Caora ora.—Pagpaombao, pagpalabao; calabao.
Engranerar. *a.* Pagbohos, pagesteba san humay, etc.
Engranujarse. *r.* Pamorogbotog san cacalauasan.
Engrapar. *a.* Pagpacarig-on sin baga raysang ng̃a tais ug balico magpaluyo.
Engrasar. *a.* Pagbutang sin tamboc, manteca, etc.—Paghirog sin tamboc, pagporos sin tamboc.—*r.* Hirog. Poros.
Engredar. *a.* Paghirog sin tuna ng̃a busag ng̃a sugadsugad sin calot.
Engreimiento. *m.* Pagpalabilabi, pagpalabiao. Capalabilabi, camalabiao.
Engreir. *a.* Pacalabilabi, pacalabiao.—*r.* Palabilabi, labiao.
Engrescar. *a.* Pagpaauay, pagpasari.—*r.* Auay, sari.—Pagsagda sin pagdorogas, sin pagsugal, etc.
Engrifar. *a.* Pagcorong.—*r.* Corong, tabarhut.
Engrifarse. *v.* Pagisug. Pagcasina.
Engrosar. *a.* Pagpasanoc, pagdugang.—*n.* Tamboc, taba.
Engrudador, ra. *m.* y *f.* Parahirog sin atole.
Engrudamiento. *m.* Paghirog; pagcahirog sin atole.
Engrudar. *a.* Paghirog sin atole.
Engrudo. *m.* Atole.
Engruesar. *n.* Tamboc, taba.
Engrumecerse. *r.* Pagbinagtic, in binabagtic an lana, etc.
Engualdrapar. *a.* Pagsoclob ó pagsoclobi san caballo.
Enguantarse. *r.* Pagbutang sin mg̃a guantes.
Enguedejado, da. *adj.* Halaba an bohoc.
Enguijarrar. *a.* Paghapid sin mg̃a bato ng̃a banteles sa mg̃a dalan, etc.
Enguirnaldar. *a.* Pagsab-ong ó pagrayandayan sin corona.
Enguizgar. *a.* Pagsorug, pagsagda.
Engullidor, ra. *adj.* Malamon, malamoy, *s.* Paralamon, paralamoy.
Engullir. *a.* Paglamon, paglamoy.
Engurrio. *m.* Cabido, casubo, casáquit.
Engurruñarse. *r.* Bido, ming̃ao.
Enharinar. *a.* Pagbutang sin harina ó binocboc; pagpotos sin harina.
Enhastiar. *a.* Pacang̃alas; pacabido.—*r.* Ng̃alas; bido.
Enhastillar. *a.* Pagbutang san mga pana dida sin cajoncajon ó sudlanan.
Enhebrar. *a.* Pagtanug. Pagtohug.
Enhenar. *a.* Pagtahub sa bisan ano sin banua ng̃a oga ná.
Enherbolar. *a.* Pagdeta san bangcao pana. etc; pagpaharang.
Enhestador. *m.* An nagpapatigdong.

Enhestadura. *f.* Pagpatigdong; pagcatigdong.
Enhestamiento. *m. vid.* Enhestadura.
Enhestar. *a.* Pagtigdong, pagtindog; pagpatigdong, pagpatindog.—*r.* Tigdong, tindog.
Enhielar. *a.* Pagbutang sin apdo.
Enhiesto, ta. *adj.* Tinigdong, tinindog; tigdong, tindog.
Enhilar. *a.* Pagtanog. Pagtohog *fig.* Paghusay sin maopay san mga pagyacan ó mga pagsurat.—*fig.* Pagmangno sin maopay.—*vid.* Enfilar.—*n.* Tadong, tuyo, in may guintutuyo.—Paghoghog.
Enhorabuena. *f.* Pasalamat.—*adv. m.* Sin uaray ano mán nga cacurian.—Paghatag sin maopay nga oras.
Enhoramala. *adv. m.* Sa maraut nga palad.
Enhornar. *a.* Pagbutang ó pagsolud sin bisan ano sa horno basi maasal cún maloto bá.
Enhuerar. *a.* Bugoc, in mabogoc an bunay.
Enigma. *m.* Tigotigo, tigotigoay.
Enigmáticamente. *adv. m.* Sa matigotigoon nga polong.
Enigmático, ca. *adj.* Matigotigoon; macuri sabuton ó tuquibon.
Enigmatista. *com.* An mayacan sin matigotigoon nga polong.
Enjabonadura. *f.* Pagbunac; pagcabunac.
Enjabonar. *a.* Pagbunac sin sabón.
Enjaezar. *a.* Pagsoclob nga pagsab-ong san caballo, etc.
Enjagüe. *m.* Bayad nga pinangangaro san mga hingotangan.
Enjalbegador, ra. *adj.* Magpipintar sin busag.
Enjalbegadura. *f.* Pagpintar; pamintar sin busag.
Enjalbegar. *a.* Pagbusag; pagpintar sin apog ó sin tuna nga busag.
Enjalma. *f.* Hapin sin hayop.
Enjalmar. *a.* Paghapin san hayop basi diri mapilas.—Paghimo san mao nga mga hapin.
Enjalmero. *m.* Parahimo san mao nga mga hapin.—Parabaliguia san mao nga mga hapin.
Enjambradera. *f.* An potos san balay-balay nga natutuboan san mga potiocan nga sinisiring mga iroy.—Iroy san mga potiocan.
Enjambre. *m.* Gaput sin potiocan.—*fig.* Cadam-an.
Enjarciar. *a.* Pagbutang san mga jarcia sa mga sacayán.
Enjaretar. *a.* Paghaloghog.
Enjaular. *a.* Pagtangcal ó pagsolod sin tangcal; pagsolud sin corongan.—*fig.* y *fam.* Pagbilanggo, pagpreso, pagpandug.
Enjergar. *a. fam.* Pagticang ug pagataman san mga guintutuyo.
Enjertación. *f.* Papagsingin sin cahuy sa lain nga cahuy.
Enjertar. *a.* Papagsingin sin cahuy sa lain nga cahuy nga guinosa lá an pono.
Enjerto, ta. *p. p.* An pinapagsingin nga cahuy nga guinosa lá an pono.
Enjibar. *v.* Pagpabuctot.
Enjorguinar. *a.* Pagburing, paghirog sin aguio.
Enjoyar. *a.* Paghiyas, pagsab-ong, pagrayandayan.—Paglomong san mga mutia ug iba pá sin bulauan, etc.
Enjoyelado, da. *adj.* Hiyas nga bulauan, etc.—Bulauan ug iba pá nga may lomong nga mutia, etc.
Enjoyelador. *m.* Paralomong sin mutia etc., sa bulauan, etc.
Enjuagadientes. *m.* Ilimogmog nga tubig, etc.
Enjuagadura. *f.* Paglimogmog. Paghugas; pagcahugas.—Limogmog.—Hinugas.
Enjuagar. *a.* Palimogmog.—*r.* Limogmog.—Paghugas; paglog-o; paglino.
Enjuagatorio. *m. vid.* Enjuague.
Enjuague. *m.* Palimogmog, Paghugas; pagcahugas.—Ilimogmog.—Ihuhugas.
Enjugador, ra. *adj.* Magpapamara. Macamara.—Baga saladang sin pagpamara ó pagdangdang sa calayo san panapton.
Enjugar. *a.* Pagpamara.—Pagpahid ó pamahid sa loha, hulas ó balhas.—*r.* Enmagrecer. Gasa, hogus.
Enjuiciamiento. *m. For.* Pagbuhat; pag cabuhat sin mga diligencia.
Enjuiciar. *a. For.* Pagbuhat sin mga diligencia.—Paghocom, pagsentencia.
Enjulio. *m.* Cahuy nga malison nga sangburan san hablon.
Enjundia. *f.* Bon-ó sin manuc ó tamsi.—Tamboc, taba.
Enjundioso, sa. *adj.* Bon-ohan nga manuc ó tamsi.—Matamboc, mataba.
Enjunque. *m.* Luran nga mabug-at nga ibinubutang sa ilarum san sacayán.
Enjutar. *a. Arq.* Pagpamara; pagmara.
Enjutez. *f.* Camara, pagcamara. Camad-an.
Enjuto, ta. *p. p.* Pinamara. Namara.—Mamara.—*adj.* Magasa, mahogos.
Enlabiador, ra. *adj.* Masorugsorug.—*s.* Parasorugsorug.
Enlabiar. *a.* Pagsorugsorug, pagaramaram.

Enlabio. *m.* Limbong.
Enlace. *m.* Pagtirigub. Pagcasonudsonud. Pagsorosumpay. Casumpayan.—*fig.* Pagcaoropud. Pagcasal; pagpacasal.
Enlaciar. *a.* Pacalaya.—*n.* y *r.* Laya; panlaya.
Enladrillado. *m.* Sinal-gan sin mga ladriyo.
Enladrillar. *a.* Pagbutang ò pagsalug sin mga ladrillo. Paghapid sin mga ladriyo.
Enlamar. *a.* Lapdoc.
Enlanado, da. *adj.* Barahiboon.
Enlardar. *a.* Paghirog sin manteca ó tamboc san tamsi ó iba pá nga guinaasal.
Enlazable. *adj.* Sadang tirigubon, sadang sumpayon.
Enlazador, ra. *adj.* An magsorosumpay. —*s.* Paracauad.
Enlazadura. *f.* *vid.* Enlace.
Enlazamiento. *m.* *vid.* Enlace.
Enlazar. *a.* Pagtirigub; pagsorosumpay.—Pagcauad.—Pongotpongot.—*fig.* Pagcasal; pagpacasal.—*fig.* Pagoropud.
Enlejiar. *a.* Pagabo; pagbutang sin lejía.
Enlenzar. *a.* Pagbule sin mga tinabas nga género san mga sul-at san mga tabla, etc.
Enligarse. *r.* Pamolot sin mga tamsi.
Enlizar. *a.* Pagdugang; pagsurang san sorod cay basi habolon ná.
Enlodadura. *f.* Paglagay, paghugao; pagcahugao sin lagay.
Enlodar. *a.* Paglagay, paghugao; pacahugao sin lagay.—*r.* Lagay.
Enlodazar. *a.* *vid.* Enlodar.
Enloquecedor, ra. *adj.* Macacalipong. Macácatuyao.
Enloquecer. *a.* Pagcalipong.—*n.* Tuyao, lipong.—*Agr.* Dudyong, diri ná pamonga an mga cahuy.
Enloquecimiento. *m.* Pacatuyao, pacalipong.
Enlosado. *m.* Sinal-gan sin mga bato nga mahamis.
Enlosar. *a.* Pagsalug sin mga bato nga mahamis.
Enlozanarse. *r.* Rabong cún dao cahuy. —Dayandayan cún dao tauo.
Enlucido, da. *adj.* Binusag.—*m.* Paletada.
Enlucidor. *m.* Parabutang sin paletada. —An nagpapahinis ó nagpapasinao sin salapi, etc.
Enlucimiento. *m.* Pagpaletada, pagbutang, pagcabutang sin paletada.—Pagpahinis, pagcasinao sin salapi, etc.
Enlucir. *a.* Pagpaletada, pagbutang sin paletada sa mga cota.—Pagpahinis pagpasinao sin mga panganiban, salapi, etc.
Enlustrecer. *a.* Pagpahinis, pagpasinao, pagpaingatingat.
Enlutar. *a.* Pamalata.—*fig.* Sirom, arom.
Enllentecer. *a.* Pagpahamoc, pagpayomo. —*r.* Homoc, yomo.
Enmaderación. *f.* *vid.* Enmaderamiento.
Enmaderamiento. *m.* Mga pagbo ug iba pá nga mga cahuy nga guinamit sin balay.
Enmaderar. *a.* Pagbutang san mga pagbo ó iba pá ngá mga cahuy sa igbao in nagbabalay.
Enmagrecer. *a.* Pagpagasa, pagpahugos. Pacagasa, pacahugos.—*n.* *r.* Gasa, hugos.
Enmantar. *a.* Pagtahub sin taplac.—*r.* Mingao.
Enmarañamiento. *m.* Cagomon, cagomoc, cagobot; pagcagomon, pagcagomoc, pagcagobot.
Enmarañar. *a.* Paggomon, paggomoc, paggobot.—*r.* Gamon, gomoc, gobot.
Enmararse. *r.* *Mar.* Palauod.
Enmaridar. *n.* Pacasal, carauat san matrimonio an babaye.
Enmarillecerse. *r.* Duas. Dulao. Darag.
Enmaromar. *a.* Paghigot sin daco nga pisi.
Enmascarar. *a.* Pagtahub san bayhon sin barobayhon nga papel, etc.
Enmelar. *a.* Paghirog sin dugos.—Pagdugos an mga potiocan.—*fig.* Pagpatam-is
Enmendación. *f.* Pagsauay; pagpacaopay.
Enmendador, ra. *adj.* Magsarauay; magpacaopay.
Enmendadura. *f.* Pagsauay. Pagliuat san sayop in nasayop an tauo sa pagsurat, etc. Pagpara san sayop ó sala.
Enmendamiento. *m.* *vid.* Enmendadura.
Enmendar. *a.* Pagsauay, pagpacaopay. Pagliuat, in pinapara an sayop ó sala sa mga pagsurat, etc. Pagpara san sayop ó sala.—*r.* Baya, in binabayaan an maraut. —Pagbayad sa mga perjuicio nga guinbuhat.—*For.* Pagliuat, in liniliuat ó guinpapacaopay san labao nga hoc-manan an sentencia nga ihínatag niya, cay may pangamaya an iba san mga nagcacalipongan
Enmienda. *f.* Pagsauay. Pagliuat, in nasasayop sa mga pagsurat. Pagpara san sayop ó sala.—Bolos.—Bayad. Pagbayad san mga perjuicio nga guinbuhat.
Enmohecer. *a.* y *r.* Agop-op. Alamag.
Enmollecer. *a.* Pagpahomoc, pagpayomo. —*r.* Homoc, yomo.
Enmordazar. *a.* Habanga, pagbanga sin cahuy sa baba.
Enmudecer. *a.* Pagpahilum, pagpahipos, pagpaocoy sin payacan.—*n.* Ngula.—*fig.* Paghilum, paghipos, diri pagyacan.

Ennegrecer. *a.* Pagtina sin itom. Pagpaitum.—*r.* Itum. Ariu.
Ennoblecer. *a.* Pagpamahal.—*fig.* Pagpacaopay sin bongto, etc.
Ennoblecimiento. *m.* Pagpamahal, Pagpacaopay.
Ennudecer. *n.* Ocoy sin pagtubo.
Enodio. *m.* Bugsoc nga guti pá, cundi lutas ná.
Enojadizo, za. *adj.* Madali masina, masinahon.
Enojar. *a.* Pacasina, pacaaligotgot.—Sina, aligotgot, isug, pongot, posóc, toyó, pingot, pingit, yohot, hangrit, hariauot.
Enojo. *m.* Casina, caaligotgot, caisug, capongot, caposóc, catoyó, capingot, capingit, cayohot, cahangrit, cabariauot. Pagcasina, etc., etc.
Enojosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcasiná, sin ora ora nga casina, etc., etc.
Enojoso, sa. *adj.* Macacasina, etc., etc.
Enojuelo. *m.* Guti lá nga casina.
Enorgullucerse. *r.* Pagpalabilabi, palabio.
Enorgullecimiento. *m.* Capalabilabi, camalabiao.
Enorme. *adj.* Daco caopay.
Enormemente. *adv.* Ora ora sin cadaco; sin daco caopay.
Enormidad. *f.* Capinan, cadacoan; cadaco, pagcadaco.
Enormísimo, ma. *adj.* Guidadacoi, daco gud caopay.
Enquiciar. *a.* Paghaom san puerta, ventana, etc.
Enquillotrarse. Pagparayao, pagpalabilabi.—*fig.* Paghigugma.
Enquiridion. *m.* Libro nga panumduman ó casayoran nga lactud.
Enrabiar. *a.* Pacasina.—*r.* Sina, pingot, pingit; bariauot.
Enramada. *f.* Cadam-an, cadac-an nga mga sanga sin mga cahuy.—Caraycay sin mga lucay ó mga sanga sin cahuy.—Habong.
Enramar. *a.* Pagcaraycay. Paghabong.
Enranciarse. *r.* Pan-os; banghao.
Enrarecer. *a.* Pagpahilapad; pagpahilaba. —*r.* Hilapad; hilaba.
Enrasar. *a.* *Albañ.* Pagpahamis san mga cota.—*Carp.* Pagparejo sadton mga moldura sa borobut nga san mga sada ó mga bentana.—*n.* *Albañ.* Topong, pagpatopong.
Enrayar. *a.* Pagsocsoc, panocsoc san siquisiqui san rueda san carruaje, etc.—Sangol, pasangol.
Enredadera. *f.* Balagon.—Varias clases. Salagsalag. Sabilao. Polpugan. Patani. Pangaguason. Olonan sin bayud. Nipay. Naguini. Manul. Macapucao. Luba. Litid. Lingolingo. Inul-nan sin halas. Hagnot. Hagnaya. Corot. Carogbac. Calacala. Cagoscos. Cagopcop. Burac. Balugo. Balantiong. Alagbati. Abobo. Alangpihan. Bagadápon. Balocáui. Balonos. Buracan. Carugbac. Daláganan. Dalugdugan. Igasud ó limalima. Lactang. Paliauan. Pangasam. Panhacad. Panostos. Pilipog. Ronas. Saguiauan. Tangolon. Tugabang. Guiboyoi, buyo, Ticom. Caningagon. Cagang. Cagascas. Culang sa baybayon. Labilad.
Enredador, ra. *adj.* Magbibitana, magraraya, manraraya, magpopocot, magsasapiao.—*s.* Parabitana, pararaya, parapocot, parasapiao.—*adj. fig.* y *fam.* Mangiras, maaringasa. Buaon.
Enredar. *a.* Pagbitana; pagsapiao, pagraya, panraya, pagpocot. Pagbatong; pamatong.—*a.* y *r.* Gomon; gomoc; sangot; sabud; sang-at; pongotpongot; cauid; biribid; balaod.—Travesear. Ngiras, aringasa; oyas; songgo; oguias; duag; condat; camhag; banagbanag; atag.—*r. fam. vid.* Amancebarse.
Enredijo. *m.* Cagomon; cagomoc.—Agpad.
Enredo. *m.* Cagomon; cagomoc —Ngiras, cangiras, aringasa, caaringasa.—*fig.*—Bua, limbong nga nacacasamoc ó nacacacuri sa iba.—*fig.* Cacurian, caolangan.—Agpad an bohoc.
Enredoso, sa. *adj.* Masamoc caopay, macuri caopay.
Enrehojar. *a.* Pagpabusag san taro.
Enrejado. *m.* Inalad, alad nga puthao. etc.—Atabay man sa Leyte. Sedep-an, pasere-an, silengan.
Enrejar. *a.* Pagalad sin puthao, sin cauayan, etc.—Pagbutang san arado.—Sar-ang, in nahasar-ang san arado an hayop.
Enrevesado, da. *adj.* Mangiras, maaringasa, diri mabale.
Enriador, ra. *m.* y *f.* An tauo nga nagpapalooy sa tubig san cáñamo, etc.
Enriamiento. *m. vid.* Enriar.
Enriar. *a.* Pagpalooy sa tubig san cáñamo, etc.
Enrielar. *a.* Pagpilpig ó paghimo sin mga barreta nga halipot sin bulauan, etc.
Enripiar. *a.* *Albañ.* Pagbituca ó pagbutang sin mga bato ó bituca.
Enriquecedor, ra. *adj.* An napapanhinonud san cabahandianon.
Enriquecer. *a.* Papanhinonud, pagpabahandianon, pagpamanggaran.—*r.* Pagbahandianon, pagmanggaran.—*fig.* Pagrayandayan, paghias, pagpaombao.

Enriscado, da. *adj.* Capangpangon; caigangon; bagtohun.
Enriscamiento. *m.* Pagtago, panago, pagsohot, panohot ngadto sin mga pangpang, igang ó cabagtohan.
Enriscar. *a. fig.* Pagbuhat, pagalsa.—*r.* Togo, sohot, panago, panohot sin mga pangpang, mga caigangan ó cabagtohan.
Enristrar. *a.* Pagibobono ó pagtima sin bangcao.—Pagsangbud san mga lasona.—*fig.* Pagtadong. Pacatoltol.
Enristre. *m. vid.* Enristrar.
Enrizamiento. *m.* Cacorong, pagcacorong sin bohoc.
Enrizar. *a.* Pagcorong san bohoc.
Enrobrescido, da. *adj.* Matugas ug marig-on.
Enrocar. *a.* Pagbalio san hadí ngan san torre san ajedrés.
Enrodelado, da. *adj.* Tagacalasag, tagataming.
Enrodrigar. *a.* Pagosoc sin cahuy nga pagaburan san bag-o nga tinanum.
Enrodrigonar. *a.* Pagpagabud ó paghigot san bag-o nga tinanum dida san pagaburan.
Enrojar. *a. vid.* Enrojecer.
Enrojecer. *a.* Pagpula. Pagpabaga.—*r.* Pula. Baga.
Enrollar. *a.* Paglocot; pagliquin. Bolocon ó molocon.—Paglacon.
Enromar. *a.* Papangarol.—*r.* Ngarol.
Enrona. *f.* Pinaric ó mga baya nga mga bato sin cota, teja ug boong, etc., etc.
Enronquecer. *a.* Pacapágao; pacaláos, pacacanáas.—*r.* Págao; láos, canáas.
Enronquecimiento. *m.* Capágao, págao; caláos, pagcacanáas.
Enroñar. *a.* Nuca.
Enroscadamente. *adv. m.* Linacon.
Enroscadura. *f.* Paglacon; pagcalacon.
Enroscar. *a.* Paglacon.—*r.* Lacon. Colorot; cambid; borobud; bilibug.
Enrubiador, ra. *adj.* Macabulao, macabulagao.
Enrubiar. *a.* Pacabulao, pacabulagao.—*r.* Bulao, bulagao.
Enrubio. *m.* Pacabulao; pacabulagao, cabulao, cabulagao.—Bisan ano icabubulao, icabubulagao.
Enrudecer. *a.* Pagpatapang; pacatapang. —*r.* Tapang. Lorong. Dungodungo.
Enruinecer. *n.* Hicao.
Ensabanar. *a.* Pagtaplac, pagtampi.
Ensacar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa biol; etc.
Ensaimada. *f.* Tinapay nga maripoyoc, matam-is ug minanteca an.
Ensalada. *f. id.* Otan nga binubutangan sin asin lana, suca ug iba pá.—*fig.* Salacot sin bisan ano nga diri tuhay.
Ensaladera. *f.* Pinggan nga halarum nga binubutangan san ensalada.
Ensaladilla. *f.* Matam-is nga magcalainlain.—Mga bato nga mahal nga magcalainlain an color nga ibinutang dida sin hiyas.
Ensalmador, ra. *m.* y *f.* Parahilot, manhihilot sa pagpacaopay san mga tul-an nga nalopo ó nabari.—Tamyauan.
Ensalmar. *a.* Pagpahaoli, pagpacaopay san tul-an nga nalupo ó nabari.—Pagtamyao.
Ensalmo. *m.* Tamyao nga pagtambal.—Hacer una cosa por ensalmo. *fr.* Paghinanali caopay sin pagbuhat sin bisan ano.
Ensalobrarse. *r.* In maasin ó maguiuanon an tubig.
Ensalzador, ra. *adj.* Magpapaombao, magpapalabao sa iba, magpapaorug.—An madayag, madayao ó maorug sa iba.
Ensalzamiento. *m.* Pagpaombao, pagpalabao, pagpaorug.—Pagdayao, pagdayeg, pagorug.
Ensalzar. *a.* Pagpaombao. Pagpalabao, pagpaorug.—Pagdayao, pagdayeg, pagorug, pagsanorug, pagsalin-orug.—*r.* Paombao, palabao, paorug.
Ensamblador. *m.* Parasumpay sin mga cahuy in may buhat.
Ensambladura. *f.* Pagsumpay; pagcasumpay. Casumpayan. Guincasumpayan san mga cahuy.
Ensamblaje. *m. vid.* Ensambladura.
Ensamblar. *a.* Pagsumpay san mga cahuy, in nagbubuhat sin balay, etc.
Ensamble. *m. vid.* Ensambladura.
Ensancha. *f.* Hilapad; hilaparan, hilap-dan, cahilap-dan.—Dar ensanchas. *fr. fig.* Anganánga basi matuhay an turuhayon pá.—*fig.* y *fam.* Ora ora nga pagtangdo ó pagtogot basi matuman an lugaringon nga pagbuot ó pagcaruyag.
Ensanchador, ra. *adj.* An nagpapahilapad, an nagpapahiluag.
Ensanchamiento. *m. vid.* Ensanche.
Ensanchar. *a.* Pagpahilapad, pagpahiluag, pagpadaco.—Ngatngat; ngathal; ngalngag; mime; hanghang; bicag.
Ensanche. *m.* Hilapad, hiluag; hilaparan; hilap-dan, hiluagan, cahilap-dan cahiluagan.
Ensandecer. *n.* Tapang, lorong; tuyaotuyao.
Ensangrentamiento. *m.* Pagporos; pagcaporos sin dugo.
Ensangrentar. *a.* Pagporos sin dugo.—*r.* Isug, sina caopay.
Ensañamiento. *m.* Camaisug, camapintas

nga pagdarahug sa tauo nga daog ná cún naampo ná.

Ensañar. *a.* Pacaisug, pacasina. Isug, sina, pintas.—*r.* Pagdarahug caopay sa tauo nga daog ná ó naampo ná.

Ensarmentar. *a.* Pamorot san mga saringsing ó mga sanga nga pinolud ná.

Ensarnecer. *n.* Nuca.

Ensartar. *a.* Pagtohug.—*fig.* Pagyacan sin damo sin uaray cahusayan.—Haloghog.

Ensay. *m.* Pagsanghid san bulauan, salapi, etc.

Ensayador. *m.* Parasanghid.—Parabasi, parasulay.

Ensayar. *a.* Pagbasi, pagsulay.—Pagensayo.—Pagsanghid.

Ensaye. *m.* Pagsanghid.

Ensayo. *m.* Pagbasi, pagsulay.—Pagensayo.—Casayoran nga lactud.—Pagsanghid san bulauan, salapi, etc.

Ensebar. *a.* Paghirog sin sebo ó tamboc.

Enselvado, da. *adj.* Damo an cagugub-an, damo an cacahuyan.

Enselvar. *a.* Pagagui, pagtago ó pagsohot sin cagugub-an.

Ensenada. *f.* Casugoran.

Ensenar. *a.* Pagtago ó pagsolud sin bisan ano sa dughan.—Pagsolud sa cagungaban. Pagsolud sa honongan.—*Mar.* Pagsolud sa casugoran.

Enseña. *f.* Tigaman.

Enseñador, ra. *adj.* Magtoroon, magtutdo.—*s.* Paratoon, paratutdo.

Enseñamiento. *m.* *vid.* Enseñanza.

Enseñanza. *f.* Pagtutdo, pagtoon.—Pagarad-man, pagtoron-an.—*pl.* Catutdoanan.

Enseñar. *a.* Pagtutdo, pagtoon. Pagtul-id; pagtulidong; pagturay-o; pagsogop; pagsugay, pagpanton.—Mostrar. Pagpaquita; pahiling.—*r.* Pagbatid ó pagbatasan sa bisan ano.

Enseño. *m.* *fam.* *vid.* Enseñanza.

Enseñorearse. *r.* Pagtatag-ada, pagtatagiya sa bisan ano; pagbuot.

Enserar. *a.* Pagpotos sin banig, etc.

Enseres. *m.* *pl.* Garamiton; guinamiton; casangcapan; manggad.

Ensiforme. *adj.* Sugad sin espada.

Ensilar. *a.* Pagbohos san humay, etc., cundi sa ilarum sa tuna ug sa lugar nga mamara.

Ensillado, da. *adj.* Lupiac, in nalulupiac an talodtod san cabayo, etc.

Ensilladura. *f.* An talodtod nga binubutangan san siya sa cabayo, etc.

Ensillar. *a.* Pagbutang san siya sa cabayo, etc.

Ensimismarse. *r.* Dungdung, pamalandong nga halarum, hipaosa.

Ensoberbecer. *a.* Pacalabilabi, pacalabiao. *r.* Palabilabi, labiao.—*r.* *fig.* Madagat, mabalud.

Ensogar. *a.* Paghigot sin pisi.—Pagpotos sin guti nga pisi ó lubid san mga botella, frasco, etc.

Ensopar. *a.* Paghorom san tinapay sa alacsio.

Ensordecedor, ra. *adj.* Macacabongol.

Ensordecer. *a.* Pacabongol.—*n.* Bongol. Pagpacabongol.—Paghipos, pagocoy, diri pagbaton.

Ensordecimiento. *m.* Cabongol, pagcabongol.

Ensortijamiento. Cacorong, pagcacorong san bohoc.—Quinorong nga bohoc.

Ensortijar. *a.* Pagcorong san bohoc, etc.

Ensotarse. *r.* Pagtago, pogsohot sin cabanua-an ó cacahuyan.

Ensuciador, ra. *adj.* Macacahugao.

Ensuciamiento. *m.* Hugao; cahugao, pagcahugao, pagcalamiri.

Ensuciar. *a.* y *r.* Hugao; lamire; rigsoc; puguis; lugarug, iguit; danag; capul.—*fig.* Dumit, buring.

Ensueño. *m.* Inop.

Entablado. *m.* *id.* Salug nga sinal-gan sin mga tabla.

Entabladura. *f.* Pagbutang, pagcabutang sin mga tabla.

Entable. *m.* *vid.* Entabladura.

Entablar. *a.* Pagsalug sin mga tabla; pagalad sin mga tabla; pagbutang, pagpacarig-on sin mga tabla.—Disponer, preparar. Pagtima.—Entablar demanda. Pagqueja, pagsumbong.—*Notar.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.

Entablillar. *a.* Pagaisag; paglaquilaqui.

Entalamadura. *f.* Atúp sa mga carro. Cayang.

Entalamar. *a.* Pagtahub ó pagatup sa mga carro.

Entalegar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa sopot.

Entallable. *adj.* Sadang ighimo. Sandang itomboc. Sadang igliroc.

Entallador. *m.* Parahimo, paratomboc, paraliroc.

Entalladura. *f.* Paghimo, pagtomboc, pagliroc; pagcahimo, pacatomboc, pagcaliroc.

Entallamiento. *m.* *vid.* Entalladura.

Entallar. *a.* Paghimo, pagtomboc, pagliroc.

Entallar. *n.* Igo, in naiigo an biste sa lauas san tauo, etc.

Entallecer. *n.* Panaringsing.

Entapizar. *a.* Pagtahub ó pagbutang sin mga género nga sinamay ó binordahan.
Entarascar. *a. fam.* Pagsab-ong sin damo caopay nga mga hiyas ó mga biao.
Entarimado. *m.* Salug nga sinal-gan sin mga tabla.
Entarimar. *a.* Pagsalug ó pagbutang sin salug nga tabla.
Entarquinar. *a.* Pagabono ó pagagbon san oma ó tuna sin lapdoc.
Ente. *m.* Cahimtang sin bisan ano, bisan ano nga may quinabuhi.—*fam.* Tauo nga tinatauaan, cay maraut an cabacdao niya, etc., etc.
Entecado, da. *adj. vid.* Enteco.
Enteco, ca. *adj.* Masaquiton, saraquitan, masinaquit-non; maluyahon; magasa.
Entelerido, da. *adj.* Hinahagcotan; dinadalao; quinocugmat.
Entena. *f.* Bancaran.
Entenado, da. *m.* y *f.* Hinablosan, guinsondan.
Entendederas. *f. pl. fam.* Hunahuna, cundi baga uaray sasabut ó caculang sin hunahuna.
Entendedor, ra. *adj.* Maaram, masabut, mahibaro.—*s.* Parasabut.—A buen entendedor, breve hablador. Al buen entendedor, pocas palabras. *refrs.* An may cabatiran, maaram siya, bisan pamolongon lá sin gutiay.
Entender. *a.* Hibaro, maaram, sabut, hunahuna.—Tuquib.—Sayud, quilala.—Oir. Pamati, dungug.—Pagbuot. Á mi entender. *m. adv.* Sugad san acon paghunahuna.—Cada uno se entiende. *expr.* Aco lá an maaram. An tag-sa lá an maaram. —¿Cómo se entiende? *expr.* ¿Ano bá ito? —Entender en una cosa. *fr.* In bisan ano lá an guinbubuhat.—Entenderse con uno. *fr.* Pagsarabut; paquigsabut.—Entenderse con una cosa. *fr.* Siya—aco—lá in maaram.—No se entiende eso conmigo. *fr.* Gauas aco siton. ¿Qué se entiende? *expr.* ¿Ano bá ito? -*r.* Singabut.
Entendidamente. *adv. m.* Sin daco nga paghibaro, sin daco nga pagsabut, sin daco nga paghunahuna.
Entendido, da. *adj.* Maaram, masinabuton; quinaadmanon, lasgud, batid.
Entendimiento. *m.* Hunahuna.—Alma, en cuanto discurre y raciocina. An calagin naghuhunahuna.—Razón humana. An cabuotan san tauo.
Entenebrecer. *a.* y *r.* Sirom, dulom, ngitngit.
Enteocasmo. *m.* Casina sa calag.
Enteractia. *f.* Pagcahaliput nga abaga.
Enteralgia. *f.* Pagcáolol san abaga.
Enteramente. *adv. m.* Ayao, hingpit, tuman.
Enterar. *a.* Pagsayud, pagpahibaro.—*r.* Sayud, panginsayud, hibaro, maaram.—Sulao.
Entereza. *f.* Cahingpitan, Catumanan.—*fig.* Camatadong, pagcamatadong san pagbuhat, paghocom, etc.—*fig.* Camarig-on sin buot.—Severa y perfecta observancia de la disciplina. Hingpit nga pagtuman.—Virginal. Cabug-os, pagcabug-os.
Enteritis. *f. Med.* Hubag sa solud sa tiyan.
Enterizo, za. *adj.* Bug-os.
Enternecedor, ra. *adj.* Macacahomoc. Magpapahomoc.
Enternecer. *a.* Pagpahomoc.—*r.* Homoc. —*fig.* Hipuangud, hinoclog; hicaloay.
Enternecidamente. *adv. m.* Sa daco nga paghipuangug.
Enternecimiento. *m.* Pagpahomoc; pagcahomoc.--Paghipuangud, paghinoclog, paghicalooy.
Entero, ra. *adj.* Bug-os, hingpit, tuman, ayao.—An mananap nga diri capon ó pisit.—*fig.* Recto. Matadong.
Enterrador. *m.* Paralubong.
Enterramiento. *m.* Paglubong.—Lubngan, lub-nganan, linob-ngan.
Enterrar. *a.* Paglubong.—Taghud.
Entesar. *a.* Pagpacarig-on.
Entibador. *m.* Paratocud ó parabutang sin mga tocud.
Entibación. *f.* Pagtocud.
Entibar. *n.* Sarig.—*a* Pagtocud, pagbutang sin mga tocud.
Entibiadero. *m.* Palanhuran san tubig, etc.
Entibiar. *a.* Pagpalanhud.—*r.* Lanhud.—*fig.* Pagpahinay.—*r.* Hinay.
Entibo. *m. Arq.* Casarigánan.—Tocud, sulay.—*fig.* Carig-onan.
Entidad. *f.* Cahimtang, cahimtangan. -De entidad. *loc.* May cabalihan; sadang panginanohon cunta.
Entierro. *m.* Paglubong.—Lub-ngan, lubnganan, linob-ngan.
Entigrecerse. *r.* Sina, isug, pintas, bangis.
Entinar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa batinguran.
Entintar. *a.* Paghirog sin tinta.—Pagtina. Pagtagum.
Entiznar. *a.* Pagburing.—*fig.* Pagpacaraut san bantug.
Entoldamiento. *m.* Pagalcoba sin layag, gènero, etc. Pagbongbong (cún sa liguid).
Entoldar. *a.* Pagalcoba sin layag, género, etc. Pagbongbong (cun sa mga liguid). *r. fig.* Palabilabi, labiao.

Entomizar. *a.* Paglara sin pisi ó lubid.
Entomología. *f.* An bahin ó casayoran san historia nga natural nga nagaasoy san mga tungud san mga mananap nga gudti sugad olod, potiocan, alibangbang, etc. etc.
Entonación. *f.* Pagcanta, pagticang sin pagcanta. *fig.* Pagparayao; pacalabilabi.
Entonado, engreído. Hayon hayon.
Entonador, ra. *adj.* An magcacanta ó maticang sin pagcanta. *m.* An naghahasohas.
Entonamiento. *m.* Pagtingug, pagcanta, pagangay nga pagcanta. *fig.* Pagparayao.
Entonar. *a.* Pagcanta, pagangay nga pagcanta. Paghasohas. Pagticang sin pagcanta basi umalagad an iba. *Med.* Pagpocaopay san mga cosog sa lauas. *r.* Palabilabi, labiao.
Entonces. *adv. t.* Sadto. *adv. m.* En tal caso; siendo así. Cún ansiya iton. En aquél entonces. *loc. adv.* San sadto.
Entonelar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa mga barriles.
Entono. *m. vid.* Entonación.
Entontecer. *a.* Pagpalorong, pagpatuyaotuyao, pagpabongog, pagpahongug. *n.* y *r.* Lorong, tuyaotuyao, bongug, hongug.
Entontecimiento. *m.* Calorong, catuyaotuyao, cabongug, cahongug.
Entorchado. *m.* Sinulit nga igagama, nga pinotos sin igagama ngahao, cún bulauan bá, cún salapi bá, nga tinabid basi magmarig-on. *Mil.* Binorda nga salapi, nga tigaman sin pagcabrigadier; borda nga bulauan, nga tigaman sin pagcamariscal de campo; cún usa lá; ngan cún duduha, tigaman sin pagcateniente general; ug cún totolo, tigaman sin pagcacapitán general.
Entorchar. *a.* Pagtirigub sin mga candela ug paghimo nga usa lá nga upat an mga pabilo. Pagpotos san sinulit ó tabid sin bulauan, salapi, etc.
Entorilar. *a.* Pagpaslud san toro sa pasturan.
Entornar. *a.* Pagrabi san sadá, paangatangat, pagquipotquipot san sadá, tarotangcob.
Entornillar. *a.* Paghimo sin bisan ano nga masugad sin torniyo.
Entorpecedor, ra. *adj.* Macacabugat; macacapaol; macacaolang.
Entorpecer. *a.* Pacabug-at. Pacapaol.—*fig.* Pacalipong sa hunahuna.—*fig.* Pacaolang.—*r.* Bug-at. Paol. Lipong. Olang.—Banhud.
Entorpecimiento. *m.* Cabuh-at. Capaol. Calipong sa hunahuna. Caolangan.—Cabanhud.
Entortadura. *f.* Pagbalico; cabalico, pagcabalico.—Pacabuta, cabuta sa luyo nga mata.
Entortar. *a.* Pagbalico. *r.* Balico. Pacabuta sa luyo nga mata.
Entosigar. *a.* Paghilo, pacalara.
Entrada. *f.* Aguian, araguian. Pagagui, pagsolud. Pagdatong. Pagabut sin ponoan sa bongto. *fig.* Gahum sin pagbuhat sin ano lá. En los teatros y otros lugares donde se dan espectáculos, concurso ó personas que han entrado. An cadam-an nga mga tauo nga sinolud ó nananambong sa mga pagteatro. Tinicangan sin libro, etc. Cada uno de los ángulos entrantes que forma el pelo en la parte superior de la frente. Cadangas. Caudal que entra. Salapi nga nasolud. Invasión que hace el enemigo en un pueblo. Pagsolong sin bongto an mga caauay. Primeros dias del año, del mes, etc. Pagsolud san tuig, san bulan, etc.
Entramado. *m. Arq.* Bongbong nga cahuy; bongbong nga cahuy quinotáan an butnga. Sinal-gan nga cahuy.
Entramar. *a.* Pagbongbong sin cahuy.
Entrambos, bas. *adj. pl.* Sira an duha.
Entrampar. *a.* Pagahit; paliong; palangub; paatub. Pacagahit; pacaliong; pacalangub; pacaatub.—*r.* Hagahit; haliong; halangug; haatub.—*fig.* Paglimbong.—*fig.* y *fam.* Pacagomon sa ano man basi diri madayag an camatuoran.—*fig.* y *fam.* Pagotang sin damo.
Entrante. *p. a.* Masolud.—*s.* Tisolud.
Entraña. *f.* Abaga, an solud sa guinhaua.—*pl. fig.* Lo más oculto y escondido. An labi nga hilarum, cahilad-man. Las entrañas de la tierra, de los montes. An cahilad-man sa tuna, sa mga cabúquiran.—*fig.* Voluntad; afecto del ánimo. Gugma, calooy.—*fig.* Índole y genio de una persona. Gaui, batasan, casingcasing. Hombre de muchas entrañas. Tauo nga casingcasingan.—Hombre de pocas entrañas. Tauo nga matálao.—Echar uno las entrañas. *fr. fig.* Pagsinuca nga ora ora.
Entrañable. *adj.* Mahigugmaon.
Entrañablemente. *adv. m.* Sa daco nga paghigugma; sa daco nga pagpaora.
Entrañar. *a.* Contener en germen una cosa á otra; llevarla dentro de sí. Dara. Laquip.—*n.* Penetrar hasta lo más íntimo del corazón. Abut, dolot gud sa casingcasing.—*r.* Pagsihigugma, pagsisangcay.
Entrapajar. *a.* Pagcodcod sa oló; sa ca-

mut etc., basi matambal an saquít.—*r.* Poros sin hugao ó tapotapo an panapton.
Entrapar. *a.* Pagbutang sin barocaboc sa oló ug pagsudlay basi macuha an hugao; paghiso.—*Agr.* Pagbutang sa mḡa gamut san mḡa tanum sin mḡa dugnit ug pagtagbon nḡahao sin tuna basi magmalurab ug mamonḡa.—*r.* Poros sin hugao ó tapotapo an panapton.
Entrar. *n.* Pagsolud. Pagagui. Entrar por la ventana. Pagagui sa taramboan.—Desaguar, desembocar los ríos en otros ó en la mar. Guibuang; auas. Penetrar ó introducirse. Dolot.—Acometer, arremeter. Pagsolong, pagdosmog, pagdamag.—Tratándose de usos ó costumbres, seguirlos, adoptarlos. Pagalagad, paggapil, pagtuman. —*fig.* Ser contado con otros en alguna línea ó clase. Sacop.—Entrar el agua en la embarcación por fuerza de las olas. Salacay.—Entrar en el puesto ó empleo de otro. Pagsaliuan sa iya.—Entrar agua en la herida. Solop.—Entrar como en agujero; entrar los peces en el corral ó chinchorro. Sohot.—Entrar agua en la embarcación por algún agujero ó abertura. Agui, in nagagui an sacayán.
Entrar y salir unos y otros, y andar encontrándose. Banos. Balios, barios.
Entrar en el lazo. Pasapduc.
Entrar ó meter la espada hasta la empuñadura. Labon, puspos.
Entre. *prep.* Sa.
Entre dos luces. Maguinsirum ná.
Entreabrir. *a.* Pagaroabre
Entreancho, cha. *adj.* Panapton nḡa diri halapad, di mán haligot.
Entrecalle. *f.* *Arg.* Calanḡan; guincacalanḡan, guincapag-itan, guincasuanḡan.
Entrecanal. *f.* *Agr.* Cal-anḡan, casuanḡan.
Entrecano, na. *adj.* Obanobanon.
Entrecava. *f.* Ocad nḡa hahábao, ocab nḡa hibabao.
Entrecavar. *a.* Pagocad, pagocab sin hábabao.
Entrecejo. *m.* Cal-anḡan, casuanḡan san magcasiquiray. —*fig.* Buringit.
Entrecerca. *f.* Cal-anḡan, casuanḡan san magcasi inalad.
Entrecinta. *f.* Cahuy nḡa binabalabag sa obus san mḡa pagbo.
Entreclaro, ra. *adj.* Mapauapaua, malambrag, lambrag; madayagdayag.
Entrecogedura. *f.* Pagdacop; cadacop, pagcadacop.
Entrecoger. *a.* Pagdacop, pagcaput.
Entrecoro. *m.* Cal-anḡan sa singbahan tican sa coro nḡadto sa comulgahan.
Entrecortadura. *f.* Quinotban, quinocotban.
Entrecortar. *r.* Pagcotub.
Entrecriarse. *r.* Saladsalad an mḡa banua ó tanúm.
Entrecubiertas. *f.* *pl.* *Mar.* Casuanḡan san icaduha etc., nḡa cumbis san sacayán.
Entrecuesto. *m.* Butagtuc.
Entredecir. *a.* Pagdiri.
Entredicho. Pagdiri, sugo, pagsugo sin diri pagpolong ó pagbuhat sin bisan ano.
Entredoble. *adj.* Panapton ó género nḡa diri bahol, di mán gamay.
Entrefino, na. *adj.* Diri bahol, di mán gamay.
Entrega. *f.* Paghatag, pagcahatag.
Entregador, ra. *adj.* An mahatag.
Entregamiento. *m.* Paghatag; pagcahatag.
Entregar. *a.* Paghatag.—*r.* Ponerse en manos de uno, sometiéndose á su dirección ó arbitrio. Ampo; patapud, pasarig.—Tomar, recibir una cosa ó en cargarse de ella. Carauat.—Dedicarse enteramente á una cosa. Pagtuman ó pagbuhat sin bisan ano.—*fig.* Entregarse, dejarse dominar por vicios. Pagdaog sa mḡa vicio.
Entregar á traición. Budhi.
Entregerir. *v.* Pagsalacot.
Entrego. *m.* Paghatag; pagcahatag.
Entrejuntar. *a.* *Carp.* Sigo; pagpasigo.
Entrelazar. *a.* Pagsalapid. Paglara. Pagcauad.
Entreliño. *m.* Casuanḡan san mḡa magcasitanum.
Entrelistado, da. *adj.* Sinamay; binorocboroc; sinab-onḡan.
Entrelucir. *n.* Tan-ao. Dayag.
Entrellevar. *a.* Baquiang, bayao, pasag.
Entremedias. *adv.* *t.* y *l.* Butnḡa.
Entremés. *m.* Dula nḡa macatataua.—Sinisiring mán an mḡa asara, mḡa aceituna nḡa ibinubutang sa la mesa, etc.
Entremesear. *a.* Paggopong; pagdula. Pagdorogas sin macatataua.
Entremetedor, ra. *adj.* Malabut; maquilabut.
Entremeter. *a.* Pagsocsoc.—*r.* Paglangpas, paglabut, paghilabut.
Entremetido, da. *adj.* Langpas, malabut, maquilabut, mahilabut.—*s.* Paralabut.
Entremetimiento. *m.* Paglabut, paghilabut.
Entremezcladura. *f.* Pagtigub, pagtampo.
Entremezclar. *a.* Pagtígub, pagtampo.
Entremiso. *m.* Sinisiring an baga lamesa

nga habobo, nga guinbubuhatan san mga queso.
Entremorir. *n.* Sinisiring in tipaparong ná an suga.
Entrenzar. *a.* Pagsalapid.
Entremostrar. *v.* Pagpahayag. Pagpasayud.
Entreoir. *a.* Pagdungug, cundi diri sayud cún ano.
Entrepanes. *m. pl.* Mga tuna nga uaray tanum nga nabubutnga sa iba nga guintanuman.
Entrepañado, da. *adj.* An may mga guincacasuangsuangan.
Entrepaño. *m. Arq.* Casuangsuagan sa magcasiharigue ó macasipilar.
Entreparecerse. *r.* Tarotanao, dayagdayag
Entrepaso. *m.* Paglacat nga dagmit san caballo.
Entrepeines. *m. pl.* Gomon sin barahibo.
Entrepelar. *n.* Obanoban; cabang, cun dao hayop.
Entrepernar. *n.* Pagsocsoc san mga páa san magcasipáa san iba.
Entrepiernas. *f. pl.* An dapit sa obus san mga páa. Siang.
Entrepuentes. *m. pl. Mar.* Casuangan san icaduha etc., nga cumbis san sacayán.
Entrepunzadura. *f.* Ngotngot, cangotngot.
Entrepunzar. *a.* Pagngotngot.
Entrerrenglonadura. *f.* Surat sa butnga sin duduha cabonyog nga letra.
Entrerrenglonar. *a.* Pagsurat sa butnga sin duduha cabonyog nga letra.
Entrerrisa. *f.* Paropagtaua.
Entresaca. *f.* Pagpili, paglain; pagcapili, pagcalain.
Entresacadura. *f. vid.* Entresaca.
Entresacar. *a.* Pagpili, paglain. Pagiban cún daco an bohoc, etc. Harangcatao.
Entresijo. *m. fig.* Bisan ano nga natatago. Tener muchos entresijos. *fr. fig.* Bisan ano nga macuri caopay nga macuri mabadbad. *fig.* Paghinayhinay sin pagbuhat ó paghunahuna.
Entresuelo. *m.* An solud nga nabubutnga sa solud sa ibabao ug san sirong.
Entresurco. *m. Agr.* An guincacasuangan san mga agui san pagarado.
Entretalla. *f. vid.* Entretalladura.
Entretalladura. *f.* Paghimo, pagcahimo sin tauotauo nga catunga lá sin lauas.
Entretallar. Paghimo sin tauotauo nga catunga lá sin lauas. Paghimo sin mga encaje nga binorda. *fig.* Pacaolang sa iba.
Entretanto. *adv. t. Entretanto* estoy en la sementera, aprenderás la lección. *Tubtub nga* aádto pá aco sa oma, magaaram ca san lección.—*Entretanto* preparaba el médico la medicina, murió el enfermo. *In* an tambalan nagtitima san bolong, namatáy an masaquit.
Entretejador, ra. *adj.* Maghahablon sin sinamay.—Magsusumpay.
Entretejadura. *f.* Samay, sinamay.
Entretejer. *a.* Pagsamay.—*fig.* Pagsumpay.—Pagsibac.
Entretejimiento. *m.* Pagsamay; pagsumpay; pagcasumpay; pagcasumpay.
Entretela. *f.* Loonloon nga panapton.
Entretelar. *a.* Pagloonloon sin panapton.
Entretenedor, ra. *adj.* Magpapalingaolingao. Magcacalingaolingao. Malingaolingao.—*s.* Parapalingaolingao. Paralingaolingao.
Entretener. *a.* Pagpalingaolingao. Pagpalibanglibang. Pagpaanganangan.—*r.* Lingao, lingaolingao. Libanglibang. Angan, anganangan. Laud, laudlaud.
Entretenida (*Dar* á uno con la). *fr.* Paglibanglibang sa iya.
Entretenido, da. *adj.* Madorogas ó malipayon nga tauo.
Entretenimiento. *m.* Paglibanglibang; pagcalibanglibang.—Pagopayopay ó pagbuhatbuhat sa mga dalan, etc., ug diri pagbaya; basi diri macuri onina an buhat.
Entretiempo. *m.* Habagat.
Entreuntar. *a.* Paghiroghirog, pagdihogdihog.
Entrevenarse. *r.* Solud, in sinusud-lan sin tubigtubig an mga caogatan.
Entreventana. *f.* Bongbong ó cota ngá casuangan san magcasitaramboan.
Entrever. *a.* Tan-ao, quita, tala lá nga tinatan-ao ó quiniquita.
Entreverado, da. *adj.* An may sinasacot ó tinitigub sin magcalainlain.
Entreverar. *a.* Pagsacot, pagsalacot, pagtigub sin magcalainlain.
Entrevista. *f.* Pagquita, pagquirita, pagcaatubang ug pagcarocayacan hionong sin bisan ano.
Entripado, da. *adj.* Sool sa tiyan, bisan ano nga macacasool sa tiyan.—Mananap nga patay nga uaray cacuhac sa tinae.—*m. fig.* y *fam.* Casina, capongot.
Entristecer. *a.* Pacabido, pacasubo pacamingao; pacasáquit.—*r.* Bido, subo, mingao, saquit, saromon, samuyo, samdong, hangrit.
Entristecimiento. *m.* Pacabido, pacasubo, pacamingao, pacasaquit. Cabidoan,

casuboan, casuboanan, camingao, casaquitan.
Entrojar. *a.* Pagtipig san mga bonga. Pagbohos ó pagestiba san humay, etc.
Entrometir. *a. vid.* Entremeter.
Entrometido, da. *adj. vid.* Entremetido.
Entronar. *a. vid.* Entronizar.
Entroncamiento. *m.* Guinicanan, pagasoy nga an duha ca tauo etc. guican sa mao nga guinicanan.
Entroncar. *a.* Pagasoy nga an duha ca tauo etc., guican sa mao lá nga guinicanan.—*n.* Oropod, pagcaoropud.
Entronización. *f.* Pagnombra sin pagcahadi ó ponoan nga labao.
Entronizar. *a.* Pagpili ó pagnombra sin pagcahadi ó ponoan nga labao.—*fig.* Pagpaombao, pagpalabao.—*r. fig.* Palabilabi, labiao.
Entronque. *m.* Caoropud, pagcaoropud ngan san guinicanan sa usa cabalay.
Entruchada. *f. fam.* Limbong, libo.
Entruchar. *a. fam.* Paglimbong, paglibo, pagaramaram nga paglimbong.
Entruchón, na. *adj. fam.* Malimbong, malibo.—*s.* Paralimbong, paralibo.
Entuerto. *m.* Pagpacaraut; diri camatuoran.—*pl.* Camasool sa tiyan nga danay binabati san mga babaye tican nahinglao.
Entullecer. *a. fig.* Olang; pacaolang.—*n.* y *r.* Lulid.
Entumecer. *a.* Pacabanhud.—*r.* Banhod. —*r. fig.* Balud cún dao dagat, baha cún dao salug.—Quimay.
Entumecimiento. *m.* Cabanhud, pagcabanhud.—Caquimay.
Entumirse. *r.* Banhud.
Entunicar. *a.* Pagpaletada sin macaduha sa cota nga pagpipintaran.
Entupir. *a.* Paglibon.—Pagpiit.
Enturbiar. *a.* y *r.* Lubog.—*fig.* Siron.
Entusiasmar. *a.* y *r.* Sindac.
Entusiasmo. *m.* Sindac, casindac.
Entusiasta. *adj.* Masindac.
Entusiástico, ca. *adj.* Masindacon.
Enumeración. *f.* Casayoran san pagcasonudsonud.—Caisipan.
Enumerar. *a.* Paghatag sin casayoran san pagcasonudsonud. Pagisip, pagihap.
Enunciación. *f.* Pagasoy. Casayoran.
Enunciar. *a.* Pagasoy, pagpahabaro.
Enunciativo, va. *adj.* Macacaasoy.
Envainador, ra. *adj.* Magtatacob sin sundang, etc.
Envainar. *a.* Pagtacob san sundang. etc.
Envalentonamiento. *m.* Pagisug. Pagpaisug. Pagpacaisug.
Envalentonar. *a.* Pagisug. Pagpaisug. Pagpacaisug; pagpacalalaqui.—*r.* Isug.
Envalijar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa valija ó cahoncahon.
Envanecer. *a.* Pacapalabilabi, pacapalabiao, pacaparayeg.—*r.* Palabilabi, labiao, parayeg.
Envanecimiento. *m.* Capalabilabi, calabiao, caparayeg.
Envaramiento. *a.* Cabanhud.
Envarar. *a.* Pagpabanhud.—*r.* Banhud.
Envasador, ra. *adj.* Magiipis, maghuhuad sin alacsio etc.—*s.* Paraipis, parahuad.—*m.* Sudo nga daco.
Envasar. *a.* Pagipis, paghuad sin alacsio, etc.—Paginom sin ora ora.—Pagsulod sin humay etc., sa mga biol.—*fig.* Pagbono ó paglahus sin bangcao, etc.
Envase. *m.* Pagipis, panhuad sin alacsio, etc.—Sudlanan.
Envedijarse. *r.* Gomoc.—*fig.* y *fam.* Pagarauay.
Envejecer. *a.* Pacatigurang.—*n.* Tigurang.
Envejecer las plantas. Luo.
Envejecido, da. *p. p.* Natigurang, tinigurang.*adj.* —*fig.* Batid; daan ná, maiha ná.
Envejecimiento. *m.* Catigurang, pagcatigurang.
Envenenador, ra. *adj.* Macahihilo.—*s.* Parahilo.
Envenenamiento. *m.* Paghilo; pagcahilo.
Envenenar. *a.* Paghilo; pacahilo.—*r.* Hilo.—*fig.* Pagbutangbutang; pagpacaraut.
Enverdecer. *n.* Lurablurab ná an mga tanum, banua etc.
Envergar. *a. Mar.* Paghigot an mga layag sa mga bancaran.
Envés. *m.* Licod.—De la mano. Camaóo.
Envestidura. *f.* Paghatag sin catungdanan ó camahalan.
Envestir. *a.* Paghatag, pagtogot sin catungdanan ó camahalan.
Enviadizo, za. *adj.* An tauo nga sinusugosugo.
Enviado. *m.* An sinugo ó sinosugo.
Enviajado, da. *adj. Arq.* Balico.
Enviar. *a.* Pagsugo sa usa ca tauo sa bisan diin.—Pagpadolong, pagpadara.
Enviciar. *a.* Pagpacaraut; pagraut, pagvicio.—*n.* Panahun caopay an mga tanum ug diri pamonga sin maopay.
Envidia. *f.* Caaua; pagcaaua.—Emulación, deseo honesto. Caipa nga maopay.
Envidiable. *adj.* Angay ó tacús paipahon.
Envidiar. *a.* Pagaua.—*fig.* Pagipa san maopay.

Envidioso, sa. *adj.* Maaua, maauaon. Halud.
Envilecer. *a.* Pagtamay, pagpasipara.
Envilecimiento. *m.* Pagtamay, pagpasipara.
Envinagrar. *a.* Pagbutang sin suca.
Envinar. *a.* Pagbutang sin alacsio sa tubig.
Envío. *m.* *Com.* Pagpadolong, pagpadara. Padara.
Envión. *m.* Pagticuang; pagcaticuang.
Enviscar. *a.* Paghirog sin taguc nga masapilit san mga sanga san mga tanum, etc., basi hadodocot dida an mga tamsi.
Enviscar. *a.* Pagpaghot.
Envite. *m.* *id.* Posta.
Enviudar. *n.* Balo in nababalo an tauo.
Envoltorio. *m.* Potos, pinotos, pintos; borobud.
Envoltura. *f.* Potos, mga potos ó panapton nga igpopotos sa mga bata nga gudti.
Envolvedero. *m.* Potos.
Envolvedor. *m.* Potos.
Envolver. *a.* Pagpotos.—Sarac.—Corocud.—Curigmos.—Carumcom.—Borobud.—Bongcos.—Bodbod.—Alimi-im.
Envolvimiento. *m.* Pagpotos.
Enyugar. *a.* Pagbutang san yugo sa mga hayop.
Enzainarse. *r.* Horug.
Enzarzar. *a.* Pagbutang sin mga tonocon nga cahuy sa bisan diin.—*fig.* Pagsagda sa iba basi magauay, magsari, etc. etc.—*r.* Habalaod.
Enzootia. *f.* *Veter.* Casaquit sin mga hayop.
Enzurdecer. *n.* Uala, uala nga tauo.
Enzurronar. *a.* Pagsolud sin bisan ano sa surudlanan.
Eñe. *f.* Ngaran san letra nga *ñ*.

EP

Epacta. *f.* Irisipan, calendario.
Epidemia. *f.* Panaquit; damat.
Epidemial. *adj.* Saquit nga damat.
Epidémico, ca. *adj.* Saquit nga damat.
Epidermis. *f.* *Zool.* Panit.
Epifanía. *f.* Pahayag, paquita: An paningba san totolo nga cahadian sa aton Guinoo Jesucristo.
Epigastrio. *m.* *Zool.* Tiyan.
Epígrafe. *m.* Calacturan ó lactud nga casayoran.—Casayoran sa tinicangan.
Epigrama. *f.* Casayoran.
Epilepsia. *f.* *Med.* Saquit nga cabantad sa lauas ug calipong sa oló.
Epilogación. *f.* Catapusan nga casayoran.—Ladtud nga casayoran san iguinasoy ná.
Epilogal. *adj.* Lactud ó linantud nga pagasoy.
Epilogar. *a.* Paglactud sin pagasoy ó pagsurat.
Epílogo. *m.* Catupusan nga casayoran.—Lactud nga casayoran san iguinasoy ná.
Epiqueya. *f.* Asoy ó caasoyan san sugo sugad san caangayan.
Episcopado. *m.* Pagcaobispo; catungdanan san pagcaobispo—Mga obispo.
Episcopal. *adj.* An tungud sa pagcabispo.—*m.* Libro nga casayoran san mga turumanon nga lugaringon sa mga obispo.
Episcopologio. *m.* Panumduman ó casayoran san mga ngaran san mga nagobispo sin usa nga singbahan.
Episodio. *m.* Caagui, casugad.
Epispástico, ca. *adj.* Bisan ano nga tambal nga macacalabtug sa panit.
Epístola. *f.* *id.*—Surat.
Epistolar. *adj.* An tungud sa epístola cún surat bá.
Epistolario. *m.* Libro nga sinuratan sin mga epístola cún mga surat bá.
Epistolero. *m.* Paracanta san epístola.
Epitafio. *m.* Casayoran, isinurat sa bato an ngaran sadton namatáy.
Epitalamio. *m.* Mga siday hionong sin pagdayao sin quinasal.
Epitema. *f.* *Med.* Tambal nga macacacosog.
Epíteto. *m.* Casayoran.
Epítima. *f.* *Med.* Tambal nga macacacosog.
Epitimar. *a.* *Med.* Pagtambal ó pagbutang sa lauas sin tambal nga magcacacosog.
Epitomar. *a.* Paglactud sin casayoran.
Epítome. *m.* Casayoran nga lactud.
Epizootia. *f.* Panaquit sin mga hayop.
Época. *f.* Tuig; tiempo. Panoig, panoigon.
Epopeya. *f.* Hataas nga polong ó casayoran; halarum nga polong ó casayoran.
Epulón. *m.* Paracaon sin daco ug maopay nga mga caran-on.

EQ

Equiángulo, la. *adj.* Toropong magluyo.
Equidad. *f.* Caparejo.—Camatadong. Catadungan.—Casadangan.
Equidistante. *p.* *a.* Magsama sin cahirayo.
Equidistar. *a.* Sama sin cahirayo.
Equilátero, ra. *adj.* Toropong ó magsama magluyo.

Equilibrar. *a.* Pagpasama, pagpatopong; pabantang.—*r.* Sama, topong, bantang.
Equilibre. *adj.* Topong.
Equilibrio. *m.* Catopong, pagcatopong.
Equimosis. *m.* *Med.* Loton, loton sin paghigoti.
Equino, na. *adj.* *poét.* An tungud san caballo.
Equinoccio. *m.* *Astron.* Sinisiring in magtotoropong an mga adlao ug an mga gab-i.
Equipaje. *m.* Casangcapan.
Equipar. *a.* Pagsangcap, pagtima.
Equiparación. *f.* Pagsanglit, pagtandig, pagtanding.
Equiparar. *a.* Pagsanglit, patandig, pagtanding.
Equipo. *m.* Pagsangcap, pagtima.
Equipolencia. *f.* Pgcasama; pagcamasama.
Equipolente. *adj.* Masama.
Equiponderar. *n.* Sinisiring in magsama antimbang san magcasibutang.
Equis. *f.* Ngaran san letra nga *x*.—Estar uno hecho una equis. *fr.* *fig.* y *fam.* Hubog.
Equitación. *f.* Pangaballo.
Equitativo, va. *adj.* An may casadangan.
Equivalencia. *f.* Pagcasama; pagcamasama. Tumbas, catuangan.
Equivalente. *adj.* Masama, tumbas. Toang.
Equivalentemente. *adv.* *m.* Sa pagcamasama.
Equivaler. *n.* Sama. Tumbas. To-ang
Equivocación. *f.* Sala, lisa, sayop; pagsala, pagsayop.
Equivocadamente. *adv.* *m.* Sayop.
Equívocamente. *adv.* *m.* Nga may lain nga cahologan ó duduha an cahologan.
Equivocar. *a.* Pagsayop, paglisa; pasala.—Equivocarse una cosa con otra. *fr.* In magsama an duduha ca butang.—*r.* Sayop, lisa, sala; baringag.—Siuay; uoroc; lapat; atupali.
Equívoco, ca. *adj.* Malainlain nga mga cahologan; an may magcalainlain nga mga cahologan.
Equivoquista. *com.* An mayacan sin mga polong nga magcacalainlain sin cahologan.

ER

Era. *f.* Tuig. Tiempo. Panoig; panoigon.—Era común, cristiana, ó de Cristo. An tuig tican san pagcatauo san aton Guinoo Jesucristo.
Era. *f.* Tuna nga patag ug mahamis nga pagguiguiocan san trigo, etc.—Pasong.
Eradicacion. *f.* Pacahauas gud sin bisan ano nga saquit.
Eradicativo, va. *adj.* An nacahauas gud sin bisan ano nga saquit.
Eral. *m.* Nate nga lalaqui sin vaca, nga canan duduha pá lá ca tuig.
Erar. *a.* Pagpasongpasong sa tuna.
Erario. *m.* Piotan san salapi sin usa nga guinhadian ó provincia.—Salapi.
Ere. *f.* Ngaran san letra nga *r* nga mayomo an caluluasan.
Erección. *f.* Pagtindug, pagpatindong. Pagcatindug, pagcatindong.
Eréctil. *adj.* An natindug ó naonat.
Erectilidad. *f.* Camatindog ó camaonat.
Erector, ra. *adj.* An magtitindog, an magpapatindug ó magpapabuhat sin singbahan, etc.—*s.* Paratindug, parabuhat. Parapatindog, parapabuhat sin singbahan, etc.
Eremita. *m.* Bughó.—Bantay ó parabantay sin cobocobo ó singbahan nga guti.
Eremítico, ca. *adj.* Bughoon. Mabughoon. An tungud san bantay sin cobocobo ó singbahan nga guti.
Eremitorio. *m.* An lugar nga guintindogan ó guinbuhatan sin cobocobo ó singbahan nga guti.
Erguimiento. *m.* Pagyanghag; cayanghag; camayanghag.—Paglacduc; camalacduc,—Capalabilabi; camalabiao.
Erguir. *a.* Pagtindug, pagbangon. Pagyanghag. Paglacduc.—*r.* Palabilabi; labiao.
Erial. *adj.* Soho nga guba.—Oma ó tuna nga uaray paquiquiu-ha ó pagtatanumi.
Eriazo, za. *adj.* *vid.* Erial.
Erigir. *a.* Pagtingdug, pagbuhat. Pagpatindug, pagpabuhat sin singbahan, etc.
Erina. *f.* *Cir.* Garamiton sin tambalan.
Erío, a. *adj.* *vid.* Erial.
Erisipela. *f.* Calamayo.
Erisipelar. *a.* Pagcacalamayo.—*r.* Calamayo.
Eritema. *m.* *Med.* Calamayo nga bulao an panit.
Eritreo, a. *adj.* Bulao, bulágao.
Erizado, da. *adj.* Tonocon.—*fig.* Pono sin... Lonlon. Negocio erizado de dificultades. Tuyo nga pono sin mga cacurian: tuyo nga lonlon sin mga cacurian.
Erizamiento. *m.* Paglibarot, pagbarihayao, pagbarahicag. Pagcalibarot, pagcabarihayao, pagcabarahicag san bohoc.
Erizar. *a.* Paglibarot, pagbarihayao, pagbarahicag san bohoc.—*r.* Libarot barihayao, barahicag; libarhot.
Erizo. *m.* Mananap nga tonocon, guti an lauas ug sugadsugad sin bactin.—Bonga

nga tonocon an panit.—*fig.* y *fam.* Maisug.—Erizo marino. Tayum.
Ermita. *f.* Singbahan nga guti, cobocobo.
Ermitaño. *m.* An bantay san singbahan nga guti ó cobocobo.—Tauo nga bughó nga naoocoy sa camingauan.
Ermunio. *m.* Privilegiado ó gauas sin pagbuhis.
Erogación. *f.* Pamalon sin salapi ó manggad.
Erogar. *f.* Pamalon san salapi ó manggad.
Erogatorio. *m.* Tadluy sin botella, etc.
Erótico, ca. *adj.* Mahigugmaon; an tungud ó hionong san gugma.
Erotismo. *m.* Caipa nga macosog san gugma.
Erotomania. *f. Med.* Calipong sa olo nga ticang san gugma.
Errabundo, da. *adj.* Dalaag, salaag.
Errada. *f.* Pagsayop, pagsala; sayop; sala, uaray pacaigo.
Erradamente. *adv. m.* Sayop, sala.
Erradicación. *f.* Paggabut; pangabut.
Erradicar. *a.* Paggabut; pangabut.
Erradizo, za. *adj.* Dalaag, salaag.
Errado, da. *adj.* Masayop, masala.
Errante. *p. a.* Masayop, masala.- *adj.* Dalaag, salaag.
Errar. *a.* Pagsayop, pagsala; diri pacaigo. —Pacasala.—*n.* Pagdalaag, pagsalaag, pagsalaag.
Errata. *f.* Sayop san pagpamolde ó pagsurat.
Errático, ca. *adj.* Dalaag, salaag.
Errátil. *adj.* Dalaag, salaag; diri sayud, sarang an hunahuna.
Erre. *f.* Ngaran sab letra nga *r.* in matig-a an caluluasa.—Erre que erre. *m. adv. fam.* Mao lá guihapon, amo lá guihapon, ansiya lá guihapon.—Tropezar uno en las erres. *fr. fig.* Huboghubog.
Erróneamente. *adv. m.* Sayop, sala.
Erróneo, nea. *adj.* May sayop ó sala.
Erronía.. *f.* Domot ó maraut nga cabuot sa igcasitao cún sa ibá pa.
Error. *m.* Sayop, sala, lisa. Calis-danan.
Erubescencia. *f.* Caauod nga quinaiya san tauo.
Eructación. *f.* Tug-ab, bidlo.
Eructar. *n.* Pagtug-ab, pagbidlo.
Eructo. *m.* Tug-ab, bidlo.
Erudición. *f.* Camaaram. Pagcamaaram; quinaadman.
Eruditamente. *adv. m.* Maaram caopay.
Erudito, ta. *adj.* Quinadmanon, maaram, batid, lasgud.
Eruela. *f.* Tuna nga patag ug mahamis nga paguiguiocan san trigo, etc.
Eruginoso, sa. *adj.* Taihon.
Erupción. *f.* Borogbotog.—Bogtó, tuga.
Eruptivo, va. *adj.* Borogbotog nga saquít.
Erutación. *f.* Tug-ab, bidlo.
Erutar. *n.* Pagtug-ab, pagbidlo.
Eruto. *m.* Tug-ab, bidlo.

ES

Esbatimentar. *a.* Landong.—*n.* Pacalandong.
Esbatimento. *m.* Landong.
Esbeltez. *f. vid.* Esbelteza.
Esbelteza. *f.* Pagcahitaas sin tauo, nga maopay gud an cabacdao ó pagcahimo san iya lauas. Camasiba; camaaniag, camatahum, camabagsay.
Esbelto, ta. Tauo nga hataas nga maopay an iya cabacdao ó cahimo; maaniag, matahum, mabagsay.
Esbirro. *m.* Aguasil.—Paradacop; mananacop.
Esbozo. *m. Pint.* Lagda nga pagpipintaran.
Escabechar. *a.* Pagquilao, pagescabeche. —*fig.* y *fam.* Pagpatay sin panganiban. —Pagpacsio.
Escabeche. *m.* Quinilao, iniscabeche, pacsio.
Escabel. *m.* Turun-ban, turun-banan. Lingcoranan nga uaray sandigan sa tinhan.
Escabiosa. *f. id.* Banua nga tambal.
Escabioso, sa. *adj.* Nucaon.
Escabro. *m.* Baga nuca sa panit san carnero.
Escabrosamente. *adv. m.* Magarang-gasang caopay, lis-ong caopay.
Escabrosidad. *f.* Lis-ong; pagcalis-ong; cagarang-gasang.—*fig.* Camaisug ó camapintas sin tauo san iya mga pagyacan, etc., etc.
Escabroso, sa. *adj.* Malis-ong; magarang-gasang. *fig.* Maisug, mapintas.
Escabullimiento. *m.* Cahidlos, pagcahidlos. Pagcapalaguio, pagcaloos.
Escabullirse. *r.* Hidlos, caplos.—*fig.* Palaguio, loos, tois, tanan.
Escafilar. *a.* Pagtabas sin baldosa, etc.
Escala. *f.* Hagdan; hagdanan. Sarac-an, sarac-anan; panarac-an.
Escala. *f.* Hapitan ó harapitan san mga nagsasacay.
Escalada. *f.* Panaca sin mga hagdan, in guinugubat an mga cota.
Escalado, da. *adj.* Sinisiring an mga isda nga binobosbos sin puthao ug guinaasinan ó guinbábarol.
Escalador, ra. *adj.* Magsasaca, masaca. *s.*—Parasaca.

Escalafón. *m. Mil.* Listahan sin mga ponoan san mga casoldadosan, alagad lá ira cahimtang ó cadaan.

Escalamiento. *m.* Panaca; pagsaca.

Escálamo. *m. Mar.* Bancarian sin gaód.

Escalar. *a.* Panaca sin mga hagdan, in guinugubat an mga cota. Pagsaca, pagsolud; cún paggoa bá sa bisan diin, in paglolohoon an cota an lipon, etc.—Pagsacuat san tabla nga nacacaolang san tubig dida sin cale, etc., basi maagui an mao nga tubig.

Escaldado, da. *adj.* Matahap.—*fig.* y *fam.* Tauo nga maraut an batasan.

Escaldar. *a.* Paglapua. Pagbaga, pagpabaga sa calayo san puthao, etc.

Escalera *f.* Hagdan; sarac-an, sarac-anan, panarac-an.

Escalereja. Hagdan nga guti, harohagdan.

Escalerilla. *f.* Hagdan nga guti, harohagdan.

Escalerón. *m.* Hagdan nga daco.

Escaleta. *f.* Tongtongan ó burutangan san mga luthang nga dagco.

Escalfado, da. *adj.* An cota nga diri mahamis cay nagquiquinaholog an paletada.

Escalfador. *m.* Surudlan nga tumbaga. etc.—Bagahan nga guti nga totolo an siquisiqui.

Escalfar. *a.* Pagloto sin bunay dida sín tubig nga linaso cún sabao bá.

Escalforte. *m.* Sapin nga daco nga linoloonan sin dagami basi magmapaso an siqui.

Escalfeta. *f.* Bagahan nga guti.

Escalinata. *f.* Hagdan nga bato.

Escalio. *m.* Oma ó tuna nga binayaan.

Escalmo. *m.* Bancarian sin gaod.

Escalofriado, da. *adj.* Maharomhom, maharomohom.

Escalofrío. *m.* Haromhom, horomohom.

Escalón. *m.* Balitang.

Escalonar. *a.* Pagtarotaltal sin bisan ano nga diri mahihirayo caopay.

Escalpelo. *m. Cir* Garamiton sin tambalan nga manipis ug tais mán.

Escama. *f.* Hingbis.—*fig.* Baga catahap. *Med.* Nunca.

Escamada. *f.* Hinirohingbis nga borda.

Escamado. *m.* Hinirohingbis nga paglabra.

Escamadura. *f.* Panguha san hingbis, paghingbis.

Escamar. *a.* Paghingbis.—*n.* Hinirohingbis nga pagpaborda ó paglabra.—*fig.* Pagpatahap. *r.* Tahap.—Panhingisda.

Escamocho *m.* Salin, tura.

Escamonda. *f.* Panguha, pangotud ó pagtaga san mga sanga san mga cahuy.

Escamondadura. *f.* An mga sanga nga p nangotod sa mga cahuy.

Escamondar. *a.* Panguha sa mga cahuy sin mga sanga ug san mga oga ná nga mga dahon.—*fig.* Panguha sa bisan ano san nacacaraut ó uaray polos.

Escamondo. *m.* Panguha sa mga cahuy san mga sanga nga diri bongaan.

Escamonea. *f.* Banua ug tambal mán nga ipururga.

Escamonearse. *r. fam.* Sina, isug.

Escamoso, sa. *adj.* Hingbison.

Escamotar. *a.* Paglimbong.—*fig.* Pagcauat.

Escamoteador, ra. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.

Escamotear. *a.* Paglimbong.

Escamoteo. *m.* Limbong, paglimbong.

Escampado,da. *adj.* Mahauan nga tuna. Patag ó datag nga tuna.

Escampar. *a.* Paghauan.—*n.* Hurao ná, tulac.—*fig.* Pagisul, pagbaya.

Escampavía. *f.* Sacayán nga guti ug matulin.

Escampo. *m.* Hurao ná, tulac ná.

Escamudo, da. *adj.* Hingbison.

Escancia. *f.* Pagipis sin alacsio.—Pagtagay sin alacsio sa mga panagtao.—Paginum, panginum sin alacsio.

Escanciador, ra. *s.* Paratagay sa mga panagtao.

Escanciano. *m.* Paratagay sa mga panagtao.

Escanciar. *a.* Pagipis sin alacsio. Pagtagay sin alacsio sa mga panagtao.—Paginum sin alacsio.

Escanda. *f.* Trigo nga escanda.

Escandalar. *m. Mar.* Burutangan ó an binubutangan san agujón.

Escandalizador, ra. *adj.* Maescándalo. *s.* Paraescándalo.

Escandalizar. *a.* Pacaescándalo. Paghatag sin maraut nga susgaranan.—*r.* Sina, isug.—*r.* Baga hipaosa.

Escandalizativo, va. *adj.* Macacaescándalo.

Escándalo. *m. id.* Polong cún buhat bá nga maraut, cay nacacaraut sa igcasitauo. Casamocan, carimocan, cangiras, caaringasa.—Susgaranan nga maraut.—Baga hipaosa.

Escandalosamente. *adv: m.* Ora ora nga escándalo.

Escandaloso, sa. *adj.* Maescándalo. Macacaescándalo.—*s.* Paraescándalo.—Masamoc, marimoc, mangiras, maaringasa.

Escandallar. *a.* Pagsocol san hilarum san dagat cún salug bá, ug an iguinsosocol.—Lagdon an n̄garan.
Escandallo. *m.* Lagdong.
Escandecencia. *f.* Casina n̄ga daco.
Escandecer. *a.* Pacasina.—*r.* Sina sin daco.
Escandelar. *m.* *Mar.* Burutangan ó an binubutan̄gan san agujón.
Escandelarete. *m.* *vid.* Escandelar.
Escandia. *f.* Trigo n̄ga escanda.
Escañero. *m.* Bantay san m̄ga lingcoran san m̄ga ponoan san bongto.
Escaño. *m.* Lingcoran n̄ga halaba n̄ga may sandigan sa tinhan.
Escañuelo. *m.* Turun-bañan sa siqui.
Escapada. *f.* Pagpalaguio, pagtois, pagtanan.
Escapamiento. *m.* *vid.* Escapada.
Escapar. *a.* Hagauas sin cacurian.—Tratándose del caballo, hacerle correr con extraordinaria violencia. Pagpadalagan sin macosog san cabayo.—*n.* Salir de la prisión, etc. Tuhas.—Pagpalaguio, palaguio, pagtois, pagtanan.—Pacabuhi an preso, an carabao, etc.—*fig.* Pagsala san pag̃yacan.
Escaparate. *m.* Cabaong n̄ga burutan̄gan sin m̄ga pinggan ug ibá pá n̄ga may m̄ga sada n̄ga salaming.
Escapatoria. *f.* Pagpalaguio, pagtois, pagtanan; pacabuhi.—*fig.* Pasan̄gilan, baribad.
Escape. *m.* Paghigauas sin cacurian.—Padalagan sin macosog.—Pagpalaguio, pagtois, pagtanan.—Á escape. *m. adv.* Dalagan gud, cadagmitan.
Escapular. *a.* *Mar.* Paglipot. Pagliay.
Escapulario. *m.* *id.* Carmen.
Escaque. *m.* Matamata sin damahan.
Escara. *f.* *Cir.* Nuca.
Escarabajear. *a.* Paglacat sugad sin manae.—*fig.* Maraut n̄ga pagsurat.
Escarabajo. *m.* Manae.
Escarabajuelo. *m.* Manae n̄ga guti.
Escaramucear. *n.* Pan̄gauay an m̄ga nan̄gan̄gabayo.
Escaramuza. *f.* Pan̄gauay san m̄ga nan̄gan̄gabayo.—*fig.* Auay.—*fig.* Paghibatonbaton sin polong.
Escaramuzador. *m.* Paraauay.
Escaramuzar. *n.* Pan̄gauay an m̄ga nan̄gan̄gabayo.
Escarapela. *f.* Auay, sari, sarisasi.—Tigaman n̄ga magcalainlain an color sa m̄ga tag-oló san m̄ga casoldadosan, basi pan̄gilal-on cún tagadiin sira n̄ga guinhadian.
Escarapelar. *n.* Auayauay, sarisari; paghibatonbaton sin polong.

Escarbadero. *m.* Cahigan, caycayan ó an guincacaycayan san m̄ga bugsoc, etc.
Escarbadientes. *m.* Sil-at.
Escarbador, ra. *adj.* Macahig, macaycay.—*m.* An igoocáy san calayo.
Escarbadura. *f.* Pagcahig, pagcaycay.—Pagocay san calayo.
Escarbaorejas. *m.* Ipan̄gan̄gatule.
Escarbar. *a.* Pagcahig, pagcaycay, pagcácá, pagcacha.—Pagocay san calayo.—Camras; cahcah; cabcab.
Escarbo. *m.* *vid.* Escarbar.
Escarcela. *f.* Hupao.—Biao ó hiyas sin babaye.
Escarceo. *m.* Baludbalud, in mabaludbalud an dagat.—*pl.* Limbotay.
Escarcina. *f.* Carocampilang n̄ga halipot ug balico.
Escarcinazo. *m.* Pagbono ó pagdabal sin carocampilang.
Escarcha. *f.* Yamog, ton-og n̄ga nababagtic, cay ora ora n̄ga hagcot.
Escarchado, da. *adj.* May yamog, may ton-og n̄ga nababagtic.—*fig.* Tam-is n̄ga pinotos sin azúcar.—*m.* Binorda n̄ga bulauan ó salapi dida sin panapton.
Escarchar. *n.* Bagtic an yamog ó ton-og cay ora ora n̄ga hagcot.
Escarcho. *m.* Isda n̄ga dagco an oló ug pula an onud n̄gan uaray rasa.
Escarda. *f.* Sadol n̄ga guti; igdadalos.—Pagdalos san m̄ga tanum.
Escardadera. *f.* Bolo, igdadalos.
Escardador, ra. *m.* y *f.* Paradalos.
Escardadura. *f.* Pagdalos.—Sadol n̄ga guti, bolo, igdadalos.
Escardar. *a.* Pagdalos, pagguiho.
Escardilla. *f.* Bolo, igdadalos.
Escardillar. *a.* Pagdalos, pagguiho.
Escardillo. *m.* Bolo, igdadalos.
Escariador. *m.* Raysang n̄ga asero n̄ga nagagamit san m̄ga parahimo sin m̄ga caldero.
Escarificación. *f.* Nuca; pagpanuca.—*Cir.* Pagsamadsamad sa lauas.
Escarificador. *m.* *Cir.* Garamiton n̄ga guinagamit sin pagsamadsamad sa lauas basi gumoa an saquít.
Escarificar. *a.* *Cir.* Pagcarocarlit, pagsamadsamad sa lauas basi gumoa an saquít.—*Cir.* pagdanggas ó pagcuha san nuca saliguid san m̄ga sam-dan.
Escarizar. *a.* *Cir.* Pagdanggas ó pagcuha san nuca sa liguid san m̄ga casam-dan.
Escarlador. *m.* Garamiton n̄ga puthao n̄ga guinagamit san m̄ga parahimo sin m̄ga sudlay ó m̄ga sorud.
Escarlata. *f.* Color n̄ga pula.—Panapton

nga pula.—Saquit, nga nagpupula an panit.
Escarlatina. *f.* Panapton nga pula.—Saquit nga nagpupula an panit.
Escarmenador. *m.* Parahusay.
Escarmenar. *a.* Paghusay.—*fig.* Pagcastigo ó pagcuha sa iba san salapi basi diri paggastohon sin diri angay.—*fig.* Pagcuhacuha ó pagcauatcauat sin talagudti ó sin daguinot.
Escarmentar. *a.* Pagmaan.
Escarmiento. *m.* Pagmaan.—Castigo, serot, badlong.
Escarnecedor, ra. *adj.* Matamay, mayobit.—*s.* Paratamay, parayobit.
Escarnecer. *a.* Pagtamay, pagyobit.
Escarnecidamente. *adv. m.* Sa daco nga pagtamay, sa daco nga pagyobit.
Escarnecimiento. *m.* Pagtamay, pagyobit.
Escarnio. *m.* Pagtamay, pagyobit, ongud nga pagyobit.
Escaro. *m.* Isda nga escaro.
Escaro, ra. *adj.* Pingcao.
Escarola. *f.* Otan nga escarola; quiniquilao nga escarola.
Escarpa. *f.* Tingpo. Halag.
Escarpado, da. *adj.* Tingpo.
Escarpadura. *f.* Tingpo, catingpo. Halag.
Escarpar. *a.* Pagquilquig.—*Mil.* Pagtingpo, pagpahalag.
Escarpe. *m.* Tingpo, catingpo. Halag.
Escarpelo. *m.* Garamiton sin tambalan. Quilquigan nga puthao.
Escarpia. *f.* Raysang nga may cabalicoan dapit sa oló basi igbitay dida sin bisan ano.
Escarpidor. *m.* Sudlay.
Escarpín. *m.* Sapin.—Medias.
Escartivana. *f.* Tinabas nga papel ó panapton.
Escarza. *f. Veter.* Samad san siqui san hayop, cay nahasura sin bato, etc.
Escasamente. *adv. m.* Hicao; culang.—Sin curi; tala lá.
Escasear. *a.* Paghatag sin guti, paghicao sin paghatag.—*n.* Guti, in ticáguti bisan ano.
Escasear por falta de medios. Pagimol, pagsonco.
Escasero, ra. *adj. fam.* Mahatag sin talagudti.—*s.* Parahatag sin talagudti.
Escasez. *f.* Caculangan, caculang, sin humay, etc.
Escaso, sa. *adj.* Culang, guti; culangculang san duha ca vara, etc.—Mahicao.
Escatimar. *a.* Paghicao, pagimot sin paghatag.
Escatimosamente. *adv. m.* Sin maraut, sin limbong.
Escatimoso, sa. *adj.* Maraut, malimbong, mahicao.
Escena. *f.* Comediahan.—An tagsa ca bahin san comedia.—*fig.* Caagui, casugad.
Escenario. *m.* Comediahan.
Escénico, ca. *adj.* An tungud san comediahan.
Escépticamente. *adv. m.* Diri pagtoo.
Escéptico, ca. *adj.* An tauo nga diri nagmimitoo sin bisan ano.
Escirro. *m. Med.* Hubag nga cáncer.
Escirroso, sa. *adj.* Mahubag dao cáncer.
Escisión. *f.* Pagguisi; caguisi; pagcaguisi; pagbulag, cabulag; pagcabulag.
Esclarecedor, ra. *adj.* Malambrag, mahayag. Mapaua.—Macalambrag, macahayag; macapaua.
Esclarecer. *a.* Pagpaua, paghayag; pagpaingat-ingat.—*fig.* Pagpamahal, pagpabantug.—*fig.* Pagpasirang.—*n.* Paglambrag, malasibas, malamandaman.—*fig.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.
Esclarecido, da. *adj.* Mahayag, mapaua. Bantugan, hamili, birilhon, dongganón.
Esclarecimiento. *m vid.* Esclarecer.
Esclavina. *f. id.* Panapton nga ibinubutang sa liug, ug danay mán sa mga sugbong.
Esclavitud. *f.* Cabihag, pagcabihag; cabihagan.—Congregación, cadam-an san mga tauo nga napasacop sin congregación sa pagtuman sin mga turumanon nga angay sa Dios.—Caoripon, pagcaoripon.
Esclavizar. *a.* Pagbíhag; pagpamihag.—*fig.* Pagcucurii.—Pagoripon.
Esclavo, va. *s.* Oripon. Bihag.—*m.* y *f.* An tauo nga napasacop sin cofradía nga esclavitud.
Esclerótica. *f. Zool.* Lapuglapug sa mata.
Esclusa. *f.* Cota ó bongbong nga cahuy nga sampongan sa mga tubig dida sin salug, sapa ó cale.
Escoba. *f.* Silhig. Libo.
Escobada. *f.* An tag-sa ca pagsilhig.—Dar una escobada. *fr. fam.* Maraut nga pagsilhig.
Escobadera. *f.* Babaye nga parasilhig.
Escobajo. *m.* Silhig nga daan ug maraut ná.
Escobajo. *m.* Ohot.—An binoroan ná san bubua, calapi, etc., etc.
Escobar. *a.* Pagsilhig. Paglibo.
Escobazar. *a.* Paguisec, paguitic.
Escobazo. *m.* Pagdabal sin silhig.
Escobén. *m. Mar.* Loho nga malidong

sa mga dolong san mga sacayán nga pagaaguian san mga cadena ó mga pisi.
Escobera. *f.* Silhigon nga banua.—Parahimo sin mga silhig.—Parabaliguia sin mga silhig.
Escobero. *m.* Parahimo sin mga silhig.—Parabaliguia sin mga silhig.
Escobeta. *f.* Iscoba.—Silhig nga guti sin barahibo sin bactin ó cabayo.
Escobilla. *f.* *vid.* Escobeta.
Escobillón. *m.* Cahuy nga binubutangan sin abacá sa luyo nga catapusan, nga igpapahid san mga luthang nga dagco.
Escobina. *f.* An quinaon sin barrena, quinaricad sin barrena ó hurihud.
Escobón. *m.* Daco nga silhig.
Escocer. *n.* Hapdos; ngotngot. Handab; hamdas.
Escocimiento. *m.* Hapdos, cahapdos, pagcahapdos.
Escoda. *f.* Pico nga iglalabra sin bato, etc.
Escodadero. *Mont.* An guinbabaguiran san bugsoc san iya sungay basi macucuha adton, baga panit níya.
Escodar. *a.* Pagsacsac sin bato.
Escofia. *f.* Baga socong nga masilhag.—Baga tag-oló.
Escofiar. *a.* Pagsocong.—Pagtag-oló.
Escofina. *f.* Ringbas nga daco nga guinagamit sa pagpahamis san mga cahuy.
Escofinar. *a.* Pagringbas nga pagpahamis san cahuy.
Escofión. *m.* Baga socong nga daco ug masilhag.—Baga tag-oló nga daco.
Escofión. *m.* Hiyas sa oló san mga babaye.
Escogedor, ra. *adj.* Magpipili.—*s.* Parapili.
Escoger. *a.* Pagpili; paghagsay.
Escogidamente. *adv. m.* Igo gud.—Tuman gud.
Escogido, da. *p. p.* Pinili.
Escogiente. *p. a.* Magpipili.
Escogimiento. *m.* Pagpili; pagcapili.
Escolapio. *m.* Pade sa Orden nga sinisiring de las Escuelas Pías.—An nalibud sa las Escuelas Pías.
Escolar. *a.* An tungud sa mga caliburan, cún sa mga liburan.—*m.* Libud.
Escolar. *n.* Pagsara. *vid.* Colar.
Escoliador. *m.* Parabutang sin tigaman nga casayoran sin sinurat, paraasoy.
Escoliar. *a.* Pagasoy, pagbutang sin tigaman nga casayoran sin sinurat.
Escoliasta. *m.* *vid.* Escoliador.
Escolimado, da. *adj.* *fam.* Maluyahon, saraquitan.
Escolimoso, sa. *adj.* Pus-canon, madali masina.
Escolio. *m.* Tigaman nga casayoran sin sinurat, casayoran.
Escolopendra. *f.* Olalahipan.—Isda.
Escolta. *f.* Pangabay sin mga soldados. Bunyog. Abay nga sacayán.—Rugal nga Escolta nga haraniay sa Manila.
Escoltar. Pagopud, pagabay, pangopud, pangabay.
Escollera. *f.* Mga bato nga ibinubutang sa dagat nga masugad sin terraplén.
Escollo. *m.* Pasig.—*fig.* Cataragman, cacurian.
Escombra. *f.* Paghauan; pagcahauan.
Escombrar. *a.* Paghauan, pagcuha san nacacaolang.
Escombro. *m.* Sighot, baya sin buhat nga cota ó balay nga napucan.
Escombro. *m.* Isda nga guti pá tamban ug masugadsugad sa iya ngan marasa caopay.
Escomerse. *r.* Iban.
Esconce. *m.* Pilio.—Cabalicoan.
Escondecucas. *m.* Tagubtagub.
Esconder. *a.* Pagtago.—*r.* Tago.—Ocnol; hibon; curipo; bongbong; coro.
Esconderse huyendo. Solindop. Looc. El que vienen buscando para prenderle. Copo.
Escondidamente. *adv. m.* Tago caopay.
Escondidas (Á). *m. adv.* Sa pagtago, sa paglicaolicao.
Escondidillas (Á). *m. adv.* Sa pagtagotago, sa paglicaolicao.
Escondido (En). *m. adv.* Tago caopay.
Escondimiento. *m.* Pagtago; pagcatago.
Escondite. *m* Taragoan.—Pagtagubtagub.
Escondrijo. *m.* Taragoan.
Esconzado, da. *adj.* Binabalico, an may cabalicoan.
Escopeta. *f.* Pusil, luthang nga guti.
Escopetar. *a.* *Min.* Pagocad ug pagcuha san tuna sa mga mina nga bulauan.
Escopetazo. *m.* Boto, pagbuto san pusil.—Casamdan san tauo, etc., nga pinusil.
Escopetear. *a.* Pamosil sin agsub.—*fig.* y *fam.* Paghihibatonbaton sin polong.
Escopeteo. *m.* Agsub nga pamusil.
Escopetería. *f.* Mga casoldadosan nga mga tagapusil.—Agsub nga pamoto san mga pusil.
Escopetero. *m.* Soldados nga tagapusil.—Tagapusil.—Parahimo sin mga pusil.—Parabaliguia sin mga pusil.
Escopetilla. *f.* Pusil nga guti.
Escopetón. *m.* Pusil nga daco.
Escopleadura. *f.* Tinig-ban.—Luguit.

Escoplear. *a.* Patiguib.
Escoplo. *m.* *Corp.* Tiguib.
Escorbuto. *m.* Saquit, matapon ug danay nagdodonot an mga lagas.
Escorchapín. *m.* Sacayán.
Escorchar. *a.* Pagpanit.
Escordio. *m.* Banua nga itarambal.
Escoria. *f.* Tae sin puthao, etc.—*fig.* Bisan ano nga baya ná, cay uaray ná polos.
Escoriación. *f.* Saquit sa bot-ol.
Escorial. *m* Tuna nga mina nga quinuhaan san bulauan, salapi, etc.—Tuna nga binubutangan san mga tae san puthao, etc.—Tapong ó tambac sin mga tae sin mga puthao, etc.
Escoriarse. *r.* Saquit, in nasasaquit an bot-ol ó napapaso an iba nga lauas.
Escorpina. *f.* Isda nga escorpina.
Escorpión. *m.* Orangorang, sipitsipit.—Isda nga escorpión.—Máquina sa pagguerra.—Iharampac nga talicara nga may mga cabalicoan sa catapusan nga sugadsugad san icug san sipitsipit.
Escorrozo. *m.* *fam.* Lipay; pagcalipay.
Escorzón. *m.* Mananap nga sugad sin pacla.
Escorzonera. *f.* Banua nga itarambal, ug igtitina mán an gamut niya.
Escoscarse. *r.* *fam.* Pagquindot, pagquiuaquiua san mga sugbong.
Escota. *f.* *Mar.* *id.* Pisi sa pagtoros cún paghogot bá san layag.
Escotado. *m.* Tohang sin bado, etc.
Escotadura. *f* Tohang sin bado, etc.—Cagoh-an nga daco.
Escotar. *a.* Pagtabas sa bisan ano basi maigo san macaagui an tubig sin salug, danao, etc.
Escote. *m.* Tohang sin bado, etc.—Rayandayan sin bado sin babaye.—Aramot, amot.
Escotera. *f.* *Mar.* Loho sa caguiliran san sacayan nga pagaaguian san escota.
Escotero, ra. *adj.* An malacat sin uaray mán dara.
Escotilla. *f.* *Mar.* *id.* Cagoh-an nga paaguian san luran dida sin sacayán.
Escotillón. *m.* Cagoh-an; tacop nga tabla nga cuhacuha dida sin salug, cumbis, etc., etc.
Escotín. *m.* *Mar.* Escota ó pisi sin layag.
Escozor. *m.* Hapdos, ngotngot; cahapdos, pagcahapdos.
Escriba. *m.* Paraasoy san sugo ó daan nga batasan sa mga hebreo.
Escribanía. *f.* Catungdanan sin escribano; pagcaescribano.—Balay cún oroquian bá sin escribano.—Susratan, suratan.—Casangcapan sa pagsurat.
Escribano. *m.* *id.* Tauo nga tinatapuran ó tinotoinan san mga labao nga mga ponoan, basi magpacarig-on siya san mga carig-onan nga sinurat nga napipirmahan mán niya.
Escribiente. *m.* Parasurat, manunurat, sumusurat.
Escribir. *a.* Pagsurat.—Saricauot, sariauot, agul sin pagsurat.
Escriño. *m.* Batolan; alat.—Cajoncajón nga guti.
Escrita. *f.* Isda nga escrita.
Escritillas. *f.* *pl.* Itlog sin carnero.
Escrito, ta. *p.* *p.* Sinurat.—*m.* Surat.
Escritor, ra. *m.* y *f.* Parasurat, manurat, sumusurat.—An nagsurat sin libro.
Escritorio. *m.* Piotan sin mga papel, mga surat, etc.—An guinsusuratan; susratan, suratan.
Escritura. *f.* Pagsurat.—Pagaradman sin pagsurat. An nagaaram sin pagsurat.—Surat.—Carig-onan nga sinurat.—Libro nga sinurat; libro nga guinpamolde.—An Santos nga Surat.
Escriturar. *a.* *For.* Pagpasurat sin trato, etc., nga pinacacarig-on san may gahum.
Escriturario, ria. *adj.* *For.* An may carig-onan nga sinurat.—*m.* An paraasoy ug paratutdo sa Santos nga Surat.
Escrófula. *f.* *Med.* Hubag.
Escroto. *m.* *Zool* An panit nga potos san mga itlug.
Escrupulete. *m.* *fam.* Guti nga catahap ó ruhaduha hionong sin bisan ano cún baga maopay bá, cún baga maraut bá.
Escrupulillo. *m.* *vid.* Escrupulete.—Botoboto sin góronggorong.
Escrupulizar. *a.* Pagtahap ó pagruhaduha.
Escrúpulo. *m.* Catahap ó ruhaduha hionong sin bisan ano cún baga maopay bá, cún baga maraut bá.
Escrupulosamente. *adv.* *m.* Sa catahap, sa pagruhaduha.—Sin tuman, sin ongud nga pagtuman.
Escrupulosidad. *f.* Catahap, pagcaruhaduha.—Pagosisa nga ongud; pagtuman nga ongud.
Escrupuloso, sa. *adj.* Matahap, maruhaduha.—An macacatahap, an macacaruhaduha.—*fig.* Mahadlocon sin pacasala, matinumanon.
Escrutador, ra. *adj.* An magoosisa caopay.—*s.* An paraisip san mga votos.
Escrutar. *a.* Paghiling ug pagisip san mga votos nga iguinvotos ná.

Escrutinio. *m.* Pagosisa, pagsusi sin maopay basi an casayud cún ano, pangisayud sin maopay.—Paosisa ó pagisip san mga votos; pagvotos.
Escrutiñador, ra. *adj.* Maosisa, masusi.
Escuadra. *f.* Iscoala.
Escuadra. *f.* Cadam-an sin mga soldados nga may cabo ò ponoan.—Mga sàcayan de guerra.
Escuadreo. *m.* Pagsocol; panocol.
Escuadría. *f.* An duha ca luyo sin guipat.
Escuadro. *m.* Isda nga escuadro.
Escuadrón. *m. Mil.* Usa ca panon sin mga casoldadosan.
Escuadronar. *a. Mil.* Pagpanonpanon san mga soldados.
Escualidez. *f.* Camahugao, pagcamahugao.—Camagasa, pagcamagasa; camaduas, pagcamaduas.
Escuálido, da. *adj.* Mahugao.—Magasa; maduas.
Escualo. *m.* Isda nga escualo.
Escucha. *m.* Cumaracap, lampitao.—An monja cún binocot nga may catungdanan sin pagopud san igcasimonja ó igcasibinocot nga pinacacadto sa locutorio cay may maduao sa iya; bantay san carocayacan.—Sacop nga babaye nga mahigda harani san hinihigdaan san iya agaron nga babaye, basi dumungug siya in taogon san agaron.
Escuchador, ra. *adj.* Mamati, madungug.
Escuchar. *a.* Pamati, pagdungug, pagtalinhud.
Escudar. *a.* Panaming; pangalasag; sagang.—*fig.* Pagtabang sa igcasitauo.
Escuderaje. *m.* Pagalagad ó pagsirve san paradara san taming san iya agaron.
Escuderear. *a.* Pagalagad, pagsirve.
Escuderete. *m. vid.* Escudero.
Escudería. *f.* Pagalagad ó pagserve san tauo nga paradara san taming san iya agaron.
Escudero. *m.* Sacop nga paradara san taming san iya agaron; surugoon.—Tauo nga mahal, cay guican sa mahal mán nga guinicanan.
Escudilla. *f.* Caldohan, yahong, ligong.
Escudillar. *a.* Pagipis san sabao dida san caldohan.—*fig.* Pagbuot lá.
Escudillo. *m.* Taming nga guti; calasag nga guti.
Escudo. *m.* Taming; calasag.—*fig.* Ayopan, arayopan, darangpan.
Escudriñable. *adj.* Sadang osisahon.
Escudriñador, ra. *adj.* Maoosisa, maquiquisayud.—*s.* Paraosisa, pagolitoquit.
Escudriñamiento. *m.* Pagosisa, pagolitoquit pagcaosisa; panginsayud.
Escudriñar. *a.* Pagosisa; pagolitoquit; paquisayud; pagsusi.
Escudriño. *m. vid.* Escudriñamiento.
Escuela. *f.* Liburan, escolahan.
Escuerzo. *m.* Mananap nga sugad sin pacla.
Escueto, ta. *adj.* Hayag, dayag; mahauan; uaray caolangan.
Escueznar. *a.* Pagcuha san onud san bonga nga nuez.
Escuezno. *m.* An onud san bonga nga nuez.
Esculpidor. *m.* Panday; paragohit.
Escultor, ra. *m.* y *f.* Panday; paragohit.
Escultura. *f.* Quinaadman sin paggohit.—An guinohit.
Escuna. *f.* Sacayán nga goleta.
Escupidera. *f.* Luráan.
Escupidero. *m.* Luraàn.
Escupido. *m.* Lura. Cughad.
Escupidor, ra. *adj.* Malura.—*s.* Paralura.
Escupidura. *f.* Lura. Cughad.
Escupir. *n.* Lura, laoay.—*a.* Paglura, paglura sin dugo. Pagloa.—*fig.* Borogbotog an panit.—Escupir á uno. *fr. fig.* Pagtamay sa iya.
Escupitajo. *m. fam.* Lura. Cughad.
Escupitina. *f. fam.* Lura. Cughad.
Escupitinajo. *m. fam.* Lura. Cughad.
Escurribanda. *f. fam.* Calaguio, pagcalaguio.—*fam.* Maraut nga pagataman.
Escurrida. *adj.* Babaye nga haligot an hauac.
Escurridizo, za. *adj.* Mahidlos; madarios; madalhug; madalios-os; madarios; madalonot.—Hacerse uno escurridizo. *fr. fig.* y *fam.* Pagpalaguio.
Escurriduras. *f. pl.* Mga larug; catapusan sin inumon.
Escurrimbres. *f. pl. fam.* Mga larug; catapusan sin inumon.
Escurrimiento. *m.* Sala, sayop, hipacdolan, calisdanan.
Escurrir. *a.* Pagogad, pagopus san inumon.—*n.* Agas.—Dal gdig.—*r.* Os-os, hiplos, hidlos, darios, dalios-os, dalhug, dairos.—Palaguio.
Ese. *f.* Ngaran san letra nga *s*.
Ese, esa, eso *pron. dem.* Ito, iton.—Esos, esas. Iton mga.—Eso mismo. *m. adv.* Sugad mán.—Ni por esas, ó ni por esotras. Bisan pá; diri mahihimo.
Esencia. *f.* Cahimtang, pacahimtang; cahimtangan; quinaiya, pagcaquinaiya. Catduc.—Pagca . . .—Ser de esencia una cosa. *fr.* Casoroc-an ó quinahanglan gud.—Ser

la quinta esencia de una cosa. *fr. fig.* y *fam.* An labi nga purao; an labi nga maopay.

Esencial. *adj.* An onay san pagcaquinaiya sa bisan ano.—Caiya. An labi nga casoroc-an ó quinahanglan.

Esencialmente. *adv. m.* Onay.

Esfera. *f.* Cadaygan; calidongan.—*poét.* Langit.—*fig.* Cahimtang.—Esfera terráquea, ó terrestre. An calibutan, an tuna ug an tubig.

Esférico, ca. *adj.* Ligao.

Esforrocinar. Panguha san mga saringsing nga nanonoroc sa puno san cahuy, etc.

Esforrocino. *m.* Saringsing nga nanonoroc sa pono ó colauasan san cahuy, etc.

Esforzadamente. *adv. m.* Sin isug, sin cosog, sin mabascog. Isug caopay, cosog caopay, mabascug caopay.

Esforzado, da. *adj.* Maisug, macosog, mabascog, casingcasingan.

Esforzador, ra. *adj.* Macacaisug, macacacosog, macacabascog.

Esforzar. *a.* Pacaisug, pacacosog, pacabascug.—Pagpaisug, pagpacosog, pagpabascug.—*r.* Isug, cosog, bascog. Pamosud; ondo.

Esfuerzo. *m.* Pangisug, pangosog.—Caisug, cacosog, cabascog.

Esgrima. *f.* Pagaradman; pagaram cay basi mabatid san panagang.

Esgrimidor. *m.* An maopay managang.

Esgrimidura. *f.* Panagang.

Esgrimir. *a.* Panagang.

Esguazable. *adj.* Salug, etc., nga mahimo masogbo.

Esguazar. *a.* Pagsogbo sin salug, etc.

Esguazo. *m.* Pagsogbo sin salog, etc.

Esguince. *m.* Paquindot cay basi diri mahisac-aban.—Buringit; aringit.

Eslabón. *m.* Baclao ó an tag-sa ca baclao sin talicara nga puthao.—Santic.

Eslabonar. *a.* Pagsorosumpay san mga magcasibaclao sin talicara nga puthao.—Pagpacayot. *fig.* Pagsumpay nga tuhay sin carocayacan, etc.

Eslabonarse ó trabarse una cosa. Sabngat.

Eslora. *f. Mar.* Hilab-an, cahilab-an sin sacayan.

Esmaltar. *a.* Pagpintar sugad san canan mga pinggang.—*fig.* Pagsab-ong, pagrayandayan.

Esmalte. *m.* Pintar sugad san canan mga pinggan.—Sinab-ongan, guinrayandayanan.

Esmaltín. *m.* Pintar nga azul.

Esmeradamente. *adv. m.* Sin maopay; maopay gud.

Esmerado, da. *adj.* Maopay nga cabuhat.—An madoroto sin pagbuhat.

Esmeralda. *f.* Bato nga mahal ug verde an color.

Esmerar. *a.* Paghamis; pagpacaopay; paghinlo.—*r.* Pagtalingoha, pagdoroto sin pagcaopay.—Pagbuhat sin maopay, pagcugui.

Esmerejón. *m.* Luthang nga guti.

Esmeril. *m.* Bato nga matig-a caopay.—Luthang nga guti.

Esmerilar. *a.* Paghinlo, pagpahamis sin bato nga esmeril.

Esmero. *m.* Cacugui, talingoha gud, camodoroto sin pagbuhat sin maopay sa bisan ano nga buhat.

Esmoladera. *f.* Bairan.

Esófago. *m.* Totol-nan, tonton-an, bot-ol.

Esotérico, ca. *adj.* An tinatago ug diri iguinpapasabut.

Esotro, tra. *pron. dem.* Iton usa.

Espabiladeras. *f. pl.* Isurugui, iporolpog.

Espabilar. *a.* Pagsugui; pagpolpog; pagtotud.—*fig.* Pagcauat.—*fig.* Pagtuyo sin pagaram.—*fig.* y *fam.* Pagpatay.—*r. fig.* Pucao, pagmata.

Espaciar. *a.* Pagluang.—Pagsumatsumat, pagpabantug.—*Impr.* Pagbulag san mga polong, etc.—*r. fig.* Halaba nga pagasoy ó pagsurat; pagiha san pagasoy ó pagsurat.

Espacio. *m.* Cadac-an. Caluangan.—Intervalo de tiempo. Cadugayan.—Tardanza, lentitud. Camaiha; camahinayhinay.

Espaciosamente. *adv. m.* Maiha caopay; mahinayhinay gud.

Espaciosidad. *f.* Hiluagan, cahiluagan; cadac-an.

Espacioso, sa. *adj.* Hiluag, haluag.—Mahinayhinay.

Espada. *f. id.* Panganiban.—Tauo nga parapatay san mga todo sin espada.—Tauo nga maopay managang.—Paypay nga espada sa baraja.—Ceñir espada. *fr.* Pagtaclos ó pagsacbit san espada.—Desceñirse la espada. *fr.* Paghurabnit, paghurabut.—Desnudar la espada. *fr.* Paghurabnit, paghurabut.—Entrar con espada en mano. *fr. fig.* Pagticang sin ongud sin bisan ano nga buhat. Entre la espada y la pared. *loc. fig.* y *fam.* Cacurian, in napipirit ó nalulugos an tauo sin pagpili sin bisan ano nga diri iya caruyag.—Espada en cinta. *m. adv.* Pagsacbit san espada.—Rendir la espada. *fr. Mil.* Ampo ná.—Sacar la espada por una persona ó cosa. *fr. fig.* Pagbulig, pagtabang sa iya.—Salir uno con su media espada. *fr. fig.* Pagsacbang sin carocayacan sin diri angay nga mga polong.—Ser una cosa lo mismo que la

espada de Bernardo, ó que la espada de Bernardo que ni pincha ni corta. *fr. fig.* y *fam.* Bisan ano nga uaray haros, ó uaray polos.—Tirar uno de la espada. *fr.* Paghurabnit, paghurabut san espada.

Espadachín. *m.* An maopay managang. An nagpapacaisug, maquisari, maquiauay.

Espadada. *f.* Pagbono ó pagdabal sin espada.

Espadado, da. *adj.* An may sacbit nga espada.

Espadador, ra. *m.* y *f.* Parabalbag sin binonot, etc.

Espadaña. *f.* Banua nga espadaña.—Campanario nga usa lá an cota.

Espadañada. *f.* Pagdirodigua, pagsinuca sin tigda.

Espadañar. *a.* Pagbulagbulag sin bisan ano sin mga haglaba ug mga hagligot.—Pagbuclad san mga tamsi san ira icug.

Espadar. *a.* Pagbalbag sin binonot, etc.

Espadarte. *m.* Isda nga sinisiring pez espada.

Espadería. *f.* An lugar nga guinbubuhatan ug guinbabaliguian san mga espada.

Espadero. *m.* Parahimo, paraopay sin mga espada.—Parabaliguia sin mga espada.

Espadilla. *f.* Espada nga guti.

Espadillar. *a.* Pagbalbag sin binonot, etc.

Espadín. *m.* Espada nga guti.

Espadón. *m. aum.* Espada nga daco.

Espadrapo. *m.* Panagton nga hinirogan an luyo sin taro nga masapilit nga iharalop sa mga casam-dan.

Espalda. *f.* Talodtod, gotoc.—Licod. Tinhan.—Á espaldas, ó á espaldas vueltas. *m. adv.* Gama, calit.—Dar uno de espaldas. *fr.* Huy-ang.— Dar uno las espaldas. *fr.* Palaguio. Volver las espaldas al enemigo. Palaguio; palanat.—Echarse uno á las espaldas una cosa. *fr. fig.* Pagtuyo sin pagbaya sin catungdanan.—Echarse uno sobre las espaldas una cosa. *fr. fig.* Pagcarauat sin catungdanan hionong sin bisan ano. Echar una cosa sobre las espaldas de uno. *fr.* Itapud sa iya sin ano man nga catungdanan.—Guardar uno las espaldas á otro. Pagbulig ó pagtabang sa iya. Hablar por las espaldas. *fr. fig.* Pagpolong nga contra sa igcasitauo cay uaray siya dida.—Hacer uno espaldas. *fr. fig. fam.* Pagilub, pagantos. *fig.* Pagtagam.—Hacer espaldas á uno. *fr.* y *fam.* Pagbulig, pagtabang sa iya.—Medirle á uno las espaldas. *fr. fig.* y *fam.* Pagdabal sa iya sa talodtod.—Mosquear las espaldas. *fr. vg.* y *fam.* Paghampac sa iya sa talodtod.—Relucir la espalda. *fr. fig.* y *fam.* In manggaram ó bahandianon an tauo.—Volver las espaldas, volver pie atrás. *fr. fig.* Palaguio, isul.—Bongcog.

Espaldar. *m.* Puthao cún asero ba nga itarahub sa talodtod.—Respaldo. Sandigan. —Espalda. Talodtod, gotoc. Tinhan.— Bitay nga mga panapton nga halaba ug haligot nga ibinibiao sa mga bongbong ó mga cota.

Espaldarazo. *m.* Pagdabal sin espada sa talodtod, pagdabal sa talodtod.

Espaldear. *a. Mar.* Pagpusa an cabadlan sin macosog sa olin san sacayán.

Espalder. *m. Mar.* Parabugsay, paragaod, paragayong nga sinisiring *avantero.*

Espaldera. *f.* Talodtod, gotoc.

Espaldilla. *f.* Lumpac. Tinhan.

Espalditendido, da. *adj. fam.* An nahuy-ang.

Espaldón. *m. Fort.* Alad nga madacmol.

Espaldudo, da. *adj.* Taludturan.—Bungcogan.

Espalmadura. *f.* Binacló.

Espalmar. *a.* Pagbacló.—Pagcagus sa mga sacayàn.

Espantable. *adj.* Macaharadluc, macalilisang.—Macatitingala, orosahon.

Espantablemente. *adv. m.* Sin hadluc, sin lisang; hadluc caopay, lisang caopay.

Espantadizo, za. *adj.* Mahadluc, malisang. Calas. Mabungcarason. Ignap.

Espantador, ra. *adj.* Macahadluc, macalisang.

Espantajo. *m.* Caya, cayacaya.

Espantar. *a.* Pacahadluc, pacalisang, pacalas, pagtarhug. Pagbugao, pagalao.—Tuhac. Surao. Suboy. Ignap. Ducla. Bangcaras.—Isi; isig; iroiro; só; osot; os; os-os. Huragcol.—*r.* Lanoy.—*r.* Hitingala, hipausa.

Espantarse uno de lo que se dice ó se oye. Sinca.—Las gallinas. Suhag.

Espanto. *m.* Cahadluc, calisang, cacugmat, cacalas.—Pagtarhug; pagpatarhug.

Espantosamente. *adv. m.* Sin hadluc, sin lisang; hadluc caopay, lisang caopay, calas caopay.

Espantoso, sa. *adj.* Macaharadluc, macalilisang; macacalas.—Macatitingala, orosahon.

España. *n. p.* Tuna ó guinhadian sa España.

Español, la. *adj.* Taga España.—*m.* Lengua española. Pamolong nga quinatsila.

Españolado, da. *adj.* An dumoroong nga masusugadsugad san iya pagpanapton ug batasan sa mga taga España.

Españolar. *a. fam.* Pagquinatsila.—*r.* Aalagad san binabatasan san mga español.
Españoleta. *f.* Daan nga sayao san mga taga España.
Españolismo. *m.* Auil san mga taga España san mga tungud sa ira tuna.
Españolizar. *a.* Pagquinatsila.—*r.* Aalagad san binabatasan san mga taga España.
Esparadrapo. *m.* Panapton nga hinihirogan an luyo sin taro nga masapilit nga iharaclop sa mga casam-dan.
Esparaván. *m.* Tamsi nga madaguit.
Esparavel. *m.* Raya.
Esparcidamente. *adv. m.* Bulag caopay.—Taltag caopay.—Sabuag caopay.—Bantug caopay.
Esparcido, da. *adj. fig.* Malipayon.
Esparcidor, ra. *adj.* Mabulag. Mataltag. Masabuag. Mabantug.—*s.* Parabulag. Parataltag. Parasabuag. Parabantug. Manunumat, parasumat.
Esparcimiento. *m.* Pagbulag; pagcabulag. Pagtaltag; pagcataltag. Pagsabuag; pagcasabuag. Pagsumatsumat. Paglipay, paghimaya, maopay nga cabuot. Pagliaoliao, paglibanglibang.
Esparcir. *a.* Pagbulag. Pagtaltag. Pagsablig. Pagtolboc. Pagsabrag, pagsaburac, pagsabuag. Pagsabia.—*fig.* Pagsumatsumat, pagbantug; pagpabantug.—*r.* Puprac; uarac.—*r.* Lipay, paghimaya, pagliaoliao, paglibanglibang.
Esparragado. *m.* Guinisa nga may otan nga mga espárrago.
Esparragador, ra. *m.* y *f.* Bantay, paraataman ug paracuha san mga espàrrago.
Esparragar. *a.* Pagataman ug pagcuha san mga espárrago.—Anda, ó vete á esparragar. *expr. fig.* y *fam.* Pagpaiuas sa iya sa baga pagpasipara ug pagisug.
Espárrago. *m.* Tanum nga espárrago; otan nga espárrago.—Palo largo y derecho que sirve para asegurar con otros un entoldado. Tocud.—*Min.* Madero atravesado por estacas pequeñas á distancias iguales, para que sirva de escalera. Sarac-an sarac-anan.—Anda, ó vete á freir espárragos. *expr. fig.* y *fam.* Pagpaiuas sa iya sa baga pagpasipara ug pagisug.
Esparraguera. *f.* Tanum nga espárrago.—Tanaman ó tuna nga tinanuman sin mga espárrago.
Esparraguero, ra. *m.* y *f.* Bantay, paraataman ug paracuha san mga espárrago.—Parabaliguia sin mga espárrago.
Esparrancado, da. *adj.* Bira, nasicacang, napiraca.
Esparrancarse. *r. fam.* Pagbira, pagsicacang, pagpiraca.
Esparto. *m.* Tanum nga esparto. Sabut sin esparto.
Espasmo. *m.* Pasmo, saquít nga ticang sin hagcot.—Saquít nga nacacacoró san mga cosog san lauas.
Espata. *f. Bot.* Tangotay.
Espátula. *f.* Cuchara nga guti.
Espatulomancia. *f.* Pagasuang; pagtagna nga bua tungud san mga tul-an san mga mananap.
Especería. *f.* Tendahan; tienda sin mga panacot.
Especia. *f.* Panacot.
Especial. *adj.* Malain.—Orosahon.
Especialidad. Calain; calaínan.
Especialista. *adj.* An batid ó lasgud sin ano mán nga quinaadman.
Especialmente. *adv. m.* Labi pá, orug pá.
Especie. *f.* Ca—y an. Catauohan. Caayaman. Caangelisan.—Bagay.—Caagui, casugad. Tuyo.—Baribad, pasangilan.
Especiería. *f.* Tendahan; tienda sin mga panacot.—Mga panacot.
Especiero, ra. *m.* y *f.* Parapalit ó parabaliguia sin mga panacot.
Especificación. *f.* Pagasoy; pagcaasoy sin maopay.
Especificadamente. *adv. m.* Asoy caopay; sin sayud; sayud caopay.
Especificar. *a.* Pagasoy caopay.
Especificativo, va. *adj.* Macacaasoy.
Específico, ca. *adj.* Macacalain.—*m. Med.* Tambal.
Especiosidad. *f.* Camahalan, catahuman.
Especioso, sa. *adj.* Mahal, matahum, birilhon.—*fig.* Diri matuod, malimbong.
Especiota. *f. fam.* Sumat nga bua ó diri ansiya.
Espectáculo. *m.* Comedia, sirco, hampangan, hampanganan.—Caagui, casugad tungud sin ano mán nga orosahon nga iguinpapaquita.
Espectador, ra. *adj.* Mahiling sin maopay sa ano mán.—Matambong sa mga comedia ó mga hampangan.
Espectro. *m.* Ladauan nga macaharadluc.
Especulación. *f.* Paghiling sin maopay basi masayud.—*Com.* Pagpatigayon, pagpangita, pagcabuhi.
Especulador, ra. *adj.* Mahiling sin maopay.—Magpapatigayon, magpapangita; magpapacabuhi.—*s.* Parahiling sin maopay.—Parapatigayon, parapangita.
Especular. *a.* Paghiling basi masayud.—

fig. Pamorobuot, pamalandong, paghunahuna.—*n.* Pagpatigayon, pagpangita, pagpacabuhi.
Especulativa. *f.* Gahum sa calag sin paghunahuna hionong sin bisan ano.
Especulativamente. *adv. m.* Sá paghunahuna lá.
Especulatîvo, va. *adj.* An tungud sa mga paghiling cay basi masayud.—An tungud sa mga pagpangita.—Macacapatigayon, macacapangita.—An ticang sa paghunahuna lamang.—An mahunahuna sin maopay.
Espejado, da. *adj.* Salaming; an sugad sin salaming.
Espejear. *n.* Ingatingat.—Espejar ó mirarse al espejo. *r.* Anino.
Espejería. *f.* Tendahan sin mga salaming.
Espejero. *m.* Parahimo sin mga salaming. —Parabaliguia sin mga salaming.
Espejo. *m.* Salaming.—*fig.* Panganinohan. Susgaran, susgaranan, panundugan, pagsorondan. —Palidpalid.
Espejuelo. *m.* Salaming nga guti; sarosalaming. Palidpalíd.
Espelunca. *f.* Lungib, lungab.
Espeluzar. *a.* Paggobot san bohoc.—*r.* Barihayao; barihacag.
Espeluznante. *p. a.* Macabarihayao; macabarahicag.
Espeque. *m.* Liguat.
Espera. *f.* Paglaom.—Hulat, paghulat.—Plazo ó término señalado por el juez para ejecutar una cosa, como presentar documentos, etc. Talaan.
Esperador, ra. *adj.* Maglalaom. Maghuhulat.
Esperanza. *f.* Iglaom. Paglaom.
Esperanzar. *a.* Pagpalaom; pagpalaom.
Esperar. *a.* Paglaom. —Paghulat.—Esperar en uno. *fr.* Pagtapud sa iya.—Hangpon; banhig.
Esperezarse. *r.* Pagpaonat san lauas basi macuha an cabanhud ó cahubia.
Esperezo. *m.* Pagpaonat sa lauas.
Esperma. *f.* Gatas.—De ballena. Tamboc sin bongansiso nga iguinhihimo nga mga candela nga esperma; candela nga esperma.
Espernada. *f.* Catapusan sin talicara.
Esperón. *m. Mar.* Adton catapusan gud san dolong san sacayán.
Espesar. *a.* Pagpasanoc; malapoyot.—Paghoot; pagpahoot.—*r.* Soot. Sósó.
Espesativo, va. *adj.* Macacasanoc.—Macacahoot. Macacasoot,—Macacasósó.
Espeso, sa. *adj.* Masanoc; malapoyot.—Continuado, repetido, frecuente. Agsub, dayon lá.—*fig.* Mahugao.—Sósó.
Espesor. *m.* Cadacmol, cadacmolan.—Casósóan.
Espesura. *f.* Casanoc.—Cahoot.—Casósóan.
Espetar. *a.* Pagtohug.—Pagtahus, pagbono sin panganiban nga tais.—*fig.* y *fam.* Pagsumat, pagasoy, pagsurat sin ano mán nga nacacausa ó nacacabido.—*r.* Pagpatindug sin maopay san lauas.—*fig.* y *fam.* Paginum sin.... etc. Pasarig.
Espetera. *f.* Tabla nga pagbibiauan sin carne cún mga garamiton bá sin cosina. —Mga garamiton sa cosina.
Espeto. *m.* Itorohug sin carne, etc., nga guinaasal.
Espetón. *m.* Puthao nga halaba ug manipis nga itorohug sin inaasal.—Dagum nga daco may olóoló.
Espía. *m.* y *f.* Cumaracap, lampitao.
Espiar. *a.* Pagacap, paglampitao. Paghiling.—*Mar.* Pagbotong san pisi ó cable san sacayán basi humarani ngada san binobotongan san sinipit.
Espibia. *f.* Cabalicoan san liog san hayop dapit sa luyo.
Espibio. *m. vid.* Espibia.
Espibión. *m. vid.* Espibia.
Espicanardi. *f.* Tanum nga sugad sin seboyas.
Espicanardo. *m.* Banua nga tambal ug mahamot.
Espichar. *a.* Pagbono sin dagum, bagacay, etc., pagdocdoc.—*fam.* Patay.
Espiche. *m.* Panganiban ó garamiton nga táis.
Espichón. *m.* Samad, casam-dan, cahabolan sin tais nga panganiban.
Espiga. *f.* Ohay.—Cada uno de los clavos de madera con que se aseguran las tablas ó maderos. Padlong.—Púa ó punta del tallo de un árbol. Ogbus.—Clavo pequeño de hierro y sin cabeza. Raysang nga guti nga uaray olóoló.—*Carp.* Dila dila sin cahuy, nga tinig-ban.—Ongos.
Espigadera. *f.* Babaye nga paraporot san mga ohay nga binayaan san mga nagbari.
Espigado, da. *adj.* Hito ná, tuig ná babrion cún humay, trigo, etc.—*fig.* Masulig, hataas an lauas.
Espigadora. *f. vid.* Espigadera.
Espigar. *a.* Pagporot san mga ohay nga binayaan san mga nagbari.—Pagbugay. *n.* Bus-uac, tibus-uac ná an humay, tibonga ná.—*r.* Sulig; tubo.—*Caap.* Hacer la espiga en las maderas que han de entrar en otras. Pagdiladila.
Espigón. *m.* Ohay nga tonocon.—Bonga

ó poso sin maís.—Cota, etc., sa liguid sin salug ó dagat.

Espigón. *m.* Sogud.—Cataisan.

Espiguilla. *f.* Guti nḡa ohay.—Sinta ó rayandayan nḡa haligot nḡa may mḡa guiringguiring.—Bucad sin iba nḡa mḡa cahuy.

Espín. *m.* Mananap nḡa tonocon an lauas niya.

Espina. *f.* Tonoc.—Suyac.—Tionay.—Ganit.—Basoni.—Parte dura y puntiaguda que en los peces hace el oficio de hueso. Bocog.—*fig.* Escrúpulo, recelo, sospecha. Otip, caorotipan; ambong; catahap.—Darle á uno mala espina una cosa. *fr. fig.* y *fam.* In nababaraca ó natatahap an tauo.—Estar uno en espinas. *fr. fig.* y *fam.* In nababaraca an tauo hionong sin ano mán. Estar uno en la espina. *fr. fig.* y *fam.* Magasa caopay.—No saques espinas donde no hay espigas. *ref.* Ayao pagbuhat in uaray paglalaoman.—Quedarse uno en la espina, ó en la espina de Santa Lucía. *fr. fig.* y *fam.* Magasa caopay.—Sacar la espina. *fr. fig.* Pagbaya san maraut.—Sacarse uno la espina. *fr. fig.* y *fam.* Pagbaui san sadto nḡa naperde, cún dao sa pagsugal.—Tener á uno en espinas *fr. fig.* y *fam.* In nababaraca an tauo hionong sin ano mán.

Espinaca. *f.* Tanum nḡa otanon.

Espinadura. *f.* Pagbono sin tonocon.

Espinar. *m.* Catun-can.—*fig.* Cacurian.

Espinar. *a.* Pagbono sin tonocon.—Pagbutang sin mḡa daog ó lacuig ó tonocon.—*r.* Hatonoc; hasuyac ,hationay, haganit, hibasoni.

Espinazo. *m.* Cagongcong, butagtuc.

Espinel. *m.* Hapon nḡa bahol, nḡa binubutanḡan sin mḡa hapon nḡa magnipis nḡa may mḡa cauil.

Espinela. *f.* Bato nḡa matig-a.

Espíneo, nea. *adj.* Tonocon.

Espinera. *f.* Cahuy nḡa tonocon.

Espineta. *f.* Toronggon.

Espingarda. *f.* Luthang.—Pusil nḡa halaba.

Espinilla. *f.* Lulud.

Espino. *m.* Cahuy nḡa tonocon.

Espinoso, sa. *adj.* Tonocon.

Espión. *m.* Cumaracap, lampitao,

Espionaje. *m.* Pagcacap, paglampitao.

Espiración. *f. vid.* Espirar.

Espirar. *a.* Pagalisnḡao; pagalitbo sin maopay cún maraut bá nḡa baho.—Paghatag sin espiritu ó quinabuhi.—Pagguinhaua.—*poét.* Paghalayahay.

Espiritado, da. *adj. fam.* Tauo nḡa magasa caopay.

Espiritar. *a.* Pagpasaob, pagpasaop, pagpasolud san yaua sa lauas sin tauo.—*fig.* y *fam.* Pacasina, pacaisug.—*r.* Sina, isug.

Espiritoso, sa. *adj.* Alacsio nḡa mapintas.

Espíritu. *m. íd.*—Calag.—Gracia sa Dios.—Gahum ó cosog sa lauas, cún sa casingcasing bá.—Espíritus vitales. Ipapangihul, ipacaquinhol, ipacáquibotquibot.—Dar, despedir, ó exhalar el espíritu. *fr. fig.* Patáy.—Pobre de espíritu. *loc.* An nagpapacapobres sa buot.

Espiritual. *adj.* An sa calag, espirituhanon, calagnon.

Espiritualidad. *f.* Pagcaespíritu.—Cahimtang sin Padré nḡa sacerdote, pagcapadé.—Buhat ó bisan ano nḡa espirituhanon.

Espiritualizar. *a.* Pacasantos tunḡud san gracia.

Espiritualmente. *adv. m.* Sa calag, sa espíritu.

Espirituoso, sa. *adj.* Alacsio nḡa mapintas.

Espita. *f.* Tadloy. Harasam.

Espitar. *a.* Pagtadloy.

Espito. *m.* Biauan sin papel; cahuy nḡa halaba nḡa binabalab-gan sin tabla nḡa pagbibiauan sin papel dida sa mḡa fábrica ó mḡa imprenta.

Esplendente. *p. a.* Masiga, masilao, masilatsigat, masilacsigac, maingatingat, maguilaguila.

Esplender. *n.* Siga, silao, silatsigat, silacsigac, ingatingat, guilaguila.

Espléndidamente. *adv. m.* Sa pagpadadayao.

Esplendidez. *f.* Pagpadayao. Camadayao. Camahatagon.

Espléndido, da. *adj.* Padayauan. Mahatagon.—Masiga, masilao, masilatsigat, masilacsigac, maingatingat, maguilaguila.

Esplendor. *m.* Camasiga, camasilao, camasilatsigat, camasilacsigac, camaingatingat, camaguilaguila. Pagca.....—*fig.* Camadayao, camahalan.

Esplendorosamente. *adv. m.* Sa pagcamadayao, sa pagcamahal.—Masiga caopay, masilao caopay, masilatsigat caopay, masilacsigac caopay, maingatingat caopay. Ora ora sin siga, ora ora sin silao, ora ora sin silatsigat.....

Esplendoroso, sa. *adj.* Masiga, masilao, masilatsigat, masilacsigac, maingatingat, maguilaguila.

Espliego. *m.* Banua nḡa espliego; an bucad niya mahamot caopay.

Esplín. *m.* Cabido, casubo.
Esplique. *m.* Guihay nga hinihirogan sin masapilit ug binubutangan sin paon sa pagdacop san mga tamsi.
Espolada. *f.* Pagticdul sa cabayo, etc. san tahúd-tahúd.
Espolazo. *m. vid.* Espolada.
Espoleadura. *f.* Casamad san pagticduli.
Espolear. *a.* Pagticdul.
Espoleta. *f.* Mecha nga pructan sa mga bomba, etc.
Espoleta. *f.* Tul-an nga guti sa aba san mga tamsi.
Espolín. *m.* Tahúdtahúd.
Espolín. *m.* Garamiton sin paghabol.—Género nga igagama nga binordahan sin mga bucad.
Espolinar. *a.* Paghabol.
Espolio. *m.* Mga manggad ó mga cabilin san pagcamatay san mga obispo ug iba pa nga mga capadian.
Espolique. *m.* An sacop nga nagoona magbactas san iya agaron nga nanganga-bayo.
Espolista. *m.* An nagaabang san mga cabilin san obispo, etc. nga namatáy.—*vid.* Espolique.
Espolón. *m.* Tahúd.—Pilar nga carig-onan sin cota.—An catapusan san dolong san sacayán.—Flojo. Lungay.
Espolvorear. *a.* Pagyabyab.
Espolvorizar. *a.* Pagyabyab.
Espondil. *m.* An tag-sa nga tul-an san talodtod ó butagtuc
Esponja. *f.* Buga.
Esponjado. *m.* Asucar nga caramelo ó quinaramelo.
Esponjadura. *f.* Paghabuhad; aricas, calabucab.
Esponjar. *a.* Paghabuhad, pagaricas; pagcalabucab.—*r. fig.* Palabilabi, palabiao.—*fam.* Maopay an calauas.—Pagpahomoc.—Luscag.
Esponjosidad. *f.* Pagcamahabuhab, camaaricas, camacalabucab. Camahomoc.
Esponjoso, sa. *adj.* Mahabuhab, maaricas, macalabucab. Mahomoc.
Esponsales. *m. pl.* Sinisiring an pagsaad san lalaqui ug san babaye nga magpapacasal sira, labi pá cún ini nga pagsaad guinbubuhat nira sa atubangan sin ponoan.
Esponsalicio, cia. *adj.* An tungud san mga pagsaad nga magpapacasal.
Espontáneamente. *adv. m.* Ticang sa buot, sa lugaringon nga pagbuot.
Espontanearse. *r.* Pagasoy ó pagsumat sa mga ponoan ó iba pá san mga diri pá hinbabaroan nira.
Espontaneidad. *f.* Pagcabuot.—Pagasoy ó paghunahuna nga masayon.
Espontáneo, nea. *adj.* Ticang sa buot; lugaringon.
Espontón. *m.* Bangcao.
Esportada. *f.* Usa ca alat, usa ca batulan; an solud sa usa ca alat ó batolan, etc.
Esportear. *a.* Paghacot sin bisan ano, in gamiton an alat, batolan, etc.
Esportilla. *f.* Alat nga guti, batolan nga guti.
Esportillero. *m.* Parahacot, in magamit an alat, batulan, etc.
Esportillo. *m.* Alat nga guti, barobatulan, tagacan.
Esportón. *m.* Alat nga daco, batolan nga daco.
Esposado, da. *adj.* Quinasal.
Esposas. *f. pl.* Ibaraclid sin camut.
Esposa. *f.* An asaua nga babaye.—Esposo. *m.* Bana, an asaua nga lalaqui. *m.* y *f.* Tauo nga may saad sin pagpacasal. Quinasal.
Espuela. Tahúdtahúd.—Dar de espuela ó de espuelas, ó de la espuela ó de las espuelas. *fr.* Pagticdul san hayop basi lumacat.—Echar la espuela. *fr. fig.* y *fam.* Orehe nga pagtagay san mga nanginum ná.—Estar con las espuelas calzadas. *fr.* Tiguican ná.—*fig.* Tibuhat ná.
Espuerta. *f.* Batolan.
Espulgadero. *m.* Sinisiring an lugar nga panhihinomaan ó panhihingot-an san mga tauo.
Espulgador, ra. *adj.* An nagpapanhinoma sa lain.
Espulgar. *a.* Panhinuma, panhingoto.—*fig.* Pagosisa sin maopay sa bisan ano.—Lusa.
Espulgo. *m. vid.* Espulgar.
Espuma. *f.* Burá. Buráy. Daas.
Espumadera. *f.* Luag.
Espumajear. *n.* Paglaoay ó paglura sin damo sa baba.
Espumajo. *m.* Laoay ó lura sa baba.
Espumajoso, sa. Burahon.
Espumante. *p. a.* An nagbuburá.
Espumar. *a.* Pagcuha san burá.—*n.* Pagburá.
Espumarajo. *m.* Laoay ó lura sa baba.
Espúmeo, mea. *adj.* Burahán.—Maburá.
Espumero. *m.* Burá-an.
Espumilla. *f.* Género nga manipis caopay ug masilhag.
Espumillón. *m.* Género ngg igagama nga bahol caopay.
Espumoso, sa. *adj.* Burahan.—Maburá.

Espundia. *f. Veter.* Hubag ó casam-dan nga macuri sa mga hayop.
Espurio, ria. *adj.* An diri na sugad san irá guinicanan. Hijo espurio. An anac san mga diri quinasal; anac sa gauas.
Espurrir. *a.* y *r.* Onat.
Esputar. *a.* Pagcughad, pagcughat. Pagobo.
Esputo. *m.* Cughad, cughat.
Esquebrajar. *a.* Pagbuca. Pagboong.—*r.* Buca; boong.
Esqueje. *m.* Ogbos, (mabubuhi cún igtanum).
Esquela. *f.* Surat nga guti.
Esqueleto. *m.* An mga tul-an sa lauas, nga uaray ná onud.
Esquema. *m.* Caasoyan.
Esquena. *f.* Cagongcong, butagtuc.—Balidbid.—Bocog.—Balinbin.
Esquenanto. *m.* Banua nga mahamut ug tambal mán.
Esquero. *m.* Hupao. Luca.
Esquiciar. *a.* Pagticang sin pagbadlis.
Esquicio. *m.* Lagda ó badlis sin pagpintar.
Esquifada. *f.* An luran nga dara san sacayán nga sugad sin bote.
Esquifar. *a. Mar.* Pagsangcap sin mga bugsay ug sin mga magburugsay sa mga sacayan.
Esquife. *m.* Sacayán nga sugad sin bote.
Esquila. *f. vid.* Cencerro.—Linganay nga guti.—Campaniya.
Esquila. *f.* Pagarot san mga carnero, etc.
Esquila. *f.* Pasayan.—Mananap nga masugad sin langao.
Esquilador, ra. *m.* y *f.* Paraarot, paraburug.
Esquilar. *a.* Pagarot, pagburug, paggonting.
Esquileo. *m.* Pagarot, pagburug, paggonting.—Tuig nga igaarot.
Esquileta. *f.* Campaniya.
Esquilimoso, sa. *adj. fam.* Sinusumhan san can-on, inumon, etc.
Esquilmar. *a.* Tolos. Himolos.—Pagsobsob sin maopay an mga tanum san baga luga san tuna.—*fig.* Pacahangul, pacasongco, pacasoco. Hangul, songco, soco, macalolooy.
Esquilmo. *m.* An bonga nga nacucuha; panolos.
Esquilón. *m.* Campaniya nga daco.
Esquina. *f.* Pamiric.
Esquinado, da. *adj.* An may pamiric.
Esquinazo. *m. fam.* Pamiric.
Esquinzar. *a.* Pagtabastabas san mga dugnit.
Esquinzo. *m.* Mananap nga sugadsugad sin buaya.
Esquiraza. *f.* Sacayán.
Esquirla. *f.* Tul-an nga binulag san onay nga tul-an, tungud cay nalupo, nabari, etc.
Esquivar. *a.* Paglicao.—*r.* Licay, baribad.
Esquivez. *f.* Camaisug.
Esquivo, va. *adj.* Maisug.
Esquizado, da. *adj.* Bato nga mármol nga binud-can sin magcalainlain nga color.
Estabilidad. *f.* Cadayon, pagcadayon; camadayon, pagcamadayon, cadugay, pagcadugay; camarig-on, pagcamadugay: carig-on, pagcarig-on; camarig-on, pagcamarig-on. Cadayonan; caduga-yan; carig-onan.
Estabilir. *a. vid.* Establecer.
Estabilísimo, ma. *adj.* Dayon lá, marig-on caopay.
Estable. *adj.* Madayon, madugay, marig-on.
Establear. *a.* Pagpaanad, pagpamanso sin hayop.
Establecedor, ra. *adj.* An magpatindug, an magpabuhat.—*s.* Paratindug, parabuhat.—*adj.* An magsusugo.—*s.* Parasugo.
Establecer. *a.* Pagtindug; pagpatindug; pagbag-o sin pagbuhat.—Pagbuot, pagsugo, pagtalaan.—*r.* Paghonong ó pagocoy sa bisan diin.
Establecimiento. *m.* Sugo, talaan, casugoan.—Pagtindug sin colegio, etc.—Balay, oroquian.
Establemente. *adv. m.* Sin dayon, sin dugay, sin marig-on. Dayon gud, madugay caopay, marig-on caopay.
Establerizo. *m. vid.* Establero.
Establero. *m.* Bantay, paraataman san camalig san mga hayop.
Establo. *m.* Camalig sin mga hayop.
Estaca. *f.* Osoc, talibogsoc; bogsoc, tagduc; gahuc; garang.—Sanga ó cahuy nga itaranum.
Estacada. *f.* Alad; inalad. Siclat.
Estacar. *a.* Pagalad; pagbogsoc; pagtacduc. Pagarang.
Estacazo. *m.* Pagdabal sin cahuy.
Estación. *f.* Cabutang, pagcabutang sin bisan ano.—Tuig. *vid. cat.* In *d. b.*—Pagestación. pagduao, pagvisita sa mga singbahan, sa mga altar, etc.—Hapitan, harapitan.
Estacional. *adj.* Tuig ná. *vid. cat.* In *d. b.*—Bagá naoocoy ó naoodong lá.
Estacionario, ria. *adj. fig.* Diri naosuag.—Baga naoocoy ó naoodong lá.
Estacionarse. *r.* Pagdayon lá sa mao nga paghunahuna, etc.—Pagocoy, paghonong, pagodong.

Estacionero, ra. *adj.* An magestación sin agsub sa mga singbahan, etc.
Estacón. *m.* Osoc nga daco.
Estacte. *f.* Lana nga mahamut.
Estacha. *m.* Pisi ó higot san isi ó sarapang nga ibobono sin bongansiso.
Estada. *f.* Paghonong, pagocoy.
Estadal. *m.* Socol sin napolo cagunum ca vara.—Cinta nga bendita nga binibiao sa liug.
Estadía. *f. Com.* An tag-sa ca adlao nga maagui ticang natuman ná an talaan nga trato san pagcarga ó pagdescarga san sacayán, ug tungud sini an capitán san sacayán pagbabayaran sa mga perjuicio.—An mao nga bayad.
Estadio. *m.* Padalaganan san mga cabayo basi mahaara, ug mga tauo mán basi mabatid sin pagdalagan ug sin pagauay; ini nga estadio may usa ca yocut nga mga pagpitad an cahirayo.
Estadista. *m.* Paraasoy san pagcabutang ug mga manggad sin bongto, provincia cún guinhadian bá.—Tauo nga batid san maopay nga pagataman san mga tungud sin guinhadian, etc.
Estadística. *f. id.* Caisipan san mga tauo ug mga manggad sin usa nga guinhadian cún provincia bá.—Casayoran.
Estadístico, ca. *adj.* An natutungud sa estadística.
Estadizo, za. *adj.* Maiha ná; bisan ano nga nagraraut tungud san camaiha ná nga uaray panginanohi ó paglalab-ti.
Estado. *m.* Cahimtang. Cahimtangan. Pagcahimtang.—Cabutang, pagcabutang; cabutangan.—Tuna ug an mga nanghohonong dida nga mga sacop sin ponoan.
Estafa. *f.* Paglimbong, pagaro sin salapi ug iba pá sa malimbong nga polong, pagcuha sin salapi ug iba pá sa paglimbong nga pagcuha.
Estafador, ra. *m.* y *f.* An maaro; macuha ó macauat sin salapi ug iba pá sa paglimbong lamang.
Estafar. *a.* Pagaro, pagcuha ó pagcauat sin salapi ug iba pá sa paglimbong lá ug sa cauaray tuyo sin pagbayad.
Estafermo. *m.* Tauotauo nga may taming sa uala nga camut, ug sa too usa nga anit nga may biao nga mga sopotsopot nga mga pono sin baras, ug an mao nga pisi higot sin cahuycahuy nga nabibiric. Ibubutang dida sin padalaganan, ngan cún nagdadadlagan an mga nagooyas, ug binobono nira sin tais an taming, nabibiric sadto an tauotauo ug nagdadabal sa ira san mga sopotsopot in diri lugaring sira mga batíd ug malacsi.—*fig.* Tauo nga naoocoy ug nahihipausa mán.
Estafeta. *f.* Correo, tauo nga nagdodolong san correo; tauo nga nagdodolong san despacho.—Balay nga pangarauatan san mga surat nga ipinadodolong sa correo.
Estafetero. *m.* An bantay san correo nga macarauat ug madolong mán san mga surat ngadto san mga guinpapadolongan.
Estafisagria. *f.* Banua nga tambal.
Estajero. *m.* Parapaquiao; an pinaquiao sin buhat.
Estajista. *m. vid.* Estajero.
Estajo. *m.* Paquiao; pinaquiao.
Estala. *f.* Hapitan, harapitan san mga nagsasacay.
Estalación. *f.* Catungdanan, cahimtang san tag-sa tag-sa nga mga capadian sin catedral.
Estalactita. *f.* Natamosó nga bato. Catamos-an.
Estalagmita. *f.* Natamosó nga bato. Catamos-an.
Estallar. *n.* Pusa. Boto. Lipac. Potoc.—*fig.* Tigda nga pagisug: tigda nga paglipay, etc.
Estallar, como el trueno ó arma de fuego que se dispara. Hagobohog.
Estallido. *m.* Tonog sin bisan ano nga napupusa. Boto, potoc, lipac.—Lagatuc, lagopo, lagoros, lugatos.
Estambrar. *a.* Paghimo sin estambre.
Estambre. *amb.* An barahibo nga halaba san cacarnerohan.—Baga sinulit nga bahol nga hinihimo san mao nga barahibo.—*Bot.* Maro.—Hablon.
Estamenara. *f. Mar.* An tag-sa nga ligazón san sacayán dapit sa butnga san magcasicaguiliran.
Estamento. *m.* An tag-sa sa mga estado nga nananambong sadto anay sa mga corte, nga amo an sa mga capadian, an sa mga camahalan, an sa mga caballero ug an sa mga universidad. An mga tinatapuran san hadi sin paghusay san mga hurusayon sa guinhadian.
Estameña. *f.* Panapton, género nga date nga hinihimo san barahibo sin carnero.
Estameñete. *m.* Panapton nga masugadsugad san estameña.
Estampa. *f.* Ladauan nga pinintar.—*fig.* Cahimo, cabacdao.—Pagimprenta ó pagpamolde.
Estampado, da. *adj.* Panapton nga minamarcahan sin magcalainlain nga mga color.—*m.* Pagimprenta ó pagpamolde.

Estampar. *a.* Pagmarca, pagpamolde, pagimprenta.—Tigaman, liroc.
Estampería. *f.* An balay nga guinbubuhatan sin mgal adauan.—Tendahan sin mga ladauan.
Estampero. *m.* Parabuhat sin mga ladauan.—Parabaliguia sin mga ladauan.
Estampía. *f.* Ir sólo en la. Pagpalaguio ó pagbutu sin tigda. *fr.* Embestir, partir ó salir de estampía. Pagbuhat sin bisan ano sin tigda, sin uaray pagtitima, sin uaray igpahibaro.
Estampido. *m.* Boto, potoc, lipac. Lagatuc, lagopo, logoros, lugatus.
Estampilla. *f.* Marca, seyo nga guinagamit sa pagfirma.
Estancación. *f.* Pagpaocoy, pagpaodong. —Pagestanco.
Estancar. *a.* Pagpaocoy, pagpaodong, pagondang. Pagestanco.
Estancarse sangre ó agua. Tangol.
Estancia. *f.* Oroquian, honongan.—Pagporoco ó an camaiha san masaquít dida sin hospital.
Estanco, ca. *adj. Mar.* Sinisiring an mga sacayán nga uaray caaguihan, cay diri nagagaui an tubig.—Estanco; pagestanco —Pagocoy; pagpaocoy.—*fig.* Piotan sin mga surat, etc.
Estandarte. *m.* Tongol.
Estangurria. *f.* Bus-ao.
Estanque. *m.* Tubigan.
Estanquero. *m.* Bantay sa mga tubigan.
Estanquero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin tabaco ug iba pá nga guinestanco.
Estanquillero, ra. *m.* y *f.* *vid.* Estanquero, 2.º art.
Estanquillo. *m.* An guinbabaliguiaan san mga inestanco.
Estantal. *m.* *Albañ.* Carig-onan ó harigue nga cota.
Estante. *p. a.* (en visaya.) Aada, aadto. —An maocoy sa bisan diin.—Estante ó burutangan sin mga libro, etc.
Estantería. *f.* Caestantehan ó cadam-an nga mga estante nga burutangan sin mga libro, etc
Estanterol. *m. Mar.* Cahuy ó tocud nga ibinubutang sa mga sacayán nga gudti, nga carig-onan ó sasarigan san toldo.
Estantigua. *f.* Bisan ano nga macaharadluc nga baga napaquiquita san tauo in gabi.—*fig.* y *fam.* Tauo nga hataas ug magasa, nga maraut an iya pagpanapton.
Estantío. tia. *adj.* Maocoy lá, maodong; biao, nabibiao.—*fig.* Maluya, mahinayhinay.
Estañador. *m.* Parabulit; parasolda.
Estañadura. *f.* Pagbulit; pagcabulit: pagsolda; pagcasolda.
Estañar. *a.* Pagbulit; pagsolda.
Estaño. *m. id.* Sugadsugad sin timga, cundi matig-a pá ug busagbusag.
Estaquilla. *f.* Patico.—Padlon.—Raysang nga capin sin dangao an hilabá.
Estaquillador. *m.* Hiribud nga barobahol ug haligot.
Estaquillar. *a.* Pagpadlong, pagpacarig-on sin padlong san ticudticud san mga sapin.
Estar. *n.* Buhi.—Ocoy, honong.—Estar enfermizo. Saraquitan, masinaquit-non.—Estar ocioso. Horungag.—Estar alerta. Agma. —Estar incomodado ó con mal rostro, y no responder cuando se le pregunta. Amgo. —Estar una cosa en mal estado, como pan con moho, etc. Alim.—Estar prevenido, vivir alerta. Anib, anibanib.—Estar una cosa enfrente de otra. Atbang.—Estar entre dos aguas. Balamban.—Estar para abrirse la flor. Biyoos.—Estar en pié sin moverse á uno ni á otro lado. Budao.—Estar pendiente una cosa, como fruta del árbol, etc. Cabit.—Estar el panal vacío ó sin miel. Cagas.—Estar barata una cosa, por haber abundancia. Dagma.—Estar hueca una cosa. Gungab.—Estar muriéndose. Haragumatay, tipatay ná.—Estar medio borracho. Horong.—Estar medio dormido y sin saber lo que se hace. Mungao. Estar algo dulce la miel de caña, cuando se cuece; pero no todavía en su punto. Palabuyo-an.—Estar en embrión ó informe todavía. Quidyom.—Estar cerca de su ocaso el sol, etc. Salnop.—Estar para alcanzar lo que se persigue, sin poderlo agarrar. Sapilsapil.—Estar tensa ó tirante una cosa, como jarcia, cuerda de guitarra, etc. Tagongtong.—Estar un sitio descubierto al viento, azotado de él. Tampac. —Estar tieso, tenso ó tirante un cuerpo muerto ó alguna parte del cuerpo. Tocog. —Estar ó hallarse uno en el primer sueño.—Tooc.—¿A cuántos estamos de Junio? ¿Icapira quitá niyan sa Junio? Á once. Icapolo cag usa. Estamos de matanza. Nagiihao cami sin bactin....—Estar de prisa. Dagmit.—Están de caza. Namamanua, namumusil sira.—Este vestido me está en veinte duros. Ini nga panapton pinalit co sin caruhaan ca pisos.—Este vestido me está bien. Angay sa acon ini nga panapton.—Estar por escribir. Magsusurat pá aco.—Estoy por Antonio. Si Antonio an acon.—Estoy por irme á casa. Nagmamalaoli aco sa balay.—¿Estás? ¿Sayud ca?— ¿Estáis? ¿Sayud camo?—¿Está usted? ¿Sa-

yud si usted? Estamos enterados. Sayud cami.
Estatera. *f.* Timbang, tinbangan.
Estatua. *f.* Tauotauo. Ladauan.
Estatuaria. *f.* Paghimo ó paghibaro sin paghimohimo sin mga tauotauo ó mga ladauan.
Estatuario. *m.* Panday ó parahimo sin mga tauo-tauo ó mga ladauan.
Estatuir. *a.* Pagsugo, pagbuot, pagtalaan.
Estatura. *f.* Hitaas, cahitaas, pagcahitaas sin tauo.
Estatuto. *m.* Sugo; casugoanan.
Estáy. *m. Mar.* Pisi nga bahol.
Este. *m.* Dumagsa, casirangan.—Hangin nga dumagsa.
Este, esta, esto. *pron. dem.* Ini.
Esteba. *f.* Banua nga tonocon.
Estela. *f.* An agui san sayán in naglalacat.—Tanum; banua.
Estelaria. *f.* Tanum; banua.
Estelífero, ra. *adj. poét.* Bitoonan.
Estelión. *m.* Bato, cono, sin pacla, nga aada siton iya oló.
Estelionato. *m. For.* Limbong.
Estelón. *m. vid.* Estelión.
Estemple. *m. Min.* Tocud nga cahuy.
Estentóreo, rea. *adj.* Daco nga tingug nga mangiras.
Estepa. *f.* Patag nga haluag nga culangculang sin mga tanum.
Estepa. *f.* Cahuycahuy nga estepa.
Estera. *f.* Banig.—De caña machacada. Sadiap.—Cargado de esteras. *loc. fig.* y *fam.* In nangangalas ná sin pagilub ó pagantos.—Amacan.
Esterar. *a.* Pagbanig. Pagsadiap.
Estercoladura. *f.* Pagtagbon, pagbobon san tuna sin tae sin mga hayop.
Estercolamiento. *m. vid.* Estercoladura.
Estercolar. *m.* Titiponan san sighot.
Estercolar. *a.* Pagtagbon, pagbobon san tuna sin tae sin mga hayop.—*n.* Pagoro, in naoro an hayop.
Estercolero. *m.* Titiponan san sighot.—Parahacot ug paratipon san sighot.
Estercolizo, za. *adj.* Masugadsugad sin tae sin hayop.
Estercóreo, rea. *adj.* Tachon, canan tae.
Estercuelo. *m. vid.* Estercoladura.
Estereotipia. *f.*—Estereotipar. *a.* Pagimprenta ó pagmolde sin mga letra nga diri cuhacuha.
Esterería. *f.* An guinbubuhatan sin mga banig ó mga amacan cún sadiap bá.—Tendahan sin mga banig, amacan, sadiap.
Esterero. *m.* Parahimo sin mga banig, etc.—Parabaliguia sin mga banig, etc.
Estéril. *adj.* Bau-as. Langday.—*fig.* Diri bongaan.
Esterilidad. *f.* Cabau-as, pagcabau-as. Calangday, pagcalangday.—Caculang sin bonga, cauaray ó pagcauaray bonga.
Esterilizador, ra. *adj.* Macacaolang sin pagbonga.
Esterilizar. *a.* Pagcaolang sin pamonga. Sangdao.
Esterilla. *f.* Salapid ó sinalapid nga haligot.
Esterlín. *m.* Género ó panapton nga esterlín.
Esternón. *m. Zool.* Tul-an sa dughan.
Estero. *m.* Pagbanig, pagamacan, pagsadiap.—Tuig sin pagbanig, etc.
Estero. *m.* Sapa, salugsalug, lalaó.
Esterquilinio. *m.* Cahugauan, casighotan.
Estertor. *m.* Hingaroc.
Estertoroso, sa. *adj.* Nanhihingaroc.
Esteva. *f.* Poló nga balico san arado.
Estevado, da. *adj.* Bariquig ó balico an paá.
Estevón. *m. vid.* Esteva.
Estezado. *m.* Anit sin bugsoc, etc., nga inabohan.
Estiba. *f.* Elalánada.—Biol nga daco nga pagpopon-an ug pagsosootan san barahibo sin carnero. etc.—*Mar.* Lastre ug luran sa mga sacayán.
Estibador. *m.* Parasolud ug parasoot san barahibo dida sin mga biol nga dagco.
Estibar. *a.* Pagsoot.—*Mar.* Pagbutang sin maopay san luran ó carga.
Estibio. *m.* Baga tumbaga nga busag.
Estiércol. *m.* Tae.—Iti.—Hugao.
Estigio, gia. *adj.* Danao sa infierno, nga laong, an mga diuatahan. Infiernohanon.
Estigma. *m.* Marca ó tigaman sa lauas. —*fig.* Pagpacaraut sin bantug.—Bantug nga maraut.—*Bot.* Baga maro sin bucad.
Estigmatizador, ra. *s.* Paramarca ó paratigaman sa lauas.—An nagpapacaraut sin bantug.
Estigmatizar. *a.* Pagmarca ó pagtigaman sa lauas sin puthao nga binaga.—*fig.* Pagpacaalo, pagpacaraut sin bantug.
Estilar. *a.* Pagbatasan.
Estilicidio. *m.* Pagtinoro. Lanay.
Estilo. *m.* Isusurat.—Batasan; gaui.—Sainsain, sarisari sin pagcarocatingug.—*Bot.* Baga himono-an sin bucad.
Estima. *f.* Paggaya, paghigugma, pagsaho, paguili, pagyoyo, paghirot, paghirac, pagpalangga.
Estimabilidad. *f.* Pagcamagaya, pagcamahigugmaon, pagcauili.

Estimabilísimo, ma. *adj.* Hirigumaon caopay.
Estimable. *adj.* Higugmaon, orod-gon.
Estimación. *f.* Bale, cabalihan.—*vid.* Estima.
Estimador, ra. *adj.* Mahagugma, magaya, mauili, mahirot. Mabuot.
Estimar. *a.* Pagbale.—Pagbuot.—Paggaya, paghigugma, pagsaho, paguili, pagmayoyo, paghirot, paghirac, pagorug, pagpalangga, pagauil.
Estimativa. *f.* Hunahuna.
Estimulación. *f.* Pagagda, pagsagda.—Pagtolsoc; pagcatolsoc.
Estimular. *a.* Pagtolsoc; pagdocdoc.—*fig.* Pagagda, pagsagda.
Estímulo. *m.* Tolsoc, baga songcud nga may tolsoc sa catapusan.—*fig.* Pagagda, pagsagda.
Estinco. *m.* Mananap nga sugadsugad sin tiquí.
Estío. *m.* Habagat.
Estiomenar. *a.* *Med.* Cotcot san onud san lauas in may saquít.
Estiomeno. *m.* *Med.* Cotcot, pagcotcot.
Estipendiar. *a.* Pagsohol, pagbayad, paghatag san sohol ó bayad.
Estipendiario. *m.* An sinosoholan ó binabayaran.
Estipendio. *m.* Sohol, bayad.
Estipticar. *a.* *Med.* Tubol.
Estipticidad. *f.* Catubol.
Estíptico, ca. *adj.* Tubol.—Macacatubol.
Estipulación. *f.* Carocayocan.—Pagsaad; pagcasaad; panaad.
Estipulante. *p.* *a.* An masaad.
Estipular. *a.* Pagcasabut sin polong; pagsaad.
Estiradamente. *adv.* *m.* *fig.* Tala 'lá. Mariano *estiradamente* tiene para comer. Si Mariano *tala lá* nga may quinacaon.—*fig.* Sin cosog; sin pirit, sin lugos. Cosog caopay; pirit caopay, lugos caopay.
Estirado, da. *adj.* Ogdayon.—*fig.* Madayao ó maparayao.—*fig.* Magicao.
Estirajar. *a.* *fam.* *vid.* Estirar
Estirajón. *m.* *fam.* *vid.* Estirón.
Estiramiento. *m.* Pagpaonat; caonat. Pagpahalaba.
Estirar. *a.* Onat, ontay; ondauas; ognat; notnot; lusdac; hosiod; huy-od; hoyhoy; hignat; hatid; hantay; butay; bugnat; bicnat; batad; tonghoyud; hinat.—*fig.* Pagpahalaba, pagpadaco.
Estirar cuerda ó cordel. Paghogot.
Estirar el vestido corto ó arrugado. Paglosdac.
Estirazar. *a.* *fam.* *vid.* Estirar.
Estirón. *m.* Pagonat sin macosog; tigda nga pangabut.—Picnit, in pinipicnitan an talinga.—Pagtubo, pagsulig.—Dar uno un estirón. *fr.* *fig.* y *fam.* Dagmit nga pagtubo ó pagsulig.
Estirpe. *f.* Pono ó guinicanan.
Estítico, ca. *adj.* Tubol.—Macacatubol.
Estival. *adj.* An sa habagat.
Estivo, va. *adj.* An sa habagat.
Estocada. *f.* Pagbono san espada, bangcao, etc.—Casamad san pagbon-a.
Estofa. *f.* Género ó panapton nga binobordahan.
Estofado. *m.* Guinisa nga estofado.
Estofado, da. *adj.* Ogdayon.
Estofador, ra. *m.* y *f.* Paraborda.
Estofar. *a.* Pagborda.
Estofar. *a.* Paguisa sin estofado.
Estola. *f.* *id* Guinagamit sa mga capadian sa pagpamisa ug sa pagtuman san iba nga mga catungdanan nga singbahanon; may tolo ca vara an hilab-an ug upat ca tudlo an hilap-dan; mayada mán totolo ca cruz nga guti, an duduha sa magcasicatapusan ug an usa sa butnga.
Estolidez. *f.* Caculangculang gud sin buot ug sarabutan.
Estólido, da. *adj.* Culangculang sin buot ug sarabutan.
Estolón. *m.* Estola nga daco.—Estola nga daco ug halapad nga guinagamit lá san diácono sa iba nga mga adlao sa santa cuaresma.
Estomacal. *adj.* An sa sorocsoroc.—Macacaopay sa sorocsoroc.
Estomagar. *a.* *fam.* Pacangalas.
Estómago. *m.* Sorocsoroc.
Estomaguero. *m.* Panapton nga ibinubutang sa tiyan san cabataan in pinopotos sira san hapin.
Estomatical. *adj.* *vid.* Estomacal.
Estomaticón. *m.* Haclop nga mahamut nga ihahaclop sa sorocsoroc.
Estopa. *m.* Gomon sin lino ó cáñamo.—Género ó panapton nga bahol.—Binonot.
Estoque. *m.* Panganiban nga sugad sin espada nga haligot.—Banua nga estoque.
Estoqueador. *m.* Parabono sin espada ó estoque.
Estoquear. *a.* Pagbono sin espada ó estoque.
Estoqueo. *m.* An pagbono sin espada ó estoque.
Estoraque. *m.* Camangian.—Cahuycahuy nga camangian.
Estorbador, ra. *adj.* Maoolang. Macacaolang.

Estorbar. *a.* Olang; pag̃caolang. Saui; salang; sag̃ubin; duang.
Estorbo. *m.* Caolang̃an.
Estornija. *f.* Baclao ng̃a puthao.
Estornino. *m.* Tamsi ng̃a estornino.
Estornudar. *n.* Sung̃a; osng̃ab.
Estornudo. *m.* Pagsung̃a; pagosng̃ab: sung̃a, osng̃ab.
Estornutario, ria. *adj.* Macacasung̃a; macacaosng̃ab.
Estotro, tra. *pron. dem.* Iton usa, iton iba.
Estrabismo. *m. Med.* Calibat, pagcalibat sa mata.
Estracilla. *f.* Tinabas ng̃a guti ug bahol sin panapton.
Estrada. *f.* Araguian. Dalan.
Estrado. *m.* Casangcapan ug mg̃a rayandayan sin rouang sin balay.—Rouang sin balay sa pagcarauat sa mg̃a sumasaca ó mg̃a visita.—Salugsalug ó turunban ng̃a binanigan, ng̃a binubutang̃an san lingcoran ó trono ng̃a hadianon.—*pl.* Hoc-manan, horocman.—Citar á uno para estrados. *fr. For.* Pagtauag sa iya basi umatubang sa hoc-manan.—Hacer estrados. *fr. For.* Pasaca, pamati, in pinasasaca ug pinamamatian mán san hocom an mg̃a nagcacapolong̃anan.
Estrafalariamente. *adv. m.* Sa maraut ó diri ang̃ay ng̃a pagpanapton, maraut ó diri ang̃ay ng̃a pagcalacat, etc.
Estrafalario, ria. *adj. fam.* Maraut ng̃a ng̃a iya pagpanapton, maraut ng̃a iya pagcalacat, etc.
Estragadamente. *adv. m.* Sin uaray cahusayan, maraut caopay.
Estragador, ra. *adj.* Macacaraut.
Estragamiento. *m. fig.* Batasan ng̃a maraut. De estómago. Batus.
Estragar. *a.* Raut, in nagraraut an pamatasan.
Estrago. *m.* Pagcalaglag; pamatay sin mg̃a tauo.—Cabungcag; cacurian.
Estrambótico, ca. *adj. fam.* Uaray cahusayan.
Estramonio. *m. Bot.* Banua ng̃a tambal sa mg̃a hicabon.
Estrangulación. *f.* Pagtiló; pagcatiló, pagtiloi.
Estrangulador, ra. *s.* Paratiló.
Estrangular. *a.* Pagtiló.—Pagsambud sa lauas basi diri lumacat an dugo.
Estratagema. *f.* Larang ng̃a paglimbong. Limbong, libo.
Estrategia. *f.* Cabatiran.
Estratégicamente. *adv. m.* Batid caopay; ora ora sin batid.
Estratégico, ca. *adj.* Ang̃ay sa cabatiran.—Mabatid.
Estrave. *m. Mar.* Catapusan san quilla san sacayán, ng̃a nababalico dapit sa dolong.
Estraza. *f.* Dugnit ó tinabas ng̃a bahol.
Estrazar. *a.* Pagtabastabas, pagguisiguisi.
Estrechamente. *adv. m.* Sin haligot; haligot caopay.—*fig.* Sin tuman, tuman caopay.—*fig.* Sin hogot; hogot caopay, sigpit caopay.
Estrechamiento. *m.* Pagcahaligot.—Cahogot, pagcahogot.
Estrechar. *a.* Paghaligot; pagpahaligot. Sigpit, sigpot.—Quipot. Alacay.—*fig.* Pagpirit; paglugus.—*r.* Hogot.—*fig.* Pagsangcay; pagoropud.
Estrechez. *f.* Cahaligot, pagcahaligot. Cahalipot, pagcahalipot. Cahogot, casigpit.—*fig.* Pagcasangcay ng̃a ong̃ud.—*fig* Cacurian.—*fig.* Casoco, casongco, caponong.
Estrecho, cha. *adj.* Haligot. Piquite. Hagoot.—De cara. Suring̃ot.—*m. Geogr.* Sulang̃an.—*adj.* Masoot.—*fig.* Rígido, austero, exacto. Masinog-tanon.—*fig.* Escaso, miserable. Mahicao.—Al estrecho. *m. adv.* Sa capirit.—Poner á uno en estrecho de hacer una cosa. *fr.* Pagpirit, paglugos sa iya.
Estrechón. *m. Mar.* Palapaca an layag. Canduang, in nagcacanduang an sacayán.
Estrechura. *f.* Cahaligotan, cahalig-tan. *fig.* Ong̃ud ng̃a pagcasangcay.—*fig.* Cacurian.—*fig.* Maopay ug hogot ng̃a pamatasan.
Estregadera. *f.* Ibabagnas ng̃a guinhihimo sin mg̃a barahibo ng̃a haglipot ug soso.
Estregadero. *m.* Quisoquisoan.—Bunacan san pananton.
Estregadura. *f.* Pagbagnos, pagbagnas; pagbanos; pagbang̃ud; pagcoscos, pagcorocoso; pag is-is. Pagquisoquiso; pagquiriquisi. Pagcabagnos, pagcabagnas, etc.
Estregamiento. *m. vid.* Estregadura.
Estregar. *a.* Pagbanos, pagnosnos, pagcorocoso, ng̃odng̃od, pagnisnis, pagbagnos, pagbagnas, pagbaguid, pagbang̃ud; pagcoscos, pag is-is; pagmoromon; pagquiriquisi; pagquisoquiso.
Estregón. Hipantuc, hipacdol.—Capilasan.
Estrella. *f.* Bitoon.—De Venus. Capanusan.—Volante ó fugaz. Panoy.—De la mañana. Caboguason, caagahon.—Birobitoon. —Con estrellas. *m. adv.* Halarum ná an gabi.—Tagunmaaga.—Levantarse uno á las estrellas. *fr. fig.* Pagpalabilabi, pag-

isug.—Levantarse con estrellas ó con las estrellas. *fr. fam.* Pagtagunmaaga.—Poner sobre las estrellas á una persona ó cosa. *fr. fig.* Pagpaorug, pagpadayao sa iya sin ora ora.—Querer uno contar las estrellas. *fr. fig.* y *fam.* Pagbuot pagtuman sin macuri gud.—Tener uno estrella. *fr. fig.* Palaran.—Ver uno las estrellas. *fr. fig.* y *fam.* Pagbati sin daco nga camasool.

Estrellada. *f.* Banua nga maguiring guiring.

Estrellado, da. *adj.* Bitoonon.—Bungaran nga cabayo.

Estrellamar. *f.* Poroton nga tonocon (sa dagat).

Estrellar. *adj.* Bitoonon.

Estrellar. *a.* Pagbatac sin macosog basi mapusa ó maboong.—Pamasag san bunay.

Estrellero, ra. *adj* An cabayo nga mahangad caopay san oló.

Estrellón. *m.* Bitoon nga daco.—Birobitoon nga daco.

Estrelluela. *f.* Bitoon nga guti.

Estremecedor, ra. *adj.* Macaconogconog.—Macalilisang.

Estremecer. *a.* Conogconog.—Condat. Cadal. Anduc.--Lisang.--Quirugquirug. Cugmat. Corug, corugcorug.

Estremecimiento. *m.* Pagcaconogconog, caconogconog.—Cacondat. Pagcacadal. Caquirugquirug. Cacugmat, cacorug-corug.—Calisang; pacalisang

Estrena. *f.* Hatag, regalo.—Paggamit pá lá, siyapa nga paggamit.—Hacer uno la estrena. *fr. fam.* Pagona sa iba sin pagbuhat, paggamit ó pagpalit sin bisan ano.

Estrenar. *a.* Paggamit nga siyapa sin bisan ano, paggamit pá lá.—*r.* Pagticang pá lá sin pagtuman sin catungdanan.—*a.* Pagsulay ó pagbasi sin bisan ano.

Estreno. *m. vid.* Estrenar.

Estrenque. *m.* Pisi nga bahol.

Estrenuidad. *f.* Camacosog, camaisug, camabascug; camalacsi; pagcacosog.

Estrenuo, nua. *adj.* Macosog, maisug, mabascug; malacsi.

Estreñido, da. *adj.* Tubol.—*fig.* Mahicao.

Estreñimiento. *m.* Tobul; catobul.

Estreñir. *a.* Pacatubol.—*r.* Tubol.

Estrépito. *m.* Cangiras; carimocan.—Calipac.—*fig.* Padayao.

Estrepitosamonte. *adv. m.* Ngiras caopay.—Tonog ó lipac caopay.—Padayao nga daco.

Estrepitoso, sa. *adj.* Macangiras. Macatonog caopay.—Mapadayao.

Estría. *f.* Lasi.

Estriar. *a.* Paglasi.

Estribadero. *m.* Sarandigan, sasarigan, cacarig-onan.

Estribar. *a.* Sandig, sarig.

Estribera. *f.* Tunbanan san pangabayo.—Baclao nga puthao sin balatic.

Estribería. *f.* An guinbubuhatan san mga tunbanan san pangabayo.

Estriberón. *m. vid.* Estribera.—Barobalitang sin buquid, etc.

Estribillo. *m.* An siday nga guinoolioli.—Olioli nga polong.

Estribo. *m.* Tunbanan san pangabayo, sa pagsacay sin carruaje, etc.—*fig.* Carig-onan.—Harigue ó carig-onan nga cota.—Perder uno los estribos. *fr.* In nahoholso an mga tun-banan san pangabayo.—*fig.* Pagsalasala sa pagyacan ó pagbuhat.—*fig.* Pagisug sin oraora.—Perder uno los estribos de la paciencia. *fr. fig.* Pagisug sin oraora.

Estribor. *m. Mar.* An luyo nga too san sacayán in aatubang quitá sa dolong.

Estrictamente. *adv. m.* Sin sigpit, sin tuman, sin hogot. Sigpit caopay, tuman caopay, hogot caopay.

Estricto, ta. *adj.* Sigpit, hogot, tuman, aalagad gud sa batasan ó sugo.

Estridente. *adj.* Mangiras.

Estrige. *f.* Tamsi nga gabi an iya paglupad.

Estrinque. *m. Mar.* Pisi nga bahol.

Estropajear. *a.* Pagpaspas san cota ó mga bongbong. Pagnisnis san cota ó mga bongbong.

Estropajeo. *m. vid.* Estropajear.

Estropajo. *m.* Ipapaspas; inisnis sin cota, etc.—*fig.* Dugnit, an baya ná.

Estropajosamente. *adv. m. fig.* y *fam.* Ngoyit caopay.

Estropajoso, sa. *adj. fig.* y *fam.* Mangoyit, diri nacacaluas sin maopay.—*fig.* y *fam.* Maraut ó macalolooy nga pagpanapton.—*fig.* y *fam.* Mahonit cun cacaanon.

Estropear. *a.* Pacalupe.—*r.* Lupo.—Pagraraut.—Paol.

Estropeo. *m.* Calupo.—Capaol.

Estropicio. *m.* Cabungcag; caboong, etc.

Estrovo. *m. Mar.* Sipong; sinipong.

Estructura. *f.* Maopay nga cabuhat ó pagcabuhat.—Cahusayan, husay nga pagcabutang san mga bahin sa lauas.

Estruendo. *m.* Cangiras nga daco.—*fig.* Carimocan, casamocan.—*fig.* Padayao nga daco.—Catonog nga daco.

Estruendosamente. *adv. m.* Ngiras caopay.—Matonog caopay.—Padayao nga daco.

Estruendoso, sa. *adj.* Macangiras.—Macatonog caopay.—Mapadayao.

Estrujadura. *f.* Pagpuga; pagcapuga.—Paghuyud; pagcahuyud.—Pagcupug; pagcacupug.—Pagipit; pagcaipit.—Pagtono; pag catono.—Paghodos; pagcahodos.—Pagcubong; pagcacubong.—Pagpiit; pagcapiit.
Estrujamiento. *m.* *vid.* Estrujadura.
Estrujar. *a.* Pagpuga. Paghuyud. Pagcupug. Pagipit. Pagtono. Paghodos. Pagcubong.—Pagpiit.
Estrujón. *m.* Pagpuga; pagcapuga; paghuyud, pagcahuyud.—Pagcupug; pagcacupug.—Pagipit; caipit, pagcaipit.—Pagpiit; capiit, pagcapiit.
Estuario. *m.* Aguian san tubig san dagat san pagtaob ug paghubas.
Estucar. *a.* Pagbusag; pagpabusag sin yeso nga masugad sugad sin jaspe.
Estuco. *m.* Minasa nga masugad sin jaspe.
Estuche. *m.* Sorudlan, piotan.—Ser uno un estuche.—*f. fig.* y *fam.* An may cabatiran.
Estudiador, ra. *adj. fam.* An nagaaram sin maopay.
Estudiante. *m.* An nagaaram; estudiante.
Estudiantil. *adj. fam.* An tungud sa mga estudiante.
Estudiantina. *f.* Mga estudiante, cadaman nga mga estudiante.
Estudiar. *a.* Pagaram.
Estudio. *m.* Pagaram.
Estudiosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagtalinguha sin pagaram.
Estudiosidad. *f.* Pagtalingoha sin pagaram.
Estudioso, sa. *adj.* Matuyo, mayatum sin pagaram.
Estufa. *f.* Bagahan; an binubutangan sin calayo ó mga baga sa pagpapaso sin bisan ano.
Estultamente. *adv. m.* Sa pagcatapang.
Estulticia. *f.* Catapang, calorong.
Estulto, ta. *adj.* Tapang, lorong.
Estuosidad. *f.* Capaso; camapaso nga oraora.
Estuoso, sa. *adj.* Mapaso.
Estupefacción. *f.* Paghipausa, paghitingala.
Estupefactivo, va. *adj.* Macatitingala.
Estupefacto, ta. *adj.* An nahipausa, an nahitingala.
Estupendamente. *adv. m.* Sa daco nga paghitingala; sa daco nga pagcalisang.
Estupendo, da. *adj.* Orosahun, macaharadluc, macalilisang.
Estúpidamente. *adv. m.* Sa daco nga catapang.
Estupidez. *f.* Catapang, colorong.
Estúpido, da. *adj.* Tapang, lorong.
Estupor. *m.* Paghipausa, paghitingala.
Estuprador. *m.* Paralugus sin daraga sa pagcasala.
Estuprar. *a.* Paglugus ug pacasala sin daraga.
Estupro. *m.* Paglugus nga pacasala sin daraga.
Estuque. *f.* Minasa nga yeso nga sugad sin jaspe.
Esturar. *a.* Pagdangdang sa calayo sin bisan ano.
Estugar. *a.* Pagpahamis.
Esturión. *m.* Isda sa dagat.
Ésula. *f.* Banua nga sangaan.

ET

Etapa. *f. Mil.* Balon—*Mil.* Pagocoy, paghonong, pagodong.
Etela, le, lo. Iini.
Éter. *m. poèt.* Langit.—*Quim.* Tambal nga éter.
Etéreo, rea. *adj. poèt.* Langitnon.—An tungud ó canan éter.
Eterización. *f Med.* Pagpabaho san tauo sin éter, basi diri macabati sin mga camaol-ol; cún pagootdan siya sin paa, teel, etc.
Eternal. *adj.* Dayon, uaray catapusan.
Eternalmente. *adv. m.* Sin dayon, sin uaray catapusan.
Eternamente. *adv. m.* Sin dayon, sin uaray catapusan.
Eternidad. *f.* Caguihaponan, cadayonan, cadugayan.
Eternizador, ra. *adj.* An nacacadayon.
Eterno, na. *adj.* Dayon, uaray catapusan, uaray catubtuban.
Etesio. *adj.* Hangin nga habagat.
Ética. *f.* An bahin sa filosofía nga nahitutungod san maopay nga batasan ug mga catungdanan san tauo.
Etico, ca. *adj.* An tungud ó canan Ética.
Etimología. *f.* Guinicanan san mga polong; casayoran cún diin guican an polong; cún hain bá an baga pono niya.
Etimológicamente. *adv. m.* An tungud ó an angay sa etimología.
Etimológico, ca. *adj.* Tungud sa etimología.
Etimologista. *com.* An tauo nga nagtitinguha sin pagbiling ó pagaram san guinicanan san mga polong. An may calasguran hionong siton.
Etiqueta. *f.* Batasan.
Etopeya. *f.* Casayoran san mga gaui san tauo.

Eucalipto. *m.* Cahuy nga eucalipto sa Australia
Eucaristía. *f.* An Guisasántosi nga Sacramento sa altar.
Eucarístico, ca. *adj.* An tungud sa Eucaristía.
Eufonía. *f.* An baga caangayan nga pagpolong nga maopay pamation.
Eufónico, ca. *adj.* Angay sa talinga, polong nga maopay ó angay pamation.
Euforbio. *m.* Tanum nga maharang an taguc.
Eufrasia. *f.* Banua nga tambal.
Eunuco. *m.* Tauo nga pisit.—Ministro ó sacop nga tinatapuran san hadi.
Eupatorio. *m.* Banua nga tambal nga mahamot hamot.
Euripo. *m.* Sulangan.
Euro. *m. poèt.* Dumagsa.
Europeo, pea. *adj.* Taga Europa.—An tungud sa Europa.
Eutrapelia. *f.* Casadangan nga pagsorosuerte, angay nga calibangan.

EV

Evacuación. *f.* Pagtuman; paghuad.—Calibang, caoro.—*Mil.* Pagbaya; pagca baya sin bongto, etc., san mga soldados.
Evacuar. *a.* Pagtuman; paghuad.—*Med.* Pagoro, libang.—*Mil.* Pagbaya.
Evacuativo, va. *Med.* Macacaoro, macacalibang. Oroan.
Evacuatorio, ria. *adj. Med. vid.* Evacuativo.
Evadir. *a.* Paglicay; paglicao; lihaslihas.
Evagación. *f. fig.* Paglingaolingao; pagcalingao lingao.
Evaluación. *f.* Cabalihan.
Evaluar. *a.* Pagbale; pagpabale.
Evangeliario. *m.* Libro sa mga Santos nga Evangelio.
Evangélicamente. *adv. m.* Aalagad sa Santos nga Evangelio.
Evangélico, ca. *adj.* Evangelisnon.
Evangelio. *m.* An Santos nga Evangelio. —*pl.* Librohay nga pinopotos sin igagama ug may laquip nga mga reliquias, nga sinuratan san tinicangan san Evangelio ni San Juan ug sin tolo ca bahin san tolo pá nga mga evangelista nga binibiao sa liug ó hauac sa mga cabataan nga gudti.
Evangelista. *m. id.* Parasurat sa Santos nga Evangelio.—Paracanta sa Santos nga Evangelio.—Paracanta sa Santos nga Evangelio sa mga singbahan.
Evangelistero. *m.* Paracanta sa Santos nga Evangelio sa mga singbahan.
Evangelizar. *a.* Paguale san Santos nga Evangelio san aton Guinoo Jesucristo.
Evaporable. *adj.* Mahungao.
Evaporación. *f.* Pagpahungao; cahungao, pagcahungao.
Evaporar. *a.* Pagpahungao.—*r.* Hungao. Alisngao; alisbo; alitbo.
Evaporatorio, ria. *adj. Med.* Tambal nga macacahungao.
Evaporizar. *a.* Pagpahungao.—*r.* Hungao.
Evasión. *f.* Baribad, pasangilan.—Pagpalaguio, pagtois; pagtanan. Pacalaguio, pacabuhi.
Evasiva. *f.* Baribad, pasangilan.
Evasivo, va. *adj.* Mabaribad, mapasangilan.—Macapalaguio.
Evento. *m.* Caagui, casugad.
Eversión. *f.* Cabungcag, pagcabungcag; calagcalag, pagcalaglag.
Evicción. *f. For.* Paghucas san nacapalit san pinalit niya.—Prestar la evicción. *fr. For.* Pagasoy san nagbaliguia nga uaray limbong san pagbaliguia sin bisan ano, ó pagbayad san mga perjuisio cún dao may limbong.
Evidencia. *f.* Camatuoran nga dayag.
Evidenciar. *a.* Pagasoy, pagpadayag san camatuoran sin ano lá.
Evidente. *adj.* Matuod, dayag caopay.
Evidentemente. *adv. m.* Sin matuod, sin dayag. Matuod gud, dayag caopay.
Evitable. *adj.* Sadang iglicay.
Evitar. *a.* Paglicay; paglicao. Lihaslihas.
Eviterno, na. *adj.* An may tinicangan, cundi uaray catapusan sugad an mga ángeles, an mga calag, etc.
Evo. *m.* Caguihaponan. Cadugayan. Uaray catapusan.
Evocación. *f.* Pagtauag san mga diuatahan san ira mga diosdios.
Evocar. *a.* Paquibulig, paquitabang.—Pagtauag san mga minatáy.
Evolución. *f.* Pagtubo, pagsulig. Pagcabarobalio.—Pagpalacat ó pagpabiric san san mga sacayán labi pa in nagaauay.

EX

Ex abrupto. *m. adv.* Tigda ó hinanali nga pagpolong ó pagyacan.—*For.* Hinanali nga paghocom.
Exacción. *f.* Pagaro sin multa, pagsocot, panocot sin otang, etc.—Pagsocot nga diri angay.
Exacerbación. *f.* Casina, capongot, caaligotgot.—*Med.* Pagcadugang, in nadudugang an saquit.
Exacerbar. *a.* Pacasina, pacaisug, paca-

pongot; pacaáligotgot.—*r*. Sina, isug, pongot, aligotgot.

Exactamente. *adv. m.* Sin tuman, sin tangcud, igo gud.

Exactitud. *f.* Pagtuman gud, tangcud nga pagtuman.

Exacto, ta. *adj.* Tuman, tangcud, ayao. —Matuod.

Exactor. *m.* Parasocot san mga buhis.

Exageración *f.* Caoraora ná.

Exageradamente. *adv. m.* Sin oraora ná. Oraora ná caopay.

Exagerador, ra. *adj.* Maoraora.—*s.* Paraoraora.

Exagerar. *a.* Pagoraora, pagdachá.

Exagerativamente. *adv. m.* Sin oraora ná. Oraora ná caopay.

Exagerativo, va. *adj* Maoraora.

Exaltación. *f.* Pagcalabao, pagcaorug. Pagpalabao, pagpaorug, pagpaombao.—Bansag; cabansagan.

Exaltamiento. *m. vid.* Exaltación.

Exaltar. *a.* Pagpalabao, pagpaorug, pagpaombao.—*r.* Pagdaog san casina, etc., cauan, cayao cayao.

Examen. *m.* Paghunahuna, pagosisa.—Pagisip.—*For.* Paquiana sa mga testigos—Exponerse uno á examen. *fr.* Mapaexamen. —Pagdumdum; pagpinanumdun.

Examinador, ra. *m.* y *f.* Paraexamen sa iba, an nagpapaquiana.

Examinando. *m.* An papaquianhan ó pagexamenahon.

Examinar. *a.* Pagdumdum, pagisip, pagosisa. Pagtocso. Pagsusi. Pagolitoquit.—Paghiling.—Pagexamen ó pagpaquiana.

Exangüe. *adj.* Inauasan san dugo, culang sin dugo.—*fig.* Maluya ná caopay.—*fig.* Patay ná, uaray ná quinabubuhi.

Exanimación. *f.* Pagcauara sa mga balatian; camatayon.

Exánime. *adj* Uaray ná quinabuhi, patáy ná.—*fig.* Maluya gud caopay.

Exantema. *m. Med.* Saquit sa panit nga sugadsugad sin buti.

Exasperación. *f.* Pagpasool.—Casina, pagcasina,

Exasperar. *a.* Pagpasool.—*fig.* Pacasina. —*r.* Sina.

Excarcelación. *f.* Pagtuhas; pagpatuhas.

Excarcelar. *a.* Pagtuhas.

Ex cathedra. *m. adv. lat.* Sinisiring cun an Santos nga Papa nagtutdo sa mga cristianos ngatanan, ó nagsugo nga pagtoohan an mga camatuoran hionong san toloohan ó san magopay nga mga pamatasan.

Excava. *f. Arg.* Pagocad san tuna sa liguid san tanum.

Excavación. *f.* Pagcale, pag hubang. Pagocad, pagocab.—Pagcacale, etc.

Excavar. *a.* Pagocad, pagocab. Pagcale, paghubang.

Excedente. *adj.* Capin, labis, lacad.

Exceder. *a.* Labi, labis, capin, labao. Suhat. Saud. Siha.—*n.* Pagoraora, pag-talapas san caangayan.

Excelencia. *f.* Camahalan, catalahuran, cataoganan.—Caod-ganan.—Talahuran.

Excelente. *adj.* Malabao, maorug.

Excelentemente. *adv. m.* Sin mahal. Mahal caopay.

Excelentísimo, ma. *adj.* Talahuron; matinahurom.

Excelsamente. *adv. m.* Mahal caopay, harangdon caopay. Labao caopay,

Excelsitud. *f.* Pagcahataas, pagcaharangdon.

Excelso, sa. *adj.* Guihahataasi, harangdon.

Excentricidad. *f. Astron.* Cahirayo, pagcahirayo.

Excéntrico, ca. *adj.* An nahagagauas, an malalain.

Excepción. *f* Pagpinid; pagcapinid. Paglain; pagcalain.

Excepcional. *adj.* Malain. Masiha.

Excepto, ta. *p. p.* Lain.—*adv. m.* Labut sini.... Gauas sini....

Exceptuar. *a.* Pagpinid. Paglain.—Misic. —*r.* Pamisic.

Excerta. *f.* Calacturan, lactud nga casayoran.

Excesivamente. *adv. m.* Sin capin, sin labao, sin labi. Capin caopay, labi caopay.

Excesivo, va. *adj.* Macapin, malabao, malabis, malabi. Sauad. Sog-ong, masogong.

Exceso. *m.* Cadapin, pagcacapin. Capinan. Sauad. Delito ó crimen. Sala, sayop.--Lacad. Homo.

Excitación. *f.* Pagagda, pagsagda. Pagbantad.

Excitante. *p. a.* Maagda, masagda. Mabantad.

Excitar. *a.* Pagagda, pagsagda.—Pagbantad.

Excitativo, va. *adj.* Macacaagda, macacasagda. Macacabantad.

Exclamación. *f.* Pagtuao; catuao.—Paggagsud, pagguliat.—Pagaraba.—Pagtingug sin daco; pagpolong, pagyacan sin macosog.—Tingul.

Exclamar. *a.* Pagtuao.—Paggagsud.... *vid.* Exclamación.

Exclamativo, va. *adj. vid.* Exclamatorio.

Exclamatorio, ria. *adj.* Matingug. Con tono exclamatorio. Sa matingug nga polong.
Exclaustrado. *m.* An pade nga diri ná naoocoy sa convento; cay pinaiiuas san gobierno, etc., etc.
Excluir. *a.* Pagpaiuas; pagiuas. Pagpinid. Pagcahigauas.
Exclusión. *f.* Pagpaiuas; pagcaiuas. Pagpinid. Pagcahigauas.
Exclusiva. *f.* Pagpaiuas, diri pagcarauat. —Togot.
Exclusivamente. *adv. m.* Gauas.
Exclusive. *adv. m.* Gauas.
Exclusivo, va. *adj.* Macacaiuas, macacapinid. Macacagauas.
Excluso, sa. *p. p.* Pinaiuas.
Excogitable. *adj.* Sadang hunahunaon, sadang inoinohon.
Excogitar. *a.* Paghunahuna, paginoino.
Excomulgado, da. *m.* y *f.* Tauo nga inexcomulgado.
Excomulgador. *m.* Para excomulga.
Excomulgar. *a.* Pagexcomulga, pagpaiuas san pagcaangbitan sa mga cristianos ug san pagcarauat san mga Sacramento san tauo nga binuniagan mga malaris caopay ug diri mabale san sugo sa Santa Iglesia.
Excumunión. *f.* *vid.* Excomulgar.
Excoriación. *f.* Capilas, pagcapilas. Capilasan. Cadonot, pagcadonot. Cadonotan.
Excoriar. *a.* Pilas. Donot, in nadodonot an panit.
Excrecencia. *f.* Bolog, bologan. Cocot. —Bocoboco cún dao cahuy.
Excreción. *f.* Pagoro, calibang.
Excremental. *adj.* *vid.* Excrementicio.
Excrementar. Pagoro, libang.
Excrementicio, cia. *adj.* Taihon ó itihon, an canan tae ó iti.
Excremento. *m.* Tae. Iti, Oros, gotong.
Excrementoso, sa. *adj.* An can-on nga matutunao layon ug diri macacacosog sa lauas sugad san iba.—Taihon ó itihon, an canan tae ó iti.
Excrescencia. *f.* *vid.* Excrecencia.
Excretar. *n.* Pagoro, libang, tae, iti. Pagoros.
Excursión. *f.* Panicas.—Paglacat ó pagviaje.—*For.* Pagsugo, sugo san hocom basi magbayad an may otang cún an mga fiador bá.
Excusa. *f.* Baribad, pasangilan.
Excusabaraja. *f.* Tagacan, tacuyan.
Excusable. *adj.* Sadang pagbaribaron; sadang ibaribad.
Excusación. *f.* Baribad, pasangilan.
Excusadamente. *adv. m.* Sin uaray ca soroc-an ó guinahanglan.
Excusado, da. *adj.* Gauas sin pagbuhis cay mayprivilegio.—Cauang.—Uaray caso. roc-an ó quinahanglan.—*m.* Calibangan, oroan.
Excusador, ra. *adj.* An magbabaribad.
Excusar. *a.* Pagbaribad, pasangil.—Paglicay.—Gauas sin pagbuhis, etc.—Lihaylihay, lihaslihas.
Excusion. *f.* *For.* Pagsugo, sugo san hocom basi magbayad an may otang cún an mga fiador bá.
Execrable. *adj.* Doromotan, dorom-tan. Sadang idarangin cay maraut.
Execracion. *f.* Panarangin ó pagmaldición, pamuyayao.
Execrador, ra. *s.* Paranarangin ó paramaldición, paramuyayao.
Execramiento. *m.* *vid.* Execración.
Execrando, da. *adj.* Doromotan, doromtan. Sadang idarangin cay maraut.
Execrar. *a.* Darangin, panarangin san maraut.—Pagdomot, paghomon.
Execratorio, ria. *adj.* Panarangin.
Exégesis. *f.* Casayoran.
Exégeta. *m.* Paraasoy sa Santos nga Surat.
Exegético, ca. *adj.* An tungud ó canan pagasoy sa Santos nga Surat.
Exención. *f.* Paghigauas; cagauas.
Exentamente. *adv. m.* Gauas.—Dayag ó sayud caopay, sa tangcud nga pagpolong.
Exentar. *a.* Pagauas.—*r.* Gauas, misic.
Exento, ta. *p. p.* Guinauas, pinagauas.—*adj.* Gauas.—Tampac; uaray ná atop ug bong-bong.
Exequatur. *m.* Togot.
Exequial. *adj.* Ang tungud sa mga paglubong, ó turumanón nga singbahanon tungud san mga minatay.
Exequias. *f. pl.* Mga turumanon nga singbahanon tungud san mga minatay.
Exequible. *adj.* Sadang buhaton, sadang tumanon.
Exhalación. *f.* Paghungao; cahungao; pagalisngao, pagalisbo, pagalitbo.—Panoy.—Linti.
Exhalador, ra. *adj.* Mahungao, maalisngao.
Exhalar. *a.* Paghungao; pagalisngao, pagalisbo, pagalitbo.—*fig.* Pagaraba.—*fig.* Paglacat ó pagdalagan sin dagmit.—*fig.* Pagtuyo gud.
Exhausto, ta. *adj.* Soco, songco, ponong, puyas gud, uaray gud.
Exheredación. *f.* Pagpaganas sa bisan sin-o san malon.

Exheredar. *a.* Pagpaganas sa bisan sin-o san malon nga iya tungud, diri pamalon sa iya.
Exhibición. *f.* Pagpahayag; pagcahayag, pagpaquita.
Exhibir. *a.* Pahayag, paquita.
Exhortación. *f.* Pagsagdon, paglaygay, paguaydong, paguale. Casalagdonan, cauaydongan.
Exhortador, ra. *adj.* Masagdon, malaygay, mauaydong, mauale.—*s.* Parasagdon, paralaygay, parauaydong, parauale.
Exhortar. *a.* Pagsagdon, paglaygay, paguaydong, paguale. Pagagda, pagsagda.
Exhortatorio, ria. *adj.* Masagdon, malaygay. Mauaydong.
Exhorto. *m.* *For.* Pangamaya sin usa nga hocom sa igcasihocom niya basi magsugo sin pagtuman san ipinangangamaya sa iya.
Exhumación. *f.* Pag abcay san linobngan.
Exhumar. *a.* Pag abcay san linob-ngan san minatay.
Exigencia. *f.* Pagsocot; panocot.—*fig.* Casoroc-an.—*fig.* Pagaro.
Exigente. *adj.* Maquiaro.
Exigible. *adj.* Sadang aróon.
Exigidero, ra. *adj.* Sadang aróon.
Exigir. *a.* Pagsocot.—*fig.* Casoroc-an.—*fig.* Pagaro.
Exiguo, gua. *adj.* Guti, gatiay.
Eximio, mia. *adj.* Guinmamahali, guimatahumi.
Eximir. *a.* Gauas, haganas, higauas, misic.
Exinanición. *f.* Caculang caopay sin cosog ó gahum.
Exinanido, da. *adj.* Maluya caopay, nacuculangan caopay sin cosog ó gahum.
Existente. *p. a.* An may quinabuhi; áada pa.
Existimación. *f.* Pag hunahuna.
Existimar. *a.* Pag hunahuna.
Existir. *n.* Buhi. An may quinabuhi. Áada.
Éxito. *m.* Catapusan.
Éxodo. *m.* Icaduha nga libro san Pentateuco ni Moisés, nga casayoran san pagcaguican san mga israelita tican sa Egipto.
Exoneración. *f.* Pagpagáan, paghucas.
Exonerar. *a.* Pagpagáan, paghucas.
Exorable. *adj.* Malolooyon, cay napasacop ug naquiquimalooy sa iya.
Exorbitancia. *f.* Caora ora, calabao, cacapin.
Exorbitante. *adj.* Maoraora, malábao, macapin.
Exorbitantemente. *adv. m.* Sin ora ora, lábao caopay, capin caopay.
Exorcismo. *m.* Panarangin sa yaua.
Exorcista. *m.* Parapanarangin sa yaua, an may gahúm sa Santa Iglesia sin panarangin sa yaua.
Exorcizar. *a.* Panarangin sa yaua aalagad lá san sugo sa Santa Iglesia.
Exordiar. *a.* Pagticang.
Exordio. *m.* Tinicangan.
Exordir. *n.* Pagticang.
Exornación. *f.* Pagsab-ong; pagcasab-ong; pagrayandayan. Catahúm, pagcatahúm. Camatahúm, pagcamatahúm. Catahúman.
Exornar. *a.* Pagsab-ong, pagrayandayan. Pagpatahúm.—Pagtoton nga pagyacan.
Exotérico, ca. *adj.* Dayag, sayud.
Exótico, ca. *adj.* Dumoroong. Diri lugaringon nga polong, etc.
Expansibilidad. *f.* Camadugang, pagcamadugang.
Expansión. *f.* Cahalaba, pagcahalaba. Pagdugang, pagcadugang. Pag usuag.
Expansivo, va. *adj.* Sadang mahalaba, sadang madugang, sadang mausuag.—*fig.* Malipayon.
Expatriación. *f.* Pagbaya, pagcabaya sa lugaringon nga tuna.
Expatriarse. *r.* Pagbaya sa lugaringon nga tuna ó banua, paghalin sa lain nga tuna.
Expectable. *adj.* Talahuron, tacús higugmaon.
Expectación. *f.* Ongud ó ticos nga paglaom.—Fiesta sa mahal nga Virgen María.
Expectante. *adj.* Mahiling, matanao; bantay.
Expectativa. *f.* Paglaom, pagtapud.
Expectoración. *f.* Pagcughad, pagcughat. Pagcacughad, pagcacughat.
Expectorar. *a.* Pagcughad, pagcughat.
Expedición. *f.* Camasayon ó camadagmit sin pagyacan, pagpolong, etc.—Pagpaguican san despacho, etc.—Togot nga ticang sa Santos nga Papa.—*fig.* Pagcadto sin pangubat.
Expedicionario, ria. *adj.* Mangurubat.
Expediente. *m.* Capolonganan.—Cadaman san mga papeles nga tungud sin capolonganan ug iba pá.—Patigayon.
Expedir. *a.* Pagbuhat, paghuman san mga causa, etc.—Paghatag, pagtogot.—Pagpadolong sin mga cacaanon, etc.
Expeditamente. *adv. m.* Sin masayon, sin uaray caolangan. Masayon caopay.
Expedito, ta. *adj.* Masayon, uaray caolangan.
Expeler. *a.* Pagpaiuas, pagpagoa. Pagsicuay.
Expendedor, ra. *adj.* An magasto, mabaliguia.—*m.* Parabaliguia.

Expendeduría. *f.* Tindahan ó an guinbabaliguiaan sin tabaco, etc.
Expender. *a.* Paggasto.—Pagbaliguia.
Expendición. *f.* Paggasto.—Pagbaliguia.
Expendio. *m.* Pagbaliguia, an iguinbaliguia.
Expensas. *f. pl.* Mga hatag, mga bayad.
Experiencia. *f.* Cabatiran, cabatid.
Experimentado, da. *adj.* Batid; halatuhat; lahud.
Experimentador, ra. *adj.* An mabatid, an mabasi.—*s.* Parabatid, parabasi.
Experimental. *adj.* An may carigonan nga ticang san cabatiran.
Experimentar. *a.* Pagbatid; pagbasi; pagsulay.—Pagabat; inob.—Halatuhat.
Experimento. *m.* Pagbatid; pagbasi; pagsulay.
Expertamente. *adv. m.* Sin batid; batid caopay.
Experto, ta. *adj.* Batid, maaram.
Expiación. *f.* Pagpara, pagcapara san mga sala, etc. Pagbayad.
Expiar. *a.* Pagpara, pagbayad san sala, etc.
Expiativo, va. *adj.* Macacapara, macacabayad.
Expiatorio, ria. *adj.* Buhat sa pagbayad, macacabayad.
Expirar. *n.* Patay.—*fig.* Tapus.
Explanación. *f.* Pagpatag.—Pagasoy; casayoran.
Explanada. *f.* Cahal gan.—Cahitas-an san cota.—Burutangan san mga cureña.
Explanar. *a.* Pagpatag.—*fig.* Pagasoy.
Explayar. *a.* Pagpahiluag; pagpahilaba.—*r.* Paglibanglibang.
Explicable. *adj.* Sadang asoyon; sadang igasoy; arasoyon.
Explicación. *f.* Pagasoy. Casayoran.
Explicaderas. *f. pl. fam.* Batasan san tauo sin pagasoy ó pagsumat sin bisan ano.
Explicar. *a.* Pagasoy, pagpahabaro.—Pagtutdo. Matumat.
Explicativo, va. *adj.* Maasoy; macacaasoy.
Explícitamente. *adv. m.* Dayag caopay.
Explícito, ta. *adj.* Maasoy, madayag.
Exploración. *f.* Paglampitao, pagcacap.
Explorador, ra. *adj.* Cumaracap.—*s.* Lampitao, paracacap.
Explorar. *a.* Paglampitao, pagcacap. Paghiling.
Exploratorio. *m.* Garamiton sin tambalan sa pagcuha san bato dida sa pantug.
Explosión. *f.* Pagtonog, pagboto; pagcatonog, pagcaboboto.
Explosivo, va. *adj.* Macatonog sugad sin pólvora, etc.
Explotación. *f.* Pagcuha dida sa mga mina sin bulauan, salapi, etc.
Explotador, ra. *s.* Paracuha sa mga mina sin bulauan, etc.—Paraganancia.
Explotar. *a.* Pagcuha dida sa mga mina sin salapi, bulauan, etc.—Pagganancia, pagcuha sin polos ó ganancia.
Expoliación. *f.* Paghucas, pagticas; pagcahucas, pagcaticas.
Expoliador, ra. *s* Parahucas, paraticas, maninicas.
Expoliar. *a.* Paghucas, pagticas.
Exponente. *p. a.* Magaasoy.—*s.* Paraasoy.
Exponer. *a.* Pagasoy, pagpasayud, pagpahibaro.—*r.* Baga pagtoroy ó pagbiling sin cacurian.—Pagbutang ó pagbaya sin bata nga bag-o pá lá nga natauo, dida sa mga puerta sa mga singbahan, etc.—Pagpahayag.
Exportación. *f.* Paghatud, pagdolong, pagpadolong sin mga género, etc., ticang sa usa nga guinhadian ngadto sa lain nga tuna.
Exportador, ra. *adj.* An madolong, an magpapadolong sin mga género, etc., ticang sa usa nga guinhadian ngadto sa lain nga tuna.
Exportar. *a. vid.* Exportación.
Exposición. *f.* Pahayag: pagpahayag.—Pagasoy, casayoran.
Expositivo, va. *adj.* Maasoy; macaasoy.
Expósito, ta. *adj.* An bata nga bag-o pa nga na tauo nga binayaan dida sa mga puerta sa mga singbahan.
Expositor, ra. *s.* Paraasoy.
Expresamente. *adv. m.* Sayud ó dayag caopay.
Expresar. *a.* Pagasoy; pagpahibaro, pagpasayod.—*r.* Pagpolong sin maopay.
Expresión. *f.* Pagasoy; caasoyan.—Polong.—Hatag ó regalo nga tigaman sin gugma ó catahud.—Pagpuga sin bonga.—*Farm.* Duga.
Expresivo, va. *adj.* An maasoy sin maopay.—Mahigugmaon.
Expreso, sa. *adj.* Dayag, sayud.—*m.* Correo, cay may cadagmitan; despacho nga lugaringon.
Exprimidera. *f.* Saluran san duga san bonga, etc., nga guinpupuga, ó guiniipit.
Exprimidero. *m.* Ipitan.
Exprimir. *a.* Pagpuga. Pag-ipit. Tono; hoyud, hodos.
Ex profeso. *m. adv. lat.* Sa tinuyo.
Expropiación. *f.* Paghucas; pagcahucas.
Expropiar. *a.* Paghucas.
Expugnable. *adj.* Sadang pagagauon.

Expugnación. *f.* Pagagao; pagcaagao.
Expugnador, ra. *adj.* Maagao.—*s.* Para-agao.
Expugnar. *a.* Pagagao sin bongto, cota, etc., cún dao sa mga pangubat.
Expulsar. *a.* Pagpaiuas, pagpagoa.
Expulsión. *f.* Pagpaiuas, pagpagoa.
Expulsivo. *adj.* Macacahuas.
Expurgación. *f.* Paghauan, paguray.
Expurgar. *a.* Paghauan, paguray.—Pag para ó pag-diri sin iba nga mga polong sin usa nga libro.
Expurgatorio, ria. *adj.* Macacahauan, macacaoray.—*m.* Casayoran sin mga libro nga iguindidiri ó pinapagpara an iba nga mga polong.
Expurgo. *m. vid.* Expurgar.
Exquisitamente. *adv. m.* Mahal ó matahum caopay; marasa caopay.
Exquisito, ta. *adj.* Mahal matahum; marasa, malalim.
Éxtasi. *m. vid.* Éxtasis.
Extasiarse. *r.* Dungdung.
Extasis. *m.* Pagdungdung.
Extático, ca. *adj.* Madungdung; madungdungan.
Extemporal. *adj. vid.* Extemporáneo.
Extemporáneamente. *adv. m.* Sin uaray pagtatagam, sin diri pá tuig.
Extemporáneo, nea. *adj.* Diri angay, diri igo, diri tuig.
Extender. *a.* Paghantag; hantay, mime.—Pagbuclad, pagtaltag, pagbulad.—Pagpahiluag.—Loob, pacaloob.—Pagsurat, paghoad sin sinurat.—Hitad, hatid, duguiap, daliap, daliang, dayap, catay, bolbog, bitad.
Extendidamente. *adv. m.* Halaba caopay. Asoy caopay.
Extensamente. *adv. m.* Halaba caopay. Asoy caopay.
Extención. *f.* Pagcahiluag, pagcahalaba.
Extensivo, va. *adj.* Maangay ó maigo mán sa iba nga mga butang.
Extenso, sa. *adj.* Halaba, dagco.—Por extenso. *mod. adv.* Asoy caopay.
Extenuación. *f.* Camaluya, pagcamaluya.
Extenuar. *a.* Pagpaluya, pagpagasa.—*r.* Luya; gasa.
Extenuativo, va. *a.* Macacaluya, inacacagasa.
Exterior. *adj.* An sa goa, an sa gauas.
Exterioridad. *f.* Sa goa, sa gauas lá nga gaui; cagauian.
Exteriormente. *adv. m.* Sa goa, sa gauas, dapit sa goa, dapit sa gauas.
Exterminador, ra. *adj.* Magpapaiuas, macalaglag.
Exterminar. *a.* Pagpaiuas. *fig.* Paglaglag, pagobus.
Exterminio. *m.* Pagpaiuas, pagpahingilin.—Pagcalaglag, pagcaobus.
Externamente. *adv. m.* Sa goa, sa gauas.
Externo, na. *adj.* An sa goa, an sa gauas.
Extinción. *f.* Caparong, pagcaparong.—*fig.* Caobus.
Extinguible. *adj.* Sadang maparong; sadang maobus.
Extinguir. *a.* Pagparong.—*Fig.* Pagobus.
Extirpación. *f.* Pagcaobus ó pagcápoo.
Extirpador, ra. *adj.* Macagabut, macaobus, macapoo.
Extirpar. *a.* Paggabut.—*Fig.* Pagobus, pagpoo.
Extorsión. *f.* Pagagao; caagao, pagcaagao.—*Fig.* Carautan, cacurian.
Extra. *prep.* en *cast.* Sa goa, sa gauas....
Extracción. *f.* Pagcuha; pagcacuha.—Pagpadolong sin mga género, etc., ticang sa usa nga guinhadian ngadto sa lain nga tuna.
Extracta. *f. For.* Sinacal ó hinuad nga surat.
Extractador, ra. *s.* Paralactud ó parasurat sin lactud san daan nga sinurat nga halaba ó harohalaba.
Extractar. *a.* Paglactud nga pagsurat san daan ná nga sinurat nga harohalaba.
Extracto. *m.* Calacturan.--Sinacal nga lactud lá.
Extractor, ra. *m.* y *f.* Paradolong, parapadolong sin mga género, etc., ngadto sa lain nga tuna.
Extradición. *f.* Pagentrega san tauo nga salaan, nga naayop sa lain nga tuna ngadto sa iya lugaringon nga mga ponoan.
Extraer. *a.* Pagcuha.—Pagdolong, pagpadolong sín mga género ngadto sa lain nga tuna.—*For.* Pagsacal ó paghuad sin sinurat.—Háhá.—Puga; cupug.
Extrajudicial. *adj.* Bisan ano nga buhat ó trato nga diri pinaagui sin hoc-manan.
Extrajudicialmente. *adv. m.* Bisan ano nga uaray paagui-e sin hoc-manan.
Extralimitarse. *r. fig.* Pagaraora.
Extramuros. *adv. m.* Sa goa ó gauas sin bongto, sa caharanian sin bongto.
Extranjería. *f.* Pagcadumoroong.
Extranjero, ra. *adj.* Domoroong. Tauo sa lain nga banua ó guinhadian.
Extranjía. *f. fam.* Pagcadumoroong.—De extranjía. *loc. fam.* Dumoroong.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga maabut nga uaray pagtutuyoa.
Extranjis (De). *loc. fam.* Bisan ano nga

maabut nga uaray anay paghunahunaa ó pagtutuyoa.

Extrañación. *f.* Paghingilin, pagpaiuas; pagcahingilin.—Paghipausa.—Pagdiri, pagcadiri.

Extrañamiento. *m.* *vid.* Extrañación.

Extrañar. *a.* Paghingilin, pagpaiuas sa lugaringon nga tuna.—*r.* Halin ngadto sa lain nga tuna.—Hipausa.—*r.* Pagdiri sin pagbuhat sin ano mán.

Extrañez. *f.* *vid.* Extrañeza.

Extrañeza. *f.* Paghipausa, paghitingala. Bulag, diri ná pagcaoyon sin buot an mga sangcay ánay.

Extraño, ña. *adj.* Dumoroong.—Lain, iba.—Orosahun, hiborongan.—Serle á uno extraña una cosa. *fr.* Diri siya batid siton, ó diri angay sa iya.

Extraordinario, ria. *adj.* Diri sugad san binabatasan ó san onay nga pagcasonud sonud. Orosahon.—*m.* Correo nga cadagmitan.

Extratémpora. *f.* Togot sa Señor Obispo basi pag ordenar an mga Pade sa gauas san tiempo nga tinalaan sa Santa Iglesia.

Extravagancia. *f.* Uaray cahusayan sa paghunahuna ug pagbuhat man.

Extravagante. *adj.* Uaray cahusayan, diri angay san binabatasan.—*f.* An mga togon nga iba sa Santos nga Papa nga aada sa catapusan san sinisiring cuerpo san derecho canónico.

Extravasación. *f.* Pagcaauas.

Extravasarse. *r.* Auas.

Extravenarse. *r.* Auas; in naauas an dugo sa mga ogat.

Extraviar. *a.* Pagpasimang. *r.* Simang.—Paguara.—Pagbaya.—Salaag.

Extravío. *m.* Pagsimang; pagpasimang.—Paguara.—Pagbaya.—*fig.* Pagraraut sin pamatasan.

Extremadamente. *adv.* *m.* Ora ora gud.

Extremado, da. *adj.* Ora ora.

Extremamente. *adv.* *m.* Ora ora gud.

Extremar. *a.* Pagora ora.—Palutas san mga canatihan. *r.* Pagtuyo sin pagpacaopay sin buhat.

Extremaunción. *f.* Pagsanto lana.

Extremidad. *f.* Catapusan.—Sangpad.—*pl.* An oló; siqui camut ug icug san mga mananap.—An teel ug camut san tauo.

Extremo, ma. *adj.* Catapusan,—Ora ora ná.

Extrínsecamente. *adv.* *m.* Sa goa, sa gauas.

Extrínseco, ca. *adj.* Sa goa, sa gauas.

Exuberancia. *f.* Caora ora.

Exuberante. *adj.* Maora ora gud.

Exuberar. *n.* Ora ora.

Exudación. *f.* Baga paghulas ó pagbalhas.

Exudar. *n.* Baga hulas ó balhas.

Exulceración. *f.* Pagdonot, pagcadonot.

Exulcerar. *a.* *Med.* Donot, in nadodonot an panit ug nahihimo nga casam-dan.

Exultación. *f.* Calipay, calipayan.

Exultorio. *m.* *Med.* Casam-dan nga diri pinasasadhan cay basi gumoa an saquít.

Exvoto. *m.* Halad.

F

F. Icapito nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icalima san iya mga consonante. An caluluasan san iya *efe*.

Fábrica. *f.* Pagbuhat, paghimo, pagtuha.—An lugar nga guinbuhatan.—Balay, singbahan, camalig.

Fabricación. *f.* Pagbuhat, paghimo, pagcabuhat, pagcahimo.

Fabricador, ra. *s.* Parabuhat, parahimo.

Fabricante. *m.* Parabuhat, parahimo.

Fabricar. *a.* Pagbuhat, paghimo; pagtuha. Guihit. Timbao.

Fabriquero. *m.* Parabuhat, parahimo.—Bantay sin singbahan cún sa mga tungud sa mao nga singbahan.

Fabuco. Bunga san cahuy nga haya.

Fábula. *f.* Sumat, súmat sumat.—Bua nga sumat.—Susuguiron, susumaton.

Fabulista. *com.* Parasurat sin mga susuguiron.

Fabulosamente *adv.* *m.* Bua caopay.

Fabuloso, sa. *adj.* Bua; boaon.—*fig.* Orosahon, mahal caopay.

Faca. *f.* Cuchillo nga balico.

Facción. *f.* Panon sin mga tauo nga naalsa.—*pl.* Cabayhon, canauong.—An soldados nga nagtutuman san iya catungdanan.

Faccionario, ria. *adj.* An nagapil, ó naopud.

Faccioso, sa. *adj.* Gapil san mga naalsa.—Masomoc, marimoc.

Facial. *adj.* An canan ó sa bayhon.

Fácil. *adj.* Masayon.

Facilidad. *f.* Camasayon, pagcamasayon.—Cadagmit.

Facilitación. *f.* Pagpasayon, pagpamasayon.
Facilitar. *a.* Pagpasayon, pagpamasayon. —Paghatag.
Fácilmente. *adj. m.* Masayon gud, masayon caopay.
Facineroso, sa. *adj.* Salaan, maraut nga tauo.
Facistol. *m.* Burutangan san mga libro sa pagcanta sa mga singbahan.
Facsímile. *m.* Casugad gud, caparejo, casama.
Factible. *adj.* Hirimoon, sadang buhaton.
Facticio, cia. *adj.* An diri onay, cay buhat sin tauo.
Factor. *m.* Tinatapúran.
Factoraje. *m. vid.* Factoría.
Factoría. *f.* Catungdanan san tauo nga sinusugo ó tinatapuran; an balay nga inooquian niya.
Factura. *f.* Buhat; pagbuhat; cabuhat; pagcabuhat.—Cuenta nga casoyoran san bale san mga iguinpapadara ó iguinbabaliguia.
Facturar. *a.* Pagsurat ug pagasoy sadton mga iguinpadara ug iguinbabaliguia.
Fácula. *f.* An tagsa san mga casirac san adlao nga labing masilao.
Facultad. *f.* Gahúm.—Quinaad-man; guinaad-man.—Togot.—*pl.* Manggad, bahandi, puhonan.
Facultar. *a.* Pagtogo, paghatag sin gahúm.
Facultativamente. *adv. m.* Aalagad lá san mga lagda sin bisan ano nga quinaadman.
Facultativo, va. *adj.* An tungud san bisan ano nga quinaad-man.—An tungud san gahum, sa bisan sin-o sa pagbuhat sin bisan ano.—*m.* Tambálan, paratambal, mananambál.
Facundia. *f.* Calasguran sa pagpolong ó pagyacan.
Facundo, da. *adj.* Lasgud sin pagpolong.
Facha. *f. fam.* Cahimo, cabacdao, cabayhon.—Ponerse en facha. *fr. Mar.* Pagalacapa.
Fachada. *f.* Atubangan san balay, etc. Cadaygan.—Hacer fachada. *fr.* Atbang, in naatbang an magcasi balay.
Fachenda. *f. fam.* Caparayao.—*m. fam.* Parayao.
Fachendear. *n. fam.* Pagdayao, pagparayao.
Fachendista. *adj. fam.* An napadayao, an nagpaparayao
Fachendón, na. *adj. fam. vid.* Fachendoso.
Fachendoso, sa. *adj. fam.* An napadayao, an nagpaparayao.
Fada. *f.* Bonga sin cahuy nga camueso. —Babaye nga diuatahan.
Fadiga. *f.* Bayad, sohol san tag-iya san balay, oma, etc.
Faena. *f.* Buhat.
Fagina. *f.* Pondoc sin mga opong sin humay, etc.—Songo.—Pagtalogtan ó pagtoctoc sin pagauay.
Fagina. *f.* Buhat.
Fagot. *m.* Toronggon.
Faisán. *m.* Tamsi nga matahúm ug marasa an onud.
Faja. *f.* Tacgon. Bahag.—Tinabas nga papel nga potos san libro, etc.—Bacus.
Fajadura. *f.* Pagtacgong, pabahag, pagsangbud sa lauas.—*Mar.* Tinabas nga hinirogan sin alquitran, nga ipopotos sin nga pisi.
Fajamiento. *m.* Pagtacgong, pagbahag, pagsambud sa lauas.
Fajar. *a.* Pagtacgong, pagbahag, pagsangbud sa lauas.—Fajar con uno. *fr. fam.* Pagdosmog sa iya sin macosog.—Pagbacgos, pagbacus.
Fajín. *m.* Bacgos sin general cún brigadier bá.
Fajo. *m.* Botoc.—*pl.* Mga hapin nga iguinhahapin san mga cabataan nga gudti.
Fajón. *m.* Bacgos ó bacus nga daco.
Fajuela. *f.* Bacgos ó bacus nga guti.
Fala. *f.* Bangcao nga daco.
Falacia. *f.* Limbong.
Falange. *f.* Panon sin mga casoldadosan. *Zool.* An tagsa nga tul-an cún bias san mga tudlo.
Falangia. *f.* Mananap nga malaralara nga sugad sin laua.
Falangio. *m. vid.* Falangia.
Falárica. *f.* Panganiban nga sugad sin bangcao.
Falaz. *adj.* Malimbong.
Falazmente. *adv. m.* Oraora sin limbong; limbong caopay.
Falca. *f.* Sisip.
Falce. *f.* Garab; sundang nga guti ug balico.
Falcinelo. *m.* Tamsi nga darodaco sin sarapati.
Falcón. *m.* Luthang.
Falconete. *m.* Luthang.
Falda. *f.* Atubangan san biste. Saguiad, sidsid.—De monte. Baquilid.
Faldamenta. *f.* Atubangan san biste.
Faldamento. *m.* Atubangan san biste.
Faldear. *a.* Paglacat ó pagbactas sa baquilid.
Faldellín. *m.* Atubangan nga halipot sin biste.

Faldero, ra. *adj.* Ayam nga guti.—*m.* Lalaqui nga maquiquiopud sa mga babaye.
Faldillas. *f. pl.* Adton biste nga bitay sa hauac.
Faldistorio. *m.* Lingcoran nga uaray sandigan sa tinhan.
Faldón. *m.* Atubangan san bado, etc.
Falencia. *f.* Sayop, lisa, sala.
Falibilidad. *f.* Camasayop, pagcamasayop.
Falible. *adj.* Masasayop, masasala.
Falimiento. *m.* Pagsayop, paglimbong, pabua.
Falordia. *f.* Suguiron, susumaton.
Falsabraga. *f. Fort.* Cota nga habobo.
Falsada. *f.* Tulin nga paglupad, tulin nga pagcalupad.
Falsamente. *adv. m.* Sin bua; bua caopay.
Falsario, ria. *adj.* Malimbong.—Buaon.
Falsador, ra. *adj.* Malimbong.
Falsear. *a.* Paglimbong.—*n.* Pagluya.
Falsedad. *f.* Bua. Limbong.
Falsía. *f.* Bua. Limbong.
Falsificación. *f.* Paglimbong.
Falsificador, ra. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Falsificar. *a.* Paglimbong.
Falsilla. *f.* Papel nga binarlitan nga gui-ni-ilarum sin papel cún dao sa pagsurat.
Falso, sa. *adj.* Malimbong; buaon, bua.
Falta. *f.* Caculangan.—Sala; lisa.—Cacablas.—Calisdanan.--Casay-pan, casaypanan. Á falta de hombres buenos, á mi padre hicieron alcalde. *ref.* Paghatag sin catungdanan san tauo nga culang sin cabatiran, cay uaray lain nga tauo nga macatuman siton.—Caer uno en falta. *fr. fam.* Pacasala ó diri pagtuman san catungdanan.—Hacer falta una cosa. *fr.* Cún casoroc-an sin bisan ano.—Sin falta. *m. adv.* Sin uaray caulangan.
Faltar. *a.* Culang.—*For.* Pacasala.—El aliento. Capuy.—Lisa.—Cablas.—Moroy. Púa.
Faltar á su obligación. Auan.
Faltar las fuerzas. Hutos.
Falto, ta. *adj.* Culang; cablas.—Hupao.—Hopohop.—Camudcamud.—Camos.
Faltrero, ra. *m.* y *f.* Paracauat.
Faltriquera. *f.* Hupao sin sarual, saya.
Falúa. *f.* Palúa.
Falucho. *m.* Sacayan.
Falla. *f.* Palias.
Fallar. *a. For.* Paghocom, pagbuot, pagsentencia.—-Poa.
Fallar. *a.* Pagpalias.—*n.* Baun, in nagraraut an paray ó hunay, etc.
Fallecer. *n.* Patay.
Fallecimiento. *m.* Camatayon; pagcamatay.
Fallido, da. *adj.* An nagsala, nagpalias.
Fallo, lla. *adj.* Culang.—*m.* Sentencia. Paghocom, pagbuot.
Fama. *f.* Bantug.—Dungug. Cadungganan.
Famélico, ca. *adj.* Gogot-mon, gotomon.
Familia. *f.* Pamilia, cabalay.—Mga caorop-dan.
Familiar. *adj.* An tungud sa mga pamilia.—Bisan ano nga hiara caopay san tauo. —Caiya,—caira.—Sangcay.—Sacop.
Familiaridad. *f.* Pagcasangcay, camaopay nira sin buot.
Familiarizar *a.* y *r.* Paquigpagsangcay, paquigopay sin buot.
Familiarmente. *adv. m.* Sa maopay nga cabuot.
Familiatura. *f.* Catungdanan sin tauo sa Inquisición, cún sa colegio bá.
Famosamete *adv. m.* Sin maopay; maopay gud.
Famoso, sa. *adj.* Bantugan, bantuganan dongganon.
Fámula. *f. fam.* Sacop sorugoon nga babaye.
Famulato. *m.* Catungdan san sacop ó surugoon.
Fámulo. *m.* Sacop, surugoon nga lalaqui.
Fanal. *m.* Parola. Parol sa olin sa mga sacayán.—Virina.
Fanáticamente. *adv. m.* Sayop caopay ticang sa buot sa mga tungud san religión.
Fanático, ca. *adj.* An masayop caopay ticang sa buot sa mga tungud san religión.—An natuyo gud sa bisan ano.
Fanatismo. *m.* Pagcasayop nga tinutuyo san tauo ug ticang sa buot sa mga tungud san religión.
Fandango. *m.* Sáyao nga pandango.
Fandanguero, ra. *adj.* Maquipandango; maquisáyao.
Faneca. *f.* Isda nga faneca.
Fanega. *f.* Baquiran, aniga.—Baquid.
Fanfarrear. *n.* Paghuriual, pagbalicad.
Fanfarria. *f. fam.* Pagcahuriual, pagcabalicad.
Fanfarrón, na. *adj. fam.* Huriual, balicad. Cabalicaron nga tauo.
Fanfarronada. *f.* Cahuriual, cabalicad, polong cún buhat bá sin tauo nga huriual ó balicad.
Fanfarronear. *n.* Paghuriual, pagbalicad.
Fanfarronería. *f.* Pagcahuriual, pagcabalicad, pagcabalicaron sin tauo.
Fanfarronesca. *f.* Batasan sin tauo nga huriual ó balicad.

Fanfurriña *f. fam.* Casina nga guti nga agui lá.
Fangal. *m.* Cahanangan, calag-yan, calubogan; calapucan.
Fango. *m.* Hanang, lagay, lubog; lupac.
Fangoso, sa. *adj.* Malagay, malubog, hanangon; lupacon.
Fantasear. *n.* Paghunahuna sin mga magcalainlain.—Padayao, pagparayao.
Fantasía. *f.* Gahum sin paghunahuna. Paghunahuna.—Susuguiron, susumaton nga halarum.—*fam.* Padayao, pagparayao.
Fantasioso, sa. *adj. fam.* Mapadayao, maparayao.
Fantasma. *m.* Bua nga paghunahuna sugad in nag iinop an tauo.—Landong; onglo, balbal; tug-uac.
Fantasmón, na. *adj. fam.* Mapadayao, maparayao caopay.—*m.* Daco nga landong; daco nga onglo; daco nga balbal; daco nga tug-uac.
Fantásticamente. *adv. m.* Sa cauaray camatuoran, limbong lá, bua lá.
Fantástico, ca. *adj.* Malimbong, uaray camatuoran.
Fara. *f.* Halas, nga sayud caopay an agui niya sa tuna.
Farachar. *a.* Pagbayo sin abacá, etc.
Farallón. *m.* Poro, pangpang nga hataas sa dagat.
Faramalla. *f. fam.* Limbong.—*com. fam.* Malimbong nga tauo.
Faramallero, ra. *adj. fam.* Malimbong.
Faramallón, na. *adj. fam.* Malimbong.
Farándula. *f.* Panon sin mga comediante sadto ánay.
Farándula. *f.* Limbong.
Farandulero, ra. *m.* y *f.* Comediante.—*adj. fig.* y *fam.* Malimbong.
Faraute. *m.* Sinusugo; surugoon, an nagdadara sin sugo ó togon.—Paraloa in tipapagcomedia.
Farda. *f.* Potos sin panapton.
Fardaje. *m.* Mga pardo ó mga bantal.
Fardar. *a.* Paghatag sin panapton.
Fardel. *m.* Surudlan, sopot.
Fardelejo. *m.* Surudlan ó sopot nga guti.
Fardería. *f.* Mga pardo ó mga bantal.
Fardo. *m.* Pardo, bantal; bocgos.
Farellón. *m.* Poro, pangpang nga hataas sa dagat.
Farfalloso, sa. *adj.* Mangoyit.
Farfantón. *m. fam.* Mayacan, tabían.
Farfantonada. *f. fam.* Polong cún buhat bá sin tauo nga mayacan.
Farfantonería. *f. fam. vid.* Farfantonada.
Fárfara. *f.* Banua nga itarambal.—Porot-san san bunay nga dooc san pula ug san busag; porostan.—En fárfara. *m. adv.* Sinisiring an bunay nga uaray pá binalocan ó tipaca dito pá sa guinhaua san manuc.—*fig.* Di pá human.
Farfulla. *f. fam.* Camangoyit.—Paghinanali nga pagyacan ó pagbuhat.
Farfulladamente. *adv. m.* Sin hinanali; hinanali caopay.
Farfullador, ra. *adj. fam.* An mayacan ó magbuhat sin hinanali.
Farfullar. *a. fam.* Pagyacan sin hinanali.—*fig.* y *fam.* Pagbuhat sin hinanali ug sin uaray cahusayan.
Fargallón, na. *adj. fam.* An mayacan ó magbuhat sin hinanali.—An mahugao san iya mga pagpanapton, etc.
Farináceo, cea. *adj.* Binocboc; an masugad sin harina.
Faringe. *Zool.* Bot-ol, toton-an.
Farisáicamente. *adv. m.* Sa salingcapao.
Farisáico, ca. *adj.* Canan mga pariseo.
Farisaísmo. *m.* Cadam-an, batasan san mga pariseo; pagcapariseo.
Fariseo. *m.* Sinisiring an mga judío nga salingcapao lá an pagtuman nira san batasan.—Tauo nga salingcapao.—*fig.* y *fam.* Tauo nga hataas, magasa ug maraut an buot niya.
Farmacia. *f.* Pagaradman sin pagquilala sin mga tanum ug paghimo sin mga tambal.—Botica ó balay nga guinbabaliguiaan san mga tambal.
Fármaco. *m.* Tambal, bolong.
Farmacología. *f.* Bahin nga casayoran san mga tambal.
Farmacopea. *f.* Libro nga casayoran san tambal.
Faro. *m.* Torre ó pilar nga hataas dapit sa dagat, nga may parol nga dinadagcotan in gabi, basi diri masimag an mga nagsasacay.—*fig.* Casirac.
Farol. *m.* Parol.
Farola. *f.* Parola.
Farolear. *n. fam.* Padayao, pagparayao.
Farolero, ra. *adj. fig.* y *fam.* Pagdayao, maparayao, maquilabut.—*m.* Paradara san mga parol. Paradagcot san mga parol.
Farolón. *adj. fam.* Mapadayao, maparayao, maquilabot.—*m. fam.* Parol nga daco.
Farota. *f. fam.* Babaye nga uaray caalo ug culangculang.
Farotón, na. *m.* y *f. fam.* Tauo nga uaray caalo ug culangculang.
Farra. *f.* Isda nga farra.
Fárrago *m.* Bisan ano nga uaray cahusayan.
Farraguista. *com.* Tauo nga uaray cahusayan sa iya mga paghunahuna.

Farsa. *f.* Comedia nga macacataua.—*fig.* Limbong.
Farsante. *m.* Comediante sin macacatua. —*adj. fig.* y *fam.* Tauo nga malimbong.
Fas (por) ó por nefas. *m. adv. fam.* Matadong ó di matadong; dadayonon lá.
Fascinación. *f.* Paggaba, pagbarang.—*fig.* Limbong, paglimbong.
Fascinador, ra. *adj.* Malimbong; macalimbong; macalipong.
Fascinar. *a.* Gaba, barang.—*fig.* Paglimbong; pacalipong.
Fase. *f. Astron.* An mga pagcabutang ó paquita san bulan.—*fig.* Cabutang ó pagcabutang sin ano lá.
Fásoles. *m. pl.* Bonga nga judías.
Fastidiar. *a.* Ngalas; tacas; somol.
Fastidio. *m* Ngalas; cangalas.
Fastidiosamente. *adv. m.* Ora ora nga cangalas.
Fastidioso, sa. *adj*, Macangalas.—Mangalas.
Fastigio. *m.* An cahitaas sin torre, buquid, etc. An cahitaas sin catungdanan, etc.
Fasto, ta. *adj.* Palaran, bulahan.
Fastos. *m. pl.* Irisipan sadto ánay sa mga romano.—*fig.* Casayoran sa pagcásonudsonud san mga inagui.
Fastuosamente. *adv. m.* Padayao caopay, parayao caopay.
Fastuoso, sa. *adj.* Mapadayao; maparayao.
Fatal. *adj.* Macuri.—Maraut.
Fatalidad. *f.* Cacurian, palad nga maraut.
Fatalmente. *adv. m.* Sin curi. Macuri caopay. Maraut caopay.
Fatidicalmente. *àdv. m.* Sa maraut nga palad.
Fatídico, ca. *adj.* An tauo nga nagtagna san umarabut pá; maraut nga palad.
Fatiga. *f.* Cabutlao, cabudlay, cacapoy, gahul, hagus, yaya, rapus, tablay.
Fatigación. *f. vid.* Fatiga.
Fatigadamente. *adv. m.* Butlao caopay, budlay caopay, capoy caopay.
Fatigador, ra. *adj.* Macabutlao, macabudlay, macacapoy.
Fatigar. *a.* Pagcabutlao, pagcabudlay, pacacapoy, pacagahul, pacagahus, pacayaya, pacarapus, pacatablay.—*r.* Butlao, budlay, capoy, gahul, hagus, yaya, rapus, tablay, dapul, gool, hangus, pagal, pungac, hinga, ... rotos, rocroc.
Fatigosamente. *adv. m. vid.* Fatigadamente.
Fatigoso, sa. *adj.* Mabutlao, mabudlay, macapoy, magahul, mahagus, mayaya, marapus, matablay.—Macabutlao, macabudlay.
Fatuidad. *f.* Caculang sin sarabutan.—Tapang nga pagpolong ó pagbuhat.—Capalabilabi, cabuang.
Fatuo, tua. *adj.* Culang sin sarabutan; bauang, buang, buog, hongug, palong.—Palabilabi, malabiao.
Fauces. *f. pl.* Bot-ol, toton-an.
Fauna. *f.* Cadam-an san mga hayop sin usa nga probincia, etc. Libro nga caisipan ug caasoyan san mao nga mga hayop.
Fauno. *m.* Diosdios sa mga diuatahan.
Fausto, ta. *adj.* Palaran, bulahan, baraan.
Fausto. *m.* Padayao nga daco.
Faustoso, sa. *adj.* An mapadayao sin daco.
Fautor, ra. *m.* y *f.* Bulig.
Fautoría. *f.* Pagbulig, pagtabang.
Favila. *f. poèt.* Abo, aguio.
Favonio. *m.* Hangin nga halayahay.
Favor. *m.* Pagbulig, pagtabang.—Catahud, hatag, calooy.—Á favor de Pedro. Sa can Pedro. Si Pedro an acon.—Á favor del viento ó de la marea. Ayon an hangin cún an solug.—¡Favor á la justicia! ¡Favor al rey! ¡Panabag como! In dinadacop san justicia an tauo nga salaan.—Hazme el favor de tal cosa. Taguí aco sin.....
Favorable. *adj.* Mabulig, matabang, maayon.
Favorablemente. *adv. m.* Sin maopay.
Favorecedor, ra. *adj.* Mabulig, matabang.—*s.* Parabulig, mananabang.
Favorecer. *a.* Pagbulig, pagtabang, pagtabag.—Pagcalooy, paghatag sin calooy.—Favorecerse de una persona ó cosa. *fr.* Paquibulig, paayop sa iya.—Tuga.
Favorito, ta. *adj.* Pinaora.
Faz. *f.* Bayhon; nauong.—Cadaygan.

FE

Fe. *f.* An igtoo. Pagtoo. Toloohan.—Buen concepto y confianza que se tiene de una persona ó cosa. Pagtapud. Tener *fe* en el médico. Pagtapud sa tambalan.—Creencia que se da á las cosas por la autoridad del que las dice ó por la fama pública. Pagmatuod.—Testimonio ó certificación que se da de ser cierta una cosa. Carig-onan.
Fealdad. *f.* Carat-an, maraut nga cabayhon, etc.—*fig.* Camaraut, camangil-ad, camangidhat, camalaoay, camaracsut.
Feamente. *adv. m.* Sin caraut nga cabayhon etc.—*fig.* Maraut caopay, mangil-ad caopay, mangid-hat caopay, malao-ay caopay, maracsut caopay.

Febeó, a. *adj. poèt.* An tungud sa adlao ó canan adlao.
Feble. *adj.* Maluya; magasa.—Hupao nga salapi.
Febledad. *f.* Camaluya; camagasa.
Feblemente. *adv. m.* Sin luya, sin gasa. Maluya caopay, magasa caopay.
Febo. *m.* An adlao.
Febrero. *m. id.* Icaduha ca bulan san tuig.
Febricitante. *adj. Med.* Hinihiran-tan.
Febrífugo, ga. *adj.* Tambal nga macahoas san hiranat.
Febril. *adj.* An may hiranat, an tungud ó canan hiranat.—*fig.* Maisug, masina.
Fecal. *adj. Med.* Tae.
Fécula. *f.* Arasip.
Feculento, ta. *adj.* Arasipon.—Larugon.
Fecundable. *adj.* Sadang marampag, sadang marangba, sadang mabonga.
Fecundación. *f.* Camagrampag, camagrangba, camabonga.
Fecundador, ra. *adj.* Marangpag, marangba, mabonga.
Fecundamente. *adv. m.* Marampag, marangba caopay, mabonga caopay.
Fecundar. *a.* Pagrampag, pagrangba, pagbonga.
Fecundativo, va. *adj.* Macarampag, macarangba, macabonga.
Fecundidad. *f.* Gahum sin pagpabonga. Camagrampag, camagramba, camagbonga.
Fecundizar. *a.* Pagparampag, pagparangba, pagpabonga.
Fecundo, da. *adj.* Marangpag, marangba, mabonga, bongaan.
Fecha. *f.* Pecha.
Fechar. *a.* Pagbutang sin pecha.
Fecho, cha. *p. p.* Binuhat ó sinurat sa...
Fechoría. *f.* Buhat nga maraut.
Federación. *f.* Pagcahingion, pagsarabut, pagcaoyon sin buot cún mga larang. Caoroyonan, caaraboyonan.
Federal. *adj. vid.* Federativo.
Federalismo. *m.* Pagcaoroyon sin buot.
Federativo, va. *adj.* Maoyon, maabuyon, sacop sin labao nga gobierno.
Fehaciente. *adj. For.* Torooron.
Felicidad. *f.* Palad, capalaran, cabulahan, cabaraan, camahinobangan.
Felicitación. *f.* Paghatag sin catahud, sin maopay nga horas, etc.
Feligrés, sa. *adj.* Sacop sin parroquia.
Feligresía. *f.* An mga sacop sin parroquia.—An tuna nga sacop sa parroquia.
Feliz. *adj.* Palaran, bulahan, baraan.
Felizmente. *adv. m.* Palaran gud; bulahan gud, baraan gud.
Felonía. *f.* Camabudhi, camalingo, buhat nga maraut.
Felpa. *f.* Género ó panapton nga barahiboon sa caraygan.
Felpa. *f. fig.* y *fam.* Pagdabal, pagsauay sin macosug.
Felpado, da. *adj.* Hinabol nga barahiboon.
Felposo, sa. Género ó hinabol nga barahiboon.
Felpudo, da. *adj. vid.* Felpado.
Femenil. *adj.* Babayenon, canan mga babaye.
Femenilmente. *adv. m.* Binabaye.
Femenino, na. *adj.* Angay ó lugaringon sin babaye.
Fementidamente. *adv. m.* Bua caopay, malimbong caopay sa malingo nga polong.
Fementido, da. *adj.* Buaon, malimbong, malingo nga polon.
Femoral. *adj.* An tungud ó canan tul-an sa paa.
Fémur. *m.* Tul-an sa paa.
Fenda. *f.* Cabutacan sa panit san mga cahuy.
Fendiente. *com.* Pagtigbas.
Fenecer. *a.* Pagtapus, paghuman.—*n.* Patáy.—Obus, tapus.
Fenecimiento. *m.* Pagtapus, paghuman; pagcatapus, pagcahuman.
Fénix. *amb.* Tamsi nga diri totoo, cay sa hunahuna lá sa daan nga mga tauo.—*fig.* An orug, an labao, an mahal.
Fenomenal. *adj.* Maorosahon.
Fenómeno. *m.* Orosahon.
Feo, a. *adj.* Maraut an cabayhon.—*fig.* Mangil-ad, mangidhat, malao-ay, maracsot. *m. fam.* Pagpacaalo.
Feracidad. *f.* Camagrampag, camagrangba, camaopay san tuna nga nahatag sin damo nga mga bonga.
Feral. *adj.* Mabangis, mapintas.
Feraz. *adj.* Bongaan caopay.
Féretro. *m.* Longon, saluran sin minatay.
Feria. *f.* Peria bisan ano nga adlao san semana gauas an sábado ug domingo.—Tiangui.—Pahoay san pagbuhat.
Feriante. *adj.* Macarocadto sa tianggui sin pagpalit, pagbaliguia ó pagbalio.
Feriar. *a.* Pagpalit sin bisan ano sa tianggui.—Pagpalit, pagbaliguia ó pagbalio.—Paghatag sin regalo.—*n.* Pahoay san pag buhat.
Ferino, na. *adj.* Ihalas, ilahas.—Macuri.
Fermentable. *adj.* Sadang maalimbucad, sadang matubo.
Fermentación. *f.* Caalimbucad, catubo.
Fermentar. *n.* Alimbucad, tubo, sugad

san pagtubo san tinapay nga bago pá nga guinhimo.—*a*. Paalimbucad, patubo.
Fermentativo, va. *adj*. Macacaalimbucad, macacatubo.
Fermento. *m*. Binhi.
Feroce. *adj. poét*. Mabangis, mapintas.
Ferocidad. *f*. Cabangis, capintas. Camabangis, camapintas
Feroz. *adj*. Mabangis, mapintas.
Ferozmente. *adv. m*. Sin bangis, sin pintas. Mabangis caopay, mapintas caopay.
Ferrada. *f*. Panganiban nga puthao.
Ferrado, da. *adj*. Natatahuban sin puthao, pinotos sin puthao.
Ferrar. *a*. Pagtahub, pagpotos sin puthao.
Férreo, rrea. *adj*. Pinuthao.—*fig*. Matig-a.
Ferrería. *f*. Pandayan sa puthao.
Ferrete. *m*. Puthao nga imararca.
Ferretear. *a*. Pagmarca ó pagtigaman sin puthao.
Ferretería. *f*. Pandayan sa puthao.—Pagcomercio sin puthao.
Férrico, ca. *adj*. Puthauon.
Ferro. *m. Mar*. Sinipit nga puthao.
Ferro-carril. *m. id*. Dalan nga puthao.
Ferrugiento, ta. *adj*. Puthauon.
Ferrugíneo, nea. *adj. vid*. Ferruginoso.
Ferruginoso, sa. *adj*. Puthauon, nga may puthao.
Fértil. *adj*. Rampag, rangba; maadab, malurab, bongaan.
Fertilidad. *f*. Camagrampag, camagrangba; camaadab, camalurab.
Fertilizar. *a*. Rampag, rangba, adab, lurab, pagpacaopay san tuna basi mamonga sin maopay.
Férula. *f*. Banua nga férula.—Dapi, dagpi.—Estar uno bajo de la férula de otro. *fr. fig*. Sacop niya.
Ferventísimo, ma. *adj*. Matingohaon caopay, gumadorotohi.
Férvido, da. *adj*. Mapaso. Matingohaon, maongud, maticos.
Ferviente. *adj. fig*. Matingohaon, maticos, maongud.
Fervor. *m*. Capaso; camapaso.—*fig*. Ticos, ongud nga pagtalingoha.
Fervorizar. *a*. Pagpaongud, pagpaticos.—*r*. Ongud, ticos, talingoha gud.
Fervorosamente. *adv. m*. Sin ongud, sin ticos. Ongud caopay, ticos caopay.
Fervoroso, sa. *adj*. Maongud, maticos, matingohaon.
Festejador, ra. *adj*. Maabiabihon.—*s*. Paraabiabi.
Festejar. *a*. Pagabiabi.
Festejo. *m*. Pagabiabi.
Festín. *m*. Panagtauo.
Festinación. *f*. Cadagmitan. Camadagmit, camatulin. Pagcamadagmit.
Festival. *adj*. Fiesta.
Festividad. *f*. Fiesta.—Adlao nga mahal nga iglelehe.
Festivo, va. *adj*. Mahirimayaon nga tauo.—Adlao nga piesta.
Festón. *m*. Sab-ong.—Binorda.
Festonar. *a. vid*. Festonear.
Festonear. *a*. Pagsab-ong; panab-ong.—Pagborda.
Fetiche. *m*. Diuata, diosdios.
Fetichismo. *m*. Pagsimba sa mga diuata.
Fetidez. *f*. Cabahó, pagcabahó. Camabahó, pagcamabahó nga maraut.
Fétido, da. *adj*. Mabaho ó maraut sin baho.
Feto. *m*. An bata, in áadto pá sa tiyan san iroy. An anac ó nate, in áadto pá sa tiyan san hayop ó mananap.
Feudal. *adj*. An tungud ó canan feudo.
Feudalidad. *f*. Cahimtang san feudo.
Feudalismo. *m*. Gahum san mga mahal nga mga tauo nga may mga feudo.
Feudatario, ria. *adj*. An mabayad san feudo.
Feudista. *m*. Parasurat hionong san mga feudo.
Feudo. *m*. Pagtogot, in matogot an hadi ug iba pá nga mga mahal nga mga tauo sin tuna ug iba pá nga sugad basi pagpulsan san macarauat ug magbayad mán sugad san caangayan nga guintratohan. Pagpahimomolos san hadi cún mga daco nga mga tauo sin pagbayari san tuna, etc., nga itinogot.—Bayad.—*fig*. Pagtahud ug pagalagad.

FI

Fiable. *adj*. Sadang pagtapuran ó pagpiaran.
Fiado, da. *adj*. Sadang.—Al fiado. *m. adv*. Sinisiring cún an tauo macarauat sin ano lá ug onina la an pagbayad.—En fiado. *m. adj*. An may fianza, pananglit, an guinoa sa pandug cay nagbutang sin fianza.—Inangcat, angcat.—Hin-dam.
Fiador, ra. *m. y f*. Piador, an tauo nga nagpipiador sa igcasitauo.—*m*. Cordón nga gutí sugad san canan capa, etc.—Itranca sa mga puerta dapit sa solud.—Pasangolan.—Sulangot.—Mangangaco.—Gangot.
Fiambrar. *a*. Pagtima san balon. Pagbahao.
Fiambre. *m*. Balón. Bahao.

Fiambrera. *f.* Surudlan san balón, surudlan san bahao nga loto, etc. Bacul, balonan.
Fianza. *f.* Pagpianza.—Pagprenda.—Catungdanan san tauo nga nagpiador.—Pagcamangangaco; pangaco.
Fiar. *a.* Pagpiador. Pagaco.—Pagtapud.—Pagangcat.
Fiasco. *m.* Palad nga maraut.
Fiat. *m.* Tangdo.—Togot.
Fibra. *f.* Cosog nga manipis sa lauas.—Lanot. Sabut sin abacá.—Gonot.
Fibroso, sa. *adj.* Masabut; macosog.
Ficción. *f.* Paglimbong, larang nga paglimbong.—Larang sin poeta.
Fice. *m.* Isda nga fice.
Ficticio, cia. *adj.* Diri matuod.
Fidecomiso. *m. vid.* Fideicomiso.
Fidedigno, na. *adj.* Torooron, tacus pagtooron.
Fideicomisario, ria. *adj.* Tinatapuran.—*For.* An tungud san mga togon nga itinapud san nagtestar san tauo nga tinatapuran niya basi matuman.
Fideicomiso. *m. for.* Pagbuot ó togon san tauo nga nagtestar hionong san iya mga manggad ngá ibinilin ug itinatapud mán niya sa lain nga tauo basi matuman an pagtestar.
Fidelidad. *f.* Catangcud.
Fidelísimo, ma. *adj.* Tangcud caopay.
Fideos. *m. pl.* Pideos nga harina nga trigo an iguinhimo.
Fiduciario, ria. *adj. For. vid.* Fideicomisario.—*For.* Oolian, an heredero nga oolian san manggad nga malon ó bilin sa iya san nagtestar.—Tapuran.
Fiebre. *f.* Hiranat, dulug.
Fiel. *adj.* Tangcud. Maopay. Matadong, matinumanon.—*m.* Tauo nga tinatapuran san gobierno basi matuman an mga sugo.—Cristianos ó binuniagan nga nasogot sa Santa Iglesia.
Fielmente. *adv. m.* Sin tangcud. Tangcud caopay.
Fieltro. *m.* Barahibo sin carnero.—Capa ó calo nga barahibo an iguinhihimo.
Fiera. *f.* Mananap ñga ihalas, mapintas ug maninibad.
Fierabrás. *m. fig.* y *fam.* Tauo nga malaris, diri mabale.
Fieramente. *adv. m.* Sin pintas, sin bangis. Mapintas caopay, mabangis caopay.
Fiereza. *f.* Cabangis, capintas. Camabangis, camapintas.
Fiero, ra. *adj.* Maisug, mabangis, mapintas, pangcas.
Fierro. *m.* Puthao.
Fiesta. *f.* Piesta.—Cahimaya, calipay, calipayan.—Dorogas.—Adlao nga iglelehe, adlao nga mahal.
Figle. *m.* Pigle nga torotot.
Figón. *m.* Tendahan sin mga cacaanon nga guinisa.
Figonero, ra. *m.* y *f.* An tauo nga may tendahan sin mga cacaanon nga guinisa.
Figulino, na. *adj.* Buhat sin tuna nga linoto.
Figura. *f.* Cahimo, cabuhat, cabacdao.—Badac, cabadac. Lambong. Landong.—Bayhon, daguay, nauong.—Tauotauo, ladauan.—Alidaguiran. Paniiban.—Casugad ó pagcaagui.—Lagda.—Ladauan.
Figurable. *adj.* Sadang paglagdaon.—Sadang paghunahunaon.
Figuración. *f.* Lagda, paglagda. Paghunahuna.
Figuradamente. *adv. m.* Sa sugad sugad, alidaguid.
Figurado, da. *adj.* Sugad sugad, alidaguid, espirituhanon nga cahologan.
Figurante. *m.* y *f.* Magsarayao.
Figurar. *a.* Paglagda, pagbadlis.—Paghunahuna.—*n.* Formar parte ó pertenecer al número de determinadas personas ó cosas. Opud, gapil, sacop.
Figurar, representar, como los misterios de la misa. Paid, ipaid.
Figurativo, va. *adj.* Alidaguid, ladauan.
Figurería. *f.* Quimod.
Figurero, ra. *adj. fam.* Tauo nga maquimod.—*m.* y *f.* Tauo nga parahimo cún parabaliguia bá sin mga tauotauo cún iba pá nga sugad.
Figurilla, ta. *com. fam.* Tauo nga habobo ug obus.
Figurín. *m.* Pinintaran ó modelo sin mga biste.
Figurón. *m.* Daco nga tauotauo, daco nga ladauan, etc., etc.—*fig.* y *fam.* Tauo nga mapadayao caopay.
Fijable. *adj.* Sadang madocot, sadang igdocot,
Fijación. *f.* Padolot.—Padocot.—*Quim.* Mutang, lugdang.
Fijamente. *adv. m.* Sin marig-on. Marig-on caopay.—Sinmaopay, panginano caopay.
Fijar. *a.* Padolot.—Padocot.—Pacarig-on—Ogboc.—Ogmad.—Pagpilit.
Fijeza. *f.* Pagdocot.
Fijo, ja. *adj.* Marig-on.
Fila. *f.* Rungbay; talay, talayatay, talaytay.
Filacteria. *f.* Tinabas nga anit nga sinuratan sin pira ca polong sa Santos mga Surat, nga binibiao sa mga judío sa uala nga butcon cún sa agtang ba nira.

Filamento. *m.* Lanot.—Gonot.—Sabut sin abacá, cún dao guinpanggui ná.
Filandria. *f.* Olud sa guinhaua sa mga tamsi nga managuit.
Filantropía. *f.* Paghigugma san catauohan.
Filantrópico, ca. Mahagugma san catauohan.
Filántropo. *m.* An may gugma sa mga catauohan.
Filarmonía. *f.* Ongud nga pahiongara sin pagcamúsico ó sin pagcanta.
Filarmónico, ca. *adj.* An naoongara sin paghibaro san música.
Filástica. *f. Mar.* Pisi nga daan nga linubad.
Filatería. *f.* Cadamo sin polong sa pagasoy ó pagpasabut sin ano lá.
Filatero. *m.* An mayacan sin damo.
Filderretor. *m.* Género ó panapton nga barahibo sin carnero an iguinhihimo.
Fileno, na. *adj. fam.* Gutiay. Sinahoan.
Filete. *m.* Minoldura nga macuti, halaba ug haligot.—Carig-onan san sidsid sin bado, etc.—Asalan nga guti ug manipis.
Filiación. *f.* Mamat, camamatan, camamtan.—Sacop, pagsacop.—Mga tigaman ó señas nga lugaringon sin tauo.—*Mil.* Listahan san mga soldados nga casayoran san cahitaas nira ug sin iba pá nga mga tigaman.
Filial. *adj.* An tungud ó canan anac. Inanac.
Filialmente. *adv. m.* Sa paghigugma nga inanac.
Filiar. *a.* Paquiana san tauo san ngaran san iya mga guinicanan.—*r.* Pagpasurat.—Pasacop, pagapil.
Filibote. *m.* Sacayan.
Filibustero. *m.* Tulisan; magahat.
Filiforme. *adj.* Masugad sin sinulit.
Filigrana. *f.* Buhat nga guinhimo sin baga sinulit nga bulauan cún salapi bá.—Tigaman nga masilhag sa papel.—*fig.* Buhat nga macuti ug maopay gud.
Fililí. *m. fam.* Caopay nga pagcabuhat, camahal.
Filipéndula. *f.* Banua nga itarambal.
Filipense. *s.* Taga Pilipos.
Filipense. *adj.* Pare sa Congregación ni San Felipe Neri.
Filípica. *f.* Pagsauay nga macosog.
Filipino, na. *adj.* Taga Pilipinas —Sa Pilipinas, an tungud ó canan Pilipinas.
Filis. *m.* Cabatid sin pagbuhat ó pagpolong sin maopay.
Filisteo, a. *adj.* Pilisteo, taga Pilistim.
Filo. *m.* Tarum.
Filología. *f.* Pagaram ug pagquilala san maopay ug toton nga pamolong, ug san tinicangan san mga polong; pagarad-man.
Filológica. *f. vid.* Filología.
Filológicamente. *adv. m.* Sa angay ug igo san mga lagda ó togon san Filología.
Filológico, ca. *adj.* An tungud ó canan Filología.
Filólogo. *m.* An batid ug lasgud san Filología.
Filomanía. *f.* Caora ora sin dahon ó dahonan caopay an mga tanum o mga banua ó cahuy.
Filomela. *f. vid.* Filomena.
Filomena. *f. poét.* Tamsi nga ruiseñor.
Filosofador, ra. *adj.* An maaram magosisa ug maghunáhuna sin maopay.
Filosofar. *a.* Pagosisa ug paghunahuna sid maopay, masugad sin pilósopo.
Filosofastro. *m. despect.* Buaon ó maraut nga pilósopo cay nagpapacapilósopo lá.
Filosofía. *f.* Pilosopía, pagarad-man nga casayoran san cahimtang san mga binuhat. —*Moral.* Pagarad-man nga casayoran san camaopay cún camaraut bá san mga buhat san mga tauo.
Filosóficamente. *adv. m.* Angay ug igo sa Pilosopía.
Filosófico, ca. *adj.* An tungud ó canan Pilosopía.
Filosofismo. *m.* Buaon nga Pilosopía.
Filósofo, fa. *adj.* An tungud ó canan Pilosopía.— Tauo nga bughó nga nalicay san calibutan.—*m.* Pilósopo, an nagaaram san Pilosopía, an maaram ó lasgud ná san Pilosopía.—Tauo nga matinumanon ug mapenitensiahon nga nalicay sa calibutan, ug mga caliauan nga calibutanon.
Filoxera. *f.* Olud nga gutiay sa tuna, nacaon san mga tanum.
Filtración. *f.* Paghonob, pagcahonob; cahamon, pagcahamon.
Filtrador. *m.* Saraan ó sarahan sin tubig, alacsio, etc.—An nagpapasara sin tubig, etc.
Filtrar. *a.* Pabhonob, pahamon.—*r.* Honob, hamon.
Filtro. *m.* Saraan ó sarahan sin tubig, etc.
Fillos. *m. pl.* Sugad sin baduya, cundi may sinacot nga bunay.
Fimbria. *f.* Sidsid, sagyad sin panapton.
Fin. *m.* Catapusan, catubtuban. Ngarab.—Cahumanan.—An tungud ó hintutungdan. —Tuyo.—Á fin de que. *m. conjunc. fin.* Basi. Á fin de averiguar la verdad. Basi madayag an camatuoran.—Á fin de que no haya pleito. Basi uaray capolonganan.—Á fines del mes, etc. *m. adv.* Sa catapusan san bulan.—Al fin. *m. adv.* Sa catapusan. —Dar fin. *fr.* Paghuman, pagtampus.—Dar fin á una cosa. *fr.* Pagtapus, pagobus, pagimod, paghuman, pagtampus.—Dar fin de una cosa. *fr.* Pagbungcag, pagobus.—

En fin. Por fin. *m. adv.* Sa catapusan.—Por fin y postre. *m. adv.* Sa catapusan.—Sin fin. *loc. fig.* Uaray catapusan.
Fin de cosecha. Sangisit.
Finado, da. *m.* y *f.* Minatáy, patay.
Final. *adj.* An catapusan, an catubtuban.—*m.* Catapusan, catubtuban.—Por final. *m. adv.* Sa catapusan.
Finalidad. *f. fig.* Tuyo san pagbuhat sin bisan ano.
Finalizar. Pagtapus, pagobus, pagtampus, paghuman.—*n.* Obus.
Finalmente. *m. adv.* Sa catapusan.
Finamente. *m. adv.* Sin maopay, maopay gud.
Finamiento. *m.* Camatayon.
Finar. *n.* Patay.—*r.* Ipa caopay.
Finca. *f.* Sinisiring finca an tuna, an balay, an oma, an calubian, an cabac-han, etc.
Fincar. *n.* Pagbutong sin balay, oma, etc., cay iguinbobotong mán.
Finchado, da. *adj. fam.* Mapadayao, maparayao, ogdayon.
Fineza. *f.* Camaopay, camanatuc, camatagning.—Hatag ó regalo.
Fingidamente. *adv. m.* Sin malimbong, sa malimbong nga polong, malimbong caopay.
Fingido, da. *adj.* Malimbong.
Fingidor, ra. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Fingimiento. *m.* Paglimbong.
Fingir. *a.* Paglimbong.—*r.* Oyoc.—*r.* Paghunahuna san uaray gud.
Finible. *adj.* Sadang matapus, sadang maobus, sadang mahuman.
Finibusterre. An mga catubtuban san tuna ó calibutan.
Finiquitar. *a.* Pagpiniquito; pagbayad san bug-os nga buhis.
Finiquito. *m.* Piniquito, bayad san bug-os nga buhis. Carig-onan nga ihinatag cay naempas na.—Dar finiquito. *fr. fig.* y *fam.* Pagobus san pohonan. Pagtapus.
Finítimo, ma. *adj.* Harani, dooc, hipid, hiripid, higripid.
Finito, ta. *adj.* An may catapusan, an may catubtuban
Fino, na. *adj.* Manatuc, Matagning.—Manipis, gamay.—*fig.* Tauo nga maopay an cabacdao ó cahimo ug maopay an gaui.—Hait, til-is.
Finura. *f.* Caopay.—Canipis; cagamay, camanipis, camagamay.—Maopay an cagaui.
Firma. *f.* Pirma.—Pamirma.
Firmamento. *m.* Langit.
Firmán. *m.* Sugo ó talaan san hadi sa Turquía.
Firmante. *p. a.* An magpipirma.
Firmar. *a.* Pagpirma, pamirma.—Firmar en blanco. *fr.* Pagpirma sa papel nga uaray pá surat, basi an usa magsurat dida sugad san caangayán.—No estar uno para firmar. *fr. fig.* y *fam.* In hubog an tauo.
Firme. *adj.* Marig-on.—Mation.—De firme. *m. adj.* Marig-on.—Macosog.
Firmemente. *adj. m.* Sin marig-on, Marig-on caopay.
Firmeza. *f.* Carig-onan.
Fiscal. *adj.* An tungud ó canan pisco; an tungud san pagcapiscal.—*m.* Piscal, tinatapuran.
Fiscalía. *f.* Catungdanan san piscal, pagcapiscal.—Balay, oroquian san piscal.
Fiscalizador, ra. *adj.* An magpipiscal, an magoosisa.
Fiscalizar. *a.* Pagtuman san pagcapiscal.—*fig.* Pagosisa.
Fiscalización. *f. vid.* Fiscalizar.
Fisco. *m.* Pisco, an salapi san hadi ó canan guinhadian.
Fisga. *f.* Isi, bolos, buntal, sagangat, sarapang, calauit.
Fisga. *f.* Dorogas, tiaotiao.
Fisgador, ra. *adj.* Mamolos, mamuntal, masarapáng, macalauit.—Madorogas, matiaotiao.—Maosisa.
Fisgar. *a.* Pamolos, pamuntal, pasarapang, pagcalauit.
Fisgar. *a.* Pagdorogas, pagtiaotiao.
Fisgar. *a.* Pagosisa, paghiling cún ano an buhat san iba, pagsipat sípat.
Fisgón, na. *adj.* Madorogas, matiaotiao.—Maosisa, mahiling, masipatsipat.
Fisgonear. *a.* Pagdorogas, pagtiaotiao.—Pagosisa, paghiling.
Fisgoneo. *m. fig.* Fisgonear.
Física. *f.* Písica, pagaradman nga casayoran san pagcahimtang san mga lauas, mga hangin, etc., etc.
Físicamente. *adv. m.* Sa camatuoran, sa pagcamatuod.
Físico, ca. *adj.* An tungud ó canan Písica.—An tungud ó canan pagcahimtang san mga lauas.—*m.* An nagaaram san Písica. An maaram ó lasgud san Písica.—Tambalan, mananambal.—An pagcalauasan san tauo.
Fisípedo, da. *adj.* An mga mananap nga tudloan an mga teel, sugad an ayam, etc.
Fisonomía. *f.* Bayhon, nauong.
Fisonómico, ca. *adj.* An tungud ó canan bayhon.
Fistol. *m.* Tauo nga malimbong.
Fístula. *f.* Harasam.—Toronggon.—*Cir.* Hubag nga halarum an mata, tuyob.

Flacamente. *adv. m.* Sin luya. Maluya caopay.
Flaco, ca. *adj.* Magasa, mahogus, maniuang, gaslud.—*fig.* Maluya.—*m.* Cahiligan.
Flacucho, cha. *adj.* Magasa caopay, mahogos caopay.
Flacura. *f.* Camagsa, camahugos, pagcamagasa; pagcamahugos. Cagasa, cahogos.
Flagelación. *f.* Paghampac, pagcahampac.
Flagelador, ra. *adj.* Maghahampac.—*s.* Parahampac.
Flagelar. *a.* Paghampac.
Flagelo. *m.* Hampac, iharampac.
Flagrancia. *f.* Camailat-igat, camaingatingat, camasilao, camasilacsígac, camasiga, camaguilaguila.
Flagrante. *p. a.* Mailat-igat, maingatingat, masilao, masilacsigac, masiga, maguilaguila.—*adj.* An natutuman niya ná.—En flagrante. *m. adv.* Hinabutan.
Flagrar. *n. poét.* Ilat-igat, ingatingat, silao, silacsigac, siga, maguilaguila.
Flama. *f.* Laga.—Camasirac san laga.
Flamante. *adj.* Masirac, mailat-igat, maingatingat, masilao, masilacsigac, masiga, maguilaguila.—Bag-o. Bag-o pá lá nga nahuman, bag-o pá lá nga nagagamit.
Flamear. *a.* Paglalaga.—*Mar.* Pilicpiliç an lagay.
Flamenco, ca. *s.* Taga Flandes.
Flamenco, ca. *s.* Tamsi nga masugadsugad sin talábon.
Flamenquilla. *f.* Pinggan.
Flámeo. *m.* Tahub nga dulao itinatahub sadto ánay sa mga babaye nga bago pá lá nga quinasal.
Flamero. *m.* Canedlero nga daco.
Flamígero, ra. *adj. poét.* Malalaga.
Flámula. *f.* Bandera nga halaba ug haligot sa catapusan.
Flan. *m.* Matamis nga plan.
Flanco. *m.* Dapit. El flanco derecho. An dapit sa too. Por el flanco izquierdo. Dapit sa uala.—An labi nga maluya sa bisan ano.—*Mar.* y *Mil.* Luyo.
Flaquear. *n.* Luya.
Flaqueza. *f.* Cagasa, cahugos, pagcagasa, paghugos. Camagasa, camahugos, pagcamagasa, pagcamahugos.—*fig.* Caluya, pagcaluya. Camaluya, pagcamaluya.
Flato. *m.* Hangin nga nacacacuri sa guinhaua, siclo.
Flatoso, sa. *adj.* Sisiclóon.
Flatulencia. *f.* Pagcasiniclóon.
Flatulento, ta. *adj.* Macacasiclo.—Siniclóon.
Flatuoso, sa. *adj.* Sisiclóon.
Flauta. *f.* Plauta, lantoy.
Flautero. *m.* Parahimo sin mga plauta.
Flautín. *m.* Plauta nga guti.
Flautista. *com.* Paratayhop sin plauta.
Flébil. *adj.* Angay ó tacús pagtatangisan.—Mabidoon, matinangisnon.
Flebotomía. *f.* Arad-man sin pagcarlit ó pagsangra.
Flebotomiano. *m.* Paracarlit ó parasangra.
Fleco. *m.* Plecos.
Flecha. *f.* Pana. Lais. Odiong.
Flechador. *m.* Parapana.
Flechar. *a.* Pagpana.
Flechazo. *m.* Pagpana.—Pagbono sin pana.
Flechería. *f.* Damo nga mga odiong nga binubuhian.
Flechero. *m.* Parapana.—Parahimo sin mga pana.
Flegmasía. *f. Med.* Saquit nga hubag.
Fleje. *m.* Baclao nga puthao ó cahuy.
Flema. *f.* Laco. Batuc.
Flemático, ca. *adj.* Lacohon.—Mahinay san pagbuhat, etc.—Batocon.
Fleme. *m. Veter.* Garamiton nga puthao nga tais nga guinagamit sa pagsangra san mga hayop.
Flemón. *m.* Daco nga laco.
Flemón. *m. Med.* Hubag; buyoco.
Flemoso, sa. *adj.* Lacohon, batocun, macalaco, macabatuc.
Flemudo, da. *adj.* Mahinay san pagbuhat, etc.
Fletador. *m.* Paraabang, paraplete sin sacayán.
Fletamento. *m.* Pagabang, pagplete sin sacayán.—*Com.* Trato sin pagluran.
Fletar. *a.* Pagabang, pagplete.
Flete. *m.* Abang, plete, bayad san plete.
Flexibilidad. *f.* Camahamoc.—*fig.* Camaalagad.
Flexible. *adj.* Mahomoc, masayon mabalico ó mapilo.—*fig.* Maaálagad.
Flexión. *f.* Pagbalico, pagpilo. Pagcabalico, pagcapilo.
Flojamente. *adv. m.* Sin luya. Maluya caopay.
Flojear. *a.* Pagluya.
Flojedad. *f.* Camaluya, pagcamaluya. Caluya.—*fig.* Cahubia, pagcahubia. Camahubia, pagcamahubia.
Flojel. *m.* Docdoc sin tamsi.
Flojera. *f. vid.* Flojedad.
Flojo, ja. *adj.* Haguca; hagos; holois; honoy; hungal; carocal. Holoyohoy, lungay; lono; lupa; subay; hilhig; sumin.—Maluya.—*fig.* Mahubia.
Flor. *f.* Bucad, burac; caburacan.—Del

palay. Maro.—An labi nga maopay sa bisan ano.—Aramay san tuna.

Flora. *f.* An cadam-an san mga tanum, mga banua ó mga cahuy.—Libro nga casayoran siton.

Floración. *f. Bot.* Pagbuburac.—*Bot.* Catburac ná.

Florar. *n.* Burac, bucad.

Florear. *a.* Pagsab-ong sin bucad.

Florecer. *n.* Burac, bucad.

Floreciente. *p. a.* Maburac, mabucad.—Matubo, masuli; palaran.

Florecimiento. *m.* Pagburac, pagbucad.

Floreo. *m. fig.* Carocayacan nga uaray horos.

Florero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia san mga bucad.—*m.* Burutangan sin mga bucad.—Maseta, plorero.

Florescencia. *f. Bot.* Pagbuburac.—*Bot.* Catburac ná.

Floresta. *f.* Cacahuyan, mga banua ug mga bucad.—Cabanuaan nga malurab ug macaruruyag pagquit-on.—*fig.* An macaruruyag pagquit-on.

Florestero. *m.* Bantay ó paramangno sin ploresta.

Florete. *m.* Pagesgrima sin espada nga guti.—Espada nga guti.—Género nga busag ug garogamay.

Floretear. *a.* Pagsab-ong sin mga bucad.

Floretista. *m.* An batid sin pagesgrima san plorete.

Floricultor, ra. *m.* y *f.* Batid sin pagmangno san mga bucad.

Floricultura. *f.* Cabatiran sin pagmangno san mga bucad.—Arad-man nga casayoran siton.

Floridamente. *adv. m. fig.* Sin maopay; maopay gud.

Floridez. *f.* Cadamo sin bucad, pamucad.—*fig.* Caopay nga pagcarocayacan.

Florido, da. *adj.* Burácan, bucaran.—*fig.* Macaruruyag, matahum caopay, mahal caopay, an labi nga maopay.—*fig.* Lasgud ó maopay nga pagcarocayacan.

Florífero, ra. *adj.* Buracan, bucaran.

Florígero, ra. *adj. poèt.* Buracan, bucaran.

Florín. *m.* Salapi.

Floripondio. *m.* Tanum nga ploripondio.—*fig.* Bucad bucad nga daco sa género ó hinabol.

Florista. *com.* Parahimo sin mga bucad bucad.

Florón. *m.* Bucad bucad nga daco.

Flósculo. *m. Bot.* Bucad.

Flota. *f.* Mga sacayán.

Flotable. *adj.* Malutao.—Macalutao.

Flotación. *f.* Calutao, pagcalutao.

Flotador, ra. *adj.* Malutao.—*m.* Lutao.

Flotadura. *f.* Calutao, pagcalutao.

Flotamiento. *m.* Calutao, pagcalutao.

Flotante. *p. a.* Malutao.

Flotar. *n.* Lutao, lunao, hatao, gatao.

Flote. *m.* Lutao, calutao, pagcalutao.

Flotilla. *f.* Mga sacayan nga guti.

Fluctuación. *f.* Pagcucurii cay mabalud caopay.—*fig.* Catahap, anganangan.

Fluctuante. *p. a.* Quinucurian cay mabalud caopay.—Matahap, maanganangan.

Fluctuar. *n.* Curi, pagcucurii cay mabalud caopay.—*fig.* Hiborong, pagruhaduha. anganangan.

Fluctuoso, sa. *adj.* Quinucurian.—Matahap, maanganangan, mahiboborong.

Fluente. *p. a.* Maagus, madaligdig.

Fluir. *n.* Agus, daligdig.

Flujo. *m.* Bantad.—Pagtaob.—Blanco. *Med.* Saquit sin babaye.—De palabras. Pagyacan sin damo.—De reir. Pagtaua sin ora-ora.—De sangre. Pagoro sin dugo: pagdugo an irong, an baba, etc.—De vientre. Pagoro sin tubig.

Fluvial. *adj.* Mga salug, mga sasalug, mga sasapa.

Fluxión. *f.* Damo nga dugo, damo nga laoay, damo nga mohog, etc., etc.

FO

Foca. *f.* Mananap nga masibad; mabubuhi mán sa dagat.

Focáceo, cea. *adj.* An tungud ó canan mananap nga masibad.

Focino. *m.* Bambo nga may tais nga puthao sa catapusan.

Foco. *m.* Catitirocan.

Fofo, fa. *adj.* Mahomoc. Bucag.

Fogaje. *m.* Buhis, bayad.

Fogarada. *f.* Daco nga laga.

Fogarizar. *a.* Pagtap-ong, pagdapog.

Fogata. *f.* Tap-ong, dapog.

Fogón. *m.* Daporan, abohan, calan.

Fogonadura. *f. Mar.* Loho sa cumbis sin sacayán nga pagpaaguian ó pagbubungsaran san mga toladoc.

Fogonazo. *m.* Laga ó calayo san pólvora in dinadagcotan.

Fogonero. *m.* Bantay san abo ó abohan.

Fogosidad. *f.* Camalacsi, camapaso san iya dugo.

Fogoso, sa. *adj.* Malacsi, mapaso an iya dugo.

Fogote. *m.* Botoc sin cahuy nga isorongo.

Foguear. *a.* Pagluthang ó pamusil; in gutiay lá an pólvora, basi macuha an hugao

sa solud san pusil, etc.—Pagluthang, pamusil, basi mahaara an mga soldados, etc.
Foja. *f.* Paypay sin libro.
Foja. *f.* Tamsi nga poja.
Foliación. *f.* Pagbutang, pagcabutang sin número sa mga paypay san mga libro.—An caísipan san mga número sa mao nga mga paypay sin libro.
Foliar. *a.* Pagbutang sin número sa mga paypay san libro, etc.
Foliatura. *f. vid.* Foliaciòn.
Folio. *m.* Paypay sin libro.
Folla. *f.* Rimoc, samoc.
Follaje. *m.* Dahon san mga cahuy ó mga tanum, cún dao dahonan sira.
Follar. *a.* Paghasohas.
Follar. *a.* Pagbutang ó pagrayandayan sin mga dahon.
Follarse. *r.* Pagotot.
Follero. *m.* Parahimo sin mga hasohas.—Parabaliguia sin mga hasohas.
Folletero. *m. vid.* Follero.
Folletista. *com.* Parasurat sin mga polleto.
Folleto. *m.* Libro nga diri damo caopay an mga paypay.
Follón, na. *adj.* Maluya; mahubia.—Matálao.—*m.* Cohetes nga diri maboto.—Mga saringsing dapit sa pono.—Otot.
Fomentación. *f.* Pagpapaso.—*Med.* Tambal nga macacahoas san camasool.—Pagbulig.
Fomentador, ra. *adj.* Macacapaso.—Mabulig.
Fomentar. *a.* Pagpapaso.—*fig.* Pagsagda, pagbulig.—Pagtambal sin dugnit ngá hinohorom sa mao nga tambal.—Pagdagdag.—Pagdugang.
Fomento. *m.* Paso.—*fig.* Bulig, tabang.—Dugang.
Fomes. *m.* Ipacabuhat. Ipacasala.
Fonación. *f.* Pagpagoa san tingug ó polong.
Fonda. *f.* Ponda, dida siton ponda tinatagan an tauo sin cacan-on, cundi magbabayad mán; harapitan.
Fondable. *adj.* Lagdongon. Sadang matuquib, sadang matugcad, tugcaron.
Fondeadero. *m.* Pondohan, lauigan.
Fondear. *a.* Paghiling san salad ó cahiladman san tubig.—Paghiling ó pagbisita san sacayán san mga tinatapuran san gobierno.—Pagcuha sin bisan ano dida sa salad.—*fig.* Pagosisa, pacatuquib.—*n.* Pagpondo, paglauig, pagbongtug.—Paghiling san sagud san sacayáa.
Fondeo. *m.* Paghiling ó pagbisita san sacayán san mga tinatapuran san gobierno.—Paghiling san sagud san sacayán.—Pagpondo; paglauig, pagbongtug.
Fondillón. *m.* Alacsio nga daan.
Fondista. *com.* An tauo nga may ponda sin mga cacan-on.
Fondo. *m.* De mar, río ó laguna. Salad. Tugcad. Cahiladman.—De embarcación. Sagud.—Manggad, puhonan, salapi.—Dar fondo. *fr. Mar.* Pagpondo, paglauig, pagbongtug.—Irse á fondo. *fr.* Lonud.
Fonética. *f.* An mga tingug ó caluluasan sin usa nga pamolong.
Fonje. *adj.* Mahomoc.
Fonología. *f.* Aradman hionong san mga caluluasan sin usa nga pamolong.
Fontal. *adj.* An sa borabud.
Fontal. *adj.* Siyapa, guinicanan.
Fontana. *f. poèt.* Barabud, tuburan.
Fontanal. *adj.* An sa barabud.—*m.* Tuburan, borabud.
Fontanar. *m.* Borabud, tuburan.
Fontanela. *f.* Cahomocan sa oló, an mahomoc pá sa oló san mga cabataan nga bag-o pá la nga natauo.—Garamiton sa mga tambalan sin pagabre sin puente sa lauas san tauo.
Fontanería. *f.* An pagpaagui sa mga tubig ngadto sa mga borabud.—Mga araguian sa mga tubig ngadto sa mga borabud.
Fontanero, ra. *adj.* An sa mga borabud.—*m.* An parahimo sin mga araguian san mga tubig san mga barobud.
Fontezuela. *f.* Borabud nga guti.
Foque. *m. Mar.* Layag nga poque.
Forajido, da. *adj.* Looc.
Foral. *adj.* An tungud sa mga sugo.—An tungud sa mga togot.
Foralmente. *adv. m.* Angay sa mga sugo.—Angay sa mga tugot.
Foráneo, nea. *adj.* Dumoroong.—Padre nga tinatapuran sa Señor Obispo, ug tinatauag nga Vicario foráneo.
Forastero, ra. *adj.* Dumoroong.
Forcejar. *a. vid.* Forcejear.
Forcejear. *n.* Pangosog.—*fig.* Pagato; paglaris.
Forcejo. *m.* Pagpangosog.
Forcejón. *m.* Pagpangosog nga tigda.
Forcejudo, da. *adj.* Macosog caopay.
Fórceps. *m. Cir.* Garamiton nga baga cumpit, sa pagcuha sa tiyan sa iroy san bata nga uaray gud catatao-i.
Forchina. *f.* Panganiban nga may duduha nga sanga sanga sa catapusan.
Forense. *adj.* An sa mga sugo.
Forense. *adj.* Dumoroong.
Forero, ra. *adj.* An sa mga sugo, an

angay sa mga sugo.—An sa mga togot, an angay sa mga togot.
Forja. *f.* Pandayan.—Masa, minasa nga apog ug sin baras.—Pilpigan.
Forjador, ra. *m.* y *f.* An nacapilpig sin salapi, an nacacalarang.
Forjadura. *f.* Pagcapilpig. Pagcalarang.
Forjar. *a.* Pagpilpig sin salapi, etc.—Paghimo sin cota.—*fig.* Paglarang.
Forlón. *m.* Sugadsugad sin carruaje.
Forma. *f.* Cahimo, daguay.—Pagca...Fórmula y modo de proceder en una cosa. Batasan.—Molde en que se vacia y forma alguna cosa. Hormahan.
Formable. *adj.* Sadang buhaton, sadang himoon, sadang opayon.
Formación. *f.* Pagbuhat, paghimo; pagcabuhat, pagcahimo; cabuhat, cahimo.—*Mil.* Pagrungbay, in nanrurungbay an mga casoldadosan.
Formador, ra. *s.* Parabuhat, parahimo. Parahusay.
Formaje. *m.* Hormahan sin mga queso.
Formal. *adj.* An tungud san cahimo.—Buotan.—Matuod, dayag.
Formalidad. *f.* Cabuotan.—Catigayonan.
Formalizar. *a.* Pagtapus, paghuman, paghingpit.—Pagtima san mga casoroc-an.—*r.* Baga pagisug.
Formalmente. *adv. m.* Sugad san caangayan.—Matuod.
Formar. *a.* Pagbuhat. Paghimo.—*Mil.* Pagrungbay; pagparungbay san mga soldados.—*r.* Tubo, sulig.—Formar corrillos. Horon.
Formativo, va. *adj.* An cahimoan.
Formidable. *adj.* Macaharadluc, macalilisang.—Damo ó daco caopay.
Formidoloso, sa. *adj.* Mahadluc caopay, mahadlucon.—Macaharadluc, macalilisang.
Formón. *m.* Tiguib nga daco.—Garamiton nga itarabas sin hostias.
Fórmula. *f.* Batasan.—Lagda.
Formular. *a.* Pagsugo. Pagasoy. Pagsumbong.
Formulario. *m.* Libro ó surat nga lagdaan, ó pagsusugaran.
Fornáceo, cea. *adj. poét.* An tungud ó sugad sugad sin horno.
Fornelo. *m.* Socolatihan.
Fornicación. *f.* Paquihilauas. Paghihilauas.
Fornicador, ra. *adj.* Maghihilauas. Maquihilauas.
Fornicar. *n.* Hilauas. Paquihilauas, talo.
Fornicario, ria. *adj.* Maquihilauas.
Fornicio. *m.* Paghihilauas. Paquihilauas.
Fornido, da. *adj.* Macosug, mabacud, bacdan, bogcos; matugas.
Foro. *m.* Capongtan, capopong-tan.—Hocmanan, horocman.—Trato.—Bayad aalagad san guintratohan.
Forraje. *m.* Cumpay ó banua nga itinutubong sa mga hayop.—Pagsalicse san cumpay ó banua.—*fig.* y *fam.* Cadamo sin mga ano lá nga uaray rasa ó gutiay an rasa.
Forrajeador. *m.* Parasalicse sin cumpay ó banua.
Forrajear. *a.* Pagsalicse sin cumpay ó banua.
Forrar. *a.* Pagpotos. Paghapin. Pagtotob. Pagloon sin panapton.
Forro. *m.* Potos. Hapin. Pagtotob. Pagloon sin panapton.
Fortachón, na. *adj. fam.* Matambog, macosog. Bac-dan, daragangan.
Fortalecedor, ra. *adj.* Macacacosog, macacarig-on
Fortalecer. *a.* Pagpacosog, pagparig-on. Pagpacarig-on.—*r.* Cosog.
Fortalecimiento. *m.* *vid.* Fortalecer.—Pacacosog, pacarig-on.
Fortaleza. *f.* Cosog, gahum. Carig-on; pagcarig-on. Camarig-on, pagcamarig-ón.—Carig onan.
Fortezuelo, la. *adj.* Macosog-cosog, marororig on.—*m.* Baluarte ó il-han nga guti.
Fortificación. *f.* Pagpacarig-on.—Carig-onan.
Fortificante. *p. a.* Macacacosog, macacarig-on.
Fortificar. *a.* Pagpacosog, pagparig-on.—Pagpacosog, pagpacarig-on.—*s.* Cosog, rig-on.
Fortín. *m.* Cota ó carig-onan nga arayopan san mga soldados.
Fortísimo, ma. *adj.* Guicocosogui. Marig-on caopay.
Fortuitamente. *adv. m.* Tamporoc, uaray paghunahunáa.
Fortuito, ta. Matatamporoc, uaray paghunahunáa.
Fortuna. *f.* Palad nga maopay. Capalaran.—Onos.—Correr fortuna. *fr. Mar.* In inoon-san an sacayan sa dagat.—Probar fortuna. *fr.* Pagbasi, pagsulay.
Forzadamente. *adv. m.* Sa capirit.
Forzado, da. *adj.* Pirit, lugus, in pinipirit ó linulugus.
Forzador. *m.* Pagpirit, paralugus.
Forzamiento. *m.* Pagpirit, paglugus. Pagcapirit, pagcalugos.
Forzar. *a.* Pagpirit, paglugus, pagpugus.
Forsozamente. *adv. m.* Sa capirit.

Forzoso, sa. *adj.* Pirit, lugus, in napipirit ó nalulugus.
Forzudamente. *adv. m.* Sin macosog. Macosog caopay.
Forzudo, da. *adj.* Macosog, mabacud, bac-dan, daragangan.
Fosa. *f.* Ocad, ocab. Linob-ngan, Libho.
Fosar. *a.* Pagocad, pagocab, pagcale.
Fosforescencia. *f.* Camasiga, camaguilaguila.
Fosforescente. *p. a.* Masiga, maguilaguila.
Fosforecer. *n.* Siga.
Fosfórico, ca. *adj.* An nacasiga, an nacaguila gu la.
Fosforina. *f.* Duga nga masiga san mga isda.
Fósil. *adj.* An quinucuha ó hinaagui-an sa ilarum sa tuna.
Foso. *m.* Ocad, cale nga haluag.
Fotofobia. *f.* *Med.* Casaquít nga cangalas san camalambrag.
Fotografía. *f.* Arad-man sin pagretrato. —Retrato.—Balay nga inooquian san pararetrato.
Fotografiar. *a.* Pagretrato.
Fotógrafo. *m.* Pararetrato.
Fótula. *f.* Bangca.

FR

Fracasar. *n.* Boong, puprac cún dao sacayán nga natama sin cabatoan.—*fig.* Cauang.—Bungcag.
Fracaso. *m.* Caboong; caruba; cabungcag. —*fig.* Casugad ó caagui nga macuri.
Fracción. *f.* Bahin, cabahin.
Fraccionar. *a.* Pagbahinbahin.
Fractura. *f.* Pagboong, pagbari. Caboong, cabari; pagcaboong, pagcabari.
Fracturar. *a.* Boong, bari. Tingag.
Fragancia. *f.* Camahamut.
Fragante. *adj.* Mahamut, mamhut.
Fragaria. *f.* Banua nga ítarambal.
Fragata. *f.* Sacayán nga daco.
Frágil. *adj.* Matalagpoc, masayon maboong ó mabari.—*fig.* Maluya.—*fig.* Matapus, maobus.
Fragilidad. *f.* Camatalagpoc, camasayon maboong ó mabari.—*fig.* Camaluya.
Frágilmente. *adv. m.* Sin luya; maluya caopay.
Fragmento. *m.* Tipac. Tipic.—*fig.* Bahin.
Fragor. *m.* Hagudol.
Fragoroso, sa. *adj.* Mahagudol.
Fragosidad. *f.* Casighotan.—Dalan nga masighot ug bagtohon.
Fragoso, sa. *adj.* Masighot.—Mahagudol.
Fragancia. *f.* Camahamut.
Fragrante. *adj.* Mahamut, mamhot.
Fragua. *f.* Pandayan.
Fraguador, ra. *s.* Paralang sin maraut.
Fraguar. *a.* Paglarang; pughunahuna.—*n.* *Albañ.* Tig-a, in matig-a ná an cota, etc.
Fragura. *f.* Casighotan.
Fraile. *m.* Pade. *pl.* Capadian.
Frailería. *f. fam.* Capadian.
Frailero, ra. *adj. fam.* Maquipade.
Frailía. *f.* Cahimtang sin pagcapade.
Frámea. *f.* Panganiban.
Francachela *f. fam.* Cacaanon, sud-an.
Francamente. *adv. m.* Totoo, sa maopay nga casing-casing.
Francés, sa. *s.* Taga Francia.—An sa Francia, an tungud sa Francia.—Lengua francesa. Francés nga pamolong.
Franco, ca. *adj.* Mahatagon, maopay nga cabuot.—Uaray caulangan.—Tangcud.
Francolín. *m.* Tamsi nga sugad sin pitao.
Francote. *adj. fam.* Tangcud caopay, maopay an casingcasing.
Franela. *f.* Género ó panapton nga pranela.
Frangente. *p. a.* Mapiripiri, maotud otud. —*m.* Caagui ó hiabal nga macuri.
Frangible. *adj.* Sadang maboong, sadang mabuca.
Frangir. *a.* Pagpiripiri, pagotud otud, pagbucabuca.
Frangote. *m.* *Com.* Pardo, bantal.
Franja. *f.* Rayandayan sin biste, etc.
Franjar. *a.* Pagrayandayan san mga biste.
Franjear. *a. vid.* Franjar.
Franqueamiento. *m.* Pagbutang sin seyo sa mga surat, etc.—Pagbuhi san uripon.
Franquear. *a.* Pagauas.—Pagtogot, paghatag.—Paagui.—Pagcayad, pagbutang sin seyo sa mga surat, etc.—Pagbuhi san oripon.—*r.* Pagalagad.—Pagsumat ó pagpahayag sa iba san aáda sa casingcasing.
Franqueo. *m.* Pagbayad, pagbutang sin seyo sa mga surat, etc.—Pagbuhi san oripon.
Franqueza. *f.* Paghigauas, pagcahigauas. —Camahatagon.—*fig.* Catangcud, camaopay sin casingcasing.
Franquía (En). *m. adv.* Tima ná.—*fig.* y *fam.* Uaray ná caulangan.
Franquicia. *f.* Pagtogot sin diri pagbayad.
Frasco. *m.* Prasco, surudlan nga guti.
Frase. *f.* Mga polong nga may cahologan. —Polong.
Frasquera. *f.* Burutangan san mga prasco.
Fraterna. *f.* Pagsauay, pagsagdon sin ongud.
Fraternal. *adj.* Angay sin mga bugto.

Fraternalmente. *adv. m.* Sa daco nga paghigugma.
Fraternidad. *f.* Pagcaoroyon sin buot, pagsihigugma.
Fraternizar. *n.* Oyon sin buot, masugad sin mga bugto.
Fraterno, na. *adj.* An tungud, an angay ó canan mga bugto.
Fatricida. *adj.* An mapátay sa iya bugto.
Fatricidio. *m.* Pagpátay, pagcamátay, cún an iya bugto an pinapatay niya.
Fraude. *m.* Limbong, paglimbong.
Fraudulencia. *f.* Limbong, paglimbong.
Fraudulentamente. *adv. m.* Sa malimbong nga pagcaagui, agui sa paglimbong. Malimbong caopay.
Fraudulento, ta. *adj.* Malimbong.
Frazada. *f.* Tampi ó taplac nga barahiboon.
Frecuencia. *f.* Paguliuli, pagbalicbalic. Casagbuyan.—Pagcarocadto.
Frecuentación. *f.* Paguliuli, pagbalicbalic.—Pagcarocadto.
Frecuentador, ra. *adj.* Mauliuli, mabalicbalic. Macarocadto.—*s.* Paracarocadto.
Frecuentar. *a.* Paguliuli, pagbalicbalic. Pagcarocadto. Aroagsub.—Ocot.—Sagboy.
Frecuente. *adj.* Agsub, dayuday, danay; soyson.
Frecuentemente. *adv. m.* Sin agsub, sin dayuday, sin danay. Agsub caopay, danay gud. Ocot.
Fregadero. *m.* Hugasan san mga pinggan.
Fregado. *m.* Paghugas; pagcahugas.
Fregador. *m.* Hugasan san mga pinggan. —Ihuhugas.
Fregadura. *f. vid.* Fregado.
Fregajo. *m.* Ihuhugas. Ibabagnos.
Fregamiento. *m.* Pagbagnos, pagbagnas, pagbanos; pagbangud; pagcoscos; pagcorocoso; pagis-is; pagquisoquiso; pagquiriquiri. Pagcabagnos, pagcabagnas, etc.
Fregar. *a.* Pagbanos, paghinis, pagnisnis, pagnosnos, pagbagnos, pagbagnas.—Paghugas.
Fregona. *f.* Sacop nga babaye nga nagseserbe sa cosina ug naghuhugas san mga pinggan.
Freidura. *f.* Pagpritos; pagcapritos.
Freir. *a.* Pagpritos.
Fréjol. *m.* Bonga nga sugad sin príjoles.
Frémito. *m.* Ouang, inga.
Frenesí. *m.* Calipong sa oló in hinihirantan mán an tauo.—*fig.* Casina, capongot.
Frenéticamente. *adv. m.* Lipong caopay sa oló.—Masisina caopay.
Frenético, ca. *adj.* Malilipong an oló.—Masisina, mapongot, maisug caopay.
Frenillar. *a.* Paggaluticot sin mga pisi, pagsangbud.—*Mar.* Paghigot san gayong ó gaod, in diri ná naggagayong ó naggagaod.
Frenillo. *m. Mar.* Pisi.—Bangquiao.—De la boca. Tilatica.
Freno. *m.* Preno.
Frente. *f.* Agtang.—En frente. *m. adv.* Atbang, yongud.
Fresca. *f.* Taghum; camataghum.—Tomar la fresca. Nagpapataghum síya.
Frescachón, na. *adj.* Magopay ug macusog nga tauo.
Frescal. *adj.* Mga isda nga inasinan sin guti.
Frescamente. *adv. m.* Bag-o pá.
Fresco, ca. *adj.* Mataghum, mabugnao. Haloyohoy, halayahay.—Pescado fresco. Isda nga labas; carne nga lab-as.—*m.* Cataghuman.
Frescor. *m.* Camataghum, camahagcot. Cataghuman. Cahalayhayan.
Frescote, ta. *adj.* Mataghum, mahagcot, mabugnao.—*fig. fam.* Mahusog.
Frescura. *f.* Cataghum, cahagcot, cabugnao; pagcataghum, pagcahagcot, pagcabugnao. Camataghum, camahagcot, camabugnao; pagcamataghum, etc, Cataghuman.—Cahalayhayan.—Camalurab sin mga tanum.
Fresquero, ra. *m.* y *f.* Tauo nga nagdadara sin isda nga labas.—Parabaliguia sin isda nga labas.
Freza. *f.* Tae sin mananap, iti.
Freza. *f.* Tigaman ó agui san isda in nagbubunay siya.—*Mont.* Ocab, ocab, buad.
Frezada. *f. vid.* Frazada.
Frezar. *n.* Pagoro san mga mananap. Pagiti.
Frezar. *n.* Pagcaon san dahon an mga olud nga sinisiring de seda.—Pagbunay an mga isda.—*Mont.* Ocab, ocab, buad, ahit.
Friable. *adj.* Masayon matipictipic, masayon mapinitpinit.
Frialdad. *f.* Cataghum, cahagcot, cabugnao; pagcataghum, etc. Camataghum, camahagcot, camabugnao; pagcamataghum, etc. Cataghuman.—Camaluya sin pagbuhat.
Friamente. *adv. m.* Oraora sin taghom, hagcot, bugnao. Mataghum, caopay.—*fig.* uaray rasa sa mga pagcayacan, etc.
Friático, ca. *adj.* Baga bongug, uaray rasa sa mga pagcayacan, etc.
Fricación. *f.* Pagbanos, pagbagnos, pagnosnos, pagnisnis. Pagcabanos, etc., etc.

Fricar. *a.* Pagbanos, pagbagnos, pagnosnos, pagnisnis.
Fricción. *f.* Pagbanos, pagoslob.
Friega. *f.* Oslod.
Friera. *f.* Saquít sa ticud san teel.
Frigidez. *f.* *vid.* Frialdad.
Frígido, da. *adj.* *poét.* Mataghum, mahagcot, mabugnao.
Fríjol. *m.* Bonga nga sugad sugad sin príjoles.
Frío, a. *adj.* Mataghum, mahagcot, mabugnao, mahabnao, mahagnao, matugnao —*m.* Taghum, hagcot, bugnao; habnao, hagnao, tugnao. Cadal.
Friolento, ta. *adj.* Hinahagcotan nga tauo.
Friolera. *f.* Bisan ano nga guti an polos ò diri bale.
Friolero, ra. *adj.* Hinahagcotan.
Frisa. *f.* Género ó panapton nga barahiboon.
Frisar. *a.* Paghabol sin panapton nga barahiboon.—*n.* Oyón; tanding, tandig.—*fig.* Harani.
Friso. *m.* *Arq.* An cota nga naibabao san cornisa ó minoldurahan nga mga bato dapit sa ibabao.—An cota nga pinintaran dapit sa obus.
Frisol. *m.* Bonga nga sugad sugad sin prijoles.
Frisuelo. *m.* *vid.* Frisol.
Fritada. *f.* Mga piniriros.
Fritura. *f.* *vid.* Fritada.
Frívolamente. *adv.* *m.* Sa cauaray polos.
Frivolidad. *f.* Pagcauaray polos.
Frívolo, la. *adj.* Uaray polos.
Frondosidad. *f.* Camahanggob, camalamboc, camalurab, camaadab, camarabong.
Frondoso, sa. *adj.* Mahanggob, malamboc, malurab, maadab, marabong.
Frontal. *adj.* An sa ó canan agtang.—*m.* Prontal sin altar.
Frontera. *f.* Catapusan sin tuna sin guinhadian, etc.—Cadaygan.—Carig-onan sin alat, etc.
Fronterizo, za. *adj.* An aáda sa catapusan sin guinhadian, etc., atbang, nagaatubang.
Frontero, ra. *adj.* Atbang, atubang, yongud.
Frontil. *m.* Hasnig sin vaca sa oló.
Frontino, na. *adj.* An mananap nga may tigaman sa agtang.
Frontis. *m.* Cadaygan sin balay, singbahan, etc.
Frontispicio. *m.* Cadaygan sin balay, etc.
Frontudo, da. *adj.* An daco an agtang.
Frotación. *f.* Pagbagnas, pagbagnos, pagbaguid, pagbanos. Pagcorocoso. Pagdacdac. Pagmocmoc. Pagmodmod. Pagmómo. Paghinis. Paghonas. Paggantas. Paglasag. Pagquiriquisi. Pagquiris. Paghilot.
Frotador, ra. Parabagnas, parabagnos, parabaguid, parabanos; paracorocoso; paradacdac; paramocmoc; paramodmod; paramómo; parahinis; parahonas; paragantas; paralasag; paraquiriquisi; paraquiris. Parahilot.—Ibabagnas; ibabagnos-. Idadacdac.
Frotadura. *f.* *vid.* Frotación.
Frotamiento. *m.* *vid.* Frotación.
Frotar. *a.* Bagnas, bagnos, baguid, banos; corocoso; dacdac; mocmoc; modmod; momó; hinis; honas; gantas; lasag; quiriquisi; quiris. Hilot.
Frote. *m.* *vid.* Frotación.
Fructíferamente. *adv.* *m.* Bongaan caopay. Sa daco nga polos.
Fructífero, ra. *adj.* Bongaan.
Fructificación. *f.* Pagcabongaan. Pamonga.
Fructificador, ra. *adj.* Mamomonga.
Fructificar. *n.* Pamonga.—*fig.* Polos.
Fructuosamente. *adv.* *m.* Bongaan caopay; sa daco nga polos.
Fructuoso, sa. *adj.* Bongaan, may polos.
Fruente. *p.* *a.* Mahimungaya.
Frugal. *adj.* An nacaon, an nagasto sin casadangan lá.
Frugalidad. *f.* Casadangan.
Frugalmente. *adv.* *m.* Sin casadangan.
Frugífero, ra. *adj.* *poét.* Bongaan.
Frugívoro, ra. *adj* An macaon sin mga bonga lá.
Fruición. *f.* Calipay, himaya himongaya,
Fruitivo, va. *adj* Macalipay.
Frumentario, ria. *adj.* An sa ó canan trigo ug iba pá nga mga bonga.
Frumenticio, cia. *adj.* An sa ó canan trigo ug iba pá nga mga bonga.
Frunce. *m.* Conot, pilo. Caconotan, capiloan.
Fruncidor, ra. *s.* Paraconot, parapilo.
Fruncimiento. *m.* Pagconot, pagpilo; pagcaconot, pagcapilo.—*fig.* Paglimbong.
Fruncir. *a.* Pagconot, pagpilo.—*fig.* Aringit.—Pagbaliscad nga pagpasipara san camatuoaran.
Fruslería. *f.* Bisan ano nga guti an polos ó gutiay an bale.
Fruslero, ra. *adj.* Guti an polos, guti an bale.
Frustráneo, nea. *adj.* Macauang.
Frustrar. *a.* Pacauang. Cauang.
Frustratorio, ra. *adj.* Macauang.
Fruta. *f.* Bonga.—Fruta madura. Hinug; palabangahan.—Fruta que principia á madurar. Labaog.—Fruta formada, aunque no

esté del todo madura. Lagatuc.—Fruta ó semilla de tabaco. Lalong.—Fruta de la palma—bonga—ya madura y dura. Langgas.—Fruta de plátano, blanda y aun no llena de carne. Luyat.—Fruta pasada. Lom-oy.—Fruta de coco, de bonote escaso. Lupisan.—Fruta bien madura. Nongnong.—Fruta próxima á madurar. Palatoroan.—Fruta formada, pero sin madurar aún. Pisut, posit, pusic.—Fruta de la palma—bonga—tierna y blanda aún. Pugos.—Fruta de la nipa. Pongo.—Fruta sin carne aún. Potot.—Fruta demasiado madudura. Tanang.—Fruta algo madura. Alumbanug.—Fruta del camagong. Amaga.—Fruta redonda y blanca formada del agua del coco—fruta, congelada.—Bauay.—Fruta del árbol dapdap. Bucao.—Fruta de la palma, cabo negro. Idioc.—Fruta de la palma, coco.—Lubi.

Frutaje. *m.* Pinintaran sin mga bonga ó mga bucadbucad.

Frutal. *adj.* Bongaan.

Frutecer. *n. poët.* Namomonga ná.

Frutería. *f.* Tenda; tendahan sin mga bonga.

Frutero, ra. *s.* Burutangan san mga bonga nga iseserbe sa lamesa.—*m.* y *f.* Parabaliguia sin mga bonga.

Frútice. *m. Bot.* Cahuy cahuy.

Fruticoso, sa. *adj. Bot.* Sangaan.

Fruto. *m.* Bonga. Polos; capulusanan. Panolos. Caopayan.

FU

Fú. Pusngac sin oding.

Fúcar. *m. fig.* Tauo nga salapianon, bahandianon, manggaran.

Fuego. *m.* Calayao. Igrab ó iglab; pagcaigrab.—Calasbut.—Incendio. Casonog.—Tap-on.—Pamusil, paluthang ná.—Capaso; paso, in mapaso an lauas. Fuego con mucha llama. Daabdaab.

Fueguecillo, to. *m.* Guti nga calayo.

Fueguezuelo. *m.* Guti nga calayo.

Fuelle. *m.* Hasohas.

Fuente. *f.* Borabud, tuburan, alogan.—*fig.* Guinicanan.

Fuentezuela. *f.* Borabud nga guti.

Fuer. Á fuer de. *m. adv.* Tungud..., sugad...

Fuera. *adv. l.* y *t.* Sa goa, gauas, sa gauas.—Fuera de. *m. adv.* Labut pá.

Fuero. *m.* Sugo, talaan, batasan.—Gahum.—Casugoanan.—Togot, pagtogot. Privilegio.—A fuero, ó al fuero. *m. adv.* Sugad ó alagad san batasan.—De fuero. *m. adv.* Sugad san sugo ó batasan.

Fuerte. *adj.* Marig-on.—Macosog, mabacud, bacdan, daragangan, bogcos.—Mapintas, maisug.—Bahal.—Matugas.—Soysoy.—Subaquid.—Madlos.—Matig-a, matigha.—Macuri.—*m.* Baluarte, ilhian.—*adj.* Macosog; mahonit. Mabascug.

Fuertemente. *adv. m.* Sin marig-on; marig-on caopay.—Sin macosog, sin mapintas, sin maisug; macosog caopay, mapinpintas caopay, maisug caopay, mabacug caopay.

Fuerza. *f.* Cosog, gahum.—Carig-onan. Pagpirit, psglugus; pagcapirit, pagcalugus.—La fuerza del ejército. An camais-gaman ó cadam-an san mga casoldadosan.

Fuga. *f.* Paglaguio; pagcalaguio.

Fugacidad. *f.* Camadagmit ó camadali mauara.

Fugar. *a.* Palaguio.—*r.* Laguio, tois, tanan.

Fugaz. *adj.* Madali mauara, madali mapapas, madali mapoo.

Fugazmente. *adv. m.* Sin dali mauara, mapapas ó mapoo.

Fúgido, da. *adj. vid.* Fugaz.

Fugitivo, va. *adj.* Matagotago.—Madagmit sin pagagui.—Madali maagui ó matapus.

Fulano, na. *m.* y *f.* Cuan.

Fulgente. *adj.* Maguiliguili, masiga, masilacsigac, masilao, masinao, maguilangguilang, maingat-ingat, mailat-igat, masirac.

Fúlgido, da. *adj. vid.* Fulgente.

Fulginoso, sa. *adj.* Maromaitum; buringon.

Fulgor. *m.* Casirac, pagcasirac. Camasíga, guiliguili, camasilao, camasinao, camaguilang-guilang, camaingat-ingat, camailat-igat, camasirac; pagcamasiga, etc., etc.

Fulgurante. *p. a.* Masirac, masiga; masilacsigac, masilao, masinao, maingat-ingat.

Fulgurar. *n.* Sirac, siga, silacsigac, silao, sinao, ingat-ingat, ilat-igat, maguili-guili, maguilangguilang.

Fulguroso, sa. *adj. vid.* Fulgurante.

Fúlica. *f.* Tamsi nga sugadsugad sin manuc, bibi.

Fulminación. *f.* Paglinti.—*fig.* Pagluthang.—*fig.* Pagexcomunión.

Fulminador, ra. *adj.* Malinti.—*fig.* Maluthang.—*fig.* Maexcomunión.—*s.* Paralinti.—Paraluthang.—Paraexcomunión.

Fulminante. *m.* Pulminante nga nagca calayo. *adj.* Macuri nga saquít.

Fulminar. *a.* Paglinti.—*fig.* Pagluthang sin ponglo.—*fig.* Pagexcomunión.

Fulmíneo, nea. *adj.* Masugad sin linti.

Fulminoso, sa. *adj.* Masugad sin linti.

Fulleresco, ca. *adj.* Malimbong.
Fullerería. *f.* Limbong, paglimbong sa sugal.
Fullero, ra. *adj.* Malimbong sa sugal.—*s.* Paralimbong sa sugal.
Fullona. *f.* *fam.* Cangiras. Pagboruca ó pagauay sa polong lá.
Fumada. *f.* An tag-sa ca pagyopyop sin tabaco.
Fumadero. *m.* Lugar nga guintagana sa pagtabaco.
Fumador, ra. *s.* Paratabaco.
Fumante. *p. a.* Magtatabaco.
Fumar. *a.* Aso.—Pagtabaco. Pagyopyop. Paghongsoy; pagcuaco.
Fumarada. *f.* An aso nga guinogoa sa baba, in nagtatabaco.—An tabaco nga isinosolud sa hongsoy cun sa cuaco.
Fumaria. *f.* Baua nga pumaria.
Fumífero, ra. *poét.* An nagaaso.
Fumigación. *f.* Pagparina; pagnamo, pagloon.
Fumigador, ra. *m.* y *f.* Paraparina; paranamo; paraloon.
Fumigar. *a.* Pagparina; pagnamo; pagloon.
Fumigatorio, ria. *adj.* Garamiton sin pagpasolud san aso cún hangin sa lauas.—An ipaparina, an inanamo, an iloloon.—*m.* Surudlan ó binubutangan san iloloon.
Fumorola. *f.* Calangaban sa tuna nga nagaaso, ug an baho sugad san canan asupre.
Fumosidad. *f.* Pagcaaso.
Fumoso, sa. *adj.* Maaso.
Funámbulo, la. *m.* y. *f.* Columbitay.
Función. *f.* Punsión.—Panginhul sa bisan ano nga lauas.—Pagtuman sin catungdanan.
Funcionar. *n.* Pagtuman.—Pagquiua; pagquiuaquiua.—Pagbiric, pagbiricbiric.
Funcionario. *m.* Tinatapuran ó an may catungdanan ticang sa labao nga gobierno.
Funda. *f.* Punda.
Fundación. *f.* Pagbuhat, pagtindug.—Carig-onan.
Fundadamente. *adv. m.* Sin marig-on caopay. Sin matuod; matuod caopay.
Fundador, ra. *s.* Parabuhat; paratindug.
Fundamental. *adj.* An caríg-onan, an guinicanan; an tinicangan.
Fundamentalmente. *adv. m.* Alagad ó angay san pono ó tinicangan.
Fundamentar. *a.* Pagholog sin simento.—*fig.* Pagpacarig-on.
Fundamento. *m.* Carig-onan, simento.—Ponoan nga bahin; labao nga camatuoran.—Fundamento estable. Sinogdan nga onay.
Fundar. *a.* Pagbuhat sin balay, etc.—*fig.* Pagrig-on; pacarig-on.
Fundería. *f.* An lugar nga pagtutunauan san tumbaga, etc.
Fundible. *adj.* Sadang matunao.
Fundición. *f.* Pagtunao; catunao.—*vid.* Fundería —An cadam-an san mga letra nga magsama san pagimprenta.
Fundidor. *m.* Paratunao sin tumbaga, etc.
Fundir. *a.* Pagtunao sin tumbaga, etc. Pagsalsal, panalsal.
Fundo. *m.* *For.* Sinisiring an balay, oma, calubian, etc.
Fúnebre. *adj.* An tungud, an sa ó canan mga minatáy.—*fig.* Masorub-on, mabidoon, macuri gud.
Funeral. *adj.* An tungud sa mga paglubong.—*m.* Paglubong.
Funerala (Á la). Suhi nga pagdara san mga soldados san ira mga pusil, cay maatubang an ganggang sa tuna.
Funerario, ria. *adj.* An tungud sa mga paglubong.
Funéreo, rea. *adj.* *vid.* Fúnebre.
Funestamente. *adv. m.* Macuri nga gayud, uaray gud palad.
Funesto, ta. *adj.* Macuri gud.
Fungoso, sa. *adj.* Bucagan; mahomoc.
Furente. *adj.* Maisug, masina.
Furia. *f.* Casina, capongot, caisug.
Foribundo, da. *adj.* Masina, mapongot, maisug, pos-canon.
Furiente. *adj.* *vid.* Furente.
Furiosamente. *adv. m.* Sin sina, sin isug. Masina caopay, maisug caopay.
Furioso, sa. *adj.* Masina, mapongot, maisug, poscanon.—Tuyao.—*fig.* Mapintas.—*fig.* Daco. Furioso gasto. Daco nga gasto.—Furioso caudal. Daco nga puhonan.
Furo. *m.* Loho sa sugud san sudlanan san asucar nga bag-o pá, basi gumoa an tubig, etc.
Furo, ra. *adj.* Mapintas, ilahas ó ihalas nga mananap, cun tauo ba.
Furor. *m.* Casina, capongot, caisug.
Furtivamente. *adv. m.* Sa tinago.
Furtivo, va. *adj.* Matatago.
Fusco, ca. *adj.* Masirum.
Fusible. *adj.* Sadang matunao.
Fúsil. *adj.* Sadang matunao.
Fusil. *m.* Pusil.
Fusilar. *a.* Pagpusil, pagluthang.
Fusilazo. *m.* Pagpitic san pusil.
Fusilería. *f.* Cadam-an nga mga pusil.
Fusión. *f.* Pagtunao; catunao, pagcatunao.—*fig.* Pagtirigub; pagcatirigub. Pagcaoroyon sin buot ó hunahuna.
Fusta. *f.* Sacayan, iglalatub.
Fuste. *m.* Cahuy.—Songcud, tongcud.—Ilhi.—Nocnocan.

Fustigar. *a.* Paghampac, paglatub.
Futesa. *f.* Cagutiay, guti an polos, guti an bale.
Fútil. *adj.* Guti an polos, guti an bále.
Futilidad. *f.* Pagcagutiay san polos ó bale.
Futuro, ra. *adj.* Omarabut, tiarabut. Boroos.

G

G. Icaualo nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icaunum san iya mga consonante. An ngaran niya *ge.*
Gabacho, cha. *adj.* Taga mga buquid nga sinisiring Pirineos, bisan sino nga tauo nga taga Francia.
Gabán. *m.* Biste nga halauig nga may mga pacó.
Gabardina. *f.* Biste nga sugad sin saqueta.
Gabarra. *f.* Sacayán nga sugad sin casco nga daco.
Gabarro. *m.* Hubag ó saquit sin manuc sa dila.—Carat-an sin género, panapton, cubal, etc.—*fig.* Catungdanan.—*fig.* Sayop sa mga pagcuenta.—*Veter.* Hubag ó casaquit sin mananap sa colo.
Gábata. *f.* Yahong, uhatas.
Gabazo. *m.* Inonasan sin tobo; sapal sin lubi.
Gabela. *f.* Buhis.
Gabinete. *m.* An mga ministro san hadi ó guinhadian.
Gacel. *m.* Mananap nga lalaqui nga masugadsugad sin bugsoc.
Gacela. *f.* Manap nga babaye nga masugadsugad sin bugsoc.
Gaceta. *f.* Gaseta.
Gacetera. *f.* Babaye nga parabaliguia sin mga gaseta.
Gacetero. *m.* Lalaqui nga parasurat sa mga gaseta.—Parabaliguia sin mga gaseta.
Gacetilla. *f.* An bahin san gaseta ó periódico nga may casayoran sin mga sumat ó mga noticia.
Gacetillero. *m.* Parasurat san mga sumat ó mga noticia didto sa gaseta.
Gacetista. *m.* Parabasa sin mga gaseta.—Parasumatsumat sin bag-o nga mga sumat.
Gachas. *f. pl.* Can-on nga linuto sin harina.
Gacho, cha. *adj.* Piuoc, yoctot, goco, duyoc, buyoncot, pil-ooc, is-is, biroc; balico; boctot.
Gachón, na. *adj.* Malipayon nga tauo, madayan.
Gachonada. *f.* Camadayan, pagcamadayan.
Gachonería. *f. fam.* Camadayan.
Gaditano, na. *adj.* Taga Cádiz.—An tungud, an sa ó canan bongto sa Cádiz.
Gafas. *f. pl.* Salaming, anteojos.
Gafar. *a.* Pagcauit.
Gafedad. *f.* Saquit sa mga tudlo, nga diri naquiuaquiua; capiol.
Gafete. *m.* Sab-it.
Gafo, fa. *adj.* Piol; tibac, tibacon.
Gaita. *f.* Torotot, toronggon.
Gaitería. *f.* Biste ó panapton nga magcalainlain an color.
Gaitero, ra. *adj.* Madorogas, matiaotiao. *fam.* An nagbíbiste sin panapton nga magcalainlain an color.—*m.* Paratayhop sin torotot.
Gaje. *m.* Sohol, bayad.
Gajo. *m.* Sanga sin cahuy.—Salungasing, sapad; sipi, siping.
Gajoso, sa. *adj.* Sangaan.—Sipihon.
Gala. *f.* Hiyas, rayandayan, biao.—Camadayan.—An orug nga camahalan.
Galafete. *m.* Macauat.
Galán. *adj.* Ogdayon, madayan.—*m.* Tauo nga maopay an cabayhon, mahayon ug malidolido.—Tauo nga naquiquipagsangcay sin babaye.—Comediante.
Galanamente. *adv. m.* Sin maopay; maopay gug.
Galanga. *f.* Banua, an gamut niya itarambal.
Galanía. *f.* Camadayan; camaugdayon.
Galano, na. *adj.* Maopay, ayao sin mga hiyas.—Ogdayon.
Galante. *adj.* Maabiabihon.
Galanteador. *adj.* An naquiquipagsangcay sin babaye.
Galantear. *a.* Paquipagsangcay sin babaye, pagsorosuerte.
Galantemente. *adv. m.* Sa camaopay nga buot; sin maopay.
Galanteo. *m.* Paghatag sin baga maopay nga cabuot, cún an lalaqui naquiquipagsangcay sin babaye.
Galantería. *f.* Camaabiabihon.—Camadayan; camaopay.
Galanura. *f.* Camadayan, camaopay.

Galapaguera. *f.* Danao nga gutí nga may mga ba-o.
Galápago. *m.* Ba-o, cumao. Hormahan sin mga teja.
Galapo. *m.* Sapoti.
Galardón. *m.* Balos.
Galardonador, ra. *adj.* Magbabalos, mabalos.
Galardonar. *a.* Pagbalos.
Galbana. *f. fam.* Cahubia.
Galbanado, da. *adj.* Himula.
Galbanero, ra. *adj. fam.* Mahubia.
Gálbano. *m.* Taguc nga himula sin cahuy.
Galbanoso, sa. *adj. fam.* Mahubia.
Gálbulo. *m.* Bonga san cahuy nga siprés.
Galeaza. *f.* Sacayán.
Galena. *f.* Tuna nga tinutud-can sin timga.
Galeno, na. *adj. Mar.* Halayahay nga hangin.
Gáleo. *m.* Isda nga gáles.
Galeón. *m.* Sacayán, adiong.
Galeota. *f.* Sacayán nga masugad sugad sin binta.
Galeote. *m.* Bariga nga paragaod sa sacayán nga sinisiring galera.
Galera. *f.* Carro ó cangga nga daco.—Presohan, bilanggoan.—Sacayán.—Rungbay nga mga higdaan didto sin mga poroy-an sin mga magsaquit.
Galería. *f.* Solud nga halaba ug haluag nga may mga taramboan, ngan binibiauan mán sin mga cuadro nga mahal ug matahum, ngan sin mga sabong, ug caliliauan mán san mga tauo.—Corredor sa mga balay.—Cadam-an nga mga pintar.—Dalan sa ilarum sa tuna didto sa mga mina, etc.
Galerna. *f.* Uranos, madlos caopay nga hangin.
Galerno. *m. vid.* Galerna.
Galfarro. *m.* Banug.—*fig.* Tauo nga lagatao.
Galga. *f.* Bato nga daco.
Galga. *f.* Ponggud.
Galga. *f.* Saluran sin minatay nga pobres.
Galga. *f.* Higot ó sintas sin sapin sin babaye.
Galga. *f.* Pasangolan.
Galgo, ga. *s.* Ayam nga galgo.
Gálgulo. *m.* Tamsi.
Gálico. *m.* Saquít, nga ticang san pacasala sa lain nga tauo.
Galicoso, sa. *adj.* Masaquit ó sínasaquitan sin gálico.
Galillo. *m.* Tilatica.
Galimatías. *m. fam.* Mga polong nga uaray cahusayan.
Galio. *m.* Banua nga itarambal, nacacabagtic san gatas.
Galocha. *f.* Sapín nga cahuy ó puthaó.
Galón. *m.* Galón nga rayadayan sin panapton.
Galón *m.* Tarac-san, tarac-sanan.
Galoneador, ra. *m.* y *f.* Pararayandayan sin galón.
Galoneadura. *f.* Rayandayan, pagcarayandayan sin galón.
Galonear. *a.* Pagsab-ong, pagrayandayan sin galón.
Galopar. *n.* Darodalagan.
Galope. *m.* Pagdarodalagan.—Á, ó de galope. *m. adv. fig.* Sin dagmit; dagmit caopay.
Galopeado, da. *adj. fam.* Hinanali nga pagcahuhat, ug maraut mán.—*m.* Pagtampalo.
Galopear. *n.* Darodalagan.
Galopín. *m.* Mahugao, buringon nga bata.—Tampalasan.—Tauo nga may calibutan.
Galopinada. *f.* Buhat sin tampalasan.
Galopo. *m.* Tampalasan.
Galpito. *m.* Siuo nga maluya, nga may saquít.
Galladura. *f.* An baga mata mata san pula san bunay, nga amoy tinutud-can san siuo.
Gallar. *a.* Cogud.
Gallarda. *f.* Sayao.—*Impr.* Cahimo sin letra nga goroguti lá san canan breviario.
Gallardamente. *adv. m.* Madayan caopay.
Gallardear. *n.* Dayan; hayon hayon, lido lido.
Gallardete. *m. Mar.* Tinabas nga panapton nga masugad sugad sin caringpula.
Gallardía. *f.* Camadayan; camahayon hayon, camalido lido.
Gallardo, da. *adj.* Madayan, mahayon, mahayonhayon, malido lido.—Maisug, casingcasingan.—*fig.* Mahal, maopay.
Gallareta. *f.* Tamsi.
Gallarón. *m.* Tamsi nga masugad sugad sin ligay.
Gallaruza. *f.* Biste nga halauig nga may carocapiya.
Gallear. *a.* Cogud.—*n. fig.* y *fam.* Singguit.—*fig.* y *fam.* Labao sa iba.
Gallegada. *f.* Cadam-an sin mga gallego.—Polong cún buhat bá sin tauo nga gallego.—Sayao nga gallego.
Gallego, ga. *adj.* Taga Galicia.—An tungod ó sa Galicia.
Gallera. *f.* Bulang, bublangan.
Galleta. *f.* Tinapay nga uaray binhi ug matig-a.
Gallillo. *m.* Tilatica.
Gallina. *f.* Manuc nga bayeye.—Gallina ponedora. Ogang, umagac.—Gallina blan-

ca. Oguis.—Gallina de carne negra. Patani. —Gallina sin cola. Tocong.—Gallina con las plumas al revés. Cambuca. *parat.*—Gallina de patas cortas. Pandacan.—Gallina blanca con matices colorados y negros. Boranting.—Gallina con matices dorados ó amarillos. Tinggarong; tinggarongon.

Gallinaza. *f.* Iti sin manuc.—Tamsi nga madaguit.

Gallinería. *f.* Lugar nga guinbabaliguiaan sin mga manuc.—Camanucan.

Gallinero, ra. *m.* y *f.* Parapalit ug parabaliguia sin mga manuc.—*m.* Cabaong, haponan sin camanucan.—Gallinero portátil. Tangcal sin manuc.—*fig.* Hampangan, hampanganan sin mga babaye.

Gallineta. *f.* Bibi nga tamsi.

Gallinoso, sa. *adj.* Matalao.

Gallipava. *f.* Manuc nga daco.

Gallito. *m.* Manuc nga guti.—*fig.* An matingul.

Gallo. *m.* Manuc nga lalaqui.—Gallo de pelea. Hopot.—Gallo de largos espolones. Mangsad, culhan, tadhan.—Gallo de color castaño y verde. Libason.—Gallo de plumas encarnadas. Ihalason.—Gallo de color ceniciento. Abohon.—Gallo viejo de largo espolón. Balangcauitan.—Gallo joven. Sonoy, bocol, boclay, bocolay.—Gallo blanco con matices colorados y negros. Boranting.—Gallo que sirve de reclamo. Catian.—Gallo blanco. Oguis.—Gallo que no da saltos al reñir, sino que espera á que salte el contrario. Sagahid. —Gallo con la cresta cortada casi á raiz por la parte de atrás. Tadlip.—Gallo con especial matiz en sus plumas. Talisayon. —Gallo con matices dorados ó amarillos. Tinggarong, tingaronğon.—Gallo sin cola. Tocong.—Gallo con las plumas al revés. Cambuca.—Gallo de patas cortas. Pandacan.—Gallo negro. Itum—Isda sa dagat.

Gallocresta. *f.* Tanum nga itarambal.

Gallofa. *f.* Can-on nga limos sa mga pobres.—Otan.—Susumaton.—Tinapay nga gutiay.—Almanaque.

Gallofear. *n.* Paquilimos, cay uaray buhat.

Gallofero, ra. *adj.* Macalolooy, hangul, mahubia, naquiquilimos, cay tinutuyo.

Gallofo, fa. *adj. vid.* Gallofero.

Gama. *f.* Mananap nga babaye nga masugad sin bugsoc.

Gamarza. *f.* Banua.

Gambalúa. *m. fam.* Tauo nga hataas, magasa ug maluya.

Gámbaro. *m.* Baga quinis, baga alinmango.

Gamela. *f.* Alat.

Gamella. *f.* Balalong nga daco.

Gamezno. *m.* Misa ó siuo sin tamao tamao.

Gamo. *m.* Mananap nga masugad sin bugsoc.

Gamón. *m.* Banua nga itarambal.

Gamonito. *m.* Saringsing, sanga.

Gamuza. *f.* Mananap nga masugad sugad sin cauding.—Anip nga manipis.

Gana. *f.* Caipa.—Ganas sin pagcaon, etc. —Abrir, ó abrirse las ganas de comer. —*m.* In naiipa sin pagcaon.—Darle á uno la gana. *fr. fam.* Pagbuot sin pagbuhat sin bisan ano.—De buena gana. *m. adv.* Sa maopay nga cabuot.—De mala gana. *m. adv.* Sa maraut nga cabuót.—De gana. *m. adv.* Sa tinuyo, ongud, ticos.—Estar de mala gana. *fr.* In sinasaquitan; in quirucurian.—Tener uno gana de fiesta. *fr. fig.* y *fam.* In naquiquipagsari.

Ganable. *adj.* Sadang macucuha.

Ganadería. *f.* Cahayopan.

Ganadero, ra. *m.* y *f.* Tagiya ó tagada sin mga hayop.—Bantay sin cahayopan.

Ganado, da. *adj.* An nagdaog; an nacacuha sin polos.—*m.* Hayop; cahayopan. —Potiocan.—Ganado de cerda.—An mga cabactinan, an mga cababuyan.—Ganado de pata, ó de pezuña hendida. An mga cabacahan an mga carnerohan, an mga cacandingan, an mga cabactinan ug mga cababuyan.—Ganado en vena. An diri pá capon ó pisit.—Ganado mayor. An mga cacarab-oan, an mga cabacahan an mga cacabayohan, etc.—Ganado menor. An mga cacarnerohan an mga cacadingan, etc.—Ganado menudo. An mga canatihan.—An mga capasian.

Ganador, ra. *s.* Paradaog; paracuha sin polos.

Ganancia. *f.* Pagdaog; paggua.—An daog; an cuha, an tubo; an polos. Capulsanan. —Labá; hilabá.

Ganancioso, sa. *adj.* An may polos, an nagdaog ó nacacuha sin polos.

Ganapán. *m.* Paraalayon sin paghacot ó pagdolong sin haragcot; an mamamas-an. Tauo nga macalolooy.

Ganar. *a.* Tubo; pagpatubo, cuha; laba. Pagdaog.—Pacacuha, pacaagao.—*fig.* Paglabao sa iba.

Gancho. *m.* Ca-oit; sab-it; cahit.

Gándara. *f.* Soho nga guba.

Gandaya. *f.* Sodoy sodoy.—Andar uno á la gandaya. Buscar, ó correr uno la gandaya. *frs. fams.* Pagsodoy sodoy.

Gandaya. *f.* Socong.

Gandujado. *m.* Pinilopilo.

Gandujar. *a.* Pagconot; pagpilopilo.

Gandul, la. *adj. fam.* Masodoy sodoy; lagatao; mahubia.
Gandulear. *a. n.* Pagsodoy sodoy; paglagatao.
Gandulería. *f.* Casodoy sodoy; calagatao; cahubia.
Ganforro, rra. *adj. fam.* Maraut, tampalasan.
Ganga. *f.* Tamsi nga masugad sugad sin pitao. *fig.* Bisan ano nga mahal (ó caopayan) nga macucuha sin masayon.
Gangoso, sa. *adj.* Ngohoc.
Gangrena. *f.* Cadonot, in nadodonot ná an onud sin casam-dan, etc.
Gangrenarse. *n.* Donot an onud ó tul-an sa lauas...
Gangrenoso, sa. *adj.* An nadodonot ná.
Ganguear. *n.* Ngohoc.
Gangueo. *m.* Pagcangohoc.
Gánguil. *m.* Sacayán.
Ganoso, sa. *adj.* An naiipa.
Gansada. *f. fig.* y *fam.* Buhat, cún polong bá sin tapang.
Gansarón. *m.* Tamsi.—*fig.* Tauo nga hataas, magasa, ug di mahayon.
Ganso, sa. *m.* y *f.* Tamsi nga ganso — *fig.* Tauo nga mahubia.—*fig.* Tauo nga tapang.
Ganta. *f.* Gantang.
Ganzúa. *f.* Puthao nga harohalaba ug balico an catapusan, nga guinagamit san mga macauat sin pagabre san mga puerta nga guinllabihan,etc.—*fig.* y *fam.* Macauat.
Gañán. *m.* Paraalayon.
Gañanía. *f.* Mga paraalayon.—An balay nga inaayopan nira.
Gañido. *m.* Osic sin ayam, ouang; honi sin mananap.
Gañiles. *m. pl.* Bot-ol, totol-nan, toton-an. —Hasang sin isda.
Gañir. *a.* Osic sin ayam, ouang; honi; iyagac.—*fig.* y *fam.* Laos, pagao.
Gañón. *m. vid.* Gañote.
Gañote. *m. fam.* Bot-ol; totol-nan, toton-an.
Garabatada. *f.* Pagcao-it; pagcacao-it.
Garabatear. *n.* Pagcao-it.
Garabateo. *m.* Pagcao-it, pagcacao-it.
Garabato. *m.* Cao-it; sab-it; lingig.—Curis.
Garabito. *m.* Poroc-anan nga harohataas ug balay balay sa mga nagbabaliguia sin ano má sa mga tianggui, etc.
Garambaina. *f.* Hiyas ó rayandayan sa mga biste nga diri gud angay.—*pl. fam.* Mga curis ó mga letra nga maraut.
Garante. *com.* Piador; mangangaco.
Garantía. *f.* Pagcapiador.—Carig-onan.
Garantir. *a.* Pagpiador; pangaco.
Garantizar. *a.* Pagpiador; pangaco.
Garañón. *m.* Hayop nga asno.
Garapacho. *m.* Guinisa.
Garapiña. *f.* Borobug-os, barobagtic.
Garapiñar. *a.* Pagborobug-os, pagbarobagtic.
Garapita. *f.* Raya, pocot.
Garapito. *m.* Mananap nga pacoan.
Garapullo. *m.* Laboro.
Garba. *f.* Opong nga humay.
Garbanzal. *m.* Cagarbansohan.
Garbanzo. *m.* Tanum ug bonga nga garbanso.
Garbar. *a.* Pagopong; pagtipon san mga opong, pagtapong.
Garbear. *n.* Paghayon hayon, paglido lido; pagdayao.
Garbera. *f.* Tapong nga humay.
Garbias. *m. pl.* Guinisa nga tortilla.
Garbillador. *m.* Parapalid sin humay, etc. Paratahop.
Garbillar. *a.* Pagpalid sin humay, etc. pagtahop.
Garbillo. *m.* Nigo.
Garbino. *m.* Hangin nga habagat sa carabian.
Garbo. *m.* Camadayam; hayón; quiding quiding.
Garboso, sa. *adj.* Mahayon, malido lido, maquiding quiding.
Garbullo. *m.* Cangiras, aringasa.
Garceta. *f.* Tamsi nga masugad sin talabon.—*Mont.* An tais san mga sungay sin bugsoc.
Garduña. *f.* Mananap nga sugad sin miro ó iro.
Garduño. *m. fam.* Macauat, maninicas.
Garfa. *f.* Colo.—Echar la garfa. *fr. fam.* Pagcamas.
Garfada. *f.* Pagcamas; pagcacamas.
Garfear. Pagcao-it.
Garfiada. *f. vid.* Garfada.
Garfio. *m.* Cao-it; sab-it; cahit.
Gargajeada. *f. vid.* Gargajeo.
Gargajear. *n.* Pagcughad, pagcughat.
Gargajeo. *m.* Pagcughad, pagcughat; pagcacughad; pagcacughat.
Gargajiento, ta. *adj.* Macughad, macughat.
Gargajo. *m.* Cughad, cughat, laco.
Gargajoso, sa. *adj.* Macughad, macughat.
Gargachón. *m.* Bot-ol ó aguian san hangin nga iguiniguinhaua:
Garganta. *f.* Bot-ol, totolnan, toton-an.—Del pie. Cagapusan ó gapusan sa teel ó siqui.—*fig.* Cahaligotay nga aguian.
Gargantado. *f.* An tagsa capagsinuca sin alacsio, tuba, etc.
Gargantear. *n.* Pagcanta.
Garganteo. *m.* Pagcanta; pagcacanta.

Gargantilla. *f.* Dahug. Sinampaluc.
Gárgara. *f.* Calacaga.
Gargarismo. *m.* Pagcalacaga.—An icacalacaga.
Gargarizar. *n.* Pagcalacaga.
Gargavero. *n.* Bot-ol ó aguian san hangin nga iguiguinhaua.
Gárgol. *adj.* Bogoc nga bunay.
Gárgol. *m.* Lasi; linasian.
Garguero. *m.* Bot-ol ó aguian san hangin nga iguiniguinhaua.
Gargüero. *m.* *vid.* Garguero.
Garifalte. *m.* Tamsi nga madaguit.
Garita. *f.* Bantayan, balay-balay sin bantay.
Garitero. *m.* An may balay nga susgalan, tagbalay.—Parasugal didto sin susgalan nga balay.
Garito. *m.* Balay nga susgalan.
Garla. *f.* *fam.* Carocayocan, lapia.
Garlador, ra. *adj.* *fam.* Malapia.
Garlar. *n.* *fam.* Paglapia.
Garlito. *m.* Bobo; garao.—*fig.* y *fam.* Gama.
Garlocha. *f.* *vid.* Garrocha.
Garlopa. *f.* *Carp.* Sapio nga halaba.
Garnacha. *f.* Biste nga halauig nga may mga paco.—Mga comediante.
Garra. *f.* An teel nga imon-a san león, an colo san banug, etc. Cagat, páac.—Caer en las garras. *fr.* Dacop, dinacop ná.—Echar á uno la garra. *fr.* *fig.* y *fam.* Pagdacop sa iya.—Sacar uno de las garras á otro. *fr.* *fig.* Paglucat ó paghaui.
Garrafa. *f.* Garrapa, surudlan.
Garrafal. *adj.* Dagco; daco.
Garrafiñar. *a.* *fam.* Pagagao.
Garrafón. *m.* Garrapa nga daco.
Garrama. *f.* Buhis.—*fig.* y *fam.* Pangauat, pagticas.
Garramar. *a.* *fam.* Pagcauat, pagticas.
Garrancho. *m.* Sanga nga nabari ó naotud.
Garrapata. *f.* Coto.
Garrapatear. *n.* Pagcuris, pagculit cuguit.
Garrapato. *m.* Curis, culit cuguit.
Garrar. *n.* *Mar.* Anud, in guinaanud an sacayan nga nagpopondo.
Garrear. *n.* *Mar.* *vid.* Garrar.
Garrido, da. *adj.* Mahal, matahum; ogdayon.
Garroba. *f.* Tanum.
Garrobilla. *f.* Sinacsac, tiac sin cahuy nga algarrobo.
Garrocha. *f.* Songcud nga may tais nga puthao sa catapusan.
Garrochazo. *m.* Pagsamad, pagdabal ó pagbalbag sin songcud.
Garrochear. *a.* Pagbono, pagsamad sin songcud.
Garrón. *m.* Tahúd.
Garrotazo. *m.* Pagdabal sin tongcud, songcud ó bambo.
Garrote. *m.* Tongcud, songcud, bambo.—Pagbitay sin tauo.—Biriquis.—Pagsangbud sin maopay.—Dar garrote. *fr.* Pagbitay.—Sentenciar á uno á garrote. *fr.* Paghocom ó pagsentencia nga pagbibitayon an tauo.
Garrotillo. *m.* Saquit ó hubag sa bot-ol.
Garrucha. *f.* Motón.
Garruchuela. *f.* Motón nga guti.
Garrudo, da. *adj.* Halaba an colo, culhan.
Garrulador, ra. *adj.* *vid.* Gárrulo.
Garrulidad. *m.* Camahoni.—Camayacan.—*fig.* Camangiras.
Gárrulo, la. *adj.* Tamsi nga mahonihoni.—*fig.* Tauo nga mayacan, hamolong.—*fig.* Mangiras nga hangin, etc.
Garulla. *f.* Mga ubas nga napurac san bulig.—Cadam-an nga tauo nga mangingiras.—Campar de garulla. *fr.* *fam.* Pagpacalalaqui, cay may sinasarigan.
Garza. *f.* Talábon. Atalabong.
Garzo, za. *adj.* Inanel.
Garzón. *m.* Olitauo nga maopay an cabacdao niya.
Garzota. *f.* Tamsi nga masugad sugad sin talabón.—Rayandayan sin barahibo sin tamsi nga ibubutang sa mga calo, etc.
Gas. *m.* Alitbo, alisbo; alisngao.—Gas nga madocot nga sugad sin malihao nga lana.
Gasa. *f.* Género ó panapton nga masilbag ug manipis.
Gastable. *adj.* Sadang magasto. Sadang magamit. Sadang maiban.
Gastado, da. *adj.* Maluya; naiban ná; panas, punas.—Dumay.
Gastador, ra. *s.* Paragastos; paragamit.—*m.* Preso.—*Mil.* Soldados nga gastador.
Gastamiento. *m.* Paggastos; paggamit. Pagcaiban.
Gastar. *a.* Pagastos, Paggamit.—Pagiban.—*r.* Panas, punas. Cagut.—Pagbungcag.—Gastarlas. *expr.* *fam.* Batasan. Así las gastas tú. Ansiya iton an imo batasan.
Gasto. *m.* Gastos, paggasto, paggamit.—Guinagasto; guinasto.
Gastoso, sa. *adj.* Nagpaparagasto.
Gastralgia. *f.* *Med.* Saquit ó camasool san sorocsoroc.
Gástrico, ca. *adj.* *Med.* An tungud ó sa sorocsoroc.
Gastritis. *f.* *Med.* Saquit nga hubag sa sorocsoroc.
Gastronomía. *f.* Cabatiran sin pagtima sin maopay nga cacaaon.—Camaquicaon sin maopay.

Gastrónomo, ma. *m.* y *f.* An batid sin pagtima sin maopay nga cacaanon.—Maquicaon sin maopay.
Gata. *f.* Oding nga babaye.
Gatatumba. *f.* *fam.* Larang nga paglimbong.
Gatazo. *m.* *fam.* Oding nga daco.—Limbong, paglimbong.
Gateado, da. *adj.* Sugad sin oding.—*m.* Cahuy nga masugad sugad sin bantulinao ó pantacan.
Gateamiento. *m.* Pagcacalambitay.—Pagcacabud, pangabud.—Pagcacamang.—Pagnanap.—Pagcacalanican.
Gatear. *n.* Calambitay, calanican.—Cabud.—*fam.* Camras; cambrot.—*fam.* Pagcauat. *fam.* Nanap, danap, cuyamang. Camang.
Gatera. *f.* Loho, aguian san mga oding.
Gatería. *f.* Caodingan, camisayan.
Gatesco, ca. *adj.* *fam.* An sa ó canan mga oding.
Gatillazo. *m.* Pagpocpoc san manuc manuc san pusil, etc.
Gatillo. *m.* Campit nga guti.—Manuc manuc sin pusil.—Gatiyo.—*fig.* y *fam.* Bata nga macauat.
Gato. *m.* Oding, misay, cuding, coying, curing.—Gato de color pardo. Mambanon.—Gato de algalia. Miro, iro.—Gato montés. Garong. *fam.* Sopot.—Salapi nga isinosolud san sopot.—*fig.* y *fam.* Macauat,—*fig.* y *fam.* Malimbong, batid.
Gatuna. *f.* Banua nga itarambal.
Gatuno, na. *adj.* An sa ó canan mga oding.
Gatuña. *m.* Banua nga itarambal.
Gatuperio. *m.* Sinacot sin magcalainlain nga uaray rasa ug maraut.—*fig.* y *fam.* Limbong.
Gaudeamus. *m.* Piesta; damo nga can-on ug inumon.
Gaveta. *f.* Honos sin suratan.
Gavia. *f.* Tangcal nga pagsusudlan sa tauo nga tuyao.—Cale, hubang.—*Mar.* Layag nga gavia.
Gaviero. *m.* Grumetes nga nagmamangno san layag nga gavia, etc.
Gavieta. *f.* *Mar.* Layag nga gavieta.
Gavilán. *m.* Banug. Manaol.
Gavilla. *f.* Opong; botoc.—*fig.* Cadam-an ó panon sin mga tauo.
Gavión. *m.* *Mil.* Bangcat nga daco nga pinopono sin tuna.—*fig.* *fam.* Calo nga daco.
Gaviota. *f.* Tamsi nga canauay.
Gaya. *f.* Badlis nga malalain sin color.—Bansag sin pagcamananaog.
Gayadura. *f.* Rayandayan sin biste.
Gayar. *a.* Pagrayandayan, pagsab-ong.
Gayo, ya. *adj.* Malilipay; macaruruyag. Gaya ciencia, gaya doctrina. Aradman ó cabatiran sin pagcapoeta.
Gayola. *f.* Corong; curongan; tangcal.—*fig.* y *fam.* Pandug, pandugan.
Gayuba. *f.* Banua nga itarambal.
Gaza. *f.* *Mar.* Sipong, sinipong sin pisi.
Gazafatón. *m.* *fam.* Daco nga pagsala ó paglisa.
Gazapa. *f.* *fam.* Bua, limbong.
Gazapatón. *m.* *fam.* Daco nga pagsala ó paglisa.
Gazapela. *f.* Casubay, caaguay.
Gazapera. *f.* Balay, loho ó taragoan san mga conejo.—*fig.* y *fam.* Bagay-bagay sin mga tauo nga nagsasaot cay maraut an tuyo nira.—*fig.* y *fam.* Pagsari, pagauay.
Gazapina. *f.* *fam.* Hampang sin mga tauo nga maraut nga uaray mán buhat.
Gazapo. *m.* Misa sin conejo.—*fig.* y *fam.* Tauo nga malimbong.—*fig.* y *fam.* Limbong, bua nga daco.
Gazmiar. *a.* Pagcaon caon sin matam-is, bonga, etc.
Gazmoñada. *f.* *vid.* Gazmoñería.
Gazmoñería. *f.* Paglimbong, pagpacamadoroto, in di mán; pagpacabuotan, in di mán; pagpacasantos, in di man.
Gazmoñero, ra. *adj.* *vid.* Gazmoño.
Gazmoño, ña. *adj.* Malimbong, an nagpapacamadoroto, an nagpapacabuotan, an nagpapacasantos, in di man.
Gaznápiro, ra. *adj.* Tapang, hongug.
Gaznatada. *f.* Pagdabal sin macosog sa liug ó bot-ol.
Gaznatazo. *m.* *vid.* Gaznatada.
Gaznate. *m.* Bot-ol, totol-nan, toton-an; liug.
Gazofilacio. *m.* Piotan sa mga limos, ug mga bahandi sa singbahan sa Jerusalén.
Gazpacho. *m.* Gaspaso, cacaanon nga may tinapay, lana, suca, seboyas ug sin tubig.
Gazuza. *f.* *fam.* Gotum.

GE

Ge. *f.* Ngaran san letra nga *g.*
Gelatina. *f.* Baga gulamay nga guinhihimo sa mga cosog, mga tul-an, mga sungay ug mga quinodcod sin anit san mga hayop.
Gelatinoso, sa. *adj.* An madocot sugad sin gelatina.
Gélido, da. *adj.* *poèt.* Mahagcot caopay.
Gema. *f.* Ngaran san mga bato nga mahal.—*Bot.* Bucad nga diri pá buscag.
Gemebundo, da. Mangongoy ngoy.

Gemelo, la. *adj.* Magcaruha.—*m. pl.* Salaming ó anteojos.
Gemido. *m.* Pag ngoy ngoy; pagdudgo; pagbacho; pag agontug.
Gemidor, ra. *adj.* Mangongoy ngoy; madudgo; mababacho; ma agontug.
Gemificación. *f.* Pagibubuscag na an bucad.
Gemir. *n.* Ngoyngoy; dudgo; bacho; agontug.
Genciana. *f.* Banua nga itarambal.
Genealogía. *f.* Guinicanan.—Surat nga casayoran san mga guinicanan.
Genealógico, ca. *adj.* An tungud, sa ó canan guinicanan.
Genealogista. *m.* Parasurat ó para asoy sa mga guinicanan.
Generación. *f.* Panganac.—Mamat; camamatan. Tulin; catulinan. *pl.* Catulintulinan. —Catauohan nga magtaladongan.
General. *adj.* Masahid; sa ngatanan.—Agsub.—*m.* Ponoan, labao, pangulo.
Generala. *f.* *Mil.* Pagtoctoc san mga guimbal.
Generalato. *m.* Cahimtang, catungdanan sin ponoan san capadian. Pagcaponoan.
Generalidad. *f.* Cadam-an.
Generalísimo. *m.* Ponoan nga labao sin mga casoldadosan.
Generalizar. *a.* Pagpabantug; pagpausuag.
Género. *m. id.* Género ó panapton.—Gaui, batasan.
Generosamente. *adv. m.* Ticang sa maopay nga casing casing.
Generosidad. *f.* Camahal, pagcamahal nga ticang sa mga guínicanan.—Camaopay sin buot.—Camahatagon.—Camaisug ug camacoseg sa mga macuri.
Generoso, sa. *adj.* Mahal, hamili; cay guican sa mahal nga guinicanan.—Mahatagon; maopay.
Génesis. *m.* An Santos nga Surat ó ansiyapa nga libro san Pentateuco ni Moisés.
Genial. *adj.* Lugaringon san gaui san tagsa.—Macacalipay.
Genialidad. *f.* Gaui, batasan, panguinagui.
Genialmente. *adv. m.* Alagad san gaui san tagsa.
Geniazo. *m.* *fam.* Caisug; camaisug.
Genio. *m.* Gauí, batasan; cagauian.—Batid, lasgud.
Genista. *f.* Cahuycahuy.—Banua.
Genital. *adj.* Quinatauo.
Gente. *f.* Mga tauo.—Banua ó guinhadian. —Mga casoldadosan.—Tauo nga....—Pamilia ó mga caoropdan.—Gente de proa. Dolonganon.
Gentecilla. *f.* Tauo nga taramayon, maraut sin batasan.
Gentil. *adj.* Diuatahan, uaray buniag.—Macosog; magayon, maopay an cabacdao.
Gentileza. *f.* Camadayan, camaopay san cabacdao.—Pagabiabi; caabiabihon.
Gentilhombre. *m.* Maopay nga tauo.—Surugoon san hadi.—Paraboniog san hadi.
Gentilicio, cia. *adj.* An canan ó sa mga tauo sa bisan diin nga guinhadian.—An tungud sa mga mamat ó pamilia.
Gentílico, ca. *adj.* Diuatahan, an canan ó sa mga diuatahan.
Gentilidad. *f.* Bua nga religión sa mga diuatahan.—Cadiuatahan.
Gentilismo. *m.* *vid.* Gentilidad.
Gentilizar. *n.* Pagdiuata.
Gentilmente. *adv. m.* Sin maopay.—Aalagad lá sa mga diuatahan.
Gentío. *m.* Cadam-an sin mga tauo, damo nga mga tauo.
Gentualla. Mga tauo nga taramayon.
Gentuza. *f.* *vid.* Gentualla.
Genuflexión. *f.* Paglohud.
Genuino, na. *adj.* Toton; lugaringon.
Geodesia. *f.* Usa ca bahin san Geometría nga nahatag sin casayoran sin pagsocol san tuna.
Geodésico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan Geodesia.
Geodesta. *m.* An batid ó lasgud san Geodesia parasocol san tuna.
Geognosia. *f.* Pagaradman nga nahatag sin sayoran san baga cabutang san mga mina dida sa tuna.
Geognosta. *m.* An batid ug lasgud san Geognosia.
Geognóstico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan Geognosia.
Geografía. *f.* Pagaradman nga nahatag sin casayoran san tuna.
Geográficamente. *adv. m.* Aalagad sa mgá lagda san Geografía.
Geográfico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan Geografía.
Geógrafo. *m.* An batid ó lasgud san Geografía.
Geología. *f.* Pagaradman nga mahatag sin casayoran san pagcabutang san tuna ug san cahimo niya ngan sa ngatanan nga nahimumutang dida.
Geológico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan Geología.
Geólogo. *m.* An batid, maaram ug lasgud sa Geología.
Geomancia. *f.* Pagtagna nga buaon tungud sin ano mán quiniquita sa tuna ó tu-

ngud sin mga badlis nga guinbubuhat dida sa tuna.

Geomántico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan geomancia.—*m.* Manaragna nga buaon.

Geómetra. *m.* An batid, maaram ug lasgud sa Geometría.

Geometral. *adj. vid.* Geométrico.

Geometría. *f.* Pagaradman nga nahatag sin casayoran san cadac-an san cahilaba-an, san cahiluagan, san cahitaas ug cahilarum sa ano mán nga butang.

Geométricamente. *adj. m.* Aalagad sa mga lagda san Geometría.

Geométrico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan Geometría.—*fig.* Igo gud.

Geoponia. *f.* An pagbuhat sa tuna.

Geopónica. *f. vid.* Geoponia.

Geopónico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan mga pagbuhat sa tuna.

Geranio. *m.* Banua ó tanum nga sugad sin malbas.

Gerente. *m. Com.* Tinatapuran, ponoan.

Gerencia. *f.* Catungdanan san gerente; pagcagerente.

Gerifalco. *m. vid.* Gerifalte.

Gerifalte. *m.* Tamsi nga madaguit.—Luthang.—Como un gerifalte. *m. adv.* Maopay gud.

Germen. *m.* Guinicanan, sinogdan. Tinutud-can.—*fig.* Tinicangan.

Germinación. *f.* Pogtoroc, panoroc.—*fig.* Pagolput.

Geminador, ra. *adj.* An nagpapatoroc· An nagpapaolput.

Germinar. *n.* Toroc, ulput, botbot, butho ná an mga tanum.

Germinativo, va. *adj.* Matotoroc. Macacatoroc.

Gerundiada. *f. fam.* Polong nga pagdayao lá.

Gerundiano, na. *adj. fam.* Polong nga pagdayao lá.

Gerundio. *m. vid.* in Gram.—*fig. y fam.* Tauo nga nayacan ó nagsusurat nga padayao lá.

Gestación. *f.* An caiha san caburud ó casagpon.

Gestatorio, ria. *adj.* An madara sa camut lá sugad sin silla ó lingcoran, etc.

Gestear. *n.* Quiligquilíg, buringit, curiot, lingag, hacahaca, piling.

Gestero, ra. *adj.* Maquiligquilig, maburingit, macuriot, malingug, mahacahaca, mapiling.

Gesticulación. *f.* Pagcaquilig quilig, pagcaburingit pagcacuriot, pagcalingag, pagcahacahaca, pagcapiling.

Gesticular. *n. vid.* Gestear.

Gestión. *f. vid.* Gestionar.

Gestionar. *n.* Pagbuhat, pagtalingoha ó pagtuman sin ano mán nga guintutuyo, pagpatigayon.

Gesto. *m.* Quiligquilig, buringit, curiot, lingag, hacahaca, piling.

Gestor. *m. Com.* Opud, bulig, pangulo san mga magoropud sin pagcomercio.

Gestudo, da. *adj vid.* Gestero.

GI

Giba. *f.* Boctot.—*fig.* y *fam.* Labut, paghilabut.

Gibado, da. *adj.* Boctot, boctoton.

Gibar. *a.* Boctot; pagpabalico. Pagbalico, pagpaboctot.—*fig.* y *fam.* Paglabut, paghilabut.

Giboso, sa. *adj.* Boctot, boctoton.

Giganta. *f.* Babaye nga hataas caopay.—Tanum, an bucad niya naatubang guinhapon sa adlao.

Gigante. *m.* Tauo nga hataas caopay.

Gigantea. *f.* Tanum, an bucad niya nagatubang guinhapon sa adlao.

Giganteo. tea. *adj. vid.* Gigantesco.

Gigantesco, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan mga gigante.—*fig.* Capin ná, labao ná, oraora ná, siha sin cadaco.

Gigantez. *f.* Cadaco, casiha sin cadaco.

Gigantón, na. *m.* y *f.* Tauo tauo nga gigante ó daco caopay.

Gimnasia. *f.* Pagpahaara sa lauas sin mga pagsirco; pagsirco.

Gimnasio. *m.* An guintututdoan ó guinpapahaaraan sa mga tauo sin pagsirco.

Gimnasta. *m.* Parasirco.

Gimnástica. *f. vid.* Gimnasia.

Gimnástico, ca. *adj.* An tungud, an sa ó canan mga pagsirco.

Gimotear. *n. fam.* Ngoyngoyay, ngorongoyngoyay.

Gimoteo. *m.* Pagngoyngoyay, pagngorongoyngoyay.

Ginebra. *f.* Irinmon, alacsio nga ginebra.

Gineta. *f.* Mananap.

Gingidio. *m.* Banua.

Girada. *f.* Pagbiric sa lauas, in naquingquing an tauo.

Girador, ra. *m.* y *f.* Mabibiric.

Giraldete. *m.* Roquete nga uaray mga paco.

Giraldilla. *f.* Bíricbiric nga ibinubutang sa cahitaasan sin campanario, etc.

Girándula. *f.* Garingan nga pono sin mga pabotohon.
Girar. *n.* Biric, biricbiric. Toyoc. Liroc.—*Com.* Pagpadolong sin carig-onan, agud macaaro san salapi nga asoy san mao nga carig-onan
Girasol. *m.* Tanum, an bucad niya nagatubang guinhapon sa adlao.
Giratorio, ria. *adj.* An nagbibiric, an natoyoc.
Girifalte. *m.* *vid.* Gerifalte.
Girino. *m.* Mananap nga guti sa tubig.
Giro. *m.* Biric. pagbiric.—Pagcaagui.—*Com.* Pagpadara sin salapi, in tinatagan sin carig onan nga asay an iguinpapadara. Tomar uno otro giro. *fr.* *fig.* Paglain sin larang ó paghunahuna.
Gitanada. *f.* *fig.* Pagsorugsorug.
Gitanear. *n.* *fig.* Sorugsorug.
Gitanería. *f.* Pagaramaram, pagsorugsorug.—Cadam-an sin mga gitano.
Gitano, na. *adj.* Mga tauo nga uaray pirme nga oroquian nga naghihimalinhalin.

GL

Glacial. *adj.* Mahagcot nga oraora.
Glacialmente. *adv.* *m.* *fig.* Oraora sin hagcot.
Gladiador. *m.* Paraauay.
Glándula. *f.* *Med.* Lisoliso.—Baga hubaghubag.
Glasto. *m.* Banua.
Glaucio. *m.* Banua.
Glauco, ca. *adj.* Veroverde.—*m.* Mananap.
Gleba. *f.* Tuna nga burobug-os.
Glera. *f.* Aganan.
Globo. *m.* Calibutan.—Tuna.—Globo.
Gloria. *f.* Cahimayáan, cahimáy-an, paghimaya sa langit. Himaya.—Bantug, dungug.—Hirimayáan, paghimayáan.
Gloriarse. *r.* Padayao.—Himaya, lipay.
Glorieta. *f.* Balay sa mga tanaman.
Glorificación. *f.* Pagdayao; pagcadayao.—Paghimaya; pahimaya.—Pagorug.
Glorificador, ra. *adj.* An nagpapaorug sa iba.—Humalatag san cahimayaan sa langit.
Glorificar. *a.* Pagpaorug sa iba.—Pagorug, pagdayao, pagdayeg, pagandac, pagsanorug, pagsalinorug.—Papaghimaya.—*r.* Padayao, himaya, lipay.
Gloriosamente. *adv.* *m.* Sa daco nga paghimaya. Sa daco nga bantug ó dungug.
Glorioso, sa. *adj.* Tacús pagdayegon, tacus pagodgon.—Mahimayaon.—Echar uno de la gloriosa. *fr.* In nagpapadayao an tauo sa iya ngahao.
Glosa. *f.* Casayoran.
Glosador, ra. *s.* Paraasoy, parahatag sin casayoran.
Glosar. *a.* Pagasoy, paghatag sin casayoran.—Sayud.
Glosario. *m.* Casayoran sin mga polong nga halarum an cahologan.
Glose. *m.* Pagasoy, paghatag sin casayoran. Casayoran.
Glosilla. *f.* *Impr.* Letra nga gutiay pá san canan breviario.
Glotón, na. *adj.* Hingaon; malamon.
Glotonamente. *adv.* *m.* Hingaon sin daco, sin ora ora ná.
Glotonear. *n.* Hingaon, paghingaon, lamon.
Glotonería. *f.* Paghingaon.—Cahingao.
Glutinosidad. *f.* Camasapilit.
Glutinoso, sa. *adj.* Masapilit.

GO

Gobernable. *adj.* Mahihimo magobierno.
Gobernación. *f.* Pagmando, pagataman, paghopot.
Gobernador, ra. *s.* Paramando, paraataman; parahopot.—*m.* Hocom, gobernador.
Gobernadorcillo. *m.* Id., capitan san bongto.
Gobernante. *p.* *a.* Magmarando, magaataman; maghopopot; magbubuot.
Gobernar. *a.* Pagbuot, pagmando, pagsugo; paghopot.—Pagmangno.—Pagolin, pagcaling.—*n.* Alagad sa sacayán san baysalan.
Gobernativo, va. *adj.* An tungod, an sa ó canan gobierno.
Gobierno. *m.* Pagmando, pagataman, paghopot; panimangno.—Cadatoan ó cadam-an san mga labao nga ponoan.—Catungdanan sin ponoan; pagcaponoan.—An tuna nga nasasacop san gahum san ponoan.—Balay nga inooquian san ponoan.—An camaiha san pagcaponoan.
Gobio. *m.* Isda nga gobio.
Goce. *m.* Calipay, pag calipay. Paghiagum.
Gocho, cha. *m.* y *f.* *fam.* Bactin; babuy.
Gofo, fa. *adj.* Tapang, lorong, hongug.
Gofo, fa. *adj.* *Pint.* Tauo tauo nga habobo, pandacan.
Gola. *f.* Bot-ol, totol-nan, toton-an.—Tigaman sin pagcaopicial sa infantería.—*Arq.* Minoldura nga sugad sin *s*.
Goldre. *m.* Caban caban nga sudlanan sin mga odiong.
Goleta. *f.* Sacayán.

Golfán. *m.* Banua nga nanonoroc sa mga tubig nga nabibiao.
Golfo. *m.* Casuguran nga daco.—Lauod, dagat; calaodan.
Golilla. *f.* Rayandayan sa liug.—*Min.* Baclao nga puthao.
Golondrina. *f.* Sayao sayao.—Balinsasayao.
Golondro. *m. fam.* Caipa, caibug.
Golosear. *n. vid.* Golosinear.
Golosina. *f.* Bisan ano nga marasa; matam-is, bonga, etc.—Caipa, caibug.
Golosinar. *n. vid.* Golosinear.
Golosinear. *n.* Ipa, caoncaon sin matam-is, bonga, etc.
Goloso, sa. *adj.* Maquitam-is, maquicaon sin bonga, etc.
Golpe. *m.* Pantuc; hipantuc. Pacdul; hipacdul.—Bondoc.—Bongtol. Bontol.—Ticdul.—Tucdo.—Toctoc.—Todtod.—Toltug.—Bunal.—Dacdac.—Golpe ó ruido de cosa que cae. Hulag bong.—Golpe de azote, látigo, etc. Labdus, lapdus, latub.—Golpe de remo. Hacdol.—Golpe de pecho, golpe con la mano cerrada ó puño. Pocpoc, tampoc; sompoc.—Golpe, infortunio ó desgracia. Cacurian.—Golpe ó latido. Quibot, quibotquibot.—Dar golpe en vano. Pagsala.—Á golpes. *m. adv.* Naguiguidabaldabal.—Caer de golpe. *fr. fig.* Tigda nga cahołog, tigda nga pagcapucan.—De golpe una cosa. *fr. fig.* Macaosa, macatingala.—De golpe. *m. adv. fig.* Tigda; dagmit.—De golpe y porrazo, ó zumbido. *m. adj. fig.* y *fam.* Hinanali.—Descargar golpes á uno. *fr.* Pagbono ó pagdabal sin macosog sa iya.—De un golpe. *m. adv. fig.* Sa usa lá capagbuhat.—Errar el golpe. *fr. fig.* Pagsala.—Parar el golpe. *fr. fig.* Pagsagang.
Golpeadero. *m.* Balbagan; bunalan; pilpigan.
Golpeador, ra. *s.* Parabalbag; paradabal. Paramac-mac. Parapocpoc, etc.
Golpeadura. *f.* Pag...; pagca... *vid.* Golpear.
Golpear. *a.* Macmac, balbag; hantuc. Mocmoc; modmod; mómo. Humac; hunal. Ompag. Poyocpoc. Palpag. Pidpid. Tamba. Buntad. Buntag. Bontol. Intoc. Pocpoc; tampoc; dagboc. Ticdul. Ticsap. Toctoc. Tudtud. Toltug. Pilpig. Bagtac. Dagbus. Dagul. Dapacdapac. Dugmo.—Golpear los que reman. Paghangco; hacdul.—Golpear con cosa pesada. Pagbongtol.—Golpear ó dar golpes con cosa pequeña. Tingting.
Golpeo *m. vid.* Golpeadura.
Golpeteo. *m.* Pagmaromacmac. Pagbarobalbag.
Gollería. *f.* Can-on nga marasa ó malalim.—*fig.* y *fam.* Capin ná, capinan.
Gollete. *m.* Tingdol, gogóngan.—Liug liug.
Gollizo. *m.* Cahaligotay.
Goma. *f.* Taguc. Duga.—Hubag.—Goma nga masapilit.—Bagcot.
Gomecillo. *m. fam.* Magaragbay, omaragbay.
Gomia. *f.* Harohalas nga dagco.—Barang, asuang.—*fig.* y *fam.* Hingaon, malamón.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga nacacaobus ó nacacapoo san puhonan, etc.
Gomorresina. *f.* Taguc; duga.
Gomosidad. *f.* Camasapilit.
Gomoso, sa. *adj.* Masapilit. Tagucan.—An may mga hubag.
Góndola. *f.* Sacayán.—Carruaje.
Gondolero. *m.* Paraolin san sacayán nga góndola; paragayong san mao nga sacayán.
Gonfalón. *m.* Bandera, estandarte.
Gonfalonero. *m.* Paradara ó an nagdadara san bandera.
Gonorrea. *f.* Bus-ao, saquít nga pagauas sin duyo nga diri tinutuyo.
Gordal. *adj.* An guimamatambuqui ó guidadacoi.
Gordana. *f.* Tamboc sin hayop.
Gordiflón, na. *adj. fam.* Matamboc caopay.
Gordinflón, na. *adj. fam.* Matamboc caopay.
Gordo, da. *adj.* Matamboc, mataba, mabobcos.—Bahol.—*m.* Tamboc, taba.
Gordolobo. *m.* Banua nga itarambal.
Gordura. *f.* Tamboc, taba.—Camatamboc, camataba.—Aligui. Bon-o. Goboc. Hopong. Pilat.
Gorga. *f.* Tubong sin tamsi nga catian.—Liro; lambiong.
Gorgojarse. *r.* Agay-ay. Bocboc.
Gorgojo. *m.* Bocboc. Agay-ay.
Gorgojoso, sa. *adj.* Binobocboc; inagayay.
Gorgorita. *f.* Bura, boroboro.—*fam.* Tingug.
Gorgoritear. *n. fam.* Pagtingug.
Gorgorito. *m. fam.* Tingug.
Gorgorotada. *f.* Tol-on, usa lá catol-on.
Gorgotero. *m.* Parabaliguia sin mga talagudti.
Gorguera. *f.* Rayandayan sa liug.
Gorguz. *m.* Odyong.
Gorila. *m.* Olot.
Gorja. *f.* Bot-ol, totol-nan, toton-an.

Gorjeador, ra. *adj.* Matingug.—Mahoni.
Gorjear. *n.* Pagtingug.—Paghoni.
Gorjeo. Tingug.—Honi, honi-honi.
Gorra. *f.* Tag-uló. Socong.
Gorrada. *f.* *vid.* Gorretada.
Gorrero. *m.* y *f.* Parahimo sin mga socong.—Parabaliguia sin mga socong.
Gorretada. *f.* Pagtocas san tag-ulo.
Gorrinera. *f.* Tangcal sin bactin.
Gorrino, na. *m.* y *f.* Bactin.
Gorrión. *m.* Tamsi nga sugad-sugad sin maya.
Gorrionera. *f.* *fig.* y *fam.* An guincacatirocan ug taragoan san mga uaray buhat ó maraut an tuyo nira.
Gorro. *m.* Socong.
Gorrón, na. *adj.* Atang; atangatang.—*m.* Bantiles nga bato.—Tauo nga visiohanon nga maraut an batasan.—Pitsaron.
Gorronal. *m.* Cabatoan nga gudti.
Gorullo. *m.* Gapas, barahibo, etc., nga borobug-os.
Gota. *f.* Toro, lagdó, tarug. Yamug.—Gota á gota. *m. adv.* Taguinis.—Saquít sa mga calulot-an.
Goteado, da. *adj.* Tinoroan.
Gotear. *m.* Toro. Tarug, lagdó.—Higuís.—Lanay; laguc.
Gotera. *f.* Toro. Catud-an.
Goterón. *m.* Toro nga daco.
Gotoso, sa. *adj.* An may saquít nga gota.
Gozar. *a.* Hiagum. Himaya, mungaya, hamungaya.—Lipay.
Gozo. *m.* Himaya. Calipay; calipayan.—*fig.* Laga.—*pl.* Mga siday sa pagtahud sa mga casantosan.
Gozosamente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalipay; sa daco nga paghimaya.
Gozoso, sa. *adj.* Malipayon. Malilipay.
Gozque. *adj.* Guti nga ayam nga maosig caopay.

GR

Grabado. *m.* Aradman nga nagtutdo sin pagliroc ó paggohit.—Linirocan.
Grabador, ra. *m.* y *f.* Paraliroc, paragohit.
Grabadura. *f.* Paraliroc, paggohit; pagcaliroc, pagcagohit.
Grabar. *a.* Pagliroc, paggohit.
Gracejar. *n.* Pagpolong ó pagsurat sin mga macatataua.
Gracejo. *m.* Polong nga catataua.
Gracia. *f.* Id., hatag; togot; calooy.—Caopayan.—Polong nga catataua.—*fam.* Ngaran san tagsa.—Dar gracias. *fr.* Pagpagrasias, pagpasalamat. Pagopa.—¡Gracias! *expr.* ¡Dios magbayad! ¡Salamat!—¡Gracias á Dios! ¡Salamat sa Dios!—Parabol.—Dara honon.
Graciable. *adj.* Malipayon; maalayhan.—Mahatag, matogot.
Grácil. *adj.* Gamay, gutíay.
Graciola. *f.* Banua nga mapait ug itarambal.
Graciosamente. *adv. m.* Sin maopay.—Hatag lá.
Graciosidad. *f.* Caopay, camahal; caopayan, camahalan. Pagcaharang-don.
Gracioso, sa. *adj.* Harang-don.—Darahonon nga tauo.—*m.* y *f.* Gopong.
Grada. *f.* Balitang.—Mga lingcoranan sugad san sa mga quiritaan.—Turunban, turunbanan sa mga altar.
Grada. *f.* Pacaras.
Gradado, da. *adj.* Binalitang.—Binutangan sin mga lingcoranan.—Binutangan sin turunbanan.
Gradar. *a.* Pagpacaras san tuna.
Gradería. *f.* Mga balitang.
Gradilla. *f.* Gradiyas. Harohagdan nga cuhacuha.—Hormahan sin paghimo sin mga baldosa.
Gradiolo. *m.* Banua.
Grado. *m.* Balitang.—An pagcahirayo ó pagcahidooc san mga magoropud san pagcaoropud nira.—Cahimtang sa pagcacapitán... etc.
Grado. *m.* Buot, caruyag.—De buen grado, ó de grado. *m. adv.* Sa maopay nga cabuot.—De mal grado. *m. adv.* Sa maraut nga cabuot.—De su grado. *m. adv.* Caruyag niya.—Mal de mi grado. *m. adv.* Bisan diri co tuyo.
Graduación. *f.* Paghatag sa bisan ano san iya tungud.—Pagbahinbahin.—Catungdanan ó camahalan.
Graduado, da. *adj.* *Mil.* An may grado labao san catungdanan nga iya pá quinacapitan, sugad sini *an coronel nga graduado, nga si comandante López,* cay diri pá quinacaptan niya an pagcacoronel.
Graduador. *m.* Isosocol.
Gradual. *adj.* Sorosonud. *m.* An bahin san misa nga guinbabasa cún matapus an Epístola.
Gradualmente. *adv. m.* Sa pagcasonudsonud.
Graduando. *m.* An harani ná cumarauat sin grado sa universidad.
Graduar. *a.* Paghatag san tag-sa san iya tungud.—Paghatag, pagtogot sin grado.—Pagsocol.
Graja. *f.* Uác nga babaye.
Grajea. *f.* Matam-is.

Grajero, ra. *adj.* An hinahaponan san mga uác.
Grajo. *m.* Uàc.
Grajuelo. *m.* Uàc nga guti.
Grama. *f.* Banua. Dauadaua.
Gramal. *m.* Cabanuáan, an tuna nga tinutud-can sin grama.
Gramática. *f.* Pagaradman sin pagpolong ug pagsorat sin maopay.
Gramatical. *adj.* An tungud, an sa ó canan Gramática.
Gramaticalmente. *adv. m.* Aalagad sa mga lagda san Gramática.
Gramático, ca. *adj. vid.* Gramatical.—*m.* Maaram ó batid san Gramática. Parasurat sin Gramática.
Gran. *adj.* Daco; mahal.
Grana. *f.* Pagonud ná san humay, etc.—Catbonga ná, catonud na san humay, etc.
Grana. *f.* Mananap nga guti.—Color nga pula.—Panapton nga pula.
Granada. *f.* Bonga san cahuy nga granado.—Pabotohun.
Granadero. *m. fig.* y *fam.* Tauo nga hataas.
Granadilla. *f.* Bucad san banua nga pasionaria.
Granadillo. *m.* Cahuy nga pula an onud.
Granado. *m.* Cahuy nga mamomonga sin mga granada.
Granado, da. *p. p.* Onuran.—*adj. fig.* Mahal, maopay.
Granador. *m.* Silsigan, ag-agan san pólvora.
Granar. *n.* Onud, pagticang sin pagonud an humay, etc.; gara; calatcat.—*a.* Pagsilsig, pagag-ag san pólvora.
Granate. *m.* Bato nga pula, bulao, itum, hinilao, himula ó poropula.
Granazón. *f.* Pagonud san humay, etc.; pamonga.
Grande. *adj.* Daco; dagco. Landao, dahab. Gacmal. Macatarambong.—Grande ó ancha boca. Bunganga.—Grandes ojos. Butlug; hicdat.—Grande marea. Daco an taob, higub.—*m.* Dato, mahal nga tauo.
Grandemente. *adv. m.* Damo caopay; maopay gud.
Grandevo, va. *adj. poet.* Tigurang caopay, lagás na caopay.
Grandeza. *f.* Cadaco, calabao.—Gahum. Camahalan.
Grandezuelo, la. *adj.* Darodacóay.
Grandilocuencia. *f.* Cabatiran, calasguran, halarum nga pagpamolong.
Grandilocuente. *adj. vid.* Grandílocuo.
Grandílocuo, cua. *adj.* Batid, lasgud sin pagpolong ó pagsurat.
Grandíllón, na. *adj. fam.* Daco caopay.
Grandiosamente. *adv. m.* Mahal caopay; harangdon caopay.
Grandiosidad. *f.* Orug nga camahalan, pagcaharangdon.
Grandioso, sa. *adj.* Mahal gud, harangdon.
Grandísimo, ma. *adj.* Guidadacoi.
Grandísono, na. *adj.* Polong nga halarum, totón ug lasgud.
Grandor. *m.* Cadaco.—Badac, cabadac.
Grandote, ta. *adj.* Daco caopay.
Grandullón, na. *adj.* Daco caopay.
Grandura. *f. vid.* Grandor.
Graneado, da. *adj.* Luboc.—Binorocboroc. Uidcad.—*Mil.* Fuego graneado. Dagmit ó agsub nga pamusil san mga soldados.
Granear. *a.* Pagsabuag; paghasuc; pagabud; pagpugas.
Granel (A). *m. adj.* Tinapong nga humay, etc. Tinitipon nga bugas, etc.
Granero. *m.* Bohos, bohosan, isteba.—*fig.* Mga oma nga bongaan caopay.
Granguardia. *f. Mil.* Mga bantay nga casoldadosan nga nangangabayo.
Granillo. *m.* Ponggud. Singit. Timos.—*fig.* Polos, capulsanan, panolos.
Granito. *m. vid.* Granillo, 1.ª acep. Liso nga guti.—Bato nga matig-a.
Granizada. *f.* Uran nga borogbug-os nga sugad sin gudti nga mga bato.
Granizar. *n.* Paguran sin borogbug-os nga sugad sin gudti nga mga bato.
Granizo. *m. vid.* Granizada.
Granja. *f.* Balay ó mga balay nga may tanaman nga mga libut sin cota didto sa mga caom-han.
Granjear. *a.* Pangita, pagdugang san puhunan.
Granjeo. *m.* Pagpangita, pagpacabuhi, pagdugang san puhonan.
Granjería. *f.* Polos; capulsanan; panolos. Pagcomercio.
Granjero, ra. *m.* y *f.* Bantay paraataman sin granja.—Pagcomercio.
Grano. *m.* Humay, paray, etc.—Tipasi.—Bugas.—Batul.—Liso.—Hubag.—Grano de fruta oprimido entre los otros granos. Piyapi.—Grano de paláy tierno. Hagum.—Grano destinado para semilla.—Binhi.—Grano con sangre, materia ó aguaza. Libotog.—Granos pequeños en las manos, etc. Labotoy, labtinao.—Liisic.—Uyas sin cacao, etc.
Granuja. *f.* Ubas nga cuha ná san bulig.—An liso san ubas.—Mga cabataan nga uaray buhat, nga mga sodoy sodoy.

Granujado, da. *adj.* Sugad sin liso.—Lisohan.
Granujiento, ta. *adj.* An may mga hubag.
Granujo. *m. fam.* Hubag.
Granza. *f.* Tictic.
Granzón. *m. pl.* Agubanga.
Grao. *m.* Doroongan.
Grasa. *f.* Manteca, tamboc, taba.—Buring sin panapton.
Grasera. *f.* Surudlan sin manteca, ó tamboc.
Grasiento, ta. *adj.* Minanticaan, poros sin tamboc.—Langsiao.
Graso, sa. *adj.* Tambuc.
Gratamente. *adv. m.* Sa maopay nga buot.
Grata. *f.* Porugan.
Gratar. *a.* Pagporug, pagpaingat san bulauan, etc.
Gratificación. *f.* Balos; gala.
Gratificador, ra. *adj.* Magbaralos, maggala.—*s.* Parabalos, paragala.
Gratificar. *a.* Pagbalos; paggala.
Gratis. *adv. m.* Id., uaray bayad, hatag lá, togot lá.
Gratisdato, ta. *adj.* Sa calooy lá, hatag lá, togot lá.
Gratitud. *f.* Pagbalos.
Grato, ta. *adj.* Namit, camagnamit, malalim, marasa.—Maangay, maigo, maopay.—Hatag lá, togot lá.—Lus-ay.
Gratuitamente. *adj. m.* Sa calooy lá, hatag la, togot lá, uaray bayad.
Gratuito, ta. *adj.* Uaray bayad, hatag lá, calooy lá, togot lá.
Gratulación. *f.* Paghatag sin maopay nga oras.—Calipay, pagcalipay.
Gratular. *n.* Paghatag sin maopay nga oras.—*r.* Lipay, himaya.
Gratulatorio, ria. *adj.* Paghatag sin maopay nga oras.
Grava. *f.* Baras nga bahol.
Gravamen. *m.* Catungdanan.—Bayad, igbabayad, baray-dan.
Gravar. *a.* Bug-at, in binubugatan an tauo sin catungdanan, etc. Paghatag sin catungdanan.—Pagdugang sin igbabayad.
Gravativo, va. *adj.* Mabug-at; macacabug-at.
Grave. *adj.* Mabug-at.—Daco, daco caopay.—Mahadong, maligdong.—Macuri.
Gravedad. *f.* Cabug-at, pagcabug-at; camabug-at, pagcamabug-at.—Camahadong, camaligdong.—Cacurian.
Gravemente. *adv. m.* Sin bug-at; mabug-at caopay.—Sin hadong, mahadong caopay.—Sin curi; macuri caopay.
Gravitación. *f.* Camabug-at.
Gravitar. *n.* Bug-at.—Sarig.
Gravoso, sa. *adj.* Mabug-at; macuri.
Graznador, ra. *adj.* Mayagac, maiyagac, macotoc.
Graznar. *n.* Pagyagac, pagiyagac; pagcotoc.
Graznido. *m.* Yagac, iyagac, cotoc.
Greda. *f.* Calot.
Gredal. *adj.* Tuna nga calot.—*m.* Calot.
Gredoso, sa. *adj.* Calot.
Gregal. *adj.* An naboboyug ó naoopud sa mga igcasisugad.
Gregal. *m.* Hangin nga cabonghan.
Gregario, ria. *adj.* Opud.
Greguería. *f.* Casalangisang.
Gregüescos. *m. pl.* Sarual.
Gremio. *m.* Saloro.—Cadam-an El gremio de chinos. An cadam-an san mga insic, an cainsican.
Greña. *f.* Pagpag an bohoc, gobot an bohoc.—Andar á la greña. *fr. fam.* Pangonit.
Greñudo, da. *adj.* Pagpag an barahibo; pagpag an bohoc.
Gresca. *f.* Ngiras, aringasa, boruca.—Pagauay, pagsari.
Grey. *f.* Cahayopan.—*fig.* Cacristianosan, cabinuniagan.—*fig.* Cadam-an.
Grieta. *f.* Butac, bobtac, bugtac, gutac, goac.—Oguihap.—*pl.* Cabutacan, cabobtacan, cabugtacan, cagutacan, caguacan.—Caoguihapan.
Grietado, da. *adj.* Nabutac, nabobtac, nabugtan, nagutac, nagoac.
Grietarse. *r.* Butac, bubtac, bugtac, gutac, goac.—Oguihap.
Grietoso, sa. *adj. vid.* Grietado.
Grifo, fa. *adj.* Pagpag an bohoc; gobot an bohoc.—Tadloy.
Grifón. *m.* Tadloy nga daco.
Grigallo. *m.* Tamsi.
Grilla. *f.* Mananap nga gutì nga babaye.—Esa es grilla. *expr. fam.* Bua iton.
Grillar. *a.* Paghonihoni an mga griyo.
Grillarse. *v.* Panaringsíng an trigó, an humay, etc.
Grillera. *f.* Loho nga inaayopan san mga griyo.—Corong nga guti sin mga griyo.
Grillero. *m.* Parabutang ug paratangtang san sepiyo ó colma nga puthao san mga preso.
Grillete. *m.* Sepiyo ó colman ga puthao sa mga preso.
Grillo. *m.* Mananap nga guti. Yangya. Guitib, toroc ná an semilla, tanum, etc.—*pl.* Sepiyo, colma nga puthao, colma nga cahuy.
Grima. *f.* Cangalas.

Grímpola. *f. Mar.* Bandera nga halaba ug haligotay sa catapusan.
Griñón. *m.* Itarahub sa oló sa mga monja ug mga binocot.
Gris. *adj.* Color sin abo.—*m.* Mananap nga sugad sin color sin abo.—*fam.* Hagcot, taghum.
Grita. *f.* Cangiras, aringasa.—Samoc, rimoc.
Gritador, ra. *adj.* Magasud, maculigui, macurinit, madasag, magagsud, magahuy, maguliat, maparac, masabá, masingguit, macoróo, maparangag, matingul, maaringasa, mangiras, masalangisang; masuriao. —*s.* Para....
Gritar. *n.* Paggasud, pagculigui, pagcurinit, pagdasag, paggasud, paggahuy, pagguliat, pagparac, pagsabá, pagsingguit, pagcoróo, pagparangag, pagsuriao; pagtingul, pagaringasa, pagngiras, pagsalangisang.
Gritería. *f. vid.* Gritar.
Grito. *m.* Tingul, gagsud, guliat, coróo, curinit, culigui; ngiras, aringasa. Parangag.
Gritón, na. *adj. fam. vid.* Gritador.
Gromo. *m.* Saringsing.
Gropos. *m. pl.* An dugnit ó tingcal nga isinosolud sa tinterohan.
Grosca. *f.* Halas nga malara caopay.
Grosella. *f.* Bonga sin cahuycahuy nga grosellero.
Grosellero. *m.* Cahuycahuy.
Groseramente. *adv. m.* Sa cauaray catahud.—Tinapang lá; lorong caopay.
Grosería. *f.* Cauaray catahud.—Maraut nga pagcabuhat.—Catapang, calorong.
Grosero, ra. *adj.* Bastos, dacmol, maraut nga cabuhat.—Uaray catahud.
Grosísimo, ma. *adj.* Guitatamboqui.—Guidadacoi.—Guidadacmoli.
Grosor. *m.* Dacmol, cadacmolan.
Grosura. *f.* Tamboc, tabá. Catamboc, camagtamboc, catabá, camagtabá.
Grotescamente. *adv. m.* Sa maraut nga pagcabuhat ó pagcahimo.
Grotesco, ca. *adj.* Maraut nga cabuhat ó cahimo.
Grúa. *f.* Maquina sa pagbuhat sin mga magbug-at.
Gruero, ra. *adj.* Tamsi nga madaguit.
Gruesa. *f.* Isip sin napolo cag duha cadosena.—Bayad.
Grueso, sa. *adj.* Matamboc, matabá; bunayon.—Mabahol.—Madacmol.—Biquil.—Guragdal.—Grueso de labios. Modotan.—Grueso de filo.—Amol.—Gruesa voz. Garabhauon.—*m.* Cabahol. Cadacmol, cadacmolan.—El grueso del ejército. An camaisganan san mga casoldadosan.
Gruir. *n.* Paghoni san doong.
Grulla. *f.* Doong.
Grullada. *f.* Mga tauo nga tinimaua nga nagboboronyog.—Matuod nga diri ná igo :sugmat cay sinasabut ná.—*fig.* y *fam.* Mga alguasil nga nagcacaopud san ponoan san pagronda; ronda.
Grumete. *m.* Grumetes, paragsacay.
Grumo. *m.* Bagtic nga dugo, gatas, etc. —Ubas, etc., nga nagcacasootsoot.—Saringsing.
Gruñido. *m.* Iyac; igoc; iluciguc; aguimod agomod.
Gruñidor, ra. *adj.* Maiyac; maigoc; mailuciguc; oroquian sa maaguimod; maagomod.
Gruñimiento. *m. vid.* Gruñir.
Gruñir. *n.* Pagiyac; pagigoc; pagiluc-iguc; pagaguimod; pagagomod.—*fig.* Curiot.
Gruñir, refunfuñar. *v.* Gutub.
Gruñir la puerca cuando le quitan los hijos. Harachar.
Gruñir el puerco. Siricsiric.
Gruñón, na. *adj. fam. vid.* Gruñidor.
Grupa. *f.* Balao-ang.
Grupada. *f.* Dagco nga onus.
Grupo. *m.* Cadam-an sin......
Gruta. *f.* Lungib; gungab. Cagungaban.—*pl.* Mga oroquian sa ilarum sa tuna.

GU

Guacamayo. *m.* Tamsi nga masugad sin picoy.
Guacia. *f.* Cahuy cahuy; an taguc niya.
Guaco. *m.* Tanum nga itarambal.
Guachapear. *a.* Pagpacpac sa siqui san tubig.—*fig.* y *fam.* Pagbuhat sin dagmit ug maraut.—*n.* Tonog.
Guachapelí. *m.* Cahuy nga matugas.
Guácharo, ra. *adj.* Labolabo, tauo nga sinasaquitan.—*m.* Siuo.—Siuo sin tamsi nga malamaya.—Tamsi nga guácharo.
Guadaña. *f.* Garab nga daco.
Guadañar. *a.* Paggarab; pagsalicse.
Guadañero. *m.* Paralicse sin banua.
Guadañil. *m. vid.* Guadañero.
Guadapero. *m.* Cahuy.
Guadapero. *m.* Surugoon nga paradolong san can-on san mga magbabari ó magarani.
Guadramaña. *f.* Limbong.
Guadúa. *f.* Cauayan nga hataas ug madacmol nga tubigan an mga bias.
Guadual. *m.* Cacauayanan.
Gualda. *f.* Banua.
Gualdado, da. *adj.* Madulao

Gualdo, da. *adj.* Madulao.
Gualdrapa. *f.* Soclob.
Gualdrapazo. *m.* Pagcapilicpilic an mga layag ug pagdabal san mga toladoc, etc.
Gualdrapear. *a.* Pasuhisuhi nga pagtubang.
Gualdrapero. *m.* An nagpapanapton sin macalolooy nga dugmit.
Guama. *f.* Bonga san cahuy nga guamo.
Guamo. *m.* Cahuy nga hataas.
Guanábana. *f.* Bonga san cahuy nga guanábano.
Guanábano. *m.* Cahuy.
Guanaco. *m.* Mananap nga daco pá sin cabayo.
Guano. *m.* Banua.—Iti sin mga tamsi.
Guantada. *f.* Tampalo.
Guantazo. *m.* Tampalo.
Guante. *m.* Guantes sin camut.—Adobar los guantes. *fr.* Pagregalo, paggala.—Arrojar el guante á uno. *fr.* Pagayat sa iya.—Asentar á uno el guante. *fr.* *fig.* Pagdabal, paghampac, ó pagsuay sa iya.—Calzar, ó calzarse uno los guantes. *fr.* Pagbutang san mga guantes sa camut.—Descalzarse uno los guantes. *fr.* Pagcuha san mga guantes sa camut.—Echar el guante. *fr.* *fig.* Arrojar el guante. *fig.* y *fam.* Pagcuha, pagcaput, pagdacop.—Echar un guante. *fr.* *fiig.* Pagaro sin amot.
Guantería. *f.* An guinbubuhatan san mga guantes.—Tendahan sin mga guantes.
Guantero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga guantes.—Parabaliguia sin mga guantes.
Guapamente. *adv.* *fam.* Pangisug, pagpacalalaqui sa mga cacurian.—*fam.* Ogdáy sin pagpanapton.
Guapetón, na. *adj.* *vid.* Guapo.
Guapeza. Camadayan; camaisug, cauaray cahadluc sa mga cacurian.—*fam.* Camaogdayon. Camagayon.
Guapo, pa. *adj.* Maisug, macosog, casing casingan, uaray cahadluc sa mga cacurian. —*fam.* Maogdayon. Magayon.
Guapote, ta. *adj.* *fam.* Maopay an iya cabuot, maopay an iya casing casing.— —*fam.* Maopay an iya cabacdao; magayon.
Guarda. *com.* Bantay; coime; paramangno, paraataman.—Pagbantay, pagmangno, pagataman.—Pagtuman.
Guarda-almacén. *m.* Bantay, paramangno, paraataman sin almacén.
Guarda-bosque. *m.* Bantay, paramangno, paraataman sin cagugub-an nga guinpopulsan.
Guarda-cabras. *com.* Bantay sin cacandingan.
Guarda-cartuchos. *m.* Piotan sin mga cartuchos.
Guarda-costas. *m.* Sacayán nga guinsasaquian sa pagmangno, pagsodoy ug pagbantay basi diri humauas an diri ngay ó diri togot nga ihauas.
Gaurda-cuños. *m.* Paratipig san mga guinagamit sin pagtomboc.
Guardador, ra. *s.* Paramangno, paraataman, parabantay.—Matinumaon— *adj.* Matuman, masogot.—Mahicao.—*s.* Paratipig.
Guarda-joyas. *m.* Paratipig, paraataman san mga hiyas san mga hadi.—Tipigan ó piotan san mga hiyas san mga hadi.
Guarda-polvo. *m.* Tahub.
Guardar. *a.* Pagbantay, pamangno, pagataman.—Pagayap, paghimos, pagtimos, pagpiot.—Pagalima.—Pagbalingat.—Pagbuya. —Pagcutihot.—Paghagpa.—Panimalay. — Pagsugabin. —-Pagtagana.—-Pagtayó.—Tinangno. — Pagtimnó. — Guardar, cumplir. Pagtuman, paglehe.—Guardar silencio. Paghipos, paghilum.—Guardar, precaverse. Pagtaman. Guardar miramiento. Pagtahud.—Guardar comida. Pagbahao.
Guardar y criar. Huput.
Guardar debajo del sobaco. Sipit.
Guardar secreto. Hilit.
Guardarrío. *m.* Tamsi.
Guardarropa. *f.* Piotan sin mga panapton.—Bantay san piotan sin mga panapton.—Burutangan ó tiripigan san mga panapton.
Guardatimón. *m.* *Mar.* Mga luthang nga ibinubutang magpaluyaluyo dapit sa baysalan.
Guardavela. *m.* *Mar.* Higot sin mga layag.
Guardería. *f.* Pagcabantay.
Guardesa. *f.* Bantay nga babaye, paramangno ó paraataman.
Guardia. *f.* Bantay, mga bantay.
Guardián, na. *m.* y *f.* Bantay.—*m.* Ponoan sa mga capadian ni San Francisco de Asís.—Guardián sa mga sacayán.
Guardianía. *f.* Pagcaguardian; catungdanan sin guardián.
Guardín. *m.* *Mar.* Pisi, higot.
Guardoso, sa. *adj.* Maninimangno, mahirot.—Mahicao.
Guarecer. *a.* Pagtabang, pagtabac, pagbulig.—Pagbantay, pagmangno, pagataman. Pagpacarigon.—Pagbolong, pagtambal.—*r.* Ayop, dangup.
Guarecerse detrás de alguna cosa. Alipud.
Guarida. *f.* Ayopan, arayopan, darangpan.—Sublian san mga looc.
Guarín. *m.* Pasi.

Guarismo. *m.* Número, an tag-sa canúmero.
Guarnecer. *a.* Pagrayandayan, pagsab-ong.—Paglomong.—Pagbutang.
Guarnición. *f.* Rayandayan, sab-ong.—Lomong, linomong.—Mga bantay nga mga cosoldadosan.—Baat.
Guarnicionar. *a.* Pagbutang sin mga soldados sa mga castillo, etc.
Guarnicionería. *f.* An guinbubuhatan san mga garamiton ó casangcapan sa mga hayop sa pagcarruaje, etc.
Guarnicionero. *m.* Parahimo; parabaliguia sin mga garamiton ó casangcapan sa mga hayop sa pagcarruaje, etc.
Guarniel. *m.* Sopotsopot nga anit.
Guarnigón. *m.* Siuo sin pitpitao.
Guarnir. *a. vid.* Guarnecer.
Guaro. *m.* Picoy.
Guarro, ra. *m.* y *f.* Bactin.
Guasa. *f. fam.* Dorogas.
Guasón, na. *adj. fam.* Madorogas.
¡Guay! *interj. poèt.* ¡Aguie!
Guaya. *f.* Pagtangis.
Guayaba. *f.* Bonga sin bayabas.
Guayabal. *m.* Cabayabasan.
Guayabo. *m.* Cahuy nga bayabas.
Guayacán. *m. vid.* Guayaco.
Guayaco. *m.* Cahuy nga dacu nga itarambal.
Gubernamental. *adj.* An tungud, sa ó canan gobierno.
Gubernativamente. *adv. m.* Sa pagbuot san mga ponoan.
Gubernativo, va. *adj. vid.* Gubernamental.
Gubia. *f.* Locop.
Guedeja. *f.* Bohoc nga halaba.—Barahibo san león dapit sa ibabao san liog.
Guedejón, na. *adj.* Guedejudo.
Guedejoso, sa. *adj. vid.* Guedejudo.
Guedejudo, da. *adj.* Bohocon sin halaba.—Barahibóon.
Guerra. *f.* Auay, gubat; pagauay, pangubat. Pagauayan.
Guerreador, ra. *adj.* Maauay, magubat. Maauayon; mag-gurubat. *pl.* Nangurubat.
Guerrear. *n.* Pagauay, paggubat; pangubat.—*fig.* Pagato, pagasdang.
Guerrero, ra. *adj.* An tungud, sa ó canan pagauay ó pangubat.—Maauayon, maquiauayon; mangurubat.
Guerrilla. *f.* Mga soldados nga nagoona san cadam-an.
Guía. *f.* Mando; magaragbay, umaragbay.—Ogbus; tayuc sin lubi.
Guiador, ra. *adj.* Magmarando; magaragbay, umaragbay.
Guiar. *a.* Pagona; pagagbay, pagsagabay.—Pagmando.—Pagtug-uay.
Guija. *f.* Barobantiles.—Tener uno pocas guijas. *fr. fig.* y *fam.* Habobo ug magasa.
Guijarral. *m.* Cabagtoan, cabantilesan.
Guijarrazo. *m.* Pagbatac sin bantiles.
Guijarreño, ña. *adj.* Bantileson.—*fig.* Tauo nga mabacud ug matugas.
Guijarro. *m.* Bantiles.
Guijarroso, sa. *adj.* Bantileson.
Guijeño, ña. *adj.* Barobantileson.—*fig.* Matiga, matugas.
Guijo. *m.* Barobantiles.
Guijón. *m.* Saquit sin ngipon.
Guijoso, sa. *adj.* Bantileson.
Guilla. *f.* Cahura, maopay nga pamonga san humay, etc.
Guillame. *m.* Sapio nga haligot.
Guillote. *m.* Paraoma.—*adj.* Mahubia.—Basbas, basbason.
Guillotina. *f.* Bitayan.
Guillotinar. *a.* Pagbitay.
Guinchar. *a.* Pagdocdoc.
Guincho. *m.* Docdoc, idocdoc.
Guinda. *f.* Bonga san cahuy nga guindo.
Guinda. *f. Mar.* An hitas-an san mga toladoc.
Guindaleta. *f.* Pisi nga gamay.
Guindaleta. *f.* Haroharigue nga pagbibiauan san timbangan, in may titimbangon nga salapi, bulauan, etc.
Guindaleza. *f. Mar.* Pisi nga bahol ug halaba.
Guindar. *a.* Pagsalauad. Pagguinda sa mga sacayán.—*fam.* Pacaagao.—*fam.* Pagbitay.
Guindaste. *m.* Salarag.
Guindilla. *f.* Bonga san tanum nga guindillo.—Cuticot.
Guindillo de Indias. *m.* Tanum nga guindillo.
Guindo. *m.* Cahuy nga guindo.
Guinga. *f.* Guingón nga género ó panapton.
Guinja. *f.* Bonga san cahuy nga azufaifo.
Guinjo. Cahuy nga azufaifo.
Guinjol. *m. vid.* Guinja.
Guinjolero. *m. vid.* Guinjo.
Guiñada. *f.* Guidhat, quiro, quiroquiro; pagcaquidhat, pagcaquiroquiro.—Pagcaquilingquiling san sacayan.
Guiñador, ra. *adj.* Maquidhat, maquiroquiro.
Guiñadura. *f. vid.* Guiñada.
Guiñapiento, ta. *adj. vid.* Guiñaposo.
Guiñapo. *m.* Macalolooy nga dugnit ó panapton.—*fig.* Tauo nga nagpapanapton sin macalolooy nga dugnit.
Guiñaposo, sa. *adj.* Tauo nga nagpapanapton sin macalolooy nga dugnit.

Guiñar. *a.* Pagquidhat, pagquiro, pagquiroquiro.—*Mar.* Paquilingquiling san sacayán.—Quisap, quisapquisap.
Guiño. *m. vid.* Guiñada, 1.ª acep.
Guión. *m.* Id.
Guionaje. *m.* Catungdanan sin pagcaumaragbay ó pagcamagmarando.
Guipar. *a.* Pagquita, pagtan-ao.
Guirigay. *m. fam.* Cangiras, aringasa.
Guirnalda. *f.* Podongpodong.
Guirnaldeta. *f.* Podongpodong nga gutiay.
Guisado. *m.* Guinisa.
Guisador, ra. *s.* Paraguisa.
Guisandero, ra. *m.* y *f.* Paraguisa.
Guisante. *m.* Tanum, utan nga masugadsugad sin balatong.
Guisar. *a.* Pagguisa.
Guiso. *m.* Guinisa.
Guita. *f.* Lubid ó tabid.
Guitar. *a.* Paghati sin lubid ó tabid.
Guitarra. *f.* Sesta, guitara.
Guitarrazo. *m.* Pagdabal ó pagbalbag sin guitara ó sesta.
Guitarrero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga guitara ó sesta. Parabaliguia sin mga guitara ó sesta.—Paracascas sin guitara ó sesta.
Guitarrillo. *m.* Sesta ó guitara nga gutiay.
Guitarrista. *m.* Paracascas sin guitara ó sesta.
Guitarro. *m. vid.* Guitarrillo.
Guitarrón. *m.* Sesta ó guitara nga daco.
Guitero, ra. *m.* y *f.* Paratabid, paralubid. —Parabaliguia sin tabid ó lubid.
Guitón, na. *adj.* Hadoy hadoy.
Guitonear. *a.* Paghadoy hadoy.
Guitonería. *f.* Paghadoy hadoy; pagcahadoy hadoy.
Guja. *f.* Panganiban.
Gula. *f.* Cabosog, bosog. Cahingaon.
Guloso, sa. *adj.* Maquicaon, maquiinum sin ora ora.
Gulusmear. *n.* Pagcaon caon; pagamion amion san guiniguisa.
Gullería. *f.* Tamsi nga gutiay.—*vid.* Gollería.
Gúmena. *f. Mar.* Pisi nga bahol.
Gumeneta. *f. vid.* Gúmena.
Gumía. *f.* Panganiban nga harohalaba.
Gurrufero. *m. fam.* Hayop nga maraut an iya pagcahimo ug malaris.
Gurrumina. *f. fam.* Pagcaalagad, pagalagad nga oraora ná sa lugaringon nga asaua nga babaye.
Gurrumino. *m. fam.* Asaua nga lalaqui nga naaalagad sin oraora sa iya asaua nga babaye.
Gurullada. *f. fam.* Panon sin mga tauo nga mga tinimaua nga nagcacaboniog.
Gurvio, via. *adj.* Barobalico.
Gusanear. *n.* Ol-ol, sool.—Bulinbuquin.
Gusanera. *f.* Mga olud.
Gusaniento, ta. *adj.* Inoolud.
Gusano. *m.* Olud.—Gusano grande que se cria en las hojas de las plantas. Dangao.—Gusano nocivo á la planta de palay. Doclis.—Gusano que roe la raiz del gabe. Bacocang.—Gusano peludo y ponzoñoso. Basul.—*fig.* Tauo nga obus.—Gusano de la conciencia. *fig.* Caorotipan.—Gusano de luz. Aninipot, bucatbucat.
Gusarapiento, ta. *adj.* Inoolud.—*fig.* Mabaho caopay.
Gusarapo. *m.* Mga mananap nga gudtiay.
Gustadura. *f.* Pagnanam; pag-inam, paginaminam, pagquinam, pagtilao, pagtadi; pagcatilao, pagcatadi, etc.
Gustar. *a.*. Pagtilao, pagtadi, pagnanam, Paginam, pag-inaminam, pagquinam, pagtagámtam.—Pagbati, pagabat.—Pagbuot, pagcaruyag.
Gustazo. *m. fam.* Pagbuot sin pagdorogas, sin pagdarahug, etc.
Gustillo. *m.* Rasa, lalim.
Gusto. *m.* Inanaman; hinginam-inaman.—Camarasa, camalalim.—Pagbuot, pagcaruyag.—Caipa, caibog.—Calipay.
Gustosamente. *adv. m.* Sa buot, sa daco nga pagcaipa.
Gustoso, sa. *adj.* Marasa, malalim.—Maopay; malipayon.—Macalilipay.
Gutiámbar. *f.* Salong.
Gutural. *adj.* An tungud, sa ó canan bot-ol.
Guturalmente. *adv. m.* Sa bot-ol, agui sa bot-ol.

H

H. Icasian nga letra san abecedario nga quinastila, ug icapito san iya mga consonante. *Hache* an ca luluasan sa iya.
¡Ha! *interj.* ¡Abaa! ¡Baa!
Haba. *f.* Tanum nga habas; bonga nga habas.—Bonga sin capé, cacao, etc.—De San Ignacio. Igasud, limalima.—*Veter.* Hubag sa baba san mga cabayo, etc.
Habar. *m.* An tuna nga guintan-man sin mga habas.

Haber. *m.* Manggad, bahandi. Garamiton, guinamiton.
Habear. *a.* May, mayada, mayaon. Véase la Gramática, verbo haber.—Hay gente en casa. Mayada tauo sa balay.—Los malhechores no pudieron ser habidos. An mga tulisan uaray hidadac-pi. Antonio lee cuantos libros puede haber. Si Antonio nagbabasa san mga libro nga quinacap-tan niya.—Yo he amado. Nahagugma si aco. —Hubo comedia anoche. Nagcomedia cagabi.—Allá se las haya. *loc.* Siya lá inmaaram.
Habichuela. *f.* Tanum, bonga nga judías.
Hábil. *adj.* Batid, sandang, maaram magtuman. Talapitap.
Habilidad. *f.* Cabatiran, pagcaaram. Catalapitap.
Habilidoso, sa. *adj.* May cabatiran, batid, maaram magbuhat.
Habilitación. *f.* Paghatag, pagtogot sin gahum, catungdanan, etc.—Catungdanan.
Habilitado. *m.* Tinatapuran, tinagan ó tinogotan sin gahum.
Habilitador, ra. *adj.* An mahatag sin gahum, catungdanan, etc.
Habilitar. *a.* Paghatag pagtogot sin gahum, catungdanan, etc.—Sangcap; pagsangcap.
Hábilmente. *adv. m.* Sin maopay, sin batid; batid caopay.
Habitable. *adj.* Sadang honongan, sadang ooquian.
Habitación. *f.* Solud; honongan, horonongan, puruy-an, oroquian.—Pagocoy, paghonong, pagpuyo.
Habitáculo. *m.* Pagocoy, paghonong, pagpuyo.
Habitador, ra. *adj.* An maocoy, mahonong, mapuyo.
Habitamiento. *m. vid.* Habitación.
Habitante. *p. a.* Maocoy, mahonong, mapuyo.—*m.* Maropio, tuminongnong.
Habitar. *a.* Pagocoy, paghonong, pagpuyo.
Hábito. *m.* Id. Biste ó panapton.—Costumbre. Gaui, batasan.
Habituación. *f.* Pagpaanad, pagpahaara, pagpabatasan. Paganad, paghiara, pagbatasan.
Habitual. *adj.* Gaui ó batasan niya.—Dayuday, agsub.
Habitualmente. *adv. m.* Sin dayuday, sin agsub. Dayuday caopay, agsub caopay.
Habituar. *a.* Pagpaanad, pagpahaara, pagpabatasan.—*r.* Paganad, paghiara, pagbatasan.
Habitud. *f.* Caangayan, caoyonan,
Habla. *f.* Icacayacan.—Pagpolong, pagyacan, pagbagao.—Pamolong, yacan, bagao.
Hablado, da. *adj.* Bien hablado. Mayacan sin maopay.—Mal hablado. Mayacan sin maraut.
Hablador, ra. *adj.* Hamolong, babaan, dauitan, mayacan, tabian, turaban.—*s.* Parayacan, paragyacan.
Habladorzuelo, la. *s.* Tarotabian.
Habladuría. *f.* Gorogoro. Pagyacan nga diri angay.
Hablanchín, na. *adj. vid.* Hablador.
Hablar. *a.* Pagpolong, pagyacan, pagbagao. Paghangbat; pagmulag mulag; paghimangrao; paglata, pagsabi sabi; pagsia; pagsinosino; pagtagad; pagturab.
Hablar en secreto. Paghungud, paghicom, paghuring, paghuringhuring.
Hablar desde lejos. Paglantay.
Hablar alto, con altanería. Paglauad.
Hablar mucho, sin consideración. Paglapia, pagdulit duquit, pagtabí.
Hablar fuerte palabras feas. Pagyamyam.
Hablar metafóricamente ó en parábolas. Pagamguid, paggural, paghigaday, pahiggaraygaday, pagsaguin, pagsaguin saguin.
Hablar de prisa, con precipitación. Pagbucadcad, pagsabosabo.
Hablar manifestando alguna cosa. Pagbuclad, pamuclad.
Hablar alto, á voces. Pagdusa, paghagca, pagsáac.
Hablar entre dientes. Paggorogoro, pagngotub ngotub.
Hablar bajo. Paghagauihao, paghigaohigao.
Hablar al oído. Paghigao higao, paghuring, paghuring huring, pagtay-ong.
Hablar palabras feas. Paghuca.
Hablar cara á cara. Paglungad.
Hablar pronunciando mal. Pagngual.
Hablar sin orden ni concierto. Pagsalangisag, pagsamangsamang.
Hablar con indirectas. Pagsambingay.
Hablilla *f.* Gorogoro.
Habón. *m.* Hubag.
Haca. *f.* Cabayo nga habobo.
Hacanea. *f.* Cabayo nga habobo.
Hacecillo. *m.* Opong
Hacedero, ra. *adj.* Sadang buhaton, sadang himoon; masayon mahimo, masayon mabuhat.
Hacedor, ra. *adj.* Magbubuhat.—*s.* Magburuhat, magturuha. Parabuhat, parahimo. —*m.* An tinatapuran sin panimangno sin oma, mga cahayopan, etc.
Hacendado, da. *adj.* Manggaran, bahandianon. Hingoma.

Hacendar. *a.* Paghatag ó pagtogot sin tuna basi malugaringon.—Pagbotong ó pagpalit sin tuna, etc.
Hacendeja. *f.* Maromanggad, tuna nga guti.
Hacendera. *f.* Pintacasi san bug-os nga bongto.
Hacendero, ra. *adj.* Bantay, tinatapuran sin pagsocot san himoloan ó bayad nga canan mga oma.—An manininiangno caopay san iya mga oma, balay, etc.
Hacendilla, ta. *f.* Maromanggad, tuna nga guti.
Hacendista. *m.* Tauo nga batid sin pagmangno san manggad nga hadianon.
Hacendoso, sa. *adj.* Maoyatum, buotan sin pagbuhat.
Hacenduela. *f.* Maromanggad, tuna nga guti.
Hacer. *a.* Pagtuha. Pagbuhat, paghimo. Gahus. Garama.
Hacer hoyos en tierra con palo aguzado. Pagguad. Pagbingal. Pagcadcad.
Hacer sal. Pagaasin.
Hacer sal al uso bisaya. Paglálá.
Hacer á medias alguna cosa, poniendo uno el trabajo y otro la materia. Pagagsa.
Hacer ó trabajar sin provecho. Aot.
Hacer cal. Pagapog.
Hacer caso de lo que dicen, etc. Asa, igui.
Hacer frente. Pagasdang, pagato.
Hacer pozo. Pagatabay.
Hacer una cosa diariamente. Pagatap.
Hacerse el remolón. Pagbayanbayan, pagcogo, pagdalayday.
Hacer casa. Pagbalay.
Hacer semillero de paláy. Pabarocboc.
Hacer pronto alguna cosa. Pagdalondagon. Pagdaliquiat. Pagsiringabut.
Hacer balsa con balotos, cañas, etc. Paggaquit.
Hacer ollas de barro. Pagguihit. Pagdihon.
Hacer cosquillas. Guiroc, goyoc.
Hacer de repente ó de prisa alguna cosa. Paghanali, paghinanali.
Hacer alguna cosa sin medida ni templanza. Lab-os.
Hacer ruido al pisar. Pagrapacdapac; caradcatad.
Hacer señas con los ojos. Pagquinhat, pagquiro, pagquiro quiro, pagquidhat.
Hacer una cosa antes y otra después. Pagrasondason.
Hacer astillas. Pagsiac.
Hacer alguna cosa en forma de zigzás. Pasimangsimang.
Hacer presa algún animal. Aclob, haclam.
Hacer pliegues en camisa, etc. Pagcoton.
Hacer caricias el gallo á la gallina. Paggada, pagsaguiquit.
Hacer incisiones en árbol para poder subir. Pagtanga.
Hacer incisión en árbol por la parte que ha de caer. Paggahab.
Hacer corte de madera. Pangalap.
Hacer corte de madera ó leña. Panguhad.
Hacer pedazos camisa, etc. Paghinithinit.
Hacer despacio y con tiento alguna cosa. Paghinugay.
Hacer como de burla. Paghulao hugao.
Hacer con fuerza y presteza alguna cosa. Paghusug.
Hacer al desgaire alguna cosa. Pagyagayag.
Hacer figuras con el cuerpo, revolcándose. Pagpulindasay.
Hacer gestos con el rostro. Pagquilig quilig.
Hacer gestos de desagrado. Pagsingquit. Pagtagmul. Pagcuriot.
Hacer calor. Alindanga.
Hacer mala letra. Pagculitcuguit.
Hacer de veras ó con tesón alguna cosa. Paghucay.
Hacer las paces. Paghonud, paghopoy.
Hacer figuras con el cuerpo. Pagodacodac, pagodoc-odoc.
Hacer despacio alguna cosa. Pagonaconac; pagtalanay.
Hacer del cuerpo. Oro, oros, libang.
Hacer bien alguna cosa. Pagosip, pagtiap.
Hacer esfuerzo. Pamosud.
Hacer alguna cosa á ratos perdidos. Pagsaliat.
Hacer una cosa muchas veces. Pagtacas.
Hacer alguna cosa á tontas y á locas. Pagtaghap.
Hacer alguna cosa por la mañana. Pagtalin-aga.
Hacer fingidamente alguna cosa. Pagtalunhayag.
Hacer alguna cosa sin que sea por su principio. Pagtubao.—Esta tinaja hace tres gantas de aceite. Totolo cagantang nga lana an solud sini nga tadyao.—Hacer presente. *fr.* Pagasoy, pagpahabaro.—Ha-

cer saber. Pagpahabaro.—Hacerse allá. *loc. fam.* Pag inao.—Hacerse atrás. *fr.* Pag isul. —Hacer ver. *fr.* Pag asoy, pagpahabaro. —¿Qué hemos de hacer? *expr.* ¿Magaano mán quita?

Hacera. *f.* Liguid sa dalan yongud sa balisbisan.

Hacezuelo. *m.* Botoc nga guti.

Hacia. *prep.* Dapit, sapit, sia.—Hacia donde. *m. adv.* Dapit diin.—¿Hacia dónde te diriges? ¿Hain an tadong mo ó ticain ca bá?

Hacienda. *f.* Manggad, mga oma, mga calubian, etc. Puhonan.—Hacienda ó salapi, etc., san hadi. Real Hacienda. Hadianon nga Hacienda.

Hacimiento de gracias. *m.* Pagpagracias, pagopa.

Hacina. *f.* Tapong.

Hacinador, ra. *m.* y *f.* Paratapong.

Hacinamiento. *m.* Pagtapong; pagcatapong.

Hacinar. *a.* Pagtapong.—*fig.* Pagtambac.

Hacha. *f.* Candela nga dagco ug madacmol.—De viento. Al-ag, bono-ot.—Correrse el hacha. *fr.* Tagas.

Hacha. *f.* Uasay; paracol.

Hachazo. *m.* Pagdabal ó pagsamad sin uasay ó paracol.

Hache. *f.* Ngaran san letra nga *h.*

Hachear. *a.* Paguasay, pagparacol.

Hachero. *m.* Taoran san dagco nga candela.

Hachero. *m.* Parauasay, paraparacol.

Hacho. *m.* Lauag, soló.

Hachón. *m.* Al-ag, bono-ot.

Hachuela. *f.* Uasay ó paracol nga guti.

Hada. *f.* Asuang nga baga babaye, cono, an pagcahimo.

Hado. *m.* Asuang.—Palad, capalaran.

Hadado, da. *adj.* Bien hadado: Baraan, palaran. Mal hadado. Cairo.

Hagiografía. *f.* Casayoran san quinabuhi san mga santos.

Hagiógrafo. *m.* Parasurat sin mga libro san Santos nga Surat.—Parasurat san quinabuhi san mga santos.

Halagador, ra. *adj.* Magaaram aram, mabiabibihon.

Halagar. *a.* Pagaram aram, pagabi-abi.—Pagsarita. Ora.—*fig.* Angay; lipay.

Halago. *m. vid.* Halagar.

Halagüeñamente. *adv. m.* Sa pagcaaram aram, sa pagcaabi-abi sin mahinay.

Halagüeño, ña. *adj.* Magaaram aram, mabiabibihon.—Macacabig sin mahinay.—Malipayon.

Halar. *a Mar.* Pagbotong sin pisi, etc.—*Mar.* Pagbugsay. Paggayong. Paggaód.

Halcón *m.* Tamsi nga madaguit.

Halda. *f.* Saya.—Biol nga halaba ug haluag.

Haldear. *n.* Paglacat sin dagmit an mga nagsasaya.

Halieto. *m.* Tamsi nga madaguit.

Hálito. *m.* Guinhaua.—Alisngao. alisbo, alitbo.—*poét.* Halayahay, hangin nga mahinay.

Halo. *m. vid.* Halón.

Halón. *m.* Balarao san adlao ó bulan.

Haloza. *f.* Sapin nga cahuy ó puthao.

Hallador, ra. *adj.* Macacaagui.

Hallar. *a.* Pacaagui; agui hitapo, hitabo. Sab-ot hisab-o.—*r.* Estar presente. Adis. Cada.

Hallarse en paz. Hopoy.

Hallarse fuera de culpa ó peligro. Taluas.

Hallarse apurado. Ibut.

Hallarse impedido por tener que hacer otra obra. Baringat.

Hallazgo. *m.* Pacaagui, paghitapo, paghi tabo, paghisab-o.—Bisan ano nga inaguian ó hinaguian.

Hallulla. *f.* Tinapay.

Hallullo. *m.* Tinapay.

Hamaca. *f.* Duyan.—Parasgan, pasagan, talabón.

Hamaquero. *m.* Parahimo sin duyan.—Parasag; magparasag.

Hambre. *f.* Gutom.—*fig.* Caipa.

Hambrear. *a.* Pagotum.—*n.* Gotum.

Hambriento, ta. *adj.* Gogot-mon, gotomon, gutmanon, gorot-mon; hambo.

Hambrío, bría. *adj. vid.* Hambriento.

Hambrón, na. *adj. fam.* Hambo, gotomon caopay.

Hampón. *adj.* Maisug, mapintas,

Hanega. *f.* Baquiran, aníga; baquid

Haragán, na. *adj.* Hubia, mahubia.

Haraganamente. *adv. m.* Sin hubia. Hubia caopay.

Haraganear. *n.* Hubia, sodoy, sodoysodoy.

Haraganería. *f.* Cahubia, pagcahubia, pagcasodoysoy.

Harapiento, ta. *adj.* An nagpapanapton sin macalalooy nga dugnit.

Harapo. *m.* Macalolooy nga dugnit.

Haraposo, sa. *adj. vid.* Harapiento.

Harén. *m.* Oroquian san mga babaye san mga moros nga musulmán.

Harigue. *m.* Harigue, sibul; palahusan.

Harija. *f.* Dapao.

Harina. *f.* Harina; barocaboc; binocboc; sagó; arasip. Lacay.

Harinado. *m.* Lacay.

Harinero. *m.* An nagcocomercio sin ha-

rina.—An burutangan ó piotan san harina.

Harinoso, sa. *adj*. Bisan ano nga may harina, ú masugad sin harina.

Harmonía. *f*. Caarangay, pagcaarangay, caoroyon, pagcaoroyon; caarangayan, caoroyonan.

Harmónico, ca. *adj*. Maarangay, doroyug.

Harmonio. *m*. *Mus*. Toronggon nga guti san órgano.

Harmonioso, sa. *adj*. Arangay; maarangay; madoroyug.

Harnero. *m*. Nigo.—Silsigan.—Estar uno hecho un harnero. *fr*. *fig*. Damo an casam-dan. Casamdananon.

Harón, na. *adj*. Hubia, mahabia.—An diri buot magbuhat.

Haronear. *n*. Hubia.

Harpa. *f*. *id*. Toronggon.

Harpado, da. *adj*. Tango tangoan sugad sin lagadi.

Harpado, da. *adj*. *poét*. An mga tamsi nga maopay an ira panhoni.

Harpía. *f*. Tamsi nga madaguit nga masugad, cono, sin daraga an baga bayhon niya.

Harpillera. *f*. Hinabol nga mabahol.

Hartar. *a*. Bosog; pool; liting.—*fig*. Ngalas.

Hartazga. *f*. *vid*. Hartazgo.

Hartazgo. *m*. Cabosog, capool; caliting.

Hartazón. *m*. *vid*. Hartazgo.

Harto, ta. *p*. *p*. Bosog, pool; liting, buntis.—*adj*. Masadang; maora ora ná; tacas.

Hartura. *f*. Cabosog, capool, caliting.—Cahura.—*fig*. Catumanan sin caipa.

Hasta. *prep*. Tubtub.

Hastial. *m*. Caraygan sin balay, etc.—*fig*. Tauo nga tinimaua.

Hastiar. *a*. Ngalas; tacas; somol.

Hastío. *m*. Cangalas; catacas.

Hastiosamente. *adv*. *m*. Ngalas caopay; sa daco nga pagcangalas.

Hastioso, sa. *adj*. Macangalas.—Mangalas.

Hatajar. *v*. Pagbulag san mga magcasihayop.

Hatajo. *m*. Cahayopan.—*fig*. y *fam*. Damo. Un hatajo de disparates. Damo nga mga casay-panan.

Hatear. *n*. Pagtimos.—Paghatag sin balon san mga bantay san cahayopan.

Hatería. *f*. Balon san mga bantay san cahayopan.

Hatero. *m*. Paradolong sin balón ó can-on san mga nagbabantay san cahayopan.

Hatillo. Panon sin cahayopan.—Echar uno el hatillo al mar. *fr*. *fig*. y *fam*. In nasisina ó nagiisug siya. Coger, ó tomar uno el hatillo, ó su hatillo. *fr*. *fig*. *fam*. Pagtican, paguli.

Hato. *m*. Cahayopan nga damo, panon sin mga cahayopan.—Pangaonan, ó pangatorogan san mga nagbabantay san mga cahayopan gauas sin bongto.—Balon san mga bantay san cahayopan.—Garamiton, casangcapan.—*fig*. Panon ó cadam-an nga mga tauo nga tampalasan, etc.—Damo. Hato de disparates. Damo nga mga casay-panan.—Andar uno con el hato á cuestas. *fr*. *fig*. y *fam*. Paghalinhalin sin balay ó bongto.—Liar uno el hato. *fr*. *fig*. y *fam*. Pagtima sin pagguican ó paguli.

Haya. *f*. Cahuy nga daco.

Hayo. *m*. Cahuycahuy.

Hayuyo. *m*. Bonga san cahuy nga haya.

Haz. *m*. Botoc.

Haz. *f*. Bayhon.—*fig*. Caraygan.—Haz de la tierra. *fig*. An baobao ó aramay san tuna. An bug-os nga tuna.

Haza. *f*. Oma.

Hazaleja. *f*. Pahiran.

Hazaña. *f*. Bansag, cabansagan, casalangbayan, buhat nga catingalahan.

Hazañar. *n*. Salingcapao.

Hazañería. *f*. Pagsalingcapao, buhat nga salingcapao.

Hazañero, ra. *adj*. Masalingcapao.

Hazañosamente. *adv*. *m*. Sin isug, sin maopay, sin macatitingala.

Hazañoso, sa. *adj*. Sarangbayon, bansagan. Buhat nga catingalahan.

Hazmerreir. *com*. *fam*. Tauo nga tinauáan san iba, cay an iya batasan ó pagcahimo.

Hazteallá. *m*. Casina, isug.

HE

He. *interj*. O ho. ¿Ano?

Hebdómada. *f*. Semana.—Cadugayan sin pito catuig.

Hebdomadario, ria. *adj*. An tungud, sa ó canan semana.—Iquinasemana.—*m*. y *f*. An nagsesemana sa mga pagcanta, etc.

Hebilla. *f*. Sabit nga guti.

Hebillaje. *m*. An mga sabit nga guti.

Hebillero, ra. *m*. y *f*. An parahimo ó parabaliquia sin mga sabit.

Hebra. *f*. Tanug.—Sabut; nahot.—Tilad sin carne.—*poét*. An bohoc.—Cortar á uno la hebra de la vida. *fr*. *fig*. Pagpatay sa iya.—Estar uno de buena hebra. *fr*. *fig* y *fam*. Mabacud ug matamboc.

Hebraico, ca. *adj*. Tauo nga hebreo.

Hebreo, a. *adj*. Tauo nga hebreo.—An

tungud, sa ó canan bongto nga hebreo.—*m.* Pamolong nga hebreo.

Hebroso, sa. *adj.* Maconit. Matanug. Masabut.

Hecatombe. *f.* Halad sin usa cagatus nga mga todó cún iba pá nga mga hayop, nga pinamatay ánay, ug iguinhahalad sa mga diuatahan san ira mga diosdios; památay.

Hecha. *f.* Buhat.—Petsa.—Buhis, bayad.—De aquella hecha. *m. adv.* Tican pá sadto.—De esta hecha. *m. adv.* Tican niya.

Hechiceresco, ca. *adj.* Asuangon.

Hechicería. *f.* Pagasuang, pag-barang, pagdolongdong.

Hechicero, ra. *adj.* Asuang, barang, barangan cadanggaban, tug-uac.—*fig.* Matahum, macaruruyag, cay an camaopay niya.

Hechizar. *a.* Pagasuang, pagbarang, pagbosong, pagdalongdong.—*fig.* Bihag, pagcabihag, tungud sin calipayan ó caopayan.

Hechizo. *m.* Pagasuang, pagbarang, bosong, cubul, dalongdong.—*fig.* Bisan ano nga macacabig ó macacabihag sa aton hunahuna.

Hechizo, za. *adj.* Salingcapao, talunhayag.—Cuhacuha.

Hecho, cha. *adj.* Hiara, higara.—Hingpit; hamtong.—Hecho un león. Masugad sin león ó dao león siya.—Bien hecho. Maopay nga pagcabuhat ó pagcahimo.

Hecho. *m.* Buhat.—Caagui, casugad.

Hechura. *f.* Cabuhat, cahimo; pagcabuhat, pagcahimo.—Binuhat, buhat.—Sohol ó bayad san nagbuhat.

Hedentina. *f.* Baho nga maraut.

Hedentino, na. *adj.* Mabaho.

Hedentinoso, sa. *adj.* Mabaho.

Heder. *n.* Baho; lang-ug; langsa; bang-ug; panghac; angso; anghit.

Hediondamente. *adv. m.* Sin baho; mabaho caopay.

Hediondez. *f.* Cabaho, pagcabaho; camabaho, pagcamabaho. Cadun-tan.

Hediondo, da. *adj.* Mabaho.

Hedor. *m.* Baho; lang-ug; lansa; bang-ug; panghac; angso; anghit.

Helable. *adj.* Mabagtic, mabacticon.

Helada. *f.* Camataghum nga oraora nga mabagtic an tubig, etc.

Heladizo, za. *adj.* Mabacticon.

Helado, da. *adj.* Mahagcot, mataghum caopay.—*m.* Tubig, etc., nga bagtic ug mataghum caopay.—*fig.* Tauo nga napausa ó nahipausa.

Helamiento. *m.* Cahagcot nga oraora; camahagcot nga oraora.

Helar. *a.* Bagtic, in nababagtic an tubig, etc., tungud sin hagcot.—Hagcot, taghum.—*r.* Magcot.

Helecho. *m.* Banua.

Helena. *f.* Calayo ni San Telmo.

Helenio. *m.* Banua.

Helgado, da. *adj.* Tauo nga hinag an iya mga ngipon ug diri nagtotoropong.

Helgadura. *f.* Casuangan san mga magcasingipon.—An cadiri toropong.

Hélice. *m. Mar.* Id. Biricbiric.

Helioscopio. *m.* Anteojo, salaming sa pagboslong san adlao.

Helióstato. *m.* Salaming.

Heliotropio. *m.* Tanum, mahamut an bucad.

Heliotropo. *m.* Tanum, mahamut an bucad.

Hematemesis. *f. Med.* Pagdirodigua sin dugo.

Hematuria. *f. Med.* Pag ihi sin dugo.

Hembra. *f.* Babaye. *pl.* Cababayénan, cababay-nan, cababayhan.—Hembra que pare todos machos ó todas hembras. Buclid.

Hembrear. *n.* Pagbuot an lalaqui san mga babaye.—Panganac sin lus-ay nga mga babaye, cún damo nga mga babaye ug guti nga mga lalaqui.

Hemicránea. *f. Med.* Sool ó lipong sa oló.

Hemina. *f.* Tacalan.—Socol.—Tarac-san.

Hemíptero, ra. *adj. Zool.* An mga mananap nga upat an mga paco.

Hemisferio. *m.* An buca ó dapit sa luyo.—Occidental. An dapit sa calon-dan.—Oriental. An dapit sa casirangan.

Hemoptisis. *f. Med.* Pag lura sin dugo.

Hemorragia. *f. Med.* Pagdugo; pagdinugo.

Hemorroida. *f. Med.* Boa, boua.

Hemorroidal. *adj.* An tungud, sa ó canan saquít nga boua.

Hemorroide. *f. Med.* Boa, boua.

Hemorroo. *m.* Halas nga malara.

Henar. *m.* Cabanuáan.

Henchidor, ra. *adj.* Macacapono.—*s.* Parapono.

Henchidura. *f.* Pagpono; pagcapono.

Henchimiento. *m.* Pagpono; pagcapono.

Henchir. *a.* Pagpono.—*r.* Pono. Suso.

Hendedor, ra. *adj.* Macacaguitic; macacabarana; macacabasag.

Hendedura. *f.* Barana. Basag. Butac, cabutacan-Lupoc, calupocan. Guitic, caguitican. Lubac, calubacan.—Guna.

Hender. *a.* Butac.—Basag.—Guitic. Lubac. Lupoc.—Barana.—Liti.—Liqui.—Guna.—Sipac.

Hendible. *adj.* Mabubutac. Mababasag.—

Maguiguitic; malulubac; malulupoc.—Mababarana.—Maliliti.—Maliliqui.—Maguguna. —Masisipac.

Hendidura. *f. vid.* Hendedura.

Hendimiento. *m.* Cabutac, pagcabutac. Cabasag, pagcabasag. Caguitic, pagcaguitic. Calubac, pagcalubac. Calupoc, pagcalupoc. Cabarana, pagcabarana. Casipac, pagcasipac.

Henil. *m.* An binubutangan san banua nga oga.

Heno. *m.* Banua nga oga nga itinutubong san mga hayop.

Heñir. *a.* Paggomo.

Hepática. *f.* Banua nga itarambal sa mga saquít san atay.

Hepático, ca. *adj. Med.* An may saquít sa atay.—An tungud, sa ó canan atay.

Herbáceo, cea. *adj.* Banua ó masugad sin banua.

Herbajar. *a.* Panubong, pagdolong san mga hayop ngadto sa may banua.—*n.* Sabsab.

Herbaja. *m.* Banua ó damo nga banua.—Bayad.

Herbajear. *a.* y *n. vid.* Herbajar.

Herbario, ria. *adj.* An tungud, sa ó canan mga banua.—*m.* Tauo nga maquilala san tag-sa nga banua.—Mga banua nga oga nga pinipiot.

Herbazal. *m.* Cabanuáan.

Herbecer. *n.* Toroc, olput ná an banua.

Herbívoro, ra. *adj.* Mananap nga masabsab, mananabsab.

Herbolado, da. *adj.* Bisan ano nga nahirogan sin banua nga macahihilo.

Herbolario, ria. *m.* y *f.* Mananambal sin mga banua, ug diri siya batid san pagtambal.—*m.* Paracuha ug parabaliguia sin mga banua ó mga tanum nga itarambal.—Tendahan sin mga banua ó tanum nga itarambal.

Herborizar. *n. Bot.* Pagtoroy sin mga banua sa mga buquid ug cagugub-an.

Herboso, sa. *adj.* Banuaon.

Hercúleo, lea. *adj. fig.* Mabacud, macosog.

Hércules. *m. fig.* Tauo nga mabacud ó macosug caopay.

Heredad. *f.* Oma, (calubian, caabac-han, catub-han, etc.) Tuna nga lugaringon, balay etc., nga lugaringon.

Heredado, da. *adj.* Manggaran.—An nacarauat sin malon ó cabilin.

Heredamiento. *m. vid.* Herencia.

Heredar. *a.* Bantal; sapul. Pagcarauat sin malon ó cabilin.

Heredero, ra. *adj.* Manoronud.—*s.* Tagada san tuna, balay, etc.

Hereditario, ria. *adj.* Panorondon.

Hereje. *com.* Herejes, an cristianos nga diri natoo san mga ipinapagtoo sa aton Iroy nga Santa Iglesia.

Herejía. *f.* Pagcaherejes, sayop ó sala nga tinutuyo nga contra san toloohan nga católica.

Herencia. *f.* Malon, bantal, bilin, cabilin, puyong, capupuyongan.

Heresiarca. *m.* Tauo nga pono ó pangulo sin herejía.

Heretical. *adj. vid.* Herético.

Herético, ca. *adj.* An tungud, sa ó canan herejía cún tauo nga herejes.

Herida. *f.* Samad; casam-dan, cahabolan. Habas.—Herida leve. Dalucap.—Herida cerrada en falso. Batal.—*fig.* Cabido, casubo, ó casáquit sa casingcasing.

Herido, da. *adj.* Samad, habol.

Heridor, ra. *adj.* Masamad, mahabol.

Herimiento. *m.* Pagsamad, paghabol; pagcasamad, pagcahabol.

Herir. *a.* Samad, habol, bono. Guad. Lalas. Lanit. Hibang. Sangsang. Sidot. Sarang. Tigbas.

Herirse unos á otros. Bobno.

Herir como cortando. Luba.

Herir soltando ó tirando el arma. Lantay.

Herir introduciendo la hoja del arma. Lantup.

Herirse contra alguna parte. Baguid, habaguid. Bungad. Palas. Sarocsoc.

Herir ó hacerse herida grande y profunda. Balungag. Ognob.

Herir de punta. Bundac. Dugsang.

Herir sin querer. Burit.

Herir levemente. Dalucap.

Herir de abajo arriba. Dughang.

Herir mortalmente. Gahat. Tigbac.

Herirse en la ingle ó entrepierna. Habas.

Herir el puerco con los colmillos. Uangug.

Herir con dirección hacia abajo. Ogsad.

Herir ó dar tajo. Otao. Tigbas. Tarabas.

Herir con arma blanca sin soltarla. Sinda.

Herir ó herirse oblicuamente. Sucap. Ticsap.

Herirse ó dañarse en herida sin curar aún. Socboc.

Herir con muchas heridas. Tanac. Tasac.

Hermafrodita. *adj.* Binabaye, tauo mga

may quinatauo nga canan lalaqui ug canan babaye.

Hermafroditismo. *m.* Pagcabinabaye.

Hermafrodito. *m. adj.* Hermafrodita.

Hermanable. *adj.* An tungud, sa ó canan bugto nga lalaqui.—Sadang mahiusa, sadang pagtitigubon.

Hermanablemente. *adv. m.* Masugad sin mga bugto.

Hermanado, da. *adj.* Masugad gud.

Hermanamiento. *m.* Pagcahiusa. Camagbugto.

Hermanar. *a.* Paghiusa; pagtirigub.

Hermandad. *f.* An pagcaoropud san magburugto.—*fig.* Pagcasangcay; caoroyon sin buot.—*fig.* Caangayan san magcasibutang.—Copradia.

Hermano. *m.* Bugto nga lalaqui.—Hermana. *f.* Bugto nga babaye.—Hermano de leche. Itib.—Hermano, hermana mayor. Gurang, magurang.—Hermano, hermana menor. Manghud.—Hermanos, hermanas mayores. Camagurangan.—Hermanos, hermanas menores. Camanghuran.—Hermano lego ó donado. Mano.

Hermano de padre ó madre solamente. Mabao.

Herméticamente. *adv. m.* Libon nga pagsolda sin surudlan. etc.—Libon ó maopay nga pagtahub ó pagsarop.

Hermosamente. *adv. m.* Mahal caopay, matahum caopay, maaniag caopay, magbagsay caopay.

Hermoseador, ra. *adj.* An nagpapacaopay sin bisan ano.

Hermosear. *a.* Pagpacaopay. Gayon.

Hermoso, sa. *adj.* Mahal, matahum, birilhon, hamili, hingpit, maaniag, mabagsay; gayon, magayon; macauiuili. Maopay.

Hermosura. *f.* Camahal, pagcamahal; camahalan. Catahum, pagcatahum; camatahum, pagcamatahum, catahuman. Cabagsay, pagcabagsay; camabagsay, pagcamabagsay; cabagsayan. Cabaysay, pagcabaysay; camabaysay, pagcamabaysay; cabaysayan. Caaniag, pagcaaniag, camaaniag, pagcamaaniag. Camagayon.

Hernia. *f.* Casaquit sa posud cún sa hita.

Hernioso, sa. *adj.* An may saquit sa posud cun sa hita.

Hernista. *m.* Paratambal san saquit sa posud cún sa hita.

Héroe. *m.* Sangiao, bantug. Tauo nga pananglitan.

Heróicamente. *adv. m.* Sa daco nga casangiao ó cabantug, sin maopay gud.

Heroicidad. *f.* Casangiao, cabantug, pananglitan, casa rangbayan, cabansagan.

Heróico, ca. *adj.* Sangiao, bantug, sarangbayon, bantugan, bansagon, bantuganon; bantuganan.

Heroina. *f.* Babaye nga mahal ug bantuganan, babaye nga catingalahan.

Heroismo. *m.* Caticos sa buot sin pagtuman san caopayan. Casangiao.

Herpe. *amb.* Bun-i, alap-ap.

Herpético, ca. *adj. Med.* An tungud, sa ó canan saquit nga bun-i ó alap-ap.—Bunihon, alap-apon.

Herrada. *f.* Timba.

Herradero. *m.* Pagmarca san mga hayop.—An lugar nga pamamarcahan san mga hayop.—Tuig nga igmamarca.

Herrador. *m.* Parabutang sin herradura san mga teel san mga hayop.—Paramarca san mga hayop.

Herradura. *f.* An puthao nga ibinubutang ug irinaraysang san colo san mga hayop.

Herramienta. *f.* Casangcapan ó garamiton sin panday, etc.—*fig.* y *fam.* Mga ngipon ó tango.

Herrar. *a.* Pagbutang ug pagraysang san herradura san colo san mga hayop.—Pagmarca sin puthao nga binaga san mga hayop.

Herrería. *f.* Pagcapanday sa puthao.—Pandayan.—*fig.* Carimocan, casamocan.

Herrerillo. *m.* Tamsi nga gutiay.

Herrero. *m.* Panday sa puthao.

Herrerón. *m.* Panday sa puthao, cundi báol pá siya ó diri maaram magpanday.

Herreruelo. *m.* Paropanday sa puthao.—Tamsi.

Herrete. *m.* Poroputhao.—Tais nga puthao, sauay, etc., nga ibubutang sa catapusan san haloghog basi magmasayon an pagtohug.

Herretear. *a.* Pagbutang sin tais nga puthao, sauay, etc., sa catapusan sin halohog, lubid, sinta, etc.

Herrezuelo. *m.* Guti nga puthao.

Herrín. *m.* Tae sa puthao.

Herrumbrarse. *r.* Taé, in tinatae an puthao, etc.

Herrumbre. *f.* Tae sa puthao.

Herrumbroso, sa. *adj.* Taehon.

Herventar. *a.* Pagpabucad, pagpacaladcad.

Hervidero. *m.* Caladcad, caalimbucad.—Borabud nga guti nga nagaalimbucad an tubig.—Tonog sa dughan.—*fig.* Damo ó cadam-an sin tauo, etc.

Hervir. *n.* Acal-acal, bucal, buladbucad, caladcad, alimbucad, piripiri, simbocal.—*fig.* Pagbura an dagat, in madagat caopay.

Hervor. *m.* Pagacal-acal, pagbucal, pag-

bulabucad, pagcaladcad, pagalimbucad, pagpiripiri, pagsimbucal.—*fig*. Capaso sin dugo san mga bata pá.

Hervoroso, sa. *adj*. Maisug, mapaso an iya dugo.

Hesitación. *f*. Ruhaduha.

Heterodoxia. *f*. Diri pagoyon san tutdo ó toloohan nga católica.—Diri pagoyon san polong san iba.

Heteredoxo, xa. *adj*. Herejes, an diri naoyon san tutdo ó toloohan nga católica. —An diri naooyon san polong san iba.

Heterogeneidad. *f*. Pagcasocot sin mga macalainlain.

Heterogéneo, nea. *adj*. Socot ó salacot sin mga macalainlain.

Heteromancia. *f*. Pagtagna nga bua tungud san paglupad san mga tamsi.

Hético, ca. *adj*. Masaquit nga hético.—Fiebre hética. Hiranat nga hética nga macacagasa caopay san lauas san masaquít. —*fig*. Magasa caopay.

Hetiquez. *f*. *Med*. Saquit nga hética.

Hez. *f*. Larug, lagud. Latac. Lonoc. Ogoc. Oronoron. Sapoc. Taé. Tami.—*fig*. An labi nga maraut sa bisan ano.

HI

Hiadas. *f*. *pl*.—Hiades. *f*. *pl*. Mga bitoon.

Hialino, na. *adj*. Mainag dao salaming.

Hibernal. *adj*. An tugud sa caamihanan ó cataghuman.

Hibernizo, za. *adj*. *vid*. Hibernal.

Hibierno. *m*. Amihan ná.

Hidalgamente. *adv*. *m*. Sa maopay nga casingcasing.

Hidalgo, ga. *m*. y *f*. Tauo nga mahal an guinicanan niya.

Hidalgote, ta. *m*. y. *f*. *vid* Hidalgo.

Hidalguejo, ja. *m*. y *f*. *vid*. Hidalgo.

Hidalgüelo, la. *m*. y *f*. *vid*. Hidalgo.

Hidalguete, ta. *m*. y *f*. *vid*. Hidalgo.

Hidalguez. *f*. *vid*. Hidalguía.

Hidalguía. *f*. Camahal ó pagcamahal sin tauo.—*fig*. Camaopay, camahatagon.

Hidra. *f*. Halas.

Hidria. *f*. Tibod nga daco, tadyao.

Hidrocéfalo. *m*. *Med*. Casaquit nga labolabo sa oló.

Hidrofilacio. *m*. Daco nga calungaban sa ilarum sa tuna, nga pono, cono, sin tubig.

Hidrofobia. Cangalas sa tubig sadton mga tinocob sin buang nga mananap.—Cabuang, catuyao.

Hidrófobo, ba. *adj*. Buang, tuyao.

Hidropesía. *f*. *Med*. Saquit nga labolabo, saquit nga bilbil.

Hidrópico, ca. *adj*. An may saquit nga labolabo, bilbilon.

Hiedra. *f*. Banua nga nasaca sa mga cahuy, sa mga cota, etc.

Hiel. *f*. Apdo.

Hielo. *m*. Tubig nga bagtic ug mataghum caopay.—Estar uno hecho un hielo. *fr*. *fig*. y *fam*. Hinahagcotan caopay.

Hiemal. *adj*. An tungud, sa ó canan amihan.

Hiena. *f*. Mananap nga mapintas ug maninibad.

Hierba. *f*. Banua.

Hierbabuena. *f*. Banua ó tanun nga hierbabuena.

Hierosolimitano, na. *adj*. Taga Jerusalén, jerusalénanon.

Hierrezuelo. *m*. Guti nga puthao, poroputhauay.

Hierro. *m*. Puthao.—*fig*. Salsalon.—Hierro de lanza. Budiac.

Higadillo. *m*. Atay sin tamsi, isda ug iba pá nga mananapay.

Hígado. *m*. Atay.—Malos hígados. *fig*. Maraut nga cabuot.—Con lo que sana el hígado, enferma la bolsa. *ref*. Diri macucuha an capulusanan, in diri matoro an hulas sa calauasan.—Echar uno los hígados. *fr*. *fig*. y *fam*. Pagbuhat sin oraora. —Echar uno los hígados por una cosa. Ongud nga pagtuyo sin pacacuha.—Lo que es bueno para el hígado, es malo para el bazo. *ref*. An tambal san hagcot, maraut san paso.

Higiene. *f*. Caopayan, pagpacaopay basi uaray mga saquit.

Higiénico, ca. *adj*. An tungud, sa ó canan caopayan san bongto cún sa tag-sa tag-sa ca tauo.

Higo. *m*. Bonga san cahuy nga higuera.

Higuera. *f*. Cahuy nga higuera.—Higuera del infierno ó infernal. Tangantangan.

Higuerón. *m*. Cahuy nga daco.

Hijastro, tra. *m*. y *f*. Guinson-dan, hinablosan; hinop-tan, guinhaop-tan.

Hijo, ja. *m*. y *f*. Anac.—Hijo adoptivo. Inanac.—Hijo bastardo. Sandil, anac sa gauas san matrimonio.—Hijo de bendición ó legítimo. Lonsan.—Hijo de confesión ó espiritual. An anac sa compesión ó sa calag.—Hijo de Dios. An Anac sa Dios, an Verbo nga dayon.—Hijo natural. Anac sa gauas san matrimonio.—Hijo póstumo. An anac nga natatauo san patáy ná an amay.—Hijo único. Bugtong.—Hijo menor ó último. Podopodo, potu.—Cada hijo de vecino. *loc*. *fam*. An tag-sa catauo.—Cualquiera hijo de vecino. *expr*. *fam*. Bisan sin-o nga tauo.

Hijodalgo. *m.* Anac sin mahal nga tauo.
Hijuela. *f.* Tinabas nga panapton nga idudugang san biste nga halipot.—Hijuela nga itarahub san cáliz in nagmimisa an Pade. —Quilot, araguian sin tubig.—Simang nga dalan.—Paradolong san surat nga ticang sa correo.—Carig-onan san mga cabilin ó malon. Capopoyongan.—Anac nga babaye.
Hijuelo. *m.* Anac nga lalaqui.—Saringsing (cún sa mga cahuy).
Hila. *f.* Rungbay. Talay, talayatay, talaytay.—Doros.—*pl.* Lagut, linagut.—Sinulit.
Hilacha. *f.* Sinulit nga nabibiao biao san panapton.
Hilacho. *m.* *vid.* Hilacha.
Hilada. *f.* Rungbay; talay, talayatay. Doros.—*Arq.* Saday.
Hiladizo, za. *adj.* Galingon.
Hilado. *m.* Sinulit. Guinaling.
Hilador, ra. *m.* y *f.* Paragaling.
Hilandero, ra. *m.* y *f.* Paragaling.
Hilar. *a.* Paggaling.
Hilaracha. *f.* *vid.* Hilacha.
Hilaridad. *f.* Calipay, calipayan.—Paghingataua.
Hilaza. *f.* Sinulit; guinaling.—Bahol nga sinulit.—Sabut nga abaca.
Hilera. *f.* Rungbany; talay, talayatay, talaytay.—Doros.
Hilero. *m.* Casul-gan.
Hilo. *m.* Sinulit, inulang; tanug.—Hilo de agua ó sangre. Turauig, torugan.—Hilo bramante. Lubid, tabid.—Hilo de alambre. Cauad.—Hilo de la muerte. *fig.* Camatayon, catapusan san quinabuhi.—Hilo de la vida. Quinabuhi.—Cortar el hilo de la vida. *fr.* Pagpatay.—Estar uno colgado de un hilo. *fr.* *fig.* y *fam.* Quinucurian caopay. —Hilo á hilo. *m.* *adv.* Lagdó.—Perder el hilo. *fr.* *fig.* Lipat, limot.
Hilván. *m.* Lacsa, dulahot, haluthut; lagda.—Hablar de hilván. *fr.* *fig.* y *fam.* Pagyacan sin dagmit.
Hilvanar. *a.* Paglama, paglacsa, pagdalahut, pagdulahot, paghaluthut.—Paglagda. *fig.* y *fam.* Pagyacan ó pagbuhat sin dagmit. Paglarang sin pagbuhat.
Himeneo. *m.* Pagcasal, quinasal.
Himenóptero, ra. *adj.* *Zool.* Mananap nga upat an mga paco.
Himno. *m.* Himnos sa pagdayeg sa Dios ug sa mga Santos. Siday.
Himplar. *n.* Paghoni san mananap nga pantera.
Hin. Paghirihiri san cabayo.
Hincadura. *f.* Pagosoc; caosoc; pagcaosoc. *vid.* Hincar.
Hincapié. *m.* Sicad, pagsicad, panicad.
Hincar. *v.* Pagosoc, pagbugsoc, pagbong. sad, pagbuntad, pagog, pagogsang, pag. tapol.
Hincar, agarrar ó clavarse bien en la carne, madera, etc. Dulot.
Hincón. *m.* Osoc nga cahuy sa liguid sin salug, nga paghihigotan sin pisi, in may tisuba nga sacayán.
Hincha. *f.* *fam.* Domot.
Hinchadamente. *adv.* *m.* Hubag caopay.
Hinchado, da. *adj.* Hubag, hopong. Latud; badongon; calabucab. Lipaca.—*fig.* Palabilabihon.—Padayao.
Hinchar. *a.* Pagpono sin bisan ano sin hangin, paghoyop.—Hopong; latud.—*r.* Hopong; latud; lubat; labhac; labolabo; lagtuc; ladong; lapi, lapilapi; badong; buyong; bongcug; calabucab; goroc; hubac; hubag; hogong.—Hincharse la vela con el viento. Yosot.—*fig.* Palabilabi, palabiao.
Hinchazón. *f.* Hopong; labhac; ladong; lapi; badong; batal; bongcug; hubag, cahubagan.
Hinojo. *m.* Banua, tanum nga mahamot.
Hinojo. *m.* Lohud.
Hipar. *n.* Siclo.—Capuy, budlay, butlao.
Hiperdulía. *f.* Pagtahud ó pagsingba sa mahal nga Virgen María.
Hipérico. *m.* Banua nga itarambal.
Hipo. *m.* Siclo.
Hipocampo. *m.* Isda nga daco.
Hipocrás. *m.* Irinmon nga alacsio nga may canela.
Hipocresía. *f.* Catalunhayag, casalingcapao.
Hipócrita. *adj.* Matalunhayag, masalingcapao.—*s.* Talunhayag, salingcapao.
Hipócritamente. *adv.* *m.* Sa talunhayag, sa salingcapao.
Hipódromo. *m.* Sinisiring an lugar nga padadalaganan san mga cabayo, etc.
Hipogástrico, ca. *adj.* *Zool.* An tungud san dapit sa obus san tiyan.
Hipogastrio. *m.* *Zool.* An dapit sa obus san tiyan.
Hipopótamo. *m.* Mananap.
Hiposo, sa. *adj.* Sicloon.
Hipoteca. *f.* Id.
Hirco. *m.* Canding nga ihalas.
Hirma. *f.* Hangitan san género.
Hirsuto, ta. *adj.* Barahiboong, masapara.
Hisca. *f.* Taguc nga masapilit.
Hiscal. *m.* Pisi.
Hisopada. *f.* Paguiltic sin tubig san hisopo.
Hisopear. *a.* Paguiltic sin tubig san hisopo.
Hisopo. *m.* Banua.—Hisopo nga iuiuiltic sin bendita.
Hispalense. *adj.* Taga-Sevilla.

Híspalo, la. *adj.* Taga-Sevilla.
Hispánico, ca. An tungud, sa ó canan España.
Hispano, na. *adj.* Catsila ó español.
Híspido, da. *adj.* Masapara.
Hispir. *a.* Pagpahomoc.
Histerismo. *m.* Cuyapcuyap.
Historia. *f.* Casayoran.—*fig.* Sumat, susumaton, susuguiron.
Historiador, ra. *m.* y *f.* Parasurat, paraasoy.
Historiar. *a.* Pagasoy, pagsurat sin historia.
Historieta. *f.* Casayoran; sumat, susumaton, susuguiron nga halipot.
Historiógrafo. *m.* Parasurat, paraasoy.
Hita. *f.* Raysang nga guti nga uaray ololo.
Hito. *m.* Mojón, harigue ó cota nga tigaman sa mga dalan cún mga guiotan.

HO

Hobacho, cha. *adj.* *vid.* Hobachón.
Hobachón, na. *adj.* Tauo nga matamboc cundi maluya.
Hocicada. *f.* Pagdigmi. Pagtocmol.—Hisucamud, hipacolob.—*fig.* Paghidagpa, paghidagmac.
Hocicar. *a.* Pagahit, pagbuad, pagoraud. —Pagdigmi. Pagtocmol. - *n.* Hisucamud, hipacolob.—*fig.* y *fam.* Paghidagpa, paghidagmac.
Hocico. *m.* Sungad; simud, simudsimud.—Ngoso.—Baba sin tauo in dagco an imim niya.—*fig.* y *fam.* Bayhon.—*fig.* y *fam.* Aringit.—Caer ó dar de hocicos. *fr.* *fam.* Hipacolub.
Hocicón, na. *adj.* *vid.* Hocicudo.
Hocicudo, da. *adj.* Daco an baba.—Sungaran.
Hocino. *m.* Bolo nga barobalico. Garamiton nga puthao.
Hogaño. *adv.* *t.* Sinin tuig nga naglalacat.
Hogar. *m.* Pangalayoan.—*fig.* Balay, otoquian.
Hogaza. *m.* Tinapay nga dagco nga capin sin duduha calibra an timbang.
Hoguera. *f.* Dapog, tap-ong.
Hoja. *f.* Dahon.
Hoja de libro ó escrito. Pacli.
Hoja de puerta ó ventana. Sadá.
Hoja ancha y tierna. Lapio.
Hoja redonda y ancha. Yahong yahong.
Hoja de nipa, coco, anájao, etc., sin abrir aún. Bilug; dugocan.
Hoja de camote. Bulcas, ganas.
Hoja de gabe sin abrir aún. Bolocon, molocon.
Hoja caida de árbol. Darag.
Hoja tierna ó nueva de coco, etc. Lucay.
Hoja tierna ó nueva de nipa. Olaray; quigul.
Hoja de planta, pegando ó muy cerca de tierra. Sagyad ó saguiad.
Hojas ó mullido que se pone en cesto, etc. Sapad.
Hoja corta de tabaco. Tayongton.
Hoja que usan en lugar de papel para hacer cigarrillos. Tangalihan.
Hojalata. *f.* Id. Hoja de lata.
Hojalatería. *f.* Sinisiring an lugar nga guinpapandayan san mga hoja de lata.—Tendahan sin mga hoja de lata.
Hojalatero. *m.* Parapanday sin mga hoja de lata.—Parabaliguia sin mga hoja de lata.
Hojaldrado, da. *adj.* Masugad sin hojaldre, inojaldre.
Hojaldrar. *a.* Paghimo sin hojaldre.
Hojaldre. *amb.* Id. Tinapay nga manipis nga may manteca ug asúcar mán.
Hojaldrista. *com.* Parahimo sin mga hojaldre.
Hojarasca. *f.* Darag.—Dahonan caopay an mga cahuy ó mga tanum.—*fig.* Bisan ano nga uaray polos.
Hojear. *a.* Pagpacli.—Pagbasa basa sin dagmit.—*n.* Pagpanipis sin tumbaga, etc.
Hojecer. *n.* Panahun an mga cahuy.
Hojoso, sa. *adj.* Dahonan; dahonon.
Hojudo, da. *adj.* *vid.* Hojoso.
Hojuela. *f.* Dahon dahon.—Manipis nga salapi, bulauan, tumbaga, etc.
¡Hola! *interj.* ¡Abáa! ¡báa!
Holanda. *f.* Guinhadian sa Holanda.—Panapton nga manipis caopay ug busag.
Holandés, sa. *adj.* Taga Holanda.—An tungud sa Holanda. *m.* Pamolong nga holandés.
Holandeta. *f.* *vid.* Holandilla.
Holandilla. *f.* Panapton nga tinina nga iloloon sin biste.
Holgachón, na. *adj.* *fam.* Mahubia.
Holgadamente. *adv.* *m.* Sa daco nga pagcalipay.—Haluag caopay.—Carocal caopay.
Holgado, da. *adj.* Uaray caolangan ó calibangan.—Haluag.—Carocal.
Holganza. *f.* Camingao, camurayao, cahoayan.—Cauaray buhat.—Calipay, himaya.
Holgar. *n.* Pagpahoay.—Cauaray buhat, paglicay san pagbuhat.—*r.* Lipay, himaya. —*r.* Hampang, dula.

Holgazán, na. *adj.* Horos. Mahubía, lagatao, lagayao.
Holgazanear. *f.* Paglagatao, paglagayao, pagtuyo sin diri pagbuhat.
Holgazanería. *f.* Cahubia, calagatao, pagcalagayao, catuyo sin diri pagbugat.
Holgorio. *m. fam.* Calipay, himaya.
Holgueta. *f. fam.* Calipay, himaya.
Holgura. *f.* Calipay, himaya.—Hiluag; carocal.
Holocausto. *m.* Halad nga ihinahalad, san mga judío.—*fig.* Hadang.
Holosérico, ca. *adj.* Panapton nga las-ay igagama.
Holladura. *f.* Pagtonob; paghagpay.
Hollar. *a.* Pagtonob; paghagpay.—*fig.* Pagyobit, pagtamay, pagpasipara.
Holleja. *f.* Panit.
Hollejo. *m.* Panit sin bonga.
Hollejuelo. *m.* Panit panít sin bonga.
Hollín. *m.* Aguio, anóos.
Holliniento, ta. *adj.* Inanoosan.
Hombracho. *m.* Bac-dan. Tauo nga matambog ug macosog.
Hombrada. *f.* Pagpacalalaqui. Catauohan.
Hombre. *m.* Tauo.—Lalaqui.—Hombre de buen talle. Himoay.—Hombre grande que, dicen, vive en las selvas. Tama.—Hombre que, dicen, mata á sus semejantes y los come. Tiron.—Hombre invulnerable, según dicen. Cub-lan.—Hombre ya hecho. Hamtong nga tauo.—Hombres. Calalaquinan.
Hombrear. *n.* Pagpacalalaqui an bata pá.
Hombrecillo. *m.* Tauo nga obus, tauo nga guti, lalaquihay.—Banua, an mga bucad niya isinasacot san cerveza.
Hombrera. *f.* Itarahub sa mga sugbong.
Hombrezuelo. *m.* Tauo nga obus, tauo nga guti, lalaquihay.
Hombría de bien. *f.* Camaopay sin tauo.
Hombro. *m.* Sugbong; abaga.
Hombruno, na. *adj. fam.* Linalaqui.
Homenaje. *m.* Pagsumpa sin pagsogot san hadi ó agaron.—*fig.* Pagtahud; catalahuran.
Homicida. *s.* Parapatay, an nagpatay sin tauo.—Puñal homicida. Puñal nga ipinapatay sin tauo.
Homicidio. *m.* Pagpátay; pagcamátay sin tauo.
Homilía. *f.* Uale nga casayoran san mga tungud san religión nga santa.
Homiliario. *m.* Libro nga sinuratan san mga homilía.
Hominicaco. *m. fam.* Tauo nga matalao.
Homófono, na. *adj.* Sinisiring an mga polong nga bisan malain an cahologan nira, magsama an caluluasan sa ira. v. gr. *solar*, nombre; *solar*, adjetivo; y *solar*, verbo.
Homogeneidad. *f.* Pagcasama, pagcamasama sa género.
Homogéneo, nea. *adj.* Masama sa género.
Homógrafo, fa. *adj.* Sinisiring an mga polong nga bisan malain an cahologan nira, masama sira cún dao sa surat; v. gr.: *haya*, árbol; *haya*, persona del verbo *haber*.
Honda. *f.* Labiog.
Hondamente. *adv. m.* Halarum caopay.
Hondazo. *m.* Paglabiog sin bato, etc.
Hondear. *a.* Paglagdong.—Paghauas sin luran san sacayán.
Hondero. *m.* Paralabiog.
Hondo, da. *adj.* Halarum, hilarum.—Hibobo nga tuna.—*m.* Sagud.
Hondón. *m.* Sagud.—Hilad-man.—Matamata sin dagum.
Hondonada. *f.* Hilad-man, hibob-an nga tuna.
Hondura. *f.* Cahilad-man, hilad-man.
Honestamente. *adv. m.* Sa pagcaoray, sa pagcacastos.—Sa daco nga catahud.
Honestar. *a.* Pagtahud.—Pagpacaopay.
Honestidad. *f.* Pagcacastos, pagcauray, pagcabug-os.—Cabuotan ó camaopay sin buot.
Honesto, ta. *adj.* Mauray, macastos.—Buotan ó maopay sin buot.
Hongo. *m.* Libgos; curacdot, ohong; ligbos.
Honor. *m.* Dungug, bantug nga maopay.—Catalahuran.—Himaya.—Dignidad, cargo ó empleo. Catungdanan.
Honorable. *adj.* Talahuron; matinahuron.
Honorablemente. *adv. m.* Sa daco nga bantug; sa daco nga catalahuran.
Honoración. *f.* Pagtahud; catahud.—Pagpaorug.
Honorar. *a. vid.* Honrar.
Honorario, ria. *adj.* Igtatahud.—*m.* Sohol, bayad.
Honorífico, ca. *adj.* Mahatag sin catalahuran, sin bantug nga maopay.
Honra. *f.* Bantug, dungug nga maopay.—*pl.* Pagonras, pagampo sa Dios tungud san mga minatay.
Honrable. *adj.* Tacús pagtahuron.
Honradamente. *adv. m.* Sa maopay nga bantug ó dungug.
Honradez. *f.* Camaopay ó camatadong sin buot.
Honrado, da. *adj.* Maopay ó matadong sin buot, maopay sin gaui.

Honrador, ra. *adj.* Matahud, mahatag sin catalaguran.
Honramiento. *m.* Pagtahud; catahud, pagcatahud.
Honrar. *v.* Pagtahud.—Pagpaorug.—*r.* Padayao.
Honrilla. *f.* Caanod.
Honrosamente. *adv. m.* Sin maopay, sin maopay nga bantug ó dungug.
Honroso, sa. *adj.* Macaopay, macabantug.—Maopay, maopay sin gaui.
Hontanar. *m.* Tuburan, borabud.
Hopa. *f.* Biste nga halauig.
Hopear. *n.* Pagquiuaquiua san icug an mga mananap.
Hopo. *m.* Icug nga barahiboon masugad san canan carnero.
Hora. *f.* Horas.—Tuig ná.—Cada hora. *m. adv.* Agsub, danay.—Dar hora. *fr.* Pagtalaan sin horas.—Dar la hora. *fr.* Pagtoctoc an orasan.
Horadable. *adj.* Sadang paglohoon, sadang pagbohoon.
Horadación. *f.* Pagloho, pagboho.
Horadado. *m.* Linoholohoan, binohobohoan.
Horadador, ra. *s.* Paraloho, paraboho.
Horadar. *a.* Pagloho, pagboho.
Horado. *m.* Loho, boho.
Horambre. *m.* Loho.
Horario, ria. *adj.* An tungud sa horas. —*m.* An horario san oransan nga natudlo san horas.
Horca. *f.* Bitayan.—Horca de ajos ó de cebollas. Mga lasona ó mga seboyas nga liniquin.
Horcadura. *f.* An dapit sa ibabao san mga cahuy nga guincacasuangan san mga sanga.—An cabalicoan san mga sanga.
Horcajadas (Á). *m. adj.* Pangabayo in maluyoluyo an paa.
Horcajadillas (Á). *m. adv. vid.* Á horcajadas.
Horcajadura. *f.* Balao-ang.
Horcajo. *m.* Yugo sin hayop nga sinisiring mula.
Horcate. *m.* Yugo.
Horco. *m.* Mga lasona ó mga seboyas nga liniquin
Horcón. *m.* Salarac.
Horchata. *f.* Irinmon nga horchata.
Horchatería. *f.* An guinbubuhatan sin horchata.—Tendáhan sin horchata.
Horchatero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin horchata—Parabaliguia. sin horchata.
Horda. *f.* Mga looc.
Horma. *f.* Hormahan.
Hormazo. *m.* Pagdabal sin hormahan.—Pondoc sin mga bato.
Hormero. *m.* Parahimo sin mga hormahan.—Parabaliguia sin mga hormahan.
Hormiga. *f.* Holmigas. Lamgam.
Hormigas bermejas que pican. Hamtic.
Hormigas coloradas. Liring. Gangcao.
Hormigas grandes y coloradas que pican. Amimitas.
Hormigas pequeñas y coloradas, cuya picazón escuece mucho. Tubac.
Hormigas perjudiciales á la madera. Anay.
Hormigas pequeñas. Hacot. Bahao bahao.
Hormigas con alas. Daga daga.
Hormigón. *m.* Cota.—Bituca, mga bato nga gudti.—Casaquit sin mga hayop.—Casaquit sin mga tanum nga guinoolud.
Hormigueamiento. *m.* Pagcahirochiroc. Pagcabulinbuquin.
Hormiguear. *n.* Hiroc hiroc. Bulinbuquin. Hiboc hiboc. Libo libo.
Hormigueo. *m.* Hiroc hiroc. Pagcahiroc hiroc. Pagcabulinbuquin.
Hormiguero. *m.* Balay sin mga hormigas.—*fig.* Cadam-an nga mga tauo.
Hormiguillo. *m.* Saquit sa mga colo san mga hayop.—Rungbay sin mga tauo nga nagbabatonbaton sin mga idinodohol.—Parecer que uno tiene hormiguillo. *fr. fig.* y *fam.* Pagquiuaquiua; diri napoporoco.
Hornacho. *m.* Loho, lungab.
Hornachuela. *f.* Payag, balaybalay.
Hornada. *f.* An tag-sa capagloto sin tinapay etc., sa horno.
Hornaguear. *a.* Pagocab san tuna sa pagcuha sin uring nga bato.
Hornaguera. *f.* Uring nga bato.
Hornaguero, ra. *adj.* Carocal; haluag. —An quinucuhaan san uring nga bato.
Hornaje. *m.* Bayad san canan pagloto san tinapay,
Hornaza. *f.* Horno nga gutiay nga pagtutunauan sin bulauan, tumbaga, etc.
Hornazo. *m.* Tinapay nga may bunay.
Hornear. *n.* Pagparaloto sin tinapay.
Hornería. *f.* Caparaloto sin tinapay.
Hornero, ra. *m.* y *f.* Paraloto sin tinapay.
Hornija. *f.* Songó, cahuy nga isosongó.
Hornijero. *m.* Parahacot, mangangahuy sin mga cahuy nga isorongó.
Hornilla. *f.* Pangalayo-an.—Bunayan sin mga sarapati.
Hornillo. *m.* Pangalayoan.
Horno. *m.* Horno; hornohan.
Horón. *m.* Alat nga daco.

Horquilla. *f.* Cahuy nga halaba nga may sanga sanga nga duduha; gorong gorong. —Poyson.
Horrendamente. *adv. m.* Macalilisang caopay, macaharadluc caopay.
Horrendo, da. *adj.* Macalilisang, macaharadluc.
Hórreo. *m.* Bohos, isteba.
Horrero. *m.* Paraataman sin mga bohos, paragahin.
Horribilidad. *f.* Pagcamacaharadluc, pagcamacalilisang.
Horribilísimo, ma. *adj.* Macaharadluc caopay, macalilisang caopay.
Horrible. *adj.* Macaharadluc, macalilisang, macagarandat.
Horriblemente. *adv. m.* Macaharadluc caopay, macalilisang caopay.
Hórrido, da. *adj.* Macaharadluc, macalilisang.
Horripilación. *f.* Liborot, pagcaliborot. —Camacaharadluc, camacalilisang.—*Med.* Pagcacadal.
Horripilante. (*adj. vis*). Macabarahicag, macabarihayao.—Macalilisang, macaharadluc.
Horripilar. *a.* Barahicag, barihayao, libarot.—Pacalisang, pacagarandat.
Horripilativo, va. *adj.* Macabarahicag, macabarihayao.—Macalilisang, macaharadluc.
Horrísono, na. *adj.* Macalilisang, macaharadluc.
Horro, rra. *adj.* An bihag nga tuhas ná. —Tuhas.—An hayop nga babaye nga diri nabuburud.—An hayop nga hatag san mga tagada ngadto san mga bantay san cahayopan.
Horror. *m.* Calisang, cacugmat, cahadluc.
Horrorizar. *a.* Pacalisang, pacacugmat, pacahadluc.—*r.* Lisang, cugmat, hadluc.
Horrorosamente. *adv. m.* Sin macalilisang, sin macaharadluc. Macalilisang caopay, macaharadluc caopay.
Horroroso, sa. *adj.* Macalilisang, macaharadluc, macacugmat.
Horrura. *f.* Hugao, sighot.
Hortaliza. *f.* Tanum nga utan.
Hortatorio, ria. *adj.* Macaagda.
Hortelano, na. *m.* y *f.* Maquitanaman, bantay sin tanaman.—Tamsi.
Hortense. *adj.* An tungud, sa ó canan mga tanaman.
Hortensia. *f.* Bucad.
Hortera. *f.* Yahong nga cahuy.
Horticultura. *f.* Pagquiua ug pagataman san mga tanaman.—Pagaradman sin pagquiua ug pagbantay san mga tanaman.

Hortiga. *f.* Lingatong.
Hosco, ca. *adj.* Oroitum.—Maaringit, maisug.
Hoscoso, sa. *adj.* Magarang gasang.
Hospedador, ra. *adj.* An mapahapit sin tauo.—*s.* Harapitan sin tauo.
Hospedaje. *m.* Pahapit.—Bayad san canan pahapit.
Hospedamiento. *m.* Pahapit.
Hospedar. *a.* Pahapit, pagpasaca.—*r.* Hapit, tagumbalay.
Hospedería. *f.* Hapitan, harapitan.
Hospedero, ra. *m.* y *f.* Bantay ó paraataman san mga humarapit.
Hospiciano, na. *m.* y *f.* Tauo nga macalolooy nga naoocoy sin hospicio.
Hospicio. *m.* Balay nga oroquian sin mga macalolooy úg dida sira minamangnoan.
Hospital. *m.* Balay nga puruy-an sin mga magsaquit basi matambal sira, pamul-nganan, pamumurul-ngan.
Hospitalario, ria. *adj.* An mapasaca ó mapahapit sa iya balay san igcasitauo, malolooyon.
Hospitalero, ra. *m.* y *f.* Bantay ó paramangno sin hospital.—Tauo nga maloloo-yon.
Hospitalidad. *f.* Pagpahapit ó pagpasaca sa balay san macalolooy, mga dumoroong, etc. Pagpacalooy.—Pagocoy, pagpaocoy, san mga magsaquit sa hospital.
Hostería. *f.* Hapitan.
Hostia. *f.* Halad. Hostias.
Hostiario. *m.* Hostiahan, burutangan san mga hostia nga di pá consagrado.
Hostiero. *m.* Parahimo sin hostias.
Hostigador, ra. *adj.* Maghihilabut.—*s.* Paralabut.
Hostigamiento. *m.* Pagcahilabut.
Hostigar. *a.* Paghilabut.
Hostigo. *m.* Cota nga tampac sa hangin ó uran.
Hostil. *adj.* Auay, patuc, contra.
Hostilidad. *f.* Pag auay, caauay pag pacaraut san contra.—Romper las hostilidades. *fr. Mil.* Pagauay ná.
Hostilizar. *a.* Pag auay; pagcontra.
Hoy. *adv. t.* Niyan, niyan nga adlao.—De hoy á mañana. *m. adv.* Niyan cún buas bá.—De hoy en adelante, ó de hoy más. *m. adv.* Tican niyan nga adlao.
Hoya. *f. vid.* Hoyo.
Hoyada. *f.* Habobo nga tuna.
Hoyo. *m.* Ocad, ocab.—Tamoc; libaong; libho; luab; bilug; bilong; bulaho; bolhos; cadangcadang; bito; cagungaban; gual; loho. —Piongan.—Hoyos que se forman en los carrillos cuando se rie. Candiis.

Hoyoso, sa. *adj.* Damo nga ocad, etc., etc, bitohon, tamocan.
Hoyuelo. *dim.* de hoyo.—Piongan.
Hoz. *f.* Garab.
Hoz. *f.* Cacalangan nga haligot sin magcasibuquid.
Hozadero. *m.* Ahitan, ocaran sin babuy, etc.
Hozadura. *f.* Ahit, buad, oraud.
Hozar. Pagahit, pagbúad, pagoraud.

HU

Hucha. *f.* Cabán nga daco.—*fig.* Puhonan.
Huchear. *n.* Guliat.
Huebra. *f.* An buhat sin usa capades nga mga hayop sa usa ca adlao cún dao sa pagpaquiua.—Usa capades nga mga hayop ug sin tauo mán nga guinpepletihan sa pagquiua sa bug-os nga adlao.—Tuna nga diri pagtatanuman sa solud sin usa catuig.
Hueco, ca. *adj.* Bingag, guhab; gungab, lungab, lungag; lungao; ohang. Gom-ot. —*fig.* Malabiao.—*fig.* Mahomoc.
Huélfago. *m.* Saquit san mga mananap nga nagpapacahingahinga sa ira.
Huelga. *f.* Pahuay, tuig nga igpapahuay. —Pagdiri sin pagbuhat, cay an mga magburahat naaaro nga pagdudugangan an sohol cún pag iibanan an horas nga igbubuhat.—Caliliauan, calilingauan. Hampanganan.
Huelgo. *m.* Pagguinhaua.—Calipay sa mga hampangan. Hampangan. Hampanganan. —Tomar huelgo. *fr.* Pahuay sin dali.
Huella. *f.* Agui, liroc, liud. Panas.—Tonob.—Seguir las huellas de uno. *fr. fig.* Pagalagad ó pagsonud sa iya.
Huello. *m.* An tinotun-ban.—Pagtonob.—Itut-nob, itotonob.
Huérfano, na. *adj.* y *s.* Ilo.—Huérfano de padre y madre. Tulapus.
Huero, ra. *adj.* Bogoc, binogoc; quiloquigo.—*fig.* Buang cún dao lubi.—Salir huera una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Binogoc cún dao bunay.
Huerta. *f.* Tanaman.—Tanamanan.
Huertezuela. *,.* Tanaman nga haligot.
Huertezuelo. *m.* Tanaman nga haligotay.
Huerto. *m.* Tanaman nga diri caopay halaba.—Tanamanan.
Huesa. *f.* Ocad, ohang, lubngan, lub-nganan, linobngan.
Huesarrón. *m.* Tul-an nga daco.
Hueso. *m.* Tul-an. Saquil. Hueso que sobresale del espinazo y de la nuca. Tanguan.
Huesos del espinazo de caimán, carabao, cerdo, etc. Colud.
Hueso de las nalgas. Singi.
Hueso de algunas frutas. Liso.
Huesoso, sa. *adj.* May tul-an, tul-anon.
Huésped, da. *m.* y *f.* Humarapit, dumoroong.—Tag-ada san harapitan.
Huestes. *f. pl.* Mga casoldadosan in aadto sa pagauayan.
Huesudo, da. *adj.* Tul-anon.
Hueva. *f.* Bihud. Parayparay.
Huevar. *n.* Pagbunay an mga tamsi.
Huevera. *f.* Babaye nga nagcocomercio sin bunay.—Burutangan sin mga bunay nga *malasado.*
Huevero. *m.* Lalaqui nga nagcocomercio sin bunay.
Huevezuelo. *m.* Bunay nga guti.
Huevo *m.* Bunay, itlug.—Huevo huero. Bogoc, binogoc; quiloquigo.—Huevo malo. Calacala.—Huevo con pollo. Siuoan.—Huevo con dos yemas. Aguyacyac.
Huevo de pescado. Pugha, pilat
Huída. *f.* Palaguio; pagcalaguio.—Loho nga haluag nga pagbubutangan sin cahuy nga masayon macacuhacuha.—*Equit.* Pag ignap sin tigda an cabayo.
Huidero. *m.* Parahimo sin mga loho nga pagbutangan sin cahuy nga masayon macuhacuha.—Taragoan sin babuy, etc.
Huidizo, za. *adj.* Mapalaguio.
Huidor, ra. *adj.* Mapalaguio.—*s.* Paralaguio.
Huir. *n.* Laguio; tois; laog; buhi; cahug; ilao; losot; pépe ó pehpeh.—Licay; licao.
Huir el cuerpo. Lihanlihan; lihaslihas; lihaylihay; lantay.
Hule. *m.* Panapton nga hule.
Hulla. *f.* Uring nga bato.
Humanar. *a.* Pagpahaara sa iba san caopayan.—*r.* Pagpacatauo
Humanidad. *f.* Naturaleza humana. Pagcatauo.—Género humano. Catauohan.—Calooy.—*fam.* Daco an lauas.
Humanitario, ria. *adj.* An tungud, sa ó canan caopayan san catauohan, malolooyon.
Humanizarse. *v.* Pagpacatauo.
Humano, na. *adj.* An tungud, sa ó canan tauo. *fig.* Malolooyon.—*m.* Tauo.
Humareda. *f.* Caasohan, daco caopay nga aso.
Humazga. *f.* Buhis, bayad.
Humazo. *m.* Daco nga aso.—Pagaso.
Humeante. *p. a.* Nagaaso.
Humear. *n.* Pagaso.—Alingaongao.—Alisngao, alisbo, alitbo.—Agotoot.
Humectación. *f.* Pagcahomog.
Humedad. *f.* Pagcataghum tungud sin tubig. Camahomog; camahomud.

Humedal. *m.* Tuna nga tubigan, matag-hum.

Humedecer. *a.* Homog, homud; hamo-hamo. Taghum.

Húmedo, da. *adj.* Homud, homog; ho-homogon, hohom-gon.—Tubigan.

Humeral. *m.* Panapton nga ibinabaclay san Padre sa iya mga sugbong sa pagdo-long san Santísimo cún sa pagbendición bá.

Humero. *m.* Araguian san aso.

Húmero. *m.* An tul-an sa butcon ticang sa sugbong ngada sa sico.

Humildad. *f.* Pagpaobus.—Pagcaobus.

Humilde. *adj.* Mapaobuson, mapaob sanon; magpinaob-sanon.—Obus.

Humildemente. *adv. m.* Sa daco nga pagpaobus.

Humillación. *f.* Pagpaobus. Pacaobus.

Humillar. *a.* Paglohud, pagdoco, pagyoc-bo, cay pagtahud.—*fig.* Paobus.—*r.* Obus, gopud.—Pacaobus.

Humillo. *m. fig.* Cabuao, capalabilabi, ca-labiao.

Humo. *m.* Aso.—Alisngao, alisubo. Alit-bo.—*fig. pl.* Cabuao, capalabilabi, calabiao. —Á humo de pajas. *m. adv. fig.* y *fam.* Hinanali nga pagbaton, hinanali nga pag-diri, etc.—Bajarle á uno los humos. *fr. fig.* y *fam.* Pacaobus sa iya.—Subírsele á uno el humo á la chimenea. *fr. fig.* y *fam.* In nahuhubog siya.—Subírsele á uno el humo á las narices. *fr. fig.* y *fam.* In nag iisug siya.

Humor. *m.* An baga duga sa lauas.—*fig.* Gaui, batasan.—*fig.* Tauo nga mayacan sin macacataua.—*fig.* Maopay nga cabuot. —Humor ácueo. *Zool.* An baga tubig sa mata.—Humor untuoso que tienen varios cuadrúpedos hácia el orificio. Didis.—Hu-mor negro del calamar, con el que entur-bia el agua para ocultarse cuando le per-siguen. Tuyom.

Humorada. *f.* Polong cún buhat bá nga macacataua.

Humorado, da. *adj.* Bien humorado. Ma-lipayon ó maopay nga cabuot.—Mal hu-morado. Maraut nga cabuot.

Humoral. *adj.* An tungud, sa ó canan mga duga sa lauas.

Humorosidad. *f.* Cadam-an nga mga duga sa lauas.

Humoroso, sa. *adj.* Dugaon.

Humoso, sa. *adj.* Nagaaso.—Asohan.—*fig.* Maalisngao.

Hundible. *adj.* Sadang malonud.—Sadang malabo.—Sadang matimpag; sadang ma-paric.

Hundimiento. *m.* Calonud, pagcalonud.—Catimpag, caparic.—Cabungcag, caguba.

Hundir. *a.* Lonud; labo; bulahud.—Gon-ob.—Lodiog.—Lapiac.—Olnud—Onlud.—Timpag; paric.—Bungcag, guba; yotso.—*fig.* Hundir, abatir. Pagdaug daug,

Hundirse ó sumergirse en cieno. Bu-lud, bolhos.

Hura. *f.* Hubag nga maraut caopay sa oló.

Huracán. *m.* Baguio. Mabascug caopay nga hangin.

Hurañería. *adj.* Caarimongot, caaringit ó cangalas sin paquipagyacan sin tauo.

Huraño, ña. *adj.* Maarimongot, maaringit ó mangangalas sin paquigpolong sin tuao; ignap.

Hurgar. *a.* Hulhog; culiculi; culcog.—Pag-hilabut.—*fig.* Pag idug idug.

Hurgón. *m.* Caramiton nga puthao nga ioocay sin calayo.—*fam.* Pagbono. Casam-dan san pagbon-a.

Hurgonada. *f. fam. vid.* Hurgonazo.

Hurgonazo. *m. fam.* Pagbono. Casam-dan san pagbon-a.

Hurgonear. *a.* Pag ocay san calayo.—Pagbobono.

Hurgonero. *m.* Garamiton nga puthao nga ioocay sin calayo.

Hurón, na. *m.* y *f.* Mananap nga sugad sugad sin misá sin oding, bulao an lauas ug busag an talinga.—*fig.* y *fam.* Tauo nga maosisahon.—*fig.* y *fam.* Tauo nga maaringit ug mangalas maquigpolong sa iba.

Huronear. *a.* Pagdacop sin mga conejo, cún dao magamit ug guinpaanad ná an mananap nga hurón.—*fig.* y *fam.* Paqui-sayud, pag-osisa.

Huronera. *f.* Taragoan.

Huronero. *m.* Paramangno san mga hu-rón nga mananap.

¡Hurra! *interj.* Guliat. Gagsud.

Hurraco. *m.* Hiyas sa oló san mga babaye.

Hurtadillas (Á). *m. adv.* Sa tago nga pagcauat ó pagcuha.

Hurtador, ra. *adj.* Macauat; maninicas. —*s.* Paracauat; paraticas.

Hurtar. *a.* Pagcauat. Pagculimhot. Panga-has. Pagticas.

Hurto. *m.* Pagcauat. Cauat.—Quinauat.

Húsar. *m.* Soldado nga húsar, nga nanga-ngabayo.

Husillero. *m.* An nagpapabiric san biri-can nga baga trapiche.

Husillo. *m.* Baga trapiche.

Husma. *f.* Pagbinajo.—Andar uno á la husma. *fr. fig.* y *fam.* Pag osisa, paquisa-yud.

Husmeador, ra. *adj.* Magbibinaho.—Maosisahon.
Husmear. *a.* Pagbinaho.—*fig.* y *fam.* Pagosisa, paquisayud.—*n.* Baho, in maraut ná an baho.—Panginsayud.—Hingud, hingud hingud.—Yoog.
Husmeo. *m.* Pagbinaho.—Pag osisa, paquisayud, pangisayud.—Yoog.
Husmo. *m.* Baho san carne, tosino, etc.—Estar uno al husmo. *fr. fig.* y *fam.* Pag hulat san tuig nga igtutuman san guintutuyo.—Yoog.
Huso. *m.* Id. Birican.
Huta. *f.* Habong; payag.
Hutía. *m.* Mananap nga sugad sugad sin yatot nga daco.
¡Huy! *interj.* ¡Agiue!

I

I-IB-IC-ID

I. Icapolo nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icatolo san iya mga vocal.—*I*, an ngaran sini nga letra.

IB

Ibérico, ca. *adj.* An tungud, sa ó canan Iberia sa Europa cun sa Asia.
Iberio, ria. *adj. vid.* Ibérico.
Íbero, ra. *adj.* An taga Iberia sa Europa cún sa Asia.—An tungud, sa ó canan Iberia sa Europa cún sa Asia.
Íbece. *m.* Canding nga ilahas.
Ibídem. *adv. lat.* Didto ngahao, dida ngahao.
Ibis. *f.* Tamsi nga halaba an tusac.

IC

Icor. *m. Cir.* Nuca.
Icoroso, sa. *adj. Cir.* Nucahon.
Ictericia. *f. Med.* Camaduas.
Ictericiado, da. *adj.* Duason.
Ictérico, ca. *adj. Med.* An tungud, sa ó canan saquit nga camaduas.—Duason.
Ictiófago, ga. *s.* Paracaon sin isda.

ID

Ida. *f.* Pagcadto.—*Esgr.* Pagsolon,—*Mont.* Agui.—En dos idas y venidas. *loc. fig.* y *fam.* Cadagmitan, sa layon layon.
Idea. *f.* Hunahuna; sarabutan; hugay.—Modelo, ejemplar. Susugaran.—Larang.—Intención de alguna cosa. Tuyo, pagtuyo.
Ideal. *adj.* An tungud, sa ó canan hunahuna lamang.
Idealmente. *adv. m.* Sa hunahuna.
Idear. *a.* Paghunahuna.
Idem. *pron. lat.* Siya ngahao; amò ngahao; sugad mán.
Idénticamente. *adv. m.* Masama gud, masugad gud, matopong gud.

ID

Idéntico, ca. *adj.* Masama, masugad, matopong, haguid, toropong.
Identidad. *f.* Pagcasama, pagtópong.
Identificar. *a.* Pasama, patopong.—*r.* Sama, topong.—*For.* Paquilala san tauo cún baga ansiya ó cún lain an guintotoroy.
Idilio. *m.* Siday.
Idioma. *m.* Pamolong.—Polong.
Idiomático, ca. *adj.* An tungud, sa ó canan sin usa nga pamolong, lugaringon sin usa nga pamolong.
Idiosincrasia. *f.* Calugaringon ó caiya san tag-sa, cab-tang niya.
Idiota. *adj.* y *s.* Obus nga tauo; culang culang; tapang.
Idiotez. *f.* Pugcaobus sin tauo; caculang culang; catapang, catapangan.
Idiotismo. *m.* Catapang, catapangan.—*Gram.* Pagpolong nga patuc san mga lagda san Gramática, cund ilugaringon ug caiya lá sin usa nga pamolong.
Idólatra. *adj.* Diuatahan, panganitohon.—*fig.* An mahagugma sin oraora sa usa catauo.
Idolatrar. *a.* Paganito, pagdiuata.—*fig.* Paghihigugma sin oraora sa usa catauo, etc.
Idolatría. *f.* Pagpanganito, pagdiuata, pagsingba san mga dios dios nga buaon.—*fig.* Paghigugma sin ora ora sa usa catauo, etc.
Idolátrico, ca. *adj.* Panganitohun, diuatahon.
Ídolo. *m.* Anito, diuata, diosdios nga buaon.—*fig.* An tauo ó iba pá nga hinihigugma ó quinaruruyag sin ora ora
Idoneidad. *f.* Casadangan, cabatiran.
Idóneo, nea. *adj.* Masadang, batid.
Idumeo, mea. *adj.* y *s.* Taga Idumea.—An tungud, sa ó canan tuna sa Idumea.
Idus. *m. pl.* Sugad san pagisip san mga romanos, an adlao nga icanapolo cag lima sa mga bulan sa marzo, mayo, julio ug octubre amo an *idus*; ug sa iba nga

mga bulan an adlao nga icanapolo cag tolo amo an *idus*.

IG

Iglesia. *f.* Singbahan, balay sa Dios.—An santa Iglesia.—An cadam-an ó catiguban san mga binuniagan nga nanoo ug nanogot can Jesucristo ug san liuan niya dinhi sa tuna nga amo an Santos nga Papa.—Iglesia militante. An cadam-an ó catiguban san mga matinooron nga nangongocoy dinhi sa tuna ug natoo san ngatanan nga ipinagtoo sa Dios daton.—Iglesia triunfante. An cadam-an ó catiguban san mga matinooron nga naghihimaya ná sa langit.—Cumplir con la Iglesia. *fr.* Pagcompesal ug pagcomulga sa catuigan cún sa pasco san Pagcabuhi liuat.—Entrar uno en la Iglesia. *fr. fig.* Pagsolud sa pagcapade.—Reconciliarse con la Iglesia. *fr.* Pagbalic sa Dios an mga apóstata cún mga herejes bá ug paglicay mán san ira mga casay-panan.—Tomar Iglesia. *fr.* Pagayop sa singbahan.

Ignaro, ra. *adj.* Tapang.

Ignavia. *f.* Cahubia.

Ígneo, nea. *adj.* Calayo; quinalayo; masugad sin calayo.

Ignición. *f.* Pagcalaga; pagcabaga. Nagbabaga; naglalaga.

Ignífero, ra. *adj. poèt.* Quinalayoan.

Ignipotente. *adj. poèt.* An may gahum sa calayo.

Ígnito, ta. *adj.* Quinalayoan.

Ignívomo, ma. *adj.* An masuca sin calayo.

Ignominia. *f.* Pagpacaalo sa caday-gan.

Ignominiosamente. *adv. m.* Sa pagcaalo nga gayud.

Ignominioso, sa. *adj.* Maca áálo.

Ignorancia. *f.* Catapang; catapangan.

Ignorante. *adj.* Tapang; diri maaram.

Ignorantemente. *adv. m.* Sa catapang gud.

Ignorar. *a.* Tapang. Ambut.

Ignoto, ta. *adj.* Diri sinasabut; an uaray pá hisabohi.

Igual. *adj.* Topong, sama, toropong, haguid, potong, igud, subong.—Terreno igual. Patag nga tuna.—No he visto cosa igual. Uaray aco quita sin sugad.

Iguala. *f.* Pagtupong, pagsama; pagcatopong, pagcasama.—Sohol ó bayad alagad san carocayacan.

Igualación. *f.* Pagtupong, pagsama; pagcatopong, pagcasama.—Pagpatag, pagpison, pagdatag.—*fig.* Paghorongco, caoyonan sin carocayacan.

Igualamiento. *m. vid.* Igualación, 1.ª y 2.ª

Igualar. *a.* Patopong, pasama.—Topong, sama: haguid.—Allanar. Pagpatag, pagpison, pagdatag.—Paghorongco, pagoyon sin carocayan.—Siguid, sibal, sibalsibal.

Igualdad. *f.* Casama, catopong, pagcasama, pagcatopong.—Caangayan.

Igualmente. *adv. m.* Sama gud, topong gud; sa pagcasama gud, sa pagcatopung gud.—Sugad mán.

Iguana. *f.* Ibid.—Iguana macho. Layagan.—Iguana hembra. Binas.

Igüedo. *m.* Canding nga lalaqui.

IJ

Ijada. *f.* Quilid, caguiliran.—Saquit ó camasool sa caguiliran.

Ijadear. *n.* Quiuaquiua sin dagmit an caguiliran in naghihinga hinga an cabayo.

Ijar. *m. vid.* Hijada.

IL

Ilación. *f.* Pagpasonud sonud, caangayan.

Ilativo, va. *adj.* Masonud.

Ilegal. *adj.* Suali, contra san sugo ó batasan nga maopay.

Ilegalidad. *f.* Casuali, cacontra san sugo ó batasan.

Ilegalmente. *adv. m.* Sualí gud, contra gud san sugo ó batasan.

Ilegible. *adj.* Diri sadang pagbasahon, diri sadang mabasa.

Ilegítimamente. *adv. m.* Sa diri gud angay san sugo ó batasan; sa diri gud matuod.

Ilegitimar. *a.* Paghucas san tauo san iya mga tungud nga caangayan san mga sugo.

Ilegitimidad. *f.* Caculangan sin ano mán nga caangayan.

Ilegítimo, ma. *adj.* Diri angay sa sugo ó batasan.—Diri matuod.—Hijo ilegítimo. Sandil, anac sa gauas san matrimonio.

Íleo. *m. Med.* Saquít nga pagsinuca.

Ileón. *m. Zool.* Tinae nga manipis.

Ileso, sa. *adj.* Uaray hisasacbi. An nahagauas sin cacurian.

Iliberal. *adj.* Diri mahatag, diri mahatagon.

Ilícitamente. *adv. m.* Diri gud angay, diri gud caangayan; diri gud angay sa catadungan.

Ilícito, ta. *adj.* Diri angay, diri matadong.

Ilimitado, da. *adj.* Uaray catapusan, uaray catubtuban.

Ilión. *m. Zool. vid.* Ileón.

Ilíquido, da. *adj.* Cuenta nga di pá tuhay; otang nga uaray pá bay-di.
Iliterato, ta. *adj.* Tapang, diri maaram.
Ilógico, ca. *adj.* Diri angay sa Lógica; patuc ó contra san mga lagda san Lógica.
Ilota. *com.* Bihag.—*fig.* Hucas, cay diri itinotogot sa iya an togot sa iba.
Ilotismo. *m.* Cabihag; pagcabihag.—*fig.* Pagcahucas; cahucasi.
Iludir. *a.* Pogdorogas, pagtiao.—Pagyobit, pagtamay.
Iluminación. *f.* Caliuanag, caanahag, cabanauag, capaua, casirac, casirang; pagcaliuanag, etc., etc.—Pagluminaria.
Iluminado. *m.* Luminaria; mga suga.
Iluminador, ra. *adj.* Macacaliuanag; macacaanahan, macacabanauag, macacapaua, macacasirac, macacasirang.—*s.* Parabutang sin luminaria ó suga.
Iluminar. *a.* Pagliuanag, paganahag, pagbanauag, pagpaua, pagsirac, pagsirang.—Pagbutang sin luminaria ó mga suga.
Iluminaria. *f.* Luminaria, mga suga.
Iluminativo, va. *adj.* *vid.* Iluminador, 1.ª accp.
Ilusión. *f.* Pagsala nga paghunahuna, pagsala ó paglimbong an mga balatian.—Pagmugo, ó pagngaran san ngaran san iba. Pagmugo san iba sa maraut nga cabuot.
Ilusivo, va. *adj.* Malimbong, malibo, buaon.
Iluso, sa. *adj.* Nalimbongan.
Ilusorio, ria. *adj,* Malimbong; macacalimbong.—*For.* Uaray polos, uaray bale.
Ilustración. *f.* Pagpaua san hunahuna, pagtutdo; pagaram.—Pagpahayag.—Cabatiran, calasguran, quinaadman.
Ilustrado, da. *adj.* Batid, lasgud, maaram, quinaadmanon.
Ilustrar. *a.* Pagpaua san hunahuna; pagaram; tutdo; anahag.—Pagpahibaro, pagpahayag.—*fig.* Pacamahal.
Ilustre. *adj.* Mahal, hamili, dato.—Bantugan, bantuganan.
Ilustrísimo, ma. *adj. sup.* Talahuron caopay, guinmamahali.

IM

Imagen. *f.* Ladauan.—Anino.
Imaginable. *adj.* Sadang mahunahuna.
Imaginación. *f.* Hanahuna.
Imaginar. *n.* Paghunahuna.—*a.* Pagambong, pagambud. Pagpalandong.
Imaginaria. *f.* *Mil.* Bantay, cundi ini guinombrahan lá nga magbantay siya cún dao may igsusugo san nagbabantay.
Imaginariamente. *adv. m.* Sa hunahuna lá, sa diri matuod.
Imaginario, ria. *adj.* Sa hunahuna lá.—*m.* Parahimo, parapintar sin mga ladauan.
Imaginativa. *f.* Hunahuna.
Imaginativo, va. *adj.* An maghuhunahuna sin agsub.
Imán. *m.* Bato barani.
Imbécil. *adj.* Culangculang, buang.—Maluya.
Imbecilidad. *f.* Caculang culang, pagcaculang culang sin sarabutan.—Camaluya, camaluyahon.
Imberbe. *adj.* Uaray pa bongot.
Imbornal. *m.* *vid.* Embornal.
Imborrable. *adj.* Diri mapara.
Imbuir. *a.* Pagtutdo; pagbao-ay.
Imbursación. *f.* Pagpasolud sin coron san mga papeleta sugad san guinbubuhat in nagsosorteo.
Imbursar. *a.* Pagsolud pagpasolud sin corun ó iba pá an mga papeleta sugad guinbubuhat in nagsosorteo.
Imitable. *adj.* Sadang pagsugaron. Angay ó tacús pagson-don.
Imitación. *f.* Pagsugad, pagsonud; pagcasugad.
Imitador, ra. *adj.* Masugad, masonud, maalagad, matondug, masubad, masosug; maiirug, maidig, mahapid hapid.
Imitar. *a.* Pagsugad, pagsonud, pagalagad, pagtondug, pagsubad, pagsosug; pag irug, pag idig, paghapid hapid, pagsug-a, aguid, aguid aguid, samasama, aguisnod, igagad.
Impaciencia. *f.* Caculang sin pag-ilub ó pagantos, cauaray paciencia.
Impacientar. *a.* Paghilabut sa iba basi masina.—*r.* Sina, isug.
Impaciente. *adj.* Maisug, masina, pos-canon, diri mailubon.—*Bot.* Impaciente de tres flores. Camantigui.
Impacientemente. *adv. m.* Maisug caopay, masina caopay, pos-canon caopay. Sin isug, sin sina, sin posoc.
Impalpable. *adj.* Diri mahihimo cap-tan.
Impar. *adj.* Uaray pares.
Imparcial. *adj.* Uaray gagapilan, an diri magapil sa luyo ug sa luyo, cundi an catadongan lá an iya.
Imparcialidad. *f.* Catadongan, cay diri magapil sa luyo ug sa luyo.
Imparcialmente. *adv. m.* Uaray gud gagapil sa luyo ug sa luyo.
Impartible. *adj.* Diri mahihimo pagbahinbahinon; diri mahihimo pagbuc-on; diri mahihimo pagpicason; diri mahihimo pagtung-on; diri mahihimo pahaton.
Impartir. *a.* Pagpahat; paangbit.—*For.* Pagaro sin auxilio.

Impasibilidad. *f.* Cadiri bumati.
Impasible. *adj.* Diri sadang bumati, diri sadang umilub.
Impávidamente. *adv. m.* Uaray gud cahadluc.
Impavidez. *f.* Cauaray cahadluc, pagcauaray cahadluc, camaisuy sa casingcasing.
Impávido, da. *adj.* Uaray cahadluc, maisug, casingcasingan.
Impecabilidad. *f.* Cadiri mahimo macasala.
Impecable. *adj.* Diri mahimo ó diri sadang macasala.
Impedido, da. *adj.* Quimay, sampil, lulid, irapa.—Ambin, saguipo, sagaqui, baringat.—Pooc.
Impedidor, ra. *adj.* Maoolang.
Impedimento. *m.* Olang, caolangan. Libang, calibangan. Calanganan. Liat, caliatan. Cabilinggan.
Impedir. *a.* Pagolang; pagipol.—Pooc.—Sunggab.—Ambin, saguipo.—*Poét.* Pausa, hipaosa.
Impeditivo, va. *adj.* Maoolang; macacaolang.
Impeler. *a.* Pagdosdos, pagdoso, pagtulac.—*fig.* Pagsagda.
Impenetrabilidad. *f.* Cadiri lumahus. Caiya san mga lauas nga naoolang nga an usa nga lauas macada san lugar nga hinmumutangan san usa.
Impenetrable. *adj.* Diri mahihimo paglahuson.—*fig.* Diri mahihimo pagtuquibon. Diri matuquid, diri matugcad; diri mahihimo alongbuton.
Impenitencia. *f.* Pagtuyo sin pagpadayon san pacasala, camatigha san casingcasing sin pagbasul, diri pagpenitencia.—Impenitencia final. Pagpadayon san pacasala tubtub sa igcamatáy.
Impenitente. *adj.* An natuyo sin dayon nga pacasala, an diri buot magbasul.
Impensadamente. *adv. m.* Sin uaray paghunahunaa, sin uaray panginano.
Impensado, da. *adj.* Uaray paghunahuna.
Imperante. *p. a.* An naghahadi, nagsusugo ó nagbubuot.
Imperar. *n.* Paghadi, pagsugo, pagbuot.
Imperativo, va. *adj.* Masugo, mabuot.
Imperatoria. *f.* Tanum, banua.
Imperatorio, ria. *adj.* Hadianon.
Inperceptible. *adj.* Diri mabati; diri madungug; diri maquita.—Diri matuquib.
Imperceptiblemente. *adv. m.* Diri gud mabati, diri gud madungug, diri gud maquita.—Diri gud matuquib.
Imperdible. *adj.* Diri mahihimo mauara.
Imperdonable. *adj.* Diri mahihimo igcauara ó igpasalio.
Imperecedero, ra. *adj.* Diri matapus, diri mabungcag, dumayon.
Imperfección. *f.* Caculang sin cahingpitan, caculang sin caopayan.—Sala nga guti, sayop nga guti.
Imperfectamente. *adv. m.* Sa caculang gud sin cahingpitan ó caopayan, diri ngagayud tuman.
Imperfecto, ta. *adj.* Diri hingpit, diri tuman, diri pá human; labca.
Imperial. *adj.* Hadianon.
Impericia. *f.* Caculang sin cabatiran, cauaray cabatiran.
Imperio. *m.* Pagsugó, pagbuot.—Pagcahadi.—Guinhadian.—Valer una persona ó cosa un imperio. *fr. fig.* y *fam.* Maopay gud.—*fig.* Pagpalabilabi.
Imperiosamente. *adv. m.* Sa pagbuot nga lugaringon.—Sa daco nga capalabilabi.
Imperioso, sa. *adj.* An masugo sin hogot.
Imperitamente. *adv. m.* Sa cauaray cabatiran.
Imperito, ta. Diri maaram, diri batid.
Impermeable. *adj.* Diri mahonob, diri mahomhom, diri maaguihan sin tubig, etc.
Impermutable. *adj.* Diri sadang balion.
Imperscrutable. *adj.* Diri sadang hibaroan, diri sadang tuquibon, diri sadang matuquib.
Impersuasible. *adj.* Diri mahimo papagmatuoron ó papagtoohon.
Impertérrito, ta. *adj.* Diri mahadluc. Casingcasingan.
Impertinencia. *f.* Polong cún buhat bá nga diri maigo ó diri caangayan.—Cacuticuti, pagcacuticuti.—Casamoc.—Camacaourit.
Impertinente. *adj.* Diri maigo diri maansiya.—Cuticutihan.—Masamoc, samocan.—Macaourit.
Impertir. *a.* Pagpahat; paangbit.
Imperturbabilidad. *f.* Cadiri sadang mabalhin; diri sadang mabantad.
Imperturbable. *adj.* Diri sadang mabalhin; diri sadang mabantad.
Impetra. *f.* Togot; pagtogot.
Impetración. *f.* Cadangat, pacadangat san pinangangaro; pangaro.
Impetrador, ra. *adj.* An maquimalooy, an mangangaro.
Impetrar. *a.* Pagcacuha, pacadangat san pinangangaro.—Paquimalooy, pangaro.
Impetratorio, ria. *adj.* Macacasangput, macadadangat.

Ímpetu. *m.* Camacosog, camasug, camabascug.—*ant.* Paros.
Impetuosamente. *adv. m.* Macosog caopay, mabascog caopay, maisug caopay.
Impetuoso, sa. *adj.* Maisug, macosog, mabascug.
Impía. *f.* Tanum nga sugadsugad sin romero.
Impíamente. *adv. m.* Sa cauaray pagtoo ug pagtahud sa Dios.
Impiedad. *f.* Cauaray pagtoo ug pagtahud sa Dios cún sa mga tungud sa Dios. Catampalasan, pagcatampalasan.
Impío, a. *adj.* An uaray pagtoo ug pagtahud sa Dios, cún sa mga tungud sa Dios. Tampalasan.
Implacable. *adj.* Diri matacas, diri malolooy.
Implacablemente. *adv. m.* Sa di matacas nga pagcasina.
Implaticable. *adj.* Diri mahihimo igpolong.
Implicación. *f.* Capatuc, pagcapatuc.
Implicar. *a.* Pagpotos.—*n.* Patuc.
Implicatorio, ria. *adj.* Mapatuc.
Implícitamente. *adv. m.* Sinasabut ná.
Implícito, ta. *adj.* Sinasabut ná.
Imploración. *f.* Paquimolooy, pangamuyo, pagpangamaya.
Implorar. *a.* Paquimalooy, pangamuyo, pangamaya.
Implume. *adj.* Uaray barahibo cún dao tamsi.
Impolítica. *f.* Cauaray catahud, caculang sin catahud.
Impolíticamente. *adv. m.* Sa cauaray catahud, sa caculang sin catahud.
Impolítico, ca. *adj.* Culang sin hinbabaroan sa pagpasonud san mga sacop san maopay nga batasan, sugad san caangayan.—Culang sin catahud.
Impoluto, ta. *adj.* Uray, uaray buring.
Imponderable. *adj.* Uaray tupong. Labao.—Diri sadang timbangan.
Imponedor. *m.* Parahatag sin catungdanan.—Parabutang sin sala.—Paratutdo.—Paratadhug.
Imponer. *a.* Paghatag sin catungdanan; pagtogon.—Pagbutang sin sala.—Pagtutdo.—*r.* Aram, pagaram.—*a.* Pagtarhug, pagpahadluc.
Impopular. *adj.* An diri inooyonan san cadam-an.—An diri naoyon sa cadam-an. Culang sin maopay nga bantug.
Impopularidad. *f.* Caculang sin catahud sa cadam-an. Bantug nga maraut.
Importación. *f. Com.* Pagdolong ó pagdara sa usa nga guinhadian sin mga mangud nga ticang sin lain nga mga guinhadian, cún lain bá nga tuna.
Importancia. *f.* Caopayan.—Pagcamahal sin tauo.—Hombre de importancia. Mahal nga tauo.—Casoroc-an ó quinahanglan gud.
Importante. *adj.* Casaroc-an ó quinahanglan.
Importar. *n.* Casoroc-an, quinahanglan.—*a.* Bale, an bale sin bisan ano.—*Com.* Pagdolong ó pagdara sa usa nga guinhadian, cún lain bá nga tuna.
Importe. *m.* An bale sin bisan ano, an botong cún dao nga carabao, balay, etc.
Importunación. *f.* Camahangio; camahongio.
Importunamente. *adv. m.* Hongio caopay, samoc caopay.
Importunar. *a.* Paghangio, paghongio.
Importunidad. *f.* Camahangio, camahongio.—Samoc.
Importuno, na. *adj.* Diri igo, diri tuig sin pangaro, etc.—Masamoc, macasisina.
Imposibilidad. *f.* Cacablas sin cahimoan.—Cacablas sin catumanan.—Cadiri.—An diri pacahimo.
Imposibilitar. *a.* Pagcaolang.—Lupog, piol.
Imposible. *adj.* An diri mahimo.—Macuri ngagayud.
Imposición. *f.* Pagpahimutang, pagtacpo, pagsagpo, pagpandong san mga camut.—Buhis.
Impostor, ra. *adj.* Mabutang butang sin sala.—*s.* Parabutang butang sin sala.—Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Impostura. *f.* Pagbutang butang; pagcabutang butang sin sala.—Paglimbong.
Impotencia. *f.* Caculang sin gahum.—Caculang sin cosog.—Diri macacahimo, in diri an tauo nacacahimo.
Impracticable. *adj.* Diri mahihimo. Ma curi nga gayud aguian.
Imprecación. *f.* Panhimaraut.
Imprecar. *a.* Pagpanhimaraut.
Imprecatorio, ria. *adj.* Manhimaraut; polong etc., nga panhimaraut.
Impregnación. *f.* Pagporos. Caporos.
Impregnarse. *r.* Poros.
Impremeditación. *f.* Sin uaray hunahuna, sin uaray tuyo.
Imprenta. *f.* Pagaradman sin pag imprenta sa mga libro.—Balay nga guinpapamoldihan san mga libro.
Imprescindible. *adj.* Casoroc-an ó quinahanglan ngagayud.
Impresión. *f.* Pagbadlis, pagtigaman. Pagmarca.—Cahimo sin letra sa usa nga libro

etc., nga guinpamolde.—Cabantad.—Pagpamolde.
Impresionar. *a.* Pagcabantad.—*r.* Bantad. Anduc, aramduc, candug.
Impreso. *m.* Libro ó bisan ano nga guinimprenta, guinpamolde; minolde.
Impresor. *m.* Paraimprenta.—Tag-ada san imprenta.
Impresora. *f.* Asaua nga babaye san impresor.—Tag-ada sin imprenta.
Imprestable. *adj.* Diri nahihimo iotang.
Imprevisión. *f.* Cauaray panginano ó paghunahuna.
Imprevisto, ta. *adj.* Uaray paghunahunaá.
Imprimación. *f.* Pagpintar, paglagda san pagpipintaran.
Imprimadera. *f.* Igpipintar ó garamiton sin pagpintar.
Imprimador. *m.* Parapintar, paralagda san pagpipintar.
Imprimar. *a.* Pagpintar, paglagda san pagpipintaran.
Imprimir. *a.* Pag imprenta.—Paglagda. Pagbadlis, pagtigaman. Liroc. Batuc. Gohit.
Imprimir con hierro ó tizón encendido alguna señal en los animales. Solsol.
Improbabilidad. *f.* Caculang sin camatuoran.
Improbable. *adj.* Diri matuod, diri mahihimo.
Improbablemente. *adv. m.* Sa cauaray camatuoran.
Improbar. *a.* Pagdiri. Pagsauay.
Ímprobo, ba. *adj.* Macuri.
Improcedente. *adj.* Diri ayon sa catadungan.
Improductivo, va. *adj.* An diri bongaan ó diri tinutud-can.
Improperar. *a.* Pagpacaraut, pagpcaalo sin polong.
Improperio. *m.* Pagpacaraut, pagpcaalo sin polong.
Impropiamente. *adv. m.* Diri ngagayud ansia, diri ngagayud angay.
Impropiedad. *f.* Pagcadiri ansiya, pagcadiri angay.
Impropio, pia. *adj.* Diri maansiya.—Diri maangay.
Improporción. *f.* Cauaray caangayan.
Improporcionado, da. *adj.* An uaray caangayan.
Improrrogable. *adj.* Diri ná mausuag.
Imprόspero, ra. *adj.* Diri maayon, diri maoyon.
Imprόvidamente. *adv. m.* Sin uaray paghunahunaá.
Imprόvido, da. *adj.* An uaray pagtatagam.
Improvisamente. *adv. m.* Sin tigda, sin uaray pagtatagam.
Improvisación. *f.* Pagpolong, paglua, etc., sin uaray anay an tauo pagtitima, sin tigda.
Improvisador, ra. *s.* Parahimo sin mga siday sin tigda ug sin uaray anay pagtitima.
Improvisar. *a.* Pagpolong, pagsiday sin tigda ug sin uaray anay pagtitima.
Improviso, sa. *adj.* An uaray paghunahunaá.—Al, ó de improviso. *m. adv.* Sin tigda.—Calit, ahat.
Improvisto, ta. *adj.* Soco, songco, songcoanon. Á la improvista. *m. adv.* Sin tigda, sin uaray pagtatagam.
Imprudencia. *f.* Caculang sin cabuotan.
Imprudente. *adj.* Diri buotan, diri madoroto.
Imprudentemente. *adv. m.* Sa caculang sin cabúotan.
Impúber. *adj.*—*s.* Bata pá.
Impúbero, ra. *adj.*—*s.* Bata pá.
Impudencia. *f.* Cauaray ó pagcauaray alo.
Impudente. *adj.* Uaray alo.
Impúdicamente. *adv. m.* Mala-oay caopay.
Impudicicia. *f.* Camala-oay, pagcamala-oay.
Impúdico, ca. *adj.* Mala-oay, culang sin caalo.—Laslas; orag.
Impuesto. *m.* Buhis; bayad.
Impugnable. *adj.* Sadang macuha cún dao sa paggubat. Sadang patocan.
Impugnación. *f.* Pagagao. Pagpatuc.
Impugnador, ra. *s.* Paraagao. Parapatuc.
Impugnar. *a.* Pagagao. Pagpatuc.
Impugnativo, va. *adj.* Macacaagao. Macacapatuc.
Impulsar. *a.* Pagdosdos, pagdoso, pagtulac.—*fig.* Pagsagda.—Socnit.
Impulsión. *f.* Cadosdos, cadoso, catulac. —*fig.* Pausuag.—
Impulsivo, va. *adj.* Macacadosdos, macacadoso, macacatulac.—Macacausuag.—Macacasocnit.
Impulso. *m.* Pagdosdos, cadosdos, pagdoso, cadoso, pagtulac, catulac.—Pausuag.
Impulsor, ra. *adj.* Madosdos, madoso, matulac.
Impune. *adj.* Uaray castigoha.—Diri quinacastigo.
Impunemente. *adv. m.* Tungud sán cauaray castigo.
Impunidad. *f.* Caculang sin pagcastigo.
Impuramente. *adv. m.* Mahugao caopay. —Mala-oay caopay.
Impureza. *f.* Camahugao, pagcamahugao. Camalo-ay; camaquimala-oay.

Impuro, ra. *adj.* Mahugao. Mala-oay.
Imputable. *adj.* Sadang igbutang-butang.
Imputación. *f.* Pagcabutangbutang.
Imputador. ra, *adj.* Mabutangbutang.—*s.* Parabutangbutang.
Imputar. *a.* Pagbutangbutang sin sala cún buhat bá, pagbutang. Bugti, pamugti.

IN

Inacabable. *adj.* Diri matapus, diri maobus, diri maimod, diri mahuman.
Inaccesibilidad. *f.* Pagcadiri sadang doocan. Pagcadiri sadang aguian.
Inaccesible. *adj.* Diri sadang doocan. Diri sadang aguian.
Inacción. *f.* Cauaray buhat, cahubia.
Inaceptable. *adj.* Diri sadang carauaton.
Inactivo, va. *adj.* Uaray pagquiquiua; hubia, mahubia.
Inadaptable. *adj.* Diri igpapaangay, diri igpapaigo.
Inadecuado, da. *adj.* Diri angay, diri igo.
Inadmisible. *adj.* Diri mahimo carauaton.
Inadoptable. *adj.* Diri mahimo carauaton.
Inadvertencia. *f.* Caculang sin panginano.
Inadvertido, da. *adj.* An diri manginginano.
Inagotable. *adj.* Diri sadang maobus.
Inaguantable. *adj.* Diri macailub, diri macaantos.
Inajenable. *adj.* Diri sadang ihatag.
Inalienable. *adj.* Diri sadang ihatag.
Inalterabilidad. *f.* Pagcadiri sadang mabalhin.
Inalterable. *adj.* Diri mabalhin, diri malain, amo lá guihapon.
Inalterablemente. *adv. m.* Amo ó ansiya lá guihapon.
Inalterado, da. *adj.* Diri malalain, amo lá guihapon.
Inamisible. *adj.* Diri sadang mauara; diri macacauara.
Inamovible. *adj.* Dayon, diri sadang macuha cún dao catungdanan.
Inamovilidad. *f.* Cadayonan ó cadiri sadang macuha cún dao catungdanan.
Inanición. *f.* Camaluya, pagcamaluya.
Inanimado, da. *adj.* Uaray calag, diri calagan.
Inapagable. *adj.* Diri maparong; diri sadang parongon.
Inapeable. *adj.* Diri lumusad, diri mahauas. Diri sadang iglusad, diri sadang hauason.—*fig.* Diri matuquib; diri sadang tuquibon, diri sadang sabuton.—*fig.* An diri gud napasauay ó nasagdon.
Inapelable. *adj.* Paghocom ó sentencia nga diri ná maliliuat.
Inapetencia. *f.* Cauaray ganas sin pagcaon.
Inapetente. *adj.* An uaray ganas sin pagcaon.
Inaplicable. *adj.* An diri sadang itungud sa...
Inaplicación. *f.* Diri pagtalingoha sin pagaram, cahubia.
Inaplicado, da. *adj.* Diri nagtatalingoha sin pagaram, hubia.
Inapreciable. *adj.* Mahal gud caopay.
Inarmónico, ca. *adj.* Diri naarangay; diri nagcacaarangay cún dao sa pagcanta, etc.
Inarticulado, da. *adj.* Uaray mga calolothan.—Tingug sin polong nga diri igluluas.
Inasequible. *adj.* Diri aabuton.
Inaudito, ta. *adj.* Uaray pá dunggu.
Inauguración. *f.* Pagtagna nga bua tungud san paghoni ó paglupad san mga tamsi. Pagticang.
Inaugurar. *a.* Pagpatostos.—Pagpaombao pagsangiao. Pagtican sin bisan ano.
Inauración. *f.* Pagcadinorado.
Inaveriguable. *adj.* Diri mahimo olit oquiton, diri mahimo hibaroan.
Incalculable. *adj.* Diri sadang hunahunaon.
Incalificable. *adj.* Diri sadang sisid-ngon.
Incandescencia. *f.* Cabusag. Qinalayoan.
Incandescente. *adj.* An binaga nga tumbaga etc., nga nabubusag.
Incansable. *adj.* Diri mabutlao, diri mabudlay.
Incansablemente. *adv. m.* Sin uaray cabutlao, sin uaray cabudlay.
Incantable. *adj.* Diri mahimo pagcanta cay diri maabut an tingug.
Incapacidad. *f.* Catapang.
Incapacitar. *a.* Pagasoy nga diri siya tacús sin catungdanan.—Pagcaolang.
Incapaz. *adj.* Tapang, culang sin sarabutan.
Incasable. *adj.* Diri macacasal.—An diri buot mag asaua.—An diri mahihimo mag asaua.
Incautamente. *adv. m.* Sin uaray gud pagtatagam ó panginano.
Incautarse. *r. For.* Paghauid sa iya gahum sin salapi, etc.—Baga pag agao.
Incauto, ta. *adj.* Diri nagtatagam, diri nanginginano.
Incendiar. *a.* Pagsonug; pagsurit, pagsilab.
Incendiario, ria. Masurit.—*s.* Parasurit.

Incendio. *m.* Casonog. Panonug.—Pagcacaigrab ó pagcaiglab, casilab, calarab.
Incensación. *f.* Pag labiog, pag tabiog, pagpaaso san incensario.
Incensar. *a.* Pag labiog, pag tabiog san incensario, pag paaso sa iya.
Incensario. *m.* Bagahan nga gagamiton sa singbahan sa pagpaaso.
Incensurable. *adj.* Diri sadang pasauayon.
Incentivo. *m.* An magaagda, magsusulay.
Incertidumbre. *f.* Caculangan sin cama tuoran, pag ruhaduha.
Incertísimo, ma. *adj.* Diri gud matuod.
Incesable. *adj.* Diri maocoy.
Incesablemente. *adv. m.* Sin uaray ocoy.
Incesante. *adj.* Diri mao-coy.
Incesantemente. *adv. m.* Sin uaray ocoy.
Incesto. *m.* Sala nga mahiras, pagpacasala sa mga oropud pá nga casoocan.
Incestuosamente. *adv. m.* Pagpacasala gud sa mga oropud pá nga casoocan.
Incestuoso, sa. *adj.* An macasala, an maquihiualas sa caorop-dan nga harani pá.
Incidencia. *f.* Casugad, caagui. An maabut sa ano mán nga buruhaton.
Incidental. *adj.* An maabut sa ano mán nga buruhaton.
Incidentalmente. *adv. m.* Sa caagui lá.
Incidente. *adj.* An maabut sa ano mán nga buruhaton.—*s.* Casugad, caagui.
Incidentemente. *adv. m.* Sa caagui lá.
Incidir. *n.* Pacasala, pagsayop, hasala, halisa.
Incienso. *m.* Id. Taguc nga mahamut sin cahuy nga sugad sin guisalongi.
Inciertamente. *adv. m.* Sa cauaray camatuoran, sa pagcaruhaduha.
Incierto, ta. *adj.* Diri matuod.—Diri marig-on.—Diri sinasabut.
Incineración. *f.* Pagpacaabo.
Incinerar. *a.* Pagsonug, pagpacaabo.
Incipiente. *adj.* Maticang pa lá.
Incircunciso, sa. *adj.* Pigos, baduan.
Incircunscrito, ta. *adj.* Diri masacop.
Incisión. *f.* Samad.—Gahab.—Tanga.
Inciso, sa. *adj.* Otud.
Inciso. *m.* Bahin, an tag-sa ca bahin san iguinaasoy nga may iya cahologan.
Incisorio, ria. *adj.* Matarum.
Incitación. *f.* Pagsodiot, pagidug.—Pagsagda.
Incitador, ra. *adj.* Masodiot, maidug.—*s.* Parasodiot.—*adj.* Masagda.
Incitamento. *m.* An isasagda, igaagda.
Incitar. *a.* Pagsodiot, pag idug, pag idug idug; pagayat, pagbubalao; angat, honon, hulhug, baghot, bayat, dayo, duguia, hingal, inday, indac, arit, auat, buti buti:—Pag agda, pag sagda.
Incitativa. *f. For.* Sugo sin mga labao nga ponoan ngadto sa iba nga mga ponoan nga sacop nira basi maangay sa catadungan an mga paghocom nira.
Incitativo, va. Maagda, masagda. Macaagda, macasagda.—*For. s. m.* Sugo sin labao nga ponoan nga sacop niya basi matuman an sugo nga ona nga isinugo sa iya.
Incivil. *adj.* Tapang. Buquidnon.
Inclemencia. *f.* Camaisug, camapintas.—Camataghum, camahagcot.—Á la inclemencia. *m. adv.* Uaray ayopan, uaray sadang ayopan.
Inclemente. *adj.* Maisug, mapintas, culang sin calooy.
Inclinación. *f.* Caquiling, pagcaquiling.—Pagyogbo, pagdoco.—*fig.* Buot, gugma.
Inclinador, ra. *adj.* Maquiling.
Inclinante. *p. a.* Maquiling.
Inclinar. *a.* Quiling; tuad, tuas.—Hilig.—Yogbo, doco.—Halag; hilay.—Obo.—Hupay, laui, laui laui, banauog, baringig, bariquig, cubaob, cuyacoy, coob, dapiog, digal, dongo, goyo, hotoc, hoyot, huliquid, balangtang, bauogbauog, hiringig, hoyog, yunguc, obaob, paringpading, piclay, quiay quiay, quiliquid, samparay, tiad; tocbo, daluhighig.—Tamud.—Laylay; bayoctoc.
Ínclito, ta. *adj.* Mahal, hamili, birilhon, harangdon, bantungan.
Incluir. *a.* Sacop, Laquiq.—Sacob; talinsacop, talinsacob.—Sacom. Sagap. Among, among-among.—Darahig.—Bayom.—Alipiat.
Inclusa. *f.* Balay; dida siton nga balay hinohopot ug minamangnoan an mga cabataan nga gudti pá nga pinapabay-an lá sa mga caganac.
Inclusa. *f.* Balay nga guinbubutangan sa mga cabataan nga binayaan san ira mga caganac san gutiay pá.—Sagpo, sag-pan cún sa mga tubig.
Inclusero, ra. *adj.* Tiuatauag an mga hinop-tan ug minangnoan sa balay nga sinisiring inclusa.
Inclusión. *f.* Pagsacop, pagsacob.
Inclusivamente. *adv. m.* Sacop gud.
Inclusive. *adv. m.* Sacop gud.
Inclusivo, va. *adj.* Masacop. Macasacop.
Incluso, sa. *adj.* Sacop; laquip.
Incluyente. *p. a.* Masacop; macasacop.
Incoar. *a.* Pagticang.
Incoativo, va. *adj.* An maasoy san tinicangan cún pagticang bá sa bisan ano.
Incobrable. *adj.* An diri ná mahihimo ó macuri gud soc-tan.

Incógnita. *f. Mat.* An diri pá sinasabut cundi guintutuyo sin pagcasabut.—*fig.* Pagtuyo sin panginsayud san diri pá sinasabut.
Incógnito, ta. *adj.* Diri maquilala. De incógnito. *m. adv.* An tauo nga diri mapaquilala.
Incognoscible. *adj.* Diri maquilal-on.—Macuri gud quilal-on.
Incoherencia. *f.* Cauaray caangayan; pagcadiri angay.
Incoherente. *adj.* Diri maangay.
Incoloro, ra. *adj.* An uaray color.
Incólume. *adj.* Maopay; uaray caano, uaray casamad, etc.
Incolumidad. *f.* Caopayan, maopay an lauas, uaray saquít.
Incombustible. *adj.* Diri masosonug; diri mahihimo sonogon.
Incomerciable. *adj.* Diri mahihimo igcomercio.
Incómodamente. *adj.* Macuri caopay.
Incomodar. *a.* Pagcuri-i.—*r.* Sina, isug; toyo. Langot, aringit, bingit, buringit, huga, posoc, songcod, tulapus.
Incomodidad. *f.* Cacurian, casaquitan.—Casina, caposoc, caisug. Calisdanan.
Incómodo, da. *adj.* Macuri, masaquít, malisud.
Incomparable. *adj.* Uaray sadang isanglit, uaray sadang igpananglit.
Incomparablemente. *adv. m.* Sin uaray sanglit.
Incomparado, da. *adj.* Uaray sadang isanglit; uaray sadang igpananglit.
Incompartible. *adj.* Diri mahihimo pagbahinon.
Incompasible. *adj.* An uaray calooy.
Incompasivo, va. *adj.* An uaray calooy.
Incompatibilidad. *f.* Pagcadiri mahihimo igtigub.
Incompatible. *adj.* Diri mahihimo igtigub.
Incompensable. *adj.* Diri mahihimo pagbaloson, uaray sadang ipacabalos.
Incompetencia. *f.* Caculang sin gahum.
Incompetente. *adj.* Diri angay, diri igo.
Incompletamente. *adv. m.* Diri pá gud human, diri pá gud hingpit.
Incompleto, ta. *adj.* Diri human, diri hingpit, ayauan pá.
Incomplexo, xa. *adj.* Bulag.
Incomponible. *adj.* Diri mahihimo pag opayon.
Incomportable. *adj.* Diri na maantos, diri ná ma ilub; diri sadang antoson, diri sadang ilubon.
Incomposibilidad. *f.* Cadiri ná mahihimo pagopayon.
Incomposible. *adj.* Diri sadang pag opayon.
Incomposición. *f.* Caculang sin caarangay.
Incomprensibilidad. *f.* Pagcadiri sadang tuquibon.
Incomprensible. *adj.* Diri sadang matuquib, diri sadang tuquibon.
Incomunicabilidad. *f.* Cadiri mahihimo iangbit; cadiri mahihimo igpahayag.
Incomunicable. *adj.* Diri iangbit, diri mapahayag, diri mapaquita; diri pinagogoa ó diri pinayayacan sa iba.
Incomunicación. *f.* Pagdiri sin pagpaquita cùn pagyacan bá sa iba.—Diri pagpaquita sa iba.
Incomunicado, da. *adj.* An dinidirian sin pagpaquita cún pagyacan bá sa iba.
Incomunicar. *a.* Pagdiri sin pagpaquita cún payacan cún pagsurat bá sa iba.—*r.* Diri paquita, pagtago.
Inconcebible. *adj.* Diri sadang matuquib; diri sadang mahunahuna.
Inconciliable. *adj.* Diri sadang matuhay. Diri maalagad.
Inconcino, na. *adj.* Diri husay.
Inconcusamente. *adv. m.* Sin marig-on, sin uaray ruhaduha.
Inconcuso, sa. *adj.* Marig-on, uaray rohaduha.
Incondicional. *adj.* Uaray ano mán nga caulangan.
Incondicionalmente. *adv. m.* Sin uaray ano mán nga caulangan.
Inconducente. *adj.* Diri maigo.
Inconexión. *f.* Caculang sin pagcasonudsonud, caculang sin caarangay.
Inconexo, xa. *adj.* Diri magsosoronud, diri maarangay.
Inconfeso, sa. *adj. For.* An salaan nga diri magtutug-an san iya sala.
Inconfidencia. *f.* Diri pagtapud, pagturao.
Incongruamente. *adv. m.* Diri nga gayud angay.
Incongruencia. *f.* Caculang sin caangayan.
Incongruente. *adj.* Diri angay.
Incongruentemente. *adv. m.* Diri ngagayud angay.
Incongruidad. *f.* Caculang sin caangayan.
Incongruo, grua. *adj.* Diri angay, diri maigo.
Inconmensurabilidad. *f.* Cauaray socol, cauaray casoclanan.
Inconmensurable. *adj.* Uaray socol, diri masocol.
Inconmutabilidad. *f.* Cadiri mabalhin.—Pagcadiri sadang mabalio.

Inconmutable. *adj.* Diri mabalhin.—Diri sadan mabalio.
Inconquistable. *adj.* Diri sadang macuha, diri macacuha.—*fig.* Diri mapadaog.
Inconsciente. *adj.* Tapang, diri maaram.
Inconscientemente. *adv. m.* Sin uaray sasabut.
Inconsecuencia. *f.* Caculang sin caangayan sa mga polong cún sa mga buhat.
Inconsecuente. *adj.* Diri masonud, diri ansiya an cuha sa sinondan nga mga polong.—Diri mangay.
Inconsideración. *f.* Caculang sin catahud; caculang sin panginano.
Inconsideradamente. *adv. m.* Sin uaray catahud; sin uaray panginano.
Inconsiderado, da. *adj.* Uaray catahud; uaray panginano; diri nanginginano.
Inconsecuente. *adj.* Diri masonud, diri ansiya an cuha sa sinondan nga mga polong.
Inconsistencia. *f.* Caculang sin carig-onan.
Inconsistente. *adj.* Culang sin carig-onan.
Inconsolable. *adj.* Diri sadang paglipayon; diri malipay.—*fig.* Macuri malipay.
Inconsolablemente. *adv. m.* Sin uaray calipayan.
Inconstancia. *f.* Caculang sin carig-onan. —Camasayon maglain sin hunahuna, etc.
Inconstante. *adj.* Diri marig-on —Madali maglain sin hunahuna, etc. Arapahap.
Inconstantemente. *adv. m.* Sin uaray gud carig-onan.—Madali gud maglain sin hunahuna, etc.
Inconstruible. *adj.* Diri mahihimo buhaton, diri sadang pagbuhaton.
Inconsulto, ta. *adj.* An binuhat sin uaray panginano cún uaray paquisagdon.
Inconsútil. *adj.* Guincasugponan.
Incontable. *adj.* Diri sadang maisip.—Macuri isipon.—Diri sadang igasoy.
Incontaminado, da. *adj.* Diri buringon, diri mabaho. Uaray hisac-bi.
Incontestable. *adj.* Diri sadang patocan, diri sadang ruhaduhaon, diri sadang hiborongan.
Incontinencia. *f.* An diri pagpogong sa mga cairib-gon sa lauas. An diri pacahauid sa mga cairib-gon sa lauas.—De orina. *Med.* Saquit nga pagihi sin agsub.
Incontinente. *adj.* Maquimala-oay; malaoay.
Incontinentemente. *adv. m.* Sin uaray gud pagpogong sa mga carib-gon sa lauas.
Incontinenti. *adv. t.* Layon layon, sa layon layon.
Incontrastable. *adj.* Diri sadang macuha, diri macucuha, diri lulupigon.—Diri sadang patocan o atohan sin polong.—*fig.* Diri mapadaog, diri mapalupig.
Incontratable. *adj. fig.* Maisug.
Incontrovertible. *adj.* Uaray rohaduha, uaray hiborongan.
Inconvencible. *adj.* Diri mapasauay.
Inconvenible. *adj.* Diri angay.
Inconveniblemente. *adv. m.* Sin diri caangayan.
Inconveniencia. *f.* Cacurian.—Diri angay, diri ansiya.
Inconveniente. *adj.* Diri angay.—*m.* Caolangan.—Cacurian.—Sapayán.
Inconversable. *adj.* Maisug, diri mahihimo yacnan.
Inconvertible. *adj.* Diri mabalhin, diri mabalio.—Diri maalagad.
Incordio. *m. Med.* Hubag sa hita cún sa iroc nga guican sa saquít nga maraut ó mala-oay.
Incorporación. *f.* Pagtigub. Pagpatigub. —Pagpasacop.
Incorporal. *adj.* Uaray lauas.
Incorporalmente. *adv. m.* Uaray gud lauas.
Incorporar. *a.* Pagpatigub; pagtigub — Pagpabangon san mahigda.—*r.* Tigub.— Bangon. Pasacop.
Incorporeidad. *f.* Cauaray lauas.
Incorpóreo, rea. *adj.* Uaray lauas, diri lauasan.
Incorporo. *m.* Pagtigub. Pagpatigub. Pagpasacop.
Incorrección. *f.* Cauaray caopayan san pagpolong, etc.
Incorrectamente. *adv. m.* Uaray gud caopayan.
Incorrecto, ta. *p. p.* Uaray pagopaya. —*adj.* Diri napasauay.
Incorregibilidad. *f.* Camaquisasauayon, pagcauaray babale.
Incorregible. *adj.* Sasauayon, diri mabale.
Incorrupción. *f.* Cadiri madonot.—*fig.* Caopayan sin batasan, pangaui nga maopay.
Incorruptamente. *adv. m.* Sin uaray cadonot.
Incorruptibilidad. *f.* Pagcadiri madonot; cauaray cadonot; diri aguian sa pagcadonot.—*fig.* Pagcamahauan.
Incorruptible. *adj.* Diri madonot.—*fig.* Diri maalagad sin maraut.
Incorrupto, ta. *adj.* Uaray cadonot.—*fig.* Uaray gagapil sin maraut.—Babayc nga mahauan nga uaray cauad-i san pagcavirgen.
Incrasar. *a. Med,* Pagpatamboc.—Paghirog sin tamboc.

Increado, da. *adj.* Diri binuhat, diri guintuha.
Incredibilidad. *f.* Pagcadiri sadang pagtoohan.
Incredulidad. *f.* Cangalas ó camacuri sin pagtoo sa bisan ano.—Caculang sin pagtoo sa Dios, caculang sin toloohan nga católico.
Incrédulo, la. *adj.* Uaray toloohan, diri natoo sa Dios.—Diri nagmamatuod sin dalı lá.
Increible. *adj.* Diri sadang pagtoohan. Diri sadang pa pagmatuorun.—*fig* Macuri toohan, macuri pagtuorun.
Incremento. *m.* Dugang; pagdugang.
Increpación. *f.* Macosug nga pagsauay.
Increpador, ra. *adj.* An masauay sin macosog.—*s.* Parauasay sin macosog.
Increpante. *p. a.* An masauay sin macosog.
Increpar. *a.* Pagsauay sin macosog, sin ongud.
Incriminación. *f.* Pagsumbong.—Pagbutang sin sala.
Incriminar. *a.* Pagsumbong sin ongud. —Pagora ora sin pagbutang sin sala.
Incristalizable. *adj.* Diri sandang igsugad sig salaming.
Incruento, ta. *adj.* Diri dugoon.
Incrustación. *f.* Pagpadolot.
Incrustar. *a.* Pagdolot sin mga bato nga mahal dida sin bulauan, etc., etc.
Incubación. *f.* Paghilumlum.
Incubar. *a.* Paghilumlum.
Incubo. *adj.* y *s.* An yaua, cono, nga nagpapacalalaqui sa pagcasala sin babaye.
Incuestionable. *adj.* Uaray ruhaduha, uaray hiborongan.
Inculcación. *f.* Pagpiit; pagcapiit.—Agsub nga pagpolong ó pagsagdon.--Pagtutdo.
Inculcador. *adj.* Macapiit.—Agsub mamolong ó masagdon. Matutdo.
Inculcar. *a.* Pagpiit.—*fig.* Pagpolong ó pagsagdon sin agsub.—*fig.* Pagtutdo sin maopay.—*Impr.* Pagpadooc sin oraora sa mga letra.—*r. fig.* Pagdayon lá san guinhuhunahuna.
Inculpable. *adj.* Uaray sala.
Inculpablemente. *adv. m.* Uaray gud sala.
Inculpación. *f.* Pagsumbong.
Inculpadamente. *adv. m.* Uaray gud sala.
Inculpar. *a.* Pagsumbong, pagbutangi.
Incultamente. *adv. m.* Putal gud.—Tapang ó culang gud sin hibaro.—Diri gud maaram magyacan.
Incultivable. *adj.* Diri sadang quio-hon.
Incultivado, da. *adj.* Putal, soho nga guba.
Inculto, ta. *adj.* Putal, soho nga guba.—Tapang ó culang sin hibaro.—Diri maaram magyacan, diri toton nga polong.
Incultura. *f.* Caculang sin pagquiua ó pagdalos. Caculang sin hibaro.
Incumbencia. *f.* Catungdanan.
Incumbir. *n.* Tungud, hatungud, hitungud.
Incurable. *adj.* Diri sadang matambal; diri magoopay.—Macuri matambal.
Incuria. *f.* Diri paghimangno, cahubia.
Incurioso, sa. *adj.* Diri maninimangno, mahubia.
Incurrimiento. *m.* Pacasala.
Incurrir. *n.* Pacasala, hisacop.
Incursión. *f.* Pacasala.—*Mil.* Paggubat, pangayao, pagdarahug nga binubuhat san mga nangugubat.
Incurso, sa. *p. p.* Sacop san sala, etc.
Indagación. *f.* Pagosisa, pangisayud, pagolitoquit.
Indagador, ra. *adj.* Maosisahon, manginginsayud.
Indagar. *a.* Pagosisa, panginsayud, pagolit uquit, sonay, sonasona, bugti.
Indagatorio, ria. *adj. For.* Manginginsayud, olit oquit.
Indebidamente. *adv. m.* Sin diri angay, sin diri matadong.
Indebido, da. *adj.* Diri angay.—Diri matadong.
Indecencia. *f.* Camahugao.—Caculang sin catahud
Indecente. *adj.* Mahugao; culang sin catahud.
Indecentemente. *adv. m.* Mahugao caopay; uaray gud catahud.
Indecible. *adj.* Diri maasoy; diri haasoy; diri sadang haasoy.
Indeciblemente. *adv. m.* Diri gud sadang haasoy.
Indecisión. *f.* Pag alang alang.
Indeciso, sa. *adj.* Alang alang, maalang alang.
Indeclinable. *adj.* Pirit mabuhat ó matuman.—*Gram.* An diri madeclinar.
Indecoro. *m.* Caculang sin catahud, caculang sin caalo.
Indecoro, ra. *adj.* Culang sin catahud, uaray caalo.
Indecorosamente. *adv. m.* Uaray gud catahud, uaray gud caalo.
Indecoroso, sa. *adj.* Uaray catahud, uaray caalo.
Indefectible. *adj.* Matuman guihapon, dayon guihapon.
Indefectiblemente. *adv. m.* Matuman gud guihapon, madayon guihapon.

Indefendible. *adj.* Diri sadang catabangan.
Indefensable. *adj.* Diri sadang catabangan.
Indefensible. *adj.* Diri sadang catabangan.
Indefenso, sa. *adj.* Uaray sasalip-dan.
Indeficiente. *adj.* Dayon lá guihapon.
Indefinible. *adj.* Diri mahihimo asoyon, diri haasoy.
Indefinido, da. *adj.* Uaray asoye.
Indeleble. *adj.* Diri sadang mapara, diri sadang macuha.
Indeleblemente. *adv. m.* Diri ngagayud mapara, diri ngagayud macuha.
Indeliberación. *f.* Caculang sin panginano, cauaray paghunahunaá.
Indeliberadamente. *adv. m.* Uaray gud panginano, uaray gud paghunahuna.
Indeliberado, da. *adj.* Uaray panginanoha, uaray paghunahunaá.
Indemne. *adj.* Gauas sin ano lá nga caraut.
Indemnidad. *f.* Carig-onan nga itinotogot basi diri pagananoon.
Indemnización. *f.* Pagbayad.—Igpabayad.
Indemnizar. *a.* Pagbayad san perjuicio nga guinbuhatan.
Indemostrable. *adj.* Diri sadang igasoy.
Independencia. *f.* Cauaray ponoan, uaray nagsasacop, iya pagbuot nga lugaringon. Paghigauas sa gahum sa lain.
Independiente. *adj.* Diri sacop.—*fig.* An naogop san iya mga tungud cún mga larang bá sin uaray cahadluc sa iba.—Imalay.—Independiente de eso. Labut pá siton, gauas pá siton.
Independientemente. *adv. m.* Uaray gud ponoan nga nagsasacop, diri gud sacop sa lain.
Indescifrable. *adj.* Diri haasoy.
Indescriptible. *adj.* Diri sadang asoyon.
Indesignable. *adj.* Diri sadang tigam-nan, macuri tigam-nan.
Indestructible. *adj.* Diri sadang mabungcag, diri mahihimo bungcagon.
Indeterminable. *adj.* Diri sadang asoyon.—An diri nacapangahas; alang alang.
Indeterminación. *f.* Pag alang alang.
Indeterminadamente. *adv. m.* Alang alang gud.—Uaray pá gud casayoran.
Indeterminado, da. *adj.* Uaray pá casayoran.—Alang alang.
Indevoción. *f.* Caculang sin catahud.
Indevoto, ta. *adj.* Culang sin catahud.
Indicación. *f.* Pagtutdo, pagpasabut.
Indicador, ra. *adj.* Matutdo.—Iturutdo. —*s.* Paratutdo.
Indicar. *a.* Pagtutdo, pagpasabut.
Indicativo, va. *adj.* Matutdo.
Indicción. *f.* Pagpatauag, pagpatiroc, pagpadaop.—Cadugayan nga guin iisip sa iquinatagpoplo cag lima ca tuig.
Índice. *m.* Tigaman.—Lactud nga casayoran san mga bahin san mga libro, etc.—Dedo índice. Iturutdo.
Indiciado, da. *adj.* Guinamborongan, guintatahapan.
Indiciar. *a.* Pagpahabaro, pagpasabut.—Pag ambong.
Indicio. *m.* Tigaman. Bugti.
Indiestro, tra. *adj.* Diri batid.
Indiferencia. *f.* Pagcaalang alang sa buot.
Indiferente. *adj.* An diri maboyoc sa luyo ug sa luyo.—Diri maano.
Indiferentemente. *adv. m.* Uaray gud pagpili.
Indiferentismo. *m.* Pagcaalang alang sa buot sa pagtoo, etc.
Indígena. *adj.* Moropio, tuminongnong; taga....
Indigencia. *f.* Casoco, casongco, cahangul; camacalolooy.
Indigente. *adj.* Soco, songco, hangul; macalolooy.
Indigerido, da. *adj.* Diri matunao sa guinhaua.
Indigestible. *adj.* Diri matunao, macuri matunao sa guinhaua.
Indigestión. *f.* Uaray catutunao sa guinhaua.
Indigesto, ta. *adj.* Diri matunao, macuri matunao sa guinhaua.
Indignación. Casina, capongot, caaligotgot.
Indignamente. *adv. m.* Sin diri tacús.
Indignante. *p. a.* Macasisina. Masisina.
Indignar. *a.* Pacasina.—*r.* Sina, pongot, posoc, aligotgot.
Indignidad. *f.* Pagcadiri tacús, cadiri tacús.—Buhat nga diri angay.
Indigno, na. *adj.* Diri tacús.
Indigo. *m.* Tagum.
Indijado, da. *adj.* Sinab-ongan.
Indiligencia. *f.* Caculang sin camadoroto, caculang sin panginano.
Indio, dia. *s.* Taga Indias. An natauo sa mga Indias nga dapit sa casirangan.
Indirecta. *f.* Sambingay.
Indirectamente. *adv. m.* Sambingay gud, diri gud matadong.
Indirecto, ta. *adj.* Diri lactud, diri matadong, balico.
Indisciplina. *f.* Caculang sin maopay nga batasan, sin pagaram, etc.

Indisciplinable. *adj.* Diri sadang pagtonan sin maopay nga batasan, etc.
Indisciplinado, da. *adj.* Culang sin maopay nga batasan, culang sin pagaram, etc.
Indisciplinarse. *r.* Pagtalapas san maopay nga batasan.
Indiscreción. *f.* Cablas ó culang sin cabuotan ó camadoroto.—Pagcauaray sarabutan.
Indiscretamente. *adv. m.* Culang gud sin cabuotan ó camadoroto.—Culang gud sin sarabutan.
Indiscreto, ta. *adj.* Culang sin cabuotan ó camadoroto, uaray sarabutan.
Indisculpable. *adj.* Diri pagbabaribaron. Diri sadang igbaribad.
Indiscutible. *adj.* Diri osisahon.
Indisolubilidad. *f.* An cadiri matunao, an cadiri mahubad ó mabadbad.
Indisoluble. *adj.* Diri matunao; diri mahubad ó mabadbad.
Indisolublemente. *adv. m.* Diri gud matunao; diri gud mahubad ó mabadbad.
Indispensable. *adj.* Diri mahihimo itogot, diri sadang itogot.—Casoroc-an ó pirit nga maabut, casoroc-an nga matuman, etc.
Indispensablemente. *adv. m.* Casoroc-an gud, capíritan gud.
Indisponer. *a.* Pacaraut. Raut in nagaraut an buot contra sa icasitauo.—Pacasaquit. Saquit, in masarosaquit siya.
Indisposición. *f.* Caolangan.—Camaluya in masorosaquit an lauas.
Indispuesto, ta. *adj.* Masorosaquit, maluya an lasuas.
Indisputable. *adj.* Uaray ruhaduha, diri hiborongan.
Indisputablemente. *adv. m.* Uaray gud ruhaduha, diri gud hiborongan.
Indistinguible. *adj.* Diri sadang quilal-on, diri sadang sabuton.—Macuri quilalon, macuri sabuton.
Indistintamente. *adv. m.* Uaray gud calainlain, sin uaray pagpili.
Indistinto, ta. *adj.* Magsama, diri malain.
Individuación. *f.* Caiya ó quilalahan sa bisan ano, calugaringon.
Individual. *adj.* Calugaringon san tag-sa.
Individualidad. *f.* Caiya, calugaringon nga quilalahan sa bisan ano.
Individualismo. *m.* Cablang, calugaringon sa tag-sa.
Individualista. *adj.* Maquilugaringon.—An tungud san calugaringon.
Individualizar. *a.* Pag asoy san tag-sa nga himtangan.
Individualmente. *adv. m.* Pag asoy gud san tag-sa nga himtangan.
Individuar. *a.* Pag asoy son tag-sa nga himtangan.
Individuo, dua. *s.* Tauo; usa ca tauo, usa ca bug-os.
Indivisamente. *adv. m.* Uaray gud bubulag, diri gud binahinbahin.
Indivisibilidad. *f.* Pagcadiri mahimo bulagon, pagcadiri mahimo bahinon.
Indivisible. *adj.* Diri sadang bulagon, diri sadang bahinon.
Indiviso, sa. *adj.* Diri bulag, diri binahinbahin.
Indócil. *adj.* Masoit, doroy, malaris.
Indocilidad. *f.* Pagcamasoit, camalaris.
Indoctamente. *adv. m.* Tapang caopay tapang gud.
Indocto, ta. *adj.* Tapang, diri maaram.
Indocumentado, da. *adj.* Uaray carigonan.
Índole. *f.* Caiya gaui, cagauian.
Indolencia. *f.* Cabug-at sa casingcasing nga diri mabantad.—Mahubia.
Indolente. *adj.* Diri mabantad an casingcasing niya.—Hubia, mahubia.
Indolentemente. *adv. m.* Uaray gud cababantad, hubia caopay.
Indomable. *adj.* Diri sadang pag an-don. Diri napasauay.
Indomado, da. *adj.* Diri pá maanad, layao pá, ihalas pá.
Indomesticable. *adj.* Diri sadang pagandon.
Indoméstico, ca. *adj.* Diri pá maanad, ihalas pá.
Indómito, ta. *adj.* Diri pá maanad, ihalas pá.—Diri sadang pagan-don.—*fig.* Diri napasauay. Malabha, malapha, mailao.
Indotación. *f.* *For.* Caculang sin paghatagui.
Indotado, da. *adj.* Uaray hatagui.
Indubitable. *adj.* Diri sadang ruhaduhaon, diri sadang hiborongan.
Indubitablemente. *adv. m.* Uaray gud ruhaduha, uaray gud hiborongan.
Indubitadamente. *adv. m.* Matuod gud, uaray gud ruhaduha.
Inducción. *f.* Pag agda, pag sagda, pag idug idug, pag sorug sorug.—*Fis.* Pagcate.
Inducidor, ra. *adj.* Maagda, masagda.
Inducimiento. *m.* Pag agda, pag sagda.
Inducir. *a.* Pagagda, pagsagda.
Indudable. *adj.* Uaray ruhaduha, uaray hiborongan.
Indudablemente. *adv. m.* Uaray gud ruhaduha, uaray gud hiburongan.

Indulgencia. *f.* Camalolooyon.—Calooy nga hatag ó togot sa santa Iglesia.
Indulgente. *adj.* Malolooyon, mapasalioon.
Indultar. *a.* Pag salio san otang nga baraydan pá tungud sin sala.—Calooy, pag togot ó pag hatag sin calooy.
Indulto. *m.* Calooy, togot.
Indumento. *m.* Panapton.
Induración. *f.* Camatig-à, pagcamatig-á.
Industria. *f.* Larang, hancag. Calad-nganan.—Panolos sa mga pag oma, etc.—De industria *m. adv.* Tinuyo.—Cabatiran; cacugui, calap, tolos, garap.
Industrial. *m.* Parabuhat.
Industriar. a. Pagtutdo, pag toon, pag pabatid; pag sogop.
Industriosamente. *adv. m.* Batid caopay.
Industrioso, sa. *adj.* Batid, maaram.—Guican sa cabatiran.—Tolosan, calapan, cuguian.
Inebriar. *a.* Hubog; pagcahubog.
Inabriativo, va. *adj.* Macacahubog.
Inedia. *f.* Cabungtas, camaluya cay uaray pá caon.
Inédito, ta. *adj.* Sinurat nga uaray pá igmantala.
Inefabilidad. *f.* Pagcadiri sadang haasoy.
Inefable. *adj.* Diri haasoy, diri hapolong, diri yaracnon, diri hapagyacan.
Inefablemente. *adv. m.* Diri gud sadang haasoy.
Ineficacia. *f.* Cacablas ó caculang sin gahum ó cosog.
Ineficaz. *adj.* Cablas ó culang sin gahum ó cosog.
Ineficazmente. *adv. m.* Cablas ó culang gud sin gahum ó cosog.
Inelegante. *adj.* Diri mahal; diri ogdayon.
Ineludible. *adj.* Diri mahihimo ioason.
Inenarrable. *adj.* Diri haasoy; diri hapolong, diri yarac-non, diri hapagyacan.
Inepcia. *f.* Casoroc-an, quinahanglan.
Ineptamente. *adv. m.* Diri ngagayud angay; tapang caopay.
Ineptitud. *f.* Cacablas; catapang.
Inepto, ta. *adj.* Cablas, diri angay.—Tapang.
Inequívoco, ca. *adj.* Uaray ruhaduha, diri hiborongan.
Inercia. *f.* Caluya, pagcaluya; camaluya, pagcamaluya. Cahubia.
Inerme. *adj.* Uaray panganiban.
Inerrable. *adj.* Diri masasayop.
Inerrante. *adj.* *Astron.* Maodong lá, diri mabibiric.
Inerte. *adj.* Maluya. Mahubia.
Inescrutable. *adj.* Diri sadang matuquib, diri sadang alanbuton.
Inescudriñable. *adj.* Diri sadang matuquib, diri sadang alanbuton.
Inesperadamente. *adv. m.* Uaray gud huhulata, uaray gud paabuta.
Inesperado, da. *adj.* Uaray huhulata, uaray paabuta.
Inestimabilidad. *f.* Pagcadiri sadang higugmaon ug pagmahalon sugad san angay sa iya.
Inestimable. *adj.* Diri sadang higugmaon ug pagmahalon sugad san angay.
Inestimado, da. *adj.* *For.* Uaray pá pagbutangan san bale.
Inevitable. *adj.* Diri sadang liquían.
Inevitablemente. *adv. m.* Diri gud sadang lic-yan.
Inexactamente. *adv. m.* Sid uaray gud pagtutuman; diri gud tangcud.
Inexactitud. *f.* Uaray pagtuman, diri catangcud.
Inexacto, ta. *adj.* Culang sin pacatuman, diri tangcud.
Inexcusable. *adj.* Diri macapagbaribad; diri pabaribaron.
Inexcusablemente. *adv. m.* Sin uaray baribad.
Inexhausto, ta. *adj.* Diri maobus.
Inexistencia. *f.* Cauaray pá himoa.
Inexistente. *adj.* Uaray pá himoa.
Inexorable. *adj.* Diri matoros, matadong gud.
Inexorablemente. *adv. m.* Sin uaray pagtoros, sin matadong gud.
Inexperiencia. *f.* Cacablas ó caculang sin cabatiran.
Inexperto, ta. *adj.* Cablas ó culang sin cabatiran.
Inexpiable. *adj.* Diri mahihimo bay-dan.
Inexplicable. *adj.* Diri mahihimo asoyon, diri sadang igasoy.
Inexplorado, da. *adj.* Uaray pá osisaha; uaray pa hil-nga, uaray pá cadtoa.
Inexpugnable. *adj.* Diri sadang macucuha.—*fig.* Diri mapadaug.
Inextinguible. *adj.* Diri maporong.—*fig.* Dayon ó maiha caopay.
In extremis. *loc. lat.* Haragumatay ná.
Inextricable. *adj.* Macuri mabadbad, macuri mamuclad.
Infacundo, da. *adj.* Diri macacayacan sin maopay.
Infalibilidad. *f.* Pacadiri sadang maglimbong; pagcadiri sádang limbongan.
Infalible. *adj.* Diri macalimbong; diri sadang limbongan.—Marig-on gud, matuod gud.—Diri sadang magsayop.
Infaliblemente. *adv. m.* Sin diri sadang

magsayop; matuod caopay; sin uaray rohaduha.
Infamación. *f.* Pagpacaraut, pagbuncag san dungug ó bantug.
Infamador, ra. *adj.* Magpacaraut.—*s.* Parabuncag san dungug ó bantug.
Infamante. *p. a.* Magpapacaraut.
Infamar. *a.* Pagpacaraut, pagbungcag san dungug ó bantug.
Infamativo, va. *adj.* Macacaraut.
Infamatorio, ria. *adj.* Macacaraut.
Infame. *adj.* Uaray bantug nga maopay.—Maraut, baniaga.
Infamemente. *adv. m.* Maraut caopay.
Infamia. *f.* Pagpacaraut.—Caraut, buhat nga maraut.
Infancia. *f.* An pagcabata ngada sa icapito catuig.—*fig.* Bag-o pá.
Infando, da. *adj.* Maraut ug diri angay igpolong.
Infanta. *f.* Bata nga babaye nga uaray pá abut san pito ca tuig.—Anac nga babaye san hadi.—Asaua sin lalaqui nga infante.
Infantado. *m.* Tuna nga itinogot sa mga anac sin hadi.
Infantazgo. *m.* Tuna nga itinogot sa mga anac sin hadi.
Infante. *m.* Bata nga lalaqui nga uaray pá abut san pito ca tuig.—Anac nga lalaqui sin hadi, cundi diri an mangurang, cay an mga camanghuran lá an tinatauag nga mga infante.—Soldado nga parabactas an iya.
Infantería. *f.* Casoldadosan nga pagbactas lá an ira sa pagtuman san ira catungdanan.
Infanticida. *adj.* Magpantay sin cabataan.—*s.* Parapatay sin cabataan.
Infanticidio. *m.* Pagpatay sin bata.
Infantil. *adj.* An nahitutungud san canan cabataan, quinabataan.
Infanzón. *m.* Tauo nga mahal nga iguinauas san hadi san buhis ug iba pá nga turomanon nga hadianon.
Infanzonado, da. *adj.* An nahitutungud san dagco nga tauo nga infanzón.
Infanzonazgo. *m.* Tuna nga calugaringon nga hinsasacopan sa gahum san infanzón.
Infanzonía. *f.* Cahimtang, pagcahimtang san infazón.
Infarto. *m. Med.* Hubag, cahubagan.
Infatigable. *adj.* Diri mabudlay, diri mabutlao, diri mabudlayon.
Infatigablemente. *adv. m.* Sin uaray cabudlay, sin uaray cabutlao.
Infatuar. *a.* Pagcalorong.—*r.* Pagpacalorong, pagparayao.
Infaustamente. *adv. m.* Cairo gud, macalolooy gud, uaray gud palad.
Infausto, ta. *adj.* Uaray palad, cairo, macalolooy.
Infebril. *adj.* Uaray hiranat.
Infección. *f.* Pagpacaraut; pagpatapon, pagtaponi.
Infectar. *a.* Pagpacaraut. Darahig.
Infectivo, va. *adj.* Macacaraut.
Infecto, ta. *adj.* Tinaponan sa saquit, etc.
Infecundarse. *r.* Paglangday; uaray pagmamat, uaray pagbonga.
Infecundidad. *f.* Pagcalangday; pagcauaray pagbonga.
Infecundo, da. *adj.* Langday, diri maganac, diri magmamat; diri mamonga.
Infelice. *adj. poét.* Macalolooy, cairo, uaray palad.
Infelicemente. *adv. m.* Macalolooy caopay, cairo caopay, uaray gud palad.
Infelicidad. *f.* Pagcauaray palad nga maopay.
Infeliz. *adj.* Uaray palad.—*fam.* Tauo nga mahinay an buot niya.
Infelizmente. *adv. m.* Uaray gud palad.
Inferencia. *f.* Paghunahuna hionong san mga sinondan, etc.
Inferior. *adj.* Obus.—Ilarum.—Sacop.
Inferioridad. *f.* Pagcaobus, pagcasacop, pagcabutang sa bisan ano sa obus, sa ilarum sa lain nga butang.
Inferir. *a.* Paghunahuna hionong sin bisan ano.
Infernal. *adj.* Inpiernohanon, suyadnon.—*fig.* Maraut caopay, madarahug caopay.
Infernar. *a.* Pagpacaholog sa infierno.
Infestación. *f.* Pagpacaraut.
Infestar. *a.* Pagraut.—Pagtaponi sa saquit.—Damat, darahig.
Infesto, ta. *adj. poét.* Macacaraut, madarahug.
Inficiente. *p. a.* Macacaraut.
Inficionar. *a.* Pagpacaraut: pagtaponi.—Damat, darahig.
Infidelidad. *f.* Paglimbong.—Pagcauaray pagtoo sa toloohan nga católica.—Cadiuatahan; cadam-an sa mga diuatahan.
Infidelísimo, ma. *adj.* Malimbong caopay.—Diuatahan caopay.
Infidencia. *f.* Diri pagtapud, pagcauaray pagtapud. Paglimbong.
Infidente. *adj.* Diri matapud. Malimbong.
Infido, da. *adj.* Malimbong.
Infiel. *adj.* Malimbong.—Mangian.—Diuatahan.
Infielmente. *adj* Malimbong caopay.—Diniuata gud.
Infierno. *m.* Impierno.—Oroquian san mga pinilian, ug dida pananaquiton sin uaray catapusan; bilangoan san mga pinilian.—

Limbo ó hinohononğan ni Abrahan, oroquian san mğa calag san mğa magtadong nğa nagpapamulat dito san santos nğa pagabut san aton Guinoo.

Infigurable. *adj.* Uaray cahimo nğa lauasnon.

Infiltración. *f.* Paghonob. Pagcahonob.

Infiltrar. *a.* Honob.

Infimo, ma. *adj.* Obus.—Orehc.—Guiobusi, taramayon.

Infinidad. *f.* Cauaray catubtuban, pagcauaray catapusan.—*fig.* Cadam-an.

Infinitamente. *adv. m.* Sin uaray catapusan, sin uaray catubtuban.

Infinitesimal. *adj. Mat.* Bisan ano nğa caisipan nğa guigugutiaye gud.

Infinito, ta. *adj.* Uaray catapusan, uaray catubtuban.—Damo caopay; daco caopay; oraora ná.

Infirmar. *a.* Pag iban.—Pagpapara.

Inflación. *f.* Pagpabongtud.—*fig.* Camalabiao, capalabilabi.

Inflamable. *adj.* Masayon malaga, madali malaga.

Inflamación. *f.* Paglaga; camalaga, pagcamalaga.—Paglamong.—Hubag.—Bacag.—Cáguid.—Hogong.

Inflamar. *a.* Paglaga.—*r.* Laga.—Pagpapaso sa hunahuna.—*r.* Paglamong.—Hubag.—Bacag.—Caguid.—Hogong.

Inflamatorio, ria. *adj.* Macacapalomong, macacahubag.

Inflamiento. *m.* Pagpabongtud.—*fig.* Camalabiao, capalabilabi

Inflar. *a.* Pagbongtud, pagpabotug.—*fig. r.* Pagpalabilabi.

Inflativo, va. *adj.* Macacapabongtud.

Inflexibilidad. *f.* Pagcatig-á, pagcamatugás.—*fig.* Camarig-on sa casingcasing.

Inflexible. *adj.* Diri mababalico, diri mababalit-ad, matugás.—*fig.* Marig-on caopay an casingcasing niya.

Inflexiblemente. *adv. m.* Diri gud mababalico. Marig-on caopay.

Inflexión *f.* Pagcabalico, pagcabalit-ad.—Pagcalain lain san tingug.

Inflicto, ta. *p. p.* Sinirotan.

Infligir. *a.* Pagsirot.

Inflorescencia. *f.* Pagbuc-ay.

Influencia. *f.* Baga gahum. Gahum sin pagtambulig, pagtabang, etc.—*fig.* Gracia ó calooy nğa hatag sa Dios.

Influente. *p. a.* An may gahum sin pagtambulig, etc., macacatabang.

Influir. *a.* Pagtambulig, pagtabang.—Paghatag an Dios sin gracia.

Influjo. *m.* Baga gahum. Gahum sin pagtambulig, pagtabang, etc.—Gracia ó calooy nğa hatag sa Dios.

Influyente. *p. a.* An may gahum sin pagtambulig. Macacatabang.

Infolio. *m.* Libro nğa an paypay masugad cadaco sa usa ca pliego nğa pinilo.

Información. *f.* Pagpahibaro.—Panğinsayud.—Paghatag sin casayoran, pag asoy.—Pag olit oquit.

Informador, ra. *adj.* Magpapahibaro.—*s.* Paragasoy.

Informal. *adj.* Maquilas.—Diri anğay, cay diri ayon san caanğayan.

Informalidad. *f.* Camaquilas.—Pagcadirí anğay.

Informalmente. *adv. m.* Maquilas caopay. Diri nğagayud anğay.

Informamiento. *m.* Pagpahibaro. Paghatag sin casayoran, pagasoy. Panğinsayud.

Informante. *p. a.* Magpapahibaro, mahatag sin casayoran.

Informar. *a.* Pagpahibaro, pagasoy, paghatag sin casayoran.

Informativo, va. *adj.* Magaasoy, magpapasayud.

Informe. *adj.* Diri hingpit. Quidyom.

Informe. *m.* Pagasoy, pagpahibaro.— Casayoran.

Informidad. *f.* Uaray cahingpitan.

Infortificable. *adj.* Diri mahigimo pagparigonon.

Infortuna *f. Astron.* Paghicaraut.

Infortunadamente. *adv. m.* Sin uaray palad; uaray gud palad nğa maopay.

Infortunado, da. *adj.* Uaray palad nğa maopay.

Infortunio. *m.* Cucurian, carat-an, maraut nğa palad.

Infortuno, na. *adj.* Uaray palad nğa maopay.

Infosura. *f. Veter.* Capianğan sa mğa hayop cay may saquit sa teel.

Infracción. *f.* Pagtalapas, diri pagtuman.

Infracto, ta. *adj.* Marig-on, diri mabantad sin dalidali.

Infractor, ra. *s.* Paratalapas.—*adj.* Matalapason, matalapas-non.

Infrangible. *adj.* Diri sadang maboonğ, diri sadang mabare.

Infraoctava. *f.* An unum ca adlao nğa sacop sa octava sa mğa fiesta sa singbahan, gauas ansya pa ca adlo ng an icaualo.

Infraoctavo, va. *adj.* Ang mğa adlao nğa sacop sa infraoctava.

Infrascrito, ta. *adj.* An mapirma sa obus sin surat.

Infringir. *a.* Pagtalapas, diri pagtuman.

Infructífero, ra. *adj.* Diri mabonga, diri bongaan. *fig.* Uaray haros.
Infructuosamente. *adv. m.* Sin uaray gud polos.
Infructuosidad *f.* Pagcauaray polos.
Infructuoso, sa. *adj.* Uaray polos.
Infrugífero, ra. *adj.* Diri mamonga, diri bongaan.
Ínfulas. *f. pl.* Sab-ong nga busag nga isinasabong sadto sa ulo san mga sacerdote san mga diuatahan ug sa ulo san mga may halad ngan ibinubutang man sa ulo sadton mga ihinahalad nira sa ira mga diosdios.—Sab-ong nga isinasab-ong man sadto san mga hadi nga iba.—Mitra sa Señor Obispo.—*fig.* Camalabiao, capalabilabi.
Infundado, da. *adj.* Uaray carig-onan, culang sin carig-onan.
Infundir. *a.* Paghorom, paglooy. Bugna.—*fig.* Paghatag an Dios sin gracia, etc.—Infundir miedo. Pagpahadluc. Pagpatarhug.—Pagbagnao, pagbanao.
Infusibilidad. *f.* Pagcadiri sadang matunao.
Infusible. *adj.* Diri sadang matunao.
Infusión. *f.* Paghorom, paglooy. Pagbagnao, pagbanao sin tubig san buniagan.—Pag hatag an Dios sin gracia- etc.
Infusorio. *m.* Mga mananapay sa tubig, alacsio, etc.
Ingenerable. *adj.* Diri mahihimo pag-ancon.— Diri mahihimo paglad-ngon.
Ingeniar. *a.* Paglarang.
Ingeniatura. *f. fam.* Paglarang. Calad-nganan.
Ingeniería. *f.* Pag aradman sa pag himo cun paggamit ba san máquina, etc.
Ingeniero. *m.* An maaram mag himo sin mga máquina, etc. Magcalainlain an mga ingeniero, cay mayada sa pagsocol sin tuna, sa mga mina, etc., etc.
Ingenio. *m.* Humahuna.—Tauo nga may halarum nga paghumahuna o paglarang.—Itarabas sin papel.—Trapitse, ipupuga sa tubo.—Catubhan.
Ingeniosamente. *adv. m.* Sa paglarang gud.
Ingeniosidad. *f.* Calad-nganan.
Ingenioso, sa. *adj.* Malad-nganon.
Ingénito, ta. *adj.* Diri iganac.—Onay; onob san cabata.
Ingente. *adj.* Daco caopay.
Ingenuamente. *adv. m.* Sin tangcud; tangcud caopay.
Ingenuidad. *f.* Catangcud, pagcatangcud.
Ingenuo, nua. *adj.* Tangcud, matangcud.
Ingerencia. *f.* Paghilabut.
Ingeridura. *f.* An guinpatud-can san cahuy sa lain nga cahuy.
Ingerir. *a.* Pagpatigub.—*fig.* Pagsabi.—*r.* Paghilabut.
Ingina. *f.* Sulang.
Ingle. *f.* Hita.
Ingobernable. *adj.* Diri maalagad.
Ingratamente. *adv. m.* Bongalos caopay.
Ingratitud. *f.* Pagcabongalos.
Ingrato, ta. *adj.* Bongalos, mabongalos.—Maisug.
Ingrediente. *m.* Isaracot; panacot.
Ingresar. *a.* Solud; pagpasolud sin salapi sa caban, etc.
Ingreso. *m.* Pagsolud. Hisolud.
Ingurgitación. *f.* Paglamoy; pagcalamoy
Ingurgitar. *a.* Paglamoy.
Ingustable. *adj.* Diri sadang tadihon ó tilauon cay maraut an rasa.
Inhábil. *adj.* Tapang, culang sin sarabutan.—Diri macacag catungdanan.—May caolangan.
Inhabilidad. *f.* Caculang sin sarabutan.—Caolangan.
Inhabilitación. *f.* Pagcadiri sadang pagcaput sin catungdanan.
Inhabilitamiento. *m.* Pagcadiri sadang pagcaput sin catungdanan.
Inhabilitar. *a.* Pagdiri sin cagamit sin catungdanan.—Pacaolang.
Inhabitable. *adj.* Diri sandang oc-yan.
Inhabitado, da. *adj.* Uaray tauo.
Inhalación. *f.* Paghingot.
Inhalar. *a.* Pag hingot.
Inherencia. *f.* Pagcatigub, pagcahiusa.
Inherente. *adj.* Caiya.
Inhestar. *a.* Pagtigdong.
Inhibición. *f.* Pagdiri. Pag iuay san iya tungud.
Inhibir. *a.* Pagdiri.—Pag iuay san iya tungud.
Inhibitorio, ria. *adj.* An macacagdiri.
Inhiesto, ta. *adj.* Tigdong; matadong.
Inhonestamente. *adv. m.* Mangilád caoya, mala-oay gud.
Inhonestidad. *f.* Pagcangilád; camangilád, pagcamangilád, camala-oay, pagcamala-oay; camaquimala-oay.
Inhonesto, ta. *adj.* Mangilád, mala-oay.
Inhonorar. *a.* Pagtamay.
Inhospedable. *adj.* Uaray capaid, uaray calooy sa igcasitauo.
Inhospitable. *adj.* Uaray capaid, uaray calooy sa igcasitauo.
Inhospital. *adj.* Uaray capaid, uaray calooy sa igcasitauo.
Inhospitalario, ria. *adj.* Uaray capaid, uaray calooy sa igcasitauo.—Diri malolo-

oyon sa igcasitauo.—Uaray sadang ayopan.
Inhospitalidad. *f.* Caculang sin capaid ó calooy sa igcasitauo.
Inhumación. *f.* Paglubong.
Inhumanamente. *adv. m.* Mabangis caopay, sin mabangis.
Inhumanidad. *f.* Camabangis, pagcamabangis.
Inhumano, na. *adj.* Mabangis.
Inhumar. *a.* Paglubong.
Inicial. *adj.* An ona ó tinicangan nga letra sa mga polong cún sa mga bahin.
Iniciar. *a.* Pagcarauat sa bisan sin-o sa bisan ano mán nga turumanon nga tinago, paghibaro sa iya.—*fig.* Pagtutdo sin halarum nga quinaadman.—Pagticang.
Iniciativa. *f.* Pagona sa iba sin pagpolong ó pagbuhat, pagticang.
Iniciativo, va. *adj.* Mag oona, magticang.
Inicuamente. *adv. m.* Maraut caopay.
Inicuo, cua. *adj.* Maraut, suali.
Inimaginable. *adj.* Diri sadang mahunahuna.
Inimitable. *adj.* Diri sadang sugaron, diri sadang subaron.
Ininteligible. *adj.* Diri sadang sabuton. —Diri dinudungug.
Iniquidad. *f.* Carautan.—Pagpacaraut.
Iniquísimo, ma. *adj.* Guimamarauti.
Injertar. *a.* Pagpatoroc.
Injerto. *m.* An iguinpatoroc.
Injuria. *f.* Pagpacaraut, pagpacaalo.
Injuriador, ra. *adj.* Mapacarauton, mapacaalohon sa igcasitauo.
Injuriar. *a.* Pagpacaraut, pagpacaalo; nginday.
Injuriosamente. *adv. m.* Pagpacaraut caopay.
Injurioso, sa. *adj.* Mapacaraoton, mapa caalohon sa igcasitauo.
Injustamente. *adv. m.* Sin diri matadong.
Injusticia. *f.* Buhat nga patuc sa catadongan.—Caculang ó cacablas sin catadongan.
Injusto, ta. *adj.* Diri matadong, suali.
Inlegible. *adj.* Diri mabasa. Diri sadang basahon.
Inllevable. *adj.* Diri sadang maantos, diri sadang mailub.
Inmaculadamente. *adv. m.* Uray, sin uaray gud dumit.
Inmaculado, da. *adj.* Uray, lubos, putli, uaray dumit.
Inmanejable. *adj.* Macuri madara.
Inmarcesible. *adj.* Diri sadang malaya.
Inmaterial. *adj.* Uaray lauas.
Inmaterialidad. *f.* Pagcauaray lauas.
Inmaturo, ra. *adj.* Diri pá hinog, pisót; diri pá lahing cún dao lubi.
Inmediación. *f.* Cahagranian.
Inmediatamente. *adv. m.* Harani gud, haraniay caopay.—*adv. t.* Layon layon.
Inmediato, ta. *adj.* Harani.
Inmedicable. *adj.* Diri sadang matambal.
Inmemorable. *adj.* Dugay ná, maiha ná.
Inmemorablemente. *adv. m.* Dugay ná caopay, maiha ná caopay.
Inmemorial. *adj.* Dugay ná, maiha ná.
Inmensamente. *adv. m.* Sin uaray tubtub, sin uaray catapusan.
Inmensidad. *f.* Pagcauaray tubtub.—*fig.* Cadam-an.—Cahiluagan. Pagcahiluag.
Inmenso, sa. *adj.* Uaray tubtub, uaray catapusan.—*fig.* Daco caopay, damo caopay.
Inmensurable. *adj.* Diri sadang soclon. *fig.* Macuri soclon.
Inmerecidamente. *adv. m.* Sin diri tacús.
Inmerecido, da. *adj.* Diri tacús.
Inméritamente. *adv. m.* Sin diri tacús, sin diri angay.
Inmérito, ta. *adj.* Diri tacus, diri angay.
Inmeritorio, ria. *adj.* Diri tacus.
Inmersión. *f.* Pagsalum. Pagpasalum.
Inmigración. *f.* Paghalin sa lain nga tuna
Inmigrar. *n.* Paghalin sa lain nga tuna.
Inminencia. Pagcaharani sin cataragman, etc.
Inminente. *adj.* Harani, madali umabut in cacurian, etc.
Inmiscuir. *a.* Pagsacot. —*r. fig.* Paghilabut.
Inmoble. *adj.* Diri sadang mabantad.—Diri maquiua, diri mabantad.—*fig.* Marig-on.
Inmoderación. *f.* Caculang ó cacablas sin casadangan.
Inmoderadamente. *adv. m.* Culang ó cablas gud sin casadangan.
Inmoderado, da. *adj.* Culang ó cablas sin casadangan.
Inmodestamente. *adv. m.* Culang gud sin caalo—Culang gud sin catahud.
Inmodestia. *f.* Caculang sin caalo.—Caculang sin catahud.
Inmodesto, ta. *adj.* Culang sin caalo. —Culang sin catahud.
Inmolación. *f.* Pagpogot san iguinhahalad nga hayop, etc.—Paghalad.
Inmolador, ra. *adj.* Maghahalad.—s. Parahalad.
Inmolar. *a.* Pagpogot san iguinhahalad. —Paghalad.
Inmoral. *a.* Maraut nga gaui, buhat nga maraut nga patuc sa maopay nga pamatasan.
Inmoralidad. *f.* Pagcamaraut sin gaui.
Inmortal. *adj.* Diri mamarat-yon.—*fig.* An madugay caopay.

Inmortalidad. *f.* Pagcadiri mamarat-yon. —*fig.* Camadugay gud.
Inmortalizar. *a.* Pagpadayon.
Inmortalmente. *adv. m.* Diri gud mamarat-yon.
Inmortificación. *f.* Caculang sin pagantos o pag ilub, diri mailubon, diri maantoson.
Inmoto, ta. *adj.* Diri maquiua, diri mabantad.
Inmovible. *adj.* Diri sadang maquiua, diri sadang mabantad.—Diri maquiua, diri mabantad.—*fig.* Marig-on.
Inmóvil. *adj.* Diri maquiua, diri mabantad. Marig-on.
Inmovilidad. *f.* Cadiri macaquiua. Cadiri mabantad, cadiri maquiua.
Inmudable. *adj.* Diri mahalin.
Inmueble. *adj.* Mga mangad nga diri haralinon.
Inmundicia. *f.* Hugao; lamire; sighot.—*fig.* Camangilad, camalao-ay.
Inmundo, da. *adj.* Mahugao; malamire: masihot.—*fig.* Mangilad, mala oay.
Inmune. *adj.* Gauas siya sin castigo ó iba pa.—An may privilegio.
Inmunidad. *f.* Pag higauas sin castigo ug iba pa.—Pag higauas cay may privilegio.
Inmutabilidad. *f.* Cadiri mabalhin; cadiri maliliuat.
Inmutable. *adj.* Diri mabalhin; diri maliliuat.
Inmutación. *f.* Pag lain.— Paghitaculbao.
Inmutar. *a.* Paglain.—*r. fig.* Hitaculbao.
Inmutativo, va. *adj.* Macalain.
Innacible. *adj.* Diri sadang matauo.
Innaciente. *adj.* Diri matauo.
Innato, ta. *adj.* Onay.
Innavegable. *adj.* Diri sadang pagsaquion. Diri sadang tabocon cay madagat.
Innecesario, ria. *adj.* Diri casoroc-an diri quinahanglan.
Innegable. *adj.* Diri sadang panhimoaon,
Innoble. *adj.* Diri mahal, diri marahalon.
Innocuo, cua. *adj.* Diri madarahug, diri macaraut.
Innominado, da. *adj.* Uaray ngaran nga lagaringon.
Innovación. *f.* Pagcaliuat.
Innovador, ra. *adj.* Macacaliuat.—s. Paragliuat.
Innovamiento. *m.* Pagcaliuat.
Innovar. *a.* Pagliuat.
Innumerabilidad. *f.* Cadam-an caopay.
Innumerable. *adj.* Diri ma-iisip.
Innumerablemente. *adv. m.* Uaray gud caisipan.
Innúmero, ra. *adj.* Diri ma-isip.
Inobediencia. *f.* Paglaris.
Inobediente. *adj.* Malaris; malarison; malinarisnon. Doroy.
Inobservable. *adj.* Diri mahihimo matuman.
Inobservancia. *f.* Pagtalapas.
Inobservante. *adj.* Matalapas: matalapason, matalapasnon.
Inocencia. *f.* Cauaray sala; pagcamahauan sa calag.—Catancud.
Inocentada. *f. fam.* Potong nga polong cun buhat ba.—*fam.* Baga pataua.
Inocente. *adj.* Uaray sala.—Tangcud, potong; diri macacaraut. Bata nga uaray pa todqui sin buot.
Inocentemente. *adv. m.* Uaray gud sala. Potong gud.
Inocentón, na. *adj. fig.* y *fam.* Potong gud, masayon malimbongan.
Inoculación. *f.* Pagcadlit.—Pagpasuga sin maraut nga susgaranan.
Inoculador. *m.* Paracadlit.
Inocular. *a.* Pagcadlit.—Pagpasuga sin maraut nga susgaranan.
Inodoro, ra. *adj.* Uaray baho.
Inofensivo, va. *adj.* Diri macacaraut.
Inoficioso, sa. *adj.* An matalapas san pagtuman sa mga catungdanan o pagburut-an nga iguinsusugo.
Inolvidable. *adj.* Diri sadang ó diri angay hicalimtan.
Inopia. *f.* Casoco, casongco, caponong.
Inopinable. *adj.* Diri sadang hunahunaon.
Inopinadamente. *adv. m.* Calit-gud.
Inopinado, da. Calit; uaray hunahunaa.
Inoportunamente. *adv. m.* Diri gud tigayon.
Inoportunidad. *f.* Cauaray catigayonan; cauaray caangayan.
Inoportuno, na. *adj.* Diri tigayon; diri angay.
Inordenadamente. *adv. m.* Uaray gudcahusayan.
Inordenado, da. *adj.* Uaray cahusayan; diri husay.
Inorgánico, ca. *adj.* Uaray balatian.
In pectore. *expr. lat.* Hilum, uaray pa igsumat.
In promptu. *expr. lat.* Madali.
In puribus. *loc. fam.* Hubo.
Inquebrantable. *adj.* Diri macaboong; diri macabari.
Inquietador, ra. *adj.* Masamoc, marimoc.
Inquietamente. *adv. m.* Maquiua cao pay. Masamoc caopay, marimoc caopay.

Inquietar. *a.* Pacasamoc, pacarimoc.—Narangahit. Cusicusi.
Inquieto, ta. *adj.* Maquilas. Narangahit. Hiual. Maquilaquila, maquimoquimo, mayangu yangu, matistis maquiuaquiua, maquinaquin, maquinaquinon. Sarumal.
Inquietud. *f.* Caguindalan.—Casomocan, carimocan.
Inquietud del puerco ó puerca cuando no tienen compañero. Hilac higac.
Inquilinato. *m.* Pagabang ó pagplete sin balay ug iba pá.—Gahum ó tungud san guinpletihan sin balay ug iba pá.—Himalay.
Inquilino, na. *m.* y *f.* An guinpletihan sin balay; nahimalay
Inquina. *f.* Pagdomot; pagtibong.
Inquinamento. *m.* Pagpacaraut; pagpatapon, pagtaponi; panapon.
Inquinar. *a.* Pagcaraut. Pagtapon.
Inquiridor, ra. *adj.* Maosisa; maosisahon; mainosisahon; maolit oquit; maolit oquiton; mainolit oquit. —*adj.* Masonasona.
Inquirir. *a.* Pagosisa, pag olit oquit; bugti; sonay; sonasona.
Inquisición. *f.* Pagosisa, pagsonasona; pag olit oquit.—Horoc-man, horoc-manan nga sinbahanon, nga iya tuugud an pagosisa ug pagcastigo san mga may sala nga patuc san toloohan nga santa.—Balay nga guincacatirocan san mga capadian nga nagcacaput san nasabi ná nga catungdanan.
Inquisidor, ra. *adj.* Maosisa; maosisahon, mainosisahon; maolit oquit; mainolit oquit. —*s.* Paraosisa; paraolit oquit.—Hocom sa singbahan, nga iya tungud an pagosisa ug pag olit oquit sa mga may sala nga patuc san toloohan.
Inquisitivo, va. *adj.* Mainosisahon.
Inquisitorial. *adj.* An nahitutungud sa inquisidor cún sa inquisición bá.
Inri. *m.* Jesus nga Nazareno Hadí sa mga Judío.
Insabible. *adj. fam.* Diri sadang sabuton.
Insaciabilidad. *f.* Pagcadiri sadang matacas; cauaray cabosogan.
Insaciable. *adj.* Diri sadang matacas; uaray cabosogan.
Insaciablemente. *adv. m.* Diri gud sadang matacas.
Insaculación. *f.* Pagsolud sa daba etc., sin mga papeleta.
Insaculador. *m.* Para solud sa daba sin mga papeleta.
Insacular. *a.* Pagsolud sa daba, coron, etc., sin mga papeleta.
Insalivación. *f.* Pagquisam, pagquisamquisam.
Insalivar. *a.* Pagquisam, pagquisamquisam.
Insalubre. *adj.* Macacaraut sa lauas.
Insalubridad. *f.* Pacaraut sa lauas.
Insanable. *adj.* Diri sadang matambal, diri matatambal.
Insania. *f.* Catuyao, pagcatuyao.
Insano, na. *adj.* Tuyao.
Inscribir. *a.* Pagliroc, pagluguit sin mga letra sa tumbaga, bato, etc.—Pagpasurat. —*r.* Pasurat.—*For.* Pagsurat.
Inscripción. *f.* Pagsurat. Pasurat.—Linuguit nga letra sa tumbaga, etc.
Inscripto, ta. *p. p.* Nahisurat; napasurat.
Inscrito, ta. *p. p.* Mahisurat; napasurat.
Inscrutable. *adj.* Diri sadang sabuton, diri sadang matuquib.
Insculpir. *a.* Pag gohit; pagbaguinod.
Insecable. *adj. fam.* Diri sadang magmara; diri sadang magoga. Macuri mamara; macuri maoga.
Insecto. *m.* Mananapay.
Inseguro, ra. *adj.* Culang sin carig-onan, uaray carig-onan, diri marig-on. Diri maopay an tiempo.
Insenescencia. *f.* Cadiri matitigurang; cadiri malulubad.
Insensatez. *f.* Catapang; calorong.
Insensato, ta. *adj.* Tapang; lorong.
Insensibilidad. *f.* Cadiri mabati.—*fig.* Camatig-a, camatigha sa casingcasing.
Insensible. *adj.* Diri mabati.—Diri macabati.—*fig.* Diri mabantad.
Insensiblemente. *adv. m.* Diri gud mabati. Diri gud macabati.
Inseparabilidad. *f.* Cadiri sadang bumulag; cadiri sadang mahibulag.
Inseparable. *adj.* Diri sadang bumulag; diri sadang mahibulag.
Inseparablemente. *adv. m.* Diri gud sadang bumulag; diri gud sadang mahibulag.
Insepultado, da. *adj.* Uaray pá iglubong.
Insepulto, ta. *adj.* Uaray pá iglubong.
Inserción. Pagsurat; pagpasurat, pagpatigub.
Insertar. *a.* Pagsurat; pagpasurat, pagpatigub, in pinasusurat dida sa Gaceta an mga sugo san mga labao, etc.
Inserto, ta. *p. p.* Sinurat; pinasurat.
Inservible. *adj.* Diri màgagamit, diri nà magamit.
Insidia. *f.* Paggamá, pag balò, pag banhig. Gamá.
Insidiador, ra. *adj.* Magamá.—*s.* Paragamá, parabaló, parabanhig.
Insidiar. *a.* Pag amá, pag baló, pag banhig.

Insidiosamente. *adv. m.* Gamá nga gayud.
Insidioso, sa. *adj.* Magamá, mabaló, mabanhig.
Insigne. *adj.* Mahal, bantugan.
Insignemente. *adv. m.* Mahal caopay, bantugan caopay.
Insignia. *f.* Tigaman.
Insignificante. *adj.* Uaray sapayán, uaray polos.
Insimular. *a.* Pag sumbong.
Insinuación. *f.* Pag quiro; pag pasabut. *For.* Pagpahayag.
Insinuar. *a.* Pag quiro; pag pasabut.— *For.* Pagpahayag.
Insípidamente. *adv. m.* Uaray gud rasa.
Insipidez. *f.* Cauaray rasa.
Insípido, da. *adj.* Uaray rasa.
Insipiencia. *f.* Caculan sin sarabutan.
Insipiente. *adj.* Culang sin sarabutan.
Insistencia. *f.* Pag uli uli sin pangaro, etc. Dayon lá nga pangaro, etc.
Insistente. *p. a.* Uli uli nga pangaro, etc.
Insistir. *n.* Uli uli nga pangaro, etc. Dayon nga pangaro, etc.—Hoot.
Insito, ta. *p. p. adj.* Onay, calugaringon.
Insociabilidad. *f.* Pagcadiri maquibongto, cadiri maquibongto.
Insociable. *adj.* Diri maquibongto, maisug, diri buot pag-yac-nan.
Insocial. *adj.* Diri maquibongto; maisug, diri buot pag-yac-nan.
Insolación. *f.* Saquit sa olo nga guican sa camapaso san adlao.
Insolar. *a.* Pag bulad sa adlao.—*r.* Pag saquiti, in nasasaquít an tauo tungud sa camapaso san adlao, bulad.
Insoldable. *adj.* Diri sadang soldahon.
Insolencia. *f.* Camalabiao; cauaray catahud.
Insolentar. *a.* Pagpacalabiao.—*r.* Palabiao, palabilabi.
Insolente. *adj.* Malabiao, palabilabihon.
Insolentemente. *adv. m.* Malabiaó caopay.
In sólidum. *m. adv.* Bug-os, pagbayad san ngatanan ó bug-os nga otang.
Insólito, ta. *adj.* Diri agsub, diri dayuday.
Insolubilidad. *f.* Cadari sadang matunao. Cadiri sadang mabadbad.
Insoluble. *adj.* Diri sadang matunao, diri matutunao·—Diri sadang mabadbad.
Insolvencia. *f.* Cauaray sadang igbayad, cauaray ipagbabayad.
Insolvente. *adj.* Uaray ipagbabayad.
Insomne. *adj.* Diri mahingatorog, diri macacatarog.
Insomnio. *m.* Diri paghihingatorog, diri pacatorog.
Insondable. *adj.* Hilarum caopay; diri sadang matodcad.
Insonoro, ra. *adj.* Culang sin tingug, diri matonog.
Insoportable. *adj.* Diri maiilub, diri maantos. Diri macailub, diri macaantos.
Insostenible. *adj.* Diri sadang matindug. —Diri sadang ogopan.
Inspección. *f.* Pagosisa, pagquita, panginano, pagsodoy.
Inspector, ra. *adj.* Maosisa, manginano, masodoy.—*m.* Ponoan sa mga casoldadosan; paramangno, parabantay.
Inspiración. *f.* Pag hingot.—*fig.* Pagpacahayag.
Inspirador, ra. *adj.* Macacahayag.
Inspirante. *p. a.* Macacahayag.
Inspirar. *a.* Paghingot.—*fig.* Pagpahayag, paglambrag. Tubad.
Inspirativo, va. *adj.* Magpapacahayag.
Instabilidad. *f.* Caculang sin carig-onan. Culang sin camation. Culang sin capirmihan.
Instable. *adj.* Diri marig-on. Diri mation. Uaray capirmihan.
Instalación. *f.* Pag hatag sin catungdanan. Pagcarauat sin catungdanan, pag guicarauat.
Instalar. *a.* Pag hatag sin catungdanan. Pag guicarauat.—Pag carauat sin catungdanan.
Instancia. *f.* Pag oli oli sin paquimalooy, pagliuat sin paquimalooy.—Paquimalooy.
Instantáneamente. *adv. m.* Sin dali, sin dagmit, tigda gud, sin tigda.
Instantáneo, nea. *adj.* Dali lâ, dagmit la, tigda.
Instante. *m.* Dali, usa lá cadali, usa lá capagpiroc.—Al instante. *m. adv.* Dali, dagmit, layonlayon.—Cada instante. *m. adv. fig.* Agsub, dayuday.—En un instante. *m. adj. fig.* Dali, caopay, dagmit copay, sa usa lá ca pagpiroc.—Por instantes. *m. adv.* Dayon lá, agsub lá.—Dali lá.
Instar. *a.* Pagliuat, pag uli uli sin paquimalooy.—*n.* Sigpit; casoroc-an nga matutuman sin dagmit.—Paghangio; paghuma.
Instauración. *f.* Pag bag-o; pacaopay; pagliuat.
Instaurar. *a.* Pag bag-o; pag pacaopay; pag liuat.
Instaurativo, va. *adj.* Magpapacaopay.
Instigación. *f.* Pagsagda; paghonon; pag idug. *vid.* Instigar.

Instigador, ra. *s.* Parasagda.—*adj.* Masagdahon.
Instigar. *a.* Pag sagda, pag honon; pag hulhug; pag idug idug; pag baghot; dayo; duguia; hingal; inday; sudiot; bubalao; sindac.
Instilación. *f.* Pagpatoro.
Instilar. *a.* Pagpatoro.
Instintivamente. *adv. m.* Lugaringon lá.
Instinto. *m.* Quinaiya san mananap. Pagpahayag, in pinahahayagan an tauo sa Dios nga Espíritu Santo.—Por instinto. *m. adv.* Diri tinuyo, diri ticang sa buot.
Institor. *m.* Tinatapuran.
Institución. *f.* Pagtindug. Pag patindug.—Pagtutdo, pagtoon.—*pl.* Husay nga casayoran san Teología, Filosofía, etc.—Institución canónica. Pagcarauat sin catungdanan nga singbahanon.—Pag larang, pag tuha.
Instituidor, ra. *s.* Parapanindug. Parapanutdo.—Paralarang, paratuha.
Instituir. *a.* Pag tindug; pag patindug; pag ticang.—Pag tutdo, pag toon.—Pag larang, pag tuha.
Instituta. *f.* Lactud nga casayoran sa mga casogoanan san mga romano, nga guinbuhatan sa sugo san emperador Justiniano.
Instituto. *m.* Lagdaan. Instituto religioso. Religión ni San Francisco de Asís, etc.
Institutor, ra. *s.* Parapanindug. Parapatutdo.
Instrucción. *f.* Pag tutdo; pag panutdo. Pag aram.
Instructivo, va. *adj.* Macatutdo; mapatlairon.
Instructor, ra. *adj.* Magturutdo.—*s.* Paratutdo.
Instruido, da. *adj.* Quinaadmanan.
Instruir. *a.* Pag tutdo, pag toon, pag tulidong.—Pagbuhat sin mga diligencia.
Instrumental. *adj.* An nahitungud sa mga torongóng.—Carig-onan nga dayag nga nahitutungud sa mga mangad ug iba pá. —*m.* An cadam-an sa mga torongon.
Instrumentista. *m.* Parahoyop sin torongon. Parahimo sin mga torongon.
Instrumento. *m.* Garamiton; casangcapan. —Torongon.
Insuave. *adj.* Masaplud.
Insubordinación. *f.* Pag laris. Camalaris.
Insubordinado, da. *adj.* Malaris.
Insubordinar. *a.* Palaris.—*r.* Laris.
Insubsistencia. *f.* Caculang sin carigonan. Caculang sin cadayonan.
Insubsistente. *adj.* Culang sin carig-onan. Culang sin cadayonan.
Insubstancial. *adj.* Culang sin cabuhian. —Uaray rasa.
Insubstancialidad. *f.* Caculang sin cabuhian.—Caculang sin rasa.
Insudar. *n.* Pagtingoha gud.
Insuficiencia. *f.* Caculang sin sarabutan; pagcaalang alang.
Insuficiente. *adj.* Alang alang.
Insuflación. *f.* *Med.* Pag hoyop.
Insuflar. *a.* *Med.* Pag hoyop.
Insufrible. *adj.* Diri sadang mailub, diri sadang maantos.—*fig.* Macuri mailub, macuri maantos.
Insufriblemente. *adv. m.* Diri gud sadang mailub, diri gud sadang maantos.
Ínsula. *f.* Poro.
Insulanò, na. *adj.* Poroanon.*s*--. Tagaporo.
Insular. *adj.* Poroanon.—*s.* Tagaporo.
Insulsamente. *adv. m.* Uaray gud rasa.
Insulsez. *f.* Cauaray rasa.
Insulso, sa. *adj.* Uaray rasa.
Insultador, ra. *adj.* Matamay, matiao tiao.—*s.* Paratamay, paratiao tiao.
Insultante. *p. a.* Matamay, matiao tiao.
Insultar. *a.* Pagtamay, pag tiao tiao.—Bontog.
Insulto. *m.* Pagtamay, pag tiao tiao.—Bontog.
Insuperable. *adj.* Diri sadang dag-on, diri sadang lupigan.
Insurgente. *adj.* Marimoc.
Insurgir. *n.* Rimoc, pag alsa.
Insurrección. *f.* Pag alsa, carimocan.
Insurreccionar. *a.* Pag sagda sa mga tauo basi maalsa contra sa mga ponoan. —*r.* Rimoc, pag alsa.
Insurrecto, ta. *s.* An naalsa, an narimoc.
Insustancial. *adj.* Culang sin cabuhian.—Uaray rasa.
Insustancialidad. *f.* Culang sin cabuhian.—Cauaray rasa.
Insustancialmente. *adv. m.* Culang gud sin cabuhian.—Uaray gud rasa.
Intacto, ta. *adj.* Uaray lab-ti. Uaray calulubad.—*fig.*—Uray, lubos.
Intachable. *adj.* Uaray carat-an.
Intangible. *adj.* Diri angay ó diri sadang hicap-tan.
Integérrimo, ma. *adj.* Hingpit gud caopay.
Integral. *adj.* Sinisiring an mga bahin nga nacocomponer ó nacacahingpit sin usa cabug-os.
Íntegramente. *adv. m.* Hingpit caopay.
Integrante. *p. a.* Macahingpit, macaayao.
Integrar. *a.* Pag ayao, pag hingpit.
Integridad. *f.* Cabug-os, cahingpitan.—Cauray, calubos.—Camatadong.

Integro, gra. *adj.* Bug-os, cahingpit.—*fig.* Matadong.
Intelección. *f.* Pag sabut; pag casabut.
Intelectiva. *f.* Sarabutan.
Intelectivo, va. *adj.* Masabut.
Intelecto. *m.* Huna huna.
Intelectual. *adj.* An canan huna huna.—Espirituhanon, diri lauasan.
Intelectualidad. *f.* Huna huna.
Intelectualmente. *adv. m.* Sa huna huna lá.
Inteligencia. *f.* Huna huna. Sarabutan.—Cahologan, casayoran.—Cahimtang nga espirituhanon lá, sugad pananglit, an mga ángel, etc.
Inteligenciado, da. *adj.* Sayud, batid, lasgud.
Inteligente. *adj.* Quinaadmanan, batid, lasgud.
Inteligible. *adj.* Masayon sabuton.—Dinudungug caopay, sayud.
Inteligiblemente. *adv. m* Sayud caopay.
Intemperadamente. *adv. m.* Sin uaray gud casadangan.
Intemperado, da. *adj.* Culang sin casa dangan, uaray casadangan.
Intemperancia. *f.* Caculang sin casadangan, uaray casadangan.
Intemperante. *adj.* Culang sin casadangan, uaray casadangan.
Intemperie. *f.* Tandang, abang. Calainan san tiempo, mataghum cún mapaso bá.—A la intemperie. *m. adv.* Napatonug, napauran, napahangin cún napaadlao bá.
Intempesta. *adj. poét.* Halarum ná an cagabihon.
Intempestivamente. *adv. m.* Diri nga gayud tuig, diri gud tigayon.
Intempestivo, va. *adj.* Diri tuig, diri tigayon.
Intención. *f.* Tuyo. Hugay.
Intencionadamente. *adv. m.* Sa tinuyo, tinuyo gud.
Intencionado, da. *adj.* Bien intencionado. Maopay an iya tuyo, maopay an buot niya.—Mal intencionado. Maraut an iya tuyo, maraut an buot niya.
Intencional. *adj.* Sa huna huna lá; tinuyo.
Intencionalmente. *adv. m.* Sa huna huna gud lá; tinuyo gud.
Intendencia. *f.* Pag mangno, pag bantay, pagataman.—Cahimtang ó catungdanan san intendente, pagcaintendente.—Balay cún oroquian san intendente.
Intendente. *f.* Ponoan nga nagmamangno sansalapi nga hadianon.—Ponoan.
Intensamente. *adv. m.* Sin macosog, macosog caopay.—Musmus caopay.
Intensidad. *f.* Cabascug, cacosog; camabascug, camacosog.—Camusmus.
Intensión. *f.* Cabascug, cacosog; camabascug, camacosog.—Camusmus.
Intensivo, va. *adj.* Mabascog, mocosog. Musmus.
Intenso, sa. *adj.* Mabascog, macosog. Musmus.
Intentar. *a.* Pag tuyo; pag talingoha; homot. Pag hurum hurum. Gayhay.
Intento. *m.* Tuyo, tingoha.
Intentona. *f. fam.* Tuyo ó larang nga maca haradluc.
Intercadencia. *f.* Cadiri mag sama. Cadiri maarangay.
Intercadente. *adj.* Diri magsama. Diri gud mag sama. Diri gud maarangay.
Intercadentemente. *adv. m.* Diri gud mag sama. Diri gud maarangay.
Intercalación. *f.* Pag sumpay sa butnga san mag casibutang cún sa bisan lá ano.
Intercalar. *adj.* Sinumpay.
Intercalar. *a.* Pag sumpay sa butnga san mag casibutang cún sa bisan lá ano.
Interceder. *n.* Tabang, ampo. Paquimalooy.
Interceptación. *f.* Pag agao, pag ticas.
Interceptar. *a.* Pag agao, pag ticas.
Intercesión. *f.* Paquimalooy, pag ampo, panabang.
Intercesor, ra. *adj.* Magarampo, mananabang, manlalaban.
Intercolumnio. *m. Arq.* Guincacasoangan san magcasiharigue, calang.
Intercostal. *adj. Zool.* An nabubutnga sa magcasigosoc.
Intercutáneo, nea. *adj.* An nabubutnga sa panit ngan sa onud.
Interdecir. *a.* Pagdiri.
Interdición. *f.* Pagdiri, pagcadiri.
Interdicto. *m.* Pagdiri.
Interés. *m.* Polos, capulsanan.—An cuha cún dao sa pag comercio.—Tuyo, tingoha.—*pl.* Mangad, bahandi.
Interesable. *adj.* Matingohaon, maipahon.
Interesado, da. *adj.* Matingohaon, maipahon.—* Maquisalapi, maquibahandi.
Interesante. *adj.* An may polos.
Interesar. *n.* Pagpolos, paglolos.
Interesencia. *f.* Pagtambong.
Interesente. *adj.* Matambong.
Interin. *adv. t.* Tubtub nga...
Interinación. *f.* Pag interino; pag cain terino.
Interinamente. *adv. t.* Sa pag cainterino; tubtub nga...
Interinamiento. *m.* Pag interino; pag cainterino.

Interinar. *a.* Pag interino.—*For.* Pag pacarig-on.
Interinidad. *f.* Pag cainterino.—Camaiha san pag cainterino.
Interino, na. *adj.* Interino; bilin.
Interior. *adj.* Tugcad, tudcad, tooc.—So roc, guba.—Solud; bocut nḡa uaray mḡa taramboan dapit sa dalan.—Tidloc.
Interioridades. *f. pl.* Mḡa caagui nḡa tinago lá sa mḡa pamilia cún sa tauo bá.
Interiormente. *adv. l.* Sa tugcad, sa tudcad, sa tooc; sa solud.
Interjección. *f. Gram.* Usa cabahin sa oración nḡa nag papasabut san mḡa caauil, mḡa cauili ug mḡa cabantad sa calag.
Interlineación. *f.* Pag surat sa butnḡa sin duduha cabonyog nḡa letra.
Interlineal. *adj.* Surat sa butnḡa sin duduha cabonyog nḡa letra.
Interlinear. *a.* Pagsurat sa butnḡa sin duduha cabonyog nḡa letra.
Interlocución. *f.* Carocayacan, baton baton.
Interlocutor, ra. *m.* y *f.* Mḡa parabaton baton.
Interlocutorio, ria. *adj. For.* Sinisiring an pag sentencia ó pag hocom san di pá tapus an capolonḡanan.
Intérlope. *adj.* Cauat nḡa pag comercio sa lain nḡa tuna.
Interlunio. *m.* Cadulum.
Intermediar. *n.* Butnḡa, in nabubutnḡa. —Pag tabang, pag bulig.
Intermediario, ria. *adj. For.* Mabulig, matabang.
Intermedio, dia. *adj.* Butnḡa, an aada sa butnḡa; siang; calang.—Camaiha, cadugayan tican sa usa nḡa caagui nḡada sa usa; tubtub sadto nḡada niyan; tican sadto nḡada niyan. Olot.
Interminable. *adj.* Diri matapus, uaray catapusan, uaray catubtuban.
Intermisión. *f.* Pag ondang, pag ocoy anay san pag buhat, etc.
Intermitencia. *f. Med.* Pag auan, pag tolos tolos cún dao saquit.
Intermitente. *adj.* Maauan, matolos tolos; auan auan, ocoy ocoy.
Intermitir. *a.* Pag ondang, paocoy anay; pag auan.
Internación. *f.* Pagpasoroc; pasoroc; pagdalaag.
Internacional. *adj.* An tunḡud sa mḡa pag sarabut sa mḡa magcasiguinhadian.
Internamente. *adv. l.* Sa tugcad, sa tudcad, sa tooc, sa tidluc.
Internar. *a.* Pag pasoroc; pasoroc; pagdolong nḡadto sa soroc.—Tinḡoha sin pag. sayud ó pag sabut.—Sorop.
Interno, na. *adj.* Tidloc, tugcad, tudcad, tooc.—An nagaaram nḡa naoocoy sa solud san balay nḡa hinohononḡan san pagaram.
Internodio. *m.* Calang san magcasiboco. Bias.
Inter-nos. *loc. lat.* Sa aton lá, diri mo igsusumat sa lain.
Internuncio. *m.* Bahala, an mamolong sa nḡaran san lain.—Tinatapuran.
Interpelación. *f.* Paquibulig, paquitabang, paquimalooy.—Panḡisayud, paquiana.
Interpelante. *p. a.* Maquiquibulig, maquiquitabang, maquiquimalooy.—Manḡinḡinsayud.—*s.* Parapaquiana.
Interpelar. *a.* Paquibulig, paquitabang, paquimaaloy.—Panḡinsayud, paquiana.
Interpolación. *f.* Pagsumpay.—Pag ocoy anay sin pagbuhat, etc.
Interpoladamente. *adv. m.* Sinumpay.—Inocoy anay pagbuhat, etc.
Interpolar. *a.* Pag sumpay.—Pag ocoy anay sin pagbuhat, etc.—Liat.
Interponer. *a.* Pag loon loon.—*fig.* Paquibulig, paquitabang.—Pagsumpay.
Interposición. *f.* Pagsumpay; pag loon loon.—*fig.* Pagbulig.
Interpósita persona. *loc. lat.* Bahala, saliuan.
Interpretación. *f.* Casayoran. Caasoyan.
Interpretador, ra. *s.* Paraasoy.
Interpretar. *a.* Pag asoy.—Pag agutato. —Pag huad sa lain nḡa pamolong.
Intérprete. *m.* Paraasoy; agutato. Bandal.
Interregno. *m.* Sinisiring an tiempo nḡa uaray hadi sa usa nḡa guinhadian.
Interrogación. *f.* Paquiana, panḡotana.
Interrogante. *p. a.* Mapaquiana, manḡotana.
Interrogar. *a.* Pagpaquiana, pagpanḡotana.
Interrogatorio. *m.* Mḡa paquiana.
Interrumpidamente. *adv. m.* Olang gud.
Interrumpir. *a.* Pag olang; pagcaolang; pag lanḡan, pag lanḡan lanḡan.
Interrupción. *f.* Pag olang, pagcaolang; calanḡanan.
Intersticio. *m.* Cacalanḡan san magcasi butang, etc., casisianḡan.—*pl.* An cadugayan san tiempo nḡa maagui tican san pagcarauat ná san usa nḡa orden nḡada san pagcarauat san usa.
Interusurio. *m. For.* Panolos, capulsanan.—Dotal. *For.* Bayad nḡa igbabayad sa babaye nḡa asaua tunḡud san diri paghatag layon sa iya san bugay.

Intervalo. *m.* Cahirayoan; cacalangan.—Sacop cún sa solud sini nga tiempo.—Liat, caliatan; lunas.
Intervención. *f.* Pagbulig, pag api.
Intervenir. *n.* Bulig, api.—Pagtabang.—Pag osisa sa mga cuenta.
Interventor, ra. *m.* y *f.* Mabulig, maapi.—Tinatapuran.
Interyacente. *adj.* An aada sa butnga.
Intestado, da. *adj.* Uaray pag testar.
Intestinal. *adj.* An canan guinhaua ó canan tiyan.
Intestino, na. *adj.* An sa solud sa guinhaua ó sa tiyan.—*m.* Abaga, tinai nga halaba.
Intima. *f.* Pagpahibaro, pagpasayud, pagpasabut.
Intimación. *f.* Pagpahibaro, pagpasayud, pagpasabut.
Intimamente. *adv.* *m.* Ticang gud sa casing casing.
Intimar. *a.* Pagpahibaro, pagpasayud, pagpasabut.—*r.* Solud, sinolud.
Intimatorio, ria. *adj.* Surat nga casayoran san iguinpapahabaro nga sugo.
Intimidad. *f.* Ongud nga pagcasancay.
Intimidar. *a.* Pagtarhug, pagpahadluc.
Intimo, ma. *adj.* Sayud, ticang gud sa casing casing.—Ongud nga sangcay. Tugcad, tudcad.
Intitular. *a.* Pag butang sin ngaran sa usa nga libro, etc.—Pag ngaran.
Intolerabilidad. *f.* Cadiri sadang mailub, cadiri sadang maantos.—Cadiri sadang tangdoan.
Intolerable. *adj.* Diri sadang mailub, diri sadang maantos.—Diri sadang tangdoan.
Intolerancia. *f.* Caculang sin pag ilub, caculang sin pagantos. Cauaray pagtangdo.
Intolerante. *adj.* Diri mailubon, diri maantoson.—Diri matangdo.
Intonso, sa. *adj.* Bohocan, uaray pag borgui.—*fig.* Tapang.
Intoxicación. *f.* Paghilo; pag pacahilo.
Intoxicar. *a.* Paghilo.—*r.* Hilo.
Intraducible. *adj.* Diri sadang asoyon sa pagsurat sa lain nga pamolong.
Intramuros. *m.* *adv.* *lat.* Sa solud san bongto nga libot sin cota.
Intranquilo, la. *adj.* Uaray camurayauan, an nababaraca.
Intransferible. *adj.* Diri halarinon.
Intransigente. Diri matangdo.
Intransitable. *adj.* Diri mahihimo aguian.
Intransmutabilidad. *f.* Cadiri mahihimo pagliuanan.
Intransmutable. *adj.* Diri mahihimo liuanan.

Intratable. *adj.* Diri pag hihilab-tan.—Macuri aguian.—*fig.* Maisug.
Intrépidamente. *adv.* *m.* Sin maisug, maisug caopay.
Intrepidez. *f.* Caisug; camaisug;—*fig.* Caculang sin panginano.
Intrépido, da. *adj.* Maisug, casing casingan.—*fig.* Diri nanginginano.
Intriga. *f.* Pag budhi.
Intrigante. *p.* *a.* Mabudhi.—*s.* Parabudhi.
Intrigar. *n.* Pag budhi.
Intrincable. *adj.* Sadang malangbid; sadang magomoc.—Sadang maborong.
Intrincación. *f.* Pag langbid; paggomoc.—Paghiborong.
Intrincadamente. *adv.* *m.* Langbid caopay, gomoc caopay.
Intrincamiento. *m.* Pag langbid; pag gomoc.
Intrincar. *a.* Pag langbid, pag gomoc.—*fig.* Paghiborong.—Pag gobot.
Intrínsecamente. *adv.* *m.* Tugcad gud sa casing casing.
Intrínseco, ca. *adj.* Tugcad, tudcad, tooc; solud.—*fig.* Caiya. Ticang gud sa casing-casing.
Introducción. *f.* Pag solud; pag pasolud; pag pasaca.—Pag titima.—Pag ticang, ticangan.
Introducir. *a.* Pag solud; pag pasolud; pag pasaca.—Halutahit; huithot; loblob; lob-ón; atang; baliguat; banica; holhog; lubong; locloc; lorip; salop sop; salot; socdip; soib; sul-at; tohos.—*fig.* Paghilabut.
Introducirse el viento con agua por las rendijas ó aberturas. Arana.
Introductor, ra. *adj.* An nagpapasolud.—*s.* Parasolud.—De embajadores. Paraopud, paraboniog sa mga embajador sa atubangan san hadi, etc.
Introito. *m.* Tinicangan.
Introversión. *f.* Pamalandong sa calag.
Introverso, sa. *adj.* Mamamalandong sa calag.
Intrusamente. *adv.* *m.* Cauat lá, cún macarauat sin catungdanan nga diri iya tungud.
Intrusarse. *r.* Cauat, carauat sin catungdanan nga diri iya tangud.
Intrusión. *f.* Dao pagcauat, pagcarauat sin catungdanan nga diri iya tungud.
Intruso, sa. *adj.* Dao macauat, macarauat sin catungdanan nga diri iya tungud.
Intuición. *f.* *Fil.* Dayang nga pagquilala.—*Teol.* Pag quita sa Dios sa langit.
Intuitivamente. *adv.* *m.* Dayag gud nga pagquilala.—Pag quita gud sa Dios sa langit.

Intuitivo, va. *adj.* An tungud sa dayag nga pagquilala.—An tungud sa pag quita sa Dios sa langit.
Intumescencia. *f.* Cahubagan; calatud.
Intumescente. *adj.* Mahuhubag; malalatud.
Intususcepción. *f.* Pag tubo, panubo.
Inulto, ta. *adj. poét.* Uaray pá bol-si.
Inundación. *f.* Pag lonop, pag apo. Daralua; pag salaposap; pagsor-ob.—*fig* Cadam-an caopay.
Inundar. *a.* Pag lonop, pag apo; pag daralua; pag salaposap; pag sor-ob.—*fig.* Pag damo.
Inurbanamente. *adv. m.* Uaray gud catahud.
Inurbanidad. *f.* Caculang ó cauaray catahud.
Inurbano, na. Uaray catahud.
Inusitadamente. *adv. m.* Uaray gud batasan, diri gud binabatasan.
Inusitado, da. *adj.* Diri binatasan, diri guinagamit.
Inútil. *adj.* Uaray polos. Dopong, odpong. Baua, cauang.
Inutilidad. *f.* Pag cauaray polos. Cadopong.
Inutilizar. *a.* Pagraut; pagcauang.
Inútilmente. *adv. m.* Uaray gud polos.
Invadeable. *adj.* Diri mahihimo aguian cay halarum an tubig.
Invadir. *a.* Pagdamag, pagsolong.
Invalidación. *f.* Pagdirii.
Inválidamente. *adv. m.* Sa pagdirii gud.
Invalidar. *a.* Pagdirii.
Inválido, da. *adj.* Uaray ná cosog, uaray gahum.—*fig.* Uaray polos.
Invariabilidad. *f.* Cadiri mabalhin. Cadiri malalain.
Invariable. *adj.* Diri mabalhin. Diri malalain.
Invariablemente. *adv. m.* Diri gud malalain.
Invariado, da. *adj.* Diri malain.
Invasión. *f.* Pagsolong.
Invasor, ra. *adj.* Masolong; maagao.—*s.* Parasolong; paraagao.
Invectiva. *f.* Polong cún surat bá nga maraut contra sa igcasitauo, etc.
Invencible. *adj.* Diri mapadaog; mananaog.
Invenciblemente. *adv. m.* Mananaog lá guihapon.
Invención. *f.* Paglarang; larang. Caladnganan.—Pacaagui.—Pag limbong.
Invencionero, ra. *adj.* Malarang, maladnganon.—Malimbong.
Invendible. *adj.* Diri sadang igbaliguia; diri sadang igbotong.
Inventar. *a.* Pag larang.—Pag limbong.
Inventariar. *a.* Pag surat sa inventario san mga mangad, etc.
Inventario. *m.* Listahan ó panumduman san mga mangad, garamiton, etc.
Inventiva. *f.* Sarabutan, calad-nganan.
Inventivo, va. *adj.* Malarang, malad-nganon.
Invento. *m.* Larang; calad-nganan.
Inventor, ra. *adj.* Malarang. Malimbong —s. Paralarang. Paralimbong.
Inverecundo, da. *adj.* Uaray alo.
Inverisímil. *adj.* Baga diri matuod.
Inverisimilitud. *f.* Baga diri camatuoran.
Invernáculo. *m.* Tahub sa mga tanum basi diri mapatay san hagcot nga ora ora, carocamalig.
Invernada. *f.* Caamihan.
Invernadero. *m.* Honogan, oroquian cún mataghum ná an banua.
Invernal. *adj.* Canan amihan.
Invernar. *n.* Amihan. Naamihanan cami sa Palo. Pasamos el invierno en Palo. Amihan ná. Ya es invierno.
Invernizo, za. *adj.* Mahagcot, mataghum.
Inverosímil. *adj.* Baga diri matuod.
Inverosimilitud. *f.* Baga diri camatuoran.
Inversamente. *adv. m.* Suhi gud, sinuhi gud.
Inversión. *f.* Pag suhi; pag gomoc, pag gobot; pag liscad.
Inverso, sa. *adj.* Sinuhi; liniscad.
Invertir. *a.* Pag suhi; pag gomoc, pag gobot; pag liscad.—Pag gamit ó pag gasto san salapi.
Investidura. *f.* Pag hatag sin daco nga catung danan.—Catungdnan.
Investigable. *adj.* Sadang pag osisahon, sadang panginsayorun.—Cún usa mán, diri sadang pag osisahon, diri sadang panginsayorun.
Investigación. *f.* Pag osisa, panginsayud.
Investigador, ra. *adj.* Maosisa, manginginsayud.—*s.* Paraosisa.
Investigar. *a.* Pag osisa, panginsayud.
Investir. *a.* Pag hatag sin daco nga catungdanan.
Inveteradamente. *adv. m.* Quinadáan gud.
Inveterado, da. *adj.* Daan, quinadáan.
Inveterarse. *r.* Tigurang, in natitigurang ná an tauo.
Invictamente. *adv. m.* Mananaog gud.
Invicto, ta. *adj.* Mananaog.

Invierno. *m.* Amihan, cat-amihan.
Invigilar. *n.* Pag bantay, pag mangno caopay.
Inviolabilidad. *f.* Cadiri sadang ó cadiri angay pasipad-án.
Inviolable. *adj.* Diri sadang ó diri angay pasipad-an.
Inviolablemente. *adv. m.* Diri ngagayud sadang ó diri ngagayud angay pasipad-an. —Diri ngagayud sadang malimbong.—Matuod caopay.
Inviolado, da. *adj.* Bug-os pá, lubos.
Invisibilidad. *f.* Cadiri sadang maquita.
Invisible. *adj.* Diri sadang maquita.—En un invisible. *loc. adv. fig.* Dagmit gud caopay.
Invisiblemente. *adv. m.* Sin uaray gud quiniquita.
Invitación. *f.* Pag dapit; pag agda, pag patambong.
Invitar. *a.* Pag dapit; pag agda, pag sagda.
Invocación. *f.* Pag araba.—Pag sangpit.
Invocador, ra. *adj.* Mag araba. Masangpit.
Invocar. *a.* Pag araba.—Pag sangpit. Pangaraba.
Involucrar. *a.* Pag salacot sin lain nga polong.
Involuntariamente. *adv. m.* Diri ngagayud tinuyo, diri gud ticang sa buot.
Involuntariedad. *f.* Cadiri tinuyo, cadiri ticang sa buot.
Involuntario, ria. *adj.* Diri tinuyo; diri ticang sa buot.
Invulnerable. *adj.* Diri sadang masamad, diri sadang mahabol; cublan.
Inyección. *f.* Pag pasolud sin dugo, etc., sa lauas.
Inyectar. *a.* Pag pasolud sin dugo, etc., sa lauas tungud sin garamiton.

IP

Ipil. *m.* Cahuy nga ipil.
Ipso facto. *loc. lat.* Layon layon.—Tungud sini.

IR

Ir. *n.* Pag cadto.—Cain.
Ir á menos. Quirom. Huyos. Iros. Inanag.
Ir á la par. Pag sirá.
Ir á otra parte. Dapon.
Ir al trote. Oracpao, oraracpao, quiring quiring.
Ir con la cabeza baja. Hongohong.
Ir detrás de otro. Aguinod; aguisnod; alinsonud.
Ir despacio para coger alguna cosa. Hanip.
Ir de prisa. Dagmit; dali; baricaso.
Ir en busca de jornal. Aroalayon, pag alayon.
Ir en busca de.... Pangayao.
Ir en convoy, ir juntos. Abay, arabay, rabay.
Ir en busca de gente. Lihug.
Ir en procesión, á la escuela. Pag libud.
Ir apoyado sobre alguno. Pag agubay.
Ir ó bajar á poblado. Tug bong.
Ir juntos. Tocap. Rayom. Pades.
Ir lejos del pueblo á cazar, etc. Pagsula.
Ir ligero, de prisa. Longot.
Ir los jugadores en busca del juego. Dayo.
Ir poco á poco. Saguino; canican; culit cuguit; daguinot; hinay, luay.
Ir por leña. Pangahuy.
Ir por leña ó palos para hacer estacada, etc. Pag guhad, pag gahad.
Ir por agua. Pag alug. Pag aguada.
Ir por el camino más corto. Pag balatas.
Ir por camino opuesto. Banos.
Ir ó seguir adelante. Raus.
Ir solo. Pag naua.
Ir temprano al trabajo. Atab, agap.
Ir y venir. Uli uli, balic balic.
Ir y volver por el mismo camino. Balat bagat.
Ir todos al monte, á pescar, etc. Ragas.
Irse á fondo. Lonud, tonud.
Irse la vista al que anda por parte alta.—Halaohao.—*Van* cinco duros á que yo llego antes. Pagpuesta quitá sin lima capisos nga mag oona aco sa iya sin pag abut.—Este camino *va* á Sulat. Ini nga dalan tadong ngadto sa Sulat.—*Vamos* caminando. Naglalacat quitá (ó cami).—*Va* anocheciendo. Ticasisirum ná.—*Voy* á salir para Catbalogan. Tiguican aco sa Catbalogan.—*Vamos* á almorzar. Mamamáhao cami.—Nada te *va* en eso. Uaray calabut siton.—Esa tinaja se *va.* Iton tadyao nagagui.—Donde fueres, haz como vieres. *ref.* Bisan diin ca cadto, aalagdon mo an didtoanon.—Iráse lo amado y quedará lo descolorado. *ref.* Maagui an calipay dao aso ug mahabilin an caalo ug bantug nga maraut.—*Ir* uno descaminado. Simang.—*Ir* largo. *fr. fig.* y *fam.* Maiha pá.

Ira. *f.* Casina, caaligotgot.—Á ira de Dios, no hay casa fuerte. *ref.* An gahum sa Dios diri sadang paglarisan.
Iracundia. *f.* Casisinahon.
Iracundo, da. *adj.* Masinahon, poscanon.
Irascible. *adj.* An tungud san casina.—Masayon masina.
Iris. *m.* Balangao.
Ironía. *f.* Sambingay.
Irónico, ca. *adj.* Masambingay.
Irracional. *adj.* Diri buotan.—*s.* Mananap.—*adj.* Patuc sa camatuoran.
Irracionalidad. *f.* Cadiribuotan.-Pagcamananap.
Irracionalmente. *adv. m.* Diri gud buotan.
Irradiación. *f.* Casirac; casirang.
Irradiar. *a.* Pag sirac; pag sirang.
Irrazonable. *adj.* Diri angay; diri igo sa cabuotan, sa camatuoran.
Irrealizable. *adj.* Diri sadang matuman, diri sadang buhaton.
Irrebatible. *adj.* Diri sadang atohan
Irreconciliable. *adj.* Diri maquigopay sin buot, diri maquiquigsangcay.
Irrecuperable. *adj.* Diri ná sadang macuha.
Irrecusable. *adj.* Diri sadang pagdirion.
Irredimible. *adj.* Diri sadang bauion, diri sadang lucaton.
Irreducible. *adj.* Diri sadang hiolian.—Diri sadang maiban.—Diri sadang liuanan.
Irreflexión. *f.* Caculang sin pag morobuot, caculang sin panginano.
Irreflexivo, va. *adj.* Uaray pamorobuot, diri nanginginano.
Irreformable. *adj.* Diri sadang pag liuaton.—Diri ná sadang pag opayon.—Diri ná sadang matuhay.
Irrefragable. *adj.* Matuod gud, diri sadang atohan sin polong.
Irrefragablemente. *adv. m.* Matuod gud caopay. Diri gud sadang atohan sin polong.
Irrefrenable. *adj.* Diri sadang mahauid.
Irregular. *adj.* Diri angay; patuc sa caangayan.—Bisan ano nga diri agsub, talagsa lá.—An may caolangan.
Irregularidad. *f.* Pag cadiri angay.—Caolangan.
Irregularmente. *adv. m.* Diri ngagayud angay.
Irreligión. *f.* Caculang sin pag tahud; caculang sin pagtoo.
Irreligiosamente. *adv. m.* Uaray gud catahud; uaray gud pag too.
Irreligiosidad. *f.* Cauaray catahud; cauaray pag too.
Irreligioso, sa. *adj.* Uaray catahud, culang sin catahud; uaray pag too, culang sin pag too.—An patuc sa religión.
Irremediable. *adj.* Uaray ná catigayonan, uaray ná tambal ug sumpa.
Irremediablemente. *adv. m.* Uaray ná gud catigayonan, uaray ná gud tambal ug sumpa.
Irremisible. *adj.* Diri sadang pag uad-on.
Irremisiblemente. *adv. m.* Diri gud sadang pag uad-on, sin uaray tambal ug sumpa.
Irremunerado, da. *adj.* Uaray pag balosi, uaray pag hatagui.
Irrenunciable. *adj.* Diri sadang bayaan.
Irreparable. *adj.* Diri sadang pag opayon.
Irreparablemente. *adv. m.* Sin uaray catigayonan sin pag pacaopay san maraut nga binuhat.
Irreprensible. *adj.* Diri sarauayon, uaray sala.
Irreprensiblemente. *adv. m.* Diri gud sarauayon, uaray gud sala.
Irresistible. *adj.* Diri sadang atohan.
Irresistiblemente. *adv. m.* Diri gud sadang atohan.
Irresoluble. *adj.* Diri sadang pamucaron.—Alang alang.
Irresolución. *f.* Pagcaalang alang.
Irresoluto, ta. *adj.* Alang alang.
Irresponsable. *adj.* Uaray sala.
Irresuelto, ta. *adj.* Alang alang.
Irreverencia. *f.* Caculang sin catahud, cauaray catahud.
Irreverente. *adj.* Uaray catahud, culang sin catahud; galang.
Irreverentemente. *adv. m.* Uaray gud catahud, culang gud sin catahud.
Irrevocabilidad. *f.* Pagcadiri sadang macuha an itinogot ná,
Irrevocable. *adj.* Diri ná sadang macuha.
Irrevocablemente. *adv. m.* Diri ná gud sadang macuha.
Irrisible. *adj.* Macacataua.
Irrisión. *f.* Pag tamay, pag yobit.
Irrisoriamente. *adv. m.* Pag tamay gud.
Irrisorio, ria. *adj.* Macacataua.
Irritabilidad. *f.* Camasinahon.
Irritable. *adj.* Masisina, masinahon; bobonogon.
Irritable. *adj.* Sadang pagdirion.
Irritación. *f.* Casina, pag casina, caaligotgot, capongot.
Irritación. *f. For.* Pag diri.
Irritador, ra. *adj.* Macasisina.
Irritamente. *adv. m.* Sa pag diri gud.

Irritamiento. *m.* Casina, pag casina, caaligot got, capongot.
Irritante. *p. a.* Macasisina.
Irritar. *a.* Sina; pacasina, àligot got, pongot. Guinday; baghot. Bariauot. Langot.
Irritar. *a. For.* Pag diri.
Irrito, ta. *adj.* Dinidiri ná, dinidirian.
Irrogar. *a.* Pag pacaraut, pag darahug.
Irrupción. *f.* Pag solong; pag damag, pag dosmog.

IS

Isagoge. *f.* Tinicangan sin libro, etc.
Isagógico, ca. *adj.* An canan tinicangan sin libro, etc.
Isla. *f.* Poro. *pl.* Caporopod-an.
Islam. *m.* Sinisirin an mga tutdo nga buaon ni Mahoma.—Sinisiring an mga bongto ug mga tauo nga nanoo san mga tutdo nga buaon ni Mahoma, camorosan.
Islamismo. *m.* Sinisiring an mga tutdo nga buaon ni Mahoma.
Isleño, ña. *adj.* Paroanon; taga poro.
Isleo. *m.* Poro nga may mga pangpang.
Isleta. *f.* Poro poro.
Islilla. *f.* Tul-an sa dughan dapit sa sugbong.
Islote. *m.* Poro nga guti. Poro poro.
Istmo. *m.* Tuna nga manipis nga maydagat mag paluyo.

IT

Item. *adv. lat.* Liuat; labut pá; sugad mán.
Iterable. *adj.* Sadang pag liuaton, sadang pag hipuaton.
Iteración. *f.* Pag liuat, pag hipuat.
Iterar. *a.* Pagliuat, pag hipuat.
Iterativo, va. *adj.* Maliliuat liuat.
Itinenario, ria. *adj.* An canan mga dalan.—*m.* Casayoran sin dalan ug mga bongto nga pagaaguian; panumduman.

IZ

Izar. *a.* Pag isa.
Izquierda. *f.* Uala.
Izquierdear. *n. fig.* Paglisalisa, pagsalasala.
Izquierdo, da. *adj.* Uala, ual-hon.

J

J

J. Icapolo cag usa nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icaualo san iya mga consonantes. An ngaran niya *jota* ug matig-á an caluluasan.
Jabalí. *m.* Bahuy. Babuy nga ihalas.—*pl.* Cababuy-an.
Jabalina. *f.* Babuy nga babaye.—Panganiban nga sugad sin bangcao.
Jabardillo. *m.* Panon.
Jabato. *m.* Pasi nga babuy.
Jabeba. *f.* Torongon sa mga moros, nga sugad sin plauta.
Jabeca. *f.* Torongon sa mga moros.—Bitana; sapiao.
Jabega. *f.* Bitana. Sapiao.—Torongon sa mga moros.
Jabeguero. *m.* Mananagat.
Jabeque. *m.* Sacayan.—*fig.* y *fam.* Samad ó habol sa bayhon.
Jabón. *m.* Sabon.
Jabonado. *m.* Pag sabon san panapton.—Panapton nga busag nga pag sasabonan cún an sinabonan ná.
Jabonadura. *f.* Pag sabon san panapton.—Burá san sabon.

JA

Jabonar. *a.* Pag sabon san panapton.
Jabonador, ra. *adj.* An nagsasabon.
Jaboncillo. *m.* Sabon nga mahamut.
Jabonera. *f.* Babaye nga para buhat sin sabon.—Babaye nga parabaliguia sin sabon.—Burutangan san sabon.—Balugo, balonos.
Jabonería. *f.* An balay ó camalig nga guinbubuhatan san sabon.—Tendahan sin sabon.
Jabonero. *m.* Parabuhat sin sabon.—Parabaliguia sin sabon.
Jabonete. *m.* Sabon nga mahamut
Jaca. *f.* Cabayo nga diri maabut sin pito ca dangao an cahataas.
Jácara. *f.* Sabay, sarabay.—Mga tauo nga naglalacat ug nagcacanta mán in gabí dida sa mga dalan.—*fig.* y *fam.* Baga casina.—*fig.* y *fam.* Bua, limbong.—*fig.* y *fam.* Susumaton.
Jacarear. *n.* Pag sarabay, pag canta sin mga sabay, cún malipayon nga mga polong.—Pag lacat lacat sa mga dalan sa bongto ug pagcarocanta mán. *fig.* y *fam.* Pagsa-

moc hionong sin mg̃a polong ng̃a macabibido.

Jacarero. *m.* Paracanta sa mg̃a dalan sa bongto sin mg̃a sabay.—*fig.* y *fam.* Paradorogas.

Jácaro, ra. *adj.* Madorogas. *m.* Paradorogas.

Jacinto. *f.* Tanum ng̃a seboyas; asul an bucad niya, ug danay himula.—Bato ng̃a manipis ug abohon an color niya.

Jaco. *m.* Cabayo ng̃a habobo.

Jactancia. *f.* Pag parayao

Jactanciosamente. *adv. m.* Sa daco ng̃a pag parayao.

Jactancioso, sa. *adj.* Maparayao.—*s.* Paraparayao.

Jactarse. *r.* Parayao.

Jaculatoria. *f.* Paquimalooy, pang̃araba, pagampo ng̃a ticos ug halipot.

Jada. *f.* Sadol.

Jade. *m.* Bato ng̃a matig-a, ng̃a itarabas san salaming.

Jadear. *n.* Hing̃a hing̃a; hicahic; agongtug; hicalhical; ong̃a ong̃a; ting̃a; tinghac; hang̃us, hang̃ushang̃us; hal hal.

Jadeo. *m.* Pag hing̃a hing̃a; pag hicahic; pag agongtug; pag hical hical; pag ong̃a ong̃a; pag ting̃a, pag tinghac; pag hang̃us, pag hang̃us hang̃us; pag hal hal.

Jadiar. *a.* Pag ocad san sadol, pagsadol.

Jaecero, ra. *m.* y *f.* Parabuhat sin mg̃a sab-ong, ng̃a isasab-ong sa mang̃a hayop.

Jaez. Sab-ong ng̃a isasab-ong sa mg̃a hayop. Baga cahintang sa anoman.

Jaguar. *m.* *Zool.* Mananap ng̃a masibad.

Jaharrar. *a.* Pag pahamis sa cota, hamis.

Jaharro. *m.* Pag pahamis.

Jalbegar. *a.* Pag busag, pag pabusag san cota sin apog, etc.—*fig.* Pag hiso sa bayhon, cay basi magmabusag.

Jalbegue. *m.* Pag busag, pag pabusag san cota sin apog, etc.—*fig.* Pag hiso sa bayhon, cay basi mag-mabusag.

Jaldado, da. *adj.* Dulao.

Jalde. *adj.* Dulao.

Jaldo, da. *adj.* Dulao.

Jaldre. *m.* *Cetr.* Color san mg̃a tamsi.

Jalea. *f.* Gulaman.

Jaleador, ra. *adj.* Matiyo tiyo sa mg̃a ayam.—*s.* Paratiyo tiyo sa mg̃a ayam.

Jalear. *a.* Pag tiyo tiyo sa mg̃a ayam.—Pag agda sa mg̃a nagsasayao, etc.

Jaleo. *m.* Pag tiyo tiyo sa mg̃a ayam.—Pag agda sa mg̃a nagsasayao, etc.—Sayao.—Casamocan, cang̃iras, caaring̃asa.

Jaletina. *f.* Gulaman.

Jalón. *m.* Osoc.

Jaloque. Timug.

Jamás. *adv. t.*—Nunca. Diri guihapon.—Siempre. Guihapon sa guihapon.

Jamba. *f.* Patindug sa mg̃a puerta ug mg̃a ventana.

Jambaje. *m.* Mg̃a patindug.

Jamelgo. *m.* *fam.* Cabayo ng̃a maraut.

Jamerdana. *f.* An binubutang̃an san hugao san mg̃a hayop ng̃a pinang̃ihao.

Jamerdar. *a.* *fam.* Paghugas, cundi dagmit ug maraut nga paghugas.

Jamón. *m.* Id., lapi sin bactin ó babuy.

Jamona. *f.* Babaye ng̃a tirotiguran ná ug maromatambog.

Jamuga. *f.* Siyá ng̃a guinagamit sa mg̃a babaye sin pang̃abayo.

Jamugas. *f.* *vid.* Jamuga.

Jangada. *f.* *fam.* Polong ng̃a diri ang̃ay, diri igo.—*Mar.* Gabayan, tabao.

Jangua. *f.* Sacayán ng̃a guti.

Jaque. *m.* Jaque cún dao sa pag oyas san ajedrez.—*fam.* Parayao, padasig.—Tener á uno en jaque. *fr. fig.* Pag patarhug sa iya.

Jaquear. *a.* Pagjaque cún dao sa pag oyas san ajedrez.—*fig.* Pag patarhug.

Jaqueca. *f.* Caolol, casool sa oló; camaol-ol, camasool sa oló.

Jaquetón. *m.* Maparayao.

Jarabe. *m.* Irinmon ng̃a itarambal ug matam-is.

Jarabear. *a.* Pag painum sin jarabe.—*a.* Pag inum sin jarabe.

Jaramugo. *m.* Isda ng̃a guti ng̃a igpapaon.

Jarana. *f.* *fam.* Ng̃iras, aring̃asa, sabá.—*fam.* Carimocan.

Jaranear. *n. fam.* Pang̃iras, pag aring̃asa, pag sabá.

Jaranero, ra. *adj.* Mang̃iras, maaring̃asa, maquiburuca.

Jarcia. *f.* Mg̃a pisi sin sacayán.—Casangcapan sa panagat.—*fig.* y *fam.* Cadaman sin ano mán lá ng̃a uaray cahusayan.

Jardín. *m.* Tanaman.—Calibang̃an dida sa mg̃a sacayán.

Jardinera. *f.* Bantay sin tanaman.

Jardinería. *f.* Pag aradman ó cabatiran sin pagmangno sin mg̃a tanaman.

Jardinero. *m.* Bantay, paramangno sin tanaman.

Jareta. *f.* Tohogan, haloghogan.

Jaretera. *f.* Higot ng̃a may hebiya ng̃a ighihigot sa medias cún sarual dida sa locon locon.

Jarifo, fa. Mahal, matahum.

Jaro, ra. *adj.* Bulao, bulagao.—Bactin ó babuy ng̃a bulao.—*m.* y *f.* Bactin ng̃a libug.

Jaropar. *a. fam.* Pagpainum sin mga jarabe ó mga tambal sa botica.
Jarope. *m.* Irinmon nga jarabe.—*fig.* y *fam.* Irinmon nga mapait.
Jaropeo. *m. fam.* Pag inum sin ora ora sin mga jarabe ó inumon nga mapait.
Jarra. *f.* Sudlanan sin tubig, etc.
Jarrazo. *m.* Pagdabal sin sudlanan.
Jarrear. *n. fam.* Agsub nga pag ipis sin alacsio cún tubig bá dida sa jarro.
Jarrero. *m.* Parahimo sin mga jarro.—Parabaliguia sin mga jarro.
Jarrete. *m.* Locon locon.
Jarretera. *f.* Higot nga may hebiya nga ighihitot sa medias cún sarual bá dida sa locon locon.
Jarro. *m.* Id., suldanan sin tubig, etc., nga may carap-tanan.
Jaspe. *m.* Bato nga bulao, ug pardo cún verde bá an color niya.
Jaspeado, da. *adj.* Masugad sin jaspe.
Jaspear. *a.* Pag pintar nga sugad sin jaspe.
Jato, ta. *m.* y *f.* Nate sin baca nga uaray pá tuigui.
Jaula. *f.* Corong, corongan.—Tangcal.
Jaulón. *m.* Daco nga corong.—Daco nga tangcal.
Jauría. *f.* Caayaman.
Jauto, ta. *adj.* Matab-ang.
Jayán, na. *m.* y *f.* Tauo nga hataas, matamboc ug macosog,
Jazmín. *m.* Cahuy cahuy, mahamut an bucad.

JE

Jea. *f.* Buhis nga ibinabayad sadto.
Jefa. *f.* Ponoan nga babaye.
Jefe. *f.* Ponoan.
Jehová. *m.* Ngaran sa Dios sa polong nga inhebreo.
Jema. *f.* An panit sa cahuy nga nabibilin cay maraut an pagsacsac ó pagguipat.
Jemal. *adj.* Barangitan, an hilaba cún an cahirayo bá; canan barangitan.
Jeme. *m.* Barangitan, baringit.
Jemoso, sa. *adj.* Guipat nga may panit pá cay maraut an pagguipat.
Jengibre. *m.* Luy-a. Langcuas.
Jeque. *m.* Ponoan sa mga moros.
Jerapellina. *f.* Dugnit ó panapton nga maraut ná.
Jerarca. *m.* Ponoan.
Jerarquía. *f.* Camonong, ponongan, pagcasonud sonud san mga cubay sa mga ángeles, etc.
Jerga. *f.* Bahol nga panapton.—Salangisang.
Jergón. *m.* Hanig nga may solud nga gapas, etc., nga gamit sa pag higda sin tauo.
Jerguilla. *f.* Panapton nga manipis ó gamay.
Jerigonza. *f.* Salángisang.
Jeringa. *f.* Id.; labatiba.
Jeringar. *a.* Paglabatiba.—*fig.* y *fam.* Pag samoc.
Jeringazo. *m.* Paglabatiba.
Jeroglífico. *m.* Badlis ó tigaman nga may cahologan nga pag tigo tigoon.
Jerpa. *f.* Baga saringsing san paras dapit sa pono nga diri namomonga.
Jesucristo. *m.* Harangdon nga ngaran san aton Manobus nga si Jesucristo.
Jesús. *m.* Harangdon nga ngaran san Anac sa Dios, nga nagpacatauo sa pagpanobus sa aton.—En un decir Jesús, ó de un Jesús. *loc. adv. fig.* y *fam.* Sa usa lá ca pagpiroc.
Jesusear. *n. fam.* Pagjesús.
Jeta. *f.* Daco an im-im.—*fam.* Bayhon.—Sungad sin bactin ó babuy.
Jetudo, da. *adj.* Daco an im-im.

JI

Jiba. *f.* Buctot.
Jibado, da. *adj.* Boctot.
Jibar. *met.* Pagpirit. Paglugus. Pagcurit.
Jibia. *f.* Calambutan; noos.
Jibión. *m.* Balay sin calambutan ó noos.
Jícara. *f.* Id., tasa nga gutiay.
Jicarazo. *m.* Pag umpag san tasa, pagbatac, etc.—Binudhi nga pagpainum sin hilo.
Jicarón. *m.* Tasa nga daco.
Jifa. *f.* An hugao san mga hayop nga guinihao.
Jiferada. *f.* Pag bono sa salsalon nga guinagamit sin pagpatay san mga hayop.
Jifería. *f.* Catungdanan sin pagpatay san mga hayop.
Jifero, ra. *adj.* An tungud san lugar nga guinpapatayan san mga hayop.—*fig.* y *fam.* Mahugao.—*m.* Salsalon sin pagpatay san mga hayop.—Parapatay san mga hayop.
Jifia. *f.* Isda.
Jigote. *m.* Guinisa sin tinadtad nga carne. Hacer jigote una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Pagtadtad.
Jiguilete. *m.* Tagum.
Jilguero. *m.* Tamsi nga gutiay.
Jimenzar. *a.* Pagbalbag san lino ó cáñamo basi macuha an mga liso.
Jineta. *f.* Bangcao nga halipot.—Tigaman san pagcasargento.—*fig.* Catungdanan san pagcasargento.

Jineta. *f.* Buhis nga ibinabayad sadto san mga may mga hayop.
Jinete. *m.* Soldado nga mangangabayo.
Jinetear. *n.* Pangabayo.
Jinglar. *n.* Pagduyan, pagduyan duyan, pagtabiog, pagtabión.
Jira. *f.* Tinabas.—Panagtauo sa banua sa mga magcasisangcay.
Jirafa. *f.* Mananap nga hataas.
Jirón. *m.* Saguiad sa saya.—Caguis-an, guisi.—Pendón nga taís.—Bilid.
Jironado, da. *adj.* Guisi, guinisi.—Binutangan sin mga saguiad.—Binilid.

JO

¡Jo! *interj.* ¡Oa!
Joco. *m.* Olot.
Jocosamente. *adv. m.* Dorogas gud.
Jocoserio, ria. *adj.* Baga dorogas.
Jocosidad. *f.* Pagcadorogas.—Dorogas.
Jocoso, sa. *adj.* Dorogas, madorogas.
Jofaina. *f.* Hunauan.
Joloano, na. *adj.* Taga Joló.
¡Jopo! *interj. fam.* ¡Iuas dinhi!
Jornada. *f.* An lacat sa usa ca adlao.—Paglacat.—*fig.* Camadugay san quinabuhi san tauo.—*fig.* Pag otas ná an quinabuhi san tauo.—An cuha sa usa caadlao.—Á grandes, ó á largas jornadas. *m. adv. fig.* Dagmit caopay.
Jornal. *m.* Sohol.
Jornalero. *m.* Sosoholan, sinosoholan; omaalayon.
Joroba. *f.* Boctot.—*fig.* y *fam.* Pagsamoc.
Jorobado, da. *adj.* Boctot, boctoton.
Jorobar. *a. fig.* y *fam.* Pagsamoc.
Jota. *f.* Ngaran san letra nga *j.*—No saber uno una jota. *fr. fig.* y *fam.* Diri gud maaram.—Sin faltar una jota. *expr. adv. fig.* y *fam.* Sin uaray gud culang.
Jota. *f.* Sayao.
Joven. *s.* Bata pá; olitauo; daraga. Sonoy.
Jovial. *adj.* Alayhan, maalayhan, masariyaya.
Jovialidad. *f.* Cama alayhan, cama alayhon.
Jovialmente. *adv. m.* Maalayhan gud.
Joya. *f.* Hiyas, biao.
Joyel. *m.* Hiyas hiyas.
Joyera. *f.* An may tienda nga mga hiyas.
Joyería. *f.* Pagbaliguia sin mga hiyas.—Tendahan sin mga hiyas.
Joyero. *m.* An may tienda nga mga hiyas.
Joyo. *m.* Banua nga nanonoroc sa trigo.

JU

Juaguarzo. *m.* Cahuy cahuy.
Juanete. *m.* Tamocdol; catamocdolan.—Layag nga juanete.
Juanetudo, da. *adj.* An may tamocdol.
Juarda. *f.* Buras ó hugao.
Juardoso, sa. *adj.* Burason ó mahugao.
Jubilación. Pagtogot sin pag baya san catungdanan tungud sin catigurang ná an tauo cún tungud bá sin saquit; pag aro nga cacuhaan san catundanan cay tigurang ná an tauo cún masaquit bá. Pag pahigauas, pag pahucas; pahigauas, pahucas.—An bayad ó sohol nga isinosohol tungud san daan nga quinap-tan nga catungdanan.
Jubilar. *a.* Pag togot sin pagbaya san catungdanan cay tigurang ná an tauo cún masaquit bá.—*fig.* y *fam.* Pag baya.—*r.* Pagaro nga cacuhaan san catungdanan. Pahigauas, pahucas.
Jubileo. *m.* Piesta nga daco guinsesclebrar sa mga israelita sa iquinacalim-an ca tuig. —Indulgencia nga plenaria cún bug-os nga itinotogot sa Santos nga Papa.—Ganar el jubileo. *fr.* Pagtuman san mga turumanon nga iguinsusugo sa pagcuha san jubileo. —Por jubileo. *m. adv. fig.* y *fam.* Talag-sa lá; cay an jubileo talag-sa lá itinotogot.
Júbilo. *m.* Calipay, himaya, calipayan.
Jubilosamente. *adv. m.* Sin lipay, sa daco gud nga pagcalipay.
Jubiloso, sa. *adj.* Malipay, malipayon.
Jubón. *m.* Id., biste sin babaye.
Jubonero. *m.* Parahimo sin mga jubón.
Judaico, ca. *adj.* An canan mga judíos.
Judaismo. *m.* Pagcajudío, religión sa mga ona nga mga judío, an matuod nga batasan ni Moisés; cundi niyan an religión nga buaon sa mga judío.
Judaizar. *n.* Paggapil sa religión san mga judío; pagtuman san ira mga turumanon nga patuc sa buot sa Dios.
Judas. *m. fig.* Tauo nga malingo, mabudhi.
Judería. *f.* Parian sa mga judío.—Buhis nga ibinabayad sa mga judío.
Judía. *f.* Tánum nga utanon; an bonga niya sugadsugad sin prijoles.
Judiada. *f.* Buhat nga lugaringon sin mga judío.—*fig.* y *fam.* Buhat nga maraut.—*fig.* y *fam.* Tubo, an diri angay nga pagpatubo san salapi.
Judicatura. *f.* Pagcahocom.—Cahimtang, catungdanan san pagcahocom.
Judicial. *adj.* An tungud sa pagcajusticia.
Judicialmente. *adv. m.* Sa pagcajusticia gud.

Judío, día. *adj.* Id—*fig.* Maquisalapi. Taga Judea.
Juego. *m.* Caliaoan.—Sugal, susgal.— Buyangay.—Supat.—Sopo.—Sungca.—Tandug.—Calay.—Suquiman.—Sulangbao.—Tigotigo.—Tagubtagub.—Bulang.—Codó.—Harapharap.
Jueves. *m.* Id., icalima ca adlao san semana.
Juez. *m.* Hocom; magbubuot, magburuot, magparabuot, parabuot.
Jugada. *f.* Pagsugal, pagbulang, pagsuquiman, etc., etc.—*fig.* Buhat nga maraut contra sa igcasitauo.
Jugadera. *f.* Sicohan.
Jugador, ra. *adj.* Maquisugal, maquibulang, etc., etc.—*s.* Parasugal, parabulang, timulang, etc., etc.
Jugar. *n.* Pag liao liao, pag libang libang.—Pagtiao, pag tiao tiao.—Pag oyag, pag oyas.—Pag bola.—Pagbyo.—Pag supat.—Pag sopo.—Pag sungca.—Pag tandug.—Pag camcam; pag abuag.
Jugar á los caracoles, ó con chiretas de coco. Pag buyangay.
Jugar á los caracoles. Pag calay, pag buscay. Pag suquiman.
Jugar á las cuartas. Pag sulangbao.
Jugar á pares ó nones. Pag tigo tigo.
Jugar á la peonza. Pag casing.
Jugar al escondite. Pag tagub tagub.
Jugar á los naipes. Pag sugal, pag susgal.
Jugar al gallo. Pag bulang.
Jugar á las chinas ó piedras. Pag codó.
Jugar á la gallina ciega. Pag harap harap.
Jugar la espada, lanza, etc. Pag quilab; pagquilab quilab.
Jugarreta. *f.* Maraut nga pagsugal, etc., etc.—*fig.* y *fam* Maraut nga pag dorogas.
Juglar. *adj.* An tungud san maraut nga buhat. Tauo nga maraut.
Juglaresa. *f.* Maraut nga babaye.
Jugo. *m.* Taguc, duga.—Adas. Intos.—*fig.* Panolos.
Jugosidad. *f.* Camataguc, camaduga.
Jugoso, sa. *adj.* Tagucan, dugaan.
Juguete. *m.* Uyagan, uyasan sin cabataan. Pagdorogas.
Juguetear. *n.* Pag uyas, pag uyag, pagdula.
Juguetón, na. *adj.* Mauyag.—Matistis. Mayagaya. Luyá.
Juicio. *m.* Hunahuna.—Buot.—Pag buot, paghocom; pag sudia, panudia.
Juiciosamente. *adv. m.* Sa pagcabuotan gud.
Juicioso, sa. *adj.* Buotan, madoroto.
Julepe. *m.* Irinmon nga matamis.—*fig.* y *fam.* Pagsauay ó pagcastigo,
Julio. *m.* Bulan sa Julio; icapito ca bulan san tuig.
Julo. *m.* Hayop nga maanad nga magoona sa iba.
Jumento, ta. *m.* y *f.* Hayop nga jumento.—*fig.* y *fam.* Tapang, lorong.
Juncal. *m.* Naticuran, caticugan. Manbanon.
Juncar. *m.* Naticuran, caticugan. Manbanon.
Juncia. *f.* Tanum nga itarambal, ug mahamut an gamut.—Vender juncia. *fr. fig.* Padayao, parayao, padasig.
Junciana. *f. fig.* y *fam* Padayao, parayao, padasig.
Junciera. *f.* Sudlanan nga may tacob nga linoholohoan, nga burutangan sin mga banua nga mahamut ngan sin suca sa pag pahamut sa balay.
Junco. *m.* Ticud, ticug. Manban.
Junco. *m.* Guti nga sacayán.
Juncoso, sa. *adj.* Sugad sin manban.—Manbanon.
Junio. *m.* Bulan sa Junio; icaunum nga bulan san tuig.
Júnior. *m.* An Padre nga religioso nga bisan napropesar ná siya, sacop pá sa gahum san maestro sa mga novicio.
Junquera. *f.* Ticud, ticug. Manban.
Junqueral. *m.* Caticuran, caticugan. Mambanon.
Junquillo. *m.* Ticud ticud.—Banua nga mahamut
Junta. *f.* Bagay bagay. Natiguban sin mga tauo.—Nasumpayan; cadugtongan.
Juntamente. *adv. m.* Pati. Opud...
Juntar. *a.* Pag tigub, pag tampo. Pag tacma; pagtacmad; pag tacud; pag tapid; pag timpo; pag tocma; pag acpo; pag horogpo, pag horohogpo; pag simad; pag dongco; pag acop; pag acob; pag angop; pag atip; pag hangpil; pag olaquip; pag laquip; pag pongiot; pag ponpon; pag soclo; pag agum; pag antug, pagapiong pag adiop; pag daop, pag padaop; pag binhig, pag pinhig, paminhig; pag quirum; pag dael; pag dapat; pag daquin; pag daquin daquin; pag daisug; pag dapo; pag dolod; pag ipon; pag tipon.—Juntar ó contar dos cosas pequeñas por una grande. Lagum.—Pag tiroc; pag patiroc.—Pag tipig sin salapi.—*r.* Paharani, padooc.—Pag opud, pag opudopud.
Juntera. *f.* Sapio nga halaba.
Junterilla. *f.* Sapio nga gutiay.

Junto, ta. *adj.* Tinigub.—Nadael.—Tinampo.—Harani.
Juntorio. *m.* Bubis.
Juntura. *f.* Guincasumpayan. Guincadogtongan.—Agapangig.—Calolot-han.
Júpiter. *m.* Bitoon nga tinatauag—Júpiter. Dios dios nga buaon.
Jura. *f.* Panumpa sin pag sogot sa hadi ó ponoan.—Jura mala, en piedra caiga. *ref.* Sumpa nga maraut diri tutumanon.
Jurador, ra. *adj.* Maquisumpaon.—*s.* Parasumpa.
Juramentar. *a.* Pag aro ó pag sugo sin pagsumpa.—Pag sumpa.
Juramento. *m.* Sumpa; pag sumpa, panumpa.
Jurar. *a.* Pag sumpa.
Jurdía. *f.* Raya, pocot.
Jurel. *m.* Isda nga jurel.
Jurídicamente. *adv. m.* Sugad ó alagad san iguinsusugo.
Jurídico, ca. *adj.* An guinbubuhat alagad sa pagcajusticia, an angay sa catadongan ó mga casugoanan.
Jurisdicción. *f.* Gahum.—Sacop.
Jurisdiccional. *adj.* An tungud sa gahum. Sacop.
Jurisperito. *m.* Batid, lasgud sa mga casugoanan.
Jurisprudencia. *f.* Pag aradman sa mga casugoanan.
Jurisprudente. *m.* Batid, lasgud sa mga casugoanan.
Jurista. *m.* An nag aaram sa mga leyes, an maaram.—An may tungud sa bisan ano.
Juro. *m.* An tungud sa pag calugaringon sa ano mán mga mangad.
Justa. *f.* Pag auay sa mga tauo nga nangangabayo ug tagabangcao mán.—*fig.* Pag irug cún dao sa pag aram.
Justamente. *adv. m.* Sin matadong, matadong gud.—Igo gud.—Mán. Antonio se hallaba *justamente* en aquel pueblo. Si Antonio nacada *mán* sa sadto nga bongto.
Justicia. *f.* Catadungan; pagcamatadong.—*Justicia.*
Justiciero, ra. *adj.* Matadong.
Justificación. *f.* Caangayan sa matadong.—Pagasoy sin iya mán matadong.—Camatuoran.—Pag casantos tungud san gracia.
Justificadamente. *adv. m.* Sin matadong, matadong gud.—Sin igo, igo gud.
Justificado, da. *adj.* Angay sa catadungan, angay sa camatuoran. Matadong.
Justificador. *m.* Humalatag sin gracia
Justificar. *a.* Pag hatag an Dios sin gracia.—Pag asoy sin iya matadong sa atubangan san justicia.—Pag tuhay.
Justificativo, va. *adj.* Macacarig-on san camatuoran sa ano mán.—Carig-onan.
Justillo. *m.* Biste nga haliput tubtub sa pa guinhaua ug uaray mga paco.
Justipreciar. *a.* Pag butang san bale sa ano mán, pag bale.
Justiprecio. *m.* Bale, cabaligan.
Justo, ta. *adj.* Matadong, matinumanon; matalairon.—Ayao.—Hiniya.—Angay sa catadongan, angay sa camatuoran.—Igo.
Juta. *f.* Tamsi nga juta.
Juvenil. *adj.* An tungud sa pagcabata, an canan pagcabata.
Juventud. *f.* Cabata, pagcabata.—Cabataan, caolitauohan.
Juzgado. *m.* Catiguban sin mga hocom sa paghatag sin sentencia.—Hoc-manan, horoc-man.
Juzgador, ra. *m.* y *f.* Hocom, magbubuot, magburuot, magparabuot, parabuot.
Juzgamundos. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga malibacon, paralibac.
Juzgar. *a* Pagbuot, paghocom. Pagsentencia, pagsudia.—Pag huna huna.

K

K. Icapolo cag duha nga letra san abecedario nga quinatsila ug icasiam san iya mga consonante. *Ka* an caluluasan niya.
Ka. *f.* Ngaran san letra nga k.
Kabila. *f.* An tag-sa sa mga tulin sa Bervería.
Kadina. *f.* Ngaran san mga cababayenan nga pinaora san ponoan san mga moros.
Kan. *m.* Ponoan sa mga tártaro.
Kepis. *m.* Calo, sadoc, tagoló.
Kilogramo. *m.* Timbang nga may usa ca yocut nga mga gramo; capin sin duha ca libra.
Kilolitro. *m.* Gantang ó tacalan nga may usa ca yocut nga mga litro.
Kilómetro. *m.* Socol nga may usa ca yocut nga mga metro. An usa ca legua capin sin lima nga mga kilómetro ngan sin tunga.
Kiosco. *m.* Balay balay nga uaray bong bong.—Balay balay.

L

L. Icapolo cag tolo nga letra san abecedario nga quinatsila ug icapolo san iya mga consonante. Ancaluluasan *ele*.
L. Letra nga numeral nga bale calim-an.
La. *Gram.* Artículo nga determinado sa género femenino ug sa número nga singular: an.
Lábaro. *m.* Estandarte ó bandera nga guinamit sa mga emperador nga romano.
Laberinto. *m.* Mga dalan nga nag sisimang simang.—Samoc, casamocan.
Labia. *f.* *fam.* Camasayon mamolong.
Labial. *adj.* An tungud sa mga im im.
Labio. *m.* Im im.—*fig.* Ngabil.—Ngoyo ngoyo.—Cerrar los labios. *fr.* *fig.* Hilum.
Labor. *f.* Buhat.—Liroc. Mahao bahao.—Binorda: borda; pinintar; pintar.
Laborable. *adj.* Sadang buhaton.
Laboratorio. *m.* Id., an guinbubuhatan san mga tambal ug mga pag basi.
Laborear. *a.* Pagbuhat.—*n.* *Mar.* Pag paagui, in guinpapaagui an pisi sa motón.
Laboreo. *m.* *Mar.* Paghusay sin maopay sa mga pisi san mga sacayan.—Pagbuhat.
Laborío. *m.* Buhat.
Laboriosidad. *f.* Cabuhatan, camadoroto sin pag buhat.
Laborioso, sa. *adj.* Buhatan.—Macuri.
Labra. *f.* *Cant.* Pagsacsac sa mga bato.
Labrada. *f.* Tuna nga guinarado ug guinquiua.
Labradero, ra. *adj.* Maopay buhaton, sadang buhaton.
Labradío. a. *adj.* Tuna nga guintatanman.
Labrado, da. *adj.* Panapton nga binorda.—*m.* Tuna nga guinquiua.
Labrador, ra. *adj.* Magburuhat, magquiriua.—*s.* Parabuhat, paraquiua sa tuna, paraoma.
Labradoresco, ca. *adj.* An tungud ó canan parabuhat sa tuna.
Labrante. *m.* Paramoldura sa mga bato.
Labrantín. *m.* Parabuhat ó paraoma nga guti an iya puhonan.
Labrantío, a. *adj.* Tuna nga guintatanman.
Labranza. *f.* Pagbuhat ó pag quíua sa tuna.—Oma, mga oma, horon.
Labrar. *a.* Pag buhat.—Pagquiua sa tuna.—Pagsacsac sin bato.—Pag sagacsac.—Pag baguinod.—Pag daldag; pag uasay; pag bingcong.—Pag arado.—Pag tahi, pag borda.—*n.* *fig.* Dolot, in nadolot sa casing casing bisan lá ano.
Labrar las abejas sus panales. Libgus, daragus.
Labriego, ga. *m.* y *f.* Paraoma, paraquiua sa tuna.
Labrusca. *f.* Balagon nga parras nga ihalas.
Laca. *f.* Cahuy uga laca. Taguc sa mao nga cahuy.
Lacayo. *m.* Sacop, surugoon.
Lacear. *a.* Pag sab-ong.—Pag higot.
Laceración. *f.* Pagpilas. Pag samad, pagbono.—Pag hampac; pag balbag.—Pag pacaraut.
Lacerado, da. *adj.* Macalolooy, cairo.—Carangahon, caranghon, guuron.
Lacerar. *a.* Pilas. Pag samad, pagbono, pag habol.—Pag hampac: pag balbag.—*fig.* Pag caraut.
Laceria. *f.* Pagcamacalolooy.—Cabudlay, cabutlao, cacurian.
Lacio, cia. *adj.* Ming lay, laya, malaya.—Maluya.
Lacónicamente. *adv.* *m.* Sin lactud, lactud caopay.
Lacónico, ca. *adj.* Lactud.
Laconismo. *m.* Calacturan: pagcalactud.
Lacra. *f.* Tigaman sin saquit, ugat.
Lacrar. *a.* Patapon cún dao saquit.—*fig.* Pag pacaraut.
Lacrar. *a.* Pag pilit sin lacre sa mga surat.
Lacre. *m.* Lacre nga igpipilit sa mga surat, etc.
Lacrimable. *adj.* Tacús paglohaon.
Lacrimación. *f.* Pag loha, in natoro an mga loha.
Lacrimal. *adj.* An canan mga loha.
Lacrimatorio, ria. *s.* Baso nga sinasaluran sa mga cadaan nga mga tauo san ira mga loha sa panhaya nira hionong sin minatay, ngan ibinubutang mán sa ira mga linob-ngan.
Lacrimoso, sa. *adj.* Lohaan.—Tarangisan.
Lactación. *f.* Pag soso; panoso.
Lactancia. *f.* In nasoso pá an bata.
Lactar. *a.* Pag pasoso.—*n.* Pag caon sin gatas lá.
Lactario, ria. *adj.* An canan gatas, an masugad sin gatas.
Lácteo, tea. *adj.* An canan gatas, an masugad sin gatas.

Lacticinio. *m.* Gatas ó bisán áno nga caran-on nga sinasactan sin gatas.
Lactífero, ra. *adj.* An mga araguian san gatas ngada sa pag abut sa soso.
Lactumen. *m.* Pono, saquit sa mga bata nga nasoso pá.
Ladear. *a.* Quiling, quiling quiling. Quiliquid. Quiring quiding. Hilig. Hilay, hilay hilay.—Pag higad, pag liguid.—Quilayquigay, quilang quigang. Taquilid—*fig.* Pag simang sa dalan nga matadong.
Ladear la vista mirando á un lado y á otro. Lirap.
Ladeo. *m.* Pag quiling.—Pag higad, pag liguid.
Ladera. *f.* Bangquilid, baquilid. Bauang. Higad.
Ladería. *f.* Barobaquilid.
Ladero, ra. *adj.* Luyo, sa luyo.
Ladilla. *f.* Mananap nga sugad sin cagao.
Ladinamente. *adv. m. fig.* Sa malimbong nga larang.
Ladino, na. *adj.* Batid, lasgud sin pag yacan sin lain nga mga pamolong.—*fig.* Malimbong.—Esclavo ladino. An oripon nga capin ná sin tuig an pagcaoripon niya.
Lado. *m.* Guilid, caguiliran.—Luyo.—Al lado. *m. adv.* Harani caopay.—Á un lado *loc. adv.* Tabi.
Ladra. *f.* Pag osig.
Ladrador, ra. *adj.* Maosig; galahao.
Ladrar. *n.* Pag osig; galahao; ngao ngao; holhol.—Pag inayam.
Ladrido. *m.* Osig.
Ladrillado. *m.* An guinsal-gan sin mga ladriyo.
Ladrillador. *m.* Parabutang sin salug nga baldosa, etc.
Ladrillal. *m.* An guinhihimoan sin mga ladriyo.
Ladrillar. *m.* An guinhihimoan sin mga ladriyo.
Ladrillar. *a.* Pag salug sin mga ladriyo.
Ladrillazo. *m.* Pag batac sin ladriyo.
Ladrillejo. *m.* Ladriyo nga gutiay.
Ladrillero. *m.* Parahimo sin mga ladriyo.—Parabaliguia sin mga ladriyo.
Ladrillo. *m.* Id., tuna nga minasa ngan guinloloto, ug nagaganit sin pagcota.
Ladrón, na. *adj.* Macauat; maninicas; mangangahas; tulisan.—*s.* Paracauat.
Ladroncillo. *m.* Paracauat cauat.
Ladronera. *f.* Darangpan, taragoan, sublian san mga macauat.
Ladronería. *f.* Pagcauat; pangauat.
Ladronesco, ca. *adj.* Canan macauat.
Ladronía. *f.* Pagcauat; pangauat.
Ladronicio. *m.* Pagcauat; pangauat.
Ladronzuelo, la. *m.* y *f.* Paracauat cauat.—Maninicas.—Mangap apon nga tauo.
Lagaña. *f.* Muta.
Lagañoso, sa. *adj.* Mutaon.
Lagarta. *f.* Tiqui nga babaye. Halo nga babaye.
Lagartera. *f.* An pinoporoc-an san tiqui ó halo.
Lagartero, ra. *adj.* Tamsi cún mananap bá nga paradacop san tiqui.
Lagartija. *f.* Pinit; hulabiran; tagoto; tabili.
Lagartijero, ra. *adj.* Mananap nga paradacop ug paracaon sin tagoto, pinit, tabili ó hulabiran.
Lagarto. *m.* Tiqui.—Halo.—Tiyan tiyan sa butcon dapit sa sugbong ug sa sico.
Lago. *m.* Danao. Lunayan.
Lagoteador, ra. *m.* y *f.* Maaram-aram.
Lagotear. *n. fam.* Pag aram aram.
Lagotería. *f.* Pag aram aram.
Lagotero, ra. *s.* Pag aram aram.
Lágrima. *f.* Loha.
Lagrimable. *adj.* Tacús pagtangisan.
Lagrimal. *adj.* An araguian san mga loha. —*m.* Himutmut-an, himutaan.
Lagrimar. *n.* Pag tangis.
Lagrimón. *m.* Daco nga mga loha.
Lagrimoso, sa. *adj.* Lohaan.
Laguna. *f.* Danao. Lunayan. Cadanauan.
Lagunajo. *m.* Danao danao, danao, tubigan. Cadanauan.
Lagunoso, sa. *adj.* Danauon.
Laical. *adj.* An canan mga tauo nga diri mga Padre ó sacerdote.
Laico, ca. *s.* An diri Padre ó sacerdote; an diri religiosa sa coro; an diri religiosa.
Laja. *f.* Bato nga manipis nga sugad sin tabla.—Bato ó pasig sa sabang sa mga pondohan.
Lama. *f.* Larug.—Lomot.—Dalomoc; damolog.
Lambrija. *f.* Limatuc.—*fig.* y *fam.* Tauo nga magasa caopay.
Lamedal. *m.* Calomotan.
Lamedor, ra. *adj.* Magdidila.—*s.* Paradila
Lamedura. *f.* Pag dila.
Lamentable. *adj.* Tacús pag tangisan.—Macabibido.
Lamentablemente. *adv. m.* Sa pag bacho gud.
Lamentación. *f.* Pag bacho; pag araba.
Lamentador, ra. *adj.* Mabacho; maaraba. —*s.* Parabacho; paraaraba.
Lamentar. *a.* Pag bacho; pag araba.
Lamento. *m.* Pag bacho, pag araba.
Lamentoso, sa. *adj.* Maaraba; maquiaraba.—Tacús pag tangis.—Macabibido.

Lameplatos. *com. fig.* y *fam.* Maquiloto, maquitam-is, etc.—Paracaon san mga nasasalin.
Lamer. *a.* Pagdida. Pagsilap. Paghamul.
Lamerón, na. *adj.* Maquiloto, maquitam-is, etc.
Lamia. *f.* Baga gadia.—Pating.
Lamido, da. *adj. fig.* Caiban tungud sin pag higamiti. Nagasgasan.
Lámina. *f.* Dahon dahon nga tumbaga, etc.—Tumbaga nga manipis nga guinhimoan sin dibujo sa pag himo sin mga estampa.
Laminado, da. *adj.* An guinrayandayan sin mga lámina.
Laminador. *m.* Garamiton sa pag himo sin mga lámina.—Parahimo sin mga lámina.
Laminar. *a.* Pag himo sin mga lámina.—Pag butang ó pag rayandayan sin mga lámina.
Laminero, ra. *s.* Parahimo sin mga lámina.—Parabutang ó pararayandayan sin mga lámina.
Laminero, ra. *adj.* Maquiloto; maquitam-is, etc.
Lamiscar. *a. fam.* Pag dila sin dagmit.
Lamoso, sa. *adj.* Larogon. Lomoton.
Lampacear. *a. fam.* Pag lampaso, pag banos, pagnosnos, pag balunas.
Lampar. *n.* Pagcaipa, ipa, ibog.
Lámpara. *f.* Suga.—Lámpara.
Lamparero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga lámpara.—Parabaliguia sin mga lámpara.—Bantay, paramangno sa mga lámpara.
Lamparilla. *f.* Suga.—Lamparahan.
Lamparín. *m.* Malidong nga tumbaga, etc., nga burutangan ó binibiuan san baso dida sa mga lámpara sa mga singbahan.
Lamparista. *com.* Parahimo sin mga lámpara.—Parabaliguia sin mga lámpara.—Bantay ó paramangno sa mga lámpara.
Lamparón. *m.* Daco nga lámpara.—Buring nga daco sa panapton.—*Med.* Hubag sa liug.—*Verter.* Cahubagan.
Lampatán. *m.* Banua nga masugad sin banag, ug an gamut niya itarambal.
Lampazo. *m.* Banua nga itinauag mán *amor de hortelano.*
Lampazo. *m. Mar.* Lampaso, igbabanos, ignonosnos, igbabalunas.
Lampiño, ña. *adj.* Diri bongton.—Diri bohocon ó barahiboon.
Lampión. *m.* Parol ó lámpara nga daco.
Lampo. *m. poét.* Ingat nga madali lá, sugad san canan quilat.
Lampote. *m.* Hinabol nga tingcal.
Lamprea. *f.* Isda nga lamprea.
Lamprear. *a.* Pag guisa.
Lampuga. *f.* Isda nga lampuga.
Lana. *f.* Barahibo.
Lanado, da. *adj.* Barahiboon.
Lanar. *adj.* Hayop nga barahiboon.
Lance. *m.* Pag batac.—Panraya; panapiao.—An isda nga guinraya ó guinsapiao, etc.—Caagui, casugad.—Pag auay.
Lancear. *a.* Pag bono sin bangcao.
Lancera. *f.* Burutangan san mga bangcao.
Lancero. *m.* Tagabangcao.—Parahimo sin mga bangcao.
Lanceta. *f.* Lanceta ó labaja nga gutiay ngan matarum nga guinagamit sin pag sangra ó pag cadlit.
Lancetada. *f.* Pag sangra, pag cadlit.—Pag bono san lanceta.
Lancetazo. *m.* Pag sangra, pag cadlit.—Pag bono san lanceta.
Lancetero. *m.* Potan san mga lanceta.
Lancha. *f.* Bato nga halapad.—Sacayán nga lansá.
Lanchada. *f.* An luran sa lansá.
Lanchar. *m.* Cababtoan nga haglapad.
Lanchazo. *m.* Pag batac ug pag igo sin bato nga halapad.
Landre. *f.* Hubag.—Bolsa sa panapton nga diri quiniquita.
Lanería. *f.* Tendahan sin barahibo.
Lanero, ra. *adj.* An canan barahibo.—*m.* Paracomercio sin barahibo.—Camalig nga binubutangan san barahibo.
Langaruto, ta. *fam.* Halaba ó hataas caopay.
Langosta. *f.* Doron.—De mar. Camontaha; banagan.
Langostín. Camontaha; banagan.—Locton.
Langostino. *m.* Camontaha; banagan, pasayan.
Langostón. *m.* Apan.
Lánguidamente. *adv. m.* Maluya caopay.
Languidecer. *n.* Luya, in nanluluya ná an tauo.
Languidez. *f.* Camaluya, pagcamaluya.—Caculang sin cosog.
Lánguido, da. *adj.* Magasa.—Maluya.
Lanífero, ra. *adj. poét.* Barahiboon.
Lanificación. *f.* Paghabol ó pagpacaopay san barahibo.
Lanificio. *m.* Pag habol ó pagpacaopay san barahibo.—Buhat nga barahibo an iguinhimo.
Lanilla. *f.* Barahibo sa panapton nga paño sa caraygan.—Hinabol nga manipis sin barahibo.
Lanosidad. *f.* Barobarahibo sin dahon bonga ug iba pá.
Lanoso, sa. *adj.* Barahiboon.
Lanudo, da. *adj.* Barahiboon.

Lanuginoso, sa. *adj.* Barobarahiboon.
Lanza. *f.* Bangcao; binalo; budiac; pamabuy.—Lansa sin carruaje.
Lanzadera. *f.* Sicohon. Mansadida.
Lanzador, ra. *adj.* Mabatac.—*s.* Parabatac.
Lanzafuego. *m.* *Art.* Isusurit.
Lanzamiento. *m.* Pagbatac.—*For.* Paghucas.
Lanzar. *a.* Pagbatac.—*For.* Paghucas.—Pagpaiuas.
Lanzazo. *m.* Pagbono sin bangcao.
Lanzón. *m.* Bangcao nga daco.—*Arbol y fruta.* Bubua.
Lanzuela. *f.* Bangcao nga guti, barobangcao.
Laña. *f.* Baga casinggay nga putihao.
Laña. *f.* Lubi nga silot pá.
Lañar. *a.* Pagsinggay.—Pag bosbos san isda basi pag asinan.
Lapa. *f.* Lapot.
Lapa. *f.* Pagtion, poroton sa dagat.
Lapa. *f.* Tanum ó banua nga tinatauag *amor de hortelano.*
Lapachar. *m.* Cahanangan, lubugan, lunayan, cahalboan.
Lápade. *f.* Pangtion, poroton sa dagat.
Lapicero. *m.* Lapisero nga ibabadlis.
Lápida. *f.* Bato nga mahamis ug halapad nga pag lilirocan sin mga letra.
Lapidación. *f.* Pagbatac, pamatac sin mga bato.
Lapidar. *a.* Pagbatac, pamatac sa tauo sin mga bato basi mapatay siya.
Lapidario, ria. *adj.* An canan mga bato nga magnipis ug mahal.—An canan mga pagsurat nga iguinliliroc sa mga lápida. —*m.* Parasacsac ug parahamis sa mga bato nga mahal.—Parapalit ó parabaliguia sin mga bato nga mahal.
Lapídeo, dea. *adj.* Binato, an canan bato.
Lapidificación. *f.* Pacabato.
Lapidificar. *a.* Pacabato.
Lapidoso, sa. *adj.* Binato, an canan bato.
Lapila. *f.* Banua nga lapila.
Lápiz. *m.* Lapis nga ibabarlis.
Lapizar. *a.* Pag barlis sa lapis.
Lapo. *m.* *fam.* Pagdabal ó pag balbal sin bambo, etc.
Lapso. *m.* Tuig, panoigon.—Pacasala, pag caholog sin sala cún sayop bá.
Lapsus lingüae. *expr. lat.* Sayop, pagsala.
Lar. *m.* *Mit.* Diuata ó dios dios sa balay. —*pl. fig.* Balay nga lugaringon.
Larario. *m.* Arampoan sa mga diuatahan sa pag singba sa ira mga dios dios dida sa balay.
Lardar. *a.* Pag hirog sin tamboc.
Lardear. *a.* Pag hirog sin tamboc ó manteca san guinaasal.
Lardo. *m.* Tamboc.
Lardoso, sa. *adj.* Lang-siao.
Largamente. *adv.* *m.* Sin haluag, haluag caopay. Sin tuman, tuman caopay.—*fig.* Sin uaray alang alang.—*adv. t.* Sin maiha, maiha caopay.
Largar. *a.* Pag buhi. Pag tang tang.—Pag toros sin hinay hinay.—*Mar.* Pag buclad san layag, bandera, etc.—*r. fam.* Tanan, tois, palaguio, pauli. *Mar.* Pag guican an sacayán.—*Mar.* Bancad.
Largo, ga. *adj.* Halaba, hilaba.—*fig.* Mahatagon, malolooyon.—Estuvo en Manila largos años. Naocoy sa Manila sin maiha, sin damo nga mga tuig.—*Mar.* Binuhian Está largo ese cabo. Binuhian iton pisi. —*m. vid.* Largor.—*adj.* Hilauig.—Harayo. —Lauog.—Uanay.—Lagac.
Largor. *m.* Cahalaba, cahilaba, cahilab-an, hilab-an. Halauigan.—Cahirayo.
Largueado, da. *adj.* Sinamay, sinabongan sin mga tinabas.
Larguero. *m.* Cahuy nga balabag sa mga bongbong, etc.—Olonan nga halaba.
Largueza. *f.* Cahalaba, cahilaba, cahilaban.—Camahatagon, pagcamahatagon.
Larguirucho, cha. *adj. fam.* Hataas caopay, halaba caopay.
Largura. *f.* Cahalaba, cahilaba, cahilab-an, hilab-an. Hilauigan.—Cahirayo, caharayo; pag cahirayo.
Laringe. *f.* Bot-ol, totol-nan, toton-an.
Laríngeo, gea. *adj.* An canan bot-ol.
Larva. *f.* Limbong, larang nga pag limbong.—Mananapay nga bag-o pá gud, nga di pá quíniquilala an mga bahin sa iya lauas.—Damag.
Lascar. *a.* *Mar.* Pag toros sin hinay hinay san pisi.
Lascivamente. *adv. m.* Mala-oay caopay.
Lascivia. *f.* Camaquimala-oay.
Lascivo, va. *adj.* Mala-oay; maquimala-oay.—Malacsi.
Laserpicio. *m.* Banua nga laserpicio nga itarambal.
Lasitud. *f.* Cabudlay, cabutlao, cacapuy, camaluya.
Laso, sa. *adj.* Mabutlao, mabudlay, macapuy; maluya.
Lastar. *a.* Pag bayad sa otang sa iba.
Lástima. *f.* Canogon. *interj.* ¡Pastilan! Dar lástima. Papastilan.
Lastimar. *a.* Pacasamad, pacadarahug. —*r.* Samad; lopo; pagdol.—Hicalooy, hi-

puangud.—*fig*. Pag pacaraut san bantug. —Pag araba, pag idadoy.
Lastimeramente. *adv. m.* Sa mabidoon nga pag araba, pag tangis, etc.
Lastimero, ra. *adj.* Mabidoon nga pag araba, pag tangis, etc.
Lastimosamente. *adv. m.* Sa macalolooy ó macuri nga pagcabutang.
Lastimoso, sa. *adj.* Macalolooy ó macuri nga pagcabutang.
Lasto. *m.* Resibo ó surat nga carig-onan nga ihinahatatag san nagbayad san canan iba otang, agud macasocot sa iya.
Lastra. *f.* Bato nga halapad.
Lastrar. *a.* Pagluran sin lastre sa mga sacayan, pag lastre.
Lastre. *m.* Bato nga nabaobao dida sa mga pamatohan.—*Lastre* nga bato cún baras bá nga ilinuluran sa sacayán.—*fig*. Carig-onan. No tiene *lastre* aquella cabeza. Culang sin hunahuna.
Lasún. *m.* Isda, nga lasún.
Lata. *f.* Id. Lata nga cahuy; lata sa mga sacayan.—Lata nga isda, lata nga sili, etc. —Tabla nga manipis.
Latamente. *adv. m.* Halaba caopay nga pag asoy, etc.
Latebroso, sa. *adj.* An natago tago, ug diri napaquilala.
Latente. *adj.* Natatago.
Lateral. *adj.* An sa luyo.—Caso-ocan.
Lateralmente. *adv. m.* Sa luyo.
Latido. *m.* Quinhul; sicmat; ondag. Ngot ngot. Quibot. Cuyap cuyap.
Latiente. *p. a.* Maquinhul, masicmat, maondag. Mangot ngot. Maquibot, macuyap-cuyap.
Latigadera. *f.* Higot san yugo.
Latigazo. *m.* Lapdos, laptong.—An tonug san rebenque, etc.
Látigo. *m.* Rebenque, iharampac.
Latiguear. *n.* Pag patunog sa látigo.
Latiguera. *f.* Pisi, pisi nga anit nga icahogot san cincha.
Latiguero. *m.* Parahimo sin mga látigo. —Parabaliguia sin mga látigo.
Latín. *m.* Pamolong nga linatin; polong nga linatin.
Latinajo. *m.* Maraut nga pag linatin.
Latinamente. *adv. m.* Sa linatin nga polong.
Latinear. *n.* Pag polong ó pag surat sin linatin, pag linatin.—Pag sacot sin polong nga linatin sa lain nga mga polong.
Latinidad. *f.* Linatin nga polong.
Latinismo. *m.* Pag pamolong nga angay sa linatin nga pamolong.
Latinizar. *a.* Pag linatin.
Latino, na. *adj.* Maaram mag linatin.—An canan linatin nga pamolong.
Latir. *n.* Quinhul; sicmat; quibot, quibot quibot. Ondag. Ngot ngot. Cuyap cuyap. Cuba cuba. Catad catad. Nguya nguya.
Latitud. *f.* Cahiluagan.—Pag cahirayo...
Latitudinal. *adj.* An nahihiluag.
Lato, ta. *adj.* Hiluag, haluag.
Latón. *m.* Id.
Latonero. *m.* Parahimo sin buhat nga latón; parabaliguia sin mga buhat nga latón.
Latría. *f.* Pag singba nga angay lá sa Dios.
Latrocinio. *m.* Pag cauat. Batasan sinpag cauat.
Laúd. *m.* Toronggon nga sugad sin sesta.—Sacayán nga guti.— Mananap nga sugad sin pauican.
Laudable. *adj.* Tacús pagdayauon.
Láudano. *m.* Tambal nga láudano.
Laudatoria. *f.* Pagdayao sa iba.
Laudatorio, ria. *adj.* Madayao, macadayao.
Laude. *f.* Bato nga ibubutang sa linobgan.
Laudemio. *m. For.* Bayad nga tungud nga ibinabayad san tag-ada san tuna cún balay bá.
Laudo. *m. For.* Pag buot nga tinalaan san mga magturuhay.
Launa. *f.* Dahon dahon nga tumbaga, etc. —Tuna nga busag ug masapilit.
Lauráceo, cea. *adj.* An sugad sin laurel.
Láurea. *f.* Podong podong nga laurel.
Laureando. *m.* An harani ná pagtatagan sin grado sa universidad.
Laurear. *a.* Pag podong podong ó pagsa-bong sin laurel.—*fig*. Pag balos.
Laurel. *m.* Cahuy nga laurel, mahamut an iya mga dahon, ug guinagamit sin pag panocot.—*fig*. Cabansagan.
Laureola. *f.* Banua nga itarambal.—Podong podong nga laurel.
Lauro. *m.* Cahuy nga laurel.—*fig* Casalangbayan, cabansagan, cadarayauan.
Lauroceraso. *m.* Cahuy cahuy.
Lava. *f.* Adto nga nagogoa sa bolcán nga nagcacalayo.
Lava. *f. Min.* Pag hugas sa mga tumbaga ug iba pá nga sugad basi macuha an hugao.
Lavabo. *m.* Panaptón nga guti ug busag, nga guinagamit san Padre nga nag mimisa sin pag pahid san iya camut.—Baga lamesa nga binubutangan san mga igpapahid ug iba pá.
Lavacaras. *com. fig.* y *fam.* An nag aaram aram sa igcasitauo.
Lavación. *f.* Pag hugas.

Lavadero. *m.* Bunacan, pacpacan.
Lavado. *m.* Pag hugas.—Pahunao.—Paghiramos.—Paghinsao, pamusa, pusa.—Pagbunac.
Lavador, ra. *s.* Parabunac.—Parahugas.
Lavadura. *f.* Pag hugas.—Pag hunao.—Paghiramos.—Pag hinsao, pamusa, pusa.—Pag bunac.
Lavaje. *m.* Pag hugas, pag nau nao san mg̃a barahibo san carnero, etc.
Lavajo. *m.* Danao.
Lavamanos. *n.* Hunauan, sudlanan san tubig ng̃a ighuhunao sa mg̃a camut.
Lavamiento. *m.* Pag hugas.—Pag hunao.—Pag hiramus.—Pag hinsao, pamusa.—Pag bunac.
Lavanco. *m.* Tamao, tamao tamao.
Lavandera. *f.* Babaye ng̃a parabunac.
Lavandería. *f.* Bunacan, pacpacan.
Lavandero. *m.* Parabunac.
Lavar. *a.* Paghugas.—Pagbunac.—Paghunao.—Paghiramus.—Pag hinsao, pagpusa, pamusa.—Pagbulias: paglasag; paglosgos: pag nagnag; pag usao; pag naunao; pagsausao; pagtapas: pagtigas; pag himgo.—Pag quimo.—Pag dang gas.
Lavativa. *f.* Id.
Lavatorio. *m.* Pag hugas.—Pag hinsao, pag pusa, pamusa.—Pag hunao.—Pag hiramus.
Lavazas. *f. pl.* Hinugas.
Lavotear. *a. fam.* Paghugas sin dagmit ug maraut ng̃a paghugas.—Pagbunac sin dagmit ug maraut ng̃a pagbunac.
Lavoteo. *m.* Pag hugas.—Pag bunac.—Paghunao.—Paghiramus.
Laxación. *f.* Pagpahomoc, pagpalomo.
Laxamiento. *m.* Pagpahomoc, pagpalomo. Camahomoc, camalomo.
Laxante. *p. a.* Macacahomoc, macacalomo, macacaibaban.
Laxar. *a.* Pagpahomoc, pagpalomo, pacaiban.
Laxativo, va. *adj.* Macacahomoc, macacalomo, macacaiban.
Laxidad. *f.* Camahomoc, camalomo.
Laxitud. *f.* Camahomoc, camalomo.
Laxo, xa. *adj.* Mahomoc, malomo.—*fig.* An diri ang̃ay sa hogot ng̃a pamatasan.
Laya. *f.* Garamiton ng̃a puthao ng̃a guinagamit sin pagquiua ug pag ocad sa tuna.
Laya. *f.* Calainan, cahimtang.
Layador, ra. *m.* y *f.* Paraquiua ug paraocad sa tuna.
Layar. *a.* Pag quiua ug pag ocad sa tuna.
Lazada. *f.* Balighot; boyo; culahot; culauit.
Lazar. *a.* Pag lit-ag; pag siay; pag sibal; pag suay; pag laang; pag carang.
Lazareto. *m.* Pamul-ng̃anan; pamumurulng̃an, an lugar ng̃a pinaooquian sa gauas sa bongto san mg̃a may saquit, ng̃a matapon; ug pinaoocoy sira anay dida sin pira dao ca adlao.
Lazarillo. *m.* Paraagbay sin buta.
Lazarino, na. *adj.* Carang̃ahon, carang hon; guuron.
Lazarista. *m.* Sacop sa orden ni San Lázaro, ng̃a nagmamangno sa mg̃a carang̃ahon ug sa mg̃a may saquit ng̃a guod.
Lazaroso, sa. *adj.* Carang̃ahon, caranghon; guoron.
Lazo. *m.* Sab-ong, hiyas.—Baga sayao.—Lit-ag; siay; sibal; suay; carang; anihas; bitic; alicubcub, salicubcub.—*fig.* Catungdanan.

LE

Leal. *adj.* Tangcud.—Masogot, matinumanon. Maopay an gaui.
Lealmente. *adv. m.* Sin tangcud; itangcud caopay.—Sa maopay ng̃a buot. Sin matadong.
Lealtad. *f.* Catangcud. Camaopay sin buot.—Catadong̃an; camatuoran.
Lebrato. *m.* Misa sin mananap ng̃a liebre.
Lebrel. *m.* Ayam.
Lebrero, ra. *adj.* An ayan ng̃a nag lalanat san mg̃a liebre.
Lebrón. *m.* Liebre ng̃a daco.—*fig.* y *fam.* Tauo ng̃a matalao.
Lebroncillo. *m.* Misa sin mananap ng̃a liebre.
Lección. *f.* Pag basa.—Casayoran.—Lección.—Dar su lección.—*fr.* Pag lecsión an bata in linclecsionan siya sa maestro.—Dar lección. *fr.* Pag asoy san maestro sa cabanataan san lección.
Lector, ra. *s* Parabasa.—*m.* Paratutdo, magturutdo.
Lectoría. *f.* Catungdanan sin pagcalector, pagcalector.
Lectura. *f.* Pag basa.
Lechada. *f.* Masa, minasa ng̃a apog ng̃an sin baras.
Lechal. *adj.* Mananap ng̃a nasoso pá.
Lechar. *adj.* Mananap ng̃a nasoso pá.—Babayé ng̃a gatasan.
Leche. *f.* Gatas.—Taguc ng̃a busag sin cahuy, sin banua, sin bong̃a, etc.—De coco. Hatuc; tonó.
Lechera. *f.* Parabaliguia sin gatas.—Surudlan sin gatas.
Lechería. *f.* Lugar ng̃a guinbabaliguiaan san gatas.

Lechero, ra. *adj.* Gatasan.—*m.* Parabaliguia sin gatas.
Lecherón. *m.* Sudlanan sin gatas.
Lechigada. *f.* An cadam-an san mga mananapay nga guican sa usa lá ca pag anac.—*fig.* y *fam.* Panon sin mga tauo nga timaua cún mga magdorogas bá.
Lechino. *m.* Hubag nga may nana.—Linubid nga sinulit cún tingcal bá nga isinosolud sa mga casam-dan.
Lecho. *m.* Higdaan.—Lingcoran nga sinasandigan ánay sa mga tauo san ira pangaon.—*fig.* Salug sa mga cangga, etc.
Lechón. *m.* Pasi.—*pl.* Capasian.—Por *ext.* Bactin, babuy.—*fig.* y *fam.* Mahugao.
Lechona. *f.* Anay, pacal, bactin ó babuy nga babaye.—*fig.* y *fam.* Babaye nga mahugao.
Lechoso, sa. *adj.* Cahuy, tanum, banua ó bonga nga busag an taguc ó duga.
Lechuga. *f.* Tanum nga lechuga.
Lechugado, da. *adj.* Masugad sin tanum nga lechuga.
Lechuguero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga lechuga.
Lechuguina. *f.* *fig.* y *fam.* Babaye nga maogdayon.
Lechuguino. *m.* Tanum nga lechuga nga gutiay pá.—*fig.* y *fam.* Olitauohay nga nagaaram aram sa mga babaye ug nagpacabuotan siya.—*fig.* y *fam.* Olitauo ó tauo nga maquiogdayon.
Lechuza. *f.* Tamsi nga madaguit; uác uác.
Lechuzo. *m.* Tauo nga sinusugo.
Lechuzo, za. *s.* Hayop nga mulo nga gutiay pá.
Ledamente. *adv.* *m.* Sa daco nga pagcalipay.
Ledo, da. *adj.* Malipayon.
Leedor, ra. *s.* Parabasa.
Leer. Pagbasa.
Lega. *f.* Babaye nga binocot nga gauas san catungdanan sin pagtambong sa coro.
Legacía. *f.* Cahimtang ó catungdanan sin pagcalegado.—Tauo nga sinusugo ó tinatapuran.—An tuna nga nahisasacop sa gahum san tauo nga legado nga sinusugo.—Pag calegado.
Legación. *f.* *vid.* Legacía.
Legado. *m.* An malon nga ibinibilin sa igcasitauo san tauo nga nagtestar.—Tauo nga sinusugo ó tinapuran.
Legajo. *m.* Pinotos sin mga papel.
Legal. *adj.* Sugo sa batasan, angay sa batasan.—An matuman sin hingpit san iya catungdanan.
Legalidad. *f.* Pag caangay sa sugo ó batasan.—Hingpit nga pagcatuman san catungdanan.
Legalización. *f.* Pag pacarig-on sa mga may gahum sa mga surat hionong sin ano mán nga mangad.—Carig-onan.
Legalizar. *a.* Pag pacarig-on sa mga may gahum sa mga surat nga camatuoran hionong sin ano man nga mangad.
Legalmente. *adv.* *m.* Alagad sa batasan; angay sa sugo.
Legamente. *adv.* *m.* Diri gud maaram, ua ray gud sarabutan.
Légamo. *m.* Hanang, lagáy nga madocot.—Baga hulas ó balhas sin tuna.
Legamoso, sa. *adj.* Malagáy.
Legaña. *f.* Muta.
Legañoso, sa. *adj.* Mutaon.
Legar. Malon, bilin.—Pag sugo, pag toin, pagtapud.
Legatario. *m.* An binil-nan sin mangad san nagtestar.
Legendario, ria. *adj.* Susumaton, susuguiron.—*m.* Libro nga casayoran san quinabuhi san mga Santos.
Legible. *adj.* Sadang basahon.
Legión. *f.* Panon, usa capanon sin mga casoldadosan.
Legislación. *f.* Casugoanan.—Pag aradman sa mga sugo.
Legislador, ra. *s.* Parasugo, parabuot.
Legislar. *n.* Pag sugo, pag buot.
Legislativo, va. *adj.* An may gahum sin pagsugo.—An nahitutungud sa mga casugoanan.
Legislatura. *f.* Pag catitiroc, in nagcacatiroc an mga tauo nga may gahum sin pagsugo ó pagtalaan.
Legisperito. *m.* An sayud ó lasgud sa mga casugoanan.
Legista. *m.* Sayud ó lasgud sa mga casugoanan.—An nagaaram san mga casugoanan.
Legítima. *f.* *For.* Puyong, malon nga tungud sa mga anac nga soho.
Legitimación. *f.* Pag asoy san camatuoran sa ano mán.—Pag carauat ó pagquilala san anac nga diri guican sa matrimonio.—Pag togot ó pag hatag sin gahum sa usa catauo, agud macacarauat siya sin catungdanan.
Legítimamente. *adv.* *m.* Ngagayud; angay gud sa catadungan.
Legitimar. *a.* Pag asoy san camatuoran sa ano mán.—Pag carauat ó pag quilala san anac nga diri guican sa matrimonio.—Pag togot ó pag hatag sin gahum sa usa catauo, agud macacarauat siya sin catungdanan.

Legitimidad. *f.* Caangayan; camatuoran.
Legítimo, ma. *adj.* Angay sa mga sugo. —Matuod —Hijo legítimo. Anac nga saho, anac nga lonsan.
Lego, ga. *adj.* Tauo nga uaray pag ordenan.—Tapang.—*m.* Padre nga uaray pag ordenan.
Legón. *m.* Sadol.
Legra. *f.* *Cir.* Garamiton nga icacagus sa mga tulan.
Legración. *f.* Pagcagus ó pagcuhai san onud sa mga tulan.
Legrón. *m.* Garamiton nga icacagus sa mga tulan.
Legua. *f.* Id.; una legua, usa ca leguas.
Leguleyo. *m.* An nagpapacalasgud sa mga casugoanan.
Legumbre. *f.* Utan; bisan ano nga utanon.
Leible. *adj.* Sadang mabasa; sadang basahon.
Leído, da. *adj.* Lasgud, maaram.
Leila. *f.* Sayao in gabi sa mga camorosan.
Lejanía. *f.* Cahirayo, pagcahirayo.
Lejano, na. *adj.* Hirayo; harayo.
Lejía. *f.* Almidol.—Tasic.
Lejío. *m.* Igtitina sin panapton, etc.
Lejos. *adv. l.* y *t.* Harayo; hirayo; higrayo.
Lelilí. *m.* Pag guliat, pag gagsud.
Lelo, la. *adj.* Culang culang; hongug.
Lema. *m.* Lactud nga casayoran.—Tigaman.
Lencera. *f.* Babaye nga paracomercio sin mga género nga tinatauag—lienzo.
Lencería. *f.* Tendahan sin panapton nga lienzo.
Lendel. *m.* An agui san carabao nga nagbibiric sugad san pagtrapitse.
Lendrera. *f.* Sorud.
Lendrero. *m.* Calusáan.
Lendroso, sa. *adj.* Lusaon.
Lene. *adj.* Mahomoc.— Matam-is, macaruruyag.—Magaan.
Lengua. *f.* Dila.—Polong; pamalong.—De tierra. Banga.
Lenguado. *m.* Isda nga lenguado.
Lenguaje. *m.* Polong, pamolong.
Lenguada. *f.* Pagdila.
Lenguaraz. *adj.* Batid ó maaram sin duha cún damo pá nga mga pamolong.—An mayacan sin maraut.
Lenguaz. *adj.* An mayacan sin diri angay.
Lengüeta. *f.* Dila dila.—Odiong.—Salait, sarosalait.
Lengüetada. *f.* Pag dila.
Lengüezuela. *f.* Diladila.
Lenidad. *f.* Camahomoc nga casing casing sin pag patuman sin mga catungdanan cún pag patuc bá san sala.
Lenificar. *a.* Pag pahomoc.
Lenificativo, va. *adj.* Macacahomoc.
Lenitivo, va. *adj.* Macacahomoc.—*m.* Tambal nga icahomoc ó icaiban san sool. *fig.* Igcacarig-on sa casing casing.
Lenocinio. *m.* Camagon cagon, pag aram-aram ó pag sulay sa igcasitauo sa maraut nga tuyo.
Lentamente. *adv. m.* Hinay hinay.
Lente. *s.* Salaming nga lente.
Lenteja. *f.* Tanum nga lenteja. Liso nga lenteja, utanon.
Lentejuela. *f.* Id.
Lenticular. *adj.* An masugad sin liso nga lenteja.
Lentisco. *m.* Cahuy nga lentisco.
Lentitud. *f.* Camahinay hinay.
Lento, ta. *adj.* Mahinay hinay.—Maluya.
Leña. *f.* Songo.—*fig.* y *fam.* Balbag, dabal, hampac.
Leñador, ra. *m.* y *f.* Mangangahuy, mangarahuy.—Parabaliguia sin mga songo.—Tigcahuy.
Leñar. *a.* Pangahuy.
Leñera. *f.* Barutangan san mga songo.
Leñero. *m.* Parabaliguia sin mga songo.—Parapalit san mga songo nga gagamiton sa pangalayo.
Leño. *m.* Cahuy nga quinuhaan ná san mga sanga.—*fig.* y *poèt.* Sacayán.
Leñoso, sa. *adj.* Tugas, rubas.
León. *m.* Mapintas nga mananap nga león.
Leona. *f.* León nga babaye.
Leonado, da. *adj.* Bulao nga color masugad san canan barahibo san león.
Leonera. *f.* Tangcal nga daco sin mga león.—*fig.* y *fam.* Balay nga susgalan.
Leonero. *m.* Paramagno san mga león nga tinatangcal.
Leopardo. *m.* Mananap nga mapintas nga leopardo.
Lepidio. *m.* Banua nga maharang ug itarambal.
Lepidóptero, ra. *adj.* Tinatauag an mga mananap nga uupat an paco.
Lepra. *f.* Casaquit nga good cún tabaghac bá, caranga.
Leproso, sa. *adj.* Guoron, tabaghacon, carangahon, caranghon.
Lerdamente. *adv. m.* Mabug-at caopay, maiha caopay.
Lerdo, da. *adj.* Mabug-at, maiha cún dao sa paglacat.
Lerdón. *m.* Hubag sa mga hayop dapit sa tohud.
Lesión. *f.* Casam-dan, cahabolan, samad —*fig.* Pagpacaraut.

Lesivo, va. *adj.* Macacasamad.—Macacaraut.
Lesna. *f.* Hirihud, hurihuran, quiricud, quiricot.
Lesnordeste. *m.* Hangin sa catungaan san cabonghan ug san dumagsa.
Leso, sa. *adj.* Samad.—An guinpacaraut. —Tuyao tuyao, culang culang.
Lessueste. *m.* Hangin sa catungaan san dumagsa ug san timug.
Leste. *m. Mar.* Dumagsa.
Letal. *adj.* Macamatay; icacamatay.
Letanía. *f.* Id.; pagampo sa Dios, sa mahal nga Virgen, sa mga Ángeles ug sa mga Santos, basi catabangan quitá nira sa atubangan sa Dios.
Letargia. *f.* Cabuntug, calipong sa oló.
Letárgico, ca. *adj.* Iborontug, bubulagon, malipong sa oló.
Letargo. *m.* Cabontug, calipog sa oló; cauarai sa mga balatian.
Letargoso, sa. *adj.* Macacalipong sa oló.
Letificante. *p. a.* Macacalipay. Macacasosog.
Letificar. *a.* Pacalipay.—Pacacosog.
Letífico, ca. *adj.* Macacalipay.
Letra. *f.* Id., gohit.
Letrado, da. *adj.* Maaram, quinaadmánon.
Letrero. *m.* Mga polong nga sinurat nga casayoran sa ano mán.
Letrina. *f.* Calibangan.
Letrón. *m.* Daco nga letra.
Leucorrea. *f. Med.* Otol.
Leudar. *a.* Pagpatubo san minasa nga harina in binubutangan sin binhi.—*s.* Pagtubo san minasa nga harina nga binutangan sin binhi.
Leudo, da. *adj.* An minasa nga harina cún tinapay bá nga natubo cay binutangan sin binhi.
Leva. *f. Mar.* Pagguican an mga sacayán sa pondohan.—Pagcarauat sa mga tauo nga maruruyag sa pagcasoldados.—Pagdacop sa mga tauo nga bagos basi masoldados sira.
Levadero, ra. *adj.* Soroc-ton.
Levadizo, za. *adj.* Sarosacauat, aroalsa.
Levadura. *f.* Binhi.
Levantadamente. *adv. m.* Hatas caopay.
Levantado, da. *adj. fig.* Hataas.
Levantador, ra. *s.* Parasacuat, parabubuhat.—*adj.* Marimoc, masamoc.
Levantamiento. *m.* Pagsacauat, pagbuhat. —Carimocan, casamocan, pagalsa.—Pagcahitaas.
Levantar. *a.* Pagbuhat, pagbangon, pagsacuat.—Pagbayao.—Pagbulisuat.—Pagbunhat.—Pagcuyao.—Paghangad.—Paginhit.—Lamto.—Ogdoc.—Orong.—Paguáay. —Pagbiquiao.—Pagbignit.—Pagbognos.—Pagduca.—Pagsalarac.—Pagsarangat.—Pagsual.—Pagtigdong.—Pagtindug.—Pagtuas. —Pagtucdao.—Pagtuihacao.—Pagtonga. —Pagligat.—Hunducag.—Yasyas.—Inhit. —Labtuc, lamto, hilamto.—Pagbognos.—Bogtoc, barogtoc.—Pagbacdao.—Tuyhad. —Yanghag.—Pagdaco. Dacoa an tingug. Levanta la voz.—Paghataas.—*fig.* Pagrimoc, pagalsa.—*fig.* Pagdayao, pagpaorug. —*fig.* Pagpacaraut sin mga tauo sa pagcasoldado.—*fig.* Pagbutang sin sala.
Levante. *m.* Casirangan.—Dumagsa.
Levantino, na. *adj.* Tagacasirangan.—Dapit sa casirangan.
Levantisco, ca. *adj.* Tauo nga masamoc, marimoc.
Levar. *a. Mar.* Pagancal.—*Mar.* Paglayag.
Leve. *adj.* Magaan.—Guti, gutiay.—Dalucap.—Diri ó uaray bale.
Leveche. *m.* Hangin nga habagat sa cabarian.
Levedad. *f.* Camagaan.—Cagaan.—Caguti, cagutiay.
Levemente. *adv. m.* Gutiay lá.—Sin guti, sin gutiay.
Leviatán. *m.* Daco caopay nga isda.—*fig.* Manunulay sa mga calag.
Levigación. *f.* Pagtunao; pagpatunao.
Levita. *m.* Tauo nga israelita sa catulinan ni Levi.—Diacono.
Levita. *f.* Biste nga lebita.
Levitón. *m.* Daco ug halauig nga lebita.
Ley. Batas, batasan.—Sugo.
Leyenda. *f.* Pagbasa.—An guinbabasa.—Casayoran.
Lezna. *f.* Hirihud, hurihuran.

LI

Lía. *f.* Pisi nga sinalapid nga sa mga pardo, etc.
Lía. *f.* Sapal sa mga ubas.
Liar. *n.* Pag higot; pag codcod.—Pag bogcos.—Paggaluticot.—Pagburocos.—Pagpotos.—*fig.* y *fam.* Paglimbong; among, pagcaamong.—Liarlas. *fr. fig.* y *fam.* Paglaguio.—*fig.* y *fam.* Patay, in mamatay an tauo.
Libación. *f.* Pagyopyop.—Pagyabo; an mga diuatahan cún tapus ná nira tilaui an alacsio nga ira halad, itinatacbo nira an nahasalin.
Libamen. *m.* Paghalad, halad san pag halad.
Libamiento. *m.* Halad.

Libar. *a.* Pag yopyop.—Pagyabo, pagtacbo.—Paghalad.—Pagtilao, pagtadi.
Libatorio. *m.* Tinatauag an sinusudlan san alacsio sa mga diuatahan san ira mga paghalad.
Libelar. *a. For.* Paquimalooy, pangamaya.
Libelista. *m.* An nagtuha sin surat cún mga surat bá nga pagpacaraut san bantug sa igcasitauo.
Libelo. *m.* Surat nga pagpacaraut sa igcasitauo cún sa ano mán.—*For.* Paquimalooy, pangamaya.—De repudio. Surat nga carig-onan sadto anay sa pagcamatuod nga an lalaqui nagbaya san iya asaua nga babaye ug bungcag ná an ira pagcaminio.—Dar libelo de repudio á una cosa. *fr. fig.* Pagbaya.
Libélula. *f.* Mananap nga pacoan.
Liberación. *f.* Pag tang tang.—Pag baui.
Liberador, ra. *s.* Paratang tang. Mamamaui, manlulucat.
Liberal. *adj.* Mahatagon.—Ticang sa buot.—Madagmit sin pag tuman sin ano mán. Cún an tauo masogot sa Santa Iglesia, maopay siya nga liberal; cundi cún diri masogot, maraut siya nga liberal.
Liberalidad. *f.* Pagcamahatagon.
Liberalismo. *m.* Id. Ini nga liberalismo ó mga hunahuna sa mga tauo nga liberal, cún diri patuc sa Santa Iglesia, maopay mán; cundi cún patuc sa Santa Iglesia, maraut caopay nga caberalismo.
Liberalmente. *adv. m.* Sin uaray gud pirit, ticang gud sa buot.—Sin dagmit.
Libérrimo, ma. *adj.* Uaray gud macacaolang sa pag buot sin pag buhat cún diri bá pagbuhat.
Libertad. *f.* Calugaringon nga pag buot.—Cahimtang san diri oripon.—Cahimtang san diri preso.—Hadac.—Togot.
Libertadamente. *adv. m.* Sa lugaringon nga pag buot.—Sin uaray gud caalo.
Libertado, da. *adj.* Uaray alo.—Diri napasauay.
Libertador, ra. *s.* Mamamaui, manlulucat, manonobus.
Libertar. *a.* Pagbuhii; pagtuhas.—Pag baui, pagtubos, pagpanobus.—Pagtangtang.
Libertinaje. *m.* Batasan nga maraut.—Caculang sin catahud sa Dios.
Libertino, na. *adj.* Maraut sin batasan; tampalasan.
Liberto, ta. *m.* y *f.* Oripon nga gauas ná sa gahum san iya agaron.
Libídine. *f.* Camaquimala-oay sa lauas.
Libidinosamente. *adv. m.* Maquimala-oay gud sa lauas.
Libidinoso, sa. *adj.* Maquimala-oay; mala-oay.
Libra. *f.* Id., timbang nga usa ca libra.
Libración. *f.* Baga paquiua ó pagbantad.
Libraco. *m.* Libro nga maraut.
Libracho. *m.* Libro nga maraut.
Librador, ra. *adj.* Macabaui.—Macahatag.
Libramiento. *m.* Pagbaui.—Sugo ó carig-onan nga sinurat basi an tauo tagan sin salapi cún iba pá nga mangad.
Libracista. *m.* An may carig-onan nga sinurat, basi tagan siya sin salapi cún iba pá.
Libranza. *f.* Carig-onan nga sinurat basi an tauo tagan sin salapi cún iba pá.
Librar. *a.* Pagbaui, pagtubos, pagpanobos.—Pagtupad.—Paghatag.—*n.* Pagcada an religiosa sa locutorio, cay naquiquipolong sa iya an iya mga caganac cún iba pá.—*r. Cir.* Paggoa an inul-nan.—Misic.
Libratorio. *m.* Locutorio, cay dida macada an mga religiosa sa paquigpolong sa ira mga caganac cún iba pá.
Librazo. *m.* Pagdabal sin libro.
Libre. *adj.* An may pag buot nga lugaringon sin pag buhat cún diri pag buhat.—An diri oripon.—An diri preso.—Tohas.—Hanaua.—Hadac.—Tampalasan.—Mala-oay.—Gauas.
Librea. *f.* Biste ó panapton nga magsama sa mga mahal nga mga tauo—Biste ó panapton nga magsama nga ihinatag sa mga agaron san irá mga sacop.
Librear. *a.* Pag taglibra, pag baliguia ó pag hatag sin tag usa ca libra.
Librejo. *m.* Libro nga gutiay.—Libro nga maraut.
Libremente. *adv. m.* Sa lugaringon nga pagbuot.—Sin uaray caolangan.
Librería. *f.* Tendahan sin mga libro.—Burutangan ó piotan sa mga libro.
Librero. *m.* Parabaliguia sin mga libro.
Libreta. *f.* Tinapay nga usa ca libra an timbang.
Libreta. *f.* Listahan, panumduman.
Librete. *m.* Librohay.—Bagahan.
Librillo. *m.* Librohay nga papel nga guinagamit sa paghimo sin mga sigarriyo.
Libro. *m.* Barasahan. Libro nga sinurat ó minolde; libro nga pagsusuratan ó pag bubutangan san mga cuenta.
Librote. *m.* Daco nga libro.
Licantropía. *f. Med.* Casáquit ó catuyao san mga tauo, nga nagpapacalobo siya, ug nag oosig sugad sin lobo.
Licencia. *f.* Togot, pag togot.—Maraut nga pag buot sin pag polong cún pag buhat bá.—Hadac.
Licenciado, da. An nagpapacamaaram.

—Tohas ná.—*m.* An nacucuha ug tinogotan sa pag calicenciado, agud macatuman siya siton nga catungdanan.—*fam.* An nagbibeste sin halauig nga biste masugad sin estudiante.—Catalahuran nga ihinahatag sa mga abogado.—Soldado nga tinogotan ná sin pag uli.

Licenciamiento. *m.* Pag carauat san pag calicenciado.—Pagtogot, panogot sa mga soldados sin pag uli sa ira.

Licenciar. *a.* Pog togot.—Pag pauli.—Pag hatag sa pag calicenciado.—*r.* Pag carauat sa pag calicenciado.

Licenciatura. *f.* Cahimtang ó catungdanan sa pag calicenciado.—Pag carauat san pag calicenciado.

Licenciosamente. *adv. m.* Uaray gud catahud, uaray gud caalo.

Licencioso, sa. *adj.* Uaray catahud, uaray caalo, mala-oay. Hadac.

Licitación. *f. For.* Pagpabale sa ano mán nga iguin aalmoneda, pagpalabao san canan iba.

Lícitamente. *adv. m.* Angay gud. matadong gud, sin angay, sin matadong.

Licitar. *a.* Pag pabale sa ano mán nga iguinaalmoneda, pag palabao san canan iba hatag.

Lícito, ta. *adj.* Matadong, angay.

Licor. *m.* Tubig, alacsio, tuba, etc.—Alacsio nga matam-is, irinmon nga matam-is, mapintas, etc.

Licorista. *com.* Parahimo sin mga alacsio nga licor ó mga irinmon.—Parabaliguia sin mga alacsio nga licor ó mga irinmon.

Licoroso, sa. *adj.* Alacsio nga mapintas ug mahamot.

Licuable. *adj.* Matutunao.

Licuación. *f.* Pagtunao; pagpatunao.

Licuar. *a.* Pagtunao; pagpatunao.

Licuefacción. *f.* Pagtunao; pagpatunao.

Licuefacer. *a.* Pagtunao; pagpatunao.

Licuefactible. *adj.* Matutunao.

Lichera. *f.* Taplac, tampi.

Lid. *f.* Auay; pagauay; pagauaayan.—*fig.* Capolonganan, paghibatonbaton sin polong.

Lidia. *f.* Pag auay.

Lidiadero, ra. *adj.* Sadang igbulang.

Lidiador, ra. *m.* y. *f.* Paraauay.

Lidiar. *n.* Pagauay.—*fig.* Pag ato.—*a.* Pag bulang.

Liebrastón. *m.* Liebre nga guti pá.

Liebrático. *m.* Misa sin liebre.

Liebre. *f.* Mananap nga sugad sugad sin conejo, mailao ngan madalagan caopay.

Liebrecilla. *f.* Liebre nga gutiay.—Banua nga itarambal.

Liebrezuela. *f.* Liebre nga gutiay.

Liendre. *f.* Bunay sin coto, lusa.—Cascarle, ó machacarle á uno las liendres. *fr. fig.* y *fam.* Pagdabal ó pagbalbag sa iya. —*fig.* y *fam.* Pagsauay sa iya sin macosog. —Pia; piasa.

Lientera *f.*—**Lientería.** *f.* Casaquit in iguinlilimbang an quinaon, uaray pá catutunao sa guinhaua.

Liento, ta. *adj.* Homog, nagholos sin guti.

Lienza. *f.* Tinabas nga haligot.

Lienzo. *m.* Panapton nga lienzo.—Cota tican sa usa nga baluarte ngadto sa usa. —Caraygan sin balay, etc.—Banata.

Liga. *f.* Codcod; gopis; bagcos, icorodcod. Lacdang. Taguc nga masapilit.—Pagtigub. Pagsacot, pasalacot.—Pagcaoroyon sin buot.

Ligación. *f.* Pagcodcod, Paghigot.—Pagtigub; pagpatigub.—Pagsacot, pagsalacot.

Ligada. *f. Mar* Pagcodcod, paghigot.

Ligadura. *f.* Pag codcod, pag higot. Pag gopis, pagbogcos.—Gopis, bogcos, higot, codcod.

Ligamaza. *f.* Taguc, duga.

Ligamento. *m.* Pagcodcod, paghigot, paggopis.—Codcod, icorodcod.

Ligamiento. *m.* Pagcodcod, paghigot, paghigot.—*fig.* Pagcaoroyon sin buot.

Ligar. *a.* Paghigot; pagcodcod, paggopis, pagbogcos.—Pagsalacot sin bulauan ngan sin salapi, etc.—Pagtigub; pagpatigub.—*fig.* Dalongdong.—May saad, may catungdanan.—Pag caoroyon.

Ligazón. Pag sumpay; guincasumpayan.—*Mar.* Gosoc, mga gosoc sin sacayán, agad, baol.

Ligeramente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali, sin lacsi, sin tulin. Dagmit caopay, dali caopay, lacsi caopay, tulin caopay.—*fig.* De ligero. Hinanali.

Ligereza. *f.* Cadali, pagcadali; camadali, pagcamadali: camagaan, pagcamagaan: camatoron, pagcamatoron: catulin, pagcatulin; camatulin, pagcamatulin.—Cadaragangan.

Ligero, ra. *adj.* Magaan.—Madagmit, masaragmit; matoron; matulin; malacsi; malongot.—Daragangan.—Macasicasi; maaraquidíao; macamhag, madamhag.—Á la ligera. *m. adv.* Cadagmitan.—De ligero. *m. adv. fig.* Hinanali.

Lignum crucis. *m.* Reliquia san cruz san aton Guinoo.

Ligona. *f.* Sadol.

Liguilla. *f.* Gopis nga haligot.

Lija. *f.* Isda nga daco, pagui.—Quilquig, quilquigan.

Lijar. *a.* Pagquilquig.

Lila. *f.* Gahuy cahuy nga lila.
Lila. *f.* Panaptón ó género nga lila.
Lilaila. *f.* Guliat, gagsud, aringasa, ngiras.
Lilaila. *f.* Cubal ó hinabol nga gamay, masilhag ug haligot.—*fam.* Limbong, larang nga maraut.
Lilao. *m.* Camadasig.
Lililí. *m.* Guliat, gagsud, aringasa, ngiras.
Lima. *f.* Bonga sin cahuy cahuy nga limero nga sugad sin limonsito.
Lima. *f.* Ringbas.
Limadura. *f.* Pagringbas, an quinaon san ringbas.
Limalla. *f.* Riningbas, an quinaon san ringbas.
Limar. *a.* Pagringbas.—*fig.* Paghamis; pagpahamis.—Pagbuo.
Limatón. *m.* Ringbas nga malison.
Limazo. *m.* Laoay, bura.
Limbo. *m.* Lugar nga inoquian san mga calag sa mga Patriarca ug mga matinumanon nga iba nga nagpamulat san santos nga pag abut san aton Guinoo.—Lugar nga hinohonongan san mga calag san mga cabataan nga uaray cabubuniagui.
Limen. *m. poét.* Turunban, turunbanan sin puerta.
Limera. *f.* *Mar.* Loho dapit sa olin sa mga dagco nga sacayán, nga aguian san baysalan.
Limero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin bonga nga tinatauag lima.—*m.* Cahuy nga namonga sin bonga nga lima.
Limitación. *f.* Pag butang sin guiotan.—Tuna nga sacop ná sa bongto sa...—Catubtuban.
Limitado, da. *adj.* Halipot an hunahuna. May tubtub.
Limetáneo, nea. *adj.* Harani sa olotan ó caguiotan.
Limitar. *a.* Pag guiotan, pag butang sin guiotan—*fig.* Pag asoy lamang...
Límite. *m.* Guiotan, caguiotanan, olot, olotan.—*fig.* Catubtuban.
Limitrofe. *adj.* Dooc.
Limo. *m.* Lagáy.
Limón. *m.* Bayasong, biasong; pidia.
Limonada. *f.* Irinmon nga limonada.
Limonado, da. *adj.* Sugad sin biasong.
Limonar. *m.* Biasongon.
Limonera. *f.* Patoloy.
Limonero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga limón.—*m* Cahuy nga biyasong, etc.
Limosidad. *f.* Calagyan,—Quiqui.
Limosna. *f.* Limos.
Limosnera. *f.* Sopot nga binubutangan san salapi nga iglilimos.
Limosnero, ra. *adj.* Magparahatag sin limos.—*m.* An sinusugo ó tinatapuran sin pag paquilimos. Paragahin san mga limos.
Limoso, sa. *adj.* Malagay.
Limpia. *f.* Pag hauan, pag cuha san sighot ó hugao.
Limpiabotas. *m.* Parabiton san mga' sapin.
Limpiadera. *f.* Icarahig.
Limpiadientes. *m.* Sil-at, ipanhingingiqui, hingiqui.
Limpiador, ra. *s.* Parapahid. Paranosnos. Parapaghauan... *vid.* Limpiar.
Limpiadura. *f.* Pag pahid. Pag nosnos... *vid.* Limpiar.—*pl.* Hugao, sighot.
Limpiamente. *adv. m.* Mahauan gud. Timgas gud. Diri gud mahugao.
Limpiamiento. *m.* Pag pahid, pamahid. Pag nosnos. *vid.* Limpiar.
Limpiaplumas. *m.* Iparahid sa mga pluma.
Limpiar. *a.* Pag hauan.—Pag hamis.—Pag hinis.—Pag hiuarang.—Pag nag nag.—Pag nao nao.—Pag nisnis; pag nosnos.—Pag pahid.—Pag pulas pugas.—Pag hinas.—Pag sigad.—Pag losgos.—Rinas, linas.—*fig.* Pag paiuas, pag paiuay sa mga nacacaraut.—*fig.* y *fam.* Pag cauat, pangauat.—*fig.* y *fam.* Pag daog cún dao sa pag sugal.
Limpiar con trapo ú otra cosa. Pag banos, pag bagnos, pag bagnas.
Limpiar sementera ó plantío de los árboles ó arbustos. Pag calasucas; pag doroc; pag gahad.
Limpiar sementera ó terreno con bolo ú otra cosa. Pag dalos; pag sigad: pag guiho; pag guna. Pag simot. Pag doroc. Pag iuit.
Limpiar herida ó llaga con algún líquido. Pag danggas.
Limpiar bien el arroz. Pag dug-as. Pag hashas; pag himgas.
Limpiar bejuco ó enredadera. Pag guray; pag himhim.
Limpiar con la mano el sudor, polvo, etc. Pag hapulas.
Limpiar el arroz con agua. Pag haras.
Limpiar un terreno cortando las yerbas ó maleza por cerca del tronco. Pag haras.
Limpiar los dientes. Panhingiqui.
Limpiar ropa ú otra cosa con cepillo. Pag iscoba.
Limpiar caña quitando los nudos ó ramitas. Pag lagus; pag tipla. Pag lagui.
Limpiar la hoja de la piña. Pag lagut.
Limpiar vasija, meneando el líquido. Pag log-ó.

Limpiar ó quitar las escamas al pescado. Panhingisda.
Limpiar ó aechar el paláy. Pag palid.
Limpiar el arroz con el harnero. Pag tahop; pag taquiab.
Limpiar suciedad de las tripas. Pag hina-í.
Limpiar metal ó hierro ú otra cosa. Pag aris.
Limpiar lo sembrado. Pag tudling.
Limpiar el ano. Iyorole.
Limpiar los oídos. Pangatole, panhingatole.
Limpiar ó beneficiar el abacá. Pag panggui; pag quigui, pangigui.
Limpiar la boca con la lengua. Pag quimhod, pag tamhid, pag simhod.
Limpiar al rededor de la sementera. Pag picay.
Limpiar ó barrer la sementera. Pag sighid.
Limpiauñas. *m.* Idodoclat sin colo.
Límpido, da. *adj. poét.* Uray, lubos, timgas.
Limpieza. *f.* Camahauan; camatimgas.—Pag cauray, pag calubos.—De bolsa. *fig.* y *fam.* Cauaray ó caculang sin salapi.—De corazón. *fig.* Catangcud, camaopay ó camatadong sa casingcasing.—De manos. Cauaray limbong sa ano mán nga guinbubuhatan.—De sangre. An uaray calibogan, an diri guican sa mga moros, mga judíos ó mga herejes.
Limpio, pia. *adj.* Mahauan.—Timgas.—Masaga.—Raguinas.—An uaray sacot nga ano mán.—Talnas.
Limpión. *m.* Pag banos; pag nosnos; pag pahid.
Linaje. *m.* Mamat; tulin: cacam-tan; catulinan.—*fig.* Baga cahimtang sa ano mán.—Linaje humano. An mga catauohan nga mamat ni Adán.
Linajista. *m.* An maaram ó parasurat hiononq sa mga pag tulin tulin.
Linajudo, da. *adj.* An madayao nga guican siya sa mahal nga guinicanan.
Lináloe. *m.* Banua nga áloe.
Linar. *m.* Tuna nga tinan-man sin lino.
Linaria. *f.* Banua nga itarambal.
Linaza. *f.* Liso sin lino.
Lince. *m.* Mananap nga lince.—*fig.* Batid caopay.—Maopay nga camata.
Lindamente. *adv. m.* Mahal caopay, mahal gud, hingpit caopay, hingpit gud, tuman gud; maaniag caopay.
Lindar. *n.* Taquip.—Dangiap.
Linde. *amb.* Guiotan, olot, olotan.—Catubtuban.
Lindera. *f.* Guiotan, caguiotanan, olot, olotan.—Catubtuban.
Lindero, ra. *adj.* Taquip.—*m.* Guiotan, caguiotanan, olot, olotan; cahang; daplin; tagay tay.—Lagda.—Con linderos y arrabales. *loc. adv. fig.* y *fam.* Halaba caopay nga pag asoy.
Lindeza. *f.* Camahal, camatahum, camaaniag.—Buhat cún polong bá nga macatataua.—*pl. irón.* Mga pag tamay.
Lindo, da. *adj.* Mahal, matahum, maaniag; macaruruyag pag quit on; mabaysay.—*fig.* y *fam.* Tauo nga babeyenon, ug maogdayon.—De lo lindo. *m. adv.* Mahal caopay, tuman gud.—¡Qué lindo! ¡Camahal dao! ¡Catahum dao! ¡Cabaysay dao!
Lindura. *f.* Camatahum, camaaniag, camabaysay.
Línea. *f.* Badlis.—Baga cahimtang; baga calainan.—Guinicanan; camam-tan.—*fig.* Catubtuban.—Rungbay.—Lagda.
Linear. *a.* Pag badlis. Pag lagda.
Linfa. *f.* Duga sa lauas.—*poét.* Tubig.
Linfático, ca. *adj.* Dugaon.
Lingote. *m.* Puthao, salapi ó bulauan nga bug-os ug dagco.
Lingual. *adj.* An canan dila.
Linguete. *m. Mar.* Sangitan ó casangcoan nga puthao sin cabrestante.
Lingüista. *m.* Batid, lasgud sa mga pamolong.
Lingüística. *f.* Pag aradman sa mga pamolong.
Lingüístico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga pamolong.
Linimiento. *m.* Bolong nga sugad sin ungüento.
Linio. *m.* Talay sin mga cahuy ó tanum.
Lino. *m.* Tanum nga lino.—Panapton ó género nga lino.
Linón. *m.* Tingcal nga hinabol, magaan ug masilhag.
Lintel. *m.* Patungbolan sin sadá ó bentana.
Linterna. *f.* Baga parol.
Linternazo. *m.* Pag dabal sin linterna.—*fig.* y *fam.* Pag dabal, pag balbag.
Linternero. *m.* Parahimo sin mga linterna.
Linternón. *m.* Linterna nga daco.—*Mar.* Parol sa olin.
Liño. *m.* Talay sin mga cahuy ó mga tanum.
Lío. *m.* Potus, pinotos, pinostan, pintos.—*fig.* y *fam.* Samoc; casamocan.
Liorna. *f. fig.* y *fam.* Aringasa, ngiras; casamocan; carimocan.
Lipotimia. *f. Med.* Tigda nga cauarai sa mga balatian, cundi dali lá, ngan maduas an bayhon ug maluya an pagguinhaua.

Liquen. *m.* Banua nga liquen, nanonoroc sa mga bato, sa mga cota ug sa lauas sa mga cahuy.
Liquidable. *adj.* Sadang matunao, sadang pagtutunauon.—Sadang matuhay, sadang pag tuhayon.
Liquidación. *f.* Pagtunao.—Pag tuhay; catuhayan.
Liquidámbar. *m.* Bálsamo nga mahamot.
Líquidamente. *adv. m.* Tunao gud.—Tuhay gud.
Liquidar. *a.* Pag tunao; pag patunao.—*fig.* Pag tuhay sa mga cuenta.
Líquido, da. *adj.* Sinisiring an alacsio, tubig, tuba, irinmon, etc., etc.—An cuha sa mga pag tuhay san mga cuenta.
Lira. *f.* Toronggon nga sugad sin sesta.
Liria. *f.* Taguc nga masapilit.
Lirio. *m.* Banua nga itarambal.
Lirón. *m.* Mananap nga sugad sin yatot.
Lirondo, da. *adj.* Mahamis, sin uaray dugnit.
Lisa. *f.* Isda nga lisa.
Lisamente. *adv. m.* Hamis caopay.—Lisa y llanamente. *loc. adv.* Sin uaray hico hico.
Lisiar. *a.* Lupo; pilas; samad.
Lisimaquia. *f.* Banua nga lisimaquia.
Liso, sa. *adj.* Hamis; daplas; dulanos; hinglo; lison; hinlo; raguinas.—Liso y llano. *loc.* Bisan ano nga uaray cacurian.
Lisonja. *f.* Pag aram aram, pag sorug surug.
Lisonjeador, ra. *s.* Para aram aram, para sorug sorug.
Lisonjear. *a.* Pag aram aram, pag sorug, pag sorug sorug.—*fig.* Pacalipay.
Lisonjeramente. *adv. m.* Sa pag aram aram gud, sa pag sorug sorug gud.—Lipay caopay.
Lisonjero, ra. *s.* Para aram aram, para sorug sorug.—*adj. fig.* Macalilipay.
Lista. *f.* Tinabas.—Boroc, boroc boroc.—Lista; listahan; panumduman.—Pasalista.
Listado, da. *adj.* Sinamay; boroc boroc.
Listar. *a.* Pag surat, paghisacop sa lista; pag pasurat.
Listeado, da. *adj.* Sinamay; boroc boroc.
Listo, ta. *adj.* Madoroto; madali, madagmit.
Listón. *m.* Sinta nga harohaligot. Listón nga panapton, listón nga cahuy, etc.—Sapad.
Listonería. *f.* Mga listón.
Listonero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga listón.
Lisura. *f.* Cahamisan.—*fig.* Catangcud.
Litación. *f.* Pag halad.
Litar. *a.* Pag halad.
Lite. *f. For.* Calipongan.
Litera. *f.* Baga siya nga halaba nga ibinubutang sa duduha nga hayop.—An mga higdaan sa mga camarote sa mga sacayán.
Literal. *adj.* Angay gud sá cahologan san polong cún asoy bá sin surat.
Literalmente. *adv. m.* Angay gud sa cahologan san polong cún surat bá.
Literario, ria. *adj.* An tungud sa pag caquinaadmanon; an tungud sa lasgud nga paghibaro.
Literato, ta. *adj.* Lasgud sin pag hibaro, quinaadmanan.
Literatura. *s.* Camaaram, caquinaadmanon. Calasguran; lascud nga pag sabut.
Liteasis. *f.* Saquit nga bato nga macuri an pag ihi.
Litigación. *f.* Pag cacalipongan.—Pag polong polong, pag hibaton sin polong.
Litigante. *s.* An may calipongan. An may caliponganan.
Litigar. *a.* Pag calipongan.—Pag polong polong, pag hibaton sin polong.
Litigio. *m.* Calipongan. Capolonganan.—*fig.* Pag hibaton sin polong.
Litigioso, sa. *adj.* An ruhaduha, an may hiborogan.—Maquicalipongan. Maquicapolonganan.
Litis. *f. For.* Calipongan.
Litisconsorte. *com. For.* An bulig sin calipongan.
Litiscontestación. *f. For.* Pag baton sa demanda nga iguinsalauad sa hocom.
Litisexpensas. *f. pl. For.* Mga gasto sin usa nga calipongan.
Litispendencia. *f. For.* Cahimtang sin calipongan nga diri pa tapus.
Litocola. *f.* Buli nga guinbubuhat sin bato nga marmol nga binayo, sin salong ug an busag busag sin bunay
Litogenesia. *f.* Pagaradman sa pag hibaro cún naonano an catubo san mga cabab-toan.
Litografía. *f.* Pag liroc sin mga letra sin bato, pag pamolde.—Balay nga guinbubuhatan san pag liroc ó pag molde sin mga letra sa mga bato.
Litografiar. *a.* Pag liroc ó pag pamolde sin mga letra sin bato.
Litográfico, ca. *adj.* An tungud sa mga pag liroc cún pag pamolde sin mga letra sin bato.
Litógrafo. *m.* Paraliroc, parapamolde sin mga letra sin bato.
Litología. *f.* Pag aradman nga tungud sin mga mina nga bulauan, puthao, etc.
Litoral. *m.* Tabi; baybay; baybayon.
Litotomía. *f. Cir.* Pag cuha sa ihian sin

bato ó iba pá nga macacacuri sin pag ihi.
Liturgia. *f.* Mga turumanon nga sugo sa Santa Iglesia nga pag tutumanon sa mga pag misa, sa pag maitines, etc.
Litúrgico, ca. *adj.* An tungud ó canan liturgia; singbahanon.
Livianamente. *adv. m.* Mala-oay caopay, mangilad caopay.—Uaray gud carig-onan.
Liviandad. *f.* Cagáan; camagáan.—Caculang sin carig-onan.—Camala-oay, camangilad.—Hadac.
Liviano, na. *adj.* Magá-an; masayon.—Culan sin carig-onan.—*fig.* D'ri bale.—*fig.* Malao-ay, mangilad.—*m. pl.* Baga.
Lividez. *f.* Caoroitum.
Lívido, da. *adj.* Maoroitum.
Livor. *m.* Himula.—*fig.* Pagdómot; caaua.
Liza. *f.* Isda nga lisa.
Liza. *f.* Auayan sin mga tauo.—Pagauay.
Lizo. *m.* Cughon.

LO

Lo. *Art. determ. en gén.* y *n.* An. *Acus. del pron. pers. de 3.ª pers. en gén. m. ó n. y núm. sing.*
Loa. *f.* Pagdayeg, pagdayao.—Paglua; lua.
Loable. *adj.* Darayegon, dadayegón.
Loablemente. *adv. m.* Sin tacús pag dayegon.
Loador, ra. *s.* Paradayeg.
Loar. *a.* Pagdayeg, pagdayao.
Loba. *f.* Lobo nga babaye.
Loba. *f.* Biste ó panapton nga halauig.
Loba. *f.* An borobongtud nga tuna nga agui sa pagarado.
Lóbado. *m. Veter.* Hubag,
Lobagante. *m.* Camontaha.
Lobanillo. *m.* Bogon.
Lobato. *m.* Tio sin lobo.
Lobera. *f.* Taragoan san mga lobo.
Lobezno. *m.* Lobo nga gutiay pá.
Lobina. *f.* Isda nga lobina.
Lobo. *m.* Mananap nga mapintas, nga masugad sin daco nga ayam.—Isda nga lobo.—Cauit nga puthao.
Loboso, sa. *adj.* Lobohon.
Lóbrego, ga. *adj.* Masirom; mangitngit.—*fig.* Mabidoon, masorub-on.
Lobreguecer. *a.* Pagpasirom; pag pangitngit.—*n.* Gabí ná.
Lobreguez. *f.* Casiroman; cangitngitan.
Locación. *f. For.* Pagabang.—Abang.
Local. *adj.* An tungud ó canan bisan ano nga rugal.—*m.* Rugal.
Localidad. *f.* Rugal.
Localización. *f.* Pagpaocoy; caocoy.
Localizar. *a.* Pagpaocoy.—Ocoy.
Locamente *adv. m.* Tuyao gud.
Loción. *f.* Paghugas.
Loco, ca. *adj.* Tuyao; culang culang; buang.
Locomoción. *f.* Pag biric ug pagpalacat sa mga bapor, etc.
Locomotor, ra. *adj.* Macacabiric.—*s. f.* Birican sa mga bapor, etc.
Locomotriz. *adj.* Macacabiric.—*f.* Birican sa mga bapor, etc.
Locuacidad. *f.* Camayacan.
Locuaz. *adj.* Mayacan; himolong; tabian.
Locución. *f.* Pamolong.—Polong.
Locuela. *f.* Polong, yacan nga caiya sa tag-sa. Pagpolong.
Locuelo, la. *adj.* Tuyao tuyao, culang culang.
Locura. *f.* Catuyao, pagcatuyao.
Locutorio. *m.* Lugar nga guintagana sa mga combento sa mga monja sa pagcarauat sa mga bisita.
Locha. *f.* Isda nga locha.
Loche. *f.* Isda nga locha.
Lodachar. *m.* Cahalboan; cahanangan; calobogan, lubogan; calag-yan; calapocan.
Lodazal. *m.* Cahalboan; cahanangan; calubogan, lubogan; calag-yan; calapocan.
Lodazar. *m. vid.* Lodazal.
Lodo. *m.* Lagáy; hanang; lapac; lapuc; yanang; lusac; lapug lapug.
Lodoñero. *m.* Cahuy nga guayaco.
Lodosa, sa. *adj.* Malagáy; hanangon; lusacon.
Logia. *f.* Balay nga guincacatirocan sa mga francmasón, nga uaray catahud sa Dios.—Catig-uban ó cadam-an sin mga francmasón.
Lógica. *f.* Pagaradman nga nag áasoy san mga nahitutungud san pagquilala ó pahunahuna sin maopay.—Onub nga sarabutan san tauo sin paghunahuna sin maopay.
Lógicamente. *adv. m.* Angay gud san mga lagda san Lógica.
Lógico, ca. *adj.* An canan Lógica; an nahitutungud sa Lógica.—An maraam, an nagaaram san Lógica.—An angay nga caritalan.
Logogrifo. *m.* Tígo tigo nga may mga letra.
Lograr. *a.* Pacacuha, pacadangat.—Calit calit.
Logrear. *n.* Pagpaotang nga mayada patubo; pagcarauat sin salapi ó iba pá, nga mayada man patubo.
Logrería. *f.* Catungdanan san nagpapaotang, ó nacarauat, nga may patubo.
Logrero, ra. *m.* y *f.* An nagpapaotang sin salapi nga may patubo.
Logro. *m.* Pacacuha, pacadangat.—Tubo; patubo.—Patubo nga diri ná angay.—Dar

á logro una cosa. *fr*. Pagpaotang nga may patubo nga diri ná angay.—Tolos, panolos.
Loma. *f*. Banacud; bangilid; bolod; bungtay; bongtud. Caboloran, cabor-lan.
Lombarda. *f*. Luthang.—Tanum nga lombarda, otanon.
Lombardada. *f*. Pagbuhii san lombarda, pagpaboto.
Lombardear. *a*. Pagluthang sin lombarda.
Lombardería. *f*. Mga luthang nga lombarda.
Lombardero. *m*. Parabuhi san luthang nga lombarda.
Lombriguera. *f*. Loho lobo sin uati sa tuna.
Lombriz. *f*. De tierra. Uati.—Del cuerpo humano y de los demás animales. Uguing, bitoc.—Cuga.
Lomear. *n*. Pagquiuaquiua ug pagpabalico san hayop san iya bongcog.
Lomera. *f*. Pisi sa bongcog sa mga hayop nga carig-onan sa iba nga mga hinihigot dida.
Lominhiesto, ta. *adj*. Hataas an talodtod cún bongcog.—*fig*. y *fam*. Mapadayao.
Lomo. *m*. Talodtod; gotoc; bongcog; dalid dalid.—Boslud.
Lomudo, da. *adj*. Talodturan. Bongcogan
Lona. *f*. Lona nga gamit sa paghimo sin mga layag ug iba pá.
Loncha. *f*. Bato nga yapad, tiyapad nga bato.—Goib, hilap, hiua, guibay sin onud.
Longanimidad. *f*. Camailubon sa mga cacurian.
Longánimo, ma. *adj*. Mailubon sa mga cacurian.
Longaniza. *f*. Id.; otud nga tinai nga may solud nga onud ug tamboc nga tinadtad sin bactin ó babuy.
Longevidad. *f*. Cahalauig sin quinabuhi, catigurang.
Longevo, va. *adj*. Tigurang ó lagas ná caopay, halauig ná án quinabuhi.
Longincuo, cua. *adj*. Harayo.
Longísimo, ma. *adj*. Halaba caopay, guihahalabai.
Longitud. *f*. Hilab-an, cahilab-an—*Geogr*. Cahirayo.
Longitudinal. *adj*. An canan ó tungud sa cahilab-an.—An canan ó tungud sa cahirayoan.
Longitudinalmente. *adv*. *m*. An hilab-an.
Longuera. *f*. Tuna nga halaba ug haligot.
Longuetas. *f*. *pl*. *Cir*. Icorodcod sa mga capiolan ó calopoan.
Longuísimo, ma. *adj*. Cahahalabai.
Lonja. *f*. Goib; hilap; hiua; guibay sin onud; gorot sin onud.
Lonja. *f*. An guincacatirocan sa mga comerciante sa paquigpolong.—Tendahan sin cacao ug iba pá.
Lontananza. En lontananza. *m*. *adv*. Hirayo, hirayoan, tala lá nga quiniquita tungud san cahirayo.
Loor. *m*. Pagdayeg, pagdayao.
Lopigia. *f*. Carogon sin bohoc.
Loquear. *n*. Pagcatuyao tuyao.—*fig*. Pag lipay sa daco nga pag aringasa.
Loquera. *f*. Babaye nga paramangno sin mga babaye nga tuyao.—Bilangoan sin mga tuyao.
Loquero. *m*. Lalaqui nga paramangno sin mga lalaqui nga tuyao.
Loquesca (Á la). *loc*. *adv*. Masugad sin tuyao, sugad sin tuyao.
Lorcha. *f*. Sacayán nga lorcha.
Loriga. *f*. Hiningbis nga asero nga iguinsosoclob sa pag atubang sa mga caauay.
Lorigado, da. *adj*. An may hiningbis nga asero nga sa pag auayan.
Lorigón. *m*. Hiningbis nga asero nga iguinsosoclob sa pag atubang sa mga caauay.
Loriguillo. *m*. Cahuy cahuy nga itirina.
Loro. *m*. Picoy.
Loro. *m*. Banua nga loro sugad sugad sin laurel.
Loro, ra. *adj*. Maromaitum.
Losa. *f*. Bato nga manipis nga sinacsacan.—*fig*. Lubnganan, linob-ngan.
Losado. *m*. Sinal-gan sin mga bato nga losa.
Losar. *a*. Pagsalug sin mga bato nga losa.
Lote. *m*. Bugay.
Lotería. *f*. Id.; ripa.
Lotero. *m*. Tina-apuran sin pag baliguia san mga número sa lotería.
Loto. *m*. Banua nga loto.—Cahuy nga loto.
Loza. *f* Mga pinggan, yahong, uhatas, sucaran, etc.
Lozanamente. *adv*. *m*. Mahurab caopay, malamboc caopay, maadab caopay.—Madayan caopay.
Lozanear. *n*. Lurab, lamboc, adab.—Pag padayam.
Lozanía. *f*. Camalurab, camalamboc. camaadab.—Camadayan. Camahambug.
Lozano, na. *adj*. Malurab, malamboc, maadab, mahambog, mahanggob.—Madayan.

LU

Lubricación. *f*. Pagpadalonot; pag pacadalonot.
Lubricar. *a*. Pagpadalonot; pag pacadalonot.
Lubricativo, va. *adj*. Magpacadalonot.

Lubricidad. *f.* Camadalonot.—*fig.* Camaquimala oay.
Lúbrico, ca. *adj.* Madalonot.—*fig.* Maquimala-oay; magapilon sin bisio.
Lucentísimo, ma. *adj.* Masirac caopay, guipapauai.
Lucentor. *m.* Hiso sa pag pacaopay sa bayhon.
Lucerna. *f.* Lámpara nga daco nga may mga sanga sanga.—Isda nga lucerna.
Lucérnula. *f.* Banua nga masiga siga in gabí.
Lucero. *m.* Biton.—Loho sa mga bentana, agu'an san calambragan.—*fig.* y *poét. pl.* An mga mata. De la mañana. Buguas.
Lucidamente. *adv. m.* Malambrag caopay, mapaua caopay.—Sin maopay.
Lucidez. *f.* Camalambrag, camapaua.—*fig.* Camaopay sin mga polong, sin mga pag asoy, etc.
Lúcido, da. *adj. poét.* Malambrag, mapaua.—Dayag an iya mga polong, mga pag asoy, etc.—*fig.* Intervalo lúcido. In hinolian an nalilipongan san olo ó nauauaraan san mga balatian.
Lucido, da. *adj.* An magbuhat sin bisan ano sin maopay.
Lucidor, ra. *adj.* Malambrag, mapaua.
Lucidura. *f.* Pag pabusag sa mga cota cún mga bong bong.
Luciente. *p. a.* Malambrag, mapaua, masiga, masilao, maingat ingat, ma ilat igat; maguila guila.
Luciérnaga. *f.* Aninipot, bucatcat.
Lucifer. *m.* Si Lucifer nga ponoan san mga ángeles nga nagpalabi labi sa Dios, an yaua.—*fig.* Palabilabihon, malabiao.
Luciferino, na. *adj.* Yauanon.
Lucífero, ra. *adj. poét.* Malambrag, mapaua, masiga, mailat igat, masilao, maingat ingat.—*m.* Bitoon sa caagahon.
Lucífugo, ga. *adj. poét.* An nalicay sa capaua-an.
Lucillo. *m.* Longon nga bato.
Lucimiento. *m.* Calambrag, capaua casona, casiga, casilao.—Quedar uno con lucimiento. *fr. fig.* In natumanan siya san guintutuyo.
Lucio, cia. *adj.* Maingat ingat, masilao.
Lucir. *n.* Silao, siga, bilac bigac, quintab, ilao; banauag, liuanag, ingat ingat, ilat igat.—*fig.* Labao.—*a.* Pag sirang; pag sirac, pag paua, pag sona, pag lambrag.—*r.* Ogday sa pag panapton.
Lucrarse. *r.* Pag polos, pag pahimolos.
Lucrativo, va. *adj.* Himorolsan.
Lucro. *m.* An cuha nga capulsanan.
Lucroso, sa. *adj.* Himorolsan caopay.
Luctuosamente. *adv. m.* Sa daco nga casubo, sa daco nga pagtangis.
Luctuoso, sa. *adj.* Masorub-on, mabidoon; tacús pagtangisan.
Lucubración. *f.* Pag aligmata ug pagsurat cún pag aram bá in gabí.
Lucubrar. *a.* Pag aligmata ug pagsurat cún pagaram bá in gabí san quinaadman cún guintutuyo bá nga larang.
Lucha. *f.* Hamlag; sari.—Pagauay.—*fig.* Pagsuhay.
Luchador, ra. *m.* y *f.* Parasari.—Paraauay.
Luchar. *a.* Pag hamlag; pagsari.—Pag auay.—*fig.* Pagsuhay.
Luchar agarrándose por los hombros. Pag gabil.
Luchar agarrándose por la cintura. Inabaca.
Luchar agarrándose uno de ellos con la izquierda. Inuauale.
Luchar poniéndose uno de rodillas. Lolohuran.
Luchar agarrando uno por la cintura y otro por el pescuezo y sobacos. Oalí.
Luchar agarrándose por los codos ó sangrías. Sico.
Ludibrio *m.* Pag tamay, pag yobit, pag pasipara.
Ludimiento. *m.* Pag baguid, pag barobaguid; pag lotgot; pag ngalat ngagat.
Ludir. *a.* Pag baguid, pag barobaguid; pag lot got; pag ngalat ngagat; irointoc.
Luego. *adv. t.* Layon, layon layon; guilayon.—Onina. *conj. ilat. t.* Busa.—Luego que. *expr.* Cún.
Luengo, ga. *adj.* Halaba; halauig.
Lugano. *m.* Tamsi nga sugad sin suit.
Lugar. *m.* Himumutangan ó hinmumuta ngan sin bisan ano.—Rugal.—Bongto.—Tuig; catigayonan.—Catungdanan, cahimtang.—Hampangan, hampanganan.
Lugarejo. *m.* Bongto nga gutiay.
Lugareño, ña. *adj.* Bongtohanon.
Lugartenencia. *f.* Catungdanan san lugarteniente.
Lugarteniente. *m.* Liuan, an naliuan sa lain sa iya catungdanan.
Lugre. *m.* Sacayan nga guti, nga totolo an toladoc.
Lúgubre. *adj.* Masorub-on, mabidoon; macaharadloc; mangitngit.
Luir. *a. Mar.* Irointoc, orointoc.
Luisa. *f.* Banua nga itarambal.
Lujación. *f.* Capiol sin tul-an; capiolan.
Lujo. *m.* Rayandayan.—Pag paorug, pag dugnit, etc.

Lujoso, sa. *adj.* Maogdayon; marayandayan.
Lujuria. *f.* Camaquimala-oay.—*fig.* Cacapin ó caoraora ná sin...
Lujuriante. *p. a.* Maquimala-oay.—*adj.* Malurab caopay, capin cun oraora ná sin...
Lujuriar. *n.* Paquighilauas.—Pag casta an mga mananap.—Pag buhat sin mala oay.
Lujuriosamente. *adv. m.* Mala-oay gud.
Lujurioso, sa. *adj.* Maquimala-oay.—*s.* Parabuhat sin mala-oay. *adj.* Maquibabaye.
Lumbago. *m.* Sool nga reuma sa mga talodtod.
Lumbar. *adj. Zool.* An tungud ó canan mga talodtod ó mga caguiliran.
Lumbrada. *f.* Daco nga calayo.
Lumbrarada. *f.* Daco nga calayo.
Lumbre. *f.* Calayo.—Calambragan. Suga.
Lumbrera. *f.* Calambragan, capauaan, casirac.
Lumbrerada. *f.* Daco nga calayo.
Luminar. *m.* Adlao, bulan ó bitoon nga mapaua.
Luminaria. *f.* Id.; mga suga nga ibinubutang sa mga bentana, etc.
Luminoso, sa. *adj.* Malambrag, mapaua.
Luna. *f.* Bulan.—Luna nueva. Guimata.—Cuarto creciente. Pag caodto san bulan.—Luna llena. Dayao, cadayao, pag cadayao, pag cabug-os. Cuarto menguante. Dulom, icaualo san dulom.—Salaming nga binubutangan sin asogue.—An tagsa nga salaming sa mga anteojos.—Luna de miel. An sonud nga mga adlao san adlao nga iguincasal.
Lunación. *f.* An camadugay san bulan tican san pag guimata ngadto sa himatayon niya.
Lunado, da. *adj.* Mabulanbulan.
Lunanco, ca. *adj.* Mananap nga halipot an iya luyo nga páa.
Lunar. *adj.* An tungud ó canan bulan.
Lunar. *m.* Ila, arong.—*fig.* Bantug nga maraut.
Lunario, ria. *adj.* An tungud san bulan tican san paguimata ngadto sa himatayon niya.—*m.* Irisipan, calendario.
Lunático, ca. *adj.* Arabuton sin catuyao.
Lunecilla. *f.* Hiyas nga masugad sin bulanbulan.
Lunes. *m.* Id.; icaduha ca adlao san semana.
Luneta. *f.* Salaming san mga anteojos.—Hiyas nga masugad sin bulanbulan.—Lingcoran sa mga teatro.—An binubutangan san mao nga mga lingcoran.
Lupanar. *m.* Balay nga guincacatirocan san mga maraut nga babaye.
Lupia. *f.* Bogon.
Luquete. *m.* Hilap sin limón, etc.
Lustración. *f.* Pagbayad sa mga diuatahan tungud sin mga halad ug iba pá nga mga turumanon nira san mga guinhuhunahuna nira nga maraut.
Lustramiento. *m.* Pagpaua, pagpahayag; pagolong.
Lustrar. *a.* Pagbayad sa mga diuatahan tungud sin mga halad ug iba pá nga mga turumanon nira san mga guinhuhunahuna nira nga maraot.—Pagpaingat; pagpahamis.—Paglacat sa mga bongto.
Lustre. *m.* Casilao; pagcaingat ingat.—Bantug; pagcamahal.
Lustro. *m.* Cadugayan sin lima catuig; taglimalima catuig ngatanan nga pinaáagui.
Lustrosamente. *adv. m.* Masilao caopay; maingat ingat caopay.
Lustroso, sa. *adj.* Masilao: maingat ingat.
Luto. *m.* Pamalata.—Lalao; pamurao.
Lutria. *f.* Mananap nga lutria.
Luxación. *f.* Capiolan, calupoan sin tulan; capiol, calupo.
Luz. *f.* Sirac; lambrag; suga; paua; siuac; sona; sulhug; sanag; banauag; andarahao; bilac-bigac; lauag; liuanag.—Laga; calayo.—Á buena luz. *m. adv. fig.* Sa maopay nga panginano.—Á primera luz. *m. adv. fig.* Sa tagunmaaga.—Dar á luz. *fr.* Pagpamolde sin libro.—Paganac.—Entre dos luces. *m. adv. fig.* Tagunmaaga.—*fig.* Bagong sirum.—Sacar á luz. *fr.* Pamucad.
Luzbel. *m.* Lucifer, yaua.

LL

Ll. Icapolo cag upat nga letra sa abecedario nga quinatsila ug icapolo cag usa sa iya mga consonante. *Elle* an calaluasan sa iya.
Llaga. *f.* Samad; casam-dan.—Capithoc.—Llagas con los bordes ó labios gruesos. Cayoang.—*fig.* Saquít sa calag.—Cabahong.—Atiponga.
Llagar. *a.* Pagsamad; pacasamad.-Capithoc.
Llagoso, sa. *adj.* Casam-dananon; cabahongon.
Llama. *f.* Laga; dilhab; igrab, iglab.
Llama. *m.* Mananap nga sugad sin bugsoc cadaco.
Llamada. *f.* Pag sanpit, pag tauag.—Tigaman sa mga sinurat ó mga libro, basi panginanohun cún ano an casayoran. *Mil.* Pagtoctoc san guimbal cún toroggon bá, basi magcatitiroc an mga casoldadosan.
Llamador, ra. *m.* y *f.* Parasangpit, paratauag.—*m.* Itoroctoc sin puerta.

Llamamiento. *m.* Pag sampit, pag tauag. Pagpatauag.
Llamante. *p. a.* Masangpit, matauag.
Llamar. *a.* Pag sangpit, pagtaua, pag ban-ó. —Paquitabang, paquimalooy.—Pag patiroc.—Pag hingaran.—Pag toctoc sa mga puerta.—Oghoy; oya; taog.
Llamar al perro. Pag tiyo tiyo, pag youa.
Llamar haciendo señas con la mano, pañuelo, ú otra cosa. Pag camay, pagcamay camay; pag campay: pag paypay.
Llamar al viento como hacen los marinos. Pag canti.
Llamar al gato. Pag coyengcoyeng, pag curing curing.
Llamar á voces y con algazara. Pag labgao.
Llamar á gritos. Pag oghao, pag ohoy, pag gahuy.
Llamar la gallina á los pollos, ó el gallo á la gallina. Oruc oruc.
Llamar á las gallinas. Cotuc cotuc, purucay.
Llamar á los puercos. Pag pasi pasi, pagposi posi, pag pospos, pag batin batin.
Llamar sin pronunciar palabra, y sólo parece que se dice *sit.* Pag sit sit, pag tagsip, pag tagsit.
Llamar á uno para que venga. Cadit.
Llamar ó avisar. Pag dapit.
Llamar á uno brujo. Panhingasuang, panhingaloc, panhimangarabcab.
Llamar á uno ladrón. Panhimacauat.
Llamar á uno mentiroso. Panhimua.
Llamar ramera á una mujer. Panhimaga.
Llamarada *f.* Dilhab. Boroos.—*fig.* Pagcaigrab, pag caiglab.
Llamativo, va. *adj.* Can-on nga icacaohao.
Llameante *p. a.* Malaga.
Llamear. *n.* Pag laga.
Llana. *f.* Garamiton nga puthao nga gamit sa mga cotero sa pagpahamis san masa nga apog cún yeso bá.—Bayhon sin libro cún surat bá.—Patag, datag.
Llanada. *f* Patag, datag; capatagan.
Llanamente. *adv. m. fig.* Tangcud caoopay. Sin uaray hico hico.
Llanero, ra. *m.* y *f.* Datagnon.
Llaneza. *f. fig.* Catangcud. Camaopay sin buot.
Llano, na. *adj.* Langtad.—Uaray cacurían.—Tangcud.—Panapton ó biste nga angay lá; diri mahal ug uaray mga rayan dayan.—Dayag.—Sumosgot.—*m.* Patag, datag; capatagan.—De llano. *m. adv. fig.* Sin uaray hico hico.

Llanta. *f.* Otan nga coles.
Llanta. *f.* Potos nga puthao sa mga rueda sa mga carro, etc.
Llantén. *m.* Tanum nga yanten, itarambal.
Llanto. *m.* Pag tangis, pag loha, pag bac-ho
Llanura. *f.* Patag, datag; capatagan.
Llave. *f.* Yaui.
Llavero, ra. *m.* y *f.* Paramangno sa mga yaui sa mga simbahan, sa mga bongto, sa mga caban.—Tohug sin mga yaui.

LLE

Lleco, ca. *adj.* Soho nga guha.
Llegada. *f.* Pag datong, pag abut.
Llegar. *n.* Pag datong, pag abut, pag dangat.—*r.* Pag paharani.—Dampa. Dapat. Dotdot. Laghus.
Llegar hasta cierto punto de donde no puede uno ya pasar. Hunco.
Llegar sin dar antes aviso. Bulhot.
Llegar á uno la muerte después de haber reunido mucho dinero, etc. Bonglo.
Llegar la estación de siembra, siega, etc. Dangan.
Llegar ó aparecer como la langosta, etc. Dongtol.
Llegar á la orilla. Hampig.
Llegar al lugar de su destino. Olpus.
Llena. *f.* Bahá.
Llenamente. *adv. m.* Damo caopay; pono caopay.
Llenar. *a.* Pag pono.—Burao.—Olong.—Pontoc.—Busyad.—Alihis.—Pangalintoto.—Bacarad.—*fig.* Pag tuman sin maopay san catungdanan.
Llenar de viento la vejiga de carabao, etc. Labtug.
Llenar la boca de comida. Homhom.
Llenero, ra. *adj. For.* Tuman.
Lleno, na. *adj.* Pono.—Busyag.—*m.* Cadayao, pag cadayao san bulan.—*fam.* Cadamo, cahura.—*fig.* Pag pahingpit.
Lleno, bien granado. Libsug.
Lleno de heridas. Tasac, natasac sin mga casam-dan.
Llevada. *f.* Pag dolong, pag dara.
Llevadero, ra. *adj.* Masayon, sadang mailub, sadang maantos.—Borogtongon.
Llevador, ra *adj.* Madolong, madara.—*s.* Paradolong, paradara.
Llevar. *a.* Pag dolong, pag dara, pag hatul, pag dag hil. Dandan.
Llevar ó sufrir. Inhit, ilub.
Llevar descompuesto el cabello. Gong gong.
Llevar en la falda ó regazo. Habac.

Llevar de la mano al ciego ó enfermo. Hagubay.
Llevar sobre la cabeza. Talocdo, locdo.
Llevar la avenida, mar, ó corriente alguna cosa. Anud; dalandan; bugauas; balnas; ab-ab; anao anao.
Llevar el viento las nubes. Paspas, dumpil.
Llevar á la sirga embarcación ú otra cosa. Ganoy.
Llevar la mar ó corriente hacia la orilla, embarcación, etc. Dangal.
Llevar la carga pendiente sobre un solo hombro. Galabhay.
Llevar amarrada una embarcación á otra. Gaquit.
Llevar el agua la tierra ó arena. Gasgas, anas.
Llevar en la palma de la mano. Sapnay.
Llevar entre dos ó más alguna cosa al hombro. Bayao, baquiang, barobaquiang; pasag.
Llevar sobre sí cuando joven cosas pesadas, que lo impiden crecer. Bong-go.
Llevar debajo del brazo. Sipit.
Llevar ó traer nuevas. Balita.
Llevar en la boca alguna cosa, como el perro la presa. Banga, tabag.
Llevar lo necesario y en abundancia para el viaje, etc. Barhug.
Llevar á cuestas la carga, suspendiéndola sobre los hombros con bejuco ú otra cosa. Cabilay.
Llevar del ramal. Tuguay.
Llevar á cuestas. Baba, acba.
Llevar á la criatura envuelta en una sábana ú otra cosa, que se ponen delante del pecho á manera de banda. Apoyot.
Llevar al hombro ó sobre el hombro. Bala.
Llevar niño ó el brazo pendiente del cuello con un pañuelo ú otra cosa. Hambin.
Llevar la avenida el paláy sembrado. Ladgad.
Llevar la camisa caída hacia artrás. Lahe.
Llevar rodando por el suelo un fardo de abacá, madero, etc. Lido.
Llevar las mujeres el pelo tendido ó descompuesto. Lugay.
Llevar á cuestas ó sobre el hombro. Pas-an.
Llevar alguna cosa en la mano levantada. Quiay.
Llevar armas. Quiual.
Llevar todos remos y remar todos. Rangpas.
Llevar puesta una cosa en forma de banda. Sacbilay.
Llevar arma con su vaina á la cintura. Sacbit, taclos.
Llevar el viento la tierra menuda, etc. Tabo tabo.
Llevar á remolque baloto, lancha, etc. Tonda.
Llevar la chireta con los dedos de un pie levantado, desde la señal convenida, y dar con ella á la que está puesta en el circo ó raya. Baquing quing.
Llevar las mujeres en la cabeza agujas ú horquillas. Poyson, puson.
Llevar uno la carga que debían llevar también otros. Bogtong.
Llevar una cosa entre muchas. Arapiao.
Llevar una cosa pendiente de la mano. Bit bit.
Llevar algo abrazado entre el pecho. Cutiapi.
Llevar á todos cautivos. Ragas.
Llevarse alguna cosa la resaca de la mar ó río. Pangacabcab.
Llevar. La bala le *llevó* un brazo. An ponglo *nacaotud* sa iya san botcon nga usa. —Ese camino *lleva* á la ciudad. Ito nga dalan *tadong* ngadto sa bongto.—*Lleva estudiada* la lección. *Pag aram* ca san lección.—Mi hijo le *lleva* al tuyo un año. An acon anac *nalabao* san imo sin usa ca tuig.

LLO

Lloíca. *f.* Tamsi nga pardillo.
Lloradera. *f.* Pag tinangis sin daco.
Llorador, ra. *adj.* Matangis, maurao.—*s.* Paratangis, paraurao.
Lloraduelos. *Com. fig.* y *fam.* Paratangis sin agsub tungud sin iya mga cacurian.
Llorar. *n.* Pag tangis, pag urao, pag loha, pag hilac.—*fig.* Pagtinoro.—El que no llora, no mama. *ref.* An diri maaro di man tatagan.—Ngic ngic.
Llorar y ponerse de mal humor. Ibil.
Llorar al difunto. Haya.
Llorar con frecuencia. Haya haya.
Llorar gimiendo. Bacho, iric, iric iric.
Llorar á gritos. Ogac.
Llorar los niños al nacer y mientras pequeños. Oha.
Lloriquear. *n.* Pag tinangis, pag hinaya haya; pag ngoy nguyay, pagngoroyngoy ngoyay.

Lloriqueo. *m.* Pag hinaya haya; ngoy ngoyay, ngorongoy ngoyay.
Lloro. *m.* Pag tangis, pag urao, pag loha.
Llorón, na. *adj.* Matangis, maurao.
Llorosamente. *adv. m.* Matangis gud maurao gud.
Lloroso, sa. *adj.* Matinangisnon.
Llovediza. *adj.* Tubig sa uran
Llover. *n.* Pag uran.—*r.* Toro.
Llover con fuerza. Mugdas, hamugdas, bonoc, podos.
Llover cuando hace sol. Balasibas.
Llover poco. Baruhabo.
Llovizna. *f.* Tariti, tarocati, tarahiti.
Lloviznar. *n.* Pag tariti, pagtarocati, pag tarahití.

LLU

Llueca. *adj.* Manuc nga naghihilumlum.
Lluvia. *f.* Uran; podos.
Lluvia menuda. Buruhabo.
Lluvia menuda y seguida. Damug.
Lluvia y viento fuerte. Soysoy.
Lluvia seguida. Halacay.
Lluvioso, sa. *adj.* Mauran, agsub mauran.

M

M

M. Icapolo cag lima nga letra sa abecedario nga quinatsila ug icapolo cag duha sa iya nga consonante. *Eme* an caluluasan.
M. Letra nga numeral nga usa cayocut an cabalihan sugad san caisipan sa mga romano.
Maca. *f.* Alap-ap, alop sa mga bonga.—Alamag.—*fig.* y *fam.* Limbong, larang nga pag limbong.
Macaco, ca. *m.* y *f.* Olot.
Macana. *f.* Panganiban.
Macanazo. *m.* Pagbono ó pagdabal sin macana.
Macareno, na. *adj. fam.* Ogdayon.
Macarrón. *m.* Pideos nga macarrón.
Macarronea. *f.* Mga siday nga sinasactan sin mga polong nga linatin, nga agui lá sa pagdorogas ó pagsorosuerte.
Macarrónico, ca. *adj.* Polong nga diri toton.
Macarse. *r.* Pagraut, in nagraraut ná an mga bonga.
Maceador. *m.* Parapalo, parapacang.
Macear. *a.* Pagpalo, pagpacang. Pagatuc.
Maceración. *f.* Pagpahamoc.—Pagharohampac, pagpasáquit sa lauas.—*Farm.* Pag palooy.
Maceramiento. *m.* Pagpahomoc.—Pagharohampac, pagpasaquit sa lauas.
Macerar. *a.* Pag pahomoc, pag pacomos comos.—*fig.* Pagharohampac, pagpasáquit sa lauas.—*Farm.* Pag palooy.
Macerina. *f.* Lampay, pinggan nga guti, sangga.
Macero. *m.* Id.
Maceta. *f.* Carap-tanan.—Palpal.
Maceta. *f.* Masetas, taran-man; tanaman.
Macias. *f.* Panit nga manipis ug mahamut

MA

san bonga nga sinisíring nga nuez moscada.
Macilento, ta. *adj.* Magasa; duason; mabidoon, masurub-on.
Macillo. *m.* Paropalo sin piano.—Potos sin tostos ó tinostos nga tabaco, etc.
Macis. *f.* Panit nga manipis ug mahamut san bonga nga sinisiring nga nuez moscada.
Macicez. *f.* Calibon. Carig-onan.
Macizamente. *adv. m.* Libon caopay. Marig-on caopay.
Macizar. *a.* Paglibon; pagpono basi magmarig-on.
Macizo, za. *adj.* Libon; pono; marig-on.
Macolla. *f.* Mga catipono nga nanonoroc sa usa lá nga liso cún tipasi.
Macona. *f.* Tacuyan, tagacan.
Macuba. *f.* Tabaco nga macuba.
Macuca. *f.* Caguy cahuy nga macuca.
Mácula. *f.* Buring, during, dumit.
Machaca. *f.* Imaramac; irurumboc; iturucmac; itorodtod; itoroltog.—*com. fig.* Tauo nga salangirag, oli oli sa ano mán.
Machacadera. *f. vid.* Machaca, 1.ª accp.
Machacador, ra. *s.* Paramacmac; pararumboc; paratucmac; paratoltog, paratodtod.
Machacar. a. Pag lupac; pag tod tod; pag rumboc; pag salsal; pag tocmac; pag toltog; pag macmac; pag agmac.—*n. fig.* Pag oli oli sa ano mán.—Pacpac.
Machacón, na. *adj.* Oli oli sa ano mán.
Machada. *f.* Cacandingan nga lalaqui.—*fig.* y *fam.* Catapang, calorong.
Machaquería. *f.* Pag oli oli sa ano mán.
Machar. *a.* Pag toltog; pag macmac; pag tocmac; pag todtod; pag rumboc.
Machear. *n.* Pag anac an mga mananap,

in madamo an calalaquihay san cababaye-hay

Machetazo. *m.* Pag dabal ó pag bono sin capilang cún sundang bá.

Machete. *m.* Campilang, sundang.

Machihembrar. *a. Carp.* Pag sumpay sa mḡa cahuy, cún tinitig-ban an usa, agud isolud dida an dila dila cún metsa san usa.

Macho. *m.* Lalaqui.—*fl.* Calalaquinan.

Macho. *m.* Palo nḡa daco sa mḡa panday sa puthao.—Landasan.

Machón. *m.* Harigne.—Harigue nḡa cota.

Machorra. *f.* Langday; omasug, asug.

Machota. *f.* Palo, pacang.

Machote. *m.* Palo, pacang.

Machucadura. *f.* Pag dogmoc; cadogmoc.

Machucamiento. *m.* Pag dogmoc; cadog-moc.

Machucar. *a.* Pag dogmoc.

Machucho, cha. *adj.* Mahoyo, buotan.—Tigurang, lagás, arug.

Machuelo. *m.* Ogbus san lasona.

Madama. *f.* Señora, guinoo.

Madamisela. *f.* Babaye nḡa nagpapaca-mahal.

Madeja. *f.* Basing; moron, boron; talonay.

Madejeta. *f.* Basing nḡa gutiay.

Madejuela. *f.* Basing nḡa gutiay.

Madera. *f.* Cahuy.—Calap.

Maderable. *adj.* Cahuy.—Cahuyon.

Maderada. *f.* Mḡa cahuy, mḡa guipat.

Maderaje. *m.* Mḡa cahuy, mḡa guipat; calap; taligcahuy, tigcahuy.

Maderamen. *m.* Mḡa cahuy, mḡa guipat; calap; taligcahuy, tigcahuy.

Maderería. *f.* An binubutanḡan san mḡa cahuy.

Maderero. *m.* Parapalit ug parabaliguia sin mḡa cahuy.—Paradolong sin mḡa ca-huy.—Panday.

Maderista. *m.* Parapalit ug parabaliguia sin mḡa cahuy.

Madero. *m.* Cahuy, guipat.

Maderuelo. *m.* Cahuy nḡa gutiay.

Madrastra. *f.* Pinacairoy.

Madraza. *f. fam.* Iroy nḡa masaho caopay nḡa ora orá sa iya mḡa anac.

Madre. *f.* Iroy, inahan, ina.—Madre é hijo ó hija. Magtalaanac, magtalairoy.—Matriz. Pag uancan, taguancan.—De río. Bungal.

Madrecilla. *f.* Burinḡa.

Madreclavo. *m.* Clabo nḡa panacot nḡa naduha catuig sa cahuy.

Madreña. *f.* Sapin nḡa cahuy.

Madreperla. *f.* Tipay nḡa may mutia.

Madrépora. *f.* Bagangbang.—Bacolod.

Madrero, ra. *adj. fam.* Maquiiroy.

Madreselva. *f.* Banua nḡa sanḡaan.

Madrigado, da. *adj.* Hayop ó mananap nḡa nanḡanac ná.—*fig.* y *fam.* Batid.

Madriguera. *f.* Loho, taragoan sa mḡa mananap.—*fig.* Subian san mḡa looc ó mḡa macauat, etc.

Madrilla *f.* Isda nḡa boga.

Madrina. *f.* Babaye nḡa macogos san bata sa pag buniag cún sa pag compirma bá.

Madroño. *m.* Cahuy nḡa madroño.

Madrugada. *f.* Aga aga, tagunmaaga, bun-tag, cabutagan.

Madrugador, ra. *adj.* An aga aga mag-mata.

Madrugar. *n.* Pag mata sa mḡa aga aga, pag tagunmaaga.

Maduración. *f.* Cahinug, pag cahinug. Pag pahinug. Calahing, pag calahing. Pag palahing.

Maduradero. *m.* An pinahihinugan sa mḡa bonḡa.

Madurador, ra. *adj.* Magpapahinug.

Maduramente. *adv. m.* Hinug caopay. Lahing caopay.—Buotan caopay.

Maduramiento. *m.* Cahinug, pag cahinug. Pag pahinug.

Madurante. *p. a.* Magpapahinug.

Madurar. *a.* Pag pahinug. Pag palahing.—Hinug. Lahing. Nongnong. Larab.—*Cir.* Pag panuca. Nuca. Pag pahomoc sa mḡa hubag.

Madurativo, va. *adj.* Macacahinug.—Macacahomoc.

Madurez. *f.* Pag cahinug, cahinug.—*fig.* Cabuotan sin tauo.

Maduro, ra. *adj.* Hinug. Lahing. Nong-nong; guipos; larab; lasgas; lono.—*fig.* Buo-tan, madoroto.

Maestra. *f.* Id.; magturutdo, paratutdo, mag toroon.

Maestral. *adj.* An nahitunḡud sa maestre cún sa maestrazgo.

Maestramente. *adv. m.* Sin maopay, mao-pay gud.

Maestrante. *m.* An tag-sa ca tauo nḡa cabayero san sinisiring nḡa maestranza.

Maestranza. *f.* Catibugan sin mḡa tauo nḡa cabayero nḡa nagaaram sin panḡaba-yo.—An balay nḡa guinbubuhatan sa mḡa panday nḡa nagbubuhat cún nag oopay bá sa mḡa luthang sa artiyería ug iba pá.

Maestrazgo. *m.* Pag camaestre, catungda-nan sin maestre.—Tuna nḡa nahisasacop san gahum san maestre.

Maestre. *m.* Ponoan sa mḡa órdenes nḡa militares.

Maestrar. *a.* Pag tutdo.—*Albañ.* Pag bu-tang sin mḡa bato nḡa rumbay nḡa asay

pag aalagdan sa pag cota.—*n. fam.* Pag pacamaestro.
Maestresala. *m.* Sacop nga nagsisirbe sadto anay sa lamesa sa iya agaron.
Maestrescuela. *m.* Catungdanan sin usa nga padre nga canónigo sa catedral.
Maestría. *f.* Cabatiran, calasguran.—Cahimtang, catungdanan sa pagcamaestro, pag camaestro.
Maestril. *m.* Baga bohoboho sa mga udlan sa mga potiocan.
Maestro, tra. *adj.* Mag turutdo.—*m.* y *f.* Paratutdo, paratoon.—Batid, lasgud.
Maganto, ta. *adj.* Mabidoon, saraquitan, duason.
Magaña. *f. fig.* y *fam.* Limbong larang.
Magarza. *f.* Tanum ó banua nga magarza.
Magia. *f.* Pag hibaro sin pag buhat sin mga catingalahan. Pag himalad, pag hingasuang.
Mágica. *f. vid.* Magia.
Mágico, ca. *adj.* Mahibaro mag buhat sin mga catingalahan.—Orosahun.—Mahimalad, manhingasuang.
Magín. *m. fam.* Huna huna.
Magisterio. *m.* Pag tutdo ug pag ataman san paratutdo sa iya mga guinton-an.—*fig.* Pag parayao sa pamolong cún sa pag buhat bá.
Magistrado. *m.* Ponoan, hocom.
Magistral. *adj.* An nahitutungud sa pag tutdo ug pag ataman sa mga guinto-an. —Sin maopay, sin lasgud.—Baga sa pag parayao.—*s.* Padre nga canónigo.
Magistralmente. *adv. m.* Sin maopay, sin lasgud.
Magistratura. *f.* Catungdanan sin magistrado.—An camaiha sinin iya catungdanan. —Cadam-an sin mga magistrado.
Magnánimamente. *adv. m.* Sa camalupad sin buot.
Magnanimidad. *f.* Camalupad sin buot, pagca malupad sin buot.
Magnánimo, ma. *adj.* An malupad sin buot.
Magnate. *m.* Dato, ponoan, mahal nga tauo.
Magnesia. *f.* Id., tambal nga ipururga.
Magnesita. *f.* Bura sa dagat.
Magnético, ca. *adj.* An nahitutungud sa bato barani.
Magnetismo. *m.* Gahum sa bato barani. —Baga pag pacabig.
Magnetizar. *a.* Baga pag pacabig.
Magníficamente. *adv. m.* Mahal, caopay; maopay gud.
Magnificar. *a.* Pagdayao, pagdayeg, pagorug.
Magnificat. *m.* Pagcanta san guisasantosi nga Virgen san paglaoy siya sa iya patud nga si Santa Isabel.
Magnificencia. *f.* Pagcamahal. Camahalan.
Magnificentísimo, ma. *adj.* Guimamahali.
Magnífico, ca. *adj.* Mahal caopay, maopay gud.
Magnílocuo, cua. *adj.* Mayacan; tabian.
Magtitud. *f.* Cadaco; dagco.—Mahal, bantugan.
Magno, na. *adj.* Daco; dagco.—Mahal, bantugan.
Mago, ga. *adj.* y *s.* Diuata, diuatahan.—An totolo nga cahadian nga naningba can Jesús sa Belén.
Magra. *f.* Onud sin jamón ó carne sin bactin.
Magrez. *f.* Camagasa, pagcamagasa.
Magro, gra. *adj.* Magasa, mahugos.
Magrura. *f.* Camagasa, pag camagasa.
Maguillo. *m.* Cahuy nga maguiyo.
Magujo. *m.* Cauit nga puthao.
Magulladura. *f.* Hunal.
Magullamiento. *m.* Hunal, cahunal.
Magullar. *a.* Pag hunal.
Mahoma. *m.* Tauo nga tampalasan nga pinacadios sa mga moros ug mga diuatahan.
Mahometano, na. *adj.* Tauo nga moros nga natoo can Mahoma.—An tungud can Mahoma ug san iya mga buaon nga tutdo.
Mahomético, ca. *adj. vid.* Mahometano.
Mahometismo. *m* Mga pag tutdo ni Mahoma; mga tauo nga natoo sa mga buaon nga tutdo ni Mahoma.
Mahometizar. *a.* Pagdiuata, pagtoo sa mga buaon mga tutdo ni Mahoma.
Mahón. *m.* Panapton nga tingcal.
Mahona. *f.* Sacayán sa mga turco.
Maído. *m.* Pag ingao.
Maitinante. *m.* An Padre nga may catungdanan sin pag tambong sa pag maitines.
Maitines. *m. pl.* Pangadicon nga catungdanan sa mga capadian sa adlao adlao ngatanan.
Maíz. *m.* Maís.
Maizal. *m.* Camaisan.
Majada. *f.* Pasluran sa mga hayop in gabí.—Arayopan sa mga baquero.—Tae sin mga hayop.
Majadear. *n.* Pagpaslud sa mga hayop; pag ayop ó pag hapit in gabí sa bisan diin.
Majadería. *f.* Cahongio.
Majadero, ra. *adj. fig.* Hongio, mahongio.—*m.* Ibarayo.

Majador, ra. *adj.* Madogmoc; marumboc; mahumac; maluboc; malupac.—*s.* Paradogmoc; pararumboc; parahumac; paraluboc; paralupac.
Majadura. *f.* Pag dogmoc; pag rumboc; pag humac; pag luboc, pag lupac.
Majagranzas. *m. fig. fam.* Tauo nga mabug-at ug tapang.
Majamiento. *m.* Pag dogmoc; pag rumboc; pag humac; pag luboc; pag lupac.
Majano. *m.* Tambac sin bato, ó tuna nga borobug-os.
Majar. *a.* Pag bayo; pag dogmoc; pag rumbac; pag humac; pag luboc; pag lupac. —*fig.* y *fam.* Pacasamoc.
Majestad. *f.* Pag caharangdon, catarambongan. Camacaaramdoc.
Majestuosamente. *adv. m.* Harangdon caopay.
Majestuoso, sa. *adj.* Harangdon; macatarambong.
Majeza. *f.* Camaogdayon, caparayao.
Majo, ja. *adj.* Ogdayon, maparayao.—*fam.* Mahal, matahum.
Majuela. *f.* Bonga san cahuy cahuy nga majuelo.
Majuela. *f.* Higot nga anit sa mga sapin.
Majuelo. *m.* Cahuy cahuy nga majuelo. —Tanaman sin mga parra.
Mal. *m.* Carautan; carat-an; quirat-an.—Casáquit; cucurian.—Saquít.—Mal de ojos. Tagumata.
Mal. *adv. m.* Maraut; macuri.
Mala. *f.* Correo. Cahon cahon ó sudlanan sa mga surat sa correo.
Mala. *f.* Sugal nga tinatauag mala.
Malacia *f. Med.* Camaipa san tauo sin pag caon sin yeso, uring apog, barás, tuna ug iba pá.
Malaconsejado, da. *adj.* An mabuhat sa diri angay cay maraut an pag sagdon sa iya.
Malacostumbrado, da. *adj.* Maraut an batasan, maraut an gaui.
Malacuenda. *f.* Panapton nga bahol.
Malagaña. *f.* Larang sin pag padaop sa mga potiocan.
Malagueña. *f.* Sayao, babaye taga Málaga (España.)
Malamente. *adv. m.* Maraut, sin maraut.
Malandante. *adj.* Uaray palad.
Malandanza. *f.* Cauaray palad, palad nga maraut.
Malandar. *m.* Bactin, babuy.
Malandrín, na. *adj.* Tampalasan, mabangis.
Malavenido, da. *adj.* Diri naquiquipag angay, diri naquiquig opay sin buot.
Malaventura. *f.* Cauaray palad, cacurian.
Malaventurado, da. *adj.* Uaray palad.
Malaventuranza. *f.* Cauaray palad, cacurian.
Malbaratador, ra. *s.* Paracarag san mangad.—Parabaliguia san mangad sa obus nga bale.
Malbaratar. *a.* Pag baliguia san mangad sa obus nga bale.—Pag carag san mangad.
Malcasado, da. *adj.* Malimbong sa asaua, maraut nga asaua.
Malcasar. *a.* Dirí angay nga pag pacasal.
Malcaso. *m.* Pag budhi, pag baló.
Malcocinado. *m.* Tinae, dugo, atay baga, etc., sa mga hayop nga pinapatay.—Tianggui.
Malcomer. *a.* Pag caon sin guti, cay uaray ganas, etc.
Malcomido, da. *adj.* An macaon sin guti, cay uaray mán, etc.
Malcontento, ta. *adj.* Masisina.—Masamoc, marimoc.
Malcoraje. *m.* Banua nga itarambal.
Malcorte. *m.* Pag talapas san sugo hionong sa pag polud sin mga cahuy.
Malcriado, da. *adj.* Sarauayon.
Maldad. *f.* Quirat-an; carautan; carat-an. Camaraut; pag camaraut.
Maldecidor, ra. *adj.* Mabuyayao, mabuangin.—*s.* Parabuyayao, parabuangin, paradarangin.
Maldecir. *a.* Pag buyayao, pag buangin, pag darangin; panhimaraut.
Maldiciente. *p. a.* Mabuyayao mabuangin, madarangin.—*adj.* Malibacon, mahimang.
Maldición. *f.* Buyayao; pamuyayao; panarangin; himang. Panhimaraut.
Maldita. *f.* y *fam.* An dila.
Malditamente. *adv. m. fam.* Maraut caopay.
Maldito, ta. *adj.* Tampalasan.—Pinilian — Maraut.
Maleable. *adj.* An salapi, tumbaga ug iba pá nga sadang pag yaparon ug pag tombocon.
Maleador, ra. *adj.* Macacaraut.—Madarahug.
Maleante. *p. a.* Macaraut.--Madarahug.
Malear. *a.* Pag pacaraut.—*r.* Raut, nag raraut ná.—Pacaraut.—*r.* Momho.
Malecón. *m.* Cota ó tambac nga mga bato sa baybay, liguid sa mga salug, etc.
Maledicencia. *f.* Pag himang, pag pacaraut.
Maleficencia. *f.* Batasan sin pag pacaraut.
Maleficiar. *a.* Pag pacaraut —Pag asuang.
Maléfico, ca. *adj.* Macaraut.

Malejo, ja. *adj.* Maromaraut.—Masarosaquít.
Malentrada. *f.* Hinangtang.
Maléolo. *m.* *Zool.* Boco boco sa teel.
Malestar. *m.* Macuri an lauas, camacuri.
Maleta. *f.* Id.; sudlanan nga anit sa mga panapton, etc.
Maletero. *m.* Parahimo sin mga maleta.—Parabaliguia sin mga maleta.
Malevolencia. *f.* Pag homot, maraut nga cabuot.
Malévolo, la. *adj.* Madarahug, magpapacaraut.
Maleza. *f.* Sighot, siot. Casighotan, casiotan.—Gabon.—Gaud.—Nucas.—Caharagan.
Malgastador, ra. *adj.* Magasto ó macarag san salapi, etc.
Malgastar. *a.* Pag gasto o pag carag san salapi, etc.
Malhablado, da. *adj.* Uaray caalo sa iya mga pag yacan.
Malhadado, da. *adj.* Uaray palad, cairo, macalolooy.
Malhecho, cha. *adj.* Maraut an cahimo ó bacdao sa iya lauas.—*m.* Buhat nga maraut.
Malhechor, ra. *adj.* Salaan; tulisan.
Malherir. *a.* Pag bono, pag samad sin daco.
Malhumorado, da. *adj.* Saraquitan.—Masisina.
Malicia. *f.* Caraut, pag caraut, camaraut, pag camaraut.—Calit.—Catahap.
Maliciar. *a.* Pag tahap.—Raut.—Pacaraut.
Maliciosamente. *adv. m.* Sa maraut nga pagbuot.
Malicioso, sa. *adj.* Maraut an buot.—Matahap cay maraut an buot niya.
Malignamente. *adv. m.* Sa maraut nga pag hunahuna.
Malignar. *a.* Pag raut. Pacaraut.—*r.* Raut.
Malignidad. *f.* Camaraut, pagcamaraut.
Maligno, na. *adj.* Maraut; gapil san maraut.
Malilla. *f.* Sugal sa baraja.
Malintencionado, da. *adj.* Maraut an hunahuna, maraut an buot.
Malmandado, da. *adj.* Sucuahi, dongoy sugoon.
Malmirado, da. *adj.* Uaray bantug nga maopay.—Culang sin catahud.
Malo, la. *adj.* Maraut.—Macacaraut.—Masaquit. Madahas; madanonoc.—Mala voz. Sagarat.—Latum.
Malogramiento. *m.* Cauaray pag pul-si.
Malograr. *a.* Diri pag polos.—*r.* Cauang.—Lotos. Ogo.
Malogro. *m.* Cauaray pag pul-si.
Malparado, da. *adj.* Inabutan sin cacurian.
Malparida. *f.* An napuracan, nacuhaan.
Malparir. *a.* Purac, cuha. Hono.
Malparir la perra ó puerca. Holos.
Malparto. *m.* Pag purac, pag cuha.—Capurac, cacuha.
Malquerencia. *f.* Pag domot, pag homot.
Malquerer. *a.* Pag domot, pag homot.
Malquistar. *a.* Pag sumbong ó pag agda basi diri maquiquiangay sin buot sa igcasitauo.—Diri pag oyon sin buot.
Malquisto, ta. *adj.* Diri maoyon sin buot sa iba.
Malrotar. *a.* Pag gasto ó pag carag sa mga mangad.
Malsano, na. *adj.* Macacaraut sa lauas.—Saraquitan.
Malsonante. *adj.* Polong ó tutdo nga macuri pamatión sa mga matinooron, cay diri mán angay.
Malsufrido, da. *adj.* Pus-canon, masisinahon.
Maltrabaja. *com. fam.* Mahubia.
Maltraer. *a.* Pag pacaraut.—Pag isug in masauay.
Maltratamiento. *m.* Pagpacaraut, pagpacaalo.—Pagdarahug, paghunal.—Baga paghicao sa pag caon in mayada, etc.—Pagdagasang.
Maltratar. *a.* Pagpacaraut, pagpacaalo.—Pagdarahug. Paghunal.—Baga paghicào sa pagcaon, etc., in mayada.—Pagdagasang.
Maltratar, herir, ó golpear á uno la cabeza. Pus-pus.
Maltrato. *m. vid.* Maltratamiento.
Maltrecho, cha. *adj.* Guinpacaraut, guinpacaalohan.
Malucho, cha. *adj.* Masarosaquit.
Malva. *f.* Malbas, banua nga itarambal.
Malvadamente. *adv. m.* Maraut caopay, sin uaray catadungan.
Malvado, da. *adj.* Maraut, mabangis.
Malvar. *m.* Camalbasan.
Malvavisco. *m.* Id.; tanum ó banua nga itarambal.
Malvender. *a.* Pagbaliguia sa obus nga bale.
Malversación. *f.* Pag carag san salapi nga itinatapud ó ipinapagmangno sa iya.
Malversador, ra. *adj.* Macarag.—*s.* Paracarag san salapi nga ipinapagmangno sa iya.
Malversar. *a.* Pag carag, pag gastos nga diri angay san salapi ó mangad nga ipinapagmangno sa iya, pagcauat.
Malviz. *m.* Tamsi nga sugad sugad sin daransiang.
Malla. *f.* Mata sin hinoc-tan.
Mallero. *m.* Parahocot.
Malleto. *m.* Palo nga gamit sa mga moli

no sa paghusay ó pagpacaopay san papel.
Mama. *f. Zool.* Soso.
Mamá. *f.* Nanay, inay, ina.
Mamacallos. *m. fig.* Tapang, lorong.
Mamada. *f.* Masoso pá, sinisiring an tuig nga masoso pá an bata ngada san calutas ná.
Mamadera. *f.* Sopsopan basi macuha an gatas san bag-o pá naganac an babaye.
Mamador, ra. *adj.* Masoso.
Mamantón, na. *adj.* Hayop ó mananap nga masoso pá.
Mamar. *a.* Pagsoso.—*fam.* Pagcaon, paglamon.—Pagyopyop.—Mamar dos niños á la vez y cada uno de un pecho. Itib.
Mamarrachada. *f. fam.* Cadit cadit, cuditcudit.—*fam.* Buhat nga maraut, nga diri angay.
Mamarrachista. *m. fam.* Paracadit cadit, paracudit cudit.
Mamarracho. *m.* Cadit cadit, cudit cudit.
Mamífero. *adj. Zool.* Mananap nga masoso.
Mamila. *f.* Soso.
Mamola. *f.* Pagcaput sa sulang sa igcasitauo sa pag aram aram cún sa pagtiao bá sa iya.
Mamón, na. *adj.* Masoso pá.—*m.* Caranon nga mamón.
Mamoso, sa. *adj.* Masoso sin maopay.
Mamotreto. *m.* Panunduman sa mga turuhayon pá.—*fig.* y *fam.* Libro nga daco nga diri husay caopay.
Mampara. *f.* Bong bong nga cuhacuha yungud sa puerta.
Mamparo. *m.* Bong bong sa mga camarote sa mga sacayán.
Mampostear. *a. Arq.* Pag cota.
Mampostería. *f.* Cota; quinota.
Mampostero. *m.* Cotero.—Parasocot, paracarauat, paramangno sa mga icapolo, buhis, mga limos, mga amot ug iba pá.
Mampuesto, ta. *adj.* Saray cún dao sa pagcota.—*m.* Bato, b'tuca ug iba pa nga gamit sa pagcota.
Mamujar. *a.* Pagsoso sin talagudti.
Mamullar. *a.* Pagcaon, pagsamsam sugad sin bata nga nasoso.
Maná. *m.* Id. Marasa nga can-on nga iguinpacaon sa Dios sa mga israelita didto sa camingauan.—Taguc sin cahuy, ipururga.
Manada. *f.* Panon.
Manada. *f.* Comcom, usa ca comcom.
Manadero. *m.* Bantay, baquero sa usa capanon sin mga hayop.
Manadero, ra. *adj.* Maborabud, matobod.—*m.* Borabud, tuburan.
Manante. *p. a.* Maborabud, matobod.
Manantial. *m.* Borabud, tuburan, alogan. *fig.* Tinicangan. Guinicanan.
Manar. *n.* Borabud, tubod, boroc boroc.—*fig.* Pag damo, in nagdadamo an salapi ug iba pá.
Manatí. *m.* Isda nga daco, masibad.
Manato. *m.* Isda nga daco, masibad.
Manaza. *f.* Daco nga camut.
Mancamiento. *m.* Paglupo, pag piol, pag piang, pagpongcol.—Calupo, capiol, capiang, capongcol, caquimay.—Capongcolan, capiolan, calulup-an.—Caculangan; pag caculang.
Mancar. *a.* Pagpongcol, pagpiol, paglupo, pagpiang.—*r.* Pongcol, piol, lupo, piang.
Manceba. *f.* Handoy, hunay, laye, babaye nga may lalaqui nga di man sira quinasal; pacasala lá Dios an ira pag tinigub.
Mancebete. *m.* Bata pá, oroolitauo.
Mancebía. *f.* Balay nga pinaooquian sa mga babaye nga maraut an batasan.
Mancebo. *m.* Olitauo.
Mancer. *m.* Anac sin babaye nga bigaon.
Mancera. *f.* Carap-tan nga barobalico san arado.
Mancilla. *f.* Buring, dumit, during.
Mancillar. *a.* Pag buring. Pagdumit.
Mancillar. *a.* Pagburing, pagdumit. *fig.* Pagpacaraut san bantug san igcasitauo.
Mancipación. *f.* Pagbaliguia sin oma, etc., nga may lilima nga testigos nga nag aatubang. Pagbotong.
Mancipar. *a.* Pag bihag, pag oripon.—*r.* Pabihag, paoripon.
Manco, ca. *adj.* Pongcol; piang; piol, lupo. —*fig.* Culang.
Mancomún (De). Sa pagpacaoroyon, sa pagcaaraboyon sin buot.
Macomunadamente. *adv. m.* Sa pag caoroyon, sa pag caaraboyon sin buot.
Mancomunar. *a.* Pag alayon, pag oroyon sin buot sa ano mán nga baruhaton.—*For.* Pagsugo sa duha cún damo pa nga tauo basi magbayad san utang ó magtuman san sugo.
Macomunidad. *f.* Pag caoroyon, pag caarabuyon.
Mancornar. Pag padolot san sungay sin toro dida sa tuna, basi diri maquiua quiua.—Pag higot sa sungay san duha cahayop.—Pag taquin.
Mancuerna. *f.* Usa capades nga baca.—Duha catauo nga hinihigotan sin talicara.
Mancha. *f.* Buring, dumit, during.—Alamag.—Alapap.—Alop.—Arip-ip.—Tagata.—Taguiptip.—Mancha de la cara ó cuerpo. Boroc.—Ilag.

Manchadizo, za. *adj.* Masayon madumit.
Manchado, da. *adj.* Buringon, dumiton, duringon.—Ilagon.—Alamagon.—Alappapon.—Taguiptipon.—Agotingon.
Manchar. *a.* Buring, dumit, during.—Alop.—Aripip.—Taguiptip.—Tagata.—Alamag.—Buringot.—*fig.* Pag bungcag san dungug nga maopay sa igcasitauo.
Manchón. *m.* Daco nga buring...
Manchuela. *f.* Guti nga buring...
Manda. *f.* Pag saad sin pag hatag.—Malon, puyong, mangad nga bilin cún matestar an tauo.
Mandadera. *f.* Surugoon nga babaye.
Mandadero. *m.* Suragoon nga lalaqui.
Mandado. *m.* Sugo.
Mandador, ra. *m.* y *f.* Parasugo.
Mandamiento. *m.* Sugo.
Mandar. *a.* Pag sugo.—Pag bilin ó pagtogot sin mangad cún matestar an tauo.—Pag saad.—Pag dolong; pag padolong.—Pag buot.
Mandarín. *m.* Baga ponoan ó dato sa mga cainsican.
Mandarria. *f.* Palo nga puthao nga gamit sa pag calapate.
Mandatario. *m.* An nacarauat san togon ó sugo nga pag tutumanon niya.
Mandato. *m.* Sugo.—Turumanon nga singbahanon sa jueves santo nga amo an pamusa sa mga teel sa napolo cag duha catauo.—Urgente. Sigpit, hogot ó iting nga sugo.
Mandíbula. *f.* Sulang.
Mandil. *m.* Panapton nga binubutang sa hauac sa mga nangangalayo ug iba pá.
Mandilar. *a.* Pag pahid sa lauas san cabayo sin dugmit.
Mando. *m.* Gahum.
Mandoble. *m.* Pag tigbas; pag dabal, in gamit an duha nga camut sa pag caput san panganiban.
Mandón, na. *adj.* An masugo sin ora ora ná nga diri iya tungud.
Mandrachero. *m.* An may balay nga susgalan.
Mandracho. *m.* Balay nga sugalan.
Mandrágora. *f.* Banua nga itarambal.
Mandria. *adj.* Uaray polos nga tauo, tapang, lorong.
Mandril. *m.* Olot nga mapintas.
Manducación. *f.* *fam.* Pag caon.
Manducar. *a.* *fam.* Pag caon.
Manducatoria. *f.* *fam.* Can-on.
Manea. *f.* Higot sa inom-a sa mga hayop.
Manear. *a.* Pag higot ó pag butang sin higot sa mga hayop.
Manecilla. *f.* Cao-it nga tumbaga etc., nga gamit sa pag ticlob sa mga libro, etc.—Camut camut.
Manejable. *adj.* Masayon magamit.
Manejar. *a.* Pag gamit.—Pag mangno.—Pagpatigayon.
Manejo. *m.* Pagpatigayon. Patigayon.
Manera. *f.* Onano, naonano.—Caiya, calugaringon. Cabtang.—Á la manera. *m. adv.* Sugad, masugad.—Á manera. *m. adv.* Sugad, dao.—De esa manera. *m. adv.* Sugad siton.
Manes. *m. pl.* Mga dios dios sa mga diuatahan.
Manezuela. *f.* Camut camut.
Manfla. *f.* Babaye nga may lalaqui, ug diri quinasal.
Manga. *f.* Paco.—Ponud sin sacayan.—Manga nga gamit sa pag limas, etc.
Manga. *f.* Manga, cahuy ug an bunga niya.
Mangado, da. *adj.* Halaba an paco.
Manganilla. *f.* Limbong; larang.
Manglar. *m.* Catunggan.
Mangle. *m.* Tungug.
Mango. *m.* Polo.—Mango de hacha ó azadón. Pati.—Mango de sartén, cajaráy, etc. Pacao.—Mango de remo de pala redonda. Nocnocan.—Taracdan.
Mango. *m.* Cahuy nga manga.
Mangonear. *n.* *fam.* Pag sodoy sodoy.—*fam.* Pag labut, pag hilabut.
Mangoneo. *m.* Pag labut, paghibalut.
Mangorrero, ra. *adj.* Bisan ano nga agsub an pag gamit, uaray bale, uaray polos, gutiay an polos.—Cuchillo mangorrero. Cusiyo nga may polo.
Mangosta. *f.* Mananap nga mangosta.
Mangote. *m.* Paco nga haluag ug halaba.
Manguera. *f.* *Mar.* Manga nga gamit sa pag limas.
Manguero. *m.* Bantay, paramangno sa manga.
Manguito. *m.* Paco; paropaco.
Maní. *m.* Tanum nga maní.
Manía. *f.* Catuyao; calorong lorong.—Batasan niya.—Caruyag nga diri angay.—Cuil, cuil cuil.
Maniatar. *a.* Pag gapus.—Pag baclid.
Maniático, ca. *adj.* Tuyao, lorong lorong. An may batasan ó caruyag nga diri angay.
Manicomio. *m.* Hospital nga pinaooquian sa mga tuyao.
Manicordio. *m.* Toronggon.
Manicorto, ta. *adj.* Mahicao, diri mahatag.
Manida. *f.* Ayopan, arayopan, darangpan.
Manifacero. *s.* Paralabut.
Manifestación. *f.* Pag hayag. Pag pahayag. Pag cahayag.—Pag pahibaro.

Manifestador, ra. *adj.* Magpapahayag. Magpapahibaro.

Manifestamiento. *m.* Pag hayag. Pag pahayag. Pag cahayag.—Pag pahibaro.

Manifestar. *a.* Pag dayag; pag hayag. Pag padayag; pag pahayag.—Pag pahibaro.—Pag galang.—Pag ngos ngos.—Panadli.—Pag bat-ad.—Pagta-yag.—Butica; rabadaba.—Pag patente sa Guisasantosi nga Sacramento.

Manifiestamente. *adv. m.* Dayag caopay, sayud caopay.

Manifiesto, ta. *adj.* Dayag, sayud.

Manija. *f.* Cap-tanan sa mga toronggon sa pag patonug sa ira.—Higot sa mga hayop. Baga casingay nga puthao, tumbaga, etc.

Manijero. *m.* Patiga.

Manilargo, ga. *adj.* Halaba an camut.

Maniluvio. *m.* Pag hunao.

Manilla. *f.* Baclao nga tumbaga, etc., hiyas sa mga babaye sa gapusan sa camut. Caramcam; dalac; batlao; binucao; casicas; tancorong. Colma nga puthao sa camut.

Maniobra. *f.* Buhat.—*fig.* Larang.

Maniobrar. *a.* Pagbuhat.—*fig.* Pag patigayon.

Maniota. *f.* Higot sa mga hayop, sa imon-a nga teel.

Manipulación. *f.* Pag buhat.—Pag patigayon.—Pag hilabut.

Manipular. *a.* Pag buhat.—Pag patigayon.—Pag hilabut.

Manípulo. *m.* Manípulo nga gamit sa Padre sa pag misa.

Maniquí. *m.* Tauo.—*fig.* y *fam.* Tauo nga baga culang culang nga mapalimbong ug maalagad lá sa iba.

Manir. *a.* Pag pahomoc ó pagpayamo anay san carne, isda, etc.

Manirroto, ta. *adj.* Mahatagon.

Manivacío, a. *adj.* Uaray dara.

Manjar. *m.* Can-on.

Mano. *f.* Camut.—Inmon-a cún sa mga mananap.—De almirez, etc. Docdoc, idorocdoc.—Calmog.—Igliliguis sin cacao, etc.

Manobrero. *m.* Parahauan sa mga araguian sa mga tubig.

Manojo. *m.* Opong, pong pong.

Manojuelo. *m.* Oroopong, poropongpong.

Manopla. *f.* Potos sa camut.—Látigo nga halipot.

Manosear. *a.* Pag camut; pag cupug; pag galao.

Manoseo. *m.* Pag camut; pag cupug; pag galao.

Manota. *f.* Camut nga daco.

Manotada. *f.* Pocpoc, pag pocpoc.

Manotazo. *m.* Pocpoc, pag pocpoc.

Manotear. *a.* Pag pocpoc.—*n.* Pag quiua quiua sa mga camut.

Manoteo. *m.* Pag pocpoc.—Pag quiua quiua sa mga camut.

Manotón. *m.* Pocpoc, pag pocpoc.

Manquear. *n.* Paquita sa bisan sin-o san iya capongcol. Pag pacapongcol.

Manquedad. *f.* Capongcol sin camut ó butcon.—Capiang sa camut ó butcon.—*fig.* Caculang, caculangan.

Manquera. *f.* Capongcol sin camut ó butcon.—Capiang sa camut ó butcon. Caquimay, caquimayan, capongcolan.

Mansalva (á) .*m. adj.* Uaray catarag man, uaray cacurian.

Mansamente. *adv. m.* Maag hup caopay; maanad caopay.—*fig.* Hinayhinay.—Maocoy lá, uaray aringasa.

Mansedumbre. *f.* Caaghup, pag caaghup. Camaaghup; camaanad.

Mansejón, na. *adj.* Mananap nga maanad caopay.

Mansión. *f.* Pag paroco, pag hapit, pag ocoy sa bisan di-in.—Honongan, horonongan, oroquian, puruy-an.

Mansito, ta. *adj.* Maanad.—*adv. m.* Ocoy lá, uaray aringasa.

Manso, sa. *adj.* Maaghup; maaghopon. Maanad.

Manta. *f.* Taplac, tampi nga barahibo cun tingcal bá.

Mantaterilla. *f.* Panapton nga bahol.

Mantear. *a.* Pag paccha sa igbao sin tigda sa usa catauo, etc., nga pinahihigda sa usa catampi nga quinacatinan sin iba nga mga tauo.

Manteca. *f.* Tamboc.

Mantecada. *f.* Lapad nga tinapay nga binubutangan sin tamboc sin baca ug sin asucar.—Tinapay nga matam-is nga may manteca.

Mantecado. *m.* Tinapay nga matam-is nga may mantéca.—Sorbete nga may gatas, bunay ng sin asúcar.

Mantecón. *m. fig.* y *fam.* Paracaon cundi an mga marasa lá.

Mantecoso, sa. *adj.* Matamboc, damo in manteca.—Masugad sugad sin manteca.

Mantel. *m.* Id.; panapton nga ibubutang sa lamesa nga caran-an, etc.

Mantelería. *f.* Mga mantel ug mga serbiyeta.

Mantelete. *m.* Biste nga halauig nga gamit sa mga Obispo sa ibabao san roquete.

Mantener. *a.* Pag pacaon.—*r.* Caon.—Pag padayon.

Manteniente (á). *m. adv.* Sa bug-os nga cosog sa camut.—Sa duha nga camut.

Mantenimiento. *m.* Pag pacaon. Pag caon.—Can-on.
Manteo. *m.* Pag paecha sa igbao sin tigda sa usa catauo, etc., nga pinahihigda sa usa catampi nga quinacatinan sin iba nga tauo.
Manteo. *m.* Biste sa mga Padre nga clérigo ibahao san sotana.
Mantequera. *f.* Paramanteca.—Parabaliguia sin manteca.—Susudlan sin manteca.
Mantequero. *m.* Paramanteca.—Parabaliguia sin manteca.—An binubutangan sin manteca.
Mantequilla. *f.* Manteca ó tamboc sin baca nga binubutangan sin asúcar.
Mantera. *f.* Paratabas sin taong, comot ó pandong.—Parahimo sin taplac ó tampi.—Parabaliguia sin taplac ó tampi.
Mantero. *m.* Parahimo sin taplac ó tampi.—Parabaliguia sin taplac ó tampi.
Mantés, sa. *adj. fam.* Tampalasan.
Mantilla. *f.* Mantiya nga itatahub sa olo sa mga babaye.
Mantilleja. *f.* Maromantiya.
Mantillo. *m.* Tac, ite.
Manto. Taong, comot, pandong.
Manuable. *adj.* Masayon magamit, masayon mabuhat, masayon.
Manual. *adj.* Masayon, masayon mabuhat sa camut.
Manual. *m.* Libro nga gamit sa pag hatag sa mga sacramento.—Libro nga lactud an casayoran.—Libro nga panumduman ó paninigam-nan.
Manualmemte. *adv. m.* Sa camut.
Manubrio. *m.* Patoronggong.
Manucodiata. *f.* Tamsi nga tinatauag—paraiso.
Manuella. *f. Mar.* Cahuy, etc., sa cabrestante sa pagbiric.
Manufactura. *f.* Buhat nga guinbuhat sa camut, sugad pananglit, an cubal, an hablon, an garas, etc.
Manumisión. *f.* Pagtogot ó pagbuhi san iya oripon cún bihag bá.
Manumisor. *m.* An matogot ó mabuhi san iya oripon cún bihag bá.
Manumitir. *For.* Pag togot ó pag buhi san oripon cún bihag bá.
Manuscrito. *m.* Surat, sinurat.
Manutención. *f.* Pag pacaon. Pag caon.—Pag tabang.
Manutener. *a. For.* Pag tabang.
Manzana. *f.* Bonga nga mansana.
Manzanilla. *f.* Mansaniya.
Manzanillo. *m.* Cahuy nga mansaniyo.
Manzanita. *f.* Guti nga mansana.
Manzano. *m.* Cahuy nga mansano.

Maña. *f.* Cabatiran.—Larang.
Mañana. *f.* Aga; caagahum; buntag; cabuntagan.—*adv. t.* Buas.—De mañana. *m. adv.* Aga aga.—Muy de mañana. *m. adv.* Aga aga gud.—Pasado mañana. *adv. m.* Sa usa cabuas.
Mañanear. *m.* Pag aga aga pag mata.
Mañanica, ta. *f.* Aga aga; tagunmaaga.
Mañear. *a.* Pag larang.
Mañosamente. *adv. m.* Batid caopay.
Mañoso, sa. *adj.* Batid.—Malarang.
Mañuela. *f.* Larang nga maraut.
Mapa. *m.* Id.
Mapamundi. *m.* Mapa sa bug-os nga calibutan.
Maquí. *m.* Luy-a.
Maquila. *f.* Bahin san paragaring nga bayad sa iya tungud san pag garing.—Tarac-san.
Maquilar. *a.* Pag socot san canan pag garing.
Maquilero. *m.* Parasocot san canan pag garing.
Máquina. *f.* Id.—De tejer. Garingan
Maquinación. *f.* Pag larang ó pag hunahuna sin maraut, pag baló.
Maquinador, ra. *adj.* Malarang ó mahunahuna sin maraut, mabaló.—*s.* Paralarang sin maraut, parabaló.
Maquinal. *adj.* An tungud ó canan máquina.—*fig.* Uaray hunahunaá.
Maquinalmente. *adv. m. fig.* Uaray hunahunaá.
Maquinar. *a.* Pag larang ó paghunhuna sin maraut, pag baló.
Maquinaria. *f.* Pagaradman sin pag hibaro sin pag himo sin mga máquina.—Mga máquina.
Maquinista. *com.* Parahimo sin mga máquina.—Paramangno sa mga máquina.
Mar. *amb.* Dagat.—*pl.* Cadagatan.—Alta mar ó mar ancha. Lauod.—Bajar la mar. *fr.* Pag buhas.—Hacerse á la mar. *fr.* Palauod.—Picarse el mar. *fr.* Bungcag ná an dagat, busag ná an dagat.—Subir la mar. Pag taob.
Maraña. *f.* Sig hot casighotan.—*fig.* Gomoc; gomon.—*fig.* Limbong.
Marañero, ra. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Marañoso, sa. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Marasmo. *m. Med.* Camagasa sa lauas.—*fig.* Diri pag quiuaquiua.
Maravedí. *m.* Id.; salapi nga marabedí.
Maravilla. *f.* Caorosahon, catingalahan, pangosahon, pangasa.—Banua nga maraviyas.

Maravillar. *a.* Usa; pausa, hipausa.—*r.* Tacnal.
Maravillosamente. *adv. m.* Sa daco nga catingalahan.
Maravilloso, sa. *adj.* Orosahon, macatingala.
Marbete. *m.* Tigaman ó sinurat nga papel nga ipinipilit sa mga prasco, mga cabán, etc.
Marca. *f.* Marca.—Socol. Soclanan.—Tigaman.—Guising.
Marcador, ra. *s.* Paramarca. Parasocol. Paratigaman.
Marcar. *a.* Pagmarca.—Pagsocol.—Pagtigaman.—Pag guising.
Marcial. *adj.* An tungud ó canan pag gubat ó pagaoay.—*fig.* Tangcud.
Marcialidad. *f.* Catangcud.
Marco. *m.* Id.; marco sa mga sada, etc.
Marco. *m.* Timbang sin catunga sin libra. —Socolan.
Marcha. *f.* Paglacat. Calacat.—Á largas marchas. *m. adv. fig.* Paglacat sin dagmit. —Sobre la marcha. *m. adv.* Dagmit, sa layonlayon.
Marchamar. *a.* Pag marca, pag tigaman sa mga pardo, etc.
Marchamero. *m.* Paramarca, paratigaman.
Marchamo. *m.* Marca, tigaman.
Marchante. *m.* Parapalit cún parabaliguia bá.
Marchar. *a.* Pag lacat. Pag cadto.—*r.* Pag oli.
Marchitable. *adj.* Mahayong, maminglay, malayong, malaya.
Marchitamiento. *m.* Cahayong, caminglay, calayong, calaya.—Panlaya.
Marchitar. *a.* Pagcahayong, pacaminglay, pacalayong, pacalaya.—*r.* Hayong, minglay, layong, laya.—*fig.* Gasa, luya.—Irior, lauó.
Marchitez. *f.* Pag cahayong, pag caminglay, pagcalayong, pag calaya.
Marchito, ta. *adj.* Mahayong, maminglay, malayong, malaya.
Marea. *f.* Taob cún hubas bá.—Marea grande. Hingutus.—Marea baja por la mañana. Taguil-ao.—Marea pequeña. Titi, alongaog, aya-ay.
Mareaje. *m. Mar* Pagaradman sin pagsacay.—*Mar.* Tadong, cún hain an tadong san sacayan.
Mareamiento. *m.* Pag pacalat san sacayán, pagolin.—Calura, calipong.
Marear. *a.* Pag palacat san sacayan, pag olin.—Pag baliguia sa cadaygan. —*fig.* y *fam.* Pacasina; pacasamoc.—*r.* Lura; linop labong, dinagat.—Raut in nagraraut an mga género, an mga tubig sa sacayán.
Marejada. *f.* Balud. Cabad-lan. Cadagat.
Mare magnum. *expr. lat. fig.* y *fam.* Cadac-an; hiborongan.
Mareo. *m.* Lura; linop, lipong, labong, dinagat.
Marfil. *m.* Tiposo.
Marfileño, ña. *adj.* Tiniposo.
Margarita. *f.* Lagang.—Banua.—Mutia.
Margen. *amb.* Liguid.
Marginal. *adj.* An sa liguid.—Aada sa liguid.
Marginar. *a.* Pag surat sa liguid san papel. Pag bilin sin liguid sa mga surat, etc.
María. *f.* Ngaran san guisasantosi nga Virgen María.
Marica. *m. fig.* Binabaye, babayenon.
Maricón. *m. fig.* Binabaye, babayenon.
Maridable. *adj.* An tungud, ó canan mga quinasal.
Maridablemente. *adv. m.* Sugad san angay sa mga quinasal.
Maridaje. *m.* Pag catigub, ug pag caoroyon sin buot san mga quinasal.—*fig.* Pag caoroyon, pag caarangay.
Maridar. *n.* Pag pacasal, pag carauat san matrimonio.—Pag tuman san sacramento. —*a. fig.* Pag tigub.
Maridillo. *m.* Bagahan. Asaua nga lalaqui nga taramayon.
Marido. *m.* Bana, asaua nga lalaqui.
Marimacho. *m. fam.* Babaye nga lalaquinon.
Marimanta. *f. fam.* Tauo tauo nga maraut an cahimo, nga icacahadluc sa mga cabataan.
Marimba. *f.* Guimbal.
Marimorena. *f. fam.* Suhay, pag suhay.
Marina. *f.* Tuna nga harani sa dagat.—Ladauan sa dagat nga pinintar.—Pag aradman sin pag sacay ug pag olin sa mga sacayán.—An mga sacayán sa usa nga guinhadian, ug an mga tauo nga nagsasacay sa pag tuman san sugo san hadi.
Marinaje. *m.* Pag tuman san catungdanan sa pag sacay.—Mga camagsaracay.
Marinear. *n.* Pag sacay.
Marinerado, da. *adj.* Sangcap.
Marinerazo. *m.* Batid caopay sa pag sacay.
Marinería. *f.* Catungdanan sa pag sacay. —Camag saracay.
Marinero, ra. *adj.* Sacayán nga tima ná, pag sacay ná lá.—Matulin nga sacayán.—*m.* Camagsaracay.
Marinesco, ca. *adj.* Canan mga paragsacay.
Marino, na. *adj.* An tungud ó canan dagat.—*m.* Paragsacay.

Marión. *m.* Isda.
Mariposa. *f.* Marongparong; alibangbang; anunugba; cacanug; cabacaba.
Mariposear. *n. fig.* Pag lain lain sin agsub sin batasan ó gaui.
Mariquita. *f.* Mananap.
Marisabidilla. *f. fam.* Babaye nga nagpapacamaaram.
Mariscal. *m.* Id.; ponoan sa mga casoldadosan.
Mariscalato. *m.* Catungdanan sa pag camariscal, pag camariscal.
Mariscalía. *f.* Catungdanan sa pag camariscal, pag camariscal.
Mariscar. *a.* Pangti, pamangti, quinhas, panginhas.
Marisco. *m.* Dangguit; dapao dapao; dapdapanay; daralua; ganga; garañgan; libud; locob, locoblocob; bangongon, bagongngon; bahong, balasira; batunan; bcgnoson; conó; buo; buta buta; cabobot; calay cagay, etc.
Marisma. *f.* Hubasan.
Marital. *adj.* An tungud ó canan bana ó asaua nga lalaqui, an tungud ó canan pag caminio.
Marítimo, ma. *adj.* An sa ó canan dagat, haran; sa dagat.
Marjoleta. *f.* Bonga san cahuy nga marjoleta.
Marjoleto. *m.* Cahuy nga marjoleto.
Marlota. *f.* Biste sin moros.
Marmita. *f.* Baga caldero nga tumbaga.
Marmitón. *m.* Tanod sa cocina.
Mármol. *m.* Bato nga mármol.
Marmoleño, ña. *adj.* Nga mármol.—Sugad sin mármol.
Marmolería. *f.* Mga mármol sa usa nga singbahan, etc.—Buhat nga marmol.—Lugar nga guinbubuhatan.
Marmolista. *m.* Parahimo sin buhat nga mármol.—Parabaliguia sin mármol.
Marmóreo, rea. *adj.* Nga mármol.—Sugad sin mármol.
Marmota. *f.* Mananap.
Maro. *m.* Banua nga maro, itarambal.
Maroma. *f.* Pisi.—Talostosan.
Marón. *m.* Isda nga marón.
Maronita. *adj.* Tauo nga cristianos sa buquid sa Líbano.
Marqués. *m.* Tauo nga mahal nga tagada sin tuna nga haluag sa usa nga guinhadian.—Camahalan nga togot sa hadi sa usa catauo.
Marquesa. *f.* Mahal nga babaye, asaua sin marqués.—Atup nga género sin balay balay basi diri an tauo maholos sin mauran.
Marquesado. *m.* Carig-onan ó camahalan sa pag camarqués, pag camarqués.—Tuna nga sacop sa gahum sa marqués.
Marquesina. *f.* Atup nga género sin balay balay basi an tauo diri maholos in mauran.
Marra. *f.* Culang.
Marrajo, ja. *adj.* Todó nga diri maato in diri macalit sa igcasitodó.—Tauo nga macuri limbongan cundi malimbong siya. —*m.* Pating.
Marrana. *f.* Bactin ó babuy nga babaye.
Marranillo. *m.* Pasí.
Marrano. *m.* Bactin, babuy.
Marrar. *n.* Hasala, halisa.
Marras (de). An inagui ná.
Marrazo. *m.* Uasay.
Marrillo. *m.* Cahuy, halipot ug darodagmol.
Marrubio. *m.* Banua nga marrubio.
Marrullería. *f.* Pag limbong.
Marrullero, ra. *adj.* Malimbong.
Marta. *m.* Mananap nga goroguti sin miró
Martagón. *m.* Banua nga martagón.
Martagón, na. *m.* y *fam.* Tauo nga macuri limbongan.
Marte. *m.* Bitoon nga tinatauag marte.—*Quim.* Puthao.
Martes. *m.* Id.; icatolo caadlao san semana.
Martillada. *f.* Pag palo, pag pacang, pagpalpal.
Martillador, ra. *m.* y *f.* Parapalo, parapacang, parapalpal.
Martillar. *a.* Pag palo, pag pacang, pag palpal.
Martillazo. *m.* Pag palo, pag pacang, pag palpal.
Martillejo. *m.* Palo nga gutiay.
Martillo. *m.* Palo, pacang, palpal.—*fig.* Balay ó lugar nga guinbabaliguiaan an mga iguinaalmoneda.
Martín del río. *m.* Tamsi.
Martín pescador. *m.* Tamsi.
Martinete. *m.* Tamsi...—Palopalo.—Bayo. —Máquina sa pag osoc sin cahuy sa tubig.
Martinico. *m. fam.* Asuang.
Mártir. *com.* Id.; sacsi, tauo nga nacarauat san camatayon sa pag opog san polong nga camatuoran nga tutdo ni Jesucristo.—*fig.* Tauo nga nailub sin damo nga mga cacurian.
Martirio. *m.* Pag camártir.—*fig.* Casáquit, ó cacurian nga daco.
Martirizador, ra. *s.* Parasáquit ó parapatay san tauo nga mártir.
Martirizar. *a.* Pag mártir.—*fig.* Pacasáquit.
Martirologio. *m.* Libro nga casayoran sa mga mártir, casayoran sa mga santos.
Marzo. *m.* Id.; icatlo cabulan san tuig.

Más. *adv. comp.* Labao; labi, labilabi; labis; orug.—De más. *loc. adv.* Capin.—Mas que. *m. conjunt.* Cundi.—Mas que, aunque. Bisan.—Alagad; gabay.

Mas. *conj. advers.* Cundi, bá.

Masa. *f.* Id.; minasa, sinacot.—Lipalipa.—El pueblo en masa. An bug-os nga bongto.—Masa de bienes. Ngatanan an mga mangad.

Masada. *f.* Balay sa oma.

Masadero. *m.* An naocoy sa balay sa oma.

Mascabado, da. *adj.* Asucar nga maitum pá.

Mascada. *f.* Pag supa, pag samsam, pag quisam. Pag mama.

Mascador, ra. *s.* Parasupa, parasamsam, paraquisam.—Paramama.

Mascadura. *f.* Pag supa, pag samsam, pag quisam. Pag mama.

Mascar. *a.* Pag supa, pag samsam, pag quisam quisam, pag quitam quitam, pag yomá, pag osap.—Mascar buyo. Pag mama—Pag quipa quipa pag sagacsac, pag sagabsagab.

Máscara. *f.* Barobay hon nga cartón ug iba nga itarahub san canan tauo bayhon basi diri quilal-on san iba.

Mascarada. *f.* Mga máscara, sayao sin mga máscara.

Mascarón. *m.* Barobayhon nga daco nga cartón, etc., nga itarahub san canan tauo bayhon basi diri quilal-on.—Barobayhon ngá bato, etc.

Mascujar. *a. fam.* Pag samsam, cundi maraut nga pag samsam ò macuri ná nga pag samsam.—*fig.* Ngual; ngotub ngotub.

Masculino, na. *adj.* An canan lalaqui.—*fig.* Lalaqui.

Mascullar. *a. fam.* Ngotub ngotub; ngual.

Masera. *f.* Dulang nga daco, masahan.

Maslo. *m.* An pono san icug san mga mananap.

Masón. *m.* Minasa nga harina nga diri loto, nga itinotubong sa mga tam-si.

Masón. *m.* Tampalasan, parapatay sa Dios ug sa religión nga santa.

Masonería. *f.* Cadam-an ó catiguban sa mga tauo nga masón, pag camasón.

Masónico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga masón. Tigaman sa mga masón, tigaman sa pag camasón.

Mastelero. *m.* An mastelero sa mga sacayan nga sumpay sa toladoc.

Masticación. *f.* Pag supa, pag samsam, pag quisam.

Masticar. *a.* Pag supa, pag samsam, pag quisam, pag quisam quisam, pag quitam quitam pag yoma, pag osap.

Masticatorio, ria. *adj.* Masam sam, samsamon.—*m.* Samsam.

Mastigador. *m.* Sangal.

Mástil. *m.* Toladoc.—Mastelero.—Harobarigue.—Pono ó lauas sin cahuy, etc.—Bahag.

Mastín, na. *s.* Ayam.

Masto. *m.* Cahuy nga pinanunud-can sin lain.

Mastodonte. *m.* Mananap nga daco.

Mastranto, zo. *m.* Banua nga mahamut.

Mastuerzo. *m.* Banua nga maharang harang. Tapang, loronglorong.

Masturbación. *f.* Pag buhat sin mala-oay.

Masturbarse. *r.* Pag buhat sin mala-oay sa iya ngahao.

Mata. *f.* Banua. Tanum. Capono, catipono.

Matacán. *m.* Can-on nga binubutangan sin hilo sa pag patay sa mga ayam.—Mananap nga liebre nga guinlanat ná sa mga caayaman.—Bato.

Matacandelas. *m.* Ipaparong sa mga candela.

Matachín. *m.* Baga gopong nga natatahuban an bayhon ug nagbibiste sin magcalain lain nga color.—Dejar á uno hecho un matachín. *fr. fig.* Pag pacaalo sa iya.

Matachín. *m.* Parapatay sa mga hayop ug parabahinbahin san carne.—*fig.* y *fam.* Parasuhay.

Matadero. *m.* Lugar nga pag patayan san mga hayop, basi igbaliguia an carne.

Matador, ra. *adj.* Mapátay.—*s.* Parapatay, paraihao.

Matadura. *f.* Capilasan, samad.

Matafuego. Ipaparong san calayo ó casonog.

Matajudío. *m.* Isda nga mújol.

Matalobos. *m.* Banua.

Matalón, na. *adj.* Hayop nga magasa, maluya ug damo in casam-dan.

Matalotaje. *m.* Balon cún dao sa pag sacay.—*fig.* y *fam.* Cauaray cahusayan.

Matalote. *adj.* Hayop nga magasa, maluya ug damo in casam-dan.

Matanza. *f.* Pag patay; pag ihao. Pamatay.

Mataperros. *m. fig.* y *fam.* Bata nga malacat ug masuquihon.

Matapolvo. *m.* Tariti, guti lá nga tubig.

Matar. *a.* Pag patay. Pag ihao.—Matar el fuego. Pag parong san calayo.—Herir, llagar. Pag samad; pilas.—Matar la cal, etc. Pag saribo.

Matar piojo. Pag todos.

Matar, introduciendo el arma y moviéndola á los lados. Pagnono.

Matar ó herir. Pag gahat.—Retorciendo el pescuezo. Pitloc.

Matarife. *m.* Parapatay ó paraihao sa mga hayop.
Matarrata. *f.* Sugal sa baraja.
Matasanos. *m. fig.* y *fam.* Maraut nga tambalan.
Matasiete. *m. fig.* y *fam.* An nag papacalalaqui.
Mate. *adj.* Lubad.—*m.* Pag patay ó pag dacop sa hadi cún dao sa ajedrez.
Mate. Cahuy cahuy nga mate.
Matear. *n.* Pag sanga sin damo an trigo, etc.—Pag hiling.
Matemáticas. *f. pl.* Pag aradman nga naasoy san cantidad ó caisipan.
Matemáticamente. *adv. m.* Alagad ó angay sa mga lagda sa mga Matemáticas.
Matemático, ca. *adj.* An tungud ó canan mga Matemáticas.—*m.* An maaram sa mga Matemáticas.
Materia. *f.* An ighihimo ó ibubuhat sa bisan ano.—Ihirimo, iburuhat.—Lagda.—Materia ó pus. Nana.
Material. *adj.* An tungud ó canan materia.—Lauasan.—*m.* Garamiton.
Materialidad. *f.* Pag calauasan.—Baga cahimtang.
Materialismo. *m.* Sayup nga tutdo sa iba nga mga pilósopo nga diri natoo sa Dios ug san pag caespirituhanon sa mga calag.
Materialista. *s.* Tauo nga gapil sa materialismo.
Materialmente. *adv. m. Teol.* Sin uaray panginano.
Maternal. *adj.* An tungud ó canan iroy.—Iroynon.
Maternalmente. *adv. m.* Sa iroynon nga...
Maternidad. *f.* Pag cairoy.
Materno, na. *adj.* An tungud ó canan iroy.—Iroynon.
Matiz. *m.* Baga cahimtang sa mga mag calainlain nga mga color nga guinpapacaangay.
Matizar. *a.* Pag pacaopay ó pag pacaangay sa mga mag lain lain nga color.
Mato. *m.* Casighotan.
Matojo. *m.* Banua nga matojo.
Matón. *m. fig.* y *fam.* Parasuhay.
Matorral. *m.* Sighot, siot; casighotan, casiotan. Guba.
Matoso, sa. *adj.* Sighot, masighot, masiot.
Matraca. *f.* Palapala, talatala, calacopac, palacopac.—*fig.* y *fam.* Pag dorogas ó pag tiao tiao.
Matraquear. *a.* Pag dorogas ó pag tiao tiao.
Matraquista. *com. fig.* y *fam.* Paradorogas ó para tiao tiao.
Matrero, ra. *adj.* Batid.
Matricaria. *f.* Banua nga mahamut.
Matricida. *com.* An mapatay sa iya iroy.
Matricidio. *m.* Pag patay sa iya iroy.
Matrícula. *f.* Lista ó panumduman sa mga tauo nga nagpasurat sa ano mán nga tuyo alagad sa mga sugo.
Matriculador. *m.* Parasurat sa mga ngaran san mga nagpapasurat.
Matricular. *a.* Pag surat san ngaran san nag papasurat.—*r.* Pag pasurat.
Matrimonial. *adj.* An tungud ó canan mag tiayon.
Matrimonialmente. *adv. m.* Alagad san batasan san mga minio.
Matrimoniar. *n.* Pag pacasal.—*r.* Pag casal.
Matrimonio. *m.* Pag casal. Catiayon, catimiayon.
Matriz. *f.* Pagoancan.—*fig.* Bisan ano nga amo an pono.
Matrona. *f.* Iroy nga anacan, mahal ug matinumanon.—Manaram.
Matute. *m.* Pag estrabio sa mga género.—Género nga estrabio.—Balay nga susgalan.
Matutear. *a.* Pag estrabio sa mga género ug iba pá nga mangad.
Matutero. *m.* Paraestrabio sa mga género.
Matutinal. *adj.* An nahitutungud sa aga.—An sa aga.
Matutino, na. *adj.* An nahitutungud sa aga.—An sa aga.
Maula. *f.* Uaray polos, taramayon.—Limbong.—*fig.* y *fam.* Otanganon nga diri buot mag bayad san mga otang.—Mahubia.
Maulería. *f.* Tendahan sin mga tinabas sin mag calain lain nga panapton.—Camalimbong.
Maulero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga tinabas sin mag calain lain nga panapton.—Paralimbong.
Maullador, ra. *adj.* Maingao, maingao ingao, mangiao.
Maullar. *n.* Ingao, ingaoingao, ngiao.
Maullido. *m.* Ingao, ingaoingao, ngiao.
Maullo. *m.* Ingao, ingao ingao, ngiao.
Mauseolo. *m.* Lub-nganan, linob-ngan nga matahum caopay.
Mausoleo. *m.* Lub-nganan, linob-ngan nga matahum caopay.
Maxilar. *adj.* An tungud ó an sa sulang.
Máxima. *f.* Lagda—Huna huna.
Máximamente. *adv. m.* Labi pá, orug pá.
Máxime. *adv.* Labi pá, orug pá.
Máximo, ma. *adj. sup.* Guidadacoi, guioorogui, guimamahali.
Máximum. *m.* An tubtub sa...

Maya. *f.* Banua nga maya.
Mayador, ra. *adj.* Maingao, maingao ingao, mangiao.
Mayal. *m.* Cahuy nga gamit sa pagbiric san trapitse.
Mayar. *n.* Ingao, ingao ingao, ngiao.
Mayo. *m.* Id.; icalima nga bulan san tuig.
Mayor. *adj.* Labi, orug, daco pá.—Mayor de edad. Magurang.—*m.* Ponoan, pangulo. —*pl.* Camaguranganan. Catigurangan.
Mayoral. *m.* Tinatapuran, bantay sa mga cahayopan, paramangno.—Pangulo.
Mayoralía. *f.* Mga cahayopan nga minamangnoan san bantay nga pangulo.—Sohol san bantay nga pangulo.
Mayorana. *f.* Banua nga mahamot.
Mayorazgo. *m.* Sugo sa daan nga batasan sa España, basi an iba 'nga mga mangad diri igbaliguia, cundi ibibilin guihapon sa mga pamilia.—An cadam-an sini nga mga mangad.—An tag-ada sini nga mga mangad.—An ona nga anac nga lalaqui ó magurang.
Mayordoma. *f.* Asaua nga babaye san mayordomo.—Babaye nga paragahin, paramangno.
Mayordomear. *a.* Pagbantay, pagmangno, paggahin.
Mayordomía. *f.* Catungdanan san paramangno ó paragahin.—Oroquian san mayordomo.
Mayordomo. *m.* Parabantay, paramangno; paragahin.
Mayoría. *f.* Calabao, caorug; cadaco.—Cadam-an.
Mayoridad. *f.* Calabao, caorug.
Mayorista. *m.* An nagaaram san Prosodia, cay maaram ná sa iba nga mga bahin san Gramática.
Mayormente. *adv. m.* Labi pá, orug pá.
Mayúscula. *adj.* Daco nga letra.
Maza. *f.* Palo nga puthao.—Tigaman nga dara sa mga macero nga nag oona san Hadi, sa Capitán General, etc.—Capolotpongotan.
Mazacote. *m.* Taguc sa banua nga almarjo.—Masa, minasa.
Mazada. *f.* Pagpalo.—Pagdabal sin palo.
Mazagatos. *n. p.* Andar, ó haber la de Mazagatos. *fr. fig.* Casamocan. Nagsusuhay.
Mazamorra. *f.* Mais nga binayo nga sinac-tan sin asúcar cún dugos bá.—Tinapay nga maraut ná, tipic nga tinapay nga maraut ná.—Tinapay nga caran-on san mga nagsasacay.
Mazapán. *m.* Matamis nga masapán.
Mazar. *a.* Pag ocay san gatas.
Mazmorra. *f.* Bilangoan, pandogan, presohan sa ilarum sa tuna.
Mazo. *m.* Palo nga daco.—Cumao cumao. —Potos sin mga sinta, pluma, etc.
Mazorca. *f.* Usa cabug os nga mais, etc.
Mazorral. *adj.* Baga uaray batasan.
Mazorralmente. *adv. m.* Sa cauaray ó caculang sin batasan.
Mazurka. *f.* Sayao nga masurca.

ME

Mea. *f. fam.* Ti ihi cún dao bata pá.
Meada. *f.* Ihi.—Inihian.
Meadero. *m.* Ihianan.
Meados. *m. pl.* Mga ihi.
Mear. *n.* Ihi; pag ihi.
Meauca. *f.* Tamsi nga macaon sin isda.
Mecánica. *f.* Pag aradman nga tungud sa pag quiua ó pag biric, pag paquiua ó pag pabiric sa mga máquina.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga uaray polos.
Mecánico, ca. *adj.* An tungud sa mecánica, sa mga panday, etc.
Mecanismo. *m.* Baga pag cabutang sa ano mán nga lauas pati nga bahin.
Mecate. *m.* Pisi.—Bugnoson.—Aya aya.
Mecedero. *m.* Ilulug-ó.
Mecedor, ra. *adj.* Maduyanduyan.—*m.* Ilulug-ó.—Duyan.
Mecedora. *f.* Lingcoran.
Mecedura. *f.* Pag duyan duyan.
Mecenas. *m. fig.* Tauo nga mahal nga matambang sa mga quinaadmanon nga mga tauo.
Mecer. *a.* Pag lug-ó.—Pag duyan, pag duyan duyan.—Yog yog; buyog; quidang quidang; abiog; abog; aybog.
Meconio. *m.* Tae sin bata.—Labtinao.—*Farm.* Taguc san tanum nga adormidera.
Mecha. *f.* Pabilo.—Isusurit.—Aguipot; caroscos.—Solsol.—Guibay nga tosino.—Tacao.
Mechar. *a.* Pag butang sin mga guibay nga tosino sa mga carne.
Mechazo. Dar mechazo. *fr.* Pagsurit.
Mechero. *m.* Id., pabilohan.—An tinotolpocan san candela dida san candelero.
Mechinal. *m.* Loho sa mga cota.—*fig.* y *fam.* Bocot nga haligot.
Mechón. *m.* Otoot.—De pelo. Arom.
Medalla. *f.* Id.; medaya.
Medallón. Id.; daco nga medaya.
Médano. *m.* Monbon.
Medaño. *m.* Monbon.
Media. *f.* Medias.—Tunga.—Media pieza de género. Bidang.

Mediacaña. *f.* Rabol sa mga cota, mga bongbong, etc.—Gubia.—Ringbas.
Mediación. *f.* Pag tabang, pag bulig.
Mediado, da. *adj.* An catunga lá.
Mediador, ra. *s.* Mananabang.
Mediana. *f.* Di mán an labi nga maopay, di man an uaray gud polos, an baga sadang lá.
Medianamente. *adv. m.* An casadangan lá.
Medianejo, ja. *adj.* Di mán daco, di mán guti, baga casadangan lá.
Medianero, ra. *adj.* An nabubutnga sa lain nga duduha.—Mag arampo, mananabang.
Medianía. Medianidad. *f.* Casadangan.
Mediano, na. *adj.* Diri daco, diri guti, casadangan lá.
Mediante. *adv. m.* Tungud.
Mediar. *n.* Pag abut sa butnga; pag abut sa catunga, etc.—Pag tabang, pag bulig.—Suang, siang.
Mediato, ta. *adj.* Harani.
Medicable. *adj.* Sadang mabolong, sadang matambal.
Medicación. *f.* Pag tambal, pag bolong.
Medicamento. *m.* Tambal, bolong.
Medicamentoso, sa. *adj.* Macacatambal, macabolong.
Medicastro. *m.* Tarotambalan.
Medicina. *f.* Pag aradman sin pag tambal ó pagbolong.—Tambal, bolong.—Lanta.—Medicina hecha con zumo de naranja y orín de hierro. Calaring.
Medicinal. *adj.* An tungud sa pag bolong ug pag tambal.—Itarambal, iborolong.
Medicinante. *m.* Tambalan, parabolong.
Medicinar. *a.* Pag tambal, pag bolong. Pag lanta. Pag sobol. Pag somol. Pag soná. Pag calaring.
Medición. *f.* Socol; pag socol.—Duang, ruang.
Médico, ca. *adj.* An tungud sa pag tambal ó pag bolong.—*m.* Tambalan, mananambal, paratambal, parabolong, bolongan.
Medida. *f.* Socol; socolan; soclanan; casoclanan, soroclan; soroclanan.—Tarac-san.—Tacalan.—Sugacom.—Tagay; tagayan.—Manocsoc; monocsoc.—Manico.—Manug bong.—Aniga, baquid; baquiran.—Bariyoc.—Dupahan.—Palatigdong.—Dapal.—Gantang.—Licos.—Cubao.
Medidamente. *adv. m.* Sinocol.
Medidor, ra. *s.* Parasocol.—Paralicos.—Paratácus.
Mediera. *f.* Babaye nga parahimo sin medias.—Parabaliguia sin medias.
Mediero. *m.* Lalaqui nga parahimo sin medias.—Parabaliguia sin medias.—An mga mag cacatunga sa mga cuha nira, an mga magsasarosando sin pag mangno sa mga hayop, sa mga tanum, etc.
Medio, dia. *adj.* Tunga.—*m.* Catigayonan.—En medio. *m. adv.* Butnga.—Falto de medios. *loc.* Culang sin catigayonan.—En medio de eso. *loc.* Bisan pá iton.—Medio ciega. Sonong.—Media cáscara de coco. Bagol.—Medio, ó centro de una cosa. Bood.
Mediocre. *adj.* Diri daco, diri guti, casadangan lá.
Mediocridad. *f.* Pag cacasadangan.
Mediodía. *m.* Odto; odtohan; caodtohan.—*Geogr.* Salatan.—*Mar.* Salatan nga hangin.—Hacer mediodía. *fr.* Panginodto.
Mediquillo. *m.* Tambalan, bolongan.
Medir. *a.* Pag socol.—Pag tàcus.—Pag dapal.—Pag dupa.—Pag gantang.—Pag licos.—Pag manico.—Pag manocsoc.—Pag manugbong.—Pag yead.—Pag isios.—Pag soscol.—Pag tacal.—Pag ladao.—Pag pouat.—Pag tongcad.—Pag toptop.—Pag duang, pag ruang.—*fig.* Pag tandig, pag tanding.—*r. fig.* Pag pogong.
Meditabundo, da. *adj.* Mahuna huna, mamalandongon.
Meditación. *f.* Pamalandong, pag huna huna, pag ino ino, pag palandong.
Meditar. *a.* Pag palandong, pamalandong, pamorobuot, pag huna huna, pag ino ino.
Mediterráneo, nea. *adj.* Libut sin tuna.—Dagat nga Mediterráneo.
Medra. *f.* Pag tubo, pag sulig, pag daco.
Medrar. *n.* Pag tubo, pag sulig, pag daco.
Medro. *m.* Pag tubo, pag sulig, pag daco.
Medrosamente. *adv. m.* Mahadluc caopay, sin hadluc.
Medroso, sa. *adj.* Mahadlucon.—Macaharadluc.—Dalao.
Médula. *f.* Otóc.—Bucag sin cahuy, etc.
Medular. *adj.* An tungud, an sa mga otoc sa mga tul-an.
Meduloso, sa. *adj.* Otocan.
Mefítico, ca. *adj.* Mabaho.
Mégano. *m.* Monbon.
Mego, ga. *adj.* Maaghopon, maopay an buot.
Mejana. *f.* Butay.
Mejilla. *f.* Pamagongon, pagongon.
Mejillón. *m.* Poroton sa dagat.
Mejor. *adj.* Labi nga maopay; labi pá.
Mejora. *f.* Pag tubo, pag sulig, pag daco.—*For.* Cabilin nga ibinibilin san mga caganac sa iba nga mga anac nira nga nalabao sa canan iba.
Mejoramiento. *m.* Pag pacaopay.

Mejorana. Banua nga mahamut ug itarambal.
Mejorar. *a.* Pag pacaopay.—*n.* Pag opay. —Opay.—Alagnat, aroalagnat.
Mejoría. *f.* Pag tubo, pag silug, pag daco. Pag opay, pagiban san saquit.—Caopayan.
Mejunje. *m.* Sinacot sin mag calain lain nga mga panacot.
Melada. *f.* Lapad nga tinapay nga binubutangan sin dugos.
Melado, da. *adj.* Sugad sin dugos an color.
Melampo. *m.* Candelero nga gamit san apuntador sa mga comedia.
Melancolía. *f.* Casubo, cabido, casáquit; caosmod, caamtong.
Melancólicamente. *adv. m.* Masubo caopay, mabido caopay, masáquit caopay.
Melancólico, ca. *adj.* Mabidoon, masorub-on, osmuron, maamtongon.
Melancolizar. *a.* Pacasubo, pacabido, pacasáquit.—*r.* Subo, bido, sáquit.
Melar. *adj.* Madugos.
Melar. *a.* Pag calamay.—Pag dugos an potiocan.
Melaza. *f.* Tami.
Melcocha. *f.* Dugos nga macognit.
Melcochero. *m.* Parahimo san dugos nga macognit.—Parabaliguia san dugos nga macognit.
Melena. *f.* Bohog nga halaba.—Bunday sin león.—Hapin, hasnig nga ibinubutang sa ulo sa mga baca ilarum san yugo.
Melena. *f. Med.* Saquít nga pag oro sin dugo nga maitom.
Meleno. *m. fam.* Tauo sa oma.
Melenudo, da. *adj.* Bohocan; barahiboon.
Melera. *f.* Parabaliguia sin dugos.
Melero. *m.* Parabaliguia sin dugos; parapalit sin dugos.—Piotan san dugos.
Melgacho. *m.* Isda nga daco.
Melífero, ra. *adj. poét.* Dugoson.
Melificado, da. *adj.* Dugoson.—Matam-is.
Melificar. *a.* Pag dugos an mga potiocan.
Melifluamente. *adv. m. fig.* Matam-is caopay, malomo caopay.
Melifluidad. *f.* Pag camatam-is, pag camalomo.
Melifluo, flua. *adj.* Dugoson; masugad sin dugos.—*fig.* Matam-is, malomo sa mga pag polong, etc.
Meliloto. *m.* Banua nga trébol.
Meliloto, ta. *adj.* Culang culang.
Melindre. *m.* Matam-is nga may harina, dugos ug sin bunay.—*fig.* Binabaye nga pag polong cún pag buhat bá.
Melindrear. *n.* Pag binabaye nga pag polong, cún pag buhat bá.
Melindrería. *f.* Batasan sin binabaye nga pag polong cún pag buhat bá.
Melindrero, ra. *adj.* An nababatasan sin pag polong cún pag buhat bá nga binabaye.
Melindroso, sa. *adj.* An nababatasan sin pag polong cún pag buhat nga binabaye.
Melisa. *f.* Tanum nga itarambal.
Melocotón. *m.* Cahuy nga melocotón, bonga sa mao nga cahuy.
Melocotonero. *m.* Cahuy nga melocotón.
Melodía. *m.* Pag camaopay sin tingug cún tonog bá sin toronggon.
Melodioso, sa. *adj.* Macaruruyag pamation.
Melojo. *f.* Hinugas sin dugos.
Melojo. *m.* Cahuy cahuy nga melojo.
Melón. *m.* Tanum ug bonga nga melón.
Melonar. *m.* Camelonahan.
Meloncillo. *m.* Mananap nga uupat an siqui, sa barahibo sa icog niya iguinhihimo sin mga pincel.
Melonero, ra. *m.* y *f.* Paratanum sin mga melón.—Parabaliguia sin mga melón. Bantay sa mga tanum nga melón.
Melosidad. *f.* Pag camatam-is nga dao dugos.—*fig.* Pag calomo sin polong.
Meloso, sa. *adj.* Matam-is nga dao dugos. —*fig.* Malomo nga pag polong.
Melote. *m.* Matam-is sin dugos.—Larug san azúcar.
Melsa. *f. fig.* Pug cahinay hinay.
Mella. *f.* Gapac; guibang; cabanguian; busila.
Mellado, da. *adj.* Siuang; culang sin ngipon. Gongob.
Mellar. *a.* Gapac; guibang; guipic; lingi.
Melliza. *f.* Soriso nga binubutangan sin dugos.
Mellizo, za. *adj.* Caruha; magcaruha.
Mellón. *m.* Al-ag; bonoot.
Membrana. *f.* Lapug lapug; baga panit nga manipis.
Membrete. *m.* Lactud nga casayoran.
Membrillo. *m.* Cahuy nga membriyo ug an bonga niya.
Membrudamente. *adv. m.* Mabacud caopay.
Membrudo, da. *adj.* Mabacud.
Memento. *m.* Id.; in iguin aampo sa Padre nga nagmimisa an mga buhi ug an mga minatay.
Memo, ma. *adj.* Culang culang, lorong lorong.
Memorable. *adj.* Tacús panumdumon, tacús hunahunaon.
Memorandum. *m.* Panumduman, listahan. Pag pahibaro nga iguinpapadolong san usa

ṅga gobierno sa lain mán ṅga gobierno.

Memorar. *a.* Pag dumdum; pag pinanumdum.

Memoria. *f.* Dumdum.—Panumduman.—Casayoran, lista sa mg̃a guinasto, etc.—*pl.* Pang̃omosta.—Memoria de gallo ó de grillo. *fig.* y *fam.* Diri macacapagsaolo.—Borrar, ó borrarse de la memoria una cosa. *fr. fig.* Limot; pacalimot.—Encomendar una cosa á la memoria. *fr.* Pag saolo sa ano mán.—Flaco de memoria. *loc.* Malimoton.—Huirse de la memoria una cosa. *fr. fig.* Limot.

Memorial. *m.* Panumduman.—Surat ṅga paquimalooy.—*For.* Casayoran.

Memorialista. *m.* Parasurat sin mg̃a paquimalooy.

Memorión. *m.* Camasayon magsaoló sa ano mán.

Memorioso, sa. *adj.* Masayon magsaoló.

Mena. *f. Min.* Puthao san uaray pá cacuhaí san tuna. Isda ṅga mena.

Mena. *f.* Cadaco, casosó, cadagmol sa tostos, etc. Calain sa mg̃a tinostos, etc.

Menaje. *m.* Garamiton sa balay.

Mención. *f.* Pag asoy, pag mugo.—Baga pag balos.—Hacer mención. *fr.* Pag ṅgaran; pag hiṅgaran.

Mencionar. *a.* Pag ṅgaran; pag hiṅgaran.—Pag asoy, pag mugo.

Mendaz. *adj.* Buaon.

Mendicación. *f.* Paquilimos, pagpaquilimos.

Mendicante. *adj.* Maquiquilimos.

Mendicidad. *f.* Pag camacalolooy, cahimtang san naquiquilimos.

Mendigante. *s.* Lalaqui ṅga maquiquilimos.

Mendigar. *a.* Paquilimos.

Mendigo, ga. *m.* y *f.* Tauo ṅga maquiquilimos.

Mendosamente. *adv. m.* Sin bua, sayop caopay.

Mendoso, sa. *adj.* Masay-panon, buaon.

Mendrugo. *m.* Pinit, piri ṅga tinapay.

Meneador, ra. *adj.* Maquiua. Macaquiua.

Menear. *a.* Pag quiua; pag quiua quiua. Gang̃i. Guihoguiho. Guios. Gung̃i—Gusam. Hang̃o; hang̃o hang̃o. Hiboc hiboc. Hilud hilub. Hing̃o; hing̃o hing̃o. Hinoghinog. Hiual. Hiuit. Yocyoc, yogyog.—Iuid iuid. Libolibo. Lirap. Ling̃o ling̃o. Ong̃i. Oyog. Olig.—Ouaoua. Ouos ouos. Padas. Para para. Pasa pasa. Yanog. Sipoc. Alangóang. Quipo, quipo quipo. Quisi quisi. Tabion. Tabrug. Tayong tayong. Tang̃o tangu. Tauoltauol. Ting̃o ting̃o. To-ay. Tung̃ay tung̃ay. Bangò. Polot pongot. Sucgay. Quilong quigong. Quiuat quiuat. Quiuol. Quiuos quiuos. Quipat quipat. Pilaypicay. Piling piling. Piric piric. Pisoc, pisoc pisoc. Pirong pirong. Pondag. Poroy poroy. Quiay quiay. Quia-quia. Quibo quibo. Quidang quidang. Quiing quiing. Quilay quiyay. Quiglid quilid. Quima quima. Quindot. Quiuil quiuil. Quiuod quiuod. Hayab hayab. Liric liric. Cayab cayab. Quibang, quibang quibang. Qui langquigang; catad catad; cuyab cuyab; culao cugao; colocogo; cuput cuput.

Meneo. *m.* Pag quiua, pag quiua quiua; pag caquiua.

Menester. *m.* Quinahanglan, casoroc-an.—Catungdanan.—*pl.* Pag oro, libang.—*fam.* Casangcapan, garamiton.

Menesteroso, sa. *adj.* Soco, songco, songcoanon.

Menestra. *f.* Guinisa; utan.

Menestral. *m.* Paraalayon.

Mengano, na. *m.* y *f.* Cuan.

Mengua. *f.* Pag iban.—Caculang̃an, culang, cablas.—*fig.* Caculang sin bantug cay an camatalao niya.

Menguadamente. *adv. m.* Sin uaray bantug cay an camatalao, etc.

Menguado, da. *adj.* Matalao.—Culang culang.—Maimot, mahicao.

Menguamiento. *m.* Pag iban.—*fig.* Caculang sin bantug cay an camatalao, etc.

Menguante. *f.* Pag iban, iban.—Hubas.—Dulum, cadulum.—Honas.

Menguar. *n.* Iban; quintal, quitad; quipos; hopos; hotos; honas; itos; culbao, hagas, hagud; higud; hiniti; copus.

Menina. *f.* Babaye ṅga bata pá ṅga paraserbe san hadi ṅga babaye ug san mg̃a anac niya ṅga mg̃a babaye mán.

Meninge. *f. Zool.* Baga lapug lapug ó baga panitpanit sa solud sa olo.

Meningitis. *f. Med.* Saquit sa mg̃a lapug lapug ó baga panit panit sa solud sa oló.

Menino. *m.* Tauo ṅga ticang san cabata nag paraserbe san hadi ṅga babaye ug sa mg̃a anac niya ṅga lalaqui.

Menisco. *m.* Salaming ṅga lipit.

Menjurje. *m.* Salacot sin mag calainlain.

Menologio. *m.* Calendario.

Menor. *adj.* Guti, dito, gutiay.—Manghud.—Pihig.

Menorragia. *f.* Saquit sin babaye.

Menos. *adv. comp.* Guti, dito, gutiay, guti pá.—Todo menos eso.—Ṅgatanan labut siton ó gauas siton.

Menoscabador, ra. *adj.* Macacaiban.—Macacaraut.

Menoscabar. *a.* Pacaiban.—*r.* Iban.*fig.* Pacalubad. Lubad.—*fig.* Pacaraut.—Binggot, bonggo, pinggot.

Menoscabo. *m.* Pag iban.—Calubad.—Pacaraut.
Menospreciablemente. *adv. m.* Sa cauaray catahud; sa pag pasipara.
Menospreciador, ra. *adj.* Mapasipara, mayobit, matamay.
Menospreciamiento. *m.* Cauaray catahud.—Pagpasipara, pag yobit, pag tamay.
Menospreciar. *a.* Uaray pag tahud, pag manggad, pag minanggad.—Pag pasipara, pag tamay, pag yubit.
Menospreciativo, va. *adj.* Macatamay, macayobit, mapasipara.
Menosprecio. *m.* Cauaray catahud, pag manggad, pag minanggad.—Pag pasipara, pag yobit, pag tamay.
Mensaje. *m.* Sugo nga pag pahibaro.—Surat nga pag pahibaro.
Mensajero, ra. *m.* y *f.* Sinusugo, sinugo.
Menstruación. *f.* Saquit sin babaye.
Menstrual. *adj.* An tungud sa saquit sin babaye.
Menstrualmente. *adv. m.* Iquinabulan nabati san mao nga saquít.
Menstruar. *n.* Pag bati, in an babaye mabati san iya saquít, pag auas sin dugo.
Menstruo. *m.* Saquít sin babaye, pag auas sin dugo.
Menstruoso, sa. *adj.* An tungud sa saquít sin babaye.—An babaye nga nabati san iya saquít.
Mensual. *adj.* Iquinabulan.
Mensualidad. *f.* Sohol sa iquinabulan.
Mensualmente. *adv. m.* Sa iquinabulan.
Mensura. *f.* Socol.
Mensurabilidad. *f.* In sadang pag soc-lon.
Mensurable. *adj.* Sadang pag soc-lon.
Mensurador, ra. *s.* Parasocol.
Mensural. *adj.* An isosocol.
Mensurar. *a.* Pag socol.
Menta. *f.* Banua nga yerbabuena.
Mentado, da. *adj.* Bantugan, dongganon.
Mental. *adj.* Sa huna huna, an tungud sa hunahuna.
Mentalmente. *adv. m.* Sa huna huna.
Mentar. *a.* Pag ngaran; pag hingaran; pag mugo.
Mente. *f.* Huna huna.—Buot.
Mentecatada. *f.* Calorong, pag calorong.
Mentecatería. *f.* Calorong, pag calorong.
Mentecato, ta. *adj.* Lorong, culang culang.
Mentidero. *m.* Hampangan, harampangan, hampanganan.
Mentido, da. *adj.* Buaon; pos-ong, posongon.
Mentir. *n.* Pag bua; pos-ong; ahang.—Pag libog. Omandagas.—Bolsit, bosí.
Mentira. *f.* Bua, bolsit.—Sayop, lisa cún dao sa pag surat.
Mentirijillas (de.) *m. adv.* Sorosuerte lá.
Mentirilla. *f.* Guti nga bua.—De mentirillas. *m. adv.* Sorosuerte lá.
Mentirón. *m.* Daco nga bua.
Mentirosamente. *adv. m.* Sin bua.
Mentiroso, sa. *adj.* Buaon, bolsiton, bosihon.—Damo in sayop cún surat ó libro bá.—Malimbong.
Mentís. *m.* Panhimua.
Mentor. *m. fig.* Parasagdon, paraagbay.—*fig.* Sinasarigan.
Menúdamente. *adv. m.* Sin talagudti.—Sa pagcatinagsa tagsa.
Menudear. *a.* Agsub.—Pag asoy gud.
Menudencia. *f.* Caguti, cagutiay.—Pag osisa sin maopay.
Menudeo. *m.* Pag agsub.—Pag baliguia sin talagudti.
Menudillo. *m.* Calulutban sa teel sa mga mananap.—*pl.*—An sa solud sa guinhaua sa tamsi.
Menudo, da. *adj.* Guti, gutiay, dito, niquinic.—Gutiay an polos.—An salapi nga sentimos, cahate, sicapat, sicaualo, cuarta.—*m.* Dingo.—A menudo. *m. adv.* Sin macadamo, sin agsub.—Por menudo. *m. adv.* Sa pag catinag-sa tag-sa.—Sa pag catalagudti.
Meñique. *adj.* Cumaingquing.—*fam.* Guigugutiaye.—Tamuyingquing.
Meollar. *m. Mar.* Pisi.
Meollo. *m.* Otoc.—Bucag sin cahoy, etc.—*fig.* Baga camarasa.—Hunahuna.—No tener meollo una cosa. *fr. fig.* Uaray rasa.
Meón, na. *adj.* Maihi, agsub umihi.
Mequetrefe. *m. fam.* Paralabut, uaray mán siya polos.
Meramente. *adv. m.* Lá, lamang.
Merar. *a.* Pag sambog; pag lambog, pag lamay, pag simbog, pag ahug.
Merca. *f. fam.* Palit, botong, an pinalit ó an binotong.
Mercachifle. *m.* Parapasag san iya baliguia nga tienda.—Paracomersio sin talagudti.
Mercadante. *m.* Parapalit cún parabaliguia bá, caracal.
Mercadear. *n.* Pag comersio, pag caracal.
Mercader. *m.* Parapalit cún parabaliguia bá, caracal.
Mercadería. *f.* Mga género cún iba pá nga pinapalit, iguinbabaliguia ó igincocomersio.
Mercado. *m.* Tianggui, tiangguian.
Mercancía. *f.* Mga género cún iba pá

nga pinanapalit, iguinbabaliguia ó iguincocomersio.
Mercante. *p. a.* Mapalit; mabaliguia ó magcocomersio.—*adj.* An tungud ó canan parapalit, parabaliguia, ó paracomersio. Sacayán nga pag luluranan sa mga género, abacá, lana, etc.—*m.* Paracomersio, caracal.
Mercantil. *adj.* An tungud ó canan parapalit, parabalia ó paracomersio. An tungud ó an sa mga género cún iba pá.
Mercantilmente. *adv. m.* Alagad sa batasan san mga pagcomersio.
Mercantivo, va. *adj.* An tungud ó canan paracomersio. An tungud ó an sa mga género cún iba pá.
Mercar. *a.* Pag palit.
Merced. *f.* Sohol.—Hatag; calooy.—Pag hatag sin catalahuran.—Estar uno á merced de otro. *fr.* Sacop gud niya.
Mercenario, ria. *adj.* An mga soldado nga nagseserbe sa lain nga hadi sa pag auayan, cay sinosoholan mán sira.—An mga capadian sa Orden de la Merced.—*m.* Mag buruhat; paraalayon.
Mercería. *f.* Comersio sin talagudti.—Tendahan.
Mercero. *m.* Paracomersio sin talagudti.
Mercurial. *f.* Banua nga mercurial.
Mercurio. *m. Astron.* Bitoon nga tinatauag mercurio.—Asogue.
Merchante. *m.* Comersiante.
Merdellón, na. *m. f.* y *fam.* Sacop nga mahugao an pag sirbe.
Merdoso, sa. *adj.* Mahugao.
Merecedor, ra. *adj.* Matacús.
Merecer. *a.* Tacús.
Merecidamente. *adv. m.* Sin tacús.
Merecido. *m.* Castigo, badlong, sirot.
Merecimiento. *m.* Baralsan, pahanungdan.
Merendar. *n.* Pamahao in colop.—Merendarse uno una cosa. *fr. fig.* Pacacuha, pagona sin pacacuga.
Merendero. *m.* Pamamahaouan, pangangaonan.
Merendilla, ta. *f.* Paropamahao.
Merendona. *f.* Daco nga pamahao.
Merengue. *m.* Matam-is nga merengue nga may bunay.
Meretricio, cia. *adj.* Bigaon.
Meretriz. *f.* Biga, bigaon.
Mergánsar. Mergo. *m.* Tamsi sa dagat.
Meridiano, na. *adj.* An dapit sa caodtohan, sa casalatanan.
Merienda. *f.* Pamahao in colop.
Merino, na. *s.* Carnero nga merino nga gamay caopay an iya barahibo.
Méritamente. *adv. m.* Sin tacús.
Mérito. *m.* Baralsan, pahanungdan.
Meritoriamente. *adv. m.* Sin tacús.
Meritorio, ria. *adj.* Tacús pag bal-san; macacabalos.—*m.* An parasurat ó parabuhat sin uaray mán sohol; cundi nag lalaon siya pag babal-san sa orehe nga mga adlao.
Merla. *f.* Isda nga merla. Tamsi nga merla.
Merlo. *m.* Isda nga merlo.
Merluza. *f.* Isda nga merluza.
Merma. *f.* Iban; pag iban; pag caiban.
Mermar. *n.* Iban. Guintal, hubas; hulpa; hupa; hagud; cubao: colpa.
Mermelada. *f.* Matam-is nga menbriyo nga may dugos ug sin azúcar.
Mero, ra. *adj.* Uaray sacot. *m.* Isda nga mero.
Merodeador, ra. *adj.* Macauat, maninicas.
Merodear. *n.* Pag cauat, pag ticas, pag tolis.
Merodeo. *m.* Pag cauat, pag ticas, pag tulis.
Merodista. *com.* Maninicas.
Mes. *m.* Bulan.
Mesa. *f.* Lamesa.
Mesada. *f.* Salapi ó iba pa nga ihinatag ó ibinabayad iquinabulan.
Mesadura. *f.* Pag gonit; pag cagonit.
Mesana. *f. Mar.* Toladoc nga dapit sa olin.—Layag.
Mesar. *a.* Pag gonit.
Mesero. *m.* Tauo nga napasohol sa iquinabulan sin pag buhat didto san nag tutdo sa iya.
Meseta. *f.* Patag patag sa pungcay sin buquid.
Mesías. *m.* Mesías, an Anac sa Dios, si Jesucristo nga aton Manonobus.
Mesilla. *f.* Gutiay nga lamesa.—Salapi nga hatag san hadi iquinaadlao sa iya mga surugoon in naglalacat siya.—*fig.* Pag sauay.
Mesillo. *m.* Siyapa nga pag abat sa mga babaye san ira saquit san tapus ná mag anac.
Mesón. *m.* Hapitan, harapitan.
Mesonero, ra. *m.* y *f.* An tag-ada san balay nga hapitan.
Mestizar. *a.* Pag libug.
Mestizo, za. *s.* Libog. *pl.* Calibogan. Ipac.
Mesto. *m.* Cahuy caguy nga mesto.
Mesura. *f.* Camalig-dong.—Catahud.—Casoc-lanan.
Mesuradamente. *adv. m.* Sa hinay hinay.
Mesurado, da. *adj.* Malig-dong, buotan, diri malapas san casadangan.
Mesurar. *a.* Pag tahud.
Meta. *f.* Bato nga tais.—Catub tuban.
Metacarpo. *m. Zool.* Camut.
Metafísica. *f.* Pag aradman nga tungud sa

mga camatuoran nga labao nga nanhitu-tungud sa cahimtang sa mga diri lauasan ug sa mga may lauas mán sa halarum nga pag sabut.—*fig.* Halarum nga pag huna huna cún pag asoy bá.

Metafísicamente. *adv. m.* Alagad sa lagda san Metafísica.

Metafísico, ca. *adj.* An tungud ó canan Metafísicá.—*fig.* Halarum ug macuri sabuton.—*m.* An maaram san Metafísica.

Metáfora. *f.* Sambingay, amguid.

Metafóricamente. *adv. m.* Sinambingay gud, inamguid gud.

Metafórico, ca. *adj.* Sinambingay, inamguid.

Metaforizar. *a.* Pag sambingay, pag amguid.

Metagoge. *f.* Sambingay, amguid, sugad sini, *baga nagtitinaua an banua.*

Metal. *m.* Tumbaga ug iba pá nga sugad.—*fig.* Catingug.

Metalario. *m.* Parahimo sin buhat nga tumbaga, sinc, etc.

Metálica. *f.* Pagaradman nga tungud sa pag cuha sa mga metal didto pá sa mga mina ug pag pacaopay mán sa mao nga mga metal.

Metálico, ca. *adj.* An tungud sa tumbaga, sinc, etc.—Bisan ano nga tumbaga, etc.—*m.* Salapi.

Metalífero, ra. *adj.* An may tumbaga, sinc, etc.

Metalista. *m.* Parahimo sin buhat nga tumbaga, sinc, etc.

Metalización. Pag himo sa bisan ano nga masugad sin tumbaga, etc.

Metalizar. *a.* Pag himo sa bisan ano nga masugad sin tumbaga, etc.; pag patumbaga.

Metalurgia. *f.* Pag aradman nga tungud sa pagcuha sa mga metal didto pá sa mga mina ug pagpacaopay mán sa mao nga mga metal.

Metalúrgico, ca. *adj.* An tungud sa metalurgia.—An maaram san metalurgia.

Metalla. *f.* Mga pinit pinit nga bulauan.

Metamorfosear. *a.* Pag balhin, pag lain.

Metamórfosis. *f.* Pag balhin, pag lain; pag cabalhin, pag calain.

Metástasis. *f.* Pag hauas sin tigda an saquit, pananglit, sa butcon, ug pag olput sa paá.

Metatarso. *m. Zool.* Teel, siquit.

Metate. *m.* Bato nga liguisan sin cacao, etc.

Metedor, ra. *m.* y *f.* Parasolud.—*m.* Hapin nga loon sa mga cabataan nga mga gutiay pá.

Meteduría. *f.* Pag solud; pag pasolud nga tinago sin mga estrabio.

Metemuertos. *m.* Paracuha, paraíuas, tauo nga may catungdanan sa mga comediahan sin pag cuha ug pag iuas anay sa mga lingcoran ug iba pá, cún malain sin salida.—*fig.* Paralabut.

Meteórico, ca. *adj.* An tungud sa mga meteoro.

Meteorismo. *m. Med.* Pag latud an tiyan.

Meteoro. *m.* Tinatauag meteoro, an oran an linti, an calayo ni San Telmo, etc.

Meteorología. *f.* Pag aradman sa Física, nga tungud sa mga meteoro.

Meteorológico, ca. *adj.* An tungud sa mga meteoro bá.

Meter. *a.* Pag solud. Pag pasolud. Socsoc. Sohot. Sagbang. Gauong. Caó caó. Sangcarip. Halutahit. Habolhos. Habilho. Habilong. Haauang. Goong. Halubong. Toctoc. Olnod. Onon. Onlud. Hapislong. Sugbo. Bulasot. Bolnod. Socdip.—Meter caña ó cosa equivalente en tinaja, etc., para saber el líquido que aun pueda haber.—Tadul.—Meter el arma en la vaina ó alguna cosa en agujero ó hueco.—Tal-ob.—Meter en el agua.—Tigsub.—Meter bien el remo en el agua y remar con fuerza.—Salum.—Meter en la boca.—Timo. Doom.—Meter ruido.—Tingul. Salangisang. Ngiras, aringasa.—Meter en techo de nipa, cerca del caballete, palo ó caña, de modo que pase de un lado á otro.—Tohos.—Meter pluma en tintero, remo en el agua, etc.—Tolnob.—Meter el dedo en dulce, etc., para probarlo.—Tolpoc.—Meter en agujero.—Tolpos. Piho. Hong hong.—Meter los animales en corral, etc.—Paslud. Pitac.—Meter alguna cosa en los ojos.—Puling. Suclat.—Meter tizón en el rescoldo ó en agua.—Sobsob.—Meterse en el agua el catig del baloto, etc., por la parte de proa, cuando lleva salida el mismo.—Sobsob.—Meter el dedo en la boca.—Hamul.—Meter bocado en la boca.—Hongit.—Meter en pocilga á los cerdos.—Boon.—Meter la mano en el bolso, en vasija, entre el pecho, etc.—Caló.—Meter el bolo de plano al quitar la yerba.—Dodo.—Meter con fuerza en agujero caña, palo, etc.—Doldug.—Meter la mano en agua y moverla de una parte para otra.—Gaugao.—Meterse en el agua hasta la cintura.—Logom.—Meterse agua en los oídos.—Lungug.—Meterse debajo de la tierra como lombriz, etc.—Irior.—Meterse uno vestido en el agua.—Osbog.—Meterse en el lodo.—Sagparac.—Meterse el agua por entre aberturas por causa del viento.—Araua.—Meter miedo.—Pagpahadluc, pagpatarhug.—Meter ó presentar memorial, so-

licitud, etc.—Pagpahayag, paquímalooy.—Meter el pan en harina.—Pagdugan sin harina sa pag tinapay.—Meter el dedo en las fosas nasales.—Pag-n̄gamo.—Meter letra, reglones.—Pag pasoso.
Meticuloso, sa. *adj.* Hadlucon.
Metido. *m.* Puniti. Sontoc.
Metimiento. *m.* Pagpasolud. Pagpasolud.
Metódicamente. *adv. m.* Sin husay, husay caopay, husay gud, sugad san an̄gay sa batasan.
Metódico, ca. *adj.* Husay, an̄gay sa batasan.
Metodizar. *a.* Paghusay; pagpacaopay.
Método. *m.* Cahusayan.—Batasan sin pagpolong cún pagbuhat bá.—Pagpaagui san buhat.
Metralla. *f. Art.* Ponglo, puthao, raysang n̄ga iquinacarga sa m̄ga luthang.
Metrallazo. *m.* Pagbuhii san luthang.
Metreta. *f.* Tarac-san; tacalan.—Surudlan sin alacsio cún lana bá.
Métrica. *f.* Pagaradman tun̄gud sa paghimo sin m̄ga siday.
Métricamente. *adv. m.* Alagad sa m̄ga lagda san metro ó siday.—Alagad san m̄ga lagda san metro ó socol.
Métrico, ca. *adj.* An tun̄gud ó canan metro cún siday bá.—An tun̄gud ó canan metro cún socol bá.
Metrificación. *f.* Paghimo sin m̄ga siday, pagsiday.
Metrificador, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin m̄ga siday, parasiday.
Metrificar. *a.* Paghimo sin m̄ga siday, siday, pagsiday.
Metrista. *com.* Parahimo sin mga siday, parasiday.
Metro. *m.* Id.; siday.—Socol.
Metrópoli. *f.* Bongto n̄ga pan̄gulo, capong-tan, capopong-tan. Singbahan n̄ga arsobispal n̄ga pan̄gulo sa iba nga mga singbahan.
Metropolitano, na. *adj.* An tun̄gud ó canan metrópoli.—An tun̄gud ó canan Señor Arsobispo.—*m.* An Señor Arsobispo n̄ga ponoan sa iba n̄ga m̄ga obispo n̄ga m̄ga sacop niya, cay siya an pan̄gulo.
Metrorragia. *f. Med.* Pagdugo, in nag dudugo an babaye, cay inabutan sin saquít.
Meya. *f.* Alimango, quinis.
Mezcla. *f.* Pagsacot, pagsalacot. Pagcasacot, pagcasalacot.—Masa, minasa n̄ga baras ug apog.—Libug.
Mezcladamente. *adv. m.* Sinacot gud.
Mezclado, da. *adj.* Sinacot.—Laoc.
Mezclador, ra. *m.* y *f.* Parasacot.
Mezcladura. *f.* Sacot; pagsacot, pagsalacot. Pagcasacot, pagcasalacot.
Mezclar. *a.* Pagsacot, pagsalacot. Paglahuc. Molonmocon. Sahug. Salad. Lamay. Ahug. Pagsuda. Bagay, balagay. Sagul. Salado. Sarac. San̄gag. Labug.
Mezclar el arroz con maiz, coco rallado, etc. Lusac.
Mezclar líquidos. Sambog, lambog, simbog, timbog.
Mezclarse, juntarse un animal con otros. Pagtampo.
Mezclilla. *f.* Baga sinamay n̄ga panapton.
Mezcolanza. *f. fam.* Sacot, salacot.
Mezquinamente. *adv. m.* Macaloloy gud, soco caopay.—Mahicao caopay, maimot caopay.
Mezquindad. *f.* Camacalolooy, casoco, casongco.—Cahicao, caimot; camahicao, camaimot.
Mezquino, na. *adj.* Macalolooy, han̄gul, soco, songco.—Mahicao, maimot, madohong, macupit, mabantito, macobot. Halot.—Gutiay.
Mezquita. *f.* Singbahan sa m̄ga moros.

MI

Mi, mis. *pron.* Acon, co, nacon.
Miaja. *f.* Moh moh, caracatac.
Miar. *n.* In̄gao, in̄gao in̄gao, n̄giao.
Miasma. *m. Med.* Alitbo, alisbo n̄ga maraut ó mabaho.
Miasmático, ca. *adj.* Bisan ano n̄ga maraut ó mabaho an alitbo ó alisbo niya.—Saquít n̄ga guican sa m̄ga maraut n̄ga alisbo.
Miau. *m.* In̄gao; n̄giao.
Micción. *f.* Pag ihi.
Mico. *m.* Olot, amó.
Microcéfalo, la. *adj.* Gutiay an oló.
Micrómetro. *m.* Salaming n̄ga gamit sa pag socol.
Microscopio. Salaming n̄ga gamit sa pag quita bisan sa m̄ga gutiay gud.
Micha. *f.* Oding n̄ga babaye.
Micho. *m.* Oding n̄ga lalaquí.
Miedo. *m.* Cahadluc, cahadoc.—Catahap.—Hirib hirib; hiric hiric.—Auod. Suib.
Miedoso, sa. *adj.* Hadlucon, hadocon.
Miel. *f.* Dugos.
Mielga. *f.* Banua n̄ga mielga.
Mielga. *f.* Isda n̄ga lilima ca danga an cahilaba.
Mielitis. *f. Med* Saquít ó hubag sa talodtod.
Miembro. *m.* Bahin; pota.—Miembro inútil. Gotos.—Miembro, órgano de la generación. Quinabuhi; atuban̄gan; otin, boto,

ihian, putic, otog.—En algunos animales. Tacdug.

Miente. *f.* Huna huna.—Caer en mientes. *fr.* Pag huna huna.—Parar, ó poner mientes en una cosa. Pag huna huna, pamorobuot sin mahinay.—Traer una cosa á las mientes. *fr.* Pag pinanumdum.—Venírsele á uno una cosa á las mientes. *fr.* Hinumdum.

Mientras. *adv. t.* Tub tub, adto, in. Mientras yo estoy en casa... Tub tub nga aadi aco sa balay.—Mientras yo estudio, él juega. In adto aco nag aaram, siya nagsusugal.

Miera. *f.* Taguc nga sugad sin lana san cahuy nga enebro, baga balao.

Miércoles. *m.* Id.; icaupat caadlao san semana.—Miércoles de ceniza. Adlao san pamuring, siyapa caadlao san cuaresma.

Mierda. Tae.—Iti.—*fig.* y *fam.* Hugao.

Mies. *f.* An ohay ug dagami san trigo.—Catbabari, cat aani.—*fig.* An mga tauo nga nacocombertir, ug an mga cocombertiron pá sa aton religión nga santa.—*pl.* An mga tinanum.

Miga. *f.* An baga onud san tinapay.—*pl.* Migas nga tinapay.—Pinit.

Migaja. *f.* Moh moh, caracatac.—Pinit, piri.

Migajada. *f.* Pinipinit, piripiri.

Migajón. *m.* Daco nga moh moh.—Pinit, piri.

Migajuela. *f.* Guti nga moh moh.

Migar. *a.* Pag pinitpinit, pagpiripiri.—Sonud sa gatas, etc., in mga pinit nga tinapay.—Pagadlip.

Migración. *f.* Pag guican, pag halin sa lain nga tuna.

Miguelete. *m.* Soldado.

Mijero. *m.* Haroharigue cùn cota bá sa mga dalan nga tigaman sa mga miya, cún pipira bá.

Mijo. *m.* Daua.

Mikado. *m.* Ponoan ó hadi sa Japón.

Mil. *adj.* Yocut.—*pl.* Cayocotyocotan.

Milagrero, ra. *adj.* An masayon tumoo nga may milagro, bisan uaray mán.—*fam.* An magbuhat sin mga milagro.

Milagro. *m.* Id.; buhat nga catingalahan nga guican sa gahum sa Dios, pangasa.

Milagrosamente. *adv. m.* Sin daco nga catingalahan, sin daco nga pagmilagro.

Milagroso, sa. *adj.* Macatingala, orosahon, pangasa nga guican sa gahum sa Dios.—An magbuhat san mga milagro.

Milano. *m.* Banug.—Isda nga milano.

Milenario, ria. *adj.* Mayocut.—*m.* Yocut.

Mileno, na. *adj.* Bisan ano nga habol nga yocut an sabut.

Milenrama. *f.* Banua nga milenrama.

Milésimo, ma. *adj.* Yocut.

Milhojas. *f.* Banua nga milhojas.

Miliar. *adj.* Masugad sin daua.—*Med. f.* Saquít nga sugad sin tip-das.

Milicia. *f.* Pag aradman nga tungud sin pag tutdo sin pag auay sa mga soldado. – Pag soldado.—Mga casoldadosan.—Milicia angélica. Cubay ó camonong panongan sa mga ángeles.

Miliciano, na. *adj.* An tungud sa milicia.—*m.* Soldado.

Militante. *p. a.* An nagsosoldado.—*adj.* Iglesia militante. Iglesia nga matoclos.

Militar. *adj.* An tungud sa milicia cún sa pag auay.—*m.* Soldado.

Militar. *n.* Pag soldado.

Militarmente. *adv. m.* Sugad sin. binabatasan sa mga soldado.

Milla. *f.* Id.; icatolo cabahin sa usa calegua.

Millar. *m.* Yocut.—*pl.* Cayocutyocotan.

Millarada. *f.* Cayocutyocotan.

Millón. *m.* Ribó.

Millonario, ria. *adj.* Salapianon, mangaran, bahandianon.

Mimar. *a.* Pag ogay, pag saho.

Mimbral. *m.* Camimbrehan.

Mimbre. *m.* Cahuy cahuy nga mimbre, halaba an sanga, manipis ug malubay.—Sanga sin minbre.

Mimbrear. *n.* Huyab huyab.

Mimbreño, ña. *adj.* Masugad sin mimbre.

Mimbrera. *f.* Cahuy cahuy nga mimbre, haglaba an sanga- manipis ug malubay.

Mímica. *f.* Pag aradman nga paquigsabut tungud sin mga pag señas ó mga pag quinhat bá.

Mimo. *m.* Gopong.—Comedia nga macatataua ug danay mahugao.

Mimo. *m.* Ogay, pag caogay, pag saho.

Mimosa. *f.* Banua nga sugad an quirom quirom.

Mimoso, sa. *adj.* Mapasaho.—Sinahoan.

Mina. *f.* Calian, dulangan, pangalian.—*Fort.* Ocad nga halarum ug halaba sa ilarum sa tuna, nga binubutangan sin pólbora, cay basi mabungcag an bongto, etc.

Minador, ra. *adj.* Magcacale. Maocad. Macotcot.—*m.* Papahimo sin mga mina sa ilarum sa tuna.

Minar. *a.* Pag cale, pag ocad, pag cotcot.—*fig* Pag patigayon gud caopay basi macuha an guintutuyo.

Mineraje *m.* An pag buhat ug an polos nga cuha sa mga mina.

Mineral. *adj.* An tungud sa mga mina. *m.* An mina nga buluan, salapi, tumbaga,

etc. Guinicanan sa mga borabud. *fig.* Bisan ano nga quinucuhaan sin daco nga polos.
Mineralogía. *f.* Pag aradman nga tungud sa mineral.
Mineralógico, ca. *adj.* An tungud sa Mineralogía.
Mineralogista. *m.* An batid ó lasgud sa Mineralogía.
Minería. *f.* Pag aradman sin pag buhat sa mga mina.—Mga mag buruhat dida.
Minero, ra. *adj.* An tungud sa minería. —*m.* Parabuhat sa mga mina. An tag-ada san mina nga parasohol san mga mag bubuhat dida.—Mina nga salapí, bulauan, tumbaga, etc. *fig.* Guinicanan sa bisan ano.
Minerva. De propia Minerva. Sa lugaringon nga pag larang.
Minerva. *f.* An procesión sa Corpus.
Mingo. *expr. fig.* y *fam.* Ogdayon.
Mingo. *m.* An bola nga ibinubutang sa butnga san biyar.
Miniar. *a.* Pag pintar sin mga gudtiay.
Miniatura. *f.* Pintar nga gudtiay, nga nahimo sa papel, género, tiposo, etc.
Miniaturista. *f. com.* Parapintar sin mga gudtiay.
Mínima. *f.* Guti, gutiay, etc.
Mínimista. *m.* An nagaaram sa mga mínimos.
Mínimo, ma. *adj.* Guigugutiaye, gutiay caopay, labi nga gutiay.—*s.* Capadian sa religión ni San Francisco de Paula.—*pl.* Icaduha san mga clase sa Gramática nga guinaadman an mga género sa mga nombre ug an mga oración.
Mínimum. *m.* An tubtub, diri ná mahihimo ibanan.
Minina. *f. fam.* Oding nga babaye.
Minino. *m. fam.* Oding nga lalaqui.
Minio. *m.* Pintar nga pula.
Ministerial. *adj.* An tungud sa pag mangno sa guinhadian, cún sa mga ministro nga tinatapuran.—An gapil sa mga ministro.
Ministerio. *m.* Id.; an mga ministro nga tinatapuran sin pamangno san guinhadian. Oroquian san mga ministro. Catungdanan.
Ministra. *f.* Babaye nga surugoon.—Asaua san ministro.—Ponoan sa mga monja.
Ministrador, ra. *adj.* Magtutuman sin catungdanan.—*s.* Parahatag.
Ministrar. *a.* Pag tuman sin catungdanan. —Paghatag.—Pag sirbe.
Ministril. *m.* Aguasil.
Ministro. Pagsirbe.—Hocom.—Tinoinan, tinatapuran.
Minoración. *f.* Pag iban; pagcaiban.
Minorar. *a.* Pag iban; labnao.
Minorativo, va. *adj.* Macacaiban.
Minoría. *f.* Obus cún dao sa mga pagbotos.—An mga obus sin mga botos.
Minoridad. *f.* An mga obus sin mga botos.
Minucia. *f.* Cagutiay, cauaray polos.
Minucioso, sa. *adj.* Maosisahon.—Macuri cuti.
Minuciosidad. *f.* Camaosisahon.—Camacuti cuti.
Minué. *m.* Sayao nga minué.
Minúscula. *adj.* Letra nga minúscula ó gutiay.
Minuta. *f.* Lactud nga casayoran nga pag huhuaron ug pag opayon.—Panumduman nga sinurat.—Lista nga panumduman.
Minutar. *a.* Pag surat, surat nga pag huhuaron. Pag surat sin lactud.
Minutario. *m.* Hinuhuaran sa mga surat.
Minutero. *m.* Puthao san orasan nga natudlo san mga minuto.
Minuto. *m.* Id.; an tagsa san caon-man cabahin sa usa ca oras.
Miñón. *m.* Soldado nga paraĺanat san mga macauat.
Mío. *pron.* Acon, co, nacon.
Miodinia. *f. Med.* Saquít sa mga paá.
Miope. *adj.* Harap.
Miopía. *f.* Caharap.
Mirabel. *m.* Banua nga mirabel.
Mirada. *f.* Pag culao, pag quita; pag tanao; pag hiling.
Miradero. *m.* Tanao-an, quiriquitaan. Silingan.
Mirado, da. *adj.* Bien mirado. Tinatahud caopay.—Mal mirado. Diri tinatahud.
Mirador, ra. *adj.* Maculao, maquita, matan-ao; mahiling.—*m.* Tan-ao, quiritaan.
Miradura. *f.* Pag culao, pag quita, pag tanao; pag hiling.
Miramiento. *m.* Pag culao, pag quita, pag tan-ao; pag hiling.—Pagtanud; catahud; catalahuran.
Mirar. *a.* Pag culao, pag quita, pag tan-ao. Pag hiling.—Pag sod-ong. Pag solong. Pag horug. Pag cogbot; pagtoclo.—Pag garangao.—*fig.* Panginano.—*fig.* Pag mangno; pag hopot; pag tabang, pag bulig.—Bien mirado.—*m. adj.* Cún panginanohun caopay.—Mirar por agujero, abertura, etc.—Siling; sipat sipat; sid-id; guirim.—Mirar de hito en hito.—Sipat; quihap, quihap quihap; totoc; bugtoc.—Mirar desde abajo arriba.—Sirib.—Mirar bien antes de hacer alguna cosa.—Sulao.—Mirar inclinando un poco la cabeza y poniendo los ojos en blanco. Suricop.—Mirar hacia abajo.—Tamud.—Mirar recatadamente ó con alguna intención.—Quinhat, quidhat, quiro, barising.

—Mirar al espejo ó al agua.—Anino, aninao, landong.—Mirar por la honra, hacienda, etc.—Bitoc.—Mirar con ceño.—Lurat. —Mirar atónito hacia arriba.—Sidap.—Mirar por la ventana.—Hambo, hamboy.—Mirar estirando el cuello.—Handucag.—Mirar al fondo del agua.—Nanao.—Mirar donde hay pescado ó caza.—Hulao.—Mirar con compasión.—Lingi; irohoy.—Mirar con ligereza volviendo la cabeza.—Icmat.—Mirar alzando ó volviendo la cabeza.—Dangag. —Mirar vasija inclinándola.—Gabiling.—Mirar meneando y volviendo la cabeza.—Yungatyungat.—Mirar á una y otra parte sin atender.—Lingag, lingag lingag.—Mirar cara á cara, de hito en hito.—Buslong. —Mirar por celosía, enrejado y otros huecos análogos.—Sere, pasere.

Mirasol. *m.* Tanum nga naga atubang san adlao.

Mirífico, ca. *adj. poét.* Catingalahan, macatitingala, orosahon.

Miriñaque. *m.*—Hiyas hiyas. Oyagan, ayusan.—Saya nga loon ug matugas.

Miriópodo. *adj. Zool.* Mananap nga damo an teel ó siqui, teelan, siquihan.

Mirística. *f.* Cahuy nga nga nabubuhi sa mga banua nga mapaso; an bonga niya mao an nuez moscada.

Mirla. *f.* Tamsi nga mirla.

Mirlamiento. *m.* Pag pacaligdong.

Mirlarse. *r. fam.* Pag pacaligdong.

Mirlo. *m.* Tamsi nga mirlo.—*fig.* y *fam.* Pag pacaligdong.

Mirón, na. *adj.* Mag paratan-ao, magparaculao, magparabiling.

Mirra. *f.* Id., taguc nga mahamut.

Mirrado, da. *adj.* Bisan ano nga may mirra.

Mirrauste. *m.* Mga siuo sin sarapati nga guinisa, nga may mga almendra, asúcar ug sin mga panacot.

Mirto. *m.* Cahuy cahuy nga mirto.

Misa. *f.* Id.; an Santos nga Misa.

Misacantano. *m.* An guinordenan sa pagcapadre, an bag-o nga Padre.

Misal. *s.* Libro nga misal.

Misantropía. *f.* Baga cangalas sa igcasitauo.

Misántropo. *m.* An baga mangalas sa igcasitauo.

Miscelánea. *f.* Salacot.

Misceláneo, nea. *adj.* Salacot.

Miserabilísimo, ma. *adj.* Mahicao caopay, maimot caopay.—Macalolooy caopay, hangul caopay.

Miserable. *adj.* Mahicao, maimot. Holoy. Bantito. Halot.—Macalolooy, hangul.—Bogcot.

Miseración. *f.* Calooy; pag calooy.

Miseramente. *adv. m.* Mahicao caopay, maimot caopay.—Macalolooy caopay, hangul caopay, maimot caopay.

Miserear. *n. fam.* Hicao, imot.

Miserere. *m.* Id., carantahon nga miserere.

Miseria. *f.* Cacurian, casaquitan.—Camacalolooy; casoco, casongco, cahangul.—Camahicao, camaimot.

Misericordia. *f.* Calooy; pagcalooy.

Misericordiosamente. *adv. m.* Sin daco nga pagcalooy.

Misericordiosísimo, ma. *adj.* Guimaloloye, malolooyon cáopay.

Misericordioso, sa. *adj.* Malolooyon, maguinloy-an, mahinocloyon, mahipuangud; malilin.

Mísero, ra. *adj.* Mahicao, maimot.—Macalolooy, maimol, maitol, hangul.

Misero, ra. *adj. fam.* Maquisingbahon.

Misérrimo, ma. *adj.* Mahicao caopay, maimot caopay.—Macalolooy caopay, maimol caopay, hangul caopay.

Misión. *f.* Pagsugo, pag pacadto.—Gahum nga itinotogot san tauo nga tinotoinan ó tinatapuran.—Pag uale.—An tuna nga guin uaualihan.—Uale.

Misionario. *m.* Parauale san Santos nga Evangelio.—Sinusugo.

Misionero. *m.* Parauale san Santos nga Evangelio.

Misivo, va. *s.* Surat nga iguinpapadolong

Mismo, ma. *adj.* Ngahao; amo gud, mao gud.

Mistamente. *adv. m.* An tungud sa duduha nga hocmanan nga singbahanon ug calibutanon.

Mistar. *a.* Tingol

Mistela. *f.* Alacsio, irin-mon.

Misterio. *m.* Id., an diri sadang hibaroan ug tuquibon sán halipot nga sarabutan san tauo.—Bisan ano nga macuri sabuton.—Hipos, hilom.

Misteriosamente. *adv. m.* Sa hipos, sa hilom, sa tinago.—Orosahun gud.

Misterioso, sa. *adj.* Orosahun, macatitingala.

Mística. *f.* Pagaradman nga tungud sa quinabuhi sa calag.

Místicamente. *adv. m.* Sa calag.

Misticismo. *m.* Pag camaampoon.

Místico. *m.* Sacayán nga duduha an layag.

Místico, ca. *adj.* Maampoon.—Orosahun, macatitingala.—An tungud sa mística.

Misticón, na. *adj. fam.* Nagpapacasantos, nag papacamaampoon.

Mistifori. *m.* An nahihitungud sa tribunal sa Sta. Iglesia ug sa tribunal civil.

Mitad. *f.* Tunga, catunga.—Butnga.—Picas. —Buca. Acob.—Bood; sahad; buang.
Mitigación. *f.* Pag iban; pacaiban.
Mitigador, ra. *adj.* Macacaiban.
Mitigar. *a.* Pag iban.
Mitigativo, va. *adj.* Macacaiban.
Mitigatorio, ria. *adj.* Macacaiban.
Mito. *m.* Buaon nga polong, asoy etc.
Mitología. *f.* Buaon nga susumaton sa mga diosdios sa mga diuatahan.
Mitológico, ca. *adj.* Buaon nga susumaton. —*m.* Batid ó parasurat sin mga buaon.
Mitologista. *m.* Batid ó parasurat sin mga buaon.
Mitólogo. *m.* Batid ó parasurat sin mga buaon.
Mitón. *m.* Potos sa butcon nga gamit sa mga babayc, tican sa panglayan ngada sa sico.
Mitra. *f.* Id.; calo calo sa mga arzobispo ug mga obispo.—*fig.* Catungdanan san pag caarzobispo cún pag caobispo.—*fig.* Tuna nga sacop sa iya gahum.
Mitrado, da. *adj.* May mitra ó calo calo.
Mitrar. *n. fam.* Pag obispo.
Mitridato. *m.* Tambal contra sa hilo.
Mixtión. *f.* Sacot, salacot; pag casalacot; pag casacot.
Mixto, ta. *adj.* Sacot, salacot; sinacot, sinalacot.—*s.* Libug; calibugan.
Mixtura. *f.* Sacot, salacot; pag casalacot pag casacot.
Mixturar. *a.* Pag sacot, pag salocot.
Mixturero, ra. *s.* Parasacot, parasalacot.
Miz. *m.* Pag coying coying.

MO

Mobiliario, ria. *adj.* Mangad.—*m.* Garamiton sa balay.
Moblaje. *m.* Caramiton san balay.
Moblar. *a.* Pag butang sa balay san mga garamiton.
Moble. *adj.* Máquina.
Mocadero. *m.* Iparadpad sa irog.
Mocarro. *m. fam.* Mohog.
Mocear. *n.* Pag condat, pag corocondat sin mga sorosuerte nga canan caolitauohan.—Pag suerte sin maraut.
Mocedad. *f.* Cabata; pag cabata, pag caolitauo.—Suerte, sorosuerte nga maraut.
Mocero. *adj.* Maquimala-oay, maquibabayc.
Mocetón, na. *m.* y *f.* Tauo nga bata pá ug daco ná an lauas, mabacud.
Moción. *f.* Pag halin.—Pag quiua.—Pag bantad.—Pag pagpahayag, pag hayag, in hinahayagan sa Dios an calag.
Mocito, ta. *s.* Barobata pá.
Moco. *m.* Mohog.—De candela. Lanay, tinagas.—De pavo. Pomapong.—Tae sin puthao.
Mocoso, sa. *adj.* Mohogon.—*fig.* Bata nga sarauayon.—Tapingon.
Mocosuelo, la. *adj.* Bata nga sarauayon.
Mocha. *f.* Pag yocbo.
Mochada. *f.* Pag sungay.—Bag pacug.
Mochada. *a.* Pag talib; pag otud.
Mochazo. *m.* Pag dabal sa pono san pusil, etc.
Mocheta. *f.* Pono san sadol, etc.—Catapusan sa mga harigue ug mga pilar, nga sinasarigan ug tinudcan san mga arcos.
Mochil. *m.* Bata nga surugoon.
Mochila. *f.* Surudlan ngagénero cún anit bá.
Mocho, cha. *adj.* Mananap nga inot-dan san sungay.—*fig.* Inarotan.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga tais sa catapusan.
Mochuelo. *m.* Bucao.
Moda. *f.* Batasan, bag-o nga batasan sa mga pag panapton, etc.
Modal. *m.* Batasan, gaui.—*pl.* Cagauian.
Modelar. *a.* Pag himo sin tauo tauo, sin rabol, sabong, etc.—*r. fig.* Pag sugad san susgaran.
Modelo. *m.* Susgaran, susgaranan; panundugan. Panadlihan; pani iban.—Susugaran.
Moderación. *f.* Casadangan.
Moderadamente. *adv. m.* Sin casadangan.
Moderado, da. *adj.* Casadangan an iya.
Moderador, ra. *adj.* Maalagad sa casadangan.
Moderamiento. *m.* Casadangan.
Moderar. *a.* Pag casadangan, pag alagad sa casadangan. Pag pogong sa mga cairibgon. Pag paobus ó pag iban san bale. Pag iban san paso, etc.
Moderativo, va. *adj.* Macacasadangan. Macacapogong. Macacaiban.
Moderatorio, ria. *adj.* Macacasadangan. Macacapogong. Macacaiban.
Modernamente. *adv. m.* Bag-o pá, di pá maiha.
Moderno, na. *adj.* Bag-o pá, di pá maiha.
Modestamente. *adv. m.* Sin mahadong.
Modestia. *f.* Cahadong; camahadong.
Modesto, ta. *adj.* Hadong, mahadong.
Modicidad. *f.* Casadangan. Cagutiay.
Módicamente. *adv. m.* Sin casadangan lá.
Módico, ca. *adj.* Casadangan an iya. Gutiay.
Modificable. *adj.* Sadang pacaopayon.
Modificación. *f.* Pag pacaopay.
Modificador, ra. *adj.* Magpapacaopay.
Modificar. *a.* Pag pacaopay.
Modificativo, va. *adj.* Magpapacaopay.

Modificatorio, ria. *adj.* Magpapacaopay.
Modio. *m.* Tarac-san.
Modismo. *m.* Batasan sin pag polong nga lugaringon sa usa nga pamolong.
Modista. *f.* Babaye nga paratabas ug paratahi sa mga biste sa mga igcasibabaye. —An may tendahan nga panapton sugad san bag-o nga batasan.
Modo. *m.* Sugad; sugara.—Casadangan.—Batasan nga angay.—*Gram.* An baga pag caagui basi saboton ancahologan san verbo.
Modorra. *f.* Aliporong.
Modorrar. *a.* Aliporong.
Modorro, ra. *adj.* Maaliporong.—*fig.* Tapang.
Modoso, sa. *adj.* Mahadong.
Modrego. *m. fam.* Tapang.
Modulación. *f.* Pag hataas cún pag habobo san tingug nga maigo san punto sa pag canta.
Modular. *n.* Pag hataas cún pag habobo san tingug nga maigo san punto sa pag canta.
Módulo. *m.* *Arq.* Socol.—*Mús.* Pag lain san tingug cún sa pag canta.
Mofa. *f.* Pag yobit, pag tamay.
Mofador, ra. *adj.* Mayobit, matamay.—*s.* Parayobit, paratamay.
Mofadura. *f.* Pagyobit, pag tamay.
Mofar. *n.* Pag yobit, pag tamay. Yocti.
Mofeta. *f.* Alisngao, alitbo.
Moflete. *m. fam.* Lipog-oc.
Mofletudo, da. *adj.* Malipog-oc.
Mogollón. *m.* Atang, atang atang. Malalut.
Mogón, na. *adj.* Uaray an usa nga sungay, natamuy an iya sungay.
Mogote. *m.* Pongtod, bongdo.—Tambac nga humay, etc.—An mga sungay san bugsoc san bag-o pá.
Mogrollo. *m.* Atang, atang atang.—*fam.* Culang sin catahud.
Moharra. *f.* Bangcao.
Moharrache. *m.* Gopong.—*fig.* y *fam.* Cadit cadit; cudit cudit.
Mohatra. *f.* Limbong sa pag baliguia.
Mohatrar. *n.* Pag limbong sa pag baliguia.
Mohatrero, ra. *m.* y *f.* Paralimbong sa pag baliguia.
Mohecer. *a.* Agop-op. Pag alamag.
Mohiento, ta. *adj.* Alamagon; agop-opon.
Mohín. *m.* Buringit, curiot, lingag, quiligquilig, hacahaca, piling.
Mohina. *f.* Casina, capongot.
Mohino, na. *adj.* Masina, mapongot, masisinahon.—Mabidoon.
Mohino, na. *s.* Hayop nga libog, cay anac sin cabayo ug sin burra.
Moho. *m.* Agop-op. Alamag.
Mohoso, sa. *adj.* Agop-opon. Alamagon.
Mojábana. *f.* Baga badhuya ó baduya.
Mojada. *f.* Holos.—*fam.* Samad sin tais nga panganiban ó salsalon.
Mojador, ra. *s.* Paraholos.—*Impr.* Tubig, cay dida hinuhulsan an papel.
Mojadura. *f.* Holos; pag caholos.
Mojama. *f.* Barol nga atún nga isda.
Mojar, *a.* Pag holos.—Homud; homog. Bulias. Hupit. Mirit.—*fig.* y *fam.* Pacasamad, pacabono, pag bono.—Mojar pan en vino, morisqueta ú otra cosa en caldo, etc.—Bahug.—Mojarse ó ponerse hecho una sopa.—Pag lagdos.—Mojar ó poner en el agua ó lodo.—Laogao.—Mojar ó meter la pluma en el tintero.—Lugmao.—Mojar ó humedecer las manos para que no se pegue á ellas lo que se ha de tocar.—Damo. —Mojar ó rociar lo que se teje.—Pispis, binis.—Mojarse todo el cuerpo cuando se baña ó alcanza un aguacero.—Homoy.—Mojar en tinta, agua, etc.—Domol.—Mojar, remojar en agua.—Looy ó louoy.—Mojar la pluma en tinta.—Tolpoc, Tolnob.—Mojar con la punta de la lengua el lápiz ú otra cosa.—Tupra.—Mojarse, empaparse en agua.—Homay.—Mojar, humedecer, echar caldo en comida, etc.—Hamo hamo.
Mojarrilla. *m. fam.* Malipayon, madorogas.
Moje. *m.* Sabao, salsa.
Mojeles. *m. pl. Mar.* Mga pisi nga sinalapid, usa cadupa ngan sin tunaga an hilaba.
Mojicón. *m.* Tinapay nga biscocho, gamit sa paginum sin chocolate, etc.
Mojiganga. Dula nga macatataua, in nagbibiste an tauo sin dugnit ug nagpacamananap siya.—*fig.* Baga pagdorogas ó pagtiao tiao.
Mojigato, ta. *adj.* Baga dongo nga nagpapaca dongo, basi matuman an iya guintutuyo.
Mojón. *m.* Id., tigaman.—Tae.
Mojón. *m.* Paratilao sa mga alacsio.
Mojona. *f.* Pagsocol; pagmojón ó pagtigaman.
Mojonación. *f.* Pagmojón, pagtigaman.
Mojonar. *a.* Pagmojón, pagtigaman.
Mojonera. *f.* Olot, olotan, an binubutangan san mojón.—Mga mojón ó mga tigaman, caolotan.
Mola. *f.* Binocboc nga sebada nga sinasactan sin asin, nga canan mga diuatahan ibinubutang sa mga ulo san mga hayop nga ira ihinahalad.
Mola. *f.* Baga onud nga natubo sa tiyan sin babaye nga dao burud siya.
Molada. *f.* Liniguis nga çolor sa usa lá ça pagliguis.

Molcajete. *m.* Docdocan nga bato nga may teel teel nga totolo.
Molde. *m.* Hormahan.—*fig.* Susugaran.—De molde. *loc.* Minolde.—*m. adv.* Igo gud. —*fig.* Maopay gud.
Moldeador, ra. *s.* Parahimo sin mga moldura.
Moldear. *a.* Paghimo sin mga moldura. Bitbit. Alisoso, alinsoso.
Moldura. *f.* Id.—Cagut-san.—Bibit.
Moldurar. *a.* Paghimo sin mga moldura. Bibit. Alisoso, alinsoso.
Mole. *adj.* Mahomoc, mayomo.
Mole. *m.* Dagco, bisan ano nga dagco an lauas.
Molécula. *f.* Gudtiay, mga gudtiay, bisan ano nga gudtiay. Cagudtiay.
Molecular. *adj.* An tungud ó canan mga molécula.
Moledera. *f.* Camahongio, camasamoc.
Moledero, ra. *adj.* Maliliguis. Lilig-son. —Mayoyontoc.
Moledor, ra. *adj.* Maliguis.—*s.* Paraliguis. —Parayontoc.—*fig.* y *fam.* Masalangisang.
Moledura. *f.* Pagliguis.—An liniliguis.
Molendero, ra. *m.* y *f.* Paraliguis.
Moler. *a.* Pagliguis.—Yontuc; todtod.—*fig.* Budlay, butlao. Estoy molido de trabajar. Nabubutlao aco san pagbuhat.—*fig.* Hibang. Este cepillo muele la ropa. Ini nga iscoba nacacahibang san panapton. *fig.* Pagbungcag. Pagdarahug. Pacasamoc.
Moler en almirez ó mortero. Docdoc; tocmac.
Molero. *m.* Parahimo sin mga liguisan.—Parabaliguia sin mga liguisan.
Molestador, ra. *adj.* Masamoc. Maorit. —*s.* Parasamoc. Paraorit.
Molestamente. *adv.* Sin samoc. Sin curi.
Molestar. *a.* Pacasamoc.—Orit.—Pag curi.
Molestia. *f.* Cacurian; calisdanan. Casaquit.
Molesto, ta. *adj.* Macuri; Malisud; asang; hongug hongug.—Masamoc. Macasamoc.
Moleta. *f.* Docdocan sin mga tambal, mga color, etc.
Molicie. *f.* Cahomoc; camahomoc.—*fig.* Camaquiiya; camaquimala-oay.
Molienda. *f.* Pagliguis. Pagtrapitse.—An liniliguis. An guintrapitse.—*fig.* Cabudlay, cabutlao; cacurian.
Molificable. *adj.* Mahohomoc.
Molificación. *f.* Pag homoc. Cahomoc. Pag pahomoc.
Molificar. *a.* Pag homoc. Pag pahomoc.
Molificativo, va. *adj.* Macacahomoc.
Molimiento. *m.* Pag liguis.—Pag trapitse. —Pag yontuc. Pag docdoc.—*fig.* Cabudlay, cabutlao; cacurian.
Molinar. *m.* An binubutangan san mga liguisan. Trapitschan.
Molinejo. *m.* Liguisan. Garíngan.
Molinera. *f.* Babaye nga may liguisan; trapitsehan ó garingan. An parabuhat dida.
Molinería. *f.* Mga liguisan.—Catrapetsihan. —Mga garingan.
Molinero. *m.* An may liguisan.—An may trapitse.—An may garingan.—An parabuhat dida.
Molinete. *m.* Labad labad nga nag bibiric sa hangin.
Molinillo. *m.* Liguisan nga gutiay.—Quiriquisi, ibarate sa pag socolate.
Molino. *m.* Liguisan. Trapitse.—Arrocero. Garingan.
Molitivo, va. *adj.* Macacahomoc.
Molondro. Molondrón. *m. fam.* Mahuculang sin hibaro.
Molusco. *adj. Zool.* Poroton.
Molla. *f.* Onud.
Mollar. *adj.* Mahomoc, masayon maotud, masayon maboong.—Onud, uaray tul-an. —*fig.* y *fam.* An masayon limbongan.
Mollear. *n.* Pirit nga pag hatag.--Padaog lá.
Molledo. *m.* Onud, onud sa butcon, sa paa, tiyan tiyan sa bitiis. Onud san tinapay.
Molleja. *f.* Baticolon, budang. Picpicon.
Mollejón. *m.* Baticolon, ó budang nga daco. —Bairan.—*fig.* y *fam.* Tauo nga matamboc ug maluya.
Mollejuela. *f.* Baticolon ò budang nga gutiay.
Mollera. *f.* Alimpoporo.—*Zool.* Oló.—Cerrado de mollera. *loc. fig.* Tapang caopay.—Tener uno ya dura la mollera. *fr. fig.* y *fam.* Matig-a ná an oló.
Molleta. *f.* Tinapay.—Tinapay nga danay binubutangan sin gatas.
Mollete. *m.* Tinapay nga guti.—Lipog-oc.
Molletudo, da. *adj.* Malipog-oc.
Mollina. Mollizna. *f.* Tariti, tarocati.
Molliznar. *n.* Pag tariti, pag tarocati.
Molliznear. *n.* Pag tariti, pag tarocati.
Momentáneamente. *adv. m.* Sin dagmit, sa layon layon. Sin dali, dali lá.
Momentáneo, nea. *adj.* Madagmit; madali.
Momento. *m.* Cadali, usa cadali.—Al momento. *m. adv.* Sa layon layon. Sa usa lá capagpiroc.—Á cada momento, ó cada momento. *m. adv.* Sin agsub, iquinaoras.
Momería. *f.* Pag sorosuerte.
Momero, ra. *adj.* Masorosuerte, masuertihon.
Momia. *f.* An minatáy nga bug-os pá an panit.—*fig.* Tauo nga magasa ug maitom.

Momio, mia. *adj.* Onud nga uaray tamboc.—De momio. *m. adv. fig.* Hatag lá.
Momo. *m.* Dorodorogas.
Momórdiga. *f.* Margoso.
Mona. *f.* Olot nga babaye.—*fig.* y *fam.* Cahubog.—Hubog. Bayubay.
Monacal. *adj.* An tungud ó canan mga monje.
Monacato. *m.* Cahimtang sa mga monje, pag camonje.
Monacillo. *m.* Monasiyo, an nag sisirbe sa Padre nga nag mimisa.
Monacordio. *m.* Toronggon.
Monada. *f.* Suerte, sorosuerte.
Monadología. *f.* Pag casorosuerte.
Monago. Monaguillo. *m.* Monasiyo.
Monaquismo. *m.* Gahimtang sa mga monje, pagcamonje.
Monárquicamente. *adv. m.* Alagad sa sugo san hadi ó batasan san guinhadian.
Monárquico, ca. *adj.* An tungud ó canan hadi, an tungud ó sa guinhadian.—An gapil sa hadi ô sa guinhadian.
Monarquismo. *m.* Pag alagad sa hadi cún sa guinhadian.
Monarca. *m.* Hadi.
Monarquía. *f.* Guinhadian.
Monasterial. *adj.* An tungund ó canan combento.
Monásticamente. *adv. m.* Alagad sa mga turumanon sa mga capadían.
Monástico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga capadian.
Monda. *f.* Pag hauan.—Pangotud sa mga cahuy sadton mga sanga nga patay ná cún maraut bá.—Paghaiin sa mga tul-an san mga minatay.—Pag parot.
Mondadientes. *m.* Sil-at, ipahingiqui, ipahihingiqui.
Mondador, ra. *adj.* Mag hahauan.—Mag paparot.
Mondadura. *f.* Pag hauan.—Pag parot. —*pl.* Pinarot. An panit nga quinuha sa mga bonga.
Mondaoídos. *m.* Culcug, icurulcug.
Mondaorejas. *m.* Culcug, icurulcug.
Mondar. *a.* Pag hauan.—Pangotud sa mga cahuy san mga sanga nga patay ná cún maraut bá.—Pagparot, pag tarip.—Pag arot san bohoc.—*fig. fam.* Pangauat.—Pag panit sa bisan ano nga may panit.
Mondejo. *m.* Baga soriso.
Mondo, da. *adj.* Mahauan, uaray ná hugao.—Pinanitan.
Mondonga. *f.* Babaye nga surugoon nga tapang.
Mondongo. *m.* An solud sa guinhaua ug tiyan sa mga mananap, mga bactin ú babuy.—Dingo.—Tiyan.—Hacer el mondongo. *fr.* Pag himo sin mga morsiya; mga soriso, etc.
Mondonguero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga morsiya, mga soriso, etc.—Parahimo ug paraguisa sin mga morsiya, mga soriso, etc.
Moneda. *f.* Salapi; pisos, cahate, sicapat, sicaualo, etc. Moneda de cuatro reales. Usa casalapi, piluca.
Monedar. Monedear. *a.* Pag tomboc.
Monedería. *f.* Catungdanan sin pag tomboc.
Monedero. *m.* Paratomboc.
Monería. *f.* Suerte, sorosuerte.
Monesco, ca. *adj. fam.* Inolot.
Monetario, ria. *adj.* An tungud ó canan salapi.—*m.* Mga salapi, mga medaya.—An pinipiotan ó binubutangan san magcalain lain mga salapi ug mga medaya.
Monetizar. *a.* In masasalapi an papel ug iba pá, cay sugo san labao nga mga ponoan.
Monfí. *m.* Moros nga tulisan.
Moniato. *m.* Gamut nga quinacaon, nga inguin hihimo sin tinapay.
Monición. *f.* Pag pahibaro. Pag sagdon. —Pag tauag.
Monigote. *m.* Padre nga lego.—*fig.* y *fam.* Tapang.—*fig.* y *fam.* Bata bata, tauo tauo.
Monipodio. *m.* Caoroyonan ó caarabuyonan san mga tauo sin pagbuhat san diri angay.
Monís. *f.* Cagutiay.
Monises. *m. pl.* Salapi.
Mónita. *f.* Larang, pag larang.
Monitor. *m.* Parasagdon, mag turutdo, mag papahibaro.—Sacayán.
Monitoria. *f.* Pag hibaro.
Monitorio. *m.* Pag pahibaro.
Monja. *f.* Binocot.
Monje. *m.* Bugho.—Padre nga religioso. —Padre nga tinatauag nga monje.
Monjil. *m.* Hábito sa mga monja.
Monjío. *m.* Pag cabinocot, pag camonja. —Pag solud sa pag camonja.
Mono, na. *adj. fig.* y *fam.* Maopay gud. *m.* Olot, amo.—Mono muy grande.—Aliuas.—Mono pequeño, que lleva la madre. —Piyas, songgoy.—Mono regular.—Curis, umaguas.—Mono viejo.—Manuna.
Monoceronte. *m.* Mananap nga usa lá, cono, an sungay.
Monocerote. *m.* Mananap nga usa lá, cono, an sungay.
Monocordio. *m.* Baga sesta nga usa lá an cuerdas.
Monóculo, la. *adj.* Tongol, usa lá an mata.

Mónogamia. *f.* Sinisiring cún an lalaqui nga may usa lá nga babaye nga iya asaua.—An nag casal sin macausa lá.

Monógamo, ma. *adj.* An lalaqui nga nacasal sa usa lá nga babaye ngá iya asaua. —An guincasal sin macausa lá.

Monografía. *f.* Bahin casayoran sa ano mán nga pag aradman.

Monograma. *m.* Lactud nga casayoran sin mga letra nga sinasalapid.

Monólogo. *m.* Pag polong polong.—Coromedia.

Monomanía. *f.* Caipa, tingoha, nga tungud sa usa la nga hunahuna, etc.

Monomaniaco, ca. *adj.* Maiipa, mag tingoha.

Monomaquia. *f.* Pag ayat, in duha lá catauo.

Monomio. *m.* Usa lá capolong cún sa Álgebra.

Monopastos. *m.* Motón nga usa lá an mata.

Monopolio. *m.* Pag patigayon, cay basi maiya an macuha nga tubo sa mga pag baliguia ó pag comersio.

Monopolista. *com.* Parapatigayon.

Monopolizar. *a.* Pag patigayon basi maiya lá an polos.

Monóptero, ra. *adj.* *Arq.* Balay nga malidong.—*Zool.* An usa lá an paco.

Monosilábico, ca. *adj.* An tungud ó canan usa lá capolong.

Monosílabo, ba. *adj.—s.* Usa lá capolong.

Monotonía. *f.* Pag caansiya guihapon sa mga pag canta, sa mga pag tingug, etc.

Monótono, na. *adj.* Pagcaansiya guihapon an mga pag canta, etc.

Monserga. *f. fam.* Polong nga salangisan

Monstruo. *m.* Bisan ano nga diri mao sugad san iya mga igcasisugad —Bisan ano nga dagco caopay, orosahon cún hiborongan bá.—Tauo nga mabangis caopay.—Gadia.—Catao.—Ngidhat.

Monstruosamente. *adj.* Macangingidhat caopay.

Monstruosidad. *f.* Camangingidhat.

Monstruoso, sa. *adj.* Mangidhat, hiborongan, dagco caopay.

Monta. *f.* Pag saca, pag sacay sa cabayo, etc.—Caisipan.—Cabalihan sa bisan ano.

Montado, da. *adj.* An nangangabayo.—An cabayo nga tima ná, pag sacay ná lá sa iya.

Montador. *m.* Paratongtong. Parasacay sin cabayo, etc.—Tongtongan.

Montadura. *f.* Pag saca, pag sacay sin cabayo etc.—Casangcapan nga gamit sa pangabayo.

Montaje. *m.* Pag pahimutang.

Montanera. *f.* Lugar nga panamumuhian san mga hayop basi mangaon.

Montanero. *m.* Bantay, paramangno.

Montano, na. *adj.* An sa buguid, buquidnon.

Montantada. *f.* Parayao.—Cadam-an. Cadamo gud.

Montante. *m.* Halapad nga espada.

Motantear. Pag quislab, pag quilab quilab. —*fig.* Pag parayao.

Montanero. *m.* An nagtaga espada sa mga pag auay.

Montaña. *f.* Buquid. Cabuquiran.

Montañés, sa. *adj.* Tagabuquid, buquidnon.

Montañeta. *f.* Buquid buquid.

Montañoso, sa. *adj.* Mga buquid.

Montañuela. *f.* Buquidbuquid.

Montar. *n.* Pag tong tong.—Pag sacay sa cabayo, etc., halag, batug.—*fig.* Pag pahimutang sa mga luthang, etc.—*Mar.* Pag lipot, pag salipot.—Sa mga pag cuenta an abut san caisipan.

Montar. *a.* Pag multa, pagaro sin multa, cay an mga hayop san iba sinolud ug pinangaon an iya mga tanum sa buquid.

Montaraz. *adj.* Buquidnon, magahat, ihalas, ilayat.—*m.* Bantay, paramangno sa buquid ó mga oma.

Montazgar. *a.* Pag bayad.

Montazgo. *m.* Bayad nga ibinabayad san mga may cahayopan tungud san pag halini ticang sa usa nga lugar ó-bongto ngadto sa lain.

Monte. *m.* Buquid; buquid buquid. Hanayhay.—Guba.—Sorop.—*fig.* Cacurian nga daco.—*fig.* y *fam.* Oló nga bohocan.—Sugal nga monte.—Somong.—Tayud.

Montea. *f.* Pamanua.

Montea. *f.* Pag aradman nga tungud sa mga pag tabas ug pag sacsac san mga bato nga gamit sa mga arcos.—*Arq.* Casayoran sin buhat nga linagda sa papel, nga asay pag aalagdon san pag buhat.—*Arq.* Baga cabalicoan san arcos.

Montear. *a.* Pamanua.

Montear. *a.* *Arq.* Pag lagda san buruhaton nga balay, etc.—*Arq.* Pag arcos, pag himo sin mga arcos.

Montera. *f.* Calo calo nga anit, panapton, etc.—Tahob.

Montererìa. *f.* Balay nga guinbubuhatan sa mga montera.—Tendahan sin mga montera.

Monterero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin montera.—Parabaliguia sin mga montera.

Montería. *f.* Pamanaua; pangayam.

Montero, ra. *m.* y *f.* Paramanua; mangangayam.
Monterón. *m.* Daco nga montera.
Montés, sa. *adj.* Buquidnon.
Montesino, na. *adj.* Buquidnon.
Montículo. *m.* Buquid buquid; butay butay; harohabon; bongdo; pondoc.
Montón. *m.* Tambac; pondoc: habon; bantud; amac.—Montón de hierbas ó broza que hacen los puercos ó las puercas cuando van á parir.—Dogmon.—Montón de tierra ó arena que se forma á la orilla de los ríos ó mar.—Tamoso.—Montón de paláy, etc., con su espiga.—Tapong.—Montón de tierra que ponen al rededor de las plantas.—Gabon.
Montuoso, sa. *adj.* Damo an mga buquid.
Montura. *f.* Casangcapan nga gamit sa pangabayo.—Bayad san pag pahimutang sin máquina, basi magamit.
Monuelo, la. *adj.* Bata nga baga culang culang.
Monumento. *m.* Id.; monumento sa jueves santo.—Buhat nga dayag nga panumduman sin tauo nga mahal ó bantugan, cún panumduman bá sin buhat nga catingalahan.
Monzón. *f.* Hangin sa habagat, sa amihan, etc.
Moña. *f.* Bata bata.
Moño. *m.* Pongus.—Talaphug.—Talonay.
Moñón, na. *adj.* May pongus.
Moñudo, da. *adj.* May pongus.
Moquear. *n.* Pag mohog.
Moquero. *m.* Iparahid sa mohog.
Moquete. *m.* Pocpoc.
Moquetear. *n. fam.* Pag mohog.
Moquetear. *a.* Pagpocpóc.
Moquillo. *m.* Sip-on sa mga ayam, etc.
Moquita. *f.* Mohog.
Mora. *f.* *For.* Camaiha; pag camaiha. Pag langanlangan.—*f.* Bonga nga mora.
Morabito. *m.* Moros, baga pade sa mga moros.
Moracho, cha. *adj.* Poropula, himola.
Morada. *f.* Honogan, horonongan, puruyan, orocyan, oroquian. Caludguran.
Morado, da. *adj.* Himula, poropula, morado.
Morador, ra. *s.* Moropio, an naocoy ó nahonong sa bongto, etc.
Morago, a. *m.* y *f.* Opong.
Moral. *adj.* An tungud ó canan moral ó maopay nga batasan.—*f.* Pag aradman nga tungud san san caopayan cún camaopay, carautan cún camaraut bá sa ano mán nga buhat.—*m.* Cahuy nga moral.
Moraleja. *f.* An cuha nga caopayan sa ano mán nga susumaton, etc.
Moralidad. *f.* An caoyon sa ano mán nga buhat cún tutdo bá san mga iguin susugo ó maopay nga batasan.—An camaopay san mga buhat.
Moralista. *m.* Paratutdo, paraasoy san Moral. Parasurat sin moral.—An nag aaram san Moral.
Moralización. *f.* Pag pasunod san maopay nga batasan. Pag pacaopay sin batasan
Moralizador, ra. *adj.* An nagpapasunud san maopay nga batasan.
Moralizar. *a.* Pag pasonud sa iba san maopay nga batasan. Pag pacaopay sin batasan.—*n.* Pag asoy nga tungud sa mga maopay nga pamatasan.
Moralmente. *adv. m.* Alagad san mga lagda san Moral.—Matuod, sugad san guin huhuna san cadam-an.
Morar. *n.* Honong, ocoy, puyo. Ludgud
Moratoria. *f.* *For.* Pag pahulat, pag langan langan.
Morbidez. *f.* Baga camahomoc.
Morbífico, ca. *adj.* Macacasaquit, macaraut.
Morbo. *m.* Saquit.
Morboso, sa. *adj.* Masaquit.—Macacasaquit, macacaraut sa lauas.
Morcella. *f.* Biti. Pisic.
Morcilla. *f.* Id.; morsiya, tinai sin bactin etc., nga pinopono sin dugo ngan sin mga panacot.
Morcillero, ra. *m.* y *f.* Parahimo si morsiya.—Parabaliguia sin mga morsiya
Morcillo. *m.* Baga tiyan tiyan sa butcon ticang sa sugbong ngada sa sico.
Morcillo, lla. *adj.* Cabayo nga itum a barahibo.
Morcón. *m.* Daco nga morsiya.
Mordacidad. *f.* Camacotcot; camaarat.
Mordante. *m.* *Impr.* Garamiton nga gamit sa pag pamolde.
Mordaz. *adj.* Macotcot.—Maarat.—*fi* Malibac; malibacon.
Mordaza. *f.* Sangal.
Mordazmente. *adv. m.* Malibac caopa
Mordedor, ra. *adj.* Macagat, matoco cagatan.
Mordedura. *f.* Pag cagat, pag toco Quinag-tan
Morder. *a.* Cagat, tocob, culcul; ca quibquib; hang-ot; itlib; paac; ongot; b gad; bogno; bongco; pang-it; pang-ot. Ti mal. Tagmul. Sibad. Hangpas—Locon.
Mordicación. *f.* Pag tocob.
Mordicante. *adj.* Matocob.—Maarat.
Mordicar. *a.* Pag tocob.

Mordicativo, va. *adj.* Macatocob.
Mordido, da. *adj. fig.* Culang.
Mordihuí. *m.* Bocboc, agay-ay.
Mordimiento. *m.* Pag cagat, pag tocob.
Mordiscar. *a.* Pag cagat, pag tocob.
Mordisco. *m.* Pag cagat, pag tocob.
Morena. *f.* Isda nga morena.—Tapong ó tambac nga humay nga binari.
Moreno, na. *adj.* Maromaitum.
Morera. *f.* Cahuy nga morera.
Morería. *f.* Camorosan.
Moretón. *m.* Loton sin pag higoti, labud.
Morga. *f.* Tuba nga cahuy cahuy; an bonga niya.
Moribundo, da. *adj.* Haragumatay ná.
Moriego, ga. *adj.* Canan moros; minoros.
Morigeración. *f.* Cayotong. Camayotong.
Morigerar. *a.* Pagyotong.
Morilla. *f.* Libgos.
Morillero. *m.* Bata nga surugoon.
Morir. *n.* Patáy; otas.—Morir de repente. Hupus.—Morir en el acto de hacer alguna cosa. Dangin.—Morirse las plantas. Gopas.—Morir de epidemia los de una familia, un pueblo, etc. Dang lug.
Morisco, ca. *adj.* Canan moros, minoros.
Morisma. *f.* Pag too ó batasan san mga moros.—Camorosan.
Morisqueta. *f.* Pag limbong nga minoros, larang nga minoros.—Can-on, loto.—Morisqueta que se pega al fondo ú hondón de la olla.—Itip, dug-ang.—Morisqueta dura, sin cocer.—Bohot.—Morisqueta que sale en pedazos gruesos sin desunirse.—Bool.—Morisqueta que se deja ó guarda para el siguiente día.—Bahao.
Morlaco, ca. *adj.* An nag papacalorong, an nagpapacatapang.
Moro, ra. *adj.* Moros.
Morocada. *f.* Pag sungay, pag susngay an carnero.
Morón. *m.* Pondoc, bongtod.
Morondanga. *f. fam.* Salacot sa mga gudtiay ug uaray polos.
Morondo, da. *adj.* Inarotan, nacuhaan san bohoc, nacuhaan san dahon.
Morosamente. *adv. m.* Maiha gud, hubia gud.
Morosidad. *f.* Camaiha. Cahubia.
Moroso, sa. *adj.* Maiha. Mahubia.
Morra. *f.* Oló, bagolbagol sa oló. - Andar á la morra. *fr. fig.* y *fam.* Pag idabaldabal.
Morrada. *f.* Susngay. Songgo, in masanggo an magcasiolo.
Morral. *m.* Sudlanan sin tubong sa mga hayop.—Sudlanan sin balon.—*fig.* y *fam.* Tauo nga baga culang culang.—*Mar.* La yag.
Morralla. *f.* Raya, pocot.—Isda nga guinraya.—Mga uaray ná polos.
Morrillo. *f.* Onud ó baga culit sa liug.—Bato nga malison.
Morriña. *f.* Saquit sa mga hayop ó mananap.—*fig.* y *fam.* Cabido, camingao.
Morrión. *m.* Calo calo sa mga soldados.
Morro. *m.* Bisan ano nga malison nga baga oló.—Buquid nga bato.—Bato nga malison.—Daco nga im-im.—Andar al morro. *fr. fig.* y *fam.* Pag idabaldabal.—Jugar al morro con uno. *fr. fig.* y *fam.* Paglimbong sa iya.
Morrocotudo, da. *adj. fam.* Daco gud. Macuri gud.
Morronga. *f. fam.* Oding nga babaye.
Morrongo. *m. fam.* Oding nga lalaqui.
Morrudo, da. *adj.* May baga oló oló.—Daco an im im.
Mortaja. *f.* Saput.
Mortal. *adj.* Mamaratyon.—Macacamatay.
Mortalidad. *f.* Pag camamarat-yon.—An mga namatáy.
Mortalmente. *adv. m.* Sa camatayon.
Mortandad. *f.* Pamatay, cadam-an sin mga minatay.
Mortecino, na. *adj.* Patáy nga mananap.—*fig.* Maluya.—*fig.* Ticamamatay ná. Ticapaparong ná.
Morterete. *m.* Luthang.
Mortero. *m.* Docdocan. Losong.--Luthang.
Mortífero, ra. *adj.* Macamatay.
Mortificación. *f.* Pag pasáquit.--Casaquit.
Mortificador, ra. *adj.* Macasáquit.
Mortificar. *a.* Pag pasáquit.—Pacasáquit.—Pacabido.
Mortuorio, ria. *adj.* An pag lubong.—Balay nga namat-yan.—*m.* Pag lubong, pag tima san pag lubong.
Morueco. *m.* Carnero nga lalaqui.
Moruno, na. *adj.* Canan moros; minoros.
Mosaico, ca. *adj.* An tungud can Moisés.
Mosaico, ca. *adj.* Buhat nga guinmoldurahan sin mag calainlain.
Mosaísmo. *m.* Batasan ó sugo ni Moisés.
Mosca. *f.* Langao.—*fam.* Salapi.—*fig.* y *fam.* Masamoc nga tauo.—*pl. fig.* y *fam.* Biti; piti piti.--Papar moscas. *fr. fig.* y *fam.* Pag palangao.
Moscarda. *f.* Langao nga daco.—Bunay san sinisiring hadi sa mga potiocan.
Moscardear. *n.* Pag bunay an sinisiring hadi sa mga potiocan.
Moscardón. *m.* Alimbubuyog; onoc.
Moscareta. *f.* Tamsi nga haliput an iya mga teel teel ug mga magluya man.
Moscatel. *adj.* Ubas nga moscatel. Alacsio nga moscatel. *m.* Tauo nga masamoc.

Mosco. *m.* Namoc.
Moscón. *m.* Picot; lagong.
Mosqueado, da. *adj.* Binoroc boroc.
Mosqueador. *m.* Paypay nga ibubugao sa mga langao.—*fig.* y *fam.* Icug sin mananap.
Mosquear. *a.* Pag bugao sa mga langao. —*fig.* Pagbatong sin polong nga macuri. —*fig.* Pag hampac.—*r. fig.* Pagticuang, pag doso,—*fig.* Bido, in nabibido an tauo.
Mosqueo. *m.* Pag bugao sa mga langao.
Mosquero. *m.* Ibubugao sa mga langao. —Daracpan sa mga langao.
Mosqueta. *f. Bot.* y *Arq.* Baga bucad.
Mosquetazo. *m.* Pag boto an luthang nga mosquete.—Samad, cay pinusil sin mosquete.
Mosquete. *m.* Pusil, luthang nga mosquete.
Mosquetería. *f.* Mga soldados nga tagamosquete.
Mosquetero. *m.* Soldados nga tagamosquete.
Mosquil. *adj.* An tungud ó canan langao.
Mosquino, na. *adj.* An tungud ó canan langao.
Mosquitero. *m.* Pabeyon.
Mosquito. *m.* Namoc; alingaongao; buyangao; yungaoyungao; limo limo.
Mostacera. *f.* Burutangan san mostasa.
Mostacero. *m.* Burutangan san mostasa.
Mostacilla. *f.* Poroponglohay.
Mostacho. *m.* Bongot.—Buring sa bayhon. —*Mar.* Pisi nga bahol.
Mostachón. *m.* Matam-is nga masapan nga malidong.
Mostajo. *m.* Banua nga mostajo.
Mostaza. *f.* Mostasa, tanum nga mostasa.
Mostazo. *m.* Alacsio nga mapintas ug masapilit.
Mostear. *n.* Pag alacsio an mga ubas.—Pag biao ó pag solud san alacsio sa mga sudlanan.—Pag butang sin bag-o nga alacsio san daan.
Mostela. *f.* Botoc.
Mostelera. *f.* Burungtangan san mga binotoc.
Mostillo. *m.* Baga badhuya nga may alacsio.—Salsa nga may alacsio ngan sin mostasa.
Mosto. *m.* An taguc sa mga ubas, alacsio.
Mostrable. *adj.* Sadang ipahayag, sadang ipaquita.
Mostrado, da. *adj.* Barid, lasgud.
Mostrador, ra. *adj.* Mag papahayag, mag papaquita.—*m.* Baga lamesahan sa mga tendahan.—Iturudlo sa orasan sa adlao.
Mostrar. *a.* Pag pahayag, pagpaquita.—*fig.* Pagasoy, pag pasabut.—Pahangalo.
Mostrenco, ca. *adj.* Mga mangad cún mga hayop bá nga uaray tag iya nga quiniquilala ug nahitutungud sa hadi.—*fig.* y *fam.*—Tauo nga uaray balay, uaray mán agaron.—*fig.* y *fam.* Tapang.—Tauo nga matamboc ug mabugat an lauas.
Mota. *f.* Baga baligtos.—Puling.—Lana.—Bongtud nga tuna.
Motacilla. *f.* Tamsi nga aguza nieve.
Mote. *m.* Lactud nga casayoran nga may cohologan nga arasoyon pá.—Sangbay.—Agnay.
Motear. *n.* Baga pag baligtos sa mga cubal, etc.
Motejar. *a.* Baga pag boy boy.
Motete. *a.* Carantahon.
Motilar. *a.* Pag arot, pag burog.
Motilón, na. *adj.* Inarotan.
Motín. *m.* Pag alsa contra sa mga ponoan, carimocan, casamocan.
Motivar. *a.* Paghatag sin tinicangan sa ano mán. Pag asoy sin tinicangan.
Motivo. *m.* Tinicangan.
Motolito, ta. *adj.* Tapang.
Motón. *m.* Id.; moton.
Motonería. *f.* Mga motón.
Motor, ra. *adj.* Macabantad; macaquiua; macacabiric.—*m.* Tinicangan.
Motril. *m.* Surugoon.
Motriz. *adj.* Macabantad; macaquiua; macacabiric. *f.* Tinicangan.
Motu propio. *m. adv. lat.* Ticang sa buot. —Calugaringon nga pag buot.
Movedizo, za. *adj.* Maquiua, mabantad, diri marig-on.
Movedor, ra. *adj.* Macaquiua; macabantad.—Macarimoc, macasamoc.
Movedura. *f.* Pagquiua; pagbantad. Pacaquiua; pacabantad.—Capurac; cacuba; cahology; inuacan.
Mover. *a.* Paghalin.—Pagquiua.—Pagbantad.—Guiho guiho.—Hayab, hayab hayab. —Hinug hinug.—Hiual.—Hiuit.—Yogyog. —Libo libo.—Lingo lingo.—Ngarahibut. —Onog.—Oua oua.—Ouos ouos.—Padas. —Pasapasa.—Lihuc.—Cuyap cuyap.—Quilong quigong.—Quiuol.—Quiuos quiuos. —Pilay picay.—Litodlitod.—Lantay.—*fig.* Rimoc, samoc.—*Arq.* Pagticang sin panaringsing an mga tanum, banua, cahuy, etc. —Mover á uno y otro lado la estaca clavada en tierra.—Gangi.—Mover las quijadas al mascar.—Gusam.—Mover el cuerpo cuando uno es azotado.—Hiludhilud.—Mover una cosa para sacarla ó arrancarla. —Hingo, hingo hingo.—Mover la vista.—Lirap; liric; liricliric; quipatquipat.—Mover las aves las alas cuando vuelan.—Para

para, cupa cupa.—Mover la cabeza.—Pilingpiling; piricpiric.—Mover los párpados ú ojos.—Pisoc, pisocpisoc.—Mover las orejas los animales.—Pirong pirong.—Moverse el dormido.—Guios.—Moverse harigue, muela, etc.—Hango, hango hango.—Moverse el agua.—Alon.—Moverse el vientre.—Pacaoro, pacalibang.

Movible. *adj.* Maquiua; mabantad; mabiric. —*fig.* Malain, marig-on.—*m.* Tinicangan.

Movilidad. *f.* Camaquiua; camabantad.

Movilizar. *a.* Pagticang sin pagtima an mga casoldadosan, etc.

Movimiento. *m.* Quiua; pagquiua; caquiua; pagcaquiua. Bantad; pagbantad; cabantad, pagcabantad.—Lihoc.—Laslas; quiod; quiodquiod, quiot, quiotquiot.

Moyana. *f.* Luthang.—Tinapay sa tictic san trigo.—*fig.* y *fam.* Limbong, bua.

Moyo. *m.* Tarac-san.

Moyuelo. *m.* Tictic sin trigo.

Moza. *m.* *f.* Sacop nga babaye, surugoon. —Pacpac sin panapton.—Daraga.

Mozalbete. Mozalbillo. *m.* Olitauohay.

Mozallón. *m.* Olitauo nga matamboc, maopay an calauas.

Mozárabe. *adj.* An cristianos nga natimpo sadto anay sa mga moros.

Mozo. *m.* Olitauo. *pl.* Calitauohan.—Sacop nga lalaqui, surugoon.

Mozuela. *f.* Daragahay.

Mozuelo. *m.* Olitauohay.

MU

Mu. *m.* Honi, ouang san baca.

Muceta. *f.* Id.; biste sa mga Obispo nga isinablay sa mga sugbong.

Mucosidad. *f.* Mohog.—Otol.

Mucoso, sa. *adj.* Sugad sin mohog.—Otolon.

Muchachada. *f.* Quinabatáan.

Muchachear. *n.* Pag quinabatáan.

Muchachería. *f.* Quinabatáan.—Cabatáan.

Muchachez. *f.* Cabata; pagcabata.

Muchacho, cha. *m.* y *f.* Bata.

Muchachuelo, la. *m.* *f.* Barobata.—*f.* Babayehay.

Muchedumbre. *f.* Cadamo. Cadam-an, cadac-an.

Muchísimo, ma. *adj.* Damo caopay, guidadamo-i.

Mucho, cha. *adj.* Damo; daramo. Dugay. Cadamo.—Mucho más. Ilabi bá.

Muda. *f.* Pagbalhin.—Paghalin.—Pagliuan. —Paghucas.—Iglilíuan.—Hiso sa bayhon sa mga babaye. Estar uno en muda. *fr. fig.* y *fam.* Hipos sa mga carocayacan.

Mudable. *adj.* Mabalhin.—Mahalin.—Arapahap.

Mudamente. *adv.* *m.* Hipos gud, hilom gud.

Mudamiento. *m.* Pagbalhin.—Paghalin.—Paglain, paglainlain.

Mudanza. *f.* Pagbalhin.—Paghalin.—Paglain, paglainlain. De tiempo. Bariuas.

Mudar. *a.* Pagbalhin.—Paghalin; paghalinhalin.—Paglain.—Paghucas.—Pagliuan.—Pagliuat.—Paghouat.—Paghalipuat.—Pagdahildahil.—Apon, apon apon.—Lalin.—Mudar la pluma las aves. Dotol.—Mudar de pellejo. Lono; cacas.

Mudez. *f.* Cangula, diri pacayacan.

Mudo, da. *adj.* y *s.* Ngula.—*fig.* Diri mayacan, hipos lá.—*ant.* Máma.

Mueble. *adj.* Garamiton, casangcapan ó mangad nga haralinon.—*m.* Guinamiton.

Mueca. *f.* Curiot.

Muela. *f.* Bato nga malidong nga liguisan sin trigo. etc.—Bato nga malidong nga bairan.—Muela de la boca. Bag-ang.—Muela desportillada. Atinglud.-Buquid nga hataas.

Muellaje. *m.* Bayad sa mga sacayán san canan pag pondo, etc.

Muelle. *adj.* Maluya.—Bisiohanon.—*m.* Mueye sa máquina, etc.—*m.* *pl.* Cumpit nga daco.

Muelle. *m.* Banga nga tuna, cún cota bá.

Muellemente. *adv.* *m.* Maluya gud, mahinay gud.

Muérdago. *m.* Banua nga nanonoroc sa mga cahuy.

Muermo. *m.* Saquit sa mga hayop, nga baga samad an mga irong.

Muermoso, sa *adj.* An hayop nga may saquit nga muermo.

Muerte. *f.* Camatayon, caotas san quinabuhi.—Camatay; pag camatay.—Cabonot.—Muerte repentina. Camatayon nga tigda, tigda nga camatay, layag in camatay.—Buena muerte. Himiang nga camatayon.

Muerto, ta. *adj.* Minatáy, patáy.

Muesca. *f.* Sima; metsa.

Muestra. *f.* Tigaman.—Susgaran, sorondan.

Muestrario. *m.* Burutangan sin mag calain lain nga quirit-on.

Muezín. *m.* Moros nga nasangpit sa iba sa daco nga tingug tican sa torre.

Muga. *f.* Tigaman, mojón.

Mugido. *m* Ouang, honi sin baca.

Múgil. *m.* Isda nga múgil.

Mugir. *n.* Pag ouang, pag honi an baca.

Mugre. *f.* Hugao, buring.

Mugriento, ta. *adj.* Mahugao, buringon.

Mugrón. *m.* Balagon nga halaba sín pa-

rras, nga diri guinootud sa pono, cundi iguinlulubong basi magamut ug matoroc dida.—Ogbus

Muharra. *f.* Bangcao nga uaray pá pati.
Mujer. *f.* Babaye.—Asaua nga babaye.
Mujercilla. *f.* Babayehay.—Babaye nga bisiohanon.
Mujeriego, ga. *adj.* Binabaye, canan babaye.—Lalaqui nga maquibabaye.—*m.* Damo nga mga babaye, cababay-nan, cababayenan.
Mujeril. *adj.* Binabaye, canan babaye.
Mujerilmente. *adj. m.* Binabaye gud.
Mujerío. *m.* Cababay-nan, cababayenan.
Mujerona. *f.* Daco nga babaye.—Babaye nga talahuron.
Mujerzuela. *f.* Babayehay.—Babaye nga bisiohanon.
Mula. *f.* Hayop nga mula.
Mula. *f.* Sapin nga gamit sa mga mahal nga mga tauo.
Muladar. *m.* Tarambacan sa mga hugao.—*fig.* Cagugauan, casig'iotan.
Mular. *adj.* An tungud ó canan hayop nga mulo ó mula.
Mulatero. *m.* An napaplete sin mga mula.—Paramangno san hayop nga mula.
Mulato, ta. *adj.* Anac sin catsila nga lalaqui ngan sin india; anac sin indio ngan sin catsila nga babaye; libug.—Maromaitom.
Múleo. *m.* Sapin nga gamit sa mga mahal nga mga tauo nga taga Roma.
Mulero. *m.* Paramangno sa mga mula.
Muleta. *f.* Songcod, tongcod.
Muletada. *f.* Mga hayop nga mula, camulahan.
Muletero. *m.* An napaplete sin mga mula.—Paramangno sa mga mula.
Muletilla. *f.* Songcod, tongcod.
Muleto, ta. *s.* Mulo nga guti pá, nate.
Mulo. *m.* Hayop nga mulo.
Multa. *f.* Id.; sirot.
Multar. *a.* Pagmulta, pag sirot.
Multifloro, ra. *adj. B t.* Bucaran.
Multiforme. *adj.* Mag calain lain an iya mga cahimo ó cadugay.
Múltiple. *adj.* Mag calain lain.
Multiplicable. *adj.* Sadang pag dugangan.
Multiplicación. *f.* Pag dugang.
Multiplicador, ra. *adj.* Macadugang.
Multiplicando. *m.* Igdudugang.
Multiplicar. *a.* Pag dugang.—Sanay.
Multíplice. *adj.* Mag calain lain.
Multiplicidad. *f.* Pag calain lain; calainan.—Pagcadamo, cadamo; cadam-an.
Multitud. *f.* Cadam-an.—Cadangay, solian.—Cadapnan; cadaponan, etc., etc.
Mullido. *m.* Daon. Hagupilas. Hanig, hasnig. Hapin. Hupila. Halonhon. Tag pilas.—Bisan ano nga sadang pamuscagon nga isosolud sa mga colchón, etc.
Mullidor, ra. *s.* Paramuscag.
Mullir. *a.* Pamuscag, buscag; calabucab, libaroc.—*fig.* Pag tima sin maopay basi matumanan an tuyo.—Pag tagbon san mga tanum sa pono.
Mundanal. *adj.* Calibutanon.
Mundanalidad. *f.* Pag cacalibutanon.—Buhat nga calibutanon.
Mundano, na. *adj.* Calibutanon.
Mundificación. *f.* Pag pahauan, pag pacaopay.
Mundificar. *a.* Pag pahauan, pag pacaopay.
Mundificativo, va. *adj.* Macacaopay.
Mundo. *m.* Calibutan.—Tuna.—Catauohan.
Munición. *f.* Casangcapan. Garamiton.—Municiones de boca. An cacaonon sa mga soldados.—Municiones de guerra. Casangcapan, gagamiton sa pag auayan.—De boca.—Balon.
Municionar. *a.* Pag tima, pagandam sa mga garamiton, pag sangcap. Pagbalon.
Municipal. *adj.* An tungud ó canan municipio.—Tauo nga de justicia nga may catungdanan sa bongto.
Municipalidad. *f.* Cadatoan, mga ponoan sa bongto.
Munícipe. *m.* Dato, ponoan nga may catungdanan sa bongto.
Municipio. *m.* Cadatoan, caponoanan sa bongto.
Munificencia. *f.* Pag camalolooyon, camahatagon.
Munífico, ca. *adj.* Malolooyon, mahatagon.
Munificentísimo, ma. *adj.* Malolooyon gud, mahatagon gud, guimalolooye.
Munitoria. *f.* Pag aradman sin pag pacarigon sin baluarte, etc.
Muñeca. *f.* Panglayan, gapusan sa camut.—Menear uno las muñecas. *fr. fig.* y *fam.* Pag buhat sin maopay.
Muñeca. *f.* Bata bata, tauo tauo.—Susugaran sa pag tabas sa mga biste.—Pinotos nga dugnit nga may solud tambal nga isinosonud sa mga irinmon.—Pinotos nga dugnit nga masilhag nga may solud nga margaha, etc.—Pinotos nga dugnit nga gamit sa pag salan.
Muñeco. *m.* Bata, bata bata, tauo tauo.
Muñeira. *f.* Sayao nga muñeira. Taga Galicia.
Muñequear. *a.* Pag padas sa mga camut.
Muñequería. *f. fam.* Pag paorug nga pag dugnit.
Muñidor. *m.* Surugoon sin pag pahibaro

sa mḡa hermano sa mḡa piesta ug iba pá nḡa mḡa turumanun.—Tauo nḡa maquitrato, malímbong, etc.

Muñir. *a.* Pag patauag, pag pag patiroc, pag padaop.

Muñón. *m.* Imon-a, lua sin hayop ó mananap.—Bahin sa lauas nḡa otud, cundi diri bulag.—*Art.* Sorosugbong ó borobutcon sin luthang.

Muñonera. *f. Art.* Burutanḡan sin luthang.

Murajes. *m. pl.* Banua nḡa itarambal, ug maharang.

Mural. *adj.* An tunḡud ó canan cota, quinota.

Muralla. *f.* Cota.

Murar. *a.* Pag cota.

Murciélago. *m.* Cabug.—Culalapnit.—Salimbogoc.

Murga. *f. fam.* Mḡa músico nḡa nag papatonog sa mḡa torongon sa natad sa mḡa cabalayan, cay basi tagan sira sin cuarta.

Múrice. *m.* Poroton sa dagat.

Murmujear. *n. fig.* y *fam.* Pag gorogoro, pag aliday, pag garub. Paglibag. Paghurin hurin.

Murmullo. *m.* Gorogoro, gahub, nḡiras, arinḡasa.—Haganas.

Murmuración. *f.* Pag libac, pag libac libac; pagaliday; pag birig.

Murmurador, ra. *adj.* Malibac. malibacon, birigon.—*s.* Paralibac.

Murmurante. *p. a.* Malibac, mabirig.

Murmurar. *n.* Haganas; ragal dagal; rubo dubo.—*fig.* y *fam.* Goro goro, gahub.—Pag libac; pag aliday; pag birig.

Murmurio. *m.* Haganas. Ragal dagal; rubo dubo.—Goro goro, gahub.—Pag libac; pag aliday; pag birig.

Muro. *m.* Cota. Cota nḡa tuna.

Murria. *f. fam.* Pondong, cabido, caminḡao, cay masool an oló.

Murria. *f.* Tambal, bolong sa mḡa casamdan.

Murrio, rria. *adj.* Mabibido, mabidoon, maminḡao, madolo.

Murtilla. Murtina. *f.* Cahuy cahuy nḡa murtiya.

Mus. *m.* Sugal sa baraja, nḡa tinatauag mus.

Musa. *f.* Dios dios nḡa babaye sa mḡa diuatahan.—*fig.* Larang sin poeta sa pag himo sin mḡa siday.—Mḡa siday nḡa calugarinḡon sa tag-sa nḡa poeta.—Soplarle á uno la musa. *fr. fig.* y *fam.* Batíd ó lasgud ná magsiday.

Musaraña. *f.* Mananap nḡa gutiay.—*fig.* y *fam.* Tauo tauo nḡa maraut an pag cahimo.—*fig.* y *fam.* Baga lapug lapug sa mata.—Mirar uno las musarañas. *fr. fig.* y *fam.* Pag linḡao, pag linḡao linḡao.—Pensar uno en las musarañas. *fr. fig.* y *fam.* Linḡaolinḡao.

Musco. *m.* Banua nḡa musco.

Musco, ca. *adj.* Maromaitum; abohon.

Muscular. *adj.* An tunḡud ó canan mḡa cosog sa lauas.

Musculatura. *f.* Mḡa cosog sa lauas.

Músculo. *m.* Cosog sa lauas.—*pl.* Mḡa páa.

Musculoso, sa. *adj.* An bahin sa lauas nga may mḡa cosog.—Dayag an mḡa cosog sa lauas.

Muselina. *f.* Panapton ó género nḡa mu selina.

Museo. *m.* Balay nḡa pinanunutdoan an mḡa tauo basi manhibaro.—Balay nḡa tiripigan ó piotan sa mag cálain lain nḡa mḡa butang.

Musgaño. *m.* Mananap nḡa napolo ca pulgada an cahilaba.

Musgo. *m.* Banua nga musgo.

Música. *f.* Id., música.

Musical. *adj.* An tunḡud ó canan música.

Músico, ca. *adj.* An tunḡud ó canan música.—*s.* Tauo nḡa maaram sin música.

Musitar. *n.* Pag goro goro, pag garub.

Muslime. *s.* Moros.

Muslímico, ca. *adj.* Minoros.

Muslo. *m.* Páa.

Musmón. *m.* Carnero nḡa ilahas ó ihalas.

Mustelo. *m.* Isda nḡa uaray himbis.

Mustiamente. *adv. m.* Maminḡao caopay, mabido caopay, osmod caopay.

Mustio, tia. *adj.* Maminḡao, mabibido; osmod, osmuron; madolo.—Laya, malaya.—Bogtoc, bogtocon.

Musulmán, na. *s.* Moros.

Mutabilidad. *f.* Pag camabalhin, pag camabalhinon.—Pag cahalin.

Mutable. *adj.* Mabalhin.—Mahalin.

Mutación. *f.* Pag balhin.—Pag halin.—Pag lain, palain lain.—Pag liuan.

Mutilación. *f.* Pag otud.

Mutilar. *a.* Pag otud.

Mútilo, la. *adj.* An inot dan.

Mutual. *adj.* Balos balos.

Mútuamente. *adv. m.* Balos balos gud.

Mutuante. *com.* An nahatag san prenda, salapi, etc.

Mutuatario, ria. *m.* y *f.* An nacarauat san prenda, salapi, etc.

Mutuo, tua. *adj.* An carocayacan cún iba pá nḡa guincaoroyonan sin duha catauo, etc. Balos balos.

Muy. *adv. c.* Caopay, gud. Muy tarde. Colop ná caopay.—Muy docto. Maaram gud.

N

N

N. Icapolo cag unum nga letra san abecedario nga quinatsila ug icapolo cag tolo san iya mga consonante. An caluluasan sa iya *ene*.
Naba. *f.* Tanum nga nabo; an onud niya.
Nabal. *adj.* An tungud ó canan mga nabos.—*m.* Canabosan.
Nabar. *adj.* An tungud ó canan mga nabos.—*m.* Canabosan.
Nabería. *f.* Mga nabos.
Nabina. *f.* Liso sin tanum nga nabos.
Nabiza. *f.* Ogbos ó dahon sin nabos, otan.
Nabla. *f.* Baga sesta nga daco, nga napolo an cuerdas.
Nabo. *m.* Tanum nga nabos; an onud niya, otanon.—*fig.* An pono san icug sa mga hayop.
Nácar. *m.* Tipay. Ladiao.
Nacarado, da. *adj.* Tinipay. Linadiao.
Nacarino, na. *adj.* Tinipay. Linadiao.
Nacarón. *m.* Tinipay. Ladiao.
Nacer. *n.* Tauo, matauo.—Mogso.—Toroc.—Guican. *fig.* Ticang.
Nacido, da. *adj.* Onay. Onob.—Lugaringon.—An angay sa bisan ano.—An matauo.
Naciente. *p. a.* An natauo.—*adj. fig.* Bag-o pá lá. Ticang pá lá.
Nacimiento. *m.* Pag catauo.—Guinicanan.—Tinicangan.
Nación. *f.* Banua, guinhadian, tuna.—*fam.* Pagcatauo.
Nacional. *adj.* An tungud ó canan ó sa guinhadian.—*m.* Soldados nga nacional.—*m.* Tauo sa, v. gr., España, etc.
Nacionalidad. *f.* Pagca... Taga... Pag caquinatsila.—Taga España.—An napasacop sa lain nga guinhadian..
Nacionalismo: An camagapilon san tagsa sa iya guinhadian ó tuna nga natauohan.
Nacionalmente. *adv. m.* Sugad san binabatasan sa usa nga guinhadian.
Nada. *f.* Cauaray, cauara.—Uaray, uara.—Puy-as.—En nada. *m. adv. fig.* En nada estuvo que riñésemos. Ibus cami magsuhay.
Nadadera. *f.* Gabayan.
Nadadero. *m.* Langoyan, lalangoyan.
Nadador, ra. *adj.* Malangoy; langoy.—*m.* y *f.* Paralangoy.
Nadante. *p. a.* Malangoy.
Nadar. *n.* Paglangoy.—Lutao.—Nadar boca arriba. Barángáy, olaylay.—*fig.* Nadar ó abundar en dinero, etc. Pagdamo sin salapí, etc.

NA

Nadería. *f.* Cagutiay ó cauaray polos.
Nadie. *pron. indet.* Uaray, uara tauo.
Nado (Á). *m. adv.* Langoy, pag langoy.
Naguas. *f. pl.* Saya nga loon.
Naife. *f.* Bato nga mahal, diamante nga baol pá.
Naipe. *m.* Dahon sa baraja.
Nalga. *f.* Balao-ang; samput.
Nalgada. *f.* Lua, usa ca lua sin bactin, etc.
Nalgatorio. *m. fam.* Balao-ang
Nalgudo, da. *adj.* Dagco an balao-ang.
Nalguear. *n.* Quiua quiua an balao-ang in nalacat an tauo.
Nansa. *f.* Danao nga guti, buhian san isda.
Nao. *f.* Sacayán.
Naonato, ta. *adj.* An natauo sa sacayán.
Naranja. *f.* Bonga nga naranja.—Suá.—Ponglo sin luthang.—Calpi, aslum.
Naranjada. *f.* Irinmon nga may naranja.
Naranjado, da. *adj.* Sugad sin naranja.
Naranjal. *m.* Mga cahuy nga naranjo.
Naranjazo. *m.* Pagbatac sin naranja ó suá ó calpi.
Naranjero, ra. *m. f.* Parabaliguia sin mga naranja ó mga suá.—*m.* Cahuy nga naranjo.
Naranjilla. *f.* Naranja nga pisut pá.
Naranjo. *m.* Cahuy nga naranjo, nga namomonga san naranja.
Narciso. *m.* Banua nga narciso, busag ug mahamut an bucad niya.
Narcótico. *adj. Med.* An macacalipong; magpacatorog, magpapacalipong.
Narcotina. *f.* Tagut nga cuha san apiang.
Nardo. *m.* Banua nga nardo, an bucad niya busag ug mahumut.
Narigón, na. *adj.* Dagco an irong.—*m.* Boho san irong.
Narigudo, da. Dagco ó halaba an irong.
Narigueta. *f.* Irong nga gutiay.
Nariguilla. *f.* Irong nga gutiay.
Nariz. *f.* Irong.
Narizota. *f.* Daco nga irong.
Narra. *m.* Cahuy nga naga.
Narrable. *adj.* Sadang igasoy.
Narración. *f.* Pag asoy.—Casayoran.
Narrador, ra. *adj.* Mag aasoy.—*s.* Paraasoy.
Narrar. *a.* Pag asoy, pag sumat.

Narrativa. *f.* Pag asoy.—Calasguran sin pag asoy, lasgud sin pag asoy.
Narrativo, va. *adj.* An tungud ó canan pagasoy, ó casayoran.
Narratorio, ria. *adj.* An tungud ó pag asoy, ó casayoran.
Narria. *f.* Saguiban sín magcalainlain. Cangga sin uaray mga rueda. Babaye nga matambog ug mabugat.
Narval. *m.* Isda ó mananap nga daco sa dagat.
Nasa. *f.* Bobo. Bobohay.
Nasal. *adj.* An tungud ó canan mga irong.
Nasón. *m.* Bobo nga daco.
Nata. *f.* Lapug lapug. Lunao. Lamtap.
Natación. Pag langoy.—Pag araman sin paglangoy.
Natal. *adj.* An tungud ó canan pag catauo san tauo.—An bongto nga iya natauohan.—Pag catauo.—An adlao nga iquinatauo.
Natalicio, cia. *adj.* An adlao nga iquinatauo.
Natátil. *adj.* Malutao. Macalutao.
Natatorio, ria. *adj.* An tungud ó canan pag langoy.—Gabayan.—Langoyan. Parigoan.
Natillas. *f. pl.* Matam-is nga nahimo sin gatas, bunay ngan sin azúcar, ug danay binubutangan man sin harina.
Natío, a. *adj.* Taga...—Mulopio, tuminongnon, tauo sa...Uagas cún dao bulauan.—De su natío. *m. adv.* Quinaiya.
Natividad. *f.* Pag catauo.
Nativo, va. *adj.* Matauo; matoroc.—An natauohan nga tuna cún bongto ba.—Tuminongnon, mulopio.—Taga...—Tauo sa...
Nato, ta. *adj.* Calugaringon, quinaiya.
Natura. *f.* Quinatauo, quinabuhi.—Boto, otin, putic, puet.
Natural. *adj.* Quinaiya.—Onob.—Tuminongnong, moropio.—Taga...—Tauo sa...
Naturaleza. *f.* Cahimtang; pag caquinaiya; quinaiya.—Naturaleza humana. An mga tauo ngatanan.
Naturalidad. *f.* Pag caquinaiya, calugaringon.—Camaopay ó catangcud san tauo.—Pag pacaarangay.
Naturalización. *f.* Pag togot, pasacop sa guinhadian an tauo nga guican sa lain nga tuna, pagpasacop.
Naturalizar. *a.* Pag togot, pag pasacop.—*r.* Pasacop.
Naturalmente. *adv. m.* Quinaiya, caiya gud.
Naufragar. *n.* Lonud, bungcag an sacayán.
Naufragio. *m.* Calonud, cabungcag.
Náufrago, ga. *adj.* Nalonud, nabungcag an ira sacayán.—*m.* Pating.
Naumaquia. *f.* Baga pag auay auay sin mga magcasisacayan, agud mahaara an mga parag sacay sin pag auay ug pag asdang sa mga caauay.—Baga pag auay auayan.
Náusea. *f.* Pag hingasuca.—*fig.* Cangalas.
Nauseabundo, da. *adj.* Mahingasuca.
Nausear. *n.* Hingasuca.
Nauseativo, va. *adj.* Mahingasuca.
Nauseoso, sa. *adj.* Mahingasuca.
Nauta. *m.* Parasacay.
Náutica. *f.* Pag aradman sa pag pahibaro sin pagsacay.
Náutico, ca. *adj.* An tungud sa mga pagsacay.
Nautilo. *m.* Lagang.
Nava. *f.* Tuna nga patag, capatagan.
Navacero, ra. *m. f.* Paraquiua sa mga tuna nga danao.
Navaja. *f.* Id.; labaja, salsalon.—Pangtion.—*fig.* Tango sa babuy.—*fig.* Sogud nga matarum sin mananap.
Navajada. *f.* Pag bono sin labaja.
Navajazo. *m.* Pag bono sin labaja.
Navajero. *m.* Piotan sa mga labaja.—Pahiran sa mga labaja.
Navajón. *m.* Labaja nga daco.
Navajuela. *f.* Labaja nga guti.
Naval. *adj.* An tungud sa mga sacayán, cún sa mga pag sacay bá.
Navarca. *m.* Ponoan ó pangulo sa mga sacayan.
Navazo. *m.* Tuna nga danao.
Nave. *f.* Sacayán. Adiong.—Nave de Iglesia. Buang.
Navecilla. *f.* Sacayán nga guti.
Navegable. *adj.* Macacaagui an sacayán.
Navegación. *f.* Pagsacay.—Pagaradman nga pagpahibaro sin pag sacay.
Navegador, ra. *adj.* Magsaracay.—*s.* Paragsacay.
Navegante. *p. a.* Magsaracay.—*s.* Paragsacay.
Navegar. *n.* Pag sacay.—*a.* Pag lacat an sacayán.—Navegar á remo y vela.—Garabay.—Navegar contra viento ó corriente.—Song song.—Navegar á favor de viento ó corriente.—Tibiog, ayon.—Navegar ó llevar salida la embarcación.—Tulin.
Naveta. *f.* Barutangan san insienso, nga gamit sa singbahan.
Navícula. Sacayán nga guti.
Navidad. *f.* Pag catauo san aton Guinoo Jesucristo.
Naviero. *m.* Tag sacayán, tagada san sacayán.

Navío. *m.* Sacayán. Adiong
Náyade. *f.* Dios dios nga babaye sa mga diuatahan.—Banua sa dagat.
Nazareno, na. *adj.* Taga Nazaret, an natauo sa Nazaret.—*m.* An nagbibiste sin panapton nga morado nga halauig sa semana santa.—El nazareno. Si Jesucristo nga aton Guinoo.

NE

Nébeda. Banua nga mahamut.
Nebladura. *f.* Ton-og nga nacacaraut sa mga tanum.
Neblí. *m.* Banug.
Neblina. *f.* Borong, alop-op.
Nebulosidad. *f.* Borong, ton-og.—Camasirom.
Nebuloso, sa. *adj.* Borong, ton og.—Masirum.
Necear. *n.* Pag tinapang nga pag yacan, pag buogbuog, pagbinuang.
Necedad. *f.* Pag cabuog buog, pag cabuang. Pag calorong.
Necesaria. *f.* Calibangan.
Necesariamente. *adv. m.* Casoroc-an, quinahanglan.—Pirit gud.
Necesario, ria. *adj.* Casoroc-an; quinahanglan.—Pirit.
Necesidad. *f.* Casoroc-an, quinahanglan. —Caimulan.—Caerse de necesidad. Bungtas, in guinogotum an tauo.
Necesitado, da. *adj.* Hangul, soco, songcoanon, imol, imolon, maimolon.
Necesitar. *v.* Pag pirit.—Hangol, imol, casoroc-an, quinahanglan.
Neciamente. *adv. m.* Lorong caopay.
Necio, cia. *adj.* Lorong, buog, buog buog, buang.
Necrólatra. *m.* y. *f.* An nasingba san mga minatay
Necrolatría. *f.* Pagsingba sa mga minatay.
Necrología. *f.* Casayoran nga lactud san guinicanan, quinabuhi; camahalán, etc., sin tauo nga bag-o pá lá nga namatay.—Listahan sin mga minatáy.
Necropsia. *f.* Pag bos bos sa mga minatáy.
Necroscopia. *f.* Pag bos bos sa mga minatáy.
Necroscópico, ca. *adj.* An tungud sa pagbosbos sa mga minatáy.
Necrosis. *f.* Tul-an nga patay.
Néctar. *m.* Irinmon nga malalim.
Nectáreo, rea. *adj.* Malalim nga irinmon.
Nectarino, na. *adj.* Malalim nga irinmon.
Nectario. *m. Bot.* Taguc sa mga bucad.
Nefandamente. *adv. m.* Mangil-ad caopay.
Nefando, da. *adj.* Mangil-ad.
Nefario, ria. *adj.* Tampalasan.
Nefasto, ta. *adj.* Macuri.
Nefrítico, ca. *adj.* An tungud, canan ó sa mga isul.
Nefritis. *f. Med.* Saquít sa mga isul.
Negable. *adj.* Sadang sidngon nga diri. Sadang pag dirion.
Negación. *f.* Pag siring nga diri. Pag diri. —Cauaray gud.—Pag lirong.
Negado, da. *adj.* Cablas, culang.
Negador, ra. *adj.* Masiring nga diri. Madiri.
Negante. *adj.* Madiri. Masiring nga diri.
Negar. *a.* Pag siring nga diri matuod.—Pag diri.—Pag pooy.—Pag lirong.—Limud.—Diuot.—Biay.—Auao.
Negativa. *f.* Pag diri.
Negativamente. *adv. m.* Diri gud.
Negativo, va. *adj.* Uaray.—Masiring nga diri.—Madiri.
Negligencia. *f.* Cuyumag. Culang sin pag talingoha, caculang sin pag tuyo, pag caalang alang.
Negligente. *adj.* Culang sin pagtalingoha. alangalang, cuyumag.
Negligentemente. *adv. m.* Culang gud sin pag talingoha, alang alang gud.
Negociable. *adj.* Sadang igcomersio.
Negociación. *f.* Pag comersio. Pag pangita, para patigayon.
Negociado. *m.* An tag-sa nga opisina.
Negociador, ra. *s.* Paracomersio. Parapangita. Parapatigayon.
Negociante. *m.* Paracomersio, parapangita, parapatigayon.
Negociar. *n.* Pagcomersio. Pag pangita. Pag patigayon. Pag bacas.
Negocio. *m.* Bisan ano nga buhat.—Patigayon.—Bacas.
Negocioso, sa. *adj.* Madoroto sin pag patiyayon.
Negral. *adj.* Maromaitom.
Negrear. *n.* Itom.
Negrecer. *n.* Itom. Pag paitom.
Negreta. *f.* Tamsi nga sugad an itic.
Negrillo. *m.* Cahuy nga negriyo.
Negro, gra. *adj.* Iton, maitom.—Hayom. —Agta.—Maagtum.—Pili.
Negrura. *f.* Caitum, pag caitum. Camaitom, pagcamaitom. Cait-man.—Agtum, caagtum.
Negruzco, ca. *adj.* Maromaitom.
Neguijón. *m.* Saquít sa mga ngipon.
Neguilla. *f.* Banua nga neguiya.
Nema. *f.* Pilit sa mga surat.
Némine discrepante. *expr. lat.* Ngatanan nagcacaoyon.

Nemoroso, sa. *adj.* Guba.—An sa guba.
Nene, na. *m.* y *f. fam.* Bata nga gutiay pá.—*m. fig.* Tauo nga madarahug caopay.
Nenúfar. *m.* Banua nga manonoroc sa mga tubig nga nabibiao.
Neófito, ta. *m.* y *f.* Tauo bag-o pá lá nacombertir sa matuod nga religión.—Tauo nga bag-o pá lá nga sinolud sa pagcapade.
Neolatino, na. *adj.* An guican sa mga latino.—An guican sa pamolong nga linatin.
Neológico, ca. *adj.* An tungud ó canan neologismo.
Neologismo. *m.* Polong nga bag-o sa usa nga pamolong.
Neólogo, ga. *m.* y *f.* An magamit sin mga polong nga bag-o.
Neomenia. *f.* Guimata, in guimata ná an bulan
Nepote. *m.* Omancon, pag omancon.
Nepotismo. *m.* Pag paorug nga diri angay sa mga caorop-dan sa pag hatag sa ira sin mga catungdanan.
Neptuno. *m.* Bitoon nga tinatauag Neptuno.
Nereida. *f.* Dios dios sa mga diuatahan, nga naocoy, cono, sa dagat.
Nérveo, vea. *adj.* Au tungud ó canan mga cosog.
Nervezuelo. *m.* Cosog cosog sa lauas.
Nerviecillo. *m.* Cosog cosog sa lauas.
Nervino, na. *adj.* Tambal nga macacaopay sa mga cosog sa lauas.
Nervio. *m.* Cosog sa lauas, hamig.—Biting biting, miling piting.—Ogat, cún dao sa mga dahon sa mga cahuy ó mga banua. —Cuerdas, cún dao sa mga sesta, etc.
Nerviosidad. *f.* Cabascog sa mga cosog.
Nervioso, sa. *adj.* An may mga cosog. —An tungud ó canan mga cosog.—Maquiua, cay nababantad an iya mga cosog. —Macosog.—Marig-on.
Nervosamente. *adv .m.* Macosog caopay, mabascog caopay.
Nervosidad. *f.* Caçosog, pag cacosog.—*fig.* Camarig-on.
Nervoso, sa. *adj.* An may mga cosog.— An tungud ó canan mga cosog.—Macosog. —Marig-on.
Nervudo, da. *adj.* Bac-dan.
Nesciencia. *f.* Catapang, cacablas sin hibaro.
Nesciente. *adj.* Tapang, cablas sin hibaro.
Nescientemente. *adv. m.* Tapang caopay, cablas gud sin hibaro.
Nesga. *f.* Isurungil.
Neto, ta. *adj.* Uaray sacot.—An bilin sa usa nga pag cuenta, in nacuha ná an mga gastos, etc.—An bale gud sa ano mán.
Neuma. *m. Mús.* Tigaman, badlis.
Neuma. *amb. Ret.* Pag pasabut hionong sin mga tigaman, mga pag quiua quiua sa lauas, etc.
Neumonía. *f. Med.* Saquit ó cahubag sa bagá.
Neumónico, ca. *adj.* An tungud ó canan bagá.—Nahubag an bagá.
Neuralgia. *f.* Sool, camasool sa mga cosog.
Neuroma. *m. Med.* Hubag nga masool sa mga cosog.
Neuróptero, ra. *adj.* Mga mananap nga upat an poco.
Neurosis. *f. Med.* Saquit sa mga cosog.
Neutral. *adj.* An diri magapil sa luyo ni sa luyo.
Neutralidad. *f.* Diri cagapil sa luyo, cún sa luyo bá.
Neutralización. *f.* Pag pacaiban. Pacaiban.
Neutralizar. *a.* Pag pacaiban. Pacaiban.
Nevada. *f.* Pag uran sin tubig nga bug-os ug busag.—Uran nga bug-os ug busag.
Nevadilla. *f.* Banua nga busag an panit.
Nevado, da. *adj.* Busag dao gapas.
Nevar. *n.* Pag uran sin bug-os ug busag.
Nevasca. *f.* Onus ngan sin uran nga buggos ug busag.
Nevatilla. *f. vid.* Motacilla.
Nevera. *f.* Piotan ó tiripigan san niebe.—*fig.* Mataghum caopay.
Nevereta. *f. vid.* Motacilla.
Nevería. *f.* Tendahan sin niebe.
Nevero, ra. *m.* y *f.* Parahaliguia sin niebe.
Nevisca. *f.* Onus ngan sin uran nga bugos ug busag.
Neviscar. *n.* Pag tariti nga bug-os ug busag.
Nevoso, sa. *adj.* May niebe.—Aromon.
Nexo. *m.* Balighot, dogtong, guincasumpayan.

NI

Ni. *conj. cop.* No como *ni* duermo. Diri aco nacaon *ug diri* nacatorog. Nada hizo *ni* dejó hacer á los demás. Uaray siya buhat *ug uaray* mán pag togot sa iba sin pag buhat. Á nadie quiso recibir, ni á sus amigos. Uaray siya carauat sa bisan sin-o, *bisan ngani* sa siya mga sangcay. No descansa de día *ni* de noche. Diri naocoy sa adlao *ug* sa gab-i. *Ni* de día *ni* de noche descansa. Adlao ug gab-í *diri* naocoy.
Niara. *f.* Tambac sin dagami.
Nicociana. *f.* Tabaco.
Nicotina. *m.* Taguc san tabaco.

Nictálope. *adj.* An maquita sin maopay in gab-í ug diri in adlao.
Nictalopia. *f.* Casaquit sa mata, nga maquita sin maopay in gab-i ug diri in adlao pá.
Nicho. *m.* Loho sa mga cota.—Baga balay balay nga burutangan sa mga Santos.—Lub-nganan, linob-ngan.
Nidada. *f.* Mga bunay bunay sa pugaran; mga bunay sa salag.—Mga tamsi nga gutiay nga aada pá sa salag.
Nidal. *m.* Pugaram cún dao sa manuc. Salag cún dao sa mga tamsi.—Bunay nga binibilin sa pugaran, basi magbunay dida an manuc.—*fig.* Darangpan, arayopan.—Piotan, tiripigan.
Nidificar. *n.* Pag salag an mga tamsi.
Nido. *m.* Salag.—Pugaran.—*fig.* Arayopan.
Niebla. *f.* Borong; ton-og.—Ragumata, saquít sa mata.
Niel. *m.* Tomboc sa salapi, etc., nga binubuhat sa buril, etc.
Nielar. *a.* Pag tomboc. Pag liroc.
Nieto, ta. *m.* y *f.* Apo. Caapohan.
Nieve. *f.* Id., uran nga bug-os ug busag dao gapas.—*fig.* Cabusag, camabusag.
Nigromancia. *f.* Paganito nga pag tagna sa mga tiarabut pá sa pag sangpit sa mga minatay ug paquigsagdon sa ira.
Nigromante. *m.* An nag aanito ó nagdidiuata...
Nigromántico, ca. *adj.* An tungud ó canan pag anito ó pagdiuata...—An nag aanito ó nagdidiuata.
Nigua. *f.* Mananap nga sugad sin coto.
Nihilismo. *m.* Diri pag too sa bisan ano.
Nihilista. *adj.* An diri natoo sa bisan ano.—An tungud sa diri pag too sa bisan ano.
Nimbo. *m.* Baga corona.
Nimiamente. *adv.* Sin capin, sin ora ora.—*fam.* Sa daco nga caauod
Nimiedad. *f.* Capinan, caora ora.—*fam.* Caauod.
Nimio, mia. *adj.* Capin, ora ora.—Lasang.
Ninfa. *f.* Dios dios nga babaye sa mga diuatahan.—Babaye nga bata pá ug matahum.—*Zool.* Mananap nga ninpa.
Ninfea. *m.* Banua nga nanonoroc sa mga tubig nga nabibiao.
Ninfo. *m. fig.* y *fam.* Babayenon ug maogdayon caopay.
Ninfomanía. *f. Med.* Caipa gud san babaye sin pacasala sin lalaqui.
Ningún. *adj.* Uaray.
Ninguno, na. *adj.* Uaray.
Niña. *f.* Tauo tauo sa mata, alimutao.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga inaauilan.
Niñada. *f.* Quinabataan nga polong cún buhat bá.
Niñato. *m.* Nate san baca nga quiniquita sa iya tiyan, in guiniihao.
Niñear. *n.* Pag quinabataan.
Niñera. *f.* Sacop nga babaye nga paramangno sa mga cabataan.
Niñería. *f.* Quinabataan nga polong cún buhat bá.—*fig.* Polong cún buhat bá nga uaray bale.
Niñero, ra. *adj.* Maquibata; maquicabataan.
Niñeta. *f.* Tauo tauo sa mata.
Niñez. *f.* Cabata, pag cabata.
Niño, ña. *s.* Bata.—Baol.—Puya.
Nioto. *m.* Isda nga nioto.
Nipa. *f.* Nipa. Canipaan.—Nipa hecha. Pauod. Taliric.—Nipa ya usada. Gacas, gucas.
Nipe ó Nipis. *m.* Panapton ó género nga manipis, ug masilhag.
Níquel. *m.* Metal nga busag nga dao salapi.
Niquiscocio. *m. fam.* Calibangan ó pag libang libang nga guti an polos.
Níscalo. *m.* Baga libgos.
Níspero. *m.* Cahuy nga níspero.
Níspola. *f.* Bonga san cahuy nga níspero.
Nítido, da. *adj.* Uaray hugao; matin-ao, maingatingat.
Nito. *m.* Nito.
Nivel. *m.* Tonton.—Garamiton nga gamit sa pag parejo sa ano mán.—Caparejo san tuna, etc.
Nivelación. *f.* Pag paparejo.—Pag tonton.
Nivelador, ra. *adj.* Magpaparejo.—Matonton.
Nivelar. *a.* Pag paparejo.—Pag tonton.
Níveo, vea. *adj.* Busag dao gapas.

NO

No. *adv. neg.* Diri, di.
Nobiliario. *adj.* An tungud ó canan camahalan ó pagcamahal.—Libro nga casayoran san camahalan ug mga guinican sa mga tauo.
Nobilísimamente. *adv. m.* Sin maopay gud.
Nobilísimo, ma. *adj.* Guinmamahali.
Noble. *adj.* Mahal, hamili, dato.
Noblemente. *adv. m.* Sin maopay.
Nobleza. *f.* Camahalan; pagcamahal, pagcahamili. Cadatoan.
Nocente. *adj.* Macaraut.—Salaan.
Noción. *f.* Pag quilala; pag hibaro; pagsabut. Sarabutan.
Nocivo, va. *adj.* Macacaraut.
Noctíluca. *f.* Bucat cat, aninipot.

Noctívago. *adj. poèt.* Mag sosodoy sodoy in gab-í.
Nocturnal. *adj.* An tungud sa gab-í.
Nocturno, na. *adj.* An tungud sa gab-í; in nabuhat in gab-í; an malacat in gab-í. —Mamingao.—*m.* An usa san tolo cabahin sa mga maitines.
Noche. *f.* Gab-í. Cagabihon.—Noche muy oscura. Quiriquite.
Nochebuena. *f.* An gab-í san vigilia san Pagcatauo san aton Guinoo.
Nochebueno. *m.* Tinapay nga daco nga sinasactan sin lana, almendras, etc., nga gamit sa vigilia san Pag catauo san aton Guinoo.
Nodación. *f.* Saquit sa mga cosog sa lauas.
Nodo. *m. Med.* Hubag nga matig-a sa lauas.
Nodriza. *f.* Sisiua.
Nódulo. *m.* Baga hubag.
Nogada. *f.* Sarsa.
Nogal. *m.* Cahuy nga catloan ca piés an cahitasan niya.
Noguera. *f.* Cahuy nga nogal.
Noguerado, da. *adj.* Abohon.
Nogueral. *m.* Mga cahuy nga nogal, canogalan.
Nolición. *f.* Pag diri, diri pag buot.
Noli me tángere. *m. Med.* Hubag nga maraut nga macuri an pag tambal.
Nómada. *adj.* Looc.
Nombradamente. *adv. m.* In guinluluas an ngaran. Sin sayud.
Nombradía. *f.* Bantug, cabantugan.
Nombramiento. *m.* Pag hingaran.—Pag nombra ó pag hatag sin catungdanan.—Carig-onan.
Nombrar. *a.* Pag ngaran; pag hingaran. —Pag nombra, pag pili ó pag hatag sin catungdanan.—Alap.
Nombre. *m.* Ngaran.—Bantug.—Gahum.
Nomenclador. *m.* Casayoran sin mga ngaran.—Paraasoy.
Nomenclatura. *f.* Mga polong nga calugaringon sa ano mán nga pag aradman.—Lista ó casayoran sin mga ngaran.
Nómina. *f.* Lista, padrón sa mga ngaran san mga tauo, etc.
Nominación. *f.* Pag ngaran; pag hingaran.
Nominador, ra. *m.* y *f.* An magpipili ó mahatag sin catungdanan.
Nominal. *adj.* An tungud sa ngaran.
Nominalmente. *adv. m.* Pagngaran sa lugaringon nga ngaran.
Nominar. *a.* Pag ngaran; pag hingaran.
Nones. *m. pl.* Diri.—Usa, tolo, lima, etc.
Nona. *f.* Á las tres san colop sugad san isip sa mga romanos.—An usa sa mga horas menores nga pinangangandie sa mga capadian.
Nonada. *f.* Gatiay gud.
Nonagenario, ria. *adj.* Casiaman ná catuig an edad niya.
Nonagésimo, ma. *adj.* Icacasiaman.
Nonato, ta. *adj.* An bata nga nacuha sa tiyan san iroy nga guinbosbosan.
Nono, na. *adj.* Icasiam.
Non plus ultra. *expr. lat.* Uaray ná osuagan.
No obstante. Bisan, bisan pá. Uaray sapayán.
Nopal. *m.* Tanum nga nopal.
Noque. *m.* Abohan sa mga anit.
Norabuena. *f.* Pag hatag sin maopay nga oras.
Noramala. *f.* Pag hatag sin maraut nga oras, pag diri.
Nordestal. *adj.* Sa cabonghan.
Nordeste. *m.* Cabonghan.
Noria. *f.* Máquina sa pag cuha sin tubig sa mga atabay.
Norma *f.* Escuala.—*fig.* Susugaran, panundugan.
Normal. *adj.* Malinao ná.—An pagsusugaran.
Nornordeste. *m.* An butnga sa caamihanan ug sa cabonghan.
Nornoroeste. *m.* An butnga sa caamihanan ug sa canauayan.
Nornorueste. *m.* An butnga sa caamihanan ug sa canauayan.
Noroeste. *m.* Canauay.
Nortada. *f.* Amihan nga hangin.
Norte. *m.* Amihan.
Norueste. *m.* Canauay.
Nosotros, tras. *m.* y *f.* Quitá.—Cami.
Nostalgia. *f.* Cahidlao, cay harayo an mga caganac, etc.
Nostálgico, ca. *adj.* Mahihidlao.
Nota. *f.* Tigaman.—Casayoran.—Panumduman.—Bantug.—Maraut an bantug.—Surat nga pag pahibaro.
Nota bene. *loc.* Panginano gud.
Notabilísimo, ma. *adj.* Tacús nga panginanohon caopay.—Orosahon caopay, macatitingala caopay.
Notablemente. *adv. m.* Orosahon caopay, macatitingala caopay.
Notable. *adj.* Tacús panginanohon.—Orosahun, macatitingala.
Notación. *f.* Pag butang sin nota ó casayoran.—Pag surat ó pag cuha sin casayoran sa ano mán, cay basi diri malimot, pag tigaman.
Notar. *a.* Pag tigaman.—Panginano.—Pag-

polong ó pag asoy an usa basi an usa magsurat.—Pag sauay.—Pag pacaraut.
Notaría. *f.* Catungdanan sin notario, pag canotario; an inooquian niya nga balay sa pagtuman san iya catungdanan.
Notariado. *m.* Pag canotario.
Notariato. *m.* Carig-onan sa pag canotario; catungdanan niya.
Notario. *m.* Escribano nga tinatapuran sa mga labao nga ponoan ¡basi mahatag sin carig-onan nga camatuoran sa mga escritura, etc., etc.
Noticia. *f.* Pag hibaro, pag sabut.—Sumat; barita.
Noticiar. *a.* Pag pahibaro, pag sumat; pag barita.
Noticiero. *m.* Parasumat, parabarita.
Noticioso, sa. *adj.* An nahibabaro, an nasayud.
Notición. *m.* Sumat. Sumat sumat.
Notificación. *f.* *For.* Pag pahibaro.
Notificado, da. *adj.* *For.* An guinsusumatan an guinpahabaroan.
Notificar. *a.* *For.* Pag pahibaro.—Pag sumat.
Noto. *m.* Hangin nga salatan.
Noto, ta. *adj.* Dayag ná, sayud ná, bantug ná.
Notoriamente. *adv.* *m.* Dayag caopay, sayud caopay, bantug caopay.
Notoriedad. *f.* Casayud, cay bantug mán.
Notorio, ria. *adj.* Bantug ná, dayag ná, sayud san ngatanan.
Novación. *f.* *For.* Pag balio sin catungdanan, ug baya ná an daan.
Novador, ra. *m.* y *f.* Paralarang sin mga bag-o nga patuc san daan nga caopayan, busa diri angay aalag-don.
Noval. *adj.* Tuna nga bag-o pá lá nga guin caingin,—An cahuy, tanum, etc., nga bag-o pá lá.
Novar. *a.* *For.* Pag hag-o ó pag liuan sin catungdanan, ug baya ná an daan.
Novato, ta. *adj.* Baol pá, basbas pá, bag-o pá.
Novator, ra. *m.* y *f.* Paralarang sin bag-o, nga patuc san daan nga caopayan, busa diri angay aalag-don.
Novecientos, tas. *adj.* Siam cagatos.
Novedad. *f.* Caagui nga bag-o, casugad nga bag-o.—*fig.* Catingalahan.
Novel. *adj.* Bag-o pá, baol, basbas, basbason, uauot.
Novela. *f.* Id.; susumaton, susuguiron.—*fig.* Bua, limbong.
Novelador, ra. *m.* y *f.* Parasurat sin mga sumaton.
Novelar. *n.* Pagsurat sin mga susumaton.—*fig* Pagsusumaton.
Novelería. *f.* Pag maquisusumaton.
Novelero, ra. *adj.* Maquisusumaton.—Agsub malain sin buhat, etc.
Novelesco, ca. *adj.* An tungud ó canan mga sumaton.—Buaon, malimbong.
Novelista. *com.* Parasurat sin mga susumaton.
Novena. *f.* Siam caadlao nga pag ampo ug paquimalooy sa Dios, etc.—Librohay nga nobena.—Andar de novenas. *fr.* Pag nobena, agsub nga pag nobena.
Novenario. *m.* Siam caadlao nga pag ampo ug papuimalooy, etc.—Siam caadlao nga paquimalooy sa Dios tungud sa mga calag sa purgatorio.
Noveno, na. *adj.* Icasiam.
Noventa. *adj.* Casiaman.
Noventón, na. *adj.* An may casiam catuig nga edad.
Novia. *f.* Babaye nga may lalaqui nga nangangasaua sa iya.—An bag-o pá lá nga quinasal.—Pedir uno la novia. Pamalaye.
Noviciado. *m.* Tiempo nga tinalaan basi an mga sinolud sa pag capadre mag tima ug magamdam sa pagcarauat san profesión; an balay nga inooquian nira.
Novicio, cia. *m.* y *f.* Tauo nga bag-o pá lá nga sinolud sa religión, diri pá profeso.—Basbason, langonon.
Noviembre. *m.* Id.; icapolo cag usa cabulan san tuig.
Novilunio. *m.* Guimata ná an bulan.
Novilla. *f.* Baca, nga dumaraga.
Novillada. *f.* Cabacahan nga todo, catodahan. Cabacahan nga calalaquihay.
Novilleja. *f.* Baca nga dumaraga.
Novillejo. *m.* Todohay.
Novillero. *m.* Bantay paramangno sa mga catodohan.—Pasluran sa mga catodohan.—*fam.* An mapalaguio; an bata nga diri nalibud.
Novillo. *m.* Todo nga baca, todohay, laquihay.—Hacer novillos. *fr.* *fam.* Palaguio, diri paglibud an cabataan.
Novio. *m.* An lalaqui nga buot ná sin pangasaua.—An bag-o pá lá nga quinasal.
Novísimo, ma. *adj.* Bag-o pá gud.—An orehe, an catapusan. *m.* Caorhian san tauo.

NU

Nubada. *f.* Oran nga daco ug masolug —*fig.* Cadam-an.
Nubado, da. *adj.* Panadton nga sugad sin dampug an iya color.

Nubarrada. *f.* Oran nga daco ug masolug.—Cadam-an.
Nubarrado, da. *adj.* Panadton nga sugad sin dampug an iya color.
Nubarrón. *m.* Dampug nga daco.
Nube. *f.* Dampug; arum; panganoron.—Nube en los ojos. Bolog.
Nubífero, ra. *adj. poét.* Dampugon.
Núbil. *adj.* Pangasauon.
Nubilidad. *f.* Tuig ná ó sadang magasaua.
Nubiloso, sa. *adj. poét.* Dampogon, aromon, dagumon, lampoy.
Nublado. *m.* Dampug, arum, panganud, dag-um, lampoy. Onos.
Nublar. *a.* Dampug, arum, dag-um.
Nublo, bla. *adj.* Dampogon, aromon, dagumon.—*m.* Onos.
Nubloso, sa. *adj.* Dampugon, aromon, dag-umon.—*fig.* Macuri.
Nuboso, sa. *adj. poét.* Macuri.
Nuca. *f.* Gogongan, tingdol.
Núcleo. *m.* Onud san bonga.—Liso san —bonga.—Cadaco; cadamo; cabug-os; lauas ó cadaco sin ano lá.
Nudamente. *adv. m.* Dayag caopay, sayud caopay.
Nudillo. *m.* Mocoboco sa mga tudlo.
Nudo. *m.* Balighot, baligtos.—En los árboles y plantas. Boco; mocoboco.—Pingos.—Bunggug.
Nudoso, sa. *adj.* May balighot, may baligtos.—Bocohon, may boco boco.
Nuégado. *m.* Caran-on nga matam-is.
Nuera. *f.* Umagad nga babaye.
Nuestro, tra. *pron. poses.* Aton. Amon.
Nueva. *f.* Sumat, barita.
Nuevamente. *adv.* Bag-o pá, niyan pá lá.
Nueve. *adj.* Siam.—Icasiam.
Nuevo, va. *adj.* Bag-o.—De nuevo. *adv. m.* Liuat.
Nuez. *f.* Bonga san cahoy nga nogal. Bonga.—Nuez de coco. Lubi.—Nuez de la laringe. Bot ol.
Nueza. *f.* Banua nga borubusag an bucad niya.
Nugatorio, ria. *adj.* Malimbong.
Nulamente. *adv. m.* Uaray ná polos, uaray ná bale.
Nulidad. *f.* Pag cauaray polos, pag cauaray bale.
Nulo, la. *adj.* Uaray polos, uaray bale.—Diri sadang.
Numen. *m.* Diosdios sa mga diuatahan.
Numerable. *adj.* Sadang maisip, sadang maihap.
Numeración. *f.* Pag isip, pag ihap.
Numeral. *adj.* An tungud ó canan número.
Numerar. *a.* Pag isip, pag ihap.—Pagtigaman sin mga número, pag butang sin mga número.
Numerario, ria. *adj.* An tungud ó canan número.—*m.* Salapi.
Numéricamente. *adv. m.* Sa pag catinag-sa tag-sa.
Numérico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga número.
Número. *m.* Id.; número.
Numerosamente. *adv. m.* Damo caopay. —Sugad san caangayan.
Numerosidad. *f.* Cadamo, pag cadamo.
Numeroso, sa. *adj.* Damo gud.-Angay, igo.
Numisma. *m.* Salapi.
Numismática. *f.* Pagaradman tungud sa pag quilala san salapi ug mga medaya, labi pá an mga daan.
Numulario. *m.* Paracomersio sin salapi.
Nunca. *adv. t.* Diri guihapon, diri sa guihapon.
Nunciatura. *f.* Catungdanan san Nunsio. —Hocmanan nga tinatauag de la Rota didto sa España.—Balay nga inooquian san Nunsio.
Nuncio. *m.* Mamarita, parabahug.—Tauo nga tinatapuran ug sinusugo sa Santos nga Papa ngadto sa mga hadi nga católico.—*fig.* Tigaman.
Nuncupativo. *adj. For.* Testar sa polong lá nga binubuhat san tauo sa atubangan sin tolo cún lima bá nga mga testigos ngan sin usa nga notario.
Nuncupatorio, ria. *adj.* Surat nga pag halad sin libro; surat sa pag butang sin manoronud sa mga mangad; surat nga pag togot sin catungdanan.
Nupcial. *adj.* An tungud ó canan nga pag casal ug panagtauo; an tungud ó canan mga quinasal.
Núpcias. *f. pl.* Pagcasal.
Nutra, Nutria. *f.* Mananap nga sugadsugad sin ibid.
Nutricio, cia. *adj.* Macacacosog ó macacarig-on sa guinhaua.
Nutrición. *f.* Pag caon, pag pacosog ó pag pacarig-on sa guinhaua.—*Farm.* Pag tima san mga tambal.
Nutrimental. *adj.* Macacosog ó macacarig-on sa guinhaua.
Nutrimento. *m.* Pagcaon, pagpacosog ó pagpacarig-on sa guinhaua.—An rasa sa mga caran-on nga icacosog sa lauas.—*fig.* Icacosog, icabubuhi.
Nutrir. *a.* Pagpacosog, pagpacarig-on sa guinhaua. An nacacabuhi sa mga tanum, etc.
Nutritivo, va. *adj.* Macacosog, macacarig-on.
Nutriz. *f.* Sisiua.

Ñ

Ñ

N. Icapolo cag pito ca letra sa abecedario nga quinatsila, ug icapolo cag upat san iya mga consonante. An ngaran niya *eñe*.
Nagaza. *f.* Tarotamsi nga anit sa pagdacop sin mga tamsi.—*fig.* Larang nga paglimbong.

ÑA

Naque. *m.* Tambac sin mga baya ná ó mga uaray polos.
Niquiñaque. *m. fam.* Taramayon.
Ñoclo. *m.* Tinapay nga gutiay ug matam-is.
Ñoño, ña. *adj. fam.* Matalao, dinadalao, quinacalasan.

O

O

O. Icapolo cag ualo caletra sa abecedario nga quinatsila, ug icaupat san iya mga bocal.—*f.* Ngaran sini nga letra.
O. *conj. disy.* Cún. Antonio ó Francisco. Si **A**ntonio cún si Francisco.
¡O! *interj.* ¡Abaá!
Oasis. *m.* Cabanuaan ug danay may mga borabud didto siton mga camingauan nga lonlon mga cabarasan sa África ug sa Asia.
Obcecación. *f.* Labad, labad labad.—Onop.
Obcecadamente. *adv. m.* Labad caopay. Onop caopay.
Obcecar. *a.* Labad, labad labad.—Onop.—Bislao.
Obduración. *f.* Paglarislaris.
Obedecedor, ra. *adj.* Masogot; masinogtanon.
Obedecer. *a.* Pagsogot.—Pagalagad.—Págtuman.
Obedecimiento. *m.* Pag sogot.—Pagalagad.—Pagtuman.
Obediencia. *f.* Pag sogot; pag alagad; pag tuman.
Obediente. *adj.* Masogot; masinogtanon; sumosgot.
Obedientemente. *adv. m.* Masogot caopay.
Obelisco. *m.* Cota cún harigue nga hataas caopay sa mga sauang, etc., nga minoldurahan.—Tigaman sa liguid sa mga libro.
Obencadura. *f. Mar.* Mga pisi.
Obencazo. *m.* Pagdabal sin pisi.
Obenque. *m. Mar.* Písi.
Obesidad. *f.* Catamboc; pag catamboc. Camatamboc; pag camatamboc. Cataba; pag cataba. Camataba; pag camataba.
Obeso, sa. *adj.* Matamboc, mataba.
Óbice. *m.* Caulangan, cabilinggan.

OB

Obispado. *m.* Id.; catungdanan san pag caobispo, pag caobispo.—Tuna nga sacop sa gahum sa mga Señor Obispo.
Obispal. *adj.* An tungud ó canan Señor Obispo.
Obispalía. *f.* Balay nga inooquian sa Señor Obispo.—Pag caobispo, catungdanan sa pag caobispo.—Tuna nga sacop sa gahum sa Señor Obispo.
Obispar. *a.* Pag carauat san pag caobispo.
Obispo. *m.* Id.; ponoan sa Santa Iglesia.
Óbito. *m.* Camatay; pagcamatay.
Objeción. *m.* Pag rason contra san polong san usa.
Objetar. *a.* Pag rason contra san polong san usa; pagato sin polong.
Objeto. *m.* An binabati ó inaabat sa mga balatian-—Hintungdan.—Tuyo.
Oblación. *f.* Pag halad.
Oblada. *f.* Halad nga nahatungud san mga minatay.
Oblata. *f.* Salapi nga ihinahatag nga gamit sa singbahan.—An hostias ug an alacsio sa calis nga hinalad ná san Padre nga nag mimisa, cundi uaray pá cacosagrahi.
Oblea. *f.* Pilit nga ipipilit sa mga surat, etc.
Obleera. *f.* Burutangan sa mga oblea.
Oblícuamente. *adj.* Balico gud; barihas gud.
Oblicuar. *a.* Pag balico; pag barihas. Pag balico, pagparihas.
Oblicuidad. *f.* Cabalico; pag cabalico; cabarihas; pagcabarihas.
Oblicuo, cua. *adj.* Balico; barihas; diri tadong.
Obligación. *f.* Catungdanan.—Carig-onan nga binubuhat sa atubangan sin escribano.
Obligacionista. *m.* An may carig-onan ó mga carig-onan nga binuhat sa atubangan sin escribano.

Obligado. *m.* Ar may catungdanan sin pag hatag sa bongto sin carne, etc.
Obligamiento. *m.* Catungdanan.
Obligar. *a.* Pag pirit, pag lugos, pag pugos. Pacapirit, pacalugos, pacapugos.—*r.* Pag saad sin pagtuman.
Obligativo, va. *adj.* Catungdanan sin pagtuman, pirit sin pagtuman.
Obligatorio, ria. *adj.* Catungdanan sin • pag tuman, pirit sin pag tuman.
Obliteración. *f. Med.* Pag pasadá cún dao sa pag tambal.
Obliterar. *a. Med.* Pag pasada cún dao sa pagtambal.
Oblongo, ga. *adj.* Halaba ug harohaligot.
Obnoxio, xia. *adj.* May cucurian ó cataragman.
Oboe. *m.* Patoronggon.
Óbolo. *m.* Limos, amut, aramut.
Obra. *f.* Buhat; rucat; bacas.—Larang, gahum.
Obrada. *f.* An buhat sa usa lá caadlao in gamit in duha ca hayop sa pag arado ó pag quiua sa tuna.
Obrador, ra. *s.* Parabuhat.—*m.* An lugar nĝa guinbubuhatan sa mĝa panday, etc.
Obraje. *m.* Buhat.—Camalig ó balay nĝa binubutanĝan sa mĝa hablon.
Obrajero. *m.* Patiga.
Obrar. *a.* Pag buhat, pag rucat; pag suribag.—Pagtuman.—Paghimo.—*n.* Pag oro, libang. Tarig.—Aada, áadto. La carta *obra* en poder del fiscal. An surat áada (ó áadto) sa gahum sa piscal.—Obrar contra justicia. Suail, supang.
Obrepción. *f. For.* Bua nĝa pag sumat ó paquimalooy sa ponoan, basi mahatag siya sin calooy cún catungdanan bá.
Obreticio, cia. *adj.* Buaon nĝa pag sumat ó paquimalooy sa ponoan.
Obrería. *f.* Catungdanan san parabuhat ó paraalayon.
Obrero, ra. *s.* Parabuhat paraalayon. *pl.* An mĝa mag buruhat.
Obrizo. *adj.* Bulauan nĝa uagas.
Obscenamente. *adv. m.* Malao-ay caopay, manĝilad caopay.
Obscenidad. *f.* Camala-oay, camanĝil-ad.—Mala-oay, manĝil-ad.
Obceno, na. *adj.* Mala-oay, manĝil-ad.
Obscuración. *f.* Camasirom; pag camasirum; cadul-man.
Obscuramente. *adv. m.* Masirum caopay.
Obscurecer. *a.* Sirum, hudlum.—Dulum. Alamoom, olomo om.
Obscurecimiento. *m.* Pag sirum, pag hudlum. Pag dulam. Maopay nĝa sisirum. Expresión con la que se acostumbra á saludar á otro desde la puesta del sol hasta ya obscurecido.
Obscuridad. *f.* Casirum; pag casirum. Camasirum, pag camasirum.—Casiruınan.—Cadul-man.
Obscuro, ra. *adj.* Masirum. Mahudlum. Dulum.—*fig.* Diri dayag.
Obsecuente. *adj.* Masogot, maalagad; masinogtanon.
Obsequiador, ra. *adj.* Maabi abi; maamoma.—Mahatag sin regalo.—*s.* Paraabi abi; paraamoma. Parahatag sin regalo.—*adj.*—Matahud.
Obsequiante. *p. a.* Maabi abi; maamoma.—Matahud.—Mahatag sin regalo.
Obsequiar. *a.* Pag abi abi; pag amoma, pag tahud, pag hatag sin catalahuran.—Pag hatag sin regalo, pag regalo.
Obsequio. *m.* Pag abi abi; pag amoma. Pag tahud, pag hatag sin catalahuran.—Pag regalo, regalo.
Obsequiosamente. *adv. m.* Sa daco nĝa catalahuran, sa daco nĝa pag tahud.
Obsequioso, sa. *adj.* Matahud, maalagad, mahatag sin catalahuran.
Observación. *f.* Panĝinano; pahimangno.—Pag tuman.—Pag hiling, pag sil-ing.
Observador, ra. *adj.* Manĝinano.—*s.* Parapanĝinano.—*adj.* Matinumanon.—Mahiling; maosisa.
Observancia. *f.* Pag tuman.—Pag tahud.
Observante. *p. a.* Matinumanon.
Observar. *a.* Panĝinano; pag osisa; pag mangno; pag nanong.—Pag tuman.—Pag hiling. Pag sil-ing; horug.—Indao.
Observatorio. *m.* Id., quiritaan, cay ticang dida nanĝinĝinano an mĝa mag aram sa mĝa bitoon, san tiempo, etc.
Obsesión. *f.* Pag libut sa tauo an mĝa yaua.
Obseso, sa. *p. p.* An guinlilibutan ug sinasaquitan sa mĝa yaua, cundi sa gauas lá: sinasaopan.
Obsidional. *adj.* An tunĝud sa pag panĝubat sa mĝa cota.
Obstáculo. *m.* Caulanĝan, cabilinggan; cacurian, casaquitan.
Obstante. *p. a.* Macaolang.—No obstante. *m. adv.* Bisan pá; cundi bisan pá.
Obstar. *n.* Olang; pacaolang.
Obstinación. *f.* Pag tuyo.– Pag laris.
Obstinadamente. *adv. m.* Tinuyo gud; sa daco gud nĝa paglaris.
Obstinarse. *r.* Pag tuyo sin pag padayon.—Paglaris.
Obstrucción. *f.* Pag olang; pacaolang. Pag pacaolang.—Biod, tubol.
Obstruir. *a.* Pag olang; pacaolang. Pag pacaolang.—Biod, tubol.

Obtemperar. *a.* Pag sogot, pag alagad; pag tangdo.
Obtención. *f.* Pag cuha, pag dangat.
Obtener. *a.* Pagcuha, pag dangat.
Obturación. *f.* Pag taclob, pag tahub.
Obturar. *a.* Pag taclob, pag tahub.
Obtuso, sa. *adj.* Mangarol, mangahil, diri tais.—*fig.* Matig-a an olo, tapang.
Obué. *m.* Patoronggon.
Obús. *m.* Luthang.
Obvención. *f.* Capulsanan, polos.
Obviar. *a.* Pag licay. Pag cuha san macacaolang.
Obvio, via. *adj.* Dayag, sayud; uaray cacurian.

OC

Oca. *f.* Tamsi nga oca.—Banua nga oca.
Ocal. *adj.* Bonga nga malalim caopay. Bucad nga mahamot caopay.—Balay nga inooquian sin tolo, etc., nga olud, ug dida quinucuha an igagama.
Ocalear. *n.* Pag balay an duha, etc., nga olud.
Ocasión. *f.* Catigayonan.
Ocasionado, da. *adj.* Maraut an batasan.—Harani sa mga cacurian, cataragman, etc.
Ocasionador, ra. *adj.* Macaca....—Masagda.
Ocasional. *adj.* Maca....—An maabut.
Ocasionar. *a.* Maca....—Pag agda, pag sagda.
Ocaso. *m.* Calon-dan, catonoran.
Occidental. *adj.* Dapit sa calon-dan ó catonoran.
Occidente. *m.* Calon dan, catonoran.
Occipital. *adj.* Tul-an sa tingdol ó gogongan.
Occipucio. *m.* Tingdol, gogongan.
Occisión. *f.* Pag patay sa igcasitauo; pag camatay.
Occiso, sa. *p. a.* Patáy, an pinatay.
Oceánico, ca. *adj.* An tungud ó canan dagat.
Océano. *m.* Dagat, lauod.
Ociar. *n.* Pag ocoy sin pag buhat, pag hubia.
Ocio. *m.* Pag ocoy sin pag buhat; cahubia.—Calibangan.
Ociosamente. *adv. m.* Sin uaray buhat.—Sin uaray polos.
Ociosidad. *f.* Cahubia, cahungag.
Ocioso, sa. *adj.* Hubia, mahubia; hungag, hurungag; uaray buhat.—Uaray polos.
Ocozoal. *m.* Halas.
Ocozol. *m.* Cahuy.
Ocre. *m.* Tuna nga dulao; pintar nga ocre.
Octava. *f.* Id.; ualo caadlao.—Icaualo caadlao.—Icaualo ca bahin.
Octavario. *m.* Piestasa solud sin ualo caadlao, ug sa iquinaadlao.
Octavo, va. *adj.* Ualo.—Icaualo.
Octingentésimo, ma. *adj.* Icaualo cagatos.
Octogenario, ria. *adj.* An may caualoan catuig.
Octogésimo, ma. *adj.* Caualoan.—Icacaualoan.
Octubre. *m.* Id.; icapolo cabulan sa tuig.
Ocular. *adj.* An tungud ó canan mga mata.
Ocularmente. *adv. m.* Maquita gud sa mga mata.
Oculista. *com.* Paratambal san saquit sa mga mata.
Ocultación. *f.* Pag tago.—Pag licao.
Ocultamente. *adv. m.* Sa tinago, sa hilit, sa hilum.
Ocultar. *a.* Pag tago.—Pag licao.—Lob lob.—Limud. Dalum.—Loos.—Saot.—Hitagbo.—Lucon.
Oculto, ta. *adj.* Tinago.—Dalum.—Diri sinasabut. Diri napaquita; diri napahayag; diri napaquilala.
Ocupación. *f.* Pag carauat, pag cuha.—Libang; calibangan.—Catungdanan.
Ocupador, ra. *adj.* Macarauat, macuha.
Ocupante. *p. a.* Macarauat, macuha.
Ocupar. *a.* Pag carauat, pag cuha.—Pag carauat sin catungdanan ó camahalan.—Pono, loob.—Pagocoy sin balay.—Pag pabuhat.—Pag libang, pag libang libang; ipul.—*r.* Pag buhat.—Sarangapan.
Ocurrencia. *f.* Casugad, caagui.—Polong nga naolpus lá.
Ocurrente. *adj.* An naolpusan sin polong.
Ocurrir. *n.* Pag sugat, pag tapo, pag salubong.—Abut; agui.—Olpus.
Ochava. *f.* Icaualo ca bahin sa usa cabug-os.
Ochavado, da. *adj.* An may ualo nga caraygan.
Ochavar. *a.* Pag himo ó pag butang sin ualo nga caraygan.
Ochavo. *m.* Cuarta nga ochavo; duha nga ochavo usa nga guti.
Ochenta. *adj.* Caualoan.
Ochentón, na. *adj. fam.* An may caualoan ná catuig.
Ocho. *adj.* Ualo.—Icaualo.
Ochocientos, tas. *adj.* Ualo cagatos.

OD

Oda. *f.* Mga siday.
Odiar. *a.* Pag domot, pag homot.

Odio. *m.* Pag domot, pag homot.—Cadomot, cahomot. Cadoromtan.
Odiosamente. *adv. m.* Sin domot, sin homot. Sa daco nga pag homot.
Odiosidad. *f.* Cadurumtan.—Pag domot, pag homot.
Odioso, sa. *adj.* Durumotan, durum-tan.
Odontalgia. *f. Med.* Camasool san ngipon ó bag-ang.
Odorífero, ra. *adj.* Mahamut, mamhut.
Odre. *m.* Anit sin canding, etc., nga guintatahi ug pag susudlan sin alacsio cún iba pá.
Odrería. *f.* An guinbubuhatan sa mga odre.—Tendahan sin mga odre.
Odrero. *m.* Parahimo sin mga odre.—Parabaliguia sin mga odre.
Odrezuelo. *m.* Odre nga guti.
Odrina. *f.* Odre nga guinhihimo sa anit sin baca.—Estar uno hecho una odrina. *fr. fig.* Casam-dananon.

OE

Oesnorueste. *m.* An catutungaan sa habagat sa calondan ug sa canauayan.—Hangin nga ticang dida.
Oeste. *m.* Calondan, catororan.—Habagat sa calondan.

OF

Ofendedor, ra. *adj.* Madarahug, magpacaraut.—Matamay.
Ofender. *a.* Pag darahug, pag caraut.—Pag tamay; pacasala.—Pacaraut.—Suriao. —*r.* Sina, in nasisina an tauo.
Ofensa. *f.* Pag darahug, pag pacaraut.—Pag tamay; sala; pacasala.
Ofensión. *f.* Pag pacaraut.—Pag tamay.
Ofensiva. *f.* Baga pag cabutang san tauo nga tiato cún an may tuyo sin pag darahug.—Tomar uno la ofensiva. *fr.* Pag tima sin pag ato san caauay, ug pag solong gud.
Ofensivamente. *adv. m.* Sa daco nga pag darahug; sa daco nga pacasala; sa daco nga pag tamay.
Ofensivo, va. *adj.* Macacaraut. Macasamad cún dao salsalon.
Ofensor, ra. *adj.* Macaraut.
Oferente. *adj.* Masaad.—Mahalad.—*s.* Parasaad.—Parahalad.
Oferta. *f.* Saad; pag saad.—Halad.
Ofertorio. *m.* Id.; ofertorio sa santos nga misa.
Oficial. *adj.* An sinisiring de oficio, diri particular.—*m.* Sinisiring oficial an panday an cotero, etc., cundi diri an maestro.—Ponoan, cundi diri an labao.—Empleado sa gobierno, nga sacop sin ponoan.—Parabitay san may sala, nga guinhoc-man sa camatayon.—Ser uno buen oficial. *fr. fig.* y *fam.* An batid sa ano mán nga buhat.
Oficiala. *f.* An babaye nga nagtutuman sin catungdanan ó mga buruhaton nga iya tungud, cundi diri pá siya maestra.
Oficialidad. *f.* An mga oficiales ó mga ponoan sa mga casoldadosan.
Oficialmente. *adv. m.* Sugo, sinusugo sa mga ponoan.
Oficiar. *a.* Pag bulig sa mga misa cantada ug iba pá nga mga turumanon nga singbahanon.—Pag misa san Padre.—Pag surat ó pag padolong sin oficio.
Oficina. *f.* Id.; balay nga inooquian san mga tutumanan sin catungdanan.
Oficinista. *m.* Sacop nga nag tuman san iya catungdanan sa oficina.
Oficio. *m.* Catungdanan.—Surat nga oficio. Oración nga pinapangadie sa mga capadian.—Mga turumanon nga singbahanon, ug labi pá an sa Semana Santa.
Oficionario. *m.* Libro nga pangaradian sa mga capadian.
Oficiosamente. *adv. m.* Sa daco nga camadoroto.—Sa daco nga pag hilabut san diri iya tungud.
Oficiosidad. *f.* Cadoroto. Camadoroto, pag camadoroto. Pag labut, pag hilabut san diri iya tungud.
Oficioso, sa. *adj.* Madoroto, buhatan.—Magparalabut.
Ofrecer. *a.* Pag saad.—Pag halad; pag hagad; paghadang; darangin.—Anday; buntauan.—Ofrecer sacrificios supersticiosos. Paganito, pagdiuata; pagdasag.—*r.* Olpus, —Abut.—Pag alagad sa iba.
Ofrecerse á la imaginación. Tamporoc ó tagporoc.
Ofrecimiento. *m.* Paghalad. Pagsaad.
Ofrenda. *f.* Halad.—Dasag.
Ofrendar. *a.* Paghalad.—Pagamot, pagaramut.
Oftalmía. *f. Med.* Saquit nga hubag sa mata.
Oftálmico, ca. *adj. Med.* An tungud ó canan mga mata.—An tungud ó canan saquit nga hubat sa mata.
Oftalmología. *f. Med.* Pagaradman nga tungud sa mga saquít sa mata.
Oftalmoscopia. *f. Med.* Paghiling sa solud sa mata.
Oftalmoscopio. *m. Med.* Garamiton nga gamit sa paghiling sa solud sa mata.

Ofuscación. *f.* Labad, labadlabad, salamang.—Onop, guimoot.
Ofuscamiento. *m.* Labad, labadlabad, salamang.—Onop, guimoot.
Ofuscar. *a.* Labad, labad labad, salamang. —Onog, guimoot. Deslumbrarse. Sinao.

OG

Ogaño. *adv. t.* Sini nga tuig. Sini niyan.
Ogro. *m.* Gigante.

OH

¡Oh! *interj.* ¡Abáa¡ ¡Báa!

OI

Oible. *adj.* Sadang dunggon.
Oída. *f.* Pagdungug, pamati.—De, ó por oídas. *m. adv.* Sumat lá (sa acon), uaray aco quita.
Oído. *m.* An idinudungug, doronggan.—Loho sa mga luthang, nga suritan san calayo.
Oidor, ra. *adj.* Madungug, mamati.—*m.* Ponoan, hocom sa mga audiensia.
Oidoría. *f.* Catungdanan, camahalan sa pag caoior, pag caoidor.
Oir. *a.* Pag dungug, bati; atuling; talinghud.—Pamati.

OJ

Ojal. *m.* Goho, ojales.
¡Ojalá! *interj.* Cunta, gabay, gabay cunta, tubangan, tubangan cunta, tubangan pá cunta.
Ojaladera. *f.* Parahimo sin mga goho ó mga ojales sa mga panapton.
Ojalador, ra. *s.* y *adj.* Parahimo sin mga goho ó mga ojales sa mga panapton.
Ojaladura. *f.* Mga goho ó mga ojales, cagohoan.
Ojalar. *a.* Pag himo sin mga goho ó mga ojales.
Ojeada. *f.* Pag tan-ao, pag cuhao; pag hiling.
Ojeador. *m.* Parabugao sa mga tamsi, mga babuy, etc. Paratabug.
Ojear. *a.* Pag tan-ao pag culao, pag quita, pag hiling.
Ojear. *a.* Pag bugâo sa mga tamsi, mga babuy, etc. Pagtabug, pagyapa.
Ojeo. *m.* Pag bugao sa mga tamsi, mga babuy, etc. Pag tabug.
Ojera. *f.* Bolong.
Ojeriza. *f.* Casina, buot nga maraut contra sa igcasitauo.
Ojeroso, sa. *adj.* Bolongon.
Ojete. *m.* Goho sa mga panapton, nga aguian san halughug. *fam.* Bobot.
Ojetear. *a.* Pag himo sin mga goho sa mga panapton, nga aguian san haloghog.
Ojetera. *f.* Tinablahan nga bado, etc.
Ojialegre. *adj. fam.* An malipayon an mata.
Ojienjuto, ta. *adj. fam.* An macuri mag tangis.
Ojimel. Ojimiel. *m.* Sinacot nga may dugos ug sin suca nga busag.
Ojimoreno, na. *adj. fam.* Maromaitum an mata.
Ojinegro, gra. *adj.* Maitum an mata.
Ojizaino, na. *adj. fam.* Balabag an mata.
Ojizarco, ca. *adj. fam.* Bolhog an mata.
Ojo. *m.* Mata.—Mata mata san dagum.—Ojo de las redes. Mata sin hinoc-tan.—Ojos de bitoque. Libat.—Ojo de cangrejo. Bulalo.—Ojos de gato. *fig.* y *fam.* Bolhog.—Ojos de sapo. *fig.* y *fam.* Butlug, butlugan an mata.—Ojos rasgados. Daco an mata. Ojos reventones ó saltones. Butlugan an mata.—Ojos turbios. Libat.—Ojos pequeños. Hirong.—Ojos ensangrentados, llorosos y legañosos. Bilas, bilason, bilasbilason.—Ojo del anzuelo donde se amarra el cordel. Taricol.—Ojo del coco fruta por donde brota su vástago. Luna. —Ojo de grano por donde sale el pus. Bobosdan.

OL

Ola. *f.* Balud. *pl.* Cabad-lan.—Doloc.—Amuc nga balud.—Cuyá.
Oleada. *f.* Balud nga daco.—*fig.* Cadaman nga tauo nga nag cacatipon.
Oleada. *f.* Cahura sin lana.
Oleaginosidad. *f.* Pag calanahon.
Oleaginoso, sa. *adj.* Lanahon, lan-han.
Oleaje. *m.* Balud, balud balud.
Olear. *a.* Pag santolana, pag butang san santo lana.
Oleario, ria. *adj* Lanahon.
Oledero, ra. *adj.* Mabaho. Maamion.
Oledor, ra. *adj.* Mabaho. Maamion.—*s.* Parabaho. Paraamion.
Óleo. *m.* Lana.—Santo Lana.
Oleosidad. *f.* Pagcalanahon.
Oleoso, sa. *adj.* Lanahun, lan-han.
Oler. *a.* Pag baho. Hamud.—Gang hao.—Alimio.—Oler bien una cosa. Alimuag, alibuag; amion; hamut.—Oler mal una cosa. Madho, angac, angno; anghit; angput; ang-

so; angtud; bang hao; bang-ug; botud; lang-ig; singot.—Oler á humo. Anoos; anohos. —Oler mal una cosa. Lang-ug.—Oler á pescado ó mariscos. Langsa.—Oler lo que se asa ó guisa. Langsi, dangsi.—Oler lo que se tuesta. Langto.—Oler mal el tabaco. Pahang.—Oler á aceite. Malanalana.

Olfatear. Pag baho; pag hingud; pag hingud hingud.

Olfato. *m.* An ibinabaho.

Olfatorio, ria. *adj.* An tungud ó canan ibinabaho.

Oliente. *p. a.* Mabaho.

Oliera. *f.* Lalanhan.—Sudlanan sa Santo Lana.

Oligarca. *m.* An tag-sa catauo sadton mga nagcacaoyon sin larang basi an iba ngatanan masacop sa ira gahum.

Oligarquía. *f.* Pag buot sin pira catauo nga nagcacaoyon sin larang basi an iba ngatanan masacop sa ira gahum.

Oligárquico, ca. *adj.* An tungud ó canan oligarquía.

Olimpiada. *f.* Pag dula nga calipayan sa mga tauo sa ona nga mga adlao sa iquinatag-upat ca tuig sa bongto sa Olimpia. —Iquinatag-upat ca tuig.

Olímpico, ca. *adj.* An tungud ó canan Olimpo.—An tungud sa mga pag dula sa cadaygan sa ona nga mga adlao didto sa Grecia.

Olimpo. *m. poét.* Horononğan sa mga dios dios sa mga diuatahan, pag too ini nga uaray haros.

Oliscar. *a.* Pag baho, pag baho baho.—*n.* Botud in nabobotud ná an carne, etc.

Oliva. *f.* Cahuy nga olibo.—Bonga san olibo, aseituna.

Olivar. *m.* Caolibohan.

Olivarda. *f.* Tamsi ñga olibarda.

Olivarda. *f.* Banua nga olibarda.

Olivarse. *r.* Lupac an tinapay.

Olivastro de Rodas. *m.* Banua nga áloe.

Olivo. *m.* Cahuy nga olibo, nga namomonga san aseitunas.

Olmedo, a. *m.* y *f.* Caolmohan.

Olmo. *m.* Cahuy nga olmo.

Olor. *m.* Baho; hurac; ganghao.—Olor bueno. Hamut; amion; alimuag, alibuag.—Olor malo. Anghit; angput; angso; angtod; banghao; bang-ug; botud; hamud, lang-ig; langsa; singot; lang-ug.—Olor á humo. Anoos; anohos.—Olor de cosa asada. Langsi, dangsi.—Olor de lo que se tuesta. Langto.—Olor malo del tabaco. Pahang. —*fig.* Pag laom.—*fig.* Pag saad.—*fig.* Bantug, cabantug.

Oloroso, sa. *adj.* Mahamut, mamhut.

Olvidadizo, za. *adj.* Malimotun; malipat.

Olvidado, da. *adj.* Malimot, malimotun; malipat.

Olvidar. *a.* Limot; lipat; licat, lipang.—Estar olvidada una cosa. *fr. fig.* Maiha ná nga inagui.

Olvido. *m.* Limot, calimot; lipat, calipat.

OLL

Olla. *f.* Coron, dada. Lunao.—An siniring laoya nga may garbansos, carne, tosino, etc.

Ollao. *m. Mar.* Goho sa mga layag basi casumpayan sin la'n nga layag cún baga casoroc-an.

Ollazo. *m.* Coron ó daba nga daco.

Ollería. *f.* An lugar nga guinbubuhatan san daba, coron ug iba pá nga sugad.—Tendahan sin mga coron, daba, etc.—Mga coron daba, etc.

Ollero. *m.* Parahimo sin mga coron, daba, etc.—Parabaliguia sin mga coron, daba, etc.

Olluela. *f.* Coron ó daba nga guti.

OM

Ombligada. *f.* Posud, an dapit sa posud dida sa mga anit.

Ombligo. *m.* Posud.

Ombliguero. *m.* Sangbud sa bata nga bag-o pá dida sa may posud.

Omental. *adj. Zool.* An tungud ó canan panit sa tiyan.

Omento. *m. Zool.* Panit sa tiyan.

Ominoso, sa. *adj.* Macuri nga gayud.

Omisión. *f.* Sala tungud san diri pagtuman san angay tumanon. Calicatan.—Cahubia, calipat sin pagtuman.

Omiso, sa. *adj.* Hubia, mahubia.

Omitir. *a.* Diri pag tuman; licat—Lactao.

Omnibus. *m.* Carruaje nga daco.

Omnímodamente. *adv. m.* Nga gayud.

Omnímodo, da. *adj.* Macasacop, macaloob san ngatanan.

Omnipotencia. *f.* Gahum; macagagahum; pagcamacagagahum.

Omnipotente. *adj.* Macagagahum, macagarahum, garamhanan.

Omnipotentemente. *adv. m.* Sa daco nga pagcamacagagahum.

Omnipresencia. Aada sa bisan diin; an Dios an may sugad nga caudganan.

Omnisapiente. *adj.* Maaram san ngatanan.

Omnisciencia. *f.* Calasguran nga diosnon, cay an Dios an may gahum nga maaram san ngatanan.

Omnisciente. *adj.* Maaram san ngatanan.

Omniscio, cia. *adj.* Maaram san ngatann.
Omnívoro, ra. *adj.* Hayop nga nanga-ngaon sin bisan ano.
Omofagia. *f.* Pagcaon sin carne nga hi-lao.
Omoplato. *m.* Lumpac.

ON

Onagra. *f.* Cahuy taga América nga may mga bucad nga dagco.
Onagro. *m.* Burro nga ilahas.
Onanismo. *m.* Pag tuman san diri angay buhaton in usa lá siya.
Once. *adj.* Napolo cag usa, napolo cag sayo.
Oncear. *a.* Pag timbang; sa timbang nga onsa.
Oncejera. *f.* Lit-ag.
Onceno, na. *adj.* Icapolo cag usa, icapo-lo cag sayo.
Onda. *f.* Balud. *pl.* Cabadlan.—Mga pilo pilo sa mga panapton, etc.—*fig.* Irab, irab sa calayo.
Ondear. *n.* Balud.—Anud.—Irab, irab irab. —Piric.—Pilicpilic.—Hayab hayab.—Ba-lud balud.
Ondeo. *m.* Pag balud.—Pag anud.—Pag irab, pag irabirab; pag cairab.—Pag pilic pilic.—Pag piric.—Pag hayab hayab.—Pag balud balud.
Ondisonante. *adj.* An baga cangiras sa tubig in mabalud.
Ondulación. *f.* Balud balud.—Irab irab. —Pilis pilic.—Hayab hayab.
Ondular. *a.* Pag balub balud.—Pag irab, irab.—Pagpilic pilic.—Pag hayab hayab.
Oneroso, sa. *adj.* Mabug-at, macuri.—*For.* Catungdanan.
Onfacino. *adj.* An lana sa mga aseitunas nga diri pá hinug.
Onfacomeli. *m.* Alacsio sa mga ubas nga diri pá hinug, nga binubutangan sin dugos.
Ónice. *m.* **Ónique.** *f.* Bato nga magcalain lain an color.
Onix. *m.* Bato nga mag calain lain an color.
Onocrótalo. *m.* Tamsi nga onocrótalo.
Onomancia. *f.* Pag diuata ó buaon nga pag tagna tungud lá sa ngaran san tauo san iya capalaran cún cacurian bá.
Onomástico, ca. *adj.* Dia onomástico. Caadlauan san sangay nga santos.—Lista onomástica de los reyes de Egipto. Lista sa mga ngaran san mga hadi sa Egipto.
Onoquiles. *f.* Banua nga pula an mga bu-cad niya.
Onosma. *f.* Banua nga onosma.
Ontina. *f.* Banua nga mahamut.
Ontología. *f.* Pag aradman nga tungud sa cahimtang sa mga butang ug sa ira mga calugaringon.
Ontológico, ca. *adj.* An tungud ó canan Ontología.
Onusto, ta. *adj.* Mabug-at.
Onza. *f.* Timbang nga onsa.—Onsa nga salapi, nga bale napolo cag unum ca pisos.
Onza. *f.* Mananap nga mapintas.
Onzavo, va. *adj.* Icapolo cag usa, icapo-lo cag sayo.

OP

Opacamente. *adv. m.* Masirum caopay; maguil-at caopay.
Opacidad. *f.* Camasirum; pag camasirum; caguil-at, pag caguil-at.
Opaco, ca. *adj.* Masirum; maguil-at.
Ópalo. *m.* Bato nga mahal.
Opción. *f.* Pag buot sin pag pili.—An may labut ó parte sa ano man nga catungdanan, etc.
Ópera. *f.* Mga siday nga binutangan sin música.—Mga siday nga pag cacantahon. —An música sa pagcanta san mao nga si-day.—Comedia.
Operable. *adj.* Sadang buhaton.
Operación. *f.* Pag tambal, pag otud sin butcon cún baga casoroc-an, etc., etc.—Pag buhat, pag tuman.—Operación cesárea. Pag bos bos basi macuha an bata sa tiyan sa iroy.
Operador, ra. *s.* Paratambal, paraotud sin butcon, etc. Parabuhat.
Operar. *a. Cir.* Pag tambal, pag otud sin tudlo cún baga casoroc-an, etc., etc.—Pag buhat.—Pacaopay, in an tambal nacacaopay san saquít.
Operario. *m.* Parabuhat.—An tinatapuran sin pag uale, etc.
Operativo, va. *adj.* Macacaopay, macaca-cuha san saquít, etc.
Opereta. *f.* Coromedia.
Operista. *com.* Paracanta sa mga ópera ó mga comedia.
Operoso, sa. *adj.* Macuri gud, masaquit gud.
Opiado, da. *adj.* Binutangan ó sinac-tan sin apiang.
Opiata. *f.* Tambal nga may apiang.—Tam-bal nga uaray apiang.
Opiato, ta. *adj.* Binutangan sin apiang.—*m.* Tambal nga may apiang.—Tambal nga uaray apiang.
Opilación. *f.* Biod; baga casada an mga araguian sa duga sa lauas.—Saquit sa mga babaye.

Opilar. *a.* Olang; pacaolang.—*r.* Saquít, in nabati an mga babaye san ira lugaringon nga saquít.
Opilativo, va. *adj.* Macaolang. Macasaquít.
Opimo, ma. *adj.* Maopay, damo.
Opinable. *adj.* An sadang pag dedependeran, cay baga may camatuoran sa luyo ug sa luyo mán.
Opinante. *p. a.* Mahuna huna.
Opinar. *n.* Pag huna huna.
Opinión. *f.* Huna huna.
Opio. *m.* Taguc san banua nga sinisiring adormideras, apiang.
Opíparamente. *adv. m.* Damo nga gayud nga caran-on cún dao sa mga panagtauo, damo gud ug mag calain lain nga caran-on; damo gud.
Opíparo, ra. *adj.* Damo nga mga caran-on sa mga panagtauo, etc.
Opitulación. *f.* Pag tabang, pag bulig.
Opobálsamo. *m.* Bálsamo, mamhot.
Oponer. *n.* Patuc.—Atubang.—Tuyo, tinguha.
Opopánax. *m.* Taguc nga mahamut.
Opopónaca. *f.* Banua nga mahamut.
Opopónace. *f.* Taguc nga mahamut.
Opopónaco. *m.* Taguc nga mahamut.
Opopónax. *m.* Taguc nga mahamut.
Oportunamente. *adv. m.* Tigayon gud, igo gud.
Oportunidad. *f.* Catigayonan.
Oportuno, na. *adj.* Tigayon; igo.
Oposición. *f.* Pag patuc.—Pag atubang; pag caatubang.—Pag idrog, pag sompong.
Opositor, ra. *m.* y *f.* Parapatuc, paraato sin polong.—Parasompong.
Opresión. *f.* Pag lugos, pag pirit.—Pag lupig.—Pag lupit, pag piit.
Opresivamente. *adv. m.* Pirit gud, lugos gud.
Opresivo, va. *adj.* Mapirit, malugos.
Opresor, ra. *adj.* Malupigon; mapirit, malugos.
Oprimir. *a.* Pag pirit, pag lugos; damag; dugmo; gabi, hiyod, hiod; lugpit; lupig; lupit; modmod; pidpid: sansan; sioc; soot, ipit; hoot; piit; cubong; arangiang; atmag; atmug; atopil; daitul; hadaitul, dalupin; dalup; datug; datol.—Pag pasaquit, pag payogot.
Oprobiar. *a.* Pag pacaraut, pag pacaalo.
Oprobio. *m.* Pag pacaraut, pag pacaalo.
Oprobioso, sa. *adj.* Macaálo.
Optación. *f.* Caruyag; pag caruyag.
Optar. *a.* Pag carauat.—Pag pili.
Optimamente. *adv. m.* Maopay gud, hingpit caopay.
Optímate. *m.* Tauo nga mahal, dato.
Óptimo, ma. *adj.* Guimamaopaye.
Opuestamente. *adv. m.* Patuc caopay.
Opuesto, ta. *adj.* Patuc.—Auay, caauay.
Opugnación. *f.* Pag ato.—Pag patuc.
Opugnador. *m.* Paraato.—Parapatuc.
Opugnar. *a.* Pag ato.—Pag patuc.—Pag pangubat.
Opulencia. *f.* Cabahandianon, camangaran; pagcabahandianon, pag camangaran.
Opulentamente. *adv. m.* Bahandianon gud, mangaran gud.
Opulento, ta. *adj.* Bahandianon, mangaran, salapianon.
Opúsculo. *m.* Librohay, libro nga gutiay.

OQ

Oquedad. *f.* Uaray solud.
Oquedal. *m.* Buquid nga tinutudcan lá sin hagtaas nga mga cahuy.
Oqueruela. *f.* Moromon.

OR

Ora. *conj.* Niyan.
Oración. *f.* Pag uali.—Pag ampo.—Paquimalooy, pangamaya, pangamuyo, pangaraba.—Pamalandong.
Oracional. *m.* Libro nga sinuratan san mga pagampo, pangadiean.
Oráculo. *m.* Baton.—Anito, dios dios sa mga diuatahan.
Orador, ra. *m.* y *f.* An mamolong sa cadaygan, paraasoy.—Parauali, mag uarali.
Oral. *adj.* An guinaasoy sa polong lá.
Orangután. *m.* Olot nga daco.
Orar. *n.* Pag uali.—Pag ampo.—Pag palandong.—*a.* Paquimolooy, pangamaya, pangaraba. Pag pangadie.
Orate. *com.* Tuyao. *fig.* y *fam.* Tuyao tuyao, culang culang.
Oratoria. *f.* Calasguran nga pag polong sin maopay.
Oratoriamente. *adv. m.* Lasgud gud nga pagpolong.
Oratorio. *m.* Arampoan.—Misahan, singbahan nga guti.—Mga capadian ni San Felipe Neri.
Oratorio, ria. *adj.* An tungud ó canan lasgud nga pagpolong.
Orbe. *m.* Calibutan.—Isda nga gutiay an oló.
Orbicular. *adj.* Malidong, alipoyoc.
Orbicularmente. *adv. m.* Malidong gud.
Órbita. *f.* An agui san bitoon in nalibut sa adlo. *Zool.* An goho ó binutangan san mata.

Orca. *f.* Isda nga daco nga nanganganac.
Orcaneta. *f.* Banua nga orcaneta.
Orco. *m.* Isda nga daco nga nanganganac.
Orco. *m. poét.* Impierno.
Orden. *com.* Husay nga pag cabutang sa ano mán. Cahusayan.—Catuhayan.—Pag casonud sonud.—Pagsarosando.—An Orden nga icaunum nga Sacramento sa Santa Iglesia.—An Orden ó religión sa mga capadian.—Sugo nga iguinsusugo, basi matuman.
Ordinación. *f.* Sugo, pagsugo.—Pag carauat san Sacramento san Orden, pag orden sa mga capadian—Pag buot, pagburut-an.
Ordenadamente. *adv. m.* Husay gud.—Tuhay gud.
Ordenador, ra. *adj.* Mag hurusay.—Mag turuhay.—Mag bubuot.
Ordenamiento. *m.* Pag husay.—Pag tuhay.—Sugo sin ponoan, pag burut-an.
Ordenando. *m.* An macarauat sin Orden.
Ordenanza. *f.* Cahusayan.—Sugo, mga casugoanan nga pagtutumanon sa mga casoldadosan .—Pagbuot, pag burut-an.—*m.* Surugoon.
Ordenar. *a.* Pag husay. Pag tuhay.—Pag sugo.—Pag orden, pag hatag san Sacramento san Orden.—*r.* Pagcarauat san Sacramento san Orden.
Ordeñadero. *m.* An sinasaluran san gatas.
Ordeñador, ra. *adj.* Maggagatas.
Ordeñar. *a.* Pag gatas.—Pagboro san aseitunas.
Ordinal. *adj.* Sinisiring nga ordinal—an siyapa, an icaduha an icatolo, an icaupat, etc., etc.
Ordinariamente. *adv. m.* Sin danay, sin agsub, sin absub.
Ordinariez. *f.* Caculang sin catahud.
Ordinario, ria. *adj.* Agsub, absub, danay.—Tinimaua, obus nga tauo.—An gasto, guinagasto, an quinacaon sa iquinaadlao.—Dati. *s.* An hocom nga sinisiring juez de primera instancia, cay iguinsasalauad ánay sa iya an mga calipongan.—*s.* An Señor Obispo.—Sinisiring mán an correo nga may talaan nga mga adlao.—De ordinario. *m. adv.* Sin agsub, sin absub, sin danay, macadanay, sin macadanay.—*adj.* Cayacay.
Oréade. *f.* Dios dios sa mga buquid ug mga guba, polong sa mga diuatahan.
Orear. *a.* Pag halayhay.—Pag bulad.—Pag calaycay. *r.* Pag pahangin, pag halayahay. —Los campos se han oreado. Nag mara ná an mga oma.
Orégano. *m.* Tanum nga orégano, panaco.
Oreja. *f.* Talinga.—Doronggan.—Tarotalinga.
Orejeado, da. *adj.* Tagam.
Orejear. *n.* Palapaca.
Orejera. *f.* Itarahub sa mga talinga cún dao mahagcot.—Biao nga tumbaga, etc., sa mga talinga.—Tarotalinga sin arado.
Orejeta. *f.* Tarotalinga.
Orejón. *m.* Pag picnit sa talinga.
Orejudo, da. *adj.* Talingaan, dagco ug haglaba an iya talinga.
Oreo. *m.* Halayahay.—Pag bulad; pamulad.
Oreoselino. *m.* Tanum nga oreoselino.
Orfandad. *f.* Cailo.—Bayad ó salapi cún iba pá nga hatag sa mga ilo.—*fig.* Cauaray matabang sa iya.
Orfebrería. *f.* Binorda nga balauan cún salapi bá.
Organero. *m.* Parahimo cún paraayad bá sin mga órgano.
Orgánico, ca. *adj.* An quinabuhi sa lauas.—An may caangayan.
Organillo. *m.* Toronggon.
Organismo. *m.* An quinabuhi sa lauas.—Mga casugoanan nga turumanon. Mga pangaui nga guintutumanan.—Quinabuhi.—Cagauian, batasan, pamatasan.
Organista. *com.* Paracablit sin órgano.
Organización. *f.* Pag pacaopay, pag pacaangay. An baga cahimtang sa lauas.—*fig.* Cahusayan.—Catuhayan.
Organizado, da. *adj.* An may quinabuhi.—Husay ná.—Tuhay ná.
Organizar. *a.* Pag pacaopay, pag pacaangay.—Paghusay.—Pag tuhay.
Órgano. *m.* Id.; toronggon nga gamit sa mga singbahan.—Bisan ano nga bahin sa lauas nga may quinabuhi.—Araguian.
Organografía. *f.* Casayoran sa mga bahin sa lauas bisan sa mga lauas sa mga cahuy ug mga banua.
Orgía. *f.* Panagtauo, in nanganganon ug nangininum labis sa casadangan, ngan guintutuman ug guinlalarang in mga buhat nga diri gud angay.
Orgullecer. *n.* Pag palabi labi, labiao.
Orgullo. *m.* Capalabi labi, camalabiao; camadasig.
Orgullosamente. *adv. m.* Sa daco nga capalabilabi, sa daco nga camalabiao.
Orgulloso, sa. *adj.* Palabi labi, palabi labibihon, mapalabi labihon, malabiao: madasig.
Oriental. *adj.* Dapit sa casirangan, dapit sa sidlangan.—Sidlanganon.
Orientalista. *com.* Tauo nga maaram sa mga pamolong san mga sidlanganon.
Orientar. *a.* Pag pahimutang sa mga balay, etc.—Pag butang sin tigaman sa mga mapa dapit sa caamihan.—Pag butang sin ma-

opay sa mga layag san sacayán, basi mahanginan.—*r.* Hibaro, sayud.

Oriente. *m.* Guinicanan.—Casirangan, sidlangan.—Dumagsá.

Orífice. *m.* Panday sa bulauan.

Orificio. *m.* Boho.—Bobot.

Origen. *m.* Guinicanan.—Tuna nga natauohan.—Guinpongotan, pinongotan, tinudcan, binoroan.

Original. *adj.* An tungud ó canan guinicanan.—An ona nga guinbuhat ó guinlárang san tauo nga hinuhuad ó sinusugad san iba. —Buhat nga lugaringon sin tauo cún dao sa pag surat, etc.—Pecado original. Sala nga onay ó panorondon.—*m.* Libro nga iguinpapamolde.—Sinacalan, hinuaran ó quinuhaan.

Originalidad. *f.* Pag caguican guican, pag catulintulin.

Originalmente. *adv. m.* Sa guinicanan gud. Sa tinicangan gud.—Sugad san hinuaran ó sinacalan.

Originar. *a.* Maca...—*r.* Guican. Ticang.

Originariamente. *adv. m.* Sa guinicanan gud. Sa tinicangan gud.

Originario, ria. *adj.* Guican sa...—Ticang sa...—Timindoc.—Taga España, taga...

Orilla. *f.* Tabi; liguid; tangpi; pisngi; licmi; daplin; hangitan; horon; lipudi; panas; salidsid; dalag. Libaran.—Sidsid.

Orillar. *a. fig.* Pagtapus, pag human.—*a.* Patabi, paliguid. Panalag.—Libad.—Lipud. —Tangpi. Quimit. Labid. Alipquip.

Orillo. *m.* Liguid san género ó panapton, sid sid.

Orín. *m.* Tac sa puthao, etc. Aracaac.

Orín. *m.* Ihi.

Orina. *f.* Ihi.

Orinal. *m.* Ihian, inihian, ihianan.

Orinar. *n.* Pag ihi.

Oriniento, ta. *adj.* Tachon.

Orinque. *m. Mar.* Pisi nga bahol sa sinipit.

Oriol. *m.* Tamsi nga tulihao, culihao.

Oriundo, da. *adj.* Guican sa...—Timindoc. Taga España, taga...

Orla. *f.* Sidsid sa mga panapton. Sab-ong, rayandayan.

Orlador, ra. *adj.* Mag sarab-ong.

Orladura. *f.* Sinab-ongan.—Sab-ong, rayandayan.

Orlar. *a.* Sab-ong, rayandayan.

Ormesí. *m.* Género, ó panapton nga igagama.

Ormino. *m.* Tanum nga itarambal.

Ornadamente. *adv. m.* Rayandayan caopay, hiyas caopay.

Ornamentar. *a.* Pag rayandayan, pag hiyas, pagsab-ong.

Ornamento. *m.* Rayandayan, hiyas, sab-ong.—*pl.* Garamiton ó guinagamit sa singbahan.

Ornar. *a.* Pag rayan dayan, pag hiyas, pag pagsab-ong.

Ornato. *m.* Rayandayan, hiyas, sab-ong.

Ornitología. *f.* Pag aradman nga tungud sa mga catamsihan.

Ornitomancia. *f.* Pag tagna nga buaon tungud san pag lupad ug pag honi sa mga tamsi.

Oro. *m.* Bulauan.—Oro basto y de color bajo. Bulauan hamitan-agon.—Oro puro. Bulauan nga uagas.—*fig.* Puhonan, bahandi, mangad.

Orobias. *m.* Taguc nga mahamut caopay.

Orondo, da. *adj.* Linuang.—*fig.* y *fam.* Madasig.

Oropel. *m.* Dahondahon nga tumbaga nga masugad sin bulauan.—Tubig bulauan.

Oropelero. *m.* Parahimo sin oropel.—Parabaliguia sin oropel.

Oropéndola. *f.* Tamsi nga tulihao, culihao, cucuyao.

Oropimente. *m.* Hilo.

Orozuz. *m.* Banua nga matam-is an gamut niya.

Orquesta. *f.* Id.; mga músico.

Órquide. *f.* Banua itarambal.

Orquitis. *f. Med.* Hubag, in nahubag an itlug.

Ortega. *f.* Tamsi nga malalim caopay an iya carne.

Ortiga. *f.* Dalamo.

Ortivo, va. *adj.* Dapit sa casirangan.

Orto. *m.* Pag sirang sa adlao, bulan, etc.

Ortodoxia. *f.* Pag mitoo sa mga ipinapagtoo daton sa aton Iroy nga Santa Iglesia.

Ortodoxo, xa. *adj.* Tauo nga may tolohan nga católica. Ayon sa toloohan nga católica.

Ortografía. *f.* Pag aradman nga tungud sa pagsurat sin maopay.

Ortográfico, ca. *adj.* An tungud ó canan Ortografía.

Ortógrafo. *m.* An maaram san Ortografía, paratutdo san Ortografía.

Ortología. *f.* Pag aradman sin pacalauas sin maopay.

Ortológico, ca. *adj.* An tungud ó canan pacalauas sin maopay.

Ortopedia. *f.* Pag aradman nga tungud sa pagpacaopay sa mga bahin sa lauas nga may saquít.

Ortopédico, ca. *adj.* An tungud ó canan Ortopedia.—*m.* y *f.* An maaram san Ortopedia, paratutdo san Ortopedia.

Ortopedista. *com.* An maaram san Ortopedia, paratutdo san Ortopedia.
Oruga. *f.* Banua nga oruga.—Olud, alasiu siu.
Orujo. *m.* An sapal san ubas, sapal.
Orvalle. *m.* Tanum nga itarambal.
Orza. *f.* Surudlan, baga tibud.
Orza. *f. Mar.* Pag biric san sacayán dapit sa may hangin.
Orzaga. *f.* Banua.
Orzar. *n. Mar.* Pag biric an sacayán dapit sa may hangin.
Orzuelo. *m.* Bolog nga gutiay sa alobaob sa mata. Idadacop sin tamsi.—Idadacop sin mananap, atub.

OS

Os. *pron. pers.* Camó. Os anunciamcs.—Nagpapasayud sa iyo.
Osa. *f.* Mananap nga babaye nga oso.—Mga bitoon nga sinisiring.—Osa mayor.—Mga biton nga sinisiring. Osa menor.
Osadamente. *adv. m.* Sin uaray gud cahadluc. Sin uaray gud panginano.
Osadía. *f.* Cauaray cahadluc.—Pag tuyo.
Osado, da. *adj.* Mangahas, uaray cahadluc. Casing casingan.
Osambre. *m.* Mga tul-an. An mga tul-an sa lauas in uaray ná onud.
Osamenta. *f.* Mga tul-an. An mga tul-an sa lauas in uaray ná onud.
Osar. *m.* An binubutangan sa mga tul-an dida sa mga singbahan cún sa mga camposanto.
Osar. *n.* Pangahas.
Osario. *m.* An binubutangan sa mga tul-an dida sa mga singbahan cún sa mga camposanto.
Oscilación. *f.* Pag oyog, pag quiua quiua.—Pagbiric.
Oscilante. *p. a.* Maoyog, maquiua quiua.—Mabiric.
Oscilar. *n.* Pag oyog, pag quiua quiua.—Pag biric.
Oscilatorio, ria. *adj.* Maoyog, maquiua quiua.—Mabiric.
Ósculo. *m.* Pag haroc, haroc.
Oscuramente. *adv. m.* Masirum caopay.
Oscurecer. *a.* Sirum. Colop.—Dulum.—Arum; alumoom; olomoom; halub; conom; aropoop.—Hudlum.
Oscurecimiento. *m.* Pag sirum. Pag dulum. Paghudlum.
Oscuridad. *f.* Casirum; pag casirum. Camasirum; pag camasirum. Casiruman. Cadul-man. Cangit ngitan.—Dulum; cadulum.—Alumoom.
Oscuro, ra. *adj.* Masirum. Dulum. Mangit ngit. Mahudlum.—Dalum. Olomoom.—*fig.* Diri dayag.
Osear. *a.* Pag tabug sa mga manuc, etc.
Osecico, illo, ito. *m.* Tul-an nga gutiay.
Óseo, sea. *adj.* Tul-an mán.
Osera. *f.* Arayopan san mananap nga oso.
Osería. *f.* Pamanua sa mga oso.
Osero. *m.* An binubutangan sa mga tul-an dida sa mga singbahan cún sa mga camposanto.
Osezno. *m.* Natc sin oso.
Osezuelo. *m.* Tul-an nga gutiay.
Osificarse. *r.* Maguin tul-an, bisan ano nga nahihimo nga tul-an ó matig-a dao tul-an.
Osífraga. *f.* **Osífrago.** *m.* Tamsi nga osífraga.
Oso. *m.* Mananap nga mapintas ug barahiboon.
Ososo, sa. *adj.* An tungud ó canan tul-an.—An may tul-an.—Tul-an mán.
Ostaga. *f. Mar.* Pisi nga bahol.
Osteitis. *f. Med.* Cahubag, in nanhuhubag an mga tul-an.
Ostensible. *adj.* Sadang igpaquita, sadang igpahayag.
Ostensiblemente. *adv. m.* Dayag caapay, hayag caopay.
Ostensión. *f.* Pag pahayag, pag paquita.
Ostensivo, va. *adj.* Mapahayag, mapaquita.
Ostentación. *f.* Pag pahayag, pag paquita.—Capalabi labi, camalabiao, camadasig.—Camahalan.
Ostentador, ra. *adj.* Mapahayag, mapaquita.
Ostentar. *a.* Pag pahayag, pag paquita.—Pag dasig.
Ostentativo, va. *adj.* Magpahayag, mapaquita.—Madasigon.
Ostento. *m.* Catingalahan, caorosahon.
Ostentosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag pahayag.—Sa daco nga pag dasig.—Mahal caopay.
Ostentoso, sa. *adj.* Mahal caopay, orosahon.
Osteología. *f.* Pagaradman nga tungud sa mga tul-an.
Ostiario. *m.* An guinordenan sa pag caostiario.
Ostra. *f.* Poroton, pangtion. Talabá; sisi.
Ostracismo. *m.* Pag hingilin. Pag cahingilin.—Pagiuas ó pag paiuas nga pirit sa lugaringon nga bongto cún tuna bá.
Ostral. *m.* An natutuboan sa mga talabá, etc.
Ostrera. *f.* Parabaliguia sin mga talabá, etc.—An natutuboan san mga talabá, etc.
Ostrero. *m.* Parabaliguia sin mga talabá.

Ostro. *m.* Talabá. Pangtion, poroton.
Ostro. *m.* Salatan.
Ostrón. *m.* Talabá.
Osudo, da. *adj.* An may tul-an.
Osuno, na. *adj.* An tungud ó canan oso nga mananap.

OT

Otalgia. *f. Med.* Caol-ol, caniasool sa mga talinga.
Oteador, ra. *adj.* Mahiling, matan-ao.—*s.* Parahiling, paratan-ao.
Otear. *a.* Pag hiling, pag tan-ao.
Otero. *m.* Bongtod nga tuna.
Oteruelo. *m.* Borobongtod nga tuna.
Otitis *f. Med.* Saquít nga hubag sa talinga.
Otoñada. *f.* Habagat pá.
Otoñal. *adj.* An tungud ó canan habagat.
Otoñar. *n.* Habagat.—Pagtoroc an banua in habagat pá.
Otoño. *m.* Habagat pá.—An usa san upat cabahin san tuig.
Otorgadero, ra. *adj.* Sadang tangdoan. Sadang itogot.
Otorgador, ra. *adj.* Matangdo. Matogot. —*s.* Paratangdo. Paratogot.
Otorgamiento. *m.* Pag tangdo. Pag togot.
Otorgante. *p. a.* Matangdo. Matogot.—*s.* Paratangdo. Paratogot.
Otorgar. *a.* Pagtangdo. Pagtogot; pag hatag.
Otorgo. *m.* Pag tangdo. Pagtogot.—Pag trato hionong sin pangasaua.
Otorrea. *f. Med.* Pag nana, in nag nanana an talinga.
Otoscopia. *f. Med.* Pag hiling sa solud sa talinga.
Otoscopio. *m. Med.* Garamiton sin pag hiling sa solud sa talinga.
Otro, tra. *adj.* Lain.—Iba.—Liuat.
Otrosí. *adv. m.* Labut pá, labut pá sini. —*m. For.* Liuat, sugad mán.

OV

Ova. *f.* Lomot.—Lato.
Ovación. *f.* Pag dayao san tauo nga nag daug san mga caauay.—Pag halad.
Ovado, da. *adj.* Quinogud.
Oval. *adj.* Malidong.
Ovalado, da. *adj.* Malidong.
Ovalar. *a.* Pag lidong.
Óvalo. *m.* Lidong; calidongan.
Ovante. *adj.* An guinpadayao cay nag daug siya san mga caauay.—Mananaug.
Ovar. *n.* Pag bunay, pag itlug.
Ovárico, ca. *adj. Zool.* An tungud ó canan pag uancan.
Ovario. *m.* Pag uancan.—*Zool.* Buringa. —Pugha.
Oveja. *f.* Carnero nga babaye.
Ovejero, ra. *m.* y *f.* Bantay. Paramangno sa mga cacarnerohan.
Ovejuela. *f.* Carnero nga babaye nga gutiay.
Ovejuno, na. *adj.* An tungud ó canan cacarnerohan nga babaye.
Overa. *f.* Buringa.—Pugha.
Ovil. *m.* Arayopan; pasluran.
Ovillar. *n.* Bodbod, sambud, pag obiyo.—*r.* Quigpos.
Ovillejo. *m.* Obiyo nga gutiay.—Siday.
Ovillo. *m.* Bidod bod, sinambud, obiyo.—Hacerse uno un ovillo. *fr. fig.* y *fam.* Quigpos.
Ovio, via. *adj.* Dayag, sayud.
Ovíparo, ra. *adj.* An mga nagbubunay.—*s.* Parabunay.
Ovoide. *adj.* Masugad sin bunay.
Ovoso, sa. *adj.* Lomoton. Latohon.

OX

¡Ox! Pag bugao sa mga manuc, etc.
Oxalme. *m.* Guinamos nga mapanos.
Oxear. *a.* Pag bugao sa mga manuc, etc.
Oxiacanta. *f.* Banua nga tonocon.
Oxisacre. *m.* Sarsa nga may limón, gatas ngan sin dugos cún asucar bá.
Oxte.—Sin decir oxte ni moxte. *expr. adv. fig.* y *fam.* Sin uaray pag sarít. Sin uaray pagyacan.

OY

Oyente. *s.* Paramati, an mamamati.

P

P

P. Icapolo cag siam nga letra sa abecedario nga quinatsila, ug icapolo cag lima san iya mga consonante. An ngaran niya *pe.*

PA

Pabellón. *m.* Balay balay nga género ó panapton.—Corobong, cobong cobong.—Bandera nga daco.

Pabilo ó Pábilo. *m.* Pabilo; igpapabilo.
Pabilón. *m.* Gomon nga abacá, etc.
Pábulo. *m.* Can-on.—*fig.* Baga quinabuhi.
Paca. *f.* Mananap nga sugad sin conejo, cundi madaco pa.
Paca. *f.* Bantal, bocgos.
Pacato, ta. *adj.* Mahinay hinay sin buot.
Pacedero, ra. *adj.* Sabsabon, banuaon.
Pacedura. *f.* Panabsab.
Pacer. *n.* Sabsab, hangrab.
Paciencia. *f.* Pag pasiensia.—Pag ilub, pag antos.—Camailubon, camaantoson.
Paciente. *adj.* Mailub, maantos.—Mailubon, maantoson, mapasiensíahon.—*com.* An masaquít.
Pacientemente. *adv. m.* Sa daco nga pag pasiensia, sa daco nga pag ilub ó pag antos.
Pacienzudo, da. *adj.* Mapasiensiahon, mailubon, maantoson.
Pacificación. *f.* Pag cadaet.—Camurayauan.
Pacificador, ra. *adj.* Magdaraet.—*s.* Paradaet.—Maghurusay.
Pacíficamente. *adv. m.* Murayao caopay, mamingao caopay.
Pacificar. *a.* Daet; pacadaet.—Pag husay.—Pagmingao, murayao.
Pacífico, ca. *adj.* Mamingao, murayao, mahuyata, mahoyo, malinao sin buot.
Paco. *m.* Mananap nga sugad in carnero, cundi madaco pa.
Pacotilla. *f.* Mangad nga luran sa mag sasacay cay togot san tagsacayán. Puhonan.
Pactar. *a.* Pag sarabut, pag oyon sin buot.
Pacto. *m.* Pag sarabut, pag caoyon sin buot. Caoroyonan, caarabu yonan.—Pag saad, pag tangdo.
Pachón. *m. fam.* Mahinay hinay sin buot, baga mahubia.
Pachorra. *f. fam.* Camahinay, baga cahubia.
Pachorrudo, da. *adj. fam.* Mahinay hinay sin buot, baga mahubia.
Pedecer. *a.* Pag bati. Pag antos. Pag abat.—Habal.—Padecer estangurria. Guiculan.—Padecer vahidos de cabeza. Hiuagong.—Padecer diarrea. Bugri, bugris, bugrit.
Padecimiento. *m.* Pag bati; pag abat; pag antos.—Casáquit; casaquitan.
Padilla. *f.* Baga caraha nga guti.—Horno sa pag loto sin tinapay.
Padrastro. *m.* Pinacaamay. Amá amá.—*fig.* Sonit.
Padrazo. *m. fam.* Amay nga malolooyon caopay sa iya mga anac.
Padre. *m.* Amay; amahan; amá.—Padre é hijo, ó hija. Mag talaamay.
Padrear. *n.* Masugad san amay.—Pag casta an mga mananap.
Padre nuestro. *m.* Amay namon.
Padrinazgo. *m.* Pag padrino sa pag buniag, sa pag compirma, etc.—Catungdanan sin padrino.—*fig.* Pag tabang, pag bulig.
Padrino. *m.* Padrino sa pag buniag, sa pag compirma, etc. Amaon.—*fig.* Mananabang.
Padrón. *m.* Id., lista sa mga tauo sa bongto.
Padrón. *m.* Harigue nga cahuy cún bato bá nga may mga letra nga casayoran sin orosahon nga caagui.—*fig.* Bantug nga maraut.
Paga. *f.* Sohol; pag sohol.—Bayad; pag bayad.—Paga al que ha trabajado. Himudlay.—Paga que se da al que hace oficio de tercero. Hingagon.
Pagadero, ra. *adj.* Baray-dan, babay-dan.—*m.* Tuig nga igbabayad.
Pagador, ra. *adj.* Mabayad.—*s.* Parabayad.—Parasohol, parahatag san sohol.
Pagaduría. *f.* Balay nga inooquian san parahatag san sohol.
Pagamento. *m.* Sohol; pag sohol.—Bayad; pag bayad
Paganismo. *m.* Buaon nga pag too sa mga diuatahan.—Cadiuatahan.
Pagano, na. *adj.* Diuatahan.—*m. fam.* An baga napirit sin pag bayad.
Pagar. *a.* Pag sohol.—Pag bayad.—Agsam.—*fig.* Pagbalos.—Pagar, no al acreedor, sino á aquel á quien el acreedor debe. Lito.—Pagar la pena por haber ultrajado á otro. Pag hingalo.—Pagar al que canta, según costumbre antigua de bisayas. Bacayao.—Pagar en la misma moneda. Boblos.
Pagaré. *m.* Carig-onan nga sinurat hionong sin salapi nga igbabayad sa tuig nga iguintalaan.
Página. *f.* An tag-sa nga caraygan sa mga paypay sa mga libro, etc.
Paginación. *f.* Pag butang sin número sa tag sa nga caraygan sa mga paypay sa mga libro, etc.—An cadam-an sa mga caraygan nga binubutangan sin número.
Paginar. *a.* Pag butang sin número sa tag-sa nga caraygan sa mga paypay sa mga libro.
Pago. *m.* Pag sohol.—Pag bayad.—Balos, pag balos.
Pagoda. *f.* Singbahan sa mga diuatahan.—An anito nga pinacadios sa mga diuatahan.—*fig.* Mga babloto cun mga casco bá nga sinab-ongan nga gamit sa pag tapo cún pag paguican bá sa mga labao nga ponoan.

Pagote. *m. fam.* An binubutangan san sala nga binubuhat san iba.
Paguro. *m.* Alimango, quinis
Paila. *f.* Surudlan nga tumbaga cún puthao bá.—Sudlanan nga puthao.
Pailebot. Pailebote. *m.* Sacayán nga guti.
Pairar. *n. Mar.* Pag ocoy, pag odong an sacayán.
Pairo. *m. Mar.* Pag paocoy, pag paodong san sacayán.
País. *m.* Guinhadian, banua, tuna,—Cuadro nga pinintaran sa mga bongto, mga tuna, mga balay, etc.—Potos nga papel cún anit bà sa mga gosocgosoc sa mga paypay.
Paisaje. *m.* Cuadro nga pinintaran sa mga bongto, mga tuna, mga balay, etc.
Paisajista. *s.* Parapintar sin mga bongto, mga tuna, mga balay, etc., dida sin mga cuadro.
Paisanaje. *m.* An mga tauo nga diri mga soldados.—An mga tauo sa mao ta nga bongto sa mao ta nga guinhadian, cún sa mao ta nga tuna.
Paisano, na. *adj.* Mga tauo sa mao ta nga guinhadian, sa mao ta nga tuna cún sa mao ta nga bongto; igcasitaghimongto. —*m.* An tauo nga diri soldados.
Paisista. *s.* Parapintar sin mga guinhadian, mga tuna; mga bongto, etc.
Paja. *f.* Dagami.
Pajada. *f.* Dagami nga linoto nga sinasac-tan sin upa ug itinotubong sa mga hayop.
Pajado, da. *adj.* Masugat sin dagami an color.
Pajar. *m.* An binubutangan san dagami nga uga ná.
Pájara. *f.* Tamsi nga babaye.—Banug banug.
Pajarear. *a.* Pag dacop sin tamsi.—*fig.* Pag sodoysodoy, pag buyanbuyan.
Pajarel. *f.* Tamsi nga mahoni.
Pajarera. *f.* Corongan nga daco, calamgaman.
Pajarería. *f.* Catamsihan.
Pajarero, ra. *adj. fam.* Madorogas, malipayon.—*m.* Paradacop sin tamsi; parabaliguia sin mga tamsi.
Pajarico, ca. *dim.* Tamsi nga guti.
Pajaril Hacer. *fr. Mar.* Pag higot sa layag, basi mahogot caopay.
Pajarilla. *f.* Banua. Hagudila, hagudilás.
Pajarillo, lla. *dim.* Tamsi nga gutiay.
Pajarito, ta. *dim.* Tamsi nga babaye nga gutiay.
Pájaro. *m.* Tamsi, lamgam.
Pajarota. *f. fam.* Sumat nga buaon.
Pajarotada. *f. fam.* Sumat nga buaon.
Pajarote. *m.* Tamsi nga daco.
Pajarraco. Pajaruco. *m.* Tamsi nga daco.
Pajaza. *f.* Agubanga.
Paje. *m.* Surugoon nga opud opud sa iya agaron.
Pajea. *f.* Banua nga pajea.
Pajear. *n. fam.* Pag batasan.
Pajel. *m.* Isda nga malalim.
Pajera. *f.* An binubutangan sa mga dagami nga uga.
Pajero. *m.* Parabaliguia sin dagami.
Pajilla. Sigariyo. Quigol.
Pajizo, za. *adj.* An may dagami, an pinotos sin dagami.—Masugad san color san dagami, darag, dulao.
Pajoso, sa. *adj.* Damo an dagami.—Dinagami.
Pajucero. *m.* An tinatambacan san dagami nga baya ug ticadodonot ná.
Pajuela. *f.* Dagami nga gutiay.—Guihay, dugnit nga linubid nga may asufre sa luyo nga catapusan, basi masayon an pag dagcot in idang dang sa calayo.
Pajuz. *m.* Dagami nga bayag ug ticadodonot ná.—Dagami nga baya cay gutiay ug baga tinodtod.
Pajuzo. *m.* Dagami nga baya ug ticadodonot ná.—Dagami nga baya cay gutiay ug baga tinodtod.
Pala. *f.* Id.; pala; igoocay.—Atpad.—Solipad san bugsay.
Palabra. *f.* Polong, bugao.—Palabra de Dios. Polong sa Dios, polong nga diosnon; ualc, tutdo nga evangelisnon.—Palabra ociosa. Daraodao nga polong.—Palabra pesada. Polong nga maca-á-alo.—Palabra picante. Polong nga macabibido ó macasisina.—Empeñar la palabra, dar palabra. Pag saad.
Palabrada. *f.* Polong nga maraut.
Palabrería. *f.* Damo nga polong nga uaray mán polos.
Palabrero, ra. *adj.* Mayacan, yara-cnon, tabian, babáan, himolong.
Palabrimujer. *m. fam.* Lalaqui nga masugad an iya tingug san canan babaye.
Palabrista. *adj.* Mayacan, yarac-non, tabian, babáan, himolong.
Palabrita. *f.* Polong nga ongud.
Palabrota. *f.* Polong nga maraut.
Palaciano, na. *adj.* An tungud ó canan palasio.—*s.* Parasirbe sa palasio.
Palaciego, ga. *adj.* An tungud ó canan palasio.—*s.* Parasirbe sa palasio.
Palacio. *m.* Balay nga inooquian san hadi. —Balay nga inooquian sa mga mahal nga mga tauo.

Palacra ó Palacrana. *f.* Tipic nga darodaco sin bulauan nga danay hinaaguian sa cahiladman sa mga mina.
Palada. *f.* Usa ca pag pono san pala sin tuna, etc.
Paladar. *m.* Ngalngagon, ngalngagan.—*fig.* Lalim, rasa.—Langaglangag.
Paladear. *a.* Inam, inam inam.—Pag hugas san baba sa mga mananap basi macacaon sin maopay.—Pagbutang sin dugos ó matam-is sa baba san bata nga bag-o pá basi macasoso sin maopay.
Paladeo. *m.* Pag painam.
Paladial. *adj.* An tungud ó canan ngalngagon.
Paladín. *m.* Bantugan nga tauo ug macosog.
Paladinamente. *adv. m.* Bantug caopay, dayag caopay.
Paladino, na. *adj.* Bantug ná, dayag.
Paladión. *m. fig.* Carig-onan.
Palafrén. *m.* Cabayo nga maanad.
Palafrenero. *m.* Sacop nga paratug-uay san cabayo nga quinacaptan niya sa preno.—Palafrenero mayor. An nag papaanad sa mga cabayo, nga iya mín quinacaptan in nag sasacay an hadi.
Palamenta. *f.* Mga bugsay, mga gayong cún mga gaod bá.
Palanca. *f.* Baya-oan; baquiangan.—Liguat; sual.—*Mar.* Pisi nga bahol.
Palancada. *f.* Pag dabal sin bayao-an, baquiangan, liguat cún sual bá.
Palancana. Palangana. *f.* Hunaoan.
Palanganero. *m.* Burutangan sa hunaoan.
Palanquera. Alad nga cahuy.
Palanquero. *m.* Paraliguat; parasual.—Parahasohas.
Palanqueta. *f.* Liguat; sual.—Baya-oan, baquiangan.
Palanquín. *m.* Parahacot, paradara.
Palanquín. *m. Mar.* Pisi nga gamit sa mga sacayán. Parasgan.
Palastro. *m.* Puthao.
Palatina. *f.* Sab-ong sa mga biste sa mga babaye dapit sa liug ug sa dughan.
Palatinado. *m.* Cahimtang sa usa san mga ponoan nga labao sa Alemania, ug an tuna nga sacop sa iya gahum.
Palatino, na. *adj.* An tungud ó canan ngalngagon.—*Zool.* An tul-an sa mga ngalngagon.
Palatino, na. *adj.* An tungud ó canan mga palasio.—An mga may catungdanan sa palasio. Ponoan nga labao masugad sin capitan general.
Palay. *m.* Humay, paray.
Palazo. *m.* Pag dabal sin pala.
Palazón. *f.* Calap, mga cahuy nga gamit sin balay, sacayán, etc.
Palco. *m.* Quiritaan, taranao-an.
Paleador. *m.* Paragamit san pala, sa pag buhat.
Palear. *a.* Pag pálid sa pala san humay.
Palenque. *m.* Alad.
Paleografía. *f.* Pag aradman sin pag basa sa mga cadaan nga surat cún mga tigaman bá.
Paleográfico, ca. *adj.* An tungud ó canan Paleografía.
Paleógrafo. *m.* Paratutdo sin Paleografía.—An nagaaram sin Paleografía.
Paleontografía. *f.* Casayuran nga tungud sa mga nabuhi sadto ona nga mga tuig.
Paleontología. *f.* Bahin nga casayoran nga tungud sa mga nabuhi sadto ona nga mga tuig.
Palería. *f.* Pag paauas san tubig san sadto nga mga oma, etc., nga tubigan.
Palero. *m.* Parahimo sin mga pala.—Parabaliguia sin mga pala.—Paragamit san pala sin pag buhat.
Palestra. *f.* Arauayan.—*fig. poét.* Pag auay.—*fig.* Lugar nga guincacairogan ó guincacaindigan sa mga tauo sa pag carocayacan hionong sin ano mán nga caopayan.
Paléstrico, ca. *adj.* An tungud ó canan arauayan.
Palestrica. *m.* An nag aaram sin pag auay dida sa arauayan.
Paleta. *f.* Id.; paleta.—Tabla nga gutiay nga binubutangan san mga color nga gamit sa pag pintar.—Ioocay sa calayo—Dapi, docol. De albañil. Pipi.
Paletada. *f.* Pag dabal sa paleta.—Pag paletada.
Paletazo. *m.* Pag sungay.
Paletilla. *f.* Lumpac.—Capuy capuy sa sorocsoroc.
Paleto. *m.* Mananap nga masugad sin bugsoc. *fig.* Tapang.
Paletoque. *m.* Biste nga halauig, cundi uaray mga paco.
Palia. *f.* Cortina sa sagrario.—An itatahub sa calis.
Paliación. *f.* Pag tago.
Paliadamente. *adv. m.* Sa tinago.
Paliar. *a.* Pag paiban san camasool san saquit nga binabati.
Paliativo, va. *adj.* Macacaiban san camasool san saquit; tambal.
Paliatorio, ria. *adj.* Macatago.
Pálido, da. *adj.* Maduas, duason.—*fig.* Baga uaray rasa, culang sin casayoran.
Palillero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin sil-at.

—Parabaliguia sin sil-at.—*m.* An binubutangan san sil-at.

Palillo. *m.* Paliyo nga capin sin dagao an hilaba, nga may loho sa pono ug dida binubutangan an aguja nga gamit sa pag himo sin medias.—Sil-at.—Basal.—Colod sa tabaco. Para numerar los tantos del juego. Gungi.

Palidecer. *n.* Duas.

Palidez. *f.* Camaduas; pag camaduas.

Palinodia. *f.* Pag isul sin polong nga iguinluas ná, cay nahasala.

Palio. *m.* Biste nga halauig nga gamit sa mga griego.—Palio nga hatag sa Santos nga Papa sa mga Arzobispo ug sa iba nga mga obispo, nga may unum nga mga crus nga itum, nga ibinabaclay nira sa dughan. —An palio nga gamit in iguinpoprosesión an Santísimo.

Palique. *m. fam.* Carocayan.

Palito. *m.* Sil-at.—Baligtosan. Balira. Batayan.

Palitroque. *m.* Cahuy nga gutiay.

Paliza. *f.* Pag dabal, pag balbag.

Palizada. *f.* Alad.

Palma. *f.* Lubi; bonga; anahao; anibong; bigo; buguiquin; buyungao; buri; nipa; bagsang; pugahan.—Palad sa camut.—*fig.* Pag daog.—Idioc.

Palmacristi. *f.* Tanum nga palmacristi. Pitogo.

Palmada. *f.* Pag dagpi, pag lagpac, pag lapac; payocpoc.—Pacpac.

Palmadilla. *f.* Sayao.

Palmado, da. *adj.* Masugad sin palma.—Masugad sa palad sa camut.

Palmar. *adj.* An masugad sin palma.—An tungud ó sa palad sa camut.—An tungud ó sa pag dangao dangao.—*fig.* Dayag, sayud.—*m.* Calubian, canipaan, cabagsangan, caanahaoan, etc., etc.

Palmario, ria. *adj.* Dayag, sayud.

Palmatoria. *f.* Dapi; idadapi, idadagpi.—Candelero nga halipot nga may caratinan.

Palmeado, da. *adj.* Masugad sin palma. Masugad sa palad sa camut.—*Zool.* Gaquit.

Palmear. *n.* Pag pacpac.—Dagpac; dagpi; dayupac; dapi; darapi; lagpac.—Pag dangao.

Palmejar. *m. Mar.* Cahuy tican sa dolong ngadto olin sa solud sa mga sacayán.

Palmeo. *m.* Pag dangao.

Palmera. *f.* Lubi; bonga; anahao; anibong; bigo; buguiquin; buyongao; buri; nipa; bagsang; pugahan; lumbia; idioc.

Palmeta. *f.* Dapi, idadapi, idagpi.

Palmetazo. *m.* Pag dapi, pag dagpi.

Palmífero, ra. *adj. poét.* May mga palma, lubi, bonga, bagsang, etc.

Palmípedo, da. *adj. Zool.* Gaquit.

Palmitieso, sa. *adj.* Sinisiring an cabayo nga mati-ga caopay an iya mga colo.

Palmito. *m.* Banua nga palmito.

Palmo. *m.* Dangao.

Palmotear. *n.* Pagpacpac; dagpac; dagpi; dayupac; dapi, darapi.

Palmoteo. *m.* Pagpacpac; pamacpac.—Pag dagpi, pagdapi, pag darapi.

Palo. *m.* Cahuy; bambo.—Oncod, oncoran. —Baoganan, baraogan.—Asagan.—Dalasdasan.—Toladuc sin sacayán.—Pagdabal sin cahuy.

Paloma. *f.* Sarapati.—Paloma silvestre. Balud; limocon.

Palomaduras. *f. pl. Mar.* Mga tinahi sa mga layag, nga may saladsalad nga pisi.

Palomar. *m.* Sarapatihan.

Palomear. *n.* Pamusil, pag dacop sin sarapati, balud ó limocon.—Panobong sa mga sarapati.

Palomera. *f.* Bisan ano nga lugar, nga tampac sa hangin.—Sarapatihan.

Palomería. *f.* Pamusil, pag dacop sin sarapati.

Palomero, ra. *m.* y *f.* Parapalit sin sarapati; parabaliguia sin sarapati.—Parahopot sin sarapati.

Palomilla. *f.* Marongparong.—Talodtod cún dao sa mga hayop.

Palomina. *f.* Ite sin sarapati.

Palomino. *m.* Siuo sin sarapati.

Palomo. *m.* Sarapati, balod ó limocon nga lalaqui.

Palón. *f.* Bandera.

Palotada. *f.* Pagdabal sin cahoy nga guti. —No dar uno palotada. *fr. fig.* y *fam.* Diri gud maaram. *fig.* y *fam.* Uaray pá pagtiticang sin pag tuman san sugo ó togon.

Palote. *m.* Cahuy nga guti.—Badlis, cuditcudit nga guinbubuhat sa papel san mga cabataan in nagaram sira sin pag surat.—Cáhuy nga guti nga sugad sin basal.

Paloteado. *m.* Sayao, in damo inanayo, ug an tag-sa may basal ngan naguiguibasal basal sira sa mao nga igcasibasal.—*fig.* y *fam.* Paguidabal dabal an mga tauo in nag aauay sira.

Palotear. *n.* Pagbasalbasal sa mga igcasibasal ó mga cahuy nga guti.—*fig.* Pag damo sin polong.

Paloteo. *m. vid.* Paloteado.

Palpable. *adj.* Sadang macaham, sadang madamdam, sadang cacap-tan.—*fig.* Dayag, sayod.

Palpablemente. *adv. m.* Sayud caopay, dayag caopay.
Palpadura. *f.* Pag caput, pag caham, damdam.
Palpamiento. *m.* Pag caput, pag caham, pag damdam.
Palpar. *a.* Pag caput.—Pag camcam, pangamcam. Pag galao. Pag caham. Pag daham, pag damdam. Pag haplus. Pag hapiod. Paghapros. Pagharapihap. Pagnamag.—Pag hicap.—*fig.* Sayud, in nasasayud caopay. —Capcap, carap cap, caram caram, caramicam.
Pálpebra. *f.* Alobaob.
Palpebral. *adj.* An tungud ó canan alobaob.
Palpitación. *f.* Pag quibigquibib; macuba cuba; macuyap cuyap.
Palpitante. *p. a.* Maquibig quibig; macuba cuba; macuyap cuyap.
Palpitar. *n.* Quibig quibig; cuba cuba; cuyap cuyap.—Bantad, quiuaquiua.
Palta. *f.* Bonga san cahuy nga palto.
Palto. *m.* Cahuy nga palto.
Paludamento. *m.* Lambong nga pula, nga binordahan sin bulauan, ug gamit sadto anay sa mga romano.
Palúdico, ca. *adj.* Tuna nga tubigan, danauan.—An hiranat nga binati sa mga tauo nga nangongocoy sa tuna nga tubigan, cay maraut an alisngao sa mao nga tuna.
Paludoso, sa. *adj.* Tubigan, danauan.
Palurdo, da. *adj.* Tapang.
Palustre. *m.* Paleta nga puthao nga gamit sa mga cotero.
Palustre. *adj.* An tungud sa mga cadanauan ó calagayan.
Pallar. *a.* Pag pili san salapi, bulauan, etc., dida sa mga mina.
Pallaso. *m.* Gopóng.
Pallón. *m.* Salapi ó bulauan nga cuha sa mga mina.
Pamema. *f. fam.* Polong cúu buhat bá nga uaray polos, baribad, pasangilan.
Pampa. *f.* Patag, datag nga haluag.
Pámpana. *f.* Dahon san paras.—Tocar, ó zurrar la pámpana. *fr. fig.* y *fam.* Pag dabal, pag balbag, paghampac.
Pampanada. *f.* Taguc ó baga tubig nga cuha sa mga saring sing sa mga paras.
Pampanaje. *m.* Mga saring sing, panaring sing.—*fig.* Ora ora nga mga hiyas, ora ora nga padayao, etc., etc.
Pampanilla. *f.* Bahag.
Pámpano. *m.* Saringsing sin paras.
Pampanoso, sa. *adj.* Saringsingon.
Pampero, ra. *m.* y *f.* Datagnon.
Pampirolada. *f.* Sarsa nga tubig ngan sin lasona.—*fig.* y *fam.* Baga dorogas, polong cún buhat bá nga uaray haros.
Pamplina. *f.* Banua nga pamplina.—*fig.* y *fam.* Polong cún buhat bá nga uaray haros.
Pamporcino. *m.* Banua nga pamporcino.
Pamposado, da. *adj.* Hubia, mahubia.
Pampringada. *f.* Tinapay nga hinirogan sin manteca.—*fig.* Uaray polos, diri igo.
Pan. *m.* Tinapay.—Can-on.—Pan sin levadura. Tinapay nga purao.
Pana. *f.* Panapton ó género nga pana.
Pánace. *f.* Banua, an gamut siya mahamut.
Panacea. *f.* Bolong, tambal.
Panadear. *a.* Pag tinapay, pag himo sin tinapay.
Panadeo. *m.* Pag tinapay, pag himo sin tinapay.
Panadería. *f.* Catungdanan san parahimo sin tinapay.—Balay nga guinbubuhatan ó iguinbabaliguia sin tinapay.
Panadero, ra. *m.* y. *f.* Paratinapay, parahimo sin tinapay.—Parabaliguia sin tinapay.
Panadizo. *m.* Hubag sa mga tudlo.—*fig.* y *fam.* Maduas, masinaquitnon.
Panal. *m.* Odlan.—Panal sin miel. Ogas, omo, cagas.
Panarizo. *m.* Hubag sa tudlo.
Panarra. *m. fam.* Hungug. Tapang, hubia.
Pancada. *f.* Paquiao, in pinapaquiao an iguinbabaliguia.
Pancarpia. *f.* Podong podong sin mga bucad.
Pancista. *adj. fam.* An diri magapil sa paglarang san iba hionong sin pag caput sin gobierno, ug murayao siya.
Pandear. *n.* Balico. Pagpabalico sin bisan ano sa butnga.
Pandectas. *f. pl.* Catigub-an sa mga casugoanan nga guintitigub ó guinsusurat sin mga libro.
Pandeo. *m.* Pag balico.
Pandera. *f.* Pandera nga gamit sa mga pag sayao ug iba pá.
Panderada. *f.* Damo nga mga pandero.
Panderazo. *m.* Pag dabal sin pandero.
Pandereta. *f.* Pandereta nga gamit sa mga pagsayao ug iba pá.
Panderete. *m.* Pandero nga gutiay.—Bong bong nga ladriyo.
Panderetear. *n.* Pag toctoc san pandero.
Pandereteo. *m.* Pag toc toc san pandero.
Panderetero, ra. *m.* y *f.* Paratoc toc san pandero.—Parahimo sin mga pandero.—Parabaliguia sin mga pandero.
Pandero. *m.* Pandero nga gamit sa mga pag sayao ug iba pá.
Pandilla. *f.* Mga tauo.—Pag sarabut.—Pag

sarabut sin pira catauo sa pag limbong ó pag darahug sa igcasitauo.
Pandillero. *m*. An maquitiroc sa mga tauo.
Pandillista. *m*. An maquitiroc sa mgatauo.
Pando, da. *adj*. Barobalico sa butnga. Mahinay hinay.
Pandorga. *f*. Babaye nga matambog caopay.
Panecillo. *m*. Tinapay nga guti.
Panegírico. *m*. Uale.—Pag dayao.
Panegirista. *m*. Parauale.—*fig*. Paradayao.
Panera. Bohos, isteba.—An binubutangan san tinapay.
Panero. *m*. Baga batulan.
Panetela. *f*. Sopas nga tinapay.—Tostos.
Pánfilo, la. *adj*. Mahinay hinay, mahubia.
Pangelín. *m*. Cahuy nga capatan cun calimaan ca pies an cahitaas niya.
Paniaguado. *m*. Sacop, surugoon.
Pánico. *m*. Cahadlud nga daco.
Paniego, ga. *adj*. Maquitinapay.—Maopay nga tuna in malurab an tanum.
Panificación. *f*. Pag tinapay, pag himo sin tinapay.
Panificar. *a*. Pag tinapay, pag himo sin tinapay.—Pag guba, pag quiua sa tuna.
Panilla. *f*. Tarac-san sin lana.
Panizo. *m*. Maís, tanum nga sugad sugad sin maís.
Panocha. *f*. Usa ca bug-os nga maís.—Padac.
Panoja. *f*. Usa ca bug-os nga maís, etc.
Panorama. *m*. Género nga pinintaran, in dida tinatan-ao in mag calain lain nga bongto, mga cabalayan, mga cacahuyan ug iba pá.
Pantalón. *m*. Sarual.—Pantalones anchos. Patadiong.
Pantalla. *f*. Salipon.
Pantanal. *f*. Halbo; cahalboan, danao, tubigan.
Pantano. *m*. Halbo, danao, tubigan.—*fig*. Cacurian, caulangan.
Pantanoso, sa. *adj*. Halbo, danauon, tubigan.—*fig*. Macuri.—Luyon luyon.
Panteón. *m*. Lub-nganan, linob-ngan sa mga hadi ug iba pa nga mga mahal nga mga tauo.
Pantera. *f*. Mananap nga mapintas caopay.
Pantomima. *f*. Baga comedia nga mga pag señas lá, uaray carocayacan.
Pantomimo. *m*. Gopóng.
Pantoque. *m*. *Mar*. An lauas ó baga tiyan sa sacayán.
Pantorrilla. *f*. Tiyan tiyan sa biti-is, calibosgan, calimosgan, pictiu.
Pantorrillera. *f*. Medias nga bahol.
Pantorrilludo, da. *adj*. Daco an tiyan tiyan sa biti-is.
Pantufla. *f*. Sapin, sinelas.
Pantuflazo. *m*. Pag latub sin sapin ó sinelas.
Pantuflo. *m*. Sapin; sinelas.
Panza. *f*. Tiyan, tian.
Panzada. *f*. Pag ticuang.—Cabosog.
Panzón, na. *adj*. Tiyanan, tianan.
Panzudo, da. *adj*. Tiyanan, tianan.
Pañal. *m*. Hapin, igpopotos sin bata.
Pañero. *m*. Comersiante sin mga género.
Pañete. *m*. Panapton nga obus an bale. —Sarual nga halipot, baga bahag.
Pañizuelo. *m*. Podong.
Paño. *m*. Panapton nga paño.—Alap-ap. —Paño de cáliz. An itarahub sa calis.—Paño de hombros. An ibaracday sa mga sug bong.—Paño de manos. An iparahid sa mga camut.—Paño de mesa. An binubutang sa mga lamesa.—Paño de púlpito. An ibinubutang sa ualihan.
Pañol. *m*. *Mar*. An binubutangan sa tubig, sa pólvora, sa mga caraonon, etc., dida sa mga sacayán.
Pañoleta. *f*. Podong podong, candongga.
Pañolón. *m*. Baga taong, comot, pandong.
Pañoso, sa. *adj*. An nag papanapton sin mahugao ug guigsi nga panapton.
Pañuelo. *m*. Podong.
Papa. *m*. An Santos nga Papa.
Papa. *f*. Otanon nga papas.—*fig*. y *fam*. Sopas nga ipinacacaon sa mga bata.
Papá. *m*. Tatay, itay.
Papada. *f*. Yangug yangug, alopaping.
Papadilla. *f*. Yangug yangug.
Papado. *m*. Pag casantos Papa.
Papafigo. *m*. Tamsi nga pinangangaon sin mga higos.
Papagaya. *f*. Picoy nga babaye.
Papagayo. Picoy, perico, culigut.—Isda nga papagayo.—Banua nga papagayo.
Papahigo. *m*. Itarahub sa oló, liug ug bayhon, gauas an mata.—*Zool*. Papafigo.
Papal. *adj*. An tungud ó canan Santos nga Papa.
Papalina. *f*. Calo calo, itarahub sa olo.
Papalmente. *adv*. *m*. Sa gahum sa Santos nga Papa.
Papamoscas. *m*. Tamsi nga papamoscas —*fig*. y *fam*. Napapalangao, tauo nga masayon limbongan.
Papanatas. *m*. *fig*. y *fam*. Tauo nga masayon limbongan.
Papandujo, ja. *adj*. *fam*. Hinug ná caopay, ticadodonot ná.
Papar. *a*. Pag caon.—Diri panginano.
Páparo. *m*. Tauo sa oma.

Paparrabias. *com. fam.* Masisina, maisug, puscanon.
Paparrucha. *f. fam.* Sumat nga buaon.
Papasal. *m.* Uyas sin cabataan.
Pápaz. *m.* Tinatauag nga *pàpaz* sa mga moros sa África an mga capadian nga crístianos.
Papazgo. *m.* Pag casantos Papa.
Papel. *m.* Id., papel.—Surat.—An hintutungdan sa tag-sa nga comediante, etc.
Papelear. *n.* Pag biling sa mga sinurat ó mga minolde sin ano mán nga casayoran.
Papeleo. *m.* Pag biling sa mga sinurat ó mga minolde sin ano mán nga casayoran.
Papelera. *f.* Suratan, susratan.—Piotan sin mga surat, etc.—Damo nga mga sinurat nga papel.
Papelería. *f.* Mga papel nga baya.—Tendahan sin papel.
Papelero. *m.* Parahimo sin papel.—Parabaliguia sin papel.
Papeleta. *f.* Sédula. Gutiay nga papel.
Papelillo. *m.* Sigariyo.
Papelina. *f.* Baso nga sugad sugad sin copa.
Papelina. *f.* Panapton nga igagama ug manipis caopay.
Papelista. *m.* Quinaadmanon.—Parahimo sin papel.—Paratimos sin papel.—Parasabong sin papel sa mga solud sin balay, etc.
Papelón. *m.* Surat nga papel nga uaray polos.-Papel nga bahol nga guinloloon loon.
Papelonear. *n. fam.* Padayao.
Papelote. *m.* Surat nga uaray polos.
Papelucho. *m.* Surat nga uaray polos.
Papera. *f.* Bogon.
Papero. *m.* Coron nga guti, dida siton guinloloto an mga sopas nga ipinacacaon sa mga bata nga gutiay pá.—Sopas nga ipinacacaon sa mga bata nga gutiay pá.
Papialbillo. *m.* Mananap nga uupat an siqui, an cahilaba niya capin in usa ca dangao, bulao an color, ug busag an tian ug an mga siqui.
Papilla. *f.* Sopas nga ipinacacaon sa mga bata nga gutiay.—*fig.* Pag aram aram nga pag limbong, pag limbong.—Dar papilla á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag limbong sa iya.
Papión. *m.* Olot.
Papiro. *m.* Banua nga an dahum niya guinagamit sa pag surat, etc.
Papirotada. *f.* **Papirotazo.** *m.* Labtic, litic, latic, caratong, pitic.
Papirote. *m.* Labtic, litic, latic, caratong, pitic.
Papisa. *f.* Babaye nga tinatauag nga papisa, nagpacapapa.
Papispa. *adj.* Masogot sa Santos nga Papa, ug natoo nga an pangolo ug ponoan nga labao sa Santa Iglesia.
Papo. *m.* Hubag sa liug ó bayhon.—Balonan, babalonan cún dao tamsi.
Papudo, da. *adj.* Daco in babalonan cún dao tamsi.
Pápula. *f.* Hubag hubag.
Paquebot ó Paquebote. *m.* Sacayán.
Paquete. *m.* Potos; pinotos.
Par. *adj.* Mag sama, mag topong, atol.—*m.* Pades, tomoy.—*f. pl.* Inul-nan.—Á la par. *m. adv.* Dongan, dorongan.—Á pares. *m. adv.* Tagduha.—Sin par. *m. adv.* Sin uaray topong, sin uaray sama.
Para. *prep.* Basi.—Dapit.—Sa.—Agud.—¿*Para qué* sirve eso? ¿*Ano* an guinagamitan siton?—Le riñó *para que* se enmiende. Nagsauay sa iya *agud* magbasul.
Parabién. *m.* Pag sarita.
Parábola. *f.* Pananglitan, higaday, casayoran.
Parabolano. *m.* Parahigaday.
Parabólico, ca. *adj.* An tungud ó canan pananglitan.
Paracaídas. *m.* Baga máquina nga gamit sa mga nagsasacay sin globo, cay basi cún mahológ, mahinay hinay an pag caholog.
Paracentesis. *f. Cir.* Pag bosbos ó pag bono sa tiyan cay basi macuha adton baga tubig nga nacacaraut san masaquit.
Paracleto ó Paráclito. *m.* An Dios nga Espíritu Santo.
Paracronismo. *m.* Sayop sin pag isip ó pag asoy sa mga inagui.
Parada. *f.* Pag ocoy, pag poroco, pag odong.—Pinoporocan.—Pasluran ó guincacatirocan san mga hayop.—Camalig nga binabantayan basi magcasta dida an mga hayop.—An baga catubtuban cún dao sa pag padalagana sa mga cabayo, etc.—Pag rumbay an mga casoldadosan basi hihilngon sa mga labao nga mga ponoan.—Paod sa mga salug.
Paradero. *m.* Pinoporocoan, oquian, hapitan.—*fig.* Catubtuban, catapusan.
Paradeta ó Paradita. *f.* Pag ocoy, pag odong sin dali.—*pl.* Sayao.
Paradigma. *m.* Susgaran; susgaranan; panundugan, pagsorondan.
Paradisíaco, ca. *adj.* An tungud ó sa Paraiso.
Paradisiero. *m.* Paramanua; paramusil.—Paraosisa, parasumat sin bua.
Parado, da. *adj.* Hubia, mahubia.—Locbo.
Paradoja. *f.* Pag asoy, casayoran nga diri matuod.
Paradójico, ca. *adj.* Diri matuod.
Paradojo, ja. *adj.* Diri matuod.

Parador, ra. *adj.* Maocoy, maodong.—*m.* Hapitan, harapitan.
Parafernales. Bienes parafernales. Mga mangad nga lugaringon sin babaye, cay iya dara san pagcas-la sa ira, sugad man an mga pinanonud niya ó mga ihinatag sa iya.
Parafrasear. *a.* Pag asoy nga pag sumpay san lactud nga casayoran.
Paráfrasis. *f.* Pag asoy nga pag dugang san lactud nga casayoran.
Parafraste. *m.* Paraasoy, in sinusumpayan sin polong an lactud nga casayoran.
Paragoge. *f.* Pag sumpay sin letra sa catapusan san polong.
Parágrafo. *m.* Bahin, usa cabahin sin surat.
Paraguas. *m.* Payong; payong payong.
Paraguay. *m.* Picoy.
Paraiso. *m.* Id., Tanaman.—Langit.
Paraje. *m.* Oroquian.—Camutangan.
Paral. *m.* Cahuy nga nalabao sa cota, etc. —*Mar.* Cahuy nga linasian sin daco sa butnga, ngan hinihirogan sin sebo, ug padadalaganan an sacayán in guinpapalutao.
Paralelismo. *m.* Pag casama sin cahirayo.
Paralelo, la. *adj.* *Geom.* Magsama sin cahirayo.—Magsama magtopong.—*m.* Pag sanglit, pag tandig.
Parálisis. *f.* Saquit nga calulid, sampil nga saquit.
Paralítico, ca. Lulid, sampil.
Paralizar. *a.* Pacalulid, pacasampil.—*r.* Lulid, sampil.—*fig.* Pag olang; pacaolang. —*r.* Ocoy.
Paralogismo. *m.* Pag asoy nga diri matuod.
Paralogizar. *a.* Pag asoy nga diri matuod.
Paramentar. *a.* Pag sab-ong, pag rayandayan, paghiyas.
Paramento. *m.* Sab-ong, rayandayan, hiyas.—*Arq.* Caraygan.—An mga gamit sa singbahàn sa pag misa, etc.
Páramo. *m.* Guba. Tuna nga patag nga diri guintatan-man ug uaray man mga bungto ug mga oma.
Parancero. *m.* Paradacop sin tamsi, bugsoc, etc.
Parangón. *m.* Sanglit.
Parangonar. *a.* Pag sanglit, pagtanding pagtandig.
Paraninfo. *m.* Testigos sa mga pagcasal. —An nagpapahibaro sin caopayan; an sinusugo sin pagpahibaro.
Paranza. *f.* Ocad sa tuna, ug dida natatago an mamumusil sa mga bugsoc, etc. Taragoan.
Parao. *m.* Sacayán nga paráo.
Parapetarse. *r.* Pag salipud.—*fig.* Pag tagam.
Parapeto. *m.* Alobaybay sa mga hagdan, tulay, etc.—Sasalip-dan.
Paraplejia. *f.* *Med.* Saquit nga calulid.
Parapoco. *com.* *fig.* y *fam.* Tauo nga nagtatagam ug diri maisug.
Parar. *n.* Ocoy, poroco, odong; olong ocong; doong; hapit; hapon; tahañ; talampoy; talon; tungbalay, tumbalay; aput; angang.—*a.* Sagang.—Pagtima, pag andam.—Sin parar. *m.* *adv.* Layon layon, sin dagmit. *m.* Sugal sa baraja.
Pararrayo. *m.* Bolong san linti.
Parasceve. *m.* An viernes santo.
Paraselene. *f.* Ladauan san bulan nga napaquita sa mga arum.
Parasismo. *m.* Bontug, cauara sa mga balatian tungud sin saquit.
Parásito, ta. *s.* Mananap ó tanum nga nagaput ó nacatin sa lain ug dida siya nabubuhi.—*m.* An tauo nga naopud opud sa igcasitauo basi tagan siya sin cacaanon.
Parasol. *m.* Payong, payong payong.
Parástade. *m.* Cota nga carig-onan sa mga arcos.
Parazonio. *m.* Baga espada nga halapad ug diri tais.
Parca. *f.* *fig.* *poèt.* An camatayon.
Parcamente. *adv.* *m.* Guintatalagudti.
Parce. *m.* Sédula nga canan maestro hatag sa iya mga discípulo, balos san ira camaoyatum sin pagaram, ngan cún macasala sira iguinpapaquita iton sédula sa maestro, ug diri ná sira quinacastigo.
Parcela. *f.* Oma, oma ó tuna nga haligot.
Parcelar. *a.* Pag socol ug pag tigaman san tuna, cay basi an pag bayad san buhis.
Parcial. *adj.* An tungud sa usa cabahin sin usa mán cabug-os.—Diri bug-os.—An magapil sa lain.
Parcialidad. *f.* Caboniog, in nag cacaboniog an iba sa ano mán nga buhat, cundi diri opud an cadam-an.—Pag sangcay.—Larang ó huna huna nga diri matadong. —*ant.* Camaopay sin buot.
Parcialmente. *adv.* *m.* In tungud sa usa lá cabahin, cún sa iba lá nga mga bahin. —Sin diri matadong.—*ant.* Sa maopay nga buot.
Parcidad. *f.* Casadangan.
Parco, ca. *adj.* An may casadangan.
Parchazo. *m.* *fig.* y *fam.* Dorogas, tiao.
Parche. *m.* Patco.—Totob sin guimbal.—Pegar un pache á uno. *fr.* *fig.* y *fam.* Pag limbong sa iya.
Pardal. *adj.* Tauo nga naocoy sin bongto nga gutiay.
Pardal. *m.* Mananap nga mapintas.—Tam-

si nga sugad sin maya.—*fig.* y *fam.* Tampalasan, malimbong.

Pardear. *n.* Labao, in nalabao an color nga binughao.

Pardillo, lla. *m.* y *f.* Tamsi nga sugad sin maya.

Pardo, da. *adj.* Bug hao, binug hao, burag hao.—Masirum.

Pardusco, ca. *adj.* Binug hao.

Parear. *a.* Pag si-ing; atul, atul atul.—Pag tag duha, pag pades.

Parecer. *m.* Pag buot, caburut-on: huna huna. Casagdonan, casalagdonan —An baga cahimo sa bayhon cún sa lauas bá san tauo.—Arrimarse al parecer de uno. *fr. fig.* Pag alagad, pag gapil sa iya.—Tomar parecer. *fr.* Paquisagdon.

Parecer. *n.* Butho, paquita, pahayag.—Pag huna huna.—Olput.—Agui, hinaguian ná.—*r.* Aguid, aguidaguid, sopó.—Parece que va, pero viene. Baga ticadto, cundi ticanhi.

Parecido, da. *adj.* Masugad.

Pared. *f.* Cota.—Bong bong.

Paredaño, ña. *adj.* May cota, may bong bong.

Paredón. *m.* Cota nga daco.

Pareja. *f.* Usa capades, pades.

Parejo, ja. *adj.* Masugad; mag sama, mag topong.

Parénesis. *f.* Pag sagdon.

Parenético, ca. *adj.* Masagdon.

Parentela. *f.* Caorop-dan, igcaca anac.—Pag caoropud.

Parentesco. *m.* Pag caoropud, caoropud.

Paréntesis. *m.* Sumpay nga mga polong, nga diri ngagayud casoroc-an.—Tigaman nga sugad sini ( ).—*fig.* Pag paocoy.

Pareo. *m.* Pag si-ing. Pag pades, pag tag-duha.

Parergón. *m.* Sumpay, dugang nga baga rayandayan.

Paria. *m.* Tinimauo, taramayon.

Parias. *f. pl.* Buhis nga bayad sin usa nga hadi sa usa mán nga hadi nga labao sa iya.—Dar, ó rendir parias á uno. *fr. fig.* Pag alagad, pag tahud sa iya.

Parias. *f. pl. Anat.* Inul-nan.

Parición. *f.* Panganac an mga hayop.

Parida. *adj.* Bag-o pá nga nag anac.

Paridad. *f.* Sanglit.—Catopong, casama.

Paridera. *adj.* Olon olin.—*f.* Panganac an mga hayop.

Pariente, ta. *adj.* y. *s.* Oropud; caoropdan; igcacaanac.—Pariente cercano. Sooc.—Pariente lejano. Bauhag.

Parietal. *adj.* Quinota.—*Zool.* Tul-an sa oló.

Parietaria. *f.* Banua nga nabubuhi ug nagtutubo sa mga butac san cota.

Parificar. *a.* Pag pananglit, pag butang sin pananglitan.

Parihuela. *f.* Agasan.—Paras-gan.

Parir, *n.* Pag anac; himogso; hing-lao.—Parir todos los años. Olin olin.—Parir antes del tiempo. Hono.—Parir los peces. Yab yab.

Parla, *f.* Carocayacan.

Parlador, ra. *adj.* Mayacan, himolong, babáan, tabian.

Parladuría. *f.* Goro goro; carocayacan, pag yacan nga diri angay.

Parlaembalde. *com. fig.* y *fam.* Mayacan sin uaray mán polos.

Parlamentar. *n.* Pag carocayacan.—Pag sarabut, paquigpolong.

Parlamentario, ria. *adj.* An tungud sa parlamento.—*m.* Tauo nga maquiquigpolong.—Tauo sa parlamento.

Parlamento. *m.* An guincacatirocan sin mga tauo nga mahal ug daco an catungdanan sa pag bagaybagay hionong sin caopayan, etc.—Capopong-tan.

Parlar. *a.* Pag yacan, pag polong.

Parlatorio. *m.* Carocayacan, pag carocayacan.

Parlería. *f.* Carocayacan. Goro goro.

Parlero, ra. *adj.* Mayacan, babáan, cuti sin polong.

Parleruelo, la. *adj.* Mayacan, babáan.

Parleta. *f. fam.* Carocayacan.

Parlón, na. *adj.* Mayacan, babáan.

Parlotear. *n. fam.* Pag carocayacan.

Parodia. *f. fam.* Pag pananglit.

Parodiar. *a.* Pag pananglit.

Parola. *f. fam.* Camayacan.—*fam.* Carocayacan.

Paroxismo. *m.* Bontug, cauara sa mga balatian tungud sin saquít.

Parpadear. *n.* Pag alobaob.

Párpado. *m.* Alobaob, lucap lucap.

Parpar. *m.* Honi sin itic ó pato.

Parque. *m.* Tanaman nga quinota ó inalad, ngan harani sa balay nga palasio.—*Mil.* Burugtangan sa mga casangcapan sa pag guerra.

Parquedad. *f.* Casadangan. Cagutiay.

Parra. *f.* Balagon nga paras nga namomonga sin ubas. Baga cámao.

Parrado, da. *adj.* Cahuy ug iba pá nga haglaba an mga sanga.

Párrafo. *m.* Bahin, bolos.—Tigaman nga ortorgráfico nga sugad sini §.—Echar párrafos. *fr. fig.* y *fam.* Pag yacan pag polong sin damo.—Párrafo aparte. *expr. fig.* y *fam.* Solibang co, solibangay co.

Parral. *m.* Mg̃a paras ng̃a binalayan.—Mg̃a paras mg̃a damo an mg̃a saringsing. Baga cámo.

Parranda. *f. fam.* Hámpang̃an, haram-pang̃an.

Parrar. *n.* Pag halaba sin mg̃a sang̃a an mg̃a cahuy, etc.

Parricida. *com.* Pag patay sa iya amay cún iroy bá cún sa iba pá ng̃a mg̃a cag anac.

Parrilla. *f.* Baga tibor cún biso bá.

Parrillas. *f. pl.* Saladang; tarapan. Lang̃on, lang̃onan.

Parriza. *f.* Paras ng̃a ihalas.

Parro. *m.* Pato, itic.

Párroco. *m.* Id.; an Cura sa bongto, amay, amahan sa calag.

Parroquia. *f.* Singbahan ng̃a ponoan sa tag-sa sa ng̃a bongto, ng̃a minamangnoan sin párroco.—An mg̃a tauo ug an tuna ng̃a sacop sa gahum sa párroco.—Cumplir con la parroquia. *fr.* Pag compesal sa catuigan.

Parroquial. *adj.* An tung̃un ó canan parroquia.

Parroquialidad. *f.* An hatag ó togot, an tung̃ud sa usa ng̃a parroquia.

Parroquiano, na. *adj.* Tauo ng̃a sacop sa parroquia.—*m.* y *f.* An parapalit guihapon sa usa ng̃a tendahan san iya mg̃a casoroc-an.

Parsimonia. *f.* Casadang̃an.

Parte. *f.* Bahin.—Malon.—Buang.—Lotos. Pahat.—Gahin.—Pihig.—Tagpiri.—Calong.—Canit.—Dolon.—Tung̃ud.—Pinid.—Atol. Dar parte. *fr.* Pag pahibaro, pag sumat.—Hiras.—Parte de donde viene el viento.—Bocaran.—Partes de que consta el corral de pescar, el chinchorro ó red.—Banata.—Parte baja de la sementera.—Bantayao.—Parte inferior del vientre.—Pason.—Parte trasera del cangrajo.—Lucob lucob.—Parte mayor que corresponde ó se da al que cazó el puerco ó venado con su red.—Leihon.—Parte anterior de la cabeza, hácia la frente.—Alintaracan.

Partear. *a.* Naram.

Partera. *f.* Manaram.

Partería. *f.* Pag camanaram.

Partero. *m.* Manaram.

Partesana. *f.* Pang̃aniban ng̃a sugad sin bangcao.

Partible. *adj.* Mahimo mabahin; sadang pag bahinon.—Sadang pag tong-on.

Partición. *f.* Bahin; malon; pahat. Pag bahin; pag malon; pag pahat.

Particionero, ra. *adj.* Angbit, canit.

Participación. *f.* Pag caangbitan.—Pag pahibaro, pag pahabaro.

Participante. *p. a.* Angbit; canit. Magpapahibaro.

Participar. *a.* Pag pahibaro.—*n.* Angbit; canit; onong; agum, hiagum; auat.

Partícipe. *adj.* Angbit; canit.

Participial. *adj. Gram.* An tung̃ud sa participio.

Participio. *m. Gram.* Bahin sa oración ng̃a sinisiring participio.

Partícula. *f.* Bahin ng̃a gutiay—*Gram.* Bahin sa oración ng̃a diri nadedeclinar.

Particular. *adj.* Lugaring̃on.—Orosahon.—An uaray catungdanan.

Particularidad. *f.* Baga calainan.

Particularizar. *a.* Pag asoy sin maopay sa pag catinag-satag-sa.—Pag paora, pag paorug.

Particularmente. *adv. m.* Labi pá. Sa pagcatinag-satag-sa.

Partida. *f.* Pag guican.—Partida ng̃a sinurat sa mg̃a libro sa singbahan, ug an houad ó sinacal sini nga partida, ng̃a carig-onan san tauo.—Panon sin mg̃a tauo.—An tag-sa ca pag sugal.—*fig.* Camatayon.

Partidario, ria. *s.* Manambal ng̃a paracadto sa mg̃a borobongto.—*adj.* Magapil.

Partido. *m.* Mg̃a tauó ng̃a gapil sa ira mg̃a guintutuyo.—Baga caopayan ó capulsanan.—Baga paglarang.—Mg̃a partido ó mg̃a borobongto ng̃a sacop sa usa ng̃a provincia.

Partido, da. *p. p.* Binuca; naboong; rapac.

Partidor. *m.* Paragahin. Parapahat. Parabahin.—Paratiac sin cahuy.

Partimiento. *m.* Bahin; malon; pahat. Pagbahin; pag malon; pag pahat.

Partir. *a.* Pag buca.—Pag boong.—Bahin, bahin bahin.—Pag pahat.—Hiras; malon; osang; guinit; hanit; hanit hanit; polá; potpot; dolon; pinid; lasa; luhang; hiua hiua; pihig; taquias ó tacyas; bagtac.—*n.* Pag guican, butauan.

Partitivo, va. *adj.* Sadang pag bahinon.

Parto. *m.* Pag anac, pag himoso.

Parturiente. *adj.* Nag aanac, naghihimoso.

Párulis. *m. Cir.* Hubag sa mg̃a lagus.

Parva. *f.* Trigo, etc., ng̃a guintataltag basi pag guiocon.—Tapong sin trigo, humay, etc.

Parvedad. *f.* Cagutiay, pag cagutiay.

Parvidad. *f.* Cagutiay, pag cagutiay.

Parvificencia. *f.* Pag gasto sin talagudti.

Parvo, va. *adj.* Guti, gutiay, dito.

Parvulez. *f.* Cagutiay.—Catangcud.

Párvulo, la. *adj.* Guti, gutiay, dito.—*s.* Bata.

Pasa. *f.* Ubas nga pasas.

Pasacalle. *m.* Tonog sa sesta ug iba pá nga toronggon, sones.

Pasada. *f.* Pag agui.—Socol nga lima ca teel an hilaba.—Hatag nga salapi cún iba pá nga igo sa pag caon.—*fig.* Pag pacara-ut.—Dar pasada. *fr.* Pagtangdo lá.—De pasada. *m. adv.* Agui lá.

Pasadera. *f.* Taytayan, latayan.

Pasaderamente. *adv. m.* Casadangan lá.

Pasadero, ra. *adj.* Macacaagui.—Oro-opayda lá.—Maromasayon.—Agui lá.—*m.* Tay tayan, latayan.

Pasadillo. *m.* Binorda.

Pasadizo. *m.* Tay tay, taytayan; latay, la-tayan; taratbocan, tarabocan.

Pasado. *m.* Inagui ná.—Soldados nga mga natapon sa mga caauay.—*pl.* Mga guinicanan.

Pasador. *m.* Pana nga tais caopay.—Tranca nga puthao sin puerta.—Padlong sin bisagra.—Saraan.

Pasadura. *f.* Aguian.

Pasagonzalo. *m. fam.* Sontoc, puniti.

Pasaje. *m.* Pag agui.—Aguian, araguian. Bayad san pag agui.—Hinacay.—Sarasay, mga mag saracay.—Salagan.—Polong sa Santos nga Surat, etc.

Pasajero, ra. *adj.* Casagboyan sin tauo, aguian.—Madali lá.—*s.* Saracay, mag saracay.—Omaragui.

Pasamanar. *a.* Pag butang sin galón sa mga biste, etc.—Pag alobay-bay, pag butang sin alobay-bay.

Pasamanería. *f.* Galón.—Catungdanan sin parahimo sin galón.—An balay nga guinbubuhatan san galóon.—Tendanhan sin galón.

Pasamanero. *m.* Parahimo sin galón, etc. —Parabaliguia sin galón, etc.

Pasamano. *m.* Galón nga bulauan, salapi, igagama, etc.—Alobay-bay.

Pasamento. *m.* Camatayon, cabonot.

Pasamiento. *m.* Camatayon, cabonot.

Pasante. *m.* An maopud opud san matorogon, basi mabatid siya san quina-adman niya.—Matoroon, maturutdo.

Pasantía. *f.* Catungdanan sa pag capasante, pagcapasante.

Pasapán. *m. fam.* Totol-nan.

Pasaporte. *m.* Id.; carig-onan.

Pasar. *a.* Pag agut; agui.—Lacbas.—Pahog.—Alahas.—Alopaip.—Horos.—Lapus. Lupao.—Songroy.—Soroy.—Susug hon.—Taac.—Salopsop.—Tara.—Baid.—Lagdas. —Lahus.—Losot.—Latay.—Dahop.—Dosoros. Haboy haboy.—Panaytay.—Ahas.—Pasar río ó estrecho de mar.—Pag taboc.—Pasar sobre lo que está atravesado en el tránsito.—Lacad, lacaang.—Pasar raspando. Lacmit, lauit.—Pasar por alto ó pasarse de la memoria.—Hilapaolapao.—Pasar por alto alguna cosa.—Lactao, lipang, lipod.—Pasar de boca en boca, de mano en mano. —Onlod, paonlod, pasil.—Pasar á hombros. —Osong.—Pasar de parte á parte.—Salauay.—Tahus, tahus tahus.—Pasar el rasero. —Sap hid.—Pasar el papel, etc.—Honog. Sihag, damay.—Pasar por entre mucha gente.—Alatiat, saboysaboy.—Pasar ó rodear punta de mar, monte, etc.—Baclay.—Pasar rozando.—Baigad.—Pasar la furia.—Agohos, ahos.—Pasar por entre piedras, salvándolas.—Biat biat.—Pasar por en medio.—Bulha.—Pasar por donde hay mucha gente, mucha maleza, etc.—Bulhay.—Pasar de largo.—Butauan.—Pasar el sudor la ropa. —Bahuca.—Pasar adelante.—Usuag.—Alihis; aros.—Pasar término ó plazo.—Bonos; lapas.—Pasarse vasija, etc.—Hamon, tohom.—Pasar por estrechura ó entre mucha gente.—Alatiot.—Pasar por en medio de dos cosas.—Lacbang.—Pasar río, camino, etc., de un lado á otro.—Lactas.—Pasar por estrecho de mar ó entre mangles. —Salag, sulang.—Pasar cerca de alguna parte.—Sapigad.—Pasar de una clase á otra, de un lugar á otro.—Tapon.—Pasar por donde no es camino real.—Tarap—Pasar por debajo.—Tuab.—Pasar por la orilla ó cerca.—Ligad.—Pasar ò introducirse el viento.—Horothorot.—Pasar enredadera, etc., de un árbol á otro.—Cotay.—Pasar con dificultad por donde hay mucha gente.—Dagosos.—Pasar por medio de maleza, etc.—Hagupahop.—Pasar suavemente la mano por el cuerpo.—Hapuhap.—Pasar embarcado por bocana de río.—Panabang. Pasar hojas de libro.—Paropacli.—Pasar por el camino.—Pangindalan.—Pasar, enviar.—Pag dara, pag dolong.—Pag padara, pag padolong.—Pasar un recado.—Pag pahibaro.—Pasar, aventajar.—Labao.—Pasar, cerner.—Pag ag-ag.—Pasar la comida ó bebida.—Pag tol-on.—Pasar á mejor vida.—Patay.—Pasarse de la memoria una cosa.—Lipat, limot.

Pasatiempo. *m.* Calilingauan.

Pasatoro (Á). *m. adv.* Pag bono san todo san pag agui niya.

Pasavante. *m. Mar.* Carig-onan nga hatag sa mga nagsasacay san ponoan san mga casoldadosan sa dagat basi diri sira pag anoanoon.

Pasavolante. *m.* Buhat nga guinbubuhatan sin dalidali ug sin uaray panginano.

Pascua. *f.* Id., pasco.
Pascual. *adj.* An tungud ó canan pasco.
Pase. Togot, pag togot.
Paseadero. *m.* Lacat lacatan.
Paseador, ra. *adj.* Malacat, malacao.—*s.* Paralacat, paralacao, parag lacat.
Paseante. *p. a.* Malacat, malacao.—Halayhalay.
Pasear. *n.* Pag lacao, pag lacat.—Lacat lacat.—Halayhalay.
Paseo. *m.* Lacat lacatan.—Pag lacat, pag lacao.
Pasera. *f.* An lugar nga guinpapahinogan san mga bonga.—Pag pahinog san mga bonga.
Pasero, ra. *adj.* Sinisiring an cabayo ó mula nga maaram magpaso.—*m.* y *f.* Parabaliguia sin mga pasas.
Pasibilidad. *f.* Pag camailub, pag cama antos.
Pasible. *adj.* Mailub, maantos; sadang mailub, sadang maantos.
Pasicorto, ta. *adj.* Halipot an pag pitad.
Pasilargo, ga. *adj.* Halaba an pag pitad.
Pasillo. *m.* Buang nga harohalaba ug harohaligot.
Pasión. *f.* Pag casáquit.—Caipa, pag caipa.
Pasionaria. *f.* Banua nga pasionaria.
Pasionario. *m.* Libro nga sinurat san santos nga pag casáquit san aton Guinoo.
Pasioncilla. *f.* Caipa nga umaragui lá.
Pasionero. *m.* Paracanta san santos nga pagcasáquit sa aton Guinoo san Semana Santa.
Pasionista. *m.* Paracanta san santos nga pag casáquit san aton Guinoo sa Semana Santa.
Pasitrote. *m.* Halipot nga pag pitad an mga hayop.
Pasivamente. *adv. m.* Sin uaray pag lalabut.—*Gram.* Sa cahologan nga pasivo.
Pasivo, va. *adj.* An nacarauat san acción san agente, sin uaray mán bubulig.—An diri nag lalabut.—An salapi nga hatag cún sohol nga ihinahatag sa iba nga mga tauo cay an ira mga pagtuman san mga sugo nga hadianon.
Pasmado, da. *adj.* Ngarat, hipausa.—Domog cún dao cahuy.—Napasma.
Pasmar. *a.* Ngarat.—*fig.* Hipauasa.—Domog cún dao cahuy.—Pasma, pag saquiti sin pasma.—Lubad, in nalulubad an mga pintar.
Pasmo. *m.* Saquit nga pasma.—Ngarat.—Hipausa.
Pasmosamente. *adv. m.* Orosahun gud.
Pasmoso, sa. *adj. fig.* Orosahun, macatitingala,
Paso. *m.* Pitad; lacbang; lacang.—Balitang.—Aguian, araguian; binghal, lacdanan.—An agui.—Caagui, casugad.—Cabonot.—An mga guinaguian san aton Guino Jesucristo.—Paso largo. Bacang.—Á buen paso. *m. adv.* Sin dagmit, cadagmitan.—Á cada paso. *m. adj. fig.* Danay, sin agsub.—Á dos pasos. *m. adv. fig.* Harani caopay.—Á ese paso. *m. adv. fig.* Tungud sito.—Alargar el paso. *fr. fam.* Pag dagmit.—Andar en malos pasos. *fr. fig.* Maraut an batasan.—Á paso de buey. *m. adv. fig.* Hinayhinay gud.—Á paso de turtuga *m. adv. fig.* Hinayhinay gud.—Á paso largo. *m. adv.* Sin dagmit.—Á pocos pasos. *m. adv.* Haraniay gud.—Apretar el paso. *fr. fam.* Dagmit.
Paspié. *m.* Sayao.
Pasquín. *m.* Surat nga uaray pirma, nga ibinubutang bisan diin sa cadaygan basi pag basahon sa mga tauo, ngan contra gud sa igcasitauo.
Pasquinar. *a.* Pagbutang sin mga pasquín.
Pasta. *f.* Minasa; buli.—Potos sin libro.—Buena pasta. *fig.* Malinao an buot.
Pastar. *a.* Pag dara sa mga hayop ngadto sa may banua.—*n.* Sabsab; panasab.
Pasteca. *f.* Moton nga gamit sa mga sacayán.
Pastel. *m.* Minasa nga harina nga may manteca, carne nga tinadtad, isda, etc.—Banua nga pastel.—*fig.* y *fam.* Hilit ó tinago nga pag casabut ngan maraot. *fig.* y *fam.* Tauo nga habobo ug matamboc.—*Fort.* Baga rauis nga quinota alagad lá san baga pag cabutang san tuna.—Descubrirse el pastel. *fr. fig.* In nabantug an tinutuyo sin pag tagoa.
Pastelear. *a. fig.* y *fam.* Pag alagad cay may guinlalanat nga laín nga caopayan, etc.
Pastelería. *f.* Balay nga guinbubuhatan sa mga pastel.—Tendahan sin mga pastel.—Cabatiran sin pag himo sin mga pastel.—Mga pastel.
Pastelero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga pastel.—Parabaliguia sin mga pastel.
Pastelillo. *m.* Matam-is nga pastelillo.
Pastelón. *m.* Pastel nga may tinad tad nga carne, mga siuo, etc., etc.
Pastilla. *f.* Id.; pastiya nga socolate, pastiya nga sabón, etc.
Pasto. *m.* Pag sab sab.—Banua nga pinangangaon sa mga hayop ó mga mananap.
Pastoforio. *m.* Oroquian nga inoquian sadto ánay sa mga labao nga diris ó sacerdote sa mga diuatahan dida sa mga pinacasingbahan nira.
Pastor, ra. *m.* y *f.* Bantay, parabantay,

mag barantay, paramangno.—Ponoan sa Santa Iglesia, amay sa calag.

Pastoral. *adj.* Pinastores.—An tungud ó canan mga ponoan sa Santa Iglesia.

Pastoralmente. *adv. m.* Pinastores, masugad sin pastor.

Pastorear. *a.* Pag bantay, pagmangno sa mga hayop.—Pag bantay an mga ponoan sa Santa Iglesia san ira mga nasasacopan.

Pastorela. *f.* Sones, pag canta nga pinastores ug malipayon.

Pastoreo. *m.* Pag bantay sa mga hayop.

Pastoría. *f.* Pag capastor.—Pag bantay.—Capastorisan.

Pastoricio, cia. *adj.* Pinastores.

Pastoril. *adj.* Pinastores.

Pastorilmente. *adv. m.* Pinastores gud.

Pastoridad. *f.* Camahomoc dao minasa.

Pastoso, sa. *adj.* Mahomoc dao minasa.

Pastura. *f.* Banua nga pinangangaon sa mga hayop.—Tubong sa mga baca, etc.

Pasturaje. *m.* An pinangangaonan ó pinanabsaban sa mga hayop.

Pata. *f.* Teel, siqui.—Pata de ganso. Gaquit.—Pata de gato, etc. Camoy.—Pata coja. *fig.* y *fam.* Piang.—Á pata. *m. adv. fam.* Bactas lá.—Echar la pata. *fr. fig.* y *fam.* Pag daug, pag labao.—Patas arriba. *m. adv. fig.* y *fam.* Huyang.

Pata. *f.* Itic nga babaye. Tamao nga babaye.

Pataca. *f.* Usa nga daco.

Pataco, ca. *s.* Tinimaua.

Patacón. *m. fam.* Pisos.

Patache. *m.* Sacayán.

Patada. *f.* Buy-ac.

Patalear. *n.* Casay casay.—Rumpat.—husa.

Pataleo. *m.* Pag casay casay.—Pag rumpat.—Paghusa.

Pataleta. *f.* Baga calipong sugad sin iborontug.

Pataletilla. *f.* Sayao.

Patán. *m. fam.* Tinimaua.—*fig.* Tapang.

Patanería. *f. fam.* Catapang.

Patarata. *f.* Taramayon.—Salingcapao.

Pataratero, ra. *adj.* Masalingcapao.

Patata. *f.* Tanum nga patata.

Patatús. *m. fam.* Calipong sa olo.

Pateadura. *f.* Pag buy-ac, pag tinduc, pag sindol.

Pateamiento. *m.* Pag buy-ac, pag tindoc, pag sindol.

Patear. *a. fam.* Pag buy ac, pag tindoc, pag sindol.—*n. fam.* Rumpat. Casay casay.

Patena. *f.* Patena nga bulauan ó salapi nga dinorado nga gamit sa pag misa ug buratangan san hostias.—Biao sa dughan nga gamit sa mga babaye.—Limpio como una patena, más limpio que una patena. *locs. figs.* Mahinlo caopay.

Patente. *adj.* Dayag, sayud, hayag, buyag-yag.—*f.* Pag togot nga hadianon, carig-onan.—Pag togot ó carig-onan nga hatag sa mga ponoan san ira mga nasasacopan.—*r. v.* Pag patente san Santísimo.

Patentemente. *adv. m.* Dayag caopay, sayud caopay, hayag caopay.

Patentizar. *a.* Pag padayag, pag pahayag, pagpaquita.

Pateo. *m. fam.* Pag rumpat. Pag casay casay.

Pátera. *f.* Pingan nga diri halarum.

Paternal. *adj.* Inamaynon, inamay.

Paternalmente. *adv. m.* Sa inamaynon nga...

Paternidad. *f.* Pag caamay.

Paterno, na. *adj.* An tungud ó canan amay. Inamaynon, inamay.

Paternóster. *m.* Amay namon.

Pateta. *m. fam.* Yaua.—*fam.* An may capiangan sa siqui cún sa páa bá, an may capiolan.

Patéticamente. *adv. m.* Macabarantad gud.

Patético, ca. *adj.* Macabarantad.

Patiabierto, ta. *adj. fam.* Balico an páa, ca-ang.

Patialbillo. *m. vid.* Papialbillo.

Patialbo, ba. *adj.* Busag an teel ó siqui.

Patiblanco, ca. *adj.* Busag an teel ó siqui.

Patíbulo. *m.* Bitayan.

Patibulario, ria. *adj.* Macaharadluc.

Patita. *f.* Guti nga teel ó siqui.—Poner á uno de patitas en la calle. *fr. fig.* y *fam.* Pag paiuas sa iya.

Paticojo, ja. *adj. fam.* Piang.

Patihendido, da. *adj.* Caramoy.

Patilla. *f.* Sapiring nga bohoc.

Patín. *m.* Sauang sauang.

Patín. *m.* Tamsi nga patín.

Pátina. *f.* Baga tae sin tumbaga, etc.

Patinar. *n.* Dalosdos.

Patinejo. *m.* Sauang sauang.

Patio. *m.* Sauang, sauangsauang.

Patitieso, sa. *adj.* Sinisiring in an tauo inabutan sin saquít ug diri naquiua an iya mga páa ó mga teel.—*fig.* y *fam.* An nahipausa.—*fig.* y *fam.* An napadasig ó napadayao.

Patituerto, ta. *adj.* Balico an páa ó teel.—*fig.* y *fam.* Balico; lico lico.

Patizambo, ba. *adj.* Balico an páa.

Pato. *m.* Itic.—Tamao, tamao tamao, gamao.

Patochada. *f.* Polong nga diri angay, maraut.
Patojo, ja. *adj.* Balico an páa ó teel.
Patología. *f.* Pag aradman nga tungud sa pagquilala sa mga casaquit ug an baga tinicangan nira.
Patológico, ca. *adj.* An tungud ó canan Patología.
Patón, na. *adj.* y *fam.* Daco an páa ó teel.
Patraña. *f.* Bua, sumat nga bua.
Patria. *f.* Tuna, banua, bongto nga natauohan.—Patria celestial. An langit.
Patriarca. *m.* Id.; mga mahal nga mga tauo sa daan nga batasan, nga mga pinili sira sa Dios ug mga pangulo sin damo nga mga anac.—Mahal nga ngaran sa iba nga mga obispo.
Patriarcado. *m.* Pag capatriarca.—Cahimtang, camahalan sa pagcapatriarca.—Tuna nga sacob sa iya gahum.
Patriarcal. *adj.* An tungud ó canan patriarca, pinatriarca.—*f.* Singbahan san patriarca: an tuna nga sacop sa iya gahum.
Patricio, cia. *adj.* Moropio, tuminong nong. —Bantugan.
Patrimonial. *adj.* An tungud ó canan patrimonio.
Patrimonialidad. *f.* An minamatadong san tauo, cay dida siya natauo sa bongto, basi tagan siya sin catungdanan nga singbahanon, nga hatag lamang sa mga moropio sa mao nga bongto; catadongan.
Patrimonio. *m.* Mga mangad san anac nga guican sa amay cún sa mga caapoyan.—*fig.* Mga mangad nga lugaringon.—Patrimonio real. Mga mangad nga hadianon.
Patrio, tria. *adj.* An tungud ó canan tuna cun bungto nga natauohan.—An tungud ó canan amay.
Patriota. *m.* An may gugma sa iya natauohan nga tuna ug nagtatalingoha mán sin pag pacaopay.
Patriótico, ca. *adj.* Maopay, mahagugma sa iya natauohan nga tuna.
Patriotismo. *m.* Auil, gugma sa tuna ó bongto nga natauohan.
Patrocinador, ra. *s.* Mananabang, parabulig.
Patrocinar. *a.* Pag tabang, pag bulig.
Patrocinio. *m.* Pag tabang, pag bulig.
Patrón, na. *m.* y *f.* Mananabang, parabulig.—Mahal nga Patrón, mahal nga Patrona.—Tagada san balay nga hapitan sin tauo.—Agaron nga nalooy ug pinabubuhian niya an iya oripon ó bihag.—Ponoan sa usa nga sacayán.
Patrona. *f.* Sacayán.
Patronato. *m.* Catungdanan, gahum.
Patronazgo. *m.* Catungdanan, gahum.
Patronear. *a.* Pag ponoan sin sacayán.
Patronímico, ca. *adj.* Ngaran nga guican san ngaran san amay cún sa iba bá nga caganac.
Patrono. *m.* Mananabang, parabulig.—An may catungdanan ó gahum.
Patrulla. *f.* Panon, usa capanon sin mga tauo, nga mga parabantay sira sa bongto labi pá in gab-i.
Patrullar. *n.* Pag mangno, pag bantay, pag sodoy.
Patudo, da. *adj.* Daco an teel ó siqui.
Patulea. *f.* *fam.* Mga casoldadosan, mga tauo nga nacacasamoc.
Patullar. *n.* Pag tamac, pag tonob sin macosog.—*fig.* y *fam.* Pag patigayon gud basi macuha an guintutuyo.—*fam.* Pag carocayan.
Paúl. *m.* Danao, habobo nga tuna.
Paulatinamente. *adv.* *m.* Hinay hinay.
Paulatino, na. *adj.* Hinay, mahinay, mahinay hinay.
Paulina. *f* Excomunión nga guican sa Santos nga Papa sa mga tauo nga nagcauat, basi iooli nira an quinauat.—*fig.* y *fam.* Pag sauay.
Pauperismo. *m.* Mga capobrisan.
Paupérrimo, ma. *adj.* Macalolooy gud.
Pausa. *f.* Pag ocoy sin dali.—Camahinay. —Liat.
Pausadamente. *adv.* *m.* Hinay hinay.
Pausado, da. *adj.* Hinay, máhinay, mahinay hinay.
Pausar. *n.* Pag paocoy; pag pahinay.
Pauta. *f.* Regla nga gamit sa pag badlis san papel.—*fig.* Susugaran.
Pautador. *m.* Parabadlis san papel.—Pahimo sin regla.
Pautar. *a.* Pabadlis san papel.—*fig* Pag tutdo, pag hatag sin susugaran.
Pava. *f.* Pabo nga babaye.
Pavada. *f.* Capabohan.
Pavana. *f.* Sayao.
Pavero, ra. *m.* y *f.* Bantay sa mga pabo. Parabaliguia sin mga pabo.
Pavés. *m.* Baga calasag.
Pavesa. *f.* Tap-ong; tap-oc; agbun; aguio; aligato.
Pavezno. *m.* Siuo sin pabo.
Pávido, da. *adj.* *poét.* Mahadlucon.
Pavimento. *m.* An guinsal-gan sin mga baldosa, ladriyo, etc., dida sa mga balay, mga singbahan, etc.
Paviota. *f.* Tamsi nga canauay.
Pavipollo. *m.* Siuo sin pabo.
Pavo. *m.* Tamsi nga pabo

Pavón. *m.* Tamsi nga pabo real.—Color nga maromaitum.
Pavonada. *f. fam.* Pag libang libang sin dali.—*fig.* Padasig, padayao.
Pavonado, da. *adj.* Maromaitum.
Pavonar. *a.* Pag hirog san puthao sin maromaitum.
Pavonazo. *m.* Color nga mapula.
Pavonear. *n.* Padasig, padayao.—*fig.* y *fam.* Pagaram aram.
Pavor. *m.* Cahaluc, caculba.
Pavorde. *m.* Ponoan sin mga capadian. Pade nga paratutdo sin Teologia, etc.
Pavorido, da. *adj.* Mahadlucon; quinuculbaan.
Pavorosamente. *adv. m.* Sa daco nga cahadluc, sa daco nga caculba.
Pavoroso, sa. *adj.* Macaculba.
Pavura. *f.* Cahadluc, caculba.
Payaso. *m.* Gopong.
Payo. *m.* Tauo sa oma, tapang.
Payuelas. *f. pl.* Baga tipdas.
Paz. *f.* Pag cadaet, cadaet.—Camingao, camurayao; camurayauan.
Pazguato, ta. *adj.* Tapang.
Pazote. *m.* Banua nga mahamut.

PE

Pe. *f.* Ngaran sini nga letra *p.*—De pé á pá. *m. adv. m.* y *fam.* Ticang sa tinicangan ngada sa catapusan.
Peaje. *m.* Bayad san pag agui.
Peajero. *m.* Parasocot san canan pag agui.
Peal. *m.* Itarahub sa teel.—Medias nga uaray teel teel, cay naabut lá tubtub sa teel, cundi diri natatahuban an teel.—*fig.* y *fam.* Tauo nga horohongug, uaray polos, taramayon.
Peana. *f.* Turun-ban, turu-unbanan.
Peatón. *m.* Magburuhat, soroholan, paraalayon.—Paradara san correo.
Pebete. *m.* Morón, pebete.—Metsa nga isusurit sin luthang.—Mahamut.
Pebetero. *m.* Burugtangan sin pebete nga mahamut.
Pebrada. *f.* Sarsa nga may pimienta ug iba pá nga mga panacot.
Pebre. *com.* Sarsa nga may pimienta ug iba pá nga mga panacot.
Peca. *f.* Punggud.
Pecable. *adj.* Macacasala.—Sala.
Pecado. *m.* Sala. *pl.* Casal-anan.
Pecador, ra. *adj.* Macasasala, magpacasasala; salaan.
Pecaminoso, sa. *adj.* An tungud ó canan sala cún macasasala bá, maraut.
Pecar. *n.* Sala, pacasala, pag pacasala.—Pag sala.—Pamabaye.
Peccata minuta. *expr. fam.* Sala nga gutiay.
Pece. *m.* Tuna nga tubigan nga gamit sin pag himo sin cota.—Borobongtud nga tuna.
Pecera. *f.* Sudlanan nga salaming nga tubigan ug burugtangan sin mga isda.
Pecezuela. *f.* Bahin nga gutiay.
Pecezuelo. *m.* Teel ó siqui nga gutiay.
Pecezuelo. *m.* Isda nga gutiay.
Peciento, ta. *adj.* Masugad sin salong an color.
Peciluengo, ga. *adj.* Bonga nga halaba an binonglan, ó langangan.
Pecinal. *m.* Lubogan, danao nga nabibiao an tubig ug damo an hanang, cahanangan.
Peciolo. *m.* Langangan.
Pécora. *f.* Hayop nga carnero, etc. *fr. fam.* Tauo nga maraut.
Pecorea. *f.* Pangauat.
Peorear. *a.* Pag cauat, pag pangauat sin mga hayop.
Pecoso, sa. *adj.* Ponggoron.
Pectoral. *adj.* An tungud ó canan dughan.—Macacaopay sa dughan.—*m.* An cruz nga binibiao sa dughan sa mga Señor Obispo.
Pecuario, ria. *adj.* An tungud ó canan mga cahayopan.
Peculado. *m. For.* Pag cauat san canan hadi, cún an tinatapuran sin pag mangno asay an nag cauat.
Peculiar. *adj.* Lugaringon, calugaringon.
Peculiarmente. *adv. m.* Labi pá.
Peculio. *m.* Bahandi, mangad; puhonan.
Pecunia. *f. fam.* Salapi.
Pecunial. *adj.* An tungud ó canan salapi.
Pecuniariamente. *adv. m.* Salapi gud.
Pecuniario, ria. *adj.* An tungud ó canan salapi.
Pecha. *f.* Buhis, bayad.
Pechar. *a.* Pag buhis. Pag bayad.
Peche. *m.* Baga tipay.
Pechera. *f.* Id.; petsera, itarahub sa dughan.
Pechería. *f.* Mga buhis ó an buhis ó salapi.—Padrón san buhis.
Pechero. *m.* Panapton nga iburutang sa dughan sa mga cabataan.
Pechero, ra. *adj.* An mabuhis, buhis ná.—Tinimaua.
Pechiblanco, ca. *adj.* Busag an dughan sin barahibo.
Pechicolorado. *m.* Tamsi nga pula an duhan sin barahibo.
Pechigonga. *f.* Sugal sa baraja.
Pechina. *f.* Baga tipay.

Pechirrojo. *m. vid.* Pechicolorado.
Pechisacado, da. *adj. fig.* y *fam.* Madasig, mapadayao.
Pecho. *m.* Dug-han.—Soso.
Pecho. *m.* Buhis.
Pechuga. *f.* Aba.
Pechugón. *m.* Pag ticuang, baga pag poc poc sin macosog sa dughan sa lain.—Pag songgo an mag casidughan.
Pechuguera. *f.* Obo.
Pedagogía. *f.* Pag aradman sin pag tutdo sa mg̃a cabataan.
Pedagógico, ca. *adj.* An tung̃ud ó canan pag tutdo sa mg̃a cabataan.
Pedagogo. *m.* Paratoon, paratutdo sa mg̃a cabataan.
Pedaje. *m.* Bayad san pag agui.
Pedáneo. *s.* Ponoan, capitan sa bongto.
Pedante. *adj.* Mapadayao sa iya quinaadman.—*m.* Paratutdo sin gramática sa mg̃a cabataan, cundi sa ira tagsa ng̃a mg̃a balay.
Pedantear. *n.* Pag padayao, pag padasig.
Pedantería. *f.* Camadasig, camadayao. Pag padayao.
Pedantesco, ca. *adj.* Madasig, madayao.
Pedantismo. Camadasig, camadayao. Pag padayao.
Pedazo. *m.* Pinit. Piri, Tagpiri. Pola. Quinlit. Cutlig. Lihad. Hinit. Hamil. Guinit. Hagubis. Iclib. Bica. Tipic. Hubut. Ipac. Lucad. Otud. Guipud. Guat. Gorot. Tilud. Tingguid. Tiquip. Tinabas.
Pedazuelo. *m.* Pinit pinit, piri piri.
Pedernal. *m.* Santic. Santican. Santicon ng̃a bato.
Pedernalino, na. *adj.* Matig-a sugad in santic.
Pedestal. *m.* Carig-onan; sasarigan.—Turun-ban, turun-banan.
Pedestre. *adj.* Mabactas.—*fig.* Tinimaua, obus.
Pedicoj. *m.* Pag quing quing.
Pedicular. *adj.* Saquit ng̃a nagdadamo sin tomá an lauas san masaquit.
Pedículo. *m.* Binunglan.
Pedido. *m.* An inaaro, an pinang̃ang̃aro.—Buhis.
Pedidor, ra. *adj.* Maaro; maquiquiaro.
Pedigüeño, ña. *adj.* Maaro; maquiquiaro; maanggaon nga tauo.
Pediluvio. *m. pl.* Pag parigos ó pag baños sa mg̃a teel, basi macuha ó maiban an saquit.
Pedimento. *m.* Pag aro; pang̃aro; pang̃amaya, pang̃amuyo. Paquimalooy.
Pedir. *a.* Aro; pag aro; pang̃aro.—Amuyo, pang̃amuyo, pang̃amaya, paquimalooy.—Arangoa.—Angga.—Hang̃io.—Idug, idug idug.—Lobos.—Pedir licencia, Damilit, panamilit.—Pedir prestado. Angcat.—Pedir prestado para devolverlo en la misma especie. Hulam, soloc.—Pedir usura ó logro. Paquilaba, paquipalaha.—Pedir aguinaldo. Tarindao.-Pedir limosna. Paquilimos.
Pedo. *m.* Otot.
Pedorrera. *f.* Otot otot, pag otot otot.—*pl.* Sarual ng̃a hadooc caopay sa lauas.
Pedorrero, ra. *adj.* Maotot, ototon.
Pedorreta. *f.* Pag patonog sa baba dao pag otot.
Pedorro, ra. *adj.* Maotot, ototon.
Pedrada. *f.* Pag batac sin bato.—Binatacan; guinbatacan sin bato.
Pedrea. *f.* Pag batac batac.—Paguibatacbatac.—Pag uran sin bagtic ng̃a tubig ng̃a dao bato.
Pedregal. *m.* Cabatohan, cababtoan; batohun, bagtohun.
Pedregoso, sa. *adj.* Batohon, bagtohun.—An may saquit sa bato nga quinucurian sin pag ihi.
Pedrejón. *m.* Bato ng̃a daco.
Pedreñal. *m.* Pusil ng̃a halipot.
Pedrera. *f.* Pamatohan.
Pedrería. *f.* Mg̃a bato ng̃a mahal.
Pedrero. *m.* Cotero, parasacsac sin bato.—Luthang ng̃a gutiay.
Pedrezuela. *f.* Batohay.
Pedrisca. *f.* Uran ng̃a bagtic dao bato.
Pedriscal. *m.* Cabatohan, cababtoan; bato hun, bagtohum.
Pedrisco. *m.* Uran nga bagtic dao bato—Cabatoan.
Pedrisquero. *m.* Uran ng̃a bagtic dao bato.
Pedriza. *f.* Cabatohan, cababtoan; batohun, bagtohun.—Alad ng̃a bato.
Pedruzco. *m. fam.* Bato.
Pedúnculo. *m.* Binunglan; bagay-bay; lang̃ang̃an.
Peer. *n.* Pag otot.
Pega. *f.* Pagpilit, pag padocot.—Pagdihog sa mga tadiao, etc.—*fam.* Baga pag limbong—*Min.* Pag surit sa pólvora.
Pega. *f. fam.* Pagdabal, pag balbag.
Pegadizo, za. *adj.* Madocot, malapuyot, masapilit, madulaput.
Pegado. *m.* Patco.
Pegado, unido. Diquit, daquit, dingin.
Pegadura. *f.* Pag padocot.
Pegajoso, sa. *adj.* Madocot. malapuyot, masapilit, madulaput.—Matapon.
Pegamiento. *m.* Pag padocot; docot.
Pegar. *a.* Pagdocot; pag padocot.—Pagcot.—Pedal, pilit; yagcot.—Diquit.—Sapilit.—Dingin; luma.—Tapon.—*n.* Copcop.—Mung̃it.—Hurac.—Piti.—Pagpadael.—

Pegársela á uno. *fr. fam.* Pag libong sa iya.
Pegar. *a.* Pag songgo.—Pag dabal, pagbalbag, latub, lamba, lambos, humal, hunal, labdus, lapinga, sapi, tamba, tubal, dagbus, dusang.—Pegar con la mano. Lapi.—Pegar con los artejos de los dedos. Birol, bidol. —Pegar en la boca. Hamo; tangpa.—Pegar con el puño. Sampoc, sompoc; tamo.—Pegar ó dar contra alguna parte. Sangco. —Pegar con el puño en las espaldas. Daul. —Buhal.
Pegata. *f. fam.* Límbong; pag limbong.
Pegote. *m.* Patco.—*fig.* y *fan.* Guinisa nga masapilit.—*fig.* y *fam.* Atang, atang atang.
Pegotear. *n. fam.* Pag atang.
Peguera. *f.* Tambac sin cahuy nga quinucuhaan sin salong.
Peguero. *m.* An paracuha sin salong.—Parabaliguia sin salong.
Pegujal. *m.* Bahandi, mangad, puhonan.
Pegujalejo. *m.* Bahandi, mangad, puhonan.
Pegujalero. *m.* Paraoma sin haligot lá.—An may mga hayop, cundi diri damo.
Pegujar. *m.* Bajandi, mangad, puhonan.
Pegujarero. *m.* Paraoma sin haligot lá. —An may mga hayop, cundi diri damo.
Pegujón. *m.* Gomon nga barahibo.
Pegunta. *f.* Tigaman sin salong nga tinonao, nga iguinmamarca sa mga hayop.
Peguntar. *m.* Pag tigaman, pag marca sa mga hayop sin salong nga tinunao.
Peinada. *f.* Pag sudlay. Pag sorud.
Peinado, da. *adj.* Ogdayon.—*m.* Pag sudlay nga pag husay caopay san bohoc.
Peinador, ra. *s.* Parasudlay, parasorud.
Peinadura. *f.* Pagsudlay; pag sorud.—An cuha nga mga bohoc san pag sudlay.
Peinar. *a.* Pag sudlay; pag sorud.
Peinazo. *m. Carp.* Balagbag nga sinasarigan sin puerta, etc.
Peine. *m.* Sudlay;sorud.
Peinería. *f.* An guinbubuhatan sa mga sudlay cún sorud ba.—Tindahan sin mga sudlay cún sorud bá.
Peinero. *m.* Parahimo sin mga sudlay cún sorud bá.—Para baliguia sin mga sudlay cún sorud bá.
Peineta. *f.* Sudlay, sorud, nga gamit sa mga babaye.
Peje. *m.* Isda. Tauo nga malarang.
Pejepalo. *m.* Isda uga pejepalo.
Pejerrey. *m.* Isda nga pejerrey.
Pejesapo. *m.* Isda nga daco caopay an iya olo ug malidong.
Pejiguera. *f. fam.* Caolangan, cacurian.
Pelada. *f.* Anit sin carnero, nga nacuhaan ná san barahibo.
Peladera. *f.* Cacuhaí san bohoc tungud sin saquit, pag dogon an bohoc.
Peladero. *m.* An guinlalapuahan sa mga manuc ug iba pá nga mga tamsi; an guinsasaraban sa manga bactin ó mga babuy.
Peladilla. *f.* Almendra nga pinotos sin asucar, matam-is.—Bato nga gutiay, busag ug malidong.
Peladillos. *m. pl.* An barahibo nga nacuha sa mga anit sa mga carnero.
Pelado, da. *adj. fig.* Buquid nga uaray cacahuyan, tuna nga uaray banua, opao, tul-an nga uaray onud.—Bailar uno el pelado. *fr. fig.* y *fam.* Uaray salapi.
Pelador. *m.* Paraarot, paraborog.—Paracuha san bolbol sa mga tamsi.—Paracuha san panit sa mga bonga.
Peladura. *f.* Bagarot, pagborog.—Pag himolbol. Pag cuha san panit sa mga bonga.
Pelafustán, na. *m.* y *f. fam.* Holoy.
Pelagallos. *m. fig.* y *fam.* Tao nga uaray buhat nga maopay; mahubia.
Pelagatos. *m. fig.* y *fam.* Tauo nga obus ug taramayon.
Pelagra. *f.* Saquit sa panit.
Pelaje. *m.* An ca bohoc; an cabarahibo.—*fig.* y *fam.* An baga caiya, batasan sin pag biste nga sugad.
Pelambrar. Pag abo sa mga anit.
Pelambre. *m.* Mga anit nga inaabohan.—Barahibo, bolbol.—Tubig ngan sin apog, abohan sa mga anit.—Cauaray barahibo ó bolbol.
Pelambrera. *f.* An guinaabohan sa mga anit.—Barahibo, bohoc.—Pag dugon an bohoc ó barahibo.
Pelambrero. *m.* Paraabo sa mga anit.
Pelamen. *m. fam.* Mga anit nga inaabohan. —Barahibo, bohoc.—Tubig ngan sin apog, abohan sa mga anit.—Cauaray barahibo ó bohoc.
Pelamesa. *f.* Pag gunit.—Bohoc ó bongot nga sadang cacaptan.
Pelandusca. *f.* Biga, bigaon.
Pelar. *a.* Pag arot, pag borog san bohoc. Panhimohoc.—Himolbol.—Pag caon an banug san tamsi nga dinaguit niya.—*r.* Pag dogon an bohoc cún barahibo bá.—Duro de pelar. *loc. fig. fam.* Macuri macuha.
Pelar. *a.* Pag panit, in pinanitan an saguing, etc.—*fig.* y *fam.* Pag daog cún dao sa sugal. —*fig.* Pag ticas.
Pelarruecas. *f. fig.* y *fam.* Paraalayon sin pag-galing.
Pelaza. *f.* Dagami sin sebada.
Pelaza. *f.* Pag suhay.

Peldaño. *m.* Balitang.
Pelea. *f.* Pag auay; pagbingad.—Pag suhay.—*fig.* Pag solug, panolug.—*fig.* Pag bulang; pag poroc, pag poproc, pag labo, pag laboc.
Peleador, ra. *adj.* Mag aauay. Maquiauay.
Pelear. *a.* Pag auay, pag bingad, pag sinanglay.—Pag suhay.—Pag susngay an magcasitodo.—Pag bulag; pag poroc, pag poproc, pag labo, pag laboc.—Pelear moros y cristianos. Pag solog.
Pelearse los animales. Tigting.
Pelechar. *n.* Robo; pag toroc an bohoc, barahibo ó bolbol.—*fig.* y *fam.* Pag ticang sin pag capot sin mangad, etc.
Pelele. *m.* Tauo tauo, bata bata.—*fig.* y *fam.* Loronglorong.
Peleona. *f.* *fam.* Pagsuhay.
Pelete. *m.* *fig.* y *fam.* Macalolooy, hangul. —En pelete. *m.* *adv.* Hubo gud.
Peletería. *f.* Catungdanan sin pag abo, pag pacaopay ug pagpanipis sa mga anit.—Tendahan sin mga anit.—Mga anit nga magnipis.
Peletero. *m.* An nagpapacaopay sa mga anit basi magmanipis.—Parabaliguia sin mga anit nga magnipis.
Pelgar. *m.* *fam.* Tauo nga uaray buhat nga maopay.
Peliagudo, da. *adj* Mananap nga halaba an barahibo ug manipis.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga macuri.—*fig.* y *fam.* Batid.
Peliblanco, ca. *adj.* Busag an bohoc cún barahibo bá, obanon.
Peliblando, da. *adj.* Mahamis an bohoc cún barahibo bá.
Pelicano, na. *adj.* Obanon.
Pelícano. *m.* Tamsi nga nabubuhi sa tubig.
Pelicorto, ta. *adj.* Halipot an bohoc cún barahibo bá.
Película. *f.* Panit nga manipis.—Panit panit.
Peliforra. *f.* *fam.* Biga, bigaon.
Peligrar. *n.* In hiaabutan sin cataragman ó cacurian.
Peligro. *m.* Cataragman, cacurian.—Quien ama ó busca el peligro, en él perece, *fr.* *proverb.* An matoroy sin cataragman mahólog sa casal-anan.
Peligrosamente. *adv.* *m.* Cataragman gud, cacurian gud.
Peligroso, sa. *adj.* Macuri.
Pelilargo, ga. *adj.* Halaba an bohoc cún barahibo bá; sagorhong.
Pelillo. *m.* *fig.* y *fam.* Guti nga cacurian nga diri angay asahon.—Echar pelillos á la mar. *fr.* *fig.* y *fam.* Paquig opay sin buot.
Pelinegro, gra. *adj.* Itum an bohoc cún barahibo bá.
Pelirrojo, ja. *adj.* Bulao an bohoc cún barahibo bá.
Pelirrubio, bia. *adj.* Bulao an bohoc.
Pelitieso, sa. *adj* Corong an bohoc.
Pelitre. *f.* Banua sa España.
Pelitrique. *m.* *fam.* Bisan ano nga gutiay an polos ó gutiay an bale.
Pelma. *m.* *fam.* Dasug caopay.—*fig.* y *fam.* Mabug-at, maiha sin pag buhat.
Pelmacería. *f.* *fam.* Caiha, camaiha sin pag buhat.
Pelmazo. *m.* Dasug caopay.—*fig.* y *fam.* Mabug-at, maiha sin pag buhat.
Pelo. *m.* Bohoc.—Barahibo.—Bolbol.
Pelón, na. *adj.* Lunao; uaray bohoc.—*fig.* y *fam.* Mocalolooy.
Pelona. *f.* Pag dogon an bohoc.
Pelonería. *f.* *fam.* Camacalolooy.
Pelosilla. *f.* Banua nga itarambal.
Peloso, sa. *adj.* Bohocan. Barahiboon.
Pelota. *f.* Oyagan nga pelota, malidong.
Pelota (En). *m.* *adv.* Hubo.—Dejar á uno en pelota. *fr.* *fig.* y *fam.* Obus sin cauat an salapi niya, etc.
Pelotazo. *m.* Pag batac sin pelota.
Pelote. *m.* Barahibo sin canding.
Pelotear. *a.* Pagosisa, pag husay sa mga cuenta.—*n.* Pag dula sa pelota.—*fig.* Pag batac, pag ablong.—*fig.* Pag suhay.
Pelotera. *f.* *fam.* Suhay.
Pelotería. *f.* Mga oyagan nga pelota.
Pelotería. *f.* Barahibo sin canding.
Pelotero. *m.* Parahimo sin mga pelota.
Pelotilla. *f.* Gutiay nga taro ngan malidong nga may mga salaming nga magtarum nga gamit sa iharampac.—Darse uno con la pelotilla. *fr.* Pag harohampac.—*fig.* y *fam.* Pag inum sin ora ora sin alacsio.
Pelotón. *m.* Gomon.—Panon sin mga tauo.
Pelta. *f.* Taming.
Peluca. *f.* Sumpay nga bohoc.—*fig.* y *fam.* Sauay, pag sauay. Talabhoc.
Pelucón. *m.* Sumpay nga bohoc.
Peludo, da. *adj.* Bohocan. Barahiboon. Bolbolan, bolbolon.
Peluquería. *f.* Oroquian san paraarot, paraborog, parasudlay, parabaliguia sin isurumpay nga bohoc.
Peluquero. *m.* Parasudlay, paraarot, paraborog, parabaliguia sin isurumpay nga bohoc.
Peluquín. *m.* Isurumpay nga bohoc.
Pelusa. *f.* Tugbo, tocbo.—Dapao.
Pelusilla. *f.* Tugbo.—Dapao dapao.—Banua nga itarambal.
Pelvis. *f.* Guinhaua, tiyan.

Pella. *f.* Minasa.
Pellada. *f.* Usa cacomcom sin minasa nga apog, yeso, etc.
Pelleja. *f.* Anit.
Pellejería. *f.* Burugtangan sin mga anit. Tendahan sin mga anit.—Mga anit.
Pellejero, ra. *m.* y *f.* Paraabo sin mga anit.—Parabaliguia sin mga anit.
Pellejina. *f.* Anit nga gutiay.
Pellejo. *m.* Panit.—Anit.—Culit, culi.—Iangug yangug.
Pellejudo, da. *adj.* Madacmol an panit; halaba an panit.
Pellejuela. *f.* Anit nga gutiay.
Pellejuelo. *m.* Panit panit.—Anit nga gutiay.
Pelletería. *f.* Burutangan sin mga anit.—Tendahan sin mga anit.—Mga anit.
Pelletero. *m.* Paraabo sin mga anit.—Parabaliguia sin mga anit.
Pellica. *f.* Baga taplac ó tampi nga anit nga magnipis.—Biste nga anit.—Anit nga gutiay nga inabohan.
Pellico. *m.* Biste nga anit.
Pellijero. *m.* Paraabo sin mga anit.—Parabaliguia sin mga anit,
Pelliquero. *m.* Parahimo sin mga taplac cún mga biste bá nga anit.—Parabaliguia sin mga taplac cún mga biste bá nga anit.
Pelliza. *f.* Biste nga anit nga manipis; biste nga may loon nga anit nga manipis.
Pellizcador, ra. *adj.* Macubit; macobot, maipig; mapidlit.
Pellizcar. *a.* Cubit; cobot; cunis; culsi, ipgol; cutlo, quitlo; cotol; ipig, piris, cutlig: pacsi; pidlit; cosong cosong.
Pellizco. *m.* Pag cubit, pag cobot; pidlit; cutlig; pag cosong cosong.
Pellón. *m.* Biste nga anit ngan halauig.
Pena. *f.* Castigo; sirot; lopud.—Hingalo.—Gaua; casáquit; cacurian.
Pena. *f.* An guidadacoi nga barahibo san tamsi sa paco ug sa icog.—*Mar.* An dorho san berga.
Penable. *adj.* Sadang castigohun.
Penacho. *m.* Imoroc.—Sab-ong sin mga barahibo sin tamsi.
Penachudo, da. *adj.* An may imoroc.—Sinabongan sin mga barahibo sin tamsi.
Penachuelo. *m.* Imoroc.—Sab-ong sin mga barahibo sin tamsi.
Penadamente. *adv. m.* Sin curi, sin saquít.
Penado, da. *adj.* Macuri, masáquit.—*m.* y *f.* Salaan nga quinacastigo.
Penal. *adj.* An tugnud sa pag castigo.
Penalidad. *f.* Casáquit, cacurian. - Carastigohun.—Castigo.
Penar. *a.* Pag castigo; pag serot.—*n.* Antos; ilub; sáquit.—Macuri ug maiha nga pag hingotas.—Penar uno por una cosa. *fr. fig.* Ipa, in nai-ipa gud sa iya.
Penates. *m. pl.* Mga dios dios sa mga diuatahan.
Penca. *f.* Pálua; alacuac. Tacong cún dao bonga. Palaopa cún dao gauay. Hupas; onas cún dao abaca. *fig.* Iharampac.
Pencazo. *m.* Laptong.
Pendanga. *f. fam.* Biga. Bigaon.
Pendejo. *m.* Bol bol, doc doc.—*fig.* y *fam.* Tauo nga matalao.
Pendencia. *f.* Pag hihibaton sin polong; pag suhay.
Pendenciar. *n.* Pag suhay; pag hibaton sin polong.
Pendenciero, ra. *adj.* Maquisuhay.
Pendenzuela. *f.* Pag hihibaton sin polong; pagsuhay.
Pender. *n.* Biao, bitay. Cabitay.—Sacop.
Pendiente. *com.* Ting po, day hag. Cabit.—*m.* Biao, bitay bitay nga ariyos.—An dapit sa obus sa mga bandera.
Pendil. *m.* Pandong, taong.—Tomar el pendil. *fr. fig.* y *fam.* Palaguio, pauli.
Pendengue (Tomar el). *fr. fam.* Palaguio, pauli.
Pendol. *m. Mar.* Pag paquiling san sacayán sa pagbulit, etc.
Péndola. *f.* Barahibo sin tamsi. Antog.
Pendolista. *com.* Parasurat sin maopay.
Pendón. *m.* Tongol.
Péndolo. *m.* Biao, bitay.
Pene. *m.* Otin, boto.
Peneque. *adj. fam.* Hubog.
Penetrabilidad. *f.* Camatahus.—Camatuquib.
Penetrable. *adj.* Sadang matahus.—Sadang matuquib.
Penetración. *f.* Pag tahus; pag dolot.—Pag tuquib, pag opong.—Pag hibaro.
Penetrador, ra. *adj.* Masinabuton.
Penetral. *m.* Solud sin balay, bocot.
Penetrante. *adj.* Matahus; madolot.—Matuquib, maapong.—*fig.* Hataas cún dao an tingug.—*fig.* Maidlot.
Penetrar. *a.* Pag pasolud, pag paagui.—*n.* Tahus; lahus; lahang; lahom; dolot; locop; goot.—Tohum, honob.—Tuquib, apong.
Penetrativo, va. *adj.* Macatahus; macadolot.—Macatuquib, macaapong.
Penígero, ra. *adj. poét.* Pacoan, bolbolan.
Península. *f.* Tuna nga libut sin dagat gauas lá in diri haluag nga aguian ngadto sa canayapan gud.
Peninsular. *adj.* Taga península.—An tugud ó canan península.

Penitencia. *f.* Id.; penitensia.—Sacramento san penitensia.—Pag penitencia.—Pag basul.

Penitenciado, da. *adj.* Quinacastigo.

Penitencial. *adj.* An tungud sa penitensia.

Penitenciar. *a.* Pag butang ó pag hatag sin penitensia.

Penitenciaría. *f.* Hocmanan nga singbahanon sa Roma.—Catungdanan sin penitensiario, pag capenitensario.—Lugar nga pinao-oquian sa mga salaan basi magtuman san castigo nga hatag sa ira.

Penitenciario. *m.* Padre nga compesor.—An Cardenal nga ponoan sa hocmanan sa penitensiaría sa Roma.

Penitente. *adj.* An tungud ó canan pag penitensia. *com.* An nagpepenitensia.—An nag cocompisal.

Penol. *m. Mar.* An catapusan sa mga berga.

Penosamente. *adv. m.* Sin curi, sin sáquit, macuri caopay, masáquit caopay.

Penoso, sa. *adj.* Macuri,masáquit.

Pensado (De). *m. adv.* Tinoyo, tinutuyo.

Pensador, ra. *adj.* Mag huhunahuna.

Pensamiento. *m.* Hunahuna.—Pag hunahuna.

Pensar. *a.* Pag hunahuna, pag isip isip; pag ino ino; pag boborobuot, pag morobuot. Hugay; liuoroc; olingag; ambong.—Pensar que... Abé, baot.—Sin pensar. *m. adv.* Tinigda, hinanali.—Pensar que. Gasi, obat.

Pensar. *a.* Pag tubong sa mga hayop.

Pensativo, va. *adj.* Ma hunahuna, mamalandong, mamorobuot. Mausa, mahipausa.

Penseque. *m. fam.* Sayop, lisa.

Pensil. *adj.* Biao, bitay, nabibiao, nabibitay. *m. fig.* Tanaman nga macaruruyag.

Pensión. *f.* Bayad, hatag.

Pensionado, da. *adj.* Ac tinatagan.

Pensionar. *a.* Pag bayad, pag hatag

Pensionario. *m.* An mabayad, an mahatag.—An maaram, quinaadmanon.

Pensionista. *com.* An tinatagan sin bayad ó hatag.—An nag aaram sa colegio cún balay bá, ngan mahatag sin bayad cay an pag pacaon ug pag tutdo mán sa iya.

Pentágono, na. *adj.* Bisan ano nga mag tadong nga lilima an mga magcasiluyo.

Pentágrama. *m. Mús.* An lilima nga barlis nga magparejo nga pag susurat san música.

Pentasílabo, ba. *adj.* An may lilima nga mga silaba.

Pentateuco. *m.* An nahaona nga lilima nga mga libro sa santos mga Surat, nga guinsurat ni Moisés.

Pentecostés. *m.* Pasco sa Pentecostés, an pag congsad sa Dios nga Espíritu Santo sa mga caapostolesan.

Pentedecágono. *m.* Bisan ano nga mag tadong nga napolo cag lima an mga mag casiluyo.

Penúltimo, ma. *adj.* An sinosondan san catapusan cún orehe.

Penumbra. *f.* Casiroman; camasirom.

Penuria. *f.* Casoco, caponong.

Peña. *f.* Pang pang, bato nga daco.

Peñascal. *f.* Pamang pangon; pangatolon.

Peñasco. *m.* Pang pang, bato nga daco ug hataas.—*pl.* Capangpangan; pamangpangon, pangantolon.—Pangat.—Ongpas.

Peñascoso, sa. *adj.* Pamangpangon; caigangan.

Péñola. *f.* Barahibo nga gamit sin pagsurat.

Peñón. *m.* Pang pang; capangpangan, caigangan.—Peñón que sirve para refugio en tiempo de guerra, etc. Ilihian, ilihan.

Peón. *m.* An nagbabactas.—Soholan, palayon.—Peón caminero. An sinusugo sin pag pacaopay san mga dalan.

Peonada. *f.* An buhat sa usa catauo nga sinosoholan sa usa caadlao.—Pagar uno la peonada. *fr. fig.* y *fam.* Pagaroalayon sin pag buhat.

Peonaje. *m.* Mga sinosoholan; mga casoldadosan nga nagbabactas.—Mga magburuhat.

Peonería. An buhat sa tuna sa usa catauo sa usa mán caadlao.

Peonero. *m.* Soldado nga nagbabactas.

Peonía. *f.* Banua nga itarambal.

Peonía. *f.* An buhat sa tuna sa usa catauo sa usa mán caadlao.—An tuna nga hatag sa mga soldados cún tapus ná an pag conquista.

Peonza. *f.* Casing.—Peonza larga. Labayan.

Peor. *adj.* Labi nga maraut.—Peor que peor. *expr.* Labi pá nga maraut.—Tanto peor. *expr.* Maraut pá ngani.

Peoría. *f.* Caraut. Caticaraut.

Pepinar. *m.* Tinanum nga mga pepino. ug an bonga niya.—Pepino ó pepinillos del infierno ó diablo. Salag salag.

Pepino. *m.* Tanum nga pepino.

Pepita. *f.* Liso; uyas.—Cudiapi.—Saquit sa dila sa mga manuc.—Pepita de San Ignacio. Igasud, limalima.

Pepitoria. *f.* Guinisa.—*fig.* Uaray cahusayan.

Pepitoso, sa. *adj.* Damo an liso.—An manuc nga may saquit sa dila.

Pepsina. *f.* Tambal, bolong sa dughan.

Pequeñamente. *adv. m.* Guti caopay; gútiay caopay.

Pequeñez. *f.* Caguti; cagutiay; cadito. —Cabata.
Pequeño, ña. *adj.* Guti; gutiay; dito; niquinic; antil, antilon, maantil.—Bata nga gutiay.—Atoyan.—Obus nga tauo.
Pequeñuelo, la. *adj.* Gutiayay.
Pequín. *m.* Género ó panapton sa cainsican.
Pera. *f.* Bonga sin cahuy nga sinisiring peral.—*fig.* Bongot nga pinatutubo sa sulang.
Perada. *f.* Matam-is sin quinilquig nga pera.
Peral. *m.* Cahuy nga peral nga namomonga sin mga pera.
Peraleda. *f.* Tuna nga tinan-man sin mga cahuy nga peral.
Peralejo. *m.* Cahuy nga peralejo.
Peraltar. *a.* *Arq.* Pagpahitaas sin arcos, etc.
Perca. *f.* Isda sa salug.
Percal. *m.* Panapton nga percal.
Percalina. *f.* Panapton nga percalina, nga gamit sin pag aporro.
Percance. *m.* *pl.* An polos nga nacucuha labut pá san sohol.—Cacurian.
Percatar. *n.* Pag huna huna, pamorobuot.
Percebe. *m.* Poroton sa dagat.
Percepción. *f.* Pag carauat.—Pag bati, pagabat.—Pag quilala, pag sabut.
Perceptible. *adj.* Masayud; matuquib. Sadang carauaton.
Perceptiblemente. *adv. m.* Masayud gud.
Perceptivo, va. *adj.* Macabati, macaabat.
Percibir. *a.* Pag carauat.—Pag bati, pag abat; donog.—Pag quilala, pag sabut.
Percibo. *m.* Pag carauat.
Percuciente. *adj.* Masamad, mahabol, mabono.
Percudir. *a.* Pag pacaraut, pag palubad.
Percusión. *f.* Pag... *vid.* Golpear.
Percusor. *m.* An macasamad, an macahabol, an macabono.
Percutir. *a.* *vid.* Golpear.
Percha. *f.* Cahuy ò cauayan nga binabalabag sa iba nga mga cahuy, etc.—Taoran ó burugtangan sa mga calo, payong, panapton, etc.—Cotay, bauog.—Pasangolan.
Perchado, da. *adj.* An tamsi nga natong tong sin sanga ó balabag nga cahuy.
Perchar. *a.* Pag cotay sa mga panapton.
Perchón. *m.* Saring sing sa mga paras nga binibilin in pinopolud an iba.
Perchonar. *n.* Pag bilin sin mga saring sing sa mga paras in pinopolud an iba.—Pag cotay pag dacop sin tamsi.
Perdedero. *m.* Icacadaog, icacapierde.
Perdedor, ra. *adj.* An madaog, an mapierde.
Perder. *a.* Pag uara.—Pag carag. Daug.—Darap.—Canap canap.—Lubad.—Uaog.—Buracuil.—Raut, in nag raraut, bisan ano.—Perder la voz. Pagao, para.—Perder el rumbo. Calopan.—Boroc.
Perdición. *f.* Pag uara; pag cauara; cauara.—Caperdihan.
Pérdida *f.* Cauara; pag cauara.—Caperdihan.
Perdidamente. *adv. m.* Sin maraut, maraut caopay, sin uaray polos.
Pedidizo, za. *adj.* An nag papacauara.
Perdido, da. *adj.* An nauara, an nasarang.—Holoy.
Perdidoso, sa. *adj.* An daog ó nadaog.—An nauad-an sin ano lá.
Perdigana. *f.* Ponglo, poroponglohay.
Perdigar. *a.* Pag dang dang sa calayo an tamsi.—Pag tima.
Perdigón. *m.* Siuo sin tamsi nga perdiz.—Catian nga perdiz.—Poroponglohay, caporoponglohay.
Perdigón. *m.* *fam.* An napierde sin ora ora sa sugal.
Perdigonera. *f.* An sinusudlan sa mga poroponglohay.
Perdiguero, ra. *adj.* Macadadacopon sin mga perdiz.
Perdimiento. *m.* Pag uara; pag cauara; cauara.—Caperdihan.
Perdiz. *f.* Tamsi nga masugad sin pitao.
Perdón. *m.* Pag uara, pag pasalio.—Con perdón. *m. adv.* Tabí.
Perdonable. *adj.* Tacús pasalioon, tacús pag uad-on.
Perdonador, ra. *adj.* An nag papasalio, mapasalioon.
Perdonamiento. *m.* Pag uara, pag pasalio.
Perdonante. *p. a.* An nag papasalio.
Perdonar. *a.* Pag uara, pag pasalio, pag tauad, pag perdona; alihis, paalihis.
Perdonavidas. *m. fig.* y *fam.* An nag pacalalaqui, nag papacamaisug.
Perdulario, ria. *adj.* Mahubia caopay, alangalang caopay sin pag mangno ug pa ataman sa calugaringon.
Perdurable. *adj.* Diri matapus, dayumat.—Maiha ó madugay caopay.
Perdurablemente. *adv. m.* Sin uaray catapusan, sin uaray catubtuban.
Perecedero, ra. *adj.* Matapus.—*m. fam.* Casoco, casongco, caponong.
Perecer. *n.* Tapus, otas ná an quinabuhi.—*fig.* Pag abat, pag bati sin macuri.
Perecimiento. *m.* Pag tapus ná, catapusan ná, pag otas ná an quinabuhi.
Peregrinación. *f.* Pag panao, pag lacat sa lain nga tuna.—Pag cadto sin pag tu-

man sin saad, etc.—*fig.* An pag caduyag sini nga quinabuhi.

Peregrinamente. *adv. m.* Macatitingala gud, orosahum gud.

Peregrinante. *p. a.* Mapanao, malacat sin harayo.

Peregrinar. *n.* Pag panao, paglacat sa lain nga tuna.—Pag cadto sin pagtuman sin saad, etc.

Peregrino, na. *adj.* Mapanao, malacat sa lain nga tuna.—Au macadto sin pag tuman sin saad, etc.—Dumoroong.—Macatitingala, orosahon.—*fig.* Mahal, hamili, birilhon.

Perejil. *m.* Tanum nga perejil, panacot nga perejil.

Perenal. *adj.* Dayon; dumayon; dayumat.

Perendengue. *m.* Ariyos, bitay bitay sa talinga.—Hiyas, rayandayan.

Perengano, na. *m.* y *f.* Cuan.

Perennal. *adj.* Dayon; dumayon; dayumat.

Perennalmente. *adv. m.* Sin dayon.

Perenne. *adj.* Dayon; dumayon; dayomat.

Perennemente. *adv. m.* y *t.* Dayon; sin dayon.

Perennidad. *f.* Cadayonan; pag cadumayon.

Perentoriamente. *adv. m.* Tinalaan gud. —Sin dagmit.

Perentoriedad. *f.* Cadagmitan.

Perentorio, ria. *adj.* An tinalaan.—Dayag ná, sayud ná.—Dagmit.

Pereza. *f.* Cahubia; camaoyam.

Perezosamente. *adv. m.* Hubia caopay.

Perezoso, sa. *adj.* Hubia, mahubia; oyam, maoyam; horos, mahoros; dongoy, madongoy; lungayugay.

Perfección. *f.* Pag hingpit. Cahingpit. Cahingpitan.—Camatahum.—Á la perfección. *m. adj.* Sin hingpit, sin tuman, hingpit gud, tuman gud.

Perfeccionamiento. *m.* Pag hingpit, pag cahingpit.

Perfeccionar. *a.* Pag hingpit, pag human; pagtuman. Agyas ó aguias.

Perfectamente. *adv. m.* Sin hingpit, sin tuman, sin maopay.

Perfectible. *adj.* Sadang mahingpit, hiringpiton.

Perfectivo, va. *adj.* Macahingpit macaopay.

Perfecto, ta. *adj.* Hingpit, tuman.—Matahum, maopay.—Batid, lasgud.

Perficiente. *adj.* Mahingpit.

Pérfidamente. *adv. m.* Mabudhi caopay, malingo caopay.

Perfidia. *f.* Pag budhi, pag lingo.

Pérfido, da. *adj.* Mabudhi, mabudhion, malingo.

Perfil. *m.* Rayan dayan nga ibinubutang sa liguid ó catapusan sa ano mán.—Badlis nga manipisay sa mga letra.—Quiliquid, taquilid.

Perfilado, da. *adj.* An bayhon nga baga manipis ug harohalaba.

Perfiladura. *f.* Pagbadlis.—Badlis.

Perfilar. *a.* Pag badlis.—*r.* Quiliquid, taliquid.—*fig.* y *fam.* Pag hiyas.

Perfoliada. *f.* Banua nga itarambal.

Perfoliata. *f.* Banua nga itarambal.

Perforación. *f.* Pag boho, pag loho.

Perforar. *a.* Pag boho, pag loho.

Perfumadero. *m.* Burugtangan sin mga mahamut.

Perfumador, ra. *s.* Parahimo sin mga mahamut.—*m.* Burugtangan sin mga mahamut.

Perfumar. Perfumear. *a.* Pag parina. —*fig.* Pag pahamut.

Perfume. *m.* Mahamut, mamhot.

Perfumería. *f.* Balay nga guinbubuhatan sa mga mahamut.—Tendahan sin mga mahamut.

Perfumero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga mahamut.—Parabaliguia sin mga mamhot.

Perfumista. *com.* Parahimo sin mga mahamut.—Parabaliguia sin mga mahamut.

Pergaminero. *m.* Paraopay sa mga anit. —Parabaliguia sin mga anit nga inabohan ná.

Pergamino. *m.* Anit nga inabohan.

Pergeñar. *a. fam.* Pag pacaopay.

Pergeño. *m. fam.* Baga cabatiran; camaopay.

Pericardio. *m.* Baga panit panit sa casing casing.

Pericarditis. *f. Med.* Saquit sa casing casing, in nahuhubag adton baga panit panit nga napopotos sa iya.

Pericarpio. *m.* Panit panit nga napopotos sa iba nga mga bonga.

Pericia. *f.* Quinaadman, calasguran, cabatiran.

Perico. *m.* Picoy.—Manánap nga sugad sin oding cadaco.

Pericráneo. *m.* Panit sa olo.

Periferia. *f.* Licos.

Perifollo. *m.* Banua nga uusa la catuig an cabuhi niya.—*pl.* Mga rayandayan, mga hiyas nga gamit sa mga babaye.

Perifrasear. *n.* Pagdamo sin polong basi magmaopay an casayoran.

Perífrasis. *f.* Pag damo sin polong basi magmaopay an casayoran.

Perigallo. *m.* Panit nga baga bitay sa su-

lang ó bot-ol, sugad san canan mḡa tigurang.—Sintas nḡa rayan dayan sa olo sa mḡa babaye.—Labiog, nḡa ilalabiog sin bato, etc.—*fig.* y *fam.* Tauo nḡa hataas ug mag asa.

Perigeo. *m.* Hinmumutanḡan sa usa nḡa bitoon nḡa planeta in napaharani sa tuna.

Perihelio. *m.* Hinmumutanḡan sa usa nḡa bitoon nḡa planeta in napaharani sa adlao.

Perilustre. *adj.* Guimamahali, hamili caopay.

Perilla. *f.* Pera nḡa gutiay.—Pinera, sabong ó rayan dayan nḡa sugad sin pera an cahimo.—Bonḡot nḡa pinatutubo sa sulang. —De perilla, ó de perillas. *m. adv. fig.* y *fam.* Igo gud, tuman gud.

Perillán, na. *m.* y *f. fam.* Malimbog, tampalasan.

Perillo. *m.* Tinapay nḡa gutiay ug matam-is.

Perímetro. *m.* Licos.

Perínclito, ta. *adj.* Mahal, hamili, bantugan.

Perineo. *m. Zool.* An dapit sa bobot ug sa ihian.

Perineumonía. *f.* Cahubag, in nahuhubag an bagá.

Perineumónico, ca. *adj. Med.* An nahuhubagan san bagá.

Perinola. *f.* Uyasan sin cabataan.—Sabong ó rayan dayan nḡa sugad sin pera.—*fig.* y *fam.* Babaye nḡa habobo ug malacsi.

Periódicamente. *adv. m.* Sa mataod taod.

Periódico, ca. *adj.* Mataodtaod.—*s. m.* Periódico, papel nḡa sinusuratan sa iquinaadlao cún sa iquinasemana bá, etc., sin magcalain lain nḡa mḡa noticia.

Periodismo. *m.* Catungdanan sin periodista.

Periodista. *m.* Parasurat sin periódico; an nagpapagoa sin periódico.

Periodístico, ca. *adj.* An tunḡud ó canan mḡa periódico ug mḡa periodista.

Periodo. *m.* Sacop sin...—Camaiha ó camadugay sa bisan ano.—*Gram.* Mḡa oración nḡa nagcacasonud sonud.

Periosto. *m.* Baga panit panit nḡa nalibut sa mḡa tul-an.

Peripatético, ca. *adj.* An nagapil sa mḡa tutdo ni Aristóteles.—*fig.* y *fam.* Nagsasarang sarang ug diri macaigo sa iya mḡa pag asoy.

Peripecia. *f.* Pag balio nḡa tigda.—Caagui, casugad.

Periplo. *m.* Pag sacay nḡa pag libut.

Períptero, ra. *adj. Arq.* Balay nḡa guinlilibutan sin mḡa harigue.

Peripuesto, ta. *adj. fam.* Ogdayon.

Periquete. *m.* Dali gud. En un periquete. *m. adv.* Sa usa lá capag piroc.

Periquillo. *m.* Matam-is nḡa may asucar lá.

Peristáltico, ca. *adj. Zool.* Macoró.

Peristilo. *m.* Mḡa harigue nḡa cahuy cún bato bá nḡa nalibut sin balay

Perito, ta. *adj.* Batib, lasgud, maaram.—*m.* An may título nḡa carig-onan sa pag caperito niya.

Peritoneo. *m. Zool.* Panit sa tiyan.

Peritonitis. *f. Med.* Latud, in nalatud an tiyan.

Perjudicador, ra. *adj.* Magpapacaraut.

Perjudicante. *p. a.* Mag papacaraut.

Perjudicar. *a.* Pag pacarut; pacaraut.

Perjudicial. *adj.* Macacaraut.

Perjudicialmente. *adv. m.* Sa daco nḡa pagpacaraût.

Perjuicio. *m.* Pagpacaraut.—Sin perjuicio. *m. adv.* Labut pá.

Perjurador, ra. *s.* Parasumpa sin bua.

Perjurar. *n.* Pagsumpa sin bua.

Perjurio. *m.* Pagsumpa sin bua.

Perjuro, ra. *r.* Parasumpa sin bua.

Perla. *f.* Mutia.—De perlas. *m. adv.* Hingpit gud, tuman gud.

Perlático, ca. *adj.* Lulid, sampil.

Perlería. *f.* Camutiahan.

Perlesía. *f.* Saquit nḡa calulid, casampil. —Camaluya sa mḡa cosog sa lauas, nḡa nag quiquinadalcadal ná.

Perlezuela. *f.* Mutia nḡa guti.

Perlino, na. *adj.* Sugad sin mutia an color.

Perlongar. *n. Mar.* Pag sacay, in nagsasacay harani sa tabi.—*Mar.* Pag toros sin pisi ug pag botong man.

Permanecer. *n.* Dayon; pag padayon.

Permaneciente. *p. a.* Nagdadayon.

Permanencia. *f.* Cadayonan.

Permanente. *adj.* Dayon. Dumayon.

Permansión. *f.* Cadayonan.

Permanentemente. *adv. m.* Sin dayon.

Permisible. *adj.* Sadang itogot.

Permisión. *f.* Pag togot, pag tuyang.

Permisivamente. *adv. m.* Cún baga matogot.

Permisivo, va. *adj.* Matogot.

Permiso. *m.* Togot; pag togot, pag tuyang.

Permisor, ra. *adj.* Matogot, matuyang. —*s.* Paratogot, paratuyang.

Permistión. *f.* Salacot; pag salacon, pag sacot.

Permitente. *p. a.* Matogot, matuyang.

Permitidero, ra. *adj.* Sadang itogot.

Permitidor, ra. *adj.* Matogot, matuyang. —*s.* Paratogot, paratuyang.

Permitir. *a.* Pag togot, pag tuyang.

Permuta. *f.* Pag balio; pag cabalio.

Permutable. *adj.* Sadang igbalio.
Permutación. *f.* Pag balio.
Permutar. *a.* Pag balio.
Perna. *f.* Poroton sa dagat.
Pernada. *f.* Pag buy-ac, cún an páa an iguinbubuy-ac.
Pernaza. *f.* Páa nḡa daco.
Perneador, ra. *adj.* An macosog sa páa ug macalacat sin harayo.
Pernear. *n.* Iuid iuid, iuil iuil, pag pangiuil iuil, quiuil quiuil, quiuing quiuing, hiual, panḡusay cusay, panḡiuílquiuil.
Pernera. *f.*, An bahin sa sarual nḡa nacatahub sa páa.
Pernería. *f.* *Mar.* Mḡa raysang nḡa malison, padlong.
Perneta. *f.* Bitiis, páa.—En pernetas. *m. adv.* Hubo an bitiis ó páa.
Pernete. *m.* Raysang nḡa guti ug malison, padlong nḡa guti.
Perniabierto, ta. *adj.* Ca-ang.
Perniciosamente. *adv.* *m.* Sa daco gud nḡa pag pacaraut.
Pernicioso, sa. *adj.* Macaraut gud.
Pernil. *m.* Lua, usa calua sin bactin.—Lapi, usa calapi sin baca.
Pernio. *m.* Padlong.
Perniquebrar. *a.* Bari, in nababari an páa cún naotud bá.
Pernituerto, ta. *adj.* Balico an bitiis ó páa.
Perno. *m.* Raysang nḡa malison, padlong.
Pernoctar. *n.* Cagabihi, in nagagabihan bisan diin.
Pernochar. *n.* Cagabihi, in nagagabihan bisan diin.
Pero. *m.* Cahuy nḡa pero ug an bonḡa niya.
Pero. *conj.* Cundi; alagad.
Perogrullada. *f.* *fam.* Camatuoran ó sumat nḡa sayud ná caopay ug catapang lá an pag mugo.
Perol. *m.* Baga caldero.
Peróneo. *Zool.* Tul-an nḡa halaba ug manipis sa bitiis.
Peroración. *f.* Pag uale; pag asoy; pag polong.—*Ret.* Catapusan ná nḡa pag uale ó pag asoy.
Perorar. *n.* Pag uale; pag asoy; pag polong.
Perorata. *f.* Pag asoy ó pag polong nḡa baga diri ná angay.
Perpendicular. *adj.* Matadong in totoonan.
Perpendicularmente. *adv.* *m.* Tadong gud.
Perpendículo. *m.* Biao, bitay.
Perpetración. Pag buhat sin sala.
Perpetrador, ra. *adj.* Macasasala.—*s.* Parabuhat sin sala.
Perpetrar. *a.* Pag buhat sin sala, pagcasala.
Perpetua. *f.* Banua sa India.
Perpetuación. *f.* Pag padayon.
Perpetual. *adj.* Dayon, dumayon, dayumat.
Perpetuamente. *adv.* *m.* Sin dayon, sa guihapon.
Perpetuán. *m.* Génere ó panapton nḡa marig-on.
Perpetuar. *a.* Pag padayon.
Perpetuidad. *f.* Cadayonan, cadūḡayan, caguihaponan.
Perpetuo, tua. *adj.* Dayon, dumayon, dayumat.
Perpiaño. *m.* Bato sa cota nḡa lapus sa luyo.
Perplejamente. *adv.* *m.* Hiboronḡan gud, ruhaduha gud, alang alang gud.
Perplejidad. *f.* Pag hiborong, pag ruha duha, pag alang alang.
Perplejo, ja. *adj.* Maruha duha, liuoroc, alang alang, mahiboborong.
Perquirir. *a.* Pag biling, pagtoroy.
Perra. *f.* Ayam nḡa babaye.
Perrada. *f.* Caayaman.—*fig.* y *fam.* Buhat nḡa maraut nḡa baga paglimbong.
Perramente. *adv.* *m.* *fig.* y *fam.* Maraut gud, maraut gad.
Perrenque. *m.* *fam.* Masisina, pos canon.
Perrera. *f.* Camalig ú oroquian sa mḡa ayam.—Buhat nḡa macuri ug gutiay an polos.—An diri mabayad.—*fam.* Hayop nḡa lagás ug magasa.
Perrería. *f.* Caayaman.—*fig.* Mḡa tauo nḡa maraut nḡa nag cacatigub.—*fig.* Polong cún buhat bá nḡa agui sa pag casima.
Perrero. *m.* An may catungdanan sa mḡa singbahan nḡa catedral sin pag pagoa sa mḡa ayam.—Paramangno sa mḡa ayam nḡa gamit sin pamanua.—Maquiayam.
Perrezno. Perrillo. *m.* Tiyo.
Perro. *m.* Ayam.—Perro cazador. Malaras nḡa ayam, mangtas nḡa ayam.—Perro rabudo. Lauis nḡa ayam.—Perro ladrador. Galahao.
Perroquete. *m.* *Mar.* Mastelero sa sacayán nḡa sumpay sa toladoc.
Perruna. *f.* Tinapay nḡa itom nḡa itinutubong sa mḡa ayam.
Perruno, na. *adj.* An tungud ó canan mḡa ayam, inayam.
Persecución. *f.* Pag lanat, pagsugmac.—Pagbocud.
Perseguidor, ra. *adj.* Malanat, masugmac.—Mabocud.—*s.* Paralanat, parasugmac.—Parabocud.

Perseguimiento. *m.* Pag lanat, pag sugmac.—Pagbocud.
Perseguir. *a.* Pag lanat, pagsugmac.—Pag bocud.—Laot; lauin.—Perseguirse unos animales á otros. Honot honot.
Perseverancia. *f.* Pag dayon.—Cadayonan.
Perseverante. *p. a.* Madayon.—Mag papadayon.—Madurat; madoroto; malangon.
Perseverantemente. *adv. m.* Dayon gud, sin dayon.
Perseverar. *n.* Pag dayon.—Pagpadayon. Raus.
Persiana. *f.* Id.; panapton nga ig agama nga may mga bucad bucad.—Taramboan nga persiana.
Pérsico. *m.* Cahuy nga pérsico ug an bunga niya.
Persignar. *a.* Pag panguros, panguros.
Persistencia. *f.* Pag padayon; cadayonan.
Persistente. *p. a.* Mag papadayon.
Persistir. *n.* Pag padayon; dayon.
Persona. *f.* Tauo.—*Fil.* Persona.
Personaje. *m.* Tauo nga mahal.
Personal. *adj.* An tungud ó canan tauo.
Personalidad. *f.* Cahimtang nga calugaringon san tag-sa nga malain san canan iba.
Personalizar. *a.* Pag sabi sabi.
Personalmente. *adv. m.* In an tauo gud in maatubang.
Personarse. *r.* Pag sarabut.—Pag atubang.
Personero. *m.* Id.; tinatapuran.
Personificar. *a.* Baga pag siring nga may quinabuhi ug iba pá nga calugaringon lamang san tauo an iba pá nga mga binuhat nga diri tauo.—*r.* Pag sabi.—Hintutungdan.
Personilla. *f.* Tauo nga mayahon.
Perspectiva. *f.* Hidadayag.
Perspicacia. *f.* Tocud cún dao sa pag quita.—*fig.* Camaaram.
Perspicacidad. *f.* Tocud cún dao sa pag quita.—*fig.* Camaaram.
Perspicaz. *adj.* Tocud cún dao sa pag quita.—*fig.* Batid, lasgud.
Perspicuidad. *f.* Camadayag cún dao sa pag polong.
Perspicuo, cua. *adj.* Dayag ó sayud gud an iya mga polong.
Persuadidor, ra. *adj.* Mag papaalagad, mag pasonud.
Persuadir. *a.* Pag paalagad, pag pasonud; lomay. Boyoc.
Persuasible. *adj.* Sadang pag pamatuoron; sadang pagmatuorun tungud sa mga iguin asoy.
Persuación. *f.* Pag paalagad, pag pasonud.—Hunahuna nga may carig-onan.
Persuasiva. *f.* Gahum sa mga polong sin pag paalagad ó pag pasonud; camacaaramduc.
Persuasivo, va. *adj.* Macaamduc, macaaramduc.
Persuasor, ra. *adj.* Mag papaalagad.
Pertenecer. *n.* Tungund; hitugud.
Pertenecido. *m.* Tungud.
Perteneciente. *p. a.* Tungud, nahitutungud.
Pertenencia. *f.* Tungud.
Pértica. *f.* Socol sin tuna nga an hilaba duha ca pag pitad.
Pértiga. *f.* Songcud nga halaba.
Pertigal. *m.* Songcud nga halaba.
Pértigo. *m.* Lansa sin carreton, etc.
Pertiguería. *f.* Catungdanan sa pag capertiguero.
Pertiguero. *m.* Tauo nga surugoon sa mga sinbahan nga catedral, nga nabibitbit sa iya camut sin songcud nga halaba in naopud siya sa mga capadian ngadto sa altar, sa coro sa ualihan, etc.
Pertinacia. *f.* Pag tuyo sa mga guin huhunahuna, camacumcum.—*fig.* Camaiha.
Pertinaz. *adj.* An matuyao sa iya mga panhunahana, macumcum.—*fig.* Maiha nà. Enfermedad pertinaz. Maiha ná nga saquit.
Pertinazmente. *adv. m.* Sa tinuyo gud.
Pertinencia. *f.* Tungud.—Igo.
Pertinente. *adj.* Tungud.—Igo, maigo.
Pertinentemente. *adv. m.* Igo gud.
Pertrechar. *a.* Pag sangcap, pag tima, pag andam.
Pertrechos. *m. pl.* Casangcapan, garamiton.
Perturbable. *adj.* Sadang pacasamocon;
Perturbación. *f.* Casamoc; pag casamoc. carimoc; pag carimoc. Camasamoc; pag camasamoc; camarimoc, pag camarimoc. Casamocan; carimocan.
Perturbadamente. *adv. m.* Masamoc gud; marimoc gud; masamoc caopay; marimoc caopay.
Perturbador, ra. *adj.* Masamoc; marimoc.—*s.* Parasamod; pararimoc.
Perturbar. *a.* Samoc; rimoc.—Pacasamoc; pacarimoc.—Liga; pacaliga.—Pacaolang san nag yayacan.—Cuyap cuyap.
Peruétano. *m.* Peral nga ilahas.—*fig.* Bisan ano nga halaba nga nalabao san iba.
Perulero. *m.* Taga Perú. An nacanhi ticang sa Perú. *fam.* Tauo nga salapianon.
Perversamente. *adv. m.* Maraut gud, maraut caopay.
Perversidad. *f.* Pag camaraut, camaraut.
Perversión. *f.* Pacasamoc, pacarimoc.—Pag raut sin batasan; pag camaraut.

Perverso, sa. *adj.* Maraut gud; baniaga; maracsut; suyadnon; danonoc.
Pervertidor, ra. *adj.* Masomoc, marimoc; mag papacaraut.
Pervertimiento. *m.* Pag raut sin batasan; pag pacaraut.
Pervertir. *a.* Pacasamoc, pacarimoc.—Pag raut, pag tutdo sin maraut, pag pacaraut.
Pervigilio. *m.* Pirao, uaray hingatorog.
Pervulgar. *a.* Pag mantala, pag pabantug.
Pesa. *f.* Tinbang, timbangan.
Pesada. *f.* An tinimbang sa usa lá ca pag timbang.
Pesadamente. *adv. m.* Mabug-at caopay. —Macuri caopay.
Pesadez. *f.* Cabug-at; camabug-at; pagcamabug-at.—Catamboc; camatamboc.—Camacuri.—Cacurian, casaquit, cabudlay.
Pesadilla. *f.* Damag; ngarat.
Pesado, da. *adj.* Mabug-at.—*fig.* Matamboc.—*fig.* Macuri.
Pesador, ra. *adj.* Mabug-at.—*s.* Paratimbang.
Pesadumbre. *f.* Cabug-at; camabug-at, pag camabug-at.—*fig.* Casáquit, cacurian.
Pésame. *m.* Darao.
Pesantez. *f.* Camabug-at; pag camabug-at. Cabug-at.
Pesar. *m.* Gaua; casaquit; cabido; casubo.—Pag basul, pag hinulsul.—Á pesar. *m. adv.* Bisan. Lo haré *á pesar* tuyo. Buhaton co *bisan* diri mo caruyag.
Pesar. *n.* Bug-at.—*a.* Pag timbang; pag bitin.
Pesaroso, sa. *adj.* Nag babasul nà.—Nabibido.
Pesca. *f.* Pangisda.—Camananagat.—An dinacop nga isda.
Pescada. *f.* Isda.
Pescadería. *f.* Tendahan sin mga isda.
Pescadero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin isda.
Pescadilla. *f.* Isda nga gutiay pá.
Pescado. *m.* Isda.—Pescado salado y seco. Barol.—Pescado seco y curado al humo. Daing.
Pescador, ra. *s.* Paranagat, mananagat, mangirisda.—*m.* Isda nga paralanat san iba nga mga isda.
Pescante. *m.* Cauit nga burugtangan ó bibiauan sin bisan ano.—Lingcoranan san cochero cún dao sa mga caruaje.
Pescar. *a.* Pangisda. Pag sapíao. Pag bitana. Pan raya. Panagat.—Pag hangtad. —Pescar cuando va andando la embarcación. Pag rambo.—Pescar cerrando el rio con ramas, etc. Pag conay.—Pescar con fisga. Paglabgao.—Pag siguin.—Pag biday.—*fig.* y *fam.* Pag cuha, pag dacop.
Pescozada. *f.* Pag dabal sa camut sa liog cún sa oló bá.
Pescozón. *m.* Pag dabal sa camut sa liog cún sa oló bá.
Pescozudo, da. *adj.* Daco an liog.
Pescuezo. *m.* Liog.—Bongcog.
Pescuño. *m.* Sisip.
Pesebre. *m.* Cara-an, tubongan sa mga hayop.
Pesebrejo. *m.* Cara-an ò tubongan mga gutiay sa mga hayop.—*fig.* An boho nga hinmumutangan sa mga ngipon san cabayo.
Pesebrera. *f.* Mga cara-an ó mga tubongan sa mga hayop.
Pesebrón. *m.* Cajon cajon sa mga carruaje.
Peseta. *f.* Salapi nga pesetas; cahate.—Cambiar la peseta. *fr. fig.* y *fam.* Pag suca.
Pesia, ó Pesia tal. *n.* Buyayao; pamuyayao.
Pesillo. *n.* Timbangan nga guti.
Pésimamente. *adv. m.* Maraut gud, maraut gud caopay.
Pesimismo. *m.* Pag camaraut nga hunahuna.
Pesimista. *adj.* Maraut nga pag huna huna. —An mai ipa san maraut dao catigayonan sin pag cuha san maopay.
Pésimo, ma. *adj.* Guimamarauti.
Peso. *m.* Bug-at, cabug-at.—Timbangan, timbang, bitin bitinan.—Pisos.
Pésol. *m.* Tanum nga otanon.
Pespuntador, ra. *s.* Paraborda
Pespuntar. *a.* Pag borda,
Pespunte. *m.* Binorda.
Pespuntear. *a.* Pag borda.
Pesquera. *f.* Pangauilan.—Panagatan.
Pesquería. *f.* Pangisda, panagat.—Pangauilan.—Panagatan.
Pesquis. *f.* Huna huna, larang.
Pesquisa. *f.* Pag susi, pag osisa, pag olit oquit.
Pesquisar. *a.* Pag osisa, pag sunay, pag sona sona, pag susi, pag olit oquit.
Pesquisidor, ra. *adj.* Maosisa, masonay, masonasona, masusi, ma olit oquit.
Pestaña. *f.* Piroc.—Rayan dayan nga haligot sa mga sid sid sa mga panapton.
Pestañear. *n.* Pag piroc, pamiroc piroc, pag quisap quisap, pag quipat quipat, pag cusap cusap, pangusap cusap.
Pestañeo. *m.* Pamiroc piroc, pangusap cusap.
Pestañoso, sa. *adj.* Halaba an piroc.
Peste. *f.* Saquit nga peste; panáquit nga peste, pameste.—*fig.* y *fam.* Damo caopay. —Echar pestes. Pamuyayao.

Pestiferamente. *adv. m.* Macuri caopay.
Pestífero, ra. *adj.* Macaraut.—Maraut caopay.—Mabajo caopay.
Pestilencia. *f.* Saquit nga peste, panáquit, pameste.
Pestilencial. *adj.* Macaraut.—Maraut caopay.—Mabaho caopay.
Pestilencialmente. *adv. m.* Macuri caopay.
Pestilencioso, sa. *adj.* Macaraut.
Pestilente. *adj.* Macaráut.—Maraut caopay.—Mabaho caopay.
Pestillo. *m.* Tranca nga puthao sin puerta. —Baga dila dila san serradura.
Pestorejazo. *m.* Pag dabal sa tangcogo.
Pestorejo. *m.* Tangcogo, tango-an, latuc.
Pestorejón. *m.* Pag dabal sa tang cogo.
Pesuña. *f.* **Pesuño.** *m.* Colo sin baca, carabao, etc.
Petaca. *f.* Id., surudlan sin tabaco, etc. —Carocabán nga anit cún cahuy bá.
Pétalo. *m.* Baga dahon san bucad.
Petar. *a. fam.* Pag alagad, pag pahimoot.
Petardear. *a.* Pag luthang sin puerta.—*fig.* Pag limbong.
Petardero. *m.* Parasurit san luthang nga sinisiring petardo.
Petardista. *com.* Paralimbong.
Petardo. *m. Mil.* Luthang nga petardo. —Pabotohon, rebentador.—*fig.* Limbong, pag limbong.
Petate. *m.* Banig.—Bario.—Baclag.—Pasarangga.—Petate de caña.—Siplat.—*fig.* y *fam.* Tauo nga taramayon nga uaray polos. —*fig.* y *fam.* Tauo nga malimbong.—Liar uno el petate. *fr. fig.* y *fam.* Pag halin sin balay.—*fig.* y *fam.* Patay in mapatay an tauo.
Petición. *f.* Pangaro.—Pangamuyo.—Pangamaya.—Panginyopo.—Paquimalooy.
Peticionario, ria. *adj.* Maaro, maquimalooy.
Petillo. *m.* Hiyas, rayandayan nga binibiao sa mga babaye sa ira mga dughan.
Petimetre, tra. *m.* y *f.* Tauo nga ogdayon.
Petitoria. *f. fam.* Pangaro.—Paquimalooy.
Petitorio, ria. *adj.* An tungud ó sa mga pangaro, mga paquimalooy.—*m. fam.* Agsub nga pangaro.
Peto. *m.* Biste, rayandayan sa dughan.—Tacob sa dughan nga gamit sa pag auayan.
Petraria. *f.* Máquina sin pag batac sin mga bato.
Pétreo, trea. *adj.* Babtohon.—Masugad sin bato.
Petrificación. *f.* Pacabato.
Petrificar. *a.* Pacabato, in nahimo nga bato, ó nahimo nga baga bato.
Petrífico, ca. *adj.* Macacabato
Petróleo. *m.* Id., petróleo nga gamit sa pag lámpara, etc.
Petroso, sa. *adj.* Babtohon, damo an mga bato.
Petulancia. *f.* Cauaray pag catahud, caculang sin catahud.—Pag dasig, pag parayao.
Petulante. *adj.* An uaray catahud, an culang sin catahud.—Madasig, maparayao.
Petulantemente. *adv. m.* Sa cauaray catahud sa caculang sin catahud.—Madasig caopay, maparayao caopay.
Pez. *m.* Isda.—Pez dorado. Lapis.—Pez volador. Iliu.—Pez raya. Pagui.—Pez mulier. Duyong.
Pez. *f.* Taguc san cahuy nga sinisiring pino. Salong.
Pezoláda. *f.* Pipopó.
Pezón. *m.* Langangan. Bagay bay. Binonglan.—Pezón de la teta. Sop sopan, yop yopan.
Pezonera. *f.* Padlong nga puthao nga gamit sa mga eje sa mga coche, etc.
Pezuelo. *m.* Lindong.
Pezuña. *f.* Colo sin baca, carabao, etc.

PI

Piache, tarde piache. *expr. fam.* Uaray hiabut.
Piada. *f.* Pag piac, pag hotitic.
Piador, ra. *adj.* Mapiac, mahotitic.
Piadosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag calooy, sa daco nga pag hipuangud.—Sugad san pag too nga cristianos.
Piadoso, sa. *adj.* Malolooyon, manguinloy-an, mapuanguron, mahinoclogon, maamuc amuc.—Masingbahon.
Piafar. *n.* Pag bangon an cabayo sin usa san mga teel nga imon-a.
Piamater. Pia madre. *f. Zool.* Panit panit nga manipis nga napopotos sa mga otoc.
Piamente. *adv. m.* Sa daco nga pag calooy, sa daco nga pag hipuangud.—Sugad san pag too nga cristianos.
Pian, pian. *m. adv. fam.* Hinay hinay.
Pian, piano. *m. adv. fam.* Hinay hinay.
Pianista. *com.* Parahimo sin mga piano. —Parabaliguia sin mga piano.—Paratocar sa mga piano.
Piano. *m.* Toronggon nga piano.
Piar. *n.* Pag piac. Pag siac, pag hotitic, pag hotic, pag yap yap.
Piara. *f.* Damo nga mga bactin ó babuy cún mga hayop nga iba, panon.

Pica. *f.* Bangcao.
Picacho. *m.* Cataisan sin buquid cún pang pang bá.
Picada. *f.* Pag toc toc an mga tamsi.—Tinoc-ban, quinag-tan.
Picadero. *m.* Sinisiring an lugar nga mamaanan san mga cabayo.—Cahuy nga halipot nga tinigban sa butnga ug pag bubutangan san mga daldagon.
Picadillo. *m.* Guinisa nga may onud nga tinadtad, may mga utan, lasona, etc.
Picado, da. *adj.* Tinoroc torocan.
Picador. *m.* Parapagmaan. Paratutdo sa mga cabayo.—Tadtaran nga gamit sa mga cocina.
Picadura. *f.* Pag tad tad, pag tirostiros. —Samad nga guti.—Tinuc-ban, quinag-tan. —Tiniros nga tabaco.
Picamaderos. *m.* Tamsi nga pinangangaon sin mga mananapay nga nagtitinago dida sa panit san mga cahui.
Picante. *adj.* Maharang.—*m.* Camaharang. —Polong nga icacaraut sa igcasitauo.
Picantemente. *adv. m.* In tinutuyo gud sin pacaraut sa igcasitauo.
Picapedrero. *m.* Cotero, parasacsac sin bato.
Picapleitos. *m. fam.* Maquicapolonganan. Maquicalpongan.
Picaporte. *m.* Tranca sin puerta cún bentana bá.
Picar. *a.* Pag tad tad, pag tagadtad, pag tagud; pag dusang.—Pag tocob, pag cagat.—Pag docdoc; pag dugcal; pag dughang.—Pag bono sin guti.—Catol, guilo.—Pag tugboc.—Pag toctoc, pag tusac, pag tusic.—Picar el pez el cebo. Cubit.—Pag pitoc.—Picar culebra, etc. Sugud.—Picar la abeja. Ogas.—Guirham, guirhap, guhap. —Pag gutang.—Harang.—Pag lacat sin dagmit.—*Mar.* Pag otud sin pisi, etc.
Pícaramente. *adv. m.* Sa daco nga pag tampalas.
Picaraza. *f.* Tamsi nga masugad sin ouac.
Picardear. *n.* Pag polong ó pag buhat sin maraut.
Picardía. *f.* Polong ó buhat nga maraut.
Picardihuela. *f.* Polong ó buhat nga maraut.
Picaresca. *f.* Mga tampalasan.
Picarescamente. *adv. m.* Sa daco nga pag tampalas.
Picaresco, ca. *adj.* Tampalasan.
Pícaro, ra. *adj.* Tampalasan.
Picatoste. *m.* Adlip nga tinapay nga pininiritos.
Picazo. *f.* Tamsi nga sugad sin uac.
Picazo. *m.* Pag bono sin bangcao ug iba pá nga tais.
Picazo. *m.* Pag toctoc an tamsi.
Picazo. *m.* Siuo sin tamsi nga sugad sin uac.
Picazón. *f.* Catol, guirhap, guhap, guirham.—*fig.* Casina.
Pícea. *f.* Cahuy nga sugad sin pino.
Picio, más feo que Picio. *fig.* y *fam.* Maraut an cabayhon.
Pico. *m.* Tusac, toca.—Cataisan.—Pico nga gamit sa mga cotero.—Puaqui.
Picón, na. *adj.* An mananap nga halaba an guipon dapit sa ibabao ug harohalipot an dapit sa ilarom.
Piconero. *m.* Parauring, parahimo sin uring.—Parabaliguia sin uring.
Picor. *m.* Catol; hapdos, guirhap, guhap, guirham. Harang.
Picoso, sa. *adj.* Damo an olat nga canan pocó ó panduc.
Picota. *f.* Harigui nga bitayan sadto anay sa mga salaan.—Cahitaasan nga tais an catapusan.
Picotada. *f.* Pag toc toc an tamsi; pag tocob an barao, etc.
Picotazo. *m.* Pag toc toc an tamsi; pag toc toc an barao, etc.
Picote. *m.* Panapton ngal bahol nga hinablonan sa barahibo sin canding.
Picoteado, da. *adj.* An may tais.
Picotear. *a.* Pag toc toc an tamsi.—*n* Pag tuadtuad an cabayo san iya olo.—*fig.* y *fam.* Pag yacan sin uaray haros.—*r. fig.* y *fam.* Pag suhay an mga babaye.
Picotería. *f. fam.* Pag yacan sin damo.
Picotero, ra. *adj.* Mayacan sin damo ug uaray haros, mayacan san diri angay igyacan niya.
Pictórico, ca. *adj.* An tungud ó canan pag pintar.
Picudilla. *f.* Tamsi.
Picudo, da. *adj.* An may tusac.—An may cataisan.—Sungaran.—*fig.* y *fam.* An mayacan sin damo ug uaray haros.
Pichel. *m.* Id.; sudlanan sin tubig, etc.
Pichelero. *m.* Parahimo sin mga pichel.
Pichón. *m.* Siuo sin sarapati, piac.
Pié. *m.* Teel, siqui.—Camoy cún dao oding, etc.—Pono cún dao cahuy, etc.—Lindong cún dao lubi, cacao, etc.—Pies delanteros de los animales. Onahan, imon-a.—Aligsaran cún dao hagdan, buquid etc. Pie de cabra. Cabra, barra.—Pie de cabra, planta. Lambayong.—Pie de silla, mesa, etc. Teel teel, siqui siqui.
Piecezuelo. *m.* Teel ó siqui nga gutiay.
Piedad. *f.* Camahigugmaon; camalolooyon;

camahinoclogon; camapuanguron.—Pag higugma, pag tahud sin daco.—Calooy.

Piedra. *f.* Bato.— Piedra alumbre. Tauas. —Piedra trasparente. Bato nga malinis.— Piedra punzante y desigual. Raquitdaquit. Piedra de toque. Sanghiran.—Piedra de chispa. Santican, santicon nga bato.—Piedra de afilar. Bairan, baritan.—Piedra imán Batobarani.—Piedra pómez. Bugá.—Piedra de la mar con agujeros.—Binagong, potiocanon.—Piedras cortantes. Gasac, cagasacan.—Piedra de la mar con pinchos. Gugagba.—Piedras grandes en los arrecifes, separadas ó sueltas. Goto, pagol.—Piedras ásperas punzantes y cortantes. Igang, caigangan.—Piedra cubierta de agua. Puyao nga bato.—Piedras pequeñas,que quedan después de quemado el calero. Bagal.—Piedra pelona ó dura como pedernal. Banteles.—Piedras sueltas, que se mezclan con la lechada de cal para fabricar paredes. Bituca.—Piedra amarrada á un cordel, la cual hace las veces de ancla en embarcaciones menores. Bongtogon.—Piedra áspera para afilar herramientas. Cagot, camanga.—Piedra caliza. Apogon nga bato.

Piedrezuela. *f.* Baro bato, batohay.

Piel. *f.* Panit.—Anit.—Dar la piel, ó soltar la piel. *fr. fig.* y *fam.* Patáy, in mapatáy an tauo.

Piélago. *m.* Lauod; calao-dan.—Dagat.

Pielgo. *m.* Panit sa teel sa mga mananap.

Pienso. *m.* Tubong,

Pienso. *m.* Hunahuna.—Ni por pienso. *m. adv.* Diri gud, diri nga gayud.

Pierna. *f.* Bitiis; páa.—Teel ó siqui cún dao tamsi.—Lapi cún dao baca, carabao, etc.

Piernitendido, da. *adj.* Ca-ang.

Pieza. *f.* Bahin.—Banata.—Usa ca bug-os nga salapi.—Solud sin balay.—Pieza de artilleria. Luthang.

Piezgo. *m.* Panit sa teel sa mga mananap.

Pífano. *m.* Toronggon sa mga soldados, nga masugad sin plauta.

Pifia. *f.* Sala cún dao sa pagbiyar.

Pifiar. *a.* Pagsala cún dao sa pagbiyar.— *n.* Hoyop, in hinohoyop caopay an toronggon nga plauta.

Pigargo. *m.* Tamsi nga masugad sin manaul.

Pigmeo, a. *adj. fig.* Mayahon, habobo.

Pignoración. *f.* Pagbilin ó pag hatag sin prenda.

Pignorar. *a.* Pagprenda, pagbilin ó pag hatag sin prenda.

Pigro, gra. *adj.* Hubia, mahubia.

Pihua. *f.* Baga sapin.

Pihuela. *f.* Higot nga anit sin tamsi.—*fig.* Caulangan.—*pl. fig.* Colma, griyos.

Piísimo, ma. *adj.* Mapuanguron caopay. Maaghop caopay.

Pila. *f.* Bato nga daco nga masugad sin dulang.—Pila de agua bendita. Benditahan, Paminditahan.—Tapong; loonloon nga tosino, etc.

Pilada. *f.* Paglugao sin apog ngan baras; pag masa.

Pilar. *m.* Cota.—Pilar arroz con cáscara. -Pagbayo sin humay ó paray.

Pilarejo. *m.* Cota nga habobo.

Pilastra. *f.* Cota, harigue nga cota.

Pilastrón. *m.* Cota, harigue nga cota.

Pilatero. *m.* Bantay sa mga máquina nga gamit sa pag pacaopay sa mga hinabol.

Píldora. *f* Píldora nga gamit sa pag tambal.—*fig.* y *fam.* Pacabido sa igcasitauo tungud sin sumat nga maraut ó macabibido.

Píleo. *m.* Calo, tag-uló

Pilo. *m.* Baga bangcao.

Pilón. *m.* Pila nga daco.—Cota sugad san guinbubuhat dida sa may mga borabud.— Tinapay nga may asúcar.—Bato nga gamit sa pagtimbang.—Tapong nga apog ngan sin baras.

Pilongo, ga. *adj.* Magasa, mahugos ug duason.

Pilórico, ca. An tungud ó canan araguian san quinaon ngadto sa tiyan.

Píloro. *m.* *Zool.* Araguian san quinaon ngadto sa tiyan.

Piloso, sa. *adj.* Barahíboon.

Pilotaje. *m.* Pagaradman sa pag capiloto. Bayad sa mga práctico.

Pilote. *m.* Cahuy nga malison nga iguinlulubong sa tuna basi mag marig-on an mga simiento.

Pilotaje. *m.* Mga cahuy nga malison nga iguinoosoc ug iguinlulubong sa tuna basi mag marig-on an mga simiento.

Pilotín. *m.* An nagaaram sa pagcapiloto.

Piloto. *m.* Piloto nga nag mamando sin sacayán cún dao sa pag sacay.

Piltraca. Piltrafa. *f.* Onud nga tala lá nga onuran, cay baga panit lá.

Pillada. *f. fam.* Catampalasan, pagcatampalasan; pagtampalas.

Pillador, ra. *adj.* Macauat, boyon.—*s.* Paracauat.

Pillaje. *m.* Pag cauat; pangauat.

Pillar. *a.* Pag cauat; pag buyon; pagticas, pag cuha.—Pag dacop.

Pillastre. *m. fam.* Tampalasan.

Pillear. *a. fam.* Pag tampalas.

Pillería. *f.* Mga tampalasan.—Catampalasan, pagcatampalasan; pagtampalas.

Pillo, lla. *adj. fam.* Tampalasan.—*fam.* Batid.—Malimbong.
Pilluelo, la. *adj.* Tampalasan.
Pimental. *m.* Tuna nga tinan-man sin mga sili.
Pimentero. *m.* Cahuycahuy nga namomonga san pimienta.
Pimentón. *m.* Sili nga daco.—Sili nga pula nga binayo.
Pimienta. *f.* Pimienta nga gamit sa pag panacot.
Pimiento. *m.* Sili.
Pímpido. *m.* Isda nga uupat cun lilima ca teel an cahilaba.
Pimpín. *m.* Dula sin cabataan.
Pimpinela. *f.* Banua nga sugad sin bucad.
Pimpollar. *m.* Mga saring sing.
Pimpollecer. *n.* Panaringsing. Panaha cún dao abaca, saguing, etc.
Pimpollejo. *m.* Saringsing.
Pimpollo. *m.* Saringsing.—Saha cún dao abaca, saguing, etc-—Dabong cún dao cauayan.—Bucad nga uaray bubuclad.—*fig.* y *fam.* Bata nga matahúm.
Pimpolludo, da. *adj.* Damo an saringsing.
Pina. *f.* Cota nga malidong ug tais sa catapusan.—Cahuy nga balico nga gamit sa mga rueda.
Pinabete. *m.* Cahuy.
Pináculo. *m.* Cahitaas-an sin singbahan, balay, etc.
Pinar. *m.* Mga cahuy nga pino, capinohan.
Pinarejo. *m.* Mga cahuy nga pino, capinohan.
Pinariego, ga. *adj.* An tungud ó canan cahuy nga pino.
Pinastro. *m.* Cahuy nga pino nga ilahas.
Pinaza. *f.* Sacayán nga masugad sin baloto.
Pincel. *m.* Pinsel nga gamit sa pagpintar.
Pincelada. *f.* Pintar, pag pintar.
Pincelar. *a.* Pag pintar.
Pincelero, ra. *m.* y *f.* Paráhimo sin mga pinsel.—Parabaliguia sin mga pinsel.—Burugtangan sa mga pinsel.
Pincelote. *m.* Pinsel nga daco.
Pincerna. *com.* Paratagay sa mga panagtauo, cundi siya in mag oona pag tilao.
Pinchadura. *f.* Pag doc doc; pag dug cal; pag dugmac; pag dug hang; pag tol soc; pag hugal. Pag bono.
Pinchar. *a.* Pag doc doc; pag dug cal: pag dugmac; pag dug hang; pag tol soc; pag hugal. Pag bono.—Dogoc; isi.
Pinchauvas. *m. fig.* y *fam.* Tauo nga taramayon.
Pinchazo. *m.* Pagbono.
Pinche. *m.* Tanod sa cosina.
Pincho. *m.* Tais.—Sugub; suyac.
Pindonga. *f. fam.* Babaye nga malacat.
Pindonguear. *n. fam.* Pag lacat, pag sodoy sodoy.
Pineda. *f.* Sintas nga sinamay.
Pinga. *f.* Sinanglayan
Pingajo. *m. fam.* Dugnit nga guisi nga nabibitay.
Pinganitos (En). *m. adv.* Maopay nga palad, maopay camutangan.
Pingo. *m. fam.* Dugnit nga guisi nga nabibitay.—*pl. fam.* Mga biste sin babaye nga diri mga mahal.
Pingorote. *m. fam.* An labi nga halaba nga nalabao sa iba ug tais an catapusan.
Pingorotudo, da. *adj. fam.* Hataas.
Pingüe. *adj.* Matamboc.—Damo.—*m.* Sacayán.
Pingüedinoso, sa. *adj.* Matamboc.
Pinguosidad. *f.* Catamboc.
Pinífero, ra. *adj. poét.* Damo an mga cahuy nga pino.
Pinito. *m.* Pag ticang ná sin pacabacdao ó pacalacat an cabataan.
Pino. *m.* Cahuy nga pino.
Pino, na. *adj* Tingpo caopay.—*m. fam.* Pag ticang ná sin pacabacdao ó pacalacat an cabataan.
Pinocha. *f.* Dahon san cahuy nga pino.
Pínole. *m.* Puripud nga mahamut.
Pinoso, sa. *adj.* Tuna nga tinud-can sin mga cahuy nga pino.
Pinta. *f.* Olat.—Toro.—Tigaman; badlis; toroc toroc.
Pintada. *f.* Manuc sa Guinea.
Pintadera. *f.* Garamiton sa pag bútang sa tinapay sin mag calain lain nga mga baga rayan dayan.
Pintadillo. *m.* Tamsi nga mahoni.
Pintado, da. *adj.* Boroc, binorocan, binoroc borocan.—*fig.* Igo gud.—El más pintado. *loc. fig.* An labing nga batid, an labi nga buotan.—*fig.* An labi nga maisug.
Pintamonas. *m. fig.* y *fam.* Pintor nga diri maaram caopay.
Pintar. *a.* Pag pintar.—Hid hid; batuc: biro; tolboc; toroc toroc.—Pintar de amarillo. Dimlao.—Pintar con varios colores. Galang galang.—*r.* Pag rihug sa bayhon. —Pintarse uno solo para una cosa. *fr. fig.* y *fam.* Batid caopay.
Pintarrajar. Pintarrajear. *a. fam.* Maraut nga pag pintar.
Pintarrajo. *m. fam.* Pinintar nga maraut.
Pintiparado, da. *adj.* Mag sama sa lain. —Igo gud.
Pintiparar. *a. fam.* Pag sanglit, pag tandig.
Pinto. *n. p.* Estar uno entre Pinto y Valdemoro. *fr. fig.* y *fam.* Hubog hubog.

Pintojo, ja. *adj.* Boroc.
Pintor. *m.* Pintor, parapintar.
Pintora. *f.* Pintor, parapintar nga babaye.
Pintoresco, ca. *adj.* Macaruruyag.
Pintorrear. *a. fam.* Maraut nga pag pintar.
Pintura. *f. fam.* Pag aradman sin pag pintar.—Pintar.—Pinintar.—*fig.* Pag asoy; casayoran.
Pinturero, ra. *adj.* An mapadayao sa iya cahimo ó cabacdao.
Pinzas. *f. pl.* Cumpit, quimpit.
Pinzón. *m.* Tamsi nga halaba an iya icog.
Pinzote. *m. Mar.* Caling.
Piña. *f.* Bonga sin cahuy nga pino.—Piña de ciprès. Bonga sin cahuy nga ciprés. —Tanum nga piña ug an bonga niya.
Piñón. *m.* Liso san bonga san cahuy nga pino.
Piñonata. *f.* Matam-is nga may mga almendra nga sin asúcar.
Piñonate. *m.* Matam-is nga may mga piñon ngan sin asúcar.
Piñuela. *f.* Panapton nga igagama.—Bonga sin cahuy nga ciprés.
Pío, a. *adj.* Maampon, masingbahon.—Maag hapon, maag hop, malolooyon.
Pío, a. *adj.* Cabang cún dao hayop.
Piocha. *f.* Hiyas sa oló sa mga babaye.
Piojento, ta. *adj.* Cotohum, cotoan.
Piojera. *adj.* Banua nga piojera.
Piojería. *f.* Damo an mga coto.—*fig.* y *fam.* Cagutiay, cauaray polos.
Piojillo. *m.* Coto sin tamsi.
Piojo. *m.* Coto; cuyamad.—Piojo del cuerpo. Tomá.—Piojo de cuerpo muerto. Ogdas.—Piojo arador. Cagao; tungao.
Piojoso, sa. *adj.* Cotohun, cotoan.—Tomaon.—*fig.* Maimot, mahicao.
Piojuelo. *m.* Coto nga gutiay.—Olud nga gutiay nga nacacaraut sa mga tanum.
Piola. *f. Mar.* Pisi nga gamay.
Pipa. *f.* Pipa nga sugad sin barriles.—Hong soy; cuaco.
Pipar. *n.* Pag hong soy; pag cuaco.
Pipería. *f.* Damo nga mga pipa ó mga barriles.
Pipiar. *n.* Pag piac.
Pipirigallo. *m.* Banua.
Pipiripao. *m. fam.* Panagtauo nga daco.
Pipiritaña ó Pipitaña. *f.* Cotong sin humay, etc.
Pipo. *m.* Tamsi.
Piporro. *m.* Toronggon nga cahuy.
Pipote. *m.* Barriles nga gutiay.
Pique. *m.* Casina.—Pag tuyo sin pag buhat sin ano mán, cay nasisina, etc.
Pique (Á). *m. adv.* Harani gud, ibus ná dao.—Echar á pique. *fr. Mar.* Pag palonud sin sacayán.—*fig.* Pag bungcag.—Irse á pique. *fr. Mar.* Lonud an sacayán.
Piquera. *f.* Loho, boho.
Piquería. *f.* Mga casoldadosan nga may mga bangcao.
Piquero. *m.* Soldados nga may bangcao.
Piqueta. *f.* Garamiton nga puthao nga may tais nga gamit sa mga cotero, sa mga paraoma, etc.
Piquete. *m.* Samad nga guti sin tais nga salsalon.—Loho nga guti, caguis-an nga guti sa mga bado, etc.—Osoc.—*Mil.* Mga casoldadosan.
Piquetilla. *f.* Pico nga gamit sa mga cotero.
Pira. *f.* Tap-ong sa pag sonog sa mga lauas san mga minatáy.
Piragua. *f.* Sacayán nga sugad sin balalong, cundi may quiya.
Piramidal. *adj. Zool.* Tul-an sa panglayan ug sa bala-oang.—Masugad sin harigue ó cota nga tais an catapusan.
Pirámide. *f.* Harigue ó cota nga tais an catapusan.
Pirata. *m.* Macauat, buyon.
Piratear. *n.* Pag cauat, pag buyon cún dao sa dagat.
Piratería. *f.* Camacauat.—Pag cauat.
Pirático, ca. *adj.* An tungud ó canan macauat cún dao sa dagat.
Pirausta. *f.* Mananap nga masugad sin lanao.
Pirexia. *f. Med.* Hiranat.
Pírico, ca. *adj.* An tungud ó canan calayo cún mga pabotohun.
Piromancia. *f.* Pag tagna nga buaon tungud sin calayo ó laga.
Piromántico, ca. *adj.* An tungud sa pag tagna sin bua tungud sin calayo ó laga.—*m.* Paratagna sin bua tangud sin calayo ó laga.
Pirómetro. *m.* Garamiton nga gamit sa pag quilala sa mga magcalain lain nga mga grado san calayo.
Piropear. *a. fam.* Pag polong, pag suerte.
Piropo. *m.* Bato nga mahal.—*fam.* Polong, suerte; pag polong, pag suerte.
Pirotecnia. *f.* Pag aradman nga tungud sa mga máquina nga may calayo ug iba pá nga mga pamotohun.
Pirotécnico, ca. *adj.* An tungud sa pag himo sin mga máquina nga may calayo ug sin mga pamotohun.—*m.* Parahimo sin mga máquina nga may calayo ug sin mga pamotohun.
Pirueta. *f.* Suerte, sorosuerte.—Baga pag lorologro san cabayo.

Pisa. *f.* Pag tamac; pag tonob.

Pisada. *f.* Tamac; tonob; pag tamac; pag tonob.—Liud; dana.—Seguir las pidasas de uno *fr. fig.* Pagsonud, pag indig sa iya.

Pisador, ra. *adj.* Matamac; matonob.

Pisadura. *f.* Tamac; pag tonob; pag tamac; pag tonob.

Pisar. *a.* Pag tamac; pag tonob.—Guisad. —Hagpay.—Bucad.—Pag yapac.—Pagyoc yoc.—Pag loos.—Pagtaac.—Pag payatac sa tuna cún dao sa pag tanum.—Pag dasug sa tuna.

Pisauvas. *m.* Paraguisad sa mg̃a ubas.

Pisaverde. *m. fam.* Ugdayon ug parasodoy sodoy.

Piscicultura. *f.* Pag aradman sin pag padamo sa mg̃a isda.

Piscina. *f.* Inalad ó quinota ng̃a tubigan basi mabubuhi dida an mg̃a isda.—Lugar ng̃a guintagana sa mg̃a singbahan basi tatacban san tubig ng̃a bendita ng̃a nagamit ná, etc.—Parigoan, parigosan.

Piscolabis. *m. fam.* Guti ng̃a pag caon.

Piso. *m.* Pag tamac; pag tonob.—Salug sin balay, etc.

Pisón. *m.* Idadasug sa tuna.

Pisonear. *a.* Pag dasuc sa tuna.

Pisotear. *a.* Pag tamac; pag gumac; pag yapac; pagguisad.

Pisoteo. *m.* Pag tamac; pag gumac; pag yapac; pagguisad.

Pisotón. *m.* Tamac, in tinatamacan ó tinotun-ban an siqui san usa.

Pista. *f.* Liud, liroc, agui.— Padalaganan sa mg̃a cabayo.—Seguir la pista á uno. *fr. fig.* y *fam.* Paglanat sa iya; pag bantay sa iya.

Pistadero. *m.* Ipuruga.

Pistar. *a.* Pag puga.

Pistero. *m.* Surudlan sin sabao, etc. ng̃an may harasam.

Pisto. *m.* Duga ng̃a nacucuha sa mg̃a tamsi ng̃a guinihao, in guipupuga an onud, ng̃an ipinaiinum sa mg̃a magsaquít.—Fritos ng̃a mg̃a sili ng̃an sin mg̃a camates ng̃a danay binubutang̃an mán sin mg̃a bunay.—Á pistos. *m. adv. fig.* y *fam.* Talagudti lá, guintatalagudti lá.

Pistola. *f.* Id.; pusil ng̃a halipot.

Pistolera. *f.* Burugtang̃an sa mg̃a pistola.

Pistoletazo. *m.* Pagpusil sa pistola.—Samad san pinusil sa pistola.

Pistolete. *m.* Id.; pusil ng̃a halipotay.

Pistón. *m.* Tacobtacob sin bomba, etc.—Pistón.—Toronggon.

Pistoresa. *f.* Panganiban ng̃a sugad sin caris.

Pistraje. *m. fam.* Irinmun ng̃a maraut an rasa.

Pistraque. *m. fam.* Irinmun ng̃a maraut an rasa.

Pistura. *f.* Pag puga.

Pita. *f.* Banua sa América; an sabut niya sugad an canan abacá.

Pitaco. *m.* Dahon san banua ng̃a pita.

Pitada. *f.* Pagtaghoy.

Pitancería. *f.* Paggahin.—Catungdanan san paragahin.

Pitancero. *m.* Paragahin.

Pitanza. *f.* Gahin; bahin; balon.—*fam.* Bayad.

Pitar. *n.* Pagtaghoy.—*a.* Pagbayad.—Paggahin.

Pitarra. *f.* Muta.

Pitarroso, sa. *adj.* Mutaon.

Pítima. *f.* Haclop. *fam.* Cahubog.

Pitío. *m.* Pagtaghoy. Panhoni an mg̃a tamsi.

Pito. *m.* Taghoy.—Baga olud.

Pitoflero, ra. *m.* y *fam.* Músico ng̃a diri batid, diri pá maaram.

Pitón. *m.* Sungay ng̃a naolput pá lá cay bag-o pá.—Oliopan sin biso, etc.—Saringsing sin cahuy.

Pitonisa. *f.* Dios dios ng̃a babaye.—Balbal, asuang ng̃a babaye.

Pitorra. *f.* Tamsi ng̃a sugad sin pitpitao.

Pitpit. *m.* Tamsi sa América.

Pítreo. *m.* Dahon san banua ng̃a pita.

Pituita. *f.* Mohog.

Pituitario, ria. *adj.* Mohogon.

Pituitoso, sa. *adj.* Mohogon.

Píxide. *f.* Copon ng̃a pinipiotan sa Guisasantosi ng̃a Sacramento.

Pizarra. *f.* Bato ng̃a maromaitum ug mayomo, masugad san palanas.

Pizarral. *m.* Cababtoan ng̃a pisarra.

Pizarrero. *m.* Parasacsac ug parabutang sa mg̃a pisarra.

Pizarroso, sa. *adj.* Babtohun.

Pizca. *f. fam.* Bahin ng̃a gutiay, gutiayay.

Pizcar. *a.* Pag pidlit, ipgol, pag pacsi, pag cubit, pag cobot.

Pizco. *m. fam.* Pidlit, cobit, cobot.

Pizpereta ó Pizpireta. *adj. fam.* Babaye ng̃a malacsi.

Pizpirigaña. *f.* Dula sin mg̃a cabataan.

PL

Placa. *f.* Salapi ng̃a daan sa España.—Tigaman, medaya san sinisiring ng̃a mg̃a órdenes ng̃a hadianon.

Placabilidad. *f.* Camahopoy, camahopugpay.

Pláceme. *m.* Pasalamat, pag hatag sin maopay nga oras.
Placenta. *f.* Gabon, inul-nan.
Placenteramente. *adv. m.* Sa daco nga pagcalipay.
Placentero, ra. *adj.* Malipay, malipayon.
Placer. *m.* Monbon.
Placer. *m.* Calipay; calipayan; himaya.
Placer. *a.* Pag alagad.—Que me place. *expr.* Lipay.
Placero, ra. *adj.* An tungud ó canan mga sauang.—An tauo nga mabaliguia sin mga coraonon sa sauang.—*fig.* An nag sosodoy sodoy sin uaray mán buhat dida sa mga sauang.
Placibilidad. *f.* Camaopay sin buot.
Placible. *adj.* Maopay sin buot niya.
Placiblemente. *adv. m.* Sa maopay nga caboot.—Sa daco nga pagcalipay.
Plácidamente. *adv. m.* Murayao caopay.
Placidez. *f.* Camurayao, pagcamurayao.
Plácido, da. *adj.* Murayao.
Placiente. *p. a.* Maopay an buot niya, maalagad. *adj.* Maopay gud.
Placimiento. *m.* Pag alagad.
Plaga. *f.* Casáquit, cacurian; hampac.—Samad, casam-dan.—*fig.* Cadamo.
Plagado, da. *adj.* Casam-dananon.
Plagar. *a.* Pag damo, in nag dadamo an buti, samad, etc.
Plagiar. *a.* Baga pag cauat san mga sinurat nga diri iya, ug guinpapamolde mán niya dao lugaringon niya.
Plagiario, ria. *adj.* An baga macauat san mga sinurat nga diri iya.
Plagio. *m.* Baga pagcauat san mga sinurat nga diri iya.
Plan. *m.* Casayoran.—Larang.
Plana. *f.* An tag-sa cabayhon sin usa ca pay pay nga papel. – Plana ó surat sa mga cabataan nga nagaaram pá.—Patag, capatagan.—Plana mayor. Mga ponoan sa mga casoldadosan.
Planada. *f.* Patag, datag; capatagan.
Planador. *m.* Paramacmac ó parapilig san salapi, tumbaga, etc.
Planco. *m.* Tamsi nga madaguit.
Plancha. *f.* Id.; plansa.
Planchada. *f. Mar.* Salug sa mga sacayán nga burutangan san mga luthang.
Planchado. *m.* Pag plansa sa mga panapton.—Plansahan nga panapton.
Planchador, ra. *m.* y *f.* Paraplansa ó paraprensa san panapton.
Planchar. *a.* Pag plansa, pag prensa san panapton.
Planchear. *a.* Pag butang sin mga plansa nga tumbaga, etc.
Plancheta. *f.* Garamiton nga geométrico nga gamit sa pag socol sa mga cahirayo, mga cahitaas ug pag buhat mán sin mga plano.
Planeta. *m.* Casuya nga harohalipot an dapit sa atubangan.—Bitoon nga tinatauag planeta,
Planetario, ria. *adj.* An tungud ó canan mga bitoon nga planeta.
Planga. *f.* Tamsi nga madaguit.
Planicie. *f.* Patag, datag; capatagan.
Planisferio. *m.* Plano sa bug-os nga calibutan
Plano, na. *adj.* Patag, mahauan.—*m.* Plano, mapa.
Planta. *f.* Itotonob, itotnob.—Tanum; taram-mon.—Cahimo; cabacdao.
Plantación. *f.* Pag tanum.—An mga tinanum.
Plantador, ra. *adj.* Mag tatanum.—*pl.* Mag taranum.—*s.* Paratanum.
Plantaje. *m.* An mga tinanum.
Plantar. *adj. Zool.* An tungud sa itotonob.
Plantar. *a.* Pag tanum. Pag hasuc.—Pag carucalang.—Plantar camote.—Lomong.—Plantar caña-dulce. Talad.—*fig.* Pag patindug.—*fig.* Pag osoc; pag bungsad.—Pag pugas.
Plantario. *m.* Dulugui, barocboc.
Planteamiento. *m.* Pag tanum.
Plantear. *a.* Pag larang.—*fig.* Pag tindug.—Pag tuman sa ano mán nga guinlarang.
Plantel. *m.* Tanum.—*fig.* Pangaradman.
Plantificación. *f.* Pag tindug; pag tuman sa ano mán nga guinlarang.
Plantificar. *a.* Pag tindug; pag tuman sa ano mán nga guinlarang.
Plantilla. *f.* Tinabas nga anit nga himoon nga sapin.—Tangcop sin medias dapit sa rapa rapa.—Hormahan.
Plantillar. *a.* Pagbutang sin plantiya sa mga sapin; pag tangcop sa mga medias.
Plantío, tía. *adj.* Tuna nga guintan-man cún pag tatanuman bá.—*m.* Pag tanug.—Tinanum.—Plantío de abacá.—Caabac-han.—Plantío de cacao.—Cacacaoan.—Plantío de café.—Cacapetihan,—Plantío de caña-dulce.—Catub-han.—Plantío de cocos.—Calubian.—Plantío de camote.—Cacamotihan.—Plantío de plátanos.—Casaguingan.—Plantío de raices comestibles.—Banti.—Plantío de tabaco.—Tabacoan.
Plantista. *m.* Paramangno sa mga tanum dida sa tanaman nga hadianon.—*fam.* Maisug, nag papacalaqui.
Plantón. *m.* Saring sing.—Saha.—Bantay.
Planudo, da. *adj. Mar.* Sacayán nga haluag sa sagud.

Plañidera. *f.* Babaye nga matangis sa mga paglubong, cay sinosoholan mán.
Plañidero, ra. *adj.* Matangis, mabachoon.
Plañido. *m.* Pag bacho, pag araba, pag tangis.
Plañir. *n.* y *a.* Pag bacho, pag araba, pag tangis.
Plasma. *f.* Bato nga hinilao.
Plasmador, ra. *adj.* Mag buruhat.—*s.* Pabuhat, parahimo.
Plasmar. *a.* Pag buhat, pag himo.
Plasta. *f.* Bisan ano nga mahomoc, mayomo.—Yapad, mayapad.—Bisan ano nga buhat nga diri ansiya an pag buhat.
Plaste. *m.* Minasa nga yeso ngan sin cola.
Plastecer. *a.* Pag buli sin yeso sa mga loho loho.
Plastecido. *m.* Pag buli sin yeso sa mga loholoho.
Plástica. *f.* Pag aradman sin pag himo sin ano mán nga buhat nga tuna, yeso, etc.
Plasticidad. *f.* Camahomoc, pagcamahomoc, camayomo, pagcamayomo.
Plástico, ca. *adj.* An tungud san pag aradman sin pag himo sin ano man nga buhat nga tuna, yeso, etc.—Mahomoc, mayomo. —Macahimo.
Plata. *f.* Salapi.—En plata. *m. adv. fig.* y *fam.* Lactud nga casayoran.
Plataforma. *f.* Máquina nga gamit sa pag himo sa mga orasan, etc.—Baluarte.
Platanal ó Platanar. *m.* Casaguingan.
Plátano. *m.* Saguin; hinug.—Hanipa; língcod, costa; pinipita; pinitogo; pepita; podiquit; sabá; binayaga: binalaton; binalitan; binato; binocot, cabinoctan; buagas; bonguran; canara; potó; tindoc.—Plátanos unidos. Singin.
Platea. *f.* Suang suang.
Plateado, da. *adj.* Masugad sin salapi an color.
Plateador. *m.* Parahirog sin salapi nga tinunao. Para potos sin salapi.
Plateadura. *f.* Pag hirog sin salapi nga tinunao. Pag potos sin salapi sa mga sagrario, etc.—An gamit nga salapi.
Platear. *a.* Pag hirog sin salapi nga tinunao. Pag potos sin salapi sa mga marco, etc.
Plateresco, ca. Mga rayandayan.
Platería. *f.* Pag aradman sa pagcaplatero. —Catungdanan sin platero.—Pandayan sin platero.—Tendahan sin salapi, bulauan.
Platero. *m.* Id.; panday sa salapi.—Parabaliguia sin salapi ó bulauan nga magcalainlain.
Plática. *f.* Carocayacan,—Ualc.—Á libre plática. *loc. adv. Mar.* Pag togot nga sumolud ná an sacayán cay tapus na an cuarentenas.
Platicar. *a.* Pag carocayacan, pag sabut, pag sarabut.
Platija. *f.* Isda sa mga dagat sa Europa.
Platillo. *m.* Guinisa.—Lampay; piropingganoy.—Pacpac.
Platino. *m.* Metal nga sugadsugad sin salapi.
Plato. *m.* Pinggan.—Sucaran; tiloron.
Platónicamente. *adv. m.* Sa mahauan nga casingcasing; sa pag tahud; sin uaray tuyo nga maraut.
Platónico, ca. *adj.* Mahauan, lubos.
Plausibilidad. *f.* Cadarayauan.
Plausible. *adj.* Tacós pag dayauon.
Plausiblemente. *adv. m.* Pag dayao sin daco.
Playa. *f.* Bay bay; bay bayon; tabi.
Playado, da. *adj.* Bay bayan.
Playazo. *m.* Bay bayon.
Playero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin isda nga dara niya ticang sa bay bay.
Plaza. *f.* Sauang; langtad.
Plazo. *m.* Talaan. Anganangan.
Plazoleta. *f.* Sauang sauang.
Plazuela. *f.* Sauang, sauang sauang.
Pleamar. *f. Mar.* Taob; lantup.
Plebe. *f.* Mga tauo sa bongto nga diri mga dato.—Mga timaua.
Plebeyo, ya. *adj.* Timaua, tinimaua.
Plebiscito. *m.* Sugo ó larang sin bongto.
Plectro. *m.* Icarablit sin arpa, etc.
Plegable. *adj.* Maconot. Mapilo.
Plegadamente. *adv. m.* Diri dayag caopay.
Plegadera. *f.* Baga cuchiyo nga cahuy tul-an, tiposo, etc.
Plegadizo, za. *adj.* Maconot. Mapilo.
Plegado. *m.* Pag conot.
Plegador, ra. *adj.* Macaconot. Macapilo. —*s.* Paraconot. Parapilo.—Igcoconot.—Sangburan.
Plegadura. *f.* Pag conot. Pag pilo.
Plegar. *a.* Pag conot.—Pag pilo.—Pag sangbud.—Quinicon, cuyus, cuyus cuyus.
Plegaria. *f.* Paquimalooy, pangamaya, pangamuyo, pangaro.
Pleguete. *m.* Cambud.
Pleita. *f.* Linara nga abacá, etc.
Pleiteador, ra. *adj.* An may calipongan. —Maquicalipongan.
Pleitear. *a.* Lipong; pag calipongan.
Pleitista. *adj.* Maquicalipongan; maquicapolongan.
Pleito. *m.* Calipongan. Capolonganan.
Plenamar. *f.* Taob; lantup.

Plenamente. *adv. m.* Pono ná gud; tuman gud.
Plenariamente. *adv. m.* Pono ná gud, tuman gud.
Plenario, ria. *adj.* Pono; ayao ná; tuman gud.
Plenilunio. *m.* Cadayao, pagcadayao san bulan.
Plenipotencia. *f.* Gahum nga itínotogot san mga hadi sa mga sacop nga sinusugo ó tinatapuran nira.
Plenipotenciario, ria. *adj.* Tauo nga sinusugo ug tinatapuran mán sa mga hadi ngadto mán sa iba nga mga hadi.
Plenitud. *f.* Caayao; catuman.
Pleno, na. *adj.* Pono.
Plétora. *f. Med.* Cadamo caopay sin dugo; cadamo caopay sin mga duga sa lauas.
Pletórico, ca. *adj.* An damo an dugo; an damo an mga duga sa lauas.
Pleura. *f. Zool.* Baga panit panit sa solud sa dughan.
Pleuresía. *f. Med.* Saquit sa dughan.—Saquit sa caguiliran.
Pleurítico, ca. *adj. Med.* An may saquít sa dughan.—An may saquit sa caguiliran.
Pleuritis. *f. Med.* Saquit sa panit panit sa solud sa dughan.
Pleurodinia. *f. Med.* Camasool; camaolol san dughan.
Pléyadas. *f. pl.* Mga bitoon nga tinatauag balatic.
Pléyades. *f. pl.* Mga bitoon nga tinatauag balatic.
Plica. *f.* Surat nga serrado nga casayoran sin testar cún iba pá, nga ig-aabre ó igmamantala cún tuig ná.
Pliego. *m.* Id.; usa capliego nga papel.—Surat.
Pliegue. *m.* Conot.—Pilo.
Plomada. *f.* Ibaradlis nga timga.—Tonton.—Lagdong.—Pamato.
Plomar. *a.* Pag marca sin timga nga binibiao sa mga surat nga carig-onan, etc.
Plomazón. *f.* Oroolonan nga gamit sa mga paradorado.
Plomería. *f.* Atup nga timga.—Timga.
Plomero. *m.* Parahimo sin bisan ano nga timga.
Plomizo, za. *adj.* An may timga.—Masugad sin timga.
Plomo. *m.* Timga.
Plomoso, sa. *adj.* An may timga.—Masugad sin timga.
Pluma. *f.* Barahibo; dotdot; bolbol sin tamsi. Alinalin an sa ilarum sa paco.—Plumas del pescuezo de gallo, etc. Imoroc.—Plumas largas é inclinadas en la cola del gallo, etc. Laui.—Plumas de las aves en la punta de las alas. Panaragangan.—Pluma sa pag surat.
Plumada. *f.* Pag surat.
Plumado, da. *adj.* Tamsi nga barahiboon.
Plumaje. *m.* Barahibo; dotdot; bolbol sin tamsi.—Tongol; sabol, sabolsabol.
Plumajería. *f.* Mga pluma.—Mga tongol.
Plumajero. *m.* Parahimo sin mga pluma.—Parahimo sin mga tongol.—Parabaliguia sin mga pluma.—Parabaliguia sin mga tongol.
Plumazo. *m.* Olonan cún colchón bá nga may solud nga barahibo sin tamsi.
Plumazón. *m.* Barahibo; dotdot; bolbol sin tamsi.
Plúmbeo, bea. *adj.* Tinimga.
Plumeado. *m.* Mga badlis.
Plumear. *a.* Pag badlis.
Plúmeo, mea. *adj.* Barahiboon; bolbolon.
Plumería. *f.* Mga pluma, mga barahibo sin tamsi.
Plumerío. *m.* Mga pluma, mga barahibo sin tamsi.
Plumero. *m.* Silhig sin barahibo.—Burugtangan sa mga pluma.
Plumífero, ra. *adj. poét.* Barahiboon, bolbolon, bolbolan.
Plumista. *m.* Parasurat.
Plumón. *m.* Bolbol sin tamsi.—Colchón nga may solud nga mga bolbol sin tamsi.
Plumoso, sa. *adj.* Barahiboon, bolbolon bolbolan.
Pluralidad. *f.* Cadam-an, damo.
Plus minusve. *loc. lat.* Cumapin cumulang.
Plus ultra. *loc. lat.* Onhan bá; labi pá.
Plúteo. *m.* Mga honos sin estante, etc.
Pluvímetro. *m.* Garamiton sa pag socol san oran.
Pluviómetro. *m.* Garamiton sa pag socol san oran.
Pluvioso, sa. *adj.* Maoran.

PO

Poa. *f. Mar.* Pisi nga gamit sa mga layag sa mga sacayán.
Población. *f.* Bongto.
Poblado. *m.* Bongto.
Poblador, ra. *adj.* An mahimo sin bongto.
Poblacho. *m.* Bongto nga guti ug maraut.
Poblar. *a.* Pag bongto.
Pobo. *m.* Cahuy nga álamo.
Pobre. *adj.* Macalolooy; mag pacalolooy; hangol.—*fig.* Holoy; daitol.—Maquiquilimos.
Pobremente. *adv. m.* Macalolooy gud.

Pobrería. *f.* Capobrisan, mga maquiquilimos.
Pobrete, ta. *adj.* Macalolooy.
Pobretear. *n.* Pag pacapobres.
Pobretería. *f.* Mga maquiquilimos.—Capobrisan; camacalolooy.
Pobretón, na. *adj.* Macalolooy gud.
Pobreza. *f.* Cahangol, camalolooy, capobrisán.—Casoco, casongco.
Pobrezuelo, la. *adj.* Macalolooy.
Pobrismo. *m.* Mga maquiquilimos.
Pocero. *m.* Parahimo sin mga atabay.—Parahauan sa mga atabay.
Pocilga. *f.* Tangcal sin bactin ó babuy, alad sin bactin ó babuy.
Pocillo. *m.* Tadiao nga saluran sin lana, etc.—Tasa sin chocolate.
Poción. *f.* Inumon, irin-mon nga itarambal.
Poco, ca. *adj.* Guti, gutiay, dito, dio ó diyo, taguidiot, taladigyiot, talag gudti, niquinic, anam, ananay.—En poco. *m. adv.* Ibus.—Poco á poco. *m. adv.* Hinay hinay, luay luay, onac onac, daguinot, hinugay, anam anam, ignay.—Poco más ó menos. *m. adv.* Cumapin cumulang.—Por poco. *m. adv.* Ibus.—Sobre poco más ó menos. *m. adv.* Cumapin cumulang.
Pocho, cha. *adj.* Maduas, duason.—Lubad ná.
Poda. *f.* Pangotod sa iba nga mga sanga sin cahuy, etc., basi mamonga sin maopay.
Podadera. *f.* Iootud sa mga sanga nga iba sin cahuy, etc.
Podador, ra. *s.* Paraotud sa iba nga mga sanga sin cahuy, etc.
Podadura. *f.* Pangotud sa iba nga mga sanga sin cahuy, etc.
Podagra. *f. Med.* Saquít nga panhubag an mga teel, etc.
Podar. *a.* Pangotud sa iba nga mga sanga sin cahuy, etc., basi mamonga sin maopay.
Podazón. *f.* Tuig nga igootud sa mga sanga sin cahuy, etc.
Podenco, ca. *adj.* Ayam nga gamit sin pamanua sin conejo.
Poder. *m.* Gahum; garamhan.—*fig.* Sogud.—Cosog.
Poderdante. *com.* An mahatag sin gahum sa lain basi umatubang sa justicia ó iba pá.
Poderhabiente. *m.* An tinagan sin gahum sin pag mangno sin mangad, etc.
Poderío. *m.* Gahum.—Mangad, bahandi.
Poderosamente. *adv. m.* Sa iya gahum.
Poderoso, sa. *adj.* Gahum.—Bahandianon, mangaran.
Podio. *m.* Sarasigan sin mga columna.
Podón. *m.* Iootud sa mga sanga sin cahuy, etc.
Podre. *amb.* Nana.
Podrecer. *a.* Donot; domog; rabo; rud-as; gaboc; gotub; apal; baog; doboc.
Podredumbre. *f.* Cadon-tan. Cadumgan, cadomogan. Busila.—Nana.
Podredura. *f.* Cadonot, pag cadonot.
Podridero. *m.* An guinpapadonotan.
Podrigorio. *m. fam.* Masaquiton.
Podrimiento. *m.* Cadonot, pag cadonot.
Podrir. *a.* Donot; domog; rabo; rud-as; gaboc; gotub; apal; baog; doboc.
Poema. *m.* Surat nga agui sa pag casiday.
Poesía. *f.* Siday.—Pag aradman sin pag buhat sin mga siday.
Poeta. *m.* Parasiday; parahimo sin mga siday.
Poetastro. *m.* Parasiday nga baol pá.
Poética. *f.* Pag aradman sin pag buhat sin mga siday.
Poéticamente. *adv. m.* Siniday gud.
Poético, ca. *adj.* An tungud ó canan poesía.
Poetisa. *f.* Babaye nga parahimo sin mga siday.
Poetizar. *n.* Pag siday.
Poíno. *m.* Cahuy nga linohoan nga burugtangan san mga barriles.
Polaina. *f.* Baga medias nga bahol caopay nga may mga botones.
Polca. *f.* Sayao nga polca.
Polcar. *n.* Pag sayao sin polca.
Polea. *f.* Motón.
Poleadas. *f. pl.* Baga sopas nga harina nga may gatas ngan sin dugos.
Poleame. *m.* Mga motón.
Polémica. *f.* Pag aradman nga naasoy sa mga catigayonan nga igo sa pag ato sa mga caauay.—Pag hihibaton baton nga agui sa pag surat basi gumoa an camatuoran.
Polémico, ca. *adj.* An tungud ó canan polémica.
Polemista. *com.* Parasurat nga parabaton sa iba nga mga parasurat.
Polemonio. *m.* Banua nga polemonio.
Poleo. *m.* Banua.
Poliandria. *f.* An cabutang sa babaye nga mayada in damo nga mga asaua.
Poliantea. *f.* Mga sumat nga damo nga magcalain lain.
Poliarquía. *f.* Sinisiring in damo an mga ponoan nga nagcacaput san gahum.
Pólice. *m.* Dumaragco.
Policía. *f.* Pag bantay nga maopay sa bongto basi matuman an mga iguinsusugo nga caopayan.—Mga tinatapuran sin pag bantay basi murayao an ngatanan.—Pag tahud.
Policitación. *f.* Pag saad.
Polígala. *f.* Banua nga itarambal.
Poligamia. *f.* Cahimtangan sin lalaqui nga

damo an iya mga asaua nga babaye; cundi ini diri togot sa Dios sa mga cristianos.

Polígamo, ma. *adj.* An lalaqui nga nangasaua sin damo nga mga babaye.

Poligarquía. *f.* Sinisiring in damo an mga ponoan nga nagcacaput san gahum.

Polígloto, ta. *adj.* y *s.* Surat nga sinurat sa magcalain lain nga mga pamolong.—Tauo nga maaram sin magcalain lain nga mga pamolong.

Poligrafía. *f.* Pag aradman sin pag surat nga diri sinasabut an cahologan, in diri an tauo maaram cún naonano an pag paagui.—Pag asoy cún ano bá an cahologan sadton mga sinurat nga diri sinasabut san diri maaram.

Poligráfico, ca. *adj.* An tungud ó canan Poligrafía.

Polígrafo. *m.* An maaram sin Poligrafía.—Parasurat, an nagsurat sin magcalain lain.

Polilla. *f.* Olud.—*fig.* Bisan ano nga nacacaraut.

Polímita. *adj.* Sinamay.

Polín. *m.* Hanglag.

Polio. *m.* Banua nga itarambal.

Polipastos. *m.* Motón.

Polista. *m.* Polistas, bantay.

Politécnico, ca. *adj.* An nacacasacop sin magcalain lain nga mga pag aradman.

Politeísmo. *m.* Sayop sa mga tauo nga nanoo sin damo nga mga dios dios.

Politeísta. *adj.* An natoo sin damo nga mga diosdios.

Política. *f.* Pag mangno sa mga bongto, pag hatag sa ira sin mgá casugoanan nga pag tutumanon ug pag pacaopay man sa ira.—Pag tahud.

Políticamente. *adv.* *m.* Alagad sa mga sugo ó batasan san política.

Político, ca. *adj.* An tungud ó canan política—Matahud.—Batid sa mga pag mangno san guinhadian, pag pacaopay sa iya, etc.—Padre político. Ogangan.—Hermano politico. Bayáo.

Politicón, na. *adj.* An maora ora ná sin pagabiabi, etc.

Póliza. *f.* Carig-onan nga ihinahatag basi macarauat sin salapi.—Carig-onan nga naasoy nga lugaringon an mga mangad nga guindadara.—Pasquin ó surat nga uaray ngaran ó firma.

Polizón. *m.* Parasodoy sodoy sin uaray mán buhat.—An masacay sin uaray mán sarit sa mga ponoan.

Polizonte. *m.* Tinatapuran sin pag mangno ug pag bantay.

Polo. *m.* Catapusan, an magcasicatapusan.

Poltrón, na. *adj.* Hubia, mahubia.

Poltronería. *f.* Cahubia.

Poltronizarse. *s.* Pag hubia, hubia.

Polución. *f.* Pag auas san dugo.—Pag paauas san dugo.

Poluto, ta. *adj.* Mahugao, mala-oay.

Polvareda. *f.* Tapo tapo nga iguinpapalid sa hangin.

Polvificar. *a.* *fam.* Pag tod tod.

Polvo. *m.* Tapo tapo, capo, capo capo.—Puripud.—Dapao.—Biro.

Pólvora. *f.* Id.; pólvora.—Pabotohum.—*fig.* Madali maisug, madali masina.—*fig.* Camalacsi.

Polvoreamiento. *m.* Pag puripud. Pag biribud, pag lamo.

Polvorear. *a.* Pag puripud. Pag biribud, pag lomo.—Pag bon bon; pag burabura.

Polvoriento, ta. *adj.* Poros sin tapo tapo.—Poros sin dapao.

Polvorín. *m.* Pólbora nga gamay.—Burugtangan san pólbora.

Polvorista. *m.* Parahimo sin pólbora; parahimo sin mga pabotohon.

Polvorizable. *adj.* Sadang matod tod nga masugad sin tapo topo.

Polvorización. *f.* Pag tod tod.

Polvorizar. *a.* Pag puripud. Pag biribud, pag lamo.

Polvoroso, sa. *adj.* Poros sin tapo tapo.—Poros sin dapao.

Polla. *f.* Dumaraga nga manuc.—*fig.* y *fam.* Babaye nga daraga

Pollada. *f.* Casi-oan, casiuoan.

Pollastro, tra. *m.* y *f.* Siuo nga darodaco ná.

Pollazón. *f.* Mga siuo.

Pollera. *f.* Parahopot sin mga siuo.—Parabaliguia sin mga siuo.—Pugaran sa mga siuo.

Pollería. *f.* Lugar nga guinbabaliguiaan sin mga manuc, siuo ug tamsi.

Pollero. *m.* Parahopot sin mga siuo.—Parabaliguia sin mga siuo.

Pollino, na. *m.* y *f.* Hayop nga poyino.

Pollito, ta. *m.* y *f.* Siuo nga guti pá.—*fig.* y *fam.* Bata nga guti pá.

Pollo. *m.* Siuo, piso, misá, piac.—Pollo que ya tiene crecidas las plumas. Langcob.—Pollo sin plumas. Lagboc.—Olud sin potiocan.—*fig.* y *fam.* Olitauo nga barobata pá.

Polluelo, la. *m.* y *f.* Siuo nga guti pá.

Poma. *f.* Bonga nga mansana. Burutangan sin mga mahamut. Bula nga mahamut.

Pomada. *f.* Ihiriso.—Ihihirog.

Pomar. *m.* Tanaman sin mga cahuy nga bongaan.

Pómez. *f.* Piedra pómez. Buga.

Pomífero, ra. *adj. poét.* Cahuy nga bonga nga mansanas. Bongaan.
Pomo. *m.* Bonga sin cahuy.—Surudlan sin mga mahamut.—Catapusan sin espada dapit sa carap-tanan.
Pompa. *f.* Damo nga mga orosahon, pangorosahun. Labtug.—Pag parat san icog.
Pompearse. *r. fam.* Padayao, parayao.
Pomponearse. *r. fam.* Padayao, parayao.
Pomposamente. *adv. m.* Sa daco nga pag padayao; sa daco nga pagparayao.
Pomposo, sa. *adj.* Orosahun.
Pómulo. *m.* Tul-an sa bayhon.
Poncil. *adj.* Bonga nga sugad sin limon.
Ponchada. *f.* Irinmon, inumon.
Ponche *m.* Irinmon, inumon.
Poncho, cha. *adj.* Hubia, mahubia; maluya.
Ponderable. *adj.* Sadang timbangon.—Sadang panginanohun.
Ponderabilidad. *f.* An sadang timbangon.
Ponderación. *f.* Panginano.—Pag paora ora sa mga pagyacan, etc.—Pag timbang.
Ponderador, ra. *s.* Paraora ora sa mga pag yacan, etc.—Parapanginano.—Paratimbang.
Ponderal. *adj.* An tungud sa mga pag timbang.
Ponderar. *a.* Pag timbang.—Panginano.—Pag ora ora sa mga sumat, etc.
Ponderosamente. *adv. m.* Sa daco gud nga panginano.
Ponderosidad. *f.* Cabug-at, pagcabug-at.
Ponderoso, sa. *adj.* Mabug-at.—*fig.* Maligdong.
Ponedero, ra. *adj.* An sadang ibutang, iburutang. Ogang cún dao manuc, tamsi nga nag bubunay.—*m.* Pugaran.—Salag.
Ponedero, ra. *adj.* An mabutang.
Ponencia *f.* Catungdanan sin hocom nga ponente.
Ponente. *adj.* Hocom nga paraasoy san expediente nga pagbobotosan sa mga may catungdanan.
Poner. *a.* Butang.—Pagpahimutang.—Pag pahamtang.—Hulag.—Loon, loon loon.—Longtud, loib loib, bagao bao.—Opid.—Otop.—Saray; saray-say.—Balhug.—Binabin.—Bongsud.—Butalag.—Gahonong.—Antug.—Sol-ob.—Sol-ot.—Suquip.—Tongtong.—Saclay.—Tayop.—Poner hacia un lado. Hiplig.—Poner algo en medio. Holot—Poner mullido en cesto, etc. Hupila; halonhon.—Poner boca abajo. Yaob; colob; hapa.—Poner un pié en una rama y el otro en otra. Lacbang.—Ponerse boca arriba el pescado. Liad.—Poner á remojo el palay, etc. Lauig.—Poner al fuego muchas rajas de leña. Omud.—Poner en agua caliente las almejas. Pacgan.—Poner espantajo en sementera, etc. Pahuy.—Poner presas en ríos, etc. Paod, pong-ol.—Poner en orden bancos, etc. Pasad.—Ponerse en cuclillas. Pongco, piyongco, piyongcot, pirongcot, boroncot, tangca, gaang, locbo.—Poner el palay en el mortero. Pislong, pisong; losog.—Poner al niño sobre la pierna. Sagmac, salo-ay.—Ponerse de codos sobre la mesa, etc. Salay.—Ponerse delante quitando la luz, etc. Salipon.—Ponerse con las piernas abiertas. Sap-ang.—Poner vaso en plato, etc. Sangga, sangca.—Poner en público lo que se vende. Saod.—Poner ramas, etc., en el tronco de los árboles. Sapiro.—Poner plomo derretido en caña ú otra cosa en forma de canal. Sil-og.—Ponerse en medio. Suang.—Ponerse delante de lo que puede dañar. Abong.—Poner cerco de cañas. Alasid.—Poner iguales las cosas. Apid, apid apid.—Poner unas cosas debajo de otras. Anib.—Poner en infusión raices, etc. Banao, bagnao.—Poner caldo en la morisqueta. Bahog.—Poner tierra al rededor de las plantas. Bayoyo.—Poner boca arriba. Baliad, huy-ang.—Poner el anzuelo para coger caimanes. Balicogcog.—Poner algo sobre alguna parte. Baubao; balotabil.—Poner las cosas sin orden. Barangday, dalyang, dan-uc.—Poner ley, etc. Batas.—Poner boca abajo á los ahogados. Biring.—Poner mala cara. Burungit, culisisi.—Poner alguna cosa para que la dé el viento. Caya, caya caya, halayahay, halayhay.—Poner al sol el abacá. Calcag.—Ponerse con las piernas y manos abiertas. Carangcag.—Poner las manos abiertas hacia arriba. Quiriong. —Ponerse en cuclillas para hacer del cuerpo. Liho.—Poner la mano sobre uno. Dopol.—Poner carne para partirla sobre tabla, etc. Datul.—Poner leña al fuego. Songo.—Poner en la olla, etc. Son-ud.—Poner seguidas las cosas. Sosnud.—Poner vinagre en lo que se ha beber. Tabanao.—Ponerse sobre ó encima. Tacba, tacbab, taracbab.—Poner el arma á la cintura. Taclos.—Poner la apuesta los que juegan á la baraja. Tayá.—Poner en hilera. Talayatay, talaytay, taltal.—Poner de lado. Taliquilid, talquid.—Poner las cosas separadas. Taltag.—Ponerse en forma de círculo para comer cuando son muchos. Tangco, tarangco.—Poner en infusión raices, hojas, etc. Tang-og.—Poner en libertad. Tang tang.—Poner la candela en el candelero. Taod.—Poner los tantos ó el dinero en el juego. Taon.—Ponerse boca arriba. Tica-

yang.—Poner en el agua alguna cosa. Tiscop, tipsop; looy.—Poner una cosa sobre otra. Tung bao; locnod; longbo.—Ponerse con los piés colgando sobre alguna parte. Tonton.—Poner ventosa. Haros.—Poner á los animales ó aves un palo amarrado. Catang.—Ponerse á ambos lados de la mesa, etc. Cubay.—Poner cuerda ú otra cosa amarrada de una parte á otra. Cutay.—Poner leña al fuego. Dalig.—Poner mal rostro. Dolo.—Ponerse pañuelo de la barba á la cabeza. Gahong.—Poner en petate la semilla de paláy. Hacay.—Poner en orden las cosas. Hal-id. Ponerse de pechos sobre ventana, etc. Hambo, hamboy.—Poner acero en arma. Lapi.—Poner fuego en cogonal. Larab.—Poner los ojos en blanco. Lusgao.—Poner borlas. Pag parong pong.—Ponerse á un lado. Pin pín.—Poner banda, estola, etc. Saclay, baclay.—Poner celada para robar. Sag hid.—Poner el peso de romana, etc., en su lugar. Salay.—Ponerse á la sombra. Sipud.—Poner al fuego. Sugba.—Ponerse al sol ó luna. Tonud; bilad. —Poner bien las cosas. Hupid.—Poner al difunto fuera del aposento. Hutang.—Poner las cosas, etc., contiguas. Amiao, aliao.—Poner las aves.—Pag bunay, pag itlug.

Poniente. *m.* Calondan, catono-an.—Hangin sa calondan.

Pontazgo. *m.* Bayad nga ib'nabayad san pag aguí sa mga tulay.

Pontear. *a.* Pag buhat ó pag himo sin tulay.

Pontezuelo. *m.* Tulay tulay.

Pontificado. *m.* Pag capapa.—Camadugay san pag capapa.—Pag caobispo ó camadugay san pag caobispo.

Pontifical. *adj.* An tungud ó canan Santos nga Papa.—An tungud ó canan Señor Obispo.—*m.* Mga biste nga gamit sa Señor Obispo sa pag misa, etc.

Pontificalmente. *adv. m.* Sugad san batasan sa Santos nga Papa ug mga Señor Obispo.

Pontificar. *n. fam.* Pag carauat san catungdanan san pag capapa.

Pontífice. *m.* An Obispo cún Arzobispo bá. —An Santos nga Papa.

Pontificio, cia. *adj.* An tungud ó canan Santos nga Papa.

Pontín. *m.* Sacayán sa Filipinas.

Ponto. *m. poét.* Dagat.

Pontón. Sacayán sa pagtaboc sa mga salug ug sa pagbuhat sin mga túlay. Sacayan nga daco nga pinaca almasen, pinacahos pital ug pinacabilanggoan san mga bihag. —Tulay; latay.

Pontonero. *m. Mil.* Bantay sá mga sacayán nga pontón.

Ponzoña. *f.* Hilo, lara.—*fig.* Maraut nga mga pag tutdo.

Ponzoñosamente. *adv. m* Sin hilo, sin lara.

Ponzoñoso, sa. *adj.* Macahihilo, malara —*fig.* Macacaraut.

Popa. *f.* Olin.

Popés. *m. Mar.* Pisi nga bahol nga gamit sa sacayan sa catapusan san trinquete.

Populachero, ra. *adj.* An tungud ó canan mga timaua.

Populacho. *m.* Mga timaua.

Populación. *f.* Pag bongto.

Popular. *adj.* An tungud ó canan bongto. —Bongtohanon.—Tauo nga bantugan sa bongto cay maopay ang iya casing casing.

Popularidad. *f.* Cabantugan.

Popularmente. *adv.* Masugad sin bongto.

Popularizar. *a.* Pag pabantug.—*r.* Bantug.

Populoso, sa. *adj.* Bongto nga damo an mga tauo.

Poquedad. *f.* Cagutiay.—Cauaray polos. —Catalao.

Poquito, ta. *adj.* Gutiay gud, gutiayay, taguid:ot, taladiguiot, talag gudti.

Por. *prep.* Cay.—Tungud.—Por más. Bisan, bisan diano.—Por cuanto. Bacay.—Porque, para que. Basi.

Porcelana. *f.* Pinggan.—Tasa.—Busag nga color nga sinac-tan sin asul.

Porcino, na. *adj.* An tungud sa babuy ó bactin.—*m.* Pasi.—Hubag sa oló cay nahipantuc.

Porción. *f.* Bahin.—Gahin.—Panon.—Tungud.

Porcionero, ra. *adj.* Maanbit.

Porcionista. *com.* An tinatagan san iya tungud.

Porciúncula. *f.* Indulgencia nga bug-os nga sinisiring sa Porciúncula.

Porcuno, na. *adj.* An tungud sa babuy ó bactin.

Porche. *m.* Atup atup.—Sauang.

Pordiosear. *n.* Paquilimos, pag paquilimos.

Pordioseo. *m.* Pag paquilimos.

Pordiosería. *f.* Pag paquilimos.

Pordiosero, ra. *adj.* Maquiquilimos, macalolooy.

Porfía. *f.* Pag suhay sin polong.—Pag biquil biquil.

Porfiadamente. *adv.* Hongio caopay.

Porfiado, da. *adj.* Sucuahi, masuqui; hongio; macum cum.

Porfiar. *n.* Pag suhay sin polong. Pag irog,

pag indig, paquig indig; pag ayat; pag biquil biquil; pag hongio; pag daal.
Pórfido. *m.* Bato nga mahal nga tinatauag pórfido.
Pormenor. *m.* Talagudti, mga talagudti.
Poro. *m.* Toroc toroc sa lauas.
Porosidad. *f.* Catoroc torocan.
Poroso, sa. *adj.* Toroc torocon.
Porque. *conj. causal.* Cay.—*id. final.* Basi.
Porqué. *m. fam.* Cay, cay ano.
Porquecilla. *f.* Bactin ó babuy nga babaye.
Porquera. *f.* Pinoporocoan sa mga babuy sa banua.
Porquería. *f.* Hugao, sighot, buring.—Iguit.
Porqueriza. *f.* Tangcal, alad sin bactin ó babuy.
Porquerizo. *m.* Bantay, paramangno sa mga bactin ó babuy.
Porquero .*m.* Bantay, paramangno sa mga bactin ó babuy.
Porquerón. *f. fam.* Paradacop sa mga may sala, nga guindadara niya carsel.
Porqueta. *f.* Bangca.
Porquezuelo, la. *m.* y *f.* Bactin ó babuy nga gutiay, pasi.
Porra. *f.* Bambo ó songcud nga may oló oló sa catapusan.—*fig.* Poqui, puet.
Porrada. *f.* Pag dabal sin bambo ó songcud nga may oló oló sa catapusan; pag balbag.—*fig.* Hiontug, hipacdol.
Porrazo. *m.* Pag dabal sin bambo ó songcud nga may oló oló sa catapusan; pag balbag.—*fig.* Hiontug, hipacdol.—Bongtol.
Porrear. *n. fam.* Pag hongio.
Porrería. *f. fam.* Baga calorong.—*fam.* Camabugat.
Porreta. *f.* Dahon sin seboyas, etc.—En porreta. *m. adv. fam.* Hubo gud.
Porrilla. *f.* Palo nga puthao nga barobalico.—*Veter.* Hubag nga matig-a.
Porrillo (Á). *m. adv. fam.* Damo, damo caopay.
Porrina. *f.* Dagom dagom ná an humay, etc.—Dahon sin seboyas, etc.
Porro. *adj. fig.* y *fam.* Lorong, tapang.
Porrón. *m.* Surudlan nga salaming sin alacsio nga gamit sin pag inum, ug masugad sin bisó.
Porrón, na. *adj. fig.* y *fam.* Mahinay hinay, mabug-at.
Portaalmizcle. *m.* Miro; garong.
Portabandera. *f. Mil.* Bagcus nga anit nga gamit ug sasarigan mán san pati sa bandera in guindadara sin tauo.
Portacartas. *m.* Sudlanan sin mga surat.—Paradolong ó paradara san mga surat.
Portada. *f.* Caraygan, atubangan sin balay, etc.—Natad; paluangan; panghāan.
Portador, ra. *adj.* Magdodolong, magdadara.—*s.* Paradolong, paradara.—*m.* Tabla nga malidong nga may caratinan sa but-nga, nga burugtangan sa mga pinggan nga may sud-an, etc.
Portaestandarte. *m. Mil.* Soldados nga paradara san bandera.
Portafusil. *m.* Correa nga gamit sin pag dara san pusil.
Portaguión. *m.* Paradara, paradolong san guión.
Portaje. *m.* Bayad san pag agui.
Portal. *m.* Sirong, ingud.—Camalig.
Portalejo. *m.* Sirong nga gutiay.
Portaleña. *f.* Loho nga burugtangan sa mga luthang.
Portalero. *m.* Bantay sa puerta san bongto.
Portalón. *m. Mar.* An aguian nga burugtangan san hagdan sa mga sacayán.
Portante. *m.* Pag lacat an mga hayop.—Tomar el portante. *fr. fig.* Pag uli, pag palaguio.
Portantillo. *m.* Pag lacat sin dagmit an hayop ó mananap.
Portanuevas. *com.* Parabalita, parasumat ó parahatag sin mga notisia.
Portañola. *f. Mar.* Mga loho loho nga burugtangan sa mga luthang.
Portañuela. *f.* Tinabas nga panapton nga itarabon sa mga sarual dapít sa atubangan.
Portapaz. *amb.* Ladauan nga tumbaga, etc. nga gamit sa mga singbahan sa pag hatag san pax-tecum.
Portapliegos. *m.* Burugtangan nga gamit sa pag dolong sa mga surat.
Portar. *a.* Pag dolong, pag dara.—*r.* Tuman.
Portátil. *adj.* Dara dara.
Portaventanero. *m.* Panday nga para himo sin mga sada ug mga bentana.
Portazgar. *a.* Pag socot san bayad san pag agui.
Portazgo. *m.* Bayad san pag agui.
Portazgüero. *m.* Parasocot san bayad san pag agui.
Portazo. *m.* Tangub, tac-um.
Porte. *m.* Bayad nga ibinabayad sa pag dara ó pagdolong sin ano lá.—Batasan, gaui.—Camahalan nga ticang sa mga caganac.—Cadaco, cadac-an sa bisan ano.
Porteador, ra. *s.* Paradara, paradolong.
Portear. *a.* Pag padolong, pag padara.—*n.* Pag sada sin tigda an mga puerta ó mga bentana.—*r.* Pag halin halin.—Pag tangub, pag tac-um.

Portento. *m.* Pangasa, catingalahan, caorosahon.
Portentosamente. *adv. m.* Orosahun gud.
Portentoso, sa. *adj.* Orosahon; macatitingala, macalilisang.
Porteo. *m.* Pag dolong, pag dara.
Porterejo. *m.* Portero nga gutiay.
Portería. *f.* Porterohan.—Pag caportero.
Portero, ra. *m.* y *f.* Portero, bantay.
Portezuela. *f.* Puerta nga gutiay.
Puertezuelo. *m.* Pondohan nga gutiay.
Pórtico. *m.* Pórtico nga guin at-pan nga may mga harigue.
Portillo. *m.* Boho, loho sa mga cota.—Puerta nga guti dida ngahao sin puerta nga daco.—Dalan nga haligot.—Araguian.—*fig.* Cahibangan.
Portón. *m.* Puerta nga daco.
Porvenir. *m.* Umarabut.
Posa. *f.* Pag onras.—Pag posas.
Posada. *f.* Balay nga lugaringon.—Hapitan, harapitan.
Posaderas. *f. pl.* Balao-ang.
Posadero, ra. *m.* y *f.* Tag iya san balay nga harapitan.
Posar. *n.* Pag hapit sin balay.—Pag pahuay.—Paghapon cún dao tamsi.—Pag gaput, pag aput, pag daplac.—*r.* Lugdang.—Hugdon.
Poscomunión. *f.* Orasión nga pinangangadic san Padre nga nagmimisa, cún tapus na an pag carauat.
Posdata. *f.* An sumpay sa surat nga napirmahan ná.
Poseedor, ra. *adj.* An mayada, tag-ada, tag iya.
Poseer. *a.* Pag tag-ada, pag tag iya.—Pag hibaro.—*r.* Pag daog sa mga cairibgon.
Poseído, da. *adj.* Saob, saop; sinasaoban.
Posesión. *f.* Pag catag-ada.—Baga cabutang san tauo nga sinasaoban.—Mga oma, caabac-han, calubian, etc.—Tomar posesión. Pag carauat; paguicarauat.
Posesionar. *a.* Pag carauat.
Posesionero. *m.* Tag-ada, tag iya.
Poseso, sa. *adj.* Saob, saop, sinasaopan.
Posesor, ra. *adj.* Tag-ada, tag iya.
Posibilidad. *f.* Casadang mahimo.—Gahum sin pag himo.
Posibilitar. *a.* Pag patigayon nga mahimo bisan ano nga macuri.
Posible. *adj.* Sadang mahimo; gahomon.—*m. pl.* Mangad, bahandi.
Posición. *f.* Cabutang, pag cabutang.—Cab tang; cabtangan.—Cahimtang; cahimtangan.—Camutangan.
Positivamente. *adv. m.* Matuod gud.
Positivo, va. *adj.* Matuod.
Pósito. *m.* Balay nga binubutangan san trigo, humay ug iba pá, nga iguintatagana cún may quinahanglan.
Positura. *f.* Cabutang, pag cabutang.
Posma. *f.* Camabug-at.—*com. fig.* y *fam.* Mabug-at, mahinay hinay.
Poso. *m.* Larug; alaboab.—Pag pahuay.
Pospierna. *f.* Paa sa mga hayop.
Posponer. *a.* Pag paorehe.
Posta. *f.* Mga hayop nga guintima dida sa mga dalan nga ig sasaliuan sa iba basi madagmit an pag lacat.—Hiua sin carne, isda, etc.—Poroponglo.—Posta cún dao sa bagsugal.—*Arq.* Rayandayan.—Por la posta. *m. adv. fig.* y *fam.* Madagmit.
Postal. *adj.* An tungud sa mga correo.
Poste. Harigue.
Postelero. *m. Mar.* Tocud.
Postema. *f.* Hubag nga may nana.
Postemero. *m.* Garamiton sin pag carlit sa mga hubag.
Postergación. *f.* Baga pagdiri.—Pag pacaraut.—Pag paorehe.
Postergar. *a.* Baga pag diri.—Pag paorehe.—Pag pacaraut.
Posteridad. *f.* Mamat.
Posterior. *adj.* Orehe.
Posterioridad. *f.* Caorehe; pag caorehe.
Posteriormente. *adv.* de *ord.* y *t.* Sa orehe.
Posteta. *f.* Mga pliego nga papel nga guinhuhusay sa mga paramolde.
Postigo. *m.* Puerta.
Postila. *f.* Cugang.—Casayoran sa liguid sin libro cún surat bá.
Postilación. *f.* Pag butang sin casayoran sa liguid sin libro ó surat.
Postilador. *m.* Parabutang sin casayoran sa liguid sin libro ó surat.
Postilar. *a.* Pag butang sin casayoran sa liguid sin libro ó surat.
Postilla. *f.* Cugang.
Postillón. *m.* Sacop nga mag oona ug nangangabayo.
Postilloso, sa. *adj.* An may mga cugang.
Postiza. *f. Mar.* Bong bong sa mga sacayán dida sa may cumbis.
Postizo, za. *adj.* Sinumpay, diri onay.
Postmeridiano. *adj.* An tungud sa colop.
Postor. *m.* An lumabao sin pag hatag cún dao sa pag almoneda.
Postración. *f.* Pag daog; pag bungcag.—Pag paluya.—Pag hapa, pag pacolob; paghapla, pag caob.—Camaluya.
Postrar. *a.* Pag daog; pag bungcag.—Pagpaluya.—*r.* Luya.—Hapa, colob, habla, caob, lohud.
Postre. *adj.* Orehe; poqui, puet.—*m.* An

matam-is ug iba pá nga ibinubutang cún tapus ná an pagcaon san sud-an.—Á la postre, ó al postre. *m. adv.* Sa catapusan; sa orehe.
Postremero, ra. *adj.* Orehe.
Postremo, ma. *adj.* Orehe.
Postrer. *adj.* Orehe; poqui, puet.
Postreramente. *adv.* de *ord.* y *t.* Sa catapusan; sa orehe.
Postrero, ra. *adj.* Orehe; poqui, puet.
Postrimer. *adj.* Orehe.
Postrimeramente. *adv.* de *ord.* y *t.* Sacatapusan; sa orehe.
Postrimería. *f.* Caorhian. - Catapusan.
Postrimero ra. *adj.* Orehe.
Postulación. *f.* Pag aro; pangaro.—Pangamaya, paquimalooy.
Postulado. *m.* Dayag caopay, sayud caopay.
Postulador. *m.* An maaro, an mangamaya.
Postular. *a.* Pag aro; pangamaya, paquimalooy.
Póstumo, ma. *adj.* An matauo in patay ná an amay; an libro ug iba pá nga iguinpapamolde in patay ná an nagbuhat.
Postura. *f.* Cabutang, pag cabutang.—Baga cahimo, cabacdao.—Bayad.—Trato. Pag sarabut.—Posta.—Bunay sin tamsi.—Pag bunay.—Tanum.
Potable. *adj.* Inumon.
Potador, ra. *s.* Parainum.—Parasungcad.
Potaje. *m.* Sabao sa la oya, etc.—Mga utan nga guinisa.—Mga utan.
Potajería. *f.* Mga utan.
Potala. *f. Mar.* Bato nga bongtogon.
Potar. *a.* Pag sungcad, pag marca sa mga gantang, etc.
Potar. *a.* Pag inum.
Pote. *m.* Baga baso, cundi tuna an iguinhihimo.—Bica nga masetahan.—Baga carahá, cundi totolo an síqui siqui.
Pote. *m.* Sungcaran.
Potencia. *f.* Garamhan.—Gahum.—Guinhadian.—Cosog.
Potencial. *adj.* An may gahum: an may cosog.—Mahihimo.
Potencialidad. *f.* Cagahum.—Catumbas.
Potentado. *m.* Ponoan, dato, gahuman. —Hadi.—Bahandianon, mangaran.
Potente. *adj.* An may gahum; an may cosog.—Gahuman.—*fam.* Dagco.
Potentemente. *adv. m.* Sa gahum; sa cosog.
Poterna. *f.* Puerta.
Potestad. *f.* Gahum.
Potestativo, va. *adj.* May gahum.
Potingue. *m. fam.* Irinmon nga ticang sa botica.
Potísimo, ma. *adj.* Guiooroguí, mahal caopay.
Potra. *f.* Cabayo nga babaye nga dumaraga.
Potra. *f. fam.* Buyong.
Potrada. *f.* Cabayohan.
Potranca. *f.* Cabayo nga babaye nga canan tolo catuig.
Potrero. *m.* Bantay sa cacabayohan nga mga bata pá.
Potrero. *m. fam.* Paratambal san saquit nga buyong.
Potro. *m.* Cabayo nga lalaqui nga nate pá.—Máquina nga gamit sadto anay nga igsasáquit sa mga tauo.—Siya nga gamit sa mga babaye san pag anac.
Potroso, sa. *adj.* Buyongon, itlogon, inosnan san itlog.
Poya. *f.* Tinapay nga bayad sa pag loto sin tinapay sa horno nga canan común.
Poyal. *m.* Panapton nga itarahub sa mga lingcoran nga bato.
Poyar. *n.* Pag bayad sa pag himo ó pag loto sin tinapay sa horno nga común.
Poyata. *f.* Pagá.
Poyo. *m.* Lingcoran nga bato ó cota.—Bayad ó sohol sa mga hocom.
Poza. *f.* Danao.
Pozal. *m.* Timba.—Cota etc., sa liguid sin atabay.—Tadiao nga biauan sin lana, etc.
Pozanco. *m.* Danao.
Pozo. *m.* Atabay.
Pozuelo. *m.* Arotabay.—Tadiao nga biauan sin lana, etc.

PR

Práctica. *f.* Cabatiran.—Batasan.—Pag tuman.
Practicable. *adj.* Sadang matuman.—Sadang mabuhat.
Practicador, ra. An matuman.—An mabuhat.
Prácticamente. *adv. m.* Buhat gud.—Batid caopay.
Practicante. *m.* Tauo nga basbas, basbason, langanon.—An mahatag sa mga masaquít dida sa mga hospital san bolong nga sugo san paratambal.
Practicar. *a.* Pag tuman.—Pag buhat.
Práctico, ca. *adj.* An matutdo sin pag buhat ó pag tuman.—Batid, lasgud.
Pradeño, ña. *adj.* Datagnon.
Pradera. *f.* Datag, patag, banuáan nga capatagan.
Pradería. *f.* Datag, patag, banuáan nga capatagan.
Prado. *m.* Datag, patag, banuáan nga capatagan.

Pragmática. *f.* Sugo, pag burut-an nga hadianon.
Prasio. *m.* Bato nga beroberde.
Prasma. *m.* Bato nga berde an color.
Pravedad. *f.* Camaraut, pag camaraut sin batasan.
Pravo, va. *adj.* Tauo nga maraut an batasan niya.
Pre. *m.* Sohol nga ihinahatag sa mga soldanos sa iquina adlao.
Preámbulo. *m.* Tinicangan.—Pag lico lico cún dao sa pag polong.
Prebenda. *f.* Bayad.—Catungdanan nga singbahanon sa mga catedral.—Hatag.
Prebendado. *m.* An may catungdanan nga singbahanon sa mga catedral.
Prebendar. *a.* Pag hatag ó pag togot sin catungdanan nga singbahanon.
Prebostazgo. *m.* Catungdanan sin ponoan sin mga capadian, pag caponoan.
Preboste. *m.* Ponoan sin capadian. Ponoan san mga polis.
Precariamente. *adv.* Diri gud maiha, diri gud madugay.—Inotang gud.
Precario, ria. *adj.* Diri maiha, diri madugay.—*For.* Inotang.
Precaución. *f.* Pag tagam.
Precaucionarse. *r.* Pag tagam.
Precautelar. *a.* Pag tagam.
Precaver. *a.* Pag tagam.
Precavidamente. *adv. m.* Sa daco nga pag tagam.
Precavido, da. *adj.* Tagam.
Precedencia. *f.* An mag oona; labao sa iba.
Precedente. *p. a.* Mag oona.
Preceder. *a.* Pag ona.—Pag labao.—Bat bat cún sa pag pangadie.
Preceptista. *s.* Paratutdo.
Preceptivamente. *adv. m.* Sinusugo gud.
Preceptivo, va. *adj.* Sinusugo.
Precepto. *m.* Sugo.
Preceptor. *m.* Paratutdo, mag toroon.
Preceptuar. *a.* Pag sugo.
Preces. *f. pl.* Mga pag ampo, mga paquimalooy sa Dios.
Preciado, da. *adj.* Mahal, hamili, birilhon.—Madasig, maparayao.
Preciador, ra. *s.* Parasumat san bale sa ano mán.
Preciar. *a.* Pag sumat san bale, pag pabale.—*r.* Pag dasig, pag parayao.
Precinta. *f.* Tinabas nga anit, etc.
Precintar. *a.* Pag butang sa mga caban sin mga tinabas nga anit cay pag pacarig-on sa ira.—Pag butang sa mga caban ug iba pá sin higot nga may marca.
Precinto. *m.* Pag butang sa mga caban ug iba pa sin mga tinabas nga anit cay pag pacarig-on sa ira.—Pag butang sa mga caban ug iba pá sin higot nga may marca.—Higot nga may marca nga ibinubutang sa mga caban ngan sin iba pá may marca.—Higot nga may marca nga ibinubutang sa mga caban ngan sin iba pá.
Precio. *m.* Bale.—*fig.* Mahal.—Bacal. Botong.
Preciosamente. *adv. m.* Mahal caopay.
Preciosidad. *f.* Camahal, pag camahal; camahalan; cabirilhon; pag cahamili; cabagsay, cabagsayan, cabagsay cabay sayan, camaaniag.
Precioso, sa. *adj.* Mahal, hamili, birilhon; macauiuili; mahinlo, hingularan; maaniag, mabagsay, mabaysay.
Precipicio. *m.* Cataragman, cacurian.
Precipitacion. *f.* Caholog sin hitaas.
Precipitadamente. *adv. m.* Hinanali.
Precipitadero. *m.* Cataragman, cacurian.
Precipitado, da. *adj.* Mahinanali.
Precipitar. *a.* Pag holog.—*r.* Holog.—Hinanali.
Precipitosamente. *adv. m.* Hinanali.
Precipitoso, sa. *adj.* Macuri aguian cay madalonot, tingpo.—*fig.* Mahinanali.
Precipuamente. *adv. m.* Labi pá.
Precipuo, pua. *adj.* Labao, orug.
Precisamente. *adv. m.* Igo gud.—Casoroc-an gud, quinahanglan gud.
Precisar. *a.* Pag pirit, pag lugus.
Precisión. *f.* Casoroc-an, quinahanglan; capiritan.—Hingpit, tuman, igo.
Preciso, sa. *adj.* Casoroc-an, quinahanglan.—Igo, matuod.
Precitado, da. *adj.* Iguinasoy ná, isinabi ná.
Precito, ta. *adj.* Pinilian.
Preclaramente. *adv. m.* Mahal caopay, sa pagcamahal.
Preclaro, ra. *adj.* Mahal, hamili, batugan, birilhon.
Precocidad. *f.* Baga cadali sin pamonga san cahuy.—Baga cadali sin pag aram san tauo nga bata pá etc.
Precognición. *f.* Pag huna huna nga daan, pag quilala nga daan.
Preconización. *f.* Pag dayao.—Pag asoy sa atubangan sa santos nga Papa san batasan ug mga cabaralsan san tauo nga nombrado sa pag caobispo, etc.
Preconizar. *a.* Pag dayao.—Pag asoy sa atubangan sa Santos nga Papa san batasan ug mga cabaralsan san tauo nga nombrado sa pag caobispo, etc.
Preconocer. *a.* Paghuna huna nga daan, pag quilala nga daan.

Precoz. *adj.* Madali mamonga cún dao cahuy, etc.—Madagmit mag aram an bata pá, etc.
Precursor, ra. *adj.* Mag oona. Mag orona.
Predecesor, ra. *m.* y *f.* An sinaliuanan. —*pl.* An mga guinicanan.
Predecir. *a.* Pag tagna, pag tacga.
Predefinición. *f.* Pag talaan sa Dios sin pag tuha san mga uaray pá, alagad lá san iya pag buot.
Predefinir. *a.* Pag buot, pag talaan sa Dios sin pag tuha san mga uaray pá.
Predestinación. *f.* Pag pili.
Predestinado, da. *adj.* Pinili.
Predestinar. *a.* Pag pili.
Predeterminación. *f.* Pag huna huna nga daan.
Predeterminar. *a.* Pag huna huna nga daan.
Predial. *adj.* An tungud ó canan mga oma, balay, etc.
Prédica. *f.* Uale, uale sin tauo nga herejes cún diuatahan bá.
Predicable. *adj.* Iguarale, tacús iguale.
Predicación. *f.* Pag uale. —Uale, tutdo.
Predicador, ra. *adj.* Mag uarale.—*m.* Parauale.
Predicar. *a.* Pag uale; pag tutdo.
Predicción. *f.* Pag tagna, pag tacga.
Predilección. *f.* Pag paora, pag palangga.
Predilecto, ta. *adj.* Pinaora, pinalangga.
Predio. *m.* Oma, balay, etc.
Predisponer. *a.* Pag tima, pag andam.
Predisposición. *f.* Pag tima, pag andam.
Predominación. *f.* Calabao, pag calabao; pag labao.
Predominar. *a.* Labao.
Predominio. *m.* Gahum, pag buot.—*Med.* Cosog.
Preeminencia. *f.* Pribilegio ó cabansagan nga itinotogot, calabao.
Preeminente. *adj.* Labao, orug; hataas.
Preexcelso, sa. *adj.* Guimamahali, guioorogui, guidadacoi.
Preexistencia. *f.* Cahimtang nga ona sa iba.
Preexistir. *n.* An may quinabuhi nga ona sa iba.
Prefacio. *m.* Tinicangan.—Prefacio nga pinangangadie ó quinacanta san Padre nga nagmimisa.
Prefación. *f.* Tinicangan.
Prefecto. *m.* Ponoan cún dao sa mga romano, pangoló.
Prefectura. *f.* Pag caponoan, ug an tuna nga sacop sa iya gáhum.
Preferencia. *f.* Calabao.
Preferente. *p. a.* Malabao, lumabao.
Preferentemente. *adv. m.* Labao gud, orug gud.
Preferible. *adj.* Tacús palabihon, palabauon.
Preferiblemente. *adv. m.* Labao gud, orug gud.
Preferir. *a.* Pag paorug.—Labao, orug.—Ogbon.
Prefiguración. *f.* Pag huna huna nga daan.
Prefigurar. *a.* Pag huna huna nga daan.
Prefijar. *a.* Pag talaan, pag tigaman ó pag butang nga daan.
Prefinición. *f.* Talaan, pag talaan.
Prefinir. *a.* Pag talaan.
Prefulgente. *adj.* Maingat ingat caopay.
Pregón. *m.* Bayabay.
Pregonar. *a.* Pag bayabay.—*fig.* Pag pabantug.
Pregonería. *f.* Catungdanan san para bayabay.
Pregonero, ra. *adj.* Magparabantug.—*m.* Parabayabay.
Pregunta. *f.* Paquiana, pangotana.—Absolver las preguntas. *fr. For.* Pag baton sa mga paquiana.—Andar, estar, ó quedar uno á la cuarta pregunta.—*fr. fig.* y *fam.* Uaray gud salapi.
Preguntador, ra. *s.* Parapaquiana.
Preguntante. *p. a.* Mapaquiana.
Preguntar. *a.* Pag paquiana, pag pangotana. Pag sonay, pag sona sona, pag timbaya; busngad, bugti.
Preguntón, na. *s.* Parapaquiana nga ora ora ná.
Prehistórico, ca. *adj.* Sinisiring an ona pa san historia.
Preinserto, ta. *adj.* Iguinasoy ná, isinacop ná.
Prejudicial. *adj. For.* Harusayon anay san uaray pá an sentencia.
Prejuicio. *m.* Pag huna huna anay in diri pá sinasabut cún ano.
Prejuzgar. *a.* Pag huna huna anay in diri pá sinasabut cún ano.
Prelacía. *f.* Pag caponoan, catungdanan sin ponoan.
Prelación. *f.* Calabao, pag caorug.
Prelada. *m.* Ponoan sin mga babaye.
Prelado. *m.* Ponoan.
Prelatura. *f.* Pag caponoan, catungdanan sin ponoan.
Preliminar. *adj.* y *m.* An baga tinicangan sa bisan ano; tinicangan sa mga pag husay.
Preliminarmente. *adv. m.* Anay, pag examinaron anay an mga cabataan, maguican siya anay.
Prelucir. *n.* Pag sirang ánay, pag siga ánay, etc.

Preludiar. *n. Mús.* Pag sulay ó pag basi sa mga toronggon cún sa tingug bá, basi mahibaro.
Preludio. *m.* An baga ona sa bisan ano, tinicangan.
Prelusión. *f.* Tinicangan.
Prematuramente. *adv. t.* Diri pá tuig, diri pá igo.
Prematuro, ra. *adj.* Diri pá tuig, diri pá igo.
Premeditación. *f.* Pamorobuot, pamalandong ánay.
Premeditadamente. *adv. m.* Sa pag pamorobuot, sa pag pamalandong ánay.
Premeditar. *a.* Pag pamorobuot, pag pamalandong ánay
Premiador, ra. *adj.* Mag babalos, magbaralos sin caopayan.—*s.* Parabalos sin caopayan.
Premiar. *a.* Pag balos sin caopayan.
Premio. *m.* Balos nga caopayan.
Premiosamente. *adv. m.* Sin curi.—Sin hogot caopay, sigpit caopay.—Soot caopay.
Premiosidad. *f.* Camacuri, pag camacuri sin pag yacan cún pag surat bá.
Premioso, sa. *adj.* Hogot caopay; soot caopay.—Macuri caopay.
Premiso. *f. Lóg.* An duduha nga mga siyahanpa nga mga proposición san silogismo.—*fig.* Tigaman nga quilalahan sa bisan ano.
Premiso, sa. *adj.* Tima, andam nga daan; sinugo nga daan.
Premoción. *f.* Baga pagquiua ó pag bantad nga daan nga nacacahilig sa casing casing.
Premonstratense. *adj.* Tinatauag an mga capadian sa orden ni San Norberto.
Premorir. *n. For.* Pag ona sin camatay.
Premura. *f.* Cadagmitan. Camadagmit.
Prenda. *f.* Prenda—Hiyas.—Dugnit.—Hatag nga tigaman.
Prendador, ra. *adj.* An maaro ó macarauat sin prenda.
Prendamiento. *m.* Pag aro ó pag carauat sin prenda.—*r.* Baga pag higugma.
Prendar. *a.* Pag aro ó pag carauat sin prenda. *r.* Baga paghigugma.
Prendedero. *m.* Cauid, cauit.
Prendedor. *m.* Paradacop.
Prender. *a.* Pag caput.—Pag dacop.—Sangit.—*n.* Pag gamut cún dao tanum ó cahuy.—Dagcot; dacot; macot cún dao cacalayo.—Halotahit, halotabil cún dao dagum.—Cauid, cait.—*r.* Pag rayandayan an mga babaye sa ira mga biste, etc.
Prendería. *f.* Tendahan sin mga dugnit, mga hiyas ó iba pá nga garamiton nga guinamit ná.
Prendero, ra. *m.* y *f.* Tauo nga may tendahan sin mga dugnit, mga hiyas ó iba pá nga mga garamiton nga guinamit ná.
Prendido. *m.* Hiyas sa mga babaye sa ira mga oló, etc.—Lagda ó susugaran sa pag himo sa mga encaje, ug an mao nga encaje.
Prendimiento. *m.* Pag dacop.
Prenoción. *f.* Ona nga pag quilala sa ano mán.
Prenotar. *a.* Pag tigaman nga daan.
Prensa. *f.* Id.; ipitan; lugpit, lug pitan.—Dar á la prensa. *fr.* Pag pamolde sin libro.
Prensado. *m.* Prinensa; an camahamis san panapton ticang prinensa.
Prensador, ra. *s.* Paraprensa; paraipít; paralugpit.
Prensadura. *f.* Pag prensa; pag ipit; pag lugpit.
Prensar. *a.* Pag prensa; pag ipit; pag lugpit.
Prensista. *m.* Para molde, parabuhat sin pag pamolde dida sa mga imprenta.
Prenunciar. *a.* Pag pahibaro guidaan, pag tagna guidaan.
Prenuncio. *m.* Pag pahibaro guidaan, pag tagna guidaan.
Preñado, da. *adj.* Burud, sag pon, mabdos.—*m.* Casapon, caburud, pag camabdos.
Preñez. *f.* Casag pon, caburud, pag camabdos.
Preocupación. *f.* Pag ona sin pag angcon sa bisan ano.—Ona nga pag huna huna.—Hiborong sa huna huna.
Preocupadamente. *adv. m.* Hiborong lá.
Preocupar. *a.* Pag angcon guidaan sa bisan ano; pag patagam sa iba.—Baga hiborong, baga cabaraca.
Preopinante. *adj.* An naona sin pag asoy ó pag polong.
Preordinación. *f.* Pag buot sa Dios sa uaray tinicangan.
Preordinadamente. *adv. m.* Sa pag buot sa Dios sa uaray tinicangan.
Preordinar. *a.* Pag buot sa Dios sa uaray tinicangan, basi matuman an ngatanan cún tuig mán.
Preparación. *f.* Pagandam, pagtima; pag tagana.
Preparamiento. *m.* Pag andam, pag tima; pag tagana.
Preparar. *a.* Pagandam, pagtima; pag tagana; digamon, gamon, garap; guiray; sagop; sangcap; tagubalon; taom.—Alamagam; ataga; panagolhat; paroc; intap; alopaip; alotaga; anday; dani.—Garo garo.
Preparativo. *m.* An tima, an andam.

Preponderancia. *f.* Capin cún dao sa pag timbang, capinan.—*fig.* Calabao.
Preponderar. *n.* Labao cún dao sa pag timbang.—Orug, labao, labi.
Preponer. *a.* Pag pili, pag paorug.
Preposición. *f.* Id.; usa cabahin sa oración.
Prepósito. *m.* Ponoan, pangoló.
Prepositura. *f.* Pag caponoan.
Preposteración. Pag balio cún dao sa pag butang.
Prepósteramente. *adv.* Diri ná tuig, diri igo.
Preposterar. *a.* Pag balio, in ibinubutang ánay an orehe ó sonud cunta.
Prepóstero, ra. *adj.* Binalio.
Prepotencia. *f.* Gahum nga daconga labao san canan iba.
Prepotente. *adj.* Gahuman caopay.
Prepucio. *m.* Taon taon, lapis, tabon tabon san iquinatauo san lalaqui.
Prerrogativa. *f.* Pribilegio, hatag, calooy.
Presa. *f.* Pag dacop, pag caput.—Paod cún dao sa mga salug, etc.—An quinucuha, an quinacauat sa mga soldados sa ira mga caauay didto sa pag auayan.—Hiua ó pinit sin carne, etc.
Presada. *f.* Color nga boroberde.
Presagiar. *a.* Pag taga, pag tacga.
Presagio. *m.* Tigaman nga nagpapasabut nga may umarabut.—Pag tagna, pag tagca.
Presagioso, sa. *adj.* Matagna, matacga.
Présago, ga. *adj.* Matagna, matacga.
Presbicia. *f.* Casaquit sa mata, cún an tauo macaquita sa harayo, cundi macuri macaquita in harani.
Présbita. Présbite. *adj.* y *s.* An tauo nga macaquita sa harayo, cundi macuri macaquita in harani.
Presbiterado. Presbiterato. *m.* Pag casacerdote, pag capresbitero, pag capade.
Presbiteral. *adj.* An tungud ó canan sacerdote.
Presbiterio. *m.* An bahin sa singbahan dida sa may altar mayor.
Presbítero. *m.* Sacerdote. Pade nga nag mimisa.
Presciencia. *f.* Pag quilala sa mga umarabut pá.
Prescindible. *adj.* Sadang mabaya.
Prescindir. *n.* Pag baya.
Prescito, ta. *adj.* Pinilian.
Prescribir. *a.* Pag tigaman. Pag husay. Pagtalaan.—*n.* Pag angcon, pag tag iya.
Prescripción. *f.* Pag tigaman. Pag husay. Pag talaan.—Pag angcon, pag tag iya, in nag tatag iya an tauo sin mangad, cay inagui ná man an tuig nga talaan sugad san mga iguinsusugo.
Presea. *f.* Hiyas ó bisan ano nga mahal.
Presencia. *f.* Pag atubang. Atubangan.—Cahimo sa luas.—Presencia de ánimo. Camurayao sa calag.—Presencia de Dios. Pamalandong sa atubangan sa Dios.
Presencial. *adj.* An tungud sa pag atubang.
Presencialmente. *adv. m.* Sa pag atubang gud.
Presenciar. *a.* Pag atubang, pag quita ó pag cada.
Presentación. *f.* Pag pahayag, pag paquita.
Presentalla. *f.* Halad.
Presentar. *a.* Pag pahayag, pag paquita.—Pag hatag,—*r. For.* Pag atubang, putngad.
Presente. *adj.* Atubang.—Ito niyan.—Aadi.—*m.* Hatag, regalo.—Al presente, ó de presente. *m. adv.* Niyan.—Por el, por la, ó por lo presente. *m. adv.* Niyan, ito niyan.—Yaadi.
Presentemente. *adv. t.* Niyan.
Presentimiento. *m.* Pag abat sa casing casing.
Presentir. *a.* Pag bati, pag abat sa casing casing.
Presero. *m.* Bantay sa mga paod sa mga salug.
Preservación. *f.* Pag pacaopay.—Pag tagam.
Preservador, ra. *adj.* Magpacaopay.—Matagam.
Preservar. *a.* Pag pacaopay.—*r.* Pag tagam.
Preservativamente. *adv. m.* Sa pag pacaopay. Sa pag tagam gud.
Preservativo, va. *adj.* Macacaopay.
Presidario. *m.* An binibilanggo.
Presidencia. *f.* Pag caponoan, catungdanan sin presidente.
Presidencial. *adj.* An tungud ó canan presidente.
Presidenta. *f.* Ponoan nga babaye.
Presidente. *m.* Ponoan, pongolo.
Presidiar. *a.* Pag butang sa bisan diin sin mga soldados, basi mag bantay sira.
Presidiario. *m.* An binibilanggo.
Presidio. *m.* Mga casoldadosan nga nag babantay sa cota, etc.—Bilanggoan.—Mga binibilanggo.
Presidir. *a.* Pag pangolo, pag ponoan, pag mando.
Presilla. *f.* Cayongcong; carauhan, tarotalinga.
Presión. *f.* Pag pigot; pag hagoot.—Pag puga.—Baga casoot.

Preso, sa. *p. p.* Binibilanggo, pinapandogan.
Prest. *m.* Sohol nga ihinahatag sa mga soldados sa iquinaadlao, sugad mán an caeaonon nira.
Prestación. *f.* Pag paotang, pag pahuram. —Pagbulig sin pag trabajo, etc.
Prestadizo, za. *adj.* Sadang iotang.
Prestado. De prestado. *m. adv.* Hinuram, hindam.
Prestador, ra. *adj.* Nagpapaotang; an mahatag.
Prestamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali.
Prestamera. *f.* Sohol nga guican sa salapi sa singbahan, nga isinosohol sa mga nagsisirbe sa mao nga singbahan.
Prestamista. *m.* y *f.* An nag papaotang sin salapi.
Préstamo. *m.* Otang. Inotang.
Prestancia. *f.* Camahalan.
Prestante. *adj.* Mahal.
Prestar. *a.* Pag paotang. Otang; huram; angcat.—Pag bulig, pag tabang.—Pag hatag.—*n.* Pag polos.—Prestar atención. Pamati.—*r.* Pag alagad, pag caruyag sin pag tuman.
Preste. *m.* An Pade nga nagmimisa cantada nga may diácono ug subdiácono.—An Pade nga nag cacapa sa pag tuman san mga turumanon sa singbahan.
Presteza. *f.* Camadagmit, camadali.
Prestidigitador, ra. *m.* y *f.* Tauo nga malacsi sa mga juego de manos.
Prestigiador, ra. *adj.* Malimbong.—*m.* y *f.* Paralimbong.
Prestigiar. *a.* Pag limbong.
Prestigio. *m.* Limbong.—Bantug nga maopay.
Prestigioso, sa. *adj.* Malimbong.
Presto, ta. *adj.* Madagmit, madalí, malacsi, malongot.—Andam, tima.—*adv. t.* Dagmit, layon layon.—De presto. *m. adv.* Sin dagmit, sin dali, layonlayon.
Presumible. *adj.* Sadang matahap; sadang mahunahuna.
Presumido, da. *adj.* Matahap, mahunahuna, maalayhab. Madasig, maparayao.
Presumir. *a.* Pag tahap; holop, alayhab. —Pag hunahuna.—*n.* Pag dasig, parayao.
Presunción. *f.* Pag tahap; pag hunahuna. —Pag dasig pag parayao.—Catahap; caholopan; catahapan.—Cabhal.
Presuntamente. *adv. m.* Sa catahap.
Presuntivamente. *adv. m.* Sa catahap; sa paghunahuna.
Presuntivo, va. *adj.* Sadang catahapan; sadang hunahunaon.
Presuntuosamente. *adv.* Salumsacum gud, sa pag dasig gud.
Presuntuosidad. *f.* Casalumsacum, camalactas sin buot.
Presuntuoso, sa. *adj.* Masalumsacum, malactas sin buot.
Presuponer. *a.* Pag hunahuna nga daan.
Presuposición. *f.* Pag hunahuna nga daan.
Presupuesto, ta. *p. p.* An guinhunahuna nga daan.—*m.* Caisipan nga daan guinhunahuna hionong sa mga gasto ug iba pá. —Presupuesto que... *m. conjunt.* Tungud cay....
Presura. *f.* Casáquit, cacurian.—Cadagmit, cadali. Tingoha gud.
Presurosamente. *adv. m.* Sin dagmit, sin dali.
Presuroso, sa. *adj.* Madagmit, madali, malacsi.
Pretal. *m.* Higot ó correa nga higot sa siya sa cabayo, etc., nga agui sa dughan niya ngadto sa luyo sa mao nga siya.
Pretender. *a.* Pag talingoha, pag tingoha, pagtuyo.—Pagsolo; pamalayc; panadli; pangasaua.
Pretendiente. *p. a.* An nagtatalingoha, an nagtitingoha, an nagtutuyo sin bisan ano, an naoongara.
Pretensión. *f.* Pag talingoha, pagtingoha, pag tuyo; pag aro.
Pretenso. *m.* Pagtalingoha, pagtingoha, pag tuyo; pag aro.
Pretensor, ra. *adj.* Matalingoha, matingoha, matuyo; maaro.
Preterición. *f.* Paglactao.
Preterir. *a.* Paglactao.
Pretérito, ta. *adj.* An inagui ná.
Pretermisión. *f.* Diri pagtuman. Calicatan.—Calipat sin pag tuman.
Pretermitir. *a.* Diri pagtuman; licat.—Lactao.
Preternatural. *adj.* Diri onay, diri namumutang san onay nga camutangan niya.
Preternaturalizar. *a.* Baga pag lain san onay nga camutangan sa ano mán.
Preternaturalmente. *adv. m.* Diri gud onay.
Pretexta. *f.* Biste nga halauig nga gamit sadto onay sa mga hocom.
Pretextar. *a.* Pagbaribad, pag pasangil, pagsayoma, pag omá.
Pretexto. *m.* Baribad, pasangilan; sayoma, omá.
Pretil. *m.* Alobay-bay, hambuyan.
Pretina. *f.* Bacgong, tacgong, bacgus, bacus.—Hauac.—Pretina de pantalones. Hoghogan.
Pretinazo. *m.* Pag latub sin tacgong, etc.

Pretinero. *m.* Parahimo sin bacong, tacgong.
Pretinilla. *f.* Tacgong nga gamit sa mga babaye.
Pretor. *m.* Ponoan, hocom sa mga romano.
Pretoría. *f.* Pagcaponoan.
Pretorial. *adj.* An tungud ó canan pretor.
Pretoriano, na. *adj.* An tungud ó canan pretor.—Mga soldados nga nagbabantay sa mga emperador nga romano.
Pretura. *f.* Pag caponoan.
Prevalecer. *n.* Pag labao, pag labi.—Pag daog.—Pag gamut an mga tanum; pagtubo.
Prevaleciente. *p. a.* Malabao.
Prevaricación. *f.* Pagtalapas.—Pacasala.
Prevaricador, ra. *adj.* Matalapason, matalapasnon, macasasala.—*s.* Paratalapas.
Prevaricar. *n.* Pagtalapas.—Pagpacasala.
Prevaricato. *m.* *For.* Pacasala.
Prevención. *f.* Pag andam. Pag tima.—Pag tagam. *For.* Pagquilala, pagsayud.—Bantay sa mga soldados, ug an lugar nga pinoporocoan niya.—Á prevención. *m.* Tingali, bangin, bain.
Prevenidamente. *adv. m.* Guidaan.
Prevenido, da. *adj.* Andam, tima.—Tagam.
Prevenir. *a.* Pagandam, pag tima.—Pag tagam.—Paghibaro.—Digamon, gamon, garap, tagana. Alamagan, ataga, intap, anday, anib, tagac. Garogaro, hamo, sayo, salao.
Preventivamente. *adv. m.* Andam gud, tima gud. Tagam gud.
Prever. *a.* Pag hunahuna, pag tagna, pag tahap.
Préviamente. *adv. m.* Guidaan, daan.
Previo, via. *adj.* Anay.—Cún may ná pagtotogot, cún may ná pag tuman, etc.
Previsión. *f.* Pag huna huna, pag tagna, pag tahap.
Previsor, ra. *adj.* Mahuna huna, matahap.
Previsto, ta. *p. p.* Guin huna huna ná, sinasabut ná.
Prez. *amb.* Bansag, bantug nga maopay.
Priapismo. *m. Med.* Saquít sa iquinatauo.
Priesa. *f.* Cadagmit, cadali.
Prietamente. *adv. m.* Hogot caopay; soot caopay.
Prieto, ta. *adj.* Maromaitom.—Hogot; soot.—*fig.* Maimot, mahicao.
Prima. *f.* Sinisiring prima an totolo cahoras sa caagahum.—Lector de prima. An paratutdo sa aga.—An usa san pipito nga horas nga sinisiring canónicas, nga pinangangadie sa aga.—Ansiyapa nga cuerdas san sesta, etc., nga mao an labi nga gamay.—*Mil.* Sinisiring prima ticang san ca á las ocho ngada san ca á las once san gabi.—Hatag, premio.
Primacía. *f.* Calabao.—Catungdanan sin pag caprimado.
Primada. *f. fam.* Pag limbong.
Primado. *m.* An labao.—Catungdanan sin pag caprimado.
Primado, da. *adj.* An tungud ó canan primado.
Primal. *m.* Tacgong nga igagama.
Primariamente. *adv. m.* Orug pá, labi pá.
Primario, ria. *adj.* Labao, nahaona, ansiyapa.
Primavera. *f.* Habagat.
Primazgo. *m.* Pag caoropud san mga mag paratud.—Catungdanan sin pag caprimado.
Primearse. *r. fam.* Pag patud patud.
Primer. *adj.* Ansiyapa, siyahanpa, onahan, onhan.
Primera. *f.* Sugal sa baraja.
Primeramente. *adv. t.* y *ord.* Siyapa.
Primerizo, za. *adj.* Basbas, basbason pá.—Ansiyapa nga paganac sin bayaye.
Primero, ra. *adj.* Ansiyapa, siyahanpa, onahan, onhan, siyapa.
Primevo, va. *adj.* Siyapa, ona.
Primicerio, ria. *adj.* Labao, siyapa.
Primicia. *f.* Haona; mga siyahanpa nga mga bonga.
Primicial. *adj.* An tungud ó canan mga primicias.
Primichón. *m.* Moron nga igagama nga linubid.
Primigenio, nia. *adj.* Onahan, siyahanpa.
Primilla. *f.* Pag perdona san siyapa nga sala nga guinbubuhat.
Primitivamente. *adv. m.* Sa tinicangan pá, sadto pá.
Primitivo, va. *adj.* Ona, onahan.—*Gram.* An polong nga diri ticang sa lain nga polong.
Primo. *s.* Patud. Ansia ini an acon patud. Este es mi primo.
Primo hermano. *s.* Patud nga ansiyapa.—Namatay an iya patud nga ansiyapa. Ha muerto su primo hermano.
Primo, ma. *adj.* Ansiyapa, siyahanpa, onahan, onhan.—Mahal, matahum.—*m.* y *f.* Patud. *pl.* Mag paratud; capaturan.
Primogénito, ta. *adj.* y *s.* Suhag; magurang.
Primogenitor. *m.* Guinicanan.
Primogenitura. Pag camagurang cún dao mga mag burugto.
Primor. *m.* Camahal. Catahum. Caopay. Camatahum, camaopay.
Primordial. *adj.* Ansiyapa, siyahanpa, siyapa, onahan, ona.—Guinicanan.

Primorear. *n.* Maopay nga pag tocar, pag cablit sin sesta, etc.
Primorosamente. *adv. m.* Mahal gud, matahum gud, maopay gud.
Primoroso, sa. *adj.* Mahal, matahum; maopay gud; curuthao.—Batid, lasgud.
Princesa. *f.* Babaye nga asaua sin príncipe.—Babaye nga anac san hadi.
Principado. *m.* Pag capríncipe, caodganan sin pag capríncipe.—Tuna nga sacop sa gahum san príncipe.—Calabao, pag calabao.—*pl.* An icapito nga cubay san mga espíritu nga langitnon.
Principal. *adj.* Labao; ponoan, dato.—Mahal, hamili.—Puhonan.
Principalía. *f.* Mga caponoanan, mga cadatoan san bongto.
Principalidad. *f.* Calabao, pag calabao.
Principalmente. *adv. m.* Labi pá, orug pá.
Príncipe. *adj.* Ansiyapa, an ona.—*m.* Labao.—Anac nga suhag sin hadi, nga masonud sa iya sa pag cahadi.—Hadi.—Daco nga tauo, mahal nga tauo.
Principiador, ra. *adj.* Mag titicang.—*s.* Paraticang.
Principiante. *p. a.* Mag titicang.—Baol pá, basbas pá.
Principiar. *a.* Pag ticang.—Principiar á manifestarse la enfermedad.—Apiog.—Principiar á bajar la marea.—Binggot.—Principiar á nacer los cuernos á los carabaos, etc., á brotar las plantas.—Borol; guitib.—Principiar á llover.—Gaob.—Principiar á echar hojas el gabe, palauan, etc.—Landap.—Principiar á corromperse cuerpo muerto.—Lagdus.—Principiar á tejer.—Pugui.—Principiar á corromperse carne, pescado, etc.—Yoog.—Principiar á crecer la marea.—Sorong.—Principiar á plantar palay.—Tadoc.—Principiar á trabajar.—Tong ha.—Principiar á madurar la fruta.—Hag nat.
Principio. *m.* Tinicangan.—Guinicanan, binoroan; tinudcan; pinongotan, guinpongotan, capongtan, capopongtan. Tungayud.—Principio del tejido.—Pugui.—Principio, ó está en los principios.—Pugui pugui.
Principote. *m. fam.* An nag paparayao, nagpapacahataas sin buot.
Pringada. *f.* Gorot, pinit sin tinapay nga minantecaan.
Pringar. *a.* Pag hirog sin tamboc.—Pag buring sin tamboc.
Pringón, na. *adj.* Boringon sin tamboc.—*m. fam.* Buring sin tamboc.
Pringoso, sa. *adj.* May tamboc.—Boringon sin tamboc.
Pringote. *m.* Pag sacot sa pag caon san la oya an carne, tosino ug soriso.
Pringue. *amb.* Tamboc, manteca.—*fig.* Hugao, buring.
Prior. *adj.* An maona.—*m.* Ponoan sin mga capadian.—Ponoan, pangolo.
Priora. *f.* Ponoan sin mga monja, etc.
Prioral. *adj.* An tungud ó canan ponoan.
Priorato. *m.* Catungdanan sin ponoan, pag caponoan.—Balay nga inooquian san ponoan.—Tuna nga sacop san gahum san ponoan.
Priorazgo. *m. vid.* Priorato.
Prioridad. *f.* Pag caona.—Calabao.
Prioste. *m.* Tinatapuran, paramangno, paragahin.
Prisa. *f.* Cadagmit, cadali.
Prisco. *m.* Bonga san cahuy nga alberchiguero.—Cahuy nga alberchiguero.
Prisión. *f.* Pag dacop.—Bilanggoan.—Cabilanggo.
Prisionero. *m.* Bihag.
Priste. *m.* Isda nga daco.
Prístino, na. *adj.* Daan, siyahanpa, onay.
Prisuelo. *m.* Bangot.
Privación. *f.* Pag hucas.—Pag agao.—Cacablas, caculang.
Privada. *f.* Calibangan.—Tae.
Privadamente. *adv. m.* Baga sa hilom, sa hilit.
Privadero. *m.* Parahauan sa mga atabay.
Privado, da. *adj.*—Baga tinago, an guinbubuhat sa atubangan sin pira lamang catauo.—Lugaringon.—*m.* Pinaora sin daco ó mahal nga tauo.
Privanza. *f.* Pag paora, in pinaora an tauo sin daco ó mahal nga tauo.
Privar *a.* Pag agao, pag cuha.—Paghucas.—Pagdiri.—*r.* Lipong sa olo, nga baga diri ná naabat.—*n.* Pagpaora.—*r.* Pag baya. Privarse de la tuba. Pag baya san tuba.
Privativamente. *adv. m.* Siya lá, lamang, sin uaray labut an iba.
Privativo, va. *adj.* Lugaringon.
Privilegiadamente. *adv. m.* Gauas gud, cay tinogotan sin calooy.
Privilegiar. *a.* Pag pagauas sin mabugat nga catungdanan.—Pagtogot sin gracia ó calooy.
Privilegio. *m.* Calooy, gracia.—Pagtogot.
Pro. *amb.* Polos.—En pró.—*m. adv.* Tungud can, tungud sa.
Proa. *f.* Dolong.
Proal. *adj.* An tungud ó canan sa dolong.
Probabilidad. *f.* Baga camatuoran.
Probable. *adj.* Baga matuod.—Sadang pacaasoyon; sadang pamatuoron.

Probablemente. *adv. m.* Sa baga pag camatuod.
Probación. *f.* Pag basi.—Camatuoran.—Tigaman.—Pag prueba.
Probado, da. *adj.* Matuod, guinbasi ná.
Probador, ra. *adj.* Magbasi, magsasari, magsusulay.—Magpapasayud, magpapamatuod.—*s.* Paratilao, paratadi.
Probadura. *f.* Pag basi, pag sari, pag sulay.—Pagtilao, pag tadi.
Probanza. *f.* Pag olit oquit.
Probar. *a.* Pag basi; pag sulay; pag sari.—Pag tilao, pag tadi, pag quinam, pag tagamtam, pag namit, pagnanam.—Pag inao.—Pag basang.—Pag burao.—Pagbagay.—Pag sarita.—Pag pasayud san camatuoran, pag pamatuod.—*n.* Igo. No prueba bien. Diri igo.—Hamguid; sam-id.—Sanghid.—Tadli.
Probática. *adj.* Baga tanque nga tubigan sa bongto sa Jerusalén, harani sa singbahan, ug dida guinnao nauan an mga hayop nga halad sa mga judíos.
Probatoria. *f. For.* Tiempo nga talaan san sugo cún san hocom bá, basi ipadayag an mga prueba ó minamatadong.
Probatorio, ria. *adj.* Macacaasoy san camatuoran.
Probatura. *f. fam.* Pag basi, pag sarita, pag sulay.
Probidad. *f.* Camaopay, camatadong.
Problema. *m.* Cuestion nga asoyon pá, arasoyon, hurusayon.
Problemáticamente. *adv. m.* Ruha duha gud sa luyo ug sa luyo.
Problemático, ca. *adj.* Ruha duha sa luyo ug sa luyo.
Probo, ba. *adj.* Maopay, matadong.
Procacidad. *f.* Cauaray catahud, cauaray caalo.
Procaz. *adj.* Uaray tahud, uaray alo.
Procedencia. *f.* Guinicanan, pinongotan, tungayud.—Tinicangan.—Ticang sa...—*For.* Carig-onan nga caangayan.
Procedente. *p. a.* Guican sa...—Ticang sa...—Angay sa mga iguinsusugo.
Proceder. *m.* Batasan, gaui.
Proceder. *n.* Guican.—Ticang.—Pag batasan.—Pag tima; pag pili.—Angay sa mga iguinsusugo.—Esto no procede con Juan. Gauas sini si Juan.—Proceder contra uno. *fr. For.* Pag buhatá sa iya sin mga diligensia.
Procedimiento. *m.* Pag guican.—Pag ticang.—Pag tuman; pag buhat sin mga diligensia.
Procela. *f. poet.* Onus, onus onus.
Proceloso, sa. *adj.* Maonus, maonus onus. Mabalod cún dao dagat.

Prócer. *adj.* Hataas.—*m.* Daco nga tauo, mahal nga tauo.
Proceridad. *f.* Cahitaas; cahitas-an.—Catubo, calurab.
Prócero, ra. *adj.* Hataas.
Procesado, da. *adj.* Mga diligensia.—An guinbuhatan sin mga diligensia.
Procesal. *adj.* An tungud ó canan mga diligensia.
Procesar. *a.* Pag buhat sin mga diligencia.
Procesión. *f.* Pag guican; pag caguican.—Pag ticang.—Prosesión.—Pag libud.
Procesional. *adj.* Masugad sin prosesión.—An tungud ó canan prosesión.
Procesionalmente. *adv. m.* Sugad sin prosesión.
Procesionario. *s.* An libro nga guindadara san Padre in nagpoprosesión.
Proceso. *m.* Mga diligensia nga guinbubuhat.
Proclama. *f.* Pag tauag.—Pag pahibaro.
Proclamación. *f.* Pag pahibaro sin sugo, pabayabay.—Pag tauag an mga caud-ganan niya.
Proclamar. *a.* Pag tauag; pag pahibaro; pag bayabay.
Proclive. *adj.* Maqui....
Proclividad. *f.* Camaqui....
Procomún. *m.* Caopayan san bongto ó san cadam-an.
Procomunal. *m.* Caopayan san bongto ó san cadam-an.
Procónsul. *m.* Ponoan, hocom, gobernador.
Proconsulado. *m.* Pag caprocónsul, catungdanan sin pag caprocónsul.
Proconsular. *adj.* An tungud ó canan procónsul.
Procreación. *f.* Pag mamat.—Pag hopot.
Procreador, ra. *adj.* Macamamat.—*s.* Paramamat.
Procrear. *a.* Pag mamat.—Pag nama.
Procura. *f.* Tinatapuran.—Catungdanan san tinatapuran; an balay nga inooquian niya.
Procuración. *f.* Tingoha, pag talingonha.—Pag hatag sin gahum sa iba nga tauo basi matuman niya an mga iguintotogon sa iya.—Catungdanan san tauo nga tinatapuran.—Balay nga inooquian niya.
Procurador, ra. *adj.* Magtatalingoha, magtitingoha.—*m.* Tinatapuran, tinagan sin gahum.
Procurante. *p. a.* Magtatalingoha, magtitingoha.
Procurar. *a.* Pag talingoha, pag tingoha, pag tuyo.—Pag tuman an tauo nga tinatapuran san iya catungdanan.—Pag hambay;

pag rotos; pag saliabut. Pagsuquit; pagtahol; paghonon; pagarug; pagpanao.

Prodigalidad. *f.* Cacarag, pag cacarag sin mangad.—Cadamo.—Camahatagon.

Pródigamente. *adv. m.* Sin damo; damo caopay,—Carag gud, ora ora ná.

Prodigar. *a.* Pag carag sin mangad.—Pag hatag sin damo.—*fig.* Pag hatag sin mg̃a catahuran, sin mg̃a calooy, etc.

Prodigio. *m.* Catingalahan, catingal-han, caorosahon, milagro.

Prodigiosamente. *adv. m.* Orosahun gud, macatitingala gud.—Maopay gud.

Prodigiosidad. *f.* Caorosahon, camacatitingala.—Camahal, camaopay.

Prodigioso, sa. *adj.* Orosahun, camacatitingala, curuthao, bansag.—Mahal, maopay gud.

Pródigo, ga. *adj.* Macarag san mangad.—*s.* Paracarag san mangad.—Mahatagon, malolooyon gud.

Producción. *f.* Pag mamat.—Pag tubo, pag sulig an mg̃a tanum, etc.—Pag hunahuna.—Pag bong̃a an mg̃a tanum.—Mamat.—An cuha.—Pag himo.

Producente. *p. a.* Macamamat.—Mamong̃a.

Producible. *adj.* Sadang mahimo.

Producir. *a.* Pag mamat; pag tuha, paghimo.—Pag hunahuna.—Pag tubo an mg̃a tanum etc.—Pag bong̃a an mg̃a tanum.—Cuha, an cuha ng̃a polos sa bisan ano.—*For.* Pag pahayag san minamatagdong.—Pag asoy.—Patubas.—Canican, calanican.

Productivo, va. *adj.* Macamamat; macabong̃a; macahimo.

Producto. *m.* An cuha sa bisan ano ng̃a iguinbabaliguia, etc. Polos.

Proejar. *n.* Pag bugsay, pag gaod, pag gayong in songsong an solog cún hang̃uin bá.

Proel. *adj. Mar.* An dapit ó harani sa dolong.—Dolong̃anon.

Proemial. *adj.* An tung̃ud ó canan tinicang̃an.

Proemio. *m.* Tinicang̃an ng̃a casayoran sin libro sin polong, etc.

Proeza. *f.* Cabansag, cabansagan.

Profanación. *f.* Pag tamay san canan singbahan.

Profanador, ra. *adj.* Matamay.—*s.* Paratamay.

Profanamente. *adv. m.* Sa daco ng̃a pag pasipara, mala-oay gud.

Profanamiento. *m.* Pag tamay san canan singbahan.

Profanar. *a.* Pag tamay san canan singbahan, pag pasipara.

Profanidad. *f.* Camapasiparahon, camaquimala-oay sa mg̃a pag biste, etc.

Profano, na. *adj.* An diri canan singbahan.—Matamay, mapasipara.—Tampalasan.—Mahugao, mala-oay sa mg̃a pag biste, etc.—An diri maaram, an uaray gahum.

Profecía. *f.* Hatag ng̃a lang̃itnon ng̃a canan Dios togot sa iba ng̃a mg̃a tauo, agud sira macatagna.—Tagna, tacga.

Profecticio. *adj.* Mg̃a mangad ó salapi ng̃a nagana san anac sa iya mg̃a pang̃ita, cundi sacop pá siya sa gahum san amay, ug an puhunan ng̃a gamit niya san pag pang̃ita canan amay mán.

Proferente. *p. a.* Mamolong, mayacan.

Proferir. *a.* Pag polong, pag yacan.

Profesar. *a.* Pag tuman sin catungdanan, etc.—Pag tutdo, pag toon.—Pag solud sa pag capadre cún pag camonja bá.—Pag tug-an, pag too.

Profesión. *f.* Catungdanan.—Cahimtang.—Pag carauat san pag capadre cún pag camonja ba.—Pag tug-an.

Profesional. *adj.* An tung̃ud ó canan catungdanan.

Profeso, sa. *adj.* An sinolud sa pag capadre cún pag camonja bá, ug nagsaad ná mán siya sin pagtuman sa mg̃a turumanon.

Profesor, ra. *m.* y *f.* An nagtutuman sin iya catungdanan, pananglit, an médico, etc—Paratutdo, paratoon.

Profesorado. *m.* Catungdanan.—Mg̃a profesor ó mg̃a mag aram.

Profeta. *m.* Manaragna; paratagna, paratacga.

Profetal. *adj.* An tung̃ud ó canan pag tagna cún canan manaragna bá.

Proféticamente. *adv. m.* Sa pag catinagna, tinagna gud.

Profético, ca. *adj.* An tung̃ud ó canan pag tagna cún canan manaragna bá.

Profetisa. *f.* Babaye ng̃a paratagna.

Profetizador, ra. *adj.* Matagna.—*s.* Paratagna.

Profetizar. *a.* Pag tagna, pag tacga.

Proficiente. *adj.* Macapolos, an may polos.

Proficuo, cua. *adj.* Macapolos, an may polos, hamolos.

Profiláctica. *f. Med.* Pag pacaopay; pag tagam; pag patagam basi diri an tauo sa quitan.

Profiláctico, ca. *adj.* Macacaopay.—Tambal ng̃a macacaopay.

Profilaxis. *f. Med.* Pag pacaopay; pag tagam; pag patagam.

Prófugo, ga. *adj.* Laag laag.—An napalaguio, pinmalaguio, tois.

Profundamente. *adv. m.* Hilarum gud,

halarum caopay.—*fig*. Sa tud cad, sa tug cad sa casing casing.

Profundar. *a*. Hilarum; pag pahilarum.

Profundidad. *f*. Cahilarum, cahilad-man; caquiomquioman; sug cad, tungcad; bito; binug.

Profundizar. *a*. Pag hilarum; pag pahilarum.—Halarum nga pag tuquib.

Profundo, da. *adj*. Halarum, hilarum.—Quiom quiom.—*fig*. Sagud.—Tungcad, tug cad.—Halaba. Selva profunda. Guba nga halaba.—Macuri. Matuquib.

Profusamente. *adv. m*. Sin damo; sin daco.—Capin.

Profusión. *f*. Capinan, cadamo.—Caora ora ná.

Profuso, sa. *adj*. Damo gud, capin ná, ora ora ná.

Progenie. *f*. Guinicanan, catulinan.

Progenitor. *m*. Mga guinicanan.

Progenitura. *f*. Guinicanan, catulinan.—Pag camagurang.

Programa. *m*. Bayabay.--Casayoran sa mga buruhaton ó turumanon.

Progresar. *n*. Pag usuag, pag aram sin maopay.

Progresión. *f*. Pag usuag, pag aram sin maopay.—Progresión ascendente. Pag labao.—Progresión descendente. Pag iban.

Progresivamante. *adv. m*. Mausuag lá guihapon.

Progresivo, va. *adj*. Mausuag guihapon.

Progreso. *m*. Pag usuag; pag padayon.—Pag pacaopay.

Prohibición. Pag diri, pag diuot.

Prohibir. *a*. Pag diri, pag diuot.

Prohibitivo, va. *adj*. Macacadiri, macacaolang.

Prohibitorio, ria. *adj*. Macacadiri, macacaolang.

Prohijación. *f*. Pagcaanac anac.

Prohijador, ra. *adj*. Mag anac anac, macarauat sin dao anac san diri soho nga anac.

Prohijamiento. *m*. Pag caanac anac, pag carauat sin dao anac san diri soho nga anac.

Prohijado, da. *p. p*. Guin hop-tan, hinoptan, guinhaop-tan, binata.

Prohijar. *a*. Pag anac anac, pag carauat sin dao anac san diri soho nga anac.

Prohombre. *m*. Tinatapuran sin pag mando, pinapangolo.—Talahuron.

Prójimo. *m*. Ig casitauo.

Prole. *f*. Mga anac, mamat.

Prolegómeno. *m*. Casayoran sa tinicangan sa mga libro nga amo gud an lactud nga casayoran sa ngatanan nga iguinaasoy sa mao nga libro.

Proletario, ria. *adj*. Tauo nga uaray mga mangad ug diri nabubuhis.—Timaua.—Macalolooy.

Prolífico, ca. *adj*. Macacaanac, macacamamat.

Prolijamente. *adv. m*. Halaba gud, halaba caopay.—Oyatum caopay.—Baga macuri ó mabug-at caopay nga tauo.

Prolijidad. *f*. Cahílaba, pag cahilaba.—Camaoyatum.—Baga camacuri ó camabug-at nga tauo.

Prolijo, ja. *adj*. Hilaba, halaba.—Maoyatum.—Baga macuri ó mabug-at nga tauo, macubi. Prolijo en contar ó referir una cosa. Masolsog.

Prólogo. *m*. Casayoran sa tinicangan sa mga libro.—Lua, pag lua.

Prologuista. *m*. Pagsurat sin mga prólogo.

Prolongación. *f*. Pag pahilaba.—Hilab-an.—Pagpaiha.

Prolongadamente. *adv. m.* y *t*. Hilaba caopay.—Maiha caopay.

Prolongado, da. Halaba ug diri hiluag caopay.

Prolongador, ra. *adj*. Mapahilaba.—Mapaiha.

Prolongamiento. *m*. Pag pahilaba.—Pag paiha.

Prolongar. *a*. Pag pahilaba.—Pag paiha; pag padayon.

Proloquio. *m*. Higaday.

Promediar. *a*. Pag sarama, pag bahin bahin sin mag sama.—Pag bulig sa iba basi mahusay an hurusayon.—*n*. Abut. San uaray pá abut an catunga sa bulan sa junio. Antes de promediar el mes de junio.

Promedio. *m*. Catungaan.

Promesa. *f*. Saad; tacga.—Pag saad.

Prometedor, ra. *adj*. Masaad.—*s*. Parasaad.

Prometer. *f*. Pag saad; pag tacga; pag sapa.

Prometido. *m*. Saad; pag saad.

Prometido, da. *p. p*. Sinaad, isinaad.

Prometimiento. *m*. Saad; pag saad.

Prominencial. *f*. Calabao.—Alopaping.

Prominente. *adj*. Malabao.

Promiscuamente. *adv. m*. Sin uaray pili pili.

Promiscuar. *n*. Pag sacot sin carne ngan sin isda sa mga adlao nga vigilia.

Promiscuo, cua. *adj*. Sinacot; baga uaray gagapilan.—An may duduha an cahologan, ug sadang gagapilan an usa cún an usa mán.

Promisorio, ria. *adj*. May saad.

Promoción. *f*. Pag patigayon.—Pag paumbao.

Promontorio. *m*. Buquidbuquid, bongtod nga tuna.

Promotor, ra. *adj.* An nagpapatigayon.—*s.* Promotor sa mg̃a juzgado, ng̃a parabantay siya basi matuman an mg̃a iguinsusugo.
Promovedor, ra. *adj.* An nagpapatigayon.
Promover. *a.* Pag patigayon, calanican, canican.—Pag paumbao.
Promulgación. *f.* Pag mantala; pag bayabay. Pagpamantala; pagpabayabay. Pag pahibaro.
Promulgador, ra. *adj.* An nagpapamantala, nagpapahibaro.—*s.* Paramantala, parabayabay.
Promulgar. *a.* Pagmantala; pagbayabay. Pagpamantala; pagpabayabay; pagpahibaro.
Pronombre. *m. Gram.* Bahin sa oración, ng̃a liuan san nombre.
Pronominal. *adj.* An tungud sa pronombre.
Pronosticación. *f.* Pag tagna, pag tacga.
Pronosticador, ra. *adj.* Matagna.—*s.* Paratagna.
Pronosticar. *a.* Pag tagna, pag tacga.
Pronóstico. *m.* Pagtagna, pagtacga.—Tagna, tacga.—*Med.* Hunahuna sin mananambal hionong sin casaquít ng̃a binabati san tauo ng̃a masaquít.
Prontamente. *adv. t.* Sin dagmit, sin dali; dagmit caopay, dalí caopay.
Prontitud. *f.* Cadalí, cadagmit; pagcadalí, pagcamadagmit.
Pronto, ta. *adj.* Dagmit, dalí, madagmit, madali.—Andam, tima.—*m. fam.* Hinanali.—*adv. m.* Sin dagmit, sin dali; sayó; tibuay.
Prontuario. *m.* Panumduman.—Casayoran ng̃a lactud.
Prónuba. *f. poét.* Madrina sa mg̃a quinasal.
Pronunciación. *f.* Pacaluas.
Pronunciador, ra. *adj* Malüas; macacaluas.
Pronunciamiento. *m.* Pag alsa; carimocan, casamocan.—*For.* Pag luas ó pag basa san sentensia.
Pronunciar. *a.* Luas; pacaluas.—Pag talaan.—*For* Pag pahibaro ó pag basa san sentensia.
Propagación. *f.* Pag dugang, pagdamo; pagpadugang, pagpadamo; paghidugang.—Pag usuag; pagpausuag, pagpabantug.
Propagador, ra. *adj.* Macacadugang, macacadamo.—Macausuag.—*s.* Paratutdo, parauali.
Propagar. *a.* Pagdugang, pagdamo; pagpadugang, pagpadamo; pag hidugang.—Pab usuag; pagpausuag, pagpabantug.—Pagtutdo, paguali.
Propaganda. *f.* Pagcabantud, catirigubart san mg̃a tauo sa pagtutdo.
Propagativo, va. *adj.* Macacadugang, macacadamo; macacausuag.
Propalar. *a.* Pagsumat, pagsumatsumat.
Propao. *m. Mar.* Hambuyan sa iba ng̃a mg̃a sacayán.
Propartida. *f.* Pag iguirican.
Propasar. *a.* Lapas, talapas, pag ora ora ná.
Propender. *n.* Baga pag hilig.
Propensamente. *adv. m.* Baga sa pag hilig gud.
Propensión. *f.* Baga pag hilig.
Propenso, sa. *adj.* Mahilig; maqui...
Propiamente. *adv. m.* Lugaring̃on gud; quinaiya gud; maopay gud.
Propiciación. *f.* Pag pahomoc sa buot.—Paghalad.
Propiciador, ra. *adj.* Macahomoc sa buot.
Propiciamente. *adv. m.* Sa daco ng̃a pagcalooy.
Propiciar. *a.* Pagpahomoc sa buot.
Propiciatorio, ria. *adj.* Macacahomoc sa buot.
Propicio, cia. *adj.* Malolooyon, mapuang̃uron, mahinoclogon.
Propiedad. *f.* Calugaring̃on.—Quinaiya.—Cab-tang, cab-tang̃an.
Propietariamente. *adv. m.* Sa calugaring̃on gud.
Propietario, ria. *adj.* Tag-iya, tag-ada, tag-lugaring̃on.
Propina. *f.* Gala, agyo ó aguio.
Propinación. *f.* Pag painum.—Pag hatag sin tambal, etc.
Propinar. *a.* Pag painum.—Pag hatag sin tambal.
Propincuidad. *f.* Caharaniay, cadooc.
Propincuo, cua. *adj.* Harani, dooc.
Propio, pia. *adj.* Lugaring̃on.—Quinaiya.—Ang̃ay, igo.—Onay.
Propóleos. *m.* Pagdihug an potiocan san ira balay.
Proponedor, ra. *adj.* Mahomot. Mabusla; malagda; masagda.—Masaad, matuyo.—Mapili.
Proponer. *a* Pag homot; pag busla; pag lagda; pagsagda.—Pag pahayag, pag pasayud.—Pagsaad, pagtuyo.—Pagpili.
Proporción. *f.* Caang̃ayan.—Catigayonan.
Proporcionable. *adj.* Sadang paang̃ayon, sadang patigayonon.
Proporcionablemente. *adv. m.* Sa pagcaang̃ay gud.
Proporcionadamente. *adv. m.* Sa pagcaang̃ay gud.
Proporcionado, da. *adj.* Ang̃ay, igo.

Proporcionalidad. *f.* Caangayan.—Catígayonan.
Proporcionalmente. *adv. m.* Sa pagcaangay gud.
Proporcionar. *a.* Pagpaangay.—Pagpatigayon.
Proposición. *f.* Pagpahayag, pagpasayud.
Propósito. *m.* Tuyo.—Á propósito. *m. adv.* Angay gud, igo gud.—De propósito. *m. adv.* Tinuyo gud.—Fuera de propósito. *m. adv.* Diri angay, diri igo.
Propretor. *m.* Ponoan, hocom.
Propuesta. *f.* Pag pahayag, pag pasayud, pag pahibaro.—Caoroyonan.—Paquimalooy.
Propuesto, ta. *p. p.* Pinili, guinbotosan.
Propugnáculo. *m.* Baluarte, cota.
Prorrata. *f.* Malon; pahat.
Prorratear. *a.* Pag malon; pag pahat.
Prorrateo. *m.* Malon; pahat.
Prórroga. *f.* Pagdayon; pag padayon.—Angan, anganangan.
Prorrogable. *adj.* Sadang padayonon.—Sadang anganangánon.
Porrogación. *f.* Pag dayon; pag padayon.—Caangan angan.
Prorrogar. *a.* Pag dayon; pag padayon.—Angan, angan angan.
Prorrumpir. *a.* Tigda, tigda nga pag tangis, tigda nga pag coroo, etc.
Prosopia. *f.* Guinicanan.
Proscribir. *a.* Pag panhingilin, pag paiuas. *fig.* Pagbaya.
Proscripción. *f.* Pag panhingilin, pag paiuas.
Proscripto, ta. *p. p.* Pinanhingilin, pinaiuas.
Proscriptor, ra. *s.* Parapanhingilin, parapaiuas.
Proscripto, ta. *p. p.* Pinanhingilin, pinaiuas.
Prosecución. *f.* Pag padayon.
Proseguible. *adj.* Sadang padadayonon.
Proseguimiento. *m.* Pag padayon.
Proseguir. *a.* Pag padayon; pag ragodos; pag halabonos; pag labitaghus; pag ladag.
Proselitismo. *m.* Tingoha nga magapil sa iya guintutuyo an iba.
Prosélito. *m.* Gapil.
Prosopopeya. *f. fam.* Pag parayao, padasig.
Prospecto. *m.* Lactud nga casayoran nga sinurat, basi hibaroan cún ano an guintutuyo.
Prósperamente. *adv.* Sin uaray caulangan.
Prosperar. *a.* Olong.—*n.* Dugang.
Prosperidad. *f.* Palad nga maopay.—Uaray caulangan, uaray cacurian.—Cahinobangan.
Próspero, ra. *adj.* Palaran, bulahan.—Ayon.
Prosternarse. *r.* Pag lohod, pag yaob.
Prostitución. *f.* Pag caraut. Camaurag.
Prostituir. *a.* Urag.
Prostituta. *f.* Babaye nga uragon. Biga.
Protección. *f.* Pag tabang, pag bulig. Cabulig.
Protector, ra. *adj.* Mananabang, manlalaban, matalinsacobon, mahinarangpon.
Protectorado. *m.* Pag camananabang.
Protectoría. *f.* Pag camananbang.
Proteger. *a.* Pag tabang, pag laban, pag bulig; tubang; apin; agop.
Protegido, da. *m.* y *f.* Pinaora, pinalangga.
Protervamente. *adv.* Tinuyo gud sin pagbuhat sin maraut.
Protervia. *f.* Tuyo, pag tuyo sin pag buhat sin maraut.
Protervidad. *f.* Tuyo, pagtuyo sin pagbuhat sin maraut.
Protervo, va. *adj.* An natuyo sin pagbuhat sin maraut, tampalasan.
Protesta. *f.* Pag saad sin pag tuman.—Pag asoy; casayoran.—Pag tug-an.
Protestación. *f.* Pag saad sin pag tuman. Pag asoy; casayoran.—Pag tug-an.
Protestante. *p. a.* Maasoy.—Matug-an.—*adj.* Herejes nga magapil sa religión nga buaon sa mga protestante.
Protestantismo. *m.* Pag too nga buaon sa mga protestante.—Mga protestante.
Protestar. *a.* Pag asoy.—Pag tug-an.
Protestativo, va. *adj.* Maasoy.—Matugan.
Protesto. *m.* Pag saad.—Pag asoy.—Pag tug-an.—*Com.* Carig-onan.
Protoalbéitar. *m.* Ponoan sa mga paratambal san mga hayop.
Protocolar. *a.* Pag surat sa protocolo.
Protocolizar. *a.* Pag surat sa protocolo.
Protocolo. *m.* Libro nga sinuratan sa mga carig-onan nga sinurat ug pinipiot sa escribano, etc.
Protomártir. *m.* Siyapa nga martir, nga amo si San Estéban.
Protonotario. *m.* Ponoan, siyapa sa mga notário.—Caud-ganan nga singbahanon, nga togot sa Santos nga Papa sa iba nga capadian.
Prototipo. *m.* Lagdaan.
Protuberancia. *f.* An nalabao dida sa mga tul-an.
Provecto, ta. *adj.* Maaram.—Lagas.
Provecho. *m.* Polos; capulusan.—Hancag.—Hamac.—Tolos; panolos; catolosan.—Buen provecho. Pul-san ca cunta.

Provechosamente. *adv. m.* Sa daco gud nga polos.
Provechoso, sa. *adj.* Macapolos; hamolos.
Proveedor, ra. *m.* y *f.* Paragahin, parahatag sin can-on ug iba pá sa mga soldados, etc.
Proveer. *a.* Pag andam, pag tima, pag sangcap.—Pag togot, pag hatag sin catungdanan, etc.—*For.* Pag sugo an hocom.
Proveído. *m.* Sugo sin hocom.
Provimiento. *m.* Pag andam, pag tima, pag sangcap.—Pag togot, pag hatag.—Pag sugo.
Provena. *f.* Balagon sin paras.
Proveniente. *p. a.* Guican.—Ticang.
Provenir. *n.* Guican.—Ticang.
Proverbiador. *m.* Libro ó panumduman.
Proverbial. *adj.* An tungud sa mga higaray gaday.—Sayud, dayag.
Proverbialmente. *adv. m.* Masugad sin garay gaday.
Proverbiar. *n. fam.* Pag garay gaday, pag higaray gaday.
Proverbio. *m.* Garay gaday, higaday, liday.
Proverbista. *m. fam.* Tauo nga maquigaray gaday, maquiliday.
Próvidamente. *adv. m.* Maoyatum gud.
Providencia. *f.* Pag patigayon.—Pag tagam.—Pagbuot sa Dios.—Pag sugo, pag burut-an.
Providenciar. *a.* Pag sugo.
Providente. *adj.* Batid, buotan.
Próvido, da. *adj.* Matagam; maoyatum.—Malolooyon.
Provincia. *f.* Id.—*Nota*: Ignoramos qué fundamento tengan aquellos que la palabra *provincia* la traducen *lalauigan*, siendo asi que dicha palabra en bisaya, significa puerto.
Provincial. *adj.* An tungud ó canan probincia.—*m.* Ponoan sa mga capadian.
Provincialato. *m.* Pag caprobincial, catungdanan sin pag caprobincial.
Provisión. *f.* Pag andam, pag tima.—Sugo; pag sugo.
Provisional. *adj.* Sa pira lamang caadlao, etc.
Provisionalmente. *adv. m.* Sa pira lamang caadlao, etc.
Provisor. *m.* Paragahin, parahatag.—Ponoan, hocom nga singbahanon nga tinagan sa Señor Obispo sin gahum.
Provisora. *f.* Paragahin, parahatag.
Provisorato. *m.* Pag caprobisor, catungdanan sin pag caprobisor.
Provisoría. *f.* Pag caprobisor; catungdanan sin pag caprobisor.—Dispensa nga tinítipigan sa mga caraonon, etc.
Provisto, ta. *p. p.* Andam, tima, sangcap.
Provocación. *f.* Pag sagda.—Pagangat, pag guinday, pag suingguit.—Pag ayat.
Provocador, ra. *adj.* Maangat, maguinday; maayat.
Provocar. *a.* Pag sagda.—Guinday, hingal, singuit, iday, busá, husá, inday, angat.—Ayat.—Arit, luad, buti buti.—*fam.* Pag suca.
Provocativo, va. *adj.* Macacasagda.—Maangat, maguinday; maayat.
Próximamente. *adv. m.* y *t.* Harani.
Proximidad. *f.* Pag caharani, pag cadooc.—Caharanian.
Próximo, ma. *adj.* Harani, dooc.
Proyección. *f.* Larang.—Pag pilac, pag batac.—Pag lagda.
Proyectar. *a.* Pag larang.—Pag lagda.—Pag pilac, pag batac.
Proyectil. *m.* Ponglo, odiong, etc.
Proyectista. *com.* Tauo nga malarang, maladganon.
Proyecto. *m.* Larang.—Lagda.—Hunahuna.
Prudencia. *f.* Cabuotan, pag cabuotan.—Caoyatum, cadoroto.
Prudencial. *adj.* An tungud ó san cabuotan.—Baga matuod, cumapin cumulang.
Prudencialmente. *adv. m.* Alagad san cabuotan.
Prudente. *adj.* Buotan, mahoyo, maoyatum, madoroto.
Prudentemente. *adv. m.* Sa pagcabuotan.
Prueba. *f.* Pag sulay, pag basi.—Prueba, camatuoran, carig-onan.—Tigaman.
Prurito. *m. Med.* Catol, cacatol.—*fig.* Caipa nga ora ora ná.

PU

Púa. *f.* Tal-is.—Tonoc; suyac; parat.—Bisol.—Balinbin.
Puado. *m.* Mga tal-is sin sudlay, etc.
Púber, ra. *s.* Olitauo.—Daraga.
Pubero. *s.* Olitauo.—Daraga.
Pubertad. *f.* Pag caolitauo.—Pag cadaraga.
Pubes. Pubis. *m.* Puclo.
Pubecer. *n.* Pag abut sa pag caolitauo; pag abut sa pag cadaraga.
Publicación. *f.* Pag bayabay; pag pabayabay.—Pag mantala; pagpabantug.—Pag pahibaro.—Pag sangyao.—Pagtauag.
Publicador, ra. *s.* Parabayabay.—Paramantala.—Paratauag.
Públicamente. *adv. m.* Sa cadaygan.
Publicano. *m.* Parasocot san buhis ó ba-

yad nga ibinabayad sadto pá san tiempo sa mga romano.

Publicar. *a.* Pag bayabay.—Pag mantala; pag pabantug. Panga lintoto.—Pag sangyao.—Pag pahibaro, pag pasabut.—Pag tauag.

Publicata. *f.* Sugo basi igpahibaro ó igmantala.—Carig-onan nga iguinpahibaro ó iguinmantala ná an sugo.

Publicidad. *f.* Bantug; cabantugan; pag pabantug.—En publicidad.—*m. adv.* Sa cadaygan.

Publicista. *com.* Parasurat ug paraasoy sa mga casogoanan, an maaram ó lasgud sa mga casogoanan.

Público, ca. *adj.* Dayag, sayud.—*m.* An mga tauo sa bongto, an cadam-an.—De pùblico. *m. adv.* Dayag, sayud, bantug ná.—De público. *m. adv.* Sa cadaygan.

Pucelana. *f.* Tuna nga masapilit.

Puchada. *f.* Haclop.

Puchera. *f. fam.* An laoya.

Puchero. *m.* Anglitay. Baga coron ó daba.—An laoya.

Pucheruelo. *m.* Anglitay nga guti. Baga coron ó daba nga guti.

Pudendo, da. *adj.* Mala-oay, mangilad.—Partes pudendas. Quinatauo. *m.* Utin, boto.—Bilat, birat.

Pudibundo, da. *adj.* Maligdong, an may alo ug diri maquimalao-oay.

Pudicicia. *f.* Cauray, calubos; pag cauray, pag calubos; camahauan; caputli; pag caputli.

Púdico, ca. *adj.* Uray, lubos, putli, mahauan.

Pudiente. *adj.* Bahandianon, mangaran, salapianon.

Pudor. *m.* Camaligdong, camahauan, caalo sin pag buhat sin maraut.

Pudoroso, sa. *adj.* Maligdong, an may alo sin pag buhat sin maraut.

Pudredumbre. *f.* Cadonot; pag cadonot; cadon-tan.

Pudrición. *f.* Cadonot; pag cadonot; cadon-tan.

Pudridero. *m.* An lugar nga binubutangan bisan lá ano basi madonot dida.—Lubnganan sa mga hadi sa España ug mga tauo nga hadianon didto sa combento ni San Lorenzo del Escorial.—Tapocan san hugao.

Pudridor. *m.* Baga dulang nga daco nga linalaoyan san mga dugnit nga tinabas nga hinihimo nga papel.

Pudrigorio. *m. fam.* Tauo nga saraquitan.

Pudrimiento. *m.* Cadonot; pag cadonot; cadon-tan.

Pudrir. *a.* Donot. Pagpadonot.—*fig.* Pacásaquit, pacacuri.

Puebla. *f.* Bongto.—Pag tanum sin utanon.

Pueblo. *m.* Bongto.

Puente. *amb.* Tulay; taytay; taytayan; latay, latayan.

Puerca. *f.* Babuy ó bactin nga babaye.—Anay, pacal. Puerca estéril. Langday. Asug.

Puercamente. *adv. m. fam.* Mahugao caopay, mahugao gud.

Puerco. *m.* Bactin, babuy.—Puerco de monte.—Habábá, babuy.—Puerco de monte, colmilludo y viejo.—Maola; pacot.—Puerco todo negro.—Duyom.—Puerco viejo.—Tanguan.—Puerco algo grande.—Balabagon.—Puerco como de dos palmos de largo.—Dagmitan.—Puerco de largos colmillos.—Tanguan, pangauitan.—Puerco de varios colores.—Buris, bulirao.—Puerco bermejo.—Bulao, bulagao.—Puerco mestizo de casero y montés.—Bayong, libug,calibugan.—Puerco verraco. Butacal.—Puerco castrado.—Pisit, pinisitan, hiris.—Puerco castrado de un lado.—Abil.—Puerco limpio ó criado en casa.—Yubo.—Puerco que ya le salen los colmillos.—Palabigohan, palabigoon.—Puerco ciclan.—Locgóc.

Puericia. *f.* Cabata, pag cabata ticang sa icapito catuig ngada sa icanapolo cag upat.

Pueril. *adj.* An tungud ó canan pag cabata san tauo.—Quinabataan.

Puerilidad. *f.* Buhat nga quinabataan.—*fig.* Bisan ano nga uaray polos, diri bale.

Puerilmente. *adv. m.* Quinabataan gud.

Puérpera. *f.* Babaye nga bag-o pá lá nga naganac.

Puerperal. *adj.* An tungud sa bag-o pá lá nga pag anac.

Puerperio. *m.* Bag-o pá lá nga pag anac.

Puerquezuelo, la. *m.* y *f.* Bactin ó babuy nga guti pá.

Puerro. *m.* Tanum sugad in seboyas nga ilahas.

Puerta. *f.* Id.; gang haan.—Sadá. Aguian.

Puertezuela. *f.* Gutiay nga aguian.—Gutiay nga sadá.

Puertezuelo. *m.* Haligot nga pondohan, hapitan ó lalauigan.

Puerto. *m.* Pondohan, hapitan, lalauigan.

Pues. *conj.* Cay. Sufre el castigo, pues cometiste la culpa. Ilub ca san hampac, cay nacasala cá mán.—¿No quieres oir mis consejos? Pues tú lo llorarás algún día. ¿Diri ca mamati san acon mga sagdon? Icao lá, cay matatangis ca sa orehe.—Cay ano. Esta noche no iré al baile.—¿Pues? ó ¿por qué? Niyan gabí diri aco macadto san sayao. ¿Cay ano?—Sugad. Pues, como iba diciendo. Sugad san acon polong.

Puesta. *f.* Pag tonud san adlao ó bulan.

Puesto, ta. *p. p.* Binutang.—Bien puesto. Maopay nga pag cabutang.—Bien puesto, ó vestido. Maopay an iya pagbiste.—Mal puesto ó vestido. Maraut an iya pag biste.—*m.* Tendahan.—Catungdanan.—*Mil.* Mga soldados ug an lugar nga inooquian. —Puesto que. *m. conjunt.* Tungud cay.
Púgil. *m.* Paraauay cundi sa sontoc lá.
Pugilar. *m.* Libro nga gamit sadto anay sa mga hebreo, nga guinbabasabasa nira sin agsub sa ira mga sinagoga, cay casayoran sa Santos nga Surat.
Pugilato. *m.* Pag auay nga pag sisisontoc-sontoc.
Pugna. *f.* Pag auay; gubat, pangubat.—Cacontra.
Pugnacidad. *f.* Camaisug sin pag auay.
Pugnar. *n.* Pag auay; pag gubat, pag pangubat.—*fig.* Pag tuyo sin pacacuha sin bisan ano.
Puja. *f.* Palabao sin bale.
Pujador, ra. *m.* y *f.* An mapalabao sin bale sa ano mán nga iguinbabaliguia, etc.
Pujame. Pujamen. *m. Mar.* An dapit sa obus sa mga layag sin sacayán.
Pujamiento. *m.* Cadamo, sin nagdadamo an dugo sa lauas.
Pujante. *adj.* Gahuman, macosog.
Pujantemente. *adv. m.* Sa macosog gud.
Pujanza. *f.* Camacosog, pagcamacosog.
Pujar. *a.* Pag palabao sin bale sa ano mán nga iguinbabaliguia.—Pangosog.
Pujavante. *m.* Garamiton nga puthao nga gamit sin pag hingolo sa mga hayop.
Pujo. *m.* Cacuri sin pag ihi.—Otol.—Á pujos. *m. adv. fig. fam.* Hinay hinay; macuri gud.
Pulcritud. *f.* Pag pacaopay. Camatahum.
Pulcro, cra. *adj.* Matahum, maopay gud. —Maogdayon.
Pulga. *f.* Elen-equén. Coto coto.—Tener malas pulgas uno. *fr. fig. fam.* Maisug, madali masina.
Pulgada. *f.* Caluta. Id.; an icapolo cag duha ca bahin sa usa capag socol sin teel.
Pulgar. *m.* Tamuragco. Dumaragco.
Pulgarada. *f.* Pag sontoc sa tutdo nga tamuragco.—Usa capagcudli.
Pulgón. *m.* Olud, mananap.
Pulgoso, sa. *adj.* Coto cotoon.
Pulguera. *f.* Mga coto coto.—Banua nga itarambal.
Pulguillas. *m. fig.* y *fam.* Maaringasa, masisihanon, madolo.
Pulicán. *m.* Garamiton nga gamit sin pag gabut sin bag-ang.
Pulidamente. *adv. m.* Matahum gud; maopay gud; mahamis gud.
Pulidero. *m.* Dugnit ó anit nga gutiay nga gamit sin pag hamis sin sinolit, etc.
Pulidez. *f.* Catahuman.—Catahum; cahinlo.
Pulido, da. *adj.* Matahum; mahinlo.
Pulidor, ra. *s.* Parahamis.—*adj.* Mag pacaopay.—*s.* Iharamis.—Dugnit ó anit nga gutiay nga gamit sin pag hamis sin sinolit, etc.
Pulimentar. *a.* Pagpahamis, pagpaingat, pag hinlo.
Pulimento. *m.* Pagpahamis, pagpaingat pag hinlo.
Pulir. *a.* Pag pahamis, pag paingat, pag hinlo.—Pag pacaopay.
Pulmón. *m.* Baga.
Pulmonar. *adj.* An tungud ó canan baga.
Pulmonaria. *f.* Banua.
Pulmonía. *f. Med.* Saquit ó cahubag san baga.
Pulmoniaco, ca. *adj. Med.* An tungud ó canan baga.—An may saquít sa baga.
Pulpa. *f.* Onud.
Pulpejo. *m.* Onud sa palad sa camut ug sa tamuragco.
Pulpero. *m.* Paranagat sin noos, cugueta, etc.
Pulpeta. *f.* Tilad ó hiua sin onud.
Púlpito. *m.* Ualihan.
Pulpo. *m.* Cugueta; noos; culambutan.
Pulposo, sa. *adj.* Onuran, uáray tu-anl.
Pulque. *m.* Irinmun nga sugad sin alacio.
Pulsación. *f.* Pag pulso—*n.* Quibot san pulso.
Pulsada. *f.* Pag quibot san pulso.
Pulsador, ra. *s.* Parapulso.
Pulsar. *a.* Pag cablit.
Pulsar. *a.* Pag pulso.—*n.* Quibot, quibot quibot.
Pulsátil. *adj.* Cacablit.
Pulsear. *n.* Pag gabel.
Pulsera. *f.* Sambud nga isinasambud sa pulso cún dao sa pag tambal.—Baclao nga hiyas sa gapusan sa camut.
Pulsista. *s.* Tambalan nga naquilala cún ano an saquit san tauo sa pag pulso sa iya.
Pulso. *m.* Pulso; quibot, quibot quibot.
Pulular. *n.* Toroc; saringsing.—Ticang; gui can.—Pag damo.
Pulverizable. *adj.* Sadang mabocboc; sadang matapo tapo; sadang macapo capo.
Pulverización. *f.* Pag boc boc; pag tapo tapo, pag capo capo. Caboc boc; catapo tapo, cacapo capo.
Pulverizar. *a.* Pag boc boc; pag tapo tapo, pag capocapo.
Pulverulento, ta. *adj.* Poros sin tapo tatapo; poros sin capo capo; poros sin dapao.

Pulla. *f.* Buhat cún polong bá nga mala-oay ó mangil-ad.—Baga pag sauay; baga pag entremés.
Pulla. *f.* Tamsi nga manaol.
Pullista. *com.* Paraentremés.
Puma. *m.* Mananap sa Perú, mahadlucon ug an iya olo sugad an canan tigre.
Puncha. *f.* Tonoc, tais.
Punción. *f.* Pag carlit san hubag.
Pundonor. *m.* Baga caauod, caalo.—Bantug nga maopay.
Pundonorosamente. *adv. m.* Sa baga caauod, sa baga caalo.
Pundonoroso, sa. *adj.* Macaauod.—Maa-uod. Maopay nga bantug; maligdong.
Pungimento. *m.* Pag tolsoc.
Pungir. *a.* Pag tolsoc.
Pungitivo, va. *adj.* Matolsoc.—Macatol-soc.
Punible. *adj.* Sadang castigohum.
Punición. *f.* Pag castigo.
Punitivo, va. *adj.* An tungud ó sa pag castigo.—Macacastigo.
Punta. *f.* Cataisan.—Dorho, cadorhoan.—Alisoso, alinsoso.—Lauilaui.—Onto.—Opus.—Sang pud.—Subla.—Rauis, caraui-san.—Bilog; biniyog; laniyog; tariuis; taliuis.
Puntación. *f.* Pag butang sin punto ibabao sa mga letra.
Puntada. *f.* Tinag poro nga pag tahi.
Puntal. *m.* Polipol; tocod, ocud; sulay; si-ngit.—*fig.* Carig-onan, sasarigan.—*Mar.* An cahitaas sin sacayán.
Puntapié. *m.* Buy-ac, siuid; sindol; tindac, tindas; tuy-an.
Puntar. *a.* Pag pilit.—Pag butang sin mga punto ibabao sa mga letra.
Punteada. *f.* Pag cablit.
Punteado. *m.* Pag cablit.
Puntear. *a.* Pag cablit sin sesta, etc.—Pag toroc.—Pag tahi.
Puntera. *f.* Tangcop.—Banua.
Puntería. *f.* Pag puntería.—Catadongan.—Irigoan.
Puntero, ra. *adj.* An maopay magpuntería, macaigo.—*m.* Iturudlo.
Puntiagudo, da. *adj.* Tais; lag-uis; lani-uis; alisoso, alinsoso.
Puntilla. *f.* Id.; puntiyas.—Garamiton nga gamit sin pag badlis, ibaradlis.—De puntillas. *m. adv.* Naiquid, nai iquid iquid.
Puntillazo. *m.* Buy-ac; siuid; sindol; tindac; tindas; tuy-an.
Puntillón. *m. fam.* Buy-ac; siuid; sindol; tindac; tindac; tuy-an.
Punto. *m.* Id.; tigaman; toroc toroc.
Puntoso, sa. *adj.* Damo an tais.—Maoya-tum san maopay nga bantug.—Maora ora na cún dao sa mga pag abi abi.
Puntuación. *f.* Pag butang sa pag surat san mga tigaman nga ortográfico.
Puntual. *adj.* Madoroto sin pag tuman.—Matuod.—Angay, igo.
Puntualidad. *f.* Camadoroto sin pag tu-man.—Camatuoran.—Caangayan.
Puntualizar. *a.* Pag saolo sin maopay.—Pag hingpit sin buhat.
Puntualmente. *adv. m.* Tuman gud; igo gud.
Puntuar. *a.* Pag butang sa pag surat san mga tigaman nga ortográfico.
Puntuoso, sa. *adj.* Damo an tais.—Mao-yatum san maopay nga bantug, maquiban-tugan.—Maora ora ná cún dao sa mga pag abi abi.
Puntura. *f.* Samad sin tais, tonoc, tionay.
Punzada. *f.* Samad.—Tinuc-ban.—*fig.* Ca-masool, cama ol-ol.—*fig.* Casáquit sa ca-sing casing.
Punzador, ra. *adj.* Matolsoc.—*s.* Paratol-soc.
Punzadora. *f.* Samad.
Punzante. *p. a.* Matolsoc.—Suyac; talag-uis; taliuis.
Punzar. *a.* Pag tolsoc.—*fig.* Sool, ol-ol.—*fig.* Sáquit.
Punzón. *m.* Oroc; hirhud; quiricod; qui-ricot; lais; hotihot.
Puñada. *f.* Pag poc poc sa camut, pag son-toc.
Puñado. *m.* Comol, comon, quinomol, com-com, gacum, hacgum, hacop.—Un puñado de gente. Diri damo nga tauo.
Puñal. *m.* Caris.
Puñalada. *f.* Samad, bono sin crís.
Puñalejo. *m.* Caris nga gutiay.
Puñalero. *m.* Parahimo sin crís.—Paraba-liguia sin mga caris.
Puñetazo. *m.* Pag poc poc sa camut, pag sontoc, sontoc.
Puñete. *m.* Pag poc poc, pag sontoc.—Ba-clao nga hiyas sa gapusan sa camut.
Puño. *m.* Camut nga quinocomcom.– Co-mol, comon, comcom, gacum, hacgum, ha-cop.—Puño de camisa. Panilig-san.—Cara-tinan sin panganibar.—Polo.—Caratinan sin songcod.—Es hombre de puños. Ma-cosog nga tauo.—Apretar los puños. *fr. fig.* y *fam.* Tingoha sin pag tuman; tingo-ha sin pag human.—Á puño cerrado. *m. adv.* Pag sontoc, in quinocomcom an ca-mut.—Creer á puño cerrado. *fr. fig.* y *fam.* Pag too sin marig-on.—De propio puño. *m. adv.* Sa lugaringon nga camut.—Pegarla

de puño á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag limbong gud sa iya.
Pupa. *f.* Cugang.
Pupila. *f.* Tauo tauo sa mata.—Bata nga babaye nga ilo, nga uaray pá napolo cagduha catuig, ug sacop sa gahum sa lain.
Pupilaje. *m.* Pag capupilo, pag capupila.—Pag cabutang san tauo nga sacop sa gahum sa lain cay nagpapacaon sa iya.—Balay nga inooquian sa mga pupilo nga nag aaram ug iba pá, ug nagbabayad sira san mga gasto.—Bayad nira sa iquinaadlao.
Pupilar. *adj.* An tungud ó canan pupilo.
Pupilero, ra. *m.* y. *f.* Paracarauat sa iya balay sin mga pupilo.
Pupilo. *m.* Bata nga lalaqui nga ilo, nga uaray pá napolo cag upat catuig, ug sacop sa gahum sa lain.—An sacop sa gahum sa lain, basi mangnoan mán, cundi nagbabayad siya.
Pupitre. *m.* Suratan, susratan.
Puposo, sa. *adj.* An may mga cugang. Cugangon.
Puramente. *adv. m.* Lubos gud, uaray sacot.—Ngagayud.
Pureza. *f.* Cauray, caputli, calubos; pag cauray, pag caputli, pag calubos.—Cauaray sacot.—Camahauan.
Purga. *f.* Id.; panhacad.
Purgación. *f.* Pag hauan; pag pahauan.—Pag bayad san sala.—Pag sáquit.—Pag purga.—Paggoa san nana, etc.—Pag uray.—Pag palcas.—Saquit sin babaye.
Purgante. *p. a.* Macacapurga; tambal nga macacalibang.
Purgar. *a.* Pag hauan; pag pahauan.—Pag bayad san sala.—Pag sáquit.—Pag purga. Pagmoson.—Pag goa san nana, etc.—Pag uray.—Pag palcas.
Purgativo, va. *adj.* Tambal nga macacalibang.
Purgatorio. *m.* Id. Urayan sa mga calag.
Purificación. *f.* Pag hauan; pag pahauan; camahauan.—An pag pahayag ó pag halad ni María Santisíma san Diosnon nga bata didto sa singbahan sa Jerusalén.—Pag hugas san calis in nagmimisa an Padre.
Purificadero, ra. *adj.* Macacahauan.
Purificador, ra. *adj.* Macacahauan.—*s.* Parahauan.—*m.* Igpapahid.—Pahiran.
Purificante. *p. a.* Macacahauan.
Purificar. *a.* Pag hauan.—Pag palcas.—Pag uray.—Pag halad, pag pahayag an babaye sa singbahan sa Jerusalén, ticang siya nag anac.
Purificatorio, ria. *adj.* Macacahauan.
Purísima. *f.* Guiooraye, si María Santísima.
Purismo. *m.* Catoton nga pamolong cún pag surat bá.
Purista. *adj.* Toton nga pamolong cún pag surat bá.
Puro, ra. *adj.* Mahauan; uray, putli, lubos.—Lasay.—Purao.—Toton.—Matadong.—Cigarro puro. Tostos, inunay.
Púrpura. *f.* Poroton sa dagat.—Pula; himula.—*fig.* Pag cahadi; pag cacardenal.—*fig. poét.* Dugo.
Purpurado. *m.* Padre nga cardenal.
Purpurar. *a.* Pag tina sin pula.—Pag biste sin pula.
Purpúreo, rea. *adj.* Pula, himula.
Purpurino, na. *adj.* Pula himula.
Purrela. *f.* Alacsio nga maluya.
Purriela. *f. fam.* Bisan ano nga uaray polos, gutiay an bale.
Purulento, ta. *adj.* May nana.
Pus. *m.* Nana.
Pusilánime. *adj.* Matalao, diri casing casingan, mahadlucon.
Pusilanimidad. *f.* Camatalao, camaluya sa casingcasing, camahadlocon.
Pústula. *f. Med.* Cugang.
Pustuloso, sa. *adj.* May cugang; an tungud ó canan cugang.
Puta. Putaña. *f.* Biga, bigaon.
Putaísmo. Putanismo. *m.* Batasan sin babay nga uragon.—Cadam-an sini nga mga babaye, ug an balay nga inooquian nira.
Putañear. *n. fam.* Pag buhat sin mga ma ngil-ad ó magla oay nga mga buhat.
Putería. *f.* Batasan sin babaye nga uragon.—Cadam-an sini nga mga babaye, ug an balay nga inooquian nira.—*fig.* y *fam.* Pag ogay ogay sa babaye sin lalaqui, pag sulay sa iya.
Putero. Puto. *m.* Lalaqui nga guintiao tiauan sa mga tampalasan.
Putrefacción. *f.* Cadonot; pag cadonot; cadon-tan.
Putrefactivo, va. *adj.* Macacadonot.
Putrefacto, ta. *adj.* Donot, mabaho ná.
Putridez. *f.* Cadonot; pag cadonot; cadontan.
Pútrido, da. *adj.* Donot, mabaho ná.
Puya. *f.* Tais nga may asero.
Puyazo. *m.* Samad, pag bono sin bambo ó songcud nga may tais nga asero.
Puzol. *m.* **Puzolana.** *f.* Baras.

Q

Q. Letra nga icacaruhaan san abecedario nga quinatsila ug icanapolo cag unum san iya mga consonante.—*Cu* an caluluasan sini.

Que. *pron. relat.* Nga.—An. El *que* viene. *An* ticanhi. La *que* va. *An* ticadto. Lo *que* sucederá. *An* tiarabut.—¡Qué de pobres hay en este lugar! ¡Pag cadamo san mga macalolooy sini nga bongto!—Ano. ¿*Qué haré*? ¿*Ano* in bubuhaton co?—*conj. copulat.* Nga. Quiero *que* estudies. Caruyag co *nga* mag aaram ca.—Al punto que le ví. An pacaquita co lá sa iya.—Pedro es mejor que tú. Si Pedro labi pá nga maopay sa imo.—Suya es la culpa, que no mia. Iya an sala, diri acon.—Cay. Lo hará, sin duda, *que* ha prometido hacerlo. Bubuhaton gud niya, *cay* nag saad sin pag buhat siton.—Que quiera, que no quiera. Maruruyag, diri maruyag.—Basi. Dió voces al capitán del pueblo, *que* le auxiliase. Nasangpit san capitan sa bongto, *basi* matabang sa iya.

Quebrable. *adj.* Sadang otoron.

Quebrada. *f.* Cabilotan, cacalangan, caguiotanan sa mga buquid, cabislog.

Quebradero. *m.* Paraboong; parabari.—Quebradero de cabeza. *fig.* y *fam.* An nacacasáquit, an nacacacuri.

Quebradizo, za. *adj.* Matalagpoc; maliac; masayon maboong, masayon mabari.—Saraquitan.—Matapoc.

Quebrado, da. *adj.* An nauara san bahandi, an naperdehan san bahandi, ug diri ná nacacabayad.—Boyongon.—Maduas.—Balud balud cún dao tuna, borobongtud.

Quebrador, ra. *adj.* Macaboong; macabari.—*s.* Paraboong; para bari—*fig.* Matalapas-non.

Quebradura. *f.* Caboongan.—Barana.—Boyong.

Quebraja. *f.* Cailtacan; caboongan.

Quebrajar. *a.* Pagboong: bari.

Quebrajoso, sa. *adj.* Matalagpac; maliac; masayon maboong; masayon mabari; matapoc.

Quebrantable. *adj.* Sadang maboong; sadang mabari.

Quebrantador, ra. *adj.* Macaboong; macabari.—*s.* Paraboong; parabari; para mac mac; paradogmoc.—Paraliang, paralactas, paralapas, paratalapas.

Quebrantadura. *f. vid.* Quebrantamiento.

QU

Quebrantahuesos. *m.* Tamsi nga ansiya an ngaran.—Oyag sin cabataan.—Tauo masamoc ug macabibido.

Quebrantamiento. *m.* Pag boong; pag bari, pag mac mac.—Pag dogmoc.—Pag liang; pag lactas, pag lapas; pag talapas.—Pag bayo.—*fig.* Pag luya; pag paluya.

Quebrantar. *a.* Pag boong; pag bari.—Pag macmac; pag bayo.—Pag dogmoc.—Pag liang; pag lactas; pag lapas, pag apas, pag talapas.—Anlang, talang, lacad.—*fig.* Pag luya; pag paluya; pag iban san cosog.—*fig.* Pacasáquit.

Quebranto. *m. vid.* Quebrantamiento.—*fig.* Caotot.—*fig.* Caperdihan, cacurian nga daco.—*fig.* Casáquit nga daco.

Quebrar. *a.* Pag boong.—Pag bari.—Lotos.—Laca.—Tapia, dalahay, dalaya.—Pag dulya; pag lusi; pag otlob; pag ot ot.—*fig.* Lubad cún dao panapton.—*n. Com.* Pag ocoy sin pag comersio tungud cay uaray salapi nga ipacabayad sa mga hingotangan.—*r.* Boyong.—Quebrar por lo más delgado. *fr. fig.* Diri mabubugto an pisi sa cadagcóan, cundi sa cadioan.

Queche. *m.* Sacayán sa Holanda.

Queda. *f.* Pag alasdies in gab-i, basi mag pahuay an mga tauo.

Quedada. *f.* Bilin; pabilin.

Quedar. *n.* Bílin.—Cutang.—*r.* Lagdas.—Mungit.—Torogan.—Me quedan tres reales.—Mayada co pá tolo ca sicapat.—Quedan dos leguas por andar.—Culang pá in duha ca leguas.

Quedo, da. *adj.* Tocó, maocoy ná lá.—*adv. m.* Hinay hinay, pag huring lá.

Quehacer. *m.* Calibangan, buhat.

Queja. *f.* Araba, coróo, haroy.—Pag sumbong.

Quejarse. *r.* Pag araba, pag coróo, pag haroy, pag aroy.—Pag sumbong, pag habla, pag topos.—Caran.—Agoroc.—Al al.—Arilil.—Quejarse el hermano menor porque el mayor no le da su parte. Micod.

Quejicoso, sa. *adj.* An agsub mag aaraba.

Quejido. *m.* Pag araba, coroo, pag aroy, pag agui, pag agú-u.

Quejigo. Cahoy.

Quejosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag araba.—Sa pag sumbong gud.

Quejoso, sa. *adj.* An may cabido sa lain.

Quejumbre. *f.* Pag araba sin agsub.—Pag sorosumbong.

Quejumbroso, sa. *adj.* An agsub mag araba.—Mag sorosumbong.
Quema. *f.* Pag sonog.—Casonog.—Huir de la quema *fr. fig.* Pag licay sin cacurian ó cataragman.
Quemadero. *m.* Sonogan.
Quemado. *m.* Sinonog, in an dahon lá an nasonog.—*fam.* Tinubud; pinag tong nga camote, etc.
Quemador, ra. *s.* Parasonog.—Parasurit.
Quemadura. *f.* Pag sonog.—Labsoc.
Quemajoso, sa. *adj.* Mahapdos.
Quemar. *a.* Pag sonog; pag surit; pag sorob; pag dabdab; pag dubdub.—Pag paso, in mapaso an adlao.—*r.* Labsoc; pag tong; aguitong.—Danglag.—Paso; hapaso; hadolis.—Laya, in nanlalaya an mga tanum, etc.
Quemazón. *f.* Pag sonog.—Capaso.—Camapaso.—Cahapdos; camahapdos.
Querella. *f.* Sumbong; pag sumbong.—Pag suhay.
Querellador, ra. *adj.* Masumbong.
Querellante. *p. a.* Masumbong.
Querellarse. *r.* Pag sumbong.
Querellosamente. *adv. m.* Sa pag sum bong gud.
Querelloso, sa. *adj.* Masumbong.
Querencia. *f.* Baga caruyag sin hayop pag uli san iya natuboan.
Querencioso, sa. *adj.* Maruyag san hin gagaraan.
Querer. *m.* Gugma, auil, caauil, caruyag.
Querer. *a.* Ruyag; pag caruyag.—Pag buot.—Pag sugo.—Como quiera que. *loc. adv.* Tungud cay.—Cuando quiera. *m. adv.* Bisan san-o.—Cuando uno no quiere, dos no riñen. *fr. fam.* Diri masuhay, cún madiri an usa.—Donde quiera. *m. adv.* Bisan diin.—¿Qué más quieres? *expr.* ¿Ano pá an imo caruyag?—Que quieras, que no quieras. *exp. adv.* Mabuot ca, madiri. ¿Qué quiere decir eso? *exp.* ¿Ano ba ito? Si quieres vivir sano, hazte viejo temprano. *ref.* Cún diri mo buot masaraquitan layon; pacatigurang sa batasan.
Querido, da. *m.* y *f.* Higugmaon, an hinihigugma sa calibutanon nga pag higugma.—*p. p.* Pinaora, pinalangga, sinahoan, hingularan; buya.
Quermes. *m.* Olud.—*Farm.* Tambal.
Querochar. *n.* Pag bunay an potiocan.
Quersoneso. *m.* Tuna nga libut sin dagat, cundi may haligot nga tuna dayon lá ngadto sa canayapan.
Querub. Querube. *m.* Id.; espíritu nga langitnon.
Querubín. *m.* Id.; espiritu nga langitnon.
Querva. *f.* Banua.
Quesadilla. *f.* Matam-is nga may queso.
Quesear. *n.* Pag himo sin queso.
Quesera. *f.* Babaye nga parahimo sin queso; parabaliguia sin queso.—Quesohan.—Burugtangan sin queso.
Quesería. *f.* Tuig nga igquequeso.—Quesohan.
Quesero. *m.* Parahimo sin queso.—Parabaliguia sin queso.
Queso. *m.* Queso; gatas an ighihimo.
Quetzale. *m.* Tamsi nga daco sa India.
Quevedos. *m. pl.* Anteojos.
¡Quiá! *interj. fam.* ¡Bá!
Quibey. *m.* Banua sa Puerto Rico.
Quicial. *m.* Marop sin sada ó bentana.—Sariganan sin sada ó bentana.
Quicio. *m.* Sariganan sin sada ó bentana.
Quidam. *m. fam.* Bisan sin-o—*fam.* Obus nga tauo.
Quiebra. *f.* Caboongan.—Cabutacan.—Caperdihan.—*Com.* Pag ocoy sin pag comersio, cay uaray ná sadang ipacabayad sa mga hingutangan.
Quiebro. *m.* Pag hilayhilay sa lauas.
Quien. *pron. relat.* Nga. Mi padre, á quien respeto. An acon amay, nga tinatahud co.—En sentido interrogativo. ¿Sin-o? ¿Quién ha venido? ¿Sin-o an quinanhi.—Dáselo á quien quieras. Ihatag mo sa bisan sin-o.
Quienesquiera. *pron. indet.* Bisan sin-o.
Quienquier, ra. *pron. indet.* Bisan sin-o.
Quietación. *f.* Pag paocoy, pag pamingao.
Quietamente. *adv. m.* Ocoy gud, mingao caopay.
Quietar. *a.* Pag paocoy, pag pamingao.—*r.* Ocoy, mingao.
Quieto, ta. *adj.* An naocoy.—Mamingao.—Tocó.
Quietud. *f.* Pag ocoy.—*fig.* Camingao.
Quijada. *f.* Sulang.
Quijal. Quijar. *m.* Sulang.—Bag-ang.
Quijarudo, da. *adj.* Sulangan.
Quijo. *m.* Bato nga matig-a.
Quijones. *m. pl.* Banua nga quijones.
Quijotada. *f.* Cadongo.—Tuyo ó tinguha nga diri ná igo.
Quijote. *m.* Itarahud sa páa.—Balao-ang sin mananap.
Quijote. *m. fig.* Dongo.—*fig.* Paralabut.
Quijotería. *f.* Cadongo; camadasig.
Quijotesco, ca. *adj.* Madongo; madasig.
Quijotismo. *m.* Camadasig.—Camalabiao.
Quilatador. *m.* Paraosisa ug baratimbang sin bulauan, salapi, etc.
Quilatar. *a* Pag timbang sin maopay san las-ay nga bulauan cún salapi bá, básí sasabuton an timbang.—*fig.* Pag susi.
Quilate. *m.* Timbang nga upat ca grano.

—Timbang.—Por quilates. *m. adv. fig.* y *fam.* Gutiay, sin gutiay.—*fig. m.* Cahingpitan, camahalan.

Quilatera. *f.* Garamiton nga halaba, nga linoholohoan, nga gamit sa pag quilala san camaopay san mga mutia, etc.

Quilífero, ra. *adj.* Sinisiring adton mga araguian san quinaon in natutunao ná sa guinhaua.

Quilificación. *f.* Catunao, pag tunao, in natutunao ná sa guinhaua an quinaon.

Quilma. *f.* Costal, surudlan.

Quilo. *m.* Baga tubig ó duga san quinaon, dida gud sa guinhaua. Sudar uno el quilo. *fr. fig.* y *fam.* Ongud nga pagbuhat.

Quilla. *f.* Id.; quiya sin sacayán.

Quimera. *f. fig.* Bisan ano nga guinhuhuna huna nga mahihimo cún matuod bá, ngan diri ansiya.—*fig.* Casuhay; pagsuhay.

Quimérico, ca. *adj.* Diri matuod.

Quimerista. *adj.* Maquihunahuna sin diri matauod ó uaray carig-onan.—Maquisusuhayon.

Quimerizar. *n.* Pag huna huna sin diri matuod ó uaray carig-onan.

Química. *f.* Pag aradman nga gamit sa pag quilala san baga caiya san magcasilauas ug san magcasigcosog nira.

Químicamente. *adv. m.* Sugad san angay sa Química.

Químico, ca. *adj.* An tungud ó canan Química.

Quimificación. *f.* Pagraut an guinhaua, in uaray catutunao an quinaon ngan mapait.

Quimificarse. *r.* Pag raut sa guinhaua, in uaray catutunao an quinaon ngan mapait.

Quimo. *m.* An quinaon nga uaray catutunao sa guinhaoa, mapait.

Quina. *f.* An may lima ca plego ó lima ca número.

Quina. *f.* Panit sin cahuy nga dita.

Quinaquina. *f.* Panit sin cahuy nga dita.

Quinario. *adj.* An may lilima.—*m.* Salapi sa mga romano.

Quincalla. *f.* Sinisiring an mga gonting, mga dagum, mga labaha, etc., etc.

Quincallería. *f.* An balay nga guinbubuhatan san mga gonting, labaha, etc., etc.—Pag baliguia sin mga gonting, etc.—Tindaan sin mga gonting, dagum, labaha, etc.

Quincallero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga gonting, etc.—Para baliguia sin mga gonting, etc.

Quince. *adj.* Napolo cag lima.—Icanapolo cag lima.

Quincena. *f.* Sinisiring an napolo caglima caadlao.

Quincenal. *adj.* Iquinapolo caglima caadlao.

Quinceno, na. *adj.* Napolo cag lima; icanapolo caglima.

Quincuagena. *f.* Calim-an, isip nga calim-an.

Quincuagenario, ria. *adj.* An may calim-an.

Quincuagésima. *f.* An domingo nga sinosondan san siapa nga domingo sa cuaresma.

Quincuagésimo, ma. *adj.* Calim-an; icacalim-an.

Quincurión. *m.* Ponoan sin lilima nga mga soldados.

Quindécimo, ma. *adj.* Icapolo caglima, icanapolo cag lima.

Quindenio. *m.* Napolo cag lima ca tuig; isip sin napolo cag lima ca tuig.

Quingentésimo, ma. *adj.* Lima ca gatus; icalima ca gatus.

Quinientos, tas. *adj.* Lima ca gatus.

Quinina. *f.* Tambal nga dita.

Quino. *m.* Cahuy nga dita.

Quinola. *f.* Sugal sa baraja.—Estar de quinolas. *fr. fig.* y *fam.* An nagpapanapton sin macalainlain nga color.

Quinolear. *a.* Pagtima sin baraja.

Quinqué. *m.* Id.; lamparahan nga may tubo nga salaming.

Quinquenal. *adj.* An tungud sa lima ca tuig cún sa isip sa lima ca tuig.

Quinquenio. *m.* Lima ca tuig, isip sin lima ca tuig.

Quinquillería. *f.* Balay nga guinbubuhatan san mga gonting, dagum, etc.—Pag baliguia sin mga gonting, etc.—Tindahan sin mga gonting, dagum, etc.

Quinquillero. *m.* Parahimo sin mga gonting, dagum, etc.—Parabaliguia sin mga gonting, labaha, etc.

Quinta. *f.* Balay sa gauas sa bongto, nga pagbabacasionan.—Pagpili sin usa san guintataglima.—Pagsorteo san mga magsosoldados.—Balay ug an oma nga harani sa sa balay.

Quintal. *m.* Id.; timbang sing upat ca arroba, timbang sin usa ca gatos ca libra.

Quintaleño, ña. *adj.* An mayada usa ca quintal.

Quintalero, ra. *adj.* An timbang sin usa ca quintal.

Quintana. Balay sa gauas sa bongto, nga pagbacasionan.

Quintañon, na. *adj. fam.* An may usa ná ca gatos ca tuig.

Quintar. *a.* Pagpili sin usa guintataglima.

—Pag sorteo san mga icalima.—Pag arado, cún icalima ná nga pagarado.
Quintería. *f.* Balay sa gauas sa bongto.
Quinterno. *m.* Lilima.—Libro nga may lilima nga mga pliego.
Quintero. *m.* Sacop nga paraarado ug paraquiua sa tuna.
Quintil. *m.* Icalima nga bulan san tuig sa ona nga calendario nga romano.
Quinto, ta. *adj.* Lima; icalima.—Soldados, cay siya in natamaan san pag sorteo.
Quinzavo, va. *adj.* Icapolo cag lima, icanapolo caglima.
Quiñón. *m.* Tigcapatan.
Quiñonero. *m.* Tagada sin tigcapatan.
Quiragra. *f.* Saquit sa mga camut.
Quirite. *m.* Tauo nga romano.
Quiromancia. *f.* Pag himalad.
Quiromántico, ca. *adj.* An tungud ó canan paghimalad.—*m.* An manhihimalad.
Quiroteca. *f.* Guantes nga gamit sa mga camut.
Quirúrgico, ca. *adj.* An tungud ó canan pagtambal.
Quirurgo. *m.* Mananambal, paratambal, tambalan, parabolong.
Quisicosa. *f. fam.* Tigo, tirigoon.
Quisquilla. *f.* Dolo.
Quisquilloso, sa. *adj.* Madolo.
Quisto, ta. *p. p.* Bien quisto. Maopay.—Mal quisto. Maraut.
Quita. *f. For.* Pagpasalio, in an hingutangan nagpapasalio san nacaotang sa iya.
Quitación. *f.* Bayad; sohol.—*For.* Pagpasalio, in an hingutangan nagpapasalio san nacaotang sa iya.
Quitador, ra. *adj.* An macuha.—*s.* Paracuha.
Quitaipón. *m.* Sab-ong sa olo san mga hayop.
Quitamanchas. *m.* Parapahid ó paracuha sa mga during ó hugao sa mga panapton.
Quitamiento. *m.* Pagpasalio, in an hingutangan nag papasalio san nacaotang sa iya.
Quitamotas. *com. fig.* y *fam.* Paraaramaram.
Quitapelillos. *com. fig.* y *fam.* Paraaramaram.
Quitapesares. *m. fam.* Calipay, an nacacalipay.
Quitapón. *m.* Sab-ong sa olo san mga hayop.
Quitar. *a.* Pag cuha.—Pag cauat; pag ticas. —Pag agao.—Pacaolang.—Pag diri.—De quita y pón. *loc.* Cuhacuha.—Quitar las costras de heridas, granos, etc. Bacbac.—Quitar ó descortezar. Bacbac; ac-ac.—Quitar con los dientes, etc., la carne pegada al hueso. Comot. Quib quib.—Quitar el tarugo ó cosa semejante, que ponen en el fondo de embarcaciones menores, para que salga el agua. Buluat.—Quitar las amarraduras malas y poner otras nuevas. Gantas.—Quitar las patas y tenacillas al cangrejo. Gapo, boro.—Quitar del techo la nipa vieja. Gucas.—Quitar los cantos de maderos, tabla, etc. Haguilid; halibhib.—Quitar la carne pegada al pellejo, después de desollado el animal. Hilap.—Quitar ó deshacer el corral de pescar. Hilcas.—Quitar la legaña de los ojos. Himuta.—Quitar la pepita del algodón, melón, etc. Hindo.—Quitar los adornos de flores, etc., á las imágenes, las batangas á los balotos, etc. Hubcas.—Quitarse la ropa ó vestido. Hubcas, hucas, rubas.—Quitar la suciedad de entre las uniones de tablas, etc. Lag-uit. (No se pronuncia la *u*.)—Quitar la maleza ó suciedad. Uaha.—Quitar el pellejo ó carne al rededor de donde se ha clavado espina, para poderla sacar. Uat-uat; laplap.—Quitar ó cortar las malezas y arbustos. Panao.—Quitar con cuchillo ú otra cosa la carne pegada á los huesos. Quilas.—Quitar la primera capa de los árboles, después de la corteza. Rubas, tubad.—Quitar la yerba que principia á salir. Sagacsac.—Quitar alguna cosa con punta de caña, palito, etc. Sicyap (siquiap).—Quitar las hojas de las plantas. Tacbas; darot.—Quitar al preso la colma, el anzuelo al pez, etc. Tangtang.—Quitar la cobertera de olla, etc. Tocas.—Quitar el yugo al carabao, etc. Lucas.—Quitar ó cortar las uñas. Pamaclo.—Quitar la paja de la espiga del palay, etc. Hahá. —Quitar hojas de en medio del libro, etc. Luang.—Quitar los nudos á las cañas. Lagus.—Quitar las ramas pequeñas, las hojas de las cañas, tec. Lagpo.—Quitar las alas á las moscas, los pies á las arañas, etc. Boro.
Quitasol. *m.* Payong.
Quite. *m.* Pag cuha; pacaolang.—*Esgr.* Pag sagang.
Quizá. Quizás. *adv.* de duda. Bain, bangin, tingali.

R

R

R. Icacaruhaan cag usa nga letra san abecedario nga quinastila ug icapolo cag pito san iya mga consonante.
Rabada. *f.* Paá sin hayop nga guinihao, lapi.
Rabadán. *m.* Tinatapuran sin pag mangno sin mga cahayopan.
Rabadilla. *f.* Guiuod; ilot igot; quigol; quiuis.
Rabanal. *m.* Carabanohan.
Rabanera. *f.* Parabaliguia sin mga utan nga rábano.
Rabanero, ra. *adj. fig.* y *fam.* Biste nga halipot.—*fig.* y *fam.* Maraut an batasan.—*m.* Parabaliguia sin mga utan nga rábano.
Rabanete. *m.* Rábano nga gutiay.
Rabanillo. *m.* Baga camaaslum ná san alacsio.
Rabaniza. *f.* Liso sin rábano.
Rábano. *m.* Id.; tanùm nga utanon, busag an onud.
Rabazuz. *m.* Duga sin regaliza in guinlaso ná.
Rabear. *n.* Pag quiua quiua san icug.
Rabel. *m.* Toronggon nga totolo an cuerdas.
Rabeo. *m.* Pag quiua quiua san icug.
Rabera. *f.* Catapusan sa bisan ano.
Rabí. *m.* Ngaran sa mga judío san mga quinaadmanon sa ira batasan.
Rabia. *f.* Catuyao, cabuang.—*fig.* Casina.
Rabiar. *n.* Tuyao, buang.—*fig.* Pag abat sin daco nga camasocol.—Ipa.—Sina, isug.
Rabiatar. *a.* Pag higot sa icug.
Rabiazorra. *m.* Hangin sa casalatanan; salatan nga hangin.
Rabicorto, ta. *adj.* Halipot an icug.
Rabieta. *f. fig.* y *fam.* Casina, caaligot got, capongot.
Rabilargo, ga. *adj.* Halaba an icug.—*m.* Tamsi.
Rabillo. *m.* Gutiay nga icug.—Binunglan cun dao lubi, bagay bay.
Rabínico, ca. *adj.* An tungud sa mga rabino cún sa ira mga tutdo.
Rabinismo. *m.* Pag toron-an sa mga rabino.
Rabinista. *com.* An gapil sa mga rabino.
Rabino. *m.* Mag toroon, mag turutdo sá mga judío.
Rabiosamente. *adv. m.* Sa pag casina gud.
Rabioso, sa. *adj.* Tuyao, buang.—*fig.* Masisina.
Rabisalsera. *adj. fam.* Babaye nga malacsi.
Rabiza. *f.* Dorho sin bagacay, etc.

RA

Rabo. *m.* Icug, oquig.
Rabón, na. *adj.* Otud.—Ibul.
Raboseada. *f.* Buring, during nga guican sa mga pag songgo in nag irointoc an mga butang.
Raboseadura. *f. vid.* Raboseada.
Rabosear. *a.* Pag buring, pag during, cundi talagudti lá.
Raboso, sa. *adj.* Marabut dabut.
Rabotada. *f. fam.* Pag baton nga maraut. Pag dabal sin icug.
Rabotear. *a.* Pag otud sa mga icug san mga nate nga carnero.
Raboteo. *m.* Pag otud; pangotud sa mga icug.
Rabudo, da. *adj.* Icogan, daco an icug.
Racimo. *m.* Lungalong cún dao bonga; bulig cun dao saguing; rauog cún dao lubi; anop cun dao calapi.—Pongyot.—Sorapong cún dao igot.
Racimoso, sa. *adj.* Sorapongon.
Racimudo, da. *adj.* Sorapongon.
Raciocinación. *f.* Pag huna huna.
Raciocinar. *n.* Pag huna huna.
Raciocinio. *m.* Huna huna.—Pag huna huna.
Ración. *f.* Bahin; malon; parabol; gahin; pahati, balon.
Racionabilidad. *f.* Huna huna, pag cabuotan.
Racional. *s.* Buotan.—*adj.* An tungud sa pag ca buotan.
Racionalidad. *f.* Cabuotan, pag cabuotan.
Racionalmente. *adv. m.* Angay ug igo sa pag cabuotan.
Racionar. *a.* Pag gahin; pag pabarol; pag balon.
Racionero. *m.* Padre nga may catungdanan sa catedral.—Paragahin.
Racionista. *com.* An sinosoholan ó guinagahinan.
Racha. *f. Mar.* Onus, uranus.—*fig.* y *fam.* Baga palad, cún dao sa pag sugal.
Rada. *f.* Pondohan, lalauigan, casuguran.
Radiación. *f.* Pag sirac; casirac.
Radiado. *adj.* Maigdlang.
Radiante. *adj.* Masirac. Masilao.
Radiar. *n.* Pag sirac; pagsilao.
Radicación. *f.* Pag gamut.—Pag ocoy, pag honong.
Radical. *adj.* An tungud ó canan gamut.—Labao.—Guinicanan.

Radicalmente. *adv. m.* Pag cuha gud.—Sin marig-on, marig-on gud.
Radicar. *n.* Pag gamut.—Pag ocoy, pag honong.—Pag cada, aada.
Radícula. *f. Bot.* An tinutud-can san gamut.
Radio. *m.* Badlis nga tadong ticang sa butnga sin malidong ngada sa liguid.—*Zool.* Tul-an sa butcon.—An cadac-an sin plaza, etc.
Radioso, sa. *adj.* Masirac, masilao.
Raedera. *f.* Igquiquiris.—Igaarot.—Icaragus.
Raedizo, za. *adj.* Masayon maquiris.—Masayon maarot.—Masayon macagus.—Masayon macodcod.
Raedor, ra. *adj.* Maquiris.—Maarot.—Macagus.—*m.* Saphiran.—Parasaphid.—Macodcod.
Raedura. *f.* Pag coscos; pag quisquis; pag cagui, pag caguis; pag quiris; pag cagus. Pag arot.—An quinoscos; an quinisquis; an quinagui, an quinaguis; an quiniris; an quinagús.—An cuha san pagarot.—Pag codcod.—An quinodcud.
Raer. *a.* Pag coscos; pag quisquis; pag cagui, pagcaguis; pag quiris; pag cagus; pag codcod.—Pag arot.—Pag saphid.—*fig.* Pag diri, pag baya.—Raer ó limpiar la suciedad. Cohit.
Rafa. *a.* Cota nga icacarig-on sa daan nga quinota.—Araguian sin tubíg.
Ráfaga. *f.* Tigda nga hangin.—Arum.—Tigda nga pag sirang, tigda nga pag lambrag, etc.
Rafe. *m.* Balisbisan.
Rafear. *a.* Pag butang sin balisbisan.
Raible. *adj.* Quiquirison; caraguson. Codcuron.
Raiceja. *f.* Gamut nga guti.
Raído, da. *adj. fig.* Culang sin caauod, culang sin catahud.
Raigal. *adj.* An tungud ó canan gamut.—Gamut sin cahuy.
Raigambre. *f.* Cagamutan, mga gamut.
Raigar. *n.* Pag gamut.
Raigón. *m.* Gamut nga daco.—An dolot sa mga bag-ang ug sa mga ngipon.
Rail. *m.* Bugsa cún dao bulauan, salapi, etc.—Puthao nga halaba nga gamit sa mga dalan nga aguian san ferro-carril, etc.
Raimiento. *m.* Pag coscos; pag quisquis, pag cagui, pag caguis; pag quiris; pag cagus; pag codcod.—Pagarot.—*fig.* Cauaray caauod, cauaray catahud.
Raíz. *f.* Gamut.—Raíz principal. Lintonganay, onayan.—Raíz ancha. Dalid.—Raíz recta hácia abajo. Ogdoc.—Raíz á flor de tierra. Lagasao.—Raíz que va hacia el centro. Tidlaruc nga gamut.—Raíz que se estiende al rededor. Calianap, cayapyap nga gamut.—Raíz que nace en el cuerpo y baja á la tierra. Gaca.—*fig.* Guinicanan tungayud.
Raja. *f.* Tiac.—Gahac; boac; gahacgahac; gapac; sipac; cabanguian; barana; guhang; gotad.—Pinit; tilad; gorot.
Rajá. *m.* Ponoan, dato.
Rajable. *adj.* Matiac.—Magahac; maboac; magahacgahac; magahac; masipac; mabarana; maguhang; magotud; maboong.
Rajadillo. *m.* Matam-is nga may mga almendra nga binuca nga binubutangan sin azucar.
Rajadizo, za. *adj.* Matiac.—Magahac; maboac; magahacgahac; magapac; masipac; mabarana; maguhang; magotud; maboong.
Rajador. *m.* Paratiac.
Rajar. *a.* Pag tiac.—Pag boong.—Puca; pusac; pugsa; puscay; salsag; salaysa; sarisi; sipac, barana, guitib; guitic; gutac; iltac; gotud; liqui; litac; pacá; atngal; boac; lasa; goac.—*n. fig.* y *fam.* Pag sumat sin damo nga mga bua.—*fig.* y *fam.* Pag yacan sin damo.
Rajeta. *f.* Panapton nga sinamay.
Rajuela. *f.* Tiac nga guti.
Ralea. *f.* Guinicanan.—*fig.* Baga batasan.
Ralear. *n.* Halaghag.—Silhag.—Diri pagbonga an mga paras.
Ralear. *n.* Pag pahayag san binabatasan niya nga maraut.
Raleza. *f.* Cahalaghag.—Camasilhag.
Ralo, la. *adj.* Halaghag; hal-ang; halanhan; halhag; hantag; lahang; hilang; carucalang.—Masilhag.
Rallador. *m.* Cudcuran. Caguran.—Quilquigan.
Ralladura. *f.* An agui san cudcuran. An agui san caguran.—An quinucudcud. An quinagud.—Caroscos.
Rallar. *a.* Pag cudcud; pag caronos; pag caros; pagcapo, pagcapocapo; pagcalidquid pagcagus; pagquidquid. Pag quilquig. Pag cagud cún dao lubi.—Quihquih.
Rallo. *m.* Cudcuran. Caguran. Cagusan.
Rama. *f.* Sanga.—Libo.—Rama muerta. Garao.—Rama inclinada. Laui laui.—Rama seca del coco. Lahingon.—Rama larga de árbol. Duntay.—Rama principal. Tungayud.—*fig.* Mamat; tulin, catulinan.—Palong palong.
Ramada. *f.* Mga sanga.
Ramadán. *m.* Bulan nga icasiam san tuig sugad san isip sa mga moros, ug nag pupuasa sira sa bug-os nga bulan.

Ramaje. *m.* Mga sanga.
Ramal. Pamaá.—Pisi, nga higot sin hayop.—Hilo, hamil.
Ramalazo. *m.* Pag latub sin pisi.—Samad san pag latuba sin pisi.—*fig.* Casaquit.—Cacurian.
Rambla. *f.* Tuna nga may baras nga bilin san baha.
Ramblar. *m.* Mga tuna nga may baras nga bilin san baha.
Ramblazo. *m.* Aguian sa mga tubig in may baha.
Ramera. *f.* Biga, bigaon; hamas; quiral, maquiral.
Ramería. *f.* Mga babaye nga bigaon.—Pag cabigaon.
Ramificación. *f.* Pag damo sin mga sanga; pag sanga sanga.
Ramificarse. *r.* Pag sanga sanga.
Ramilla. *f.* Sanga sanga, sanga nga gutiay.
Ramillete. *m.* Sab-ong sin mga bucad ó mga banua nga mahamut, opong.
Ramilletero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mga sab-ong.—Parabaliguia sin mga sab-ong.—*m.* Burugtangan san mga sab-ong.
Ramillo. *m.* Sanga nga gutiay.—Lucay nga gutiay.
Ramiza. *f.* Mga sanga nga pinangotud ná.
Ramo. *m.* Sanga.—Lucay.
Ramón. *m.* Mga sanga nga pinangotud ná.
Ramonear. *n.* Pangotud san mga sanga.
Ramoso, sa. *adj.* Sanga-an.
Rampa. *f.* Calambre. Barobaquilid.
Rampa. *f.* Hanay hay, danaya nga sarac-an.
Rampiñete. *m.* Puthao nga harohalaba ug balico an catapusan, nga gamit sa mga artiyero.
Ramplón, na. *adj.* Sapin nga bahol.—*fig.* Duringon; tinimaua.
Rampojo. *m.* Ohot.
Rampollo. *m.* Sanga nga igtatanum.
Rana. *f.* Pacla; baco.
Ranacuajo. *m.* Mananap. Misa san pacla.—*fig.* y *fam.* Tauo nga obus, taramayon.
Rancajada. *f.* Pangabut sa mga tanum, etc.
Rancajado, da. *adj.* An nasamad sin tionay.
Rancajo. *m.* Tionay.
Rancar. *a.* Pang abut.
Ranciarse. *r.* Panos.
Rancidez. *f.* Capanos.
Rancio, cia. *adj.* Mapanos.—Laon.—Maiha ná.
Rancioso, sa. *adj.* Mapanos.—Laon.—Maiha ná.
Rancheadero. *m.* An himumutangan sa mga balay san sinisiring mga ranchería.
Ranchear. *n.* Pag balay ó pag himo sin ranchería.
Ranchería. *f.* Id.; cabalayan, mga balay sa caomhan, gauas sa bongto.
Ranchero. *m.* Mangangalayo sa damo nga tauo.—Ponoan sin ranchería.
Rancho. *m.* Loto, can-on sa damo nga mga tauo.—Mga balay sa gauas san bongto.—*fig.* y *fam.* Harampangan.—*Mar.* Pinoporocoan sa mga grumete.—*Mar.* Balon.—Calanghoro.
Randa. *f.* Rayan dayan, baga puntiyas.
Randado, da. *adj.* An may mga rayandayan ó mga puntiyas.
Randal. *m.* Panapton nga sugad sin puntiyas.—Mga puntiyas.
Randera. *f.* Parahimo sin mga puntiyas.
Rangífero. *m.* Mananap nga sugad sin bugsoc.
Ranina. *adj.* Ugat sa ilarum sa dila.
Ránula. *f.* *Med.* Hubag sa ilarum sa dila.
Ranúnculo. *m.* Banua nga macatol sa lauas.
Ranura. *f.* Lasi.
Raño. *m.* Isda sa salug.
Rapa. *f.* Bucad sin olivo.
Rapacejo, ja. *m.* y *f.* Bata.—Rayan dayan nga pleco.
Rapacería. *f.* Camacauat, camaticas; camadaguit. Quinabataan.
Rapacidad. *f.* Camacauat, camaticas; camadaguit.
Rapador. *m.* Paraarot, paraborug.
Rapadura. *f.* Pag arot, pag borug.
Rapagón. Olitauohay.
Rapamiento. *m.* Pag arot, pag borug.
Rapapiés. *m.* Reventador, pabotohum.
Rapapolvo. *m.* *fam.* Pag sauay in pag iisgan.
Rapar. *a.* Pag arot; pag borug.—*fig.* ó *fam.* Pag cauat, pag ticas.
Rapaz. *adj.* Macauat, maninicas.
Rapaz, za. *m.* y *f.* Bata.
Rapazada. *f.* Quinabataan.
Rapazuelo, la. *m.* y *f.* Bata.
Rape. *m.* *fam.* Pag arot.—Al rape. *m.* *adv.* Haraniay.—Sa pono.
Rapé. *adj.* Tabaco nga liniguis sugad sin tapo tapo.
Rápidamente. *adv.* *m.* Sin dagmit; sin dali.
Rapidez. *f.* Cadagmit, cadali. Camadagmit; camadali; camatoron.
Rápido, da. *adj.* Madagmit; madali; matoron.
Rapiego, ga. *adj.* Tamsi nga madaguit.
Rapiña. *f.* Pag ticas, pag agao.
Rapiñador, ra. *adj.* Maninicas, maagao.—*s.* Paraticas, paraagao.
Rapiñar. *a.* *fam.* Pag ticas, pag agao.

Rapista. *m. fam.* Paraarot; paraborug.
Rapo. *m.* Utan nga sugad sin nabo.
Rapónchigo. *m.* Banua nga sinisiring perenne.
Raposa. *f.* Mananap nga babaye sugad an ayan in cadaco.
Raposear. *n.* Pag larang sin iglilimbong.
Raposera. *f.* Taragoan san raposa.
Raposería. *f.* Baga larang san mananap nga raposa.
Raposero, ra. *adj.* Ayam nga paradacop sin raposa.
Raposo. *m.* Mananap nga lalaqui sugad an ayan in cadaco.
Rapta. *adj.* Babaye nga inagao ó quinauat, sa capirit ó sa pag limbong lá sa iyá,
Rapto. *m.* Pag agao, pag cauat sin babaye, sa capirit cún sa pag limbong lá sa iya.—*Med.* Desmayo, saquit nga nacacalipong ug nauauaraan an tauo sin balatian.—Pag dung dung.
Raptor, ra. *adj.* Macauat.
Raque. *m.* Pag cauat, pag cuha sa baybay, sin ano mán nga manggad nga ticang sin sacayán nga nabungcag.
Raquero, ra. *adj.* Sacayan nga guti nga sinasaquian sin mga tauo nga pangauat an tuyo.—*m.* Buyon, paracauat dida sa mga pondohan ó mga baybay.
Raquialgia. *f. Med.* Camasool sa talod tod.
Raquídeo, dea. *adj.* An tungud sa lauas sa ohay.—An tungud sa talod tod.
Raquis. *m. Bot.* Lauas sa ohay.—*Zool.* Talod tod ug mga tul-an.
Raquíticamente. *adv.* Maimot gud. Magasa gud.
Raquítico, ca. *adj.* An may saquit sa olo, sa talod tod ug mga tul an.—*fig.* Gutiay.—Maimot.—Magasa, maniuang.
Raquitis. *f. Med.* Saquit sa olo, sa talodtod ug mga tul-an.
Raquitismo. *m. Med.* Saquít sa olo, sa talodtod ug mga tul-an.
Raramente. *adv. m.* Talag-sa.—Orosahun gud.—Macatataua gud.
Rara vez. Talagsa, halanhan.
Rarefacción. *f.* Pag padaco; pag pahilaba; pag pahiluag.
Rarefacer. *a.* Pag padaco; pag pahilaba; pag pahiluag.
Rareza. *f.* Caorosahon.—Baga caiya.
Rarificar. *a.* Pag padaco; pag pahilaba; pag pahiluag; bucalcag.
Raro, ra. *adj.* Orosahum, pangasa, macatitingala.
Ras. *m.* Topong, parejo.—Ras con ras. *m. adv.* Parejo gud.—Haraniay gud.
Rasa. *f.* Caguis-an, guisi.
Rasadura. *f.* Pag saphid. Pag ca saphid.
Rasamente. *adv. m.* Dayag gud.
Rasante. *p. a.* Masaphid.—*m.* Baga cahamisan sin dalan, etc.
Rasar. *a.* Pag saphid.—Samit.
Rascadera. *f.* Ighahamis.—Escoba nga gamit sa pag-escoba sa mga hayop.
Rascador. *m.* Ighahamis.—Poy son, puson.
Rascadura. *f.* Pag cagao; pag cah cah; pag calot; pag cos cos; pag quig quig; pag quiso quiso; pag quis quis; pag isis; pag corocoson.
Rascamiento. *m. vid.* Rascadura.
Rascamoño. *m.* Poy son, puson.
Rascar. *a.* Pag cagao; pag cah cah; pag calot; pag cos cos; pag quig quig; pag quiso quiso; pag quis quis; pag isis; pag corocoson.
Rascazón. *f.* Catol; cacatol.
Rascón, na. *adj.* Maadas; masaplud.—Tamsi nga pit pitao.
Rasero. *m.* Saphiran.
Rasgador, ra. *adj.* Maguisi.
Rasgar. *a.* Pag guisi; pag guibay guibay; pag hanit, pag hanit hanit; pag ladas; pag rab rab; pag cusi; pag gunhab; pag gusi; pag hinit. Pag cotub.—Rasgar las carnes con hierro, despedazarlas. Cahit.
Rasgo. *m.* Badlis.—*fig.* Polon cún buhat bá nga maopay ug igo.
Rasgón. *m.* Caguis-an, guisi.
Rasgueado. *m.* Pag cas cas sin sesta, etc. Pag cablit.
Rasguear. *a.* Pag cas cas sin sesta, etc.—*n.* Pag badlis sin pluma.—Pag cablit sin sesta, etc.
Rasgueo. *m.* Pag cas cas, pag cablit sin sesta, etc.
Rasguñar. *a.* Pag gamolot; pag camas; pag camal; pag camlas; pag camarot; atolay; bangguis; bangud.
Rasguño. *m.* Lapi.—*vid.* Rasguñar.
Rasguñuelo. *m. vid.* Rasguño.
Rasilla. *f.* Panapton nga gamay.—Ladriyo nga manipis ug mahamis.
Raso, sa. *adj.* Patag, uaray caulangan ó cabilinggan cún dao sa pag bactas ó pag agui.—Lingcoran nga uaray sandigan.—Soldados nga raso nga diri ponoan.—Langit nga mahauan.—*m.* Panapton nga igagama ug magilat igat. De monte. Caldág.
Raspa. *f.* Upa sin trigo, etc.—Bisan ano nga hugao nga nadodocot sa pluma in nagsusurat an tauo.—Bocog sin isda.—Ohot.
Raspador. *m.* Cudcuran.—Quilquigan.
Raspadura. *f. vid.* Raspar.—Linagut.
Razpajo. *m.* Ohot.

Raspamiento. *m. vid.* Raspar.
Raspar. *a.* Pag cagui; pag cagus; pag calisquis; pag caros; pag caroscos, pag coscos; pag lagut; pag quidquid; pag quilquig; pag quis quis; pag sagoso; pag quiqui; pag quihiqui; pag quinis; pag caguis; pag quis quis; pag quiris.—Harang, in maharang an alacsio.—Pag cauat.—Quihquih.
Raspear. *n.* Romoldomol an pluma.
Rasquetas. *f. pl.* Icacagus, puthao nga icaragus sin sacayán.
Rastel. *m.* Hambuyan.
Rastra. *f.* An agui.—Saguiban sin magcalainlain.—Bisan ano nga nabibiao ug nasasaug.—Tohog sin bonga.—Baraydan tungud sin sala.—Nate nga nasoso pá.
Rastra. *f.* Cahig, icarahig.—Pacaras.
Rastrallar. *n.* Tonog, pag patonog sa látigo, bagtub, lagapac.
Rastreador, ra. *adj.* Masosog san agui.
Rastrear. *a.* Pag sosug san agui.—Pagbaliguia sa tianguian.—*fig*, Pag huna huna.—*n.* Lupad harani sa tuna, habobo nga pag lupad.
Rastrear. *n.* Pag cahig.
Rastreramente. *adv. m.* Nasasaug gud.—Habobo gud cún sa pag lupad.—Maraut gud sin batasan.
Rastrero, ra. *adj.* Nasasaug.—Habobo cún sa pag lupad.—Maraut sin batasan.—*m.* An may catungdanan sa tianguian cún dida san pinapat-yan an mga hayop.—Paradolong sin mga hayop nga papatayon.
Rastrillada. *f.* Usa ca pag cahig.
Rastrillador, ra. *s.* Paraquigui.—Paratatambac sin trigo, paratipon.—Pacaras.—Pacahig.
Rastrillaje. *m.* Pag pacaras.—Pag cahig.
Rastrillar. *a.* Pag quigui.—Pagtipon san trigo, etc.—Pagcaras.—Pag cahig san banua, etc.
Rastrillo. *m.* Garamiton sin pag quigui.—Santic sin pusil.—Icarahig.
Rastro. *m.* An agui; liroc.—Sarinsing.—Tiangui, tiangguian.
Rastro. *m.* Cahig, icarahig,
Rastrojera. *f.* Dinagami-an.
Rastrojo. *m.* Dagami, cogon, dinagami-an.
Rasura. *f.* Pagarot, pangarot.—*pl.* Laug sin alacsio.
Rasuración. *f. Quim.* Pag iban cún dao sa pagquilquig.
Rasurar. *a.* Pag arot.
Rata. *f.* Yatot.
Ratafía. *f.* Alacsió nga an aguardiente an ighimo nga may salacot sin asúcar, canela, etc.
Ratear. *a.* Pag ibaniban.—Pag bahinbahin.
Ratear. *a.* Pag cauat sin talagudti.
Ratear. *n.* Saug, in nasasaug an lauas.
Rateramente. *adv. m.* Sa pag cauat sin tolagudti.—Maraut gud nga batasan.
Ratería. *f.* Pag cauat sin talagudti.—Maraut nga batasan.
Ratero, ra. *adj.* Nasaghid, nsasaug.—Habobo cún sa paglupad.—Macauat sin talagudti.—*fig.* Maraut sin batasan.
Rateruelo, la. *adj.* Macauat cauat.—*s.* Paracauat cauat.
Ratificación. *f.* Pag pacarig-on.
Ratificar. *f.* Pag pacarig-on.
Ratificatorio, ria. *adj.* An mag paparig-on
Ratihabición. *f. For.* Pag asoy, pag pacarig-on, cún an usa ca tauo natangdo sa mga guinbuhat sa iya ngaran sin lain.
Ratina. *f.* Panapton nga bahol.
Rato. *m.* Yatot, iraga.
Rato. *m.* Madali lá.—Caiipay cún casaquit bá.—Buen rato. Nag iha gud.
Ratona. *f.* Yatot nga babaye.
Ratonar. *a.* Cot cot, pag cot-cot an yatot.—Saquit, in nasaquit an odig, cay damo nga mga yotot an pinangaon.
Ratonera. *f.* Ipitan sin yatot.—Taragoan sin yatot.
Ratonero, ra. *adj.* An tungud ó canan mga yatot.
Ratonesco, ca. An tungud ó canan mga yatot.
Raudal. *m.* Damo nga mga tubig; cadamo.
Raudamente. *adv. m.* Dagmit gud, madali gud, dagmit caopay.
Raudo, da. *adj.* Madagmit, madali.
Raya. *f.* Badlís, cadlis, curis, cudlis; lagda.—Rayas de la mano, Lirang.—Olotan sin mga probincia, mga bongto, etc.—Tubtub, catubtuban.
Raya. *m.* Isda nga pagui.
Rayado. *m.* Mga badlis.—Mga sinamay.
Rayano, na. *adj.* An áada ó naoocoy sa olotan sa mga borobongto, mga probincia, etc.
Rayo. *m.* Sirac, silao.—Linti.—Siqui siqui sa mga coche, etc.—Paua paua cún dao sa mga ladauan, etc.
Rayoso, sa. *adj.* Binadlisan.
Rayuela. *f.* Badlis nga gutiay.—Dula sin cabataan.
Rayuelo. *m.* Tamsi.
Raza. *f.* Mamat; guinicanan.—*fig.* Daham.
Raza. *m.* Casilao san adlao.—Boong, in naboong an colo sa mga hayop ó nabuca.
Razado, da. *adj.* Loy goy, loy goyon.
Rázago. *m.* Panapton nga bahol.

Razón. *f.* Cabuotan, pag cabuotan.—Huna huna.—Buot.—Camatuoran.—Catadongan.
Razonable. *adj.* Angay, igo, matadong.
Razonablemente. *adv. m.* Angay, igo sa catadungan.
Razonadamente. *adv. m.* Angay, igo sa catadungan.
Razonado, da. *adj.* May camatuoran ó carigonan.
Razonador, ra. *adj.* Mag uaualc; magyayacan.
Razonamiento. *m.* Pag hunahuna ug pag pahayag san camatuoran.
Razonar. *n.* Pag hunahuna ug pag pahayag sin polong san camatuoran.—Pag polong, pag yacan.

RE

Reacción. *f.* Anay-ay ná sin pag opay.—Caontol.—Pag hiuli.—Pag padugang sin cosog ó bag-o nga catigayonan.—Pag balic sin pagato, etc.
Reaccionario, ria. *adj.* An matalingoha sin pag pahiuli sa mga daan nga batasan.
Reagravación. *f.* Cabughat.
Reagravar. *a.* Bughat. Hibughat.
Reagudo, da. *adj.* Tais caopay.
Real. *adj.* Matuod.
Real. *adj.* Hadianon.—*fig.* y *fam.* Maopay, macaruruyag.—*m.* Sicapat.—An pinoporocoan san hadi, san general ug mga casoldadosan didto sa mga pag auayan.
Realce. *m.* Rayandayan.—*fig.* Camahal. —*fig.* Pag paora ora ná.
Realegrarse. *r.* Pag lipay sin daco.
Realejo. *m.* Toronggon.
Realengo, ga. *adj.* Hadianon.
Realeza. Pag cahadi, gahum nga hadianon.
Realidad. *f.* Pag camao nga gayud.—Camatuoran.—En realidad. *m. adv.* Matuod nga matuod.
Realito. *m.* Sicapat.
Realizable. *adj.* Sadang mabuhat, sadang mahimo, sadang matuman.
Realizar. *a.* Pagbuhat, paghimo, pagtuman.—Pagbaliguia an mga comersiante sa obus uga bale san ira mga género, etc.; basi masasalapi layon.
Realmente. *adv. m.* Matuod gud.
Realzar. *a.* Pag paombao, pag palabao, pag pahitaas.—Pag borda.
Reanimar. *a.* Pag pahiuli sa cosog. Pag pacosog, pag pabascug.
Reapretar. *a.* Pag hohot liuat.—Pag hogot sin maopay.
Rearar. *a.* Pag arado liuat.
Reasumir. *a.* Pag carauat liuat.—Pag carauat, angcon sin gahum.
Reasunción. *f.* Pag carauat liuat.—Pag carauat, pag angcon sin gahum.
Reata. *f.* Pisi nga higot sin duha ó iba pá nga hayop.—Mga hayop nga hinihigotan ug nagsosonudsonud.
Reatadura. *f.* Pag higot liuat.—Pag higot sin maopay, sin hogot.
Reatar. *a.* Pag higot liuat.—Pag higot sin hogot.—Pag higot sa mga hayop basi magcacasonudsonud.
Reato. *m.* Baraydan pá.
Reaventar. *a.* Pag papalid liuat sin bisan ano.
Rebaba. *f.* Salua cún sa cota.—Garang gasang cún sa cahúy.—Lauinte cún dao timga nga tinunao.—Rabutdabut.
Rebaja. *f.* Pag iban.—Pag toros san bale.
Rebajamiento. *m.* Pag iban, pag toros san bale.—Pag pahigauas.—Pag obus; pag paobus.
Rebajar. *a.* Pag iban.—Pag toros san bale. —*r.* Pagpahigauas.—Pag obus; pag paobus; paobus.—Tauad.
Rebajo. *m.* Lase.
Rebalaje. *m.* Lambiong.
Rebalsa. *f.* Biao nga tubig.—Biao nga dugo etc., cún sa lauas.
Rebalsar. *a.* Biao cún dao tubig, etc.—Lam-ao.—Auas.
Rebanada. *f.* Lapad; piri: tilad; adlip; dada; alaquiac; lagpang.
Rebanar. *a.* Pag lapad; pag tilad pag adlip, pagadad; pagbacgot.
Rebañadera. *f.* Cahit.
Rebañadura. *f.* Pagobus, pagimud.—Adton mga nahatura pá sa mga pinggan cún tapus na cumaon, etc.
Rebañar. *a.* Pagobus, pag imud.
Rebaño. *m.* Panon sin mga cahayopan.—*fig.* Catiguban, catilingban.—Paslang.
Rebañuelo. *m.* Panon sin diri damo nga mga hayop.
Rebasadero. *m.* *Mar.* Aguian sa mga sacayán.
Rebasar. *a.* *Mar.* Pag agui an mga sacayán.
Rebate. *m.* Pag suhay.
Rebatible. *adj.* Sadang atohan; sadang pag agauan sin polong; sadang patocan.
Rebatimiento. *m.* Pagpatuc.—Pagato, pag agao sin polong.
Rebatiña. *f.* Andar á la rebatiña. *fr. fam.* Adragao.
Rebatir. *a.* Pag patuc.—Pagato, pagagao sin polong.
Rebato. *m.* Pag padaop sa mga tauo in

toctocan an linganay, etc.—*fig*. Bisan ano nga umabut sin tigda.—*Mil*. Pagato, pagsolong sin tigda sa mga caauay.—De rebato. *m*. *adv*. *fig*. y *fam*. Sin tigda.

Rebautizante. *p*. *a*. Mag bubuniag liuat.

Rebautizar. *a*. Pag buniag liuat ó pag liuat sin pag buniag san binuniagan ná.

Rebelarse. *r*. Pag alsa; paglares.

Rebelde. *adj*. Malaris. Masoit; socnitan; sucuahi; masuqui; batinguran; budhion.

Rebeldía. *f*. Pag laris.

Rebelión *f*. Pag alsa; paglaris.

Rebelón, na. *adj*. Cabayo nga diri maalagad san preno.

Rebenque. *m*. Id.; iharampac.—Pisi nga halipot nga gamit sa mga sacayán sin pag higot ug pag biao sin ano lá.

Rebeza. *f*. *Mar*. Baga subli.

Rebisabuelo, la. *m*. y *f*. Icatolo nga apoy.

Rebisnieto, ta. *m*. y *f*. Icatolo nga apo, apo sa tohud.

Reblandecer. *a*. Pag pahomoc, pag palomo.

Reblandecimiento. *m*. *Med*. Baga camaluya sa mga ugat sa lauas.

Rebocillo. *m*. Tauong nga halipot.

Rebociño. *m*. Tauong nga halipot.

Rebollidura. *f*. Garang gasang sa solud sa luthang.

Rebollo. *m*. Saringsing sa gamut san cahui nga sinisiring roble.

Rebosadero. *m*. Auasan sin tubig, etc.

Rebosadura. *f*. Pag salua, pag auas.

Rebosamiento. *m*. Pagsalua, pagauas.

Rebosar. *n*. Salua, auas.—*fig*. Pag damo, in nagdadamo an salapi, etc.—*fig*. Pag pasabut sa binabati sa casing casing.

Rebotador, ra. *adj*. Maontol.

Rebotadera. *f*. Pag ontol, caontol.

Rebotar. *a*. Pag ontol; paglasic; paglimbo. —Pag dopo cún dao raysang.

Rebote. *f*. Ontol; caontol.

Rebotica. *f*. Solud sin tendahan, etc.

Rebotín. *m*. Panahon nga icaduha.

Rebozar. *a*. Pag tahub sa bayhon.—Pag potos sin bunay sa mga guinisa, etc.—Rebozadamente. Sa cahadluc, sa caalo.

Rebozo. *m*. Pag tahub sa bayhon.—Taong nga halipot.—*fig*. Baribad, pasangilan.—De rebozo. *m*. *adv*. *fig*. Tangcud gud, uaray auod.

Rebramar. *n*. Pag ouang ouang, pag honi honi an mga mananap.—Pag ouang sin macosog, pag honi sin macosog an mga mananap.

Rebramo. *m*. Pag ouang, pag honi, paghiyo sin bugsoc.

Rebudiar. *n*. Paghingus hingus an bugsoc.

Rebufar. *n*. Pusngac.

Rebufo. *m*. Pag sarang san hangin sa baba san pusil ó luthang san pag boto.

Rebujar. *a*. Pag comus, pag quiso, quisoquiso.

Rebujo. *m*. Pag tahub an mga babaye san bayhon nira basi diri quilal-on.—Potos.

Rebultado, da. *adj*. Daco gud.

Rebullicio. *m*. Aringasa, ngiras nga daco.

Rebullir. *r*. Bulinbuquid; quibo quibo.

Reburujar. *a*. *fam*. Pag potos sin maraut nga pag potos.

Reburujón. *m*. Potos.

Rebusca. *f*. Pag porot sadton mga bonga nga nahibayaan san pag ani ó pamari.—*fig*. Bisan ano nga baya ná.

Rebuscar. *a*. Pasulay sucay.—Pamorot sadton mga bonga nga nahibayaan san pamari.

Rebusco. *m*. Pamorot san mga bonga nga nahibayaan san pag ani ó pamari.

Rebuznar. *n*. Ouang, pag honi an hayop nga asno.

Rebuzno. *m*. Ouang, honi san hayop nga asno.

Recabar. *a*. Paquimalooy, pangamaya; pacadangat san guintutuyo tungud sin mga paquimalooy.

Recadero, ra. *m*. y *f*. Surugoon.

Recado. *m*. Sugo.—Pangomosta.—Regalo, hatág.—Sud-an, cacaanon; panacot.—Casang capan.—Carig-onan.

Recaer. *m*. Bug hat, hibug hat; runhat; docloy.—Hitungdan.

Recaída. *f*. Bug hat.—Pag liuat sin pacasala.

Recalada. *f*. *Mar*. Pag agui an sacayán yungud sin tuna nga quiniquilala, pag yungud, pag abut.

Recalar. *a*. Tohum; honob; burauas.—*n*. Pag yungud, pag abut an mga nag sasacay yungud sin tuna nga quiniquilala.—*Mar*. Pag abut.

Recalcadamente. *adv*. *m*. Hoot caopay, soot caopay; sósó caopay.

Recalcadura. *f* Pag hoot, pag sósó.

Recalcar. *a*. Pag hoot, pag soot; pag sósó. *fig*. Pag polong sin hinay ug sin macosog. *r*. *fig*. Pag uli uli sin polong, pag liuat sin pag siring.

Recalcitrante. *adj*. Masuqui, masuquihon, malaris laris.

Recalcitrar. *n*. Pag isul.—*fig*. Pag laris laris.

Recalentamiento. *m*. Pag paso liuat.—Pag paso sin maopay.—Pag laso liuat.

Recalentar. *a*. Pag paso liuat.—Pag paso sin maopay.—Pag laso liuat.

Recalzar. *a.* Pag bobon sin tanum, etc.—Pag opay, pag pacaopay sa mga simiento. Pag lagda sin pag pintar.
Recalzo. *m. Arq.* Pag opay, pag pacaopay sa mga simiento.
Recamado. *m.* Binorda.
Recamador, ra. *m.* y *f.* Paraborda.
Recamar. *a.* Pag borda.
Recámara. *f.* Solud sin sacayán nga binubutangan sa mga biste cún mga hiyas bá.—Mga hiyas, mga garamiton sin balay. Mga hiyas, garamiton sin tauo nga mahal. An sinusundan ó binubutangan san pólbora cún sa mga pusil ó mga luthang.
Recambiar. *a.* Pag balio liuat.—*Com.* Pag padolong liuat sin letra nga uaray pá pag bay-di.—*Com.* Pag dugang; pag padugang.
Recambio. *m. vid.* Recambiar.
Recamo. *m.* Binorda.
Recancanilla. *f. fam.* Pag paquiang quiang
Recantón. *m.* Bato.
Recapacitar. *a.* Pag pinanumdum; pag huna huna.
Recapitulación. *f.* Pag lactud nga pag asoy.
Recapitular. *a.* Pag lactud nga pag asoy.
Recargar. *a.* Pag dugang sin carga; pag dugang sin luran.—Pag sauay liuat.—Pag dugang sin castigo san salaan.
Recargo. *m.* Pag padugang.
Recata. *f.* Pag tadi, pag tilao liuat.
Recatadamente. *adv. m.* Malindog caopay, malindog gud.
Recatado, da. *adj.* Maligdong.
Recatamiento. *m.* Camaligdong.
Recatar. *a.* Pag ligdong, pag pacaopay sin batasan.—*r.* Pag tahap.
Recatear. *a.* Pag hangiu; pag suhay suhay.—Pag imot; pag diri.
Recatería. *f.* Pag baligua sin talagudti.
Recato. *m.* Camalindong, camaopay sin batasan.
Recatón, na. *adj.* An mabaliguia sin talugudti.—Mayacan sin paquitoros in mapalit siya.
Recaudación. *f.* Pag socot; panocot.—Catungdanan san parosocot.
Recaudador. *m.* Parasocot.
Recaudamiento. *m.* Pag socot; panocot.—Catungdanan san parasocot.
Recaudar. *a.* Pag socot.—Pag tipig sin maopay.
Recaudo. *m.* Pag socot, panocot.—Pag tagam; cabaraca.—Á buen recaudo. *m. adv.* Bantayan sin maopay.
Recavar. *a.* Pag ocab, pag ocab liuat.
Recazo. *m.* Bangcub sin cuchillo.

Recebar. *a.* Pag butang sa mga dalan sin baras ó gudtiay nga mga bato.
Recebo. *m.* Baras ó gutiay nga mga bato nga ibinubutang sa mga dalan.
Recelamiento. *m. vid.* Recelo.
Recelar. *a.* Tahap; guindal; halao hao; holop; alamtad; baraca; bulag; saua; canahan; hingaua; intil; arubnub, tapat;.... carit.
Recelo. *m.* Catahap, catahapan; caguindalan; caholop, caholopan; bulag; saua; alantad; halao hao; cabaraca; casaua; anib; arub nub; hina; hingaua.
Receloso, sa. *adj.* Matahap; halao hauon; maabughoon.
Recentadura. *f.* Binhi ó lebadura nga pinipiot anay.
Recental. *adj.* Natc nga nasoso pá.
Recentar. *a.* Pag patubo sin tinapay ó pag butang san binhi nga pinipiot.—*r.* Pag bag-o.
Receñir. *a.* Pag bagcos liuat; pag tacgong liuat.
Recepción. *f.* Pag carauat.
Recepta. *f.* Libro nga panumduman sa mga multa nga quinarauat.
Receptáculo. *m.* Surundlan; burutangan.—*fig.* Darangpan, arayopan.
Receptador, ra. *m. y f.* Paratago sa mga salaan cún sa mga quinauat bá.
Receptar. *a. For.* Pag tago sa mga salaan cún sa mga quinauat bá.—Pag carauat.
Receptivo, va. *adj.* Macarauat. Macaca rauat.
Recepto. *m.* Darangpan, arayopan.
Receptor, ra. *adj.* Macarauat.—Paraca rauat.—*m.* Escribano nga tinatapuran sin hocom.
Receptoría. *f.* Balay nga pinipiotan san canan buhis, etc.—Sugo sin hocom.
Recercador, ra. *s.* Paraalad.
Recercar. *a.* Pag alad liuat.
Receso. *m.* Pag bulag.
Receta. *f.* Surat sin mananambal ngadto sin boticario hionong sin bolong.—Panumduman, lista.
Recetador. *m.* Parahatag sin receta.
Recetante. *p. a.* Mahatag sin receta.
Recetar. *a.* Pag hatag sin receta.—*fig.* y *fam.* Pag aro, pangamaya.
Recetario. *m.* Listahan san mga bolong ó mga cacaanon nga sugo san mananambal nga ihatag san masaquít.
Recetor. *m.* Paracarauat san canan buhis, etc.
Recetaría. *f.* Balay nga pinipiotan san canan buhis, etc
Recial. *m.* Casul-gan.

Reciamente. *adv. m.* Macosog caopay; mabascog caopay.
Recibidero, ra. *adj.* Sandang macarauat.
Recibidor, ra. *adj.* Macarauat.—*s.* Paracarauat.
Recibimiento. *m.* Pag carauat.—Pag tapo san tiabut.—Ruang sin balay.
Recibir. *a.* Pag carauat.—Sacmuyo.—Salud.—Saloro.—Sapnay.—Baton.—Auat.—Pag tapo, pag sugat, pag salobong.
Recibo. *m.* Pag carauat.—Resibo, carigonan.
Recién. *adv. t.* Bag-o pá.
Reciente. *adj.* Bag-o. Lab-as.
Recientemente. *adv. t.* Bag-o pá, di pá maiha.
Recinchar. *a.* Pag codcud, pag borobud.—Pag bagcos.
Recinto. *m.* Salud.
Recio, cia. *adj.* Mabascog, macosog; mabacud.—Maisug.—Macuri.—Madlus cún dao hangin.—Batinguilan.
Récipe. *m.* Calacturan sin receta sa tinicangan.—Surat sin mananambal ngadto sin boticario hionong sin bolong—*fig.* y *fam.* Pacabido.
Recipiente. *adj.* Macarauat.—*m.* Surudlan.
Recíproca. Reciprocación. *f.* Pag guibalos balos.
Recíprocamente. *adv. m.* Sa pag guibalos balos.
Reciprocacidad. *f.* Pag guibalos balos.
Recíproco, ca. *adj.* Maguibalos balos.
Recisión. *f. For.* Pamadbad sin carocayacan, catungdanán.
Recitación. *f.* Pag asoy sa hataas nga tingug.
Recitador, ra. *adj.* Maasoy.—*s.* Paraasoy.
Recitar. *a.* Pag asoy sa hataas nga tingug.
Reciura. *f.* Camacosog, camabascog.—Camadlus.
Recizalla. *f.* Tinabas nga salapi, etc.
Reclamación. *f.* Pag sangpit.—Paquimalooy, pangamaya, pagaro.
Reclamar. *a.* Pag sangpit.—Paquimalooy, pagaro, pangamaya.
Reclamo. *m.* Tamsi nga catian.—Pag sangpit.—Pagaro.
Reclinación. *f.* Pag tanday, pag olon, pag odaday. Pagsandig.
Reclinatorio. *m.* Tandayan. Sandigan.
Recluir. *a.* Pag pandug, pagbilanggo.
Reclusión. *f.* Pag pandug, pag bilanggo.—Pandogan, bilanggoan.
Recluso, sa. *p. irreg.* Pinapandogan, binibilanggo.
Reclusorio. *m.* Pandogan, bilanggoan.
Recluta. *m.* An napasoldados.—*f.* Pag pasurat sa pag casoldados.
Reclutar. *a.* Pag patigayon sin mga tauo nga maruruyag sa pagcasoldados.
Recobrar. *a.* Pag lucat.—Pag opay cún dao masaquit.—Pacaagui sa ano mán nga nauara.—Paghioli an nadesmayo, etc.
Recobro. *m.* Pag lucat.—Pacaagui sa ano mán nga nauara.
Recocer. *a.* Pag loto liuat, pag loto sin ora ora,—*r. fig.* Pag abat sin daco nga cacurian, etc.
Recocido, da. *adj. fig.* Batid; lasgud.
Recocina. *f.* Solud nga dooc sa cosina.
Recodadero. *m.* Tandayan. Sandigan.
Recodar. *n.* Pag salay.—Pag lico an dalan cún salug bá, etc.
Recodo. *m.* Calicoan; lipot.
Recogedero. *m.* Tiriponan.—Itiripon.
Recogedor, ra. *adj.* An napasaca sa iba sa iya balay.—*m.* Itiripon.
Recoger. *a.* Pag cuha liuat.—Pag tipon.—Pag himos.—Pag hagucom.—Pag humayan cún dao humay; pangalubian cún dao lubi.—Pag timos.—Pag tipig tipig sin salapi.—Pag pasaca sa iba sa iya balay.—*r.* Ayop.—Pag uli sa balay.—Recoger las gallinas con pollos, etc. Pugad.—Recoger cuerda, etc. Salic.—Recoger lo que lleva la corriente, mar, etc. Sapud.—Recoger lo extendido ó abierto. Ticlop.—Recoger la red. Ticom.—Recoger el pescado que ha entrado en el corral. Tibao.—Recoger cortina, etc. Lolon.—Recoger lo puesto al sol. Hicas, bulcas.—Recoger cable, etc., en forma de rodete. Lacgac.—Recoger el vestido ó levantarle si es largo, etc. Quinicon.
Recogida. *f.* Pag cuhaá basi diri madayon.—Binocot.
Recogidamente. *adv. m.* Mamingao gud, harayo sa mga caliliauan.
Recogido, da. *adj.* Binocot, mamingao, harayo sa mga caliliauan.
Recogimiento. *m.* Pag tipon.—Pag ayop.—Pag mingao, pag licay sa mga caliliuan.
Recolar. *a.* Pag sara liuat.
Rocolección. *f.* Calacturan.—Pag humayan, pangumayan cún dao humay; pangalubian cún dao lubi. Pag taon.—Pag socot panocot.—Pagmingao ug pamalandong lá sa Dios.
Recolectar. *a.* Pag taon.—Pag humayan cún dao humay; pangalubian cún dao lubi.
Recolector. *m.* Parasocot.
Recoleto, ta. *adj.* An religioso nga natuman gud san mga turumanon nga iya catungdanan.—An cristianos nga diri naga-

pil sa mga caliliauan sa calibutan ug maligdong an iya pag biste.

Recomendable. *adj.* Tacús higugmaon; tacús igtogon.

Recomendación. *f.* Togon, pag togon.—Pangamaya, paquimalooy.—-Recomendación del alma. Panabang san masaquít.

Recomendar. *a.* Pag togon.—Pangamaya, paquimalooy.

Recompensa. *f.* Balos, pag balos.

Recompensable. *adj.* Sadang mabalos.—Sadang pag bal-san.

Recompensación. *f.* Balos, pag balos.

Recompensar. *a.* Pag balos; pag boblos.

Recomponer. *a.* Pag opay.

Recompuesto, ta. *p. p. irreg.* Guinopay.

Reconcentración. *f.* Pag pasolud.—Pag tipon.

Reconcentramiento. *m.* Pag pasolud.—Pag tipon.

Reconcentrar. *a.* Pag pasolud.—*r.* Solud.—Pag tipon.—*fig.* Pag tago sin huna huna cún casáquit bá.

Reconciliación. *f.* Pag pahamoot.—Paquig opay sin buot.—Pag balic ó pasacop liuat sa Santa Iglesia an mga malicay ug bin mulag sa iya.—Pag reconsiliar ó pag liuat sin pag compesal.

Reconciliar. *a.* Pag pahamoot.—Paquigopay sin buot.—Pag reconsiliar ó pag liuat sin pag compesal.—Pag balic sa Dios.—Pag bendita sin singbahan, nga guin pasipad-an.

Reconcomerse. *r.* Pag quiua quiua san mga sugbong ó talud-tud.

Reconcomio. *m.* Pag quiua quiua an mga sugbong ó talud-tud.—Catahap.

Recóndito, ta. *adj.* Tinago caopay; labing nga tinago, tug cad, tud cad.

Reconducción. *f.* *For.* Pag trato liuat sin pag plete.

Reconducir. *a.* *For.* Pag trato liuat sin pag plete.

Reconocedor, ra. *adj.* Maquilala, mahiling, maosisa.

Reconocer. *a.* Pag quilala.—Pag hiling.—Pag osisa.

Reconocidamente. *adv.* *m.* Sa daco nga pag dios mag bayad.—Sa pag sogot gud.—Sa pag osisa gud.

Reconocido, da. *adj.* An naquilala san calooy nga itinogot sa iya.

Reconocimiento. *m.* Pag quilala.—Pag hiling.—Pag osisa.—Pag balos tungud san calooy nga quinarauat.—Pag sogot.—*For.* Pag asoy.

Reconquista. *f.* Pag conquista liuat, pangubat liuat ug pacacuha san guintutuyo.

Reconquistar. *a.* Pag conquista liuat, pangubat liuat ug pacacuha san guintutuyo.

Reconstituir. *a.* Pag himo liuat; pag opay liuat. *Med.* Pag pacaopay.

Recontar. *a.* Pag sumat liuat.—Pag isip sin salapi, etc.

Recontento, ta. *adj.* Nalilipay gud.—*m.* Calipay nga daco.

Reconvalecer. *n.* Pag opay liuat san saquít.

Reconvención. *f.* Pag sauay.—*For.* Pangaro.

Reconvenir. *a.* Pag sauay.—*For.* Pangaro.—Pag sudia.

Recopilación. *f.* Calacturan.—Catiguban sin mga leyes ó casugoanan.

Recopilador. *m.* Paralactud, paratigub sin magcalainlain nga mga surat.

Recopilar. *a.* Pag lactud, pag tigub sin magcalainlain nga mga surat.

Recordable. *adj.* Sadang panumdumon.—Tacús panumdumon.

Recordación. *f.* Pag pinanumdum.—Pag pahibaro.

Recordador, ra. *adj.* Mag pinanumdum.—Mag pahibaro.

Recordamiento. *m.* Pag pinanumdum.—Pag pahibaro.

Recordar. *a.* Panumdum; pag pinanumdum; liuoroc.—Pag pahibaro.—*n.* *fig.* Pag pucao.

Recorrer. *a.* Pag sodoy, pag sodoy sodoy, pag hiling.—Pag basa sin dagmit sin ano mán nga surat.—Pag opay san maraut ná.—*n.* Pag ayop, pag dangup.

Recortadura. *f.* Pag tabas.—Tinabas.

Recortar. *a.* Pag tabas.—Pinit, pag lagda san pipintaran.—Ariban, guiris.

Recorte. *m.* Pag tabas.—Pag lagda san pipintaran. Tinabas.

Recorvar. Pag piuoc; pag yoctot; goco; duyoc; buyoncot; pil-ooc; is-is; bunglan; biroc; baricolcol; balico.

Recorvo, va. *adj.* Balico.

Recoser. *a.* Pag tahi liuat, pag liuat sin pag tahi.—Pag sursi.

Recostadero. *m.* Handigan. Sandigan.

Recostar. *a.* Pag handig. Pag sandig.—*r.* Pag higda. Odaday.—Daldal.

Recova. *f.* Pag palit sin bunay, manuc etc., ug igbaliguia liuat.—Tianggui, tiangguian sin mga manuc, bunay, etc.—Mga ayam nga gamit sin pamanua.

Recoveco. *m.* Calicolicoan.—*fig.* Larang.

Recovero. *m.* Parapalit sin manuc, bunay, etc, ug igbabaliguia liuat.

Recreación. *f.* Pag liao, pag liao liao, pag

libang, pag libang libang. Pag hampang, pag harohampang.—Caliliauan. Calipayan.

Recrear. *a.* Pag liao, pag liao liao, pag libang, paglibang libang.—Pag hampang, pag harohampang.—Pag himaya, pag lipay.

Recreativo, va. *adj.* Macacaliao; macacalipay.

Recrecer. *a.* Pag dagco, pag tubo, pag sulig.—Abut, olput.—*r.* Pangosog.—Pag patubo.

Recrecimiento. *m.* Pag dagco, pag tubo.—Pag padagco, pag patubo.

Recreo. *m.* Pag liao, pag paliao liao, pag libang, paglibang libang.—Pag himaya, pag lipay.—Harampangan.—Calipayan.

Recriminación. *f.* Pag hibaton baton.

Recriminar. *a.* Pag hibaton baton.

Recrudecer. *n.* Pag dugang, in nadugang liuat an saquít, etc.

Recrudescencia. *f.* Pag dugang.

Recrudescente. *p. a.* Madudugang.

Recrujir. *n.* Agutiot.

Rectamente. *adv. m.* Tadong gud.

Rectificación. *f.* Pag pahingpit.—Pag pacarig-on.

Rectificar. *a.* Pag hingpit.—Pag pacarig-on.—Pag paliao sa mga irinmon.

Rectificativo, va. *adj.* Macacahingpit.—Macacarig-on.

Rectilíneo, nea. *adj.* An may mga badlis nga matadong.

Rectitud. *f.* Calacturan, cabalat-san.—Catadungan.—Camatadong.

Recto, ta. *adj.* Matadong; matanos; matiranos; matindos; lacdug; bungayud.—Matinumanon; mapatlairon, matalairon.

Rector, ra. *adj.* Magmarangno; magmarando.—*m.* y *f.* Ponoan sin mga capadian, etc.—Ponoan, paramangno.

Rectorado. *m.* Catungdanan sin rector, pag carector.

Rectoral. *adj.* An tungud ó canan rector.

Rectorar. *n.* Pag carector, pag ponoan.

Rectoría. *f.* Catungdanan sin rector, pag carector.

Recua. *f.* Mga hayop nga gamit sin pag dolong sin abaca, etc.—*fig.* y *fam.* Cadaman sin bisan ano nga nag cacasonudsonud.

Recuaje. *m.* Bayad nga ibinabayad tungud sin pag agui an mga hayop nga linuranan sin abaca, etc.

Recuarta. *f.* Icaupat nga cuerdas san sesta, etc.

Recudimiento. *m.* Togot nga carig-onan sin pagsocot.

Recudir. *a.* —Pag bayad.—*n.* Ontol.

Recuento. *m.* Icaduha nga pag isip.

Recuentro. *m.* Pag hitapo.

Recuerdo. *m.* Pag pahibaro.—*pl.* Mga pangomosta.

Recuero. *m.* Paramangno sa mga hayop nga gamit sin pag dolong sin abaca, etc.

Recuesta. *f.* Sugo; pag sugo.

Recuesto. *m.* Baquidlid.

Reculada. *f.* Pag isul.

Recular. *n.* Pag isul.

Reculo, la. *adj.* Manuc nga tocong.

Reculones (Á). Sa pag isul isul.

Recuperable. *adj.* Sadang macuha, sadang mabaui, sadang malucat.

Recuperación. *f.* Pag baui, pag lucat.—Pag opay.

Recuperador, ra. *adj.* Mabaui, malucat.—*s.* Parabaui, paralucat.

Recuperar. *a.* Pag baui, pag lucat.—*r.* Pag opay.

Recuperativo, va. *adj.* Macacabaui, macacalucat.

Recura. *f.* Garamiton sa mga parahimo sin mga sudlay.

Recurar. *a.* Pag pacaopay sa mga sudlay.

Recurrente. *p. a.* Maayop.

Recurrir. *n.* Pag ayop, pag dangop.

Recurso. *m.* Pag ayop, pag dangop.—Paquimalooy, pangamaya.—*pl.* Catigayonan.

Recusable. *adj.* Sadang pag dirion.

Recusación. *f.* Pag diri; pag alin.

Recusante. *p. a.* Madiri.

Recusar. *a.* Pag diri; pag alin.

Rechazador, ra. *adj.* Masic-uay.—*a.* Parasic-uay.

Rechazamiento. *m.* Pag sic-uay.—Pag paisul.

Rechazar. *a.* Pag paisul. Pag sic-uay; pacuyas, paduyas.—Pag ato.

Rechazo. *m.* Paisul.

Rechifla. *f.* Pag tag huy.—Pag tamay.

Rechiflar. *a.* Pag tag huy,—Pag tamay.

Rechinador, ra. *adj.* Maagutiot; maragaac; maagorot; mangidlis; magoro.

Rechinamiento. *m.* Pag agutiot; pag ragaac; pag agorot; cangidlis; pag goro.—*vid.* Rechinar.

Rechinar. *n.* Agutiot; goro; ragaac; agorot; ngidlis, quidlis; tagostos; baguid; abaab; agac; agaclab; agabaab; agub-ub; agubaub; arobaob; laguros; lagut lagut, sagamsam; caguticot; cagutcut.

Rechino. *m.* *vid.* Rechinar.

Rechoncho, cha. *adj. fam.* Pop no; lipondoc.

Rechupete (Ser de) una cosa. *fr. fam.* Marasa caopay, malalim caopay.

Red. *f.* Batong.—Biday. Bitana. Raya. Baring. Sibot. Sihod. Ticop. Pag oyud. Alaua.—Bintol.—Pocot.

Redacción. *f.* Husay nga pag surat.—Suratanan.—Mga parasurat sin periódico.
Redactar. *a.* Pag surat nga husay ug sa pag casonud sonud.
Redactor, ra. *s.* Parasurat sin husay.
Redada. *f.* An dacop nga isda sa macausa lá.—Bisan ano nga dinadacop ó quinucuha sa macausa lá nga pag dacop ó pag cuha.
Redaño. *m.* Sapad.
Redar. *a.* Pumatong.—Pag biday. Pag bitana. Pag raya. Pag baring. Pag sibot. Pag sihud. Pag ticop. Panpagoyud. Pag alaua.
Redargución. *f.* Pag baton ó pag ato sin polong.
Redargüir. *a.* Pag baton ó pag ato sin polong.
Rededor. *m.* Libut.—Licos.—Liroc.
Redención. *f.* Pag panubus; pag baui; pag lucat.—*fig.* Ayopan.
Rendentor, ra. *s.* Manonobus; mamaui; manlulucat.
Redero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin batong, raya, biday, bitana, baring, etc.—Parabatong.—Parabitana; manraraya, etc.
Redhibición. *f.* Pamadbad, pamungcag sin trato, cay may limbong ó carat-an, nga uaray sasabut an nacacapalit.
Redhibitorio, ria. *adj.* An tungud sa pamadbad sin trato. Sadang pamad baron.
Redhibir. *a.* Pamadbad, pamungcag sin trato, cay may limbong ó carat-an.
Redición. *f.* Pag liuat sin pag siring, pag uliuli.
Redicho, cha. *adj. fam.* Mayacan.
Rediezmar. *a.* Pag socot san icaduha nga icapolo, pag socot liuat san mga icapolo ó himoloan.
Rediezmo. *m.* Icaduha nga pag socot san mga icapolo ó himoloan.
Redil. *m.* Alad sin mga hayop, pasluran.
Redimible. *adj.* Sadang mabaui, sadang malucat.
Redimir. *a.* Pag panubos; pag baui, pag lucat.
Redingote. *m.* Biste nga may mga paco.
Rédito. *m.* Polos; capulsanan; tolos; panolos.
Redituable. *adj.* An may polos.
Reditual. *adj.* An may polos.
Redituar. *a.* Polos, tolos.
Redivivo, va. *adj.* Nabuhi liuat; napaquita.
Redoblado, da. *adj.* Bacud, bac-dan.
Redobladura. *f.* Pag liuat.—Pag pilo, pag dupo.
Redoblamiento. *m.* Pag liuat.
Redoblante. *m.* Guimbal nga redoblante. —Paraguimbal.
Redoblar. *a.* Pag dugang sin usa pá casugad.—Pag pilo, pag dupo.—Pag liuat sin pag buhat, etc.—*n.* Pag guimbal.
Redoble. *m.* Pag liuat.—Pag guimbal.
Redoblegar. *a.* Pag pilo.
Redoblón. *adj.* Ray sang nga pipiloon.
Redolente. *adj.* An may masool ó maol-ol.
Redolor. *m.* Guti nga camasool, guti nga camaol-ol.
Redoma. *f.* Surudlan nga salaming nga haligot sa gang gang.
Redomado, da. *adj.* Tauo nga tagam gud.
Redomazo. *m.* Pag dabal sin sudlanan nga salaming.
Redonda. *f.* Caharanian.—Pinanab saban san mga hayop.—*Mar.* Layag nga redonda.—Á la redonda. *m. adv.* Sa caharanian.
Redondamente. *adv. m.* Sa libot.—*fig.* Dayag gud.
Redondear. *a.* Pag lidong; pag lison; pag yapad; alipoyoc.—*fig.* Pag patigayon sin icabubuhi.—Pag guiris.
Redondel. *m. fam.* Calidongan.—Biste nga halauig.
Redondete, ta. *adj.* Malidong.
Redondez. *f.* Calidongan. Camalidong.—Libut.
Redondo, da. *adj.* Malidong; malison; mayapad; maalipoyoc.
Redondón. *m. fam.* Calidongan.
Redopelo. *m. fig.* y *fam.* Pag suruhay. —Al redopelo. *m. adv.* Sinosura.—*fig.* y *fam.* Patuc; pirit gud.—Traer al redopelo á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag tamay, pag yobit sa iya.
Redor. *f.* Banig nga guti ngan malidong. —*poét.* Libut.
Redro. *adv. l.* Sa orehe, paorhe; sa tinhan.
Redrojo. *m.* Surapong nga ubas.—Bonga nga diri mahihinug, cay diri ná tuig an pamonga.—*fig.* y *fam.* Bata nga diri matubo.
Redrojuelo. *m. vid.* Redrojo.
Redruejo. *m. vid.* Redrojo.
Reducción. *f.* Pag pahiuli.—Pag iban.—Pag pasacop.
Reducir. *a.* Pag pahiuli.—Pag iban.—Pag pasacop.
Reducto. *m.* Quinota nga libon, nga sasalip-dan sa mga pag auayan.
Redundancia. *f.* Cadamo.
Redundante. *p. a.* Madamo.—Maauas.—Mahitutungud.
Redundantemente. *adv. m.* Damo gud.
Redundar. *n.* Pag damo.—Auas.—Hitungud.

Reduplicación. *f.* Pag pilo pilo. Pag uli uli; pag balic balic sin polong, pag liuat liuat.
Reduplicar. *a.* Pag pilo pilo. Pag uli uli, pag balic balic, pag liuat liuat sin polong.
Reedificación. *f.* Pag himo ó pag buhat liuat san nabungcag ná.
Reedificador, ra. *s.* Parahimo ó parabuhat liuat san nabungcag ná.
Reedificar. *a.* Pag himo ó pag buhat liuat san nabungcag ná.
Reelección. *f.* Pag pili liuat.
Reelecto, ta. *p. p.* Guinpili liuat.
Reelegir. *a.* Pag pili liuat.
Reembolsar. *a.* Pag socot san ihinatag ó iguinpaotang.
Reembolso. *m.* Pag socot san ihinatag ó iguinpaotang.
Reemplazar. *a.* Pag saliuan.
Reemplazo. *m.* Pag saliuan, saliuan.—Balio.
Reencuentro. *m.* Pag songgo.—Pangauay an mga casoldadosan nga nag hihitapo ngan san ira mga caauay.
Reenganchamiento. *m.* Pag liuat sin pag casoldados.
Reenganchar. *a.* Pag liuat sin pag casoldados.
Reenganche. *m.* Pag liuat sin pag casoldados.
Reengendrador, ra. *adj.* Manganac liuat.—Mahatag sin bag-o nga quinabuhi sa gracia.
Reengendrar. *a.* Panganac liuat.—Pag hatag sin bag-o nga quinabuhi sa gracia.
Reensayar. *a.* Pag sulay ó pag basi liuat.—Pag ensayo liuat.
Reensaye. *m.* Pag sulay ó pag basi.
Reensayo. *m.* Pag sulay ó pag basi liuat.—Pag ensayo liuat.
Reexaminación. *f.* Pag panumdum, pag isip liuat.—Pag osisa liuat.—Pag tocso liuat.—Pag susi liuat.—Pag olit oquit liuat.—Pag hiling liuat.—Pag examen ó pag paquiana liuat.
Reexaminar. *a. vid.* Reexaminación.
Reexportar. *a. Com.* Pag dolong ó pag pagauas an dinolong ngadi.
Refacción. *f.* Pag caon sin casadangan.
Refajo. *m.* Saya sin babaye.—Loon nga biste.
Refalsado, da. *adj.* Malimbong.
Refección. *f.* Pag caon sin casadangan.—Pag pacaopay.
Refectorio. *m.* Caran-an, pangan-an, pinangan-an, pangaran-an.
Referencia. *f.* Pag asoy; casayoran.—Hintungdan.
Referente. *p. a.* Masabi sabi, masuguid' maasoy.—Tungud.
Referible. *adj.* Sadang igasoy.
Referir. *a.* Pag asoy, pag suguid, pag sabi, pag sabisabi, pag honggad.—Pagtungud.
Refilón (De). *m. adv.* Lico, balico.
Refinación. *f.* Pag pacaopay. Pag pabusag.
Refinadera. *f.* Liguisan.
Refinado, da. *adj. fig.* Malabao.—*fig.* Malimbong.
Refinador. *m.* An nagpapacaopay sa mga alacsio, etc.
Refinadora. *f.* Pag pacaopay.
Refinamiento. *m.* Pag pacaopay.—Baga camalimbong.
Refinar. *a.* Pag pacaopay. Pag pabusag.
Refino, na. *adj.* Maopay gud.—*m.* Pag pacaopay; pag pabusag.—Tindahan sin cacao, asucar, etc.
Refirmar. *a.* Pag pamatuod; pag rig-on, etc.
Refitolero, ra. *s.* Paramangno san caran-an.
Reflectar. *n.* Bislao.
Reflejar. *n.* Bislao.—*a.* Pag huna huna.—*r. fig.* Pagquita.
Reflejo, ja. *adj.* Nabislao.—An pag huna huna hionong sin bisan ano, basi masayud quitá caopay.—*m.* Bislao, cabislao.
Reflexión. *f.* Bislao, cabislao.—Pag huna huna liuat, pamalandong.
Reflexionar. *a.* Pag huna huna; pamalandong, pamorobuot liuat.
Reflexivamente. *adv. m.* Bislao gud.—Sa pag huna huna sin maopay.
Reflexivo, va. *adj.* Mabislao.—Mahuna huna.
Reflorecer. *n.* Pag lurab liuat.
Refluente. *p. a.* Maisul.
Refluir. *n.* Isul.
Reflujo. *m.* Hubas.
Refocilación. *f.* Pag lipay, paghimaya.—Pag pacosog.—Calipay.
Refocilar. *a.* Paglipay, pag himaya.—Pag pacosog.
Refocilo. *m.* Pag lipay, paghimaya.—Pag pacosog.—Calipay.
Reforma. *f.* Pagpacaopay.
Reformable. *adj.* Sadang pacaopay.—Angay pacaopayon.
Reformación. *f.* Pag pacaopay.
Reformador, ra. *adj.* Magpapacaopay.
Reformar. *a.* Pag bag-o liuat.—Pag pacaopay.—Pag husay.
Reformatorio, ria. *adj.* Macacaopay.
Reforzada. *f.* Bal-ot.—Cuerdas nga dinuha sa mga sesta, etc.
Reforzado, da. *adj.* Marig-on; pinacarigon.
Reforzar. *a.* Pagpacarig-on.—Pag talubas-

cug; pagbal-ot; pag gopot; pag lipit; pag laqui laqui; pag lamban.

Refractario, ria. *adj.* An diri natuman san iya mga saad.

Refrán. *m.* Sumatanon. Casiringanon.

Refregadura. *f.* Pag coro coso; pag bangud.—Nabanguran.

Refregamiento. *m.* Pag coro coso; pag bangud.

Refregar. *a.* Pag coro coso.—Pag bangud.—Pag curap curap; pag quisi; pag quiso; pag quisi quisi; pag sumoc; pag modmod.—Pagnisnis; pag nosnos.—Mocmoc; mómo.

Refregón. *m. fam.* Nabanguran.

Refreir. *a.* Pag pritos liuat.—Pag pritos sin maopay—Pag pritos sin ora ora.

Refrenable. *adj.* Sadang hauiran.—Sadang pogolan.

Refrenamiento. *m.* Pag pogol, pag pogong, paghauid.

Refrenar. *a.* Pag pogol, pag pogong, pag hauid, isul.

Refrendación. *f.* Pag pirma an ponoan sin ano mán nga surat nga carig onan san nagcacatin siton.

Refrendar. *a.* Pag pacarig-on ó pag pirma an ponoan sin ano mán nga surat nga carig-onan san nagcacatin siton.

Refrendario. *m.* An may gahom sin pag pirma sin ano man nga surat nga carig-onan, nga napirmahan ná san labao.

Refrendata. *f.* An pirma san refrendario.

Refrendo. *m.* Pag pirma an ponoan sin ano mán nga surat nga carig-onan san nag cacatin siton.

Refrescador, ra. *adj.* Macacataghum.

Refrescadura. *f.* Pag taghom, pag hagcot.—Pag pataghum, pag pahagcot.

Refrescamiento. *m.* Pag caon sin talagudti basi mag macosog an lauas.—Irinmon nga matag hum.

Refrescar. *a.* Pag taghum, pag hagcot.—Pag pataghum, pag pahagcot.—Pag bag-o ó pag liuat.—*fig.* Pag pacosog.—Pag inum sin mataghum.

Refresco. *m.* Pag caon sin talagudti basi mag macosog an lauas.—Irinmon nga matag hum.—De refresco. *m. adv.* Bag-o pá lá.

Refriega. *f.* Pag auay.

Refrigeración. *f.* Pag taghum, pag hagcot.—Pag pataghum, pag hagcot.

Refrigerante. *p. a.* Macacatag hum, macacahagcot.—Macacosog.

Refrigerar. *a.* Pag taghum, pag hagcot.—Pag pataghum pag pahagcot.—*fig.* Pag pacosog.

Refrigerativo, va. *adj.* Macacataghum, macacahagcot.—Macacosog.

Refrigerio. *m.* Caopayan nga inaabat tungud san hagcut.—*fig.* Calipay.—*fig.* Pag caon sin guti basi magmacosog an lauas.

Refrito, ta. *p. p.* Piniritos caopay.

Refuerzo. *m.* Carig-onan.—Gupot.—Rimot.—Pag tabang, pag bulig.

Refugiar. *a.* y *s.* Ayop, dangop, hangup; uli

Refugio. *m.* Arayopan, darangpan; ilihian; dagayopan.

Refulgencia. *f.* Casilao; cama ingat ingat, camailat-igat; casirang.

Refulgente. *adj.* Masilao; maingat, mailat-igat; masirac.

Refundición. *f.* Pag tunao liuan sin tumbaga, etc.

Refundir. *a.* Pag tunao liuat sin salapi, etc.—*fig.* Hisasacop.—*fig.* Pag pacaopay sin comedia, etc.

Refunfuñadura. *f.* Garub, bagotbot.

Refunfuñar. *n.* Pag garob, pag bagotbot. Refunfuñar el perro, el gato, el puerco. Ngorol.

Refunfuño. *m.* Garub, bagot bot.

Refutación. *f.* Pag baton ó pag ato sin polong.

Refutar. *a.* Pag baton ó pag ato sin polong.

Refutatorio, ria. *adj.* Polong nga igaato ó ibabaton.

Regadera. *f.* Sudlanan sin tubig nga iguinsasaribo sin mga tanum.

Regadero. *m. vid.* Regadera.

Regadío. *m.* An oma, tanaman, etc., nga sadang tutubigan.

Regadizo, za. *adj.* Sadang tutubigan.

Regador, ra. *s.* Parasablig, parasaribo, parabisbis.—*m.* Puthao nga gamit sin pag badlis sa mga parahimo sin sudlay.

Regadura. *f.* Pag tubugui, in tinutubigan an oma, tanaman, etc.—Pag bobo, pag sablig, pag saribo, pag bisibis sin tubig.

Regajal. *m.* Tubigan, danao.—Sapa sapa.

Regajo. *m.* Tubigan, danao.—Sapa sapa.

Regala. *f.* Cahuy nga regala sin sacayán.

Regalada. *f.* Pasluran sa mga cabayo nga iguinregalo sa hadi.—An mao nga cacabayohan.

Regaladamente. *adv. m.* Maopay gud nga pag cabutang.

Regalado, da. *adj.* Maopay nga pag cabutang.

Regalador, ra. *s.* Pararegalo.

Regalamiento. *m.* Pag regalo.—Pag caon, etc., sin maopay.

Regalar. *a.* Pag regalo, pag hatag; babtol; abi abi; angga, dangga.

Regalero. *m.* Sacop nga paradolong sin

mga bonga ug mga bucad ngadto sa hadi, etc.

Regalía. *f.* Caudganan, pag buot nga hadianon.—Togot ó pribilegio.

Regalicia. *f.* Banua nga matam-is an gamut.

Regalillo. *m.* Regalo nga guti lá.—Panapton nga gamit sa mga babaye sin pag tahub sa ira mga camut in mahagcot.

Regaliz. *m.* **Regaliza.** *f.* Banua nga matam-is an gamut niya.

Regalo. *m.* Id., hatag; babtol.—Baga calipay.—Can-on ug inumon nga maopay.—Pag cabutang nga maopay.

Regalón, na. *adj. fam.* An macaon, etc., sin maopay, madangga, angga.

Regañamiento. *m.* Pag curiot.—Pag isug, in guini-isgan siya.

Regañar. *n.* Curiot.—*a.* Pag isug, in guini-isgan siya.

Regañir. *n.* Iyagac.

Regaño. *m.* Curiot.—Pag isgui.

Regañón, na. *adj. fam.* Maisug.

Regar. *a.* Pag tubigui.—Pag sablig; pag saribo; pag bobo; pag baribi; pag bisibis; pag buniag.

Regata. *f.* Araguian sa tubig ngadto sin tanaman.

Regata. *f. Mar.* Rumba.

Regate. *m.* Pag quiua quiua sin dagmit an lauas.—*fig.* y *fam.* Larang in may cacurian.

Regatear. *a.* Pag hangiu.—Pag baliguia sin talagudti—*fig.* y *fam.* Baga pag diri.—Paquitauad.—Pag tangi.

Regatear. *n.* Pag quiua quiua sin dagmit sa lauas.

Regatear. *n. Mar.* Pag rumba.

Regateo. *m.* Pag hangiu.

Regatería. *f.* Pag baliguia sin talagudti.

Regatero, ra. *s.* Parabaliguia sin talagudti.

Regato. *m.* Tubigan, danao.—Sapa sapa.

Regatón, na. *adj.* Mahangiu.—*s.* Parabaliguia sin talagudti, ad mga cacaanon nga pinaquiao niya.—*m.* Regatón de lanza. Alimaya.—*adj.* Maquiquitauad.—Matangi.

Regatonear. *a.* Pag palit sin damo ug pag baliguia sin talagudti.

Regatonería. *f.* Pag baliguia sin talagudti.

Regazar. *a.* Alicmoy.

Regazo. *m.* Pag sacmuy; sacmuyan.

Regencia. *f.* Pag buot.—Catungdanan san magburuot.

Regeneración. *f.* Pag bag-o; pag pabag-o.

Regentar. *a.* Pag tuman sin catungdanan.

Regente. *p. a.* Mag buruot.—*com.* Liuan san hadi cay gutiay pá an edad niya, etc.—*m.* Ponoan nga labao.

Regentear. *a.* Pag tuman sin catungdanan ug pag caruyag nga an iba maalagad sa iya.

Regiamente. *adv. m.* Hadianon gud.—*fig.* Mahal gud.

Regicida. *adj.* An mapatáy sin hadi.

Regicidio. *m.* Pag patáy sin hadi; pag camatáy sin hadi.

Regidor, ra. *adj.* Magburuot.—*m.* An tag sa cadato sa mga cabildohan sa mga bonto.

Regiduría. *f.* Catungdanan sin bongto.

Régimen. *m.* Batasan.

Regimentar. *a.* Pag himo sin mga regimiento, in guinpapatigub adton mga casoldadosan nga iba.

Regimiento. *m.* An mga cadatoan sa bongto.—Catungdanan sin dato ó regidor.—Usa ca panon sin mga casoldadosan, nga an ponoan nira usá nga coronel.

Regio, gia. *adj.* Hadianon.—*fig.* Mahal.

Región. *f.* Banua.—Región del viento.—An cahanginan.—Región frontal. An canan agtang, an dapit sa agtang.—Región mamaria. An canan mga soso, an dapit sa soso.

Regional. *adj.* An tungud ó canan banua ó tuna.

Regir. *a.* Pag buot, pag mando, pag sugo.—*Mar.* Alagad, in naalagad an sacayán sa baysalan.

Registrador. *m.* Paraosisa; parahiling.—Parasurat sa libro nga sinisiring registro.

Registrar. *a.* Pag hiling; pag osisa.—Pag pasurat.—Pag huad ó pag surat sa libro nga registro.—Pag butang sin tigaman.—*r.* Parasurat.—Bungcad.

Registro. *m.* Pag hiling; pag osisa.—Tigaman.—Padrón sin mga tauo.—Libro nga sinusurutan nga nag hahatag sin camatuoran ngan sin camacosog san ngatanan nga carig-onan nga nag aasoy sin ano mán nga catadungan hionong sin mga mangad nga diri mag cacabarobalhin san hinmotangan, ug sin iba pá.

Regla. *f.* Reglahan.—Batasan.—Lagda.—Casadangan.—Saquit sin babaye.—En regla. *m. adv. fig.* Sugad san angay.

Regladamente. *adv. m.* Sugad san angay sa casadangan.

Reglado, da. *adj.* An may casadangan.

Reglamentación. *f.* Pag hatag sin mga casugoanan nga pag aalag-don.

Reglamentario, ria. *adj.* Sugo mán, alagad san sugo.

Reglamento. *m.* Casugoanan, mga turumanon.
Reglar. *adj.* An tungud sa mga casugoanan ó mga turumanon sa mga capadian.
Reglar. *a.* Pag badlis sin reglahan.—Pag opay sin batasan.
Reglón. *m.* Reglahan nga daco.
Regnícola. *adj.* Sacop sin guinhadian.—*m.* Parasurat sin mga tungud sa iya lugaringon nga banua.
Regocijadamente. *adv. m.* Sa daco gud nga calipay.
Regocijado, da. *adj.* Macacalipay.
Regocijador, ra. *adj.* An macalipay.
Regocijar. *a.* Pacalipay. *r.* Lipay, himaya.
Regocijo. *m.* Calipay, calipayan, himaya.
Regodearse. *r. fam.* Lipay.—*fam.* Pag sorosuerte.
Regodeo. *m.* Calipay.—*fam.* Sorosuerte.
Regojo. *m.* Pinit nga tinapay nga nahasalin, cún tapus na an pangaon.—*fig.* Bata nga gutiay an lauas.
Regoldar. *n.* Pag tug ab, pag bidlo.
Regolfar. *n.* Pag isul an tubig.
Regolfo. *m.* Pag isul an tubig.—Casuguran.
Regona. *f.* Calc ó araguian sin tubig.
Ragordete, ta. *adj. fam.* Tauo nga habobo ug matamboc.
Regostarse. *r.* Inam, inam inam, caroy, hacaroy, hagat gat.
Regosto. *m.* Caipa.
Regraciar. *a.* Pag dios mag bayad.
Regresar. *n.* Uli; pag pauli; balic.—Dulhug.
Regresión. *f.* Pag isul.
Regreso. *m.* Pag uli; pag pauli; pag balic.
Regruñir. *n.* Pag iyac an bactin ó babuy.
Reguardarse. *r.* Pag tagam.
Regüeldo. *m.* Tug-ab, bidlo.
Reguera. *f.* Calc ó araguian sin tubig ngadto sa mga tanum.
Reguero. *m.* Sapa nga gutiay.—Agas.—An agui sa mga natatagbo ó nayayabo, etc.
Reguilete. *m.* Sómbilíng.
Regulación. *f.* Pag tuhay.—Pag husay.—Catuhay, catuhayan.—Cahusay, cahusayan.
Regulado, da. *adj.* Angay, igo.
Regulador, ra. *adj.* Mag turuhay.—Mag hurusay.
Regular. *adj.* Angay, igo.—Casadangan lá.—Sinisiring mán—regular—an mga capadian ni San Francisco de Asís, etc.
Regular. *a.* Pag tuhay.—Pag husay.
Regularidad. *f.* Catuhayan.—Cahusayan.—Caangayan.—Pag tuman gud san catungdanan.—Batasan, gaui.
Regularizar. *a.* Pagtuhay.
Regularmente. *adv. m.* Danay.—Sa buot co.
Régulo. *m.* Dato.—Mananap nga malara caopay nga sinisiring basilisco.
Regurgitación. *f.* Pagsuca.
Regurgitar. *n.* Pag suca.—*Med.* Goa, in nagoa an nana, an tubig, etc.
Rehabilitación. *f.* Pag pahiuli, pag hiuli.
Rehabilitar. *a.* Pag pahiuli; pag hiuli.
Rehacer. *a.* Pag liuat sin pag buhat.—Pag pacaopay.—*v.* Pag barobag-o an cosog.
Rehacimiento. *m.* Pagliuat sin pag buhat.—Pagpacaopay.—Pagbarobag-o an cosog.
Rehacio, cia. *adj.* Malaris laris; horohubia.
Rehartar. *a.* Pabosog, bosog caopay.
Reharto, ta. *p. p.* Bosog caopay.
Rehecho, cha. *adj.* Bacud, bac-dan.
Rehén. *m.* Bihag.
Rehenchimiento. *m.* Pag pono liuat.
Rehenchir. Pag-pono liuat.
Reherimiento. *m.* Pag ato.
Reherir. *a.* Pagato.
Reherar. *a.* Pagbutang ug pagraysang liuat sin herradura.
Rehervir. *n.* Pagcaladcad liuat.
Rehilar. *a.* Pag galing nga ora ora ná.
Rehilete. *m.* Sombiling.
Rehilo. *m.* Corugcorug.
Rehinchimiento. *m.* Pag pono liuat.
Rehinchir. *a.* Pagpono liuat.
Rehogar. *a.* Pag loto sin sud-an nga may manteca ug panacot, cundi uaray tubig ug hinay hinay an calayo.
Rehollar. *a.* Pag tonob liuat, pagtamac liuat.
Rehoya. *f.* Bangalug; bito nga halarum.
Rehoyar. *n.* Pagocad liuat.
Rehoyo. *m.* Bangalug; bito nga halarum.
Rehuida. *f.* Pagiuas.—Pagisul.—Pagdiri.—Paglihaylihay.
Rehuir. *a.* Pagiuas.—Pagisul.—Pagdiri.—Paglihay—Quilpot; onluc; ocnul; quiribud.
Rehumedecer. *a.* Homog; pagpahomog sin maopay.
Rehundir. *a.* Pagpahilarum.—Pagpalonud.—Paghilarum.—*fig.* Paggamit sin uaray polos ug uaray mán socol.
Rehurtarse. *r.* Pag lupad an tamsi, pag palaguio an bugsoc, etc., in binobocud.
Rehusar. *a.* Pagdiri; pag lihaylihay.
Reidero, ra. *adj.* Macacataua.
Reidor, ra. *adj.* Mataua.—*s.* Parataua.
Reimpresión. *f.* Pagpamolde liuat.—Mga minolde.
Reimpreso, sa. *p. p.* Guinpamolde liuat.
Reimprimir. *a.* Pagpamolde liuat.

Reina. *f.* Hadi nga babaye.
Reinado. *m.* Pagcahadi.
Reinador, ra. *m.* y *f.* Hadi, an maghahadi.
Reinamiento. *m.* Pagcahadi.
Reinante. *p. a.* An naghahadi.
Reinar. *n.* Paghadi.—*fig.* Reina la peste. Naglalacat an peste.—Reina el viento sur. Mahangin an salatan.
Reincidencia. *f.* Pagliuat sin pacasala; pag soyop liuat.
Reincidente. *p. a.* Maliuat sin pacasala; masayop liuat.
Reincidir. *n.* Pag liuat sin pacasala.—Hasala liuat.—Pag sayop liuat.
Reincorporar. *a.* Pag patigub liuat. —*r.* Patigub liuat.
Reino. *m.* Guinhadian.—*Hist. nat.* Reino animal. An cadam-an san mga camananapan.—Reino vegetal. An cadam-an san mga banua ug mga tanum.—Reino mineral. An cadam-an san mga mineral, tumbaga, salapi, bulauan, etc.
Reintegración. *f.* Pag bayad nga bug-os.—Pagbaui.
Reintegrar. *a.* Pag bayad nga bug-os.—Pagbaui.
Reintegro. *m.* Pag bayad nga bug-os.—Pag baui.
Reir. *n.* Pag taua.—Reirse con fuerza. Halad hagad; rugayao; rugyao; quimsat, ngimsat; cocoy.
Reiteración. *f.* Pagliuat sin pagbuhat.
Reiteradamente. *adv.* Sin danay.
Reiterar. *a.* Pag liuat sin pag buhat.
Reiterativo, va. *adj.* Maliuat liuat.
Reivindicación. *f.* Pag baui ó pacacuha san iya tungud.
Reivindicar. *a.* Pag baui ó pacacuha san iya tungud.
Reja. *f.* Reja nga puthao nga gamit sa pag arado.—Calimpuso, calimposoan, caliposo.
Rejero. *m.* Parahimo sin mga calimposoan.
Rejilla. *f.* Borobentana sa mga compesalan.
Rejo. *m.* Tais nga puthao.—Sogud sin potiocan.
Rejón. *m.* Puthao nga harohalaba nga may cataisan.—Bangcao.—Caris.
Rejonazo. *m.* Pagbono sin bangcao, samad.
Rejonear. *a.* Pagbono sin bangcao.
Rejoneo. *m.* Pag bono sin bangcao.
Rejuela. *f.* Bagahan.
Rejuvenecer. *a.* Pagpacosog sa lauuas.
Relación. Pag asoy; casayoran.
Relacionar. *a.* Pag asoy.—*r.* Tungud, labut.
Relacionero. *m.* Parahimo, parabaliguia sin mga siday ug casayoran.
Relajación. *f.* Pag toros; pag luya.—Buyong.—Pag raut sin batasan.—Pag dispensa sin saad.—Pag pahuay.—*For.* Pag entrego san hocom nga singbahanon san tauo nga salaan ngadto sa hocom san bongto.
Relajar. *a.* Pag toros; pag luya.—Pag pahuay.—*fig.* Pag raut sin batasan.—Pag dispensa sin saad.—Pag entrego san hocom nga singbahanon san tauo nga salaan ngadto sa hocom san bongto.—Pag iban san castigo.—Buyong.
Relamer. *a.* Pag dila liuat.—*r.* Damhil; quimhud; tamhjd.—*fig.* Pag pacaopay sa bayhon.—*fig.* Parayao, dasig.
Relamido, da. *adj.* Madasig.
Relámpago. *m.* Quilat; quidlat.—*fig.* Bolog sa mata sa mga cabayo.
Relampagueante. *p. a.* Maquilat, maquidlat.
Relampaguear. *n.* Quilat; quidlat.
Relance. *m.* Icaduha nga pag suerte.—Cagui nga ruha duha ó uaray huna hunaa.—Suerte.—Pag solud liuat sa daba an mga papeleta sa pag elección.
Relanzar. *a.* Pag paiuas; pag diri.—Pag solud liuat sa coron an mga papeleta sa pag elección.
Relapso, sa. *adj.* Maliuat sin pacasala sa mao tá nga sala.
Relatador, ra. *adj.* Masumat; maasoy.—*s.* Parasumat; para asoy.
Relatante. *p. a.* Masumat; maasoy.
Relatar. *a.* Pag sumat, panumat; pag asoy; pag suguid.
Relativamente. *adv. m.* Tungud sa...
Relativo, va. *adj.* Tungud sa...
Relato. *m.* Panumat, pag asoy.—Susumaton, suguiron, susuguiron.
Relator, ra. *adj.* Manunumat, mag asoy.—*s.* Para asoy.
Relatoría. *f.* Catungdanan san para asoy.
Relavar. *a.* Pag liuat sin pag bunac.
Relave. *m.* Icaduha ca pag bunac.
Relazar. *a.* Pag sangbud.
Releer. *a.* Pag liuat sin pag basa.
Relegación. *f.* Pag pahíngilin, pag paiuas.
Relegar. *a.* Pag pahingilin, pag paiuas.
Relente. *m.* Ton-ug.
Relentecer. *n.* Homoc, yomo.
Relevación. *f.* Pag palutao sa mga binorda, pinintar, etc.—Pag saliuan.—Pag pagauas sin catungdanan.
Relevante. *adj.* Malabao, mahal.
Relevar. *a.* Pag palutao sa mga binorda, pinintar, etc.—Pag saliuan.—Pag pagauas

sin catungdanan.—Pag tabang, pag bulig. —Pag perdona.—*fig*. Pag palabao.

Relevo. *m*. Saliuan.

Relicario. *m*. Piotan sin mga reliquia.

Relieve. *m*. An lutao sa mga binorda, pinintar, etc.

Relieves. *m*. *pl*. An mga nahatura cún tapus ná an pangaon.

Religa. *f*. Pag sacot, in an salapi sinasacot sin liga, etc.

Religación. *f*. Pag cod cod, pag higot liuat.—Pagtacgos sin maopay.—Pag socot, in an salapi sinasacot sin liga, etc.

Religar. *a*. Pag cod cod, pag higot liuat. —Pag tacgos sin maopay.—Pag socot, in an salapi sinasacot sin liga, etc.

Religión. *f*. Virtud nga igtahud ó igsingba ta sa Dias.—Religión.—Catungdanan.

Religiosamente. *adv. m*. Sugad san angay sa religión.—Tuman gud.

Religiosidad. *f*. Pag tuman san pag cacristianos.—Pag tuman.

Religioso, sa. *adj*. Id., matinumanon, masogot.—An sinolud sa pag capade; an sinolud sa pag camonja.

Relimar. *a*. Pag liuat sin pag ringbas.

Relimpiar. *a*. Pag liuat sin pag hugas, pag nis nis, pag nos nos, etc.

Relimpio, pia. *adj*. Uaray gud hugao.

Relinchador, ra. *adj*. Mahiri hiri, mahalad hagad.

Relinchante. *p. a*. Mahiri hiri, mahalad hagad.

Relinchar. *n*. Pag hiri hiri, pag halad hagad.

Relinchido. Relincho. *m*. Hiri hiri, halad hagad.

Relindo, da. *adj*. Matahum caopay, mahal caopay.

Relinga. *f*. *Mar*. Pisi nga icacarig-on sa liguid sa mga layag.

Relingar. *a*. *Mar*. Pag tahi sin pisi sa liguid sa mga layag.—Pilic pilic, cuyab cuyab.

Reliquia. *f*. Cabilin, reliquias.

Reloj. *m*. Orasan.

Relojera. *f*. Balay balay sin orasan.

Relojería. *f*. Pag aradman sin pag himo sin orasan.—An guinbubuhutan sa mga orasan.—Tendahan sin mga orasan.

Relojero. *m*. Parahimo sin mga orasan. —Parabaliguia sin mga orasan.

Reluciente. *p. a*. Masilao; mailat-igat; maranggat.

Relucir. *n*. Silao; ilat-igat; ranggat; quiblat; quidlap; quidlat; quinao quinao; nginao; alamag; quilat quilat; igat igat; guilaguila.

Reluchar. *n*. *fig*. Pag ato ato.

Relumbrante. *p. a*. Masiga, malambrag, mapaua.

Relumbrar. *n*. Pag siga, pag lambrag, pag paua sin daco.

Relumbrón. *m*. Casiga, calambrag, capaua nga madali lá.

Rellanar. *a*. Pag patag liuat.—*r*. Pucan.

Rellano. *m*. Patag patag sin buquid.

Rellenar. *a*. Pag pono liuat.—Pag pono caopay.—Pag pono san tamsi nga guinihao sin tinadtad nga carne ug sin ibá pá. —*fig*. y *fam*. Pag pacaon.—*r*. Pag bosog.

Relleno, na. *adj*. Pono caopay.—*m*. Carne nga tinadtad ug sin ibà pá nga isinosolud sa mga tinai, sa mga tamsi nga guinihao, etc.

Remachar. *a*. Pag dupo; pag pilo.

Remache. *m*. Pag dupo; pag pilo.

Remador. *m*. Parabugsay; paragayong; paragaód.

Remadura. *f*. Pag bugsay; pag gayong; pag gaód.

Remallar. *a*. Pag opay san mga caguisan san batong, raya, etc., etc.

Remamiento. *m*. Pag bugsay; pag gayong, pag gaód.

Remandar. *a*. Pag sugo sugo.

Remanecer. *n*. Pag olput.

Remaneciente. *p. a*. Maolput.

Remanente. *m*. Salin, tura.

Remangar. *a*. Pag caroscos, pag loh loh.

Remango. *m*. Caroscos, loh loh.

Remansarse. *r*. Pag ocoy an solug san tubig.

Remanso. *m*. Liloan, calicoan.—*fig*. Camahinay.

Remar. *n*. Pag bugsay; pag gaód; pag gayong.—Pagcabig.—Pag lio lio.—Pag caucao.

Remarcar. *a*. Pag tigaman ó pag marca liuat.

Rematadamente. *adv. m*. Ora ora gud.

Rematado, da. *adj*. Ora ora ná.—An quinastigo sin dayan nga pag presidio.

Rematamiento. *m*. Catapusan.

Rematante. *m*. An macadara san iguinalmoneda ó iguinsubasta

Rematar. *a*. Pag tapus.—Pacadara san iguinsubasta ó iguinalmoneda. Rematar ó concluir. Tubas.

Remate. *m*. Catapusan.—Sadiag cún dao pauod.—Sungad sungad, burubuaya cún dao sesta.

Remecedor. *m*. Parabalbag ug paraoyog sa mga cahuy basi maholog an bonga.

Remecer. *a*. Pag oyog oyog.—Pag duyan duyan.

Remedable. *adj.* Sadang pag sugad sugaron.
Remedador, ra. *adj.* Masugad sa iba.
Remedamiento. *m.* Pag sugad sugad.
Remedar. *a.* Pag sugad; pag sugad sugad. —Pag orit; pag sanong; anguihud.
Remediable. *adj.* Sadang pag opayon.—Sadang matambal.
Remediador, ra. *adj.* Matabang; matambal; macaopay.
Remediar. *a.* Pag opay; pag pacaopay.—Pag tabang, pag bulig.
Remedición. *f.* Pag socol liuat.—Pag tacus liuat.
Remedio. *m.* Catigayonan.—Caopayan.—Tambal, bolong.
Remedir. *a.* Pag socol liuat.—Pag tacus liuat.
Remedo. *m.* Pag sugad sugad; casugad sugad.
Remellar. *a.* Pag pahamis sa mga anit basi macuha an barahibo.
Rememorar. *a.* Panumdum; pag pinanumdum.
Rememorativo, va. *adj.* Macacapanumdum.
Remendado. *adj.* Cabang.—*p. p.* Tinangcopan; guinsursian.
Remendar. *a.* Pag tangcop; pag tabing; pag angcop; pag sursi.—Pag pahut.
Remendón, na. *s.* Paratangcop; parasursi.
Remera. *f.* An daco nga barahibo sa catapusan sa mga paco san mga tamsi.
Remero. *m.* Parabug say; paragayong; paragaód.—*pl.* Mag burugsay.
Remesa. *f.* Pag dolong, pag padara.
Remesar. *a.* Pag gonit.
Remesar. *a. Com.* Pag padolong, pag padara.
Remesón. *m.* Pag gonit.—An bohoc ó bongot nga guingonit.
Remesón. *m.* Pag padalagan san cabayo, ug pag paodong sa iya in nadadalagan.
Remeter. *a.* Pag solud liuat.—*vid.* Meter.
Remiche. *m.* Guincacasuangan sa mag casibanco san mga bote, etc.
Remiel. *m.* Itos, icaduha nà nga pag itos.
Remiendo. *m.* Tangcop, angcop; sinursi; tinabing.
Remilgadamente. *adv. m.* Pag parayao gud.
Remilgado, da. *adj.* Maparayao.
Remilgarse. *r.* Pag parayao.
Remilgo. *m.* Parayao.
Reminiscencia. *f.* Pag pinanumdum; panumdum; panumdum.
Remirado, da. *adj.* Mahuna huna sin maopay.
Remirar. *a.* Pag quita, pag tan-ao, pag hiling liuat.—*r.* Pag huna hana sin maopay. —Pamalandong,
Remisamente. *adv. m.* Hinay caopay, maluya caopay; maiha gud.
Remisible. *adj.* Sadang perdonahan, sadang pasalioon.
Remisión. *f.* Pag perdona, pag pasalio.—Cauara san sala.—Camaluya.—Diri pag mangno.—Diri pag tuman.—Caiban san saquít.—Tigaman basi bilngon an casayoran cún dao sa mga libro, etc.—Pag dolong; pag padolong.
Remiso, sa. *adj.* Maluya.
Remisoria. *f. For.* Surat sin hocom nga nagpapadolong sin causa cún an preso bá ngadto sin lain nga hocom.
Remisorio, ria. *adj.* Macacauara san sala.
Remitir. *a.* Pag dolong; pag padolong.—Pagperdona, pag pasalio.—Pagtapud.—Pag iban an saquít, etc.
Remo. *m.* Bugsay; gayong; gaód; dinogno.
Remoción. *f.* Pag halin.—Pag cuha sin calangan cún dao mayada.—Dao pag bantad.—Pag hucas.
Remojadero. *m.* Looyan.
Remojar. *a.* Horon; looy; lasug; tugon; tug-uoy.
Remojo. *m.* Pag horom; pag looy; pag lasug; pag tugon; pag tug-uoy.
Remolacha. *f.* Tanum nga uta-non.
Remolar. *m.* Parahimo sin mga gayon, etc. —Guinbubuhatan san mga gayong, etc.
Remolcar. *a. Mar.* Pag tonda.—Pag ganoy; paggaquit.
Remoler. *a.* Pag todtod sin maopay. *vid.* Moler.
Remolimiento. *m.* Catodtod.—*vid.* Moler.
Remolinante. *p. a.* Maalimpoporos; maaliporos; malambiong.
Remolinar. *n.* Aliporos; alimporos; alimpoporos; aliuoroc; aliuorong; carayacay; liro; lambiong; liboc; limbo.—*r. fig.* Arongarong.
Remolinear. *n. vid.* Remolinar.
Remolino. *m.* Aliporos; alimporos; alimpoporos; aliuoroc; aliuorong; liro; lambiong; panig hongan.—*fig.* Cadac-an nga mga tauo. —*fig.* Carimocan.
Remolón. *m.* An tangu sa babuy dapit sa ibabao. Cataisan san mga bag-ang san mga hayop.
Remolón, na. *adj.* Bayanbayan, maluya, mahubia.
Remolonear. *a.* Pag bayanbayan.
Remolque. *m.* Pag tonda; pag ganoy; pag gaquit. Tonda.

Remondar. *a.* Panguha san mga sanga ó mga saringsing nga uaray polos.
Remonta. *f.* Pag opay sa mga sapín nga maraut ná.—An solud sa mga siya nga gamit sin pangabayo.—Pamalit ug pagmangno sa mga cabayo nga gamit sa mga casoldadosan.—*Mill.* Mga cacabayohan.—Mga casoldadosan.
Remontamiento. *m.* Pamalit sin bag-o nga mga cabayo sa mga casoldadosan.
Remontar. *a.* Pag alin.—Pamalit sin bag-o nga mga cabayo sa mga casoldadosan.—Pag pono sin barahibo cún iba pá san mga siya nga gamit sin pangabayo.—Pag opay sa mga sapin nga maraut ná.—*r.* Looc; laog; losoc; alin.—Pag lupad sin hitaas.—Pag abut sa tinicangan sa ano mán.
Remontado, da. *adj.* Looc; losoc.
Remonte. *m. vid.* Remontar.
Remontista. *m.* Sinugo ó tinatapuran sin pamalit sin mga cabayo.
Remoque. *m. fam.* Polong nga macasisina.
Remoquete. *m.* Sontoc.—*fig.* Polong nga macasisina.—*fam.* Pagsorosuerte.
Rémora. *f.* Isda.—*fig.* Caulangan, bisan ano nga macaolang ó macahauid.
Remordedor, ra. *adj.* Macaotip.
Remorder. *a.* Pag cagat liuat; paguicagat-cagat.—Otip.
Remordimiento. *m.* Otip; caotipan; ca-orotipan.
Remosquearse. *r. fam.* Pag tahap. *Impr.* Para, in napapara an tinta sa papel nga minolde.
Remostar. *m.* Pag butang sin duga sin ubas sa daan nga alacsio.—Pag padonot sa mga bonga.—Tam is, in matam-is an alacsio.
Remostecerse. *r.* Donot, in nado-donot an mga ubas, nga guinpapadonot anay, basi gumoa an alacsio.
Remosto. *m. vid.* Remostar.
Remotamente. *adv. l.* y *t.* Harayo gud.
Remoto, ta. *adj.* Harayo; anapaap.
Remover. *a.* Pag halin.—Pag cuhá san macacaulang. Pag raut, in nagraraut an lauas.—Pag hucas.—Pag obad.
Removimiento. *m.* Pag halin.—Pag cuha san macacaolang.—Pag hucas.
Remozar. *a.* Pag pacosog, pag pabascug sa lauas.
Rempujar. *a. fam.* Pag ticuang.
Rempujo. *m.* Pag ticuang.
Rempujón. *m. fam.* Ticuang; pag ticuang.
Remuda. *f.* Saliuan, liuan, igcacasaliuan.—Pag saliuan.
Remudamiento. *m.* Pag saliuan.
Remudar. *a.* Pag saliuan, pag liuan, pag salio, pag sando, pag sarosando, pag sa-rosaliuan; ilis, alihis.
Remugar. *a.* Pag quisam, pagquisamqui-sam.
Remullir. *a.* Pag pahomoc sin maopay.
Remuneración. *f.* Pag balos, pag boblos.
Remunerador, ra. *adj.* Mabalos.—Para-balos.
Remunerar. *a.* Pag balos, pag boblos.
Remuneratorio, ria. *adj.* Igbabalos.
Remusgar. *a.* Pag tahap.
Remusgo. *m.* Hangin nga mahinay hinay ug mataghum.
Renacer. *n.* Pag tauo liuat.—Pag toroc liuat.—*fig.* Pag carauat sín gracia sa pag buniag.
Renacimiento. *m.* Pag catauo liuat.—Pag toroc, panoroc liuat.—Pag carauat sin gracia.
Renacuajo. *m.* Piso sin pacla, sapat sa-pat.—*fig.* y *fam.* Tauo nga pandacan ngan maisug.
Renadío. *m.* Humay etc., nga nanonoroc liuat.
Renal. *adj.* An tungud ó canan mga isol.
Rencilla. *f.* Casocnit, pag suhay suhay.
Rencilloso, sa. *adj.* Socnitan, maquísu-hay hay.
Renco, ca. *adj.* P:ang sa paá.
Rencor. *m.* Casina, cadomot, domot, sic-mat, silag.
Rencorosamente. *adv. m.* Madomot gud.
Rencoroso, sa. *adj.* Madomot, madomo-ton, madorumton, masicmat, masilag.
Rendaje. *m.* Mga rienda.
Rendajo. *m.* Tamsi nga sugad sin uac.
Rendición. *f.* Pag daug.—Padaug.—Polos, capulsanan.—Cabutlao.
Rendidamente. *adv. m.* Sa daco nga pag paobus.
Rendido, da. *adj.* Masogot; maabiabihon.—*p. p.* Binubutlao.—Dinaog, dinadaog.—Maluya ná gud.
Rendija. *f.* Guhang; cabutacan.
Rendimiento. *m.* Cabutlao, cabudlay.—Pag daug.—Padaug.—Pag paobus.—Pano-los, polos, capulsanan.
Rendir. *a.* Pag daug.—*r.* Padaug.—*a.* Pag hatag sa iya san iya tungud.—Pag uli sa iya san quinuha ó inagao sa iya.—Pag polos, pag tolos.—Butlao, budlay, capuy.—Pag suca.—*r. Mar.* Bari, in mabari an toladoc, etc.—*r.* Ampo.—Daigui.
Renegado, da. *adj.* An mabaya sa pag too can Jesucristo.—Maraut in batasan, maraut mayacan.
Renegador, ra. *adj.* An mabaya sa pag

tôo can Jesucristo.—Mabuyayao; masumpaon.
Renegar. *a.* Pag baya san pag too can Jesucristo.—Pag baya, pag diri.—Pag Sumpa.—*fig.* y *fam.* Pamuyayao.
Renegrear. *n.* Itum.
Renglón. *m.* Usa cabonyog nga letra.
Renglonadura. *f.* Mga badlis sa papel.
Rengo, ga. *adj.* Piang sa paá.—Dar con la de rengo. *fr. fig.* y *fam.* Pag limbong, bisan siya sinasaaran nga tatagan.—Hacer la de rengo. *fr. fig. fam.* Pag pacamasaquit.
Reniego. *m.* Buyayao, pamuyayao.
Renitencia. *f.* Camadiri.
Renitente. *adj.* Madiri.
Reno. *m.* Bugsoc.
Renombrado, da. *adj.* Bantugan, bantuganan, bansagon.
Renombrar. *a.* Pag ngaran.
Renombre. *m.* Icaduha nga ngaran.—Sangbay, casalangbayan, bansag, cabansagan.—Bantug, cabantugan.
Renovación. *f.* Pag bag-o.—Renovación sa Santisimo.—Pag liuan.—Pag liuat.
Renovador, ra. *adj.* Mag babag-o.—Maliliuan; maliliuat.
Renovamiento. *m.* Pag bag-o.—Pag pag liuan.
Renovar. *a.* Pag bag-o.—Pag liuat.—Pag liuan.—Pag renovación sa Santisimo, pag carauat sa Padre sa mga hostias nga daan ug pag butang sin bag-o.
Renovero, ra. *m. f.* An mapatubo nga diri angay sa salapi, etc.
Requear. *n.* Quiang quiang.
Renta. *f.* Bayad.—Polos, panolos.—Buhis.
Rentado, da. *adj.* An macarauat san tolos; binayaran.
Rentar. *a.* Pag tolos.
Rentero, ra. *adj.* Mabuhis.—*m.* y *f.* An macarauat sin oma etc; nga iguin abang sa iya.—*m.* An mapaabang sin oma, etc.
Rentilla. *f.* Sugal sa baraja.
Rentista. *com.* An may cabatiran hionong sa mga manggad nga sinisiring nga canan hadi.—An macarauat sin bayad nga canan papel sa estado.
Rento. *m.* Bayad, buhis.
Rentoso, sa. *adj.* An may tolos.
Rentoy. *m.* Sugal sa baraja.
Renuencia. *f.* Pag diri.
Renuente. *adj.* Madiri, masucuahi.
Renuevo. *m.* Saring sing, palongpong.—Saha cún dao saguing ó abaca.—Dabong cún dao cauayan.—Pag bag-o- pag liuan; pag liuat.
Renuncia. *f.* Pag pahucas; pag diri; pag licay; pag baya.—Surat nga paquimalooy sin pag hucas.
Renunciable. *adj.* Sadang mabaya.
Renunciación. *f.* Pag pahucas; pag baya; pag diri; pag licay.
Renunciamiento. *m.* Pag pahucas; pag baya; pag diri, pag licay.
Renunciar. *a.* Pag pahuas; pag baya.—Pag diri.—Pag licay.
Renunciatorio. *m.* An binil-nan sin ano lá.
Renuncio. *m.* Pag sala.
Reñidamente. *adv. m.* Pag auay gud; pag suhay gud, etc.
Reñidero. *m.* Bulang, bulangan; auayan.
Reñido, da. An nasisina sa lain.
Reñidor, ra. *adj.* Maquiaauayon; maquisusuhayon.
Reñidura. *f. fam.* Pag sauay.
Reñir. *n.* Pag suhay. Pag auay; pag sari; gongot; sucang; asdang; pag gangay; bingad; cugang; hamlag; pooc.—*a.* Pag sauay, pag is-gui.—Reñir los perros. Culcul.—Reñir los puercos. Bugno, tigma, tigmi. Reñir los gallos. Bulang. Poroc. Poproc.
Reo. *com.* Salaan.
Reojo (Mirar de). *fr.* Quinhat.
Reorganización. *f.* Pag pacaopay, pag caangay.
Reorganizar. *a.* Pag pacaopay, pag caangay.
Repacer. *a.* Pag sab sab.
Repagar. *a.* Pag bayad sin daco ó damo
Repajo. *m.* Libon sin tanum ó mga cahuy cahuy.
Repanchigarse. *r.* Pag lincud nga baga pag huy-ang.
Repantigarse. *r.* Pag lingcup nga baga pag huy-ang.
Repapilarse. *r.* Pag caon sin damo.
Reparable. *adj.* Sadang pag opayon; sadang matambal.—Angay ó tacús panginanohum.
Reparación. *f.* Pag pacaopay.—Paquipag salio, paquiperdona, etc.
Reparada. *f.* Pag licay san lauas sin tigda cay quinalasan, etc.
Reparado, da. Guinpacaopay.
Reparador, ra. *adj.* Mag pacaopay.—An maasa sa ano mán nga sayop, etc.—Macacaopay, macacacosog.
Reparamiento. *m.* Pag pacaopay; pag opoy.
Reparar. Pag pacaopay.—Pag sol-ong; pag bid bid.—Panginano.—Paquipag salio, paquiperdona.—Pag sagang.—Pag pahiuli san cosog.—Pag pahiling sin maopay.
Reparativo, va. *adj.* Macacaopay.

Reparo. *m.* Pag pacaopay; pag opay; pag tambal.—Cacurian, caolangan.—Baga caauod.—Biray, binibin, binabin.
Reparón, na. *adj.* An maasa sa ano mán nga sayop sa igcasitauo.
Repartible. *adj.* Sadang mabahin bahin.
Repartición. *f.* Pag bahin, pag bahin bahin; pag gahin; pag malon; pag pahat.
Repartidamente. *adv. m.* Binahin bahin gud.
Repartidero, ra. *adj.* An pag bahin bahinon.
Repartidor, ra. *s.* Parabahin; paragahin; paramalon; parapahat.—Parahatag san tagsa san iya tungud.
Repartimiento. *m.* Pag bahin; pag bahin bahin; pag malon; pag pahat.—Carig-onan nga casayoran san ibinahin sa iya.—Buhis; amot.
Repartir. *a.* Pag bahin; pag bahin bahin. Pag malon. Pag pahat. Pag gahin.Pag hicum; pag hiras; pag agsam.—Repartir con desigualdad. Hicum.
Reparto. *m.* Pag bahin; pag bahin bahin; pa malon; pag gahin; pahat.
Repasadera. *f.* Sopio. Alaparis.
Repasadora. *f.* Para buscag san barahibo sin carnero, etc.
Repasar. *a.* Pag agui liuat.—Pag buscag san barahibo sin carnero, etc.—Pag hiling liuat.—Pag asoy liuat.—Pag subad, pag subad subad, pag sumay sumay.—Pag tahi sa mga caguis-an.
Repasata. *f. fam.* Pag sauay.
Repaso. *m.* Pag agui liuat.—Pag hiling liuat.—Pag subad liuat.—Pag uli uli san guinaad-man, basi an pag hibaro.
Repastar. *a.* Panab sab liuat.
Repasto. *m.* Panab sab.
Repechar. *a.* Pag saca, pag tocad sin bubuquid, etc.
Repecho. *m.* Pongtud; sanicad; tayud; balud; bangilid; bongtud; gorud gotud.—Á repecho. *m. adv.* Pag sagca, pag tocad sin buquid.
Repelada. *adj.* Ensalada nga mag calain lain an mga utan.
Repeladura. *f.* Pag arot liuat.—Himolbol
Repelar. *a.* Pag gonit.—Pag padalagan san cabayo sin diri harayo.—Pag haras, pag gata.—*fig.* Pag iban.—Calaguiton; dabis.
Repelente. *p. a.* Macapaiuas.
Repeler. Paiuas, paiuay.—Pag patuc.
Repelo. *m.* Supat supat.—*fig.* Pag suhay nga madalí lá.
Repelón. *m.* Pag gonit.—Usa capiri, usa capinit.—*fig.* Usa capagdalagan san cabayo.—Á repelones. *m. adv.* Hinay hinay, cay baga macuri ó madiri siya siton.—De repelón. *m. adv.* Sin dagmit.
Repeloso, sa. *adj.* Supat supat.—*fig.* y *fam.* Puscanon.
Repellar. *a.* Pag paletada.
Repensar. *a.* Pag huna huna sin maopay.
Repente. *m.* Calit, tigda.—De repente. *m. adv.* Sin tigda, cálit, dorosog.
Repentinamente. *adv. m.* Sin tigda, calit, dorosog.
Repentino, na. *adj.* Tigda, calit, alatas.
Repentón. *m.* Bisan ano nga maabut nga calit ug tigda.
Repeor. *adj.* Guimamarauti.—*adv. fam.* Labi gud nga maraut.
Repercudida. *f.* Caontol, caisul.
Repercudir. *n.* Ontol, isul.—Bislao.—Cabislao.
Repercusivo, va. *adj. Med.* Tambal nga magpapaisul san saquit.
Repercutir. *n.* Ontol, isul.—Bislao.—*Med* Pag paisul san saquit.—Dongog.
Repertorio. *m.* Libro nga panumduman.—Casayoran nga lactud.
Repesar. *a.* Pag timbang liuat.
Repeso. *m.* Pag timbang liuat.—Lugar nga pag timbangan liuat san abaca, etc.
Repetición. *f.* Pag liuat sin pag buhat, pag polong, etc.—Pag subad subad.
Repetidamente. *adv. m.* Sin agsub.
Repetir. *a.* Pag liuat sin pag buhat, pag polong, etc.—Pag subad, pag subad subad, pag sumay sumay: pag hipuat.
Repicar. *a.* Pag tarotad tad.—Pag repique sa mga linganay.—Pag bono liuat.—*r.* Pag dasig, pag parayao.
Repinarse. *r.* Pag looc.
Repintar. *a.* Pag liuat sin pag pintar.—*r.* Pag hiso, pag hirog sa bayhon sin mga color.
Repique. *m.* Pag repique; bolos.—*fig.* Pag suhay.
Repiquete. *m.* Repique, cundi madagmit an pag repique.
Repiquetear. *a.* Pag repique. *Mr. fig.* y *fam.* Pag suhay.
Repiqueteo. *m.* Pag repique.
Repisa. *f.* Burugtangan sin mga baso, etc.
Repiso, sa. *adj.* Mabasulon, mahinolsulon.
Repizcar. *a.* Pag pidlit.
Repizco. *m.* Pidlit.
Replantar. *a.* Pag tanum liuat.
Replantear. *a.* Pag latid liauat sa mga simiento.
Replanteo. *m.* Pag latid liuat sa ibabao sa mga cimiento.
Replección. *f.* Lactud, calactud.
Replegar. *a.* Pag pilo.—*r. Mil.* Pag isul.

Repleto, ta. *adj.* Pono; bosog.
Réplica. *f.* Baton, sagbang.
Replicador, ra. *adj.* Mabaton.—*s.* Para baton.—Masagbangon.
Replicar. *a* Pag baton.—Pag sag bang.
Replicón, na. *adj. fam.* Mabaton; masagbangon.
Repoblación. *f.* Pag bongto liuat.
Repoblar. *a.* Pag bongto liuat.
Repollar. *n.* Pag repoyo an mga tanum.
Repollo. *m.* Repoyo, coles nga uaray pag bubuscag.
Repolludo, da. *adj.* Tanum nga uaray pag bubuscag an dahon.—*fig.* Bac-dan, matamboc ug habobo.
Repolluelo. *m.* Repoyo nga gutiay.
Reponer. Pag butang liuat.—Pag ayao sa mga culang pá.—Pag sagbang; pag patuc. —*For.* Uli, in pinauuli an calipongan san daan nga hinmumutangan.—*r.* Pag opay. —Pag lucat; pag baui sin manggad, etc.
Reportación. *f.* Pag cahinay sin buot.
Reportamiento. *m. vid.* Reportar.
Reportar. *a.* Pag pogong; pag hauid. Pag dangat, pacacuha. Pag dolong; pag dara. —*r* Andong.
Reposado, da. *adj.* Mamingao; pag murayao.
Reposar. *n.* Murayao; mingao, pag pahuay.—*r.* Lugdang.
Reposición. *f.* Pag butang liuat.—Pag opay.
Repositorio. *m.* Piotan, pirindan, capirindan, pamimindan.
Reposo. *m.* Pag pahuay, camingao, camurayao, camurayauan.
Reposte. *m.* Despensa.
Repostería. *f.* An balay nga guinbubuhatan sin mga matam-is.—Burungtangan ó tiripigan san mga matam-is.
Repostero. *m.* Para himo sin mga matam-is.—Surugoon san hadi, baga portero.
Repregunta. *f.* Icaduha nga pag paquiana.
Repreguntar. *a.* Pag paquiana liuat.
Reprender. *a.* Pag sauay, sucud, sugui, soson, auay, badlong.
Reprensible. *adj.* Tacús pag sauayon.
Reprensión. *f.* Pag sauay.
Reprensor, ra. *s.* Parasauay.
Represa. *f.* Bungatud.
Represar. *a.* Pag baui san sacayán nga binihag.—Pag apud san tubig.
Representable. *adj.* Sadang igpahayag, sadang igpaquita.
Representación. *f.* Pag pahayag, pag paquita.—Alid aguid, alid aguiran, anino. —Baga cabantugan san tauo.
Representador, ra. *adj.* Mapahayag, mapaquita.
Representante. *p. a.* Mapahayag, mapaquita.—*com.* Liuan nga tinatapuran.—Comediante.
Representar. *a.* Pag pahayag, pag paquita.—Alidaguid, anino, panganino.—Pag busla.—Pag alagsad.—Pag pahibaro.—Pag comedia.
Represión. *f.* Pag baui san sacayán nga binihag.—Pag apud san mga tubig.—Pag pogong, pag pigol, pag hauid.
Represivo, va. *adj.* Macacapogong, macacapigol, macacahauid.
Reprimenda. *f.* Pag sauay nga macosog.
Reprimir. *a.* Pag pogong, pag pigol, pag hauid.
Reprobable. *adj.* Sadang pag dirion.
Reprobación. *f.* Pag diri. Pag capinilian.
Reprobadamente. *adv. m.* Dirion gud, diniri gud.
Reprobado, da. *adj.* Plinilian. Diniri. Dinidirian.
Reprobador, ra. *s.* Paradiri.
Reprobar. *a.* Pag diri; pag paiuas.
Reprobatorio, ria. *adj.* Macacadiri.
Réprobo, ba. *adj.* Pinilian.
Reprochar. *a.* Pag boyboy.—Pag paiuas, pag diri.
Reproche. *m.* Pag boyboy.—Pag paiuas, pag diri.
Reproducción. *f.* Pag tubo liuat, pag bonga liuat, etc.—Pag liuat sin pag siring.
Reproducir. *a.* Pag tubo liuat, pag bonga liuat, etc.—Pag liuat sin pag siring.—*r.* Runhat.
Repromisión. *f.* Pagsaad liuat.
Reprueba. *f.* Pag basi liuat, pag sulay liuat.
Reptil. *m.* Mananap nga diri siquihan ó halipotay an teel.
República. *f.* Bongto nga uaray hadi ug sarosaliuan lá an mga ponoan.
Republicano, na. *adj.* An tungud ó [illegible]nan república.—Sacop sin república.—Gapil sa república.
Repúblico. *m.* Tauo nga cadunganan, mahal.
Repudiación. *f.* Pag baya, pag diri, pag licay.
Repudiar. *a.* Pag baya sa lugaringon nga asaua nga babaye.—Pag baya, pag diri, pag licay.
Repudio. *m.* Pag baya sa lugaringon nga asaua nga babaye.
Repudrir. *a.* Donot caopay.—*r.* Sáquit, in nasasáquit caopay an casingcasing tungud sin cabidoan, etc.
Repuesto. *m.* Mga guinaandam, mga guin-

titima.—Burugtangan sin mga mag calain lain nga gamit sa pag caon.—De repuesto. *m. adv.* Tingali, bain, bangin.
Repugnancia. *f.* Patuc, capatuc.—Pag diri.—Cangalas.
Repugnante. *p. a.* Mapatuc.-Madiri.—*adj.* Macacangalas.
Repugnantemente. *adv. m.* Sa daco nga capatuc.—Sa daco nga pag diri.—Sa daco nga cangalas.
Repugnar. *a.* Pagpatuc.—Pag diri.—Ngalas. Soson, sosum.
Repulgar. *a.* Pag bilit.
Repulgo. *m.* Bilit.
Repulido, da. *adj.* Ogdayon.
Repulir. *a.* Pag pahamis liuat.—Ogday.
Repulsa. *f.* Pagdiri sin pag hatag; pagtamay; pagpaiuas.
Repulsar. *a.* Pagtamay; pag diri sin pag hatag; pag paiuas.
Repulsión. *f.* Pag paiuas.—Pag tamay; pag diri sin pag hatag.
Repulsivo, va. *adj.* Macacaiuas.
Repullo. *m.* Odiong nga gutiay.—Caculba.
Repunta. *f.* Ruis, carauisan.—Halipotay; gutiay.—Suhay.
Repuntar. *n. Mar.* Pag taob. *r.* Pagraut an alacsio.—*fig.* y *fam.* Sina, in nasisina an tauo.
Reputación. *f.* Sangbay; bansag; cadunganan.
Reputar. *a.* Pag hunahuna.
Requebrar. *a.* Pag bongbong.—*fig.* Pag sorosuerte.
Requemado, da. *adj.* Sonog caopay.—Tubod caopay.
Requemamiento. *m.* Cahapdos sa baba ó dila.
Requemar. *a.* Pag sonog liuat.—Pag paso an lauas. Pag tahay.
Requemazón. *f.* Cahapdos sa baba ó dila.
Requeridor, ra. *adj.* Magpapahibaro.—Mahiling, maosisa.
Requerimiento. *m.* Pag pahibaro.
Requerir. *a.* Pag pahibaro.—Pag hiling, pag osisa. Casoroc-an, quinahanglan.—Pag sagda.
Requesón. *m.* Gatas nga binagtic cay guinlaso.
Requesta. *f.* Pag pahibaro.
Requiebro. *m.* Pag boong boong.—Pag sorosuerte.
Requilorio. *m. fam.* Damo nga mga polong nga uaray mán polos.
Requintador, ra. *m.* y. *f.* An mapalabao.
Requintar. *a.* Pag palabao.—Pag palabao sin icalima ca parte.
Requinto. *m.* An icaduha nga icalima nga nacucuha sa usa nga caisipan nga nacuhaan ná san icalima ca parte.—Pag palabao sin icalima ca parte.—Toronggon nga requinto.—An músico nga parahoyop siton.
Requisa. *f.* Pag hiling, pag sodoy.
Requisición. *f.* Icaduha nga pag isip sa bisan ano.
Requisito. *m.* Casoroc-an, quinahanglan.
Requisitorio, ria. *adj. For.* Surat sin usa nga hocom ngadto sin lain mán nga hocom, basi cún masasadang, matuman ansugo niya.
Res. *f.* Hayop. *pl.* Cahayopan.
Resaber. *a.* Hibaro caopay, maaram caopay.
Resabiar. *a.* Pap raut sin batasan.—*r.* Sina, in na sisina an tauo.
Resabido, da. *adj.* An nag papacamaaram.
Resabio. *m.* Maraut nga carasa.—Batasan nga maraut.
Resaca. *f.* Pag balic balic an tubig sa dagat dican sa tabi ngadto sa lauod, hica.
Resalado, da. *adj. fig.* y *fam.* Maopay nga cabacdao, maopay nga cahimo.
Resalir. *n.* Labao.
Resaltar. *n.* Ontol.—Butas.—Labao.—*fig.* Dayag.
Resalte. *m.* Labao.
Resalto. *m.* Caontol.—Labao.
Resaludar. *a.* Pag balos san pag abi abi.
Resalutación. *f.* Pag balos san pag abi abi.
Resalvo. *m.* Ogbus nga binibilin in macuha an iba nga mga sanga sanga.
Resarcimiento. *m.* Pag bayad.
Resarcir. *a.* Pag bayad.
Resbaladero. *m.* Cadolon-tan.—Hitalindasan.
Resbaladizo, za. *adj.* Madalonot; dali pos pos; dulanos; culamug; dalomog; dalhug; dang lug; hanlas; daloso; dalosot; dalisot.
Resbalador, ra. *adj.* Madalonot.
Resbaladura. *f.* Hintalindasan.
Resbalamiento. *m.* Hitalindas.—*vid.* Resbalar.
Resbalar. *n.* y *r.* Tandas; tip gas; talindas; tumalindasay; balinas; palinas; bagnas, habagnas; baquinas; dalasdas; dalinas; dalioros; dalisot; dalosdos; damolas; dulanos; halos hos; os-os; lugas; lip das; cugas; dalonot.
Resbalón. *m.* Hitalindas. *vid.* Resbalar.
Resbaloso, sa. *adj.* Madalonot; dali pos pos; dulanos, culamug; dalomog.
Rescaldar. *a.* Pag lapua.—Pag baga.
Rescatador, ra. *adj.* Manlulucat; mamamaui.—*s.* Paralucat.

Rescatar. *a.* Pag lucat; pag baui.
Rescate. *m.* Pag lucat; pag baui.—Lucat.
Rescaza. *f.* Isda.
Rescindir. *a.* Pamad bad sin carocayacan, catungdanan, etc.
Rescisión. *f.* Pamad-bad sin carocayacan, catungdanan, etc.
Rescisorio, ria. *adj.* Macabad bad.—Sadang mabad bad.
Rescoldera. *f.* Saquit sa soroc soroc.
Rescoldo. *m.* Alinsoob.—*fig.* Baga catahap.
Rescripto. *m.* Sugo sin labao nga ponoag.
Rescriptorio, ria. *adj.* An tungud ó canan sugo sin labao nga ponoan.
Resecación. *f.* Pag pamara; pag mara. Pag paoga, caoga.
Resecar. *a.* Pag pamara; pag mara.—Pag paoga; oga.
Resección. *f.* Pag otud sin tul-an.
Reseco, ca. *adj.* Mamara caopay; maoga caopay.—Magasa caopay.
Reseda. *f.* Banua nga dahumon; mahamut.
Resegar. *a.* Pag liuat sin pag ani ó pag bari sin humay, etc.
Resellar. *a.* Pag marca liuat.
Resello. *m.* Pag marca liuat; icaduha nga pag marca.
Resembrar. *a.* Pag tahum liuat; pag pugas liuat.
Resentimiento. *m.* *fig.* Silag, casilag, casina.
Resentirse. *r.* Ticacuri; ticaluya; ticabari; ticaboong, etc.—*fig.* Silag, sina, in masisina an tauo.
Reseña. *f.* Pag pasalista sa mga soldados.—Tigaman.—Lactud nga casayoran.
Reseñar. *a.* Pag surat san mga señas ó mga tigaman basi quilal-on an tauo.—Lactud nga pag asoy, pag asoy sin lactud.
Resequido, da. *adj.* Mamara; maoga.
Reserva. *f.* Pag timos, pag tipig.—Secreto, hilum, hilit.—Pag higauas.—Camatagam.—Pag reserva sa Santísimo Sacramento.—Á reserva. *m. adv.* Sa hilum, sa hilit: gauas.—Sin reserva. *m. adv.* Dayag caopay.
Reservación. *f.* Pag timos, pag tipig, pag tagana, pag hungay.—*vid.* Reservar.
Reservadamente. *adv. m.* Sa hilum, sa hilit.
Reservado, da. *adj.* Matagam.—Madoroto, buotan.
Reservar. *a.* Pag timos, pag tipig, pag tagana, pag hungay.—Pag langan, pag langan langan.—Pag gauas; pag higauas.—Pag tagana.—Pag hilum, pag hilit.—Pag tago, pag licao.—Pag solud ó pag reserva sa Santísimo Sacramento sa sagrario.—*r.* Tagam.
Resfriado. *m.* Sip-on.—Pag bobo sin tubig sa tuna.
Resfriador, ra. *adj.* Macatag hum; macasip-on.
Resfriadura. *f.* Sip-on.
Resguardar. *a.* Pag bantay.—*r.* Intap.—Salipud.
Resguardo. *m.* Bantay.—Carig-onan.—Sasalip-dan.—Mga bantay basi diri macaagui an mga may dara nga estrabio.
Residencia. *f.* Oroquian, pinoporocoan.—Pag osisa san nagcaput sin catungdanan ug inmiuas ná siya.—Mga dididiligencia nga guinbuhat sa tauo nga guin residensiahan.
Residencial. *adj.* An catungdanan nga angay pag osisahan ó pag residenciahan.
Residenciar. *a.* Pag osisa, pag residencia cún naonano an iya pag tuman san catungdanan nga itinapud sa iya.
Residente. *p.* Maocoy, mahonog, poroco, mapuyo,
Residir. *n.* Ocoy, honog, poroco, puyo.
Residuo. *m.* Tura, bahin nga mahatura.—Larug, calangcagang, talangtagang.
Resiembra. *f.* Pagtanum.
Resigna. *f.* Pagbaya sin catungdanan nga singbahanon cay basi carauaton sin lain nga tauo.
Resignación. *f.* Pag alagad sa lain nga tauo, etc.—Pag baya sin catungdanan nga singbahanon cay basi carauaton sin lain nga tauo.—Caoyon, caabuyon, pag caoyon, pag caabuyon.
Resignadamente. *adv. m.* Sa pag alagad gud nga ticang sa buot.
Resignar. *a.* Pagbaya sin catungdanan nga singbahanon cay basi carauaton sin lain nga tauo.—Pag hatag san mando sa lain nga tauo, cundi dali lá.—*r.* Alagad, pag oyon.
Resignatario. *m.* An macarauat san resigna ó catungdanan nga singbahanon nga binabayaan.
Resina. *f.* Taguc, calolot.
Resinífero, ra. *adj.* Tagucan.
Resinoso, sa. *adj.* Tagucan.
Resisa. *f.* An icaualo ca parte nga quinucuha sadton icaualo mán ca parte nga sinocot san alacsio, suca ug lana.
Resisar. *a.* Pag iban.
Resistencia. *f.* Pag ato, pag asdang.—Pag patuc.—Baga carig-onan.
Resistente. *p. a.* Maato.
Resistero. *m.* Adlaui.—Capaso san adlao.—Pinapasoan san adlao.
Resistible. *adj.* Sadang aatohum.—Sadang antoson, sadang ilubon.

Resistidero. *m.* Adlaui.—Capaso san adlao.—Pinapasoan san adlao.
Resistidor, ra. *adj.* Maato.
Resistir. *a.* Pagato, pagasdang.—Pag antos, pagilub.—Pagpatuc.—Sucuahi; sungquig; suqui.
Resma. *f.* An usa ca resma may caruhaan ca mano nga papel, cún lima cagatos nga mga pliego.
Resobrar. *n.* Capin ná, cún damo in nahatura ó nahasalin.
Resobrino, na. *m.* y *f.* Omancon nga icaduha ó anac sin omancon.
Resol. *m.* Bislao san adlao.
Resolana. *f* Lugar ngn paadlauan in napaadlao dída an tauo.
Resolución. *f.* Pag sugo, pag buot.—Baga camaisug.—Casayoran sin ano mán nga hiborongan ó cacurian.
Resoluto, ta. *adj.* Baga maisug, malacsi.—Lactud—Lasgud, batid.
Resolver. *a.* Pagsugo, pag buot.—Pag lactud.—Pamadbad sin hiborongan ó pag hatag sin casayoran.—Hungao cún dao saquít, naiban ná.—Tunao.—*r.* Ahas, pacapangahas sin pag polong ó pag buhat.—Tigub.—*Med.* Hop hop.
Resollar. *n.* Pag guinhaua; pag boro boro; otnga; agoc-oc.
Resonación. *f.* Catonug.—*vid.* Resonar.
Resonancia. *f.* Catonug.—*poét.* Caarangay.
Resonante. *p. a.* Matonug.
Resonar. *n.* Tonug; aningal; sanong; cagot cot; cagulicot; hagodol; alangiog; alagung gung; hagubohog; hagong hong.
Resoplar. *n.* Agomud; agontug; hagac hac.—Pusngac; bughoc; haluc haguc.
Resoplo. Resoplido. *m. vid.* Resoplar.
Resorber. *a.* Pag higop liuat.
Resorte. *m.* Mueye sa mga máquina, etc.—*fig.* Catigayonan.
Respaldar. *m.* Sandigan.
Respaldar. *a.* Pag surat sin bisan ano sa luyo sin sinurat.—*r.* Pag sandig.
Respaldo. *m.* Sandigan.—Luyo sin surat.
Respectivamente. *adv. m.* Cún sa pananglit, sa tungud sa...
Respective. *adv. m.* Cún sa pananglit, cún sa tungud sa...
Respectivo, va. *adj.* Tungud sa...
Respecto. *m.* Tungud; labut; hionong.
Respetabilidad. *f.* Cadarayauon, camatahuron.
Respetable. *adj.* Darayegon, matahuron, matalahuron, talahuron.
Respetador, ra. *adj.* Matahud.
Respetar. *a.* Pag tahud, pag taha, pag banicug, pag gahub.
Respeto. *m.* Pag tahud; catahud; catalahuran; pag cabanicug.—Tungud.—Bisan ano nga iguinaandam.—Respetos humanos. Mga caauod nga calibutanon.
Respetuosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag catahud.
Respetuoso, sa. *adj.* Matinahuron.—Matahud.
Réspice. *m. fam.* Pag baton nga baga pag isug.—Pag sauay, pag isgui.
Respigador, ra. *s.* Paraporot san mga ohay nga baya san pag ani.
Respigar. *a.* Pamorot san mga ohay nga baya san pag ani ó pamari.
Respigón. *m.* Sonit.
Respingada. *adj.* Irong nga baga nahangad an catapusan.
Respingar. *a.* Pag lorologso an mananap in may matocob sa iya, etc.—*fig.* y *fam.* Pag laris.
Respingo. *m.* Pag lorologso.—Polong nga baga agui sa pag casina.
Respingona. *adj.* Irong nga baga nahangad an catapusan.
Respirable. *adj.* Sinisiring an hangin etc., nga maopay nga diri macacaraut.
Respiración. *f.* Pag guinhaua.—An iguiniguinhaua nga hangin.
Respiradero. *m.* Aguian san hangin, araguian san calambrag.—*fig.* Pag pahuay.—Guinhaua.
Respirador, ra. *adj.* Maguiguinhaua.
Respirante. *p. a.* Maguiguinhaua.
Respirar. *n.* Pag guinhaua; cuyap cuyap; usbao; otnga; hiac; hiuag; alibuay.—Hanggab.—Baho.—*fig.* Pag pahuay. Respirar con trabajo por causa de cansancio. Hangus.
Respiratorio, ria. *adj.* An gamit sa pag paguinhaua.
Respiro. *m.* Pag guinhaua.—Pag pahuay.
Resplandecer. *n.* Quiblat, quidlat, quinao quinao, quintab, sanag, si-ao, si-ao siao, silac sigac, silao, silat sigat, sinao, sirac, solhug, árbol, ranggat, banag banag, banauag, bislao, dan-ag, dinga, guila guila, guilang guilang, sona, paua, guili guili, hayag, binulnan, ilat igat, inao, ingat, ingat ingat, lambrag, lamrag, liuanag.
Resplandeciente. *p. a.* Mapaua, masona, mailat igat. *vid.* Resplandecer.
Resplandecimiento. *m.* Capaua, calambrag, camapaua, camalambrag, camaingatingat, camasinao, etc., etc.
Respladina. *f. fam.* Pag sauay, pag is-guí.
Resplandor. *m.* Capaua, casirac, calambrag, camapaua, camasirac, camalambrag, camaingat ingat. *vid.* Resplandecer.

Respondedor, ra. *adj.* Mabaton.—*s.* Parabaton.
Responder. *a.* Pag baton; pag tubag; pag sagbang; pag rabay.—Pag balos cún dao sa mga surat, etc.—Responder sin ser preguntado. Baghang.
Respondón, na. *adj. fam.* Mabaton.—*s.* Parabaton.
Responsabilidad. *f.* Catungdanan, catungdanan sin pag bayad.
Responsable. *adj.* An may catungdanan sin pag bayad.
Responsar. Responsear. *n.* Pag pangadie sin mga responso, pag responso.
Responso. *m.* Responso nga pinangangadie ó quinacanta tungud sa mga minatay.
Responsorio. *m.* Responsorio nga pinangangadie sa catapusan sa mga lección sa maitines, etc.
Respuesta. *f.* Baton.—Balos.
Resquebradura. *f.* Barana; caboongan; cabutacan.
Resquebrajadura. *f.* Barana; caboongan; cabutacan.
Resquebrajar. *a.* Barana; boong; quigang. —Resquebrajarse peña, pared, derrumbarse monte. Paric.
Resquebrajo. *m. vid.* Resquebradura.
Resquebrajoso, sa. *adj.* Mabarana, maboong.
Resquebrar. *n.* Ticabarana, ticaboong.
Resquemar. *a.* Saplud sa baba.—Tubud.
Resquemazón. *f. vid.* Resquemo.
Resquemo. *m.* Saplud sa baba.—Camasaplúd.—Catubud, maraut an baho, maraut an rasa cay natubud an loto, etc.
Resquicio. *m.* Sul-at sin puerta dapit sa may turumbanan.—Loho nga gutiay.—*fig.* Catigayonan.
Resta. *f.* Pag resta cún dao sa mga pag cuenta.—An cuha sa pag resta.
Restablecer. *a.* Pag butang, pag pahimutang liuat.—*r.* Pag opay.
Restablecimiento. *m.* Pag butang, pag paghimutang liuat. Pag opay.
Restallar. *n.* Pag lagatuc, pag lagopo, pag lagoros.
Restante. *p. a.* An mahatura, an mahasalin.
Restañadura. *f.* Pag butang liuat sin estaño.
Restañar. *a.* Pag butang liuat sin estaño.
Restañar. *a.* Pag sada, pag paisul sin dugo, etc.
Restañar. *n.* Pag lagatuc, pag lagopo, pag lagoros.
Restaño. *m.* Panapton nga salapi ó bulauan nga magilat igat.
Restaño. *m.* Pag pasada ó pag paisul sin dugo, etc.
Restar. *a.* Pa resta cún dao sa mga pag cuenta.—*n.* Culang pá.—Hatura, hasalin.
Restauración. *f.* Pag baui, pag lucat.—Pag pahiuli; pag pahimutang liuat.—Pag pacaopay.
Restaurador, ra. *adj.* Macabaui.—*s.* Parabaui.
Restaurante. *p. a.* Mabaui.—*s.* Parabaui.
Restaurar. *a.* Pag baui, pag lucat.—Pag pahiuli; pag pahimutang liuat.—Pag pacaopay.
Restaurativo, va. *adj.* Macacabaui; macacaopay.
Restinga. *f.* Pasig.—Hababao, hibabu-an.
Restingar. *m.* Mga pasig.
Restitución. *f.* Pag uli sin bisan ano sa lugaringon nga tag-ada.
Restituible. *adj.* Sadang io-oli.
Restituidor, ra. *adj.* An mauli san diri iya ngadto san tag-ada.
Restituir. *a.* Pag uli sin bisan ano sa lugaringon nga tag-ada.—Pag pahiuli, pag pahimutang liuat.—*r.* Pag uli, pag pauli.
Restitutorio, ria. *adj. For.* Togon ó sugo sin pag uli sin ano mán sa lugaringon nga tag-ada.
Resto. *m.* An nahatura, an nahasalin.—Tag ipus.—An cuha ó goa sa pag restar. —Restos mortales. Mga cabilin ó mga tulan sin minatay. Resto ó lo que falta aún que pagar. Taguipos.
Restregar. *a.* Piri piti; got got; hapiod; honas; id-id; ngod ngod; gantas; moc moc; nis nis, nos nos; baguid; dac dac.
Restribar. *n.* Sarig.
Restricción. *f.* Pag hogot.
Restrictivamente. *adv. m.* Sin hogot, hogot caopay.
Restrictivo, va. *adj.* Macacahogot.
Restricto, ta. *adj.* Hogot, sig pit.
Restringa. *f.* Pasig.—Hababao, hibabu-an
Restringente. *p. a.* Macacaiban.
Restringible. *adj.* Sadang maiban.
Restringir. *a.* Pagiban.—Baga pag pasada.
Restriñidor, ra. *adj.* Macacasada, macacatampoy.
Restriñimiento. *m.* Pag pasada, pacatampoy.
Restriñir. *a.* Pag pasada, pacatampoy.
Resucitador, ra. Macacabanhao; magbaranhao.
Resucitar. *a.* Banhao, bunhat.—*n.* Pag cabuhi liuat, buhi liuat.
Resudación. *f.* Pag balhas, pag hulas sin guti.

Resudor. *m.* Balhas nga gutiay, hulas nga gutiay.
Resueltamente. *adv. m.* Ongud caopay, ticos caopay.
Resuelto, ta. *adj.* Ongud, ticos, casing casingan.—Madagmit; madoroto.
Resuello. *m.* Pag guinhaua,—Agoc-oc cún dao isda.
Resulta. *f.* Caritalan.—Catapusan sin pag larang, pag polong, etc.; guinlad-ngan.—De resultas. *m. adv.* Tungud cay.
Resultado. *m.* Catapusan.—Caritalan.
Resultancia. *f.* Catapusan.—Caritalan.
Resumen. *m.* Lactud, calacturan.—En resúmen. *m. adv.* Sa catapusan, sa usa lá capolong.
Resumidamente. *adv. m.* Lactud gud, lactud caopay.
Resumir. *a.* Pag lactud.—*r.* Hitigub.
Resurreción. *f.* Pag cabubi liuat, cabanhao, pag cabanhao.
Resurtida. *f.* Caontol.
Resurtir. *n.* Ontol.
Retablo. *m.* Id.; retablo sa mga singbahan nga burugtangan sa mga casantosan.
Retacería. *f.* Mga tinabas.
Retaco. Pusil nga halipot.—Taco nga halipot nga gamit sa pag biyar.—*fig.* Tauo nga popno.
Retador. *m.* Para ayat.
Retaguardia. *f.* Catapusan nga tapoc sin mga casoldadasan, an mapaorche.—Picar la retaguardia. *fr. Mil.* Pag lanat sa mga caauay nga napaisul ná.
Retahila. *f.* Mga nag cacasonud sonud.
Retajar. *a.* Pag otud.—Pag taha san pluma.—Pag turi.
Retal. Panapton nga halipot nga nahatura sa usa ca bolos.—Tinabas nga anit, ect.
Retallar. *n.* Panaring sing.—Pag liroc liuat.
Retallecer. *n.* Panaring sing.
Retallo. *m.* Saring sing.
Retama. *f.* Cahuy cahuy nga madulao an iya mga bucad.—Ba-nua nga mapaet caopay.
Retar. *a.* Pag ayat.—*fam.* Pag sauay.—Pag boy boy.
Retardación. *f.* Pag camaiha, camaiha.
Retardar. *a.* Pag iha; pag langan langan.
Retardo. *m.* Pag camaiha, camaiha.
Retasa. *f.* Icaduha ca pag tauad sin bale.—Pag socol liuat.
Retación. *f.* Icaduha ca pag patauad sin bale.—Pag socol liuat.
Retasar. *a.* Pag tauad liuat san bale.—Pag socol liuat.
Retazar. *a.* Pag tabas tabas.
Retazo. *m.* Tinabas.
Retejar. *a.* Pag liuan sa mga teja nga maraut ná ug pag butang sin mga bag-o.
Retejer. *a.* Pag habol sin soso.
Retejo. *m.* Pag liuan sa mga teja nga maraut ná ug pag butang sin mga bag-o.
Retemblar. *n.* Corug corug.—Oyug oyug.
Retén. *m.* Bisan ano nga andam ug tima cún may gamitan.-*Mil.* Mga casoldadosan.
Retención. *f.* Pag tipig.—Pag dayon sa catungdanan, bisan may catungdanan pá nga quinarauat.—Diri pag togot, diri pag hatag.—Pag sada. Retención de la orina. Diri paca ihi, cay nasasad-han.
Retener. *a.* Pag tipig.—Pag dayon sa catungdanan, bisan may catungdanan pá nga quinarauat.—Diri pag togot, diri pag hatag.—Pag preso. Retener lo ageno. Lopot.
Retenimiento. *m. vid.* Retención.
Retentar. *a.* Bughat, pag balic an mao ngahao nga saquit.
Retentiva. *f.* Hinumdum.
Reteñir. *a.* Pag tina liuat.
Retesamiento. *m.* Caonat.
Retesar. *a.* Onat; pag paonat.
Reteso. *m.* Caonat.
Reticencia. *f.* Pag asoy cundi diri an ngatanan: baga pag limbong.
Retín. *m. vid.* Retintín.
Retina. *f.* Tauo tauo sa mata.
Retinte. *m.* Pag tina liuat.
Retintín. *m.* Holong hogong.—Anipao.
Retinto, ta. *adj.* Baga itum.
Retiñir. *n.* Holong hogong.—Anipao.
Retiración. *f.* Pag pamolde sa luyo man in human ná an luyo.
Retirada. *f.* Paisul.—Ayopan.
Retiradamente. *adv. m.* Sa tinago, tinago gud.
Retirado, da. *adj.* Harayo.—An soldados nga gauas ná sa pagcasoldados; bisan ponoan sin mga casoldadosan nga gauas ná siton nga cahimtang.
Retiramiento. *m.* Pag mingao, pag licay sa mga tauo.--Camingao.--Camingauan.
Retirar. *a.* Paisul.--Haon.--Isdug.--Honud. *Impr.* Pag pamolde sa luyo mán, in human ná an luyo.—*r.* Pag mingao, hilit, pag licay sa mga tauo, papilio.
Retiro. *m.* Pag mingao, hilit, pag licay sa mga tauo, papilio.-Camingao.--Camingauan.
Reto. *m.* Pag ayat; paquiauay.
Retocar. *a.* Pag caput caput.---Pag carocablit.—Pag hingpit ó pag human gud sin ano mán nga buhat.
Retoñar. *n.* Panaring sing; pag lumat; pag biyo-os; pag borol; pag sulpo. Pag saha cún dao abaca ó saguing. Pag sug-

mat cún dao gauay, etc.—*fig*. Pag tubo liuat.

Retoñecer. *n. vid.* Retoñar.

Retoño. *m.* Saring sing.—Saha cún dao abaca ó saguing.—Subing cún dao humay, etc.—Tarubol cún dao bagacay ó puti.—Dabong cún dao cauayan.

Retoque. *m.* Pag caput caput.—Pag carocablit.—Pag hingpit ó pag tuman gud sin ano nga buhat.—Baga pag abat sin saquit.

Retorcedura. *f. vid.* Retorcimiento.

Retorcer. *a.* Pag lacon; pag lubag; pag biriquis, pag pisi; pag sibud; pag tangbid; pag biribid; pag quiriquid; pag lambid; pag labag. Pag limbag an lauas. Pag bing gig san oló.—Pag corong cún dao an bohoc.—Picnit cún dau an talinga.

Retorcer entre los dedos. Pag piripiti.

Retorcimiento. *m. vid.* Retorcer.

Retórica. *f.* Pag aradman sin pag pamolong ó pagsurat sin maopay.—*pl. fam.* Mga polong nga diri angay ó diri igo.

Retóricamente. *adv. m.* Angay ug igo san Retórica.

Retórico, ca. *adj.* An tungud ó canan Retórica.—An maram sin Retórica.

Retornamiento. *m.* Pag balos.—Pag balic, paguli.

Retornar. *a.* Pag balos.—Paisul; pabalic, paulí.—*n.* Balic, uli.

Retorno. *m.* Pag balic, pag uli.—Balos, bayad.—An uli.

Retorsión. *f. vid.* Retorcer.

Retorta. *f.* Baso nga sugad an alacsiuan.

Retortero. *m.* Pag libub libud; pag buyan buyan.—Traer al retortero á uno. *fr. fam.* Pag sogo sugo sa iya.

Retortijar. *a.* Pag corong.

Retortijón. Cacorong, pag cacorong.—Retortijón de tripas. Tigda ug dali lá nga camasool sa tiyan.—Retortijón de orejas. Picnit.

Retostado, da. *adj.* Baga tinubud, maromaitum.

Retostar. *a.* Pag pritos liuat; pag sang lag cún dao loto. Pagtubud.

Retozador, ra. *adj.* Malorologso. malacsi.

Retozadura. *f.* Pag lorologso, lacsi.

Retozar. *n.* Pag lorologso, pag lacsi.Duhit.

Retozón, na. *adj.* Marologso, malacsi.

Retracción. *f.* Pag sagda nga diri dumayon an buhat.—Pag paisul; pag isul.

Retractable. *adj.* Isolun; angay isulun cún dao polong.

Retractación. Pag isul sin polong.

Retractar. *a.* Pag isul sin polong.

Retraer. *a.* Pag sagda nga diri dumayon an buhat.—Ayop, dangup.—Quilpot; isul; onluc, ocnol.—Pag mingao, pag pilio.

Retraído, da. *s.* Binocot.—*pl.* Cabinoctan.—Mamingao, mapapilio.

Retraimiento. *m.* Pag isul; pag paisul.—Bocot.—Darang-pan, ayopan.

Retranca. *f.* Anit nga halapad, dao pisi nga gamit sa mga hayop.

Retrasar. *a.* Pag iha; angan angan. *a.* Orehe; paorehe.

Retraso. *m.* Pag iha; pag caiha; camaiha.—Pag orehe.

Retratador, ra. *m.* y *f.* Pararetrato, parahimo sin mga retrato.

Retratar. *a.* Pag retrato; pag pintar sin tauo tauo, etc.—Pag asoy.

Retrato. *m.* Retrato, tauo tauo etc, nga pinintar; ladauan.—Casayoran.

Retratista. *m.* Pararetrato, parahimo sin mga retrato.

Retrechar. *n.* Isul.

Retrechería. *f. fam.* Pag limbong.

Retrechero, ra. *adj.* Malimbong.

Retreta. *a.* Pag toctoc sa mga guimbal, basi mag pauli an mga soldados.

Retrete. *m.* Bocot, sulud.—Calibangan.

Retribución. *f.* Balos; pag balos.

Retribuir. *a.* Pag balos.

Retribuyente. *p. a.* Mabalos.

Retrillar. *a.* Pag guioc liuat.

Retroactivo, va. *adj.* Bisan ano nga may labut ó gahum sa mga adlao nga inmagui.

Retroceder *n.* Isul; paisul; hilasic; limbo; sibao; sibug; sical; ontol; handoroy; quilpot; onluc; ocnol; casay casay, pangasay casay.

Retrocesión. *f.* Pag isul; pag paisul.

Retroceso. *m.* Pag isul; pag paisul.—*Med.* Pag balic an saquit.

Retrogradación. *f.* Pag isul.

Retrogradar. *n.* Isul.

Retrógrado, da. *adj.* Maisul; mapaisul.

Retronar. *n.* Dalug dug, cundi harayo.

Retropilastra. *f.* Haro harigue nga hadodooc sin harigue.

Retrospectivo, va. *adj.* Maisul.

Retrotracción. *f. vid.* Retrotraer.

Retrotraer. *a.* Pag siring nga may suseder ó inabut sa mao nga tiempo, nga diri ngagayud ansiya.

Retrovender. *a.* I-oli, cún an nacapalit iguinooli niya an pinalit ngadto san guinpalitan, cundi pag babay-dan mán siya.

Retrovendición. *f. vid.* Retrovender.

Retroventa. *f. vid.* Retrovender.

Retrucar. *n.* Pag songgo an bola nga gamit sa pag biyar, sa igcas bola.—Pag embite mán cún dao sa sugal.

Retruco. *m. vid.* Retrucar.

Retruque. *m. vid.* Retrucar.
Retumbar. *n.* Hagubohob; hágodol; agubohob; aningal; anog-og; canug cug; digahong; alangiog; alagang gung; hagong hong; hangongihong.
Retumbo. *m.* Anog-og; digahong. *vid.* Retumbar.
Retundir. *a.* Pag patopong ó pag parejo sa mga tabliya nga binutang ná sa cota.—*Med.* Pag paisul san saquit.
Reuma. *f.* Saquit nga nacacahubag san lauas, ug nacacaso-ol sa mga cosog sa lauas.
Reumático, ca. *adj.* An may saquit nga reuma.—An tungud ó canan saquit nga reuma.
Reumatismo. *m.* Saquit nga reuma.
Reunión. *f.* Pag tigub; pag catigub.—Catiguban.
Reunir. *a.* Pag tigub, pag tipon.—*r.* Tigub, tipon; goboc; goboy; hag bon; doroy; tambong; talabcad; guindug; gahoro; tampo.
Revacunación. *f.* Pag carlit liuat.
Revacunar. *a.* Pag cadlit liuat.
Reválida. *f.* Pag aprobar.
Revalidación. *f.* Pag rig-on, pag parig-on.
Revalidar. *a.* Pag rig-on pag parig on.—*r.* Pag aprobar.
Revecero, ra. *adj.* Sarosaliuan.
Reveedor. *m.* Para hiling, paraosisa.
Revejecer. *n.* Tigurang, in matitigurang ná an tauo, lagas, in malalagas ná an tauo, etc.
Revejido, da. *adj.* Tigurang, lagas, arug.
Revelación. *f.* Pag cahayag; pag pahayag.
Revelador, ra. *adj.* Mapahayag.
Revelamiento. *m.* Pag cahayag; pag pahayag.
Revelante. *p. a.* Mapahayag.
Revelar. *a.* Pag pahayag.
Reveler. *a. Med.* Pag paisul san saquit.
Revendedera. *f.* Bariuas.
Revendedor, ra. *s.* Bariuas.
Revender. *a.* Pag bariuas.
Revenimiento. *m. Min.* Pag tono.
Revenirse. *r.* Conot; copus; culub; itus; hagas; culbao.—Panos.—Baga pag hulas ó pag balhas cún dao cota, pintar, asin, etc. —*fig.* Pag alagad na sin gutiay.
Reventa. *f.* Icaduha ná nga pag baliguia.
Reventadero. *m.* Cacurian, casaquitan.
Reventar. *n.* Haguios; higsa; liqui; busod; boto; pigsa, pusa; tiris; todos; lapia: liti.—*fig.* Ipa, pagcaipa sin daco.—*fig.* Capuy, butlao.
Reventazón. *f.* Pag pusa.—Pag bosud.—Pag boto. Caboboongan.
Reventón. *adj.* Bosud.—*m.* Pag pusa.—Pag bosud.—Pag boto.—*fig.* Buquid nga tindug caopay, macuri an pag sagca.—*fig.* Cacurian, casaquitan nga daco.
Rever. *a.* Pag hiling liuat.
Reverberación. *f.* Cabislao; caquidlap; pagcangilab ngilab.
Reverberar. *n.* Bislao; ngilab ngilab; quidlab.
Reverbero. *m.* Cabislao; caquidlap; pagca ngilab ngilab.—Bislauan.—Parol nga binibislauan san suga.
Reverdecer. *n.* Pag lurab an mga tanum ó banua.—*fig.* Pag bag-o sin cosog.
Reverdeciente. *p. a.* Malurab.
Reverencia. *f.* Pag tahud; catahud; pag catahud.—Catalahuran.
Reverenciable. *adj.* Matahuron, talahuron.
Reverenciador, ra. *adj.* Matahud.
Reverencial. *adj.* Matahuron.
Reverenciar. *a.* Pag tahud, pag taha.
Reverendo, da. *adj.* Matahuron, talahuron.
Reverente. *adj.* Matahud.
Reversible. *adj. For.* An sadang io-oli sa daan nga tag ada.
Reversión. *f.* Pag oli.
Reverso. *m.* Cababalic-dan, luyo.
Reverter. *n.* Auas.
Revés. *m.* Cabalic-dan, luyo.—Tampaling, pag tampaling.—*fig.* Cacurian, casaquitan.
Revesado, da. *adj.* Macuri.—*fig.* Suquihon, malaris.
Revesar. Pag suca san quinaon.
Revesino. *m.* Sugal sa baraja.
Revestimiento. *m.* Paletada.
Revestir. *a.* Pag biste.—Pag palitada.—*r. fig.* Padayao.
Revezar. *n.* Pag liuan.—Sarosando, bani bani.
Revezo. *m.* Pag liuan.—Pag sarosando, pag bani bani.
Reviejo, ja. Tigurang ná caopay, lagas ná caopay, arug ná caopay; agal ná caopay cún dao hayop.—*m.* Sanga nga oga ná.
Reviernes. *m.* An tag-sa san pipito nga mga viernes nga masonud san pasco san Pag cabuhi liuat.
Revisar. *a.* Pag hiling, pag osisa.
Revisión. *f.* Pag hiling, pag osisa.
Revisita. *f.* Panginano liuat, pag hiling liuat.
Revisor, ra. *adj.* Mahiling, maosisa, manginano.—*m.* Parahiling, paraosisa, parapanginano.
Revisoria. *f.* Catungdanan sa pag carebisor.
Revista. *f.* Pag hiling liuat, panginano liuat.—Pag rebista sa mga casoldadosan.

Revistar. *a. Mil.* Pag rebista sa mga ca soldadosan.
Revivificar. *a.* Pag hatag sin quinabuhi.—Pagpacosog.
Revivir. *n.* Pag buhi liuat.
Revocable. *adj.* Sadang pag dirion an daan ná itinogot.
Revocablemente. *adv. m.* Didirion gud.
Revocación. *f.* Pag diri.
Revocador, ra. *adj.* Madidiri.—*m.* Parapaletada; parapintar.
Revocadura. *f.* Pag paletada; pag pintar.
Revocar. *a.* Pag diri san mga daan itinogot.—Pag paisul, pag sagda nga diri dumayon an tuyo.—Pag paletada; pag pintar; pag pacaopay.—Pag isul, limbo.
Revoco. *m.* Pag paletada; pag pintar.
Revolante. *p. a.* Malupad liuat; masupat supat, macopa copa.
Revolar. *n.* Pag lupad liuat.—Supat supat, copa copa.
Revolcadero. *m.* Lubugan, calubugan, lunayan.
Revolcarse. *r.* Huyang huyang; hiual; copa copa; polopoco; quiso quiso; copo copo.—*a. fig.* y *fam.* Pag daog san contra.
Revolcón. *m. fam.* Pag huyang huyang. *vid.* Revolcarse.—Pag daog san contra.
Revolear. *n.* Supat supat.
Revolotear. *n.* Supat supat, copa copa.
Revoloteo. *m.* Pag supat supat, pag copa copa.
Revoltillo. *m.* Gomoc, gobot.—*fig.* Casamocan.
Revoltón. *adj.* Olud nga macot cot sa mga paras.
Revoltoso, sa. *adj.* Mahiual, maaringasa, mangiras.—Malaris, marimoc.
Revolución. *f.* Pag ocay; pag alimbucay; pag aliscay; pag olicay; pag baliscad; pag bucay cay; pag bulicad.—Carimocan —Casamocan.—Pag alsa.—Cototcotot.—Pag lain, pag bag-o sin pag cabutang.—Pag biric.—Pongotot cotot.
Revolucionario, ria. *adj.* An tungud sa mga carimocan sin guinhadian.—Marimoc, masamoc.
Revolvedero. *m.* Lubugan, calubugan, lunayan.
Revolvedor, ra. *adj.* Marimoc, masamoc.
Revólver. *m.* Rebólber, pusil pusil.
Revolver. *a.* Pag hiual; pag ocay; pag ocay ocay; pag olicay, pag abcay; pag alimbucay; pag aliscay; pag alituad; pag baliscad; pag bocay cay; pag bulicad; pag cabut; pag carao carao; pag cugay; pag sugcay; pag arocay; pag cay cay; pag luad—Pag potos.—Pag corompot.—Pag asdang san pag auay.—Samoc, rimoc; pacasamoc; pacarimoc.—Pag huna hnna.—Pag biric.—Pag liso liso.—Pag lain an tiempo.
Revoque. *m.* Pag pintar.—Pag paletada.
Revuelco. *m. vid.* Revolcar.
Revuelo. *m.* Pag lupad liuat; pag lupad lupad.—Hiborong, bisan ano nga may hiborongan.—De revuelo. *m. adv. fig.* Madalí.
Revuelta. *f.* Pag biric liuat.
Revuelta. *f.* Carimocan; casamocan; pag alsa.—Cabalicoan.—Paglain sin huna huna, etc.—Suhay, pag suhay.—Calicoan.
Revueltamente. *m. adv.* Masamoc caopay, marimoc caopay.
Revuelto, ta. *adj.* Maaringasa, mangiras.—Magogomoc; macuri sabuton.
Revulsión. *f. Med.* Pag paisul.
Revulsivo, va. *adj. Med.* Tambal nga mag paisul san saquit.
Revulsorio, ria. *adj. Med.* Tambal nga mag paisul san saquit.
Rey. *m.* Hadi.
Reyerta. *f.* Suhay, pag suhay.
Reyezuelo. *m.* Hadi; hadi hadi.
Rezado. *m.* Pangaradion.
Rezador, ra. *s.* Parapangadie.
Rezagar. *a.* Pag angan angan.—*r.* Paoreche.
Rezago. *m.* Caculangan, culang pá.
Rezar. *a.* Ngadye, pag pangadie.—Siring. El libro lo reza. An libro an nasiring.—*n. fam.* Garub.—Rezar una cosa con uno. *fr. fam.* Cún may tungud mán sa iya.
Rezno. *m.* Coto nga daco.—Banua.
Rezo. *m.* Pag pangadie.—Pangaradion.
Rezongador, ra. *adj.* Mabunihay, mabagot bot, masalimohay.
Rezongar. *n.* Bunihay, bagot bot, salimohay.
Rezongón, na. *adj. fam. vid.* Rezongador.
Rezumadero. *m.* Tolitol; caaguihan.
Rezumarse. *r.* Honob, tohum.

RI

Ría. *f.* Salug.
Riada. *f.* Baha.
Riachuelo. *m.* Sapa, sapa sapa.
Ribaldería. *f.* Catampalasan.
Ribaldo, da. Tampalasan.
Ribazo. *m.* Baga buquid buquid, harohataas nga tuna.
Ribera. *f.* Tabi; liguid.—Tanaman nga guinnalad nga harani sin salug.—Sapa.
Ribereño, ña. *adj.* An tungud sa tabi.
Ribero. *m.* Alad.
Ribete. *m.* Piclo; bilit.—Dugang.
Ribetear. *a.* Pag piclo; pag bilit.

Ricacho. *m.* Bahandianon, salapianon, manggaran.
Ricadueña. *f.* Babaye, asaua cún anac bá sin daco ó mahal nga tauo.
Ricahembra. *f. vid.* Ricadueña.
Ricamente. *adv. m.* Bahandianon gud, manggaran gud.—Mahal caopay, mahal gud.—Maopay gud.
Ricial. *adj.* An oma nga natuboan liuat san humay cún tapus ná an pamari.—An tuna nga guintan-man sin cumpay, sacatihan.
Ricino. *m.* Pitogo.
Rico, ca. *adj.* Mahal, hamili.—Bahandianon, manggaran, salapianon, bulauanon.—Malalim, marasa.—Maopay gud.
Ricohombre. *m.* Tauo nga mahal.
Ricohome. *m. vid.* Ricohombre.
Ricote. *adj.* Bahandianon caopay.
Ridículamente. *adv. m.* Macatataua gud.—Uaray gud polos.
Ridiculez. *f.* Cauaray haros nga polong cún buhat bá, pag cadiri ansiya.—Salang salang.—Pacasagaqui.
Ridiculizar. *a.* Pag tamay, pag yobit.
Ridículo, la. *adj.* Macatataua.—Uaray haros, uaray polos.—Mahimangrao san ngatanan.—Poner en ridículo.—Pag pacaalo.
Riego. *m.* Pag bobo sin tubig sa tuna, pag tubugui.
Riel. *m.* Bugsa nga bulauan, salapi, etc.—Puthao nga halaba nga gamit sa mga ferrocaril, etc.
Rielar. *n. poét.* Paua paua.
Rienda. *f.* Rienda nga gamit sa preno sa mga cabayo, etc.
Riente. *p. a.* Mataua.
Riesgo. *m.* Cacurian, cataragman.
Rifa. *f.* Pag suhay.—Ripa, pag ripa.
Rifador. *m.* Pararipa.
Rifadura. *f. Mar.* Pag guisi, in maguiguisi an layag.
Rifar. *a.* Pag ripa.—*n.* Pag suhay.—*Mar.* Guisi, in maguiguisi an layag.
Rifirrafe. *m. fam.* Pag suhay nga baga agui lá.
Rigente. *adj. poét.* Matugas, matig-a.—Matinumanon gud.
Rígidamente. *adv. m.* Matugas caopay, matig-a caopay.—Matinumanon caopay, ticos, ongud.
Rigidez. *f.* Camatugas, camatig-a.—Caticos, caongud, camatinumanon gud.
Rígido, da. *adj.* Matugas, matig-a.—*fig.* Maticos, maongud, matinumanon gud.
Rigodón. *m.* Sayao.
Rigor. *m.* Caticos, caongud, caot-ot.—Baga camaisug.—El rigor del calor. Mapaso gud.—Casigpit.—*Med.* Camatugas sa mga cosog.—*Med.* Pag caharomohum.—En rigor. *m. adv.* Matuod gud, camatuoran gud.—Ser de rigor una cosa. *fr.* Casoroc-an gud, quinahanglan gud.—Ser uno el rigor de las desdichas. *fr. fig.* y *fam.* In quinucurian an tauo sin magcalain lain.
Rigorismo. *m.* Casigpit, caoraora ná, cahogot.
Rigorista. *adj.* Mahogot, maoraora ná.
Rigorosamente. *adv. m.* Sigpit caopay, hogot caopay.—Ticos gud, ongud gud.
Rigoroso, sa. *adj.* Masigpit; mahogot; maongud, maticos; maoraora ná.
Rigurosamente. *adv. m.* Sigpit caopay, hogot caopay.—Ticos caopay, ongud caopay.
Rigurosidad. *f.* Pag camasigpit, pag camahogot.—Camaongud, camaticos.
Riguroso, sa. *adj.* Masigpit, mahogot.—Maongud, maticos, maora ora ná.
Rija. *f. Med.* Hubag sa himutaan.
Rija. *f.* Suhay, casamoc, carimoc.
Rijador, ra. *adj.* Maquisusuhayon.
Rijo. *m.* Hilaslas.
Rijoso sa. *adj.* Maquisusuhayon.—Mahilaslas.
Rima. *f.* Pag caarangay, caarangay. Tambac.
Rimar. *n.* Pag paarangay sa mga polong.—Arangay sin polong.
Rimbombante. *p. a.* Mahagubohob, macacanog cog.
Rimbombar. *n.* Hagubohob, canog cog.
Rimbombe. *m. vid.* Rimbombo.
Rimbombo. *m.* Hagubohob, canog cog.
Rimero. *m.* Tambac.
Rincón. *m.* Pelio; capelioan; lipud.—Hilit.—*fig* y *fam.* Balay.
Rinconada. *f.* Lipud.—Casuguran.
Rinconera. *f.* Lamesa nga gutiay.
Ringlera. *f.* Rungbay.
Ringlero. *m.* An tag-sa cabadlis san papel nga pinanunuratan san mga cabataan.
Ringorrango. *m. fam.* Barlis nga maraut sin pluma.—*fig.* y *fam.* Rayan dayan ó hiyas nga ora ora ná.
Rinoceronte. *m.* Mananap nga daco nga may usa nga sugay baubao sa irong.
Riña. *f.* Suhay, pag suhay, pag auay, bingad.
Riñón. *m.* Isul; asul.
Riñonada. *f.* Panit panit ug tamboc sa mga ísul.—Mga isul nga guinisa.—An hinmumutangan sa mga isul.
Río. *m.* Salug, suba.
Riolada. *f.* Cadamo.

Ripia. *f.* Tabla nga manipis, nga sapiohan pá. Costañera.
Ripiar. *a.* Pag butang ó pag pono sin bato ó bituca.
Ripio. *m.* An baya sa ano mán.—Sinac sac sin baldosa, etc.; batobatohay.—Mga polong nga uaray gud polos.
Riqueza. *f.* Cabahandianon, camaggaran, casalapianon.
Risa. *f.* Taua; pag taua.
Risada. *f.* Taua, pag tinaua.
Risco. *m.* Pang pang; capang pangan.—Risco ó peña tajada de la mar. Palapag.
Riscoso, sa. *adj.* Capang pangon.
Risibilidad. *f.* Pag taua, gahum sin pag taua.
Risible. *adj.* Mataua.—Macatataua.
Risiblemente. *adv. m.* Tacús igtaua, igtaua, angay igtaua.
Risica, illa, ita. *f.* Bua nga pag taua.
Risotada. *f.* Taua, pag taua sin daco.
Ristra. *f.* Mga lasona ó mga seboyas nga tinatabid an mga magcasiogbus nira.—*fig.* y *fam.* Tambac.
Ristre. *m.* Sinosocsocan san polo ó catapusan san bangcao.
Risueño, ña. *adj.* Mataua.—Madagmit ó masayon mataua.—*fig.* Macalilipay, macaruruyag.—*fig.* Ayon.
Ritmo. *m.* Pag caarangay sa mga siday. —Siday.
Rito. *m.* Batasan.—Turumanon.
Ritual. *adj.* An tungud sa batasan ó mga turumanon.—*s.* Libro nga ritual nga gamit sa mga capadían.
Ritualidad. *f.* Pag tuman san mga iguinsusugo.
Rival. *com.* Mairug.—Contra.
Rivalidad. *f.* Pag irug.—Pag cacontra.
Rivalizar. *n.* Irug.
Rivera. *f.* Hubang, calc nga tubigan.
Riza. *f.* Bungcag.—Hacer riza. *fr. fig.* Pamatay cún dao sa pag auáyan.
Rizal. *adj.* An oma nga natuboan liuat san humay cún tapus ná an pamari.—An tuna nga guintanman sin cumpay, sacatihan.
Rizar. *n.* Liroc; corong.—Balud balud.—Conot.
Rizo, za. *adj.* Liniroc; quinorong.—*m.* Corong nga bohoc.—*Mar.* Mga riso sin layag.
Rizoma. *m.* Gamut.

RO

Ro. Boa boa, boa.
Roano, na. *adj.* Borobusag nga cabayo.
Rob. *m.* Irin-mon nga matam-is nga masugad sin dugos.
Robador, ra. *adj.* Macauat; matulis.—*s.* Paracauat, tulisán, buyón.
Robaliza. *f.* Isda nga uusa ca teel an cahilaba niya.
Róbalo. *m.* Isda.
Robar. *a.* Cauat; toles, buyón; caluog; daay; dacot; ap-ap.—Harao, tood, cún dao loto ó sud-án.—Pag agao.—Bog cot.—Dampas.
Robezo. *m.* Canding nga ilahas.
Robín. *m.* Tae sin puthao, tumbaga, etc.
Robladero, ra. *adj.* Sadang mapilo.
Robladura. *f.* Pag pilo sin raysang, etc.
Roblar. *a.* Pag dupo, pag pilo sin raysang, etc. Pag buhat sin surat nga carig-onan.
Roble. *m.* Cahuy nga roble.
Robledal. *m.* Caroblihan nga haluag.
Robledo. *m.* Caroblihan.
Roblizo, za. *adj.* Matugas.—Marig on, matig-a.
Roblón. *m.* Raysang nga pinilo.
Robo. *m.* Pag cauat; pangauat; pag tolis; pag buyón; pag caluog; pag daay; pag dacot.—Pag harao, pag tood, cún dao loto ó sud-an.—Pag bog cot cún dao baloto, etc.—An quinauat.
Robo. *m.* Taracsan.
Roboración. *f.* Pag parig-on; pag paca rig-on.
Roborante. *p. a.* Macacosog cún dao tambal.
Roborar. *a.* Pag parig-on; pag pacarig on.
Roborativo, va. *adj.* Mag papacarig-on.
Robra. *f.* Surat nga carig-onan.
Robrar. *a.* Pag buhat sin surat nga carig-onan.
Robustamente. *adv. m.* Macosog gud.
Robustecer. *a.* Pag pacosog.—*r.* Cosog, macosog ná.
Robustez. *f.* Camacosog, camaopay sa lauas.
Robusto, ta. *adj.* Macosog, mabacud, mahosug; marig-on.
Roca. *f.* Bato.—Pang pang.—Igang.
Rocadero. *m.* Biste nga tumbaga, etc., nga itatahub sa lauas.—Olo olo sin balaca.
Rocalla. *f.* Bato batohay.—Sinac sac sin bato.—Cuentas nga salaming.
Roce. *m.* Baguig; barobaguid; hilus; iroin-toc; ngod ngod; paclas; paguis; palas; pilas; lanit; lagud; got got.—Carocayacan ó pag quita quita.
Rociada. *f.* Pag sablic, pag saribo, pag baribi, pag bisibis, pag uig tic; pag uiltic, pag uitic, pag burauit.—Ton-ug, yamug.
Rociado, da. *adj.* Maholos san ton-og.

Rociador. *m.* Isasaribo.
Rociadura. *f.* *vid.* Rociada, 1.ª acep.
Rociamiento. *m.* *vid.* Rociada, 1.ª acep.
Rociar. *n.* Ton-ug, yamug.—*a.* Pag sablig, pag saribo, pag baribi, pag bisibis, pag uigtic, pag uiltic, pag uitic; pag burauit.
Rocín. *m.* Cabayo nga baga maraut an cahimo.—Cabayo nga gamit sin pag buhat.
Rocinante. *m.* Cabayo nga magasa ug casamdanon.
Rocino. *m.* *vid.* Rocín.
Rocío. *m.* Ton-ug, yamug.—Tariti.
Roda. *f.* Buhis, bayad.
Roda. *f.* *Mar.* Pamarong.
Rodaballo. *m.* Isda nga masugad sin pagui.
Rodada. *f.* An agui san rueda.
Rodadero, ra. *adj.* Malitad, malitad litad. —Mabiric.
Rodadizo, za. *adj.* Malitad, malitad litad. —Mabiric.
Rodador, ra. *adj.* Malitad, malitad litad. —Mabiric.
Rodadura. *f.* Pag litad, pag litad litad, pag biric.
Rodaja. *f.* Rueda nga gutiay.
Rodaje. *m.* Mga rueda.
Rodajuela. *f.* Rueda nga gorogutiay.
Rodal. *m.* Tuna nga diri haluag.
Rodante. *p.* *a.* Malitad, malitad litad.—Mabiric.
Rodapelo. *m.* Pagsinosora.—*vid.* Redopelo.
Rodapié. *m.* Saya saya sin catre, etc.—Pinintar nga lain nga color dapit sa obus sa mga singbahan, mga balay, etc.
Rodar. *n.* Litad, litad litad.—Biric.
Rodeador, ra. *adj.* Malibot.—Malibud.
Rodear. *n.* Libut.—Libud.—Salipot.—Licos.—Bacay; larip; lipot; abong; alao; alabong.—Antao.—*fig.* Hicohico.—Rambay.
Rodear, echar por otra parte por miedo. Lihas. Lipas.
Rodela. *f.* Taming.
Rodeleja. *f.* Taming nga gutiay.
Rodelero. *m.* Tagataming cún dao sa pag auay.
Rodeo. *m.* Pag libut.—Pag libud.—Pag salipot.—Paglicos.—Pag lipot.—Antao.—Licolico cún dao dalan.—*fig.* Hicohico.
Rodeón. *m.* Biric; pag pabiric.
Rodete. *m.* Dagang.—Hapin—Lacgac, linacgac.—Pinanta; sang bud an pongos.—Gócon.—Dagang-dagang.
Rodezuela. *f.* Rueda nga gutiay.
Rodilla. *f.* Tohud.—Hapin.—Á media rodilla. *m. adv.* Pag lohud, cundi usa la an paa.—De rodillas. *m. adv.* Pag lohud.—Hincar la rodilla. *fr.* Pag lohud.
Rodilla. *f.* Dugnit nga iparahid.
Rodillada. *f.* Pag song go sa tohud.—Pag lohud.
Rodillazo. *m.* Pag song go sa tohud.
Rodillera. *f.* Itarahub sa tohud.—Rayandayan sa tohud.—Tang cop sa mga sarual dapit sa tohud.
Rodillero, ra. *adj.* An canan mga tohud.
Rodillo. *m.* Hang lag.—Máquina nga gamit san pagpaparejo san tuna.
Rodilludo, da. *adj.* Daco an tohud.
Rododafne. *f.* Cahuy nga masugad sin laurel.
Rodomiel. *m.* Irin-mon nga matam-is nga may dugos.
Rodrigar. *a.* Pag butang ó pag osoc sin pag aburan.
Rodrigazón. *f.* Tuig ná nga igbutang ó igosoc sin mga pagaburan.
Rodrigón. *m.* Pag aburan.
Roedor, ra. *adj.* Mapang-it.—Macotcot.
Roedura. *f.* Pag pang-it.—Pag cotcot.—Pinang-it.—Quinotcot.
Roel. *m.* Malidong.
Roela. *f.* Bug-os nga bulauan cún salapi bá nga masugad sin yahong.
Roer. *a.* Pang-it.—Cotcot; pangotcot.—*fig.* Pacasaquit, pacacuri.
Roete. *m.* Alacsio nga itarambal sin mga granada.
Rogación. *f.* Pag ampo; paquimalooy, pangamaya, pangaraba, pangamuyo.—*pl.* Mga rogasión ó mga letanías.
Rogador, ra. *adj.* Maampo; maquimalooy, mangamaya, mangaraba, mangamuyo.
Rogante. *p.* *a.* *vid.* Rogador.
Rogar. *a.* Pag ampo; amuyo, pangamuyo, paquimalooy, pangamaya, pangaraba, pag hangio; darangin.
Rogativa. *f.* Pag rogatiba, pag ampo sa Dios sa cadaygan.
Rogo. *m.* *poét.* Tap-ong, calayo.
Roído, da. *adj.* *fig.* y *fam.* Maimot.—*p.* *p.* Quinot cot.
Rojer. *n.* Pulapula.
Rojete. *m.* Color nga pula.
Rojez. *f.* Capula; capulahan.
Rojizo, za. *adj.* Mapula pula.
Rojo, ja. *adj.* Pula, mapula. Bulao, bulagao, burahag.
Rojura. *f.* Capula; capulahan.
Rol. *m.* Listahan.—Rol, carig-onan san mga nananacay sin sacayán.
Roldana. *f.* *Mar.* Roldana sin motón, etc.
Rolde. *m.* Calirongan sin mga tauo, lirong.
Rolla. *f.* Baga yugo nga pinopotos sinanit.
Rollar. *a.* Pag liquin; pag lacon.

Rollete. *m.* Potos, pinotos, pintos.—Malison.
Rollizo, za. *adj.* Malison.—Matamboc.—*m.* Harigue.
Rollo. *m.* Potos, pinotos, pintos.—Lison.—Harigue.—Harigue nga bato.—Bato nga malison.—Iliiguis.
Romadizarse. *r.* Sip-on.
Romadizo. *m.* *Med.* Sip-on.
Romana. *f.* Timbangan.
Romanador. *m.* Tinatapuran sin pag mangno san pag timbang san carne.
Romanar. *a.* Pag timbang.
Romance. *m.* Pamolong nga guican san latin.—Pamolong nga casteyano.—Polong.—Mga siday.
Romanceador, ra. Parasurat ug paraasoy sa casteyano san iba nga mga polong.
Romancear. *a.* Pag surat, pag asoy san casteyano san iba nga mga polong.
Romancero, ra. *m.* y *f.* Paracanta sin mga romance; maaram sin mga romance.—*m.* Mga romance.
Romancesco, ca. *adj.* Susumaton nga baga comedia.
Romancista. *m.* Parasurat sa polong nga casteyano.
Romanear. *a.* Pag timbang.—*n.* Timbang.
Romaneo. *m.* Pag timbang.
Romanero. *m.* Tinatapuran sin pag mangno san pag timbang san carne.
Romanesco, ca. *adj.* An tungud ó canan mga romano.—Susumaton nga baga comedia.
Romanza. *f.* Carantahun nga aria.
Romaza. *f.* Banua nga sinisiring perenne.
Romeral. *m.* Caromerohan sin lain nga simbahan.
Romería. *f.* *vid.* Romeraje. Pag cadto sin pag bisita.
Romero. *m.* Tanum nga asul an iya mga bucad.—Isda.
Romero, ra. *adj.* Peregrino, an macadto sin pag bisita sin lain nga singbahan cay may saad ó cay iya lá caruyag.
Romo, ma. *adj.* Mangarol, amol, aripongdol.—Halipot an irong. Pungag, pungas.
Rompecabezas. *m.* Bambo nga may olo nga puthao cún timga bá sa mag casi catapusan.—*fig.* y *fam.* Tirigoon.
Rompecoches. *m.* Panapton nga bahol sic barahibo sin carnero.
Rompedera. *f.* Lag dasan nga puthao.
Rompedero, ra. *adj.* Masayon maboong; masayo mabari; masayon mabugto; masayon maguisi.
Rompedura. *f.* Caboongan; caguis-an; cabarian; sipac; guhang; guna; gotud.
Romper. *a.* Boong; bari; guisi; picsi; pigsa; poctol; pugsa; pogtol; bogto; pusa; pusac; puscay; salaysa; salsag; sangi; sarag; solpoc; otud; sungi; tigpo; tiris; bobcas; cusi; bagtac; bulhad; bulhang; bulho; buluang; bongco; bonggo; romoc; bangui; bitas; bubto; bugnas; bugtas, borotbot; bosnit; busuang; bonhoc; guipac; guitib; goib; guna; gungi; gusi; haghag; haguios; hanit; hanit hanit; hinit; lini; luang; lusi; lotos; ogtas; pahac; lungui; otlob; bisac; caras caras an boboongan; calongo; caragas; cotcot; guiguiloay; pal-ac.—*n.* *fig.* Romper el día. Tagon maaga.—Romper á hablar. Pag ticang sin pag yacan.—Romper la marcha. Pag ticang sin pag lacat, pag lacat ná.—De rompe y rasga. *loc.* *fig.* y *fam.* Casing casingan, maisug.—Romper con uno. *f.* Diri ná paquiquig sangcay ó paquiquig polong sa iya.
Rompiente. *m.* Boboongan.
Rompimiento. *m.* *vid.* Romper.—Siyapa nga pag arado san tuna.—*fig.* Pag suhay.
Ron. *m.* Alacsio nga ron, mapintas.
Ronca. *f.* Honi, pag honi sin mananap nga baga bugsoc.—*fam.* Horot, pag horot.
Ronca. *m.* Panganiban
Roncador, ra. *adj.* Mahagong.—*m.* Isda.
Roncamente. *adv.* *m.* Maraut gud; culang gud sin catahud.
Roncar. *n.* Hagong.—Pag honi sin mananap nga baga bugsoc.—Pag horot nga baga pag tiao.
Roncear. *n.* Langan langan.—*fam.* Baga pag ogay, pag aram aram.—*Mar.* Pag orehe an sacayán nga nag aabay sa iba.
Roncería. *f.* Pag langan langan, pag alang alang.—*fam.* Baga pag ogay, pag aram aram.
Roncero, ra. *adj.* Hubia, mahubia.—Maisug.—Maogay ogay.—*Mar.* Mahinay nga sacayán, diri matulin.
Ronco, ca. *adj.* Págao, laos, canaás.
Roncha. *f.* Labhac.—Dupang.—Labud.
Roncha. *f.* Hiua, tilad.
Ronchar. *a.* Pag quisam quisam.
Ronchar. *n.* Labhac.—Dupang.—Labud.
Ronchón. *m.* Labhac nga daco.
Ronda. *f.* Ronda, pag ronda, pag bantay ó pag sodoy sodoy in gabi sa bongto, etc.—An mga nagroronda.
Rondador. *m.* Pararonda, parasodoy sodoy.
Rondalla. *f.* Susumaton.

Rondar. *n.* Pag ronda, pag sodoy sodoy. —*a. fig.* Pag libut libut.
Rondín. *m.* Ronda.
Rondón (De). *m. adv.* Sin uaray cahadluc.—Entrar de rondón uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag dayon ná lá, in uaray anay pag sarit sin pag saca ó pag usuag.
Ronquear. *n.* Págao, laos, canaás.
Ronquedad. *f.* Capágao.
Ronquera. *f.* Capágao.
Ronquido. *m.* Cahagong.
Ronza (Ir á la). *fr. Mar.* Pag paharayo ó pag licay an mga nagsasacay sa mga hangin nga magbascug.
Ronzal. *m.* Higot sin hayop.—*Mar.* Pisi nga gamit sa mga sacayán.
Ronzar. *a.* Pag quisamquisam.
Ronzar. *a. Mar.* Pag tual.
Roña. *f.* Nuca.—Daqui.—*fig.* Limbong nga larang.—An camaraut sa ano mán nga batasan nga matapon.—Capatas.
Roñería. *f.* Limbong nga pag larang.—Camaimot.
Roñoso, sa. *adj.* Nucaon.—Daquihon.—Malimbong.—Mahugao.—Maimot.—Capatasun.
Ropa. *f.* Panapton.—Dugnit.—Tag dasan, timasa; dubis.—Á quema ropa. *m. adv.* Haraniay gud.—*fig.* Tigda, tinig daan.—Á toca ropa. *m. adv.* Harani caopay.—De poca ropa. *loc. fig.* Maca'olooy gud.—Guardar uno la ropa. *fr. fig.* y *fam.* Pag tatagam gud.—No tocar á uno á la ropa. *fr. fig.* y *fam.* Diri pag lalabut sa iya.—Palpar la ropa. *fr. fig.* Haragumatay ná.—*fig.* Gópong, ín nag ogopong an huna huna san tauo.—Tentarse uno la ropa. *fr, fig.* y *fam* Panginano gud caopay.
Ropaje. *m.* Panapton, biste.
Ropavejería. *f.* Tendahan sin mga dugnit ó daan nga mga biste.
Ropavejero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga dugnit.
Ropería. *f.* Caparabaliguia sin panapton nga daan tima.—Piotan san mga panapton ó mga biste.—Catungdanan sin pag timos ug pag mangno san panapton ó mga biste.
Ropero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin panapton nga tima ná.—Paramangno san panapton ó mga biste.—*m.* Piotan sin mga panapton ó mga biste.
Ropón. *m.* Biste nga halauig.
Roqueda. *f.* Capang pangan; caigangan.
Roquedal. *m.* Capang pangan: caigangan.
Roquedo. *m.* Pang pang; igang.
Roqueño, ña. *adj.* Batohon, bagtohun.—Matig-a dao bato.
Roquete. *m.* Biste nga halagui ug busag nga may mga paco: ginagamit san mga obispo ug san mga monasiyo.
Rorro. *m. fam.* Bata nga guti pá.
Rosa. *f.* Bucad, burac.—*pl.* Cabucaran, caburacan.
Rosáceo,cea. *adj.* Masugad sin bucad.
Rosada. *f.* Ton-ug nga nabagtic.
Rosado, da. *adj.* An color san bucad.—An binutangan sin mga bucad.
Rosal. *m.* Cahuy cahuy nga mabucad.
Rosariero. *m.* Parahimo sin mga cuentas.—Parabaliguia sin mga cuentas.
Rosario. *m.* An santos nga rosario sa mahal nga Virgen María.—Cuentas.
Rosarse. *r.* Pag pulapula.
Rosbif. *m.* Carne sin baca nga inasal.
Rosca. *f.* Máquina nga may torniyo ug tuerca.—Malidong nga may loho sa butnga.—Tinapay nga rosca.
Rosear. *n.* Pag sugad sugad sin bucad.—Pag pula pula, himula.
Róseo, sea. *adj.* Masugad sin color sin bucad; mapula pula, himula.
Roséola. *f.* Saquit nga mapula pula an panit.
Rosero, ra. *m.* y *f.* Paracuha ó paraboro san mga bucad san dulao.
Roseta. *f.* Borobucad.—Pula pula sa bayhon,
Rosetón. *m.* Borobucad nga daco.—Bentana nga malidong nga may mga rayan dayan.—Rayandayan.
Rosicler. *m.* Tinta nga mapula pula.
Roso (Á) y villoso. *m. adv.* Sin uaray gud mahagauas.
Rosolí. *m.* Inumon nga sinalacotan sin aguardiente, asúcar, canela, etc.
Rosqueado, da. *adj.* Rinoscas.
Rosquete. *m.* Tinapay nga rosquetes.
Rosquilla. *f.* Olud.—Tinapay nga rinoscas, matam-is.
Rostrado, da. *adj.* Tais, masugad sin tusac sin tamsi.
Rostrillo. *m.* Hiyas, rayandayan sa bayhon.
Rostrituerto, ta. *adj. fig.* y *fam.* Bugtoc.
Rostro. *m.* Tusac sin tamsi.—Bayhon, nauong.
Rota. *f.* Pag daog sa mga auay cún dao sa pag auayan.
Rota. *f.* Hocmanan ó capopong-tan sa Roma nga sinisiring Rota.
Rotación. *f.* Pag litad litad; pag biric biric.
Rotante. *p a.* Malitad litad; mabiric biric.
Rotar. *n.* Litad, litad litad; biric; biric biric.
Rotatorio, ria. *adj.* Mabiric biric.
Roto, ta. *p. p.* Guinisi: rabanit; cusi; guiguiloay; guipac; rac rac.—*adj.* Maraut ó guisi an mga panapton.

Rotonda. *f.* An dapit sa tinhan sa mga carruaje.—Balay ó salas nga malidong.
Rótula. *f.* Tuay tuay.
Rotular. *a.* Pag butang sin rótulo ó tigaman, pag tigaman.
Rótulo. *m.* Rótulo, tigaman.
Rotunda. *f.* Balay ó salas nga malidong.
Rotundamente. *adv. m.* Sayud gud, sin uaray hico hico.
Rotundidad. *f.* Camalidong.
Rotundo, da. *adj.* Malidong.—*fig.* Sayud gud, uaray hico hico.
Rotura. *f.* Caboongan.—Caaguihan.—Bulhang; bulho; bon hoc, cabanguian.—Caguisan.—Sipac; guhang; guna; gotud.—Caingin.
Roturar. *a.* Pag caingin.
Roya. *f.* Baga olud sin humay, tubo, etc.
Roza. *f.* Pag quiua, pag hauan sa tuna.—Tuna nga quiniua, guinhauanan.
Rozadura. *f.* Pag baguid; pag irointoc; pag ngod ngod; pag lanit; pag got got.—*Cir.* Capilasan.
Rozagante. *adj.* Biste nga matahum ug halauig.—*fig.* Matahum; ugdayon.
Rozamiento. *m. vid.* Roce.
Rozar. *a.* Pag quiua, pag hauan sa tuna.—Panabsab an mga mananap.—Pag paparejo sa tuna, etc.—*n.* Pilas; lanit; lagud; got got; baguid, barobaguid; hilus: iro intoc; paclas; ngod ngod; paguis; palas.—*r.* Pag cacayacan cay maopay an mag casibuot nira.—*fig.* Umil.—Sangid.
Roznar. *n.* Cusap cusap.—Pag honi an hayop nga asno.
Roznido. *m.* Cusap cusap.—Pag honi san hayop nga asno.
Rozno. *m.* Hayop nga asno nga gutiay pá.
Rozo. *m.* Pag quiua, pag hauan sa tuna —Isorongo.

RU

Rúbeo, bea. *adj.* Borobulao.
Rubeta. *f.* Baga pacla.
Rubí. *m.* Bato nga mahal, matahum.
Rubia. *f.* Banua. Isda nga gorugudti.
Rubial. *m.* Carubiahan. Borobulao.
Rubicundez. *f.* Cabulao.—*Med.* Capula an panit.
Rubicundo, da. *adj.* Bulao, bulagao.
Rubificar. *a.* Pag tina sin pula, pag tina sin bulao.
Rubio, bia. *adj.* Bulao, bulagao.—*m.* Isda.
Rubor. *m.* Capula; cabulao.—*fig.* Caauod.
Ruborizarse. *r.* Auod.
Ruborosamente. *adv. m. fig.* Sa daco nga auod.
Ruboroso, sa. *adj. fig.* Maauod.
Rúbrica. *f.* Tigaman nga pula cún bulao bá.—Rúbrica.—Lagda sa mga turumanon ó buruhaton sa singbahan.—Pirma.
Rubricante. *p. a.* An mapirma.—*m.* Parapirma.
Rubricar. *a.* Pag pirma.
Rubriquista. *m.* An maaram gud san mga turumanon ó buruhaton sa singbahan.
Rubro, bra. *adj.* Pula; bulao.
Rucio, cia. *adj.* Borobusag.
Ruda. *f.* Banua nga itarambal, mapintas an baho niya.
Rudamente. *adv. m.* Cuman gud, cumao gud; maraut gud nga pag cabuhat.
Rudeza. *f.* Maraut nga pag cabuhat.—Cacuman, cacumao, catapang.
Rudimento. *m.* Tinicangan pá; tinicangan sin pag aram; pag ticang pá lá sin pag aram.
Rudo, da. *adj.* Maraut nga pag cabuhat.—Cuman, cumao, com com, dupong, udpong, tapang.
Rueca. *f.* Balaca.—*fig.* Cabalicoan.
Rueda. *f.* Rueda.—Garingan.—Isda.—Pag buclad an pabo san iya icug.—Bato nga malidong.—Pag parungbay sin mga preso, basi an testigos maquilala san salaan.
Ruedo. *m.* Pag litad, pag litadlitad.—Liguid.—Hapin, aporro sin biste.—Banig nga maligdong.—Licos.—Dagang.
Ruego. *m.* Pag ampo, paquimalooy, pangamaya, pangamuyo, pangaraba.
Ruejo. *m.* Bato nga malidong nga gamit sin pag liguis san trigo, etc.
Ruello. *m.* Bato nga malison nga gamit sin pag parejo san tuna.
Rufián. *m.* Tauo nga tampalasan nga nagpatitigayon sin mga lalaqui sa mga babaye nga bigaon.—*fig.* Tauo nga uaray alo, uaray cahadluc sa Dios.
Rufiancete. *m. vid.* Rufián.
Rufianear. *a.* Pag sulay sin babaye.
Rufianejo. *m. vid.* Rufián.
Rufo, fa. *adj.* Bulao, bulagao; pula.—Corong an bohoc.
Rugible. *adj.* Mahoni.—Maagoroc.
Rugido. *m.* Pag honi sin león.—*fig.* Pag agoroc.
Rugiente. *p. a.* Mahoni.—Maagoroc.—*vid.* Rugir.
Rugimiento. *m.* Pag honi san león.—*fig.* Pag agoroc.
Ruginoso, sa. *adj.* Taehon; alamagon.
Rugir. *n.* Pag honi an león.—Quino quino; tacal tacal; calong cogong; dagohong; dago-oc; nagot not; agoroc; arocauc; boroc boroc; lagopo; ragaac; dagaldal, dagoldol.
Rugosidad. *f.* Cacoros.—Caconot.

Rugoso, sa. *adj.* Macoros.—Maconot.
Ruibarbo. *m.* Banua nga ig tatambal, ipupurga.
Ruido. *m.* Aringasa, ngiras, lia.—Ragaldagal.—-Ragamac.—Ragasdagas.-—Rugti.—Sagantic.-—-Sagantic.—-Sagantoc.—-Suranog.-—Acalacal.—Hangco.—Tugalbong, tigalbong.—Canas canas.—Hagauos.---Agacac.—-Alingug ngug.—Cadal cadal.—Arocauc.—Bagáaba.—Rigaac—Balingal.—Huragcol.-—Haramug.—Hulagbong.—Hulagtos.-—-Hulangcub.—-Borocboroc.—-Canas.—Canogcog.—-Carol.—Casang casang.—Cugad.—Dagaldal.—Hagauac cún dao tiabut ná an oran.—Haguishis an saqui in nalacat an tauo, etc.—Haguaos cún dao isda, babuy, etc.—Hagodol.—Hagorong.—Hirahid.—Huracdol, huragdol.—Huramog.—Ngiob.—Piragsot.—Hilong higong cún dao calayo ó laga.—Hingos hingos an irong.—Huligong cún dao potiocan, etc.—Lipac cún dao luthang, dalug dug, etc.—Daguldol.—Conog.—Carol, carol carol.—Danoog.—Gutiot.-—Ragaac cún dao cahuy nga nababari, etc.—Raguisi cún dao panapton nga guiniguisi —Ragobdob cún dao lungab.—Ragotnot cún dao guinagabut ó nasaog sin tigda.—Rubo dobo cún dao banua cún calayo bá.—Ruog duog cún dao cahoy nga maquiua an sanga.—Sagopsop, hagorot, sagorot in masarot sot an tauo.—Sauac sauac cún dao tubig.—Sarot sot cún dao masarot sot an tauo.—Subo subo cún dao tubig.—Sopoc sopoc cún dao tubig cún lagay bá.—Ticam ticam cún dao macaon an tauo.—-Tigasub cún dao tubig.—Tipasac cún dao tubig cún lagay bá.—Til-uáca cún dao nag sisinuca an tauo.—Baduc baduc an teel.—Basac basac cún dao tubig.—Boros boros cún dao otot.—Cadug sin dalugdug.—Colbong cún dao tubig.-—Calocago an solud.—Catad cún dao honos.—Carasicas cún dao banua, etc. Casao casao cún dao tubig cún lagay bá.—Dago-oc cún dao boboongan ó cabadlan.—Gahub sin tauo nga mayacan, maagui, etc.
Ruidosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag aringasa.-—Bantug caopay.
Ruidoso, sa. *adj.* Maanringasa, mangiras.—Bantug gud.
Ruin. *adj.* Taramayon. Maraut an batasan.—Hacug.—Maimot, mahicao.
Ruina. *f.* Cabungcag, pag cabungcag; cauacay; caguba.—*fig.* Caperdihan.
Ruindad. *f.* Pag cataramayon.—Camaimot, camahicao.—Cabuog.—Buhat nga maraut.
Ruinmente. *adv. m.* Maraut gud.—Maimot caopay, mahicao caopay.
Ruinoso, sa. Ticabubungcag, ticapupucan, ticaguguba.—Macacaraut.
Ruiseñor. *m.* Tamsi nga macaruruyag gud an iya pag honi.
Rulo. *m.* Malidong.—Bato nga malidong.
Rumbo. Tadong, todol.—*fig.* y *fam.* Padayao.—*Mar.* Bulibol, bolibug.
Rumbón, na. *adj. fam.* Mapadayao; mahatagon.
Rumbosamente. *adv. m.* Padayao gud.
Rumboso, sa. *adj. fam.* Mapadayao; maopay gud.
Rumia. *f.* Pag ticab ticab, pag cusam cusam, pag quisam quisam, pag sagap sagap.
Rumiador, ra. *adj.* Maticab ticab, macusam cusam, maquisam guisam, masagap sagap.
Rumiadura. *f. vid.* Rumia.
Rumiante. *p. a. vid.* Rumiador.
Rumiar. *a.* Pag ticab ticab, pag cusam cusam, pag quisam quisam, pag sagap sagap.-—*fig.* y *fam.* Pag huna huna sin maopay, pamalandong sin maopay, pamorobu-ot sin maopay.
Rumión, na. *adj.* Maticab ticab, macusam cusam, maquisam quisam, masagap sagap.
Rumo. *m.* Siyapa nga baat sin bariles
Rumor. *m.* Goro goro, sumat sumat.—Aringasa.
Runrún. *m. fam.* Goro goro, sumat sumat.
Ruñar. *a.* Pag tiguib, pag sac sac.
Rupia. *f. Med.* Saquít sa panit.
Rupicabra. Rupicapra. *f.* Canding nga ihalas.
Ruptura. *f. fig.* Telón nga halipot sa mga comediahan.— *ir.* Caotud, cabari.
Ruqueta. *f.* Banua sa España.
Rural. *adj.* An tungud sa mga oma cún mga pag oma bá.—Tagaoma.
Rusiente. *adj.* Mababaga sa calayo.
Rusticación. *f.* Pag tocad sa mga caomhan, pag cadto sa mga caom-han.
Rustical. *adj.* An tungud sa mga oma cún pag oma bá.—Tagaoma.
Rústicamente. *adv. m.* Tinimaua gud.
Rusticano, na. *adj.* Sa banua.—Tinimaua.
Rusticar. *n.* Pag tocad sa mga caom-han, pag cadto sa mga caomhan.
Rusticidad. *f. fig.* Pag catinimaua, catinimaua.
Rústico, ca. *adj.* An tungud sa mga oma cún sa mga pag oma bá.—*fig.* Tinimaua.—Tauo sa oma.—Á la, ó en rústica. *m. adv.* Pinotos sin papel cún dao sa mga libro.
Rustiquez. Rustiqueza. *f.* Pag catinimaua, catinimaua.
Ruta. *f.* Tadong.

Rutilante. *p. a.* Mapaua, maingat ingat.
Rutilar. *poét.* Paua, ingat ingat.
Rútilo, la. *adj.* Bulao dao bulauan: mapaua, maingat ingat.

Rutina. *f.* Batasan, gaui.
Rutinario, ria. *adj.* Binabatasan.
Rutinero, ra. *adj.* Alagad san binabatasan.

S

S

S. Incaruhaan cag duga nga letra san abecedario nga quinatsila ug icapulo cag ualo san iya mga consonante.—*Ese* an caluluasan.
Sábado. *m.* Icapito ca adlao san semana.
Sábalo. *m.* Isda sa dagat.
Sábana. *f.* Taplac, tampi.—Sábana santa. An saput nga iguinsaput san lauas nga santos san anton Guinoo.
Sabana. *f.* Patag nga haluag, capatagan.
Sabandija. *f.* Manae, ug an sugad nga mga mananap.
Sabandijuela. *f.* Manae nga gutiay.
Sabanilla. *f.* Panapton nga gutiay sugad sin podong; pañomanos, etc.—Panapton nga gamit sa mga altar.
Sabañón. *m.* Saquit nga hubag san siqui nga guican san hagcot ug ma ol-ol caopay.
Sabático, ca. *adj.* Canan sábado; sinábado.
Sabatina. *f.* Pangaradion sa adlao nga sábado.
Sabatino, na. *adj.* Canan sábado, sinábado.
Sabedor, ra. *adj.* Maaram, masayud.
Saber. *m.* Caaram, quinaadman.
Saber. *a.* Aram, baro, hibaro, habaro, sabut.—Saberse una cosa, ser pública. Bantug ná; alitoto, alintoto.—Á saber. *expr.* Amo ini —No sé qué. *expr.* Ambut cún ano.
Sabiamente. *adv. m.* Sa daco nga pag cabuotan.
Sabidillo, lla. *adj.* Nagpapacamaaram.
Sabido, da. *adj.* Maaram gud.
Sabiduría. *f.* Caaram.—Quinaadmam.—Cabuotan, pag cabuotan.—Hibaro.
Sabiendas (Á). Sa pag camatuod.—Tinutuyo gud.
Sabihondez. *f. fam.* Pag pacamaaram.
Sabihondo, da. *adj.* Nagpapacamaaram.
Sabio, bia. *adj.* Maaram, masinabuton.—*pl.* Camaaraman.—Buotan.
Sablazo. *m.* Pag dabal sin sable.—Pag bono ó pag tigbas sin sable.
Sable. *m.* Panganiban nga puthao ug barobalico.
Sablón. *m.* Baras nga bahol.

SA

Saboga. *f.* Isda sa dagat.
Saboneta. *f.* Orasan nga gutiay.
Sabor. *m.* Rasa, lalim, nanam, hurac.—Camarasa, camalalim, cahurac.—Hamlig sin maasinasin.—Sagaad.—Alum.—Amlig.—Arat.—Halat.—Ngiri.
Saboreamiento. *m.* Pag tagamtam.
Saborear. *a.* Pag tagamtam.—Pag parasa, pag palalim.—*fig.* Pag huna huna, pamalandong sin mahinay.—*r.* Pag lipay.
Saborete. *m.* Rasa, lalim.
Saborosamente. *adv. m.* Marasa caopay, malalim caopay.
Sabrosísimo, ma. *adj.* Guimananamiti.
Sabroso, sa. *adj.* Manamit, marasa, malalim, mayamit, malami, malagsim, malacsim; camagnamit.
Sabucal. Sabugal. *m.* Caadgauan.
Sabuco. Sabugo. *m.* Adgao.
Sabueso, sa. *adj.* Ayam nga paramanua.
Sábulo. *m.* Baras nga bahol.
Sabuloso, sa. *adj.* Barason.
Saburra. *f. Med.* Saquit sa soroc soroc cay diri natutunao caopay an quinaon.
Saca. *f.* Pag cuha.—*vid.* Sacar.—Pag dolong; pagpadolong sin mga género ug iba pá mán ngadto sa lain nga tuna ó guinhadian.—Estar de saca. *fr.* Bisan ano nga iguinbabaliguia.
Saca. *f.* Biol, costal nga daco.
Sacabala. *f.* Garamiton sin mananambal sa pag cuha sin ponglo ngadto sa solud sin casam-dan.
Sacabalas. *m.* Garamiton nga icuruha san ponglo sa solud san luthang cún pusil bá.
Sacabocados. *m.* Baga hirihud nga gamit sin pag loho loho.—*fig.* Catigayonan.
Sacabuche. *m.* Toronggong.
Sacacorchos. *m.* Tirabuson.
Sacadineros. *m. fam.* Hiyas hiyas.
Sacador, ra. *adj.* Macuha.—*s.* Paracuha.
Sacamanchas. *com.* Paracuha sa mga taguip tip cún mga during bá sa mga panapton.
Sacamantas. *m. fig.* y *fam.* Tinatapuran sin pag embargo.

Sacamiento. *m.* Pag cuha; cacuha; pag cacuha.
Sacamuelas. *com.* Paragabut sin bag-ang.
Sacanete. *m.* Sugal sa baraja.
Sacapotras. *m. fig.* y *fam.* Maraut nga mananambal.
Sacar. *a.* Pag cuha.—Hulicad.—Lauot.—Bolnot.—Bonos.—Butibot.—Caló.—Gabnot.—Hacad—Hucad.—Agcay.—Tagnos. Tangso.—Pag himo, pag buhat sin tauo tauo, sin ladauan, etc.—Pag huad, pag sacal.—Pag pusa, pag misa an tamsi san iya bunay nga may siuo.—Pag gabut.—Pacadangat, pacacuha.—Pagdaug sa bulang ó sugal.—Hauoc.—Sacar fuego frotando una caña con otra. Baguid.—Sacar carne del coco con la punta del sundang. Hagobis.—Sacar la almeja, mariscos, etc., de sus conchas. Háhá.—Sacar el labio inferior. Yamid.—Sacar á pedazos la carne del coco, sal, etc. Lucad.—Sacar la lengua el perro. Uál uál.—Sacar la raiz del gabe. Ógca.—Sacar la lengua. Raual daual, diuhal.—Sacar espina con alfiler, etc. Sibit.—Sacar el camote, gabe, etc., antes de tiempo. Agó.—Sacar mariscos de entre las piedras con palo, etc. Balungang.—Sacar estrecha ó angosta una cosa en un extremo. Biros.—Sacar del agua la nasa ó chinchorro. Butua.—Sacar á menudo agua de tinaja, etc. Cabo cabo.—Sacar agua de río desde casa con caña, etc. Calogcog.—Sacar la morisqueta de la olla. Cuhit.—Sacar la comida de la olla ó caldero. Haquid.—Sacar la raiz de camote con cosa aguzada. Suc-uat.
Sacarino, na. *adj.* Inascurar, may asúcar.
Sacaróideo, a. *adj.* Masugad sin asúcar.
Sacatapón. *m.* Tirabusón
Sacatrapos. *m.* Garamiton nga gamit sin pagcuha san carga san luthang cún pusil bá.
Sacerdocio. *m.* Pag casacerdote, pag capade.
Sacerdotal. *adj.* An tungud ó canan sacerdote.
Sacerdote. *m.* Pade, sacerdote.
Sacerdotisa. *f.* Babaye nga parahalad sin mga halad sa mga dios dios ug paramangno sa mga pinacasingbahan nira.
Saciable. *adj.* Mabobosog, sadang mabosog.
Saciar. *a.* Pag pabosog.—*r.* Bosog, pool.
Saciedad. *f.* Cabosog, pag cabosog, capool, pag capool.
Saco. *m.* Sopot.—Biol, saco.—Biste nga halauig.—Biste nga halipot nga gamit sa mga romano.—Saco de noche. Baga caban sin género nga bahol caopay, cún anit bá. —Entrar á saco. *fr.* Pag dahas.—No echar en saco roto una cosa. *fr fig. fam.* Dirí hicacalim-tan gud.
Sacra. *f.* An totolo nga baga cuadro nga gamit sa mga altar.
Sacramental. *adj.* An tungud ó canan mga sacramento.—Sinisiring mán sacramental an bendita nga tubig, an mga jubileo, an mga indulgencia, etc.—*m.* Tauo nga sacop sa copradia sa Guisasantosi nga Sacramento.—*f.* Copradia sa Guisasantosi nga Sacramento sa altar.
Sacramentalmente. *adv. m.* Sa pag casacramento gud.—Sa pag compesal gud.
Sacramentar. *a.* Pag hatag, pag dolong san Santos nga Viático san tauo nga masaquit.
Sacramentario, ria. *adj.* Mga herejes nga diri natoo nga si Jesucristo aada ngagayud sa mahal mga hostias.
Sacramente. *adv. m.* Sa daco nga pag tahud, sa sinagrado nga pag tahud.
Sacramento. *m.* Tigaman nga maquita, nga macacahatag sin grasia sa mga calag nga macarauat siton. Pipito an mga Sacramento.—An guinsasantosi nga Sacramento sa altar.
Sacratísimo, ma. *adj.* Guisasantosi.
Sacre. *m.* Tamsi nga madaguit.—Luthang.
Sacrificadero. *m.* Hinahalaran.
Sacrificador, ra. *adj.* Mahalad.—*s.* Parahalad.
Sacrificante. *p. a.* Mahalad.
Sacrificar. *a.* Pag halad.—*fig.* Pag darahug sa igcasitauo.
Sacrificio. *m.* Halad; pag halad.—Pag misa, paghalad sa Santos nga Misa.
Sacrilegamente. *adv. m.* Pag tamay gud sa mga sinagrado.
Sacrilegio. *m.* Pag tamay sa mga sinagrado.
Sacrílego, ga. *adj.* Matamay sa mga sinagrado
Sacristán. *m.* Sacristán sa santa iglesia.
Sacristana. *f.* Babaye nga sacristana sa mga combento sa mga religiosa nga paramangno sa mga tungud sa singbaha nga mga garamiton.
Sacristanía. *f.* Pag casacristán.
Sacristía. *f.* Sacristía sa singbahan.
Sacro, cra. *adj.* Santos, sinagrado.
Sacrosanto, ta. *adj.* Santos, sinagrado.
Sacudida. *f.* Pag bayog.—Pag lamba.—*vid.* Sacudir.
Sacudido, da. *adj. fig.* Maisug.
Sacudidura. *f.* Pag yab yab; pag pas pas.
Sacudimiento. *m.* Pag bayog.—Pag lambo.—*vid.* Sacudir.
Sacudir. *a.* Pag bayog.—Pag nac nac; pag

yab yab; pag yag bot; pag pas pas.—Pag pad pad.—Sacudir con palo, etc. Pag lamba; pag pac pac; pag dabal; pag balbag.—Sacudir con vara el rocío de la yerba, etc. Labhit, dag pas.—Sacudir la mano, sacudir con la mano. Uiric; dag pas.—Sacudir ó pegar con la mano. Pag tampalo.—Sacudir el hachón ó mecha. Uorot, uot uot—Sacudir la presa que se tiene en la boca. Pilipiqui.—Sacudir el rocío de las plantas. Hiyamug.—Sacudirse el polvo la gallina. Copa copa, copo copo.

Sachadura. *f.* Pag hauan sa mga tinanum.

Sachar. *a.* Pag hauan sa mga tinanum.

Sacho. *m.* Ihahauan sa mga tinanum.

Saeta. *f.* Pana; odyong.

Saetada. *f.* Pag bono sin pana; samad.

Saetazo. *m.* Pag bono sin pana; samad.

Saetear. *f.* Pag pana, pag bono sin pana.

Saetera. *f.* Loho sa mga cota, haligot dapit sa goa ug harohaluag dapit sa solud.—*fig.* Taramboan nga gutiay.

Saetero. *m.* Taga pana.

Saetía. *f.* Sacayán nga totolo an toladoc.

Saetilla. *f.* Pana pana.—Laboro.

Saetín. *m.* Aguian san tubig dida sa mga molino.

Saetín. *m.* Raysang nga gutiay nga uaray oló olo.

Saetón. *m.* Pana nga daco.

Saga. *f.* Babaye nga diuatahan, tamyauan.

Sagacidad. *f.* Calad-nganan; camatagam.—Camalimbong.

Sagaz. *adj.* Malarang, malad-nganon; matagam.—Malimbong.

Sagazmente. *adv. m.* Matagam gud.—Malimbong gud.

Sagital. *adj.* Masugad sin pana.

Sagitaria. *f.* Banua.

Sagitario. *m.* Taga pana.

Sagradamente. *adv. m.* Sa daco nga pag tahud, sa sinagrado nga pag tahud.

Sagrado, da. *adj.* Santos, sinagrado.—Siring bahon.—Talahuron.—*m.* Singbahan, ayopan sa mga salaan, nga togot sa ley.

Sagrario. *m.* Sagrario, piotan sa Guisasantosi nga Sacramento sa altar.—Piotan sin mga cabilin ó reliquias.—Singbahan nga parroquia sa mga Catedral.

Sagú. *m.* Baga tapo tapo nga uaray rasa ug quinacaon, nga quinucuha sa mga banua.

Sahornarse. *r.* Pilas.—Sool, ol-ol.

Sahorno. *m.* Capilas, capilasan.

Sahumado, da. *adj. fig.* Macacaopay.

Sahumador. *m.* Lo-onan sin mga mahamut.

Sahumadura. *f.* Pag lo-on, pag parina; pag namo.

Sahumar. *a.* Pag lo-on, pag parina; pag namo; abong, alabong.

Sahumerio. *m.* Lo-on, parina; namo; abong, alabong.

Sahumo. *m. vid.* Sahumerio.

Saín. *m.* Tamboc.—During sin calo, etc.

Sainar. *a.* Pag patamboc.

Sainete. *m.* Taro tamboc.—Sarsa.—Corocomedia.—*fig.* Camalalim.—*fig.* An nacacaopay.—*fig.* Rayandayan.

Sainetear. *n.* Pag corocomedia.

Saino. *m.* Babuy, bactin.

Saja. *f.* Carlit; tud lis.—Samad.

Sajador. *m.* Paracarlit, paratudlis.

Sajadura. *f.* Carlit, tudlis.—Samad.

Sajar. *a.* Pag carlit, pag tudlis.—Pag samad samad.

Sal. *f.* Asin.

Sala. *f.* Salas sin balay, ruang.

Salacidad. *f.* Camaquimala-oay sa lauas.

Salacot. *m.* Sadoc.

Saladamente. *adv. m. fig.* Dorogas gud.

Saladar. *m.* Cahurubason nga may asin nga nabababagtic.—Tuna nga may asin ug diri natoboan sin banua.

Saladero. *m.* Pangasinan sin carne, etc.

Salado, da. *adj.* Maasin, maasgad.—Tuna nga may asin ug diri natuboan sin banua.—*fig.* Madorogas, malipayon.

Salador, ra. *s.* Paraasin; parabudo.

Saladura. *f.* Pag asin; pag budo.

Salamandra. Salamanquesa. *f.* Manap.

Salar. *a.* Pag asin.—Pag budo.

Salariar. Pag sohol.

Salario. *m.* Sohol.

Salaz. *adj.* Maquimala-oay.

Salazón. *f.* Pag asin; pag budo.—Carne nga inasinan; mga isda nga budo.

Salbadera. *f.* Burugtangan sin margaha.

Salce. *m.* Banua sa tabi.

Salcochar. *a.* Pag lapua.

Salcocha. *f.* Id., masugad sin sorisos.

Salchichón. *m.* Id., masugad sin daco nga sorisos, quinacaon nga hilao pá.

Saldar. *a.* Pag tuhay sin cuenta.

Saldo. *m.* Pag tuhay sin cuenta.—An cuha ó goa san pag tuhay san mao nga cuenta.

Saledizo. *m.* An malabao sa mga cota.

Salero. *m.* Burugtangan sin asin.—Tipigan sin asin.

Saleroso, sa. *adj. fig.* y *fam.* Malipayon sa mga pag dorogas, sa mga pag lido lido, etc.

Salida. *f.* Pag goa.—Pag guican.—Aguian, araguian.—Caharanian sa bongto.—An ma-

labao.—Masolog cún sa pag baliguia. *fig.* Baribad, pasangilan.—Pag salida.
Salido, da. *adj.* An malabao.—Hilaslas.
Saliente. *m.* Casirangan.—*f.* An malabao.
Salín. *m.* Tipigan sin asin.
Salina. *f.* Pangasinan.
Salinero. *m.* Parabaliguia ó paracomersio sin asin.
Salino, na. *adj.* Maasin.
Salir. *n.* Pag goa.—Pag guican, pacaguican.—-Higauas.—Auas.—Auac.—-Butauan.—-Botbot.—-Butho.—-Labutig.—Osdoc.—Otbo.—Boay boay.—Buriburi.—Burauit.—Dangiap.—Angcal.—-Abid.—-Agui. Esta tinaja se sale. Nag agui ini nga tadiao.—Salir pitando uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag dalagan.—Salir por uno. *fr.* Pag piar sa iya, pag bulig sa iya.—Salirse uno con una cosa. *fr.* Pacacuha san tuyo.—Salir el agua á borbollones. Alimbucad; budiad.—Salir agua, etc., en abundancia. Bidiarot.—Salirse agua, palay, etc. Bisibis; busiag.—Salir el sol. Sirang; bislac; borot; buslac.—Salir sangre, etc., á chorro. Buac buac; turugan.—Salir en pedazos enteros la morisqueta. Bocnol.—Salir de la prisión, etc. Hio-as.—Salir al encuentro. Sugat, tapo. Salubong, salub, sarapo, surapo; bagat.—Salir un camino á otro. Balagat.—Salir agua, sangre, etc. Burauas.—Salirse uno de tono. Gusao.—Salirse anillo de dedo, cuchillo del mango, etc. Holso, holsot, horos, hoso, tagnos, tangso, hoshos.—Salir la fruta del plátano. Buyhao.—Salir dos frutas de plátano, etc., unidas. Siing.—Salir el sol de entre las nubes. Bislac, solhug.—Salir el agua ó vino por la boca ó narices. Surasura.—Salir con fuerza agua ó sangre. Sorot sorot.—Salir agua ó sangre hilo á hilo. Taguinis, tiuis.—Salirse por ventana, etc. Tahao.—Salir los dientes ó muelas. Tanguas.—Salirse líquido de vasija llena. Tauas.—Salir vejiga en el cutis. Labutig.—Salir granos en las manos etc. Labutoy; labtinao.—Salir afuera. Goa; lugua.—Salir las lágrimas. Lug-oc.—Salirse de la línea, etc. Lumit.—Salirse una cosa del lugar donde debia estar. Uál ual.—Salírsele á uno el sieso. On-on.—Salir de repente agua, sangre, etc. Pidiarot, piragsot.—Salir aguaza de cuerpo muerto. Sago.—Salir la yerba, los cuernos á los animales. Guitib.—Salir las raices de los árbules á flor de tierra. Ligatao.—Salir los colmillos al puerco en la quijada inferior. Aguhanay.
Salitrado, da. *adj.* May salitre.
Salitral. *adj.* May salitre.—*m.* An quinucuhan san salitre.
Salitre. *m.* Salitre. Asin nga sinalacotan sin ácido nítrico ug óxido de potasio.
Salitrería. *f.* An guinbubuhatan san salitre.
Salitrero, ra. *m.* y *f.* Parasalitre.—Parabaliguia sin salitre.
Salitroso, sa. *adj.* May salitre.
Saliva. *f.* Lauay; lura.—Gastar saliva en balde. *fr. fig.* y *fam.* Pagyacan nga uaray haros.
Salivación. *f.* Paglauay; pag lura.
Salival. *adj.* An tungud ó canan lauay cún lura bá
Salivar. *n.* Pag lauay; pag lura.
Salivoso, sa. *adj.* Maglalauay; malura.
Salmear. *n.* Pangadie cún pag canta bá sin mga salmo.
Salmista. *m.* Parahimo sin mga salmo.—Paracanta san mga salmo.
Salmo. *m.* Salmo, carantahon sa pag dayeg sa Dios; pangaradion.
Salmodia. *f.* Mga salmo nga guintuha ni David nga hadi.—Pag canta sin mga salmo.—*fig.* y *fam.* Maraut nga pag canta.
Salmodiar. *n.* Pangadie, pag canta sin mga salmo.
Salmón. *m.* Isda sa dagat.
Salmonado, da. *adj.* Masugad sin isda nga salmón.
Salmonete. *m.* Isda nga malalin caopay.
Salmorejo. *m.* Sarsa nga may tubig, suca, lana, asin ngan sin pimienta.
Salmuera. *f.* Sanao
Salmuerarse. *r.* Saquít, in masasaquít an hayop nga nacaon sin damo nga asin.
Salobral. *adj.* An tuna nga may asin.
Salobre. *adj.* Maasin asin; guiuanon. Asgad.
Salobreño, ña. *adj.* An tuna nga may asin.
Saloma. *f.* Pag auit; pagpangana.
Salomar. *n.* Pagauit; pag pangana.
Salón. *m.* Salas nga daco.
Salón. *m.* Carne nga inasinan; isda nga budo.
Salpa. *f.* Isda.
Salpicadura. *f.* Pagtolboc; paguiltic.
Salpicar. *a.* Pag tolboc; pag uiltic.—*fig.* Pag lactao. Baribi.
Salpicón. *m.* Carne nga tinadtad nga may pimienta, asin, suca nga sin seboya.—Tinadtad.
Salpicón. *m.* Pag tolboc; paguiltic.
Salpimientar. *a.* Pag gamus sin asin ngan sin pimienta.
Salpimienta. *f.* Asin ngan sin pimienta, nga sinasacot.

Salpresar. *a.* Pag asin; pag budo.
Salpreso, sa. *p. p.* Inasinan; guinbudohan.
Salpullido. *m.* Cuguing.
Salpullir. *a.* Cuguing, in quinocuguing an lauas.
Salsa. *f.* Salacot sin magcalaen laen nga panacot sa pagparasa sa mga linuto. Tabad.
Salsamentar. *a.* Pag guisa.
Salsamento. *m.* Panacot; guinisa; sarsa.
Salsedumbre. *f.* Camaasin, camaasgad.
Salsera. *f.* Burutangan sin sarsa.
Saltabanco. Saltabancos. *m.* Mayacan ug masiring nga an mga banua nga iya dara mag opay nga mga tambal.
Saltabardales. *com.* Tauo nga matistis.
Saltabarrancos. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga masodoy sodoy, malorolocso.
Saltación. *f.* Pag locso, pag lorocso.—*vid.* Saltar.—Sayao.
Saltacharquillos. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga maiquid iquid; ma iquin iquin.
Saltadero. *m.* Locsohan.
Saltadizo, za. *adj.* Matapoc.
Saltador, ra. *adj.* Malocso, malorolocso. —*m.* y *f.* Paralocso.
Saltadura. *f.* *Cant.* Cahibangan sin bato san pag sacsac.
Saltamontes. *m.* Mananap nga masugad sin doron.
Saltante. *p. a.* Malocso, malorolocso.
Saltaparedes. *com. fig.* y *fam.* Tauo nga matistis.
Saltar. *n.* Pag locso, pag lorolocso.—Pag layug.—Tacoc.—*fig.* Lactao.—Ambac.—Tabuad.—Lasic.—Sical.—Budlog.—Ictin.—Yocad yocad.—Lontayao.—Ondong.—Pisic.—Ahas.—Labtic.—Calayhab.—Cuyacpao, cuyampao.—Agodod.—Saltar los peces en el agua. Gusao.—Saltar tierra, agua, etc. Tabo tabo.—Saltar tierra, cieno, etc. Talbo.—Saltar agua, sangre, etc. Tapsic; pigsic; pigsot; piso, piso piso.—Saltar los animales ó peces al morir. Lasay.—Saltarse los ojos. Budlot, bularat.—Saltar gotas de agua. Taboros.—Saltar una cosa al machacarla ó pilarla. Imsic; lapia, lipia, lisay, lisic, misic.—Saltar de placer. Iquin iquin.—Saltar y hacer figuras con el cuerpo. Isid isid.—Saltar por encima de lo que se encuentra al paso. Lacaang.—Saltar las olas á la embarcación. Lanas, salacay.—Saltar á uno un ojo. Lisic.—Saltar una cosa hacia arriba. Uisic.—Saltar la peonza. Padag.—Saltar como el que se asusta. Pictio.—Saltar chispas de fuego. Piti piti. —Saltar granos al tostarlos. Sabag.—Saltar, dar saltitos el niño. Montauan.
Saltarelo. *m.* Daan nga sayao.
Saltarén. *m.* Sones sin sesta.
Saltarín, na. *adj.* Masayao.—*fig.* Matis tis.
Saltaterandate. *m.* Binorda nga halaba.
Saltatriz. *f.* Babaye nga masayao ug malorolocso.
Salteador. *m.* Tauo nga magahat, buyon, macauat.
Salteadora. *f.* Babaye nga magahat.
Salteamiento. *m.* Pangahat, pag cauat.
Saltear. *a.* Gahat, cauat.—Pag dosmog.—Pag ticang sin buhat ug diri pag human. —Pag ona sa iba sin pag palit.
Salteo. *m.* Pangahat, pag cauat.
Salterio. *m.* An mga salmo.—Libro nga gamit sa coro, cay may mga salmo.—Toronggon.
Saltimbanco. *m. fam. vid.* Saltabanco.
Saltimbanqui. *m. fam. vid.* Saltabanco.
Salto. *m.* Locso; pag locso.—Locsohan. *fig.* Lactao, pag lactao. Salto de agua. Bangun. Agos.
Saltón, na. *adj.* Malocso locso, malorolocso.—*m.* Mananap nga masugad sin doron.
Salubérrimo, ma. *adj.* Macacaopay gud.
Salubre. *adj.* Macacaopay.
Salubridad. *f.* Caopayan, maopay an lauas.
Salud. *f.* Caopayan; maopay an lauas.—Cabutang, caopayan sa calag nga nahimumutang sa gracia sa Dios.—Cabaraan, pag cabaraan.
Saludable. *adj.* Macacaopay.—Macacapolos.
Saludablemente. *adv. m.* Maopay gud an lauas.—Macacaopay gud.
Saludación. *f.* Pangomosta.—Pag amoma, pag sayoma, pag abi abi.
Saludador, ra. *adj.* Maamoma, masayoma, maabi abi.—Parangomosta.—*m.* Tamyauan.
Saludar. *a.* Pag pangomosta.—Pag amoma, pag sayoma, pag abi abi.
Salumbre. *f.* Agop-op sin asin.
Salutación. *f.* Pangomosta.—Pag amoma, pag sayoma, pag abi abi.
Salutíferamente. *adv. m.* Maopay gud an lauas.—Macacaopay gud.
Solutífero, ra. *adj.* Macacaopay.—Macacapolos.
Salva. *f.* Pag tilao, pag tadi san can-on, cún diri macacaraut, etc.—Pag salba sin luthang.—Pag tabi sin pag pamolong cún pag pahayag sin ano lá.
Salvación. *f.* Pag baui.—Cabaraan, pag cabaraan, capalaran, pag capalaran.
Salvado. *m.* Upa; tic tic.
Salvador, ra. *adj.* Mabaui.—*m.* Mamamaui, mamaui, manlulucat, manonobus.

Salvaguardia. *m.* Bantay.—Tigaman nga ipinapagbutang sa mga bongto cún sa mga cabalayan bá in may guerra, basi diri pag ananoon sa mga casoldadosan.—Carig-onan nga ihinahatag san tauo basi diri siya pag ananoon.

Salvajada. *f.* Pagca ihálas. Casalbajes.

Salvaje. *adj.* Salbajes, mangian. Looc.—Ihalas, ilahas cún dao mananap, etc.

Salvajería. *f.* Cailahas. Casalbajes.

Salvajez. *f.* Pagca ilahas, pagcaihalas. Casalbajes, pag casalbajes.

Salvajina. *f.* Camanan-pan.—Mga anit sin camanan-pan.

Salvajino, na. *adj.* Ihalas nga babuy, bugsoc, etc.

Salvajuelo, la. *adj.* Sarosalbajes.

Salvamente. *adv.* *m.* Sin uaray cacurian.

Salvamento. *m.* Pag baui.—Pag licay sin cacurian.—Darangpan, ayopan; arayopan.

Salvar. *a.* Pag baui.—Pag hatag an Dios san cahimayaan sa langit.—Pag licay sin cacurian.—Pag lacad.—*r.* Pag dangat, pag sangput san cahimayaan nga dayon.—Mag pacabuhi an tag-sa. Cada uno procure salvarse.—Salvar las olas. Tarindos.—Salvar escollo ó peligro. Liay; libad.—Salvar punta, recodo, etc. Lipot.

Salvavidas. *m.* Gabayan.

Salve. *f.* Maghimaya ca.

Salvedad. *f.* Togot.—Baribad.—Carig-onan nga íhinahatag san tauo, basi diri siya pag ananoon.

Salvia. *f.* Lacdan bulan.

Salvilla. *f.* Sangga, sanggaan sin tasa, copa, etc.

Salvo, va. *adj.* Gauas ná sin cataragman; tuhas ná.—Guinauas.—*adv. m.* Labut, labut pá.—Á salvo. *m. adv.* Gauas sin ca curian ó cataragman.

Salvoconducto. *m.* Carig-onan nga ihinahatag san tauo, basi diri siya pag ananoon.—*fig.* Carig-onan.

Salvohonor. *m. fam.* Bobot.

Sambenito. *m.* Biste nga ipinapag biste sadto anay sa mga salaan nga nag pacabaya ná san ira mga sala.—Tigaman ó surat nga ipinapagpilit sa mga puerta sa mga singbahan, nga casayoran san ngaran san mga salaan ug an castigo nga hatag sa ira.—*fig.* Maraut nga dungug ó bantug.

Samblaje. *m.* Pag pasigo sa mga tabla, etc.

Sambuca. *f.* Baga sesta.

Sampaguita. *f.* Sampaga.

Samuga. *f.* Siya nga gamit sa mga babaye sin pangabayo.

San. *adj.* Santos. San Juan, San Pedro, etc.

Sanable. *adj.* Mag oopay; sadang matambal.

Sanador, ra. *adj.* Macacaopay.—*s.* Paratambal, tambalan.

Sanalotodo. *m.* Halcop.—*fig.* Catigayonan.

Sanamente. *adv. m.* Maopay gud.—*fig.* Sin tangcud.

Sanar. *a.* Pag tambal, pag bolong.—*n.* Pag opay.—Houas cún dao saquít.—Bahao cún dao casam-dan.

Sanativo, va. *adj.* Macacaopay; macacatambal, macacabolong.

Sanción. *f.* Sugo.—Pag aprobar san sugo.—Sirot nga iguinsusugo san ley, cún may matalapas san sugo.

Sancionar. *a.* Pag aprobar san sugo ó ley.

Sancochar. *a.* Pag lapua.

Sandalia. *f.* Sapín.

Sándalo. *m.* Banua nga taratara. Cahuy nga mahamut.

Sandez. *f.* Catapang; catapangan; calorong.

Sandía. *f.* Sandía. Candul.

Sandio, dia. *adj.* Tapang, lorong.

Saneamiento. *m.* Pag sagang, pag tagam.—Pagpacaopay.—*For.* Pag bayad an nag baliguia san nacapalit, cún may perjuisio.

Sanear. *a.* Pag sagang, pag tagam.—Pag pacaopay.—*For.* Pag bayad an nag baliguia san nacapalit cún may perjuisio.

Sanedrín. *m.* Capopong-tan, hocmanan nga labao san mga judío.

Sangley. *adj.* Insic nga nagcocomersio sa Filipinas.

Sangrandera. *f.* Icacarlit.—Dulang dulang; saluran san dugo in quinacarlitan an tauo.—*fig.* Araguian sin tubig.

Sangrador. *m.* Paracarlit.—Loho nga araguian sin tubig, etc.

Sangradura. *f.* An dapit sa sico sa butcon.—Carlit; quinarlitan.—Araguian sin mga tubíg.

Sangrar. *a.* Pag carlit.—*fig.* Pag loho basi maagui an tubig, lana, etc.—*n.* Pag dugo.—*r.* Paracarlit.

Sangraza. *f.* Maraut nga dugo.

Sangre. *f.* Dugo.—Sangre negra. Carum.

Sangría. *f.* Carlit.—An dapit sa sico sa butcon.

Sangrientamente. *adv. m.* Madugo caopay.—Mapintas caopay, mabangis caopay.

Sangriento, ta. *adj.* Madugo.—Dugoon, naporos sin dugo.—Mapintas, mabangis.

Sanguaza. *f.* Maraut nga dugo.—*fig.* Duga nga pula.

Sanguífero, ra. *adj.* Dugoon.

Sanguificación. *f.* Pag padugo sin maopay nga dugo.

Sanguificar. *a.* Pag padugo.

Sánguijuela. *f.* De tierra. Limatuc. De agua. Linta.
Sanguinaria. *f.* Banua nga itarambal. Mutia nga pula an color niya.
Sanguinariamente. *adv. m.* Mapintas caopay, mabangis caopay.
Sanguinario, ria. *adj.* Mapintas, mabangis.
Sanguíneo, nea. *adj.* Madugo.—Dugoon. Masugad sin dugo.
Sanguino, na. *adj.* Madugo.—Dugoon.—Masugad sin dugo.
Sanguinolento, ta. *adj.* Madugo; naporos sin dugo.
Sanguinoso, sa. *adj.* Madugo.—*fig.* Mapintas, mabangis.
Sanguis. *m.* Dugo, an mahal nga dugo sa aton Guinoo Jesucristo, nga aada sa calis, cún taliuan ná an pag consagra.
Sanguisorba. *f.* Banua nga mabucad.
Sanguja. *f.* Linta.—Limatuc.
Sanícula. *f.* Banua nga itarambal.
Sanidad. *f.* Caopayan, maopay an lauas.
Sanitario, ria. *adj.* An tungud ó canan caopayan sa lauas.
Sanjacado. *m.* An tuna ug an mga sacop sin gobernador sa guinhadian sa mga turco.
Sanjacato. *m. vid.* Sanjacado.
Sanjaco. *m.* Gobernador sin probincia sa mga turco.
Sanjuanero, ra. *adj.* Sinasanjuan, cay catbobonga in harani an caadlauan ni San Juan.
Sanjuanista. *adj.* Sacop sa orden nga militar de San Juan de Jerusalén.
Sanmigueleño, ña. *adj.* An sinasanmiguel, cay catbobonga in harani an caadlauan ni San Miguel.
Sano, na. *adj.* Maopay an lauas, mag opay an mga lauas.—Maopay, uaray carat-an.
Sanscrito, ta. *adj.*—Sinisiring an polong, pamolong sa mga tinatauag nga mga bracmán.
Santa. *f.* An bahin dapit sa goa sa tabernáculo ug sa singbahan sa Jerusalén, nga nacanit san dapit sa solud nga sinisiring *Sanctasanctorum.*
Santabárbara. *f. Mar.* Burutangan san pólbora dida sa mga sacayán.
Santamente. *adv. m.* Sa pag casantos.
Sanctasanctorum. *m.* An bahin nga labing nga santos nga dapit sa solud san tabernáculo ug sa singbahan sa Jerusalén, nga may tahub nga mahal caopay.
Santero, ra. *adj.* An madiuata sa atubangan sa mga ladauan.—*m.* Bantay ó paramangno sin singbahan.
Santiamén. *m. fam.* Sa usa lá ca pag piroc, dali lá.
Santidad. *f.* Casantosan, pag casantos.—Catalahuran sa Santos nga Papa.
Santificación. *f.* Pag santos; pag pasantos.—Pag lehe.
Santificador, ra. *adj.* Macacasantos.
Santificante. *p. a.* Macacasantos.
Santificar. *a.* Pag santos—Pag pasantos.—Pag lehi sa mga adlao nga ig lelehe.—Pag halad sa Dios.—*r.* Pasantos.
Santiguada. *f.* Pangurus, pag crus.
Santiguadera. *f.* Pangurus, pag crus.
Santiguar. *a.* Pag pangurus, pag crus.
Santimonia. *f.* Casantos, pag casantos.—Banua.
Santiscario. *m.* Larang. Guinagamit lá sin sugad: *de mi santiscario*: lugaringon co nga larang.
Santísimo, ma. *adj.* Guisasantosi.—Catalahuran sa Santos nga Papa.—*m.* An Guisasantosi nga Sacramento sa altar.
Santo, ta. *adj.* Santos.
Santón. *m.* Tauo nga moros nga mapenitensiahon.—*fig.* y *fam.* An nag papacasantos.
Santoral. *m.* Libro nga sinuratan san quinabuhi ug mga guinbuhat san mga Santos. Libro nga gamit sa coro.
Santuario. *m.* Singbahan.
Santucho, cha. *adj. fam.* An maora ora ná sa iya mga pag debosión.
Santurrón, na. *adj.* An maora ora ná sa iya mga pag debosión.
Santurronería. *f.* Caora ora ná sa mga pag debosión.
Saña. Casina, capongot.
Sañosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag casina.
Sañoso, sa. *adj.* Masisinahon.
Sañudamente. *adv. m.* Sa daco nga pag casina.
Sañudo, da. *adj.* Masisinahon.
Sapiencia. *f.* Caaram, quinaad-man.—Libro nga sinisiring "De la Sabiduría", nga sinurat ni Salomón.
Sapiente. *adj.* Maaram, masinabuton.
Sapillo. *m.* Hubag sa ilarum sa dila cún sa baba bá.
Sapo. *m.* Borab sug, baga pacla.—Echar sapos y culebras. *fr. fig.* y *fam.* Pag buyayao, pag yacan sin maraut.
Saponaria. *f.* Banua nga an bucad niya magsama caopay san bucad nga sinisiring clabeyina.
Saponificación. *f.* Pag pasabón.
Saponificar. *a.* Pag pasabón.
Saporífero, ra. *adj.* Macalalim, macarasa.
Saqueador, ra. *adj.* Madahas.—*r.* Paradahas.

Saqueamiento. *m.* Pag dahas.
Saquear. *a.* Pag dahas.
Saqueo. *m.* Pag dahas.
Saquera. *adj.* Dagum nga itatahi sa mga saco.
Saquería. *f.* An guinbubuhatan san mga saco.—Mga saco.
Saquete. *m.* Saco nga guti; sarosaco.
Saraguete. *m. fam.* Sayao.
Sarampión. *m.* Tiplas; darap.
Sarao. *m.* Sayao.
Sarcasmo. *m.* Pag tamay, pag yobit.
Sarcásticamente. *adv. m.* Sa pag tamay gud, sa yobit gud.
Sarcástico, ca. *adj.* Matamay, mayobit.
Sarcia. *f.* Bisan ano nga carga nga sugad sin pardo.
Sarcocele. *m. Med.* Hubag sa itlug.
Sarcocola. *f.* Goma nga mapait ug masapilit nga guican sin cahui sa Etiopia.
Sarcófago. *m.* Lub-nganan, linon-gan.
Sarcótico, ca. *adj.* Macacasara san mga casamdan ug macacaopay.
Sarda. *f.* Agumaá.
Sardina. *f.* Tamban.
Sardinel. *m.* Cota nga ladriyo.
Sardinero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin tamban.
Sardineta. *f.* Tamban nga gutiay.—Rayan dayan nga gamit sa mga soldados sa ira mga biste.
Sardio. Sardo. *m.* Bato nga mahal ug pula.
Sardonia. *f.* Banua nga sardonia.
Sardónica. *f.* Bato nga mahal ug pula.
Sardónice. *f.* Bato nga mahal ug pula.
Sadonio. Sardónique. *m.* Bato nga mahal ug pula.
Sarga. *f.* Panapton nga igagama.—Género nga pinintaran.
Sarga. *f.* Cahuy cahuy.
Sargazo. *m.* Banua sa dagat.
Sargenta. *f.* Panganiban nga dara san sargento.
Sargentear. *a.* Pag mando sin mga soldados.—Pag pangolo, pag ponoan.
Sargentería. *f.* Pag casargento.
Sargentía. *f.* Catungdanan sin sargento, pag casargento.—Oroquian, balay nga inooquian san sargento.
Sargento. *m.* Sargento nga ponoan sin mga soldados.
Sargo. *m.* Isda.
Sarmentador, ra. *m.* y. *f.* Paraporot san balagon nga pinolud sa mga paras.
Sarmentar. *n.* Pag porot san balagon nga pinolud sa mga paras.
Sarmentera. *f.* An binubutangan san mga balagon nga pinolud sa mga paras.—Pag porot san balagon nga pinolud sa mga paras.
Sarmentillo. *m.* Balagon nga gutiay sin paras.
Sarmentoso, sa. *adj.* Masugad sin balagon sin paras.
Sarmiento. *m.* Balagon sin paras.
Sarna. *f. Med.* Nuca; atulay; cuguing; aguis-is; caguis quis.
Sarnoso, sa. *adj.* Nucaon; cuguingon; aguis-ison; caguis quison; catolonton; catlon.
Sarpullido. *m.* Cuguing.—*fig.* Tinucban sin coto coto.
Sarpullir. *n.* Pag tocob, pag paac an coto coto.—Cuguing, in quinocuguing an lauas.
Sarracénico, ca. *adj.* Minoros.
Sarraceno, na. *adj.* Moros; tauo sa Arabia.
Sarracín, na. *adj.* Moros.
Sarracina. *f.* Pangauay.—Pag susuhay.
Sarrillo. *m.* Agahud sin masaquít.
Sarrio. *m.* Mananap nga sugad sin bugsoc.
Sarro. *m.* Lagud.—Qui qui.—Ogam.—Atas.—Agop-op.
Sarroso, sa. *adj.* Laguron.—Qui quion.—Mayogam sa dila.—May atas sa baba.
Sarta. *f.* Tohog, hon hon.—Caropi.—Gogo sin mga bagol.—Caling caling sin isda, etc.—Rung bay cún dao tauo.
Sartal. *m.* Tohog, hon hon.
Sartén. *f.* Sartén, sugad sin caraha.
Sartenada. *m.* An pínipritos sa sartén sa usa lá ca pag pritos.
Sartenazo. *m.* Pag dabal sin sartén.
Sarteneja. *f.* Sartén nga guti.
Sasafrás. *m.* Cahuy nga sugad sin laurel, mahamut ngan itarambal.
Sastre. *m.* Paratabas ug paratahi sin mga biste.
Sastrería. *f.* Pag casastre.—Balay nga inooquian sin sastre.
Satán. *f.* Yaua.
Satanás. *m.* Yaua.
Satánico, ca. *adj.* Suyadnon, impiernohanon.
Satélite. *m.* Planeta.—*fam.* Aguasil.—*fig.* Sacop.
Satinar. *a.* Pag pahamis sin papel, etc.
Sátira. *f.* Surat nga nacacaraut sa igcasitauo.—Polong nga macaraut sa ig casitauo.—*fam.* Babaye nga malacsi ug maisug.—Pag tamay.
Satíricamente. *adv. m.* Pag pacaraut gud, pag tamay gud.
Satírico, ca. *adj.* Mag papacaraut, matamay.

Satirío. *m.* Yatot sa tubig.
Satirión. *m.* Banua nga itarambal.
Satirizante. *p. a.* Mag papacaraut, matamay.
Satirizar. *a.* Pag surat ó pag polong sin icacaraut sa igcasituuo; pag tamay.
Sátiro. *m.* Dios dios sa mga diuatahan, an catunga sa lauas, cono, canan tauo, ug an catunga canan canding.—Comedia nga mala-oay.
Satisdación. *f. For.* Pag piar.
Satisfacción. *f.* Pag bayad.—Pag hatag sin casayoran hionong sin queja, cabido, etc.—Padayao, pag dasig.—Pag tapud.—Pag tuman san tuyo.—Á satisfacción. *m. adv.* Sugad lá san iya cruyag.—Tomar satisfacción. *fr.* Pag bolos; pag ogop sa lugaringon nga bantug.
Satisfacer. *a.* Pag bayad.—Pag tuman san tuyo.—Pag bosog, pag pool.—Pag hatag sin casayoran.—Pag balos.—*r.* Pag bolos. Pag ogop sa lugaringon nga bantug.
Satisfaciente. *p. a.* Mag bayad; mabalos.
Satisfactoriamente. *adv. m.* Tuman nga bayad, tuman nga balos.
Satisfactorio ria. *adj.* Macacabayad; macacabalos.—Tuman gud.
Satisfecho, cha. *p. p.* Binayad ná; binalos ná.—*adj.* Madayao, madasig.
Sativo, va. *adj.* An tinatanum.
Sato. *m.* Tanum, mga tanum.
Sátrapa. *m.* Ponoan, gobernador sin probincia sa mga filisteo, mga persa, etc.—*fig.* y *fam.* Matatagam, malad-nganon.
Satrapía. *f.* Pag caponoan, pag casátrapa; an tuna ug ang tauo nga mga sacop niya.
Saturación. *f.* Cabosog, capool.—Pag tunao sin bisan ano sa alacsio, etc.
Saturar. *a.* Pag bosog, pag pool.—Pag tunao sin bisan ano sa alacsio, etc.
Saturnal. *adj.* An tungud ó canan planeta Saturno.—*pl. f.* Mga piesta sa dios dios nga Saturno.
Saturnino, na. *adj.* Mamingao, mabidoon.—*Quim.* An tungud ó canan timga.
Saturnio, nia. *adj.* An tungud ó canan planeta Saturno.
Saturno. *m. Astron.* Bitoon, planeta Saturno *Quim.* Timga.
Sauce. *m.* Banua nga sauce.—Cahuy sa tabi.
Saúco. *m.* Adgao.
Sauquillo. *m.* Cahuy cahuy.
Sauzgatillo. *m.* Cahuy cahuy.
Savia. *f.* Taguc, duga.
Saxátil. *adj.* An natubo ug nabuhi sa mga cababtoan.
Sáxeo, xea. *adj.* Binato.
Saxífraga. *adj. f.* Banua nga ítarambal.
Saya. *f.* Saya.—Saya corta. Cayos.
Sayal. *m.* Género nga bahol nga hinablonan sin barahibo sin carnero.
Sayalería. *f.* Caparahabol sin sayal.
Sayalero. *m.* Parahabol sin sayal.
Sayalesco, ca. *adj.* Sinayal.
Sayalete. *m.* Sayal nga barobahol.
Sayo. *m.* Biste nga halaba sin uaray pingquit.
Sayón. *m.* Parabitay.—*fig.* y *fam.* Tauo nga daco an lauas, maraut an cahimo ug mapintas.
Sayuela. *f.* Bado nga bahol.
Sayuelo. *m.* Biste nga bahol.
Sazón. *f.* Sangbut, hinug ná, lahing ná cúm dao lubi; casangbut, cahinug, calahing.—Igo ná, tigayon ná.—Á la sazón. *m. adv.* Sadto.—En sazón. *m adv.* Igo gud.—Estar ya en sazón de cogerse palay, gabe, ubi, etc. Agorong.
Sazonadamente. *adv. m.* Malalim caopay, marasa caopay.—Hinug gud.—Lahin gud.
Sazonado, da. *adj.* Polong nga dorogas, sorosuerte.—Anuc.
Sazonador, ra. *adj.* Magpapalalim, magpaparasa.
Sazonar. *a.* Pag palalim, pag parasa.—Pag pahinug.—Pagpalahing.—Pag paanuc. *r.* Sangbut; hinug; lahing; anuc.

SE

Sebastiano. *m.* Cahuy nga sebatiano.
Sebe. *f.* Alasid.
Sebestén. *m* Cahuy nga sebestén.
Sebillo. *m.* Tamboc.—Sabón.
Sebo. *m.* Tamboc.
Seboso, sa. *adj.* Matamboc.—Nahirogan sin sebo; naporos sin sebo.
Seca. *f.* Cahurao.—Bolog.
Secacul. *m.* Banua nga tonocon.
Secadero. *m.* Bularan sin bisan ano.
Secadillo. *m.* Tam-is nga may pili, panit sin limon, asúcar ngan sin busag sin bunay.
Secamente. *adv. m.* Sa halipot nga polong ngan baga maisug.
Secamento. *m.* Camara.—Cahurao.—Cauaray bobonga an mga tanum.
Secano. *m.* Banica nga tuna.—Monbon.—*fig* Mamara.
Secansa. *f.* Sugal sa baraja.
Secante. *p. a.* Macamara; macaoga.—*s.* Papel nga gamit sin pag pamara san tinta, basi diri mapara an surat.
Secar. *a.* Pag pamara; pag paoga.—*r.*

Mara.—Oga.—Quigang.— Quigas.—Lasang.—Quing quing.—Secar al fuego. Layhub.—Secar al sol hoja, etc. Laob.—Secarse las plantas. Data, laya. Secarse la sementera después de haberla pisoteado con los carabaos. Layong

Sección. *f.* Bahin; bolos.—Uahig uahig.—hintutungdan.

Seceso. *m.* Pag oro.

Seco, ca. *adj.* Mamára.—Oga.—Quigang.—Quigas. Topoc.—Hangcay cún dao cahuy.—Magasa.—*fig.* Baga maisug.—*fig.* Sig pit cún dao súgo; ongud cún dao polong.—*fig.* Alang alang an iya pagcadebotos.—*fig.* Pagao cún dao an tingug.—Á secas. *m. adv.* Lá, lamang —Dejar á uno seco. *fr. fig.* y *fam.* Pag patay gud sa iya sin dagmit.—En seco. *m. adv.* Sa hubas.

Secor. *m.* Camára.—Cahurao.

Secreción. *f.* Pag bulag.—Baga bura sa lauas.

Secreta. *f.* Hilum nga pag osisa.—An tagsa nga oración nga pinangangadie san Padre nga nagmimisa cún tapus ná an ofertorio.—Calibangan.

Secretamente. *adv. m.* Sa hilit, sa hilum; tinago.

Secretar. *n.* Baga pag bura an lauas.

Secretaria. *f.* Babaye nga secretaria, parasurat cún may sugo sa iya.

Secretaría. *f.* Pag casecretario.—An inooquian niya.

Secretario. *m.* An tinatapuran sin pagsurat sin mga surat cún mga oficio bá.—Escribano sa bongto.

Secretear. *n. fam.* Pag huring huring.

Secretista. *s.* Paraasoy san mga macuri sabuton.—*adj.* Mahuring huring.

Secreto. *m.* Hilit, hilum.—Pagtago.—Tinatago, diri igsusumat niya.

Secreto, ta. *adj.* Tinatago;—natatago.—Mahilum, maocoy, diri mayacan.

Secretorio, ria. *adj.* Baga mabubura.

Secta. *f.* Religión nga buaon nga iguintutdo sin tauo nga bantugan.

Sectador, ra. *adj.* Magapil sin secta.

Sectario, ria. *adj.* Magapil sin secta.

Secuaz. *adj.* An magapil ó maalagad sa iba.

Secuela. *f.* Caritalan.

Secuencia. *f.* Mga siday nga pinangangadie san Padre nga nagmimisa, cún may sugo, in taliuan ná an epístola.

Secuestración. *f.* Pag butang sin bisan ano nga manggad sa gahum sin usa ca tauo, ngada lá san paghusay cún icacain bá.—Pag embargo.—Pag dacop sin tauo an mga macauat ó mga tulisan, ngan diri binubuhian in diri lucaton.

Secuestrador, ra. *s.* Paraembargo.—Paradacop sin tauo.

Secuestrar. *a.* Pag pabutang sin bisan ano nga manggad sa gahum sin usa ca tauo; ngada lá san paghusay cún icacain bá.—Pag embargo.—Pagdacop sin tauo an mga macauat ó mga tulisan, ngan diri binubuhian in diri lucaton.

Secuestro. *m. vid.* Secuestración.

Secular. *adj.* An Padre nga diri religioso.—An guinolin olinan sin tag-usa ca gatos ca tuig.

Secularización. *f.* Pag iuas sa pag capade.—Pagpaiuas sa pagcapade.—Pagcuha, pag agao san mga ponoan nga calibutanon san mga manggad nga canan singbahan.

Secularizar. *a* Pagpaiuas sa pag capade.—Pagcuha, pag agao san mga ponoan nga calibutanon san mga manggad nga canan singbahan.—*r.* Iuas, paiuas sa pagcapade.

Secundar. *a.* Pagbulig, pag tabang.

Secundariamente. *adv. m.* Sa icaduha nga lugar.

Secundario, ria. *adj.* Icaduha, diri sugad san....

Secundinas. *f. pl.* Inul-nan.

Secura. *f.* Camara.—Cahurao.—Cauaray bobonga an mga tanum.

Sed. *f.* Uhao; cauhao; arahal.—*fig.* Caipa nga ongud. Apagar la sed. *fr. fig.* Pag inum.

Seda. *f.* Igagama.—Barahibo sin babuy.

Sedadera. *f.* Garamiton sin pag pahomoc ó pag pahamis sin cáñamo.

Sedal. *m.* Barahibo nga barobahol nga ihinihigot nga cauil ngan san lubid ó tabid san cauil.—Sinta nga gamay nga itinotohog sa panit, cay pag tambal sin saquit.

Sedativo, va. *adj. Med.* Macacaiban san camasool.

Sede. *f.* Lincoranan.—Sede arzobispal, episcopal, etc. Bungto nga naocoy an arzobispo cun obispo bá.

Sedear. *a.* Pag hinis sin salapi, bulauan, etc.

Sedentario, ria. *adj.* Hilang cagan.

Sedeño, ña. *adj.* May igagama, masugad sin igagama.—Barahiboon.

Sedera. *f.* Brocha nga barahibo.

Sedería. *f.* Igagama.—Comercio sin igagama.—Tendahan sin igagama.

Sedero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin igagama.

Sedición. *f.* Pag alsa contra san ponoan; carimoc, casamoc.

Sediciosamente. *adv. m.* Sa pagalsa gud; marimoc caopay, masamoc caopay.

Sedicioso, sa. *adj.* Maalsa; marimoc, masamoc.
Sediento, ta. *adj.* Ohauon; mauhao.—*fig.* Mai ipa.
Sedimento. *m.* Lagud, latug; alaboab.
Sedoso, sa. *adj.* Masugad sin igagama.
Seducción. *f.* Pag limbong.—Pag bihag.
Seducir. *a.* Pag limbon.—Pacabihag.
Seductivo, va. *adj.* Malimbong.—Mabibihag.
Seductor, ra. *adj.* Malimbong; mabihag. —Paralimbong; parabihag.
Segable. *adj.* Anihon ná, babrion ná.
Segada. *f.* Pag ani, pag bari; pangani, pamari.—Catbari ná.—An inani, an binari.
Segadera. *f.* Garab.
Segadero, ra. *adj.* Anihon ná, babrion ná.
Segador, ra. *m.* y *f.* Paraani; mag arani, mag bari sin humay.
Segar. *a.* Pag ani, pag bari; pag gasab.—Cutos, pangotus.—Tiptip.—Segar lo que quedó de la primera siega ó lo que ha retoñado. Labat.—Segar zacate ó yerba. Salicse.
Segazón. *f.* Pangani, pamari.—Cat aani ná, catbabari ná.
Seglar. *adj.* An diri Pade.—Calibotanon, diri singbahanon.
Seglarmente. *adv. m.* Quinalibutanon.
Segmento. *m.* Otud sin bisan ano.
Segregación. *f.* Pag binag.—Pag bulag; cabulag, pag cabulag.
Segregar. *a.* Pag binag.—Pag bulag.
Segregativo, va. *adj.* Macacabinag.—Macacabulag.
Segrí. *m.* Panapton nga igagama.
Segueta. *f.* Lagadi.
Seguetear. *n.* Pag lagadi.
Seguida. *f.* Pag sonud.—*vid.* Seguir.—Pag casonudsonud.—De seguida. *m. adv.* Sonud sonud; dayon lá.—En seguida. *m. adv.* Layon layon, dayon lá.
Seguidamente. *adv. m.* Layon, layon layon; dayon lá.
Seguidero. *m.* Lagda nga binadlisan sa pag surat.
Seguidilla. *f.* Mga siday.—Sayao sa la Mancha. (España.)
Seguido, da. *adj.* Dayon lá; sonud sonud.—Tadong lá.—Buguay.
Seguidor, ra. *adj.* Masonud.—*vid.* Seguir.—*m.* Lagdá nga binadlisan sa pag surat.
Seguimiento. *m.* Pag sonud.—*vid.* Seguir.
Seguir. *a.* Pag sonud; pag lanat; aguinod, aguisnod, aguinsonud, alinsonud.—Gacad; balabonos; sugmac; lagus, usuag; sogud; solsug; taquigud; labay; labitaghos; lacdug; lapus; nonut; panundug; quigud; agoy. —Rapitdapit.—Pag dayon sin pag buhat, etc.—*r. fig.* Guican.
Seguir ó repetir lo que otro va diciendo. Sonay, tonay.
Según. *prep.* Sugad, alagad.—Cún si. Cún si Pedro, cún si Juan. Según dice Pedro, según dice Juan.
Segunda. *f.* Icaduha.
Segundar. *a.* Pag liuat sin icaduha ná.—*n.* Icaduha.
Segundariamente. *adv. m.* Sa icaduha nga lugar.
Segundario, ria. *adj.* Icaduha, diri sugad san...
Segundero, ra. Icaduha ná nga pamonga sa solud sin tuig.
Segundilla. *f.* Tubig nga mataghum.—Campaniya.
Segundo, da. *adj.* Icaduha.
Segundogénito, ta. *adj.* Icaduha nga anac.
Segundón. *m.* Anac nga icaduha.
Segur. *f.* Uasay nga haglapad.—Garab.
Segurador. *m.* Piador.
Seguramente. *adv. m.* Matuod gud; matuod adá; uaray cacurian.
Seguramiento. *m. vid.* Seguridad.
Seguranza. *f. vid.* Seguridad.
Segurar. *a.* Pag rig-on; pag parig-on; pag pacarig-on.
Seguridad. *f.* Carig-on.—Camarig-on, pag camarig-on.—Carig-onan.
Seguro, ra. *adj.* Gauas sin cacurian.—Matuod.—Marig-on.—*m.* Carig-onan.
Seis. *adj.* Unum.—Icaunum.
Seisén. *m.* Salapi nga bale sicaualo nga sensiyo.
Seiseno, na. *adj.* Icaunum.
Selección. *f.* Pag pili.
Selecto, ta. *p. p.* Pinili.—*adv.* Maopay gud, labi nga maopay.
Selva. *f.* Cabanua-an; cadig cosan; guba; cagugub-an.
Selvático, ca. *adj.* Sa banua, sa guba.
Selvatiquez. *f.* Cabuquidnon.
Selvoso, sa. *adj.* Damo in guba.
Sellador, ra. *s.* Paramarca; paraseyo.
Selladura. *f.* Marca; pag marca.
Sellar. *a.* Pag marca; pag seyo.
Sello. *m.* Marca; seyo.
Semana. *f.* Semana, an icapito ca adlao tican sa domingo ngada san casábado.
Semanal. *adj.* An canan semana.—Iquinasemana.
Semanalmente. *adv. t.* Iquinasemana.

Semanario, ria. *adj*. An canan semana. —Iquinasemana.
Semanería. *f*. Pag casemanero.
Semanero, ra. *adj*. Tauo nga may catungdanan sa adlao adlao san semana; bantay.
Semblante. *m*. Bayhon, nauog.
Semblanza. *f*. Casayoran.
Sembradío. *a. adj*. An tinatanuman.
Sembrado. *m*. Mga tinanum, mga tanum.
Sebrador, ra. *s*. Paratanum.
Sembradura. *f*. Pag tanum.
Sembrar. *a*. Pag tanum.—Pag sabuag.—Pag pugas.—Pag hasuc.—Pag puna.—Pag-talad.—Pag abud.
Semejable. *adj*. Mag sama.
Semejado, da. *adj*. Sama, mag sama.
Semejante. *adj*. Sama. Mag sama.—Maalid aguid.—Alayoay; andig.—Sugad. No he visto á semejante hombre. Uaray aco quita sa sugad nga tauo.—Masugad sugad.
Semejantemente. *adv. m*. Masama gud.
Semejanza. *f*. Casama.—Casugad.—Alid aguid, aguiran.—Panangliitan.
Semejar. *n*. Sama; sugad.—Alid aguid. —Alayoay, andig.
Semen. *m*. Dugo, turá.—Semiya; gahe, barocboc.
Sementar. *a*. Pag sabuag.
Sementera. *f*. Pag sabuag; pag tanum. Oma, horon, omhanon, oromhun.—Pasacay, danao cún dao tubigan.—Banti cún dao camote, etc.
Sementero. *m*. Surudlan san mga igtatanum, basi masayon an pag dolong ngadto sa oma.
Semestral. *adj*. Iquinatag-unum ca bulan.
Semestralmente. *adv. t*. Sa iquinatàg-unum cabulan.
Semestre. *adj*. Iquinatag unum cabulan. —*m*. Unum cabulan.
Semicabrón. *m*. Dios dios sa mga diuatahan; an picas, cono, baga tauo, ug an picas baga canding.
Semicapro. *m. vid*. Semicabrón.
Semicircular. *adj*. An tungud ó canan semicírculo.—Masugad sin semicírculo.
Semicírculo. *m*. An catunga sin usa camalidong.
Semidifunto, ta. *adj*. Baga patáy, harapit ná mamatáy.
Semidiós. *m*. Dios dios nga lalaqui sa mga diuatahan, tauo nga bantugan nga pinacadios nira.
Semidiosa. *f*. Dios dios nga babaye sa mga diuatahan.
Semidormido, da. Naghihingaterog.
Semidragón. *m*. An picas, cono, tauo, ug an picas dragón.
Semiforme. *adj*. Diri pá hingpit an baga cahimo.
Semihombre. *m*. An masugad sugad sin tauo, dao tauo.
Semilla. *f*. Gage, baroc hoc, binhi.—Semilla de tabaco. Lalong.—Hupi cún dao gauay ó palauán.
Semillero. *m*. Dalugui, baroc boc, gani. —*fig*. Guinicanan.
Seminario. *m*. Dalugui, baroc boc, gani. —Pangaradman.—Guinicanan.
Seminarista. *m*. An nag aaram sa-seminario.
Semipedal. *adj*. Catunga sin teel an hilaba.
Semivivo, va. *adj*. Baga buhi.
Sémola. *f*. Trigo nga nacuhaan san panit.—Trigo nga binayo.
Semoviente. *adj*. Maquiuaquiua, mahalin halin.
Sempiterna. *f*. Panapton nga hinablonan sin barahibo sin carnero. *bot*. Bucad.
Sempiternamente. *adv. t*. Sa guihapon, sin cadayonan.
Sempiterno, na. *adj*. Dayon, uaray catapusan.
Sen. *m*. Banua nga ipururga.
Senado. *m*. Cabildohan, mga tauo nga nacaput san gahum nga labao.—Capopongtan.—An balay nga guincacatirocan nira.
Senado-consulto. *m*. Sugo, talaan, pag buot san senado.
Senador. *m*. Tauo nga senador.
Senaduría. *f*. Pag casenador.
Senara. *f*. Tuna nga ihinahatag san tagada sa iya mga sacop basi pag quiu-hon nira, ug maira mán an cuha.—An cuha man sa mao nga tuna.
Senario, ria. Unum ó may unum.
Senatorio, ria. *adj*. An tungud ó canan senado cún senador bá.
Sencillamente. *adv. m*. Tangcud gud, sin tangcud.—Potong gud.
Sencillez. *f*. Capotong.—Catangcud.—Camanipis.
Sencillo, lla. *adj*. Potong.—Tangcud.—Manipis.
Senda. *f*. Dalan, aguian.—De venados ó puercos. Onogan.
Senderar. *a*. Pag dalan, pag himo sin dalan.
Senderear. *a*. Pag tutdo san dalan.—Pag dalan pag himo sin dalan.
Sendero. *m*. Dalan, aguian.
Sendezuelo. *m*. Dalan, aguian.

Senectud. *f.* Catigurang, pag catigurang, calagás, pag calagás.
Senil. *adj.* An tungud ó canan mga tigurang cún pag catigurang bá.
Seno. *m.* Guinhaua.—Casuguran.—Seno de Abrahán. Hinohonongan ni Abrahán.
Sensación. *f.* Pag abat, pag bati.
Sensatez. *f.* Cabuotan, pag cabuotan.
Sensato, ta. *adj.* Buotan.
Sensibilidad. *f.* Pag cabati.—Camaloloo-yon.—Camabantad.
Sensible. *adj.* Maabat, mabati.—Macabibido.—Macasusubo.—Mabibido, mabidoon.—Mabantad.
Sensiblemente. *adv. m.* Sa pagabat gud, sa pag bati gud.—Masáquit gud, macuri gud.
Sensitiva. *f.* Quirum quirum, higum higum; caquirum quiruman.
Sensitivo, va. *adj.* An tungud ó canan balatian sa lauas. Maabat, mabati.—Macacabantad.
Sensual. *adj.* An tungud ó canan balatian sa lauas.—Lauasnon.
Sensualidad. *f.* Camaquilauasnon; pag calauasnun.
Sensualismo. *m.* Camaquilauasnon; pag calauasnun.
Sensualmente. *adv. m.* Camaquilauasnon gud.
Sentada. *f.* Sa usa lá nga pag calingcud.
Sentadillas (Á). *m. adv.* Pangabayo sugad sin babaye, nga natonton sa luyo lamang an duha nga teel.
Sentado, da. *adj.* Buotan, mahoyo.
Sentar. *a.* Pag pahimutang.—*r.* Lingcod.—Sentarse á uno y otro lado de la mesa, etc. Cubay.
Sentencia. *f.* Polong ó casayoran nga guinagapilan san tauo.—Sentensia; pag sentencia, pag hocom.
Sentenciador, ra. *adj.* Mag parasentensia.
Sentenciar. *a.* Pág sentencia, pag hocom, pag holog san sentensia.
Sentención. *m.* Sentensia nga ora ora ná.
Sentenciosamente. *adv. m.* Hinocóm.
Sentencioso, sa. *adj.* Hinocóm.
Sentidamente. *adv. m.* Sa daco nga cabido.
Sentido, da. *adj.* May cabido.—Maabat, mabati, mabantad.—*m.* Balatian.—Leer con sentido. Pag basa sin maopay. Esta proposición no tiene sentido. Ini nga mga polong uaray cahologan. Este vocablo tiene varios sentidos. Ini nga polong magcalain lain an cahologan. Esto cuesta un sentido. Mahal ini caopay. Con todos sus cinco sentidos. *loc. fig.* Sa daco gud nga panginano; sa daco gud nga pag tuyo.—Perder uno en el sentido. *fr.* In madesmayo an tauo. *adj.* Hibang.—Ticadodonot ná.
Sentimental. *adj.* Macaruruyag pamation.—Macababantad sa maopay nga pamalandong.—Maabat, mabati, mabantad.—Mabantad nga ora ora ná.
Sentimentalismo. *m.* Camabantaron nga ora ora ná.
Sentimiento. *m.* Pag abat, pag bati.—Cabido, cabidoan, casáquit; gaua.
Sentina. *f.* Sugud sin sacayán.—*fig.* Hugao, casighotan.
Sentir. *m. vid.* Sentimiento.—Polong, sugad san polong ni...
Sentir. *a.* Pag abat; pag bati.—Pag dungug.—*n.* Pag huna huna.—*r.* Barana; hibang; boong.—Sin sentir. *m. adv.* Sin uaray panginano.
Sentir molestia ó pesar. Gaua.—Sentir dolores. Idag; ahud; habal.—Sentir desazón. Guindal; iras.—Sentir alivio. Labnao.—Sentir escalofrios. Harumohom, harom-hom.—Sentir picazón. Guirhap.—Sentir cosquillas. Guiriguitic.—Sentir ruido. Andug.—Sentir de lejos ruido. Aratil.
Seña. *f.* Tigaman. Dar señas. *fr.* Pag hatag sin casayoran.
Señal. *f.* Tigaman, timaan.—Agui; liroc.—Panadlihan.—Badlis; badlit; caguis; caguit; curicot; curis; cotud; hilo; guiotan, bungat; guising; gohit; gorum; liud; bugti; buya buya.—Señal de llaga. Bitlig, bingit.—Señal de árbol. Galot.—En señal. *m. adv.* Sa pag camatuod.—Ni señal. *expr. fig.* Uaray ná gud, uaray gud; puyas gud.
Señaladamente. *adv. m.* Labi pá.
Señalado, da. *adj.* Bantugan, bansagon.—*p. p.* Tinigam-nan; binadlisan; guinlirocan, etc.
Señalamiento. *m.* Pag tigaman; pag talaan sin oras, etc.
Señalar. *a.* Pag timaan, pag tigaman; liroc; badit; badlis; baguis.—Caguis; caguit.—Curis.—Gorum.—Lagda.—Pag pirma sin surat.—Señalar con hilo la madera ú otra cosa. Hilo; cotud; pitic; latid.—Señalar con los labios frunciéndolos. Quimhot, quimud, quimhud.—Señalar con el dedo tocando lo que se quiere. Tolpoc.—Señalar con el dedo. Tudlo.—Señalar con los dedos. Tudlo.—Señalar canto de tabla, etc. Badlit.—Señalar tabla ú otra cosa con cuchillo, escoplo, etc. Curicot.—Señalar á los animales en las orejas. Guising.—Señalar con pluma, etc. Gohit.—Señalar ár-

boles. Galot; bong bong.--Señalar para sí una cosa. Auog.

Señaleja. *f.* Tigaman nga gutiay, etc.

Señero, ra. *adj.* Bughó.

Señor, ra. *s.* Guinoo; agaron; tag ada.

Señorada. *f.* Buhat nga lugaringon sin guinoo, canan guinoo buhat.

Señoreador, ra. *adj.* Mag buruot, mag bubuot.

Señoreante. *p. p.* Mag bubuot.

Señorear. *a.* Pag buot.– *fig.* Nauantauan. ---Pag pogong, pacahauid sa mga caipahon, etc.---*fam.* Panguinoo.---*r.* Ligdong.

Señoría. *f.* Catalahuran sin tauo, señoría.

Señoril. *adj.* An tungud ó canan guinoo.

Señorilmente. *adv. m.* Sugad sin guinoo; masugad sin guinoo.

Señorío. *m.* Pag buot.---An tuna nga tungud ó canan guinoo.---*fig.* Camaligdong.

Señorito, ta. *m.* y *f.* Anac sin guinoo ó mahal nga tauo.

Señorón, na. *s.* An guinoo, agaron ó tagada gud.—An nagpapacaguinoo.

Señuelo. *m.* Baga tamsi nga anit.—*fig.* An gamit sin pag padaop.—*fig* An gamit sin pag pacabig, pag aram aram. etc.—Tarotamsi.

Sépalo. *m. Bot.* An baga dahon san himonoan sin bucad.

Sepancuantos. *m. fam.* Hampac, badlong; sauay.

Separable. *adj.* Mabulag; mabubulag.

Separación. *f.* Pag bulag; pag cabulag.—Hilit.

Separadamente. *adv. m.* Bulag gud.

Separador, ra. *adj.* Mabulag.

Separante. *p. a.* Mabulag.

Separar. *a.* Pag bulag.—Bocna.—Bugtas. —Hantag.— Tiuay.—Haua.—Tung-ag.—Lumit.—Luta.—Uahit.--Picna.—Pipé; peh peh.—Puni.—Pusnag.—Labhit.—Ahag.—Pag hucas sin catungdanan.—Baya, pag baya.—Separar el pelo con los dedos. Suclay. —Separar la tierra que cubre la raiz del camote. Angcab.—Separarse los casados por celos, etc. Ayog.—Separarse un poco. Antao.—Separarse de la orilla los que navegan. Bulicas.

Separatista. *adj.* An maruruyag nga bumulag an mga tauo san pag sogot.

Separativo, va. *adj.* Mabulag; macacabulag.

Sepedón. *m.* Halas.

Sepelio. *m.* Pag lubong.

Sepia. *f.* Culambutan.

Septenario, ria. *adj.* Pito ca adlao; an canan pito ca adlao.

Septenio. *m.* Pito catuig; an canan pito ca tuig.

Septeno, na. *adj.* Icapito.

Septentrión. *m.* Amihan; caamihanan.

Septentrional. *adj.* Dapit sa caamihanan.

Septiembre. *m.* Icasiam ca bulan san tuig.

Séptimo, ma. *adj.* Icapito.

Septisílabo, ba. *adj.* Canan pito capolong.

Septuagenario, ria. *adj.* An may capituan ná catuig, cún capin bá.

Septuagésima. *f.* Domingo sa septuagésima.

Septuagésimo, ma. *adj.* Icacapitoan.

Sepulcral. *adj.* An tungud ó canan linob-ngan.

Sepulcro. *m.* Ocad, cot cot, lub-nganan. —Inayad, santo sepulcro.

Sepultador, ra. *adj.* Maglulubong.—*s.* Paralulubong.

Sepultar. *a.* Pag lubong.—*fig.* Pag tago. —*r.* Hilubong.

Sepulto, ta. *adj. p. p.* Iguinlubong.

Sepultura. *f.* Pag lubong.—Ocad; cot cot. —Lubong, lub-nganan, linob ngan.

Sepulturero. *m.* Paraocad sa mga pag lubong.

Sequedad. *f.* Camara; pag camara.—Hurao, cahurao.—*fig.* Baga cama isug.—*fig.* Baga camaluya sa huna huna.

Sequedal. *m.* Tuna nga mamara nga diri namomonga an tanum.

Sequeral. *m. vid.* Sequedal.

Sequero. *m.* Banica nga tuna.—Bularan sin bisan ano.

Sequeroso, sa. *adj.* Mamara; maoga.

Sequete. *m.* Pinit nga tinapay nga matig-a ná.—*fig.* y *fam.* Baga camaisug sin agui.

Sequía. *f.* Camara; pag camara.—Hurao, cahurao.

Sequillo. *m.* Tinapay nga matam-is.

Sequío. *m.* Banica nga tuna.—Camad-an. —Camara.

Séquito. *m.* Cadam-an nga tauo nga naboboniog sa iya.—Pag dayao sa usa ca tauo tungud sa iya bantug, etc.

Sequizo, za. *adj.* Ticamamara ná.—Ticaooga ná.

Ser. *m.* Cahimtang; pag cahimtang.

Ser. *v.* Mao, amo, asay, ansiya.—*vid.* in arte.—Pedro no es para hacer eso. Si Pedro diri sadang tatapuran sin pag buhat siton.—¿Cómo fué ese caso? Naonano iton nga caagui ó casugad?—¿Á cómo es lo que se vende? ¿Mag aano iton, tag pira bá an bale siton? Este jardín es del rey. Canan hadi ini nga tanaman.—Esta acción no es

de hombre de bien. Ini ngà buhat diri canan tauo nga buotan.—Antonio es de Valladolid. Si Antonio taga Valladolid.—Pedro es de Cambatutay. Si Pedro taga Cambatutay, cambatutay non si Pedro.—Esto es. Amo ini.—No es eso. Diri ansiya, diri mao.—¡Cómo ha de ser! !Mag aano mán quita!—Es á saber. *expr.* Amo ini.—Esto es. *expr.* Amo ini.—Lo que fuere, sonará. *exp. fam.* Quiquitaon ta.

Sera. *f.* Alat; batolan.

Serado. *m.* Mga alat; mga batulan.

Seráfico, ca. *adj.* An tungud ó canan serafín; masugad sin serafín.—Si San Francisco de Asis, ug an iya orden. *fig.* y *fam.* Obus, pobres.—Hacer uno la seráfica. *fr. fig.* y *fam.* An nag papacasantos.

Serafín. *m.* Espíritu nga langitonon nga nagugugma caopay sa Dios ngan san mga tungud sa Dios.—*fig.* Tauo nga matahum, mabagsay.

Serafina. *f.* Panapton nga hinablonan sin barahibo sin carnero.

Seraje. *m.* Mga alat; mga batolan.

Serasquier. *m.* Ponoan, general sa ejército sa mga turco.

Serba. *f.* Bonga sin cahuy nga serbal.

Serbal. *m.* Cahuy nga serbal.

Serena. *f. fam.* Ton-ug.—Á la serena. *m. adv. fam.* Paton-ug.

Serenar. *a.* Pag linao.—Pag paton-ug.—Pag paliao; pag palihao.—*fig.* Pag paocoy; pag pahinay.—*r.* Linao; ludang; humpay.

Serenata. *f.* Música, pag serenata.

Serenero. *m.* Tahub sa oló.

Serení. *m.* Bote nga guti.

Serenidad. *f.* Calinao, pag calinao.—Camalinao, pag camalinao.

Serenísimo, ma. Guimalilinaui.—*adj* Catalahuran sa mga príncipe nga mga anac sin hadi.

Sereno. *m.* Ton-ug.—Bantay in gabi, tauo nga may catungdanan sin pag bantay in gabi sa bongto.—Al sereno. *m. adv.* Paton-ug.

Sereno, na. *adj.* Linao, malinao.

Seriamente. *adv. m.* Malig dong gud; matuod gud.

Sérico, ca. *adj.* Igagama, panapton nga igagama.

Serie. *f.* Pag casonud sonud; pag casarosaliuan.

Seriedad. *f.* Camaligdong.—Camaopay sin gaui.

Serijo. *m.* Alat nga guti; batulan nga guti.

Serillo. *m.* *vid.* Serijo.

Serio, ria. *adj.* Maligdong.—Diri mataua.—Angay pag tatag-man.—Mahal.

Sermón. *m.* Uale; pag uale.—*fig.* Pag sagdong.

Sermonar. *n.* Pag uale.

Sermonario, ria. *adj.* An canan mga pag uale.—*m.* Libro nga may mga uale.

Sermonear. *n. fam.* Pag sagdon; pag sauay.

Sermoneo. *m. fam.* Pag sagdon; pag sauay.

Serna. *f.* Oma.

Seroja. *f.* Dahon nga oga nga naholog sa mga cahuy.—Garao, garao garao, gangao.

Serojo. *m.* *vid.* Seroja.

Serón. *m.* Alat.

Seronero. *m.* Parahimo sin mga alat.—Parabaliguia sin mga alat.

Serosidad. *f.* Duga sa lauas.

Seroso, sa. *adj.* An canan duga sa lauas nga baga tubig.

Serpa. *f.* Balagon sin paras.

Serpear. *n.* Hiuadol.—Balud balud.

Serpentaria. *f.* Banua nga baga rayandayan sa mga tanaman cundi mabaho caopay.—Gamut nga itarambal.

Serpentear. *n.* Hiuadol.—Balud balud.

Serpentígero, ra. *adj. poét.* May halas, halason.

Serpentín. *m.* Puthao nga halaba nga binubutangan san metsa nga may calayo sa pag buhi sin luthang.—Tubo nga halaba ug barobalico, nga gamit sa mga alacsiuan.—Luthang nga daan.

Serpentina. *f.* *vid.* Serpentin, 1.ª acep.—Panganiban. Bato nga hilauon.

Serpentinamente. *adv. m.* Hinalas; masugad sin halas.

Serpentino, na. *adj.* An tungud ó canan halas, hinalas.—Aceite serpentino. Lana nga tambal san may bitoc.—Bato nga marmol nga beroberde.—Lengua serpentina. Tauo nga parabuyayao ug malilibacon.—*poét.* An nag hihiuadol.

Serpentón. *m.* Halas nga daco.—Torong gon.

Serpezuela. *f.* Halas nga guti.

Serpiente. *f.* Halas.—El demonio. Halas nga impernohanon, yaua.

Serpiginoso, sa. *adj.* Casam-dananon.

Serpigo. *m.* Casam-dan.

Serpol. *m.* Banua sa buquid nga mahomot.

Serradizo, za. *adj.* Lagadion.

Serrado, da. *adj.* An may tangu tangu sugad sin halas.

Serrador, ra. *adj.* Mag lalagadi.—*s.* Paralagadi.

Serraduras. *f. pl.* Linagadi.

Serrallo. *m.* Balay nga inooquian san mga baye nga mga asaua sa mga turco nga moros.—Balay nga guinbubuhatan sin mga mag la-uay nga mga sala.

Serranía. *f.* Cabuquiran ug cagugub-an.
Serraniego, ga. *adj.* Buquid non, tauo sa buquid, sa guba.
Serranil. *m.* Baga caris.
Serrano, na. *adj.* Buquidnon, tauo sa buquid, sa guba.
Serrar. *a.* Pag lagadi.
Serreta. *f.* Lagadi nga guti.
Serrezuela. *f.* Lagadi nga guti.
Serrijón. *m.* Cabuquiran; cagugub-an.
Serrín. *m.* Linagadi.
Serrino, na. *adj.* Masugad sin lagadi.
Serrucho. *m.* Lagadi nga usa lá an caratinan, ug diri binabalayan.
Servador. *adj.* Mag barantay; mao ogop.
Servato. *m.* Banua.
Servantesio. *m.* Mga siday.
Servible. *adj.* Maseserbe pá.
Serviciador. *m.* Para socot san buhis ó amot.
Servicial. *adj.* Masocot, maalagad, maopay an iya pag serbe.
Servicialmente. *adv. m.* Mosogot gud, maalagad gud, maopay gud an pagserbe.
Serviciar. *a.* Pag bayad; pag socot san buhis ó amot.
Servicio. *m.* Pag socot, pag alagad, pag sirbe.—Pag sogot. Pag tahud, pag singba sa Dios.—Amot, aramut.—Polos, capulsanan.—Mga cuchiyo, mga tenedor, mga pinggan ug iba pá nga gamit sa lamesa.—Buhis.—Pangagad.—Pag tuman sin catungdanan.
Servidero, ra. *adj.* Maseserbe; sadang pupulsan.—Beneficio servidero. Catungdanan nga pag tutumanon.
Servido, da. *adj.* Guinamit ná.
Servidor, ra. *m.* y *f.* Alagad, sacop, suruguon.
Servidumbre. Pag sogot, pag alagad, pag sirbe.—Caoripon; pag caoripon.—Mga sacop.
Servil. *adj.* An tungud ó canan mga alagad ó mga sacop.—Obus, taramayon.
Servilmente. *adv. m.* Inoripon, masugad gud sin oripon.—Maraut gud, diri nga gayud angay.
Servilla. *f.* Sapin.
Servilleta. *f.* Id., serbiyeta nga gamit sa lamesa.
Serviola. *f. Mar.* Serviola ó cahuy dapit sa dolong san sacayán nga gamit sa pag isa ug pag biao mán sa mga sinipit.
Servir. *a.* Pag sogot, pag alagad, pagserbe. Agad. Pagtuman sin sugo.—Pag tuman sin catungdanan.—Pag dorot.—*r.* Pag buot.—Pag gamit sin bisan ano.
Sesada. *f.* Mga otoc nga guinisa.
Sésamo. *m.* Banua sa India, nabuhi in usa la catuig, ug an bonga niya lanahon.
Sesenta. *adj.* Caun-man.
Sesentón, na. *adj. fam.* An may caunman ná catuig.
Sesera. *f.* An tinutud-can san otoc dida san oló.—Mga otoc.
Sesga. *f.* Tinabas nga panapton nga bilid.
Sesgadamente. *adv. m.* Balico gud; balabag gud.
Sesgado, da. *adj.* Murayao, malinao.
Sesgadura. *f.* Cabalico; pag cabalico.—Pag balabag.
Sesgamente. *adv. m.* Balico gud; balabag gud.—Malinao caopay; murayao caopay.
Sesgar. *a.* Pag tabas nga binilid ó totolo lá an liguid.—Pag balico; pag balabag.
Sesgo, ga. *adj.* Balico; balabag.—Malinao, murayao.—*m.* Cabalico; pag balico.
Sesión. *f.* Bagay-bagay; catig-uban sin mga mahal nga mga tauo nga nag bagaybagay.—*fig.* Cabildohan, pag sarabut.—Levantar la sesión. *fr.* Pag tapus sin pag bagay-bagay.
Sesma. *f.* Icaunum ca bahin sin bisan ano.—Bahin sin tuna.
Sesmero. *m.* Ponoan ó tinatapuran sin usa nga distrito.
Sesmo. *m.* Distrito sin pipira dao nga bongto nga may ponoan nga tinatapuran sin pag mangno sa ira.—Bahin sin tuna.
Seso. *m.* Otoc.—*fig.* Buot; cabuotan.
Sesquipedal. *adj.* Usa ca teel ngan tunga an hilaba.
Sesteadero. *m.* Pahuayan san mga hayop in adlaui.
Sestear. *n.* Pag pahuay in adlaui.
Sestero. *m.* Pahuayan san mga hayop in adlaui.
Sestil. *m. vid.* Sestero.
Sesudamente. *adv. m.* Sa pag cabuotan gud.
Sesudo, da. *adj.* Buotan.
Seta. *f.* Barahibo sin bactin ó babuy.
Seta. *f.* Ohong; lib-gos; lig-bos; botoy. Comestible. Carapdut.
Sete. *m.* Sil-ogan nga balay.
Setecientos, tas. *adj.* Pito ca gatos.
Setena. *f.* Usa ca pito.
Setenario, ria. *adj* Pito ca adlao; an canan pito ca adlao.
Setenio. *m.* Pito ca tuig; an canan pito ca tuig.
Seteno, na. *adj.* Icapito.
Setenta. *adj.* Capitoan.—Icacapitoan.
Setentavo, va. *adj.* An tag-sa sadton ca-

pítoan ca bahin ngd ibinabahin san usa ca bug-os.
Setentón, na. *adj.* An may capitoan rá ca tuig.
Setentrión. *m.* Amihan; caamihanan.
Setentrional. *adj.* Dapit sa caamihanan.
Setiembre. *m.* Icasiam ca bulan san tuig.
Sétimo, ma. *adj.* Icap'to.
Seto. *m.* Alad.
Setuagenario, ria. *adj.* An may capitoan ná ca tuig, cún capin bá.
Setuagésimo, ma. *adj.* Icacapitoan.
Setuplicar. *a.* Pag tagpito.
Sétuplo, pla. *adj.* Tag pito.
Seudónimo, ma. *adj.* An parasurat nga diri nagbubutang san iya ngaran, ug nag bubutang siya sin ngaran nga diri ansiya. —An surat ó libro san mao nga tauo.
Severamente. *adv. m.* Maisug caopay.
Severidad. *f.* Camaisug; pag camaisug. —Cahogot; casigpit.—Pag camatinumanon; camatinumanon; camasogot; pag camasogot.—Camaligdong.
Severo, ra. *adj.* Maisug.—Masogot, matinumanon.—Maligdong.
Sexagenario, ria. *adj.* An may caun-man na catuig, cún capin bá.
Sexagésima. *f.* Domingo sa sexagésima.
Sexagésimo, ma. *adj.* Icacaun-man.
Sexenio. *m.* Unum ca tuig; an canan unum ca tuig.
Sexma. *f.* Icaunum ca bahin sin bisan ano.
Sexmero. *m.* *v'd.* Sesmero.
Sexo. *m.* Calainan san lalaqui ngan san babaye.—Sexo masculino. An mga lalaqui.—Sexo femenino. An mga babaye.
Sexta. *f.* Oras nga sexta sinisiring sadto anay tican san á las dose san adlauí ngada san ca á las tres san colop.—An usa san mga oras nga menores nga pinangangadie san mga capadian.
Sextilla. *f.* Mga siday.
Sextina. *f.* Mga siday.
Sextina. *f.* Excomunion nga iguinpapagoa sa mga ponoan sa singbahan basi madayag ó mahibayaro cún sin-o an mga salaan.
Sexto, ta. *adj.* Icaunum.
Sextiplicación. *f.* Pag tagunum.
Sextuplicar. *a.* Pag tagunum.
Séxtuplo, pla. *adj.* Tagunum.
Sexual. *adj.* An tungud ó canan lalaqui cún bababaye bá.

SI

Sí. *pron. pers.* Sa iya.
Sí. *adv. afirmat.* Oo.—Sí tal. *expr.* Oo gad.
Si. *conj.* Cún.
Síbil. *m.* Lungib nga piotan sin mga carne, alacsio, etc. basi magmataghum ug diri mapierde.
Sibila. *f.* Babaye nga masinabuton nga manaragna, cono.
Sibilante. *adj. poét.* Matag huy.—Mahoni.
Sibúcao. *m.* Cahuy.
Sicario. *m.* Parapatay sin tauo, cay sinosoholan mán.
Sicómoro. *m.* Cahuy nga nabubunga sin higos.
Sideritis. *f.* Mina nga puthao.
Sideral. *adj.* An tungud ó canan mga bitoon.
Sidéreo, rea. *adj.* An tungud ó canan mga bitoon.
Sidra. *f.* Alacsio nga mapintas.
Siega. *f.* Pag ani; pag bari; pangani, pamari. Catbabari, igarani, cat hiani, cat aani, cat guiani.—An inani, an binari.
Siembra. *f.* Pag tanum; pananum.—Pag sabuag.—Pag pugas.—Pag hasuc.—Pag puna.—Pag talad.—Pagabud.—Pamugas.—Cat tatanum.—Cat pupugas.—An tinanum.
Siempre. *adv. t.* Guihapon, guihap.—Siempre que. *m. conjunc. condic.* Cun.—Siempre y cuando que. *m. conjunc. condic.* Cun.
Siempreviva. *f.* Banua nga diri naglalaya an iya mga dahum.
Sien. *f.* Dongandonganan.
Sierpe. *f.* Halas.—*Bot.* Saring sing.
Sierra. *f.* Lagadi.—Cabuquiran; capangpangan.
Siervo, va. *m.* y *f.* Oripon.—Alagad.
Sieso. *m.* Bobot.
Siesta. *f.* Sinisiring siesta ticang san á las dose san adlao ngada san ca á las dos san colop cumapin cumulang.—Tuig nga igpapahuay cún tapus ná an pangaon.—Dormir la siesta. *fr.* Pag pahuay ó pacatorog taliuan ná an pangaon.
Siete. *adj.* Pito.—Icapito.
Sieteenrama. *m.* Banua nga itarambal.
Sietemesino, na. *adj.* An matauo sa icapito pá lá ca bulan.
Sieteñal. *adj.* An may pito ca tuig.
Sífilis. *f.* Saquit nga guican san pag buhat sin mala-oay, matapon ini nga saquit.
Sifilítico, ca. *adj.* An tungud ó canan mao nga saquít.—An nabati san mao nga saquit.
Sifón. *m.* Sipón nga balico nga gamit sin pag huad sin alacsio, etc.
Sigilación. *f.* Pag marca, marca.
Sigilado, da. *adj.* Sinasaquitan.
Sigilar. *a.* Pag hipos, pag hicom, pag hilum.—Pag marca; pag tomboc.
Sigilo. *m.* Seyo ó marca.—Hipos, hicum, hilum.

Sigilosamente. *adv. m.* Hipos gud, hicum gud, hilum gud.
Sigiloso, sa. *adj.* Mahipos, mahicum, mahilum.
Siglo. *m.* Tag usa ca gatus ca tuig.—Siglo de Augusto. San tiempo ni Augusto, san buhi pá si Angusto; buhi pá sadto si Augusto.—Dugay ná caopay, maiha ná.—Calibutan.
Signáculo. *m.* Tigaman.
Signar. *a.* Pag tigaman, pag timaan.—Pag curus.
Signatura. *f.* Tigaman.—Hocmanan sin mga ponoan sa singbahan sa Roma.
Signífero, ra. *adj. poét.* An may tigaman.
Significación. *f.* Pag pasayud, pag pahibaro, pag pahayag.—Casayoran.—Cahologan.
Significado. *m.* Casayoran.—Cahologan.
Significador, ra. *adj.* Mag aasoy, mag papasayud, mag papahibaro, mag papahayag.
Significamiento. *m. vid.* Sinificación.
Significar. *a.* Pag asoy, pag pa hibaro, pag pasayud, pag pahayag.—Cahologan.
Significar, representar ó figurar. Hamguid.
Significativamente. *adv. m.* Sayud gud.
Significativo, va. *adj.* Macaasoy.
Signo. *m.* Tigaman; badlis.
Siguiente. *adj.* Masonud.
Sílaba. *f.* Sumpay sin duha cún iba pá nga mga letra nga may caluluasan; v. gr. ta, tran; polong.
Silabar. *n.* Pag tag-sa sin polong ó sílaba sugad sin bata nga nag aaram pá.
Silabario. *m.* Araman.
Silabear. *n.* Pag tag sa sin polong ó sílaba sugad sin bata nga nag aaram pá.
Silabeo. *m.* Pag tinag-sa sin polong ó silaba
Silábico, ca. *adj.* An tungud ó canan sílaba.
Silba. *f.* Pag tag huy.
Silbador, ra. *adj.* Matag huy.—*s.* Parataghuy.
Silbar. *n.* Pag taghuy. Silbar á otro. Sit sit.
Silbato. *m.* Tag huy.
Silbido. *m.* Tag huy.—Honi sin halas, etc.
Silbo. *m.* Tag huy.—Honi sin halas, etc.
Silboso, sa. *adj.* Matag huy.
Silenciero, ra. *s.* Bantay basi an tauo diri maaringasa.
Silencio. *m.* Hipos, hicum, hilum.—Ocoy, diri pag aringasa.—Pasar en silencio una cosa. *fr.* Lactao.
Silenciosamente. *adv. m.* Hipos gud, hicum gud, hilum gud.—Hinay hinay gud.
Silencioso, sa. *adj.* Maocoy, diri mayacan.—Mamingao, uaray aringasa.
Silería. *f.* Mga lungib sa ilarum sa tuna.
Silero. Lungib nga mamara sa ilarum sa tuna.
Silo. Lungib nga mamara sa ilarum sa tuna nga tiripigan san trigo ug iba pá.—*fig.* Lungib nga halarum ug masirum.
Silogismo. *m.* Argumento.
Silogístico, ca. *adj.* An tungud ó canan silogismo.
Silogizar. *n.* Pag argumento.
Siluro. *m.* Isda nga daco ug maninibad.
Silva. *f.* Catiguban ó cadam-an nga surat nga magcalainlain ug diri tuhay.—Mga siday.
Silvestre. *adj.* Ihalas; ilahas.—Buquidnon.
Silvoso, sa. *adj.* Damo in mga guba.
Silla. *f.* Lingcoran; lingcoranan; buntaran.—Handigan.—Silla de montar. Siya nga gamit sin pangabayo.—Silla apostólica. An Santos nga Papa tungud san iya pag capapa.—Silla episcopal. An Señor Obispo tungud san iya pag caobispo.—Silla de manos. Olimon.
Sillar. *m.* Bato nga sinacsac-sacan ug guinipat, tabliya.
Sillarejo. *m.* Bato nga tabliya nga guti.
Sillera. *f.* An binubutangan san mga olimon.
Sillería. *f.* Mga lingcoran.—An guinbubuhatan san mga lingcoran.—Tendahan sin mga lingcoran.—Cahimtang, catungdanan san parahimo ug san parabaliguia sin mga lingcoran.—Cota nga may mga tabliya.—Mga bato nga tabliya.
Sillero. *m.* Parahimo sin mga lingcoran.—Parabaliguia sin mga lincoran.
Silleta. *f.* Lingcoran nga guti.—Calibangan sin masaquít.—Liguisan sin cacao.
Silletazo. *m.* Pag dabal ó pagbalbag sin lingcoran.
Silletero. *m.* Parapasag san olimon. *pl.* Mag parasag.
Sillico. *m.* Calibangan nga sugad sin daco nga orinola.
Sillón. *m.* Lingcoran nga daco.—Siya nga gamit sa mga babaye sin pangabayo.
Sima. *f.* Bito nga hilarum; cahiladman.
Simbólicamente. *adv. m.* Sa pananglitan; higaray gaday gud; paid gud.
Simbólico, ca. *adj.* Mapananglitan; mahigaray gaday; mapaid.
Simbolización. Pani-iran; pag paid.
Simbolizar. *n.* Paid; sama.—Pag paid.
Símbolo. *m.* Tigaman.—Pananglitan.—An mitoo aco.—*fig.* Higaray gaday.
Simetría. *f.* Caarangay.—Caparejo.
Simétricamente. *adv. m.* Parejo gud.

Simétrico, ca. *adj.* Mapajero.
Simia. *f.* Olot nga babaye.
Simiente. *f.* Gahe, barocboc. Dugo.—Simiente.
Simil. *adj.* Masugad sugad, masama.—*m.* Panangiitan.
Similar. *adj.* Magsama, magparejo.
Similitud. *f.* Casama, casugad.—Alidaguid, alidaguiran.—Pananglitan.
Similitudinario, ria. *adj.* Masugad sugad, masama, maparejo.
Simio. *m.* Olot.
Simonía. *f.* Pagpalit cún pag baliguia bá sin bisan ano nga espirituhanon, in dimán sadang igpalit cun paliton bá.
Simoniacamente. *adv. m.* May gud simonía.
Simoniaco, ca. *adj.* An tungud ó canan simonía.—An mabuhat sin simonía.
Simoniático, ca. *adj. vid.* Simoniaco.
Simpatía. *f.* Caarangay.—Caoroyon, pag caoroyon.—Pag balos balos.—Casamasama.
Simpáticamente. *adv. m.* Mainangayon; mainalag-don gud.
Simpático, ca. *adj.* Mainangayon; mainalag-don.
Simpatizar. *n.* Pag caangay angay.
Simple. *adj.* Siya nga usa lá, nga diri mahimo ig sacot sin lain.—Purao; uaray sacot nga lain.—Manipis.—Huad sin surat nga carig-onan; nga uaray pirma.—Maanad; diri nagtatagam.—*fig.* Lorong lorong, tapang.
Simplemente. *adv. m.* Sin tangcud, sin uaray pag hunahuna nga maraut.—Nga gayud.
Simpleza. *f.* Calorong, catapang.—Catangcud, camaanad sin buot.
Simplicidad. *f.* Catangcud, camaanad sin buot.
Simplicísimo, ma. *adj.* Uaray nga gayud sacot nga lain.
Simplificación. *f.* Pag pacaopay, pag pagaan, pag cuha sa mga ig cucuri.
Simplificar. *a.* Pag pacaopay, pag gaan, pag cuha sa mga igcucuri.
Simulación. *f.* Pag salingcapao, pag talunhayag.—Pag paca....
Simulacro. *m.* Ladauan.—Landong.—*Mil.* Pangauay, cundi diri ongud, cay pag pahaara lá sa mga casoldadosan.
Simuladamente. *adv. m.* Salingcapao gud; pag limbong gud.
Simulador, ra. *adj.* Masalingcapao.
Simular. *a.* Pag salingcapao.—Pag paca....
Simultáneamente. *adv. m.* Dongan gud.
Simultanear. *a.* Pag dongan.
Simultaneidad. *f.* Pag dongan.
Simultáneo, nea. *adj.* Dongan.
Sin. *prep.* Sin mezcla. Purao pá; bing bing pá.—Sin igual. Mat nug.—Sin comer. Sin uaray pá caon; uaray pá caon.
Sinagoga. *f.* Catigub-an sin mga judíos.—Balay nga guincacatirocán sa mga judíos sa pag ampo, etc.
Sinapismo. *m.* Tambal nga baga haclop nga guinsalacotan sin tapo tapo nga mostasa.
Sincerador, ra. *adj.* Mag papasayud, maasoy.
Sinceramente. *adv. m.* Sa camaanad nga buot, sa camaopay sin buot.
Sincerar. *a.* Pag pasayud; pag asoy.
Sinceridad. *f.* Catangcud. Bunayad.
Sincero, ra. *adj.* Tang cud.
Síncopa. *f. Gram.* Pag cuha sin usa cún iba pá nga mga letra sa butnga sin polong.
Sincopadamente. *adv. m.* Pag cuhai gud sin letra sa butnga sin polong.—*Med.*—Borontog gud.
Sincopal. *adj. Med.* Hiranat, an masaquit na uauadan sin huna huna.
Sincopar. *a.* Pag cuha ó pag iban sin letra sa butnga sin polong.—Pag lactud.
Síncope. *m. Gram. vid.* Síncopa.—*Med.* Cabontug, cauara sin mga balatian tungud sin saquit.
Sincretismo. *m.* Pag paigo igo sa mga mag calainlain nga mga pag huna huna ó mga pag tutdo.—Salacot sin mag calainlain nga mga pag huna huna.
Sincrónico, ca. *adj.* Dongan.
Sincronismo. *m.* Pag cadongan.
Sindéresis. *f.* Sarabutan sin pag huna huna sin matadong.
Sindicado. *m.* Catig-uban sin mga síndico.—Mga síndico nga nag catitiroc.
Sindicador, ra. *adj.* Masumbong.—*s.* Parasumbong.—Matahap.
Sindicar. *a.* Pag sumbong.—Pag tahap.
Sindicatura. *f.* Pag casíndico.—An inooquian san síndico.
Síndico. *m.* Paratuhay sa mga cuenta ug parasocot mán.—Paracaput ug paratimos san limos sa mga capadian.—Tinatapuran.
Sinedrio. *m.* Hoc-manan nga labao sa mga judío.
Singladura. *f. Mar.* An lacat san sacayán san solud sin caruhaan cag upat ca oras.
Singlar. *n. Mar.* Pag lacat an sacayán.
Singular. *adj.* Usa lá, usa lamang.—*fig.* Orosahun.
Singularizar. *a.* Pag lain.
Singularmente. *adj. m.* Lain gud.—La bi pá.
Singulto. *m. Med.* Siclo.

Siniestra. *f.* Uála.
Siniestramente. *adv. m.* Sa maraut nga cabuotan.
Siniestro, tra. *adj.* Sa uala, dapit sa uála.—Maraut an iya buot ó huna huna.—Batasan nga maraut.
Sinnúmero. *m.* Cadam-an, damo gud, damo caopay.
Sino. *conj. adversat.* Cundi.
Sinoble. *adj.* Lunhao, malunhao.
Sinocal. *adj. Med.* Hiranat nga canunay lá.
Sinoco, ca. *adj. Med.* Hiranat nga canunay lá.
Sinodal. *adj.* An tungud ó canan sínodo.—*m.* An parapaquiana san mga napaexámen sin pag capade, etc.
Sinodático. *m.* Bayad nga tigaman san pag sogot, nga ibinabayad sa mga capadian sa ira obispo, in matitiroc sira sa sínodo.
Sinódico, ca. *adj.* An tungud ó canan sínodo.
Sínodo. *m.* Consilio.—Mga capadian nga guinnombrahan ug tinatapuran sa Señor Obispo sin pag paquiana sa mga napaexamen.
Sinonimia. *f.* Casama, caparejo.
Sinónimo, ma. *adj.* Mag sama, mag parejo an cahologan.
Sinopsis. *f.* Lactud, calacturan, lactud nga casayoran.
Sinóptico, ca. *adj.* Lactug, linactud nga casayoran.
Sinrazón. *f.* Diri angay, diri angay sa catadungan.
Sinsabor. *m.* Cauaray rasa, cauaray lalim.—Casáquit, cacurian.
Sintaxis. *f.* Bahin sa Gramática nga natutdo sin pag paangay angay ug pag tigub tigub sa mga polong basi mahimo an mga oración ug madayag an mga cahologan.
Síntesis. *f.* Baga cahimoan ó cahusayan sin usa cabug-os, in pag titigubon an iya mga bahin.—Lactud nga casayoran.
Sintéticamente. *adv. m.* Hinusay husay gud.
Sintético, ca. *adj.* Hinusay husay.
Sintetizar. *a.* Pag husay husay.
Síntoma. *m.* Tigaman.
Sintomático, ca. *adj.* An tungud ó canan tigaman.
Sinuosidad. *f.* Cahico hico, pag cahico hico.—Cahico hicoan.
Sinuoso, sa. *adj.* Mahico hico.
Sipedón. *m.* Halas.
Siquier. *conj.* Bisan.
Siquiera. *conj.* Bisan.—Bisan lá.
Sirena. *f.* Catao.
Sirga. *f. Mar.* Pisi.—Á la sirga. *m. adv.* Ganoy.
Sirgar. *a.* Pag ganoy.
Sirgo. *m.* Igagama nga linubid.—Panapton nga igagama.
Sirio. *m.* Bitoon nga tinatauag Sirio.
Sirle. *m.* Tae sin carnero cún canding bá.
Siroco. *m.* Hangín nga timug, timug.
Sirria. *f.* Tae sin carnero cún canding bá.
Sirte. *f.* Bato sa dagat.—Monbon.
Sirvienta. *f.* Babaye nga sacop, surugoon.
Sirviente. *m.* Sacop, surugoon.
Sisa. *f.* Pag cauat cauat sin talagudti ngan sin hinay hinay.—Tinabas.—Bayad hiónong sin mga cacaanon ug iba pá, cay guinguguti an tarac-san.
Sisar. *a.* Pag cuha ó pag iban.—Pag iban san mga tarac-san.—Pag tabas.
Sisear. *n.* Pag sit sit.
Siseo. *m.* Pag sit sit.
Sisero. *m.* Parasocot.
Sisimbrio. *m.* Banua.
Sisón. *m.* Tamsi. Para cuha. Para iban.
Sisón, na. *adj.* Macauat cauat, mag paracuha cuha.—Matabas tabas.—*s.* Paraiban iban sa mga tarac-san.
Sistema. *m.* Turumanon; mga guináalagad.—Galón nga bulauan cún salapi bá.—Batasan.—Pag aalagdan.
Sistemáticamente. *adv. m.* Alagad gud sin batasan.
Sistemático, ca. *adj.* Maalagad sin batasan; batasan-on.
Sistematizar. *a.* Pag batasan.—Pag lagda sin bag-o nga batasan ó pag paagui.
Sistro. *m.* Baga sesta.
Sitiador, ra. *adj.* Mag palibut sin bongto, etc., cún dao sa pag auay.
Sitial. *m.* Lingcoran nga daco nga gamit sa mga hadi, sa mga obispo, etc.—Lingcoran nga uaray burobutcon.
Sitiar. *a.* Pag libut; pag palibot sin bongto, etc., cún dao sa pag auay.
Sitibundo, da. *adj.* Mauhao, uhauon.
Sitio. *m.* Rugal.—Pag libut sin bongto, etc., cún dao sa pag auay.—Dejar á uno en el sitio. *fr. fig.* Pag patay sa iya sin tigda.—Levantar el sitio. *fr.* Pag iuas, pag pauli an mga casoldadosan ug pagbaya san bongto, etc., nga nalilibutan ná nira.—Quedarse uno en el sitio. *fr. fig.* In mamatáy sin tigda.—Sitio en donde se hacen encantos mágicos. Pangangalocan, pinangangalocan.—Sitio donde se pone la nasa para pescar. Taran-an, taraonan.—Sitio donde se hace ó fabrica tabaco. Pa-

nostosan.—Sitio donde se aprende. Pangaradman.—Sitio donde se hace sal. Pangasinan.—Sitio donde se reza. Pangaradian.
Sito, ta. *adj.* Himumutang.
Situación. *f.* Cabutang; pag cabutang.—Camutangan.
Situado. *m.* Sohol; bayad.
Situado, da. *p. p.* Hinmumutangan. Himumutang.
Situar. *a.* Pag butang.—Pag patigayon sin salapi nga isosohol ó ibabayad.—*r.* Mutang, himutang.

SO

So. *prep.* Sa ilarun sa...
¡So! ¡Oá!
Soasar. *a.* Pag oroihao sin carne, isda, etc.
Soba. *f.* Pag hilot.—Pag comos; pag comos comos.—*fig.* Pag dabal, pag balbag.
Sobacal. *adj.* An tungud ó canan iroc.
Sobaco. *m.* Iroc. Iluc.
Sobadero, ra. *adj.* Sadang hiloton.—Sadang comoson.—*m.* Pangabohan sa mga anit.
Sobado. *m.* Pag hilot.—Pag comos, pag comos comos.
Sobador, ra. *s.* Manhihilot.
Sobadura. *f.* Pag hilot; panhilot.—Pag comos, pag comos comos; pangomos comos.
Sobajadura. *f.* Pag comos comos.
Sobajamiento. *m.* Pag comoscomos.
Sobajar. *a.* Pag comoscomos.
Sobaquera. *f.* Calohoan sin bado sa iroc.—Saclop san bado dapit sa iroc.
Sobaquina. *f.* Baho nga mag hit. Casomo.
Sobar. *a.* Pag hilot.—Pag comos, pag comos comos.—*fig.* Pag dabal, pag balbag.—*fig* Pag caput caput.
Sobar á la mujer para que aborte. Pag bacolad.
Sobarbo. *f.* Correa nga gamit sa preno.
Sobarbada. *f.* Pag botong sin tigda sa mga rienda san cabayo.
Sobarcar. *a.* Pag iroc pag dara sa iroc sin bisan ano.—Pag loh loh.
Sobeo. *m.* Higot nga anit nga gamit sin pag higot san arado dida sa yugo.
Soberanamente. *adv. m.* Hinadi gud—Harangdon gud.
Soberanear. *n.* Pag hadi, pag sugo dao hadi.
Soberanía. *f.* Pag cahadi, pag labao.
Soberano, na. *s.* Hadi, labao sin gahum.
Soberbia. *f.* Capalabi labi, camalabiao, camalactas sin buot.
Soberbiamente. *adv. m.* Palabi labi gud, malabiao gud.
Soberbio, bia. *adj.* Mapalabi labi, mapalabi labihon, malabiao, malactas sin buot, masalumsacum, bingtan, sochitan.—*fig.* Daco ug hataas caopay cún dao balay, etc. —*fig.* Maisog cún dao cabayo.
Soberbioso, sa. *adj. vid.* Soberbio.
Sobina. *f.* Padlong.
Sobón, na. *adj.* Masamoc.—Mabaribaron.
Sobornabión. *f.* Hip hip, pag hip hip.
Sobornador, ra. *adj.* Mahip hip.
Sobornal. *adj.* An dugang nga carga san iquinarga ná sa hayop.—Pinotos, pintos sin panapton, etc.
Sobornar. *a.* Pag hip hip.
Soborno. *m.* Hip hip pag hip hip.
Sobra. *f.* Capin ná.—Salin, tura; ribas.—Puaqui.
Sobradamente. *adv. c.* Capin ná gud.
Sobradar. *a.* Pag alcoba.
Sobradillo. *m.* Atup atup yongud sa mga bentana etc.
Sobrado, da. *p. p.* Capin ná; labas ná. —*adj.* Uaray alo, culang sin catahud.—Mang garan, bahandíanon.—*m.* Alcoba.
Sobrancero. *adj.* Tauo nga uaray buhat.
Sobrante. *p. a.* Tura, salin, nahatura, nahasalin.—*adj.* Manggaran, bahandianon. —Puaqui.—Tacgas.
Sobrar. *n.* Capin ná, labao ná.—Tura, salin, hatura, hasalin.—Tacgas.
Sobrasar. *a.* Pag butang sin mga baga ilarum san daba ó coron, etc.
Sobre. *m.* Potos sin surat.
Sobre. *prep.* Báobáo; ibabao.—Sobre esto. Tungud sini.—Labut pá.—Tiene sobre cien pesos. Mayada sia cumapin cumulang usa ca gatus ca pesos.—Sobre la derecha. Sa too, dapit sa too.
Sobreabundancia. *f.* Cahura nga ora ora, damo caopay; capinan.
Sobreabundante. *p. a.* Capin, damo.
Sobreabundantemente. *adv. m.* Capin gud, damo gud.
Sobreabundar. *n.* Capin, damo.
Sobreaguar. *n.* Lutao.
Sobrealiento. *m.* Macuri nga pag guinhaua.
Sobrealzar. Pag alsa; pag hitaas.
Sobreañadir. *a.* Pag sumpay; pag sorosumpay.
Sobreaña. *adj.* Capin ná sin tuig cún dao hayop.
Sobreasar. *a.* Pag liuat sin pag ihao sin carne, etc.
Sobrecama. *f.* Tahub sin higdaan labut pá sin taplac.

Sobrecaña. *f.* Baga casam-dan sin cabayo sa mag ona nga teel.

Sobrecarga. *f.* An dugang san mga luran ná.—*fig.* Cacurian ó casáquit nga nadudugang san daan ná binabati.—Higot nga ihinihigot san carga.

Sobrecargar. *a.* Pag luran sin ora ora ná; togub. Batog.

Sobrecargo. *m.* An tinatapuran sin pag mangno sa mga luran sin sacayán.

Sobrecarta. *f.* Potos sin surat.—*For.* Icaduha nga pag sugo sa mga hocom cay uaray catutuman an ona nga surat ó sugo nira.

Sobrecartar. *a. For.* Pag surat ó pagsugo sin icaduha sa mga hocom, basi matuman an ona nga sugo nira.

Sobrecebadera. *f. Mar.* Layag sin sacayán.

Sobrecédula. *f.* Icaduha nga pag surat ó pag sugo san hadi, basi matuman an ona nga sugo niya.

Sobreceja. *f.* An dapit sa ibabao san quiray.

Sobrecejo. *m.* Curiot.

Sobreceño. *m.* Curiot.

Sobrecerco. *m.* Alad nga icarig-on san daan nga alad.

Sobrecerrado, da. *adj.* Tinac-pan sin maopay; sinadhan sin maopay.

Sobrecincha. *f.* Icaduha nga higot nga gamit sa mga siya sa mga cabayo.

Sobrecincho. *m. vid.* Sobrecincha.

Sobreclaustro. *m.* Solud ibabao sin claustro.

Sobrecoger. *a.* Calit.—*r.* Cundat, culba.

Sobrecogimiento. *m.* Cacundat, caculba.

Sobrecomida. *f.* An matam-is, etc., nga ibinubutang sa lamesa cún tapus ná an pangaon; pangaon ná san mao nga matamis, etc.

Sobrecopa. *f.* Tacub sin copa.

Sobrecrecer. *n.* Pag tubo ibabao sin lain.

Sobrecreciente. *p. a.* Matubo sa baó báo sin lain.

Sobrecubierta. *f.* Icaduha nga tahub cún atup bá san daan ná tinatahuban ó inaat-pan.

Sobrecuello. *m.* Sol-ot sa liug.

Sobredezmero. *m.* An opud san tinatapuran sin pag socot sa mga icapolo.

Sobredicho, cha. *adj.* Iguinasoy sa igbao, iguin asoy ná.

Sobrediente. *m.* Ngipon nga nanoroc báo báo sin lain nga ngipon.

Sobredorar. *a.* Pag bulauan, pag dorar sin salapi, etc.

Sobreedificar. *a.* Pag tindug báo báo sin bisan ano.

Sobreempeine. *m.* An canan medias, etc., nga nayoyongud sa ibabao san teel.

Sobreentender. *a.* Sabut, sinasabut ná.

Sobreestadía. *f. Com.* Pag lahus san talaan nga adlao sin pag hauas ó pag luran.—Bayad.

Sobreexceder. *a.* Labao.

Sobrefaz. *f.* Caraygan.

Sobreflor. *f.* Bucad nga nalongon sin igcasibucad.

Sobrefenada. *f.* Pag botong sin tigda sa mga rienda san cabayo.

Sobreguarda. *m.* Bantay nga icaduha.

Sobrehaz. Caraygan.

Sobrehueso. *m.* Hubag nga nabáo báo sin tul-an.—*fig.* Cacurian.

Sobrehumano, na. *adj.* Malabao san canan tauo gahum.

Sobrejuez. *m.* Hocom nga labao.

Sobrelecho. *m. Arq.* Bayhon sin bato dapit sa ilarum, ilarum nga bayhon sin bato.

Sobrellave. *f.* Icaduha nga sin yabe sin puerta.

Sobrellevar. *a.* Pag pasag, pag dara, pag cauo.—*fig.* Pag ilub, pag antos.

Sobremanera. *adv. m.* Ora ora ná.

Sobremesa. *f.* Tahub sin lamesa.—*vid.* Sobrecomida.—De sobremesa. *m. adv.* Ca tapus gud pangaon, uaray pá an tauo iuas sa lamesa.

Sobremesana. *f. Mar.* Layag.

Sobrenadar. *n.* Lutao.

Sobrenatural. *adj.* Labao san canan tauo gahum ó canan calibutan, dios non.

Sobrenaturalmente. *adv. m.* Dios nun gud nga buhat.

Sobrenombre. *m.* Icaduha nga ngaran.—Agnay.

Sobrentender. *a.* Sabut, sinasabut ná.

Sobrepaga. *f.* Dugang sin sohol.

Sobrepaño. Panapton nga nabáo báo sin igcasipanapton.

Sobreparto. *m.* Tapus ná paganac.

Sobrepelliz. *f.* Biste nga busag nga gamit sa mga clérigo, etc.

Sobreponer. *a.* Pag báo báo; pag butang sa ibabao.—Longtud, lorolongtud.—*r.* Diri padaog sa mga cacurian.—*fig.* Palabao.—Palabi.

Sobreprecio. *m.* Dugang san bale.

Sobrepuerta. *f.* Atup atup sa mga puerta, nga biauan sa mga cortina. Rayandayan dapit sa ibabao sa mga puerta.

Sobrepuesto, ta. *p. p.* Binabáu báo, binutang sa ibabao.—Guinlolongtud, linorolongtud.—*m.* Potiocan ó balay sin potiocan.

Sobrepujamiento. *m.* Pag labao, pag orug.

Sobrepujante. *p. a.* Malabao, maorug.
Sobrepujanza. *f.* Calabao.
Sobrepujar. *a.* Labao, orug.—Nauantauan.—Daihag; daual; alitoto, alintoto.
Sobrequilla. *f.* Cahuy nga sobrequiya sin sacayán.
Sobrerronda. *f.* Icaduha nga pag ronda ó pag bantay.
Sobrerropa. *f.* Biste nga halauig nga may mga paco.
Sobresaliente. *p. a.* Malabao, nalabao sa iba.—*adj.* Landao.—*com.* Saliuan sin lain.
Sobresalir. *n.* Labao.—Nauantauan.—Siha.—Lugad.—Losoc, budlot cún dao an mata.—Lutao cún dao an pintar.—Sahi.—Sapua.—Punganao anao.—Sacom.—Daual.—Gatao cún dao gamut.—Guring guting.—Sulam.—Tac-ual.—Tam-uas.
Sobresaltar. *a.* Pag lorocso.—Cugmat, hicugmat, culba, cundat, colug mat, hiric hiric.—Carit.
Sobresalto. *m.* Cacugmat, caculba, cacundat, hiric hiric; pangarit.—De sobresalto. *m. adv.* Calit, tig da.
Sobresanar. *a.* Pag opay sin casam-dan cundi sa báo báo lá; mooc.
Sobresano. *adv. m.* Sa maraut nga pag tambal, cay baga maopay ná an báo báo, cundi may nana pá sa solud, nag momooc.
Sobrescribir. *a.* Pag surat ó pag butang sin letrero.—Pag surat dida san potos sin surat.
Sobreseer. *n.* Isul.—Pag otud ó pag paocoy cún dao calipongan, etc.
Sobreseimiento. *m.* Pag isul.—Pag otud ó pag paocoy cún dao calipongan, etc.
Sobresello. *m.* Icaduha nga pag seyo.
Sobresembrar. *a.* Pag tanum sa tuna nga daan may tanum.
Sobreseñal. *f.* Tigaman, quilalahan.
Sobresolar. *a.* Pag butang sin bag-o nga turumbanan sa mga sapin, nga linalaquip san daan.
Sobresolar. *a.* Pag salug sin icaduha san daan ná guinsal-gan.
Sobrestante. *m.* Patiga san mga mag buruhat.—Sobrestante de coches. Paramangno san mga coche nga gamit san hadi.
Sobresueldo. *m.* An dugang san sohol.
Sobresuelo. *m.* Ica duha nga salug san daan ná guinsal-gan.
Sobretarde. *f.* Colopay ná gud.
Sobretodo. *m.* Biste nga halauig nga may mga paco.—Sobre todo. *adv. m.* Labao san ngatanan, orug pá.
Sobreveedor. *m.* Ponoan.
Sobrevenida. *f.* Tigda nga pag abut.
Sobrevenir. *n.* Abut; sapit; soli.
Sobreverterse. *r.* Auas sin daco.
Sobrevestir. *a.* Pag loon sin biste.
Sobrevidriera. *f.* Cauad nga hinoc-tan, nga ibinubutang sa mga bentana nga salaming.—Icaduha nga tacop sin salaming.
Sobreviento. *m.* Hangin nga mabascug.—Estar, ó ponerse á sobreviento. *fr. Mar.* Paayon san hangin.
Sobreviviente. *p. a.* Buhi pá.
Sobrevivir. *n.* Buhi pá.
Sobrexcedente. *p. a.* Malabao, maorug.
Sobrexceder. *a.* Labao, orug.
Sobriamente. *adv. m.* Casadangan gud.
Sobriedad. *f.* Casadangan.
Sobrinazgo. *m.* Caoropud sin mga omancon.—Pag paorog nga diri ná caangayan sa mga caorop-dan.
Sobrino, na. *m.* y *f.* Omancon, pag omancon.
Sobrio, bria. *adj.* An may casadangan.
Socaire. *m. Mar.* An dapit sa ilarum san layag, nga aguian san hangin, in naglalayag an sacayán.—Estar ó ponerse el socaire. *fr. Mar.* Pag hubia an grumete, nga diri buot gumoa san pag bantay.—Tomar socaire. *fr. Mar.* Pag sangbud san pisi nga binobotong.
Socaliña. *f.* Larang nga pag limbong, limbong.
Socaliñar. *a.* Pag limbong.
Socaliñero, ra. *adj.* Malimbong.
Socalzar. *a.* Pag opay, pag pacarig-on sin cota nga maraut ná dapit sa mga simiento.
Socapa. *f.* Baribad, pasangilan.
Socarra. *f.* Pag dang dang sa calayo.
Socarrar. *a.* Pag dang dang sa calayo.
Socarrén. *m.* Barisbisan.
Socarrena. *f.* Boho.
Socarrina. *f. fam.* Catubod.—Pag susuhay.
Socarrón, na. *adj.* Matuso; madalang dalang.
Socarronamente. *adv. m.* Matuso gud; madalang dalang gud.
Socarronería. *f.* Catusohan; cadalang dalang.
Socava. *f.* Pag acab.—Ocad liguid san pono sin cahuy, etc.
Socavación. *f.* Pag acab.
Socavar. *a.* Pag acab, pangacab cab.
Socavón. *m.* Boho nga daco ilarum sa tuna, dao lungib.
Sociabilidad. *f.* Camaquibongto, camaquitigubon.
Sociable. *adj.* Maquibongto, maquititigubon.
Social. *a.* An tungud ó canan camaquibongto ó camatitigubon.

Sociedad. *f.* Catiguban sin tauo; mg̃a tauo ng̃a nagcatitigub ug nag caoroyon sin buot.
Socio, cia. *m. f.* Opud, oropud.
Socolor. *m.* Baribad, pasang̃ilan.
Socollada. *f. Mar.* Pilic pilic an layag in mahinay hinay an hangin.—*Mar.* Pag tuad tuad an sacayán.
Socorredor, ra. *adj.* Matabang, mabulig. —*s.* Mananabang, paratabang, parabulig.
Socorrer. *a.* Pag tabang, pag bulig, pag salabat, pag tabag, pag tobis.
Socorrido, da. *p. p.* Tinabang̃an, binuligan.—*adj.* Matabang, mabulig.
Socorro. *m.* Pag tabang, pag bulig; calooy.
Socrocio. *m.* Haclop.
Sochantre. *m.* An maona sin pagcanta sa mg̃a catedral, etc.
Soda. *f.* Soda ng̃a inumon.
Sodomía. *f.* Sala ng̃a paquig hilauas in duha ng̃a lalaqui.—Paquig hilauas dao mananap.
Sodomita. *adj.* Taga Sodoma.—An macasala sin sala ng̃a sodomía.
Sodomítico, ca. *adj.* An tung̃ud ó canan sala nga sodomía.
Soez. *adj.* Mahugao, uaray batasan.
Sofá. *m.* Lingcoranan nga halaba ug halapad.
Sofaldar. *a.* Pag loh loh sa mg̃a saya.—*fig.* Pagbucas.
Sofaldo. *m. vid.* Solfaldar.
Sofión. *m.* Pusng̃ac.—Pusil ng̃a halipot ug darodaco.
Sofisma. *m.* Polong ng̃a bua.
Sofista. *com.* Mamolong sin bua.
Sofistería. *f.* Pag polong sin bua.
Sofisticación. *f.* Pag polong sin bua.
Sofísticamente. *adv. m.* Polong ng̃a bua gud.
Sofisticar. *a.* Pag polong sin bua.
Sofístico, ca. *adj.* Mamolong sin bua.
Soflama. *f.* Laga laga.—Capula pula an bayhon tung̃ud sin caauod, etc.—*fig.* Pag limbong sin polong.—*fig.* Pag ogay ogay.
Soflamar. *a.* Pag limbong sin polong.—*fig.* Pag pacaalo.—*r.* Tubod.
Soflamero, ra. *adj. fig.* Malimbong sin polong.
Sofocación. *f.* Cacapuy, cabutlao, cabudlay; caalimooc.—Pag tilo.
Sofocador, ra. *adj.* Macapuy, mabutlao, mabudlay; maalimooc.
Sofocante. *p. a.* Macapuy, mabutlao, mabudlay; maalimooc; maalimoot; maalindang̃a.
Sofocar. *a.* Pag tilo.—Capuy, butlao, budlay.—*fig.* Pag pacaalo.—Alimooc, cún dao aso.—Alindang̃a cún dao pasó.
Sofoco. *m.* Cabutlao, cabudlay.—*fig.* Cabídoan.
Sofocón. *m. fam.* Cabutlao, cabudlay.—Casáquit, cabidoan.
Sofreír. *a.* Pag pritos sin guti lá.
Sofrenada. *f.* Pag botong sin tigda sa mg̃a rienda san cabayo.
Sofrenar. *a.* Pag botong sin tigda sa mg̃a rienda san cabayo.—*fig.* Pag sauay sin macosog.—*fig.* Pag pogong sin caipa.
Sofrito, ta. *p. p.* Piniritos sin guti lá.
Soga. *f.* Pisi.—Siempre se quiebra la soga por lo más delgado. *ref.* Diri mabubugto an pisi sa cadagcoan cundi sa cadioan.
Soguear. *a.* Pag socol sin pisi.
Soguería. *f.* Caparahimo sin mg̃a pisi; caparabaliguia sin mg̃a pisi.—Tendahan sin mg̃a pisi.—Mg̃a pisi.
Soguero. *m.* Parapisi, parahimo sin mg̃a pisi.—Parabaliguia sin mg̃a pisí.
Soguilla. *f.* Pisi ng̃a gamay.—Sinalapid cún dao bohoc.
Sojuzgador, ra. *s.* Paragbuot ng̃a mapintas.
Sojuzgar. *a.* Pag sugo, pag buot ng̃a mapintas.
Sol. *m.* Adlao, sud-ang.—Tomar el sol. *fr.* Paadlao.
Solacear. *a.* Pag lipay.
Solada. *f.* Larug.
Solado. *m.* Sa'ug ó an guinsal-gan sin baldosa, etc.
Solador. *m.* Parabutang sin salug ng̃a baldosa, etc.—
Soladura. *f.* Salug sin balay, etc.—An gamit sin pag salug.
Solamente. *adv. m.* Lá; lamang.—Solamente que. *loc. adv.* Cundi cay.
Solana. *f.* Buntaag.
Solanar. *m.* Buntaag.
Solano. *m.* Hang̃in ng̃a dumagsa.
Solano. *m.* Banua ng̃a sinisiring mora.
Solapa. *f.* Taquip ng̃a dugnit sa dughan. —Paglimbong.
Solapadamente. *adv. m. fig.* Pag tago gud, pag limbong gud.
Solapado, da. *adj. fig.* Malimbong; malicay, matago.
Solapamiento. *m. Veter.* Cahilad-man sin casam-dan.
Solapar. *a.* Pagtaquip sin dugnit san bado sa dughan.—Pagtahud.—Paglicay, pag tago.
Solape. *m.* Taquip ng̃a dugnit sa dughan. —Paglimbong.
Solapo. *m. vid.* Solapa.—Boho; loho.—*fig.* y *fam.* Tampalo.—Á solapo. *m. adv. fig.* y *fam.* Sa tinago.

Solar. *m.* Binabalayan; binalayan; tuna nga sacop sin balay.—Tuna. De casa. Balayanan.
Solar. *adj.* An tungud, canan ó sa adlao.
Solar. *a.* Pag salug, pag butang sin salug sa mga balay, etc.
Solar. *a.* Paghutang sa mga sapin sin turubanan.
Solariego, ga. *adj.* Mahal, hamili guican pá sa guinicanan.
Solaz. *m.* Calipay.—Pag libang libang anay sa mga pag buhat, etc.
Solazar. *a.* Pag lipay.
Solazo. *m. fam.* Adlao nga mapaso caopay.
Solazoso, sa. *adj.* Macacalipay.
Soldada. *f.* Sohol.
Soldadero, ra. *adj.* Sinosoholan.
Sodado. *m.* Soldados.—*pl.* Casoldadosan.
Soldador. *m.* Parasolda.—Garamiton sin pag solda.
Soldadura. *f.* Pag solda.—Sinolda.—Isosolda.
Soldán. *m.* Hadi sa Persia ug sa Egipto.
Soldar. *a.* Pag solda.
Solear. *a.* Pag bulad.
Soledad. *f.* Camingao; camingauan.—Pag usáan.
Solejar. *m.* Buntaag; inaadlauan.
Solemne. *m.* An natutuman sa iquinatuig tuig.—Mahal.—Masangyao.—Marig-on.
Solemnemente. *adv. m.* Mahal caopay.
Solemnidad. *f.* Pag camahal; casangyao.—Piesta nga mahal.
Solemnizador, ra. *adj.* Masangyao.
Solemnizar. *a.* Pag sangyao.—Pagpaombao.—Pag mahal sa mga piesta.
Soler. *m. Mar.* Salug sin sacayán sa sagud.
Soler. *a.* Suele decir de esta manera. Danay siya mamolong sin sugad sini.—Suele venir. Danay siya macanhi.—Suelo ir á pescar. Batasan co an panagat, danay aco managat.
Solera. *f.* Langon langon, doclug.
Solercia. *f.* Cabatiran.
Solerte. *adj.* Batid.
Soleta. *f.* Tangcop sa mga medias dapit sa rapadapa.—Apretar, ó picar de soleta. Tomar soleta. *frs. fams.* Pag dagmit; pag dalagan; pag palaguio. *frs. fams.* Pag dagmit; pag dalagan; pag palaguio.
Soletar. Soletear. *a.* Pag tangcop sa mga medias dapit sa rapa dapa.
Soletero, ra. *m.* y *f.* Paratangcop sa mga medias dapit sa rapa dapa.
Solevación. *f.* Pag alsa, pag sacuat, pag liguat.
Solevantado, da. *adj.* Maquiua quiua; marimoc; masamoc.
Solevantamiento. *m.* Pag alsa, pag sacuat, pag liguat.
Solevantar. *a.* Pag alsa; pag sacuat, pag liguat.—*fig.* Pag sagda sin pag samoc; pag rimoc, etc.—Pacarimoc, pacasamoc.
Solfa. *f.* Solpa. Pag pahibaro sin música; pag aram sa pag camúsico.—*fig.* y *fam*, Pag latub, pag lamba; pag dabal, pag balbag.
Solfeador, ra. *s.* Parasolpa.
Solfear. *a.* Pag solpa.
Solfeo. *m.* Pag solpa.—*fig.* y *fam.* Pag latub, pag lamba; pag dabal, pag balbag.—
Solfista. *com.* Parasolpa.
Solicitación. *f.* Pag talingoha, pag tuyo.—Pag sulay sa ig casitauo.
Solicitador, ra. *adj.* Mag tatalingoha; matingohaon.—Masulay.—*s.* Parasulay sa igcasitauo.
Solícitamente. *adv. m.* Maduripot caopay, sa daco nga pag talingoha.
Solicitante. *p. a.* Matalingoga, matuyo.—Masulay sa igcasitauo
Solicitar. *a.* Pag talingoha, pag tuyo sin pacacuha.—Pag sulay sa igcasitauo.—Lanat; api api.
Solícito, ta. *adj.* Madoripot, matingohaon, mainatamanon, arac banon, maarac-banon, magangan.
Solicitud. *f.* Cabaraca; caalantad; caaracab; talingoha, tingoha.—Paquimalooy.
Sólidamente. *adv. m.* Marig-on gud.
Solidar. *a.* Pag rig-on.—Pag pacarig-on.—Pacarig on sin polong nga camatuoran.
Solidariamente. *adv. m.* Ngatanan gud.
Solidaridad. *f.* Pag aco san ngatanan sin catungdanan, etc.
Solidario, ria. *adj.* In maaco an ngatadan sin catungdanan, etc.
Solideo. *m.* Baga socong nga gamit sa mga capadian.
Solidez. *f.* Carig-on, pag carig-on; camarig on, pag camarig-on: carig-onan.
Sólido, da. *adj.* Marig-on.
Soliloquiar. *n. fam.* Pag polong in siya lá nga usa —Paquipolong polong sa Dios.
Soliloquio. *m.* Pag polong in siya lá nga usa.—Paquipolong polong sa Dios.
Solimán. *m.* Hilo.
Solimitano, na. *adj.* Jerusalenanon.
Solio. *m.* Lingcoran sin hadi; lingcoran sa Santos nga Papa.
Solípedo, da. *adj.* Mga mananap nga uaray mga tudlo masugad san cabayo, canding, carnero, etc.

Solitaria. *f.* Bitoc nga halaba nga natutubo sa paguinhaua.
Solitariamente. *adv. m.* Mamingao gud.
Solitario, ria. *adj.* Mamingao.—Bugho, bugtac.—Manaua.—Tamsi nga ilio.
Sólito, ta. *p. p.* Binabatasan.
Soliviadura. *f.* Pag bulig sin pag alsa, pag sacuat ó pag liguat.
Soliviantar. *a.* Pag sagda sin pag alsa ó pag rimoc.
Soliviar. *a.* Pag bulig sin pag alsa, pag sacuat ó pag liguat.—*r.* Pacabuhat, pacabangon sin guti an nalingcod, nahigda, etc.
Solivio. *m.* Pag bulig sin pag alsa, pag sacuat ó pag liguat.
Solo, la. *adj.* Usa lá.—Siya lá; aco lá.—*adv. m.* Lá, lamang.—Á solas. *adv. m.* Uaray igcacabulig.
Solomillo. *m.* An onud sa taludtud.
Solomo. *m.* An onud sa taludtud.—Onud sin bactin nga inadobo.
Soltadizo, za. *adj.* Mabubuhi.
Soltador, ra. *adj.* Mabuhi san quinacaptan. —*s.* Parabuhi.
Soltar. *a.* Pag buhi; buhii.—Buiicas; buliyo; butauan; hio-as; butaluan; tang tang cún dao preso.—Pag asoy, pamadbad san cahologan.
Soltería. *f.* Caolitauo, pag caolitauo.
Soltero. *m.* Olitauo.—*p'.* Caolitaohan.
Soltera. *f.* Daraga.—*pl.* Cadaraganan.
Solterón. *adj.* Olitauo nga lagas ná.
Solterona. *adj.* Daraga nga lagas ná.
Soltura. *f.* Pag buhii.—Camalacs'.—*fig.* Hadac; camahadac.
Solubilidad. *f.* Camatunao, pag camatunao.
Soluble. *adj.* Matunao.—*fig.* Sadang pamadbaron an cahologan.
Solución. *f.* Pag asoy, pamadbad san cahologan.—Pag tunao.—Pag hatag sin casayoran.—Casayoran.—Bayad.
Solución de cualquier cosa ó negocio. Caligdasan.
Solutivo, va. *adj. Med.* Macacaiban.
Solvencia. *f.* Pag tuhay sin cuenta ug pag bayad an may otang.—Pacabayad sin utang.
Solventar. *a.* Pag tuhay sin cuenta ug pag bayad an may otang.
Solvente. *p. a.* Mabadbad.—*adj.* Nacabayad ná san iya mga otang.
Solver. *a.* Pag badbad; pamadbad.
Sollador. *m.* Parahoyop hoyop; parahaso has.
Sollamar. *a.* Pag dang dang sa calayo.
Sollar. *a.* Pag hoyop hoyop; pag hasohas.
Sollastre. *m.* Tanod sa cosina.—*fig.* Tampalasan.
Sollastría. *f.* Pag catanud.
Sollo. *m.* Isda.
Sollozante. *p. a.* Mangoyngoy; mabacho, mabachid.
Sollozar. *n.* Ngoyngoy; bacho, bachid.
Sollozo. *m.* Pag ngoyngoy; pag bacho, pag bachid.
Soma. *f.* Harina nga barobahol.
Somanta. *f. fam.* Pag hampac, pag latub, pag dabal, pag balbag, pag lapinca, pag lapdos.
Somarro para beber. Sum-suman.
Somatén. *m.* Cadam-an nga mga tauo sa bongto nga sangcap sin panganiban sa pag ato ó pag lanat sa mga tulisan, mga macauat, etc.—*fig.* y *fam.* Carimocan, casamocan.—Tocar á somatén. *fr.* Pag toc toc san linganay, pag padaop sa mga tauo sa bongto sin pag lanat sa mga tulisán, mga macauat, etc.
Sombra. *f.* Landong; lindong; calindongan.—Lumlum; calumluman.—Casiruman. —Dagao.—Hanong.—Hudlum; cahudluman.—Anino.
Sombraje. *m.* Habong.
Sombrajo. *m.* Habong. Hulacdong.
Sombrar. *a.* Lindong; hanong.
Sombrear. *a. Pint.* Pag sombra sa mga pag pintar, baga paitum.—*n.* Pag olput na an bongot.
Sombrerazo. *m.* Pag dabal sin calo.
Sombrerera. *f.* Piotan sin mga calo.
Sombrerería. *f.* An guinbubuhatan sin mga calo.—Tendahan sin mga calo.
Sombrerero. *m.* Parahimo sin mga calo. —Parabaliguia sin mga calo.
Sombrerete. *m.* Calo calo.
Sombrerillo. *m.* Calo calo.—Banua.
Sombrero. *m.* Calo; tag-olo.—Baliohag.
Sombría. *f.* Cahudluman; casiruman.
Sombrilla. *f.* Payongpayong.
Sombrío, a. *adj.* Masirum.—*fig.* Mamingao, mabidoon.
Sombroso, sa. *adj.* Mahudlum.--Masirum.
Someramente. *adv. m.* Sa báo báo lá.
Somero, ra. *adj.* Dapit sa ibabao, dapit sa igbao; buntul; culabit.
Someter. *a.* Pag pasacop; pag paalagad. —*r.* Pasacop; paalagad.
Sometimiento. *m.* Pag pasacop; pag paalagad.—Pasacop; paalagad.
Sonambulismo. *m.* Mungao; camungao.
Somnámbulo, la. *adj.* Mungao; hinmumungauan.
Somnífero, ra. *adj.* An mapacatorog san tauo.

Somnílocuo, cua. *adj.* An hinmumungauan nga mayacan.
Somnolencia. *f.* Cabug-at san lauas tungud san pag hingatorog —Pag hinga ngatorog.
Somonte. *adj.* Bahol; diri mahinlo; diri mahamis.
Somorgujador. *m.* Lorop nga tauo.
Somorgujar. *a.* Pag lorop.
Somorgujo. *m.* Tamsi nga malorop.
Somorgujón. *m.* Tamsi nga malorop.
Somormujar. *a.* Pag lorop.
Somormujo. *m.* Tamsi nga malorop.
Sompesar. *a.* Pag buhat, pag sacuat.
Son. *m.* Sones.—Tingug.—*fig.* Sumat, bantug.—*fig.* Baribad, pasangilan.—*fig.* Sugad. Á este son. Sugad sini.—¿Á qué son? ¿Cay ano?—¿Á son de qué? ¿Cay ano?
Sonable. *adj.* Matingug.—Bantugan;. bantug ná.
Sonada. *f.* Sones, sonata.
Sonadera. *f.* Pagpisnga.
Sonadero. *m.* Podong nga gamit sin pag pahid san irong.
Sonado, da. *adj.* Bantugan.—Bantug ná.
Sonador, ra. *adj.* Matingug; maaringasa. —*m.* Podong nga iparahid sa irong.
Sonaja. *f.* Id.; oyagan nga pandereta.
Son {ero. *m.* Id.; oyagan nga pandereta.
So: juela. *f.* Id.; oyagan nga pandereta.
Sonambulismo. *m.* Mungao; camungao.
Sanámbulo, la. *adj.* Mungao, hinmumungauan.
Sonante. *p. a.* Matingug.—Matonog.—Macaruruyag pamation.
Sonar. *n.* Tonog.—*a.* Pagpatonog.—Tingug. —Aningal.—Sagahal; saguirit.—Colong cogong.—Hagobhob.—Taguiris.—Pisnga.— Sonar pepitas en sus vainas. Agay agay; halay hagay.—Sonar las pepitas secas de calabaza, etc. Alingaguing.—Sonar el pecho al enfermo, etc. Haragac.—Sonar metal. Haraganay, haranganay.—Sonar lo que cae. Hugamac, huguimac; pata pata.—Sonar el cutis ó pellejo al soltarlo. Hulagnit. —Sonar campanas, etc. Hulagting.—Sonar los artejos de los dedos ó lo que se rompe. Hulag tos; lagopo, lugapo, lugapoc.— Sonar puerta ó ventana. Hulangcob.—Sonar la planta del pié, golpe, azote, etc. Lagapac.—Sonar palo, azote, palmada, etc. Pagacpac; lagtub.—Sonar bejuco cuando se da con él. Pagos pos.—Sonar las orejas de los animales cuando menean la cabeza, etc. Palapaca.—Sonar la ropa cuando se rasga, etc. Lagurit, raguisi, raguítnit.—Sonar una cosa al pisarla, etc. Lagoros.—Sonar cieno ó barro al pasar por ello. Lagsac.—Sonar el vientre ó cesto vacío cuando se da en él. Ligatub.—Sonar cuerda, alambre, hilo, etc. Lugatos.—Sonar caña al abrirse. Lupoc.—Sonar agua ó cieno cuando se pasa por ello. Pasac pasac.—Sonar lo que se arrastra, los árboles cuando hay viento fuerte, etc. Ragai dagal, ragot not.—Sonar lo que se pisa y rompe. Ragamac.—Sonar lo que se derrama. Ragas dagas.—Sonar lo hueco. Ragobdob.—Sonar cosa dura cuando se mastica. Ragomo, ragomoc.—Sonar los pies. Sagad sad.—Sonar el agua. Sagáo sao.—Sonar la garganta. Agahud, agahad; cagoco; tiluaca; agoc-oc.—Sonar el vientre, la mar, cosa dura que se masca, etc. Agubo ob.—Sonar tinaja, etc., dando con la mano en su boca. Agong-yon, agongong.—Sonar las tripas ó el vientre. Agoroc. Sonar una cosa cuando choca con otra. Arantíao.—Sonar los cocos cuando se rallan ó quita la carne. Cagab cab.—Sonar mal la guitarra. Cagas cas.—Sonar la pluma al escribir. Caguis quis, taguiris.—Sonar lo que se ralla. Cagud cud.—Sonar lo que se raspa, etc. Cagoscos.—Sonar el contenido el continente. Cala cala, calocago.— Sonar lo que se quema. Canóos.—Sonar la yerba, hojas secas, etc. Carasicas.—Sonar lo que se machaca ó pila. Dagocdoc.— Sonar una cosa al dar con fuerza, al pisar fuerte, etc. Dagul dol.—Sonar una cosa al tocar en ella. Hagab hab.—Sonar bejuco ó cosa con que se pega.—Hagauos, haguios. Sonar cosa hueca. Hagong-hon, hagongihong; tagub tub; hagaltag.—Sonar el pecho. Hagonos.—Sonar campanillas, cascabeles, etc. Haling haguing.—Sonar chinelas, etc. Hisahis.—Sonar un hierro cuando se da con otro, etc. Taguic tic; taguil til.—Sonar plata, cobre, etc. Taguingting.—Sonar lo que se toca á golpes. Tagoc toc.—Sonar el agua cuando cae en ella alguna cosa. Tigalbong, tigasub.
Sonata. *f.* Sonata, sones.
Sonda. *f.* Pag togna; pag tugcad; pag lag don.—Lagdon.
Sondable. *adj.* Sadang lagdongon; sadang tug caron.
Sondalesa. *f. Mar.* Tung cad.
Sondar. *a.* Pag tungcad; pagtogna; pag lagdong; pag tug cad.—*fig.* Pag osisa.— Sondar ó sondear con palo. Tugnad.
Sondear. *a. vid.* Sondar.
Sondeo. *m. vid.* Sondear.
Sonecillo. *m.* Tonog, sones nga tala lá nga dinudungug. —Sones nga madagmit ug malipayon.

Sonético. *m.* Pag toc toc sa lamesa san mga tudlo.
Sonetista. *com.* Parahimo sin mga siday.
Soneto. *m.* Siday, nga may napolo cagpito carumbay.
Sonido. *m.* Tonog.—Baga cabalihan ug caluluasan sin mga letra.—Cahologan sin mga polong.—Tingug.—Sonido de campana, etc. Danug—Sonido de cosa hueca. Tagab hab; hagong hong; hagongihong; tagub tub; hagaltac.—Sonido de bejuco, látigo, etc. Tagauos; haguios; lagtub; pagac pac —Sonido de campanillas, cascabeles, etc. Taling haguing, hulag ting.—Sonido de una cosa cuando choca con otra. Taguictic; taguil til.—Sonido que produce el que se rasca. Hulagnit.—Sonido claro. Lonoy.
Sonochada. *f.* Bagong sirom; tinicangan san cagabihon.—Pag aligmata san di pá halarum an gabi.
Sonochar. *n.* Pag aligmata san di pá halarum an gabi.
Sonoramente. *adv.* *m.* Duyog caopay; duruyog caopay.
Sonoridad. *f.* Camatonog; pag caduruyog.
Sonoro, ra. *adj.* Matonog.—Madoruyog.—Matil-is.
Sonoroso, sa. *adj.* Matonog.—Madoruyog.—Matil-is.
Sonreir. *n.* Tiyum; ngirit; ngisi; ting hil; comoy.
Sonrisa. *f.* Pag hiyum; pangirit; pangisi; pag tinghil; pag comoy.
Sonrodarse. *r.* Tabito, halubong cún dao an mga rueda sin carruaje.
Sonrojar. *a.* Pag pacaalo, pag pacaauod.—*r.* Alo; auod.
Sonrojo. *m.* Pag pacaalo, pag pacaauod.—Caalo, caauod.
Sonrosar. *a.* Pag pula pula dao bucad.
Sonrosear. *a.* Pag pula pula dao bucad.—*r.* Pag pula pula an bayhon tungud sin caalo ó caauod.
Sonroseo. *m.* Capula pula sin bayhon.
Sonsaca. *f.* Pag cauat.—Pag suquit; pag aram aram.
Sonsacador, ra. *adj.* Macauat.—Masuquit.—*s.* Paracauat.—Parasuquit; paraaramaram.
Sonsacamiento. *m.* *vid.* Sonsaca.
Sonsacar. *a.* Pag cauat.—Pag suquit; pag aramaram.
Sonsaque. *m.* *vid.* Sonsacar.
Sonsonete. *m.* Sones, an tonog san pag toctoc.—Pag onguit.
Soñador, ra. *adj.* Mainop.—*s.* Parainop.
Soñar. *a.* Pag inop; amat; bongantorog; damgo.—Himooc.—Soñar á voces. Ngalat.—Soñar por causa de miedo. Damag; Damat.
Soñarrera. *f.* *fam.* Pag inop sin daco.—Himooc.—*fvm.* Camatorogon.
Soñolencia. *f.* Capirao; cayoyongca.
Soñolentamente. *adv.* *m.* Pirao gud.
Soñoliento, ta. *adj.* Pinipirao, mayoyongca.
Sopa. *f.* Sopas.—Logao, linugao.
Sopalancar. *a.* Pag liguat.
Sopanda. *f.* Cahuy nga gamit sa pag balay.
Sopapear. *a.* *fam.* Pag tampalo.
Sopapo. *m.* Pag tampalo.
Sopar. *a.* Pag sopas sin tinapay.
Sopear. *a.* Pag sopas sin tinapay. Tamac.
Sopeña. *f.* Calungagan sin pang pang.
Sopera. *f.* Sopera, sudlanan sa mga sopas.
Sopero. *adj.* Pinggan nga halarum.
Sopesar. *a.* Pag buhat, pag sacuat.
Sopetear. *a.* Pag tonlob san tinapay san sabao, etc.
Sopetear. *a.* *fig.* Pag tamay, pag yobit sa igcasitauo.
Sopetón. *m.* Tinapay nga tinosta, nga iguintotonlob sa lana.
Sopetón. *m.* Tampalo, pag tampalo.—De sopetón. *m.* *adv.* Tigda, sin tigda.
Sopista. *m.* Pobres, maquiquilimos, macalolooy; limosan.
Sopladero. *m.* Hungauan.
Soplado, da. *adj.* *fig.* y *fam.* Ugdayon.—Maparayao. *m.* *Min.* Cabutacan nga halarum sin tuna.
Soplador, ra. *adj.* Mahoyop.—*fig.* Masumbong. *m.* Pah pah, nga ipapah pah sin calayo.
Sopladura. *f.* Pag hoyop.—Pag hasohas.
Soplamocos. *m.* *fig.* y. *fam.* Tampalo, pag tampalo.
Soplar. *n.* Pag hoyop.—Pag hasohas.—Pag hangin; pag s buada; pag durus.—Pag tay hop.—*fig.* Pag cauat, pag ticas.—*r.* Pag caon cún pag inum bá sin damo.—¡Sopla! *interj.* *fam.* ¡Ba! ¡abáa!—Sóplate esa. *loc.* Hiyota, huyocat.
Soplete. *m.* Horoypan nga tumbaga etc., nga canan platero guinagamit.
Soplido. *m.* Hoyop, pag hoyop.
Soplillo. *m.* Horohoyop.—Bisan ano nga magasa, magamay ó manipis caopay.
Soplo. *m.* Hoyop, pag hoyop.—*fig.* Sa usa lá ca pag hoyop.—*fig.* y *fam.* Sumat sa hilit.—Sumbong.
Soplón, na. *adj.* *fam.* Masumbong.—*s.* Parasumbong.
Sopón. *m.* Pinit nga tinapay nga iguintotonlob san sabao, etc.

Soponcio. *m. fam.* Lipong sa oló, linop sa oló, bontog, desmayo.
Sopor. *m. Med.* Pag catorog san masaquit nga macuri hiolian.
Soporífero, ra. *adj.* An mapacatorog san tauo.
Soporoso, sa. *adj.* An mapacatorog san tauo.—Hinmumungauan.
Soportable. *adj.* Sadang maantos, sadang mailub; sadang antoson, sadang ilubun.
Soportador, ra. *adj.* Maantos, mailub.
Soportal. *m.* Suyap.
Soportar. *a.* Pag pasag, pag cauo, pag dara.—*fig.* Pag ilub, pag antos.
Soprano. *m.* Tingug nga matil-is ug hataas.—Tauo nga quinapón ó hinirisan.—Tauo nga matil-is ug hataas iya tingug.
Sopuntar. *a.* Pag butang sin mga punto ilarum sin polong, basi sabuton nga sala lá iton san pag surat.
Sor. *r.* Bugto nga babaye, polong ini nga gamit sa mga monja.
Sorba. *f.* Bonga sin cahuy nga serbal.
Sorbedor, ra. *adj.* Mahigop.—*s.* Parahigop.
Sorber. *a.* Paghigop.—Hinoc; hagorot.—Hinggoc.
Sorbete. *a.* Inumon nga matag hum.
Sorbetón. Higop, pag higop.
Sorbible. *adj.* Higopon.
Sorbo. *m.* Higog, pag higop.
Sordamente. *adv. m. fig.* Sa hilit, sa hilum.
Sordera. *f.* Cabongol; pag cabongol.
Sórdidamente. *adv. m.* Mahugao.—*fig.* Mala-oay.—*fig.* Mahicao.
Sordina. *f.* Baga sesta.—Á la sordina. *m. adv. fig.* Sa hinay hinay, baga sa tinago lá.
Sordo, da. *adj.* Bongol; linga, hol-ot.
Sorna. *f.* Pag hinay hinay.—*fig.* Baga pag entremes.
Soror. *f.* Bugto nga babaye.
Sorprendente. *adj.* Garandat, macagarandat.
Sorprender. *a.* Calit: gama, baló, himaló. —*r.* Hipausa.
Sorpresa. *f.* Calit; gama.—Pag hipausa.
Sorra. *f.* Baras nga bahol.
Sorregar. *a.* Honob.
Sorriego. *m.* Honob, tubig nga nahonob.
Sorteador, ra. *adj.* Mag sosorteo.—An maquiquiauay san toro nga baca.
Sorteamiento. *m.* Pag sorteo.
Sortear. *a.* Pag sorteo, pag pagoa sin palad.—Paquiauay san toro nga baca.—*fig.* Pag licay sin cacurian.
Sorteo. *m.* Sorteo, pag sorteo.
Sortería. *f.* Pag diuata, pag anito.
Sortero. *m.* An madiuata, an maanito.
Sortiaria. *f.* Pag diuata, pag anito.
Sortija. *f.* Sing sing —Baclao.—Garong.
Sortijón. *m.* Sing sing nga daco.—Baclao nga daco.
Sortijuela. *f.* Sarosing sing.—Barobaclao.
Sortilegio. *m.* Pag diuata, pag anito.
Sortílego, ga. *adj.* Madiuata, maanito.
Sosa. *f.* Banua nga ihalas. Bato nga iguinhimo sa mao nga banua nga iguinsunog na.
Sosamente. *adv. m.* Uaray gud rasa, uaray gud lalim.
Sosañar. *a.* Pag tamay, pag yobit.
Sosaño. *m.* Pag tamay, pag yobit.
Sosegadamente. *adv. m.* Mamingao caopay, murayao caopay.
Sosegado, da. *adj.* Mamingao, murayao, mayotong.
Sosegador, ra. *adj.* Macacamingao, macacamurayao.
Sosegar. *a.* Pag mingao, pag murayao, pag yotong.—*n.* Pag pahuay.—Hamudlay, pahamudlay.
Sosería. *f.* Catab-ang, cauaray rasa, cauaray lalim.
Sosiego. *m.* Camingao; camurayao; camurayauan; pahamudlayan.
Soslayar. *a.* Pag pabalico.
Soslayo (Al, ó de). Balico gud.
Soso, sa. *adj.* Matab-ang, culang sin asin.
Sospecha. *f.* Tahap, catahap, catahapan; quirit, quiritio; bulag saua. Caholop, caholopan; halao hao; hina; bugti.
Sospechar. Pagtahap; quirit, quiritio; alantad; binlagsana; halaohao, hina, holop; tapat; amtom.
Sospechosamente. *adv. m.* Tahap gud; ruhaduha gud.
Sospechoso, sa. *adj.* Matahapon.—Halaohauon.
Sospesar. *a.* Pag buhat, pag sucuat.
Sosquín. *m.* Pag dabal, pag balbag.
Sostén. *m.* Sarigan, sariganan; gabayan.
Sostenedor, ra. *adj.* Maalang agang.—Masarig.
Sostener. *a.* Pagalang agang.—Hambay. Gabay.—*fig.* Pag ilub, pagantos.—*r.* Sarig.—Sicad.—Pagpacaon, pag hatag san mga quinahanglan.—Pagcaput sin maopay basi diri maholog.—Pag sagang.
Sostener á uno para que no caiga. Hauid.
Sostenido, da. *adj.* Sinasarigan; guinabayan. *Mús.* Tigaman nga sostenido an cahologan cún dao sa música.
Sostenimiento. *m.* Pag alang agang.—Pag sagang.—Pag hambay.—Pag gabay.—

Panarig.—Panicad.—Pagcaon; pag pacaon; can-on.
Sota. *m.* Liuan; sota cochero; liuan san cochero ó icaduha nga cochero.
Sotabanco. *m.* Rayandayan ó moldura sa mga cornisa.—Salug nga naibabao san atup
Sotacoro. *m.* Lugar nga naiilarum sa coro.
Sotalugo. *m.* Icaduha nga baat.
Sotana. *f.* Biste nga halauig nga gamit sa mga Padre clérigo.—*fig.* y *fam.* Pag hampac, pag latub.
Sotenear. *a. fam.* Pag hampac, pag latub.
Sotaní. *m* Saya nga halipot.
Sótano. *m.* Baga balay nga inocaran sa ilarum sa tuna.
Sotaventarse. *r. Mar.* Pag palis an sacayán.
Sotavento. *m. Mar.* An luyo ó caguiliran san sacayán nga nasasalip-dan san hangin.
Sotechado. *m.* Inaat-pan.
Soteño, ña. *adj.* Matoroc, matubo sa guba ó casighotan.
Soterramiento. *m.* Paglubong.
Soterráneo, nea. *adj* Ilarum sa tuna,
Soterrar. *a.* Pag lubong.—*fig.* Pag tago.
Soto. *m.* Cacahuyan; guba.—Casig hotan.
Sotoministro. *m.* Paramangno sa cosina ug sa dispensa.
Sotrozo. *m.* Padlong nga puthao.

SU

Su, sus. *pron.* Su hijo. An iya anac.—Sus cabras. An iya cacandingan.
Suasorio, ria. *adj.* Macacasagda, macacauaring.
Suave. *adj.* Mahomoc, malomo.—Malalim. Haloyohoy, halayahay cún dao hangin.—Mahinay hinay nga cabuot.
Suavemente. *adv. m.* Mahomoc gud.—Mahinay hinay gud.
Suavidad. *f.* Cahomoc; pag cahomoc; calomo; pagcalomo; camahomoc, camalomo; pag camahomoc, pagcamalomo.—Catam-is, calalim; ca nalalim; pagcamalalim; camanamit; pag camanamit.—*fig.* Cahomoc; camahomoc sin buot.
Suavísimo, ma. *adj.* Guimamatam-isi, guimananamiti.
Suavizador. *m.* Samiran nga anit sin labaha.
Suavizar. *a.* Pag pahomoc; pag pahamis.
Subalcalde. *m.* Liuan, saliuan sin alcalde.
Subalternante. *p. a.* Masacop.
Subalternar. *a.* Pag sacop.
Subalterno, na. *adj.* Sacop.—*m.* An may catungdanan cundi diri an labao.
Subarrendador, ra. *adj.* An mag papaabang sin ano mán, cundi diri siya an tag-iya.
Subarrendamiento. *m.* Pag paabang; pag abang.
Subarrendar. Pag paabang.—Abang.
Subarriendo. *m.* Pag paabang; pag abang.
Subasta. *f.* Subasta, pag subasta, pag almoneda.
Subastación. *f.* Subasta, pag subasta, pag almoneda.
Subastar. *a.* Pag subasta, pag almoneda.
Subcinericio. *adj.* Tinapay nga inaalinsoob.
Subcolector. *m.* Liuan san parasocot.—Liuan san paracarauat san mga limos.
Subcutáneo, nea. *adj.* An áada ilarum gud sa panit.
Subdelegable. *adj.* Sadang itapud, sadang itoin.
Subdelegación. *f.* Pag tapud, pag toin.
Subdelegado, da. *adj.* Tinatapuran, tinoinan.
Subdelegante. *p. a.* Matapud, matoin.
Subdelegar. *a.* Pag tapud, pag toin.
Subdiaconado. Subdiaconato. *m.* Pag casubdiácono.
Subdiácono. *m.* Padre nga subdiácono nga macacanta ná san epístola.
Súbdito, ta. *adj.* Sacop.
Subdividir. *a.* Pag bahin bahin.
Subdivisión. *f.* Pag bahin bahin.
Subejecutor. *m.* Tinatapuran ó sinusugo.
Subida. *f.* Pag saca.—Pag sacay sin coche, etc.—Pag hanoy.—Pag salpong, pag sampong.— Sarac-an, sarac man.—Baquilid sin buquid.—Pag dugang an saquít.—*fig.* Tubo, pag tubo san bale.
Subidero. *m.* Sarac-an, sarac-anan.
Subido, da. *adj.* Mapintas caopay cún dao baho; malutao caopay cún dao pintar.
Subidor. *m.* Paradolong ngadto sa igbao.
Subiente. *p. a.* Masaca.
Subimiento. *m.* Pag saca.
Subinspección. *f.* Catungdanan sin subinspector; oroquian niya.
Subinspector. *m.* Ponoan nga tinatauag subinspector.
Subintración. *f.* Pag ilarum, in nai ilarum an tulan sa igcasitul-an, tungud cay nabari ó napulo.—Pag ticang ó pag olput in bag o nga saquít, in sinasaquitan pá an tauo.
Subintrar. *n.* Pag solud.—*Cir.* Ilarum, in nailarum an tulan san igcasitul-an, tungud cay nabare ó nalupo.—*Med.* Pag olput in bag-o nga saquít, in sinasaquitan pá an tauo.
Subir. *n.* Pag saca; pag hanoy.—Pag tubo an tubig.—Pag hataas an tingug.—Hataas,

in ticahataas an cota nga guinbubuhat.—Subir como las partículas de la tuba, etc. Alimbucay, labuag.—Subir á la palma coco sin poner los piés en las incisiones que hacen los naturales en el cuerpo de la misma. Danglas.—Subir á la palma coco que no tiene incisiones. Hanglas, saclang.—Subir la embarcación al disminuir la carga. Hatao.—Subir humo, vaho, etc. Otbo.—Subir á carruaje, caballo, etc. Sacay.—Subir hasta la parte más alta. Salpong, sampong.—Subir la llama. Aliop.—Subir río. Pag suba, pag soroc.—Subir á árbol, etc. Calambosog, alimbolog, alitoto, alintoto.—Subir, trepar, enredadera por paredes ó árboles. Omon.—Subir el humo ó niebla formando remolinos. Oboc-oboc.

Súbitamente. *adv. m.* Tigda, sin tigda.

Subitáneamente. *adv. m.* Tigda, sin tigda.

Subitáneo, nea. *adj.* Tigda, ahat.

Subitario. *m.* Soldados, nga tigda sa iya pag caput san mga armas, in may quinahanglan.

Súbito, ta. Tigda, ahat.—De súbito. *m. adv.* Tigda, sin tigda.

Sublevación. *f.* Pag sala.

Sublevamiento. *m.* Pag sala.

Sublevar. *a.* Pag sala contra sa mga ponoan.—Pag sagda sin pag sala.—*fig.* Pacabantad sa casingcasing.

Sublimación. *f.* Pag umbao; pag paumbao, pag pahataas.

Sublimado, da. *p. p.* Pinaumbao.

Sublimar. *a.* Ombao; pag paumbao, pag pahataas.

Sublime. *adj.* Guihahataasi.—Harangdon.—Mahal.

Sublimemente. *adv. m.* Hataas caopay.

Sublimidad. *f.* Pag cahataas.—Pag caharangdon.—Pag camahal.

Sublunar. *adj.* Ilarum san bulan.

Submarino, na. *adj.* An nai ilarum sa tubig.—Buque submarino. Sacayán nga nalacat sa ilarum sa tubig.

Subministración. *f.* Pag hatag san mga casoroc-an; pamalon; pag pasangcap.

Subministrador, ra. *s.* Parahatag san mga casoroc-an.

Subministrar. *a.* Pag hatag san mga casoroc-an; pag pamalon; pag pasangcap.

Subordinación. *f.* Pasacop.—Pag pasacop; pag paalagad.

Subordinadamente. *adv. m.* Pag alagad gud.

Subordinar. *a.* Pag pasacop; pag paalagad.—*r.* Pasacop; alagad.

Subprefecto. *m.* Ponoan nga tinatauag subprefecto.

Subprefectura. *f.* Catungdanan sin subprefecto.—An oroquian niya.

Subrayar. *a.* Pag badlis sa ilarum san popong.

Subrepción. *f.* Buhat nga tinatago.—Pag tago sin buhat ó diri pag asoy san mga angay igaasoy, basi an pacacuha san guintutuyo, nga diri cunta itotogot sa iya cún may casayoran.

Subreticiamente. *adv. m.* Sa tinago; sa paglicao ó pag tago sin buhat.

Subrepticio, cia. *adj.* Baga quinauat, an nacadangat ó na cacuha tungud sin pag licao ó pag tago sin buhat.—An guinbubuhat ó natutuman sa tinago.

Subrigadier. *m.* Ponoan nga tinatauag subrigadier.

Subrogación. *f.* Pag liuan, pag saliuan.

Subrogar. *a.* Pag liuan, pag saliuan.

Subsanar. *a.* Pag baribad, pag pasangil.—Pag bayad cún dao nacaraut siya sa igcasitauo.

Subscribir. *a.* Pag pirma sa catapusan san surat.—Pag alagad, pag oyon san canan iba pag buot.—*r.* Pag amot.

Subscripción. *f. vid.* Susbcribir. *a.* y *r.*

Subscripto, ta. *p. p.* Napirmahan.—An napirma.

Subscriptor, ra. *m.* y. *f.* Parapirma.—Paraamut.

Subscrito, ta. *p. p.* Napirmahan.—An napirma.

Subscritor, ra. *m.* y *f.* Parapirma.—Paraamut.

Subsecuente. *adj.* Sonud, masonud.

Subseguirse. *r.* Sonud.

Subsidiariamente. *adv. m.* Sa pag tabang ó sa pag bulig gud.

Subsidiario, ria. *adj.* An ihinahatag cay pagtabang ó pag bulig sa iba.—*For.* An nacatabang; nacarig-on; an nacadugang.

Subsidio. *m.* Pag tabang, pag bulig, pag calooy.—Buhis.

Subsiguiente. *p. a.* Sonud, masonud.

Subsistencia. *f.* Cadayon; pag cadayon; cadayonan.—Catigayonan sin pag pacabuhi; pag caon; pag pacaon.

Subsistente. *p. a.* Madayon.

Subsistir. *n.* Dayon.—May quinacaon, etc.

Subsolano. *m.* Hangin nga dumagsa.

Substancia. *f.* Quinabuhi.—Camanamit, camalalim.—Cahurac.—Cahimtang.—Manggad, bahandi.

Substancial. *adj.* An may quinabuhi.—An tungud sa cahimtang sa ano mán.—Manamit, malalim.—An labi nga orug.

Substancialmente. *adv. m.* Sa lactud nga polong.

Substanciar. *a.* Paglactud.—*For.* Pag buhat san mga dil'gensia.
Substancioso, sa. *adj.* Marasa, malalim.
Substantivar. *a.* *Gram.* Pag sustantivo.
Substitución. *f.* Pag liuan, pag sando, pag saliuan.
Substituidor, ra. *adj.* Maliuan, masando, masaliuan.
Substituir. *a.* Pagliuan, pag sando, pag saliuan.
Substituto. *m.* Liuan.
Substracción. *f.* Pagcuha, pag bulag.—Pag baya.
Substraendo. *m.* An restaron pá.
Substraer. *a.* Pag cuha, pag bulag.—*r.* Pag baya.
Subteniente. *m.* *Mil.* Ponoan nga subteniente.
Subterfugio. *m.* Pag baribad, baribad, pasangilan.
Subterráneamente. *adv.* *m.* Sa ilarum sa tuna.
Subterráneo, nea. *adj.* Sa ilarum sa tuna; calungagan nga inocaran.
Suburbano, na. *s.* An caharanian sa bongto.—An nahonong sa bongto cún bisita bá nga harani ug sacop sa bongto nga labao.
Suburbio. *m.* Bongto cún bisita bá nga harani ug sacop san bongto nga labao.
Subvención. *f.* Pagtabang, pag bulig.—An hatag nga salapi nga icacatabang.
Subvenir. *a.* Pagtabang, pag bulig.
Subversión. *f.* Pagsamoc.—Pag bungcag.—Pagsuhi.
Subversivo, va. *adj.* Macasamoc, macarimoc.
Subversor, ra. *adj.* Masamoc, marimoc.
Subvertir. *a.* Pag samoc, pagrimoc.—Pag bungcag.—Pagsuhi.
Subyugar. *a.* Paglupig, paglugos sin pag alagad.
Subyugador, ra. *adj.* Malupigon, malogus.
Succino. *m.* Samála nga madulao.
Succión. *f.* Pag sop sop.
Suceder. *n.* Liuan, saliuan.—Sapit.—Dampay.—Olin olin.—Guican.—Abut.
Sucedido. *m.* *fam.* Caagui.
Sucesión. *f.* Pag casonud sonud, pag casarosaliuan.—Mamat, tulin, catulinan.—Pag liuan, pag saliuan.
Sucesivamente. *adv.* *m.* Sa pag casonud sonud.
Sucesivo, va. *adj.* Masonud.
Suceso. *m.* Caagui.—Inabut.—Casugad.
Sucesor, ra. *adj.* Maliuan; masaliuan.—*s.* Liuan; saliuan.
Suciamente. *adv.* *m.* Mahugao caopay; masighot caopay.
Suciedad. *f.* Hugao; cahugao; cahugauan; sighot; casighotan.—Bagotbot; buras; buring; gapo gapo; rigma; rigsoc; aping; tariing.—Suciedad de las uñas. Atinglig.—Suciedad de los oídos. Atoli.—Suciedad en el fondo del agua. Balobo.—Suciedad en el rostro. Tap-ing.—Suciedad de los dientes. Quiqui.
Sucintamente. *adv.* *m.* Lactud gud.
Sucintarse. *r.* Pag tacgong.—Lactud.
Sucinto, ta. *adj.* Natacgong.—Lactud.
Sucio, cia. *adj.* Mahugao.—Masighot.—Mala-oay; la-oayon.—Duringon.—Lugarog.—Puguison.—Marigma.—Marigsoc.—Malamire.—Malamo.—Apingon.—Tariingon.—Buringon.
Suco. *m.* Dugá; taguc.
Sucoso, sa. *adj.* Dugáan, dugáhan; tagucan.
Súcubo. *adj.* Demonio súcubo. An yaua nga nagpapacababaye sa pag pacasala sin lalaqui.
Suculentamente. *adv.* *m.* Marasa caopay, malalim caopay, macacacosog caopay sa lauas.
Suculento, ta. *adj.* Marasa, malalim, macacosog gud sa lauas.
Sucumbiente. *p.* *a.* Napadaug.
Sucumbir. *n.* *For.* Pag uara san calipongan.—Padáug, ampo.—Pátay.—Daigui.
Sucursal. *adj.* Tinatapuran sin pag palit ug pag baliguia.
Sud. *m.* Salatan.
Sudadero. *m.* Iparahid san hulas.—Basnig.—Tolitol.
Sudante. *p.* *a.* Mahulas, mabalhas.
Sudar. *n.* y *a.* Pag balhas, pag hulas.
Sudario. *m.* Iparahid san hulas.—Saput.
Sudatorio, ria. *adj.* Mag papahulas, mag papabalhas.
Sudeste. *m.* Timog; catimogan.
Sudoeste. *m.* Habagat sa cabarian.
Sudor. *m.* Hulas, balhas.
Sudoriento, ta. Hinuhulasan, binabalhas.
Sudorífero, ra. *adj.* *vid.* Sudorífico.
Sudorífico, ca. *adj.* Mag papahulas, mag papabalhas.—*s.* Pahulas, pabalhas, an canan pahulas, an canan pabalhas.
Sudoroso, sa. *adj.* Hinuhulasan sin maopay, binabalhas sin maopay.—Mahulas; mabalhas.
Sudoso, sa. *adj.* Hulasan, balhasan.
Sudsudeste. *m.* Catutungaan sa casalatanan ug catimogan.
Sudsudoeste. *m.* Catutungaan sa casalatan ug habagat sa cabarian.
Sudueste. *m.* *Mar.* Habagat sa cabarian.
Sueco, ca. *adj.* Taga Suecia.—Hacerse

uno el sueco. *fr. fig.* y *fam.* Nag pacadiri mamati, nag papacadiri masabut.
Suegra. *f.* Ogangan nga babaye.
Suegro. *m.* Ogangan nga lalaqui.
Suela. *f.* Tun-banan sin sapin.
Sueldo. *m.* Sohol.—Salapi nga tinatauag sueldo.—Patucas.
Suelo. *m.* Tuna, an aramay sa tuna.—Larug sin alacsio, etc.—Salug sin balay, etc.—Suelo natal. Banua ó bongto nga natauohan.
Suelta. *f.* Pag buhii.—Higot nga ihinihigot sa mga imon-a sin hayop.
Sueltamente. *adv. m.* Lacsi caopay; batid caopay.—Hadac caopay.
Suelto, ta. *p. p.* Binuhian. Layao.—*adj. fig.* Malacsi.—*fig.* Batid.—*fig.* Hadac, mahadac.—Surat sin periódico, nga sinisiring suelto.—Cuarta ó sensiyo.
Sueño. *m.* Catorog, pag catorog.—Inop.—Damgo.—Himooc.—Tengo sueño; me estoy cayendo de sueño. Pinipirao aco.—Caerse uno de sueño. *fr. fig.* y *fam.* Pinipirao caopay.—Coger el sueño. *fr.* Quinatorog.—Conciliar el sueño. *fr.* Pacatorog.—No poder dormir. *fr.* Diri pacacatorog.
Suero. *m.* An baga tubig sa gatas ug sa dogo.
Sueroso, sa. *adj.* Baga tubig sa lauas, gatas, dugo, etc.
Suerte. *f.* Palad; capalaran.—Bara.—Baga badlis sin tauo.—Caerle á uno la suerte. Tocarle á uno la suerte. *fr* Tama. Patigo.
Sueste. *m.* Timug; catimogan.
Suficiencia. *f.* Cabatiran.—Á suficiencia. *m. adv.* Casadangan gud.
Suficiente. *adj.* Sadang. Batid.
Suficientemente. *adv. m.* Sadang gud; casadangan gud.
Sufragáneo, nea. *adj.* Sacop.
Sufragar. *a.* Pag tabang, pag bulig.—*n.* Sadang.
Sufragio. *m.* Pag tabang, pag bulig, calooy.—Pag ampo, paquimalooy sa Dios tungud sa mga calag sa purgatorio; bisan ano nga buhat nga maopay nga ipinahanungud sa mga calag sa purgatorio.—Botos, pag botos.
Sufrible. *adj.* Sadang antoson, sadang ilubon.
Sufridera. *f.* Puthao nga guini ilarum san puthao nga pag lolohoon, basi diri mahibang an hurihurihan sa landasan.
Sufridero, ra. *adj.* Sadang antoson, sadang ilubon.
Sufrido, da. *adj.* Maantos, mailub; mailubon; maantoson.
Sufridor, ra. *adj.* Maantoson, mailub.—*s.* Para antos, para ilub.
Sufriente. *p. a.* Maantos, mailub.
Sufrimiento. *m.* Pag antos, pag ilub.
Sufrir. *a.* Pag antos, pag ilub; Pag ahud; pag inob; pag angut; pag áco.—Pag pugung.—Pag togot.—Pag bayad.
Sufumigación. *f. Med.* Pag loon sin aso.
Sufusión. *f.* Tagumata.
Sugerente. *p. a.* Maagda, masagda.
Sugerir. *a.* Pag agda; pag sagda.
Sugestión. *f.* Pag agda, pag sagda; pag sulay, pag panulay.
Suicida. *com.* An mapátay sa iya ngahao.
Suicidarse. *r.* Pag pátay sa iya ngahao.
Suicidio. *m.* Pag pátay sa iya ngahao.
Sujeción. *f.* Pag paalagad, pag pasogot.—Paalagad, pasogot.—Carig-onan.
Sujetar. *a.* Pag paalagad, pag pasogot, pag pabinbin.—*r.* Paalagad, pasogot, binbin, paminbin.—Pag rig-on, pag pacarig-on.
Sujeto, ta. *p. p.* Maalagad ná, masogot ná.—Marig-on ná.—*m.* Lagda, casayoran.—Bisan sin-o nga tauo.—*Gram.* Nominativo sa oración.
Sulfato. *m.* Tambal nga sulfato, nga may azufre.
Sulfurar. *a.* Pacasina, paca isug.—*r.* Sina, isug.
Sulfúreo, rea. *adj.* An tungud ó canan azufre.—May azufre.
Sulfuro. *m.* Tambal nga sulfuro, nga may azufre.
Sulfúrico, ca. *adj. vid.* Sulfúreo.
Sultán. *m.* Hadi sa mga moros.
Sultana. *f.* Babaye nga asaua san hadi san mga moros.—Sacayán sa mga turco nga tinatauag sultana.
Suma. *f.* Caisipan.—Pag lactud.—Pag suma.—Calacturan.—En suma. *m. adv.* Sa lactud nga polong.
Sumador, ra. *s.* Parasuma.
Sumamente. *adv. m.* Ora ora gud sin...
Sumando. *m.* Sumahan.
Sumar. *a.* Pag lactud.—Pag suma.
Sumariamente. *adv. m.* Lactud gud.
Sumario, ria. *adj.* Linactud.—Calacturan, lactud nga casayoran.—*For.* Siyahanpa nga mga diligencia nga guinbubuhat.
Sumergimiento. *m.* Pag lonud; pag palonud.
Sumergir. *a.* Pag lonud; pag palonud.—Salum, pasalum.—*r.* Lonud; lunay; tugdang; laho; bulhog.
Sumersión. *f.* Palonud; pag palonud.
Sumidad. *f.* Catapusan.
Sumidero. *m.* Horonoban sa mga tubig, taracbohán sa mga tubig.

Sumiller. *m.* Ponoan.
Sumillería. *f.* Oroquian san ponoan nga sumiller.—Catungdanan niya.
Suministración. *f.* Pag hatag sa mga quinahanglan; pamalon; pasangcap.
Suministrador, ra. *s.* Parahatag sa mga quinahanglan.
Suministrar. *a.* Pag hatag sa mga quinahanglan; pag pasangcap; pamalon.
Sumir. *a.* Pag carauat san Padre nga nag mimisa.—Pag lonud; pag lubong sa tuna.—*r.* Lonud; tugdang; hilubong; lunay; salum. —*r.* Sulam.
Sumisamente. *adv. m.* Sa daco nga pag paobus, sa daco nga pag catahud.
Sumisión. *f.* Pasacop; pag alagad.—Pag paobus; pag hatag sin catalahuran.
Sumiso, sa. *adj.* Maalagad, masogot; mainalag-don; masinog-tanon.
Sumista. *com.* Batid sin pag isip ug pag suma.—*m.* Parasurat sin mga lactud nga casayuran.—An nag aaram san moral; an diri maoyatum sin pag aram.
Sumo, ma. *adj.* An labi; orug, an labao.
Súmulas. *f. pl.* Lactud nga casayoran san Lógica.
Sumulista. *m.* An nag aaram sin mga súmula.—An para asoy sin mga súmula.
Sumulístico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga súmula.
Suntuario, ria. *adj.* An tungud ó canan mga pag gasto.
Suntuosamente. *adv. m.* Mahal caopay.
Suntuosidad. *f.* Pag camahal.
Suntuoso, sa. *adj.* Mahal; madayam.
Supedáneo. *m.* Turum-banan.
Supeditación. *f.* Pag lupig; pag lugos.
Supeditar. *a.* Pag lupig; pag lugos.
Superable. *adj.* Sadang pag daogon, sadang pag lupigon.
Superabundancia. *f.* Cadamo caopay, cadam-an caopay.
Superabundante. *p. a.* Damo gud.
Superabundantemente. *adv. m.* Damo gud caopay.
Superabundar. *n.* Pag damo caopay.
Superante. *adj.* Malabao.
Superar. *a.* Pag labao.—Pag daug, pag lupig; siha.
Superavit. *m.* Tura, salin.
Superchería. *f.* Limbong.
Superchero, ra. *adj.* Malimbong.
Supereminencia. *f.* Cahitáas.
Supereminente. *adj.* Hitáas caopay.
Supererogación. *f.* Buhat nga guintutuman labut ná sa mga buhat nga catungdanan; pag cacapin nga pag tuman.
Superfetación. *f.* Pag sagpon in burud pá.
Superficial. *adj.* An sa báo báo; an páo páo.—*fig.* Uaray polos.
Superficialmente. *adv. m.* Sa báo báo lá.
Superficiario, ria. *adj. For.* An nag popolos san tuna, cún sa iya bá nga mga bonga, ug nabayad san tag-ada sa iquinatuig alagad lá san ira carocayacan.
Superficie. *f.* An báo báo; an páo páo.
Superfino, na. *adj* Manipis caopay; magamay caopay.
Superfluamente. *adv. m.* Capin ná, diri casorocan nga gayud, diri quinahanglan ngagayud.
Superfluidad. *f.* Cacapin ná; diri ná casorocan, diri ná quinahanglan.
Superfluo, flua. *adj.* An diri ná casorocan, an diri ná quinahanglan.
Superhumeral. *m.* Biste nga gamit san labao nga sacerdote sa mga judío.—Biste nga ibinabaclay sa mga sugbong san Padre nga nag cacatin ó nagdadara san Santísimo, etc.
Superintendencia. *f.* Catungdanan sin superintendente.
Superintendente. *com.* Tauo nga tinapuran sin pag mangno sin ano man, nga ponoan siya san iba.
Superior. *adj.* An labao, an labi nga maopay, an labi nga mahal, etc.
Superior. *m.* Ponoan, mag bubuot, mag buruot, mag parabuot, parabuot, pangolo. —*pl.* Capono-anan.
Superiora. *f.* Ponoan nga babaye.
Superiorato. *m.* Pag caponoan, catungdanan sin ponoan.
Superioridad. *f.* Capono-an, calabao, caorug.—Ponoan.
Superiormente. *adv. m.* Orug gud, labao gud; labi pá, orug pá.
Superlativanente. *adv. m.* Labi gud nga maopay, labi gud nga mahal, etc.
Superlativo, va. *adj.* Labi nga maopay, labi nga mahal, etc.
Superno, na. *adj.* An labao, an labi nga hataas.
Supernumerario, ria. *adj.* An masaliuan.
Superposición. *f.* Pag tung bao.
Superstición. *f.* Pag diuata; pag anito; pag tamyao; hinganud, tinganud.
Supersticiosamente. *adv. m.* Pag diuata gud.
Supersticioso, sa. *adj.* An tungud ó canan pag diuata.—Diuatahan; tamyauan.
Supersubstancial. *adj.* An Guisasantosi nga Sacramento.
Supervacáneo, nea. *adj.* Diri ná casoroc-an, diri na quinahanglan.

Supervención. *f.* Pag abut sin bag-o nga..
Superveniencia. *f.* Pag abut; pag sapit; pag soli.
Superveniente. *p. a.* Maabut.
Supervenir. *n.* Abut; sapit; soli.
Supervivencia. *f.* Pag cabuhi pá.
Supino, na. *adj.* Mahuy-ang.—Ignorancia supina. Catapang ticang san cahubia sin pag aram ug paghibaro san catungdanan.
Suplantación. *f.* Limbong nga pagliuat sin mga polong sin surat basi malain an cahologan.—Pag saliuan sa lain nga tauo, cundi sa maraut nga pag paagui, cay may limbong.
Suplantador, ra. *adj.* An malimbong sin pag liuat sin mga polong sin surat basi malain an cahologan.—Masaliuan.
Suplantar. *a. vid.* Suplantación.
Suplección. *f.* Pagayao,—Pagliuan, pag saliuan.—Pag tago ó baga pag tangdo san mga lisa san iba.
Suplefaltas. *com. fam.* An matago ó matangdo sin agsub san mga lisa san iba.
Suplemental. *adj.* Igaayo. - Igliliuan.
Suplementario, ria. *adj.* Igaayao.--Igliliuan.
Suplemento. *m.* Pagayao.—Pagliuan.—Ayao.—Sumpay, dugang.
Suplente. *p. a.* Maliuan, masaliuan.
Supletorio, ria. *adj.* Maliuan.
Súplica. *f.* Pagampo, pangamuyo, pangaraba, pangamaya, panginyopo; panamilit.—Paquimalooy.
Suplicación. *f. vid.* Súplica.
Suplicante. *p. a.* Maampo, mangamaya, maquimalooy.
Suplicar. *n.* Pagampo; pag pangamuyo, pag pangaraba, panginyopo, pagóma, pag hangio, pag dalohot, damilit, panamilit, arag arag, pangarag arag. Pag paquimalooy, paquimalooy; pagpangamaya.
Suplicatoria. *f.* Surat nga pangamaya nga iguinpapadara sa usa nga hocom sa igcasihocom niya.
Suplicio. *m.* Castigo, badlong.—Casaquitan.—Bitayan.—Último suplicio. Pagpatay, pag bitay sin tauo.
Suplidor, ra. *adj.* Maliuan, masaliuan.
Suplir. *a.* Pagayao.—Pagliuan, pagsaliuan, —Pagtago ó pagtangdo san mga lisa san iba.
Suponedor, ra. *adj.* An naghunahuna sin diri ansiya.
Suponer. *a.* Paghunahuna sin diri ansiya. —*n.* Pagdato, pag ponoan.
Suportación. *f. vid.* Suportar.
Suportar. *a.* Pagpasag; pagcauo; pag dara.—Pagilub, pagantos.
Suposición. *f.* Pag hunahuna sin diri ansiya.—An guinhuhunahuna lá.—Caponoan; camahalan; camasinabuton.—Pag butang butang sin diri matuod.
Supositicio, cia. *adj.* Guinhuhunahuna lá.
Supositivo, va. *adj.* Guinhuhunahuna lá.
Supositorio. *m. Med.* Caliya.
Suprastina. *f.* Cayopcan san lumpac.
Suprema. *f.* Hoc-manan nga labao.
Supremacía. *f.* Calabao.
Supremamente. *adv. m.* Labao gud.—Sa catapusan.
Supremo, ma. *adj.* Labao, guioorogui.—Llegar la hora suprema. Catapusan ná.
Supresión. *f.* Pagcuha, pagpara.—Paglactao.
Supreso, sa. *p. p.* Quinuha, pinara.—Linactao.
Suprimir. *a.* Pag cuha, pag para.—Pag lactao.
Suprior, ra. *m.* y. *f.* Ponoan ó icaduha nga ponoan.
Supriorato. *m.* Pag caponoan, catungdanan sin ponoan.
Supuesto, ta. *p. p.* Guinhunahuna lá.—Hingtungdan.—*m.* Cahingtang nga tag-iya sin iya mga buhat.—Por supuesto. *fr.* Matuod gud.—Supuesto que. *m. conjunc., causal* y *continuat.* Tungud cay.
Supuración. *f.* Pag nuca.
Supurante. *p. a.* Macanuca.
Supurar. *n.* Pag nuca.
Supurativo, va. *adj.* Macacanuca.
Supuratorio, ria. *adj.* Manunuca.
Suputación. *f.* Pag isig, pag ihap.
Suputar. *a.* Pag isip, pag ihap.
Sur. *m.* Salatan, casalatanan.
Surcador, ra. *s.* Paraarado.—*adj.* Madalon.
Surcar. *a.* Pagarado.—*fig.* Dalon; pag dalon.
Surco. *m.* An agui san arado.—Dalon.—Conot sa bayhon, etc.—Echarse uno en el surco. *fr. fig.* y *fam.* Pag baya san buhat.
Surculado, da. *adj.* Banua cún cahuy bá nga usa lá an ogbus.
Súrculo. *m.* Banua nga usa lá an ogbus; sanga nga uaray mga sanga sanga.
Surculoso, sa. *adj. vid.* Surculado.
Surgente. *p. a.* Maolput cún dao tubig sin macosog.—Mapondo cún dao sacayán.
Surgidero. *m.* Pondohan, lalauigan.
Surgidor, ra. *adj.* Maolput cún dao tubig. —Mapondo cún dao sacayan.
Surgir. *n.* Olput, pag olput sin macosog cún dao tubig.—Pagpondo an sacayán.
Surtida. *f.* Pag calit, baga pag cauat nga pag cagoa, cay pag calit sa mga caauay.

—*Fort*. Aguian nga haligot, puerta nga gutiay.—*Mar*. Barahan sa mga sacayán.

Surtidero. *m*. Aguian sa mga tubig.

Surtido. *m*. Tagana.—Damo nga género, mga baradcon, mga podong, etc.

Surtidor, ra. *s*. y *adj*. Paradolong sa mga quinahanglan, parahatag.—*m*. Buac buac nga tubig.

Surtimiento. *m*. Pag tagana, pag tima sa mga casoroc-an, pag hatag sa mga quinahanglan.

Surtir. *a*. Pag tagana, pag tima, pag andam; pag hatag san mga casoroc-an, pag dolong san mga quinahanglan.—*n*. Pag olput, pag buacbuac an tubig.—*Mar*. Pag pondo an sacayán.

Surto, ta. *p. p. Mar*. Pinondo.—Inolpot.

Suscepción. *f*. Pag carauat sa mga orden.

Susceptible. *adj*. Sadang pag opayon, sadang mabantad...

Susceptivo, va. *adj*. *vid*. Susceptible.

Suscitación. *f*. Pabantad, pamuclad.—Pag cabuhi liuat.

Suscitar. *a*. Pag pabantad; pag pamuclad sin polong.—*fig*. Pag buhi liuat.

Suscribir. *a*. Pag pirma sa catapusan san surat.—Pag alagad, pag oyon san canan iba pag buot.—*r*. Pag amut.

Suscripción. *f*. *vid*. Suscribir.

Suscripto, ta. *p. p*. Napirmahan.—An napirmahan.—An naamut.

Suscritor, ra. *m*. y *fam*. Parapirma.—Paraamut.

Susodicho, cha. *adj*. Iguinasoy sa igbao, iguinasoy ná.

Suspendedor, ra. *adj*. Macauan; macuyao.—Maocoy; mapaocoy.

Suspender. *a*. Paginhit; pag sacuat; pacauan; tocal; pag bayao; pag cuyao; pag lagdas.—Pag paocoy.—*fig*. Paca usa, paca tingala.—*fig*. Diri anay pag bayad san sohol; pag hucas anay sin catungdanan.—*r*. Pag sinta an cabayo, etc.

Suspendimiento. *m*. *vid*. Suspensión.

Supensión. *f*. Pag odong; Pag paodong.—Castigo, badlong.—Suspensión de armas. *Mil*. Pag ocoy anay sin pag auay.

Suspensivo, va. *adj*. Macaocoy; maca odong; macacauan; macacuyao; macalagdas.—Puntos suspensivos. Tigaman nga ortográfico nga masugad síni (. . . . .)

Suspenso, sa. *p. p*. Cuyao, nacuyao; nabibiao.—Naocoy, naodong.—Nahipausa, nahitingala.

Suspensorio, ria. *adj*. Ibibiao.—Biauan.—*m*. Bacgong.

Suspicacia. *f*. Camatahap.

Suspicaz. *adj*. Matahap.

Suspicazmente. *adv*. *m*. Sa pag catahap gud.

Suspirado, da. *adj*. *fig*. Hinihidlaoan, guin papamulat.

Suspirar. *n*. Pangoyngoy; pag hay hay; pag hingio, pag ahao.

Suspiro. *m*. Ngoy ngoy; hayhay hingio; ahao.—Matam-is nga suspiro, nga may asucar ngan sin busag sin bunay.—Taghuy nga salaming.—Último suspiro. *fig*. y *fam*. Catapusan ná.

Suspiroso, sa. *adj*. Macuri macangoy ngoy.

Sustancia. *f*. Cahimtang. Hurac; cahurac.—Quinabuhi.—Canamit, camalalim.—Cahimtang.—Mangad, bahandi.

Sustancial. *adj*. An may quinabuhi.—An tungud sa cahimtang sa ano mán.—Manamit, malalim.—An labi nga orug.

Sustancialmente. *adv*. *m*. Sa lactud nga polong; lactud nga casayoran.

Sustanciar. *a*. Pag lactud.—*For*. Pag buhat sin mga diligensias.

Sustancioso, sa. *adj*. Manamit, malalim, marasa.

Sustantivar. *a*. Pag sustantivo.

Sustantivo, va. *Gram*. Nombre nga sustantivo.—Verbo nga sustantivo.

Sustentable. *adj*. Sadang pag mamatuoron sin polong.

Sustentación. *f*. Pag pacaon.—Pag caput, pag catin.—Pag depender.

Sustentáculo. *m*. Carig-onan, sinasarigan, sariganan.—Gabayan; tocud; hondarayan; pataunn.

Sustentador, ra. *adj*. Mapacaon.—Macaput, macatin.—Madepender.

Sustentamiento. *m*. Pag pacaon.—Pag caput, pag catin.—Pag depender.

Sustentante. *p. a*. Mapacaon.—Macaput, macatin.—Madepender.

Sustentar. *a*. Pag pacaon.—Pag caput, pag catin.—Pag depender.—*r*. Caon.—Caput, catin; gabay.—Pag pamatuod.

Sustento. *m*. Can-on; igpapacaon.

Sustitución. *f*. Pag liuan; pag saliuan.—Pag sando; pag balio.

Sustituidor, ra. *adj*. Maliuan; masaliuan.—Liuan; saliuan.

Sustituir. *a*. Pag liuan;pag saliuan.—Pag sando; pag balio.

Sustituto, ta. *m*. y *f*. Liuan; saliuan.

Susto. *m*. Caculba; cacugmat.

Sustracción. *f*. Pag cuha, pag bulag.—Pag baya.

Sustraer. *a*. Pag cuha, pag bulag.—Pag baya.

Susurración. *f.* Pag libac; paglibaclibac.
Susurrador, ra. *adj.* Malibac; malibacon; magparalibac.—*s.* Paralibac.
Susurrante. *p. a.* Malibac.
Susurrar. *n.* Libac; sumat; bantug.—*fig.* Agus agus cún dao tubig; halayahay cún dao hangin.
Susurro ó murmullo de voces. Nguya. El que se oye á lo lejos. Nguyaonguyao.
Susurrón, na. *adj.* Malibac; malibacon; mag paralibac.—*s.* Parabalic.
Sutil. *adj.* Manipis; gamay, magamay.—*fig.* Batid, lasgud.
Sutileza. *f.* Camanipis; camagamay; canipis; cagamay.—Polong nga culang sin camatuoran.—*Teol.* Camatahus.—*fig.* Camatahus.—*fig.* Cabatiran, calasguran.
Sutilidad. *f. vid.* Sutileza.
Sutilizador, ra. *adj.* Macanipis, macaiban.—Macahamis, macahingpit.
Sutilizar. *a.* Pagnipis, pagiban.—*fig.* Pag gamis, pag hingpit.—*fig.* Pag hunahuna sin halarum.
Sutilmente. *adv. m.* Manipis caopay; gamay caopay.—Batid caopay, lasgud caopay.
Sutorio, ria. *adj.* An paghibaro maghimo sin sapin.
Suversión. *f.* Pag samoc.—Pag bungcag.—Pag suhi.
Suversivo, va. *adj.* Macasamoc, macarimoc.
Suvertir. *a.* Pagsamoc, pacasamoc, pacarimoc.—Pag bungcag.—Pag suhí.
Suyo, suya. *Pron. poses.* Iya.—Suyos, suyas. *pl.* Ira.

T

T. Icacaruhaan cagtolo nga letra san abecedario nga quinatsila ug icapolo cag siam san iya mga consonante.—*Te* an caluluasan.
¡Ta! *interj.* Hinay, hinay hinay.
Taba. *f.* Toay toay.—Menear las tabas uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag lacat sin dagmit.
Tabacal. *m.* Tabacoan.
Tabacalero, ra. *adj.* Matanum sin tabaco.—Magbabaliguia ó mapalit sin tabaco.—*s.* Paratanum sin tabaco.—Parapalit ó parabaliguia sin tabaco.--Paratostos.--Tabacoan.
Tabaco. *m.* Tabaco; tostos, tinostos.
Tabacoso, sa. *adj.* Maquitabaco.—*s.* Poros sin tabaco.
Tabalada. *f. fam.* Pagtampalo.—Paghiontug.
Tabalario. *m. fam.* Balao-ang.
Tabalear. *a.* Pagquiuaquiua.—Pag tuad tuad.—Pagduyan duyan.—Pag tuctoc sa mga tudlo dida sin lamesa etc.
Tabaleo. *m. vid.* Tabalear.
Tabanazo. *m.* Tampalo; tampaling; pag tampalo; pag tampaling.
Tabanco. *m.* Tendahan sin mga caran-on.
Tabanera. *f.* Mga langao nga dagco.
Tábano. *m.* Langao nga dagco nga matocob.
Tabanque. *m.* Garingan nga cahuy nga gamit sa mga parahimo sin coron; daba, bisó, etc.
Tabaola. *f.* Ngiras, aringasa.
Tabaque. *m.* Tagacan. Raysang nga gutiay.
Tabaquera. *f.* Sudlanan sin tabaco.
Tabaquería. *f.* Tendahan sin tabaco.
Tabaquero. *m.* Paratostos.—Parabaliguia sin tabaco.
Tabaquista. *com.* An naquilala san camaopay cún camaraut bá san tabaco.—Paratabaco.
Tabardillo. *m. Med.* Hiranat nga macuri ngan matapon mán.
Tabardo. *m.* **Tabardina.** *f.* Biste nga halauig ug halaba.
Taberna. *f.* Tang-uayan, tarang-uayan. Pangiriman.
Tabernáculo. *m.* Tabernáculo ó piotan, san cabán san Testamento.—Piotan sa Guisasantosi nga Sacramento.—Balay balay, lagcao.
Tabernario, ria. *adj.* An tungud ó canan tarang-uayan; batasan san mga paracadacada sa mga tarang-uayan.—*fig.* Obus, taramayon.
Tabernera. *f.* Babaye nga parabaliguia sin tuba, alacsio etc.
Tabernería. *f.* Catungdanan san parabaliguia sin alacsio.—Tang-uayan.
Tabernero. *m.* Parabaliguia sin tuba, alacsio, etc.—Paracada cada sa mga tarang uayan.
Tabí. *m.* Panapton nga igagama ug daan na.
Tabica. *f.* Tabla ó bugha nga halipot.

Tabicar. *a.* Pag bongbong. Pag lipon.
Tabicón. *m.* Bongbong, lipon nga madagmol.
Tábido, da. *adj. Med.* Donot.—*Med.* Magasa, mahogus.
Tabinete. *m.* Panapton nga tingcal ug igagama.
Tabique. *m.* Bongbong, lipon.
Tabla. *f.* Tabla; papan; bugha. -Pasong sin tanaman, etc.
Tablachina. *f.* Taming; calasag.
Tablacho. *m.* Paod basi mabiao an tubig.
Tablado. *m.* Salug nga tabla.—Quiritaan.—Bitayan.—Dampaan.
Tablaje. *m.* Mga tabla.—Sugalan, susgalan.
Tablajería. *f.* Batasan sin pag sugal sa mga susgalan.—An bayad sa tag balay, cún dao sa pag sugal.
Tablajero. *m.* Parahimo sin mga quiritaan ó mga salug nga tabla.—Parasocot.—Pacada cada sin pag sugal sa mga susgalan.
Tablar. *m.* Mga pasong.
Tablazo. *m.* Pag dabal ó pag balbag sin tabla.—Hibabuan.
Tablazón. *f.* Mga tabla.
Tablear. *a.* Pag pasong pasong.—Pag pagolong.—Pag payapad sin puthao.—Pag conot sa mga bado, etc.
Tablecilla. *f.* Tabla nga gutiay.
Tableo. *m. vid.* Tablear.
Tablera. *f.* Babaye nga maquiquilimos, nga nadara dara san mga tabla nga guti nga sinisiring de San Lázaro.
Tablero. *m.* Tabla, mga tabla.—Tablahon nga cahuy.—Damahan.—Sugalan, susgalan.—Lamesa nga daco nga gamit sa mga pag isip sin salapi, pag tabas sin género etc.—Pasong, mga pasong.—Clavo tablero. *adj.* Raysang nga iraraysang sa mga tabla.
Tableta. *f.* Tabla nga gutiay.—Tabliya nga socolate, etc.—Estar en tabletas una cosa. *fr. fig.* Ruhaduha.—Quedarse tocando tabletas uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag perde san lugaringon, uaray pacacuha an guinlalaoma.
Tableteado. *m.* Pag patic patic.
Tabletear. *n.* Pag patic patic.
Tableteo. *m.* Pag patic patic.
Tablilla. *f.* Tabla nga gutiay.—Tabliya nga socolote, etc.—Papan nga sinuratan san mga ngaran san mga ex-comulgado.—Pinipil-tan sin mga pagpahibaro sa cadam-an.
Tablón. *m.* Tabla nga daco, tabla nga madacmol.
Tabloncillo. *m.* Mga lingcoran nga alontaga.
Tabo. *m.* Cabó.
Tabuco. *m.* Solud nga haligot.
Tabular. *adj.* Masugad sin tabla, masugad sugad sin tabla.
Taburete. *m.* Lingcoran.
Taca. *f.* During.
Taca. *f.* Calungagan sa mga cota nga piriot sin ano mán.
Tacada. *f.* Pag bontol.
Tacamaca. *f.* Tague sin cahuy.
Tacana. *f.* Tuna nga oroitum nga may sacot nga salapi.
Tacañamente. *adv. m.* Pag tampalasan gud.—Mahicao gud.—Halipot gud sin huna huna.
Tacañear. *n.* Pag tampalasan.—Pag hicao.
Tacañería. *f.* Pag tampalasan; catampalasan.—Cahicao.—Cahalipot sin huna huna.
Tacaño, ña. *adj.* Tampalasan; malimbong.—Mahicao; maimut.
Tacazo. *m.* Pag bontol.
Taceta. *f.* Baso nga tumbaga nga sugad sin cabó.
Tácitamente. *adv. m.* Hilit gud, hilum gud, uaray pag aringasa.—Sinasabut gud bisan uaray igasoy.
Tácito, ta. *adj.* Maocoy, diri mayacan.—Sinasabut mán.
Taciturnidad. *f.* Cadiri mayacan.—Camingao.
Taciturno, na. *adj.* Maocoy, diri mayacan.—*fig.* Maminğao.
Taco. *m.* Padlong.—Igtataco sa mga luthang.—Iborontol.—Sumpit.
Tacón. *m.* Ticud ticud sin sapin.
Taconazo. *m.* Tacol tacol.
Taconear. *n.* Pag tacol tacol.—Pag rapac dapac.
Taconeo. *m.* Pag tacol tacol.—Pag rapac dapac.
Táctica. *f.* Cabatid; cabatiran.—Cahusayan.
Táctico, ca. *adj.* Batid.
Tacto. *m.* An iquinacapcap.—Pag cap cap.—Pag hicap.—Pag caham.—Pag caput caput.—*fig.* Pacatoltol, pacaigo; cabatiran.—Tactos impúdicos. Loslos.
Tacha. *f.* Carat-an.
Tacha. *f.* Raysang nga gutiay.
Tachar. Pag butang sin carat-an sa bisan ano.—Pag para sin sinurat.—Tachar á una persona. Pag haum-haum. Pag butang sin sala sa igcasi tauo.
Tacho. *m.* Baong.
Tachón. *m.* Badlis nga ipinapara sa mga sinurat; cadit cadit; cudit cudit.
Tachón. *m.* Raysang nga irinaraysang sa mga cabán.
Tachonado, da. *p. p.* Guinrayan dayanan, sinab ongan.

Tachonar. *a.* Pag rayan dayan, pag sab-ong.—Pagraysang sa mga cabán.
Tachonería. *f.* Rayan dayan, sab-ong.
Tachoso, sa. *adj.* May carat-an.
Tachuela. *f.* Raysang nga gutiay.
Tafanario. *m. fam.* Balao-ang.
Tafetán. *m.* Panapton nga manipis nga igagama.
Tafilete. *m.* Anit nga manipis nga maidlan.
Tafiletear. *a.* Pagrayandayan sin mga anit nga magnipis nga maidlan.
Tafiletería. *f.* Pag paidlan sa mga anit nga magnipis.—Tendahan sin mga anit nga magnipis nga maidlan.
Tafurea. *f.* Sacayán nga sugad sin guilalo.
Tafurería. *f.* Sugalan, susgalan.—Caparasugal.—Pag sugal nga pag limbong.
Tagalo, la. *adj.* Tagalug.—*s.* Tagalug.—*pl.* Catagalugan.
Tagarino, na. *adj.* Moros nga nabuhi sa España.
Tagarote. *m.* Tamsi nga madaguit.—Parasurat.—*fam.* Pobres, macalolooy.—*fam.* Tauo nga hataas.
Tagarotear. *n.* Pag surat sin dagmit ngan sin maopay.
Taha. *f.* Tuna nga sinisiring distrito.
Tahalí. *m.* Anit nga saclay sa sugbong nga hirigotan sin espada.
Taheño, ña. *adj.* Bulao an bongot.
Tahona. *f.* Ipitan sin trigo nga guinbibiric sin carabao, etc.
Tahonero, ra. *m.* y *f.* An may ipitan sin trigo, etc.
Tahur, ra. *s.* Parasugal.—*m.* Paracada cada sa mga susgalan nga balay.—Parasugal nga malimbong.
Tahurería. *f.* Sugalan, susgalan.—Caparasugal.—Pag sugal nga pag limbong.
Taimado, da. *adj.* Matuso, maosisahun san ngatanan.
Taimería. *f.* Catusohan, caosisahon san nga tanan.
Taita. *m.* Pag anga.
Taja. *f.* Pag bahin bagin.
Tajada. *f.* Guibay; hiua; alaquiac.
Tajadera. *f.* Cuchiyo nga sugad sin bolo nga gamit sin pag otud otud san queso, etc.
Tajaderas. *f. pl.* Paod basi mabiao an tubig.
Tajadero. *m.* Tadtaran.
Tajadilla. *f.* Pinit.
Tajado, da. *adj.* Pang pang ó bato nga tindug dao cota.
Tajador, ra. *adj.* Maotud otud.—Para otud otud.—*m.* Tadtaran.
Tajadura. *f.* Pag otud otud.—Pag tahá san pluma.
Tajamar. *m. Mar.* Cahuy nga barobalico dapit sa dolong sa mga sacayán.—Cataisan sin cota sa mga tulay san mga salug.
Tajamiento. *m.* Pagotud otud.—Pag tahá san pluma.
Tajante. *p. a.* Maotud otud.
Tajaplumas. *m.* Cortaplumas.
Tajar. *a.* Pag otud otud.—Pag tahá san pluma.—Pag baric.
Tajea. *f.* Aguian sa mga tubig.
Tajero. *m.* Parabadlis, paratigaman.
Tajo. *m.* Tigbas; pag tigbas.—Pag taha san pluma.—Tarum.—Tadtaran.
Tajuela. *f.* Lingcoran.
Tajuelo. *m.* Lingcoran.
Tal. *adj.* Cuan—Sugad, masugad; magsama. Amo, mao. Tal origen tuvo su ruina. Amo an guinicanan san iya caperdihan. No conozco á tal hombre. Diri aco naquilala sa sugad nga tauo.—No haré tal cosa. Diri aco nag bubuhat sin sugad.—Con tal que. *conj. condic.* Cún dao. Yo iré, con tal que no me pidas dinero. Macadto aco, cún dao diri ca maaro sa acon sin salapi.
Tala. *f.* Pangotud, pamilay sin mga cahuy.—Caingin; pag caingin.—Pag haras sin banua ó mga cahuy cahuy.—Pag lag lag.—Panguha sa mga cahuy sin mga sanga.
Talabarte. *m.* Bag cos.
Talador, ra. *adj.* Macalag lag.—*s.* Paraotud, parapilay sin mga cahuy.—Paracaingin.—Paraharas sin banua ó cahuy cahuy.—Paracuha sa mga cahuy sin mga sanga.
Taladrador, ra. *s.* Parahulihot, paráhurihud.
Taladrar. *a.* Pag hulihot, pag hurihud.—Mangidlis sa talinga.—*fig.* Pag sabut, pag apong, pag tuquib sin halarum.—*fig.* Manguli nguli.
Taladro. *m.* Hurihuran, hulihot.—Luho sin barrena ó hurihuran.
Talamera. *f.* Cahuy nga binubutangan sin tarotamsi.
Tálamo. *m.* Hondarayan.—Higdaan.
Talanquera. *f.* Bong bong.—Darangpan; ayopan.
Talante. *m.* Catigayonan.—Cabayhon; cabacdao; cabutang.—Pag buot, caipa.
Talar. *adj.* Halauig cún dao biste.
Talar. *a.* Pag pulud sa pono san cahuy.—Pag laglag.—Pag caingin.
Talcualillo, lla. *adj.* Oroopayda; oroopayda ná.
Talega. *f.* Sopot.—An solud sa sopot.—Una talega de pesos. Usa ca yocut sa pisos.
Talego. *m.* Sopot.—Tener talego. *fr. fig.* y *fam.* May salapi.

Taleguilla. *f.* Sopot nga gutiay.—Taleguilla de sal. *fig.* y *fam.* Salapi nga guinagasto sa iquinaadlao.
Talento. *m.* Salapi.—Mga caudganan san tauo, an cabuotan, an caaram, an camasinabuton, etc.—*fig.* Huna huna.
Talentoso, sa. *adj.* Masinabuton.
Talión. *m.* Pag patuc, pag bolos; cay cún bugas an otangon, bugas mán an igbabayad; cún quinabuhi an otangon, quinabuhi mán an igbabayad.
Talionar. *a.* Pag patuc, pag bolos.
Talismán. *m.* Baga sangud, cubul. Anting-anting.
Talmud. *m.* Libro san mga judío nga tungud san pag calito lito, mga catutdoanan ug mga turumanon nira.
Talón. *m.* Miting piting.—Carig onan.—Apretar uno los talones; levantar uno los talones. *frs.* Pag dalagan sin macosog.—Á talón. *m. adv. fig.* y *fam.* Bactas lá, pag bactas lá.
Talonario, ria. *adj.* An libro nga guincucuhaan san carig-onan nga hatag san tauo.
Talonear. *n. fam.* Pag lacat, pag bactas sin dagmit.
Talpa. *f. Veter.* Hubag sa tingdul san mga hayop.
Talparia. *f.* Hubag sa oló.
Talque. *m.* Tuna nga iguinhihimo sa mga baso nga tinatauag nga crisol.
Talud. *m.* Baga cahilig sin cota, etc.
Talla. *f.* Ladauan nga cahuy, bato, etc —Amot.—Bayad.—Socol.—An cahitaas, cún cahabobo ba san tauo.
Tallado, da. *adj.* Bien tallado. Maopay an iya cabacdao ó cahimo.—Mal tallado. Maraut an iya cabacdao ó cahimo.
Tallador. *m.* Paratumboc.
Talladura. *f.* Pag catumboc.
Tallar. *adj.* Sadang ná pag podlon.—*m.* Mga cacahuyan nga bag-o nga sadang ná pag tagáon ó pag pudlon.
Tallar. *a.* Pag caput san baraja.—Pag aro sin buhis.—Pag buhat sin ladauan nga bug-os.—Pag patumboc.
Tallarín. *m.* Sopas nga pideos.
Tallarola. *f.* Garamiton nga asero sa pag hablon.
Talle. *m.* Cabacdao ó cahimo san lauas.—Hauac.—Pag tabas san panapton nga maigo sa lauas.
Tallecer. *n.* Panaringsing.—Ogbos.
Taller. *m.* Balay nga buruhatan sin mga ladauan ug iba pá.
Tallista. *com.* Parahimo sin mga ladauan nga bug-os, etc.
Tallo. *m.* Saring sing.—Ogbus.—Sipil.—Tayobong cún dao gauay, tigbao, bagacay, etc.—Tigul cún dao nipa.—Obud cún dao lubi, oay, etc.
Talludo, da. *adj.* Nanaringsing sin daco.—Ogbus nga daco.—*fig.* Hataas.
Talluelo. *m. vid.* Tallo.
Tamándoa. *m.* Mananap sa América.
Tamañamente. *ad'. m.* Masugad sini sin cadaco.
Tamaño, ña. *adj.* Masugad.—*m.* An cadaco.—An caguti.
Támaras. *f. pl.* Bonga sin dátiles.—Mga tiac sin cahuy.
Tamarindo. *m.* Cahuy nga tamarindo.—Bonga sin cahuy nga tamarindo.
Tamarisco. *m.* Cahuy nga tamarisco.
Tambalear. *n.* Quiling quiling; samparay; dompilay.
Tambaleo. *m.* Pag quiling quiling; pag samparay; pag dompilay.
Tambanillo. *m.* Rayan dayan sa mga buhat nga cota, etc.
Tambarillo. *m.* Caban nga malidong an tacob.
También. *adv. m.* Mán.
Tambo. *m.* Hapitan, harapitan.
Tambor. *m.* Guimbal.—Paratoc toc san guimbal, mag guirimbal. Ag agan sin asúcar.—Sanglagan sin capé.
Tambora. *f.* Guimbal nga daco.
Tamborete. *f.* Guimbal nga gutiay.—*Mar.* Bangil ó sisip sa mga toladoc.
Tamboril. *m.* Guimbal, caratong.
Tamborilada. *f. fig.* y *fam.* Pag hiontug.—*fig.* y *fam.* Pag sontoc.
Tamborilazo. *m. fig.* y *fam.* Pag hiontug.—*fig.* y *fam.* Pag sontoc.
Tamborilear. *n.* Pag guimbal.—*a.* Pag dayao sa igcasitauo.
Tamborilero. *m.* Mag guirimbal.
Tamborilete. *m.* Guimbal nga gutiay.
Tamborilillo. *m.* Guimbal nga gutiay.
Tamborín. *m.* Guimbal.
Tamboritear. *n.* Pag guimbal.
Tamboritero. *m.* Mag guirimbal.
Tamborón. *m.* Guimbal nga daco.
Tamiz. *m.* Ag-agan.
Tamizar. *a.* Pag ag-ag.
Tamo. *m.* Dapao.—Hugao.
Tampoco. *adv. neg.* Diri mán.
Tamujo. *m.* Banua nga tonocon.
Tan. *m.* Tonug sin guimbal, etc.
Tan. *adv. c.* Masugad.—Tan siquiera. *m. adv.* Bisan.
Tanaceto. *m.* Banua nga itarambal.
Tanate. *m.* Sudlanan nga anit.
Tanda. *f.* Pagsarosaliuan, pagsarosando.—

Sinoc-lan ó tinigam-nan nga buhat sa usa ca adlao.—Halipuat.—Panon; usa ca panon sin mga tauo; usa ca panon sin mga hayop.

Tanganillas (En). *m. adv.* Culang sin carig-onan, may cataragman sin caholog.

Tanganillo. *m.* Tongtongan; sarigan.

Tángano. *m.* Tanga nga tong tongan san cuarta in nag tatanga an cabataan, etc.

Tangente. *p. a.* Matonug.—Macaput, macaham.—*adv.* Macanit canit.—Salir uno por la tangente. *fr. fig.* y *fam.* Pasangilan.

Tangible. *adj.* Sadang cap-tan.

Tangidera. *f. Mar.* Pisi nga bahol nga gamit sa mga sacayán.

Tango. *m.* Tanga.

Tantán. *m.* Agong.

Tantarantán. *m.* Tonug sin guimbal.—*fig.* y *fam.* Sontoc, pag sontoc.

Tanteador. *m.* Paratigaman sa mga taon cún dao sa pagsugal.

Tantear. *a.* Pag socol.—Pag tigaman san mga taon cún dao sa pag sugal, basi sabuton an mag dadaug.—*fig.* Panginano anay sin maopay.—Pagbasi, pagsulay.—Pag lagda anay cún dao sa pag pintar.

Tanteo. *m. vid.* Tantear.—Socol.—Isip san mga taon nga guindaug ná.

Tanto, ta. *adj.* Sugad; masugad.—*m.* Taon.—Bari; gungi; cocot.—Caisipan. Hinuad, sinacal.—¿Tanto ha que murió? ¿Maiha ná nga namatáy?—Algún tanto. *expr.* Gutiay.—Por lo tanto. *m. adv.* Busa.

Tañedor, ra. *m.* y. *f.* Parapatonug; paratayhop; paracablit.

Tañer. *a.* Pagpatonug.—Pag cablit.—Pag bagting; pag tingting.

Tañido. *m.* Tonug; tingug.—Bagting.

Tañimiento. *m.* Pagpatonug.—Pag cablit.—Pagbagting; pag ting ting.

Tapa. *f.* Acob.—Tacob; taclob.—Tapa.—Tapa de los sesos. *fig.* y *fam.* Oló.—Saltar á uno la tapa de los sesos. *fr.* Pagboong, pag buca buca san oló.

Tapaagujeros. *m. fig.* y *fam.* Cotero nga diri batid caopay.—*fig.* y *fam.* Tauo nga dinadacop lá basi masaliuan sa lain nga tauo.

Tapabalazo. *m. Mar.* Cahuy nga malidong nga ibarayad cún maloho an sacayán.

Tapaboca. *m.* Pag tampalo.—Itarahub sa baba.

Tapacete. *m.* Atup atup.

Tapada. *f.* Babaye nga nag cocorompot san taong.

Tapadera. *f.* Tacob, taclob

Tapadero. *m.* Tacob, taclob; isasarop; isosorot.

Tapadillo. *m.* Inat-pan; habong.—De tapadillo. *m. vid. fig.* Sa hilum lá.

Tapadizo. *m.* Pag tahub an babaye basi diri quilal-on.

Tapador, ra. *s.* Parutahub.—*m.* Tacob, taclob.

Tapadura. *f.* Pag tacob, pag taclob.—Pag tahub.

Tapamiento. *m.* Pag tacob, pag taclob. Pag tahub.

Tapanco. *m.* Tambobong, balcasa, cayang.

Tapapiés. *m.* Biste nga halauig nga maabut sa teel.

Tapar. *a.* Pag acob; pag tacob, pag taclob.—Pag tahub.—Paglibo.—Pag loplop.—Pag cugmo.—Pag comot.—Pag bayongbong.—Pag corompot, pag corombot.—Pag dabon.—Paghimon.—Paghol-ot.—Pagsarop.—Pag sorot.—Pagtabon.—Pag totob.—Pag tacpo.—Pag tacpol.—Pagtahop.—Pag tampis.—Pag toom. *fig.* Pag tago tago.—Tapar la boca de la caña para que salga despacio el agua. Bisibis, sampong sarop.—Tapar la boca al reir. Comoy, comhol.—Tapar la cabeza con la parte de atrás del manto, saya, etc. Alibongbong.

Taparrabo. *m.* Bahag.

Taperujarse. *r. fam.* Tabon, tahub, corompot.

Taperujo. *m.* Tacob, sorot etc., nga maraut.—Maraut nga pag sorot, etc.

Tapetado, da. *adj.* Maromaitum; sosó.

Tapete. *m.* Banig ó alpombra nga guti.—Tahub sin lamesa, etc.

Tapia. *f.* Bong bong nga tuna nga dao cota.—Cota.

Tapiador. *m.* Parabuhat sin bong bong nga tuna.—Cotero.

Tapial. Hormahan nga tabla sa pag buhat sid bong bong nga tuna, cún cota nga quinahón.

Tapiar. *a.* Pag buhat sin bong bong nga tuna.—Pag cota.

Tapicería. *f.* Mga panapton.—Piotan sin mga panapton.—Pag hablon.—Tendahan sin mga panapton.

Tapicero. *m.* Parahablon.—Parabanig sin mga alpombra, etc.—Pararayandayan, parasab-ong sin balay, etc.—Paramangno sa mga mahal nga mga panapton.

Tapiería. *f.* Mga bong bong nga tuna, mga cota sin balay, etc.

Tapín. *m.* Sorot sin sudlanan sin pólbora.

Tapioca. *f.* Baga arasip.

Tapir. *m.* Mananap nga halaba an iya irong.

Tapirujarse. *r. fam.* Tabon; tahub; corompot.

Tapirujo. *m.* Tacob, sorot, etc., nga maraut nga pag sorot, etc.
Tapis. *m.* Tapis.
Tapiz. *m.* Panapton nga hinablonan sin barahibo sin carnero, sin igagama nga may guinpintaran sin mga ladauan, etc.
Tapizar. *a.* Pag sab-ong sin mga panapton nga mahal sa mga singbahan, etc.
Tapón. *m.* Sorot; sarop.
Taponazo. *m.* Pacaigo sin sorot san pag abre sin boteya nga serbesa, etc.—An tonug san pag abre.
Taponería. *f.* Mga sorot; mga sarop.—Balay nga guinbubuhatan san mga sorot.—Tendahan sin mga sorot.
Taponero. *m.* Parahimo sin mga sorot.—Parabaliguia sin mga sorot.
Tapsia. *f.* Banua sa baybay sa dagat nga Mediterráneo.
Tapujarse. *r. fam.* Pag corompot.
Tapujo. *m.* Pag corompot, tahub sa bayhon.—*fig.* y *fam* Pag tagotago san camatuoran.
Taque. *m.* An tonug san yabe san pag yabe sin puerta.—Tonug san pag toctoc sin puerta.
Taquera. *f.* Piriotan san mga taco nga gamit sin pag biyar.
Taquigrafía. *f.* Pag aradman ó calasguran sin pag surat sin dagmit tungud sin mga lactud nga mga badlis. Dagmit nga pag surat sin lactud nga mga badlis alagad gud san pag polong.
Taquigráficamente. *adv. m.* Sugad san lagda san Taquigrafía.
Taquigráfico, ca. *adj.* An tungud ó canan Taquigrafía.
Taquígrafo. *m.* Maaram san Taquigrafía.
Taquilla. *f.* Piotan sin mga surat ó papel.
Taquinero. *m.* Parasugal sa sugal nga tinatauag *taba.*
Tara. *f.* An iban san pag timbang, cún pinopotos sin banig, etc.—Oay ug iba pá nga gamit sin pag tigaman san mga pag timbang.
Tarabita. *f.* Calog cog nga oay cún pisi bá, calog cogan.
Taracea. *f.* Linuguit.—Guinluguitan.
Taracear. *a.* Pag luguit.
Taragallo. *m.* Tocol.
Taraje. *m.* Cahuy nga taráy.
Tarambana. *com. fam.* Culang culang.
Tarando. *m.* Bugsoc.
Tarantela. *f.* Sayao.
Tarántula. *f.* Laua.—Picado de la tarántula. *fr.* An may caratan ó casaquit.
Tarantulado, da. *adj.* An may carat-an ó casaquit.—Maquilas.
Tarará. *f.* Tonug san toronggon nga tinatauag trompeta.
Tararear. *a.* Pag lay lay.
Tararira. *f. fam.* Aringasa, ngiras.—*cóm. fam.* Tauo nga maquilas.
Tarasca. *f.* Halas halas nga macaharadluc.—*fig.* y *fam.* Babaye nga maraut an iya pag cahimo ug maraut an gaui.
Tarascada. *f.* Tinoc-ban.—*fig.* y *fam* Maraut nga pag baton ó pag polong.—Quinag-tan.
Tarascar. *a.* Pag tocob, pag cagat.
Taravilla. *f.* Itranca sa mga sada ug mga bentana.—*fig.* y *fam.* Tauo nga mayacan sin uaray mán cahusayan.—Soltar uno la taravilla. *fr. fig.* y *fam.* Pag yacan sin damo ngan sin dagmit.
Taray. *m.* Cahuy cahuy nga natutubo sa baybay sa dagat nga Mediterráneo, sa mga capoporod-an nga sinisiring Canarias ug sa Indias.
Tarazar. *a.* Pag tocob, pag cagat.—*fig.* Pacasamoc; pacasáquit, pacabido.
Tarazón. *m.* Potol, usa capotol sin carne cún isda bá.
Tarbea. *f.* Solud nga daco.
Tardador, ra. *adj.* Maiha.
Tardanaos. *m.* Isda nga tardanaos.
Tardanza. *f.* Caiha; camaiha.
Tardar. *n.* Pag iha.—Laay.—Laod, laod laod.—Labás.
Tarde. *f.* Colop, hapon.—Buenas tardes. Maopay nga colop.—De tarde en tarde. *m. adv.* Sa mataod taod.
Tardecer. *n.* Colop ná.
Tardecica, ta. *f.* Colopay.
Tardíamente. *adv. m.* Labás ná, apas ná.
Tardío, día. *adj.* Laay.—Labás ná, apas ná.—Maiha.
Tardísimo. *adj. s.* Labàs ná caopay, apas ná caopay; maiha pá gud.
Tardo, da. *adj.* Mahubia, mahinay.—Labás ná, apas ná.—Diri masabut.
Tardón, na. *adj. fam.* Maiha caopay.—Maiha masabut.
Tarea. *f.* Buhat; buhat nga sinoclan ó tinigam-nan.—*pl.* Mga pag buhat.
Tarida. *f.* Baga sacayan nga ginagamit sa dagat nga Mediterráneo.
Tarifa. *f.* Taripa nga casayoran san bale san mga iguinbabaliguia; casayoran san bayad nga igbabayad.
Tarima. *f.* Turum-ban, turum-banan.
Tarimón. *m.* Turum-ban nga daco.
Tarín. *m.* Sicaualo nga salapi.
Tarina. *f.* Pingan nga tinatauag bandejado.
Tarja. *f.* Cahuy nga binuca nga quinacadlisan, basi sabuton cún pipira ná an nacuha

ó inangcat.—Calasag.—Usa nga daco nga cuarta.

Tarjador, ra. *m.* y *f.* Paracadlis, paratigaman.

Tarjar. *a.* Pag cadlis, pag tigaman.

Tarjero, ra. *m.* y *f.* Paracadlis, paratigam.

Tarjeta. *f.* *vid.* Tarja.—Papel nga gutiay nga sinuratan san ngaran sin tauo, nga iya mán gagamiton dao surat cún may casorocan.

Tarjeteo. *m.* *fam.* Agsub nga pag padolong sin mga tarjeta.

Tarjetero. *m.* Surudlan sin mga tarjeta.

Tarquín. *m.* Lapuc.—Lapdoc.

Tarquinada. *f.* *fig.* y *fam.* Pag lugus sin babaye sa maraut nga tuyo.

Tarro. *m.* Cámao cámao.

Tarso. *m.* An dapit sa ticud san teel.

Tarta. *f.* Baga caraha.—Tortiya nga may bunay, carne ngan sin matam-is.

Tártago. *m.* Banua.—*fig.* y *fam.* Cacurian. —*fig.* y *fam.* Maraut nga pag dorogas ó pag tiao.

Tartajear. *n.* Ngoyit.

Tartajoso, sa. *adj.* Mangoyit.

Tartalear. *n.* *fam.* Quirio; quirug quirug. —*fam.* Culba, dálao. Dinadálao aco. Estoy turbado.

Tartamudear. *n.* Salapid, in baga masasalapid an dila; ngoyít.

Tartamudeo. *m.* Pangoyit, macuri macaluas.

Tartamudo, da. *adj.* Mangoyit, macuri macaluas.

Tartán. *m.* Panapton nga hinablonan sin tingcal.

Tartana. *f.* Sacayán nga guti.—Carruaje nga daco nga may habong habong ug mga lingcoran sa luyo luyo.

Tartáreo, rea. *adj.* An tungud sa impierno.

Tatárico, ca. *adj.* Bolong nga may tártaro.

Tartarizar. *a.* Pag himo sin bolong nga may tártaro.

Tártaro. *m.* Larug sin alacio nga nadodocot sa mga liguid ug sugud san sudlanan ug gamit sin pag himo sin bolong.

Tártaro. *m.* *poét.* An impierno.

Tartera. *f.* Baga caraha.

Tartrato. *m.* Bolong nga guican san pagcasalacot san ácido tártrico ug sin asin.

Tártrico, ca. *adj.* Bolong nga may cremor.

Taruga. *f.* Mananap nga sugad sin cameyo nga nabuhi sa Perú.

Tarugo. *m.* Patlong, padlong.—Piri nga tinapay.

Tarumba (Volverle á uno). *fr.* *fam.* Salanguisan.

Tasa. Tasación. *f.* Batas; pag batas.—Carig-onan.—Bayad nga ipinapag bayad nga tinalaan gud sa mga ponoan.—Socol.

Tasadamente. *adv.* *m.* Batas gud; sinocol gud.

Tasador, ra. *adj.* Mabatas; masocol.—*m.* Parasocol

Tasajo. *m.* Tapa.—Hiua, usa ca hiua nga carne.

Tasar. *a.* Pag batas, pag bale sa mga iguinbabaliguia.—*fig.* Pag socol.

Tascador. *m.* Bayo sin cáñamo.

Tascar. *a.* Pag bayo sin lino ó cáña.—Sabsab, panabsab an mga hayop ó mananap. —Pag cagat an cabayo san preno.

Tasco. *m.* Baga panit sin lino ó cáñamo.

Tasquera. *f.* *fam.* Suhay.—Tanguayan.

Tasquil. *m.* Sinacsac sin bato.

Tastaz. *m.* Binayo nga daba.

Tasto. *m.* Capanos, mapanos ná.

Tasugo. *m.* Mananap nga tasugo.

Tatarabuelo, la. *m.* y *f.* Icatolo nga apuy.

Tataradeudo, da. *m.* y *f.* Oropud.—*pl.* Cadaan nga mga caorop-dan.

Tataranieto, ta. *m.* y *f.* Apo nga icatolo.

Tatas (Andar á tatas.) *fr.* Pag nanap, pag ticang ná an bata sin pag lacat.

¡Tate! Hinay hinay; ayao anay.

Tato. *m.* Mananap nga liniliquin sa pag ato.

Tato, ta. *adj.* Ngoyit.

Taumaturgo. *m.* Tauo nga sangyao.

Taurino, na. *adj.* An tungud ó canan todo.

Taurómaco. *m.* An maquiquiauay sa mga todo nga baca.

Tauromaquia. *f.* Cabatiran sin paquiauay sa mga todo nga baca.

Tautología. *f.* Pag uli uli sin pag asoy.

Taxativamente. *adv.* *m.* Sinocol, tinasar gud.

Taxativo, va. *adj.* Macatasar.—Sinocol, tinasar.

Taxidermia. *f.* Pag aradman sin pag patiga nga diri madonot an lauas nga patay.

Taz á taz. *m.* *adv.* Pag tagalio, pag balio nga uaray iban, uaray dugang.

Taza. *f.* Tasa; yahong, uhatas.—Tagayan.

Tazón. *m.* Tasa nga daco, yahong, uhatas.

TE

Te. *f.* Ngaran san letra nga *t*.

Té. *m.* Cahuy cahuy nga quinucuhaan sin simiente.—Simiente.

Tea. *f.* Aguipot, solo, sanga ó tiac sin cahuy nga gamit sin pag lauag.

Teame. *f.* Bato.

Teamide. *f.* Bato.

Teatino, na. *adj.* Tinatauag *teatino* an mga capadian ni San Cayetano.
Teatral. *adj.* An tungud sa teatro ó canan pag comedia.
Teatralmente. *adv. m.* Quinomedia; baga canan pag comedia.
Teatro. *m.* Teatro, comediahan.
Tecla. *f.* Tecla, baga diladila sin órgano etc.—Dar uno en la tecla. *fr. fig.* y *fam.* Pacatigo, pacatoltol.
Teclado. *m.* Mga tecla ó mga diladila sin órgano, etc.
Teclear. *n.* Patoctoc sa mga tecla.—Hurangbayan.—*a. fig.* y *fam.* Pag basi, pag larang sin mag calainlain nga catigayonan sa ano mán nga guintutuyo.
Técnicamente. *adv. m.* Angay ó igo gud sa mga polong nga calugaringon sa tag-sa nga pag aradman, cabatiran ó calasguran.
Técnico, ca. *adj.* Polong nga calugaringon sa tag-sa nga pag aradman, cabatiran ó calasguran.
Tecnicismo. *m.* Mga polong nga calugagaringon sa tag-sa nga pag aradman, etc.
Tecnología. *f.* Casayoran sa mga polong nga calugaringon su tag-sa nga pag aradman, etc.—Toton nga pamolong nga gamit sa mga pag aradman, etc.
Tecnológico, ca. *adj.* An tungud ó canan tecnología.
Techado. *m.* Atup.
Techar. *a.* Pag atup.—Pag garadas.—Pag hal-it.
Techo. *m.* Atup.—*fig.* Balay, oroquian.
Techumbre. *f.* Atup.
Tedero. *m.* Puthao nga tongtongan sin mga aguipot, etc.
Tedeum. *m.* Tedeum nga carantahun sa Santa Iglesia.
Tediar. *a.* Pag domot, pag homot.—Ngalas.
Tedio. *m.* Cangalas.
Tedioso, sa. *adj.* Macangalas.—Masaplud sa baba.
Tegual. *m.* Buhis.
Tegumento. *m.* Potos.
Teja. *f.* Pinit sin lagay nga minasa ug linuto nga sugad sin cale; guinagamit sa pag atop sa mga cabalayan, etc.
Tejadillo. *m.* Atup, atup atup.
Tejado. *m.* Atup nga teja.
Tejar. *m.* An guinbubuhatan san mga teja.
Tejar. *a.* Pag atup sin teja.
Tejaroz. *m.* Balisbisan.
Tejedera. *f.* Parahablon.
Tejedor, ra. *m.* y *f.* Parahablon.
Tejedura. *f.* Pag hablon.—Cahablon.
Tejeduría. *f.* Pag aradman sin pag hablon.—Hablonan.
Teje maneje. *expr. fam.* Cabatid sin pag patigayon.—Cadagmit sin pag buhat bisan ano.
Tejer. *a.* Pag habol, pag hablon.
Tejera. *f.* An guinbubuhatan san mga teja.
Tejero. *m.* Parahimo sin mga teja.
Tejido. *m.* Hinabol, hinablon.
Tejillo. *m.* Bagcos.
Tejo. *m.* Tipac sin teja.
Tejo. *m.* Cahuy nga lunhao guihapon.—Bulauan nga baol pá.
Tejoleta. *f.* Tipac sin teja.—Bica.
Tejón. *m.* Mananap nga tejón.
Tejón. Bulauan nga baol pá.
Tejuela. *f.* Teja nga gutiay.—Tipac.
Tejuelo. *m.* Tipac nga gutiay sin teja.
Tela. *f.* Bisan ano nga género ó panapton.—Cubal.—Lapuglapug.—Baring; bitana; pag oyud.—Balay sin laua, laua.—Bolog sa mata.—*fig.* Limbong.
Telamón. *m. Arq.* Tauo tauo.
Telar. *m.* Hablon.
Telaraña. *f.* Laua.
Telarejo. *m.* Hablon nga guti.
Telefio. *m.* Banua nga natutubo sa Cabo de Buena Esperanza.
Telera. *f.* Sisip nga puthao.—Alad nga tabla.—Lacdanan; lacbayan.
Telescopio. *m.* Anteojos nga dagco sa pag quita sa mga buhat nga naghaharayo.
Teleta. *f.* Papel nga secante basi diri mapara an sinurat.
Teletón. *m.* Panapton nga igagama.
Telilla. *f.* Panapton nga manipis.—Lapug lapug.—Lucap.
Telina. *f.* Bibi.—Tuay.
Telón. *m.* Telón nga gamit sa mga comediahan.
Telonio. *m.* Balay nga guindodolongan san mga buhis.
Telúrico, ca. *adj.* An tungnd ó canan tuna.
Tellina. *f.* Bíbi.—Tuay.
Telliz. *m.* Tahub sa mga siya sa cabayo.
Telliza. *f.* Tahub sa mga higdaan.
Tema. *m.* Hintutungdan.
Temático, ca. *adj.* An mahusay, matuman ó guintitima alagad lá sa hintutungdan.—Madurat, macong cong.
Temblandera. *f.* Baso nga haluag nga salapi, bulauan cún salaming bá.—Poy son ó puson nga bulauan cún salapi bá nga may bato nga mahal.—Isda nga torpedo.
Tembladero. *m.* Tuna nga maoyog oyog.
Temblador, ra. Malinug; macabag; macadal, macadal dal, macaral, macaral caral; macobog, macobog cobog; macodog; macoyo, macoyocoyo; macondug; macorug corug; maquiriu; maquirug.

Temblante. *p. a. vid.* Temblador.—Baclao sa cagapusan sa camut.

Temblar. *n.* Bayug; oyug, oyug oyug; linug.—Cabag; cadal, cadal cadal, caral, caral caral; cobog, cobog cobog; codug. Coyo; coyo coyo.—Condug.—Corug; corug corug.—Conay, pangonay.—Quiriu; quirug; cotoy cotoy, pangotoy cotoy.—Quibig quibig.—Quipe quipe.—Taquig.—Hadluc caopay; dalao.

Tembleque. *m.* Poyson ó puson nga bulauan cún salapi bá nga may bato nga mahal. —Rayan dayan.—Tosoc sa oló.

Temblequear. *n. fam.* Corug corug; ca dal cadal; quirio.

Temblentear. *n. fam. vid.* Temblequear.

Temblón, na. *adj.* Macorug corug.—Macadal cadal.—Quiriuon.—Dinadalao.

Temblor. *m.* Codug, cacodug; corug corug, cacorug corug; cotoy cotoy, pangotoy, cotoy.—Quiriu, caquirio; quirug quirug, caquirug.—Coyo; coyocoyo, pangoyo coyo. Linug cún dao an tuna.

Tembloroso, sa. *adj.* Macorug corug; macadal cadal; maquirug quirug.—Mangoyo coyo.—Quiriuom.—Dinadalao.

Tembloso. *adj. vid.* Tembloroso.

Temedor, ra. *adj.* Mahadluc, mahaduc; hadlucon, haducon.—*vid.* Temer.

Temer. *a.* y *n.* Hadluc, haduc.—Limo.—Bulagsaua.—Caran; cura.—Garandat.—Halao hao.—Hibig hibig.—Hina.—Hingaua. —Condug, hacondug.—Ignap.—Hirib hirib; hiric hiric; hirug hirug; quiritio; taca; carit.—Tahap.

Temerariamente. *adv. m.* Caculang gud sin cahadluc; caculang gud sin panginano.

Temerario, ria. *adj.* Culang sin cahadluc; culang sin panginano.—Huna huna nga culang sin carig-onan ó camatuoran.

Temeridad. *f.* Caculang sin cahadluc; caculang sin panginano.—Pag huna huna nga culang sin carig-onan ó camatuoran.

Temerón, na. *adj.* An nag papacamaisug.

Temerosamente. *adv. m.* Sa daco gud nga cahadluc.—Sa daco gud nga catahap.

Temeroso, sa. *adj.* Macacahadluc; macacatahap.—Hadlucon, mahadlucon; limo; halao hauon; maignap.—Dalao; matalao.

Temible. *adj.* Macaharadluc.

Temor. *m.* Cahadluc, cahaduc.—Cabulag saua; casaua; cacondug; cahalao hao; cahibig hibig; cahina; cahingaua.—Cabacnal; cataha.—Caignap.—Cahirib hirib; cahiric hiric; cahirug hirug.—Carit, pangarit.—Catahap.

Temorizar. *a.* Pacahadluc, pacahaduc.

Tempanador. *m.* Garamiton nga puthao nga gamit sin pag cuha san tacob sa mga balay sin potiocan.

Tempanar. *a.* Pag tacub sa mga balay sin potiocan.—Pag sorot sa mga barriles, etc.

Témpano. *m.* Toronggon.—Guibay sin sin tosino.—Totob sin guimbal, etc.—Tacub, sorot.

Temperación. *f. vid.* Temperamento.

Temperadamente. *adv. m.* Sa casadangan gud.

Temperado, da. *adj.* Casadangan gud, diri mahagcot ug diri mán mapaso.

Temperamento. *m.* Baga caiya sin tuna cún mahagcot bá, cún mapaso bá, cún sinasaquitan bá an tauo dida.—Pag buot basi maocoy an mga pag susuhay, macuha an mga caolangan, etc.—Capaso sa mga lauas, tuna, etc.—Cataghum.

Temperancia. *f.* Casadangan.

Temperante. *p. a.* Macacaiban.

Temperar. *a.* Iban; pacaiban.—Pag bagay.—Pag sidlot cún dao puthao.

Temperatura. *f.* Capaso cun cataghum bá sa mga lauas, tuna, etc.

Temperie. *f.* Capaso cun cataghum bá sa mga hangin.

Tempero. *m.* Camaopay ná san tuna tungud sin uran.

Tempestad. *f.* Buranos; onos; onus onus; uranus.—Baguio; barobaguio.

Tempestivamente. *adv. t.* Igo gud; tigayon gud.

Tempestivo, va. *adj.* Igo, angay, tigayon.

Tempestuosamente. *adv. m.* Buranos gud; onus gud; onus onus gud; uranos gud.—Baguio gud.

Tempestuoso, sa. *adj.* Maburanos; maonus; maonus onus; maoranos.—Baguiohun.

Templa. *f.* Pintar nga nahihimo sa pula san bunay ngan sin tubig.

Templa. *f.* Dongan donganan.

Templadamente. *adv. m.* Sa casadangan gud.

Templadera. *f.* Paod sin quilot.

Templado, da. *adj.* Casadangan lá sa mga pag caon, etc.—*fam.* Maisug, macosog, casing casingan.—Diri mapaso, di mán mataghum.—Malanhud.—Malugad.

Templador, ra. *adj.* Mag papacaopay.—Mag papaangay.—Macapogong.—*m.* Llabe nga gamit sa mga arpa, etc.

Templadura. *f. vid.* Templar.

Templamiento. *m.* Casadangan.

Templanza. *f.* Casadangan.

Templar. *a.* Pag pacaopay.—Pag pataghum cún mapaso pá.—Pag patiga cún pag pahalaba bá sa mga tumbaga, mga sala-

ming, etc.—Pag bagay.—Pag sidlot.—Pag paiban.—Pag iban san casina, etc.—Pag paangay sa mga toronggon.—Pag sacot, pag salacot sin maopay sa mga pintar.—*r*. Pag casadangan.

Templario. *m.* Sacop sa orden nga sinisiring de los Templarios.

Temple. *m.* An capaso cún an cataghum bá.—Sidloc, sidlot.

Templete. *m.* Singbahan nga gutiay.—Baga singbahan.

Templo. *m.* Singbahan; arampoan.

Témpora. *f.* Mga adlao nga ig pupuasa nga sinisiring mga témpora.

Temporada. *f.* Pipra dao ca adlao; tuig, tuig sa habagat, tuig sa amihan; tuig nga ig babaliguia, etc.

Temporal. *adj.* An tungud ó canan tiempo; sa pira dao ca adlao, sa pira dao ca bulan cún tuig bá.—An tungud sa gahum sa mga ponoan nga calibutanon.—Baguio; maraut an cabanua.—Onus onus.—Sibuada.—Uran, in dayon lá an uran.

Temporal. *adj.* An tungud ó sa dongan donganan.

Temporalidad. *f.* An sohol ó bayad tungud sin catungdanan, nga qninacarauat san nagcacatungdanan.—An tungud sini nga quinabuhi.

Temporalizar. *a.* Pag iban, pag paguti ó pag pahalipot sin camaiha an madugay cunta caopay.

Temporalmente. *adv. t.* Sa pira dao ca adlao, bulan cún tuig bá.

Temporáneo, nea. *adj.* Sa pira lá dao ca adlao, bulan cún tuig bá.

Temporario, ria. *adj.* Sa pira lá dao ca adlao, bulan cún tuig bá.

Temporero, ra. *adj.* An nagtutuman sin catungdanan sa pira lá dao ca adlao, ect.—Tinalaanan sin adlao.

Temporizar. *n.* Pag alagad.—Pag hilangcag.

Tempranal. *a.* An tuna ug an mga tanum nga namomonga dayon.

Tempranamente. *adv. t.* Atab gud.—Aga aga gud.

Temprano, na. *adj.* Diri pá oras—.Atab.—Atab aga.

Temulento, ta. *adj.* Hubog.

Tena. *f.* Panon sin mga carnero cún mga canding bá, nga diri malabao sin caun-man.

Tenacear. *a.* Pag sipit, pag compit, pag quimpit.—*n. fig.* Pag durat.

Tenacero. *m.* Parabimo sin mga sipit, etc.—Parabaliguia sin mga sipit, etc.—Paragamit sin mga sipit, etc.

Tenacidad. *f.* Camadocot.—Camadurat.

Tenacillas. *f.* Sipit, compit ó quimpit nga guti.

Tenallón. *m.* Cota nga habobo.

Tenaz. *adj.* Matocob.—Madocot.—Madurat; macongcong, macom com.

Tenaza. *f.* Sipit, cumpit, quimpit, quipit.—Cagat.

Tenazada. *f.* Pag sipit, pag cumpit, pag quimpit, pag quipit.—*fig.* Pag cagat.

Tenazmente. *adv. m.* Madocot caopay.—Madurat caopay.—Marig-on caopay.

Tenazón (Á, ó De). Tigda, sin tigda.—Parar de tenazón. *f.* Pag odong sin tigda an cabayo.

Tenazuelas. *f. pl.* Sipit nga gutiay, etc.

Tenca. *f.* Isda sa salug.

Ten con ten. *expr. fam.* Hinay hinay.

Tendajo. *m.* Tendahan nga guti.

Tendal. *m.* Tolda sin sacayan, etc. Habong habong.—Dugnit nga halaba ug haluag nga saluran sa mga aseitunas sa pono san cahuy.

Tendalera. *f. fam.* Cauaray cahusayan, cagomoc.

Tendalero. *m.* Halay hayan; cotayan.—Bularan.

Tendedero. *m.* Halay hayan; catayan.—Bularan.

Tendedor. *m.* An mahalay hay.—An mabulad, parabulad.

Tendedura. *f.* Pag halay hay.—Pag bulad.

Tendejón. *m.* Tendahan nga guti.

Tendel. *m.* Cotay sa pag cota.

Tendencia. *f.* Cahilig, cahiligan.—Se usará la partícula *baga* y *ti*. Baga tidudugang. Con tendencia á aumentarse.—Baga tiuusuag. Con tendencia á subir, etc.

Tender. *a.* Pag buclad.—Pag bulad.—Pag halay hay.—*r.* Hayad.—Ayap.—Ligdas.—Laylay.—Pagbaya san guintuyo cay an cahubia.

Tenderete. *m.* Sugal sa baraja.

Tendero, ra. *m.* y *f.* An may tendahan. An may tienda.

Tendezuela. *f.* Tendahan nga guti.

Tendidamente. *adv. m.* Hayad caopay.—Halaba caopay nga casayoran.

Tendido. *m.* Pinoporoc-an, poroc-anan sa mga tauo dito sa mga pag auayan sa mga todo nga baca.—An binunacan nga panapton nga binubulad.—Mga tinapay nga uaray pá pag lolotoa.—An atup sin balay gauas an sugabong ug balisbisan.

Tendinoso, sa. *adj.* *Zool.* Ogatan.

Tendón. *m.* *Zool.* Ogat, cosog.

Tenducha. *f.* **Tenducho.** *m.* Tendahan nga baga uaray polos.

Tenebrario. *m.* Tenebrario nga tinataoran

sín na polo cag lima nga mga candila nga gamit sa Semana Santa sa pag tinieblas.

Tenebrosamente. *adv. m.* Mangit ngit caopay, masirum caopay.

Tenebrosidad. *f.* Cangit ngit, casirum; camangitngit, camasirum.—Cangit ngitan, casiruman.

Tenebroso, sa. *adj.* Mangit ngit, masirum.

Tenedor. *m.* Tag-ada, tag-iya.—Tinatapuran sin pag mangno.—Tenedor nga gamit sa lamesa, etc.—Tenedor de libros. An titinatapuran sin pag catin san mga libro de cuenta, etc.

Teneduría. *f.* Catungdanan san tinatapuran sin pag catin san mga libro de cuenta, ug an balay nga inooquian niya.

Tenencia. *f.* Pag catag-ada, pag catag iya. —Pag cateniente, catungdanan sin pag cateniente.

Tener. (Significando haber). Mayada. Mayaon. May. ¿May ca salapi? ¿Tienes dinero?—Mayada. Tengo.

Tener. *a.* Pag caput, pag catin.—May, mayada, mayaon.—Tener ceño. Mogot.—Tener al niño sobre las rodillas. Balicog cog; soon.—Tener hambre. Bungtas, gotum.—Tener cada uno su parte ó tarea. Asid.—Agyo, aguio.—Tener noticia. Baut.—Tener sed. Halá, hanabahab, uhao.—Tener celos. Abugho.—Tener un pié levantado. Quing quing.—Tener al niño con las manos y sobre las piernas. Sapnó.—Tener mucho frío. Tang quig.—Tener náuseas. Luad luad.—Tener seis dedos en las maó piés. Pang-an.

Tenería. *f.* An guin aabohan san mga anit.

Tenesmo. *m.* Otol.—Bus-ao.

Tenia. *f.* Bitoc nga halaba.

Tenientazgo. *m.* Pag cateniente; catungdanan sin pag cateniente.

Teniente. *p. a.* Macaput, macatin.—Mayada, mayaon.—*adj.* An bonga nga diri pá hinug, diri pá lahing.—*fam.* Linga, borobongol.—*fig.* Maimot, mahicao.—*m.* Teniente, an icaduha san capitan sa bongto; liuan, masaliuan.—Ponoan sin mga soldados.

Tenífugo, ga. *adj. Med.* Tambal sa bitoc nga halaba.

Tenor. *m.* Carig-onan sin bisan ano.—Casayoran sin surat.—Á este tenor. *m. adv.* Masugad sini.

Tenor. *m. Mús.* Cantores nga tenor nga harohataas an tingug.—Músico nga tenor.

Tensión. *f.* Catagong tong.—Cahagoot.

Tenso, sa. *adj.* Tagong tong.—Hagoot.

Tentación. *f.* Panulay; mulay.—Caer uno en la tentación. *fr. fig.* Padaog san panulay.

Tentáculo. *m.* Bongot bongot sin mananap.

Tentadero. *m.* Pasluran sin mga todohay, ug dida pag babasihon cún mag isug bá sira cún diri bá.

Tentador, ra. *s.* Manunulay.

Tentar. *a.* Pag hicap.—Pag cablit.—Pag cap cap, pag carap cap.—Pag harapihap. —Pag goong.—Pag sulay, pag mulay.—Pag sorug, pag sorug sorug.—Pag sarita. —Pag caham; pag caramican; pag damdam; pag caram caram.—Pag basi.

Tentativa. *f.* Pag sarita.—Pag basi.

Tentativo, va. *adj.* Igbabasi.

Tente en el aire. *com.* Anac nga libug.

Tente en pié. *m. fam.* Pag caon sin guti basi mag barobag-o an cosog.

Tentemozo. *m.* Sulay, tocud.

Tenue. *adj.* Maluya; magasa.—Manipis,—Letra tenue. Letra nga mayomo.—Gutiay.

Tenuemente. *adv. m.* Maluya gud.—Gutiay gud.

Tenuidad. *f.* Camaluya.—Caminipis.—Cagutiay an polos.

Teñidura. *f.* Pag lamá.—Pag darag.—Pag tagum.—Pag tomong.—Pag tina.

Teñir. *a.* Teñir de colorado. Pag lamá, pag pula.—Teñir de amarillo. Pag darag, pag padulao.—Teñir de azul ó negro claro. Pag tagum.—Teñir de negro claro. Pag tina.—Teñir de negro. Pag tomong, pag paitum.

Teocracia. *f.* Pag mando, pag mangno nga diosnon sugad san pag mangno sa Dios sa mga hebreo san uaray pá sira mga hadi nga calibutanon.—Pag mangno cún an mga capadian an may gahum nga labao.

Teocrático, ca. *adj.* An tungud ó canan teocracia.

Teodicea. *f.* Pag aradman nga tungud sa Dios ug san iya mga caudnganan nga diosnon.

Teogonía. *f.* Pag tulin tulin san mga dios dios sa mga diuatahan.

Teologal. *adj.* An tungud ó canan Teología.

Teología. *f.* Pag aradman nga tungud sa Dios ug san iya mga caud-ganan nga diosnon.

Teológicamente. *adv. m.* Sugad san angay ug igo sa Teología.

Teológico, ca. *adj.* An tungud ó canan Teología.

Teologizar. *n.* Pag polong ó pag huna huna sin tungud sa Teología.

Teológo, ga. *adj.* An maaram sin Teología.—An nag aaram sin Teología.
Teorema. *f.* Mag polong nga gamit sin pag biling san camatuoran sin ano mán, cundi sa pag huna huna cún pag polong lá, uaray pá an buhat.
Teoría. Teórica. *f.* Pag sabut ó pag quilala sin ano mán, cundi sa pag huna huna cún pag polong lá, uaray pá an buhat.
Teóricamente. *adv. m.* Sa pag huna huna cún pag polong lá, uaray pá an buhat.
Teórico, ca. *adj.* An tungud ó canan teoría.—An masabut ó maquilala sin ano mán sa pag huna huna cún pag polong lá, diri sa buhat.
Teoso, sa. *adj.* Tagucan nga cahuy nga gamit sin pag lauag, etc.
Tepe. *m.* Borobug-os nga tuna nga guinsasadol, opud an mga gamut san banua, ug guinlolorolongtud sa pag himo sin dao cota.
Tepeizquinte. *m.* Mananap nga masugad sin bugsoc, cundi goroguti.
Terapéutica. *f.* Pag aradman nga tungud sa mga turumanon sa mga pag tambal ó mga pag bolong.
Terapéutico, ca. *adj* Au tungud ó canan Terapéutica.
Tercamente. *adv. m.* Madurat caopay.—Masuqui caopay; masuquihon caopay.
Tercena. *f.* Tendahan sin tabaco, mga seyo, etc.
Tercenal. *m.* Catloan ca botoc nga trigo.
Tercenista. *com.* Parabaliguia sin inestanco nga tabaco, mga seyo, etc.
Tercer. *adj.* Icatolo.
Tercería. *f.* Cagon cagon.—Bahala.
Tercerilla. *f.* Mga siday.
Tercero, ra. *adj.* Icatolo, icat-lo.—Bahala.—An sacop sa icatolo nga orden ni San Francisco, ni Santo Domingo ug Nuestra Señora del Cármen.—Saguitlo.
Tercerol. *m. Mar.* An icatolo.
Tercerola. *f.* Pusil nga harohalipot.—Bariles nga guti.
Terceto. *m.* Mga siday.
Tercia. *f.* Icatolo ca parte.—Oras nga tercia sa tiempo, sa mga romanos, nga nahitutungud sa las nueve san aga.—An usa san oras nga sinisiring menores.—An balay nga guincacatirocan sa mga icapolo.
Terciado, da. *adj.* Asucar nga maromaitum.—*m.* Espada nga harohalipot ug halapad.—Sintas nga harohalapad.
Terciana. *f. Med.* Hiranat, in hinihirantan an tauo sa iquinatolo ca adlao.—Terciana de cabeza.—Camasool sa oló.
Tercianario, ria. *adj.* An hinigiran-tan sa iquinatag-tolo ca adlao.
Tercianela. *f.* Panapton nga igagama.
Terciar. *a.* Pag saclay.—Pag bahin sin ano mán sin icatolo ca parte.—Icatolo ná nga pag arado.—*n.* Pag bulig.
Terciario, ria. *adj.* Icatolo.
Terciazón. *m.* Icatolo nga pag arado.
Tercio, cia. *adj.* Icatolo.—*Mil.* Mga casoldadosan.—Hacer uno buen tercio á otro. *fr.* Pag bulig sa iya sin maopay.—Hacer uno mal tercio á otro. *fr.* Pag caolang sa iya
Terciopelado, da. *adj.* Masugad sin tersiopelo.
Terciopelo. *m.* Panapton nga igagama nga barahiboon.
Terco, ca. *adj.* Batinguran; macong cong, macom com.—Madurat; matig-a.
Terebinto. *m.* Cahuy nga nacacaduga sin taguc nga sinisiring de Chio.
Tergiversación. *f.* Pag suhi san camatuoran.
Tergiversar. *a.* Pag suhi san camatuoran.
Teriaca. *f.* Tambal ó bolong nga may hilo.
Teriacal. *adj.* May triaca, masugad sin triaca.
Teristro. *m.* Taong.
Terliz. *m.* Panapton nga tingcal.
Termal. *adj.* Mga tubig nga mapaso sin borabud, sapa, etc.—Mga tubig nga linaso nga gamit sin pag parigos.
Termas. *f. pl.* Tubig nga mapaso sin borabud, sapa, etc.—Parigosan sin mga tubig nga mapaso.—Parigosan sin tubig nga linaso.
Terminación. *f.* Cahuman; cahumanan.—Catapusan.
Terminacho. *m. fam.* Diri tonton nga polong.
Terminador, ra. *adj.* Macahuman.—Macaobus
Terminajo. *m. fam.* Diri tonton nga polong.
Terminal. *adj.* An catapusan.
Terminante. *p. a.* Macahuman.—Macaobus.—*adj.* Sayud, dayag.
Terminantemente. *adv. m.* Sayud gud, dayag.
Terminar. *n.* Tapus.—*a.* Pag tapus; pag human; pag obus, pag imud.—*n. Med.* Huas an saquit, an casina, etc.
Terminativo, va. *adj.* Hintutungdan.
Término. *m.* Catapusan, catubtuban.—Guiotan, olot, olotan, olot olot.—Lotop.—Tuna nga sacop sin bongto cún probincia bá, etc.—Hintungdan.—Polong, bagao.—

Tuig, adlao nga tinalaan.—En el término de tres días. Sacop ó sa solud sin tolo ca adlao

Terminote. *m. fam.* Polong nga diri ná nagamit, baga maraut pamation.

Termométrico, ca. *adj.* An tungud ó canan termómetro.

Termómetro. *m.* Garamiton nga salaming nga gamit sin pag quilala san capaso cún ca... hum bá.

Terna. *f.* Tolo ca tauo nga iguinpapahayag basi an ponoan mag pili sin usa, nga asay mag cacatungdanan.

Ternario, ria. *adj.* Tolo.

Terne. *adj. fam.* Madasigon; nag papacamaisug, nag papacalalaqui.

Ternecito, ta, co, ca. *adj.* Mayomo gud, malomo caopay, mahomoc caopay.

Ternera. *f.* Nate nga babaye sin baca.

Ternero. *m.* Nate nga lalaqui sin baca.—Ternero recental. An nasoso pá.

Ternerón, na. *adj. fam.* Mahicalooy; masayon masubo, cay mahomoc an casing casing.

Terneruela. *f.* Nate nga babaye sin baca.

Terneza. Ternez. *f.* Cagutiay pá, cabata pá.—Camahomoc, camalomo, camayomo.—Pag hicalooy, pag hipuangud.

Ternezuelo, la. *adj.* Malomo, mahomoc, mayomo.

Ternilla. *f.* Hingao hingao, masag basag.

Ternilloso, sa. *adj.* May hingaohingao, may masag basag.

Ternísimo, ma. *adj. sup.* Guilolomoi, guihohomoqui, guiyoyomoi.

Terno. *m.* Totolo.—An mga biste nga gamit san totolo ca pade nga nag mimisa cantada, etc.—Baga pamuyayao, pag yacan sin maraut.—*fig. fam.* Capalaran.

Ternura. *f.* Camahomoc, camalomo, camayomo.—Pag hicalooy, pap hipuangud.

Terquedad. *f.* Cabatinguran; camadurat; pag laris laris.

Terquería. *f. vid.* Terquedad.

Terrada. *f.* Gala gala nga may tuna nga pula, mga lasona nga binayo, cola, apog, etc

Terrado. *m.* Pantao nga hataas.

Terraja. Hormahan.

Terraje. *m.* Bayad nga ibinabayad san nag quiquiua ug nag totolos sin tuna ngadto sin tag-ada san tuna.

Terrajero. *m.* Parabayad san tag ada san tuna.

Terral. *adj.* Viento terral. An ton-og.

Terraplén. *m.* Tag bon; tinag bonan, tinapocan, tinampoc.

Terraplenar. *a.* Pag tapoc, pag tagbon.—Pag bunbun.—Pag tampoc.

Terrapleno. *m.* Tag bon; tinag bonan, titinapocan, tinapoc.

Terráqueo, quea. *adj.* Tuna ug dagat, calibutan.

Terrateniente. *com.* Tag-tuna, tag ada sin tuna.

Terraza. *f.* Surudlan nga duduha an caratinan.—Tuna nga harohataas sa mga tanaman.

Terrazgo. *m.* Tuna nga pag tatanuman.—Bayad nga ibinabayad san nag quiquiua ug nag totolos sin tuna ngadto san tag-ada san tuna.

Terrazguero. *m.* Parabayad sin tag-ada san tuna.

Terrear. *n.* Dayag, in nadadayag ó quiniquita an tuna sa mga tinanum.

Terregoso, sa. *adj.* Tuna cún oma bá nga boro bug-os an tuna.

Terremoto. *m.* Linug.

Terrenal. *adj.* Tunan-on, calibutanon.

Terrenidad. *f.* Pag catunan-on, pag cacalibutanon.

Terreno, na. *adj.* Tunan-on, calibutanon. *m.* Tuna.—*fig.* Rugal.

Térreo, rrea. *adj.* Tunan-on.

Terrera. *f.* Tuna nga diri mag parejo.—Tamsi nga sugad an tuna an color niya.

Terrero, ra. *adj.* Tunan-on.—Habobo nga pag lupad.—Batulan.—*fig.*—Obus nga tauo.—*m.* Pantao nga hataas.—Tambac nga tuna; tambac nga bato.—Irigoan.

Terrestre. *adj.* Tunan-on, calibutanon.

Terrezuela. *f.* Tuna nga diri malurab an tanum.

Terribilidad. *f.* Camacaharadluc; pag camacahadluc.

Terribilísimo, ma. *adj.* Macaharadluc caopay.

Terrible. *adj.* Macaharadluc; macalilisang; macagarandat.

Terriblemente. *adv. m.* Macaharadluc gud.

Terrícola. *com.* An mahaonong sa tuna.

Terrífico, ca. *adj.* Macaharadluc.

Terrígeno, na, *adj.* Tunan-on, guican sa tuna.

Terrino, na. *adj.* Tunan-on.

Territorial. *adj.* Tuna nga sacop sin bongto, guinhadian, etc.

Territorio. *m.* Tuna nga sacop sin bongto, guinhadian, etc.

Terrizo, za. *adj.* Tuna an guinhimo.—Cámao nga daco.

Terromontero. *m.* Bongtud nga tuna; buquidbuquid.

Terrón. *m.* Borobug-os nga tuna nga matig-a.—Bungun.—Piri.—Terrones. *pl.* Mga oma, calubian, caabac-han, etc.—Á rapa

terrón. *m. fam.* Obus gud.—Boc-ol nga tuna.
Terrontera. *f.* Cabilotan; danao.
Terror. *m.* Cahadluc; calisang.
Terrorífico, ca. *adj.* Macaharadluc; macalilisang.
Terrorismo. *m.* Pag patarhug cún dao sa mga pag sugo, etc.
Terrorista. *m.* An mag papatarhug.
Terrosidad. *f.* Camáyada tuna nga sinasacot.
Terroso, sa. *adj.* May tuna nga sinasacot.
Terruño. *m.* Tuna.
Tersar. *a.* Pag pahinglo, pag paingat ingat, pag pahamis, pag pasinao.
Tersidad. *f.* Camahinglo, camaingat ingat, camahamis, camasinao.
Terso, sa. *adj.* Mahinglo, maingat ingat, mahamis, masinao.—Toton nga polong.
Tersura. *f.* Camahinglo, camaingat ingat, camahamis, camasinao.--Catoton mamolong.
Tertulia. *f.* Hampangan, harampangan, hampanganan.
Tertuliano, na. *adj.* Mahampangan.—*s.* Parahampangan
Tertulio, lia. *vid.* Tertuliano.
Teruelo. *m.* Malidong nga lungag, nga gamit sin pag ripa ó pag sorteo.
Tesar. *a. Mar.* Pag hogot.—Pag isul an mga baca nga binutangan sin yugo.
Tesauro. *m.* Diccionario.
Tésera. *f.* Cahuy nga gutiay, bato, tumbaga, tiposo ug iba pá, nga may mga tigaman, nga guinamit sadto sa mga romano, ug carig-onan mán san nagdadara.
Tesis. *f.* Casayoran; caarasoyan.
Teso, sa. *p. p.* Hogot ná.—*m.* Marig-on, matigang.—Hogot, onat ná.—*m.* Pungcay sin buquid.
Tesón. *m.* Camarig-on; camaticos.
Tesonería. *f.* Camasuqui, cabatinguran.
Tesorería. *f.* Pag catesorero, catungdanan sin tesorero.—Balay nga inooquian san tesorero.
Tesorero, ra. *m.* y *f.* Tinatapuran sin pag mangno ug pag catin san salapi san hadi, etc.; parabayad san mga baraydan.—Paramangno san mga hiyas ó manggad nga mahal sa mga singbahan.
Tesoro. *m.* Bahandi.
Testa. *f.* Oló.—Agtang.—Caraygan.—*fig.* y *fam.* Huna huna, sarabutan, cabuotan. —Testa coronada. Hadi, ponoan nga labao.
Testáceo, cea. *adj.* Sinisiring an mga mananap sa dagat, etc., nga may mga tipaca, mga cara, etc.
Testación. *f.* Pag testar.—Pag para san sinurat.
Testada. *f.* Pag songgo sa oló.
Testado, da. An natestar.
Testador, ra. *m.* y *f.* Pag testar.—Pag para san sinurat.
Testaférrea. *m.* An mahatag san iya ngaran sin usa nga trato, nga diri iya lugaringon, cay canan lain nga tauo.
Testaferro. *m. vid.* Testaférrea.
Testamentaría. *f.* Pag tuman san mga tinalaan nga asoy san testar, pag tuman san pag buot san nag testar.—Pag catiroc an mga albaceas.—Mga carig-onan nga sinurat nga mga angay mán basi matuman gud an pag buot san nag testar.
Testamentario, ria. *adj.* An tungud ó canan pag testar.—Albacea nga may catungdanan sin pag tuman san pag buot san nag testar.
Testamento. *m.* Testar, pag testar.—Testamento.
Testar. *n.* Pag testar.—*a.* Pag para san sinurat.
Testarada. *f.* Pag songgo sa oló.—Cabatinguran.
Testarudez. *f.* Cabatinguran.
Testarudo, da. *adj.* Batinguran, masuquihon.
Teste. *m.* Bunay, itlug.
Testera. *f.* Ag tang.—Caraygan.—Lingcoran sa mga carruaje.—Sab-ong sa mga oló san mga hayop.—Oló sin mananap.
Testerada. *f.* Pag songgo sa oló. —Cabatinguran.
Testero. *m. vid.* Testera.
Testículo. *m.* Bunay, itlug.
Testificación. *f.* Pag matuod; pag pamatuod; pag sacsi.
Testificante. *p. a.* Nagmamatuod; nagpapamatuod; masacsi.
Testificar. *a.* Pag pacarig-on, pag rig-on. —Pagsacsi, pag testigos.—Pag matuod; pag pamatuod.
Testificata. *f. For.* Carig-onan nga napirmahan sin escribano.
Testificativo, va. *adj.* Macaasoy san camatuoran.
Testigo. *com.* Testigos.—Sacsi.
Testimonial. *adj.* Magpapamatuod.—*f. pl.* Carig-onan nga camatuoran.
Testimoniar. *a.* Pag testigos; pag sacsi.
Testimoniero, ra. *s.* Parabutang butang sin sala. Salingcapao, talunhayag.
Testimonio. *m.* Pag asoy san camatuoran. —Carig-onan nga napirmahan sin escribano.—Camatuoran.—Falso testimonio. Pag butang butang sin sala.
Testudo. *m.* Maquina nga gamit sadto anay sa mga pag auayan.

Testuz. *m.* Alimpatacan.—Oló sa iba nga mga mananap.—Gogongan, tingdol.
Tesura. *f.* Camatugas; catigang.
Teta. *f.* Soso.—Dar la tela. *fr.* Pasoso. De animal. Latgat.
Tétanos. Tétano. *m. Med.* Baga camatig-a sa mga cosog sa lauas.
Tetar. *a.* Pasoso.
Tetera. *f.* Sementihan.
Tetilla. *f.* Soso.
Tetona. *adj. fam.* Sosohan, daco an soso.
Tetragramatón. *m.* Polong ó ngaran nga upat lá an letra.
Tetrarca. *m.* Ponoan san icaupat ca parte sa usa nga guinhadian cún probincia bá. —Gobernador sin usa nga probincia.
Tetrarquía. *f.* Pag catetrarca.—Tuna nga sacop sa iya gahum.
Tetrasílabo, ba. *adj.* Upat an polong, sugad sini, ma-no-no-bus.
Tétrico, ca. *adj.* Mamingao, mabidoon, mingauon.
Tetuda. *adj.* Sosohan, daco an soso.
Teucrio. *m.* Banua.
Textil. *adj.* An abaca ug iba pá nga sadang ighablon ó an sadang himoon nga sinulit.
Texto. *m.* Mga polong nga sinurat sin usa nga autor.—Mga polong sin autor nga iguinsasabi.—Mga polong sa Santos nga Surat.
Textual. *adj.* Angay sa texto, lugaringon san texto nga quinuhaan san mao nga mga polong; lugaringon niya nga mga polong gud niya.
Textualista. *m.* An agsub magamit sin mga polong sin texto.
Textualmente. *adv. m.* Igo gud sa texto.
Textura. *f.* Cahusayan san pag hablon ó pag cubal.—Pag hablon, pagcubal; cahablon, cacubal.—*fig.* Pag butang sa pag casonud sonud.
Tez. *f.* Cabayhon.
Tezado, da. *adj.* Maitum.

TI

Tí. Por tí, para tí, etc. Sa imo, imo.
Tía. *f.* Dádá.
Tianguis. *m.* Tianggui, tiangguian.
Tiara. *f.* Calo.—Calo nga hataas nga may tolo nga corona, nga gamit sa Santos nga Papa.—Pag capapa.
Tibia. *f.* Plauta.—Tul-an sa biti-is.
Tibiamente. *adv. m.* Malanhud gud.—Maluya caopay.
Tibieza. *f.* Camalanhud.—*fig.* Camaluya.
Tibio, bia. *adj.* Lanhud, malanhud.—*fig.* Maluya.
Tibor. *m.* Tibud.
Tiburón. *m.* Pating; bongol nga pating.
Tiempo. *m.* Tuig, tiempo.—Tiempo de aguas. Bohug, catooran ná—Tiempo de calor. Catpapaso ná.—Tiempo de sembrar. Catpugas ná.—Tiempo de segar. Catbari ná, cat aani ná, taon ná.—Tiempo achubascado. Buranos, catoonos nà.—Tiempo que está aun por llegar. Boroos.—Tiempo de probar el arroz nuevo ú otra cosa. Cathiagum, cat hiaguman, panhiaguman.—Tiempo de comprar esclavos, carabaos, etc. Iborotong.—Tiempo de vender esclabos carabaos, etc. Iborotong.—Tiempo de primavera ó verano. Lanao nga habagat.—Tiempo de invierno. Lanao nga amihan.—Tiempo bonancible, que suele reinar por tres ó más días, á las tres semanas, poco más ó menos, después de la fiesta de todos los Santos en el mar de Borongan. Palantap.—Tiempo bonancible, que suele haber por la fiesta de los tres Reyes en el mar de Borongan. Turuyao.—Tiempo sereno en la mar. Malinao.—Tiempo de secas. Hurao.—Al cabo de algún tiempo. San diri pá maiha.—En todo el tiempo que tengo no he visto cosa igual. Tican san acon cabata uaray aco quita sin sugad. -Ahora no es tiempo. Diri pá tuig niyan ná—No tengo tiempo. Uaray aco rugal. —Tiempo ha que no nos vemos. Maiha ná nga uaray quitá pag quita.—En tiempo del rey David. San pagcahadi ni David.—Abrir el tiempo. *fr. fig.* Hurao ná, malinao ná.—Á su tiempo. *m. adv.* Cún tuig ná, cún tigayon ná.—Á tiempos. *m. adv.* Macadanay.—Á un tiempo. *m. adv.* Dongan.—Darse uno buen tiempo. *fr. fig.* y. *fam.* Pag lipay, pag himaya.—Dar tiempo al tiempo *fr. fam.* Pag hulat cún may catigayonan; angan angan.—Engañar uno el tiempo. *fr. fig.* Hilangcag. —Ganar tiempo. *fr. fig.* y *fam.* Pag dagmit. —Matar uno el tiempo. *fr. fig.* Hilangcag, paglibang libang.—Pasar el tiempo uno. *fr.* Pag libang libang; pag pacamurayao lá.—Quien quisiere ser mucho tiempo viejo, comiéncelo presto. *ref.* Cún buot ca matigurang sin maiha, pacatigurang layon sa batasan nga iniya.
Tienda. *f.* Payag.—Tendahan.—Tolda sa mga sacayán.
Tienta. *f. Cir.* Cuicug, icorulcug; garamiton nga gamit sin baga pag socol san cahilarum sin casamdan.—*fig.* Larang sin pag osisa ó paghiling sin ano lá.—Á tientas. *m. adv.* Sa pag caham.—*fig.* Ruhaduha lá.—Isorocol sa mga casain-dan, etc.

Tientaaguja. *f.* Barrena nga puthao nga daco nga gamit sin pag hiling cún baga ano an tuna nga pag babalayan.

Tiento. *m.* Pag capcap, pag hicap.—Tong cud, songcud sin tauo nga buta.—Cahuy nga halaba nga gamit san mga natong tong sin pisi sa mga pag comedia, etc.—Pag opay an camut sa mga pagsurat, etc.—*fig.* Paghinayhinay nga pagbuot.-*fig.* y *fam.* Pag songgo. Le dieron dos tientos. Guinsonggoan sin macaduha.—*Mont.* Osoc.—*Zool.* Cagat—Á tiento. *m. adv.* Sa pag caham.—*fig.* Ruha duha lá.—Dar un tiento á una cosa.*fr. fig.* Pagbasi, pag sulay.—Dar un tiento á la bota, etc. Pag inum.

Tiernamente. *adv. m.* Mahomoc caopay, malomo caopay, mayomo caopay; sa malomo nga casing casing, etc, etc.

Tierno, na. *adj.* Mahomoc, malomo, mayomo.—*fig.* Bag-o pá; labas; langbo.—*fig.* Matangis.—*fig.* Mahigugmaon.

Tierra. *f.* Tuna.—Banua ó tuna nga natauohan san tauo.—Calibutan.—Tierra gredosa. Galot, calot.—Tierra estéril. Cabinquilan.—Tierra seca. Boc-ol. Tierra negra. Hanuc.

Tiesamente. *adv. m.* Marig-on gud.

Tieso, sa. *adj.* Matig-a; marig-on; matugas.—Macosog ná.—Pag tong.—*fig.* Maisug, casing casingan.—*fig.* Maiquin iquin.—*fig.* Batinguran.—*adv. m.* Sin macosog.

Tiesto. *m.* Bica.—Masetas.—Tipis.

Tiesura. *f.* Camtig-a; camatugas.—*fig* Camadasig.

Tifo. *m. Med.* Hiranat nga macuri ug matapon.

Tifoideo, a. *adj. Med.* An tungud ó canan hiranat nga tifo; masugad sin hiranat.

Tifón *m.* Baguio.

Tifus. *m. Med.* Hiranat sga macuri ug matapon.

Tigre. *m.* Manaap nga mapintas gud.

Tija. *f.* An lauas san yabe.

Tijera. *f.* Gonting, burugan.—Tijeras grandes de platero, etc. Otlab, gutlab.—Cale, hubang.—Sarayan sin cahuy.—*fig.* Paralibac.—Buena tijera. *fig.* y *fam.* Batid sin panabas.—*fig.* y *fam.* An macaon sin damo.—Echar la tijera.*fr.* Panabas ná.—Meter la tijera. *fr.* Panabas ná.

Tijerada. *f.* Usa lá ca pag gonting san pagtabas.

Tijereta. *f.* Gonting nga gutiay.—Cambud cún dao sa banua.

Tijeretada. *f.* **Tijeretazo.** *m.* Usa lá ca paggonting san pag tabas.

Tijeretear. *a.* Pag tabas sin gonting.

Tijereteo. *m.* Tonug sin gonting san pag tabas.

Tijerilla. *f.* Cambud cún dao sa banua.

Tila. *f.* Cahuy nga tila.

Tílburi. *m.* Baga carruaje.

Tildar. *a.* Pagpara san sinurat.—Pagbutang sin tilde sa mga letra.—*fig.* Pag butang sin sala.

Tilde. *amb.* Badlis uga ibinabao bao sin letra sugad sini ñ.—*fig.* Pag butang sin sala.—Gutiayay.

Tilín. Ting ting sin campaniya.

Tilma. *f.* Taplac, tampi.

Tilo. *m.* Cahuy nga tilo.

Timba. *f. fam.* Sugal.—Timba.

Timbal. *m.* Toronggon.—Guimbal.

Timbalero. *m.* Parahoyop sin timbal.

Timbrar. *a.* Pag marca.—Pag seyo.

Timbre. *m.* Tigaman, marca.—Seyo.—*fig.* Bansag.

Timiama. *m.* Hamut nga gamit sa mga judío.

Tímidamente. *adv. m.* Mahadluc caopay.

Timidez. *f.* Cahadluc; camatalao; cadalao.

Tímido, da. *adj.* Hadlucon; matalao; dinadalao.

Timo. *m.* Pag limbong.

Timón. *m.* Baysalan.

Timonear. *n.* Pag olin.

Timonel. *m.* Paracatin san baysalan; paraolin.

Timonera. *f.* Bol bol nga halaba sa icug sa mga tamsi.—*Mar.* Burutangan san agujón ug pinoporocoan san nag cacaput san caling.

Timonero. *m.* Paraolin.

Timorato, ta. *adj.* An may cahadluc sa Dios.

Timpanítico, ca. *adj. Med.* Nalatud an tiyan.—An tungud sini nga saquít.

Timpanitis. *f. Med.* Hubag sa solud sa talinga. Latud an tiyan.

Tímpano. *m.* Guimbal.—Torotot.—Panit panit sa solud sa talinga.

Tina. *f.* Tadiao nga daco.—Surudlan nga daco.—Parigoan nga cahuy.

Tinaco. *m.* Surudlan nga daco.—Baho.

Tinada. *f.* Tambac sin cahuy ó mga isorongo.—Carocamalig.—Panon sin mga carnero ó mga canding.

Tinado. *m.* Carocamalig.

Tinador. *m.* Carocamalig.

Tinaja. *f.* Tadiao.

Tinajería. *f.* Burutangan sa mga tadiao.

Tinajero. *m.* Parahimo sin tadiao.—Parabaliguia sin tadiao.—Burutangan sa mga tadiao.

Tinajón. *m.* Tadiao nga daco.

Tinajuela. *f.* Tadiao nḡa guti.
Tinelero, ra. *m.* y *f.* Bantay, paramangno san caran-an.
Tinelo. *m.* Caran-an; solud.
Tineta. *f.* Tadiao.—Surudlan.
Tinge. *m.* Tamsi nḡa madaguit.
Tingladillo. *m.* Aroaguinod nḡa cabutang sin tabla, sugad san canan canoa.
Tinglado. *m.* Balisbisan.
Tiniola. *f.* Biste nḡa halauig.
Tiniebla. *f.* Canḡit nḡit, casirum; canḡit nḡitan, casiruman.—Catapang.—Tinieblas sa Semana Santa.
Tinillo. *m.* Saluran sin alacsio.
Tino. *m.* Pacaigo, pacatol tol; biro.
Tinta. *f.* Tinta.—Tinta de pulpo. Ata.—Tinta para pintar. Bilo.
Tintar. *a. vid.* Teñir.—Pag tomong.
Tinte. *m. vid.* Teñir.—Igtitina, etc.—Pag tomong.—Itoromong.
Tinterazo. *m.* Pag sontoc sin tinterohan.
Tintero. *m.* Tintero, tinterohan.
Tintilla. *f.* Alacsio nḡa tinto nḡa matam-is.
Tintillo. *adj.* Alacsio.
Tintín. *m.* Tonug sin mḡa baso, etc., in guin iroíntoc.
Tintirintín. *f.* Tonug sin mḡa torotot.
Tinto. *s.* Alacsio nḡa ubas nḡa itum an guinhihimo.
Tintor. *m.* Paratinta, etc.
Tintorería. *f.* Panomonḡan.
Tintorero, ra. *m.* y *f.* Paratina, etc.
Tintura. *f.* Pag tina.—Itirina.—Ihiriso sa bayhon; ighihiso.—Tambal.
Tinturar. *a.* Pag tina, etc.—*fig.* y *fam.* Pag asoy, pag pahibaro.
Tiña. *f.* Pônô; patas.—*fig.* y *fam.* Camaimot.—Capatas.
Tiñería. *f.* y *fam.* Camaimot.
Tiñoso, sa. *adj.* Pônôon; capatason.—*fig.* y *fam.* Maimot, mahicao.
Tiñuela. *f.* Banua nḡa itarambal nḡa uaray mḡa dahum ug an mḡa saring sing dao an sinulit in cagamay.—*Mar.* Tatud.
Tío. *m.* Batâ.—Tauo nḡa lagas lagas ná.
Tiple. *m.* Cantores nḡa tiple, hataas nḡa tinḡug.—*Mar.* Layag.—*Mar.* Toladoc.
Tiplisonante. *adj. fam.* Tiniple an tinḡug.
Tipo. *m.* Susgaranan, panundugan, susugaran; pag sorondan.—Sung caran.
Tipografía. *f* Pag aradman sin pag pamolde.—Pinamomoldihan.
Tipográfico, ca. *adj.* An tunḡud ó canan tipografía.
Tipógrafo. *m.* Parapamolde.
Típula. *f.* Dao langao sa tubig.
Tiquismiquis. *expres. fam.* Cauang nḡa polong cún pag huna huna bá.

Tira. *f.* Tabas, tinabas.—Lapnis.—Bayad nḡa ihinahatag sa mḡa escribano.—*Mar.* Catapusan sin pisi.
Tirabeque. *m.* Baga balatong nḡa malomo.
Tirabotas. *m.* Carocauit.
Tirabraguero. *m.* Bagcos
Tirabuzón. *m.* Tirabusón.
Tiracol. *m.* Anit nḡa saclay nḡa hirigotan sin espada.
Tiracuello. *m. vid.* Tiracol.
Tirada. *f. vid.* Tirar.—Pag pamolde.—Caharayo, cahirayo.—Mḡa pinamolde sa usa lá ca pag pamolde.
Tiradera. *f.* Pana.
Tiradero. *m.* Taragoan sin pamusil, etc.
Tirado, da. *adj. Mar.* Sacayán nga halaba ug habobo.—*m.* Pag pamolde.
Tirador, ra. *m.* y *f.* Parabatac; parapilac. *vid.* Tirar.—Paraigo cún dao sa mḡa pamusil. etc.—Paraonat sin panapton, etc. —*m.* Caratinan, caraptanan.
Tiramira. *f.* Dalan nḡa haligot ug halaba. —Cabalayan.
Tiramollar. *n. Mar.* Pag hubad nḡa pag toros.
Tiranamente. *adv. m.* Mabanḡis caopay.
Tiranía. *f.* Camabanḡis, pag camabanḡis. —Pag pirit pag lugus.
Tiránicamente. *adv. m.* Mabanḡis caopay.
Tiranicida. *adj.* An mapatay sin tauo nḡa mabanḡis nḡa nag cacatungdanan nḡa labao ug diri anḡay sa catadunḡan an mḡa pag burut-an niya.
Tiranicidio. *m.* Pag camatay, pag patay san tauo nḡa mabanḡis.
Tiránico, ca. *adj. vid.* Tirano.
Tiranización. *f.* Camabanḡis.—Pag pirit, pag lugus.
Tiranizadamente. *adv. m.* Mabanḡis caopay.—Pirit gud, lugus gud.
Tiranizar. *a.* Pag pirit, pag lugus sin diri anḡay sa catadunḡan an mḡa pag burut-an niya; paglupig.
Tirano, na. *adj.* Mabanḡis; malupigon, cay diri anḡay sa catadunḡan an mḡa pag burut-an niya.
Tirante. *adj.* Pag tong; hogot.—*m.* Cahuy nḡa baga sintas.—Hogaid nḡa lubid, etc.
Tirantez. *f.* Camatig-a; camatugas.—Cahilaba.
Tiranuelo, la. *adj.* Mabarobanḡis.
Tirapié. *m.* Correa nḡa anit nḡa garamiton sa mḡa pag himo sin sapin.
Tirar. *a.* Pag pilac, pag hapil,—Lanit.—Labiog.—Labug.—Not not.—Podol.—Rabac.—Ablong.—Apiat.—Ara-as.—Bablong. —Balitoc.—Balong; bambo; batac, batac

batac.—Bigot.—Bugot.—Botong, botong botong —Cabia; dason.—Butad.—Bognos.—Labay.—Apiad.—Salibong bong, alibong-bong.—Pood.—Balibag.—Holog.—Ribas. —Rugya, ruguia.—Sabnit.—Tabrug.—Talbug. Pag buhi sa mga luthang, pamusil.—Pag onat; pag paonat.—Pag carag sin mangad.—Pag pamolde.—*r*. Dosmog.—En llegando á la casa de pedro, *tira* á la derecha. In umabut ca sa balay ni Pedro, *mapátoo* ca.—Tirar de una soga, etc., para abajo. Yod yod.—Tirar de la oreja. Ling ling, picnit.—Tirar alguna cosa hacia arriba. Ogdang.—Tirarse la gallina que tiene pollos al que se acerca á ella. Poropoto.—Tirar de golpe como el que pesca con caña. Rabia.—Tirar uno el primero. Abuag.—Tirar del abacá al benificiarlo. Haot.—Tirar del cabello y arrancarlo. Gunit.—Tirar la lanza al puerco, etc. Himagat; salabay.—Tirar hacia arriba dinero, etc. Salambao, sulangbao.—Tirar al alto alguna cosa y que vaya recta. Tigdos.—Tirar por primera vez la chireta cuando juegan á la misma. Cayiding. —Tirar la chireta para acertar á la que está puesta en la raya. Hopot.—Tirarse por ventana, balcón, etc. Tahao.

Tirilla. *f.* Tinabas nga guti.—Liug liug sin bado.

Tiritaña. *f.* Panapton nga igagama ug manipis.—Bisan ano nga gutiay an bale.

Tiritar. *n.* Taquig; cadal, cadal cadal.

Tiritón. *m.* Pag taquig; pag cadal, pag cadal cadal.

Tiritona. *f. fam.* Pag pacadal cadal.—Hacer la tiritona. *fr. fig.* y *fam.* Nag papacadal cadal.

Tiro. *m. vid* Tirar.—Boto, in maboto an luthang ó pusil.—Carga, nga icacarga sa mga pusil, etc.—Pangirigo-an.—Mga cabayo, etc., nga nagdadanas sin caruaje.

Tirocinio. *m.* Pag basbas, pag basi an tauo cún macacailub sin catungdanan, cún diri bá.

Tirón. *m.* Bas bason, baol pá.

Tirón. *m.* Pag batac sin macosog. *vid.* Tirar.—Pag ling ling, pag picnit.

Tirona. *f.* Pag oyud.

Tirotear. *a.* Pamusil pusil, pag loroluthang.

Tiroteo. *m.* Pag pamusil pusil, pag loroluthang.

Tirria. *f. fam.* Baga casina, maraut nga cabuot; patuc sa igcasitauo.

Tisana. *f.* Tambal nga irin-mon.

Tísico, ca. *adj.* An may saquít nga tisis.—An tungud ó canan saquít nga tisis. Ético.

Tisis. *f. Med.* Saquit nga tisis.

Tisú. *m.* Panapton nga bulauan cún salapi bá nga may rabol.

Titán. *m.* Tauo, cono, nga daco ug hataas caopay.

Titánico, ca. *adj.* An tungud ó canan mga tauo nga daco ug hataas caopay.—*fig.* Ora ora ná; ora ora ná sin cosog, etc.

Títere. *m.* Tauo tauo, bata bata.—*fig.* y *fam.* Tauo nga baga maraut an iya cahimo cún habobo bá ngan madasigon.—*fig.* y *fam.* Malacsi.

Tití. *m.* Olot. Gutiay an calauas niya.

Titilación. *f.* Pag quiua quiua, pag quibot quibot.

Titilar. *n.* Quiua quiua, quibot quibot.

Titímalo. *m.* Banua nga maharang an iya duga ug busag dao gatas.

Titiritaina. *f. fam.* Aringasa, ngiras.

Titiritero, ra. *m.* y *f.* Tauo nga guindadaradara niya an mga tauo tauo ó mga bata bata.

Tito. *m.* Baga balatong.

Titubeante. *p. a.* Macorong codong; maoyog oyog.—Mag ruruha duha.

Titubear. *n.* Corong codong; oyug oyug. —Alang alang; ruha duha.

Titubeo. *m.* Pag corong codong; pag oyog oyug.—Pag alang alang; pag ruhaduha.

Titulado. *m.* An may título nga bansag niya.

Titular. *adj.* Bansag.—Santos nga titular nga baga Patrón.

Titular. *a.* Pag ngaran.—Pag carauat sin título ó ngaran sin conde, etc.

Título. *m.* Ngaran sin libro, etc.—Bansag; cabansagan.—Ngaran ó título sin tauo nga may catungdanan.—Carig-onan san pag catag-ada sin ano lá nga manggad.—Bahin ó bolos sin libro.

Tiza. *f.* Sungay sin bugsoc nga pinanugba.—Tuna nga busag nga gamit sin pag badlis, etc.

Tizna. *f.* Igdadamos.

Tiznadura. *f.* Pag damos.

Tiznajo. *m. fam.* Damos, during.

Tiznar. *a.* Pag damos.—Pag during.—*fig.* Pag pacaraut san bantug nga maopay sa igcasitauo.

Tizne. *amb.* Anoos, aguio.

Tiznón. *m.* Damus, during.

Tizo. *m.* Oring.

Tizón. *m.* Aguipot.—Songo nga uaray pá caobus sin casonog.—Olud sin trigo, etc.

Tizona. *f. fam.* Espada.

Tizonada. *f.* Pag dabal sin songo.

Tizonazo. *m.* Pag dabal sin songo.—*fig.* y *fam.* Castigo sa impierno.

Tizoncillo. *f.* Olud sin trigo, etc.
Tizonera. *f.* Mga oring nga uaray casosonug sin maopay.

TO

¡To! *interj.* Pag tío tío sin ayam.
Toalla. *f.* Pamahiran, iporahid.—Punda sin olonan.
Toba. *f.* Quiqui.—Banua nga tonocon.—Bato nga malomo.
Tobar. *m.* Pamatohan nga malomo.
Tobera. *f.* Boho sin hasohas nga aguian san hangin.
Tobillo. *m.* Moco boco, boco boco.
Toca. *f.* Panapton nga itarahub sa oló.
Tocado. *m.* Rayan dayan sa oló sa mga babaye.
Tocador, ra. *adj.* Macap cap.—Macablit.—*s.* Paracap cap.—Paracablit.—*vid.* Tocar.—Podong nga salibod sa oló.—Pangispehoan.
Tocamiento. *m. vid.* Tocar.—*fig.* Pag sangpit, in sinasangpit an tauo sa Dios. Tocamiento impúdico. Pangahan. Los de mujer. Tolpoc.
Tocante. *p. a. vid.* Tocar.—Tocante á.... *loc. adv.* Tungud sa...., tungud can....
Tocar. *a.* Pag hicap; pag panhicap, pag cap cap; pag cablit; pag horos.—Pag camhil; pag galao; pag cubit; pag apis.—*fig.* Pag sang pit.—*fig.* Pag sulay.—*n.* Tungud.—Pag hapit sin dali.—Tama.—Tocar guitarra, etc.—Pag cascas, pag cutiapi, pag cut sapi, pag cudiapi.—Tocar campana. Bag ting; barobag ting, tauag tauag.—Tocarse unas cosas con otras. Doot.—Pinqui.—Intoc; iorintoc.—Tocar campanillas, cascabeles, etc. Haling haguing, ting ting.—Tocar á la puerta. Santoc.—Tocar instrumento. Pag taihop; pag torotot; pag tonog; pag patonog; pag tay-ong.—Tocar una cosa para ver si está segura. Pag tubil, pag tucbil, pag tubil tubil.—Tocar dando golpes á puerta, tamboril, etc. Pag toc toc; pag tog tog.—Tocar alguna cosa con las manos sucias. Pag laugao.—Tocar con el pié ó coger alguna cosa. Quiluilquiuil.
Tocar. *a.* Pag sudlay; pag sab-ong san bohoc.—*r.* Pag calo.
Tocata. *f.* Tocata nga música.
Tocayo, ya. *m.* y *f.* Sangay.
Tocinería. *f.* Tendahan san tamboc sin bactin ó babuy.
Tocinero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin tamboc sin bactin ó babuy.
Tocino. *m.* Tamboc sin bactin ó babuy.
Tocón. *m.* To-od sin cahuy.—Sorosombong ó borobut-con sin luthang.
Tochedad. *f.* Catapang, calorong.
Tocho, cha. *adj.* Tapang, lorong, dongo.—*m.* Cahuy nga malison.
Todabuena. *f.* Banua.
Todavía. *adv. t.* Pá. Está durmiendo todavía. Nacatorog pá.—*adv. m.* Cundi.
Todo, da. *adj.* Ngatanan.—Bug-os—Sahid.—Lonlon.—Tiene tres pesos de sueldo todos les meses. May tolo ca pesos nga sohol sa iquinabulan.—Contodo. *m. adv.* Bisan, bisan pá.
Todopoderoso, sa. *adj.* Macagagahum, macagarahum.
Toesa. *f.* Socol.
Tofo. *m.* Hubag nga matig-a.
Toga. *f.* Biste nga halauig nga gamit sa mga mahal nga tauo.
Togado, da. *adj.* An gamit nga biste nga toga.
Toisón. *m.* Biao nga tigaman san mga daco ó mahal nga tauo.
Tojino. *m. Mar.* Patlong,
Tojo. *m.* Cahuy cahuy ilahas ug tonocon.
Tolano. *m.* Saquit sa baba sa mga hayop.—*pl. fam.* Bohoc sa tang cogo.
Tolda. *f.* Habong, habong habong.
Toldadura. *a.* Habong.
Toldar. *a.* Pag habong.
Toldilla. *f.* Habong.
Toldillo. *m.* Olimon.
Toldo. *m.* Habong, habong habong.
Toletole. *m. fig.* Carimocan, casamocan.—Tomar uno el tole. *fr. fam.* Pag dalagan.
Tolerable. *adj.* Sadang maantos, sadang mailub.
Tolerablemente. *adv. m.* Sa daco nga pag antos ó pag ilub.
Toleración. *f.* Pag antos, pag ilub.
Tolerancia. *f.* Pag antos, pag ilub.—Pag togot; pag tangdo.
Tolerante. *p. a.* Maantos, mailub.—Matogot; matangdo.—Mailubon.
Tolerantísimo. *m.* Pag huna huna nga sadang itogot an binabatasan san mga tauo nga malain sin religión.
Tolerar. *a.* Pag antos, pag ilub.—Baga pag togot, baga pag tangdo.—Angat, inob, pugung.
Tolete. *m. Mar.* Bancarian.
Tolondro, dra. Tolondrón, na. *adj.* Dongo, lorong.—*m.* Hubag.—Á topa tolondro. *m. adv.* Sin uaray gud panginano.
Tolva. *f.* Cahon cahon nga pag susudlan san trigo cún dao sa pag liguis ná.
Tolvanera. *f.* Aliporos, alimpoporos.
Tolla. *f.* Halbo; cahalbuan.

Tolla. *f.* Balalong.
Tolladar. *m.* Halbo; cahalbuan.
Tollina. *f. fam.* Dabal, balbag.
Tollo. *m.* Isda nga sugad sin pagui.
Tollo. *m.* Ocad.—Halbo; cahalbuan. Taragoan san mga paramanua.
Toma. *f.* Pag cuha; pag carauat.—Pag cacuha sin bongto, etc. sa mga pag auay.—Una toma de quina. Usa ca pag inum sin tambal nga quina.—Toma posesión. Paguicarauat.
Tomada. *f.* Pagcuha sin bongto, etc., sa mga pag auay.
Tomadero. *m.* Caratinan, carap-tanan.—Conot conot sin mga biste.
Tomador, ra. *adj.* Macuha, macarauat.—*s.* Para cuha, para carauat.—*m. Mar.* Pisi nga gamit sin pag locot sa mga layag.
Tomadura. *f.* Pag cuha, pag carauat.—Usa ca pag inum, etc.
Tomajón, na. *s.* Para panguha; parainum.
Tomar. *a.* Pag cuha; pag catin, pag caput.—Pag carauat.—Pacuha sin bongto, etc., cún dao sa mga pag auay.—Tomar tinta con la pluma. Pag tolnob san pluma.—Tomar agua de la fuente. Pag alug.—Tomar chocolate. Pag inum sin socolate.—Pag cauat.—Pag hao hao.—Pag saclin.—Pag sicmit.—Tomar descanso.—Pagpahuay.—Tomar la pluma. Pag surat.—Tomar la aguja.—Pag tahi.—Tomar à uno en su compañia. Paopud.—*Mar.* Pag hapit, pag abut sin pondohan.—*r.* Tomar ó cubrirse de moho ú orin. Tinataehan—Tomarla con uno. *fr.* Pag patuc patuc sa iya.—Tómate ésa. *expr. fig.* y *fam.* Hiyota, hiyocat, hoyocat.—Tomar prestado. Angcat; huram.—Tomar ó apropiarse alguna cosa. Angcon, ancon, amcon.—Tomar parte en conversación, etc. Banghag, sarambag.—Tomar con la punta de los dedos. Podiot.—Tamar con el pulgar é índice. Quibit.—Tomar con las manos unidas por abajo y abiertas por arriba. Saclolo.—Tomar platos del vasar, etc. Gauad.—Tomar buyo. Pag mama.—Tomar un camino por otro. Lipas, simang.—Tomar apretando la mano. Caromcom.—Tomar el sol. Aninag, paadlao.—Tomar tabaco por las narices. Pag singhoc.—Tomar con tenazas. Pag quipit, pag quimpit.—Tomar el perro á la perra. Talang.—Tomar muchos de un montón, etc. Pag inangconay.—Tomar remedio para sudar. Oslob, atolob, pag pahulas, pag pabalhas.
Tomate. *m.* Camates.
Tomatera. *f.* Tanum nga camates.
Tomento. *m.* Gomon sin lino, etc.
Tomentoso, sa. *adj.* Gomonan.
Tomillar. *m.* Catomiyohan.
Tomillo. *m.* Banua nga mahamut ngan itarambal.
Tominejo. *m.* Tamsi nga taga Perú.
Tomiza. *f.* Pisi nga gutiay.
Tomo. *m.* Cacadaco sa ano man nga lauas.—Libro.
Tomón, na. *s. fam.* Parapanguha; parainum, etc.
Ton. *m.* Sin ton ni son. Sin uaray mán...
Tonada. *f.* Tonada, carantahon; pag canta.
Tonante. *p. a.* Madalug dug; malintic.—Magpapadalug dug; magpapalinti.
Tonar. *n. poét.* Pag dalug dug; pag linti.
Tondino. *m.* Rabol rabol sa mga columna.
Tonel. *m.* Bariles nga daco.
Tonelada. *f.* Socol san cadac-an sin sacayán; socol san carga san sacayán.
Tonelería. *f.* Pag hibaro sin pag himo sin mga bariles.—Catungdanan san parahimo sin mga bariles.—Balay ó camalig nga guinbubuhatan san parahimo sin mga bariles.—*Mar.* Mga bariles, cabarilesan nga luran sa mga sacayán.
Tonelero. *m.* Parahimo sin mga bariles.
Tonelete. *m.* Bariles nga guti.—Bahag.
Tonga. Tongada. *f.* Potos, pinotos sin asúcar, etc.—Igpapaletada.
Tónico, ca. *adj.* Tambal nga macacaiban sin saquít.
Tonillo. *m.* Tingug.
Tonina. *f.* Lomud nga isda.
Tono. *m.* Tono, tingug.
Tonsura. *f.* Pag arot.—Tonsura; siyapa nga grado, nga hatag sa Señor Obispo, sa mga maruruyag cumarauat sin orden.
Tonsurar. *a.* Pag arot.—Pag togot sin tonsura; pagcarauat sin tonsura.
Tontada. *f.* Tinapang lá nga pag polong cún pagbuhat bá.
Tontaina. *com. fam.* Tapang; lorong.
Tontamente. *adv. m.* Tapang gud, lorong gud.
Tontear. *n.* Pag tinapang, pag pacalorong.
Tontera. *f. fam. vid.* Catapang. Lorong.
Tontería. Tontuna. *f.* Catapang, calorong, catontohan.—Tinapang lá nga pag polong cún pag buhat bá.
Tonto, ta. *adj.* Tapang, lorong; bauang, buang, bongug, buog, dongo, dongug, ngo ngo, palengque, palong palong, lorong lorong.
Tontuelo, la. *adj.* Lorong lorong, dorodongo, paropalengque.
Topa. *f. Mar.* Motón.
Topacio. *m.* Bato nga mahal ug madulao.

Topada. *f.* Pag sungay, pag songgo an mga carnero, etc.
Topadizo, za. *adj.* Mahitapo, mabagat.
Topador, ra. *adj.* Masonggo.
Topamiento. *m.* Pag songgo.—Pag hitapo.
Topar. *a.* Pag songgo.—Pag sampac; pag intoc; pag-ampac.—Pag hitapo.—Pacaagui san guinbibiling.
Toparquía. *f.* Pag cadato, pag caponoan ug an tuna nga sacop sa iya gahum.
Tope. *m.* Songgo, pag songgo.—Intoc, pag intoc.—Caulangan.—Suhay, pag susuhay. *fig.* Cacurian.—*Mar.* Catapusan san toladoc.
Topera. *f.* Boho sa tuna nga guinbubuhat san mananap nga topo.
Topetada. *f.* Pag songgo an mga carnero, etc.—Hipacdol, hinpantuc.
Topetar. *a.* Pag sungay, pag songgo an mga carnero.—Hipacdol, hipantoc.
Topetón. *m.* Songgo; hipacdol, hipantuc.
Topetudo, da. *adj.* Masonggo.
Tópico, ca. *adj.* An tungud sa usa nga rugal.—*m.* Tambal ó bolong sa gauas lá.—*Ret.* Arampoan.
Topinera. *f.* *vid.* Topera.
Topo. *m.* Mananap nga sugad sin yatot, natatahoban an iya mata san panit, ug nabubuhi sa ilarum sa tuna.—*f.* y *fam.* Tauo nga masonggo bisan diin, cay diri ná naquita, etc.—*fig.* y *fam.* Tauo nga halipot an iya sarabutan.
Topografía. *f.* Pag hibaro sin pag lagda ug paghatag sin casayoran hionong sin ano mán nga tuna nga diri haluag caopay.
Topográficamente. *adv.* *m.* Alagad sa Topografía.
Topográfico, ca. *adj.* An tungud ó canan Topografía.
Topógrafo. *m.* An maaram sin Topografía.
Toque. *m.* Pag cap cap; pag caput. *vid.* Tocar.—Pag bagting sin linganay, pag toc toc sin guimbal; pag talugtan, pag bayug.—Pag sanghid sin bulauan, etc.—Sang hiran.—*fig.* Pag basi ó pag sulay sa bisan sin-o.—Pag hayag, in hinahayagan an tauo sa Dios *fig.* y *fam.* Pag sontoc.
Toqueado. *m.* Pag pac pac sa camut, etc.; pagbasal.
Toquería. *f.* Mga panapton nga itarahub sa olo.—Catungdanan san parahablon siton nga mga panapton.
Toquero, ra. *m.* y *f.* Parahablon sin mga panapton nga itarahub sa olo.—Parabaliguia siton nga mga panapton.
Toquilla. *f.* Sab-ong sin calo.—Podong nga gamit sa mga babaye sa liug cún sa oló bá.
Tora. *f.* Buhis sa mga judío.—Libro sa mga casugoanan san mga judío.
Torácico, ca. *adj.* An tungud ó canan dughan.
Torada. *f.* Catodohan.
Toral. *adj.* An labao, may carig-onan, sinasarigan.
Tórax. *m.* Dughan.
Torbellino. *m.* Aliporos, alimpoporos nga hangin; bohaui nga hangin.—*fig.* Cadam-an.
Torcaz. *adj.* Tamsi nga balud.
Torce. *f.* Talirara.
Torcecuello. *f.* Tamsi nga mambanon an iya color ug nagbiric an liug.
Torcedero, ra. *adj.* Balico, barihas.—Garamiton gna gamit sis pag lubag, pag pabalico, etc.
Torcedor, ra. *f.* *vid.* Torcer.
Torcer. *a.* Pag pisi.—Pag lubid; pag tabid.—Pag lubag.—Pag biric.—Pag labag.—Baloc; barihas; biloc.—Halag; hilig.—Pico.—Pilay.—Pil-ooc.—Piuoc.—Quindot.—Sibod.—Subid.—Toribas.—Lisic.—Lambid.—Lingi; lingig.—Uol uol; uong uong; bauod.—Lico, lico lico.—Pag biriquis.—Torcer la vista. Liric.—Torcer la boca. Quiuit.
Torcida. *f.* Pabilo sin lámpara cún candila bá.
Torcidamente. *adv.* *m.* Balico gud; barihas gud; lico gud.
Torcidillo. *m.* Igagama nga linubid ó tinabid.
Torcido. *m.* Corocud nga matam-is.—Alacsio nga macucuha san baga sapal san ubas, in tutubigan ngan ipitan an mao nga sapal.
Torcido, da. *p.* *p.* Balico; barihas; baco; laloc; baringig; bariquig; turibas.—Halag; hilig.—Couad; tuad; quiguid; coroctol; alicauit; bauog; bauod.—Lico, lico lico.—Ticó.
Torcijón. *m.* Tigda ug dali lá nga camasool sa tiyan.—Saquit nga camaol-ol sa tiyan nga baga nabibiric an tinae
Torcimiento. *m.* Cabalico, pag cabalico, etc.—*fig.* Pag simang sa caopayan, pag gapil sa carautan.
Torculado. *m.* Garamiton nga may mga roscas.
Tordella. *f.* Tamsi nga daransiang.
Tórdiga. *f.* Tinabas sin anit.
Tordillejo, ja. *adj.* Busag ngan sin itum.
Tordillo, lla. *adj.* Busag ngan sin itum.
Tordo. *m.* Tamsi nga daransiang.
Tordo, da. *adj.* Busag ngan sin itum.
Toreador. *m.* An maquiquiauay sa mga todo nga baca.
Torear. *n.* Paquiauay sa mga todo nga baca.—*fig.* Pag tigub sa mga todo nga baca

sa mga baca nga babaye.—*fig*. Baga pag tiao tiao ó pag dorogas sa igcasitauo.

Toreo. *m*. Pagqui auay sa mga todo nga baca.—*fig*. Pag tiao tiao, pag dorogas.

Torero. *m*. An maquiqui auay sa mga todo nga baca.

Torete. *m*. Nate nga lalaqui sin baca.

Torga. *f*. Baga baliug nga cahuy nga iguinba baliug sa mga cabactinan, etc.

Toril. *m*. Pasluran sa mga todo nga baca.

Tormenta. *f*. Onos, boranos.—Baguio.—*fig*. Cacurian, casaquitan.

Tormentario, ria. *adj*. An tungud ó canan mga higamit sin paquig auay.

Tormentilla. *f*. Banua nga itarambal.

Tormento. *m*. Pag saquit; pacasaquit.—Casaquitan. Cacurian.

Tormentoso, sa. *adj*. Uranus; baguiohun.

Torna. *f*. Pag uli san inangcat ó hinuram; pag uli san quinauat.—Cale nga aguian sin tubig.—*pl*. Bayad; balos.—Pag uli.

Tornaboda. *f*. Adlao nga aguian masonud san adlao nga iguincasal san tauo; panagtauo sa mao nga adlao.

Tornada. *f*. Pag uli, pag balic ná.—Pag carocadto.

Tornadizo, za. *adj*. Malain sin pag hunahuna, etc.

Tornadura. *f*. Pag uli san inangcat ó hinuram; pag uli san quinauat.—Pag uli, pag balic ná.

Tornaguía. *f*. Carig-onan nga sinurat ó minolde.

Tornar. *a*. Pag uli san inangcat ó quinauat.—Paguli, pag balic ná.—Pag liuat sin pag siring.

Tornasol. *m*. Banua nga girasol.—Bislao.

Tornasolado, da. *adj*. Mabibislao.

Tornasolar. *a*. Pag bislao.

Tornátil. *adj*. Tinurno, inalinsosoan.—*poét*. Malupad lupad; mabiric biric.

Tornaviaje. *m*. Pag lacat ug pag uli mán sa guinic-nan.

Tornavirón. *m*. Pag tampaling.

Tornavoz. *m*. Atup atup ó langit langit sin ualihan.

Torneador. *m*. Paratorno, para alinsoso.—Paraauay sa pag torneo.

Torneante. *p. a*. Matorno, maalinsoso.—Maauay sa pag torneo.

Tornear. *a*. Pag torno, pag alinsoso, pag alisoso.—*n*. Pag biric.—Pag auay sa pag torneo.

Torneo. *a*. Pag auay, cundi nangangabayo an mga tauo ug naguiguilanat lanat.—Pag torneo, auay auay sa pag torneo.

Tornera. *f*. Babaye nga monja nga bantay sa torno.

Tornería. *f*. Catungdanan sin paratorno; balay ó camalig nga buruhatan san paratorno.

Tornero. *m*. Paratorno, paraalinsoso.—Tauo nga surugoon sa mga monja.

Tornillero. *m*. *fam*. Soldados nga mapalaguio.

Tornillo. *m*. Torniyo.*fig*. y *fam*. Pag palaguio sin soldados.

Torniquete. *m*. Garamiton sin pag sada san dugo sa mg casam-dan, etc.

Torniscón. *m*. *fam*. Pag tampaling.

Torno. *m*. Birican.—Tornohan.

Toro. *m*. Todo. *pl*. Catodohan.

Toronja. *f*. Baga aslum.

Toronjil. *m*. Banua nga itarambal.

Toronjina. *f*. Banua nga itarambal.

Toronjo. *m*. Cahuy nga aslum.

Toroso, sa. *adj*. Macosog, mabacud.

Torozón. *m*. Tigda nga camasool sa tiyan; saquít ng camaol-ol sa tiyan.

Torpe. *adj*. Cumam, baga mabug-at; dupalug, mahinay hinay nga ora ora.—Culang sin cabatiran.—Cablas sin sarabutan.—Malao-ay, mangilad.

Torpedo. *m*. Isda nga eléctrico nga nacacaoyog sa mga nangangaon sa mao nga isda.—Pabotohun nga gamit sa ilarum sa mga tubig.

Torpemente. *adv. m*. Mahinay hinay nga ora ora.—Mala-oay gud, mangilad gud.

Torpeza. *f*. Cahinay hinay nga ora ora; baga camabug-at.—Caculang sin cabatiran.—Cacablas sin sarabutan.—Camala-oay, camangilad.

Torrado. *m*. Sinang lag nga garbansos.

Torrar. *a*. Pag sanglag.—Pag sugba.—Pag asal.—Pag tomo.

Torre. *f*. Baluarte.—Torre sa mga singbahan.

Torrear. *a*. Pag libut sin mga baluarte san bongto basi mag marig-on.

Torrefacción. *f*. Pag sanglag.

Torrejón. *m*. Torre nga guti; baluarte nga guti.

Torrencial. *adj*. Masolug caopay.

Torrente. *m*. Baha; casul-gan in may baha.—*fig*. Cadamo.—Torrente de voz. Cadaco sin tingug.

Torrentera. *f*. Cahibangan sin tuna.

Torreón. *m*. Baluarte nga daco.

Torrero. *m*. Bantay sin baluarte.

Torreznada. *f*. Tamboc sin babuy nga piniritos.

Torreznero. *adj*. *fam*. Tauo nga hubia ug maquicaon.

Torrezno. *m*. Guibay nga tamboc sin babuy nga piritos cun piritoson pá.

Tórrido, da. *adj.* Mapaso caopay.
Torrija. *f.* Adlip nga tinapay nga hinohorum anay sin alacsio etc., ngan piniritos sin manteca cún lana bá.
Torsión. *f. vid.* Torcer.
Torso. *m.* Lauas sin tauo tauo.
Torta. *f.* Tinapay nga may lana, bunay, alacsio, etc.
Tortada. *f.* Tinapay nga daco nga may solud nga carne, bunay, etc.
Tortera. *f.* Garamiton nga tumbaga nga gamit sa mga cosina.
Tortícoli. *m. Med.* Masool ó hubag sa liug.
Tortilla. *f.* Tortiya nga bunay.—Hacerse tortilla una cosa. *fr. fig.* Pusá, napusá, naboong.
Tórtola. *f.* Toc mon; manatad.
Tórtolo. *m.* Tocmon nga lalaqui.
Tortor. *m. Mar.* Pisi.
Tortozón. *m.* Bunga nga baga ubas.
Tortuga. *f.* Pauican; anoliban, alaniban. —Tortuga que ya tiene conchas vistosas ó carey. Carahan.—Tortuga hembra. Uliban.
Tortuosamente. *adv. m.* Lico lico gud.
Tortuosidad. *f.* Calico lico; cabaringig.
Tortuoso, sa. *adj.* Lico lico, malico lico; mabaringig.
Tortura. *f.* Calico lico; cabalico.—Casáquit, casaquitan, cacurian.
Torvisco. *m.* Banua nga sangaon.
Torvo, va. *adj.* Mabangis, mapintas; macalilisang, macaharadluc.
Torzal. *m.* Linubid.
Torzón. *m.* Saquit nga camasool sa tiyan.
Torzonado, da. *adj.* Mananap nga sinosool an san tiyan.
Tos. *f.* Coy coy; batuc; obo.
Tosca. *f.* Bato nga masugad sin palanas.
Toscamente. *adv. m.* Maraut gud nga pag cabuhat, garang gasang gud.—Tinimaua gud.
Tosco, ca. *adj.* Maraut nga pag cabuhat, magarang gasang.—*fig.* Tinimaua.
Tosegoso, sa. *adj.* Binabatuc, batocon; guin oobo.
Toser. *n.* Obo; batuc; igham.—No hay quien le tosa. Uaray maato sa iya.—Coy coy
Tosidura. *f.* Pag obo; pag batuc; pag igham.
Tosigar. *a.* Pag hilo.
Tósigo. *m.* Hilo.
Tosigoso, sa. *adj.* Hiniloan.
Tosigoso, sa. *adj.* Binabatuc, batocun; guin oobo.
Tosquedad. *f.* Camaraut ngá pag buhat; garang gasang.—Catinimaua.
Tostada. *f.* Adlip nga tinapay nga sinasanglag.—Pegar una tostada á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag pacaraut sa iya; pag limbong sa iya.
Tostado, da. *p. p.* Sinanglag; tinubud.—Tostado del sol. Namomolatuc san adlao. —*m.* Pag sugba sa calayo, pag dang dang.
Tostador, ra. *adj.* Mag parasanglag; mag parasugba; mag paradang dang.—*m.* Sanglagan.
Tostadura. *f.* Pag dang dang; pag sugba.
Tostar. *a.* Pag dang dang, pag sugba sa calayo.—Pag paso, in mapaso caopay an adlao.—Pag tomo.—Pag asal.—Tostar arroz verde. Ahao.
Tostón. *m.* Garbanzos nga sinanglag.—Sopas sin tinapay nga sinanglag.—Pasi nga inasal.
Total. *adj.* Ngatanan, sahid.—*m.* An cuha sa mga caisipan, etc.
Totalidad. *f.* Cadam-an.
Totalmente. *adv m.* Ngatanan gud; sahid gud.
Totilimundi. *m.* Caban nga may solud nga mga tauo tauo ug iba pá nga quiritaon.
Totovía. *f.* Tamsi nga mahoni.
Toxicar. *a.* Pag hilo.
Tóxico, ca. *adj. Med.* Macahihilo.—*m.* Hilo.
Toxicología. *f.* Casayoran sa mga macahihilo.
Toxicológico, ca. *adj.* An tungud ó canan toxicología.
Tozo, za. *adj.* Pandacan nga tauo, mayahon nga tauo.
Tozolada. *f.* Pag dabal sa tang cogo, sa tingdol.
Tozolón. *m. vid.* Tozolada.
Tozudo, da. *adj.* Socnitan, sucuahi.
Tozuelo. *m.* Tang cogo; tingdol.

TR

Traba. *f.* Pisi nga higot sa mga teel san mga hayop.—*fig.* Caulangan.
Trabacuenta. *f.* Sala ó sayop sin pag cuenta ó pag isip.—*fig.* Suhay, pag susuhay sin polong.
Trabadero. *m.* Cagapusan sa teel, higotan sa teel cún dao cabayo, etc.
Trabado, da. *adj.* Hayop nga himusag an mga teel.—*fig.* Macosog, mabacud.
Trabadura. *f.* Pag padocot, pag patigub. —Pag higot sin pisi sa mga teel.—Pag

paespeso.—Pag suhay, pag ticang sin pag auay.—Pag lingi, pag lingig sin lagadí.

Trabajadamente. *adv. m.* Macuri gud.

Trabajado, da. *adj.* Binubutlao, binubudlay.

Trabajador, ra. *adj.* Buhatan, calapan, cohoy, toctocan nga paraoma, comhoy, mag oma, coham, mangoham.—*pl.* Mga mag buruhat.—*s.* Parabuhat, paraalayon sin buhat.

Trabajar. *n.* Pag buhat.—Pag pulauas.—Hurab.—Pag bacas.—Trabajar despacio. Bariauot.—Trabajar poco y de mala gana. Buyan buyan.—Trabajar en vano. Habo habo.—Trabajar con ahinco. Hurigpot.—Trabajar á medias con otro. Nahon.—Trabajar con ligereza. Hali hali.—Trabajar de noche. Agma.

Trabajo. *m.* Buhat; pag buhat.—Pag carital; carital, caritalan.—*fig.* Caulangan.—*fig.* Cacurian, casaquitan.

Trabajosamente. *adv. m.* Macuri gud, masáquit gud.

Trabajoso, sa. *adj.* Macuri, masáquit.—*fig.* Masinaquit-non.

Trabajuelo. *m.* Cacurian.

Trabamiento. *m. vid.* Trabar.

Trabanco. *m.* Tangcol sin ayam.

Trabar. *a.* Pag patigub: pag pasigo.—Pag gapus: pag higot sin pisi sa teel sa mga hayop.—-Pag pasanoc, pag malapoyot.—Pag susuhay; pag ticang sin pag auay.—Pag lingi, pag lingig sin lagadi.—Pag dacop; pag caput, pag catin.

Trabazón. *f.* Sinumpay, guinsumpayan; casigohan; casumpayan.

Trabe. *f.* Sapáyan; sablayan.

Trabea. *f.* Biste nga halauy.

Trabilla. *f.* Tinabas nga anit cún panapton nga taod sa sarual basi diri maló ló.

Trabón. *m.* Baclao nga puthao nga gamit sa teel sa mga cabayo, etc.

Trabuca. *f.* Pabotohun, rebentador.

Trabucación. *f.* Pag alimbucay; pag liscad.—*vid.* Trabucar.

Trabucador, ra. *s.* Paraalimbucay; paraliscad.

Trabucar. *a.* Pag alimbucay; pag liscad.—*fig.* Pag hiborong.—*r.* Pag sala; pag sayop sin polong.

Trabucazo. *m.* Pag buhi sin luthang nga trabuco.—Pamusil sin trabuco. *fig.* y *fam.* Cu'ba, calas.

Trabuco. *m.* Garamiton nga gamit sa pag auayan sin pag batac sin mga bato.—Luthang nga halipot sin pusil, cundi baluag.

Trabuquete. *m.* Garamiton nga gamit sa mga pag auayan sin pag batac sin mga bato.

Tracamundana. *f. fam.* Pag tagalio sin mga talagudti.—*fam.* Aringasa, ngiras.

Tracción. *f.* Pag dara; pacadara.

Tracias. *m.* Canauay nga hangin.

Tracista. *adj.* Malarang; malad-nganon.—*fig.* Malimbong caopay.

Tracto. *m.* Tuig nga nalacat ó inagui ná.—Carantahun sa singbahan, nga pinangangadie mán san Padre nga nag mimisa.

Tradición. *f.* Lito lito; pag calito lito.—*For.* Pag hatag.

Tradicional. *adj.* An tungud ó canan pag calitolito.—Binabatasan, binabatasanan.

Tradicionalmente. *adv. m.* Sa pag calito lito gud.

Traducción. *f.* Pag houad, pag houad sin lain nga pamolong.—Hinuad sin lain nga pamolong.—Cahologan.

Traducible. *adj.* Sadang pag houaron sin lain nga pamolong.

Traducir. *a.* Pag sacal, pag huad, pag huad sin lain nga pamolong.—Pag quinat sila sin linatin, pag binisaya san quinat sila, etc.—*fig.* Pag agutato.

Traductor, ra. *s.* Para huad sin lain nga pamolong.

Traedizo, za. *adj.* Madadara, sadang pag dad-on.

Traedor, ra. *s.* Paradara.

Traedura. *f.* Pag dara.

Traer. *a.* Pag dara; pag dolong; pag baquintol; pag hatud.—Pag pacabig.—Traer ejemplos. Pag batang sin mga pananglitan; pag damo sin mga pananglitan.—Traigo un pleito con Felipe. May cami calipongan ngan si Felipe.—Traer noticias. Barita, bahug.—Traer y llevar el viento una cosa. Calay cay; palid palid.—Traer alguna cosa pendiente de la cabeza y á las espaldas. Tucdo.

Trafagador. *m.* Paracomercio, parapangita.

Trafagante. *p. a.* Macocomersio, mag papangita.

Trafagar. Pag comersio, pag pangita, pag corocomersio.

Tráfago. *m.* Pag comersio, pag corocomersio, pag pangita.—Mga calibangan nga nacacabutlao.

Trafagón, na. *s.* Para comersio, parapangita sin ongud.

Trafalmejo, ja. *adj.* Uaray cahadluc, culang sin catahud.

Traficación. *f.* Pag comersio, pag pangita.

Traficante. *p. a.* Macocomersio, mag papangita.—*s.* Paracomersio, parapangita.

Traficar. *n.* Pag comersio, pag pangita.
Tráfico. *m.* Pag comersio, pag corocomersio, pag pangita.
Tragacanta. *f.* Cahuy cahuy nga nagduduga an taguc nga sinisiring alquitira.
Tragacete. *m.* Baga paria.
Tragaderas. *f. pl.* Totol-nan.—Tener unas buenas tragaderas. *fr. fig.* y *fam.* Toroon nga tauo, bisan ano an ig sumat sa iya natuod lá.
Tragadero. *m.* Totol-nan.—Boho ó bito nga aguian ó baga sorop sopan sin tubig.
Tragador, ra. *adj.* Malamon, maquicaon.
Tragahombres. *m. fig.* y *fam.* An papacalalaqui, nag papacamaisug.
Tragaldabas. *com. fig.* y *fam.* Para lamon, paracaon sin damo.
Tragaleguas. *com. fig.* y *fvm.* An malacsi lumacat.
Tragaluz. *m.* Taramboán sa mga atop ó bobong basi omagui an capaua.
Tragamallas. *com. fig.* y *fam.* Paralamon, paracaon sin damo.
Tragantada. *f.* Pag inum sin damo sa usa lá ca pag tol-on.
Tragante. *p. a.* Matol-on.—Malamon, maquicaon.—*Metal. m.* Aguian san laga ngadto san asohan.
Tragantón, na. *s.* Paralamon, paracaon sin damo, para inum sin damo.
Tragantona. *f. fam.* Mag calain lain nga mga caran-on.—Pag tol-on sa dao capirit.
Tragar. *a.* Pag tol-on.—Pag lamon, pag lamud, pag lamoy, pag lamay, pag talamon, pag caon sin damo.
Tragazón. *f.* Pag caon sin ora ora, cabosog.
Tragedia. *f.* Comedia nga macaharadluc ug macalilisang an mga asoy ó mga caagui.—Casayoran sin mga macaharadluc ug ug macalilisang nga mga pag caagui.—Casugad, caagui nga macaharadluc ug macalilisang.
Trágicamente. *adv. m.* Maraut ngagayud.
Trágico ca. *vdj.* An tungud ó canan tragedia.—*s.* Paraasoy sin macaharadluc ug macalilisang nga mga pagcaagui.—*adj.* Macaharadluc, macalilisang.
Tragicomedia. *f.* Comedia.
Tragicómico, ca. *adj.* An tungub ó canan tragicomedia.
Trago. *m.* Tol-on; usa ca tol-on.—*fig.* y *fam.* Cacurian, casaquitan.—Á tragos. *m. adv. fig.* y *fam.* Hinay hinay.
Tragón, na. *adj.* Malamon, maquicaon.
Tragonería. *f.* Camaquicaon.
Traición. *f.* Pag limbong, in guintatalapas an mga saad nga pag tutumanon cunta.—Pag budhi; pag lingo; pag calit.

Traicionar. *a.* Pag limbong.—Pag budhi; pag lingo; pag calit.
Traicionero, ra. *adj.* Malimbong.—Mabudhi, budhion, malingo, macalit.
Traida. *f.* Pag dara.
Traído, da. *adj.* Dugnit nga guinamit ná.
Traidor, ra. *adj.* Malimbong.—Mabudhi, mabudhion, malingo; macalit.
Traidoramente. *adv. m.* Limbong gud.—budhi gud, lingo gud, calit gud.
Traílla. *f.* Higot sin ayam.—Lubid; tabid.
Traillar. *a.* Pag patag sin tuna.
Traiña. *f.* Pag oyud; baring; bitana.
Traite. *m.* Pag pahinlo sa mga panapton nga paño.
Traje. *m.* Biste, biste nga amoy binabatasan.
Trajear. *a.* Pag biste, pag hatag sin mga biste.
Trajín. *m.* Pag hacot sin mga genero, etc.—Pag uli uli.—Pag dara sin mga génerо, etc.
Trajinante. *p. a.* Magparahacot sin mga género; magparadara sin mga género.—*m.* An nag dadaradara sin mga iparalit.
Trajinar. *a.* Pag hacot, pag dara dara sin mga género ó mga iparalit.—Pag uli uli.
Trajinería. *f. vid.* Trajinar.
Trajinero. *m.* Para daradara sin mga iparalit.
Tralla. *f.* Pisi.
Tralleta. *f.* Pisi.
Trama. *f.* Lagda.—*fig.* Limbong, larang nga pag limbong.
Tramador, ra. *adj.* Malagda sa mga pag hablon.—*fig.* Malimbong.
Tramar. *a.* Pag lagda, pag cubal, pag hablon.—*fig.* Pag limbong, pag larang sin pag limbong ó pag calit.
Tramitación. *f.* Pag buhat sin mga diligensia sugad san caangayan.
Trámite. *m.* Pag caagui.—Mga turumanon sa ano mán nga guintutuyo ngada san catapus.
Tramo. *m.* Bahin —Balitang.
Tramojo. *m.* Dagami sin trigo, an dapit sa pono.—Dagami sin trigo nga gamit sin pag cod cod san opong.—*fam.* Cacurian.
Tramontana. *f.* Amihan.—*fig.* Cabuao; capalabilabi; camadasig.—Perder la tramontana. *fr. fig.* y *fam.* Baga natutuyao sin casina.
Tramontano, na. *adj.* An aadto sa luyo sin mga cabuquiran.
Tramontar. *n.* Pag cadto sa luyo.—Pag tonud san adlao.—*r.* Paglaguio.
Tramoya. *f.* Máquina nga gamit sa mga

comediahan sin pag paquita sin mga oro-sahun.—*fig.* Limbong, bua.
Tramoyista. *m.* Parahimo sin mga máquina nga gamit sa mga comediahan, nga iya mán minamangnoan.—*com.* Tauo nga malimbong, buaon.
Trampa. *f.* Gahit; liong; langub; atub; auang; belaho; padlong; palayug; pilpig; carang; alugpit.—Limbong, bua.
Trampal. *m.* Danao; halbo, cahalboan; calagyan.
Trampantojo. *m. fam.* Limbong, pag limbong.
Trampeador, ra. *s.* Paralimbong.—*adj.* Malimbong sa iya mga pag otang.
Trampear. *n. fam.* Pag limbong sa iya mga pag aro sin pag otang ó pag angcat sin salapi, etc.—*fam.* Pag patigayon.
Trampilla. *f.* Taramboán nga guti.
Trampista. *adj.* Malimbong, buaon, diri mabayad.
Tramposo, sa. *adj.* Malimbong, buaon.
Tranca. *f.* Tranca sin sada, etc.—Cahuy.
Trancada. *f.* Pitad, pag pitad.—Pag dabal sin tranca ó cahuy.—En dos trancadas. *m. adv. fig.* y *fam.* Duha lá ca pag pitad aadto ná.
Trancahilo. *m.* Balighot.
Trancanil. *m. Mar.* Cahuy nga marigon nga gamit sa mga sacayán.
Trancar. *a.* Pag tranca sin sada, etc.—*n. fam.* Pag pitad.
Trancazo. *m.* Pag dabal ó pag balbag sin tranca.
Trance. *m.* Casugad, caagui nga macuri.—Camatayon, orehe nga pag guinhaua.—*For.* Pag almoneda san mga manggad san tauo nga utangan.—Á todo trance. *m. adv.* Sin uaray caolanganan.
Tranco. *m.* Pitad; calang; lacang; bacang.—Turun-banan sin puerta.
Tranchete. *m.* Cutsiyo nga halapad nga sugad sin bolo nga gamit san mga parahimo sin sapin.
Trangallo. *m.* Tangcol sin ayam.
Tranquear. *n. fam.* Pag pitad; pag calang.
Tranquera. *f.* Alad.
Tranquero. *m.* Bato nga linabrahan.
Tranquilamente. *adv. m.* Mamingao gud, murayao gud.
Tranquilar. *a.* Pag pamingao, pag pamurayao.
Tranquilar. *a.* Pag badlis sin duduha nga baro badlis sugad sini =7=7=
Tranquilidad. *f.* Camingao, camurayao, pag cadaet.
Tranquilizar. *a.* Pag mingao, pag murayao.
Tranquilo, la. *adj.* Mamingao, murayao.
Tranquilla. *f.* Limbong, baga pag cauat sa igcasitauo sin polong nga diri cunta igaaoy niya.
Transacción. *f.* Pag casabut, pag sarabut nga guin cacaarabuyonan san mga may calipongan.
Transatlántico, ca. *adj.* Sinisiring an mga tuna nga aadto sa luyo san dagat nga Atlántico.—An tungud ó canan mao nga mga tuna.
Transbordar. *a.* Pag halin ticang sa usa nga sacayán ngadto sin lain nga sacayán, etc.; pag pahalin.
Transbordo. *m.* Pag halin; pag pahalin.
Transcendencia. *f.* Calasguran.—Caritalan.
Transcendental. *adj.* Maabut; matapon.—Angay panginanohon anay cunta.
Transcendente. *p. a.* Mahamot, mabahó; maopay an bahó.—Maolput an uaray anay sasabut.—Maabut; matapon.
Transcender. *n.* Hamut; bahó.—Olput, in maolput an diri pá sinasabut.—Abut; tapon.
Transcribir. *v.* Pag houad, pag huad, pag sacal.
Transcripción. *f.* Pag houad; pag huad, pag sacal.
Transcripto, ta. *p. p.* Hinouad, hinuad, sinacal.
Transcrito, ta. *p. p.* Hinouad, hinuad, sinacal.
Transcurrir. *n.* Agui.
Transcurso. *m.* Pag casonud sonud san mga agui nga mga adlao.
Transeat. Tangdo.
Transeunte. *adj.* Dumoroong.—Maagui lá.—Umaragui.
Transferencia *f.* Pag halin.—Pag langan, pag langan langan.—Pag toing; pag toclin.
Transferible. *adj.* Sadang itoing, sadang icadto sin lain.
Transferidor, ra. *adj.* Mahalin.—Malangan, malanganlangan.—Matoing; matoclin
Transferir. *a.* Pag halin.—Paglangan, pag langan langan.—Pag toing; pag toclin; pag togot.
Transfigurable. *adj.* Mabalhin sin daguay; maliuat sin cahimo.
Transfiguración. *f.* Pagbalhin sin daguay, pag liuat sin cahimo.
Transfigurarse. *r.* Pagbalhin sin daguay, pag liuat sin cahimo.
Transfijo, ja. *adj.* Linagbas, tinahus, linahus.
Transfixión. *f.* Pag lagbas, pag tahus, pag lahus; pacalagbas, pacatahus, pacalahus.

Transflorar. *a.* Pag pintar.
Transflorear. *a.* Pag pintar san bulauan, salapi, etc.
Transformación. *f.* Pag liuat sin cahimo. —Pag liuat sin batasan.
Transformador, ra. *adj.* Maliuat sin cahimo.—Maliuat sin batasan.
Transformamiento. *m.* Pag liuat sin cahimo.—Pag liuat sin batasan.
Transformar. *a.* Pag liuat sin cahimo.—*r.* Pag liuat sin batasan.
Transformativo, va. *adj.* Macacaliuat.
Transfregar. *a.* Pag comos, pag comos comos.
Transfretano, na. *adj.* Tabocnón.
Transfretar. *a.* Pag taboc sin dagat.—*n.* Hiluag.
Tránsfuga. *m.* Laguio, dalaag; an mapalaguio, madalaag.—*fig.* Mapagapil.
Tránsfugo. *m.* *vid.* Tránsfuga.
Transfundisión. *f.* Pag ipis sin hinay, pag huad, pag huad sin alacsio —Pag paangbit.
Transfundir. *a.* Pag ipis sin hinay, pag huad, pag huad sin alacsio, etc.—*fig.* Angbit, pag paangbit.
Transfución. *f.* *vid.* Transfundición.—Pag pasolud sin dugo sa mga lauas.
Transgredir. *a.* Pag talapas, pag lapas sin sugo.
Transgresión. *f.* Pag talapas, pag lapas sin sugo.
Transgresor, ra. *adj.* Matalapas, matalapason, matalapas-non.—*s.* Paratalapas.
Transición. *f.* Pag liuat.—Baga pag tangdo, pag alagad.
Transido, da. *adj.* Mabutlao, mabudlay; guinogotum.—*fig.* Mahicao, maimot.
Transigente. *p.* *a.* Maalagad, matogot.
Transigir. *a.* Pag alagad, pag togot.
Transitable. *adj.* Sadang pag aguian.
Transitar. *n.* Pag agui.
Transitivo, va. *adj.* *For.* Mabalhin.
Tránsito. *m.* Pag agui.—Araguian.—Pag balhin.—Pahuayan.—Camatayon, cabonot.
Transitoriamente. *adv.* *m.* Pag agui lá, uaray gud panginano.
Transitorio, ria. *adj.* Maagui lá.
Translación. *f.* Pag halin; pag haclin.—Pag houad, pag huad, pag sacal.
Translimitación. *f.* Pag cadto ó pag agui sa lain nga tuna an mga casoldadosan, cay may togot mán.—Pag sugo sin mga casoldadosan sa lain nga tuna nga harani nga nag cacataquip basi mabulig sira san tauo nga pinamumuligan.
Translimitar. *a.* Pag cadto ó pag agui sa lain nga tuna an mga casoldadosan cay may togot mán.
Translucidez. *f.* Camainag, camatin-ao.
Translúcido, da. *adj.* Mainag, matin-ao.
Transmarino, na. *adj.* Taboc non, taboc sin dagat.
Transmigración. *f.* Pag halin sa lain nga tuna.
Transmigrar. *n.* Pag halin sa lain nga tuna.
Transmisible. *adj.* Sadang ig halin; sadang itogot; sadang ibilin.
Transmisión. *f.* Pag halin.—Pag togot, pag bilin.
Transmitir. *a.* Pag halin.—*For.* Pag togot, pag bilin.
Transmontar. *a.* Pag cadto sa luyo.—Pag tonud san adlao.—*r.* Palaguio.
Transmudar. *a.* Pag halin.—Pag liuat.—Pag ocayocay.—Pag houad sin alacsio, etc.
Transmutable. *adj.* Sadang maliuat.
Transmutación. *f.* Pag liuat.
Transmutar. *a.* Pag liuat.
Transmutativo, va. *adj.* Macacaliuat.
Transmutatorio, ria. *adj.* Macacaliuat.
Transparencia. *f.* Camainag, camatin-ao. —Camasilhag.
Transparentarse. *r.* Inag; tin-ao.—Silhag.
Transparente. *adj.* Mainag; matin-ao.—Masilhag.
Transpirable. *adj.* Mahungao.
Transpiración. *f.* Pag hungao; cahungao.
Transponedor, ra. *adj.* Maliuat.—*s.* Paraliuat.
Transponer. *a.* Pag liuat.—Gani, pangani. —*r.* Tago, para sa mata.—Hingatorog.—Pag tonud an adlao, etc.
Transportación. *f.* Pag dolong sa lain nga rugal.
Transportamiento. *m.* Pag dolong sa lain nga rugal.—Calipong sa olò.
Transportar. *a.* Pag dolong sa lain nga rugal.—*Mús.* Pag liuat sin clabe.—*r.* Lipong.
Transporte. *m.* Pag dolong sa lain nga lugar.—Sacayán.—Calipong sa oló.
Transposición. *f.* Pag liuat.
Transpositivo, va. *adj.* Sadang maliuat.
Transpuesto, ta. *p.* *p.* Guin liuat.
Transterminante. *p.* *a.* An macadto sa tuna nga sacop ná sa gahum sin lain nga ponoan.
Transterminar. *a.* Pag cadto sa tuna nga sacop ná san gahum sin lain nga ponoan.
Transubstanciación. *f.* Pag liuan, in an pagcatinapay ug an pag caalacsio naliliuanan san lauas ug dugo nga mahal ni Jesucristo.
Transubstancial. *adj.* Maliuanan.

Transubstanciar. *a.* Pag liuan.
Transverberación. *f.* *vid.* Transfixión.
Transversal. *adj.* Balabag.
Transverso, sa. *adj.* Balico.
Tranvía. *m.* Perrocaril, cundi an mga carruaje guindadanas sin mga cabayo, cún electricidad.
Tranza. *f.* Pag almoneda san mga manggad san tauo nga otangan.
Tranzadera. *f.* Culahot; pahot.
Tranzar. *a.* Pag otud; pag bangui.
Tranzón de tierra. *m.* Oma.
Trapa. *f.* Aringasa, ngiras.—*Mar.* Pisi, higot sin bote, etc.
Trapa. *f.* Capadian sa religión nga tinatauag de la Trapa.
Trapacear. *n.* Pag limbong.
Trapacería. *f.* Limbong, pag limbong.
Trapacero, ra. *adj.* Malimbong.
Trapacete. *m.* Libro nga panumduman ó guinsusuratan san mga iguinbabaliguia.
Trapacista. *adj.* Malimbong.—*s.* Paralimbong.
Trapajo. *m.* Dugnit nga uaray ná polos.
Trapajoso, sa. *adj.* Guisi ó mahugao nga dugnit.
Trápala. *f.* Aringasa, ngiras.—*m.* Camayacan sin uaray mán polos.
Trapalear. *n.* *fam.* Pag yacan sin damo ug uaray mán polos.
Trapalón, na. *adj.* *fam.* Mayacan sin damo ug uaray mán polos.
Trapaza. *f.* Limbong, pag limbong.
Trapazar. *n.* Pag limbong.
Trape. *m.* Panapton nga ilinoloon sa mga conot basi magmatugas.
Trapecio. *m.* Trapesio nga gamit sin pag hibaro sin pag sirco.—*Zool.* Tul-an.
Trapense. *adj.* Tinatauag an mga capadian de la Trapa.
Trapería. *f.* Mga dugmit.
Trapero, ra. *m.* y *f.* Paraporot sin mga dugnit nga mga baya ná.
Trapezoide. *m.* Tul-an sa cagapusan san camut.
Trapiche. *m.* Trapise. Liguisan sin asúcar.
Trapichear. *n.* *fam.* Pag larang, pag larang sin pag limbong.
Trapicheo. *m.* *fam.* Pag larang larang, pag larang sin pag limbong.
Trapichero. *m.* An nagtratrapise.
Trapiento, ta. *adj.* An macalolo-oy an biste.
Trapillo. *m.* Dugnit nga gutiay.—De trapillo. *m.* *adv.* Pag panapton sin biste nga gamit sa matagaadlao.
Trapisonda. *f.* *fig.* y *fam.* Suhay, pag susuhay.—Aringasa, samoc.
Trapisondear. *a.* *fam.* Pag suhay.—Pag aringasa, pacasamoc.
Trapisondista. *adj.* Maquisuhay.—Maari ngisa; masamoc.
Trapito. *m.* Dugnit nga guti.—Los trapitos de cristianar. *fam.* An labi nga maopay nga panapton.
Trapo. *m.* Dugnit nga baya ná, trapo.—Mga layag sin sacayán.—Los trapos de cristianar. *fam.* An labi nga maopay nga panapton.
Traque. *m.* Tonug sin pabotohun.
Tráquea. *f.* Bot-ol ó aguian san hangin nga iguiniguinhaua.
Traqueal. *adj.* An tungud ó canan tráquea.
Traquear. *n.* Aringasa, pangiras.—Pag carocadto; pag quinaput caput.—Pag quiquiua quiua.
Traquearteria. *f.* Bot-ol ó aguian san hangin nga iguiniguinhaua.
Traqueo. *m.* Tonug sin mga pabotohun.—Pag quiua quiua.
Traqueotomía. *f.* Pag samad sa bot-ol cay pag tambal sin saquit.
Traquetear. *n.* y *a.* *vid.* Traquear.
Traqueteo. *m.* *vid.* Traqueo.
Traquido. *m.* Tonug sin luthang, etc.
Tras. *prép.* Tras una puerta. Sa luyo sin puerta.—Sonud.—Orehe.—Tras de venir tarde, regaña. Cay naorehe ó napaorehe siya, nagiisug pá.
Trasalcoba. *f.* Solud nga sonud san solud nga hinihigdaan.
Trasanteayer. *adv.* *t.* Icatolo ná caadlao.
Trasañejo, ja. *adj.* Capin ná sin tolo catuig.
Trasatlántico, ca. *adj.* *vid.* Transatlántico.
Trasbordar. *a.* Pag haling ticang sa usa nga sacayán ngadto sin lain nga sacayán, etc., pag pahalin.
Trasbordo. *m.* Pag halin; pag pahalin.
Trasca. *f.* Tinabas nga anit.
Trascabo. *m.* Sagud sud; sagpang; hibalinas.
Trascantón. *m.* **Trascantonada.** *f.* Bato nga ibinubutang sa mga esquina.—Paraalayon nga naghihinulat dida sa mga esquina cún may igsusugo sa iya.
Trascartarse. *r.* Orche, in naorche an carta san baraja nga maona cunta.
Trascartón. *m.* *vid.* Trascartarse.
Trascendencia. *f.* Calasguran.—Caritalan.
Trascendental. *adj.* Maabut; matapon.—Angay panginanohun anay cunta.
Trascendente. *p.* *a.* Mahamut; mabahó;

maopay an bahó.—Maolput ná an uaray anay sasabut.—Maabut; matapon.

Trascender. *n.* Hamut; bahó.—Olput, in maolput an diri pá sinasabut.—Abut; tapon.

Trascendido, da. *adj.* Lasgud, madali masabut.

Trascocina. *f.* Solud nga sonud sa cocina.

Trascolar. *a.* Pag agui.

Trasconejarse. *r.* Paorehe. *f.* y *fam.* Pacauara, in nauauara an mga libro, panapton, etc.

Trascordarse. *r.* Limot; lipat.

Trascoro. *m.* Lugar nga sonud sa coro sa mga singbahan.

Trascorral. *m.* Alad, libon sin balay.

Trascribir. *a.* Pag houad, pag huad, pag sacal.

Trascripción. *f.* Pag houad, pag huad, pag sacal.

Trascripto, ta. *p. p.* Hinouad, hinuad, sinacal.

Trascuarto. *m.* Solud pá sin balay nga sonud san solud nga ona.

Trascurrir. *n.* Agui, pag agui.

Trascurso. *m.* Pag casonud sonud san mga inaagui nga mga adlao.

Trasdobladura. *f.* Pag pilo sin tolo capilo, pag tolo capilo.

Trasdoblar. *a.* Pag pilo sin tolo capilo, pag tolo capilo.

Trasdós. *m.* Bayhon sin arcos cún alcoba.

Trasdosear. *a.* Pag dugang ó pag pacarig-on sin cota dapit sa solud.

Trasegador, ra. *adj.* Mahalin; mabalhin.—Maocay ocay.—Mahouad sin alacsio, etc.

Trasegar. *a.* Pag halin; pag balhin.—Pag ocay ocay.—Pag houad sin alacsio, etc.

Traseñalador, ra. *s.* Paratigaman san mayada ná tigaman.

Traseñalar. *a.* Pag tigaman liuat, pag butang sin lain nga tigaman san mayada ná tigaman.

Trasera. *f.* Tinhan sin carruaje, etc.—Libong sin balay.—Luyo sin puerta, etc.

Trasero, ra. *adj.* Orehe.—*m.* Bobot; balao-ang; angag.—*pl. fam.* Mga guinicanan.

Trasferencia. *f.* Pag halin.—Pag langan, pag langan langan.—Pag toing; pag toclin.

Trasferible. *adj.* Sadang itoing; sadang icadto sin lain.

Trasferir. *a.* Pag halin.—Pag langan, pag langanlangan.—Pag toing, pag toclin; pag togot.

Trasfigurable. *adj.* Mabalhin sin daguay, maliuat sin cahimo.

Trasfiguración. *f.* Pag balhin sin dugay, pagliuat sin cahimo.

Trasfigurarse. *r.* Pag balhin sin dugay, pagliuat sin cahimo.

Trasfijo, ja. *adj.* Linagbas, tinahus, linahus.

Trasfixión. *f.* Pag lagbas, pag tahus; pag lahus; pacalagbas, pacatahus, pacalahus.

Trasflorear. Trasflorar. *a.* Pag pintar san bulauan, salapi, etc.

Trasfojar. *a.* Pag paropacli.

Trasfollado, da. *adj.* Hiluag nga hubag.

Trasfollo. *m.* Hubag nga hiluag.

Trasformación. *f.* Pag liuat sin cahimo. —Pag liuat sin batasan.

Trasformador, ra. *adj.* Maliuat sin cahimo.—Maliuat sin batasan.

Trasformamiento. *m.* Pag liuat sin cahimo.—Pag liuat sin batasan.

Trasformar. *a.* Pag liuat sin cahimo.—Pag liuat sin batasan.

Trasformativo, va. *adj.* Macacaliuat.

Trasfregar. *a.* Pag comos, pag comos comos.

Trasfretano, na. *adj.* Tabocnon, sa taboc.

Trásfuga. Trásfugo. *m.* Laguio, dalaag; an mapalaguio, madalaag.

Trasfundición. *f.* Pag ipis sin hinay, pag houad, pag huad sin alacsio.—Pag paang bit.

Trasfundir. *a.* Pag ipis sin hinay, pag houad, pag huad sin alacsio.—*fig.* Pag ang bit; pag paangbit.

Trasfusión. *f.* *vid.* Trasfundición.

Trasgo. *m.* Asuang, balbal. Bata nga malacsi.

Trasgredir. *a.* Pag talapas, pag lapas sin sugo.

Trasgresión. *f.* Pag talapas, pag lapas sin sugo.

Trasgresor, ra. *adj.* Matalapas, matalapason, matalapas-non.—*s.* Paratalapas.

Trasguear. *n.* Pag asuang, pag sugad sin asuang.

Trasguero. *m.* Paraasuang, parasugad sin asuang.

Trashoguero, ra. *adj.* Hubia.

Trashojar. *a.* Pag paropacli.

Trashumante. *p. a.* Mahalin sa mga hayop sa lain nga rugal.

Trashumar. *n.* Pag halin, pag pahalin sa mga hayop sa lain nga rugal.

Trasiego. *m.* Pag halin, pag balhin.—Pag ocay ocay.—Pag houad sin alacsio, etc.

Trasijado, da. *adj.* Magasa, mahogos.—Mahoyos ná.

Traslación. *f.* Pag halin.—Pag haclin.—Pag houad, pag huad; pag sacal.

Trasladador, ra. *s.* Parahalin.—Parahaclin.—Parahouad, parahuad, parasacal.

Trasladante. *p. a.* Mahalin.—Mahaclin.—Mahouad, mahuad.

Trasladar. *a.* Paghalin.—Paghaclin.—Paghouad; pag huad, pag sacal.
Traslado. *m.* Houad; hinouad; hinuad, sinacal.
Traslaticiamente. *adv. m.* Sa espíritu-hanon nga cahologan.
Traslaticio, cia. *adj.* Espirituhanon an cahologan.
Traslativo, va. *adj.* Matogot, sadang icadto sin lain, sadang itogot.
Trasloar. *a.* Pagdayao sa ano mán sin ora ora.
Traslúcido, da. *adj.* Mainag, matin-ao, masinao.
Trasluciente. *adj.* Mainag, matin-ao, masinao.
Traslucirse. *r.* Inag, tin-ao, sinao.—*fig.* Sabut, sinabut.
Traslumbramiento. *m.* Pag bislao.
Traslumbrarse. *r.* Bislao.—Idlap.
Trasluz. *m.* Lambrag, calambrag.
Trasmallo. *m.* Baring ó pag oyud nga haluag an mata nga may laquip nga lain nga sorososo an mata.
Trasmano. *m.* Icaduha cún dao sa mga pag uyas sin cabataan.
Trasmañana. *adv. t.* Sa usa ca buas.
Trasmarino, na. *adj.* Tabocnon; taboc sin dagat.
Trasmatar. *a. fam.* Pag hunahuna nga mahalaba an iya quinabuhi san canan iba.
Trasmigración. *f.* Pag halin sa lain nga tuna.
Trasmigrar. *n.* Pag halin sa lain nga tuna.
Trasminar. *n.* Pag lacat sa ilarum sa tuna.—Hamot caopay, bahó caopay.—Pag agui.
Trasmisible. *adj.* Sadang ighalin; sadang itogot; sadang ibilin.
Trasmisión. *f.* Paghalin.—Pagtogot; pag bilin.
Trasmitir. *a.* Pag halin.—*For.* Pag togot, pag bilin.—Pag lito lito.
Trasmontar. *a.* Pag cadto sa luyo.—Pag tonud san adlao.—*r.* Palaguio.
Trasmota. *f.* Alacsio nga maluya caopay.
Trasmudación. *f.* Pag liuat.
Trasmudamiento. *m.* Pag liuat.
Trasmudar. *a.* Pag halin.—Pag liuat.—Pag ocayocay.—Pag houad sin alacsio, etc.
Trasmutable. *adj.* Sadang maliuat.
Trasmutación. *f.* Pag liuat.
Trasmutar. *a.* Pag liuat.
Trasmutativo, va. *adj.* Macacaliuat.
Trasmutatorio, ria. *adj.* Macacaliuat.
Trasnochada. *f.* Cagabí.—Pag bantay sa usa lá cagabí.
Trasnochado, da. *adj.* An mapanos, an napierde, an nagraut ná.—*fig.* Magasa, maduas, duason.
Trasnochar. *n.* Pag aligmata sin uaray pacacatorug.—Cagabihí, in nagagabihan an tauo bisan diin.
Trasnombrar. *a.* Pagbalio, pagtagalio sin ngaran.
Trasnominación. *f.* Pag balio, pag tagalio sin ngaran.
Trasoir. *a.* Baringag.
Trasojado, da. *adj.* Baga mabidoon an iya camata.
Trasoñar. *a.* Pag sala sin pag huna huna.
Traspalar. *a.* Pag ocay sin pala ó atpad. —*fig.* Paghalin.
Traspapelarse. *r.* Pag uara, inauauara an surat, etc.
Trasparencia. *f.* Camainag, camatin-ao —Camasilhag; camasinao.
Trasparentarse. *r.* Inag, tin-ao, sinao.—Silhag.
Trasparante. *adj.* Mainag, matin-ao, masinao.—Masilhag.
Traspasación. *f.* Pag baya sin manggad ug pag togot sa iba.
Traspasador, ra. *adj.* Mahalin.—Mausuag.—Mataboc.—Maagui liuat.—Matahus, malahus, malagbas.—Matalapas.
Traspasamiento. *m.* Pag talapas, pag lapas sin sugo.—*fig.* Casáquit; cacurian.
Traspasar. *a.* Pag halin.—Pag usuag. Pag taboc sin sapa.—Pag agui liuat.—Pag tahus; pag lahus; lapus; pag lagbas, pag lacbas; pag tasac.—Traspasar mandato. Pag talapas, paglapas, apas, liat, auan, liang, lactas, anlang, talang, lacad.
Traspaso. *m.* Pag togot sa lain sin manggad.—Pag talapas sin sugo.—*fig.* Casáquit, cacurian.
Traspeinar. *a.* Pag sudlay liuat.
Traspié. *m.* Dalinas, hidalinas; banal, habanal.—Dar traspiés. *fr.* Hibanal, hidalinas. *fig.* y *fam.* Pag sala, pag sayop; pacasala; halisa.
Traspillarse. *r.* Pag gasa, pag luya caopay.
Traspintar. *a.* Pag quilala san baraja.—*r.* Silhag.
Traspirable. *adj.* Mahungao.
Traspiración. *f.* Pag hungao; cahungao.
Traspirar. *n.* Hungao.
Trasplantar. *a.* Gani, pag pangani cún dao humay.—Pag liuat sin mga tinanum.
Trasplante. *m.* Pangani cun dao humay.
Trasponedor, ra. *adj.* Maliuat.—*s.* Paraliuat.
Trasponer. *a.* Pag liuat.—Gani, pangani. —*r.* Tago, para sa mata.—Hingatorog.—Pag tonud an adlao, etc.

Traspontín. *m. fam.* Botbot, balao-ang.
Trasportación. *f.* Pag dolong sa lain nga rugal.
Trasportamiento. *m.* Pag dolong sa lain nga rugal.—Calipong sa oló.
Trasportar. *a.* Pag dolong sa lain nga rugal.—*Mús.* Pag liuat sin clabe.—*r.* Lipong.
Trasporte. *m.* Pag dolong sa lain nga rugal.—Sacayán.—Calipong sa oló.
Trasportín. *m.* Colsoneta nga gamit sa higdaan.
Trasposición. *f.* Pag liuat.
Traspositivo, va. *adj.* Sadang maliuat.
Traspuesta. *f.* Taragoan.—Pag palaguio.
Traspunte. *m.* Apuntador sa mga pag comedia.
Trasquero. *m.* Parabaliguia sa mga tinabas nga anit.
Trasquilador. *m.* Para arot sin gonting.
Trasquiladura. *f.* Pag arot.
Trasquilar. *a.* Pag arot sin gonting, opao.
Trasquilimocho, cha. *adj. fam.* Inarotan, opao.
Trasquilón. *m.* Pag rocnot nga pag gonting.—*fig.* Pag ticas sin manggad.
Trastada. *f. fam.* Maraut nga buhat.
Trastazo. *m. fam.* Son toc, poc poc.
Traste. *m.* Pidia, bidia; ipitan sin guitara.—Garamiton sin balay.—Dar al traste con una cosa. *fr.* Pag carag, pag baya.
Trasteado. *m.* Mga pidia sin guitara, etc.
Trasteador, ra. *adj.* Maaringasa, mangi ras sa mga garamiton sin balay.
Trasteante. *p. a.* Mahabaro mag cablit sin sesta, etc.
Trastear. *a.* Pag butang sin mga pidia san sesta, etc.—Pag Cablit sin sesta, etc.
Trastear. *n.* Pag halin halin san mga garamiton sa balay.—*fig.* Pag huna huna sin baga pag lacsi lá.
Trastejador, ra. *s.* Para opay sa mga atup sin balay, etc.; nga may mga teja.
Trastejadura. *f.* Pag opay sa mga atup sin balay nga may teja.
Trastejar. *a.* Pag opay sa mga atup sin balay nga may teja.
Trastejo. *m. vid.* Trastejar.—*fig.* Pag quiua quiua sin uaray cahusayan.
Trastería. *f.* Mga garamiton sin balay nga baya ná.—*fig.* y *fam.* Buhat nga macatataua.
Trasterminante. *p. a.* An macadto ó maagui sa tuna nga sacop ná sa gahum sin lain nga ponoan.
Trasterminar. *a. For.* Pag cadto ó pag agui sa tuna nga sacop ná sá gahun sin lain nga ponoan.
Trastero, ra. *s.* Piotan sin mga garamiton sin balay.
Trastesado, da. *adj.* Matig-a, matugas.
Trastienda. *f.* Solud nga sonud sin tendahan.—*fig.* y *fam.* Panginano anay sa mga buruhaton.
Trasto. *m.* Garamiton sa balay.—Garamiton ó casangcapan nga baya ná.—Bastidor sin comediahan.—*fig.* y *fam.* Tauo nga uaray polos.—*pl.* Salsalon, panganiban.—Casang capan.—Tirarse los trastos á la cabeza. *fr. fig.* y *fam.* Pag susuhay nga ora ara ná.
Trastornable. *adj.* Masayon masuhi; masayon maalituad.—Madali masamoc.—Masayon malipong.
Trastornador, ra. *s.* Parasuhi.—Para alituad.—*adj.* Masamoc.—Macalipong.
Trastornamiento. *m. vid.* Trastorno.
Trastornar. *a.* Pag suhi.—Pag alituad.—Pacasamoc, pacarimoc.—Pacalipong.
Trastorno. *m.* **Trastornadura.** *f.* Pag suhi.—Pag alituad.—Casamocan, carimocan.—Lipong, pacalipong.
Trastrabado, da. *adj.* An cabayo nga busag an iya teel nga too ug an iya imon-a nga uala.
Trastrabarse. *r.* Omil, oro omil, baga nasasalapid an dila.
Trastrocamiento. *m.* Pag liuat.
Trastrocar. *a.* Pag liuat.
Trastrueco. Trastrueque. *m.* Pag liuat.
Trastuelo. *m. vid.* Trasto.
Trastumbar. Holog, iholog.
Trasudadamente. *adv. m.* Binalhas gud nga guican sin caculba, cabudlay ó casáquit.
Trasudar. *a.* Pag balhas, pag hulas.
Trasudor. *m.* Barobalhas, horohulas nga guican sin caculba, cabudlay ó casáquit.
Trasuntar. *a.* Pag houad, pag huad sin surat.—Pag lactud.
Trasuntivamente. *adv. m.* Hinuad gud. —Lactud gud.
Trasunto. *m.* Hinouad, hinuad, sinacal.—Ladauan.
Trasvenarse. *r.* Pag dugo, pag goa an dugo sa mga caogatan.—*fig.* Auas.
Trasver. *a.* Diri pag quita sin maopay.
Trasverberación. *f.* Pag lagbas, patahus, pag lahus.
Trasversal. *adj.* Balabag.
Trasverso, sa. *adj.* Balico.
Trasverter. *n.* Auas, in naauas an alacsio, cay pono ná an surudlan, etc.
Trasvinarse. *r.* Honob, tohom.
Trasvolar. *a.* Pag lupab.
Trata. *f.* Pag comersio ó pag baliguia sa mga acta nga dao mga bihag sira.

Tratable. *adj.* Maalagad, maopay an buot, diri maisug.
Tratadista. *m.* Parasurat.
Tratado. *m.* Pag caoroyon, pag caarabuyon; guincaoroyonan, guincaarabuyonan.—Casayoran.—Lagda.
Tratador, ra. *adj.* Magturuhay, mahatag sin catuhayan.
Tratamiento. *m.* Pag hatag sin catalahuran.—Batasan sin pag tambal.
Tratante. *m.* Comerciante, parapalit, parabaliguia.
Tratar. *a.* Pag bagaybagay—Pag balata.—Pag lagda, pagbahan.—Pag asoy.—Pag carocayacan.—Pagcomersio, pagpalit, pag baliguia.—Yo trato de comer bien. Guintatalingoha co mán an pag caon sin maopay.—Yo trato de cumplir. Guintutuyo co mán an pag tumán.—Pag hatag sin catalahuran.—Tratar á uno de ladrón. Panhingauat.—Tratar de ladrones. Papanhingauat.—Tratar á uno de loco. Panhilorong.—Tratar, intentar hacer alguna cosa. Hogoy.—Pag hogoy.—Tratar mal. Loso loso.
Trato. *m.* Balata; hugay.—Pag carocayacan.—Batasan.—Pag comersio, pag palit, pagbaliguia.—Paquigpolong polong sa Dios.—Pag hatag sin catalahuran.—Pagtrato.
Traumático, ca. *adj. Med.* An tungud ó canan mga casam-dan.
Traumatismo. *m. Med.* Cabutang sa lauas tungud sin daco nga samad.
Traversa. *f. Mar.* Pisi nga gamit sa mga toladoc.
Través. *m.* Cabalico.—*fig.* Casáquit, cacurian.
Travesaño. *m.* Balabag nga cahuy.—Olonan nga halaba.—Lacdanan.—Panaragangan sin duyan.—Bangon.—Catigcatig sin sinipit.
Travesar. *a.* Pag balabag.
Travesear. *n.* Aringasa, ngiras; pag lambut.
Travesero, ra. *adj.* Balabag.—Olonan nga halaba.
Travesía. *f.* Cahirayo.—Pag taboc.—Balabag nga dalan sin bongto.
Travesío. a. *adj.* Sinisiring an mga hayop nga malahus san ira pag lacat san guiotan san bongto.—Balabag nga hangin.—*m.* Babalat-san.
Travestido, da. *adj.* An nagbebeste sin biste nga diri iya lugaringon, basi diri siya quilalon.
Travesura. *f.* Aringasa, ngiras; lambut.—*fig.* Calasguran.—*fig.* Buhat nga quinabatáan.
Traviesa. *f.* Cahuy nga balabag.
Travieso, sa. *adj.* Balabag.—*fig.* Maquilas, maquidang quidang, maquirang quirang, quila quila.
Trayecto. *m.* An cahirayo.
Trayectoria. *f.* Agui, an agui san ponglo.—Araguian.
Trayente. *p. a.* Madara.
Traza. *f.* Duang sin balay, etc.—*fig.* Larang.
Trazado, da. *adj.* Bien trazado. Mopay an iya cahimo ó cabacdao.—Mal trazado. Maraut an iya cahimo ó cabacdao.—*m.* Pag duang.—Duang.
Trazador, ra. *s.* Paraduang, parauatang.
Trazar. *a.* Pag duang, pag uatang.—*fig.* Pag larang.
Trazo. *m.* Duang, uatang.—Badlis, tigaman.
Trazumarse. *r.* Honob, tohom.
Treballa. *f.* Sarsa, nga may lasona, bunay asucar, canela, tinapay ug iba pa nga mga panacot.
Trébedes. *f. pl.* Sug-ang.
Trebejo. *m.* Garamiton, casangcapan.—Uyagan; oyasan.
Trebejuelo. *m. vid.* Trebejo.
Trébol. *m.* Banua nga tagtolotolo an dahum.
Trece. *adj.* Napolo cag tolo.—Icapolo cag tolo; icanapolo cag tolo.
Trecemesino, na. *adj.* An may napolo cag tolo ca bulan.
Trecenario. *m.* Napolo cag tolo ca adlao
Treceno, na. *adj.* Icapolo cag tolo; icanapolo cag tolo.
Trecésimo, ma. *adj.* Icacatloan.
Trecientos, tas. *adj.* Tolo ca gatos.
Trechel. *adj.* Trigo nga oroitum.
Trecheo. *m. Min.* Pag hacot sin tuna, baras, etc.
Trecho. *m.* Cahirayo.
Tredécimo, ma. *adj.* Icapolo cag tolo; Icanapolo cag tolo.
Tredentudo, da. *adj.* Totolo an ngipon.
Trepe. *adj.* Magaan; manipis.—Culang.
Tregua. *f.* Pag paocoy anay sin pag uuay.—*fig.* Pag ocoy; pag pahuay.
Treinta. *adj.* Catloan.—Icatloan.
Treintanario. *m.* Catloan ca adlao.
Treintañal. *adj.* An may catloan ca tuig.
Treintavo, va. An tag-sa ca bahin sin catloan ca bahin.
Treintena. *f.* Catloan;—An tag-sa ca bahin sin catloan ca bahin.—Quinatloan.
Treintenario. *m.* Catloan ca adlao.
Treinteno, na. *adj.* Catloan.—Icacatloan.—An tagsa ca bahin sin catloan cabahin.
Tremebundo, da. Macaharadluc.
Tremedal. *m.* Cahalboan.

Tremendo, da. *adj.* Macaharadluc.—Daco caopay.—Tacus pag tahuron.
Tremente. *p. a.* Macorug corug, macadal cadal.
Trementina. *f.* Taguc sin cahuy nga pino.
Tremés. Tremesino, na. *adj.* An may tolo ca bulan.
Tremo. *m.* Rayan dayan sin salaming.
Tremolante. *p. a.* Mahayab hayab; macayab cayab.
Tremolar. *a.* Pag hayab hayab; pag cayab cayab.
Tremolina. *f.* Dago-oc sin hangin.—*fig.* y *fam.* Aringasa, ngiras.
Trémulamente. *adv. m.* Quiua quiua gud; quirio gud.
Tremulante. *adj.* Maquiua quiua; quiquiriuon.
Tremulento, ta. *adj.* Maquiùa quiua; quiquiriuon.
Trémulo, la. *adj.* Maquiua quiua; quiquiriuon.
Tremuloso, sa. *adj. vid.* Trémulo.
Tren. *m.* Catima sin mga casaroc-an in tilacat an tauo.—Padayao.—Bapor sa hubas.
Trena. *f.* Banda nga itinatac gong-sa hauac ó ibinabaclay sa sug-bong.—Salapi nga nasonug.
Trenado, da. *adj.* Baga hinoc-tan ó linara.
Trenca. *f.* Cahuy nga balabag.
Trencilla. *f.* Galón nga rayandayan.
Trencillar. *a.* Pag butang ó pag rayandayan sin galón
Trencillo. *m.* Galón nga rayan dayan.—Salapi ó bulauan nga sab ong sin calo.
Trenos. *pl.* Mga pag bacho.
Trenza. *f.* Salapid; talig-hotan.—Panta.
Trenzadera. *f. vid.* Tranzadera.—Sintas.
Trenzado. *m.* Pinanta.
Trenzar. *a.* Pag salapid; pag lara.—Pag talonay.
Treo. *m. Mar.* Layag.
Trepa. *f.* Pag salpong.—Pag gabud; calianap.—Sid sid sin biste, rayan dayan sa sid sid san mga biste.—Limbong.—*fam.* Pag hampac, pag tindac, pag dabal, etc.
Trepado. *m.* Rayan dayan sa sid sid san mga biste.—*adj.* Macosog; matamboc.—*vid.* Retrepado.
Trepador, ra. *adj.* Masalpong.—Magabud.—*m.* Salpongan.—Gaburan.
Trepanar. *a. Cir.* Pagloho sin garamiton san bagol bagol sa oló, cún dao casoroc-an sa pag tambal sin saquit.
Trépano. *a. Cin.* Garamiton nga gamit sin pag loho san bagol bagol sa oló.
Trepante. *p. a.* Masalpong.—Magabud.—*adj.* Malimbong.
Trepar. *n.* Pag salpong.—Gabud.—*a.* Pag rayan dayan sa mga sid sid san mga biste, etc.
Trepar. *a.* Pag loho.
Trepe. *m. fam.* Sauay, in guiniis-gan an sinasauay.
Trepidación. *f.* Cacorug corog; cadalao.—Linug.—Caquirio.
Trepidante. *adj.* Macorog corog; dinadalao; quiquiriuon.
Tres. *adj.* Tolo.—Icatolo.
Tresalbo, ba. *adj.* An cabayo nga busag an totolo nga teel.
Tresañal. *adj.* An may tolo catuig.
Tresañejo, ja. *adj.* An may tolo catuig.
Tresbolillo (Al). *m. adv.* Pag tanum sin tinagtolo, etc.
Trescientos, tas. *adj.* Tolo cagatos.—Icatolo ca gatos.
Tresdoblar. Pag pilo sin tolo capilo.—Pag buhat sin bisan ano sin macatolo.
Tresdoble. *s.* An número nga nacasacop sa lain nga número sin macatolo.
Tresillista. *com.* Batid caopay sin pag sugal sa tresiyo.
Tresillo. *m.* Sugal sin baraja nga tinatauag tresiyo.
Tresmesino, na. *adj.* An may tolo ca bulan.
Tresnal. *m.* Pondoc sin mga botoc sin trigo; tapong sin trigo, humay, etc.
Trestanto. *m.* Tinolo, tinotolo.—*adv. m.* Tolo ca sugad.
Treta. *f.* Limbong; pag limbong.—Larang.
Tría. *f.* Pagsolud solud ug pag goa an mga potiocan sa ira balay.
Triaca. *f.* Bolong nga may salacot sin mag calaenlaen nga mga bolong.
Triacal. *adj.* Bolong nga may triaca.
Triache. *m.* Capé nga natubud, diri ná mahamut, maluya ná.
Triangulado, da. *adj.* Masugad sin triángulo.
Triangular. *adj.* Sugad sin triángulo.
Triángulo. *m.* Triángulo, tolo an bayhon.
Triaquera. *f.* Sudlanan sin triaca ug ibá pá nga mga bolong.
Triar. *n.* Pag solud solud ug pag goa an mga potiocan sa ira balay.
Triario. *m.* Soldados sa mga romano.
Tribu. *f.* Tulin; catulinan.
Tribuir. *a.* Pag butang, pag butang butang (in diri sayud).
Tribulación. *f.* Casáquit; cacurian; casaquitan; carital; caritalan; pag carital.
Tribulante. *p. a.* Macasáquit, macacuri.
Tribular. Pacasáquit, pacacuri.

Triunfar. *n.* Pag daog.
Triunfo. *m.* Pag daog.
Triunvirado. Triunvirato. *m.* Totolo nga hocom nga mga ponoan san guinhadian sa tiempo san mga romano.
Triunviro. *m.* An usa nga hocom nga ponoan sadton totolo nga caponoanan sa tiempo san mga romano.
Trivial. *adj.* Bungayud nga dalan.—*fig.* Sinasabut gud.
Trivialidad. *f.* Sinasabut ná.
Trivialmente. *adv. m.* Sinasabut ná gud; agsub gud.
Triza. *f.* Tipic; piri.—Hacer trizas. *fr.* Pag otud otud; pag tiros; pag tad tad.—*fig.* Pag bono, pacasamad sin daco.
Triza. *f. Mar.* Pisi.
Trocable. *adj.* Sadang mabalio.
Trocadamente. *adv. m.* Sinusuhi gud cún dao polong.
Trocadilla (Á la). Á la trocada. *m. adv.* Sinuhi gud cún dao polong.
Trocado, da. *adj.* Salapi nga sinoclian.
Trocador, ra. *adj.* Mabalio.—*s.* Parabalio, paratagalio; parasocli.
Trocamiento. *m.* Pag balio, pag tagalio; pag socli.
Trocante. *p. a.* Mabalio, matagalio; masocli.
Trocar. *a.* Pag balio; pag tagalio; pag socli.—Pag suca.—*r* Pag lain sin batasan.
Trocatinta. *f. fam.* Pag balio ó pag tagalio nga may sayop ó hiborongan
Troceo. *m. Mar.* Pisi nga pinopotos sin anit.
Trociscar. *a.* Pag otud otud.
Trocisco. *m.* Piri, otud nga gutiay nga himoon nga píldora.
Trocla. *f.* Moton.
Troco. *m.* Isda.
Trocha. *f.* Dalan nga haligot.
Trochemoche (Á), ó á troche y moche. *m. adv. fam.* Sin uaray gud panginano.
Trofeo. *m.* Tigaman san canan pag daog. —An manggad nga cuha sa mga pag auayan.—*fig.* Pag daog.
Troglodita. *adj. fig.* Mabangis, mapintas. —*fig.* Oraora sin camaquicaon.
Troj. Troje. *f.* Bohos.
Trojero. *m.* Bantay, paramangno san bohos.
Trombón. *m.* Toronggon.
Trompa. *f.* Toronggon.—Torotot.—Irong sin elefante.—Bahaui.
Trompada. *fig.* y *fam.* Songgo, in nasonggo in duha ca tauo nga nahihitapo.—Tiro, pag tiro.
Trompar. *n.* Pag casing.
Trompazo. *m.* Tiro, pag tiro, pag poc poc.
Trompear. *n.* Pag casing.
Trompero. *m.* Parahimo sin casing.
Trompero, ra. *adj.* Malimbong.
Trompeta. *f.* Toronggon.
Trompetada. *f. fam.* Polong nga diri angay ó diri macaigo.
Trompetazo. *m.* Tonog sin trompeta.—Pag dabal, pag bal bag sin trompeta.—*fam.* Polong nga diri angay ó diri macaigo.
Trompetear. *n. fam.* Pag patonog san trompeta.
Trompetería. *f.* Mga trompeta.
Trompetero. *m.* Parahimo sin mga trompeta.—Parataihop sin trompeta.
Trompetilla. *f.* Trompeta nga guti, torotot; torotoc, toro torotoc.
Trompicar. *a.* Pag hipantuc.
Trompicón. *m.* Hipantuc.
Trompis. *m. fam.* Poc poc, puniti.
Trompo. *m.* Casing; cuyapad.—Ponerse uno como un trompo. *f. fig.* y *fam.* Pag caon cún pag inum bá sin ora ora.
Trompón. *m.* Casing nga daco.—À trompón, de trompón. *m. adv. fam.* Sin uaray catuhayan; sin uaray cahusayan.
Tronada. *f.* Mga dalug dug.
Tronador, ra. *adj.* An nag papadalug dug. —Matonog; nag papatonog.
Tronante. *p. a.* Nag papadalug dug.—Matonog.
Tronar. Pag dalug dug; pag cadug.—*n.* Lipac.—*fam.* Pag perde sa sugal.
Troncal. *adj.* An tungud ó canan pono.
Troncar. *a.* Pag otud.—Pag pogot san oló.
Tronco. *m.* Pono, caponoan; poua, póa; tood; lauas sin cahuy ó banua. Guinicanan. Lauas sin tauo nga uaray ná oló, mga paa ug mga butcon.—*fig.* Tauo nga uaray polos.
Tronchar. *a.* Pag bangui.—Pag lunggo. —Pag bonggo.—Pag tias; pag tois.—Tronchar el viento los árboles. Pungag.—Tronchar los cogollos de los árboles. Pingut.—Tronchar por medio. Poctol.
Tronchazo. *m.* Pag latub sin coles, etc.
Troncho. *m.* Lauas sin coles, etc.
Tronchudo, da. *adj.* Coles ug iba pá nga mga utan nga daco an lauas.
Tronera. *f.* Loho, calohoan sin cota.—Taramboan nga guti.
Tronear. *a.* Pag loho sin cota, etc.
Tronitoso, sa. *adj. fam.* Madalugdug.—Malipac.
Trono. *m.* Trono, lingcoranan sá mga hadi, etc.—*fig.* Pag cahadi.—*pl.* Mga espíritu nga langitnon nga tinatauag an icatolo ca cubay sa mga ángeles.

Tronquista. *m.* Cochero.
Tronzar. *a.* Pag boong, pag bari.—Pag conot conot sa mga biste sin babaye dapit sa sagyad.
Tronzo, za. *adj.* Cabayo nga palóng, tigaman nga baya ná.
Tropa. *f.* Cadam-an nga tauo nga nagcacatipon.—Casoldadosan.
Tropel. *m.* Cadamo.—Aringasa sin damo nga mga tauo, etc.—Cadali dali nga uaray gud cahusayan.—De tropel, en tropel. *m. adv.* Sin tigda, tigda.—Carol.
Tropelía. *f.* Cadali dali, cadagmitan nga uaray cahusayan.—Pag dali dali, pag hinanali nga patuc sa mga iguin susugo.—Pag darahug, pag tamay.
Tropezadero. *m.* Hipacdulan.
Tropezador, ra. *adj.* Mapacdul, mapacug, maontug, mapaquil.
Tropezar. *n.* Pacdul, hipacdul, pacug, hipacug, ontug, hiontug, paquil, hipaquil, padol, hipadol, haracop, hiracop; corong codong; lagud; banal, hibanal; sagud sud; sagpang; sampac; socdo, hisocdo; tip-ig; toloy.—*fig.* y *fam.* Hitapo, hisugat.
Tropezón, na. *adj.* Mabanal, mahibanal, —*m. vid.* Tropiezo.
Tropiezo. *m.* Hipacdulan.—Hibanal.—*fig.* Sayop, lisa, sala.—*fig.* Pag suhay; pagpatuc, diri pag oyon san canan iba huna huna.
Troque. *m.* Borobalighot.
Troquel. *m.* Sil-ogan.
Troquillo. *m.* Minoldurahan.
Trotador, ra. *adj.* Maquiring quiring; maayam ayam.—Malacat sin dagmit.
Trotar. *n.* Pag quiring quiring; pag ayam ayam.—*fig.* y *fam.* Pag lacat sin dagmit. Piring-piting.
Trote. *m.* Pag quiring quiring; pag ayam-ayam.—Al trote, á trote. *m. adv. fig.* Sin dagmit.—Amansar uno el trote. *fr. fig.* Pag hinay hinay.—Hacer entrar en los trotes, meter en los trotes á uno. *fr. fig.* Pag paanad.—Tomar uno el trote. *f. fig.* y *fam.* Palaguio.
Trotón, na. *adj.* Maquiring quiring; maayam ayam.
Trotonería. *f.* Pag quiring quiring; pagayam ayam.
Trova. *f.* Siday.
Trovador, ra. *s.* Parahimo sin mga siday.
Trovar. *n.* Pag himo sin mga siday.
Trovista. *m.* Parahimo sin mga siday.
Trox. *f.* Bohos.
Troza. *f.* Guipat nga pag tatablahon.—*Mar.* Pisi nga pinopotos sin anit.

Trozar. *a.* Pag otud, pag otud otud.
Trozo. *m.* Otud.
Truculento, ta. *adj.* Mabangis, mapintas.
Trucha. *f.* Isda sa salug. Balanac.
Truchero. *f.* Paracauil ó paradacop sin mga trucha.—Parabaliguia sin mga trucha.
Truchimán, na. *m.* y *f.* *fam.* Agutato. —Tauo nga may cabatiran ug cablas sin cahadluc sa iya mga pag buhat.
Truchuela. *f.* Isda sa salug.
True. *m.* Panapton nga manipis ug busag.
Trueco. *m.* Pag balio, pag tagalio.—Á trueco. *m. adv.* Cún dao.—Á, ó en trueco. *m. adv.* Balos, balio, tagalio.
Trueno. *m.* Dalugdug.—Cadug.—Lipac.
Trueque. *m.* Balio, tagalio; pag balio, pag tagalio.
Trufa. *f.* Bua, limbong. Banua nga nahamut ngan malini.
Trufar. *n.* Pag bua, pag limbong.
Truhán, na. *adj.* Buaon, malimbong.—Madorogas.
Truhanada. *f.* Cabuaon, camalimbong.—Camadorogas.
Truhanamente. *adv. m.* Sa pag bua gud, sa paglimbong gud.
Truhanear. *n.* Pag bua, pag limbong.—Pag dorogas.
Truhanería. *f.* Cabuaon, camalimbong.—Camadorogas.
Truhanesco, ca. *adj.* Mabuaon, malimbong.—Madorogas.
Truja. *f.* Burutangan sa mga aseitunas san tag-sa-tag-sa ca tauo.
Trujal. *m.* Ipitan sin mga aseitunas.—Tadiao nga pinasusudlan san asang nga gamit sin pag himo sin sabon.—Burutangan san mga aseitunas basi matoro an lana.
Trujaleta. *f.* Saluran san lana san aseitunas.
Trujamán, na. *m.* y *f.* Agutato.—*m.* Batid, may cabatiran, parasauay sa mga buruhaton.
Trujamanear. *n.* Pag agutato.—Pag sauay sa mga buruhaton.—Pag balio, pag tagalio.
Trujamanía. *f.* Pag caagutato.—Camasagdon, caparasauay sa mga buruhaton.
Trulla. *f.* Aringasa, ngiras.—Cadamo, damo nga tauo.
Trulla. *f.* Paleta nga gamit sin cotero.
Trullo. *m.* Tamsi sa tubig.
Trullo. *m.* Burutangan sa mga ubas basi maloloto.
Truncadamente. *adv. m.* Sa pag caculang gud sin polong.
Truncamiento. *m.* Pag otud.—Pag pogot. —Paglactao sin polong.

Triunfar. *n.* Pag daog.
Triunfo. *m.* Pag daog.
Triunvirado. Triunvirato. *m.* Totolo nga hocom nga mga ponoan san guinhadian sa tiempo san mga romano.
Triunviro. *m.* An usa nga hocom nga ponoan sadton totolo nga caponoanan sa tiempo san mga romano.
Trivial. *adj.* Bungayud nga dalan.—*fig.* Sinasabut gud.
Trivialidad. *f.* Sinasabut ná.
Trivialmente. *adv. m.* Sinasabut ná gud; agsub gud.
Triza. *f.* Tipic; piri.—Hacer trizas. *fr.* Pag otud otud; pag tiros; pag tad tad.—*fig.* Pag bono, pacasamad sin daco.
Triza. *f. Mar.* Pisi.
Trocable. *adj.* Sadang mabalio.
Trocadamente. *adv. m.* Sinusuhi gud cún dao polong.
Trocadilla (Á la). Á la trocada. *m. adv.* Sinuhi gud cún dao polong.
Trocado, da. *adj.* Salapi nga sinoclian.
Trocador, ra. *adj.* Mabalio.—*s.* Parabalio, paratagalio; parasocli.
Trocamiento. *m.* Pag balio, pag tagalio; pag socli.
Trocante. *p. a.* Mabalio, matagalio; masocli.
Trocar. *a.* Pag balio; pag tagalio; pag socli.—Pag suca.—*r* Pag lain sin batasan.
Trocatinta. *f. fam.* Pag balio ó pag tagalio nga may sayop ó hiborongan
Troceo. *m. Mar.* Pisi nga pinopotos sin anit.
Trociscar. *a.* Pag otud otud.
Trocisco. *m.* Piri, otud nga gutiay nga himoon nga píldora.
Trocla. *f.* Moton.
Troco. *m.* Isda.
Trocha. *f.* Dalan nga haligot.
Trochemoche (Á), ó á troche y moche. *m. adv. fam.* Sin uaray gud panginano.
Trofeo. *m.* Tigaman san canan pag daog.—An manggad nga cuha sa mga pag auayan.—*fig.* Pag daog.
Troglodita. *adj. fig.* Mabangis, mapintas.—*fig.* Oraora sin camaquicaon.
Troj. Troje. *f.* Bohos.
Trojero. *m.* Bantay, paramangno san bohos.
Trombón. *m.* Toronggon.
Trompa. *f.* Toronggon.—Torotot.—Irong sin elefante.—Bahaui.
Trompada. *fig.* y *fam.* Songgo, in nasonggo in duha ca tauo nga nahihitapo.—Tiro, pag tiro.
Trompar. *n.* Pag casing.
Trompazo. *m.* Tiro, pag tiro, pag poc poc.
Trompear. *n.* Pag casing.
Trompero. *m.* Parahimo sin casing.
Trompero, ra. *adj.* Malimbong.
Trompeta. *f.* Toronggon.
Trompetada. *f. fam.* Polong nga diri angay ó diri macaigo.
Trompetazo. *m.* Tonog sin trompeta.—Pag dabal, pag bal bag sin trompeta.—*fam.* Polong nga diri angay ó diri macaigo.
Trompetear. *n. fam.* Pag patonog san trompeta.
Trompetería. *f.* Mga trompeta.
Trompetero. *m.* Parahimo sin mga trompeta.—Parataihop sin trompeta.
Trompetilla. *f.* Trompeta nga guti, torotot; torotoc, toro torotoc.
Trompicar. *a.* Pag hipantuc.
Trompicón. *m.* Hipantuc.
Trompis. *m. fam.* Poc poc, puniti.
Trompo. *m.* Casing; cuyapad.—Ponerse uno como un trompo. *f. fig.* y *fam.* Pag caon cún pag inum bá sin ora ora.
Trompón. *m.* Casing nga daco.—Á trompón, de trompón. *m. adv. fam.* Sin uaray catuhayan; sin uaray cahusayan.
Tronada. *f.* Mga dalug dug.
Tronador, ra. *adj.* An nag papadalug dug.—Matonog; nag papatonog.
Tronante. *p. a.* Nag papadalug dug.—Matonog.
Tronar. Pag dalug dug; pag cadug.—*n.* Lipac.—*fam.* Pag perde sa sugal.
Troncal. *adj.* An tungud ó canan pono.
Troncar. *a.* Pag otud.—Pag pogot san oló.
Tronco. *m.* Pono, caponoan; poua, póa; tood; lauas sin cahuy ó banua. Guinicanan. Lauas sin tauo nga uaray ná oló, mga paa ug mga butcon.—*fig.* Tauo nga uaray polos.
Tronchar. *a.* Pag bangui.—Pag lunggo.—Pag bonggo.—Pag tias; pag tois.—Tronchar el viento los árboles. Pungag.—Tronchar los cogollos de los árboles. Pingut.—Tronchar por medio. Poctol.
Tronchazo. *m.* Pag latub sin coles, etc.
Troncho. *m.* Lauas sin coles, etc.
Tronchudo, da. *adj.* Coles ug iba pá nga mga utan nga daco an lauas.
Tronera. *f.* Loho, calohoan sin cota.—Taramboan nga guti.
Tronear. *a.* Pag loho sin cota, etc.
Tronitoso, sa. *adj. fam.* Madalugdug.—Malipac.
Trono. *m.* Trono, lingcoranan sá mga hadi, etc.—*fig.* Pag cahadi.—*pl.* Mga espíritu nga langitnon nga tinatauag an icatolo ca cubay sa mga ángeles.

Tronquista. *m.* Cochero.
Tronzar. *a.* Pag boong, pag bari.—Pag conot conot sa mga biste sin babaye dapit sa sagyad.
Tronzo, za. *adj.* Cabayo nga palóng, tigaman nga baya ná.
Tropa. *f.* Cadam-an nga tauo nga nagcacatipon.—Casoldadosan.
Tropel. *m.* Cadamo.—Aringasa sin damo nga mga tauo, etc.—Cadali dali nga uaray gud cahusayan.—De tropel, en tropel. *m. adv.* Sin tigda, tigda.—Carol.
Tropelía. *f.* Cadali dali, cadagmitan nga uaray cahusayan.—Pag dali dali, pag hinanali nga patuc sa mga iguin susugo.—Pag darahug, pag tamay.
Tropezadero. *m.* Hipacdulan.
Tropezador, ra. *adj.* Mapacdul, mapacug, maontug, mapaquil.
Tropezar. *n.* Pacdul, hipacdul, pacug, hi pacug, ontug, hiontug, paquil, hipaquil, padol, hipadol, haracop, hiracop; corong codong; lagud; banal, hibanal; sagud sud; sagpang; sampac; socdo, hisocdo; tip-ig; toloy.—*fig.* y *fam.* Hitapo, hisugat.
Tropezón, na. *adj.* Mabanal, mahibanal, —*m. vid.* Tropiezo.
Tropiezo. *m.* Hipacdulan.—Hibanal.—*fig.* Sayop, lisa, sala.—*fig.* Pag suhay; pagpatuc, diri pag oyon san canan iba huna huna.
Troque. *m.* Borobalighot.
Troquel. *m.* Sil-ogan.
Troquillo. *m.* Minoldurahan.
Trotador, ra. *adj.* Maquiring quiring; maayam ayam.—Malacat sin dagmit.
Trotar. *n.* Pag quiring quiring; pag ayam ayam.—*fig.* y *fam.* Pag lacat sin dagmit. Piring-piting.
Trote. *m.* Pag quiring quiring; pag ayamayam.—Al trote, á trote. *m. adv. fig.* Sin dagmit.—Amansar uno el trote. *fr. fig.* Pag hinay hinay.—Hacer entrar en los trotes, meter en los trotes á uno. *fr. fig.* Pag paanad.—Tomar uno el trote. *f. fig.* y *fam.* Palaguio.
Trotón, na. *adj.* Maquiring quiring; maayam ayam.
Trotonería. *f.* Pag quiring quiring; pagayam ayam.
Trova. *f.* Siday.
Trovador, ra. *s.* Parahimo sin mga siday.
Trovar. *n.* Pag himo sin mga siday.
Trovista. *m.* Parahimo sin mga siday.
Trox. *f.* Bohos.
Troza. *f.* Guipat nga pag tatablahon.—*Mar.* Pisi nga pinopotos sin anit.
Trozar. *a.* Pag otud, pag otud otud.
Trozo. *m.* Otud.
Truculento, ta. *adj.* Mabangis, mapintas.
Trucha. *f.* Isda sa salug. Balanac.
Truchero. *f.* Paracauil ó paradacop sin mga trucha.—Parabaliguia sin mga trucha.
Truchimán, na. *m.* y *f.* *fam.* Agutato. —Tauo nga may cabatiran ug cablas sin cahadluc sa iya mga pag buhat.
Truchuela. *f.* Isda sa salug.
True. *m.* Panapton nga manipis ug busag.
Trueco. *m.* Pag balio, pag tagalio.—Á trueco. *m. adv.* Cún dao.—Á, ó en trueco. *m. adv.* Balos, balio, tagalio.
Trueno. *m.* Dalugdug.—Cadug.—Lipac.
Trueque. *m.* Balio, tagalio; pag balio, pag tagalio.
Trufa. *f.* Bua, limbong. Banua nga nahamut ngan malim.
Trufar. *n.* Pag bua, pag limbong.
Truhán, na. *adj.* Buaon, malimbong.—Madorogas.
Truhanada. *f.* Cabuaon, camalimbong.—Camadorogas.
Truhanamente. *adv. m.* Sa pag bua gud, sa paglimbong gud.
Truhanear. *n.* Pag bua, pag limbong.—Pag dorogas.
Truhanería. *f.* Cabuaon, camalimbong.—Camadorogas.
Truhanesco, ca. *adj.* Mabuaon, malimbong.—Madorogas.
Truja. *f.* Burutangan sa mga aseitunas san tag-sa-tag-sa ca tauo.
Trujal. *m.* Ipitan sin mga aseitunas.—Tadiao nga pinasusudlan san asang nga gamit sin pag himo sin sabon.—Burutangan san mga aseitunas basi matoro an lana.
Trujaleta. *f.* Saluran san lana san aseitunas.
Trujamán, na. *m.* y *f.* Agutato.—*m.* Batid, may cabatiran, parasauay sa mga buruhaton.
Trujamanear. *n.* Pag agutato.—Pag sauay sa mga buruhaton.—Pag balio, pag tagalio.
Trujamanía. *f.* Pag caagutato.—Camasagdon, caparasauay sa mga buruhaton.
Trulla. *f.* Aringasa, ngiras.—Cadamo, damo nga tauo.
Trulla. *f.* Paleta nga gamit sin cotero.
Trullo. *m.* Tamsi sa tubig.
Trullo. *m.* Burutangan sa mga ubas basi maloloto.
Truncadamente. *adv. m.* Sa pag caculang gud sin polong.
Truncamiento. *m.* Pag otud.—Pag pogot. —Paglactao sin polong.

Truncar. *a.* Pag otud.—Pag pogot sin oló.—Paglactao sin polong.
Truque. *m.* Sugal sa baraja.
Truquiflor. *m.* Sugal sa baraja.

TU

Tú. *pron.* Icao, ca.
Tu, tus. *pron. poses.* Imo, mo.
Tuáutem. *m. fam.* Labao, an nag papacalabao.
Tuba. *f.* Tuba.—Tuba fuerte y agria. Bahal.
Tuberculización. *f.* Hubag, cahubag.
Tubérculo. *m. Bot.* Boco coco cún dao cahuy.—Rapac cún dao cahuy ó banua.—Sumono cún dao palauán.—Lituad cún dao patatas, etc.—Butig cún dao bagong ó baribaran.—Hupi cún dao gauay ó palauán.—*Med.* Hubag.
Tuberculosis. *f. Med.* Hubag, cahubag.
Tuberculoso, sa. *adj.* Nahuhubag.—Bocobocohun, rapacon cún dao cahuy.—Somono on.—Lituaron.—Butigon.—Hupion.
Tubería. *f.* Mga tubo sa quinqué, etc.
Tubero. *m.* Manarangot, parasangot.
Tuberosidad. *f.* Hubag.
Tubo. *m.* Tubo sugad san canan quinqué, etc.; mayada mán mga tubo nga puthao, etc.
Tubular. *adj.* An tungud ó canan tubo; masugad sin tubo; may mga tubo ó catubohan.
Tucía. *f.* Tae sin sinc, puthao, etc.
Tuciorista. *adj.* Tauo nga magapil san tutdo nga labi nga marig-on.
Tudel. *m.* Horoypan sin patoronggon.
Tueca. *f.* **Tueco.** *m.* Calungagan sin cahuy.
Tuera. *f.* Bonga sin coloquintida.
Tuerca. *f.* Tuerca.
Tuero. *m.* Tiac nga isosongo, isorongo.
Tuerto, ta. *p. p.* Ticó, tinico; baco; balico; baloc.—*adj.* Buta sa luyo nga mata.
Tuétano. *m.* Otoc sin tul-an.
Tufarada. *f.* Bahó nga mapintas.
Tufo. *m.* Alingao, alitbo, alisbo.—*fig.* y *fam.* Bahó nga mapintas.—*fig.* y *fam.* Capalabi labi, camalabiao.
Tugurio. *m.* Lagcao, payag; balay balay.
Tuición. *f.* Pag ogop, pag tabang.
Tuitivo, va. *adj. For.* Maogop, matabang.
Tul. *m.* Panapton nga hinocot.
Tulipán. *m.* Banua nga macaruruyag gud an iya bucad ngan macalaen laen an color.
Tullido, da. Lulid, borocsot, boroctot.
Tullidura. *f.* Iti sin tamsi nga madaguit.
Tullimiento. *m.* Calulid, cabirocsot, caboroctot.
Tullir. *n. Cetr.* Pag iti an mga tamsi nga madaguit.—*a.* Pag bono, pag darahug, pag pacaraut.—*r.* Lulid, birocsot, boroctot.
Tumba. *f.* Tumba nga ibinubutang sa mga singbahan in may minatáy, etc.—Lubong, linob-ngan, lub-nganan.—Atup atup sin carruaje, etc.
Tumbado, da. *adj.* Masugad sin tumba.—*p. p.* Naligad, nahigda.
Tumbaga. *f.* Salacot nga bulauan ug salapi.—Singsing nga tumbaga.
Tumbagón. *m. vid.* Tumbaga.—Baclao nga tumbaga sa gapusan sa camut.
Tumbar. *a.* Pag bongdo.—*fig.* y *fam.* Pacahubog.—*n.* Pucan, ligad, hipaligad.—*r. fam.* Pag higda.—Pinay.
Tumbo. *m.* Pag caquiling; pag tuad.
Tumbón. *m.* Tumba nga daco.—Carruaje nga masugad sin tumba an atup atup niya.—Caban nga masugad sin tumba an tacob niya.—*fam.* Tauo nga mahubia.
Tumefacción. *f. Med.* Cahubag; calatud.
Túmido, da. *adj. fig.* Hubag; latud.
Tumor. *m.* Hubag.—Bicag.—Buyoco.
Túmulo. *m.* Lub-nganan, linobngan.—Tumba.
Tumulto. *m.* **Tumultuación.** *f.* Rimoc, samoc; carimocan, casamocan.
Tumultuante. *p. a.* Marimoc, masamoc; macarimoc; macasamoc.
Tumultuar. *a.* Rimoc, samoc; pacarimoc, pacasamoc.
Tumultuariamente. *adv. m.* Marimoc caopay, masamoc caopay.
Tumultuario, ria. *adj.* Marimoc, masamoc; macarimoc, macasamoc.
Tumultuosamente. *adv. m.* Marimoc caopay, masamoc caopay.
Tumultuoso, sa. *adj.* Marimoc, masamoc; macarimoc, macasamoc.
Tuna. *f.* Cahui cahui sa Indias ug an bonga niya.
Tuna. *f.* Lagayao, lagatao, sodoy sodoy.—Correr la tuna. *fr. fam.* Pag lagayao, pag lagatao, pag sodoy sodoy.
Tunantada. *f.* Catampalasan.
Tunante. *p. a.* Malagayao, malagatao, masodoy sodoy.—*adj.* Tampalasan.
Tunantear. *n.* Pag támpalasan.—Pag lagayao, pag lagatao, pag sodoy sodoy.
Tunar. *n.* Pag lagayao, pag lagatao, pag sodoy sodoy.
Tunda. *f.* Pag gonting san mga barahibo nga nalabao sa mga panapton nga bag-o pá.—*fig.* y *fam.* Hampac, dabal, balbag, latub.
Tundición. *f. vid.* Tunda, 1.ª acep.
Tundidor. *m.* Paragonting san mga barahíbo nga nalabao sa mga panapton.

Tundidura. *f. vid.* Tunda, 1.ª acep.
Tundir. *a.* Pag gonting san mga barahibo nga nalabao sa mga panapton.
Tundir. *a. fig.* y *fam.* Pag hampac, pag latub, pag dabal, pag balbag.
Tundizno. *m.* Guinonting nga barahibo sin panapton.
Tunear. *n.* Pag tampalasan.—Pag lagayao, pag lagatao, pag sodoy sodoy.
Túnel. *m.* Dalan ó aguian ilarum sin tuna. —Dalan ó aguian ilarum sin salug.
Túnica. *f.* Panapton ó biste nga uaray mga paco.—Panit panit; lapug lapug sa mata, lucap.
Tunicela. *f.* Panapton ó biste nga uaray mga paco.—Biste nga gamit sa mga Señor Obispo.
Tuno, na. *adj.* Tampalasan.—Lagatao, lagayao, masodoy sodoy.
Tupa. *f.* Pag hon hon; pag singpot.—Pag bosog; cabosog, capool.
Tupé. *m.* Bohoc nga natindug ibabao sa agtang.—*fig.* y *fam.* Pangahas, caculang sin catahud.—Tigdosan.
Tupir. *a.* Pag hon hon; pag singpot.—*r. fig.* Bosog, pool.—Tupir á go'pes como tela, etc. Sansan; soro.
Tupido, da. *p. p.* Hinonhon; singpot.
Turba. *f.* Cadamo nga tauo nga masasamoc.
Turbación. *f.* Cangarat; cacatat; catalop-tacop.—Calabad, calabad labad, cacabad-cabad.—Carimocan, casamocan.
Turbadamente. *adv. m.* Mangarat caopay; macatat caopay; matalop tacop caopay.—Masamoc caopay, marimoc caopay.
Turbador, ra. *adj.* Macangarat; macatalop tacop.—Macasamoc, macarimoc.
Turbamiento. *m. vid.* Turbación.
Turbamulta. *f. fam.* Cadamo nga tauo nga masasamoc.
Turbante. *p. a.* Masamoc, marimoc.
Turbante. *m.* Panapton nga isinasangbud sa oló.
Turbar. *a.* Samoc, rimoc; pacasamoc, pacarimoc.—Ngarat; catat; arap; cutat.—Labad, labad labad, cabad cabad an mata.—*fig.* Talop tacop.
Turbativo, va. *adj.* Masamoc, marimoc. —*For.* Posesión turbativa. Manggad nga inagao san nagcacatin siton mao nga manggad.
Turbiamente. *adv. m.* Lubog caopay.
Túrbido, da. *adj.* Lubog, cabot.
Turbiedad. *f.* Calubog, pag calubog.
Turbina. *f.* Rueda nga nag bibiric biric.
Turbinto. *m.* Cahuy sa Perú.
Turbio, bia. *adj.* Lubog, cabot.—*fig.* Macuri.
Turbión. *m.* Uran nga mabascog.—*fig.* Cadamo sin bisan ano nga tigda an pag abut.
Turbioso, sa. *adj.* Lubog, cabot.
Turbonada. *f.* Onos, uranos.
Turbulencia. *f.* Calubog.—*fig.* Carimocan, casamocan.
Turbulentamente. *adv. m.* Lubog caopay.—Culba caopay.
Turbulento, ta. *adj.* Lubog—*fig.* Marimoc, masamoc.
Turca. *f. fam.* Hubog, cahubog.
Turgencia. *f. Med.* Hubag; cahubag.
Turgente. *adj. Med.* Hubag.—*poét.* Daco, hataas.
Túrgido, da. *adj. poét.* Daco, hataas.
Turibulario. *m.* Paracatin ó paradara san isensario.
Turíbulo. *m.* Insensario.
Turiferario. *m.* Paracatin ó paradara san nabeta nga may insienso.
Turífero, ra. *adj.* Tagucan, mahamot, may mahamut.
Turma. *f.* Bunay, itlog.—Libgos.
Turnar. *n.* Pag sarosando, pag bani bani, pag sarosalio.
Turnio, nia. *adj.* Libat an mata.—*fig.* Maquinhat.
Turno. *m.* Pag sarosando, pag bani bani, pag sarosalio; iya tungud an pag bantay, quinabantayan niya.
Turón. *m.* Yatot nga daco.
Turpial. *m.* Tamsi sa Nueva Granada maguti san tamsi nga daransiang.
Turquesa. *f.* Hormahan. Bato nga mahal nga tinatauag turquesa.—Ngipon nga tinina ó pinintaran sin asul.
Turquesado, da. *adj.* Asul nga baga maitum.
Turquí. *adj.* Asul nga baga maitum.
Turquino, na. *adj.* Asul nga baga maitum.
Turrar. *a.* Pag ihao sin bisan ano sa mga baga; pag sanglag.
Turrón. *m.* Matam-is nga minasa ug matig-a.
Turronero. *m.* Parahimo sin matam-is nga turrón.—Parabaliguia sin matam-is nga turrón.
Turulato, ta. *adj. fam.* Mahipausa.
¡Tús! Pag tio tio sa mga ayam.—Sin decir tús ni mús. *loc. adv. fig.* y *fam.* Sin uaray mán pag yacan sin ano mán.
Tusílago. *m.* Banua nga itarambal.
Tuso, sa. *m.* y *f. fam.* Ayam.—Pag tio tio sa mga ayam.—Pag bugao sa mga ayam.

Tusón. *m.* Barahibo sin carnero. Anit sin carnero.—Cabayo nga uaray pá duha ca tuig.
Tute. *m.* Sugal sa baraja nga tinatauag nga tute.
Tutear. *a.* Pag hingicao, pag sangpít sin *icao.*
Tutela. *f.* Catungdanan san tauo nga tinatapuran sin pag mangno.—*fig.* Ayopan, arayopan, darangpan.
Tutelar. *adj.* Matabang, mabulig.—Mananabang.
Tuteo. *m.* Pag hingicao.
Tutiplén (Á). *m. adv. m.* Damo caopay.
Tutor, ra. *m.* y *f.* Tintapuran sin pag mangno sin mga ilo ug san mga manggad nira.—*vid.* Rodrigón.—*fig.* Mananabang.
Tutoría. *f.* Catungdanan san tauo nga tinatapuran sin pag mangno.
Tutriz. *f.* Tinatapuran sin pag mangno.—Mananabang.
Tuya. *m.* Cahuy sa América del Norte.
Tuyo, tuyos, tuya, tuyas. *pron. poses.* Imo, mo.

U

U

U. Icacaruhaan cag upat nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icalima san iya mga vocal.—*U* an ngaran niya.
Ú. *conj. disyunt.* Cún. Diez ú once. Napolo cún napolo cag usa.
Ubérrimo, ma. *adj.* Damo caopay.
Ubicación. *f.* Pag cacada; pag hicada
Ubicarse. Pag cada. Pag lo-ob.
Ubicuidad. *f.* Pag cacada bisan diin. Pag caloob.
Ubicuo, cua. *adj.* Macada bisan diin, aada bisan diin.
Ubiquidad. *f.* Pag cacada bisan diin.
Ubre. *f.* Soso; latgat.
Ubrera. *f.* Samad sa baba san mga cabataan nga nasoso pá.

UD

Udómetro. *m.* Garamiton nga gamit sin pag socol san uran.

UE

Uesnorueste. *m. vid.* Oesnorueste.
Uessudoeste. *m. vid.* Oessudoeste.
Ueste. *m.* Habagat sa calondan.—Calondan, catonoran.

UF

Ufanamente. *adv. m.* Madasig caopay, maparayao caopay.
Ufanarse. *r.* Dasig, parayao.
Ufanía. Ufanidad. *f.* Camadasig, caparayao, camahasi, cahuriual.—*fig.* Calipay.
Ufano, na. *adj.* Madasig, dasigon, maparayao; mahasi, mahuriual.—*fig.* Mali lipay, malipayon.

UF

Ufo (A). *m. adv.* Maatang, mangangatang.

UJ

Ujier. *m.* Sacop ó surugoon sin hadi, portero.

UK

Ukase. *m.* Sugo ó pag burut-an san emperador sa Rusia.

UL

Úlcera. *f.* Samad nga halarum, casamdan.
Ulceración. *f.* Casam-dan in may samad an lauas.
Ulcerar. *a.* Samad, in may samad an lauas; pacasamad.
Ulcerativo, va. *adj.* Macasasamad.
Ulceroso, sa. *adj.* Casam-dananon.
Ulema. *m.* Quinaadmanon, doctor sa mga turco.
Ulterior. *adj.* Dapit ngadto.—Masonud.
Ulteriormente. *adv. m.* Dapit gud ngadto.—Caticang sadto.
Ultimado, da. *adj.* Orehe, catapusan.
Últimamente. *adv. m.* Sa catapusan.
Ultimar. *a.* Pag tapus, pag human.
Ultimatum. *m.* Catapusan nga pag buot, catapusan nga pag pahibaro.
Último, ma. *adj.* Orehe, catapusan.—Poqui.
Ultra. *adv.* Labut pá.
Ultrajador, ra. *adj.* Mapasipara, matamay, mabisbis.—*s.* Parapasipara, paratamay, parabis bis.
Ultrajante. *p. a.* Mapasipara, matamay, mabisbis.
Ultrajar. *a.* Pag pasipara, pag tamay, pag bis bis, mali, pag himali mali.

Ultraje. *m.* Pag pasipara, pag tamay, pag bis bis, pag himali mali.
Ultramar. *m.* Tuna nga aadto sa luyo sin dagat.
Ultramarino, na. *adj.* An aadto sa luyo sin dagat.—An mga género ug iba pá nga guican ngadto sa luyo sin dagat.
Ultramontanismo. *m.* Sinisiring an mga pag tutdo ug mga panhuna huna san mga tauo nga tinatauag nga ultramontano.—Mga tauo nga tinatauag nga ultramontano.
Ultramontano, na. *adj.* An aadto sa luyo sin mga cabuquiran.—An tungud san mga pag tutdo ug mga panhuna huna san mga tauo nga aadto sa luyo sin mga cabuquiran.
Ultrapuertos. *m.* An aadto sa luyo sin mga pondohan.
Ultriz. *adj.* Mobolos.
Úlula. *f.* Tamsi nga nalulupad in gabí.
Ulular. *n.* Pag araba, pag culigui.
Ululato, ta. *m.* Pag araba, pag culigui.

UM

Umbela. *f.* Payong payong.
Umbilicado, da. *adj.* Masugad sin posud.
Umbilical. *adj.* An tungud ó canan posud.
Umbráculo. *m.* Paontolan sin adlao.
Umbral. *m.* Gang haan sin balay, tun-banan sin sadá.—*Arq.* Cahuy nga binabalabag dapit sa ibabao sa mga puerta ó mga taramboan.
Umbralar. *a.* *Arq.* Pag balabag sin cahuy dapit sa ibabao sa mga puerta ó mga taramboan.
Umbrático, ca. *adj.* An tungud ó canan calindongan ó cahud luman.—Macalindong, mahudlum.
Umbrátil. *adj.* Macalindong, mahudlum.
Umbría. *f.* Calindongan, cahudluman.
Umbrío, a. *adj.* Hudlumon.
Umbroso, sa. *adj.* Macalindong, mahudlum.

UN

Un, una. *art. indet.* In.—*adj.* Usa, sayo.—*vid.* Uno.
Unánime. *adj.* Oyon, abuyon; guin caca oyonan, guin cacaarabuyonan.
Unánimemente. *adv. m.* Oyon gud, oroyon gud, abuyon gud.
Unanimidad. *f.* Pag caoroyon, pag caarabuyon; caoroyon, carabuyon.
Unciforme. *f.* Usa sa mga tul-an sa panglayan.
Unción. *f.* Pag dihug, pag rihug, pag hirog.—Pagsanto lana, pag butang san santo lana.—Grasia sa Dios nga Espíritu Santo nga nacacarig-on caopay sa calag.—*pl.* Mga pag hirog sin bolong san tauo, nga may saquít sa quinatauo.
Uncionario, ria. *adj.* An hinihirogan sin bolong cay may saquít sa quinatauo.—Pamul-nganan siton saquít.
Uncir. *a.* Pag butang sin yugo sa mga todo etc., nga usa ca pades.
Undante. *adj. poét.* Hocol hocol an dagat; irabirab an calayo; balud balud.
Undécimo, ma. *adj.* Icapolo cag usa.
Undécuplo, pla. *adj.* An nacacasacop sin número sin macanapolo cag usa.
Undísono, na. *adj.* Maagus agus, madago-oc.
Undívago, ga. *adj. poét.* Maagus agus, mahocolhocol, mabalud balud.
Undoso, sa. *adj.* Maagus agus, mahocol hocol, mabalud balud.
Undulación. *f.* Pag balud balud, pag hocol hocol.—Pog irab irab;—Pag pilic pilic.—Pag hayab hayab.—Camabalud balud, etc., etc.
Undulante. *p. a.* Mabalud balud, mahocol hocol.—Mairab irab.—Mapilic pilic.—Mahayab hayab.
Undular. *n.* Pag balud balud.—Pag irab irab.—Pag pilic pilic.—Pag hayab hayab.—Hiuadol.
Ungido. *m.* Hinisoan.
Ungimiento. *m.* Pag hiso; pag hirog. *vid.* Ungir.
Ungir. *a.* Pag hiso; pag hirog, pag dihog, pag rihog; pag hom-id; pag homo; pag dang col; pag lamo; pagpamhot.—Pag santolana, pag butang san santo lana.
Ungüentario, ria. *adj.* Ad tungud ó canan mga ungüento; tagucan sin mahamut.—*m.* Parahimo sin mga ungüento.—Piotan sin mga ungüento.
Ungüento. *m.* Ungüento, mamhot.
Unguiculado, da. *adj* Cul-han.
Ungüis. *m.* Tul-an nga manipis dapit sa mata.
Ungulado, da. *adj.* Cul-han.
Unible. *adj.* Sadang matigub. *vid.* Unir.
Únicamente. *adv. m.* Lá, lamang.
Único, ca. *adj.* Usa lá, usa lamang; bug tong.—*fig.* Mahal caopay.
Unicornio. *m.* Mananap nga usa lá, cono, an sugay.—Bato nga madulao cún maromaitum bá.
Unidad. *f.* Pag causa lá.—Pag caoroyon, pag caarabuyon.
Unidamente. *adv. m.* Tigub gud; oroyon gud.

Unificación. *f.* Pag usa, pag tirigub, pag tiripon, pag tarampo.
Unificar. *a.* Pag usa, pag tirigub, pag tiripon, pagtarampo.
Uniformar. *a.* Pag paangay, pag patoropong; pagpaoyon; pag pasarama.
Uniforme. *adj.* Maarangay, mag sarama. —*m.* Biste sa mga casoldadosan ug sin iba pá, cún magsama sira sin biste.
Uniformemente. *adv. m.* Oyon gud; mag sama gud.
Uniformidad. *f.* Pag caoyon, pag caoroyon, caoroyonan.—Casama; caarangay.
Unigénito, ta. *adj.* Usa la nga anac, bug tong.—*m.* An Anac sa Dios, nga si Jesucristo nga aton Guinoo.
Unión. *f.* Pag tigub, pag tirigub, pag tipon, pag tampo, pag tarampo; pag catigub, pag catipon, pag catampo.—Pag caoyon, pag caoroyon.—Pag casal; pag pacasal.—Pag hiusa.—Buha sa oló.—Casigohan; guincacasumpayan.
Unípede. *adj.* Usa lá an teel ó siqui.
Unipersonal. *adj.* Usa lá an persona
Unir. *a.* Pag tigub, pag tipon; pag tampo; pag tirigub, pag tiripon, pag tarampo.—Guindoc.—Naquit.—Acob, acup.—Laop. —Lapid, lapid lapid.—Lapis.—Dingin.—Ding guit.—Laquip; olaquip.—Pidal.—Sumag.—Tacmad.—Tacud.—Tapid.—Tocma.—Pag casal; pag pacasal.—*fig.* Pag oroyon sin buot.—Unir bien una tabla con otra, etc. Hang pil.—Unir bien al techar los extremos de unas nipas con otras. Sangco.—Unir bien un madero con otro, una tabla con otra, etc. Sigo.—Unir las manos por la parte de abajo para recibir algo en ellas. Soclo; saclolo.—Unir los carabaos sus cuernos ó cabezas cuando riñen. Tacma. —Unir las manos como el que ruega. Acpó.—Unirse los jóvenes y divertirse. Horon horon.
Unisexual. *adj.* Usa lá calain.
Unisón. *m.* Usa lá ca sones.
Unisonancia. *f.* Caarangay sin mga tingug cún mga toronggon bá.
Unísono, na. *adj.* Duyog; duruyog.
Unitivo, va. *adj.* Macacatigub.
Univalvo, va. *adj.* Pag tion nga usa lá an binalocan ó tipaca.
Universal. *adj.* Masahid; masahid ngatanan; macasahid sa ngatanan.—Macasacop san ngatanan.
Universalidad. *f.* Casahid; pag casahid; camasahid.—Caapong sin mag calain lain nga quina adman.
Universalísimo, ma. *adj.* Macasahid gud san ngatanan, macasacop gud san ngatanan.
Universalmente. *adv. m.* Sahid gud ngatanan, masahid gud ngatanan.—Sacop gud ngatanan.
Universidad *f.* Ngatanan gud; catiguban san ngatanan nga canan Dios guintuha.—Cadam-an ó catiguban sin mga mag toroon. —Pangarad-man.—Camasahid.
Universitario ria. *adj.* An tungud ó caeanan universidad ó mga pag tutdo dida.
Universo, sa. *adj.* Masahid, masahid nga tanan; macasahid, macasacop san ngatanan. —*m.* Calibutan.
Univocación. *f.* Caarangay, caangayan; sin mag calain lain.
Unívocamente. *adv. m.* Aarangay gud, angay gud.
Univocarse. *r.* Oyon; angay; nag cacaoyon, nag cacaarangay.
Unívoco, ca. *adj.* Bisan ano nga polong nga mag calain lain an mga cahologan, nga maangay sin usa nga camatuoran.
Uno, na. *adj.* Usa; sayo.—*pl.* Unos tres años. Baga tolo ca tuig.—Dista de la ciudad unas tres leguas. Baga tolo ca leguas an cahirayo san bongto.—Á una. *m. adv.* Dongan, dorongan; nag cacaoyon gud sin buot.—Cada uno. An tag-sa.—De uno en uno. *m. adj.* Tag usa, tag sayo, pag tag-usa, pag tag sayo.—Uno tras otro. *m. adv.* Nag cacasonud sonud. Un tiro de flecha ó distancia de un tiro de flecha. Capoyan sin odiong.—Un tiro de piedra ó distancia de un tiro de piedra. Capoyan sin bato.—Un tiro de cañon ó distancia de un tiro de cañón. Capoyan sin ponglo.—*pron. indet.* Uno lo dijo. Usa la ca tauo an nag sumat siton.—Unos lo dijeron. Mga tauo an nanumat siton.
Untador, ra. *s.* Parahiso; parahirog; paradihog, pararihog.
Untadura. *f.* Pag hiso; pag hirog, pag dihog, pagrihog.—Ihihiso; ihihirog, ididihog.
Untamiento. *m. vid.* Untadura, 1.ª acep.
Untar. *a.* Pag giso; pag hirog; pag dihog, pag rihog, hom-id; homo; dangcol; lamo; pam hot.—*fig.* y *fam.* Pag hip hip.—Untar los labios con aceite, etc. Ham-it.—Untar con aceite caliente las heridas, llagas, etc. Lantang.
Untaza. *f.* Tamboc.
Unto. *m.* Ihihirog, ididihog.—Tamboc.—Ungüento.
Untuosidad. *f.* Catamboc nga masapilit.
Untuoso, sa. *adj.* Tamboc nga masapilit.
Untura. *f.* Pag hiso; pag hirog, pag dihug, pag rihog.—Ihihiso; ihihirog, ididihog, iririhog.

Uña. *f.* Colo, coco.—Cagat.
Uñada. *f.* Camas, cambrot; pag camas, pag cambrot.
Uñarada. *f.* Camas, cambrot.
Uñate. *m.* Oyag sin cabataan.—Pag camas, pag cambrot.
Uñero. *m.* Hubag sa tudlo dapit sa colo. —Colo nga halaba nga nadolot sa panit.
Uñera. *f.* Colo nga guti.—Oyag sin cabataan.
Uñidura. *f.* Pag butang sin yugo sa usa ca pades nga todo, etc.
Uñir. *a.* Pag butang sin yugo sa usa ca pades nga todo, etc.
Uñoso, sa. *adj.* Culhan, halaba an colo.
Uñuela. *f.* Colo nga guti.

UP

Upupa. *f.* Tamsi nga upupa: Abubilla.

UR

Uracho. *m.* Araguian san ihi.
Urano. *m.* Bitoon nga tinatauag Urano.
Uranografía. *f.* Pag asoy san mga canan langit; pagasoy san mga canan calibutan.
Uranógrafo. *m.* Para asoy san mga canan langit paraasoy san mga canan calibutan.
Urbanamente. *adv. m.* Maabiabi gud, matahud gud.
Urbanidad. *f.* Pag abi abi, pag tahud.
Urbano, na. *adj.* An tungud ó canan bongto.—*fig.* Maabi abi, matahud.
Urca. *f.* Sacayán nga daco.
Urce. *m.* Cahuy cahuy.
Urchilla. *f.* Himula, mula pula.
Urdidera. *f.* Parahan-ai.—Sangburan.—Badbaran.
Urdidor, ra. *adj.* Mahan-ai.—Parahan-ai. —Sangburan.—Badbaran.
Urdidura. *f.* Pag han-ai.
Urdimbre. *f.* Hablon.
Urdir. *a.* Pag han-ai.
Urea. *f.* Tubig nga baga ihi.
Uremia. *f. Med.* Saquít nga guican san pag sacot sa dugo sin tubig nga baga ihi.
Urémico, ca. *adj.* An tungud ó canan saquít nga uremia.
Urente. *adj.* Mapaso.
Urétera. *f.* Ihian.
Urétere. Araguian san ihi ngadto sa pantug.
Urético, ca. *adj.* An tungud ó canan ihian.
Uretra. *f.* Ihian.
Uretral. *adj.* An tungud ó canan ihian.
Urgencia. *f.* Cadagmitan.—Casoroc-an ó quinahanglan gud.—Catungdanan sin pag tuman.
Urgente. *p. a.* Madagmit.—Casoroc-an nga matuman.
Urgentemente. *adv. m.* Cadagmitan gud. —Casoroc-an gud.
Urgir. *n.* Dagmit, pirit, doroós.—Catungdanan an pag tuman san sugo.
Úrico, ca. *adj.* An tungud, sa ó canan ihi.
Urinario, ria. *adj.* An tungud, sa ó canan ihi.
Urna. *f.* Urna, piotan, tiripigan; caban caban.
Uro. *m.* Todo nga ihalas.
Urogallo. *m.* Tamsi nga masugad sugad sin manuc nga lalaqui.
Uromancia. *f.* Pag tagna sin bua tungud sin pag hiling sin ihi.
Uroscopia. *f. Med.* Pag hiling san ihi basi sabuton an casaquít.
Urraca. *f.* Tamsi nga masugad sugad sin ouac, busag ngan sin itom an iya bolbol.—Hablar más que una urraca. *fr. fig.* y *fam.* Pag yacan sin damo.
Urticaria. *f. Med.* Saquít sa panit, catol.

US

Usadamente. *adv.* Sugad san batasan.
Usado, da. *adj.* Guinamit ná.—Batid, lasgud.
Usagre. *m. Med.* Pono, saquít nga pono.
Usanza. *f.* Batasan, gaui.
Usar. *a.* Pag gamit; higamit.—Pag batasan.
Usarcé. Usarced. *com.* Polong nga igtatahud sa iba nga mga ponoan.
Usencia. *com.* Polong nga igtatahud sa mga capadian.
Useñoría. *com.* Polong nga igtatahud sa iba nga mga ponoan.
Usía. *com.* Polong nga igtatahud sa iba ng mga ponoan.
Uso. *m.* Pag gamit; pag higamit.—Tolos, panolos.—Batasan; gaui, cagauian.
Ustaga. *f. Mar.* Moton.
Usted. *com.* Polong nga igtatahud sa igcasitauo.
Ustión. *f.* Casonog; pacasonog: capaso; pacapaso.
Usual. *adj.* Agsub mabuhat, agsub matuman; sagmit, masagmit.—Agsub magamit.—Tauo nga maopay an casing casing. —An nababatasan.
Usualmente. *adv. m.* Sugad san binabatasan.
Usuario, ria. *adj. For.* An may catung-

danan sin pag gamit sin bisan ano nga diri lugaringon niya, sugad lá san iguintalaan sa iya.
Usucapión. *f. For.* Pacaangcon sin bisan ano nga manggad nga maiya ná, tungud cay inagui ná an mga adlao nga talaan sa mga casugoanan, ug uaray malanat siton.
Usucapir. *a. For. vid.* Usucapión.
Usufructo. *m.* Catungdanan sin pag gamit cún pag tolos bá sin mang gad nga diri iya lugaringon.—Panolos; capulsanan.
Usufructuar. *a.* Pag gamit cún pag tolos bá sin bisan ano.
Usufructuario, ria. *adj.* An nag cacatungdanan sin pag gamit cún pag tolos bá sin mang gad nga diri iya lugaringon, nag totolos.
Usura. *f.* Tubo; laba, hilaba.—Tubo nga diri ná caangayan.—*fig.* Polos, capulsanan.
Usurar. *n.* Pag paotang sin salapi nga may tubo, pag laba; pag palaba.
Usurariamente. *adv. m.* Tubo gud san salapi nga iguinpapaotang.
Usurario, ria. *adj.* Bisan ano nga trato nga may tubo an salapi nga iguinpapaotang.
Usurear. *n.* Pag paotang sin salapi nga may tubo.—*fig.* Pag laba; pag palaba.—Pag patubo san salapi nga iguinpapaotang.
Usurero, ra. *m.* y *f.* An nag papatubo san salapi nga iguinpapaotang.
Usurpación. *f.* Pag agao; pag caagao.
Usurpador, ra. *adj.* Maagao.—*s.* Paraagao.
Usurpar. *a.* Pag agao.

UT

Utensilio. *m.* Garamiton; guinamiton; casang capan.
Uterino, na. *adj.* An tungud ó canan paguáncan.—Hermano uterino. Mabugto sin iroy, diri sin amay.
Útero. *m.* Paguáncan.
Útil. *adj.* An may polos; macapolos.
Utilidad. *f.* Caopayan.—Capulsanan; polos; panolos.
Utilitario, ria. *adj.* Maquitolos.
Utilizar. *a.* Pag polos; pag tolos.
Útilmente. *adv. m.* May gud polos.
Utopía. *f.* Larang nga baga maopay sa pag hunahuna, cundi an pacatuman macuri, cay diri mahihimo.
Utópico, ca. *adj.* An baga maopay sa pag hunahuna lá, cundi an pacatuman diri mahihimo.
Utopista. *adj.* An malarang sin mga baga maopay cún sa pag huna huna, cundi an pacatuman diri mahihimo.—*s.* Paralarang siton.
Utrero, ra. *m.* y *f.* Nate sin baca nga diri pá ayao sin tolo ca tuig.
Ut retro. *m. adv.* Sugad san iguinasoy ná.
Ut supra. *m. adv.* Sugad san iguinasoy ná sa igbao.

UV

Uva. *f.* Ubas, bonga sin parras.—Hubag sa bot-ol. Alom sa alobaob sa mata.
Uvada. *f.* Cahura sin ubas, cadamo nga mga ubas.
Uval. *adj.* Masugad sugad sin ubas.
Uvate. *m.* Matam is nga ubas an iguinhihimo.
Uvayema. *f.* Balagon; parras nga ihalas.
Úvea. *adj.* Icatolo nga lapug lapug sa mata.
Uvero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin mga ubas.
Úvula. *f.* Ngalngagan, ngalngagon.

V

V

V. Icacaruhaan cag lima nga letra san abecedario nga quinatsila, ug icacaruhaan sa iya mga consonante. *Ve* an caluluasan.—Doble. An pinipilo sugad (W).
Vaca. *f.* Baca nga babaye. *pl.*—Cabacahan.—Carne sin baca.—Anit sin baca.
Vacación. *r.* Pag bacasión, pag pahuay anay sa mga pag aram, etc.
Vacada. *f.* Cabacahan.

VA

Vacancia. *f.* Pag pahuay anay.
Vacante. *f.* Uaray pá mag cacaput siton catungtadan.
Vacar. *n.* Pag pahuay anay.—Pag tuman. Vacar á la oración. Pag ampo, pag tuman sin pag ampo.—Uaray pá magcacaput siton catungdanan.
Vacarí. *adj.* Pinotos sin anit sin baca.
Vaciadero. *f.* Taracbohan.

Vaciadizo, za. *adj.* Bisan ano nga buhat sin tumbaga, etc., nga tinunao nga guin paagui sa hormahan.
Vaciado. *m.* *Arq.* Tinig-ban.
Vaciador. *m.* Parahimo sin buhat sin yeso, sin tumbaga nga tinunao, etc.; nga guin paagui sa hormahan.—Hormahan.
Vaciamento. *m.* *vid.* Vaciar.
Vaciante. *p. a.* *vid.* Vaciar.—Vaciantes de la mar. Cahurubason, hurubason, hunasan, hubasan.
Vaciar. *a.* Pag tacbo, pag yabo.—Pag ípis; pag huad, pag tuad, pag tiguis.—Pag hacad.—Pag himo sin ano mán sin yeso, sin tumbaga nga tinunao, etc.; nga guin paagui sa hormahan.—Pag baid sin labaja, etc. —*n.* Hubas, iban, in naiban ná an tubig, auas.—Lubad, in malubad an color.—*r.* Tacbo, yabo.—Uaray, in mauaray ná an mga tauo, cay nagpauli ná.
Vaciedad. *f.* *fig.* Catapang, calorong.
Vaciero. *m.* Bantay sa mga cahayopan nga uaray mga anac.
Vacilación. *f.* Caquiua quiua.—Caculang sin carigonan.—*fig.* Pag hiborong.
Vacilante. *p. a.* Maquiua quiua.—Maculang sin carig-onan.—Maborong, maborong borong; mahiborong, mahiborong borong.
Vacilar. *n.* Quiua quiua.—Culang sin carig-onan.—*fig.* Boroc, borong, borong borong; hiboroc, hiborong, hiborong borong.
Vacío, a. *adj.* Uaray solud.—An hayop nga babaye nga uaray anac.—Hanaua—Buao cún dao bibi, etc, buang cún dao lubi, etc, etc.—Uaray tauo cún dao balay, bongto, etc.—Cablas sin buhat nga caopayan. —Culang sin carig-onan.—Guiuang; caguiuangan.—*m.* Caguiliran.—De vacío. *m. adv.* Uaray carga, uaray dara.
Vacisco. *m.* Tipic sin bato nga may asogue.
Vaco, ca. *adj.* Bisan ano nga catung-danan, nga uaray pá tauo nga nag cacatin siton.
Vacuidad. *f.* Pag cauaray solud.—Cauaray catungdanan.—Cauaray ó caculang sin buhat.—Cauaray pá nagcacatin.
Vacuna. *f.* Hubag hubag nga nanonoroc sa mga soso sin baca; may nana, iton nana quinucuha ug asay an iquinacarlit san tauo.
Vacunación. *f.* Pag carlit; pangadlit.
Vacunar. *a.* Pag carlit.
Vacuno, na. *adj.* An tungud ó canan mga baca. Animal vacuno. Hayop nga baca.
Vacuo, cua. *adj.* Uaray solud.—Uaray pá catungdanan.—Uaray ó culang sin buhat. —Uaray pá nagcacatin siton.
Vade. *m.* Potos nga gamit sa mga cabataan sa pagtipig sa papel ug sa iba pá nga gamit nira sa escuelahan.
Vedeable. *adj.* Salug nga hababao.—*fig.* Madaog, cacurian nga sadang madaug sa maopay nga pag huna huna.
Vadear. *a.* Pag sugbo, pag agus, pag agui sa salug sa pag bactas lá.—*fig.* Pag daug, pacadaug sin cacurian.—*fig.* Pag sona sona. —Pag tuquib, pacatuquib.
Vade mecum. *m.* Libro nga panumduman.—Libro nga daradara san tauo.—Potos nga gamit sa mga cabataan sa pagtipig sin papel ug iba pá nga gamit nira sa escuelahan.
Vadera. *f.* Aguian san mga carruaje dida sa mga salug nga hababao.
Vade retro. *expr. lat.* Iuas, pag paiuas.
Vado. *m.* Cahibauan sin salug, aguian sa salug nga hababao ngadto sa taboc.—*fig.* Pag palacat sin expediente; tambal; bulig, icacabulig.—Tentar el vado. *fr.* Pag tudcad, pag tugcad, pag lagdong.—Pag tagam ug panginano anay sin mahinay san buruhaton.
Vadoso, sa. *adj.* Hibabuan sa dagat cún sa salug.
Vagabundear. *n.* Halay, lalag, haloy haloy, lagatao, gadoy gadoy, hablag, hadoy hadoy, apon apon, apiag, tapontapon, sodoysodoy, dalaag.
Vagabundo, da. *adj.* Halay, lalag, haloy haloy, lalagan, lagayao, lagátao, hablag, alayhab, macaalayhab, dayaday, dalaag, hadoy hadoy, lagátao, apiag, aroapiag, calasacas, sodoy sodoy.
Vagamente. *adv. m.* Sin uaray gud tinuyo, sin uaray hintutungdan.
Vagancia. *f.* Cauaray buhat.—Pag handoshandos.—Pag laag laag.—Pag hidalaag. —Pag sodoy sodoy.—Pag layao layao.— Camalacat.
Vagante. *p. a.* Uaray buhat.—Mahandos handos.—Malaag laag.—Masodoy sodoy. —Malayao layao.—Malacat sin uaray mán tuyo.
Vagar. *n.* Pag lacat lacat sin uaray mán tuyo.—Pag handos handos.—Pag laag laag.—Pag cadoy cadoy.—Pag lagátao.— Pag layao layao.
Vagorosamente. *adv. m.* Sodoy sodoy gud sin uaray mán buhat.
Vagoroso, sa. *adj.* Masodoy sodoy.— Mahubia.
Vagido. *m.* Pag tangis cún dao bata nga natauo pá lá.—Pag ouang cún dao baca, carabao, etc., pag inga; pag honi.
Vago, ga. *adj.* Malacat lacat sin uaray mán buhat, malayaolayao, masodoy sodoy.

—Uaray hintutungdan.—Alang alang an buot.
Vaguada. *f.* Aguian san tubig.
Vagueación. *f.* Uaray camurayao an pag hunahuna.
Vagueante. *p. a. vid.* Vagante.
Vaguear. *n. vid.* Vagar.—Pag lalag; pag sodoy sodoy.
Vaguedad. *f.* Cauaray hintutugdan; cacablas ó caculang sin carig-onan.
Vaguido, da. *adj.* Bubulagon, iborontug. —*m. vid.* Vahido.
Vahanero, ra. *adj.* Uaray buhat; tampalasan.
Vahar. *n.* Pag alisbo, pag alisngao, pag alitbo; pag alingao ngao.
Vaharada. *f. vid.* Vahar.—Pag guinhaua.
Vaharera. *f.* Saquit sa baba san mga cabataan.
Vahear. *n.* Pag alisbo, pag alisngao, pag alitbo; pag alingao ngao.
Vahído. *m.* Alicorong, lipong sa olo.
Vaho. *m.* Alisngao, alisbo, alitbo; alingaongao; hungao.
Vaina. *f.* Tacob.—Binalocan sin balatong, etc.
Vainazas. *m. fam.* Maluya.
Vainero. *m.* Parahimo sin mga tacob.
Vainilla. *f.* Tanum nga masugad sugad sin balatong.
Vaivén. *m.* Tuadtuad, pag tuad tuad; pag quiling quiling.
Vajilla. *f.* Mga pinggan nga mag calainlain.
Val. *m.* Calibutan, ualog, luhaan.— Cale, hubang.
Valar. *adj.* Inalad; quinota.
Vale. *Voz. lat.* Calooyan ca cunta sa Dios.
Vale. *m.* Carig-onan nga sinurat.
Valedero, ra. *adj.* Marig-on cunta.
Valedor, ra. *m.* y *f.* Mananabang, parabulig.
Valentía. *f.* Caisug; camacosog, camabascug.—Cadaragangan.—Camalapha.
Valentísimo, ma. *adj.* Macosog caopay. —Daragangan.
Valentón, na. *adj.* Macosog; nag papacalalaqui
Valentonada. *f.* Pag pacalalaqui.
Valeo. *m.* Banig nga malidong.
Valer. *a.* Pag tabang, pag bulig, pag calooy.—Bale; bacal.—*r.* Gamit.
Valeriana. *f.* Banua nga itarambal, an gamut niya mahamut.
Valerosamente. *adv. m.* Macosog, ongud gud.
Valeroso, sa. *adj.* Marig-on; gahuman.— Macosog, maisug, mabascug, casing casingan.—Mahal caopay.
Valetudinario, ria. *adj.* Saraquitan; masinaquitnon, masaquiton.
Valía. *f.* Camahal, camahalan.—Gahum.— Bale, cabalihan.
Validación. *f.* Pag pacarig-on.—Carigonan.
Válidamente. *adv. m.* Marig-on gud.
Validar. *a.* Pag pacarig-on; pag parig-on.
Validez. *f.* Camarig-on, pag camarig-on.
Válido, da. *adj.* Quinacarauat; carauaton. —*m.* Tinatapuran, pinaora.
Valiente. *adj.* Macosog, maisug, mabascug; casing casingan.—Baga baga nga tauo, bag sic, mabag sic, malapha.—*pl.* Camais-ganan.
Valientemente. *adv. m.* Marig-on gud.— Macosog gud.—Maopay gud.
Valija. *f.* Sud lanan; cajon-cajon.
Valijero. *m.* Paradolong san correo.
Valijón. *m.* Sud lanan; cajón cajón.
Valimiento. *m.* Pag cabale; cabalihan.— Pag higamit—Gahum.—Pag tabang; pag bulig, pag calooy.
Valioso, sa. *adj.* Mahal caopay; gahuman.—Salapianon, mangaram, bahandianon.
Valiza. *f.* Baliza. Tigaman nga ibinubutang sa mga mombon cún pasig ba sa mga sabang.
Valona. *f.* Rayan dayan sa liug liug sin bado.
Valor. *m.* Himorolsan; capul-sanan.—Cosog; gahum.—Bale.—Hamac; hangcag.— Cabaclanan.
Valorar. *a.* Pag pabale; pag tasar sin bale, pag tauag sin bale.
Valoría. *f.* Bale, cabalihan.—Camahal; camahalan.
Vals. *m.* Sayao.
Valsar. *n.* Pag sayao.
Valuación. *f.* Pag pabale; pag tasar sin bale.
Valuar. *a.* Pag pabale; pag tasar sin bale, pag tauag sin bale.
Valva. *f.* Binalocan.
Válvula. *f* Tacob nga aroabre.
Valla. *f.* Alad.—Tigaman.—*f.* Caulangan. —Cota nga tuna.
Valladar. *m.* Cota nga tuna; alad.—*fig.* Caolangan.
Valladear. *a.* Pag cota sin tuna; pag alad.
Vallado. *m.* Quinota, cota nga tuna; alad, inalad.
Vallar. *adj.* Quinota nga tuna; inalad.— *m.* Cota nga tuna; alad.
Vallar. *a.* Pag cota sin tuna; pag alad.

Valle. *m.* Capatagan, danao; patag, datag. —Ualog; calibutan.
Vallejo. *m.* Patag, datag, danao.
Vallico. *m.* Banua; maray paray, humay humay.
Vampiro. *m.* Cabog nga nasop sop, cono, san dugo san tauo.—*fig.* Maquisalapi sa maraut nga pag paagui nga dao pag sop sop san dugo sa igcasitauo.
Vanagloria. *f.* Padayaq, camadasig; pag parayao.
Vanagloriarse. *r.* Padayao: dasig; parayao.
Vanagloriosamente. *adv. m.* Padayao gud, parayao gud, madasig caopay.
Vanaglorioso, sa. *adj.* Madasigon, maparayao.
Vanamente. *adv. m.* Cauang gud.—Pag diuata gud.—Uaray gud carig-onan ó camatuoran.—Parayao gud.
Vandálico, ca. *adj.* Tinulisan, canan tulisan.
Vandalismo. *m.* Pacalag lag, pag bungcag, pamungcag, pag tolcs.
Vándalo, la. *adj.* An nahatungud sa mga bungto dapit sa amihan.—*fig.* Tulisan, madarahug, malapha.
Vandola. *f. Mar.* Toladoc nga prenda lá nga liuan san nabari nga toladoc.
Vanear. *n.* Cauang nga pag polong.
Vanguardia. *f.* An nag oona, mga casoldadosan nga nag oona.
Vanidad. *f.* Buao, cabuao: cabuauan.—Padayao.
Vanidoso, sa. *adj.* Mapadayao; huriual.
Vanilocuencia. *f.* Cauang nga pag pamolong.
Vanílocuo, cua. *adj.* Cauang mamolong.
Vaniloquio. *m. fam.* Çauang nga pag asoy.
Vanistorio. *m. fam.* Cabuao—*fam.* Tauo nga mapadayao, nagdidinasig lá.
Vano, na. *adj.* Buao, cauang.—Mapadayao, maparayao, madasig.
Vapor. *m.* Hungao; alisngao, alitbo, alis bo; alingao ngao; borong.—*fig.* Sacayán nga an alitbo an nagpapacalacat.
Vaporable. *adj.* Maalisngao, maalitbo, maalisbo; mahungao; maalingao ngao.
Vaporación. *f.* Pag pahungao; cahungao.
Vaporar. *a.* Pag pahungao.—*r.* Hungao.
Vaporear. *a.* y *r. vid.* Vaporar.—*n.* Alisngao, alitbo, alisbo.
Vaporización. *f.* Pag paalitbo.
Vaporizar. *a.* Pag paalitbo.
Vaporoso, sa. *adj.* Maalisngao, maalitbo, maalisbo, mahungao.
Vapulación. *f.* Pag hampac; pag harohampac.
Vapulamiento. *m.* Pag hampac; pag harohampac.
Vapular. *a. fam.* Pag hampac.—*r.* Pag harohampac.
Vapulear. *a. fam. vid.* Vapular.
Vapuleo. Vapuleamiento. *m. fam.* Pag hampac; pag harohampac.
Vaquear. *a.* Pag casta an mga baca.
Vaquería. *f.* Cabacahan.
Vaqueriza. *f.* Camalig, pasluran sin cabacahan.
Vaquerizo, za. *adj.* Canan cabacahan. —Baquero, bantay sin cabacahan.
Vaquero, ra. *adj.* Binaquero.—*m.* y *f.* Paramangno sin cabacahan.
Vaqueta. *f.* Anit sin baca nga inabohan.
Vaquilla. *f.* Baca nga dumaraga ó daro daco ná.
Vara. *f.* Badas.—Vara de medir. Baranan. —Varas de madera ó caña que se usan en los olimones ó talabones. Atitang.—
Varada. *f.* Pag sangia, pag sanglad.
Varadera. *f. Mar.* Mga cahuy nga ibinutang sa quilid san mga sacayán dapit sa igbao.
Varadero. *m.* Sanglaran sin sacayán.
Varado, da. *p. p.* Nasanglad, sinanglad
Varal. *m.* Tocon.—Patoloy.
Varapalo. *m.* Songcud, tongcud nga halaba.—Pag dabal sin cahuy, bambo, etc.
Varar. *a.* Pag palutao sin sacayán nga bag-o pá.—*n.* Pag sangia, pag sanglad.
Varaseto. *m.* Alad nga cahuy cún cauayan.
Varazo. *m.* Pag dabal sin songcud ó cahuy.
Varbasco. *m.* Banua nga itarambal.
Vardasca. *f.* Cahuy cahuy nga manipis, sorosongcud.
Vardascazo. *m.* Pag dabal sin cahuy cahuy.
Vareador. *m.* Paradabal, parabalbag; paralambos.—Parabono sa mga mananap sin harohalaba nga cahuy, bagacay, etc.—Parabara ó parasocol sin bara.
Vareaje. Vareo. *m.* Pag dabal sa mga cahuy basi maholog an bonga.—Pag bara ó pag socol sin bara.
Varear. *a.* Pag dabal sa mga cahuy basi magcaholog an bonga.—Pag dabal, pag lambos, pag balbag sin cahuy.—Pag bono sa mga mananap sin harohalaba nga cahuy, bagacay, etc.—Pag bara, pag socol sin bara. —*r.* Gasa, in magagasa an tauo, etc.
Varejón. *m.* Cahuy ó songcud nga halaba.
Varenga. *f. Mar.* Cahuy nga gamit sa dolong sa mga sacayán.
Varengaje. *m. Mar.* Mga cahuy nga gamit sa dolong sa mga sacayán.

Vareta. *f.* Bara nga manipis.—Guihay.—Irse de vareta uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag libang libang, pag oro sin tubig.
Varetear. *a.* Pag sinamay; pag boroc boroc.
Variable. *adj.* Malain; malainlain.
Variablemente. *adv. m.* Malain lain gud; mag calain lain gud.
Variación. *f.* Pag lain; pag calain.—Variación de la aguja. *Mar.* Pag biric an agujón.
Variado, da. *adj.* Mag calain lain an color.—Sinamay; boroc; boroc boroc.
Variamente. *adv. m.* Mag calain lain gud.
Variante. *p. a.* Malain; lain.—*f.* Calainan.
Variar. *a.* Pag lain.—*Mar.* Pag biric an agujón.
Várice. *f. Med.* Pag daco an ogat cay nagdadamo an dugo.
Variedad. *f.* Pag lain; pag lain lain.—Calainan.
Varilla. *f.* Puthao nga halaba ug malison nga gamit sin pag biao sa mga cortina, etc.—Garao, gosoc.
Varillaje. *m.* Mga garao sin payong, etc.
Vario, ria. *adj.* Lain. —*pl.* Varios hombres. Pira dao ca tauo.
Varioloide. *f. Med.* Baga pocó ó panduc.
Varioloso, sa. *adj.* An tungud ó canan pocó ó panduc.—Pinapanduc, pinopocoan.
Variz. *f. vid.* Várice.
Varón. *m.* Tauo nga lalaqui. Tauo nga talahuron.
Varona. *f.* Babaye nga lalaquinon.
Varonesa. *f.* Babaye nga talahuron.
Voronía. *f.* Mamat.
Voronil. *adj.* An tungud ó canan lalaqui.—Lalaquinon, macosog, casing casingan.
Varonilmente. *adv. m.* Macosog caopay.
Varraco. *m.* Butácal.
Varraquear. *n.* Aguimod; agomod.—Pag inurao.
Varraquera. *f.* Pag inurao.
Vasallaje. *m.* Pasacop, pasogot, pahaop.—Pagalagad.—Buhis.
Vasallo, lla. *adj.* Sacop.—*m.* y *f.* Sacop, sumos-got, haop, dolohan.
Vasar. *m.* Burutangan sin mga baso, pinggan; etc.
Vasera. *f.* Sudlanan sin mga baso.
Vasija. Surudlan; sudlanan; surudlanan; panubígan.—Lamingan.
Vasillo. *m.* Odlan.
Vaso. *m.* Baso.—Vaso de coco. Cabó; hongot. —Sinisiring mán baso an sacayán; an cadac-an sin sacayán; an cadac-an sin baong, etc.—Colo sin cabayo.— Ihian. Cali bangan.—Ogat, caogatan,—Vaso de elección. *fig.* Tauo nga pinili sa Dios; si San Pablo nga apóstol.
Vastación. *f.* Pag bungcag; cabungcag; calag lag.
Vástago. *m.* Saring sing.—*fig.* Anac.
Vastedad. *f.* Cadaco; cadac-an; cahiluag, cahiluagan.
Vasto, ta. *adj.* Hiluag, haluag; halaba, daco.
Vate. *m.* Paratagna.—Poéta, parahimo sin mga siday nga mag calain lain.
Vaticinador, ra. s. Manaragna, paratagna.
Vaticinante. *p. a.* Matagna.
Vaticinar. *a.* Pag tagna, pag tacga.
Vaticinio. *m.* Tagna, tacga; pag tagna, pag tacga.
Vatídico, ca. *adj.* Matagna.—An tungud ó canan pag tagna.
Vaya. *f.* Pag yobit, pag tamay; tiao, dorogas; pagtiao, pag dorogas.

VE

Ve. *f.* Ngaran san letra nga *v*.
Vecera. *f.* Cabactinan, cababuy-an.
Vecería. *f.* Cahayopan, cabac tinan, cababuy-an.
Vecero, ra. *adj.* An may catung danan sa bongto nga nag cacasarosaliuan sira sin pag bantay.—*m.* y *f.* Parapalit sin iya mga quinahanglan sa usa lá nga tendahan.—Tisaliuan.
Vecinal. *adj.* An tungud ó canan mga tag bongto ó mga moropio sa bongto.
Vecinamente. *adv. m.* Harani caopay, hiripid caopay.
Vecindad. *f.* Mga moropio ó mga nanhohonong sin bongto.—Caharaniay, cahiripid.—Cabongtohanon.
Vecindario. *m.* An mga moropio ó nanhohonong sin bongto.—Lista, padrón sin mga tauo nga nangongocoy sin bongto.—Cabongtohanon.
Vecino, na. *adj.* Moropio; hipid, hiripid, higripid, nahonong sin bongto, aniao.
Veda. *f.* Pag diri, pag diuot.
Vedado. *m.* Tuna nga may tigaman ó inalad, cay iguind diri an pag solud ó pag agui dida.
Vedamiento. *m.* Pag diri.
Vedar. *a.* Pag diri, pagdiuot.—Pag caolang.
Vedegambre. *m.* Banua nga itarambal.
Vedeja. *f.* Bohoc nga halaba.—Bunday sin león, etc.
Vedija. *f.* Gomoc, barahibo nga nagogomoc; gobot nga bohoc.
Vedijero, ra. *m.* y *f.* Para porot san gomoc nga barahibo in guinaarotan an mga carnero, etc.

Vedijoso, sa. *adj.* Gobot an bohoc ó barahibo.
Vedijudo, da. *adj.* Gobot an bohoc ó barahibo.
Vedijuela. *f.* Gomoc nga barahibo; gobot nga bohoc.
Veedor, ra. *adj.* Maosisa san canan iba nga buhat.—*m.* Tinatapuran san bongto sin pag osisa hionong sa mga pamatasan. —Tinatapuran; parahiling; parasodoy.
Veeduría. *f.* Catungdanan san tinatauag nga beedor; an balay nga inooquian niya,
Vega. *f.* Patag, datag; capatagan.
Vegetabilidad. *f.* Camalurab, pag camalurab, camatubo.
Vegetable. *adj.* Malurab; matubo.
Vegetación. *f.* Pag tubo, panubo, pag lurab an mga tanum ó banua.
Vejetal. *adj.* Matubo, malurab.—An tungud ó canan mga tanum ó banua.—*m.* Tanum, banua, cahuy.
Vegetante. *p. a.* Matubo, malurab.
Vegetar. *n.* Tubo, lurab an mga tanum ó banua.
Vegetativo, va. *adj.* Matubo, malurab.
Veguero. *m.* Paraoma ó paraquiua sa mga patag.—Tostos nga beguero.
Vehemencia. *f.* Camaidlot; camus mus.
Vehemente. *adj.* Maidlot; mus mus.
Vehementemente. *adv. m.* Maídlot caopay.
Vehículo. *m.* Carruaje, carreton, cangga.
Veinte. *adj.* Caruhaan.—Icacaruhaan.
Veintemil. *adj.* Caruhaan ca yocut, duha ca malaran.
Veintena. *f.* Caruhaan.
Veintenar. *m.* Caruhaan.
Veintenario, ria. *adj.* May caruhaan ca tuig.
Veinteno, na. *adj.* Icacaruhaan.
Veinteñal. *adj* An maiha sin caruhaan ca tuig, may caruhaan ca tuig.
Veinteocheno, na. *adj.* Icacaruhaan cag ualo.
Veinteseiseno, na. *adj.* Caruhaan cag unum.—Icacaruhaan cag unum.
Veintésimo, ma. *adj.* Icacaruhaan.
Veinticinco. *adj.* Caruhaan cag lima.—Icacaruhaan cag lima.
Veinticuatrén. *s.* Sinisiring an guipat nga caruhan cag upat ca dangao an hilaba, tolo ca dangao an lapad ug duha ca dangao an dacmol.
Veinticuatreno, na. *adj.* Icacaruhaan cag upat.
Veinticuatría. *f.* Catungdanan sin ponoan sin bongto, nga tinatauag nga regidor.
Veinticuatro. *adj.* Caruhaan cag upat.—Icacaruhaan cag upat.
Veintedós. *adj.* Caruhaan cag duha.—Icacaruhaan cag duha.
Veintidoseno, na. *adj.* Icacaruhaan cag duha
Veintinueve. *adj.* Caruhaan cag siam.—Icacaruhaan cag siam.
Veintiocheno, na. *adj.* Icacaruhaan cag ualo.
Veintiocho. *adj.* Caruhaan cag ualo.—Icacaruhaan cag ualo.
Veintiséis. *adj.* Caruhaan cag unum.—Icacaruhaan cag unum.
Veintiseiseno, na. *adj.* Icacaruhaan cag unum.
Veintisiete. *adj.* Caruhaan cag pito.—Icacaruhaan cag pito.
Veintitrés. *adj.* Caruhaan cag tolo.—Icacaruhaan cag tolo.
Veintiún. *adj.* Caruhaan cag usa, caruhaan cag sayo,—Icacaruhaan cag usa, icacaruhaan cag sayo.
Vejación. *f.* Pag darahug, pag pacaraut.
Vejamen. *m.* Pag darahug, pag pacaraut.—Pag tiau, pag dorogas, pag entremés.
Vejancón, na. *adj. fam.* Tigurang, lagás.
Vejazo, za. *adj.* Tigurang, lagás.
Vejecito, ta. *adj.* Torotigurang, lagás lagás.
Vejedad. *f.* Pag catigurang, calagás.
Vejestorio. *m.* Tigurang caopay, lagás caopay.
Vejete. Vejón. *adj.* Tigurang, lagás.
Vejez. *f.* Catigurang, pag catigurang, calagás; pag calagás.
Vejezuelo, la. *adj.* Tigurang, lagás.
Vejiga. *f.* Pantug.—Libotug; lamto; labutìg; lab tug.—Boro boro.
Vejigatorio, ria. *s.* Haclop nga mapintas.
Vejigazo. *m.* Pag dabal sin pantug nga may solud nga hangin.
Vejigoso, sa. *adj.* Linibutug; linalamto; linabutig; linalabtug.
Vejigüela. *f. vid.* Vejiga.
Vela. *f.* Pag agma, pag aligmata; pag bangtay.—Bantay.—Pag bantay sa daco nga pag cabanicug sa Guisasantosi nga Sacramento.—Candila.
Vela. *f.* Layag sin sacayán.—*fig.* Sacayán.
Velación. *f.* Pag agma, pag aligmata; pag bangtay. *vid.* Velar.
Velaciones. *f. pl.* Pag tahub sin busag nga panapton san bag-o pá nga quinasal in nag mimisa an Padre.
Velacho. *m. Mar.* Layag sin sacayán.
Velada. *f.* Pag agma, pag aligmata; pag bangtay. Catiriguban sin mga tauo in gabi

sa bisan ano nga balay cun sauang ba tungud cay may piesta.

Velado. *m.* Bana, asaua nga lalaqui.

Velador, ra. *adj.* Maagma, maaligmata, mabangcay.—*s.* Bantay.—*m.* Candelero.—Mesa nga gutiay ug malidong.

Velaje. *m.* Mga layag sin mga sacayán.

Velamen. *m.* Mga layag sin mga sacayán.

Velar. *n.* Pag agma, pag aligmata; pag bangcay.—Pag atang san bag-o pá nga natauo.—Pag bantay sa daco nga pag cabanicug sa Guinsasantosi nga Sacramento.—*a.* Pag bantay in gab-i.

Velar. *a.* Pag tahub sin itarahub.—Pag tahub sin busag nga panaptos san mga bag-o nga quinasal in nagmimisa an Padre.—*fig.* Pag tago.

Velarte. *m.* Panapton nga gamay.

Veleidad. *f.* Cauang nga pag buot.—*fig.* Camagaan sin buot, pag hinanali.

Veleidoso, sa. *adj.* Cauang, mahalin halin sin pagbuot, mahinanali.

Velejar. *n.* Pag layag.

Velería. *f.* Tendahan sin mga candila.

Velero, ra. *adj.* Maquitambong.—*m.* y *f.* Parahimo sin mga candila.—Parabaliguia sin mga candila.

Velero, ra. *adj.* Matulin nga sacayán cún sa pag layag.

Veleta. *f.* Caringpula sa mga torre; ayat ayat.—Sab-ong sin mga bangcao.—*fig.*—Garingpula.

Velete. Panapton nga manipis nga itarahub sa oló.

Velicación. *f.* Cacatol, cama ol-ol. camasool.

Velicar. *a.* *Med.* Catol, ol-ol, sool.

Velis nolis. Buot ca, diri...

Velite. *m.* Soldados nga romano nga iguinpili dida sa mga tauo nga macalolooy.

Velo. *m.* Tahub.—Tahub nga itarahub sa bayhon.—Tahub nga ibabaclay sa mga sugbong.—Correr el velo. *fr.* *fig.* Pamuclad sin polong.—Correr, ó echar un velo sobre una cosa. *fr.* *fig.* Diri pag sumat.—Tomar una el velo. *fr.* *fig.* Pag solud sa pag camonja.

Velocidad. *f.* Cadagmit, calacsi, cadali; camadagmit, camalacsi, camadali; camatulin, camatoron.

Velocípedo. *m.* Dao máquina nga may duha ca ruedas nga magsunud sunud nga guinpapalacat sin tauo.

Velón. *m.* Lamparahan.

Velonera. *f.* Burutangan san lamparahan.

Velonero. *m.* Parahimo sin mga belón.—Parabaliguia sin mga belón.

Velorta. *f.* Baclao nga puthao.

Velorto. *m.* Uay.—Baclao.

Veloz. *adj.* Madagmit, malacsi, madali; matulin, matoron.

Velozmente. *adv.* *m.* Madagmit caopay, malacsi caopay, madali caopay; matulin caopay, matoron caopay.

Vellera. *f.* Babaye nga paraarot sa igcasibabaye.

Vello. *m.* Barahibo; doc doc; dot dot.—Vello de las sienes. Aguiguising.

Vellocino. *m.* Barahibo sin carnero.

Vellón. *m.* Barahibo sin carnero.—Anit sin carnero nga barahiboon pá.

Vellonero. *m.* Paratimos san mga barahibo san mga carnero.

Vellorí. Vellorín. *m.* Panapton nga garogamay ngan maromaitum an color.

Vellorita. *f.* Banua nga dayon.

Vellosidad. *f.* Cabarahiboon; cadocdocon; cadotdoton.

Vellosilla. *f.* Banua nga itarambal.

Velloso, sa. *adj.* Barahiboon; docdocon; dotdoton.

Velludo, da. *adj.* Barahiboon.—*m.* Panapton nga bahol ug barahiboon.

Vellutero. *m.* Parahimo sin panapton nga bahol ug barahiboon.

Vena. *f.* Ugat. *pl.* Caugatan.—Colud.—Guihay.

Venablo. *m.* Bangcao nga halipot.—Echar venablos. *fr.* *fig.* Pamuyayao.

Venación. *f.* Pamanua.—Pamusil.

Venadero. *m.* Pinoporocoan sin cabugsocan.

Venado. *m.* Bugsoc.—Venado que aun no tiene hastas. Palabadiang.

Venador. *m.* Paramanua.

Venaje. *m.* Guinic-nan sa mga salug.—Casul-gan sin salug.

Venal. *adj.* An tungud ó canan mga ugat.

Venal. *adj.* Iguinbabaliguia; iguinbobotong.—*fig.* An mapahip hip.

Venalidad. *f.* Pag baliguia; pag botung.—*fig.* Pahip hip.

Venático, ca. *adj.* *fam.* Tuyao tuyao.

Venatorio, ria. *adj.* An tungud ó canan pamanua ó pamusil.

Vencedor, ra. *adj.* Macadaug, mananaug, dumadaog.—*s.* Paradaug.

Vencejo. *m.* Gopis.

Vencejo. *m.* Tamsi nga sugad an balinsasayao, cundi madaco pa ngan itum caopay.

Vencer. *a.* Pag daug.—Pag bingig.—Pag higsi.—Paglugui, pag lupig.—*n.* Agui, tuman.

Vencible. *adj.* Sadang madaug.

Vencido, da. *p.* *p.* Daog, guindau, dinaug.—Inagui, natuman ná.—El vencido, ven-

cido, y el vencedor, perdido. *ref.* An nadaug, dinaug, ug an nacadaug, lupig mán siya, cay naobusan san salapi ug san canan asaua mga hiyas.

Vencimiento. *m.* Pag daug.—*fig.* Agui, tuman, in maagui ó matuman ná an tinalaan nga adlao, etc.

Venda. *f.* Cod cod, icorodcod.

Vendaje. *m. Cir.* Cod cod, icorodcod.

Vendaje. *m.* Bayad, himudlay.

Vendar. *a.* Pag codcod. Comot.

Vendaval. *m.* Habagat nga hangin.

Vendedero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia.

Vendedor, ra. *adj.* Mabaliguia.—*s.* Parabaliguia.

Vendeja. *f.* Pag baliguia.

Vender. *a.* Pag baliguia, pag balidia; pag bacal; pag balio; pag palit; pag botong.—Vender carne. Sang huli.—Vender en tiempo de la cosecha. Pag darauat; padarauat.

Vendible. *adj.* Igbabaliguia; igpapalit; igbobotong.

Vendimia. *f.* Pamoro san bonga san mga paras.

Vendimiador, ra. *m.* y *f.* Paraboro san bonga san mga paras.

Vendimiar. *a.* Pag boro, pamoro san ubas. —*fig.* y *fam.* Pag patay.

Vendo. *m.* Sidsid sin panapton.

Venedizo, za. *adj.* Sampig nga tauo.—Dumoroong.

Venenífero, ra. *adj. poét.* Macahihilo.—Mahihilo, malara.

Veneno. *m.* Hilo; lara.

Venenosidad. *f.* Camalara.

Venenoso, sa. *adj.* Mahihilo, malara.

Venera. *f.* Binalocan.—Tigaman nga binibitay sa dughan.

Venera. *f.* Mina sin salapi, tumbaga, etc.

Venerabilísimo, ma. *adj.* Guimamatahuri, talahuron caopay.

Venerable. *adj.* Talahuron, darayegon, harangdon, matinahuron.—Siringbahon.

Venerablemente. *adv. m.* Sa pag tahud gud, sa daco nga pag tahud.

Veneración. *f.* Pag tahud; catahud; catalahuran; cabanicug, pag cabanicug.—Pagsingba.

Venerador, ra. *adj.* Matahud.—Masingba. *pl.* Maniringba.

Venerando, da. *adj. vid.* Venerable.

Venerante. *p. a.* Matahud.—Masingba.

Venerar. *a.* Pag tahud; pag banicug.—Pag singba.

Venéreo, rea. *adj.* An tungud san camaquimalaoay.—Saquit sa quinatauo nga guican san pacasala.

Venero. *m.* Mina nga salapi, tumbaga, etc. —Borabud, tuburan.—Guinic-nan.

Vengable. *adj.* Sadang pag bol-son

Vengador, ra. *adj.* Mabolos; maboblos. —*s.* Parabolos.—*fig.* Mabolos.

Venganza. *f.* Bolos, pag bolos, pag boblos. —*fig.* Pag balos, balos.

Vengar. *a.* Pag bolos, pag boblos.—*fig.* Pag balos.

Vengativo, va. *adj.* Mabolos, maquibolos.

Venia. *f.* Pag pasalio san sala.—Pag sarit, panamilit.—Pag togot.—Pag yocbo, pag yongoc.

Venial. *adj.* Guti.—Pecado venial. Sala nga guti.

Venialidad. *f.* Caguti, pag caguti.

Venialmente. *adv. m.* Sin guti.

Venida. *f.* Pag canhi; pag abut; pag datong. —Baha.—*fig.* Pag hina nali.

Venidero, ra. *adj.* Maabut; umarabut; tiarabut.—Masonud.

Veni mecum. *m.* Libro ó panumduman nga guindadaradara.

Venir. *n.* Pag canhi.—Pag abut; pag datong; pagdangat.—Pag atubang sa ponoan.—*fig.* Pag alagad, pag oyon.—Á Juan le viene este vestido. Angay ó igo can Juan ini nga biste.—Vengo en decretar lo siguiente. Iguinsusugo co an masonud.—Vengo en nombrar capitan de Catbalogan á Juan Japson. Si Juan Japson an guinnonombrahan co nga macapitan sa Catbalogan.—Vengo en admitir la renuncia de Pedro de su cabecería. Quinacarauat co an pag baya ó pag pahucas ni Pedro san iya pagcaguinhaopan.—Mariano me vino con un empeño. Si Mariano naquiquimalooy sa acon.—Después del verano viene el invierno. Tican san habagat masonud an amihan.—Me viene gana de orinar. Ti ihi aco. Venir el uso de la razón á los niños. Inaap-ngan ná sin buot an cabataan.—Ven acá. Cadi ca.—Venir ancha una cosa, como zapatos, etc. Calocal. Venir lloviendo. Hagauac.—Venirse el niño á uno. Soon.—Venir estrechos los pantalones, etc. Catad.—Venirse el toro, etc., á uno. Daup.—Venir antes de la hora señalada. Hangalao.

Venoso, sa. *adj.* Ugatan.—An tungud ó canan mga ugat.

Venta. *f.* Paguibotong.—Pag baliguia; pag bacal; pag botong.—Cabaclanan.—Venta pública. Pag almoneda.

Venta. *f.* Hapitan, harapitan.

Ventaja. *f.* Labao; calabao.

Ventajosamente. *adv. m.* Labao gud.

Ventajoso, sa. *adj.* Labao, malabao.

Ventalla. *f. Bot.* Binalocan sin balatong, etc.
Ventana. *f.* Tamboan, taramboan.—Capis.—Sadá.—Ventanas ó fosas nasales. Suruhang.
Ventanaje. *m.* Mga taramboan.—Mga capis.—Mga sadá.
Ventanazo. *m.* Tigda nga pag sadá san bentana ó capis.
Ventanear. *n.* Pag tambo; panambo.
Ventanero, ra. *adj.* Manambo; matambo.—*m.* Parahimo sin mga sadá sin bentana.—Paratambo.
Ventanico, llo. *m.* Sarosadá sin puerta, sarosadá sin bentana, berobentana.
Ventanar. *a.* Pag hingud, pag hingud hingud.
Ventarrón. *m.* Hangin nga mag bascug.
Venteadura. *f.* Caboong, cahubag hionong sin hangin.—Cabotud.
Ventear. *impers.* Pag hangin sin daco.—*a.* Pag hingud, pag hingud hingud.—Pag halay hay.—*fig.* Pag susi.—*r.* Liqui, boong hionong sin hangin; hubag hionong sin hangin.—Botud.—Pag otot.
Ventecico, llo, to. *m.* Hinay hinay nga haagin.
Ventero, ra. *adj.* Mahingud, mahingud hingud.
Ventero, ra. *m.* y *f.* Bantay sin harapitan.
Ventilación. *f.* Pahalayahay.—Pahangin.
Ventilador. *m.* Biric biric nga aguian sa hangin; aguian sa hangin. Labad labad.
Ventilar. *n.* Pag hangin.—*a.* Pa halayahay; pahangin.—Pag tuhay sin ano mán nga polong, basi sa buton an camatuoran.
Ventisca. *f.* Oranus, hangin ngan sin uran nga borobug-os nga sinisiring niebe.
Ventiscar. *impers.* Pag hangin ug pag uran sin borobug-os nga uran.
Ventiscoso, sa. *adj.* Mahangin ug mauran sin borobug-os nga uran.
Ventisquero. *m.* Salip-danan nga catitican sin borobug-os nga uran nga guindadara san hangin.—*vid.* Ventisca.
Ventolera. *f.* Tigda nga hangin nga mabascug.—*fig.* y *fam.* Camalabio, capalabi labi.—*fig.* y *fam.* Pag huna huna nga diri angay.—*vid.* Rehilandera.
Ventolina. *f.* *Mar.* Hangin hangin, hangin nga mahinay.
Ventorrero. *m.* Hitas-an, hinahanginan.
Ventorro. Ventorrillo. *m.* Hapitan, harapitan.
Ventosa. *f.* *Cir.* Tanduc.
Ventosear. *n.* Pag otot.
Ventosidad. *f.* Otot, pag otot.—Casiclo; pag tug-ab, cabidlo.
Ventoso, sa. *adj.* May hangin—Mahangin.—Hinahanginan.—Sinicloon, tug-abon, bidloon.
Ventral. *adj.* Bag cos sa tian.
Ventrecillo. *m.* Tiyan.
Ventrecha. *f.* Tiyan sa mga isda.
Ventregada. *f.* Mga anac sin usa lá ca pag anac.—*fig.* Cadamo.
Ventrera. *f.* Bagcos sa tiyan.
Ventrezuelo. *m.* Tiyan.
Ventrículo. *m.* *Zool.* Soroc soroc, dug han.
Ventrílocuo, cua. *adj.* Baga ticang sa tiyan an iya tingug.
Vetriloquia. *f.* Cabatiran san tauo nga baga ticang sa tiyan an iya tingug.
Ventrón. *m.* Tianan, tiyanan.
Ventura. *f.* Palad; capalaran.—Cataragman, cacurian.
Venturado, da. *adj.* Palaran.
Venturero, ra. *adj.* Hadoy hadoy.—Palaran.—Mabiling sin palad.
Venturina. *f.* Bato nga madulao dulao.—Salaming.
Venturo, ra. *adj.* Umarabut, tiarabut.
Venturosamente. *adv.* *m.* Palad gud.
Venturoso, sa. *adj.* Palaran, bulahan.
Venus. *Aston.* Capanusan.—*f. fig.* Babaye nga matahum caopay.—Caipa nga lauasnon, paquighilauas.—*Quim.* Tumbaga.
Venustidad. *f.* Catahum; camatahum.
Venusto, ta. *adj.* Matahum.
Ver. *m.* An quiniquita.—Pag quita.
Ver. *a.* Pag quita; pag tan-ao; pag sod-ong; pag culao; pag sagabo.—Pag hiling.—Pag sodoy, pag sodoy sodoy.—Pag laoy, pag duao.—Á mi ver. *m. adv.* Sugad san acon pag huna huna.—Á su ver. *m. adv.* Sugad san iya pag huna huna.—Verse los huesos por estar uno muy flaco. Hagsal.—Ver bien alguna cosa. Mulalong.—Verse en espejo, etc. Anino, landong.—Verse alguna cosa. Bana-ag.—Ver alguna cosa á lo lejos. Tay-hao.—Ver, verse alguna cosa por entre cortina, rendija, agujero, etc. Sil-ing, huao. Ver tierra los que navegan. Bug hao.—Verse apenas. Canap canap.
Vera. *f.* Liguid.
Veracidad. *f.* Camatoruoran, cay camatouran guihapon an iya.
Vera efigies. *expr. lat.* Ladauan nga matuod.
Veramente. *adv.* *m.* Matuod gud.
Veranada. *f.* Catpasoan.
Veranadero. *m.* An pinanap saban san mga hayop in habagat.
Veranar. Veranear. *n.* Pag bacasión in habagat.
Veraneo. *m.* Pag bacasión in habagat.

Veranero. *m.* An quinacad toan sin iba nga mananap in mahabagat.
Veraniego, ga. *adj.* Canan habagat.—An magasa in habagat ná.
Veranillo. *m.* Harohabagat pá.
Verano. *m.* Habagat.
Veras. *f. pl.* Camatuoran.—Caongud.—De veras. *m. adv.* Matuod gud, totoo gud.
Veratro. *m.* Banua nga itarambal sa mga cabuquiran sa Europa.
Veraz. *adj.* Torooron, cay camatuoran guihapon an iya.
Verbal. *adj.* Sa polong lá, sa polong lamang.—*Gram.* An canan verbo.
Verbalmente. *adv. m.* Sa polong lá, sa polong lamang.
Verbena. *f.* Banua nga itarambal.—Sa Madrid, an gabi nga sinosondan san caadlauan ni San Antonio, San Juan, San Pedro ug iba pá nga mga mahal nga adlao, cay sa mao nga mga gabi nag cacalacat an mga tauo, nananayao ug nag hihimaya an bongto.—Coger la verbena. *fr. fig.* y *fam.* Pag tagon maaga sin pag lacat sa mga caadlauan ni San Juan ug ni San Pedro.
Verbenear. *n. fig.* Tiroc, in nag cacatiroc an mga tauo sa bisan diin, pag damo, in nag dadamo.
Verberación. *f.* Pag hampac.
Verberar. *a.* Pag hampac.
Verbigracia. *adv. m.* Pananglit; pananglitan.
Verbo. *m.* Icaduha ca persona sa Santísima Trinidad.—*Gram.* Usa ca bahin sa oración.—Mag calain lain an mga verbo nga iguinaasoy sa gramática.
Verbosidad. *f.* Camayacan, cay batid mamolong.
Verboso, sa. *adj.* Mayacan, batid mamolong.
Verdad. *f.* Camatuoran.—Camatuod.—Ajeno de verdad. *expr.* Patuc sa camatuoran.—Á la verdad. *m. adv.* Sa pag camatuod, matuod.—Faltar á la verdad. *fr.* Pag bua.—En verdad de verdad. *loc.* Matuod nga matuod.
Verdaderamente. *adv. m.* Matuod gud, totoo gad, matuod nga gayud.—Gad, gayud.
Verdadero, ra. *adj.* Matuod, totoo.
Verde. *adj.* Lunhao; hayat, hilao; hilauon; hinilao.—*m.* Banua.
Verdea. *f.* Alacsio nga lorolunhao an color.
Verdear. *n.* Panahon ná.
Verdecer. *n.* Panahun.
Verdecillo. *m.* Tamsi nga verdecillo.
Verdegay. *adj.* Boroberde.
Verdeguear. *n.* Panahun ná.
Verdemontaña. *m.* Pintar nga lunhao.
Verderol. *m.* Tamsi.—Pangtion.—Binalocan.
Verderón. *m.*—Pangtion.—Binalocan.—Tamsi.
Verdeoscuro, ra. *adj.* Lorolunhao.
Verdebejiga. *m.* Pintar nga lunhao, sa pag himo sini nga pintar gamit mán an apdo sin baca.
Verdezuelo. *m.* Tamsi.
Verdín. *m.* Lunhao nga color san mga tanum ó banua nga mga langbo pá.—Lomot.—Tae sin tumbaga.
Verdina. *f.* Lunhao nga color san mga tanum ó banua nga mga langbo pá.
Verdinegro, gra. *adj.* Lunhao nga maromaitum.
Verdino, na. *adj.* Lunhao caopay.
Verdiseco, ca. *adj.* Orouga.
Verdolaga. *f.* Olasiman.
Verdor. *m.* Cahilao, caberde.
Verdoso, sa. *adj.* Lorolunhao.
Verdoyo. *m.* Lomot.
Verdugado. *m.* Biste sin babaye.
Verdugal. *m.* Buquid nga habobo nga natutuboan sin cahuy ó babua.
Verdugazo. *m.* Pag latub sin saring sing sin cahuy.—Pag latub sin bilug ó rebenque.
Verdugo. *m.* Saring sing sin cauhy.—Bilug, rebenque.—Labud.—Parabitay sin tauo.—Salsalon.—*fig.* Tauo nga mapintas.—Bisan ano nga nacacabido ó nacacasáquit.
Verdugón. *m.* Labud.
Verduguillo. *m.* Samad sin dahon sin cahuy. Labaja nga igaarot.—Salsalon.
Verdulera. *f.* Parabaliguia sin mga utan.—*fig.* y *fam.* Babaye nga culang sin caalo.
Verdulero. *m.* Parabaliguia sin mga utan.
Verdura. *f.* Utan: *pl.* Mga utan.
Verdusco, ca. *adj.* Lorolunhao.
Verecundo, da. *adj.* Maalohun.
Vereda. *f.* Dalan nga haligot, onogan.—Pag pahibaro, sugo nga iguinpapalacat.—An paglalac-tan ó pag aaguian; an guinlac-tan ó guinaguian.
Veredicto. *m.* Pag pahibaro sin ponoan.
Verga. *f.* Otin, boto.—Higot sin balatic.—Berga sin sacayán.—Tacdug.
Vergajo. *m.* Atubangan sin todo.—Rebenque.— Tacdug.
Vergarzoso. *m.* Mananap nga upat an teel sa América meridional.
Vergeta. *f.* Bilug.
Vergel. *m.* Tanaman.
Vergonzante. *adj.* Maquiquilimos, cundi maauod siya.

Vergonzosamente. *adv. m.* Sa daco nga pag caalo.
Vergonzoso, sa. *adj.* Macacaalo.—Maalo, maalohon, limo, hingalo nga tauo.
Verguear. *a.* Pag latud sin bilug, etc.
Vergüenza. *f.* Alo, caalo; bocol; dala.—Auod, caauod.
Vergueta. *f.* Bilug.
Vericueto. *m.* Buquid nga macuri pag aguian.
Verídico, ca. *adj.* Tooron, matuod an iya.
Verificación. *f.* Pag susi, pag olit oquit.
Verificar. *a.* Pag pamatuod.—Pag tuman.—Pag susi, pag olit oquit.—*r.* Tuman, in matuman an polong, etc. —Pag asoy.
Verificativo, va. *adj.* Macaasoy; macacaasoy.
Verija. *f.* Quinatauo.
Veril. *m. Mar.* Liguid.
Verilear. *n. Mar.* Pag liguid sin pasig, etc.
Verisímil. *adj.* Baga matuod; baga mahihimo.
Verisimilitud. *f.* Baga camatuoran.
Verisímilmente. *adv. m.* Baga matuod.
Verja. *f.* Alad, berja nga puthao, etc.
Vermicular. *adj.* Bitocun.—Olorun.
Vermiforme. *adj.* Masugad sin olud, baga olud.
Vermífugo, ga. *adj.* Tambal nga macacamátay san bitoc ug olud.
Verminoso, sa. *adj.* Samad ó hubag nga olorun. - Bitocun.
Vernáculo, la. *adj.* Lugaringon.
Vernal. *adj.* Canan habagat.
Verónica. *f.* Banua nga itarambal.
Verosímil. *adj.* Baga matuod; baga mahihimo.
Verosimilitud. *f.* Baga camatuoran.
Verosímilmente. *adv. m.* Baga matuod.
Verraco. *m.* Butacal.
Verraquear. *n.* Agomud.—*fig.* y *fam.* Pag inurao an cabataan.
Verraquera. *f. fam.* Pag-inurao an cabataan.
Verriondez. *f.* Caquirag, calaslas.
Verriondo, da. *adj.* Quirag, quiquiragon, laslas, mahilaslas.—Laya, hilao.
Verruga. *f.* Cologo.
Verrugoso, sa. *adj.* Cologoon.
Versado, da. *adj.* Batid, lasgud, maaram.
Versar. *n.* Masugad.—Tungud. Sobre esto versa la conversación. Amo ini an hintutung-dan san carocayacan.
Versátil. *adj.* Mabiric, masayon mabiric.—*fig.* Mahalin halin sin pag buot.
Versatilidad. *f.* Camabiric.—Camahalin halin.
Versería. *f.* Cabersohan, mga luthang nga berso.
Versete. *m.* Luthang nga berso.
Versícula. *f.* Burugtangan sa mga libro sa codo.
Versiculario. *m.* Paramangno san mga libro sa codo.—Paracanta.
Versículo. *m.* Bersículo.
Versificación. *f.* Pag siday, pag himo sin mga siday.
Versificador, ra. *s.* Parasiday, parahimo sin mga siday.
Versificar. *n.* Pag siday, pag himo sin mga siday.
Versión. *f.* Hinuad.—Polong; sumat.
Versista. *com.* Parasiday, parahimo sín mga siday.
Verso. *m.* Siday.
Verso. *m.* Berso, luthang nga berso.
Vértebra. *f.* Tag sa nga tul-an sa talodtod.
Vertebrado. *adj.* May tul-an sa talodtod.
Vertebral. *adj.* An tungud ó canan mga tul-an sa talodtod.
Vertedera. *f.* Tarotalinga sin arado.
Vertedero. *m.* Taracboan, yaraboan, taracbohan.
Vertedor, ra. *s.* Paratacbo, parayabo.—*m.* Araguian sa mga tubig, etc.—*Mar.* Limas, ig lilimas.
Verter. *a.* Pag tacbo, pag yabo.—Pag huad, pag ipis.—Pag huad, pag sacal.
Vertibilidad. *f.* Camaquiua quiua.
Vertible. *adj.* Maquiua quiua.
Vertical. *adj.* Tadong, cún dao sa pag tonton.
Verticalmente. *adv. m.* Tadong gud.
Vértice. *m.* An labi nga hataas.—Pungcay sin buquid.—Alimpoporo sa oló.
Verticidad. *f.* Camaquiuaquiua; camabiric biric.
Verticilo. *m.* Mga sanga sanga, mga dahon ó mga bucad sa liguid sin ogbus.
Vertiente. *p. a.* Matacbo, mayabo.—*amb.* Dalos dosan sin tubig.
Vertiginoso, sa. *adj.* Maalicorong, malipong sa oló.
Vértigo. *m.* Alicorong, calipong sa oló.
Vertimiento. *m.* Pag tacbo, panacbo, pag yabo.
Vesícula. *f. Med.* Labutig.
Vesiculoso, sa. *adj.* Labutigon.
Véspero. *m.* Bitoon sa cacucul-pan.
Vespertillo. *m.* Culalapnit; cabug.
Vespertino, na. *adj.* An sa cacocul-pan.
Vestíbulo. *m.* Natad; ganghaan.
Vestido. *m.* Biste, panapton, dugnit.—Vestido diario. Dasuras.—Vestido de carro, etc. Saya saya.

Vestidura. *f. vid.* Vestido.
Vestigio. *m.* Dana, agui, liroc.—Panumduman.—Tigaman.
Vestigio. *m.* Gadia nga macaharadluc.
Vestimenta. *f.* Biste; panapton.
Vestimento. *m.* Biste, panapton.
Vestir. *a.* Pag biste, pag panapton, pag dugnit; pag sagala; pag soclob.
Vestuario. *m.* Biste; mga biste.
Vestugo. *m.* Saringsing sin olibo.
Veta. *f.* Beta ó tuna nga tubigan, tuna nga may salapi, tumbaga, etc.
Veteado, da. *adj.* An may mga beta.
Veterano, na. *adj.* Batid; soldados nga daan ug batid.
Veterinaria. *f.* Pag aradman sin pag tambal sa mga hayop.
Veterinario. *m.* Paratambal sa mga hayop.
Veto. *m.* Gahum ó catungdadan sin pag diri.
Vetustez. *f.* Cadaan; catigurang, calagas.
Vetusto, ta. *adj.* Daan, tigurang, lagas.
Vez. Sando, saliuan.—Mga cabactinan nga lugaringon san mga moropio sin bongto.—Á la vez. *m. adv.* Dongan.—Alguna vez. *m. adv.* Danay; macadanay.—De una vez. *m. adv.* Sa usa lá ca pag buhat; buguay.—De vez en cuando. *m. adv. fam.* Macadanay, mataod taod.—Otra vez. *m. adv.* Liuat.—Tal cual vez. *m. adv.* Talag-sa; macatalag-sa.—Tal vez. *m. adv.* Tingali, bain, bangin.—Una que otra vez. *m. adv.* Talag-sa, macatalag-sa.

VI

Vía. *f.* Dalan, aguian; araguian.—An agui.—Vía posterior de los animales. Bobot, lobot.—Vía láctea, ó de Santiago. *Astr.* Alopoop, silid, binugsay.
Viabilidad. *f.* Camabuhion.
Viable. *adj.* Mabubuhi.
Vía crucis. *exp. lat.* Vía crucis, mga estación, mga guin aguian san aton Guinoo Jesucristo.
Viadera. *f.* Garamiton sin garingan sa pag habol.
Viador. *m.* Tauo nga buhi pá dinhi sinin tuna.
Viaducto. *m.* Tarabocan, taratbocan.
Viajador, ra. *m.* y *f.* Paralacat sin pangita, parabiaje.
Viajante. *p. a.* Malacat sin pangita, mabiaje.
Viajar. *n.* Pag lacat ó pag sacay sin pangita, pag biaje.
Viajata. *f.* Pag lacat, pag biaje.
Viaje. *m.* Pag lacat sin pangita, pag biaje.
Viajero, ra. *adj.* Malacat sin pangita, mabiaje.—*m.* y *f.* Paralacat sin pangita, parabiaje.
Vial. *adj.* An tungud ó canan dalan; an tungud ó canan pag biaje.—*m.* Dalan nga may cacahuyan mag paluyo.
Vianda. *f.* Can-on; balon; galam; sud-an.
Viandante. *m.* Paralacat sin pangita, parabiaje.—Mahadao hadao, mahadoy hadoy.
Viaraza. *f.* Pag oro sin tubig an mga hayop.—*fig.* Buhat nga hinanali.
Viático. *m.* Balon, parabol.—An Santos nga lauas san aton Guinoo Jesucristo nga ipinacacarauat sa mga mag saquit.
Víbora. *f.* Halas nga guti ug malara caopay.
Viborezno. *m.* Anac sin halas nga guti ug malara.
Vibración. *f.* Hagorong; pag hagorong.—Pag pahagorong.
Vibrante. *p. a.* Mahagorong.
Vibrar. *a.* Pag hagorong.—Pag pahagorong.
Vibratorio, ria. *adj.* Mahagorong.
Viburno. *m.* Banua nga dahumon.
Vicaria. *f.* Ponoan nga icaduha sa combento sa mga monja.
Vicaría. *f.* Pag cabicario.—Balay nga inooquian san bicario.—Tuna nga sacop san gahum sin bicario.
Vicariato. *f.* Pag cabicario.—Tuna nga sacop san gahum sin bicario.
Vicario, ria. *adj.* Liuan, saliuan.
Vicario. *m.* Ponoan, bicario.—Vicario de Jesucristo. An Santos nga Papa nga liuan can Jesucristo dinhi sa tuna.
Vicealmiranta. *f.* Icaduha nga sacayán sa mga escuadra.
Vicealmirante. *m.* Ponoan nga masonud san almirante san escuadra.
Vicecanciller. *m.* Cardenal nga ponoan san sinisiring curia romana.
Viceconsilario. *m.* Liuan san parasagdon.
Vicecónsul. *m.* Ponoan nga masonud san consul.
Viceconsulado. *m.* Catungdanan san biceconsul; balay nga inooquian niya.
Vicediós. *m.* Caud-ganan sa Santos nga Papa nga liuan sa Dios dinhi sa tuna.
Vicegerente. *m.* Liuan.
Vicenal. *adj.* An may caruhaan ca tuig; caruhaan ca tuig.
Vicepresidencia. *f.* Catungdanan san bicepresidente cún bicepresidenta.
Vecepresidente, ta. *m.* y *f.* Liuan san presidente cun presidenta.
Vicerrector, ra. *m.* y *f.* Ponoan nga liuan san rector cún rectora.
Vicerrectoría. *f.* Catungdanan sin bicerrector.

Vicesecretaría. *f.* Catungdanan sin bicesecretario cún bicesecretaria.
Vicesecretario, ria. *m.* y *f.* Liuan sán secretario cún secretaria.
Vicesimario, ria. *adj.* Caruhaan.
Vicésimo, ma. *adj.* Icacaruhaan.
Viceversa. *adv. m.* Sinuhi, nasuhi; sa suhi nga polong.
Vicia. *f.* Banua nga usa ca tuig an quinabuhi niya.
Viciar. *a.* Pacaraut, pacadarahig.—Pag raut; darahig.
Vicio. *m.* Bicio; carat-an.—Carautan.—Limbong.—Batasan nga maraut.
Viciosamente. *adv. m.* Bisiohanon gud; maraut gud nga batasan. Limbong gud.
Vicioso, sa. *adj.* Bisiohanon; maraut an batasan.
Vicisitud. *f.* Pag casonud sonud; pag casarosando; pag cabarobalio.
Vicisitudinario, ria. *adj.* Masonud sonud; masarosando.
Víctima. *f.* Halad nga buhi nga pinapatay sá pag halad.
Victimario. *m.* Paragapus ug parapatay sa mga halad.
Victorear. *a. vid.* Vitorear.
Victoria. *f.* Pag daog; pag higsi.
Victoriosamente. *adv. m.* Pag daog gud.
Victorioso, sa. *adj.* Mananaog.
Vicuña. *f.* Mananap sa Perú: sa barahibo niya iguinhihimo sin panapton nga mahal.
Vid. *f.* Balagon nga paras.
Vida. *f.* Quinahi; cabuhi.—Vida larga. Buhay.
Vidente. *p. a.* Maquita.—*m.* Manaragna.
Vidriado, da. *adj.* Masayon maboon.—*m.* Baga sinalamingan.
Vidriar. *a.* Pag dihog, pag pasinao nga masugad sugad sin salaming.
Vidriera. *f.* Mga salaming nga ibinubutang sa mga sada, mga bentana, etc.
Vidriería. *f.* An guinbubuhatan san mga salaming.—Tendahan sin salaming.
Vidriero. *m.* Para buhat sin salaming.—Parabaliguia sin salaming.
Vidrio. *m.* Salaming.
Vidrioso, sa. *adj.* Masayon maboong.
Vidual. *adj.* An tungud ó canan pag cabalo.
Viejezuelo, la. *adj.* Tigurang, lagas, arug.
Viejo, ja. *adj.* Tigurang, lagas, arug; ango ango; tigusbang; lasgas.—Agal, apal.—Dumay; dusay; gapud.—Daan.
Viento. *m.* Hangin.—Viento fuerte. Duros nga hangin.—Viento flojo. Haloy hoy.—Viento contrario. Song song, song songon.
Vientre. *m.* Tian, tiyan.—Gabon gabon.—Vientre bajo. Pamosonan.
Viernes. *m.* Viernes, icaunum ca adlao san semana.
Viga. *f.* Batangan.—Sapayan.—Socog.
Vigente. *adj.* Turumanon.
Vigesimal. *adj.* Tag caruhaan.
Vigésimo, ma. *adj.* Caruhaan.—Icacaruhaan.
Vigía. *f.* Bantayan.—Bantay, paramangno.—*Mar.* Pasig.
Vigiar. *a.* Pag bantay.
Vigilancia. *f.* Pag bantay, pag mangno; patiga, pag patiga.
Vigilante. *p. a.* Mabantay, mamangno.—*m.* Bantay, paramangno; patiga.
Vigilantemente. *adv. m.* Bantay caopay, mangno caopay.
Vigilar. *n.* Pag bantay, pag mangno.—Pag patiga.—Pag hagpá; pag atang; pag hit hit.
Vigilia. *f.* Pag mata, Pag aligmata.—Adlao nga sinosondan sa mga piesta nga mahal.—Pangaradion hionong sin mga minatay, nga danay quinacanta mán.—Diri pacacatorog.—An tag-sa san upat cabahin nga ibinabahin an gabì. Siyapa nga bijilia, ticang san catonud san adlao ngada san caalas nueve san gabí; icaduha nga bijilia, ticang san caalas nueve san gabí; ngada san ca alas dose; icatolo nga bijilia, ticang san ca alàs dose san gabí ngada san caalas tres san caagahon; icaupat nga bijilia, ticang san caalas tres san caagahon ngada san caala seis san aga.—Comer de vigilia. *fr.* Pag caon sin isda ngan sin mga utan, gauas mán dao an carne.
Vigor. *m.* Cosog; cacosog; gahum.—Buhi pá sugo cún batasan bá, ug catungdanan an pag tuman.
Vigorar. *a.* Pag pacosog, pag pabascug, pag hatag sin gahum.
Vigorizar. *a.* Pag pacosog, pag pabascug, pag hatag sin gahum.—*fig.* Pag sagda, pag agda.
Vigorosamente. *adv. m.* Macosog caopay, mabascug caopay.
Vigorosidad. *f.* Cacosog, cabascug; camacosog, camabascug.
Vigoroso, sa. *adj.* Macosog, mabascug.
Vigota. *f. Mar.* Bigota ó motón nga linoholohoan ug uaray roldana.
Viguería. *f.* Mga sablayan; mga sapayan; mga socog.
Vigueta. *f.* Guipat, cahuy nga guinipat.
Vihuela. *f.* Sesta, guitara.
Vihuelista. *com.* Paracablit, paracascas sin sesta ó guitara.
Vil. *adj.* Taramayon.—Doroy, madoroy.—Tampalasan.

Vilano. *m.* Baga bongot nga manipis sin liso.—Bucad sin tanum nga cardo.
Vileza. *f.* Cataramayon, pag cataramayon. Buhat nga maraut.
Vilipendiador, ra. *adj.* Matamay, mayobit, mapasipara.—*s.* Paratamay, parayobit, parapasipara.
Vilipendiar. *a.* Pag tamay, pag yobit, pag pasipara.
Vilipendio. *m.* Pag tamay, pag yobit, pag pasipara.
Vilipendioso, sa. *adj.* Macatamay, macayobit.
Vilmente. *adv. m.* Pag tamay gud, pag yobit gud.
Vilo (En). *m. adv.* Binibiao, culang sin carig-onan.
Vilordo, da. *adj.* Mahubia, maiha.
Vilorta. *f.* Baclao.
Vilorto. *m.* Uay.—Baclao.
Vilos. *m.* Bilos nga sacayán.
Villa. *f.* Bongto.
Villadiego. *n. p.* Coger ó tomar las de Villadiego. *fr. fig.* Pag palaguio.
Villaje. *m.* Bongto nga guti.
Villanaje. *m.* Mga timaua.—Catimáua.
Villanamente. *adv. m.* Timaua gud.—Maraut gud.
Villancico. *m.* Siday. Carantahun sa singbahan.
Villanciquero. *m.* Parahimo sin mga siday.—Paracanta sin mga siday.
Villachón, na. *adj.* Timaua, taramayon.
Villanería. *f.* Catimaua—Buhat nga maraut.—Mga timaua.
Villanesco, ca, *adj.* Tinimaua.
Villanía. *m.* Catimaua, caobus.—*fig.* Buhat nga maraut.
Villano, na. *adj.* Timaua; tinimaua; obus nga tauo.
Villar. *m.* Bongto nga guti.
Villoría. *f.* Balay sa caom-han.
Villorín. *m.* Panapton nga bahol.
Villorrio. *m.* Bongto nga guti.
Vinagrada. *f.* Inumon nga may tubig, suca ngan sin asucar.
Vinagre. *m.* Suca, sooy.—Aslum.
Vinagrera. *f.* Sudlanan sin suca ó sooy.
Vinagrero, ra. *m.* y *f.* Parabaliguia sin suca ó sooy.
Vinagreta. *f.* Sarsa nga may lana, mga seboya ngan sin suca.
Vinagrillo. *m.* Suca ó sooy nga maluya.
Vinagroso, sa. *adj.* Masuca, masooy; maaslum.
Vinajera. *f.* Sudlanan sin alacsio ug tubig nga gamit sa pag misa, surud-lan.
Vinariego. *m.* An may damo nga mga tanum nga paras.
Vinario, ria. *adj.* An tungud ó canan alacsio.
Vinatería. *f.* Pag comersio, pag baliguia sin alacsio.—Tang-uayan, tarang-uayan.
Vinatero, ra. *adj* An tungud ó canan alacsio.—*m.* Paracomersio ó parabaliguia sin alacsio.
Vinático, ca. *adj.* An tungud ó canan alacsio.
Vinaza. *f.* Alacsio nga lagud-on.
Vinazo. *m.* Alacsio nga mapintas.
Vinculable. *adj.* Sadang ig tigub.
Vinculación. *f.* Pagca tigub.—Pag padayon.
Vincular. *a.* Pag tigub; pagpa tigub.—Pag gapus.—*fig.* Pasarig, pag tapud, pag laom.—*fig.* Pag padayon.
Vínculo. *m.* Pag tigub; catigub; pag catigub; catiguban.—Catungdanan.
Vindicación. *f.* Pag balos.—*For.* Pag hatag san tag-sa san lugaringon niya.
Vindicar. *a.* Pag balos; pag bolos.—Pag ogop.—*For.* Pag baui.
Vindicativo, va. *adj.* Mabalos; mabolos.
Vindicta. *f.* Pag balos; pag bolos.—Vindicta pública. Pag bayad san sala, cundi sa cadaygan.
Vínico, ca. *adj.* An tungud ó canan alacsio.
Vinícola. *adj.* An tungud ó canan pag alacsio.—*m.* An may damo nga mga tanum nga paras.
Vinificación. *f.* Caloto, in naloloto an alacsio ó adton taguc san ubas.
Vino. *m.* Alacsio, alac.—Vino fuerte. Dalisay.
Vinolencia. *f.* Pag inum sin alacsio labi san casadaagan.
Vinolento, ta. *adj.* Maqui alacsio sin labi san casadangan.
Vinosidad. *f.* Camáy alacio ó masugad sin alacsio.
Vinoso, sa. *adj.* Mamayada alacsio ó masugad sin alacsio.—Maqui alacsio sin labi sa casadangan.
Vinote. *m.* Alacsio nga lagud ná.
Viña. *f.* Tuna nga may mga tanum nga paras, caparrasan.
Viñadero. *m.* Bantay sin biña.
Viñador. *m.* Paraquiua sin mga biña.—Bantay sin mga biña.
Viñedo. *m.* Mga tanum sin mga paras, caparasan.
Viñero, ra. *m.* y *f.* Tag ada sin mga paras.
Viñeta. *f.* Pinintar nga rayan dayan sa libro.

Viñuela. *f.* Mga paras.
Viola. *f.* Baga sesta ó guitara.
Viola. *f.* Banua ó tanum nga sampaga.
Violáceo, cea. *adj.* Maporopula.
Violación. *f.* Pag talapas.—Pag pirit, pag lugos sin babaye.—Pag tamay sa singbahan.
Violado, da. *p. p.* Guintalapas.—Pinirit, linugos.—Guintamay.—*adj.* Maporopula.
Violador, ra. *adj.* Macatalapas.—Mapirit, malugos.—Matamay.—*s.* Paratalapas.—Paralugus.—Paratamay.
Violar. *a.* Pag talapas.—Pag pirit, pag lugos sin babaye.—Pag tamay sa singbahan, in macasala an tauo dida sin sala nga iguindidiri.
Violario. *m.* Bayad.
Violencia. *f.* Pag pirit, pag lugus; capirit, calugos.—*fig.* Caora ora sin hag cot, caora ora sin paso, etc
Violentamente. *adv. m.* Pirit gud, lugos gud.
Violentar. *a.* Pag pirit, pag lugos.
Violento, ta. *adj.* An gauas sa lugaringon nga pag cabutang niya.—*fig.* Pirit, lugos.—*fig.* Maisug.
Violero. *m.* Paracablit sin biola ó guitara.
Violeta. *f.* Banua nga itarambal, sampaga.
Violín. *m.* Toronggon nga baga guitara, nga upat an cuerdas.
Violinista. *com.* Paracablit sin biolín.
Violón. *m.* Toronggon nga baga daco nga guitara.
Violoncelo. Violonchelo. *m.* Biolón nga goroguti.
Vipéreo, rea. Viperino, na. *adj.* Hinalas.
Vira. *f.* Pana nga tais.
Vira. *f.* Tinabas.
Virada. *f.* *Mar.* Pag biric; pag gaui; pag uahi; paguaring.
Virador. *m.* *Mar.* Pisi nga bahol nga isinasangbud sa cabrestante.
Virar. *a.* *Mar.* Pag biric; pag gaui; pag uahi; pag uaring.
Viratón. *m.* Pana nga daco.
Virazón. *f.* Hangin sa lauod ó dagat.
Vírgen. *com.* Tauo nga uaray pacasala sin malaoay ó uaray paquihilauas.—Soho, soho nga tuna.—Lubos nga lana, etc.—Urauy, lubos, putli.—An Virgen nga Santa María.—Ladauan ni Santa María.
Virginal. *adj.* Uray, lubos, putli.
Virgíneo, nea. *adj.* Uray, lubos, putli.
Virginidad. *f.* Cavírgen, pag cavírgen, cauray, pagcauray, calubos, pag calubos, caputli, pag caputli, cabug-os, pag cabug-os.
Vírgula. *f.* Badas nga gutiay, bilug.—Badlis.
Virgulilla. *f.* Badlis.
Viril. *m.* Salaming.—Viril nga binubutangan san Guinsasantosi nga Sacramento.
Viril. *adj.* An tungud ó canan lalaquí.
Virilidad. *f.* Calalaqui, pag calalaqui.
Virilmente. *adv. m.* Linalaqui gud.
Virina. *f.* Birina nga tinataoran sin mga candila.
Virio. *m.* Tamsi sa América del Norte.
Viripotente. *adj.* Babaye nga pangarasauon.
Virola. *f.* Baclao nga puthao.
Virolento, ta. *adj.* Pinopocoan, pinapanduc.—Pinanduc.
Virotazo. *m.* Pag dabal sin pana.
Virote. *m.* Pana.
Virotilla. *m.* Guipat nga halipot.
Virreina. *f.* Babaye nga asaua san birrey.—Babaye nga liuan san hadi, cay tinatapuran ug tinatagan mán sin gahum.
Virrinato. *m.* Pag cabirrey.—Tuna nga sacop sa iya gahum.
Virreino. *m.* *vid.* Virreinato.
Virrey. *m.* Liuan san hadi, cay tinatapuran ug tinatagan mán sin gahum.
Virtual. *adj.* May gahum.
Virtualidad. *f.* An camay gahum.
Virtualmente. *adv. m.* Sa may gahum; sa baga tinago.
Virtud. *f.* Gahum.—Cosog.—Caopayan.—En virtud. *adv. m.* Tungud.
Virtuosamente. *adv. m.* Pag tuman san caopayan.
Virtuoso, sa. *adj.* Nag tutuman san caopayan, matinumanon; maopay.
Viruela. *f.* *Med.* Panduc, pocó; garon.
Virulencia. *f.* Nana.—*fig.* Polong nga maraut ug macabibido.
Virulento, ta. *adj.* Malara.—May nana.—*fig.* Polong nga maraut.
Virus. *m.* Nana.
Viruta. *f.* *Carp.* Sinapio.
Visaje. *m.* Quirhat, pag quirhat.
Visar. *a.* Pag hiling, pag butang sin bisto bueno.
Visaya. *adj.* Bisaya.
Víscera. *f.* Tiyan; guinhaua.
Visceral. *adj.* An tungud ó canan tiyan
Visco. *m.* Sapilit.
Viscosidad. *f.* Sapilit.
Viscoso, sa. *adj.* Masapilit.
Visera. *f.* An dapit sa agtang san tag-oló nga tinatauag morrión.—Bantayan.—Paco paco sin iba nga mga tag-oló.
Visibilidad. *f.* Pag cadayag; camadayag.
Visible. *adj.* Maquita, madayag.—Sayud, dayag.
Visiblemente. *adv. m.* Dayag caopay.

Visillo. *m.* Tahub tahub.
Visión. *f.* Pag quita, pag tan-ao, pag culao.—Landong.
Visionario, ria. *adj.* Mahimo himo sin polong nga bua lá.
Visir. *m.* Dato ó ministro sin hadi nga moro.
Visita. *f.* Pag duao; pag laoy.—Pag hiling. —Tauo nga malaoy sa iba.—Visita de altares. Pag duao sa mga altar.—Pag libut, in malibot an mga ponoan.
Visitación. *f.* Pag laoy, pag duao.
Visitador, ra. *adj.* Malaoy, maduao.—Mahiling.--Malibot.—*s*. Paralaoy, paraduao. —Parahiling.—Paralibot.
Visitar. *a.* Pag duao; pag laoy.—Pag hiling.—Pag libut.—Pag sodoy, pag sodoy sodoy.—Pag bidbid.—Pag tatao.—Pag tibao.—Pag hagpa.—Pag doriong.
Visiteo. *m.* Pag laoy laoy; pag borobisita.
Vislumbrar. *a.* Mag bislao; tala lá nga pag quita sa ano mán; baga pag quita.
Vislumbre. *f.* Bislao.—*fig.* Catahap; baga tigaman.
Viso. *m.* Cahitas-an; cahitaas.—Bislao.—Loon sin biste nga masilhag.
Visorio, ria. *adj.* An sa ó canan pag quita.—*m.* Pag hiling; pag sodoy.
Víspera. *f.* Adlao nga sinosondan; sinondan.—*fig.* Harani ná.—*pl.* Bisperas nga carantahon, ó pangaradion.
Vista. *f.* An iquiniquita.—Pag quita.—Mata.—Bugay.—Ventana ó puerta.—*m.* Tinatapuran sa mga aduana.
Vistazo. *m.* Pag culao, pag quita; pag hiling.
Vistillas. *f. pl.* Hitas-an nga harayo an pag quita ó pag tan-ao.
Visto, ta. *p. p.* Quinita, tin-anao.—Polong nga casayoran nga diri mahihimo itogot an ipinangangaro.—Casayud.—Polong nga casayoran nga tapus ná an capolongan, etc.
Vistosamente. *adv. m.* Matahum caopay, magayon caopay.
Vistoso, sa. *adj.* Matahum; magayon.
Visual. *adj.* An tungud ó canan pag quita.
Visualidad. *f.* Macaruruyag pag quit-on.
Visura. *f.* Pag quita, pag culao caopay ó pag hiling sa bisan ano.
Vital. *adj.* An tungud ó canan quinabuhi. —*fig.* An labi nga orug, an labi nga casoroc-an ó quinahanglan.
Vitalicio, cia. *adj.* An canan bug-os nga quinabuhi san tauo.
Vitalidad. *f.* Cabuhi.
Vitando, da. *adj.* Angay iglicay.—Tacús pag liliquian.
Vitela. *f.* Anit sin baca nga inabohan ug manipis ná.—Nate nga babaye sin baca.
Vitícola. *adj.* An tungud ó canan pag quiua sa mga paras.—*m.* Paraquiua sa mga paras.
Viticultura. *f.* Pag quiua sa mga paras.
Vitola. *f.* Hormahan sin mga ponglo.
Vítor. *m.* Pag tauag sin caud-ganan tungud sin buhat nga macatitingala, nga guinbuhat san tauo.
Vitorear. *a.* Pag tauag sin biba.
Vítreo, trea. *adj.* Sinalaming.—Masugad sin salaming.
Vitrificable. *adj.* Himoon nga salaming.
Vitrificación. *f.* Pag himo sa bisan ano nga masalaming.
Vitrificar. *a.* Pag himo sin salaming.
Vitualla. *f.* Calap; balon.
Vituallar. *a.* Pangalap; pag hatag sin balon, pamalon.
Vítulo marino. *m.* Isda nga daco nga maninibad.
Vituperable. *adj.* Angay pag tamayon.
Vituperación. *f.* Pag tamay, pag pacaraut.—Pag libac libac.
Vituperador, ra. *adj.* Matamay, mag papacaraut.—Malibac libac.—*s.* Paratamay. —Paralibac libac.
Vituperante. *p. a.* Matamay, mag papacaraut.—Malibac libac.
Vituperar. *a.* Pag tamay, pag pacaraut. —Pag libac libac.
Vituperio. *m.* Pag tamay, pag yobit, pag pacaraut.—Pag libac libac, pag pacaalo.
Vituperiosamente. *adv. m.* Pag pacaraut gud; pag pacaalo gud.
Vituperioso, sa. *adj* Macacaraut, macaaálo.
Viuda. *f.* Balo nga babaye.
Viudal. *adj.* An tungud ó canan mga balo.
Viudedad. *f.* An canan pag cabalo, salapi ug iba pá nga hatag sa mga babaye nga balo tungud san ira pag cabalo.
Viudez. *f.* Cabalo, pag cabalo.
Viudo. *s.* Balo nga lalaqui.
Vivac. *m. Mil.* Bantay.—Pinopocoroan sa mga casoldadosan.
Vivacidad. *f.* Cosog.—Camalacsi, camadali sin pag buhat, etc.—Camatahum.
Vivamente. *adv. m.* Madali, malacsi caopay.
Vivaque. *m. Mil.* Bantay.—Pinoporocoan sa mga casoldadosan.—Estar de vivaque. *fr.* Pamoroco an mga casoldadosan sa gauas sin balay.
Vivaquear. *n.* Pag odong, pamoroco an mga casoldadosan in gabí gauas sin balay.
Vivar. *m.* Taragoaon sin mga conejo, etc.

Vivaracho, cha. *adj. fam.* Madagmit, malacsi.
Vivaz. *adj.* Macosog.—Batid, madali mahabaro.—Malurab cún dao tanum ó banua.
Vivera. *f.* Taragoan sin mga conejo, etc.
Víveres. *m. pl.* Balon, pamalon.
Vivero. *m.* Taguc sin cahuy.—Binubuhian sin tamsi, isda, etc.
Viveza. *f.* Camadagmit; camadali, camalacsi.—Camacaaramdoc mamolong.—Cabatiran.—Camatahum.—Lacsi nga polong.
Vividero, ra. *adj.* Sadang ooquian, oroquian.
Vívido, da. *adj. poét.* Macosog.—Batid, madali mahabaro.
Vividor, ra. *adj.* Mabuhay.—Buhatan nga tauo.—*s.* Parapangita.
Vivienda. *f.* Balay, oroquian, hononga̅n.
Viviente. *s.* Buhi.
Vivificación. *f.* Pag hatag sin quinabuhi.—Pacacosog, pacabascog, pacarig-on.
Vivificante. *p. a.* Mahatag sin quinabuhi.—Macosog, macabascog, macarig-on.
Vivificador, ra. *adj.* Mahatag sin quinabuhi.—Macosog, macabascog, macarig-on.
Vivificar. *a.* Pag hatag sin quinabuhi.—Pacacosog, pacabagcog, pacarig-on.
Vivificativo, va. *adj.* Macahatag sin quinabuhi.—Macacacosog, macacabascug, macacarig-on.
Vivífico, ca. *adj.* May quinabuhi.
Vivíparo, ra. *adj.* Sinisiring an mga mananap nga nanaganganac.
Vivir. *m.* Quinabuhi.—Pag cabuhi; pag pacabuhi.
Vivir. *n.* Buhi, mabuhi.—Pag dugay, pag iha.—Pag ocoy, pag honong, pag puyo, pag poroco.—Como se vive, se muere. *fr.* Masugad san quinabuhi, amo mán an camatayon.—De mal vivir. *loc.* Maraut an batasan.—¿Quién vive? Polong nga ipinapa quiana san soldados nga nagbabantay san mga maabut ó maagui, ¿sin-o ca?—¡Viva¡ Pag tauag sin biba.—Vivir larga vida. Buhay.
Vivo, va. *adj.* Buhi.—Ma idlot; daco nga masool.—Lutao caopay cún dao color.—Hubo, uaray biste.—Masugad gud.—Malacsi; madagmit.
Vizcacha. *f.* Mananap nga sugad san liebre.
Vizcondado. *m.* Pag cabizconde; tuna nga sacop sa iya gahum.
Vizconde. *m.* Ponoan an liuan ó tintanapuran sin conde.

VO

Vocablo. *m.* Polong.
Vocabulario. *m.* Diccionario.
Vocación. *f.* Pag sangpit; in sinasangpit sa Dios an tauo.—*fam.* Pag gapil ó pag buot sin cahimtang.
Vocal. *adj.* An tungud ó canan tingug.—An sa baba.—Letra nga vocal.—An may botos sa pag pili sin tauo nga mag cacatung danan, etc.
Vocalización. *f.* Pag solpeo.
Vocalizar. *n.* Pag solpeo.
Vocalmente. *adv. m.* Sa baba, sa pag polong gud.
Vocativo. *m. Gram.* Icalima nga caso san declinación.
Voceador, ra. *adj.* Maguliat, macurinit, macoróo.—*s.* Paraguliat.—*m.* Parabayabay.
Vocear. *a.* Pag guliat, pag gasud, pag gag sud; pag curinit, pag coróo, pag parac; pag busá; pag curahab.—Pag bayabay.
Vocería. *f.* Caaringasa, cangiras; pag gag sud; pag coróo.—Catungdanan sin tauo nga bahala.—Agung agung.
Vociferación. *f.* Pag guliat, pag gag sud; pag aringasa.
Vociferador, ra. *adj.* Maguliat, magag sud; maaringasa.
Vociferante. *p. a.* Maguliat, magag sud; maaringasa.
Vociferar. *n.* Pag guliat, pag gag sud; pag aringasa.
Vocinglería. *f.* Cangiras, caaringasa.—Camayacan sin hataas nga tingug.
Vocinglero, ra. *adj.* Maaringasa, mangiras.—Mayacan sin daco nga tingug.
Volada. *f.* Pag lupad.
Voladero, ra. *adj.* Malupad.—*fig.* Maagui lá.—Macalupad.
Voladizo, za. *adj.* An malabao cún sa mga cota, etc.
Volado. *m.* Caramelo.
Volador, ra. *adj.* Malupad.—*m.* Banug banug.—Isda nga ilio.
Voladura. *f.* Pag palupad.
Volandas (En). *m. adv.* Guinbabayao, guinbabaquiang.—*fig.* y *fam.* Madali gud, sa usa cadalí.
Volanta. *f.* Baga calesa nga guti sa America.
Volante. *p. a.* Malupad.—*m.* Sab-ong sa olo nga gamit sa mga babaye.—Tinabas nga rayan dayan nga gamit sa mga saya—Salipod, sasalipdan.—Gutiay nga papel ó surat.—Biric biric.
Volantín. *m.* Pisi nga may mga cauil.
Volantón, na. *adj.* Tamsi nga tilupad ná.
Volapié. *m.* Pag bono san todo nga baca nga iguin aauay, in naodong siya.—A volapié. *m adv.* Inababácua.

Volar. *n.* Pag lupad; pag hanoy; pag tug don; pag saribay bay, pag suribay bay.—*fig.* Pag lacat sin dagmit.
Volatería. *f.* Pag cati.—Quinatian.—Catamsihan.
Volátil. *adj.* Malupad.—Macalupad.—*fig* Mabalhin.—*Quim.* Mahungao.
Volatilidad. *f.* Camahungao.
Volatilizar. *a.* Pag paalisbo.—*r.* Hungao.
Volatín. *m.* An tauo nga batid caopay sa paglatay ug sa pagbalintong sa usa nga pisi nga iguinlalatay.
Volatinero, ra. *m.* y *f.* Parasirco.
Volatizar. *a.* Pag paalisbo.
Volaverunt. *Exp. lat.* Sinisiring cún may nauauara.
Volcán. *m.* Buquid nga nag aaso ó nag cacalayo.—*fig.* Capaso; camapaso.
Volcanejo. *m.* Buquid nga guti nga nag aaso ó nag cacalayo.
Volcánico, ca. *adj.* An tungud, canan ó sa volcán.
Volcar. *a.* Pag huyang, pag baliad.
Volear. *a.* Pag tape, pag santarin.
Voleo. *m.* Pag tape, pag santarin.—Pag salo.
Volición. *f.* Pag buot.
Volitar. *n.* Pag lupad lupad.
Volquearse. *r.* Huyang huyang; huyang.
Voltariedad. *f.* Camabalhin, camaliuat liuat.
Voltario, ria. *adj.* Mabalhin, camaliuat liuat.
Volteador, ra. *adj.* Mabalintong; mabalintuad.—Mabiric.—Macuriao.—Maoroc.—Malido.—Matoyoc.—Maquiringquiring.—Mabalicad.—Maliso.—*m.* y *f.* Parabalintong.—Paraliso liso.
Voltear. *a.* Pag balicad; pag liso.—Pag balintong, pag balintuad.—Pag biric—Pag curiao.—Pag oroc.—Pag lido.—Pag toyoc.—Pag quiring quiring.—Pag barobalintuad, pag barobalintong.—Pag biric biric.—Pag-alipuat; pag alidong; pag alituad; pag alicab; pag alinduang; pag alituas; pag alinduas.—Pag suhi.—Pagbaliscad.
Voltejear. *a.* Pag balicad; pag baliscad.—*Mar.* Pagbaribari.
Volteo. *m.* *vid.* Voltear.
Voltereta. Volteleta. *f.* Balintong, bagat bagat sa hangin.
Voluvilidad. *f.* Cámabiric.—Camabalhin, camaliuat liuat.
Voluble. *adj.* Mabiric.—Mabalhin, maliuat liuat.—*Bot.* Masabud sin cahuy, etc.
Volumen. *m.* Cadaco sin bisan ano.—Lauas sin libro, libro.
Voluminoso, sa. *adj.* Daco caopay.
Voluntad. *f.* Buot; pag buot; caburut-on; pag burut-an.
Voluntariamente. *adv. m.* Sa lugaringon nga pag buot.
Voluntariedad. *f.* Camabuot.—Calugaringon nga pag buot.
Voluntario, ria. *adj.* Guican sa buot.
Voluntariosamente. *adv. m.* Sa lugaringon nga pag buot ó pag caipa.
Voluntarioso, sa. *adj.* Mabuot ó maipa nga matuman an iya.
Voluptuosamente. *adv. m.* Sa pag calauasnon gud, camaquimala-oay gud sa lauas.
Voluptuosidad. *f.* Pag caipa, pag caruyag san mga buhat nga mala-oay.—Camaquilauasnon.
Voluptuoso, sa. *adj.* Maquimala-oay; mala-oay.—Maipa, maruruyag sin buhat nga mala-oay.—Maquilauasnon.
Voluta. *f. Arq.* Rayandayan san ulo ulo san mga columna.
Volver. *a.* Pag biric.—Pag balos.—Pag uli; pag sulit.—Pag pahaoli.—Pag socli.—Pag alimatmat; pag alicab.—Pag balic.—Volver para abajo la ola que revienta en la playa. Hica.—Volver en sí. Guimoya; alinao-nao; hagutauan; langas; talingay-ngay; háo háo; himao.—Volver la cabeza. Lingat; dangat; dongat.—Volver la vista por no ver un objeto, etc. Lingio.—Volver los ojos. Liric.—Volver atrás. Apli, isul.—Volver las espaldas á uno. Tina; talicod.—Volver al revés una cosa. Balicad; baliscad; balitad: suhi.—Volver lo sobrante. Saguli.—Volver á preguntar. Sucmat; olit oquit.—Volver la cabeza á un lado y otro. Lingilingi.—Volver á juntarse. Hiolingag.—Volver á hacer. Hirihipuat.—Volver á echarse. Hirohigda.—Volverse de uno á otro lado. Hilad hilad; liso, liso liso.—Volverse dando media vuelta ó vuelta entera. Liric.
Volvible. *adj.* Sadang ioli.—Sadang pag lisoon.
Volvimiento. *m.* Pag liso; pag liso liso.
Volvo. Vólvulo. *m. Med.* Saquít nga cólico.
Vómer. *m.* Tul-an sa irong.
Vómica. *f.* Hubag nga may nana sa dughan ó soroc soroc.
Vómico, ca. *adj.* Macacasuca.
Vomipurgante. Vomipurgativo, va. *adj.* Tambal nga macaca suca cún macaca libang bá.
Vomitado, da. *adj. fig.* y *fam.* Tauo nga magasa, duason ug sa maraut nga cabacdao.

Vomitador, ra. *adj.* Masucaon.—*s.* Parasuca.
Vómito. *m.* Suca; sug-a; pag suca; pag sug-a.—Sinuca.
Vomitón, na. *adj. fam.* Bata nga nasoso pá ngan parasuca.
Vomitona. *f. fam.* Pag sinuca, cay nacaon ó nainum labi san casadangan.
Vomitorio, ria. *adj.* Tambal nga macacasuca.
Voracidad. *f.* Camacaon, camaquicaon.—Camasog-ong.
Vorágine. *f.* Bito nga halarum sa dagat cún sa salug bá.
Voraginoso, sa. *adj.* Bitohon.
Voraz. *adj.* Macaon sin ora ora, maquicaon. —Masog-ong.
Vorazmente. *adv. m.* Macaon gud sin ora ora.—Masog-ong caopay.
Vormela. *f.* Mananap nga sugad sugad in darodaco sin yatot nga daco.
Vórtice. *m.* Aliporos, alimpoporos.
Vortiginoso, sa. *adj.* Maaliporos, maalimpoporos.
Vos. Vosotros, tras. *pron. pers.* Camo.
Votación. *f.* Pag saad.—Pag botos.
Votada. *f.* Pag saad.—Pag botos.
Votador, ra. *adj.* Masaad.—Mahatag sin botos.—*s.* Parasaad. —*m.* y *f.* Parabuyáyao.
Votante. *p. a.* Masaad.—Mahatag sin botos, an may botos.
Votar. *n.* Pag saad.—Pag buyáyao, pamuyáyao.—Pag botos ó pag hatag sin botos, pag daping.
Votivo, va. *adj.* Sinaad.—An tungud ó canan pagsaad cún canan pag botos.
Voto. *m.* Saad; pag saad; panaad.—Pag huna huna ó caruyag.—Botos, pag botos. —Caipa, pag caipa.—Pamuyáyao in nasisina an tauo.
Voz. *f.* Tingug.—Tonug.—Polong.—Voz sonora. Til-is. Voz gruesa.—Garab-hauon.
Vozarrón. *m.* Daco nga tingug, garab-hauon.
Voznar. *n.* Pag honi an tamsi.

VU

Vuecelencia. Vuecencia. *com.* Polong nga gamit sa pág hatag sin catalahuran sa mga mahal nga mga tauo.
Vuelco. *m.* Baliad, huyang; pag baliad, pag huyang.
Vuelo. *m.* Pag lupad.—Paco sin tamsi.—An cahiluag sa mga biste nga saya, etc. —*Arq.* Balisbisan.
Vuelta. *f.* Libut; licos; pag libut; pag licos.—Lipot. Cabalicoan sin dalan, etc.—Bagat bagat sa hangin.—Pag uli san quinuha ó quinauat, an uli.—Balos; pag balos.—Luyo sin carauisan, etc..—Baliad, balintong.
Vuelto, ta. *p. p.* Nabaliad; nahuyang; nasuhi.—*vid.* Volver.
Vuesarced. *com. vid.* Vuecelencia.
Vueseñoría. *com. vid.* Vuecelencia.
Vuestro, tra. *pron. poses.* Iyo, niyo.
Vulcánico, ca. *adj.* An tungud ó canan calayo.
Vulcanizar. *a.* Pag sacot an goma ngan sin asupre.
Vulgacho. *m.* An mga obus ó mga tinimaua nga mga tauo.
Vulgar. *adj.* Canan cadam-an, batasan san cadaman, sayud an cadam-an.—Bantug ná.
Vulgaridad. *f.* Polong, sumat etc., nga baga uaray carig-onan.
Vulgarizar. *g.* Pag pabantug.—Pag huad sin polong.—Pag batasan masugad san cadam-an.
Vulgarmente. *adv. m.* Danay, ag sub.
Vulgata. *f.* An Santos nga surat nga hinuad sa polong nga linatin.
Vulgo. *m.* An cadam-an nga mga tauo nga timaua.
Vulnerable. *adj.* Sadang pag bon-on.—Sadang pag pacaraoton.
Vulneración. *f.* Pag bono, pag samad.—Pag pacaraut.
Vulnerar. *a.* Pag bono, pag samad.—*fig.* Pag pacaraut.
Vulnerario, ria. *adj. For.* Macabono, macasamad, an mapatay sa igcasitauo.—*Med.* Tambal nga icacaopay san mga casam-dan.
Vulpécula. *f.* Mananap nga sorra nga masugad sugad sin ayam.
Vulpeja. *f.* Mananap nga sorra nga masugad sugad sin ayam.
Vulpino, na. *adj.* An tungud ó canan sorra.—*fig.* Malimbong.
Vulto. *m.* Bayhon.
Vulturno. *m.* Alindanga.
Vulva. *f.* Quinatauo sin babaye.

X

X

X. Icacaruhaán cag unum nga letra san abecedario nga quinat sila ug icacaruhaán cag usa san iya mga consonante.—*Equis* an caluluasan.

XI

X. Letra nga numeral; an cahologan niya napolo.
Xifoides. *s.* An baga cataisan dapit sa obus san tul-an sa dug han.
Ximio, mia. *s.* y *f.* Olot.

Y

Y

Y. Icacaruháan cag pito nga letra san abecedario nga quinat sila ug icacaruháan cag duha san iya mga consonante.—Tinatauag nga *y* griega.
Y. *conj. copulat.* Ug; ngan.
Ya. *adv. t.* Ná.—*conj. distrib.* Cún. Ya en casa, ya en la sementera, ya con alegria, ya con dolor. Cún sa balay, cún sa oma, cún sa calipay, cún sa casáquit.—Ya nos veremos. Mag quiquita quitá guihapon.—Ya se hará eso. Bubuhaton gad iton.—Ya que tu dolor no tiene remedio, llévalo con paciencia. Cay an imo casáquit uaray ná tambal, iilubon mo lamang.
Yaca. *f.* Cahuy sa Indias.
Yacedor. *m.* Sacop, paramangno sa mga hayop.
Yacente. *p. a.* Mahigda; mahonong, mapuyo.
Yacer. *n.* Higda.—Honong, ocoy, puyo; lubong.—Panap sap an mga hayop labi pá in gabi.
Yaciente. *p. a.* Mahigda; mahonong, mapuyo, maocoy.=Herencia yaciente ó yaciente. Manggad, oma, calubian etc., nga capopoyongan ó mamalonon pá.
Yacija. *f.* Higdaan.—Linub-gan.—Ser uno de mala yacija. *fr. fig.* Diri pacacatorog sin maopay.—*fig.* Quinuculbáan.—*fig.* Lagáyao, lagatao.
Yactura. *f.* Caperdihan; cacurian.
Yankee. *adj.* Agnay nga guingangaranan an mga taga America del Norte san mga taga Inglaterra.
Yantar. *f.* Pag caon sa odto, panginodto.
Yarda. *f.* Socol nga iningles sa pag socol san cahilab-an. Usa nga yarda may casiaman cag usa ca centímetros.
Yaro. *m.* Banua.
Yatagán. *m.* Sal salon nga masugad sin sable.

YA-YE

Yate. *m.* Sacayán nga mahal nga guinagamitan san mga hadi ug mga mahal nga tauo.

YE

Ye. *f.* Ngaran san letra nga *y*.
Yedra. *f.* Cab cab nga banua. Ongali.
Yegua. *f.* Cabayo nga babaye.
Yeguada. *f.* Cacabayohan nga babaye.
Yeguar. *adj.* An tungud ó canan mga cabayo nga babaye.
Yeguarizo. *f.* Bantay ó paramangno sa mga cabayo nga babaye.
Yagüería. *f.* Cacabayohan nga babaye.
Yegüerizo. Yegüero. *m.* Bantay ó paramangno sa mga cabayo nga babaye.
Yegüezuela. *f.* Gutiay nga cabayo nga babaye.
Yelmo. *m.* Tahub sa oló ug sa bayhon.
Yema. *f.* Sarosaring sing.—Pula sin bunay.—Yema del dedo. Atay atay sin tudlo.
Yente. *p. a.* Ticadto; tipacadto.
Yerba. *f.* Banua.—Utan nga banua.
Yermar. *a.* Pag iuas an mga tauo sa bongto; pag paiuas sa mga tauo sa bongto.
Yermo, ma. *adj.* Uaray tauo.—Uaray tanum.—*m.* Camingauan.
Yerno. *m.* Umagad nga lalaqui.
Yero. *m.* Tanum nga sugad sugad sin balatong.
Yerro. *m.* Sayop, lisa, sala, balisa.—Calisdanan.
Yerto, ta. *m. adj.* Matugas ná; quing quing, quiquing; tiquig.—Quedarse yerto uno *fr. fig.* Quinacalasan; quinoculbáan.—Uaray na pag quiquiua quiua.
Yesar. Yesal. *m.* Tuna nga may yeso; cayesohan.
Yesca. *f.* Baroc, bisan ano nga mamara caopay ug masayon mosonog.

Yesera. *f.* Tuna nga may yeso; cayesohan.
Yesería. *f.* Camalig, etc., nga guinbubuhatan sin yeso.—Tendahan sin yeso.—Balay nga yeso.
Yesero, ra. *adj.* An tungud ó canan yeso.—*m.* Parahimo sin yeso.—Parabaliguia sin yeso.
Yeso. *m.* Yeso, tuna nga busag.
Yesón. *m.* Tipic nga daco sin yeso cún bungcag ná an cota nga yeso.
Yesoso, sa. *adj.* May yeso, masugad sin yeso.
Yesquero. *m.* Lucá.—Surudlan sin baroc.
Yezgo. *m.* Banua; cahuy nga natutubo sa mga baybay.

YO

Yo. *pron. pers.* Aco.
Yodo. *m.* Tambal nga ighihirog ug mapintas man.
Yoduro. *m.* Tambal nga may yodo.
Yogar. *n.* Paquihilauas.—Pamoroco, pag pit.

Yuca. *f.* Banua sa América. An bonga niya, nga nailarum sa tuna, sugad sugad an camote.
Yugada. *f.* An guinaarado sa usa lá caadlao.
Yugo. *m.* Yugo, liogan.
Yuguero. *m.* Sacop nga gamit sin pag arado in usa ca pades nga baca, etc.
Yugular. *adj.* Ugat sa liug.
Yunque. *m.* Landasan.—*fig.* Tauo nga macosog; mailubon.—*fig.* Tauo nga buhatan.
Yunta. *f.* Usa ca pades nga baca, etc.
Yuntar. *a.* Pag tigub.—*vid.* Juntar.
Yuntería. *f.* Mga pades nga baca, etc.
Yuntero. *m.* *vid.* Yuguero.
Yusera. *f.* Bato nga gamit sa mga molino.
Yusión. *f.* Pag sugo.—Sugo.
Yuxtaponer. *a.* Pag dooc, pag paharani.
Yuxtaposición. *f.* Pag dooc, pag paharani.—Pag tubo, sugad san pag tubo an puthao etc., dida sa tuna ó mina.
Yuyuba. *f.* Bonga sin cahuy nga azufaifo.

Z

Z

Z. Icacaruhaán cag ualo nga letra san abecedario nga quinatsila ug icacaruháan cag tolo san iya mga consonante.—*Zeda ó Zeta* an caluluasan.
¡Za! Pag bugao sa mga ayam, etc.
Zabarceda. *f.* Bariuas.
Zábida. *f.* Banua nga áloe.
Zaborda. *f.* *Mar.* Pag sanglad.
Zabordamiento. *m.* *Mar.* Pag sanglad.
Zabordar. *n.* *Mar.* Sanglad.
Zabordo. *m.* *Mar.* Pag sanglad.
Zabra. *f.* Sacayán nga guti nga guinagamit sa dagat sa Vizcaya. (España.)
Zabucar. *a.* Pag log-o; pag quino quino.
Zabuqueo. *m.* Pag log-o; pag quino quino.
Zabullida. *f.* Pag lorop.—Pasalum.
Zabullidura. *f.* Pag lorop.—Pasalum.
Zabullimiento. *m.* Pag lorop.—Pasalum.
Zabullir. *a.* Pag pasalum.—*r.* Pasalum.—Lorop, cadup.—*r.* *fig.* Tago; bulhog.
Zacapela. Zacapella. *f.* Pag susuruhay.
Zacate. *m.* Cumpay.
Zacatín. *m.* Lugar nga guinbabaliguia sin mga panapton.
Zacear. *a.* Pag bugao sa mga ayam, etc.
Zadorija. *f.* Banua; an bunga niya ipinapangaon sa mga canario.
Zafa. *f.* Hunauan, hiramusan.

ZA

Zafada. *f.* *Mar.* Pag cuha san mga nacacaolang; pacalibad; pag pacabuhi cún may cataragman.
Zafar. *a.* Pag rayan dayan, pag sab-ong, pag ayaaya.
Zafar. *a.* *Mar.* Pag cuha san mga nacacaolang; pacalibad; pag pacabuhi cún may cataragman.—*r.* Pag palaguio, pag tanan, pag tois; pag tago.—Caplosi.—*fig.* Pacaribad.—*fig.* Higauas, in mahigauas sin cacurian, etc.—Misic.
Zafareche. *m.* Tubigan.
Zafarí. *adj.* Bonga nga granada nga baga cudiapi an liso.
Zafaríche. *m.* Burutangan san mga surudlan nga cántaro.
Zafarrancho. *m.* *Mar.* Pag hauan san sacayán basi uaray macacaolang sa mga luthang.—*fig.* y *fam.* Suhay; pag susuhay; pangauay.
Zafiamente. *adv.* *m.* Lorong caopay, tapang caopay.
Zafiedad. *f.* Calorong, catapang; catapangan.
Zafio, fia. *adj.* Lorong, tapang
Zafir. *m.* Bato nga mahal.
Zafíreo, rea. *adj.* Masugad sin bato nga záfiro.

Zafirina. *f.* Bato nga mahal, asul an color niya.
Zafirino, na. *adj.* Masugad sin bato nga safiro.
Zafiro. *m.* Bato nga mahal, asul an color niya, may man busag, ug maingat ingat.
Zafo, fa. Gauas ná, nalibre.
Zafra. *f.* Saluran nga linoholohoan sa sugud.—Tadiao nga daco, biauan sin lana.
Zafre. *m.* Baga pintar nga gamit sa mga pinggan.
Zaga. *f.* Carga nga dara sa tinhan sa mga carruaje.—Tinhan, talicod.—*m.* An orehe. —*adv. l.* Orehe; sa orehe.—*m.* Poqui cún sa pag-sugal.—Á la zaga, á zaga, ó en zaga. *m. adv.* Orehe, sa orehe.—No ir ó no quedarse uno en zaga. *fr. fig.* y *fam.* Diri mapadaug, diri mapalupig.
Zagal. *m.* Olitauohay.—Olitauo nga macosog.—Sacop; surugoon.
Zagala. *f.* Daraga.
Zagaleja. *f.* Daragahay.
Zagalejo. *m.* Saya sin babaye. Olitauohay.
Zaguán. *m.* Sirong, ingud sin balay.
Zaguanete. *m.* Oroquian san mga bantay san hadi etc., dida sa mga palasio.—Mga casoldadosan nga naboniog sa mga hadianon nga tauo.
Zaguera. *f.* An napaorehe.
Zaguero, ra. *adj.* Masonud, maorehe.
Zaharaño, ña. *adj.* Tamsi nga ihalas nga diri mapaanad.—*fig.* Maisug.
Zaheridor, ra. *adj.* Mag papacaalo.—Malibacon.
Zaherimiento. *m.* Pag papacaalo.—Pag libac libac.
Zaherir. *a.* Pag pacaalo.—Pag libac libac.
Zahina. *f.* Dauadaua.
Zahinar. *m.* Pag tanum sin dauadaua.
Zahinas. *f. pl.* Baga sopas sin harina.
Zahonado, da. *adj.* Maromaitum.
Zahondar. *a.* Pag ocab sin hilarum.—*n.* Hilubong, in mahilobong an teel, etc.
Zahora. *f.* Panag tauo.
Zahorar. *n.* Pag panag tauo.
Zahorí. *m.* Diuatahan; tamyauan.
Zahorra. *f. Mar.* Luran nga lastre.
Zahurda. *f.* Tang cal, alad sin bactin ó babuy.
Zaida. *f.* Tamsi nga masugad sin ligay.
Zaino, na. *adj.* Cabayo nga bulao.
Zaino, na. *adj.* Malimbong, mabudhi.
Zalá. *f.* Pag ampo sa mga moros sa Dios. —Hacer la zalá á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag abi abi sa iya san may guintutuyo.
Zalagarda. *f.* Calit, in quinacalitan an mga caauay—Auay, pangauay.—*fig.* Litag.—*fig.* y *fam.* Limbong; pag limbong.—Carimocan.—*fig.* y *fam.* Baga pag susuhay.
Zalama. *f.* Pag abi abi sin diri matuod.
Zalamelé. *m.* Pah abi abi sin diri matuod.
Zalamería. *f.* Pag abi abi sin diri matuod.
Zalamero, ra. *adj.* Maabi abi sin diri matuod.
Zalea. *f.* Anit sin carnero, cundi barahiboon pá.
Zalear. *a.* Pag saog saog; pag quiua quiua.
Zalema. *f. fam.* Pag tahud.
Zaleo. *m.* Anit sin carnero, cundi barahiboon pá.—Anit sin carnero nga quinaon sin lobo.
Zalmedina. *m.* Ponoan, hocom sa Aragón. (España).
Zalona. *f.* Bangga nga daco.
Zamacuco. *m. fam.* Lorong lorong.—*fig.* y *fam.* Cahubog, pag cahubog.
Zamanca. *f. fam.* Pag hampac, pag latub.
Zamarra. *f.* Biste nga halauig sin anit sin carnero.—Anit sin carnero.
Zamarrear. *a.* Pag uangot; uangot; bogno, pamogno.—*fig.* y *fam.* Pag dabal dabal, pag latub.
Zamarreo. *m. vid.* Zamarrear.
Zamarrico. *m.* Sopot sin anit sin carnero.
Zamarrilla. *f.* Banua nga itarambal.
Zamarro. *m.* Biste nga halauig sin anit sin carnero.—Anit sin nate nga carnero. —*fig.* y *fam.* Tauo nga hongug.—Malo es el zamarro de espulgar, y el viejo de castigar. *ref.* Macuri macuha an sala, in binabatasan an pacasala.—Hubia.
Zamarrón. *m. vid.* Zamarra.
Zambaigo, ga. *adj.* Libog, calibugan.
Zambapalo. *m.* Sayao sa mga cadaan.
Zambarco. *m.* Correa nga halapad sin anit.
Zambigo, ga. *adj.* Tauo nga mabariquig an mag casipaa niya, quipe.
Zambo, ba. *adj.* Tauo nga mabariquig an magcasipaa niya.—Libog, calibogan.— *m.* Olot.—*adj.* Quipe.
Zamboa. *f.* Bonga san cahuy nga sinisiring cidro.
Zambomba. *f.* Toronggon nga sugad sugad in guimbal nga guti nga mayada in usa nga palito capin in duha ca dangao in cahilaba tindos gud sa butga sa calidongan.
Zambombo. *m. fig.* y *fam.* Dongo, hongug.
Zamborondón, na. Zamborotudo, da. *adj.* Dongo, daco an lauas ug maraut an iya pag cahimo.— Basbason pá, diri maaram mag buhat sin maopay.
Zambra. *f.* Piesta sa moros.—Sacayán sin moros.—*fig.* y *fam.* Aringasa, ngiras.

Zambucar. *a. fam.* Pag tago sin bisan ano.
Zambuco. *m. fam.* Pag tago.
Zambullida. *f.* Pag lorop.—Pasalum.
Zambullidura. *f.* Pag lorop.—Pasalum.
Zambullir. *a.* Pag pasalum.—*r.* Pasalum. —Lorop, cadup.—*fig.* Tago; bulhog.
Zampabollos. *com. fig.* y *fam.* Maquicaon, malamon.
Zampalimosnas. *com. fam.* Maquiquilimos, maquiquiaro sa baga uaray na caauod.
Zampapalo. *com. fig.* y *fam.* Maquicaon, malamon.
Zampar. *a.* Pag tago sin bisan ano.—Pag caon sin dagmit, pag lamon.—*r.* Pag saca sin balay sin uaray mán sarit.—Pag layug.
Zampatortas. *com. fig.* y *fam.* Maquicaon, malamon.—*fig.* y *fam.* Tauo nga culang sin catahud, uaray batasan.
Zampeado. *m.* Buhat nga cota nga may mán cahuy.
Zampear. *a.* Pag buhat sin cota nga may mán cahuy.
Zampoña. *f.* Torong gon nga dao plauta.
Zampuzar. *a.* Pasalum.—Pag lorop, pag cadup.—*fig.* y *fam.* Pag tago.
Zampuzo. *m.* Pasalum.—Lorop, cadup.
Zanahoria. *f.* Tanum nga itarambal; quinacaon an iya gamut.
Zanca. *f.* Teel nga halaba sin tamsi; páa; bacuas.
Zancada. *f.* Lacbang.
Zancandilla. *f.* Calauit, cahil.—*fig.* y *fam.* Limbong, pag limbong.
Zancajear. *n.* Pag lacat lacat sa mga dalan nga malagáy.
Zancajera. *f.* Turun-banan sin carruaje nga pagtutun-ban san mga sumasacay.
Zancajiento, ta. *adj.* Biracag.
Zancajo. *m.* Ticud, bol-ong.—*fig.* Tul-an nga daco nga uaray ná onud.—Ticud ticud sin sapin cún medias bá.—*fig.* y *fam.* Tauo nga pandacan.—Roer los zancajos á uno. *fr. fig.* y *fam.* Pag libac libac sa iya.
Zancajoso, sa. *adj.* Biricag.—Ticuran, daco an ticud.
Zancarrón. *m.* Tul an sa teel nga uaray ná onud.—*fig.* y *fam.* Tul-an nga daco nga uaray ná onud.—Tauo nga magasa.
Zanco. *m.* Cadang.
Zancón, na. *adj. fam.* Halaba an páa; halaba an teel cún dao tamsi.
Zancudo, da. *adj.* Halaba an paá; halaba an teel cún dao tamsi.—*m.* Namoc.
Zanga. *f.* Sugal sa baraja.
Zangala. *f.* Panapton nga sinulit.
Zanganada. *f. fam.* Polong cún buhat bá nga uaray haros.
Zangandongo. *m. fam.* An nag papacalorong.
Zangandungo. *m. fam.* An nag papacalorong.—Culang sin cabatiran.
Zanganear. *n. fam.* Pag hadao hadao, pag hadoyhadoy, pag sodoy sodoy sin uaray mán buhat.
Zángano. *m.* Lubang nga potiocan.—*fig.* y *fam.* Hubia, mahubia.
Zangarilla. *f.* Paod sin salug.
Zangarilleja. *f. fam.* Daraga nga mahadoy hadoy ug maraut an iya biste.
Zangarrear. *n.* Pag cas cas sin sesta an diri maaram.
Zangarriana. *f.* Saquit sa olo san mga hayop.—*fig.* y *fam.* Casubo, camingao; cangalas.—*fig.* y *fam.* Saquit nga diri ora ora.
Zangarullón. *m. fam.* Olitauohan nga hataas, mahadoy hadoy ug uaray buhat, hubia.
Zangolotear. *n. fam.* Pag quino quino; pag quuia quiua.
Zangoloteo. *m. fam.* Caquino quino; ca quiua quiua.
Zangón. *m. fam.* Olitauohay nga hataas, mahadoy hadoy ug uaray buhat, hubia.
Zangotear. *a. fam.* Pag quino quiuo; pag quiua quiua.
Zangoteo. *m. fam.* Caquino quino; caquiua quiua.
Zanguanga. *f. fam.* Baribad, pasangilan; pag pacamasaquit.
Zaguango, ga. *adj. fam.* Mabaribaron, mapasangil; an nag papacamasaquit.
Zanguayo. *m. fam.* Tauo nga hataas, maluya, uaray buhat ug nag papacatapang.
Zanja. *f.* Ocad sin mga simiento.—Cale; hubang; quilot; saliyong; liong.
Zanjar. *a.* Pag ocad sin mga simiento.—Pag cale; pag hubang; pag quilot; pag saliong; pag liong.—*fig.* Pag otud sin capolonganan, etc.
Zanqueador, ra. *adj.* Mabariquig, maquipe.—Malacat sin dagmit.
Zanqueamiento. *m.* Pag bariquig, pag quipi; pag bariquig, caquipe.—Pag lacat sin dagmit, dagmit nga pag calacat.
Zanquear. *n.* Pag bariquig, pag quipe—Pag lacat sin dagmit.
Zanquilargo, ga. *adj. fam.* Halaba an páa; halaba an siqui cún dao tamsi.
Zanquilla, ta. *m. fig.* y *fam.* Manipis an páa ug halipot, habobo.
Zanquituerto, ta. *adj. fam.* Bariquig, quipe.
Zanquivano, na. *adj. fam.* Halaba an paa ug gutiay an bitiis.
Zapa. *f.* Pala nga gamit san mga soldados.

—Quil quig, quil quigan.—*Fort.* Ocad, cale.
Zapador. *m.* Soldados nḡa sinusugo sin pag pala.
Zapapico. *m.* Pico nḡa puthao.
Zapar. *n.* Pag pala.
Zaparrastrar. *n. fam.* Sag hid.
Zaparrastroso, sa. *adj.* Mahugao ug guisi an biste niya.
Zaparrazo. *m. fam.* Hipacolob.
Zapata. *f.* Sapin.—Hapin nḡa anit nḡa ibinubutang san tinotun-ban san puerta basi diri malia.—Losonglosong.—Sapata sin sacayán.
Zapatazo. *m.* Pag dabal sin sapin.—*fig.* Hipacolob.
Zapateado. *m.* Sayao.
Zapateador, ra. *adj.* Mapocpoc, mabalbag sin sapin.
Zapatear. *a.* Pag pocpoc, pag balbag sin sapin.—*r. fig.* Pag ato.
Zapatera. *f.* Babaye nḡa guin bubuhatan sin mḡa sapin.—Parabaliguia sin sapin.
Zapatería. *f.* Balay nḡa guin bubuhatan sin mḡa sapin.—Tindahan sin mḡa sapin.—Catungdanan sin pag himo sin sapin.
Zapatero. *m.* Para himo sin mḡa sapin.—Para baliguia sin mḡa sapin.
Zapateta. *f.* Pag poc poc, in pinocpocpoc sa camut an teel cún sapin bá.
Zapatilla. *f.* Sapin sin babaye.—Sapin nḡa gamit sa balay.
Zapatillero, ra. *m.* y *f.* Parahimo sin mḡa sapin.—Parabaliguia sin mḡa sapin.
Zapato. *m.* Sapin.
Zapatudo, da. *adj.* An gamit sin dagco nḡa sapin cún mḡa bahol bá.—An mḡa losong losong.—Mananap nḡa daco an colo.
¡Zape¡ Pag bugao san oding.—¡Ba! ¡abaá!
Zapear. *a.* Pag bugao san oding.
Zapote. *m.* Cahuy sa Sevilla. España).
Zapuzar. *a.* Salum; pasalum.
Zaque. *m.* Surudlan sin alacsio, etc. *fig.* y *fam.* Hubog.
Zaquear. *a.* Pag ipis sin alacsio.
Zaquizamí. *m.* Solud sin balay.
Zar. *m.* Hadi ó emperador sa Rusia.
Zarabanda. *f.* Sayao.—Aringasa.
Zarabutear. *a. fam.* Pag linabut in di mán siya maaram.
Zarabutero, ra. *adj.* Mag lilinabut in di mán siya maaram.
Zaragata. *f. fam.* Pag susuhay.—Carimocan, casamocan.
Zaragatona. *f.* Banua nḡa itarambal.
Zaragüelles. *m. pl.* Sarual nḡa haluag.
Zaramagellón. *m.* Tamsi nḡa malorop.
Zarambeque. *m.* Sayao sin mḡa agta.
Zaranda. *f.* Silsigan.
Zarandador, ra. *m. f.* Parasilhig.
Zarandajas. *f. pl. fam.* Mḡa cagutiay-an.
Zarandar. *a.* Pag silsig.—*fig.* y *fam.* Pag quiua quiua.—*fig.* y *fam.* Pag binag.—Pag uangot uangot.
Zarandear. *a. vid.* Zarandar.
Zarandero. *m.* Parasilsig.
Zarandillo. *m.* Silsigan nḡa guti.—*fig.* y *fam.* Malacsi.—Traerle á uno como un zarandillo. *fr. fig.* y *fam.* Pag sugo sugo sa iya.
Zarapatel. *m.* Guinisa.
Zarapito. *m.* Tamsi nḡa maguti san pítpitao.
Zaratán. *m.* Hubag sa dughan sin babaye.
Zarcear. *a.* Pag hauan san mḡa cale, etc. —*n. fig.* Pag agui agui.
Zarcero, ra. *adj.* Ayam nḡa habobo.
Zarceta. *f.* Tamsi nḡa sugad an gamao.
Zarcillo. *m.* Ariyos, biao sa talinḡa.—Cambud sin balagon, etc.
Zarco, ca. *adj.* Aroasul.
Zarevitz. *m.* Anac nḡa lalaqui san hadi sa Rusia.
Zarina. *f.* Asaua nḡa babaye san hadi sa Rusia.—Emperatriz sa Rusia.
Zarpa. *f.* Pag cabutad sin sinipit, pag gabut sin sinipit, pag botong.
Zarpa. *f.* Camut sin león, etc.—Simiento sin bato.—Echar la zarpa. *fr. fig.* y *fam.* Pag camras.
Zarpa. *f.* Lagay nḡa nadodocot sa mḡa biste.—Hacerse una zarpa. *fr.* Inuranan, naholos, nalag-yan.
Zarpada. *f.* Pag camras.
Zarpar. *a.* Pag alsa ó pag butad sin sinipit, pag-gabut.—Pag guican an sacayán.—Pag botong sin sinipit.
Zarpazo. *m.* Hiontug.
Zarposo, sa. *adj.* An nalag-yan san biste, etc.
Zarracatín. *m. fam.* Maquiquitauad.
Zarramplín. *m. fam.* Muhinanali; mahugao; buaon.
Zarrapastra. *f. fam.* Hugao nḡa nadodocot sa biste, etc.
Zarrapastrón, na. *adj. fam.* Mahugao: buringon.
Zarrapastrosamente. *adv. m.* Mahugao caopay, buringon caopay.
Zarrapastroso, sa. *adj.* Mahugao, buringon.
Zarria. *f.* Tinabas nḡa anit. Hugao nḡa nadodocot sa panapton, etc.
Zarriento, ta. *adj.* Mahugao, buringon.
Zarza. *f.* Bacnit; binit; sapinit; catun-can.
Zarzagán. Zarzaganete. *m.* Hangin nḡa amihan.
Zarzaganillo. *m.* Hangin nḡa amihan.

Zarzahán. *m.* Panapton nga manípis ug sinamay.
Zarzal. *m.* Catun-can.
Zarzamora. *f.* Bonga sin bacnit.
Zarzaparrilla. *f.* Banag.
Zarzaparrillar. *m.* Cabanagan.
Zarzaperruna. *f.* Cahuy cahuy nga masugad sin bacnit.
Zarzarrosa. *f.* Bucad sin bacnit.
Zarzo. *m.* Sadiap.
Zarzoso, sa. *adj.* Bacniton.
Zarzuela. *f.* Bacnit, sapinit. Comedia nga may música ug may mán carantahun.
Zascandil. *m. fam.* Obus nga tauo nga mag lilinabut.
Zata. Zatara. *f.* Tabao.
Zato. *m.* Piri nga tinapay.

ZE

Zeda. *f.* Ngaran san letra nga. *z.*
Zedilla. *f.* Letra nga cadaan sugad cini ç.
Zeta. *f.* Ngaran san letra *z.*

ZI

Zigzag. *m.* Simang simang; mga badlis nga nasisimang simang.
Zinc. *m.* Sinc.
Zipizapi. *m. fam.* Pag susuhay, pag auay.
Ziszás. *f. vid.* Zigzag.
Zizaña. *f.* Daua daua. Cacontra san mga caburut-on.
Zizañar. *a.* Pag tanum sin daua daua. Pagcacontra san mga caburut-on.

ZO

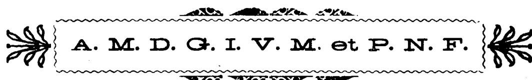
Zoantropía *f.* Calipong sa ólo san masaquít nga nag huhuna huna nga nag pacamananap siya.
Zoca. *f.* Sauang.—Andar de zoca en colodra. *fr. fig.* y *fam.* Pag hadoy hadoy.
Zócalo. *m.* Sariganan sin cota.
Zocato, ta. *adj.* Bonga nga hinug ná caopay.
Zocato, ta. *adj.* Ual-hon.
Zoclo. *m.* Sapin nga cahuy.
Zoco. *m.* Sapin nga cahuy.
Zoco. *m.* Sau-ang.—Andar de zocos en colodros. *fr. fig.* y *fam.* Pag hadoy hadoy.
Zoco, ca. *adj. fam.* Ual-hon.—Mano zoca. Camut nga uala.
Zofra. *f.* Banig.
Zoilo. *m. fig.* Paralibac libac.
Zolocho, cha. *adj.* Tapang, dongo, diri batid.
Zollipar. *n. fam.* Pag bachó.
Zollipo. *m. fam.* Bachó, pag bachó.
Zona. *f.* Tuna nga halaba ug haluag.
Zoncería. *f.* Catab-ang.—*fig.* y *fam.* Camaluya.
Zonzamente. *adv. m.* Matab-ang caopay. Maluya caopay.
Zonzo, za. *adj.* Matab-ang.—*fig.* y *fam.* Maluya, culang sin pag tagam.
Zonzorrión, na. *adj. fam.* Maluya gud, culang gud sin pag tagam.
Zoófago, ga. *adj.* Mananap nga macaon sin igcasímananap.
Zoografía. *f.* Casayoran nga tungud san mga mananap.
Zoolatría. *f.* Pagsingba sa mga mananap.
Zoología. *f.* Casayoran nga tungud sa mga mananap.
Zoológico, ca. *adj.* An tungud ó canan Zoología.
Zoólogo. *m.* An maaram sin Zoología.
Zootecnia. *f.* Panobong ug pag hopot sa mga hayop.
Zootomía. *f.* Pamosbos sa mga mananap.
Zopas. *com. fam.* An maluas san *s* sugad. sin *c.*
Zopenco, ca. *adj. fam.* Lorong, dongo.
Zopilote. *m.* Tamsi nga madaguit.
Zopisa. *f.* Taguc, salong.
Zopitas. *com. fam.* An maluas san *s* nga sugad sin *c.*
Zopo, pa. *adj.* Pongcol.—*fig.* An diri gud maaram mag buhat ó mag yacan.—Quinto.
Zoquete. *m.* Otud nga cahuy nga halipot ná.—*fig.* Pinit nga tinapay.—*fig.* y *fam.* Tauo nga maraut an iya cabacdao, habobo ug matamboc.—*fig.* y *fam.* Tapang.
Zoquetero, ra. *adj.* Maquiquilimos sín mga pinit nga tinapay.
Zoquetudo, da. *adj.* Maraut an iya cabacdao ó cahimo.
Zorita. *adj.* Limocon.
Zorongo. *m.* Podong.—Pongos.—Sayao.
Zorra. *f.* Mananap nga sorra, mabaho caopay, maquimananap ug maquitamsi.—*fig.* Malimbong.—*fig.* y *fam.* Cahubog.
Zorra. *f. fam.* Babaye nga bigaon, maraut an batasan.
Zorrastrón, na. *adj. fam.* Malimbong.
Zorrera. *f.* Taragoan san mananap nga sorra.—*fig.* Alimooc.—*fam.* Cabug-at sa oló.
Zorrería. *f.* Baga larang san mananap nga sorra.—*fig.* y *fam.* Caladnganan.

Zorrero, ra. *adj.* Sacayán nga mabug-at, diri matulin.—Perdigón zorrero. Poroponglo hay nga darodaco.—Perro zorrero. Ayam nga paratocob sin sorra.—*fig.* Malimbong. —*fig.* An mapaorehe.--*m.* An sinosoholan sin pag patay sin mga mananap nga madarahug sa mga buquid nga canan hadi.
Zorro, rra. *adj.* Sacayán nga mabug-at, diri matulin.—*m.* Sorra nga lalaqui.—Anit sin sorra.—*fig.* y *fam.* Hubia, mahubia.—*fig.* y *fam.* Malimbong.
Zorrocloco. *m.* *fam.* Hubia, mahubia.—*fam.* Ogay ogay.
Zorrón. *m.* Maquibabaye.
Zorronglón, na. *adj.* *fam.* Hubia, mahubia, poscanon in sinusugo.
Zorruela. *f.* Sorra nga babaye.
Zorruelo. *m.* Sorra nga lalaqui.
Zorruno, na. *adj.* An tungud ó cauan sorra.
Zorzal. *m.* Tamsi nga daransiang.
Zoster. *f.* Nuca.
Zote. *adj.* Tapang.
Zozobra. *f.* Pag cucurii, in quinucurian ná an sacayán.—*fig.* Casáquit, cayogot, cacurian.
Zozobrante. *p.* *a.* Nag cucuri.
Zozobrar. *n.* Pag cucurii; in quinucurian ná an sacayán.—Bungcag ó lonud an sacayán.—*fig.* Sáquit, bido, yogot.

ZU

Zua. *f.* Máquina nga gamit sin pag saroc sin tubig sa mga salug.—Paod sa mga salug.
Zubia. *f.* Agus, caagusan.
Zucarino, na. *adj.* May asúcar.
Zuda. *f.* *vid.* Zua.
Zueco. *m.* Sapin nga cahuy.
Zuiza. *f.* Dula ó calipay sin mga casoldadosan cún mga tauo nga nag bibiste nga dao mga soldados. *fig.* Pag susuhay, pag auay.—*fig.* Pag baton baton sin polong.
Zuizón. *m.* Bambo, salsalon, pusil, etc.
Zulacar. *a.* Pag buli.
Zulaque. *m.* Buli.
Zulla. *f.* *fam.* Tae sin tauo. Banua nga ilahas.
Zullarse. *r.* *fam.* Pag oro.—Pag otot.
Zullenco, ca. *adj.* *fam.* Maotot.
Zullón, na. *adj.* *fam.* Maotot.—*m.* *fam.* Otot nga diri malia.
Zumacal. *m.* Mga tanum nga sumaque, casumaquihan.
Zumacar. *m.* Mga tanum nga sumaque, casumaquihan.
Zumacar. *a.* Pag abo sa mga anit sin sumaque.
Zumacaya. *f.* Tamsi nga sugad sin talabon.
Zumaque. *m.* Tanum nga sumaque, nga gamit sin pag abo sa mga anit.
Zumaya. *m.* Tamsi nga sugad sin talabon.
Zumba. *f.* Lorolínganay; aroagong.
Zumba. *f.* Hagorong.—*fig.* Dorogas, tiao tiao.
Zumbar. *n.* Hagorong; agubohob; yagong yong; ngoyo ngoyo; taguiyong; canog cog; dogtong; dagoldol; conog.—*fig.* Pag doro gas, pag tiao tiao.
Zumbel. *m.* Gamo, gamo-an.—*fam.* Curiot.
Zumbido. *m.* Canog cog; conog; yagong yong; huligong; tagui-yong; dagol dol.
Zumbo. *m.* *vid.* Zumbido.
Zumbón, na. *adj.* Madorogas, matiao tiao.
Zumiento, ta. *adj.* Dugaan.
Zumillo. *m.* Banua; tipsia.
Zumo. *m.* Duga; arat.—*fig.* Polos, capulsanan.
Zumoso, sa. *adj.* Dugaan.
Zuño. *m.* Curiot.
Zupia. *f.* Alacsio nga lubog nga maraut an rasa.—*fig.* Maraut an rasa; macalooy pag quit-on.—*fig.* Baya ná, uaray ná polos.
Zurana. *adj.* Limocon.
Zurcido. *m.* Sinursi, tinahi.
Zurcidor, ra. *adj.* Masursi, matahi.—*s.* Parasursi. paratahi.—*m.* y *f.* *fig.* y *fam.* Parasorug sorug.
Zurcidura. *f.* Pag sursi, pag tahi.—Sinursi, tinahi.
Zurcir. *n.* Pag sursi, pag tahi.—*fig.* y *fam.* Pag bua.
Zurdo, da. *adj.* Uala, ual-hon, tiguiuala.
Zuiza. *f.* Pag susuhay, pag auay.
Zuro. *m.* Aplan.
Zuro, ra. *adj.* Limocon, balud.
Zurullo. *f.* *fam.* Tae. Tipic sin bisanano nga halaba ug malidong.
Zurra. *f.* Pag abo san mga anit basi macuha an barahibo.—*fig.* y *fam.* Pag hampac, pag dabal, pag latub.—Mga bohoc.—*fig.* y *fam.* Pag dayon sin pag buhat, sin pag basa, sin pag surat, etc.
Zurrador, ra. *s.* Paraabo san mga anit. —Parahampac, paralatub.
Zurrapa. *f.* Lagud; sapuc.—*fig.* y *fam.* Bisan ano nga uaray gud polos.
Zurrapiento, ta. *adj.* Laguron; mahugao.
Zurraposo, sa. *adj.* Laguron; mahugao.
Zurrar. *a.* Pag abo san mga anit basi macuha an barahibo.—Pag hampac, pag dabal, pag latub, pag balbag, pag humal, pag labag, pag lapinca, pag dagbus, pag hagay, pag lamba.—*r.* Pag oro, in diri tinutuyo.—Tubal.

Zurriaga. *f.* Rebenque.
Zurriagar. *a.* Pag rebenque, pag hampac.
Zurriagazo. *m.* Pag rebenque, pag hampac; laptong.—*fig.* Casáquit, cacurian; badlong.
Zurriar. *n.* Hagorong.
Zurribanda. *f. fam.* Pag rebenque, pag hampac, pag latub.—*fam.* Pag surusuhay, paguidabal-dabal.
Zurriburri. *m. fam.* Tauo nga taramayon.
Zurrido. *m.* Hagorong.
Zurrir. *n.* Hagorong.
Zurrón. *m.* Sopot nga anit nga gamit sin pag dara san balon, etc.—Panit sin bonga.—Balonan.—Babalonan.
Zurrona. *f. fam.* Babaye nga maraut an batasan.
Zurruscarse. *r. fam.* Pag oro; iguit.
Zurrusco. *m. fam.* Pinit nga tinapay nga pinasugba.
Zutano, na. *m. f. fam.* Cuan.
¡Zuzo! Pag tiyo tiyo.
Zuzón. *m.* Banua nga darodamo an mga saring-sing nga mga pula.

REFRANES, ADAGIOS Y ACERTIJOS

A

Agacoy. Especie de cangrejo pequeño.—Inagocoy an pag lacat niya. Anda hacia atrás como el cangrejo.

Anagasi. Árbol que tiene la hoja negra por una parte y por otra blanca.—Baga binarian sin anagasi an dagat. La mar está muy brava.

Aghas. Dao naaghas ná siya lamang. El que se queda abobado sin saber qué hacer. —Aghas. Árbol seco sin caer.

Agao. Arrebatar.—De los que quieren ser todos principales. Nag agao sira sin cadato.

Anoling. Árbol grande y fofo. Baga nag dadaco ca nga anoling. Se dice de los de grande cuerpo, que parecen de muchas fuerzas y son flojos.

Ansag. Cañizo ó trampa para coger pescado ó camarones. Dao ansag ná nga sacayán. Se dice de la nave que está muy abierta y hace mucha agua.

Apay. Hoja de gabe, ya negra ó amoratada. —Dao nangapay sin casina. Se dice de los muy coléricos.—Dao nangapay ná si Juan sin capungut. De coraje se ha puesto negro Juan.

Aporong. Planta como camote, con flores blancas y hermosas.—Baga bucad nga aporong siya. Se dice del que viste de blanco y sale bien vestido.

Aragayday ó dagayday. Planta que se extiende mucho en las playas, y su flor es colorada.—Baga nabucad nga aragayday. Se dice de los que visten de colorado.

Aricomo. Especie de cangrejo que se oculta en la arena.—Baga aricomo ná. Se dice de los que están encogidos.

Aroguisac. Plátano que ya está casi maduro y en sazón para cogerse.—Nagaroguisac ná an masáquit. Se dice del enfermo que está ya para morir.

Ata ata. Árbol algo negro.—Baga ata ata ná siya. Se dice de los que se han puesto negros con el sol.

B

Bagol. Segunda cáscara del fruto del coco. —Dao nag laga nga bagol. Se dice de los que presto se enojan y presto se aplacan; y de los que dan grandes muestras de una cosa, y pronto se desvanece todo.

Bahay. Árbol que lleva unas ramillas y dentro unos granos muy colorados y fuertes.—Baga bahay an mata. Se dice de los coléricos que tienen los ojos muy encendidos.

Batong. Red gruesa y recia para cazar puercos.—Dao nauara nga batungan. Se dice de lo que se pierde, ó se ve entre las manos sin provecho, y de los que pierden la ocasión, que, una vez pasada, no volverá más.

Baug. Racimo del abacá ó plátano de pepitas, difícil de digerirse.—Baga quinmaon sin baug. Se dice de los que toman al fiado.

Bihud. Huevas del pescado.—Baga bihud ná an catipon. Se dice cuando se juntan muchos para tratar algún asunto.

Bilibug. Agujero en el fondo de la embarcación, para saber el grosor de la misma y para agotar el agua cuando está en seco; y es causa de irse á fondo, si se abre navegando, y no se advierte.—Dao tinotoc nga bilibug. Se dice de los que descubren el peligro, y lo remedian.

Bunglas. Árbol á que no se arrima y trepa enredadera alguna.—De los que están libres de pleitos y cuidados. Nabunglasan (aco) sin capolonganan, sin cabarac-on, sin buhat.—De los destituidos y pobres, que no tienen á quien poderse arrimar. Nabunglasan (aco) san ngatanan.—De los avarientos. Bunglas dao si cuan, cún baga cahuy, cay maimot.

Boro. Quitar.—Baga binoroan nga alimango ó namuc. Se dice del que le han quitado las fuerzas ó ánimo.

C

Cabug. Murciélago grande que se cuelga de los árboles, y es de mal olor.—Baga

binoronan ó guinhahaponan sin cabug. Se dice de lo que huele mal y de los que no se mudan de ropa.—Este mamífero cuando opera, echa el estiércol hacia arriba, y cáele en el cuerpo, y así se dice: Dao naiti nga cabog. El que escupe al cielo, en la cara le cae.—Cuando dicho mamífero pare, se agarran sus hijuelos de los pechos y no los suelta hasta que puedan volar, y así se dice: Dao nag hahambin nga cabug. De los que consiguiendo un real, lo atan con siete nudos.—Dao nagpile nga cabog. De los que escogen mal, pensando que aquello era lo mejor.

Caladcad. Hervir. De los que agonizan. Nag caladcad ná an guinhaua, matonog ná an dughan.

Cacanog. Mariposa grande, de varios colores.—Baga si cuan cacanog ná. De los que visten de color y con elegancia.

Cagang. Especie de cangrejo.—Baga binuhian nga cagang. Se dice de los que salen fallidos en lo que confiaban; y de los que descuidándose un poco cada uno se va por su lado.—Dao nag tipon sin cagang. Se dice de los que creen tienen toda la gente reunida, y se han huído los primeros.—Baga bibilinon nga cagang. Se dice de los que encargan á otros que se aguarden, y huyen.—Baga binuhian nga cagang. Se dice de los niños cuando salen de la escuela.

Cagas. Panal sin miel.—Dao cagas cún potiocan. Se dice de lo vano y sin fruto; y del que no recibió paga por su trabajo y del que se cansa en vano.

Cagud. Comer el perro la caza que coge. Cuando los cazadores sospechan que el perro se ha comido la caza, y lo hechan de ver, porque viene harto, amárranle hasta que tiene hambre, y después le sueltan y van tras él hasta dar con la caza que había empezado á comer; y asi se dice: Baga nacatoon sin cagud. De los que con auxilio de otro hallan lo que buscan, y de los que hallan las cosas sin ir de propósito á buscarlas.

Calanican. Adelantar en bienes, etc.—Baga quilanican sin bahande. Del que presto se hace rico.

Calapi. Bejuco largo y grueso de fruta arracimada con cáscara amarilla. Baga hinolog nga calapi, cún maduas ná an masaquit. Se dice del enfermo descolorido y flaco.

Calarao. Canastillo hecho de hojas de bario ó pangdag, las que vuelven hacia abajo al formar el repulgo ó borde y así no puede ya ser añadido ni dar de sí.—Calarao bá ini, nga di ná matubo? Se dice de la gallina, puerco ú otra cosa que de suyo podia crecer, y ya no crece más.

Calocal. Vasera de bejuco, colgada para poner platos, etc.—Baga binitay nga calocal. Se dice del que está perplejo y no se determina.

Capuy capuy. Paletilla del estómago.—Dayag ná an capuy capuy, masooc ná in dughan. Se dice de los muy flacos y consumidos, que se les cuentan los huesos.

Carad. Pájaro como tordo de grande.—Carad ca ná. Pareces un tordo flaco.

Casili. Anguila—Dao cabuhian nga casili. Se dice de los que pierden la ocasión.

Cauil. Anzuelo.—Dao linmamon sin cauil. Se dice de los que han caído en el engaño ó lazo, y de los que se dejan llevar de una pasión ciega.—Dao nacalouas sa cauil.—De los que escaparon de algún peligro.—Macabuhi an isda cun uaray tul-na an cauil, ngan cún diri sumangit sa baba. Se dice de los que entienden pronto el engaño, y no se dejan engañar.

Culapo. Hierba que nace en los bajos de la mar.—Baga hinoolian nga culapo. Se dice de los que van despacio en lo que hacen.

D

Dabong. Caña nueva y tierna.—Baga tinubo nga dabong. Se dice de los que crecen aprisa, y de los que medran.—Dao quinalasan nga dabong. Se dice de los que se cortan ó turban y mudan el color.—Baga ca managabong. Se dice de los que buscan con diligencia alguna cosa.

Dagami. Pueblo en la isla de Leyte.—Aga sin dagamin-on. Se dice de los que se levantan tarde.

Dagum. Aguja.—Baga nauad-an sin dagum, baga nahologan sin dagum. Se dice del que anda solícito y cuidadoso buscando alguna cosa.

Dalairo (darairo). Yerba que nace en el agua, siempre viva, y aunque la hundan, luego vuelve á flotar.—Baga cacahigon nga dalairo. Se dice de los importunos que aunque se les eche, vuelven luego.

Damag. Oprimir.—Bá maholog an langit, hidadamagan quitá ngatanan. Si el cielo se cae, á todos nos coge.

Dila. Lengua. Halabay nga dila, ó usa cadangao an dila. Se dice de los que hablan mucho, y de los que no guardan secreto.

Dogmon. Montón de broza ó hierba que

hacen los puercos cuando llueve mucho ó las puercas para parir.—Dao nag buhat sa dogmon. Se dice de los que se levantan mal aderezados y descompuestos, como sale el puerco del *dogmon*.

H

Hupao. Falto. Hupao sin buot. El que no tiene juicio. Hupao sin isug. Cobarde.

Huram. Prestar; pedir prestado.—Huram sin guiuananon. Se dice de los que piden prestado, y nunca más lo devuelven.

Hurao. Tiempo de secas, que no llueve. —Baga nag huhulat sin hurao. Se dice de los perezosos que nunca hallan oportunidad.

I

Iling. Especie de pájaro como tordo, sin plumas en la cabeza.—Baga iling ná. Se dice de los muy calvos.—Baga nacasalid nga iling. Se dice de los inquietos y muy desasosegados.

Ipit. Cogerse ò apretarse entre alguna parte.—Baga hinip-tan ca ná. Se dice del que se queja mucho como el que se ha cogido los dedos entre tablas, etc.

Itay. Pez pequeño; andan muchos juntos. —Baga tinohog nga itay. Se dice de los que son iguales.

L

Labayan. Trompo largo.—Baga nadogong nga labayan. Se dice de los que van con presteza á cumplir el mandato ó negocio.

Laboro. Virotillo de la cerbatana.—Dao hinoyop nga laboro. Se dice de los malogrados.

Lactu. Resina del árbol tugup, de la que hacen liga para coger pájaros, por ser muy pegajosa.—Baga nagogom sin lactu. Se dice de los que pronuncian mal ó no forman palabras, porque parece que tienen pegada la lengua.

Lahing. Especie de pescado que se arruga mucho cuando se cura al sol ó al humo.—Baga naloonan nga lahing. Se dice de los muy flacos y arrugados.

Layoan. Árbol cuya fruta es como botones y agria.—Baga nag sam sam sin layoan. Dícese de los disgustados y desabridos.—Baga namonga nga layoan. Del que está muy lleno de bubas.

Lais. Caña ú otra cosa aguzada, que corta ó hiere.—Baga naquig agao sin lais. Se dice de los que andan en porfias, en dimes y diretes.

Lalas. Desollarse por causa de algún golpe, resbalón, etc.—Pabay-an ta an calalas. Se dice de los que se arrojan á un riesgo no muy grande. Y cuando el riesgo es muy grande ó mortal, se dice. Pasibay-an ta in camatay.

Laniban. Especie de insecto, todo dorado de color de esmeralda.—Baga bong cog sin laniban. Se dice de lo muy liso y terso, y del que tiene cutis muy blando y regalado.

Laua. Araña. Baga nag linaua ná. Se dice del que anda bagabundo.—Baga nag cabot bot nga laua, baga nag caoro nga laua. Se dice de los que padecen de cámaras.

Lauin. Arrastrar ó llevarse alguna cosa. —Linauinan ca pá san imo sala. Se dice del que no va absuelto.

Liring. Hormigas bermejas, de patas largas. —Baga naiquid nga liring. Se dice de los muy delgados de cintura.

M

Manlalayog. Culebra larga y veloz.—Nadupong ná an manlalayog. Se dice de los que siendo ágiles y para mucho, parece que se han entorpecido, ó que han perdido el brío y la viveza.

Mongol. Caña-dulce que no crece mucho. —De los bajos de cuerpo, se dice: Mongol si cuan cún tubo.

O

Ohong. Hongo que nace en la tierra, ancho y blanco, y es comestible.—Baga minulcag nga ohong. Se dice de lo que presto florece y se acaba, se deshace ó desaparece, y de la prosperidad que dura poco.

Ouac. Cuervo.—Baga caouacan nà. Se dice de los que visten todo de negro, cuando van juntos; y de los cocos cuando hay muchos secos en la palma.

P

Pauican. Tortuga. Dao nag anac nga pauican. Se dice de los que desamparan sus hijos.

Piyas. Mono joven.—Baga hinigotan nga piyas. Se dice de los que dan una sola vuelta al taparrabos, y están indecorosos.

Pocpoc. Pájaro, que, cuando canta parece

que da golpes.—Dao pocpoc lingi lingi. Se dice de los que andan volviendo ligeramente la cabeza acá y allá.—Dao nag pacang nga pocpoc. Se dice de los porfiados é importunos.

Q

Quiboquibo. Bazucar.—Nag quiquibo quibo ná an dughan niya. Se dice del turbado ó medroso.

Quigar. Cesto de hojas.—Dao naorotan nga quigar. Se dice de lo que suena á vacío ó hueco.

Quiyao. Pájaro que anda y mora en las ciénagas y matorrales.—Dao onogan sin quiyao. Sa dice de los caminos cerrados. —Dao paaga san quiyao. Se dice de los que madrugan mucho.—Dao horonan sin quiyao. Se dice de la posada mala y desacomodada.

Quini. Pez pequeño que anda al amparo de algún pez grande.—Dao tumatagbo nga quini, cay cumucop cop sa daco nga isda. Se dice de los que se acogen al amparo de algún poderoso.

Quimit. Estar para dispararse el balatic, que ya agarra poco.—Baga quimit cún balatic. Se dice del que está pronto á obedecer; ó del que está pronto á hacer alguna cosa buena ó mala.

Quimpe. Especie de cangrejo de agua dulce.—Dao tinuboc nga quimpi, nangang cang, nangarao carao. Se dice de los que pernean y patalean como los niños enojados.

Quiuisquiuis. Alillas del pescado junto á las agallas, que no se aprovechan.—Baga nahatag sin quiuis quiuis. Se dice del que da lo que no es de provecho.

S

Salicubcub. Lazo para coger al pájaro en su nido.—Baga salicub cub ná. Se dice del que cae boca abajo.

Sanga. Rama; echar ramas el árbol.—Dao nag sasanga ná an baba mo. Se dice del que habla mucho.

Sicup. Especie de gavilán furioso y de grandes ojos.—Dao mata sin sicup. Se dice de los que miran con ira.

Sugud. Aguijón.—Dao binilinan sin sugud. Se dice de los que quedan con rencor y no satisfechos.

T

Tabigui. Árbol de mangle; su fruta es como una naranja grade, pero no se come, y está llena de pepitas.—Baga nacapili aco sin tabigui. Se dice de los que escogen mal.

Talabong. Ave, especie de garza blanca. —Baga talabong ná, cún nag papanapton sin busag lá. Se dice de los que visten todo de blanco.

Tila. Mariscos en bajos de mar, que cuando quedan en seco chillan mucho.—Baga hinob-san nga tila. Se dice de los que hacen ruido.

U

Umang. Especie de cangrejos.—Baga guincaon sin omang. Se dice de los mal trasquilados.

—

Diri mabubugto an pisi sa cadagcoan, cundi sa cadioan. No se rompe la cuerda por lo grueso ó fuerte, sino por lo pequeño ó débil.

Cún dí mo buut masaraquitan layon, pacatigurang sa batasan. Si quieres vivir sano, hazte viejo temprano.

Aanhon pá an cumpay cún patay ná an cabayo. Al burro muerto, la cebada al rabo.

Hunahunaón mo anay, ngan san-ó pag buhata. Antes quete cases, mira lo que haces.

=Quien mucho abarca poco aprieta... ... An nagsasarangapan guti an capulsanan.

=El que al cielo escupe, en la cara el cae. An matampoc sa langit, pamimis-can dao.

=Alap-apon bilason matig-á olicbon... ...	An bulalo. El bulalo.
=Alat nga inalatuat uaray caboroc-an... ...	An calapí. La fruta del calapi.
=An pono cauayan, an lauas tuna, an dahon tabaco.	An cuaco. La pipa de fumar.
=An atop duha caparas, an harigui duha calugas...	An manuc. La gallina.
=An nagbababá natucal, an guinbababá nasaghid	An Sto. Cristo. El Santo Cristo y Cruz.
=An quinotos nabuhí, an quinutsan namatay...	An humay. El palay.
=An can Sta. Ana tibud pono hin poro sangud	An capayas. El árbol papaya.
=An mga cugon busag ná, an mga cudal rapac ná, an duha nag tolo ná an hirayo harani ná...	An tigurang. El anciano.
=An dahon san manda panda magpariho cahalapad	An langit ug an tuna. El cielo y la tierra.
=An dagat guinpotos han langit, an langit guinpotos han tulan, an tulan guinpotos han bolbol, an bulbol guinpotos han panit.	An lubi. La fruta del coco.
=Ano an higot han balay	An dalan. El camino.
=An panonong balaya mag calayog... ...	An lubi. El coco.
=An buaya nanganac sin casili, an casili nanganac pagui, an pagui nanganac butiti, an butiti nanganac buscay, an buscay nanganac limatoc	An tugop. El árbol grande llamado tugop.
=An ulo mananap, an lauas puthao, an icug cahoy...	An arado. El arado.
=An nigo san buquidnon hinoram san patagnon ug uaray ná ulian...	An dahon nga nag cahulug. Las hojas caidas de los árboles.
=An nahiona, naorhi, an naorhi, mahiona.	An tiel. Los piés al andar.
=Ayao dida aco dida...	An turo. La gotera.
=Babaye nga mabaysay nalugay ha oma...	An mais. El maíz.
=Baboy sa cagurangan an barahibo raysang.	An langca, ug an togop. La nanca y el togop.
=Baboy sa cagurangan pangasa cún omouang	An cuto. El piojo.
=Balay ni culicugui an harigui poro bari.	An alimango. El cangrejo.
=Balagon nga binalagontay paradaguít han ugbos	An cauil. El anzuelo.
=Balay ni San Gabriel libut poro badil...	An capayas. Las papayas.
=Balicdon pahac, balicdon pahac...	An gucon. Rodete.
=Baston han capitan tuna an taguan... ...	An halas. La culebra.
=Bugsay nga bugsay diri mán natolen...	An duyan. La hamaca.
=Busay nga babaye inagui ha sulat... ...	An lura. La saliva.
=Buaya ha masbad Domingo an panibad.	An singbahan. El templo.
=Baobao an liso...	An casoy ug an nugás. El árbol casoy y el árbol nugás.
=Binlad sa cagurangan diri nahihimo ocayon	An hamtic. La hormiga que llaman hamtic.
=Cabayo ha cagay-an diri nacaon in diri sinasacyan	An caguran. Instrumento de hierro para rallar coco.
=Cahoy anay, tubig anay, pag cabato baliuon	An asin. La sal bisaya.
=Cahoy nga matinostinos iguincacayacan sa Dios...	An candila. La candela.
=Cahuy ha cahagna-an asta an lauas ga-	

muton	An bachao. El árbol bacjao.
=Calayo ha magtugatong, baguiohon di maparong	An pongapong. La cresta del gallo.
=Carabao ni Baraulio sa bubut an pirino.	An dagum. La aguja.
=Catalipop-an sa ibabao, cabagahan sa ilarum	An dulao. El azafrán.
=Casili nga guagua, nagua ngani nalinti...	An hablon. El telar.
=Cutsiyo ni Sta. María diri nahihimo captan	An olalapihan. El ciempiés.
=Dalagan suca	An catig han baluto. Las batangas del baloto.
=Daco nga tauo diri maaram marguli ...	An carabao. El carabao.
=Daco nga cahuy namunga poro borobud.	An langca. La fruta del árbol nanca.
=Daco nga botiya an sulud poro onsita ...	An opo. La calabaza llamada opo.
—Daco nga tauo inagui san macarasicas, uaray pag canas canas	An asó. El humo.
=Damo nga mag borugto poro de calo ...	An bonga. La fruta bonga.
=Damo nga mag borugto usa lá an tinai.	An cuentas. El rosario ó cuentas.
=Damo damo nga mag borugto poro nangongolub	An salug. El piso de casa de palmas bravas, cañas, etc.
=Di mán hadi, di mán padi, ano an pag coronahi	An mayabas. La fruta de guayabas.
=Di mán dangao, di mán dapal, gatos an magarayong.	An bayud. El insecto bayud.
=Duha nga mag bugto, diri naguiguiquita.	An mata. Los ojos.
=Duha an baluto, usalá an nasacay	An chinelas ug sapin. Chinelas y zapatos.
=Dunut ná an hapon, diri pá an paon ...	An higut han carabao. El cordel del carabao.
=Guinbibitay iraga, mapola an baba di mán para mama	An lacub. La caña donde destila la tuba.
=Guinagatos, yinoyocot guinogubat sin binutuc.	An putiocan nga guinpopohag. Las abejas y panal cuando ponen debajo de ellas humo.
=Guintatamdam han anac guin hahangad han caganac.	An saguing. El plátano.
=Guintauag ca, uaray ca baton, quinadto ca nala...	An linganay. La campana.
=Guti guti nga poro libut hin mag susolo.	An minatay. El difunto.
=Gutiay nga poro pito an luho	An ulo. La cabeza.
=Guti guti nga sapa sinolud sin pito nga isda nanganac sin tagpito; tiguha cún pira adto...	An sungcaán. Especie de tablero con siete hoyos. Dí cuantos.
=Guti guti nga cahoy namonga hin poro bolauan...	An cuticot. Las guindillas.
=Guti guti nga pisi tinahos pito nga buquid.	An uati. La lombriz de tierra.
=Han buhi pa uaray pág ouang, han patay ná nag ouang.	An plauta ug an talutang. La flauta y el talotan.
=Ha salug ibono, ha irong ca igo.	An otot. El pedo.
=Hungut ha cagurangan diri nabibiauan...	An salag. El nido.
=Icao an nag buca, aco quinita...	An baba. La boca.
=Iduso payag, butungon posil...	An payong. El quitasol.
=Iito ná, iito ná sa dahon quiquitaá... ...	An hangin. El viento.
=Ilubong co, corob, bucaron co, borobud.	An ubi. El ube raíz, comestible.
=Inmagui hi maganay-ay nga guináatpan an dalan nga guincacamaligan	An ánay. El anáy.
=Ipilac baga sadoc butongon baga usoc...	An raya. La red raya.
=Isda nga marapay dapay nag totoro hin tamboc...	An bugsay. El remo bugsay.
=Lampo ná an páa, diri pá an bitiis... ...	An nipa. La nipa.

=Linorop hi boctutay, nacadará hin malilipay	An cauil. El anzuelo..
—Linupad baga pingan, hinapon baga bulauan	An atatahilao. El insecto fosfórico.
=Lima nga mag burugto namamaba poro caraha	An culo. Las uñas, por la suciedad que suelen tener.
=Liquisan ha lauod.	An balud. La ola.
=Madinga madigumba baga puno hin lauaan.	An pandayan. La herrería.
=Maguipagui in gab-i haroharigui in adlao.	An banig. El petate.
=Manuc ni Santiago maaram mag tauag hin tauo	An linganay. La campana.
=Manuc nga quimbul quimbul nailarom an bolbol.	An catmon. La fruta del catmon.
=Marahalon nga dahon, Padi, Hadi naharoc.	An tabaco. El tabaco.
=Murado an baobao, an ilarum cabatuan.	An cacao. El cacao.
=Nabacdao, nasicacang, nasaro san mga ponoan...	An langao. La mosca.
=Nag buhat ca, di mán imo, an napapagbuhat uaray quita, cay cún quinita nadiri.	An lungon. El ataud.
=Nag cacahapon in adlao, nag cacalusad in gab-i.	An taplac. La sábana.
=Naguduc-uduc uaray tingug, naguuang uaray tinai...	An lusong. El mortero de pilar palay.
=Nag uuna an guipat, naorhi an pisi. ...	An dagum nga iguintatahi. La aguja con que se cose.
=Nag sasaya san gutiay pá, nag huhubo han daco ná.	An cauayan. La caña.
=Nag tatabiguis an tamboc, mala balira an culod.	An atop. El techo de nipa.
=Nag aatubang mag casibarauhon.	An casorongan. Los dos extremos del techo de la casa.
=Nag singba an balay, uaray pá an tagbalay.	An taro. La cera.

=Nag babaha sa ibabao, nag bobobtac sa obus. An atop, an solud sa balay. El techo, el interior de la casa.

=Nag lalayag an anac, uaray pá an caganac. An pono san cahuy. El tronco del árbol después de cortado.

=Nahatag lugaring, cundi nagi-isug. An alug. La caña que usan para ir por agua, al vaciarla.

=Nalingcud, napiyongco, nabuhat daragangan. An misay. El gato.

=Nalipay an nacabaya, nabido an nacaporut. An otut. El pedo.

=Nailarum an panit, nabao bao an onud. An baticolon san manuc. La molleja de la gallina.

=Natauo, uaray ig anac; iguin anac, uaray catauo. An bunay. El huevo.

=Pud-lon, di malaya. An buhoc. El pelo.

=Pugaran san lauod. An tilang. El taclobo.

=Patay an nag dadara, buhi an guindadara. An baloto, ngan san tauo. El baloto y la gente.

=Pitaquia ni San Roque an solud puro diamante. An granada. La granada.

=Quinudias sa baras, dinolut sa palanas. An lumut. El verdín.

=Sinisico pinapalad, pisao, ayao pag sumat. An pisao. Cuchillo corvo.

=Siáy sa domog, nag dorongan mamucas. An bugsay. El remo corto.

=Tubig sa ming ming uaray áabuta sin hangin. An sabao sa lubi. El agua del coco.

=Tubig nga quinaroscos. An tubo. La caña dulce.

=Tubud, hilao, mahulos. An simud san ayam. El hocico del perro.

=Tican san cabata nacausa lá caon. An olonan. La almohada.

=Tigbason, diri masamad. An tubig. El agua.

=Tilad nga guti inabut sa langit. An mata. Los ojos.

=Tolo nga mag burugto mag pola an hita. An sugang. Las trébedes.

=Tolo nga mag borugto puro nag huhu-

rongco. An sugang. Las trébedes.
=Usa ca ohay nga humay nacacapono san balay. An lámpara. La lámpara.
=Usa ca alat nga ugat sa caguranğan caug nat. An batong. La red de cazar puercos.
=Usa lá an sinudlan, tolo an inulputan. An bado. La camisa.
=Usa lá nga iguintatanom, lima ca tauo nag tatanom. An pag surat. La pluma de escribir.
=Usa ca adlao nga lacat duduha lá an tíunob, danay mag tolo, cún nahipapa quiring quiding. An pag pangui. El fangueo del abacá.
=Usa lá ca tauo, damo an teel. An bayud. El insecto de muchos piés, llamado *bayud.*
=Yog yogon cabalagnan, nanhuni capunayan. An linğanay. La campana.
=Yog yogon harocay, manhuni capunayan. An sista. La guitarra.
=Balay nga busag uaray harigue, uaray puerta. An bunay. El huevo.
=Bato nga guinbaatan, bato an guinbaat. An cota. La cota ó pared de piedra.
=Buaya sa masbad iquinaaga masibad. An singbahan. La iglesia.
=Cadam-an nga mag borugto usa lá an tinay. An cuentas cún rosario. Las cuentas ó rosario.
=Dumalagan, dumalagan, tomouad obanon. An balod. La ola al reventar.
=Dunot na an hapon, uaray pá an paon. An carabao nga higot. El carabao amarrado por el hocico.
=Iguinlubong iton minatay, cundi buhi pá. An bantud. Montón de palay.
=Iton ca ná, bayao, hulata aco, bayao. An teel ó siqui. El pié.
=Lahug co sa caguranğan diri napapas-an. An halas. La culebra.
=Naapo ná an paa, uaray pa an bitiis. An nipa. La nipa.
=Naticocong, naticacang, nasaro sa capadian. An lanğao. La mosca.
=Pinggan sa tubig maguiring guiting an liguid. An quinis ó alimanğo. El cangrejo.
=Sacayán sa buhi mag hapon an uli uli. An sicohan. La lanzadera.
=Sayo, usa nga príncipe mag calain lain an biste, uaray natahi. An tamsi. El ave.

=Baga sinogud sin tona. Se dice de lo que no tiene remedio.

DICCIONARIO

BISAYA - ESPAÑOL

PARA LAS PROVINCIAS DE SÁMAR Y LEYTE,

COMPUESTO

POR EL

M. R. P. Fr. Antonio Sánchez de la Rosa,

RELIGIOSO FRANCISCANO.

CORREGIDO Y AUMENTADO

POR EL

R. P. Fr. Antonio Valeriano Alcázar,

DE LA MISMA ORDEN.

TERCERA EDICIÓN

MANILA

IMP. Y LIT. DE SANTOS Y BERNAL

Echagüe, 329-331, Santa Cruz.

1914.

A la Juventud Filipina.

Os recomendamos el estudio del presente libro para aprender á perfección el idioma Castellano, no sólo por ser el más rico y armonioso que han inventado los hombres; el que habla mayor número de pueblos civilizados é independientes; sino porque ha de ser entre vosotros el lazo de unión más íntima, y ha de contribuir, más que otro medio alguno, á que podáis, sobre este sólido fundamento, construir el edificio de vuestra propia nacionalidad.

Cierto que no es ésta una labor del todo perfecta, pero nosotros hemos cumplido nuestro deber, y os dejamos ancho campo para que vosotros, aprovechando las energías de vuestra capacidad, podais, con la aplicación y el estudio, elevar este trabajo á su más alta perfección, contribuyendo así al engrandecimiento de vuestra patria.

EL CORRECTOR.

Advertencias necesarias

PARA ESTA EDICIÓN.

Aunque los bisayas, escribiendo, usan indistintamente las vocales *e*, *i*, *o*, *u*, de tal modo que lo mismo escriben *eba* que *iba*, *oac* que *uac*, no creemos ésto motivo suficiente para apartarse del orden alfabético, como lo hace el P. Sánchez, con lo cual engendra tal confusión en el manejo del Diccionario **Bisaya-Español,** que no es extraño el que muchas veces no se hallen ciertos términos, ó sea muy difícil encontrarlos.

Para obviar este inconveniente, hemos creido acertado seguir dicho orden alfabético, debiendo advertir á los lectores, que, cuando hayan de buscar una palabra, cuya primera vocal sea *e* ó *i*, *o* ó *u*, si no la encuentran en la primera, esto es, en la *e*, búsquenla en la *i*, ó viceversa, haciendo lo mismo cuando principia con *o* ó *u*.

Tampoco nos parece bien mezclar la *y* griega con la *i* latina, porque además del inconveniente dicho, aun los mismos bisayas las distinguen muy bien.

Asímismo, mientras no haya una regla fija que determine qué palabras deben escribirse, en bisaya se entiende, con *b* ó *v*, con *ll* ó *y*, somos de opinión, dejando en libertad á los demás para que opinen lo contrario, si así les place, que debemos acomodarnos al alfabeto del idioma ó dialecto que nos ocupa.

Ahora bien; como dicho alfabeto carece de *ll*, *v*, *x* y *z*, (la *k* ha sido introducida nuevamente, con bastante falta de gusto estético literario) no se admire el lector ver escrito *cabayo*, *siya*, *cuchiyo*, etc., por caballo, silla, cuchillo, etc. Es cierto que tales palabras son castellanas, pero al escribirlas en un idioma ó dialecto extranjero, no nos creemos autorizados para hacerlo con letras que este idioma ó dialecto no posee; ni mucho menos nos parece bien usar *ad libitum* la *b* ó la *v*, la *ll* ó la *y*, como suele hacerlo el P. Antonio.

Las letras iniciales **B. C. G. L. P.** significan, respectivamente, que la raiz ó término á que se refieren se usa en Borongan, Catubig, Guiuan, Lauang (a) Llorente, ó Palapag, sin que esto quiera decir que no se usan en los demás pueblos.

DICCIONARIO
BISAYA-ESPAÑOL
DE LAS PROVINCIAS DE SAMAR Y LEYTE.

A

A. Voz que usan estos naturales en sus conversaciones. San pagabut co sa iya balay nacada mán siya; dagus co pagsumatan san acon tuyo; *á*, uaray man siya sa acon paglabut: cadican siton, nagcacarocayacan siya ngan san iya bugto, polong nira, nga diri dao sira maalagad: *á*, dayon co lusad. . . . Cuando yo llegué á su casa estaba él; al momento le manifesté mi objeto; *á*, no me hizo nada: después de eso conversaban él y su hermano, y decían que no obedecían: *á*, al punto bajé yo. . . . . .

A. En sentido afirmativo. ¿Macacapagpolud ca bá siton cahuy? *Á*, ano in cadiri? ¿Podrás cortar ese árbol? *Á*, cómo no? ¿Di ca manta macacaobus siton? *Á*, obuson co gud. ¿No podrás concluir éso? *Á*, lo he de concluir.

A. En sentido negativo. Quinaon ca mán sin babuy; *á*, uaray aco caon. Tú también has comido puerco; *á*, no lo he comido. Icao an nangauat; *á*, uaray aco pangauat. Tú has robado; *á*, no he robado. ¿Buot ca sini? *á*, diri aco. ¿Quieres ésto? *Á*, no.

A. Considerado este carácter como letra. *Á*, cún maruruyag siya sin ualo ca pisos, bobotongon co an can iya carabao. *Á*, si quiere ocho pesos, compraré yo su carabao. *A*, cun an Padre an magsugo sa acon tutumanon co. *A*, si el Padre me manda, cumpliré.

NOTA: *La significación de esta letra puesta al fin de la voz ó á la conclusión de la raiz en los verbos, véase en el Arte hispano-bisaya.*

Aágus. Corriente. Mga aágus san tubig. Corrientes de las aguas.

A-arig. Arrebatar, conseguir algo, poniendo los medios.—Procurar adelantarse.

AB

Ába. *s.* Pechuga de ave. ¿Iquinain mo an ábá san manuc? ¿Dónde has puesto la pechuga de la gallina?

¡**Abaá**! *interj.* ¡Abaá pagcamaopay an Dios? ¡Oh, qué bueno es Dios! ¡Abaá pagcadagco san mga casaquitan nga iya babation! ¡Oh, qué grandes padecimientos sufrirá él!

Ab-ab. *v.* Llevar el agua ó avenida alguna cosa.—Cundir el fuego, consumir lo que encuentra.

Ababácua. *s.* Pájaro de color pardusco así llamado, que anda á saltos.—*v.* Andar ó saltar como dicha ave. ¿Ano ito nga tamsi? Ababácua nga naghohoni dida sa liguid siton sapa. ¿Qué pájaro es ése? Ababácua, que canta ahí á la orilla de ese arroyo.

Abacá. *s.* Planta ó especie de pita que se cría en estas islas con la cual se hacen telas, sogas, cables, etc. La hay de cultivo y silvestre.—Pag-abacá. *v.* Coger dicha planta para beneficiarla.—Caabachan. *s.* Plantío de abacá.

Abaga. *s.* Entrañas ó el interior de los animales.

Abaga. *s.* Hombro; cuarto delantero de los animales.

Abay. *s.* Convoy.—*v.* Ir en convoy, acompañar. Pagabay dao quitá sinin aton pagsacay ngadto sa Manila, cay morosun. Vamos en convoy navegando para Manila, porque hay moros. Pangabay quitá. Vamos en compañía.

Abay abay. *s.* Durmiente del ala del tejado sobre el cual descansan los sobrequilos del edificio.—*v.* Poner ó colocar dicho durmiente.

Abayao. *v.* Llorar á gritos; dar alaridos.

Aban. *adj.* Palay bien pilado y hecho menudos pedazos.

Abang. *v.* Alquilar, fletar, arrendar alguna cosa.—*s.* Alquiler; flete.

Abasañgay. *s.* Planta así llamada; su raíz y cogollo son comestibles.

Abat. *v.* Sentir, experimentar. Linusad siya, uaray mán aco abat. Bajó él, y no le sentí. Dacu gud an cabido, nga inabat niya. Grande fué la tristeza, que él experimentó. Gotum, uhao, cabudlay uaray co gud abata. No he sentido ni hambre, ni sed, ni cansancio.

Abcay. *v.* Revolver algo con la mano, como ropa en baúl, almejas en cesto, etc.—Escarbar. Guinabcay ni Pedro an panapton. Ha revuelto Pedro la ropa. Guinabcay san manuc iton bobon san camote. Ha escarbado la gallina la tierra que estaba puesta sobre la raíz del camote. Ayao pagabcaya an panapton co. No revuelvas mi ropa.

Abé. *loc.* Pensar que.... Abé mo nga uaray aco dinhi. Pensabas tú que no estaba yo aquí.

Abi abi. *v.* Agasajar, convidar; cortejar, regalar. An Guinoo naabi-abi sa aton basi higugmaon ta siya. El Señor nos convida para que le amemos.

Abian. *s.* Amigo. Bulan sa Enero an iquinamatay san acon abian. En el mes de Enero murió mi amigo.

Abid. *v.* Derramar, derramarse líquido de vasija. Correr agua ú otra cosa por parte que está en declive. Nagaabid mán iton imo dara nga tubig. También se derrama ese agua que tú llevas. Tala lá nga nagaabid inin borabud, cay mahurao. Apenas corre el agua de esta fuente, porque es tiempo seco. Duha nga burabud sin mga loha nangangasa iya mga mata. Dos fuentes de lágrimas brotan de sus ojos.

Abiog. *v.* Bambolear, mecer, columpiar, mover el incensario á un lado y otro.

Abis. *v.* Cortar, disminuir cosa larga cortándola; disminuirse, desgastarse. Dirí co ná ipahuhuram inin acon bairan, cay naabis caopay. Ya no daré prestada esta mi piedra de amolar, porque se ha desgastado mucho. Nasisina siya, cay guinabisan an iya anac. Se incomoda él, por que han cortado el pelo á su hija. Aabisan co icao. Te voy á cortar el pelo.

Ablay. *v.* Colgar ropa ú otra cosa. Uaray aco iguincacaablay sinin acon layag. No tengo quien me ayude á colgar esta mi vela. Cangina san caholug co, nahaablay aco san icaduha nga balitang. Antes, cuando me caí, quedé colgado del segundo escalón.

Ablong *v.* Tirar, arrojar piedras ú otra cosa. Ayao aco paglinabati, cay aablongon co icao. No me andes tentando, porque te tiraré piedras ú otra cosa. Cangina may co inablong nga ayam, ibus mamatay. Antes tiré (acerté) á un perro; por poco muere.

Abó. *s.* Ceniza.—Fogón.—*v.* Hacer ceniza. —Aderezar, curar, ablandar alguna cosa, poniéndola en lejía de cal.

Aboabohan. *adj.* Cosa cenicienta.

Abobo. *s.* Enredadera así llamada; su fruta, que se parece á unas calabacillas, es comestible.

Abog. *v.* Bambolear, mecer, columpiar.

Abohan. *s.* Fogón.—Pescado ancho y de color ceniciento. Isda nga halapad ug sugad sin abo an color niya.

Abohon. *adj.* Cosa de color ceniciento. An manuc co nga abohon nagdaug sa bulang. Mi gallo ceniciento ganó en la gallera.

Abong. *v.* Ponerse delante. Ayao camo paabong san luthang. No os pongais delante del cañón.—Rodear, atajar, cercar.

Abquil. *v.* Abrirse embarcación ó quitarse alguna tabla.

Absub. *adv.* De contínuo, ordinariamente. —*v.* Hacer ó decir así alguna cosa continua ó diariamente.

¡Abú! *Admir.* ¡Ay! ¡Abú pagcamabangis! ¡Ay qué cruel! ¡Abú pagcamasabut san sinin bata! ¡Qué sabio es este niño!

Abuag. *v.* Derramar; sembrar palay esparciéndolo; tirar dinero.—Tirar uno el primero; tirar de repente los caracoles para que se dividan por el suelo.

¡Abú dao! *adm.—interj.* con que se expresan muchos y muy diversos movimientos del ánimo y más ordinariamente aflicción ó dolor. ¡Abú dao caiha ná san sinugo co nga bata! ¡Ay, cómo tarda el niño que yo he mandado! ¡Abú dao pagcamaingat! ¡Ay, cómo resplandece!

Abubunao. *s.* Árbol así llamado.

Abucay. *s.* Catatua, ave que tiene un copete vistoso y bonito en la parte superior de la cabeza, y que encresta cuando se irrita; es de color blanco, y se come.

Inigoan ni Pedro an abucay, ngan uaray mán caholog, cay nabibitay san sanga nga tinotongtongan niya. Acertó Pedro á la catatua, y no cayó, porque quedó colgando de la rama en que estaba posada.

Abud. *v.* Sembrar el palay haciendo hoyo en la tierra, poniendo en cada hoyo unos cuantos granos. Buligui cami pag abud. Ayúdanos á sembrar palay. Diri aco macadto, cay harayo an guinaaburan niyo. No voy, porque está lejos el sitio donde vosotros sembrais palay.

Abugho. *s.* Celos.—*v.* Tener celos.—*s.* Recelo, sospecha.—*v.* Recelar, sospechar. An pag abugho danay icapahanumdum sa asaua san uaray niya nga daan hinunumdumi. Los celos son algunas veces la causa de que el marido (ó mujer) piense en lo que no se acordaba.

Abulong. *s.* Pimpollo, niño ó niña, criatura ó planta nueva ó tierna aún.

Abut. *s.* El puerco de monte cuando es presa ya de los perros, ó cuando le han cercado, y aún cuando le van persiguiendo.

Abut. *v.* Llegar.— Comprender.— Alcanzar.—Coger infraganti. Diri aco maabut, cay hataas caopay. No llego, porque está muy alto. Nacada siya sa balay san pagabut co. Estaba él en casa cuando yo llegué. Diri sadang abuton san aton habobo nga hunahuna. No puede comprenderse por nuestro corto entendimiento. Didto co siya hiabuti sa dalan. Le alcancé allí en el camino. Paabuton mo cami sin calooy. Alcánzanos misericordia. Hinabutan co sira sa lugar. Los cogí infraganti. Inabut ná sira Pedro. Ya han llegado Pedro y sus compañeros.

Abuyon. *v.* Convenir, acceder, conformarse. Nagcacaabuyon cami sin buot. Somos de un mismo parecer.

AC

Ac. (C. y B.) Artículo del pronombre *Yo.* Según las partículas que le precedan, puede ser también artículo de *genit. dat.* y *ablat.* Di ac. Yo no quiero. San ac paglusad, nacada pá siya. Cuando yo bajé, estaba aún él. Nahigda siya sa ac balay. Se acostó en mi casa.

Ac-ac. *v.* Quitar las pencas al abacá, plátanos, etc. Magaac-ac aco sin abacá. Voy á quitar las pencas al abacá. Ac-aqui inin abacá, cay daco caopay an lauas. Quita las pencas á este abacá, porque ya es de mucho cuerpo.

Acab. *v.* Socavar.

Acal acal. *s.* Ruido que hace el agua cuando se hecha en ella fuego ó hierro caliente.—*v.* Hacer el agua dicho ruido. Hervir.

Acba. *v.* Llevar algo á cuestas.

Aclao. *v.* Rodear ó circunvalar una cosa vigilándola.

Aclob. *v.* Hacer presa algún animal.

Acó. *nominat.* del *pronomb.* Yo. Acó si Pedro. Yo soy Pedro. Tisacay acó. Voy á embarcarme.

Acó. *v.* Sufrir.—Apropiarse alguna cosa. An gotum ug cauhao pinangaco niya. Sufre ahora la hambre y la sed. Inacon co an imo bado. Me he apropiado tu camisa.

Acob. *v.* Tapar, cubrir, cerrar cajón, etc.—*s.* Tapadera, cubierta de lo mismo. —Mitad correlativa de alguna cosa.—*v.* Juntar ó unir otra vez lo dividido por la mitad, como coco, caña, etc. Ac-ba ná gad an caban. Cierra ya el arca ¿Hain an usa ca acob sinin cauayan? ¿Dónde está la otra mitad de esta caña?

Acop. *v.* Juntar, unir, como las manos, dos platillos, etc.

Acpó. *v.* Juntar, unir las manos como el que ruega ó suplica.

Acus. *v.* Abarcar, comprender, abrazar ó alcanzar alguna cosa. Diri ná acó nacacaacus sin sugad cadamo nga mga togon. Ya no puedo atender á tantos encargos. Diri ná acó nacacaacus sin pagcaon. Ya no tengo fuerzas para comer.

AD

Áda. *loc.* Ambut áda cún ansia ito. No sé si es éso.

Ada. *adv.* de *l.* Ahí. Adá gad. Ahí esta. Aáda sa honos. Ahí está en el cajón. Aáda si Pedro, acon tinogotan sin canan duha la ca bulan. Ahí va Pedro; le he concedido sólo dos meses.

Adab. *adj.* Planta lozana, frondosa.—*v.* Crecer bien las plantas.

Adas. *adj.* Cosa acre, amarga, agria; cosa fuerte y de mal sabor, como el tabaco que abrasa la lengua al fumarlo. Diri ca pumalit san canda Pedro tabaco, cay maadas sa dila. No compres el tabaco de Pedro, porque abrasa la lengua.—*s.* Cualidad fuerte y de mal sabor de alguna cosa.— Intos nga maadas. Jugo de la caña dulce, de sabor acre.

Adgao. *s.* Saúco. Cuhaa an dahon san adgao. Coge la hoja del saúco. Sus hojas verdes puestas en la frente mitigan el

dolor de cabeza; y mezcladas con las del árbol hagonoy y las de la planta balsamina y su fruta madura, y fritas en aceite fresco de coco, producen un licor, que, mezclado con cera virgen y brea de pili en cantidad suficiente, sirve de ungüento para curar heridas, granos y tumores.

Adgauon. *s.* Pescado de color amarillo y salpicado de negro. Isda nga sinamay sin madulao ngan tinolbocan sin itum.

Adí. *adv.* de *l.* Aquí. Adi an gonting. Aquí están las tijeras. Aadi ná si Juan. Ya está aquí Juan.

Adin. *pron.* Éste, ésta. Adin tuig nga natapus. Este año que ha finado.

Adiong. *s.* Embarcación grande.

Adlay. *s.* Planta así llamada; su fruta se come.

Adlao. *s.* Sol; dia. Hataas ná an adlao. Ya está alto el sol. Adlao nga jueves an iguinican san despacho Día de jueves salió el despacho. Inadlauan aco. Me ha dado el sol.

Adlip. *s.* Rebanada de fruta, pescado, etc.—*v.* Cortar en rebanadas.

Adpang. *s.* Instrumento de caña que usan para hacer la red y sus ojos iguales. Paghimoan ac, botoy, hin adpang cay mag hohocot ac sin pocot, basi quitá macapanagat buas sin isda. Hazme, querido, un adpang, porque voy á hacer una red, para que podamos pescar mañana.

Adragao. *v.* Arrebatar, andar á la arrebatiña. Magsasabrag aco sin pili, pag adragao quitá cún hain an mocosog sa aton. Voy á tirar pili: andemos á la arrebatiña á ver quién de nosotros es el más valiente.

Adto. *adv.* de *l.* Allá. Adto siya sa pandogan. Está allá en el cepo. Aadto ná sira nag pauli. Ya se volvieron.

Adto. *adv.* Antes. Entonces. ¿Cano camatay? Adto. ¿Cuándo murió? Entonces.

AG

Aga. *s.* Mañana, ó sea el tiempo y parte del dia que media desde que amanece hasta las doce de él—*v.* Amanecer, hacerse de día. Buas san aga. Mañana por la mañana. Quinadto aco cangina san aga. Fuí esta mañana. Tará quitá, cay aga ná. Ea, vamos, que ya es de día. Aga pá cami gumican. Salimos temprano. Maopay nga aga. Buenos días. Bitoon sa caagahan. Estrella del alba.

Agac ac. *s.* Ruido, sonido que se siente. —*v.* Hacer, sentir dicho ruido. ¿Ano hiton? Tamsi gad nga nagáagác-ac. ¿Qué es éso? Pájaro que canta ó hace ruido. May tauo sa caabac-han, cay namamati ac sin inagác-ac. Hay gente en el abacá, porque siento yo ruido.

Agac. Cuidar los animales ó aves de sus hijos.

Agad. *v.* Servir uno á otro, cumplir lo que le manda.—Servir el yerno á su futuro suegro, ó servir á aquellos bajo cuya tutela está la que desea recibir por esposa. Napapangagad siya solud sin napolo ca bulan. Ha sido servido por espacio de diez meses.—Umagad. Yerno. Caumag-dan. Yernos.

Agad. *interj.* Ojalá.

Agad. *conj.* Pero, empero. Mapintas si Pedro, agad si Juan buotan nga tauo. Pedro es cruel, pero Juan es prudente.

Agad. *s.* Ligazón de embarcación, especie de travesaño.

Agad agad. *s.* Travesaños que se ponen de un quilo á otro.

Agag. *v.* Aclocarse, ponerse clueca la gallina.—Cuidar la gallina sus pollos.

Ag-ag. *v.* Cerner. Inag-ag co ná an binocboc. Ya he cernido lo molido. (Sea arroz molido ú otra cosa). Pag ag-aga iton. Cierne eso. Pag ag-agon niyo an apog. Cerned la cal.

Ag-agan. *s.* Cedazo ó tela para cerner:

Agahad. *v.* Sonar la voz, como la del que quiere gargajear ó tiene carraspera; asma, etc.

Agahud. *v.* Sonar la garganta como cuando uno está enfermo.

Agal. *adj.* Animal viejo, como carabao, vaca, etc.

Aganan. *s.* Cascajo, ó sea piedras pequeñas, tierra menuda y seca. Paghinaya in paglacat, cay natatalbo an aganan. Camina despacio, porque salta el cascajo.

Agao. *v.* Arrebatar. Maopay cay nacaagao aco san iya sundang. Bueno que pude arrebatar su sundang. Inagauan aco san acon salapi. Me han arrebatado mi dinero. Pagagaui aco niyo sinin acon bibingca. Quitadme esta mi bibingca. Ayao paagao san tinapay. No te dejes quitar el pan. Napaagao ca ná lá. Te lo dejas quitar.

Agao agao. *v.* Arrebatarse, hacerse la contra.

Agap. *v.* Anticiparse, ir temprano á sus quehaceres ó trabajo.—Anticipar, ser en breve, de repente ó antes de tiempo. Agap an pagcabuhi san tauo. Es breve

la vida del hombre. Agap mahi-nug ini nga saguing. Madura antes de tiempo este plátano. Agapon mo pagbuhat sini. Haz presto ésto. Agapon pagcadi. Ven presto. Maagap ca pagcamatay. Muérete en breve.

Agaran. *s.* Banco de caña.

Agaron. *s.* Amo, ama. Si Pedro, cono, nangauat cagabí san acon agaron. Dicen que Pedro robó anoche á mi amo.

Agas. *v.* Gotear, destilar

Agay. *v.* Derramarse cera derretida, agua, etc.—Destilar.—Correr ó derramarse algun líquido.—Desaguar un río en otro ó en la mar. Opaya an pagdara, cay nagaagay an tubig. Llévalo bien, porque se va derramando el agua. Nagaagay an damo nga humay. Se derrama el mucho palay.

Agay-ay *s.* Gorgojo, carcoma que roe la madera.—*v.* Carcomerla, tener gorgojo la madera. Guinagayayan an pagbo. Tiene carcoma el quilo. Agayayon nga cahuy. Madero propenso á la carcoma.

Agbay. *v.* Guiar, conducir. Pagagbaya cami san dalan nga matadong. Guíanos por el camino recto.

Agbang. *v.* Agujerear el coco fruta para beberse ó derramar el agua.—*s.* Astilla pequeña; pedazo pequeño que se quita al labrar la piedra. Agbangi iton lubi. Guinagbangan co ná. Agujerea ese coco. Ya le he agujereado.

Agbon. *s.* Ceniza, abono ó tierra para abonar las plantas.—*v.* Echar ceniza, cubrir las plantas con tierra, poner tierra al rededor de las plantas. Pangagboni niyo iton tanum. Echad abono ó cubrid con tierra esas plantas. Pagagbonan co iton acon tanum basi lumurab Cubriré con tierra los troncos de mis plantas para que crezcan lozanas. Ug sa catapusan, usa nga paglonop sin calayo nga macacaagbon san ngatanan. Y por último, un diluvio de fuego que todo lo convertirá en ceniza.

Agcay. *v.* Sacar tierra para hacer hoyo; sacar dinero de arca; arroz de cesto, etc.

Agda. *v.* Exhortar, animar, aconsejar.

Agdum. *v.* Cerrar bien alguna cosa.

Aghop. *adj.* Manso, apacible, dócil, bondadoso, cariñoso, clemente.

Agma. *v.* Velar ó estar alerta.—Trabajar ó andar de noche.—*s.* Especie de camarón comestible.

Agnay. *s.* Mote, apodo ó nombre postizo.---*v.* Abreviar el nombre, como Tinoy, por Florentino, etc.

Agó. *v.* Sacar ó coger el camote ú otra raíz antes de tiempo. Guinago an can Pedro gauay, cay culang sira sin humay. Cogen el gabe de Pedro antes de tiempo, porque no tienen arroz.

Agoc-oc. *v.* Sonar la voz del que quiere gargajear.

Agocom. *s.* Buche ó porción de líquido que cabe en la boca, bocanada. Usa ca agocom. Una bocanada.

Agóho. *s.* Árbol así llamado; su raíz es medicinal y mascada con el buyo la toman como medicina las mujeres de quienes se ha retirado la evacuación mensual para promover dicha evacuación.

Agohos. *v.* Desfogar, pasar la furia de viento, aguacero, enojo, etc.

Agomud. *v.* Gruñir ó resoplar el puerco cuando le persiguen ó van á coger.—Resoplar el que duerme.

Agong. *s.* Campana bisaya, algo ancha y de poco fondo.—*v.* Evaporarse la gordura del cangrejo.

Agong-ong. *v.* Sonar la tinaja ú otra cosa, dando con la mano de plano en su boca, ó cuando se respira ó habla en el borde ó boca de la misma.

Agong yon. *v.* Sonar la tinaja ú otra cosa dando con la mano de plano en su boca.

Agonoy. *s.* Planta así llamada.

Agontug. *v.* Gemir ó como resoplar cuando uno levanta cosa pesada.—Jadear.

Agoot. *s.* Pescado blanco y ancho. Isda nga busag ngan yapad.

Agop. *v.* Defender, proteger, amparar.

Agopit. *v.* Enderezar lo torcido; poner sobre lo mismo cosa pesada para enderezarlo.—Hachón.—Árbol, sus hojas ásperas y secas sirven para pulimentar madera.

Agop-op. *s.* Moho; sarro de lata, etc.—*v.* Criar ó tener moho ó sarro alguna cosa.

Agoro. *v.* Crujir ó sonar el vientre ó tripas.

Agoroc. *v.* Sonar el vientre ó tripas.

Agoy. *v.* Avisar de daño ó mal que amenaza.—Seguir, imitar.

Agosip. *s.* Arbusto; su corteza sirve de buyo, y mezclada con cal, sirve para teñir de colorado: su fruta se come.

Agotay. *s.* Fruta del abacá.

Agpad. *v.* Cortar la caña en pedazos pequeños. Agpari iton cauayan. Corta en pedazos esa caña.

Agsa. *v.* Hacer una cosa á medias, poniendo uno el trabajo y otro la materia.

Agsam. *v.* Dar, repartir. Agsami aco

niyo siton iyo guinaagsam. Dadme de eso que estais repartiendo.

Agsub. *adj.* De contínuo.—*adv.* Frecuentemente.—*v.* Hacer ó decir así alguna cosa.

Agta. *adj.* Negro, atezado. Los que en sus comedias ó diversiones se tiznan de negro.

Agtang. *s.* Frente. Nasamad siya sa agtang. Se hirió (ó ha sido herido) en la frente.

Aguason. *s.* Culebra de color negro, colorado el espinazo y blanco el vientre; es muy venenosa. Tinocob aco sin aguason. Me ha picado la culebra aguason.

Agubay. *v.* Agarrarse dos ó más de las manos ó ponerlas sobre sus hombros y caminar así.—Ir ó estar recostado sobre uno.

Agubanḡa. *s.* Granzones ó cáscara gruesa del paláy. Ayao itobong san cabactinan an agubanḡa. No eches de comer á los puercos los granzones.

Agubohob. *v.* Retumbar la voz en parte abovedada, zumbar, retumbar alguna casa.

Aguboob. *v.* Sonar ó hacer ruido alguna cosa. Nagaaguboob an acon tiyan. Suena mi vientre.

Agud. *prepos.* Para que. Busa linḡia cami guihapon, agud macasangput cami san caopayan. Por lo tanto, míramos siempre con ojos compasivos, para que podamos conseguir el bien.

Agui. *v.* Pasar.—Pasarse alguna cosa.—Hallar lo que se busca.—*s.* Rastro, señal. Uaray siya didi san pagagui co. No estaba él aquí cuando yo pasé. Nagagui an sacayán. Se pasa la embarcación. Diri aco nacacaagui san acon anac. No encuentro á mi hijo.

¡**Aguie**! *interj.* ¡Ay! ¡Aguie, masool caopay! ¡Ay, duele mucho!

Aguic-ic. *v.* Chillar como el ratón. Nagaaguic-ic an yatot, cay guindacop san oding. Chilla el ratón, porque ha sido cogido por el gato.

Aguid. *v.* Parecerse una cosa á otra.

Aguid aguid. *v.* Parecerse una cosa á otra.

Aguilis. *s.* Crustáceo con concha; es pequeño y comestible; se cría en los arrecifes.

Aguimod. *v.* Gruñir el puerco sin abrir la boca.

Aguinḡay. *s.* Carrizo así llamado.

Aguínod. *v.* Seguir á otro de cerca, ir poco á poco detrás de él.

Aguio. *s.* Pavesa, ceniza.—*v.* Hacerse pavesa ó ceniza.—*s.* Hollín.—*v.* Llenarse de hollín.

Aguipot. *s.* Mecha ó tizón hecho de brea para alumbrar.—*v.* Hacerle.

Aguisnod. *v.* Ir uno un poco después de otro por no poderle seguir.—Ser uno un poco más alto ó grueso que otro.—Caminar ó andar despacio.—Ser propio ó peculiar.

Aguituay. *s.* Planta así llamada; se usa como verdura.

Aguitong. *v.* Quemarse, hacerse carbón.

Agul. *v.* Hacer ó decir alguna cosa despacio como sucede al principiante.

Agum. *v.* Gozar; probar; disfrutar; participar.—Añadir ó aumentar hierro ó acero á las herramientas. Sa langit sa pag hiagum sa Dios sin uaray catapusan. Al cielo á gozar de Dios eternamente. Aáda sin gutiay nḡa bugas nḡa amon pinagagagúman sa imo. Ahí va un poco de arroz para que particípes de ello. Maraut ini nḡa sundang co, cay inagum. Malo es este mi sundang, porque está añadido.

Agumaá. *s.* Pescado que llaman caballas.

Agus. *v.* Correr el agua por cascadas ó bajos; salir ó correr sangre ó aguaza de herida, grano, etc. Caagusan.—*s.* Corriente de las aguas. Cascadas ó bajos por donde pasa el agua con bastante fuerza.

Agutato. *s.* Intérprete, el que sabe, ó puede dar razón.

Agutiot. *v.* Rechinar; crujir.

Aguyac yac. *s.* Huevo de ave con dos yemas.

Agyo ó aguio. *v.* Tener ó recibir cada uno lo que le corresponde en repartición. Dar á todos en la repartición. Agyo ná sira. Todos tienen ya su propina.

AH

Ahang. *s.* Dicen que son perros que andan por los montes.

Ahas. *v.* Determinarse, decidirse, atreverse á hacer alguna cosa.

Ahat. *v.* Cortar la fruta antes de estar en sazón. Ayao pagahata an mais, cay di pa lahing. No cortes el maíz, porque aun no está maduro.—*adj.* Cosa violenta, repentina. Ahat nḡa camatayon. Muerte repentina.

Ahit. *v.* Hozar el puerco.

Ahog. *v.* Mezclar ó echar azúcar en harina, carne de coco, etc.; echar agua en harina, cal, etc.

Ahos. *v.* Desfogar, pasar la furia ó fuerza de viento, aguacero, avenida, etc.—Exceder.—Exceso, demasía.

Ahud. *v.* Sufrir; sentir dolor ú otra cosa. —Alentar; animar; esforzar.

AY

¡**Ay**! *interj.* ¡Ay! Guinoo Dios co. ¡Ay! Señor mio. ¡Ay! mg̃a calag sa Purgatorio.. ¡Ay! almas del Purgatorio.

Aya-ay. *s.* Mareas muertas ó bajas. Diri ca macacaabut niyan sa La-oang, cay aya-ay. No podrás llegar hoy á La-oang, porque es baja marea.

Aya-aya. *v.* Adornar con flores ó cosa equivalente.—Bordar con varios adornos. Bisan ano ng̃a pagbuhaton ng̃a bubutang̃an sin mg̃a rayandayan ng̃a maopay.

Ayad. *v.* Guardar alguna cosa. Inayad co ná an salapi. Ya he guardado el dinero.—Componer, arreglar. Poner á las embarcaciones menores nipa bien unida sobre sus bordes á la altura de dos palmos poco más ó menos, para que admitan más carga. Pag ay-da an im sacayán, cay maraut ná. Compón tu embarcación, por que ya está mala.—Inayad, llaman en Catubig al Santo Sepulcro.

Ayam. *s.* Perro, perra.—Caayaman. Perros. ¿Hain an acon ayam ng̃a busag? ¿Dónde está mi perro blanco?

Ayam ayam. *s.* Planta así llamada.

Ayang-ang. *adj.* Cosa destapada, abierta. Tahobi an tadiao ng̃a naayang-ang. Tapa la tinaja que está destapada.

Ayao. *adv. prohib.* No. Ayao pagbuhat siton. No hagas eso. Ayao cabaraca, cay hangag̃anhi guihapon an imo anac. No tengas cuidado, porque ha de venir siempre tu hijo.

Ayao. *adj.* Justo, completo en peso, número y medida.—*v.* Completar. ¿Pipira an ayauan co? ¿Cuánto tengo que aumentar? Inayauan ná aco san pisos. Ya me ha dado el peso. San iguinaayao ná san siam ca bulan. Cuando ya estaban justos los nueve meses. Sa Bulan sa Junio namatay an acon iroy, ng̃an sa daco ng̃a calooy sa Dios naayauan san mg̃a sacramento. En el mes de Junio murió mi madre, y, por la gran misericordia de Dios, recibió los sacramentos. Lilima ca bug-os ng̃a tinapay ng̃an sin duduha ng̃a isda ¿macacaayao bá sinin cadam-an? Cinco panes y dos peces ¿podrá ser justo para esta multitud.—*s.* Complemento. Aádi ná an ayao. Aquí está ya el complemento.

Ayat. *v.* Provocar, incitar, desafiar.

Aydoy. *v.* Alarmar con alguna noticia.

Ayoyo. *v.* Acariciar, halagar. Pag ayoyoa ito ng̃a bata, ng̃a nagtatang̃is. Acaricia ese niño que llora. Ayoyoon mo iton tuyao basi diri mag-inisug. Halaga á ese loco para que no se enfurezca.

Ayom ayom. *v.* Añadir un pedazo ó retazo.—Reunir muchos retazos.

Ayon. *adj.* Cosa favorable.—*v.* Conformar, convenir. Ayon an hang̃in. El viento es favorable. Napaayon cami san solug. Nos dejamos llevar de la corriente favorable. Naayon an solug. Es á favor la corriente.

Ayop. *v.* Acudir, acogerse, refugiarse. Naayop cami sa imo. Nos acogemos á tí. Nang̃ang̃ayop sira sa acon. Acuden á mí.

Ayos. *s.* Celos.—*v.* Tener celos.—Separarse por sospecha ó celos la mujer del marido, ó viceversa; no querer cohabitar.

Ayus. *adj.* Huraño, de mala condición.

AI

Aisag. *v.* Entablillar.

AL

Alabat. *s.* Cerca de cañas ó palos.—*v.* Hacerla.

Alacay. *v.* Acorralar ó cercar á alguno para cogerle.

Alacsio. *s.* Vino.—*v.* Pagalacsio. Hacer vino. Mapintas an alacsio. Es fuerte el vino. Nagaalacsio sira. Están haciendo vino.

Alacsiuan. *s.* Alambique.

Alad. *s.* Cerca, cerco, estacada, corral de cañas ó palos. An siuo san manuc nahapon sa alad. El pollo de la gallina se ha posado en la cerca.—*v.* Pagalad. Cercar, poner cerco de cañas ú otra cosa. Nagaalad cami. Estamos poniendo cerco. Tanaman nga guinalad. Jardín cercado.

Al-ag. *s.* Hachón para alumbrar.

Alagad. *s.* Siervo, criado.—*v.* Servir, obedecer. Acó an imo alagad. Yo soy tu siervo. An Dios an aton pagaalagdon. Serviremos á Dios. Magaalad aco sa imo. Te obedeceré. Alagad quitá san canan Dios pagburut-an. Acatemos la voluntad de Dios.

Alagad. *adv.* Más. Pero. Conforme. Según. Alagad pinacanhi aco ni Pedro basi tagan mo aco sin salapi. Pero me ha mandado venir Pedro para que me des

dinero. Alagad cún guisoc cunta iton cahuy. Mas si fuera guisoc ese madero. Alagad san sugo. Conforme ó según el mandato.

Alagasi. *s.* Árbol así llamado y su fruta. La raíz de dicho árbol masticada quita el sarro de la boca, y tragando la saliva, modera la carraspera y ablanda el pecho.

Alagbati. *s.* Enredadera así llamada. Estos naturales usan el agua en que se cuece la raíz de dicha enredadera, como medicina para recaidas de calenturas y de parto.

Alagsad. *v.* Representarse á uno alguna cosa. Inalagsad san iya hunahuna an mg̃a sala ng̃atanan san ng̃atanan ng̃a mg̃a tauo. Representábanse á su imaginación los pecados de todos los hombres.

Alalagsin. *s.* Pájaro pequeño de color negro.

Alamag. *s.* Moho, manchas que se crian en la ropa. Guinalamag an tinapay. Tiene moho el pan.

Alamagam. *v.* Preparar, prevenir.

Alamagon. *adj.* Ropa con manchas. Pan con moho, etc.

Alan. *v.* Emborracharse con tabaco; bong̃a ó con lo que no sea vino ó licor. Inalan aco sini ng̃a bong̃a san pagmama co. Me emborraché con esta bong̃a al mascarla.

Alang. *v.* Dejar de hacer alguna cosa por tener duda ú otra causa; temer en hacer alguna cosa.—Cortarse, turbarse ó faltar á uno ánimo ó valor.—*loc.* Así es que... mas... como si...

Alang agang. *v.* Sostener lo que está para caer.

Alañgaag. *s.* Arrebol, nube herida por los rayos del sol, claridad que se observa en aposento, etc.—*v.* Alumbrar ó estar claro en el sentido dicho.

Alañgaan. *v.* Calentar el fuego.—*s.* El mismo calor que se siente. Daco ng̃a calayo ini, maalang̃aan caopay. Grande fuego es éste, calienta mucho.—Estar ocioso ó de mirón en alguna parte.

Alañgan. *v.* Exagerar, exceder.—*adj.* Exagerado, excesivo, demasiado.

Alang alang. *v.* No ser suficiente; bastante; no haber tiempo suficiente; ser alguna cosa corta.—Cortarse, turbarse ó faltar á uno ánimo ó valor.—Estar indeciso.

Alañgó-ang. *v.* Menearse líquido en vasija por ser poca la cantidad.

Alanbut. (de abut.) *v.* Alcanzar, llegar.

Alantad. *s.* Recelo, solicitud, cuidado.—*v.* Recelar, sospechar.—Moverse, menearse.

Alao. *v.* Espantar á los animales.

Alaoa-áo. *v.* Distar aún bastante alguna cosa; no ser ocasión de concurrencia. Mamamatron aco sa Tubig.—Ayao ng̃adto cay alaua-áo pa. Voy al Patrón de Tubig.—No vayas allá porque aún está distante, no se celebra. Diri damo an napalit san carne, cay alaua-áo an pagpatay, diri damo an tauo sa bongto. No compran muchos la carne, porque han hecho la matanza en día que no es concurrido; hay poca gente en el pueblo.—Deshora, fuera de tiempo. Ng̃adto quitá sa bublang̃an.—Diri aco cay alaua-áo. Vamos á la gallera.—No quiero, porque no es hora.

Alaoihao. *s.* Árbol así llamado; su fruta se come y es agria.

Alap. *v.* Nombrar ó convidar á uno para que baile. Uaray aco alapa sini ng̃a sayao. No me han convidado ó sacado á bailar en este baile.

Alap alap. *v.* Esperar, aguardar que venga ó llegue alguna cosa.

Alapaap. *v.* Verse muy poco lo distante.—No comprender lo oculto ó misterioso.

Alap-ap. *s.* Manchas de color blanquecino en el cuerpo.—*v.* Tenerlas.

Alap-apon. *adj.* Que tiene manchas blancas; fruta con manchas.

Alapoyot. *adj.* Cosa espesa.

Alapris. *s.* Repasadera.—*v.* Trabajar con ella en la madera.

Alasaás. *adj.* Cosa agridulce, cosa áspera al paladar.

Alasid. *s.* Cerco de cañas entrelazadas ú otra cosa.—*v.* Poner dicho cerco

Alasig. *v.* Embestir al sesgo.

Alasiusiu. *s.* Oruga perjudicial á la raíz del gauay.

Alat. *s.* Cesto ralo, regularmente de bejuco.

Alat alat. *s.* Cestillo.

Alatan. *s.* Pez comestible de mar; es negro y ceniciento.

Alatiat. *v.* Pasar ó hacerse camino por entre mucha gente.—Dar despacio alguna cosa; dar trabajo á uno por entrega y poco á poco. Pasar ó entrar humo ú otra cosa en alguna parte.

Alahas. *v.* Pasar ó doblar puntas de tierra cuando sa va andando ó navegando.—Pasarse la tinta en el papel, pasarse tinaja ú otra cosa.

Al-al. *adj.* El árbol *hauili* ya viejo ó bastante crecido.

Alayhan. *adj.* Afable, jovial, alegre, benigno, cariñoso.

Alayon. *v.* Ayudarse en las obras mutuamente.—Ir en busca de trabajo. Pag alayon quitá sin pagsaug siton baloto. Ayudémonos á arrastrar ese baloto. Ayao anay aco pagsocotá san acon buhis, cay tialayon pá aco sin buhat ó salapi. No me cobres antes mi tributo, porque voy á ir en busca de trabajo ó dinero.

Alhó. *s.* Pescado grande, blanco y redondo. Isda nga daco, busag, halaba ngan malidong. Pescado rompecandado.

Aliat. *adj.* Cimarrón.

Alibangbang. *s.* Mariposa grande.—Pescado de mar así llamado.

Aliborong. *v.* Amodorrarse.—*s.* Modorra.

Alicab. *v.* Volver alguna cosa del otro lado.—Abrir; mover; revolver. Nagcaáalicab an mga linob-ngan. Abriéronse los sepulcros.

Alic aguic. *v.* Gruñir el lechón.

Alic-ic. *s.* Pescado pequeño así llamado.

Alicmoy. *v.* Regazar, levantar el vestido. Alicmoyi iton imo saya, bangin hilaguian. Regaza tu saya, no sea que se llene de barro.

Alicopcop. *s.* Lazo para coger pájaros.—*v.* Cazarlos con el mismo.

Alicorong. *s.* Vahido de cabeza, desvanecimiento.—*v.* Padecerse. Maalicorong an acon ulo. Padezco vahidos de cabeza.—Concha de tortuga. Ayao ipilac an alicorong san pauican. No tires la concha de la tortuga.

Alid aguid. *v.* Representar, figurar, semejar.—*s.* Representación, figura, semejanza.

Alid aguiran. *s.* Representación, figura, semejanza.

Aliday. *v.* Murmurar, criticar en voz baja del que está presente.

Alidong dong. *s.* Insecto volador así llamado.

Aligui. *s.* Gordura de cangrejo.

Alig-ig. *v.* Hacer una cosa despacio, comprar poco á poco, correr el agua despacio.

Aligmata. *v.* Velar, estar de vela.—No tener sueño.

Aligot got. *v.* Enfadarse, airarse.—*s.* Enfado, ira, enojo.

Aliguat. *s.* Gauay así llamado.—*v.* Empujar con palanca á madero ú otra cosa.

Alila. *v.* Asistir, cuidar de los enfermos.

Alilitan. *v.* Crecer despacio por enfermedad ó por otra causa.

Alim. *adj.* Cosa en mal estado con moho ó medio podrida.—*v.* Poner bien las hojas en el cesto para que no se derrame el paláy ú otra cosa.

Alima. *v.* Asistir, guardar, servir á alguno.

Alimanğo. *s.* Cangrejo.

Alimat mat. *v.* Vigilar, estar alerta.—Volver en sí de abstracción, desmayo, etc.—Volver sobre sí uno, hacer reflexiones sobre las operaciones propias para el reconocimiento y enmienda.

Alimasag. *s.* Cangrejo pequeño con pintas azules y blancas.

Alimbubuyog. *s.* Abejón, moscardón, avispón.

Alimbucad. *v.* Subir el agua ú otro líquido á borbollones; hervir; agitar. Nagaalimbucad an iya casingcasing sin casina. Hierve su corazón en ira.

Alimbucay. *v.* Trabucar, confundir, revolver ropa ú otra cosa.—Subir y bajar las partículas de algún líquido.

Alimiim. *v.* Envolver en hojas ú otra cosa. Alimii imi an sud-an sin dahon. Envuelve la vianda en hojas.

Alimoag. *s.* Olor como de rosas.—*v.* Oler así—*adj.* Cosa olorosa.

Alimogmog. *v.* Enjuagarse la boca.

Alimooc. *v.* Reconcentrarse el humo en alguna parte. Sofocarse por el mucho humo.—Estar uno de mal genio, ó padecer por el mucho pensar ó por otra causa.

Alimoot. *s.* Calor que se advierte cuando hay mucha gente reunida.—*v.* Sentir dicho calor ó sofocación.

Alimotao. *s.* Niñas de los ojos.

Alimunğao. *v.* Asustarse al despertar por ruido ú otra causa.—*s.* El mismo susto que uno recibe.

Alimusan. *s.* Pez así llamado; se come.

Alimpatacan. *s.* Testuz de tortuga y pescado.

Alimpunğayan. *s.* Copa, cima de árbol.

Alimpoporo. *s.* Coronilla de la cabeza. Natasac sin mga casamdan dican sa alimpoporo ngada san rapadapa. Traspasado de heridas desde la coronilla de la cabeza hasta las plantas de los piés.

Alimpoporos. *s.* Remolino fuerte de viento.—*v.* Remolinar.

Alin. *v.* Desechar. Ayao paginalin sini nga caran-ón. No deseches esta comida. Guinalin ini san capitán. Ha desechado esto el capitán. Romontarse, huir, fugarse.—*adj.* Cimarrón.

Alin alin. *s.* Plumas de las aves debajo de las alas. An bolbol san manuc nga natoroc sa iroc.

Alinao nao. *v.* Volver en sí.

Alindanga. *v.* Acalorarse el tiempo, hacer calor, abochornar.—*s.* Bochorno.

Alingag ngag. *v.* Aturdir el mucho ruido.

Alingao ngao. *v.* Humear lo cocido ó lo que se está cociendo.—*s.* Mosquitos pequeños.

Alingod ngod. *s.* La parte blanda del bonote del coco por donde nace la espata. An cahomocan san binonot san lubi dida san tinutudcan niya san tangotay.

Alingsaran. *v.* Pié ó parte baja de monte.—La parte ó sitio donde principia ó descansa la escalera. An pono sa buquid. An tuna ngn tinutunban sa mga hagdan.

Alinsonud. *v.* Seguir á otro. Alinsonora si Pedro. Sigue á Pedro.

Alinsoob. *s.* Rescoldo ó ceniza caliente.

Alintaracan. *s.* La mitad de la cabeza hácia la frente; la parte anterior de la misma. An catonga san oló dapit sa atubangan.

Alipiat. *s.* Incluir á otro en la culpa, causarle daño.

Alipioc. *s.* Fragancia; olor que se percibe.

Alipoyoc. *adj.* Cosa redonda como rodaja.—*v.* Redondear.

Aliporong. *v.* Amodorrarse.—*s.* Modorra.

Aliporos. *s.* Remolino fuerte de viento ó corriente.—*v.* Remolinar.

Alis. *v.* Echar á uno de alguna parte. Inalis cami ni Pedro dida sa iya balay. Nos echó Pedro de su casa.

Alisbo. *s.* Vaho ó tufo.—*v.* Exhalar.

Aliscay. *v.* Revolver con la mano lo que hay dentro de un saco ú otra cosa.

Alisngao. *s.* Vaho, vapor, tufo.—*v.* Exhalar, salir el humo de alguna parte.

Alisngauan. *s.* Respiradero ó sitio por donde una cosa respira ó tiene salida ó comunicación con el aire externo.—Caña hueca y agujereada ó cosa equivalente, que se pone en medio de un montón grande de palay, etc., para que respire.

Alisoob. *s.* Calor que se siente cuando hay mucha gente ó está cerrado el aposento.—*v.* Sentirse dicho calor. Camapaso cún sooc an mga tauo ó nasadhan an solud.

Alisoso. *s.* Planta así llamada.—Especie de bolsa hecha de hojas y abierta por un lado para cocer arroz en ella.

Alitbo. *s.* Vaho, vapor, tufo.—*v.* Exhalar, despedir vaho, etc. Nagaalitbo an tuna cay dican pá lá inuran. Despide vaho la tierra porque acaba de llover.

Alituad. *v.* Trastornar, revolver una cosa de abajo á arriba, trabucar, enredar pleito.

Alitoto. *adj.* Excelente, famoso; que excede; que tiene fama ó reputación.

Alo. *s.* Vergüenza.—Avergonzar. Uaray alo. No tiene vergüenza. Naalo aco. Me avergüenzo. Guimpacaalohan aco siton nga tauo sa atubangan san capitan. Me avergozó ese hombre en presencia del capitán. Ayao pagpacaalo sa igcasitauo mo. No avergüences á tú prójimo.

Alob-ob. *v.* Comer el puerco sacando á pedazos lo que come. Guinaalob-ob san bactin iton mga lubi. Está comiendo el puerco esos cocos.—Meterse en el agua la proa de embarcación.—Coger con la caña inclinada el agua.

Alobaybay. *s.* Pasamano de escalera ú otra parte. Nacada siya sa alobaybay san amon balay. Estaba él en el pasamano de la escalera de nuestra casa.—*v.* Servirse del pasamanos, agarrarse á él para bajar ó subir.—Arrimarse á pared ú otra parte.—*s.* Especie de pasamano de cañas que ponen en la entrada de sus casas para defensa de los niños.

Alobaob. *s.* Párpados de los ojos.—Empeine del pié.

Alod-od. *v.* Comer el puerco la carne del coco sacándola con los dientes.

Alola. *s.* Amarradura.—*v.* Amarrar.

Alon. *v.* Moverse, menearse el agua.

Alongaog. *s.* Marea pequeña ó muerta. —Charcos en los arrecifes después de haber bajado la marea.

Alop. *s.* Mancha.—*v.* Manchar.—*s.* Negrura.—*v.* Ponerse encarnados los dientes con el buyo ó negros con el tabaco.

Alopaping. *s.* Papada ó prominencia en uno y otro lado del pescuezo del puerco y otros animales.

Alopo-op. *s.* Neblina. *v.* Haber neblina.

Alotaga. *v.* Preparar; prevenir, tener preparada alguna cosa para lo venidero ó para alguno.

Alucaha. *s.* Concha; cáscara de pili, nuez, almendra, etc.—Capullito del algodón.

Alucap. *s.* Parte interior del párpado del ojo.

Alug. *v.* Ir por agua con caña ú otra cosa.

Alugan. *s.* Fuente ó sitio donde van por agua.
Alugpit. *s.* Trampa para coger ratones ú otros animales.—*v.* Cogerlos con la misma.—Quedar alguno preso ó debajo de cosa pesada.
Alum. *s.* Sabor que se siente cuando en la verdura se mezcla carne ó pescado. Árbol de hojas anchas: sus hojas y corteza son medicinales. Cahuy nga haglapad an dahon.—Bebida el agua fría en que se infundieron las raspaduras de su raíz, hace resolver la hinchazón enconada por el calor, y la de testículos. Sus hojas y corteza son medicina para dolor de cabeza, y para cualquier tumor, humedeciéndolas con un poco de aceite, calentándolas al rescoldo y aplicándolas á la parte dolorida.
Alum. *v.* Manchar, ensuciar.
Alumbanug. *adj.* Fruta algo madura.—*v.* Principiar á madurar la fruta.
Alumo-óm. *s.* Oscuridad como la de un aposento cerrado.—*v.* Oscurecer, estar oscuro.
Alumo-om. *s.* Sitio ó lugar donde se respira con dificultad.
Aluntaga. *s.* Descanso de la escalera.
Alupay-pay. *v.* Cubrir, tapar.—Poner ó llevar el pañuelo sobre el hombro.
Alupaip. *v.* Pasar por un lado en donde hay mucha gente.—Preparar y llevarse consigo arma para su defensa.
Alupiguis. *v.* Poner mullido. Alupig-san mo iton carne sin dahon basi di ca pagtud-an san dugo. Pon mullido de hojas á esa carne para que no gotée la sangre.

AM

Amá. *s.* Padre: es poco usado este término.
Amá-amá. *s.* Padrastro: es poco usado.
Amabalang. *s.* Yerba de mar así llamada.
Amacan. *s.* Estera hecha de cortezas de cañas.
Amaga. *s.* Fruta del árbol camagóng; se come.
Amága. *s.* Especie de árbol parecido al camagong.
Amagong. *s.* Árbol de hojas pequeñas y algo largas, llamado también camagong. An dahon niya harohalaba.
Amahan. *s.* Padre. An Dios nga Amahan. Dios-Padre. An amahan sa calag. Padre espiritual. Patay ná an acon amahan. Ya murió mi padre.
Amay. *s.* Padre. Buhi pá an acon amay. Vive aún mi padre. Na-ayop aco san acon amay sa calag. Acudo á mi padre espiritual. Natoo aco sa Dios nga Amay. Creo en Dios Padre. Uaray didi an acon pinacaamay. No está aquí mi padrastro.
Amaynon. *adj.* Paternal.
Am-am. *v.* Comer á bocados.
Amait. *v.* Árbol de hojas algo largas y estrechas. An dahon niya harohalaba ngan hagligot.
Amamangpang. *s.* Pescado así llamado.
Amaón. *s.* Padrino.
Amat. *v.* Soñar sin dar voces.
Ambac. *v.* Saltar, saltar desde arriba abajo: brincar.
Ambag. *v.* Imitar, hacer lo que otro hace
Ambahan. *s.* Copla, verso ó cantar.—*v.* Hacer coplas ó cantares; cantarlos.
Ambihas. *v.* Discrepar, discordar en pareceres ú otra cosa.—Desigualar, dejar desigual alguna cosa.
Ambin. *v.* Estar ó hallarse ocupado ó impedido por sus quehaceres. Uaray aco pacacasingba cay ambin aco. No puedo ir á misa porque estoy ocupada con mis pequeñuelos, etc. Diri aco nacacalusad sa balay cay ambin aco. No puedo bajar de casa porque me lo impiden mis niños, etc.
Ambud. *v.* Dudar, estar en duda.
Ambong. *v.* Sospechar. Quinauatan acon salapi, cundi may co guinaambongan nga tauo. Han robado mi dinero, pero tengo sospechas en un hombre.—*adj.* Hermoso, magnífico, grande.
Ambut. *loc.* Palabra favorita del indígena cuando es preguntado y no sabe la verdad ó no quiere decirla. No sé. ¿Sin-o iton tauo?—Ambut. ¿Quién es ese hombre?—No sé. No saber, ignorar. Nagaámbut cá. Dices que no sabes.
Amcon. *v.* Tomar, recibir, apropiarse alguna cosa.
Amdong. *v.* Reportarse, moderarse.—*adj.* Circunspecto, moderado.
Amduc, aramduc. *v.* Impresionar, causar impresión, respeto ó veneración.—Camacaarámduc. Majestad, grandeza, eficacia persuasiva.
Amgui, amgy, (suave la y) *v.* Salpicar, manchar.
Amguid. *v.* Hablar metafóricamente, con parábolas. Representar, asemejar.
Amgo. *v.* Estar incomodado ó con mal rostro y no responder cuando se pregunta.
Amho, *v.* Bufar como el puerco.—Manifestar el enojo, etc.

Amihan. *s.* Norte, viento norte.—Invierno. Amihan an hangin. Es norte el viento. Dapit sa amihan. Hácia el norte. Magmacuri quitá onina sa amihan. Lo pasaremos mal luego en el invierno. —Caamihanan. Norte ó la parte norte. —Abajo.

Ami-ami. Comer con la boca llena como el mono.

Amimitas. *s.* Hormigas grandes y coloradas; su picadura escuece.

Amión. *s.* Olor.—*v.* Oler.

Amlig. *s.* Sabor acre ó malo.

Amo. *v.* Equivalente al verbo *ser*. Amo ito. Eso es. Si cami catiayon sa daco nga calooy sa Dios amo sa guihapon. Yo y mi mujer, por la gran misericordia de Dios, estamos como siempre.

Amó. *s.* Mono, machín, chongo.

Amo ó amon. *genit.* del *pron.* Cami. Nosotros, nosotras, nuestro, nuestra. Na pucan an amon balay. Se ha caido nuestra casa.

Amoc. *v.* Chocar ó dar las olas ó marejada.

Amoy. Equivalente al verbo *ser*. Amoy cunta pagbubuhaton niyo. Es lo que debéis de hacer.

Amol. *adj.* Cosa desgastada y gruesa como filo de cuchillo, etc. Amol na inin acon sundang. Ya está desgastado este sundang.

Amoma. *v.* Saludar, obsequiar. Pagamomahon ta si Santa María. Saludemos á Santa María.

Among, Among among. *v.* Perjudicar, causar ó hacer daño con cuentos, chismes, quejas ú otra cosa; incluir á otro. An ira mga pagsumbong diri macacaamong sa imo. Sus chismes no pueden perjudicarte. Ayao aco niyo amonga siton iyo capolonganán. No me incluyáis en vuestras contiendas ó pleitos.

Amomónpon. *s.* B. Casa que hacen los gusanos en las hojas de árboles ó plantas.

Amomoong. *s.* Avispa venenosa.

Amomuquid. *s.* Pájaro morado; se come.

Ampis. *v.* Cubrir las partes vergonzosas y la parte trasera con pañuelo ó cosa equivalente—*s.* Falda ó delantara.

Ampo. *v.* Orar, rogar, suplicar.—Rendirse, entregarse, darse por vencido.—*s.* Oración, ruego, súplica. Nagaampo cami sa Dios. Rogamos á Dios. Iguiaampo namon icao sa Dios. Rogamos á Dios por tí. Pagampo sa icatolo ca adlao. Oración para el día tercero. Ampo ná aco. Me doy por vencido. Inampo aco sa mga moros. Me rendí á los moros.

Ampos. *vid.* **Ampis.**

Amtom. *v.* Sospechar, recelar. Nagaamtom aco siton tauo nga asay an quinuha. Sospecho que ese hombre es el que lo ha tomado ó cogido.

Amuyo. *v.* Pedir, rogar, suplicar.—*s.* Petición, ruego, súplica. Nangangamuyo cami sa imo. Te suplicamos. Amo ini an ipinangangamuyo namon dimo. Esto es lo que pedimos. Pangamuyo sa icaduha ca adlao. Petición para el día segundo.

Amuyon. *s.* Árbol así llamado; su fruta es medicinal.

Amut. *s.* Contribución voluntaria.—*v.* Contribuir. Uaray cami igaámut. No tenemos con que contribuir. Usa nga cuarta inamut co. Con una cuarta he contribuido. Aramut camo. Contribuid vosotros. Aadí ná an amut. Aquí está el óbolo.

AN

An. *art.* de *nom.* El, la, lo. An tauo nga matinomanon pagtatahuron san iba. El justo será respetado por los otros. An pagcamatahum niya uaray dao magsama. La hermosura de ella no tiene igual. An maopay tutumanon co. Lo bueno cumpliré. An labi nga maopay. Lo mejor.

Anac. *s.* Hijo, hija, cria —*v.* Parir. Nagaaram an acon anac. Está estudiando mi hijo. Patay na an acon anac. Ya ha muerto mi hija. ¿Pipirá an anac san canding? ¿Cuántas crías tiene la cabra? Nag-anac na. Ya parió. Si Pedro nanganac can Juan. Pedro engendró á Juan. Si Jesucristo iguinanac ni Santa Maria Virgen. Jesucristo nació de Santa María Virgen. Pinacaanac co siya. Le he tomado por hijo.—Si cuan an nacaanac sa acon. De fulano he tenido uno ó más hijos.—San pagancan ni cuan can cuan diri pa sira quinasal. Cuando fulana concibió de fulano no estaban aún casados.

Anacan. *adj.* Que tiene hijos.

Anad. *adj.* Manso.—*v.* Amansar. Maanad ná an bugsoc. Ya está manso el venado. Sarapati nga maanad. Paloma mansa. Guinpapaanad co ini nga carabao. Estoy amansando este carabao.

Anagási. *s.* Árbol. Su raiz masticada quita el sarro de la boca, y tragando

la saliva cura la carraspera y dureza del pecho. Su madera es buena para hacer guitarras.

Anáhag. *v.* Iluminar, ilustrar.

Anáhao. *s.* Palma brava muy redonda, cuya corteza es muy fuerte y cuyo corazón muy flojo. Sus hojas sirven para techar los edificios.

Anám. *s.* Principio de...—*v.* Principiar á...

Ananayop. *s.* Árbol así llamado.

Anaño. *s.* Árbol así llamado.

Anao. *v.* Dispar, desaparecer. Naanao ná an casisid-man. Disipóse ya la oscuridad.

Anao anao. *v.* Llevar la mar ó corriente las embarcaciones cuando no hay viento. Guinanao-anao san solug an acon sacayan. Es llevada por la corriente mi embarcación.

Anas. *v.* Llevarse el agua tierra ó arena.

Ánay. *adv.* de *t.* Antes. Ayao ca ánay lusad. No bajes antes. Hulat ánay. Espera antes. Cacadtoon co ánay. Iré antes.

Anay. *B.* *s.* Puerca parendera. Piang an ánay. Está coja la puerca.

Anay. *s.* Hormiga muy perjudicial: las hay blancas y negras; las blancas, que con el tiempo vienen á ser coloradas, son las peores.

Anáyon. *adj.* Que tiene anáy. Anáyon ito nga cahuy. Ese madero tiene anáy.

Andac. *v.* Jactarse con verdad ó con mentira; hacer de vanidoso.—Alabar y bendecir; acariciar. Pag ándacon ta an Virgen María. Alabemos á la Virgen María. Pag andacon mo iton bata basi humonog sa págtangis. Acaricia á ese niño para que cese de llorar.

Anday. *n.* Preparar, prevenir.—Dar, ofrecer.

Andam. *v.* Prevenir, preparar, disponer. Arreglar. Andam ná aco. Ya estoy preparado. Nagaandam pá aco. Me estoy preparando. Iguinadam co ini sa imo. He preparado esto para tí. An mga pagandam nga quinahanglan. Las disposiciones que se requieren.

Andarahao. *s.* Luz sonrosada en el cielo á la puesta del sol; aurora boreal.—*v.* Estar sonrosado el cielo.

Andihas. *v.* Procurar. Omandijas ca paoroorhe. Procura quedarte algo atrás.

Andohoy. *v.* Suspirar ó acordarse con ternura de lo que se ama ó desea.

Andoy. *v.* Suspirar ó acordarse con ternura de lo se ama ó desea.

Andoroy. *v.* Aturdirse, perturbarse.—Acordarse con ternura y afecto.—*s.* Ternura, afecto.

Anduc. *v.* Estremecer.

Andug. *v.* Abrumar.—*s.* Madero pesado en la trampa para coger caimanes ó puercos, sostenido y elevado de modo que, al pensar por debajo el animal, se desprenda y lo oprima.—*v.* Poner dicho madero ó cosa equivalente. Andugan mo an atub basi mamatay dayon an babuy nga sumolud... Pon el madero en la trampa para que muera pronto el puerco que éntre.

Andulan. *s.* Casitas en los panales ó depósito de la miel, después de haber salido las nuevas abejas.—Colador en figura de manga.

Andulao. *v.* No conocerse ó apenas conocerse los que antes se conocían.

Anduruc. *v.* Suspirar ó acordarse con ternura de lo que se ama ó desea.

Añgab. *v.* Convidar á otro el que es mandado para que le acompañe.

Añgag. *s.* Pájaro de color blanco.

Angang. *v.* Pararse ó detenerse en alguna parte. Ayao ang-ang dida sa hagdan. No te detengas ahí en la escala.

Angan, Añgan añgan. *v.* Esperar, aguantar, dar tiempo, dar lugar. Abstenerse de hacer pronto alguna cosa.—Aplazar ó dar plazo, prorogar, dar próroga. Angan anganan cami ánay nimo. Espéranos, ó danos próroga. Naquiquiangan-angan aco anay ngadto san bulan pa sa Octubre. Pido próroga hasta el mes de Octubre.

Añgap-añgap. *v.* Esperar, aguardar.

Añgat. *v.* Provocar.—Resistir, desobedecer.—Deseslabonar. Inangat aco canina sin mga tauo sin paquihiran. Me provocaron antes unos hombres para reñir.

Añgat angat. *v.* Entornar, volver la puerta ó la ventana hácia donde se cierra. Paangat angata an sadá. Entorna la puerta.

Añgay. *adj.* Conforme, conveniente, que conviene bien; que cuadra.—*v.* Convenir, ser conforme. Diri ángay iton. No conviene eso. Siya lá an sayud cún ano an angay sa acon. Él sólo sabe qué es lo que me conviene. Diri na angay sa acon. No me conviene.

Angbit. *v.* Participar, comunicar. Palaran aco cún macaangbit aco sin caopayan. Dichoso yo como pueda participar del bien. Uaray aco pacaangbit. No he podido participar. An pagcaangbitan san mga Santos. La comunión de los Santos.

Angcab. *v.* Separar la tierra que cubre la raíz del camote para sacar ó coger dicha raíz.
Angcal. *v.* Descomponerse ó salirse alguna cosa de su lugar. Naangcal ná an lamesa. Está ya descompuesta la mesa.
Añgay. Añgoy. *v.* Llorar.
Angcat. *v.* Tomar ó pedir prestado. Naangcat aco sin usa ca bontoc ngá carabao. Tomé prestado el valor de un peso de carne de carabao.
Angçon, amcon. *v.* Tomar ó apropiarse algo; recibir.
Angcop. *v.* Remendar, componer.—Remiendo.
Angcub. *s.* Palma brava ó caña dividida y acanalada, que ponen sobre los caballetes de nipa de los edificios—*v.* Poner lo dicho.
Angga. *v.* Regalar.
Anghit. *adj.* Mal olor como de orines, sobaquina.—*v.* Oler á orines, á sobaquina; oler mal los murciélagos.
Añgin. *v.* Dañar, perjudicar ó incluir á uno en una cosa que no ha hecho.
Añgo añgo. *adj.* Viejo, chocho, decrépito.
Añgol. *s.* Pescado comestible de mar; es casi amarillo.—*adj.* Sordo, sorda.
Añgop. *v.* Juntar, reunir.
Añgot. *adj.* Animal viejo.—*v.* Sufrir, tolerar.
Angog. Llorar.
Angpog. *v.* Amontonar palos ú otra cosa para quemarlos.
Angput. *adj.* Olor malo; cosa que huele mal.
Angso. *adj.* Olor malo de orines ú otra cosa.—*v.* Oler mal lo dicho.
Angtud. *adj.* Cosa que huele mal, como lo requemado. Maangtud an imo linigang nga gauay. Huele á quemado el gauay que has asado.
Añgulañgul. *adj.* Algo loco.—Algo sordo.
Ani. *v.* Segar palay. Nagaani pá cami. Estamos aun segando. Tapus na camî pangani. Ya hemos concluido de segar.
Aniag. *adj.* Cosa hermosa, linda, bonita—*v.* Adornar, hermosear.
Anib. *s.* Andana ó batería.—*v.* Poner, colocar unas cosas debajo de otras formando línea.—Colocar unidas las tablas ó cañas del piso.—Añadir ó poner retazos á camisa ú otra cosa.—Prevenir ó vivir alerta.
Anib anib. *v. vid.* Anib.
Anibong. *s.* Palma silvestre así llamada.
Aniga. C. *s.* Caván para medir arroz ú otra cosa.
Anihon. *adj.* Palay en sazón de segarse.
Anilao. *s.* Árbol así llamado.
Aninag. *v.* Asolear, poner al sol, tomar el sol. Nagpapaaninag aco. Estoy tomando el sol.
Aningal. *s.* Eco, sonido, ruido,—*v.* Sonar, resonar, retumbar, hacer ruido.
Aninipot. *s.* Luciérnaga.
Anino. *v.* Mirarse al espejo, agua ú otra parte —*s.* Imagen representada en el agua ó espejo.
Anipay. *s.* Enredadera cubierta de pelusa que causa comezón.
Anislag. Árbol así llamado; su madera es buena para casas.
Anit. *s.* Cuero de animal.—*v.* Desollar.—Descortezar. Mabaho ná an anit san canding. Huele ya mal el pellejo de la cabra. Guinanitan co na an carabao. Ya he desollado al carabao. Aniti an liso san cacao. Quita la cáscara ó el pellejo á las pepitas del cacao.
Anito. *v.* Ofrecer sacrificios supersticiosos.—Ídolo.
¿Ano? *adj. int.* ¿Qué? ¿Qué cosa? ¿Hé? ¿Ano bá ito? ¿Qué es éso? Se hace verbo del modo siguiente. ¿Magaano mán quitá? An aton ná lamang an pagampo sa Dios! Qué hemos de hacer? No nos queda otro remedio que rogar á Dios. ¿Oonanhon co dao in pacabalos cay uaray man aco catigayonan? ¿Qué haré para poder corresponder, careciendo yo de medios para ello? ¿Cundi aánhun co? ¿Pero qué haré yo? ¿Nagaáno ca dida? ¿Qué haces ahí? ¿Naonano? ¿Napaonano? ¿Pinaonano? ¿Cómo, de qué manera?—B. Cuánto importa ó vale. ¿Magano an usa? ¿Cuánto vale ó importa una?
¿Ano adto? ¿Qué es aquello?
¿Ano haton? ¿Qué es éso ó aquello?
¿Ano yadto? ¿Qué es aquello?
¿Ano ini? ¿Qué es ésto?
?Ano mán. ¿Qué más, cómo no...?
¿Ano ñga? ¿Qué quieres?
¿Ano ñgani? ¿Pues qué; qué es lo que quieres?
¿Ano ito, iton? ¿Qué es ésto?
¿Ano pá? ¿Qué más?
Anob. *v.* Cazar puercos de monte con perros.
Anonang. *s.* Árbol que en Botánica se llama *Cordia sebestena*. Este árbol se eleva á la altura de treinta ó más pies. Sus hojas, que son alternas lanceoladas, anchas, aguzadas, enteras, algo ásperas y con poco bello en ambas páginas, están regularmente llenas de gusanos, y por esto no

ha faltado quien haya escrito en las islas ser *morera* dicho árbol. Las raspaduras finas de la corteza de las ramas sanan al momento las llagas de la boca, teniéndolas dentro de ella; y el zumo del árbol, aplicado á la parte afectada, quita la erisipela. También es bueno el cocimiento de la corteza bebido para apaciguar los ardores de la sangre y estómago. El único uso que he visto á los naturales hacer de la fruta, que despide un zumo muy pegajoso, es el emplearle en lugar de cola para pegar papel. *Flora.*—Su zumo cura los tumores irritados por el calor del sol, y cualquiera herida. Haciendo como un emplasto de la corteza, quita también el ardor del cutis, surtiendo el mismo efecto los baños de agua en que la tal corteza se haya cocido. P. Félix.—Su fruta, lleva el mismo nombre, es comestible y muy sabrosa para el indígena.

Anonay. *loc.* Ya hace mucho tiempo.—*v.* Obrar despacio, con calma, tino y tiento. —Andar despacio, sin ruido.

Anog-og. *v.* Retumbar.—*s.* Retumbido.

Anoling. *s.* Árbol de madera blanda.

Anos. *v.* Agonizar, estar en la agonía.—Anos.—Caanosan. *s.* Agonía, lucha postrema de las fuerzas vitales con las de la materia, caracterizada por la angustia y congoja del moribundo.

Anoós. *s.* Hollín.—Olor del humo.—*v.* Oler el humo.—*adj.* Cosa negra por el humo.

Anoóson. *adj.* Cosa de color del humo ó cenicienta.

Anohos. *v.* Ahumarse.

Ano mán. *loc.* Pues qué; algo, alguna cosa. Cay ano mán an imo hunahuna? Pues qué pensabas tú? Sira Pedro inabut didi sin uaray ano mán nga cacurian. Pedro y sus compañeros llegaron aquí sin novedad alguna.

Ansia, Ansiya. Equivalente al verbo ser. Ansia ito. Esto es.

Ansiapa, ansiyapa. *adj.* Primero, primera, lo primero.

Antag. *v.* Apartar, desviar, hacerse allá. —Poner separadas las cosas.

Antao. *v.* Separarse, retirarse algún tanto. —Arrodear como cuando se va á coger alguna cosa.—Ponerse fuera de tiro.—Estar separadas ó retiradas ó algún tanto distantes algunas cosas de otras, etc.

Antog. *v.* Moverse, menearse de un lado para otro.—*s.* Péndula de relój.

Antom. *v.* Sospechar, recelar.

Antong. *v.* Aciguatarse por comer pescado que tiene enfermedad.

Antong. *v.* Aturdir, perturbar, aterrar ó causar terror ó aturdimiento.

Antos. *v.* Sufrir, padecer.—*s.* Sufrimiento. **Aantosan co an mga casaquitan. Sufriré los padecimientos. An mga casaquitan nga guinantos niya. Los dolores que padeció él. Diri na aco nacacaantos. Ya no puedo sufrir. Uaray aco pacaantos. No he podido sufrir.**

Anuc. *v.* Cocer bien, secarse ó empaparse bien lo que se cuece.

Anud. *v.* Llevar, arrastrar la corriente alguna cosa. **Guinaanud an baloto. El baloto es llevado por la corriente. Paanud ca ná lá. Déjate llevar de la corriente.**

Anun ó anung. Cantar bajo, imperceptiblemente.

Anunugba. *s.* Mariposa pequeña.

Anunulsul. *s.* Árbol cuya madera es algo amarilla y buena para tablazón.

AO-AU

Aot. *v.* Despreciar; trabajar sin provecho.

Aoua. *s.* Pez comestible de mar.

Aua. *s.* Envidia.—*v.* Envidiar. **Ayao caaua. No tengas envidia.**

Aua. *v.* Estimar, apreciar una cosa.

Auac. *v.* Derramarse agua, salirse arroz de costal, etc.

Auan. C. *v.* Escoger de un plato de comida lo mejor.—*B.* Dejar de hacer alnuna cosa; faltar á la obligación.

Auang. *s.* Hoyo, trampa para que caiga alguno.—*v.* Haauang. Caer en dicha trampa.

Auao. *v.* Negar lo que se pide.

Auaon. *adj.* Que tiene envidia; envidioso.

Auas. *v.* Derramar, deramarse líquido.—*s.* Derrame, salida. Polución. —Effúndere semen.

Auat. *v.* Cansarse en vano, trabajar sin provecho. Auat mo magtinan-ao, cay di manta icao tatagan sini. En vano estás mirando, porquo no te daré de ésto. —Participar, recibir.—*m. adv.* En vano, inútilmente.

Auay. *s.* Enemigo, contrario.—*v.* Reñir, pelear. Nagaauay sira. Están riñendo. Naquiquiauay sira sa acon. Quieren reñir conmigo. Ansia iton an caauay co. Ese es mi enemigo.—*R.* Reprender, advertir, amonestar, corregir.

Auil. *s.* Amor, cariño.—*v.* Estimar, tener cariño.

Auit. *v.* Salomar, cantar cosas alegres.

—*s*. Cántico. Nagaauit sira. Cantan cosas alegres.

Auod. *s*. Rubor, vergüenza, cortedad.—*v*. Ruborizar, avergonzar. Naauod aco. Yo me ruborizo. Ayao pagauod. No te avergüences.

AP

Apad. *v*. Cortar las puntas ó conclusión de alguna cosa.

Apal. *v*. Podrirse el gauay ú otra raíz alimenticia; estar ya malo.

Apan. *s*. Cigarra. Panguha quitá sin apan nga igpapaon ta san cauil. Cojamos cigarras para ponerlas de cebo en el anzuelo.

Apanág. *s*. Árbol de hojas algo anchas y algo largas. An dahon niya harohalapad ngan harohalaba.

Ap-ap. *v*. Beber ó comer lo salado y fuerte. Diri aco nacaap-ap sini nga caran-on cay maasin caopay. No puedo comer esta comida porque está muy salada.

Apari. *s*. Raíz comestible, que en Borongan llaman *baribaran*; su carne es blanca y de buen sabor.

Apas. *v*. Cansarse en esperar. Haber pasado ya el tiempo en que se esperaba alguna cosa.—Desgastar; disminuir.—Apas ná. Tiempo ó plazo ya pasado.

Apay. *s*. Hojas del gaguay ya maduras.—*v*. Acardenalar, amoratar.—*adj*. Cosa amoratada, cárdena.

Apdo. *s*. Hiel. Mapait an apdo. Amarga la hiel.

Api. *v*. Acompañar; ayudar, ir á favor de alguno.—Hacer casa los insectos que llaman *barao*.—Juntarse, reunirse.

Api api. *v*. Arrimarse ó ponerse junto á otro.

Apiang. *s*. Opio.—*v*. Fumar opio.

Apiat. *v*. Tirar, arrojar cosa pesada.—Tirar ó echar la red para pescar.

Apid. *v*. Poner en hilera, poner iguales las cosas, como hojas de libro.

Apil, Apil apil. *v*. Ayudar, acompañar á otro en el juego ó en otra cosa.

Apin. *v*. Proteger, defender, amparar.—*s*. Protector, defensor.

Aping. *s*. Carrillo, ó sea parte de la cara desde la mejilla hasta lo bajo de la quijada.

Apiog. *v*. Principiar á manifestarse la enfermedad.—*adj*. Enfermizo.

Apit. *v*. Desear, querer alguna cosa. Api ná mán aco nga mamingao an bongto. Deseo también que el pueblo esté tranquilo.

Apiton. *s*. Árbol grande y resinoso.

Aplan. *s*. Corazón de la mazorca de maíz después de desgranada.

Apling. *v*. Abofetear.

Aplod. *adj*. Cosa de color amoratado.—*v*. Tener dicho color. Naaplod añ bayhon mo. Está amoratado tu rostro.

Apo. *v*. Inundar, cubrir el agua la tierra, anegar. Naapo an bongto. Se anegó de agua el pueblo. Nanangangapo an mga oma. Están anegadas las sementeras.

Apó. *s*. Nieto, nieta.

Apog. *s*. Cal—*v*. Hacer cal. Uaray aco pacapalit sin apog. No he podido comprar cal. Nagaapog cami. Estamos haciendo cal. Uaray pacaapog an bato. No se ha hecho cal la piedra.

Apogon. *adj*. Cosa caliza ó la que se hace cal.

Apon, Apon apon. *v*. Mudarse ó andar de una parte à otra, no tener morada fija.

Apong. *v*. Conseguir alguna cosa.—Llegar á alguna parte.—Alcanzar ó comprender.—Tener ó poseer alguna cosa.

Apongango. *s*. Panoja de maíz.

Aporong. *s*. Planta de color blanco.

Apoy. *s*. Abuelo, abuela.

Apoyot. *v*. Llevar á la criatura envuelta en una sábana ú otra cosa puesta delante del pecho y sobre el hombro á manera de banda.

Apuád. *v*. Desaparecer, volar, hacer saltar una cosa que se tiene en la mano, etc. Inapuád an acon bangcao, isaliuan ta an espada. Voló mi lanza, usemos en su lugar la espada.

Apud. *v*. Abrir, abrirse la apostema.

Apul. *s*. Sangre cuajada que se arroja por la boca. Nagsisinuca aco sin apul. Vómito sangre.

Aput. *v*. Parar, posar en alguna parte.

Aput aput. *v*. Hablar por hablar y sin ilación.

AQ

Aquip. *v*. Recostarse.—Aterrar, causar terror.

AR

Araba. *v*. Quejarse, dar alaridos.—Suplicar. Nagaaraba iton tauo. Se queja ese hombre. Nagiinaraba ca mán. También

tú te quejas, ó das alaridos. Nangangara ba cami sa imo. Te suplicamos.—*s.* Súplica, petición; alarido, queja.

Arabay. *v.* (De Abay). Ir juntos ó en convoy dos ó más. Nagaarabay an tolo nga sacayán. Van en convoy las tres embarcaciones.

Arabang. *adj.* Cosa fuerte y abrasadora.

Arabuyon. *v.* (De Abuyon). Consentir, asentir, convenir, concordar, ser dos ó más de un mismo parecer. Nagcacaarabuyon cami sin buot. Somos de un mismo parecer.

Araca-ac. *s.* Crustáceo algo encarnado el lomo y blanco el vientre. Himula an taludtud, busag an tiyan.

Aracab. *v.* Solicitar, procurar, pretender una cosa.—*s.* Solicitud, cuidado.

Arac-banon. *adj.* Solícito, cuidadoso, diligente.

Araguian. *s.* (De Agui). Paso, camino.

Aragsaás. *s.* Lluvia y viento fuerte á intervalos.—*v.* Llover y haber viento en el modo dicho. Uran, hangin nga abut abut.

Aram. *v.* Saber, aprender, estudiar. Maaram ná aco. Ya lo sé. Nagaaram pí aco. Estoy estudiando. Pagaram ca. Aprende. Pinapagaram aco san Padre. Me manda estudiar el Padre.

Aram aram. *v.* Sonsacar, halagar, atraer con palabras suaves. Adular.—*s.* Adulación.—Saber algo la lección ú otra cosa. Guinaramaram co siya. Le halagué. Nagaaramaram ná aco san lección. Ya sé algo la lección.

Araman. *s.* Cartilla ó libro donde se aprende. Naüara an acon araman. Se ha perdido mi cartilla.

Aramay. *s.* Capa ó madera próxima á la corteza de los árboles, que regularmente se pudre ó agorgoja pronto; capa de la tierra, ó sea la tierra de arriba. An aramay sa tuna. La primera capa de la tierra.

Aramayon. *adj.* Arbol ó madero con dicha capa ó parte de ella.

Arandoc. *adj.* (De Andoc). Cosa que estremece; espantosa.

Arañgiao. *v.* Despreciar, tener en poco.

Arantiao. *s.* Ruido ó sonido de platos ú otra cosa cuando se chocan.—*v.* Sonar cosa cuando se choca.—*v.* Sonar ó hacer ruido con lo dicho.

Arapaap. *adj.* Cosa que pasa, transitoria; caduca, perecedera.

Arapiao. *v.* Llevar, tolerar, sufrir.

Aras-as. *v.* Tirar ó echar desde arriba alguna cosa.

Arasáás. *v.* Resplandecer, blanquear ó mostrar una cosa la blancura que en sí tiene.—*adj.* Cosa blanca y resplandeciente.

Arasip. Comida hecha del corazón de árbol silvestre.

Arat. *v.* Escocer. Emponzoñar.—*s.* Sabor fuerte, acre, ingrato; zumo fuerte de la corteza de limón.—Ponzoña.

Aratan. *s.* Especie de betel áspero al gusto.

Arból. *v.* Resplandecer, relucir el brillo ó bondad de la cosa.—*s.* Brillo ó bondad de la cosa.

Ariban. *v.* Atusar. Recortar ó igualar el pelo con tijeras.

Aricas. *v.* Esponjar, remover la tierra. —*adj.* Tierra esponjada ó removida.

Arimoñgot. *v.* Enfadarse, poner mala cara.—*s.* Enfado, disgusto, sentimiento.

Arimuot. *v.* Sofocar, impedir la respiración.—Angustiarse, acongojarse, entristecerse, enojarse.—*s.* Angustia, tristeza, enojo.

Aring. *v.* Antojarse.—Aring.—Caaringan. *s.* Antojo, afición.—Cosa que se desea ó se antoja.

Ariñgasa. *v.* Alborotar, gritar, hacer ruido. —*s.* Ruido, gritería, alboroto.

Ariñgayao. *v.* Enfadarse, irritarse, no darse cuenta uno de lo que hace, por estar incomodado, aturdido, etc.

Ariñgit. *v.* Incomodarse, enfadarse, poner mala cara. Naaringit siya. Se enfada.

Arip-ip. *adj.* Cosa manchada de negro— *s.* Manchas negras.—*v.* Manchar de negro.

Aris. *v.* Limpiar hierro, plata ú otro metal.

Arit. *v.* Provocar, incitar.

Arin. *loc.* ¿Qué cosa? ¿Qué tal? Arin, busog caná? ¿Qué, estás ya harto? Arin nasiring pá aco sa imo? ¿Qué tal? Pues ¿no te lo decía yo?

Ariu. *adj.* Cosa negra por el humo.—*v.* Ennegrecer.

Aro. *v.* Pedir suplicar. Aro sin alacsio sa capitan. Pide vino al capitán. Inaároan aco san buhis. Me pide el tributo. Ansia ini an pinangangaro co. Esto es lo que pido. Ipangaro mo cami sa Dios. Pide á Dios por nosotros.

Aroalayon. *v.* (De Alayon). Ayudarse mútuamente en sus obras.—Ir en busca de jornal ó trabajo.

Arong. *v.* Acercarse, arrimarse, aproximarse.

Arong arong. *v.* Dar ó hacer sombra alguna cosa.—*s.* Cerca de palos atravesados y apuntalados.—Hacerla así.

Aropoop. *v.* Cerrarse el tiempo, nublarse.

Aroroy. *s.* Arbusto así llamado; sus hojas masticadas y puestas sobre herida reciente estanca la sangre y sirven para curar la herida.

Arot. *v.* Afeitar, cortar el pelo; esquilar.

¡Aroy! *int.* ¡Ay, masool coapay! ¡Ay, cómo duele!—*s.* Instrumento como de potro que usaban los gentiles para martirizar.

Aroy. *adj.* Ruin, malo, sin provecho; duro, cruel.—*v.* Fingir.

Arug. *v.* Componer la comida, cocerla.—Procurar, buscar, adquirir.—*adj.* Viejo, vieja, anciano, anciana.

Arum. *s.* Nube.—*v.* Estar nublado el tiempo.—*s.* Lunar.

Arumon. *adj.* Tiempo nublado.

AS

Asagan. *s.* Andas de cañas ó de otra cosa, para acarrear.

Asal. *v.* Asar, tostar lechones ú otra cosa. Macadi aco sin pagbacal sin pasi. Voy á comprar un lechón. Pagaas-lun co ini nga pasi. Voy á tostar este lechón. Aco in mabacal san iyo inasal. Yo voy á comprar, yo compro vuestro tostón. Guinasal ná an pasi. Yo está tostado el lechón. Nagaasal cami sin pasi. Estamos tostando un lechón.

Asam. *v.* Dar á otro el que está comiendo alguna cosa. Asami aco sin usa nga hinug. Dame un plátano (de esos que estás comiendo).—Repartir, dividir ó dar por partes iguales. Pagasam quitá sinin bonga san cahuy basi uaray calipongan. Dividamos esta fruta del árbol para que no haya disensiones.

Asang. *s.* Ceniza de los palos quemados para hacer la sal al uso bisaya. La misma ceniza, después de destilada el agua que echan sobre ella, puesta dentro de un cesto ó cosa semejante.

Asara. *s.* Achara ó encurtido de frutas ó pimientos puestos ó aderezados con vinagre.—*v.* Encurtir dichas frutas ó pimientos.

Asa. *v.* Hacer caso de lo que se dice ó de otra cosa. Ayao asa siton. No hagas caso de eso.

As-as. *s.* Madera sin la primera capa.—*v.* Descubrir el agua lo cubierto con tierra ó arena.

Asaua. *s.* Marido legítimo—Mujer ó esposa legítima.—Ayuntamiento de macho y hembra.—*v.* Casar.—Nota: en la composición de esta raiz hay que tener mucho cuidado. ¿Hain an imo asaua? ¿Dónde está tu marido? An imo asaua, hain bá? Tu mujer, dónde está? ¿Buot ca magasaua can Pedro? ¿Quieres casarte con Pedro? Pag asauon co sirá. Haré que se casen: los casaré. Si Pedro nangangasaua can Juana. Pedro se va á casar con Juana. Inasauan ná aco. Ya estoy casado (ya estoy casada). Naquiquipagasaua siya sa acon. Quiere casarse conmigo. May ada niya iguinasaua nga babaye. Está enredado con una mujer.—Nota: en las visitas ó barrios distantes del pueblo se usa de dicho término para denominar al mancebo ó manceba.

Asay. Equivalente al verbo ser. Polong niya: maopay mán, ngan asay co dad-a ngadto sa ira. Dijo él: bueno está; y entonces fué cuando lo llevé allá á ellos. Mabuhi cami sa imo, nga icao asay magocoy sa amon. Vivamos para tí, y tú seas el que mores en nosotros. Asay dao iton. Eso es.

Asdang. *v.* Hacer frente, defenderse.

Asgad. *adj.* Cosa muy salada.

Asia, ansiya. Equivalente al verbo *ser.* Asia ini an acon ipinamomolong. Esto es lo que digo.

Asin. *s.* Sal.—*v.* Hacer sal.—Salar.—Estar salada alguna cosa. Aádi ná an asin. Aquí esta ya la sal. Nagaasin cami. Estamos haciendo sal. Guinasinan co ná an isda. Ya he salado el pescado. Maasin an tubig. Está salada el agua.

Asiotes. *s.* Árbol que en Botánica se llama *bixa orellana,* achote.

Aslum. *s.* Especie de toronja.—*adj.* Cosa agria, aceda.

Aso. *s.* Humo.—*v.* Humear. Damo an aso. Hay mucho humo. Nagaáso pá. Aun humea.

Asoc. *v.* Animarse, esforzarse; tener ganas de comer.

Asoy. *v.* Explicar, enterar, informar. Ansia ini an igaásoy co sa iyo. Esto es lo que os explicaré. Pagasoy ca. Explícate. Iguinasoy co ná sa iya. Ya se lo he dicho. Guinasoyan co ná sirá. Ya se lo he explicado. Igasoy ini sa capitán. Informa al capitán de ésto. Uaray aco pacapagasoy san acon guintutuyo cay nahadluc aco. No manifesté mi objeto porque temía.

Asuang. *s.* Hechicero, brujo, fantasma. *v.* Hechizar, hacer brujerías.

Asud. *v.* Ayudar á otro, ayudarse mutuamente.

Asug. *adj.* Hembra estéril, machorra.

AT

A-ta. Palabra que usan para hacer temer á los niños cuando han cometido alguna falta.
Ata. *s.* Tinta del pez jibia y del pulpo.
Atab. *v.* Acudir, ir temprano á sus quehaceres.
Atabay. *s.* Pozo.—*v.* Hacerlo. Halarum an atabay. Está hondo el pozo. Nagaatabay cami. Estamos haciendo pozo.—*s.* Corral.—*v.* Hacerle, poner estacada.
Atabaye. *s.* Cangrejo hembra.
Atag. *v.* Enredar, travesear.
Ataga. *v.* Prevenir, preparar.
Atalabong. *v.* Ave, especie de garza blanca.
Atalobongoy. *adj.* Cuellilargo.
Ataman. *v.* Cumplir con el oficio, cargo ú obligación; vigilar. Diri aco nacacaataman san acon catungdanan. No puedo cumplir mi obligación. Atamana caopay an mğa hayop co. Cuida bien mis animales.
Atang. *v.* Introducirse, meterse sin ser llamado, y así la palabra *mangangatang* es afrentosa.—Acechar, esperar, estar de emboscada, atisbar.
Atang atang. *adj.* Acechador, atisbador.
Atap. *v.* Hacer una cosa diariamente.
Atas. *s.* Sarro de la boca ó de la lengua. Pag bul-ngá aco sinin acon atas. Cúrame este mi sarro (de mi boca).—*v.* Consumir, disminuir.
Atay. *s.* Hígado.
Atay atay. *s.* Carne en la parte cóncava de la planta del pie y mano.
Atay atay sin tudlo. *s.* Yema del dedo.
Atbang. *v.* Estar una casa ú otra cosa en frente de otra.
Atinglig. *s.* Sociedad de las uñas.
Atinglud. *adj.* Muela desportillada, agujereada.—*v.* Tener, sentir dolor de muelas.
Atip. *v.* Añadir ó aumentar por la orilla. —Ajustar ó componer.
Atipapalo. *s.* Insecto fosfórico de muchos pies, el cual, si se introduce en los oídos, causa gran dolor y aún la muerte.
Atipolo. *s.* Árbol corpulento y derecho así llamado. Sus hojas son anchas y abroqueladas. An dahon niya haglapad nga guiring guiring.
Atiponğa. *s.* Granos que salen en pies y piernas por andar en lugares aguanosos y húmedos.
Atitang. *s.* Varas de madera ó caña que se usan en los olimones y talabones.
Atmug. *v.* Estrechar, afligir, oprimir dañando ó haciendo herida.
Ato. *genit.* de *pron.* Quitá. Nosotros. Quinauatan quitá san ato mğa carabao. Nos han robado nuestros carabaos.
Ato. *v.* Hacer frente, embestir. Aatohan co sira. Les haré frente. Diri aco maato. No hago frente. Diri aco nacacaato. No puedo hacer frente. Uaray aco pacaato sa ira. No les he hecho frente. Inatohan cami nira. Nos embistieron.
Ato nğa ayam. *adj.* Perro cazador y que embiste.
Atoli. *s.* Engrudo.—*v.* Hacerle.—*s.* Cerilla del oído ó suciedad de las orejas.
Aton. *gent. pl.* del *pron.* Quitá. Nosotros. Aton ini. Esto es nuestro. Napucan an aton balay. Se cayó nuestra casa.
Atpad. *s.* Pala de palma brava, caña ó madera.
Atub. *s.* Trampa para coger ó cazar animales.—*v.* Cogerlos ó cazarlos con la misma. Nacaatub sira Juan sin babuy. Han cogido Juan y sus compañeros puerco de monte.
Atubang. *adj.* Presente—*adv. m.* Enfrente, delante.—*v.* Presentar.—Mirar ó ponerse enfrente ó mirando hacia alguna parte. Naatubang camí. Nos mandaron presentar. Atubang siya sa acon. Se presentó á mí. Atubang nğadto. Miro allá. Atubang an amon mğa balay. Nuestras casas están enfrente.
Atubanğan. *loc.* Á la presencia. Cún aadto ná quitá sa atubanğan sa Dios. Cuando estemos ya en la presencia de Dios. Namolong siya sa atubanğan co. Dijo él en mi presencia.—Miembro viril de los animales. Nahubag an iya atubanğan. Tiene hinchado su miembro.—Faldón de la camisa.
Atud. Voz de cariño ó amistad. ¿Hain si Pedro? Uaray dinhi, atud. ¿Dónde está Pedro?—No está aquí, querido.
Atul. *s.* Punta de hilo ú otra cosa que se rompe, ó sea, el otro pedazo. Hanapa an atul siní. Busca la punta, ó sea el otro pedazo de ésto.—*v.* Determinarse, atreverse. Diri aco na-atul sini. No me atrevo á ésto.
Atulay. *s.* Granitos que salen alrededor de las heridas.
Atuling. *v.* Oir por casualidad.
Atulub. *v.* Medicinar, aplicando la medicina que se ha preparado en un hongot, poniendo éste boca abajo sobre el vientre ó. parte dolorida del paciente.
Atup. *s.* Techo.—*v.* Techar. Nagaatup pá

cami. Estamos aun techando. Nipa an atup. Es de nipa el techo. Aat-pan niyo an mga catud-an. Techad las goteras.

Atup. *v.* Poner estacas atravesadas sobre las que están rectas. Pagatupa iton imo pagosoc basi diri mag pacabuhi an bactin. Pon estacas atravesadas en las que pones rectas para que no se escape el puerco.

Atupali. *v.* Equivocarse, entender una cosa por otra

B

BA

¡Bá! *interj.* ¡Ah! ¡Ba, di gad! No por cierto. ¡Ah, no!

Bá. Esta voz ó partícula se usa para preguntar. ¿Sino ca bá? ¿Quién eres tú? ¿Ano bá itó? ¿Qué es éso?

Baat. *s.* Guarnición de enredadera, bejuco ú otra cosa, que en forma de aro ponen á las tinajas.—*v.* Poner lo dicho. Cuhaa ini nga baat. Quita este aro. Macuha aco sin hagnaya nga igbabaat san tadiao. Voy por hagnaya para poner aro á la tinaja.

Babá. *s.* Boca.

Bába. Nombre de cariño con que llaman al Padre y á los ancianos en algunos pueblos.

Baba. *v.* Llevar á cuestas.

Babáan. *adj.* Hablador; que habla mucho.

Babalónan. *s.* Especie de bolsa que forman los monos en los carrillos.

Babanigon. *adj.* (de Banig). Aquello de que se hacen los petates que llaman banig.

Babay. Nombre de cariño con que llaman al Padre y á los ancianos en algunos pueblos.

Babaye. *s.* Hembra.—Mujer.—Una clase de palauan así llamado.

Babayenon. *adj.* Afeminado.

Bablayan. *s.* Sitio donde se levanta edificio.

Bablong. *v.* Tirar, arrojar piedras ú otra cosa.

Babtol. *v.* Regalar, dar propina á todos.

Babuy. *s.* Puerco de monte.—Puerco casero. Nacadacop cami sin babuy. Hemos cazado un puerco de monte. ¿Mapalit ca babuy? ¿Compras puerco?

Babuyon. *s.* Sitio donde hay puercos de monte.—*adj.* Culebra venenosa y de color negro.

Bacac. *s.* Ave pequeña de pluma azul en el lomo y blanca en el pecho.

Bacad. *v.* Desatar lo amarrado.—Desdevanar.

Bacacad. *adj.* Barrigón, barrigudo.—Puerca preñada y de grande barriga.—Cosa hinchada y llena, como vela de embarcación con el viento.

Bacag. *v.* Hincharse las quijadas.—*s.* La misma hinchazón.

Bacagan. *s.* Pescado pequeño y comestible.

Bacagon. *adj.* El que padece la enfermedad que llaman *bacag*, hinchazón de quijadas.

Bacal. *v.* Comprar ó vender (según la composición). Macadi aco sin pagbacal sin pasi. Voy á comprar un lechón.

Bacang. *s.* Paso largo, zancada. *v.* Zanquear ó dar paso largo

Bacang. *v.* Subir y bajar.

Bácao. *v.* Engañar, causar ilusión.—*adj.* Cosa ilusoria, fantástica, quimérica. Binabacao nga lauas. Cuerpo fantástico.

Bacaran. *s.* Especie de máquina que sirve para desdevanar.

Bacas. *v.* Dar uno á otro dinero ú otra cosa para que juegue, y si gana partir ó dividir; acompañar.—*s.* Negocio, obra de dos ó más.

Bacat. *s.* Cesto para poner ropa ú otra cosa

Bácay. *part.* Por cuanto. Bácay diri mahihimo. Por cuanto no es posible.—*adj.* Cualquier, cualquiera. Bácay sin-o nga tauo. Cualquier hombre.—*v.* Atajar al que huye.—Pescar echando *tubli*.

Bacayao. *v.* Hacer las cosas á medias, abandonar los quehaceres é irse á otra parte.—Estar perplejo, no tener firme el pensamiento en lo que incumbe; distraerse.

Bacbac. *v.* Descortezar, quitar el pellejo al plátano ú otra fruta; quitar las pencas á las plantas; quitar las costras de heridas ó granos.—Abrir las hojas en donde llevan envuelta la vianda, desenvolver. Bacbaqui iton mais cay aton pangangaonon. Quita la capa que cubre al maiz para comérnoslo.

Bacbac. *v.* Golpear y extender con el martillo ú otra cosa, la plancha de hierro, etc.

Bacdan. *adj.* (de Bacud). Fuerte, fornido.

Bacdao. *v.* Levantarse, estar ó ponerse de pie. Bacdao ca. Levántate. Diri aco nacacabacdao. No puedo levantarme.

Bacgong. *s.* Cinturón ú otra cosa que se ponen en la cintura.—*v.* Poner lo dicho.—*s.* Pañuelo que se ponen amarrado debajo de la barba á la cabeza.—*v.* Poner lo dicho.

Bacgos. *s.* Ceñidor, cinturón.—Ceñir la cintura.—Cocer el cogollo del bagsang ya pilado ó molido, mezclando carne de coco.

Bacgot. *v.* Cortar las guías que preceden á la fruta del coco para que destile la tuba.

Bachao. *s.* Árbol de hojas estrechas y algo largas que se cría en los manglares ó lugares de poco fondo en las playas de la mar, ó donde ésta llega y se retira á proporción de las mareas.—Con su corteza se templa la tuba, y su madera es muy buena para hacer caleros y usarla en hornos y cocinas. An dahon niya haglipot ngan haglabalaba.

Bacho. *s.* Sollozo, suspiro.—*v.* Sollozar, suspirar. An mga pagbacho ni David. Los sollozos de David. ¿Ano nga nagbibinachoon ca mán? ¿Por qué estás suspirando?

Bachud. *s.* Cabezada que ciñe y sujeta la cabeza de una caballería.

Baclag. *s.* Petate ó estera hecha de bejuco partido y limpio.—*v.* Extender ó poner dicho petate ó estera.

Baclao. *s.* Sortija ó anillo de cortina ú otra cosa.—Collar, manilla ó aro de bejuco que ponen en el cuello á los animales.—*v.* Poner lo dicho.—*s.* Sortija de bejuco que ponen en las narices de los carabaos y otros animales.—*v.* Poner dicha sortija.

Baclay. *s.* Collar de bejuco ó otra cosa. —Lista ó tira que tienen algunos cuadrúpedos, de diferente color del pelo restante.—Banda.—*v.* Ponerse banda ó cosa equivalente.—Pasar ó doblar la punta de ensenada, monte ú otra cosa.

Baclid. *v.* Maniatar por la espalda. Binaclid sin maopay an macauat. El ladrón ha sido bien maniatado.

Baclo. *v.* Cortar las uñas, espalmar, despalmar ó separar la palma córnea de la carnosa en los animales. ¿Icacain mo íton tiguib?—Igbabaclo san colo san cabayo. ¿Dónde llevas ese escoplo?—Es para cortar las uñas al caballo.

Bacloay. *s.* Crustáceo de concha blanca. An binaloc-an niya bosag.

Baclop. *v.* Cortar las uñas.

Bacnal. *adj.* Cosa dura.—*v.* Tener á otro en menos.—Temer, respetar.

Bacnit. *s.* Zarza, cambronera.—*adj.* Cosa dura que no se amolda bien á lo que uno desea.

Baco. *adj.* Cosa tuerta ó torcida.—Salir ó sacar torcida alguna cosa.—Nabaco inin pagtahi sinin acon sarual. Ha salido torcido este cosido de mis pantalones.—*s.* Especie de caldero hecho de la hoja de anajao para sacar agua de pozo, río ú otra parte.—*v.* Sacar agua, achicar el agua en las embarcaciones menores con el mismo.

Baco-baco. *v.* Probar, hacer una cosa de la que no se tiene experiencia. Pagsulay sulay sa pagbuhat sa mga ibuhat nga diri niya hinbabaroan; pagsulay sulay sa pagbuhat sa bisan ano, bisan cún diri siya maaram.

Bacoco. *s.* Pescado comestible así llamado.

Bacolud. *s.* Arrecife, madrépora.—*v.* Andar por arrecife.—Cabacud-lan. Arrecifes.

Bacong. *s.* Planta así llamada; su fruta no se come.

Bacong-bacong. *s.* Planta más pequeña que la que llaman bacong.

Bacot. *v.* Atar, amarrar.—Pensar que...

Bactas. *v.* Andar, caminar, ir á pié.

Bactasan. *s.* Camino, senda.

Bactin. *s.* Puerco, cerdo, marrano. Ihauon co ini nga bactin. Voy á matar este puerco.—Cabactinan. Puercos.

Bacucang. *s.* Gusano que come la raiz del gauay.—*v.* Roer ó comer el mismo dicha raiz. Guinbabacocang an aton cagauayan. Nuestro gauay es comido por el gusano bacucang.

Bacud. *adj.* Fuerte, fornido. Mabacud nga lalaqui. Hombre fornido.

Bacul. *s.* Especie de bolsa ó fiambrera hecha de hojas de nipa ú otra cosa en donde ponen arroz y lo cuecen.—Cestillo, cesto pequeño hecho de hojas. Pagcuha sin bacul nga pagsusud-lan sin isda. Coge un cestillo para poner en él pescado.

Bacunaua. *s.* Eclipse del sol ó luna.—*v.* Eclipsarse, oscurecerse total ó parcialmente un astro. Nag-babacunaua an bulan. Está eclipsada la luna.

Bacus. *s.* Ceñidor.—*v.* Ceñir con él.

Badac. *s.* Figura, tamaño de vasos, platos ó cosa equivalente. ¿Mationano an

cabadac san baso nga imo pinalit. ¿Qué figura tiene el vaso que has comprado?

Badan. *adj.* Feliz, dichoso, bienaventurado.

Badas. *s.* Varas que usan los de justicia.

Baday. *s.* Salacó ancho hecho de hojas de anájao.—Caerse al pasar por cañas ó maderos que sirven de pasadizo ó puente, y dañarse al caer.

Badaybaday. *s.* Salacó pequeño hecho de hojas de anájao.

Badbad. *v.* Desatar.—Desdevanar.

Badbaran. *s.* Especie de máquina que sirve para desdevanar.

Badhuya. *s.* Especie de torta hecha de arroz molido y colado, y camote, plátano ú otra fruta, frito todo en aceite.

Badiang. *s.* Planta de hojas anchas; su fruta es encarnada; su zumo ó la savia de dicha planta causa comezón en cualquier parte del cuerpo donde toca.—Cabadiangan. Sitio donde hay muchas plantas.—Badiang.

Badiding. *s.* Palos ó piedras que ponen á uno y otro lado de las calzadas.—*v.* Poner lo dicho.—*s.* Cerca.—*v.* Cercar. Igo ná ini nga badiding. Ya son suficientes estos palos ó piedras.

Badil. *v.* Tirar piedras ú otra cosa con cañón ó cosa semejante.—*s.* Pieza cualquiera para tirar, como cañón, mosquete, etc.—Tirabala. ¿Sin-o haton nga nagbadil? ¿Quién es aquél que está tirando?

Badit. *v.* Señalar, hacer señales en varias direcciones.

Badlis. *s.* Señal, raya.—*v.* Rayar, señalar. Badbadlisan co ini. Rayaré ésto.

Badlit. *v.* Señalar haciendo una pequeña incisión sobre el borde de la madera.—*s.* Señal en el modo dicho.

Badlong. *v.* Reprender, corregir, castigar.—*s.* Castigo.—Aviso, corrección. Badlongon quitá sa Dios. Dios nos castigará. Inabut ná an badlong. Llegó ya el castigo.

Badlung. *s.* Pescado grande y sabroso así llamado.

Bado. *s.* Camisa.—*v.* Ponérsela. Naguisi an acon bado. Se ha roto mi camisa. Pagbado ca ná. Ponte ya la camisa.

Badong. *s.* Hinchazón en pies y piernas.—*v.* Padecerla.

Badongon. *adj.* Que padece hinchazón en pies y piernas.

Badoon. *adj.* Aquello de que se hace camisa.

Baducbaduc. *s.* Ruido que se hace con los pies al andar ó pisar.—*v.* Hacer dicho ruido.

Baduan. *adj.* Incircunciso.—El último que nace cuando las hembras paren más de uno.

Badul *s.* Pescado estrecho y de color blando; es comestible.

Baduya. *s.* Especie de torta hecha de arroz, camote, plátano, etc., frito todo en aceite.

Baga. *part.* Sirve de adorno en la oración.—Como. Iton baga ulo niya. Eso como cabeza suya. Baga tauo mán. Es como, ó se parece á un hombre. Cún baga maalagad ca sa acon. Si tú me obedeces. Cún baga diri mahihimo. Si no es posible.

Bagá. *s.* Bofes, pulmones.

Bagá. *adj.* Cosa encarnada—Ponerse encarnada.

Bagácay. *s.* Caña así llamada; es fina.

Bagáhan. *s.* Brasero.

Bagál. *s.* Piedras que quedan sin quemar en los caleros.

Bagalon. *adj.* Cal ó calero con muchas piedras.

Bag-ang. *s.* Muela. Maasol inin acon bag-ang. Me duele esta muela.

Bagang. *s.* Insecto alado, perjudicial al coco y otras plantas.

Bagangan. *s.* Pescados de varios colores y encarnado el paladar. Isda nga buroc, cundi pula an ngalangagon.

Bagang-bang. *s.* Piedra caliza de la mar; especie de coral.

Bagao. *v.* Hablar, conversar, decir.—*s.* Palabra, dicho, conversación.

Bagaong. *s.* Pescado salpicado de color rojizo. Isda nga sinamay sin bulao.

Bagas. *v.* Echarse á perder alguna cosa.

Bagat. *v.* Salir al encuentro.—Salir al encuentro del que camina.—Salir á tal parte el que va caminando por montes, selvas, etc.—Encontrarse.

Bagay. *s.* Color.—*v.* Colorear, dar de colores.—Uniformar, cantar ó decir alguna cosa con uniformidad, ser uniforme una cosa á otra.—Templar instrumentos. *s.* Uniformidad.—*v.* Probar.—Acudir.

Bagay-bagay. *s.* Junta, reunión.—*v.* Tratar en ella de algún asunto.

Bagay-bay. *s.* Flor de coco, maiz, etc.——*v.* Florecer.

Bagcat. *v.* Tomar lo que le corresponde en la repartición.

Bagcos. *s.* Ceñidor, faja, cinto, cinturón. —Ponerse ó ceñirse lo dicho.

Bagcot. *s.* Goma, resina.—Poner ó pegar con goma ó resina mango de cuchillo ú otra cosa; engomar.

Baghac. *s.* Pescado pequeño y negro. Isda nga itum ngan guti.

Baghoc. *v.* Agujerear, hacer hoyo.

Baghot. *v.* Animar, irritar, incitar, exhortar con fuerza.—Hacer con mucho empeño alguna cosa, atender á la misma del modo dicho.

Baghut. *v.* Angustiarse, padecer dolor. —*s.* Angustia, dolor de corazón.

Bagnao. *s.* Agua en que han estado en infusión raices medicinales.—*v.* Poner las mismas en infusión. Pagbagnao sinin gamut. Pon en infusión estas raices.

Bagnas. *v.* Limpiar, alisar, frotar.—Resbalarse. Guinbabanas co ini. Estoy limpiando ésto. Nahabagnás acó. Me resbalé.

Bagnos. *v.* Limpiar, lampacear.—Achuchar, aplastar.

Bag-o. *adj.* Cosa nueva, reciente.—*v.* Hacer nueva alguna cosa.—Hacer poco que sucedió.—Renovar. Bag-o pá ini. Esto es nuevo. Bag-o pá lá nga guinbuhat. Está recién hecho. Bag-o pá la nga inabut. Recién llegado. Bag-o pá nga natauo an bata. Hace poco que nació el niño. Guinbag-o co an sacayan. He renovado ó hecho nueva la embarcación. Babag-ohon co ini. Haré nuevo ésto.

Bagol. *s.* Medio casco de coco sin el bonote.—Cáscara dura del coco y otras frutas.

Bagol, Bagol bagol. *s.* Juego de muchachos con medios cascos de coco.—*v.* Jugar ó divertirse del modo dicho.

Bagol bagol. *s.* Cráneo, casco de la cabeza.

Bagolan. *s.* Crustáceo así llamado.

Bag-ong *s.* Raiz comestible así llamada.

Bagongbong. *s.* Yerba así llamada.

Bagongbon. *s.* Tierra ó arena muy fina.

Bagongbonon. *s.* *adj.* Ave blanquecina, cenicienta y con matices medio encarnados.

Bagongon, bagongngon. *s.* Marisco comestible así llamado. Dao nagcacaladcad nga bagongon. Se dice del que ríe mucho.

Bag-ong sirum. *loc.* Al anochecer, al oscurecer, entre dos luces.—*v.* Oscurecer, anochecer.

Bagot. *v.* Acostumbrar, adiestrar.

Bagotbot. *v.* Labrar mal alguna cosa.—*s.* Suciedad ó maleza de hojas caídas.

Bagsac. *v.* Batir, dar una cosa contra otra con ímpetu y violencia.

Bagsang. *s.* Palma silvestre así llamada; su cogollo se come; torta ó dulce hecho de dicho cogollo.

Bagsay. *adj.* Cosa preciosa, hermosa, bonita.

Bagtac. *v.* Partir, romper dando golpes. —*s.* Pececillo de mar sin escamas.

Bagtic. *v.* Cuajarse, coagularse, endurecerse, helarse cualquier líquido.—*adj.* Cosa cuajada, coagulada, helada.

Bagting. *v.* Tocar campanas, llamar con la campana. Bagtingi an linganay. Toca la campana. Binabagtingan an mga músico. Están llamando con la campana á los músicos.

Baguid. *v.* Estregar, rozar, ludir una cosa con otra.—Rechinar los dientes.— Habaguid. Rozarse, herirse, desollarse. Nahabaguid aco san pono san lubi san acon pagsaca. Me rocé con el tronco del coco cuando subí á él.

Baguinod. *v.* Labrar, esculpir, grabar.

Baguio. *s.* Huracán, viento sumamente impetuoso, terrible y destructor, que corre regularmente toda la aguja naútica en veinticuatro horas ó en menos.—*v.* Huracán ó baguio. Binaguiohan cami sa lauod. Cogiónos el huracán en alta mar. Binaguio ná liuat sin daco. Ha habido otro huracán grande. Daco gud nga baguio. Ha sido grande huracán.

Baguis. *v.* Señalar. Hacer rayas, rayar.

Baha. *s.* Avenida.—*v.* Haber avenida. Daco gud an baha. Es grande la avenida. Diri camo macacasuba, cay nagbabahá. No podréis ir río arriba porque hay avenida.

Bahag. *s.* Taparrabo con que cubren los naturales las partes pudendas.—*v.* Ponerse taparrabo, llevar ó cubrirse con taparrabo. Nagbabahag siya. Lleva taparrabo.

Bahag bahag. *s.* La parte blanda en los cangrejos y demás crustáceos cerca del orificio.

Bahay. *s.* Árbol cuya fruta es encarnada, y con ella hacen sartas los muchachos: dicha fruta no es comestible. Dicha fruta molida, mezclando un poco de agua, sirve para disolver ó reventar tumores é hinchazones, y el mismo efecto produce la corteza de dicho árbol.

Bahayan. *s.* Cordel en que está ensartada la plomada en la atarraya.—Refuerzo que ponen en la orilla de las redes, velas de embarcación, etc.—Cordel de la red para tirar de él.

Bahal. *adj.* Tuba fuerte, que ya tiene dos ó tres días, próxima á hacerse vinagre. Bahal ná inin tuba. Ya está mala esta tuba.

Bahala. *loc.* Encargado, componedor de litigios ú otra cosa, hacer las veces de uno, medianero.
Bahandi. *s.* Alhaja, mueble, hacienda, joya, riqueza.
Bahandianon. *adj.* Rico, poderoso, bien acomodado.
Bahao. *v.* Cicatrizarse herida. Nabahao ná an casam-dan. Ya está cicatrizada la herida.
Bahao. *s.* Comida que se guarda desde por la mañana hasta por la tarde, ó de un día para otro.
Bahao. *s.* Pájaro, que, cuando canta, parece que dice *ba-hao:* es del tamaño de un cuervo, y no se come.
Bahao bahao. *s.* Hormigas pequeñas así llamadas: las hay blancas y negras.—Ribete hueco hecho en el salacó por la parte de dentro y sirve para llevar tabaco, buyo ú otra cosa.
Bahbahan. *adj.* Hablador; que habla mucho.
Bahe. *s.* Parte exterior ó primera capa de la palma brava, dura y consistente.—Árbol, palma, caña, etc., curado y duro.
Bahian. *adj.* Que tiene la primera capa dura y fuerte, como el anájao, anibong, etc.
Bahianbahian. *adj.* (de Bahe.) Que tiene la primera capa algo dura y fuerte, como el buri, etc.
Bahian. *adj.* Palma, caña, árbol ú otra cosa, que tienen mucha consistencia.
Bahin. *s.* Parte, porción.—Capítulo, párrafo.—*v.* Partir, dividir. Pagbahina ta ini. Dividamos ésto.
Bahin bahin. *v.* Partir, dividir, repartir. Guinbahinbahin nira sin tolo ca bahin, ug uaray mán aco nira pagbahini. Lo han dividido en tres partes, y á mí no me han dado.
Bahit. *v.* Apartar, separar. Bahita ítong cahuy. Separa ese madero.
Baho. Oler, olfatear.—Oler mal.—*v.* Olor bueno ó malo.—Olfato. Mabahó ná ini nga carne. Ya huele mal esta carne.
Bahog. *v.* Poner caldo en la morisqueta; mezclar varios manjares ó guisados en un solo plato.—*s.* Nueva ó noticia.—*s.* Dar nueva ó noticia de una cosa.
Bahol. *adj.* Cosa gruesa como cordel, género, soga ó cosa semejante.—*v.* Hacerla gruesa
Bahong. *s.* Marisco negro y pequeño; es comestible.
Bahus. *v.* Atar, amarrar.—Lo que sirve para atar, ligar ó amarrar.
Bahot. *v.* Esforzarse.—*s.* Esfuerzo.
Baya. *adv.* No sea que. Mahoholög cá bayá. No sea que te caigas, que vas á caer.
Baya. *v.* Abandonar, dejar, separarse. Binayan co siya. Le abandoné. Mabaya aco sa iyo. Os dejo, me separo de vosotros. Diri aco nacacabaya san masaquit. No puede dejar al enfermo. Si Pebro nagticaranhi cunta, cundi uaray gud pacacabaya sa amon. Pedro había de venir, pero no nos puede abandonar. Ayao cami bayae. No nos abandones. Baya ná ini. Ya está esto desechado. Diri co icao binabayaan. No te abandono.
Bayabay. *v.* Pregonar, tocar el tambor con dicho objeto.—*s.* Pregón.—*v.* Acompañar en la pesquería.—*s.* Compañero en la pesquería.
Bayabas. *s.* Arbusto que se llama *psidio aromático.*—*v.* Coger del arbusto su fruta. Namamayabas sira. Están cogiendo la fruta de guayabas.
Bayad. *v.* Pagar, satisfacer.—*s.* Paga, importe, satisfacción. ¿Pira an bayad sini? ¿Cuánto es el importe de ésto? Magbabayad aco san acon utang. Pagaré mi deuda. ¿Ano an igbabayad mo? ¿Con qué vas á pagar? Uaray co sadang ipacabayad. No tengo con qué pagar.
Bayanbayan. *v.* Diferir, hacerse el remolón.
Bay-ang. *s.* Árbol grande y corpulento de hojas algo anchas. An dahon niya haglapad lapad.
Bayao. *s.* Cuñado. Mag bayáo cami. Somos cuñados.
Bayao. *s.* Levantar, alzar, elevar.—Llevar alguna cosa, entre dos ó más. An pagbayao san hostias. La elevación de la hostia. Uaray aco pacacabayao sini. No puedo levantar ésto. Bayaui aco. Ayúdame á llevar ésto.
Bayarong. *s.* Árbol de madera colorada y fuerte; sus hojas son estrechas y pequeñas. An dahon niya hagligot ngan gudti. En algunas partes dicen *barayong.*
Bayasong. *s.* Arbusto, especie de limón; su fruta es grande y medicinal.
Bayat. *v.* Incitar, provocar, desafiar.
Bayaug. *s.* Pez comestible de mar; es ancho y tiene negro el lomo.
Baye. *v.* Adulterar.—Pecar con mujer.
Baye. *s.* Saltamonte de patas largas, verde, delgada la caja del cuerpo.
Baybay. *v.* Playa, costa de mar.—*v.* Caminar por la playa.—*s.* Arena.—*v.* Coger arena.
Baybay, baraybay. *v.* Enterar, leer algu-

na cosa para enterarse. Binaybay co na an surat. Ya he leido la carta, me he enterado de ella. Guinbaraybay nira an surat. Se han enterado de la carta.

Baid. *v.* Amolar, afilar.—Pasar cerca de uno aunque sea corriendo.

Baigad. *v.* Pasar rozando, raspando ó dando contra alguna cosa.—Pasar cerca de uno aunque sea corriendo.

Bain. *adv.* No sea que. Ayao dida, bain ca maholog. No te pongas ahí no sea que te caigas.

Baing. *adv.* Palabra afectuosa á las niñas pequeñitas. ¿Ano ca didá, baing? ¿Qué haces ahí, niña?

Bairan. *s.* Piedra de amolar.

Baisalan. *s.* Timón.

Bait. *adj.* Cosa muy afilada, cortante.

Bala. *s.* Cesto hecho de bejuco.—*v.* Llevar sobre el hombro, ó á hombros alguna cosa..

Balaba. *adj.* Cerco ralo de cañas ú otra cosa.—*n.* Hacerlo.

Balabala. *s.* Cestillo hecho de bejuco.

Balabag. *adj.* Cosa atravesada.—*v.* Atravesar ó poner una cosa de una parte á otra. Nababalabag an cahuy. Está atravesado el madero. Ayao pagbalab-ga iton guipat. No atravieses ese trozo de madera.

Balac. *s.* Copla, verso, cantar.—*v.* Hacer ó cantar coplas ó versos.

Balaca. *s.* Carne que queda pegada al coco después de rallado.

Baladao. *s.* Arma blanca de dos filos.

Baladbad. *v.* Desatar, deshacer nudo ú otra cosa.

Balag, hibalag. *v.* Ir uno á alguna parte, volver otro de la misma, y no encontrarse ni verse en el camino.

Balagat. *v.* Salir un camino á otro.—Salir uno á otro camino.—Cruzar, cruzarse caminos, líneas ú otra cosa.

Balagon. *s.* Enredadera, planta que se extiende por el suelo, trepa por àrboles ú otra parte.

Balagta. *v.* Entresacar.—Tomar ó echar una cosa á...

Balahoy. *s.* Cesto pequeño así llamado.

Balalatoc. *s.* Pájaro carpintèro.

Balalong. *s.* Especie de artesa.—Suele tomarse también por *pesebre*.

Balanac. *s.* Pescado blanco, liso y algo largo, barbo. Isda nga busag, malison ngan halabalaba.

Balamban. *v.* Estar ó hallarse entre dos aguas, de modo que se vea y no vaya á fondo. Nababalamban an cahuy. Está entre dos aguas el madero.

Balang. *adj.* Cada.—A cada uno. Sa bulan sa agosto nag sugo án amon capitán papanacop sin carabao, ngan guinmultahan an may carabao san tagtolo ca salapi balang usa.—En el mes de agosto mandó nuestro capitán coger ó prender carabaos, y multó al que tenia carabaos á doce reales por cada cabeza.

Balan̄gag. *s.* Pelo que cae de la cabeza por el rostro.

Balan̄gao. Arco iris.—Enfermedad cutánea así llamada.

Balangcauitan. *adj.* Gallo viejo de largo espolón; puerco de colmillos largos.

Balan̄gco. *adj.* Persona pobre, sin recursos.

Balan̄gicug. *s.* La parte que rodea al orificio.

Balan̄gicug. *v.* Mirar de reojo.

Balan̄gsion. *s.* Especie de calabaza muy parecida á la sandía por su forma y color.

Balanis. *s.* Pez comestible de mar.

Balantang. *adj.* Cosa inclinada, encorvada, torcida.—*v.* Inclinar, encorvar, torcer.

Balanti. *s.* Árbol de hojas anchas y redondas. An dahon niya haglapad ngan maglidong. Bebida el agua en que se coció su raíz, es medicina para cámaras de sangre. Las hojas de dicho árbol mudan de color cuando llevan ya algún tiempo y se hacen más pequeñas.

Balantiong. *s.* Enredadera así llamada; de su fruta se hace dulce.

Balao. *s.* Árbol grande y corpulento.—Resina del mismo. Dicha resina, la del apitong y otros árboles, suple por aceite de linaza, y se usa para pintar.

Balao-ang. *s.* Nalgas.

Balaod. *v.* Enredarse entre maleza, arbustos ú otra cosa. Anunciar.

Balaong. *s.* Lazo, cordel ó bejuco con su nudo corredizo para coger puercos, carabaos y otros animales.—*v.* Cogerlos del modo dicho.—Habalaong. Quedar preso en dicho lazo. Nahabalaong an babuy. Ha quedado preso el puerco de monte en el lazo.

Balaquid. *s.* Atado de carne, platos ú otra cosa.—*v.* Atar, amarrar ó llevar lo dicho en atados.

Balaran. Casilla ó choza hecha de hojas de árboles para quitar el sol.

Balarao. *s.* Cercq de sol y luna.—*v.* Tener cerco el sol ó luna. Guinbabarauan an adlao. Tiene cerco el sol. ¿Ano in pagbaraui? Cay pagbuot sa Dios. ¿Por

qué tiene cerco?—Porque Dios quiere.—*s.* Aro de rueda ú otra cosa.

Balaray. *v.* Cruzar palos ú otra cosa.—Quedar suspendido ó agarrado de rama de árbol ó de otra parte lo que cae.—Posarse las aves en árboles, palos ó cañas.

Balasibas. *s.* Crepúsculo ó claridad desde que raya el día hasta que sale el sol.—*v.* Rayar el día.—*s.* Lluvia con sol.—*v.* Llover cuando hace sol.

Balasobas. *v.* Limpiar sementeras.

Balastas. *v.* Atravesar ó pasar por montes á otra parte.

Balat. *s.* Marisco, especie de tripa; es comestible y muy buscado de los chinos.

Balata. *s.* Trato, convenio.—*v.* Tratar, convenir.

Balat-ang. *v.* Dejar claros en lo que se escribe, coloca, etc.—Ahorcajarse.—*s.* Caderas, el hueso de las caderas.

Balatas. *v.* Atravesar ó ir por el camino más corto. Dayon camo ngadto, cay mabalatas aco. Maopay in maaram ca siton babalat-san dinhi. Seguid vosotros allá, que yo iré por el camino más corto. Bueno si tú sabes el camino más corto de aquí.

Balat bagay. *v.* Ir y volver por el mismo camino.—Dar vueltas, ó revolotear.

Balat bagay sa hangin. *v.* Dar vuelta en el aire.

Balatian. *s.* Los sentidos.

Balatic. *s.* Ballestón, ballesta ó palo, y otras veces caña, de cuatro á cinco palmos de largo en forma de arco flexible, en el que atraviesa de punta á punta una cuerda fuerte, que, traída violentamente á un disparador que está en medio del palo, al dispararse, hiere con la flecha ó caña aguzada.—*v.* Poner ó colocar dicha ballesta.—Habalatic.—*v.* Herirse con dicha ballesta.—*s.* Las siete estrellas que parece tienen la forma de un carro.

Balatong. *s.* Mongo, planta pequeña, cuya fruta es buena y se parece á los yeros.

Balay. *s.* Casa.—Casa de hormigas y otros insectos.—*v.* Hacer, fabricar, edificar casa. Diri pá human an amon balay. No está aún concluida nuestra casa. Nagbabalay sira sin bato. Están haciendo casa de piedra. Babalayon ta ínin mga cahuy. Con estos maderos haremos nuestra casa. Pamalay camo. Edificad casa.

Balay nga sugalan. *s.* Casa de juego.

Balayan. *s.* Andamio.—*v.* Hacerle. Uaray pa balayan. No hay aún andamio. Human ná an amon pagbalayan. Ya hemos concluido de poner el andamio.

Balayaran. *v.* Árbol, palo ó caña donde se posan las aves.

Balaybalay. *s.* Casa pequeña; figura de casa.

Balaye. *s.* Consuegro, consuegra. Buhi pa an acon balaye nga lalaqui. Vive aún mi consuegro.—*v.* Tratar los ancianos el casamiento de sus hijos ú otras personas.

Balbag. *s.* Zurrar, castigar, pegar con palo ó cosa semejante.—Caer sobre uno madero ú otra cosa. Balgagon co icao. Te pegaré. Guimbalbag aco niya sin uay. Me ha zurrado con bejuco. Nabalbag aco sin cahuy. Ha caído sobre mí un madero.

Balbal. *s.* Brujo, bruja, fantasma.

Balhag. *v.* Inclinar, estar algo inclinada una cosa.

Balhas. *v.* Sudar.—*s.* Sudor. Nabalhas aco. Sudo. Binabalhasan aco. Estoy sudando. Natoro an balhas co. Me gotea el sudor.

Balhin. *v.* Mudar, trasladar, remover ó apartar de oficio ó empleo. Babalhinon co ini. Trasladaré ésto. Guinbalhin an corona. Ha sido trasladada la corona.

Balhug. *v.* Poner, introducir, colocar una cosa entre otras.

Bale. *v.* Valer, importar, tener tal ó cual precio.—Obedecer. Tolo ca pisos an bale sini. Esto vale tres pesos. Diri bale No importa. Diri nabale in sinugo. No obedece cuando es mandado.

Baliad. *v.* Poner ó estar boca arriba alguna cosa.—Acostarse, echarse boca arriba.—Caer de espaldas

Bálian. *s.* Pescado comestible de río; tiene agudo el hocico.

Balibag. *v.* Tirar, arrojar hacia arriba.

Balic. *v.* Volver, regresar.—Volver á Dios ó arrepentirse. Balic ná camo. Volveos ya. Pinabalic co sira. Les mandé volver. Pabalicon mo, Guinoo, an mga macasasala. Haced, Señor, que se conviertan los pecadores. Ipinabalic ini san capitan. Manda el capitán volver ésto. Ibalic ini cún may pagtuman. Vuelva ésta obedecida. Nagcabalic ná sira. Ya se volvieron.

Balicbalic. *v.* Ir y venir, ir y volver.

Balicad. *v.* Volver al revés. Nabalicad an uay. Está vuelto al revés el bejuco.—Fanfarronear.—*adj.* Fanfarrón, baladrón. Ayao pagbinalicad, cay ora-ora ca sin cabalicaron nga tauo. No eches fanfarronadas, porque eres muy fanfarrón.

Balicascas. *s.* Empalmadura de bejuco

ú otra cosa para reforzar el lugar donde entra el espigón de la lanza ú otra arma ó herramienta.—*v.* Poner dicha empalmadura.

Balico. *adj.* Cosa torcida, tuerta, encorvada, tortuosa.—*v.* Torcer, encorvar, poner oblicua una cosa que está recta. Ayao pabalicua. No lo tuerzas. Balico an cahoy. Está torcido el madero. Balico ini nga dalan. Es tortuoso este camino.

Balicog. *s.* Cuña que ponen amarrada al pescuezo de los perros para que la lleven arrastrando.—*v.* Poner y amarrar lo dicho.

Balicogcog. *s.* Anzuelo para coger caimanes ó pescados grandes.—*v.* Cogerlos con el mismo; quedar preso el animal. Nacabalicogcog aco sin buaya. He cogido con el anzuelo un caimán. Nahabalicogcog an buaya. Quedó preso el caimán en el anzuelo.

Balicuat. *v.* Desclavar, arrancar con cuñas tabla ú otra cosa.—Pasar por el estrecho de San Bernardino.

Balicuaton. *s.* Estrecho, embocadero de San Bernardino; es muy peligroso atravesarle en embarcaciones menores cuando está creciendo ó bajando la marea, porque es muy fuerte la corriente.

Balid. *v.* Correr lo líquido, como agua, sangre, etc.

Balidbid. *s.* Esquenas ó púas que tiene la iguana y algunos pescados en el lomo.

Balidia. *v.* Vender. Iguinbalidia acó an acon lana. He vendido mi aceite.

Balighut. *s.* Lazada, nudo.—*v.* Anudar. Ayao pagbalighota. No hagas nudo.

Baliguia. *v.* Vender. Nagbabaliguia aco sin cahuy. Vendo madera. Iguinbaliguia niya an iya carabao. Ha vendido su carabao.

Baligtos. *s.* Nudo.—*v.* Anudar. Ayao pagbaligtosa. No lo anudes.

Baligtosan. *s.* Palito en que anudan ó enroscan las puntas del abacá para tirar de ella cuando la benefician.

Baliguat. *v.* Introducir, meter por alguna estrechura, meter el pié por agujero ó rendija.—Poner ó meter cañas entre alguna parte para romperlas.

Balilit. *s.* Selva ó terreno seco, pero que tiene yerbas y malezas.

Balinas. *v.* Resbalarse, deslizarse. Nahabalinas aco. Me resbalé.

Balimbin. *s.* Púas que tienen los pescados en el lomo y vientre.

Balingao. *v.* Descuidar, distraerse. Nacabalingao aco. Me descuidé. Ayao ca balingao san imo mga anac. No descuides tus hijos. Ayao pacabalingao san imo catungdanan. No descuides tu obligación.

Balingasag. *s.* Arbusto de hojas algo anchas y largas. An dahon niya harohaglapad ngan haglaba.

Balingat. *a.* Guardar, tener cuidado de alguna cosa, no abandonarla.

Balingbin. *s.* Arbusto: su fruta tiene cuatro esquinas; se come, y de ella se hace dulce.

Balingogoco. *s.* Caracol de tierra así llamado.

Balinsasayao. *s.* Pájaro pequeño, negro, parecido á la golondrina, y habita regularmente en las cuevas y concavidades de las playas escarpadas y peñascos de los montes. Elabora el famoso nido muy alimenticio y buscado de los chinos.

Balintong. *v.* Caer dando vueltas.—Voltear; volver una cosa al revés de como estaba colocada.

Balintuad. *v.* Caer dando vueltas; dar la voltereta.

Balio. *v.* Trocar, cambiar.—Vender ó comprar. Balioa ta ini. Cambiemos ésto. ¿Mabalio ca sin isda? ¿Compras pescado? Iguinbabalio co ini. Yo vendo ésto.

Balios. *v.* Entrar y salir unos y otros. Andar encontrándose.

Bálira. *s.* Apretador de la urdimbre.—Pescado que tiene negro el lomo y blanco el vientre; es estrecho y largo. Isda nga itom an taludtud busag an tiyan; ya pad ngan haglaba.

Balirahon. *adj.* Madera de la que se hace el apretador de la urdimbre.—*s.* Pescado así llamado.

Baliraon. *s.* Culebra de mar ó río; se come. Ini nga baliraon hindac-pan co sa salug. Esta culebra la cogí en el río.

Balire. s. Borde de embarcación. *v.*— Caminar, andar, ir por orilla ó falda de monte.

Balirig. *v.* Echarse, acostarse en el suelo junto á otro, ó junto á un árbol ú otra cosa.

Balisá. *s.* Error, defecto, yerro.—*adj.* Cosa defectuosa.

Balisa. *s. ter. esp.* Valiza—*v.* Avalizar, poner valizas.

Balisara. *s.* Marisco así llamado.

Balisbis, barisbis. *v.* Vaciar despacio agua ú otra cosa de algún vaso.

Balisbisan. *s.* Orilla ó ala de tejado.

Baliscad. *v.* Revolver, descomponer lo arreglado. Volver lo de arriba abajo, ó viceversa.

Balisua. *v.* Sacar, salir las tripas.—Derramarse palay ú otra cosa.

Balisuat. *v.* Levantar con espeque ó palanca alguna cosa.
Balit. *v.* Afilar, amolar cuchillo ú otra herramienta.
Balita. *v.* Anunciar, llevar ó traer nuevas.—*s.* Noticia; albricias.
Balítad. *v.* Volver lo de abajo arriba ó viceversa.—Caer dando vueltas.—Confundir, trastornar las cosas.
Balitang. *s.* Peldaño, grada, descanso de escalera.
Balitao. *adv.* Por cierto; de veras; así es; sí por cierto; sin duda. ¡Qué me dices!—(Sirve de adorno en la oración).
Balitao. *s.* Baile muy común entre los bisayas.
Balitnong. *s.* Árbol oloroso así llamado.
Balitoc. *v.* Arrojar, tirar una cosa asiéndola de una punta.
Balitoto. *v.* Atar ó amarrar mal una cosa, de modo que sea difícil desatarla.
Baliú. *adj.* Cosa contraria.—*s.* Suceder lo contario. Convertir una cosa en otra.
Balíuag. *s.* Sombrero de paja. Nauara an acon calo nga baliuag. Se ha perdido mi sombrero de paja.
Baliug. *s.* Collar, cordel para amarrar por el pescuezo á los animales.—*s.* Gargantilla, adorno para el cuello.
Baliung. *v.* Distraerse ó entretenerse.
Balnas. *v.* Llevarse el agua tierra ú otra cosa.—Despegarse emplasto de herida por la sangre que sale.
Balnot. *s.* Corteza del árbol malobago, de la que hacen cordeles.
Balo. *s.* Viudo, viuda.—*v.* Enviudar. Balo aco. Soy viudo. Navalo ná aco. Ya he enviudado.
Baló. *v.* Sorprender, estar en acecho. *s.* Pescado de color verde, y redondo el cu r-po, saltador y con barbas. Isda nga lunhao ngan malison, maloesohon ngan sungohan.
Balobo. *s.* Suciedad en el fondo del agua.
Baloc. *adj.* Cosa torcida.—*v.* Torcer.
Balocanad. *s.* Planta así llamada.
Balocaui. *s.* Caña pequeña así llamada.—Bejuco así llamado.
Balod. *s.* Ola de mar ó río.—*v.* Alborotarse la mar; haber marejada. Daco an balod. Es grande la ola. Mabalod caopay. Hay mucha mar.—Cabad-lan. Olas.
Balod balod. *s.* Ola pequeña.—*v.* Alborotarse algo la mar, haber un poco de marejada. Mabalod balod ná. Ya hay algo de marejada.
Balodbod. *s.* Corazón de la madera y en especial de árboles grandes.
Balognis. *v.* No encontrarse en el cami no el que va á una parte y el que vuelve de la misma.
Balolang. *s.* Lazo para coger pájaros.
Balolón. *s.* Arrugar papel ú otra cosa entre las manos.—Arrugarse el cutis cuando se recibe algún golpe.
Balon. *s.* Vianda, comida para cuando se va de viaje.—*v.* Llevar dicha vianda. Uaray cami balon. No tenemos vianda. Igbabalon niyo ini. Llevaréis esto para vianda.
Balonan. *s.* Fiambrera, ó donde se lleva la vianda.
Balonan, babalonan. *s.* Buche de ave.
Balóng. *adj.* Aturdido, sin sentido, como el que ha recibido ó le han dado un golpe ó porrazo en la cabeza.
Balong. *v.* Tirar piedras ú otra cosa. Babalongon co icao sini nga bato. Te tiraré esta piedra.
Balong balong. *v.* Jugar los muchachos con naranjas ú otra cosa, divididos en dos tandas, tirando una vez unos á otros, una ó más naranjas.
Balonos. *s.* Enredadera así llamada. Sus hojas sirven de jabón y para limpiarse el cuerpo.
Baloron. *adj.* Cosa de varios colores, como el plumaje de algunas aves.
Balorong. *s.* Especie de artesa, que también llaman *balalong.*
Balos. *s.* Retribución, recompensa, agradecimiento, contestación.—*v.* Contestar, recompensar, retribuir, agradecer. Aáda ná an balos. Aquí está ya la contestación. Corresponder. ¿Ano an igbabalos ta sa iya? ¿Con qué le corresponderemos? Uaray cami ipacabalos sa imo, uaray cami tacús igbalos sa imo, uaray cami tacús ipacabalos sa imo. No tenemos con qué poderte corresponder. Guinba losan co ná siya. Ya le he contestado. Hulata an balos. Espera la contestación.
Balos balos. *v.* Corresponderse mútuamente.
Balot. *v.* Arrebujar, envolver en pañuelo ú otra cosa. ¿Binalotan mo an acon panapton? Ayao pagbaloti inin acon liliuanan, cay maglilíuan aco yana. ¿Has envuelto mi ropa? No envuelvas esta mi muda, porque me voy á mudar ahora mismo.
Bal-ot. *v.* Reforzar alguna cosa con listones.
Balotabit. *v.* Prender aguja ú otra cosa.—Poner alguna cosa en, ó sobre otra ya preparada para llevar juntamente con ella.

Baloto. *s.* Embarcación de remo corto que usan los naturales, hecha de una pieza y sin quilla, con la proa y popa puntiagudas. *v.* Hacer baloto ó embarcación de una pieza. Uaray cami baloto. No tenemos baloto. Nagbabaloto sira. Están haciendo baloto. Pagbabalotohun co inin cahuy. De este árbol haré baloto.

Baloy. *s.* Plátanos olorosos así llamados.

Balud. *s.* Repecho, loma de tierra.—Paloma torcaz.

Balunas. *v.* Limpiar el piso ú otra parte con agua.

Balungag. *v.* Herir, hacer herida grande y profunda. Sacar mariscos de entre las piedras con palo aguzado ú otra cosa.

Balugo. *s.* Enredadera así llamada; es gruesa; su fruta se come y su vástago sirve de jabón. Árbol grande así llamado.

Baluscag. *v.* Abrirse alguna cosa; reventar. Ayao damoa caopay an imo pagcaon cay babaluscagan ca. No comas mucho, porque vas á reventar.

Baluy. *s.* Chasquear, burlarse.

Baluyan. *s.* Marisco comestible así llamado.

Bambo. *v.* Tirar piedras ú otra cosa.—*s.* Bastón de bejuco grueso.

Bana. *s.* Marido. *v.* Contar. Estimar, honrar.

Banaág. *v.* Ver bien alguna cosa, distinguirla perfectamente. Resplandecer, iluminar, alumbrar.

Banacud. *s.* Loma de tierra.

Banag. *s.* Caracol de mar de color bonito y vistoso.—Zarzaparrilla. Al poner en cocimiento las raices de dicha planta es muy conveniente arrojar la primera agua después de haber dado un hervor, y en seguida se echa más agua, y este segundo cocimiento es el que se usa, y sirve para atemperar la irritación de la sangre. Dicha planta y en especial la raíz es medicina para varias enfermedades.

Banag banag. *v.* Rayar el alba. Nagpapamanag banag ná. Ya raya el alba. —Brillar, resplandecer el cielo.—Jugar ó divertirse los muchachos con la pepita de la zarzaparrilla.

Banagan. *s.* Camarón grande de mar; tiene varias púas; su cuerpo se compone de varios anillos de cuatro patas cada lado, dos cornezuelos en medio de otros dos muy largos en la parte anterior de la cabeza; su carne es blanca y muy buena.

Banago. *s.* Árbol así llamado.

Banaguiao. *s.* Pez comestible de mar; es encarnado.

Banahauon. *s.* Culebra así llamada.

Banal. *v.* Tropezar, topar. Nahabanal aco. Tropecé.

Banao. *v.* Poner en infusión raices medicinales. *s.* Pescado puesto en agua y sal.

Banata. *s.* Lienzo ó pieza de cualquier red que se compone de varias piezas.—Parte ó pieza de corral de pescar.

Banate. *s.* Árbol playero; su raíz es medicinal, y se usa para curar los dolores de vientre y cólicos, bebida el agua en que ha estado en infusión dicha raíz.

Banauag. *s.* Luz, resplandor.—Alumbrar, iluminar, resplandecer. An adlao nacacabanauag san bug-os nga tuna. El sol ilumina toda la tierra.

Banaug (a) banauog. *s.* Coral ó arbusto de la mar, de color negro.

Banaug. *s.* Fleco de cerda que tienen el pavo y otras aves en el pecho.

Banauog. *v.* Inclinarse, torcerse.—Ramitas espinosas del bejuco.

Banay. *s.* Especie de hongo.

Banay, banay banay. *s.* Yerba á manera de fruta que nace en el cuerpo de los árboles secos: se come.

Bancad. *v.* Largar vela, extender pabellón.

Bancaran. *s.* Entena ó verga de embarcación.—La caña ó palo que ponen á la vela por la parte de abajo.

Bancarian sin gaod. *s.* Escálamo, escalmo, estaca pequeña y redonda fijada y encajada en el borde de la galera ú otra embarcación, á la cual se ata el remo; tolete.

Bancarong. *s.* Brazalete, manilla.—Gargantilla.—Anillo ó rodaja de bejuco, carey ú otra cosa.

Banduc. *v.* Dar patadas en el suelo. *s.*—Patada en el suelo.

Banga. *v.* Llevar la presa ú otra cosa en la boca. Binabanga san ayam an pasi. El perro lleva el lechón en la boca.—*s.* Aumento en forma de 7 en una casa. An banga sa balay. El 7 que forma la casa.—Enfermedad como almorranas.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Bangga. *v.* Acometer, arremeter, abordar una embarcación á otra, ir al abordaje. Guinbanggáan cami san mga moros. Nos acometieron los moros. Mabangga bayá sa amon iton mga buyon. Nos van á acometer esos piratas.—*s.* Gorgoreta grande ó vasija así llamada. Nacaboong si Pedro san bangga. Rompió Pedro la gorgoreta.

Bangga. *s.* Pescado salpicado de color amarillo. Isda nga sinamay sin madulao.

Bangad. *v.* Dar de beber á los perros y carabaos el zumo de alguna raíz ó enredadera para que, según dicen, se pongan furiosos.

Bañgag. *v.* Ahuecar, agujerear.—*s.* Hueco, agujero.

Bañgalog. *s.* Barranco, sitio hondo, cenagoso y con agua sin salida.

Bañgao-bañgao. *s.* Especie de mosca pequeñita de color claro, que acude donde hay vino, vinagre, etc.

Bañgaobangao. *s.* Insecto como mosca pequeña.

Bañgaon. *adj.* Que padece la enfermedad llamada *banga.*

Bangbang. *v.* Agujerear el coco fruta para sacar el agua que tiene. Bang bangi an lubi. Agujerea el coco.

Bangca. *s.* Cucaracha.

Bangcal. *v.* Secarse, endurecerse la tierra. —Recoger ó preparar algo para tiempo oportuno.

Bangcao. *s.* Lanza.

Bangcat. *s.* Cesto ralo, regularmente de caña partida, para acarrear palay ú otra cosa, y también para depósito del mismo, poniendo hojas por mullido para que no se derrame.

Bangcay. *v.* Velar ó estar de vela cuando tienen difunto. Aco an magbababangcay. Yo estaré de vela.

Bangcuas. *adj.* Embarcación alta de proa ó popa. An baloto ó sacayán nga hataas caopay an dolong cun an olin.

Bancud. *s.* Recazo ó parte del cuchillo ú otra arma, opuesta al filo.

Bangday. *v.* Atravesarse ó cruzarse palos ú otra cosa unos con otros; cruzarse ó enredarse los cordeles del volador; poner una cruzada, ó en forma de X, sobre otra.

Banghag. *v.* Tomar parte en conversación; meterse donde no le llaman.

Banghao. *v.* Oler mal alguna cosa.—*s.* Olor malo como el de la comida después de dos ó tres días.

Banghis. *adj.* Fiero, cruel, tirano.

Bañgil. *s.* Madero, trozo, cuña, polín que se pone de bajo de alguna cosa.—*v.* Poner lo dicho.

Bañgin. *adv.* No sea que.

Bañgis. *adj.* Cruel, tirano, bravo, atroz, inhumano.

Banglos. *s.* Pescado largo, redondo y blanco. Isda nga halaba, malison ug busag.

Bañgo. *s.* Pescado de color amarillo, redondo y plano como la palma de la mano . Isda nga madulao, malidong, yapad, ngan sugad sin palad.

Bañgon. *v.* Levantar, incorporar. Diri na aco nacacabangon. Ya no puedo levantarme. Bangona an butcon. Levanta el brazo. Pagbangon ca. Incorpórate.—*s.* Travesaños que se ponen debajo de las soleras del piso para más seguridad. Cascada de río.

Bañgorutan. *s.* Pez comestible de mar.

Bañgot. *s.* Bozal.—*v.* Poner bozal.—Tener muy empinada la proa los balotos; la punta de adelante de los zapatos, etc. —Amarrar la boca de algún animal.—*s.* Amarradura.

Bangquiao. *s.* Anillo de cortina ú otra cosa, de bejuco.—Anillo ó frenillo de bejuco que ponen en las narices de los animales.—*v.* Poner lo dicho.

Bangquil. *v.* Amarrar bien alguna cosa para poderla llevar de la mano.

Bangquilan. *s.* Vasar hecho de bejuco ó caña para poner platos ú otra cosa.

Bangquilid. *s.* Ladera de monte, río, arroyo ú otra cosa.—*v.* Formar ladera lo dicho. Nihipaligad aco dida siton nabangquilid nga tuna. Me caí ahí en esa tierra que forma ladera.

Bañgud. *v.* Estregar, refregar, limpiar estregando.—Rasguñar, lastimar, arañar ó herir ligeramente, dañarse. Nabanguran inin acon tohud. Me lastimé en la rodilla.

Bañgug. *s.* Hedor, olor malo.—*v.* Oler mal.

Bangui. *v.* Tronchar, desgajar, romperse. Nabangui an sanga nga guti. Se tronchó la rama pequeña. Banguia niyo iton sanga. Romped esa rama.—Cabanguian.—*s.* Rajadura, abertura, mella.

Banguid. Grosor de madero ó cosa semejante.

Bangguis. Rasguñarse, arañar ó herir ligeramente el cutis.

Banguilid. *s.* Cuestecita, repecho, loma.

Banhao. *v.* Resucitar. Natoo aco nga mababanhao an mga lauas. Creo que resucitarán los cuerpos. Pinamanhao niya an manga minatay. Resucitó los muertos.

Banhig. *v.* Acechar ó esperar á uno en alguna emboscada.

Banhud. *s.* Calambre, entorpecimiento, adormecimiento de algún miembro.—*v.* Adormecerse, entorpecerse, embararse algún miembro. Binabanhud inin acon teel. Está entumecido mi pié. Nababanhud an acon camut. Está adormecida mi mano.

Bani-bani. *v.* Alternar. Nagbabanibani. Vamos alternando.

Banica. *adj.* Terreno secano, enjuto, sin pantanos ni arenas.—*v.* Acornar ó meter el animal los cuernos en tierra y tirarla al alto.
Banicug. *s.* Respeto, veneración.—*v.* Respetar, venerar. Nababanicug an mga Santos sa atubangan san Guinoo. Están con respeto los Santos en la presencia del Señor.
Banig. *v.* Petate, estera y todo aquello que haga el oficio de tal.—*v.* Esterar, poner ó extender lo dicho. Lecota an banig. Arrolla el petate. Babanigan co ini. Voy a esterar ésto. Pinamamanigan san Padre an singbahan. Manda el Padre esterar ó poner petates en la iglesia.
Banios. *v.* Entrar y salir.—Encontrarse en el camino.
Banisil. *s.* Caracol así llamado.
Baniug. *adj.* Cosa muy aguzada.
Banlao. *v.* Templar, mitigar.
Banlot. *s.* Corteza de árbol de que se hace cordel.
Banlud. *v.* Atollarse.—*s.* Atolladero.
Ban-o. *v.* Llamar á alguno. Ban-oha si Pedro. Llama á Pedro.
Banoay. *v.* Aderezar, componer.
Bano-bano. *v.* Examinar, investigar, escudriñar.
Banol. *v.* Aporrear; moler.
Banos. *v.* Limpiar, frotar.—Ir en diferente dirección ó por camino opuesto unos de otros. Babanosan niyo sin maopay an salug sa simbahan. Limpiad bien el piso de la iglesia. Nagcabanos cami, naghibanos cami. Hemos ido por diferente camino al de ellos.
Banot. *s.* Corteza de algunos árboles de la que se hacen cordeles.
Bansa. *s.* Pescado de mar parecido al picudo.
Bansag. *s.* Renombre, fama, reputación.—*adj.* Prodigioso. Bansag nga tauo. Hombre prodigioso.
Bantad. *v.* Mover, menear, producir sensación, palpitar. Nabantad caopay inin acon casing-casing. Palpita mucho mi corazón. Uaray pacacabantad an harigue. No se mueve el harigue.—*s. fig.* Castigo. Inabut ná an bantad sa Dios. Llegó ya el castigo de Dios.
Bantal. *s.* Fardo de piezas de tela envueltas ya y recogidas. Lima ca bantal an garas co. Tengo cinco fardos de garas.—*v.* Envolver fardos ú otra cosa.—*s.* Herencia.—Heredar.
Bantang. *v.* Equilibrar.—Poner alguna cosa recta ó en hilera.

Bantas. *v.* Quitar ó cortar á la red lo roto que tiene.
Bantay. *s.* Guardia, centinela.—Polista.—Guardar, vigilar.—Trabajar ó estar de semana el polista. Uaray didi an bantay sa tribunal. No está aquí el guardia del tribunal. Nagbabantay aco sin binlad, binabatayan co an binlad. Estoy guardando el palay tendido al sol. Bantayan ca sa Dios. Dios te guarde.
Bantayao. *s.* Parte alta de la sementera.—Cama levantada del suelo como hamaca ú otra cosa.—Mamantayao. Acostarse ó ponerse en dicha cama.
Bantí. *s.* Sementera ó plantío de camote, gauay y otras raíces.—*v.* Pagbanti, pamanti. Limpiar la tierra y hacer dicho plantío; cultivar la tierra para plantar dichas raíces.
Bantigui. *s.* Árbol de madera fuerte y dura.
Bantiles. *s.* Piedra pelona ó dura como pedernal.
Banting. *s.* Cordeles, bejucos ó jarcias que ponen en los palos de las embarcaciones.
Bantitó. *adj.* Mezquino, miserable.
Bantiua. *adj.* Cosa desigual en sus ángulos.
Bantiuas. *v.* Cambiar, trocar la deuda como si uno debe dinero á otro y éste le debe aceite por el mismo valor, hacen su cambio y quedan en paz. Pananglit, mayada co utang can Pedro nga pisos, cundi uaray aco pabayad, cay guinbantiuas ná lá namon san iya otang sa acon nga lana sa mamisos an tadiao.
Bantuc. *adj.* Cada una de las cuentas de oro ú otra materia; cada uno de los granos de la espiga ú otra cosa.—*s.* Machete corvo.
Bantud. *s.* Montón de palay ú otra cosa.—Montecito de tierra ó arena.-*s.* Diámetro de alguna cosa.
Bantug. *s.* Fama, honra, reputación.—*v.* Adquirir fama.—*s.* Voz que corre, rumor que se oye.—*adj.* Cosa pública.—*v.* Publicar. Maraut an bantug siton nga babaye. Tiene mala fama esa mujer. Bantug ná. Ya es público. Iguinbantug ná. Ya se ha publicado.
Bantugan, bantuganan. *adj.* Famoso, de mucha nombradía.
Bantul. *s.* Pescado de color rojo, con púas rectas y venenosas. Isda nga bulao, parat ngan malara.—*v.* Hibantul. Herir, herirse ó clavarse dichas púas. Nahibantul aco. Me he herido con las púas del pez *bantul.*

Bantulinao. *s.* Ébano de madera negra y con vetas de diferente color que se cría cerca de las playas.
Bantut. *adj.* Afeminado; cobarde.—Panhibantut.—*v.* Llamar por afrenta á uno afeminado, cobarde.
Banua. *s.* Yerba, campos, montes y bosques.—Nación ó provincia.—Clima ó tiempo.—*v.* Cazar puercos de monte y otros animales. Nagcacaoga an banua. Se seca la yerba. Aádto sira sa banua. Están en los bosques. Inmuli ná siya sa iya banua. Ya se volvió á su tierra, á su patria. Maraut an banua, maraut an cabanua. Está malo el tiempo. Namamanua sira. Están cazando.
Ban-uc. *v.* Apretar, colocar bien una cosa, como ropa en baúl, etc.
Banug. *s.* Gavilán.—*v.* Ablandar, ablandar á golpes.
Banug-banug. *s.* Volador de papel ú otra cosa.—Especie de hongo que se cría en árboles cortados.
Banugon. *s.* Pescado de color rojo, redondo, con cola y púas venenosas.—Isda nga bulao, malidong, icogan, bisolan ngan malara —Gallo de color rojo.
Banuyo. *s.* Árbol de madera algo colorada y buena para el interior de los edificios.
Ba-o. *s.* Galápago.—Panhiba-o.—*v.* Llamar á uno galápago.
Báo báo. *adv.* Encima, sobre.—*v.* Poner sobre alguna parte.
Bao bao. *s.* Insecto como escarabajo.
Ba-oas. *adj.* Estéril; que no produce; que no da fruto.
Ba-oay. *v.* Convencer, precisar á uno con razones á que mude de parecer. Guibinaoay aco niya. Me convenció.
Baog. *adj.* Cosa mala ó podrida por dentro.—*v.* Podrirse. Baog ná iton gauay. Ya está podrido ese gauay.—*adj.* Cosa blanda, tierna.
Baoganan. *s.* Palo arqueado donde ponen el lazo para cazar aves, puercos de monte y otros animales.
Baogo. *adj.* Recien casados.
Báol. *adj.* Cosa tierna, no perfecta aún; novel; cosa que aun no está en sazón; remo sin labrar aún.
Baóng. *s.* Caldera grande, caua.
Baós. *s.* Apostema ó grano sin ojo y con pus.—*v.* Padecer ó tener grano ó apostema. Binaósan siya sa butcon. Tiene apostema en el brazo.
Baquia. *s.* Chanclo, sueco.
Baquiang. *v.* Llevar entre dos ó más alguna cosa sobre los hombros. Baquiangi ninyo iton tadiao. Llevad esa tinaja. Uaray cami pacacabaquiang sini. No podemos llevar ésto. Uaray aco iguincacabaquiang sini. No tengo quien me ayude á llevar ésto.
Baquiangan. *s.* Talabón.—Madero, caña ú otra cosa para llevar á hombros entre dos ó más alguna cosa. An cahuy, cauayan nga guinagamit sa pagbaquiang sa bisan ano.
Baquid. *s.* Medida de granos de 25 gantas, ó sea un caván. *Baquid* es la medida llena ó lo medido ya, y *Baquiran* es la medida vacía. Usa ca baquid. Un caván. Napolo ca baquid an tinacus ná. Ya se han medido diez cavanes.
Baquidlan, baquiliran. *s.* Repecho, lado, falda de monte.
Baquilid. *s.* Lado, falda de monte, loma.
Baquinas. *s.* Resbalar, deslizar.
Baquindu. *s.* Nombre que usan cuando no quieren decir la verdad ó responder á propósito.
Baquingquing. *v.* Andar en un pié y como á saltos.—Llevar la chireta con los dedos de un pié levantado, desde la señal convenida, y dar con ella, sin soltarla, á otra que está puesta en el circo ó raya.
Baquintol. *v.* Traer.—Llevar.
Baquiran. *s.* Fanega, caván ó medida de 25 gantas. ¿Hain an baquiran? ¿Dónde está el caván?
Bara. *s.* Suerte, fortuna, buenaventura, dicha.—*v.* Echar suertes.—Tocar la suerte. Si Pedro in bina-dan ó binar-an. A Pedro cupo ó cayó la suerte.
Baraan. *adj.* Dichoso, feliz, bienaventurado. Baraan nga tauo. Hombre feliz. Baraan an mga uaray pacasala sa Dios. Dichosos los que no han ofendido á Dios.
Barabad. *s. C.* Apodo, mote con que suelen llamarse cuando riñen.—*v. B.* Alumbrar con tizón venteándole para que dé luz.—*s.* Cogollo ó médula blanca del abacá, plátano, etc.
Baraca. *s.* Cuidado, recelo, solicitud.—*v.* Tener cuidado por alguna cosa.—*s.* Temor, sobresalto.—*v.* Temor por alguna cosa. Diri aco nababaraca sini. No tengo cuidado ó recelo por ésto. An amon nababarac-an an mga magsaquit. Tememos por los enfermos. Diri nimo sadang cabarac-an, cay diri ca cacuculangan bisan ano. No debes temer, porque nada te faltará.
Baracang. *s.* Pinchos ó cosa con pinchos

que ponen en el cuerpo de árboles ó palmas para que no hurten la fruta.—*v.* Poner lo dicho.—Erizarse el pelo. Baracangan niyo an lubí. Poned pinchos al coco. Namamaracang an babuy. Eriza ó levanta los pelos el puerco.

Baracas. *v.* Destruir, destechar. Guinbaracasan an balay san pag baguio. El baguio destechó ó destruyó la casa.

Baracay. *v.* *B.* Cercar muchos á uno para cogerle.

Baradoon. *adj.* Aquello de que se hace camisa, tela para hacer camisa. Tipalit aco sin baradoon. Voy á comprar tela para camisa.

Barag. *v.* Caerse árbol; desprenderse ó romperse rama del mismo.—*B.* Cortar ramas de árbol. Nabaragan san cahuy an bactin. Cayó sobre el puerco el árbol. Ayao dida bain ca cabaragan san sanga. No te pongas ahí, no sea que caiga sobre tí la rama.—Baragan aco siton sanga nga bongaan. Corta para mí esa rama con frutas.

Baraghang. *v.* Hablar á troche y moche, desconcertadamente.—Entrometerse donde no le llaman —Decir como cierto lo que uno no sabe.—*adj.* Entremotido.

Barahan. *s.* Vara para medir.

Barahibo. *s.* Vello, pelo, lana, pluma de ave.

Barahibóon. *adj.* Velludo, peludo, lanudo, que tiene plumas.

Barahicag. *v.* Espeluzarse; erizarse el pelo.

Baralsan. *s.* Méritos, acciones que hacen al hombre digno de premio.

Baramba. *s.* Palay así llamado.

Barana. *s.* Rajadura, rotura en plato, vaso ó cosa equivalente.

Barang. *s.* Brujo, hechicero.—Dicen que es una culebra que los antiguos metían en una tinaja y creían estar seguros que no les sobrevendría daño ó perjuicio alguno.—*v.* Hechizar, causar daño con hechizos. May barang, cono, dinhi. Dicen que aquí hay brujo. Binarang iton nga tauo. El brujo ha dañado á ese hombre.—*s.* Hechizo.—*v.* Panhimarang. Llamar hechicero á uno.

Barangbang. *s.* Rollitos de hoja de nipa ú otra cosa, los cuales llenan de tierra y plantan en ellos cacao y otras semillas. —*v.* Hacer dichos rollitos, y plantar en ellos las semillas. Barangbarangon mo iton nga itiranum nga cacao, binarangbang ná an ngatanan. Haz rollitos para ese cacao que se ha de plantar; ya tienen todos hechos los rollitos.—Tapar con hojas de coco, nipa ú otra cosa.—*s.* Tapón ó cubierta de hojas de coco, etc.

Barang barang. *s.* Yerba así llamada.

Barangan. *s.* Hechicero.

Barangas. *s.* Barba, ó sea el pelo de que está cubierta.—*adj.* Puerco con pintas blancas y negras.

Barangason. *adj.* Barbudo ó poblado de barbas.

Barangat. *v.* Dejar, abandonar lo que se está haciendo é ir á otro trabajo.—Cambiar, mudar de pensamiento.

Baránġay. *v.* Nadar boca arriba.

Baranġay. *s.* Embarcación antigua en donde se embarcaba algún dato.

Barangday. *v.* Cruzar los brazos ó piernas. Cruzar ó poner de cualquiera manera palos ó cañas en montón.

Barangiao. *a.* Decir como cierto lo que uno no sabe.

Barangitan. *s.* Jeme. Usa ca bárangitan. Un jeme.

Barangitao. *s.* Caimán muy feroz y de menos cuerpo que los otros caimanes.

Barani. *s.* Corazón tierno del plátano; el cuerpo del mismo árbol.

Barantao. *adj.* Animal muy furioso. Buaya nga barantao. Caimán furioso.

Barbar ó badbad. *v.* Desatar, desenredar, deshacer. Diri aco macabadbad sinin balighot. No puedo desatar este nudo.

Barao. *s.* Insecto ponzoñoso parecido á la araña. Tinocob aco sin barao. Me ha picado el insecto barao.—Mente, razón, juicio. Uaray ca barao. No tienes juicio. —*adv.* Como si. Binariga aco sa capitán, barao di aco masaquit. Me ha nombrado bariga el capitán, como si yo no estuviese enfermo.—*v.* Templar, mitigar, entretener. Pagpangos quita sin tubo, agud mabarao an pait. Tomemos ó comamos caña-dulce para mitigar la amargura.

Barao barao. *v.* Alegrarse. Nagbababarao barao siya sa iya buot. Se alegra, está contento.

Baraod. *s.* Disentería.—*v.* Padecerla.

Baraogan. *s.* Palo arqueado donde ponen el lazo para cazar aves, puercos y otros animales.

Baraquilan. *s.* Madero labrado, aserrado ó entero que se coloca atravesado sobre los quilos de edificio.

Baraquiqui. *adj.* Ave de plumas blanquecinas y con pintas varias.

Baras. *s.* Arena.—*v.* Acarrear ó coger arena.—Cabarasan. Arenal.

Barasahan. *s.* Libro para leer.
Barason. *adj.* Lo que tiene arena.—Hinbarasan nga can-on. Comida que tiene arena.
Barat. *s.* Orejas de oro, marfil ú otra cosa.—*v.* Pagbarat. Ponerse orejas.
Baratan. *s.* El lugar de la oreja donde se ponen las orejeras; el, ó la que lleva orejeras.
Barating. *s.* Bejuco en forma de arco que ponen sobre la boca de la tinaja.—*v.* Poner lo dicho.
Baratunga. *adj.* Cosa á medio hacer, como arroz mal pilado, etc.
Baraydan. *s.* Acreedor.—*adj.* Aquello que se debe ó ha de pagar.
Barayong. *s.* Árbol de madera colorada y fuerte que en otras partes llaman *bayarong.* An dahon niya hagligot ngan gudti.
Barbo. *s.* Árbol de hojas algo anchas y algo largas. An dahon niya harohaglapad ngan harohaglaba.
Barhug. *v.* Llevar todo lo necesario y en abundancia ya sea para viajar ó para otro objeto; llevar la gente necesaria.
Bari. *v.* Quebrar, romper madero, hueso ó cosa semejante. Baria iton cahuy. Rompe ese madero. Nabarian an acon siqui. Se rompió mi pié. Nabari an pagbo. Se rompió el quilo.
Bari. *s.* Palillos para contar cuando miden paláy ú otra cosa.
Bari. *v.* *B.* Segar paláy al uso bisaya. Nagbabari sira. Están segando paláy. Uaray pá cami human sin pamari. No hemos concluido aún de segar paláy.
Bari bari. *v.* Romper en menudos pedazos sin separarlos.—Segar á menudo y despacio el paláy.
Barianao. *adj.* Persona ó animal que andan de una parte á otra sin objeto.
Bariang. *adj.* Cosa ancha de un lado y estrecha del otro.
Barianğas. *adj.* Chocarrero, burlón.
Bariara. *s.* Yerba pintada de amarillo y colorado.
Bariauot. *v.* Enojarse, encolerizarse.—Trabajar ó hacer despacio y poco á poco una cosa.—Trabucarse la lengua. Nabariauot an dila co. Se me trabuca la lengua.
Baribad. *s.* Disculpa, pretexto.—*v.* Disculpar. Baribad mo lá. Pretexto tuyo es. Uaray co sadang igbabaribad. No puedo disculparme.
Baribi. *v.* Rociar, regar plantas ú otra cosa, salpicar con agua. Barib-han ó baribihan mo iton tinanum. Riega esas plantas.
Baribod. *s.* Cangrejo pequeño y comestible.—Dao lacat sin baribod. Se dice de los que prometen mucho ó echan bravatas, y luego no cumplen.
Baric, badic. *s.* Cuña grande para rajar palma brava ú otra cosa.—*v.* Pamaric. Rajar ó abrir rajando á lo largo con cuñas.
Baric. *s.* Especie de caña con varios colores.
Baricas, pamaricas. *s.* Maldición.—*v.* Maldecir. Namaricas aco sa acon igcasitauo. He maldecido á mi prójimo.
Baricascas. *s.* Empalmadura ó anillo de nito ó bejuco que ponen para reforzar el mango del sundang ú otra arma.—*v.* Poner dicha empalmadura ó anillo.
Baricaso. *v.* Ir ó salir deprisa ó corriendo de una parte para otra.—Estar el tiempo alborotado. Guinbaricasohan aco sa dagat. Me alcanzó mal tiempo en la mar.—*ref.* Dao guinbaricasohan sira. Se dice de los que huyen sin orden ni concierto.
Baricol-col. *adj.* Cosa encorvada.—*v.* Encorvar. Nabaricol-col an icug san ayam. Está encorvado el rabo del perro.—Encoger el cuerpo para hacer fuerza ó embestir.—Reñir, pelear los animales dándose mordiscos.
Baricot. *v.* Amarrar bien. Paggoos sin maopay.
Bariga. *s.* Equipazón ó remeros con que se armaban las embarcaciones en tiempo de moros.—Persona, gente que lleva al superior ú otra persona de una parte á otra por mar ó por tierra.—*v.* Ser ó hacer el oficio de bariga.
Barigal. *adj.* Persona gruesa, fornida, de mucho nervio.
Barig-asao. *s.* Culebra de mar de varios colores, y algo venenosa. Halas sa lauod, sinamay sin tiotud, sin itum an lauas, condi diri sugad camalara san iba nga halas; malara mán sin guti.
Barihal. *adj.* Cosa torcida, inclinada.
Barihas. *adj.* Cosa desigual, torcida, desconcertada, caída á un lado, hecha ó puesta al sesgo.—*v.* Torcer; ladear; desconcertar. Nagababarihas an buot niyo. No convenís, andáis desconcertados ó discordes.
Barihasa. *adj.* Persona celosa ó amiga de trabajar.
Barihay. *adj.* Cosa encorvada, torcida. —Persona con la vista atravesada, bizca.
Barihayao. *v.* Espeluznar, erizarse los cabellos.—Llenarse de miedo.

Bariis. *s.* Planta de hojas largas, y se usa para techar los edificios.
Bariison. *s.* Sitio donde nacen muchos *bariis.* An tuna nga tinutud-can sin damo nga bariis.
Baring. *v.* Cocerse la morisqueta ú otra cosa de un lado y no del otro. Bisitaha an tinoon, bangin mabaring. Visita lo que se está cociendo, no sea que se cueza de un solo lado.—*s.* Red grande para pescar.—Pamaring.—*v.* Pescar con dicha red.
Baringag. *adj.* Cosa encorvada.—*v.* Equivocarse, oir una cosa por otra, oir mal. —Ser algo sordo.—Torcer la cabeza con desdén, torcer el cuerpo.
Baringat. *v.* No poder hacer una cosa por tener que hacer otra, ó por ser mandado para que haga otra.—Hallarse impedido ú ocupado en otro trabajo.—Distraerse uno en lo que está haciendo. Diri pacahimo sa pagbuhat sa bisan ano, pananglit, uaray aco pacapagsurat nganhi sa imo cay nabaringat liuat aco sinin sugo sa acon san capitán. Nababaringat liuat an tauo nga diri nanginginano san iya pagbuhat, tungud cay an iya hunahuna aádto san iba nga mga buruhaton niya.
Baringig. *adj.* Cosa torcida, tortuosa, que tiene vueltas y rodeos.—*v.* Inclinar, torcer.
Baringit. *s.* Jeme.—*v.* Medir por jemes.
Bario. *s.* Planta así llamada; de sus hojas se hacen petates bastos.—Petate hecho de las hojas de dicha planta.—*v.* Coger dichas hojas. Namamario sira. Están cogiendo las hojas del *bario.*
Barioc. *adj.* Tercera parte de la medida que llaman *saropan.*
Barios. *v.* Entrar y salir, andar entrando y saliendo.—No encontrarse en el camino.
Bariquig. *adj.* Cosa torcida, tuerta, fuera de nivel, inclinada.—*v.* Inclinar, torcer.
Baris. *s.* Cesto de bejuco bien tejido, bien hecho y tupido. Los hay con tapadera y sin ella.—*adj.* Rayas rubias en el cuerpo de los lechones y puercos.
Baris baris. *s.* Cesto más pequeño que el *baris.*
Barisay. *s.* Cesto más pequeño que el *baris.*
Barisbis. *v.* Caer ó gotear el agua por el ala del techo. Pagtoro san tubig sa barisbisan.
Barisbisan. *s.* Ala del techo ó tejado.
Barising. *v. B.* Mirar de reojo, de medio de lado.—Inclinar, torcer la señal que se hace ú otra cosa.—Extraviar, descomponer desconcertar.—Navegar á la bolina.
Barison. *adj.* Aquello de que se hace el *baris.*—Lo que tiene figura de *baris.* An himoon nga baris.—An may cahimo sugad san baris.
Barit. *v.* Afilar, vaciar navaja ú otra cosa en parte blanda, y aunque sea dura.—*s.* Hierro que usan para afilar sus herramientas.
Barita. *v.* Llevar ó traer noticias; anunciar.—*s.* Noticia; anuncio; buena nueva.
Baritan. *s.* Piedra de afilar.—Madera blanda ú otra cosa que sirva para afilar ó vaciar navaja ú otra arma.
Bariuas. *v.* Revender, comprar para vender.—*s.* Revendedor.—*s.* Mudanza de cosas ó de tiempo.—*v.* Mudar ó tomar otro aspecto. Nagcabariuas an banua. Se ha mudado el tiempo.
Bariyoc. *s. B.* Medida muy pequeña para arroz ú otra cosa.—Chireta de coco, muy pequeña, que usan como vaso.
Barlis. *s.* Raya, línea.—*v.* Rayar.
Baro. *v.* Saber, entender, comprender. Diri aco nababaro. No sé, no entiendo.
Baro baro. *v.* Saber algo, entender algún tanto.
Baroauos. *adj.* Lo que se va saliendo poco á poco de algún costal ó cesto por tener agujero ó por mal tapado.—*v.* Salirse ó derramarse lo dicho.
Barobaguid. *v.* **(de Baguid).** Rozar, ludir.
Barobalintuad. *v.* **(de Balintuad).** Dar vueltas, caer dando vueltas.
Barobalintong. *v.* **(de Balintong).** Caer dando vueltas, dar vueltas.
Barobalio. *v.* **(de Balio).** Cambiar á menudo ó con frecuencia.
Barobalitoto. *v.* Hablar por hablar y sin ilación.
Barobaquiang. *s.* **(de Baquiang).** Llevar dos ó más alguna cosa al hombro.
Barobayá. *adv.* **(de Bayá).** Cuidado, no sea que. Barobayá, camo mga oropud co maggalao didto, siton panagtauo. Cuidado, compañeros mios, no manoséis la comida allí en el convite.
Baroc. *s.* Corteza del árbol *tungug* que ponen en la tuba.—Especie de yesca que sacan de la palma que llaman *bagsang.*—Despeluzar, espeluzar erizarse ó levantarse el pelo. Namamaroc an bohoc co. Erízanse mis cabellos.—Levantar el brazo ó mano. Barocon mo an imo camut.

Levanta tu mano.—Quitar la corteza al árbol.—Baga tood nga guinbarocan an nagtutucdao ó nagtutucdauon lamang. Se dice de los holgazanes, que no son para nada, como el árbol descortezado que se muere.

Baroc baroc. *s.* Árbol playero así llamado; es medicinal.—Enredadera así llamada.—Ruido de la gente que camina.—*v.* Hacer dicho ruido.

Barocaboc. *s.* Harina de arroz, trigo ú otra cosa.—*s.* Ruido de lo que cae.

Barocang, barocangcang. *s.* Pinchos que ponen en árboles y palmas para que no hurten la fruta.—*v.* Poner dichos pinchos.

Barocboc. *s.* Semilla, semillero de palay.—*v.* Hacerle ó plantarle. Nabarocboc si Pedro. Pedro está haciendo semillero. Horom quitá sin aton igbabarocboc. Pongamos en remejo lo que hemos de usar por semilla.

Baroctot. *v.* Andar como el tullido, encorvado.

Barogbog, barogbugan. *s.* Cestillo en donde los carpinteros ponen sus herramientas.

Barol. *s.* Pescado salado ó seco al sol.—*v.* Beneficiar ó secar el pescado del modo dicho.

Barong barong. *s.* Choza ó casa pequeña.—*v.* Hacerla.

Baronibod. *adj.* Cosa enroscada como el cogollo del plátano ó cosa semejante, antes de abrirse.

Baros. *v.* Limpiar ó labrar madera quitando la parte de arriba.—Sacar pescado ú otra cosa de un atado.—Adelgazar cabo de hilo, cordel ú otra cosa.—Raspar, raer.

Barot. *adj.* Cosa áspera.

Barotbot. *v.* Pedorrear.

Barote. *s.* Especie de cotamalla ó jubón tejido de mecates muy tupidos para defenderse.—Barotean ó tagabarote. El que lo lleva puesto.

Barucduc. *v.* Aterrar, espantar. Nacabarucduc dacon an barita sin gubat. Me ha aterrado la noticia de que hay guerra. Hinmarucducan aco sin daco san paglinug. Me aterré en gran manera con el temblor.

Barug. *v. B.* Espantar al gavilán.—*s.* Estacas para hacer corral ó cerca.—*v.* Cercar, hacer corral ó cerca.—Hacer ó tejer el cesto.

Barugdug. *v.* Arreciar, aumentarse la enfermedad; sobrevenir algo de repente.

Baruhabo. *s.* Lluvia menuda.—*v.* Llover un poco.—*adj.* Aquello que se va saliendo poco á poco de algun costal ó cesto por tener agujero ó por mal tapado.—*v.* Salirse ó derramarse.

Baruyot. *s.* Cestillo hecho de las hojas *bario ó nipa.*

Basa. *s.* Leer.—Ayudar á bien morir leyendo en algún libro. Guinbabasa co ini nga surat. Estoy leyendo esta carta. Diri aco maaram magbasa. No sé leer. Uaray aco pacacabasa sini. No puedo leer ésto. Uaray aco pacabasa san surat. No leí la carta. Babasahon co ini. Leeré ésto. Pinapagbasa ini san Padre. Manda el Padre leer ésto. Binabasa ná an masaquit. Están ya leyendo al enfermo, ayudándole á bien morir.

Bása. *v.* Lavar los piés, tabla ú otra cosa.—*adj.* Cosa mojada.—*v.* Mojarse. Maglilíuan acó cay binas-an aco san uran. Voy á mudarme porque me he mojado con la lluvia.—Timása nga panapton. Vestido ordinario ó de camino, que no reparan en que se moje ó ensucie. Nagtimása aco paghigda cay uaray acó iglilíuan Me acosté con el vestido mojado porque no tenía ropa para mudarme.

Bása. *s.* Concha grande, que no se muda de un lugar á otro; y por la semejanza de ésto se dice: Basá aco sa bongto. Estoy firme en el pueblo.

Basa basa. *s.* Arroz caldoso cocido con pollo ó sin pollo.

Basac. *s.* Pescado pequeño así llamado.

Basac basac. *s.* Sonido ó ruido que hace el agua en el fondo al caer de parte alta.—*v.* Hacer dicho ruido.

Basag. *v.* Cascar, hender, rajar.—*adj.* Cosa cascada hendida, rajada. *v.* Corromper, ó desflorar á una joven.

Basag, basag basag. *s.* Cestillo para guardar ropa ú otra cosa.—Ternilla de de la nariz.

Basahan. *s.* Libro para leer; aquello en donde se lee. Uaray aco basahan. No tengo libro, no tengo donde leer.

Basal. *s.* Baqueta ú otra cosa para tocar tambor ú otro instrumento semejante. *v.*—Tocar ó dar golpes con baqueta, palo, manos y piés llevando compás.

Basang. *v.* Probar, mirar. Pagbasang dao cún mayada cún uaray bá. Mira á ver si hay ó no hay.

Basañgag. *v.* Reir y hablar como los borrachos.

Basbas. *v.* Desaparecer la negrura con que suelen nacer algunos niños. Nagba-

basbas ná ito nga bata. Ya desaparece la negrura de ese niño.—Quitar la corteza y parte blanda á los árboles.—Labrar baloto ú otra embarcación.—Quitar la parte blanda y fofa á las palmas.—Deshacer ó abrir la bolsa hecha de hojas en donde llevan la vianda para comérsela.—Hacerse, acostumbrarse á la mar, ir por primera vez embarcado.

Basbason. *adj.* Novel, no estar aún acostumbrado.—Que hay que labrarle aún ó quitarle lo superfluo.

Basca. *adj.* Comida seca, áspera y difícil de tragarse.

Bascug. *adj.* Persona forzuda.—Cosa fuerte, recia, violenta.—*v.* Esforzar, hacer esfuerzo.—Ser fuerte ó violenta una cosa. Mabascug nga tauo. Hombre forzudo. Mabascug an solug. Es fuerte la corriente. Ora ora nga hangin camabascug. Demasiado violento el viento. Pinacabascug siya sa Dios. Dios le dió fuerzas. Amo ini an nacabascug sa iya casingcasing. Esto es lo que fortaleció su corazón.

Basi. *part.* Para que.—*s. C.* La carne del coco ya exprimida y sacada la parte aceitosa.—*v.* Probar, hacer la prueba de alguna cosa.—*s.* Desperdicio ó residuo de lo que no se puede aprovechar.

Basiao. *s.* Agua detenida en agujeros de árboles, hoyos en piedra ó en otra parte. —Detenerse, rebalsarse el agua.

Basibas. *v.* Amanecer, rayar el alba.

Basing. *s.* Madeja de algodón, seda ú otra cosa. Usa ca basing nga tingcal. Una madeja de algodón.—Tael de oro. Este es de varias clases. Labing siam: tiene doce reales de peso. Labing ualo: tiene diez reales de peso, once en algunas partes. Labing pito: tiene nueve reales de peso.—*v.* Apreciar una cosa en un tael de oro.—Binasing inin linganay. Esta campana ha sido apreciada en un tael de oro.—Según he oido, es también una tinaja labrada de culebras y apreciada en un tael de oro.

Basing basing. *s.* Peso de cera, ó sea la cuarta parte de un cate

Basingon. *adj.* Lo que vale ó se aprecia en un tael de oro.

Basnig. *s.* Sudadero que se pone debajo de la silla de montar; sudadero que ponen sobre el carabao.—*v.* Poner el sudadero.

Basól. *v.* Desconcertar, desencajar hueso. Naghibasol an tul-an co. Se han desconcertado mis huesos.—Reprender, echar la culpa á otro de algún mal ó pérdida. Pagbabasolon aco ni tatay in mabungcag inin sacayán. Me reprenderá. Me echará la culpa mi papá si se destroza esta embarcación.

Basoni. *s.* Espina.—*v.* Clavarse ó herirse con espina.—Herirse, tropezar en algo hiriéndose.

Basúl. *v.* Arrepentirse, pesar á uno de haber hecho alguna cosa.—*v.* Arrepentimiento, dolor. Nagbabasúl aco sa acon mga sala, guinbabasúlan co an acon mga sala. Me arrepiento de mis pecados. Pagbasúl camo. Arrepentíos.

Básul. *s.* Insecto algo largo, negro, ceniciento, ponzoñoso y peludo; no pica, pero su pelusa causa terrible comezón y agudos dolores; y para sacarla es bueno aplicar á la parte dolorida las hojas ya blancas, cocidas y calientes, de la papaya, ó el cogollo de la albahaca molido y bien caliente, ó frotar la parte dolorida con cera virgen.

Basúl basúl. *v.* Arrepentirse con frecuencia.

Basul basul. *adj.* Desigual, grueso en una parte y delgado en otra.

Bata. *s.* Niño, niña, criatura.—Muchacho, muchacha.—*v.* Parir.

Batá. *s.* Tío, hermano de padre ó madre.

Bata bata. *s.* Niño ó niña pequeños.—Moña, figura de niño.

Bataan. *adj.* Que tiene hijo ó hijos pequeños aún.

Batac. *v.* Tirar piedras, cantos ú otra cosa.—Jugar á la peonza.—*s.* Isla comprensión del pueblo de La-oang. Pagbababatacan co icao sin bato. Te tiraré priedras. Nacaporot sira sin mga bato nga ibabatac cunta sa iya. Cogieron piedras para tirárselas.

Batac batac. *v.* Tirar piedras con frecuencia.

Batacan. *s.* Lata agujereada ó pedazo de madero con varias púas de hierro para rallar sobre ellas palauan, camote ú otra cosa.

Batad. *v.* Extender bien palay, ropa ú otra cosa.—Estirar bien ropa, cuero ú otra cosa puesta al sol, para que no se encoja.—*s.* Planta silvestre así llamada.—Caña-dulce así llamada.

Bat-ad. *v.* Explicar, manifestar uno sus trabajos, fatigas ú otra cosa.

Batal. *adj.* Herida ó hinchazón sana en la parte exterior pero no en la interior. —*v.* Sanar la herida por fuera y no en el interior.

Batalon. *adj.* Persona con herida ó hin-

chazón curada por fuera, pero no por dentro.

Batang. *s.* Árbol ó madero caido en tierra ó agua.—Apari así llamado.—Pamatang. *v.* Coger ó sacar dicha raíz.—*adj.* Cosa tendida ó echada en tierra, como madera, etc.—Cosa inclinada, que mira hacia la tierra.—*v.* Estar ó hallarse una cosa en el sentido dicho. An tauo nalain caopay san mananap nga natamud an olo, nabatang an lauas. El hombre se diferencia mucho de los animales que miran hacia abajo, y su postura mira hacia la tierra.

Batangan. *s.* Viga ó llave de edificios, que ponen debajo del piso y sobre la alcoba, y cuya llave ó viga atraviesa el edificio en su anchura.

Batao. *s.* Sitio desde donde se descubre mucha tierra.—*adj.* Cosa descubierta como casa que está en alto.

Bat-ao. *v.* Echar á flote embarcación. Binabat-ao co pá lá an acon sacayán. Acabo de echar á flote mi embarcación. Tibat-ao cunta aco san acon baloto. Iba á echar á flote mi baloto. Uaray aco pacacabat-ao san acon bote. No he podido echar á flote mi bote. *s.* Especie de enredadera; su fruta, parecida á las judías, es muy sabrosa.

Batas. *v.* Poner ley; postura, precio ó tasa.—*s.* Ley, postura, precio ó tasa; arancel. Pagbatasan aco sinin acon igpapalit nga humay. Tásame á cómo he de vender este palay; ponme precio á este paláy que voy á vender. ¿Sin-o in nagbatas sinin iyo igpapalit? Quién ha tasado ó puesto precio á esto que váis á vender?

Batasan. *s.* Ley.—Costumbre, modales.—*v.* Acostumbrarse. An batasan sa Dios. La ley de Dios. Maraut an imo batasan. Es mala tu costumbre. Magbatasan ca sin pagtuman san caopayan. Acostúmbrate á cumplir el bien.

Batayan. *s.* Palo ú otra cosa donde se amarra al mono, para que dicho animal ande de una parte á otra del mismo.

Batbat. *v.* Preceder ó principiar uno á rezar y responder los demás, preceder diciendo lo que otros han de repetir.

Bati. *v.* Percibir, oir, atender.—Sentir, padecer. Diri aco namamati cay bongol aco. No oigo porque soy sordo. Pamati camo. Atended. Maol-ol caopay an saquit nga acon binabati. Duele mucho la enfermedad que siento.

Batiao. *s.* Centinela.—*v.* Estar de centinela.

Baticolon. *s.* Molleja de ave.

Baticos. *s.* Rejalgar ó substancia venenosa.

Batid. *adj.* Práctico, diestro, experto, experimentado.

Batin-batin. *v.* Llamar á los puercos.

Bating. *v.* Arrimarse á otro.—Convidar.

Batingal. *s.* Ruido de algún golpe.—*v.* Hacer dicho ruido ó sentirle. Hinbatingalan aco san pagpuspus mo can Pedro. Sentí yo el ruido cuando zurraste á Pedro.

Batinguilan. *adj.* Cosa dura y recia.

Batinguran. *adj.* Persona terca, rebelde, testaruda, mal mandada—*s.* Especie de tina grande.

Bato. *s.* Piedra.—*v.* Hacerse ó convertirse en piedra.—Acarrear piedras.—Sacar ó cortar piedras en las canteras.—Dar embarcación ú otra cosa contra piedras.—*s.* Piedra ó pesa de hierro, plomo ú otra cosa de la romana ó pesador. Piedras ú otra cosa que ponen como plomada en chinchorros. Bato nga mahal. Piedra preciosa. Diri aco macacabuhat sini nga bato. No puedo levantar esta piedra. Nabato ná ini nga cahuy. Ya se ha hecho piedra este madero. Pagbato camo. Acarread ó id por piedras. Nahabato an sacayán. Dió contra las piedras la embarcación.

Batobarani. *s.* Piedra imán.

Bato nga sanghiran. *s.* Piedra de toque.

Bato bato. *s.* Piedrecilla. Piedra que ponen en el anzuelo para que se vaya á fondo.

Batoc. *v.* Amarrar, atar; echar cordel al cuello.

Batog. *v.* Estribar, afirmar el pié.—Montar á caballo.—Sobrecargar, poner una cosa sobre otra.

Batogan. *s.* Peana; estribo.

Batohun, bagtohun. *adj.* Lugar ó sitio de piedras, cosa de piedra, empedernida.

Baton. *v.* Responder.—Altercar, disputar, porfiar.—Recibir lo que se entrega á mano.—*s.* Respuestas. Pagbaton ca. Responde. Naghibaton cami sin polong. Hemos altercado en palabras. Batona ini. Recibe ésto.

Batong. *s.* Red para cazar puercos de monte ú otros animales.—*v.* Cazarlos con la misma.—Barat-ngan, pamarat-ngan. Lugar ó sitio donde se cazan puercos de monte y otros animales. Guisi ná an batong. Está ya rota la red. Nacabatong cami sin babuy. Hemos cazado un puerco. Dao nauara nga batungan. Se dice de lo que se pierde, de los que pierden la ocasión que no volverá más.

Batongalon. *s.* Árbol de hojas algo an-

chas y redondas. An dahon niya hagla-pad lapad ngan maglidong.

Batongan. *adj.* El que tiene red de cazar puercos.

Batongon. *adj.* Aquello de que hacen la red de cazar puercos.

Batotay.—*v.* Delirar. Nabatotay ná an masaquit. Delira ya el enfermo.

Batuan. *s.* Árbol de hojas estrechas y algo largas. Su fruta y hojas cocidas en agua sirve para limpiar metales.

Batuanon. *adj.* Terreno donde nacen los árboles *batuan.*

Batuc. *v.* Hacer camisa ú otra cosa de varios colores.—Pintar de varios colores.—Pintarse el brazo ú otra parte del cuerpo.—Toser, arrojar flema.—*s.* Tos, carraspera, flema.—*adj.* Animales con varios colores.—*s.* Pintura que se hace en el cuerpo. Binat-can an mga pálao. Están pintados los páláos. Binabatuc aco. Tengo tos. Ora ora inin acon batuc. No hago más que toser; grande es mi tos.

Batuc. *v.* Tapar, cubrir los ojos ó cara con paño, etc.

Batud. *adj.* Cosa podrida.—Lo comido por el orín, hierro ú otro metal, por la escoria y herrumbre.

Batug. *loc.* Tras. Batug cay ansia. Tras de que es así.—Después que.—Batug cay uaray cami isda. Después que no tenemos pescado.

Batuhay. *s.* Piedrecilla.

Batul. *adj.* Cereal enjuto y seco. Batul ná an humay. Ya está bien seco el palay.—*v.* Repartir. Cami an tolo nagbaratul san amon balon. Nosotros los tres nos repartimos nuestra vianda. Pagbaratul camo sini. Repartios ésto, repartid ésto.—Corregir, enmendar.

Batulan. *s.* Espuerta ó especie de cesta de bejuco con asa.

Batunan. *s.* Marisco pequeño, blanco y algo largo. Poporoton nga guti, busag ngan halabalaba.

Batús. *s.* Náusea, estragamiento de estómago.—*v.* Padecerlo.

Baua. *adj.* Cosa en vano, en valde, que no se saca provecho.

Bauang. *adj.* Tonto, fatuo.—*s.* Ladera de tierra á orilla de río.—Cebollas parecidas á los ajos.

Baud. *v.* Levantarse por respeto, respetar. Baud cá cún maagui an Padre. Levántate cuando pase el Padre. Bad-an ó baudan mo an capitán. Respeta al capitán; levántate cuando pase el capitán.

Báug. *adj.* Lo blando como fruta madura.—*v.* Dejar que madure alguna cosa. Pabaubaugon mo iton capayas. Deja que madure esa papaya. Ablandar á golpes.—*s.* Racimo del abacá ó plátano pepita; su fruta es dulce, pero difícil de digerir: y así se dice del que toma al fiado. Baga quinmaon sin baug.

Bauhag. *adj.* Pariente lejano.

Baui. *v.* Redimir, rescatar. Binaui quitá sa Dios san cabihag sa yaua. Dios nos ha redimido de la esclavitud del demonio. Binaui sa Dios an acon mata. Dios ha rescatado mis ojos, me ha privado de la vista.

Baun. *s.* Nombre con que las mujeres se nombran entre sí.

Baung. *v.* Corregir.

Bauo. *adj.* Cosa reciente; como capadura nuevamente hecha.—Bejuco hecho ó beneficiado.—*adv.* No por cierto, no hay tal. Diri bauo.—Sí por cierto, así es. Oo bauo.

Bauod. *v.* Doblar, torcer, arquear.—*adj.* Cosa torcida, doblada, arqueada. Nabauod inin caris. Se ha torcido este crís.

Bauog. *s.* Percha, palo ó caña partida, como de una braza de largo y arqueado, que ponen en la ballesta, sostenido de tal modo, que, al tocar en él se desprende con mucha fuerza. *adj.* Cosa torcida, arqueada.

Bauog bauog. *v.* Arquear, inclinar, encorvar.

Bauos. *v.* Enderezar á fuego alguna cosa.

Baut. *v.* Tener noticia, saber; pensar que.

Baybayan. *s.* Lugar ó sitio donde se pone la arena.

Baybayon. *s.* Playa.

Bayhang. *s.* Árbol de hojas algo anchas. An dahon niya hag-lapadlapad.

Bayhon. *s.* Cara, semblante, rostro, fisonomía.

Baynac. *v.* Dar una patada, un puntapié. *s.* Patada, puntapié.

Baynaga. *s.* Infame, malo, vil, perverso.

Bayo. *v.* Pilar arroz, machacar buyo ú otra cosa.—Palo que usan para pilar el arroz. Nagbabayo cami sin humay. Estamos pilando paláy.

Bayobo. *v.* Terraplenar las plantas alrededor. Namayobo aco an acon tanum. He terraplenado mis plantas. Binayobo co an tanum mo. He terreplenado tus plantas.

Bayocboc. *s.* Cachorrito de ratón.

Bayoctot. *adj.* Cosa inclinada, encorvada.

Bayog. *v.* Temblar, estremecerse. Nabayog an tuna. Tiembla la tierra.

Bayog. *s.* Madero hueco que usan en

los tribunales dando golpes en él para llamar á la principalía y otros personajes.

Bayogon. *adj.* Ave con el plumaje dorado y blanco.

Bayongbong. *v.* Cubrir, tapar con hojas ú otra cosa.—Techar ó tapar goteras.

Bayucad. *adj.* Cosa corvada.

Bayud. *s.* Insecto de muchos piés así llamado.

Bayug. *s.* Árbol así llamado, de madera floja. Insecto de muchos piés así llamado.

Bayúg. *s.* Sitio y riachuelo, comprensión de Llorente **(a)** Lanang.

Báyugnon. *adj.* Natural, vecino del sitio de *báyug*.

Baysay. *adj.* Cosa preciosa, hermosa, bonita.

BI

Biacang. *v.* Coger á uno el pié para que caiga.

Biao. *v.* Colgar, estar pendiente de alguna parte.—Depositar aceite en balotos, tinajas grandes, etc.—Estancarse el agua.

Biás. *s.* Baile bisaya.—*v.* Bailar.—*s.* Tonada.—Cantarla.

Bias. *s.* Distancia que hay de un nudo á otro en las cañas, de una coyuntura á otra en los dedos.

Biasan. *adj.* **(de Bias).** Que tiene nudos como la caña.

Biasong. *s.* Especie de limón así llamado. Su fruta mal asada y frotando con ella el vientre, aplaca los dolores; también la usan como medicina en los calambres.

Biasoñgon. *adj.* Sitio donde hay muchos arbustos *biasong*.

Biat biat. *v.* Pasar por entre piedras, sin tropezar en ellas.

Biauan. *adj.* Aquello en donde se pone en depósito aceite, como baloto, tinaja grande, etc.

Biay. *v.* Negar lo que se pide.

Bibe. *s.* Gallineta, ave que se cria en lugares pantanosos; su pluma es cenicienta; sobre su cabeza tiene una pequeña excrescencia encarnada; pertenece á la familia de los faisanes.

Bibi. *s.* Almeja de rio ó agua dulce.

Bibig. *adj.* Estéril.—Labia verendarum mulieris.

Bibingca. Torta de arroz ó de harina de arroz con camote, plátanos y azúcar ó calámay; también la hacen con arroz cocido y azúcar.

Bibiooson. *adj.* Dedo pequeño por la punta ó uña.

Bíbit. *v.* Moldurar el canto de tabla, mesa ú otra cosa.—*adj.* Persona de orejas chatas y redondas.

Bibitan. *s.* Lizos con que tejen las mantas y otros géneros.

Bica. *s.* Casco ó pedazo de loza rota, tiesto de olla rota.

Bicag. *v.* Ensanchar como cuello de culebra ú otra cosa.—*s.* Tumor grande que suele salir en el cuello.—*v.* Padecer ó tener dicho tumor.

Bical. *v.* Provocar, incitar, desafiar.—Convidar, atraer.

Bical bical. *v.* Provocar, incitar, desafiar con insistencia.—Convidar, atraer.

Bicang. *v.* Abrir libro ó cosa semejante.

Bicang cañgan. *adj.* Persona abierta de piernas.

Bic-il. *vid.* Biquil.

Biclit. *s.* Cicatriz que se forma donde ha habido llaga.

Bicnat. *v.* Estirar, alargar.

Bico. *s.* Torta hecha de arroz y calámay.

Bicol. *s.* Estocada, herida que se hace con cosa puntiaguda.—*v.* Herir del modo dicho.—Meter los dedos por los ojos.

Bicsal. *v.* Alzar recto el pié.—*adj.* Fuerte, valiente; prudente, recatado.

Bictao. *v.* Despreciar, no hacer caso, burlarse, mofarse.

Bicua. *v.* Coger del pié; echar la zancadilla.—Tomar ó coger con la mano alguna cosa y trastornarla.

Bicuang. *v.* Coger del pié; echar la zancadilla.—Tomar ó coger con la mano alguna cosa y trastornarla.

Bicud. *v.* Murmurar, quejarse de alguno.

Bidang. *s.* Media pieza de cualquier tejido y en especial de guinaras, que tiene cinco varas de largo.

Biday. *s.* Red así llamada. *v.* Pescar con ella. Esta la colocan sobre el borde de uno de los lados del baloto bien extendida, sujeta y sobresaliente, y al mismo tiempo van otros por la parte contraria espantando al pescado para que salte por encima del baloto que lleva dicha red, y quede preso en la misma. Nacabiday cami sin damo ñga isda. Hemos cogido mucho pescado. Naguisi an amon biday. Se rompió nuestra red.

Bid bid. *v.* Tomar ó coger alguna cosa para leerla.—Visitar, reparar lo que se compra.—Escarnecer, mofar.

Bidiaho. *s.* Especie de carrizo.

Bidiara. *s.* Planta de color amarillo y encarnado.

Bidiarao. *s.* Oropéndola; en otras partes llaman *cucúyao*.
Bidiarot. *v.* Chorro de cosa líquida.—*v.* Chorrear, salir á chorros.
Bidlo. *v.* Eructar, regoldar.
Bido. *s.* Tristeza, aflicción, congoja.—*v.* Entristecer, afligir, acongojar. Nabibido an acon casing casing. Mi corazón se aflige. Daco an iya cabido. Grande es su tristeza. Nacacabido camo sa acon. Vosotros me acongojáis. Ansia ini an iquinabibido sa acon. Esto es lo que me entristece.
Bidoc. *s.* Embarcación larga y honda, que carga mucho y es muy ligera.—*v.* Hacerla del modo dicho.
Bié. *s.* Verenda puellarum.
Biga. *s.* Árbol así llamado, bueno para harigue del edificio.
Bigá, bigáon. *s.* Ramera, puta.—*adj.* Disoluta.—Hembra salida.—*v.* Llamar á una ramera, etc. ¿Ano an panhimigá mo sa acon? ¿Por qué me llamas ramera?
Bigad. *v.* Morder, herir el puerco.
Bigal. *adj.* Infatigable, que no se cansa en trabajar.
Big-alang. *v.* Abrirse de piernas; esparrancarse. Ayao pag big alang. No te esparranques. Ayao pagbig-alangi an hagdan, cay tilusad aco. No te pongas esparrancado en la escalera, porque voy á bajar.
Bigni. *v.* Reñir los puercos.—Pelear; murmurar unos de otros.
Bignit. *v.* Levantar algo en la mano; asir ó tomar con los dedos; coger las narices con los dedos.—*adj.* Valiente, que con los dedos levanta cosa pesada.
Bigo. *s.* Palma silvestre así llamada.
Bigot. *v.* Tirar de alguna cosa para sacarla ó arrancarla.—Estirar alambre, oro ú otra cosa.—Sacar ó quitar una cosa donde está.—Disminuir, mermar el agua. Binigot san macauat an acon bugsay. Ha cogido el ladrón mi remo. Pagbigot sa mḡa sabut san abacá. Estirar las hebras del abacá. Pagbigot san tubig sa paghubas. Disminuir el agua al bajar la marea.
Bigotan. *s.* Instrumento de hierro agujereado que usan los plateros para estirar alambre, oro ú otra cosa.
Bigquis. *s.* Ceñidor, cinto.—*v.* Ceñir; llevar ó poner envuelto en el ceñidor ó pantalones oro, plata ó otra cosa.
Bigsang. *v.* Contender, porfiar.
Bigsi. *v.* Desterrar; echar fuera; separar.
Bigsing. *v.* Desterrar; echar fuera; separar. —Estar la cosa entera.—Participar.
Bigsot. *v.* Abrir, reventar postema.
Bigting. *v.* Cortar, herir á golpes ó tajos. —Cortar madero ú otra cosa.—Cortar ó herir en el corvejón á los animales.
Biguac. *v.* Abrir, reventar postema.
Biguat. *v.* Abrir, reventar postema.
Biguis. *s.* Punta del ala.
Bigut. *adj.* Cosa delgada; delgado de cintura.
Bigyorot. (Suave la g). *s.* Hilo ó chorro de cosa líquida.—*v.* Chorrear.
Bihag. *s.* Cautivo, esclavo, prisionero de guerra.—*v.* Cautivar. Nabihag an acon amay. Ha sido cautivado mi padre. Inmuli ná an mḡa bihag. Han vuelto ya los cautivos. Ayao quitá pabihag. No nos dejemos cautivar. Nacabihag aco sin moros. He cautivado á un moro.
Bihid. *adj.* Desigual; desproporcionado; más ancho de un lado que de otro.
Bihig. *adj.* Parte menor de una repartición.—*v.* Dar la menor parte.
Bihit. *s.* Antiguamente era la dádiva que se daba al dato de lo que se vendía ó traía de afuera.—*v.* Dar dicha dádiva.
Bihud, bihut. *s.* Huevas de pescado.— Baga bihud ná in catipon. Se dice cuando se juntan muchos para tratar algo.
Bila. *s.* Amistad que estos naturales hacen entre sí, comiendo y bebiendo al tomar el buyo su propia sangre, ó sea tomar el uno la sangre del otro.
Bilad. *v.* Ponerse al sol.—Acostarse ó echarse en cualquier parte. Ayao bilad dida sa hagdan. No te eches ahí en la escalera.
Bilac bigac. *s.* Luz, resplandor.—*v.* Lucir, resplandecer, alumbrar. Namimilac bigac ná an adlao. Ya alumbra el sol.
Bilaho. *s.* Hoyo ó trampa para que caiga alguno.—Habilaho. *v.* Caer en dicha trampa.
Bilalo. *s.* Árbol así llamado.
Bilang. *v.* Contar, incluir en la cuenta. Diri mabilang an acon mḡa sala. No son contables mis pecados. Bilang mán ini. Esto está incluido, ó pertenece también á lo que se está contando. An diri mabilang nḡa mḡa pangomosta sa iyo nḡa tanan. Innumerables saludos á todos vosotros.
Bilanggo. *v.* Aprisionar, encarçelar.—Cárcel, prisión. Binibilanggo acó. Estoy encarcelado. Calooyan sa Dios an mḡa pinamilanggo. Dios se apiade de los que están encarcelados.
Bilanggoan. *s.* Cárcel, prisión. Aadto siya sa bilanggoan. Está en la prisión.
Bilao. *s.* Yerba así llamada.
Bilaog. *s.* Cangrejo grande y largo así llamado; es comestible.
Bilas. *s.* Marido de una hermana casada

con otro; los maridos entre sí se llaman *bilas*.

Bilas. *s.* Enfermedad de ojos, colorados, llorosos y legañosos.

Bilason. *adj.* Que tiene los ojos colorados, llorosos y legañosos.

Bilat. *s.* Pudenda feminæ.

Bilay bigay. *v.* Correr ó caer agua por río, canal ú otra parte; correr ó caer las lágrimas.---Correr ó caer despacio el agua. Nagbibilay bigay ná an tubig. Ya corre despacio el agua. Duha nga burabud sin mga loha namimilay bigay sa iya mga mata. Dos fuentes de lágrimas corrían por sus ojos.

Bilbil. *s.* Hidropesía, hinchazón.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Bilbilon. *adj.* Hidrópico, hinchado.

Bilhao.---(Cabilhauan). *adj.* Cosa hermosa, preciosa.

Bilhu. *v.* Hoyo, agujero, abertura.—*v.* Caer ó meter el pié en lo dicho.

Bili. *s.* Precio de la cosa.—*v.* Poner precio, apreciar.

Bilibug. *v.* Enroscarse el pelo cerca de las sienes.—*adj.* Pelo enroscado cerca de las sienes.—*s.* Agujero en el fondo de la embarcación para saber su grosor, ó para agotar el agua. En otras partes llaman á dicho agujero *bilibul*, y en otras *bulibul*. Dao tinotoc nga bilibug ó bulibol. Se dice de los que descubren el peligro y lo remedian.

Bilibul. *s.* Agujero en el fondo de la embarcación para saber su grosor, ó para agotar el agua.—*adj.* Animal que nace sin rabo, en especial el puerco ó venado.

Bilic. *adj.* Cosa hermosa, bella.—*v.* Hermosear, embellecer.

Bilid. *s.* Canto de tabla, mesa, madero ú otra cosa.--*adj.* Cosa triangular, de tres esquinas.

Bilin. *v.* Dejar alguna cosa á otro el que se ausenta; dejar por heredero.—Dejar ó quedar uno en guarda de alguna cosa. Dejar ó quedar.—*s.* Herencia.—*adj.* La persona que se queda ó deja cuidando de casa. Ibinilin niya sa acon ini. Dejó él conmigo ésto. Ansia ini an bilin sa acon san mga caganac co. Esto es lo que me dejaron mis padres. Ibilin mo sa bongto an bangcao mo. Deja en el pueblo tu lanza.

Biling. *v.* Buscar, inquirir, hacer diligencia por encontrar alguna cosa. Nagbibiling aco san acon anac. Busco á mi hijo. ¿Sin-o an iyo pinamimiling? ¿Á quién buscáis? Bil-nga an singsing co. Busca mi anillo. Pamimil-ngon ta anay an caopayan. Busquemos antes el bien.

Bilingg, cabilinggan. *s.* Dificultad, impedimento, estorbo.

Biliran. *s.* Arista.—*adj.* Cosa que forma esquinas ó puntas.—*s.* Juncia de que hacen petates.

Bilis. *s.* Palma silvestre así llamada.

Bilit. *s.* Ribete.—*v.* Ribetear.

Biló. *s.* Tinta para pintar.

Bilo bilo. *s.* Escota.

Biloc. *v.* Torcer, encorvar, inclinar.—Navegar á la bolina poniendo algo la proa al viento. Hacer anzuelos con alambre, hierro ú otro metal.

Bilog. *s.* Juego de envite de la forma siguiente: Uno hace girar una moneda con dos dedos sobre una superficie plana, y otro la cubre con una chireta de coco, etc., y una vez cubierta apuestan á *cara* ó á *cruz*. Pag bilog quitá, Segundo. Segundo, vamos á jugar al bilog.

Bilolo. *s.* Árbol así llamado.

Bilong. *s.* Hoyo, agujero.—Habilong. *v.* Caer ó meter el pié en hoyo ó agujero. Nahabilong aco. Me caí, metí el pié en un hoyo.

Bilos. *v.* Embarcación de remo y vela que usan hecha de una pieza y con una ó dos hileras de tablas ó cosa equivalente cerca de la batayola; suelen ponerla uno ó dos palos con sus velas.—*adj.* Cosa buena, preciosa. Cabilos iton imo bado. Qué buena es esa tu camisa.

Bilot. *v.* Formar ó hacer cañada.

Bilug. *s.* Bejuco delgado para castigar.—*v.* Machacar ó romper la fruta del pili ú otra cosa.—*s.* Cogollo ó guía de la palma sin abrir aún.—Hoyo, hondura, concavidad.—*v.* Aguzar.—*adj.* Punta aguzada.—*s.* Especie de aguja de caña para prender ó atar una cosa con otra.—Barreta de hierro.

Biluit. *s.* Anzuelo.—*v.* Pescar con él.

Binabaye nga gauay. *adj.* Gauay así llamado.

Binabin. *v.* Poner distantes unas de otras las nipas del tabique.—Poner tolda ó cosa semejante para resguardarse del sol ó lluvia.—Resguardarse, acogerse bajo tolda ó cosa equivalente.

Binabit. *s.* Árbol así llamado.

Binabuy. *adj.* Caña-dulce así llamada.

Binacgos. *adj.* Arroz cocido, sazonado con sal y envuelto en hojas tiernas de coco.

Binachauan. *s.* Arbusto que crece en terreno seco y arenoso.

Binacló. *s.* Espalmadura ó desperdicios de los animales cuadrúpedos.

Binag. *v.* Quitar de una parte llena y ponerlo en otra.—Segregar, apartar.—Repartir.

Binagacay nğa humay. *adj.* Palay fino así llamado.

Binagong. *adj.* Gauay así llamado. Piedra de la mar, porosa y con agujeros.

Binalaton. *adj.* Plátano de fruta olorosa.

Binalbagan. *adj.* La parte donde se dió golpe ó hizo herida con palo ó cosa semejante.

Binalitan. *adj.* Plátano de fruta olorosa.

Binalo. *s.* Lanza de un jeme de largo el hierro.

Binalocan. *s.* Concha; cáscara; vaina de judías ó cosa semejante.

Binaog. *adj.* Arroz cocido sazonado con sal y envuelto en hojas de haguichic.

Binanug. *adj.* Ubi de carne blanquecina y comestible.

Binarian. *s.* **(De bari.)** Dádiva que se daba al que contaba con palillos el dote, lo hacia sobre una campana bisaya con la que se quedaba.

Binas. *s.* Iguana hembra.—Animal parecido á la iguana.—Insecto así llamado.

Binatá. *adj.* Prohijado, prohijada.

Binato. *adj.* Plátanos pequeños así llamados.

Binato nğa gauay. *adj.* Gauay de carne dura y blanca.

Binayaga. *s.* Planta así llamada, especie de plátano.

Binayao. *s.* Diezmo ó número de una cantidad que al contar van separando para saber cuantos dieces hay, y concluido de contar incluyen dicho número en la cuenta.

Bimbin. *v.* Sujetarse, acomodarse á servir á uno el que no tiene con qué pagar. Nabimbin sa bahandianon an uaray igbubuhis. Sujetarse á servir al rico el que no tiene con qué pagar.

Bincas. *v.* Descoser, deshacer.

Bing-bing. *v.* Abrir envoltorio. Nahiabut aco sa ira pagbing-bing san ira borobud. Llegué al abrir ellos su envoltorio. —*adj.* El que no tiene horadadas las orejas.—Bing-bing pá. Sin mezcla.—En otras partes es palabra fea.

Binğag. *s.* Hueco, agujero en árbol.—*adj.* Árbol agujereado ó hueco el interior.—*v.* Tener agujero ó estar ahuecado el árbol.

Binğal. *v.* Abrir ó ensanchar; abrirse las almejas ó conchas.

Binğat. *v.* Abrir, abrir con manos ó piés alguna cosa; abrir las piernas.—Desquijarar.

Bingcal. *s.* Separar las cañas ó palmas bravas que ponen por piso en las casas.

Bingcarud. *adj.* Cosa encorvada.—Andar ó estar encorvado.

Bingcas. *v.* Descoser.

Bingcong. *adj.* Cosa cóncava, convexa.—*s.* Azuela cóncava.—*v.* Labrar con ella.

Bingcoran. *s.* Ribete de caña ó bejuco limpio que ponen en los cestos, salacót, etc.—*v.* Poner dicho ribete.

Binggad. *v.* Contender, pelear, reñir.

Binggal. *v.* Hacer hoyo con palo removiendo la tierra, abrir ó ensanchar hoyo.

Binğalog. *s.* Hondura, profundidad por donde corre el agua cuando llueve.

Binggas. *adj.* Carne sobrante.—*v.* Volar; volar las abejas; picar las mismas.

Binggot. *v.* Disminuir, mermar, principiar á bajar la marea; menoscabar, deteriorar.

Bingguig. *v.* Torcer á uno la cabeza.

Binghal. *v.* Destruir.—*adj.* Cosa destruida.—*s.* Paso para entrar y salir.

Binğig. *v.* Vencer.

Bing-il. *s.* Virgen.—*adj.* Virginal.

Binğit. *v.* Enfadarse, poner mala cara.—Hacer gestos ó pucheros el que llora.—*s.* Señal que queda de la herida.

Bingtan. *adj.* Soberbio.

Binhi. *s.* Grano destinado para semilla; levadura.

Binhig. *adj.* Cosa más ancha en un lado que en otro.—*v.* Poner ó hacer montón diferente.—*s.* Maleza, barredura del campo.

Binhig. *v.* Tener ó estar las tripas fuera de su lugar.—Nabibinhigan. El que padece dicha enfermedad.

Binhit. *v.* Adelantarse, apartarse.

Binhud. *v.* Entumecerse, adormecerse algún miembro.

Binibin. *s.* Resguardo para defenderse del sol ó lluvia.

Binis. *s.* Hisopillo para rociar lo que se teje.—*v.* Rociarlo.

Binit. *s.* Zarza.—*v.* Clavarse ó enredarse en ella.

Binitóon. *s.* Especie de cestilla.

Biniyong. *adj.* Punta aguzada.—*v.* Aguzar.

Bin-lad. (De bulad). *adj.* Cosa tendida ó puesta al sol para que se seque como palay ú otra cosa.

Binlod. *adj.* Arroz quebrantado y hecho menudos pedazos al pilarlo.

Binobonton. (De bonot). *s.* Sitio donde ponen en montón el binonot.

Binocboc. *s.* Harina de arroz ú otra cosa. —*adj.* Cosa carcomida del gorgojo.

Binocot. (De bocot). *adj.* Persona reti-

rada y recojida que pocas veces se deja ver; persona que vive en clausura.—*s.* Monja. An mĝa binocot sa Santa Clara. Las monjas de Santa Clara.—Plátano así llamado.

Binogoc. *adj.* Huevo huero ó malo.

Binolirao. *adj.* Tejido labrado con cuadros, estrellas ó círculos.—Animal con rayas de diferente color á lo largo del cuerpo.

Binonay nĝa camote. *adj.* Camote así llamado.

Binonot. *s.* Capa estoposa y como esparto del coco fruta.

Binoot. *s.* Manojo de hojas de palma para dar humazo á las abejas.

Binot-on. *s.* Comistrajo compuesto de arroz cocido, coco y azúcar, envuelto en una hoja.

Binoro-an. (De boro). *s.* Principio, origen.—La parte del árbol de donde se arrancó su fruta.

Binquil. *adj.* Desmedrado; estéril.

Binquis. *s.* Especie de faja ó taparrabo bordadas las puntas.

Binsol. *s.* Espina venenosa de pescado; espina de la cola del pez raya; es muy ponzoñosa.—Habinsol. *v.* Herirse con dicha espina.

Binta. *s.* Embarcación como falúa.

Binti. *v.* Agarrar ó coger á uno del pié. Bintihon mo siya. Cógele del pié. Guinbinti aco niya. Me agarró del pié.—Ave pequeña así llamada.

Binticao. *v.* Cazar ó herir moscas con aguja pendiente con un hilo de un palito y disparándola como si fuese una flecha.—*s.* El mismo instrumentillo para cazar moscas.

Bintol. *s.* Red redonda con un aro de caña ó bejuco para coger cangrejos.—*s.* Cogerlos con dicha red. Mamimintol aco. Voy á coger cangrejos. Naguisi an bintol. Se ha roto la red.

Binoc-an. *s.* Cáscara de nuez, vaina de fréjoles y cosas semejantes.

Binucao. *s.* Enredadera así llamada.—Brazalete de oro y plata.

Binug. *s.* Profundidad, hondura en barranco.

Binughao. *adj.* Color pardo, pardusco.

Binugsay. *s.* *Astr.* Via láctea; vulgarmente llamada *camino de Santiago.*

Binuit. *s.* Anzuelo.—*v.* Pescar con él.

Binulauan. *adj.* Cosa dorada, de color dorado.

Binunglan. *s.* Pezón, pedículo ó rabillo de donde penden las frutas del coco.

Binuquidnon nĝa gauay. *adj.* Gauay de monte ó terreno secano.

Bío. *adv.* De una vez, de golpe, por entero.

Biod. *s.* Obstrucción de vientre.—*v.* Obstruirse el vientre. Diri pacaoro san tauo.

Biol. *s.* Costal hecho de hojas de palma.

Biquiao. *vid.* Bicyao.

Biquil. *adj.* Abacá beneficiado, grueso y recio.—*v.* Dispararse lo que está tirante como arco, flecha, árbol doblegado ú otra cosa.—Andar en contienda, en dimes y dirites riñendo.

Bíquil biquil. *s.* Caña ó palo con que hacen hoyitos para plantar el palay de secano.—*v.* Andar en contienda, porfiar. Namimiquil biquil sira an mĝa caolitauohan. Andan en contiendas los solteros.

Bira. *v.* Abrir las piernas, esparrancarse.—Cambiar de rumbo la embarcación. Pagbirahon mo siya pagpapandug. Ponle preso con las piernas abiertas.—*v.* Las dos especies de alas que ponen al corral de pescar.

Biragac. *adj.* Zancajoso, ó que tiene los pies torcidos y vueltos hacia afuera.

Biray. *s.* Embarcación larga y grande.—Resguardo para el sol ó lluvia.—*v.* Hacer ó poner dicho resguardo.—Adornar con doseles, colgaduras, cañas ú otra cosa.

Biray biray. *v.* Hacer algo poco á poco.

Biri. *s.* Árbol de hoja áspera.

Biribid. *s.* Enredarse unas cosas con otras.—Hacer figuras con la boca, torcerla.—Dar vueltas, irse de un lado para otro.—Retorcer bejuco, hilo ú otra cosa, hacer mecate.—Polvorear herida ú otra cosa.

Biribid nĝa humay. *adj.* Palay fino y oloroso así llamado.

Biric. *v.* Dar vuelta, voltear. Birica an cahuy. Da vuelta al madero. Diri ná nacacabiric an barrena. Ya no vira la barrena.

Biric birig. *v.* Dar vuelta, voltear, virar con frecuencia.

Birig, birig birig. *v.* Murmurar.

Birilhon. *adj.* Cosa preciosa, estimable.

Biring. *v.* Poner boca abajo á los ahogados para ver si vuelven en sí.—Doblegarse, encorvarse.

Biriquis. *v.* Retorcer. Ayaó pagbiriquisa. No lo retuerzas.

Biud, biudbiud. *v.* Andar, pasear despacio.

Biriyauan. *s.* Cántico.

Birma. *s.* Parche que se aplica á las sienes, cuando uno padece dolor de cabeza.

Biro. *s.* Polvos de humo de brea.—*v.* Pintar con ellos.—*s.* Cansancio, trabajo corporal ó mental.—*v.* Cansarse.—Burlarse.

Biroc. *v.* Encorvar.
Birocsot. *s.* Tullido.—*v.* Andar como el tullido.
Birog. *v.* Prohibir, vedar, desechar.
Birol ó bidol. *v.* Pegar con los artejos de los dedos.—Herir con el dedo ó con punta de arma.
Biros. *v.* Sacar una cosa más estrecha y angosta de una parte.
Bisa. *s.* Juego de niños con caña ó palos. —*v.* Divertirse ó jugar á lo dicho.
Bisac. *v.* Romper ó picar, como la vena el sangrador.
Bisacsac. Expresión que usan en vez de decir *bisaya.*
Bisag. *v.* Despreciar, desechar.
Bisan. *conj.* Aunque, á pesar de todo, con todo eso, no obstante, mas que.
Bisan diano. *m. adv.* Por más. Bisan diano incamasirum an cagabihon. Por más oscura que sea la noche.
Bisaya. *adj.* Bisaya, natural de las islas bisayas.—Cosa bisaya ó de dichas islas.—*v.* Hablar en bisaya, traducir al idioma bisaya. Camí ó quitá an mg̃a bisaya. Nosotros los bisayas. Canan bisaya inin caranon. Esta es comida de bisaya. Diri aco maaram magbinisaya. No sé hablar en bisaya. Guinbinisaya co ini. He traducido ésto al bisaya. An cabisay-an. Los bisayas. An mg̃a poro sa mg̃a cabisay-an. Las islas bisayas.
Bisbis. *v.* Ultrajar de palabra.
Bisibis. *v.* Salirse, derramarse.—Regar, rociar.—Tapar la boca de la caña para que se salga despacio el agua al regar ó rociar. Guinbisi-bisan co an acon tanum tanum. He regado mis plantas.
Bis-ig. *v.* Echar agua despacio. Pag bobó sin hinay-hinay sin tubig.
Bislac. *v.* Salir el sol. Salir el sol de entre las nubes. Pag sirang san adlao. Palambrag san adlao cún tican na tinatac-pan san mg̃a arum.
Bislao. *s.* Resplandor; vislumbre.—*v.* Resplandecer; vislumbrar; reverberar la luz. Binibislauan an mata co. Reverbera la luz en mis ojos, me de la luz en los ojos.
Bislog. *s.* Estrechura por donde corre el agua.
Bisó. *s.* Vasija para agua, botijo.—Bisó. *v.* Recordar, acordarse.
Bisong. *s.* Especie de cuchillo corto que usan para partir la bong̃a que mascan con el buyo, para cortar el paláy, espiga por espiga, etc.
Bisug. *v.* Apretarse unos con otros al sentarse.—Despedir, echar fuera á alguno. Pagbibisugon an dato sa diri iya bongto. Se echará fuera al dato del pueblo que no es suyo.
Bisul. *v.* Púa de algunos pescados.—*v.* Clavar ó herir con ella.
Bitac, bitac bitac. *v.* Interpolar, mezclar, varias cosas en la conversación.
Bitad. *v.* Extender, desplegar, tender bien alguna cosa.—Abrir el capullo del algodón y los botones de las flores. Pagbitad quitá sin maopay san banig. Extendamos bien el petate.
Bital. *adj.* Giboso, corcovado; desigual.
Bitana. *s.* Red grande y muy tupida de de modo que no se escapen ni los pecados más pequeños.—*v.* Pescar con ella. Hacer dicha red.
Bitanáan. *adj.* El que tiene la red bitana.—El sitio donde se echa dicha red.
Bitanag. *s.* Àrbol así llamado.
Bitanaon. *adj.* Aquello de que se hace la bitana.—Pescado que se coge con dicha bitana.
Bitanghol. *s.* Arbusto de madera blanda.
Bitas. *v.* Romperse ojo de aguja, nariz de carabao por donde le ponen el anillo ó sortija de bejuco, oreja de mujer por donde tiene los pendientes. Bitas ng̃a carabao. Carabao con la nariz rota.
Bitaug. *s.* Árbol así llamado.
Bitatay. *v.* Colgarse de manos ó piés.
Bitay. *v.* Colgar.—Ahogar. Binitay an macauat. Ha sido ahorcado el ladrón. Bibibitayon co icao dida siton cahuy. Te colgaré ahí en ese maderò.—Binitayan, pamitayan. *s.* La horca.
Bitay bitay. *s.* Colgajos; perendengues, zarcillos, arillos.—*v.* Dudar; estar perplejo. Nagcacabitaybitay an buot nira. Están dudosos.
Bitayan. *s.* Horca, ó sitio donde se ahorca.
Bitbit. *v.* Tener ó llevar algo colgando de la mano.—Llevar con la mano ramo, candela ú otra cosa. Namimitbit sira sin mg̃a lucay. Llevan palmas en la mano. Bitbiton co ini. Llevaré ésto.
Bithang. *s.* Cajoncito ó cosa equivalente para depósito de tabaco, buyo ú otra cosa para obsequiar á los que suben á casa. Sugad sin gantan ng̃a sud-lanan sin tabaco, buyo ug ibá pá ng̃a andam sa panagtauo san mg̃a sumasaca.
Bithi. *s.* Tapanco ó especie de estera hecha de las hojas de nipa.—*v.* Hacerla cosiendo con bejuco dichas hojas. Tahoban sin bithi an humay. Cubrid con bithi el palay.
Biti. *v.* Chispear candela, arroz que se

tuesta ú otra cosa. Nagpapamiti an salong. Chispea la brea.—Abrirse el arroz cuando se tuesta y dar como chasquido. Nagpapamiti an humay cún sanglagon. Da chasquidos el palay cuando se tuesta.—*s*. Arroz tostado, esponjado, blando y blanco, bueno para tomar los naturales chocolate.

Bitibot. *v*. Derramarse, salirse por estar mal atado.

Bitic. *s*. Lazo; ardid.—Adorno como de botones que llevan por gala los moros debajo de la rodilla.—Lazo ó trampa para coger gallinas ó pájaros.—*v*. Poner dicho lazo ó trampa.—Caer ó quedar presa el ave.—Bauog. Es una caña ó palo doblegado donde se ata el hilo ó mecatillo en que queda presa el ave, dentro de un corralillo ó cerco que se hace y donde se pone el cebo.—Quinsiu. Parte donde prende el mecatillo.—Salug salug ó balacuit. El suelo que pisa el ave.—Habong. El corralillo ó cerco.

Bitiis. *s*. Pierna desde la rodilla abajo. Pantorrilla.

Bitin. *s*. Culebra así llamada.—Peso, fiel. —*v*. Pesar.

Biting. *v*. Atar, amarrar lo que se cuelga.

Biting biting. *s*. Nervio grueso que sube desde el calcañar.

Bitlig. *s*. Señal ó cicatriz que se forma donde ha habido llaga.

Bito. *s*. Sima, profundidad, precipicio, hoyo aunque no sea muy hondo.—Habito.—*v*. Caer en lo dicho.

Bitoc. *s*. Lombriz de personas ó brutos. —*v*. Tener lombrices.—Mirar uno por sus cosas. Guinbibitoc niya an iya salapi. Mira por su dinero.

Bitocon. *adj*. Que tiene lombrices.

Bíton. *s*. Charol.—*v*. Charolar, barnizar con charol.

Bitóon. *s*. Estrella.—*v*. Resplandecer las estrellas, verse las estrellas.—Panhimitoón. Juzgar por las estrellas.—*s*. Árbol de hojas anchas. An dahon niya haglapad.

Bitúca. *s*. Piedras sueltas que se mezclan con la lechada de cal para el interior de las paredes.—Callos de vaca, carabao, carnero, etc.

Bituca. *s*. Caña hueca y agujereada, ó cosa semejante, que se pone en medio de un montón grande de palay para que respire.—Leña que se pone en medio ó centro de los caleros que hacen los bisayas.

Bityorot. *s*. Chorro de agua ú otra cosa. —*v*. Chorrear.

Biyao. *v*. Cantar á solas sin que le respondan.—Parabiyao. *s*. El que así canta.

Biyin. *v*. Quedar, ó lo que queda inavertidamente, como un pedazo de carne en la olla ú otra cosa.—*adj*. Cosa escogida y que se guarda como tal; y ésta, según he oido, no entra en cuenta en la repartición, sino que el dato ú otro principal la toma para sí. *v*. Separar, apartar. Biyinon co ini, cay dagco, aconon co. Separaré ésto porque es grande, me lo apropiaré.

Biyo, byo. *v*. Jugar ó echar á andar las peonzas á un tiempo; el mismo juego.

Biyong, biyong biyong. *v*. Chorrear, salir á chorros.

Biyoos. *v*. Abrir la flor.—Retoñar, echar nuevas hojas los árboles.—*s*. Árbol playero así llamado.

Biyud biyud. *v*. Contonearse.—Mover las nalgas ó parte trasera.

BO

Boa. *s*. Almorranas.—*v*. Tener ó padecer almorranas. Binoboa aco. Tengo almoranas.—Pujar ó enseñar á pujar como á los niños.

Boa boa. *v*. Arrullar ó mecer al niño en la hamaca.

Boac. *s*. Hendidura, rajadura á lo largo. —*v*. Rajar á lo largo.—*adj*. Hendido, rajado á lo largo.—Pamuacon ta inin m̃ga cauayan. Rajemos estas cañas.

Boas. *v*. Llamar á los puercos.

Boat, bouat. *adj*. Continuo, frecuente.—*v*. Frecuentar, continuar.

Bobcas. *v*. Romper lo cosido ó amarrado. Pag caotud san m̃ga tahi cún higut bá. Opaya pagtahi sinin acon bado, cay bañgin mabobobcas. Cose bien esta mi camisa, no sea que se rompa ó descosa.

Bobcos. *adj*. Gordo, bajo y grueso de cuerpo.

Bobgasanan. *s*. **(De bugas).** Cestillo para poner arroz ú otra cosa.

Bobho. *s*. **(De boho).** Agujeros.

Boblos. *v*. **(De bolos).** Recompensar, corresponder, remunerar.—Pagar en la misma moneda; vengarse. Paalayona cami niyo sin pagbuhat sinin amon balay, cay magbobobIos cami cún camo ná mán an may pagbubuhaton. Ayudadnos á hacer nuestra casa, porque también nosotros os ayudaremos cuando tengáis que hacer casa. Bisan cún guintamay cami nira niyan; cundí magbobobIos cami onina sa orehe. Aunque ahora nos hayan ultrajado, ya nos vengaremos de ellos luego.

Bobohay. *s.* Nasa pequeña. An gutí nga bobo.
Bobohon. *adj.* Aquello de que se hace la nasa. An himoon nga bobo.
Bóbno. *v.* **(De bono).** Herirse unos á otros. Paguibonobono sin damo nga mga tauo.
Bobo. *s.* Nasa para pescar; consiste en una especie de jaula de bejuco ó caña fina, de la que no puede salir el pez que entra. Cuando se echa en el mar ó río se pone una piedra amarrada á dicha nasa para que vaya á fondo; y ponen también una señal para saber el sitio donde se ha echado.
Bóbó. *v.* Regar, derramar, echar agua sobre alguna cosa.—Bautizar con bautismo de socorro. Binob-an ná an bata. Ya ha sido bautizado el niño con bautismo de socorro.
Bobon. *s.* Pozo, fuente ó manantial.—*v.* Hacer pozo ó fuente.—Abonar, poner tierra al rededor de las plantas, cubrir sus raices con tierra.—*s.* Parte blanda en el cráneo de los niños.
Bobóng. *s.* Techo de nipa ú otra cosa.—*v.* Ponerla. An buca pá lamang san balay an nabub-ngan. La mitad sólo de la casa está techada.
Bobongaon. *adj.* **(De bonga).** Fructífero, que produce fruta.
Bobongbobong sin singbahan. *s.* Cúpula.
Bobonghon. *adj.* Vergonzoso, que se avergüenza.
Bobonogon. *adj.* Que se irrita, entristece. An tauo nga sisinahon, bibidoon.
Boboongan. *s.* **(De boong).** Olas de mar que revientan contra los peñascos ó playas.—*v.* Reventar dichas olas.
Boboronan. *adj.* **(De boro).** Aquello de donde se saca provecho; ave que pone muchos huevos. An tamsi nga tagdamo magbunay.
Bobosdan. *s.* **(De bosud).** Ojo de grano por donde sale la materia. An mata ó araguian san nana san nga hubag.
Bobot. *s.* Ano, culo, orificio; culo de cesto ú otra cosa.
Bobsa. *v.* **(De bosa).** Dar voces el que se incomoda y pone mal rostro.
Bobto. *v.* **(De boto).** Romper, reventar, estallar; disparar arma de fuego con frecuencia. Pagboto sin agsub ó macadamo sa mga luthang.
Bocarán. *s.* Parte de donde viene el viento.—Víbora.
Bocboc. *s.* Carcoma; gorgojo.—Harina de arroz molido.—*v.* Agorgojarse.—Moler, hacer harina de arroz.—Dar golpe con el pié.
Bocbocon. *adj.* Que tiene carcoma ó gorgojo.
Bocgos. *s.* Fardo de tabaco ú otra cosa.
Boclag. *s.* Rajas de anájao como las que ponen en el piso de las casas.—*v.* Prevenir ó preparar el dote.
Boclay, bocolay. *adj.* Gallo pequeño aún.
Boclos. *s.* Avenida fuerte por arroyos.—*v.* Correr el agua por los mismos con fuerza.
Bocna. *v.* Separar, despegar; descoser.
Bocnol. *s.* Pedazo entero de morisqueta. —Salir en pedazos la morisqueta.
Boco. *s.* Nudo de madera ó caña.—Tubérculo de árbol.—Coyuntura de los dedos.—Tobillo.—Nudo de las mallas de las redes.—Ventura, dicha, hado.—*v.* Quedarse con la prenda que se recibió de otro.
Bocoboco. *s.* Tobillo del pié.—Tubérculo de árbol.
Boc-gon. *adj.* **(De bocog).** Aquel á quien se ha atravesado la comida, espina, hueso, etc., en la garganta.
Bocog. *s.* Espina de pescado.—*v.* Clavarse espina ó hueso; atragantarse.
Bocogon. *adj.* **(De bocog).** Espinoso, que tiene espinas, especialmente el pescado.
Bocohan. *adj.* Tubérculoso, que tiene tubérculos.
Botohun. *adj.* Tuberculoso; que tiene tubérculos.
Boc-ól. *adj.* Cosa coagulada ó cuajada.—Tierra seca ó pedazo de tierra seca.—*s.* Pedazo de cosa coagulada —*v.* Helarse, cuajarse.
Bocol. *adj.* Gallo joven aún.—*s.* Espolón de gallo ó cuerno de animal cuando principian á despuntar.—*v.* Echar botones los árboles ó plantas.—*s.* Empacho, vergüenza.—*v.* Temer, avergonzarse.
Bocong bocong. *s.* Borde de sartén, carajay ó cosa semejante.
Bocot. *s.* Aposento, cuarto.
Boctot. *adj.* Jorobado, corcovado, encorvado, giboso.—*s.* Joroba, corcova.
Bocud. *v.* Perseguir. Guinbobocud aco siton nga tauo. Me persigue ese hombre. —*s.* Morisqueta, que, estando ya cocida, sobresale de los bordes de la olla.
Bódbod. *v.* Envolver, amarrar petate ú otra cosa.
Bogcos. *v.* Atar, liar, vendar. *s.* Atadura, ligadura, venda.—*adj.* Fuerte, fornido.
Bogcot. *s.* Robar, llevarse alguna cosa sin

saber nada el dueño. Binogcot an acon baloto. Ha sido robado mi baloto. Binogcotan aco san acon casco. Me han robado mi casco.—Dicen que es robar el diablo ó llevarse á uno. Polong sini, nga an binobogcot guindadara sa mga yaua.—*adj.* Miserable, flaco.

Bogho. *v.* Estrenar una cosa.

Bogoc. *adj.* Huevo huero.—*v.* Enhuerar ó dejar hueros los huevos.—*adj.* Puerco limpio, grande y gordo.—Enjuagadura de la boca.—*v.* Enjuagar la boca.—Rociar con la boca.—Ahogarse atravesándose alguna cosa en la garganta.

Bogon. *s.* Lobanillo; berruga; papera.

Bogonan. *adj.* Que tiene lobanillo, verruga ó papera.

Bogonon. *adj.* Que tiene lobanillo, verruga ó papera.

Boctoc, boroboctoc. *adj.* Cosa desigual con altos y bajos.—*v.* Hincharse el botete.—*adj.* Mustio, rostrituerto.

Bogtod *adj.* Jorobado, corcovado.

Bogtol. *v.* Sobresalir como lo hinchado, repleto ó lleno.

Bogtó. *v.* Abortar.—Nabogto. Binogto, guinbogto. Aborto ó lo abortado.

Boh boh. *v.* Aumentar la comida al que está comiendo.

Boh bohan. *adj.* Plato que se usa para aumentar la comida al que está comiendo.

Boho. *s.* Agujero.—*v.* Agujerear. Guinbohocan an bangcat san yatot. El ratón ha agujereado el cesto. Meter pié en agujero. Nahaboho aco. Metí el pié en un agujero.

Bohoc. *s.* Cabello, pelo de la cabeza.

Bohoc bohoc. *s.* Barba ó filamento como el de maíz.

Bohocan. *adj.* Cabelludo, de mucho cabello.

Bohod. Harto.—*v.* Hartar, estar harto. Bohod ná aco. Ya estoy harto.—*adj.* Gangoso.—*v.* Ganguear.—*s.* Gangueo.

Bohog. *adj.* Lluvioso, que llueve.

Bohol. *v.* Remitir, echar ó cargar una cosa á otro—Dar á uno lo de otro.

Bohong, buhung buhung. *adj.* Mucho —*v.* Dar ó tomar mucho.

Bohoot. *adj.* Cosa apretada y como cerrada ú oprimida. Nabohoot an guinhaua co. Tengo opresión de pecho Nabohoot an iya guinhua sin casina. No le cabe en el pecho el enojo.

Bohos. *s.* Depósito, granero de palay ú otra cosa.—*v.* Poner en granero lo dicho. —Hacer granero.

Bohosan. *s.* Granero, depósito de palay ú otra cosa.

Bohot. *adj.* Morisqueta dura y sin cocerse en el interior de la olla.

Bohoy. *adj.* Cosa muy angosta de boca.

Bolantingon, borantigon. *adj.* Ave de color blanco, colorado y negro.

Bolbog. *v.* Extender, ensanchar, renovarse la herida.—Descubrir, renovar lo olvidado ó encubierto.—Ahogarse, anegarse en agua. Nagbobolbug an iya casam-dan. Se ensancha su herida.—Perderse una cosa por la mucha agua. Nabolbog an humay sa uran. Perdióse el palay con la lluvia. Pinapagbolbog an di matadong nga capolonganan. Renuevas, ó descubres el pleito injusto.

Bolbol. *s.* Vello, pelo; plumas de ave.—Pelar; desplumar. Himolbolan niyo layon an manuc. Desplumad pronto la gallina.

Bolbolan. *adj.* Que tiene vello, pelo ó plumas.

Bol-gan. *adj.* **(De bolog).** Que tiene lobanillo ó nube blanca en los ojos.

Bolgan. *s.* Pescado comestible de mar; tiene negro el lomo y los ojos blancos.

Bolbolon. *adj.* Que tiene vello, pelo ó plumas.

Bolho. *s.* Rotura, rasgadura, agujero.—*v.* Romper, agujerear.—*s.* Claros en la sementera por no haber nacido las plantas.

Bolhog. *adj.* Ojos azules.—*v.* Tener los ojos azules. Dar humazo á las abejas para que no piquen al coger el panal.—Sumergirse, zambullirse; hundirse en agua ó cieno.

Bolhos. *s.* Hoyo, agujero, abertura.—*v.* Meter el pié por lo dicho.

Bolhot. *v.* Hallar ó encontrar á uno desprevenido. Binolhotan an mga capitan san ponoan. El superior halló desprevenidos á los capitanes.

Bolíg. *s.* Insecto negro y venenoso.

Bolirao. *adj.* Cosa de varios colores á lo largo del cuerpo.

Bolisong. *s.* Coral ó especie de arbusto negro de la mar.

Bolnod. *v.* Meter pié en hoyo, agujero, cieno ó barro; atollarse.

Bolnot. *v.* Sacar una cosa de donde está puesta. Guinbolnot an sundang co sa tacub san macauat. El ladrón sacó mi sundang de la vaina.

Bolo. *s.* Cuchillo ancho, romo y sin punta, que usa el bisaya para quitar la yerba. —Purang. id.

Bolocon. *adj.* Hoja del gauay sin abrir aún.—*v.* Arrollar hojas, abacá ó cosa

semejante.—Estar echado y encogido. Molocon. id.

Bolod. *s.* Loma, montecito, altillo.

Bolog. *s.* Seca, lobanillo, divieso; nube blanca en los ojos, que parece están salidos.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.

Bologan. *s.* Excrescencia redonda que sale por algún dolor, herida ó golpe.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.

Bol-ong. *s.* Zancajo.

Bolong. *s.* Medicina, remedio.—*v.* Medicinar, curar.

Bolongan. *adj.* Que medicina ó cura.—*s.* Médico, cirujano, mediquillo.

Boloon. *adj.* Aquello de que se hace el cuchillo ó arma que llaman *bolo.*

Bolos. *s.* Venganza, castigo.—*v.* Vengarse, castigar.—Corresponder como vengándose. Magbolos aco. Yo me vengaré.—Contrarrestar, oponerse.

Bolos. *v.* Colocar los harigues en el hoyo hecho apropósito. An singbahan pá lá an nabolosan. Sólo se han puesto los harigues en la iglesia.

Bolos. *s.* Pieza entera de género.—Repique de campanas.—Párrafo ó artículo de libro. Usa ini ca bolos. Esta es una pieza de género. ¿Pira ca bolos an repique? ¿Cuántos repiques? Icaduha ca bolos. Párrafo segundo, ó artículo segundo.

Bolos. *s.* Fisga de dos ó más dientes.—*v.* Herir con ella.—Tirar de repente del anzuelo al coger el cebo el pescado.—Coser, haciendo costura doble.—*s.* Pescado largo y de boca aguda.

Bolos. *v.* Crecer el agua cuando comienza la avenida.

Boloson. *adj.* Aquello de que se hace la fisga que llaman *bolos.*

Bolsit. *v.* Mentir.—*s.* Mentira.

Bolsiton. *adj.* Mentiroso.

Bonbon. *s.* Arena fina, polvos.—*v.* Poner ó echar polvos en lo escrito.—Poner tierra alrededor de la planta.—*s.* Montón de tierra alrededor de la planta.—Terraplenar, allanar.—Cargar ó añadir.

Bongbong. *s.* Tabique de tabla, nipa ú otra cosa.—*v.* Poner dicho tabique.—Esconderse detrás del tabique.—Esconderse, resguardarse, ponerse al abrigo.—Ser contrario el viento.—Señalar los árboles para denotar que tienen dueño.—Señal puesta en los árboles.

Bonbongan. *s.* Parte de toda arma inmediata á la espiga ó mango. An cagutian san salsalon dapit sa paloan.

Bondo. *v.* Caer, dar de culo en tierra.

Bondoc. *v.* Dar golpes con el pié en tierra ó en otra parte, patalear.—Dar coces, acocear. Binondocan si Pedro san cabayo. El caballo dió una coz á Pedro.

Bondoc nga humay. *adj.* Palay grueso así llamado.

Bondol. *v.* Dar con punta de madero en puerta, pared ú otra parte.—Herir, derribar dando de punta con alguna cosa.

Bonga. *s.* Fruta.—Fructificar, dar fruto.—*s.* Palma así llamada, cuya fruta, que lleva el mismo nombre, usan en el buyo. Namomonga ná an humay. Ya tiene fruto el palay. Bonga sin lubi. Fruta de coco.

Bongaan. *adj.* Fructífero; que tiene ó produce fruto; frutal.

Bongabong. *s.* Red para pescar en río atajándolo con ramas para que el pescado vaya por donde está la red, que es la parte más estrecha.

Bongco. *v.* Cascar, romper con los dientes; romper como hace el puerco con el coco fruta para comerse la carne. Binongco san babuy an borontan nga lubi. El puerco rompió el coco con su bonote aún.—*s.* Animalito que se cría á las orillas de los ríos.

Bongcol. *v.* Herir; dar de punta con madero ú otra cosa en alguna parte para derribarla.—Estar casa ú otra cosa cerca ó á la vista de camino ó vereda. Hinbobongcolan sin dalan an amon balay. Nuestra casa está á la vista del camino.

Bongcos. *v.* Envolver; cubrir con sábana ó manta.

Bongcug. *s.* Espalda.—Cuello grueso por la parte superior.—Costilla.—Hinchazón, inflamación.—*v.* Hincharse, inflamarse.

Bongcugan. *adj.* Espaldudo.—Engatillado. —Himongcug. id.

Bongdac. *v.* Pisar fuerte, dar con el pié, patalear.—Tropezar.—Dar ó tirar coces. —Arruinar.—Estrellar ó dar con violencia.

Bongdo. *s.* Montón, repecho ó mogote de tierra, montículo. Nagboborobongdo inin tuna. Hay muchos montículos en esta tierra.—*v.* Tumbar, derribar luchando.

Bongdol. *v.* Herir dando golpe aunque sea á la tierra.

Bonggo. *v.* Romper anzuelo ú otra cosa. Partir ó romper caña dulce.—Llevar sobre sí cosas pesadas.—Desfallecer, perder las fuerzas.—Cortar rama ó fruta de árbol.

Bongiod. *v.* Acompañar.

Bonglio. *s.* Árbol grande de hojas pequeñas y madera floja. Dao nabulcasan nga bonglio. Se dice del que ha quedado pobre y desarrapado.

Bonglo. *v.* Llegar á uno la muerte después de haber reunido ó conseguido una fortuna regular.—*Sent. fig.* Trocar, permutar.—*s.* Guía de la palma y otras plantas, antes de abrir.

Bongol. *adj.* Sordo.—*v.* Ensordecer, hacerse sordo. Bongol aco. Soy sordo. Nagpapacabongol siya. Se hace el sordo.

Bongol. *v.* Cortar la guía del coco por donde destila la tuba.

Bongol nga pating. *adj.* Tiburón carnívoro.

Bongol nga salapi. *adj.* Moneda sorda ó mala, que suena mal.

Bongot. *s.* Barba, ó sea el pelo que nace en la parte inferior de la cara. Bigote—*v.* Afeitar, pelarse la barba como hace el natural.--Barbas de animales. Naghihimongot sira. Se están pelando ó quitando la barba.—Barbas de enredadera ú otra planta.—*v.* Oler ó sentir olor. Nacabongot aco sin maraut nga baho. Siento mal olor.

Bongot bongot. *s.* Barba ó pelos que nacen en la parte inferior de la cara, cuando no son muchos todavía.—Antenas ó cuernecillos que tienen algunos animales en los labios. Ini nga isda mayada bongotbongot sa im-im. Este pez tiene antenas en los labios.

Bongoton, himongot, bongotan. *adj.* Barbudo. Bigotudo.

Bongsod. *v.* Clavar, hincar en tierra.—Poner estacada en los corrales de pescar. *adj.* Que no sabe nadar.—Angosto de una parte y ancho de otra.

Bongto. *s.* Pueblo, ciudad.—*v.* Hacer ó formar pueblo. Nasunog an bongto sa Páric. Se ha quemado el pueblo de Páric. Magbongto quitá dinhi. Hagamos aquí pueblo. Maopay ini pagbongtoan. Este es buen sitio para formar pueblo. Nahaguinbongto sira. Andan de pueblo en pueblo.

Bongtohanon. *adj.* Popular, gente de pueblo, natural del pueblo.

Bongtol. *s.* Golpe, porrazo con cosa pesada.—Dar golpe con la mesa.—Caer de repente en el suelo y dar golpe.—Caer alguna cosa sobre uno.—*adj.* Cosa pesada ó torpe.—Persona corta, ignorante, idiota.

Bongtud. *s.* Loma, repecho, altillo, montículo.—Mogote, ó bajo pequeño de arena en la mar.—*v.* Formar altillos la tierra. —Inflar.

Bongtug. *v.* Dar fondo á las embarcaciones menores con una piedra amarrada que hace las veces de ancla.—*s.* Pescado pequeño así llamado.

Bongtugon. *adj.* Piedra amarrada á un cordel, la cual hace las veces de ancla.

Bongugon. *adj.* Que tiene lobanillo.—*s.* Árbol así llamado.

Bonguiod. *adj.* Cosa llana, sabida y trillada.—*v.* Seguir recto camino.--Bonguiod, cabonguioran. *s.* Camino real.—Longitud de una cosa.—Río principal donde se juntan los arroyos.

Bonguran. *s.* Plátano oloroso y de color amarillo.—Árbol bueno para harigues.

Bonhoc. *v.* Agujerear; romper.—*s.* Agujero, rotura.—Animalejo así llamado. Guinbonhoc san yatot an bohos san humay. Ha agujereado el ratón el depósito del palay. Nabonhóc an pocot. Se rompió la red.

Bonlod. *s.* Cieno.—*adj.* Terreno cenagoso. *v.* Sumir, meter, hundir en cieno. Nahibonlod aco. Me metí en el cieno. Amo ini an acon hinbonloran. Este es el sitio donde me metí en el cieno.—*s.* Animalejo que canta de noche, y echa á perder el palay sembrado.

Bono. *v.* Herir. Binono an carabao. Ha sido herido el carabao. Bon-on mo siya. Hiérele. Bangcao an ibinono co diya. Le herí con lanza. Binon-an aco san acon bactin. Me ha herido mi puerco. Nacabono siya sa acon. Me hirió.

Bon-o. *s.* Gordura de ave, enjundia de gallina.

Bonoan. *s.* Corral de pesca.—*v.* Hacerle.

Bonoc. *s.* Aguacero fuerte.—*v.* Llover fuerte.—Quedar sin cocer el arroz en la olla por ser mucho.

Bonog. *s.* Pescado pequeño así llamado.

Bonol. *v.* Zurrar, aporrear.

Bonos. *v.* Sacar dinero de bolsa; sacar á otro su dinero.

Bonot. *v.* Quitar la capa estoposa del coco fruta.—*s.* Corteza ó parte estoposa de la fruta del coco.—Árbol de hojas estrechas y algo largas; de su corteza machacada hacen cordeles. Bon-tan niyo iton mga lubi. Quitad el bonote á esos cocos. Binon-tan ná namon. Ya les hemos quitado el bonote. Imo aco ipamonot sinin mga lubi. Quita el bonote á estos mis cocos.

Bonoot. *s.* Hachón, tea. Zurrón donde están encerradas las flores que preceden á la nuez del coco.—*v.* Hacer hachón.

Bontoc. *adj.* Cosa entera, como un ensartado de carey sin que falte nada.—Sarta de cualquier cosa.

Bontog. *v.* Desmayar, padecer síncopes. Dar fondo á embarcaciones menores con una piedra amarrada á un cordel.—*s.* Pes-

cado pequeño así llamado.—*adj.* Cosa echada ó colocada en tierra.—*v.* Dormir á sueño suelto.—*s.* Piedra que ponen al ancla de madera; piedra que hace las veces de ancla.—*v.* Caer de repente.—*adj.* Lunático; que se desmaya.

Bontol. *v.* Dar golpe, golpear con palo ú otra cosa; macear.—*s.* Mazo, ó lo que se usa para clavar estacas ú otra cosa.—*adj.* Persona floja para el trabajo.—*s.* Comida de los puercos.—Tierra somera, que á poco que se cave, se da con piedra ó cosa dura.—Lo que ha llegado á lo duro y no puede pasar más adelante. Fin donde cesó la obra para proseguirla después.

Bontol.---Borontol. *s.* Comida de puercos.—*v.* Comer ó dar de comer á los puercos.

Bonyod. *v.* Acompañar, ir en compañía de otro.

Bonyog. *v.* Acompañar, ir en compañía de otro.—*s.* Campañía; hilera de gente ó animales. Pagbonyog quitá. Vamos en compañía. Guinbonyogan an Padre sin madamo nga tauo. Acompañó al Padre mucha gente. Nagcabobonyog sira. Van en compañía.

Booc. *adj.* Coco fruta entero. Usa ca booc. Un coco. Napolo ca booc. Diez cocos.—Cosa entera.—*v.* Hacer por entero una cosa.

Bood. *s.* Mitad, medio ó centro de una cosa.

Boog. *v.* **(Calbayog).** Derramar ó echar agua ú otro líquido; echarse agua en el cuerpo, como cuando uno se baña á tabo.

Bool. *adj.* Morisqueta cocida, que, al sacarla de la olla, sale en gruesos pedazos. —*s.* Corteza de la morisqueta.—Árbol marítimo, cuya pepita es venenosa.

Boong. *v.* Romper, rajar, quebrar.—*adj.* Cosa rota, rajada ó quebrada. Naboong an tadiao. Se rompió la tinaja.

Boot. *s.* Ardilla, comadreja.

Booy. *s.* Plátano pequeño y oloroso así llamado.

Borabud. *s.* Fuente, manantial.—*v.* Brotar, manar, salir el agua.

Boranting. *adj.* Gallo blanco con matices de otro color, y otra cualquier ave.

Boro. *v.* Coger las frutas de árboles ó plantas.—Quitar los piés ó alas á los mosquitos, arañas, cangrejos, lagartijas, etc.—Caerse dedo ú otra parte del cuerpo por enfermedad.—Utilizar ó sacar provecho de alguna cosa.—*adj.* Cada uno de los plátanos que contiene el racimo.—*s.* Nombre de cortesía y cariño. Nacaboro aco sin igot. He cogido la fruta igot. Naboroan san cagat an quinis. Han quitado las garras al cangrejo. Naboro sin tabaghac an tudlo co. Mi dedo se ha caído por causa de la enfermedad *tabaghac.* An salapi nga ibinilin mo sa acon ansia an acon guinboboroán san acon pagpatigáyon. El dinero que me dejaste es de dónde yo saco para buscarme la vida. Tagui aco sin usa ca boro nga saguing. Dame un plátano.

Boro boro. *s.* Vejiguitas que se forman en el agua cuando se agita.—*v.* Formarse dichas vejiguitas.—Resollar el gato.

Borobocol. *adj.* Cosa unida y en pelotones como la espuma que arroja la mar.

Borobolho. *s.* Claros en la sementera, donde no ha nacido el palay.

Borobud. *s.* Envoltorio.—*v.* Envolver.—Enroscarse.—*adj.*—Cenceño, delgado, ligero.—*s.* Pescado así llamado.

Borobutcon. *s.* Brazo de silla ó cosa semejante.—El asta de figura de brazo del remo *bugsay.*

Boroc. *adj.* Cosa de varios colores.—*v.* Perderse alguna cosa.—Vacilar, dudar, infundir duda ó sospecha.—*adj.* Cosa veteada de negro y blanco; caña-dulce veteada de morado y blanco.—*s.* Manchas que salen en el cuerpo. Naboroc an singsing co. Se ha perdido mi anillo. Nacacaboroc an polong mo sa acon. Me hacen vacilar tus palabras.

Boroc boroc. *s.* Sonar el agua ú otro líquido cuando sale por parte estrecha.—Centellear los ojos.—*s.* Ruido del agua ú otro líquido cuando sale por parte estrecha.—*adj.* Cosa de varios colores. Nagboborocboroc dao calayo an mga mata niya. Sus ojos centellean como fuego.

Borocbutic. *adj.* Avetado, que tiene vetas.

Borocos. *v.* Atar, amarrar, ceñir, liar.—*adj.* Valiente; robusto.—*v.* Manifestar valentía.

Boroctol. *s.* Hinchazón. *adj.* Tullido, encorvado, jorobado; agobiado de trabajo ó carga.

Borogtongon. *adj.* Llevadero, que se puede cargar ó llevar.

Borol. *v.* Retoñar, principiar á salir ó brotar las plantas.—Salir ó nacer los carabaos, etc. *s.* Retoño.

Boron. *s.* Madeja de algodón ú otra cosa. —*v.* Hacer madeja ó envoltorio.—Enroscarse culebra, enredadera ú otra cosa.

Boroncot. *v.* Sentarse ó ponerse en cuclillas acurrucado, y con la barba sobre las

rodillas.—Extrañarse como dudando.—*adj.* Acurrucado, encogido, encorvado.

Borong. *s.* Vapor, niebla, neblina.—*v.* Haber niebla.—Vacilar, estar dudoso y perplejo.—Extrañarse como dudando.—*adj.* Vacilante, perplejo, dudoso.

Borong borong. *v.* Vacilar, estar dudoso y perplejo.—Extrañarse como dudando.—*adj.* Vacilante, perplejo, dudoso.—*v.* Remolinar como humo, niebla, abejas, etc.; remolinear.

Boroos. *s.* Tiempo que está aún por llegar. *s.* Llamarada que echa la luz cuando está para apagarse.—*v.* Disminuir, menoscabar.

Boros boros. *v.* Sonar el cuesco, sonar el ano cuando se opera.—*s.* Ruido del cuesco ó pedo.

Borosot. *v.* Alargar los labios ó el hocico. —*s.* Divieso pequeño.—*v.* Tener ó padecer dicho divieso.

Borosoton, boros-ton. *adj.* El que tiene divieso pequeño.

Borot. *s.* **(B).** Retoño, tallo de la raíz del cogon.—*v.* **(C).** Salir ó verse ya el sol.

Borotbot. *v.* Romper, desunir los hilos de lo tejido.

Boroton. *s.* Pájaro así llamado.

Boroyboyon. *adj.* **(De boyboy).** Acusador, imputador.

Borug. *v.* Cortar el pelo; afeitar.—Arrojar palo ú otra cosa.

Borugan. *s.* Tijeras.

Borug botug. *v.* Salir granos ó viruela.—Los mismos granos.

Borungay. *s.* El pelo que desciende desde los cabellos por el rostro.

Bosal. *adj.* Ignorante. Ayao aco paquianhan iton, cay bosal aco. No me pregunte eso porque soy un ignorante.

Bosbos. *v.* Abrir el vientre; hacer la autopsia.—Acostumbrar, enseñar.—Destripar. Bosboson co icao. Te voy á destripar.

Bosi. *v.* Mentir.

Bosihon. *adj.* Mentiroso.

Bosla. *v.* Afrentar, injuriar, llamar á uno brujo ú otra cosa.—Acusar, dar parte, referir; proponer, manifestar alguna razón.

Boslong. *v.* Mirar bien, mirar cara á cara, de hito en hito.

Boslot. *s.* Agujero.—*v.* Agujerear.

Boslud. *s.* Lomo de arma blanca.

Bosnít. *v.* Abrir; despellejar; romper.

Bosod. *v.* Reventar apostema ó hinchazón.

Bosog. *adj.* Harto, lleno.—*v.* Hartar.—*s.* Gula.—Cólico.—Arco de disparar flechas. —Carmenar, escarmenar algodón rama pasándolo por la cuerda de un arco. Nabosog ná aco. Ya estoy harto. Maraut an cabosog. Es mala la gula.

Bosogan, tagabosog. *adj.* El que lleva ó usa el arco de flechas, etc.

Bosol. *adj.* Planta lozana.—Espiga de arroz ya llena.

Bosong. *s.* Hechizo que antiguamente usaban los principales para que les respetasen los demás.—*v.* Hechizar, usar de dicho hechizo.—*s.* Castigo que suele venir, segun dicen, por algún desacato que se haya cometido. Ayao siton, cay bobosongan ca. No hagas eso, porque te sobrevendrá algún mal.

Botbot. *v.* Brotar, aparecer, salir, manifestar lo oculto. Iton mga tauo diri nabotbot sin bongto. Esa gente no aparece por el pueblo. Nabotbot ná an mais. Ya brota el maíz.

Botete. *s.* Pescado que tiene una especie de huevecillas que envenenan, y se hincha fuera del agua.

Botition. *adj.* Lo que parece al pescado *botete* cuando se hincha.—Sitio donde hay mucho pescado *botete.*

Boto. *v.* Reventar; estallar.—Disparar arma de fuego.—*s.* Disparo.—*v.* Aparecer, presentarse ó llegar á alguna parte.—*s.* **(C).** Miembro viril. Binoto an baso. Reventó el vaso. Binati co sin duha ca boto, ug ansia ini nga mga tauo an nagpaboto. Oí dos disparos, y esta es la gente que disparó. Pagboto pá lá an mga looc. Acaban de aparecer los remontados.

Boto boto. *s.* **(C).** Badajo de campana.

Botoc. *s.* Haz, rollo; amarrar en haces.—*s.* Venda, liga ú otra cosa para amarrar. —*v.* Atar con liga, venda ó cosa semejante.—Levantar, cargar ó llevar peso.

Botog. *s.* Chichón, inflamación pequeña.

Bot-ol. *s.* Garganta, nuez de la garganta.

Botol botol. *adj.* Cosa desigual, quebrada, con altos y bajos. Nagbobotol botol an tuna. Está desigual el terreno.

Botong. *v.* Comprar ó vender cosas grandes como esclavo, casa, navío, carabao, etc.—*s.* El precio de la cosa que se compra ó vende. Binotong co ini nga carabao. He comprado este carabao. Botongan mo aco sinin oripon. Cómprame este esclavo. Guinbotong co an iya balay. He comprado su casa. Tapus co ná botonga. Ya lo he comprado. Bobotongon co an imo sacayán. Yo compraré tu embarcación. Iguimbotong si José san iya mga bugto. Fué vendido José por sus hermanos. Imo aco igbotong sinin carabao didto sa Tubig. Véndeme en Túbig

este carabao. Aádi an botong san sacayán. Aquí está el precio de la embarcación.

Botong. *v.* Tirar de cordel ó cosa semejante para arrastrar ó levantar alguna cosa. Pagbotong camo. Tirad vosotros. *adj.* Fruta de coco ó palay que aun está en leche ó tierna.—*s.* Chinchorro grande de muchas piezas.

Botong botong. *v.* Tirar de una y otra parte como hacen los aserradores.—Tirar del cordel de donde penden los globos ó cosa semejante.—El mismo cordel para subirlos y bajarlos.

Botoy. *s.* Voz de cariño.—*adj.* Setas pequeñas aún.

Botud. *adj.* Cosa podrida, dañada, corrompida.—Corromperse pescado fresco ó cosa semejante. Botud ná an isda. Está corrompido el pescado.

Botud nga gauay. *adj.* Gauay así llamado.

Botud nga humay. *adj.* Palay así llamado.

Boyboy. *v.* Dar en cara, acusar.—Sacar en limpio la verdad averiguándola.

Boyo. *v.* Atraer enseñando alguna cosa.—*s.* Lazada.—Hacer lazada. Llamar á los puercos.—Embaucar, engañar.—Juntar y guardar el copo de algodón.

Boyoc. *v.* Persuadir.

Boyocot. *v.* Doblegar, encorvar, inclinar; rendir. Naboyocot aco sinin binaba. Me tiene rendido esto que llevo á cuestas.

Boyooc. *s.* Agallón en la garganta, flemón.

BU

Bua. *s.* Enfermedad de perros que parece están locos y dan vueltas.—*v.* Padecer los mismos dicha enfermedad.

Bua. *s.* Mentira.—*v.* Mentir. Ayao pagbua. No mientas. Diri ca magbubua. No mentirás. Nagbua ca sa acon. Me has mentido.—Panhimua. Llamar á uno mentiroso.

Buac buac. *s.* Chorro de cosa líquida.—*v.* Salir á chorro. Nabubuacbuac an dugo sa casam-dan. Sale á. chorro la sangre de la herida.

Buad. *v.* Hozar el puerco, revolver de abajo arriba.—*s.* Isla así llamada cerca de Catbalogan; pueblo de 'dicha isla, que en la actualidad se denomina Zumárraga.—*adj.* Cosa difícil.

Buágas. *s.* Plátano así llamado.—*v.* Esparcirse cosas menudas como cuando se rompe el hilo de un rosario y caen las cuentas ensartadas.

Bualag. *v.* Soltar, dejar la carga ú otra cosa.

Buan. *s.* Bejuco con muchas espinas.

Buang. *adj.* Tonto, fatuo, memo.—Coco vano, sin carne ni agua.—*v.* Rabiar.—*adj.* Rabioso.—Rudo y tardo en aprender.—*s.* Mitad de alguna cosa.—*v.* Partir por medio á lo largo. Maldecir, echarse maldiciones.—Poder más, quedar como vencida una cosa por otra.—Revolver sacando de abajo arriba.

Buang. *adj.* Cosa dividida ó partida por el medio como el hocico de algunos peces, etc.—*v.* Tener ó estar la cosa partida ó dividida en el sentido dicho.

Buangin. *v.* Maldecir.

Búao. *adj.* Cosa vana, caduca, sin meollo.—Vanidad de las cosas.—*v.* Mudar, caerse las uñas por golpe ó enfermedad.

Buáon. *adj.* Mentiroso.

Buas. *s.* Mañana, ó sea el dia que sigue al de hoy. Macadto aco buas. Mañana iré. Buas aco cacadto. Mañana iré. Ayao icao pagbuasbuas. No dilates el tiempo. Diri aco cabubuasan sini. No me cogerá el día de mañana haciendo esto.—*v.* Dejar algo para mañana.

Buay. *s.* Fruta redonda y blanca; especie de bola que se cría dentro de la fruta del coco formada de su agua congelada; se come.

Buay, buay buay. *v.* Caerse, derramarse, salirse palay ú otra cosa por agujero ó rotura.

Buaya. *s.* Caimán, animal anfibio, cubierto de escamas muy fuertes, á excepción del vientre, de color verdoso oscuro, con manchas amarillentas y rojizas; es muy carnívoro.—Dao nagpapalangao nga buaya. Se dice de los que estan abobados, abierta la boca.

Buáyan. *adj.* Fruta de coco que tiene dentro una especie de bola llamada *buay*.

Bublag. *v.* **(De bulag).** Apartar, separar.

Bublangan. *s.* **(De bulang).** Gallera ó sitio donde se pelea ó juega al gallo.

Bublanun. *adj.* **(De bulan).** Tiempo de luna ó que hay luna.

Bublao. *v.* Incitarse, desafiarse unos á otros para reñir. Pagcaayat sin damo nga mga tauo sa paquigsuruhay.

Bublaran. *s.* **(De bulad).** Baloto ó especie de baloto donde echan y ponen al sol el coco rallado para que se pudra y flote el aceite que van sacando diariamente.

Bublig. *v.* **(De bulig).** Ayudarse dos ó más en alguna obra. Pagbulig sin duha ca tauo cún capin bá sin ano mán nga buhat.

Bubnayan. *s.* **(De bunay).** Lugar ó sitio donde ponen las aves, tortugas, caimanes, etc.
Bubsanan. *s.* Asientos primeros de los remeros, hacia la proa.
Bubtac. *v.* **(De butac).** Abrirse, rajarse tabla ú otra cosa; agrietarse la tierra.
Butanĝan. *s.* **(De butang).** Sitio donde de ordinario se pone alguna cosa.
Bubtas. *v.* **(De butas).** Apartar, separar, desunir.
Bubua. *s.* Árbol; su fruta, que tiene el mismo nombre, es muy sabrosa y contiene una pepita amarga. Lanzones.
Bubulagon. *adj.* Accidentado ó que padece accidentes con alguna frecuencia.
Bubunao. *s.* Árbol así llamado.
Buca. *v.* Desatar nudo ú otra cosa.—Abrir, rajar.—Renovarse la herida.—Dividir por la mitad, partir caña ú otra cosa.—Descubrir.—*s.* Mitad, como la mitad de una casa, de una caña, de un coco.—Crustáceo con concha, que tiene la forma de un abanico.—Pamuca. Descubrir lo oculto ó escondido.—Himuca. *s.* Dádiva que antes daban al dato, por el casamiento del sácope, sin cuyo riquisito no se podía casar.—*v.* Dar la tal dádiva.
Bucab. *adj.* Vano, hueco.
Bucabuca. *s.* Insecto alado así llamado. —Gusano que, en tocándole, se hace una bola.
Bucabuc. *s.* Arbusto playero.
Bucad. *s.* Flor, rosa.—*v.* Abrir la flor.—Abrir, descubrir alguna cosa.—Descubrir secretos.—Sacar raices.
Bucadcad. *v.* Hablar de prisa y con precipitación. Uaray aco casayud san yacan niya, cay nagbubucad lá. No he entendido lo que decía, porque hablaba con mucha precipitación.
Bucag. *s.* Médula ó corazón de anájao, coco, calabaza ó cosa semejante.
Bucagcag. *s.* Planta ó palma que tiene la médula del interior blanda y fofa.
Bucal. *v.* Hervir.—Brotar, salir agua con fuerza.
Bucalcag. *v.* Abrir, dilatar, extender.
Bucalas. *v.* Deslizarse; desasirse; desprenderse; soltar lo que se tiene agarrado. Cay nacabucalas an camut co sa pálua, amo in caholog co. Porque mi mano se desprendió de la hoja ó penca, por eso me caí.
Bucang. *v.* Abrir la boca. Diri aco nacabucang san acon babá. No puedo abrir mi boca.
Bucao. *s.* Fruta del árbol dapdap.—Ave de grandes ojos así llamada.—Pescado pequeño, algo encarnado y de grandes ojos.—Baga canan bucao an mata mó. Se dice del que mira mucho una cosa. *v.* Echar; privar á uno de su partición.
Bucarán. *adj.* Árbol ó planta con flor.
Bucaris. *s.* Caspa.
Bucarison. *adj.* Casposo.
Bucas. *v.* Disparar ballestón, lazo ó cosa tirante.—Descubrir lo tapado, descubrirse el cuerpo.—Abrir ó reventar la ola.—Manifestar, dar á conocer una cosa oculta.
Bucas bucas. *v.* Descubrir, manifestar.
Bucat bucat. *v.* Amanecer, rayar el día.
Bucatcat. *s.* Luciérnaga, gusano de luz.
Bucatot. *s.* Instrumento de pescar.—*v.* Poner ó colocar dicho instrumento.—Coger en él algo.—Caer el pescado en el garlito.
Bucauan. *s.* Árbol, especie de naranjo.
Bucauil. *s.* Caracol así llamado; se come.
Bucaycay. *v.* Revolver con la mano; escarbar.
Buclad. *v.* Abrir; extender.—Manifestar.
Buclid. *adj.* Hembra que pare ó todos machos ó todas hembras. An babaye nĝa nanĝanac sin lus-ay nĝa mĝa lalaqui cun mĝa babaye bá.—Levantar la escalera de caña ó palos de modo que no se pueda subir por ella; quitarla y ponerla recta.—*s.* Hongo venenoso así llamado.
Buclit. *v.* Coger, hallar ó encontrar á uno descuidado. Pahitagbo nĝa tigda. Uaray pagpacatago an mĝa looc cay nabuclitan san mĝa guarda. No pudieron ocultarse los remontados porque los hallaron descuidados los guardas.
Bucuat. *v.* Desenterrar cadáveres. Binucuatan an minatay. Ha sido desenterrado el cadáver. Despertar por causa de ruido. Cagabí nabucuat aco. Anoche desperté por el ruido.
Bucud. *v.* Perseguir. Guinbubucud aco siton nĝa tauo. Me persigue ese hombre. —*s.* Morisqueta, que, estando ya cocida, sobresale de los bordes de la olla.
Bucus. *v.* Atar, ceñir.
Budang. *s.* Molleja de ave.
Budac. *v.* Estar en pié y sin moverse.—*adj.* Charlatán; ave parlera.
Budhi. *v.* Traicionar, hacer traición.—*adj.* Traidor.
Budhian. *adj.* **(De budhi).** Traidor, que comete traición.
Budhiun. *adj.* Traidor; rebelde.
Budiac. *s.* Hierro ancho de lanza.—Lanza con asta de bejuco y unos cinco ó seis piés de larga, con un aguzado y cor-

tante hierro, de un palmo de largo, en uno de sus extremos.

Budiad. *v.* Salir, brotar á borbollones agua ú otro líquido.

Budiari. *v.* Estar muy hinchado, repleto, relleno, colmado.

Budlay. *v.* Cansar, fatigar.—*s.* Cansancio, fatiga. Nabubudlay ná aco. Ya me canso. Naabat aco sin cabudlay. Siento cansancio. —De esta raíz sale pahamudlay, que significa descansar. Descanso. Pahamudlay quitá. Descansemos. Pahamudlayan. Desdescanso, lugar de descanso, descansadero.—Pinahamudlayan. Sitio donde descansó ó descansaron.—Pahamudlayon ta an mga bariga. Demos descanso á los barigas.—Himudlayan.—*v.* Descansar.—*s.* Paga por el trabajo ó cansancio. Imo aco himudlayan sin bisan sicaualo lamang san acon pagbuhat. Págame aunque no sea más de medio real por mi trabajo. Naquiquihimudlay aco sa imo. Te pido la paga ó recompensa de mi trabajo. Maghihimudlay aco sa imo. Yo te daré la paga de tu trabajo.—Cabudlayan. *s.* Cansancio, trabajo, fatiga.

Budlo. *s.* Insecto así llamado; canta de noche.

Budlong. *v.* Hacer fuerza hacia adelante como hacen los remeros.

Budlot. *v.* Tener como saltados los ojos. —Salirse los ojos, salirse el sieso, salir bubas, postema ó carne nueva de llaga.

Budo. *v.* Salar carne ó pescado.—*adj.* Carne ó pescado salado.

Budohan. *adj.* Aquello donde se pone la carne ó pescado salado.

Budohun. *adj.* Carne ó pescado que se ha de salar.

Budol. *s.* Marisco así llamado; no se come. Animal marino, especie de pulpo.

Budsan. *s.* Cangrejo pequeño así llamado.

Budyong. *s.* Bocina hecha de caracol, caña ú otra cosa.—*v.* Tocar dicha bocina.—*s.* Caracol grande de color acanelado; sirve de bocina agujereándole la punta; su carne se come.

Bugá. *s.* Piedra pómez, esponja.

Buga. *v.* Arrullar, mecer al niño en la hamaca.—Curar soplando ó echando el humo de la boca sobre la cabeza del enfermo.

Buga buga. *s.* Abrojo, planta espinosa así llamada.

Bugahud. *s.* Cieno, cenagal profundo.— **(B).** Tierra seca como polvo.

Bugahurun. *adj.* Sitio donde hay mucha tierra seca y como polvo.

Bugang. *s.* Yerba como carrizo.

Bugangut. *s.* Cordel para atar el remo á la embarcación.

Bugao. *v.* Ahuyentar, echar, espantar. Bugaua iton bactin. Espanta ese puerco.

Bugaron. *s.* Árbol de hojas pequeñas y algo largas; su madera es muy buena. An dajon niya gudti ngan haglabalába.

Bugás. *s.* Arroz limpio, y todo grano que se pila y está limpio ó sin cáscara.—*s.* Granos pequeños y duros en la cara.—*v.* Hacer arroz ó pilar el palay.

Bugasan. *s.* Comida para los que siembran el palay en terreno secano haciendo hoyos. An cacaanon nga pinangangaon san mga nagpupugas.

Bugasanan. *s.* Comida que se prepara para los que siembran el palay en terreno secano haciendo hoyos. An cacaanon nga guintitima sa pagpugas.

Bug-at. *adj.* Cosa pesada.—*v.* Pesar ó tener gravedad ó peso.—*s.* Binubugatan acó sinin acon dara. Me pesa mucho esto que llevo. Mabug-at ini nga cahuy. Es pesado este madero.

Bug-atan. *s.* Marisco así llamado; se come.

Bugauan. *s.* Casita desde donde espantan los animales ó aves en las sementeras.

Bugauas. *v.* Llevar ó arrastrar alguna cosa la avenida.

Bugauin. *s.* Cuerda firme en el asta de la lanza, fisga, etc.

Bugaut. *s.* Cordel para atar el remo á la embarcación.

Bugay. *s.* Dote; ya sea plata, efectos, tierras ú otra cosa, que se entrega á los padres ó parientes de la mujer con quien uno desea casarse; ó á ella misma, con la diferencia de que, si el dote es terreno, (en algunos pueblos), seguido el matrimonio, lo trabaja siempre el recién casado, y en caso de que éste muera, pasa á los padres de su esposa.—*v.* Dotar, dar ó regalar dichas cosas. Pagda-di aco sin acon igbubugay. Mándame algo para regalarlo yo á mi futura esposa. Ini nga bugay, nga iyo guincacalipongan, diri iyo, cay bugay ni tatay sa acon. Este doté, por el cual pleiteáis, no es vuestro, porque es dote que me dió papá.

Bugbug. *v.* Comer ó hacer otra cosa sin convidar á los demás ni permitir que le ayuden.—*s.* Pescado pequeño así llamado, especie de botete negro.

Bugcat. *v.* Buscar, ir por fuego ó lumbre á la casa del vecino. Bugcat camo. Id en busca de fuego. Bugcaton mo anay an calayo. Busca antes el fuego. Binugcat co

ná. Ya lo he buscado, ya he ido por ello. Binubugcatan. La casa ó sitio donde se cogió el fuego. ¿Sin-o an pinabugcat mo nga bata? ¿Qué niño mandaste por el fuego?

Bugdao. *v.* Levantarse, estar en pié.

Buggus. *adj.* Corot añejo y duro.—Dao nacaon sin buggus. Se dice del terco y duro en su propósito.

Bugha. *s.* Tabla, media tabla, pedazo regular de tabla.—*v.* Hacer tabla. Namumungha sira. Están haciendo tablas.

Bughao. *adj.* Cosa de color algo encarnado ó rojo.—*v.* Ser alguna cosa de color encarnado ó rojo.—*s.* Color encarnado ó rojo.—Color pardo.—*v.* Teñir de pardo.—Descubrir tierra, alcanzar á ver la playa.

Bughat. *v.* Recaer en la enfermedad.—*s.* Recaída. Nahabughat aco. He recaído. Di ca sadto cumaon, cay macaburughat ca. No comas de aquello, porque causa recaída, y vas á recaer.

Bughauon. *adj.* Que tiene los ojos algo encarnados ó el pelo rojo.—De ojos pardos.

Bughó. *adj.* Solitario, ermitaño, apartado, que vive solo lejos de otros.—*v.* Vivir solitario.

Bughoc. *v.* Resoplar, bufar como el puerco, embestir.

Bugna. *v.* Deparar, suministrar, proporcionar, conceder, dar.—Suceder ó encontrar alguna cosa sin buscarla. Binugnaan sa Dios si Pedro sin quinaadman. Dios ha concedido á Pedro ciencia.—*s.* Àrbol así llamado.

Bugnao. *adj.* Cosa fria, fresca.

Bugnas. *v.* Romper hilo, alambre ó cosa semejante. Nabugnas an acon cuentas. Se rompió el hilo de mis cuentas.

Bugnat. *v.* Estirar.

Bugnay. *adj.* De golpe, de una vez.

Bugno. *v.* Morder ó herir; reñir los puercos.—Acometer, zamarrear. Nabugno aco sin babuy. Me ha mordido un puerco. Guinpamugno ó pinamugno sin babuy an mga ayam. Los perros han sido mordidos por un puerco. Nagúiguiborobugnó an mga babuy. Riñen ó se muerden los puercos.—Nabugnoan, binugnoan. La herida hecha por el puerco.

Bugnos. *v.* Sacar el arma de la vaina.—Arrastrar.—Levantar vela de embarcación. Bugnoson mo iton layag. Levanta esa vela.—Echar la maleza á la orilla. Ibubugnos mo iton nga cahuy. Echa ese madero á la orilla. Nabubugnos, nabugnosay pá an mga tauo. Está la gente echando aún la maleza á la orilla.—Tirar hacia sí de alguna cosa. Bugnoson mo iton pisi. Tira hacia tí de ese cordel.—Tirar ó llevarse el diablo al difunto, y así dicen: Bugnoson an minatay san yaua.

Bugnoson. *s.* Mecate para levantar ó largar vela de embarcación.—Marisco algo largo.

Bugnot. *v.* Arrancar plantas con sus raices.—Sacar alguna cosa de las que están amarradas ó en haces.

Bug-os. *adj.* Cosa entera.—*v.* Hacer alguna cosa por entero.—*adj.* Todo. Bug-os pá ini. Aun está ésto entero. Bug-osun mo an pamati san misa. Oye misa entera. An bug-os nga calibutan. Todo el mundo. An bug-os nga bongto. Todo el pueblo.

Bugot. *v.* Tirar de alguna cosa, estirarla.—Enojarse mucho, irritarse, incomodarse.

Bugri, bugris, bugrit. *s.* Diarrea.—*v.* Padecer diarrea.

Bugsa. *s.* Barreta de hierro ó acero.—*v.* Hacer de ella herramienta.

Bugsang. *v.* Herir, espetar, clavar.

Bugsanga. *s.* Cola del pescado.

Bugsay. *s.* Remo corto que remata en punta y con una especie de cruz en la parte de arriba; se usa en embarcaciones menores como balotos, bancas y cascos.—*v.* Remar con dicho remo. Uaray didi an acon bugsay. No está aquí mi remo. Igbugsay mo an camut. Rema con las manos. Pamugsay camo. Remad vosotros.—Partes de dicho remo. Tampong. El cabo por donde se agarra dicho remo, y es como muleta. Burobutcon. El asta del mismo. Solipad. Lo ancho ó la pala del mismo. Colod. El lomo ó como espinazo del medio.

Bugsayon. *adj.* Aquello de que se hace el remo bugsay.

Bugsog. *v.* Hincar, clavar estacas en tierra ó en otra parte.—*s.* Estaca que se clava en tierra.—Ciervo, venado, corzo.—De las astas de dicho animal se hacen las famosas piedras, llamadas de culebra. Se calcina dicha asta, y después se divide en pedazos pequeños; también se asierra en pedazos regulares y se tuestan en una olla ó carajay hasta que tomen un color negro oscuro; y para saber si están bien hechas, no hay más que aplicarlas, después que estén frias, á la lengua, y si agarran, ya está hecha la operación. Dichas piedras son muy buenas, como yo lo he experimentado en varias ocaciones; y para

usarlas hay que hacer una pequeña incisión en la picadura de modo que salga un poco de sangre, y enseguida se aplica la piedra, que se amarra con un pañuelo ú otra cosa para que con el roce no se caiga ó desprenda antes de tiempo. Sirve también para curar la picadura de otros animales ponzoñosos y la mordedura de perro rabioso.

Bugtag. *v.* Agrietarse, abrirse grietas en tierra ó en otra parte.

Bugtas. *v.* Romper, separar lo unido; rasgar. Bugtasi an tahi san acon bado. Rasga el cosido de mi camisa.—Arrancar, quitar con violencia. Bugtasan an imo guinhaua. Quiere decir: arrancada sea tu alma ó tu vida; reventado mueras. Binubugtas aco sin gutom. Estoy muerto de hambre.

Bugti. *v.* Inquirir, preguntar, averiguar.—*s.* Señal, indicio, sospecha.—*v.* Dar indicio ó señal de una cosa.—Imputar, echar en cara. Pinamumugtian aco nira. Me imputan, me echan en cara...

Bugtó. *v.* Abortar.—Nabogto. Binogto, guinbogto. Aborto, ó lo abortado.

Bugto. *s.* Hermano, hermana.—*v.* Ser hermanos. Uaray dinhi an acon bugto. No está aquí mi hermano. Magbugto sira. Son hermanos.

Bugtó. *v.* Romper hilo, cordel ú otra cosa. —Concluirse la respiración, espirar, morir. —*s.* Erupción de volcán. Nabogtó an pisi. Se rompió el cordel. Nabugto ná an iya guinhaua. Ya espiró.

Bugtoc. *v.* Mirarse, mirar de hito en hito. Nagcaborobugtog sira, san pumugo ni Jesus nga mabulag na sa ira. Se miraban unos á otros, cuando les dijo Jesús que ya se iba ó separar de ellos.

Bugtong. *v.* Hijo único generalmente, unigénito.

Bugual. *v.* Alzaprimar, levantar con palanca.—*s.* Alzaprima.

Buguas. *v.* Amanecer, apuntar el alba.—*s.* Lucero de la mañana.—Limpiar ó quitar aún madera á baloto, madero, casco ó cosa semejante.

Buguay. *adj.* De una vez, de golpe, por entero. Buguay an pag bayad co sa imo. Te pagaré por entero.—*adj.* Cosa entera y seguida. Usa cabuguay nga úay. Un bejuco entero. Buguay ini nga dalan ngadto sa Tubig. Derecho y seguido es este camino hasta Túbig.—*v.* Hacer alguna cosa entera y seguida, de una vez.

Buguias. *s.* Cesto de bejuco bien tupido.

Buguio. *s.* Pescado largo, con una especie de barba larga en el hocico.

Buguiquin. *s.* Palma silvestre así llamada; su cogollo es bueno para verdura.

Buguit. *v.* Vencer, ganar en el juego.—*adj.* Vencido en el juego.

Bugul *s.* Corteza de la morisqueta.

Bugun. *s.* Pedazo entero de morisqueta, terrón de azúcar, tierra ú otra cosa.—*v.* Atravesarse el bocado en la garganta.

Bugya, (buguia). *v.* Arrastrar, coger á uno y llevarle arrastrando.

Bugyao, (buguiao). *s.* Espantajo que ponen en la sementera amarrado á un cordel ó bejuco, y tirando de él espantan los animales ó aves.—*v.* Espantar moviendo dicho espantajo.

Buha. *s.* Unión del cráneo ó sea la raya que hay en medio del mismo; la parte blanda que en la cabeza tienen los niños.

Buhang. *v.* Agujerear; abrir canal para que pase el agua detenida.—*s.* Agujero, canal. Buhangi iton calc. Abre canal en esa zanja.

Buhat. *s.* Obra, trabajo, acción.—*v.* Trabajar, hacer.—Levantar. Amo ini an buhat co. Esta es mi obra. Uaray aco buhat. No tengo trabajo. Nagbuhat aco sa oma. Estoy trabajando en la sementera. Pinapagbuhat ini san capitan. Ha mandado hacer esto el capitán. Guinbuhat sa Dios an calibutan. El mundo ha sido hecho por Dios. Guinbuhatan aco niya sin sala. Pecó conmigo

Buhatan. *adj.* Persona trabajadora, diligente.

Buhay. *s* Vida larga.—*v.* Vivir larga vida. —Alabar, ensalzar. Cahalauig san buhay siton nga tauo. Qué larga vida tiene ese hombre. Halauig nga quinabuhay mo. Larga es tu vida. Pagbuhayon ta siya. Alabémosle.—*s.* Caracol que se cría en montes y sementeras, y canta de noche como un pájaro.

Buhaui. *s.* Tromba marina.—Torbellino, viento recio.

Buhi. *adj.* Vivo, viviente.—*v.* Vivir.—Disparar arma de fuego ú otra cosa; soltar. —Huir, escaparse. Buhi pá siya. Está aún vivo. Buhi nga bato ini. Esta es piedra viva. Buhi-i an luthang. Dispara el cañón. Nacabuhi an preso. Se escapó el preso. Binuhian co ná an mga canding. Ya he soltado las cabras. Nabuhi siya liuat. Resucitó.

Buhi buhi. *adj.* Que vive aún, que tiene vida—*s.* Escota.

Buhia. *v.* Beneficiar ó blanquear la cera. —*adj.* Cera beneficiada y blanca.

Buhiun. *adj.* Lo que fácilmente prende y vive. Buhion ini n̄ga cahuy. Este árbol agarra con facilidad, vive si se planta.
Buhis. *s.* Tributo, contribución—*adj.* Tributante, contribuyente.—*v.* Tributar; contribuir. Nagbayad ná aco san buhis. Ya he pagado el tributo. Buhis ná aco. Yo soy tributante. Tun̄ga sin pico n̄ga abacá an ibinuhis co. Medio pico de abacá he pagado por el tributo.
Buhisan, buruhisan. *adj.* Aquel á quien se paga tributo, canon ú otra cosa.
Buhís, buhis. *s.* Dádiva que dan, no de balde, sino para que se les dé otra mejor.
Bula. *s.* Bola de bejuco entretejido, con la cual se divierten, tirándola al alto y dándola con un pié ó mano, para que vuelva á subir.—*v.* Jugar con ella.—*s.* Presa hecha en guerra.—*v* Hacerla.
Bulabug. *s.* Avenida pequeña.
Bulacuit. *s.* Tirar alguna cosa echándola con la mano.
Bulad. *v.* Asolear, orear, secar al sol; tomar el sol.
Buladbucad. *v.* Hervir.
Bulag. *v.* Apartar, separar. Ibulag ta ini anay. Separemos esto antes. Mabulag ná cami. Nos separamos ya. Nagcabulag ná cami. Ya nos hemos separado.
Bulágao. *adj.* Cosa rubia, bermeja, roja.
Bulagtac, bulantag. *adj.* El nombre entero.—*v.* Decir el nombre entero.
Bulagsaua. *v.* Sospechar, temer, recelar. —*s.* Sospecha, temor, recelo.
Bulahlah. *s.* Enfermedad de los ojos que parece van á saltar.
Bulahan. *adj.* Dichoso, bienaventurado.— El que trae presa ó le ha sucedido bien en su salida, venturoso.
Bulaho. *s.* Hoyo en orilla de río ó playa.
Bulahod. *v.* Hundir, meter en cieno, agujero ú hoyo.
Bulahoon. *adj.* Sitio donde hay muchos hoyos ó agujeros.
Bulala. *s.* Padrastro que se levanta en el nacimiento de las uñas.—Odio; enojo.
Bulalacáo. *s.* Globulillo de fuego, meteoro. —Hombre ó animal que, según dicen estos bisayas, andan por montes y selvas, y llevan consigo fuego.—Enfermedad de la palma que destila la tuba medio coagulada y como resina.—*v.* Salir maleada la tuba de la palma.—*s.* Melón pequeño así llamado.
Bulalas. *s.* Enfermedad de ojos, que los ensancha y parece que quieren saltar.
Bulalo. *s.* Caracol grande que usan para bruñir ropa ú otra cosa.—**(B).** Caracol vistoso y de colores.—Yerba espinosa, especie de cardo.
Bulan. *s.* Mes.—Luna. Bulan sa Junio an iquinamatáy san acon anac. Mi hijo murió en el mes de Junio. Binulanan aco sa pandugan. Estuve un mes en la prisión, en el cepo. Uaray bulani n̄gan namatáy. No llegó á un mes y murió. Mapaua an bulan. Está clara la luna. Maglacat ná quitá, cay bulanon mán. Caminemos ya, porque hace luna.

Modo de numerar las diversas fases de la luna, según se acostumbra en el pueblo de Boron̄gan.

Guimata. Luna nueva, primer día.
Icaduha n̄ga hayag san bulan. Segundo día.
Ica tolo n̄ga hayag san bulan. Tercer día.
Icaupat n̄ga hayag san bulan. Cuarto día.
Icalima n̄ga hayag san bulan. Quinto día.
Icaunum n̄ga hayag san bulan. Sexto día.
Icapito n̄ga hayag san bulan. Séptimo día.
Icaualo n̄ga hayag san bulan, amo ná an pagcaodto san bulan. Octavo día, cuarto creciente.
Icasiam n̄ga hayag san bulan, pagsulig san tubig sa dagat, dagco an taub. Nono día, creciente del mar, marea grande.
Icapolo n̄ga hayag san bulan. Décimo día.
Icapolo cag usa ca hayag san bulan, mala quinis an n̄garan. Undécimo día, que la luna se parece á un cangrejo.
Icapolo cag duha n̄ga hayag san bulan, maraut an n̄garan. Duodécimo día, que la luna presenta mal aspecto.
Icapolo cag tolo n̄ga hayag san bulan, naghibaro an n̄garan. Día trece, que la luna se percibe ya muy bien.
Icapolo cag upat ca hayag san bulan, dugayon an n̄garan. Día catorce, que se aproxima á la llena.
Icapolo cag lima n̄ga hayag san bulan, an pagcadayao ó pagcabug-os san bulan. Día quince, luna llena.
San tican san pagcadayao san bulan. Después de luna llena.
Siapa an catin san bulan, tinican̄gan san cadulom. Principio ó primer día de la menguante.
Icaduha san catin san dulom. Día segundo de la menguante.
Icatolo san catin san dulom. Día tercero de la menguante.
Ica-pat san catin san dulom. Día cuarto de la menguante.

Icalima san catin san dulom. Día quinto de la menguante.

Icaunum san catin san dulom. Día sexto de la menguante.

Icapito san catin san dulom. Día séptimo de la menguante.

Icaualo san catin san dulom. Día octavo de la menguante.

Icasiam san catin san dulom Día noveno de la menguante.

Icapolo san catin san dulom. Día décimo de la menguante.

Icapolo cag usa san catin san dulom. Día undécimo de la menguante.

Icapolo cag duha san catin san dulom. Día duodécimo de la menguante.

Icapolo cag tolo san catin san dulom. Día décimotercio de la menguante.

Icapolo cag upat san catin san dulom. Día décimocuarto de la menguante.

Icapolo cag lima san catin san dulom, amo ná an pagcahanap san dulom. Día quince, la conclusión de la menguante.

Guimata, pagmata san bulan. Luna nueva.

Pagcaodto san bulan. Cuarto creciente.

Pagcadayao, pagcabug-os san bulan. Luna llena.

Icaualo san dulom. Cuarto menguante.

Himatayon san bulan. Conjunción de la luna.

En otros pueblos he oido referir las fases de la luna del modo siguiente:

Quilat. La primera noche que se ve la luna.

Guimata. Luna de tres á cuatro días.

Balirig. Luna de cinco á seis días.

Odto ná an bulan. Cuarto creciente.

Lacat ná an bulan. Luna de diez á once días.

Natopong na sin lubi, mapono. Que se acerca á la llena.

Alimangohay. Cerquita de la llena, que se parece al cangrejo.

Catin. Cuando sale al ponerse el sol.

Dugauon. Próxima á la llena.

Dayao, pagcadayao, pagcabug-os. Luna llena.

Balonud. Que tiene algo de menguante.

Ongot. Que ya se distingue su obscuridad.

Saromsom, sarumsumay. Cerca ya de la menguante.

Dulum. Menguante.

Hilarum ná an dulum. De cuatro á seis días de menguante.

Simbang, malasumbang. Luna de veintiocho á veintinueve días.

Bulan bulan. *s.* Figura de luna.

Bulanbulan. Mulanbulan. *s.* Pescado así llamado; se come.

Bulanao. *s.* Collado eminente.

Bulang. *s.* Gallera.—Navaja que amarran á los gallos de pelea—*v.* Reñir, pelear los gallos con dicha arma.—Ludir unas cosas con otras, darse golpes.—Reñir ó pelear los gladiadores.

Bulang. *s.* Anchor, anchura.—*adj.* Cosa ancha como casa, navío ó cosa semejante.—Macab-langun. *adj.* Cosa ancha; ser ancha una cosa.

Bulang bulang. *s.* Chisme.—*v.* Chismear, traer y llevar chismes.

Bulang bulang. *s.* Travesaños que ponen en los edificios para que sujeten los quilos.

Bulanglang. *s.* Árbol así llamado.

Bulao. *adj.* Cosa rubia, bermeja, roja.—*v.* Provocar, incitar á reñir

Bulao bungao. *s.* Insecto alado y cuerpo largo.

Bularag. *s.* Flor colorada.—Fruta encarnada.—*v.* Ponerse colorada ó encarnada la flor ó fruta.

Bularan. *s.* Especie de baloto donde echan el coco rallado para que se pudra y flote el aceite que van sacando despacio y diariamente.—Sitio donde se pone al sol á orear ó secar alguna cosa.

Bularas. *s.* Creciente grande, marea viva.

Bularat. *v.* Tener los ojos salidos ó saltados.—*adj.* De ojos grandes.

Bularug. Tirar de arriba abajo.

Bulas. *v.* Arrancar el vástago ó rama del camote.

Bulasot. *v.* Meter el pié en hoyo, agujero ú otra parte.

Bulatuc. *s.* Caracol grande así llamado. Dao bulatuc an mata niya. Se dice del que tiene los ojos grandes ó hinchados.

Bulauan. *s.* Oro.

Bulauanon. *adj.* Rico en oro, que tiene mucho oro.—Sitio donde hay oro.—*adj.* Cosa de color de oro.

Bulcad. *v.* Destruir, arruinar, destrozar, desbaratar, deshacer.

Bulcas. *s.* Hojas tiernas del camote, que usan como verdura.—Coger dichas hojas ó el vástago tierno del camote.—Recoger ó quitar lo que se ha puesto al sol ó viento. Pangutana camo sin bulcas, cay uaray quitá sud-an nga iba. Id á coger hojas de camote, porque no tenemos otra vianda. Bulcason mo an bin-lad. Recoge lo puesto al sol. Bulcason mo an bin-lad. Recoge el palay tendido al sol. Derribar,

destrozar, llevarse el viento alguna cosa. Bubulcason an putiocan san daco nga hangin. El fuerte viento destrozará la colmena. Ayao ca palauod, bangin bulcason ca san hangin. No navegues hacia el interior, no sea que te lleve el viento. —Recoger ó quitar alguna cosa de alguna parte. Binulcas ná namon an mga manteles sa altar. Ya hemos quitado los manteles del altar.—Descubrir. Bulcasan an imo casam-dan. Descubre tu herida.

Bulha. *v.* Pasar por medio el que camina ó navega.

Bulhad. *v.* Agujerear, abrir el pescado la red, el puerco el corral ó cerca.—Abrirse, rasgarse á lo largo camisa, ó cosa semejante.—Abrir al pescado por el lomo.—Cortar á lo largo.

Bulhang. *v.* Agujerear, romper.—*s.* Agujero, rotura.—*v.* Atravesar ó pasar de una parte á otra por entre gente.

Bulhay. *v.* Pasar por donde hay mucha gente; pasar por medio de malezas.—Separar cabellos, hilos ó cosa semejante. Dividirse ríos ó riachuelos.

Buli. *s.* Pasta hecha de brea, cal y aceite para calafatear ó cubrir agujeros.—*v.* Poner ó usar dicha pasta.—*s.* Fondo, asiento de vaso, arca ú otra cosa. Culo, sieso.—*v.* Nefandè peccare.

Bulias. *v.* Lavar ropa; mojarse con lluvia. Buliasi an acon inabohan nga cubal. Lava mi garas puesto en lejía de cal. Nagbusag an sarual co san cabuliasi san uran. Se ha puesto blanco mi pantalón al mojarse con la lluvia.

Bulibul. *s.* Agujero en el fondo de embarcaciones menores, que tapan con un tarugo, el cual es de quita y pon.

Bulicad. *v.* Revolver ropa en baúl ó cosa semejante.

Bulicas. *v.* Soltar lo que se tiene agarrado.—Separarse de la orilla los que navegan.

Bulicat. *v.* Abrir los ojos; abrir, descubrir cesto, bolsa ó cosa semejante.—Registrar descubriendo. Ayao pagbulicata an acon guindadara. No descubras lo que yo llevo.

Bulig. *v.* Ayudar.—Ayuda.—*s.* Racimo de plátanos, lanzones ó cosa semejante. Bubuligan co icao. Yo te ayudaré. Mabubulig aco sa iyo. Yo os ayudaré. Pinabubulig ca san capitan. Manda el capitán que ayudes. Diri aco nacacabulig sa imo. No puedo ayudarte. Uaray aco iguincacabulig. No tengo quien me ayude. Buligui aco. Ayúdame.

Bulig bulig. *v.* Ayudarse mutuamente.

Buliganay. *s.* Abejarrón colorado, negro y venenoso.

Buligsay. *s.* Juego de muchachos con pedazos de caña, que tiran al alto y reciben con las manos.—*v.* Jugar; divertirse del modo dicho.

Bulinao. *s.* Pescadillos pequeños, que andan en bandadas y son muy sabrosos. Bisan an bulinao naglaygay mán. Dícese á los que es menester que tengan providencia en sus cosas.

Bulin buquin. *v.* Rebullirse, moverse gusanos, abejas ó cosa semejante. Nagbubulinbuquin an mga tauo. Se mueve la gente.

Bulit. *v.* Calafatear; embrear.—*s.* Liga, masa pegajosa.

Buliyo. *v.* Soltar, dejar lo que se tiene agarrado.

Bulnac. *v.* Comer el puerco las plantas por el tronco.

Bulua. *v.* Escaparse perro, pez, puerco ú otra animal.

Buluang. *v.* Romper, abrir, quitar ó destruir cerca ó estacada.—Hacer conducto para que corra ó salga el agua. Nacabuhi an yubo cay guinbaluang niya an alad. Se escapó el puerco limpio porque rompió ó destruyó la cerca

Buluat. *v.* Quitar el tarugo que ponen en el fondo de embarcaciones menores.—Coger, sacar lo que está en cesto, bolsa ó cosa semejante.

Bulud. *v.* Hundirse en cieno.

Bulun bugun. *adj.* Cosa enredada.—*v.* Enredarse.

Buluncus. *v.* Encorvar, encoger.

Bumarahol. *adj.* **(De bahol).** Grueso ó basto.—Cosa algo gruesa ó basta.

Buna. *v.* Descoser, deshacer lo cosido.

Bunabno. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria.

Bunac. *v.* Lavar ropa.—*s.* Pescado así llamado; se come.

Bunag. *v.* Matar un animal y hacer particiones la carne para venderla por atados.

Bunacan. *v.* Lavadero, sitio donde se lava la ropa.

Bunal. *v.* Apalear, aporrear.—Batanear ropa dándola con una maza para el efecto.

Bunalan. *s.* Piedra, tabla ó madero sobre que se golpea la ropa.

Bunaui. *v.* Apartar, alejar; mudarse, haber mudanza.

Bunay. *s.* Huevo.—Testículo.—*v.* Poner huevos.

Bunayag. *adj.* Lo que se ve, está á la

vista.—Persona sincera, que dice la verdad. Sinceridad.

Bunayan. *adj.* Ave ponedera, que tiene huevos en el ovario.—*s.* Sitio ó lugar donde pone el ave.

Bunayon. *adj.* Persona gruesa por igual. —Cosa seguida y constante.

Buncal. *s.* Lienzo ú otra cosa con que tapan el cañuto de la cal para el buyo.

Buncalas. *v.* Despertar por algún ruido; saltar de la cama.—*adj.* Liberal, dadivoso. —Ser liberal ó hacer gracia á otro.

Buncalod. *v.* Andar de medio lado; trabajar sin provecho; no alcanzar al que va delante; no conseguir lo que se pretende.

Bundac. *v.* Pinchar, herir de punta. Bubundacan co icao sinin acon dipang. Te pincharé con este cuchillo.

Bundal. *v.* Dar con punta de madero en puerta, pared ú otra parte.—Herir, derribar dando de punta con alguna cosa.

Bundauog. *s.* Chorro de cosa líquida.—*v.* Chorrear, salir á chorro.

Bunday. *s.* Crin de caballo y otros animales; melena de león; cerdas del puerco en la parte superior del cuello.

Bundayon. *adj.* Melenudo.

Bungãbong. *s.* Cogon ó yerba con que cubren el caballete del techo; caballete cubierto con dicho cogon ó yerba.—Poner ò cubrir el caballete con lo dicho.

Bungãbongãn. *s.* Palo ó caña que ponen por caballete en el techo de nipa y que descansa sobrè las baratijas.

Bungãd. *v.* Descalabrar, herir; desnarigar. —Hozar el puerco.—*s.* Pinta blanca que tienen algunos animales en la frente.—Señal blanca que queda de alguna herida.—Araña de cuerpo grueso, pies cortos y cubierta de vello; lleva su cría debajo de la barriga en un capullo. Su picadura causa fuertes dolores acompañados de calentura.

Bungãg. *v.* Quitar los tizones para disminuir el fuego.

Bungãl. *s.* Canal, ó el medio de río ó barra.—*v.* Echar mano de lo mejor; emprender cosas difíciles y grandes.

Bungãlos. *adj.* Cosa igual.—Cruel, ingrato, desagradecido.--Desagradecer, ser ingrato. —Castigar con exceso.—*adj.* Cosa que acontece por casualidad, raras veces.—Perra ó puerca que pare pocos hijos y desmedrados.

Bungãngã. *adj.* Cosa de boca grande y ancha.

Bungãnsiso. *s.* Ballena, ballenato.

Bungãntorog. *v.* Soñar.—*adj.* Que sueña —Cosa ficticia ó como que se sueña.

Bungão. *v.* Olvidarse.—*s.* Mosquito así llamado.

Bungãs. *v.* Derramar, esparcir, extenderse como las abejas.

Bungãsi. *adj.* Comida que se da en los convites y á los trabajadores. An mga cacaanon nga ipinanagtauo san mga combite, mga tapus ug mga magbubuhat.

Bungãsud. *s.* Quebrada de monte.

Bungãt. *v.* Abrir la boca, desplegar los labios.—Señal ó coto para señalar camino, etc.

Bungãtud. *s.* Montecillo, repecho de tierra, bajo en la mar.—Bulto, volumen, tamaño.—Presa que hacen en los ríos para pescar.

Bungãyud. *s.* Río ó camino seguido y sin pérdida.

Bungcad. *v.* Abrir caja, baúl ú otra cosa, registrar lo que hay dentro.

Bungcag. *v.* Destruir, deshacer, arruinar. —Alborotarse la mar. Nabungcag an balay. Se destruyó la casa. Nabungcag ná an amon trato. Ya se deshizo nuestro trato. Bungcag ná an dagat. Ya está alborotada la mar. Pinabungcag san capitan an mga cabalayan. Ha mandado el capitán destruir las casas. Nabungcag an sacayán. Se destruyó la embarcación.

Bungcaras. *v.* Espantar, asustar; hacer ruido, alborotar.—Arrojar lo que se lleva.—Manifestar, dar. Ibinungcaras nimo sa amon an diosnon nga can-on. Nos diste el divino pan. Ibinungcaras sa acon ni Pedro inin ayam. Me dió Pedro este perro.—Mabungcarason. Espantadizo. Liberal, dadivoso.

Bungcaris. *v.* Bogar, remar con fuerza, hacer fuerza con el remo.

Bunggao. *v.* Derramar; apartar, separar, dividir.

Bunggug. *s.* Tubérculo de árbol.—Chichón; hinchazón por algún golpe.—Lobanillo, inflamación.

Bunghagon. *adj.* Turbado de miedo ó vergüenza.

Bunghan. *v.* Enfadarse, fastidiarse. (Véanse los ejemplos). Binonghan aco sinin can-on. Fastidiado estoy de esta comida. —Uaray cabughan inin banua. No tiene fin esta tierra.—Uaray cabughan inin uran. No cesa de llover. Uaray cabunghan an impierno. Nunca se harta el infierno. Binunghan aco sin pirao. Estoy soñolento.—Binunghan aco sin torog. Estoy harto de dormir.—Uaray bunghi an

yaua. No cesa, no se cansa el demonio de tentarnos.—Avergonzarse, temer por respeto ó miedo.

Bunghoc. *adj.* Cosa sucia, asquerosa; insecto ó animal sucio, asqueroso.

Bungiao. *v.* Acompañar, ir en compañía los que caminan.

Bunglan. *v.* Torcer ó encorvar el tallo por donde destila la tuba.

Bunglan, binunglan. *s.* Estaca que ponen clavada en medio de la sementera. —*v.* Fornicar, pecar con mujer.

Bunglas. *s.* Árbol al que no se pegan malezas ni enredaderas; su madera es buena para hacer balotos y para el interior de los edificios.—*v.* *Sent. fig.* Estar libre; desnudo, destituido de todo. Nabunglasan aco san ngatanan. Estoy libre de todo.

Bunglay. *s.* Árbol así llamado; su madera es buena para el interior de los edificios.—Maleza donde antes hubo sementera. —*v.* Limpiar la tierra de dicha maleza.

Bungug. *adj.* Tonto, fatuo.—*v.* Atontarse. —Desmayar, aflojar.—*s.* Lobanillo.

Bungsad. *v.* Clavar, hincar en tierra; hacer corral de pescar clavando las estacas ó cañas.—*adj.* Cesto ú otra cosa igual de arriba que de abajo. Surudlan nga uaray cairosan.

Bungsaran. *s.* Sitio ó lugar donde se hinca ó clava en tierra alguna cosa.

Bungtas. *v.* Tener ó sentir hambre, desfallecer de hambre.

Bungtay. *s.* Loma, altillo, montículo.

Bunhat. *v.* Madrugar, levantarse temprano. —Extender, dilatar, ensanchar, crecer.—Mejorar, aliviarse el enfermo.—Resucitar el muerto. Guinbubunhat co an caaga. Madrugo, me levanto pronto por la mañana.

Bun-i. *s.* Enfermedad cutánea y pegajosa de color blanco, la cual causa picazón en la parte del cuerpo dañada por la misma. —*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.

Bunihat. *v.* Amanecer, aparecer la aurora; esperar que amanezca.

Bunihay. *v.* Rezungar, murmurar bajo.

Bun-ihon. *adj.* Que tiene ó padece la enfermedad llamada *bun-i*.

Buniag. *a.* Bautizar.—*s.* Bautismo.—*v.* Regar las plantas.—Bendecir casa nueva, embarcación nueva. etc. ¿Sin-o nga Padre an binuniag sa imo? ¿Qué Padre te bautizó? Napolo an mga buniagan. Son diez los bautizandos. Si quitá an mga buniagan. Nosotros los cristianos. Napabubuniag aco. Pido, ó quiero se me bautice. Nagbubuniag aco sa imo. Yo te bautizo.

Buniagan. *s.* Bautisterio.—*adj.* Bautizando, que ha de bautizarse.

Bunlac. *v.* Hozar y comerse el puerco el plátano.

Buno. *adj.* Caduco, perecedero.

Buntaag. *s.* Sitio donde da de plano el sol.

Buntad. *v.* Dar de golpe con alguna cosa en el suelo.—Poner, colocar en tierra olla, caña ú otra cosa.—Hincar, clavar en tierra.—Sentar, caerse y quedar sentado.

Buntag. *v.* Dar de comer á los puercos tirándoles la comida.—Dejar ó poner de golpe en el suelo alguna cosa.—La mañana.

Buntal. *s.* Fisga, harpón de dos dientes. —*v.* Herir con el mismo.

Buntalid. *v.* Caer y quedar tendido en tierra.—*adj.* Cosa caída, tendida y echada en tierra.

Buntauan. *v.* Arrojar arma para herir.—Hacer pinitos el niño.—Saltar de alto abajo.—Ofrecer, dar.—*adj.* Liberal, dadivoso.

Buntaran. *s.* Sitio ó lugar donde uno se sienta.

Buntis. *adj.* Harto, satisfecho.—*v.* Estar harto ó satisfecho.—Sentir el embarazo ó preñez.—*s.* Pescado así llamado.

Bunyoc. *s.* Escolta de soldados.

Buo. *v.* Limar haciendo dientes á lo que se lima.—*s.* Marisco; su concha es de color negro.

Buoahan. *s.* Hamaca aunque sea de bejuco.—*v.* Poner en la hamaca á alguno. Arrullar ó mecer al niño en la hamaca.

Buog. *adj.* Tonto, necio, falto de juicio.—Ruín, miserable.

Buog buog. *adj.* Algo tonto, necio ó falto de juicio.

Buon. *v.* Encerrar ó meter en pocilga á los puercos.—*adj.* Animal doméstico encerrado para que no coma cosas sucias.

Buot. *s.* Voluntad, juicio.—Querer, desear. —Juzgar.—Arbirtrar, regir, mandar, gobernar. Maraut an buot mo. Tienes mala voluntad. Buot co ini, mabuot aco sini. Quiero ésto. Diri co buot, diri aco buot. No quiero. Pabu-ton aco niyo. Dejadme escoger. Papagbuoton aco niyo. Dejadme obrar, querer. Icao lá in mag buot. Haz lo que quieras, como te parezca. Icao in magbuot dacon. Tú me has de regir y mandar.—Icao in magbubúot sa bongto. Tú gobernarás el pueblo. Nahamuot an Dios san buhat nga maopay. Dios quiere la obra buena. Ini an acon anác nga himorot-an co. Este es mi hijo que-

rído. Nagparabuot aco san mga guinamiton. He robado los utensilios.

Buotan. *adj.* Juicioso, prudente, entendido. An cabuotanan sa bongto. Los prudentes, los hombres juiciosos del pueblo. Buotan nga tauo. Hombre prudente.

Buquia. *s.* Agua mala de mar, ó sea animal marino de la figura de un hongo grande, que tiene unos ramales ó brazos muy venenosos; después de muerto es comestible.

Buquid. *s.* Monte, montaña.—*v.* Ir al monte. Aadto sa buquid. Está en el monte. Hagtaas nga cabuquiran. Montes altos. Pabuquid ná camo an mga babaye, cami lá an mga lalaqui mangangato ngan maquigauay san gubat, nga tidatong ná sa aton. Id al monte vosotras las mujeres, nosotros solos los varones haremos frente y pelearemos en la guerra, pues nos llega ya. Pabuquiron ta anay an mga babaye. Mandemos antes al monte á las mujeres. Ipabuquid ta inin salapi sa singbahan. Llevemos al monte este dinero de la iglesia. Napabuquid siya. Se fué al monte ó hacia el monte.

Buquid buquid. *s.* Monte pequeño.—Figura de monte.—El belén que hacen por Navidad.

Buquidnon. *adj.* Persona del monte, de la montaña, de tierra adentro.—Montés. Montaraz.

Buquingan. *s.* Planta de flores redondas y encarnadas.

Buquiqui. *v.* Abrir envoltorio; descubrir, destapar herida ú otra cosa. Ayao pagbuquiquía inin pinotos co. No descubras este mi envoltorio.

Bura. *s.* Espuma.—*v.* Espumar, hacer espuma.—*s.* Ampolla, campanilla ó burbuja que se forma en el agua ú otro líquido.

Burabura. *v.* Espumar, hacer espuma con frecuencia.—Polvorear.—Derramarse, salir por agujero lo que está en cesto, etc. Nagbuburabura. Espumea. Burabura-han mo ang can-on sin asín. Polvorea ó echa sal en la comida.

Burabgas. *s.* Pescado pequeño y comestible.

Burablug. *s.* Enredadera así llamada; su fruta es azul.

Burabsug. *s.* Sapo, escuerzo.

Burac. *s.* Flor, rosa.—*v.* Florecer, echar flores las plantas. Árbol cuyas flores son muy olorosas; su madera es muy floja; en otras partes llaman *ilang-ilang.*

Burac, buracan. *s.* Enredadera así llamada; sus hojas puestas en infusión con agua son medicina para los pujos de sangre.

Buracan. *adj.* Árbol con flores. *s.* Culebra que, dicen, no es ponzoñosa.

Buracuil. *v.* Perderse alguna cosa.—Enredarse el pié.

Buracon nga lauán. *adj.* Árbol lauaán así llamado.

Buragdat. *v.* Ensanchar, abrir mucho los los ojos. Namumuragdat an bactin. Abre mucho los ojos el puerco.

Buraghao. *adj.* Color pardo.

Buragtoc, buractuc. *s.* Brujón, hinchazón.—*v.* Padecerla.

Buragtocay. *s.* Hinchazón pequeña.—*v.* Padecerla.

Burahac. *adj.* Cosa roja, bermeja, castaña, de color de oro, como la espiga madura de palay.

Burang. *s.* Odio, aborrecimiento; enojo.—*v.* Odiar, aborrecer, enojar.

Burangdang. *v.* Ensanchar, abrir mucho los ojos.

Buranghauon. *adj.* Mentiroso.

Buranos. *adj.* Tiempo achubascado.—*v.* Achubascarse.—*adj.* Grueso, gordo ó abultado.—Cesto igual de ancho en el fondo que en la boca.

Burao. *v.* Probar, hacer la prueba.—Llenar.—*s.* Pescado así llamado.—Coca.—*v.* Echar coca para envenenar los peces.

Buras. *s.* Suciedad que se cría en el prepucio.—Suciedad del aceite que se queda como coagulada.—Aceite que sa ha pasado de las tinajas é ido al fondo de la embarcación.

Buras, buras buras. *v.* Llamar á uno sucio; palabra qne dicen cuando se enfadan con uno.

Buras buras. *v.* Burlarse de uno con broma pesada.

Burasa. *s.* Planta silvestre así llamada.

Burason. *adj.* Sucio, hediondo; es palabra fea.

Buras-ong. *v.* Derramar de golpe; correr agua ú otro líquido por la cara cuando se bebe.

Burauas. *v.* Salir con fuerza agua ú otro líquido.

Burauis. *adj.* Coco que tiene colorada la hoja y el bonote.

Burauit. *v.* Derramarse, salirse por algún agujero.—Escupir como rociando con la saliva.

Burauon. *adj.* Cenagal, sitio con agua, que en tiempo de lluvia se llena y tiene corriente, y en tiempo de sol se seca ó merma,

y se puede coger fácilmente el pescado que haya.

Buray. *s.* Espuma de sal; lo fofo de la sal piedra en el centro.—Especie de sal de la mar pegada en los agujero de las piedras.

Buri. *s.* Palma así llamada. De dicha palma sacan vino, que llaman *alasio sa buri*, y de sus hojas hacen sombreros.—Sombrero hecho de la hoja de la palma *búri* ú otra semejante.

Buriburi. *v.* Derramarse, salirse líquido por algun agujero; derramarse, salirse por agujero lo que está en el cesto.

Burías. *adj.* Lo blanco, cuando se blanquean muchas cosas juntas ó parecen blancas á la vista.—*v.* Blanquear ó parecer blancas las cosas.

Buricat. *v.* Descubrir.—Abrir los ojos con los dedos, ó refregándoles.

Buricbutic. *adj.* Ave de varios colores.

Buring. *s.* Suciedad, mancha.—*v.* Manchar, ensuciar.

Buringa. *s.* Overa ó sea la parte interior de las aves en donde se forman y perfeccionan los huevos.

Buringit. *v.* Poner mala cara, hacer gestos, incomodarse.—*s.* Gesto, mala cara.

Buringon. *adj.* Cosa sucia, manchada.

Buringot. *v.* Mancharse la cara, tener la cara sucia.—*s.* Valentía de ánimo para no temer el peligro.—Hechizo para hacer aborrecer.—Hechizar del modo dicho.—Enredadera así llamada; su jugo exprimido se lo dan á los perros de caza, y á los carabaos cobardes, para que se hagan valientes y atrevidos.

Buringot nga agta. *adj.* Árbol de color negro así llamando.

Buringotan. *adj.* El que tiene hechizo para hacer aborrecer.

Buris. *s.* Color de cualquier cosa que sea.—Rayas rubias de los puercos; puerco pequeño aún.

Burisan. *adj.* Puerco pequeño aún.

Buris buris, burisburisay. *adj.* Puerco pequeño aún.

Burit. *v.* Herir sin querer.—Romper inadvertidamente alguna cosa.—Filigrana ó granitos de oro que ponen en los adornos.—*v.* Poner lo dicho.

Burlat ó budlat. *v.* Abrir ó ensanchar los ojos.

Buruc-an. *s.* **(De buca).** Canto ó corte de libro, opuesto al lomo.

Burud. *adj.* Preñada.—*v.* Estar preñada; palay con fruta, pero envuelta aún en la hoja.

Buruhisan. *adj.* **(De buhis).** Aquel á quien se paga tributo, canon ú otra cosa.

Burungan. *s.* Bejuco así llamado.

Busa. *part.* Por tanto, por eso, por lo mismo, en vista de.

Busá. *v.* Alzar la voz ó dar voces el que se irrita ó reprende dando voces, alborotar dando voces. Nagbibinusá siya. Alborota dando voces. Guinbusáan co siya. Le hablé alto.

Busabus. *v.* Bailar despacio.—Tocar en alguna parte cuando están bailando.

Busag. *adj* Cosa blanca.—*v.* Blanquear.

Busaganay. *adj.* Palay fino así llamado. Pescado pequeño y comestible.

Busag busag. *adj.* Cosa algo blanca.—*s.* Clara de huevo.

Busaing. *s.* Fruta del árbol bacjao; es comestible.

Busale. *v.* Quitar el canto de la madera que se labra ú otra cosa.—*s.* Estaca gruesa que clavan á la orilla ó esquina de la sementera.

Busangsang. *s.* Hinchazón que no revienta, ni forma ojo, y se disuelve.

Bus-ao. *s.* Estangurria, enfermedad en la vía de la orina cuando esta gotea frecuentemente y á pausas.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Busasaua. *s.* Culebra muy venenosa.

Busay. *adj.* Cosa algo blanca.—*v.* Blanquear algo alguna cosa.—*adj.* Cosa destapada, descubierta.—*v.* Destapar, descubrir.—*s.* Canal por donde corre el agua.—Agua que se despeña de lo alto.—Corriente de agua por terreno inclinado, como la que baja de monte.

Buscag. *v.* Abrir la flor, abrir el zurrón que precede á la fruta.—Desparramar, esparcir, desatar, desenvolver. Dilatarse lo condensado.

Buscay. *s.* Caracoles blancos y vistosos.—*v.* Jugar ó divertirse con ellos.

Buscayon. *s.* Sitio donde hay muchos caracoles *buscay*.

Busdac. *v.* Derramar, caerse lo que se lleva envuelto, etc.

Busdang. *v.* Abrirse flor, herida ú otra cosa.

Busgao. *v.* Abrir, ensanchar los ojos.

Busi. *v.* Abrir el maíz para ver si está en sazón; abrir ó separar el cabello de la cabeza para que aparezca el cutís.

Busiag. *v.* Desperdiciar; derramar.

Busila. *s.* Mella en el filo de arma blanca.—Podredumbre en el corazón ó interior de los árboles y plantas.

Busisi. *v.* Abrir, descubrir, destapar una cosa para verla.
Buslac. *v.* Salir el sol ó la luna.
Buslong. *v.* Mirar bien, mirar cara á cara, de hito en hito.
Busot. *v.* Ahuyentar el puerco, espantarle.
Busn̄gad. *v.* Preguntar, hablar en presencia.
Bus-uac. *v.* Espigar ó salir del zurrón la espiga. Nagbubus-uac ná an iyo humay. Ya espiga vuestro palay.—Abrir ó abrirse postema.
Bus-uang. *v.* Destrozar, abrir boca ó salida; deshacer ó romper el agua la presa.—Prorrumpir, romper á reir, llorar, etc. Guinbus-uang san bactin an alad. El puerco ha destrozado la cerca.
Busya. *adj.* Cosa muy llena, llenar.
Buta. *adj.* Ciego; tuerto.—*s.* Cegar, perder la vista; estar tuerto. Buta ná aco. Ya soy ciego. Buta aco sa luyo n̄ga mata. Soy tuerto. An taguc san lipata an nacabuta sa acon. La resina del árbol *lipata* es la que me ha cegado. Nagpapacabuta siya. Se finge ciego.
Buta buta. *s.* Marisco así llamado; es comestible.
Butac. *v.* Abrir, rajar, agrietarse la tierra ú otra cosa.
Butacal. *s.* Verraco.
Butad. *v.* Poner ó estar mucho tiempo al sol; insolar, enfermar ó morir de insolación.—Tirar hacia sí de cordel ú otra cosa; tirar, arrastrar, llevar.
Butag. *adj.* Apartado, separado de los otros.—*v.* Apartar, separar.
Butagtuc. *s.* Espinazo.
Butal. *s.* Mentira.—*v.* Mentir.—*adj.* Cosa falsa, contrahecha, aparente.
Butal butal. *v.* Mentir, andar mintiendo, engañar.
Butalag. *v.* Poner, colocar de repente alguna cosa.
Butalan. *adj.* Engañado, á quien han hecho creer mentira.
Butalon. *adj.* Mentiroso, que engaña.
Butaluan. *v.* Soltar.
Butanding. *s.* Especie de tiburón ancho y planudo; es de color negro y venenoso.
Butang. *v.* Poner, colocar, depositar, asentar una cosa.—*adj.* Cosa cualquiera considerada en abstracto. Ibutang mo dida an salapi. Pon ahí el dinero. Ibinutang co didi an acon calo. Puse aquí mi sombrero. Nagbubutang pá lá sira san m̄ga pagbo. Están colocando los quilos.
Butang, butang butang. *v.* Imputar, levanta falso testimonio.
Butaric. *adj.* Puerca preñada y de grande barriga.—Persona muy repleta, de grande vientre.—Cosa hinchada y llena, como vela de embarcación con el viento.—Barrigón, barrigudo.
Butas. *v.* Desasir, despegar, desunir, separar.—*adj.* Cerdo de unas cinco á ocho gantas de carne.—*v.* Desfallecer, morir.—*adj.* Extraño, extranjero, que no tiene parientes en el pueblo.
Butauan. *v.* Atravesar, pasar de largo sin detenerse.—Partir, salir, dirigirse á alguna parte.—Soltar lo que se tiene agarrado.—Flotar, ir sobre el agua.
Butay. *s.* Aluvión, bajo de arena ó cieno en río.—Estirarse como la culebra.
Butay, butay butay. *v.* Vacilar; dudar.
Butay butay. *s.* Montecitos de arena ó cieno en playa ó río.
Butbot. *s.* Sieso, ano.
Butco. *s.* Insecto así llamado. Pescado pequeño y comestible.
Butcon. *s.* Brazo, miembro del cuerpo que comprende desde el hombro á la extremidad de la mano.
Butha. *v.* Pasar por medio, penetrar por espesura, ó por donde hay mucha gente.
Butho. *v.* Salir, brotar.—Aparecer, parecer, dejarse ver.—Llegar el menstruo á las mujeres.
Buti. *s.* Erisipela, inflamación del cutis formando ronchones. Es pegajosa. La hay de color encendido, que se llama *cuguitahon*; y de color blanco, que se llama *halauihauon*.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.
Butibut. *v.* Sacar de bolsa ó caja alguna cosa.—Derramarse, salirse por agujero lo lo que está en el cesto.
Buti buti. *s.* Erisipela benigna.—*v.* Hurgar postema ó grano para que reviente; hurgar para sacar espina ú otra cosa.—*fig.* Provocar, instigar, incitar.—*s.* Principio de riña, pleito ú otra cosa.
Butica. *v.* Descubrir, manifestar.
Butictic. *adj.* Planta que principia ya á echar la espiga ó vaina.
Butig. *s.* Tubérculos ó cabezuelas de raiz *bagong* y *apari*, y son las que se plantan.
Butihon. *adj.* Que tiene ó padece la enfermedad llamada *buti*.
Butin̄gon. *adj.* Ave de color blanco y negro.
Butiric. *adj.* Puerca preñada y de grande barriga.—Barrigón, barrigudo.—Cosa hinchada y llena, como vela de embarcación con el viento.
Butiyoc. *adj.* Cesto de hojas de palma, de cuello estrecho y angosto.

Butiyocay. *adj.* Cesto pequeño de hojas de palma, de cuello estrecho y angosto.
Butlao. *v.* Fatigarse; cansarse.—*s.* Cansancio, fatiga. Binubutlao aco. Estoy cansado. Nabubutlao siya. Se fatiga.
Butlug. *v.* Tener ojos grandes, abultados ó sobresalientes.—*adj.* De ojos grandes, abultados ó sobresalientes.
Butlogan. *adj.* De ojos grandes, abultados ó sobresalientes.
Butnğa. *s.* Centro, medio.—*v.* Poner, colocar en medio ó centro.—Estar en medio ó centro. Sa butnğa sa salug. En medio del río.—Ibutnğa iton. Pon eso en el medio. Nabubutnğa siya. Está en el medio.
Butua. *v.* Sacar del agua la nasa ó chinchorro. Tibutua aco san bolo. Voy á sacar la nasa.—*adj.* El *corot* cuando está mojado, pero ya sazonado para poderse comer.—*v.* Coger ó sacar el *corot* del agua.
Buya. *v.* Reservar, guardar, destinar. Papagbuyaha aco sin usa nğa opo. Reserva para mí una calabaza.—Querer, estimar. —*adj.* Querido, estimado, destinado. Buya ca sa Dios, cay binugnaan ca sin buotan nğa anác. Eres querido de Dios, porque te ha concedido un hijo prudente. —*adj.* Fruta tierna y que aun no está formada.
Buya, buyabuya. *s.* Señal de cosa acotada con armas ú otra cosa para que otro no se la apropie, como hacen con los panales que encuentran en los montes.—*v.* Señalar así la cosa.
Buy-ac. *s.* Patada, puntapié.—*v.* Patear, dar patadas; dar puntapié.
Buyag-yag. *v.* Manifestar, publicar, decir algo en público.—*adj.* Cosa patente, pública, manifiesta.—*v.* Poner de manifiesto ó en público alguna cosa. Pagbutang; pagasoy sa bisan ano sa caday-gan.
Buyan. *s.* El bajo vientre; barriga grande.
Buyan buyan. *v.* Trabajar poco y de mala gana.—Andar ocioso, vagar de una parte á otra.—Diferir, dilatar de un día para otro.
Buyanan. *adj.* Barrigudo.
Buyanon. *adj.* Barrigudo.
Buyang. *v.* Dar vueltas en las manos cerradas á las monedas ó á otra cosa y dejarlas caer en el suelo.—Echar suerte para saber quien es mano.—Perder en el juego de medios cocos; que consiste en tomar una chireta y con ella dar á la que está puesta en el suelo boca abajo, y si, al darla, queda alguna de ellas boca arriba, pierde el que juega, y si quedan boca abajo, gana y sigue tirando.—Jugar ó enredar á los caracoles.
Buyanğao. *s.* Especie de mosquito pequeño.
Buyanğay. *s.* Juego de niños á los caracoles ó con chiretas.—Jugar divertirse á lo dicho.
Buyas. *v.* Errar, no dar al objeto.
Buyay. *s.* Barriga grande.
Buyayao. v. Maldecir, decir palabras malas.—*s.* Maldición. ¿Ano nğa pinamumuyao mo aco? Por qué me maldices? An ipinamumayao, an iguinpamumuyayao co dimo, cay imo aco quinangauatan san caris co. Te maldigo, porque me has robado mi puñal.
Buyayon. *adj.* Barrigudo.
Buyhao. *v.* Salir ó verse el zurrón que precede á la fruta de plátano, coco y otras.—*adj.* Fruta un poco colorada. An bonğa nğa mapulapula sin guti.
Buyo. *s.* Betel, planta trepadora, sus hojas, hendidas en la base, aguzadas y con los nervios medio esparcidos, tienen cierto sabor á menta y sirven á los naturales para la composición del mamón. Hay varias clases, y las más usadas son las siguientes. Guibuyoi.—Ticom.—Caningagon.—Cagaang.—Cagascas.—Saguiauan. —Labilad.—Cagopcop.—Culang sa baybayon.
Buyobuyohan. *s.* Abertura, rendija.—*v.* Dar á uno viento ó agua que entra por abertura.
Buyoc. *v.* Arquear, doblegar, encorvar.—Andarse cayendo, el que se levanta atontado ó medio dormido.—Inclinar, ladear.
Buyoc buyoc. *v.* Andar alrededor; remolinar; vacilar.
Buyoco. *s.* Flemón, agalla, tumor en la boca ó garganta.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.
Buyocoon. *adj.* Que tiene ó padece flemón ó agalla.
Buy-od. *adj.* Cosa entera y sana. Panğuha sin dahon nğan pilia an buy-od. Coge hojas y escoge las enteras y sanas.
Buyog. *v.* Mecer, mover, bambolear.—Acompañar.—*s.* Abejarrón. Nabubuyog an tuna. Se mueve la tierra. Nabuyog siya can Pedro. Acompañó á Pedro.
Buyogun. *adj.* Ave así llamada por el matiz particular de sus plumas
Buyon. *s.* Ladrón, pirata.—*v.* Robar; piratear.—Árbol con algunas hojas blancas; sus hojas tiernas sirven de verdura al bisaya; su fruta no se come. El zumo de la raíz de dicho árbol, dice el bisaya, ador-

merce á las culebras y facilita el cogerlas, refregando dicha raíz entre las manos. Las raspaduras de la tal raíz humedecidas con agua caliente y expriméndolas, ó puestas sobre las quemaduras, las cura maravillosamente.
Buyongcot. *v.* Encogerse, encorvarse.
Buyong nĝa agta. *s.* Árbol de color negro.
Buy-on. *v.* Componer rotura ó abertura con betún hecho de cal, brea y aceite.
Buyong. *s.* Potra.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad, hincharse las partes.—Desatinar, andar perdido, perderse.
Buyunĝao. *s.* Palma así llamada; su cogollo se come, pero no su fruta.—Mosca de color verde.
Buyonĝon. *adj.* Potroso.

C

CA

Ca. *nominat. pron.* Tú. Se pospone.—Ligadura en los numerales. ¿Quinadto ca ná? ¿Has ido ya? Quinaon ca ná. Ya has comido.—Usa ca gatus. Ciento. Duha ca tauo. Dos hombres.
Caabac-han. *s.* **(De abacá).** Plantío de abacá; sitio donde hay abacá.
Caalat. *s.* Sabor á sal.
Ca-ang. *v.* Andar con las piernas abiertas. —*adj.* Perniabierto; especie de cesto donde se guarda la carne, etc.
Ca-ang ca-ang. *v.* Andar con las piernas abiertas.
Caapóhan. *s. pl.* **(De apo).** Nietos, nietas.
Caapóyan. *s. pl.* **(De apoy).** Abuelos, abuelas.
Caaram. *s.* **(De aram).** Sabiduría; ciencia.
Caarinĝasa. *s.* **(De arinĝasa).** Vocerío, gritería, clamor, algazara.
Caauil. *s.* **(De auil).** Deseo, apego, inclinación, estimación, amor, cariño.
Caba. *v.* Abarcar, abrazar.
Caba caba. *s.* Mariposa grande así llamada.
Cabá-an. *s.* Árbol de hojas algo grandes así llamado; su fruta se come.
Cabaan. *s.* Cesto ó canasto pequeño.
Cababalic-dan. (De balicad). Contrahaz, revés ó parte opuesta á la haz en la ropa ó cosa semejante.
Cababay-han. *s.* **(De babaye).** Mujeres, niñas; hembras.
Cababayenan. *s.* **(De babaye).** Mujeres, niñas.
Cababay-nan. *s.* **(De babae).** Mujeres, niñas.
Cababtoan. *s.* **(De bato).** Pedregal, piedras, sitio donde hay piedras.
Cabac. *s.* Árbol de hojas anchas y largas así llamado; su fruta no se come.
Cabad cabad. *v.* Deslumbrar, turbarse la vista.—Trasponerse, ocultarse de la vista, desparecer como el relámpago.—Volver los ojos.
Cabad-an. *s.* **(De bara).** Felicidad, dicha, bienaventuranza.
Cabag. *v.* Temblar. Guinquiquinabag aco. Estoy temblando.—Tiritar.—*s.* Ocupación, obra, oficio.
Cabagac-yan, cabagaquian. *s.* **(De bagacay).** Cañaveral ó sitio donde hay cañas que llaman *bagacay*.
Cabagan, carabagan. *adj.* **(De cabag).** Persona diligente ó que sabe muchos oficios.
Cabagsay. *s.* **(De bagsay).** Hermosura, preciosidad.
Cabagsayan. *s.* **(De bagsay).** Hermosura, preciosidad.
Cabahong. *s.* Llaga ó postilla principal de las bubas, y es como madre de las demás.
Cabahonĝon. *adj.* Llagado de bubas, que tiene grandes llagas.
Cabán. *s.* Arca, caja, baúl, cofre. An cabán ni Noé. El arca de Noé. Nauara an acon caban. Se ha perdido mi arca.
Caban caban. *s.* Arca pequeña, cajuela. —Culebra ponzoñosa así llamada.
Cabang. *adj.* Animal pío, con manchas blancas, castañas ó negras.—Persona que en el cutis tiene lo que suele llamarse paño ó manchas blancas.
Cabanggui. *s.* Palay fino así llamado.
Cabantugan. *s.* **(De bantug).** Fama.
Cabantugan nĝa panorondon. Blasón hereditario.
Cabanuáan. *s.* Selva, montes; sitio de muchas yerbas.—Naciones ó reinos.
Cabaong. *s.* Gallinero.—Vasar.—Choza como sombrajo que no tiene harigues, y los quilos descansan en tierra.—*v.* Hacer dicha choza.
Cabarauan. (De barao). Insectos que se llaman *barao*, y se parecen á la araña.

Cabarauan. *s.* Àrbol cuya madera despide buen olor al quemarla.—Bebida que hacen cociendo la corteza de dicho árbol, y cuando ha mermado la mitad, mezclan aquella agua que ha quedado con otra tanta miel, y es bebida fuerte y de regular gusto.

Cabasi. *s.* Pescado pequeño y volador; es muy sabroso, y de muchas espinas.—Árbol así llamado; su fruta es comestible, grande y agria, y con ella se da á la ropa al lavarla.

Cabatid. *s.* **(De batid).** Experiencia.

Cabatiran. (De batid). Experiencia.

Cabato. *s.* Gauay así llamado.

Cabay. *s.* Haba silvestre y comestible que nace en las playas. Baga nalalaga ná nga cabay. Se dice del ciego, porque se le vuelven los ojos blancos, á semenjanza del haba *cabay*, que se pone también blanca cuando está cocida.

Cabayero. *s.* Arbusto que en Botánica se llama Poinciana, muy hermosa; y según el vulgo, Rosas caballeros.

Cabaysay. *s.* **(De baysay).** Preciosidad, hermosura.

Cabaysayon. *s.* **(De baysay).** Preciosidad, hermosura.

Cabcab. *v.* Escarbar; cavar en tierra.—*s.* Yerba que nace en los cuerpos de los árboles y se pega á ellos como yedra. —*v.* Agarrarse la iguana ú otro animal como ella.—Llevarse la mar ó avenida la arena ó tierra, irla comiendo ó socavando.

Cabcabon. *adj.* Yerba que nace en los cuerpos de los árboles y se pega á ellos como yedra.

Cabhal. *s.* Presunción; atrevimiento; ardid; prueba.—*v.* Aspirar ó pretender, intentar.

Cabido. *s.* **(De bido).** Tristeza, sentimiento.

Cabidoan. *s.* **(De bido).** Tristeza, sentimiento.

Cabiba. *v.* Llevar á cuestas alguna cosa amarrada á los hombros.

Cabíg. *v.* Remar atrayendo el agua hacia sí.

Cabil, cabil cabil. *v.* Bambolear, menear lo que está colgado.

Cabilanggo. *s.* **(De bilanggo).** Prisión. Tal-uas ná san cabilanggo san lauas. Libre ya de la prisión de la carne.

Cabilao. *s.* Murciélago grande así llamado.

Cabilay. *v.* Llevar á cuestas la carga suspendiéndola sobre los hombros con bejuco ú otra cosa.—*s.* Banda, cordel ó lo que sea, con que se lleva la carga á cuestas suspendiéndola sobre los hombros. Banda ó cinta de espada cuando se pone á través del hombro.

Cabilingan. *s.* **(C).** Dificultad, impedimento, estorbo.

Cabilotan. (De bilot). Cañada.

Cabinoc-tan. *s.* **(De bocot).** Personas retiradas que no salen de casa.—Principales, principalas.—Plátano así llamado.

Cabinquilan. *adj.* Tierra estéril, erial.

Cabit. *v.* Estar pendiente ó colgada alguna cosa.—Coger, alcanzar alguna cosa con gancho.—Quedar el pescado preso en el anzuelo. Encontrarse ó tropezar con alguna cosa.

Cab-lang, cab-langan. *s.* **(De bulang).** Anchor, anchura de edificio, etc.

Cablas. *adj.* Cosa corta, falta, que no llega.—*v.* Faltar, no alcanzar, no llegar. Quinablas cami san balon. Nos faltó la vianda. Nacablas ca dao. Has llegado tarde.

Cablit. *v.* Tocar guitarra, arpa ó cosa semejante.—Tocar, tentar.—*s.* Pedazo de cuerno ó de concha de tortuga con que tocan la guitarra ó arpa.

Cablus. *adj.* Cosa escasa, corta, que no alcanza.

Cabó. *s.* Caña, caldero, casco de coco para sacar ó tomar agua.—*v.* Sacar el agua con lo dicho.

Cabo. *s.* Persona que manda ó va vigilando á otras, y es como caporal.

Cabocabo. *v.* Sacar con frecuencia agua de tinaja ú otra parte con caña, caldero ó casco de coco, que usan como vaso.

Cabobot. *s.* Marisco de color encarnado y blanco.

Cabonot. *s.* Tránsito, paso, muerte.

Cabonyog. *s.* Hilera, renglón. Usa cabonyog. Un renglón.

Cabuao. *s.* **(De buao).** Vanidad, poca duración, ó inutilidad de las cosas.

Cabucab. *v.* Cavar; escarbar.—Estar ó venir floja una cosa.—*s.* Hueco en árbol; agujero.—*adj.* Lo ancho y desproporcionado de una cosa.

Cabud. *v.* Asirse, agarrarse como la yedra ó enradadera; enroscarse.

Cabudlay. *s.* **(De budlay).** Fatiga, cansancio, trabajo.

Cabudlayan. *s.* **(De budlay).** Fatiga, cansancio, trabajo.

Cabug. *s.* Murciélago grande y de mal olor. Se cuelga boca abajo de las ramas de los árboles, y cuando opera, tórnale á caer sobre el cuerpo, y por esto dice el bisaya: bá maiti an cabug, amoy it-han

an iya lauas.—Cuando uno pone faltas á otro, teniéndolas él mismo, dicen: dao naiti nga cabug: el que al cielo escupe, en la cara le cae.—Cuando dicho murciélago pare, se le agarran los hijuelos al pecho ó vientre, y no los suelta, sino cuando pueden ya volar. Dao naghahambin nga cabug. Se dice de los que en consiguiendo un duro, lo atan con siete nudos.—Dao nagpili nga cabug. Se dice de los que escogen mal, por pensar que era aquello lo mejor. Baga hinoronan sin cabug ini nga balay: ó baga guinhahaponan sin cabug ini nga balay. Se dice de la casa hedionda ó sucia.

Cabug-at. *s.* **(De bug-at).** Pesadez, pesantez.

Cabugauan. *s.* Caña de varios colores y de mucha consistencia.

Cabuguason. *s.* Lucero ó estrella de la mañana.

Cabul. *v.* No alcanzar lo que se persigue, ir al alcance, seguir la pista.

Cabulay. *s.* Cera del insecto que llaman *quiuot.* Usan de esta cera las tejedoras para untar un palo que les sirve como de enjulio para que la tela pegue en él, y no resbale.—*v.* Darse á algo, estar apegado ó aficionado á alguna cosa.

Cabul cabul. *v.* Estar cerca de ser cogido el que huye, ir en su alcance, seguirle la pista.

Cabulig. *s.* **(De bulig).** Ayuda, protección.

Cabuloran. *s.* **(De bolod).** Cuesta, cuestecita, montículo.

Cabun. *s.* Caja en que guardan las mujeres sus vestidos y alhajas.

Cabung cabung. *v.* Bambolear, menear, mover.

Cabuotan. *s.* **(De buot).** Prudencia, razón, discreción.

Cabuotanan. *adj.* Los prudentes, discretos.

Caburud. *s.* **(De burud).** Preñez.

Caburut-on. *s.* **(De buot).** Voluntad, parecer.

Cabus. *adj.* Falto, escaso.—Faltar, escasear, no alcanzar.

Cabus cabus. *adj.* Cosa corta, falta, que no llega.—Por poco.—*v.* Escaparse de las manos.

Cabusag. *s.* **(De busag).** Blancura.

Cabut. *v.* Revolver, ensuciar, enturbiar el agua.—*adj.* Cosa enturbiada, sucia, revuelta.

Cabuta. *s.* **(De buta).** Ceguedad, ceguera.

Cabutang. *s.* **(De butang).** Posición, estado.

Cabutho. *s.* Camote así llamado.

Cabra. *s.* Pié de cabra ó barra de hierro.

Cab-tang. *s.* **(De butang).** Estado, posición, clase.—Costumbre ó propiedad de la cosa.

Cab-tangan. *s.* **(De butang).** Estado, posición, clase.—Costumbre ó propiedad de la cosa.

Cabuy, cabuy cabuy. *v.* Bambolear, menear, mover.

Cabya. *v.* Tirar de cordel ú otra cosa.

Cácá. *v.* Escarbar.—Cosa mal tejida.—Raíz comestible pasada ó mala.

Cacablas. *s.* **(De cablas).** Falta, escasez, defecto ó privación de alguna cosa.

Cacablas sin cahimoan. *s.* **(De cablas y himo).** Falta de posibilidad en las cosas.

Cacablas sin catumanan. *s.* **(De cablas y tuman).** Defecto en las cosas para poder ser hechas.

Cac-ac. *v.* Cacarear la gallina. Nagcac-ac an manuc. Cacarea la gallina.

Cacac, pangacac. *v.* Cantar el brujo de noche.

Cacalangan. (De calang). Cañada.

Cacalauan. *s.* **(De calao).** Multitud ó muchas aves que llaman *calao.*

Cacano. *adv. t.* Cuando. (Se usa en pretérito). ¿Cacáno ca abut? ¿Cuándo llegaste?

Cacanug. *s.* Mariposa grande, de color pardusco.—Gusano que hace su capullo con fibras iguales á la seda.

Cacap. *v.* Explorar, reconocer, tomar noticia de lo que hay; hallar algo el explorador.—Llegar á alguna parte.

Cacas. *v.* Arañar.—Quitar la obra muerta de la embarcación.—Destechar. Llevarse el viento alguna cosa.—Desparecer ó deshacerse la nube.—Mudar, caerse el pellejo. Nagcacacas an oding san banig. El gato está arañando el petate. Guincacacas ná namon an tinalapí. Ya hemos quitado la obra muerta del tinalapí. Quinacasan san baguio an singbahan. El baguio destechó la iglesia. Nacacas na an dampug. Ya se deshizo la nube. Nacacasan san panit an ayam. Se le ha caído el pellejo al perro.

Cacau. *s.* Árbol de cacao y su fruta.

Cacacauan. *s.* **(De cacau).** Plantío de cacao.

Cacauayanan. *s.* **(De cauayan).** Cañaveral, cañizar, sitio poblado de cañas.

Cacay. *s.* Marisco pequeño y redondo así llamado.

Cacha. *v.* Escarbar la gallina.

Cacolop. *adv. t.* Ayer, el día de ayer.

Cacristianosan. *s.* **(De cristianos).** Cristiandad, ó sea el gremio de los fieles que profesan la religión cristiana.
Caculang̃an. *s.* **(De culang).** Falta, defecto.
Caculang̃an sin.... *s.* Defecto de...
Cacundian. *s.* Chifladura ó engaño ridículo en que uno cae por descuido, etc.
Cacurayan. *adj.* Tierra estéril.
Cacuri. *s.* **(De curi).** Dificultad, trabajo, pena.
Cacurian. *s.* **(De curi).** Dificultad, embarazo, peligro.
Cada. *v.* Estar. An amon caruyag ng̃a macada siya guihapon sa imo. Nosotros queremos que esté siempre contigo. San nacada pá cami sa iya balay. Cuando aun estabamos en su casa. Nacada siya sa dayag ng̃a paghicada. Estaba él real y verdaderamente.
Cadad. *s.* Pájaro grande así llamado.
Cadagat. *s.* **(De dagat).** Marejada, mucha mar, mar gruesa.
Cadagatan. *s.* **(De dagat).** Mar, los mares.
Cadagmitan. *s.* **(De dagmit).** Urgencia, ligereza, con urgencia; urgente.
Cadal. *v.* Temblar, tiritar, estremecerse.—*s.* Frío de calentura, temblor, estremecimiento. Nagquiquinadal aco. Estoy tiritando.
Cadal cadal. *v.* Temblar, tiritar, estremecerse.
Cadalí. *s.* **(De dali).** Prontitud, ligereza.
Cadalon-tan. *s.* **(De dalanot).** Resbaladero.
Cadam-an. *s.* **(De damo).** Multitud.
Cadamo. *adj.* Mucho; muchos. *int.* ¡Cuántos!
Cadanauan. *s.* **(De danao).** Lagunas, lagunajos, charcos.—Terreno que cuando llueve se llena de agua.
Cadang. *s.* Zancos, regularmente de caña, y con ellos se divierten los jóvenes.—*v.* Andar con ellos.
Cadang cadang. *s.* Trampa, hoyos hechos en tierra, en los que ponen púas ó pinchos, y después colocan sobre el hoyo palos sencillos y atravesados cubiertos con tierra para ocultar la trampa.
Cadanggaban. *s.* **(De danggab).** Brujos, hechiceros.
Cadanggay solian. *s. pl.* Multitud de plantas de flores olorosas y blancas, que que llaman *danggay suli.*
Cadap-nan, cadaponan. *s. pl.* **(De dapon).** Multitud de hojas de betel.
Cadaragang̃an. *s.* **(De daragang̃an).** Valentía, fuerza, valor.
Cadarayauan. *s.* **(De dayao).** Elogio, alabanza, testimonio de las buenas prendas y mérito de una persona ó cosa.
Cadarayauon. *s.* **(De dayao).** Respetabilidad.
Caday. *s.* Bolsa, talega que se abre facilmente.
Caday-gan. *s.* **(De dayag).** Presencia, vista; fachada, frontis, frontispicio.—Sa caday-gan. En presencia, á la vista de todos, en público.
Cadayhag. *s.* Palay fino así llamado.
Cadayonan. *s.* **(De dayon).** Eternidad. —Duración; perpetuidad.—Sin cadayonan. Eternamente, perpetuamente.
Cadcad. *v.* Hacer hoyo en tierra.—Gusano que roe los libros.—*v.* Traspasar ó roer los libros ú otra cosa dicho gusano. Ir comiendo el río por la orilla.—Pangadcad. Hurtar, robar.
Cadcaran. *s.* Ladrón.
Cadi. *v.* Venir, llamar á uno para que venga. Cadi ca. Ven acá. Pacadion mo si Juan sa bongto. Manda venir á Juan al pueblo. Pinacacadi ca san capitán. Te manda venir el capitán.
Cadigcosan. *s.* **(De digcos).** Selva.
Cadiguio. *s.* Camote así llamado.
Cadiri bumati. *s.* **(De dirí y bumati).** Impasibilidad. Insensibilidad.
Cadit cadit. *v.* Borronear.—*s.* Borrón.
Cadlit. *s.* Raya; rasguño con clavo, cuchillo, hueso ú otra cosa.—Rayar; rasguñar con lo dicho.
Cadlom. *s.* Planta olorosa así llamada; usan de ella para bañarse.
Cadom-gan, cadumogan. *s* **(De domog).** Podredumbre de madera ó cosa equivalente.
Cadon-tan, cadonotan. *s.* **(De donot).** Podredumbre, hediondez.
Cadorhoan. *s.* **(De dorho).** La parte opuesta al tronco en madero, caña y cosas semejantes.
Cadoroto. *s.* **(De doroto).** Diligencia, actividad.
Cadto. *v.* Ir allá. Quinadto aco sa buquid. He ido al monte. Cadto ca sa balay. Vete á casa. Pinacacadto ca san capitán. Te manda ir el capitán.
Cadug. *s.* Ruido como de trueno.—*v.* Tronar, sonar como trueno.
Cadugayan. *s.* **(De dugay).** Perpetuidad, duración.
Cadul. *s.* Comida que se pega á los labios ó manos.

Cadulauan. *s.* **(De dulao).** Amarillez en las plantas ó cosa semejante.

Cadungganan. *s.* **(De dungug).** Fama, reputación.

Cadup. *v.* **(C).** Sumergirse en el agua como el buzo.—*s.* Buzo.

Cadurom-tan. *s.* **(De domot).** Aborrecimiento, odio, aversión.

Caduy caduy. *v.* Vagar, andar ocioso.

Cadyapa. *s.* Planta así llamada; se usa como verdura.

Cagabcab. *v.* Sonar el coco al rallarle.—*s.* Sonido ó ruido del mismo.

Cagamhanan. *s.* **(De gahum).** Poderío, poder.

Caganac. *s.* Padre, madre, padres; así suelen llamar á los abuelos y abuelas.

Cagang. *s.* Cangrejo pequeño así llamado.

Cagao. *s.* Piojo llamado arador.—*v.* Rascar.

Cagapusan sa teel. *s.* Garganta del pié.

Cagas. *s.* Panal sin miel.—Cabezuela ó tubérculo de la raíz bagong, que no contiene ya semillas.—*v.* Desamparar, dejar, abandonar.—*adj.* Cosa vana y sin fruto.—*s.* Pájaro así llamado.

Cagascas. *v.* Sonar mal la guitarra ó cosa semejante.—*s.* Betel silvestre así llamado.—Crustáceo peludo y ponzoñoso así llamado.

Cagat. *v.* Morder.—Picar culebra ú otro animal.—Agarrar ancla ó cosa semejante.—*s.* Tenaza de cangrejo, etc. Quinagat aco sin ayam. Me ha mordido un perro. Hinubag ná an quinag-tan. Se ha hinchado ya la mordedura ó picadura. Pinangagat aco san potiocan.—Me han picado las abejas.—Dao pinopoan ó naboroan sin cagat. Se dice del desamparado que le falta el arrimo de aquel en quien confiaba.

Cagatan. *adj.* Mordedor, mordedora, que muerde, que pica.

Cagcag. *adj.* Cosa ancha, abultada.—Ser ancha ó abultada una cosa; tener abultada una cosa.—Apresurarse.

Cagdas. *loc.* La comida cuando se nombra con enojo. ¿Hain aco sin cagdas? ¿De dónde te puedo dar de comer?

Cagdus. *loc.* La comida cuando se nombra con enojo. ¿Hain aco sin cagdus? ¿De dónde te puedo dar de comer?

Cágo. *adj.* Cosa vana, sin meollo, que ya no produce.—*v.* Acortar, disminuir.—Faltar, no alcanzar.

Cag-oan. *s.* Animal que tiene una especie de alas y vuela á saltos; su piel bien curtida es muy fina y vistosa.

Cagobcob. *s.* Instrumento para rallar cosas, que llaman también *caguran.*

Cagoco. *v.* Sonar el pecho ó garganta del asmático ó del que tose.—*s.* El mismo ruido ó sonido.

Cágon. *s.* Intercesor entre partes.—Embajador, mandado ó enviado.

Cágon cagon. *v.* Acompañar á otros en alguna cosa.—*s.* Compañeros de otros.—*adj.* Chismoso.—*v.* Chismear.

Cagoncong. *s.* Espinazo; armazón del cuerpo.

Cagop cop. *s.* Enredadera así llamada; sus hojas las usan para el buyo.

Cagos. *v.* Rallar, raspar.

Cagoscos. *v.* Sonar lo que se ralla ó raspa.—Enredadera así llamada; sus hojas las usan para el buyo.

Cagot cot. *v.* Resonar, crujir, rechinar.—*s.* Crujido, rechinamiento.

Cagú. *v.* Raspar, despellejar, quitar la capa de arriba al camote ó cosa semejante. Pangagú camo san camote. Raspad el camote. Quinaguhan ná an palauán. Ya está raspado el palauán. Pangaguhi niyo an gauay. Raspad el gauay.

Cag-guang. *s.* Animal que tiene una especie de alas y vuela á saltos: su piel bien curtida es muy fina, vistosa y muy buscada.

Cagud. *v.* Rallar la carne del coco ú otra cosa.—Comerse el perro la caza antes que llegue el amo.

Cagudcud. *v.* Raspar, frotar; sonar lo que se raspa ó frota.—*s.* El mismo ruido ó sonido.

Cagugub-an. *s.* *pl.* Selvas, montes, montaña, la parte interior.

Cagugmáan. *s.* **(De gugma).** Afectos, amores, amor fino y acendrado.

Cagugmáanan. *s.* **(De gugma).** Afectos, amores, amor fino y acendrado.

Cagui. *v.* Raspar, raer. Caguihon mo iton bugha. Raspa esa tabla. Caguihan mo iton camote. Raspa ese camote.

Caguid. *s.* Enfermedad cutánea, que consiste en inflamarse un poco el cutis y reventarse; no es pegojosa.

Caguihaponan. *s.* **(De guihapon).** Eternidad.

Caguiliran. *s.* **(De guilid).** Lado, costado, cada una de las dos partes laterales del cuerpo humano que están entre pecho, espalda, sobacos y vacíos.

Caguindalan. *s.* **(De guindal).** Cuidado, recelo.—Desazón, molestia, inquietud interior.

Caguing. *adj.* Cosa seca, dura, como pes-

cado seco al humo, fuego lento, ó al sol. —*v.* Endurecerse, estar dura ó seca una cosa. Nacaguing ná an daing. Está ya endurecido el pescado curado al humo.
Caguingquing. *s.* Ramas de las cañas.—*v.* Quitar, limpiar las cañas cortando dichas ramas. Pagdara sin caguinquing. Trae ramas de caña. Pañgaguingquiñgan niyo an cauayan. Limpiad, quitad las ramas de las cañas.
Caguiotanan. *s.* **(De guiotan).** Señales, demarcaciones en terrenos.
Caguiotanan sa mĝa buquid. *s. pl.* Cañadas de montes.
Caguis. *v.* Señalar en tierra con alguna cosa que se lleva arrastrando.—Raspar, raer. Pagcaguisi niyo an linigang nĝa camote. Raspad el camote asado.
Caguis-an. *s.* **(De guisi).** Rotura en camisa, vela de embarcación ó cosa semejante.
Caguisquis. *v.* Sonar la pluma cuando se escribe, sonar cuando uno se rasca, sonar lo que se raspa; y el sonido ó ruido de lo dicho.
Caguit. *v.* Señalar en tierra con lo que se lleva arrastrando.
Caguiuañgan. *s.* **(De guiuang).** Vacío, concavidad ó hueco.
Caguñgaban. *s.* **(De guñgab).** Cuevas, concavidades, hoyos profundos.
Caguran. *s.* **(De cagud).** Rallo, rallador, instrumento que se reduce á una plancha de metal del grandor de un peso, plano ó con poco de cavidad, con mango del mismo metal para poderle afianzar, y con una especie de dientes para rallar coco.
Caguranĝan. *s.* Selva, bosque, parte interior.
Caguranĝan. *s. pl.* **(De gurang).** Hermanos mayores; mayores en edad.
Cagut. *s.* Piedra áspera para amolar herramientas.—*v.* Gastarse una de dicha piedra, gastarse la herramienta que se afila.—*s.* Marisco así llamado.—*v.* Pañgagot. Sacar ó coger dicho marisco.
Caguticot. *v.* Resonar, crujir, rechinar.—*s.* Crujido, rechinamiento.
Cah cah. *v.* Escarbar, rascar, frotar, estregar. Cahcahi aco sa taludtud. Ráscame en la espaldas.
Cahabulan. *s.* **(De habul).** Herida.
Cahalaba, cahilaba. *s.* Largor, largura.
Cahalayhayan. *s.* **(De halay hay).** Sitio ó lugar donde da el viento y hace fresco.—*sint. fig.* Frescura, acción ó influjo que causa frescura.
Caham. *v.* Tentar, palpar, buscar á tientas.
Cahang. *s.* Lindero en sementeras.—*v.* Hacer ó dejar lindero.
Cahanluran. *s.* **(De hanlud).** Atolladero, multitud de baches.
Cahapon. *adv. t.* **(C).** Ayer.
Caharagan. *s.* **(De harag).** Maleza, suciedad.
Cahate. *adj.* Dos reales fuertes, veinticinco céntimos de peso.
Cahation. *adj.* Lo que vale dos reales fuertes.
Cahayopan. *s.* **(De hayop).** Animales domésticos.
Cahidlao. *s.* **(De hidlao).** Deseo, anhelo, ansia de ver al ausente.
Cahig. *v.* Escarbar.—Quitar, separar, apartar tierra, basura ú otra cosa con la mano, palo, gancho ó cosa semejante.
Cahilab-an. *s.* **(De hilaba).** Largor; largura.
Cahilad-man. *s.* **(De hilarum).** Profundidad, hondura.
Cahiluagan. *s.* **(De hiluag).** Anchor, anchura, latitud.
Cahimayáan. *s.* **(De himaya).** Gloria, dicha, bienaventuranza.
Cahimay-an. *s.* **(De himaya).** Gloria, dicha, bienaventuranza.
Cahimona. *s.* Piés delanteros de los cuadrúpedos.
Cahimongto. *loc.* **(De bongto).** De un mismo pueblo ó nación.
Cahimtang. *s.* **(De butang).** Estado, posición, empleo.—Condición ó naturaleza de una cosa. Diri mga cahimtang, cundi caculangan sin cahimtangan. No son realmente cosas, sino falta de cosas.
Cahimtañgan. *s.* **(De butang).** Estado, posición, empleo.—Condición ó naturaleza de una cosa.
Cahinobañgan. *s.* **(De tubang).** Prosperidad, dicha.
Cahingpitan. *s.* **(De hingpit).** Perfección, complemento.
Cahipno. *s.* **(De hipno).** Pureza, limpieza.
Cahit. *v.* Arrastrar, recoger yerba ó maleza con gancho. Rasgar, despedazar las carnes con garfios.—*s.* Gancho para recoger yerba ó maleza.
Cahitáas. *s.* **(De hitáas).** Altura, elevación.
Cahitás-an, cahitáasan. *s.* **(De hitáas).** Alturas; altura, elevación.
Cahologan. *s.* **(De holog).** Significación, explicación.
Caholop. *s.* **(De holop).** Recelo, sospecha.—Caholopan. *s.* Peligro, riesgo.
Cahubia. *s.* **(De hubia).** Pereza, desidia.

Cahubog. *s.* **(De hubog).** Embriaguez, borrachera.
Cahug. *v.* Huir por temor.
Cahura. *s.* **(De hura).** Abundancia.
Cahurao. *s.* **(De hurao).** Sequía.
Cahuy. *s.* Árbol; madero, madera.—Pangahuy. *v.* Ir por leña, hacer leña. Nanganga-huy sira. Están por leña, ó haciendo leña.
Cahuy cahuy. *s.* Arbusto.
Cain. *v.* Ir á alguna parte. ¿Ticain ca? ¿Á dónde vas?—Estar. ¿Nacain siya? ¿En dónde estaba?—¿Napasingain siya? ¿Para dónde se fué?—Ambut cún nahangain. No sé donde está.
Caiñgin. *v.* Talar, rozar la tierra cortando los árboles ó malezas para sembrar ú otra cosa.—*s.* Tala, roza.—Sementera hecha del modo dicho.
Cairo. *s.* Desgracia, desdicha.—*adj.* Desgraciado, desdichado; pobrecito.
Caisug. *s.* **(De isug).** Bravura, furia, valentía, intrepidez, atrevimiento.
Cait. *v.* Morder, descortezar con los dientes. Pagcacaiton co ná lá ini nga tubo. Descortezaré esta caña dulce.--*s.* Corchete, hebilla.—*v.* Prender, agarrar.
Caitan. *s.* Corchete, hebilla.
Caitum. *s.* **(De itum).** Negrura.
Calabgayan. *adj.* Aquello que se da como dote.
Calabitay. *adj.* Cosa colgada.--*v.* Colgar.
Calabiting. *s.* Cordel ó bejuco amarrado en los dos extremos.—*v.* Amarrar del modo dicho.
Calabucab. *adj.* Cosa hinchada, esponjosa, fofa.—*v.* Hincharse, separarse el pellejo de la carne.—*s.* Flemón, agallón de de la garganta.
Calacaga. *v.* Gargarizar ó enjuagar la boca ó garganta con algún líquido, arrojando el aire de los pulmones sobre él sin tragarlo, estando con la cabeza levantada.
Calacala. *v.* Sonar el contenido en el continente.—*adj.* Huevo malo, huero.—*s.* Enredadera así llamada.
Calacopac. *s.* Especie de matraca para espantar animales y aves, con el fin de que no entren en la sementera.—*v.* Sonar ó hacer ruido con dicha matraca.
Caladcad. *v.* Hervir, burbujear un líquido por la acción del calor.
Caladñganan. *s.* **(De larang).** Obra; invención, ingeniosidad.
Calag. *s.* Alma.—*v.* Infundir ó dar Dios al hombre el alma. Mabubuhi an calag guihapon. El alma vivirá siempre.—Quinalagan quitá an mga tauo sa Dios, uaray mán an mga mananap calagui. Dios ha dado alma á nosotros los hombres, mas no ha dado alma á los animales irracionales. Amay co sa calag. Padre de mi alma. An mga calag sa Purgatorio. Las almas del Purgatorio.
Calagan. *adj.* Que tiene alma.—Animoso, esforzado.
Calagcag. *v.* Espacir, extender con la mano.
Calagnon. *adj.* **(De calag).** Espiritual, que pertenece al alma.
Calagpang. *s.* Rebanada.
Calainan. *s.* **(De lain).** Diferencia de una cosa á otra.
Calaláohan. *s.* **(De laláo).** Mangles, esteros cerca de la mar.
Calalaquinan. *s* **(De lalaqui).** Hombres, varones, mancebos.
Calaliman. *s.* **(De lalim).** Dulzura; sabor bueno.
Calámay. *s.* Voz que usan como admirándose de lo que dicen ú oyen.
Calamay. *s.* Chancaca, azúcar mascabado en panes de figura de media naranja.—*v.* Hacer dicho azúcar cociendo el zumo de la caña.—*s.* El zumo de la caña exprimida ó molida. Nagbabaliguia aco sin calamay. Vendo calámay. Nagcacalámay cami. Estamos haciendo calámay.
Calamayo. *s.* Erisipela, isípula ó inflamación de color rosado más ó menos encendido.—*v.* Erisipelar.—Enconarse grano, apostema ó herida. Quinacalamayo aco. Padezco de erisipela.
Calambiao. *v.* Colgarse, agarrarse con las manos.
Calambiday. *s.* Pescado pequeño y venenoso así llamado.
Calambibiras. *s.* Pescado de mar; es ancho y tiene púas amarillas.
Calambitay. *v.* Encaramarse, gatear, colgarse, agarrarse con manos ó piés; quedarse colgando de alguna parte.
Calambosog. *v.* Subir á árbol apartando ó arqueando el cuerpo.
Calamboto. *s.* Insecto pardusco así llamado; tiene cuatro piés y tres pinchos por cada lado.
Calamucan, cadamucan. *s.* Camino lleno de maleza por donde no se puede pasar.
Calampisao. *s.* Yerba así llamada, cuya raíz y hojas son medicina para llagas.—*v.* Coger dicha yerba; curar ó medicinar con ella.
Calán. *s.* Fogoncillo portátil con tres como canales ó puntas de barro.

Calang. *s.* Intermedio, hueco ó distancia entre cosas cercanas.—Tranco ó paso del que sube á coco, árbol ó cosa semejante.—*v.* Subir del modo dicho.—Poner ó colocar bien las redes de cazar puercos, para que éstos no puedan escaparse.

Calañgag. *s.* Papagayo grande y verde. —*v.* Comer dicha ave el palay.

Calañganan. *s.* **(De lañgan).** Interrupción, estorbo, impedimento.

Calang cagang. *s.* Residuo ó porción pequeña de líquido que ha quedado en algún vaso.—*v.* Quedar lo dicho.—No quedar nada.

Calang horo. *s.* Rancho ó camarote de los pilotos en las embarcaciones.

Calañgitan. *s.* **(De lañgit).** Cielos.

Calangpas. *v.* Hurtar, robar cosa de comer.

Calanican. Trepar, subir agarrándose con las manos. Nagcalanican aco ñgadto sa ibabao. Subí allá arriba.—Adelantar, promover; producir, extender.—Subir, aumentar el precio. Baga quinalicanan sin bahandi. Se dice del que se hace pronto rico.

Calanitay. *adj.* Cosa colgada.—*v.* Colgar.

Calantogás. *s.* Cangrejo amarillo de mar; no se come.

Cálao. *s.* Pájaro grande, de color rubio oscuro, largo pico y gruesa voz; se come. *int.* ¡Córcholis! ¡Puñema!

Calao calao. *s.* Figura de cresta en la vaina del cris.

Calap. *s.* Cortar en el monte madera para edificios.—*s.* Madera cortada para edificios.—*v.* Coger ó sacar la raíz gauay. —Buscar las cosas necesarias.—*s.* Industria, habilidad, diligencia.

Calapan. *adj.* **(De calap).** Persona industriosa, trabajadora.

Calapí. *s.* Bejuco largo y grueso; su fruta se come; está arracimada y es de un agrio agradable.—Baga hinolog ñga calapí. Se dice del enfermo descolorido y flaco.—La cáscara de dicha fruta es de un color amarillento.

Calapión. *s.* Pescado de mar; se come.

Calarao. *s.* Especie de canastillo.

Calaring. *s.* Medicina que hacen los bisayas del zumo de naranja y otras frutas, y con ella untan las llagas para que se sequen y sanen.—Curar con dicha medicina.

Calas. *v.* Asustar.—*s.* Susto. Quinalasan aco. Me asusté.—*v.* Gastar pródigamente, malgastar.—Mudar de color por susto.—*adj.* Torpe, inhábil, que no acierta hacer cosa alguna.

Calasacas. *adj.* Vagabundo.

Calasag. *s.* Broquel, escudo de madera ú otra cosa, más largo que ancho.—*v.* Pañgalasag. Abroquelarse, ampararse, defenderse con el broquel.

Calasbot. *s.* Fuego, cuando se nombra con indignación. ¿Ano bá ñga diri masiga inin calasbot? ¿Cómo es que no alumbra este fuego?

Calas cagas. *adj.* Cosa seca, como yerba ó cosa semejante.

Calasguran. *s.* **(De lasgud).** Elocuencia, sabiduría. Calibutanon ñga calasguran. Sabiduría mundana.

Calasicot. *s.* Amarradura.—*v.* Amarrar.

Calasucas. *v.* Limpiar la sementera de árboles y broza.

Calatacat. *adj.* Vagabundo.—*v.* Vagabundear.

Calatay. *adj.* Vagabundo.—*v.* Vagabundear.

Calalatcat. *v.* Abigarrar; granar, espigar el palay, lo uno antes que lo otro en una misma sementera.

Calaticat. *v.* Asirse, agarrarse el que sube á algún árbol.

Calaticot. *s.* Liadura, atadura.—*v.* Liar, atar.

Calatong. *s.* Tambor pequeño que tocaban para bailar, cuando estos bisayas hacían sus supercherías, y por una hora solamente.

Calatotsi. *s.* Àrbol, que en Botánica se llama Plumiera blanca.

Calaua. *s.* Escasez de jipon; que hay poco.

Calauas. *s.* **(De lauas).** Cuerpo. Maraut an acon calauas. Está malo mi cuerpo.

Calauasan. *s.* **(De lauas).** Cuerpo, todo el cuerpo. Inin acon calauasan. Este mi cuerpo.

Calauicao. *v.* Encadenar, hacer en forma de cadena.

Calauit. *s.* Zancadilla.—*v.* Echar la zancadilla.—Arpón ó fisga de uno ó dos dientes ó ganchos.

Calauitan. *adj.* Que lleva arpón ó fisga.

Calay. *v.* Jugar los jóvenes á los caracoles, poniendo en hilera una porción de ellos, según la apuesta de los que juegan y tirar con uno desde cierta distancia, empujándole con el dedo del corazón, y si acierta, gana; advirtiendo que el uno de los dos extremos de dicha hilera hace de cabeza y el otro de pié; y si acierta á la cabeza, gana todos los caracoles; más si sólo acierta á cual-

quiera de los restantes, sólo gana desde el acertado hasta los piés ó último.—*s.* El mismo juego. Pagcalay quitá.—Diri aco maquiquicalay sa imo, cay madaug ca; ngan uaray mán sadang naton pagcalalayon. Vamos á jugar á los caracoles.—No quiero jugar contigo á los caracoles, porque serás vencido; además, que no tenemos caracoles con qué jugar.

Calayacay. Traer y llevar ó mover el viento alguna cosa.—Traer y llevar á uno sin dar solución á lo que pretende.—*adj.* Cosa que no tiene impedimento para crecer, extenderse, etc.—Árbol muy frondoso así llamado.

Calaycay. *v.* Orear, ventilar, poner alguna cosa al viento.

Calay cagay. *s.* Marisco pequeño así llamado; no se come; se esconde entre la arena en agujeros que hace.—Árbol así llamado.

Calayhab. *v.* Saltar por encima de alguna cosa.

Calayo. *s.* Fuego.—*v.* Encender, hacer fuego.—Cocinar ó cocer la comida. Uaray pá calayo. No hay fuego aún. Nacacalayo ná aco. Ya he hecho fuego. Nangangalayo siya. Está cociendo la comida. Ipangalayo aco niyo, cay guinogotom aco. Hacedme de comer, porque tengo hambre.—Pangalayoan.—*s.* Cocina ó el sitio donde se cuece la comida.

Calayoan. *adj.* Que tiene fuego, que arde. —Lo que se cuece al fuego.

Calbong. *s.* Ruido que hace el agua cuando cae ó salta algo en ella.

Calcag. *s.* Rastro ó instrumento de madera ó caña con cuatro ó más dientes para limpiar la broza de las sementeras. —*v.* Limpiarlas con el mismo.—Poner al sol abacá húmedo para que se seque. —Revolver con la mano palay tendido al sol, ú otra cosa.—Esparcir, desparramar.—Abrir la flor, etc.

Calcagan. Madero ó caña que hace de caballete en los edificios de nipa, y sobre el cual se pone el *sugabong* de nipa ó cogon.

Caldag. *s.* Planicie, raso de monte.

Cale. *s.* Zanja.—*v.* Zanjar, hacer zanja.—*s.* Camarón grande de río, de color azul.

Calia. *s.* **(De lia).** Algazara, bulla.

Caliab. *v.* Agarrar la planta, crecer.

Calian. *s.* Mina de oro ó de donde lo sacan.

Calianap. *v.* Trepar, extenderse como calabaza ó cosa semejante.

Calibosgan. *s.* Pantorrilla.

Calibo. *s.* Plátano sabá, cuando es grande y tiene la carne blanca.

Calibutan. *s.* **(De libut).** Mundo.—Este valle de lágrimas.

Calibutanon. *adj.* **(De libut).** Mundano, cosa de este mundo.

Calib quib. *s.* Carne que queda en el coco después de rallado.—Dejar al mismo con algo de carne, rallarle sin concluir la carne.

Calibquiban. *s.* Árbol así llamado.

Calidquid. *v.* Rallar la carne del coco.—Rallar mal el coco, sin concluir la carne. —*s.* Carne que queda pegada al coco por rallarle mal.

Calig. *s.* Camarón grande así llamado, de buena carne.

Caligdaspan. *s.* Término, fin, solución de cualquier negocio.

Calimosgan. *s.* Pantorrilla.

Calimot. *s.* **(De limot).** Olvido.

Calimposo. *s.* Reja ó barandilla torneada y acorazonada.—Labores acorazonadas que sobresalen en cosas torneadas ó bordadas.

Calimposoan. *s.* Reja ó barandilla torneada y acorazonada.—Labores acorazonadas que sobresalen en cosas torneadas y bordadas.

Caling. *s.* Caña de timón.—*v.* Gobernar ó dirigir la embarcación; gobernar el baloto con el remo.—Instrumento que usan para la urdimbre en el telar.—Garrote ó torcedor para apretar cordel.—*v.* Olvidar, pasarse de la memoria.

Caling caling. *s.* Sarta de pescado ú otra cosa.

Calingag. Árbol de corteza gruesa que se parece á la canela.—Enredadera así llamada.

Calipay. *s.* **(De lipay).** Alegría, gozo, regocijo, consuelo.

Calipayan. *s.* **(De lipay).** Alegría, gozo, regocijo, consuelo. An mga calipayan nga langitnon. Los gozos celestiales.

Calipayan. *s.* Arbusto de hojas largas y estrechas y de color verde amarillo; se usa en macetas.

Calipayan nga agta. *s.* Árbol de color negro así llamado.

Caliposo. *s.* Reja ó barandilla torneada y acorazonada.—Labores acorazonadas que sobresalen en cosas torneadas ó bordadas.

Calis-danan. *s.* **(De lisud).** Error, yerro, falta, culpa, molestia, aflicción.

Calis-danan sa calag. *s.* Aflicción de espíritu.

Calisquis. *v.* Raspar, desbastar bejuco quitándole la parte fofa.
Calit. *v.* Sorprender, coger de improviso. —Hacer por engaño, á hurtadillas alguna cosa.—Malicia, traición, agudeza con malicia.
Calit calit. *v.* Lograr, aprovecharse de la bonanza, del buen tiempo, de la ocasión.
Calitan. *s.* Ensenada, rincón, refugio, abrigo.
Calitguitan. *v.* Poner ó amarrar cañas ó palos á lo largo de la cerca sobre las que están clavadas en tierra
Calíya, caliliya. *s.* Supositorio, cala ó especie de mecha de jabón, aceite ó calámay y sal, ó de otros ingriedientes, que se aplica en lugar de ayuda para exonerar el vientre.
Calmog. *s.* Mano. (Es término poco usado).
Calo. *s.* Sombrero.—*v.* Usarle ó ponérsele.
Caló. *v.* Meter la mano en el pecho, bolsillo, vasija ú otra parte.—Sacar algo con la mano de alguna parte; sacar tierra con las manos.
Calo calo. *s.* Sombrero pequeño.—Figura de sombrero.
Caloan. *adj.* Que tiene sombrero.—Tagcalo. El dueño del sombrero.—Tagcalo. El que lleva ó usa sombrero.
Calocago. *v.* Sonar el contenido en el continente cuando se manea ó bazuca.—*s.* Ruido de lo dicho.
Calocal. *v.* Venir, estar ancho ú holgado el contenido en el continente, como el pié en el zapato ó cosa semejante.—Hacer una cosa ancha y holgada.
Caloco. *s.* Coco tierno que aun no tiene carne
Calocho. *s.* Coco tierno que aun no tiene carne.
Calogo. *s.* Verruga.
Calolot. *s.* Resina de árbol.—*v.* Unir ó pegar algo con dicha resina.
Calomata. *s.* Broche de oro ó plata que ponían en las mantillas.
Calon. *s.* Suciedad del cuello; sudor de los piés.
Calon-dan. *s.* **(De lonud).** Poniente, occidente, ocaso.
Cal-onon. *adj.* **(De calon).** Piés sudosos, el que tiene los piés sudosos.
Calong. *s.* Parte de un todo, que se puede quitar y poner, sin desbaratar lo demás.
Calonĝaqui. *s.* Azófar, anillo de metal.
Calongo. *v.* Romper, tronchar rama de árbol, hoja de cebolla ó cosa semejante. —*s.* Verruga.
Calos. *v.* Sacar líquido de vasija ó cosa semejante. Desgranar palay.
Calosan. *s.* Vasija de donde se saca líquido.
Calot. *s.* Tierra gredosa y roja, buena para hacer ollas.—*v.* Coger dicha tierra.—Rascar.
Calot calot. *v.* Rascar ó rascarse.
Caluay. *s.* Dardo cuyo cuerpo es de caña delgada y la punta del palma brava aguzada.—*v.* Herir con él; tirar dicho dardo.
Calub. *v.* Quitar la carne del coco con los dientes.—Socavar como quien mina alguna cosa.—Cosa hundida ó sacavada. —De ojos hundidos
Caludguran. *s.* **(De ludgud).** Mansión, morada.
Calugcug. *s.* Tarabita, maromá ó bejuco entero que se ata á dos árboles ó palos clavados en tierra á uno y otro lado de los ríos, la cual maroma ó bejuco sirve para pasar los ríos agarrados á ellos. Pedazo de caña abierta por un extremo para, desde casa, sacar agua del río próximo, haciendo subir y bajar dicha caña por medio de un cordel ó bejuco preparado al efecto.
Calug cugan. *s.* Tarabita.—Caña para sacar agua. *Vid.* Calug cug.
Caluluthan. *s.* Coyuntura, articulación, trabazón movible de un hueso con otro.
Calumpang. *s.* Árbol de madera blanda así llamado.
Calumpihig. *s.* Marisco pequeño así llamado; no se come.—Cosa desigual, más abultada de un lado que de otro. Ser una cosa más abultada de un lado que de otro.
Caluog. *v.* Robar, hurtar.
Calupad, cal-pad. *s.* **(De lupad).** Arroz que en tres meses nace, crece, grana y se sazona.
Calpi. *s.* Árbol así llamado; su fruta parece á la naranja.
Caluta. *s.* Pulgada.
Cam. *pron.* **(Por camo).** Vosotros, vosotras. Cadi cam. Venid vosotros. Pinacacadto cam san capitan. Os manda ir el capitán.
Cam cam. *s.* Palpar, tocar con las manos, tentar. Diri ca magcacarocamcam san mga guinisa. No andarás tentando los guisados.—Jugar como los niños con algún juguete.
Camá. *loc.* **(G).** Ya lo sabes.
Cama cama. *adj.* Falto, corto; turbado;

no alcanzar á lo que está alto; no acertar á hablar.—Liberal, caritativo.

Camaalayhan. *s.* Afabilidad, jovialidad.

Camaalayhon. *s.* Afabilidad, jovialidad. —*adj.* Que es afable, jovial.

Camaambong. *s.* **(De ambong).** Magnitud, grandeza.

Camaaniag. *s.* **(De aniag).** Preciosidad, hermosura.

Camadasig. *v.* **(De dasig).** Vanagloria, orgullo, arrogancia.

Camadayan. *s.* **(De dayan).** Bizarría, gallardía.

Camag. *v.* Trepar, agarrarse con las manos.

Camagaan. *s.* **(De gaan).** Agilidad, ligereza ó facilidad de moverse.—*adj.* Cosa liviana, de poco peso.

Camagui. *s.* Collar de oro hecho de encajes menudos y juntos, que parece todo continuado.

Camagnamit. *s.* **(De namit).** Dulzura, lo sabroso y grato al gusto.

Camagong. *s.* Arbol así llamado, de madera negra y dura; su fruta se come.

Camagurangan. *adj. pl.* **(De gurang).** Hermanos mayores; mayores en edad.

Camagrangba. *s.* **(De rangba).** Fertilidad, fecundidad.

Camahal. *s.* Preciosidad, excelencia, hermosura.—*adm.* ¡Qué precioso! ¡qué excelente! ¡qué hermoso!

Camahal. *adj.* Cosa cara, subida de precio.

Camahalan. *s.* Preciosidad, excelencia, hermosura.

Camahinobangan. *s.* **(De tubang).** Felicidad, dicha.

Camahuyan. *s.* Árbol así llamado, de madera recia y dura.

Camais-ganan. *adj. pl.* **(De isug).** Valientes, aguerridos, esforzados.

Camal. *s.* Abarcar sin dar vuelta entera á lo que se quiere abarcar.—*s.* Garra, mano de mono, caimán, iguana, etc.

Camalig. *s.* Camarín.—*v.* Hacerle. Aadto sa camalig. Está en el camarín. Nagcacamalig cami. Estamos haciendo camarín. Guincamaligan co an acon mga calap. He puesto camarín á mis maderas.

Camalolooyon. *s.* Misericordia, compasión.

Camalunggay. *s.* Árbol que en Botánica se llama Moringa, que da aceite.—Enredadera así llamada, es medicinal; al cortar una rama de dicha enredadera, se encoge el tronco de donde se cortó.

Camananápan, camanán-pan. *s. pl.* **(De manánap).** Animales en general.

Camandag. *s.* Resina que sacan de cierto árbol para envenenar las flechas.

Camang. *v.* Gatear, andar á gatas, andar gateando ó arrastrando.—Agarrarse con los brazos sin arrimar el cuerpo.—Andar el caimán, mono, etc.—Agarrar el ancla.

Camanga. *s.* Piedra así llamada; es áspera y sirve para afilar herramientas; se encuentra entre Calbiga y Borongan.

Camanghuran. *adj. pl.* **(De manghud).** Hermanos ó hermanas menores.—Menores en edad respecto de otros.

Camangian. *s.* Estoraque; goma ó resina que destila dicho arbusto; es dura, olorosa y medicinal.

Camansí. *s.* Árbol grande llamado Artocarpo camansí. Otros dicen camangsí.

Camantigui. *s.* Arbusto ó planta que en Botánica se llama Impaciente de tres flores.

Cámao. *s.* Especie de barreño ó tarro grande.

Camaóo. *s.* Envés de la mano.

Camapasalioon. *adm.* **(De salio).** Que perdona, indulgente.—*s.* Indulgencia ó perdón.

Camaopay. *s.* Bondad.—*adm.* ¡Qué bueno!

Camaraut. *s.* **(De raut).** Maldad.—*adm.* ¡Qué malo!

Camas. *v.* Arañar, rasguñar, agarrar. Guincamas aco san odin. Me arañó el gato. —*s.* Garra.

Camaso. *s.* Ave blanca así llamada; especie de paloma silvestre.

Camasohun. *adj.* Ave parecida al camaso.

Camatahus. *s.* Sutileza para poder penetrar por cualquier cuerpo.

Camatáy. *s.* **(De patay).** Muerte.

Camatayon. *s.* **(De patay).** Muerte.

Camatuoran. *s.* **(De tuod).** Verdad.

Camay. *v.* Llamar con la mano ó con pañuelo; hacer señas con la mano ó con pañuelo.—Acercarse el caimán á coger la presa.

Camay camay. *v.* Llamar ó hacer señas con frecuencia con la mano ó pañuelo. Comenzar alguna obra y no proseguirla, ó hacerla poco á poco.

Camaya. *v.* Suplicar, pedir, invocar, implorar.

Cambid. *v.* Trepar, enroscarse enredadera ó cosa semejante.

Cambrot. *v.* Arañar, herir con las uñas.

Cambuca. *adj.* Gallo ó gallina con las plumas vueltas hacia arriba.

Cambud *s.* Cirro, zarcillo ó especie de hilo que sirve en algunas plantas, enros-

cándose, para asirse y asegurarse en otra cosa.—Tijeretas en las vides, que se van retorciendo, se asen y enredan en lo que encuentran.—*v.* Asirse, enredarse, trepar las enredaderas por árboles, paredes ú otra parte.

Cambut. *v.* Quitar ó remover una cosa de donde está, desarrumar. Ipinacacambut san capitán an abacá. Manda el capitán desarrumar el abacá.

Camdao. *s.* Cuidado, solicitud.—*v.* Poner cuidado en alguna cosa.

Camdauan. *adj.* Cuidadoso, solícito; el que va juntando historias para contarlas.

Camhag. *v.* Divertirse, enredar los jóvenes agarrándose con las manos. Ayao camo pagcarocamhag. No andeis enredando.—*adj.* Veloz, ligero.

Camhag. *v.* Pasar la mano por las paredes, puertas, sin hacer ruido.

Camhil. *v.* Tocar alguna cosa con los dedos como pasándolos por ella. Porota iton, ayao pagcarocamhila. Coge ó levanta éso, no lo andes tocando.—*adj.* Cosa corta, que no alcanza.

Camí. *pron.* Nosotros, nosotras, excluyendo á aquel ó aquellos con quien ó quienes se habla.

Camid. *v.* Precipitarse en el hablar.—*adj.* Precipitado en el hablar.

Camilo. *s.* Cangrejo de varios colores; es comestible.

Camiñgao *s.* **(De miñgao).** Soledad, retiro; reposo, sosiego.

Camiñgauan. *s.* **(De miñgao).** Soledad, retiro, desierto.

Camiot. *adj.* Cosa corta, falta, que no alcanza.—*v.* Faltar, no llegar alguna cosa, no llegar á tiempo. Nahacamiot aco san pangaón. Llegué tarde á la comida.

Camlang. *v.* Encontrarse dos ó más en un sitio, acudir al mismo si haberse antes convenido.

Camlud. *adj.* Cosa corta, que no alcanza, porque se sale lo que se echa, como un pañuelo corto, el puño ó la mano cuando se coge dinero ú otra cosa, y se sale entre los dedos.

Camó. *pron.* Vosotros, vosotras.

Camoc, hiñgamoc. *v.* Alegrarse, gozar, como cuando se ven los que desean verse; amar, estimar, desear mucho una cosa; tener compasión.

Camohanan. *s.* Antigüedad.—Antepasados, predecesores. Cab-tang san camohanan pá. Costumbre de los antepasados.

Camolanglay. *s.* Muñeca de la mano.

Camol camol. *adj.* Cosa corta, falta ó que no llega.

Camonong pononğan. *s.* Altura, ó lo más alto de monte ú otra cosa.—Coros angélicos.—Asociación.

Camontaha. *s.* Langostino ó especie de cangrejo ó langosta; se cría en el mar.

Camontianon, pamontianon. *s.* Árbol así llamado.

Camorehe. *s.* **(De orehe).** Piés traseros de los cuadrúpedos.

Camos. *adj.* Cosa corta, que no alcanza. —*v.* No alcanzar, no llegar.—Derramarse por estar muy lleno ó sobrar.

Camos camos. *v.* Precipitarse, hacer alguna cosa con precipitación, turbación y confusión.

Camote. *s.* Raíz comestible y alimenticia. —Vástago de la misma.—*v.* Coger ó sacar de la tierra dicha raíz. Nanğanğamote sira. Están cogiendo camote.

Camote nğa cahuy. *s.* Arbusto así llamado, cuyas raices, de bastante grandor, las comen los naturales en tiempo de hambre, lavándolas bien antes, después de partidas en rodajas delgadas y puestas al sol por algunos días.

Camotian. *s.* Camotal ó sitio plantado de camote.

Camoy. *s.* Dedos de las manos ó piés.—Uñas ó patas de cangrejo, araña y otros animales.

Camoying quing. *s.* Dedo pequeño, meñique.

Campay. *v.* Llamar con la mano ó pañuelo.—Alegrarse el que ha conseguido lo que deseaba.

Campilang. *s.* Alfanje, arma de moros.

Camras. *v.* Arañar, rasguñar, escarbar el toro, el verraco y otros animales echando la tierra hacia atrás.

Camrot. *v.* Arañar, rasguñar; echar la tierra hacia atrás el toro, verraco y otros animales.

Camuay. *s.* Ramales ó raices gruesas del gauay; especie de ramales de la calabaza, camote y todo lo que así se extiende. —Brazo de mar ó río.

Camud camud. *adj.* Cosa corta, que falta poco para que alcance.

Camut. *s.* Mano.—*v.* Coger ó tomar con la mano.—Manosear. Camuta dao iton. Toma eso con la mano.—Tigcamut. *adj.* Diligente, cuidadoso, observante.—*v.* Ser diligente, observar. Pag tigcam-tan ta an mğa sugo sa Dios. Observemos los mandamientos de Dios.

Can. *art.* de *genit. dat.* y *abl.* de *nomb.*

prop. En algunos pueblos lo usan también como artículo para los mismos casos en algunos pronombres. Nabungcag an can Pedro balay. Se destruyó la casa de Pedro. Iguinpadara co ná can Juan an cahate. Ya he mandado á Juan los dos reales. Aádto can Pío. Está con Pío. Aádto can iya. Está con él.

Can can. *v.* Aligerar, disminuir la carga. Sacar la ropa de baúl, palay del depósito ó cosas semejantes.

Canáas. *s.* Palay fino así llamado.—*adj.* Ronco.—*v.* Enronquecer, estar ronco.

Canahan. *v.* Sospechar, recelar, temer.—Detenerse un poco en alguna parte y proseguir su camino.—*adj.* Peso falso que siempre se inclina á un lado.

Canal. *adj.* Cosa enjuta, dura y seca.—*v.* Secarse, endurecerse.

Canam. *v.* Enredar, divertirse los niños.

Canaman. *s.* Juguete de niños.

Canan. *art* de *genit.* y *abl.* de nombres propios y algunos apelativos. Guindidinacop an canan Pedro mga carabao. Están cogiendo los carabaos de Pedro. Canan Pedro ini. Esto es de Pedro. Canan hocom ini. Esto es para el alcalde. Canan capitan aco sinusugo. Soy mandado del capitán.

Canap. *v.* Correr los rios entre valles y sierras, por angosturas ó quebradas estrechas y profundas.—Crecer y extenderse enredadera, camote y cosa semejante.

Canap canap. *v.* Verse apenas alguna cosa.

Canara. *s.* Plátano así llamado; su fruta es de color amarillento.

Canas canas. *s.* Ruido que hacen los nipales, hojas secas ó cosa semajate.—*v.* Hacer ruido lo dicho cuando se pisa, se mueve, etc.

Canat. *v.* Limpiar sementera.

Canauay. *s.* Gaviota ó ave marina que frecuenta mucho la mar.—Noroeste.—Viento noroeste.

Canauayon. *adj.* Ave que se parece en el color á la gaviota.

Canay. *art.* de *genit.* y *dat.* ¿Canay ini nga balay? ¿De quién es esta casa? Canay ini? ¿Para quién es ésto?

Canay. *v.* Llevar.

Canayapan, canay-pan. *s.* **(De nayap).** Continente ó tierra firme; mundo.

Canayonan. *adj.* Cosa seguida, que dirige á un punto ó lugar. Ini dinhi nga dalan canayonan ná sa bongto. Este camino dirige al pueblo. *s.* Cordillera.

Canda. *art.* de *genit.* y *abl.* del plural de nombres propios.

Candao. *s.* Ocupación.

Candauan nga tauo. *adj.* Persona de muchas ocupaciones.

Canday. *adj.* Continuo, frecente.—*v.* Frecuentar.—Abundar.

Caday sin polong. *adj.* Elocuente; que habla mucho.

Candi is. *s.* Hoyitos que se forman en los carrillos cuando se ríe.

Canding. *s.* Cabra, cabrón; cabrito, cabrita.—Cacandingan. *plur.* Cabras.

Candingay. *s.* Cabrito, cabrita.

Candol. *s.* Calabaza blanca y larga. Sandía.

Candongga. *s.* Pañuelo blanco que llevan las mujeres en la cabeza ó en el cuello.—*v.* Ponerse ó llevar dicho pañuelo.

Candú. *s.* Poema ó canto, según el modo de cantar ó contar sus historias.—*v.* Cantarlas ó narrarlas.—Paracandú. Cantor, narrador.—Carandúun. Lo que se ha de narrar ó cantar.

Canduang. *s.* Estrechón, socollada, vaivén y cabezada que la mar de proa hace dar á la nave.—*v.* Dar cabezadas la nave.

Candug. *s.* Impresionar, sobresaltar, asustar.

Cang cang. *s.* Abrir las manos, levantarlas y poner los dedos abiertos.—*adj.* Madera seca al sol.

Cangay. *v.* Convidar.—*adj.* Convidado.

Cang bud. (En algunas partes dicen cambud). *s.* Cirro, zarcillo ó especie de hilo que sirve en algunas plantas, enroscándose, para asirse y asegurarse en otra cosa.—Tijeretas en las vides, que se van retorciendo y se asen y enredan en lo que encuentran.—*v.* Asirse, enredarse, trepar las enredaderas por árboles, paredes y otras partes.

Cangga. *s.* Carro de madera con armazón de tablas y maderos ó cañas en forma de cajón ó andas, más largo que ancho, el cual se pone sobre un eje con dos ruedas de madera y dos varas en la parte de adelante entre las que se coloca el carabao ó vaca; carreta, carretón.

Canhay. *adj.* Continuo.—Diligente, incansable.—*v.* Cansarse. Di ca macanhay. No te canses.

Canhi. *v.* Venir. Macanhi ca buas. Vendrás mañana. Pacacanhion co siya. Le mandaré venir. ¿Sin-o iton nga ticanhi? ¿Quién es ése que viene?

Canican. *v.* Ir despacio haciendo ó gastando alguna cosa.—Promover; extender, adelantar, alargar; crecer alguna cosa.

Canina, cangina. *adv. t.* Antes, hace poco.
Caningag. *s.* Planta así llamada, parecida á la canela; sus hojas son anchas y las usan en vez de betel para la mascada.
Canit. *v.* Participar ó tener parte en alguna cosa.—*s.* La parte que á uno le pertenece.—*v.* Trabarse, asirse, agarrarse como cuando se va arrollando alguna cosa.—Arrancar las malezas ó yerbas.—*s.* Garra, garfio, espina ó cosa que agarra.—Canit sin buhat. El que no para y siempre tiene en qué ocuparse.
Canit canit. *v.* Trabarse, asirse, enlazarse unas cosas á otras.
Can-o, cacano. *adv. t.* Cuándo. Se usa para preguntar en pretérito.
Canogon. *interj.* De dolor.—*s.* Lástima; desdicha.—*v.* Ser desdichado.—Tener lástima, compasión ó reparo.
Can-on. *s.* El pan cotidiano, morisqueta ó arroz, cualquier comida ó provisión.
Canóos. *v.* Sonar lo que se quema.—*s.* Ruido de lo dicho.
Cansing. *s.* Broche, corchete de oro ó plata que ponen en las chinelas, jubones, mantos, sombreros, etc.—*v.* Poner lo dicho.
Cantalita. *s.* (Del español cantaleta). Broma, chanza. *v.* Bromearse, chancearse. Si Carrasco nacacantalita. Carrasco se chancea.
Cantan nga habul. *adj.* Manta mal tejida.
Cantay. *v.* Trepar, asirse como enredadera, calabaza ú otra cosa.—*adj.* Continuo, frecuente—*v.* Frecuentar.—Abundar.
Canti. *v.* Tentar, incitar, provocar valiéndose de acciones que dan á entender lo que se desea.—Llamar á los animales; llamar al viento como hacen los marineros.
Canug cug. *v.* Zumbar los oídos; retumbar trueno, volcán, tiro ó cosa semejante; resonar.
Canunay. *adv. m.* De contínuo, de ordinario, continuamente.—*v.* Continuar, frecuentar alguna cosa.
Caob. *v.* Abajarse, encorvarse, humillarse, postrarse.—Andar encorvado.
Caoguis nga baguio. *s.* Baguio fuerte, que hace blanquear la mar al reventar las olas.
Caomaráco. *s.* **(De aco).** Fiador; defensor.
Caon. *v.* Comer.—Se aplica también á la piedra de amolar, sierra, lima ó cosa semejante. Uaray pá aco caon. No he comido aún. Quinaon ná aco. Ya he comido. Caona iton. Come eso. Nangangaon sira. Están comiendo. Nagpipinangaon sira sin camote. Están comiendo camote. Pangangaonun namon ini. Comeremos esto.—**(C).** Ir ó estar en alguna parte. Nacaon siya cangina sa balay. Estaba él antes en casa.
Caopay. *s.* Bondad.—*adm.* ¡Bien! ¡qué bien!
Caopayan. *s.* Bondad, bien, bienestrar.—*pl.* Bienes. An caopayan sini amo ini. La bondad de ésto es ésta. Uaray aco iba nga tingoha cundi an caopayan san bongto. No tengo otro deseo sinó el bien del pueblo. Tagan mo cami san mga caopayan nga langitnon. Concédenos los bienes celestiales.
Caorhian. *s.* **(De orehe).** Postrimerías.
Caoroanan. *s.* **(De oro).** Común, sitio donde se opera ó descarga el vientre.
Caorop-dan. *s.* **(De opud).** Parientes; compañeros en viaje ú otra cosa; moradores en una misma casa.
Caorosahun. (De usa). Prodigiosidad, rareza, maravilla, singularidad.
Caot-ot. *s.* Dolor, quebranto.—*fig.* Rigor.
Capa. *v.* Ponerse las aves con las alas abiertas ó extendidas al sol ó al agua.
Capa capa. *v.* Batir, agitar las aves sus alas, agitarse el agua.
Capait, camapait. *s.* **(De pait).** Amargura.—*adm.* ¡Qué amargo!
Capaitan. *v.* **(De pait).** Amargura, amargor.—*pl.* Amarguras.
Capangpangan. *s.* **(De pangpang).** Sitio donde hay muchas peñas; rocas, peñascos.—Palay de grano colorado.
Capanusan. *s.* Estrella de Venus.
Capao. *v.* Cubrir el agua en alta marea las estacas de los corrales de pesca ú otra cosa.
Capatan. *num.* **(De upat).** Cuarenta.
Capatas. *s.* Enfermedad cutánea así llamada; especie de bubas, tiña; dicha enfermedad es pegajosa.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.
Capatasun. *adj.* **(De capatas).** Buboso, llagado, tiñoso.
Capatongan. *s.* Cañaveral ó sitio poblado de cañas patong.
Capay. *s.* Aleta de pescado, tortuga, etc.—*v.* Aletear.
Capay capay. *v.* Aletear los pescados.—Orejear los animales, mover las orejas.—Bogar, remar despacio, sin ruido y suavemente. Nadar.
Capayan. *s.* Árbol de hojas estrechas y largas.
Capayas. *s.* Árbol de madera muy blanca, de hojas anchas y con aberturas en forma de puntas. An dahon niya haglag-

pad cundi haglaıum an guiha. Su fruta se usa en la tinola.
Capcap. *v.* Palpar, tocar, tentar.
Capé. *s.* Café, planta y fruto.—Cacapetihan. Cafetal, plantío de café.
Capepe. *s.* Bolsa que suelen llevar amarrada á la cintura.
Caperdihan. *s.* (Del *esp.* Perder). Perdición.
Capi. *v.* Quitar ó sacar la carne del coco tierno.
Capi capi. *v.* Apropiarse, tomar para sí algo.
Capili. *s.* **(C).** Negrura. *adm.* ¡Qué negro!
Capilioan. *s.* **(De pilio).** Rincón, escondrijo ó lugar retirado.
Capiliuan. *s.* Majestad suprema.
Capin. *adv. comp.* Más, demasiado, con exceso.—*v.* Excede. Capin sin caruhaan. Más de veinte. Capin siya camalaris. Es demasiado altivo. Cún capin cún culang; cumapin cumulang. Poco más ó menos.
Capinan. *s.* Exceso, demasía. Pinalangga nğa capinan. Querido con exceso. Malolooyon nğa pinan. Misericordioso sin igual. —Marisco.
Capiot. *v.* Asirse, agarrarse; agarrar, coger alguna cosa. Pagcapiot sin maopay. Agarra bien.
Capis. *s.* Ventanas hechas de conchas delgadas ó de cristal, formando cuadros.—*v.* Hacer dichas ventanas.—Poner ó colocar las mismas.
Capitán. *s.* Alcalde ó autoridad municipal, que gobierna y manda en el pueblo.—*v.* Nombrar ó elegir á uno capitán; ser capitán.
Capithoc. *s.* Llaga que se forma en el cuerpo por humor, rascadura ó golpe.—*v.* Formarse ó hacerse dicha llaga.
Caplag. *v.* Alcanzar, conseguir.
Caplos. *v.* Deslizarse, escurrirse, desatarse lo amarrado, salirse de su lugar
Capo, capo capo. *v.* Rallar al puerco muerto y chamuscado.—*s.* Polvo, ó la parte más menuda y deshecha de la tierra seca.
Capolot ponğotan. *s.* **(De polotponğot).** Maza, cubo ó pieza gruesa de madera, de figura cilíndrico-aovada, que constituye el centro de las ruedas de los carruajes, carros, etc., y en la cual van encajados los rayos.
Capón. *v.* *(esp.)* Capar los animales, como carabao, toro, cabrito, etc.—*adj.* Capón, castrado.
Caponğot. *s.* **(De ponğot).** Cólera, ira, enfado, furia, frenesí, enojo.

Caponoanan. *s.* **(De pono).** Principales, superiores, autoridades, dignidades.
Capon-tan, capopong-tan *s.* **(De ponğot).** Principio; raíz de donde salen, brotan, dimanan ó proceden otras cosas; origen, nacimiento ó emanación de las mismas; foro.
Caporoponglohay. *s.* **(De ponglo).** Perdigones, balas pequeñas.
Capotonğan. (De potong). Atajo, abreviatura; compendio, recapitulación.
Capucap. *v.* Andar tentando como el ciego, ó el que á oscuras busca algo.
Capug. *v.* Apretar el puño.
Capul. *v.* Ensuciar.—*adj.* Cosa sucia, desaseada.—*v.* Embrear tinaja ú otra cosa. —Tapar, cubrir como hace la abeja con su panal.—Pintar como con cal ó cosa semejante.
Capula. *s.* Rojez.—*int.* ¡Qué rojo ó encarnado.!—Camote así llamado.
Capulahan. *s.* **(De pula).** Rojez.
Capulonğanan. (De pulong). Pleito, disputa, desavenencia, cuestión de palabra.—Pleitear, tener cuestión. Nagcacapolonğanan sira. Tienen cuestión.
Capulsanan. *s.* **(De polos).** Provecho, utilidad, fruto.
Capunayan. *s.* Multitud de aves que llaman punay.
Capungcayan. *s.* **(De pungcay).** Cumbre, cima, cúspide de monte.
Capurus sin buot. *s.* Afecto vehemente de la voluntad; pasión.
Capus. *v.* Concluirse, acabarse, mermar, ir á menos. Capus ná an bahá. Ya ha mermado la avenida.
Caput. *v.* Coger, asir, tomar, agarrar.
Caputli. *s.* Pureza.
Caput-nğan. *s.* **(De potong).** Anchor, anchura.
Capuy. *v.* Desfallecer, faltar el aliento ó fuerzas, cansarse, rendirse.—Doler el estómago.—*s.* Dolor de estómago.
Capuy capuy. *s.* Estómago.
Cara. *s.* Concha de tortuga, carey. ¿Mapalit ca sin cara? ¿Compras carey?
Caraanan. *adj.* y *s.* **(De daan).** Cosa antigua; sementera de camote, caña-dulce ú otra cosa, que hace ya mucho tiempo se plantó.
Carab. *v.* Cucar ó hacer gestos el mono.
Carabao. *s.* Animal así llamado que usan los naturales para cultivar sus tierras y otras faenas; su pelo es pardo, aunque los hay también de pelo blanco; sus cuernos largos é inclinados hacia atrás; es animal furioso, amigo del agua, y aguanta poco al

sol; hay también carabaos monteses.—Pangarabao. *v*. Montar en el carabao, sea macho ó hembra.

Caracal. *s*. Mercader.—*v*. Comprar y vender.

Caracatac. *s*. Migaja.—*adj*. Cosa menuda, pulverizada, hecha menudos pedazos.—*s*. Los mismos pedazos.

Caracua. *s*. Embarcación más pequeña y baja que el pontín.

Carad catad. *v*. Hacer ruido al pisar en suelo de casa ú otra parte.—*s*. El mismo ruido.

Carag. *v*. Perder, desperdiciar, echar á perder alguna cosa. Nacacarag an humay. Se desperdicia el palay. Quinacaragan mo an bugás. Echas á perder el arroz.

Caragas. *v*. Romperse rama de árbol al agarrarse á ella.—Hacer ruido el aguacero, viento ú otra cosa.

Carag casag. *s*. Pájaro así llamado.

Caraha. *s*. Carajay ó especie de sartén grande con mango corto.

Carahan. *adj*. Tortuga que tiene carey.

Caral, cadal, caral caral. *v*. Temblar; hacer ruido lo que se arrastra por parte dura; hacer ruido lo que se abre, etc.—*s*. Ruido de lo dicho.

Caram caram. *v*. Palpar, tentar, arañar haciendo ruido.

Caramícam. *v*. Palpar, tentar, buscar á tientas.

Caramoy. *s*. Antenas del cangrejo.

Caran. *v*. Temer el hijo al padre, el niño al maestro, etc.; temblar.—Sentirse, quejarse de poco.

Caran-an. *s*. **(De caon).** Comedor, mesa ó donde se come.—Pesebre.

Caran-on. *adj*. Comestible; que se puede comer.

Carancasan. *v*. Hablar varios de diferente asunto y á un mismo tiempo sin orden.

Carancatan. *v*. Hablar varios de diferente asunto y á un mismo tiempo sin orden.

Carancay, carancayan. *adj*. Hablador.

Carang. *s*. Lazo para cazar pájaros.—Trampa ó especie de casilla hecha de bejuco caña ú otra cosa, y dentro de ella ponen un gallo amarrado, y circundan dicha casilla con lazos para que caiga en alguno de ellos el gallo que venga á reñir con el que está dentro.—*v*. Poner ó colocar dicho lazo ú otra trampa.—Caer ó quedar preso en el garlito el gallo montés.

Carañga. *s*. Especie de lepra muy contagiosa; causa gran escozor. Cáncer.—Tener ó padecer dicha enfermedad.

Carañgag. *s*. Especie de papagayo grande y verde que come palay y plátanos.—*v*. Comer dicha ave el palay ó plátanos.—Comenzar muchas cosas y no acabar ninguna.—Baga salin sin carañgag. Se dice de lo repelado, como sementera mal limpia, el mal trasquilado.

Carañgahun, carañg-hun. *adj*. **(De carañga).** Leproso, leprosa.

Carang cang. *v*. Ponerse con las piernas abiertas y manos extendidas.—Planta que echa la espiga muy abierta.

Carañgian. *s*. Árbol así llamado; su corteza es medicinal.—Planta semejante el betel; su hoja la usan en la mascada.

Carao carao. *v*. Revolver, menear con los dedos alguna cosa.

Carao. *v*. Extender ó revolver con la mano palay puesto al sol, etc.

Carap. *v*. Hacer una cosa de propia voluntad.—*s*. Inclinación, apego á la misma.

Carapcap. *v*. Palpar, tentar, buscar á tientas.

Carap-tan. *s*. **(De caput).** Asidero, agarradero.

Carap-tanan. *s*. **(De caput).** Asidero, agarradero.

Caras. *v*. Cucar ó hacer gestos el mono.

Caras caras. *v*. Quebrar ó reventar las olas.

Carasao. *v*. Inclinarse la espiga granada.—*adj*. Sementera de palay con la espiga granada é inclinada.

Carascias. *v*. Sonar yerba, hojas secas, rama ú otra cosa.—*s*. Ruido de hojarascas, hojas secas ó cosa semejante.

Carasicas. *v*. Hacer ruido en los dindines, como cuando el gato se afila las uñas.—*v*. Afilarse el gato las uñas.

Carasuy. *s*. Planta así llamada.

Carat. *v*. Dar ó empujar con la mano ó pié al que vá á tirar para que no acierte.

Carat-an. *s*. **(De raut).** Mal, maldad.

Caratinan. *s*. **(De catin).** Asidero, agarradero.

Caratong. *v*. Dar golpe con los artejos de los dedos.—*s*. Tamboril de los agoreros y danzantes.—*v*. Tocarle.

Carauat. *v*. Recibir.—Comulgar. Quinarauat co an imo surat. Recibí tu carta. Carau-ta ó carauata ini. Recibe ésto. Diri aco macacarauat buas. No podré comulgar mañana. Pinacarauat aco san Padre. Me manda comulgar el Padre. Uaray aco pacarao-ta san Padre. No me ha permitido comulgar el Padre. Carauaton mo ini. Recibe ésto.

Carauhan. *s*. Presilla de bejuco que ponen en los baris.

Carautan. *s.* **(De raut).** Mal; maldad.
Carayacay. *s.* Árbol grande así llamado; su fruta no se come.
Caray caday. *v.* Vagabundear, andar ocioso. Nagcacaray caday an mg̃a caolitauohan. Andan ociosos los solteros.
Caray cay. *s.* Colgaduras, adornos como los que ponen cuando hay procesión.—*v.* Adornar ó poner lo dicho. Caray caya ta an dalan. Pongamos adornos en el camino.—*s.* Revuelta ó remolino del agua donde hay piedra.
Caraye. *s.* Caña larga y delgada así llamada.
Caray-gan. *s.* **(De dayag).** Haz, derecho ó cara del paño ó de cualquier tela y de otras cosas.
Caricad. *v.* Agujerear, hacer agujero ó cosa semejante; barrenar.
Caríg-onan. *s.* **(De rigon).** Fuerza, sostén, firmeza, apoyo, fortaleza.—Documento que acredita la verdad ó lo que se defiende.
Cariguioan. *s.* Tripas delgadas.
Carimposo, carimposoan. *s.* Reja ó barandilla torneada y acorazonada.—Labores acorazonadas que sobresalen en cosas torneadas, labradas ó bordadas.
Caringpula. *s.* Cataviento. Veleta.
Caris. *s.* Puñal llamado cris: los hay rectos y culebreados con dos, tres ó más vueltas, ó como eses.
Carit. *v.* Sobresaltarse.—Recelar, desconfiar. Tatapocan co ini ng̃a atabay, cay nacarit aco san cabataan. Cegaré este pozo, porque temo suceda alguna desgracia á los niños. Tatagan aco cunta ni Pedro sin salapi, cún diri nang̃ang̃arit si Juana. Daríame Pedro dinero, si no fuese por los recelos de Juana.
Carital, caritalan. *s.* Trabajo, aflicción, tribulación. *Vid.* Dital.
Caritalan. *s.* Consecuencia ó efecto dimanado de una causa.
Cariuan. *s.* Palos ó cañas que ponen en las redes para estirarlas.
Carlit. *v.* Sajar, sangrar.—Vacunar.
Carlitan. *adj.* Que está sin vacunar, ó ha de ser vacunado.
Carlum. *s.* Planta olorosa así llamada.
Carocal. *v.* Estar holgado el contenido en el continente, como la bala en el cañón, el pié en el zapato y cosas semejantes.—*adj.* Lo que es ancho, grande ó sobrado para lo que ha de contener.
Carogmata. *s.* Camarón comestible de mar; es negro y los ojos encarnados.
Carol, carol carol. *s.* Ruido.—*v.* Hacer ruido alguna cosa.
Caromata. *adj.* Arroz tostado y muy esponjado el grano.
Caromcom. *v.* Envolver una cosa en otra. Tomar una cosa apretando la mano.—Apretar el puño ó la mano.
Caros. *v.* Raspar, rallar como corteza de árbol ó cosa semejante.
Caroscos. *v.* Raspar, rallar.—*s.* Ralladura, raspadura de caña ú otra cosa.—*v.* Remangar manga de camisa ú otra cosa. —Recoger la saya hacia la cintura.—*s.* Mecha ó tea hecha de la brea de pili, envuelta en hojas para alumbrar.—*v.* Hacer dicha mecha ó tea.
Carubicub. *s.* Marisco pequeño así llamado; se come.
Carucalang. *adj.* Cosa rala, distante una de otra.—*v.* Plantar á bastante distancia una planta de otra.
Carugbac. *s.* Enredadera así llamada.
Caruha. *adj.* **(De duha).** Mellizo, melliza.
Carum. *adj.* Cosa negra.
Casadang̃an. *s.* **(De sadang).** Templanza, moderación.—Lo justo, lo preciso.
Casag. *s.* Cangrejo así llamado; es comestible.—Pajáro pequeño así llamado.
Casagbuyan. *s.* **(De sagboy).** Frecuencia. Que se pasa, se vá ó está en algún sitio con frecuencia. Diri casagbuyan sin tauo aguían. No es sitio de tránsito, no es lugar por donde pase gente.
Casagdonan, casalagdonan. *s.* **(De sagdon).** Consejo, parecer, amonestación.
Casagpon. *s.* **(De sagpon).** Preñez.
Casal. *v.* *(esp.)* Casarse. Contraer el sacramento del matrimonio. Magpacasal cami. Nos casaremos. Quinasal ná sira. Ya están casados. Napapacasal cami. Queremos casarnos.
Casal-anan. *s.* **(De sala).** Culpas, pecados.
Casalangbayan. *s.* **(De sangbay).** Renombre, epíteto, fama.
Casam-dan. *s.* **(De samad).** Herida, lesión, llaga.
Casam-danon. *adj.* **(De samad).** Llagado.
Casancolop. *adv. t.* Anteayer.
Casangcapan. *s.* **(De sangcap).** Utensilios, instrumentos, elementos ó recursos y cuanto es necesario para cualquier objeto y fin.
Casangcayan. *s.* **(De sangcay).** Amigos.
Casanggasang. *v.* Distraerse.
Casanghi. *s.* Enfermedad cutánea así llamada; es pegajosa.
Casao casao. *s.* Ruido de agua ó lodo

cuando se pasa por ello.—*v.* Hacer dicho ruido.

Casáquit. *s.* Dolor, padecimiento, angustia.

Casaquít. *s.* Enfermedad.

Casaquitan. *s.* Dolores, padecimientos, angustias.—Trabajo, peligro.

Casaua. *s.* Temor, recelo.

Casay casay. *v.* Patalear como el que está muriendo.

Casayoran. *s.* **(De sayud).** Explicación, declaración, aclaración.

Casay-pan, casay-panan. *s.* **(De sayop).** Falta, culpa, error, yerro.

Cascas. *v.* Tocar rasgueando guitarra ú otro instrumento.

Casicasi. *adj.* Diligente, ligero.—*v.* Hacer con diligencia alguna cosa.

Casi casi. *s.* Cataviento, ó lo que se pone para saber de donde viene el viento. Veleta.

Casicas. *s.* Yerba así llamada.—Brazalete, manilla.—Gargantilla.—Anillo ó rodaja de bejuco, carey ú otra cosa.

Casili. *s.* Anguila de agua dulce.

Casina. *s.* **(De sina).** Cólera, ira, enfado, furia, frenesí, enojo.

Casing. *s.* Peonza, trompo.—*v.* Jugar á la peonza.

Casing casing. *s.* Corazón.

Casing casiñgan. *adj.* Persona de valor, de mucho ánimo.

Casinggay. *s.* Abrazadera de hierro, madera ú otra cosa en forma de X.—*v.* Poner dicha abrazadera.

Casipi. *s.* Gajo; cada una de las partes ó gajos de que se compone el racimo de plátanos.

Casiriñganon. *loc.* **(De siring).** Propio, de ordinario; es un decir. Casiriñganon san adlao an dayon nga pagsirang. Es propio del sol el iluminar siempre.

Casó. *s.* Cangrejo pequeño así llamado; es comestible.

Caso, quinaso. *adj.* Que tiene los dientes teñidos.

Casobha. *s.* Especie de azafrán.—Almizclero.

Casoclanan. *s.* **(De socol).** Mesura, medida.

Casoib. *s.* Recelo, temor.

Casoroc-an. *adj.* Cosa necesaria, precisa, indispensable.—*v.* Necesitar.

Casoroñgan. *s.* Extremos de casa ó camarín en el techo.

Casubo. *s.* **(De subo).**—Aflicción, sentimiento, dolor, amargura, tristeza.

Casuboan. *s.* **(De subo).** Aflicción grande, sentimiento, dolor, amargura, tristeza. Aflicciones, sentimientos, dolores, amarguras, tristezas.

Casuboanan, casub-anan. *s.* *pl.* **(De subo).** Aflicciones, sentimientos, dolores, tristezas.

Casul-gan. *s.* **(De solug).** Corriente.

Casul-gañan. *s.* *pl.* **(De solug).** Corrientes.

Casungnan. *s.* Rincón, recodo.

Casuguran. *s.* **(De sugud).** Ensenada.

Casurayan. *s.* Tierra estéril donde no crecen las plantas.

Cat. Partícula, que, antepuesta á las raíces que tienen fuerza de verbos y significan arar, sembrar, segar, dar frutas las plantas, y á los que denotan las estaciones del año, frío ó calor, ó los diferentes aspectos de la atmósfera, quiere decir, que el tiempo es á propósito para hacer aquello que significan las raices, ó que en dicho tiempo se advierten las variaciones que denotan, ó que es propio de ellas.—Tiempo de.... Catpugás ná niyan. Ahora es tiempo de sembrar.—Cattatanum ná. Ya es tiempo de plantar.

Cat cat. *v.* Coger ó arrancar algunas raices de árboles ó plantas. Nangangatcat sira Juan sin tubli. Juan y sus compañeros están cogiendo raices de la enredadera tubli.

Catad. *s.* Ruido de cajón cuando se abre ó se cierra; ruido de piso ó de cosas semejantes cuando se pisa con fuerza.—*v.* Hacer ruido lo dicho.—Venir oprimidos los pantalones ú otra cosa.—*s.* Dolor ó enfermedad del estómago.—*v.* Arreglar, igualar, poner por orden las cosas.

Catadcatad. *v.* Moverse piso de casa haciendo ruido.—Latir el pecho de miedo ó susto.

Catahaonon. *s.* Camote así llamado.

Catahap, catahapan. *s.* **(De tahap).** Sospecha, conjetura, recelo.

Catahud. *s.* **(De tahud).** Respeto, veneración, deferencia.

Catahúm. *s.* **(De tahúm).** Hermosura, belleza, pulidez, elegancia.—*adm.* ¡Qué hermoso! ¡qué bello! ¡qué pulido! ¡qué elegante!

Catahuman. *s.* Hermosura, belleza, pulidez, elegancia.

Cataisan. *s.* **(De tais).** Punta de arma, hoja, etc.

Catalahuran. *s.* **(De tahud).** Respeto, veneración, deferencia.

Catambac. *s.* Pescado así llamado; se come.

Catamsihan. *s.* *pl.* **(De tamsi).** Aves, pájaros.

Catam-is. *s.* **(De tam-is).** Dulzura.—¡Qué dulce!

Catam-isan. *s.* **(De tam-is).** Dulzura; dulzuras.

Catang. *v.* Amarrar á los animales ó aves un palo ó caña para que no se vayan lejos. —*s.* El mismo palo ó caña.

Catangboan. *s.* **(De tangbo).** Carrizal ó sitio poblado de carrizos.

Catanusan. *s. pl.* Huesos largos como los de las piernas.

Catao. Animal, monstruo marino mitológico, sirena, ninfa del mar; de medio cuerpo arriba mujer muy hermosa, y pez en lo restante; notable por la dulzura de su canto, y que medio repite lo que oye.

Catauohan. *s. pl.* **(De tauo).** Hombre, multitud de hombres ó mujeres, humanidad.

Catapang, catapañgan. *s.* **(De tapang).** Ignorancia. Rudeza.

Catapus. *s.* Fin, conclusión.

Catapusan. *s.* **(De tapus).** Fin, término, conclusión.

Cataragman. *s.* **(De tagam).** Peligro, riesgo.

Catarigbusan. *s.* **(B).** Cima de árbol.

Catarimpucayan. *s.* Cumbre, lo más alto de monte, árbol, torre y otras cosas.

Catas. *v.* Consumir, disminuir.

Catat. *v.* Turbar; cortarse de miedo ó vergüenza.

Catay. *v.* Extenderse por la tierra enredadera, parra ó cosa semejante.

Catbubucad. Tiempo de flores, ó de dar flores árboles y plantas.

Catbuburac. *s.* Árbol así llamado.—Tiempo de flores, ó de dar flores árboles y plantas.

Cat duc. *s.* Esencia.

Cathon. *v.* Ir, caminar, morverse de un lugar hacia otro.

Cate. *s.* Cate, ó sea peso que consta de veintidós onzas. Diez cates hacen una chinanta. Este es el modo de pesar en las irayas y Visitas.

Cati. *v.* Cazar con añagaza.

Catian. *s.* Añagaza; gallo que sirve para atraer y cazar gallos monteses.

Catianan. *adj.* El que tiene gallo para cazar.—*s.* El sitio ó lugar donde cazan con añagaza gallos monteses.

Catiayon. *s.* Matrimonio, hombre y mujer casados.

Catig. *s.* Palos ó cañas amarrados á uno y otro lado de las embarcaciones menores, sobre otros dos atravesados, para guardar equilibrio. Llámanse también *batangas*.—*v.* Poner dichas cañas ó palos. Cacatigan co an baloto. Voy á poner catig al baloto.

Catig catig. *s.* Travesaño en el ancla de hierro ó madera para que agarre dicha ancla en el fondo.

Catig-a. *s.* Dureza.—¡Qué duro!

Catigayonan. *s.* Recurso, proporción, ocasión.

Catigha. Dureza.—*int.* ¡Qué duro!

Catiguranğan. *adj.* Personas viejas, ancianas, antepasadas.

Catimiayon. *s.* Matrimonio, hombre y mujer casados.

Catin. *v.* Tomar, coger, agarrar, asir.

Catinan. *s.* Asidero, agarradero.

Catinğalahan, catinğal-han. *s.* **(De tinğala).** *s.* Prodigio.—*int.* ¡Qué prodigioso! ¡Qué admirable!

Catinglan. *s.* Agujero, abertura en techo ú otra parte.

Catiobong. *s.* Planta así llamada.

Catipono. *s.* **(De pono).** Macolla. Usa cacatipono nğa humay. Una mata entera de palay.

Catirangpunğayan. *s.* Altura, lo más alto y elevado.

Catiroytiuan. *s.* **(C).** Cima de árbol.

Catitas. *s.* Arbusto así llamado; su fruta no se come.

Catli. *s.* Tijeras de platero ó latonero.—*v.* Cortar con ellas.

Catmon. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria y comestible, y la usan los bisayas para lavar la ropa.

Cato. *s.* Garrapata, piojo de carabao, vaca y otros animales.

Catoconğan. *s.* Extremos del techo de casa ó camarín.

Catohun. *adj.* **(De cato).** Que tiene garrapatas ó piojos grandes.

Catól. *s.* Picazón, comezón.—*v.* Picar sarna ú otra cosa, causar comezón, escocer. —*adj.* Cosa que pica, causa comezón, escuece.—*s.* Especie de sarna.

Católun. *adj.* **(De catól).** Que siente picazón ó comezón; sarnoso.

Caton-gan. *s.* **(De tonğog).** Manglar; sitio poblado de árboles que llaman tonğog.

Catonoran. *s.* **(De tonud).** Occidente, ocaso.

Catotang. *s.* Planta así llamada; su raíz es comestible.

Catotoogan. *s.* **(De toog).** Sitio donde hay muchos árboles que llaman toog.

Catsao. *s.* Baratijas de caña, palma brava ú otra cosa.—*v.* Poner ó colocar dichas baratijas.

Catsara. *s.* Rana, también se llama *pacla*.

Catsutsa. *s.* (Cachucha). Baile antiguo; aun suelen usarlo en los barrios y visitas.
Casumba. *s.* Pimiento grande así llamado. —Almizclero.
Catsuri. *s.* Almizclero.
Catuañgan. *s.* **(De tuang).** Equivalencia, correspondencia. Sugad san catuañgan. Según se merece.
Catub-han. *s.* **(De tubo).** Sementera ó plantío de caña-dulce.
Catub tuban. *s.* **(De tubtub).** Fin, término, límite. Uaray catubtuban. No tiene fin.
Catuhay. *s.* Arreglo, composición, avenencia.
Catuhayan. (De tuhay). Arreglo, composición, avenencia.
Catulintulinan. *s. pl.* **(De tulin).** Generaciones.
Catuman. *s.* **(De tuman).** Cumplimiento. —*s. fig.* Acción.
Catun-can. *s.* **(De tonoc).** Zarza, espina, cosa espinosa.—Conjunto de espinas.
Catungdanan. *s.* **(De tuñgud).** Obligación, cargo, empleo.
Catuyoanan. *s.* **(De tuyo).** Asunto, objeto, intento.
Cau cau. *v.* Remar con un pedazo de caña ú otra cosa que no sea remo.—*s.* Pedazo de caña ú otra cosa que usan como remo.—*v.* Meter la mano ó dedos en el agua moviendo de una parte á otra.—Moverse algo en el agua de una parte á otra.
Cauad. *v.* Enlazar unas cosas con otras, como los rosarios de alambre ó cosa semejante.—Alambre.—Cadena de oro ú otra cosa. Usá nğa cauad nğa bulauan nğa higot sin yaui. Una cadena de oro que tiene pendiente una llave.
Cauad cauad. *v.* Encadenar, enlazar unas cosas con otras, como los rosarios de alambre ó cosa semejante.
Cauat. *v.* Robar, hurtar.—Hacer, decir algo á hurtadillas, sin avisar.
Cauat. *s.* Ratón pequeño así llamado.
Cauay. *s.* Brazos ó ramales del pulpo, los cuales son venenosos.
Cauayan. *s.* Cañas; nombre genérico de caña.—*v.* Coger cañas. Naghihinğauayan sira. Están cogiendo cañas.
Cauay cauay. *s.* Cirro, zarcillo de calabaza, parra, enredadera y otras plantas que se agarra en lo que encuentra.
Cauan. *v.* Elevar, suspender, exaltar.—*adj.* Cosa elevada, suspensa, exaltada.
Cauang. *adj.* Cosa vana, sin meollo, sin carne.—*v.* Frustrar, trabajar en vano.—*adj.* Lo falto, que falta.—*v.* Faltar algo. —Cauang cauang nğa tauo. Persona gastadora.
Cauas. *adj.* Cosa suspensa, colgada como globo ó cosa semejante.—Cosa separada ó distante de las otras.—Cosa pasada, como lluvia que ya pasó.—Estar alguna cosa suspensa ó colgada; estar separada; haber pasado ya en el sentido dicho.
Caud-ganan. *s.* **(De orug).** Excelencia, virtud.
Cauid. *v.* Enredarse unos cordeles con otros.—*s.* Garabato, garfio, corchete, hebilla.—*v.* Prender con lo dicho alguna cosa.—*s.* Gancho.
Cauil. *s.* Anzuelo para pescar.—*v.* Pescar con él.—Pangauilan, pangacuilan. La embarcación en que, ó el sitio donde pescan con anzuelo.
Cauing. *v.* Agarrar ó sujetar en un dedo el abacá ú otra cosa, para retorcerlo, poniendo el dedo en forma de garabato.—Coger, agarrar con los dedos la tinaja ú otra cosa por el borde.
Cauit. *s.* Escarpia, garabato, gancho del cual se cuelga algo, ó con el cual se recoge alguna cosa.—Caña ó palo con su garabato.—*v.* Quitar la broza y yerba, después de arrancada, con el gancho.—Colgar en escarpia ó gancho.—Recoger algo con gancho.
Caumpasan. *s.* **(De umpas).** Derrumbadero, despeñadero.
Cauo. *v.* Llevar carga pendiente de la cabeza sobre las espaldas.—*s.* Cinta ó mecatillo para llevar dicha carga.—*v.* Meter la mano en agujero como los que cogen cangrejos, ó en cesto para sacar un puñado de palay ú otra cusa.
Cauog. *adj.* Cosa larga y difícil de manejarse.
Cauong, cauong cauoñgan. *s.* Cuenta de tantos millares que ya no se pueden contar.
Cauray. *s.* Pureza, limpieza; virginidad.
Cauran. *s.* Lluvia; tiempo de lluvias.
Cay. *prep.* Por; para que.—*conj.* casual. Porque; por qué; pues. Namatay siya cay si quita. Murió por nosotros. Cay agud calooyan mo cami. Para que te apiades de nosotros. Cay diri aco. Porque no quiero. Diri aco macacadto, cay masaquit aco. No puedo ir, porque estoy enfermo. Diri namamati, cay bongol siya. No oye, porque es sordo.—Pues. Magiilub ca san castigo, cay nacasala ca. Sufrirás el castigo, pues cometiste la culpa.—Partícula de aprobación ó negación. Ticadto ca?—Cay in su-

goon mo aco. Vas tú?—Si me mandas.— Di ca ticadto?—Cay may co mán buruhaton. No vas?—Si tengo que hacer.— Ano, diri ca nacacabuhat siton?—Cay mabug-at mán, Qué, no puedes levantar eso?—Si pesa mucho.

Cay cay. *v.* Escarbar. *s.* Dicen que es hechizo muy malo, porque lo que dice y señala el hechicero, se cumple.—*v.* Hechizar.

Caya. *s.* Colgajo, espantajo que ponen en las sementeras.—Trampa, celada, cocos abiertos y con carne, que colocan en la sementera amarrados con cordeles que llegan hasta la casa; y el individuo que quiere despertar cuando los puercos de monte entran en la sementera y quieren comerse el cebo, ó sea dichos cocos, entonces pone cerca de sí la conclusión de los cordeles que llegan á la casa, y los amarra á un vaso ó casco de coco con agua, para que si entran los puercos, topen con dichos cordeles ó tiren de ellos al quererse comer los cocos, y en tal caso se derrama el agua del vaso sobre el individuo, y despierta.—*v.* Poner lo dicho.

Caya, caya caya. *v.* Ponerse al viento, tomar el viento. Nagpapacaya caya aco sin hangin, cay mapaso mán. Estoy tomando el viento, porque hace calor.

Caya caya. *s.* Colgajo, espantajo pequeño que ponen en la sementera.

Cayacay. *adj.* Frecuente, ordinario.—*v.* Frecuentar.

Cayab. *v.* Aventar palay con nigo ó cosa equivalente.—Volar, subir, ascender. —Menearse, levantarse con el viento saya, ropa ó cosa semejante.—Suspender, elevarse.

Cayab cayab. *v.* Abalar.—Tremolar, menear con el viento bandera, pañuelo ú otra cosa.

Cay agud. *part.* Para que. Cay agud panabangan mo cami. Para que nos ampares.

Cay ano. *part.* (Se usa para preguntar). Cay ano pagbuhata nimo siton? ¿Por qué has hecho éso?—Cay an. Si preguntas á uno: Guinbuhat mo iton? Has hecho eso? y si responde: cay an, es lo mismo que si dijera que sí.

Cay ano nĝa. *loc.* Qué quieres, qué es lo que quieres.

Cay basi. *part.* Para que.

Cay labi pá. *loe.* Tanto más, cuanto. Mucho más.

Cayang. *s.* Tapanco ó cubierta de nipa tejida ó cosa equivalente, que ponen en las embarcaciones menores y sirve como de camarote.—*v.* Hacer, poner dicho tapanco.

Cayao. *adj.* Cosa suspensa, elevada.—*v.* Suspender, elevarse.—Temer, turbarse, acobardarse.

Cayap cap. *s.* Raiz somera que se extiende á flor de tierra.—*v.* Dilatarse, extenderse del modo dicho.

Cayas. *v.* Mover el viento la luz, humo ó cosa semejante.—*adj.* Cosa corta, cercenada, disminuida.

Cayat. *s.* Cebo que ponen cerca de los lazos para cazar animales ó aves, y lo colocan por donde ha de pasar la pieza, para que hallándolo y comiéndolo pase adelante.—*v.* Poner dicho cebo; atraer.

Caycayan. *adj.* Hechicero que, segun dicen los bisayas, aunque esté lejos la persona á quien quiere dañar, si la señala con el dedo, es como pasar á la misma con una lanza.

Cayiding. *v.* Tirar por primera vez la chireta con las manos, cuando juegan á la chireta los muchachos.

Cayoang. *s.* Llagas con los bordes ó labios gruesos.—*v.* Tener ó padecer dichas llagas.

Cayocho. *v.* Quitar la carne del coco tierno con una cuchara.—Llorar ó reir con exceso que parece que se ahoga uno.

Cayoco. *adj.* Acurrucado.—*v.* Acurrucarse, encogerse.

Cayocot yocotan. *s.* **(De yocut).** Millares. Sa cayocot yocotan. Entre millares.

Cay ogá. *loc.* Porque sí.

Cayongcong. *s.* Presilla ó cordón en forma de lazo.—*v.* Poner dicha presilla.

Cayos. *adj.* Saya corta.—*v.* Ponérsela.

Cayot. *v.* Asir, coger, tomar con la mano. —Engaste, eslabón, cadena, engarce, engarzadura.—*v.* Engastar, enlazar, eslabonar, engarzar.

Cayug. *s.* Instrumento de metal ú otra cosa que usan para segar ó cortar el palay, espiga por espiga.—*v.* Cortar el palay con el mismo.

Cayumamis. *s.* Coco, cuyo bonote es un poco dulce y amarillento.

Cayumamison. *adj.* De color bayo ó blanco amarillento con viso rojizo.

Cayupapis. *s.* Fibra basta que tiene la fruta de nangca entre pepita y pepita; membrana que cubre la fruta de la nangca; estopa de la fruta de la palma *bonga.*

Co. *genit.* del *pron.* Acó. Yo. An bado co. Mi camisa. Uaray co buhata. No lo he hecho.
Cob cob. *v.* Agarrar, picar sanguijuela, garrapata, etc. Cobijar, cubrir.
Cobó. *s.* Ave negra así llamada.
Cobocobo. *s.* Choza; iglesia pequeña.—*v.* Hacerla. Tronar lejos.
Cobog, cobog cobog. *v.* Temblar de frío ó de enfermedad.
Colao. *s.* Cangrejo de tierra.
Coco. *v.* Encoger, doblar brazos, piernas, etc.—*s.* Uña. Pangoco. Cortar las uñas.
Cococ. *s.* Pájaro así llamado; no se come.
Cocos. *v.* Desmenuzar. Echar á perder. Tomar por la fuerza.
Cocot. *s.* Carnosidad que se cría en las uñas de los piés cuando se cortan demasiado.—Palillos ó tantos para contar; lo que se usa y quiebra para tantos.—*v.* Contar por palillos ó bejuco quebrándolos. Desgranar espiga restregándola entre las manos, ó mordiéndola como hacen los ratones.
Cocoy. *v.* Reir mucho ó á carcajadas.
Cocua. *s.* Planta así llamada; su fruta se usa como verdura.
Codal. *s.* Cerca de cañas ó de otra cosa.—*v.* Hacer dicha cerca.
Codo. *s.* Coro.—*v.* Jugar á las chinas ó piedras.
Codog. *s.* Temblor proveniente de cualquier causa.—*v.* Temblar por cualquier causa.
Cognit. *adj.* Cosa dura y correosa.—*v.* Ser dura y correosa alguna cusa.
Cogo. *v.* Hacerse el dormido, el remolón. Nacogo ca lá, in sinusugo co icao. Te haces el remolón cuando yo te mando.—*s.* Rastrojo.
Cogon. *s.* Yerba alta y áspera que suelen poner en los caballetes de las casas de nipa.—*v.* Coger dicha yerba.—*s.* Zacate.
Cogot-mon. *adj.* **(De gotum).** Hambriento.
Cogton. *s.* Pescado así llamado; se come.
Cogud. *v.* Encastar las aves.
Cohoy. *adj.* Trabajador continuo.—*v.* Trabajar continuamente.
Coime. *s.* Guarda. *adj.* Vigilante de alguna cosa.
Colo. *s.* Uña. Pezuña.
Colo sin uac. Yerba así llamada. Marisco así llamado; se come.
Colo sin uac nga gauay. *s.* Gauay así llamado.
Colocogo. *s.* Tentar la bolsa de los pantalones como buscando alguna cosa.
Cologo. *s.* Verruga vellosa.
Colombitay. *v.* Colgar, estar ó andar colgado de alguna parte.
Colondug. *s.* Temor, temblor.—*v.* Temblar, estremecerse.
Colong. *s.* Choza sin tabique, cuyos quilos descansan en tierra; sombrajo.—*v.* Hacer dicha choza ó sombrajo.
Colong cogong. *s.* Albahaca basta; la hay de plantío y silvestre.—*v.* Rugir ó sonar alguna cosa.—Mesar ó remesar.
Colop. *s.* Tarde. *v.* Hacerse tarde; oscurecer; cubrirse el cielo de nubes negras. Maopay nga colop. Buenas tardes. Nacul-pan cami sa Tacloban. Se nos hizo tarde en Tacloban.
Colopan. *v.* **(De colop).** Desgaritar ó perder el rumbo. Guincolopan san amon pagsacay. Perdimos el rumbo cuando navegábamos.
Colopay. *s.* Tarde, ó sea cerca de ponerse el sol.
Colorot. Enroscarse culebra ú otra cosa.
Colpa. *v.* Mermar, disminuir, ir á menos, menguar.
Colub. *v.* Postrarse, ponerse, echarse boca abajo. Poner boca abajo alguna cosa. Caer de bruces. Encogerse, revenirse lo que se va secando.
Colud. *s.* Vena principal ó del medio en las hojas de algunas plantas.—Hueso del caimán, carabao, cerdo y otros animales.—Panhingolud.—*v.* Despalillar tabaco y otras plantas.
Colud colud. *v.* Huir confusamente.
Colug. *v.* Padecer parasismos el que se ha envenenado ó le ha picado algún animal ponzoñoso.
Colugmat. *v.* Asustar, turbar, sobresaltar.
Comcom. *v.* Cerrar la mano ó el puño; apuñar.—*s.* Puñado. Pagcomcoma mo iton, cay aagauon ca nira. Apuña eso, porque te lo van á quitar.—*adj.* Rudo, torpe, inepto.—*v.* Estar ó hallarse como atontado, sin saber lo que hace.
Comhol. *v.* Sonreirse, taparse la boca. Cerrar la boca.—*adj.* Persona ruda, inútil, inepta.
Como. *v.* Amasar, oprimir alguna cosa con la mano. Desgranar arroz con una mano teniendo el manojo en la otra.—*s.* Puño; puñado; mano cerrada.—*v.* Cerrar el puño.
Comog. *v.* Oprimir, apretar contra alguna parte.
Comol. *s.* Puñado. Rollo de cera.—*v.* Amasar. Abarcar.
Comot. *v.* Quitar con los dientes la carne pegada al hueso.—Tapar, cubrir la cara.

—*adj*. Pantalones muy estrechos de la parte de abajo.—*v*. Ser, ó sacar los pantalones muy estrechos de la parte de abajo. —Vendar. Ayao pag comot san imo paglacat, cay diri ca maquita. No te cubras la cara al andar, porque no vas á ver. Comot an acon sarual. Mis pantalones son estrechos de abajo. Macuri pagcom-tan an tulan san babuy. Con dificultad se descarna el hueso del cerdo. Macomot aco anay san casam-dan. Voy á vendarme la herida.

Comoy. Sonreirse y taparse la boca.

Compesal. *v. (esp.)* Confesar.

Compesalan. *s*. Confesonario.

Compot. *v*. Cubrir, arropar con manto, sábana ú otra cosa.—*s*. Manto, sábana, manta.

Compoy. *v*. Encogerse de frío cruzando los brazos.

Comud. *v*. Agarrar por el perostejo.

Comulga. *v. (esp.)* Comulgar.

Comulgahan. *s*. Comulgatorio.

Comus, comus comus. *v*. Amasar; ablandar alguna cosa manoseándola; sobar, arrugar, apretar.—*adj*. Cosa arrugada.

Comut. *s*. Dobladura que queda marcada en papel ó cosa semejante.—*v*. Exprimir. Abarcar.

Conay. *v*. Temblar de miedo.

Condol. *s*. Calabaza así llamada; su cortesa es dura y su flor amarilla. Su carne se come cocida y de ella se hace dulce.

Condug. *s*. Temor, temblor, estremecimiento.—*v*. Temer, temblar, estremecer. Nahacondug aco. Me estremecí.

Cong cong. *adj*. Cosa yerta, encorvada, corva.—*v*. Encorvar. Agarrarse, apoyarse sobre otro. Nacong-cong an acon camut. Tengo encorvada la mano. Pagcongcong dao quita sa aton paglacat. Apoyémonos el uno sobre el otro al andar. Pagcongcongan mo aco. Permíteme apoyarme sobre tí.

Congtong. *s*. Pescado grande así llamado; se come.

Conhud. *v*. Menguar, mermar, disminuir.

Conis. *v*. Pellizcar.

Conit. *adj*. Cosa correosa y dura.—*v*. Ser ó estar correosa y dura alguna cosa.

Conó *v. unipers.* Dice, dicen, dícese que.... cuentan que.... Paquianhan mo si P. Montes, cun aada an ayan, cun uaray. Pregunta al P. Montes si está ahí el perro, ó no.—Aada, conó. Dice que ahí está.

Cono. *s*. Marisco así llamado; se come.

Conó conó. *v*. Decir que dicen. Ambut cun camatuoran, ambut cun diri; cundi nagcoconó conó lá si Mariano nga macalacala an canan Salvador olo. No sé si será verdad ó mentira; pero lo cierto es, que Mariano sólo ha dicho que dicen, que Salvador tiene la cabeza algo vacía.

Conog. *s*. Zumbido, sonido, ruido que se siente.—*v*. Zumbar, hacer ruido.

Conog conog. *v*. Temblar, estremecer.

Conol. *s*. Enredadera ó vástago de camote, buyo, apari y cosas semejantes.

Conom. *v*. Cerrarse el tiempo, nublarse.

Conong. *v*. Jugar á la peonza.—Dar vueltas la misma y quedarse como muerta.—Girar, revolotear, dar vueltas como una rueda.

Conoro. *s*. Pescado así llamado, de color verde; sus labios parecen á los del caballo; se come.

Conos. *v*. Encogerse, contraerse y secarse con el calor del fuego, hoja verde ó cosa semejante.

Conot. *s*. Arruga, pliegue, doblez en camisa ó en cualquier pieza de vestir.—*v*. Doblar, plegar.—Deshacer, desmenuzar entre los dedos alguna cosa.—Encogerse hojas ó cosa semejante, revenirse, mermar.

Consad, ó congsad. *v*. Bajar de lo alto.

Coob. *v*. Inclinar el cuerpo; hacer reverencia.

Cool. *s*. Caracol de agua dulce así llamado.

Coom. *adj*. Vasija de boca angosta, pequeña.—*v*. Tapar la boca, cerrarla; apretar los dientes.

Coot. *v*. Meter la mano en agujero ó entre piedras; buscar ó coger cangrejos metiendo la mano en agujero ó entre piedras. Meter, introducir algo en cajón, etc. Amarrar mal alguna cosa de tal modo que no pueda desatarse.

Copcop. *v*. Pegar, picar, agarrar sanguijuela ú otra cosa; asirse, agarrarse, abrazarse á alguno, ó á cualquier parte.

Copa copa. *v*. Revolotear, aletear la aves. Revolcarse la gallina y sacudirse el polvo.

Copá copá. *s*. Camarón así llamado; se come.

Copo. *v*. Esconderse el que es buscado para prenderle.

Copó. *s*. Insecto negro así llamado.

Copot. *adj*. Cosa estrecha, angosta.—*v*. Ser estrecha ó angosta alguna cosa. Asirse como enredadera ó cosa semejante.

Copot copot. *v*. Bullir, agitarse, moverse, como el pescado preso en la red.

Copus. *v*. Encogerse, arrugarse, menguar, disminuir.—*adj*. Cosa arrugada, encogida, menguada, disminuida.

Coró. *v.* Encogerse, contraerse.—*s.* Enfermedad que ataca al miembro viril, encogiéndose ó introduciéndose hacia adentro de tal manera, que, si no se cura pronto, causa la muerte; regularmente cuando alguno padece tal enfermedad, también se le encoge la lengua.—*v.* Esconder la tortuga la cabeza encogiendo el cuello. —Esconderse ó meterse los mariscos en sus conchas.

Coro coro. *s.* Ave así llamada; se come.

Corob. *v.* Revolverse, dar vueltas como quien padece dolores, etc.

Corobong. *s.* Pabellón, mosquitero.

Corobtol. *v.* Encogerse de frío ó por otra causa.

Corocoso. *v.* Frotar una caña con otra para sacar fuego. Refregar, estregar entre las manos.

Corocoto. *s.* Caña de espesos nudos y cortos canutos.

Corogmot. *v.* Cubrirse todo el cuerpo.

Corogpos. *v.* Encogerse cruzándose de brazos.

Corombut. *v.* Cubrir, tapar con manta ú otra cualquier cosa.

Coromó. *s.* Cangrejo así llamado, de color negro y ojos encarnados; se come.

Corompot. *v.* Cubrirse, taparse con manta, sábana, etc.

Coron. *s.* Olla de barro cocido.

Coron coson. *v.* Agostarse, secarse las plantas. Nangongoroncoson an humay sin hurao. Se agosta el palay por la sequía.

Corong. *v.* Encrespar, rizar los cabellos.—*adj.* Crespo, ensortijado, rizado.—*s.* Jaula para pájaros.—Árbol así llamado; su fruta es encarnada; se come.

Corong corong. *s.* Cascabel.

Corongan. *s.* Jaula para pájaros.

Corongay. *s.* Jaula pequeña, jaulita para pájaros.—Árbol así llamado.

Coroo. *v.* Vocear, gritar, quejarse, dar alaridos.—Bramar los animales, dar aullidos, rugir el león.—*s.* Bramido, aullido, alarido.

Coropo. *v.* Encogerse; inclinarse como el que acecha.

Coros. *v.* Encogerse, arrugarse.

Corot. *s.* Enredadera así llamada. Su raíz, compuesta y curada, suelen comerla los naturales en tiempo de hambre; no beneficiada, es muy perjudicial y puede causar la muerte. Se pone á remojar en agua corriente para que despida parte de la mucha sabia que tiene, y pasados cuatro ó seis días de estar en remojo, se hace pedazos delgados, los que se ponen á secar bien al sol y, una vez secos, pueden comerse.

Corub corub. *s.* Especie de dosel.

Corucud. *v.* Envolver en hojas alguna cosa. —*s.* El mismo envoltorio.—Dulce, ó sea arroz cocido con azúcar ó calámay, carne, coco y camote envuelto en hojas.

Corug, corug corug. *v.* Temblar.

Corum. *v.* Cerrar navaja ó cosa semejante.—Apretar los dientes, el eje á las tijeras, etc.—Encogerse, revenirse.

Coruthao. *adj.* Admirable, prodigioso, raro, especial.—*v.* Estremecer, admirar, causar asombro, admiración. Nacapagbuhat an Guinoo sadton gabí nga iguinbudhi sa iya sin buhat nga pangorosahun nga macacanguruthao bisan ngani sa mga langitnon nga hunahuna. Obró el Señor la noche en que se le hizo traición una obra prodigiosa, que causa admiración á los mismos ángeles del cielo.

Coscos. *v.* Rascar.—Raspar, raer, estregar.

Cosmog. *v.* Forcejar, hacer fuerza, apretar.

Cosmud. *v.* Bajar los ojos ó cabeza.—*adj.* Cabizbajo.

Coso coso *v.* Estregar entre las manos.

Cosol. *s.* Yerba así llamada; es olorosa y medicinal; contra-yerba.

Cosong. *v.* Desmenuzar.—Arrugar papel ú otra cosa.—Destruir, destrozar el viento las hojas.

Cosong cosong. *v.* Picar; pellizcar retorciendo.

Cosug. *s.* Fuerza, vigor.—Nervio, tendón del cuerpo.—*adj.* Fuerte, vigoroso, valiente.—*v.* Forcejar, obrar ó hacer algo con vigor y fuerza; esforzar. Macosug nga tauo. Hombre fuerte. Uaray na aco cosug. Ya no tengo fuerzas. Macosug siya lumacat. Anda de prisa, ligero. Pangosug camó. Esforzaos. Cacosganan.—*s.* Fuerzas.

Cotcot. *v.* Roer, minar, escarbar haciendo hoyo como los ratones. Romper, cortar con los dientes hilo ó cosa semejante. Quitar con los dientes la carne de los huesos. —*s.* Hoyo, agujero en tierra.

Cotcotac. *v.* Cacarear la gallina.

Cota. *s.* Pared, muro, fortaleza, casa, cerca de piedra, ladrillo.—*v.* Fabricar, hacer pared, muro, etc., de piedra, ladrillo con mezcla de cal y arena.—*s.* Cárcel, prisión de piedra ó ladrillo. Nabungcag an cota sa convento. Se ha destruido la pared de piedra del convento. Nagcocota cami. Estamos haciendo una pared de piedra. Aadto siya sa cota. Está en la cárcel.

Cotana, pangotana. *v.* Preguntar.

Cotang. *v. neg.* No haber, no tener.

Cotay. *v.* Amarrar cuerda, bejuco ó cosa semejante de una parte á otra.—*s.* La cuerda ó bejuco así amarrado.—*v.* Echar ó tirar cordel para sacar recta alguna cosa. Pasar enredadera, etc., de un árbol á otro, de una parte á otra. Amarrar un cordel á dos estacas y colgar de él lazos para cazar pájaros; los mismos lazos así colgados.

Cotero. *s.* Albañil que trabaja en hacer edificios ú obras de cal y canto.

Cotlo. *v.* Cortar las uñas.

Coto. *s.* Piojo que crían las personas—*v.* Apretar cuando se ata ó amarra alguna cosa.

Coto coto. *s.* Pulga.—Marisco pequeño de río; se come.

Cotoan. *adj.* Piojoso, piojosa.

Cotoc. *v.* Cloquear la gallina; llamar el gallo á la gallina.

Cotohum. *adj.* Piojoso, piojosa.

Cotol. *v.* Pellizcar; cortar con las uñas.

Coton. *v.* Doblar, hacer pliegues en camisa ó cosa semejante.—*s.* Camisa sin cuello, sin puños.

Cotong. *s.* Parte de la caña del palay por donde lo agarran al cortarlo.—La misma paja ó caña después de cortada, que queda hasta la espiga.—*v.* Hinchar, inflar, llenar.

Cotoon. *adj.* Piojoso, piojosa.

Cotos, pangotos. *v.* Deshojar, quitar las hojas de las plantas.

Cotot cotot. *v.* Huir confusamente.—*s.* Confusión, revolución.

Cotsian. *s.* Palay de grano morado así llamado.

Cotub. *v.* Entrecortar, rasgar, cortar una cosa sin acabarla de dividir, como papel, tela, etc.

Cotuc cotuc. *v.* Llamar á las gallinas, llamar el gallo á la gallina.

Cotud. *v.* Señalar madera ú otra cosa con hilo teñido en tinta.—*s.* El mismo hilo y señal.

Couac couac. *s.* Pájaro así llamado.

Couoy couoy. *v.* Aletear el pescado; alear; bracear cuando se nada.

Coy coy. *s.* Asma.—Tos.—*v.* Toser mucho.

Coy cuyan. *s.* Asmático; que tose mucho.

Coyapi. *adj.* Grano vano, sin médula.

Coying. *s.* Gato, gata.

Coyot. *v.* Tomar, asirse, agarrarse de las manos.

CU

Cuaco. *s.* Pipa de fumar, hecha de barro, madera ú otra cosa.—*v.* Fumar con la misma.

Cuan. Voz con que se suple el verbo ó nombre de una persona ó cosa cuando se ignora, ó de propósito no se quiere expresar.—*s.* Fulano, fulana.

Cuba cuba. *v.* Palpitar el pecho.

Cubal. *s.* Tela ó tejido de abacá, guinaras. —*v.* Tejer ó hacer dicha tela.

Cubulan. *s.* Pescado de color negro y rayas blancas y sin escamas.—Isda nga itum, cundi baclay sin busag ug uaray hingbis.

Cubang. *s.* Especie de betel, cuyas hojas usan en la mascada.—Rejalgar ó substancia venenosa.—*v.* Atosigar con la misma.

Cubao. *s.* Palma brava acanalada, ú otra cosa, que ponen sobre las nipas del caballete.—*v.* Poner lo dicho.—*s.* Costura de la camisa en la parte del hombro.—*v.* Hacer dicha costura.

Cubaob. *v.* Inclinar para ver ú observar.

Cubaol. *v.* Andar encorvado como los viejos.

Cubay. *v.* Sentarse ó ponerse á uno y otro lado de la mesa ó cosa semejante.—*s.* Coro angélico. Guidadatoi nga Príncipe sa mga cubay san mga ángeles. Príncipe superior de los coros angélicos.

Cubay cubay. *v.* Poner en hilera, estar en hilera.

Cubi. *s.* Árbol así llamado; su corteza, en el buyo, suple por la bonga; su madera es amarilla y fuerte.—*adj.* Molesto.

Cubid. *v.* Arrugarse, encogerse como los viejos y flacos.

Cubit. *v.* Picar el pez en el cebo.—Pellizcar.

Cub-lan. *adj.* Que tiene ó lleva consigo algún pedazo del árbol *cubul*, y por esto no le traspasan las balas ni armas blancas; invulnerable.

Cubong. *v.* Estrujar, apretar una cosa.

Cubul. *s.* Árbol así llamado; hechizo que hacen de dicho árbol, y el individuo que lleve sus hojas ó alguna parte de él, no puede ser herido por las balas ni armas blancas.

Cubung cubung. *s.* Pabellón.—*v.* Poner ó colocar pabellón, ó lo que haga sus veces, como manta, sábana ú otra cosa.

Cubus. *adj.* Cosa corta, que no alcanza.—Persona humilde, baja, pobre.—*v.* Disminuir, aminorar.—Humillar, anonadar. Cubus aco nga tauo. Soy hombre de baja esfera. Guinpacubus sa Dios an tauo sa mga ángeles sin guti. *Minuisti eum paulo minus ab ángelis.*

Cud cud. *v.* Atar, amarrar, liar, ligar, vendar.—*s.* Ligadura, venda; lo que se usa ó sirve para atar dando vueltas.—Envolver

una cosa en otra, amarrándola.—Rallar pintura, tinta ú otra cosa.

Cucúyao. *s.* Oropéndola.

Cudap, cudap cudap. *v.* Pestañear con frecuencia.

Cudat. *adj.* Cosa dura, cruda, tiesa.—*v.* Echarse como si fuese un muerto.—Estar tieso como un difunto.

Cudat cudat. *v.* Comenzar á abrir los ojos después de un desmayo, etc.—Relucir la luciérnaga al abrir y cerrar sus alitas.

Cuding. *s.* Gato, gata.

Cudit cudit. *v.* Borronear.—*s.* Borrón; rayas ó líneas mal hechas.

Cudlat ó curlat. *v.* Atemorizar, causar espanto ó miedo; temer.

Cudli. *v.* Coger, tomar con los dedos.

Cudlit. *v.* Coger, tomar con los dedos — Rayar ó hacer señal con la uña, cuchillo, etc.

Cudlong. *s.* Instrumento músico de mujeres.

Cudyapi. *adj.* Pepitas oprimidas por otras, y regularmente fofas, ó sin carne.—*s.* Guitarra.—*v.* Tocarla.

Cuga. *s.* Lombriz de puerco ó perro.—*v.* Tenerlas.

Cugad. *adj.* Sementera limpia de malezas y arboles.—Ruido de la mar, río, aguacero ú otra cosa.—*v.* Hacer ó sentirse dicho ruido.

Cugahun. *adj.* Animal que tiene lombrices.

Cugang. *s.* Costra, postilla de grano, etc. —*v.* Hurgar en ellas.—Reñir luchando, luchar.—*s.* Escarabajo pequeño así llamado.

Cugao. *s.* Pescado así llamado.

Cu~as. *adj.* Cosa dura y tersa, como ropa almidonada.—*v.* Desamparar, abandonar. —Deslizarse, caerse de puente, palo ú otra parte.—Caerse la ropa puesta en palo ó caña.

Cugay. *v.* Revolver lo que se tuesta ú otra cosa; revolver la tierra con estaca.

Cug but. *v.* Mirar fijamente, sin pestañear.

Cug cug. *adj.* Trababa ador de continuo.— *v.* Trabajar continuamente.—*s.* Pájaro negro, de mala carne.

Cughad. *s.* Gargajo, flema.—*v.* Gargajear, toser para arrojar la flema.

Cughat. *s.* Gargajo, flema.—*v.* Gargajear, arrancar ó echar la flema.

Cughon. *s.* Lizos de los telares con que se dividen los hilos urdidos para que pase la lanzadera.

Cugmat. *v.* Crecer, estar crecido el vástago del camote.—*s.* Sobresalto, susto. —*v.* Sobresaltar, turbar, asustar, horripilarse.

Cugmo. *v.* Tapar, cubrir con las manos los nidos de las aves para cogerlas.

Cugmot. *v.* Cubrir, tapar todo el cuerpo con manta ú otra cosa.

Cugtom. *v.* Pescado grande así llamado; se come. Cuando es pequeño, se llama tingag; cuando es de grandes dimensiones, sibug; cuando llega á su mayor totalidad, cogtong.

Cugueta. *s.* Pulpo, calamar, animal marino con ocho brazos y tentáculos, que son venenosos antes de curarlos ó secarles.—*v.* Coger dicho animal.—Herir ó hacer lesión el mismo.—*s.* Especie de catarata en los ojos.

Cugui. *adj.* Diligente.—*v.* Ser diligente.— Antojarse á uno decir alguna cosa.—*s.* Antojo, gana; diligencia.

Cuguing. *s.* Salpullido.—*v.* Padecerle.—*s.* Pedazo aguzado de caña ú otra cosa para emparejar los hilos de la tela, que se juntan en una parte, dejando claros en otra.

Cuguiñgun. *adj.* Que padece salpullido.

Cuguit. *v.* Abrir á lo largo el vientre de los animales.

Cuguranĝan. *s.* Baldío. Tierra estéril.

Cugus. *v.* Tener, tomar ó llevar en brazos á uno.

Cuha. *v.* Coger, quitar, tomar algo de alguna parte.—Sacar provecho de alguna cosa; ganar indulgencia; conseguir, alcanzar.— Malparir, abortar. Pinacucuha ini san capitán. Manda coger esto el capitán. ¿Sin o an quinuha san tabaco didi? ¿Quién ha quitado el tabaco de aquí?

Cuha cuha. *a.* Coger, quitar ó tomar con frecuencia —*adj.* Cosa de quita y pon.

Cuhit. *v.* Sacar la morisqueta de la olla. ---Raspar, quitar, extraer con un palillo ú otra cosa la suciedad de las heridas.—Coger con tenaza ó cosa equivalente las brasas de fuego.—Coger algo con caña hendida.

Culagbao. *adj.* Coco sin carne, ó con muy poca y mala, y sin agua.

Culagdas. *adj.* Cosa inclinada, recostada, caída ó postrada.—*v.* Estar del modo dicho.

Culago. *adj.* Coco grande y sin carne.— **C.** *s.* Animal que vuela á trechos; su piel, de pelo muy suave, fino y espeso, es parda clara, con matices blancos, y muy buscada y estimada. Dicho animal se agarar tenazmente con sus uñas; tiene dos membranas anchas que le sirven de alas. En Borongan llaman cag-oang.

Culahot. *s.* Lazada que puede desatarse fácilmente.—*v.* Atar, amarrar, metiendo ambos cabos por la dobladura.

Culalapnit. *s.* Murciélago pequeño.

Culambutan. *s.* Animal marino parecido á la jibia, con dos brazos hacia la parte trasera, los que llaman *cauay*, y dos brazos cortos hacia la cabeza, los que llaman *pamontogon*; se come.

Culamog. *s.* **(B).** Yerba así llamada; en **(C)** es *tanabo.*—*v.* Dar de barniz con la misma á las ollas nuevas para pulirlas y para que no se pasen.

Culang. *adj.* Cosa falta, defectuosa ó necesitada de algo.—Falto de juicio, tonto.—*v.* Faltar alguna cosa, faltar á la obligación.—*s.* Defecto ó privación de una cosa.

Culang culang. *adj.* Persona algo loca, falta de juicio, estúpida, imbécil.

Culao. *v.* Ver, mirar, observar.

Culao cugao. *v.* Revolver líquido con los dedos moviéndolo alrededor.

Culap. *v.* Encandilar, deslumbrar.

Culapo. *s.* Yerba de la mar así llamada.

Culaput. *s.* Marisco así llamado.

Culasan. *s.* Árbol así llamado; su madera es dura y difícil de labrar.

Culat, culat culat. *s.* Capirote ó cubierta de la cabeza ó cara.—*v.* Ponerse dicho capirote.

Culatid. *v.* Encogerse nervio ú otra parte del cuerpo.

Culauit. *s.* Arpón con solo un gancho.—Lazada corrediza.—*v.* Hacerla.

Culba. *v.* Asustar, espantar, sobresaltar.—*s.* Susto, espanto, sobresalto.

Culbao. *v.* Menguar, disminuir.

Culcug. *v.* Escarbar, limpiar los oídos ú otra cosa del mismo modo.—*s.* Escarbador ó instrumento para limpiar los oídos.

Culcul. *v.* Morder, reñir los perros.

Culero. *adj.* **(G).** Una cuarta pequeña, un cuarto.

Culhan. *s.* Admiración, espanto.—*v.* Admirarse, sobresaltarse.

Culhan. *adj* **(De colo).** Gallo ó ave de largas uñas ó espolón.

Culi. *s.* Pellejo grueso del pescuezo del carabao, buey ó vaca.

Culi culi. *s.* Hurgar el oído con pluma ú otra cosa.

Culiabongan. *s.* Culebra ponzoñosa así llamada.

Culian. *adj.* Travieso, insufrible.

Culigadas. *adj.* Cosa muy inclinada, recostada, caída ó postrada.—*v.* Estar del modo dicho.

Culigui. *s.* Alarido, grito.—*v.* Dar alaridos; vocear, gritar.

Culigot. *s.* Pájaro verde así llamado.

Culihat. *v.* Abrir los ojos, pestañear.

Culili. *s.* Cordones que sirven de adorno y como fiador en los puños de armas blancas.—Borlas y cuerdas que cuelgan de ellas.

Culilisi. *v.* Poner mala cara.

Culimao. *v.* Pato silvestre más grande que el *gámao,* y de plumaje más oscuro.

Culimhot. *v.* Hurtar, robar poca cantidad.

Culipapa. *s.* Árbol grande y de madera dura; aguanta mucho tiempo en el agua; sus hojas son estrechas y con tres aberturas.

Culit. *s.* Pellejo grueso del pescuezo del carabao, buey ó vaca.—*v.* Enconarse grano, herida ó llaga.—Echar nuevo cutis la llaga.

Culit cuguit. *s.* Caminar, ir despacio haciendo paradas en el camino.—*s.* Escarabajos, letras, rayas ó rasgos torcidos, mal formados.—*adj.* Cosa torcida, tortuosa.—*v.* Ser tortuosa ó torcida alguna cosa; estar mal hecha ó formada.

Culmat. *v.* Resplandecer, brillar como lo nuevamente pintado, ó cosa semejante.

Culsi. *v.* Pellizcar; coger poco á poco la vianda con los dedos.—Destrozar, desmenuzar.

Culu. *s.* Insecto así llamado.

Culu cugu. *adj.* Desmedrado, que no crece.

Cul-yan. *s.* Enredadera así llamada.

Culiyao. *s.* Mecate de la vela.—*v.* Poner dicho mecate á la misma.

Culyao, curyao. *s.* Bejuco ó cordel que ponen en la orilla de la sementera hasta una casita, del cual cuelgan espantajos.

Culyap. *s.* Enredadera así llamada.

Culyapa. *s.* Planta así llamada.

Cumag-tanon. *adj.* **(De cagat).** El que tiene perros de caza.—Lo que tiene muchas bocas ó garras, como cangrejo ó cosa semejante.

Cuman. *adj.* Persona anciana, que en sus actos parece un niño.—Rudo, torpe, inhábil, inepto.

Cumao. *adj.* *vid.* Cuman. **(C).** *s.* Galápago; se cría en charcas y lagunas.

Cumao cumao. *s.* **(C).** Mazo de tres ó más varas de largo para revolver mezcla aguada de cal y arena.—*v.* Revolver lo dicho con el mismo.

Cumaracap. *s.* **(De cacap).** Explorador, reconocedor, exploradora.

Cumaramdao. *adj.* **(De camdao).** Cui-

dadoso, solícito; el que va juntando historias para contarlas.

Cumatin. *s.* **(De catin).** Caballete de edificio, ó sea el madero ó caña que se pone por caballete.

Cumaying quing. *s.* Dedo meñique ó auricular.

Cumbis. *s.* Cubierta de embarcación.

Cumbo. *v.* Disminuir ó ir á menos en su grandor las hojas del gauay, cuando su raíz es ya algo grande.—*v.* Ser una cosa más baja que otra.. *v.* Someter, sujetar. —Someterse, humillarse.

Cumi cumi. *v.* Arrugar, hacer arrugas.

Cumit. *s.* Parte del dote que lleva el pariente.—*v.* Llevar ó haber tal parte.—Hacer para otro una cosa y tomar para sí alguna parte.

Cumpay. *s.* Zacate, yerba que se da de comer á los animales.—*v.* Gozarse, alegrarse; extender las manos como el que clama, pide ó implora algún favor.

Cumpit. *s.* Tenazas.—*s.* Coger algo con ellas, con los dedos ú otra cosa.

Cumra. *adj.* Muy enfermo, que ya no siente.

Cumus. *s.* Uñas largas como de ave de rapiña.—*v.* Hacer presa; amar, estimar alguna cosa y no quererla soltar.

Cumut. *s.* Diligencia, cuidado, destreza.—*v.* Ser diligente, diestro, cuidadoso.

Cumutun, cum-ton, cum-tanon. *adj.* Diligente, diestro, cuidadoso.

Cumuy, pañgumuy. *v.* Acurrucarse como el mojado ó friolento.

Cún. *conj. disy.* Ó. Si Pedro cún si Juan. Pedro ó Juan.—*conj.* Si. Cún guindacop mo cunta siya! ¡Si le hubieras cogido!—*adv. t.* Cuando. Cún maguican an despacho masarit ca sa acon. Cuando salga el despacho pídeme licencia.—*mod.* Dice, dijo, según dice. Cún si Pedro. Dice Pedro. Tiene otras varias acepciones. Pagsari quitá cún sin-o an macosog. Probemos á ver quien es más fuerte.

Cún baga. *mod.* Cún baga diri mahimo. Si no es posible, si no fuera posible.

Cún dao. *mod.* Cún dao mabuot ca. Si tú quieres.

Cundat. *v.* Enredar, juguetear por detrás cuando uno está descuidado.—Sobrecogerse, estremecer, sobresaltarse.—Alabar, ensalzar.—Apresurar, darse prisa.—*s.* Sobresalto, estremecimiento.—*v.* Admirar, causar sorpresa. Di co icocondat an an mĝa buhat ni Pedro. No me admiran, ó causan sorpresa las obras de Pedro. Cundat quitá paglacat. Démonos prisa en caminar. Nahacondat aco. Me estremecí.

Cún diri, cún di. *mod.* Cún diri ca macadto. Si tú no vas.

Cundi. *adv. comp.* Más.—*conj. adv.* Mas, pero, sinó, empero. Cundi mabuotan siya can Pedro. Es más prudente que Pedro. An palauan nacacabosog, cundi diri nacacacosog sa lauas. El palauan harta, pero no da fuerzas al cuerpo.—Uaray buhata ni Juan, cundi guinbuhat ni Pedro. No lo hizo Juan, sinó lo hizo Pedro.

Cundi lugud. *mod.* Sino que. Diri mo cami paglalatubon, cundi lugud imo cami calolooyan. No nos castigues, sinó que apiádate de nosotros.

Cunlit. *v.* Pellizcar; morder como á pellizcos.—Hozar el puerco y comerse plátano ú otra raiz.

Cunta. *interj.* ¡Ojalá!—*part.* Matuman cunto an imo tuyo! ¡Ojalá se cumpla tu intento! Calooyan ca cunta sa Dios. Quiera Dios tener misericordia de tí. Tamaan aco cunta san lotería! ¡Ojalá me toque la lotería! Matuman cunta. Amén, así sea.

Cun usa mán. *adv.* De otro modo, de otra manera.

Cupad. *v.* Desmenuzar, deshacer.—*s.* Cebo ó comida de aves.—*v.* Dar de comer á las aves.

Cupay. *v.* Deshacer, desmenuzar, como quien deshace un terrón entre los dedos.

Cupi, cupi cupi. *v.* Arrugar algo al doblarlo.—Hacer pequeña la boca de cesto ó cosa semejante.

Cupin. *adj.* Cosa blanda, como la oreja ó ternilla.

Cupit. *adj.* Mezquino, miserable.—*v.* Regatear.

Cupu. *v.* Encogerse, agacharse como quien se esconde ó teme.

Cupug. *v.* Exprimir; comprimir.—Manosear, tentar, sobar.—Apretar los dientes, apretar el eje á las tijeras, apretar alguna cosa en el puño.

Cupuy. *adj.* Que no sabe nadar.—*v.* Echarse el ave sobre los huevos.—Acogerse á alguno.—Escogerse de frío cruzando los brazos.—Arrimar la madre el niño á los pechos.

Cura. *v.* Temer, atemorizarse.—*s.* Ave negra y grande así llamada.

Curacdot. *s.* Hongo, seta pequeña y comestible, que nace en las cañas y árboles podridos.

Curad. *adj.* Cosa añeja, arrugada, dura.

Curag curag. *v.* Andar con dificultad; irse

cayendo como el convaleciente; mover todo el cuerpo; temblar.

Curahab. *v.* Dar voces, vocear, gritar pidiendo auxilio.

Curahao. *v.* Abalanzarse, echarse con los brazos abiertos sobre alguna parte.—Hacer á troche y moche.—Afligirse por alguna desgracia.—*s.* Ave de color negro así llamada.

Curamag. *v.* Arremeter, abalanzar.

Curambut. *s.* Cordelejo del anzuelo.—*v.* Poner dicho cordelejo.

Curamhag. *v.* Arremeter, abalanzarse. Quinuramhagan aco cagabí sin tauo. Me arremetió anoche un hombre.

Curamhot. *s.* Enredadera así llamada.

Curampit. *v.* Engañar.

Curang cusang. *adj.* Cosa desconcertada, sin armonía.—*v.* Vagabundear, andar ocioso.

Curang dang. *v.* Cojear; andar á saltos.

Curao. *v.* Emperezar; desconfiar.—*adj.* Lo que se promete y no se cumple.—Lo que se ha de pagar.

Curao san bugay. *s.* Parte del dote que se ha de cobrar en otro lugar.

Curaoha. *v.* Arremeter, asaltar.

Curap. *v.* Cubrirse la tierra de langosta, hombres, aves, etc.—Cubrirse la vista, ó no ver.

Curap curap. *v.* Refregarse lo ojos.

Curapa. *v.* Caer de bruces.

Curat. *adj.* Presto, ligero.—*v.* Ir de prisa. —*adj.* Cosa dura, tiesa, yerta, que no se puede doblar.

Curay. *adj.* Cosa desmedrada, decaída, estéril, que no da fruto.

Curi. *adj.* Cosa dificil, costosa, penosa, molesta.

Curiao. *v.* Voltear el volador de papel en el aire.—Gritar, dar alaridos.

Curicot. *v.* Señalar tablas ú otra cosa; hacer incisión en la misma.—Señal, incisión.

Curigmos. *v.* Abrigar, envolver entre ropa.

Curing. *s.* Gato, gata.

Curing curing. *v.* Llamar al gato.

Curinit. *v.* Vocear, dar voces, llorar á gritos, gritar, dar alaridos.

Curiot. *v.* Poner mal rostro, hacer gestos. —*s.* Ceño, enojo.—*adj.* Ceñudo.

Curipo. *v.* Vigilar ó guardar uno alguna cosa estando oculto ó escondido.

Curis. *s.* Raya, señal, garabato, letra mal hecha.—*v.* Rayar, señalar, hacer garabatos ó letras mal formadas.—*s.* Mono ya grande.

Curisao. *s.* Enredadera así llamada; sus raices se usan para envenenar pescado.

Curisong. *v.* Mirar con ceño.--*adj.* Cegarrita; que, por debilidad de la vista, necesita recogerla mucho para poder ver bien.

Curu curu. *v.* Crujir los dientes, temblando de frío ó de miedo.

Curuao. *s.* Caracol de mar así llamado.

Curuca, curuc, curuc curuc. *v.* Llamar á las gallinas.

Curuculauit. *v.* Hablar por hablar y sin ilación.

Curulaoan. *s.* **(De culao).** Objeto que se percibe con la vista; vista, ó aquello que se ve ó mira.

Curundu. *s.* Trasformación, que, dicen los bisayas, hacen los brujos de los cuerpos de los muertos.

Curus. *v.* **(De cruz).** Santiguarse, persignarse, hacer la señal de la cruz.—Estos naturales cuando les sucede alguna cosa que les sorprende, pronuncian con mucha frecuencia la palabra cruz, y tan rápidamente que parece dicen *curus.* Y cuando pronuncian dicha palabra en el sentido dicho, suelen considerarlo como una especie de juramento. Esto sucede con mucha frecuencia en la costa oriental de Sámar.

Curut. *v.* Cuajarse, helarse líquido.

Cusam cusam. *v.* Rumiar.

Cusang cusang. *v.* Embrollar, enmarañar, enredar, confundir las cosas. *adj.* Cosa embrollada, enmarañada.

Cusao, cusao cusao. *v.* Meter ó hacer ruido en el agua.

Cusap cusap. *v.* Pestañear.—Relampaguear; centellear.—Hacer ruido el puerco cuando come.—*s.* El mismo ruido.

Cusay. *v.* Apresurar.

Cusay cusay, pañgusay cusay. *v.* Pernear, forcejear, hacer fuerza, como el que padece mal de corazón.

Cusi. *v.* Rasgar, destrozar, hacer jirones, romper camisa, papel ó cosa semejante. —*adj.* Cosa rota, despedazada, rasgada. —*s.* Pájaro pequeño así llamado.

Cusi cusi. *v.* Hacer ruido como el que araña en alguna parte; arañar haciendo ruido.

Cusipad. *v.* Echar, arrojar de la boca.

Cusisang. *v.* Coger, tomar á pedazos con los dedos.—Dividir en menudos pedazos. Estar ó tener el cuerpo lleno de heridas.

Cutac. *v.* Cacarear; dar voces repetidas el gallo ó la gallina.

Cutang. *v.* Arrobarse, elevarse, arrebatarse ó quedar como suspenso y atónito.—Estar sin sentido ó movimiento.—*s.* Sosiego, paz, tranquilidad, quietud.

Cutat. *v.* Menguar la avenida ó la ola.—Turbarse, cortarse de miedo.
Cutay. *s.* Frenillo del miembro viril.
Cuti. *adj.* Cosa delicada y trabajosa, que hay que hacerla poco á poco.—Frecuente en alguna cosa.
Cuti cuti. *v.* Hacer despacio alguna cosa.
Cutiapi. *s.* Guitarra.—*v.* Tocarla.—Llevar algo abrazado entre los pechos.
Cuticot. *s.* Chile, guindilla ó especie de pimiento encarnado, pequeño y picante.
Cutihot. *v.* Colocar, poner ó guardar alguna cosa.
Cutipol. *adj.* Cosa áspera, dura, difícil de tragarse.—*s.* Carraspera por tomar cosa agria.
Cutli. *v.* Cortar con las uñas.
Cutlig. *v.* Pellizcar; tomar ó coger la vianda á pedazos con los dedos.
Cutlog. *s.* Instrumento de acero ú hoja de lata que usan para cortar ó segar el palay, espiga por espiga.
Cutuc. *v.* Hacer cosquillas.—Sentir incomodidad ó picazón.
Cutsapi. *s.* Guitarra.—Tocarla.
Cutuy cutuy. *v.* Temblar el cuerpo.—*s.* Temblor que uno siente en sí mismo.
Cuya. *s.* Olillas que se forman en el agua, moviéndola.—*v.* Formase dichas olillas.—*s.* Círculo que hace el agua cuando cae algo en ella.
Cuya cuya. *s.* Círculos que hace el agua, cuando cae algo en ella.
Cuyab. *v.* Huir todos juntos, como bandada de pájaros, langosta, etc.—Hacer hincapié, resistirse, como el animal que llevan y no quiere caminar.—*s.* Especie de abanico.—*v.* Dar ó hacer viento con él.
Cuyab cuyab. *v.* Moverse, alborotarse el agua.—Moverse la vela de embarcación.—Turbarse, palpitar el pecho.—*s.* Palpitación del mismo.
Cuyacoy. *v.* Inclinarse, andar encorvado.—Cubrir las mujeres su cabeza con la parte posterior de la saya.
Cuyad. *v.* Doblegarse, como puente, cordel, etc.
Cuyamag. *v.* Andar el cangrejo; gatear, andar á gatas.
Cuyamang. *v.* Andar toda clase de insectos; rastrear, gatear, andar á gatas.
Cuyamis. *adj.* Cosa algo dulce.
Cuyampao. *s.* Pez volador.
Cuyao. *v.* Elevar, suspender.—*adj.* Cosa elevada, levantada, suspensa.
Cuyap. *s.* Enfermedad de pecho.—*v.* Padecerla.—Palpitar el corazón, etc.
Cuyap cuyap. *v.* Latir el pulso ó corazón lentamente.—Moverse vela de embarcación, hoja de árbol, el feto en el vientre y cosas semejantes.—Respirar débilmente el moribundo.—Aturdirse, perturbarse.
Cuyaquia, cuyacya. (fuerte la c). *s.* Árbol grande así llamado.
Cuyas. *adj.* Cosa corta.—*v.* Ser corta una cosa, no llegar á la medida.
Cuyo, cuyo cuyo. *v.* Temblar con temor respetuoso. Nangunguyo cuyo an mga ángeles sa atubangan sa Dios. Tiemblan los ángeles en la presencia de Dios.
Cuyo cuyo. Yerba así llamada.
Cuyobug. *adj.* Cosa tierna, reciente, fresca.
Cuyog. *s.* Hilera.—*v.* Estar, ir en hilera, acompañar.—*s.* Crías de pescado. Pagcuyog. *v.* Ir á pescar con red las crías de pescados.
Cuyumad. *s.* Piojo pequeño de la cabeza.
Cuyon. *v.* Agarrar de la camisa por la parte de atrás.—Coger, agarrar algo con fuerza, sin soltarlo.
Cuyus, cuyus cuyus. *adj.* Cosa vieja, arrugada.

D

Dá. *part.* Se pospone á la *part. ná,* y se antepone á la *part. mán.* Icao ná dá mán. Tú también. Guinhampac ná dá mán siya. Ha sido ya castigado también.—Solamente. Usa dá. Uno solamente.
Dáab daab. *s.* Llama de fuego, llamarada; fuego con mucha llama.—*v.* Arder el fuego haciendo mucha llama.
Dáac. *s.* Erupción de granos ó viruelas.—*v.* Padecer dicha enfermedad.—*adj.* Bellaco, fanfarrón, burlón.—*v.* Burlarse de uno.
Dáal. *v.* Porfiar, altercar, competir.—Jactarse, alabarse.
Dáan. *adj.* Cosa antigua, vieja, de antaño.—*adv. t.* Antes, de antemano.
Dáas. *s.* Espuma que arroja la mar á la playa.—*adj.* Cosa aceda, agria.—*v.* Acedarse, agriarse, echarse á perder.

Dáat. *s.* Yerba cortante así llamada; en otras partes dicen *láas*.
Dáay. *v.* Robar, tomar ó coger lo ajeno. —*adj*. Miserable, flaco.—*v*. Matar ó llevarse el brujo á uno. Dináay si Pedro san diuata. El brujo se llevó á Pedro.
Dab dab. *v.* Quemar casa ajena, ponerla fuego.
Daba. *s.* Olla de barro cocido.
Dabal. *v.* Zurrar, pegar, castigar con palo ó cosa semejante.
Dabirab. *v.* Cundir, extenderse.—*adj*. Cosa que cunde y se extiende.
Dabis. *v.* Repelar, remesar, tirar del pelo.
Dabo. *v.* Dar con el puño.—Caer de bruces.
Dabon. *v.* Cubrir, tapar.
Dabong. *s.* Retoño de caña. Dao quinalasan nga dabong. Se dice de los que tiemblan y se les muda el color.—Baga ca mananabong. Se dice de los que buscan con diligencia alguna cosa.—Baga tinubo nga dabong. Se dice de los que crecen aprisa.
Dac dac. *v.* Descaspar; frotar la cabeza con saluquigui ú otra cosa.—Usa ca dac dac. Lo preciso para frotarse una sola vez.—Golpear con las manos ú otra cosa, como cuando lavan la ropa.
Daca. *v.* Exagerar.
Dachá. *v.* Exagerar.
Dacháan. *adj.* Exagerador, exageradora.
Daclap. *s.* Impedimento, enredo.—*v*. Tropezar y caer.
Dacmol. *adj.* Cosa gruesa, como tabla, pared, mesa y cosas semejantes.—*v*. Ser ó hacer gruesa alguna cosa.—*s*. Grosor en el sentido dicho.
Daco. *adj.* Grande.—*v*. Ser ó hacer grande una cosa, agrandar; levantar la voz. Daco nga manuc. Gallina grande. Guinpapadaco ini san capitan. Manda el capitán agrandar ésto.—*adv*. Muy. Daco ná nga masaquit. Muy enfermo.—*v*. Crecer. Onina in dumaco ca ná. Luego, cuando ya seas grande, ó hayas crecido.—Dacó-a an tingug. Levanta la voz.
Dacoláay. *adj.* **(De daco).** Cosa grande, ó algo grande.
Dacon. *dat.* de *sing*. del *pron*. Aco. Yo.
Dacop. *v.* Prender, coger, agarrar á uno.
Dacot. *v.* Coger mucho pescado con red. —Robar.—Coger á uno.
Dádá. *s.* Tía, ó sea hermana de padre ó madre, con relación á los hijos ó hijas de éstos.—*v*. Llamar tía á una.
Daday. Palabra de respeto que se usa para nombrar á los mayores.—¿Sino iton?—Si daday Angui. ¿Quién es ésa?—Tía Claudia.
Dadayegon. *adj.* **(De dayeg).** Loable, digno de alabanza.
Dadiangao. *s.* Árbol, cuya corteza se usa para teñir de amarillo.
Daga daga. *s.* Hormigas así llamadas, con alas ya para poder volar.
Dagaáng. *v.* Calentar el sol ó fuego.—*s*. Bochorno, calor que se siente.
Dagaldal. *s.* Ruido de lo que se arrastra. —*v*. Hacer ruido lo dicho.
Dagami. *s.* Paja, caña del palay, maíz y cosas semejantes.—Rastrojo, ó sea los restos de la sementera después de segada.
Daganas. *s.* Terreno pedregoso ó de tierra dura por donde corre el agua.—*v*. Correr el agua por lo dicho.
Dagang. *s.* Rodete ó refuerzo que ponen en la boca de los cestos.—*v*. Ponerle.—*s*. Rodete sobre que se asienta la olla, carajay, cántaro ó cosa semejante.—*v*. Abrirse ó tener mucho vuelo por abajo el alba, saya ó cosa parecida.
Dagang dagang. *s.* Cuello de vestido.
Dagao. *s.* Sombra del cuerpo del hombre, animal ó ave.—*v*. Hacerla.
Dagap. *v.* Enlazar; meter ó incluir en cuenta.
Dagapa. *v.* Persuadir, convencer, llevar tras sí á otros.
Dagara. *s.* Lluvia muy menuda y á intervalos.—*v*. Llover menudamente y á intervalos.
Dagas. *v.* Comer los pájaros ó animales la fruta.—Destruir, talar.—No quedar gente en el pueblo ó sitio por cualquier causa. Nadagas ná an mga tauo pagpamihag. Han llevado cautiva á toda la gente.—Nadagas ná an mga tauo pagpamuhag. Todos han ido á coger panales.—Nadagas ná an mga tauo pagpanagat. Todos han ido á pescar.
Dagasang. *v.* Hablar mal, ó maltratar á uno de palabra.
Dagat. *s.* Mar.—*v*. Haber marejada, alborotarse la mar.—Pescar en la mar.—Marearse. Haluag an dagat. Es ancha la mar. Madagat ná. Está ya alborotada la mar. Nananagat sira. Están pescando. Dinagat aco. Me he mareado.
Dagatan. *s.* Caracol pequeño de mar; se come.
Dagaya. *adv. m.* Alguna que otra vez.
Dagayap. *v.* Cubrir el agua alguna parte. —Extenderse enredadera por la tierra.—Cundir, extenderse alguna cosa, propa-

garse, percibirse. Nagdadagayap ná an baho. Ya se percibe el olor.

Dagayop. *v.* Acogerse, refugiarse.

Dagboc. *v.* Darse golpes de pecho.—*adj.* Ave sin cola.

Dagbus. *v.* Zurrar, golpear, pegar.

Dagco. *adj.* Grande.—*v.* Ser ó hacer grande alguna cosa.—Esta palabra indica algunas veces pluralidad. Dagco an balud. Son grandes las olas. Ora ora cadadagco an balud. Son muy grandes las olas.

Dagcot. *v.* Encender, prender fuego. Dagcoti an candila. Enciende la candela.

Dagdag. *v.* Aumentar, añadir.—Caerse dinero de bolsa ú otra parte.—Arrojar, echar lo pesado. Aligerar, aliviar la carga.

Daghil. *v.* Llevar.—Cansarse, rendirse.—*s.* Cansancio.

Daghoy. *v.* Suspirar ó acordarse con ternura de lo que se ama ó desea. Nagdadaghoy aco san acon anac nga nabihag. Me acuerdo de mi hijo, que ha sido cautivado.

Daghong. *v.* Pegar, dar con el puño.

Dagma. *v.* Abundar.—*s.* Abundancia. Nagdadagma niyan an isda. Abunda ahora el pescado.

Dagmal. *v.* Desperdiciar. Nagdadagmal san bahandi niya. Desperdicia su hacienda.

Dagmay. *adj.* Cosa vieja, antigua.—*s.* Planta así llamada.

Dagmit. *v.* Apresurar, ir, hacer, ó caminar de prisa.—*adv. m.* Pronto, con urgencia, con prontitud.—*adj.* Ligero; urgente.

Dagnas. *v.* Arrastrar.—Obligar, hacer fuerza á uno para que haga alguna cosa.

Dagoc. *s.* Carcoma.—*v.* Herir, dañar, aporrear.—Machacar, pilar.

Dagocdoc. *s.* Ruido de lo que se machaca ó pila.—*v.* Hacer dicho ruido.

Dagohong. *v.* Rugir, hacer ruido el viento.

Dagol. *v.* Deshojar las plantas.

Dagomoc. *v.* Alborotar.—*s.* Alboroto.—*adj.* Cosa alborotada.

Dagon. *v.* Añadir, aumentar.—Ayudar; ir muchos á favor de uno y contra otro.

Dagondong. *s.* Fuego que levanta mucha llama.—*v.* Haber gran fuego.

Dago óc. *v.* Rugir las olas al reventar.—*s.* Ruido de las olas cuando revientan.—Ruido de agua, mar, trueno, caída, golpe y cosas semejantes.

Dagorho. *v.* Echar, derramar.—Convidar á otros para que ayuden en alguna faena.

Dagorhon. *v.* Erizar, encrespar.—*adj.* Pelo erizado, encrespado.

Dagoro. *adv. m.* De ordinario, á menudo.

Dagosdos. *v.* Pasar con dificultad por donde hay mucha gente.

Dagoso. *v.* Empujar; dar empellones; separar la gente para poder pasar.—Entrar el ejército vencedor en la ciudad vencida.—Llegar á alguna parte en silencio.—*s.* Insecto así llamado, que destruye las plantas.

Dagot. *v.* Deshojar el viento los árboles.—Deshojar las plantas.

Dagot dot. *v.* Arrancar; caerse el pelo.—*s.* Yerba así llamada.

Dagoyop. *v.* Acogerse, refugiarse.

Dagpa. *v.* Abalanzarse sobre uno.

Dagpac. *v.* Dar palmadas ó golpes sobre alguna parte.

Dagpas. *v.* Sacudir como para espantar moscas; quitar el rocío de la yerba y cosas semejantes.

Dagpi. *v.* Palmear, palmotear, dar palmetazo; dar palmadas como para matar ó espantar moscas, mosquitos ó cosa semejante.

Dagsa. *v.* Echar la mar ó la corriente alguna cosa á la playa ú orilla.

Daguay. *s.* Fisonomía, figura, hechura de alguna cosa.

Daguc daguc. *s.* Ruido que hace el agua al salir de la caña.—*v.* Hacer dicho ruido.

Dagug. *v.* Amenazar.

Dagui. *s.* Arbusto así llamado.

Daguil. *v.* Asistir, acudir á una parte sin ser invitado.

Daguinas. *adj.* Cosa tersa, lisa.—Cosa desocupada, donde no hay nada.—Cosa quieta ó descansada.

Daguing. *s.* Insecto aludo así llamado.—*v.* Caer dando porrada ó porrazo.—*s.* Heces de la tuba ú otro licor.—*v.* Tener heces lo dicho.

Daguing ding. *v.* Arrojar la mar á la orilla alguna cosa.—*adj.* Lo que arroja la mar á la orilla.

Daguinot. *v.* Ir ó caminar despacio; ir haciendo ó reuniendo poco á poco alguna cosa.—*adj. m.* Despacio, poco á poco, lentamente.

Daguiop. *v.* Acogerse, refugiarse.—Cerrarse, cubrirse el camino de maleza.—Reunirse, acudir la gente para ver alguna cosa.

Daguis. *v.* Destrozar, desgastarse herramienta con el uso. Nadaguis an oma san baguio. El baguio destrozó la sementera.

Daguit. *v.* Coger, arrebatar alguna cosa el ave de rapiña.

Daguitan. *s.* Pez comestible de mar, con púas venenosas.

Daguiu. *v.* Enderezar, poner derecho lo inclinado.
Dagul. *v.* Pegar, dar golpe con el puño, dar puñetazo.
Daguldol. *s.* Ruido cuando se pisa fuerte, ruido de látigo ó cosa semejante.—*v.* Hacer ruido lo dicho.—Multiplicar, acrecentar, aumentar.
Dagum. *s.* Aguja para coser.
Dag-um. *v.* Nublar, anublar, cubrirse de nubes.—*adj.* Nubloso.—*s.* Nublado.
Dagum dagum. *v.* Tener ya el palay una hoja como una aguja.
Dagup. *v.* Oprimir; rendir; agraviar.—Ir ó conjurarse unos contra otros, muchos contra uno.
Dagus. *v.* Seguir adelante, proseguir.—*adv. m.* Al momento, al punto, al instante.—*exp. elip.* Adelante.
Dagu ús. *v.* Caer en las faltas de otros. —Destruir, hollar, pisar, aporrear, azotar, castigar.
Dahab. *adj.* Cosa grande; demasiado.
Dahal. *v.* Crecer el pescado.—Holgarse, regocijarse, divertirse.—Adornar, componer.
Daham. *v.* Palpar, buscar tentando.—*s.* Raza ó sabor de lo que se come.
Dahap. *adj.* Demasiado.
Dahas. *v.* Saquear, destruir, apoderarse violentamente los enemigos de alguna cosa. —*adj.* Bellaco, malo, descomedido, saqueador.
Dahay. *v.* Alabar, ensalzar.—*adj.* Cosa que ha salido mal, que ha producido mal.—Dahay, pahinahay. Desear, apetecer.
Dahic. *v.* Arrastrar, andar la tortuga ó salir á la playa.—*s.* La parte del dote que se promete dar después; lo que se va dando del dote.—*v.* Darlo.
Dahig. *v.* Contaminar, arrastrar, llevar tras sí.
Dahil. *v.* Untar con manteca ó dulce alguna cosa para comerla.
Dahil dahil. *v.* Mudar con frecuencia de asiento ó posición.—*adj.* Que con frecuencia muda de asiento ó posición.
Dahol. *adj.* Abacá gruesa y mal tejida.—Cosa imperfecta y no acabada.
Dahola. *s.* Hechizo.—Hechizar.
Dahon. *s.* Hoja de árbol ó planta.—*v.* Echar hojas los árboles ó plantas.—*s.* Culebra de color verde así llamada.
Dahon dahon. *s.* Figura de hoja.—Cigarra de color verde.
Dahonan. *adj.* Que tiene hojas; frondoso.
Dahop. *v.* Pasar, traspasar el líquido la ropa. —Untar, dar al pelo con cosas olorosas. —Vaciar, echar el palay del cesto en el depósito.—*s.* Exceso, demasía.
Dahora. *s.* Hechizo.—*v.* Hechizar.
Dahug. *s.* Gargantilla, cuenta de abalorio ó azabache.—*s.* Bellaquería, daño.—*v.* Dañar, hacer mal.
Dahura. *adj.* Duro, terco, obstinado.—Dureza, obstinación.
Dael. *v.* Asentar, ajustar, unir bien una cosa con otra.—*adj.* Cosa unida, ajustada.
Daet. *v.* Juntar, unir, asentar.—*adj.* Cosa junta, unida, asentada.
Daetan. *s.* Fruta de coco así llamada.—Cerco colorado, que tienen algunos cocos, alrededor del rabito de donde penden.
Daig. *v.* Quemar ó poner fuego en tronco de árbol.—*s.* Costumbre.—*v.* Acostumbrarse.
Daigui. *v.* Rendir, abrumar, agobiar.
Daihuan. *s.* Canto bisaya.—*v.* Cantar cuando beben y en otras ocaciones.
Daing. *adj.* Pescado seco y curado al humo.
Dairos. *v.* Escurrirse, resbalarse.
Daisug. *v.* Arrimar, acercar, abrigar.—*s* Abrigo, arrimo.
Dait. *s.* Paz, tranquilidad, sosiego.—*v.* Estar, hallarse en paz y sosiego.
Daitul. *v.* Unir, juntar, ajustar.—*adj.* Cosa unida, junta, ajustada.—*v.* Estribar, apoyar.—*adj.* Pobre, miserable.—Estrecho, angosto.
Dala. *v.* Avergonzar.—*s.* Empacho, cortedad, vergüenza, desagrado.
Dalaág. *v.* Remontarse, ocultarse, ausentarse, andar errante.—*adj.* Errante; vagabundo.
Dalac. *s.* Manilla, brazalete.—*v.* Llevar puesto lo dicho; ponérselo.
Dalag. *s.* Orilla de mar, río ó estero.—*v.* Panalag. Ir ó navegar por la orilla.
Dalagan. *v.* Correr. Pagdalagan ca. Corre. Padadalaganon co an cabayo. Correré el caballo. Madadalagan aco. Correré.
Dalaganan. *s.* Sitio ó lugar en donde se corre.
Dalahay. *v.* Quebrar ó reventar las olas.
Dalahot. *v.* Hilvanar.
Dalairo. *s.* Yerba que nace y se cría en el agua y lagunas, y aunque se hunda, vuelve á flotar.—Baga cacahigon nga dalairo. Se dice de los importunos, que, aunque los echen á palos, vuelven luego.
Dalaet. *v.* Unir, juntar, ajustar, asentar.—*adj.* Cosa unida, junta, ajustada, asentada, como un madero con otro.
Dalait. *v.* Cundir, extenderse; contaminar.
Dalamo. *s.* Planta así llamada; se come, y es medicina contra la sarna.

Dalamug. *s.* Pescado así llamado.

Dalan. *s.* Camino, calle, calzada.—*v.* Abrir ó hacer camino ó paso.—Pasar, ir por el camino; pasar, ir por alguna parte. Masighot an dalan. Está sucio el camino. Pagdalan cami. Estamos haciendo camino. Ayao ca pangindalan sa acon humay. No pases por mi palay. Nangingindalan cami. Pasábamos, ó íbamos por el camino.

Dalana. Árbol así llamado.

Dalandan. *v.* Llevar ó arrastrar la avenida ó corriente alguna cosa.

Dalano. *adj.* Cosa tersa, lisa y limpia.—*v.* Alisar; dar charol, bruñir, barnizar.

Dalao. *v.* Turbarse, aturdirse, temblar, temer.—*adj.* Medroso, temeroso, pusilánime. Dinadalao aco. Estoy temblando.

Dalaoda. *s.* Planta así llamada; sirve para teñir de colorado.—*v.* Teñir de colorado con la misma.

Dalapang. *adj.* Ancho de cara.—Baloto largo y ancho.

Dalaquit. *s.* Árbol así llamado; higuera de Indias.

Dalasdas. *v.* Resbalarse, deslizarse.

Dalasdasan. *s.* **(De dasdas).** Palo sobre el que resbala y lude la percha de la ballesta.—Palo en que amarran los remos de la embarcación menor: dichos remos tienen la figura de una pala.

Dalatum. *v.* Deslizarse, como herramienta cuando se falla el golpe.

Dalaya. *v.* Quebrar ó reventar las olas.

Dalayday. *v.* Rehuir, hacerse el remolón.

Daldag. *s.* Azuela.—*v.* Labrar con ella.

Daldal. *v.* Recostarse.—Extenderse ó echarse las plantas por la tierra.

Dalhag. *s.* Escalera, cuesta fácil de subir.—*v.* Ser fácil subir por lo dicho; poner la escalera de modo que sea fácil subir.

Dalhug. *v.* Escurrirse, deslizarse.

Dali. *adj.* Pronto, presto.—Vivo, ligero, veloz.—*v.* Apresurar, acelerar, ir ó caminar ligero, hacer pronto alguna cosa.—Dar ó pegar á alguno.

Dalidali. *v.* Apresurar, precipitar, hacer pronto alguna cosa.

Daliap. *v.* Extenderse por tierra calabaza, parra, ó cosa semejante.

Dalican. *s.* Yerba así llamada.

Dalicupcup. *s.* Enredadera así llamada.

Dalid. *s.* Raíz ancha y grande en los troncos de los árboles, y sirve como de estribo y sostén á los mismos. De dicha raíz se hacen mesas de una sola pieza, y otras cosas.

Dalid dalid. *s.* Lomo de la iguana.

Dalig. *v.* Poner leña al fuego.—Desear, apetecer.

Daligdig. *v.* Correr ó caer el agua por cuesta, canal, declive; correr ó caer líquido hilo á hilo.

Daligmata. *s.* Brujo, animal nocturno, que, segun dicen los bisayas, está lleno de ojos resplandecientes.

Dalihig. *v.* Deslizarse; correr ó caer el agua por declive ó falda de monte.

Dalimpapaso. *s.* Insecto verde de mal olor.

Dalinas. *v.* Resbalar, deslizar.—*s.* Yerba así llamada; su fruta se come. Nahidalinas aco. Me resbalé

Dalin dalin. *s.* Adorno de las orejas.

Dalinog. *adj.* Carne tierna del coco.

Dalioros. *v.* Resbalarse, deslizarse, escurrirse.

Dalios-os. *v.* Deslizarse, escurrirse.

Dalipanos. *v.* Descabullirse, evadirse, ocultarse.—Hincap-tan, cono, cundi nacadalipanos siya. Dicen que le cogieron, pero se escapó.

Daliposbos. *v.* Resbalarse.—*adj.* Cosa resbaladiza. Diri anay papas gun niyo an guhad, cay madaliposbos pá an dalan. No acarreéis aún á hombros la madera, porque el camino está resbaladizo.

Daliquiat. (Dalic-yat). (Fuerte la *c.*) *v.* Hacer alguna cosa con viveza, y pronto.

Daliran. *s.* Pescado de color negro, frente levantada y pellejo duro; se come.

Dalisay. *s.* Vino fuerte así llamado. An dalisay mapintas caopay. El vino dalisay es muy fuerte.

Dalison. *s.* Árbol así llamado; su corteza se usa para teñir de negro la ropa blanca.

Dalisot. *v.* Resbalarse, caerse de la cama ó de otra parte.—Resbalar, escaparse, como el pescado de las manos.—*adj.* Cosa resbaladiza, que se escapa de las manos.

Dalit. *s.* Buyo compuesto con hoja, bonga y cal; en otras partes dicen *tilad.*—Árbol así llamado; su resina es venenosa, y con ella untan las flechas.

Dalo. *v.* Llevar arrastrando la maleza ó basura de la sementera.

Dalo dalo. *s.* Marisco pequeño y piramidal.

Dalodo. *s.* Navegar con corriente ó viento á favor.

Dalogot. *v.* Rescatar; recibir.—Comprar arroz ú otras cosas de comer.

Dalohot. *v.* Suplicar.

Dalomog. *adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa, que se escapa de las manos.—*v.* Escurrirse, escaparse de las manos.

Dalomogon. *adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa.

Dalon. *s.* Rastro, surco que deja la nave ú otra cosa.—Hacer ó dejar dicho rastro ó surco.

Dalon dágon. *v.* Hacer ó concluir pronto una cosa.—Andar á paso largo.

Dalondon. *v.* Ir ó caminar cuesta abajo; dejarse caer cuesta abajo.

Dalong dong. *s.* Árbol así llamado.—Yerba y raices para hacer hechizos.—Hechizo.—Hechicería.—*v.* Hechizar; atar ó ligar con yerba ó raices para hacer daño ó matar.

Dalonot. *adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa. —*v.* Ser, estar ó hallarse resbalosa alguna cosa. Madalonot an dalan. Está resbaladizo el camino.

Dalonotan. *s.* Árbol así llamado; su resina es pegajosa, y las raspaduras de su corteza se usan como medicina supurativa.

Daloog. *s.* Corazón ó tripa de bejuco, enredadera y cosas semejantes.

Dalopi. *s.* Falca de nipa que ponen á la embarcación.—*v.* Ponerla.

Dalos. *v.* Limpiar ó quitar la yerba ó maleza con bolo, ó cosa semejante.

Dalosdos. *v.* Resbalar, deslizar; correr el agua por tejado ó declive.

Daloso. *adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa. —*v.* Resbalarse, escurrirse, escaparse de las manos.

Dalosot. *adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa. —Resbalarse, escurrirse, escaparse de las manos.

Dalucap. *s.* Herida leve.—*v.* Herir levemente.

Dalug dug. *s.* Trueno.—*v.* Tronar.

Dalugdugan. *s.* Árbol así llamado; su fruta no se come.

Dalugui. *s.* **(C).** Semillero de palay.—*v.* Hacer dicho semillero. Nagdadalugui cami. Estamos haciendo semillero.

Daluhig hig. *v.* Inclinar.—*adj.* Cosa inclinada.

Dalum. *adj.* Cosa oculta, oscura.—*v.* Ocultarse, esconderse.

Dalumdum. *m. adv.* Entre dos luces, al oscurecer.—*v.* Oscurecer, anublarse el tiempo.

Dalup. *v.* Oprimir.

Dalupang. *s.* Arbusto así llamado; su flor es amarilla.

Dalupin. *v.* Abrumar, oprimir, estar ó coger una cosa debajo de otra.

Dalupiñgan. *s.* Pescado de agua dulce así llamado.

Dalyang. *v.* Desparramar; extender, esparcirse.—Poner las cosas sin orden ni concierto.

Dam-ag. *s.* Pesadilla del que sueña.—*v.* Soñar por causa de miedo.—Dar como empellones á uno.

Damag. *s.* Fantasma ó sombra que espanta. —*v.* Comprimir, oprimir, apretar, coger una cosa debajo de otra.—Embestir, acometer, arremeter.—*s.* Pescado de agua dulce así llamado; es blanco y pequeño. —Bá maholog an lañgit, hidamagan quitá ñgatanan. Si el cielo se cae á todos nos coge.

Damat. *v.* Soñar á voces por miedo.—Contaminar.—*s.* Epidemia, mortandad.

Damay. *adj.* Cosa que se pasa, como papel.—*v.* Pasarse.

Damdam. *v.* Tentar, palpar, andar á tientas ó palpando. Panamdam quitá sin pocot sa sapa. Busquemos cangrejos en el arroyo.—Andar de noche á oscuras.

Damgo. *s.* Sueño.—*v.* Soñar—Aumentarse la enfermedad ó dolor.—*s.* Visión.

Damhag. *v.* Abalanzarse, arrojarse con los brazos abiertos para abrazar, reñir ó luchar.—Embestir, acometer, arremeter.

Damhag. *adj.* Veloz, ligero.

Damhil. *v.* Relamer, lamerse los labios.

Damig. *s.* Comida de gatos y perros.—*v.* Echarles ó darles de comer.—*adj.* Cosa fría, que está fresca.

Damilit. *v.* Pedir permiso, licencia ó prórroga, despedirse. Nanamilit aco sa imo. Te pido licencia.

Damit. *v.* Escoger ó entresacar lo maduro de lo que aun no lo está.

Damla. *s.* Pájaro de grandes ojos así llamado.

Damla. *v.* Untar, ungir. Iini an dugo ñga sa lauas mo igdadamla. Esta es la sangre, ó aquí está la sangre con que se ha de untar tu cuerpo.

Damlag. *v.* Abalanzar, echarse sobre una cosa con las manos abiertas.

Damlud. *s.* Pescado de color verde así llamado; se come.

Damo. *adj.* Mucho.—Muchos.—*v.* Aumentar. Damo ná ini. Ya es mucho ésto. Damo sira an nananácay. Son muchos lo que van embarcados. Ayao pagdamoa. No aumentes, no pongas mucho.

Damó. *v.* Mojarse las manos para que no se pegue lo que se ha de tocar ó coger; mojar los hilos el que teje ó hace cordel; mojar la herramienta el que la afila.

Damolaáy. *adj.* Un poco, un poquito más, algún tanto.

Damolas. *s.* Resbalarse al subir cuesta, árbol, monte ó cosa semejante.

Damon. *dat.* de *pl.* del *pron.* Cami. Nosotros, nosotras.
Damos. *v.* Darse, untarse con carbón ú otra cosa.—Mancharse la cara ó cuerpo. —Pasar la mano por la cara.
Dampa. *v.* Llegar, venir ó arribar de un sitio ó paraje á otro.
Dampaán. *s.* Asiento de tabla ó caña en embarcación menor.
Dampal. *v.* Unir, ajustar bien alguna cosa.—Llegar de un sitio ó paraje á otro
Dampas. *v.* Robar; destrozar, arruinar.
Dampay. *v.* Acontecer, suceder.
Dampig. *v.* Arrojar, ó echar la mar ó corriente alguna cosa á la orilla.
Dampil. *v.* Arrojar, ó echar la mar ó corriente alguna cosa á la orilla.
Dampug. *s.* Nube.—*v.* Haber nubes, estar nublado el cielo.
Dampul. *v.* Untar; barnizar.—Poner emplasto.—*s.* Yerba así llamada, que nace en los cuerpos de los árboles.
Damuag. *v.* Acometer, embestir, arremeter.
Damuc. *s.* Lluvia menuda y espesa.—*v.* Llover del modo dicho.
Damug. *v.* Lloviznar, llover blandamente. —*s.* Lluvia menuda y seguida.
Dana. *s.* Pisada, huella, vestigio, señal.
Danag. *v.* **(C).** Ensuciarse los niños. Nagdadanag iton bata sa hagdan. Está ensuciándose ese niño en la escalera.
Dan-ag. *s.* Resplandor, luz, claridad.—*adj.* Cosa clara, que alumbra, resplandece.—*v.* Resplandecer, estar claro, haber claridad. An madanag nğa cagabihon amo an iguinlalacat san mğa tauo. En noche clara es cuando se pasea la gente.
Danao. *s.* Laguna, lago, pantano, estanque grande; avenida por campiñas, calzadas, calles y otros sitios que no sean río.—*v.* Aguarse, llenarse de agua algún terreno ó sitio.
Danap. *v.* Andar á gatas, ó en cuatro piés.
Danas. *v.* Arrastar, llevar por el suelo alguna cosa tirando de ella; arrastrar la embarcación por no agarrar bien el ancla.
Danata. *s.* Árbol así llamado; sus hojas son medicina contra los dolores de cabeza.
Danauon. *adj.* Sitio ó terreno lleno de agua, con charcos. Danauon an dalan. Está lleno de agua el camino.
Danay. *m. adv.* De ordinario, á menudo, frecuentemente, algunas veces. Danay co siya binubuligan, danay mán diri. Algunas veces le ayudo, otras no.
Danaya, Cadanayaán. *s.* Rampa, declive.
Dandan. *v.* Llevar la mar ó la corriente alguna cosa.—Llevar por agua alguna cosa, andando por la playa los conductores.—Arrastrar alguna cosa por el agua hasta llegar á sitio profundo en donde flote.—Alijar, disminuir la carga.
Dañgag. *v.* Volver la cabeza para mirar; mirar alzando la cabeza.
Dañgahac. *v.* Incluir á otro en algún delito.
Dañgahay. *v.* Correr el agua por techo, monte ó cuesta; correr la sangre por el cuerpo.
Dañgal. *v.* Llevar la mar ó corriente hacia la orilla alguna cosa.
Dañgan. *v.* Llegar la estación de siega, siembra ú otra cosa.—Entrar los peces en el corral.
Dañgao. *s.* Palmo, cuarta.—*v.* Palmear ó medir á palmos. Usa ca dangao—Un palmo, una cuarta. Dangaua iton. Palmea éso.—*s.* Gusano grande así llamado, que se cría en las hojas.
Dañgas. *adj.* Calvo, calva, con poco cabello en la cabeza.
Dañgason. *adj.* Calvo, calva.
Dañgat. *v.* Llevar, alcanzar, conseguir; venir ó llegar á uno alguna cosa.
Dangcalan. *s.* Árbol grande, de hojas algo anchas y redondas; dicen que es el palo maría. Sus hojas son medicina para la enfermedad de ojos.
Dangcálos. *s.* Acometer, embestir, arremeter.
Dangcol. *v.* Untar, dar con untura.
Dangcolos. *v.* Acometer agachándose.
Dangdang. *v.* Calentar, poner ó pasar por el fuego alguna cosa, secar al fuego, como hoja tierna de tabaco ú otra cosa.
Dangga. *v.* Calentar al fuego alguna cosa; calentar, hacer calor.—Regalar.—Pedir uno alguna cosa, y llorar si no se le dan.
Danggab. *v.* Hechizar, embrujar.
Danggas. *v.* Limpiar, bañar con medicina llaga ó herida.
Danggay. *s.* Brea de pili, blanca y pegajosa.
Danggay-suli. *s.* Yerba así llamada; es medicinal para los que vomitan sangre; su flor es muy olorosa.
Dangguit. *s.* Marisco así llamado.
Danghala. *s.* Burla.—*v.* Burlarse.—*adj.* Burlón.
Dañgiap. *s.* Lindero, división entre dos sementeras.—*v.* Lindar.—Echar á la orilla, salir á la orilla.
Dañgin. *v.* Morir en el acto de hacer alguna cosa.—*s.* Ofrenda ó cosa destinada, dedicada ú ofrecida.—Maldecir.

Danglag. *v.* Quemar la olla ú otra vasija.
Danglas. *v.* Subir al coco sin apoyar los piés en las incisiones que hacen en el mismo; subir á coco ó árbol agarrándose con piés y manos, no habiendo en los mismos incisión alguna para apoyar los piés.—*adj.* Coco ó árbol que no tiene muescas ó incisiones para subir.
Danglug. *v.* Morir los de una familia, pueblo ó barrio por causa de epidemia ú otra enfermedad.—Resbalarse, deslizarse.—*adj.* Cosa resbaladiza, resbalosa.—*s.* Árbol así llamado.
Danglus. *v.* Componer, aderezar carne con yerbas olorosas y otros ingredientes, para conservarla.—*adj.* Carne compuesta ó aderezada.
Dangpal. *v.* Unir, juntar bien alguna cosa.—Llegar á alguna parte.
Dangpas. *v.* Robar camote ó cosa semejante.
Dangsa. *s.* Olor de cosa que se fríe ó tuesta.—*v.* Oler lo dicho.
Dangsi. *s.* Olor de cosa que se quema.—*v.* Oler lo dicho.
Dañgup. *v.* Acogerse, refugiarse.
Dani. *v.* Acarrear, arrimar, preparar.
Danita. *s.* Yerba así llamada.
Danonoc. *adj.* Malo, perverso.
Danoog. *s.* Ruido, como cuando se dan golpes ó machaca alguna cosa.—*v.* Hacer dicho ruido.
Danóy. *s.* Pez de mar así llamado; es grande y ancho, y con el vientre blanco; se come.
Dantay. *v.* Arrimarse, aproximarse á la orilla ó á la punta.
Dan-uc. *v.* Poner ó colocar sin orden ni concierto; meter algo en algún sitio sin colocarlo bien.
Danuc danuc. *s.* Ruido del que pisa recio.—*v.* Pisar fuerte y hacer ruido.
Dañug. *s.* Sonido como de campana que se oye lejos.
Danus. *s.* Plantío de raices comestibles.
Dao. *adv. m.* Como, como si; pues.—Partícula de adorno que sirve para dar más expresión y elegancia. Dao tauo siya. Es como hombre. ¡Aánhun co dao sinin casugad! ¡Qué haré, pues, en este lance! Paima aco dao. Dame de beber. Uaray aco dao catigayonan. No tengo proporción.
Daó. *s.* Árbol grande así llamado, de hojas estrechas y pequeñas; su fruta se come.
Dao dao. *v.* Hablar fuera de propósito.—Darao dao nga polong. Palabra ociosa, de burla ó chacota.
Daob. *v.* Cubrir, tapar.—Hacer hoguera, quemar la broza.—Conformar, convenir.—*adj.* Lo que iguala y cierra de una parte y otra, como techo de casa ó cosa semejante.
Daóg. *s.* **(C)** Rama espinosa del bejuco; en **(B)** es *lacuig*.
Daol. *s.* Cubierta con que nace el racimo del coco.
Daon. *s.* Mullido ó papel que se pone debajo al escribir.—*v.* Poner lo dicho.
Dap dap. *s.* Árbol de madera ligera y blanda; su cuerpo está lleno de espinas, y su flor es purpúrea.
Dapa. *s.* Granel, granero, troje, depósito de palay ú otra cosa.—*v.* Enroscarse la culebra.—Atesorar riquezas.—Agradecer.
Dapac. *s.* Pescado colorado así llamado, y de buena carne.
Dapac dapac. *v.* Dar golpes ó patadas al andar.
Dapag. *adj.* Descuidado, poco precavido.
Dapal. *s.* Medida de los cuatro dedos unidos, ó de la palma de la mano.—*v.* Medir así.
Dapao. *s.* Pelusa; polvo como el del palay al revolverlo, que se pega al cuerpo.—*v.* Llenarse uno de pelusa ó polvo. Dapauon ó dapauan nga banua. Yerba llena de pelusa. Hindap-uan aco. Estoy lleno de polvo del palay.
Dapao dapao. *s.* Marisco peludo, cuyo pelo causa escozor en el cuerpo.
Dapat. *v.* Llegar, venir.—Ajustar, unir bien dos ó más cosas, tocar una cosa con otra, estar unidas.—*adj.* Cosa ajustada, unida. Nadapat ná sira. Ya llegaron. Uaray dapat an acon surat. No ha llegado mi carta. Dinapat guihapon an acon guinpapamulat. Llegó siempre lo que yo esperaba. Dapat ná an pagbo sa sapáyan Está ya ajustado el quilo en el sapáyan.
Dapay. *adj.* Planta ó yerba derribada por el viento.—*v.* Desmayarse.
Dapdapanay. *s.* Marisco así llamado.
Dap hag. *v.* Abalanzarse sobre alguna cosa.
Dapi. *s.* Palmeta.—Palmetazo.—*v.* Dar con la palmeta, dar palmetazo.—*v.* Pulir con paleta las ollas de barro ó cosa semejante.—*s.* Enfermedad, ó erupción cutánea.
Dapi dapi. Dar palmaditas suaves en la cara ú otra parte.
Dapig. *v.* Arrimar, acercar; aliarse, unirse, coligarse con otros.—*adj.* Cosa cercana, vecina, colindante.
Daping. *v.* Atestiguar, dar su voto á favor de otro.
Dapiog. *v.* Inclinarse alguna cosa.—*adj.* Enfermizo.

Dapit. *m. adv.* Hacia. Dapit sa too. Hacia la derecha. Dapit sa caamihanan. Hacia el norte. Dapit sa salug. Hacia el río.

Dapit. *v.* Convidar personalmente; llamar, ó ir á llamar á alguno personalmente; llamar al Padre para confesión ó para otro asunto. Aádto siya nadapit san capitán. Está á convidar al capitán. Dinapitan aco niya. Me convidó él. Guindadapit nira an Padre. Están por el Padre; han ido á llamar al Padre.—Conducir, traer, llevar agua por acequia ó canal. Pagdadapiton sa aton oma iton tubig. Conduzcamos por canal esa agua á nuestra sementera.

Daplac. *v.* Posarse, parar las aves y langosta.—Hadaplac. Caer de bruces.

Daplas. *adj.* Cosa lisa, llana, sin nudos.—Cosa resbaladiza, resbalosa.

Dapli. *v.* Echar la yerba ó maleza cortada á la orilla.—Dar de vestir; dar de vestir los novios á las novias. Daplian niyo sa daplin an quiniua. Echad á la orilla la maleza.

Daplin. *s.* Orilla, lindero, extremo ó remate de sementera.—Llevar ó acarrear á la orilla las malezas de la sementera.

Dapo. *v.* Juntarse, reunirse; acercarse.

Dapog. *s.* Hoguera.—Ceniza.—*v.* Hacer hoguera ó fuego.

Dapon. *s.* Betel ó enredadera así llamada; hoja de la misma.—*v.* Ir á otra casa ó á otro pueblo.—*adj.* Extraño, advenedizo, forastero.

Dapon dapon. *s.* Cuello de vestido.

Dapot. *v* Arreciar.—Rozar y romperse el vestido.

Dapugay. *s.* Planta de hojas largas y estrechas, buena para envolver tabaco en hoja.

Dapul. *v.* Fatigarse, acezar, cansarse.—*adj.* Cansado, fatigado.

Dapuran. *s.* Fogoncillo manual de barro, hierro ú otra cosa.

Daqui. *s.* Caspa de la cabeza.—*v.* Tenerla.

Daquihon. *adj.* Casposo, casposa.

Daquin. *v.* Amarrar una cosa á otra. Juntar una cosa con otra, ponerla sobre ó unida á otra.—Añadir, aumentar.

Daquit. *adj.* Cosa junta, unida, asida, pegada, cosida. Daquit ó dumaquit nga tauo. Hombre que se une con otros.

Dara. *v.* Traer; llevar. Dara iton ngadi. Trae eso aquí. Dara ini ngadto. Lleva esto allá. Pinapagdara ini san capitán ngadto sa tulay. Manda el capitán llevar esto allá al puente. Pagdad-i aco sin humay. Mándame palay. Diri aco macacadara sini. No podré llevar ésto.

Daracalag. *s.* Rodaja.

Dara dara. *v.* Llevar; llevar de una parte á otra; traer y llevar.

Darag. *adj.* Hojas caídas y secas.—*v.* Caer las hojas; secarse, ponerse amarillas.

Daraga. *s.* Soltera, moza, doncella.

Daragahay. *s.* Doncellita, muchachita.

Daragangan. *adj.* Ágil, ligero; fuerte, forzudo.—*v.* Ser ágil, ligero; fuerte, forzudo.

Daragbago. *s.* Pez así llamado, ancho y con púas amarillas en el lomo.

Daraguit. *v.* Arrebatar, coger ó llevarse algo el ave de rapiña.

Daragug, duragus. *v.* **(De dugus).** Labrar las abejas sus panales.

Darahig. *v.* Contaminar, dañar, viciar, arrastrar, inficionar, encartar ó envolver. Nacadarahig siya sa aton. Nos contaminó. Himdarahigan quitá san sala ni Adán. Fuimos contaminados por el pecado de Adán. Uaray siya hindarahigui. No fué ella contaminada.

Darahug. *v.* Maltratar, dañar, herir.—*adj.* Dañino, dañoso. Nacapagdarahug aco san hayop niya. He dañado á sus animales. Madarahug nga tauo. Hombre dañino.—Hacer ó causar daño el hechicero al individuo contra quien tiene algún resentimiento. Si un indígena enferma, y no sana de su enfermedad, y sospecha en alguno, dice: Guindarahugan aco ni Pedro an barangan, cay nasisina sa acon. Me ha hecho mal Pedro el hechicero, porque está enfadado conmigo.

Daralua. *s.* Inundación repentina; avenida en tiempo de secas por haber llovido en la sierra.—Marisco así llamado; se come.

Daramba. *s.* Asientos sobre las batangas de la embarcación para remar sentados en ellos.—*v.* Poner dichos asientos.

Daramo. *adj.* Mucho.—Muchos, muchas.

Daramot. *v.* Comer con gana, ansia ó avidez.

Darang. *v.* Calentar al fuego.

Darang darang. *v.* Acostumbrarse el niño al regalo; acercarse al que le da.

Darangin. *v.* Bendecir.—Rogar.—Ofrecer.—Maldecir. Papanarangin ca sa Padre, cay may casaquít ca. Pide al Padre que te bendiga; pide al Padre que ruegue por tí, por que tienes enfermedad. Panaranginan ca sa Dios. Dios te bendiga. An hostias san uaray pá panarangini (cún panaranginan) sa Padre nga nagmimisa, tinapay pá lamang; sa obus na panarangini (cún panaranginan) sa Padre nga nag mimisa, lauas ná dao sa aton Guinoo Jesucristo. La

hostia, antes de ser consagrada por el Padre que dice misa, no es más que pan; pero después de consagrada por el Padre que dice misa, es ya ciertamente el cuerpo de Nuestro Señor Jesucristo. ¿Quinaon ca bá sin dinarañginan? ¿Has comido cosa ofrecida al diablo? Idarañgin ta sa Dios an aton mña buhat ñgatanan. Ofrezcamos á Dios todas nuestras obras. Manarañgin quitá sa Dios. Roguemos á Dios. Idinarañgin sa Dios an tuna sin maraut. Dios maldijo la tierra por los pecados de los hombres. Idinarañgin an tauo sa diablo. El hombre ha sido entregado á Satanás.

Darang-pan. *s.* **(De dañgup).** Refugio, asilo, amparo.

Daransiang. *s.* Ave negra así llamada, más pequeña que el grajo, y parlera.

Darao. *v.* Dar el pésame por algún difunto, yendo á la casa.

Daraob. *v.* Allegarse, acercarse.

Daraon. *v.* Allegarse, acercarse, aproximarse.

Darap. *v.* Perder el tino, ofuscarse, perturbarse.

Darapa. *v.* Envolver, incluir uno en su delito á otros.

Darapi. *v.* Dar suavemente á uno en la mano; dar palmada ó palmetazo.

Darapot. *v.* Arreciar, apretar.

Darauat. *v.* Comprar lo que se necesita para el sustento.

Daraug ñga humay. *s.* Palay fino así llamado.

Darahunon. *s.* Chiste.—*adj.* Chistoso.—*v.* Decir chistes.

Darayauon. *adj.* **(De dayao).** Adorable, digno de ser alabado.

Darayegon. *adj.* **(De dayeg).** Respetable, venerable, loable.

Daray siyang. *s.* Pájaro pequeño negro así llamado; se come.

Darig. *v.* Desear con ansia, con audacia. —Madarig. *adj.* Audaz, resuelto.

Darios. *v.* Escurrirse, correrse, deslizarse de la cama ó parte inclinada.

Darodagmol. *adj.* **(De dacmol).** Cosa gruesa, algo gruesa.

Darodacmolay. *adj.* **(De dacmol).** Cosa gruesa, ó algo gruesa.

Daradáco. *adj.* **(De daco).** Cosa grande, ó algo grande.

Darodagco. *adj.* **(De dagco).** Cosa grande, ó algo grande; que se hace grande, ó algo grande.

Darodagpac. *s.* Cuello de vestido.

Darot. *v.* Deshojar, quitar las hojas.

Dasa, dasa dasa. *s.* Descomedimiento, descortesía, desatención.—*v.* Ensuciar.

Dasac. *v.* Enconarse, ensancharse la llaga.

Dasag. *v.* Gritar.—Ofrecer al demonio comida, puerco, gallina ú otra cosa, que ponen en el lindero de sus sementeras, y cuando lo tienen todo colocado, gritan para que dichas ofrendas las reciba el diablo, y les conceda buena cosecha.—*s.* Ofrenda en el sentido dicho.

Dasal. *s.* Copia, abundancia de joyas, riqueza ú otra cosa.—*v.* Abundar, haber ó tener abundancia. Din masal ná an can Juan bahandi. Se ha acrecentado la riqueza de Juan. Din masal ná an can Pedro humay. Se ha aumentado el palay de Pedro.

Dasdas. *v.* Hablar, decir palabras malas al contrario para avergonzarle.—Pisar, apretar.

Dasig. *v.* Vanagloriarse, jactarse.—Arrimar, poner, colocar. Nagdidinasig ñga may siya salapi. Se jacta de que tiene dinero. Idasig mo iton tadiao dida sa bongbong. Arrima esa tinaja ahí al tabique.—Gloriarse.

Dasmag. *v.* Abalanzarse, embestir.

Dason. *v.* Tirar dos ó más á la vez de alguna cosa; herir dos ó más á la vez á otro; hacer dos ó más á la vez una cosa.

Dasuc. *v.* Apretar; aporrear.

Dasug. *s.* Abrigo, arrimo.—*v.* Abrigar; arrimarse.—**(P)** Apretar, oprimir.

Dasuras. *v.* Vestido diario, de entre semana.—*v.* Ponerse ó llevar dicho vestido.

Data. *v.* Secarse, agostarse las plantas; caerse las hojas de árboles ó plantas. —Hacer del cuerpo, ensuciarse los niños recien nacidos.—*t. esp.* Datar en cuenta, ó á favor de uno lo que le corresponde.

Datag. *s.* Llanura, vega.—*v.* Allanar algún terreno.

Datagnon. *adj.* Que vive en la llanura ó vega.

Date. *adj.* Cosa ordinaria, común, sencilla, que ordinariamente se usa, compra, etc.

Dato. *s.* Principal, señor, capitán pasado.

Dato. *s.* Principal, señor, capitán pasado ó actual; los munícipes y cabezas de barangay.—*v.* Ser principal, hacer á uno principal.—Cadatoan. Principales.

Daton. *dat.* del *pron.* Quitá. Nosotros, nosotras.

Daton. *v.* Enseñar, instruir.—*s.* Parte, división.—*v.* Partir, dividir.

Datong. *v.* Llegar. Pagdatong pá lá nirá. Acaban de llegar. Uaray dat-ngi an acon

baloto. No ha llegado mi baloto. Nagcadatong sira sa Palo. Llegaron á Palo. Nagcacadatong ná an mga dumoroong. Llegan ya los forasteros. Hindat-ngan aco sin palad. Me ha llegado la fortuna.

Datug. *v.* Oprimir, comprimir, apretar una casa con otra pesada; caer cosa pesada sobre uno; poner cosa pesada sobre alguna cosa; poner, caer encima ó sobre una cosa, y la misma cosa pesada que se pone.

Datul. *v.* Partir carne ú otra cosa sobre tajo ó tabla.—Dar contra alguna parte. Nahadatul aco sin cahuy. Me di contra un madero.—Oprimir, apretar.

Daua. *s.* Especie de mijo; su fruta es muy pequeña y comestible.

Dauadaua. *s.* Yerba, cizaña, grama que nace entre el palay ó trigo.

Dauac. *s.* Remedio, medicina.—*v.* Curar, medicinar.—Atravesar ó pasar por medio de la sementera ú otra parte.

Daual *v.* Asomar, aparecer la cabeza de culebra por agujero.—Exceder, sobrepujar.—Brotar.

Dauas. *v.* Sobresalir el color.—Aclararse.

Dauat. *v.* Coger la caña puesta en el coco para que reciba la tuba que destila; coger ó sacar la tuba del mismo coco.

Dauay. *v.* Deshonrar; despreciar; blafemar.

Daug. *v.* Vencer, ganar.—Perder. Nagdaug si Juan. Venció, ganó Juan. Nacadaug si Pedro sin caruhaan ca pisos. Ganó Pedro veinte pesos. Nadaug si acó. Fuí vencido, perdí. Diri acó napapadaug. No me dejo vencer. Dadaogon ca manta. Serás vencido, perderás. Guindaug an mga moros san mga taga España. Los moros fueron vencidos por los españoles.

Daug daug. *v.* Abatir, humillar, envilecer.

Dauhat. *v.* Empinarse, extender el brazo para dar ó alcanzar algo; alcanzar ó coger algo empinándose ó alzando el brazo. Dauhata iton. Alcanza eso.

Dauhug. *s.* Tallo de ubi, apari y otras plantas.—*v.* Echar tallo las mismas.

Daui. *v.* Agarrar ó hacer presa los animales ó peces.

Dauing. *s.* Plátanos hacia el tronco del racimo; son los mejores.

Dauirao. *v.* Chillar, hablar entre dientes.

Dauitan. *adj.* Hablador, que habla mucho.

Daul. *v.* Dar ó pegar con el puño en las espaldas.

Daung daung. *v.* Advertir ó reparar lo que se hace.—*adj.* Comedido, cortés; que está con cuidado en lo que hace.

Dauog. *v.* Torcerse, inclinarse, moverse.

Daup. *v.* Reunirse la gente; acercarse á alguna parte. Venirse, acercarse á uno los animales domésticos. Reunir, llamar á la gente.

Daut. *v.* Malearse, echarse á perder.—*adj.* Cosa maleada, echada á perder.

Daút. *s.* Nipa preparada para hacer ó tejer las que se usan para techar.

Day day. *v.* Manifestar el intento, dar palabra á uno.

Daya. *v.* Acontecer, suceder.—*s.* Embarcación ancha y chata.

Daya daya. *s.* Pintura ó figuras que se hacen en el brazo.

Dayaday. *v.* Callejear, vagabundear.—*adj.* Vagabundo.

Dayac. *loc.* Diri dayac. No será así. Diri dayac maopay. No será bueno.

Dayag. *v.* Manifestar, demostrar.—*adj.* Cosa manifiesta, clara, patente.—*s.* La parte del dote que se da después.

Dayan. *v.* Adornar.—*s.* Adorno.—Bizarría, gallardía, garbo.

Dayang, rayang. *v.* Comenzar muchas cosas y no acabar ninguna.

Dayao. *v.* Alabar, ensalzar, elogiar.—*s.* Luna llena.

Day dayan. *s.* Pasamano largo de caña ú otra cosa.

Dayeg. *v.* Alabar, bendecir, ensalzar.

Day hag. *adj.* Cosa pendiente ó en declive, como monte, tejado, etc.—*v.* Tener ó estar pendiente ó en declive.—Sobrepujar, sobresalir.—Cubrir la tierra la marea ó la avenida.

Dayo. *s.* Jugador que busca y convida á otros para jugar.—*v.* Buscar y convidar á otros para jugar.—*s.* Guardia ó centinela que ponían en la sepultura del dato principal.

Dayoc. *v.* Aderezar, componer el pescado con cortezas y hojas olorosas.

Dayog. *v.* Continuar.

Dayom. *v.* Encoger, apretar.

Dayomat. *adj.* Perenne, perpetuo, continuo.

Dayomi. *s.* Palay fino así llamado.

Dayon. *v.* Continuar, perseverar, seguir ó pasar adelante.—*adj.* Cosa continua, duradera, durable, sin fin, eterna.—*adv.* Continuamente.—*exp. elip.* Adelante. Madapadayon ini nga uran. Continuará esta lluvia. Dadayonon co ini nga buhat. Continuaré esta obra. Uaray acó hinayon. No seguí adelante. Uaray acó pacadayon. No he podido seguir. An quinabuhi nga dayon. La vida eterna. Dayon lá. Adelante.—*adv. m.* Al momento, al instante. Dayon co panimos. Al momento recogí mis

cosas. Si Cruz napacaon sa acon sin amo: a, dayon co suca. Cruz me dió á comer mono: a, al momento vomité.

Dayon dayon. *v.* Seguir adelante en lo que se está haciendo.

Dayuday. *adv. m.* Con frecuencia, de ordinario, de continuo.—*v.* Hacer alguna cosa en el sentido dicho.

Dayupac. *v.* Palmear, palmotear.—*s.* Cuchillo pequeño.

DI

Di. *adv. neg.* No. Di aco. No quiero.

Di dao. *m. adv.* No, no por cierto. Di dao aco. No quiero. ¿Nacadto ca mán didto? Di dao. ¿Estabas también allí? No por cierto.

Di gad. *m. adv.* No, no ciertamente. ¿Icao an sinaca sa balay niya? Di gad. ¿Tú subiste á su casa?—No ciertamente. Di gad aco an quinuha. No lo he cogido yo.

Di gad maano. *m. adv.* No importa.

Di gud. *m. adv.* No, ciertamente no. Di gud aco malaris. No soy desobediente.

Diao. *s.* Abejón de color verde muy vivo.

Dibas. *v.* Caerse la fruta del árbol.

Dican. *adv.* Desde; después. Dican dinhi ngadto. Desde aquí, allí. Dican niyan. Desde ahora. Dican sini. Después de ésto.

Dida. *adv. l.* Ahí.—*v.* Poner ahí. Uaray dida. No está ahí. Didáa gad lá. Ponlo ahí.

Didaánun. *adj.* De ahí, de ese pueblo ó lugar.

Didi. *adv. l.* Aquí. Inabut ná sira didi. Ya han llegado aquí. Naquiquimalooy cami sa imo nga madidi an misa buas. Te suplicamos que sea aquí la misa mañana.

Didis. *s.* Cresta. Algalia, substancia untuosa de olor fuerte y sabor acre, que se saca de la bolsa que debajo del ano tiene el gato de algalia; la cual se usa como medicina.

Didto. *adv. l.* Allí, allá.—*v.* Poner allí ó allá. Didto sa tribunal. Allí en el tribunal. Didto sa salug. Allá en el río. Didtoan. Ponlo allá.

Didtoánum. *adj.* Lo de allí ó allá. Didtoánun sa Palo.—Es allá de Palo.

Digahong. *v.* Retumbar, repercutir la voz ó ruido en cueva, aposento, ó cosa semejante.—El mismo ruido ó repercusión.

Digal. *v.* Inclinar una cosa al ponerla en alguna parte.

Digamon. *v.* Prevenir, preparar lo necesario.

Digcos. *adj.* Cosa selvática.—*s.* Selva ó terreno que no es fangoso, y con hierbas, etc.

Digmi. *v.* Hocicar, pelear, morderse los puercos; morder el puerco.

Digos. *v.* Bañar.

Diguá. *v.* Vomitar, dar arcadas.

Dihan. *adv. l.* Allí.

Dihog. *v.* Untar, ungir.

Dihon. *v.* Hacer ó fabricar ollas y otras cosas de barro.

Diin. *adv. l.* Donde, en donde, de donde, por donde, hacia donde. ¿Diin mo butangan? ¿Dónde lo pusiste? ¿Diin mo siya bon-a? ¿En dónde le heriste? ¿Diin mo cuhaa? ¿De dónde lo has tomado? Diin ca guican? ¿De dónde vienes? ¿Diin ca agui? ¿Por dónde has pasado?

Diis. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria y se come.

Dila. *s.* Lengua.—*v.* Lamer. Nahubag an acon dila. Está hinchada mi lengua. Guindidiláan san ayam an tubig. El perro está lamiendo el agua.—*s.* Afta ó erupción postulosa en la membrana mucosa de la boca, ó ulceritas blanquecinas.

Diladila. *s.* Lengüeta, rodaha de motón.—Badajo.—*v.* Lamer ó andar lamiendo.

Dila-ab. *v.* Arder.—*s.* Llama, llamarada.

Dilang buaya. *s.* Planta que en Botánica se llama *áloe.*

Dilap. *v.* Quemar la llama.

Dilapus. *adj.* Camisa bordada ó cosa semejante.

Dilhab. *v.* Arder, hacer llama el fuego. —*s.* Llama, llamarada.

Dilhao. *v.* Enseñar á sacar la lengua.

Dilong dilong. *v.* Cabecear como el borracho.

Dimdim. *v.* Catar, probar.

Dimlao. *v.* Pintar ó teñir de amarillo.

Dimo. *dat.* de *sing* del *pron.* Icao. Tú. Nangangamaya aco dimo. Te suplico.

Dimog. *v.* Dar ó untar con dulce los labios del niño.

Dimpong. *adj.* Grande, fornido, corpulento.

Di ná. *m. adv.* Ya no. Di ná aco naruruyag. Ya no quiero.

Dinagat. *s.* Mareo.—*v.* Marearse.

Dinalina. *s.* Camote así llamado.

Dinay. *s.* Caña-dulce blanca así llamada.

Dingding. *s.* Voz para arrullar á los niños.—*v.* Arrullar á los niños pronunciando dicha palabra.—*s.* Bizarría; hermosura; lozanía.

Dingga. *v.* Resplandecer, como fuego, luciérnaga ó cosa semejante.—Encandilarse los ojos.—*adj.* Cosa resplandeciente, que brilla.

Dinghut. *s.* Suciedad, basura, maleza.—*v.* Haber suciedad, basura ó maleza.

Diñgin *v.* Unir, pegar una cosa con otra. —*adj.* Plátanos pegados ó unidos. Nagdidiñgin ini tolo ñga saguing. Están pegados estos tres plátanos. Diri aco nacacaon sín diñgin ñga saguing. No como plátanos pegados. Estos naturales creen, que el joven (ó la joven) que comen el *diñgin*, tendrán hijos á pares cuando se casen; y por ésto se abstienen algunos de comer dichos plátanos pegados.

Dinggo. *s.* Menudo de sangre, tripas, hígado y asadura; todo ello picado y revuelto.—*v.* Hacerle y cocerle.

Dingguit. *v.* Arrimar, unir, pegar.—*adj.* Cosa unida ó pegada.

Dinhi. *adv. l.* Aquí. Uaray dinhi. No está aquí.

Dinhianun. *adj.* De aquí, natural de aquí.

Dinhiun. *adj.* De aquí, natural de aquí.

Dinogso. *s.* Remo más corto que el que llaman bugsay.—Ĝauay así llamado.

Dinquit. *v.* Amarrar un coco fruta á otro con su mismo bonote.

Dintoc. *adj.* Cosa delgada.

Dio. *adj.* Cosa pequeña; poco.

Diohal. *v.* Sacar la lengua.

Dios. *s.* Dios. An Dios an aton Guinoo. Dios es nuestro Señor. Diri ca maquidios. No eres amigo de Dios.

Dios dios. *s.* Idolo, falso dios.—*v.* Idolatrar, creer en cosas supersticiosas, hacer cosas supersticiosas. Nag didiosdios sira. Están idolatrando.

Diosnun. *adj.* Cosa divina.

Diot, diotay. *adj.* Cosa pequeña; poquito.

Dipdip. *v.* Cortar á raíz las yerbas ó plantas.

Dipad. *v.* Darse prisa, apresurarse.

Dipang. *s.* Cuchillo pequeño y agudo así llamado.

Dipig. *v.* Apartar, separar.

Dipo. *s.* Desgana ó repugnancia.—*v.* Hacer una cosa con desgana ó repugnancia.

Diquin. *v.* Agarrar, coger.—*adj.* Cosa sucia, asquerosa.

Diquit. *adj.* Cosa pegada, unida como dedos, plátanos, etc. *vid.* Diñgin.

Dira. *dat.* de *pl. pron.* Sira. Ellos, ellas.

Diri. *v.* Vedar, reprobar, impedir, prohibir, no querer. Diri aco. No quiero. Iguindidiri co gud an pagsugal. Prohibo de veras el juego. Guindidi-an quitá sa Dios sa pagbuhat sin maraut. Dios nos prohibe hacer cosa mala. Nadiri siya. No quiere. ¿Ano dinidirian mo? ¿Por qué no quieres, qué es lo que repruebas?

Diri. *adv. neg.* No. Diri aco macadto. Yo no voy. Diri busag. No es blanco. Diri aco macatuman siton. No podré cumplir eso.

Diri dao. *m. adv.* No, no por cierto. Diri dao mahihimo. No es posible. Diri dao aco. No quiero. Diri dao. No por cierto.

Diri dayac. *m. adv.* No por cierto, seguramente no. Diri dayac si Pedro an nañgauat. Seguramente no es Pedro el que ha robado.

Diri gad. *m. adj.* No, ciertamente no. Diri gad ansia. No es así. An busag, ¿itum ba? diri gad. Lo blanco ¿es negro? Ciertamente no.

Diri gud. *m. adv.* No, no ciertamente. Diri gud aco naruruyag. No quiero, de ninguna manera quiero.

Dirig. *v.* Echar, acostarse juntos ó cerca uno de otro.

Diri ñga gayud. *m. adv.* No, no ciertamente. Diri ñga gayud mahihimo. Ciertamente que no es posible.

Diri maano. *adv.* No importa.

Diris. *s.* Así llaman estos bisayas á su ministro ó sacerdote idólatra.

Dirodigua. *v.* **(De digua).** Vomitar, vomitar sangre con frecuencia.—*s.* Vómito, vómito frecuente de sangre.

Disuc. *v.* Apretar, aporrear.

Dis-ug. *v.* Apartar, separar.

Dita. *s.* Árbol grande de hojas estrechas y algo largas; su raíz es medicinal como la quina; su zumo es venenoso.—*v.* Enherbolar armas ú otra cosa con dicho zumo.

Dital. *v.* Vejar, maltratar, oprimir.—*adj.* Cosa áspera, desigual; sobresaliente; inconveniente.

Dithon. *adv. l.* Allí, allá.—*v.* Poner allí ó allá. Dithon máyada. Allí hay. Dithonan an bugas sa solud. Pon, ó lleva el arroz adentro.

Dito. *adj.* Cosa pequeña, poco.—*v.* Disminuir, hacer pequeña una cosa.

Diuata. *s.* Idolo; falso dios.—Hechicero, hechicera. Superstición, falsa creencia. Idólatra.—*v.* Idolatrar, creer en cosas falsas, hechizar, agorar, presagiar supersticiosamente.

Diuatahan. *adj.* Idólatra; hechicero, supersticioso, agorero; que cree ó hace cosas supersticiosas; que adora á los falsos dioses.

Diuit. *v.* Dar ó largar á uno alguna cosa colocada en la extremidad de un palo ú otra cosa, por no alcanzar con la mano. —Alcanzar alguna cosa con palo ó cosa

semejante.—Limpiar, quitar las telarañas ó suciedad del techo con palo, etc.

Diya. *dat.* de *sing.* del *pron.* Siya. El, ella.

Diyo. *dat.* de *pl.* del *pron.* Camó. Vosotros, vosotras.

Diyot. *adj.* Pequeñito, poquito.

DO

Dob dob. *v.* Chamuscar; quemar lo amontonado.—*s.* Pintura que suelen hacerse en el pecho.

Doboc. *adj.* Podrido; echado á perder.

Doc doc. *v.* Pinchar, picar, herir con instrumento agudo de abajo arriba.—*s.* Vello, pelo; plumas pequeñas de las aves. —*v.* Moler, machacar en almirez ó mortero.—*s.* Mano de almirez ó mortero.

Docdocan. *s.* Almirez, mortero.

Doclis. *s.* Gusano así llamado; se esconde de día y aparece de noche; es muy perjudicial al palay verde que roe por el tronco.—*v.* Roer dicho gusano el palay ó yerba.

Docloy. *v.* Acometer á uno periódicamente alguna enfermedad; recaer; volver á dar á uno el accidente.—*s.* Enfermedad crónica ó habitual que ataca con alguna frecuencia.

Docloyon. *adj.* Enfermo habitual, que padece por temporadas la misma enfermedad.

Doclug. *s.* Travesaño del piso de casa, sobre el cual descansan las tablas ó cañas de que se compone.

Docnay. *s.* Yerba así llamada; con su pelusa se hacen almohadas.

Doco. *v.* Inclinar, bajar la cabeza; bajarse, agacharse.

Docol. *s.* Piedra redonda de la que se sirve el alfarero para hacer ollas y otros vasos. —*v.* Desplegarse, desdoblarse camisa ú otra pieza.

Docot. *v.* Prender, arder el fuego.—Pegar, unir una cosa á otra.—*adj.* Pegado, unido; cosa pegajosa.

Dodo. *s.* Voz de respeto que usan para nombrar á alguno de sus mayores.

Dogmoc. *v.* Desmenuzar, hacer pedazos pequeños. Quebrantar, machacar, majar; fracturarse algún hueso. Pagdogmoca niyo iton nga buaya. Quebrantad los huesos á ese caimán. Naobus madogmoc an iya mga tulan. Se fracturó todos los huesos. Guindogmocan acó nira. Me han apaleado, me han quebrantado á palos.

Dogmon. *s.* Cama ó montón de yerba y maleza, que hacen los puercos y otros animales para echarse en él, ó las puercas cuando están para parir.—*v.* Hacer dicho montón ó cama.

Dogso. *s.* Pescado así llamado.

Dogtong. *v.* Añadir un mecate á otro, un cordel á otro, un hilo á otro; anudar ó amarrar otra vez el mecate que se rompió.

Dohol. *v.* Alargar, ó dar al que está separado. Traer ó llevar algo á alguna parte. Idohol mo sa acon iton paló. Alárgame ese martillo. Dinohol ná sira sin humay. Ya han traido palay. Nacadohol ná camí sin sacate. Ya hemos llevado zacate.

Dohong. *adj.* Avaro, avariento; mezquino, miserable.—Tonto, bobo.—*s.* Cuchillo pequeño así llamado.

Dohot. *v.* Hablar sin consideración. Iniisgan co sia, cay dinohotan aco niya. Me enojé con él, porque me habló sin consideración.

Doldol. *v.* Dar ó tocar con la sal-piedra la morisqueta ó vianda.—*s.* Árbol de hojas algo anchas, abroqueladas y con aberturas; su madera es blanda; y su fruta, que consiste en una cápsula que contiene de quince á veinte semillas, envueltas en una borra larga y blanca, la cual sale y se extiende al abrirse la cápsula por efecto del calor, no se come. Borra de dicho árbol; es muy fina y pegajosa. Se usa para henchir almohadas ó cosas semejantes. Algodonero. Idoldol mo iton asín sa loto. Da á la morisqueta con esa sal. Tagui acó sin tipic nga asín nga idoldol co sa loto. Dame un pedazo de sal para dar con ella á la morisqueta. Panguha quitá sin bonga sin doldol. Vamos á coger fruta del algodonero doldol.

Dolis. *v.* Raspar. Quemarse con tizón, etc.

Dolnoc. *v.* Crecer la mar cuando hay temporal.—*s.* Creciente grande de la mar causado por el mal temporal.

Dolo. *adj.* Ceñudo, que tiene ceño ó sobrecejo.—*v.* Poner mal rostro, enfadarse, enojarse.—*adj.* Mustio, triste, quejoso.

Doloc. *s.* Olas grandes, que revientan con furia en las playas y peñascos.—*v.* Haber olas grandes por efecto de algún baguio no lejano; reventar con furia las grandes olas.—En la parte Este de Sámar se manifiesta el doloc, cuando el temporal ó baguio pasa no muy lejos de la costa, en tal caso el oleaje no revienta en medio del mar, sinó que viene serpenteando hasta estallar con furia en la playa; pero sí revienta en medio del mar, cuando el baguio se aproxima ó arrecia el viento. En Borongan, cuando hay do-

loc, no es posible salir ni entrar por las bocanas de sus ríos, sin riesgo seguro de naufragar.

Dolon. *v.* Dividir, partir; apartar, separar. —*s.* Parte, partición, división, separación.

Dolong. *s.* Proa de toda clase de embarcaciones.

Dologanun. *adj.* Gente de proa, los de proa.

Dolood. *v.* Desestimar, desechar, denegar.

Domog. *v.* Podrirse alguna cosa.—*adj.* Podrido, dañado. Domog na an cahui. Ya está podrido el madero. Caona niyo an camote.—Diri, cay domog na. Comed el camote.—No, que ya está podrido.—Cadom-gan.—*s.* Podredumbre.

Dom-ol. *v.* Acercar lo que uno lleva á otro, pero sin soltarlo. Tocar á uno después; mojar despacio la pluma en el tintero, ó alguna cosa en agua ú otro líquido.

Domot. *v.* Aborrecer, detestar, odiar.—*s.* Rencor, odio, aborrecimiento. Nagdodomot acó sa iya. Le aborrezco. Guindodom-tan sa Dios an pagcabongalos, cay bisio nga impiernohanon. Dios aborrece la ingratitud, por ser un vicio infernal.

Dong dong. *s.* Estaca clavada en tierra para que suba por ella el vástago del buyo, ubi ú otra planta.—*v.* Poner ó clavar en tierra dicha estaca.

Dongan. *adv.* Á un tiempo; simultáneamente; á una. *v.* Hacer ó decir una cosa á un tiempo; concurrir ó suceder algo en un mismo tiempo.

Dongandonganan. *s.* Sien, sienes.

Dongao. *v.* Asomar, mirar por ventana ú otra parte; acechar. Hablar bajo entre sí; musitar.

Dongas. *v.* Andar ó caminar sin cubrirse la cabeza. San buhi pa si S. Pedro de Alcántara nagdongas guihapon. Cuando vivía S. Pedro de Alcántara siempre andaba con la cabeza descubierta.

Dongat. *v.* Volver la cabeza; atender.

Dongca. *v.* Dar contra piedra ú otra parte; embestir una embarcación á otra. Construir casa en forma de siete; la misma forma.

Dongco. *v.* Afluir ó juntarse varios ríos en un mismo lugar.

Dong hay. *v.* Correr con fuerza, con violencia, precipitadamente.

Dongó. *v.* Bajar, inclinar la cabeza; hacer reverencia.

Dongoc. *v.* *vid.* Dongó.

Dongon. *s.* Árbol de madera fuerte así llamado; su fruta no se come.

Dongoy. *adj.* Perezoso, flojo, dormilón, descuidado, negligente.

Dongtol. *v.* Llegar, aparecer como la langosta, ú otra cosa.

Don-og. *v.* Percibir el olor de una cosa.

Donot. *v.* Podrirse, echarse á perder. *adj.* Cosa podrida. Donot ná an isda. Ya está podrido el pescado.

Donsol. *s.* Instrumento de platero.

Dooc. *v.* Arrimarse, acercarse, aproximarse. Ayao pagdooc sa acon, ayao acó pagdoocan. No te arrimes á mí.

Dool. *s.* Raíz del árbol llamado pagatpat; se cría en los manglares y á orilla de los ríos; á poca distancia de dicho árbol, crecen muchas raices cónicas, de un pié de largas próximamente; brotan derechas, y por su blandura y poca pesadez pueden suplir al corcho; de ellas se hacen tapones para botellas, y se usan también para suavizar las navajas de afeitar.

Doom. *v.* Meter la comida en la boca. Dumiri ngani in pagcaon, pagdooma mo siya. Si no quiere comer, métele la comida en la boca.

Doon. *adv. l.* **(C)** Ahí. *v.* Poner ahí. Uaray doon. No está ahí. Doona iton. Pon eso ahí.

Doon. *v.* Apretar con la mano ó dedos alguna cosa; palpar, tocar una cosa con la mano ó dedos.

Doong. *s.* Ave parduzca, zancuda y de pico largo; se mantiene de peces pequeños y otros bichos que coge en la mar ó ríos.—*v.* Parar; fondear; refugiarse. Pagdoong quita dida siton doroongan. Paremos en ese fondeadero.

Doot. *v.* Tocar unas cosas con otras ó estar muy juntas y apiñadas; aproximar, acercar. Ayao pagdo-ta, ayao pagdoota iton mga cabayo, bangin magarauay in pagdooton mo. No acerques esos caballos, no sea que riñan si los aproximas. Dinoot an hipon. Se ha acercado el jipon á la playa.

Dopoc. *v.* Quebrarse, romperse con facilidad una cosa. *adj.* Cosa quebradiza. Madopoc an salaming. El cristal es quebradizo.

Dopol. *v.* Hacer roma alguna cosa.—*adj.* Cosa roma, corta.—*v.* Cortar, disminuir, hacer corta una cosa.—*adj.* Próximo, cercano.—*v.* Afirmar, sostener. Topar, no poder pasar adelante.

Dopong. *s.* Culebra corta, de color verde; es venenosa.

Dopot. *v.* Ajustar, encajar una cosa en otra.—*adj.* Trabajador; aplicado.—*v.* Es-

merarse, extremarse, poner sumo cuidado y atención.—*s.* Esmero, sumo cuidado y atención.

Doradu. *s.* Pez con púas amarillas en el lomo; es ancho y amarillo; se come.

Dorho. *s.* Extremo ó parte opuesta de alguna cosa.

Doroc. *v.* Limpiar la sementera de árboles y maleza.—*s.* Palos ó broza de la sementera ó desmonte, amontonados para quemarlos.

Dorocot. *v.* Sacar algo de agujero, tinaja ó cosa semejante.

Dorog. *v.* Dormir ó acostarse jnntos.

Dorogas. *v.* Chancearse, bromearse, burlarse.—*s.* Broma, chanza, chacota, burla. Di ca magdodorogas san mg̃a catigurang̃an ug mg̃a macalolooy. No te burlarás ni de los ancianos, ni de los pobres.

Doromotan. *adj.* **(De domot).** Aborrecible, abominable, detestable.

Doron. *s.* Langosta.

Dorong̃an. *adv. m.* Á un tiempo, á una, á la par.—*v.* Hacer ó decir una cosa á un tiempo, concurrir ó suceder algo simultáneamente.

Dorongco. *v.* **(De dongco).** Converger, afluir, dirigirse varias líneas á un mismo punto.

Doronggan. *s.* Oídos.

Doroongan. *s.* **(De doong).** Embarcadero; desembarcadero.

Doroos. *v.* Apretar, arreciar.—Urgir.

Doroot. *v.* Unirse, juntarse, estar como pegadas unas cosas con otras.

Doroput. *adj.* Diligente, activo.—*v.* Procurar, buscar con diligencia.

Doros. *s.* Diarrea.—*v.* Padecer diarrea.—*s.* Hernia, quebradura.—Hilera de nipa en el techo. Longitud de casa, camarín, ó cosa semejante.

Doroso. *v.* Rechinar los dientes.

Dorosug. *adv.* De repente, de golpe.—*v.* Precipitarse, obrar inconsideradamente.

Dorot. *v.* Servir la comida á los que están á la mesa.

Doroto. *adj.* Prudente, juicioso; perseverante.—*v.* Perseverar, ser prudente ó juicioso.

Doroy. *v.* Reunirse la gente para ver alguna cosa.—Carecer de fortuna.—*adj.* Desdichado, desafortunado.—*s.* Desgracia; suerte adversa.—*v.* Desobedecer.—*adj.* Desobediente, indócil.—*v.* Crecer, aumentarse la enfermedad ú otra cosa; añadir.—*v.* Sucederse; ocurrir unos trabajos después de otros.—*v.* Enfadarse, irritarse. Graznar la gallina cuando ve al gavilán, culebra, ó cosa que la espanta. —*loc.* Se dice del niño, que, cuanto más se le quiere acallar, más llora y se irrita.

Doroyhag. *v.* Desperdiciar el palay al ventearlo con el harnero.—Encaminar, dirigir.

Dorum-tan. *adj.* **(De domot).** Aborrecible, detestable.

Dosdos. *v.* Empujar, impeler, echar hacia adelante.—Apretar, juntar, unir bien cañas ú otra cosa.—*adj.* Espeso, unido, como yerba ú otra cosa.

Dosmog. *v.* Acometer, embestir. Empujar. Dinodosmogan cami nira. Nos acometieron. Ayao acó niyo padosmogui. No me empujéis.

Doso. *v.* Empujar; echar hacia adelante ó á un lado alguna cosa sin levantarla de donde está.

Dosol. *s.* Bulto en el vientre, que muda de lugar.—*v.* Padecer dicha enfermedad.—Doler el vientre.

Dosoros. *v.* Pasar, seguir adelante sin hacer reverencia, cuando debe hacerse.

Dos-ug. *v.* Hacerse hacia acá ó hacia allá, lo que se mueve por sí.

Dotdot. *s.* Vello, pelo; plumas pequeñas que tienen las aves.—*v.* Llegar á alguna parte. —Deshojar, quitar las hojas á las plantas.

Dotol. *v.* Caerse las plumas á las aves; pelechar. Caerse el pelo por alguna enfermedad.

DU

Duac. *adj.* Color claro.—*v.* Encorvarse, inclinarse.

Duag. *v.* Enredar, divertirse.—Fugarse, huir, escaparse.—*adj.* Fugitivo, que se escapa de la justicia ó del enemigo.—Cosa preciosa, hermosa.

Duang̃. *v.* Diseñar, delinear, ó trazar un edificio ó cosa semejante.—Estorbar, embarazar.—*s.* Espacio que hay de un pilar á otro, de un harigue á otro, de una estaca á otra; espacio ó distancia.—*v.* Comer á hurtadillas, de lo guardado; comer el perro ó gato la comida que se tenía guardada.—*adj.* Goloso.

Duao. *v.* Visitar. Nagduao aco san masaquít. He visitado al enfermo.

Duas. *v.* Descolorarse, ponerse pálido.—*adj.* Descolorido, pálido, blanquecino.

Duasun. *adj.* Descolorido, pálido, blanquecino.

Dubas. *adj.* Cosa gastada, deteriorada con el uso.—*v.* Gastarse, deteriorarse.

Duca. *v.* Levantar la cabeza.—Visitar ó mi-

rar.—Dar traspié, caerse á un lado y á otro.—*s.* Plátano así llamado.

Duca duca. *v.* Levantar con frecuencia la cabeza.

Duca duca, hiduca duca. *v.* Cabecear el que se duerme.

Ducao. *s.* Pescado así llamado.—Enredadera espinosa así llamada.—*v.* Visitar.

Ducat. *s.* Bolsa hecha de hojas, de figura de corazón, la cual llenan de arroz y lo cuecen en ella.—*v.* Hacer dicha bolsa.—Levantar algo del suelo.

Ducla. *v.* Espantar, atemorizar.—Saltar.—*s.* Asombro, espanto repentino. Ayao pagduclaha an acon mga hayop. No espantes mis animales.

Duclat. *v.* Limpiar las uñas.—Recibir golpe en los ojos.

Ducog. *v.* Asomar por la ventana ú otra parte.—Visitar, mirar.—*adj.* Cosa inclinada.

Ducum. *s.* Planta así llamada; es medicinal.

Dudgo. *v.* Suspirar, gemir el enfermo.

Dudo. *v.* Meter el bolo de plano, cuando quitan con él la yerba.

Dudyong. *v.* Enloquecer, ó dejar los árboles de dar fruto, ó darlo con irregularidad.

Dug dug. *v.* Aumentar, añadir.—*s.* Aumento.—*v.* Saltear, robar.

Duga. *s.* Zumo, jugo de fruta, savia de árbol ó planta.—*v.* Echar, dar zumo ó savia lo dicho.—*s.* Humor ó líquido del cuerpo, ó de la carne.

Duga. *s.* Arrebol.—*v.* Tener arreboles el cielo.—*s.* Ruido de aguacero, viento, mar, ó cosa semejante.—*v.* Rugir.

Dug-an. *s.* Árbol de hojas purpúreas, estrechas y pequeñas.

Dugang. *v.* Añadir, aumentar, acrecentar.

Dug-ang. *s.* **(C)** Morisqueta que se pega al fondo ó lados de la olla; en **(B)** llaman *itip*.

Dug-as. *v.* Blanquear ó limpiar bien el arroz.

Dugas. *v.* Sembrar otra vez por haberse perdido la primera semilla.

Dugay. *v.* Durar, tardar mucho, hacer ya mucho tiempo.—*adj.* Cosa que dura; mucho ó largo tiempo.

Dugcal. *v.* Pinchar, picar, herir de punta. Clavarse espina ú otra cosa.

Dughan. *s.* Pecho.

Dughang. *v.* Herir, pinchar, picar desde abajo arriba.

Dug-anun. *adj.* Que padece del pecho.

Dugho. *v.* Coger cangrejos en agujeros metiendo la mano.—*s.* Pescado así llamado.

Dugmac. *v.* Herir, pinchar desde abajo arriba. Guindugmacan siya sin bagcao. Fué herido con una lanza.

Dugmil. *adj.* Cercano, próximo.—Estar cerca.

Dugmo. *v.* Oprimir contra el suelo, caer y quedar como aplastado en tierra.

Dugnit. *s.* Vestido ó ropa ya usada.—*adj.* Ropa sucia, rota ó desechada.—*v.* Vestirse, ponerse dicha ropa.

Dugo. *s.* Sangre.—*v.* Salir sangre, hacerse sangre. Úsase también por *semen prolífero*.

Dugoc. *s.* Asta de fisga, lanza ó cosa semejante.—*v.* Concurrir, juntarse, reunirse la gente.—Pinchar, picar, herir.

Dugocan. *s.* Hoja de la nipa antes de abrirse.

Dugon. *v.* Caerse el pelo por enfermedad ú otra causa.

Dugoon. *adj.* Sangriento, ensangrentado, cruento.—Sanguíneo.

Dug-ot. *v.* Hilar.—Anudar ó arreglar las hebras de seda, abacá ú otra materia que se ha de tejer.

Dug-otun. *adj.* Seda, abacá ú otra materia que se ha de tejer.

Dugsang. *v.* Herir de punta y con cosa larga.—Ensancharse, empeorarse la llaga ó herida.

Dugup. *v.* Ayudar.—Concurrir; convenir.

Dugus. *s.* Miel de abejas.—*s.* Hacer miel las abejas.

Dugya. (suave la g). **Duguia.** *v.* Tentar, incitar.

Dugyap. (sueve la g). **Duguiap.** *v.* Extenderse por tierra enredadera ó cosa semejante.

Dugyl. (suave la g). **Duguil.** *v.* Vencer, rendir.

Duha. *adj.* Dos. *v.* Hacer de una cosa dos. Duha sira ca tauo. Son dos personas. Duduha lá cami. Solamente somos dos. Pagduduhaun co ini. Haré esto dos.

Duhao. *adj.* Cosa fea, que causa horror ó aversión.

Duhit. *v.* Retozar, juguetear.

Dula. *v.* Holgarse, divertirse, entretenerse como los niños.

Dulac. *v.* Tumbarse, derribarse la yerba ó planta, caerse tabique de caña ú otra cosa.

Dulag. *v.* Ir de prisa, distraido y como atolondrado.

Dulagmuc. *s.* Árbol así llamado; da mucha flor.

Dulahot. *v.* Hilvanar.—Coser la nipa que se usa para techar.

Dulan dulan. *v.* Ahogarse con el bocado atravesado.
Dulang. *s.* Batea redonda de madera para varios usos.
Dulañgan. *s.* Mina; batea donde suelen lavar el oro en el sitio de donde lo sacan.
Dulanus. *adj.* Cosa resbalosa, resbaladiza. —Cosa lisa, sin tropiezo ni aspereza.—*v.* Resbalarse.
Dulao. *s.* Planta de color amarillo así llamada; se parece al azafrán.—*adj.* Color amarillo.—*v.* Teñir de amarillo.
Dulas. *v.* Ir á menos, como el rico que viene á caer en pobreza y desdichas.
Dulapang. *adj.* Embarcación menor, ancha y de poco fondo.
Dulaput. *adj.* Cosa pegajosa como almidón.
Dulay. *v.* Bambolearse, ladearse, inclinarse á uno y otro lado, como el borracho ó la peonza cuando concluye de dar vueltas. —Desanimarse, desalentarse, desmayar.
Dulay dulay. *v.* Bambolearse, ladearse, inclinarse con frecuencia.—Concluir de dar vueltas la peonza.
Duldug. *v.* Meter con fuerza en agujero palo, caña ú otra cosa.—*s.* Asta de lanza ó cosa semejante.
Duldul. *v.* Juntarse, acercarse, tocarse.—Meter ó dar lo pequeño por lo grande, lo malo por lo bueno.
Dulhug. *v.* Volver, regresar de la sementera al pueblo.—Bajar monte, cuesta ó pendiente.—Llevar de comer á los que trabajan en la sementera.
Duliat. *s.* Abertura, resquicio.
Dulis. *adj.* Ropa sucia y medio podrida.—*v.* Estar la ropa sucia ó medio podrida. —*s.* Enfermedad cutánea en perros y otros animales. Ayam nga dulisun. Perro sarnoso.
Dulit duquit. *v.* Limpiar, quitar la basura ó sociedad de réndijas ó aberturas con palito ú otra cosa.—Hablar mucho y sin orden.
Dulong. *s.* Llevar.—Traer.—Ipadodolong co ini sa Tacloban. Mandaré llevar ésto á Tacloban. Aádi in surat nga dinolong co tican sa Palo. Aquí hay una carta que he traído de Palo.
Dulos. *s.* Cuerda de la guitarra.—*v.* Ponerla.
Dulot. *v.* Penetrar arma ó cosa semejante; penetrar ó agarrar clavo ó cosa equivalente; introducir estaca ú otra cosa en tierra.—*s.* Profundidad de lo clavado ó introducido; profundidad de lo que penetra ó agarra.
Dulpa. *v.* Aumentar, añadir.

Duluang. *v.* Desaguar riachuelo en río; desaguar un río en otro.
Duluangan. *s.* Encuentro de los ríos, cuando uno desagua en otro.
Duluc. *v.* Atravesarse algo en la garganta.
Dulug. *s.* **(C)** Calentura.—*v.* Dar á uno calentura, tener calentura. Guindudulug siya. Tiene calentura.
Dulug dulug. *s.* Lagartija así llamada.
Dulum. *adj.* Oscuro.—*v.* Oscurecer.—*s.* Oscuridad. Nagdulum an adlao. Se oscureció el sol.
Dulya. *v.* Reventar, quebrar las olas en la playa.
Duma. *s.* Yerba, raíces, ó tubérculos comestibles.
Dumadáug. *adj.* **(De daug).** Vencedor, que vence.
Dumagat. *s.* Pescador.—*adj.* Playeros, ribereños, que viven en la playa ó ribera del mar.
Dumaraga. *s.* Polla, vaca, caraballa, oveja, que no han principiado á poner si son aves, ó á parir si son animales. Ternera, becerra, polla.
Dumaragco. *s.* Dedo pulgar; dedo grande del pié.
Dumarágco. *adj.* **(De dagco).** Cosa grande.—*v.* Hacerse grande una cosa.
Dumaramo. *adj.* **(De damo).** Mucho.
Dumay. *adj.* Cosa podrida, pasada, como camisa vieja ó cosa semejante.—*v.* Vestir ó ponerse ropa vieja.
Dumdum. *s.* Memoria. (En la poesía bisaya suele tomarse por entendimiento).—*v.* Acordarse; recordar. Diri aco nahanunumdum, diri aco nanunumdum. No me acuerdo. Panumdum dao. Recuerda. Nagpipinanumdum aco, ug diri aco nanunumdum. Estoy recordando, y no me acuerdo. Dumdumun mo an Dios. Acuérdate de Dios.
Dumit. *s.* Mancha, mancilla, desdoro.—Manchar, ensuciar.—*adj.* Cosa manchada, sucia.
Dumorógmon. *s.* Culebra grande y venenosa así llamada.
Dumoróong. *adj.* Forastero, extraño.
Dumpay. *v.* Disminuir, amainar, calmar.
Dumpil. Llevar el viento las nubes.
Dumudlao. *s.* Pescado así llamado.
Dundonay. *s.* Paloma silvestre de color pardusco y verde, con un copete largo y vistoso en la cabeza.
Dung dung. *v.* Extasiarse, arrobarse, quedar absorto.—*adj.* Extático.—*v.* Acercar, estar ó poner una cosa inmediata á otra.
Duñgas. *v.* Repelar, remesar.—Atropellar.

Dungu. *adj.* Tonto, bembo.
Dungug. *v.* Oir; escuchar.—*s.* Fama, honor, reputación. Diri aco nadungug. No oigo. Nacadungug aco sin tingug. He oido una voz. Nacabuncag aco san dungug san acon igcasitauo. He quitado la fama á mi prójimo.
Dunsal. *v.* Topar ó dar una cosa con otra.
Duntay. *adj.* Rama larga de árbol.—*v.* Arrimarse á la orilla ó á la punta.
Dupa. *s.* Braza ó medida de dos varas.—*v.* Medir por brazas.—Poner en cruz.—Crucificar. Guindupa co ná an cahuy, may tolo ca dupa ngan sin dangao. Ya he medido el madero: tiene tres brazas y un palmo. Guindupa aco san maestro. Me mandó poner en cruz el maestro. Guindupa sa cruz an aton Guinoo. Fué crucificado Nuestro Señor.
Dupag. *v.* Confiar.—Alegrarse.—*s.* Confianza.—Alegría.—*adj.* Confiado, consolado, alentado.
Dupahan. *s.* Medida de una braza. Nabari an dupahan. Se ha roto la medida.
Dupalug. *v.* Distraerse.—*adj.* Distraído, torpe ó falto de habilidad.
Dupang. *v.* Ronchas que salen en el cuerpo y que causan mucha picazón.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.—*adj.* Loco, endemoniado, á quien, dicen, habla el diablo, y queda como atontado, corre como un energúmeno, sube á los árboles y hace otras cosas.
Dupil. *v.* Cansarse, fatigarse.—Acercarse al enfermo para darle calor.
Duplac. *v.* Tumbarse, caerse árbol, planta ú otra cosa.
Dupo. *v.* Remachar la punta del clavo.
Dupung. *adj.* Rudo, torpe ó falto de habilidad.—*v.* Estar ó hallarse uno como atado sin saber lo que hace.
Duquil, duquil duquil. *v.* Herir ó picar la tierra con palo ó cosa semejante.
Duras. *v.* Alborotar, gritar, dar voces.
Durat. *v.* Insistir, persistir.—*adj.* Perseverante; tenaz; cosa difícil de trabajar.—*s.* Lagartija así llamada.
Durhag. *adj.* Descolorido, blanquecino, pálido.—*v.* Descolorarse, descolorirse.
During. *s.* Mancha.—*v.* Manchar.—*adj.* Cosa sucia, manchada.
Duringun. *adj.* Sucio, manchado.
Duripot. *adj.* Diligente, solícito, activo.—*v.* Diligenciar, solicitar, pretender ó buscar con diligencia.
Duro. *v.* Caerse la fruta de los árboles.
Durubasa. *s.* Intérprete.—*v.* Interpretar.
Durus. *v.* Apretar, arreciar, urgir.—Soplar fuerte el viento.—*adj.* Viento fuerte, dolor fuerte, etc.
Dusa. *v.* Hablar alto, á voces.—*adj* Tenaz, porfiado, pertinaz.
Dusac. *adj.* Cosa blanda y algo podrida.
Dusang. *v.* Picar, hacer pedazos muy menudos una cosa.—Dar, pegar con el puño ú otra cosa.
Dusay. *adj.* Cosa vieja, usada.
Dusmug. *v.* Cabecear de sueño.—Apretar, hincar, meter en tierra alguna cosa.
Duyag. *v.* Holgarse, alegrarse, divertirse, entretenerse; cantar canciones.—*s.* Canción.—*v.* Ultrajar, maltratar, escarnecer.—Desear, gozarse.—*s.* Deseo, gozo.
Duyan. *s.* Hamaca, red gruesa y clara, por lo común de abacá ó bejuco limpio, la cual, asegurada por las extremidades èn dos árboles, estacas ó escarpias, queda pendiente en el aire, y sirve de cama y columpio, y para caminar dentro de ella, conduciéndola dos ó más hombres.—*v.* Echarse, mecerse en ella —Llevar á uno en hamaca.
Duyan duyan. *v.* Mecerse en la hamaca ó cosa equivalente.
Duyao. *v.* Holgarse, divertirse, enredar.—Concertar el casamiento de los hijos cuando son niños.
Duyas. *v.* Resbalar; errar ó no dar al objeto.
Duyhag. *v.* Quitar el salvado ó upa fina al arroz.
Duyo. *v.* Disgustarse por ser poco lo que le han dado ó por otra causa.—*adj.* Descontento, disgustado, mal satisfecho, quejoso.
Duyoc. *v.* Encorvar, doblegar, inclinar. Duyoca iton saguing ngan cuháa an bonga. Inclina ese plátano y coge la fruta.
Duyog. *v.* Cantar ó tocar con armonía. Diri nagduduroyog an mga cantores. No cantan con armonía los cantores.
Duyom. *adj.* Puerco todo negro.
Duyong. *s.* Pez grande así llamado; su carne se parece á la de vaca.
Duyong duyong. *s.* Estrellas así llamadas.
Duyoput. *adj.* Diligente.—*v.* Ser diligente.

G

GA

Gaab. *s.* Pincho de caña clavado en tierra con la punta hacia arriba para que se hiera el que pase.—*v.* Poner, clavar en tierra dicho pincho.

Gaan. *adj.* Cosa liviana, ligera, que pesa poco.—*v.* Pesar poco, ser liviana una cosa, ser fácil de llevar.

Gaang. *v.* Ponerse ó estar en cuclillas.—Andar arrastrando la parte trasera.

Gaas. *s.* Planta de hojas largas; sirve para techar edificios.

Gaas gaas. Pájaro pequeño así llamado.

Gaba. *s.* Hado.—*v.* Hadar; encanijar.—*exp. fam.* Pagarla ó pagarlas; me la pagarás, me las has de pagar. Hingabaan co icao. Ya me las pagaste. Hingabaan aco san acon higripid. Ya se las pagué á mi vecino. Gagabaan co icao. Tú me las pagarás. Nahadluc aco san gaba. Tengo miedo al hado, al castigo. Hingabaan an acon anac san asuang. El brujo ha encanijado á mi hijo.

Gaba. *v.* Abarcar, ceñir con los brazos ó mano alguna cosa.

Gaban. *v.* Juntarse macho y hembra.

Gabang. *v.* Coger á alguno para alguna faena sin darle lugar á ir por lo necesario para el viaje.

Gabao. *v.* Aumentar, dar encima, añadir algo sobre la cosa que se cambia por otra.—*s.* Aumento.

Gabas. *v.* Escaparse el que está cercado por dos ó más personas.—Desmontar, cortar la maleza, dejar limpio el terreno.—Pasar uno cerca de donde otro se halla.—*s.* La parte que falta ó resta aún por hacer de lo ya principiado en la sementera.

Gabas. *s.* Sierra grande.—*v.* Aserrar con ella.—*adj.* Campana hendida, rota.

Gabay. *interj.* Ojalá, más valiera, mejor fuera. ¡Gabay cunta nga diri ná aco maliuat sin pacasala! ¡Ojalá que yo no vuelva à pecar!

Gabay. *v.* Acompañar; hacer una cosa en compañía de otros.—Juntarse al arrimo de uno, participar de sus bienes.—Sostenerse ó nadar sobre tabla, palo, caña ú otra cosa.

Gabayan. *s.* Sustentáculo, sostén ó apoyo para nadar.

Gabhay. *v.* Echarse ó ponerse de pechos.

GA

Gab-í. *s.* Noche, de noche.—*v.* Anochecer. Gab-í ná. Ya es de noche. Maopay nga gab-í. Buenas noches. Gagab-ihan quitá. Nos anochecerá. Nagabihan cami sa Palo. Nos anocheció en Palo. Halarum an cagab-ihun. Muy entrada la noche.—Cagab-í. *adv. t.* Anoche. Inabut cami cagab-í. Llegamos anoche.

Gabi. *v.* Abrir la boca al puerco ó á otro animal.—Oprimir.

Gabil. *v.* Agarrar por el hombro.—Luchar, agarrándose de los hombros.

Gabiling. *v.* Tirar hacia sí de alguna cosa.—Mirar vasija ó cosa semejante.

Gabnot. *v.* Arrancar yerba ú otra cosa.—Desenvainar la espada ú otra arma.

Gaboc. *adj.* Cosa podrida, en mal estado.—*v.* Podrirse, estar una cosa mala ó en mal estado, aunque sea hierro ó madera.—Palo ó madero podrido.

Gabon. *s.* Yerba, maleza que crece en la sementera.—Montón de tierra que ponen alrededor de algunas plantas.—*v.* Cubrir las plantas con tierra.—*s.* Culero que ponen á los niños en el ano.—*s.* Placenta.

Gabon gabon. *s.* Vientre de vaca, carabao, etc.—*pl.* Callos.

Gabud. *v.* Enrodrigonar; rodrigar; trepar las plantas por árboles ú otra parte; agarrar las mismas en tierra

Gabun. *v.* Amarrar, atar.

Gabut. *v.* Arrancar madero, palo, yerba ó cosa semejante.—Desenvainar espada ú otra arma.

Gabuy. *v.* Asomar por ventana ú otra parte.

Gábyon. *v.* Escoger, preferir. Gagabyón co ná lá in pagantos. Preferiré sufrir.

Gacad. *v.* Seguir, imitar á otro.

Gacan. *v.* Aliviar, aligerar, disminuir la carga.

Gacas. *s.* **(C)** Nipas malas quitadas del techo.

Gacmal. *v.* Abultar.—*adj.* Cosa abultada, de mucho volumen, que no se puede abarcar con la mano.—*v.* No alcanzarse los dedos cuando se quiere abarcar algo. Magacmal caopay inin pinotos. Abulta mucho este envoltorio.

Gacub. *s.* Cueva.—*v.* Entrar en cueva ó parte oscura y llena de maleza.

Gacud. *v.* Amarrar, atar. Nacabuhi an

tamsi, cay uaray mo gac-da. Se escapó el pájaro, porque no le ataste.

Gacum. *s.* Puñado.—*v.* Coger ó tomar á puñados. Usa cagacum nga bugas. Un puñado de arroz.—*s.* Acial que se pone en el labio superior de los animales para sujetarlos.

Gacus. *v.* Abrazar, abarcar.

Gacut. *v.* Atar, amarrar.—*s.* Atadura, amarradura. Lo que se usa para atar ó amarrar. Gacuti an hagdan. Amarra la escalera.

Gad. *adv.* Verdaderamente, ciertamente.

Gada. *v.* Acariciar el gallo á la gallina, extendiendo una de sus alas.

Gaday. *s.* Alegoría, metáfora, sentencia oscura é intrincada; cuento.—Verso, cantar, que contiene cuantas figuras y dificultades inventa el que los discurre y propone.—*v.* Narrar; contar cuentos feos.

Gádia. *s.* Elefante.—*s.* *fig.* Monstruo; animal. Pag babat-ngun co iton nga gádia nga nagiinahit san acon oma. Cazaré con red ese animal que hoza mi sementera.

Gading. *s.* Marfil.—Árbol como naranjo.

Gadoy gadoy. *v.* Vagabundear, andar ocioso.

Gadul. *s.* Anillo de la navaja de gallos, donde entra el espolón, y en donde amarran dicha navaja.—*v.* Poner dicho anillo.

Gaga. *s* Solicitud, cuidado.—Ser solícito y cuidadoso.

Gadgad, hagagad. *v.* Acercarse; juntarse.

Gagahun. *adj.* Solícito, cuidadoso.

Gagam-han. *adj.* **(De gahum).** Lo que es posible, que se puede hacer.

Gagapusan. *s.* Muñeca de la mano.

Gagha. *s.* Solicitud, cuidado.—*v.* Ser solícito y cuidadoso.

Gagsud. *v.* Gritar. Nag gagasud sira. Gritan, están gritando.

Gaha. *s.* Agujero ó abertura en el piso de la casa, que sirve para operar por él.

Gahab. *v.* Cortar primeramente el árbol hacia la parte por donde ha de caer.

Gahac. *s.* Raja, abertura, agujero en piedra, madero, ropa, cesto ó cosa semejante.—*v.* Disminuir, quitar.—*adj.* Cosa disminuida, que le falta algo.

Gahac gahac. *s.* Rayas, aberturas, agujeros.

Gahad. *v.* Cortar árboles ó plantas; limpiar el terreno cortando los árboles ó plantas. Ir por leña ó palos para hacer estacada.—*s.* Palos para hacer estacada. Paggahad camo san aton igaalad san bactin. Id por estacas ó palos para hacer corral al puerco.

Gahang. *s.* Abertura.

Gahat. *v.* Saltear, robar en despoblado; venir de los montes con el objeto de saquear, robar y matar.—*s.* Salteador.—*adj.* Saqueador.

Gahe. *s.* **(C)** Semilla de palay para plantarla.

Gahid. *s.* Cordelejo con que amarran la navaja al gallo de pelea.—*v.* Pelear gallos, probarlos ó echarlos á reñir.

Gahin. *v.* Repartir ó dar lo necesario.—*s.* Parte, porción.—Paragahin.—*s.* Repartidor, mayordomo.

Gahit. *s.* Trampa ó celada para cazar puercos y otros animales.—*fig.* Ardid, engaño.

Gahit, Pañgahit. *v.* Porfiar riñendo ó dando voces.

Gahol. *s.* Cansancio, fatiga.—*v.* Cansarse, fatigarse.

Gahong. *v.* Poner pañuelo desde la barba á la cabeza.

Gahub. *v.* Respetar.—*s.* Ruido de gente, murmullo.

Gahuc. *s.* Palo aguzado para hacer hoyos en tierra, como cuando plantan el gauay.—*v.* Hacer dichos hoyos.

Gahúm. *s.* Poder, autoridad, dominio; fuerza.—*v.* Poder. An canan Dios gahúm uaray tubtub. El poder de Dios no tiene límite. Uaray aco gahúm. No tengo poder. Diri aco nagahúm, cay tigurang ná aco. No puedo, porque ya soy viejo.

Gahúman. *adj.* Poderoso, que tiene poder, dominio ó autoridad.

Gahúmun. *adj.* Lo que es posible, que se puede hacer.

Gahus. *v.* Hacer ó decir alguna cosa.—Coger ó tomar alguna cosa no hallándose el dueño presente; apropiarse algo.—Abrazar, abarcar.

Gahut. *v.* Amarrar, atar.

Gahuy. *v.* Llamar á uno dando voces. Guinahoy co ná sira. Ya los he llamado.

Gaid. *v.* Atar, amarrar.

Gala. *v.* Regalar, obsequiar.—*s.* Regalo, obsequio. Uaray cami galahi. No se nos ha regalado, no se nos ha dado nada. Guingalahan cami niya sin mamisos. Nos ha dado á un peso.

Gala gala. *s.* Betún que se hace con cal, aceite y brea.—*v.* Dar de dicho betún.

Galabhay. *v.* Llevar la carga pendiente de un solo hombro.

Galahao. *adj.* Perro ladrador.—*v.* Ladrar antes de ver la caza.

Galam. *s.* Vianda, comida.—*v.* Preparar vianda ó comida, como hacen para sus convites.

Galang. *v.* Manifestar ó decir á uno alguna

cosa con acrimonia.—*adj.* Irreverente, falto de respeto.

Galang galang. *v.* Pintar ó bordar una cosa con varios colores.

Galansiyang. *s.* Pájaro pequeño así llamado; se come.

Galao. *v.* Manosear, palpar, tocar comida ú otra cosa.

Galaohay. *v.* Atar, amarrar de modo que sea fácil el desatar.

Galat. *adj.* Voraz.

Galauid. *v.* Atar, amarrar.

Galhao. *s.* Perro ladrador; que ladra antes de ver la caza.

Galing. *v.* Hilar algodón ú otra cosa.

Galis. *s.* Brazalete de marfil.

Galisan. *adj.* El que tiene ó lleva brazalete de marfil.

Galot. *s.* Tierra colorada, gredosa y pegajosa.—*v.* Coger dicha tierra. Hacer señal alrededor del tronco de los árboles, para que otros no los corten.

Galotan. *s.* Sitio donde se coge ó saca la tierra colorada y pegajosa.

Galut. *s.* Miembro viril.

Galuticot. *v.* Amarrar, liar fardos de abacá ó cosa semejante.—*s.* Amarra, ó aquello con que se amarra.

Gama. *v.* Acechar, sorprender.—Asechanza, emboscada, sorpresa. Guingamaan aco ni Juan dida sa dalan. Me sorprendió Juan ahí en el camino.

Gamad. *v.* Distraerse, no atender á lo que se está haciendo.

Gamal. *v.* Abarcar con la mano.—Posarse las abejas en algún árbol.

Gamao. *s.* Pato silvestre de color pardusco.—Pedazos de madera ú otra cosa que ponen en la parte arriba de la red.

Gamat. *v.* Atar, amarrar.

Gamay. *adj.* Cosa delgada, fina.—*v.* Adelgazar, hacer delgada ó fina una cosa. Pisi nga gamay. Cordel delgado. Barás nga gamay. Arena fina. Gamay nga género. Género fino.

Gamba. *v.* Aproximarse, acercarse.

Gamgam. *v.* Acostumbrarse.—Coger ó echar mano de uno para algún mandato, ó para que acompañe.

Gamhanan. *adj.* **(De gahúm).** Poderoso, que tiene poder.

Gaming. *v.* Cuidar de una cosa; tener alguna ocupación.

Gamit. *v.* Usar. Gamita ná lá iton. Usa eso. Guinagamit co an pluma. Estoy usando la pluma.—Tomar al fiado.

Gamo. *s.* Cuerda de la peonza.—*v.* Embarazar, impedir, estar ocupado en varias cosas.

Gamo gamo. *v.* Desarreglar, desordenar, estar mal colocadas las cosas.

Gamoan. *s.* Cuerda de la peonza. Diri ná aco naquiquipagbiyo sa imo, cay nabugto an acon gamoan. Ya no quiero jugar contigo á la peonza, porque se ha roto la cuerda de la mia.

Gamoc. *v.* Alegrarse los que se ven de nuevo.

Gamol. *v.* Abarcar, abrazar.

Gamolot. *v.* Rasguñar, arañar.

Gamon. *v.* Preparar, prevenir lo necesario.

Gampaya. *v.* Acopar, formar copa las plantas.

Gamud. *v.* Agarrar como enredadera ó cosa semejante.

Gamus. *v.* Adobar, poner en salmuera carne ú otra cosa.—Curtir cuero.

Gamut. *s.* Raíz.—*v.* Arraigar, echar raices.

Gamutan. *adj.* Que tiene raices.

Gana. *v.* Inducir, persuadir.—Pedir licencia.

Ganam. *v.* Prevenirse, apercibirse.

Ganap. *v.* Extender, cundir, explayar.—*adj.* Cosa que se extiende, cunde ó se explaya.—*v.* Tener muchos parientes.

Ganas. *s.* Hojas de camote, hojas tiernas de camote que se usan como verdura.

Ganat. *v.* Publicar, divulgar.

Gancay. *adj.* Cosa curada ó seca al sol.—*v.* Secar una cosa al sol ó fuego; tostar arroz ú otra cosa.

Ganda. *s.* Planta así llamada, parecida al cebollino; es medicinal y se usa para condimentar la comida.

Gande. *s.* Planta así llamada; es medicinal.

Ganding. *v.* Tocar la campana grande con otras.

Gandol. *s.* Calabaza larga así llamada; calabacera de orzas oblongas. *adj.* Grande, alto.

Gang gang. *s.* Boca de tinaja, tintero ó cosa semejante.

Gañga. *s.* Marisco así llamado; se come.

Gañgan. *s.* Cuidado, solicitud.—*adj.* Solícito, cuidadoso.—*v.* Estar con cuidado por alguna cosa.

Gañgao. *v.* Secarse hoja ó rama.—*adj.* Hoja ó rama seca.

Gañgay. *v.* Altercar, reñir.—Asar camote, plátano ó cosa semejante.—Calentar la comida ó fiambre.

Gang bud. *v.* Agarrar, subir ó trepar, y enredarse como la enredadera al árbol, etc.

Gangcao. *s.* Hormiga colorada así llamada.

Gangco. *adj.* Jorobado

Gangháan. *s.* Puerta ó entrada, portada.
Ganghal. *v.* No encajarse, no venir ajustada una cosa.
Gang hao. *s.* Aliento, respiración, olor que despide una cosa.—*v.* Alentar, respirar; despedir olor una cosa.
Gang-hay. *v.* Calentar la comida ó fiambre.
Gañgi. *v.* Menear, mover, como estaca clavada en tierra, etc.
Gañgis. *s.* Pescado pequeño así llamado; se come.—Insecto como chicharra.
Gañgo. *s.* Madero, tronco de árbol atravesado en río, traído por la avenida.—*v.* Atravesarse en río, ó quedarse como clavado lo dicho. Gañgohun dinhi sinin salug. Hay muchos árboles atravesados aquí en este río.
Gañgot. *adj.* Árbol ó planta con bastantes raices.—*v.* Topar ó enredarse en alguna parte lo que se arrastra.
Gangut. *s.* Fiador del sombrero ú otra cosa. —*v.* Poner dicho fiador.—Atar, amarrar. —*s.* Vencejo, liga, atadero.
Gani. *s.* Semillero de palay.—Trasplantar, arrancar el palay del semillero para trasplantarlo.
Ganit. *s.* Espina de zarza, bejuco ó cosa semejante.—*v.* Clavarse espina.
Ganiton. *adj.* Cosa espinosa.—Hoja dentada, cuyos bordes tienen puntas ó pinchos.
Ganoy. *v.* Llevar á la sirga embarcación, balsa, madero ú otra cosa.
Gansing. *s.* Especie de botones de oro que se ponian en el cuello, sombrero, etc. —*v.* Poner dichos botones.
Gantang. *s.* Medida como medio celemín para palay y otras cosas.—*v.* Medir por gantas. Usa ca gantang nĝa humay. Una ganta de palay. Usa ca gantang nĝa lana. Una ganta de aceite.
Gantas. *v.* Quitar ó cortar lo malo y renovarlo.—Cortar restregando con cuchillo ú otra cosa.
Gantong. *v.* Apartar, separar.—Exceder. —Hincharse animal muerto.—Crecer el vientre á la preñada, ó al que ha comido mucho.
Gaob. *v.* Principiar á llover.—*adj.* Coco ó fruta de coco mala y podrida.
Gaob gaob. *v.* Llover á intervalos.
Gaód. *s.* Remo largo de pala redonda y amarrada al asta.—*v.* Remar con él.
Gaom. *v.* Atar, amarrar la boca.
Gaon. *s.* Fogón que hacen en el campo con tres palos que clavan en tierra, sobre los que ponen la olla.
Gaong. *v.* Asegurar, dar firmeza ó seguridad á alguna cosa.
Gaot. *v.* Atar, amarrar.—*s.* Atadura, amarradura.—*v.* Acostumbrarse.
Gapa. *v.* Cortar parte de un árbol; cortar su raíz ancha y grande para hacer mesa ú otra cosa.
Gapac. *s.* Mella, raja.—*v.* Mellar, desportillar, rajar, romper.—*adj.* Cosa mellada, desportillada, descantillada, rota ó rajada.
Gapac. *v.* Pasar por medio de sementera ó maleza.
Gapang. *adj.* Cosa en forma ó figura de mano.
Gapas. *s.* Algodón sin beneficiar aún; el mismo árbol que produce el algodón.
Gapas gapas. *s.* Arbusto así llamado.—Pescado con espinas negras así llamado; se come.
Gapi. *adj.* Cosa inclinada.
Gapil. *v.* Adherirse, juntarse, unirse. Gagapilan ta an Dios. Unámonos á Dios. Diri aco magapil sa imo. No me junto á tí. —Ser de un bando ó facción.—*adv. l.* Hacia.
Gaplus. *v.* Desamarrarse, desatarse, salirse, escurrirse ó correrse de su lugar la atadura, ó aquello con que se ata.
Gapnot. *v.* Atar, amarrar.
Gapo. *v.* Quitar los brazos y tenazas al cangrejo.
Gapo gapo. *s.* Suciedad que se pega á los piés ó al cuerpo; polvo.
Gapud. *adj.* Cosa vieja, en mal estado, medio podrida, echada á perder.
Gapus. *v.* Maniatar, atar las manos, atar los piés; atar ó amarrar las patas á los animales.
Gapusan sa camut. *s.* Muñeca de la mano.
Gapusan sa teel ó siqui. *s.* Garganta del pié.
Gaput. *v.* Parar, posarse las abejas en algún árbol ú otra parte.—*s.* Enjambre de abejas. Usa cagaput nĝa potiocan. Un enjambre de abejas.
Gaquit. *s.* Balsa de cañas ú otra cosa, en la que llevan sus cosas por agua.—*v.* Hacer balsa de balotos, cañas ú otra cosa.—Llevar amarrada, ó á remolque una embarcación á otra.
Gaquit. *s.* Pato montés.—Patas de pato ó ganso.—*s.* Enfermedad así llamada; contracción de miembros.—*v.* Padecerla.
Gara. *v.* Granar ó principiar á granar la espiga.—*s.* Principio de....—Principiar á...
Gara, (higara). *v.* Gustar de seguir ó

acompañar á un amigo, etc.; gustar de comer en compañía de otros, etc.

Garab. *s.* Hoz para segar.—*v.* Segar, cortar yerba con la hoz.

Garabay. *v.* Navegar á remo y vela, remar estando echada la vela.

Garabhauon. *adj.* De voz recia, gruesa y como ronca.—*v.* Tener voz fuerte, gruesa y como ronca.

Garadas. *v.* Techar poniendo las nipas unidas hacia una parte, y algo separadas hacia la otra.

Garagara. *s.* Resplandor del agua de la mar cuando se rema de noche, ó la embarcación lleva salida.

Garahac. *s.* Aturdimiento, torpeza, falta de serenidad y desembarazo para ejecutar alguna cosa.—*v.* Atarantarse sin saber acabar la obra.

Garal. *adj.* Medroso, cobarde.

Garama. *v.* Hacer.

Garay. *s.* Principio.—*v.* Principiar, intentar.

Garay gaday. *s.* Proverbio, sentencia, adagio ó refrán.—*v.* Proverbiar.

Garamhan. *s.* Poder, potencia.—Garamhan sa calag. Potencia del alma.

Garamhanan. (De gahum). Poderoso.

Garamitun. *s.* **(De gamit).** Utensilio, bienes, muebles, herramienta, etc.

Garandat. *v.* Temer, atemorizar, espantar, infundir miedo.—*adj.* Cosa espantosa, estupenda, sorprendente, atroz, horrible.

Garang. *adj.* Estacas desiguales.—Poner desiguales las estacas.

Garangan. *s.* Marisco pequeño así llamado; se come. Se cría en los ríos.

Garangao. *adj.* Estacas desiguales clavadas en tierra.—**(C)** *v.* Mirar ó salir á ver alguna cosa; mirar por ventana, puerta ú otra parte.

Garang gasang. *adj.* Cosa escabrosa, desigual, áspera.—*v.* Estar ó ser una cosa escabrosa, desigual, áspera.

Garao. *adj.* Rama pequeña y muerta.—*s.* Pinchos ó puntas agudas de la nasa, que miran hacia adentro, para que el pescado que entre no pueda salir.—Varillas del paraguas.—Garlito, celada ó asechanza.

Garap. *v.* Prevenir, preparar, buscar lo necesario.—Turbarse, confundirse.

Garas. *s.* Abacá tejido.

Garing. *v.* Tejer en el telar que usa el bisaya.—Moler ó descascarar el palay en el molino ó molinejo.—*s.* Especie de naranja grande.—Colmillo de elefante.

Garingan. *s.* Rueda.—Molino, molinejo, —Máquina para tejer, que tiene forma de de un catre sin bejuco.

Garo. *v.* Arrancar.

Garo garo. *v.* Prepararse, disponerse.

Garoc. *s.* Provecho.—*v.* Sacar provecho.

Garogamay. *adj.* **(De gamay).** Cosa delgada y fina, ó algo delgada y fina.

Garol. *s.* Anillo de tijera ó navaja de gallo de pelea.

Garon. *s.* Erupción cutánea, viruela.—*v.* Padecerla.

Garong. *s.* Gato montés, carnívoro, y más grande que el casero.

Garong. *s.* Taza grade.

Garong. *s.* Anillo de bejuco que ponen en las narices de los carabaos ó vacas.

Garong garong. *s.* Cordel de las redes en la parte de abajo, ribete de las mismas.

Garub. *v.* Refunfuñar, hablar entre dientes.

Garuc garuc. *s.* Arreboles en el cielo.

Garud gatud. *s.* Caracol así llamado.—*adj.* Cosa ya gastada y medio podrida.—*s.* Rastro ó señal de viruela.

Gasa. *s.* Cordel de abacá retorcida que se amarra al cuerpo del motón.—*v.* Poner ó amarrar lo dicho al motón. *s.* Barato, ó parte que da el mercader de lo que ha ganado.—*v.* Dar de barato.—*s.* Lo que se trae á casa, de la pesca, caza ú otra cosa. —*v.* Jactarse de lo malo.

Gasá. *adj.* Flaco, de pocas carnes.—*v.* Enflaquecer, estar flaco.

Gasac. *s.* Piedra áspera y cortante.—Cagasacan. Piedras ásperas y cortantes; sitio en donde se hallan dichas piedras.

Gasad. *v.* Confiar, esperar, tener ánimo.

Gasang. *s.* Ceniza de árboles, troncos y maderas impregnadas de salitre de la mar, para hacer sal de piedra.—Lejía de dicha ceniza.—Coral blanco de la mar.

Gasap. Cortar las puntas sobresalientes de un puñado de abacá, del moño de las mujeres, etc.

Gasgas. *v.* Llevarse el agua la tierra ó arena, descubriendo lo que estaba cubierto.

Gasi. *v.* Pensar que.

Gaslud. *adj.* Flaco, de pocas carnes.—*v.* Enflaquecer, estar flaco.

Gasud. *v.* Gritar.

Ga-tá. *s.* Voz de adorno. An banua di mán ga-tá damo. La yerba no es mucha.

Gata. *v.* Desmontar, cortar árboles, cortar los arbustos ó yerbas altas de los caminos ó de otra parte.

Gatab. *v.* Cortar las amarraduras.

Gataban. *s.* Caña ó cosa equivalente que se pone en la parte arriba del ala del techo de nipa amarrada á las baratijas.—*v.* Poner ó amarrar dicha caña.

Gatang. *s.* Tres cuartos chicos.—Porción ó pedazo de sal bisaya, y lo que se vende, compra ó trueca por menudo y corto precio.—Suele darse también este nombre á todo aquello cuyo valor no llega á un cuartillo. Usa cagatang. Tres cuartos.

Gatao. *v.* Flotar, mantenerse sobre el agua. —Sobresalir raices de árboles y otras plantas.

Gatas. *s.* Leche de toda hembra.—*v.* Ordeñar.

Gatasan. *adj.* Hembra lechera, que tiene cría—*s.* Pescado así llamado; sus púas son ponzoñosas.

Gatud. *s.* Bulto grande de cualquier cosa. —*v.* Abultar, hacer bulto una cosa.

Gatud gatud. *adj.* Cosa escabrosa, con altos y bajos.

Gatus. *adj.* Ciento. Usa cagatos. Cien, ciento, un ciento.

Gatusan. *s.* Culebra venenosa así llamada. --Palay así llamado.—Árbol como naranjo, así llamado.

Gaua. (Cagauahan.) *s.* Lazo ó trampa. —Sentimiento, pena, pesar.—*v.* Sentir, padecer.—Echar de menos una cosa.

Gauac. *v.* Rasgar ó abrir las tripas.

Gauad. *v.* Poner ó tomar plato ú otra cosa del vasar. Alcanzar, sacar, coger ó quitar lo que está en parte alta y ponerlo en parte baja. Alcanzar la lanza, ó echar mano de ella. Rescatar lo empeñado.

Gauas. *adv. l.* Fuera, afuera, excepto, exento.—*v.* Estar algo ó alguno exceptuado, exento, privilegiado, fuera de la ley común ó general; eximir á uno del premio ó castigo; estar uno libre de la culpa de otro.—Librar, sacar á uno de un trabajo, mal ó peligro. Sacar, echar fuera alguna cosa. Gauas na aco. Ya estoy fuera, ya estoy libre. Anac sa gauas. Hijo espurio, bastardo, ilegítimo. Guinauas si Maria san sala n̄ga panorondon. María fué exceptuada del pecado original. Gaoson mo acó san cacurian. Líbrame del peligro. Pan̄gaoson mo cami san carautan. Líbranos de mal.

Gauat. *v.* Indignarse, estar quejoso, quejarse de uno, murmurar.

Gauay, gauay gauay. *s.* Raíz así llamada; se come. Es muy común en Sámar, donde suele cultivarse para alimento, especialmente en tiempo de carestía. Planta silvestre, cuyas hojas se parecen á las de *gauay*.

Gaud. *v.* Atar, amarrar. Iguingaud nira an macauat san paghampaca sa iya. Amarraron al ladrón cuando le azotaron.

Gáud. *s.* Broza ó maleza que arrastran los ríos.

Gaugao. *v.* Meter dedos ó mano en agua, y moverla de una á otra parte.

Gaui. *v.* Atraer; virar ó traer hacia sí alguna cosa sin sacarla del lugar donde está.—*s.* Hábito, costumbre, genio, moda.

Gauid. *v.* Amarrar pabellón ó cosa semejante.—Encorvar, torcer.—Cortar al sesgo.

Gauil. *s.* Atar, amarrar.—*s.* Atadero, vencejo.

Gauing. *v.* Coger, agarrar por el borde alguna vasija.

Gaum. *v.* Apercibirse, prevenirse, prepararse.

Gaung. *s.* Rama de árbol cortado ó caído.

Gauong. *v.* Meter mano ó dedo en agujero. Meter mucho el dedo pulgar en el plato para asirlo bien.

Gaup. *v.* Sospechar, tener noticia.

Gay gay. *v.* Disponer.—*s.* Disposición.— *v.* Amenazar.—*s.* Amenaza.—*v.* Diferir.

Gaya. *v.* Amar, estimar.—Detener, entretener, diferir la paga dando alguna cosilla.

Gayado. *adj.* Persona bien vestida.

Gayom. *v.* Abarcar.

Gayon. *adj.* Cosa hermosa, vistosa, bien dispuesta.—*v.* Hermosear. Magayon n̄ga bata. Niño hermoso. Nacagayon an sabong. Hermosean los adornos.

Gayong. *s.* Remo largo con pala en la punta.—*v.* Remar con el mismo.

Gayop. *v.* Favorecer; defender.—Disimular.

Gayud. *adv.* Verdaderamente, de cierto, de seguro, de veras. Se hace también verbo con esta raíz.

GO

Goa. *adv. l.* Fuera, afuera.—*v.* Estar, echar, salir fuera. Aadto sa goa. Está fuera. Nacada sa goa. Estaba fuera. Pinagogoa ini san capitán. Manda el capitán echar esto fuera. Guinoa acó. Salí fuera.

Goac. *v.* Agrietarse, rajarse, abrirse la tierra.—*s.* Grieta, abertura.

Goang. *adj.* Cosa hueca.—*s.* Hueco. Baga goang an imo oló. Parece que está hueca tu cabeza.

Goboc. *v.* Concurrir, reunirse, juntarse la gente.—*s.* Gordura en el interior de los animales.

Gobot. *v.* Enmarañar, enredar, revolver, descomponer, desordenar. Intrincar, confundir, ofuscar, turbar, alarmar, alborotar.

Goboy. *v.* Reunirse la gente para ver alguna cosa.

Goco. *v.* Encogerse de cuerpo, encorvarse, inclinarse.—*adj.* Cosa rota, quebrantada.

Gocod. *v.* Seguir, ir al alcance de uno.

Gocod san bugay. *s.* La parte del dote que se ha de cobrar en otro lugar.

Gocoy. *s.* Cangrejo pequeño así llamado; se come.

Gogo. *s.* Sarta de cáscaras de coco con la que hacen ruido para que los peces se acerquen á la embarcación.—*v.* Hacer ruido con dichas cáscaras.—*s.* Raíz que usan los bisayas para frotarse el cuerpo cuando se bañan.

Gogoñgan. *s.* **(C)** Nuca, testuz. En Borongan llaman *tingdol.*

Gohit. *v.* Señalar con pluma ú otra cosa; escribir, hacer letras; imprimir.—*s.* Letra, señal. Igohit mo sa padrón an ñgaran co. Escribe mi nombre en el padrón. Ini ñga diccionario guinohitan sa imprenta ni Santos y Bernal. Este Diccionario fué impreso en la imprenta de Santos y Bernal.

Goho. *v.* Agujerear.—*s.* Agujero, hueco, concavidad; ojal de pantalón, camisa, etc. Nagoho an sacayán. Tiene, ó está agujereada la embarcación. Daco an goho. Es grande el agujero.

Gohud. *adj.* Desmedrado, que va á menos, menor en....—*v.* Gastar la herramienta en la piedra de afilar. Gohud ná an imo calo. Ya va á menos tu sombrero. Guinohuran caopay an canan Luis gunting. Las tijeras de Luis han sido muy gastadas en la piedra de afilar.

Goib. *v.* Romper camisa ó cosa semejante. —Hacer lonjas ó tajadas de carne, etc.

Golgog. *adj.* Flojo, que no alcanza á los que van delante.—*v.* Apretar á uno, fatigarle, perseguirle.

Golo. *v.* Asir, agarrar, coger á uno; tomar á uno de la mano ó brazo. Igolo mo si Antonio, cay buta sia. Toma de la mano ó del brazo á Antonio, porque está ciego.

Golong. *v.* Enmarañar, enredar unas cosas con otras.—*adj.* Enmarañado, enredado.

Gomgom. *s.* Especie de rana grande; se come.

Gomo. *v.* Apretar entre las manos; amasar.

Gomoc. *v.* Embrollar, confundir ó mezclar unas cosas con otras.—*adj.* Embrollado, confundido, confuso.

Gomol. *v.* Apretar con la mano ó puño.

Gomon. *v.* Apropiarse lo ajeno.—Agarrar ó coger bien.—*adj.* Abacá desperdiciada, ó que sobra de hacer cordel ú otra cosa. —*vid.* Gomoc.

Gomos. *v.* Cerrar la mano; apretar entre las manos.

Gomot. *s.* Hueco, espacio ó paso que deja la maleza ó enredaderas que trepan por los árboles, formando una especie de emparrado.

Gong gong. *v.* Tener ó llevar descompuesto el cabello. ¿Ano an imo intitinaua?—Cay nagonggong ca. ¿De qué te ríes? Porque llevas el cabello descompuesto.—*adj.* Desgreñado.

Gongcoy. *v.* Inclinarse.—*adj.* Inclinado.

Gonĝo. *s.* Agujero, concavidad.—*adj.* Intrincado, enredado, enmarañado.

Gonĝob. *adj.* Cosa mellada.

Gonit. *v.* Mesar, remesar, repelar, agarrar y tirar del cabello ó barba. Si Jesucristo, an aton diosnon ñga Manunubus, guinonitan san mĝa judíos. Los judíos mesaron los cabellos á Jesucristo, Nuestro Divino Redentor.

Gono. *s.* Pescado así llamado; se come.—*v.* Coger los lanzones del árbol.

Gon-ob. *v.* Hundirse de repente.—Caer ó ir á menos.—Caerse redondo.—Retumbar la tierra.—*s.* Ruido de lo que se cae ó quiebra. Nahagon-ob na an cadato, an caisug, an cadasigan ni Juan. Juan ha ido á menos en poder, en bravura, en vanidad. Nahagon-ob an tuna, an balay. Se hundió la tierra, la casa. Ibus acó hagon-ob sa hagna. Por poco me atollo en el terreno fangoso.

Gonot. *s.* Filamento, fibra de las palmas, plantas, etc.

Gonoton, gonotan. *adj.* Fibroso, que tiene muchas fibras.

Gonting. *s.* Tijeras.—*v.* Cortar con tijeras, esquilar. Maopay paggontiñgan an dila sa mĝa paralibac. Ojalá que á los murmuradores se les cortara la lengua con unas tijeras.

Goo. *v.* Disminuirse, deshacerse, perderse.

Goob. *s.* Creciente grande en las mareas vivas.—*v.* Henchir, llenar.—*adj.* Henchido, lleno.—*s.* Vocerío, ruido, murmullo. Aguacero fuerte y tiempo oscuro.

Gooc. *s.* Árbol de coco que crece en el agua.

Good. *s.* Especie de lepra contagiosa y pestífera. Padecer dicha enfermedad.

Gool. *v.* Cansarse, fatigarse; sentir dolor. —*s.* Cansancio, fatiga; dolor.

Goom. *v.* Cerrar, amarrar la boca; tener algo en la boca cerrada. Cerrar la bolsa atándola. Atar lo que ha de ajustar y

quedar unido; atar ó amarrar lo roto para que no se aumente.

Goon. *v.* Embargar, tomar prenda.—*s.* Embargo, prenda que se toma en fianza.

Goong. *v.* Meter con la mano alguna cosa en cajón ó agujero; meter la mano en cajón, agujero, ó cosa semejante.

Goos. *v.* Atar, amarrar con bejuco las nipas al techar; atar, amarrar madero ú otra cosa.—*s.* Bejuco, ó lo que se usa para amarrar.—Especie de asma ó enfermedad de pecho.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Goot. *v.* Penetrar arma. Encallar. Nagoot an bangcao. Penetró la lanza. Nagoot án sacayan. Encalló la embarcación.

Gopas. *v.* Agostarse, secarse las plantas; ponerse lacias las hojas.—*s.* Corazón ó interior de la palma.

Gopis. *s.* Vencejo, ligadura, amarradura. —*v.* Atar, amarrar.

Gopoc. *v.* Abollar.

Gopóng. *s.* Gracioso.—*v.* Hacer el gracioso.

Gopong. *v.* Atolondrarse, aturdirse. San pagquita lá sa imo baihon, nagopong aco. Sólo con verte la cara, me aturdo.

Gopot. *s.* Refuerzo ó ribete de bejuco ú otra cosa.—*v.* Ribetear.

Gopud. *v.* Humillarse, abatirse, anonadarse.

Goput. *v.* Cortar las ramas á los árboles caídos.

Gorib. *v.* Cortar la orilla de la tela; quitar el canto de tabla, madero ó cosa semejante.

Goring goting. *v.* Sobresalir las venas del cuerpo.—*adj.* Madero con muchas incisiones ó cortaduras.

Goro. *v.* Cortar la mujer lo más largo del cabello de su cabeza; cortar caña, madero, etc. Rechinar los dientes.—*s.* Cada uno de los granos de la espiga del palay.

Goro goro. *s.* Ruido, murmullo de gente.—*v.* Hablar entre dientes ó bajo.—*s.* Rumor, hablilla, habladuría, runrún.

Gorob. *v.* Rozar, cortar sin dar golpe.—*s.* Lanzadera.

Goroban. *s.* Pescado así llamado.

Goroc. *v.* Hincharse cuerpo muerto; crecer la tierra por causa de las raices de las plantas.

Gorodón. *adj.* Leproso.

Goro godo. *s.* Distancia de un nudo á otro en la caña, ó cosa semejante.

Gorogudti. *adj.* **(De guti).** Cosa pequeña; pequeñito, pequeñita.

Goromus. *v.* Apretar con la mano ó puño. Arrugar ropa, papel, etc.

Gorong gorong. *s.* Cascabel.—*v.* Tocar el cascabel.—*s.* Figura de cascabel.—Horquilla hecha de varios maderos ó cañas, cruzados en la parte de arriba.—*v.* Poner maderos ó cañas en forma de horquilla.

Gorot. *s.* Lonja ó pedazo de carne ú otra cosa.—*v.* Dividir en pedazos carne, pescado ú otra cosa.

Gorot gorot. *s.* Señal en tabla, hecha con cuchillo ú otra cosa.

Gorud gotud. *s.* Repecho, montecito de tierra.

Gorug. *adj.* Cosa hinchada, esponjada, sobresaliente.

Gorum. *v.* Señalar, hacer señal, raspando con algún instrumento en tabla ú otra parte. Señalar lo que se teje.—*s.* Las mismas señales.

Gorot-mun. *adj.* **(De gotum).** Hambriento, que padece hambre.

Gosmoc. *v.* Apretar, comprimir con el puño una cosa para romperla ó deshacerla.

Gosoc. *s.* Costilla.—Ligazón de embarcación. Varilla de paraguas.—*v.* Poner ligazones á la embarcación; poner varillas á los paraguas. Nabari an gosoc co nga usa. Se me ha roto una costilla. Pangosocan an sacayán ta. Pongamos ligazones á nuestra embarcación.

Gosocan. *s.* Árbol grande así llamado.

Got got. *v.* Cortar, refregando el instrumento sobre lo que se corta. Rozar, estregar, ludir una caña con otra para sacar fuego. —Cortar en pedazos la carne ó pescado. —*s.* Pedazo de carne ó pescado.

Goto. *s.* Piedras grandes en los arrecifes, separadas ó sueltas.—*v.* Quebrarse, romperse una cosa.

Gotob gotob. *v.* Refunfuñar, murmurar entre dientes.

Gotoc. *s.* **(C)** Espalda, lomo.

Gotoc gotoc. *v.* Hincharse ó crecer en volumen lo mojado.

Gotomun. *adj.* Hambriento, que con frecuencia tiene hambre.

Gotong. *s.* Excremento humano.—*adj.* Cosa hinchada, abultada.—*v.* Hincharse, abultar.

Gotos. *v.* Consumirse algún miembro del cuerpo, ó quedar más delgado y de menor volumen.—*s.* El mismo miembro en tal estado. Cagot-san.—*s.* Moldura profunda ó bastante honda en madera ú otra cosa.—*v.* Dividir, cortar los árboles caídos en tierra.

Gouad. *v.* Remover la tierra y hacer hoyo.

Goyo. *adj.* Cosa inclinada.—*v.* Inclinar, inclinarse la voluntad á una cosa. Determinarse.
Goyogoyo. *v.* Inclinarse, agacharse como el que se oculta ó teme.
Goyoc. *v.* Hacer cosquillas.
Goyod. *v.* Tirar ó llevar á uno del brazo.

GU

Guad. *v.* Herir; clavarse lanza, palo ó cosa que se tira.—Hacer hoyos en tierra con cosa aguda. Guinuaran san juez an acon bactin. El juez ha herido mi puerco.—*s.* Estaca para hacer hoyo removiendo la tierra.—*v.* Hacer hoyo removiendo la tierra.
Guait. *s.* Labio de persona.
Gual. *v.* Hacer hoyo removiendo la tierra, para plantar gauay.—*s.* El mismo hoyo así hecho.
Guao. *v.* Asomarse á ventana ó cosa semejante.
Guaoc. *s.* Pescado de agua dulce; se come.
Guardábanos. *s.* Arbusto así llamado; su fruta tiene muchos pinchos, y es comestible.
Guat. *v.* Apalancar una cosa para alzarla ó moverla de donde está; hacer hoyo en tierra para apalancar alguna cosa, ó para plantarla.—*s.* Pedazo, tronco de árbol en río, traido por la avenida. Diri quitá macacasaug san bote in diri guatun sa ilarum. No podremos arrastrar el bote si no se apalanca por abajo.
Guba. *s.* Selva, interior de los montes.—Terreno.—*v.* Talar, desmontar. Soho nga guba. Terreno inculto. Aádto siya sa guba. Está en los montes. Si Pedro an nag guba sini nga tuna. Pedro ha desmontado esta tierra.
Gubá. *v.* Arruinarse, caerse, desplomarse, destrozarse edificio ó cosa semejante. Nagubá an balay. Se arruinó la casa. Pinapag gugubá san capitán an mga cabalayan nga mag raut na. Manda el capitán destruir las casas que están en mal estado.
Gubang. *v.* Desafiar para pelear cuerpo á cuerpo.
Gubat. *v.* Guerrear, combatir, hostilizar.—*s.* Guerra, combate, pugna. Guingubat camí cagabi ni Pedro. Anoche nos hostilizó Pedro.
Gubin. *v.* Agarrar al que se va á escapar.
Gubohub. *v.* Retumbar, estallar.—*s.* Retumbo, estallido.
Gubuy. *v.* Agarrar, coger; agarrarse de las manos los amigos, los que bailan, etc.
Gucas. *v.* Quitar la nipa vieja del techo.—*adj.* Nipa vieja y usada.
Gucat. *v.* Coger, arrancar raices.
Gucu. *v.* Reirse.
Gud. *adv. asev.* Ciertamente.
Gudham. *adj.* Áspero, penoso, que causa comezón, que da pena ó inquietud.—*s.* Tribulación, aflicción; escrúpulo, remordimiento.
Gudla. *s.* Entretenimiento, diversión.—*v.* Entretener, divertirse para hacer menos molesta y más llevadera una cosa.
Gugma. *s.* Amor, cariño, afecto.—*v.* Amar. Uaray aco gugma sa acon igcasitauo. No tengo amor á mi prójimo. Nagugma aco sa Dios. Amo á Dios.
Gugtas. *v.* Romper, quebrar.—Desmayarse.
Guha. *s.* Pedazo ó tubérculo de *ubi* para plantar.
Guhab. *s.* Hueco, agujero.—*v.* Agujerear.
Guhad. *v.* Hacer corte de maderas, ir al monte por leña ó maderos.—*s.* Madera ó leña cortada.
Guhang. *s.* Rendija, rotura, abertura, unión entre tabla y tabla, caña y caña, ó cosas semejantes.—*v.* Haber ó tener rendija, rotura ó abertura.
Guhap. *s.* Comezón, picazón.—*v.* Sentir comezón ó picazón.
Guhub. *v.* Retumbar, resonar mucho ó hacer grande ruido ó estruendo una cosa. Cadam-an dao nga tauo, cay naguhub inin banua. Mucha debe de ser la gente, porque se siente mucho ruido en esta tierra.
Guiab. *s.* Portillo, boquerón, agujero.—*v.* Abrir portillo, boquerón ó agujero.
Guialim. *v.* Compadecerse.
Guiang. *adj.* Cosa ancha de un lado y estrecha de otro.—*s.* Señal, marca.—*v.* Señal ó poner señal.—Cortar la oreja un poco á los puercos ú otros animales.
Guiao. *s.* Insecto así llamado, hermoso y resplandeciente.
Guiat. *v.* Crujir el techo ú otra cosa.
Guiaut. *v.* Enojarse.—Aborrecer.
Guibang. *s.* Mella, raja.—Mellar, rajarse tabla ú otra cosa.
Guibay. *s.* Lonja, tajada gruesa de carne, tocino ú otra cosa.—Dividir en tajadas.—Abejón así llamado.
Guibay guibay. *adj.* Cosa destrozada, rasgada en pedazos.—*v.* Desgarrar, rasgar, despedazar.
Guibo. *s.* Escoba de ramitas para barrer sementera.—*v.* Hacer dicha escoba; barrer con ella.

Guibuang. *v.* Desaguar un río en otro.—Navegar por la bocana del mismo.—Desembocar un río en otro.

Guibuasğan. *s.* Desembocadura de un río en otro.—Sitio ó terreno cercano á dicha desembocadura.

Guical. *adj.* Áspero, dificultoso.

Guican. *adv.* Después, después que.—De donde.—Desde.

Guican. *v.* Salir, partir de un punto.—*s.* Descendencia, generación. ¿San-o ca guican? ¿Cuándo vas á salir? Ambut cun maguican aco buas. No sé si podré salir mañana. Guinican ná siya. Ya ha salido. Paguiguicnun co an despacho. Mandaré salir al despacho. Pinaguican ná an mğa tauo. He mandado ya salir á la gente.

Guidadaelan. *s.* **(De dael).** Horizonte donde parece que se une el cielo con la tierra ó mar.

Guidhab. *adj.* Cosa que causa comezón.—*v.* Tener ó sentir comezón.

Guidhang. *v.* Acostarse, ó echarse sin cubrirse.—Andar ó caminar de mala manera.

Guiguiloay. *v.* Romper en pedazos ó retazos.—*adj.* Cosa rota, hecha pedazos ó retazos.

Guiha. *s.* Aberturas, divisiones, en hojas, fruta, dedos y cosa semejante.

Guiha guiha. *s.* Aberturas, divisiones en hojas, fruta, dedos y cosa semejante.

Guihap. *adv.* Siempre.

Guihapon. *adv.* Siempre.

Guihay. *s.* Vena principal de las hojas de nipa y otras semejantes, y con dichas venas, limpiándolas antes, se hacen escobas.

Guihit. *v.* Hacer ollas ó cosa semejante.—*s.* Trapo con que el alfarero forma y alisa la boca y labio de la vasija.

Guiho. *v.* Limpiar ó quitar la yerba.

Guiho guiho. *v.* Mover, menear.

Guihuc. *v.* Mover, menear.

Guila guila. *v.* Brillar, resplandecer.—*s.* Brillo.—*adj.* Cosa brillante, resplandeciente.—*s.* Especie de azufre que se encuentra entre tierra blanca que hay en el río Guinborongani del pueblo de Borongan.

Guilalo. *s.* Embarcación chata y sin quilla, como los paraos de Manila.

Guilang guilang. *v.* Brillar, resplandecer. *adj.* Brillante, resplandeciente.

Guil-at. *adj.* Cosa opaca.—*v.* Ser opaca alguna cosa.

Guilayon. *adv. t.* Luego, al momento, al punto, inmediatamente.

Guilayon layon. *adv. t.* Luego, al momento, al punto, inmediatamente.

Guilcup. *m. adv.* En derredor, en todas partes.

Guili guili. *v.* Brillar, resplandecer.—*adj.* Brillante, resplandeciente.

Guilibut. *m. adj.* En derredor; en contorno.

Guilid. *s.* Lado, costado.

Guilio. *m. adv.* En todo, todo. Nasamad guilio an lauas niya. Todo su cuerpo estaba herido.—Junto á... cerca de...

Guilo. *s.* Escozor, picazón.—*v.* Escocer, picar.

Guimamadlusi. *adj. sup.* **(De madlus).** Viento fortísimo, muy duro.

Guimamahali. *adj. sup.* **(De mahal).** Preciosísimo, hermosísimo.

Guimalilinaoi. *adj. sup.* **(De linao).** Serenísimo, muy pacífico.

Guimamahigugmauni. *adj. sup.* **(De higugma).** Amantísimo, el más amante.

Guimamarauti. *adj. sup.* **(De maraut).** Malísimo, muy perverso.

Guimananamiti. *adj. sup.* **(De namit).** Sabrosísimo, dulcísimo, suavísimo.

Guimang. *adj.* Agua hedionda, mala.

Guimao. *v.* Aparecer, descubrirse alguna cosa.

Guimapapaíti. *adj. sup.* **(De pait).** Amarguísimo.

Guimatatahumi. *adj. sup.* **(De tahúm).** Bellísimo, hermosísimo.

Guimatam-isi. *adj. sup.* **(De tam-is).** Dulcísimo.

Guimbal. *s.* Tambor, tamboril.—*v.* Tocarle.

Guimoot. *v.* Ofuscarse, perturbarse.

Guimoya. *v.* Volver en sí uno.

Guimpit. *v.* Coger con tenazas ó tijeras.

Guimsat. *v.* Correrse, avergonzarse aquel de quien se burlan.

Guimuot. *v.* Cortar, hacer pedazos, desmenuzar.

Guinalonan. *adj.* Carmen, escapulario, ó cosa semejante, con lentejuelas y adornos.

Guinamitan. *s.* **(De gamit).** Bienes, alhajas, utensilios, todo objeto que sirve para el uso común y manual.

Guinaquit. *s.* Gargantilla, ó sarta de oro.

Guinatus. *adj.* Palay que se cosecha á los cien días de sembrado, poco más ó menos.

Guincadongcoan. *s.* **(De dongco).** Confluencia, ó paraje donde confluyen dos ó más ríos ó riachuelos.

Guincasimaran. *s.* **(De simad).** Confluencia, ó paraje donde confluyen dos ó más caminos.

Guindal. *v.* Temer, recelar, estar con cui

dado por alguna cosa.—Sentir desazón ú otra cosa.
Guinday. *v.* Provocar, incitar, irritar.
Guindoc. *v.* Unirse, reunirse.
Guiñgahao. *adv. m.* También, asímismo. —*adj.* Lo mismo, la misma.
Guiñgao. *s.* Pescado así llamado.
Guiñgas. *v.* Destrozarse, deslustrarse una cosa con el uso.—Levantarse postilla ó roncha.
Guiñgi. *v.* Desquijarar.—Despedazar ó desgajar la fruta al cogerla del árbol.
Guinhadian. *s.* **(De hadi).** Reino, imperio.
Guinhaopan. *s.* **(De haop).** Señor, que tiene dominio sobre algunos; cabeza de barangay, cobrador del real tributo.—*v.* Ser cabeza de barangay. Nagguinhaopan aco sin tolo catuig. He sido cabeza tres años.
Guinhaua. *v.* Respirar, resollar, vivir.—*s.* Repiración, resuello.—Seno, cavidad del pecho; estómago.—Vientre materno.
Guinhop-tan. *adj.* **(De hopot).** Prohijado, prohijada, hijastro, hijastra, adoptado, adoptada.
Guinicanan. *s.* **(De guican).** Principio; raíz.—Ascendencia, prosapia, estirpe.—*com.* Ascendiente.
Guinid. *v.* Vestirse bien.—*adj.* Bien vestido y compuesto.
Guining. *s.* Tinaja así llamada.
Guinit. *v.* Partir un pedazo de la hoja de tabaco.—*v.* Rasgar, romper.
Guinliliroñgan sin mga tauo. *s.* **(De lirong).** Corro ó cerco que forma la gente para hablar, ó para otra cosa.
Guinoo. *s.* Señor, señora, amo, dueño.—*v.* Ser, llamar señor ó señora. Panguino-o. Los misterios del santo Rosario, y ciertas oraciones que se ofrecen al Señor.
Guinpoñgotan. *s.* **(De poñgot).** Principio, origen.
Guinson-dan. *adj.* **(C) (De sonud).** Hijastro, hijastra, entenado, entenada, hijo ó hija, que uno de los contrayentes trae al matrimonio, con respecto al otro consorte. En **(B y L)** dicen *hinablosan.*
Guinsug-dan. *s.* **(De sogud).** Principio, origen.
Guintal. *v.* Mermar, disminuir la marea ó avenida.
Guioc. *v.* Desgranar el palay con los piés.
Guios. *v.* Mover, menear, dar vueltas el dormido.
Guiotan. *s.* Señal, demarcación de sementeras y terrenos.—*v.* Hacer ó poner dicha señal.
Guipac. *v.* Mellarse, romperse un pedazo de tabla, remo, baloto ó cosa semejante. —*adj.* Cosa mellada, rota, con hendidura.
Guipalauani. *adj.* Palauan superior y de lo mejor.
Guipat. *adj.* Cosa cuadrada, como viga ó cosa semejante.—*s.* Madero cuadrado.—*v.* Hacer cuadrada la madera, viga ó cosa semejante.—Guinipat. Lo cuadrado, ó de cuatro esquinas en su largura, como madero labrado por cuatro caras.
Guipic. *v.* Mellarse alguna cosa por golpe.
Guipos. *adj.* Cosa madura y seca.
Guipud. *s.* Pedazo.—*v.* Dividir en pedazos. Usa ca guipud nga palauan. Un pedazo de palauan.
Guipud guipud. *v.* Dividir en pedazos.
Guirang. *v.* Hender ó rasgar la oreja.
Guiray. *adj.* Cosa dedicada, ofrecida, prevenida, preparada.—*v.* Dedicar, ofrecer, prevenir, preparar.
Guirham. *adj.* Cosa que causa comezón.
Guirhap. *s.* Comezón, picazón.—*v.* Tener ó sentir comezón.—*adj.* Cosa que causa comezón.
Guirigod. *v.* Porfiar; llevar adelante el intento.
Guiri guitic. *v.* Sentir cosquillas.
Guirim. *v.* Mirar por rendija, ó cosa semejante.
Guiring guiring. *adj.* Cosa abroquelada ó con dientes, como la hoja de la papaya, cardo ó cosa semejante.—Cosa que tiene puntas, como la sierra, corteza de la nangca, piña, etc.—*v.* Hacer ó poner alguna cosa del modo dicho.
Guiring guiting. *adj.* Cosa lobulada, abroquelada, que tiene lóbulos, como la hoja de la papaya.—*s.* Lóbulo, parte del margen ó borde de hojas, cálices ó corolas, separadas de las demás por intersticios más ó menos abiertos y entrantes.
Guiris. *v.* Redondear ó recortar una cosa en su circunferencia, con tijeras ó cosa semejante.
Guirlo, guidlo. *v.* Cortar un pedazo pequeño, cortar un poco la oreja al puerco.
Guiroc. *s.* Cosquillas.—*v.* Hacer cosquillas. —Caguirocan.—*s.* La parte del cuerpo donde se sienten cosquillas.—*adj.* Guiridcan.—Cosquilloso, cosquillosa.
Guiro guido. *s.* Ruido como de riña, alboroto ó diversión.
Guisad. *v.* Pisotear, pisar algo con los piés como para ablandarlo.
Guisao. *v.* Respetar.
Guisi. *v.* Rasgar, romper.
Guising. *v.* Hender, rasgar ó hacer señal en la oreja.—*adj.* Que tiene la oreja ras-

gada ó señalada.—*s.* Marca, señal en la oreja.

Guisoc. *s.* Árbol alto y resinoso, de hojas estrechas y casi redondas; su madera es muy buena y de mucha duración.

Guisum. *adj.* Cosa agria.

Guit guit. *s.* Pájaro así llamado.—*v.* Cantar ó chillar dicho pájaro.

Guitib. *v.* Brotar, principiar á salir lo sembrado; aparecer, salir los cuernos á los animales.—Romper, rajar un poco una cosa.

Guitic. *v.* Rajar, abrirse tabla ó cosa semejante.—*adj.* Cosa rajada, hendida.

Guiuang. *adj.* Cosa vacía, vana, hueca.

Guiuanun. *adj.* Agua salobre por mezclarse con la del mar, aunque sea dulce en su nacimiento.

Guiuay. *s.* Lonja, tajada larga de carne ú otra cosa.

Guiuod. *s.* Rabadilla.

Gulaman. *s.* Yerba que se cria á la orilla de la mar en los bajos; la cual es ramosa, redonda, trasparente y quebradiza; tiene muchos pezones donde oculta la semilla. Con ella se hace dulce, cociéndola y poniendo azúcar ó calamay, el cual es muy resbaladizo, trasparente y quebradizo, y tiene el mismo nombre.

Gulgul. *s.* Trozo ó pedazo de carne ú otra cosa.—*v.* Dividir, ó hacer trozos ó pedazos carne ú otra cosa.

Guliat. *v.* Vocear, gritar; llamar á voces.

Guling guling. *s.* Algazara, vocerío.—*v.* Vocear, gritar.

Gulinit. *v.* Arrancar ó sacar á lo largo la estopa del coco.—*s.* El mismo bonote así sacado.

Gulo gulo. *v.* Señalar la parte por donde se ha de cortar una cosa.

Guluc. *s.* Cosquillas.

Guma. *s.* Desperdicio del buyo después de mascado. Adton nahatutura san pagmama, cún human ná pagsamsama.

Gumac. *v.* Patalear, dar patadas en el suelo ú otra parte.

Gumad gumad. *v.* Hablar ó pronunciar mal.

Gumarao ná an humay. *loc.* Plantío de palay granado por igual, ó que ya está granado.

Gumarao nĝa manipis. *loc.* Plantío de palay granado en parte, y lo restante sin granar aún.

Gumarao nĝa madacmol. *loc.* Plantío de palay granado ya casi todo.

Gumbay. *v.* Menguar; disminuir; decaer.

Gumud gumud. *v.* Hablar bajo y como entre dientes.

Gumurudti. *adj.* **(De guti).** Cosa pequeña. Ini nĝa cahuy gumurudti. Este árbol es pequeño.

Guna. *v.* Limpiar la tierra, quitar la maleza ó yerba.—Rajarse plato ú otra cosa.—*s.* Rotura, rajadura de plato ú otra cosa.—*v.* Descubrirse, conocerse algún tanto una cosa.

Gunao. *v.* Desleir, derretir; deshacerse una cosa; digerir. Madalí an camote magunao sa tiyan. Pronto se deshace el camote en el vientre.

Gunĝab. *s.* Cueva, caverna, hueco.—*v.* Estar hueca una cosa. Gunĝab iton cahuy. Está hueco ese árbol.—Cagunĝaban. *s.* Cueva, caverna, hueco.

Gunĝab. *v.* Desnarigar, quitar ó amputar á uno las narices.—*adj.* Desnarigado.

Gunĝas. *v.* Desnarigar, quitar ó amputar á uno las narices ó parte de ellas.—*adj.* Desnarigado.

Gunĝi. *v.* Menear, mover, estar floja una cosa. Nagunĝi an nĝipon co nĝatanan, nagcaca-gunĝigunĝi nĝatanan an nĝipon co. Todos mis dientes se menean.—*s.* Palillos ó tantos para contar lo que se mide, etc.

Gunhab. *v.* Rasgar, romper, agujerearse algo.

Gura. *v.* Coger mucho pescado, cazar mucha caza.—Abundar.—*s.* Abundancia.

Gurab. *v.* Cortar sin dar golpe. Cortar lo que sobra.

Guragba. *s.* Piedra puntiaguda de la mar. Árbol grande así llamaddo.

Guragdal. *adj.* Cosa gruesa.—Cosa desigual.

Gural. *v.* Hablar por enigmas ó acertijos.—*s.* Enigma, sentencia oscura, propuesta intrincada; cantar de los bisayas.

Gurang. *adj.* Puerca ya vieja.—Hermano ó hermana mayor; mayor en edad.

Gurat. *s.* Cicatriz de viruela, herida ú otra cosa.

Guray. *adj.* Bejuco abierto ó dividido, pero sin limpiar aún.—*v.* Limpiar bejuco ó enredadera.

Guray guray. *v.* Marchitarse, arrugarse, envejecer, ponerse lacia una cosa.

Guru guru. *adj.* Cosa áspera, que tiene altos y bajos como paño nudoso.

Guruc guruc. *s.* Arreboles en el cielo.

Gurud gutud. *s.* Prominencias que tienen algunos árboles en sus troncos.—*adj.* Cosa desigual ó llena de asperezas.

Gurugutuc. *v.* Sentir cosquillas; hacer cosquillas.

Gurut. *s.* Arruga en el rostro ó cuerpo.

—*v.* Tener arrugas en el rostro ú otra parte del cuerpo.
Gusa. *s.* Carne de una almeja, de un camarón y cosas semejantes.
Gusá. *v.* Ahitar.—*s.* Ahito.
Gusam. *v.* Menear, mover la boca ó quijadas al comer ó mascar.—Cambiar de un lado á otro de la boca lo que se come ó masca.
Gusao. *v.* Saltar los peces en el agua.—Salirse uno del tono cuando canta con otros.—Alborotar, causar alboroto.
Gusi. *adj.* Cosa rota, rasgada, despedazada. —*v.* Romper, rasgar.
Gusmu. *v.* Apretar con los brazos, estrechar, comprimir.
Gusod. *v.* Encogerse la madera.
Guta. *s.* Agostamiento.—Agostarse, secarse las plantas.
Gutab. *v.* Cortar sin dar golpe, cortar refregando.
Gutac. *v.* Rajar; agrietarse, abrirse una cosa. —*s.* Raja, hendidura, abertura, grieta.—Cagutacan. *s.* Aberturas, grietas.
Gutang. *v.* Picar, dividir en pedazos pequeños.
Gutas. *v.* Cortar amarradura.
Guti. *adj.* Cosa pequeña, chica, escasa, poca.—*v.* Disminuir, hacer pequeña una cosa.—*adv. m.* Por poco, por un tris.
Gutiay. *adj.* Cosa más pequeña, chica, escasa, poca.—*v.* Disminuir, hacer más pequeña una cosa.—*adj.* Por poquito, por un tris.
Gutiayay. *adj.* Cosa muy pequeña, chica, escasa, poca.
Gutib. *v.* Agujerear.—*s.* Agujero.
Gutiot. *s.* Rechinamiento.—*v.* Rechinar.
Gutlab. *s.* Tijeras grandes de platero ó latonero.—*v.* Cortar con ellas.
Gutmanun. *adj.* **(De gotum).** Que con frecuencia tiene hambre.
Gutub. *v.* Gruñir, refunfuñar.
Gutuc. *adj.* Cosa hinchada.—*v.* Hincharse. —Hacer cosquillas.
Gutung. *s.* Trozo de madera.—*v.* Partir en trozos.
Gutus. *v.* Atajar, atravesar ó acortar el camino.—*s.* Atajo.
Guu. *v.* Coger entre los brazos ó piés á uno.
Guya. *adj.* Cosa floja, mal atada, poco firme. *s.* Carrillo, mejilla.—*v.* Cantar.
Guyhan. *v.* Encarecer, multiplicar; ser muchos.

H

Habhab. *v.* Comer de prisa; engullir.—Beber de bruces.—*s.* Insecto así llamado.
Habábá. *s.* Puerco de monte; este es su propio nombre.
Habábao. *adj.* Bajo, de poco fondo; cosa poco honda.—*v.* Haber poco fondo; estar poco honda una cosa.—*adj.* Cosa poco profunda.—*v.* Ser ó estar poco profunda una cosa.
Habac. *v.* Llevar una cosa en la falda ó regazo.
Habagat. *s.* Verano, estío.—Oeste.—Viento oeste.
Habagat sa cabarian, habagat sa sugbo. Sudoeste.—Viento sudoeste, que sopla entre el Sur y Oeste.
Habagat sa natondan, habagat sa calondan. Oeste, poniente.—Viento oeste.
Habal. *v.* Sentir dolor.—*s.* Enfermedad de vientre con lombrices.—*v.* Padecer dicha enfermedad.
Habalun. *adj.* Que padece enfermedad de vientre con lombrices.
Habaro. *v.* **(De baro).** Saber, entender, tener noticia. Diri aco nahababaro siton. No sé eso. Pagaram ca, basi ca habaro. —Aprende para que sepas. Hababaro ca onina. Luego lo sabrás. Iguinpapahabaro co sa iyo. Os hago saber, os manifiesto. Igpahabaro mo iton sa capitán. Manifiesta eso al capitán.
Habas. *v.* Herirse en la ingle ó entrepiernas.—*s.* Herida ó grano en la ingle ó entrepiernas.
Habay habay. *v.* Balbucear, ó balbucir; no poder pronunciar.
Habla. *v.* Demandar, quejarse contra uno.
Hablag. *v.* Vagabundear, andar ocioso.—*adj.* Vagabundo.
Habloc. *adj.* Cosa débil.
Hablocun. *adj.* Débil.
Hablon. *v.* Tejer.—*s.* Urdimbre; lo que se está tejiendo.
Hablos. *v.* Adoptar, criar, cuidar al hijastro ó hijastra.
Habnao. *s.* Frío.—Enfermedad que proviene de frío.—*adj.* Cosa fría.—*v.* Tener frío.

Habo habo. *v.* Trabajar en vano.
Habobo. *adj.* Cosa baja, pequeña.—*v.* Poner una cosa más baja de lo que está.
Habocug. *v.* **(De bocug).** Atravesarse espina, hueso ú otra cosa en la garganta.
Habogsoc. *v.* **(De bogsoc).** Caer de cabeza.
Habohab. *s.* Maleza que no ha crecido mucho donde antes se hizo sementera. —*v.* Limpiar la tierra de dicha maleza.
Habol. *v.* Tejer. Naghahabol aco. Estoy tejiendo.
Habon. *v.* Amontonar.—*s.* Montón.—Insecto así llamado.—Piojo de ave.
Habong. *s.* Sombrajo para defenderse del sol y lluvia.—Presa hecha con ramas de árboles en los ríos para que no se escape la pesca al bajar la marea.—Estacas que se ponen en las cercas para que no entren los animales.—Choza hecha con ramas de árboles en la orilla de los ríos para coger peces; enramada.—Cerrar el camino, atajar la caza ó pesca con estacas ó enramada.
Habong habong. *v.* Hacer enramada; hacer sombrajo para defenderse del sol ó lluvia. Mag hahabong habong aco, cay acon lamang paontolan sin adlao ngan sin uran. Haré sombrajo para defenderme en él del sol y de la lluvia.
Haboy haboy. *v.* Vagabundear.—Pasar por delante ó cerca de una parte.
Habtol. *v.* Crecer; hincharse.—Poner de cualquier manera una cosa.
Habubuáy. *adj.* **(De habobo).** Cosa corta, baja. Habubuáy nga cahuy. Árbol bajo.
Habuc. *v.* Cavar la tierra con bolo.
Habug. *adj.* Planta lozana y crecida.
Habuhab. *v.* Esponjar la tierra para plantar camote ú otra cosa.
Habul. *v.* **(B)** Herir.—*s.* Herida.—*adj.* Herido. Nahabul aco. Me he herido Nacahabul siya sa acon. Él me ha herido. Patay ná an habul. Murió ya el herido.
Habul habul. *s.* Insecto así llamado.
Hac hac. *v.* Hacer ruido con la boca al mascar.—Morder, embestir; hacer ruido el puerco cuando come, ó quiere embestir, y lo mismo el caimán; acometer; resoplar.—*s.* Resoplido. Hinac hac aco san buaya, maopay luga cay san pag hac hac niya, layon aco nacadalagan. Me acometió el caimán; bueno que al resoplar él, en seguida eché á correr.
Haca haca. *v.* Hacer ademán ó gesto al niño para que se ría.—*s.* Coquito, ademán ó gesto que se hace al niño.
Hacad. *v.* Vaciar, sacar lo que está dentro de una parte.—Quitar ó sacar las tripas á puerco, pescado, etc.
Hacay. *v.* Remojar, poner en remojo semilla de palay en petates, ó cosa equivalente, antes de hacer el semillero.
Hacbas. *v.* Cortar arbustos ó yerbas á cierta distancia de sus troncos.
Hacbit. *v.* Coser, cogiendo muchas puntadas de una vez; atar, amarrar nipas ú otra cosa.
Hacbot. *s.* Brazado.—Paghacbot.—*v.* Abarcar con los brazos.
Hacdol. *v.* Golpear, dar con el remo en el borde de la embarcación.—*s.* El golpe que se da y ruido que se hace.
Hacgum. *s.* Puñado.—*v.* Tomar ó coger á puñados.
Haclag. *s.* Estrecho entre mar y río.—*v.* Pasar por él.
Haclam. *v.* Acometer, embestir, coger, hacer presa. Ibus an acon opud mahaclam san buaya, lugaring cay nacasalipud san lubi. Por poco mi compañero es cogido por el caimán; bueno que pudo ocultarse detrás del coco.
Haclap. *s.* Cortina, ó cosa equivalente.—*v.* Cubrir poniendo algo delante.
Haclin. *v.* Trasladar, llevar una cosa á otra parte.—Poner, amontonar, echar una cosa á la orilla ó al rincón.
Haclop. *s.* Emplasto.—*v.* Emplastar, poner emplastos.
Hacmuc. *v.* Herir; azotar; aporrear.
Hacol. *adj.* Cosa lozana, bien crecida.
Hacop. *s.* Puñado; almorzada.—*v.* Tomar á puñados ó con las dos manos; coger, agarrar.
Hacot. *v.* Acarrear.—*s.* Hormiga pequeña así llamada.
Hacug. *adj* Cicatero, miserable, ruín.
Hadhad. *v.* Cortar árboles ú otra cosa.
Hadac. *s.* Licencia, soltura, libertad, liviandad.—Ser licencioso, suelto en sus modales, de mala costumbre. Di mo pahadacun an imo anác sa maraut nga gaui. No permitas á tu hijo la mala costumbre.
Hadang. *v.* Dar de comer á uno.—Llamar los supersticiosos á los malos espíritus para que se acerquen á comer lo que les han preparado.—Ofrecer.—*s.* Holocausto, sacrificio, ofrenda.
Hadao hadao. *v.* Vagabundear, estar ocioso.—*adj.* Vagabundo, vago.—*v.* Exhortar, animar con voces y andar de un lado á otro.
Hadap. *v.* Venerar, respetar.

Hadas. *adj.* Cosa que causa escozor; pena ó sentimiento.
Hadi. *s.* Rey, reina.—*v.* Reinar.
Hadianun. *adj.* Cosa real ó del rey.
Hadluc. *v.* Temer, atemorizarse.—*s.* Temor, miedo.
Hadlucun. *adj.* Temeroso, tímido, miedoso, medroso.
Hadoc. *v.* **(C)** Temer, atemorizarse.—*s.* Temor, miedo.
Hadocun. *adj.* Temeroso, tímido, miedoso, medroso.
Hadong. *adj.* Modesto, serio, grave, formal.—*v.* Ser modesto ó formal.
Hadoy hadoy. *v.* Vagabundear.—*adj.* Vagabundo, vago.
Hag hag. *adj.* Cosa rota, hecha pedazos ó jirones.—*v.* Romper, hacer pedazos ó jirones alguna cosa.
Hága. *s.* Caracol así llamado.
Hagabhab. *v.* Sonar una cosa cuando se toca ó da en ella.—*s.* El mismo sonido.
Hagac. *v.* Respirar, tomar aliento.
Hagac hac. *v.* Resoplar, bufar.—*s.* Resoplido, bufido.
Hagad. *v.* Contar, referir una cosa.—Incitar, provocar, desafiar, tentar.—Ofrecer.—Ofrecerse, convidarse á hacer algo. Ihagad co sa Dios an casingcasing co. Ofreceré á Dios mi corazón. Nahagad an maraut nga babaye. Se ofrece la mala mujer. An yaua diri macacapogos daton, nahagad lamang. El demonio no nos puede forzar, solamente nos tienta.
Hagad had. *v.* Rechinar, como cuando se come cosa dura.
Hagaltac. *s.* Ruido como de cosa hueca. *v.* Sonar cuando se da en ella.
Hagan hagan. Hacer despacio y de mala gana una cosa.
Haganas. *v.* Sonar ó hacer ruido una cosa, como árboles, cañas, olas del mar, malezas etc.—*s.* Ruido de lo dicho.
Hagao hao. *v.* Hablar alto, recio y fuerte.
Hagas. *v.* Derretir, disminuir, consumir, menguar; enflaquecer.—*adj.* Flaco, de pocas carnes.
Hagauac. *v.* Venir lloviendo.—*s.* Ruido que hace la lluvia cuando se va acercando.
Hagauat. *v.* Quejarse el agraviado.
Hagauihao. Hablar bajo sin levantar la voz.
Hagauos. *v.* Sonar ó hacer ruido.—*s.* Ruido.
Hagay. *v.* Castigar, zurrar.
Hagayahay. *v.* Sonar, hacer ruido las plantas ó yerbas.—*s.* Ruido de plantas ó yerbas.

Hagbabao. *adj.* Bajo, de poco fondo, de poca profundidad.
Hagbas. *v.* Cortar con cuchillo, hacha ú otra cosa.
Hagbay. *s.* Río y sitio así llamados en el pueblo de Catubig.
Hagbayanun. *adj.* Del lugar llamado Hagbay.
Hagbit. *v.* Atar, amarrar.
Hagbobo. *adj.* Cosa baja, pequeña, de poca altura.
Hagbon. *v.* Amontonar, reunir; acudir la gente á un sitio. Nahagbon an mga tauo sa baybay san pagtan-ao san sacayán. Acude la gente á la playa para ver la embarcación.
Hagbubuáy. *adj.* **(De hagbobo).** Cosa corta, baja. Hagbubuáy nga mga cahuy. Árboles bajos.
Hagca. *v.* Hablar alto, cantar alto los pájaros, como los calaos.
Hagcot. *s.* Frío.—*v.* Tener frío; enfriar. Mahagcot caopay. Hace mucho frío. Hinagcotan aco. Tengo frío.
Hagdan. *s.* Escalera.—*v.* Poner ó colocar escalera. Naholog aco sa hagdan. Me caí de la escalera. Hahagdanan co an acon balay. Pondré escalera en mi casa.
Hagdanan. *s.* Escalera; sitio de la escalera.—Concha grande así llamada; su carne se come.
Hagdao. *v.* Entresacar, escoger lo bueno entre lo malo, lo grande entre lo pequeño, etc.
Hagdip. *v.* Atar, amarrar.
Hagdul. *v.* Golpear con el remo en la embarcación.
Haglabaáy. *adj.* **(De haglaba).** Cosa larga, algo larga.
Hagligot. *adj.* **(De haligot).** Cosa estrecha, algo estrecha.
Hagligotay. *adj.* **(De haligot).** Cosa estrecha, algo estrecha.
Haglipotay. *adj.* **(De halipot).** Cosa corta, algo corta.
Hagmoc. *v.* Aporrear, pegar con palo, etc.
Hagna. *adj.* Terreno acuoso, fangoso, que se llena de agua en tiempo de lluvias.—*s.* Sementera de terreno acuoso.—*v.* Trabajar ó labrar dicha sementera.
Hagnao. *s.* Hacer frío; tener frío, enfriar.—*s.* Frío.
Hagnaon. *adj.* Terreno aguanoso, fangoso, bueno para plantar en él palay de regadío.
Hagnat. *v.* Principiar á madurar la fruta—

Calentar el fiambre. Cocer plátanos ó raices que se comen.

Hagnaya. *s.* Enredadera así llamada, buena para amarrar cualquier cosa.

Hagnip. *v.* Ajustar el vestido al cuerpo.

Hagnot. Enredadera larga así llamada. Árbol derecho. Planta lozana.-*v.* Desmenuzar; perder; desperdiciar, gastar.

Hagnus. Ala de estacada ó cerca para que la caza ó pesca vaya donde está la trampa.—*v.* Poner ó colocar lo dicho.

Hago. *adj.* Cosa vacía.—*v.* Estar ó tener una cosa vacía.

Hagobhob. *v.* Sonar bruscamente una cosa.—Bramar las olas del mar. Estallar como trueno ó arma de fuego.

Hagoldol. *v.* Retumbar, resonar.—*s.* Ruido como de trueno, terremoto ó cosa semejante.

Hagog. *v.* Revolotear.

Hagom. *v.* Abarcar.

Hagong. *v.* Roncar el que duerme.

Hagong hong. *s.* Ruido ó sonido de cosa hueca.—*v.* Sonar ó retumbar lo dicho.

Hagong̃ihong. *s.* *vid.* Hagonghong.

Hagonos. *v.* Sonar el interior cuando se respira ó resuella.—*s.* El mismo sonido.

Hagonoy. *s.* Planta que en Botánica se llama Espilanto acmela; es medicina para granos, postemas y mal de orina; bien sea aplicando sus hojas machacadas, ó el ungüento que se hace con ellas, hirviéndolas en aceite fresco de coco, y mezclando un poco de brea blanca y cera virgen hasta que se trabe, espese y condense. El agua en que se coció su raíz sirve de purga, y es medicina contra el mal de piedra. Sus hojas son contrarias al gorgojo que crían las legumbres.

Hago ot. *adj.* Cosa estrecha, apretada.

Hagop. *v.* Buscar lo necesario; buscar lo que se ha perdido. Naghahagop acó san carabao co ng̃a nabuhian. Busco mi carabao que se ha soltado.

Hagopahop. *v.* Pasar por yerbas ó malezas.

Hogopit. *s.* Higuera áspera voluble; sus hojas secas al sol sirven para alisar madera ú otra cosa.—*v.* Alisar madera con dichas hojas.—Su fruta no se come.

Hagoro. *v.* Juntarse, reunirse para hablar, etc.

Hagorong. *v.* Vibrar; hacer ruido como las abejas cuando vuelan.—*s.* Vibración, ruido.

Hagorot. *v.* Sorber; hacer ruido cuando se sorbe algo.—*s.* Sorbo, ruido que se hace cuando se sorbe.

Hagos. *v.* Pasar, traspasar.—*s.* Lanza de caña.

Hagot. *v.* Adelgazar cabo de hilo, cordel, etc.

Hag pá. *v.* Espiar, guardar, vigilar. Guinhag paan co an acon oma, cay guinbibinari san mg̃a looc. He estado vigilando mi sementera porque la van segando los remontados.

Hag paan, hag paánan. *s.* Lugar ó sitio del espía, ó del que está de guarda.

Hag pay. *v.* Pisar la yerba ó maleza para hacer camino ó sementera. Tumbarse el palay ú otra planta; derribarlo el viento.

Hagsal. *v.* Conocerse los huesos por estar uno muy flaco.—*adj.* Flaco, extenuado.

Hagsang. *v.* Levantar; revolver, cavar; hozar la tierra.

Hagsay. *v.* Escoger.—*adj.* Cosa escogida. Todo, cuando se trata de una misma especie, ó de una misma materia. Hagsay ng̃a bulauan. Es oro todo.—Hinagsay. Lo escogido, ó separado como bueno.—Hinagsayan. El desecho de lo que se ha sacado lo bueno.

Hagtáas. *adj.* Cosa alta, elevada. Hagtáas ng̃a mg̃a buquid. Montes altos.

Hâguaos. *s.* Ruido de peces en el agua, de puercos en el monte, etc.—*v.* Hacer dicho ruido.

Hagubay. *v.* Guiar, llevar á uno de la mano.

Hagubis. *v.* Sacar ó quitar á rebanadas la carne del coco con la punta del cuchillo ú otro instrumento.—*s.* El mismo pedazo así sacado ó quitado.

a gubo hob. *v.* Cubrir con hojas ú otra cosa. Retumbar, resonar. Opaya an paghagubohob san aton panapton. Cubre bien nuestra ropa. Nahahagubohob an calibutan. Retumba el orbe.

Hagubus. *adj.* Cosa igual de arriba y abajo.

Haguca. *adj.* Atadura floja.—*v.* Atar, amarrar flojo. Aflojarse la amarradura. Venir ó estar floja una cosa.

Hagucom. *v.* Recoger una cosa, enrollarla ó arrollarla.

Hagud. *v.* Encerar hilo ú otra cosa. Untar, dar de barniz á cualquier objeto.—*adj.* Cosa encerada, barnizada, untada.—*v.* Disminuir, menguar una cosa por medirla muchas veces.—*s.* Enredadera espinosa así llamada; su raíz es muy medicinal.

Hagudila. *s.* Pajarilla ó bazo del cerdo.

Hagudilas. *vid.* Hagudila.

Hagugma. *v.* Amar, estimar, querer. Nahahagugma cami sa Dios cay onhan pá nahagugma siya sa amon. Nosotros amamos á Dios, porque antes nos amo él.

Hagulid. *v.* Quitar la carne de medio coco por la orilla y alrededor.
Haguic hic. *s.* Planta así llamada, de hojas anchas y largas.
Haguid. *adj.* Cosa igual.—*v.* Igualar, hacer igual alguna cosa. Apartar, separar. —Concordar, convenir.
Haguilid. *v.* Quitar el canto á tabla, etc.
Haguimit. *s.* Árbol así llamado.
Haguio. *v.* Bracear como para arrojar piedra ú otra cosa. Hacer algo sin formalidad.
Haguios. *v.* Vibrar el látigo ó bejuco al dar con él.—Desfogar, respirar, salirse el viento por algún agujero. Reventar postema; romperse dique ú otra cosa.
Haguis. *v.* Destruir, destrozarse algo por el uso. Untar, darse con aceite en alguna parte del cuerpo.
Háguishis. *v.* Hacer ruido con los piés, zapatos ó chinelas al andar.—*s.* El mismo ruido.
Haguit. *v.* Desafiar.
Hagum. *v.* Segar ó coger el palay tierno. —*s.* Palay tierno.—Embarcación muy cargada.
Hagupilas. *s.* Mullido que se ponen en las espaldas para no lastimarse cuando llevan alguna carga.—*v.* Poner dicho mullido.
Hagupuhug. *s.* Sueño profundo.
Hagus. *s.* Venir ó estar floja una cosa.—*v.* Cansarse, fatigarse.—*s.* Cansancio, fatiga.
Hagusahis. *s.* Arbusto así llamado; sus hojas tienen una especie de vello, ó pelusa áspera, y sirven para alisar madera.
Hagutapay. *s.* Árbol así llamado.
Hagutauan. *v.* Volver en sí el que habia perdido el juicio.
Hagyocon. *adj.* Cosa corta, como pantalones, saya, etc.
Háhá. *v.* Quitar la paja de la espiga del palay ó separarla después de haberlo desgranado.—Sacar, extraer meollo, tuétano de hueso, carne de almeja, caracol ó marisco.
Hail. *v.* Aplicar, acomodar, conformar. Dar empleo ó cargo á uno.
Hain. *adv. l.* Donde, en donde, á donde. ¿Hain si Pedro? ¿Dónde está Pedro?
Hain. *adj. rel.* Cual. ¿Hain sinin duduha an acon daråd-on? ¿Cuál de estos dos me llevaré?
Hait. *adj.* Cosa fina; aguzada; penetrante.—*v.* Aguzar una cosa.
Halá. *s.* Sed.—*v.* Tener sed. Hinahalá aco. Tengo sed.
Halaba. *adj.* Cosa larga.—*v.* Alargar, hacer larga una cosa.—*s.* Largura.
Halaba laba. *adj.* **(De halaba).** Cosa larga ó algo larga.
Halabonos. *v.* Seguir, proseguir andando.
Halacay. *adj.* Luvia ó viento fuerte, seguido y constante.
Halad. *v.* Ofrecer.—*s.* Ofrecimiento, oferta, promesa.
Halad hagad. *v.* Reirse con fuerza.—Relinchar el caballo.
Halag. *v.* Torcerse, inclinarse árbol ú otra cosa. Declinar el sol ó luna. Montar á caballo sin silla.—*adj.* Cosa torcida, inclinada; con declive. Nahalag an cahui. Está inclinado el árbol. Nahalag na an adlao. Ya va declinando el sol.—Cahalgan. *s.* Declive.
Halaghag. *adj.* Cosa rala, clara.—*v.* Ser, poner ó hacer una cosa rala. Halaghag an mg̃a tanum. Están ralas las plantas.
Halagpad. *adj.* Cosa ancha.
Halagtac. *s.* Ruido ó sonido de cosa hueca. —*v.* Sonar lo dicho.
Halan. *s.* Marisco así llamado; se come.
Hal-ang. *adj.* Cosa mal tejida, rala.
Halang hagang. *adj.* Tonto, bobo.
Halang̃ohag. *adj.* Cosa fofa.
Halanhan. *adv. m.* Rara vez.—*adj.* Cosa rala, apartada, separada.
Halapad. *adj.* Cosa ancha.—*v.* Hacer ancha una cosa.
Halaparay. *adj.* **(De halapad).** Cosa ancha ó algo ancha.
Halaparoy. *adj.* Cosa algo ancha.
Halarum. *adj.* Cosa honda, profunda.—*v.* Ahondar, profundizar. Halarum caopay ini ng̃a salug. Es muy profundo este río. Ayao paghalaruma an ocad. No profundices el hoyo.
Halas. *s.* Culebra.—Figura de culebra. Tinocob aco sin halas. Me ha picado una culebra.
Halasay. *adj.* Montaraz.—*v.* Huir, escaparse, remontarse.
Halasun. *adj.* Lugar ó sitio de culebras.
Halat. *adj.* Cosa ahumada, requemada.—*v.* Ahumar, requemar una cosa.
Halatihat. *v.* Difundirse, derramarse, cundir; penetrar; entremeterse; escudriñar, averiguar.
Halatuhat. *adj.* Diestro, experto, experimentado.
Halauhao. *v.* Irse la vista cuando se sube ó anda por parte alta.—Recelar, temer, sospechar.—*s.* Recelo, temor, sospecha. —*adj.* Que se le va la vista si sube ó anda por parte alta. Diri aco macacasa-

ca, cay halauhao aco. No puedo subir, porque se me va la vista. An diri co pacasaca sin lubi cay nahahalauhao aco. El no poder yo subir al coco es porque se me va la vista. Nahalauhao aco cún bon-on ca nira. Temo si te hieren.

Halauháuon. *adj.* Que se le va la vista si sube ó anda por parte alta.—Receloso, temeroso, sospechoso.

Halauig. *adj.* Cosa larga.—*v.* Alargar, hacer ó poner larga una cosa. Halauig nga biste. Vestido talar.

Halauihao. *s.* Árbol grande así llamado; su fruta es agria, y se come.

Halay. *v.* Vagabundear.—*adj.* Vagabundo, da.

Halay halay. *v.* Vagabundear.—*adj.* Vagabundo, da.

Halayhay. *v.* Poner al viento una cosa para que se seque, colgándola de alguna parte.—Colgar ó adornar con hojas ó ramas una cosa.

Halayhayán. *s.* Lugar, sitio, cuerda ú otra cosa donde se pone al viento una cosa para que se seque.

Halayahay. *v.* Ponerse al viento; poner al viento una cosa.—*s.* Tiempo ó viento fresco y templado.

Halbao. *v.* Quitar las yerbas ó malezas, cortándolas un poco más arriba de sus troncos.

Halbo. *s.* Ciénaga, cenagal, atolladero, lodazal profundo.

Halhag. *adj.* Cosa rala, apartada, separada.—*v.* Separar, apartar, poner rala una cosa.

Hal hal. *v.* Jadear, acezar.

Hali hali. *v.* Trabajar, hacer pronto una cosa.—*s.* Caracol grande así llamado.

Haliap. *v.* Buscar alguna cosa por los montes.

Halibhib. *v.* Quitar el canto de tabla ó cosa semejante.—Caminar por la orilla.

Hal-id. *v.* Poner, colocar las cosas seguidas ó en orden.

Haligot. *adj.* Cosa estrecha, angosta.—*v.* Estrechar, angostar.

Haligotay. *adj.* Cosa bastante estrecha, angosta.

Haligotay. *adj.* **(De haligot).** Cosa estrecha, ó algo estrecha.

Halilimocon. *s.* Yerba así llamada.

Halimbaua. *v.* Desviarse de la razón ó justicia.—*s.* Desvío, delirio.—Ejemplo, cuento.—*adv.* Acaso.

Halilingaton. *s.* Arbusto así llamado.

Halilitan. *s.* Yerba así llamada; sus hojas, machacadas y mezcladas con cal, son medicina contra el escozor que causa el gusano *basul.*

Halin. *v.* Mudar, trasladar, cambiar de lugar.

Halinhalin. *v.* Mudar, trasladar, cambiar con frecuencia de lugar.

Haling haging. *v.* Tocar, sonar campanilla, cascabel, plata, cadena, ó cosa semejante; el mismo sonido.

Halíob. *v.* Acercar, aproximar.

Halipot. *adj.* Cosa corta.—*v.* Acortar, hacer ó ser corta una cosa.

Halipotay. *adj.* Cosa bastante corta.

Halipuat. *v.* Mudar, trasladar.—*s.* Tanda. Usa ca halipuat. Una tanda.

Hal-it. *adj.* Tabaco ya nacido, pero bajo ó corto aún.—*v.* **(C)** Techar, retechar con nipa ú hojas de anájao.

Halo. *s.* Lagarto largo así llamado, que se come las gallinas, palomas, huevos, etc. Inobus san halo an acon camanucan. Ha concluido el *halo* mis gallinas.

Halac hoc. *v.* Comer el puerco atropelladamente.

Halod. *v.* Coger ó agarrar bien.

Hal-on. Enfermedad de los niños de pecho, que proviene de los malos alimentos de la madre, ó por comer lo que no debían, por tener hecho voto de no comerlo.—*v.* Padecer los niños dicha enfermedad.—Saquít sa mga cabataan nga nasoso pá; nga ticang san pag caon san iroy cacanon nga pahahal-on. Enfermedad de los niños de pecho, que proviene de comer las madres comidas que la causan.

Halon. *v.* Comer á solas, sin partir con otros, ni querer que le vean.—Aullar.

Halong. *s.* Pieza de abacá tejida de cinco brazas de larga.—*v.* Tejerla.

Halonghag. *v.* Turbarse.

Halongohag. *v.* Escapar, huir.

Halonhon. *v.* Poner mullido de hojas en cesto ralo ó cosa semejante.—*s.* La hoja ó lo que sirve de mullido.

Halop halop. *v.* Agonizar.

Halopohop. *v.* Soplar á otro; soplar el viento.—*adj.* Viento fresco y flojo.

Halos. *s.* Parte carnosa del abacá.—*v.* Quitar dicha parte carnosa.

Haloshos. *v.* Delizarse, resbalarse.

Halot. *adj.* Mezquino, miserable, agarrado; avaro, avariento.

Haloy haloy. *v.* Vagabundear.—*adj.* Vabundo.

Haloyohoy. *adj.* Viento fresco y galeno.

Halput. *v.* Conformarse; seguir, imitar.

Haluag. *adj.* Cosa espaciosa, ancha y larga.

—*v*. Agrandar, dilatar, ensanchar. Haluag an acon oma. Es ancha mi sementera. Guinpapahaluag san capitan an dalan. El capitán manda ensanchar el camino.

Halub. *v*. Oscurecerse, cubrirse el sol con las nubes. Paghudlong san sirac adlao cún tinatacpan san dampug.

Haluc-aguc. *s*. Bufido, resoplido.—*v*. Bufar, resoplar.—Roncar.—Reñir los puercos.

Haluc haguc. *s*. Bufido, resoplido.—*v*. Bufar, resoplar. Naghahaluc-haguc an bactin, nga guinbobocud san mga tauo.—Da bufidos el puerco que es perseguido por la gente.

Halud. *adj*. Envidioso, que no quiere dar nada á otro.

Halugahuc. *s*. Cinta, cordón de pantalones ú otra cosa.—*v*. Poner lo dicho.

Halughug. *s*. Jareta, cinta, cordón de pantalones ú otra cosa.—*v*. Enjaretar.—Ensartar cañas, palitos ú otra cosa, agujereando antes lo dicho.

Halugus. *v*. Bajar, deslizar por maroma, cuerda ó cosa semejante.—Descolgar, dejar caer poco á poco una cosa que está pendiente de maroma, cuerda ó cosa equivalente.

Halutahit. *v*. Prender aguja ó alfiler en ropa.—Subir culebra ú otro animal por alguna parte, y meterse por algún agujero ó abertura.—Cundir, aumentarse el fuego.

Haluthot. *v*. Hilvanar, dar puntadas largas.—*s*. Hilván.

Hamabao. *adj*. Cosa baja, poco profunda, de poco fondo.

Hamac. *s*. Comida de perros, gatos y otros animales.—*v*. Echar de comer á los mismos.—*s*. Industria, valor, provecho.—*adj*. Cosa de valor ó provecho. Uaray hamac ini nga tauo. No es de provecho este hombre.—*adj*. Demasiado. Hamac sin cadaco. Demasiado grande. Hamac sin camaraut an mga buhat mo. Son demasiado malas tus obras.

Hamag. *v*. Delirar, desvariar.

Hamamacu. Planta así llamada; es medicinal.

Hamamali. *s*. Árbol así llamado.

Hamamangpang. *s*. Pescado así llamado. —Planta de buen olor así llamada.

Hamas. *adj*. Que come cualquier cosa sin escoger.—Cundir, aumentar.—Tratar á todos por igual.—*adj*. Ramera pública.

Hamatul. *v*. Escarmentar, tomar enseñanza y evitar caer en adelante en peligros.

Hambabalud. *s*. Árbol así llamado; su madera es buena para edificios.

Hambal. *v*. Acometer, arremeter.—Acercarse, arrimarse, juntarse. Hinambalan co sin looc. Me acometió un remontado. Ayao pag hambal san maraut nga tauo. No te arrimes al hombre malo.

Hambay. Asirse, sostenerse de algo para no caer.—Reclinarse sobre algo.

Hambabay. *s*. Árbol así llamado; su madera es buena para edificios.

Hambayan. *s*. Sostén, defensa, arrimo, amparo.

Hambin. *v*. Llevar niño, brazo ú otra cosa en pañuelo, ó cosa semejante, amarrado por dos puntas, y colgado del cuello.

Hambin. *adj*. Cosa pendiente, que va agarrada ó asida á otra.

Hambo. *v*. Ponerse de pecho sobre ventana ú otra parte.—*adj*. Codicioso, deseoso, hambriento.

Hamboy. *v*. ponerse de pecho sobre ventana ú otra parte.

Hambug. *v*. Crecer bien.—*odj*. Planta lozana, que crece bien.

Hambul. *s*. Bejuco así llamado.

Hambuyan. *s*. Antepecho.

Hamdas. *v*. Escocer el polvo que se pega al cuerpo.

Hamguid. *v*. Probar arma blanca ó herramienta para saber si corta.—*s*. Cifra; comparación.—*v*. Significar, representar, figurar.—Llegarse á la orilla, acercarse.

Hamig. *s*. Nervio.

Hamil. *v*. Encerar hilo ú otra cosa.—*s*. Pedazo de cera para encerar hilo ó cosa semejante.—*s*. Ramal de lo que se está torciendo.

Hamili. *adj*. **(De bili).** Cosa preciosa, noble, excelsa.

Hamindang. *s*. Árbol así llamado; sus hojas causan escozor.—Baga nagbanig sin hamindang. Se dice del que no puede sosegar por darle pena una cosa.

Hamis. *v*. Limpiar, alisar, pulimentar una cosa. *adj*. Cosa fina; amorosa; lisa.

Ham-it. *v*. Untar los labios.

Hamitang. *s*. Árbol así llamado.

Hamitan agon. *loc*. Lo que hay que purificar ó pasar por el crisol, como oro sucio ú otra cosa.

Hamlag. *v*. Echarse el borracho en cualquier parte.—Reñir, luchar.—Arremeter.

Hamlay. *v*. Descansar.

Hamlig. *adj*. Salobre, agua de mar mezclada con agua dulce.

Hamliran. *v*. Estar muchos echados, ó como muertos.

Hamo. *v*. Pegar en la boca.—Armarse, prevenirse.—Ataviar, adornar.

Hamo. *v.* Armar, preparar.—Mojar, humedecer.
Hamo hamo. *v.* Humedecer, mojar, echar caldo ó líquido en la comida, ó en otra cosa.
Hamoay. *adj.* Persona de buen talle, de buena disposición.
Hamobo. *adj.* Cosa baja, de poca altura.
Hamolong. *adj.* **(De polong).** Hablador, que habla mucho.
Hamolos. *v.* **(De polos).** Aprovecharse. —*adj.* Cosa provechosa. Nagpapahamolos aco sinin acon buhat. Me aprovecho de mi trabajo.
Hamon. *v.* Pasarse tinaja ú otro vaso.—Dar sombra una planta á otra.
Hamong. *s.* Encañado ó enrejado de cañas que se pone al rededor de las plantas para defenderlas.—*v.* Encañar, ó poner dicho encañado.
Hamorauon nĝa lanhan. *s.* Molave de madera aceitosa y de color amarillo subido; esta es la mejor clase y la más fuerte.
Hamorauon nĝa manabahon. *s.* Molave de madera de color blanco; esta es floja y dura poco si se emplea como harigue.
Hampac. *s.* Azote; castigo.—*v.* Azotar, castigar. Inabut ná an hapac sa Dios. Llegó ya el castigo de Dios. Hahampacon co icao. Yo te azotaré. Ayao aco paghampaca. No me azotes. Cadi ca basi diri ca mahampac. Ven acá, para que no seas azotado. Guinhampac aco san maestro. He sido castigado por el maestro. Pinahampac san capitan an mĝa hubog. El capitán ha mandado azotar á los borrachos. Napahampac aco. Me dejé azotar.
Hampang. *v.* Holgarse, recrearse, divertirse.
Hampáñĝan. *s.* Recreo, sitio ó lugar de diversión ó regocijo.
Hampañĝanan. *s.* Recreo, sitio ó lugar en donde se divierten ó conversan.
Hampapalad. *s.* Árbol así llamado.
Hampao. *s.* Pasta de arroz esponjado al fuego, que, poniendo en ello calamay ó azúcar, se hace una especie de bola.
Hampas. *v.* Devorar, comerse unos pescados á otros.
Hampig. *v.* Acercarse, llegarse á la orilla.—Echar, arrojar la mar una cosa á la orilla.
Hampul. *v.* Tapar con barro, brea ú otra cosa.
Hamtic. *s.* Hormigas bermejas así llamadas; las hay también con alas, su picadura escuece y se hincha.
Hamtong. *adj.* Lo crecido, ya hecho, que ha llegado á su altura y perfección. Hamtong nĝa lalaqui. Varón ya hecho.
Hamuc. *v.* Despreciar, tener en poco una cosa.
Hamud. *v.* Oler.—*s.* Olor.
Hamudlay. *v.* **(De budlay).** Descansar, reposar.
Hamugdas. *v.* Llover con fuerza.—*adj.* Aguacero fuerte.
Hamul. *v.* Meter los dedos en la boca, chuparse, lamerse los dedos.—Morder lo que se come como hace el desdentado.
Hamung. *adj.* Mucha gente; ruido de mucha gente.
Hamuñĝaya. *v.* Descansar, reposar.—*s.* Descanso, reposo.
Hamus. *v.* Atusar, pasar la mano por el pelo, etc.
Hamut. *s.* Olor bueno.—*adj.* Oloroso, que huele bien.—*v.* Oler bien. Bucad nĝa mahamut. Rosa olorosa.
Hana. *v.* Tratar entre sí, pensar, consultar.
Hanabahab. *v.* Tener ó sentir sed.
Hanadgong. *s.* Arbusto así llamado.
Hanali. *v.* Hacer de repente ó de prisa una cosa, apresurarse demasiado. Ayao icao paghinanali. No te apresures.
Hanambong. *adj.* Cosa larga, como vestido; cosa ancha, como sementera; cosa cumplida ó adornada de lo necesario.
Hanang. *s.* Barranco, lodazal; charco; barro, pecina, lodo; terreno fangoso; cieno ó lodo en el fondo de río ó mar.—*v.* Ensuciarse con cieno; embarrancarse, atollarse en barranco ó cieno.
Hanañĝun. *adj.* Terreno fangoso.
Hanao. *v.* Coger las abejas la sustancia de las flores.
Hanap. *v.* **(C)** Buscar una cosa. Hanapa niyo an carabao nĝa nacabuhi. Buscad el carabao que se soltó.—Desaparecer, perderse de vista, deshacerse como humo.
Hanauá. *adj.* Cosa vacía.—Cosa libre de enredo, engaño ó complicación.
Hanay. *v.* Colocar los hilos en el telar, principiar á tejer.—*s.* Los mismos hilos. Usa ca han-ay. Un hilo.
Hanayhay. *v.* Disminuir el dolor.—Colocar ó poner la escalera de modo que sea fácil subir por ella.—*adj.* Cosa en declive pero fácil de subir.
Hancag. *s.* Industria, valor, provecho. Uaray hancag. No es de provecho; no vale nada.
Hancay. *adj.* Árbol ya seco.
Hanco. *v.* Golpear los que reman.

Hancug. *v.* Recibir y sobrellevar con paciencia.
Hancup. *v.* Pegar, juntar ó ajustar una cosa con otra.
Handa. *v.* Aprovechar, utilizar ó usar una cosa.
Handab. *v.* Escocer, doler la garganta.
Handal. *v.* Sobresalir, como tablas ó cañas mal colocadas.
Handanata. *s.* Yerba así llamada.
Handaramay. *s.* Arbusto así llamado. Las raspaduras de su corteza son buenas para reventar hinchazones, y hacer madurar granos y apostemas.
Handig. *v.* Echarse, reclinarse en silla, recostarse.
Handigan. *s.* Silla de caña, bejuco ú otra cosa para echarse ó recostarse en ella el enfermo.
Handol. *v.* Alcanzar, llegar á un número, medida ó peso determinado.
Handong. *s.* Choza.—Hacer choza con hojas ú otra cosa.
Handoros. *v.* Dormir á sueño suelto.—Andar desnudo ó medio desnudo é indecentemente.—Descuidar, ó no cuidar de las cosas que tiene que hacer.
Handos handos. *v.* Vaguear, vagabundear.—*adj.* Vagabundo, vago.
Handoroy. *v.* Desdecirse, volver atrás, mudar de parecer.—*s.* Planta de hojas anchas así llamada.
Handoy. *s.* Manceba, concubina.
Handucag. *v.* Mirar alargando el cuello.
Handug. *s.* Tributo.—*v.* Tributar.
Handum. *s.* Afecto, cariño.—*v.* Tener afecto ó cariño; acordarse con ternura de una cosa que se ama.
Handung. *v.* Considerar, imaginar.—*s.* Especie ó imagen de una cosa en la fantasía.
Hañgab. *v.* Avahar, calentar con el vaho alguna cosa.—Echar ó arrojar vaho.
Hañgad. *v.* Levantar los ojos ó la cabeza, mirar hacia arriba. Nahangad aco sa langit. Miro al cielo.
Hañgag. *s.* Galápago.
Hañgalao. *v.* Venir, llegar antes de la hora señalada.—Prevenir, preparar lo necesario.
Hañgalob. *adj.* Cosa larga y ancha, como vestido, sementera, etc.—Cosa cumplida ó adornada de lo necesario.
Hañgalonaon. *s.* Regostarse, arregostarse, engolosinarse á lo que gusta y pedir más. —*adj.* Goloso.
Hañgao. *v.* Asomarse y esconderse, darse á ver y ocultarse.—Aliviarse el enfermo. —No estar hecho ó acostumbrado á una cosa.
Hañgap hañgap. *v.* Palpar, tentar.
Hañgapitan. *s.* Árbol así llamado; sus hojas tostadas son medicinales, y puestas en agua, se usan para lavar las llagas.
Hañgaray. *s.* Árbol de la mar así llamado; su fruta se llama *busaing*.
Hañgaua. *v.* Temer, recelarse; decir ya, ya, y no hacer nada.
Hangbat. Hablar, pronunciar.
Hangcay. *adj.* Madera, seca.
Hangco. *v.* Golpear los que reman, golpear con el remo en la embarcación.—*s.* Ruido que se hace con el remo en la misma.
Hangcob. *v.* Cerrar puerta ú otra cosa.
Hancop. *v.* Ponerse, echarse de pechos sobre mesa ú otra parte.
Hangday. *v.* Atravesarse una cosa sobre otra; poner, atravesar.
Hangdun. *s.* Árbol así llamado.
Hangga. *s.* Enfermedad pustulosa como la viruela.
Hanggab. *v.* Respirar y aspirar abriendo la boca.
Hanggob. *adj.* Planta frondosa, árbol frondoso.—Cosa ancha, como saya, pantalón ó cosa semejante.—Embarcación muy cargada.—Cosa en que hay sobra, más bien que falta.
Hang hang. *v.* Ensanchar, agrandar agujero.—Engullir y tragar atropelladamente y sin mascar lo que se come.
Hañgiap. *v.* Andar mirando y buscando por todas partes.
Hañgid. *s.* Orilla de río ó mar, falda de monte.
Hañgil. *v.* Probar la comida que se ha tomado del plato, etc.
Hañgin. *s.* Viento, aire. *v.* Haber viento, soplar el viento.
Hañgit. *v.* Atraer.—Cobrar ánimo, animarse, esforzarse.—Descortezar la caña dulce con los dientes.—*s.* Atractivo.—*adj.* Que atrae, tiene virtud ó fuerza para atraer.—*s.* Pescado así llamado; se come.
Hañgitan. *s.* Orilla ó canto de una cosa en su largor.
Hañgiu. *v.* Pedir, suplicar, rogar; instar, importunar; regatear.
Hanglad. *v.* Buscar panales de abejas en los montes.—*s.* Arrastrar.
Hanglag. *s.* Rodillo, palo ó cosa semejante para arrastrar sobre él alguna cosa pesada.—*v.* Poner dicho rodillo para el arrastre.
Hanglas. *v.* Subir á cocos ó árboles que tienen incisión para asentar el pié.—Resbalar.—*adj.* Cosa resbalosa.

Hango. *v.* Mover, menear de un lado á otro una cosa para sacarla.—Menearse, moverse estaca ú otra cosa por estar floja ú holgada en donde se halla colocada.—Aflojarse amarradura.

Hango hango. *v.* Mover, menear de un lado á otro una cosa para sacarla ó arrancarla.—Menearse, moverse estaca ú otra cosa por estar floja ú holgada en donde se halla colocada.—Aflojarse amarradura.

Hangoit. *v.* Ir á la ligera navegando ó caminando.

Hangongomuy. *v.* Amar, querer, tener afición, estimar.

Hangos. Ruido que hace el gato cuando se le acaricia, ó está á gusto en un lugar, ó cuando maman de pequeñitos.

Hang-ot. *v.* Dar mordisco sacando un pedazo de la cosa que se muerde.

Hangpas. *v.* Morder, comer, devorar. Hinangpas san pating an usa ca capay san pauican. Comió el tiburón una aleta de la tortuga.

Hangpil. *v.* Juntar, ajustar, unir bien una cosa con otra.—Juntarse con otro, pasarse ó hacerse del otro bando ó partido.

Hangpon. *v.* Esperar, confiar.

Hangput. *v.* Querer, amar, tener cariño á una cosa.

Hangrab. *v.* Pacer los animales.

Hangrit. *s.* Enojo, enfado, tristeza.—Enojarse, enfadarse, entristecerse.

Hangsud. *s.* Yerbas ó raices aromáticas que ponen los bisayas en sus comidas.—*v.* Echar ó poner lo dicho.

Hangtad. *v.* Pescar amarrando el anzuelo en alguna parte, y dejarle por cierto tiempo.

Hangtal. *s.* Palos ó cañas atravesados en lodazal ó charco para pasar sobre ellos.—*v.* Atravesar ó poner dichos palos ó cañas atravesados. También los ponen tendidos á lo largo del charco para pasar por ellos.

Hangub. *adj.* Cosa ancha que viene y asienta bien.—Cosa hecha, robusta, lozana.—*v.* Arreglar, ó ponerse bien camisa, etc.

Hangug. *v.* Tomar ó comer una cosa para envenenarse, envenenar, emponzoñar.—Calentar demasiado.

Hangul. *v.* Necesitar, carecer de alguna cosa.—*adj.* Necesitado, pobre, miserable.

Hangcup. *v.* Acogerse, refugiarse.

Hangus. *v.* Acezar, jadear.

Hangus hangus. *v.* Acezar, jadear. Respirar con trabajo por causa de cansancio.

Hangya. *s.* (suave la g). Alambre que se pone en el cordel de pescar.

Hani. *adv. l.* Aquí. Hahani an capitan. Ya está aquí el capitán.

Hanig. *s.* Mullido de hojas ú otra cosa.—*v.* Poner dicho mullido.—Cubrir ó tapar agujero con hojas ó cosa semejante.

Hanip. *v.* Ir despacio como á coger una cosa; agacharse. Nahahanip an oding in titocob san yatot. Camina despacio el gato cuando va á morder al ratón.

Hanip hanip. *v.* Volverse á juntar las abejas á su panal, ó al árbol en el que está el panal.

Hanipa. *adj.* Plátanos pequeños y olorosos así llamados.

Hanit. *v.* Romper, rasgar, partir en pedazos. Haniti aco magoti siton imo tabaco. Parte para mí un poco de ese tabaco (hoja).

Hanit hanit. Romper, rasgar, partir en pedazos, hacerse pedazos una cosa. Nagcahanit hanit an bado co. Se ha hecho pedazos mi camisa.

Hanlas. *adj.* Cosa resbaladiza.—*v.* Resbalarse.

Hanlud. *v.* Atollarse.—*s.* Atolladero, barranco.—Cahanluran. *s. pl.* Atolladero ó multitud de baches.

Hanlup. *s.* Gorgojo que se cría en el arroz, harina, etc.

Hanoay. *adj.* Expedito y dispuesto para hacer una cosa.—*v.* Aderezar, componer.

Hanod. *v.* Atollarse.—*s.* Atolladero.

Hanogclog. *v.* Compadecerse, condolerse, tener lástima.

Hanol. *s.* Bulto que se siente debajo del petate, asiento ú otra parte.

Hanomo. *s.* Árbol así llamado.

Hanonay. *adj.* Despacio y seguido.

Hanong. *s.* Sombra.—*v.* Hacer sombra una cosa.

Hanot. *v.* Arrancar yerbas y plátanos con sus raices.

Hanoy. *v.* Subir, ascender; volar las aves hacia arriba.

Hanquil. *adj.* Anciano y fuerte aún.

Hantac. *s.* Planta así llamada; se usa como verdura.

Hantag. *adj.* Cosa acabada cumplida.—*v.* Acabar de hacer una cosa.—*adj.* Cosa rala, separada, apartada.—*v.* Separar, apartar ó poner separada una cosa.—Extender.—*adj.* Cosa ordenada.—*s.* Orden, disposición de las cosas.

Hantal. *s.* Lindero, término.—*v.* Lindar.

Hantana. *v.* Probar, ensayar, examinar.

Hantansi. *s.* Planta así llamada; es medicinal.

Hantatagum. *s.* Árbol así llamado.

Hantay. *v.* Extender, estirar.

Hanting. *v.* Cargar maderos ó trozos en embarcación menor, ó llevarlos amarrados á la misma por la parte de afuera. Uaray acon hahantingan nga baloto nga daco. No tengo baloto grande para llevar maderos.

Hantitigao. *s.* Arbusto así llamado.

Hantolid. *v.* Estar tendido ó echado; dormir á sueño suelto.

Hantuc. *v.* Golpear, dar golpes.

Hanuc. *s.* Tierra negra.

Han-ug. *v.* Apretar, comprimir.

Hanug. *adj.* Cosa blanda, que fácilmente se magulla.—*v.* Ablandar á golpes una cosa.

Hao hao. *v.* Desemborrachar, desembriagar, quitar la embriaguez.—Aventar el palay con las manos, después de pisoteado y desgranado.—Chupar, gustar.

Haod. *s.* Lazada.—*v.* Atar, amarrar pasando ambos cabos por la dobladura.

Haoló. *s.* Cabecera de la cama.

Haom. *v.* Encajar, ajustar.—Enquiciar. Probar, entrar.

Haom haom. *v.* Achacar, imputar una falta otro.

Haon. *v.* Retirar, apartar una cosa de donde está. Haona an coron. Retira del fuego la olla.

Haon. *adv.* Ahí. Haon san honos. Ahí está en el cajón.

Haong. *v.* Arrimarse, juntarse, pasarse ó hacerse del otro bando ó partido; refugiarse.

Haoñgan. *s.* Refugio.

Haop. *adj.* Agregado, vasallo ó dependiente de uno.—*v.* Ser vasallo ó agregado.

Haot. *v.* Tirar del abacá al beneficiarlo, sacarlo entero y sin romper.—*adj.* Abacá que sale entera toda la hebra.—*s.* Asiento del remero en la embarcación.—*v.* Sentarse en el mismo.

Hapa. *v.* Ponerse boca abajo, postrarse.—Se dice de las abejas cuando se hallan muchos panales juntos.

Hapag. *s.* Petate para asolear palay.

Hapasuñgad. *v.* Caer, levantando la cabeza ó cuerpo hacia arriba.

Hapay. *v.* Derribar, echar á tierra las plantas.

Hapdos. *v.* Escocer, picar, sentir comezón. *s.* Escozor, escocimiento, comezón. Mahapdos inin acon casam-dan. Escuece esta mi herida. ¡Abaa dao pagcamahapdos san acon cahabolan! ¡Ay, como escuece mi herida!

Hapi. *v.* Derribar, echar á tierra las plantas.

Hapiang. *adj.* Cosa en forma de abanico, como la cola del pez *doyong*.—*v.* Tener ó estar una cosa en el sentido dicho.

Hapid. *v.* Poner, colocar bien las cosas, acomodarlas bien en una parte. Hapira sin maopay an mga tabla. Coloca muy bien las tablas.

Hapid hapid. *v.* Imitar. Nahapidhapid ná inin bata sa maestro. Ya imita este niño al maestro.

Hapil. *v.* Tirar, arrojar una cosa que no sirve.—Arrimarse ó pasarse á un partido.

Hap-il. *s.* Emplasto para heridas ó llagas. —*v.* Emplastar, poner emplastos.

Hapila. *v.* Poner hojas de nipa sobre la unión de las nipas ya cosidas y amarradas de dos en dos, las cuales se ponen sobre los caballetes de los techos.

Hapin. *s.* Mullido; rodete, rodilla que se pone debajo de una cosa; mullido que se pone para ir á caballo, ó en el carabao; manta que se pone sobre la silla del caballo.—Pañal.—Forro de libro.—*v.* Aforrar. —Poner mullido, etc.

Hapino. *v.* Derribar, echar á tierra las plantas.

Hapiod. *v.* Desarrugar, quitar las arrugas. —Restregar una cosa.—Atusar, pasar la mano por encima de una cosa.—Estregar, dar friegas.

Hapit. *v.* Parar, llegar ó arribar, sólo de paso, á algún sitio ó lugar.—Posar, alojarse ú hospedarse en alguna parte. Nahapit cami sa Tacloban. Paramos en Tacloban. Pag hapit quitá dida. Arribemos ahí. Uaray cami pahapita sa mga dagaminun. No nos dieron posada los de Dagami.

Hapitan. *s.* Mesón, posada; lugar ó sitio donde se para ó arriba.

Hapitong. *s.* Árbol así llamado.

Hapla. *s.* Postrar; echarse, acostarse ó andar boca abajo.

Haplac. *v.* Atar, amarrar el emplasto.—Poner ó amarrar pañuelo, ó llevarle amarrado á la cabeza.

Haplas. *v.* Medicinar, untar con cosas olorosas.—*adj.* Cosa olorosa, como ungüento.

Hapli. *s.* Emplasto.—*v.* Emplastar, poner emplastos.

Haplus. *s.* Tocar, palpar, pasar suavemente la mano por encima de una cosa.

Hapnig. *v.* Arreglar, componer, poner en orden las cosas.

Hapohap. *v.* Palpar, pasar suavemente la mano por una cosa.—Buscar á tientas.—Rascarse.—Limpiar con la mano plato ú otra cosa.

Hapolot. *v.* Coger, agarrar ó asirse de una cosa. Coger al náufrago.
Hapon. *v.* Pararse ó posarse las aves. Nahapon an tamsi san lubi. El ave paró en el coco. An lubi an hinaponan san tamsi. El coco es en donde paró el ave. ¿Nagdayon an calao? Uaray, hahapon. ¿Siguió volando el calao? No, se ha parado.
Hapon. *s.* Tarde, tiempo que hay desde medio día hasta anochecer.—*v.* Alcanzar la tarde, ser por la tarde.
Hapón. *s.* Cordel, cordelejo como el que usan para amarrar los gallos de pelea, ó para pescar.—*v.* Pescar con cordelejo.
Hapros. *v.* Atusar, pasar suavemente la mano por la cara, etc.
Hapul. *v.* Cubrir, tapar; emplastar.
Hapulas. *v.* Limpiar con la mano sudor, polvo ú otra cosa.
Hâpus. *v.* Pegar, dar con látigo ó cosa semejante.
Haput. *v.* Juntarse á otro; imitarle, seguirle.
Haquid. *v.* Sacar la comida de la olla, caldero ú otra parte.
Harabahab. *adj.* Voz fuerte y gruesa.—*v.* Tener voz fuerte y gruesa.
Harabas. *v.* Avergonzarse, ruborizarse, atemorizarse.
Harabasun. *adj.* Vergonzoso, temeroso, tímido, medroso.
Harab-sum. *adj.* Vergonzoso, temeroso, tímido, medroso.
Harabay. *v.* Cortar las plantas ó yerbas por cerca del tronco.
Haracahac. *s.* Carcajada.—*v.* Dar carcajadas.
Harachac. *v.* Gruñir la puerca cuando le quitan los hijos.
Haracop. *v.* Caer en tierra, quedarse como tendido ó postrado.
Haracuig. *s.* Gato montés así llamado.
Haradianun. *adj.* **(De hadi).** Descendiente de familia real.
Harag. *adj.* Fruta verde aún.—Cosa sucia, llena de maleza.
Haragac. *v.* Sonar, hervir el pecho al asmático ó enfermo.
Haraganay. *v.* Sonar, ó hacer ruido cualquier metal.
Haragbucay. *v.* Enjugar, secar, quitar la humedad de una cosa.
Haragpas. *v.* Sonar, hacer ruido la yerba ó lo que cae sobre ella. *s.* •Ruido de yerba ó árbol que cae á tierra.
Haragumatay. *v.* **(B) (De patáy).** Agonizar ó estar en la agonía.
Harahara. *v.* Balar la oveja, cabra, etc.—*s.* Carcajada, risotada.—*v.* Dar carcajadas.
Harampacun. *adj.* **(De hampac).** Á quien azotan ó castigan con frecuencia.
Harandumun. *adj.* **(De handum).** Amable, estimable.
Harang. *adj.* Cosa picante.—*v.* Picar, enardecer el paladar, como el pimiento, guindilla, tabaco fuerte, etc.
Harañgahang. *adj.* Atontado, medio loco. —Desaliñado.
Harañgan. *s.* Planta así llamada, como manzanilla.
Haranganay. *v.* Sonar ó hacer ruido cualquier metal.—*s.* Sonido ó ruido de lo dicho.
Harangcatao. *v.* Entresacar, escoger.
Harangdon. *adj.* **(De hangad).** Venerable, ó á quien se levanta la cabeza para respetarle; majestuoso, grande, magnífico, excelente, admirable.
Harang hang. *adj.* Atontado, medio loco. —Desaliñado.
Harañgihang. *adj.* Atontado, atolondrado, aturdido.—*v.* Aturdir, atontar, atolondrar.
Harani. *adv. t.* y *l.* Cerca.—*adj.* Cosa cercana, próxima.—*v.* Estar cerca una cosa; acercar, aproximar.
Harao. *v.* Robar en la cocina cosa de comer.—Animar á los que trabajan. Buscar la vida, comida ó dinero.
Harap. *adj.* Corto de vista.—*v.* Tener la vista corta ó cansada.—Dar ó acertar la chireta, tirando con los ojos cerrados, á las que están puestas en el corro ó señal. —Buscar.
Harap o hadap. (Su pronunciación es un medio entre la d y la r). Servir á la mesa. —Haradapon *adj.* Señor digno de ser servido.
Harap harap. *v.* Jugar á la gallinica ciega.
Harapay. *v.* Sentir hambre y como escocer el estómago.
Harapihap. *v.* Tentar, palpar, pasar la mano como palpando.
Harapit. *adj.* Cosa cercana, próxima.—*v.* Estar cercana ó próxima una cosa. Harapit ná an acon camatayon. Está ya cercana mi muerte; mi muerte se acerca.
Haras. *v.* Limpiar el arroz en agua.—Limpiar, quitar ó cortar las yerbas ó malezas cortándolas cerca de su tronco. Pagharasan mo an bugas. Limpia el arroz en agua. Pagharasi ta an aton oma san banua. Limpiemos, quitemos la yerba de nuestra sementera.
Harasam. *s.* Espita ó canutillo para beber el enfermo.—*v.* Beber con el mismo.
Harasamun. *adj.* Aquello de que se hace espita ó canutillo.

Haray. *v.* Prometer y no dar.—*adj.* Cosa que no es durable.
Harayo. *adj.* Lejos, distante.—*v.* Estar lejos; distar.—Alejar, desviar, apartar mucho una cosa.
Harayo rayo. *adj.* Algo lejos ó distante.
Harbot. *v.* **(Humarbot).** Coger ó tomar una cosa.
Haria. *v.* Torcer, doblegar, inclinar.
Hariao. *adj.* Holgazán, perezoso.
Harigui. *s.* Madero regularmente redondo, que sirve de pilar en los edificios; columna, poste, pilar.
Hariguiun. *adj.* Árbol ó madera que sirve para pilar.
Haring. *v.* Encender ó hacer fuego. Pag haring quitá didi. Hagamos aquí fuego.
Harit. *v.* Enfadarse, enojarse.—Envidiar, tener envidia, sentir el bien ajeno.
Haro. *v.* Heder, oler mal una cosa.—*adj.* Cosa que huele mal.
Haroan. *s.* Pescado así llamado; se cría en lugares fangosos y sucios, y no suele comerse.
Haroc. *s.* Beso.--*v.* Besar. Maharoc aco. Voy á besar. Pahad-ca aco. Permítame, ó déjeme besar. Hinad-can co an iya camut. Besé su mano. Tiharoc aco san iya camut. Voy á besar su mano.
Harog. *v.* Retozar.
Harohabon. *s.* Montecillos de arena ó cieno que se forman en las playas ú orillas de ríos.
Harohalaba. *adj.* **(De halaba).** Cosa larga, ó algo larga.
Harohaglaba. *adj.* **(De halaba).** Cosa larga, ó algo larga.
Harohaglapad. *adj.* **(De halapad).** Cosa ancha, ó algo ancha.
Harohagligot. *adj.* **(De haligot).** Cosa estrecha, ó algo estrecha.
Haromamay. *adj.* Cosa bastante; demasiado; en demasía.—*v.* Ser bastante ó dedemasiado una cosa. Diri haromamay an calipay san casing casing co san pagcasayud co san imo polong. No fué poca la alegría, de mi corazón al enterarme de lo que has dicho.
Harohampac. *v.* Azotar ó castigar á uno con frecuencia.—Disciplinarse.
Haroharap. *adj.* Algo corto de vista.—*v.* Ser algo corto de vista.
Haromhom. *s.* Escalofrío.—*v.* Sentir escalofrío.
Haromohom. *s.* Escalofrío.—*v.* Sentir escalofrío.
Harong. *adj.* Tabaco malo, áspero, fuerte y apagón; árbol que con dificultad arde, y lo mismo cualquier madera.—*v.* Apagarse, no arder.
Harop. *v.* Morar, habitar, estar en un sitio.
Harop. *v.* Arrojar ó echar fuera.—Coger del suelo una ó más piedras con una sola mano, cuando se divierten en jugar á las chinas.
Haropoy. *v.* Calmar, amainar, mitigar, disminuir.—*s.* Ambiente, viento suave.
Haros. *v.* Ser una cosa de provecho, servir para algo. Uaray ca haros. No eres de provecho, para nada sirves.
Haroy. *v.* Quejarse, pronunciando dicha palabra.
Haroyohoy. *s.* Ambiente, viento suave.
Harubas. *v.* Desnudar, quitarse el vestido. Pagharubas quitá san bado. Quitémonos la camisa.
Harugda. *v.* Escarmentar.—*v.* Avergonzarse, ruborizarse, confundirse.
Harumpag. *v.* Caer sobre uno alguna cosa; caer, derribar, venir abajo.
Harupay. *s.* Planta llamada sensitiva.
Harus. *v.* Poner ventosa hecha de caña bagacay.
Hashas. *v.* Blanquear ó limpiar bien el arroz ya pilado.
Hasahas. *v.* Blandir espada ú otra arma.
Hasahasa. *s.* Pescado así llamado; se come.
Hasañgan. *adj.* Pez que tiene agallas.
Hasas. *v.* *vid.* Has has.
Hasi *adj.* Presuntuoso.—*v.* Presumir, vanagloriarse.
Hasig-han. *mod.* **(De siqui).** Á los pies, hacia los pies ó lo que está hacia los pies. Andapit sa siqui.
Hasnig. *s.* Mullido.—*v.* Poner mullido.
Hasogot. *v.* *ant.* Acordarse de algo.—Mapahasgotun. *adj.* De mucha memoria.
Hasohas. *s.* Fuelles de fragua.—*v.* Dar á los fuelles.
Hasohasan. *s.* Dos pedazos de maderos huecos donde entran dos rodajas de madera con plumas de ave en sus extremos, y con mango; con ellas se hace el oficio de fuelles, subiéndolas y bajándolas.
Hasuc. *v.* Sembrar palay ú otra cosa haciendo hoyos en tierra y colocando dos ó más granos en cada uno.
Hatáas. *adj.* Cosa alta, elevada.—*v.* Ser, estar ó hacer alta ó elevada una cosa. Hatáas caopay an singbahan. Es muy alta la iglesia. Pagpahatáasun co an cota. Mandaré hacer alta la pared. Ayao pagpacahatáas sin buot. No te ensoberbezcas.
Hatag. *v.* Dar, conceder.—*s.* Dádiva.—Gracia. Mahahatag aco sa imo sin pisos. Yo te daré un peso. Naghatag aco sa iya

sin cahate. Le di dos reales. Hinmatag aco sa iya sin sicaualo. Le di medio real. Ihatag co dimo an acon bangcao. Yo te daré mi lanza. Ihinatag co sa iya an calo. Le di el sombrero. Tagui aco sin ísda. Dame pescado. Tagan mo aco sin quinis. Dame cangrejo.

Hatal-ang. *v.* Equivocarse, errar. Bain acó hatal-ang. No sea que me equivoque.

Hatao. *v.* Flotar, boyar, subir para arriba la embarcación al descargarla. Salir viruelas, granos, etc.—Descubrir, manifestar ó hacerse patente.

Hati. *v.* Asechar, poner ó armar asechanzas.—Ir á contratar el padre del varón el casamiento de su hijo á casa de los padres de la mujer.

Hatid. *v.* Extender, estirar.

Hatuc. *s.* Leche de la carne tierna del coco.—*v.* Sacarla, expremiendo dicha carne.—Echar dicha leche en lo que se ha de comer. Hinahatucan nira an loto. Ponen leche de coco en la morisqueta.

Hatud. *v.* Llevar, conducir; traer.

Hatul. *v.* Dar.—Llevar. Ihatul mo inin bado co can Juan. Da esta mi camisa á Juan. Ihatul mo inin surat n̄gadto sa capitan. Lleva esta carta allá al capitán.—*s.* Marejada, olas grandes y continuas después de un viento fuerte.

Hatutgao. *s.* Arbusto así llamado.

Haua. *adj.* Cosa limpia, sin yerbas.—Diferente, distinto.—*v.* Separarse.

Hauac. *s.* Cintura.

Hauan. *v.* Limpiar, purificar, quitar la suciedad ó inmundicia de alguna parte.—Cosa limpia, que no tiene suciedad, pura, sin mancha. Mahauan caopay an dalan. Está muy limpio el camino. Hahauanan co an acon oma. Limpiaré mi sementera. Manahalingoha quita n̄ga mamahauan guihapon an aton calag. Procuremos que nuestra alma esté siempre limpia.

Hauas. *v.* Descargar la embarcación; desembarcar, saltar á tierra; bajarse del caballo, carro, etc. Hauasa niyo an mḡa cajón. Descargad los cajones. Uaray cami pacahauas cacolop cay daco an balud. No pudimos desembarcar ayer tarde porque eran grandes las olas.

Hauay. *adj.* Cosa bien hecha, de buena forma ó planta.

Hauid. *v.* Reprimir, detener, contener, refrenar, sujetar.—Convidar á uno y tener gusto que se quede, consienta ó acceda.

Hauili. *s.* Árbol que en Botánica se llama Higuera hauili.

Hauit. *adj.* Cosa fuerte, difícil de quebrar, romper ó cortar. Paciente, sufrido, perseverante.

Haum haum. *v.* Tachar á una persona, afear sus obras y costumbres.

Hauoc. *v.* Sacar, extraer una cosa de donde está, como de caldero, olla, baúl, etc.

Hauot. *s.* Cosa fuerte, difícil de quebrar ó cortar.—Planta que en Botánica se llama Hermionitis hendida.—Abstinencia que usaban los bisayas por la muerte ó ausencia de uno, durante la cual no comian más que dicha planta.

Haura. *v.* Convinar. Ajustar ó venir justa una cosa; encajar, meter una cosa dentro de otras ajustadamente.

Háyháy. *v.* Acezar, suspirar de modo que parece pronunciarse dicha palabra.

Hayhay. *v.* Poner los agoreros en la escalera ramas, cañas ú otra cosa, para impedir la subida.

Haya. Llorar ¿Di camó nanhahaya san pagquita niyo siton masaquit, n̄ga nahihingotas ná? ¿No lloráis al ver ese enfermo que está ya agonizando?—Estar, poner boca arriba; caer de espaldas.

Haya haya. *v.* Llorar con frecuencia.—*s.* Especie de enredadera; sus hojas se usan en el buyo.

Hayab, hayab hayab. *v.* Tremolar, enarbolar, ondular, ondear; mover el viento una cosa.

Hayad. *adj.* Cosa tendida ó puesta en tierra, suelo ó piso.—*v.* Poner, extender en tierra una cosa.—Repantigarse, arrellanarse en el asiento. Poner ó estar tendido boca arriba.

Hayag. *v.* Resplandecer, lucir, dar luz, ilustrar, iluminar; manifestar una cosa. Ser patente ó evidente alguna cosa.—*s.* Luz, claridad.—*adj.* Claro, patente. Nahayag ná an adlao. Ya luce el sol. Pinahayagan sira sa Dios. Fueron iluminados por Dios. Hayag ná an tuna Ya se ve clara la tierra.

Hayagaya. *v.* Hacer mal ó de mala manera alguna cosa.

Hayahay. *adj.* Viento fresco, templado.—*v.* Hacer viento fresco ó templado.

Hayang. *v.* Estar ó poner boca arriba una cosa.—Caer de espaldas.

Hayao. *adj.* Animal doméstico suelto.—*v.* Tener sueltos los animales domésticos; andar sueltos los mismos.

Hayat. *adj.* Cosa verde, sin madurar aún, que no esta en sazón. Cosa corta, estrecha.

Hayocong. *adj.* Estrecho, corto.—*v.* Ser corta una cosa, como vestido, etc.—*adj.* Que de poco se aflige y angustia.

Hayoghog. *v.* Crecer.

Hayohay. *s.* Esclavo criado en casa, no comprado.
Hayom. *adj.* Cosa algo negra.—*v.* Bostezar.
Hayon, hayon hayon. *v.* Bracear, mover con garbo los brazos; contonearse.
Hayong. *adj.* Cosa ajada, marchita, lacia, seca.—*v.* Marchitarse, secarse. Bostezar. Nahayong ná an acon binulad nga dahon. Ya están secas las hojas que puse al sol.
Hayongcot. *adj.* Cosa espesa, muy junta una de otra.
Hayop. *adj.* Animal doméstico.--*v.* Criar, domesticar animales.
Hayopan. *adj.* Animal doméstico.
Hayuctin. *adj.* Cosa estrecha, corta.
Hayud. *v.* Estirar, extender.

HI

Hia. *s.* Palabra que cantan los bisayas cuando van remando, ora todos á la vez, ora alternando.
Hi-a. *s.* Palabra que usan los bisayas para arrullar y hacer dormir á los niños, cantándola y haciendo pausa entre el *hi* y la *a*, ó dilatando la voz entre las dos vocales.
Hiac. *v.* Resollar y aspirar con dificultad.
Hiara. *v.* Acostumbrarse, tener práctica de una cosa.—*s.* Costumbre, práctica, hábito. Diri aco hiara siton. No estoy acostumbrado á eso.
Hias, hiyas. *s.* Adorno, gala, arreo, joya, alhaja, ornato.—*v.* Adornar, hermosear con adornos.
Hibab. *adj.* Cosa desigual, desproporcionada, tuerta, torcida.—*v.* Desigualar, desproporcionar, torcer.
Hibábao. *adj.* Cosa baja, de poco fondo, poco profunda.
Hibab-uan. *adj.* Cosa baja, de poco fondo, poco profunda.
Hibad. *v.* Desigualar, cortar desigual.
Hibag. *v.* Enfurecerse el puerco cuando embiste y escarba con las manos.—Inclinarse la carga á un lado.
Hibal. *s.* Dolor de tripas ó vientre.—Doler el vientre.
Hibalognis. *v.* Ir uno por diferente camino que otro y no encontrarse.
Hibang. *v.* Destrozar, romper, agujerear. —Herir. Nacahibang ca san acon bado. Tú has destrozado mi camisa. Nahibang an sacayán. Se ha agujereado la embarcación. Nahibang aco. Me he herido.
Hibaro. *v.* Saber, aprender. Diri aco nahibaro siton. No sé eso. Panhibaro camo. Aprended vosotros. Nagpapahibaro aco sa imo. Te manifiesto ó hago saber. Iguinpapahibaro co sa iyo. Os manifiesto ó hago saber.
Hibat. *v.* Torcer, ladear.
Hibi. *v.* Llorar como los niños.—*s.* El acto cuando uno principia á llorar como hacen los niños.
Hibig hibig. *v.* Temblar, ó moverse los labios como al colérico.
Hibo. *v.* Barrer la sementera con ramas, y cubrir los hoyos donde se ha sembrado el palay.—Coger á uno *in fraganti.*
Hiboat. *v.* Repetir, volver sobre la misma cosa.
Hibobo. *adj.* Cosa baja, pequeña, de poca altura.—*v.* Estar, ser baja, pequeña ó de poca altura una cosa. Hibobo nga lalaqui. Hombre de poca estatura. Hibobo pá an cota. Está baja aún la cota.
Hibobuan, hibob-an. *adj.* Cosa baja, que no es alta. Aáda dida siton hibob-an nga tuna. Ahí está en este terreno bajo.
Hiboc. *v.* Bullir, moverse, agitarse.
Hiboc hiboc. *v.* Bullir, moverse, agitarse con frecuencia.
Hibol. *v.* Quedarse ó atravesarse la comida en la garganta; ahogarse con el bocado atravesado.—Ahorcarse.—Pinchar ó picar desde abajo al que está arriba. Painma dao aco, cay hinihibol aco. Dame de beber, porque me ahogo; tengo atravesada la comida en la garganta.
Hibon. *v.* Sepultar, enterrar, esconder debajo de tierra alguna cosa.—Penetrar arma, clavarse espina ú otra cosa.
Hiborong. *v.* Confundirse, estar uno perplejo, dudoso, confuso.
Hiborongan. *adj.* Cosa oscura, dudosa, confusa, que necesita aclaración.
Hibot. *v.* Amenazar, avisar el que sospecha á aquel de quien sospecha, de que le ha de matar, si prosigue en su maldad.
Hiboy. *s.* Palabra que dicen cuando arrastran alguna cosa.—Decir ó cantar dicha palabra.
Hibucog. *v.* **(De Bucog).** Clavarse, atravesarse espina ú otra cosa en la garganta.
Hibud hibud. *v.* Mover, menear el cuerpo al andar.
Hibulauan. *v.* Resplandecer, brillar como oro.
Hica. *v.* Refluir como la ola del mar cuando se retira, volviendo de la orilla ó playa.—*s.* Resaca.
Hicab. *s.* Asma.—*v.* Padecer ó tener asma.
Hicabun. *adj.* Asmático.
Hicahic. *v.* Acezar, jadear.
Hical hical. *v.* Acezar, jadear.—Acariciar el verraco á la puerca.

Hicao. *adj.* Ruin, mezquino, miserable, avaro.—*v.* Ser uno mezquino, escatimar, escasear lo que se da.—Codiciar.—*s.* Codicia.

Hicao. *v.* Ultrajar, tratar ruinmente á uno.

Hicap. *v.* Tocar, palpar, tentar indecente ó impúdicamente.—Ir poco á poco, despacio para coger algo.

Hicat. *v.* Abrir los ojos con los dedos.

Hicay. *v.* Desechar, dar calabazas.

Hicdat. *adj.* De ojos y párpados grandes.

Hiclay. *v.* Cortar árboles.

Hico. *adj.* Cosa culebreada que forma vueltas ó eses, y cada una de las vueltas ó eses.

Hico hico. *s.* Ambages, rodeos de palabras.—*v.* Decir una cosa con ambages y rodeos.

Hicob. Llorar, sollozar, suspirar.

Hicob hicob. *v.* Llorar, sollozar, suspirar con frecuencia.

Hicom. *v.* Callar, poner silencio; hablar bajo.

Hicuat. *v.* Repetir, volver á hacer ó decir lo qué se había hecho ó dicho.

Hicud. *v.* Andar despacio.

Hicug. *v.* Ahogar apretando la garganta; ahorcarse colgándose de alguna parte.

Hicugmat. *v.* Turbar, inmutar, sobresaltar, asustar, acongojar.

Hicun. *v.* Repartir, dar, tomando para sí la mejor ó mayor parte; repartir, dar con desigualdad.

Hicus. *adj.* Çosa delgada, estrecha.—Cahic-san.—*s.* Estrechez, delgadez.

Hicus. *v.* Estrechar, precisar.

Hid hid. *v.* Untar.—Pintar.—Estregar, restregar las espaldas contra alguna parte.

Hidagmac. *v.* Topar, dar la embarcación en piedras ú otra parte.

Hidagpá. *v.* Topar, dar la embarcación en piedras ú otra parte.

Hidal. *adj.* Cosa inclinada.

Hidlao. *v.* Echar de menos al ausente, desear verle.—*s.* Deseo, ansia. Nahihidlao aco san acon iroy. Echo de menos á mi madre; deseo ver á mi madre.

Hidlao. *v.* Cesar por algún tiempo el coco de dar su licor ó tuba, por causa del mucho calor ó vientos fuertes que haya habido.

Hidlos. *v.* Desamarrarse, deshacerse, desatarse ó escurrirse la amarradura.—Escaparse, escurrirse una cosa de las manos.

Hidluc. *v.* Tener dificultad en tragar una cosa.

Higad. *v.* Orillar, ir por la orilla, ladear, andar ó caminar por las laderas.—*s.* Orilla, declive, pendiente.—*v.* Formar declive ó pendiente una cosa. Nagpulid pulid an acon lubi, cay higad an tuna. Se van cayendo mis cocos, porque forma declive la tierra.—Cahigaran.—Orilla; declive, pendiente.

Higaday. *s.* Proverbio, alegoría, comparación, enigma.—*v.* Proverbiar, comparar, hablar enigmáticamente.

Higagad. *v.* Juntarse, unirse.

Higao higao. *v.* Hablar bajo, hablar al oído. Hinmigao higao siya sa acon. Me habló al oído.

Higara. *v.* Acostumbrar, tener práctica de una cosa.

Higaray gaday. *s.* Proverbio, alegoría, comparación, enigma.—*v.* Proverbiar, hablar enigmáticamente.

Higbábao. *adj.* Que tiene poco fondo, sitios de poca profundidad ú hondura.

Higbáb-uan. *adj.* Que tiene poco fondo, sitios de poco fondo, de poca profundidad ú hondura.

Higbabáuan. *adj.* Que tiene poco fondo, sitios de poco fondo, de poca profundidad ú hondura.

Hig-con. *adj.* Cosa mala, fea, sucia, asquerosa, malsonante.

Hig-cong. *adj.* Cosa mala, fea, sucia, asquerosa, malsonante.

Higda. *v.* Acostarse, echarse, hacer noche en alguna parte. Nahigda siya. Está acostado. Didto cami hihigda sa Palo. Hicimos noche en Palo. Naghihinigdaun la aco. No hago más que estar echado. Pinaghihigda aco ni nanay. Me manda acostar mamá.

Higdáan. *s.* Cama, sitio ó lugar donde uno se acuesta.

Hig-hig. *v.* Acribar ó limpiar el arroz.

Higlaba-laba. *adj.* **(De halaba).** Cosa larga, ó algo larga.

Higlad-man. *adj.* Que tiene mucho fondo, sitios profundos, de mucha hondura.

Higlapad. *adj.* **(De lapad).** Cosa ancha, ó algo ancha.

Higlaparay. *adj.* **(De lapad).** Cosa ancha, ó algo ancha.

Higlaruman. *adj.* Que tiene mucho fondo, sitios profundos, de mucha hondura.

Hignat. *v.* Estirar, extender, alargar, dilatar una cosa.

Hignit. *s.* Pedazo; hilacha.—*v.* Tomar un pedazo, hacer pedazos una cosa; hacer hilachas.—Pellizcar.—Destrozar, despedazar, devorar.

Higop. *v.* Sorber.—*s.* Sorbo.

Higopan. *s.* Aquello en donde se sorbe.

Higot. *v.* Atar, amarrar.—*s.* Cordel, ó lo que sirve para atar ó amarrar.—Ramal, cabestro, ronzal. Higotan niyo an baloto. Amarrad el baloto. Hinigotan co an carabao sa pono san lubi. Amarré el carabao al tronco del coco. Hig-ta an pisi. Aprieta bien el cordel, la atadura ó la amarra. Nauara an higot san carabao. Se ha perdido el cordel ó ramal del carabao. Nabugto an higot san sacayán. Se rompió la maroma ó cable de la embarcación.
Higot baloto. *s.* Yerba así llamada; es medicinal.
Higrayo. *adv. t.* y *l.* Lejos.—*adj.* Cosa que está lejos, distante.—*v.* Estar lejos ó distante una cosa. Higrayo nga mga bongto. Pueblos lejanos. Naghihigrayo sira. Ya están lejos.
Higsa. *v.* Reventar grano ú otra cosa; romper el ave los huevos para que salgan los pollos.
Higsi. *v.* Triunfar, vencer—*s.* Triunfo, victoria.
Higtáas. *adj.* Cosa alta, elevada.
Higtáasan. *adj.* Sitios ó lugares altos, elevados —*s.* Alturas.
Hig-tanan. *s.* **(De higot).** Poste, árbol, coco, ó árbol donde se amarra una cosa.
Higting. *v.* Reñir, pelear, morderse los animales.
Higub. *s.* **(C)** Marea creciente y grande.
Higud. *v.* Mermar, disminuir.
Higugma. *v.* Amar, estimar.—*s.* Amor, afecto. Ongud an pahigugma sa iya. Le amo de veras. Higugma nga daco. Grande amor.
Higugmaon. *adj.* Amable, digno de ser amado, aquel á quien se ama.
Higuis. *v.* Gotear la manteca cuando se asa la carne al fuego; gotear ó salir pus ó aguaza de grano.
Higum. *v.* Cerrar, recoger paraguas, red, ó cosa semejante. Pahiguma ta ná ini nga pocot. Recojamos ya esta red. *v.* Atar, amarrar. *s.* Atadura, vencejo.
Higum higum. *v.* Cerrar, recoger cortina, bolsa, alba, etc.—*s.* Fiador de alba, bolsa, ó cosa semejante.
Higus. *adj.* Cosa delgada, angosta, estrecha, disminuida. *v.* Disminuir, ir á menos. Estrujar, exprimir, sacar la suciedad de las tripas.
Hila. *s.* Marisco así llamado; se come.—*v.* Tener algún miembro encogido.
Hilá. *v.* Pronunciar dicha palabra cuando arrastran cosa pesada; arrastrar una cosa pronunciado dicha palabra.
Hila hila. *v. vid.* Hilá.
Hilab. *v.* Cortar, dividir carne, ó cosa sejante en pedazos largos.—*s.* Lonja de carne, pescado, tocino, etc.. Naghihilab si Juan sin igpapaon niya. Está cortando Juan lo que ha de poner de cebo en el anzuelo.
Hilaba. *adj.* Cosa larga, luenga.—*v.* Ser ó hacer larga alguna cosa. Hilaba caopay an pisi. Es muy larga la maroma.—Alargar, prolongar. Ayao paghilabaá an carocayacan. No alargues la conversación.
Hilab-an, hilabaán, hilabon. *s.* Largor, largura, longitud.
Hilabut. *v.* Entremeterse, meterse uno donde no le llaman, meterse uno con otro. Ayao paghilabut sa acon. No te metas conmigo.
Hilac. *v.* Llorar.
Hilac higac. *v.* Moverse, inquietarse el verraco por la hembra, y la hembra por el verraco, y así de los enamorados.
Hilad. *v.* Echarse uno todo lo que es de largo, correrse el fuego á lo largo.
Hilad hilad. *v.* Dar vueltas ó volverse de uno y otro lado el que está echado ó dormido.—Revolcarse en cieno ú otra parte.
Hilad-man. *s.* Profundidad, hondura.
Hilag. *v.* Suspirar, acongojarse.
Hilagus. *v.* Amarrar sólo con dos ó tres vueltas la punta de una caña, ú otra cosa, y concluirla de amarrar bien, después de de haber amarrado la punta contraria.
Hilamon. *v.* Limpiar la sementera.
Hilang. *v.* Dividir, abrir una cosa en pedazos delgados sin separarlos.—Entresacar, aclarar lo espeso.—Hacer ó poner rala una cosa.—*adj.* Cosa rala.—*s.* Intervalo, espacio entre dos cosas. Paghilangon mo iton isda basi pagasinan. Abre en pedazos sin separarlos ese pescado para salarlo. An paghilangi co sini cay ora ora sin casoso. El aclarar yo ésto, es por que está demasiado espeso.
Hilang. *v.* Interpolar, interponer una cosa entre otras.—Dar una ó más veces calentura; cesar la misma y volver á dar.
Hilang hilang. *v.* Abrir ó dividir carne ó pescado en varias direcciones, sin separar las partes.
Hilangcag. *v.* Ocuparse en una cosa por mero pasatiempo, entretenerse. Naghihilangcag aco sini nga buhat. Estoy entretenido en esta obra.
Hilao. *adj.* Cosa cruda; verde.—*v.* Estar cruda ó verde una cosa. Hilao pá an loto. Está aún la morisqueta cruda. An dahon nga hilao. La hoja verde. Hilao pa an piña. Está verde aún la piña.

Hilap. *v.* Quitar la carne pegada al pellejo, después dé desollado el animal.—Rebanar, cortar en rebanadas.—Cortar un pedazo.

Hilapad. *adj.* Cosa ancha, como tela, piedra, tabla, etc.—*v.* Ensanchar, hacer, ó ser ancha una cosa.

Hilap-dan. *s.* Anchor, anchura.

Hilaparan. *s.* Anchor, anchura.

Hilapit. *v.* Alcanzar á uno el golpe ó latigazo que se da á otro.

Hilarum. *adj.* Cosa honda, profunda.—*v.* Ahondar, profundizar.

Hilaruman. *s.* Profundidad, hondura.

Hilas. *v.* Agostarse ó secarse las plantas.—*s.* Insecto así llamado, perjudicial al palay.—*v.* Comer ó destrozar el palay dicho insecto.—Raspar.—Rebanar, cortar á tajadas ó rebanadas.

Hilaslas. *s.* Inclinación, propensión á lo sensual.

Hilasic. *v.* Retroceder, retirarse.

Hilauas. *v.* **(De lauas).** Juntarse, unirse carnalmente, tener cópula, fornicar. Naghilauas aco, naquihilauas aco sin babaye. He tenido ayuntamiento con una mujer.

Hilauig. *adj.* Cosa larga, como vestido talar.

Hilauigan. *s.* Largor de vestido talar.

Hilauon. *adj.* Cosa verde.—Color verde.

Hilay. *v.* Ladear, inclinar.—Contonearse. Nahilay an balay. Está ladeada la casa. Nahilay mán an tauo cún natuyo siya humilay. Se contonea también el hombre cuando quiere contonearse.

Hilay hilay. *v.* Ladear, inclinar algo alguna cosa.—*adj.* Cosa algo ladeada, inclinada.—*v.* Contonearse. Hinilay hilay sin guti an balay. Se ha inclinado un poco la casa.

Hilayte. *s.* El pueblo de Leyte, de donde toma el nombre la provincia.

Hilbad. *v.* Acabar, concluirse un asunto en que hayan intervenido dos ó más.—Repetir, volver á lo mismo.

Hilcas. *v.* Quitar, deshacer el corral de pescar.—Recoger lo tendido al sol.

Hilhig. *adj.* Tejido flojo, mal hecho, que se apartan los hilos con facilidad, apretando ó haciendo fuerza con los dedos.—Perezoso, negligente, dormilón.

Hil hil. *adj.* Dormilón, descuidado, negligente.

Hilig. *v.* Ladear, inclinar, torcer.—*adj.* Cosa ladeada, inclinada, torcida.—Cahiligan. *s.* Inclinación, propensión.

Hiling. *v.* Mirar, acechar, visitar, observar, enterarse. Hilnga iton sin maopay. Observa bien eso. Hiniling co ná. Ya lo he mirado. Mahiling aco san acon oma. Voy á ver mi sementera. ¿Ano an hinihiling dida? ¿Qué estás mirando ahí?

Hilis. *v.* Disminuirse; derretirse.

Hilit. *s.* Retiro, secreto, separación, apartamiento.—Hilit, sa hilit. *m. adv.* En secreto, secretamente.

Hilo. *s.* Veneno, ponzoña.—*v.* Envenenar, emponzoñar.

Hílo. *v.* Señalar los carpinteros ó aserradores la madera con un hilo teñido de blanco ó negro.—*s.* El mismo hilo y la señal hecha.

Hiloc. *v.* Hacer cosquillas.

Hilolopot. *v.* Buscar con diligencia.

Hilong higong. *v.* Llamear, flamear, despedir llamas el fuego.—*s.* Ruido de la misma llama.

Hilot. *v.* Sobar, dar friegas.

Hilsit. *v.* Tirar, disparando con los dedos, la pepita de fruta ú otra cosa.—Resbalarse, escurrirse ó escaparse de la mano jabón, anguila ú otra cosa.—Echar ó hacer salir á unó de su asiento.—Capar.

Hilsot. *v.* Disparar con los dedos alguna cosa.—Escurrirse ó escaparse de las manos cosa resbaladiza.—Irse para abajo el que se pone en catre, silla, ó banco roto ó con agujero.

Hiluag. *adj.* Cosa ancha, espaciosa. Hiluag caopay an singbahan. Es muy ancha la la iglesia. Hiluag an sacayán. Es ancha la embarcación. Guinpapahiluag san capitán an dalan. Manda el capitán ensanchar el camino.

Hiluagan. *s.* Anchor, anchura.

Hiluagun. *s.* Anchor, anchura.

Hilud. *v.* Doblar, torcer, retorcer el cuerpo.

Hilud hilud. *v.* Doblar, torcer, retorcer el cuerpo ó hacer contorsiones.—Perturbar, inquietar.

Hiluguit. *v.* Representarse, venir á la imaginación.

Hilum. *v.* Callar; hacer una cosa en secreto.—*s.* Silencio; secreto.

Hilumhum. *v.* Empollar, calentar el ave los huevos, poniéndose sobre ellos para sacar pollos.

Hilumlum. *v.* Empollar, calentar el ave los huevos, poniéndose sobre ellos para sacar pollos.

Hilus. *v.* Rozarse, desollarse por tropezar en alguna parte.

Hima. *v.* Salir ó correr la suciedad de la llaga. Correr lo líquido.

Himac. *v.* Extralimitarse, hablar fuera de propósito.

Himaga. *v.* Andar el macho tras de la hem-

bra.—*adj*. Cosa torpe; sucia, impúdica, deshonesta.

Himalad. *v*. **(De palad).** Decir, adivinar la buena ó mala suerte por las rayas de la palma de la mano.

Himalo. *v*. Alborotar.—Sorprender, coger desprevenido.—Acusar, imputando algún delito.

Himalo. *s*. **(De balo).** Dádiva que se daba al hermano del difunto cuando el casamiento era con viuda.

Himalugo. *s*. Bejuco así llamado.

Himamaan. *v*. Desconfiar. Tardar en pagar una deuda, ó pagarla por fuerza. Cun diri ca mahimamaan sa acon, pagancata aco usa ca gantang nga bugas. Si no te he dado motivo de desconfianza, préstame una ganta de arroz.

Himang. *v*. Blasfemar, maldecir, vituperar —*s*. Blasfemia, maldición, vituperio.—Parapanhimang. *s*. Blasfemo. Iguindiri sa Dios an paghimang. Está prohibida por Dios la blasfemia.

Himangrao. *v*. Advertir, echar de ver, reparar ó notar alguna cosa.—Conversar, hablar bien ó mal de alguno; hablar ó convenir entre sí. Naghimangrao aco nga uaray siya dida. Advertí que no estaba él ahí. Canan lorong an pag himangrao san ngatanan. De necios es reparar en todo. Naghimangrao ná cami. Ya hemos hablado. Naghimangrao aco, nacapag himangrao aco san acon igcasitauo. He hablado mal de mi prójimo.

Himao. *v*. Volver en sí el borracho. ¿Arin hinmamauan ná? ¿Qué, ha vuelto ya en sí? Uaray pá gad himamaui. Aun no ha vuelto en sí.

Himarao. *s*. Dádiva que el recien casado daba á la madre de su esposa por el sueño que perdió criándola.

Himay. *v*. Dar de comer al enfermo.—*s*. Comida que se da al enfermo.

Himaya. *v*. Alegrarse, regocijarse, recrearse.—Gozar; glorificar.—*s*. Alegría, regocijo, recreo.—Gozo; gloria. Naghihimaya an mga bata, cay uaray quinabarac-an nira. Se recrean los niños por que no tienen cuidado alguno. Mahirimayaon nga tauo. Hombre alegre, divertido. An mga matinumanun papaghimayaon sa langit. Los justos gozarán del cielo. An himaya nga langitnun. La gloria celestial.

Himbis. *s*. Escama.—*v*. Escamar, quitar las escamas á los peces.—*s*. Especie de escamas de las patas del gallo ó gallina.

Him-gad. *v*. **(De hugad).** Blasfemar, maldecir, vituperar.—*s*. Blasfemia, maldición, vituperio.

Him-gas. *v*. **(De hugas).** Limpiar bien una cosa.

Himgo. *v*. Lavarse, enjugarse la boca con agua; limpiarse los labios con agua después de haber comido.

Him him. *v*. Limpiar bejuco ú otra cosa quitando las espinas ó parte inútil.

Himiang. *adj*. Feliz, dichoso.—*v*. Ser feliz ó dichoso. Himiang nga tauo iton. Ese es hombre feliz. Himiang nga camatayon. Muerte dichosa.

Himihim. *adj*. Sencillo, franco y sin doblez, diestro, apto, hábil.

Himion. *v*. Conformarse, aunarse.

Himiroc. *v*. **(De piroc).** Arrancar las pestañas.—*adj*. Que tiene largas y espesas pestañas.

Himitis. *adj*. **(De bitis).** De pantorrillas gruesas y fornidas.

Himiñgan. *v*. Acompañar, convidar á uno para que acompañe.

Himo. *v*. Hacer, fabricar, formar, crear, criar.—Ser posible una cosa. Naghihimo camí sin balay. Estamos haciendo casa. Diri aco nacacahimo siton. No puedo hacer eso. Iguinhimo sa Dios an calibutan sin unum ca adlao. Dios creó el mundo en seis dias.

Himo himo. *v*. Inventar, imaginar, idear, fingir.

Himoay. *adj*. Persona de buen talle, de buena disposición del cuerpo.

Himocan. *s*. **(De buca).** Dádiva del que se casa, á los padres y hermanos de la que ha recibido por esposa.

Himolbol. *v*. **(De bolbol).** Desplumar; quitar las plumas al ave.—*adj*. Ave plumosa ó con mucha pluma.

Himolóan. *s*. **(De poló).** Diezmo, la décima parte de una cosa, ó sea el diez por ciento.

Himolong. (De polong). Hablador, locuaz, verboso, facundo, afluente.

Himon. *v*. Tapar, cubrir una cosa.

Himoñgao. *v*. Despertar el dormido sin saber lo que hace.

Himoñgaya. *v*. Descansar, reposar, gozar del descanso.—*s*. Descanso, reposo; gozo, quietud.

Himongcug. *s*. Sobrepaga que se da á los oficiales de la embarcación.—*v*. Dar la tal sobrepaga.

Himoñgot. *v*. **(De boñgot).** Arrancarse, quitarse las barbas.

Himonoan. *s*. **(De pono).** Tronco, raiz ú origen.

Himonoan san bucad. *s.* Cáliz de la flor.
Himooc. *adj.* Sueño profundo.—*v.* Estar muy dormido.
Himorolsan. *adj.* **(De polos).** Provechoso.—Aprovechable.—*s.* Provecho, efecto.
Himos. *v.* Recoger, guardar, acomodar, poner una cosa en sitio conveniente.
Himota. *s.* **(De buta).** Paga que se da á los que camiran por otro, por el peligro á que se exponen de dañarse en los ojos con pinchos, yerbas ú otra cosa.—Dar dicha paga.—Pedirla.
Himotáan. *s.* **(De himuta).** Lagrimal del ojo.
Him-sag. *adj.* **(De busag).** Cosa algo blanca.
Himsang. *s.* Contumelia; maldición.—*v.* Maldecir, proferir palabras malas y feas.
Himuca. *s.* **(De buca).** Dádiva que se daba al que negociaba el casamiento, ó al dato.
Himudlay. *s.* **(De budlay).** Paga al que ha trabajado, por su cansancio.—*v.* Descansar, reposar.
Himugsó. *v.* Nacer, salir á luz la criatura.
Himula. *adj.* **(De pula).** Cosa algo encarnada, colorada, roja.
Himuláuan. *adj.* **(De bulauan).** Rico, que tiene mucho oro.
Himuot. *v.* **(De buot).** Querer, complacerse en alguna cosa. Ini an acon hirigugmaun nga Anac nga acon hinmumuotan nga matuod. Este es mi querido hijo en quien tengo todas mis complacencias.
Himurayao. *v.* Reposar, sosegarse.
Himusac. *s.* El tiempo mejor y más á propósito para las siembras y cosechas.
Himusag. *adj.* **(De busag).** Cosa algo blanca.
Himuta. *v.* **(De muta).** Quitar la legaña de los ojos.
Himutacal. *s.* **(De butacal).** Paga que se da por el puerco, que se pide prestado, para que encaste con las hembras.—*v.* Dar la tal paga.
Hina. *s.* Recelo, sospecha, temor.—*v.* Recelar, sospechar, temer.
Hinablosan. *s.* **(De hablos).** Hijastro, entenado.
Hinabuyan. *s.* Planta larga y delgada, como caña.
Hinacay. *s.* **(De sacay).** Precio que se paga por el pasaje de la persona, ó flete del cargamento que lleva.
Hinadian co ná mán. *mod.* Voy por otra, ó sea cambiar de conversación.
Hinag. *v.* Separar, poner ó colocar separadas las cosas.
Hinagud. *s.* Dardo de madera ó caña; flecha.
Hinaguiad. *v.* Cortar ó coger las hojas de las plantas más próximas á la tierra.
Hinai. *v.* Destripar, quitar ó sacar las tripas, limpiar las tripas.
Hinam hinam. *v.* Morder un poquito, gustar, probar una cosa.
Hinanali. *v.* Hacer con precipitación ó repentinamente una cosa, obrar de ligero. Ayao pahinanali. No obres de ligero.
Hinanaya. *adj.* Aquello que se hace despacio.
Hinangtang. *s.* **(De tangtang).** Carcelaje, derecho que, al salir de la cárcel, pagan los presos.
Hinao. *adj.* Cosa lisa y tersa, como vidrio ó cosa semejante.
¡Hinaot! *interj.* ¡Ojalá! ¡Hinaot pá cunta nga mapalaran nga dila san namolong! ¡Ojalá sea afortunada la lengua que ha hablado!
Hinaqui. *v.* **(De daqui).** Descaspar, quitar ó limpiar la caspa.
Hinas. *adj.* Cosa limpia.—*v.* Limpiar.—Concluir la hacienda ó dinero. Nahinasan aco san salapi. Se me ha concluido el dinero.
Hinat. *v.* Estirar, alargar una cosa; desperezarse.
Hinatagay. *v.* **(De hatag).** Darse mútuamente alguna cosa.
Hinaut. *s.* Término que se usa para expresar el deseo de que alguna cosa suceda ó se cumpla.
Hinay. *adv.* Despacio, poco á poco, lentamente.—*v.* Andar, ir ó hacer alguna cosa despacio.—Hinay quitá. Vamos despacio. Diri camo naghinayhinay. No váis despacio.
¡Hinay! *interj.* ¡Despacio!
Hinayhinay. *adv. m.* Despacito, muy poco á poco.—*v.* Andar, ir ó hacer alguna cosa despacito. Naghinayhinay sira. Van despacito.
¡Hinayhináy! *interj.* ¡Despacito!
Hinayon. *v.* **(De dayon).** Proseguir, continuar, perseverar, seguir adelante. Uaray acó pahinayon. No continué.
Hincacauayan. *s.* Grama, yerba así llamada.
Hincucuguihan. *s.* **(De cugui).** Antojo, deseo.
Hin-dam. *p. p.* **(De huram).** Cosa que se ha pedido prestada para devolverla. Iuuli mo an aton hin-dam nga sundang. Devuelve el sundang que hemos pedido

prestado. Hin-dam co ini. He pedido prestado ésto.

Hindang. *s.* Árbol así llamado; su madera es blanda y buena para tablas de alcoba.

Hindap. *v.* Acosar, perseguir alguna cosa.

Hindo. *v.* Quitar las pepitas de algodón, melón, naranja, etc.; quitar la corteza de de la piña, etc.; preparar melón, piña, naranja, etc., quitando la corteza y pepitas, y dividiéndolo en pedazos.

Hinducag. *v.* Pelear, morder; empinarse el animal para hacer presa.—Ponerse recto, enderezarse el que está inclinado.

Hinĝa. *v.* Accezar, jadear, respirar con dificultad y fatiga; descansar, respirar, cobrar aliento.

Hinĝa hinĝa. *v.* Accezar, jadear, respirar con dificultad y fatiga; descansar, respirar, cobrar aliento. Nag hihinĝa hinĝa an ayam. Está jadeando el perro. Mahinĝahinĝa aco anay, cay mabutlao. Voy á cobrar aliento, porque estoy cansado. Nag hihinĝahinĝa siyá sin cabusog. Jadea por haber comido mucho.

Hinĝanĝamocan. *adj.* **(De camoc).** Cosa preciosa, amada y estimada.

Hinĝagon. *s.* **(De cágon).** Tercería, paga que se da al que hace oficio de tercero. —*v.* Pedir la tal paga.—Pagarla. Paghinĝagonan mo aco. Págame la tercería. Guinhinĝonan co si Juan. Pagué á Juan su tercería.

Hinĝal. *v.* Provocar, incitar el que está fuera al que está dentro.—Hacer esfuerzos el animal por soltarse.—Estar inquieto.

Hinĝamoc. *s.* **(De camoc).** Amor grande y tierno; gozo de lo muy deseado.

Hinĝan. *m. adv.* Tanto, cuanto; tantos, cuantos; cuantas veces, otras tantas.—No lo decia yo, no te acuerdes.—*s* Exceso, demasía.—*v.* Ser con exceso ó demasía. Hinĝan ca nagugay dacon hinĝan mán aco nangalas sa imo. Cuanto más me favoreces, tanto más me fastidio de tí. Hinĝan madamo an mĝa cristianos nĝa pinamatay nira, hinĝan mán an cadamo nĝa nahadudugangan. Cuantos más cristianos martirizaban, tantos más se aumentaban.

Hinĝandoy. *v.* Acordarse, pensar en el ausente. Nahihinĝandoy aco san acon amay. Me acuerdo de mi padre.

Hinĝanib. *v.* Armarse, llevar consigo arma blanca. Ighihinĝanib co ini nĝa banĝcao. Me armaré con esta lanza.—Acompañar. —*s.* Compañero.

Hinĝaniban. *s.* Arma blanca para defenderse.

Hinĝao. *v.* Turbarse; doler la cabeza.

Hinĝao hinĝao. *v.* Mover la nariz al respirar.—*s.* Ternilla del medio de la nariz.

Hinĝarab. *v.* Componer herramienta gastada, poniendo acero y sacando el filo á la misma.

Hinĝaraut. *s.* **(De raut).** Descrédito.—*v.* Caer en descrédito. An bantug nĝá maopay 'naghinĝaraut ná niyan. La buena reputación ha caído ya en descrédito.

Hinĝaroc. *s.* Estertor ó accidente que consiste en una respiración anhelosa, que produce un sonido involuntario, las más veces ronco, y otras á manera de silbído, como suele acontecer en los enfermos de gravedad.—*v.* Padecer dicha enfermedad ó estertor.

Hinĝasiya. *v.* Estudiar, aprender por temradas.

Hinĝaua. *s.* Temor, recelo.—*v.* Temer, recelar.

Hingayo. *v.* Porfiar, instar, importunar, pretender, salir con su intento.

Hingbis. *s.* Escama.—*v.* Escamar, quitar las escamas á los peces.—*s.* Especie de escamas de las patas del galo ó gallina.

Hingbison. *adj.* Escamoso, que tiene escamas.

Hinhcal. *v.* Descomponer; desamarrar.

Hinĝiap. *v.* Acordarse, recordar, desear una cosa.—*s.* Recuerdo; deseo.

Hinĝilin. *v.* **(De nĝilin).** Desterrar.—*s.* Destierro.

Hinĝio. *v.* Suspirar, anhelar, desear, pretender.—Instar, importunar, perseverar, salirse con su intento.—Aliarse, convenirse.—*s.* Alianza, convenio. Naghihinĝio aco pagpalit sadton sundang; hinĝan igdiri sa acon, hinĝan co mán hinĝioon. Deseo comprar aquel sundang; cuanto más se me niega, tanto más insto.

Hinĝiqui. *v.* **(De quiqui).** Limpiar los dientes.

Hinĝiray. *v.* **(De quiray).** Arrancar, quitarse las cejas, ó sea el pelo que las cubre.—*adj.* Cejudo, de cejas pobladas y largas.

Hinĝit. *v.* Llorar.

Hinĝlao. *v.* Parir, dar á luz.

Hinĝlo. *v.* Mudar de pellejo la culebra ú otro animal.—*adj.* Cosa lisa, tersa, limpia.

Hinĝo. *v.* Mover ó menear una cosa para sacarla ó arrancarla.—Estar floja ú holgada una cosa.

Hinĝo hinĝo. *v.* Mover ó menear una cosa para sacarla ó arrancarla.—*v.* Moverse ó menearse los dientes ú otra cosa.

Hinĝobas. *v.* Usar ropa de otro.

Hiñgod. *v.* Olfatear.
Hiñgod, hiñgod. *v.* Olfatear con frecuencia.
Hiñgog ó hinggog. *v.* Aspirar, atraer el aire exterior á los pulmones.—Sorber los mocos.
Hiñgolo. *v.* **(De colo).** Desuñar, quitar las uñas.
Hiñgoma. *adj.* **(De oma).** Hacendado, que tiene muchas sementeras.
Hiñgoñgoma. *s.* **(De oma).** Agrícola, agricultor, trabajador de sementera.
Hiñgoro. *v.* Quitar las espinas al pescado, las pepitas á la fruta, etc.
Hiñgos. *v.* Alargar los labios.
Hiñgos hiñgos. *s.* Ruido que se hace con las narices al olfatear ó respirar con fuerza. *v.* Hacer dicho ruido olfateando ó respirando con fuerza.
Hiñgot ó hinggot. *v.* Aspirar, inhalar, atraer el aire exterior á los pulmones.
Hiñgotas. *v.* **(De otas).** Agonizar, estar el enfermo en la agonía.
Hiñgoto. *v.* **(De coto).** Expulgar, limpiar la cabeza de pulgas ó piojos.
Hingpit. *v.* Perfeccionar, acabar enteramente una obra. *adj.* Cosa perfecta, acabada.
Hingsit. *v.* Pelar, repelar.—Limpiar el algodón ú otra cosa.—Hacer hilas.
Hiñgularan. *adj.* Cosa preciosa y estimada, querida. Anac co ñga hiñgularan. Hijo mío querido.
Hiñgulo. *v.* **(De ulo).** Descabezar, quitar ó cortar la cabeza.—*adj.* Cabezudo, que tiene mucha cabeza.
Hiñguñgumyan. *adj.* Cosa preciosa y amada.
Hiñgus. *v.* Olfatear, husmar, husmear, rastrear con el olfato una cosa.—Sorber los mocos.
Hiñgutuc. *s.* Creciente grande en mareas vivas.
Hiñgyon. *v.* Conformarse, convenirse, aliarse.
Hinhin. *v.* Limpiar el arroz ú otra cosa con el nigo.
Hinic hinic. *v.* Chirriar como aceite hirviendo.
Hinilao. *adj.* **(De hilao).** Cosa verde, de color verde.
Hiniloan. *adj.* **(De hilo).** Cosa envenenada, que tiene veneno.
Hiniñgotos. *s.* **(De cotos).** Caedura, ó sea lo que en los telares se desperdicia ó cae de los materiales que se tejen.
Hinis. *v.* Limpiar, frotar, estregar una cosa con otra; quitar los tubérculos á la caña ú otra cosa. Paghinisi sin dagmit an holus san salug. Limpia pronto lo mojado del piso.
Hinit. *v.* Rasgar, romper. Hinita iton dahon. Rasga esa hoja. Guinhinit co ná. Ya la he rasgado.—*s.* Trapo, pedazo de cosa rasgada. Tagui aco sin usa ca hinit ñga panapton. Dame un trapo, un pedazo de ropa.
Hinit. *v.* Correr los animales unos tras para arrebatarse alguna cosa.
Hinit hinit. *v.* Rasgar, romper, hacer pedazos una cosa. Guinhinit hinit ni Juan an acon bado. Ha hecho pedazos Juan mi camisa.
Hiniti. *v.* Mermar, menguar la avenida.
Hiniya. *adj.* Cosa justa, que viene bien, á propósito, que cabe.—*v.* Caber, poder contenerse una cosa dentro de otra.
Hiniyan. *adj.* **(De tiyan).** Barrigón, barrigudo, que tiene gran barriga.
Hin-lauan. *p. p.* **(De hilao).** El arroz con cáscara, que queda después de molerlo ó pilarlo.
Hinlit. *v.* Comer el animal la presa que ha cogido.—Repelar, tirar del pelo.
Hinlo. *v.* Alisar, pulimentar, pulir, dar lustre á una cosa.—*adj.* Cosa lisa, pulida, preciosa.
Hinoa. *m. adv.* Antes bien; por tanto; por lo mismo.
Hinoc. *v.* Sorber; beber los animales, como vaca, carabao, etc.
Hinoclug. *v.* Compadecerse, condolerse, tener lástima.
Hinogot. *v.* Convenir, unirse para algún asunto.
Hinonayan sin cabuta. *mod.* **(De onay y buta).** Ciego de nacimiento.
Hinonot. *v.* Convenir, conformarse.
Hinoon. *adj.* **(De toon).** Estudioso, dado al estudio.
Hinopotay. *v.* **(De hopot).** Cuidarse, asistirse dos ó más mútuamente.
Hinop-tanay. *v.* **(De hopot).** Cuidarse, asistirse dos ó más mútuamente.
Honop-tan. *p. p.* **(De hopot).** Adoptado, adoptivo.
Hinsao. *v.* Lavar los pies.
Hinsug. *adj.* Valientes, cuando todos son fuertes y de valor.
Hintauin. *s.* Fruto del árbol *bacháo.*
Hinti. *v.* Menguar, mermar la avenida.
Hintungdan. *v.* **(De toñgud).** Objeto, fin ó intento á que se dirige ó encamina una cosa.
Hinubig. *adj.* **(De tubig).** Que tiene agua,

como embarcación ú otra cosa.—Paghinubig. *v.* Achicar el agua.

Hinud-man. *p. p.* **(De huram).** Aquel á quien se ha pedido prestada una cosa.

Hinug. *v.* Madurar la fruta.—*adj.* Fruta madura, plátano maduro; el coco maduro es *laking.*

Hinug hinug. *v.* Temblar, moverse, menearse una cosa.

Hinugay. *v.* Hacer ó decir despacio, con tiento y sin precipitación alguna cosa.—*adv.* Despacio, poco á poco.

Hinulsul. *v.* Arrepentirse, dolerse, pesarle á uno de haber hecho alguna cosa.—*s.* Dolor, pesar, arrepentimiento.

Hinyo. *v.* Suspirar, anhelar.

Hio-as. *s.* Descargar embarcación.—Saltar á tierra.—Salir, soltar, dar libertad al preso, hallarse ó estar ya libre. Nahio-as ná aco sa cárcel. He salido ya de la cárcel. Uaray pá aco cahio-as san sala. No estoy aún libre del pecado.

Hioc. *v.* Alegrarse, gozar ó sentir alegría.

Hiod ó hiyod. *v.* Oprimir, apretar, comprimir, exprimir.

Hiod. *v.* Contonearse.—Caminar ó ir despacio.

Hiod hiod. *v.* Contonearse.—Caminar ó ir despacio.

Hiolin̄gag. *v.* Volverse á unir ó juntar.

Hiom ó hiyom. *v.* Sonreirse.

Hionong. *m. adv.* En cuanto á.—*prep.* Por.

Hios. *v.* Componer, recoger y guardar las cosas, doblar bien la ropa.—Encogerse de frío, etc.

Hipac-dol. *v.* Darse en la cabeza contra madero, puerta ú otra cosa, tropezar con la cabeza.

Hipacdulan. *s.* **(De pacdol).** Tropiezo; malos pasos.

Hipag. *s.* Cuñada. Patay ná si Juana n̄ga acon hipag. Murió ya Juana mi cuñada.

Hipalinas. *v.* **(De palinas).** Resbalarse, irse los pies.

Hipatiu. *v.* Pasar de mano en mano, de unos á otros.

Hipay. *v* Separar, apartar la yerba ó maleza para pasar.—Derribar el viento árboles, plantas ú otra cosa.

Hip hip. *v.* Sobornar.—*s.* Soborno. Hinip hipan san mḡa judíos an mḡa soldados. Sobornaron los judíos á los soldados.

Hipi. *v.* Caerse, derribarse alguna cosa.

Hipid, hiripid, higripid. *adj.* Vecino, cercano, próximo, inmediato.—*v.* Ser vecino, próximo ó cercano á otro.

Hipihip. *v.* Mermar, disminuir. Obrar con rectitud y justicia.—*adj.* Justo, enteroy recto.

Hiplig. *v.* Arrimar, poner una cosa junto á otra.—Estar cerca y á la mira de una cosa

Hiplos. *v.* Escurrirse, deshacerse lazo ú otra cosa.—Estrujar, comprimir, apretar una cosa con los dedos.

Hipno. *adj.* Cosa bien llena, repleta.—Cosa pura, limpia.

Hipol. *v.* Raspar, limpiar raspando.

Hipon. *s.* Peces muy pequeños que caminan juntos como en tropa, son del grandor de un grano de centeno; se comen.

Hipos. *s.* Silencio.—*v.* Callar, estar en silencio.

Hipoy. *s.* Silencio, quietud, sosiego, descanso.—*s.* Callar; estar en quietud y sosiego.

Hipuat. *v.* Repetir, volver á lo mismo.

Hiqui. *v.* Burlarse, reirse de alguno.

Hiquid. *v.* Despearse.—*adj.* Despeado.

Hiquit. *adj.* De ojos estrechos y pequeños.

Hirac. *v.* Amar, querer, estimar.—*adj.* Cosa que se ama, quiere y estima.

Hirahid. *v.* Caer de parte alta.—*s.* Ruido que la cosa hace al caer.

Hiramus. *v.* Lavar la cara.

Hiran. *v.* Altercar, reñir.—Cucar, hacer gestos el mono.

Hiranat. *s.* Calentura.—*v.* Tener calentura. Hinihiran-tan aco. Tengo ó padezco calentura.

Hirani. *adv. l.* y *t.* Cerca, próximo.—*adj.* Cosa cercana, próxima.—*v.* Acercar, aproximar

Hiranian. *s.* Cercanía, proximidad, inmediación.

Hirao. *v.* Reposar, sosegarse.

Hirap. *s.* Mota; mancha. Hirap sa mata. Mancha en los ojos.

Hiras. *v.* Partir, repartir.—*s.* Parte, partición, repartimiento.

Hiri hiri. *v.* Relinchar el caballo, balar la cabra.

Hirib hirib. *s.* Temor, miedo, sobresalto, temblor, desfallecimiento.—*v.* Temer, temblar, sobresaltarse; latir, palpitar el pecho, etc.

Hiric hiric. *s.* Temor, miedo, sobresalto, temblor, desfallecimiento.—*v.* Temer, temblar, sobresaltarse; latir, palpitar el pecho, etc.

Hirihid. *v.* Llevar á hecho una cosa en general. Paghirihirun niyo panonog an mḡa banua, cay taragoan san mḡa looc. Quemad todas las yerbas, porque entre ellas se ocultan los remontados. Paghiri-

hirun niyo panaca an mg̃a balay. Subid á todas las casas. Diri aco nacacahirihid san pang̃adi-on. No puedo aprender toda la doctrina.

Hirihipuat. *v.* **(De hipuat).** Repetir, volver á hacer una cosa.

Hirihud. *s.* Punzón, lezna, taladro.—*v.* Agujerear, taladrar con lo dicho.

Hirimayáan. *s.* Lugar de gozo ó recocijo.

Hiring. *v.* Calcular, medir el tiempo; venir bien ó justa una cosa. Hiniring inin usa ca bolos sa usa ca saya. Viene bien, ó es justa esta pieza de género para hacer una saya. Ighihiring ta an adlao sin pagabut. Calculemos de modo que lleguemos con sol, ó á la puesta del sol.

Hiring̃ig. *v.* Inclinar la cabeza, estar con la cabeza inclinada.

Hiring̃ion. *v.* Confabular, tratar una cosa entre dos ó más personas, ponerse de acuerdo dos ó más individuos sobre un asunto.

Hiris. *v.* Capar puercos.—*adj.* Puerco capón.—Estrujar, exprimir entre los dedos alguna cosa.

Hiroc. *v.* Hacer cosquillas, sentir ó experimentar cosquilleo.

Hiroc hiroc. *v.* Sentir ó experimentar cosquillas.—*s.* Cosquilleo.

Hirog hirog. *v.* Temer, dudar.—*s.* Temor, duda.

Hirohigda. *v.* **(De higda).** Echarse ó acostarse con frecuencia.

Hirohiglaba. *adj.* **(De halaba).** Cosa larga ó algo larga.

Hirong. *adj.* De ojos chicos, pequeños.—De párpados caídos.

Hiros. *v.* Abrir ó recoger cortina.—Desperezarse.

Hirot. *v.* Cuidar, vigilar, mirar ó atender bien por alguna cosa. Hinihirotan co ini sin maopay. Cuido muy bien de esto. Apreciar, estimar, tener afecto ó cariño á una cosa. Diri aco icao tatagan sini, cay hinihirotan co gud. No te daré ésto, porque lo aprecio mucho.

Hirub hirub. *v.* Hablar en secreto y como entre dientes.

Hirug. *v.* Untar; ungir.—*s.* Piedra blanda ó esponja, que usan los bisayas para frotarse el cuerpo cuando se bañan.—*v.* Frotar el cuerpo con dicha piedra ó esponja.

Hirugda. *v.* Escarmentar ó tomar enseñanza de lo que uno ha visto y experimentado en sí ó en otros, para guardarse y evitar el caer en adelante en peligros. Pag hirugdaan cunta naton an maluya ng̃a camadasig ni Pedro, basi diri quitá macasala. Escarmentemos en el vano orgullo de Pedro para no pecar.

Hirum. *v.* Cerrar, cubrir, ocultar y tapar una cosa. Borrar las pisadas para no poder ser hallado por las huellas.

Hirung. *s.* Murciélago así llamado.

Hirup. *v.* Rendirse, entregarse.

Hisá. *v.* Alegrarse, regocijarse.

Hisa. *v.* Despreciar.

Hisahis. *v.* Sonar una cosa, como chinelas, tela, etc.—*s.* Ruido de lo dicho.

Hisgot, hirisgot. *v.* Referir, tratar; encaminar, seguir.

Hiso. *v.* Untar, ungir.

Hisuid. *adj.* Yerto, tieso.

Hit, hiton. (Por siton). *acus.* del *pron.* Ito. Eso, esa, eso.

Hita. *s.* Ingle.

Hitáas. *adj.* Cosa alta, elevada.—*v.* Ser, estar, hacer alta ó elevada una cosa.

Hitad. *v.* Extender petate ú otra cosa.

Hitagbo. *v.* Ocultar, manisfestar lo que no se siente.

Hital. *v.* Estirar, desarrugar.

Hitam. *adj.* Plomo de mediana calidad y negro.

Histas-on. *s.* **(De hitáas).** Altura, elevación.

Hitcol. *v.* Quebrar el que debe y no tener con qué pagar.

Hit hit. *v.* Vigilar; acechar.

Hiti. *s.* Parte vergonzosa de la mujer.

Hitid. *v.* Andar despacio.

Hitihot. *v.* Barrenar.—Entrar, penetrar, esconderse.—Pasar por medio de alguna parte.

Hito. *adj.* Palay en sazón.—*v.* Estar ya en sazón el palay.

Hityo. *v.* Herirse los que riñen.

Hiua. *s.* Pedazo, tajada de carne, pescado, etc.—*v.* Dividir en pedazos ó tajadas.—*s.* **(C)** Boca. ¡Cadaco san imo hiua! ¡Qué grande es tu boca!

Hiua hiua. *v.* Dividir, partir en pequeños pedazos ó tajadas.

Hiuadol. *v.* Andar, caminar como la culebra ó el gusano.

Hiuag. *v.* Respirar con dificultad; carecer de sensación, ó apenas sentir el enfermo.—Traslucirse cosa rala.

Hiuagong. *v.* Tener ó padecer vahídos de cabeza.—*s.* Vahído, desvanecimiento.

Hiual. *v.* Moverse, menearse; revolverse, revolcarse, estar inquieto.—*adj.* Revoltoso, inquieto.—*v.* Agonizar el enfermo.

Hiual hiual. *v.* Andar culebra y cualquier otro reptil haciendo tortuosidades.—Arrastrar madero ú otra cosa haciendo vueltas.

Hiuanay. *v.* Carecer, tener falta de alguna cosa. Hiuanay an balay. Casa que carece de enseres.—Desenredar hilo ó cosa semejante.—Sacar ó quitar los enseres de una casa ó habitación.
Hiuarang. *v.* Limpiar, quitar la yerba, maleza ó suciedad.—*adj.* Cosa limpia de yerba, maleza ó suciedad. Paghiuarang camo san dalan. Limpiad el camino.
Hiuay. *v.* Escasear, ir á menos.
Hiui. *adj.* Boca torcida.—*v.* Estar ó tener torcida la boca. Nahiui an can Pedro bábá. Está torcida la boca de Pedro.
Hiuit. *v.* Menear, mover, dar vueltas, revolver.
Hiuit hiuit. *v.* Menear, mover, dar vueltas, revolver. Nahiuit hiuit an catig. Se menea ó da vueltas el catig. (Por estar flojas las cañas). Ayao paghiuit hiuita an acon panapton. No revuelvas mi ropa.
Hiuod hiuod. *v.* Mover, menearse, andar como la culebra.
Hius. *adj.* Cenceño, delgado; ligero.
Hiya. *pron. prop.* Él, ella. Nahigda hiya sa banig. Está él acostado en el petate. Nasingba hiya cacolop. Oyó misa ella ayer.
Hiyac. *v.* Encogerse el vientre al aspirar. Gritar, llamar á voces.—*adj.* Cosa sumida ó encogida, disminuida, consumida.
Hiyamug. *v.* Sacudir ó quitar el rocío de las plantas ó yerbas.
Hiyocat. *mod.* Tómate esa, ya llevas tu merecido.
Hiyong. *v.* Cerrar ó como cerrar los ojos. —*adj.* De ojos pequeños.
Hiyos. *v.* Aflojar, disminuir.
Hiyota. *mod.* Tómate esa, ya llevas tu merecido.
Hiyuc. *v.* Alegrar, regocijar.
Hiyud. *v.* Escurrirse, deslizarse, correrse el lazo corredizo cuando cae en él la presa.—Exprimir.
Hiyum. *v.* Sonreirse.
Hiyum hiyum. *v.* Sonreirse con frecuencia.
Hiyuma. *v.* Componer, arreglar.

HO

Hoc hoc. *v.* Embestir, acometer el puerco.
Hocbo. *v.* Reunirse, juntarse después de haber comido, etc.
Hoc-manan, horoc-man. *s.* **(De hocom).** Tribunal, ó donde se juzga y sentencia.
Hocol. *v.* Ondear, hacer ondas el agua impelida por el viento.
Hocom. *s.* Juez, magistrado, gobernador. —*v.* Juzgar, sentenciar. Uaray pa abut an hocom. Todavía no ha llegado el juez. Pag hohoc-man quitá ngatanan sa Dios. Todos hemos de ser juzgados por Dios.
Hocon. *v.* Aparejar, preparar, prevenir, disponer ó liar lo que se ha de llevar.—*adj.* Prevenido, preparado, cuidadoso.—*v.* Enternecerse. Mahocon nga tauo, nagdaug san cadam-an. Hombre prevenido, vale por ciento. Nahocon aco sadton minatay. Me enternecí por aquel difunto.
Hocot. *v.* Tejer, hacer red ó chinchorro.
Hodhod. *v.* Encolar, engomar; pegar con cola, goma, etc. Acepillar, alisar.—Trabajar.—*adj.* Trabajador. Hodhod nga para oma. Trabajador continuo de sementera.
Hodos. *v.* Exprimir, extraer el zumo ó licor de alguna cosa, apretándola ó retorciéndola; estrujar, apretar ó comprimir. An apdo san isda nga quequero amo an guinhohodos, ngan igdihug man san hubag. La hiel del pez quequero es la que se exprime, y con ella se unta la inflamación.
Hodot. *v.* Concluir, acabar, consumir.
Hoghogan. *s.* Pretina de pantalones.
Hoga. *v.* Enfadarse, airarse, incomodarse.
Hogno. *v.* Deshacerse, liquidarse sal, azúcar, etc.
Hogo. *v.* Enflaquecer.
Hogong. *v.* Hincharse, inflamarse todo el cuerpo.
Hogop. *v.* Encubrir, disculpar á uno.—Amansar.—*adj.* Manso.
Hogot. *v.* Apretar, poner tensa ó tirante una cosa.—*adj.* Cosa urgente; firme, estable. Hog-ta iton pisi. Aprieta ese cordel. Hogot na. Ya está prieto, tirante. Hogot nga sugo. Mandato urgente, que es necesario cumplir. Hogot nga pagbasul. Firme arrepentimiento.
Hogoy. *v.* Tratar, intentar hacer alguna cosa.
Hogpoy. *v.* Amainar, aflojar, aminorar; apaciguarse.
Hóhó. *v.* Mermar, disminuir, reducirse á menor cantidad.
Hohom-gun. *adj.* **(De homog).** Cosa húmeda.
Hohomogun. *adj.* **(De homog).** Cosa húmeda.
Holbo. *s.* Telilla ó película que tiene la planta llamada bacong, la caña en la parte interior, etc.
Holbot. *v.* Desenvainar; sacar de la vaina la espada ú otra arma. Arrancar ó sacar estaca, clavo, etc. Abrir cajón tirando de él. Desclavarse; salirse ó saltar una cosa

de donde está metida. Ayao pagholb-ta an campilan, cay diri acó nahahadluc sa imo. No desenvaines tu alfange, porque no te temo.

Holhol. *v.* Ladrar el perro. ¿Ano in camaholhol ini nga ayan?—Cay magutum. ¿Por qué ladra este perro?—Porque tiene hambre.

Holhug. *v.* Introducir, meter una cosa por agujero, rajadura, etc.—Hurgar, menear, remover algo; incitar.

Holid. Acostar ó echar los niños en la cama.—*s.* Camita para niño. Holira, ó iholid mo siton bata. Acuesta, ó echa ese niño en la cama.

Holo. *v.* Tocar, llegar á una cosa con la mano, sin asirla. Holoon mo an tubig sa catapusan san imo tudlo. Toca el agua con la punta del dedo.

Holod. *v.* Acotar, estorbar, impedir ó poner embarazo para que no se pueda pasar.—*s.* Acotamiento, estorbo, embarazo ú obstáculo.

Holop. *v.* Recelar, sospechar, presumir, desconfiar, prever alguna desgracia.

Holos. *adj.* Cosa mojada, húmeda.—*v.* Mojar, humedecer. Maholos an acon bado. Está mojada mi camisa. Mahoholos ca dao cay nauuran pa. Te vas á mojar, porque todavía llueve.—*acert.* Usa nga guinoo nga babeye nagsasacay guihapon sa coche, ug bisan pá maholos man guihapon.—An dila. Una señora que siempre va en coche, y siempre mojada.—La lengua. Hob-san mo iton sin gutiay. Moja eso un poco.

Holós. *v.* Mal parir los animales.

Hol-ot. *adj.* Algo sordo.—*v.* Ser ó estar sordo.—Pasar por entre dos cosas; poner algo entre dos cosas. Cubrir, tapar.

Holoy. *adj.* Pobre, miserable, perdido.

Holoyohoy. *adj.* Viento fresco, flojo y suave.

Holso, holsot. *v.* Salirse una cosa de donde está metida; caerse.

Holtoc. *adj.* Borracho.—*v.* Emborracharse.

Holua, horalua. *v.* Dejar, abandonar el caracol la concha, salir de ella.

Holug. *v.* Caer. Tirar, arrojar. Sentenciar. Mal parir, abortar. Naholug acó. Me caí. Naholugan acó sin cahui. Cayó sobre mí un madero. Iholug iton cahui. Tira esa madera. Iguinholug naman sa dagat an abacá. Arrojamos al mar el abacá. Nahologan na cami san sentencia. Ya nos han sentenciado.

Homa. *v.* Asechanza, emboscada, celada.—*v.* Acechar, poner ó armar asechanzas.

Homay. *v.* Mojarse, empaparse en agua.

Homhom. *v.* Llenar la boca de comida.—Empaparse el agua en ropa, tierra, etc.

Homid. *v.* Untar, ungir.

Homo. *v.* Untarse, darse con colores.—*s.* Exceso, demasía.

Homoc. *v.* Ablandar, suavizar. Aplacar, amansar, mitigar.—*adj.* Cosa blanda, suave, mitigada.

Homod. *adj.* Cosa mojada, húmeda.—*v.* Mojar, humedecer; pasarse el papel cuando se escribe.

Homon. *adj.* Cosa ancha, como camisa, vela, red ó cosa semejante.—Anchura de lo dicho.

Homot. *v.* Aborrecer, odiar.—*s.* Aborrecimiento, odio.

Homoy. *v.* Mojarse todo el cuerpo.

Homug. *adj.* Cosa mojada, húmeda.—*v.* Mojar, humedecer.

Honaquit. *v.* Ser del gusto de uno; procurar agradarle ó servirle bien.

Hondarayan. *s.* Sustentáculo, apoyo, reclinatorio.—Tálamo. Si icao an hondarayan san acon pagcatiguran. Tú eres el apoyo de mi vejez. Icao, tauo nga maquimalauay, itahud mo an hondarayan nga diri imo. Tú, hombre lascivo, respeta el tálamo ajeno.

Hondarig. *v.* Descansar, reposar.

Honducag. *v.* Levantar la cabeza el que está acostado, etc.

Hong hong. *v.* Meter, introducir una cosa dentro de otra, ó en alguna parte.—Hablar al oído.

Hongal. *adj.* Cosa holgada, floja, poco apretada.—*v.* Aflojarse; estar floja ó poco apretada una cosa.

Hongco. *v.* Convenirse.—Convidar.

Hongcoy. *s.* Nombre de cariño para llamar á uno.

Hong-gad. *v.* Decir, referir.

Hong-gaid. *s.* Banda, ó lo que haga sus veces, aunque sea bejuco ú otra cosa.

Hong-go. Árbol grande así llamado.

Hongio. *v.* Porfiar, importunar.

Honglos, horohonglos. *v.* Ayudarse mútuamente en el platío del palay.

Hongohong. *adj.* Cabizbajo. Caminar ó andar con la cabeza baja.

Hongot. *s.* Casco de coco limpio que sirve de vaso para beber agua, etc.

Hongot-hongot. *v.* Traslucirse ó verse una cosa confusamente sin poderla distinguir.

Hongsoy. *s.* Pipa para fumar.—*v.* Fumar en pipa.

Hongud. *v.* Hablar en secreto.

Hongug. *adj.* Tonto, fatuo, lelo.—Desvergonzado, descomedido.
Honhon. *s.* Sarta.—*v.* Ensartar.—Poner ó meter una cosa sin orden.—Apretar, tupir bien una cosa.
Honi. *s.* Canto de ave, reptil ó insecto.—*v.* Cantar las aves, etc.—*s.* Balido, mugido de cuadrúpedos.—*v.* Balar, mugir los animales.
Honihoni. *vid.* Honi.
Honit. *adj.* Cosa correosa, que con dificultad se mastica; cosa correosa, que fácilmente se doblega y extiende sin romperse.
Honit honit. *vid.* Honit.
Hono. *v.* Parir antes de tiempo.
Honob. *v.* Empaparse lo líquido en lo sólido; amerarse, recalarse el líquido, rezumarse, traspirarse por los poros del vaso que lo contiene.
Honon. *v.* Instar, procurar que uno gaste todo su dinero.
Honong. *v.* Morar, habitar.
Honongan. *s.* Morada, mansión, vivienda, habitación. An manga nag honong sa usa nga honongan, nag uroyon sa huna huna. Los que moran en una misma habitación, son de la misma opinión.
Honop. *s.* Arbusto así llamado; su corteza se usa como jabón para frotarse y lavarse el cuerpo.
Honos. *s.* Cajón de mesa; escritorio ó cosa semejante.
Honos ó honos honos. Canal ó estría en pasamanos ó en otra parte, por donde corren las ventanas, etc., al abrirlas ó cerrarlas.
Honot honot. *v.* Correr unos tras otros los animales ó aves para arrebatarse la comida.
Honoy. *adj.* Cosa floja; mal torcida, mal tejida.
Honud. *v.* Apaciguar; hacer las paces.—Retirarse, desvanecerse, cesar, huir, disiparse. An pahigugma nga pagcacalibutanon nahonud dao an aso. El amor mundano se desvanece como el humo.
Hoot. *adj.* Cosa estrecha. Lo justo, bien médido ó pesado.—*v.* Apretar, oprimir ó venir estrecha una cosa.
Hophop. *v.* Empaparse agua en trapo, etc. Deshincharse, resolverse postema, etc.; desaparecer la enfermedad.
Hopohop. *s.* Medida que no está bien llena.—*v.* No llenar bien la medida ó cosa semejante.
Hopong. *v.* Hincharse, entumecerse.—*adj.* Cosa hinchada, como el cuerpo de los hidrópicos.
Hopos. *v.* Menguar, disminuir, ir á menos, encogerse.—Apagar con agua el calero.
Hopot. *v.* Cuidar, guardar, conservar.—Criar ó alimentar aves ó animales.—*adj.* Gallo de pelea bien cuidado.
Hopoy. *v.* Apaciguar, sosegar, aquietar; hallarse en paz; hacer las paces.
Hoquip. *v.* Dar una cosa á otro con disimulo, sin que lo noten los presentes.
Horip. *v.* Tapar las goteras ó agujeros en los techos de nipa. Horipan co ini nga mga catud-an. Voy á quitar ó tapar estas goteras.
Horo. *v.* Esconderse, ocultarse entre la maleza.
Horogpo. *v.* Juntarse para tratar ó hacer nombramientos.
Horohocdungay. *s.* Sombrajo para defenderse del sol.
Horohogpo. *vid.* Horogpo.
Horohud. *s.* Calidad, cualidad. Horohud nga parainum. Tiene la cualidad de ser bebedor.
Horohugpay. *v.* Amainar, aflojar, sosegarse.
Horom. *v.* Remojar, poner en remojo; echar agua ó humedecer la semilla de palay que se ha de sembrar en el semillero.—*s.* Semilla de palay ya remojada.
Horomohon. *v.* Sentir frío y calor como el calenturiento.
Horon. *s.* Sementera.—*v.* Hacer sementera.—*s.* Orilla ó cercanía del pueblo. Corrillo. Sitio de malezas y yerbas altas.—*v.* Formar corrillo.—Morar, habitar; detenerse en casa ajena.
Horonhoron. *v.* Juntarse los jóvenes para divertirse.
Horonan. *adj.* Vivienda, habitación mala ó en mal estado.
Horonanun. *adj.* Sementerero, que vive en la sementera.
Horong, horong horong. *v.* Estar medio borracho; emborracharse, embriagarse.—*adj.* Alegre por causa de la bebida, calamocano.
Horongco. *v.* Tratar, concordar, convenirse.
Horonongan. *s.* **(De honong).** Habitación, morada, mansión.
Horos. *v.* Salirse una cosa de su propio lugar. Deshojar ó quitar las hojas al añil. Desgranar palay ú otra cosa con la mano. Pasar la mano por palo ú otra parte. Cerrar ó correr cortina, velo, bolsa, etc. Holgazanear.—*adj.* Holgazán, perezoso.

Horos horos. *v.* Cerrar ó correr cortina, velo, bolsa, etc.—*s.* Polución.—*v.* Tener polución. Effundere semen.

Horot. *v.* Amenazar, amagar.—Alcanzar, abarcar, comprender.

Horot horot. *v.* Pasar ó entrar el viento. —*s.* Viento colado. San horothorot ug san tauo nga buaon, bauion mo cami, Guinoo. De viento colado y de hombre taimado, *libera nos, Dómine.*

Horug. *v.* Mirar, observar, atisbar.

Hoshos. *v.* Resbalarse ó correrse la atadura.—Salirse arma de la vaina. Caerse ó aflojarse los pantalones, saya, etc. Aflojar, disminuir la tirantez. Ayao paghoshosa an imo sarual, cay bang̃in ca cahoboan. No te aflojes los pantalones, no sea que te quedes desnudo.

Hosiod. *v.* Estirar ó alargar las piernas.

Hoso. *v.* Salirse arma de la vaina, cuchillo del mango, etc.

Hotang. *v.* Poner al difunto en lo que hace de sala.

Hotoc. *v.* Ladear, inclinar la cabeza hacia el suelo el que está acostado.

Hotohot. *v.* Inclinar la cabeza y mirar hacia el suelo.

Hotong̃oy. *s.* Cabecear, dar cabezadas cuando uno se va quedando dormido.

Hotos. *v.* Disminuir, menguar. Nahotos na an baja. Ya ha disminuido la avenida.

Houad. *v.* Trasladar, copiar, trascribir un escrito. Vaciar de un vaso á otro, de un cesto á otro.—*s.* Traslación, traslado, copia.

Houas. *s.* Arbusto así llamado; sus hojas son medicinales.—*v.* Desaparecer la enfermedad, curarse; acabarse la ira, enojo, etc. An imo bolong asay nacahouas san acon saquit. Tu medicina ha hecho desaparecer mi enfermedad.

Houat. *v.* Mudar, trasladar.

Houay. *v.* Descansar, reparar las fuerzas perdidas por causa de trabajo.—*s.* Descanso. Mapahouay acó anay. Voy á descansar antes.

Hoy hoy. *v.* Estirar, alargar brazo, pierna, etc.

Hoyo. *adj.* Modesto, callado, silencioso.

Hoyocat. *adv.* Amuélate, jorobate; tómate esa; bien empleado te está; vuelve por otra. Cay nalabut ca san diri imo, hoyocat ca. Por meterte en lo que no te importa, jorobate.

Hoyog. *v.* Inclinar, ladear, estar inclinada ó ladeada una cosa.—*adj.* Inclinado, ladeado.

Hoyop. *v.* Soplar; tocar instrumento de viento.—*s.* Soplo. Matiroc ng̃ani an calayo ug an binonot, paghohoyopan san yaua. Si se juntan el fuego y la estopa, viene el diablo y sopla. Sinisiring, cun an tauo nagbibiling ó diri naglilicay san catigayonan san sala.

Hoyos. *v.* Disminuir, aflojar, ir á menos.

Hoyot. *v.* Inclinar, doblar, doblegar, torcer.

Hoyota. *vid.* Hoyocat.

HU

Huad. *vid.* Houad.

Huag. *vid.* Houag.

Huao. *v.* Ver, mirar; ver las partes vergonzosas.—**(B)** Descansar.

Huas. *vid.* Houas.

Huay. *v.* Amagar, amenazar.—*vid.* Houay.

Huba. *adj.* Desnudo.

Hubac. *v.* Apartar, separar las hebras del abacá beneficiado.—Hincharse todo el cuerpo.—*s.* Hinchazón de todo el cuerpo.

Hubad. *v.* Desatar, deshacer, desamarrar.

Hubag. *v.* Apostema, grano, hinchazón, inflamación.—*v.* Hincharse, inflamarse alguna parte del cuerpo. Nahubag an acon butcot. Está hinchado mi brazo.

Hubang. *s.* Cuneta, zanja.—*v.* Hacer cuneta ó zanja.

Hubás. *v.* Mermar, disminuir, bajar la marea —Estar ó hallarse en tierra. Nahubás pá. Está bajando aún la marea. Uaray siya dinhi, aádto sa hubás. No está él aquí, está en tierra.—Quedar en seco baloto ú otra cosa. Nahub-san an baloto Ha quedado en seco el baloto.

Hubásan. *s.* Sitio que queda en seco al bajar la marea.

Hubcas. *v.* Desadornar, quitar el adorno, quitarse el vestido, desnudar, quitar las batangas al baloto, etc.

Hub-ganun. *adj.* **(De hubog).** Borracho, beodo, ebrio, embriagado.

Hubia. *adj.* Perezoso, negligente, tardo, descuidado, flojo.—*v.* Emperezar, dejarse dominar de la pereza.

Hublas. *adj.* Embarcación menor sin batangas —*v.* Quitar las batangas á la embarcación menor. Naghublas aco san acon baloto san catig, cay acon sasaogun.· He quitado las batangas á mi baloto, porque voy á arrastrarle.

Hubo. *adj.* Desnudo.—*v.* Desnudar, andar desnudo. Naghuhubo siya. Anda desnudo. Nahuboan aco nira. Me desnudaron.

Hubog. *adj.* Borracho, beodo, ebrio, embriagado.—*v.* Emborracharse, embriagarse.

Hubog hubog. *adj.* Algo borracho, beodo. —*v.* Estar algo borracho ó beodo.

Hubud. *v.* Manar.—Sudar.

Hubuhub. *v.* Acabar, concluir con la obra sin interrumpirla.—Hubuhub n͠ga tauo. Que lleva á cabo las cosas.

Hubut. *s.* Pedazo sobrante de camote, palauan ú otra cosa.—Comer á mordiscos camote, palauan ú otra cosa.

Huca. *adj.* Villano, malo.—*v.* Hablar palabras malas.—Tratar malamente á uno.

Hucab. *s.* Asma.—*v.* Tener ó padecer asma.

Hucabun. *adj.* Asmático.

Hucad. *v.* Coger ó sacar algo de tinaja, caja ú otra parte.—Descantarar ó sacar del cántaro el nombre ó número metido en él para una elección ó sorteo.

Hucag. *v.* Salir la espiga de palay ú otra planta; aparecer; aparecer de improviso.

Hucahuc. *v.* Acezar; faltar el resuello, la respiración ó aliento.

Hucal. *v.* Despegar, separarse, como corteza de árbol, carne de coco, etc.—*adj.* Lo que viene ancho ó está flojo en su lugar, como zapatos, clavo, tarugo, etc.

Hucas. *v.* Desnudar, quitar el vestido ó ropa.—Mudar, remudar, quitar el empleo; degradar.—Determinar, resolver.—*adj.* Tenaz, resuelto, determinado. Hinucasan si Pedro san iya catungdanan. Pedro ha sido remudado ó relevado de su empleo.—Cay daan cahucas an ira paghunahuna san pagpatay san Manonobus. Pues de antemano habían resuelto dar muerte al Redentor. Guinhucasan aco san pagcacapitán. He sido degradado del empleo de capitán.

Hucay. *v.* Hacer una cosa de veras, de propósito, adrede.

Huclag. *v.* Aparecer muchas cosas á un tiempo.

Hucmay. *v.* Ablandarse lo que está cociéndose.

Hud hud. *v.* Esconder, cubrir, meter una cosa entre ceniza, etc.

Huda. *v.* Aclarar, abonanzar, serenarse el tiempo.

Hudaday. *v.* Esperar ó descansar, permaneciendo en el mismo sitio.

Hudlum. *s.* Sombra.—*v.* Haber ó hacer sombra.—Anublarse el sol.—Cahudluman. *s.* Sombra.

Hugac. *v.* Aflojar.

Hugaca. *v.* Menearse el líquido en vasija que no está llena.

Hugacom. *v.* Abarcar, ceñir con los brazos ó con la mano, cuanto aquellos ó ésta pueden alcanzar con toda su extensión. —*s.* Brazado.—Manojo. Usa ca hugacom n͠ga banua. Un brazado de yerba. Usa ca hugacom n͠ga humay. Un manojo de palay.

Hugad. *v.* Abrir, ensanchar.—*adj.* Cosa que se abre y ensancha.

Hugal. *v.* Pinchar al que está arriba.

Hugay. *s.* Adorno, aderezo.—*v.* Adornar. —Pensar, tratar de una cosa.—*s.* Trato, convenio; intención; idea.

Hugay. *v.* Desechar, deponer; apartar de sí un pesar, temor, sospecha ó mal pensamiento. Hinugaya gad, amay co, ito n͠ga imo cabido. Depón, padre mío, esa tu melancolía.

Hugamac. *v.* Hacer ruido lo que cae.—*s.* Ruido de lo dicho.

Hugao. *adj.* Cosa sucia, asquerosa, puerca, deshonesta, obscena.—*v.* Ensuciar, estar sucia una cosa.—*s.* Suciedad, basura, porquería, inmundicia.

Hugarul. *s.* Ruido de hacha, escoplo, bolo, etc.

Hugas. *v.* Limpiar, lavar, fregar plato ú otra cosa.

Hugás. *v.* Llevar á todo hecho; concluir la epidemia, peste ú otra desgracia con todos los de un pueblo, etc.

Hugdon. *v.* Posarse ó parar las abejas en árbol ú otra parte.

Hug hug. *v.* Caerse el cuello de la camisa; caerse ó desparramarse las cuentas cuando se rompe el hilo.—Enhilar, enhebrar aguja; acordonar ó poner cordón en pantalones, etc.

Huguia. *v.* Burlarse.

Huguimac. *s.* Ruido ó golpe de lo que cae.—*v.* Hacer ruido lo dicho.

Hugnac. *v.* Caerse la fruta del árbol sin estar aún formada ó en sazón.

Hugnas. *v.* Tragarse el pez el anzuelo.

Hugop. *v.* Consentir, disimular el padre ó el amo las faltas ó pecados de sus hijos ó criados.

Hugot. *v.* Disimular, cargarse con las faltas ajenas.

Hugpo. *v.* Adelantarse y sentarse en el camino para descansar.—Acudir las aves al árbol frutal.

Hugpay. *v.* Amainar, aflojar, aminorar; apaciguarse.

Hugud. *v.* Quedarse una cosa muerta, como la peonza cuando da vueltas y parece que no se mueve.

Hugus. *adj.* Flaco, de pocas carnes.—*v.* Enflaquecer, estar flaco.

Hú-hú. *v.* Tener ó estar las tripas ó algún miembro encogido ó fuera de su lu-

gar.—Nahú-húhú-an. El que padece dicha enfermedad.

Hulabiran. *s.* Lagartija así llamada.

Hulac. *v.* Escaparse, soltarse, escabullirse. —Entrar el demonio en algún cuerpo.

Hulacdong. *s.* Sombrajo de dos palos cruzados y su cubierta de género ú otra cosa.

Hulactub. *s.* Ruido de trueno, cañón ó de lo que revienta.—*v.* Sonar ó hacer ruido lo dicho.

Hulactuc. *adj.* Cosa floja.—*v.* Crujir algún cuerpo cuando se rompe ó está para romperse. Nagpapanhulactuc ná an sangá san pagicababari. Cruje ya la rama para romperse.

Hulag. *v.* Echarse en el suelo.—Poner ó ó colocar una cosa en el suelo ó en fondo de embarcación, sin haber puesto antes mullido. Hulaga iton humay sa baloto, Pon ó echa ese palay en el baloto. Nahulag lá iton tauo sa salug sin uaray banig. Está echado ese hombre en el suelo sin haber puesto petate.

Hulag. *v.* Resistir.—*s.* Resistencia; coraje, ira.

Hulag hulag. *v.* Revolcarse.

Hulag bong. *v.* Hacer ruido lo que cae y da golpe.—*s.* El mismo ruido ó golpe que se siente al caer una cosa.

Hulagmac. *v.* Hacinar, amontonar.—Arrojarse, tirarse de alguna parte.

Hulagnit. *v.* Sonar el cutis ó pellejo al sortarle el que agarró ó mordió. Sonido que produce el que se rasca.

Hulagting. *v.* Sonar campana ú otro metal.—*s.* Ruido ó sonido de lo dicho.

Hulagtos. *v.* Sonar los artejos de los dedos; sonar, hacer ruido lo que se rompe.—*s.* Sonido ó ruido de lo dicho.

Hulagtub. *s.* Junco que sirve para hacer petates.

Hulan. *s.* Cuna ó cama para niño.

Hulang. *adj.* Cosa rala.—*v.* Hacer ó poner rala una cosa.—Intermitir.—*adj.* Intermitente.

Hulang hulang. *adj.* Cosa rala.—*v.* Hacer ó poner rala una cosa.—Intermitir, volver á dar ó proseguir.—*adj.* Intermitente.

Hulangcob. *v.* Sonar, hacer ruido puerta, ventana ú otra cosa.—*s.* Ruido ó sonido de lo dicho.

Hulangday. *s.* Cerca de palos atravesados y apuntalados.—*v.* Hacer dicha cerca.

Hulao. *v.* Mirar, acechar el pescador ó cazador donde hay pesca ó caza.—Asechar, poner ó armar asechanzas.—*s.* Asechanza, engaño, artificio, astucia, ardid.—Cosas ó medios de que uno se vale para hacer algo.

Hulao hugao. *v.* Burlarse, hacer al desgaire alguna cosa.

Hulas. *s.* Sudor.—*v.* Sudar. Hinuhulasan aco. Estoy sudando.—Pagpahulas.—*v.* Hacer sudar.—Secar el arroz verde aún al fuego.

Hulas, pahulas. *v.* Soldar, pegar un hierro con otro.

Hulat. *v.* Esperar, aguardar. Hulat anay. Espera un poco. Hulata aco. Espérame. Guinpapamulat camo san Padre. El Padre os está esperando. Pahulata sira anay. Diles que aguarden.

Hulay. *v.* Levantar el brazo para herir ó dar cuchillada.

Hulayag. *s.* Choza para guardar la sementera, etc.—*v.* Hacer dicha choza.

Hulayan. *v.* Caminar, ir despacio.—*adj.* Que camina ó va despacio.

Huligong. *s.* Ruido, zumbido de abejas y otros insectos, cuando vuelan.—*v.* Zumbar.

Huliguid. *s.* Pedazo de carne tierna de coco.—*v.* Quitar dicha carne, sacando un poco de ella.

Hulipac. *s.* Ruido de la peonza cuando da en otra.—*v.* Acertar, dar y hacer dicho ruido.

Huliquid. *v.* Inclinar, ladear, echarse ó acostarse de costado.

Hulu. *v.* Cantar los que reman.

Huluang. *v.* Romper, abrir la cerca, quitando algunas estacas.

Hulon. *s.* Cinta ó cordón que usan las mujeres en la saya.—*v.* Poner dicha cinta ó cordón.

Hulut. *v.* Cortar la lengua ú otro miembro. An usa huhul-tan san dila. Al uno se cortará la lengua.

Hulpa. *v.* Disminuir, mermar.

Huma. *v.* Convidar, instar á uno para que haga alguna cosa.

Humac. *v.* Apalear; golpear, majar.

Humagdas. *adj.* Aguacero fuerte.—*v.* Llover fuertemente.

Humal. *v.* Pegar, zurrar.

Humalatag. *adj.* Que da.—*s.* Dador.

Human. *v.* Concluir, acabar.—*adj.* Cosa acabada, concluida. Humana iton. Concluye eso. Huhumanon co. Lo concluiré. Diri pá nahuhuman an sarual. Aun no están concluidos de hacer los pantalones. Pinahuhuman ini san capitán. Manda el capitán concluir ésto. Human co ná tagua. Ya le he llamado. Human ná an pagcota. Ya está concluida la cota.

Humao. *v.* Remojar, empapar, echar caldo en las sopas, echar agua en cal, ceniza, etc.

Humarandug. *adj.* **(De handug).** Tributante, de edad de tributar.

Humarandum. *adj.* **(De handum).** Afectuoso, amoroso, cariñoso.

Humay. *s.* Planta anua, de la familia de las gramíneas, y propia, por regla general, de terrenos muy húmedos y acuosos; tiene cañas, hojas largas y lineales, flores en panoja, y por fruto un grano oval, blanco, negro, bermejo y harinoso; arroz. —Fruto de esta planta, arroz ó palay con cáscara. Namomonga ná an humay. Está ya granando el palay. Mahal caopay an humay. Está muy caro el palay.

Clases de palay.

Baranay. Palay grueso y grano blanco.
Binabuy. Palay grueso, grano blanco y largo.
Binagacay. Palay grueso, grano blanco y largo.
Binagaybay. Palay fino y grano blanco.
Binaludnun. Palay grueso y grano blanco.
Binulauan. Palay dorado, fino, y grano blanco.
Biribid. Palay de grano algo largo y blanco.
Bubsaganay. Palay fino y grano blanco.
Bulao. Palay grueso, de cáscara encarnada y grano blanco.
Bondoc. Palay grueso y grano blanco.
Boroc. Palay grueso y grano blanco.
Cabaysay. Palay grueso y grano muy blanco.
Cabulan. Palay fino y grano blanco, se recoge al mes de haber sido plantado.
Caboong. Palay grueso y grano blanco.
Cabotbot. Palay fino y grano blanco.
Cadahon. Palay grueso y grano blanco.
Caidol. Palay grueso y grano encarnado.
Caláas. Palay fino, negra la cáscara y grano blanco.
Calobag. Palay fino y grano blanco.
Caluis. Palay fino y grano blanco.
Calpad. Palay grueso y grano blanco.
Camagaycay. Palay grueso y grano blanco.
Capangpangan. Palay grueso, grano largo y encarnado.
Capaso. Palay grueso, grano largo y blanco.
Capongiot. 1.º Palay grueso y grano blanco.
Capongiot. 2.º Palay grueso y grano encarnado.
Capotol. Palay grueso y grano blanco.
Caramit. Palay fino y grano blanco.
Carangcang. 1.º Palay grueso y grano blanco.
Carangcang. 2.º Palay fino y grano blanco.
Casapad. Palay grueso y grano blanco.
Casudal. Palay grueso y grano blanco.
Catoma. Palay fino y grano blanco.
Coroyon. Palay grueso y grano blanco.
Cotsiam. Palay fino y grano encarnado.
Dayomi. Palay fino, grano blanco y oloroso.
Daraug. Palay fino y grano encarnado.
Guihumaye. **(B)** Palay fino, grano largo y blanco.
Guinubanun. Palay grueso y grano blanco.
Guiparaye. **(C)** Palay fino, grano largo y blanco.
Gumatus. Palay grueso y grano encarnado.
Hinipon. Palay fino y grano blanco.
Laay. Palay grueso y grano blanco.
Lacha. Palay grueso y grano blanco.
Malaquit. Palay grueso y grano blanco.
Malinaonun. Palay grueso y grano blanco.
Muños. Palay fino y grano negro.
Morayag. Palay fino y grano encarnado.
Umauas. Palay fino, grano blanco y oloroso.
Pac-an. Palay grueso, grano blanco y oloroso.
Padpad. Palay fino y grano blanco.
Panayanun. Palay grueso y grano blanco.
Pilit. Palay fino, oloroso, grano blanco; cocido es pegajoso.
Pinálua. Palay grueso, de grano largo y blanco.
Pinap-láuan. Palay grueso y grano blanco.
Pinarogmoc. Palay fino, de cáscara encarnada y grano negro.
Quinaintay. Palay fino y grano blanco.
Quinarabao. Palay grueso, grano largo y blanco.
Romero. Palay fino, grano blanco y oloroso.
Sauacong. 1.º Palay grueso y grano blanco.
Sauacong. 2.º Palay fino y grano blanco.
Sinangália. Palay fino, grano blanco y oloroso.
Sinanjosé. Palay fino, grano blanco y oloroso.
Sinanantónio. Palay grueso y grano blanco.
Sinanvisente. Palay fino y grano blanco.
Suclat maya. Palay fino y grano blanco.
Sugbuanun. Palay grueso y grano blanco.
Soy-anun. Palay grueso y grano blanco.
Tapul. Palay grueso y grano negro.

Edades del palay.

Busuac ná. Cún may bonga ná. Cuando el palay tiene ya fruto.

Cabtong na. Cún matig-a na sin guti an tipasi. Cuando el palay tiene ya algo duro el grano.

Dagum dagum ná. Cún sugad pá lá an dahon san humay sin dagum. Cuando la hoja del palay se parece á una aguja.

Gumárao nga madacmol. Cuando casi todo el palay está ya granado.

Gumárao nga manipis. Cuando ya hay algunas partes del palay con grano.

Hinug ná. Cuando el palay está ya maduro.

Hito ná. Cún tuig ná nga babarion ó anihun. Cuando ya se puede segar.

Irunganun ná. Cún hinug ná an irong san humay. Cuando el palay principia ya á madurar por la punta.

Iros ná. Cún borod ná an humay. Cuando el fruto del palay está ya en embrión.

Licating ná. Cún naolput ná sin guti an ohay. Cuando aparece ya un poco la espiga del palay.

Lumaui ná. Cún natamud ó napilo ná an dahon sa humay ngadtó sa tuna sugad nga cabutang san laui san manuc. Cuando la hoja del palay está inclinada, ó mira ya hacia la tierra como las plumas de la cola del gallo.

Macayana ná. Cún may talagsa ná nga bonga. Cuando el palay tiene ya algún grano.

Macaoyan ná. Cún damo ná an bongaan. Cuando hay ya mucho palay con grano.

Magbanug ná. Cuando el palay echa ya ramas.

Magsusumanga ná. Id.

Magtohud ná. Cun naabut na an hitaas ngadto sa tohud san tauo. Cuando la altura del palay llega á la rodilla del hombre.

Nagpalingcoron ná. Cuando la caña del palay tiene ya nudos.

Tapuson ná. Cun hinog ná sin guti an humay. Cuando está ya algo maduro el grano del palay.

Partes del palay.

Agubanga. La cáscara gruesa después de pilado ó molido el palay.

Bias. Distancia de nudo á nudo de la caña del palay.

Bugás. Arroz, ó sea palay sin cáscara.

Bonga. El fruto del palay.

Catong, corotsan, barian. La parte por donde siegan ó cortan el palay.

Cuyapi. Grano vano ó sin médula.

Dagami. La paja ó caña del palay.

Dinagamian. Rastrojo del palay.

Maro. La flor del palay.

Ohay. La espiga del palay.

Ohot. Escobajo de la espiga después de desgranada.

Usa cag ani, usa cag usá, usa capono. Una mata.

Usa catipasi. Un grano del palay. (En algunas partes—una mata).

Salongasing. Cada uno de los gajos de la espiga.

Sobing. Retoño del palay.

Tutic. Salvado fino del palay.

Humay humay. *s.* Yerba que nace entre el palay; zizaña.

Humayan. *s.* **(De humay).** Recolección ó cosecha del palay.—*v.* Recolectar, coger la cosecha de palay. Inin nasabi ná nga cantidad pagbabay-dan co sin humay nga duha ca gatus ca baquid sinin masonud nga tuig san bulan sa Julio nga icatitima ná panhumayan didi sa amon. Esta dicha cantidad la pagaré en palay, doscientos cavanes, en este año próximo por el mes de Julio, que es el tiempo de concluir aquí la cosecha del palay. An iba nga humay uaray pá catitiroc, cay diri pá natitima san paghumayan. Lo demás del palay no está reunido, porque no se ha concluido de hacer la recolección.

Humil. *adj.* Grano verde.—Inhábil, inerte.

Huming. *adj.* Húmedo, mojado.—*v.* Apartarse, arrinconarse, separarse de los demás.—Sentarse en el último sitio.

Humila. *v.* Confiar, esperar.—*adj.* Clemente, piadoso.

Humo. *v.* Coger con la mano el arroz maduro de la espiga, dejando lo verde aún.

Humot. *v.* Proponer, intentar.

Humpas. *s.* Cascada; despeñadero de agua.

Humpay. *v.* Aplacar, calmar, serenar.

Humut. *v.* Amagar, amenazar

Huna huna. *s.* Entendimiento; pensamiento; intento.—*v.* Pensar; meditar, considerar.—*s.* Imaginación.—*v.* Imaginar.

Hunabul. *s.* Ruido de lo que cae.—*v.* Rugir, hacer ruido lo dicho.

Hunac. *v.* Caerse las hojas, frutas ó flores de los árboles.

Hunad. *v.* Avenirse, hacer las paces.

Hunag. *v.* Desparramarse, esparcirse; descomponerse.

Hunal. *v.* Pelear, golpear, pegar, maltratar.

Hunao. *v.* Lavar las manos ó rostro.

Hunas. *v.* Frotar, restregar la ropa al la-

varla.—Menguar, bajar la marea. *s.* Menguante ó baja marea.

Hunasan. *s.* Sitio que queda en seco en baja marea.

Hunat. *adj.* Cosa correosa.

Hunauan. *s.* Palangana, vasija para lavarse las manos.

Hunay. *s.* Amiga, manceba, querida.

Hunco. *v.* Llegar á donde no se puede pasar, como el que hace hoyo y da con piedras; el que no pasa adelante en aprender, crecer; atascarse en algún empeño, etc.

Hundauas. *v.* Crecer, extenderse como la calabaza.—Andar desnudo ó sin camisa.

Hundugao. *adj.* Haragán, perezoso.—*v.* Haraganear.

Hung̃al. *v.* Roer hueso.—Principiar á sanar la llaga.

Hung̃ao. *v.* Desvirtuarse una cosa.—Evaporarse; avahar.—Desfogar.—Descansar para respirar.—*s.* Vapor, vaho.—*v.* Acercar.—Anhelar, aspirar ó pretender una cosa.—Pegarse la enfermedad acercándose al enfermo.

Hung hung. *v.* Apretar para que quepa más.

Hung̃at. *adj.* Ocioso, haragán.—*v.* Haraganear.

Hung̃at. *v.* Descansar.—Atender.

Hung̃ay. *v.* Reservar ó dejar una cosa para que crezca bien.—*adj.* Cosa que se reserva ó deja para que crezca todo cuanto pueda.

Hung̃it. *v.* Dar de comer á otro, ó meter la comida en su boca; dar de comer las aves á sus polluelos.—*s.* Bocado ó comida que se mete en la boca de otro.

Hung̃itay. *v.* Darse de comer, ó meterse el bocado en la boca unos á otros.

Hung̃u. *v.* Menearse, moverse cosa que está floja.

Hung̃ug hung̃ug. *adj.* Molesto, que causa fatiga.

Hunicab. *adj.* Cosa hueca.—Ahuecarse alguna cosa.

Hunit. *adj.* Cosa dificultosa.—*v.* Dificultar, ser difícil una cosa.

Hunlac. *v.* Caerse la fruta por estar ya madura.

Hunon. *adj.* Díscolo, mal criado.

Hunu. *adj.* Tonto, alocado.

Hupa. *v.* Disminuir, mermar.

Hupac. *adj.* Pelo nuevo.—*v.* Pelechar.

Hupao. *s.* Bolsa para llevar dinero ú otra cosa, que se lleva amarrada á la cintura.

Hupao. *adj.* Cosa que no está justa ó que le falta algo; cobarde.—*v.* Acobardarse. Hupao inin salapi. Falta peso á esta plata. Hupao sin buot. Falta de juicio. Hupao sin isug. Cobarde. Nahupao sa iya inatohan. Se acobardó delante de su enemigo.

Hupay. *v.* Inclinarse; encorvarse. Nahupay an sung̃ay san carabao. Están corvos los cuernos del carabao.

Hupi. *s.* Tubérculo del gauay y palauan. —*v.* Nacer y crecer dichos tubérculos.—Coger ó arrancar los mismos para plantarlos.

Hupid. *v.* Colocar ó poner bien las cosas.

Hupila. *v.* Poner mullido en cesto, etc.—*s.* El mismo mullido, aunque sean hojas.

Hupit. *v.* Mojar, mojarse. Hupit aco. Estoy mojado. Nahupit aco. Me mojé. Nahupit an bado. Se mojó la camisa.

Hupot. *v.* Tirar con las manos la chireta para acertar á la que está puesta en el cerco ó raya.

Hupul. *v.* Husmear, rastrear, buscar por el rastro.

Hupup. *adj.* Pacífico, quieto, sosegado.

Hupus. *v.* Morir ó caer muerto de repente

Huput. *v.* Criar y cuidar animales.

Hura. *v.* Abundar.—*s.* Abundancia, copia.

Hurab. *v.* Trabajar imperfectamente.

Hurabnit. *v.* Desenvainar, sacar de la vaina la espada ú otra arma.

Hurabut. *v.* Desenvainar, sacar de la vaina la espada ú otra arma. An pacasaca lá san mao ng̃a Juan, may sacbit ng̃a sundang, hurabuton layon, pagsiring. Al subir dicho Juan, llevaba sundang con su vaina á la cintura, sacóla al momento, diciendo.....

Hurac. *s.* Sabor, sustancia; olor que queda ó se pega al vestido, vasija, etc.

Huracdol. *s.* Ruido que se hace al dar golpe en madera ó en otra parte.—*v.* Hacer dicho ruido.

Huracmug. *adj.* Cosa húmeda, ó algo mojada.

Hurag. *v.* Caerse la fruta ú hojas de los árboles.

Huragcol. *s.* Ruido de palos ú otra cosa al ponerlos ó colocarlos en alguna parte. —*v.* Sonar ó hacer ruido lo dicho.—*s.* Especie de matraca de caña ú otra cosa con varias lengüetas, que usan en las sementeras para espantar los animales.—*v.* Espantar los mismos haciendo sonar dicho instrumento.

Huragpao. *v.* Hacer á pedazos una cosa; remendar.

Huralua. *v.* Dejar, abandonar el caracol la concha.

Huram. *v.* Prestar, ó pedir prestada alguna

cosa, devolviendo la misma. Huram sin lagadi didto can Juan. Pide prestada una sierra á Juan. Diri napahuram si Juan san lagadi. No da prestada Juan la sierra. Hinuram co ini. He pedido prestado esto. Ipinahuram co ná an acon tadiao. He dado ya prestada mi tinaja. Pahud-ma aco siton. Préstame eso.

Hurambay. *v.* Asirse, agarrarse á alguna cosa.

Huramug. *s.* Ruido de lo que cae.—*v.* Hacer ruido una cosa al caer.

Hurangbayan. *v.* Teclear ó mover los dedos á manera del que toca las teclas.

Huranit. *v.* Desenvainar, sacar de la vaina la espada ú otra arma.

Hurao. *v.* Sequía, sequedad, falta de lluvia, tiempo seco.—*v.* Escampar, cesar de llover, hacer tiempo seco.

Hurao hurao. *s.* Pájaro así llamado; andan en bandadas.

Huraol. *s.* Ruido.—*v.* Sentirse, hacer ó haber ruido.

Huray. *v.* Echar á un tiempo las peonzas.

Hurigpot. *adj.* Diligente, cuidadoso, activo.—*v.* Trabajar con actividad.

Hurihud. *s.* Lesna, taladro, barrena.—*v.* Taladrar, barrenar.

Hurihuran. *s.* Lesna, taladro, barrena.

Huring. *v.* Hablar bajo, en secreto, al oído. Se toma también por consagrar el cuerpo y sangre de nuestro Señor Jesucristo.

Huring huring. *v.* Hablar bajo, en secreto, al oído.

Hurit. *s.* Pájaro pequeño así llamado.

Huriual. *adj.* Vanidoso, fanfarrón.—*v.* Ser vanidoso ó fanfarrón.

Hurub. *v.* Avergonzarse, no determinarse á decir ó manifestar alguna cosa.

Hurubasun. *s.* **(De hubas).** Sitio que queda en seco cuando baja la marea.

Hurubugan. *s.* Taberna, ó sitio donde se emborrachan.

Hurug. *v.* Amenazar. Hinurug aco ni Pedro sin pagbon-a. Me amenazó Pedro para herirme.

Hurug hurug. *v.* Amenazar, amagar.

Huruhud. *v.* Amenazar, amagar.

Huruhugpo. *v.* Juntarse para tratar ó hacer nombramientos.

Huruhut. *v.* Temblar y quejarse el calenturiento.—*s.* El mismo quejido prolongado.—Amedrentar, atemorizar, espantar á uno, imitando la voz del fantasma.

Hurum. *v.* Amenazar.—Tener cópula.—*s.* Cópula carnal.

Hurum hurum. *v.* Proponer, tratar, intentar.

Hurungag. *v.* Estar ocioso, no trabajar, holgazanear.

Hurungat. *v.* Estar parado cuando los compañeros trabajan; pararse á mirar el que está trabajando.

Hurus. *v.* Soplar fuerte viento.

Hus hus. *s.* Señal que ponen los bisayas en lo que acotan ó toman para sí.—*v.* Señalar ó poner dicha señal.

Husa. *v.* Reventarse la viruela, grano, etc. —Llorar, y patalear el niño.—Incitar, provocar á reñir.

Husac. *v.* Aflojar, soltar lo atado.—Disolver, descomponer.

Husay. *v.* Componer, arreglar, ordenar, concertar.—*adj.* Cosa arreglada, ordenada, compuesta, concertada.

Husug. *v.* Esforzarse.—*adj.* Persona de fuerzas, robusta, fornida.

Huta. *v.* Consumir, acabar.

Hutang. *v.* Hablar despacio y pronunciar bien.

Hutic, hutic hutic. *v.* Piar el pollo ó pajarillo aleando y pidiendo de comer.

Hutihot. *v.* Taladrar, barrenar.—*s.* Taladro, punzón, barrena.

Hutihut. *v.* Colarse ó meterse por alguna parte.

Hutitic. *v.* Piar el pollo ó pajarillo.

Hutos. *v.* Faltar las fuerzas, desfallecer.

Huya. *adj.* Cosa floja.—Pacífico, sosegado, quieto, tranquilo.

Huyab huyab. *v.* Cimbrearse, mimbrearse, moverse ó agitarse con flexibilidad.

Huyac. *v.* Disminuir, mermar.

Huyad. *adj.* Cosa hundida, ó que cede en dirección hacia abajo, como el lomo del caballete de casa, etc.—*v.* Estar, tener ó hallarse una cosa del modo dicho.

Huyad huyad. *v.* Incitar, inducir, atraer.

Huyam. *v.* Bostezar. *s.* Bostezo.

Huy-ang. *v.* Caer de espaldas; estar echado boca arriba, volver ó poner boca arriba una cosa.

Huyao. *s.* Fruta, caña dulce ú otra cosa que principia á madurar

Huyas. *v.* Adornar, aderezarse.—*s.* Adorno, aderezo.

Huyata. *adj.* Manso, pacífico, que no se incomoda.

Huyayag. *adj.* Afable, amoroso, agradable en la conversación y trato.—*v.* Reconciliar, volver á la amistad, unirse en amistad.

Huy-nag huy-ang. *v.* Rovolcarse, ponerse boca arriba.

Huyod. *v.* Exprimir, apretar.

Huy-od. *v.* Estirarse el que está echado.

I

IA

Iaan iaan. *v.* Diferir, dilatar, entretener, dar largas.
Iaang iaang. *adj.* Desaliñado.—*v.* Ir, andar, estar desaliñado.—*s.* Desaliño.

IB

Iba ó Eba. (Su pronunciación es un medio entre las *i* y la *e*) *s.* Arbusto así llamado; su fruta es agria; se come, y de ella se hace dulce.
Iba. *adj.* Otro, otra; los demás, los otros. Iton iba nga matam-is. Ese otro dulce. An iba nga mga tauo. Los demás hombres.—*adv.* Más. Uaray na iba nga salapi. No hay más dinero.
Ibabao. *adv. l.* Encima, sobre. Aada sa ibábao sa lamesa. Está sobre la mesa. *s.* La parte Este de la isla de Sámar.
Iban. *v.* Disminuir, menguar, mermar, aminorar, apocar, reducir á menor cantidad. Inin saquit co diri nagiiban. Mi enfermedad no disminuye. Ibani iton. Disminuye eso. Guinibanan co na. Ya lo he disminuido.
Iban iban. *v.* Disminuir con frecuencia, aminorar.
Ibaraclid sin camud. *s.* **(De baclid).** Esposas ó manillas de hierro ú otra cosa con que se sujeta á los presos por las muñecas.
Ibarate. *s.* (Del español batir). Molinillo para batir chocolate, etc.
Ibas. *v.* Disminuir, desgastar.
Ibganon. *adj.* **(De ibug).** Deseoso, apetecedor, que desea ó apetece.
Ibid. *s.* Iguana, reptil muy parecido al lagarto de España en su forma, pero de mayores dimensiones y distinto color; es anfibio, y su carne suelen comerla algunos.
Ibinğan. *s.* Culebra muy venenosa así llamada; es de grandes dimensiones; la hembra, cuando tiene crias, persigue á la gente.
Ibis. *s.* Pescado pequeño de río, así llamado.
Ibis-ibis. *v.* **(G)** Gotear, caer un líquido gota á gota.
Ibo. *adj.* Cosa crecida, que excede á las demás.—*v.* Aumentar, crecer, hacerse grande.
¡Iboa! *interj.* ¡Ay! Iboa, Dios co! ¡Ay, Dios mio!
Ibo-ibo. *s.* Árbol así llamado.
Ibuas. *v.* Almorzar. Pagibuas na camo, cun may ibuasun niyo. Almorzad ya vosotros, si teneis que almorzar.
Ibug. *s.* Deseo, apetito, antojo.—*v.* Desear apetecer, antojarse algo.
Ibul. *adj.* Animal sin rabo, ave sin cola. —*v.* Cortar ó arrancar el rabo ó la cola á los animales ó aves.
Ibus. *adv.* Por poco, en poco, casi, en un tris. Ibus siya mamatay. Por poco muere. Ibus aco maholog. Casi me caigo.
Ibut. *v.* Estar uno apurado ó sentir dificultad en hacer del cuerpo ú orinar. Estar estreñido.—*adj.* Cosa difícil de arrancar. —*v.* Arrancar, sacar una cosa del lugar donde está pegada, etc., etc.

IC

Ica. *s.* Gato.
Icacaros san tuna nğa nadodocot san arado, etc. *s.* **(De caros).** Arrejada. *Agr.* Instrumento para desbrozar el arado cuando se llena de tierra.
Icag. *v.* Apresurarse, acelerarse, ir de prisa, desear con ansia.
Icang. *v.* Andar con las piernas abiertas. —*adj.* Perniabierto.
Icang icang. *v.* Andar con las piernas abiertas.
Icao. *pron.* Tú. Icao an acon anac. Tú eres mi hijo. Icao an nangauat san manuc. Tú has robado la gallina.
Ic-ic. *v.* Chillar el ratón.
Iclib. *s.* Pedazo.—*v.* Dividir en pedazos sal piedra, podpod ó cosa semejante.
Iclup. *s.* Cena, colación.—*v.* Cenar, hacer colación. Magiiclup ca sin casadang, ngan diri ca humigda dayon. Cenarás lo suficiente, y no te acuestes al momento. An orehe nga pangiclup. La última cena.
Icmac. *v.* Mirar con ligereza á uno y otro lado volviendo la cabeza.
Icorodcod. *s.* **(De codcod).** Senojil ó liga.
Ictin. *v.* Saltar, brincar.
Icug. *s.* Rabo, cola.
Icugan. *adj.* Que tiene rabo ó cola.

ID

¡Idáa! *interj.* ¡Ay!—*v.* Pronunciar dicha palabra cuando uno se queja ó siente dolor.—Quejarse, lamentarse.

¡Idadoy! *interj.* ¡Ay!—*v.* Pronunciar dicha palabra cuando uno se queja, se lastima ó siente dolor.

Idag. *v.* Sentir dolor ó latido en alguna parte del cuerpo.—Arrimar, recostarse sobre pared ú otra parte.

Idas. *s.* Se llama á las mujeres que están casadas con varones hermanos.

Iday. *s.* Nombre de cariño con que llaman á las mujeres.

Id-id. *v.* Arrastrar el cuerpo ó alguna parte de él. Restregarse contra alguna parte.

Iding. *s.* Gato, gata.

Idioc. *s.* Palma así llamada; su fruta no se come. De dicha palma se saca el cabo negro, que se cría al rededor de la misma, y debajo de las pencas de sus hojas.

Idlap. *v.* Resplandecer una cosa como á intervalos, que aparece y desaparece.—*adj.* Intermitente.

Idlot. *adj. fig.* Penetrante, agudo.

Ido. *s.* Cachorro, perro de poco tiempo, hijo pequeño de otros mamíferos.

Idoc. *v.* Pelear ó echar los gallos á reñir, teniéndoles agarrados con las manos.

Idot idot. *v.* Excitar con palabras más ó menos sugestivas para que uno riña con otro. Provocar, incitar á reñir.

Idug. *v.* Acercarse, aproximarse.—Pedir.—Instar, incitar.—Chismear.—*s.* Chisme, cuento.

Idug ídug. *v.* Acercarse, aproximarse.—Pedir.—Instar, incitar.—Chismear.—*s.* Chisme, cuento.

Idul. *v.* Deshojar las plantas ó yerbas.

IG

Ig. Partícula que se antepone á algunos verbos y nombres. Cay cún culang pá aco sin igpapatigayon, labi ná nga acon pagsáquit. Porque si aun estoy falto de recursos, ó medios de subsistencia, será mayor mi angustia.—Diri sadang igasoy an calipay nga inabut san casing casing co. No puede explicarse la alegría que sintió mi corazón.

Igagad. *v.* Seguir, imitar.

Igagama. *s.* Seda tejida, hilada ó en rama.

Igang. *s.* Roca, peñasco ó piedra dura, sólida y cortante; es muy dificultoso andar por ella descalzo.—*v.* Calentar el fiambre ó comida.

Igasud. *s.* Enredadera y fruta, que en Botánica se llama Ignacia amara, pepita de Catbalogan ó de San Ignacio.

Igat igat. *v.* Resplandecer, centellear.

Igat. *v.* Admirar, causar extrañeza ó novedad alguna cosa.

Igatang. *v.* Desear, apetecer, querer ver á uno.

Igbutal, iguinbutal. *m. adv.* Aquel en cuyo nombre se cuenta alguna mentira, como dicho suyo.

Igcacaánac. *s. pl.* Parientes, allegados.

Igcasitaghimongto. *adj.* **(De bongto).** De un mismo pueblo.

Igcasitauo. *m.* Prójimo.

Igdal. *v.* Enfermar ó estar mucho tiempo enfermo

Igham. *v.* Destoserse, toser sin necesidad, ó fingir la tos.

Iglab. *s.* Fuego, llama.—*v.* Arder.

Ignap. *adj.* Huraño; espantadizo, que teme.—*v.* Espantarse, temer.

Ignuc. *adj.* De sueño ligero, que fácilmente siente cuando duerme, y despierta.

Igo. *v.* Acertar, dar en el punto á que se dirige alguna cosa.—Bastar, ser suficiente alguna cosa.—Hacer ó decir una cosa con oportunidad.—Venir bien á uno alguna cosa.—*adj.* Lo acertado, conveniente.

Igoc. *v.* Gruñir el puerco.

Igot. *s.* Ruido como de quicio de puerta, tablas de piso, etc.—Rechinar ó hacer ruido lo dicho.

Igot. *s.* Árbol así llamado; su fruta se come.

Igpi. *adj.* Cosa estrecha.—*v.* Estrecharse, que va estrechando.

Igpit. *v.* Oprimir, apretar, comprimir, prensar, coger una cosa contra otra.

Igpus. *v.* Acurrucarse, encogerse, agacharse.

Igpus. *adj.* Cosa comprimida y apretada; árbol copudo; plantas muy juntas ó espesas.

Igrab. *s.* Fuego, llama.—*v.* Arder.

Igso. *adj.* Cosa ancha de abajo y estrecha de arriba.—*v.* Hechizar.—*s.* Hechizo.

Igsoan. *adj.* Hechicero.

Igud. *adj.* Cosa igual, parejo, semejante.—*v.* Emparejar, igualar.—*adj.* Cosa aguzada y angosta hacia una punta.—Cosa que aumenta en volumen hacia la parte de abajo, como la candela.—*v.* Estar ó hacer la cosa del modo dicho.

Igui. *v.* Hacer caso de uno ó de lo que dice.—*v.* Desterrar, echar á uno de un territorio ó lugar.—*s.* Caracol así llamado.—Pangigui.—*v.* Coger ó buscar dichos caracoles.

Iguib. *v.* Abrir la concha de la almeja.

Iguibon. *s.* Caracol pequeño de mar; se come.

Iguis. *v.* Gusano en embrión aún, que se

cría en carne ó pescado.—*v.* Formarse ó criar la carne ó pescado dichos gusanos.

Iguit. *s.* Excremento de los niños de teta. —*v.* Obrar los mismos; ensuciarse.

Igul. *v.* Defender, abogar, salir á la defensa de uno ó de alguna cosa, sin querer deshacerse de ella.

IH

Iha. *v.* Tardar, dilatar, retardar, detenerse, demorarse.

Ihalas. *adj.* Cosa silvestre, criada naturalmente, sin cultivo, en selvas ó campos; ave ó animal montés, montaraz, agreste, indómito.

Ihalasun. *adj.* Gallo ó ave con plumas coloradas.

Ihao. Matar puerco, vaca, gallina, etc.—Atar carne ó pescado.

Iháo. *s.* Pájaro grande, de color ceniciento y de mala carne.

Ihap. *v.* Contar, numerar.

Iharasoc. *s.* **(De hasoc).** Palo ú otro instrumento aguzado con que hacen los hoyos en tierra para sembrar el palay, maíz, etc.

Ihi. *v.* Orinar.—*s.* Orín, orina. Uaray aco pacacaihi. No puedo orinar. Mábaho an ihi. Huele el orín.

Ihian. *s.* Miembro viril; uretra.—Orinal.

Ihig. *v.* Dar ó dejar para otro.—*adj.* Dadivoso, liberal, generoso, propenso á hacer dádivas.

Iho. *s.* Pez grande y carnívoro así llamado.

II

Iiac. *v.* Grunir el puerco; chillar el ratón; graznar la gallina cuando la cogen.—*s.* Gruñido; chillido; graznido. Nagiiac, ó nagiiniac iton bactin. Gruñe ese puerco.

Iimhod. *v.* Relamerse, saborear una cosa. Nagiimhod an odin. Se relame el gato.

Iito. *s.* Pescado así llamado, con tres espinas muy venenosas en el lomo; su cuerpo es algo largo, negro y con listas coloradas.

IL

Ila. *s.* Lunar, mancha en el rostro ú otra parte del cuerpo. *v.* Desconocer.

Ilabi pá, ilabi pá nga gayud. *mod. adv.* Mucho más que, tanto más que, con tanto mayor motivo que.

Ilahas. *adj.* Cosa silvestre, criada naturalmente, sin cultivo, en selvas ó campos; ave ó animal montés, montaraz, agreste, indómito.

Ilang ilang. *s.* Árbol así llamado; sus flores son muy olorosas.

Ilang ilang. *v.* Resplandecer, brillar.

Ilao. *adj.* Indómito, difícil de sujetar ó reprimir; espantadizo.—*v.* Espantarse; huir. *v.* Lucir el fuego, verse la luz ó subir la llama á intervalos.

Ilarum. *adv. l.* Abajo, debajo.—*v.* Estar debajo, poner abajo alguna cosa.

Ilat igat. *v.* Relucir, brillar, resplandecer.

Ilauod. *s.* La parte abajo de río ó cercana á la mar.—Navegar río abajo, bajar embarcado por río.

Ilayat. *adj.* Cimarrón, montaraz, feroz, indómito.

Ilhi. *s.* Asta de lanza.

Ilhi, ilhian. *s.* Bejuco así llamado, fuerte y duro; es bueno para hacer astas de lanza, etc.

Ili. *v.* Refugiarse, acogerse en parte segura. —*s.* Casa como atalaya hecha en alto ó sobre algún árbol elevado.

Ilihan. *s.* Fuerte, castillo, peñón ó cosa que sirve de refugio en tiempo de guerra, etc.

Iling. *s.* Pájaro negro y con la cabeza calva. *fr. fam.* Baga iling ca ná. Se duce de los que estan calvos.

Ilin-iquin. *s.* Pulga. An ayan nga magasa ilin-iquinon dao. Al perro flaco, todo son pulgas.

Ilio. *v.* Echar de menos una cosa, tener sentimiento y pena por la falta de ella.

Ilis. Remudar, alternar, tirar uno después de otro.

Ilo. *adj.* Huérfano, huérfana.—*v.* Ser ó quedar uno huérfano.

Ilog icog. *v.* Flaquear, flojear, faltar las fuerzas.

Ilong ilong. *s.* Pueblo y Provincia de Iloilo.

Ilot igot. *s.* Rabadilla, punta ó estremidad del espinazo.

Iltac. *v.* Rajarse, abrirse, hender.

Ilub. *v.* Padecer, sufrir.—Ayunar ó abstenerse de alguna cosa. Iilubun co an mga casaquitan. Sufriré los dolores. Diri ná aco nacacailub. Ya no puedo sufrir. An pagilub san pagcaon sin carne. Abstinencia de comer carne.

Iluc iguc. *v.* Gruñir el lechón.

Ilug. *s.* Canal ó parte honda de río.—Zanja, desaguadero.—Corriente del agua.—*v.* Correr y hacer canal el agua; desaguar.

Ilum. *adj.* De color moreno.

Im. *genit.* de *sing.* del *pron. icao.* Tú.—También es *acus.* y *ablat.* An im saraual. Tus pantalones. Aáda sa im balay. Está en tu casa. Quinauatan ca san im salapi. Has sido despojado de tu dinero. Nacasamad aco san im carabao. He herido á tu carabao.

Im im. *s.* Labio ó cada una de las partes exteriores carnosas y movibles de la boca, que cubren la dentadura.

Ima. *v.* Bramar, dar bramidos.

Imalay. *adj.* Solitario, solo, sin compañía. —*v.* Vivir solo, aparte, separado de los demás, aunque sea en una misma casa.

Imato. *v.* Cuidar, vigilar sobre una cosa.

Imbao. *s.* Almeja así llamada.

Imo. *genit. acus.* y *ablat.* del *pron. icao.* Tú. Es también *poses.* An imo bado. Tu camisa. Aáda sa imo caban. Está en tu arca. Nagpatay sira san imo carabao. Han matado tu carabao.

Imol. *v.* Necesitar, haber necesidad de una cosa, faltar las cosas que son menester. —Caimulan. *s. pl.* Necesidades ó cosas que faltan ó necesitan.

Imon-a. *s.* Pies delanteros de los animales.

Imong. *adj.* Cortés, comedido, atento, moderado.—*v.* Tener reparo en pedir ó hacer alguna cosa.

Imong imong. *v.* Mezclar.—*adj.* Cosa mezclada de diversos colores.

Imoroc. *s.* Copete de ave; plumas de la cabeza y pescuezo de gallo, gallina, etc. —*v.* Tener ó crecer dichas plumas.

Imorocan. *adj.* Copetudo, que tiene copete.

Imot. *adj.* Miserable, ruín mezquino.—*v.* Ser miserable, ruín, ó mezquino.

Impás. (Del español en paz.) En paz, quedar en paz, estar en paz por haber satisfecho la deuda, por no haber perdido ni ganado, etc.

Imsic. *v.* Saltar los granos del losong cuando se pila el palay, ó del mortero cuando se machacan.

Imud. *v.* Concluir, acabar, apurar, agotar. Uaray aco pacacaimud san loto. No he podido concluir la morisqueta. Naimud co an sopas. He acabado las sopas.

IN

In. *art.* de *nomb.* Indeterminado.—*adv. t.* Cuando.—*part.* Si. Aáda in tauo. Ahí hay un hombre. In comadto ca. Cuando tú vayas. Macadto aco, in susugoon aco. Yo iré, si soy mandado.—Un, una. Aádto in tauo. Aquí hay un hombre. Aádto in manuc. Allí hay una gallina.

Ina. *s.* Madre. (Es nombre de respeto y cariño.)

Inaabquilan. *s.* **(De abquil).** Abertura, rotura.

Inabagá. *v.* Luchar, agarrándose por la cintura.

Inadlay. *s.* **(De adlay).** Cuentas de metal ú otra materia de la figura del frutó del arbusto llamado adlay.

Inag. *adj.* Cosa trasparente, diáfana.—*v.* Traslucirse, trasparentarse.

Inahan. *s.* Madre. Buhi pá an acon inahan. Vive aún mi madre.

Inam. *v.* Gustar; regostarse, arregostarse, engolosinarse.

Inam-inam. *v.* Gustar, regostarse, arregostarse, engolosinarse.

Inambac. *s.* Plátano así llamado.

Inanac. *adj.* Adoptivo, filial.

Inanag. Disminuir, ir á menos. Nagtitig inanag ná an acon saquit. Disminuye ya mi enfermedad.

Inanay. *v.* Crecer, adelantar, aventajar, ir poco á poco.

Inañgoy añgoy. *s.* Llanto.

Inanel. *adj.* Color celeste ó azul claro.

Inao. *v.* Resplandecer, brillar.—Experimentar, probar, hacer experiencia de alguna cosa buscando testigos, etc.

Inarogon. *s.* Gauay así llamado.

Inas, ñginas. *v.* Estar el cielo raso, limpio; tiempo sereno.

Inay. *s* Mamá, madre. (Es nombre de cariño y respecto).

Indañgan. *s.* Pescado así llamado; se come, pero tiene mal olor.

Incoy incoy. *s.* Baile que se usa por la parte Norte de Sámar.

Indao. *v.* Observar.

Inday. *v.* Incitar, provocar, principiar de burla y acabar de veras.

Inday. *fam.* Nombre de cariño para llamar á las niñas.

Indig. *v.* Competir, disputar; imitar.—Incitar.—Despreciar.

Indoc. *v.* Alegrarse, congratularse.

Iñga. *v.* Bramar, dar bramidos.

Iñgad iñgad. *v.* Andar despacio.

Iñgao. *v.* Maullar, miar.

Iñgao iñgao. *v.* Maullar, miar.—*s.* Planta así llamada.

Iñgat. *v.* Resplandecer, brillar.—*s.* Resplandor, brillo.

Iñgat iñgat. *v.* Resplandecer, brillar, centellear.—*s.* Resplandor, centelleo, brillo.

Iñgatan. *s.* Pez así llamado; se come.

Ingli. *s.* Sal piedra hecha al fuego.

Ingquib. *v.* Morder, adentellar.

Iñgud. *s.* **(C)** Portal, zaguán.

Inguit. *v.* Hablar fuerte, alborotar.

Inhit. *v.* Levantar, suspender. Diri aco nacacainhit sini nga cahuy. No puedo levantar este madero.

Ini. *pron. dem.* Este, esta, esto.—Ini ná siya. Ya está él aquí. Iini ná sa acon camut. Ya está aquí en mis manos.

Iniba. *s.* Apari así llamado. (Es una raiz que se come).

Inid. *s.* Pescado comestible; suele cogerse en los ríos, particularmente en las desembocaduras.

Init. *s.* Calor.—*adj.* Cosa caliente, que calienta.—*v.* Calentar.

Ino. *v.* Contemplar, reflexionar, meditar, considerar.

Ino ino. *v.* Contemplar, reflexionar, meditar, considerar.

Inob. *v.* Sufrir, tolerar; experimentar.—Considerar.

Inob inob. *v.* Experimentar, considerar.

Inod. *v.* Cuidar ó mirar bien por una cosa. —Servir á la mesa.

Inondo. *v.* Enseñar, instruir, ir delante enseñando el camino, etc.

Inonosan. *s.* Bagazo de caña dulce.

Inop. *v.* Soñar.—*s.* Sueño. Nainop an buta nga nagcacaquita siya, cay ansiya an tuyo niya. Soñaba el ciego que veía, y soñaba lo que quería.

Inos. *v.* Disminuir, ir á menos en riqueza ú otra cosa.

Inquil. *v.* Morder ó roer hueso, etc.; quitar con los dientes la carne del hueso.

Insic. *adj.* y *s.* Chino, china. Cainsican. *pl.* Chinos, chinas. *geograf.* El imperio de China.

Intap. *v.* Esconderse, ocultarse, resguardarse, cautelarse.

Intic. *v.* Topar, ludir, darse unas cosas con otras. Empujar, desviar.

Intil. *v.* Recelar, sospechar.

Intoc. *v. vid.* Intic.

Intos. *s.* Jugo de caña dulce extraido por medio de molino ó trapiche. Bebida que hacen los bisayas del zumo cocido de la caña dulce.

Intoy. *fam.* Nombre de cariño para llamar á los niños.

In-uauali. *v.* **(De uala).** Luchar, agarrando uno de los dos con la mano izquierda.

Inud inud. *adj.* Cosa casi igual á otra.

Inuhayan. *p. p.* **(De ugay).** Querido, estimado, predilecto.—*adj.* Delicado y mimoso.

Inulang. *s.* Hilo para coser.

Inul-nan. *s.* Parias, placenta, pares, secundinas.

Inul-aan sin halas. *s.* Enredadera así llamada; su fruta es venenosa.

Inum. *v.* Beber. Mainum acó ó tiinun aco. Voy á beber. Nanginginum sira sin tuba. Están bebiendo tuba. Nagpipinanginum sira sin alacsio. No hacen más que beber vino. Pain-ma aco. Dame de beber.

Inuman. *s.* Vaso para beber, bebedero.

Inunay. *s.* Cigarro puro.

IP

Ipa. *v.* Desear, apetecer.—*s.* Deseo apetito.

Ipac. *v.* Rajar, hacer pedazos una cosa.—*s.* Raja, pedazo.

Ipacaquibot quibot. *s. pl.* Espíritus vitales.

Ipacaquinhul. *s. pl.* Espíritus vitales.

Ipa-ip. *v.* Arrodear, rodear,—Acercarse; llegarse con recelo como quien desconfía.

Ipamono. *s.* **(De mono).** Arpón, lanza ú otra arma para herir.

Ipañgañgatole. *s.* **(De atole).** Escarbaorejas.

Ipanhiñgiñgiqui. *s.* **(De quiqui).** Limpiadientes, mondadientes.

Ipapañginhul. *s.* **(De quinhul).** Espíritus vitales.

Ipas. *s.* Astilla.—*v.* Astillar, hacer astillas.

Ipgol. *v.* Cortar con las uñas.—Pellizcar.

Iphao. *v.* Disminuir, menguar.—*adj.* Lo falto, ó que tiene de menos.

Ipig. *v.* Pellizcar retorciendo.—*s.* Pellizco.

Ipil. *s.* Árbol que en Botánica se llama Eperua de diez estambres.

Ipip. *v.* Acercarse, llegarse con recelo como quien no las tiene todas consigo.

Ipis. *v.* Vaciar, trasladar líquido de una vasija á otra, echar agua ó vino en vaso, etc.

Ipit. *v.* Exprimir, prensar, estrujar.—Cogerse con puerta ú otra cosa al cerrarla. —Oprimirse, apretarse unos con otros, cuando hay mucha gente.

Ipitan. *s.* Prensa.

Iplag. *v.* Espantar, ahuyentar.

Ipli. *v.* Apartar, separar, desviar.

Ipo. *v.* Necesitar, haber necesidad de una cosa.—*s.* Árbol ponzoñoso que, según dice el bisaya, mata al que se pone á su sombra.

Ipol. *v.* Embarazar, impedir, ocupar.—Depender.

Ipon. Juntar, unir.—Morar ó habitar juntos.

Ipos. *s.* Insecto pequeño así llamado.

Iquid. *v.* Empinarse, ponerse sobre las puntas de los pies; andar de puntillas.
Iquid iquid. *v.* Empinarse, ponerse sobre las puntas de los pies; andar de puntillas.
Iquin iquin. *v.* Andar tieso y con paso grave.—Saltar de gozo y placer.
Iquirinhat. *s.* **(De quinhat).** Ceja, parte prominente y curvilínea cubierta de pelo sobre la cuenca del ojo.
Iquit. *v.* Apretar, juntar.—*adj.* Cosa junta y apretada.

IR

Ira. *genit.* de *pl.* del *pron.* Sira. Ellos, ellas. —*v.* Apropiarse alguna cosa. Ira mi nga bado. Es de ellos esta camisa. Guin-ira-siton nga mga tauo an ngatanan nga mga isda. Esos hombres se han apropiado todos los pescados.
Ira. *v.* Desear, apetecer. An aton cairaun ngatanan natipon sa langit.—Todo cuanto podamos apetecer se halla en el cielo. Naira an acon buot. Desea mi voluntad, tengo deseo.
Irab. *v.* Desgastarse, destrozarse una cosa con el uso.—Subir la llama formando ondulaciones.
Iraga. *s.* Ratón pequeño.
Iraid. *s.* Comistrajo hecho de camote y arroz cocido, envuelto en una hoja de plátano.
Irao. *v.* Huir; recelar, temer, desconfiar y sospechar.
Irapa. *adj.* Enfermo que tiene dañado ó imposibilitado algún miembro, ó todo el cuerpo.—*v.* Tener dañada ó imposibilitada alguna parte del cuerpo.—Secarse, agostarse las plantas.
Iras. *s.* Desazón, desasosiego, inquietud. —*v.* Desazonarse, sentir desazón ó inquietud.—Tener deseo ó manía por hacer ó decir alguna cosa.
Iraya. *s.* Parte arriba de río, parte interior de tierra. *v.* Subir ó navegar río arriba.
Irgo. *v.* Narrar, referir, contar hechos históricos.
Iri. *v.* Desdeñar, despreciar, desechar, apartar de sí, separar al buboso ó al que padece enfermedad sospechosa.—Tener miedo.
Iric. *v.* Chillar el ratón; gruñir el lechón; canto triste de la gallina cuando está encerrada y quiere salir.
Irig. *v.* Inclinarse, estar para caer.
Iring. *s.* Gato, gata.
Iriod. *v.* Meterse bajo tierra, como la lombriz.—Marchitarse, agostarse la planta.
Irip. *v.* Limpiar bejuco, cortando ó quitando lo malo.—Explorar, tomar señas de alguna cosa.
Iro. *s.* Gato de algalia.—*v.* Coger ó hacer presa el mismo.
Iro iro. *v.* Espantar el gato de algalia.
Iroc. *s.* Sobaco.—Parte interior de las alas de las aves.
Irohoy. *v.* Mirar compasivo ó con recelo á un objeto, como cuando la gallina mira al gavilán.
Irointoc. *v.* Ludir, rozar una cosa con otra.—Empujar, empellar, dar empellones.
Irong. *s.* Nariz.
Ironganun. *adj.* Espiga madura ya hacia la punta.
Irop. *v.* Prender ó encender mecha, prender un palo con otro, encender un tabaco con otro.
Iros. *v.* Angostar, estrechar, ir á menos ó disminuir en volumen en uno de los extremos.
Irot. *v.* Echar á pelear gallos ó gallinas. —Recatarse, desconfiar.—Coger á uno por engaño.
Iroy. *s.* Madre.—Pinacairoy.—Madrastra.
Irug. *v.* Contender, competir, aspirar dos ó más á una misma cosa; imitar á otro, seguir su ejemplo en el estudio, etc.—Concurrir. Naquiquipagirug siya sa acon. Quiere él contender conmigo. Nagcaca-irug na an mga tauo sa pagpasco. Concurre ya la gente para celebrar la Pascua.
Iruynon. *adj.* Maternal.

IS

Isa. (Del español izar). *v.* Izar, tirar de una cuerda ó cabo para levantar alguna cosa.
Isan. *v.* Contender, disputar.
Isangbuas. *m. adv.* Pasado mañana.
Iscoba. *s.* Cepillo para ropa, zapatos, etc. —Limpiar con cepillo.
Iscuala. *s.* Escuadra, cartabón.—*v.* Medir con la escuadra.
Isda. Pez ó pescado.—Pangisda. *v.* Pescar. —Mangirisda. *adj.* Pescador.—Panhingisda. *v.* Escamar, quitar las escamas á los peces.
Isdaun. *adj.* Rio ú otro lugar en donde hay peces.
Isdug. *v.* Apartar, retirar, echarse ó desviarse á un lado.
Isi. *s.* Arpón, fisga de uno ó más dientes ó ganchos.—*v.* Herir, pinchar con arpón.
Isí. *v.* Espantar á los perros.
Isid. *adj.* Persona recta, justa.

Isid isid. *v.* Saltar y hacer figuras con el cuerpo.
Isíg. *v.* Espantar á los perros, etc.
Isinasal-ong. *s.* **(De sal-ong).** Cabestrillo ó cadena delgada de oro ú otra cosa, traida al cuello por adorno.
Ising ising. *v.* Contender, altercar.
Isios. *v.* Agacharse; encogerse; disminuir.
Isip. *v.* Contar, numerar.—Pensar, reflexionar, considerar ó discurrir.
Isis. *v.* Estregarse, rascarse contra alguna parte.—Andar encorvado. Dar de codo como avisando.
Islam. *v.* Capar á las puercas.—Circuncidar, cortar una porción del prepucio para que pueda descubrirse el balano.
Ismo. *v.* Bufar, resoplar como el puerco.
Isol. *v.* Retroceder, recular, volver hacia atrás.
Isorolob. *s.* **(De sol-ob).** Casquillo ó anillo que se pone á la extremidad ó parte inferior del asta, lanza ó bastón, para que cuando toque en el suelo no se gaste ó maltrate la madera; contera.
Isteba. *s.* **(C)** Granero ó depósito donde se recoge el palay.—*v.* Depositarlo ó rerecogerlo en el mismo.
Isug. *s.* Valor; esfuerzo; bravura; fiereza. *adj.* Valiente, esforzado; bravo, fiero, intrépido, de mal genio, de genio fuerte; irascible; propenso á irritarse.—*v.* Enfadarse, incomodarse, irritarse.—Reprender, desaprobando lo dicho ó hecho.—*adj.* Cosa fuerte, como vino ú otro licor.
Isul. *s.* Riñón. *v.* Repercutir; retumbar, formar eco.

IT

It. *pron. demost.* **(Por ito).** Ese, esa, eso.
Itáy. *s.* Papá, nombre de cariño y respeto con que llaman al padre y á otros mayores.
Itay. *s.* Pescado pequeño así llamado.
Iti. *s.* Estiercol de aves, ratones, culebras y demás reptiles.—*v.* Obrar los mismos.
Itib. *v.* Mamar dos niños á un tiempo de una mujer, sean ó no los dos hijos suyos.—Beber dos ó más á un tiempo de un mismo vaso.—*adj.* Hermano de leche.
Itic. Pato pequeño y casero.
Iting. *adj.* Cosa tirante, como cuerda de guitarra.—*v.* Poner tirante una cosa.—*adj.* Cosa urgente, que urge complir.—*v.* Estar uno resuelto y determinado, y no ceder en su propósito.
Itip. *s.* **(B)** Morisqueta que en forma de corteza, se pega al fondo ó lados de la olla, etc. En **(C)** es dug-ang.
Itlib. *v.* Morder.
Itlug. *s.* Huevo de ave.—Testículo.—*v.* Poner huevos el ave, caimán, tortuga, lagarto ó insectos.
Itlugan. *adj.* Que tiene huevos.
Itman. *adj.* Caña-dulce así llamada.
Ito. *pron. demost.* Ese, esa, eso.—*v.* Ahí está, ahí va, ahí viene. Mao ito. Eso es. Ito gád. Ahí está. Iito ná si Juan. Ahí va Juan. Iito na sirá. Ahí vienen ellos.
Itol. *adj.* Escaso, mísero, miserable.
Iton. *pron. demost.* **(De ito).** Ese, esa, eso.
Iton iton. *v.* Confesar, declarar una cosa.
Ito niyan. *m. adv.* Ahora, ahora mismo. Actualmente, en la actualidad.
Iton usa cacolóp. *adv. t.* Anteayer.—*m. adv.* Antes de ayer.
Iton sayo cahapon. *adv. t.* Anteayer.—*m. adv.* Antes de ayer.
Itong. *v.* Atizar, añadir combustible al fuego para que arda más.
Itorogtog. *s.* Baqueta ó palillos con que se toca el tambor, etc.
Itos. *v.* Menguar, disminuir líquido al cocerlo; cocer bien un líquido hasta que merme lo necesario ó esté en su punto.—*adj.* Cosa menguada, mermada, disminuida, como avenida, aceite al cocerlo, etc.—*s.* Líquido de caña-dulce cocido.
Itotonob. *s.* Planta del pié con que se huella y pisa.
Itum. *adj.* Cosa negra.—Ser negra una cosa.—Teñir ó dar de negro, ennegrecer.
Itum-itum. *adj.* Negro, moreno, obscuro; obscurecido ó deslucido; algo negro.
Iturutdo. *s.* Dedo índice.
Itut-nob. *s.* Planta del pié con que se huella y pisa.

IU

Iuac. *v.* Gruñir, zumbar como el abejón.
Iuad. *v.* Estar dos cosas unidas por uno de sus extremos.—Moverse, menearse, encogerse y extirarse.
Iuad iuad. *v. vid.* Iuad, 2.ª acep. Aventajar, adelantar, pasar adelante.
Iuag. *v.* Recurrir, acudir, tener donde acudir. Alumbrar.
Iuang. *v.* Carbonizar, reducir á carbón.
Iuas. *v.* Apartar, desviar, retirar, echar á uno de alguna parte.
Iuay. *v. vid.* Iuas.
Iuic. *v.* Gruñir el lechón.
Iuid iuid. *v.* Pernear, patalear, hacer movimientos forzados y extraordinarios.

Iuing. *s.* Pájaro así llamado. Planta así llamada; su raiz es venenosa.

Iuit. *v.* Limpiar ó quitar la maleza de la tierra.

IY

Iya. *genit.* de *sing.* del *pron.* **siya.** Él, ella.—*v.* Tomar, recibir ó aceptar. Iya. Toma. Iya, carao-ta ini. Toma, recibe esto. Este mismo *genitivo*, precedido de las partículas que componen los verbos, significa que tal ó cuál se apropió alguna cosa. Guiniya ni Juan an acon calo. Juan se apropió mi sombrero.

Iyagac. *v.* Graznar la gallina cuando la cogen.

Iyong. *v.* Asistir ó cuidar de alguna cosa.

Iyop iyopan. Pezón que sobresale en los pechos.

Iyorole. *v.* Limpiarse el ano después de haber obrado.

Iyot. *exclam. imprec.* Mal haya, maldito. . . Iyot an mg̃a matalao ug mg̃a maraut ng̃a tauo. Mal haya los cobardes y malandrines.

L

LA

La. *adv. m.* Sólamente, sólo.—*adj.* Solo, sola.—Adorno de la oración.—Usa lá an naato. Sólamente hizo frente uno. Pacanhia lá in tolo catuao. Manda venir sólo tres hombres. ¿Uaray ca opud? Uaray; si aco lá. ¿No tienes compañero? No tengo; soy solo.

Laag. *v.* Exterminar, acabar del todo con una cosa.

Laag laag. *v.* Vagar, andar errante.

Laang. *s.* Lazo corredizo.—*v.* Hacer dicho lazo.—Cazar ó coger con él animales ó aves.

Laas. *s.* Yerba cortante así llamada.

Laay. *v.* Tardar.—*adj.* Tardío.

Laay. *v.* Cansarse de esperar, enfadarse.

Labá. *s.* Ganancia; aumento ó acrecimiento en lo que se vende, presta ó conmuta. —*v.* Ganar, acrecer, aumentar. Uaray aco hilabá sinin acon pagbaliguia. No gano en esta mi venta. ¿Baga ano an imo linabáan? ¿Cuánto has ganado? Linabáan aco sin guti mán. He ganado un poco.

Labad. *v.* Ofuscarse, turbarse la vista.

Labad labad. Ofuscarse, turbarse la vista.

Labad labad. *s.* Molinete, juguete de niños, que gira movido por el viento.—Ventilador ó cosa que da vueltas con el viento.—*v.* Girar ó dar vueltas lo dicho.

Labag. *v.* Torcer, retorcer; amarrar una cosa retorciendo aquello con que se amarra. Castigar con látigo, cordel ó cosa semejante.—Dar tormento de cuerda.

Labag labag. *v.* Aborujar, hacer que una cosa forme borujos ó bultos.

Laban. *v.* Proteger, amparar, favorecer, defender.

Labao. *adv. comp.* Más, mucho más.—*v.* Sobresalir, exceder, superar. *s.* Exceso.—Superior.—*adj.* Principal. Labao ini sin cahitaas. Es este mucho más alto. Nalabao sa imo. Yo te supero. Labao ng̃a panoan. Superior.

Labaog. *v.* Principiar á madurar la fruta. *adj.* Fruta que principia á madurar.

Labás. *v.* Llegar tarde, pasada la hora señalada.

Labas. *adj.* Demasiado. Labas ná sin cahinug. Está demasiado maduro. Labas ná sin catubo. Ha crecido demasiado.

Lab-as. *adj.* Cosa fresca ó tierna, como pescado, carne, pan, etc.—*v.* Comer fresco lo dicho. Isda ng̃a lab-as. Pescado fresco.

Lab-asero. *adj.* Que vende pescado fresco, comprado á los pescadores en el corral de pescar.

Labat. *v.* Segar el palay que ha retoñado, ó lo que se dejó en la primera siega por estar aún verde.—Dejar claros en la siembra ó cosecha de palay, etc., ó sea, porción ó pedazo de terreno sin sembrar, ó sin segar.

Labauan ng̃a gauay. *adj.* Gauay de raiz grande.

Labay. *v.* Pasar sin detenerse, seguir adelante.—Matar ó coger gallinas ú otros animales, tirando un palo ú otra cosa para matarlos.

Labayan. *adj.* Peonza larga.

Labca. *adj.* Cosa cruda, que no está cocida, sazonada, ó en su punto.—Cosa imperfecta y mal hecha.—*v.* Estar cruda una cosa, no estar sazonada, ó en su punto.

Labdus. *v.* Castigar, azotar, pegar,—*s.* Azote, golpe dado con el azote.

Labgab. *v.* Bostezar, no abriendo mucho la boca.—Arrascar, rascar.—Escarbar.

Labgao. *v.* Pescar con fisga.—Vocear, dar voces, hacer ruido.

Labha. *adj.* Bravo, indómito, valiente, que doma y vence á otros en valentía y fuerza. —*v.* Ser bravo, valiente, fuerte, dominante.—*s.* Valentía, bravura, fiereza.

Labhac. *s.* Roncha; hinchazón.—*v.* Ronchar, hacer ó causar ronchas; hincharse alguna parte del cuerpo.

Labhit. *v.* Sacudir ó quitar con palo ú otra cosa el rocío de la yerba.—Quitar ó separar con palo ú otra cosa la maleza del camino, etc.

Labi. *adv. c.* Más, mejor.—*v.* Sorprender, tener en más, ensalzar, exaltar,—Exceder.

Labi labi. *adv. comp.* Más, mucho mejor. —*v.* Ensoberbecerse.

Lábiao. *v.* Ensoberbecerse.—*s.* Soberbia. —*adj.* Soberbio.

Labid. *v.* Orillar, ir por la orilla.

Labilab. *s.* Enredadera así llamada; su hoja se usa en el buyo.

Labiog. *v.* Tirar, arrojar piedra, lanza ú otra cosa.—*s.* Honda.—*v.* Columpiar.—Incensar, mover el incensario de un lado á otro.

Labirab. *v.* Cundir, extenderse el fuego.

Labis. *adv. c.* Más.—*adj.* Demasiado.—*m. adv.* Con exceso ó demasía. Labis sin macanapolo. Más de diez veces. Labis sin cadaco. Demasiado grande.

Labit. *s.* Hongo así llamado.—*adj.* Cosa pegajosa, como liga, etc.—Carne negra del ostión.

Labitaghos. *v.* Proseguir, continuar, seguir adelante sin detenerse.

Labnac. *adj.* Avenida pequeña.

Labnao. *v.* Mejorar, sentir alivio.—*adj.* Agua templada, que no está fría.

Labnas. *v.* Reventar la ola en la playa.

Labnasan. *s.* Término ó sitio donde llega la ola cuando revienta en la playa.

Labni *v.* Tirar de repente de una cosa. *s.* Árbol así llamado.

Labnig. *adj.* Caña-dulce así llamada.

Labnis. *s.* Filamento de plátano ó abacá, sin beneficiar aún.

Labnit. *v.* Arrancar yerba.

Labnot. *v.* Desenvainar, sacar de la vaina espada ú otra arma.

Labo. *v.* Atollar, hundir; sumergir en agua. —Ahogarse.—Untar, ungir.

Labó. *s.* Animal manso, que no daña.

Labo labo. *v.* Hincharse el cuerpo.—*s.* Enfermedad que consiste en hincharse todo el cuerpo. *adj.* Cosa robusta; cosa lozana.

Labobo. *adj.* Cosa que crece ó se desarrolla pronto.

Laboc. *v.* Echar á reñir los gallos; embestir, acometer un ave á otra.

Labon. *v.* Cubrir el agua la tierra ó plantas.

Lab-on. *v.* Asar ó cocer huevos ú otra cosa en el rescoldo.—*s.* Rescoldo.—*v.* Meter, clavar, introducir arma ó cosa puntiaguda. Clavar ó meter la espada hasta el puño.

Labong. *s.* Botón de fuego.—Quemaduras ó señales que los bisayas se hacen en brazos y cuerpo, y son como signo de valentía.—*v.* Marcar ó hacerse dichas señales.

Labonoc. *s.* Ruido de los cocos cuando cae un racimo.

Laboro. *s.* Saetilla hecha de paja ó rama delgada, de un palmo de larga poco más ó menos, y con un papel ahuecado en uno de sus extremos, el cual recibe el viento al soplar, sube hacia arriba y cae de punta.—*v.* Divertirse echando al alto dicha saetilla.

Laborot. *v.* Hincharse; crecer ó esponjarse la tierra; salir ó asomar la carne de la raiz camote, ubi, etc.

Lab-os. *v.* Excederse, propasarse.

Labsoc. *s.* Vejiga de quemadura.—*v.* Quemarse, levantado vejiga en el cutis.

Labti. *v.* Brotar ó salir el fruto; brotar ó nacer la planta.—*s.* Tallo.

Labtic. *v.* Disparar arco ú otra cosa; dar á uno con lo dicho.—Saltar el agua cuando se derrama, etc.—Caer madero ú otra cosa sobre uno.—*s.* Papirote.—*v.* Dar papirotes.

Labtinao. *s.* Granos pequeños que salen en el cuerpo.—*v.* Salir dichos granos.

Labto. *s.* Vejiga de quemadura.—*v.* Quemarse, levantado vejiga en el cutis.

Labtuc. *s.* Vejiga que se forma cuando uno se quema, etc.—Vejiga que se forma en la ropa cuando se lava.—*v.* Formarse ó levantarse dicha vejiga.—Llenar de viento la vejiga de puerco, etc.

Labuac. *v.* Subir hacia arriba los asientos de líquido cuando se menea.

Labud. *s.* Cardenal de golpe ó azote.—*v.* Acardenalar, hacer cardenales en el cuerpo.—*adj.* Acardenalado, cárdeno, amoratado.

Labud. *v.* Llover fuerte.—*s.* Insecto de muchos piés, que otros llaman *bayud.*

Labug. *v.* Tirar, arrojar.—Chispear, echar chispas; saltar las chispas.—Derramarse, esparcirse las abejas.—Cocer arroz con mucha agua.—Mezclar el hígado, gordura y carne.

Labug labug. *v.* Principiar á echar carne la fruta; estar en embrión una cosa.
Laburon. *adj.* **(De labud).** Acardenalado, cárdeno, amoratado.
Labut. *adv. c.* Además.—*adv. m.* Á excepción de . . . . . Labut sini. Además de esto. Labut siton. Á excepción de eso. Labut pá sini. Además de esto.
Labut. *adj.* Cosa diversa, diferente.
Labut. *v.* Entremeterse, meterse uno donde no le llaman, mezclarse en lo que no le toca.—Tener que ver, ó meterse uno con otro; meterse uno en todo, meterse en lo que no le incumbe, ó no es de su inspección.—Tener que ver uno en alguna cosa por ser de su pertenencia, incumbencia ó inspección.—*fig.* Contaminar, mancillar. Ayao icao paglabut sa amun. No te metas con nosotros. ¿Ano an labut mo sini? ¿Qué tienes que ver con ésto? May co labut. Tengo que ver. ¿Maglalabut ca pá? ¿Te entremeterás aún? Guinlalabtan aco san mga cabataan. Se meten conmigo los muchachos. Ayao icao paghilabut. No te metas donde no te llaman. —Puede entenderse también por coger alguna cosa que no es propia. Ayao icao paglabut siton. No cojas eso. Nagparalabut aco san butang san acon mga caganac. He cogido las cosas de mis padres. —An Virgen nga Guisasantosi uaray hilab-ti san sala nga panorondon. La Virgen Santísima no fué contaminada por el pecado original.
Labutig. *v.* Brotar, nacer ó salir la planta; nacer ó salir en la planta hojas, renuevos, etc.—Salir vejiga ó ampolla en el cutis.—*s.* Ampolla ó vejiga que se forma en el cutis.
Labutoy. *s.* Granos pequeños que se forman en el cuerpo.—*v.* Salir ó formarse dichos granos.
Laca. *v.* Arrancar árbol con sus raices.—Quebrar rama ó penca por su nacimiento. *v.* Ahuyentar, espantar; forzar.
Lacaang. *v.* Saltar, pasar sobre lo que está atravesado en el tránsito.
Lacab lacab. *adj.* Cosa desigual.—*v.* Desigualar, estar desigual una cosa.
Lacad. *v.* Pasar sobre lo que está atravesado en el paso ó camino. Ayao camo lacad siton nga ayam, cay bangin paglac-di niyo, dagosun camo tuc-bun. No paséis por encima de ese perro, no sea que al pasar vosotros sobre él, os muerda al mismo tiempo. Hilac-dan co dao icao. Pasaré por encima de tí.
Lacag. *s.* Exceso, demasía.
Lacad. *s.* Estrella así llamada.
Lacao. *v.* Andar, caminar, ir de un lugar á otro dando pasos.
Lacat. *v.* Andar, caminar, ir de un lugar á otro dando pasos.—Ir de un lugar á otro lo inanimado, como andar los planetas, la nave, etc.—Moverse un artefacto ó máquina para ejecutar sus funciones, como anda el reloj, etc.
Lacat lacatan. *s.* Corredor, especie de galería como las que hay en algunas casas ó conventos.
Lacauan. *adj.* Paseante; que no para en casa.
Lacay. *s.* Harina de arroz, ú otra cosa con mucha agua.—Barbas del gallo.
Lacbang. *v.* Pasar de una rama á otra; poner ó asentar un pié en una rama y el otro en otra.—*s.* Paso ó movimiento de un pié hacia adelante para ir de una parte á otra.—Zancada.
Lacbas. *v.* Pasar, traspasar con algún arma ó instrumento.
Lacbay. *v.* Poner valla ú obstáculo de cañas ú otra cosa en las entradas de las casas, etc.
Lacbayan. *s.* Valla de cañas ú otra cosa en las entradas de las casas, etc.
Lacbias. *adj.* Caña de canutos largos.
Lacdanbulan. *s.* Salvia. *Bot.* Planta aromática.
Lac-danan. *s.* **(De lacad).** Valla de cañas ú otra cosa en las entradas de las casas.
Lacduc. *adj.* Cosa recta, como el tallo ó guía del bejuco, enredadera, etc.; cosa empinada ó enderazada.—*v.* Empinar, enderezar, ponerse recta una cosa.
Lacdug. *v.* Ir derecho, ó proseguir sin pararse en parte alguna.—*adj.* Cosa recta, derecha, seguida, sin tortuosidades.—*v.* Ser ó hacer recta una cosa; enderezar; encaminarse en derechura á un paraje.
Lacgac. *v.* Poner en forma de rodete el abacá que se ha de tejer.—Recoger cable ú otra cosa en forma de rodete.
Lacha. *adj.* Fruta pasada, de mal color.
Lac lac. *v.* Beber el perro, gato, etc. Papaglac lac dao niyo an ayam san sabao san manuc. Dad de beber al perro el caldo de gallina.
Lacnit. *v.* Despegar una cosa tirando de ella; descortezar, quitar la corteza al árbol, etc.; quitar ó desasir la penca del coco, abacá, plátano, etc.
Laco. *s.* Flema, gargajo.—*v.* Desperdiciar; echar á perder una cosa.—*adj.* Desperdiciador, desperdiciado.

Lacob. *s.* Caña que ponen en los cocos para recoger en ella la tuba.
Lacoig. *adj.* Espinoso, bejuco ó enredadera con espinas.
Lacon. *v.* Recoger cable, maroma, cuerda, etc., braceando y trayendo hacia sí lo que se recoge.
Lacsa. *v.* Coser dando puntadas largas, hilvanar.
Lacsi. *adj.* Ligero.—Libre, licencioso, atrevido.—*v.* Andar ligero.—Ser libre, licencioso ó atrevido.—*s.* Chiste, burla ó chanza.—*v.* Chancear, decir chistes. Lacsihun mo an imo paglacat. Anda ligero. Nacapaglacsi aco sa singbahan. He andado ligero, he tenido poco respeto en la iglesia.
Lacsim. *adj.* Cosa sabrosa, agradable.
Lacsum. *adj.* Cosa algo agria.
Lactan. *s.* Abuta. *vid.* Lagtang.
Lagtao. *v.* Omitir, pasar en silencio una cosa.
Lactas. *v.* Traspasar, pasar de la otra parte.—Quebrantar, violar un mandato.—*adj.* Transgresor, violador.—Camalactas sin buot. Soberbio, presuntuoso.
Lactu. *s.* Resina de árbol, especialmente del *tugup.*
Lactud. *v.* Atajar, acortar, ir por el atajo.—Abreviar, compendiar, epilogar, resumir.—*adj.* Epilogal, resumido, compendiado. Lactud nga casayoran. Breve y sumaria explicación.
Ladag. *v.* Proseguir, continuar, seguir adelante. Nagpaladag aco ngadto sa Orás. Continué hasta Orás.
Ladao. *v.* Tomar medida para hacer casa, camarín ú otra cosa.—Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.
Ladas. *s.* Barreta de hierro ú otro metal.—*v.* Rasgar, tirando de arriba para abajo.
Ladauan. *s.* Imagen, estampa; diseño; retrato.—*v* Representar, ser imagen ó símbolo de una cosa. Ladauan ini san Virgen. Esta es imagen de la Virgen. Casoroc-an nga pagtahurun ta ug pagsimbahun mán an mga ladauan san mga Santos; cundi an aton pagtahud ug pagsingba sa ira diri tungud san ladauan, cundi tungud san mga guinlaladauanan. Es necesario que respetemos y adoremos también las imágenes de los Santos; mas nuestro respeto y adoración no es por la imagen, sino por los Santos ó Santas á quienes represantan.
Ladgad. *v.* Llevar la avenida el palay sembrado.
Ladiamura. *s.* Yerba así llamada; su raiz es olorosa y buena para ponerla entre la ropa.
Ladiao. *s.* Madreperla, concha nácar; su carne se come.
Ladlad. *s.* Anchura de la pieza de tela.
Ladong. *v.* Hincharse el vientre.—*s.* Hinchazón de vientre.—Crecer ó tener grande barriga.—*adj.* Barrigón, barrigudo.
Ladug. *v.* Caminar ó ir lejos.
Laga. *s.* Llama.—*v.* Arder, hacer que arda la leña.
La-ga. *v.* Cocer bien una cosa.—*adj.* Cosa bien cocida.
Lagac. *adj.* Vestido largo, que arrastra ó toca en el suelo.—*v.* Arrastrar ó tocar en el suelo el vestido.
Lagadi. *s.* Sierra.—*v.* Aserrar, cortar ó dividir con sierra la madera ú otra cosa.
Lagadion. *adj.* Aquello que se ha de aserrar
Lagahit. *v.* Caminar, andar despacio.—**(B)** Amarrar las nipas al techar, amarrar cañas de corral de pescar, piso de casa, etc.—*s.* Bejuco, ó aquello con que se amarra.
Lagalag. *v.* Vagar, vagabundear, andar fugitivo.
Lagamac. *v.* Crujir ó sonar la ligadura ó atadura cuando se rompe.
Lagang. *s.* Argonauta, nautilo ó caracol de mar de figura orbicular, hermoso y vistoso. *v.* Calentar mucho el sol, haber grande sequía.
Lagapac. *v.* Rastrallar, chasquear, sonar golpe, azote ó cosa que se sacude en el aire con violencia.—*s.* Chasquido, ruido ó sonido de lo dicho.
Lagás. *adj.* Viejo, anciano, aunque la persona no sea de mucha edad.
Lagatao. *v.* Vagar, vagabundear.—*adj.* Vago, vagabundo.—*v.* Verse ó salir las raices de las plantas ó árboles sobre la tierra.—*adj.* Raiz somera ó á flor de tierra.
Lagatuc. *v.* Sonar como las coyunturas de los dedos.—*adj.* Fruto ya formado.
Lagáy. *s.* Cieno, barro, lodo.—*v.* Enlodar, manchar, ensuciar con lodo; encenagarse, meterse en el cieno; embarrar, mancharse con barro.—*adj.* Barroso, cenagoso, lodoso.—Acuoso, aguanoso, con mucha agua. *v.* Poner mucha agua en una cosa haciéndola demasiado blanda.
Lagayao. *v.* Vagar, vagabundear.—*adj.* Vago, vagabundo.
Lagáyun. *adj.* Barroso, cenagoso, lodoso.
Lagbas. *v.* Transpasar, pasar, atravesar

con algún arma ó instrumento.—Abrir ó dividir cañas, etc.

Lagbong. *v.* Caer, venir un cuerpo de arriba abajo llevado ó arrastrado de su propio peso. Linagbong si Juan san pagsaca san lubi. Se cayó Juan al subir al coco.

Lagcao. *s.* Choza, caseta, cabaña.—*v.* Hacer lo dicho.

Lagda. *s.* Señal, raya, línea, modelo.—Señalar, poner señal en una cosa.—Proponer, apuntar una cosa para que sirva de modelo.—*s.* Materia, tratado ó asunto.—Trama.—Hilván.—*v.* Hilvanar.—Linear; hacer rayas en tabla, papel ú otra cosa para que sirva como de plantilla. Paglagdai ta inin aton oma. Pongamos señal ó lindero en esta nuestra sementera. Lalagdaan co inin cahuy, cay bangin pagcuhaun sin iba. Señalaré este árbol, no sea que le coja otro.

Lagdas. *v.* Dar en ó contra alguna cosa. —Llegar á tierra el que cae, ó lo que cae.

Lagdó. *s.* Gota de agua ó líquido.—*v.* Gotear, caer el agua ó líquido gota á gota.

Lagdong. *s.* Escandallo, sonda ó plomada con que se sondea y mide el número de brazas de agua que hay hasta el fondo. —*v.* Hondear, sondar ó sondear.

Lagdus. *v.* Principiar á corromperse cuerpo muerto.

Laghus. *v.* Llegar uno al lugar donde va, sin de tenerse, de una tirada.

Lag-irit. *v.* Sonar la ropa cuando se rompe ó rasga.—Sonido de lo dicho.

Lag-it. *v.* Quitar ó sacar suciedad de entre aberturas, etc.

Lag lag. *v.* Devastar, asolar, talar, destruir. —*s.* Arbusto así llamado; su fruta se come.

Lahong. *v.* Contar dos cosas por una.—*s.* Insecto alado así llamado.

Lagopo. *v.* Rugir ó sonar como las coyunturas de los dedos.—*s.* Sonido de lo dicho.

Lagoros. *v.* Sonar lo que se revienta ó pisa.—*s.* Ruido ó sonido de lo dicho.

Lagotos. *s.* Chasquido del espinazo ú otra parte del cuerpo por algún movimiento extraordinario y violento.—*v.* Chasquear, dar chasquidos.

Lagpang. *s.* Rebanada.—*v.* Rebanar, hacer rebanadas

Lagpi. *v.* Azotar con la mano.—*s.* Ruido ó sonido del azote dado con la mano.

Lagput. *v.* Amarrar una caña á otra, etc.

Lagron. *adj.* Camote así llamado.

Lagsac. *v.* Sonar cieno ó barro cuando se pasa por él.—*s.* Ruido ó sonido de lo dicho.

Lagsao. *adj.* Cosa clara, que no está espesa, que tiene mucha agua, ó más de la necesaria.—*v.* Hacer ó poner clara una cosa, echando mucha agua, etc.

Lagsim. *adj.* Cosa sabrosa, sustanciosa, de buen gusto. Malagsim an sabao san bugsoc. Es sustancioso el caldo de venado.

Lagtang. *s.* Abuta, enredadera así llamada, su fruta es muy venosa.—*v.* Envenenar con dicha fruta.

Lagting. *s.* La parte más dura del árbol; árbol ya curado ó endurecido.

Lagtoc. *v.* Hincharse y ablandarse una cosa en el agua, ó cuando se moja.—*adj.* Cosa ablandada, esponjosa.

Lagtub. *v.* Rastrallar, chasquear aquello con que se pega ó sacude.—*s.* Chasquido de lo dicho.

Laguc *v.* Gotear, destilar, correr lo líquido gota á gota.

Laguc. *v.* Beber. Cuajarse, coagularse líquido.

Lagud. *s.* Hez, poso, sedimento del líquido contenido en una vasija, zurrapa.—*v.* Tener posos ó heces un líquido. Tropezar, rozar.

Laguio. *v.* Huir. Nacalaguio siya. Huyó él. Pinmalaguio an macauat. Huyó el ladrón. Pinapalaguió co siya. Le dejé, ó mandé huir.

Laguis. *adj.* (Se pronuncia la u). Cosa puntiaguda, que tiene aguda la punta.

Laguit. *v.* (Se pronuncia la u). Dar á uno con la punta de látigo, palo ú otra cosa.

Lagundi. *s.* Arbusto que se llama agnocasto ó sauzgatillo.

Lagurun. *adj.* **(De lagud).** Que tiene heces ó posos.

Lagus. *s.* Encía, carne que cubre la quijada y guarnece la dentadura.

Lagús. *v.* Limpiar la caña dividida en tiras largas; limpiar, quitar los nudos á la caña.—Hacer estera ó tejido de cañas divididas en tiras largas, la cual ponen en los corrales de pesca.

Lagus. *adv.* Adelante.—*v.* Seguir adelante.

Lagut. *v.* Raspar, raer ligeramente una cosa, quitándole parte de la superficie.—Beneficiar ó limpiar la hoja de la piña de modo que quede sólo la hebra.—Linaguit. *s.* Raspadura.

Lahang. *adj.* Cosa rala, como tejido, red, etc. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.

Lahe. *v.* Tener ó llevar caida la camisa hacia atrás

Lahing. *adj.* Coco maduro, que está en sazón.—*v.* Madurar el coco.—*s.* **(C)** Pescado así llamado; se come.
Lahiñgun. *adj.* Ramas ú hojas secas del coco, etc.
Lahud. *adj.* Experimentado, experto, práctico.
Lahug. *s.* Caña larga que usan para ir por agua.—*adj.* Cosa ahuecada.
Lahus. *v.* Pasar, traspasar, atravesar con algún arma ó instrumento.—Pasar, seguir adelante.—Pasar el viento por abertura, el sol ó luz por cristal, etc. Traspasar, como sonido de campana, ruido ó estampido de cañón, etc.
Lahut. *v.* Agujerear.—*s.* Agujero.
Laid. *v.* Contender, altercar, disputar, cuestionar.—Instruir, enseñar; tomar ejemplo ó enseñanza.—Comparar.
Laig. *adj.* Fruta mala ó medio podrida.
Lain. *adj.* Otro; diferente, distinto, desemejante.—*v.* Diferenciar, variar.—Apartar, separar.—Mudar, demudar, alterar, disfrazar, desfigurar.
Lain lain. *adj.* Cosa diferente, distinta, desemejante.—*v.* Diferenciar, variar.—Apartar, separar.
Lais. *v.* Aguzar, hacer ó sacar punta aguda á una cosa.—*adj.* Flecha aguda de bagácay que ponen en el lazo para cazar puercos. Palo ó caña con punta aguda que usan para deshacer nudos en el abacá, seda, etc.
Lálá. *v.* Hacer sal al uso bisaya. Queman y hacen ceniza los palos que recogen en la playa; ponen dicha ceniza en un cesto ralo, ancho por arriba y estrecho por abajo, echan poco á poco agua de la mar, y colocan debajo del cesto una olla regular para que reciba el agua filtrada, y ésta es la que cuecen hasta que se pone dura como una piedra; después rompen la olla para sacar la sal.
Lalag. *v.* Vaguear, vagabundear.—*adj.* Vago, vagabundo.
Lalagan. *adj.* Vago, vagabundo.
Lalanhan. *s.* **(De lana).** Aceitera.—Vasija ó tinaja donde se echa y guarda el aceite.
Laláo. *s.* Estero que participa de las crecientes y menguantes del mar.—Manglar, sitio poblado de mangles donde llega el agua del mar.—Calaláohan. *s. pl.* Esteros, manglares.
Lalaqui. *s.* Varón, macho.—Hombre.—Planta que fecundiza á otra de su especie con el polvillo de sus estambres.—Calalaquinan. *s. pl.* Hombres; varones, machos.
Lalas. *v.* Desollar, despellejar; herir.
Lalauigan. *s.* Puerto, fondeadero.—Voz tagala adoptada por los bisayas, que significa Provincia. Lalauigan sa Sámar. Provincia de Sámar.
Lalayauan. *s.* **(De layao).** Lugar ó sitio donde se reunen los animales domésticos que andan sueltos.
Lalim. *s.* Sabor apacible de una cosa.—*adj.* Cosa sabrosa, deliciosa, gustosa. Malalim caopay an piña. Es muy sabrosa la piña.—*v.* Gustar.
Lalong. *s.* Fruto ó semilla del tabaco.
Lamá. *v.* Teñir de colorado.
Láma. *v.* Hilvanar.
Lamang. *adv. m.* Sólamente, sólo, sin más, sin añadidura.
Lam-ao. *v.* Encharcarse, rebalsarse el agua.—*v.* Charco, balsa de agua.
Lamay. *v.* Mezclar, incorporar una cosa con otra.—Tragar entera una cosa.
Lamba. *v.* Zurrar, dar, sacudir con palo ó cosa semejante.
Lamban. *v.* Reforzar, asegurar una cosa con nueva atadura.
Lambay. *s.* Bolsa de figura de corazón hecha de hojas de coco, para cocer en ella arroz ó coco con arroz ya cocido. Hacer dicha bolsa.
Lambayong. *s.* Enredadera así llamada; se cría en la playa ó cerca de ella; es muy buena para mantener conejos.—Sus hojas las usa el bisaya para cubrir la fuente ó llaga pequeña y redonda, abierta artificialmente en el cuerpo con el fin de curar una enfermedad.
Lambid. *v.* Torcer, retorcer ó hacer cuerda, maroma, etc.
Lambiong. *s.* Remolino fuerte de agua en tiempo de avenida.—*v.* Remolinar, hacer remolinos el agua.
Lambo. *adj.* Cosa tierna, blanda, reciente ó de poco tiempo.
Lamboc. *adj.* Cosa frondosa, lozana.
Lambong. *s.* Sombra.—Representación, figura, imagen.—*v.* Hacer sombra, cuando uno se pone á la luz.—Ver uno su figura en agua, espejo, etc.
Lamboo. *s.* Langosta de mar.
Lambos. *v.* Zurrar, castigar, apalear.—*s.* Golpe, azote, etc.
Lambrag. *v.* Resplandecer, alumbrar, iluminar.—*s.* Luz, claridad, resplandor.
Lambug. *v.* Mezclar ó echar agua en otro líquido.
Lambut. *v.* Enredar, travesear, divertirse los jóvenes cuando se bañan.
Lamgam. *s.* Ave.—Hormiga así llamada.

Lami. *adj.* Cosa que tiene sabor.—*s.* Sabor, sensación ó gusto apacible ó desapacible que el paladar encuentra en las cosas.

Laming. *v.* Vaciar ó echar líquido en vasija grande.—*adj.* Agua hedionda.

Lamiñgan. *s.* Vasija grande para depósito de aceite ú otro líquido.

Lamire. *adj.* Cosa sucia, asquerosa, llena de porquería.—*v.* Ensuciar, llenar de porquería.

Lamo. *v.* Untar, darse con cosas olorosas.

Lamó. *v.* Tener la casa sucia, ser uno sucio.

Lamon. *v.* Engullir, tragar la comida atropelladamente y sin mascarla; devorar.—Paralamon.—*s.* Engullidor, devorador.

Lamot-lamot. *v.* Hablar ó pronunciar mal.

Lamoy. *v.* Engullir, tragar la comida atropelladamente y sin mascarla; devorar.

Lampiñgas. *adj.* Atreverse, determinarse á algún hecho ó dicho arriesgado.

Lampiñgasan. *adj.* Arrojado, que no se arredra.

Lampao. *v.* Sobresalir, superar.

Lampay. *s.* Platillo ó plato pequeño.

Lampitao. *v.* Explorar, reconocer una casa; espiar.—*s.* Explorador; espía.

Lampo. *v.* Cubrir el agua hasta, ó más arriba de la cintura.

Lampoy. *v.* Dejar ó esperar que pase ó se oculte alguna cosa. Palampoyan ta an adlao. Esperemos que se ponga el sol, ó se cubra con las nubes.

Lampuyan. *v.* Herir, arrojando el arma, tirar ó arrojar el arma para herir.

Lamrag. *v.* Resplandecer, alumbrar, iluminar.—Luz, claridad, resplandor.

Lamto. *s.* Ampolla ó vejiga de azote, quemadura, etc.—*v.* Ampollar, formarse ampolla ó vejiga por elevación de la epidermis.

Lamuas. *v.* Derramarse líquido de vasija llena.

Lamucat. *adj.* Cosa fea á la vista.

Lamud. *v.* Tragar entera una cosa.

Lamudio. *s.* Planta así llamada; es aromática.

Lana. *s.* Aceite.—Hacer aceite.—Paralana. *s.* Aceitero, ó que hace aceite.

Lanab. *adj.* Avenida pequeña.

Lanahan. *s.* Baloto, ó cosa semejante, donde se echa el coco rallado para que se asolee, pudra y flote el aceite que se va sacando diariamente.—Caldera donde se cuece el aceite.

Lanalana. *v.* Hacer aceite en pequeña cantidad.—*s.* Mota en la cola de algunas aves en la parte de arriba.—*v.* Olor á aceite.

Lana lana. *s.* Excrecencia ó apéndice que tienen las gallinas, patos, etc., en la cola, con la que se refriegan la cabeza cuando se espulgan.

Lanang. *v.* Blanquear una cosa, como piedra blanca, espuma del mar, etc.

Lanao. *s.* Estación, tiempo de . . . Lanao nga habagat. Tiempo de primavera ó verano.—Lanao nga amihan. Tiempo de invierno.

Lanas. *s.* Saltar y entrar la ola en la embarcación.

Lanat. *v.* Seguir, perseguir á uno.—*fig.* Solicitar ó pretender conseguir una cosa.—Seguir al alcance del que va adelante; del que se retira ó huye.—Paglanat. Perseguir.—Palanat. Huir ó dejarse perseguir.

Lanay. *v.* Escurrir, gotear ó correr líquido por, ó sobre alguna cosa, como cera derretida, brea, gotera, savia de planta, etc.—*s.* Moco de candela.

Landag. *v.* Calentar la comida fría.

Landao. *adj.* Grande, eminente, excelso, sobresaliente.—*s.* Collado eminente.

Landap. *v.* Principiar á crecer ó echar hojas el gauay, palauan, etc.

Landasan. *s.* Bigornia, ó yunque de hierro para trabajar en él á martillo los metales.

Landong. *s.* Sombra.—Figura, fantasma, visión.—*v.* Hacer sobra.—Mirarse al espejo, etc.—Calandoñgan.—*s.* Sombra.—*fig.* Asilo, favor, defensa.

Landong, palandong. *v.* Contemplar, meditar, considerar; orar mentalmente.

Lañgala. *v.* Admirar, causar sorpresa ó admiración alguna cosa.

Langañgan. *s.* Nacimiento ó tronco de las hojas del coco.

Lañgan. *v.* Entretener, dar largas, dar tiempo ó plazo. Interrumpir, estorbar ó impedir.—Calañganan. *s.* Interrupción, impedimento.

Lañgan lañgan. *v.* Entretener, dar largas, dar tiempo ó plazo.—Interrumpir, estorbar ó impedir.

Lañgao. *s.* Mosca.

Lañgap lañgap. *s.* Paladar.

Lañgas. *v.* Volver en sí después de un accidente ó letargo.

Langbay. *s.* Bolsa de figura de corazón hecha de hojas tiernas de coco, para cocer en ella arroz, ó coco con arroz ya cocido.

—*v.* Hacer dicha bolsa.
Langbiauan. *s.* Péscado así llamado.
Langbid. *v.* Torcer, retorcer cable, cordel, etc.—Enlazar un cordel con otro, etc. Enmarañar, enredar una cosa con otra.
Langbo. *adj.* Cosa tierna, blanda, reciente, ó de poco tiempo.—*s.* Cañón ó pluma del ave, cuando le empieza á nacer.
Langca. *s.* Árbol, que en Botánica se llama Artocarpo muy grande; fruto de dicho árbol.
Langcag. *v.* Entrenerse, pasar el rato en algún entretenimiento.—Cansarse de esperar á uno.
Langcob. *adj.* Pollo con las plumas crecidas.
Langcoy. *s.* Pescado así llamado; se come. —Hoja de coco caida en tierra.
Langcuas. *v.* Planta así llamada; es semejante al jengibre.
Landay. *adj.* Hembra estéril.
Langgas. *adj.* Fruto maduro de la palma bonga.
Lang-ig. *v.* Oler mal el pescado.—*adj.* Olor malo de pescado.
Langit. *s.* Cielo.—*fig.* Gloria.
Langit langit. *s.* Alcoba de iglesia, casa, etc. Cielo de pabellón, etc.
Langitnun. *adj.* Celestial.
Lang got. *v.* Cortar el cuello á las aves.
Langhag. *v.* Maldecir, echar maldiciones.
Langon. Aro de enredadera ó bejuco grueso que ponen alrededdedor de las tinajas.
Langon langon. *s.* Soleras ó travesaños sobre los que descansa el piso de casa, etc. —*v.* Poner dichos travesaños.
Langot. *v.* Incomodarse, irritarse.
Langoy. *v.* Nadar.—*adj.* Nadador, que nada.—Paralangoy. *s.* Nadador.
Langpas. *v.* Entremeterse.—*adj.* Atrevido, entremetido.
Langpitao. *v.* Explorar, reconocer una cosa; espiar.—*s.* Explorador, espía.
Langsa. *s.* Olor desagradable de pescado ó marisco.—*v.* Oler mal lo dicho.
Langsi. *v.* Oler lo que se asa.—*s.* Olor de lo que se asa.
Langsiao. *adj.* Cosa grasienta y de mal olor. —*v.* Oler mal la manteca, ó cosa grasienta.
Langtad. *adj.* Cosa cercana, próxima ó inmediata á la mar ó playa, como pueblo, casa, árbol, etc.—Terreno llano.
Langto. *s.* Olor fuerte de cacao ú otra fruta, cuando se tuesta.—*v.* Oler lo dicho al tostarlo.
Langub. *s.* Trampa para cazar al pájaro llamado maya.

Lang gud. *v.* Desollarse el cutis.
Lang-ug. *v.* Heder, oler mal un líquido.
Langugan. *s.* Pescado grade así llamado; se come.
Languis. *s.* Instrumento de carpintero, que consiste en un palo cuadrado, de un palmo ó más de largo, que se introduce por el agujero hecho en el centro de una tablita cuadrada y delgada que fácilmete puede cogerse con la mano, el cual lleva en uno de sus extremos un clavo pequeño para señalar la madera, y dicho palo está abierto por la parte de arriba, con el objeto de ponerle una cuña á discreción.
Lanhan. *adj.* **(De lana).** Árbol de madera buena, fuerte y aceitosa.
Lanhud. *adj.* Cosa tibia, templada.—*v.* Entibiar, poner tibio un líquido, darle un grado de calor moderado.
Lani. *v.* Romper rama por su tronco.
Laniban. *s.* Insecto verde y de alas brillantes.
Laniog. *s.* Árbol así llamado.—*adj.* Coco muy alto.
Lanipao. *s.* Árbol así llamado.
Lanipga. *s.* Árbol así llamado; su madera es buena y liviana; despide un olor bastante agradable.
Lanit. *v.* Arrancar, sacar con violencia una cosa del lugar de donde está adherida ó sujeta.—Desollar, rozar, herir el cutis.
Laniti. *s.* Árbol así llamado; su madera es buena para hacer guitarras.
Laniti ó lanite. *adj.* Madera blanca, vistosa y fuerte; se usa para hacer incrustaciones, etc.
Laniyog. *v.* Aguzar, hacer ó sacar punta á una cosa.—*adj.* Cosa con punta aguzada.
Lano. *adv.* Un rato, poco tiempo.—*adj.* Cosa pasadera ó transitoria.—*v.* Oler mal carne, pescado, etc.
Lanos. *s.* Fruta de coco así llamada.
Lanot. *s.* Abacá así llamada, de clase superior.—Abacá ó hebra del abacá.
Lanot. *adj.* Arroz cocido y caldoso.
Lanoy. *v.* Espantar, echar á volar las aves.
Lanubo. *v.* Crecer, tomar aumento insensiblemente los cuerpos naturales.
Lanta. *v.* Curar, medicinar, untar con aceite herida, grano, etc.
Lantang. *v.* Untar con aceite caliente herida, grano, etc.; cuando el grano ó herida están ya casi curados.
Lantay. *v.* Moverse, mencarse cuando uno es azotado, etc.—Hablar desde lejos. Arrojar el arma para herir.
Lanti. *v.* Enfermar los niños.—*v.* Enfermedad de los mismos: dicen los naturales

que esta enfermedad proviene de los vicios que cometen los padres de la criatura.

Lantip. *v.* Afilar la herramienta, etc.

Lantong. *v.* Aflojar la corriente.—Cesar de crecer la marea y estar próxima á bajar.

Lantoy. *s.* Flauta de caña así llamada.—*v.* Tocar dicha flauta.

Lantud. *v.* Freir ajos ú otra cosa olorosa.

Latup. *v.* Herir metiendo la hoja del arma.—Estar la marea crecida del todo.—Cubrir el agua algún terreno.

Laob. *v.* Secar hojas al sol, secar ó calentar hojas, pasándolas por el fuego ó llama.

Laoc. *adj.* Licor ó vino mezclado con agua.

Laod. *v.* Tardar, entretenerse.

Laog. *v.* Huir, escaparse, remontarse, salir uno ocultamente para que no le vean irse.

Laohit. *v.* Mojar la pluma con tinta.—Meter, ó probar con el dedo alguna cosa; tentar, tocar ó palpar alguna cosa.—Señalar con el dedo tocando lo que se quiere.

Laon. *adj.* Cosa añeja, curada.—*v.* Añejar ó dejar que se haga añeja y se cure alguna cosa.

Laop. *v.* Juntar, unir una cosa con otra.

Laos. *v.* Enronquecer, ponerse ronco.—Ablandarse ó podrirse alguna cosa.

Laosig. *adj.* Abacá así llamado.

Laot. *v.* Atar, amarrar con bejuco la boca de tinaja para que no se abra ó raje.

Laoy. *v.* Visitar, ir á ver á uno á su casa.

Lapa. *v.* Descuartizar, dividir un animal haciéndole cuartos.—*s.* Cuarto ó pierna de carabao, vaca, etc.

Lapalapa. *v.* Descuartizar, dividir una cosa, hacerla pedazos.

Lapac. *s.* Cieno, lodo, barro.

Lapad. *v.* Rebanar, hacer rebanadas una cosa.—Hacer ó ser ancha alguna cosa.—*adj.* Ancho, ancha.

Lapad lapad. *v.* Rebanar, hacer rebanadas una cosa. Paglapadlapara iton camote. Corta en rebanadas ese camote.

Lapao. *v.* Pasar por alguna parte sin detenerse, pasar de largo.

Lapas. *v.* Traspasar, quebrantar ó violar una ley, estatuto ó precepto.—Exceder de lo debido, contravenir á lo razonable.—*adj.* Demasiado.

Lapas. *s.* Marisco así llamado.

Lapat. *v.* Equivocarse, errar.

Lapay. *s.* Ave cenicienta, de pico y patas largas; se come.

Lapdoc. *s.* Cieno ó lodo que deja la avenida ó agua sucia.—*v.* Enlodar, cubrirse las plantas de dicho cieno.

Lapdos. *v.* Dar, sacudir ó pegar con bejuco, látigo ó cosa semejante.—*s.* Latigazo, golpe dado con el rebenque, etc.

Lapgo. *v.* Cortar ó quitar las ramitas de las cañas ó ramas pequeñas de las ramas grandes de los árboles.

Lapha. *adj.* Bravo, indómito, indócil.

Lapi. *v.* Dar, castigar con la palma de la mano. *v.* Hincharse un poco alguna parte del cuerpo.—*s.* Hinchazón; rozadura ó rasguño.

Lapi. *v.* Cuarto ó pierna de vaca, carabao, etc.

Lapia. *v.* Hablar mucho, sin consideración. Dejar caer, caerse la comida fuera del plato, cuando uno está comiendo.—Saltar del mortero y caer en tierra los granos de palay al pilarlo.—Saltar ó dar ola contra la embarcación, contra algún peñasco, etc. Menearse, bazucarse líquido en vasija.

Lapiad. *adj.* Cosa de poco fondo ó concavidad.

Lapid. *v.* Juntar, unir una cosa á otra.—Incluir, acompañar.—*adj.* Cosa incluida, adjunta. Uaray lapid nga surat. No hay carta adjunta.—*v.* Amarrar dos cañas uniéndolas.

Lapi lapi. *v.* Hincharse alguna parte del cuerpo por haber picado á uno ciempiés, hormiga ú otro insecto.

Lapip lapid. *v.* Juntar, unir una cosa á otra.—*v.* Amarrar una caña con otra uniéndolas.—Acompañar, agregar una persona á otras, para que á la vez entren ó vayan juntas á algún trabajo, etc.

Lapinca. *v.* Zurrar, pegar con bastón, etc.

Lapinig. *s.* Avispa. Estos insectos alados viven en sociedad y fabrican miel, que no se come.

Lapio. *adj.* Hoja ancha y tierna.—Frondoso, lozano.

Lapis. *v.* Acompañar á otro en el trabajo. Juntar, unir una cosa á otra.—Encajar una cosa en otra.—*s.* Compañero, ayuda. Lapis co ini nga tauo. Este hombre es mi ayuda. Ejemplo: tengo que trabajar cuatro días por mi servicio personal, y ayudándome este hombre, no trabajaré más que dos días; porque los dos días que yo trabajo, y los dos días que por mí trabaja mi ayuda, son cuatro días.

Lapis. *s.* Prepucio. Capillo ó pellejo que cubre la cabeza del miembro viril.

Lapis, malapis sin pamayhun. *adj.* Aguileño, de rostro largo y delgado.

Laplap. *v.* Quitar ó cortar carne para sacar espina, etc., de alguna parte del cuerpo.

Lapnis. *s.* Tira ó filamento de abacá, sin beneficiar aún.

Lapnot. *v.* Desenvainar, sacar de la vaina la espada ú otra arma.

Lapnoy. *v.* Nadar ó estar los peces próximos á la superficie del agua.

Lapo. *v.* Atollar, hundirse, sumirse.

Lapo lapo. *s.* Yerba así llamada; se cría en los arrecifes del mar.

Lapot. *s.* Crema ó nata de la leche.—*v.* Tener ó formarse dicha nata. Naglalapot an gatas. Tiene nata la leche.

Laprac. *v.* Descansar, posar, reposar.

Laptong. *s.* Latigazo, azote, golpe con rebenque, etc. Guinlatub co siya sin lima ca laptong. Le pegué cinco latigazos.

Lapua. *v.* Salcochar, poner en agua caliente alguna cosa.—Echar sobre uno agua caliente ó hirviendo.

Lapuc. *s.* Lodo, cieno, barro.

Lapug lapug. *s.* Lodo blando que salta al pasar por ello. Nata de la leche.

Lapug lapug sa mata. *s.* Conjuntiva, adnata ó túnica exterior del ojo.

Lapus. *v.* Pasar, traspasar, atravesar de parte á parte con algún arma ó instrumento.—Seguir ó pasar adelante.—Bordar una cosa de uno y otro lado.—*adj.* Cosa bordada del modo dicho.

Lapuyot. *adj.* Cosa pegajosa, que con facilidad se pega.

Laqui. *v.* Reforzar, fortalecer y afirmar una cosa que puede caerse ó deshacerse.

Laqui laqui. *v.* Reforzar, fortalecer y afirmar una cosa que puede caerse ó deshacerse.

Laquip. *v.* Juntar, unir una cosa á otra. Incluir, poner una cosa dentro de otra. An surat mo inilaquip co sa acon. Tu carta la incluí en la mía.

Laquip laquip. *v.* Juntar, unir una cosa á otra. Paglaquiplaquipa iton duduha nga tabla. Une esas dos tablas, ponlas juntas y unidas, una sobre otra.

Lara. *v.* Envenenar, emponzoñar.—*s.* Veneno, ponzoña.

Lara. *v.* Entretejer, trabar y enlazar una cosa con otra, un junco con otro, un bejuco con otro; amarrar con bejuco, entretejiéndolo ó enlazándolo.

Larang. *v.* Inventar.—Instituir, establecer.—*s.* Invención, invento; traza, industria, ardid, estratagema.

Laris. *v.* Desobedecer, rebelarse.—*adj.* Desobediente, rebelde. Naglaris aco san acon mga caganac. He desobedecido á mis padres. Guinlarisan co an buot sa Dios. He desobedecido la voluntad de Dios. Malaris ca nga tauo. Eres un hombre rebelde.

Laro, malaro. *adj.* Cosa preciosa, de mucho precio.—*v.* Exagerar, encarecer. Guinola mo an imo dugo nga labi nga malaro san mga camahalan ngatanan sa calibutan. Derramaste tu sangre, más preciosa que todas las preciosidades del mundo.

Larolapia. *v.* **(De lapia).** Menearse, bazucarse líquido en vasija.

Larong. *s.* Pez de mar así llamado, con púas venenosas: se come.

Laros. *adj.* Tenaz.

Larug. *v.* Echar agua en harina, cal, comida de puercos, etc.

Larug. *s.* Hez, poso, sedimento del líquido contenido en una vasija.—*adj.* Líquido revuelto y sucio.

Larugun. *adj.* Líquido que tiene heces ó posos; líquido revuelto y sucio. Hinaya an paghouad san lana, nga diri cunta haopud an larug, cay an larug nacacaraut san lana, ngan uaray mán mapalit in larugun. Traslada despacio el aceite, de modo que no acompañen los posos, porque las heces echan á perder el aceite, y no hay quien lo compre si está sucio.

Lasa. *v.* Abrir, rajar, dividir ó partir á lo largo caña, palma brava, etc.—*adj.* y *s.* Palma brava, ó caña partida á lo largo.

Lasac. *v.* Encharcar, hacer charco, como cuando se derrama agua, sale sangre de herida, etc.

Lasag. *v.* Lavar la ropa frotándola con cáscara de limón, naranja, etc.—Lavarse y frotarse uno con cáscara de limón, naranja, etc.

Lasagas. *v.* Echar la tuba en los arrecifes del mar para matar los peces.

Lasang. *v.* Calentar demasiado el palay al fuego; secarse demasiado cuando lo tienden al sol.

Las-ao. *adj.* Cosa con mucha agua, como chocolate claro, etc.; cosa caldosa, con mucho caldo.—*v.* Cubrir el agua, sangre etc., la superficie de la tierra.

Lasay. *v.* Saltar lo que se parte.—Saltar, moverse con violencia los animales ó peces al morir. Paglocso locso san isda cún iba pá nga mananap cún nacamamátay ná.

Lasay. *adj* Todo lo que es de una misma especie, como todo plata, todo oro, etc. Quinarauat co in pito ca pisos nga las-ay nga salapi. He recibido siete pesos de plata.

Lasgas. *adj.* Cosa vieja, antigua, dura. Lasgas ná iton carabao. Ya es viejo ese

carabao. Lasgas ná iton dahon. Ya esta dura esa hoja.

Lasgud. *v.* Entender, saber con perfección una cosa.—Calasguran. *s.* Sabiduría.

Lasi. *v.* Machiembrar, ensamblar á ranura ó canalita dos piezas de madera; acanalar madera.—*s.* Acanalador. Hendidura.

Lásic. *v.* Saltar una cosa que al caer da en parte dura, saltar astilla al cortar ó labrar la madera; saltar, rebotar una cosa.

Lasio. *s.* Acanalàdor.—*v.* Acanalar madera, etc.

Laslas, hilaslas. *v.* Estar ó andar salida ó verrionda la hembra.

Laso. *v.* Calentar líquido.—*adj.* Líquido caliente.—*v.* Hacer ó calentar el chocolate.—Quemarse ó abrasarse con líquido caliente.

Lasona. *s.* Ajo, cada uno de los bulbos en que se divide la cebolla ó cabeza de ajos.

Lasona nga cahuy. *s.* Árbol así llamado.

Lata. *v.* **(C)** Hablar, conversar, decir.

Latac. *v.* **(C)** Dar en la cabeza.—*s.* Heces de la tuba.

Latágao. *adj.* Vago, vagabundo.—*v.* Vagar, vagabundear.

Latay. *v.* Pasar de un lado á otro por madero, caña, coco, etc.—Andar por andamio, sobre madero, viga, cañas, coco, etc.—Pasadizo.—Puente pequeño de caña, palos ó cocos; caña, palo, coco ú otra cosa para pasar de una parte á otra.

Latay latay. *v.* Andar pasando sobre madero, caña, coco, etc.

Latayan. *s.* Pasadizo; caña, palo, coco ú otra cosa para pasar de un lado á otro.

Latgat. *v.* Tener la hembra mucha ubre ó crecidas las tetas. *s.* Teta de los animales.

Latgatan. *adj.* Hembra con mucha ubre ó crecidas las tetas. Madali ná maganác an acon carabao, cay latgatan ná. Pronto parirá ya mi caraballa, porque tiene ya mucha ubre.

Latic. *s.* Papirote; papirotazo, papirotada. —*v.* Dar papirote.—Dar á los caracoles apoyando el dedo del corazón en el pulgar, y soltando el primero con violencia.

Latid. *v.* Señalar madera ú otra cosa con hilo teñido de negro ó blanco.—Señalar ó echar cordel para abrir camino, calzada, calle, etc.

Lato. *s.* Yerba que se cría en la mar; se come.

Latom. *adj.* Coco de carne mala ó podrida; árbol de mala madera ó que está ya en mal estado.

Laton. *v.* Dar ó acertar de una sola vez á dos ó más cosas.

Latub. *v.* Dar, pegar, castigar con látigo, rebenque, etc.—*s.* Latigazo, golpe dado con rebenque, etc.

Latuc. *s.* Cerviz, parte posterior del cuello.

Latud. *adj.* Cosa hinchada.—*v.* Hincharse una cosa. Nalatud an acon tiyan. Tengo hinchado mi vientre.

Latus. *s.* Distancia, ó sea el sitio á donde llega lo que se tira ó dispara.

Laua. *s.* Araña. Telaraña, ó tela que teje la araña.

Laua laua. *s.* Babaza, baba de caracol, etc.

Laua-án. *s.* Árbol corpulento y resinoso así llamado; su madera es buena para construir embarcaciones menores de una pieza.

Lauad. *v.* Hablar con altanería y jactancia.

Lauag. *v.* Alumbrar con candela, lámpara, etc.—*s.* Luz para alumbrar, como candela, lámpara, hachón, etc.

Lauas. *s.* Cuerpo de hombre, animal, ave, árbol, etc.

Lauas. *v.* Coger y alzar una cosa para llevarla á otra parte, suspendiéndola con las manos. Lauasa ta inin cahui. Alcemos, levantemos con las manos este madero.

Lauasan. *adj.* Corpóreo, corporal, que tiene cuerpo.

Lauasnun. *adj.* Corporal, perteneciente al cuerpo; carnal, perteneciente á la carne, lascivo, lujurioso. An caopayan nga lauasnun maagui sa guilayon, ug mahabilin la an casubo nga calagnun. Pasan, cual sombras, del cuerpo los contentos,—y sólo quedan del alma los tormentos.

Lauasun. *adj.* Corporal, que pertene al cuerpo.

Lauay. *v.* Babear.—*s.* Baba.

Lau-ay. *v.* Hacer cosas feas ó deshonestas.—*adj.* Casa fea, torpe, deshonesta, sucia, impúdica, mala.

Laub. *s.* Culebra así llamada.

Laud laud. *v.* Tardar, entretenerse hacerse el remolón. Cun susugoon ca san imo mga cagana, diri ca maglaud laud, tutumanon mo sin dagmit an sugo. Cuando seas mandado por tus padres, no te entretengas, cumplirás pronto el mandato.

Laugao. *v.* Coger, tomar ó tocar alguna cosa con las manos sucias.

Laui. *s.* Pluma larga y arqueada de la cola del gallo.

Laui laui. *s.* Cola de la cometa que sirve de diversión á los jóvenes. Puntas ó faldón de la levita en la parte de atrás.—Rama de árbol que mira hacia abajo.—

v. Estar ó mirar hacia abajo la punta de alguna cosa.

Lauig. *v.* Fondear, ó refugiarse los navegantes en lugar seguro.—Remojar, poner en remojo una cosa.

Lauigan. *s.* Fondeadero, remanso, puerto.

Lauin. *v.* Amarrar la casa con cable, bejuco entero para que no la derribe el viento.—*s.* El mismo cable ó bejuco.

Lauit. *v.* Coger con caña ó cosa larga alguna cosa que ha caído, ó está dentro de alguna parte.

Laum. *v.* Esperar, confiar.—*s.* Esperanza, confianza.

Lauod. *s.* Alta mar, mar ancha. *v.* Navegar en alta mar hacia adentro. Navegar río abajo. Calao-dan. *s.* Alta mar, mar ancha.

Lauog. *adj.* Cosa muy larga; lo muy largo.

Lauot. *v.* Coger, sacar con las manos alguna cosa de cajón, agujero ú otra parte.

Lay lay. *v.* Tatarear, pronunciando dicha palabra.—*adj.* Cosa pendiente, que mira hacia abajo, como fruto, hoja, rama, etc. —*v.* Poner las piernas sobre alguna parte, dejándolas caer á un lado.—Colgar ó tender ropa para que se seque pendiente de alguna parte.

Laya. *v.* Marchitarse, agostarse las plantas. —*adj.* Cosa marchita, lacia.

Layag. *s.* Vela de embarcación.—*v.* Echar vela, navegar á la vela. Pag layag quitá. Echemos vela.

Layagan. *s.* Iguana macho.

Layagun. *adj.* Lo que se usa para hacer vela de embarcación.

Layao. *adj.* Animal doméstico suelto.—*v.* Dejar ó andar suelto el animal doméstico. An layao nga todo diri nag alagad sa bisan sino. El buey suelto bien se lame.

Layao layao. *v.* Distraerse; estar ó andar ocioso.

Layap. *v.* Cubrir la avenida ó el mar la tierra; desbordarse, saltar el mar sus barreras —*adj.* Fuerte avenida ó corriente.

Layé. *v.* Adulterar; pecar hombre con mujer.—*adj.* Adúltero, que peca con mujer.

Laygay. *v.* Aconsejar, amonestar, corregir. —*s.* Consejo, corrección, amonestación.—Traza, invención, idea.—*adj.* Cosa arbitraria ó contraria á la razón, etc.—*v.* Querer, proponer, intentar alguna cosa.

Lay hob. *v.* Calentar ó secar una cosa al fuego.

Lay may. *adj.* Convaleciente, débil aún.

Layo. *v.* Dividir; despedazar, hacer atados de carne, pescado, etc.

Layog layog. *s.* Racha de viento.

Layon. *adv. temp.* Luego, al momento, al punto, inmediatamente, al instante. An bubuhaton mo onina, buhata mo layon. Lo que has de hacer después, hazlo luego.

Layon layon. *adv. temp.* Enseguida, al momento, al punto, inmediatamente, al instante.

Layong. *v.* Marchitarse, secarse las plantas, hojas, etc.—Secarse, orearse la sementera después de haberla pisoteado con los carabaos.

Layug. *v.* Saltar, echarse, tirarse, arrojarse al agua por ventana, etc.

LI

Lia. *v.* Alborotar, hacer ruido la gente.—*s.* Alboroto, bulla, ruido.

Liab. *v.* Dividir por mitad la hoja tierna de la nipa, coco, etc.

Liac. *s.* Agujero, abertura.—*adj.* Madera que con facilidad salta cuando se parte ó labra.

Liad. *v.* Ponerse boca arriba los peces para coger alguna cosa.

Liang. *v.* Traspasar, quebrantar, violar una ley, estatuto ó mandato, no cumpliendo con lo que está mandado; dejar de hacer, decir ó cumplir una cosa.

Liao. *v.* Entretener, distraer, recrear, alegrar.

Liáo. *adj.* Agua clara y cristalina.—*v.* Aclarar, poner claro lo oscuro.

Liao liao. *v.* Entretener, recrear, distraer, divertirse.

Liat. *s.* Pausa, intervalo, interrupción, descanso.—*v.* Hacer pausa.—Faltar, interrumpir.—*v.* Alzar los ojos y ponerlos en blanco, como el moribundo.

Liay. *v.* Apartarse, desviarse de escollo, peligro ó riesgo.—Tomar un camino por otro.

Libac. *s.* Murmurar, criticar, conversar en perjuicio de un ausente, censurando sus acciones.

Libac libac. *v.* Murmurar, criticar, conversar con frecuencia en perjuicio de un ausente, censurando sus acciones.

Libad. *v.* Apartarse, desviarse de escollo, peligro ó riesgo.—Arrastrar embarcación menor y llevarla por tierra, salvando cascada ú otro peligro.

Libang. *s.* Ocupación, quehacer, negocio, impedimento.—*v.* Ocuparse, tener quehacer, haber impedimento para decir ó hacer alguna cosa.—Entretener, recrear, divertirse.—*s.* Recreo, diversión, distracción.

Libang libang. *v.* Entretener, recrear, divertirse.

Libaong. *s.* Bache; hoyo.—*v.* Hacer hoyo; formarse bache.—Calibaong̃an. *s. pl.* Hoyos; baches.

Libaran. *s.* **(De libad).** Sitio ó lugar por donde se ha de pasar para evitar el escollo ó peligro.

Libarao. *s.* Vahido, desvanecimiento, turbación breve del sentido por algún accidente.—*v.* Desvanecer, turbarse el sentido; flaquear la cabeza por un vahido. *adj.* Que padece vahido.

Libaroc. *v.* Esponjarse, ahuecarse una cosa.

Libarot. *v.* Erizarse, ponerse rígido y tieso el pelo.

Libás. *s.* Árbol, que en Botánica se llama Bauhenia tormentosa; sus hojas son algo agrias y comestibles.

Libasun. *adj.* Gallo con plumas de color castaño y verde.

Libat. *adj.* Bizco, bisojo, que tuerce la vista.

Libay. *s.* Cierva.—Hijos ó crías de la misma.

Libgay. *s.* Parte del dote que se promete dar después de contraido el matrimonio.

Libgos. *s.* Hongo, seta comestible.

Libgus. *v.* Labrar las abejas sus panales.

Libhao. *v.* Añadir agua al arroz cocido que queda pegado al caldero, después de sacar de él la morisqueta.

Libho. *s.* Hoyo, fosa.

Libnas. *v.* Limpiar plato ú otra cosa.

Libnos. *adj.* Árbol derecho y casi sin ramas.

Libo. *v.* **(C)** Engañar.—*s.* Engaño.

Libó. *s.* Escoba de ramas para barrer la sementera.—*v.* Barrer ó limpiar la sementera con dicha escoba.—Cubrir con tierra los hoyos en donde han sembrado el palay en terreno seco.

Libo líbo. *v.* **(C)** Engañar con frecuencia.

Libo libo. *v.* Moverse, menearse las hormigas en el hormiguero, ó como cuando en una parte hay mucha gente.

Liboc. *v.* Remolinar el viento.

Libon. *adj.* Cosa cercada ó cerrada, sin entrada y sin salida.—Cosa compacta, maciza, sin hueco.—*s.* Cerca de piedra, tabla, caña ú otra cosa sin puerta.—*v.* Cerrar; cercar, dejar sin entrada y sin salida. Libon an sabang. Está cerrada la barra ó bocana del río. An libon sa balay. La cerca de la casa. Libon ini ng̃a cauayan. Es maciza esta caña.

Libong. *s.* Parte trasera, ó que está detrás de la casa. Nacada siya dida sa libong san balay. Estaba él ahí en la parte trasera de la casa.

Liborio. *v.* Hacer el amor á alguna mujer.

Libud. *v.* Rodear, dar vueltas á una cosa con bejuco, etc.—Rodear, andar al rededor.—Ir en procesión.—Asistir los niños á la escuela.—*s.* Rededor, circuito, contorno.—Niño ó niña que va á la escuela. —Caliburan. *s. pl.* Niños ó niñas que van á la escuela. An libud sa bongto. La redondez del pueblo. Iguinlilibud an macauat. El ladrón es llevado ó paseado por las calles. Naglilibud an acon bata. Está en la escuela mi niño. Libud pá aco. Voy aún á la escuela. An mg̃a caliburan aadto sa sing̃bahan. Los escuelas están en la iglesia.—*s.* Marisco así llamado; se come.

Libug. *v.* Mezclarse una raza con otra.—Adulterar; fornicar.—Engañar.—*adj.* Mestizo.—Engañoso. Calibugan ng̃a babuy. Puerco mestizo. Sa malibug ng̃a polong nagpaguican siya sa ira. Los despidió con palabras engañosas.

Libut. *v.* Rodear, cercar, andar al rededor; visitar, dar vuelta á una Provincia, á un reino, etc.—*s.* Circunferencia, redondez, circuito.

Libut libut. *v.* Rodear, cercar, andar al rededor ó dar vuelta.

Libutug. *s.* Vejiga, ampolla, grano pequeño.

Lican. *s.* Anillo de hierro ú otra materia en el mango del sundang, etc.

Licao. *v.* Huir, evadir, ocultar, disfrazar, encubrir una cosa ó no manifestarla.

Licao licao. *v.* Huir, evadir, ocultar, disfrazar, encubrir con frecuencia una cosa ó no manifestarla.

Licat. *v.* Omitir, dejar de hacer una cosa.

Licay. *v.* Huir, evitar, evadir, rehuir, eludir. Iglicay ta an mg̃a sala. Evitemos los pecados.—Renunciar una cosa. Naglicay ná aco sa calibutan. He renunciado ya al mundo.

Licmé. *s.* Orilla de calle, sementera, pueblo, etc.

Lico. *adj.* Cosa torcida, tortuosa, que tiene vueltas y rodeos.—*v.* Rodear, dar vueltas.

Lico lico. *adj.* Cosa que tiene vueltas y revueltas, tortuosa.—*v.* Ser, estar ó hacer una cosa del modo dicho.

Licod. *s.* La parte de atrás, de las espaldas, parte trasera de alguna cosa.—*v.* Lomo, parte opuesta al filo.

Licom. *v.* Cerrar libro.—Recoger petate, red, etc.—Cubrir el palay con el mismo petate en donde está tendido al sol para

que se seque; recoger dicho petate cubriendo con él el palay.

Licop. *v.* Engañar.

Licos. *v.* Cercar, rodear, circunvalar.—*s.* Circuito, rededor; contorno, circunferencia.—*v.* Medir un cuerpo en su circunferencia.—*s.* Medida de un cuerpo en su rededor.—Grueso ó grandor de árbol ó cosa semejante. Tolo ca dupa an licos san cahuy. El árbol tiene tres brazas de grueso. Licosa iton nga cahuy. Mide este árbol en su rededor.

Liday. *s.* Proverbio, alegoría.—*v.* Proverbiar, usar de proverbios.

Lidliran. *s.* Cinta de madera que se pone clavada ó amarrada sobre los quilos de un edificio.

Lido. *v.* Llevar dando vueltas por el suelo fardo de abacá, harigue, etc.

Lidolido. *v.* Contonearse, hacer movimientos afectados con los hombros y caderas.

Lidong. *adj.* Cosa redonda.—*v.* Redondear, hacer ó poner redonda una cosa.

Ligaás. *s.* Yerba de la mar así llamada.

Ligad. *v.* Tumbar, hacer caer ó echar á tierra una cosa.—Orilla, pasar ó ir cerca de alguna parte. Tolo ca bongto an linigaran namon. Hemos pasado cerca de tres pueblos. Ligaran pá in usa. Hemos de pasar cerca de otro.—Hipaligad. Caer uno en tierra. Nahipaligad aco. Caí en tierra. Pasar, seguir adelante.

Ligang. *v.* **(C)** Asar á fuego raices comestibles.—Linigang. *p. p.* Lo así asado.

Ligao. *v.* Redondear una cosa en su mitad, dándole la figura de la letra D.

Ligaran. *s.* **(Deligad).** Rodeo de camino, monte, punta de mar, etc., por donde se pasa ó puede pasar.

Ligás. *v.* Declinar, estar cerca de su ocaso el sol ó la luna.

Ligat. *v.* Levantar los ojos ó ponerlos en blanco.

Ligatub. *v.* Sonar el vientre cuando se da en él; sonar cosa vacia ó hueca dando golpes en ella.

Ligay. *s.* Ave cenicienta, de pescuezo y patas largas así llamada; se come.

Ligbos. *s.* Hongo, seta buena y comestible.

Ligdas. *v.* Echarse, tumbarse, tenderse en el suelo.

Ligdong. *adj.* Persona grave, modesta, pundonorosa, moderada.

Ligdong. *v.* Comedirse, moderarse.

Ligong. *s.* Escudilla pequeña para hacer poto.

Ligong ligong. *v.* Despertar moviendo la cabeza.

Lig-uan. *s.* Especie de abeja, más pequeña que la ordinaria. Hace miel y cera; la miel se come y la cera se mezcla con la ordinaria.—Pag lig-uan. *v.* Coger dicha miel y cera.

Liguat. *v.* Alzaprimar, realzar.—*s.* Alzaprima, palanca, espeque, palo ú otra cosa con que se realza ó da vuelta á un madero ó cosa pesada.

Liguid. *s.* Orilla.—*v.* Orillar, caminar ó ir por la orilla.

Liguis. *v.* Moler cacao, trigo, café, pintura.

Liguisan. *s.* Piedra donde se muele el cacao, etc. Molinillo para moler café, etc.

Lihanlihan. *v.* Evitar, excusarse, eximirse, rehusar hacer una cosa.

Lihao. *adj.* Cosa clara, como aceite ú otro liquido.

Lihas. *v.* Rodear, echarse por otro lado.

Lihas lihas. *v.* Evitar, excusarse, eximirse, rehusar hacer una cosa.

Lihay lihay. *v.* *vid.* Lihan lihan.

Lihe. *v.* Santificar las fiestas; observar, guardar lo mandado; abstenerse de hacer ó decir alguna cosa. Paglihian mo an mga domingo ngan san mga adlao nga iglilihe. Santifica los domingos y las fiestas de guardar. Uaray aco pacapaglihe san mga polong nga maraut. No me he abstenido de las malas palabras. Uaray aco paglihe san pagpuasa san carne. No he observado el ayuno de la carne.

Liho. *v.* Ponerse en cuclillas para hacer del cuerpo.

Lihuc lihuc. *v.* Dar vueltas, mirar como quien busca una cosa.

Lihug. *v.* Convidar á uno para que ayude gratuitamente á hacer alguna cosa; acceder el convidado; buscar gente que ayude sin interés.—Buscar trabajo, presentarse á trabajar. Linihug siya sa acon sin paginum, si aco napalihug mán lá. Me convidó él á beber, y yo accedí. Aádto si Pedro nalihug sin tauo. Está Pedro buscando gente. Damo nga mga tauo an acon linihugan san pag saug. He convidado á mucha gente para el arrastre.

Lila. *s.* Color azul.

Lilibunan. *adj.* **(De libon).** Caña sólida ó de pequeño hueco.

Lilicuan. *s.* Pez de mar; es corto, ancho y con manchas blancas; se come.

Liliputan. *s.* **(De liput).** Esquina de edificio.—Vuelta, torcimiento de una cosa por la que hay que pasar dando rodeo.

Lilo. *v.* Confundir, turbar á uno de manera que no acierte á explicarse.

Lima. *adj.* Cinco.—*v.* Hacer ó dividir en

cinco partes un todo. Lima lá nga tinapay ngan sin duduha ca bug-os nga isda ¿macacaayao bá sinin cadam-an? Cinco panes sólamente y dos peces ¿serán bastantes para la multitud? Lima ca sicapat. Cinco reales. Lima ca tauo. Cinco personas. Tinagan co sira sin taglima capisos. Les he dado á cinco pesos. Guinlima co ini. He hecho cinco ésto.

Lima lima. *s.* **(B)** Ignacia amara, pepita de Catbalogan ó de San Ignacio. Cún mapalit ca sin lima lima, manlilimalima aco. Si compras pepitas de Catbalogan, yo iré á cogerlas.

Limac. *s.* Desvarío ó accidente.—*v.* Desvariar ó delirar.

Limas. *v.* Disminuir, achicar, extraer el agua de alguna parte. Limasi an baloto. Achica el agua del baloto. Guinlimasan co an sacayán. He achicado ya el agua de la embarcación.

Limatuc. *s.* Sanguijuela de tierra; la que se cría en agua ó lodazal se llama *linta.* Tinocub aco sin limatuc. Me ha picado una sanguijuela.

Limatuc. *adj.* Cordel, cable desigual, delgado por una parte y por otra grueso.

Limba. *adj.* Cosa colorada, que tiene color más ó menos rojo.—Cosa teñida ó pintada de colorado.—*v.* Teñir ó dar de colorado una cosa.

Limbag. *v.* Retorcer, doblar el cuerpo.

Limbahun. *adj.* Ciempiés colorado.

Limbo. *v.* Rebotar, rebocar, volver hacia atrás ó retroceder el viento, remolinar, hacer ó formar remolinos el aire.

Limbong. *v.* Engañar, fingir, mudar ó disfrazar una cosa, haciendo que parezca otra; faltar á la fidelidad. Nalimbongan co si Pedro. He engañado á Pedro. Ayao icao paglimbong. No engañes. Tolo ca tauo an guinlimbongan co san pagsugal. He engañado á tres hombres en el juego. Ayao icao paglimbong. No te dejes engañar.—Malimbong. *adj.* Engañador, que engaña.

Limbutay. *s.* Escarceo ó tornos y vueltas que dan los caballos cuando están fogosos, ó el jinete á ello los obliga.—*v.* Dar dichos tornos y vueltas.

Limo. *v.* Temer, acobardarse, atemorizarse, amedrentarse.—*adj.* Temeroso, medroso, cobarde.

Limoc. *v.* Atar, amarrar abacá con parte ó porción de lo mismo.

Limocun. *s.* Paloma silvestre con pico y patas coloradas.

Limogmog. *v.* Enjuagar, limpiar la boca y dentadura con agua ú otro licor.

Limos. *s.* (Del castellano limosna). Limosna.—*v.* Dar limosna.—Pedir limosna. Aádi an limos nga inilimos sa acon san Padre. Aquí está la limosna que me dió el Padre. Uaray aco iglilimos sa imo. No tengo limosna que darte. Naquiquilimos aco sa imo. Te pido limosna.—Maquiquilimos. *adj.* Pobre, que pide limosna. Lilimosan. *adj.* Pobre, mendigo, pordiosero.—Para limos. *s.* Limosnero, que da limosna.

Limot. *v.* Olvidar; trascordarse.—*s.* Olvido.—*v.* Huirse de la memoria una cosa, olvidarse enteramente de ella. Nalilimot ná aco san imo sugo. Me he olvidado, ya no me acuerdo de tu mandato. Ayao icao calimot san acon togon. No te olvides de mi encargo. Diri niyo hincacalim-tan an pagtuman san mga buhat nga caopayan. No os olvidéis de cumplir las buenas obras.

Limud. *v.* Negar, ocultar, callar advertidamente lo que se pudiera ó debiera decir.

Linacgac. *p. p.* Abacá puesto en forma de rodete para poderlo usar en el telar.

Linao. *v.* Serenarse la mar; apaciguarse, serenarse, tranquilizarse, sosegarse.—*adj.* Cosa serena, tranquila, pacífica.

Linaoáan nga gauay. *adj.* Gauay así llamado; su raiz se hace grande, y su carne y hojas son de color amoratado.

Linaso. *p. p.* Agua caliente.

Lindong. *s.* Sombra.—Sombrar, asombrar, hacer sombra una cosa á otra.—Calindongan. *s.* Sombra.—*fig.* Asilo, refugio, amparo.

Lindong *s.* Choza á manera de sombra, de sombrajo.—*v.* Hacer dicha choza.

Ling ling. *v.* Mofarse, burlarse del que tropieza ó cae en tierra.—Tirar á uno de la oreja.

Lindug. *s.* Pié de árbol, palma, etc. Usa ca lindug nga lubi. Un pié de coco.

Linga. *adj.* Algo sordo.—*v.* Ser ó estar algo sordo.

Lingá. *s.* Ajonjolí, planta llamada alegría.

Linga linga. *s.* Desatender, no hacer caso. —*adj.* Algo sordo.—*v.* Ser ó estar algo sordo.—Volver la cabeza á uno y otro lado.

Lingag. *s.* Gesto.—*v.* Gestear, hacer gestos.—*v.* Distraerse, apartar la atención del objeto á que debia aplicarse, mirar á una y otra parte.—Mirar, volver la cabeza para ver.—*adj.* Cosa irregular, mal hecha.

Lingag lingag. *v.* Distraerse, apartar la

atención del objeto á que debia aplicarse; mirar á una y otra parte.

Liñganay. *s.* Campana.

Liñgao. *v.* Distraerse, desatender, faltar á la atención.

Liñgao liñgao. *v.* Distraerse, dasatender, faltar á la atención.

Liñgat. *v.* Volver la cabeza hacia atrás, mirar hacia atrás.

Liñgat liñgat. *v.* Volver con frecuencia la cabeza hacia atrás, ó á uno y otro lado.

Liñgaton. *s.* Arbusto así llamado; sus hojas tienen una pelusa que causa gran picazón en la parte del cuerpo donde toca.

Lingcod. *v.* Asentarse; sentarse. Palingcora sa siya. Asiéntale en la silla. Malingcod aco. Me voy á sentar.

Lingcoran. *s.* Silla, banco, asiento ó lugar para sentarse.

Lingcoranan. *s.* Silla, banco, asiento ó lugar para sentarse.

Ling cud. *adj.* Coco así llamado; es de poca altura.—Plátano, que en otras partes llaman *costa.*

Ling ga. *s.* Palo de un palmo de largo poco más ó menos, con un anillo de bejuco; dicho palo se mete por la boca de la tinaja, y por el anillo se pasa una caña ú otra cosa del largo de una braza, poco más ó menos, y de este modo se lleva la tinaja entre dos hombres.

Lingga lingga. *v.* Balancear, moverse mucho la embarcación.

Linghayao. *v.* Enderezar, poner derecha una cosa; enmendarse.

Liñgi. *v.* Mirar, volver la vista para mirar.

Liñgi. *v.* Mellarse, torcerse filo de arma. —Torcer, doblar un poco hacia un lado los dientes de sierra, etc.

Liñgi liñgi. *v.* Volver los ojos para mirar; mirar á una y otra parte.—Mellarse, torcerse filo de arma.—Doblar un poco á uno y otro lado los dientes de sierra, etc.

Liñgig. *adj.* Cosa torcida, encorvada, como gancho.—*v.* Encorvar, torcer una cosa.—Coger con gancho ó cosa parecida. Doblar un poco á uno y otro lado los dientes de la sierra, etc.

Liñgio. *v.* Apartar, volver los ojos para no ver alguna cosa.

Liñgio liñgio. *v.* Mover, menear la cabeza.

Liñgo. *v.* Engañar; traicionar, hacer traición.—*adj.* Engañador, traidor.

Liñgo liñgo. *s.* Enredadera así llamada.

Liñgon. *v.* Arrollar, recoger una cosa en forma de círculo.

Liñgug. *v.* Alarmar, amenazar.—*adj.* Amenazador, cosa que causa alarma. Namaton sira sin maliñgug nga pagariñgasa. Respondieron ellos con amenazadora gritería.

Linis. *adj.* Cosa trasparente, traslúcida, diáfana, clara. Malinis nga bato. Piedra trasparente.

Lino. *v.* Enjuagar ó limpiar con agua platos, etc. Linoan mo iton pinggan. Limpia con agua ese plato. Linoi an lampay. Enjuaga el platillo.

Linolotonan. *s.* **(De loton).** Cinchera, parte de cuerpo en que se pone la cincha ó cincho.

Linop. *v.* Accidentarse.—*s.* Accidente, vahido de cabeza.

Linoto. *p. p.* Cocido, da. *adj.* Cosa cocida.

Linta. *s.* Sanguijuela de agua, mucho más grande que la de tierra.

Lintay san bugay. *s.* Parte del dote que se ha de cobrar en otro lugar.

Linti. *s.* Rayo, centella, exhalación.—*v.* Caer rayo.—Dar el rayo en alguna parte. —Lintian ca cunta. Maldición que dice: un rayo te parta.

Lintoñganay. *s.* Raiz principal de árbol y planta.

Linug. *v.* Temblar la tierra.—*s.* Temblor de tierra. Daco an linug cagabí. Anoche hùbo un fuerte temblor de tierra.

Lio lio. *v.* Remar con el remo puesto en medio de la popa de embarcación menor, moviéndole de un lado á otro, y echando la embarcación hacia adelante.

Liong. *s.* Trampa ó zanja larga y ancha, hecha en tierra para cazar puercos y otros animales.—*v.* Hacer dicha zanja. —Caer en ella el animal.

Liot liot. *v.* Desentenderse, hacerse el tonto ó desentendido.

Lipa lipa. *s.* Masa hecha con aceite de coco, brea del árbol pili y cal.—*v.* Hacer dicha masa.

Lipac. *s. fig.* Rayo, centella, cualquiera cosa que tiene gran fuerza ó eficacia en su acción.—*s.* Estampido, ruido de trueno, cañón, caña que revienta, etc. Ruido de lo dicho.

Lipaca. *s.* Hinchazón causada por picadura de animal ó insecto ponzoñoso.

Lipas. *v.* Desviarse del camino, tomar un camino por otro. Arrodear, rodear, salvar los sitios peligrosos.—Quebrantar, infringir, violar un mandato, etc.

Lipat. *v.* Olvidarse, trascordarse, descuidarse, pasarse una cosa de la memoria. —*s.* Olvido, descuido.

Lipata. *s.* Arbol playero así llamado; su

jugo, zumo, savia y resina es muy perjudicial á la vista, y ciega al que se frota ó unta los ojos con dicha resina. Dicen los bisayas que queda ciego el que se pone ó acuesta debajo de dicho árbol.

Lipay. *v.* Alegrar, consolar, regocijar, deleitar, complacerse.—*s.* Alegría, consuelo, regocijo, deleite, complacencia. Nalilipay aco. Me alegro. Nagcacalipay an mga cabatáan. Se alegran los niños. Paglilipayon co siya. Yo le consolaré. Naghunahuna aco sin maraut ug nalilipayan co mán. He pensado lo malo, y me he deleitado en ello.

Lipdas. *v.* Resbalar la herramienta al dar el golpe sobre ella.

Lipia. *v.* Saltar una cosa al machacarla en almirez, etc.

Lip gong. *s.* Bejuco así llamado.

Lipit. *v.* Reforzar los tabiques de nipa, etc., con palma brava partida.—Comprimir, apretar una cosa con otra para que tenga más consistencia.—*adj.* Cosa algo chata.

Lip lip ó lep lep. *s.* Estera, ó pieza hecha y cosida de nipa que sirve para cubrir la carga en las embarcaciones menores y para otros usos.

Lipngao. *s.* Dolor y vahido de cabeza.—*v.* Tener ó padecer dolor con vahido de cabeza.

Lipocno. *adj.* Persona baja y gruesa.

Lipon. *s.* Tabique de tabla, nipa ú otra cosa.—*v.* Poner dicho tabique. Paglilipokan co an acon balay. Pondré tabique á mi casa.—*v.* Impedir, atajar.

Lipondoc. *v.* Amontonar palay, arena ú otra cosa.—*adj.* Persona rechoncha, gruesa y pequeña, ó cosa que se asemeje.

Lipong. *v.* Pleitear, litigar ó contender judicialmente sobre una cosa. Nalilipong cami hionong sin carabao. Estamos litigando por un carabao.—Cuestionar, tener cuestión ó pendencia de palabras.

Lipong. *v.* Tener ó padecer vahidos de de cabeza, doler la misma.—Atarantar, aturdir, confundir, turbar; molestar.—*adj.* Atarantado, aturdido, turbado.

Liporón. *s.* Pez de mar así llamado; se come; es redondo y de regular tamaño.

Liporon. *adj.* Cosa orbicular, oval, redonda ó circular.

Liporonay. *adj.* Cosa orbicular, oval, redonda ó circular.

Lipos. *v.* Cercar, circunvalar una casa, etc., para coger á alguno.

Lipot. *v.* Dar vuelta, salvar, montar ó doblar punta, cabo, recodo ó promontorio. —*s.* Vuelta, recodo. Lipota niyo an baloto nganhi sa bongto. Dad vuelta con el baloto, y traedle aquí al pueblo. Uaray cami pacapaglipot sa guintaguican. No hemos podido montar la punta de guintaguican.

Lipot. *s.* Insecto verde y alado así llamado.

Lipot lipot. *v.* Dar vueltas ó andar al rededor.

Lipud. *s.* Orilla, rincón —*v.* Poner, irse á la orilla ó rincón, orillar, arrimarse á la orilla, arrinconar.

Liqui. *v.* Rajar, abrir, reventar.

Liquid. *v.* Doblar ropa ó cosa semejante. —Abarquillar, enrollar.

Liquin. *v.* Arrollar, enrollar, envolver una cosa en sí misma.

Lirang. *v.* Rayas de la palma de la mano.

Lirap. *v.* Mover los ojos. Ladear la vista mirando á un lado y á otro.—Apiadarse, compadecerse.

Liric. *v.* Torcer la vista, volver los ojos. —Volverse, dando media vuelta ó vuelta entera.

Liric liric. *v.* Mover los ojos como el desmayado ó moribundo.

Liring. *s.* Hormiga colorada así llamada.

Liro. *s.* Círculo, remolino.—*v.* Hacer ó formar remolino el agua.

Liroan. *s.* Sitio donde forma círculo y remolino el agua.

Liroc. *s.* Rededor.—*v.* Girar, moverse al rededor.—*v.* Ensortijar, rizar el cabello como lo hacen las mujeres.—*s.* Rastro, pisada, huella, señal.—*v.* Señalar, imprimir. Sinusugad niya, nga didto sa buquid nga Olivete nga sinac-an ni Jesucristo sa langit, may usa nga bato nga guinlirocan san mga rapadapa sa mga tiil san aton Guinoo Jesucristo. Dice él, que allí en el monte Olivete, desde donde Jesucristo subió al cielo, hay una piedra señalada con las plantas de los piés de Nuestro Señor Jesucristo.

Lirong. *v.* Formar rueda, círculo ó cerco. Negar, no confesar uno el delito de que se le hace cargo.

Lisa. *s.* Error, yerro, falta, equivocación. —*v.* Errar, faltar, equivocarse. Desconcertar; turbar; descomponer, dislocar.

Lisac. *v.* Estar limpia de yerba la sementera por haberla pisoteado con los carabaos, ó por haber quitado la maleza. Nalisac ná an acon quiua, uaray ná banua. Está ya limpia la tierra que yo he beneficiado, ya no tiene yerba.

Lisang. *v.* Estremecer, conmover; aterrar, aterrorizar; aturdir, asustar.
Lisay. *v.* Saltar lo que se machaca ó pila en la almirez, mortero, etc.
Lisbit. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.
Lisbog. *s.* Estrechura ó angostura por donde corre el agua.
Liscad. *v.* Descomponer, trabucar.
Lisic. *v.* Saltar lo que se mancha ó pila. —Saltar ó salir fuera de su lugar el ojo, etc.—*s.* Especie de granos en los testículos.
Liso. *s.* Pepita, hueso de fruta, grano de arroz, etc.
Lisó. *v.* Dar vuelta á una cosa ó volverla del otro lado; volver del otro lado al que está acostado. Lisóa ta inin cahuy. Demos vuelta á este madero. Lisóa aco niyo. Volvedme del otro lado. Diri aco nacalisó sa higdaan. No puedo dar vueltas en la cama.
Liso liso. *s.* Agallas ó glándulas en la entrada de garganta inmediatas á la nuez.
Lison. *adj.* Cosa limpia, lisa y redonda, como palo de embarcación, etc.—*v.* Alisar y redondear una cosa, como palo de la embarcación, etc.
Lison lison. *adj.* Cosa cilíndrica y lisa.
Lis-ong. *adj.* Cosa escabrosa, desigual, con altos y bajos.—*s. pl.* Escabrosidades, desigualdades, altos y bajos.
Lisong lisong. *adj. vid.* Lis-ong.
Lisub. *v.* Calentar una cosa al fuego.
Lisud. *adj.* Cosa difícil, molesta, incómoda; ímproba, que no se logra sino con mucha dificultad.—*v.* Ser dificultosa ó estar llena de embarazos alguna cosa.
Lisuic. *adj.* Cosa que remata en punta pequeña y aguzada.
Litac. *v.* Rajar. partir, abrirse una cosa.
Litad. *v.* Rodar ó dar vueltas como la piedra arrastrada por la corriente.
Litad litad. *v. vid.* Litad.
Lit-ag. *s.* Lazo para cazar aves.—*v.* Poner dicho lazo.—Cazar ó caer el ave en el lazo.
Liti. *v.* Rajarse, henderse; reventar una cosa.
Litic. *v.* Saltar ó desprenderse el lazo.
Litic. *s.* Papirote.—*v.* Dar papirotes.
Litid. *s.* Enredadera así llamada.
Liting. *adj.* Harto, lleno.—*v.* Hartarse.—Ahíto, indigestión ó embarazo de estómago.
Lito. *v.* Pedir prestado á uno, y decir éste: vete á pedir á Juan, porque me debe.—Pagar, no al acreedor, sino á aquel á quien el acreedor debe.
Lito lito. *v.* Trasmitir noticia de una cosa antigua que viene de padres á hijos, y se comunica por relación sucesiva de unos á otros. *s.* Tradición.
Litog litog. *v.* Diferir, dilatar.
Litong litong. *v.* Moverse mucho la nave por ser estrecha. Tener poca estabilidad.
Lituad. *s.* Tubérculo como el de la patata.
Litub. *v.* Hacer boca á la cáscara del coco para que sirva de vaso, al que llaman hongot.
Litub. *v.* Descular ó quitar la parte inferior ó fondo de tinaja, etc.
Lituc. *v.* Recoger la red después que haya sido echada para que no escapen los peces.
Litup. *v.* Romperse, quebrarse.
Liuag. *v.* Desobedecer.
Liuan. *s.* Sucesor.—*adj.* Que sucede á uno, ó sobreviene en su lugar.—*s.* Relevo, reemplazo.—*com.* Representante. —*v.* Suceder, relevar, reemplazar una persona á otra en cualquier empleo ó comisión.—Conmutar, mudar, permutar una cosa en otra.—Mudar de ropa ó vestido. Suplir, dar una cosa por otra, que se pidió prestada y desapareció al que la pidió.—Convertirse una cosa en otra, perdiendo la sustancia primitiva. An Santos nga Papa mao an liuan ni Jesucristo dinhi sa tuna. El Santo Padre es el representante de Jesucristo aquí en la tierra. Cun baga mahihimo caliuanan aco san sini nga acon paño. Si es posible, cámbiame este pañuelo por otro. Maliuan acó anay. Voy á mudarme de ropa. An pagcatinapay, tungud san mga polong nga hinuhuringan san sacerdote nga católico, naliliuanan san lauas nga mahal ni Jesucristo. La sustancia de pan, debido á las palabras de la consagración, pronunciadas por el sacerdote católico, se convierte en cuerpo de Jesucristo.
Liuanag. *s.* Luz. *v.* Lucir, resplandecer, iluminar, alumbrar.
Liuas. *adv. t.* Después de tal ó cual tiempo.—*v.* Pasar término, plazo ó tiempo determinado. Sa liuas sa Pasco. Después de la Pascua.
Liuat. *v.* Item, item más, otro sí, otra vez.—Hacer, decir ó repetir una cosa. Mudar el carabao ú otro animal amarrado de un sitio á otro. Maliuat liuat guihapon an mao nga buhat sin uaray ano man nga haros. Siempre haciendo

lo mismo, sin provecho alguno. Liuata an carabao. Muda el carabao.

Liud. *s.* Pisada, huella ó señal que deja estampada el pié en la tierra.

Liug. *s.* Cuello, pescuezo.

Liug liug. *s.* Cuello de vestido, tintero, tinaja, etc.

Liuit. *s.* Pájaro pequeño así llamado, con plumas encarnadas.

Liuoroc. *v.* Pensar, estar dudoso ó perplejo acerca de una cosa. Ayao aco pagliniponga, cay naliliuoroc acó. No me distraigáis, que estoy pensando.

LO

Load. *v.* Asquear, tener asco, revolverse el estómago, tener náuseas, ganas de provocar, arrojar la comida.

Load load. *v.* Load.

Lobcob. *v.* Secar al fuego una cosa; poner ó calentar al fuego alguna cosa.

Lob-lob. *v.* Enterrar, cubrir ó meter entre tierra alguna cosa; meterse, ocultarse entre tierra alguna cosa. An maraut nga surugoon nacalob-lob san hatag nga quinarauat niya. El siervo malo enterró el talento que habia recibido.

Lobot. *s.* Ano, via posterior de todo animal.—*v.* Romperse el pantalón por la parte trasera.—*adj.* Pantalón roto por la parte trasera.—*s.* Agujero en la parte trasera del pantalón.

Locbo. *v.* Pararse ó sentarse en alguna parte.

Locgoc. *adj.* Ciclán, que tiene un solo testículo.

Locgocan. *adj.* *vid.* Locgoc.

Locloc. *v.* Meter, volver á su lugar la tripa que ha salido fuera.—Meterse, introducirse alguna cosa.—*adj.* Edificio bastante separado del camino.—*v.* Estar un edificio en el interior, ó distante del camino.

Locob. *v.* Cubrir, tapar una cosa.—Contener.—Cerrar puerta, ventana, etc.—*s.* Marisco así llamado.

Locob locob. *s.* Marisco así llamado.

Locon. *v.* Doblar, torcer o encorvar una cosa.—*s.* Cangrejo de mar así llamado.

Locon locon. *s.* Corva, corvejón, jarrete, parte de la pierna opuesta á la rodilla, por donde se dobla y encorva.—Sangradura ó parte interior del brazo opuesta al codo.

Locop. *v.* Comprender, contener, incluir en sí alguna cosa.—Cubrir, como las nubes al cielo, etc. Tapar, cerrar.—*s.* Formón, gubia así llamada que usan los carpinteros.

Locot. *v.* Echarse, arrodillarse cualquier animal.—Arrollar, liar, enrollar, envolver una cosa en sí misma. Velasco, locota mo an banic, cay tiguicən quitá. Velasco, lía el petate, que nos vamos.

Locso. *v.* Saltar, brincar. ¡Ora ora in catuyao ca! nalocso sugad an mga cacandingan. ¡Qué loco estás! Saltas como las cabras.

Locton. *s.* Cría de langosta que aún no vuela; es muy perjudicial á las plantas, especialmente al palay.

Lodiog. *v.* Ceder ó hundirse el asiento de bejuco donde uno se sienta.

Lodlod. *v.* Echar hacia abajo; arrastrar ó echar al agua baloto, etc.—Hundir, meter alguna cosa en agua, entre tierra, etc. —Meterse, atollarse, atascarse en lodazal. —*adj.* Cosa que está en el interior ó distante del camino. Si Jonás nga manaragna, guinlodloran san mga paragsacay. Jonás, profeta, fué echado al agua por los marineros.

Logmo. *v.* Recoger de mala manera la vela de la embarcación, y arrimarla al palo.

Log-o. *v.* Enjuagar, limpiar vasija meneando el agua.

Logod. *v.* Frotar, estregar una cosa entre las manos.

Logom. *v.* Meterse en agua hasta la cintura.

Logsoñgan. *v.* Sitio ó pendiente que hay que bajar.

Loh loh. *v.* Arremangar, levantar, recoger hacia arriba las mangas, ropa, etc.

Loho. *s.* Agujero; hoyo.—*v.* Agujerear, hacer hoyo.

Loho loho. *s.* Agujeros.—*v.* Hacer varios agujeros.

Lohob. *s.* Abertura ó incisión en palo, caña ó madero, como la que se hace en las madres de la escalera para asentar los escalones.—*v.* Hacer dicha abertura ó incisión.

Loib loib. *v.* Poner, colocar ó unir una cosa á otra, como las hojas de libro, etc.

Ló ló. *v.* *vid.* Loh loh.

Lolo. (Haolo, hilolo). *s.* Amor, cariño, afición, devoción.—*v.* Amar, tener amor, afición ó devoción.

Lolohuran. *v.* **(De luhud).** Luchar, poniendose uno de rodillas.

Lolon. *v.* Recoger cortina, petate, etc.— *adj.* Cosa recogida.—*v.* Arrugar tela ó ropa.—*adj.* Cosa arrugada.

Lolong. *s.* Pez, que, cuando yo es grande, se llama *balanac.*

Lolot. *v.* Acariciar, apiadarse, ser liberal, caritativo, etc.—*adj.* Liberal, dadivoso, caritativo.

Lombingga. *s.* Pez grande y largo de mar, así llamado; se come.

Lomó. *adj.* Cosa tierna, blanda, suave.—*v.* Estar ó ser suave, blanda ó tierna una cosa, enternecerse.

Lomong. *v.* Plantar camote, enterrando las ramas y dejando fuera las guías.

Lomos lomos sin aliman̄go. *s.* Especie de buche del cangrejo.

Lomot. *s.* Verdín, lama verde que se cría en el agua estancada, en embarcación que ha estado mucho tiempo en el agua, en árboles, maderos piedras ó paredes húmedas.

Lom-oy. *adj.* Fruta pasada, que ya está en mal estado.—*v.* Pasarse, empezarse á podrir las frutas.

Lomud. *s.* Delfín, pez de mar de unos nueve piés de largo, negro por encima, negruzco azulado por los lados, y blanquecino por debajo; algunos comen su carne.

Lomúng. *v.* Engastar, encajar, embutir una cosa en otra, como una piedra preciosa en oro ó plata.—*adj.* Cosa engastada, encajada ó embutida en otra. Lomung n̄ga bato n̄ga mahal sin singsing n̄ga bulauan. Piedra preciosa engastada en anillo de oro.

Long gong. *v.* Condimentar, sazonar fruta en vasija, poniendo sal y otros ingredientes.—*adj.* Fruta condimentada, sazonada ó conservada en vasija.

Lon̄go lon̄go. *v.* Mover, menear la cabeza.

Lon̄gon. *s.* Féretro, ataud, caja mortuoria. —*v.* Hacer féretro, ataud, etc.—Vivir con otros en una misma casa. Nalon̄gon cami sin balay. Vivimos en una misma casa.

Lon̄got. *adj.* Ligero, presto, pronto, diligente.—*v.* Caminar, ir ligero, de prisa.

Longtud. *v.* Poner, colocar, acomodar unas cosas sobre otras.—Apiñarse, juntarse, agruparse. Maglorolongtud an m̄ga ponoan, macuri. Junta de rabadanes, res muerta. Sinisiring cun mag tirigub an m̄ga ponoan sa pagbuot sa m̄ga calipon̄gan.

Lonlon. *v.* Ser las cosas todas de un género, de una especie, de una clase, como todos animales, todos hombres, todos ángeles, todas sanos, todo alegría, todo oro, etc, etc.

Lono. *adj.* Débil, de poca fuerza ó resistencia.—Lo blando en el cuerpo del cangrejo.

Lonó. *v.* Mudar ó renovar la piel, como la culebra, cucaracha, etc.

Lono lono. *s.* Coco así llamado.—Fruto de dicha palma; su carne es muy blanda.

Lonoc. *s.* Tostón ó chicharrón que queda de la carne del coco rallada, después de cocida y hecha aceite.—Carne de la fruta del coco sumamente blanda, cuando el *buay* ó nuez que tiene dentro, es ya grande.

Lonop. *v.* Cubrir, inundar el agua la tierra. —*s.* Inundación. Paglonop san calibutan. Diluvio univesal.

Lonos. *adj.* Demasiado maduro.—*v.* Desmayarse por hambre. Desfallecer.

Lonoy. *s.* Sonido claro.

Lonsan. *adj.* Hijos legítimos, de legítimo, matrimonio.

Lonsay. *adj.* Cosa sin mezcla de otra materia, como todo oro, todo plata, etc.

Lontayao. *v.* Saltar, brincar, dar saltos.

Lonud. *v.* Hundir, meter debajo del agua. —Sumirse, sumergirse, irse á fondo. Ponerse el sol ó luna.—Echar ó poner en la olla lo que se ha de cocer.

Loó. *adj.* Plátano que se marchita y seca.

Loob. *v.* Echarse el ave en el hoyo que hace en tierra.—Cubrir, llenar, abrazar, comprender por todas partes una cosa.—*adj.* Cubierto, lleno. An lan̄git, an tuna, an m̄ga bito-on, an n̄gatanan gud, linooban san pag caharangdon n̄ga diosnon. Los cielos, la tierra, las estrellas, todas las cosas, en fin, están llenas de la majestad de Dios.

Looc. *v.* Remontarse, refugiarse, en los montes.—*adj.* Remontado, montés, que vive en los montes. Nacacalooc an m̄ga tauo. Remóntase la gente.

Lood. *v.* Aburrirse, enfadarse, enojarse, fastidiarse. An calipayan n̄ga calibutanon, an caopayan sa lauas, an m̄ga manggad sa tuna nacacalood sa acon, an nacacalipay lá sa acon, an pagcadaet sa calag ug an carocayan san m̄ga magopay n̄ga sangcay. La alegría del mundo, los placeres, las riquezas terrenales me fastidian, sólo encuentro contento en la paz de la conciencia y en el trato de los buenos amigos.

Loom. *v.* Acardenalar, ponerse cárdena alguna parte del cuerpo por causa de golpe, etc.

Loon. *v.* Poner, colocar unas cosas sobre otras.—Vestir dos sayas, dos pantalones, etc.—Hacer pliegues ó dobleces en cortina, pabellón, etc.

Lo-on. *v.* Curar ó poner al humo alguna cosa.—Sahumar, dar humo aromático á un aposento ú otra cosa para purificarla, ó para que huela bien.—*s.* Sahumerio,

incienso ó sustancia resinosa para sahumar.—*adj.* Cosa curada al humo, sahumada.

Loon loon. *v. vid.* Loon y Lo-on.

Loos. *v.* Pisar.—Ocultarse, escabullirse, desaparecerse.

Lopgop. *s.* Suciedad de aceite.

Lop lop. Tapar, cubrir una cosa. Loplopan mo an acon casamdan. Cubre mi herida.

Lopo. *v.* Desconcertar, dislocar, lastimar algún miembro del cuerpo.—Ceder, darse por vencido.—*s.* Pescado así llamado. Nalopo an acon camut. Se me ha dislocado una mano. Nahalopo aco didto sa salug sin isda nga lopo. Me ha picado allí en el río el pez lopo.

Lopot. *v.* Coger, tomar, arrebatar alguna cosa contra la voluntad de su dueño.—Ratear, hurtar cosas pequeñas. Retener lo ageno.—*adj.* Ratero, ladrón, que roba cosas de poco valor.—Cruel, tirano, avariento, que todo lo quiere para sí.

Lopug. *adj.* Baldado, imposibilitado.—*v.* Estar ó tener imposibilitado algún miembro.—*adj.* Tierno, débil y sin fuerzas aún.

Loriog. *adj.* Corvado, como lomo de caballo, caballete de tejado, etc.

Lorip. *v.* Unir, asentar ó colocar bien las extremidades de la nipa al techar.

Lorong. *adj.* Necio, tonto, fatuo. Pulong san Stos nga Surat; an mga lorong diri sadang isipon. Dice la Sda. Escritura; el número de los necios es infinito.

Lorop. *v.* Meterse, sumergirse en el agua y volver á salir.—*s.* Buzo.

Loros. *v.* Arriar, aflojar cordel, maroma, cuerda, bejuco, etc.

Lorug. *s.* Yerba así llamada; se cría en el cuerpo de los árboles.

Losdac. *v.* Estirar el vestido corto ó arrugado.

Losgos. *v.* Lavar pescado, camote, gauay ú otra cosa para quitarles la suciedad, poniéndolos en un cesto, metiendo y sacando éste del agua.

Loslos. *v.* Aflojar, arriar lo amarrado ó suspendido con cordel, etc.

Los-los. *adj.* Tactos impúdicos, deshonestos, torpes.

Loso loso. *v.* Trotar mal.

Losoc. *v.* Tener como saltados ó sobresalientes los ojos.—Remontarse, irse al monte.—*adj.* Remontado.—Bajar cuesta ó pendiente.

Los-og. *v.* Poner ó echar el palay en el mortero.

Losong. *s.* Mortero grande de madera, con uno ó más huecos ú hoyos para pilar palay, maíz, etc.—Mortero pequeño.—Constelación, conjunto de varias estrellas fijas.

Losong losong. *s.* Zapata, pedazo de madera que se pone sobre el pilar para que siente bien la viga, sobresaliendo á los lados.

Losot. *v.* Meterse por agujero, abertura, rendija, etc.—Colarse, entrarse, introducirse en alguna parte.—Huir, escapar, desaparecer, fugarse.

Lotgot. Mamar, chupar.—Frotar, estregar, restregar una cosa sobre otra, frotar una caña con otra para sacar fuego.

Lotgotan. *adj.* Cañas para sacar fuego, frotando fuertemente una con otra.

Lotlot. *v.* Hacer candelas en molde de caña, etc.

Loto. *s.* Vianda, comida; morisqueta ó arroz cocido.—*v.* Cocer, preparar por medio del fuego y algún líquido las viandas crudas.

Lotoc. *v.* Dar con, ó meter los dedos ú otra cosa por los ojos.

Loton. *v.* Ceñir con faja, cincho, etc.—Cinchar.

Loton sin paghigoti. *s.* Esquimosis ó mancha lívida ó negruzca de la piel á consecuencia de una fuerte ligadura.

Lotos. *v.* Romper, quebrar una cosa; malograr algún miembro.—Dividir, hacer partes ó divisiones una cosa.—*s.* División ó parte de una cosa.

Lotud. *v.* Poner corral de cañas ú otra cosa en la mar, alargando el cerco hasta la playa; ó en río, de uno á otro lado.

Lotud lotud. *v.* Haber mucha mar.—*adj.* Cosa desigual.

Louad. *v. vid.* Load.

Louoy. *v.* Remojar, poner en remojo alguna cosa.—Echarse á perder las plantas en el agua por calentar mucho el sol. Estar cubiertas las plantas de agua rebalsada.

Loyloy. *s.* Lazo para coger pájaros ó animales.—*v.* Cazar con dicho lazo; caer en el mismo. Nacaloloy aco sin tamsi. He cogido un pájaro con lazo.

Lóoy. *v.* Apiadar, compadecer, tener compasión ó misericodia.—*s.* Misericordia, piedad, compasión, lástima. Malóoy ca cunta sa acon. Ten misericordia de mí. Malóoy acó sa imo. Yo me apiado de tí. Calóoya ca cunta sa Dios. Dios tenga compasión de tí.

Looy. *v. vid.* Louoy.

Luá. *v.* Preludio que se suele hacer al principiar alguna función pública.—*v.* Hacer ó decir en público dicho preludio.

Lua. *v.* Quitar la pierna entera al animal muerto. *s.* Cuarto ó pierna entera de animal muerto. Derribar el viento árboles y plantas. Echar ó arrojar lo que se tiene dentro de la boca.

Luab. *s.* Hoyo, agujero.—*v.* Hacer hoyo, agujerear.

Luad. *s.* Abertura de camisa de mujer en la parte del cuello. Dislocarse.—*s.* Dislocación de hueso. Tagui aco sin tambal, cay naluaran si Pedro. Dame un remedio, ó medicina, porque Pedro se ha dislocado un hueso.

Luag. *s.* Cuchara ó cucharón de casco de coco con mango de caña para revolver los guisados, sacar la comida de la olla, etc.—*v.* Sacar la morisqueta, ó comida de la olla con dicho cucharón.

Luang. *v.* Descuadernar, desbaratar, descomponer.—Hacer hueco ó agujero en árbol,etc.—Quitar hojas de en medio de libro, etc.—Romperse vela de embarcación en el centro ó medio. Quebrantar, traspasar, faltar, cometer una falta.

Luas. *v.* Articular, pronunciar, hablar. Librar, verse libre.

Luat. *v.* Caerse árbol con raices.—Arrancar árbol con sus raices.—*adj.* Árbol caído con sus raices.

Luay, louay. *v.* Hacer una cosa despacio. —*adv.* Despacio, poco á poco.—*adj.* Débil, flojo.

Luba. *v.* Degollar cortando el pescuezo, de suerte que llegue la cortadura á la garganta.

Luba. *s.* Enredadera así llamada; sus hojas las masca el bisaya á falta de buyo.

Lubac. *s.* Hondura en camino, senda ó vereda por donde ordinariamente pasa la gente.—*v.* Formarse ó hacerse dicha hondura.

Lubacan. *adj.* Coco fruta muy estoposo, ó con mucho benote.

Lubad. *v.* Desmerecer, descolorarse, descolorirse una cosa.—Destorcer, deshacer lo torcido.—*adj.* Cosa descolorida, que ha perdido el color, como tela, etc.

Lubag. *v.* Torcer ó encorvarse tabla ú otra cosa por haber estado al sol.—Retorcer ropa para quitarle el agua.—Retorcer ó retorcerse una cosa.—Enroscarse.

Lubang. *s.* Zángano ó abeja macho.

Lubás. *v.* Desnudar, estar ó andar desnudo.

Lubat. *v.* Hincharse las encías.—Doler las muelas.—*s.* Dolor de muelas.

Lubay. *adj.* Cosa blanda, floja, débil.

Lubi. *s.* Coco.—Fruto del coco.—Pangalubian. *v.* Coger, recoger, recolectar el fruto del coco.—*s.* Recolección de dicho fruto. Nangangalubian sira. Están cogiendo cocos.

Lubid. *v.* Torcer hilo, abacá ú otra cosa sobre la pierna.—Bramante ó cuerda de abacá, etc., torcido sobre la pierna.

Lubigan. *s.* Acoro ó planta así llamada; es medicinal.

Lubilubi. *s.* Yerba así llamada; se usa como verdura.

Lub lub. *s.* Muesca ó incisión en coco ó árbol para subir á él.

Lubo. *adj.* Terreno árido.

Luboc. *v.* Majar, pilar palay, etc.—*adj.* Palay pilado y sin separar aún el upa.

Lubong. *s.* Sepulcro, sepultura, nicho, fosa.—*v.* Enterrar, sepultar; meter debajo de tierra alguna cosa.—Paglubong *s.* Entierro.—Halubong. *v.* Meterse, atollarse, embarrancarse ó atascarse en un barranco ó atolladero.

Lub-ñgan, lub-ñganan, linob-ñgan, guinlub-ñgan. *s.* Sepulcro, sepultura, nicho, fosa.

Lub-os. *adj.* Cosa pura, neta, sin mezcla.

Lubot. *s.* Enfermedad en la planta de los piés.—Pequeñas excrescencias que se revientan agrietándose, y hacen sufrir mucho al paciente.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Lub-ton. *adj.* Que padece la enfermedad llamada lubot.

Lubuc. (Calub-can). *s.* Camino usado, llano, sin bosque.—*adj.* Lo usado, corriente.

Lubug. *v.* Enturbiar, hacer ó poner turbia una cosa.—*adj.* Cosa turbia, revuelta.

Lubugan. *s.* Lodazal ó charco donde se meten y bañan los carabaos.

Lubus. *v* Procurar. Nalubos siya sin quinaadman. Procura él aprender la ciencia. Nalubus siya sin cosug. Procura él adquirir fuerzas.—*adj.* Noble, preclaro, ilustre.

Luca. *s.* Yesquero, canuto de caña con su tapadera, en que los bisayas llevan el buyo, tabaco, piedra, eslabón y yesca.

Lucá. *v.* Descuajar ó caerse árbol, etc., ya por vientos duros, ó por su propia gravedad.

Lucab. *v.* Arreglar, ordenar hebra por hebra el abacá, etc.

Lucad. *v.* Quitar, sacar la carne de coco

á pedazos.—Cortar el jabón ó sal piedra en pedazos.—Sacar ó coger pedazos de tierra con azadón, etc.—*s*. Cóprax, médula del coco de la palma, sacada á pedazos.

Lucap. *s*. Telilla del ojo.

Lucap lucap. *s*. Párpado.

Lucas. *v*. Recoger ropa colgada.—Coger la ropa colgada.

Lucas. *v*. Desuncir, quitar el yugo al carabao, etc.

Lucat. *v*. Redimir al cautivo dando alguna cosa.—Rescatar, libertar, recobrar, recuperar una cosa dando algo por el rescate.—Pagar al artífice ó maestro que trabajó una cosa, para que la entregue.—Desempeñar lo empeñado. Sacar á uno los ojos.—Arrancar árboles y plantas con las raices y tierra unida á las mismas.

Lucay. *s*. Hoja tierna de palma.—*v*. Coger dicha hoja. Adlao san mga lucay. Día de Ramos.—Lucay nga bendita. Ramo bendito.

Lucayon. *adj*. Culebra así llamada.

Lucba. *v*. Despegar, sacar ó quitar una cosa de donde está pegada ó agarrada.—Caerse uña de dedo, etc.—Despegarse, desprenderse una cosa de otra á que estaba pegada.

Lucbán. *s*. Arbusto así llamado; su flor es encarnada.

Lucmi. *v*. Doblar la orilla de ropa, vestido, etc. *s*. Doblez de la ropa, etc.

Luco. *s*. Cesto ó cubo hecho de caña ó bejuco que usan los bisayas cuando hacen la sal piedra.

Lucon. *v*. Doblar brazos y piernas.

Luc-pan. *adj*. **(De locop 1.º)** Voz muy alta. *v*. Alzar mucho la voz.

Lud-lud. *v*. Arrastrar el baroto ú otra embarcación mar á dentro para que no quede en seco al bajar la marea.

Ludang. *v*. Calmar, serenarse el tiempo, ó sea, tiempo bonancible después de un temporal.

Ludgud. *v*. Frotar el cuerpo al bañarse.—Morar, habitar.

Ludioc. *adj*. Corvado, como lomo de caballo, cabellete de tejado, etc.

Lugá. *part*. que se usa del modo siguiente. Cay lugá. Porque sí.—Maopay lugá. Bueno sería.—Maopay lugá cay nacasaca layon. Bueno que subí pronto.

Luga. *s*. Enfermedad de los oidos.—*v*. Padecer dicha enfermedad.

Luga. *s*. Zumo de fruta, caña dulce, etc.

Lugad. *v*. Sobresalir, exceder una cosa á otra. *adj*. Cosa bien hecha, limpia, templada.

Lugao. *adj*. Cosa con mucha agua, como arroz, camote ú otra cosa, cuando se cuece, ó mezcla de cal y arena para batirla con más facilidad.—*s*. Sopa de arroz muy caldosa, y sin mantenca ni sal.—Arroz cocido y caldoso.—*v*. Cocer arroz con mucho caldo ó agua.

Lugapo. *v*. Sonar los artejos de los dedos y demás coyunturas.

Lugapoc. *v*. Sonar los artejos de los dedos y demás coyunturas.

Lugaring. *part*. que se usa del modo siguiente. Maopay lugaring cún cumanhi siya. Bueno si viene él; mejor sería que viniese él. - Cundi lugaring an diri co pacacanhi, cay sinasaquitan aco. Mas el no poder venir yo es porque estoy enfermo.—Cay nahadluc aco lugaring sa Dios. Porque temo á Dios. Nacasaca siya lugarinring cay binuligan ni Juan. Pudo él subir porque le ayudó Juan. Maopay lugaring sosondun naton ni David nga mahinulsulun. Bueno sería, ó mejor fuera que nosotros imitáramos á David arrepentido.

Lugaring. *v*. Obrar personalmente, hacer personalmente una cosa; buscar la vida. Nag lulugaring lá aco sin pangita, cay uaray co mán igcacabulig. Yo me busco la vida, porque no tengo quien me ayude. Mag lulugaring lá aco sin pagcadto. Yo mismo iré personalmente..

Lugaringun. *adj*. Cosa propia, del dominio de uno, que le pertenece. Lugaringun co ini nga balay. Esta casa es mía, es de mi propiedad.

Lugarug. *v*. Ensuciar, manchar, poner sucia una cosa; llenar de barro, etc.—*adj*. Cosa sucia, manchada, fea, que causa repugnancia.

Lugas. *v*. Bajar, echarse de la cama, etc.—Resbalar, caer, escurrirse, deslizarse una cosa.

Lugás. *s*. Grano de palay.

Lugatos. *v*. Sonar, chasquear, dar chasquidos una cosa.

Lugaung. (Halugaung). *v*. Trastornar, perturbar. Nahalugaung an mga balatian. Se trastornan los sentidos.

Lugay. *v*. Desarreglar, descomponer el pelo.—Llevar la mujer el pelo tendido ó desarreglado.—Ruido de agua, etc.

Lugdang. *v*. Asentarse, posarse un líquido, cuyas partes más pesadas se precepitan al fondo de la vasija que lo contiene.

Lugdat. *v*. Abrir y ensanchar los ojos.

Lugnit. *v.* Sacar una tira del bonote del coco para amarrarle con otro; amarrar unos cocos con otros con su mismo bonote.
Lug-oc. *v.* Derramar lágrimas, saltarle á uno las lágrimas.
Lugoc. *v.* Disminuir, aminorar; amainar, aflojar.
Lugpay. *v.* Disminuir, aminorar, aplacar.
Lugpit. *v.* Oprimir, cogerse contra una cosa, comprimir; prensar.
Lugpit. *s.* Trampa para cazar animales, coger cangrejos, etc.—*v.* Coger ó cazar con dicha trampa.
Lugsad. *v.* Bajar, ir desde un lugar á otro que está más bajo.
Lugsong. *v.* Bajar monte, ribazo, ribera, cuesta ó pendiente.
Lugsoñgan. *s.* Sitio ó pendiente que hay que bajar.
Lugua. *v.* Salir fuera, pasar de la parte de adentro á la de afuera.
Luguay, pagpaluguay. *v.* Consentir, permitir, condescender.
Lugud. *part.* que se usa del modo siguiente. Maopay lugud ini. Mejor es esto. —Maraut lugud iton. Eso es peor. Papandugan co siya.—Maopay lugud. Le pondré en el cepo.—Mejor sería.
Lugui. *v.* Vencer, aventajar, superar. Linugui aco niya sin quinaádman ngan sin cosug. Me superó él en ciencia y fuerza.
Luguit. *v.* Quitar ó sacar la carne del coco tierno.—Escoplear, hacer corte con escoplo en madera. *fig. v.* Señalar.—*s.* Señal. —*v.* Coger la resina del árbol.
Lugus. *v.* Obligar, forzar, violentar, apremiar, compeler á uno á que haga alguna cosa.
Luha. *v.* Derramar lágrimas, llorar.—*s.* Lágrima.
Luháan. *adj.* Lacrimoso, lloroso.—Valle de lágrimas.
Luhang. *v.* Partir, dividir el fruto del coco.
Luhod. *adj.* Árbol torcido.
Luhud. *v.* Arrodillar; ponerse de rodillas. Luhud ca. Arrodíllate. Panluhud camo. Arrodillaos. Diri aco nacacaluhud. No puedo arrodillarme.
Luib. *v.* Meterse la morisqueta por entre las hojas que ponen en la olla.—Mirar por abertura, doblando ó separando la nipa del tabique, etc.
Luhuray. *v.* **(De luhud).** Arrodillar, ponerse de rodillas frecuentemente.—Hacer como arrodillarse.
Luli. *s.* Rollo largo de cera. Copo.
Lulid. *adj.* Tullido, baldado, paralítico.—*v.* Tullirse; baldarse, paralizarse el movimiento de una ó varias partes del cuerpo.
Lulud. *s.* Espinilla de la pierna.
Luma. *v.* Pegarse, unirse una cosa á otra.
Lumálao. *adj.* Gente mala, ratera, remontada y montaraz.
Lumat. *v.* Retoñar, brotar de nuevo la planta.
Lumaui ná an humay. *adj.* Palay nacido, cuyas puntas principian á inclinarse hacia abajo.
Lumay. *s.* Hechizo, yerba para hechizar y hacer que uno corresponda al amor impuro é indecoroso que otro le tiene.—*v.* Hechizar con dicha yerba.—Atraer, engañar á uno con palabras seductoras y engañosas.—*s.* Alcahuete, alcahueta.—*v.* Alcahuetear.—Decir á una mujer honrada —*lulumayun ca*— es acobardarla é infundirla miedo.
Lumba lumba. *s.* Pez grande, que otros llaman lomud.
Lumbáng. *s.* Árbol así llamado; su fruta es aromática, y se usa para lavar la ropa blanca.
Lumbia. *s.* Palmera así llamada.
Luming. *v.* Ensuciar, llenarse de barro ó suciedad. Naluming an acon saraual san lagay. Se han llenado de barro mis pantalones.
Luming. *adj.* Tullido, baldado, paralítico. —*v.* Tullirse, baldarse, paralizarse el movimiento de una ó varias partes del cuerpo.
Lumit. *v.* Separarse, salirse de la fila.
Lum lum. *s.* Sombra.—*v.* Haber ó hacer sombra una cosa.—Calumluman. *s.* Sombra.—Hilumlum. *v.* Echarse ó acostarse el ave sobre los huevos para empollarlos.
Lumo lumo. *adj.* Piedra blanda.
Lumpac. *s.* Omoplato, espaldilla, paletilla.
Lumpay. *v.* Calmar, sosegar.
Lumus. *v.* Ahogar, sumergiendo en el agua. Nalumus si Pedro. Se ahogó Pedro. Guinlumus si Juan. Ha sido ahogado Juan.
Luna. *s.* Especie de ojo en la fruta del coco por donde echa ó sale el tallo.
Lunang. *s.* Calzada, camino.—*v.* Hacer ó abrir calzada ó camino. Naghitapo cami ngan si Pedro didto sa lunang. Pedro y nosotros nos encontramos allí en el camino. Aádto siya sa guinlunangan. Está él allí donde se ha abierto camino.
Lunao. *v.* Brillar, como la manteca en el caldo, la vasija recién hecha.—*s.* Vasija, olla nueva ó recién hecha.
Lunao. *s.* Rollo de hojas de nipa ú otra planta con tierra, para plantar en ellos pepitas de cacao, etc.

Lunao. *adj.* Pelón, que no tiene pelo ó tiene muy poco.
Lunay. *v.* Bañarse los patos; sumergirse, meterse en el agua ó lodo.
Lunay. *v.* Sentarse en tierra, echarse sobre la tierra.
Lunayan. *s.* Laguna, charco ó arroyo donde los patos se bañan y sumergen en el agua; bañadero; charco ó paraje donde suelen bañarse ó revolcarse los carabaos.
Lundag. *v.* Esforzarse, hacer esfuerzo para escaparse.
Lundug. *v.* Temer, atemorizarse.
Lunga. *s.* Ajonjolí; es planta medicinal.
Lungab. *s.* Hueco, agujero, concavidad.—*adj.* Hueco, cóncavo ó vacío por dentro. —*v.* Ahuecar, poner hueca ó cóncava alguna cosa.—Calungaban. *s.* Hueco, concavidad.
Lungad. *v.* Hablar á uno cara á cara.
Lungag. *vid.* Lungab.
Lungalong. *s.* Racimo de la palma bonga. —*v.* Sembrar, arrojar y esparcir las semillas en la tierra preparada para este fin. Iguinlungalong ni Pedro an tabaco. Ha sembrado Pedro el tabaco.—*s.* Palo ó caña que clavan en la mar los pescadores para señal.
Lungao. *s.* Hueco, hoyo; circunferencia que ocupa en tierra la raiz gauay.
Lungao nga gauay. *adj.* Gauay así llamado, de color negruzco.
Lungat. *adj.* Cosa tiesa, tersa, recia, que no se encorva.—*v.* Abrir, desquijarar; separar; desatarse ó soltarse nudo.
Lungay. *adj.* Espolón flojo del gallo.—*v.* Estar ó tener flojo el espolón.
Lungboy. *v.* Caer las dos monedas de cara ó lis, cuando se tiran al alto.
Lungi. *v.* Partirse, abrirse asta de lanza, mango de sundang, etc.
Lungib. *s.* Cueva, concavidad debajo del suelo en una pendiente de terreno ó en una roca.—Lungib sa Belén. Portal de Belén.
Lunggo. *v.* Romper, partir, cortar una cosa, sin separarla del tronco.
Lungu. *v.* Menear, mover la cabeza á uno y otro lado.
Lungud. *v.* Meterse agua en los oídos.—*s.* Agua metida en los oidos. Uaray cacucuha an acon lungug. No se puede sacar el agua que se metió en mis oídos. Hinlunggan aco san acon pagparigos. Se metió agua en mis oídos al bañarme.
Lungui. *v.* Romper rama de árbol, etc.
Lungulungu. *adj.* Travieso, inquieto.
Lungut lungut. *adj.* Travieso, inquieto.
Lunhao. *s.* Color verde.—*adj.* Cosa de color verde, verdosa, que tira á verde.
Lunos. *v.* Desmayarse de hambre.
Luntad. *v.* Mermar, menguar, ir á menos.
Luo. *v.* Envejecer las plantas.
Lupa. *adj.* Flojo, débil.
Lupac. *s.* Ampolla, vejiga formada por la elevación de la epidermis. Cadamo san lupac san acon camut, cay nagbayo aco sin humay. Cuántas vejigas tengo en las manos, porque he estado pilando palay.
Lupac. *v.* Majar, manchar una cosa aplastándola en mortero ó almirez.—*adj.* Lo así majado ó machacado.—Linupac. *s.* Pasta hecha con arroz tostado, carne de coco y azucar ó calamay, bien machacado y molido todo ello en el mortero.
Lupad. *v.* Volar las aves y muchos insectos.—Elevarse alguna cosa en el aire y moverse algún tiempo por él. Nalupad an tamsi. Voló el pájaro. Uaray ná pacacalupad an sarapati. Ya no puede volar la paloma.
Lupagop. *adj.* Llanura grande, campo ancho, espacioso.
Lupay. *v.* Calmar, aplacar, aquietar, sosegarse.
Lupi. *v.* Doblar filo de arma ó herramienta.—*s.* Dobladura ó vuelta, como la de espada, etc.
Lupiac. *v.* Estar ó poner cóncava alguna cosa; hundirse asiento de silla de bejuco, catre, etc.—*adj.* Cosa cóncava, hundida.
Lupig. *v.* Oprimir, esclavizar, afligir, obrar despóticamente.—Vencer, superar.—Rendirse, darse por vencido. Lupig aco ni Pedro sin quina-adman. Pedro me supera en ciencia. Lupig co siya. Yo le venzo, puedo más que él. Guinlupigan aco niya. Él me ha vencido. Lupig ná aco sini nga acon dara. Me rinde esto que llevo. Malupig. *adj.* Vencedor.—Malupig, malupigun. *adj.* Dèspota, tirano.
Lupisan. *adj.* Coco fruta con poco ó delgado bonote.
Lupit. *v.* Coger, oprimir, apretar, comprimir una cosa con otra.—Nalupit an acon siqui san harigue. Me cogió el pié el harigue.
Lupo. *s.* Estallido de las coyunturas.
Lupoc. *v.* Hender, abrirse, rajarse una cosa. —*s.* Hendidura, abertura, raja.—*adj.* Tierra inclinada.—*v.* Estallar caña entera ú otra cosa cuando se quema.
Lupog. *v.* Arrebatar, usurpar.
Lura. *s.* Saliva.—*v.* Salivar, escupir, arrojar saliva de la boca.
Lurá. *v.* Marearse el que va embarcado.

Lurab. *adj.* Cosa lozana, frondosa.—*v.* Lozanear, ostentar lozanía las plantas. Malurab an humay. Está frondoso el palay.
Luran. *v.* Embarcar mercancías, cargar alguna cosa en carro, nave, etc.—*s.* Carga, cargamento.
Lurang. *s.* Concavidad, ó sea especie de lago ó laguna más ó menos profunda y grande en la mar, que en baja marea queda cerrada, ó á lo más, con una especie de bocana; y en alta marea se cubren de agua sus bordes, excepto la parte firme de la playa. Concavidad en los arrecifes ó piedras de la mar.
Luráun. *adj.* Que se marea cuando va embarcado.
Lurig. *v.* Confiar, esperar, tener esperenza de conseguir alguna cosa.—*adj.* Compasivo.
Lusa. *s.* Liendre, huevecillo del piojo.—*v.* Espulgar ó quitar las liendres.
Lusac. *s.* Cieno, fango, barrizal.—*v.* Mezclar ó cocer arroz con maiz, coco rallado.
Lusad. *v.* Bajar, descender, pasando de un lugar alto á otro bajo.
Luscag. *v.* Esponjarse, crecer arroz ú otra cosa en agua.
Lusay. *s.* Especie de yerba que se cría en el mar.
Lus-ay. *adj.* Puro, sin mezcla de otra cosa. Lusay nga bulauan. Puro oro.—Cosa grata, agradable. Lus-ay nga paghalad. Grato sacrificio.
Lusaun. *adj.* Que tiene liendres.
Lusdac. *v.* Bajarse los pantalones ó mangas que se tienen remangadas; desencoger lo doblado ó arrollado, como pabellón, etc.; descoger de lo plegado, arrollado ó arremangado. Nag lusdac aco san acon sarual. He descogido mis pantalones. Linusdac co an sagyad san pabeyón. He desencogido la parte de abajo del pabellón.
Lusgao. *v.* Abrir ó ensanchar los ojos.
Lusi. *v.* Quebrar; romper; desgarrar, deshacer el puerco el cuerpo del árbol plátano, al comerle.
Lusí. *s.* Guía ó cogollo del tigbao.—*v.* Nacer ó brotar el mismo.
Luta. *v.* Separar ó unir las varias piezas de una cosa, que encajan unas en otras, como las piezas de una flauta.—*s.* Pieza, ó cada una de las partes separables de una cosa que encajan unas en otras.—*v.* Despegar, desasir una cosa de otra.
Lutab. *adj.* Bejuco malo, que salta ó quiebra ㇳ dura poco tiempo.
Lutac. *adj.* Terreno cenagoso, lodoso.—*s.* Hendidura, abertura, raja á lo largo. —*adj.* Cosa abierta ó rajada á lo largo. —*v.* Abrir ó rajar á lo largo.
Lutagot. *v.* Trabajar con ahinco.
Lutaluta. *v. vid.* Luta.
Lutang. *v.* Acedarse, agriarse, avinagrarse la tuba.—*adj.* Tuba áceda, agria, avinagrada.
Lutao. *v.* Sobrenadar, mantenerse una cosa encima del agua ó de otro líquido sin hundirse; boyar, flotar, sostenerse un cuerpo sobre el agua.—Pagpalutao. *v.* Echar, poner ó sacar á flote alguna cosa.
Lutas. *v.* Destetar, apartar el niño del pecho ó el animalejo de la madre para que deje de mamar, y se mantenga comiendo. —Despegar lo que está agarrado, como sanguijuela, garrapata, etc.—Quitar ó arrancar el fruto del pezón ó rabillo que le sostiene.
Lutas ná. Destetado.
Lutay. *v.* Atravesar palo ó caña sobre dos cosas.
Lutbug. *adj.* Tierno, reciente, de poco tiempo.
Luthang. *s.* Cañón, arma de fuego.—*v.* Tirar ó descargar arma de fuego; acañonear; hacer salva ó saludo con armas de fuego.
Lutod. *v.* Campear, sobresalir.
Lutoh. *v.* Llorar, gemir, suspirar por haber sobrevenido una grande desgracia, etc. Naglúlûtoh an ngatanan. Todos gimen.
Lutup. *s.* Término ó señal hasta donde ha llegado alguna cosa. Lutup san taob. Término hasta donde llegó la marea. Lutup sa bangcao. Término hasta donde penetró la lanza.
Lutus. *adj.* Excelente, eminente, sobresaliente.—*v.* Exceder, sobresalir, sobrepujar.
Luyá. *adj.* Juguetón, inquieto.—*v.* Ser juguetón, inquieto. Ayao ca in luyá. No seas juguetón.
Luya. *adj.* Débil, flojo, de poco vigor, ó de poca fuerza ó resistencia.—*v.* Ser ó estar débil, faltar las fuerzas, flaquear, sentir debilidad.
Luy-á. *s.* Jengibre; su raiz es aromática y picante; se usa como medicina, y como especie.
Luyac. *v.* Alegrar, sentir alegría, regocijarse.
Lúyag. *v.* Alegrar, sentir alegría, regocijarse.
Luyang. *s.* Hueco, concavidad, cueva.
Luyao. *v.* Contentar, dar contento á uno. —*adj.* Cosa de poca sustancia, como caldo, tinola, etc.—*v.* Desentonar, cantar mal.

An imo baihon nga langitnon, an nacacaluyao sa acon. Tu rostro de cielo es el que me da contento. Uaray siya inum in sabao, cay maluyao. No ha bebido caldo porque no tiene sustancia. Ayao ca pag canta, cay naluluyao ca. No cantes, que desentonas.

Luyat. *adj.* Plátano verde aún, blando y de poca carne.

Luyo. *s.* Lado, banda, contra costa, parte opuesta.—*v.* Poner al otro lado, ponerse al lado opuesto. Cambiar, mudar una cosa al lado opuesto.—*adj.* Que está acostumbrado á cambiar, mudar ó llevar alguna cosa á uno y otro hombro. Sa luyo. *mod. adv.* Tras, detrás, al lado.

Luyo luyo. *mod. adv.* De uno y otro lado, de una y otra parte, de una y otra banda. —*vid.* Luyo, en todas sus acepciones.

Luyon luyon. *adj.* Terreno cenagoso, pantanoso y profundo.—Caluyon luyonan. *s. sing.* y *plur.* Pantano, pantanos.

Luyus. *v.* Deshinchar, deshacerse ó desaparecer la hinchazón.

M

MA

Ma. *part.* Con esta partícula, antepuesta á la raiz, se forman nombres adjetivos del modo siguiente. Maopay. Bueno.—Maraut. Malo. —Matangis. Llorón.

Ma. *part.* Con la misma partícula se forman adjetivos, repitiendo la primera sílaba de la raiz, conmutando la primera letra, si es de las conmutables. Maninicas. Arrebatador de lo ajeno.—Mananagat. Pescador.—Mananaug. Vencedor.

— Con esta misma partícula, y con *un* ú *on* al fin de la raiz, se forman también adjetivos. Mahadlucun. Temeroso.—Malupigun. Tirano.—Mamarat-yon. Mortal.

— Con la misma partícula antepuesta, se forman nombres sustantivos de la manera siguiente. Manonobus. Redentor.—Mamamaui. Salvador.—Mananagat. Pescador.—Mananambal. Médico, curandero.—Manaragna. Profeta.

— Con la misma partícula, antepuesta á la raiz, se forman verbos neutros é intransitivos. Macadto aco. Yo iré.—Madagat caopay. Hay mucha mar.—Mainum aco. Voy á beber.—Malilibang aco. Voy á obrar.—Maampo ca. Date por vencido. —Maiha ná nga mga tuig. Ya hace muchos años.

Maabughoun *adj.* Celoso, receloso.

Máan. *v.* Escarmentar, desengañarse.—Tomar enseñanza de lo que uno ha visto y experimentado en sí ó en otros, para guardarse y evitar el caer en adelante en peligros.

Maaslumay. *adj.* **(De aslum).** Cosa agria, ó algo agria.

Mabao. *s.* Hermano de padre ó madre sólamente.

Mabaysay. *adj.* Cosa preciosa, hermosa. Mabaysay nga bata. Niño precioso.

Mabdos. *v.* Concebir, quedar preñada la hembra.

Mabuca. *adj.* Palauan y gauay así llamados, de buena calidad. Sonora niyo san coron an mabuca nga gauay. Echad ó poned en la olla el gauay mabuca.

Maca. *part.* Con esta partícula, antepuesta á algunas raices, se forman verbos con la significación de poder hacer, ó hacer efectivamente lo que la raiz significa. También se forman con dicha partícula nombres adjetivos, y en especial los acabados en *ble*; del modo siguiente. Basi macaaagui quitá san dalan, nga iya inaguian. Para que podamos pasar por el camino, que él pasó.—Hababao, diri macacaagui an baloto. Hay poco fondo, no puede pasar el baloto.—Macacaopay ini sa acon Esto me probará bien, me dará la salud.

Macabibido. *adj.* Que causa tristeza, aflicción ó congoja.

Macabubuas. *s.* **(De buas).** Lucero de la mañana.—*fig.* Aurora. Natauo siya nga dao an macabubuas nga nacaca-lihao san caadlauan. Nació ella como la aurora que alegra al día.

Macabuguas. *s.* Lucero de la mañana.

Macadaug. *adj.* Vencedor, que vence.

Macadadacopun. *adj.* **(De dacop).** Agarrador, que agarra ó hace presa.

Macag. *part.* Con esta partícula, antepuest

á la raiz, se forman verbos con significación de hacer, ó poder hacer lo que la raiz denota. Sadang ca macagsugo sa acon. Puedes mandarme.

Macagagahúm. *adj.* Poderoso, omnipotente, que tiene poder.

Macagarahum. *adj.* Poderoso, omnipotente, que tiene poder.

Macagbang. *adj.* Gauay así llamado.

Macañgi ñgithad. *adj.* **(De ñgithad).** Cosa horrible, horrenda, horrorosa.

Macaharadluc. *adj.* Temible, digno de ser temido; horrendo, horrible.

Macalilipay. *adj.* Deleitable, que causa alegría, que deleita ó agrada.

Macalilisang. *adj.* Que estremece, que aterroriza, que horroriza, que aturde; estremecedor, aturdidor.

Macalingat na an humay. *adj.* Palay que principia ya á espigar.

Macalolooy. *adj.* **(De looy).** Pobre, miserable ó desgraciado, pordiosero.

Macalpe. *s.* Arbusto, especie de limón silvestre.—Fruto de dicho arbusto.

Macán. *adj.* Camote así llamado.

Macañguruthao. *adj.* **(De ñguthao).** Cosa admirable, sorprendente, que causa maravilla.

Macaong. *s.* Escudilla grande y basta.

Macapugao. *s.* Enredadera así llamada; sus hojas se usan para hacer buyo.

Macasasala. *adj.* Pecador.

Macasisina. *adj.* Enojoso, que causa enojo ó enfado, que irrita ó incomoda.

Macasusubo. *adj.* Que causa aflicción, pena, congoja.

Macatarambong. *adj.* Majestuoso, soberano, grande.

Macauiuili. *adj.* Deseable; precioso, hermoso.

Macmac. *v.* Golpear ó dar una cosa contra otra, para romperla, abrirla, etc.

Macognit. *adj.* Cosa correosa y dura de mascar, por mal cocida.

Maconit. *adj. vid.* Macognit.

Macot. *v.* Prender bien el fuego, encender bien la leña que se quiere quemar.

Macupa. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria y se come.

Madbad ñga agta *s.* Árbol así llamado, de color negro.

Madho. *v.* Heder, oler mal una cosa.—*adj.* Cosa que huele mal ó que se va corrompiendo, como animal muerto, etc.

Madlus. *adj.* Viento fuerte, recio.—*v.* Arreciar el viento.

Mad mad. *v.* Desmoronar, caerse algún pedazo ó partícula.

Madomot. *adj.* Aborrecedor, que aborrece, que odia.

Madomoton. *adj.* Aborrecedor, que aborrece, que odia.

Madorum-tun. *adj.* **(De domot).** Odioso, digno de odio.

Madugo. *adj.* Sanguíneo, que contiene, echa ó arroja sangre.

Maduha. *adv.* Alguna vez.

Madungdungan. *adj.* Absorto, elevado, extático.

Mag. *part.* Con esta partícula se forman verbos activos, en tiempo que está por venir, y su significación es la misma que lleva la raiz á que se antepone. Maghahatag aco sa imo sin tolo ca pisos. Yo te daré tres pesos.—Magsusurat lá, cono, siya. Dice él que escribirá.

— Anteponiendo las raices dayon, human, tapus y taliuan, aunque la partícula sea de futuro, su significación es de pretérito, del modo siguiente. Dinayon si Juan mag isug. Al momento enfurecióse Juan. Human co ná magdalos. He concluido ya de quitar la yerba.—Tapus ná siya magsurat. Ha concluido ya él de escribir.—Taliuan co ná maginum. He concluido ya de beber.

— Con dicha partícula se forman también algunos adjetivos que indican pluralidad, del modo siguiente.—Lonlon ngatanan mga mag-opay. Todos están buenos; todas las cosas son buenas.—Mag-opay an amon mga lauas. Nuestros cuerpos están buenos.

Magabaga. *s.* Yema de huevo.

Magahat. *adj.* Dañino, perjudicial, que baja del monte á poblado para hacer daño.

Magarabay. *adj.* Conductor, guiador.

Magay. *adj.* Palay fino así llamado.

Magay, magay magay. *s.* Planta de hojas anchas, como la piña; de su filamento se hacen telas finas.—Camisa hecha del filamento de dicha planta.

Magbubuot. *adj.* Que manda, gobierna ó dirige.—*s.* Superior, juez, autoridad.

Magburuhat. *adj.* Hacedor, creador.—Trabajador.—Mga magburuhat. *pl.* Trabajadores, que trabajan.

Magburuot. *adj.* Que manda, gobierna ó dirige.—*s.* Superior, juez, autoridad.

Magca. *part.* Esta partícula denota pluralidad de sujetos que experimentan lo que significa la raiz, y también reciprocidad de acción, aunque sea casual. Magcacagotum dao sira, cay uaray dara n̄ga balon. Pasarán ellos hambre, porque no llevan viático. —An mg̃a bitoon magcacaholog sa lan̄git. Las estrellas caerán del cielo. An mg̃a minatay magcacabanhao ug magcacagoa sa mg̃a linob-gan. Los muertos resucitarán y saldrán de los sepulcros.—Magcacaguican ná sira. Están ya para marchar. —Sira magcacaamay. Padre é hijo, hija, ó hijos.—Sira magcairoy. Madre é hijo, hija, ó hijos.

Magca ruha. *adj. pl.* Mellizos, gemelos.

Magcasi. *part.* Esta partícula denota semejanza ó igualdad de lo que la raiz significa. Si Pedro n̄gan si Juan magcasi inasau-an sira. Pedro y Juan son casados.—Magcasimaluya sira an duha. Los dos son igualmente flojos.—An magcasicatubtuban san tuna. Los extremos de la tierra.

Magcot. *v.* Cuajarse, helarse un líquido.

Magdaraet. *adj.* **(De daet).** Pacífico, que pacifica ó pone paz.

Magdiano. *interj.* ¡Qué!—*adv. m.* Cómo, de qué manera. ¡Magdiano mán an iroy! ¡Qué ha de hacer la madre! ¡Magdiano mán quita! ¡Qué hemos de hacer!—¡Magdiano quitá magdaug! ¡Cómo venceremos!

Mag guirimbal. *s.* Tamborilero.

Maghi. *part.* Esta partícula denota reciprocidad de acción; ó simplemente lo que la raiz significa. Maghihibaton cami sin polong. Porfiaremos en palabras.—Maghibono sira an duha. Se han de herir ellos dos.—Maghihidaláag camo sa mg̃a cabuquiran. Andaréis errantes por los montes.—¿Buot ca maghicaopay? ¿Quieres ponerte bueno?

Maghodlon. *s.* Pez de mar así llamado; se come.

Mago. Animal parecido al mono.

Magohud. *s.* Langosta de mar.

Mag-otud sin tina-i. *loc.* Hijos de una misma madre, hermanos.

Magpa. Esta partícula denota mandar, contribuir ó permitir hacer lo que la raiz significa, ó simplemente efectuarlo. Magpabuhat aco sin coron̄gan. Voy á mandar hacer una jaula.—Magpapaguican aco san despacho. Voy á mandar salir al despacho.—Magpahayag ca san capitan. Preséntate al capitán.

Magpaca. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz significa. Magpacabuhi an tagsa. Procure salvarse cada uno, sálvese cada uno.—Magpapacamasaquit, cono, siya. Dice que se fingirá él enfermo.

Magpacalolooy. *adj.* Pobre, miserable.—Pobres, miserables.

Magpacasasala. *adj.* Pecador.—Pecadores.

Magparabuot. *adj.* Que manda, que gobierna ó dirige.—*s.* Superior, juez, autoridad.

Magpinaob-sanun. *adj.* Humilde.

Magsaloro. *s.* Yerba así llamada; es medicinal.—Gauay así llamado.

Magsapópo. *s.* Gauay así llamado.

Magsi. *part.* Esta partícula denota hacer mútuamente lo que la raiz significa. Mapalaran dao camo, cún magsisihigugma camo. Seréis dichosos, si os amáis.

Magsiqui. *part.* Esta partícula denota semejanza ó igualdad en lo que la raiz significa. Magsiquidaan sira. Son igualmente antiguos.

Magsogpon sin tina-i. *loc.* Hijos ó hijas de una misma madre, hermanos.

Magtalaamay. *s.* Padre é hijo ó hija. An amay n̄gan san anac.

Magtalaanac. *s.* Madre é hijo ó hija. An iroy n̄gan san anac.

Magtalairoy. *s.* Madre é hijo ó hija. An iroy n̄gan san anac.

Magtaladon̄gan. *adj.* Coetáneo, coevo, coeterno.—Que coinciden en una misma edad ó tiempo.

Magtalaposó. *s.* Camarón de mar así llamado; es encarnado; no se come.

Magtarotadong. *adj.* **(De tadong).** Cosa recta ó derecha, algo recta ó derecha.

Maguin. *part.* Esta partícula denota conversión substancial ó accidental de aquello que expresa la raiz á la cual se antepone. An mg̃a cabidoan maguiguincalipayan. Las tristezas se convertirán en alegría.—An alacsio naguindugo. El vino se convirtió en sangre.

Maguipon. *adj.* Hembra preñada ó embarazada.

Maguirug. *adj.* Disputador, que disputa.

Magurang. *adj.* Hermano ó hermana mayor; mayor en edad.

Maha. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz expresa; ó que se efectúa sin intención ó de improviso. Cún mahagugma ca cunta sa acon. Si tú me amaras.—Buligan mo aco basi mahagauas aco san sala. Ayúdame para que yo me vea li-

bre de pecado. Mahapacdol ca. Vas á tropezar.

Mahadlocun. *adj.* Temeroso, tímido, medroso.

Mahal. *adj.* Cosa preciosa, excelente, hermosa, esclarecida, ilustre.—Cosa cara, de precio alto ó subido.—Persona noble, preclara.—*v.* Ser preciosa, etc., una cosa.—Ser cara. Calooyan ca cunta san amon mahal nḡa Patrón. Nuestro excelso Patrón tenga misericordia de tí.—Tauo siya nḡa mahal. Es hombre ilustre.—Minamahal co ini. Tengo esto por más precioso.—Mahal caopay an humay. Está muy caro el palay.—Bobotonḡun co ini nḡa bote cún diri mamahalun. Yo compraré este bote si no es caro.

Mahao bahao. *s.* Ribete de nilo ú otra materia con que se guarnece y refuerza la orilla del salacó, ó la coronilla ó parte de arriba del mismo.—*v.* Ribetear ó poner dicho ribete. Insecto así llamado.

Mahapa. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz expresa; y también efectuarse de improviso ó sin querer lo que dice la raiz. Mahapacolob ca. Vas á caer de bruces.—Madalagan ca nḡani, mahapaligad ca. Si corres, caerás.

Mahatagun. *adj.* Dadivoso, liberal, generoso, propenso á hacer dádivas.

Mahauan. *adj.* Cosa limpia, que no tiene mancha ó suciedad. Mahauan caopay an natad san acon balay. Está limpia la portada de mi casa. An acon caruyag mao in usa nḡa casingcasing nḡa mahauan. Lo que yo deseo es un corazón puro.

Mahi. *part.* Esta partícula denota efectuarse lo que la raiz expresa, sin que directamente se pretenda, sin intención ó de improviso; y también denota lo que la misma raiz significa. Ayao pag agui dida, cay bangin ca mahisura. No pases por ahí, no sea que te hieras con los pinchos que hay puestos.—Uaray aco mahinayon nḡadto sa Basay. No proseguí allá á Basay.—Cumusta co sa imo, nḡa mahitapúan sa pagcarauat sinin surat co nḡa maopay an lauas. Pregunto que cómo estás, y que te encuentres con salud al recibir esta mi carta.

Mahigugmaun. *adj.* Amante, que ama; amoroso.

Mahimayaun. *adj.* Glorioso, digno de honor y alabanza.—Divertido, alegre, festivo y de buen humor.

Mahinarang-pun. *adj.* **(De danḡup).** Aquel á quien uno acude para que le proteja, socorra ó ampare; **protector,** amparador, socorredor.

Mahino-clogun. *adj.* Compasivo, piadoso, benigno.

Mahinoso. *adj.* Que conoce la aptitud ó valor de los perros por las tetas.

Mahinulsulun. *adj.* Contrito, arrepentido.

Mahipa. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz expresa; y también efectuarse de improviso ó sin querer, lo que dicha raiz significa. Mahipacolob ca nḡani, mapipiang ca. Si caes de bruces, encojarás.

Mahipuanḡurun. *adj.* Compasivo, piadoso benigno.

Mahirigugmaun. *adj.* Amoroso.

Mahirocun. *adj.* **(De iroc).** Cosquilloso.

Mahomut. *adj.* Oloroso, que exhala de sí fragancia. Es más usado mahamut. *vid.* Hamut.

Mahonit. *adj.* Cosa dura, que está mal cocida, ó no cuece bien.

Maigue. *s.* Pez comestible de río; tiene verde el lomo.

Mailayat. *adj.* Cimarrón.

Mainatamanun. *adj.* **(De ataman).** Cuidadoso, solícito, diligente.

Maisi paisi. *s.* Árbol de hojas lanceoladas y algo olorosas.—Fruto de dicho árbol. Sus hojas puestas en el vino de nipa le dan un olor y sabor bastante agradables.

Mala. *adv. c.* Mala sugad sin bulauan. Es como oro.—Mala buta ca. Pareces ciego.—Se usa como partícula en la formación de algunos verbos, de la manera siguiente. Pag malaabut quitá sa bongto. Procuremos llegar al pueblo. Nagtalinḡoha cami sin pagmalaabut san misa, uaray cami pacaabut. Hemos procurado llegar á misa, y no hemos llegado.

Malabagacay. *s.* Bejuco así llamado; es de los mejores.

Malabahay. *s.* Àrbol así llamado.

Malacsi. *adj.* Ligero, ágil, veloz.—Travieso, inquieto, revoltoso.

Malagadin. *s.* Arbusto así llamado, especie de limonero.

Mala igang. *s.* Árbol así llamado; es bueno para harigue de edificio.

Malamandaman. *v.* Amanecer, alborear ó rayar el día.

Malamire. *adj.* Cosa sucia, asquerosa, que tiene porquería ó inmundicia. Malamire iton imo bado. Tu camisa está sucia.

Malanalana. *adj.* Que huele á aceite, que está impregnado ó lleno de aceite.—Oler á aceite, impregnarse ó llenarse de aceite.

Malanḡad. *adj.* Desentendido, que finge

no entender una cosa, que afecta ignorarla, que á todo dice que no.

Malapangdan. *s.* Planta playera así llamada.

Malapha. *adj.* Bravo, indómito.

Malapoyot. *adj.* Cosa espesa, densa, condensada.

Malapsa. *adj.* Desobediente, que desobedece.

Malara. *adj.* Cosa venenosa, ponzoñosa.

Malaran. *adj.* Diez mil. Usa ca malaran. Diez mil. Duha ca malaran. Veinte mil. Tolo ca malaran. Treinta mil.

Malasibas. *v.* Amanecer, alborear ó rayar el día.

Malasinoro. *s.* Árbol grande así llamado.

Malasugui. *s.* Pez grande de mar; se come.

Malatábao. *s.* Árbol así llamado.

Malatamban. *s.* Pez así llamado; se come.

Malauan. *s.* Pez llamado mero.

Malaúmao. *s.* Arbusto así llamado.

Malay may. *adj.* Convaleciente.—Convalecer, recobrar las fuerzas perdidas por enfermedad.

Mali. *s.*. Blasfemar, vituperar, ultrajar.

Mali mali. *v.* Blasfemar, vituperar, ultrajar. Tungud sa iyo guinhimalimalian an ngaran sa Dios sa mga diuatahan. Por vosotros es blasfemado el nombre de Dios entre los gentiles.

Malipog-oc. *adj.* Carrilludo, que tiene gordos y abultados los carrillos.

Malirang. *s.* Pólvora. (Así la llaman en algunos pueblos).

Malobago. *s.* Árbol así llamado; con el filamento de su corteza se hacen cordeles, cables, maromas, etc ; y el carbón de su madera es bueno para hacer pólvora.

Malolooyun. *adj.* Misericordioso, compasivo, que tiene misericordia.

Malon. *s.* Parte, partición; herencia.—*v.* Dividir, repartir la herencia ú otra cosa. Nag malon cami san amon salapi. Nos hemos repartido nuestro dinero.

Malonbon. *s.* Montecitos de tierra blanda.

Malon malon. *v.* Dividir, repartir la herencia ú otra cosa.

Malo palo. *s.* Pescado de agua dulce así llamado.

Maluya. *adj.* Cosa débil, floja.

Maluyahun. *adj.* Débil, flojo, de pocas fuerzas.

Máma. *v.* Tomar ó mascar buyo.

Mamad-ás. *s.* Pez así llamado, con pintas encarnadas.

Mamatay. *int.* ¡Mecachis! Usado por la parte de Guioan, Salcedo y Hernani.

Mamarat-yon. *adj.* **(De patáy).** Mortal, que ha de morir, ó está sujeto á la muerte.

Mamat. *s.* Descendencia, linaje, prosapia, estirpe.—*v.* Descender, proceder por natural propagación de un mismo principio, ó persona común, que es la cabeza de la familia. Mga mamat quitá ni Adán. Somos descendientes de Adán.—*v.* Tomar de uno algún animal, semilla ú otra cosa, cuidar de ello y participar del producto que llegue á conseguirse. Nagmamat aco san imo hayop. He participado de tu animal; el animal que me diste ó te tomé, me ha dado cría. Pagmamat ca san acon mga tanum. Toma semilla de mis plantas, y siémbrala para que saques producto.

Mamáui, mamamáui. *adj.* **(De baui).** Salvador, que salva.—*m.* Salvador.

Mámay. *s.* Nombre de respeto y atención con que llaman á algunas personas.

Mamban. *s.* Junco así llamado; su corteza sirve para coser nipas.

Mamhot. *adj.* **(De hamut).** Cosa olorosa, fragante, de olor suave, delicioso.

Mamin. *s.* Pez de color negro así llamado.

Mám-on. *s.* **(De máma).** Buyo compuesto ya y preparado. Papagmám-on aco niyo. Uaray cami mam-on. Dadme buyo para mascar. No tenemos buyo preparado.

Mamomóno. *adj.* **(De bono).** Acuchillador, que hiere.

Mán. *adv. m.* También. Icao mán. Tú también. Cadto mán camo. Id también vosotros.—Asímismo. Sugad mán. Asímismo.

Man. *part.* que se antepone á algunas raices; denota pluralidad, y lo mismo que la raiz significa. Manhohonong cami anay dinhi. Habitaremos antes aquí.

Mana. *s.* Llaman—mana—á las hermanas mayores y á otras mujeres de edad.—*v.* Llamar—mana—á las mismas. Árbusto así llamado.

Manába. *s.* Árbol así llamado.

Manabón. *s.* Pez de mar; se come.

Manáe. *s.* Escarabajo.

Manalisid. *s.* Planta de hoja ancha, que se usa para envolver tabaco en rama.

Manalud. *s.* Gauay así llamado.

Manamilit. *adj.* Que pide licencia ó permiso.

Manamsi. Pez pequeño de mar así llamado; se come.

Mananabang. *adj.* **(De tabang).** Protector, defensor, que defiende.

Mananagat. *adj.* **(De dagat).** Pescador.

Mananambal. *s.* **(De tambal).** Curandero, mediquillo, médico.

Mananáug. *adj.* **(De daug).** Vencedor, victorioso.

Mananap. *s.* Animal irracional.

Mananapay. *s.* Animalejo.

Manaul. *s.* Gavilán, ave de rapiña; su plumaje es de color pardusco.

Manaragna. *s.* **(De tagna).** Profeta.—*adj.* Adivinador, adivino.

Manaram. *s.* **(De naram).** Partero, el que, ó la que hace su oficio.

Manaranggot. *adj.* **(De sanggot).** Que prepara el coco para que destile la tuba; que saca ó recoge la tuba del coco, tubero, mananguetero.

Manatad. *s.* Ave parecida á la tórtola.

Manati. *s.* Arbusto así llamado.

Manaya naya. *adj.* Afable, agradable en la conversación y el trato.

Manay banay. *s.* Árbol así llamado; su fruta no se come.

Manban. *s.* Junco; su corteza se usa para coser nipas.

Manbanun. (En otras partes dicen—mambanun). *adj.* Sitio donde hay muchos juncos—manban.

Manbanun. (En otras partes dicen--mambanun). *adj.* Gato de color pardo.

Manda panda. *s.* Planta así llamada.

Mando. *v.* Guiar, conducir, dirigir.—*s.* Guía, conductor, director, que guia. encamina ó dirige hacia un paraje ó sitio.

Manga. (Los naturales de Sámar y Leyte escriben—**mga**). Artículo de plural. Los, las.

Mangagat. *s.* Pez de color encarnado así llamado.

Mangalho. *s.* Pez así llamado.

Mangangalayo. *s.* Cocinero, cocinera, que cuece la comida.

Mangansili. *s.* Ave de color negro, de pico y patas largas.

Mangarabcab. *adj.* **(De cabcab).** Así llaman al brujo ó embaucador porque, dicen, cava la tierra para desenterrar los muertos.

Mangarahit. *adj.* **(De cahit).** Vocinglero; rencilloso.

Mangatos. *s.* Víbora.

Mangga. *s.* Árbol que en Botánica se llama Manga de indias ó mangífera índica.—Fruto de dicho árbol.

Manggad. *s.* Bienes, hacienda, alhaja, utensilios, dinero, etc. Damo in manggad nira. Son muchos los bienes de ellos.

Manggad. *v.* Despreciar, desestimar y tener en poco. Guinmanggad co an ngaran sa Dios. He despreciado el nombre de Dios.—Abusar, usar mal, excesiva, injusta, impropia ó indebidamente de alguna cosa. Ira pagminanggarun an linganay. Abusan ellos al tocar las campanas.—Cún hinohonongan ná an casingcasing san diosnun nga gugma, iya ná pagmamanggarun an ngatanan nga pinacamahal sa calibutan. Poseido el corazón del divino amor, desestimará todo lo que es tenido por precioso en el mundo.

Manggad. *interj.* ¡Ojalá! ¡Manggad pá macuha co an acon tuyó! ¡Ojalá consiga yo mi objeto!—*adv. m.* No sea que. . . . á ver si. . . . Macadi aco, manggad ná cún macacuha aco san acon tuyo. Me voy á ver si puedo ya conseguir mi objeto.

Mangangaco. *s.* **(De aco).** Fiador, defensor.—*adj.* Que defiende ó protege.

Mangaraco. *s.* **(De aco).** Fiador, defensor.—*adj.* Que defiende ó protege.

Manggaran. *adj.* Rico, poderoso, adinerado, hacendado, acaudalado, opulento.

Manghud. *adj.* Hermano ó hermana menor; menor en edad. Manghud co siya. Es mi hermano menor. Manghud san iya pinamamalayehan. Hermana menor de la pedida por él por esposa.

Mangian. *adj.* Cimarrón, salvaje, montaraz.

Mangil-ad. Cosa fea, torpe, sucia, indecorosa, impura. Mangil-ad nga curulauan. Objeto feo, indecoroso á la vista. Iglicay án mga buhat nga mangil-ad. Evitemos las obras torpes.

Manguinlooyan. *adj.* **(De looy).** Misericordioso.

Manguinloy-an. *adj.* **(De looy).** Misericordioso.

Mangirigo. *adj.* **(De igo).** Certero, diestro y seguro en tirar.—Acertado, que acierta.

Mangnay. *s.* Pez con pintas encarnadas así llamado; se come.

Mangno. *v.* Observar, advertir; atender, cuidar de alguna cosa ó vigilarla.

Mangolo. *s.* Pescado así llamado; se come.

Mangorubat. *adj.* **(De gubat).** Guerrero, desafiador, que desafía ó provoca á los que están pacíficos en su lugar.

Mangoyud. *s.* Langosta de mar.

Mang sad. *adj.* Gallo de largos espolones; animales de cuernos largos.

Mangud. *s.* Insecto pequeño y negro así llamado.

Manhac. *s.* Ave negra así llamada; se come.

Manhi. *part.* Esta partícula denota lo que

expresa la raiz, y tener por tal lo que la raiz significa. Tubangan cunta manhigauas cami siton capolonganan. ¡Ojalá nos veamos libres de ese pleito! ¿Ano manhihimacauat ca sa acon? ¿Qué, me tienes por ladrón?

Manico. *s.* **(De sico).** Codo, ó medida de la distancia que media desde el codo á la extremidad de la mano; ó desde las puntas de los dedos de una mano hasta el codo ó sangría del otro brazo.—*v.* Medir del modo dicho.

Manhihilot. *adj.* Que soba.

Manigul. *s.* Pez de mar así llamado; se come.

Manila. *s.* Capital del archipiélago filipino. Los naturales del interior dicen Maynilad, y otros Maynila.

Maning. *s.* Pez de mar así llamado; es de color verde; se come.

Maninicas. *adj.* **(De ticas).** Arrebatador, ratero, usurpador.

Manioang. *adj.* Flaco, delgado.

Manlalaban. *adj.* Defensor, protector, que defiende ó protege.

Manlalara. *s.* Pez así llamado, con pintas encarnadas; se come. Los pinchos que tiene en el lomo y vientre son algo ponzoñosos.

Manliligaas. *s.* Pez así llamado; es de color verde.

Manliparacay ná an humay. *loc.* Planta de palay que ya tiene tres ó cuatro hojas inclinadas.

Mano. *s.* Palabra de respeto y cariño con que llaman al hermano mayor, y á los mayores en edad.—*v.* Llamar mano á uno.

Manol. *s.* Planta así llamada; su flor es blanca y muy aromática. El agua en que dichas flores se ponen en infusión, se usa como medicamento para varias enfermedades; y también es un gran colirio para el mal de ojos.

Manonsoc. *s.* Medida desde las puntas de los dedos hasta abajo del sobaco.—*v.* Medir del modo dicho.

Manonobus. *s.* **(De tubos).** Redentor.

Manoso. Pájaro así llamado; se come.

Manoso, usa ca manoso ñga tabaco. Una mano de tabaco. Napolo ca manoso an acon quinuha. He tomado diez manos de tabaco.

Manosop. *s.* Ave pequeña así llamada.

Manoto coto. *adj.* Uno por uno, como un coco vale un cuarto; dos cocos, dos cuartos; nueve cocos, nueve cuartos; veinte cocos, veinte cuartos, etc.

Manúc. *s.* Gallo, gallina.—Camanúcan. *s. pl.* Gallos, gallinas.

Manuc manuc. *s.* Gatillo de fusil.—Tranca de madera para puerta ó ventana.

Manug banug. *s.* Agárico, especie de hongo globoso, que nace en el tronco de algunos árboles.

Manug bong. *s.* **(De sugbong).** Medida de la distancia que hay desde la extremidad de la mano hasta el hombro.—*v.* Medir del modo dicho.

Manuhil. *s.* Ave que llaman agachona.

Manuna. *adj.* **(De tuna).** Mono viejo, que no puede ya subir á los árboles y anda por la tierra.

Manung gal. *s.* Arbusto que en Botánica se llama manungal ó manungala.

Manta. *part.* Que sirve de adorno en la oración, y otras veces denota deseo. Diri manta mahihimo. No es posible.—Cun icao manta in quinadto. Si tú hubieras ido.

Mantala. *v.* Publicar, manifestar, hacer notoria una cosa.

Manunulay. *s.* **(De sulay).** Tentador.

Mao. Equivalente del verbo ser. Mao iton ñgani an maopay ñga batasan. Esa es, pues, la buena costumbre.—Mao iton. Eso es.

Maod. *v.* Acordarse apenas, recordar apenas.

Maogopun. *adj.* Defensor, que defiende, protege ó acude en defensa de uno.

Maola. *adj.* Puerco de monte, colmilludo y viejo.

Maopay. *adj.* Bueno, que tiene bondad en su género.—Útil y á propósito para alguna cosa.—Sano, que goza de salud.

Mapa. *part.* Esta partícula denota hacer, consentir, ó mandar hacer lo que la raiz significa. Mapabilin aco sa balay. Yo me quedaré en casa. Mapadaug aco san moros. Me dejaré vencer de los moros. Mapaguican aco san despacho. Voy á mandar salir al despacho. Mapahimo aco can tatay sin balaybalay. Voy á mandar, ó á decir á papá que me haga una casita.

Mapait pait. *adj.* Cosa amarga, ó algo amarga.

Mapaob-sanun. *adj.* **(De obus).** Humilde.

Mapaobusun. *adj.* **(De obus).** Humilde.

Mapasalioun. *adj.* **(De salio).** Perdonador, indulgente, que perdona.

Mapat-lairun. *adj.* **(De pat-laid).** Justo, recto, instructivo, que enseña y obra con rectitud.

Mapuanğurun. *adj.* **(De puanğud).**

Compasivo, que se compadece, que tiene piedad y misericordia.

Mapuca. *s.* Árbol así llamado; su fruta se come.

Mapula. *s.* Fruto del árbol tambis.

Mapulá. *adj.* Cosa encarnada.

Maqui. *part.* Esta partícula denota ser uno aficionado ó tener por costumbre lo que expresa la raiz; pedir, rogar, suplicar desear ó hacer lo que expresa la raiz. Maquituba si Juan. Juan es aficionado á la tuba. Maquipasi si Pedro. Pedro es aficionado á comer lechón. Maquilibacun n͠ga tauo. Hombre amigo de murmurar.

Maquidadacópun. *adj.* **(De dacop).** Diestro en coger, prender, ó hacer presa.

Maquig. *part.* Esta partícula denota ser uno aficionado ó tener por costumbre lo que expresa la raiz, ó hacer lo que dice la raiz, y algunas veces indica pluralidad de actos, ó hacer muchas veces lo que la raiz significa. Maquigsaro aco anay sa iyo. Os suplico me dejéis comer antes con vosotros, en vuestro mismo plato. —Maquiquigsari iton cabataan. Van á pelear esos niños.—¿Di ca maalo maquigatubang sa imo agaron? ¿No te avergüenzas presentarte á tu amo? Di ca maquighilauas. No fornicarás.

Maquilas. *adj.* Inquieto, travieso; que se mueve ó inclina.

Maquinaádmanun. *adj.* **(De aram).** Sabio, inteligente, instruido.

Maquitanáman. *adj.* **(De tanum).** Aficionado á tener huerto; hortelano, hortelana.

Mara. *v.* Secar, enjugar, quitar la humedad á una cosa.—*adj.* Cosa seca, enjuta. Mamara ná an tuna. Está ya seca la tierra.

Marabaraan. *s.* Pez así llamado; su color es encarnado.

Marampag. *adj.* Copado, copudo, que tiene mucha copa.

Marangnon. *adj.* **(De mangno).** Aquello que se cuida o vigila; aquel á quien hay que cuidar ó vigilar.

Mararapad. *s.* Pez así llamado; se come.

Marat. *v.* Erizarse, levantarse, ponerse rígido y tieso el pelo.

Maraut. *adj.* Malo, que carece de la bondad que debe tener.—Dañoso ó nocivo á la salud.—Que se opone á la razón ó á la ley.—Enfermo, que padece enfermedad.

Marayparay. *s.* **(C)** Cizaña ó yerba que nace entre el palay. Especie de vena venenosa que tiene el pez botete en el interior.

Margaha. *s.* Arena fina ó polvos de escribir.

Margoso. *s.* Balsamina.—Fruto de dicha planta.

Marho. *v.* Heder, oler mal una cosa.—*adj.* Cosa que huele mal ó principia á corromperse, como animal muerto, etc.

Mariapa. *s.* Planta, cuyas hojas tienen el centro de su anverso de color de sangre, cuando nuevas; y después su color es amoratado, mas sus extremidades y el reverso son de color pajizo claro. Las hojas de dicha planta se usan como medicamento en algunas heridas.

Maro. *s.* Estambre de la flor; flor del palay.

Marocapoc. *v.* Hacer ruido aguacero, viento, agua, etc.

Marol. *s.* Planta de rosa blanca, sampaga blanca y olorosa.

Maromaglidong. *adj.* **(De lidong).** Cosa redonda, ó algo redonda.

Marong parong. *s.* Mariposa así llamada.

Marot. *v.* Acostumbrarse, tener costumbre de alguna cosa.

Masabasa. *adj.* Arroz cocido con mucha agua.—*v.* Cocer arroz con mucha agua.

Masag. *s.* Cangrejo de mar así llamado.

Masag basag. *s.* Ternilla de la nariz.

Masagad n͠ga dalan. *adj.* Camino seguido.

Masagang pagcaon. *adj.* Que se convida á comer sin ser convidado.

Masapara. *adj.* Cosa áspera, tensa, dura.

Masapluray. *adj.* **(De saplud).** Cosa áspera, ó algo áspera al gusto.

Masaragmit. *adj.* Ligero, ágil, veloz, pronto.

Masariyaya. *adj.* Alegre, jovial, apacible.

Masayon. *adj.* Cosa fácil de hacer.—*s.* Ser fácil una cosa.

Masbang. *adj.* Camino real, ó por donde se pasa.

Masiga. *adj.* Resplandeciente, brillante.

Masilac sigac. *adj.* Resplandeciente, brillante.

Masilao. *adj.* Respladeciente, brillante, que ilumina.

Masiláyre. *s.* Camote así llamado.

Masilhag. *adj.* Cosa rala, que se trasluce.

Masinabutun. *adj.* **(De sabut).** Sabio, inteligente, instruido.

Masinagdonun. *adj.* **(De sagdon).** Aconsejador, que aconseja.

Masinalacbun. *adj.* Que manda, que tiene bajo su poder á otros para una obra.

Masinao. *adj.* Cosa resplandeciente, brillante.

Masinaquitun. *adj.* Enfermizo, que tiene poca salud.

Masinaquit-nun. *adj.* Enfermizo, que tiene poca salud.

Masinug-tanun. *adj.* **(De sogot).** Obediente, cumplidor.

Masirum. *adj.* Oscuro, que carece de luz ó claridad.

Masoit. *adj.* Rebelde, indócil.—Traidor.

Masona. *adj.* Claro, que alumbra ó da luz.

Masoso. *adj.* Que tiene niño de pecho; que aún tiene leche.

Mata. *s.* Ojo: órgano de la vista en el hombre y en los animales.—Ojo de aguja ó cosa semejante. ¡Cadadagco san mata san isda! ¡Qué grandes son los ojos del pez! —*v.* Mirar. Opaya nga camata. Mira bien. —Pagmata. *v.* Despertar el que duerme. Pagmata ná. Despierta ya.

Mata sin hinoc-tan. *s.* Malla, ó cada uno de los cuadriláteros que, formados por cuerdas ó hilos que se cruzan y se anudan, constituyen el tejido de la red; ojo.

Matabag. *s.* Luna nueva que principia á verse.—Salida de la luna nueva que empieza á verse.

Matagaádlao. *adj.* Cada día, todos los días.—*adv. t.* Diariamente.

Matáhud. *adj.* Respetuoso, que respeta.

Matahúm. *adj.* Cosa preciosa, linda, hermosa.

Matahurun. *adj.* Respetable, digno de respeto.

Matalairun. *adj.* Justo, recto.—Instructor, que instruye.

Matálao. *adj.* Cobarde, tímido, medroso.

Matalapasun. *adj.* Transgresor, que quebranta un precepto, ley ó estatuto.

Matalapas-nun. *adj.* Transgresor, que quebranta un precepto, ley ó estatuto.

Matalinsacobun. *adj.* **(De sacob).** Protector, amparador.

Mata mata. *s.* Ojo de aguja ó cosa semejante.—Figura de ojo.

Matamata sin damahan. *s.* Escaque, ó cada una de las casas cuadradas en que se divide el tablero para el juego de damas, etc.

Matangda. *s.* Persona que, en los barrios ó rancherías, hace las veces de superior, y representa á la autoridad del pueblo, por mandato ó nombramiento únicamente del capitán.

Mataramdun. *adj.* **(De tamud).** Agradecido.—Humilde.

Matari. *adj.* Palauan ó gauay de mal sabor.

Matarotam-isay. *adj.* **(De tam-is).** Cosa dulce, ó algo dulce.

Matatamban. *adj.* Que huele á pescado tamban.—*v.* Oler á pescado tamban.

Matarotam-is. *adj.* Cosa algo dulce.

Mat-hum. *adj* **(De tahúm).** Cosa preciosa, linda, hermosa.

Matindogun. *adj.* Caña-dulce así llamada, que nace recta.

Matinoorun *adj.* **(De tuod).** Creyente, que cree.

Matinumanum. *adj.* **(De tuman).** Justo, recto, observante, cumplido, que cumple.

Matnḡun. *v.* Advertir.—*s.* Advertencia.

Matnug. *adj.* Sin igual, sin comparación, grande.

Mato. *v.* Añadir leña al fuego, hacer que arda, aumentar el fuego.

Matumat. *v.* Decir, contar, explicar una cosa.

Matuod. *adj.* Cierto, verdadero. Matuod an polong co. Es cierta mi palabra. Si Jesucristo Dios nga matuod, ug tauo mán nga matuod. Jesucristo es Dios verdadero y hombre verdadero.—*adv. afirm.* Ciertamente. Matuod, diri si Juan an nacasamad. Ciertamente, no es Juan el que hirió.—Creer lo que otro dice. Pagmatuod ca dacon. Créeme.—Diri aco nacacapagmatuod sa imo, cay di ca nagsusumat san camatuoran. No puedo creerte, porque no dices la verdad. *s.* Verdad.—Iguinsumat co sa iya an matuod. Yo le dije la verdad.

Matuod nḡa matuod. *m. adv.* En verdad, en verdad. Matuod nga matuod an polong co diyo. En verdad, en verdad os digo.

Maugad. *v.* Ensancharse, dilatarse.

Mauyac. *adj.* **(De uyac).** Malvado, perverso.

May. *v.* Haber, tener. ¿May camo isda? ¿Tenéis pescado? May cami isda. Tenemos pescado. Ibalic ini nga oficio, may ná pag-tuman. Cumplementado este oficio, vuélvase.

Maya. *s.* Pájaro pequeño así llamado; andan en bandadas, y son muy perjudiciales al palay.

Maya-maya. *s.* Pescado así llamado, de color encarnado; se come.

May-adá. *v.* Haber, tener. Cun may adá ná camo humay, parad-an aco sin lima ca baquid. Si tenéis ya palay, mandadme cinco cavanes.

Mayahun. *adj.* Lugar ó sitio donde hay muchos pájaros llamados mayas.—Enano, pigmeo, persona muy pequeña.

Mayamit. *adj.* Cosa sabrosa, de buen gusto.

May-aon. *v.* **(C)** Haber, tener.

Mayomo. *adj.* Cosa blanda, tierna.

Miay. *v.* Sobrar, llenar.—*adj.* Lleno, sobrante en medida de líquidos.

Milo pico. *s.* Pájaro así llamado. En algunas partes le llaman *tuao.*

Milong bilong. *s.* Pez así llamado; se come.

Mime. *v.* Extender, ensanchar con las manos cosa blanda, como cera, barro, etc. —Extender la morisqueta en el plato, etc.

Minay. *s.* Caña-dulce así llamada.

Minamahál. *adj.* Lo que se tiene por más precioso, de más valor, ó en más estima.

Minamaópay. *adj.* Lo que se tiene por mejor, más bueno, ó por bueno.

Minamaraut. *adj.* Lo que se tiene por malo, peor, ó más malo.

Minamatádong. *adj.* Lo que se tiene por más justo, ó que lo cree uno de su derecho.

Minamatahún. *adj.* Lo que se tiene por mas precioso y hermoso.

Minaría. *s.* Gauay así llamado.

Minatáy. *adj.* **(De patay).** Muerto, difunto.—*s.* Cadáver.

Mingao. *adj.* Triste, lleno de tristeza; melancólico; desconsolado, que carece de consuelo.—Silencioso, que calla; lugar donde se guarda silencio ó hay quietud. *v.* Entristecer, desconsolar. Estar en silencio; gozar de quietud y paz. Mamingao an acon casingcasing, cay namat-yan aco san acon anac. Mi corazón está triste, porque se me ha muerto mi hijo. Mamingao caopay an mga tauo sa bongto. Está muy silenciosa ó pacífica la gente del pueblo. An maraut mo nga batasan asay nacacamingao sa acon. Tu mala costumbre es la que me entristece. Namingao cami niyan. Ahora gozamos de paz.

Mimingauong. *adj.* Triste; melancólico; afligido.

Minglay. *v.* Marchitarse, ajarse, agostarse las plantas por el mucho calor. Nanhiminglay an pálua san gauay, cay maadlao caopay. Se marchita la hoja del gauay, porque calienta mucho el sol. *adj.* Cuarta parte de un cate.

Minio. *adj.* Casado, casada, matrimonio, ó sea personas unidas en matrimonio. Usa cami ca minio. Somos un matrimonio.

Minoisis. *adj.* Camote así llamado.

Minonga. *s.* Arbusto así llamado.—Savia de dicho arbusto, que se usa en vez de cola para pegar hojas de libro, etc.

Minoron. *s.* Comistrajo compuesto de arroz, coco y azúcar, que se fríe un poco en el carajay, y después, envuelto en hoja de plátano, se cuece en una olla, poniendo un poco de agua.

Miris. *v.* Deshacer, como se deshace entre los dedos un grano de cacao lleno de gorgojo.

Mirit. *v.* Mojar, humedecer una cosa con agua ú otro líquido.—*adj.* Cosa mojada.

Miró. *s.* Gato de algalia.—*v.* Coger ó matar dicho animal las gallinas, etc.

Miro. *v.* Entretejer, enlazar ó cruzar el bejuco ú otra cosa, cuando se amarra un quilo, etc.; amarrar entretejiendo, enlazando ó cruzando aquello con que se amarra.

Mirong pirong. *v.* Amusgar, echar hacia atrás las orejas el caballo ú otro animal en ademán de querer embestir, etc.

Misá. Pollo, polla; cría de gata, ratón, ave, etc.—*v.* Sacar los pollos la gallina ú otra ave. Nagmisá ná an tamsi. Ha sacado ya sus polluelos el ave. Duduha an misá nga namatáy. Han muerto dos polluelos.

Misa. *s.* Sacrificio incruento de la Ley de gracia, en que, bajo las especies de pan y vino, ofrece el sacerdote al Eterno Padre el cuerpo y sangre de Jesucristo.—Pagmisa. *v.* Decir misa. Nagmimisa an Padre. Está diciendo misa el Padre.—Pagpamisa. *v.* Mandar decir, aplicar ú ofrecer misa. Pamisa. Limosna para misa. Nagpapamisa aco sa mga calag. Ofrezco una misa por las almas, ó doy la limosna para una misa por las almas. An calag san acon amay an acon iguinpapamisa. Doy la limosna para una misa por el alma de mi padre.—Canan tolo ini nga pamisa. Esta es limosna para tres misas.

Misao pisao. *adj.* Piedras sueltas por donde difícilmente se puede pasar.

Misay. *s.* Gato, gata.

Misic. *v.* Saltar los granos del mortero al pilarlos ó mojarlos.—Saltar lo que se parte ó corta.—Escapar, huir, zafarse, librarse, eximirse de alguna cosa.

Miting piting. *s.* Calcañar, talón, nervios ó tendones hacia la parte del zancajo.

Mitóo. *s.* El credo.—*v.* Creer.

Mito. *v.* Alzar la sagrada hostia y caliz.—Pagmito. *s.* Elevación de la sagrada hostia y caliz.

Mius. Componer, recoger y guardar las cosas.

Miut. *v.* Componer, recoger y guardar las cosas.

Mo. *genit.* de *sing.* del *pronomb.* Icao. Tú. Se pospone al verbo en la oración; mas cuando ésta principia con negación, suele anteponerse. ¿Ano an guinbubuhat mo dida? ¿Qué estás haciendo ahi? Dadun mo ini. Lleva esto. Lanaton mo sira. Síguelos.

Mo. Palabra que sirve de adorno en la oración, sin tener significación alguna. Uaray aco pacasimba, cay sinaquitan mo aco. No he podido oir misa, porque estoy enfermo.

Mobo. *adj.* Coco bajo y de poca altura así llamado.

Mocmoc. *v.* Dar, pegar, golpear, frotar una cosa con otra ó contra otra. Iguinmocmoc nira si Pedro sa tuna. Han golpeado ellos á Pedro contra la tierra.

Mocoboco. *s.* Tobillo.—Nudo de caña.—Tubérculo de árbol.

Mocol. *v.* Abultar el carrillo, como cuando se tiene una cosa en la boca.

Mod bod. *s.* Pez así llamado y de color blanco.

Mod-ilan. *adj.* De grandes y abultados labios.

Mod-mod. *v.* Apretar, comprimir una cosa contra otra.—Dar, pegar, golpear, frotar una cosa contra otra.

Modotan. *adj.* Befo, bezudo, grueso de labios.

Mogot. *v.* Poner ceño ó arrugar la frente y crujir los dientes; crujir ó hacer ruido con los dientes.

Mogso. *v.* Nacer la criatura, salir á luz.

Mohog. *s.* Moco; humor espeso y pegajoso que fluye por las fosas nasales. Di mo pahirun an mohog san imo camut. No te limpies los mocos con la mano.

Moh moh. *s.* Migaja ó grano de arroz que cae fuera del plato al comer.

Molapula. *s.* Yema de huevo.

Molatuc. *adj.* Cosa tostada, ó de color subido y obscuro.—Tostar al sol. Namomolatuc san adlao. Está tostado del sol.

Mol mol. *v.* Chupar el dedo; meter el dedo en la boca.—Dar de comer al niño, metiendo la comida en su boca.

Molocmocon. *v.* Hablar precipitadamente, comiéndose las palabras.

Molocun. *v.* Arrollar una cosa.—Encogerse el que está echado.

Molo moco. *v.* Pronunciar mal.

Molopolo. *s.* Planta así llamado; es medicinal.

Molos. *s.* **(C)** Monte más pequeño ó bajo que los restantes.

Molud mogud. *v.* Pronunciar mal.

Momho. (En otras partes dicen—**mamho**). *v.* Malearse, echarse á perder carne, pescado, etc.

Mómo. *v.* Golpear, frotar, refregar sobre alguna parte la ropa cuando se lava.—Golpear el coco sobre alguna parte para abrirle y beber su agua.

Mómó. *v.* Tapar la boca.—Migaja, grano de arroz cocido, etc.

Momo. *s.* Pez negro de río; se come.

Monbon. *s.* Arenal, bajo ó banco de arena en la mar.

Mong-gos. *s.* Planta así llamada.—Fruto de dicha planta; se come.

Monocsoc. *v.* Medida de la distancia que media desde la extremidad de la mano hasta el sobaco.

Monpon. *s.* Gusano así llamado; es perjucial á los árboles y plantas, donde se cría. Este gusano se halla dentro de una bolsita bastante fuerte, labrada por el mismo; el bisaya usa dicha bolsita para poner en ella dinero ú otra cosa.

Montauan. *v.* Dar saltitos como el niño que principia á andar; hacer pinitos el niño.

Mo oc. *v.* Sobresanar, cerrar una herida sólo por la superficie, quedando dañada la parte interior.

Mo óng. *s.* Pez de mar así llamado; tiene la cola negra; se come.

Moragbas. *s.* Pez pequeño de mar; se come.

Moroy. *v.* Desmayarse; debilitarse, faltar las fuerzas.

Moromon. *v.* Estregar una cosa entre las manos; echarla á perder.

Moron. *s.* Madeja. Usa ca moron nga tingcal. Una madeja de algodón.

Moropio. *adj.* Vecino, natural de un lugar.

Moroporo. *s.* Constelación ó grupo de estrellas así llamadas.

Moropoto. *s.* Arbusto así llamado.—Fruto de dicho arbusto.—Planta ó malva silvestre así llamada.

Moros. *adj.* Moro, mora, natural de las regiones donde se sigue la secta de Mahoma; infiel de Joló ó de Mindanao.—Camorosan.—*s. pl.* Moros.—Tierra de moros.

Morosun. *adj.* Que hay moros. Ayao ngadto sa Sulat, cay morosun. No vayas á Sulat, porque hay moros.

Moson. *v.* Purgarse.

Mos-on. *v.* Tener ó padecer cursos.—*s. pl.* Cursos, evacuaciones.

Moto. *s.* Animal marino así llamado.

Motón. (Término español). *s.* Garrucha de

diversas formas y tamaños, con una ó más ruedas sólidas y giratorias, acanaladas en su circunferencia, por donde se pasan los cabos, maromas, cordeles, etc.

MU

Mugdas, hinugdas. *v.* Llover recio ó con fuerza.—*adj.* Aguacero fuerte.

Mugo. *v.* Decir, hablar, manifestar, declarar una cosa. Onhan patayan nga pagmugo. *fr. fam.* Antes morir, que decir la verdad; ó antes mártir, que confesor.

Mugos. *s.* Árbol así llamado.

Mulag mulag. *v.* Hablar, conversar.

Mulalong. *v.* Ver, examinar, observar bien una cosa.

Mulan bulan. *s.* Pez así llamado; de color blanco y ojos grandes.

Mul-at. *v.* Abrir los ojos. Di pa mul-at an mata san tio. Todavía no ha abierto los ojos el cachorrillo.

Mulay. *v.* Tentar, provocar.—*s.* Tentación provocación. Nagmulay sira sa acon. Ellos me han tentado. Iguinmulay aco ni Pedro. Me ha provocado Pedro.

Munca nga gauay. *adj.* Gauay así llamado.

Muncauas ó mungauas. *v.* Arriesgar, poner en peligro, exponerse.

Mungao. *v.* Estar uno medio dormido y sin saber lo que hace.

Mungao mungao. *s.* Mosquito así llamado.

Mungay. *v.* Sosegarse, estar quieto ó sosegado.

Mungaya. *v.* Gozar, disfrutar de algún bien.

Mungit. *v.* Pegarse la comida á los labios.

Munos. *s.* Palay de secano, así llamado.

Murayao. *v.* Estar ó vivir en paz y sosiego. *adj.* Pacífico, sosegado.

Muromud. *v.* Atar, amarrar bien la vianda envuelta en hojas de anájao ú otra cosa.

Muro muro. *adj.* Pobre y miserable, angustiado.

Mus mus. *adj.* Cosa intensa, vehemente.

Musa. *v.* Lavar los pies. Namumusa aco. Me estoy lavando los piés.

Musá. *v.* Sacar las aves los pollos.

Musag busag. *s.* Clara de huevo.

Muta. *s.* Legaña, humor que destilan los ojos y queda cuajado y pegado á las pestañas y lagrimales.

Muta buta. *s.* Marisco con pinchos así llamado.

Mutia. *s.* Perla, concreción que se forma en lo interior de la concha conocida con el nombre de madre perla; aljófar, ó conjunto de perlas de figura irregular, comunmente pequeñas.

Mutaun. *adj.* Legañoso, que tiene legañas.

Muyamoy. *s.* Sueño profundo.—*v.* Dormir sueño profundo.

N

NA

Na. *adv. t.* Ya. Guinbuhat co ná an sadá. Ya he hecho la puerta. Natuman co ná an imo sugo. Ya he cumplido tu mandato.

Na. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz; empléase también en los verbos neutros, y en algunos otros verbos, así en activa como en pasiva, y se usa en tiempo presente ó pasado. Namolong siya. Dijo él. Namamalandog sira san mga casaquita san aton Manonobus. Están ellos meditando los dolores de nuestro Redentor. Napaquita liuat sa ira an bitoon, nga natago san pagdatong nira sa Jerusalén. Se les apareció otra vez la estrella, que se habia ocultado al llegar ellos á Jerusalén.

Ná. *part.* usada sólo como adorno y antepuesta á la partícula *mán.* Aco ná mán. Yo también, yo ahora. Camo ná mán. Vosotros también, vosotros ahora.

Naca. *part.* Esta partícula denota hacer efectivamente lo que la raiz significa; y otras veces expresa poder hacer lo que la misma raiz dice: se usa en tiempo presente y pretérito. Nacaopay siya san mga magsaquit. Curó él á los enfermos. Si Pedro nacasamad can Juan. Pedro hirió á Juan.

Nacag. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz; y se usa en tiempo presente y pretérito. Nacaghatag siya sa acon sin cahate. Me dió él dos reales. Nacagbuyayao aco. He maldecido.

Nabó. *s.* Arbusto espinoso así llamado; su corteza es fibrosa y sirve para hacer cuerdas y otras cosas. Dice el bisaya, que

dicho arbusto muere cuando ya tiene tres ó cuatro años.

Nacnac. *v.* Sacudir, mover violentamente una cosa á una y otra parte.—Golpear una cosa ó conmoverla al aire con violencia para quitarle el polvo, etc.—Mover sus alas las aves.—Caerse una cosa á pedazos, por estar podrida, etc.—Caerse ó derramarse palay del costal, etc—*adj.* Cosa continuada, que se dilata ó penetra.

Nacon, (Naco). *genit.* del *pronomb.* Aco. Yo. Nacadto siya sa balay nacon. Estaba él en mi casa.

Nag. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz; y se usa en tiempo presente y pretérito. Nagbuhat cami sin balay. Estamos haciendo casa. Naglacat ná an sacayán. Anda ya la embarcación.

Naga. *s.* Narra, árbol que, en Botánica, se llama Pterocarpo sandalino.

Nagca. *part.* Esta partícula denota pluralidad de sujetos que experimentan lo que dice la raiz; y también denota reciprocidad de acción, aunque sea casual; se usa en tiempo presente y pretérito. Damo an tauo nga nagcacamatáy. Es mucha la gente que muere. Nagcacalacat an mga cabataan sa baybay. Andan los niños por la playa. Nagcadatong ná sira. Han llegado ya ellos.

Naghi. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz expresa; y también que los sujetos padecen lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. Naghihidalaag sira sa cabuquiran. Andan errantes por los montes. Naghihicalooy aco caopay. Lo paso muy mal. Naghibaton cami sin polong. Hemos altercado en palabras. Naghibaton camí sa ira. Replicámosles.

Nagnag. *v.* Limpiar, lavar.

Nagotnot. *v.* Rugir ó sonar una cosa cuando se rasga, rompe, corta, etc.

Nagpa. *part.* Esta partícula denota hacer, mandar hacer lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. Nagpauli ná sira. Ellos se han vuelto ya. Nagpacaon aco sin usa nga macalolóoy. He dado de comer á un pobre.

Nagpaca. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz expresa; y también fingimiento, y tener por tal lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. An aton Guinoo Jesucristo nagpacatauo sa pagpanobus sa aton. Nuestro Señor Jesucristo se hizo hombre para redimirnos. Nagpacaopay siya san mga magsaquit. Él sanó á los enfermos. Nagpacaraut aco san acon igcasitauo. He hecho mal á mi prójimo. Nagpacaaga camı panagat. Estuvimos pescando hasta la mañana.

Nagsi. *part.* Esta partícula denota reciprocidad, ó que hay participación en lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. Nagsisihigugma ná cami. Nos amamos ya. Ngatanan sira nagsisipaquiana. Todos ellos se preguntaban.

Nagsiqui. *part.* Esta partícula denota semejanza ó igualdad en lo que la raiz expresa; se usa en tiempo presente y pretérito. Nagsisiquimatálao sirá an duha. Los dos son igualmente cobardes.

Naguin. *part.* Esta partícula denota conversión substancial ó accidental de la cosa, en lo que expresa la raiz; se usa en tiempo presente y pretérito. An pagcaalacsio naguindugo niya. La sustancia del vino se convirtió en su sangre. An alacsio naguintubig. El vino se convirtió en agua.

Naguini. *s.* Enredadera así llamada. Dice el bisaya, que, cocidas las raices, hojas y vástago de dicha enredadera en aceite nuevo de coco, son medicamento para heridas.

Naha. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz dice, y también efectuarse lo mismo por casualidad, sin intención, ó de improviso; se usa en tiempo presente y pretérito. Aton guindadayeg adton nahaona nga horas nga iguintuha can María. Nosotros bendecimos aquel primer instante en que fué creada María. Nahasimang cami sa dalan. Nos extraviamos en el camino. Nahapagmata aco sadto. Desperté yo entonces. Nahagugugma aco sa imo. Yo te amo. Nahabalinas aco. Me resbalé.

Nahapa. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz, y también que se efectúa por casualidad, sin querer, ó de improviso; se usa en tiempo presente y pretérito. Nahapasucamud siya sa tuna sin macaduha. Cayó él en tierra dos veces. Nahapaligad aco. Caí á tierra.

Nahi. *v.* Unir, juntar dos ó más pedazos de tela ú otra cosa, cosiéndolos con hilo ó bejuco, como hacen los pescadores cuando unen ó juntan dos chinchorros ó redes.

Nahi. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz dice, y también efectuarse lo mismo por casualidad, sin intención, ó de improviso; se usa en tiempo presente y pretérito. Nahigugma aco sa imo sa guihapon.

Yo siempre te amo. Nahisasacop ná siya sa padrón. Está él inscrito ya en el padrón. Nasamad an acon ulo, cay nahipacdol aco. Mi cabeza está herida, porque di, ó tropecé con ella.

Nahipa. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz, y también que se efectúa lo mismo por casualidad, sin querer, ó de improviso; se usa en tiempo presente y pretérito. Nahipacolob siya. Cayó él de bruces.

Nahon. *v.* Trabajar uno la sementera, abacá ó cocales de otro, é ir á medias en lo que se recoja.

Nahot. *adj.* Abacá ó piña muy fina; camisa hecha de lo mismo.

Nama. *v.* Procrear, engendrar, multiplicar una especie.

Namcum. *v.* Concebir la hembra.

Namilit. *v.* Pedir licencia ó permiso.

Namit. *adj.* Sabroso, gustoso y delicioso, grato al sentido del gusto.—*v.* Estar ó ser sabrosa, deliciosa ó gustosa una cosa.

Namo. *s.* Humazo, ó envoltorio de hojas secas, que ponen los bisayas cerca de los panales, y encienden dicho envoltorio para que haga humo denso ó espeso y huyan las abejas.—*v.* Dar humazo á las abejas.

Namoc. *s.* Mosquito.

Namon, Namo. *ganit.* del *pronomb.* Cami. Nosotros, nosotras. Nasayoran namon an mḡa nahimumutang sa imo surat, ug nagpapahabaro cami dimo nḡa dinhi sa amon uaray gud nahi-aáguiar nḡa tadio nḡa sugad. Quedamos enterados de lo que nos dices en tu carta, y te manifestamos, que aquí no se encuentra tinaja igual.

Nan. *part.* Esta partícula denota pluralidad, y también lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. Damo an mḡa tauo nḡa nanhohonong sa calibutan. Mucha es la gente que habita en el mundo. Nanḡunguliat an mḡa cabataan. Gritan los muchachos. Nanharoc ná cami. Ya hemos besado.

Nana. *s.* Materia, pus, podre de llaga, etc.—*v.* Tener ó echar materia lo dicho.

Nanag. *v.* Asar una cosa entre brasas.

Nanam *s.* Sabor de una cosa.—*v.* Gustar, probar una cosa.

Nananḡatid. *adj.* Cuellierguido.

Nanao. *v.* Mirar al fondo del agua como para ver alguna cosa.

Nanap. *v.* Arrastrar, gatear, andar á gatas.

Nanay. *s.* Mamá: voz equivalente á madre, de que usan muchos, y especialmente los niños; también llaman *nanay* á la abuela y á otras mayores.

Nang nang. *v.* Aumentarse la herida, etc.

Nanhi. *part.* Esta partícula denota lo que expresa la raiz; y también tener por tal lo que la misma raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. Damo an mḡa tauo nḡa nanhihigauas sa padrón. Es mucha la gente que no está empadronada. Nanhihimaraut aco sa imo. Yo te tengo por malo. Nanhihinḡatorog ná sira. Están ya ellos durmiendo.

Náno? *adv. interrog.* ¿Qué?—¿Qué dices?—¿Qué quieres?—¿Qué cosa? ¿Náno ca? ¿Qué quieres tú?

Nanong. *v.* Advertir, considerar, prevenirse.—Mananong. *adj.* Prudente, prevenido, preparado.

Napa. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz; y también mandar, poder hacer, permitir lo que expresa la raiz; se usa en tiempo presente y pretérito. Napahayag aco sa Padre. Me he presentado al Padre. Napaquita ná aco sa capitán. Me he presentado ya al capitán. Napaharani siya sa con. Se acercó él á mí.

Napapag. *part.* Esta partícula se antepone á algunas raices, y denota mandar, ó consentir en lo que la raiz expresa; se usa en tiempo presente y pretérito. Napapagbuhat an capitán sin usa nḡa camalig. Ha mandado el capitán hacer un camarín. Napapag raysang siya sa cruz. Quiso él ser clavado en la cruz.

Napasi. *part.* Esta partícula denota lo que la raiz dice; se usa en tiempo presente y pretérito. ¿Nagpasingain siya? ¿Hacia dónde ha ido? Napasinḡadto sa Manila. Ha ido á Manila. Napasinḡanhi aco sa imo. He venido á tí.

Napinap. *v.* Allanar lo desigual.

Napó. *s.* Montón pequeño de tierra blanda. —*v.* Formarse montones pequeños de tierra blanda.—Canapóan. *s. pl.* Montones pequeños de tierra blanda.

Napo. *s.* Plantío de raices comestibles.

Naqui. *part.* Esta partícula denota lo que dice la raiz; y también pedir, suplicar, desear, hacer, y ser aficionado á lo que expresa la raiz; se usa en tiempo presente y pretérito. Naquiquitabang aco sa imo. Yo te pido protección.

Naquig. *part.* Esta partícula denota pedir, suplicar, desear, y hacer lo que la raiz expresa; y también denota pluralidad; se usa en tiempo presente y pretérito. Naquiquigpolong aco sa imo. Quiero, deseo hablar contigo. An malimbong naquigsang-

cay san igcasimalimbong. El engañador se ha hecho amigo de los engañadores. Naquigsabut ná cami. Ya nos hemos hablado ó convenido.

Naquit. *adj.* Plátanos, ú otra cosa, unidos ó pegados unos con otros.—Unir, estar unidas ó pegadas dos ó más cosas.

Naram. *v.* Partear, hacer el oficio de partero ó partera.

Naranĝahit. *v.* Desasosegarse, inquietarse.

Narog. *adj.* Rama pequeña, ú otra cosa, caida en tierra.

Nasi. *part.* Esta partícula denota el lugar hacia donde uno va ó se dirige; se usa en tiempo presente y pretérito. Nasingadto siya sa Tacloban. Ha ido él para Tacloban. Nasisinganhi ná sira. Vienen ya ellos.

Natad. *s.* Parte de terreno inmediato ó enfrente de la fachada principal de camarín, casa, tribunal, ó hacia donde está la entrada y escalera.

Nate. *s.* Cría de vaca, carabao, cabra, oveja, etc., mientras se está criando.—Becerro, becerra; cabrito, cabrita; cordero, cordera.—Canatihan. *s. pl.* Becerros, becerras; cabritos, cabritas; corderos, corderas.

Natuc. *adj.* Cosa fina, delicada, amorosa. Mananatuc nĝa calooy. Fina misericordia.

Natun. *genit.* del *pronomb.* Quitá. Nosotros, nosotras. Iroy mán siya naton. Es también ella nuestra madre.

Naua. *v.* Estar uno solo; ir, caminar uno solo y sin compañía.

Nauntauan. *v.* Exceder, aventajar, sobresalir una persona ó cosa á otras. An camahalan san imo mĝa caud-ganan san canan casantosan nananauantauan. La grandeza de tus excelencias excede á la de los santos.

Naui. *s.* Bejuco limpio y bueno para amarrar.—*v.* Limpiar bejuco, quitándole la parte blanda y fofa.

Naunáo. *v.* Lavar, limpiar una cosa con agua ú otro líquido. Guin náunauan ná an isda. Está ya lavado el pescado.

Nauong. *s.* Cara, rostro, fisonomía.

Nayac. *v.* Confiar, esperar.

Nayap. *adj.* Lo continuado, como tierra no separada por la mar, tierra firme.—*v.* Extenderse, como terreno, niebla, oscuridad, etc.

Ni. *art.* de *genit.* de *sing.* de nombre propio. Balay ni Juan. Casa de Juan. Oma ni ni Pedro. Sementera de Pedro.

Nigad. *s.* Árbol playero así llamado.

Nigo. *s.* Especie de harnero hecho ó tejido de corteza de caña, y sirve para limpiar palay, arroz, ú otra cosa.

Nindat. *v.* Provocar, desafiar.

Nino. *genit* del *pronomb.* ¿Sin-o? ¿Quién? Nacasaca siya sa balay.—¿Nino?—Ni Juan. Subió él á la casa.—¿De quién?—De Juan.

Ninó. *s.* Árbol así llamado; su fruto se come, y sus raices sirven para teñir de encarnado.

Nipa. *s.* Palma que, en Botánica, se llama Nipa de playas.

Nipay. *s.* Ortiga, enredadera.—Fruto de dicha ortiga.

Nipis. *adj.* Cosa fina, delgada, como tabla, tela, etc.—*v.* Adelgazar, desbastar, poner delgada una cosa.

Niquinic. *adj.* Poco, escaso, pequeño, menudo.—*v.* Ser poco; necesitar poco.

Nira. *genit.* del *pronomb.* Sira. Ellos, ellas. Aádto sa balay nira. Está en casa de ellos.

Nisnis. *v.* Limpiar; restregar; refregar una cosa.

Nito *s.* Bejuco que, en Botánica, se llema. Ugena Semihástada.

Niuang. *adj.* Flaco, delgado.—*v.* Enflaquecer.

Niya. *genit.* del *pronomb.* Siya. Él, ella. Nasonug an balay niya. Se quemó su casa.

Niyan. *adv. t.* Ahora.—Hoy. Macanhi siya niyan. Va á venir ahora. Tagan mo niyan sin salapi. Dame ahora dinero. Domingo niyan. Hoy es Domingo.

Niyan ná, (Nia ná). *adv. l.* Ahí, ahí está, ahí lo tienes.—*adv. t.* Ahora mismo. Nian ná sa imo too. Ahí está, á tu derecha. Macadto aco nia ná. Voy ahora mismo.

Niyan nĝahao. *m. adv.* Ahora mismo. Dadapitun co siya niyan nĝahao. Iré á llamarle ahora mismo.

Niyo. *gen* del *pronomb.* Camo. Vosotros, vosotras.

NO

Noclog, hinoclog. *v.* Compadecerse, condolerse, tener lástima.

Nocnoc. *s.* Insecto alado parecido á la mosca.

Nocnoc. *v.* Picar, chupar sanguijuela, mosquito, etc. Guinnocnoc san linta an dugo san acon hubag. La sanguijuela ha chupado la sangre de mi grano.

Nocnocan. *s.* Asta ó mango de remo de embarcación menor, que tiene una pala redonda, hecha de tabla y amarrada con bejuco por los agujeros que hacen en dicha pala, á la extremidad de dicho mango.

Nocot. *s.* Palay fino así llamado.—Bejuco fino así llamado.

Nogoc. *v.* Acudir donde hay gente, cazando puercos de monte, etc.

Nogot. *v.* Componer, arreglar el abacá ú otra cosa, que se ha de tejer.

Nong nong. *v.* Madurar bien el fruto.—*adj.* Fruto bien maduro.

Nono. *v.* Apretar, comprimir, oprimir alguna cosa contra un cuerpo duro, haciendo fuerza hacia abajo.—Matar un animal, metiendo y sacando el arma. Meter de nuevo y mover para los lados el arma que se usa.

Nocnoc. *s.* Àrbol de primer orden por su corpulencia y elevación; su madera es blanda é inservible.

Nonot. *v.* Seguir, acompañar á uno.

Nosnos. *v.* Limpiar, restregar, estregar, frotar. Iguinnosnos co ná an cuarta. Ya he limpiado la moneda. Iguinnosnos aco nira sa tuna. Me han frotado contra la tierra.

Noos. *s.* Animal marino, especie de pulpo, que tiene una piedra larga y estrecha dentro del cuerpo.

Notnot. *v.* Tirar de cordel ú otra cosa.—Estirarse, alargarse, dar de sí.

Noynoy. *v.* Andar por el agua.—Estar alguna cosa en el agua.

NU

Nuca. *s.* Granos ó especie de sarna.—*v.* Supurar grano, tumor, llaga, etc.

Nud nud. *s.* Desgracia, infortunio, desastre.—*v.* Desgraciar, ocurrir desastre, etc. —*adj.* Desastroso, desgraciado.

Nugás. *s.* Árbol así llamado; su savia ó jugo causa mucha comezón.

NG̃

NG̃

Ng̃. Letra propia y peculiar del dialecto bisaya; su pronunciación es suave y gutural-nasal. Cuando la palabra finaliza con esta letra, no se coloca la tilde sobre la g. ¿Ano an imo pinang̃a ngaro? ¿Qué es lo que pides? An bongto sa Balang̃iga. El pueblo de Balang̃iga.—Labing hataas. Más alto. Labing maopay. Mejor.

Ng̃a. Partícula que sirve para unir ó ligar los nombres y demás partes de la oración unas con otras. Bato ng̃a mahal. Piedra preciosa. Tauo ng̃a hataas. Hombre alto. An labi ng̃a maopay. Lo mejor. Si Pedro ng̃a piang. Pedro el cojo. Buot aco ng̃a mag aram ca. Quiero que estudies.

Ng̃a. *pronomb. relat.* Que. An tauo ng̃a matuman san mg̃a sugo sa Dios, mahagagauas san castigo. El hombre que cumpla los mandamientos de Dios, será libre del castigo. An babaye ng̃a malacat san halarum ná an gabí, papandogan. La mujer que ande entrada ya la noche, será puesta en el cepo.

Ng̃a. *part.* que sirve de adorno. ¿Ano ng̃a? ¿Qué quieres?

Ng̃aag. *v.* Hablar alto y fuerte.

Ng̃abid. *v.* Correr líquido, correr las lágrimas por las mejillas.

Ng̃abil. *s.* Labio ó borde de olla, tinaja, etc.

Ng̃a laong. *m. adv.* Dice; dicen. Ng̃a laong niya. Dice él. Ng̃a laong nira. Dicen ellos. Ng̃a laong ni Pedro. Dijo Pedro.

Ng̃a nacon. *m. adv.* Digo, dije. Ng̃a nacon, diri mahihimo an pagsacay cay mabalod. Digo, no es posible embarcarse porque hay mucha mar. Ng̃a nacon, diri si Pedro an nacasamad can Juan. Dije, no es Pedro quien hirió á Juan.

Ng̃a niya. *m. adv.* Dice, dijo. Ng̃a niya, cún baga mahihimo pagtutumanun co an sugo. Dice, si es posible cumpliré el mandato. Ng̃a niya, can Juan an picas san carabao. Dijo, es de Juan la mitad del carabao.

Ng̃a niyan. *m. adv.* **(C)** Dice, dijo.

Ng̃a niyo. *m. adv.* Decís, dijísteis. Ng̃a niyo, diri mahihimo igbotong an carabao cay iyo mán. Decís, no es posible vender el carabao porque es vuestro. Ng̃a niyo, si Leon nacabono can Lucio. Dijísteis, León hirió á Lucio.

Ng̃a nimo. *m. adv.* Dices, dijiste. Ng̃a nimo, ng̃a imo iton ng̃a humay. Dices que es tuyo ese palay. Ng̃a nimo, ng̃a can capitan Juan an abaca. Dijiste que el abacá es de capitán Juan.

Ng̃a nira. *m. adv.* Dicen, dijeron. Ng̃a nira, malagay, caopay inin dalan. Dicen, ó dijeron, está muy barroso este camino.

Ng̃a nan Dios. *m. adv.* Dice, dijo, ó como dice Dios.

Nĝa nan santos nĝa Surat. Dice, ó como dice la sagrada Escritura.

Nĝa ni san Juan. *m. adv.* Dice, dijo, como dice San Juan.

Nĝada. *adv.* de *l.* Ahí. Uaray nĝada. No está ahí. Hasta. *prep.* Ipinapagsocol niya tican dida sa campanario nĝada san puerta. Mandó medir desde el campanario hasta la puerta. Napolo ca adlao nĝada niyan. Diez días hasta hoy.—*v.* Estar. Cacolop nahanĝanĝada siya sa Basay. Ayer estaba él en Basay.

Nĝadi. *adv. l.* Aquí. Dad-a nĝadi an humay. Trae aquí el palay. Uli ná nĝadi. Vuelve ya aquí.—*v.* An acon hinĝadi sa Orás, cay guinsugo aco san capitán. El haber venido yo á Orás, es porque me mandó el capitán.

Nĝadie, nĝadye. *v.* Rezar. Nanĝanĝadie pá sira. Están rezando aún. ¿Ano an ira pinanĝaĝadie? ¿Qué es lo que rezan?

Nĝadto. *adv. l.* Allá. Guindara nira an cahuy nĝadto sa bongto. Llevaron ellos el madero allá al pueblo.—*v.* Estar. Nahanĝadto siya sa baybay Estaba él allá en la playa. Nahinĝadto ná cami sa Orás. Hemos ido ya á Orás.

Nĝahao. *adj.* Mismo, misma. An Dios nĝahao. El mismo Dios. Si Pedro nĝahao nagsumat sa acon. Pedro mismo me lo dijo.

Nĝahas. *v.* **(De ahas).** Atreverse, determinarse á una cosa.

Nĝagol. *adj.* Arma embotada, que no corta.

Nĝain. *adv. l.* Donde, adonde. ¿Nĝain siya? ¿Dónde está él?—*v.* Nahanĝain an pasi? ¿Dónde ha ido el lechón? Ambut cún nahanĝain. No se adonde.

Nĝala nĝala. *v.* Admirarse.

Nĝalas. *v.* Fastidiarse, aburrirse.—*s.* Fastidio, aburrimiento, enfado.

Nĝalat. *v.* Soñar ó dar gritos soñando.

Nĝal nĝag. *v.* Alargarse, agrandarse, ensancharse una cosa.

Nĝal nĝagan. (B) *s.* Paladar.

Nĝal nĝagun. *s.* **(C)** Paladar.

Nĝalo. *v.* Tener apetito ó deseo de comer.

Nĝal-sanun. *adj.* **(De nĝalas).** Aburrido, que se fastidia o enfada.

Nĝamaya. *v.* Suplicar, pedir, rogar.

Nĝamuyo. *v.* Suplicar, pedir, rogar.

Nĝan. *conj. copulat.* Y. Si Pedro nĝan si Juan. Pedro y Juan. Icao nĝan si Pío. Tú y Pío.—Permite poner el nombre que la sigue en diferente caso. An dagat, an tubig, an cahuy nĝan san banua. El mar, el agua, el árbol y la yerba.

Nĝanda, hinĝanda. *v.* Alabar, elogiar, engrandecer, ensalzar.

Nĝá nĝá. *v.* Abrir la boca, boquear.—Estar espirando. Nag nĝánĝá siya san butlao. Abre la boca de cansancio. Nanĝánĝá an acon baba. Se abre mi boca. Nag nĝánĝánĝá ná an masaquit. Está ya espirando el enfermo.

Nĝanhi. *adj. l.* Aquí. Dara nĝanhi an alacsio. Trae aquí el vino. Nagsurat ná aco nĝanhi. Te he escrito.—*v.* Venir, traer una cosa hacia el lugar donde uno se encuentra. Hanĝanĝanhi iton guihapon. Eso vendrá aquí siempre.

Nĝani. *conj.* Pues.—Si. Maraut nĝani an buhat, di mo ticanĝan. Si la obra es mala, no la principies.—Se usa también para dar énfasis ó energía á la expresión.

Nĝanib. *v.* Armarse, prevenirse, prepararse. An cristianos manĝanĝanib guihapon san tigaman sa santa cruz. El cristiano se armará siempre con la santa cruz.

Nĝarab. *s* Fin, conclusión ó término de bajo en la mar.—Agujero ó concavidad en las piedras, donde se esconden los peces.

Nĝarahibot. *v.* Menearse, como la lombriz de tierra; moverse, mezclarse, como las hormigas ó la gente cuando es mucha, etc.

Nĝaran. *s.* Nombre, palabra que se da á los objetos y á sus calidades para hacerlos conocer y distinguirlos de otros.—*v.* Nombrar, poner nombre, decir el nombre de una persona ó cosa. An nĝaran co si botete. Mi nombre es botete. An nĝaran mo si Cuyá. Tu nombre es Nicolás. Nĝarani mo siya. Nómbrale, ó di su nombre. Pan nĝaranan mo sira. Nómbralos, ó di sus nombres. Guin nĝanĝaranan aco nira nĝa tuyao. Me llaman loco. ¿Ano an panhinĝarani mo sa acon? ¿Por qué me nombras, ó por qué dices mi nombre?

Nĝarat. *v* Turbarse, amedrentar, infundir miedo, atemorizar.

Nĝarol. *v.* Embotarse, engrosarse el filo ó punta de arma ó instrumento cortante.—*adj.* Arma ó instrumento romo ó de filo grueso.

Nĝata. *v.* Abreviar el nombre, como Yago ó Ingo por Domingo, Incoy por Francisco, Tilo por Martino, Imoy por Anselmo, Toros por Antonio, Binon por Bernardo, Pandoy por Fernando, Miloy por Carmilo, Pael por Rafael, Satur por Saturnino, Igto por Benedicto, Mio por Remigio, etc.

Nĝatanan. *adj.* Todo, toda.—Todos, todas.

Guindara co an ngatanan nga salapi. He llevado todo el dinero. Ngatanan an mga tauo. Todos los hombres.—Todo el mundo ó toda la tierra se dice en bisaya: An bug-os nga calibutan, an bug-os nga tuna.

Ngathal. *v.* Agrandarse, alargarse, ensancharse una cosa.

Ngathun. *adj. l.* Allá.

Ngat ngat. *v.* Agrandarse, ensancharse una cosa.

Ngayán. *adv. asev.* Icao ngayán an nangauat. Con que tú has robado. Guinsumatan aco nga may bactin dida siton cacog-nan; culauan co; di mán ngayán an acon. Me dijeron que habia un puerco ahí en ese cogonal; le miré, y no era mio. Icao mán ngayán. Tú también.

Ngaua. *v.* Recelar, temer, desconfiar y sospechar de alguna cosa.

Ngaui ngaui. *s.* Extremos de la boca de los animales, aves y peces.

Ngau ngao. *s.* Ladrar el perro de manera que parece está llorando.—*s.* Ladrido de perro, triste y prolongado.

Ngiao. *v.* Miar, maullar el gato.

Ngidhat. *adj.* Cosa horrenda, hórrida, horrible, espantosa.

Ngidlis. *v.* Rechinar ó causar una cosa un sonido desapacible por ludir con otra ó por colisión.—*adj.* Cosa que rechina.—*s.* Rechinamiento, rechino, rechinido.

Ngihab. *adj.* Desdentado, que ha perdido los dientes; que le falta algún diente.

Ngiho. *v.* Caerse los dientes.

Ngilab ngilab. *v.* Reverberar, reflejar.

Ngil-ad. *adj.* Cosa fea, sucia, deshonesta, impúdica, indecorosa.

Ngilad. *s.* Miedo, espanto, horror.—*v.* Atemorizar, causar miedo, horror y espanto.

Ngilin. *v.* Desterrar, echar á uno por justicia de un territorio ó lugar.—*s.* Destierro.

Ngil ngil. *v.* Roer, descantillar menuda y superficialmente con los dientes parte de una cosa dura.

Ngilo. *s.* Dentera.—*v.* Sentir ó padecer dentera.

Ngin. *adv. t.* Cuando.—*Conj.* Si.—*Art. indet.* Un, uno, una.

Nginano. *v.* Observar, atender, poner cuidado en una cosa; mirar, reconocer una cosa, informarse de ella.

Nginao. *v.* Relucir, brillar.

Ngidaday. Guinday. Provocar, irritar, incitar á uno.

Ngi ngot. Rechinar los dientes.

Ngiob. *s.* Ruido de gente que habla, etc. —*adj.* Oscuro.—*v.* Estar oscuro algún sitio.—*adj.* Cosa honda, profunda y oscura.

Ngipon. *s.* Diente. Masool an acon ngipon. Me duelen los dientes.

Ngiponan. *adj.* Dentado, que tiene dientes.

Ngiras. *v.* Alborotar, vocear, hacer ruido. —Ruido, alboroto, vocerío. Nangi ngiras an cabatáan. Alborotan los muchachos. ¡Camangiras iton nga mga tauo! ¡Qué ruido mete esa gente!

Ngiri. *adj.* Mantecoso, seboso, grasiento. —*s.* Sabor de cosa grasienta.

Ngirit. *v.* Sonreirse.

Ngisi. *v.* Sonreirse. Ayao ngani, Toros, ngisi iyana. Antonio, no te sonrías ahora.

Ngit ngit. *adj.* Cosa oscura, tenebrosa, lúgubre.—*v.* Entenebrecerse, obscurecerse. —*s.* Tenebrosidad, obscuridad. ¡Camangit ngit sini nga gabí! ¡Qué tenebrosa está la noche!—Cangitngitan. *s.* Tenebrosidad, obscuridad.

Ngito ngito. *adj.* Cosa algo oscura.—*m. adv.* Entre dos luces.

Ngiya ngiya. *s.* Cigarra. An ngiya ngiya nag auit san habagat. La cigarra canta en verano.

Ngodiot. Acariciar, halagar, hacer caricias. Nangongodiot siya san iya anac. Acaricia ella á su hijo.

Ngohug. *s.* Moco, humor espeso y pegajoso que fluye por las ventanas de la nariz.

Ngohogun. *adj.* Mocoso, que tiene las narices llenas de mocos.

Ngol ngug. *v.* Alborotar, hacer ó meter ruido.

Ngolot ngogot. *s.* Ruido desapacible de arma que no corta bien.

Ngomo ngomo. *adj.* Corto, falto de palabras y expresiones para explicarse.

Ngomus. *v.* Estimar, apreciar ó acordarse con ternura de alguna cosa.

Ngo ngo. *v.* Exprimir la caña dulce en la boca de uno.—*adj.* Tonto, fatuo, estúpido.

Ngorob. *v.* Refunfuñar, gruñir el perro, el gato, el puerco.

Ngorodo. *v.* Quejarse, expresar con la voz el dolor ó pena que se siente.

Ngoro ngoy nguyay. *v.* Lamentarse, hacer como lamentarse ó como que gime.

Ngoro ngoro. *v.* Enfurecerse el animal y como que quiere acometer.

Ngorus. *v.* Persignarse, santiguarse. Pangorus ca. Santíguate, ó persígnate.

Ngos ngos. *v.* Alegrarse el perro cuando ve al dueño, etc.

Ngoso. *s.* Cara de todo animal irracional.

Ng̃otana, cotana. *v.* **(C)** Preguntar, interrogar ó hacer preguntas. Nangongotana aco sa imo cún haen si tatay. Te pregunto que dónde está papá.
Ng̃ot ng̃ot. *v.* Latir, doler y dar latidos grano, apostema, etc.—*s.* Enojo, ira.
Ng̃otob. *v.* Encogerse los carillos cuando uno se enfurece, etc.
Ng̃otub ng̃otub. *v.* Hablar entre dientes.
Ng̃oy ng̃oy. *v.* Gemir, sollozar, suspirar, lamentar.
Ng̃oyit. *v.* Balbucear, balbucir, principiar á hablar los niños.
Ng̃oy ng̃uyay. *v.* Lamentarse, hacer como lamentarse, ó como que gime.
Ng̃oyo ng̃oyo. *v.* Zumbar la mosca ó moscardón.—Hacer ruido los peces saltando en el agua.
Ng̃ual. *v.* Balbucear, balbucir, tartamudear, hablar con pronunciación dificultosa, tarda y vacilante.
Ng̃ual ng̃ual. *v.* Balbucear, balbucir, tartamudear, hacer como el mudo cuando parece que quiere hablar.
Ng̃ud ng̃ud. *v.* Amolar, afilar, sacar corte ó punta á un arma ó instrumento.—Restregar, frotar una cosa con otra.
Ng̃uhuc. *v.* Ganguear, hablar con cierto extraño sonido á causa de estar obstruidos los conductores nasales ó de ser estos defectuosos, ó por vicio de pronunciación. —*adj.* Gangoso, que habla gangueando.
Ng̃ut ng̃ut. Conmover, mover fuertemente. —Rabiar de cólera ó enfado.
Ng̃uthao. (Ng̃uruthao). *v.* Admirar, sorprender, maravillar.—*adj.* Admirable, sorprendente, maravilloso.
Ng̃ula. *adj.* Mudo, privado físicamente de la facultad de hablar.—Enmudecer, quedar mudo, perder el habla.
Ng̃uling̃uli. *v.* Taladrar ó sentirse con grande eficacia y molestia en el oido algunas voces por la agudeza del tono con que se profieren.
Ng̃ulut. *v.* Crujir los dientes, ó rechinarlos de ira. An mga pinilian magngungulut sa cabilanggoan sa infierno. Los condenados crujirán los dientes en las prisiones del infierno.
Ng̃uya. *s.* Susurro ó murmullo de voces.
Ng̃uyao ng̃uyao. *s.* Susurro ó murmullo lejano.

O

¡O! *interj.* ¡Oh! Interjección que se usa para manifestar muchos y muy diversos movimientos del alma, expecialmente de asombro, pena y alegría.
Oba. *v.* Despreciar, desestimar, tener en poco á una persona ó cosa.—Murmurar, quejarse de alguno; indignarse, quejarse uno de su suerte.—Temer, atemorizarse. Nangongoba an tagsa tagsa. Cada uno se queja de su suerte, ó nadie está contento con su suerte.
Obac. *v.* Quitar la corteza del abacá ó plátano.—Quitar ó separar la parte fibrosa de la corteza del abacá ó plátano.
Obad. *v.* Remover, quitar ó separar una cosa de donde está.
Oban. *s.* Cana, cabello ó pelo blanco.—*v.* Ser ó tener el pelo blanco, encanecer. *fr. fig.* An mga oban talahuron gud. Las canas son respetables; por la ancianidad es respetable.
Obanun. *adj.* Canoso, que tiene muchas canas, que tiene el pelo blanco.
Obáob. *v.* Inclinarse, bajar la cabeza ó el cuerpo. Náobaob aco san acon pagagui. Me incliné al pasar.
Obás. *adj.* Cosa vieja, usada ó gastada, que se da á uno.—*s.* Aechaduras ó desperdicios.
Obat. *v.* Pensar que . . . . entender que . . .
Obay. *v.* Ir en compañía, acompañar, estar juntos, echarse ó acostarse al lado de alguno. Estar juntas, seguidas ó unidas las cosas, ó unas despuès de otras.—Juntarse, estar cercana, contigua, próxima, inmediata una cosa á otra.
Obo. *s.* Carraspera.—Catarro.—Tos convulsiva ó ferina.—*v.* Tener tos ferina.
Obó. *v.* Agacharse, inclinarse, bajar la cabeza ó el cuerpo al pasar por parte baja.
Ob-ob. *v.* Cascar, romper con los dientes cosa dura. Rechinar.
Oboc oboc. *v.* Subir el humo ó la niebla formando remolinos.
Obod. *s.* Pez así llamado.
Obon-obon. *s.* Pájaro así llamado.
Obud. *s.* Cogollo de bejuco, palma, caña, etc.
Obus. *v.* Acabar, concluir.—Apurar, consumir.—Poner, colocar una cosa más baja que otra.—Humillar, humillarse, hacer actos de humildad. Di ca manta macacaobus iton. No podrás concluir eso. Ibu-

tang mo dida sa obus san lingcoran. Ponlo ahí debajo de la silla. Nagpapaobus aco sa atubangan sa Dios. Yo me humillo en la presencia de Dios.—*adj.* Humilde, bajo, que carece de nobleza.—Cosa ó parte inferior, baja ó de abajo. Aco, an imo obus nga anac. Yo, tu humilde hijo.—Sa obus. *m. adv.* Después. Sa obus co ná butangi an tambal. Después de haber puesto yo la medicina.

OC

Ocab. *v.* Cavar, ahondar, hacer hoyo.—Abrir ó alzar tapa de baúl, etc.—*s.* Cavidad, hoyo, huesa.—*v.* Destapar, quitar la tapa ó cubierta.—Ocabi pa. Ahonda más. Inocab co an tacup san cabán. He alzado la tapa del arca. Halarum ná an ocab. Es ya hondo el hoyo.

Ocad. *v. vid.* Ocab.

Ocal. *v.* Desunir, despegar, separar, desencajar.—Desclavar, arrancar cerradura, tapa de caja, etc. Desquiciar, sacar de quicio una cosa, como puerta, ventana, etc.

Ocang. *v.* Abrir tijeras ó cosa semejante. Alzar, quitar tapa de caja, etc. *vid.* Ocal, 1.ª y 2.ª acepción.

Ocay. *v.* Menear, revolver una cosa con cuchara, pala, etc.—Revolver el palay, cacao, etc., que se ha puesto al sol para que se seque.

Ocay ocay. *v.* Menear, revolver con frecuencia una cosa con la mano, cuchara, pala, etc.

Ocnol. *v.* Encoger la tortuga el pescuezo; ocultarse, esconderse los mariscos en sus conchas.—Retraerse, retirarse.

Oco. *s.* Brujo, hechicero, animal grande que anda por los montes, según dicen los bisayas.

Ocob. *v.* Agarrar la ventosa.—Picar ó agarrar sanguijuela, garrapata, etc.

Oc-oc. *v.* Comer los animales ó las aves la fruta, haciendo agujero en ella.

Ocot. Cercano, próximo, inmediato.—*v.* Diligenciar, agenciar, hacer las diligencias, ó poner los medios necesarios para conseguir alguna cosa.—*adj.* Diligente, solícito en el obrar.—*v.* Frecuentar, hacer una cosa con frecuencia.—*adv.* Frecuentemente.

Ocoy. *v.* Parar, detener.—Aquietarse, estar quieto ó sosegado.—Vivir, morar, residir, habitar en un lugar.

Ocpao. *v.* Saltar, brincar, andar á saltos.

Ocpao-ocpao. *v.* Saltar, brincar, andar á saltos.

Ocpapao. *v.* Andar á saltos, como el cuervo.

Ocpol. *adj.* Cosa roma, sin punta.

OD

Odac. *v.* Saltar, dar brincos ó saltos de alegría.

Odac-odac. *v.* Dar brincos y saltos; hacer figuras con el cuerpo.

Odad. *v.* Echarse, inclinarse hacia atrás y sacar la barriga.

Odaday. *v.* Recostarse, reclinar la cabeza.

Odados. *v.* Andar, caminar, sin mirar ni á un lado ni á otro.

Odal. *adj.* Cosa usada y en mal estado.

Oday. *s.* Expresión de cariño para llamar ó nombrar á las niñas. *v.* Acariciar, tratar á alguno con amor y ternura.

Odhot. *v.* Romper ó destrozar el puerco la cerca.

¡Odí! ¡Caramba!, interjección con que se denota extrañeza ó enfado.

Odilas. *s.* Bazo. Malalim caopay an odilas san bactin. Es muy sabroso el bazo del puerco.

Oding. *s.* Gato, gata.—Caodingan. *s. pl.* Gatos, gatas.

Odlan. *s.* **(De olud).** Panal de abejas y otros insectos; cavidad ó receptáculo donde se forman las crías de las abejas.

Odlao. *v.* Acordarse de uno, desear verle. Naoodlao aco san nanáy, cay maiha ná nga diri cami nagquiquita. Deseo ver á mamá, porque hace ya mucho que no nos vemos.

Odlas. *v.* Caerse el pelo; caerse ó quitarse el pellejo por enfermedad ú otra causa.

Odlot. *v.* Crecer ó sobresalir la carne en los bordes de herida, llaga, etc.—Sobresalir ó estar el ojo fuera de su órbita. Naoodlot an onud siton cahabulan san carabao. Sobresale la carne de esa herida del carabao.—Aventajar, sobresalir, sobrepujar.—Salir, ser elegido ó sacado por suerte ó votación. Uaray maodlot nga dato sinin atong bongto. No sale principal alguno de este nuestro pueb'o.—*s.* Cogollo ó guia de planta ó árbol.

Odo, pañgodo. *v.* Burlarse, hacer burla de personas ó cosas.

Odoc-odoc. *v.* Hacer figuras, ó alzar y bajar el cuerpo.—Subir como serpenteando llama de fuego, humo, etc.

Od-od .*v.* Comer la carne del coco, sacándola con los dientes.

Odog. *s.* Expresión de cariño, extreñeza ó admiración.

Odong. *v.* Parar, cesar en el movimiento ó en la acción, detenerse. Uaray aco odong san paglacat. No paré de andar. Naodong an sacayán san pag dalagan. Paró la embarcación en su salida.

Odoy. *s.* Expresión de cariño, extreñeza; dolor ó sentimiento.

Odto. *s.* Mediodía, hora en que está el sol y la luna en el más alto punto de su elevación, y de donde comienzan á decaer.—Día, ó sea intervalo desde las diez de la mañana hasta las doce. Onina quitá uuli cún odto ná an adlao. Luego volveremos, cuando sea mediodía.—Maopay nga odto. Buenos días. Naodto ná an adlao. Ya es mediodía.—Caodtohun. *s.* Mediodía.

Odtohan. *s.* Mediodía, ó parte sur.—Caodtohan. *s.* Mediodía, ó parte sur.

Odyó. *v.* Tomar, coger ó comer poco á poco de una cosa, para que dure más tiempo.

Odyong. *s.* Punta ó lengüeta de flecha.—*fig.* Saeta ó flecha. Nauara an odyong san acon pana. Se ha perdido la lengüeta de mi saeta.

OG

Oga. *adj.* Cosa seca, que carece de jugo ó humedad.—Falta de verdor, lozanía ó vigor.—*v.* Secar, enjugarse la humedad de una cosa, evaporándose. Naoga ná an dahon san saguing. Está ya seca la hoja del plátano. Naoga ná an cahuy. Está ya seco el árbol. Nacacaoga an mga dahun. Se secan las hojas. Paoghun mo anay. Sécalo antes.

Ogam. *s.* Sarro, capa mucosa, blanquecina, ó amarillenta, que cubre á veces la cara superior de la lengua.—*v.* Tener sarro la lengua.

Ogang. *adj.* Gallina ponedera.

Ogas. *s.* Panal de abejas, sin miel ni gusanos.—*v.* Picar ó morder la abeja.

Ogat. *s.* Vena, vaso ó conducto por donde circula la sangre.—Nervio

Ogboc. *v.* Clavar en tierra la estaquilla con el cordel, para amarrar el gallo, etc.

Ogbus. *s.* Tallo ó guía de toda clase de plantas, palmas, etc.—*v.*—Echar tallo las mismas.

Ogbusan. *adj.* Planta que tiene tallo.

Ogca. *v.* Quitar ó separar la tierra para sacar la raiz del gauay.

Ogdang. *v.* Tirar una cosa hacia arriba.

Ogdas. *s.* Enfermedad que consiste en caerse el pelo.—*v.* Caerse el pelo por enfermedad.—*s.* Piojo de cuerpo muerto.

Ogday. *v.* Aderezarse, componerse; adornar el cuerpo con algunas prendas.

Ogdo. *v.* Clavar, hincar una cosa en tierra.

Ogduc. *v.* Levantar, elevarse la llama de fuego.—Estar recta ó derecha una cosa. —*adj.* Raiz de árbol, que va recta hacia abajo.

Ogmad. *v.* Clavar, hincar en tierra alguna cosa.—Herir.

Oghoy. *v.* Llamar á uno, diciendo *o-i.*

Ognat. *v.* Estirar, alargar, dar de sí una cosa, ponerse tirante.

Ognob. *v.* Herir de modo que la herida sea recta y profunda.

Ogo. *v.* Disminuir, deshacer, echarse á perder una cosa.

Ogob. *v.* Deshojar, despojar de las hojas una planta, sin llegar á la guía.

Ogoc. *s.* Chicharrón de la carne de coco, después de cocida y sacado el aceite.—*v.* Hacer chicharrones del modo dicho. —*s.* Orujo que queda de la carne del coco, después de cocida y sacado el aceite; se come y es medicinal.

Ogom. *v.* Meter ó tener en la boca un pedazo de azúcar ú otra cosa.

Ogop. *v.* Defender, amparar, proteger, salir á la defensa de uno.

Ogot. *v.* Desentenderse, fingir que no se ve ú oye una cosa. Disimular.

Ogsad. *v.* Herir en dirección hacia abajo. —Dirigir una cosa hacia abajo.—Clavar en tierra una cosa.

Ogsang. *v.* Hincar, clavar en tierra harigue, estaca ú otra cosa.

Ogsod. *s.* Casas pequeñas que hacen los bisayas en la sementera en tiempo de la siega, para depositar en ellas el palay.

Ogsuran. *s.* Cubierta ó tapanco con que el bisaya cubre el baloto en donde echa la carne rallada del coco para que se pudra, flote el aceite, é irlo sacando diariamente.

Ogtang. *v.* Quemar, carbonizar, consumir con fuego. Naogtang na an songo. Se ha consumido ya la leña.

Ogtas. *v.* Romperse cordel ú otra cosa. —Morir, acabarse ó concluirse la vida.

Oguigap. *s.* Grieta en el pié ú otra parte del cuerpo.—*v.* Agrietarse, abrirse grietas en el pié ú otra parte del cuerpo.

Oguímas. *s.* Carne de coco, exprimida y sacada la parte aceitosa.—En **(C)** se llama *basi.*

Oguing. *s.* Lombriz de persona ó animal. —*v.* Tener lombrices.
Oguingun. *adj.* Que tiene lombrices.
Oguipang. *adj.* Coco tierno y sin carne aún.
Oguis. *adj.* Ave de plumaje blanco.

OH

Oha. *v.* Llorar los niños al nacer, y siendo pequeños aún. Nagooha an bata san catauo niya. Llora el niño cuando nace.
Ohay. *s.* Espiga de trigo, palay, etc. Cumuha ca sin ohay san humay. Coge espigas del palay. Cadadagco san ohay san acon oma. Grande es la espiga del palay de mi sementera.
Ohang. *s.* Hoyo, hueco, agujero, cavidad, huesa, sepultura.—*v.* Hacer hoyo, hueco, agujero, cavidad, huesa ó sepultura.
Ohatao. *s.* Escudilla grande y basta.
Ohit. *v.* Anotar, asentar, decir. An iguinohit sa onhan. Lo anteriormente dicho.
O-ho. Voz de advertencia que sirve para señalar ó mostrar una persona ó cosa. ¡Mira! ¡O-ho! si Pedro nacuha san manuc. ¡Mira! Pedro ha cogido la gallina.
Ohoy. *v.* Gritar, vocear, llamar á gritos ó á voces. Nagoohoy aco sa imo, ¿ano in diri mo pagbaton? Te estoy gritando, ¿por qué no respondes?
Ohong. *s.* Seta comestible.
Ohot. *s.* Espiga sin grano; espiga desgranada.

OL

Ola. Encanarse, pasmarse ó quedarse envarado el niño que no puede romper á llorar por el coraje que toma.
Olalaga. *s.* Insecto así llamado; canta de noche.
Olalagsing. *s.* Ardilla, animal veloz, vivo y ligero.
Olalahipan. *s.* Ciempiés, insecto venenoso, con dos especies de tenacillas, con que muerde y hace daño, y el cuerpo de muchos anillos, con dos pies en cada uno.—Para mitigar el dolor que causa la mordedura de dicho insecto, usa el bisaya la hoja de tabaco, ó la punta de tabaco fumado, frotando bien con dicho tabaco la parte dolorida. También usa el mismo ciempiés, si se puede coger, machacándole y poniéndole sobre la mordedura, amarrado con un paño para que no se caiga.Otros hacen una pequeña incisión en la mordedura, para que salga sangre, y aplican la piedra llamada de culebra; y este es remedio más seguro y más eficaz.—Cortadas las dos tenacillas que tiene, no causa daño alguno.
Olalahipan. *s.* Enredadera así llamada.
Olalay. *v.* Nadar boca arriba.
Olango. *s.* Planta así llamada, su cogollo es dulce; se come.
Olangpihan. *s.* Enredadera así llamada, de mucha consistencia y duración.
Olantud. *s.* Ruido que hace la fruta del coco al caer. Nahihiolantud. Se oye el ruido de los cocos que caen.
Olap. *v.* Apagarse el fuego, luz ó llama de repente.
Olaping. *s.* Seta buena y sabrosa.
Olaquip. *v.* Juntar, unir dos ó más cosas.—Contaminar, contagiar, inficionar.
Olaray. *s.* Hoja tierna de la nipa. Estando seca la usa el bisaya como papel para hacer cigarrillos, envolviendo en ella el tabaco.
Olasiman. *s.* Verdolaga; sus hojas y tallo se usan como verdura.
Olat. *s.* Señal ó cicatriz de herida, herida, etc.
Olayan. *v.* Árbol grande así llamado; su fruto no se come.
Olbo. *v.* Asomar por alguna parte.—Apaparecer el oculto, huido, etc.—Encontrar, hallar. Maolbo an halas dida siton boho. Asoma la culebra por ese agujero. San cauara co sa guba; cún diri nahaolbo sin balay, magcuri aco. Cuando me perdí en el bosque, si no hubiese encontrado una casa, lo hubiera pasado mal.
Olicay. *v.* Revolver el palay ú otra cosa, puesta al sol.—Trabucar, descomponer el orden ó colocación que tiene una cosa.
Olilang. *adj.* Que pronuncia mal.—*v.* No articular bien las palabras.
Olin. *s.* Popa de embarcación.—*v.* Gobernar, dirigir ó manejar el timón. Aada sa olin. Está ahí en popa. Si Juan an nagoolin san acon bote. Juan maneja el timón de mi bote.—*v.* Parir todos los años. Columpiar al niño en la hamaca.
Olingag. *v.* Pensar, acordarse de alguna cosa.
Olioc. *v.* Dar vuelta alrededor de una parte. Oliocun mo inin bongto. Da vuelta á este pueblo.
Oliog. *v.* Mover, menear una cosa.
Olin olin. *v.* Parir todos los años.—*adj.* Hembra que pare todos los años.—*v.* Suceder ó hacer una cosa de año en año, de cien en cien años, etc.—Piesta

ṅga guinolinolinan sin tag-usa ca gatus ca tuig. Centenar, centenario.
Oliop. *v.* Chupar; beber en bota, botijo, etc.
Oliopan. *s.* Pitón de porrón, botijo, etc. —Cañita ú otra cosa hueca que sirve para chupar ó beber con ella.
Olipad. *v.* Errar el tiro, el golpe, etc.—Resbalar, escurrirse arma, herramienta, etc.
Olitauo. *s.* Soltero; mozo.—Caolitauohan. *s. pl.* Solteros; mozos.
Olit oquit. *v.* Averiguar, inquirir la verdad, indagar, volver á preguntar.
Olnod. *v.* Hundirse, meterse en agua, cieno ó barro.—Meterse culebra ú otra cosa en agujero, etc.
Olohanay. *s.* Animal pequeño que se cría en agua estancada.
Ol-ol. *s.* Dolor.—*adj.* Dolorido, que padece ó siente dolor.—*v.* Doler, padecer una parte del cuerpo, mediante causa interior ó exterior. *adj.* Memo, tonto, fatuo.
Olom-ogom. *adj.* Balbuciente, tartamudo. —*v.* Balbucir, tartamudear.
Olomo-om. *adj.* Muy oscuro.—*v.* Estar muy oscuro.
Olon. *v.* Reclinar, poner la cabeza sobre almohada, etc.
Olonan. *s.* Almohada, ó lo que sirve para reclinar la cabeza.
Olonan sin bayod. *s.* Enredadera así llamada; su fruta es grande y amarga, se usa por medicina para dolores de vientre.
Olonan sin halas. *s.* Enredadera así llamada; su fruta no se come.
Olónanun. *adj.* Aquello de que se hace almohada.
Olong. *v.* Colmar, llenar de gracias, favores, dicha, etc.—Hacer ó hacerse corona. —Impedir á uno que prosiga, ó salga de alguna parte.
Olong. *s.* Coleta.—Panġolong. *v.* Arreglarse ó hacerse la coleta.
Olonġan. *s.* **(B)** Coronilla de la cabeza.
Olong ocong. *v.* Pararse, detenerse.
Olopóop. *s.* Niebla, obscuridad.—*v.* Obscurecerse el tiempo, haber niebla.
Olorun. *adj.* Que tiene gusanos.
Olos. *v.* Altercar, cuestionar, disputar, porfiar.
Olót. *s.* Mono, machín.—Orangután.
Olot. *s.* Lindero, divisoria de pueblos, terrenos ó sementeras.—División ó abertura de los dientes, etc. Caolotan. *s.* Intermedio entre dos cosas.
Olotan. *s.* Lindero, divisoria de pueblos, terrenos ó sementeras.
Olot olot. *s.* Lindero, divisoria de pueblos, terrenos ó sementeras.
Oloy ogoy. *v.* Cantar. Nagooloy ogoy sin tinġug nġa malipayun. Cantan ellos con voz alegre.
Olpas. *v.* Llegar uno á su destino.
Olpus. *v.* Atravesar, pasar de parte á parte con espada, saeta, etc.—Ocurrir, venir á la imaginación lo que se ha de decir, etc.
Olput. *v.* Aparecer, dejarse ver, presentarse. Naolput ná an carabao. Apareció ya el carabao. Inolpotan aco sin looc. Se me apareció un remontado. Nanġolput ná sira. Aparecieron, ó se presentaron ya ellos.
Olud. *s.* Gusano; crisálida, ninfa antes de salir del capullo y transformarse en mariposa; insecto alado de toda especie, antes de tener alas.—Criar ó tener gusanos carne, pescado, herida etc.
Olyog. *v.* Mover, menear una cosa.

OM

Oma. *s.* Sementera para palay, ó sembrada de palay.—*v.* Hacer sementera, ó labrar la tierra para sembrar palay. Aádto siya sa oma. Está él en la sementera. Nagooma pá cami. Estamos haciendo aún sementera.—Paraoma *s.* Labrador, que labra la tierra para plantar palay.
Omancun. *s.* Sobrino, sobrina.
Omasug. *s.* Machorra, hembra estéril, que no ha parido.
Omat. *v.* Contar, referir, explicar, decir una cosa.
Omatul. *s.* Olas grandes de la mar, después de haber parado el viento.
Omay omay. *v.* Aconsejar, exhortar.
Omaya, Paomaya. *v.* Dejar uno alguna cosa al cuidado y discreción de otro.— Dejar, abandonar uno alguna cosa, no cuidar de ella.
Omon. *v.* Subir, trepar enredadera por las paredes, árboles, etc.
Omud. *v.* Poner mucha leña al fuego.

ON

Ona. *adv. l.* Adelante, más allá. Aádto pa sa ona. Esta adelante, más allá. *v.* Ir adelante; preceder; ir adelante ó anteceder en tiempo, orden ó lugar.—Anteceder ó estar antepuesto.—Adelantarse. Nagoona si Pedro. Pedro va adelante. Nagona aco sa ira sin pagguican. Salí antes de ellos, me adelanté á ellos en la salida. Magoona aco sa iyo. Yo os adelantaré, me voy antes que vosotros. Pinapagona san capitan

an baloto. Manda el capitán que vaya adelante el baloto. Uaray aco pacapagona sa ira. No he podido adelantarles. Pagona ca. Vete adelante.

Ona. *v.* Descoger, desplegar, desdoblar. Ayao pagonaha an conot san acon bado. No desdobles los pliegues de mi camisa.

Onac onac. *v.* Hacer despacio una cosa.

Onahan. *adj.* Primero.—El que, ó lo que va adelante.—Pies delanteros de los cuadrúpedos.

Onahan pá. *m. adv.* Más adelante, más allá.

Onao. *v.* Poner azúcar ó calamay en una cosa. *v.* Poner ó echar en agua cosas áridas para limpiarlas.—Cocer en agua la raiz bag-ong, una ó más veces, para limpiarla de las partículas nocivas.

Onapog. *adj.* Piedra blanda; madera blanda y podrida.

Onas. *s.* Pez así llamado; se cría en lagunas y lugares aguanosos; es largo y estrecho; se come.

Onat. *v.* Estirar, alargar, adelantar una cosa. Extender, espurrirse. Estar tirante ó tensa una cosa.

Onay. *adj.* Natural, propio, peculiar, ó que es propiedad de las cosas.—Ser una cosa natural, propia y peculiar. Sala nga onay. Pecado original.—Adelantarse, ir primero, ó adelante.

Onay. *v.* Doblar ó hacer cigarro puro.—Inonay. *s.* Tabaco ó cigarro puro.

Onayan. *adj.* Raiz principal de árbol ó planta. *adj.* Natural, propio y peculiar de la cosa.—Baloto nga onayan. Baloto de una sola pieza. Ropa, instrumento ú otra cosa que se usa diariamente. *s.* Sitio ó lugar donde se hacen tabacos ó cigarros puros.

Onaydong. *v.* Amonestar, aconsejar; enseñar, instruir.—*s.* Amonestación, consejo; enseñanza, instrucción.

Oncud. *s.* Varal ó palo para saltar, apoyándose en él.

Oncuran. *s.* Varal ó palo para saltar, apoyándose en él. Maondac anay sa oncuran agud macataboc ngadto sa tabi. Apóyase antes en el varal para poder pasar al otro lado.

Ondac. *s.* Abalanzarse y apoyarse en palo para pasar al lado opuesto.

Ondag. *v.* Punzar ó molestar un dolor de cuando en cuando.—Punzada ó dolor que molesta y se siente más agudamente de cuando en cuando.

Ondang. *v.* Desistir, cesar, suspender.

Ondo. *v.* Esforzarse para hacer alguna cosa.

Ondong. *v.* Saltar para subir á alguna parte.—Alzar ó elevar alguna cosa.—Empinarse para alcanzar alguna cosa.—Echar ó arrojar al aire la cometa.

Onĝa. *v.* Bramar el carabao.—*s.* Bramido del mismo.

Onĝali. *s.* Enredadera así llamada; sirve para amarrar cosas pesadas y dura mucho tiempo. Yedra.

Onĝa onĝa. *v.* Jadear, acezar.

Onĝara. *v.* Querer, desear alguna cosa.

Ong gao. *v.* Querer hablar el niño que no puede pronunciar aún.

Onglo. *s.* Dice el bisaya, que es un hombre muy alto, que vive en los bosques.—Brujo, hechicero, fantasma.

Ongol. *adj.* Sordo, sorda.—*v.* Ser ó estar uno sordo.—Llamar sordo á uno.

Ong-ong. *v.* Comer todo lo que hay en el plato, etc.—Beber todo lo que hay en el vaso, etc.

Onĝon. *s.* Manada, atajo. Usa ca onĝon sin mĝa babuy. Una manada de puercos.

Onĝos. *s.* Espiga de palay sin grano, por haberle comido las aves.

Onĝot. *v.* Penetrar bien el arma ó cosa semejante.—Llevar en la boca ó pico alguna cosa.—Alcanzar el sol á la luna. Hiong-tan ná an bulan sa adlao. Alcanza ya el sol á la luna.—Topar embarcación. ¿Ano an inong-tan sadto sacayán? ¿En qué ha topado aquella embarcación?—Morir de repente. Nahaonĝot iton minatay. Murió de repente ese que ya es difunto. Hin-ong-tan san minatáy an can-on. La comida le causó la muerte repentina.

Ongpas. *v.* Derrumbar, despeñar, precipitar y arrojar una cosa desde un lugar alto y peñascoso, ó desde una eminencia, aunque no tenga peñascos—*s.* Sitio alto, peñascoso y escarpado.—Caong pasan. *s.* Derrumbadero, precipicio, lugar ó sitio alto, peñascoso y escarpado.

Ongpo. *adj.* Cosa roma, chata, obtusa.

Ongud. *m. adj.* De propósito, con intención determinada, voluntaria y espontáneamente, de veras, con eficacia ó empeño. —*adj.* Verdadero, eficaz.—*v.* Hacer una cosa de propósito, de veras.

Onhan. *adv. l.* Adelante, más allá. Aádto pá sa onhan. Está ya adelante.—*adj.* Primero, primer, primera. An onhan nĝa pagcapucan. La primera caida.

Onhánanum. *adj.* Que vive en la sementera, sementero.

Onhanun. *s.* Terreno dedicado á sementera de palay; sementera de palay.

Onina. *adv. t.* Después, luego, dentro de

un rato. Onina quitá uuli. Luego volveremos.

Onlod. *v.* Hundirse, sumirse alguna cosa. —Ir para abajo una cosa, cuando se pone peso encima.

Onlot. *v.* Arrancar, sacar de raiz.—Naonlot san baha. Fué arrancado por la avenida.

Onob. *prep.* Desde. Onob san pagcabata an iya capiang. Desde su niñez está cojo, su cojera es de nacimiento.

Onoc. *s.* Moscardón, avispón.

Onoc, tionoc. *s.* Racimo de fruta, como calapí, etc.

Onog. *v.* Mover, menear una cosa.—Guiar ó llevar por el camino ó senda.

Onogan. *v.* Vereda por donde andan y pasan los animales ó pájaros.—Baga onogan sin quiao. Se dice de los caminos cerrados y llenos de maleza.

On-on. *v.* Salirse el sieso al obrar ó descargar el vientre.—*v.* Enfermedad que consiste en salirse el sieso cuando se obra. Guincacaoroon-an si Pedro. Se le sale el sieso á Pedro cuando obra.

On-on. *v.* Estar podrida ó hallarse en mal estado una cosa. Naon-on ná inin acon bado. Está ya mala, podrida esta mi camisa.

Onon. *v.* Meter, clavar en tierra alguna cosa, haciendo esfuerzo.

Onong. *v.* Acompañar á uno en el dolor, pena, castigo, etc. Nasiring an iroy, in hinahampac an iya ana, ¡ay, anac co! nahaonong aco sa imo. Dice la madre, cuando su hijo es castigado: ¡ay, hijo mio! yo te acompaño en el dolor que sientes. —Poner, colocar una cosa en alguna parte, depositar alguna cosa en la sepultura, enterrar al difunto con alguna cosa. Ionong ta inin bahandi can Juan. Pongamos esta alhaja en la sepultura de Juan. Inonong an iya bulauan sa lubong. Enterráronle con el oro que tenía.—Entregarse, ofrecerse por uno. An aton Guinoo Jesucristo napahaonong daton. Nuestro Señor Jesucristo se ofreció por nosotros. Napahaoonong aco san lauas co dimo. Ofrezco mi vida por tí.—Tener uno la misma suerte que otro; hacer que uno siga á otro y tenga la misma suerte. Cún malaris quitá sa Dios, pagpahaonongun sa yaua ngadto sa impierno. Si desobedecemos á Dios, el demonio hará que tengamos su misma suerte allá en el infierno. —Imprecar, echar maldiciones. Napahahaonong aco sa lauas sin camatáy, nga sibarun sin buaya, etc. He maldecido, deseando mi muerte, ser devorado por un caimán, etc.—Jurar. Di ca magpahaonong san ngaran sa Dios. No jures por el nombre de Dios. Anatematizar, maldecir. An mga ipinahaonong sa Dios sa impierno. Los anatematizados por Dios para el infierno.—Ofrecerse, arriesgarse por alguno. Quitá an hinononngan ni Jesucristo, ug namatáy cay si quitá. Jesucristo se ofreció por nosotros, y murió por nosotros.—Reñir, contender, disputar, por alguna cosa. Morar, vivir juntos. Nagcacaonong cami sin balay. Vivimos en una casa.—Participar, tener parte en una cosa.

Onop. *v.* Soñar.—Aturdirse, desmayarse.

Onos. *s.* Turbonada, borrasca, tempestad, viento fuerte.—*v.* Estar el tiempo borrascoso.—Alcanzar á uno la tempestad ó mal tiempo. Inon-san cami sa lauod. Nos alcanzó el mal tiempo en alta mar.

Onos-onos. *s.* Turbonada, borrasca, tempestad, viento fuerte á intervalos.

Onot. *v.* Juguetear, retozar, correr los animales de una parte para otra.

Ontay. *v.* Estirar una cosa.—Tenderse y estirarse el animal.

Onto. *s.* Punta ó extremo de los dientes.

Ontol. *v.* Revotar, retroceder como bala ú otra cosa cuando da en parte dura.—Poner alguna cosa para defenderse del sol, lluvia, etc.—Rechazar.

Ontud. *v.* Levantar, empinar.

Ontug. *v.* Tropezar, dar contra alguna parte.

Onud. *s.* Carne de vaca, pescado, fruta, etc.

Onuran. *adj.* Que tiene carne, que tiene meollo.

OO

Oo. *adv.* de *afirmac.* que se emplea más comunmente respondiendo á pregunta. Sí.

OP

Opa. *v.* Alabar, bendecir; agradecer; dar gracias.

Opac. *s* Corteza de árbol.—Parte carnosa y sin filamento del abacá.—*v.* Descortezar, quitar la corteza al árbol.—*v.* Quitar la parte carnosa al abacá.

Opac. *s.* Obra muerta de embarcación menor hecha con corteza de árbol.—*v.* Hacer en la embarcación menor dicha obra muerta.

Opacun nĝa cahuy. *adj.* Árbol que tiene corteza gruesa.

Opacun nĝa lauaán. *adj.* Árbol lauaán así llamado, de gruesa corteza.

Opao. *adj.* Calvo.—Pelado, sin yerbas ni matas. Opao ná aco. Estoy ya calvo. Opao n̄ga buquid. Monte pelado.
Opas. *v.* Quitar las pencas al abacá ó plátano.—Descortezar, quitar la corteza al árbol.—Sacudir, pegar, castigar á uno con rebenque ó bejuco.
Opay. *s.* Bien.—Utilidad, beneficio.—*adj.* Buen, bueno, buena.—*adv. m.* Bien.—*v.* Arreglar, componer, hacer bien una cosa.—Estar uno bueno y sano.—Sanar, hacer bien á uno. Caopayan ini sa acon calag. Esto es un bien para mi alma. Caopayan ini sa bongto. Esto es beneficio para el pueblo. ¿Ano an caopayan co sini? ¿Qué utilidad tengo yo de ésto? Maopay n̄ga adlao. Buen día. Maopay n̄ga pagcalacat. Buen andar. Maopay n̄ga tauo. Hombre bueno. Maopay n̄ga buhat. Buena obra. Maopay an pagsurat ni Juan. Juan escribe bien. Guin oopay namon an sacayán. Estamos arreglando la embarcación. Oopayun co an pagsurat. Escribiré bien.—*part.* ¿Para qué, para qué así?
Opid. *v.* Poner, colocar bien las cosas.
Opo. *s.* Calabaza así llamada; es larga y blanca; se come.
Opong. *s.* Manojo, haccecillo de espigas ó yerbas.—*v.* Hacer manojos ó haccecillos.
Opud. *s.* Compañero, compañera.—*v.* Acompañar, estar ó ir en compañía de alguno. Opud co ini. Este es mi compañero. Oop-dan co camo. Yo os acompañeré. Iguinopud opud aco niya guihapon. Me lleva siempre en su compañía.
Opús. *s.* Punta ó cabo de tabaco fumado ó candela ya gastada —Punta ó extremo de hachón, caña-dulce, leña para el fuego etc., después de haberse consumido lo demás.—*v.* Concluirse ó acabarse lo dicho ó quedar muy poco.

OQ

Oquig. *s.* Rabo de carabao, perro, etc.
Oquig oquig. *s.* Insecto así llamado; es venenoso y de color amarillento.
Oquit. *v.* Averiguar, preguntar, indagar.

OR

Ora. *v.* Acariciar, halagar, hacer caricias. Guinoora niya an iya anac. Acaricia ella á su hijo.—Pinaora. *adj.* Querido, predilecto, preferido.
Orabang. *s.* Marisco así llamado; se cría en los ríos.
Oracpaó ó oraracpao. *v.* Trotar, ir ó caminar al trote.—Correr ó caminar dando saltos.
Orag. *v.* Tener ayuntamiento ó cópula carnal fuera del matrimonio; decir ó cometer deshonestidades.—*adj.* Cosa deshonesta, impúdica, sucia.
Oragun. *adj.* Que dice ó comete deshonestidades, deshonesto, impúdico.
Orang. *s.* Camarón así llamado.
Orang-orang. *s.* Alacrán, escorpión.
Orangto. *v.* Correr dando saltos.
Ora-ora. *adj.* Demasiado, excesivo.—*v.* Excederse, propasarse, decir ó hacer con exceso alguna cosa.—*adv. c.* Demasiadamente, en demasía.—*fr. fam.* Estar uno al cabo, á lo último, á los últimos, en las últimas, estar para morir, en el fin de la vida.
Orarabang. *s.* Pez así llamado.
Oraramag. *s.* Planta que parece de luz, cuando está oscura la noche.
Orasan. *s.* Reloj. Patay ná an orasan. Se ha parado el reloj.
Oraua. *adj.* Demasiado; que es en demasiado.—*adj. c.* Demasiadamente; en demasía.
Oraud. *v.* Hozar el puerco.
Orhe ú orihe. *adj.* Cosa última, postrera, que está, se queda ó viene detrás.—*v.* Decir, hacer alguna cosa después de otro.—Estar ó venir atrás, quedarse atrás, ponerse atrás.—*adv. l.* Atrás, detrás, que está, se queda ó viene detrás.—Caorhian. *s. pl.* Postrimerías, novísimos.
Orio. *v.* Despreciar, befar, burlarse.
Oripon. *s.* Esclavo, esclava.—*v.* Esclavizar, hacer esclavo á uno, reducirle á esclavitud.—*fig.* Tener á uno muy sujeto é incesantemente ocupado.
Orit. *v.* Engañar.—Molestar, incomodar, importunar.—Remedar ó burlarse de uno.—Macaoorit. *adj.* Molesto, importuno, enfadoso.
Oriúd. *v.* Meterse, ocultarse entre la tierra la lombriz ú otro animalejo. *adj.* Coco así llamado, de tres á cuatro brazas de altura; su fruto es pequeño, y lleva el mismo nombre.
Oro. *v.* Cagar, evacuar el vientre.
Oroan. *s.* Común, sitio donde se hacen las necesidades mayores.
Oroc. *v.* Dar vueltas la peonza.—*s.* Punzón, lezna ó instrumento que sirve para hacer agujero.—*v.* Agujerear con él.
Orocay. *s.* Árbol así llamado.
Orohan. *s.* Ano ó vía posterior.—Común ó sitio donde se obra.
Orohauon. *s.* Pez así llamado; se come.

Oroinhit. *v.* Pensar ó meditar bien una cosa.
Orointoc ó irointoc *v.* Ludir, rozar, chocar una cosa con otra.
Orol. *v.* Sobresalir ó verse la raiz del camote.
Oromhun. *s.* Sementera de palay.
Oron. *v.* Exagerar.—*adj.* Exagerador. Maoron nga tauo. Hombre que exagera.
Orong. *v.* Alzar, levantar una cosa.
Orong-orong. *v.* Escrupulizar, recelar, temer, desconfiar.—*vdj.* Escrupuloso, receloso, desconfiado, que de todo duda.
Oron-oron. *s.* Heces de aceite cocido; residuo ó partes menudas de los chicharrones.
Oro-odo. *v.* Despreciar, befar, burlarse. Guinooro-odo aco niya. Él me desprecia.
Oropaop. *v.* Estar oscura una cosa, no lucir ó alumbrar bien.
Oropud. *v.* Acompañar.—*s.* Compañero, compañeros, moradores en una misma casa, etc.—*adj.* Pariente, parienta.—En algunos pueblos la palabra oropud significa: Tener ayuntamiento ó cópula carnal fuera del matrimonio.—Caorop-dan. *s. pl.* Compañeros.—Parientes.
Oros. *v.* Cagar, evacuar el vientre.—*s.* Excremento.
Oroy. *v.* Amagar, amenazar, levantar la mano para dar á otro un golpe.
Oroy-oroy. *s.* Amagar, amenazar, levantar la mano para dar á otro un golpe.
Orosahun. *adj.* **(De usa).** Cosa admirable, prodigiosa, maravillosa, extraordinaria.
Oros oros. *v.* Turbarse, sentir inquietud, confusión ó rubor.
Orot. *v.* Acabarse, concluirse una cosa. Naorot ná an isda. Se acabó ya el pescado. Inorotan ná cami san amon barobahandiay. Se nos ha concluido nuestro poco dinero, alhajas. etc.
Orot. *v.* Brotar, salir el agua ú otro líquido con mucha fuerza.
Orot-orot. *v.* Brotar, salir el agua ú otro líquido con mucha fuerza.
Oruc-oruc. *v.* Dar vueltas como la peonza. —Llamar la gallina á los pollos; llamar el gallo á la gallina,
Orug. *v.* Ensalzar, engrandecer, exaltar.—Alabar, bendecir.—Exceder, sobrepujar. *adv. c.* Más.—Orug pá. Mucho más.
Orus ó orus-orus. *v.* Arrugarse, encogerse, contraerse. Nagpapangurus-urus an acon panit. Se arruga mi pellejo.

Os. *v.* Azuzar, incitar á los perros para que embistan.—Ahuyentar, ojear, espantar al puerco de monte, ciervo, etc.
Osang. *v.* Partir, dividir, picar, hacer pedazos una cosa.
Osap. *v.* Comer una cosa sola sin mezcla de otra.
Osap-osap. *adj.* Cosa áspera al tacto, repelosa.—*v.* Dejar áspera ó repelosa alguna cosa. Diri niyo osap-osapun iton tabla. No dejéis repelosa esa tabla.
Ósbong. *s.* Tallo ó guía de árbol ó planta. —*adj.* Cosa recta, usual ó trivial; cosa que sube derecha.—Caosbangan nga dalan. Camino trillado ó trivial, usado y frecuentado.—Cosa principal á que uno se dedica ó tiene por ejercicio, oficio ú ocupación. Caosbongan si Pedro sin cadato. Pedro tiene por oficio ser principal.—Caosbongan nga buhat. Ocupación principal.
Osdoc. *v.* Vahar, vahear, echar de sí vaho ó vapor; salir los humores del cuerpo, etc,
Osic. *v.* Gastar pródigamente, malgastar.
Osig. *v.* Ladrar, dar ladridos el perro.
Osigun. *adj.* Aquello á lo que el perro ladra.
Osip. *v.* Hacer bien una cosa. Osipun mo an pamati san misa sa adlao ngatanan. Oye bien la misa todos los días.—Osipa an panumat san mga sala mo sa compesalan sin uaray iglicao bisan usa. Di bien tus pecados en el confesonario, al confesarte, sin ocultar ni uno solo.—Osipa sin maopay an pag-isip mo nga uaray magculang. Cuenta bien, de modo que nada falte.
Osisa. *v.* Averiguar, indagar, pesquisar inquirir una cosa.
Oslob. *v.* Dar friegas, tomar baño caliente para sudar, bañarse.—*s.* El mismo baño ó líquido que sirve para bañarse ó dar friegas.—Baño de asiento con piedras calientes, que los bisayas echan en el agua.
Oslog. *v.* Seguir el río ó seguir navegando por él.
Osmud. *v.* Bajar la cabeza.—Dar cabezadas la embarcación.
Osñgab. *v.* Estornudar.
Osoc. *s.* Estaca, palo redondo, sin pulir, para clavarlo en tierra.—*v.* Estacar ó poner estacada de palos, cañas, etc.—Clavar en tierra madero, etc.—Colocar ó poner los harigues para un edificio. Aádi na an mga osoc. Están aquí ya las estacas. Nagoosoc cami. Estamos poniendo esta-

cada. Nagoosoc pá cami san mga harigue. Estamos poniendo aún los harigues.

Osod. *adj*. Recto, grande, ancho. Caos-dan nga dalan. Camino ancho.—Caosoran sin buot, sin buhat, etc. Grande en pensar, obrar, etc.

Osong. *v*. Llevar una cosa sobre el hombro, como un niño, una persona, una tinaja de agua, etc. Uaray aco pacaosong san tadiao. No he podido llevar á hombro la tinaja. Iguinoosong niya an tadiao. Lleva él á hombro la tinaja.

Oson. *v*. Hincharse alguna parte del cuerpo.—*s*. Hinchazón. Oros-nan aco sinin acon teel. Tengo hinchado este pié.

Oson. *s*. Bajo ó banco de arena en barra de río.

Osóos. *s*. Pescado así llamado; se come.

Os-os. *v*. Azuzar, incitar á los perros para que embistan.—Ahuyentar, ojear, espantar al puerco de monte, ciervo, etc. Menguar, disminuirse. *s*. Enfermedad que consiste en bajarse las tripas hasta los testículos sin padecer hernia.

Os-os. *v*. Resbalarse, escurrirse, deslizarse. —Correrse, hacerse ó echarse hacia abajo. Ayao dao pagos-os san imo paghigda. No te corras hacia abajo cuando estás acostado. Nagos-os an goos. Se ha escurrido la amarra. San nagsasaca cami ngan si Pedro san lubi, nga nacon oroos-os dao Pedro ngadto sa hibob-an. Cuando subiamos Pedro y yo al coco, dije á Pedro, échate hacia la parte baja, córrete más abajo.

Osop. *v*. Beber los animales. Nag osop ná an carabao. Ha bebido ya el carabao. Paosopa an cabayo. Da de beber al caballo.

Osot. *v*. Ahuyentar, espantar á los animales.—Azuzar al perro.

Osud. *v*. Dislocarse; salirse una cosa de su lugar ó encaje.

Osud. *v*. Medicinar, curar untando, frotando ú oprimiendo la parte dolorida.

OT

Otac. *s*. Arma de dos palmos, poco más ó menos de larga, es recta y concluye en punta. Otac an itinigbas niya sa acon. Me hirió con el arma llamada otac.

Otan. *s*. Hortaliza, verdura, yerbas ó legumbres.—El palauan, camote, gauay, apari y otras raices semejantes se llaman *duma*.

Otang. *s*. Deuda.—*v*. Adeudar, tener obligación de satisfacer una cantidad, contraer deudas.—Prestar, entregar á uno una cosa para que la devuelva con aumento, ó sin aumento.—Pedir prestado. —*fig*. Prestar, dar ó comunicar. An otang co tolo lá capisos. Mi deuda es sólo de tres pesos. Binayad co ná an acon otang. He pagado ya mi deuda. An mga otang tá sa Dios asay an aton mga sala. Nuestras deudas á Dios son nuestros pecados.

Otañganunun. *adj*. Deudor ó deudora á muchos.

Otao. *v*. Herir dando golpe con el arma. —Separarse, alejarse de la orilla.

Otaot. *v*. Diligenciar, esmerarse en alguna cosa.—Encarecerse una cosa; haber falta y escasez de alguna cosa.—Desgraciarse, malograrse.

Otap. *v*. Concluir, acabar una cosa con perfección.

Otapil. *v*. Arrimarse á uno, hacerse de su partido.

Otas. *v*. Concluir, acabar.—Morir. Naotasan ná an masaquit san quinabuhi. Murió ya el enfermo.

Otataba. *s*. Pez así llamado; se come.—Gusano venenoso que se cría en algunas plantas.

Otay. *adj*. Poquito.—*v*. Dar, traer ó llevar á poquitos.—Sucumbir, acabarse, concluirse. Maotay ná an acong cosog sini nga buhat nga macuri. Se acaban mis fuerzas en esta obra difícil.

Otbo. *v*. Vahar, vahear, echar de sí vaho ó vapor; exhalar, despedir gases ó vapores.—Subir, ascender humo, etc.

Otgong. *v*. Cortar por medio la hoja del plátano.—*adj*. La hoja así cortada.

Otin. *s*. Miembro viril, organo de la generación en el hombre y en algunos animales.

Otip. *v*. Recelar, sospechar, temer después de ejecutada una mala acción ó haber cometido alguna falta.—*s*. Recelo, sospecha, temor, remordimiento. Naotip si Pedro sa iya amay, cay may sala siya. Teme Pedro á su padre, porque tiene culpa. Guinotip mo na an boong nga pinggan. Temes ya por el plato que has roto. Uaray aco caoorotipan. No tengo temor de haber cometido falta alguna.

Otlab. *s*. Tijeras grandes.—*v*. Cortar con ellas.

Otlo. *v*. Amoscarse, enfadarse; desconsolarse, afligirse, entristecerse.—*adj*. Triste, afligido, desconsolado. Naotlo aco, cay nauad-an aco san acon salapi. Estoy triste porque se ha perdido mi dinero. Nagotloon ná inin tauo, diri buot magbuhat.

Está amoscado este hombre, no quiere trabajar.

Otlob. *v.* Quebrar, romper, deshacer, machacar cosas duras.—Morder apretando. Uaray aco pacaotlob san bato. No he podido romper la piedra. Guinotlob san ayam an tul-an. El perro ha mordido el hueso.

Otnĝa. *v.* Respirar, resollar con algún ruido, con frecuencia y dificultad, como el que estaba debajo del agua y acaba salir de ella, el asmático, cansado y fatigado, etc.—Aparecer ó verse el pez sobre el agua. Nag ootnĝa si Pedro san ora ora nĝa luya. Con dificultad resollaba Pedro por la mucha debilidad. Nag otnĝa aco san acon pagtacod san buquid. Con dificultad resollaba yo al subir el monte.

Otoc. *s.* Seso, masa nerviosa contenida en la cavidad del cráneo.—Tuétano, médula ó substancia suave y mantecosa que contiene los huesos del animal. *v.* Aguantar, detener, contener la respiración.

Otoc. *v.* Asfixiarse, ahogarse, faltar la respiración; acongojarse, afligirse. Nacaotoc dacon inin aso. Me ahoga este humo. Hiot-can aco. Me falta la respiración, me ahogo. Di ca hiot-can. No te acongojes.

Otoc ó Hinĝotoc. *s.* Marea llena, pleamar, mayor altura de la creciente del mar.

Otol. *s.* Pujo, sensación muy penosa, que consiste en la gana continua ó frecuente de hacer cámara con gran dificultad de lograrlo.—Pujo de sangre, en deyecciones sanguinolentas ó de moco y sangre. —*v.* Padecer de dicha enfermedad.

Otong. *v.* Arrebatarse una cosa entre dos ó más, tirando de ella.—Estirar el cordel, etc.—Contradecir, decir lo contrario de lo que uno afirma, ó negar lo que da por cierto. Ot-nĝun mo iton bado. Estira esa camisa.

Otoot. *s.* Tea ó mechón pequeño de ramitas ú otra cosa para alumbrar.

Otop. *v.* Cortar una cosa, dejándola corta. —Poner igual una cosa en su longitud, latitud y altura.—Medir bien una cosa, sin que sobre ni falte.

Otot. *s.* Pedo, cuesco.—*v.* Peer, arrojar ó despedir la ventosidad del vientre por la parte posterior.

Ot-ot. *v.* Quebrar, romper, machacar, quebrantar cosa dura. Uaray aco pacaot-ot san tul-an. No he podido romper el hueso.

Otud. *v.* Cortar, dividir y separar una cosa con algún instrumento.—Quebrar, romper cordel, aguja, dedo, hueso, rama de árbol, etc.—*adj.* Cosa quebrada, cortada ó dividida en uno ó más pedazos.—*s.* Pedazo de lo dicho.—*adj.* Rabón, animal al que se ha cortado el rabo. Guinotud co ná an cahuy nĝa imo ipinaotud dacon. He cortado ya el madero que tú me mandaste cortar. Naotud an sanĝa. Se rompió la rama. ¿Hain an otud sini nĝa cahuy? ¿Dónde está el otro pedazo de este madero? Naotud an pisi. Se cortó el cordel.

Otud otud. *v.* Partir, dividir, hacer pedazos una cosa. Ayao pag-otud otura niyo iton cahuy. No hagáis pedazos ese madero.

Otug-otug *adj.* Cosa mala, podrida ó en mal estado.

Otut. *adj.* Cosa estrecha, como zapato, vestido, etc.

OU

Oua-oua. *v.* Menear, mover las manos ó pies como hacen los niños.

Ouad-ouad. *v.* Correr los animales, moviendo demasiado el cuerpo.

Ouang. *v.* Mugir la vaca, etc.—Aullar el perro.—Balar la oveja.

Ouay. *s. vid.* Uay.

Ouo. *v.* Querer, desear, tener afición. Ouohan co ini cay maopay. Desearía ésto, porque está bueno.—Negarse á dar, tomar ó comprar alguna cosa por ser cara.

Ouohun. *adj.* Que no quiere dar, tomar ó comprar alguna cosa por ser cara.

Ouong. *adj.* Innumerable, incontable.

Ouong-ouonĝan. *s.* Cuenta de muchos millares, que ya no se puede contar.

Ouos-ouos. *v.* Menear, mover el cuerpo.

OY

Oya. *v.* Llamar á la gente, á animales ó aves.—*v.* Mandar que se haga una cosa.

Oyad-oyad. *v.* Alzar y bajar el cuerpo al andar.

Oyag. *v.* Enredar, divertirse, jugar los niños.

Oyagan. *s.* Juguete, lo que usan los niños para jugar.

Oyaping. *s.* Seta comestible.

Oyó. *s.* Parte de abajo de la peonza.

Oyoc. *v.* Fingirse, hacerse el enfermo.—Callar por no dar, negarse con el silencio á acceder á lo que piden.

Oyon. *v.* Convenir, consentir, asentir, condescender, concordar, conformarse.—*adj.* Conveniente, conforme. Naoyon acó sa iya. Estoy conforme con él. Inoyonan co si Juan. Me he conformado con Juan.

Oyong. *v.* Menearse, moverse; conmoverse, inquietarse, alterarse.

Oyo oy. *v.* Faltar agua para cocer alguna cosa.

Oyud oyud. *v.* Mover el cuerpo; andar despacio.

Oyug. *v.* Mover, menear, conmover, bambolearse lo que está colgado.—Moverse ramas de árbol, caña, etc.—Menear una cosa para saber si contiene dentro algo.—Cantar como hacen los pescadores, ó como cuando la madre arrulla á su hijo.

Oyug oyug. *v.* Contonearse.—Enjuagar vasija moviendo el líquido que contiene. —*vid.* Oyug.

P

PA

Pá. *adv. t.* y *m.* Aún, todavía. Diri pá aco buhis. No soy tributante aún. Hubas pá. Está baja todavía la marea, está bajando aún la marea. Uaray pá siya uuli. Él no ha vuelto aún. Macacadaguinot pá aco sa paglacat. Todavía puedo andar despacio. Hulata pá aco niyo. Esperadme aún. —Bisan pá. Con todo, no obstante, sin embargo, aunque. Bisan pá aco macalolooy. Aunque soy un pobre. Bisan pá ngani siya anác sin mangaran. Aunque él sea hijo de rico.—También. Pinacacadto san capitan si Pedro ug si Juan pá. Manda el capitán que vayan Pedro y Juan también. —Más. ¿Ano pá an imo caruyag? ¿Qué más quieres?—Niyan pá la. Ahora mismo.—Sa usa pá ca tuig. En el año que viene. —Pagdatong co pá lá. Acabo de llegar. Pagdaug co pá lá. Es la primera vez que gano.—Bag-o pá lá nga linabay si Pedro. Hace poco que pasó Pedro.—Uaray siya pacacabuhat siton cahuy, ¿aco pá? No puede él levantar ese madero, ¿acaso podré yo?—Cacolop pá siya guinican? Salió él ayer? Cacolop pá lá. Ayer salió.—Ma bugat pá sin carabao. Es más pesado que un carabao.

Pa. *part.* que, antepuesta á nombres de lugares ó sitios, denota dirigirse á ellos ó hacia ellos. Pasugbo quitá. Vamos á Cebú. Pabuquid quitá. Vamos al monte. Patoo quitá. Vamos hacia la derecha. Pauala quitá. Vamos hacia la izquierda. Patabi camo. Id hacia la orilla. Palauod quitá. Vamos hacia el interior del mar.

Pa. *part.* que, antepuesta á algunas raices, denota querer, procurar, hacer, permitir que se fectúe en el sujeto respectivo lo que dice la raiz; significa también mandar, y lo mismo que la raiz expresa. Pahampac ca. Déjate azotar. Pabuniag ca. Pide ó procura que te bauticen. Parigos ca. Báñate. Pabilin ca. Quédate en casa. Pacuha an asin. Manda coger la sal.

Páá. *s.* Muslo; pierna; pata de los animales. Masool an acon páá. Me duele la pierna.

Paac. *v.* Morder el animal.—Tenacilla ó uña de cangrejo.

Paag. *v.* Quemar, como quien cuece olla de barro. Pamamaagun sa impierno an mga maquimala-uay. Los impuros serán quemados en el infierno.

Paang. *v.* Morder, picar. Pinaang aco sin lapinig. Me ha picado la abeja *lapinig*.

Páao. *v.* Desfallecer, cansarse.—*p. p.* Desfallecido, cansado.—*v.* Desechar, menospreciar.

Paas. *adj.* Ronco, que tiene ó padece ronquera.—Enronquecer, ponerse ronco.

Paauáyan. *s.* **(De auay).** Sitio ó lugar dode se riñe ó pelea.

Paauáyan sin tauo ñgan sin todo ñga baca. *s.* Plaza donde se corren y lidian toros.

Pababalonan. *s.* Buche, bolsa que tienen las aves en el remate del cuello, destinado á recibir la comida, de donde pasa á la molleja.

Pabhas. *s.* Corral que hace el bisaya á la orilla del mar ó río para coger peces.

Pabiso. *v.* Deliberar, pensar.

Pabiso biso. *v.* Deliberar, pensar, considerar detenidamente una cosa. Magpabisobiso aco anay cún hain an acon gagapilan. Pensaré después á dónde me inclinaré.

Pabotohun. *s.* **(De boto).** Cohetes, bomba y todo lo que estalla con chasquido ó estruendo.

Paca. *part.* que, antepuesta á algunas raices, denota hacer efectivamente lo que la misma raiz significa, y otras veces expresa poder hacer lo que la misma raiz dice. Uaray aco pacacuha san acon tuyo. No he conseguido mi objeto. Uaray aco pacasamad san carabao. No he herido yo el carabao.

Pacá. *v.* Rajarse mango de cuchillo, mano

de silla, etc.—Pelear, luchar á brazo partido.—*s.* Animalejo así llamado.—Rana; sapo.

Pacacác. *s.* Instrumento músico así llamado.

Pacaco. *s.* **(C)** Pájaro pequeño con plumaje azul.

Pacál. *s.* **(C)** Puerca parendera. En **(B)** se llama *anay*.

Pacanap. *s.* Armazón tirada por un carabao, para arrastrar madero, cañas, etc.

Pacang. *s.* Mazo de madera, á modo de martillo grande, del cual se sirven los carpinteros.—*v.* Macear, dar golpes con el mazo.

Pacang̃an. *s.* Pez así llamado.

Pacangpacang. *v.* Pegar, darse golpes los jóvenes con palo ú otra cosa.

Pacao. *adj.* Que tiene los brazos arqueados; perniabierto, estevado, que tiene las piernas torcidas en arco. *s.* Mango de sartén, carajay; asa, asidero, tirador de cajón, etc.

Pacao pacao. *s.* Asa de campana, vasija, etc.

Pacao pacauan. *adj.* Que tiene asa ó asas.

Pacaras. *s.* Instrumento de una braza de largo con puntas de madera, que usan para limpiar las sementeras de las yerbas y malezas.—Usar dicho instrumento, tirado de uno ó más carabaos.

Pacas pacas. *adj.* Que tiene el pellejo áspero y postilloso.

Pacdol. *v.* Tropezar, dar contra una parte.—Hipacdolan. *s.* Tropiezo, embarazo, estorbo.

Pacgan. *v.* Calentar en agua las almejas, para cocerlas ó quitarles las conchas.

Pacgang. *v.* Endurecerse lo cocido; endurecerse la liga, resina, etc. Nagpacgang ná an gauay, an taguc. Se ha endurecido ya el gauay, la resina.

Pacla. *s.* Rana; sapo. Pagpacla. *v.* Cantar la rana.

Paclás. *v.* Rozarse, despellejarse, desollarse.

Pacli. *s.* Hoja de libro ó escrito.

Paclid. *v.* Amarrar codo con codo.

Pacnit. *v.* Despellejarse, desollarse, caerse el pellejo.—Descortezar, quitar la corteza al árbol, al plátano ó á otra cosa.—Pellizcar.

Paco. *s.* Ala, parte del cuerpo de algunos animales, de que se sirven para volar.—Ala de ángel, etc.—Manga de camisa, hábito, etc. Nabari an paco san tamsi. Se ha roto el ala del ave. Haluag an paco san acon bado. Son anchas las mangas de mi camisa.

Pacoan. *adj.* Que tiene alas.

Pacol. *s.* Plátano así llamado; su fruta contiene algunas pepitas, y se come; sus hojas aplicadas á las llagas y heridas, las limpian y curan.

Pacol. *s.* Pez así llamado.

Pacot. *adj.* Puerco de monte ó javalí grande.—*s.* Botón, ó cosa semejante.—Pacot, pamacot. Abotonar ó meter el botón por el ojal.

Pacpac. *v.* Machacar, dar golpes sobre una cosa.—Dar, sacudir con vara alguna cosa para quitarle el polvo ó suciedad.—Lavar la ropa dando golpes sobre ella.—*s.* Maza ó palo que sirve para golpear la ropa, al lavarla.—*s.* Platillo, instrumento de metal, en forma de plato, con un pequeño hueco en medio, que, asido á un cordón ó cinta atado á los dedos de la mano, sirve en las músicas para acompañamiento. Son dos y suenan chocando uno con otro.—*v.* Tocar ó sonar dichos platillos.—Palmotear, palmear, dar golpes con las palmas de las manos en señal de regocijo ó aplauso.

Pacpacan. *s.* Lugar ó sitio sobre el cual se lava la ropa, dando sobre ella.—Brazo de silla, etc.

Pacsi. *v.* Pellizcar, dar pellizcos.—Desollarse, hacerse daño, quitar el pellejo de los labios de herida, llaga, etc.—Caerse ó quitarse la cáscara del plátano, etc.

Pacsio. *v.* Cocer carne ó pescado con vinagre y especias.—*s.* Carne ó pescado cocido con vinagre y especias.

Pactad. *v.* Tender ó extender una cosa para que se ventile ó seque, como alfombra, petate, cuero de carabao, etc.

Pacu. *s.* Planta, que, en Botánica, se llama Hémionitis hendida. Las extremidades tiernas de dicha planta se usan como verdura, ó en ensalada.

Pacug. *v.* Atravesarse árbol, madero ú otra cosa en alguna parte; atravesarse espina, hueso ú otra cosa en la garganta.

Pacug. *v.* Topar, dar, tropezar contra alguna parte.—Topar la lanza por detrás, cuando se quiere arrojar.—Topar el *bayo* en la parte de arriba al alzarle para pilar el palay.

Pacug. *v.* Avisar ó tirar de la ropa á uno para que calle.—*s.* Tarugo largo que se pone en harigue, para que descanse sobre el sapáyan.

Paculan. *s.* Pez así llamado; su pellejo es muy duro.

Pacupacu. *s.* Brazos como los de una cruz.

Pacyao ó Paquiao. *v.* Destajar, trabajar á destajo.—*m. adv.* Á destajo.

Padac. *s.* Chancaca ó panocha en forma cónica, hecha del zumo de la caña-dulce, ó cocida en una grande caldera; es de color pardo.—*adj.* Cosa entera, como un plato ó una panocha. Usa ca padac nga calámay. Una panocha de calámay.

Padag. *adj.* Peonza que salta cuando da vueltas.—*v.* Saltar la peonza cuando está andando.

Padara. *adj.* Cosa que se manda á otro. Quinarauat co an nga padara nimo sa acon. He recibido lo que me mandaste. —*s.* Dádiva que los bisayas daban antiguamente para que el marido ó recién casado pudiese llevar á su mujer.

Padas. *v.* Mover á uno y otro lado lo que se tiene en la mano, como espada, palo, caña, etc.—Mover ó menear los brazos.

Padé. *s.* Padre. Así llama el bisaya al religioso ó sacerdote.

Padiaó. *s.* Camarón de mar así llamado; es negro, y se come.

Pades. *s.* (Del castellano pares). Reunión ó conjunto de dos cosas, ó de dos objetos de una misma especie.—Par, compañero.—*v.* Parear ó formar pares de las cosas.—Ayudar a otro.—Juntar ó unir un madero á otro, una caña á otra, etc., para más fuerza ó resistencia. Diri aco macacadara sini, in diri mo aco padisan. No podré llevar ésto, si tú no me ayudas. Padisi ini nga cahuy. Une ó amarra otro madero á éste. ¿Pira camo ca pades? ¿Cuántos pares sois? Magpadespades camo sa iyo pagcalacat. Caminad de dos en dos.

Padlong. *s.* Tarugo de madera, caña, etc.—*v.* Clavar con tarugo.—Trampa de caña para coger ratones.—*v.* Coger los ratones con dicha trampa.

Padlos. *v.* Aflojarse ligadura ó amarra y salirse de su lugar.

Padol. *v.* Tropezar, dar con los pies en un estorbo que pone en peligro de caer.

Pad pad. *v.* Sacudir la yerba para quitar el rocío —Espantar mosca, etc., con la mano.—Esparcir con la mano alguna cosa.—Desmenuzarse, deshacerse. Napadpad ná an tuna san tubig. Se ha deshecho ó desmoronado la tierra con el agua.

Pag. *part.* que se antepone á algunos verbos y nombres sustantivos, y denota lo mismo que la raiz expresa. Otras veces se intercala, sirve de adorno, ó da más expresión á lo que se dice. Pagbuhat. Hacer.—Paglaom. Esperar.—Pagbuhat ca sin balay. Haz casa.—Paghimo sin hagdan. Haz escalera.—Pag aram ca sin maopay. Aprende bien.—Napirit aco sin pagsurat sa imo. Me veo obligado á escribirte.—Pag abayun ca cunta sa Dios san dalan san dayon nga camurayauan. Dios te guíe por el camino de la paz eterna.

Paga. *s.* Aparador hecho de tabla, caña ú otra materia para poner vasos, platos y demás utensilios de cocina.—Armazón de caña que cuelgan enfrente del fogón para poner en ella alguna cosa.

Pagaas. *adj.* Gallo casero que canta como el montés.

Pag aburan. *s.* Rodrigón, palo ó caña que se clava al pié de una planta, y sirve para sostener sus tallos y ramas, amarrándolos con bejuco ú otra cosa.

Pagacpac. *s.* Sonido de golpe, palmada, etc.—*v.* Sonar golpe, palmada, etc.

Pagal. *v.* Cansarse, fatigarse, rendirse. Uaray aco hinganhi cagabi cay napapagal pá aco, cay tican pá lá aco sa oma. No vine anoche por estar aún rendido, porque acababa de llegar de la sementera.

Pagáo. *adj.* Ronco, que tiene ó padece ronquera.—*v.* Enronquecer, ponerse uno ronco.

Pagara. *s.* Coco bajo así llamado, de unas tres brazas de altura, poco más ó menos; su fruto es pequeño.

Pag aradman. *s.* **(De aram).** Ciencia.—Arte. Doctrina.

Pagas. *s.* Ave pequeña así llamada.

Pagatpat. *s.* Árbol que, en Botánica, se llama *Soneracia Pagatpat.*

Pagba. *v.* Cocer vasija de barro.

Pagbo. *s.* Quilo ó trozo de madera, caña ó palma brava para formar los techos en los edificios.—*v.* Poner ó colocar los quilos.

Pagboborobuot. *v.* **(De buot).** Pensar, meditar, discurrir considerar.

Pagbohun. *adj.* Lo que se usa ó sirve para quilos.

Pagborut-an. *s.* **(De buot).** Voluntad. Sugad san canan Dios pagborut-an. Según la voluntad de Dios; como Dios quiera.

Pagca. *part.* que denota pluralidad, reciprocidad de acción, aunque sea casual; también se usa en la formación de nombres abstractos. Pagcalacat ná camo. Caminad ya.—Pagcatorog ná camo. Dormid ya.—¡Oh, pagcatuyao co! ¡Oh, locura mía!

Pagca-álo. *s.* Vergüenza. Daco nga acon pagcaálo sa imo tungud san acon mga saad sadto, nga uaray catuman. Grande es mi vergüenza para contigo por mis promesas de antaño, que no he cumplido.

Pagcaangbitan. *s.* **(De angbit).** Comu-

nión, participación en lo común. An pagcaangbitan san mg̃a santos. La comunión de los santos.
Pagcaauod. *s.* **(De auod).** Rubor, vergüenza, cortedad.
Pagcabong̃alos. *s.* **(De bong̃alos).** Ingratitud, desagradecimiento, olvido ó desprecio de los beneficios recibidos.
Pagcabuotan. *s.* **(De buot).** Prudencia, razón, discreción.
Pagcahalaba. *s.* **(De halaba).** Longitud de una cosa.
Pagcahilaba. *s.* Longitud de una cosa.
Pagcahimtang. *s.* **(De butang).** Condición, estado, naturaleza de una cosa.
Pagcahing̃yon. *s.* Conformidad, unión, alianza.
Pagcamadayan. *s.* Bizarría, gallardía.
Pagcamabdus. *s.* Preñez, embarazo, preñado de la mujer.
Pagcamadagmit. *s.* **(De dagmit).** Ligereza, presteza, agilidad, prontitud, celeridad ó velocidad en ejecutar una cosa.
Pagcamadalí. *s.* Ligereza, presteza, agiligad, prontitud, celeridad ó velocidad en ejecutar una cosa.
Pagcamahal. *s.* Preciosidad, hermosura.—Nobleza.—*adj.* Caro, subido de precio.
Pagcamatahúm. *s.* Hermosura,belleza.
Pagcamatoron. *s.* Velocidad, ligereza, prontitud.
Pagcaiglab. *s.* Incendio, fuego, ardor, afecto que acalora y agita vehementemente el ánimo.
Pagcaigrab. *s.* Incendio, fuego, ardor, afecto que acalora y agita vehementemente el ánimo.
Pagcot. *v.* Agarrar ó pegar cola, pintura, etc.—Amarrar perro, gallo, etc.
Pagdicul. *adj.* Lo que quitaban al novio los esclavos del suegro, que era todo cuanto podían coger.
Pagdol. *vid.* Pacdol, que está mejor escrito.
Paghangcog. *v.* Abrazar.
Paghimasoso. *s.* **(De soso).** Parto, alumbramiento. Nang̃amaya siya sa Diós, ng̃a tugahan siya sin masayon ng̃a paghimasoso. Suplicó ella á Dios que le concediese un feliz parto.
Paghing̃andoy. *v.* Suspirar.—*s.* Suspiro.
Paghing̃ang̃aua. *v.* Desear ver ó poseer una cosa.—*s.* Deseo de ver ó poseer una cosa.
Paghing̃isda. *v.* **(De isda).** Limpiar el pescado, quitándole las tripas, etc.
Paghing̃oto. *v.* **(De coto).** Espulgar, limpiar la cabeza de pulgas ó piojos.
Paghot. *v.* Azuzar, incitar á los perros para que embistan.
Paghót sin tingcal. *s.* Cuerda ó cordoncillo de hilo que recoge y divide la madeja para que no se enmarañe.
Pag igoan. *s.* Blanco ó punto donde se tira.
Pag init. *v.* Desayunar.
Pagminatay. *v.* **(De patáy).** Llorar al difunto.
Pagmorobuot. *v.* **(De buot).** Pensar, meditar, considerar, discurrir.
Pago. *s.* Ave pequeña así llamada.
Pagol. *s.* Peñasco pequeño en la mar.
Pagolong. *s.* Madero redondo, de unas tres varas de largo, fuerte y acanalado, que rueda por el suelo tirado de un carabao, para allanar la tierra en las sementeras y deshacer las raices de las yerbas.
Pag omancun. *s. pl.* Sobrinos, sobrinas.
Pagospos. *v.* Sonar, rugir, hacer ó causar ruido una casa, como látigo, bejuco, etc.
Pagotpot. *s.* Marisco con pinchos así llamado.
Pagoyud. *s.* Chinchorro, ó red grande, regularmente de varias piezas.—*v.* Pescar con dicha red.
Pagpa. *part.* que denota hacer, permitir, mandar ó suplicar se haga lo que la raiz significa. Uaray siya lain ng̃a tuyo san iya pagcanhi sa calibutan cundi an pagpanobus sa aton san cabihag san yaua. No tuvo él otro fin en su venida al mundo sino el redimirnos de la esclavitud del demonio.—Quinanhi siya sa pagpasonud sa aton san maopay ng̃a batasa. Vino él para enseñarnos la buena costumbre.—Uaray ca iba ng̃a catigayonan cundi an pagpaharayo san sala. No tienes otro remedio, sino el separarte del pecado.—Pag pasohol ca, in uaray ca salapi. Trabaja á sueldo, si no tienes dinero.—Pagpabuhat ca sin balay. Manda hacer casa.
Pagpaca. *part.* que denota lo que la raiz expresa; denota fingimiento; y también tener por tal lo que la raiz significa. An acon lá ng̃a tuyo an pagpaopay san bongto. Mi objeto es arreglar bien el pueblo.—Quinanhi siya lugarin cay an pagpacaopay ug pagpacarig-on sa aton san toloohan. Vino, pues, él para hacernos bien y fortalecernos en la fé.—Ayao icao pagpacabong̃ul. No te finjas sordo.
Pagpacaalo. *v.* Afrentar, deshonrar.
Pagpacabára. *v.* Bendecir; dar buenaventura. Pagpacabaraánun ni Jesucristo an mg̃a maopay ng̃a cristianos. Jesucristo bendecirá, hará felices á los buenos cristianos.

Pagpacaraut. *v.* Deshonrar, hacer mal á uno.
Pagpag *s.* Greña, cabellera revuelta y mal compuesta.—*adj.* Cabello encrespado.—*v.* Encrespar el cabello.
Pagpahauli. *v.* Volver á lo antiguo.—Reconciliarse.
Pagpanĝani. *v.* Arrancar el palay del semillero para trasplantarlo.
Pagpaobus. *v.* Humillarse.—*s.* Humildad.
Pagsalo. *v.* Volear.—*s.* Voleo.
Pagsi. *v.* Mudar de pellejo. Napagsi an halas. Ha mudado de pellejo la culebra.
Pagsorondan. *s.* **(De sonud).** Modelo, ejemplar.
Pagtimara. *v.* Consultar al hechicero.
Pagtong. *v.* Requemar ó tostar con exceso una cosa.—*adj.* Cosa tensa, tirante. —*v.* Estar tensa ó tirante una cosa.
Pagtoron-an. *s.* **(De toon).** Ciencia.—Arte.—Doctrina.
Paguac. *s.* Huella, rastro por donde ha pasado algún animal.
Paguáman. *s.* Madre, matriz, órgano interior y hueco de las hembras donde está encerrado y se alimenta el feto hasta que se verifica el parto.
Pagud. *v.* Cansarse, fatigarse.
Pagui. *s.* Pez raya.
Paguibotong. *s.* Compraventa, cotrato de compraventa. *v.* Vender uno algún carabao, etc., y comprarle otro.
Paguicarauat. *s.* Entrega de alguna cosa y recibimiento de ella.
Paguis. *v.* Rozarse, despellejarse, desollarse.
Paguiuliuli san guintagalio. *v.* Descambiar, destrocar, deshacer el cambio ó trueque, devolviéndose la alhaja, etc., que se había cambiado ó trocado por otra.
Paha. *part.* que denota lo que dice la raiz; y también efectuarse, sin que directamente se intente.
Pahac. *v.* Romper, rasgar una cosa.
Pahac. *adj.* Calvo, pelado.
Pahal. *s.* Marisco así llamado.
Pahamangno. *v.* Advertir, notar una cosa. —*s.* Advertencia.
Pahamudlay. *v.* Descansar, reposar.
Pahamudlayan. *s.* Lugar ó sitio de descanso ó reposo.
Pahamuot. *v.* **(De buot).** Querer ó hacer uno su propia voluntad.—Complacer, agradar, dar gusto ó contento, darse á querer. Pahamuot quitá sa Dios sa pagtuman san iya santos nĝa mĝa sugo. Agrademos á Dios, cumpliendo sus santos mandamientos. An aton ipahamuot sa Dios amo an paghigugma ug pagsingba sa iya. Hemos de agradar á Dios, amándole y adorándole. An maluya nĝa hocom nagtitinĝoha ná lamang sin pagpahamoot sa mĝa judios. El débil juez deseaba ya solamente complacer á los judíos.
Pahamdum. *v.* Agradar, darse á querer.
Pahang. *v.* Oler mal el tabaco.—*s.* Olor desgradable de tabaco malo ó mal curado. —*adj.* Tabaco malo ó mal curado.
Pahanĝalo. *v.* Estar ó manifestarse uno triste ó alegre.
Pahanungdan. *s. pl.* **(De tunĝud).** Méritos.
Pahat. *s.* Parte, partición de caza ó pesca. —*v.* Repartir la caza ó pesca. Ipinahat namon an onud san babuy. Nos hemos repartido la carne del puerco de monte. ¿Pinahatan mo ná sira? ¿Has dado á cada uno su parte?
Pahi. *part.* que denota lo que dice la raiz; y también efectuarse, sin que directamente se intente.
Pahid. *v.* Limpiar con toalla, paño ú otra cosa. Pahira an hulas niya. Limpia su sudor. Guinpahid co ná an pinggan. He limpiado ya el plato.
Pahímuá. *v.* **(De bua).** Desmentir, ó decir á uno que miente.
Pahoay. *v.* Descansar, reposar. Magpapahoay aco. Voy á descansar.
Pahoayan. *s.* Lugar ó sitio de descanso ó reposo.
Pahpah. *s.* Abanico, ó lo que sirve para hacer aire.—*v.* Abanicar, hacer aire para que arda el fuego, etc.
Pahut. *v.* Meter ó introducir las puntas de junco ú otra cosa al hacer petate ó cosa semejante, y también al remendar. Guinpahutan co ná an caguis-an san banig. He remendado ya lo roto del petate.—Ipamahut. *s.* Punzón ó palito para abrir por donde se introducen las puntas de lo que se teje, como petate ú otra cosa.
Pahuy. *s.* Espantajo, lo que se pone en un paraje para espantar.—*v.* Poner lo dicho. Uaray aco pagbutang sin pahuy. No he puesto espantajo. Guinpahayan co an acon oma. He puesto espantajo en mi sementera.
Paid. *v.* Asemejar, comparar.--Compadecer. —Representar, ser imagen ó símbolo de una cosa.
Paigot. *s.* Ruido de una cosa al cerrarla ó abrirla.
Painquit. *v.* Tomar ó coger una cosa con los dedos.
Pait. *v.* Amargar, tener alguna cosa sabor

ó gusto desagradable al paladar, parecido al de la hiel.—*fig*. Causar aflicción ó disgusto.—*adj*. Cosa amarga.

Paitan. *s*. Arbusto así llamado.

Paiuac. *s*. Moscón, abejón.

Palabadiang. *adj*. Venado ó ciervo pequeño que aún no tiene cuernos.

Palabanĝahan. *adj*. Fruto maduro.—*v*. Madurar el fruto.

Palabao bauan. *s*. Creciente ó avenida de río con el agua turbia aún.

Palabigoan. *adj*. Puerco que tiene ya los colmillos como los pinchos del bigo.

Palabigohan. *adj*. Puerco que tiene ya los colmillos como los pinchos del bigo.

Palabuyoan. *v*. Estar algo dulce el jugo de la caña, cuando se cuece, mas no todavía en su punto. —*adj*. Bebida agridulce.

Pal-ac. *v*. Desgajar, romperse rama de árbol.

Palacopac. *s*. Especie de matraca para espantar pájaros, puercos y otros animales, para que no entren en la sementera.—*v*. Sonar ó hacer ruido con dicho instrumento.

Palac palac. *v*. Chacolotear ó hacer ruido la herradura ú otra cosa por estar floja ó faltarle clavos.—*s*. Chacoloteo.

Palad. *s*. Palma de la mano.—Ventura, felicidad, dicha, fortuna, suerte feliz.—Paghimalad. *v*. Decir á uno su suerte por las rayas de la palma de la mano.—*s*. Pez así llamado; se come, y tiene negro el lomo y blanco el vientre.

Paladabong. *adj*. Puerco que tiene de tocino como el grueso del dabong.

Palagdas. *s*. Cordel grueso para pescar.

Palagó. *s*. Pájaro pequeño así llamado; canta muy bien, y es de color pardo.

Palahusan. *s*. Harigue que llega hasta el caballete del edificio.

Palamisan. *s*. Espolón pequeño de gallo.

Palamanuc. *adj*. Morisqueta cruda, que no está cocida.

Palamoan. *adj*. Ciervo ó venado que tiene aún pelo en los cuernos.

Palan. *s*. Voz que denota el sentimiento ó admiración que uno experimenta.

Palang. *s*. Pescado pequeño así llamado.

Palanas. *s*. Piedra lisa y larga, que se encuentra colocada por capas; las hay blandas y duras, difíciles de labrar; las que están en los ríos son muy resbaladizas.

Palandong. *v*. Considerar, meditar, pensar, reflexionar.

Palangga. *v*. Querer, amar, estimar, apreciar á uno.

Palanpan. *v*. Añadir, aumentar.

Palantap. *s*. Tiempo bueno y bonancible que suele haber en el mar de Borongan por espacio de tres ó más días, á las tres semanas, poco más ó menos, después de la fiesta de Todos los Santos.

Palanoca. *adj*. Ciervo ó venado pequeño que principia á echar los cuernos.

Pálao. *s*. Pálao, natural de las islas de los Pálaos.

Palao. *adj*. Fruto grande del coco y sin carne.

Palaópa. *s*. Penca del abacá ó plátano.

Palapaca. *v*. Mover y hacer ruido el animal con las orejas, meneando la cabeza; moverse y hacer ruido la vela de embarcación.—*s*. Ruido que hace el animal moviendo las orejas.—Estrechón, socollada, estirón ó sacudida que dan las velas de la embarcación cuando hay poco viento, y las jarcias cuando están flojas.

Palapag. *s*. Risco, peña tajada de la mar.

Pala pala. *s*. Carraca, instrumento de madera ó caña que se usa en Semana Santa para que los fieles asistan á los oficios divinos.—*v*. Tocar dicha carraca.—Vacilar, titubear. Nag hipalapala pá an acon buot. Estoy vacilando aún.

Palapatong. *adj*. Puerco que tiene de tocino el grueso de la caña patong.

Palaquin. *v*. Mezclar palabras de otro idioma.

Palaquipac. *s*. Instrumento de caña, como matraca.—*v*. Tocar ó hacer ruido con dicho instrumento.

Palarag. *adj*. Tonto, alocado, que tiene cosas de loco.

Palaran. *adj*. Dichoso, feliz, bienaventurado.

Palaray. *v*. Mediano, ni muy flaco, ni muy gordo.

Palaris. *s*. Comida de carne ó pescado para beber tuba, vino ó anisado.

Palas. *v*. Herirse, rozarse el pellejo.

Palata. *s*. Pez así llamado.

Palatagsoc. *adj*. Ciervo ó venado joven, que tiene ya las primeras puntas de los cuernos.

Palataroan. *adj*. Fruto próximo á madurar.

Palatarong. *adj*. Venado que tiene los cuernecillos nuevos como verengenas.

Palatanĝolan. *adj*. Coco tierno, ó que tiene aún la carne tierna.

Palatigdong. *s*. Medida que resulta extendidos el dedo pulgar é índice.

Palauay. *s*. Lazo para coger gallinas; este lazo se pone en el sitio donde se ha co-

locado el cebo.—*v*. Coger gallinas con dicho lazo.

Palauán. *s*. Raiz grande y comestible así llamada; sus hojas son anchas.—Con el tubérculo ó bulbo de la raiz palauán se mantiene la generalidad de los naturales de Sámar, provincia donde hay grandes y extensos plantíos de dicha raiz, y hay pueblos que en la mayor parte del año se mantienen con palauán y coco.

Palayug. *s*. Trampa hecha de caña bagácay para cazar ciervos y puercos.

Palaypay. *v*. Colgar, suspender, poner una cosa pendiente de otra, sin que llegue al suelo. Palaypaya an imo bado nga maholos basi mag mara. Cuelga tu camisa mojada para que se seque.

Pálay pálay. *s*. Encrucijada, paraje en donde se cruzan dos ó más calles ó caminos.—*v*. Cruzarse dos ó más calles ó caminos.

Palcas. *v*. Templar el acero ú otro metal al fuego.

Pali. *v*. Alzar ó levantar petate, el faldón de la camisa, etc., para ver ó sacar alguna cosa.—Descarnar, quitar al hueso la carne.

Pali. *s*. Bazo de venado, vaca, etc.

Palid. *v*. Limpiar el palay al viento para quitar la paja que tenga y granos sin meollo.—Llevarse el viento alguna cosa.—Llevar el viento la embarcación fuera del rumbo que debía seguir, hacia mar ancha ó alta mar.—Aventar los granos.

Palid-palid. *v*. Traer y llevar el viento alguna cosa.—*s*. Cristal que tiene algunos aderezos en el centro.

Paliday. *s*. **(De liday).** Proverbio, dicho, expresión, ocurrencia.

Palihan. *s*. Cuerda para asegurar el asta de la fisga, y poderla recoger después de arrojada.

Palimogmog. *v*. Enjuagar, limpiar la boca y dentadura con agua ú otro licor.

Palimogmogan. *s*. Carrillo.—*pl*. Carrillos.

Palin. *v*. Tirar, echar, arrojar, caerse una cosa que está sobre otra. Palina iton hugao sa ilarum. Echa esa suciedad abajo. Guinpalin co an oding nga nalocot dida sa bentana. He arrojado el gato que estaba echado ahí en la ventana. Napalin an acon calo. Se cayó mi sombrero. Ipinalin niya an acon calo. Tiró él mi sombrero.

Palinas. *v*. Resbalar, escurrirse ó deslizarse una cosa, irse los pies.

Palinpin. *v*. Caminar, ir por la orilla.

Palio. *adj*. Pescado asado en sartas.

Palipac. *int*. ¡Diantre! ¡carafe! ¡caracoles!

Pali-pali. *s*. Cuna que cuelgan con cuatro cordeles, y en ella mecen al niño.

Palirap. *v*. Mirar de reojo.

Palis. *v*. Echar ó vaciar líquido de una vasija á otra.—Echar ó llevar el viento la embarcación al interior del mar.

Palispaguis. *adj*. Que tiene el pellejo áspero y postilloso.

Palit. *v*. Comprar.—Vender. Si Pedro an pinalitan co san abaca. He comprado el abacá á Pedro. Mapalit aco sin isda. Voy á comprar pescado. Amon ipinalit an iba nga salapi sin napolo ca baquid nga humay. Hemos comprado con el dinero restante diez cavanes de palay. Pinalit co ini sin duha ca pisos. He comprado esto en dos pesos.—¿Magpapalit ca san imo humay? ¿Vendes tu palay? Nagpalit aco sin abaca sa insic. He vendido abacá al chino. Iguinpapalit co ini nga isda. Vendo este pescado.

Paló. *s*. Mazo de madera de que se sirven los carpinteros; martillo.—*v*. Macear, dar golpes con el mazo; martillar.

Palo. *s*. Pez de río; es de color negro; se come.

Palobaob. *adj*. Fruto que principia á madurar.

Palocpoc. *v*. Batir el ave sus alas.

Palóng. *v*. Desorejar, cortar las dos orejas ó una sola; cortar la cresta al gallo, etc.—*adj*. Desorejado, ó sin orejas; sin cresta, ó con la cresta cortada.

Pálong. *adj*. Fatuo, tonto, loco, falto de juicio.

Palong palong. *s*. Rama ó ramas de árbol para dar ó sacudir con ella, etc. Sombrajo que hacen los trabajadores para librarse del sol.

Pálong pálong. *adj*. Fatuo, tonto, loco, falto de juicio.

Palopo. *s*. Seta así llamada; se come.

Palos. *v*. Escurrirse la amarra, salirse de su lugar.—Correr ó echar hacia abajo lo amarrado.—Desengancharse, soltarse una cosa que está enganchada.—Escurrirse ó cerrarse el lazo corredizo.

Paloyapis. *s*. Membrana que cubre el fruto de la nanca; estopa del fruto de la bonga.

Palpag. *v*. Golpear, dar golpes en alguna parte.—Descortezar árbol, dando golpes en la corteza.—Abrirse ó rajarse caña ú otra cosa.

Palpal. *s*. Mazo, maceta.—*v*. Macear, dar golpes con mazo ó maceta.

Paluangan. *s*. Atrio de iglesia; sitio de la entrada principal de un edificio.

Palúa. *s.* (Del castellano falúa). Embarcación menor y de remos.
Pálua. *s.* Hoja de coco, palma, plátano, etc., ya abierta ó inclinada.
Paluay. *s.* Árbol así llamado; se usa como harigue en los edificios.
Pamaá. *s.* Ramal, cordel ó cosa semejante que está haciéndose.—*v.* Hacer dicho ramal ó cordel.
Pamabaye. *v.* Pecar el hombre con mujer.
Pamabuy. *s.* **(De babuy).** Lanza que usa el bisaya para cazar puercos de monte, venados, etc.
Pamaclo. *v.* **(De colo).** Desuñar, quitar ó cortar las uñas.
Pamagongũn. *s.* Mejilla.—*pl.* Mejillas.
Pamáhao. *v.* **(De báhao).** Comer por la mañana, almorzar.—*s.* Almuerzo, desayuno.—*v.* Merendar, cenar.—*s.* Merienda cena.
Pamalata. *v.* Enlutar, cubrir de luto, llevar luto.—*s.* Luto, signo exterior de pena y duelo en ropas adornos y otros objetos, por la muerte de una persona. Vestido negro que se trae por la muerte de uno.
Pamalay. *v.* **(De balay).** Hacer casa.—Hospedarse, parar ó alojarse en casa de otro. Pamalay camo sa bongto. Haced casa en el pueblo. Cún dumulhog camo sa bongto, pamalay camo didto can Juan. Cuando vayais al pueblo, hospedaros en casa de Juan.
Pamalayan. *s.* **(De balay).** Casa donde uno se hospeda ó aloja.—Lugar ó sitio para hacer casa. Sira Pedro pamalayan san mĝa taga caum-han, cún magcacadulhug sira. En casa de Pedro se alojan los de las sementeras, cuando vienen al pueblo. Pamamalayan ini nĝa patag san mĝa tauo nĝa maruruyag magbalay. En esta llanura hará casa la gente que quiera hacerla.
Pamalaye. *v.* **(Da balay).** Pretender, ir el padre del pretendiente, ú otro en su nombre, á casa del padre (ó mayores) de la pretendida, y pedirla por esposa para su hijo.—*s.* El padre y madre de la pretendida respecto del padre y madre del pretendiente, y lo mismo después de verificado el matrimonio.
Pamang pangũn. *s.* **(De Pang pang).** Peñascos, peñas grandes y elevadas.
Pamarangan. *s.* Lo blanco hacia los oidos en la cabeza del gallo, etc.—Anzuelo pequeño así llamado.
Pamarung. *s.* Roda, madero grueso y curvo que forma el remate de la proa de la embarcación.
Pamatasan. *s.* **(De batasan).** Costumbre, uso, hábito, modales.
Pamato. *s.* Plomada, conjunto de plomos, ó cosa equivalente, que se ponen en las redes para pescar.
Pamatohan. *s.* Cantera, sitio de donde se saca piedra para labrar.
Pamayhon. *s.* **(De bay-hon.)** Cara, rostro, semblante.
Pamhot. *v.* Ungir, untar con cosas olorosas.
Pamintaogon. *v.* Árbol grande así llamado; es bueno para edificios.
Pamiric. *s.* **(De biric).** Esquina de casa, camarín, etc.
Pamisa. *s.* Limosna que se da para una misa.
Pamitay. *s.* **(De bitay).** Barba de gallo, gallina, etc.
Pamohang. *v.* **(De mohang).** Manifestar uno su deseo ú objeto.—Pretender para tomar estado.—Recibir ó tomar estado.—Colocar, dar estado ó colocación á uno.
Pamolos sa isda. *v.* **(De bolos).** Pescar ó herir á los peces con arpón.
Pamonggo. *s.* **(De bonggo).** Zafra ó cosecha de la caña-dulce.—*v.* Cortar ó cosechar la caña-dulce.
Pamontogon. *s.* Los dos brazos cortos del *culambutan* hacia la cabeza.
Pamoohan. *s.* **(De buo).** Lugar ó sitio donde hay y cogen los mariscos llamados *buo*.
Pamoroc. *v.* Acometer, embestir un ave á otra.
Pamos-onan. *s.* **(De pos-on).** Empeine, parte inferior del vientre entre las ingles.
Pamosud. *v.* **(De posud).** Esforzarse, hacer esfuerzos.
Pamosud. *s.* **(De bosud).** Medicina para reventar grano, hichazón, etc.
Pamuga. *v.* **(De buga).** Bendecir.—*s.* Bendición.
Pamughat. *s.* **(De bughat).** Medicinas que usan los bisayas para curar las recaidas en las enfermedades.
Pamugti. *v.* **(De bugti).** Sospechar, dudar, recelar de una persona.
Pamugto. *v.* Coger, ó ir á coger el junco llamado *ticug*.
Pamul-nĝanan. *s.* **(De bolong).** Hospital ó lugar donde se cura á los enfermos.
Pamumurul-nĝanan. *s.* **(De bolong).** Hospital ó lugar donde se cura á los enfermos.
Pamusa. *s.* **(De pusa).** Dádiva que da-

ban los bisayas para que la recién casada se dejase lavar los pies.

Pamusag. *s.* Enfermedad de pies y manos, que consiste en tener manchas blancas.

Pamusagun. *adj.* Que padece dicha enfermedad.

Pamusagun. *adj.* **(De busag).** Colicano, animal que tiene en la cola canas ó cerdas blancas.

Pamusílan. *s.* **(De fusil).** Cazadero ó sitio en que se cazan aves ó caza menor.

Pamuthanan. *s.* Zapata puesta al harigue, sobre la que descanza el sapáyan.

Pamuyáyao. *s.* **(De buyáyao).** Blasfemia; palabra injuriosa contra uno; maldición.

Pana. *s.* Flecha, saeta con su asta y arco. —*v.* Disparar la flecha por medio del arco, herir con ella.

Panabang. *v.* **(De sabang).** Pasar con embarcación por bocana de río.

Panabang. *s.* **(De tabang).** Libro para leer y ayudar á bien morir.—*v.* Amparar, socorrer.

Panacot. *v.* **(De sacot).** Especia, cualquiera de las drogas con que se sazonan los manjares y guisados.—*v.* Echar ó poner especia en algún guisado, etc.

Panadli. *v.* **(De tadli).** Pretender ó ir por primera vez el interesado, ú otro en su nombre, á la casa de padres ó mayores, en donde se halla su futura esposa, y hablar, convenir ó tratar con ellos sobre el futuro matrimonio.—Cuando los bisayas van á tratar sobre dicho asunto, hacen convite entre las familias, pagando los gastos el pretendiente ó sus padres.

Panadlihan. *s.* **(De tadli).** Señal puesta en alguna parte.—Modelo, ejemplar.

Panagaoc. *s.* Canto del gallo.—*v.* Cantar el gallo.

Panagatan. *s.* **(De dagat).** Sitio en la mar donde se pesca ó cogen los peces.

Panagolhat. *v.* Preparar ó prevenir alguna cosa para los que están por llegar. —*s.* Provisión que se previene para los que están por llegar.

Panagtauo. *s.* Convite.—*v.* Hacer convite. —Dar alguna cosa á la visita, como tabaco, buyo, chocolate, etc.

Panamag. *v.* Palpar, tentar una cosa.

Panámao. *s.* Red grande así llamada.—*v.* Pescar con ella.

Panamcun. *v.* Concebir ó hallarse preñada la mujer.

Panañgitan. *s.* Anguila de mar así llamada; es de color negro; se come.

Pananglit. *s.* Ejemplo, comparación.

Pananglitan. *s.* Ejemplo, comparación.

Panao. *v.* Limpiar ó quitar las malezas de un terreno, dejando en pié los árboles grandes.—Procurar los recursos ó medios para hacer bien ó á tiempo alguna cosa.

Panaon. *s.* Hierba así llamada; se usa como verdura.

Panapton. *s.* Ropa, vestido.—*v.* Vestir, adornar el cuerpo con el vestido. Nauara an acon panapton. Se ha perdido mi ropa. Pagpanaptunan an uaray panapton. Vestir al desnudo.

Panapsapan. *s.* Pez así llamado; se come.

Panaquitanan. *s.* **(De sáquit).** Lugar del suplicio, padecimiento ó dolor.

Panarac-an. *s.* **(De saca).** Escalera para subir y bajar.

Panaram. *v.* Asistir el facultativo, el que haga sus veces, ó la comadre á la mujer que está de parto; partear.

Panarang. *v.* Calentar, arrimarse ó acercarse uno al fuego cuando tiene frío.

Panarañgan. *s.* *pl.* Travesaños en los dos extremos de la hamaca.—Pluma del ave hacia la conclusión del ala.

Panarañgin. *s.* Maldición.—Blasfemia.

Panas. *s.* Orilla de río, pendiente de terreno igual y con cieno, aunque esté cubierta por el agua.—Huella ó señal de lo que se arrastra.—*adj.* Cosa gastada, borrada ó borrosa.—*v.* Gastar ó deshacer, borrarse una cosa.—*adj.* Chato, que tiene la nariz casi llana y como aplastada. Cosa chata ó sin punta, como clavo chato, embarcación chata, etc.

Panay. *s.* Batea grande de madera.

Panca. *v.* Matar el pez, mordiéndole la cabeza.—Topar, tropezar.

Pancot. *v.* Cortar una cosa con los dientes.

Pandac. *adj.* Cosa pequeña, enana, baja.

Pandacan. *adj.* Cosa enana, como persona, bruto, ave.

Panday. *s.* Carpintero.—*v.* Carpintear, trabajar en el oficio de carpintero.

Panday sa salapi. *s.* Platero, artífice que labra la plata.—Trabajar ó labrar la plata.

Panday sa bulauan. *s.* Orífice, artífice que trabaja en oro.—*v.* Trabajar ó labrar el oro.

Panday sa puthao. *s.* Herrero, que tiene por oficio labrar el hierro.—*v.* Trabajar ó labrar el hierro.

Pandayan. *s.* Sitio ó lugar donde trabajan los carpinteros.—Fragua, fogón en donde se caldean los metales para forjarlos, sitio donde trabaja el herrero.—Platería ú obrador en que trabaja el platero; obrador en que trabaja el orífice.

Pandong. *s.* Manto negro, que regularmente usan las mujeres casadas y las ancianas.—*v.* Usar ó llevar dicho manto. —Extender las manos; levantar ó elevar las manos al cielo. *s.* Hojas anchas para cubrir con ellas alguna cosa.—Cubierta de hojas anchas para tapar alguna cosa y resguardarla del sol, agua, etc.—*v.* Cubrir ó tapar con dichas hojas ó cubierta. Cubierta con que nace el racimo del plátano.

Panduc. *s.* Viruela, enfermedad aguda, febril, con erupción de pústulas ó granos en la piel.—*v.* Tener ó padecer viruelas.

Pandug. *s.* Cepo, instrumento hecho de dos maderos gruesos, que unidos forman en el medio unos agujeros redondos, en los cuales se asegura la garganta ó la pierna del reo, cerrando los maderos.—*fig.* Cárcel, prisión.

Pandugan. *vid.* Pandug.

Pañgac. *adj.* Desnarigado, que no tiene narices, ó le falta un pedazo.

Pangac-guran. *s.* **(De cagud).** Sitio ó lugar donde se ralla el coco para hacer aceite.

Pañgadie. *v.* **(De ñgadie).** Rezar, orar vocalmente, pronunciando oraciones usadas ó aprobadas por la Iglesia.

Pañgag. *adj.* Desnarigado, que no tiene narices, ó le falta un pedazo.—Sin labios, ó que le falta un pedazo.

Pañgagad. *v.* **(De agad).** Servir el varón en casa de su futura mujer, y hacer á la misma ó á sus padres algún regalo.

Pañgag-agan. *s.* **(De ag-ag).** Cedazo, instrumento compuesto de un aro redondo y de una tela, que sirve para separar las partes sutiles de las gruesas de algunas cosas.

Pañgaggauason. *s.* Enredadera así llamada.

Pañgalamayo. *s.* **(De calamayo).** Planta, cuya raiz usa el bisaya para curar la erisipela ó inflamación superficial de la piel.

Pañgalayóan. *s.* **(De calayo).** Cocina, ó sitio donde se hace fuego para cocer la comida.

Pañgalian. *s.* **(De caliag).** Mina ó sitio donde se saca ó recoge oro ó plata.

Pañgamaya. *s.* Súplica, ruego, petición. —*v.* Suplicar, rogar, pedir.

Pañgamuyo. *s.* Súplica, ruego, petición. —*v.* Suplicar, rogar, pedir.

Pang-an. *v.* Tener uno seis dedos en manos ó pies.—*adj.* Que tiene seis dedos.

Pañgana. *v.* Salomar, cantar los marineros ó los que van embarcados, principiando uno y respondiendo los otros.

Pañgañgahauon. *s.* Árbol así llamado; es bueno para edificios.

Pañgano anao. *v.* Exceder, sobresalir, ser una cosa más alta ó elevada que otra.

Pañganiban. *s.* Arma blanca, cualquiera que sea.

Pañganud. *s.* **(De anud).** Nube gruesa.

Pañganurun. *s.* **(De anud).** Nubes gruesas.

Pañgaraba. *v.* **(De araba).** Suplicar, rogar, pedir.—*s.* Súplica, ruego, petición.

Pañgaradian. *s.* **(De ñgadie).** Sitio ó lugar donde se reune la gente para rezar.

Pañgaradieon. *s.* **(De ñgadie).** Rezo, ó aquello que se reza.

Pañgarad-man. *s.* **(De aram).** Ciencia, sabiduría.—Lugar donde se estudia.

Pañgarangcan. *v.* **(De ñgarangcan).** Ponerse con las manos ó piernas abiertas ó levantadas.

Pañgarauatan. *s.* **(De carauat).** Comulgatorio.

Pañgarasauon. *adj.* **(De asaua).** Mujer casadera ó en edad de casarse.

Pañgarit. *s.* Temor, sobresalto; recelo, sospecha.

Pañgasa. *s* Prodigio, maravilla; suceso raro y extraño.—*adj.* Cosa prodigiosa, maravillosa, rara y extreña; admirable.—*v.* Admirar, maravillar.

Pañgasaua. *v.* **(De asaua).** Pretender con objeto de casarse.

Pañgasinan. *s.* **(De asin).** Lugar ó sitio donde hace la sal el bisaya.

Pañgatigan. *s.* Pájaro así llamado.

Pañgatmonun. *s.* Árbol así llamado.

Pañgatole. *v.* **(De atole).** Limpiar los oidos.

Pañgatolon. *s.* Peñasco, peña, piedras grandes en ríos ó montes.

Pañgauat. *v.* **(De cauat).** Robar, hurtar. —*s.* Robo, hurto.

Pañgayam. *s.* **(De ayam).** Lanza que usan los cazadores de ciervos y puercos de monte.

Pañgayam. *v.* **(De ayam).** Ayudar el hombre al perro cuando éste tiene ya agarrada la pieza de caza mayor.

Pañgayao. *v.* **(De ayao).** Ir los jugadores á un pueblo ó sitio en busca de juego. —Ir unos cuantos á una parte con algún objeto.

Pangcag. *v.* Pegar ó agarrar una cosa.—*adj.* Cosa que pega ó agarra.

Pangcas. *adj.* Animal fiero, feroz.

Pangco. *s.* Embarcación con batangas,

palos ó cañas á la una y otra banda, que amarran á otros palos atravesados y asegurados al mismo casco, para que se sostenga en el agua y tenga estabilidad. Tiene cubierta, y el bisaya la dedicaba al comercio, y los moros al comercio y á la piratería.

Pangcug. *s.* Espinazo.

Pangdan. *s.* Planta playera así llamada; su fruto no se come; dicho fruto es semejante á la piña en la figura, aunque más pequeño.

Panggal. *s.* Cesto pequeño de bejuco ó caña, con su cubierta.—Especie de jaula hecha de palos ó caña para meter puercos, gallinas, ete.

Panggoho. *s.* Llagas profundas que se forman en la planta de los pies ó en las manos.—*v.* Tener ó padecer dichas llagas.

Panggohoun. *adj.* Que tiene llagas en los pies ó manos.

Panggul. *v.* Beneficiar abacá quitando la parte carnosa unida al filamento.

Pangguihan. *s.* Especie de máquina compuesta de dos maderos clavados en tierra y otro amarrado y atravesado sobre ellos, y con una cuchilla para beneficiar el abacá.—Sitio ó lugar donde se beneficia el abacá.

Pangguis. *s.* Desollarse, rozarse el cutis ó pellejo.

Panghac. *s.* Olor malo como de orines. —*adj.* Cosa que huele mal como los orines.

Pañgi. Àrbol así llamado; su fruto mata las gallinas.

Pañgiclup. *s.* **(De colop).** Cena, comida, que se toma después del toque de oraciones.—*v.* Cenar ó tomar la cena.

Pañgiguisan. *s.* Pez de la mar; es negro y se come.

Pañginad-un. *s.* Àrbol así llamado; es bueno para edificios.

Pañginano. *v.* Advertir, observar, atisbar.

Pañgiñgihaoan. *s.* Carnicería.

Pañginyopo. *s.* Petición, súplica.—*v.* Pedir, suplicar.—Acogerse, refugiarse.

Pañgirigoan. *s.* **(De igo).** Blanco ó aquello donde se tira al blanco.

Pañgisayud. *v.* **(De sayud).** Averiguar, indagar, preguntar, cerciorarse.

Pañgita. *v.* Agenciar, buscar ó proporcionarse por los medios lícitos su subsistencia y la de su familia.

Pang-it. *v.* Morder, asir, y apretar con los dientes una cosa, clavándolos en ella. —Roer con los dientes parte de una cosa dura.

Panglayan. *s.* Muñeca, parte del cuerpo humano, que media entre el antebrazo y la mano.—Manilla, pulsera.—Pamanglay. Llevar manillas ó pulseras.

Pañgolo *s.* **(De olo).** Superior, cabeza, caudillo, que manda y gobierna.

Pang-ot. *v.* Morder, roer, cortar con los dientes.

Pañgoot. *v.* Coger cangrejos ó camarones.

Pañgootan. *s.* Sitio ó lugar donde se cogen cangrejos ó camarones.

Pan-gos. *v.* Comer caña-dulce ó chupar el jugo de la piña ó cosa semejante.

Pangpang. *s.* Peña, peñasco, monte ó ribera de peñas.

Pangtad. *adj.* Terreno llano; pueblo, etc., que está situado en un llano.

Pangtion. *s.* Marisco; crustáceo, especialmente si es comestible.

Pañguli. *s.* Dádiva del marido á la mujer.

Pañgunac. *v.* Desperezarse.

Pangunña. *s.* Grieta, resquebradura.

Panhacad. *s.* Purga, purgante.—*v.* Purgar, tomar purga para limpiar el vientre. —*s.* Piedra que llaman de moros.

Panharupay. *s.* Hechizo de que se vale el hechicero para el logro del fin que se promete.

Panhauli. *s.* Yerba así llamada; es medicinal.

Panhibantot. *v.* Llamar á uno afeminado, cobarde. **(De bantot).**

Panhimañgarabcab. *v.* **(De cabcab).** Llamar á uno brujo.

Pahimaraut. *v.* **(De raut).** Blasfemar. Maldecir.

Panhimocug. *v.* **(De bocug).** Quitar las espinas ó esquenas al pescado.

Panhiñgasuang. *v.* **(De asuang).** Llamar á uno brujo.

Pangingñgipui. *v.* **(De quiqui).** Limpiar la suciedad de los dientes.

Panhot. *s.* Red así llamada para pescar.

Paniaga. *v.* **(De aga).** Almorzar.—*s.* Almuerzo ó comida de la mañana.

Panica. *s.* Orejera ó rodaja de oro que se metían los bisayas en un agujero abierto en la parte inferior de la oreja.

Panigbiu. *v.* Hierba así llamada; es medecina para calmar los dolores de vientre.

Panighonñgan. *s.* Remolino que se forma en el agua.

Panihapon. *s.* **(De hapon).** Cena.—Cenar, tomar la cena de noche ó después de ponerse el sol.

Paniiban. *s.* Modelo, norma, ejemplar.

Panimalay *v.* **(De balay).** Guardar, cuidar, tener cuidado y vigilancia de la casa y de las cosas de la casa.—Cuidado en

el gobierno de la casa y de las cosas de la casa.

Paningodto. *s.* **(De odto).** Comida de mediodía.—*v.* Comer al mediodía.

Panisuhag. *adj.* **(De suhag).** Primogénito, primogénita, primer hijo ó hija, ó cría en los animales.

Panit. *s.* Epidermis, cutis, cuero ó pellejo que cubre exteriormente el cuerpo humano ó del animal.—Corteza de árbol, y de algunas plantas y frutas.—Cáscara ó cubierta de varias frutas.—*v.* Despellejar.—Descortezar.—Descascarar.

Panitan. *adj.* Que tiene pellejo, corteza ó cáscara.

Panlo. *v.* Buscar y coger cangrejos de noche, alumbrando con hacha ó tea de ramas secas ó cosa equivalente.

Panon. *s.* Porción de gente reunida ó que va ó camina en compañía; rebaño ó manada de ovejas; piara de puercos; bandada de aves; cardumen de peces, etc. —*v.* Ir ó acompañar ó unirse á la porción reunida.

Panonud. *v.* **(De sonud).** Heredar.

Panos. *adj.* Cosa aceda ó agria.

Panos panos. *adj.* Cosa algo aceda, agria ó avinagrada.

Ponostosan. *s.* **(De tostos).** Lugar ó sitio donde se hacen los cigarros.

Panótoc. *s.* **(De toctoc).** Mirada.

Panoy. *s.* Estrella errante.

Panpan. *v.* Derrumbarse, despeñarse.

Pansipansi. *s.* Arbusto así llamado.

Panta. *s.* Cabellera ó pelo postizo.—*v.* Usar cabellera ó trenza postiza.

Pantacan. *s.* Camagón, árbol de madera negra y blanca su primera capa; ébano, que se cría en la provincia de Sámar; es árbol grande, madera muy maciza, pesada, lisa, blanquecina hacia la corteza y muy negra por el centro.

Pantao. *s.* Azotea, sitio descubierto de una casa, unido ó cerca de la cocina, para lavar platos, poner ropa á secar, etc., etc.

Pantat. *s.* Pez así llamado; se cría en terreno aguanoso, y se come.

Panton. *v.* Corregir, reconvenir á uno.—*s.* Corrección, reconvención.

Pantuc. *v.* Topar, dar golpe contra alguna parte.

Pantug. *s.* Vejiga, bolsa muscular y membranosa que recibe y contiene la orina.

Panuaan. *s.* **(De banua).** Cazadero, ó sitio donde hay caza mayor.

Panubigan. *s.* **(De tubig.)** Vasija ó cosa semejante para poner agua.

Panubli. *v.* **(De tubli).** Envenenar los peces con el zumo de la enredadera llamada tubli, echando dicho zumo en el agua.

Panulay. *s.* **(De sulay).** Tentación.

Panunao. *s.* Medicina ó hierbas que usa el bisaya para hacer desaparecer algún dolor ó inflamación que experimenta ó tiene una persona; y también dicen, pagpaisul, hacer retroceder el dolor ó inflamación, aunque aparezca luego en cualquiera otra parte del cuerpo, y con más peligro del paciente.

Panundog. *v.* Dar ejemplo para que otros hagan lo mismo.

Panundugan. *s.* Norma, ejemplo; ejemplar.—*adj.* Aquel á quien debe imitarse; aquello que uno debe imitar.

Paog. *s.* Tuba ó licor de la nipa.

Paol. *v.* Despearse, maltratarse los pies el hombre ó el animal, por haber caminado mucho.

Paon. *s.* Cebo para pescar, que se pone en el anzuelo.—*v.* Poner el cebo en el anzuelo.

Páo páo. *s.* La parte arriba ó de encima de una cosa.

Paot. *s.* Viga ó sapáyan del edificio en su anchura.

Pápá. *s.* Abanico ó lo que se usa como tal.—*v.* Abanicarse ó dar aire con abanico ó cosa semejante. Di mo ipamapá an bado. No te des aire con la camisa.

Papag. *s.* Especie de catre hecho de cañas; especie de cubierta de caña que ponen en las embarcaciones menores, como barotos, etc.

Papan. *s.* Tabla, pieza de madera, plana regularmente, mucho más larga que ancha, de poco grueso relativamente á sus demás dimenciones, y cuyas dos caras son paralelas entre sí.—Cuadro de madera para poner una estampa, etc.

Papas. *v.* Acabarse, concluirse, finalizar una cosa; desaparecer.

Paqui. *partic.* que denota ser uno aficionado á una cosa; significa también pedir, suplicar, desear y hacer lo que expresa la raiz.

Paquiana. *v.* Preguntar, interrogar.—*s.* Pregunta.

Paquiangbit. *v.* Pedir parte ó porción de una cosa.

Paquiao. *v.* Destajar; comprar uno todo un cargamento, etc., trabajar á destajo; quedarse uno con alguna obra por cierta cantidad.—*s.* Destajo.

Paquiayop. *v.* Acogerse, refugiarse.

Paquibugay. *v.* Pedir dote al futuro esposo.

Paquibulig. *v.* Pedir ayuda ó socorro.

Paquig. *partic.* que denota pedir, suplicar, desear, y hacer lo que expresa la raiz; denota también pluralidad de actos y algunas veces se usa en número plural.

Paquigpasalio. *v.* Desagraviar, borrar ó reparar el agravio hecho, pedir perdón por el agravio ú ofensa hecha.

Paquihilauas. *v.* Fornicar, tener ayuntamiento ó cópula carnal fuera del matrimonio.

Paquil. *v.* Tropezar, topar, dar contra alguna parte.

Paquilimos. *v.* Pedir limosna.

Paquimalooy. *v.* Pedir misericordia, implorar, pedir socorro ó auxilio.

Paqüipasalio. *v.* Desagraviar, borrar, reparar ó pedir perdón del agravio ú ofensa hecha.

Paquiperdona. *v.* Pedir perdón.

Paquipolong. *v.* Hablar ó pedir uno hablar ó conversar con otro.

Paquigangay. *v.* Convenirse, conformarse con lo que otro ú otros hacen ó dicen.

Paquig hilauas. *v.* Fornicar, tener ayuntamiento ó cópula carnal fuera del matrimonio.

Paquisalio. *v.* Pedir perdón de la ofensa hecha.

Paquisap. *s.* Cuentas ó gargantillas así llamadas.

Paquisonggo. *v.* Provocar, incitar á enredar ó travesear.

Paquisuhay. *v.* Provocar, incitar á reñir.

Paquitabang. *v.* Pedir socorro, auxillo ó protección.

Paquitutdo. *v.* Pedir uno que le enseñe ó instruya otro.

Para. *part.* que se usa en la formación de algunos nombres sustantivos y adjetivos, é intercala en la formación de algunos verbos, del modo siguiente. Paraoma. Labrador, que labra la tierra ó siembra palay. Parainum. Bebedor, que bebe; comunmente se dice del que bebe con exceso vino ó tuba ú otro licor.—Parahubog. Borracho, que se embriaga habitualmente.

Para. *v.* Desaparecer, perder de vista un objeto.—Borrarse la especie ó ilación en un discurso.—Borrarse letra, escrito ú otra cosa.—Borrar á uno de la lista, etc. —Dar ó darse uno de baja en el padrón, etc. Napara na sa acon mata. Desareció ya de mi vista. Napara ná siya sa acon lundon. No me acuerdo ya de él; borrado está de mi memoria. Napara an letra. Se ha borrado la letra. Paparoun co icao sa padron. Te daré de baja en el padrón.

Parabangun. *s.* Recado ó recaudo entero. —Compañía de gente.—Rebaño, manada de animales.—Bandada de pájaros.—Cardumen de peces.

Parabol. *s.* Ración.—*fig.* Gracia.—*v.* Racionar, dar ración á uno. He dado ración á los de Basay.

Parabuot. *s.* Autoridad, superior, juez, que manda.—Ratero que hurta, roba ó coge alguna cosa sin permiso.—*v.* Robar ó coger alguna cosa sin permiso. Siya an parabuot. Él es la autoridad. ¿Sin-o an parabuot? ¿Quién manda? Nagparabuot aco sin cuarta san acon mga caganac. He cogido dinero á mis padres. Nagparabuot aco san diri acon. He hurtado ó tomado lo que no es mío.

Parac. *v.* Vocear, gritar pidiendo auxilio ó ayuda. Dayon aco pumarac sin pagsiring. Al momento grité yo, diciendo.

Parac. *s.* Cajetilla, paquete de cigarrillos de papel; cajita ó caja pequeña.

Paracacap. *s.* Explorador.—*adj.* Que explora.

Paracol. *s.* Hacha, instrumento de hierro, que en la parte inferior tiene el corte, y en la superior un anillo para poner el astil.—*v.* Trabajar ó labrar madera con dicha hacha; hachear, dar golpes con el hacha.

Paradaet. *s.* Pacificador.—*adj.* Que pacifica ó establece la paz.

Parag. *v.* Hallar; suceder, efectuarse un hecho. Hipad-gan aco sid maraut. Me ha sucedido una cosa mala.

Paragahin. *s.* Mayordomo, despensero, que tiene el cargo de la despensa.

Paraglacao. *s.* Paseador.—*adj.* Que se pasea mucho y contínuamente; andante, que anda ó va de un lugar á otro.

Paragparag. *v.* Acabarse, disiparse, consumirse. Naghihiparagparag ná an acon bahandi. Se va ya acabando mi dinero ó hacienda.

Paragsacay. *s.* Marinero ú hombre de mar.—Navegante.—Que navega.

Paragtuhay. *s.* Compositor.—*adj.* Que compone, que pone en paz á los enemistados, y concierta á los discordes.

Paragyacan. *s.* Hablador.—*adj.* Que habla mucho.

Paralacao. *s.* Paseador.—*adj.* Que se pa-

sea mucho y contínuamente; andante, que anda ó va de un lugar á otro.

Paralacat, (Paraglacat). *s.* Paseador. —*adj.* Que se pasea mucho y contínuamente; andante, que anda ó va de un lugar á otro.

Paramama. *s.* Mascador de buyo.—*adj.* Que masca buyo.

Paramatbat. *s.* y *adj.* (En bisaya). Que acostumbra á responder en el rezo.

Paranagat. *s.* Pescador.—*adj.* Que tiene por oficio el pescar.

Parangadie. *s.* y *adj.* (En bisaya). Que tiene costumbre de rezar.

Parangag. *v.* Gritar, clamar.—*s.* Grito, clamor.

Parangan. *s.* Pez pequeño así llamado.

Parangapan. *s.* Dientes, dedos, ó tubérculos unos sobre otros.

Parangao. *v.* Arreglar, condimentar la raiz *corot* con *saluquigut.*

Parangas. *adj.* Cosa tajada, dividida.

Parao. *s.* Embarcación grande, muy semejante á la que llaman casco, del cual se diferencia en ser de mayor tamaño, y llevar á popa una cámara bastante alta.

Paraoale. *s.* Predicador; consejero, que aconseja.

Parao-dan. *s.* Caña que usa el bisaya al hacer ó coser la nipa para techar, y sobre dicha caña dobla la nipa.

Parapara. (Marapara). *v.* Columbrar, divisar, ver desde lejos una cosa, sin distinguirla bien.

Para para. *v.* Alear, mover el ave las alas, cuando vuela.—*s.* Ruido que hace el ave con sus alas, moviéndolas.

Para para. (Maparapara). *adj.* Atrevido; intrépido; incrédulo.

Párao párao. *v.* Burlarse, hacer una cosa de mala gana, al desgaire.

Paraplac. *adj.* Cosa puesta ó tendida al sol.

Paras. *v.* Caer á tierra alguna cosa.

Parasan. *s.* Bejuco grande y largo así llamado.

Parasgan. *s.* **(De pasag).** Hamaca con cubierta de nipa ú otra cosa, hecha por lo común de abacá, la cual, asegurada á dos palos atravesados en dos cañas largas, queda pendiente en el aire, y sirve para caminar dentro de ella, llevándola á hombros entre cuatro hombres. Otras veces, pendiente sólo de una caña larga, la llevan dos hombres.—Olimón, palanquín, silla con su cubierta y dos palos (ó cañas largas), uno á cada lado, para llevar en ella á una persona entre cuatro hombres.

Parasingba. *s.* y *adj.* (En bisaya). Que tiene costumbre de oir misa.

Parat. *adj.* Cosa recta, empinada.—*v.* Erizarse, levantarse, ponerse rígido el pelo. —Ave con las plumas al revés.

Paratáyan. (De pátay). Matadero, lugar del suplicio.

Paray. *s.* Palay ó arroz con cáscara.—Sembrado de arroz.

Parayacan. *s.* Hablador.—*adj.* Que habla mucho.

Parayparay. *s.* Huevecillas del tamaño de un grano de palay que tienen algunos peces en las entrañas, y que envenenan.

Parian. *s.* Barrio en donde viven familias chinas.

Paric. *v.* Hundirse, desmoronarse, deshacerse, arruinarse monte, ribera, pared, etc. —Derribar, demoler muro, pared, etc.—Echar hacia abajo lo que está en montón como trigo, palay, etc.

Parigo. *v.* Bañar, meter el cuerpo ó parte de él en agua ó en otro líquido; bañarse ó echar agua sobre el cuerpo.

Parigoan. *s.* Baño, lugar ó sitio donde hay agua para bañarse.—Bañadero.

Parigos. *v.* Bañar, meter el cuerpo ó parte de él en agua ó en otro líquido; bañarse ó echar agua sobre el cuerpo.

Parigosan. *s.* Baño, lugar ó sitio donde hay agua para bañarse.—Bañadero.

Parina. *v.* Sahumar, dar humo aromático á una cosa para purificarla ó para que huela bien.—Ofrecer incienso á los ídolos.—*s.* Sahumo, sahumerio.

Paringpading. *v.* Tambalearse á uno y otro lado como que se va á caer por falta de fuerza ó de equilibrio.

Paripari. *v.* Quejarse, expresar con la voz el dolor ó pena que se siente.

Paroc. *v.* Preparar lo necesario para una boda, un convite, etc.

Parocot. *v.* Encender, hacer que una cosa arda.

Parog. *s.* Pez así llamado; se come

Parogcog. *s.* Especie de ostra.

Parong. *v.* Apagar, extinguir el fuego ó la luz.

Parong parong. *v.* Emplumar ó poner plumas en una cosa.

Parongpong. *s.* Borla.—*v.* Hacer borlas.

Paropacli. *v.* Pasar las hojas de libro, impreso ó escrito.

Paropantat. *s.* Morcillo ó parte carnosa del brazo, desde el hombro hasta cerca del codo.

Parot. *v.* Mondar, descortezar, quitar la corteza á la piña, camote, gauay, etc.—Corteza quitada de la piña, camote, gauay, etc.—*v.* Rapar, quitar el pelo con navaja ó con tijera, dejándolo muy corto. Nogparot aco sin piña nga hinug. He mondado una piña madura. Guinparotan co ná an camote. He mondado ya el camote. Pinarotan siya san bohoc, cay uaray babale san sugo. Le han rapado el pelo, por no hacer caso del mandato.

Parotpot. *s.* Ruido del pedo.—Marisco así llamado.

Pas-an. *v.* Llevar á cuestas ó sobre los hombros alguna cosa. Nagpapas-an aco sin mabugat nga cahuy ug nahipacolub aco. Llevaba yo á hombro un madero pesado y caí de bruces.

Pasaca. *s.* Palabra que expresa admiración desprecio y poco respeto.

Pasaca. *s.* Marisco así llamado; se come.

Pasaca. *s.* **(De saca).** Dádiva que los bisayas daban para que se dejase ó permitiese subir al recién casado á la casa de su suegro.

Pasacay. *s.* Terreno de regadío; sementera de terreno aguanoso. Ibinotong na; mon can Juan an amon pasacay. Hemos vendido á Juan nuestra sementera.

Pasac pasac. *v.* Hacer ruido ó sonar el agua ó cieno cuando se pasa por él; y el mismo sonido ó ruido que se siente.

Pasad. *v.* Poner en orden ó en hilera bancos, sillas, etc.

Pasag. *v.* Llevar á hombro entre dos ó más alguna cosa.—Llevar á uno entre dos ó más en talabón, palanquín, olimón ó silla.

Pasagan. *s.* Talabón, palanquín, olimón ó silla para llevar á uno de una parte á otra.

Pasagui. *v.* Curar bejuco recién cortado y entero, pasándolo por el fuego, para ponerlo recto.

Pasambao. *v.* Aumentar el precio ó valor de una cosa.

Pasangil. *v.* Disculpar, excusar, pretextar, valerse de un pretexto, achacar.

Pasangilan. *s.* Disculpa, excusa, pretexto, achaque.

Pasangolan. *s.* **(De sangol).** Disparadero, disparador, piñón, que en las armas de fuego de chispa y de pistón, detiene la patilla de la llave estando levantado y en la ballesta; nuez ó palito que detiene la cuerda.—Galga ó percha sin labrar que se usa para impedir que se nueva alguna rueda, cuando se va cuesta abajo.

Pasao. *adj.* Vino, caldo ú otra cosa con mucha agua.—*v.* Poner ó echar mucha agua en vino, caldo, etc.

Pasao. *v.* **(C)** Desemborrachar, desembriagar, quitar la embriaguez, dando ó aplicando alguna medicina al borracho.

Pasaogan. *s.* Baloto romo ó sin puntas para acarrear palay ú otra cosa por tierra arrasrrado por un carabao.

Pasapasa. *v.* Moverse el agua como cuando cae alguna cosa en ella.

Pasapduc. *v.* Entrar ó caer en el lazo.

Pasaragon. *s.* Árbol así llamado.

Pasarangga. *s.* Petate de varios colores.

Pasay. (Pasayan). *s.* Camarón así llamado. Langostino.

Pasere. *v.* Mirar por celosía, enrejado y otros huecos análogos.

Paserean. *s.* Celosía, enrejado ó hueco por donde se mira, y no ser visto.

Pasí. *s.* Lechón, cochinillo que todavía mama.—Tostón, cochinillo asado.

Pasicotan. *adj.* Que cobra con frecuencia la cantidad que otro le debe.

Pasig. *s.* Bajo de piedras en la mar.

Pasipara. *v.* Despreciar, desestimar, desdeñar, desairar; ultrajar, injuriar, ajar.—*s.* Desprecio, desestima, desestimación, desdén, desaire; ultraje, injuria, ajamiento.

Pasipas. *v.* Sacudir, dar con bastón ú otra cosa.

Pasí pasí. *v.* Llamar á los lechones y puercos.

Paslang. *s.* Compañia ó mucha gente; rebaño de animales ó manada; bandada de aves; cardumen de peces.

Pasloc. *v.* Desollar, quitar el pellejo ó la piel.

Paslud. *v.* Meter los animales en el corral ó cerca.

Pasluran. *s.* Corral, sitio ó paraje donde se meten los animales.

Pasngauan. *s.* Portada ó entrada de la casa.

Pasó. *v.* Calentar el fuego, el sol, etc.—Calentar al fuego todo lo que no sea líquido.—Quemarse con fuego, cosa hirviendo ó muy caliente.—*adj.* Cosa caliente, que quema.—*v.* Hacer calor ó sentir uno calor. Mapaso caopay an adlao. Calienta mucho el sol. Pinapasóan siya san baga. Se ha quemado con la brasa. Pinapagpasó ini san capitan. Manda el capitán calentar ésto. Pamasóa an carne cay mataghum ná. Calienta la carne por que está ya fría. Mapasó an tubo san quinqué. Quema el tubo del quinqué.

Pas-oc. *adj.* Cosa espesa, como las plantas que están muy juntas y apretadas.

Pasong. *s.* Armazón de madera ó cañas del fogón.—*adj.* Cosa que tiene cuatro esquinas.

Pasong. *s.* Era, cuadro ó cuartel de tierra en que el hortelano siembra y cultiva verduras.

Pasong pasong. *v.* Erar, formar y disponer eras para poner plantas en ellas.

Paspas. *v.* Sacudir, dar con palo ú otra cosa.—Quitar la corteza ó primera capa á los árboles, etc.—Sacudir, quitar el polvo con plumero, trapo, etc.—Espantar moscas, etc.—Llevar el viento las nubes.

Paspasan. *s.* Bastón, palo ó caña con que se da ó sacude alguna cosa.

¡Pástilan! *interj.* de que se usa para manifestar muchos y muy diversos movimientos del ánimo, y más ordinariamente asombro, admiración, dolor, pena ó alegría. ¡Ah! ¡Ah! ¡Oh!—En otras partes dicen ¡páscalan!

Pata. *v.* Cortar por el tronco bejuco, caña arbusto, etc.

Pataboc. *s.* **(De taboc).** Dádiva que el bisaya daba para que el recién casado pudiese llevar á su mujer, si el llevarla había de ser á la otra parte ó banda de río.

Patadiong. *adj.* Pantalones anchos como los que usan los chinos.

Patad patad. *v.* Menear, mover los pies con frecuencia.

Patag. *s.* Llanura, campo ó terreno igual, sin altos ni bajos.—*v.* Allanar, aplanar, poner llana ó igual la superficie de un terreno.

Patag ó patagan. *s.* Especie de bolsa hecha de hojas ó cosa semejante para poner en ella la cal que usan en el buyo.

Patani. *s.* Enredadera así llamada; su fruto se come.

Patani. *adj.* Gallina; tiene la carne negra, y lo mismo si es gallo

Patao. *v.* Hacer flotar una cosa pesada por medio de cañas ó de otra cosa que se sostenga sobre el agua.—Boya, trozo de corcho (ó cosa equivalente) que, atado á un cabo y nadando sobre el agua, indica la situación del áncora.—Corcho (ó cosa equivalente) que se pone en la red, y en cualquiera otra cosa, para que boye y no se hunda.—*v.* Poner ó colocar lo dicho.

Pata pata. *v.* Hacer ruido lo que cae.

Patas. *v. (term. esp.)* Quedar en paz; ni perder ni ganar estar; en paz. ¿Ano nagdauag ca? Patas gad la aco. ¿Qué, has ganado? He quedado en paz. Nagpatas la cami. Hemos quedado iguales. Patas ná quitá. Estamos ya en paz.

Patas. *v.* Consumirse, podrirse una cosa.—*adj.* Cosa consumida ó podrida. Napatas ná an cahuy. Está ya podrido el árbol.

Patas. *v.* Posarse las abejas en algún árbol.

Patas. (Capatas). *s.* Especie de bubas ó llagas que van consumiendo la carne; especie de tiña.—*v.* Tener ó padecer bubas, llagas ó tiña.

Patasan. *s.* Pez de mar así llamado; se come; tiene unas púas ó pinchos que son venenosos.

Patáuan. *s.* Sustentáculo, ó lo que sirve de apoyo ó sostén para nadar.—*v.* Usar lo dicho para nadar ó sostenerse sobre el agua.

Patay. *v.* Matar, quitar la vida á uno. Pinátay ná an lagayao, nga nagpátay san acon bugto. Han quitado ya la vida al vagabundo, que mató á mi hermano. Pinapátay aco niya sin bangcao. Me quería él matar con una lanza. Bangcao ang ipinátay co sa iya. Le maté con una lanza.

Patáy. *v.* Morir, acabar ó fenecer la vida, expirar.—Morirse los árboles ó plantas. Pararse el reloj.—Apagarse el fuego.—*adj.* Difunto, persona muerta.—Cosa muerta ó sin vida como animal, ave, pez, árbol, planta ó piedra, fuego, cal, etc. Patáy ná an acon amay. Murió ya mi padre. Namatáy ná si Pedro. Murió ya Pedro. An saquit nga tabaghac amo an nacamatáy sa iya. Murió de herpes. Bulan sa Mayo an iquinamatáy san acon bugto. Mi hermano murió en el mes de Mayo.

Patcal. *s.* Estaca para señalar tierra de sementera, etc.

Patco. *s.* Parche, pedazo de lienzo ú otra cosa, en que se pega un ungüento, bálsamo ú otra confección, y se pone en la parte enferma para su curación.

Pat-dan. *s.* Tallo ó guía de la caña-dulce, separado del tronco; y el bisaya planta dicho tallo enterrándole en tierra, y deja fuera sus puntas.

Pati. *adv.* Juntamente, en unión.—Y también.—En. Y nadara niya an bado pati sarual. Se llevo él la camisa juntamente con los pantalones.—Nauara an acon bado pati sing-sing. Se ha perdido mi camisa y también mi anillo. Si María Santísima

sinmaca sa langit pati calag pati lauas. María Santísima subió á los cielos en cuerpo y alma.

Pati. *s.* Astil, mango de hacha, azadón, cañón de pipa.—*v.* Poner ó colocar lo dicho.

Patic. *v.* Dar ó chocar una cosa con otra.

Patic sa lauas. *s.* Pinturas ó figuras hechas en el cuerpo.

Patico. *s.* Estaquilla que ponen al cordel con que amarran el gallo, para clavarla en tierra, y que no se escape dicha ave.

Patiga. *s.* Vigilancia ó cuidado que uno tiene de la gente que trabaja.—*adj.* Vigilante, ó que cuida de la gente.—*v.* Vigilar ó cuidar de la gente que trabaja.

Patindog. *s.* Trozo de madera labrada que se coloca en el tabique de los edificios entre tabla y tabla, etc.

Patindug. *s.* Parte del dote que daba el bisaya, después de contraido el matrimonio.

Pating. *v.* Tiburón, pez de monstruoso tamaño, pues suele pasar de veinte pies, grueso á proporción; la abertura de su boca es enorme y sus mandíbulas están armadas de seis filas de dientes, fuertes y agudos. Es voracísimo y apetece la carne humana.—Tiburón largo y redondo de cuerpo como un harigue; su color es blanco.—Tiburón ancho ó planudo; es de color negro, y venenoso.—Tiburón de color blanco y con barbas.—Tiburón de color verde amarillo, y es venenoso.

Pating ting. *s.* Triángulo de hierro que se usa para acompañar á la música de viento.

Patinğa. *v.* Dar una cosa en señal de lo que se ha contratado, para que el dueño no lo venda á otro.

Patlag. *v.* Separarse, esparcirse; huir.

Pat-laid. *v.* Enseñar, instruir, aconsejar, dirigir.

Patlong. *s.* Tarugo de madera, caña ó cosa semejante.—*v.* Poner ó clavar una cosa con tarugo.

Patocas. *s.* Dádiva que el bisaya daba para que la recién casada se dejase quitar el velo ó mantilla.

Patola. *s.* Planta así llamada; su fruto se usa como verdura.

Patoloy. *s.* Dos palos ó cañas que ponen en los carretones; en medio ponen el animal que ha de tirar del carretón.—Dos palos ó cañas amarrados á otro palo atravesado en la parte de atrás, que usan los bisayas para arrastrar maderos y cosas pesadas, con carabao.

Patong. *s.* Caña así llamada; es grande, fuerte y durable; el tallo del hijuelo de dicha caña se come.

Patsan. *adj.* Cosa deteriorada, inservible, gastada, echada á perder.

Patubas. *v.* Producir ó hacer producir, engendrar, procrear, criar.

Patuc. *adj.* Cosa contraria, opuesta.—*prep.* Contra.—*v.* Cotrariar, oponerse, contradecir, resistir las intenciones y propósitos de los demás.—Castigar, aplicar la pena ó correción correspondiente á la culpa.—*adj.* Cosa conforme, proporcionada, correspondiente.—Según. Guinhampac siya patuc san iya camalaris sa acon. Le he castigado conforme á su desobediencia para conmigo.

Patucas. *s.* Sueldo ó gratificación que se da al que cura ó aplica medicamentos á un enfermo.— Pedir ó dar dicho sueldo ó gratificación.

Patuctoc. *s.* Lazo para cazar aves.

Patulay. *s.* Caña-dulce así llamada; es de color blanco amarillo.

Patupad. *s.* Dádiva que el bisaya daba para que el recién casado pudiera sentarse al lado de su esposa.

Paua. *s.* Luz, claridad.—*adj.* Cosa que luce, alumbra, ilumina.—*v.* Lucir, alumbrar, iluminar, resplandecer, ilustrar, clarear ó dar claridad.

Pauang. *adj.* Desdentado, que le falta uno ó más dientes.

Paua paua. *s.* Rayos como los que se ponen á las imágenes ó estampas.

Pauican. *s.* Tortuga, animal anfibio, cuyas conchas son muy fuertes, pintadas y vistosas. *interj.* Expresión con que se denota extrañeza ó enfado. ¡Caramba!

Pauing. *adj.* Que está solo, que no tiene pareja ó compañía.

Pauod. *s.* Nipa hecha ó cosida para techar los edificios.—*v.* Hacer ó coser nipas.

Pay pay. *s.* Abanico.—*v.* Abanicar, hacer aire con el abanico.—Llamar al que está distante, haciendo señas con la mano ó pañuelo.—*s.* Hoja de libro ó escrito.

Paya. *s.* Medio coco limpio, ó sea, la mitad de su cáscara, que se usa para coger arroz ú otra cosa. Tagui acosin usa ca paya nğa humay. Dame medio coco de palay.

Payá. *v.* Darse aire com pañuelo, sombrero, etc.

Payá. *s.* Balanza, instrumento que sirve para pesar.—*adj.* Cosa abierta y limpia.—*v.* Limpiar, quitar la maleza. Guinpaya nira an dalan. Han limpiado el camino.

Payad. *v.* Abrir, haciendo cortaduras en el pescado en diferentes direcciones, como para asarle. Pamag-da an isda basi pag-asinan. Abre el pescado para asarle.
Payag. *s.* Choza, cabaña, casa pequeña.
Payag payag. *s. vid.* Payag.
Payao. *s.* Planta silvestre así llamada; su hoja es ancha como la del gauay.—*adj.* Coco alto y viejo, que no da fruta, ó da muy poca.—*v.* Envejecer el coco y no dar fruto, ó dar muy poco.
Payapay. *s.* Banderola.—*v.* Poner banderolas. Pamayapan niyo an mg̃a candila. Poned banderolas á las candelas.
Payas. *v.* Talar monte, cortar los árboles y plantas, desmontar.—Cortar, quitar ó separar una cosa con algún instrumento. Payasan niyo an buquid. Desmontad ó cortad los árboles, etc., del monte.
Payas an manuc. *adj.* Gallo ó gallina con la cresta cortada.
Payatac. *v.* Pisotear la tierra aguanosa con los carabaos para matar la yerba, etc., y sembrar el terreno de palay. Nagpapayatac cami san amon pagtatanoman san humay. Estamos pisoteando la tierra que hemos de sembrar de palay.
Paye. *s.* Camarón grande de río, así llamado.
Payingquit. *v.* Tomar ó coger una cosa con los dedos.
Payocpoc. *v.* Dar ó tocar suavemente á uno con la palma de la mano.
Payong. *s.* Paraguas, quitasol, sombrilla. —*v.* Poner el paraguas ó quitasol, cubrirse con él.
Payong payong. *s.* Forma de sombrero ó casquete de la seta.
Payud. Fémur, hueso del muslo.

PE

Pe pe ó peh peh. *v.* Separar, retirar apartar una cosa. Apartarse, retirarse, huir.
Pereh perih. *v.* Mover, menear la cabeza por causa de enojo.

PI

Pia. *s.* Liendre muerta.
Piac. *v.* Piar, formar algunas aves y especialmente el pollo, cierto género de sonido ó voz para llamar ó para pedir alguna cosa.—*s.* Pollo, pichón, cría de ave. —*v.* Estar floja una cosa, no estar llena ó tirante.
Piang. *adj.* Cojo, que le falta un pié ó los dos, ó tiene impedido alguno de estos miembros.—Manco, que le falta una mano ó las dos, ó tiene imposibilitado alguno de estos miembros.—Encojar, poner cojo á uno.—Quedar ó estar uno manco.
Piang̃ot. *v.* Enojarse, poner mala cara.
Piapi. *s.* Árbol de mangle así llamado.
Pias. *s.* Mono joven todavía.
Piasa. *s.* Liendre muerta.
Picas. *s.* Mitad, cada una de las dos partes iguales en que se divide un todo, como el cuerpo de un hombre, el de un animal, etc.—*v.* Dividir por mitad un todo.
Picat. *v.* Abrir los ojos.—Abrir ó partir á lo largo camote ó cosa semejante.—Abrir cesto; abrirse las almejas, conchas, etc.—Es término deshonesto, y decir á una mujer—picat ca—es avergonzarla y se ofende.
Picay. *v.* Separar ó apartar la maleza ó hierba para pasar.—Derribar el viento los árboles ó plantas.
Picdut. *adj.* Cosa pegajosa, que pega ó agarra.
Pic-gang. *adj.* Cosa dura y tiesa por haber estado al sol ó al humo. Pic-gang ná an tapa san carabao. Está ya dura la cecina de carabao.
Piclas. *v.* Desollarse; quitar las postillas de llaga ó grano.—Agrietarse.
Piclat. *v.* Abrir mucho los ojos; abrir los ojos con los dedos.—*adj.* Que tiene los ojos anchos ó grandes.
Piclay. *v.* Ladear, inclinarse, doblarse torcerse una cosa poniéndose corva; inclinarse una cosa hacia un lado. Napiclay an sang̃a san cahuy. Está inclinada la rama del árbol. Nagpipiropiclay an saca yán cay mabalud caopay. Inclina la embarcación porque hay mucha mar.
Piclo. *v.* Hacer costura en camisa, etc.—Ribetear ó echar ribetes.—*s.* Ribete, cinta ó cosa equivalente con que se guarnece y refuerza la orilla del vestido, etc.
Piclo. (Pinicloan). *s.* Puño ó pedazo de lienzo, que, unido á la boca manga de la camisa, rodea la muñeca.
Picna. *v.* Separar, desunir, desdoblar una cosa.
Picna. *v.* Escarmenar, carmenar, desenredar, desenmarañar y limpiar el algodón lana, etc.
Picnit. *v.* Pellizcar.—Tirar de la oreja.
Pico. *s.* Instrumento de hierro que consta de dos puntas aguzadas, ó de una sola que anastado en un palo de unos dos palmos de largo, sirve á los canteros para labrar las piedras.

Pico. *v.* Torcer, encorvar. Napico an sundang co. Se ha torcido mi sundang.

Pico. *v.* Traspasar, renunciar ó ceder á favor de otro el derecho ó dominio de una cosa.

Picot. *s.* Lascón grande.

Picot. *s.* Mosca algo grande, negra la cabeza, mayor que la de las ordinarias; su picadura causa dolor.

Picóy. *s.* Loro, papagayo.

Picpic. *s.* Paleta de alfarero con que golpea y apelmaza el barro de las vasijas que hace. *v.* Hacer ó fabricar vasijas de barro.

Picpicun. *s.* Molleja, estómago muscular que tienen las aves, muy robusto, especialmente en las gaviotas, y que les sirve para triturar y ablandar por medio de una presión mecánica, los alimentos que ellas no pueden mascar ni ensalivar en la boca, como los mamíferos.

Picsi. *v.* Romper, rasgar ropa, etc. Napicsi an an acon bado. Se ha roto mi camisa. Nacapicsi aco san iya bado. Rompí yo su camisa. Guinpicsian aco niya san acon saraual. Ha roto él mis pantalones.

Pictio. *v.* Saltar, como el que se asusta y da un salto.

Pidal. *v.* Pegar una cosa con lacre, cola, oblea, etc.

Pidha. *v.* Abrir los ojos.—Abrir ó partir á lo largo camote ó cosa semejante.

Pidia. *s.* Limón, limonero así llamado; su fruto es pequeño.

Pidiarot. *v.* Salir con fuerza, de repente agua, sangre, etc.

Pidiot. *v.* Tomar ó coger una cosa con los dedos.—*adj.* Lo así tomado ó cogido.

Pidlit. *v.* Pellizcar, asir con los dedos pulgar é indice alguna cosa.

Pidno. *s* Barra de hierro.

Pidpid. *s.* Golpear ó dar golpes pequeños sobre una cosa.

Pidpid. *s.* Orilla de vestido ó manta.

Pig-i. *s.* (Suave la g). Cadera, región del cuerpo humano, formada por el hueso ilíaco, ó de la hijada, y las partes blandas que lo cercan.

Pigol. *v.* Apretar, comprimir.—Reprimir, contener, refrenar, templar ó moderar. Pig-li an huna huna mo sa mga maraut nga hinunduman. Reprime tu imaginación de los malos pensamientos. Pig-lan mo an imo mga anac sa mga maraut nira nga buhat. Contén á tus hijos en sus malas obras.

Pig-os. *adj.* Lechón, ó animal raquítico ó endeble, que no crece.—El último que nace cuando son dos ó más de un parto.

Pigot. *v.* Apretar, estrechar con fuerza, comprimir.—*adj.* Cosa apretada, comprimida. Ayao pigota an pagtostos mo. No aprietes mucho los cigarros al hacerlos.

Pigsa. *v.* Romper, reventar ó estallar una cosa.—Ruido de lo que se rompe, revienta ó estalla.

Pigsic. *v.* Saltar ó salir un líquido con ímpetu. Nagpigsic an acon dugo cay nahabol aco. Saltó mi sangre porque me he herido. Pinigsican an acon bado sin dugo. Saltó la sangre á mi camisa.

Pigso. *v.* Encogerse de frío cruzando los brazos.

Pigsot. *v.* Saltar ó salir con fuerza agua, sangre ú otro líquido. Pinigsot an dugo san acon hubag. Salió con fuerza la sangre de mi grano. Oraora ná an camacósog san pigsot san acon cahabulan. Grande es la fuerza con que sale la sangre de mi herida.

Piguis. *v.* Angustiar, afligir, acongojar, causar angustia, congoja, pena ó sentimiento. Pamimig-san quitá sin bido nga daco. Nos afligirá una gran tristeza.

Pihig. *s.* Parte menor ó más pequeña de la repartición que se hace de alguna cosa. —*v.* Dar á uno la parte menor ó la más pequeña.

Pihing. *adj.* Cosa desigual, desproporcionada, más ancha ó grande de una parte que de otra.—*v.* Sacar, hacer ó salir desigual una cosa. Napihing an acon badlis. Ha salido desigual mi raya ó señal.

Pihing nga cabayhun. *adj.* Persona mal encarada.

Pihit. *v.* Escasear, escatimar; dar ó repartir á uno menos que á otro.

Piho. *s.* Hoyo en tierra.—*v.* Meter el pié en dicho hoyo.

Pii. *adj.* Planta ahogada entre otras.—*v.* Hallarse así por haberlas plantado muy juntas.

Piit. *v.* Cogerse contra alguna parte.—Coger oprimir, apretar, comprimir.

Pila. *s.* Árbol así llamado; su raiz es medicinal.

Pilac. *v.* Tirar, arrojar, lanzar, despedir de la mano una cosa. Ipinilac co sa salug an ayam nga patáy. He arrojado al río el perro muerto. Ipipilac co an libro. Tiraré el libro. Pilacan mo iton calo. Tira ese sombrero.

Pilac. *v.* Tirar uno con las dos manos la chireta para acertar á la que está puesta en la raya ó señal, y si no acierta, tira

otra vez la chireta dejándola caer por las espaldas, y si tampoco acierta, entra otro en su lugar.

Pilapil. *v.* Echar ó poner á la orilla ó á un lado la hierba, bonote, broza ó maleza.—*s.* Cerca que hacen de ramas para que no entren los puercos en la sementera.

Pilas. *v.* Desollarse, rozarse ó lastimarse el cutis; caerse el pellejo.

Pilat. *v.* Abrir los ojos con las manos.

Pilat. *s.* Gordura de los peces junto al higado. Huevo de pescado.

Pilay. *v.* Cortar árboles, cocos, etc. Ipinapagpilay san capitan an mga cay macacaulang san dalan. El capitán ha mandado cortar los cocos porque embarazan el camino. Guinpilay co an cahuy. He cortado el árbol. Pipilayun co ini nga hamorauon. Cortaré este molave. Pamilaya niyo ini nga cahuy. Cortad estos árboles.

Pilay. *v.* Torcer, inclinar, ladear, caerse á un lado, como el pábilo de la lámpara, cuando es largo. Napilay an pabilo san lámpara. Se ha inclinado la torcida de la lámpara.

Pilay picay. *v.* Moverse, menearse una cosa por el viento.

Pilay pilay. *v.* Doblarse, torcerse, inclinarse hacia un lado.

Pili. *v.* Elegir, escoger ó tomar una ó más cosas entre otras. Nagpili siya san iya caruyag. Escogió él lo de su gusto. Pinili siya sa Dios. El fué elegido por Dios. Pipiliun co an maopay. Escogeré lo bueno.

Pili. *adj.* **(C)** Cosa negra.—*v.* Ennegrecer, teñir de negro; poner negro. Nagholos an acon bado nga pili. Se ha mojado mi camisa negra.

Pili. *s.* Árbol, que, en Botánica, se llama—Canario blanco.—Resina ó brea de dicho árbol.—Su fruto.

Pilicpilic. *v.* Ondear, relingar ó flamear la vela de embarcación, por no haber viento firme.—Bambolearse.—Vacilar, titubear. Nagpipilicpilic an layag cay ua. ray hogot nga nangin. Está flameando la vela porque no hay viento firme. Nagpipilicpilic an hunahuna. Vacila el entendimiento.

Piling. *v.* Bravear, embravecerse y hacer gestos torciendo la cabeza.

Piling piling. *v.* Mover, menear y hacer gestos con la cabeza.—Moverse, menearse hojas, ramas, etc.

Pilio. *s.* Rincón, ángulo interior que se forma de la junta de dos paredes.—Escondrijo ó lugar retirado.—*v.* Arrinconar, poner alguna cosa en un rincón, retirarla á la orilla.—*fig.* Retirarse del trato de las gentes.

Pilipig. *s.* Arroz tierno, machacado y tostado.—*v.* Machacar el arroz tierno y tostado.—Nacaon aco san pilipig. He comido pilipig. Namimilipig sira. Están pilando ó machacando el arroz para hacer pilipig.

Pilipiqui. *v.* Sacudir, mover violentamente el animal la presa que tiene en la boca.

Pilipog. *adj.* Árbol ó planta de hojas más pequeñas que las de su especie.

Pilipol. *s.* Poste ó pilar de un edificio.

Pilit. *v.* Pegar una cosa con cola, liga, goma, engrudo ó cosa semejante.—*s.* Cola, goma, engrudo ó lo que sirve para pegar una cosa.

Pilit. *v.* Señalar ó poner puntos ó rayas en los padrones ó listas donde están inscritos los nombres de las personas, que han cometido faltas, y cuántas han sido.—*s.* Señal, punto ó raya hecha en el padrón ó lista para saber las faltas que uno ha cometido.

Pilit. *s.* Palay. así llamado; su grano cocido es pegajoso.

Pil-la. *v.* Dar de beber agua ú otro líquido, tomándolo uno en la boca y echándolo en la boca de otro.

Pilo. *v.* Remachar la punta del clavo ya clavado, para más firmeza.—*s.* Remache Piloa an raysang. Remacha el clavo. Guin pilo co ná an raysang. He remachado ya el clavo.

Pilo. *v.* Doblarse, torcerse ó encorvarse una cosa. Nagpilo an acon sundang. Se ha torcido mi sundang.

Pilo. *v.* Doblar, plegar, hacer pliegues en una cosa.—*s.* Doblez, pliegue. Guinpilo co an imo bado. He doblado tu camisa Guintolo co ca pilo an podong. He hecho tres dobleces el pañuelo.

Pilo. *v.* Doblar el caudal ó ganar el doble

Pil-ood. *v.* Torcer, encorvar, doblar una cosa.—Abollar, hacer uno ó varios bollo á alguna cosa.

Pilong. *adj.* Animal que tiene las oreja caidas.—*v.* Estar ó tener algún anima las orejas caidas.

Pilo pilo. *v.* Doblar, plegar ó hacer dobleces y pliegues una cosa.—Doblar, ganar ó aumentar el doble.

Pilpig. *v.* Abatanar, batir ó golpear paño.—Golpear algún metal con martillo.—Golpear con martillo ó su equivalente en cosa dura.

Pilpig. *s.* Trampa de tabla para coger ra

tones.—*v.* Coger ó quedar preso ú oprimido el ratón en dicha trampa.

Pilpil. *v.* Llevar la corriente ó el viento alguna cosa. An arum iguinpipil san hangin ngadto sa habagatnan. El viento lleva las nubes hacia el poniente.

Piluca *s.* Moneda de cuatro reales fuertes. Usa nga peluca. Cuatro reales.

Pinacol. *s.* Bolsa grande y redonda hecha de hojas para poner en ella arroz y cocerlo dentro de la misma.

Pinay. *v.* Tumbar ó echar á un lado la hierba alta ó maleza para poder pasar. —Tumbar ó derribar el viento la hierba alta ó las plantas.

Pinalangga. *p. p.* Querido, estimado, apreciado, predilecto.

Pinalauán. *adj.* Gauay así llamado.

Pinalua. *adj.* Palay fino así llamado.

Pinanday. *s.* Hoja de bolo ó sundang, nueva, sin mango.

Pinang. *adj.* La fruta bonga ya madura y que usan en el buyo.

Pinangat. *s.* Comistrajo hecho con leche de coco, pescado seco, guindillas, ajos, jengibre, azafrán, sangig y cebollino, envuelto en hoja de gauay, etc.

Pinangdan. *s.* Planta así llamada.

Pinaora. *p. p.* Querido, estimado, apreciado, predilecto.

Pinarina. *s.* Caña—dulce así llamada.

Pingad. *adj.* Desnarigado, que no tiene narices ó las tiene muy pequeñas.

Pingas. *adj.* Desnarigado, que no tiene narices ó las tiene muy pequeñas.

Pingca. *v.* Pegar ó agarrar cola, pintura, etc.

Pingcao. *adj.* Que tiene el pié ó mano torcidos.

Pingco. *v.* Estar quieto, vivir pacíficamente y no meterse con nadie. Nagpipingco aco sa bongto. Estoy quieto ó firme en el pueblo.

Pinggan. *s.* Plato, vasija baja y redonda con una concavidad en medio, y un borde ó alero al rededor. Se le emplea en las mesas para servir las viandas y comer en él, y para otros usos.

Pingi. *s.* Remador, remero en compañía de otros, compañero ó que ayuda á remar.

Pingit. *v.* Enfadar, encolerizar, enojar, airarse.

Pingot. *v.* Enojarse, enfurecerse, irritarse. Napipingot ca bayá. Te enfureces.

Pingqui. *v.* Tocar, tropezar ó dar una cosa con otra.

Pingquit. *s.* Botón de camisa, pantalón, etc.—*v.* Abotonar, meter el botón por el ojal.—Poner ó coser botón en camisa, etc.

Pingquit. *v.* Cojear.—*adj.* Cojo.

Pingquit. *v.* Coser dos ó más nipas hechas para ponerlas sobre el caballete.—*adj.* Nipas hechas y cosidas unas con otras, de dos, en dos ó de cuatro en cuatro.

Piniato. *s.* Dulce hecho de arroz esponjado al fuego, con un poco de calamay para que peguen unos granos con otros y formen una especie de bola.

Pinicatan. *s.* Concha de almeja abierta y sin carne.

Pinid. *v.* Excluir, desechar.—Capirindan. *s.* Lugar ó sitio donde se pone lo excluido ó desechado.—*v.* Separar, apartar.

Pinidada. *s.* Tibor de color negro.—Nasa de juncos tejidos.

Pinig. *v.* Apartar, separar, retirar, desechar una cosa.

Pinili. *adj.* Elegido, escogido.

Pinilian. *adj.* Réprobo, excluido, desechado; el resto de donde se ha escogido ya alguna cosa.

Pinipita. *s.* Plátano así llamado.

Pinit. *v.* Despedezar, hacer pedazos ó tiras una cosa; dividir en pedazos ó tiras. —Pedazo ó tira de alguna cosa.

Pinit. *adj.* **(C)** Cosa fría.—*v.* Hacer frío; enfriar, estar fría una cosa.

Pinit. *s.* Lagartija pequeña así llamada.

Pinitó. *adj.* Que vale siete reales, pesos, etc. Que se ha comprado en siete reales, pesos, etc.

Pinitogo. *s.* Plátano así llamado.

Pinongotan. *s.* Principio, origen, procedencia.

Pinoro, pinoroan. *adj.* Labor de varios colores.

Pinortiyo. *s.* Camote así llamado.

Pinosa. *adj.* y *s.* El agua con que se ha lavado á uno.—Agua para lavar á uno, bendecida por el padre ó madre ú otros mayores; la que dan á beber á sus hijos, mucho más si están enfermos, para perdonar sus enfados y borrar lo que se llama causar ó hacer mal.

Pinostan. *s.* Envoltorio ó lío de ropa ú otras cosas.

Pinotong. *s.* Abreviatura.—Moño, castaña, atado ó rodete que se hace en el cabello para tenerlo recogido ó por adorno.

Pinque. *v.* Tropezar ó darse unas cosas con otras.—Dar á uno con la mano ó la punta de los dedos ú otra cosa.

Pinsan. *v.* Comprar mucho de una sola vez.

Pintacasi. *s.* Hacendera ó trabajo á que

debe acudir todo ó parte del vecindario, por ser de utilidad común; concurso reunión, asistencia ó ayuda de gente en trabajos comunales y de la Iglesia, sin sueldo.—*v.* Concurrir, asistir á dichos trabajos.

Pintas. *adj.* Bravo, feroz, fiero, cruel, furioso; valiente, atrevido.

Pintong. *s.* Moño, castaña, atado ó rodete que se hace en el cabello para tenerlo recogido ó por adorno.

Pintong nğa surat, ó pinotong nğa surat. *s.* Abreviatura, modo de representar en la escritura las palabras con sólo varias ó una de sus letras.

Pintos *s.* **(De potos).** Envoltorio, lío de de ropas ú otras cosas.

Pi-o. *v.* Inculpar, culpar, atribuir, acusar á uno de una cosa ó falta.—Ultrajar, injuriar á uno de palabra.

Pio. *v.* Defraudar, disminuir ó quitar algo del precio justo; frustrar.

Piod. *v.* Doblar, plegar, hacer pliegues en una cosa ó coser dichos pliegues.

Piohuc. *v.* Remolinar, hacer ó formar remolinos una cosa.

Piol. *v.* Dislocarse algún hueso, lastimarse mano, pié, etc.

Pi-ong. *s.* Hoyo en tierra.—*v.* Caer ó meterse en dicho hoyo.

Piong, ó piyong. *v.* Cerrar los ojos.

Pionğan. *s.* Hoyo en tierra que hacen los jóvenes para jugar ó divertirse, y el que tira y acierta ó mete en él lo que tira, gana.

Piot. *v.* Guardar, custodiar, poner á buen recaudo una cosa.

Piotan. *s.* Sitio ó lugar donde se guarda ó pone á buen recaudo una cosa.

Pipi. *s.* Parte carnosa y sobresaliente en las mandíbulas.

Pipi. *v.* Arrebatar ó tomar una cosa con violencia.

Pipiacan. *s.* Parte carnosa y sobresaliente en las mandíbulas.

Pipita. *s.* Plátano así llamado; su fruta es muy insípida y pepitosa. El bulbo ó tubérculo de dicho plátano es mucho mayor que un coco, y cocido se da de comer á los puercos.

Piquid. *s.* Botón.

Piquing. *s.* Dulce hecho con arroz, clara de huevo y azúcar, cocido con manteca.

Piquit. *v.* **(B)** Coser con bejuco dos ó más nipas hechas, para ponerlas sobre el caballete del edificio de nipa.—*s.* Nipas cosidas unas con otras.

Piquit. *s.* Anillo de bejucoq ue ponen en la lanza, etc.

Piquite. *adj.* Cosa estrecha, angosta.

Pira. *adj.* Cuánto. ¿Pira an bale? ¿Cuánto vale? Pipira camo ca tauo? ¿Cuántas personas sois? ¿Pipira iton ca gatang? ¿Cuántas gantas son ésas?

Piraca. *v.* Esparrancarse, abrirse de piernas, separarlas.—*adj.* Esparrancado, que anda ó está muy abierto de piernas.

Piragsot. *v.* Salir de repente ó con fuerza agua, sangre ú otro líquido.—*s.* Ruido que hace un líquido al salir con fuerza.

Pírao. *v.* Dormitar, estar medio dormido, falta de sueño.—*adj.* Soñoliento, acometido del sueño, que está dormitando, falto de sueño por no haber dormido.

Piras. *v.* Despreciar, ultrajar, injuriar de palabra.

Piri. *s.* Pedazo; rebanada; terrón.—*v.* Dividir una cosa en pedazos. Usa ca piri nğa tinapay. Un pedazo de pan. Usa ca piri nğa azucar. Un terrón de azúcar.

Piripiri. *v.* Dividir una cosa en pedazos pequeños.

Piripiri. *v.* **(B)** Chirriar; dar sonido agudo una sustancia al penetrarla un calor intenso, como cuando se fríe pescado, tocino, ó se echa pan en manteca ó aceite hirviendo.—*s.* Sonido agudo de lo que se fríe. Nagpipiripiri an manteca san pagsonori san isda. Chirriaba la manteca al echar en ella el pescado.

Piricpiric. *v.* Mover, menear la cabeza ó el cuerpo para quitar el agua ó suciedad que haya.

Piripiti. *v.* Restregar, estregar un dedo con otro.

Pirit. *v.* Obligar, compeler, forzar. Guinpirit aco niya pagbayad. Me obligó él á pagar. Pipiritun co siya. Yo obligaré. Napirit aco sin pagsurat sa imo. Me veo obligado á escribirte. Ayao aco pagpirita. No me fuerces.

Piro. *v.* Encogerse de frio cruzando los brazos.

Piroc. *s.* Pestaña, pelo que hay en los bordes de los párpados, y que sirve de ornato y defensa á los ojos.—*v.* Pestañar, mover las pestañas.—Sa usa lamang ca pagpiroc. *m. adv.* En instante, en un abrir y cerrar de ojos.

Pirong. *s.* Camarón así llamado; se come.

Pirongco. *v.* Sentarse y ponerse en cuclillas.

Pirongpirong. *v.* Mover, menear las orejas los animales: orejear.

Piropingganoy. *s.* Plato pequeño.

Piropingqui. *v.* Dar ó ludir unas cosas con otras, chocar. Nagcacapiropingqui an mga pusil sang mga soldados. Chocan unos con otros los fusiles de los soldados.
Pirot. *v.* Pegarse ó unirse las plumas de la aves cuando llueve ó se mojan.
Pisa. *adj.* Cosa lisa, llana, plana. Macuri madara san baha an mga pisa nga bato. Con dificultad lleva la avenida las piedras planas.
Pisa. *s.* Pichón, pollo de paloma.
Pisan. *v.* Comprar todo lo que se vende como aceite, abacá. etc. Itogot mo ngani sin mamisos an tadiao, pipisanun co an imo lana. Si das á peso la tinaja, compraré todo tu aceite.
Pisao. *s.* Cuchillo corvo y romo que usan para recortar la guía del coco por donde destila la tuba.
Piscat. *adj.* Cosa cruda, mal cocida.
Piscay. *adj.* Ágil, ligero, pronto, expedito, diligente, presto en el obrar.
Pisi. *s.* Cordel, conjunto de hilos de abacá, ú otra cosa torcido de diferentes gruesos y hechuras, que sirve para atar ó colgar.—Soga, cuerda gruesa de abacá, ú otra cosa, maroma; cable; chicote ó pedazo separado.—Cuerda; conjunto de hilos de abacá ú otra materia semejante, que, torcidos, forman un solo cuerpo, más ó menos grueso, largo y flexible.—*v.* Torcer, retorcer abacá ú otra materia semejante para hacer cordel, soga, maroma, cable ó cuerda.—*s.* Ramal, cabestro ó ronzal que está asido á la cabeza de la bestia. Dad-on mo ngadi an pisi. Trae aquí el cordel. Nautod an pisi san sacayán. Se ha roto el cable de la embarcación.—Pagpisía niyo ini nga abacá. Haced cordel de este abacá. Nagpipisi sira. Están haciendo cordel. Nautod an pisi nga higot san carabao. Se ha roto el ramal del carabao.
Pisic. *v.* Saltar grano ó pepita, chispa de fuego, gota de agua, etc. Nahapisic an tubig sa iya bado.
Pisit. *v.* Capar á los animales, especialmente á los lechones. Uaray aco pagpisit san pasi cay daco ná. No he capado el lechón porque ya es grande. Guipisitan co ná an pasi. He capado ya el lechón.
Pislong. Poner, echar el palay ú otra cosa en el mortero para pilarlo ó machacarlo. Iguinpislong ná nira an hunay sa losong. Han echado ya ellos el palay en el mortero.
Pislong. *v.* Caerse ó meterse el pié en hoyo, etc. Napislong aco dida siton bito. Me caí ó metí el pié ahí en ese hoyo.
Pisó. *s.* Pollo de ave.—Juego de niños. —*v.* Jugar ó divertirse los niños.
Piso *v.* Saltar salir un líquido con ímpetu.
Piso piso. *v.* Saltar, salir un líquido con ímpetu.
Pisoc. *v.* Mover, menear con frecuencia los párpados ú ojos.
Pisoc an mata. *adj.* Que tiene los ojos saltados.
Pisoc pisoc. *v.* Mover, menear con frecuencia los párpados ú ojos.
Pisong. *v.* Poner, echar el palay ú otra cosa en el mortero para pilarlo ó machacarlo.
Pisong. *v.* Caerse, ó meter el pié en hoyo.
Pispis. *s.* Insecto así llamado.
Pispis. *v.* Sacudir el cabello con la mano. —Sacudir ó dar con la mano ú otra cosa.
Pisut. *adj.* Fruta verde, que no está madura todavía. Pisut pa an piña. Está verde todavía la piña.
Pitac. *v.* Meter, encerrar á los animales en corral ó cerca.
Pitad. *s.* Paso, movimiento de un pié hacia atrás.—*v.* Andar, ir de un lugar á otro dando pasos. Pagpitad camo. Andad vosotros. Dayon co isul usa capitad. Al momento di un paso atrás.
Pitao. *s.* Codorniz.
Pitara. *s.* Anillo de metal que ponen en la lanza.
Pitiá. *v.* Espurrar, espurriar ó rociar una cosa, tomando un buche de agua en la boca, y después echarlo moderadamente sobre lo que se quiere rociar.
Pitic. *v.* Señalar tabla ú otra cosa con hilo teñido de negro ú otro color, para saber lo que se ha de labrar, aserrar, etc. —*s.* Señal que dicho hilo marca en la madera, etc.
Pitic. *v.* Disparar, dejar caer el gatillo del fusil, etc.
Pitic. *s.* Papirote, golpe que se da apoyando el dedo de corazón en el pulgar, y soltando el primero con violencia.—*v.* Dar papirotes.
Pitió. *s.* Cangrejo así llamado.
Pitipiti. *v.* Saltar chispas de fuego.
Pit-lang. *v.* Abrir la carne ó pescado como para salarlo.
Pitloc. *v.* Coger, agarrar á uno por la cabeza ó pescuezo.
Pitó. *adj.* Siete. Pipito cami catauo. Somos siete personas.—Icapitó. Siete.—Séptimo. Sa icapitó sa bulan sa Mayo.

Á siete del mes de mayo.—Icapito ca bahin. Séptima parte.

Pitoc. Agujerear, hacer unos ó más agujeros.

Pitogo. *s.* Planta así llamada que se extiende como la calabaza.

Pitogo. *s.* Planta llamada.—Palma Christi

Pit-ol. *v.* Estar ó quedarse cojo, manco, ó inútil de algún miembro.

Pitpitao. *s.* Codorniz.

Piuoc. *v.* Torcer, encorvar.—Abollarse una cosa.

Piuoc. *adj.* Cosa hundida, como sepultura.—*v.* Hacerse hoyo ó hundirse la tierra.—Hacer hoyo en tierra.

Piyac. *s.* Pollo, cría de ave.—*v.* Piar el pollo ó ave.—*s.* Ave que pica y agujerea los árboles secos.

Piyapi. *adj.* Grano vano ó vacío, comprimido y apretado por los demás.

Piyas. *s.* Mono joven.

Piyis. *s.* Adorno pequeño de tela.

Piyo. *s.* Caña ó paja de arroz.—Pipiritaña, pipitaña, ponzoña ó instrumentillo de la caña del arroz.

Piyod. *v.* Apretar, comprimir una cosa para que salga lo que hay dentro.

Piyog-oc. *v.* Sentarse ó ponerse en cuclillas.

Piyong. *s.* Caracol negro de mar así llamado; se come.—*v.* Cerrar los ojos.

Piyongco. *v.* Arrellenarse, ensancharse, extenderse en el asiento con toda comodidad.—Sentarse ó ponerse en cuclillas. Baga patriarca ca nga napipiyonco sa lingcoran. Pareces un Patriarca sentado en su silla.

Piyongcot. *v. vid.* Piyog-oc.

Piyos. *adj.* Incircunciso, no circuncidado. Entre los bisayas, al menos por la costa oriental de Sámar, el mayor ultraje que se puede decir á un hombre, es darle tal calificativo.

PO

Póa. *s.* Tronco de la nipa.—*v.* Fallar, ó no acertar al objeto.

Poat. *v. vid.* Pouat.

Pocnit. *adj.* Cosa repelosa, dura y difícil de abrirse ó rajarse.

Pocó. *s.* **(C)** Viruela.—Buba, postilla ó tumorcillo de pus, que sale en el cuerpo. —*v.* Tener ó padecer viruelas.—Tener ó padecer bubas. Pinopoco iton nga bata. Ese niño tiene viruelas.

Pocol. *adj.* Cosa nueva, tierna ó de poco tiempo todavía. Pocol pa ini nga cahui. Es nuevo todavía este árbol.

Pocot. *s.* Red, chinchorro que usan los pescadores.—*adj.* Lo que vale para hacer la red llamada *pocot.*—*s.* Camarón grande así llamado; se come.

Pocpoc. *v.* Darse golpes de pecho.—Apuñazar, apuñear, dar puñadas.—*s.* Ave así llamada.

Pocpocon. *s.* Marisco así llamado.

Poctol. *v.* Romper, cortar. Napoctol an icug san halas. Se ha cortado la cola de la culebra.

Poctoy. *adj.* Ave sin cola.

Podiot. *v.* Tomar, coger con la punta de los dedos.—*adj.* Lo que se toma ó coge con la punta de los dedos.—*s.* Cantidad ó porción que se toma ó coge del modo dicho. Pinopodiot lá niya an ihinahatag sa acon. Tomo lo que me da, con la punta de los dedos.

Podiquit. *s.* Plátano así llamado; su fruto es pequeño.

Podlos. *v.* Aflojarse la atadura ó amarra, salirse de su lugar.—Deslizarse, escaparse, evadirse.

Podo. *v.* **(C)** Coger la fruta del árbol ó planta.—*s.* Plátanos del racimo hacia la punta.

Podo podo. *adj.* El hijo ó hija menor, el último.

Podoco. *adj.* Cosa roma, sin punta.—Cosa pequeña, corta.

Podol. *v.* Tirar, arrojar á uno cualquier cosa.

Podong. *s.* Pañuelo.—*v.* Ponerse ó llevar puesto el pañuelo. ¿Cayano nagtatangis ca, iday?—Cay namatay an acon apoy. —¿Por qué lloras, pequeña?—Porque se ha muerto mi abuela. Si icao, dongo, ¿ano in diri ca man naghahayo?—Cay uaray co podong. Y tú, zopenco, ¿por qué no lloras?—Porque no tengo pañuelo.

Podong podong. *s.* Corona, guirnalda.—Pañuelo pequeño.—*v.* Coronar. Diri podong podongan cundi an mananaug. No será coronado sinó el vencedor. An podong podong nga guimpodong podongan an matalao dao borong nga nacacasirum an iya huna huna, an san paradaug sirac nga siniracan siya. La corona que ciñe las sienes del cobarde, es como niebla que oscurece su entendimiento; la del vencedor, como resplandor que le esclarece.

Podos. Lluvia fuerte.—*v.* Llover con fuerza.

Podpod. *s.* Torta hecha de la pulpa ó carne sin espinas de algunos pescados; á

la cual echan sal, y, así preparada, se cuece, poniéndola después al humo para que se cure.—*v.* Hacer dicha torta.—Hacer pedazos una cosa, cortar en pedazos. —*s.* Pedazo. Guinpodpod co ná an tubo. He hecho ya pedazos la caña-dulce.

Pogdao. *v.* Apagarse el fuego, especialmente cuando es voraz.

Pog ñgoc. *adj.* Cosa ronca, que tiene la voz ó sonido áspero y bronco.

Pogol. *v.* Contener, reprimir, reportar, refrenar, detener, sujetar. Agarrar bien una cosa para que no se escape.

Pogon pogor. *v. vid.* Pogol.

Pogos. *v.* Obligar, forzar, hacer fuerza ó violencia física para conseguir un fin.

Pogot. *v.* Descabezar, quitar ó cortar la cabeza. Pinogotan co siya san uló. Le corté la cabeza.—*adj.* Persona negra.—*s.* Pez de boca estrecha, grueso; se come. —Constelación, conjunto de varias estrellas fijas, así llamado.—*adj.* Cosa estrecha, angosta y corta.

Pogtot. *s.* Culo, trasero, parte posterior ó asentaderas del hombre.

Pohon. *v.* Acusar, denunciar, delatar.—Principiar á adquirir bienes ó dinero.

Pohoy. *v.* Arrojar lo que se tiene en la boca.—Escupir, después de haber bebido tuba ú otro líquido.

Polá polá. *v.* Dividir la piña en pedazos de arriba abajo; hacer incisiones en la misma á lo largo.

Polipol. *s.* Puntal que ponen debajo del piso de las casas para sostener las maderas principales del mismo.—*v.* Poner puntales, apuntalar.

Polo. *s.* Mango, cabo por donde se toma un instrumento ú otra cosa.—*v.* Poner mango á cualquier herramienta.

Poló. *adj. num.* Diez.—*v.* Hacer ó dividir en diez partes un todo. Napoló ca tauo. Diez hombres. Guinpopolóan co an calo. He hecho diez pedazos el sombrero.

Polong. *s.* Palabra, dicho, dicción.—*v.* Hablar, conversar, decir, articular, proferir palabras para darse á entender. Diri aco nagmamatuod san imo polong. No creo tu palabra. Pamomolongan co siya. Yo le hablaré. Nagpopolong na cami. Ya hemos hablado.

Polong polong. *v.* Hablar, conversar, proferir palabras con frecuencia.

Polopoco. *v.* Revolcarse, dar vueltas y saltos por el suelo como el furibundo.—Saltar el pez.—Enfadarse pronto.

Polos. *s.* Provecho, utilidad, beneficio que se consigue ó se origina de una cosa ó por algún medio.—*v.* Aprovechar, servir de provecho ó utilidad.—Utilizarse, aprovecharse de alguna cosa. *fr. fam.* An tuña nga banuaan, uaray polos. Tierra de muchos helechos, tierra de poco provecho.

Polosan. *adj.* Que se aprovecha ó saca utilidad de alguna cosa.

Polot. *adj.* Cosa pegajosa, que con facilidad se pega.—*s.* Brea ó resina pegajosa. —*v.* Pegar ó unir con algo pegajoso.

Polot poñgot. *v.* Mover, menear la cabeza como el que se enfurece.

Polotan. *s.* Árbol así llamado; es medicinal, y bueno para hacer carbón.—Marisco así llamado.

Polpug. *v.* Caer en alguna parte brasa, chispa ó partícula de fuego.—Despabilar, quitar la pavesa ó la parte ya quemada del pábilo ó mecha á la luz artificial.

Polpugan. *s.* Enredadera así llamada.

Poltuc. *v.* Coagularse, cuajarse, congelarse, helarse un líquido.

Polud. *v.* Cortar árboles ó plantas. Guinpolud co ná an cahuy. Ya he cortado el árbol.

Polud pogud. *adj.* Cosa escabrosa, áspera.

Pondag. *v.* Esforzarse, hacer esfuerzos física ó moralmente por conseguir un fin.

Pondoc. Colmar, llenar la medida; dar con abundancia.—Amontonar, acervar, poner en montón.—*s.* Montón.

Pondol sin isda. *s.* Encañizada; atajo que se hace con cañas ó palos en los ríos para coger los peces.

Pong-ao. *v.* Fastidiar, repugnar, molestar una cosa.

Poñgapon. *adj.* Cosa arracimada, ó en figura de racimo.

Poñgapong. *s.* Cresta, especie de penacho de carne roja, que tiene sobre la cabeza el gallo y algunas otras aves.—Moco de pavo, membrana carnosa, del tamaño de un dedo, que esta ave tiene sobre pico, y la encoge y dilata.

Pongco. *v.* Ponerse ó sentarse en cuclillas.

Pongcol. *adj.* Cojo, manco. Hombre ó animal á que le falta algún miembro, como dedo, brazo, pié, pierna, pezuña, pata, ó tiene algún miembro inútil ó irregular.—*v.* Carecer ó tener inútil ó irregular algún miembro.

Ponggod. *s.* Peca, mancha pequeña y de color pardo que suele salir en el cutis, particularmente en el rostro.—Granos pequeños que salen en el rostro.

Poñgiot. *v.* Unirse, juntarse, amontonarse hormigas, aves, peces ú otros animales. —Arracimarse, unirse ó juntarse algunas

cosas en figura de racimo.—*s*. Gajo, racimo apiñado de cualquier fruta.

Ponglo. *s*. Bala, proyectil de diversos tamaños y de forma esférica ó cónica, generalmente de plomo ó hierro, para cargar armas de fuego.

Pong̃o. *s*. Fruto de la nipa.

Pong̃oc. *adj*. Cosa ronca, que tiene la voz ó sonido áspero y bronco.

Pong̃-ol. *v*. Poner presa para atajar ó detener el agua de un río.

Pong̃os *s*. Moño, castaña, atado ó rodete que se hace con el pelo para tenerlo recogido, ó por adorno. Cabello arreglado en forma de cola que cae sobre la espalda; coleta.—*v*. Hacer el moño ó coleta.

Pong̃ot. *v*. Enfadarse, enojarse, enfurecerse, encolerizarse, irritarse, airarse. *s*. Enfado, enojo, furia, cólera, ira.—*adj*. Furioso, enfadado, enojado, airado, colérico.—*v*. Defender, salir, brotar, emanar, estar subordinado á una persona ó cosa, proceder de ella como de su principio; estar conexa una cosa con otra, ó seguirse á ella.

Pongot pongot. *v*. Enlazar, enredar, enmarañar una cosa con otra.

Pongotun. *adj*. Furioso, airado, iracundo, bravo, colérico.

Pong pong. *s*. Manojo, hacecillo de yerbas ó de otras cosas, que se puede coger con la mano.—*v*. Dar á uno en la mano.

Pongtud. *s*. Montículo, monte pequeño; loma, altura pequeña y prolongada.—*v*. Haber ó tener altos y bajos en un terreno.

Pong̃u. *s*. Enfermedad cutánea así llamada.

Poni. *v*. Apartar separar una cosa de otra.

Ponó. *v*. Llenar, ocupar, henchir cualquier vacío.—*adj*. Lleno, ocupado, henchido.

Pono. *s*. Pié ó tronco de árbol ó planta.—El árbol ó la planta entera.—Base, fundamento ó apoyo principal en que estriba una cosa.—*v*. Cortar árboles ó plantas por el tronco.—*s*. Principio, origen, base, fundamento primitivo de una cosa.

Ponooan. *s*. Principal, superior, superiora, que manda ó gobierna.—Autoridad, persona revestida de algún poder.

Ponoc. *v*. Coagularse, cuajarse la sangre.—*adj*. Sangre cuajada.

Ponong. *v*. Juntarse, reunirse, asociarse.—*s*. Altura, lo más alto de una cosa.—*v*. **(C)** Carecer, tener falta de alguna cosa.—*s*. Carencia, falta, ó privación de alguna cosa.

Pon-ot. *v*. Romper, rasgar.—*adj*. Cosa rota, rasgada.—*v*. Tapar, cubrir agujero, etc.—Poner presa en río ó riachuelo.

Ponpon. *v*. Juntar, reunir, amontonar.—Colocar por orden las hojas de un libro escrito.

Pontag. *adj*. Cosa con poco declive ó pendiente.

Pontoc. *v*. Llenar mucho una cosa.—*adj*. Cosa muy llena, repleta.

Pontong. *v*. Arreglarse el cabello ó hacerse el moño la mujer.—Abreviar, ir por el camino más breve.—Compendiar, recapitular, recordar sumaria y ordenadamente lo que por escrito ó de palabra se ha manifestado con intención.—Breve, sincero; sin rodeos; sin mezcla.—Sa potong nga polong. *m. adv*. En compendio, brevemente, en resumen.

Ponud. *v*. Cercar la entrada de los sembrados ó plantíos con cañas ú otra cosa.—*s*. Barra ó entrada de río ó riachuelo tapada y obstruida.—*v*. Obstruir, embarazar, cerrar el paso de un conducto ó camino.—Poner estacada en río ó arroyo para coger peces.

Poo. *v*. Acabar, concluir, desaparecer, finalizar una cosa.—*s*. Pájaro así llamado.

Pooc. *v*. Herir ó matar á uno á traición, cuando está dormido, descuidado ó distraido.—Pelear como desafiados, golpearse, herirse. Pinamoocan siya nira sa iya higdaan. En su cama le mataron.—*v*. Contrariar, oponerse una cosa á otra.—Obstruir, embarazar, cerrar el paso de un conducto.—*s*. Obstrucción, impedimento para el libre paso de las materias sólidas, líquidas ó flúidas en las vías del cuerpo organizado. Nagpopooc an paso ngan san hagcot. El calor es contrario al frío. Uaray pá cahouas an pooc san acon irong. No ha desaparecido todavía la obstrucción de mis narices.—*v*. Oprimir, apretar, estrechar, apiñarse, agruparse estrechamente personas ó cosas.

Pool. *v*. Hartar, saciar el apetito de comer ó beber.—*adj*. Saciado, harto, lleno. Napool ná an mga camanucan. Están ya hartas las gallinas.

Poon. *v*. Negar, excusarse uno cuando se le pide alguna cosa.

Popno. *adj*. Rechoncho, persona gruesa y pequeña.

Popo. Despuntar, cortar ó quitar las puntas.

Popoatan. *s*. Complemento del peso.

Poprac. *v*. Derramarse, esparcirse, diseminarse por varias partes. Napopoprac an mga tauo sa mga caporopod-an. Se ha diseminado la gente por las islas.

Poproc. *v*. Pelear, reñir gallos, gallinas, etc.

Poprocan. *s.* Sitio donde pelean ó echan á reñir los gallos

Poqui. *s.* Zaga, ó postrero en el juego.

Poro. *s.* Isla; porción de tierra rodeada de agua por todas partes.—*v.* Coger la fruta del árbol.

Poro. *v.* Reñir, pelear las aves.—Topar, chocar, dar una cosa con otra.—Andar desatinado, perdido, errante.

Poroanun. *adj.* Isleño, isleña, natural de una isla ó que mora en ella.—Perteneciente á una isla.

Poroc-anan. *s.* **(De poroco).** Sitio donde uno está, descansa, habita ó vive.

Poroco. *v.* Descansar, reposar, reparar las fuerzas perdidas.—Habitar, vivir, morar en un lugar ó casa.—Estar uno quieto pacífico, sosegado. Pinoporocoan.—*s.* Sitio ó lugar de descanso, ó donde uno habita, reside ó vive.

Porocoan. *s.* *vid.* Poroc-anan.

Poroc poroc. *s.* Planta así llamada.

Poroctan. *s.* Rescoldo, ceniza caliente que conserva una brasa muy menuda.

Porod potud. *adj.* Cosa desigual, con altos y bajos.—*v.* Saltar sobre una cosa que está más alta que las demás.

Poron. *v.* Devanar, enrollar hilo ú otra cosa en ovillo ó carrete.—Encanillar, poner la seda, abacá, piña, etc., en la canilla.—*s.* Ovillo, bola ó lío que se forma devanando hilo, seda, abacá, etc.

Poronan. *s.* Devanadera, máquina en que se ponen las madejas de hilo para devanarlas.—Carrete ó especie de cilindro de madera que sirve para devanar y y arrollar en él hilos de algodón, abacá, seda, etc.—Canilla ó cañita en que los tejedores devanan la seda, algodón, etc., para ponerla dentro de la lanzadera.

Parongiot. *v.* Arracimarse, unirse ó juntarse algunas cosas, en figura de racimo.—Juntarse, reunirse, amontonarse; asociarse.

Poropondoc. *v.* Amontonar, acervar, hacer varios montones. Si José, pinacahadi sa Egipto, nacaporopondoc sugad in cadamo nga trigo, nga nacasadang sa pagpacaon sa mga taga Egipto sacop in pito ca tuig. José, virey de Egipto, amontonó tanto trigo, que fué suficiente para dar de comer á los egipcios durante siete años.

Poroponglohay. *s.* Perdigón, cada uno de los granos de plomo que en la munición menuda sirve para cargar las escopetas y matar la caza menor.

Poropongtud. *adj.* Cosa desigual, con altos y bajos.—*v.* Estar una cosa desigual, tener altos y bajos.

Poropongtud. *v.* Acometer, arremeter, embestir con ímpetu.—Enfadarse pronto.—*adj.* Cañas de espesos y cortos canutos.

Poropoto in buot. *mod. bisaya.* De una sola voluntad, de un solo parecer.

Poros. *v.* Soplar con fuerza el viento.—Llenar ó manchar de cieno, suciedad sangre, etc.

Porostan. *s* **(De potos).** Ropa, ó lo que se usa para envolver alguna cosa.—Capa ó cubierta que sirve para la envoltura exterior de algunas cosas.—Secundinas, placenta y membranas que envuelven el feto.

Porot. *v.* Coger, levantar una cosa del suelo.—Tomar ó coger una cosa de alguna parte.—*adj.* Bueno, que tiene bondad; deligente, cuidadoso; elegante, dotado de gracia.

Porot-san. *s.* **(De potos).** *vid.* Porostan.

Poroy poroy. *v.* Moverse, menearse, dar vueltas.

Porug. *v.* Acendrar, depurar, purificar en el crisol los metales por la acción del fuego. Hacer anillo ú otra alhaja de oro plata, etc.

Porugan. *s.* Grata, instrumento que usan los plateros para limpiar los piezas sobredoradas.

Posdi. *v.* Amarrar una cosa con bejuco, formando la amarradura una especie de entrelazada por la parte de adelante.

Posgo. *s.* Casa formada de tierra por la hormiga—anáy, con multitud de cavidades y receptáculos.—Hormiga anáy, y sus crías, las cuales son muy buenas para alimentar pollos de pavo.

Posipon. *v.* Llamar á los puercos.

Posit. *s.* Fruta verde, no madura todavía.

Posnag. *v.* Despegar, apartar, desasir y desprender una cosa de otra á que está pegada.

Poso. *s.* Mazorca de maíz, panizo, mijó, etc.—Panoja.—Especie de zurrón de figura de corazón, que precede al racimo del plátano; el bisaya lo usa como verdura.—Corazón de carabao, puerco, vaca.—Bolsa de figura de corazón hecha de hojas tiernas de coco y otras palmas, la cual llenan de arroz para cocerlo en ella. En algunos pueblos se llama *lambay*.

Posó. *adj.* Pequeño, bajo y grueso de cuerpo.

Posóan. *adj.* Arriesgado, intrépido, que no teme en los peligros; tener mucho valor.

Posóc. *v.* Enfadarse, irritarse, incomodarse, encolerizarse.

Posoc. *v.* Recalcar, apretar, llenar mucho una cosa con otra, apretándola para que quepa más. Ayao posoca an pagsolud mo san humay sa bidcay banhin humoto al biol. No aprietes el palay al meterlo en el costal, no sea que reviente.

Pos-on. *s.* Empeine, parte inferior del vientre entre las ingles.

Posong. *adj.* Casa cuadrada.—Coco de carne tierna todavía, carne tierna del coco. Mentiroso, engañador.—*v.* Mentir, engañar.—Andar ó caminar sin entretenerse en parte alguna.—Cocer la carne tierna del coco, envolviéndola ó mezclándola con arroz ú otra cosa.

Pos-ongun. *adj.* Mentiroso, engañador, que engaña.

Poso poso. *s.* Corazón de carabao, cerdo, etc.

Pospos. *v.* Apalear, zurrar á uno con azotes ó golpes. Sira Don Quijote ug Sancho Panza guinpoposan san mg̃a naglacat lacat sa bisan diin sa pagbaliguia. Don Quijote y Sancho Panza fueron apaleados por los arrieros.

Posud. *s.* Ombligo, nudo ú hoyo que queda formado en medio del vientre, después de haberse secado y caido el cordón umbilical.—Cordón que va desde el vientre del feto á la placenta ó apares.—Amarradura que se hace con bejuco, enlazando unas vueltas con otras.—Centro, medio ó midad de una cosa.—*v.* Tirar, arrojar lanzar piedra, etc.—Entretejer, trabar y enlazar el bejuco al amarrar con él alguna cosa.—Esforzarse, hacer esfuerzos física ó moralmente con algún fin. Capusura.

(De posud). *s.* Centro, medio ó mitad de alguna cosa.

Pota. *s.* Zapata sobre el harigue y sobre la que descansa la viga puesta sobre los pilares de un edificio.

Potas. *v.* Acabar, concluir de cortar ó aserrar madero, tabla, etc.

Potagun. *adj.* Potroso, quebrado, que padece hernia.

Potay. *s.* Potra, hernia.—*v.* Tener ó padecer hernia.

Poti. *s.* Caña delgada así llamada, cañaveral ó carrizo.—Capotian. *s.* Cañaveral ó sitio poblado de cañaveras ó carrizo.

Potian. *s.* Caña-dulce así llamada.

Potic. *s.* Culo, hondón ó suelo interior de cualquier cosa hueca, como caldera, sartén, etc.—Calado, labor que se hace con aguja de coser ó de bordar en alguna tela, sacando ó juntando hilos.—*v.* Hacer calado ó labor con aguja.

Poticud ñga polong. *mod bisaya.* Palabra clara, sin rodeos.

Potioc. *v.* Bordar, adornar una tela con hilo, seda, plata, oro, etc., formando en ella, con aguja, figuras ó labores.—Entorchar, cubrir alrededor un hilo ó cuerda con otro de plata, oro, etc.

Potiocan. *s.* Abeja, insecto de cuatro alas; fabrica la miel y la cera.—Colmena, especie de vaso de corcho ó madera en que crían las abejas y labran la miel y la cera.—Panal, cuerpo esponjoso que las abejas forman de la cera con multitud de cavidades y receptáculos de figura exágona, en que fabrican y guardan la miel.—Parte del vientre del carabao, vaca, etc., que forma como casillas; callos.

Potiocan ñga anagasión. *s.* Abeja blanquecina.

Potiocan ñga surang adlao. *s.* Abeja que pica en seguida.

Potiocanun. *adj.* Sitios ó lugares donde hay muchos panales y abejas.—Piedra de mar, llena de cavidades como los panales.

Poto. *s.* Dulce de arroz molido y azúcar ó calamay, cocido á fuego lento.—*v.* Hacer dicho dulce.

Potoc. *v.* Estallar una cosa con estruendo.—Chirriar la brea ó tea cuando arde.—Latir, dar latidos, ejecutar el corazón y las arterias sus movimientos naturales de contracción y dilatación.

Potoc potoc. *v. vid.* Potoc.

Potog. *s.* Estómago, cavidad del cuerpo que recibe los alimentos y en la que se hace la primera digestión.

Potol. *v.* Cortar, hacer pedazos una cosa. Descabezar, quitar ó cortar la cabeza á los pescados.—*s.* Trozo, pedazo ó parte de una cosa separada del todo.

Potol co sin cuan sin guinhaua. *mod. bisaya.* Fulano es mi hermano.

Potong. *adj.* Igual, semejante. Mero, puro, simple, que no tiene mezcla de otra cosa. Potong sa ira ñga duha. Igual á ellos dos. Diri lá potong ñga tauo siya. No era él sólo puro hombre.

Potos. *s.* Envoltorio, lío hecho de paños, lienzos ú otras cosas.—Sobre de carta, tarjeta, etc.—Envoltura, capa exterior que cubre natural ó artificialmente alguna cosa.—Forro, cubiertas ó pastas de libro.—*v.* Envolver, cubrir un objeto parcial ó totalmente con tela, hojas, papel, etc.

—Forrar, empastar, encuadernar en pasta los libros.—Poner sobre á carta, tarjeta, etc.—Pot-sa iton sin dahon. Envuelve eso en hojas. Uaray potos ini nga surat. No tiene sobre esta carta.

Potos nga tapurao. *s.* Cuelmo, tea, antorcha, hacha para alumbrar.

Potot. *adj.* Fruto tierno y sin carne aún.

Pototan. *s.* Árbol de mangle así llamado.

Potpot. *v.* Partir, dividir una cosa en pedazos.—*adj.* Cosa breve, determinada y cierta.

Potpot in pamolong. *m. adj.* Fiel, exacto en hablar.

Potú. *adj.* Los plátanos del racimo hacia la punta; son muy pequeños y de poca ó ninguna carne.—*s.* Término, conclusión, de alguna cosa. Uaray pinotuan. No tiene término ó conclusión.

Poua. *s.* Tronco de la nipa.—*v.* Fallar, no acertar al objeto.

Pouat. *v.* Dar corcovos ó saltos algunos animales encorvando el lomo.—Cabecear, hacer la embarcación un movimiento de proa á popa, bajando y subiendo alternativamente una y otra.—Medir terreno con vara ú otra cosa; cada una de las partes que resultan de dicha medida.

Poy poy. *v.* Crecer el gauay ú otra planta.

Poy son. *v.* Llevar aguja ú horquilla en la cabeza; ponérsela.—*s.* Horquilla, aguja que llevan las mujeres en la cabeza.—Especie de alfiler de dos puntas que usan las mujeres para sujetar el pelo, ó por adorno.

PR

Prinola. *s.* Juego de niños.—*v.* Jugar los niños.

PU

Pua. *s.* Membrana que tienen algunos frutos entre sus granos ó pepitas, como la nanca, el maiz, etc.

Puá. *v.* Errar, no acertar. Nacaduha co bataca an tamsi, nacadu a mán acó puá. Dos veces he tirado piedras al pájaro, y dos veces no he acertado.

Puá. *v.* Faltar á lo que uno está obligado á hacer ú observar. Nagpuá aco sin tolo ca adlao sa di co pacasingba. He faltado tres días en no haber podido oir misa.

Puangud. *v.* Apiadarse, compadecerse, tener piedad. Naghihipuangud aco sa imo. Yo me compadezco de tí.

Puáqui. *s.* Pico, sobra, parte pequeña en que una cantidad excede á número redondo.

Puás. *v.* Aclarar el tiempo, cuando se disipan los nublados.

Puasa. *v.* Ayunar, abstenerse de comer. —Guardar el ayuno eclesiástico.—Abstenerse, privarse de alguna cosa.—*s.* Ayuno, manera de mortificación por precepto eclesiástico ó por devoción, y la cual consiste sustancialmente en no hacer más que una comida al dia, absteniéndose, por lo regular de ciertos manjares.—Abstinencia de toda comida y bebida desde las doce de la noche antecedente.—Abstinencia ó privación de comer carne en cumplimiento de precepto de la Iglesia, ó de voto.—Privación ó acción de privarse uno de alguna cosa. Diri aco nacacapagpuasa san carne cay saraquitan aco. No puedo abstenerme de comer carne porque estoy enfermizo. Tolo ca adlao an acon guinpuasahan. He ayunado tres días. Magpupuasa aco sin diri pagcaon sin carne sa duha ca tuig. Ayunaré, no comiendo carne en dos años. Uaray aco pacatuman sa mga pagpuasa. No he cumplido con los ayunos.

Puat. *v.* Atesorar, reunir y guardar dinero ó cosa de valor.—Comprar uno todo lo que otro vende.

Puca. *v.* Abrirse ó rajarse una cosa al clavarla.—Abrirse ó rajarse mango de cuchillo, etc.

Pucan. *v.* Caer, derribar, arruinar. Napucan an acon balay. Se ha caido mi casa. Mapupucan iton harigue. Se va á caer ese harigue. Nagcapucan sira sa tuna. Cayeron ellos en tierra. Icaduha nga pagcapucan. Segunda caida.

Pucao. *v.* Despertar, interrumpir el sueño al que está durmiendo. Pucauá si Pedro. Despierta á Pedro.

Pucat pucat. *v.* Abrir y cerrar los ojos.

Puclid. *v.* Caer, echarse desde alguna parte.

Puclo. *s.* Empeine, parte inferior del vientre entre las ingles.

Pucnit. *adj.* Cosa correosa, flexible, que fácilmente se doblega y no se rompe. —Madero difícil de aserrarse.

Puday. *s.* Verenda feminæ.

Puga. *v.* Exprimir, extraer el zumo ó licor de una cosa que lo tenga, ó esté empapada en él, apretándola ó retorciéndola.

Pugad. *v.* Recoger la gallina ú otra ave sus pollos, y ponerla en cesto ó en parte segura.—Recoger las gallinas y otras aves domésticas al anochecer. Guinpugad co

ná an siuo san pato. He recogido ya los pollos de pato.

Pugahan. *s.* Palma así llamada; entre sus pencas se cría la yesca llamada *baroc.*

Pugaran. *s.* Nido, nidal, lugar señalado donde la gallina ú otra ave va á poner sus huevos. Nidal ó lugar donde se recoge la gallina ú otra ave con pollos. An pugaran san manuc nahibang. Se ha destrozado el nidal de la gallina. Paghimoan mo sin pugaran an manuc. Haz un nidal para la gallina.

Pugaro. *s.* Llagas ó úlceras que salen en el cuerpo.—*v.* Tener ó padecer dicha enfermedad.

Pugaro. *s.* Planta así llamada; es medicinal y se usa para curar la potra ó hernia.

Pugas. *v.* Sembrar palay, maiz, etc.—Sembrar palay, maiz, etc., haciendo hoyuelos en la tierra y colocando en ellos la semilla.—*s.* Semilla, siembra, sembrado, tierra sembrada de palay, maiz, etc. Nagpugas cami sin usa ca baquid nga humay, ug nagtoroc ná an amon pugas. Hemos sembrado un cabán de palay y ha nacido ya nuestra semilla.

Pugdol. *adj.* Cosa roma, que no penetra. Cosa difícil de tragarse.

Pugha. *s.* Ovario, órgano de la fecundacion en los peces. Huevo de pescado.

Pughaan. *s.* Animal marino, ovíparo ó que pone huevos.

Pug ñgan. *s.* Anillo que ponen en el cesto.

Pugo. *v.* Comenzar, principiar á hacer una cosa.

Pug-oc. *v.* Sentarse ó ponerse en cuclillas.

Pugong ñga alat. *adj.* Cesto angosto, tupido y estrecho de fondo.

Pugsa. *v.* Romper, rajar una cosa.

Púgsa. *s.* Mote ó apodo con que llaman á uno por desprecio.

Pugtol. *v.* Romper, cortar.

Pugui. *v.* Comenzar ó principiar á tejer.

Puguis. *v.* Emporcar, ensuciar, llenar de porquería.—*s.* Suciedad, porquería, inmundicia.—*adj.* Cosa sucia, puerca.

Puguisun. *adj.* Sucio, puerco, inmundo, asqueroso.

Puguran. *s.* Especie de cangrejo pequeño con pelo en las patas; es venenoso.

Puhac. *adj.* Calvo ó que ha perdido el pelo en la coronilla ó parte más eminente de la cabeza.

Puhag. *v.* Coger ó quitar el panal de las abejas, haciendo antes humo en la parte abajo para que huyan. Nagpuhag cami sin potiocan, ug uaray pá dugos. Hemos cogido un panal de abejas, y no tenía aún miel.

Puhonan. *s.* Caudal, bienes, y más comunmente dinero.

Puhun. *v.* Traicionar, hacer traición.—Mapuhonun. *adj.* Traidor, traicionero.

Pula. *adj.* Cosa encarnada, colorada, roja. —*v.* Teñir de colorado.—Estar encarnada ó colorada una cosa.—Encarnar ó dar color de carne á las esculturas ó imágenes.—Colorear, tirar á colorado.

Pulá. *v.* Partir ó dividir en pedazos.—*s.* Pedazo.

Púla sin bunay. *s.* Yema de huevo.

Pulang iroc. *s.* Pez así llamado; es de color verde y las aletas encarnadas.

Pulao. *v.* Lazar, coger ó sujetar con lazo de nudo corredizo.—*s.* Lazo de nudo corredizo.

Pula pula. *adj.* Cosa algo encarnada ó colorada.

Pulas pugas. *v.* Limpiar, quitar la suciedad ó inmundicia de una cosa.

Pulauas. *v.* Trabajar, llevar, ir ó hacer uno por sí mismo alguna cosa.

Pulcas. *adj.* Falto, necesitado, pobre, que carece de lo necesario.—*v.* Acabarse, concluirse una cosa.—Consumir, gastar una cosa. Napulcasan aco sin salapi san pagsinugal co. Se me ha concluido el dinero por tanto jugar. Pulcas gud aco sa bisan ano nga cororoc an. Estoy falto de todo lo necesario.

Pule. *v.* Echar otra vez á reñir el gallo, á andar la peonza, etc.

Pulid. *v.* Rodar, dar vueltas un cuerpo, como la bola que corre por el suelo, la piedra que cae de un peñasco ó es arrastrada por la corriente, etc.—Revolcarse, dar vueltas por el suelo ó en tierra como hace el caballo.—Dar vueltas por el suelo á una cosa, como á un barril, etc.

Pulid. *s.* Marisco así llamado.

Pulid pulid. *v.* Revolcarse, rodar, dar vueltas un cuerpo, como la bola que corre por el suelo, etc.—Llevar una cosa, dándola vueltas por el suelo como á un barril, etc.

Pulilid. *v.* Rodar, dar vueltas un cuerpo, como piedra que es arrastrada por la corriente, etc.

Pulindasay. *v.* Revolcarse y hacer figuras con el cuerpo, como el furibundo que se arrastra ó da vueltas por el suelo, etc.

Puling. *v.* Meterse en los ojos alguna partícula pequeña.—*s.* Partícula pequeña que

se mete en los ojos y molesta. Ayao dao pagdagpasa iton, cay bangin aco capulingan bayá. No sacudas eso, no sea que se meta alguna partícula en mis ojos.

Pulpul. *v.* Polvorear, echar, esparcir ó derramar polvo ó polvos en una cosa.

Pulpul. *adj.* Descogollado, que no tiene cogollo.

Pumapong. *s.* Cresta, especie de penacho de carne roja, que tienen sobre la cabeza el gallo y algunas otras aves.—Moco de pavo, membrana carnosa, del tamaño de un dedo, que esta ave tiene sobre el pico, y la encoge y dilata.

Puna. *v.* Sembrar ó plantar segunda vez, por haberse perdido parte de la primera siembra ó plantación.

Puna. *v.* Remendar la red ó chinchorro. *s.* Remiendo de la red ó chinchorro.—Bramante grueso.

Punao. *v.* Desmayarse, perder el sentido y conocimiento.—Accidentarse, ser acometido de algún accidente.

Punao. *s.* Almeja de mar así llamada.

Punas. *v.* Frustrarse, perderse una cosa; padecer ó sufrir daño lo sembrado.

Punay. *s.* Ave así llamada, un poco más pequeña que la tórtola.

Pundaoc. *v.* Chorrear, caer un líquido formando chorro.

Pundug. *s.* Enojo, ira.—Murria.—*v.* Enojarse airarse.

Punga. *v.* Ahogarse, acongojarse, quedar sin resuello, faltar la respiración.

Pungac. *v.* Aguantar poco tiempo debajo del agua y tener que salir á la superficie para respirar.

Pungag. *adj.* Chato, que tiene la nariz casi llana y como aplastada.—Desnarigado, que no tiene narices, ó las tiene muy pequeñas.

Pungag. *v.* Tronchar el viento los árboles.

Pungao. *s.* Gavilán, ave de rapiña así llamada.

Punga punga. *v.* Sacar y meter la cabeza en el agua el que se baña, ó el que se está ahogando.

Pungas. *adj.* Chato, que tiene la nariz llana y como aplastada.—Desnarigado, que no tiene narices, ó las tiene muy pequeñas.

Pungcay. *s.* Cumbre, cima, cúspide ó parte superior de un monte.

Pungon. *v.* Cortar la guía del árbol ó planta.—*s.* Cuerpo de árbol cortado.

Pungon. *adj.* Ave que tiene la cola caida hacia abajo.

Pung-tanun. *adj.* **(De pongot).** Furioso, iracundo, bravo, colérico.

Pung-tanon. *adj.* **(De pongot).** Que se incomoda, que se irrita, que es de genio vivo.

Puni. *v.* Adornar, hermosear con adornos.

Punit. *v.* Agarrar, asir ó coger con la mano.—Picar, punzar ó morder las aves. Ayao pagpuniti an acon badó. No agarres mi camisa.—Guninpunitan an cabug san oác. El cuervo ha picado al murciélago.

Punit. *s.* Hierba así llamada.

Punite. *s.* Metido, golpe que da uno á otro en el cuerpo.—*v.* Pegar, castigar ó maltratar dando golpes.

Punlas. *v.* Lavar con naranja, limón, etc.

Punsag. *v.* Arrojar, echar una cosa de golpe, con ira.

Punud. *s.* Anchura. An ponud san palay. La anchura de la casa.

Punut. *s.* Las dos especies de alas que ponen en el corral de pescar.

Pupua. *s.* Hierva así llamada; de sus hojas hace el bisaya almohadas.

Purac. *v.* Malparir, abortar.—Caerse, desprenderse el fruto del árbol.—Esparcirse derramarse alguna cosa.

Purac purac. *v.* Caerse, desprenderse el fruto del árbol.—Desmenuzar, deshacer una cosa, dividiéndola en partes menudas.

Purang. *s.* Cuchillo ancho y romo que usan para quitar la hierba, etc.

Purao. *adj.* Cosa pura, limpia, clara, que no tiene mezcla de otra cosa, ú suciedad.

Purao purao. *v.* Advertir, reparar ó notar alguna cosa.

Purasngac. *v.* Bufar, resoplar, dar resoplidos.

Purat pucat. *v.* comenzar á abrir los ojos después de un desmayo, etc.; relucir la luciérnaga, al abrir y cerrar sus alas.

Puray. *mod. bisaya.* May puray nga imo tinagan, may puray mán diri. Á unos has dado, y á otros no. May puray nga masoot, may puray mán diri. Unos cumplen y otros no.

Puricot. *adj.* Cosa desmedrada, que no crece ni medra.

Purihat. *v.* Abrir los ojos; pestañear, mover las pestañas.

Puripud. *v.* Polvorear, echar, esparcir ó derramar polvo ó polvos ó sal en una cosa.—*s.* Polvo ó lo que queda de otras cosas sólidas, moliéndolas hasta reducirlas á partes muy menudas.

Puriquitan. *adj.* Árbol, planta que da mucho fruto.

Purit. *s.* Pájaro pequeño, así llamado.

Puroc. *v.* Andar desatinado, perdido, errante.

Puros. *v.* Huir repentinamente, de repente. Napuros an mga tauo sin pagpalaguio. Huyó de repente la gente.

Purus. *v.* Desear ó aborrecer con vehemencia; colmar, llenar una medida. Napurus an acon buot sin paghigugma. Deseo con ansia amar; repleta está mi voluntad de amor.

Puruy-an. Morada, mansión, albergue, habitación.

Pusa. *v.* Hender, abrirse, romperse caña ú otra cosa sin que llegue á dividirse.

Pusa. *v.* Reventar, romperse una cosa, como huevo de ave, etc.—Reventar, deshacerse en espuma las olas del mar, por la fuerza del viento ó por el choque contra los peñascos ó playas.

Pusa. *v.* Sacar el ave sus pollos.

Pusá. *v.* Lavar los pies. Nagpusá aco san acon teel cay baringon ná caopay. He lavado mis pies, porque estaban ya muy sucios. Taliuan co ná pusái an acon mga teel. He concluido ya de lavar mis pies. Pinamusáan niya an mga teel san mga apóstoles. Lavó él los pies de los Apóstoles.

Pusad. *s.* Diente de oro.—*v.* Poner á uno dientes de oro. Pamumusaran co icao. Te pondré diente de oro—*s.* Clavito de oro, plata ú otro metal, que usa el bisaya para tachonar y adornar la punta del asta de lanza, donde entra el hierro, y empuñaduras de otras armas blancas.—*v.* Poner ó colocar dichos clavitos.

Pus-ao. *adj.* Cosa pura, limpia, sin mezcla.

Pusas. *v.* Romper, rajar, hender una cosa. —*adj.* Cosa rota, rajada, hendida.

Pus-canun. *adj.* Iracundo, colérico, furibundo; enfadadizo, enojadizo.

Puscay. *v.* Romper, rajar, hender una cosa.

Pusic. *adj.* Fruta verde, todavía no madura.

Pusing-otan. *adj.* Serio, grave, severo en el semblante.

Pusngac. *v.* Bufar, resoplar, dar resoplidos.

Pusngac. *v.* Prorrumpir, proferir repentinamente y con fuerza y violencia una voz, suspiro, llanto, risa ú otra demostración de dolor ó pasión vehemente.

Pusngac. *v.* Tener obstruido el pecho y difícil la respiración.

Pusod sin agta. *s.* Abeja así llamada.

Puson. *v.* Llevar ó ponerse aguja ú horquilla las mujeres en la cabeza.—*s.* Alfiler, aguja ú horquilla que llevan las mujeres en la cabeza, por adorno ó para sujetar el cabello.

Puspón. *v.* Entrar ó meter la espada hasta el puño.

Puspus. *v.* Llamar al puerco.

Putal. *adj.* Terreno inculto, crial, eriazo. Sadto uaray pa mán naglabut siton nga dutal sin pagquiua. Desde entonces nadie ha puesto mano á ese terreno inculto para cultivarlo.

Puthao. *s.* Hierro, metal superior á todos en tenacidad, dúctil y maleable, de color gris azulado, que puede hacerse pasar á blanco y hasta negro. Se vuelve quebradizo y elástico por el temple y recobra su tenacidad por la recocida; es el más útil de los metales y el más empleado en máquinas, armas y generalmente en la industria.

Puthanan. *s.* Madero que se pone en los edificios y sobre el cual descansa el tabique al nivel del piso.

Putic. *s.* Natura, partes genitales. Fístula, llaga pequeña, honda y callosa.

Putli. *adj.* Cosa pura, limpia, inmaculada, que no tiene mancha.

Putngad. *v.* Presentarse con decencia, aseo y compostura.

Putupot nga polong. *m. adv.* Palabra clara, sin rodeos.

Putput. *s.* y *adj.* Palo, caña ó aquello que se tira ó arroja hacia arriba.

Puya. *s.* Niño, niña, que se halla en la niñez.

Puyao nga bato. *s.* Bajo de piedra en la mar ó piedra cubierta de agua.

Puyas. *v.* Carecer, tener falta de alguna cosa.—*s.* Carencia, falta ó privación de alguna cosa. Puyas ná cami sin salapi. No tenemos ya dinero. Carencia absoluta de alguna cosa. Uaray cami sin salapi. Puyas; no tenemos dinero, ni muestra de dinero.

Puyat. *v.* Despertar pronto, vigilar ó hacer alguna cosa y no dejarse vencer del sueño.

Puyo. *v.* Morar, habitar ó residir de asiento en un lugar.

Puyo. *s.* Pez así llamado; se come.

Puyong. *s.* Herencia, bienes y derechos que se heredan.—*v.* Heredar, adquirir una herencia por disposición testamentaria ó legal.—Repartir ó dividir la herencia entre los herederos.

Puy-os. *adj.* Fruto de la palma bonga, tierno todavía.

Puyos. *v.* Envolver, cubrir un objeto parcial ó totalmente, ciñéndole en torno de tela, papel ú otra cosa análoga.

QU

Quiang. *v.* Cojear, andar inclinado el cuerpo más á un lado que á otro, por no poder sentar igualmente ambos pies.—*adj.* Cojo.

Quiang quiang. *v.* Cojear, andar inclinado el cuerpo más á un lado que á otro, por no poder sentar igualmente ambos pies; hacer el cojo.

Quiao. *s.* Pájaro de patas largas, así llamado.

Quiao. (Pangiao). *v.* Cortar por medio la hoja del gauay.

Quiano. *s.* Juego ó recreación de muchachos.—*v.* Jugar ó divertirse.

Quia quia. *v.* Mover, menearse el agua.

Quiay. *v.* Llevar alguna cosa en la mano alzada.

Quiay quiay. *v.* Mover, menear una cosa de una parte á otra.—Aventar con el nigo arroz y otras semillas, echándolo hacia arriba de modo qne caiga en el mismo nigo para separar el grano de la cáscara.

Quibad. *v.* Desaparecer, ocultarse, quitarse de la vista de uno con prontitud y velocidad.

Quibad quibad. *v.* Desaparecer, ocultarse, quitarse de la vista de uno con prontitud y velocidad.

Quibal. *s.* Callo, dureza que se forma en pies, manos, rodillas, etc., por roce ó presión de algún cuerpo extraño.

Quibang. *adj.* Cosa desigual, no igual, distinta, diferente.—Cosa que no tiene par.

Quibang. *v.* Bambolearse; moverse ó menearse la embarcación de babor á estribor.

Quibang quibang. *v.* Bambolearse; moverse ó menearse la embarcación de babor á estribor.

Quibicub. *adj.* Cosa retorcida, como hoja de plátano antes de desplegarse.

Quibig quibig. Temblar, palpitar, moverse, agitarse el cuerpo ó una parte del mismo. Nagquiquibig quibig an acon lauas san cahadluc.. Tiembla mi cuerpo de miedo. Nagquiquibig quibig pá an onud san carabao nga guin ihao nira. Palpita todavía la carne del carabao que han matado.

Quibing quibing. *v.* Llevar una cosa en la mano y avergonzarse por ser poca cantidad.

Quibit. *v.* Tomar, coger una cosa con los dedos pulgar é indice.

QU

Quib-lan. *adj.* **(De cubul).** Persona invulnerable, que no puede ser herida, según cuenta el bisaya, ni la traspasan las armas blancas ó las balas, porque lleva consigo parte ó pedazo del árbol que llaman *cubul*; y para qne esto se verifique, es necesario que la madre del invulnerable se abstenga de ciertas viandas ó raices comestibles.—*v.* Ser uno invulnerable.

Quiblat. *v.* Resplandecer, alumbrar, relucir, brillar una cosa.

Quibod. *adj.* Lechón más pequeño que los demás, cuando son de un mismo parto.

Quibol. *v.* Coger ó agarrar á uno por la garganta haciéndole daño; ahogar apretar á uno la garganta. Guinquibol acó ni Juan. Juan me agarró por la garganta.

Quibol. *s.* Embrión, germen ó rudimento de cuerpo organizado, antes de desarollarse lo bastante para que se conozcan sus caracteres distintivos.—Principio informe tadavía, de una cosa.—*adj.* Cosa informe, que no tiene la forma, figura y perfección que le corresponde.

Quibol. *s.* Cierto hechizo hecho del árbol que se llama *cubul*, y según dice el bisaya, el individuo que lleva consigo alguna parte ó pedazo de dicho hechizo, es invulnerable, y no puede ser herido por balas ó armas blancas.

Quibong. *v.* Cocer bien alguna cosa.

Quibo quibo. *v.* Menear el perro con la lengua la comida.—Moverse, menearse, alguna cosa. Bazucar, bazuquear, traquear, menear ó revolver una cosa líquida moviendo la vasija en que está.—Rebullir, moverse los gusanos en herida, etc.

Quibot. *v.* Latir, dar latidos, moverse, menearse una cosa.

Quibot quibot. *v.* Latir con frecuencia, dar latidos; moverse, menearse una cosa.

Quib quib. *v.* Mondar, quitar con los dientes la cáscara ó pellejo á las frutas.—Morder, mordiscar, sacar á pedazos una cosa, mordiéndola.

Quidang quidang. *v.* Moverse, menearse cosa mal asentada; inclinarse embarcación, dar tumbos. Nagquiquidang quidan an baloto cay madagat caopay. Da tumbos el baloto porque hay mucha mar.

Quidhat. *v.* Mirar á uno, hacer señas con los ojos.

Quidia. *s.* Limonero.—Fruto de dicho arbusto.
Quiding quiding. *v.* Contonearse, hacer movimientos afectados con los hombros y caderas; garbear, afectar garbo ó bizarría en el andar.
Quidlap. *v.* Reverberar; resplandecer, brillar, relucir una cosa.
Quidlat. *v.* Resplandecer, brillar relucir una cosa.
Quidlis. *v.* Rechinar, hacer ó causar una cosa un sonido desapacible por ludir con otra, ó por colisión.
Quid quid. *v.* Raspar, rallar una cosa.
Quidyom. *v.* Apretar, comprimir una cosa. —Ser una cosa informe todavía, ó estar en embrión.
Quigad. *s.* Cesto pequeño hecho de hoja de palma.
Quigal. *v.* Bailar, hacer mudanzas con el cuerpo y con los pies y brazos.
Quigalon. *s.* Cesto pequeño hecho de hojas de palma.
Quigang. *adj.* Cosa muy seca y dura por haber estado al sol.—*v.* Secarse, endurecerse, ponerse rígida una cosa.
Quigaran. *s.* Cesto pequeño hecho de hojas de palma, y sirve para ir poniendo en él las espigas del palay al cortarlas, y para otros usos.
Quigaran. *s.* Bancos ó asientos primeros de la embarcación menor hacia la popa. —Ponerse ó sentarse en ellos para remar.
Quigaranan. *adj.* Los que se sientan en los bancos primeros hacia la popa para remar.
Quigarun. *adj.* Aquello que usan para hacer el cesto pequeño que llaman quigad.
Quigas. *v.* Ser ya tarde, ó estar al sol para ponerse.
Quigas *v.* Secarse, endurecerse, ponerse rígida una cosa por haber estado al sol ó por otra causa.
Quigol. *s.* Rabadilla, punta ó extremidad del espinazo, formada por la última pieza del hueso sacro y por todas las del coxis.
Quigol. *s.* Hoja tierna de la nipa, que usa el bisaya para hacer cigarrillos de tabaco.
Quigong. *v.* Agacharse, encogerse. *adj.* Agachado; encogido.
Quigpos. *v.* Encogerse, agacharse.—Abatirse, humillarse.—*adj.* Encogido, agachado.
Quigpot. *adj.* Cosa fuerte, bien atada ó amarrada.
Quigquig. *adj.* Rencoroso, que tiene ó guarda rencor.
Quigud. *v.* Seguir, ir detras de uno.
Quigui. *v.* Limpiar ó beneficiar abacá ú otra cosa, quitando toda materia extraña á las hebras.
Quiguid. *adj.* Cosa torcida, que no está recta; que no viene apropósito.
Quiguing. *adj.* Cosa yerta, tiesa.
Quihap. *v.* Mirar fijamente á una cosa.
Quihquih. *v.* Raspar, rallar, raer ligeramente una cosa, quitándole parte de la superficie. Pang̃ih quiha niyo iton hugao. Raspad esa suciedad.
Quihiqui. *v.* Raspar, raer ligeramente camote, gauay, etc.
Quihud. *v.* Cojear, andar inclinado el cuerpo más á un lado á otro, por no poder sentar igualmente ambos pies.
Quiing quiing. *v.* Mover, menear una cosa á uno y otro lado.
Quila. *v.* **(C)** Conocer á una persona ó cosa. Diri aco naquila sa imo. No te conozco.
Quilab. *v.* Blandear, blandir, mover un arma ú otra cosa con movimiento trémulo ó vibratorio.
Quilab quilab. *v.* Blandear, blandir, mover un arma ú otra cosa con movimiento trémulo ó vibratorio.
Quilala. *v.* Conocer á una persona ó cosa. Quiniquilala co si Juan. Conozco á Juan. Diri aco naquilala siton. No conozco eso. Diri aco nang̃ing̃ilala can Pedro. No conozco á Pedro.—*adj.* Conocido, persona con quien se tiene trato ó comunicación, pero no amistad.—Querido, ó persona con quien se tiene trato ó relaciones ilícitas.
Quilao. *v.* Componer ó sazonar el pescado con vinagre, zumo de limón y especias, y así compuesto, lo come el bisaya.
Quilang quigang̃. *v.* Bambolearse, moverse una persona ó cosa á un lado y otro.
Quila quila. *adj.* Travieso, inquieto, ó revoltoso.
Quilas. *v.* Descarnar, quitar al hueso la carne.—Moverse la embarcación á un lado y otro por su poca estabilidad.—*adj.* Embarcación que se inclina á un lado y otro, que no tiene estabilidad.
Quilas. *adj* Travieso, inquieto y revoltoso. —Flojo, débil, falto de fuerzas.
Quilat. *v.* Relampaguear, haber relámpagos.—Arrojar luz ó brillar mucho con algunas intermisiones, como los ojos muy vivos ó iracundos.—*s.* Relámpago, resplandor vivísimo é instantáneo producido en las nubes por una descarga eléctrica.

Quilay quigay. *v.* Bazucar, bazuquear, traquear, menear ó revolver una cosa líquida, moviendo la vasija en que está. Nagquiquilay quigay an tubig san guindara ni Juan. Se meneaba el agua cuando la llevaba Juan.

Quilay quigay. *v.* Menear y hacer ruido lo que se lleva en cesto, etc., por ser poca cantidad. Nagquiquilay quigay an solud san imo alat. Se menea y hace ruido lo que llevas dentro de tu cesto.

Quilay quigay. *v.* Contonearse, hacer movimientos afectados con los hombros y caderas.—Bambolearse, moverse una persona ó cosa á un lado y otro.—Vacilar, moverse indeterminadamente una cosa.

Quilay quilay. *v.* Bambolearse, moverse una persona ó cosa á un lado y otro.

Quili quili. *s.* Árbol grande así llamado; es de color amarillo y muy bueno para edificios.

Quilicol. *v.* Enroscar, torcer, doblar en redondo.

Quilid. *s.* Costado, cada una de las dos partes laterales del cuerpo humano que están entre pecho, espalda, sobacos, y vacíos.—Lado ó costado de embarcación, etc.

Quilid quiguid. *v.* Bambolearse, contonearse, menearse, moverse.—Vacilar.

Quilid quilid. *v.* Moverse ó irse hacia un lado, como el barril ú otra cosa, cuando la llevan entre dos ó más hombres pendiente de una caña ó palo, que descansa sobre sus hombros.

Quilig quilig. *v.* Gestear, hacer gestos.—Hacer movimientos con el cuerpo manifestando ira, desprecio, etc. Naquiquilig-quilig an baba ni Pedro, san inum siya san mapintas nga tuba. Hacía gestos Pedro con la boca, cuando bebió él la tuba fuerte. Naquilig quilig siya san casina. Hace él gestos ó movimientos, de rabia.

Quiling. *v.* Ladearse, inclinar una cosa ó moverla en sentido oblícuo y de modo que parte de ella se aproxime á un lado más que al otro.—Naquiling an sacayán. Está inclinada la embarcación. Quilinga ta ini nga harigue. Inclinamos este harigue.

Quiling quiguing. *v.* Contonearse, hacer movimientos afectados con el cuerpo.—Bambolearse, moverse una persona ó cosa á un lado y otro.—Vacilar, moverse indeterminadamente una cosa.

Quiling quiling. *v.* Ladear, inclinar una cosa ó moverla con frecuencia en sentido oblícuo y de modo que parte de ella se aproxime á un lado más que al otro.

Quiliquid. *v.* Ladear, inclinar una cosa.—Poner de costado ó inclinada una cosa.—Echarse de costado ó de un lado. Nahub-san an sacayán ug naquiliquid. Ha quedado en seco la embarcación, é inclinada. Quilic-da ta ini. Inclinemos ésto. San pagsaca niya, nahigda aco, naquiliquid. Cuando el subió, estaba yo echado de costado.

Quilo quigo. *v.* Sonar, como agua en botella al menearla, huevo malo, etc.—*adj.* Huevo huero ó malo.

Quilong quigong. *v.* Bazucar, menear ó revolver una cosa líquida moviendo la vasija en que está.—Menear, mover una cosa.

Quilos. *s.* Insecto así llamado.

Quilot. *v.* Alisar, suavizar los bordes de la boca de la cáscara de coco, ó de caña que sirve de vaso.—Señalar ó hacer señal en madera ú otra cosa.—Estriar, formar las estrías.—*s.* Estría, media caña en hueco, que se suele tirar en la columna ó pilastra de arriba abajo. Cada una de las rayas en hueco que suelen tener algunos cuerpos.—*v.* Formar una cosa en sí surcos y canales, ó salir acanalada.—Grabar, esculpir y señalar una cosa en arma blanca, metal, madera ó piedra, como escudos de armas, efigies, letras, rayas, etc.

Quilot. *s.* Zanja á lo largo de camino ó sementera.—Canal, acueducto por donde se conducen las aguas á los terrenos de regadío.—*v.* Acanalar ó dar á una cosa forma de canal ó acueducto.

Quilpot. *v.* Retraer, rehuir, rehusar, retroceder.—Encogerse, meterse para dentro pescuezo de tortuga, caracol, etc.

Quilquig. *v.* Escofinar, limar la madera con escofina ó el pellejo del pez llamado *pagui.*—*s.* Escofina; pellejo del pez *pagui*, que se usa para escofinar la madera ú otra cosa.

Quilquigan. *s.* Escofina, lima grande de dientes gruesos y triangulares, de que usan los entalladores y carpinteros para limpiar y raspar la madera.—Pellejo de algunos peces, y especialmente del llamado *pagui*, que es áspero por las muchas excrescencias que tiene, parecidas á los dientes de las escofinas, y sirve para limpiar ó raspar madera ú otra cosa.

Quilras. *s.* Animalejo de color negro y con seis patas, que anda por la superficie del agua.

Quilub. *adj.* Que tiene la boca ó los labios hundidos como los viejos.

Quima. *s.* Especie de cesto.—Cabezada con que se amarra el caballo y otros animales.

Quima quima. *v.* Mover la boca ó mandíbulas cuando se masca alguna cosa.—*s.* Ruido que se hace con la boca ó mandíbulas cuando se masca alguna cosa.

Quimas. *v.* Obrar sin advertir lo que se hace.—*adj.* Que obra sin advertir lo que hace, inadvertido.

Quimay. *v.* Contraerse, encogerse ó imposibilitarse algún miembro del cuerpo. —*adj.* Imposibilitado de algún miembro del cuerpo.—*s.* Gafedad, contracción permanente de los dedos, de manos ó pies, que impide su movimiento.

Quimbig. *s.* Palpitar, conmover, extremecer.

Quimhot. *v.* Señalar ó hacer seña con los labios.

Quimhud. *s.* Señalar ó hacer señas con los labios.—Limpiar la boca ó las encías con la lengua.—Relamer, lamerse los labios con la lengua una ó muchas veces.

Quimi. (Quini). *s.* Pez pequeño que va agarrado ó asido á otro grande.—*v.* Refugiarse, acogerse al amparo de uno.

Quimid. *s.* Pedazo pequeño de madera ú otra cosa, que se pone debajo de un madero, trozo, etc., para enderezarle ó inclinarle, según convenga.—*v.* Enderezar ó inclinar un madero, trozo, etc., poniendo debajo ó en alguno de sus lados un pedazo pequeño de madera ú otra cosa.

Quimit. *v.* Coser la orilla de tela, etc.—Coger ó agarrar una cosa por la orilla ó punta.—Coger ó agarrar una cosa á medias.—Estar de media anqueta, mal sentado, ó sentado á medias.

Quimo. *v.* Doblar, reducir á menor volumen una cosa flexible, poniendo una parte sobre otra con algún orden.—Lavar y quitar la mancha de la ropa, sin lavar más que lo que está sucio, doblando lo demás.

Quimod. *v.* Señalar ó hacer señas con los labios.

Quimon. *v.* Cerrar, atajar, cubrir, impedir una cosa.—*adj.* Cosa cerrada, cubierta ó con mucha maleza, como camino, etc.—*v.* Perder el habla.—Quinuman ca. Es una maldición, que significa, mueras malamente; en otras partes dicen, *quinom.*

Quimo quimo. *v.* Arreglar, recoger y guardar las cosas.

Quimo quimo. *adj.* Travieso, inquieto y revoltoso.

Quimot. *v.* Encogerse, arrugarse una cosa. —Cerrar herida, llaga, etc.

Quimpe. *s.* Marisco así llamado.

Quimpit. *s.* Tenaza, instrumento de metal compuesto de dos brazos trabados por un clavillo ó eje, que permite abrirlos y volverlos á cerrar.—Uña de cangrejo. *v.* Atenazar, atenacear, tenacear, coger ó agarrar alguna cosa con tenazas. Coger, tomar, agarrar una cosa con los dedos de la mano ó del pié.

Quinaagbon. *s.* Camote así llamado.

Quinabaghing. *s.* Camote así llamado.

Quinabcabonan. *s.* Árbol en que nace y se pega ó agarra la hierba llamada *cabcab.*

Quinabon. *adj.* Arca cuadrada de una sola pieza, con tapadera.

Quinabuhi. *s.* Vida, conjunto de las funciones propias de los seres orgánicos; manifestación de las propiedades inherentes á los seres organizados.—Estado en que pueden ejercer los cuerpos organizados sus funciones y movimientos naturales.—Unión del alma y del cuerpo. —Espacio de tiempo que corre desde el nacimiento hasta la muerte.—Relación ó historia de las acciones notables ejecutadas por una persona durante su vida. —Estado del alma después de la muerte. —Término honesto para nombrar las partes vergonzosas cuando sea necesario. Naquimalooy aco sa Dios nga tagan ca cunta niya sin haluag nga quinabuhi. Pido á Dios que te conceda una larga vida. Maáalagad aco sa Dios, tubtub nga may co quinabuhi. Serviré á Dios, mientras yo tenga vida. Uaray ná quinabuhi. Ya no tiene vida.—Casayoran san quinabuhi san aton Guinoo Jesucristo. Relación de la vida de Nuestro Señor Jesucristo.

Quinagoman. *s.* Cumbre del techo de un edificio.

Quinahanglan. *v.* Necesitar, haber menester ó tener precisión ó necesidad de una persona ó cosa.—*adj.* Cosa necesaria, que es menester indespensablemente ó hace falta para un fin.—*s.* Necesidad, todo aquello á lo cual es imposible sustraerse, faltar ó resistir, por ser útil ó necesario.

Quinaiya. *s.* Propiedad ó naturalidad de una cosa.—Costumbre, natural ó inclinación propia de cada uno, ó de una cosa. —*adj.* Natural, propio, característico, peculiar de cada uno ó de una cosa. Quinaiya ni Juan an camasingbahun. Es costumbre de Juan el oir misa. Quinaiya an

cabalico sini nga cahuy tican san iya pagtoroc. La torcedura de este árbol es natural desde que nació.

Quinal. *v.* Comer á secas ó sin vianda.

Quinam. *v.* Gustar, probar una cosa. Quinami ini nga isda. Prueba este pescado. Quininaman co ná an alacsio. He provado ya el vino.

Quinampay. *adj.* Ubi así llamado, de color morado.

Quinao quinao. *v.* Relucir, brillar, resplandecer una cosa.

Quinapongnon. *s.* Plátano así llamado.

Quinaquin. *adj.* Travieso, inquieto ó revoltoso.

Quinaricad. *s.* Escobina ó serrín que hace la barrena, etc., cuando se agujerea con ella alguna cosa.

Quinatam-is. *s.* Dulzura.

Quinatauo. *s.* Término honesto para nombrar las partes vergonzosas, cuando es necesario.

Quinauayan. *adj.* Caña-dulce así llamada.

Quindang. *v.* Balancear, dar balances la embarcación.

Quindang quindang. *v.* Contonearse; bambolearse, mecerse; inclinarse á un lado y otro.

Quindot. *v.* Mover, menear el cuerpo.—Concomerse, mover los hombros y espaldas como quien se restrega por causa de alguna comezón, lo que se suele hacer también sin ella por burla y jocosidad.—Torcer ó sepasar el cuerpo para evitar un golpe, etc.

Quing quing. *v.* Estar uno en un pié, andar en un pié.

Quing quing. *v.* Secarse, ponerse dura ó tiesa una cosa.—*adj.* Cosa dura, tiesa, yerta.

Quinhas. *s.* Marea baja.—*v.* Mariscar, coger mariscos.

Quinhat. *v.* Hacer señas con la vista, ó con un ojo.—Mirar de reojo.

Quinhul. *v.* Latir, dar latidos, ó ejecutar el corazón y las arterias sus movimientos naturales de contracción y dilatación.—*s.* Latido, movimiento alternativo de contracción y dilatación del corazón y las arterias.—Golpe producido por aquel movimiento en el mismo corazón.—El que se siente en las arterias de las partes del cuerpo muy inflamadas.

Quini. (Quimi). *s.* Pez pequeño que va agarrado ó asido á otro grande.—*v.* Refugiarse, acogerse al amparo de uno.

Quiniapa, panginiapa. *v.* Invocar, llamar uno á otro en su favor y auxilio.

Quinicol. *v.* Enroscar, torcer, doblar en redondo, poner en forma de rosca una cosa.

Quinicon. *v.* Recoger ó levantar el vestido.

Quinilao. *adj.* Pescado aderezado con sal, vinagre, zumo de limón y especias.

Quinis. *s.* Cangrejo, animal crustáceo, oblongo y de seis á ocho pulgadas de largo, que se cría comunmente en los arroyos y esteros cerca de la mar. Tiene ocho patas, las dos anteriores mayores que las demás, y en la extremidad de cada una dos uñas largas en forma de tenacillas ó alicates, que se llaman bocas.—Los hay también de mar, mucho mayores y casi redondos.—Unos y otros se comen cocidos, y son muy sustanciosos.—En otras partes dicen—alimango.

Quinis quinis. *v.* Encresparse la mar.—Raspar, raer ligeramente una cosa, quitándole parte de la superficie.—Estregar una cosa entre las manos.

Quinlit. *adj.* Un poco, un pedacito.

Quino. *s.* Círculo que hace el agua cuando cae alguna cosa en ella.

Quino quino. *v.* Rugir el agua del coco fruta, cuando se menea; rugir un líquido dentro de una vasija cerrada, cuando se menea.—Alborotarse el agua de río, etc.

Quinorot. *s.* Ubi así llamado.

Quintab. *v.* Brillar, lucir, resplandecer una cosa.

Quintad. *v.* Menguar, ir á menos la corriente, ó crecente del agua.

Quintal. *v.* Menguar la avenida, creciente, ó corriente. Naquintal ná an baha. Ha menguado la avenida.

Quintay. *v.* Atar ó amarrar en hacezuelos el tabaco verde, y ponerlo á orear al viento, ó al sol como hacen algunos bisayas.—*s.* Hacezuelo de tabaco verde ó seco ya.

Quinto. *adj.* Zopo, que asienta el pié de punta.

Quinum. *v.* Cerrar, atajar, cubrir, impedir una cosa.—*adj.* Cosa cerrada, cubierta con mucha maleza.—*v.* Perder el habla.—Quinnman ca. Es una maldición, que significa, mueras malamente.

Quiod. *s.* Rabadilla, punta ó extremidad del espinazo, formada por la pieza del hueso sacro y por todas las del coxis.—En las aves, extremidad movible en donde están las plumas de la cola.—*v.* Mover, menear la rabadilla.—*s.* Movimiento carnal.—*v.* Hacer movimientos carnales.

Quiod quiod. *v.* Mover ó menear la rabadilla.—Hacer movimientos carnales.

Quiom quiom. *adj.* Cosa profunda, honda, como mar, río, etc.—Profundidad en mar ó río, etc.—Didto sa caquiomquioman san calaodan mao an nalabohan san mga bugto co. Allá en las prufundidades del mar se ahogaron mis hermanos.

Quio-ot. *adj.* Cosa estrecha ó angosta de boca.

Quiot quiot. *s.* Movimiento carnal.—*v.* Hacer movimientos carnales.

Quipaquipa. *v.* Aletear, batir las aves con fuerza sus alas.—Comer el puerco haciendo ruido con la boca.—Mascar una cosa con fuerza y con ruido.

Quipat quipat. *v.* Pestañear, mover rápidamente las pestañas.—Centellear, brillar, resplandecer, despedir rayos de luz, como las estrellas, diamantes, etc.

Quipe. *adj.* Zambo, que tiene las piernas torcidas hacia fuera y juntas las rodillas. Cosa torcida ó irregular ó mal hecha, como boca de tinaja, de cesto, etc.—*v.* Cruzar, doblar las piernas.—Doblar, dejando señal en lo doblado.

Quipe quipe. *v.* Temblar de miedo ó frío.

Quipit. *v.* Concluir el cesto ó cosa semejante.

Quipit. *s.* Tenaza, instrumento de metal, compuesto de dos brazos trabados por un clavillo ó eje, que permite abrirlos y volverlos á cerrar.—Mordaza, instrumento que se pone en la boca para impedir el hablar, etc.—*v.* Coger ó tomar una cosa con tenazas.—Amordazar, poner mordaza.

Quipo. *v.* Bazucar, bazuquear, traquear, menear ó revolver una cosa líquida moviendo la vasija en que está.

Quipo. *v.* Buscar qué comer.—Andar desasosegado y ocupado en varias cosas.

Quipod. *v.* Dividir ó partir una cosa en pedazos.—*s.* Pedazo, parte ó porción de una cosa dividida del todo. Usa ca quipod nga palauan. Un pedazo de palauan.

Quipo quipo. *v.* Bazucar, bazuquear, traquear, menear ó revolver una cosa líquida, moviendo la vasija en que está.

Quipos. *v.* Menguar, mermar, bajar ó disminuir una cosa.—Arrugarse, encogerse una cosa. Quipos ná an baha. Ha menguado ya la avenida.

Quipot. *adj.* Cosa estrecha, angosta; cerrada ó encogida.—*v.* Angostar, estrechar, encoger, cerrarse camino, herida, boca, etc. Naquiquipot an quirom quirom. Se encoge la sensitiva. Quipot an baba. De boca estrecha.

Quipotan. *s.* Árbol así llamado.

Quipot quipot. *v.* Entornar, volver la puerta ó ventana hacia donde se cierra. Pagquipot quipota an sadá. Entorna la puerta.

Quipsol. *v.* Retroceder; encogerse una cosa.

Quique. *s.* Pájaro pequeño, de plumaje negro, así llamado; se come

Quiqui. *s.* Sarro, substancia blanquecina y amarillenta que se adhiere al esmalte de los dientes y se endurece formando una incrustación de fosfato de cal.—Paghingiqui. *v.* Limpiar la dentadura.

Quiqui. (Quihiqui). *v.* Raspar, raer ligeramente camote, gauay, etc.

Quiquilat. *v.* Relampaguear, haber relámpagos.—Rulucir, resplandecer, arrojar luz ó brillar mucho con algunas intermisiones.—Reverberar, hacer reflexión la luz de un cuerpo luminoso en otro bruñido.

Quiquiriuon. *adj.* **(De quirio).** Trémulo, tremulento, tremuloso, tembloso, que tiembla, ó que tiene temblor.

Quiquiro. *s.* Pez así llamado; se come.

Quiquiun. *adj.* Que tiene sucios ó sarrosos los dientes.

Quirag. *v.* Castigar, dar ó ejecutar algún castigo.

Quirag. *v.* Andar el macho tras la hembra, ó tomarla.

Quiral. *s.* Ramera, mujer que hace ganancia de su cuerpo entregada vilmente al vicio de la lascivia por un mundano interés.—Pagquiral, ó pangiral. *v.* Andar la ramera con libertad y desvergüenza.

Quirang quirang. *v.* Moverse, menearse lo mal asentado.

Quirang quirang. *adj.* Persona traviesa, desenvuelta, libre y deshonesta.

Quirao. *s.* Círculo que forma el agua cuando cae alguna cosa en ella.

Quirao quirao. *v.* Centellar, despedir rayos de luz como indecisos ó trémulos, ó de intensidad y coloración variables por momentos; lucir, iluminar, alumbrar.

Quirao quirao. *v.* Alborotarse ó moverse el agua.—*s.* Círculos que forma el agua cuando cae alguna cosa en ella.

Quirasbot. *v.* Bufar como el gato.

Quirat-an. *s.* **(De raut).** Maldad, mal, que carece de la bondad que debe tener según su naturaleza ó destino.

Quirauan. *s.* Pez así llamado.

Quiray. *s.* Ceja ó pelo que la cubre.

Quirhat. *v.* Señalar ó hacer señas con los ojos.—Mirar de reojo.
Quiri. *s.* Pájaro así llamado.
Quiribicug. *adj.* Cosa retorcida, como hoja de plátano antes de desplegarse.
Quiribud. *v.* Desear ir á alguna parte, ó hacer alguna cosa.
Quiribud. *v.* Rehuir, retirar ó evitar el golpe.
Quiricod. *s.* Punzón, lezna, barrena.—*v.* Barrenar, abrir agujeros con lezna, barrena, etc.—Agujerear ó hacer el hoyo del mortero donde se pila el palay, etc.
Quiricud. *s.* Punzón, lezna, barrena.—*v.* Barrenar, abrir agujeros con lezna, barrena, etc.—Traer al retortero á uno, traerle á vueltas de un lado á otro.
Quirig. *v.* Desviar, apartar, separar una cosa.
Quirim. *v.* Ceder ó encogerse de hombros cuando se lleva sobre ellos alguna cosa pesada.
Quirim. *v.* Padecer de la vista, tener enfermos los ojos.
Quirim. *s.* Árbol así llamado.
Quiring. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria y de cuatro esquinas.
Quiring quiding. *v.* Ceder, inclinarse ó ladearse el que lleva sobre sí alguna cosa pesada.—Llevar una cosa pendiente de la mano y como avergonzarse por ser pequeña ó en poca cantidad.
Quiring quiring. *v.* Voltear, dar vueltas una cosa, como el pez que se halla preso del anzuelo.—Voltear, dar vueltas á una cosa que se lleva pendiente de la mano.
Quirio. *v.* Temblar, agitarse con movimiento frecuente involuntario.—*adj.* Trémulo, tremulento, tremuloso, tembloroso, que tiembla, ó que tiene temblor.
Quiriong. *v.* Poner las manos unidas y abiertas para recibir alguna cosa.
Quiriquid. *v.* Arrollar, envolver una cosa entre las manos.—Batir el chocolate ú otra cosa con el molinillo, al desleirlo y hervirlo en agua ó en leche.—*s.* Molinillo, palillo cilíndrico con una rueda gruesa y dentada en su extremo inferior y al que se hace girar á un lado y otro entre las manos extendidas, para batir el chocolate ú otras cosas.
Quiriquisi. *v.* Frotar, estregar, refregar una cosa entre las manos; batir el chocolate ú otra cosa con el molinilo.—*s.* Molinillo para batir el chocolate ú otras cosas.
Quiriquite. *adj.* Noche obscura y sin luna.
Quiris. *v.* Frotar una cosa entre las manos.—Raspar al puerco, etc., después de chamuscado.
Quirit. *v.* Temer, sospechar, recelarse.
Quiritáán. *s.* **(De quita).** Palco.—Mirador.—Especie de tabladillo de cañas ó tablas, con techo de nipa, donde se pone la gente principal para ver la comedia pública, etc.
Quiritio. *v.* Temer, sospechar, recelarase. —*s.* Temor, sospecha, recelo.
Quiriyom. *adj.* Cosa angosta de arriba y ancha de abajo.—*v.* Angostar, estrechar, reducir á menor ancho ó espacio una cosa.
Quiro. *v.* Hacer señas con los ojos—Guiñar, cerrar un ojo con disimulo, y volverlo á abrir rápidamente.—Darse de ojo; hacerse guiños ó señas con los ojos.
Quiro quiro. *v.* Señalar ó hacer señas con los ojos.—Quido quido, id.
Quirom. *v.* Encogerse ir á menos una cosa.—Obstruir, cerrar camino, herida, etc.—Coser lo rasgado, juntar lo apartado.
Quirom quirom. *v.* Encogerse ó cerrarse una cosa.—*s.* Sensitiva, planta leguminosa que tiene la propiedad de contraer y plegar sus hojas cuando se la toca.—*v.* Contraerse, plegarse una cosa.
Quirompot. *v.* Encogerse como el que tiene frío, el que se esconde, etc.
Quirug. *v.* Temblar de miedo, frío, etc.
Quirug quirug. *v.* Temblar de miedo, frío, etc.
Quirugtol. *v.* Encogerse una cosa.
Quisam. *v.* Mascar, partir y desmenuzar el manjar con la dentadura, masticar.—Rumiar, masticar segunda vez volviendo á la boca el alimento que ya estuvo en el depósito que á este efecto tienen algunos animales.
Quisam quisam. *v.* Mascar, masticar partir y desmenuzar con ligereza segunda vez volviéndolo á la boca, el alimento que ya estuvo en el depósito que á este efecto tienen algunos animales.
Quisap. *v.* Pestañear, abrir y cerrar los ojos.
Quisap quisap. *v.* Pestañear, abrir y cerrar los ojos con frecuencia.
Quisi. *v.* Refregar, frotar, estregar una cosa.
Quisi quisi. *v.* Mover, retorciendo el cuercon movimientos convulsivos.—Saltar los peces cuando que dan en seco, ó cuando los ponen en el baloto. Patalear, mover piernas ó patas violentamente y con ligereza, para herir con ellas, ó en fuerza de un accidente ó dolor.
Quiso. *v.* Dar vueltas el que duerme, etc.

—Arrebujar, rebujar, coger mal y sin orden alguna cosa flexible, como papel, ropa, etc.—Estregar una cosa entre las manos.

Quiso quiso. *v.* Dar vueltas el que duerme, etc.—Arrebujar, rebujar, coger mal y sin orden alguna cosa flexible, como papel, ropa, etc.—Estregar una cosa entre las manos.—Restregar, estregar, rascarse contra alguna parte como los animales.

Quis quis. *v.* Raspar ligeramente una cosa para quitar la suciedad.—Rascarse el perro, etc. Quisquisa an hugao san imo bado. Raspa la suciedad de tu camisa. An ayam nagquisquis sa iya siqui.—El perro se rasca con su pié.

Quit. *contrac.* **(De quitá).** Uaray ná quit humay. No tenemos ya palay.

Quitá. *pronomb.* Nosotros, nosotras, (incluyendo á aquel ó á aquellos con quienes se habla). Buas quitá cacadto. Iremos mañana. Quinalooyan quitá sa Dios. Dios ha tenido misericordia de nosotros.

Quita. *v.* Ver, recibir la imagen de los objetos por el órgano de la vista; ejecutar el sentido de la vista; distinguir los objetos mediante la luz —Mirar, fijar la vista en un objeto, aplicando juntamente la atención.—Reparar, inspeccionar, reconocer atentamente una cosa. Diri ná aco maquita. No veo ya. Magquiquita quitá guihapon. Nos hemos de ver siempre. Diri ná quitá magquiquirita. No nos veremos ya. Maopay lugaring cay uaray aco nira hiquit-i. La fortuna, que no me vieron.

Quitam quitam. *v.* Mascar, masticar una cosa como hacen los viejos.

Quitid quitid. *s.* Calcañar, nervio grueso del pié en la parte de atrás y entre los tobillos.

Quitiquit. *v.* Atar, amarrar una cosa dando varias vueltas con lo que se amarra.

Quitlo. *v.* Cortar hojas con las uñas.

Quito. *v.* Cortar hojas con las uñas.

Quitong. *s.* Pez así llamado; se come.

Quit quit. *v.* Comer á mordiscos una cosa. —Sacar ó quitar con los dientes la carne pegada al hueso.

Quiua. *v.* Mover, menear una cosa.—*adj.* Cosa que se mueve ó menea.—Inquieto, desasosegado. Ayao sin quiua. No te muevas.—*v.* Labrar, beneficiar, cultivar la tierra, quitando la maleza. Aadto si Pedro sa oma, nagquiquiua. Está Pedro en la sementera, cultivando la tierra.

Quiual. *v.* Llevar arma de fuego ó arma blanca, ir ó caminar armado.—*s.* Anzuelo grande así llamado. Si Don Quijote de la Mancha, bantugan nga cabayero, nagquiquiual sa mga capatagan sa Montiel. Don Quijote de la Mancha, famoso caballero, caminaba armado por los campos de Montiel.

Quiuao. *v.* Torcer el hocico.—Despreciar, mofarse ó hacer burla de uno.—*s.* Desprecio, mofa del vencedor al vencido.—Torpe, desmañado, falto de habilidad y destreza.—Rudo, tardo en comprender.

Quiuaquio. *v.* Acariciar, hacer caricias el perro á su amo ó á quien conoce.

Quiuaquiua. *v. vid.* Quiua en todas sus acepciones.—Cultivar la tierra en pequeños pedazos.

Quiuat, quiuatquiuat. *v. vid.* Quiua.

Quiuiquiui. *s.* Cola, rabo; extremidad de cola ó rabo de los peces ó animales.

Quiuilquiuil. *v.* Mover, menear una cosa, mover los pies cuando se tienen colgando sobre el brazo de una silla, etc., mover ó menear la culebra la cola, etc.—No llegar ó no alcanzar á una cosa con pies ó manos, aunque se toque un poco á ella.

Quiuis. *s.* Rabadilla de ave, extremidad movible donde tiene las plumas de la cola.

Quiuis quiuis. *s.* Alillas del pez, junto á las agallas.—*v.* Mover, menear el pez dichas alillas.

Quiuit. *v.* Hacer señas con la boca ó labios; torcer la boca; tenerla torcida.

Quiuo quiuo. *s.* Cris culebreado ó formando eses.

Quiuod. *s.* Rabadilla, extremidad del espinazo en el cuerpo animal, llamada también hueso sacro.—En las aves, extremidad movible donde tienen colocadas las plumas de la cola.—*v.* Mover ó menear la rabadilla.—*s.* Movimiento carnal.—*v.* Hacer movimientos carnales.

Quiuod quiuod. *v.* Mover ó menear la rabadilla.—Hacer movimientos carnales.

Quiuol. *v.* Mover, menear una cosa, como el perro menea el rabo, etc.

Quiuos. *s.* Rabadilla, parte trasera.

Quiuos quiuos. *v. vid.* Quiuod quiuod.

Quiuot. *s.* Especie de abeja, que fabrica miel un poco agria; su cera es bastante blanda.

Quíyao. *s.* Pájaro de patas largas así llamado; habita en las ciénagas y espesura de los carrizales. Baga onogan sin quíyao. Se dice de los caminos cerrados y llenos de maleza. Dao aga sin quíyao. Se dice de los que madrugan mucho. Dao horonan sin quíyao. Se dice de las viviendas malas y desacomodadas.

Quiyao. *s.* Pájaro así llamado, que tiene las patas de color amarillo; se come.
Quiyohud. *v.* Cojear; andar con el cuerpo más inclinado á un lado que á otro, por no poder sentar igualmente ambos pies.

R

Rabac. *v.* Tirar, arrojar, lanzar en dirección determinada.—Acogotar ó sujetar á uno por el cogote.
Rabadab. *s.* Comistrajo hecho de arroz cocido, camote y azúcar ó calamay, frito todo en manteca ó aceite.
Rabadaba. *v.* Manifestar, dar á conocer una cosa.
Rabanit. *adj.* Cosa rota ó rasgada, como ropa, etc.
Rabay. *v.* Ir juntos ó á la par, ya sea caminando, ó navegando.—Responder ó contestar cuando se canta alguna cosa.
Rabdab. *v.* Rasgar, romper, hacer pedazos, á viva fuerza y sin el auxilio de ningún instrumento, cosas de poca consistencia; como tejidos, pieles, papel, etc.
Rabi. *v.* Desquijarar, rasgar la boca dislocando las quijadas.—Entornar, volver la puerta ó ventana hacia donde se cierra.
Rabia. *v.* Tirar de golpe cuando se coge una cosa con anzuelo ó lazo.—Arrebatar una cosa de las manos.
Rabnit. *v.* Arrancar, sacar una cosa del lugar donde está.—Tirar con fuerza de una cosa para arrancarla ó quitarla de donde está.
Rabnot. *v.* Arrancar, sacar una cosa del lugar donde está.—Desvainar, sacar de la vaina la espada ú otra arma.
Rabo. *adj.* Cosa mala, podrida.—*v.* Podrirse una cosa.
Rabong. *adj.* Cosa lozana, frondosa, abundante de hojas y ramas.—Cosa espesa y larga como la cabellera, etc.
Rabut. *v.* Arrancar, sacar una cosa del lugar donde está.—Desclavar, arrancar ó quitar los clavos.
Rabut rabut. *v.* Arrancar, tirar de repente para sacar una cosa del lugar donde está.
Racdag. *v.* Caer á tierra alguna cosa, como hoja de árbol, etc.
Raco. *adj.* Que excede ó supera á los demás.
Racop. (Haracop). (Hiracop). *v.* Tropezar, caer.
Racop racop. (Hiracop racop). *v.* Tropezar, caer con frecuencia.

Rac rac. *v.* Caerse á pedazos una cosa por estar podrida ó en mal estado; romperse, hacerse pedazos una cosa por estar mala ó podrida.
Racsut. *adj.* Cosa fea, que causa horror ó aversión.
Ragaác. *v.* Crujir, hacer ruido una cosa cuando se rompe, cae ó desploma.—*s.* Ruido de lo que se rompe, cae ó desploma.
Ragaat. *s.* Árbol así llamado.
Ragab dab. *v.* Sonar lo que se rompe, rasga ó toca.—Ruido de lo que se rompe, rasga ó toca.
Ragabrab. *v.* Golpear con el remo en la embarcación cuando se rema con fuerza.—*v.* Ruido que se hace con el remo en la embarcación cuando se rema con fuerza.
Raga daga. *s.* Hormigas con alas así llamada. Nagcacalupad ná an ragadaga. Vuelan ya las hormigas con alas.
Ragal dagal. *v.* Sonar ó hacer ruido lo que se arrastra, los árboles cuando hace viento fuerte, etc.—*s.* Ruido que hace lo que se arrastra, los árboles cuando hay viento fuerte, etc.
Ragamac. *v.* Sonar lo que se pisa ó rompe.—*s.* Ruido de lo que se pisa ó rompe.
Ragandang. *s.* Planta así llamada; es medicinal.—Coral, producción marina, de naturaleza calcárea y de forma ramosa.
Ragas. *v.* Deshojarse una planta ó una flor.—Caerse el fruto de árbol, etc.—Caerse, arruinarse, derribarse un edificio, piso de casa, etc.
Ragasdagas. *v.* Sonar una cosa al caer, como palay, arena, perdigones, etc.—*s.* Ruido de lo que cae, como palay, arena, perdigones, etc.
Ragay ray. *s.* Planta así llamada; sus flores son de color morado. Punta ó extremidad de la hoja del coco.
Ragobdob. *v.* Sonar cosa hueca.—*s.* Ruido de cosa hueca.
Ragodos. *v.* Proseguir, seguir, continuar, llevar adelante lo que se tenía empezado.—Dar, ó castigar menos á unos que á otros.
Ragomdagom. *adj.* Planta de palay parecida ya en su grandor á una aguja.—*v.*

Estar ó hallarse ya crecido el palay en el sentido dicho.

Ragomo. *v.* Sonar cosa dura al mascarla.

Ragomoc. *v.* Sonar cosa dura al mascarla.

Ragomon. *s.* Planta así llamada.

Ragotnot. *v.* Sonar lo que se arranca ó arrastra.—*s.* Ruido de lo que se arranca ó arrastra.

Raguinas. *adj.* Cosa tersa, lisa y limpia.

Raguisi. *v.* Sonar tela ó ropa cuando se rompe.—*s.* Ruido de tela ó ropa cuando se rompe.

Raguitnit. *v.* Sonar la tela ó ropa cuando se rompe ó rasga.—*s.* Ruido de tela ó ropa cuando se rompe ó rasga.

Rahe. *v.* Vender, traspasar á otro por el precio convenido, una cosa.

Raihag. *v.* Alegrarse, recibir ó sentir alegría.

Ramba. *v.* Echar muchas hojas el árbol, estar muy frondoso y copudo.—Acopar ó formar copa las plantas.—*adj.* Cosa frondosa, fecunda, fértil, pomposa, abundante, que produce ó reproduce por virtud de los medios naturales.

Rambay. *v.* Cercar, atajar, rodear á una persona ó cosa.

Rambo. *s.* Anzuelo grande así llamado. —*v.* Poner ó echar el anzuelo cuando va andando la embarcación. Cordeles gruesos de pescar.

Rampag. *v.* Echar muchas hojas el árbol, estar muy frondoso y copudo.—Acopar ó formar copa las plantas.—*adj.* Cosa frondosa; fecunda, fértil, pomposa, abundante, que produce ó reproduce por virtud de los medios naturales.

Rangba. *v.* Echar muchas hojas el árbol, estar muy frondoso y copudo.—Acopar ó formar copa las plantas.—*adj.* Cosa frondosa, fecunda, fértil, pomposa, abundante, que produce ó reproduce por virtud de los medios naturales.

Rangca. *v.* Destruir, deshacer una cosa. Guinrangca san mga looc an salug san balay co. Han destruido los remontados el piso de mi casa.

Rang capan. *s.* Cañizo, especie de tejido de cañas y bejuco, que sirve para camas, asiento y piso en el camarote de las emembarcaciones menores.

Ranggat. *v.* Resplandecer, relucir, brillar, reflejar, despedir, rayos de luz.—*adj.* Cosa resplandeciente, brillante. Dao bitoon camaranggat. Brillante como estrella.

Ranggos. *v.* Despellejar, descortezar una cosa.—Rozarse cordel ú otra cosa.

Rañgop. *v.* Acompañar, estar ó ir en compañía de otro ú otros.—Incluir lo de otro, con lo propio, al hacer la venta.

Rangpas. *v.* Llevar remos y remar todos los remeros.

Rantas. *v.* Cortar rozando con cuchillo, etc.—Romperse asiento de bejuco, etc.

Rantoc. *v.* Codear, dar golpes con el codo.

Ranug. *adj.* Cosa que alegra, consuela.—Sonido claro.

Rapac. *adj.* Cosa partida, quebrada, hecha pedazos.

Rapac. *s.* Nudo de árbol ó planta.

Rapacun. *adj.* Árbol ó planta con nudos, nudoso.

Rapadapa. *s.* Planta, parte inferior del pié, con que se huella y pisa, y sobre la cual se sostiene el cuerpo.

Rapac dapac. *v.* Hacer ruido con los pies al pisar fuerte.—*s.* Ruido que se hace con los pies.

Rapit dapit. *adj.* Cosa seguida, contínua, sucesiva.—*v.* Seguir, continuar, suceder una cosa á otra, como un dia á otro, etc.

Rapo. *v.* Acudir, concurrir, juntarse muchos en fiesta, reunión, etc.; juntarse, reunirse moscas, hormigas, peces, etc.

Rapong. *v.* Aumentar, añadir á lo que falta.

Rapos. *s.* Cansancio, fatiga, desfallecimiento.—*v.* Cansarse, fatigarse; desfallecer. Rinarapos aco san pagtinocad co siñin hataas nga buquid. Me canso de subir este monte alto. Diri ná aco nacacalacat cay rinarapos aco sin gotum. No puedo ya caminar, porque desfallezco de hambre.

Raquit daquit. *adj.* Piedras desiguales y punzantes.

Rasa. *s.* Sustancia, gusto, sabor que tienen las cosas en sí mismas, ó que produce la mezcla de ellas por el arte.—*adj.* Cosa sustanciosa, gustosa, sabrosa.—*v.* Saber bien ó gustar una cosa.

Rasahan. *adj.* Cosa sustanciosa, gustosa, sabrosa.

Rasondason. *v.* Trabajar ó estar ocupado ordinariamente; hacer antes una cosa, y concluida, dedicarse á otra.

Raual daual. *v.* Sacar ó tener fuera la lengua, salir ó sobresalir cosa larga, como cañón por tronera, lengua por boca, etc.

Rauat. *v.* Recibir, percibir, tomar uno lo que le dan ó envian.—Comulgar, dar la sagrada comunión.—Recibir la comunión. Diri aco macarauat siton. Yo no recibo eso. Quinarauat co an salapi. He recibido el dinero. Macarauat ca buas. Comulgarás mañana.

Rauis. *s.* Punta, pedazo de tierra ó piedra

que se va angostando y entrando en el mar.—Recodo ó vuelta que forman los ríos ó riachuelos.—Haber, tener ó hacer punta, recodo ó vuelta. Nagpondo camí dida sa rauis nga marauis nga tuna. Fondeamos ahí en esa punta que forma la tierra.—Carauisan.—*s. pl.* Puntas, recodos ó revueltas. Lilima an carauisan. Son cinco las puntas.

Rauóg rauóg. *adj.* Cosa arracimada.—*v.* Arracimarse.

Raus. *v.* Perseverar, seguir ó ir adelante.

Raut. *adj.* Malo, que carece de la bondad que debe tener según su naturaleza ó destino. Dañoso ó nocivo á la salud.—Opuesto á la razón ó á la ley.—Desmoralizado, de mala vida y costumbres.—Enfermo.—*v.* Dañar, perjudicar.—Malear, echar á perder una cosa.—Andar ó estar enfermo.—Injuriar, ultrajar, difamar, desacreditar á uno, publicando cosas contra su buena opinión y fama. Maraut ná ini. Esto está ya malo. Maraut dao an imo tuyo. Tu intento es malo. Iguindidiri sa Dios an pagcaraut san igcasitauo. Dios prohibe difamar al prójimo.

Raya. *s.* Red para pescar.—*v.* Pescar con dicha red.

Rayandayan. *v.* Adornar, hermosear con adornos; alhajar, adornar con alhajas.—*s.* Adorno, alhaja, lo que sirve para la hermosura ó mejor parecer de alguna persona ó cosa. An mga rayandayan sa calag mao an mga virtud. Las virtudes son los adornos del alma.

Rayom. *v.* Acompañar, estar ó ir en compañía de otros.—Juntar, unir ó agregar una cosa á otra.—Incluir lo de otro con lo propio, al hacer la venta.

Rayom rayom. *v.* Unir bien lo que se cose, unir dos piezas cosiéndolas.

Ray sang. *s.* Clavo, pieza de hierro, ú otro metal, larga y delgada, con cabeza y punta, que sirve para fijarlo en alguna parte, y para asegurar una cosa á otra.—*v.* Clavar, introducir un clavo á fuerza de golpes en cualquier parte.—Asegurar con clavos una cosa.

RI

Ribas. *v.* Tirar ó echar á tierra el viento las frutas de los árboles.

Ribas. *s.* Sobra, ó comida sobrante en los convites.

Rib-hong. *adj.* Frondoso, abundante de hojas y ramas.—Grande; admirable.—Fuertes, por ser muchos, etc.

Ribo. *s.* Millón. Usa ca ribo. Un millón.

Riboc. *v.* Alborotar, causar alboroto.

Rigma. *adj.* Cosa sucia.—*s.* Suciedad.

Rigo. *v.* Bañar, meter el cuerpo ó parte de él en agua ó en otro líquido; echarse agua en el cuerpo, por limpieza para refrescarse ó con un fin medicinal. Naparigo siya. Está bañándose.

Rig-on. *adj.* Cosa fuerte, firme, estable, sólida.—*v.* Afirmar, poner firme, dar firmeza; fortalecer, fortificar, asegurar.—Ratificar, aprobar ó confirmar una cosa que se ha dicho ó hecho.—Carig-onan. *s.* Firmeza, estabilidad, fortaleza.—Refuerzo, reparo que se pone para fortalecer y afirmar una cosa que puede amenazar ruina.

Rigos. *v.* Bañar, meter el cuerpo ó parte de él en agua ó en otro líquido, echar agua en el cuerpo, por limpieza, para refrescarse ó con un fin medicinal. Maparigos aco. Voy á bañarme. Parigosi an ayam. Baña el perro.

Rigsoc. *adj.* Cosa sucia, manchada.—*s.* Suciedad, mancha.—*s.* Ensuciar, manchar una cosa. Pagcuha an rigsoc san imo bado. Quita la suciedad de tu camisa. Narigsocan aco san lagáy. Me he manchado con barro.

Riguid riguirag. *v.* Cantar los beodos, ó los enamorados, pronunciando dicha palabra.

Rihug. *v.* Untar, aceitar, dar con unto ó aceite.

Rimarima. *adj.* Cosa horrorosa, que estremece, que aterroriza.

Rima dima. *s.* Cosa estupenda, que causa admiración ó espanto.—*v.* Admirarse, temer; asombrarse, pasmarse; causar asombro ó espanto; infundir miedo.

Rimba. *s.* Especie de balcón que hace el bisaya en la entrada de la casa, después de la escalera.

Rimbang. *v.* Ceder, temer, acobardarse.

Rimoc. *v.* Alborotar, sublevar, amotinar.—*s.* Alboroto, bulla, desorden, motín, sublevación.

Rimot. *s.* Refuerzo ó labor de bejuco que ponen en la extremidad del asta de la lanza ó mango de arma blanca, donde entra el espigón.—*v.* Poner dicho refuerzo.

Ringbas. *s.* Lima, instrumento de acero templado, con la superficie finamente estriada en uno ó en dos sentidos, para cortar y alisar los metales y otras cosas.—*v.* Limar, cortar ó alisar los metales y otras cosas con la lima.

Ringbit. *adj.* Cosa sucia, manchada.—*s.*

Suciedad, mancha.—*v.* Ensuciar, manchar una cosa.

Rintoc. *adj.* Cosa delgada.

Riponay. *adj.* Cosa redonda, de figura circular, ó semejante á ella.

Ripoyoc. *adj.* Cosa redonda á modo de torta.

Riquin. (Diquin). *adj.* Cosa sucia, asquerosa.

RO

Rob. *v.* Pelechar, echar nuevo pelo ó pluma.

Robí dobi. *v.* Dudar.—*s.* Dificultad ó duda. Uaray carobi dobihan. No hay duda ó dificultad.

Rocot. *s.* Caracol con pintas de color de canela.

Rocot docot. *s.* Planta así llamada; su fruta es pegajosa, y sus tallos, comidos crudos, son medicina contra el asma.

Rocroc. *v.* (En algunas partes). Fatigarse, desfallecer de hambre, etc.

Roda catsila. *s.* (Ruda castellana ó española). Yerba medicinal; bebida el agua en que se coció dicha yerba, hace eruptar y expeler aires malos.

Rogon. *v.* Pelarse, caerse el pelo por enfermedad ú otra causa.

Romoc. *v.* Romper, quebrar; aplastar, quebrantar; cascar ó hender una cosa.

Rosboc. *v.* Pisar y destrozar alguna planta ó yerba, pasando por medio de lo sembrado.

Ros-oc. *v.* Caerse, hundirse de repente casa, puente, etc.

Roto. *v.* Estar ya muy maduro el palay.

Rotos. *v.* Fatigarse, cansarse.—Procurar concluir lo que se está haciendo, sin retirarse hasta que esté concluido.

Rouang. *s.* Anchura de cosa hueca, como navío, bodega, tinaja, caña, etc.—Parte principal ó más ancha de la casa, como la sala, etc.—Distancia que hay entre banco y banco de las embarcaciones menores, entre poste y poste, harigue y harigue, etc.

RU

Ruang. *s.* Parte principal ó más grande de la casa, como es la sala ó lo que hace de sala; parte, división.

Ruba. *v.* Destruir, arruinar, caerse casa, puente, etc. Naruba an balay. Se arruinó la casa.

Ruba. *v.* Temblar, tener mucho miedo.

Ruba. (Ruba ruba). *s.* Adorno que los bisayas usaban antiguamente en la cabeza.

Rubas. *v.* Quitar la primera capa de los árboles, después de la corteza.—*adj.* Árbol sin la primera capa, después de la corteza.—*s.* La parte dura y utilizable del árbol.—*v.* Desnudar, quitar el vestido ó la ropa.

Rubgas. *s.* Juego ó diversión de los muchachos.—*v.* Jugar ó divertirse los muchachos.

Rubo dobo. *v.* Sonar ó hacer ruido la hierba ó maleza.—Sonar ó hacer ruido el fuego ó fogata.—*s.* Ruido de hierba ó maleza.—Ruido de fuego ó fogata.

Rucat. *v.* Obrar, trabajar, ocuparse en cualquier ejercicio, obra ó ministerio.—*s.* Obra, trabajo.

Ructas. *v.* Cortar la atadura ó amarradura.—Romperse mecate, atadura, etc.

Rud-as. *v.* Descomponerse cuerpo muerto, oler ya mal.

Rugda. (Harugda). *v.* Escarmentar, tomar enseñanza de lo que uno ha visto y experimentado en sí ó en otros, para guardarse y evitar el caer en adelante en peligros.

Rugda. *v.* Temer, sobresaltarse, asustarse.

Rugmat. *v.* Temer, aterrorizarse.—Macarurugmat. *adj.* Que espanta, que aterroriza, terrible, temible.

Rugtab. *v.* Cortar, romper una cosa.—Cortar ó coger bejuco cortándolo. Nagcarurugtab an mga uay. Se rompen ó cortan los bejucos. Panrugtab camo sin uay. Id á coger ó cortar bejuco.

Rugtas. *v.* (Otros escriben *Ructas*). Cortar la atadura ó amarradura.—Romperse mecate, atadura, etc.

Rugti. *v.* Crujir ó sonar cosa que se rompe, quiebra ó desploma.—*s.* Ruido de lo que se rompe, quiebra ó desploma.

Rugya. *v.* (Suave la g). Tirar de una cosa para arrastrarla.

Rugyao. *v.* (Suave la g). Reir con fuerza.

Ruhaduha. *v.* Dudar, estar uno perplejo acerca de una cosa.—*s.* Duda que uno tiene acerca de una cosa.

Ruhay. *v.* Descansar, reposar, reparar las fuerzas con la quietud.

Rumba. *v.* Regatear, porfiar dos ó más embarcaciones con empeño en andar al remo la una más que la otra.—Caminar, correr, cabalgar ó ir á caballo dos ó más con empeño para ver quien llega primero al punto señalado.—*s.* Regata, espectáculo de dos ó más embarcaciones menores, que remando contienden entre sí so-

bre quien llegará antes á un punto dado para ganar un premio ó apuesta.—Carrera que se hace á pié ó á caballo, entre dos ó más, para probar la ligereza, ó para ganar un premio ó apuesta.

Rumbo. *v.* Componer, arreglar embarcación, renovando la parte que está ya en mal estado.

Rumboc. *v.* Majar ó machacar el abacá en el mortero, para sacar fina la hebra. —*adj.* Abacá majada ó machacada en el mortero.

Rumpag. *v.* Arruinar, destruir, caerse una cosa. Narumpag an camalig. Se arruinó el camarín. Narumpag an atup san acon balay. Se destruyó el techo de mi casa.

Rumpat. *v.* Patalear, mover las piernas ó patas violentamente y con ligereza, como hace el animal cuando se le quiere amarrar de las cuatro patas.—Dar patadas en el suelo violentamente y con prisa por enfado ó pesar.

Runcal. *adj.* Cosa desigual, que embaraza ó impide.

Rungbay. *v.* Enfilar, poner en fila ó hilera varias cosas.—*s.* Hilera, fila, orden que guardan varias personas ó cosas colocadas en línea.

Rüngcab. *v.* Descomponer, desbaratar, deshacer ó arruinar una cosa.—Caerse puerta, ventana, tabla, etc.—Arrancar de su lugar puerta, ventana, tabla, etc.

Rungcal. *v.* Alborotar, amotinar.—Marungcalon. *adj.* Alborotador.

Runghat. *v.* Recaer, caer nuevamente enfermo el que ya iba convaleciendo.—Volver á salir sarna, bubas ú otra enfermedad cutánea.

Ruoc ruoc. *v.* Fatigarse, desfallecer de hambre, etc.

Ruog duog. *v.* Sonar el árbol cuando se mueven las ramas.—*s.* Ruido de árbol cuando se mueven las ramas.

Rupac. *v.* Destrozar, arruinar una cosa.

Rupo. *v.* Concurrir, juntarse en un mismo lugar y tiempo diferentes personas, sucesos ó cosas.

Rutab. *v.* Cortar la atadura.

S

Sa. *art.* de *genit. acus.* y *ablat.* de *nombres sustantivos.*—*art.* de *dat. acus. ablat.* de *pronombres personales.*—Pagbuot *sa* Dios ini. Esta es la voluntad de Dios.—Ihahatag co ini *sa* capitan. Daré yo esto al capitán.—Nahagugugma aco *sa* mga bugto co. Yo amo á mis hermanos.—Aadto siya *sa* balay. Está él en casa.—*Sa* iya ini nga salapi. Este dinero es para él.—Diri aco naruruyag *sa* imo. Yo no te quiero.—Aadto ná *sa* iya an salapi. Está ya con él el dinero.

Sa. *prep.* De. Ug tungud san sugo nimo *sa* pagpaquiana can Juan, uaray pá aco pagpaquiana. Y en cuanto á tu encargo *de* preguntur á Juan, no he preguntado todavía.

Sa. *prep.* Para. Ngan cún baga matuman ná an talaan *sa* pag oli san salapi. Y es cuando se cumpla el término *para* de volver el dinero.—Nahibaro aco, nga naquimalooy guihapon si Juan *sa* pagdayon sin pagcamaestro sa Basay. He sabido que Juan ha suplicado *para* proseguir de maestro en Basay.

Sa. Cundi diri mán tinuyo *sa* buot co. Mas no ha sido de propósito.

Sa. Higugmaun co nga anac, *sa* can capitan Pedro cacarauatun mo in usa ca tadiao nga lana. Mi querido hijo; por el capitán Pedro recibirás una tinaja de aceite.

Sa. Al. *Sa* pag daraon co an Pedro. *Al* acercarme yo á Pedro.—Ngan *sa* pagcarauat co san imo surat, nalipay gud aco sin daco. Y *al* recibir yo tu carta, me alegré muchísimo.

Sa. *adv. t.* Cuando. *Sa* pagsaca co gud sa balay niya. *Cuando* yo subía á su casa.

Saác. *v.* Hablar alto.—Vocear, dar voces ó gritos.

Saad. *v.* Prometer, ofrecer con aseveración y firmeza, hacer, decir ó dar una cosa. —Votar, hacer voto á Dios ó á los santos.—*s.* Promesa, oferta que se hace de dar, cumplir ó ejecutar una cosa.—Voto, promesa de una cosa, la cual ha de ser mejor que su contraria, hecha seria y deliberadamente á Dios ó á un santo. Nagsaad aco sin diri ná pacasala liuat. He prometido no volver ya á pecar. Uaray aco pacatuman san acon mga pagsaad sa Dios. No he podido cumplir mis promesas á Dios. Iguinsasaad co ini sa Dios. Ofrezco á Dios. Guinsaaran siya sa Dios sin anac. Dios le prometió un hijo.

Saay. *v.* Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.
Saay. *v.* Regostarse, arregostarse ó aficionarse á alguna cosa.
Sab-á. *s.* Plátano llamado comunmente obispo.
Sabá. *v.* Vocear, gritar, chillar.
Sabac. *v.* Arrojar ó echar materia la llaga ó grano.
Sabac. *v.* Recoger, unir ó congregar algunas cosas separadas ó desunidas. Sabacun mo iton. Recoge eso.—Pasabacan. *s.* Canal de caña ú otra cosa que ponen en el ala del tejado para recoger el agua.
Sabag. *v.* Saltar los granos de palay, etc., cuando se tuestan.
Sabal. *v.* Conseguir, alcanzar, obtener, lograr lo que se pretende ó desea.
Sabal. *v.* Llegar, tocar, ó alcanzar una cosa; la herida al hueso, etc.
Sabále. *adv. m.* No sea que, á no ser que, caso que, en caso de que. Sabále ogaring cún aada siya sa oma. Á no ser que esté él en la sementera.
Sabanay. *s.* Pez de río así llamado; es de color negro, y se come.
Sabang. *s.* Embocadura ó boca de río.—*v.* Entrar, salir ó pasar por boca de río.—*s.* Terreno próximo ó cercano de la embocadura de un río. Uaray cami pacacagoa sa sabang cay dagco an boboong̃an. No hemos podido salir por la boca del río, porque es grande la reventazón.
Sabangnun. *adj.* Natural, que vive ó pertenece al terreno de la embocadura de río.
Sabao. *s.* Caldo, líquido que resulta de cocer en agua la vianda, convenientemente sazonada.—Agua del coco fruta.—*v.* Poner ó echar caldo en sopas, etc. Mapaso pá an sabao. Quema todavía el caldo. Sabaui an loto. Pon caldo en la morisqueta. Guinsabauan ca ná an sopas. He puesto ya caldo en las sopas. Uaray sabao inin lubi. No tiene agua este coco.
Sabat. *v.* Responder, contestar en el rezo ó como cuando se canta el santo Rosario ó se reza, etc. Sabat camo ng̃a tanan san pang̃adie. Responded todos vosotros al rezo. Sasab-tan an usa ca tauo. Se responderá al que hace de cabeza en el rezo ó canto.
Sabauan. *adj.* Caldoso, que tiene caldo. Coco fruta con agua.
Sabay. *v.* Hablar, tocar, saltar ó bailar sin orden ni concierto.
Sabdac. *v.* Reñir, pelear, combatir.
Sabdac. *v.* Tropezar, topar una cosa con otra. Hin sabdacan mo aco. Has tropezado conmigo.
Sabdoc. *v.* Caer en el lazo, caer en el garlito.
Sabguid. *v.* Deslizarse, escurrirse una cosa.
Sabi. *v.* Hablar, decir, referir y contar una cosa para que se tenga noticia de ella.—Mencionar, nombrar, hacer mención de una persona.
Sabia. *v.* Rociar, derramar, esparcir ó echar agua.
Sabilao. *s.* Enredadera así llamada.
Sabisabi. *v.* Hablar, decir, referir y contar con frecuencia una cosa para que se tenga noticia de ella.—Mencionar, nombrar, hacer mención frecuentemente de una persona.
Sab-it. *s.* Garabato, garfio, gancho, instrumento de metal, madera, etc., corvo, puntiagudo en uno ó ambos extremos, que sirve para prender, agarrar ó colgar una cosa.—*v.* Colgar una cosa en gancho, etc.—Prender ó agarrar una cosa con gancho, etc.
Sablay. *v.* Colgar, suspender, poner una cosa pendiente de otra sin que llegue al suelo. Iguinsablay co ná an bado ng̃a maholos. He colgado ya la camisa mojada.
Sablay. *adj.* Caña dulce así llamada.
Sablayan. *s.* Cuerda ú otra cosa amarrada á dos palos, etc., para colgar ó poner á secar alguna cosa, como camisa, red, etc.
Sablayan. *s.* Viga, madero largo y grueso que se pone atravesado en lo ancho del edificio sobre un pilar al del otro extremo ó lado, ó sobre un harigue á otro también del lado contrario. Naotud an sablayan sa singbahan. Se partió la viga de la iglesia.
Sablig. *v.* Regar, rociar ó esparcir en menudas gotas el agua ú otro licor.
Sabloc. *v.* Apetecer, tener gana de alguna cosa ó desearla.
Sabloc. *v.* Comer una cosa á secas, ó sin vianda.
Sablocun. *adj.* Que apetece ó desea comer una cosa.
Sabnit. *v.* Arrancar, sacar con violencia una cosa del lugar donde está.—Tirar hacia sí de alguna cosa.
Sab-o. *v.* Coger ó cazar animales ó aves con lazo.—Caer en el lazo. Sinab-o an acon lit-ag sin tamsi. Mi lazo cogió un pájaro.
Sabo. *v.* Descubrir, hallar lo que estaba ignorado ó escondido. An tuna sa América nahasibohan ni Cristóbal Colón. La

tierra de América fué descubierta por Cristóbal Colón.

Saboco. *s.* Pájaro así llamado.

Sabolud. *s.* Marisco así llamado; se come.

Sabón. *s.* Jabón; compuesto artificial de un álcali y aceite ú otro cuerpo graso, que se disuelve en el agua, formando espuma y tiñéndola de blanco.—*v.* Jabonar, dar de jabón, lavar con jabón la ropa y otras cosas, enjabonar. Pinalit aco sa insic sin sabón nga acon igsasabón san bado. He comprado al chino jabón, para enjabonar la camisa.

Sab-ong. *v.* Adornar, hermosear con adornos.—*s.* Adorno que sirve para hermosura ó mejor parecer de alguna persona ó cosa. *v.* Lozanear, ostentar lozanía.—*adj.* Cosa lozana, frondosa. Nagsasab-ong sira san mga Santos. Están adornando con flores, etc., los Santos. ¿Diin mo ibutang an acon iguingsab-ong nga calo? ¿Dónde has puesto el sombrero que yo he adornado? Oraora ná ca sab-ong an humay. Está ya muy lozano el palay.

Sab-ong. *v.* Llevar rosario, escapulario, etc., colgados al cuello. Maopay nga batasan in pagsab-ong sin carmen. Es buena costumbre llevar al cuello un escapulario.

Saborag. *v.* Llevar ramo ú otra cosa en la mano.—Echar, poner en tierra alguna cosa, extenderla.

Saboro. *adj.* Cosa áspera ó desigual.—*v.* Ser, estar ó sacar desigual una cosa.

Sabo sabo. *v.* Hablar de prisa.

Saboy. *adj.* Cosa común, corriente, ordinaria, sabida.—Cosa frecuentada, concurrida.

Saboy saboy. *v.* Pasar por donde hay mucha gente.

Sabrag. *v.* Derramar, desparramar, esparcir alguna cosa.—Echar, tirrar cuartos, etc.

Sabsab. *v.* Pacer, apacentarse el ganado, comer la hierba y pastos en los prados, sementeras, montes, etc.

Sabuag. *v.* Derramar, desparramar, esparcir alguna cosa.—Echar ó tirar cuartos, etc.

Sabud. *v.* Enredar, prender con red, enredarse en ó con alguna cosa, que sirve de embarazo ó estorbo. Masasabud ca. Te vas á enredar.

Saburac. *v.* Derramar, desparramar, esparcir alguna cosa.—Echar ó tirrar cuartos, etc.

Sabut. *v.* Saber, conocer una cosa, ó tener noticia de ella.—Convenir, tratar, concertarse dos ó más personas. Uaray aco sasabut siton. No sé, no tengo noticia de eso. Nagcasabut ná cami. Ya nos hemos convenido. Ansia ini an iguinpapasabut co sa iyo. Esto es lo que os hago saber.

Sabut. *s.* Hebra de abacá sin beneficiar todavía. Tagui aco sin sabut nga abacá. Dame una hebra de abacá.

Saca. *v.* Subir, pasar de un sitio ó lugar á otro superior ó más alto, ascender. Saca gad ngadi sa amon balay. Sube aquí á nuestra casa. Uaray aco pacasaca san lubi. No he podido subir al coco.

Saca. *s.* Gratificación que dan los que ganan al juego, al dueño de la casa donde juegan.

Sacab. *v.* Meterse en tierra lo que se arrastra, como madero, etc.

Sacál. *v.* Trasladar, copiar un escrito, etc.

Sacal. *v.* Poner al carabao, etc., el yugo y demás arreos necesarios.

Sacalan. *s.* Pez de mar así llamado; es de color blanco.

Saca saca. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.

Sácay. *v.* Embarcar, dar ingreso á personas en una embarcación; embarcarse.—Navegar, hacer viaje ó andar por el agua con embarcación ó nave.—Embarcarse en balsa ó cosa semejante.—Subir y andar en coche, carro, carromata.—Montar, subir en un caballo ú otra cabalgadura. Masácay aco sa báloto. Voy á embarcar en el baloto. Nagsácay aco sa bapor. Me embarqué en el vapor. Pasac-ya cami. Déjanos embarcar en tu embarcación.

Sácay. *s.* Embarcación, cuando navega. Tolo cami ca sácay. Ibamos ó éramos tres embarcaciones. Upat sira ca sácay. Son ó eran cuatro embarcaciones.

Sacáy. *v.* Entrar agua en la embarcación cuando la mar está alborotada. Sinacáyan cami cay madagat caopay. Entró agua en nuestra embarcación, porque había mucha mar.

Sacayán. *s.* Nave, navío, bajel, buque, embarcación en que se puede navegar.—Vapor ó buque de vapor.

Sacay-anan. *adj.* Que tiene embarcación ó embarcaciones.

Sacay-anun. *adj.* Aquello de que se hace embarcación.

Sacay sacay. *v.* Andar embarcado ó navegando cerca de la orilla, por recreo ó por otra causa.

Sacba. *s.* Movimiento carnal.

Sacbilay. *v.* Poner una cosa en forma de banda.

Sacbit. *v.* Llevar la espada ú otra arma en su vaina y puesta á la cintura.

Saclang. *v.* Subir á los árboles, agarrándose con manos y pies.

Saclay. *v.* Llevar una cosa pendiente de los hombros.

Saclay. *v.* Echar, poner, cubrir una cosa con manta, etc. Nagcacanay sira sin macaruruyag nḡa manto, nḡa ira dayon iguinsaclay san birilhun nḡa lauas niya. Llevaban ellos un requísimo manto, con el que cubrieron el precioso cuerpo de ella.

Saclin. *v.* Coger ó tomar uno alguna cosa de otro, por no usar la suya propia.

Saclolo. *v.* Tomar una cosa con las manos, unidas por abajo y abiertas por arriba. —Poner las manos, unidas por abajo y abiertas por arriba.—*s.* Lo que se puede tomar con las dos manos unidas por abajo y abiertas por arriba. Usa ca saclolo nḡa humay. Porción de palay tomada con las dos manos unidas por abajo y abiertas por arriba.

Sacmi. *v.* Llevar en brazos al niño ó sobre el costado; llevar sobre el costado, hijar ó hijada alguna cosa.

Sacmoro. *v.* Bajar la cabeza.—Entristecerse, ponerse triste y del mal humor.

Sacmuyo. *v.* Coger ó llevar en brazos al niño, etc.—Recibir en las manos ó brazos al niño, etc.

Sacob. *v.* Comprender, incluir en sí alguna cosa.—Rogar, suplicar, pedir por uno.—Encontrar, hallar á uno.—Pillar, coger, ó aprender una cosa.—Suceder, acontecer.

Sacom. *adj.* Que tiene la boca y carrillos hundidos, como los viejos.

Sacop. *s.* Vasallo, súbdito, dependiente, que sirve á uno ó está subordinado á su autoridad.—Criado.—*adj.* Tributante.—*v.* Depender, tener subordinación á una persona ó cosa.—Sujetarse, someterse al dominio ó disposición de alguno.—Incluir, inscribir, apuntar el nombre de una persona entre los de otras para un objeto determinado.—Rogar, suplicar, pedir uno por sí mismo, ó por otro. Pamati camo, mḡa sacop co. Oid vosotros, súbditos mios. Napolo an mḡa sacop co nḡa i-ini. Son diez los súbditos mios que están presentes.

Sacop. *adv. l.* y *t.* Dentro, á ó en la parte interior de un espacio ó término real ó imaginario. Sa sacop san cota. Dentro de la cota ó cerca de piedra. Sacop sin tolo ca adlao. Dentro de tres días. Magpupuasa ca sacop sin duha ca adlao. Ayunarás per espacio de dos días.

Saco saco. *v.* Mover ó menear la rabadilla.—Hacer movimientos carnales.

Sacot. *v.* Mezclar, juntar, unir, incorporar una cosa con otra.—Chapurrar, mezclar un licor con otro. Ayao icao pagsacot sin carne nḡan sin isda. No mezcles carne y pescado.

Sacpao. *adj.* Cosa ancha y de poco fondo.

Sacpo. *s.* Tabla ó cosa equivalente que ponen en las extremidades del bubiaran, para que no se salga el aceite.—*v.* Poner ó colocar dicha tabla.

Sacsac. *v.* Labrar madera, tabla, piedra, etc., con hacha, sundang, pico, etc. Sacsacan mo ini nḡa bato. Labra tú esta piedra.

Sacsi. *v.* Atestiguar, testificar, dar testimonio de una cosa.—*s.* Testigo, persona que da testimonio de una cosa, ò la atestigua.

Sacuat. *v.* Elevar, alzar, levantar hacia arriba una cosa.

Sacum. *v.* Abrazar, estrechar apretadamente.—Incluir, encerrar, comprender en sí.

Sacyao. (Saquiao). *s.* Red estrecha así llamada.

Sacyod. (Saquiod). *v.* Mover ó menear la rabadilla.—Hacer movimientos carnales.

Sadá. *s.* Puerta ó armazón de madera, hierro ú otra materia, que, engoznada ó puesta en el quicio ó amarrada con bejuco, y asegurada por el otro lado con llave, cerrojo ú otro instrumento, sirve para impedir la entrada y salida.—Hoja de puerta ó ventana, que se abre y se cierra.—*v.* Cerrar puerta ó ventana. Human ná an sadá san puerta. Está ya concluida la puerta. Pinanadhan san capitan an mḡa sadá. Manda el capitán cerrar las puertas. Guinsadhan co ná an sada. He cerrado ya la puerta.

Sadang. *v.* Bastar, ser suficiente y proporcionado para alguna cosa.—*adj.* Cosa bastante, que basta, suficiente para lo que se necesita. Sadang ná. Basta ya.—Cún baga masasadang. *m. adv.* Si hay lugar.—An casadanḡan lá. Lo suficiente, lo bastante.—Casadanḡan. Templanza.

Saday. *s.* Hilera de piedras labradas al hacer la pared.—*v.* Poner ó colocar dicha hilera al hacer la pared.

Sadia. *adv. m.* De propósito, de intento.

Sadía. *s.* Don, gracia.—*v.* Conceder un don, una gracia.

Sadiag. *s.* Remate ó conclusión de las ni-

pas, recortadas sus puntas, en los aleros de los techos.

Sadiap. *v.* Entretejer, trabar ó enlazar cañas machacadas unas con otras; hacer estera de cañas machacadas.—*s.* Estera hecha de cañas machacadas.—*adj.* Cosa ancha y de poco fondo.

Sadin. *pronomb. dem.* Este, esta, esto. Sadin semana nḡa inagui. En esta semana pasada.

Sado. *s.* Vasija redonda y estrecha en la parte de abajo.

Sadoc. *s.* Sombrero de copa baja y ala ancha, hecho de la hoja de anajao, nipa, etc., el cual usa el bisaya para resguardarse del sol y la lluvia.—*v.* Ponerse ó llevar puesto dicho sombrero.

Sadoidadoc. *s.* Insecto negro y venenoso, así llamado.

Sadol. *s.* Azadón; instrumento que consiste en una plancha ó pala cuadrangular de hierro, más larga que ancha, con el corte en uno de sus lados estrechos, y en el opuesto, ó la cabeza, un anillo en el cual encaja y se sujeta un astil ó mango de madera, que forma con la pala un ángulo más ó menos agudo.—*v.* Azadonar, cavar con el azadón.

Sadoy sadoy. *v.* Vagar, vaguear, vagabundear, andar vagabundo ú ocioso.

Sadsad. *v.* Buscar y coger con los pies almejas en lo ríos de poco fondo.

Sadsaran. *s.* Lugar ó sitio bajo en los ríos, donde buscan y cogen almejas con los pies.

Sadto. *adv. l.* Entonces, en aquel tiempo ú ocasión.

Sadto nḡahao. *adv. t.* Entonces en aquel mismo tiempo ú ocasión.

Sadto tá. *adv. t.* Entonces, en aquel mismo tiempo ú ocasión.

Sadto tá nḡahao. *adv. t.* Entonces, en aquel mismísimo tiempo ú ocasión.

Sadya. *s.* Bondad, pureza, mejoramiento ó mérito de una cosa.—*adj.* Cosa pura, acendrada.

Saga. *adj.* Cosa notoria, pública y sabida de muchos.—*s.* Noticia, novedad ó suceso sabido de muchos. Ayao pagbua sa acon cay saga gud nḡa icao an nanḡauat. No me mientas porque es muy público que tú has robado.

Sagaad. *adj.* Cosa áspera, desapacible ó ó desabrida al gusto.—*v.* Ser una cosa áspera, desapacible ó desabrida al gusto.

Sagabay. *v.* Guiar ó llevar á uno de la mano, como se hace con el ciego.

Sagabo. *v.* Ver, encontrar, hallar, dar con una persona ó cosa sin buscarla, ó buscándola. Hinsagabohan san mḡa guarda an mḡa magcauat didto sa guba. Encontraron los guardas á los ladrones allá en la selva. Nacasabo aco sin tauo nḡa patáy. Hallé á un hombre muerto.

Sagab sagab. *v.* Mascar una cosa haciendo ruido.

Sagac sac. *v.* Mascar una cosa haciendo ruido.—Quitar, arrancar la hierba que principia á brotar.—Labrar madera con hacha ó cosa equivalente.—Sonar ó hacer ruido la madera cuando se labra.—*s.* Ruido que hace la madera al labrarla.

Sagad. *adj.* Cosa limpia, sin maleza.—Cosa bien hecha.

Sagadsad. *v.* Medir fondo con caña ú otra cosa.—Sonar ó hacer ruido con los pies cuando se llevan arrastrando.—*s.* Ruido de los pies cuando se arrastran por el suelo.

Sagadsad. *v.* Descarnar, quitar al hueso la carne.

Sagadsad. *v.* Hacer agua la embarcación.

Sagahid. *v.* Arrastrar, tocar en el suelo saya, etc.

Sagahid. *adj.* Gallo, que, cuando pelea, no da salto, sino que espera á que salte el contrario.

Sagala. *v.* Vestir, cubrir ó adornar el cuerpo con el vestido. ¿Ano an iguinsasagala niya? ¿Qué vestido llevaba?

Sagalsal. *adj.* Cosa quebrada ó rota.—*v.* Sonar mal una cosa por estar quebrada ó rota.—*s.* Ruido ó sonido de cosa quebrada ó rota.

Sagal-uág. *v.* Sonar ó hacer ruido el agua.—*s.* Ruido del agua. Nag sasagaluác mán an tubiḡ san hibobo. Hace ruido también el agua cuando se vierte.

Saganap. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos ó las poblaciones.

Sagàng. *v.* Contener, detener, suspender una cosa, impedir, estorbar que pase adelante.

Sagang. *v.* Comer con otros.—Masagang sin pagcaon. *adj.* Que come con otros.

Saganḡat. *s.* Especie de fisga formada de varios pedazos de palma brava bien labrados y aguzados, y amarrados en la parte inferior del asta. Se usa para herir á los peces.

Sagangca. *s.* Caña hendida en la parte de abajo hasta el primer nudo, y aguzada formando puntas, la cual se usa para sacar tierra de algún hoyo.—*v.* Sacar tierra de hoyo con dicha caña.

Sagantic. *v.* Ludir, darse una cosa con

otra.—*s*. Ruido de una cosa que da con otra.

Sagantoc. *v*. Ludir, darse una cosa con otra.—*s*. Ruido de una cosa que da con otra.

Sagap. *v*. Buscar, hacer diligencia para hallar ó encontrar alguna cosa. Pagsagapa niyo san macauat. Buscad al ladrón.

Sagapra. *adj*. Cosa áspera, desapacible al tacto.

Sagapsap. *adj*. Cosa áspera, desabrida ó desapacible al gusto. *v*. Ser una cosa áspera, desabrida ó desapacible al gusto.

Sagap sagap. *v*. Rumiar, masticar.

Sagaqui. *v*. Ocupar, embarazar ó estorbar á uno. Diri aco nacacapagbuhat cay nasagaqui aco san mḡa anac co. No puedo trabajar porque estoy ocupado por mis hijos.

Sagay. *s*. Piedra de mar así llamada.

Sagay. *adj*. Coco que está ya casi maduro.

Sagayap. *v*. Preguntar por uno.—Comprender, incluir á uno ó á alguna cosa.

Sagayap. *v*. Inundar, cubrir el agua los terrenos ó las poblaciones.

Sagaysay. *adj*. Bajo, que va bajo.—*v*. Tocar bajo.

Sagbay. *v*. Responder, contestar; meterse uno donde no le llaman, ó en lo que no le toca, ó en lo que no le va ni le viene; entremeterse en lo que no le incumbe.

Sagbalao. *v*. Agradecer, cerresponder con gratitud á un beneficio ó favor.

Sagbalao. *v*. Prevenirse, prepararse, precaverse.

Sagbang. *v*. Responder, contestar á lo que uno dice.—Masagbanḡun. *adj*. Respondón, replicón, que tiene el vicio de replicar.

Sagbat. *v*. Escarbar ahondando algo la tierra ó arena, buscando alguna cosa, como oro, etc.

Sagbat. *v*. Llegar, tocar, alcanzar la herida cierta profundidad. An cahilarum san cahabulan sagbat sa tul an. La profundidad de la herida llega al hueso.

Sagbat *v*. Hablar á troche y moche, sin respeto ni consideración.

Sagbat. *s*. Travesaño, madero, etc., que cruza de una parte á otra.

Sagbot. *s*. Basura, inmundicia, suciedad.

Sagboy. *v*. Frecuentar, pasar con frecuencia por alguna parte. Casagboyan dinhi aguian san capitan. El capitán pasa frecuentemente por aquí. Diri ini casagboyan sin tauo aguian. Por este sitio no pasa ordinariamente gente.

Sagca. *v*. Subir, ascender.

Sagda. *v*. Reconvenir, hacer cargo á uno, reprender, amonestar.—Animar, alentar, infundir aliento ó esfuerzo.

Sagdon. *v*. Aconsejar, exhortar, amonestar, dar consejo.—*s*. Consejo, amonestación, exhortación. Guinsagdonan co siya. Le aconsejé. Pasagdon ca can Pedro. Pide consejo á Pedro; aconséjate de Pedro. Diri siya napasagdon No admite el consejo. Diri siya namamati san acon sagdon, Él no oye mi consejo.

Saghid. *v*. Arrastrar, tocar en el suelo el vestido, etc., por ser largo.

Sagmac. *v*. Poner uno sobre sus rodillas ó piernas al niño.

Sagmao. *s*. Agua sucia de fregar ó lavar platos, vasos, sartenes, calderos, etc.—Agua cargada de sal, en donde se ha tenido carne, pescado, etc.—*v*. Echar ó poner dicha agua en alguna parte, como en la comida de los puercos, etc.

Sagmi. *s*. Orilla de río, mar, camino etc.

Sagmit. *adj*. Cosa usual, ordinaria, que se usa frecuentemente.—*v*. Usarla.

Sagnay. *v*. Arrastrar y poner fuera del agua embarcación, madero, etc.

Sagnit. *s*. Arras, lo que se da por prenda y señal de algún contrato ó concierto, ó del futuro matrimonio.

Sago. *s*. Aguaza, humor acuoso, consistente y espeso, que arrojan algunos cuerpos muertos.—*v*. Echar aguaza algún cuerpo muerto.

Sagocom. *v*. Amparar, ayudar, favorecer, proteger.

Sagocsoc. *s*. Pájaro así llamado.

Sag-op. *v*. Reunir ó poner en una vasija lo que está en otras varias. Guinsag-op co lá an lana dida san usa nḡa tadiao. He reunido el aceite ahí en una tinaja.—Incluir una cosa con otra de la misma especie, sin mezclarla. Pasag-opa nḡani aco san imo lana sinin acon gutiay nḡa lana, cay basi mahasag-op san pagbaliguia mo. Incluye con tu aceite mi poco aceite, para que vaya incluido también al venderlo tú.

Sagop. *v*. Buscar alguna cosa en el fondo del agua.

Sagopra. *adj*. Cosa áspera, desabrida ó desapacible al gusto.

Sagopsop. *v*. Hacer ruido con la boca cuando se sorbe alguna cosa.—*s*. Ruido que se hace con boca al sorber alguna cosa.

Sagorhong. *adj*. Pelo, cabello largo y desarreglado.

Sagorhonḡan. *adj*. Que tiene ó lleva el pelo ó cabello largo y desarreglado.

Sagorot. *v.* Hacer ruido con la boca cuando se toma un líquido á sorbos, ó cuando se bebe.—*s.* Ruido que se hace con la boca al tomar un líquido á sorbos, ó cuando se bebe.

Sagoso. *v.* Raspar ó quitar los nudos de la caña, dejándola lisa.

Sagotsot. *v.* Chupar, sacar ó traer con los labios el jugo ó la sustancia de una cosa. Nagsagotsot si Pedro sa pagsopsop san bunay. Chupó Pedro, al sorber el huevo.

Sagotsot. *v.* Azuzar, incita á los perros para que embistan.

Sagpa. *v.* Cubrir á uno el agua; cubrir á uno el agua hasta la cintura ó más arriba. Sasagpaun ca dao, cay ora ora sin cahilarum. Te va á cubrir el agua, porque está muy profundo.

Sagpang. *v.* Topar, tropezar, dar con los pies en un estorbo ó embarazo, ó con alguna parte del cuerpo. Nasamad an teel co cay nahasagpang sin taringgab. Se hirió mi pié, porque tropezó con punta ó pincho de árbol. Nahasagpang aco sin sura didto sa buquid. Tropecé con un pincho allí en el monte.

Sagpang. *v.* Salir al encuentro de uno. Sagpañgun ta sira sa dalan. Salgamos al encuentro de ellos al camino.—Buscar, ir en seguimiento ó persecución de una cosa.

Sagpao. *adj.* Embarcación de poco fondo.

Sagparac. *v.* Enfurecerse la gallina con pollos cuando alguno se acerca á ella.

Sagpinit. *v.* Ponerse uno á los pies cordel ó abacá para subir con más facilidad á coco, árbol, etc.—*s.* El mismo cordel ó abacá.

Sagpo. *s.* Madero acanalado en los tabiques de tabla, etc., y en el cual se aseguran ó encajan las tablas por la parte de arriba.—*v.* Poner ó colocar dicho madero. —Tapar; atajar, estancar, detener el curso de una cosa.

Sagpon. *v.* Concebir, estar preñada la hembra.

Sagput. *adj.* Cosa mala, que no debe hacerse.

Sagú. *s.* Harina que el bisaya hace, previas ciertas operaciones, de la médula que tiene la palmera llamada *pugahan*.

Sagub. *v.* Coger ó sacar agua de río, fuente, etc.—*s.* Caña grande que usa el bisaya para ir por agua.—Acequia, zanja ó canal por donde se conducen las aguas para regar terrenos ó para otros usos.

Sagubay. *v.* Llevar á uno de la mano.—Estar dos con las manos puestas en sus cuellos ú hombros, cada uno en los de su contrario.—Acompañar, estar ó ir en compañía de uno ó varios.

Sagubin. *v.* Estorbar, impedir, embarazar la ejecución de una cosa.

Sagubitbit. *v.* Llevar colgando una cosa de la mano; llevar algo en la mano.

Saguc-al. *v.* Poner ó estar mal puesta ó colocada una cosa, como carga de embarcación, etc.

Sagud. *s.* Fondo, hondo, parte inferior de una cosa hueca ó cóncava.—*adj.* Profundo, íntimo; lo más interior ó interno.

Sagudan. *s.* Especie de estera hecha de hojas de burí ó nipa, que usa el bisaya en vez de vela en las embarcaciones menores.

Sagudham. *s.* Trabajo, pena, aflicción.—*adj.* Cosa áspera é incómoda.

Sagudida. *s.* Peonza así llamada.—*v.* Jugar, divertirse con dicha peonza.

Sagudsud. *v.* Tropezar, dar con los pies en alguna parte.—Llevarse alguna cosa entre los pies, llevar una cosa con los pies hacia adelante. Nahasagudsud co icao. Tropecé en tí.—Atropellar, no hacer caso de lo mandado.—Arrastrar ó llevar arrastrando los pies.

Saguiad. *vid.* Sagyad.

Saguiauan. *s.* Enredadera así llamada. Los bisayas usan sus hojas y vástago en lugar de las hojas de betel.

Saguib. *v.* Conducir, llevar una cosa por mar ó por tierra.

Saguibo. *v.* Coger á uno en flagrante, en el mismo acto de cometer un delito. Pulong san mg̃a fariseo, maestro, ini ng̃a babaye guinsaguib-an namon. Dijeron los fariseos: Maestro, á esta mujer la hemos cogido en flagrante.—Seguir ó ir en compañía de alguno.

Saguilay. *v.* Echar y llevar una cosa sobre el hombro.

Saguin. *v.* Rodear, usar de circunloquios ó rodeos en lo que se dice.—Achacar, imputar á una persona algún dicho ó acción.—Partícula compositiva, que, antepuesta á la raiz, significa imitar, ó hacerse como tal. Cundi niyan pinasaguinan nira ng̃a an casaquit niya hionong san acon paghampaca sa iya. Mas ahora achacan que su enfermedad obedece á haberle yo azotado. Saguin babuy. Hacerse como puerco. Saguinoripon. Hacerse como esclavo.

Saguing. *s.* Plátano, musa del paraiso.—El fruto de la planta del mismo nombre.

Saguino. *v.* Andar, caminar, ir poco á poco, despacio, con lentitud.—Hacer juntas, reunir una cosa poco á poco.

Saguin saguin. *v. vid.* Saguin 1.ª acep.

Saguinuálo. *s.* Especie de anguila de mar. —*adj.* **(De ualo).** Venado de ocho cuernos, ó sea cuatro en cada lado.

Saguip-at. *s.* Cuarta parte de una ganta.

Saguip-atan. *s.* Medida de cada una de las cuatro partes de una ganta.

Saguipo. *v.* Estar ó hallarse uno ocupado, embarazado, impedido en sus quehaceres, por lo que no puede hacer otra cosa.

Saguiquit. *v.* Extender el gallo uno de las alas como haciendo caricias á la gallina.

Saguiri. *s.* Sien; cada una de las partes laterales de la frente, limitadas por la extremidad de la ceja, el nacimiento del pelo y las orejas.

Saguirihan. *adj.* Que tiene canas en las sienes.

Saguirit. *v.* Sonar una cosa que se frota, refriega ó lude una con otra.—*s.* Ruido de lo dicho.—*s. vid.* Saguiri.

Saguisi. *s.* Palma silvestre así llamada; su cogollo se usa como verdura.

Saguisión. *s.* Pez de mar así llamado; se come.

Saguit-lo. *s.* **(De tolo).** La tercera parte de una cosa.

Saguitsit. *s.* Ruido ó sonido que se hace con la boca, sin pronunciar palabra alguna, cuando se llama á uno.—*v.* Hacer con la boca dicho ruido ó sonido.

Sagul. *v.* Mezclar, incomporar una cosa con otra. Saguli niyo an bugas nga toonun sin lubi. Mezclad coco con el arroz que se ha de cocer.

Sagulay. *s.* Luto, signo exterior de pena y duelo en ropas, adornos y otros objetos, por la muerte de una persona.—*v.* Enlutar, cubrir de luto, llevar luto.

Saguli. *v.* Devolver, volver una cosa á la persona de quien se habia tomado.—*s.* Vuelta ó restitución de lo que se ha tomado.

Sagum. *v.* Recibir.

Sagunson. *v.* Frecuentar, repetir un acto á menudo.

Sagunsun. *adj.* Gangoso, que habla gangueando.

Sagurham. Sagurhum. *s.* Trabajo, pena, aflicción.—*adj.* Cosa áspera é incómoda.

Sagyad. (Suave la g). *s.* Fimbria, canto inferior de la vestidura talar, saya, pantalones, etc.—Hoja de planta que llega al suelo ó muy cerca.—Madero sobre el que descansa el tabique de tabla, etc., de un edificio.—*v.* Orlar, adornar un vestido con guarnición en el canto inferior.—Poner ó colocar el madero sobre el cual descansa el tabique de tabla, etc., de un edificio.

Sahá. *s.* Retoño, ó renuevo que brota de la raiz ó cepa de toda clase de plátanos y abacá.—*v.* Brotar ó nacer dicho retoño.

Saháan. *adj.* plátano ó abacá con retoños.

Sahad. *s.* Mitad de una cosa.—*v.* Dividir una cosa por la mitad.

Sahang. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.

Sahi. *v.* Exceder, ser una persona ó cosa más grande que otra con que se compara en alguna línea; sobrepujar. Nasahi man lá si Juan sin camaisug sa ira san magburugto. Excede Juan en bravura á sus hermanos. Nasahi mán lá ini nga cahuy sin cadaco san iba. Excede este árbol en grandor á los otros.

Sahid. *adj.* Todos.—*v.* Comprender, incluir á todos. Sahid an mga cabataan magáram. Todos los niños saben. Sasahirun co camo ngatanan sin hampac. Os azotaré á todos.

Sahó. *v.* Estimar, apreciar, querer á una persona.—Mimar, hacer caricias y halagos. Sinahóan co ini nga nga bata. Yo aprecio á este niño. Guinsahóan co si Juan, cay masinahóon siya sa acon. Yo estimo á Juan, porque él me aprecia.

Sahul. *adj.* Cosa barata ó de poco precio. -Cosa pobre, de poco valor.

Said. *v.* Perfeccionar, acabar enteramente una obra.

Sailo. *v.* Perdonar, remitir la culpa, injuria ú otra cosa.

Sain sain sin pagcarocatingug. *s.* Dejillo, dejo, modo particular de acentuar las palabras al hablar.

Sait. *adj.* Par, igual ó semejante.—*v.* Aparear ó estar las cosas pares, iguales ó semejantes.

Salá. *s.* Pecado, culpa, delito, crimen.—Defecto, falta, error, yerro, descuido, ofensa.—*v.* Pecar, quebrantar la ley de Dios; faltar uno á su obligación; errar, obrar con error; quebrantar, infringir, violar un mandato, etc.—No acertar el tiro, el golpe, la vocación, etc.—Hacer mal una cosa; equivocarse, hacer, tener ó tomar una cosa por otra.—Cometer, caer, incurrir en alguna culpa, yerro, falta, etc. Diri ná sadang maisip an mga salá co. No pueden ya contarse mis pecados. Daco gud an imo salá. Grande es tu pecado. Nacasalá aco sa Dios. He pecado contra Dios. Uaray aco pacasála. No he

pecado. Totolo an hinsal-an co. He pecado con tres.

Salaag. *v.* Extraviarse; andar errante de una parte á otra, sin tener asiento en lugar alguno.—*adj.* Errante, extraviado.

Saláan. *adj.* Pecador, que tiene culpa ó ha cometido algún delito.

Salabat. *v.* Socorrer, amparar, ayudar, favorecer.

Salabay. *v.* Tirar ó arrojar lanza ú otra cosa para herir.—Herir arrojando la lanza, etc. Salabaya an babuy. Hiere al puerco. Sinalabay co an bactin. Arrojé mi lanza al puerco.

Salabay. *s.* Animal marino, que boya en la mar, y en los ríos cerca de la mar; agua mala ó especie de zoófito, casi trasparente, de consistencia gelatinosa, con barbas ó especie de brazos largos, y con un agujero ó boca en medio. Dicho animal es venenoso, causa gran picazón y escozor, y levanta grandes ronchas ó cardenales en la parte del cuerpo que toca.

Salac. *s.* Árbol así llamado.—Pájaro así llamado.

Salacay. *v.* Embarcar.—Abordar, entrar, saltar ó ir al abordaje.—Saltar ó entrar en la embarcación.

Salácot. *v.* Mezclar, unir ó incorporar una cosa con otra, como carne y pescado, agua y vino, etc.

Salad. *s.* Fondo de río, mar ó laguna, ó de hoyo, etc.—*v.* Llegar al fondo lo que se hunde; dar en el fondo, como harigue etc., que se mete en en el hoyo.

Saladang. *s.* Parrilla; instrumento de hierro en figura de rejilla, con pies, que sirve para asar ó tostar.—Especie de parrilla hecha de caña, palma brava partida, etc., para calentar ó poner al humo alguna cosa.—*v.* Hacer dicha parrilla.

Salado. *v.* Mezclar una cosa con otra, revolviéndola.

Salad salad. *v.* Alternar, sucederse unas cosas á otras repetidamente, como los días claros con los lluviosos, el calor con el frío, la buena cosecha con la mala, etc. —Poner ó colocar un madero grueso y otro delgado, una nipa seca y otra verde, etc.—Entrelazar, enlazar, entretejer una cosa con otra.

Salag. *s.* Nido de ave, ratón, sabandija.—*v.* Nidificar, hacer nidos las aves, ratones ó sabandijas.

Salag. *v.* Apuntalar, poner puntales á una cosa para que no caiga ó se incline.

Salág. *v.* Pasar ó ir embarcado por entre islotes ó manglares.

Salag salag. *s.* Nido pequeño.—Planta así llamada, coloquintida.

Salágan. *s.* Canal estrecho de poco fondo, entre islotes ó manglares.

Salaid. *s.* Diente de arpón.

Salait. *s.* Punta ó diente de arpón, anzuelo, etc.—*v.* Hacer dicha punta ó diente en el arpón, etc.

Salama. *v.* Desconvenir, desconcertar, deshacer lo hecho.

Salamat. *s.* Gracias.—*v.* Dar las gracias por cualquier beneficio, favor ó atención que se nos dispensa.

Salambao. *v.* Tirar ó echar hacia arriba alguna cosa, como cuartas, piedras, etc. Salambaua dao an cuarta cay sasalohun co. Echa hacia arriba las cuartas, que yo las recibiré en mis manos. Iguinsalambao san bata an bato. El niño echó hacia arriba la piedra.

Salami. *v.* Coger lo que á uno le tira otro para que lo reciba en los manos.

Salaming. *s.* Vidrio, substancia fusible á alta temperatura, insoluble en el agua, dura, quebradiza y trasparente, formada por la fusión de los salicilatos de potasa ó sosa con alguno de los salicilatos de cal, magnesia, barita, alúmina, hierro ó cinc.—Cristal ó vidrio incoloro y muy trasparente, que resulta de la mezcla y fusión de arena silícea con potasa y minio.—Espejo, plancha de cristal azogada por la parte posterior para que se reflejen y se representen en él los objetos que tenga delante.—*v.* Mirarse uno al espejo.

Salampati. *s.* Paloma silvestre así llamada.

Salampay. *v.* Cubrir, ocultar y tapar una cosa con otra.

Salan. *s.* Barniz, disolución de una ó más substancias resinosas en un líquido que al aire se volatiliza ó se deseca. Con ella se da á las pinturas, maderas y otras cosas, con objeto de preservarlas de la acción de la atmósfera, del polvo, etc., y para que adquieran lustre.—*v.* Barnizar, dar barniz.

Salana. *s.* Rama, vástago de camote, calabaza, etc., que crece y se extiende por el suelo.—*v.* Crecer y extenderse dicha rama ó vástago. Nananalana ná an camote nga iguinlomong co. Ya crece y se extiende por el suelo el camote que yo he plantado.

Salanao. *s.* Tiempo inmediato ó conclusión de la siega ó recolección de los frutos; conclusión de los vientos en sus estaciones.

Salanao. *s.* Trampa hecha de bejuco para coger peces.

Salanap. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos y á veces las poblaciones.

Salang. *v.* Estorbar, impedir, embarazar que se ejecute una cosa. Ayao aco pagsalanga san pagbuhat co cay dadabalun co icao. No me estorbes en mi trabajo porque te zurraré.

Salañgisag. *v.* Hablar á troche y moche, sin orden ó disparatadamante.—Desentonar, salir del tono y punto que compete.

Salañgisan. *v.* Alborotar, hacer bulla ó ruido una ó más personas.

Salao. *v.* Evitar, huir de incurrir en algo. Pagsalao ca san pacasalá. Evita el pecar. —*s.* Amor, cariño.—Masalauon.—*adj.* Cariñoso, amoroso.

Salap. *v.* Caer en una cosa ó venir en conocimiento de ella.—Estar uno en lo que hace ó dice.—Equivocarse, errar.—*s.* Error, equivocación.

Salapad. *s.* Mantequillas del puerco.

Salapi. *s.* Plata, metal blanco, sonoro y dúctil, el más precioso después del oro y del platino.—Dinero, moneda corriente. —Usa ca salapi. Moneda de cuatro reales fuertes.—Tolo ca salapi. Doce reales fuertes, ó sea peso y medio.—Uaray aco salapi. No tengo dinero.

Salapían. *adj.* Rico, acaudalado, adinerado, que tiene mucho dinero, opulento, potentado.

Salapianun. *adj.* Rico, opulento, potentado, acaudalado, adinerado, que tiene mucho dinero.

Salapiao. *v.* Llevar alguna cosa en los brazos abiertos ó extendidos.

Salapid. *v.* Trenzar, enlazar, entretejer, hacer trenzas.—*s.* Trenza, enlace, unión de tres ó más ramales entretejidos.—*v.* Tartamudear, balbucir, trabarse la lengua.

Salaposap. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos y á veces las poblaciones.

Salarac. (En otras partes dicen *Salarag*). *s.* Dos ó más cañas ó maderos amarrados por un extremo para levantar harigues, etc.—*v.* Levantar harigues con lo dicho.

Salasa. *s.* Rajas de caña ó palma brava que usa el bisaya en el piso de su casa.

Salatan. *s.* Sur, punto cardinal del horizonte, diametralmente opuesto al Norte. —Mediodía, respecto del hemisferio septentrional.—Viento que sopla del sur. Salatan an hangin. Es sur el viento. An dapit sa casalatanan. Lo que cae ó mira al sur.

Salauad. *v.* Poner, echar ó colocar una cosa en lugar alto.—Poner, echar una cosa sobre alguna parte.—Elevar al superior alguna queja, instancia ó súplica. Isinilauad co an acon bado sa ibabao. He puesto mi camisa arriba. Macuri an hinmumutañgan san sacayán, cay iguinsalauad san cabatoan. La embarcación se halla en posición peligrosa, porque ha sido echada sobre las piedras. Igsasalauad co ini san labao nga ponoan. Elevaré esto al superior.

Salay. *v.* Ponerse de codos ó con los brazos sobre mesa, silla, ete.

Sal-ay. *v.* Colgar ó poner al sol ó viento alguna cosa suspendida en otra.—Quedar árbol, caña ú otra cosa, que se corta, suspendida en alguna rama.—Poner alguna cosa sobre viga, madero atravesado, diván, etc., etc. Sal-ayan mo an acon bado nga maholos basi magmara. Cuelga mi camisa mojada para que se seque.

Sal-ayan. *s.* Viga ó madero grande que atraviesa el edificio.

Salaysay. *s.* Colgar alguna cosa para que se seque.

Salaysayan. *s.* Viga ó madero atravesado para colgar en él alguna cosa.

Saliab. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos y á veces las poblaciones. Sinaliaban sin tubig an bug-os nga tuna. Toda la tierra está cubierta de agua.—También se dice—*sinal-abian.*

Saliabut. *v.* Procurar, hacer diligencias ó esfuerzos para conseguir llegar pronto á un paraje.

Saliang. *s.* Lazo para coger ó cazar animales.

Saliat. *v.* Trabajar ó hacer alguna cosa á ratos perdidos; de rato en rato.

Saliat. *v.* Coger ó tomar instrumento ajeno y trabajar con él hasta que lo pida ó reclame el dueño.—Mudar ó dejar la obra que se está haciendo y trabajar en su lugar otra.—Entremeterse, meterse uno donde no le llaman, ó mezclarse en lo que no le toca.

Salibod. *v.* Rodear, dar vuelta, andar embarcado alrededor de una isla para resguardarse del viento, etc.

Salibong. *v.* Resguardarse del viento.—*s.* Paraje ó sitio resguardado del viento.

Salibotbot. *s.* Arbusto así llamado; es medicinal.

Salic. *v.* Aspar, hacer madeja el hilo en el aspa.—Recoger cuerda, cordel, etc.

Salicamo. *v.* Apresurarse, acelerarse, darse prisa. Nagsasalicamo cami sin pagmala-

guican cay maopay an tiempo. Nos apresuramos por salir porque está bueno el tiempo. Pinapagsalicamo co siya pagcanhi. Le he dicho que se apresurase por venir.
Salican. *s.* Aspa, conjunto de dos palos atravesados el uno sobre el otro, de modo que forman la figura de una X.—Instrumento que sirve para aspar el hilo y que por lo regular, se compone de un palo y de otros dos menos gruesos atravesados en los extremos de aquel con direccion opuesta entre sí.
Salicobcob. *s.* Trampa con varios lazos para cazar pájaros.
Salicse. *v.* Segar ó cortar hierba. Nagsasalicse sira sin banua. Están segando ó cortando hierba.
Salicsic. *s.* Pájaro así llamado; no se come.
Salicuaot. *v.* Oponerse, impedir una cosa.
Salicuaot. *adj.* Torpe, tardo y pesado en en hablar.
Salicuaot. *m. adv.* Al revés, al contrario.
Salidsid. *s.* Orilla. Didto co siya hiaguii sa salidsid san salug. Le encontré allá á la orilla del río.
Saliid. *v.* Acercarse el sol, luna, etc., á su ocaso.
Salili ó salele. *v.* Remudarse, suceder á uno en el oficio, hacer sus veces.
Salimbagat. *s.* Hierba larga así llamada; es medicinal.
Salimbogoc. (Salinbuguc). *s.* Murciélago bastante grande así llamado.
Salimbong. *v.* Engañar, producir ilusión. Ipapanalimbong nga lauas. Cuerpo fantástico.
Salimbotong. *v.* Comprar lo que se lleva á casa del comprador.
Salimbuag. *v.* Remudar, poner á una persona ó cosa en lugar de otra.
Salimburay. *v.* Revolotear, volar haciendo tornos ó giros.
Salimpuray. *v.* Revolotear, volar haciendo tornos ó giros.
Salimuhay. *v.* Rezongar, refunfuñar, hablar entre dientes, en manifestación de enojo ó desagrado.
Salin. *v.* Sobrar, quedar parte de una cosa, como comida sobrante, ó que se deja.—Uaray nahasalin nga loto. No ha sobrado morisqueta. Salini aco sin gutiay nga loto. Déjame un poco de morisqueta.
Salinbuguc. (Salimbogoc). *s.* Murciélago bastante grande así llamado.
Salingcapao. *v.* Fingir, simular, representar una cosa, fingiendo ó imitando lo que no es; obrar con hipocresía.
Salingud. *v.* Amparar, defender.—Escudarse, resguardarse, valerse uno de algún medio para evitar el peligro de que está amenazado.
Saling saguing. *s.* Planta así llamada; sus hojas se usan para teñir de negro.
Salingsing. (Saringsaring). *s.* Retoño, vástago ó tallo que echa de nuevo la planta.—Renuevo que echa el árbol después de podado ó cortado.—Pimpollo, pámpano de la vid.—*v.* Retoñar, volver á echar vástagos la planta.
Salinorug. *v.* Ensalzar, engrandecer, exaltar.—Alabar, elogiar.
Salinurang. *s.* Alacrán, animal de dos ó más pulgadas de largo, cuya cabeza forma con el cuerpo una sola pieza, y que tiene una cola muy movediza y armada en su extremidad de una punta corva, ó uña, con la cual, picando, introduce humor venenoso.
Salio. (Salyo). *v.* Perdonar, remitir la culpa, injuria ú otra cosa. Pasalioa aco, Guinoo. Perdóname, Señor.
Salio. *v.* Remudar, poner una persona en lugar de otra. Pagsalio camo ngan si Pedro sin pagdara siton. Remudaos tú y Pedro para llevar éso.
Salipon. *v.* Ponerse delante y quitar la luz al que está haciendo ó quiere hacer alguna cosa.
Salipud. *v.* Resguardarse, defenderse, poniéndose al abrigo de algún sitio.—*s.* Lugar ó sitio resguardado del viento.
Saliput. *v.* Montar, doblar, pasar la embarcación por delante de un cabo, promontorio, punta, etc., y ponerse al otro lado.—Resguardarse, ponerse al abrigo de dichas puntas.
Salirab. (Salib). *v.* Escapar, huir el pájaro.
Saliro. *v.* Dar vueltas, como los que bailan.
Salirong. *v.* Refugiarse, ponerse á la sombra, al abrigo, etc.
Salisi. *v.* Cortar la maleza ó hierba, dando tajos con el instrumento.
Salit. *m. adv.* Por eso; así que.
Saliuan. *v.* Relevar, reemplazar, sustituir á una persona con otra en cualquier empleo, cargo ó comisión.—*s.* Relevo, reemplazo; sustituto; persona que hace las veces de otra en empleo, cargo ó servicio. Ini an masaliuan sa acon. Este es el que me releva. Sinaliuanan ná an hocom. Han relevado ya al juez.
Saliyon. *s.* Zanja, canal para conducir el agua á otro sitio.
Salnap. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos y á veces las poblaciones,

Salngan. *s.* Árbol grande y resinoso así llamado.

Salnop. *v.* Acercarse el sol, luna, etc., á su ocaso.

Saló. *v.* Recibir alguna cosa en los manos abiertas por arriba y unidas por abajo, en pañuelo, faldón de camisa, etc.

Saloay. *v.* Poner ó colocar una cosa sobre las piernas ó rodillas. Guinsasaloay co inin bata cay nagtitinangis. He puesto sobre mis rodillas este niño, porque llora.

Salom. *v.* Sumergirse en el agua y volver á salir.—Sumergir ó meter una cosa en el agua, y sacarla.

Saloma. *v.* Cantar los marineros, ó los remadores.

Saloma. *v.* Recibir alguna cosa en las manos.

Sal-ong. *v.* Ponerse ó llevar pendiente del cuello y por adorno cadena de oro, plata ú otra cosa.

Salong. *s.* Brea, sustancia resinosa de algunos árboles.—Hacha de brea envuelta en hojas de anájao, etc., para alumbrar. —*v.* Alumbrar con lo dicho.

Salop. *v.* Caer la cometa, que sirve de diversión á los muchachos, sobre alguna casa, árbol etc.

Saloro. *v.* Salir al encuentro de uno para recibirle.

Saloro. *v.* Poner ó tener uno sobre sus piernas ó rodillas alguna cosa. Guinsasaloro co inin bata cay nagtitinangis. Tengo sobre mis rodillas este niño porque no hace más que llorar.

Saloso. *v.* Quitar ó sacar la médula de la palma, que llaman bagsan.

Sal-ot. *v.* Meter tierra, basura, etc., en agujero, rendija, abertura, etc.

Salpong. *v.* Subir, trepar hasta lo más alto de alguna parte.—Subir el humo, polvo, etc., hacia las nubes ó muy alto. —Elevarse, subir ó llegar á la perfección, santidad, etc.

Salsag. *v.* Rajar, romper ó hender alguna cosa.

Salsal. *v.* Machacar, trabajar hierro y otros metales.—*v.* Dañarse, herirse con punta de hierro, etc.

Salsalun. *s.* Arma blanca ó instrumento cortante.

Salua. *v.* Rebosar, sobrar por haber llenado demasiado la medida.

Salub. *v.* Salir al encuentro ó recibir á alguna persona.

Salubong. *v. vid.* Salub.

Salucap. *v.* Plantar los vástagos ó puntas del camote.—Penetrar un arma oblicuamente en algún cuerpo.

Salucara. *s.* Comistrajo hecho de arroz tuba y azúcar, cocido todo en manteca ó aceite.

Salud. *v.* Recibir una cosa en las manos, sombrero, pañuelo, etc.—*s.* **(B)** Caña de unas tres varas de larga, poco más ó menos, que usan los bisayas para ir por agua.—**(C)** Gauay así llamado.

Salug. *s.* Río, corriente contínua de agua, más ó menos caudaloso, que desemboca en otro ó en la mar.—Piso, suelo de casa, iglesia, camarín, etc.—*v.* Poner piso en casa, etc. Maraut ná an salug sini nga balay. Está ya malo el piso de esta casa. Guilsal-gan nira sin baldosa an singbahan. Han puesto piso de baldosa en la iglesia.

Salugsog. *v.* Bajar ó subir el perro por la caña hendida y abierta, puesta desde el piso de la casa á tierra con este fin.

Salugsogan. *v.* Caña hendida y abrierta que ponen desde el piso de la casa á tierra, para que por ella suban y bajen los perros pequeños.

Salumbagat. *s.* Ciempiés colorado así llamado.—Planta del mismo nombre.

Salumsacom. *v.* Ensoberbecerse.—*adj.* Soberbio, altivo, orgulloso.

Salungasing. *s.* Gajo.—Espiga de palay con grano aún en la punta.—Gato montés así llamado.

Salupasap. *v.* Poner coco rallado en tinaja y llenarla de agua; echar agua en el coco rallado puesto en tinaja.

Salupsop. *v.* Filtrar, introducirse ó pasar un cuerpo líquido á través de otro sólido, rezumarse como jarra de Andújar ó alcarraza.

Saluquib. *adj.* Indeterminado, indeciso, perplejo, que no se determina á una cosa. Saluquibag nga tauo. Hombre indeciso.

Saluquigui. *s.* Arbusto así llamado; es medicinal.

Saluran. *s.* Ataud, caja mortuoria.—Cesto pequeño, ó cosa semejante para poner en él alguna cosa.—Receptáculo, cavidad que contiene ó puede contener alguna sustancia.—Recipiente, vaso para recoger algún líquido.—Canal de caña, ú otra materia que se pone en el ala del tejado para que reciba las aguas.

Salurarid. *s.* Yerba así llamada.

Salut sacit. *v.* Hablar sin orden ni concierto, á troche y moche.

Sama. *adj.* Semejante, parejo, semejado, que semeja una persona ó cosa.—Igual,

de la misma naturaleza, condición ó calidad que otra cosa.—*v*. Ser una cosa igual, semejante á otra.—Uaray sama. No tiene igual. Magsama gud sira. Son iguales. Diri samahan. No tiene con quien compararse, no tiene igual. Nainum aco sin gutiai cay paquigañgay co lá sa mña igsarama co. He bebido un poco, por conformarme con mis semejantes.

Samad. *v*. Herir, romper ó abrir las carnes del animal con un instrumeto, arma de fuego, etc.; lastimar ó hacer daño.—*s*. Herida, rotura hecha en las carnes con un instrumento, ó por efecto de fuerte choque con un cuerpo duro.—*adj*. Herido, Masasamad ca. Te vas á herir. Nasamad aco. Me he herido. Nasamad si Pedro. Se hirió Pedro. Nacasamad si Juan can Pío. Juan hirio á Pío. Halarum an samad. Es profunda la herida. Patáy ná an samad Murió ya el herido.

Samala. *s*. Ámbar, resina fósil, de color amarillo, claro oscuro, opaca ó trasparente, dura y quebradiza, que se encuentra en la mar. Ámbar gris, sustancia sólida, de color gris con venas amarillas y negras, que al calor se ablanda como la cera, y la cual se encuentra en masas pequeñas y rugosas, sobrenadando en el mar en la parte Norte ó Este de Sámar.

Samang samang. *v*. Hablar ó hacer alguna cosa sin orden, ni concierto, á troche y moche.

Sámar. *s*. Provincia de Sámar, isla montuosa, abundante en montes. Taga Sámar. Natural ó perteneciente, á Sámar.

Samay. *v*. Tejer, formar de varios colores con la trama y urdimbre, la tela en el telar. Bado nña sinamay. Camisa de varios colores.

Sambag. *v*. Concordar, convenir, ayudarse en algún pleito ó cuestión.

Sambao. *v*. Aumentar el precio á una cosa, dar ó pagar más por ella.

Sambay. *s*. Renombre, título; insignia.

Sambi. *v*. Añadir, aumentar á una cosa por uno de sus extremos. Sambihan ta inin balay. Aumentamos esta casa.—*s*. Amigo.—*v*. Contraer amistad.

Sambiñgay. *v*. Hablar por figuras, métaforas ó enigmáticamente.—*s*. Figura, metáfora, enigma, dicho ó conjunto de palabras de sentido artificiosamente encubierto, para que sea difícil entenderle ó interpretarle.

Sambog. *v*. Mezclar un líquido con otro.

Sambong. *v*. Entrar la espiga del cuchillo, etc., en el mango.—Meter la espiga del cuchillo, etc., en el mango.

Sambong. *adj*. Perfecto, acabado, cumplido en su línea.

Sambonot. *s*. Juego ó diversión de muchachos.—*v*. Divertirse los mismos.

Sambonot. *v*. Arrebatar alguna cosa cuando es poca cantidad, y no hay para todos. Guinsasambonot an isda sa mña pumapalit. Arrebátanse el pescado los compradores.

Sambuañgan. *s*. Tributo, ó sea, el cuartillo, que, además del peso, pagaban antiguamente los tributantes.

Sambud. *v*. Atar, amarrar dando vueltas con lo que se amarra.—Devanar, ovillar algodón, cordel, etc.—*s*. Aquello con que se amarra alguna cosa.

Sambulauan. *s*. Árbol así llamado.

Samco. *v*. Sospechar, dudar, recelar de una cosa.

Samcon. *v*. Concebir, estar, quedar, hallarse en cinta la mujer, ó preñada la hembra.

Samdong. *v*. Entrestecer, causar tristeza; ponerse triste y meláncolico.

Sami. *v*. Acordarse de alguna cosa. Isami mo aco cún mag ampo ca sa Dios. Acuérdate de mí cuando ruegues á Dios.

Samiang. *s*. Abundancia, copia, bastante cantidad.—*v*. Abundar, haber copia ó bastante cantidad de alguna cosa.

Sam-id. *v*. Afilar ó suavizar navaja, herramienta, etc.—Probar navaja, herramienta, etc., para saber si corta. Sam-iran dao an labaja sa imo panit. Prueba la navaja en tu cutis.

Samit. *v*. Tocar, tentar, palpar suavemente.—Llegar á una cosa con la mano, sin asirla.—Pasar cerca de uno aquello con que otro quiere pegarle. Nasina si Juan, cay samitan co siya san iya bado. Se incomodó Juan, porque toqué yo su camisa.

Samit samit. *v*. Tocar, tentar, palpar suavemente.—Llegar á una cosa con la mano, sin asirla.—Pasar cerca de uno aquello con que otro quiere pegarle. Guinhihisamit samitan dao aco san bastón san capitan san pag idadabal san acon. Pasaba cerca de mí el bastón del capitán cuando iba á pegarme.

Samoc. *s*. Alboroto, algarabía, confusión, desorden.—Asonada, motín, sedición.—*v*. Alborotar; amotinarse; haber desorden.—Perturbar, inquietar á uno.

Samon. *s*. Caracol de mar así llamado; se come.

Samuco. *v.* Acurrucarse, encogerse.
Samuro. *adj.* Abacá, ó tejido de abacá blanco para hacer camisa, etc.
Samut. *v.* Arreciar, apretar, aumentar, dar con fuerza.
Samuyo. *v.* Entristecerse, ponerse triste y melancólico.
Sampac. *v.* Topar, tropezar, chocar una cosa con otra.
Sampac. *v.* Herirse ó picarse uno impensadamente.
Sampad. *adv.* De ordinario, común, regularmente.
Sampaga. *s.* Violeta, sampaguita, planta cuya flor se parece al jazmín, y es muy olorosa y medicinal.
Samparac. *v.* Acometer á uno cuando está descuidado.
Samparay. *v.* Tambalear, menearse una cosa á uno y otro lado.
Sampán. *s.* Champán, embarcación china.
Sampay. *v.* Caer uno en el garlito, esperarle en algún sitio. Pasampayun ta siya dinhi. Esperémosle aquí.
Sampig. *v.* Arrojar, echar la mar alguna cosa á la playa ó sobre piedras.—*adj.* Cosa arrojada por la mar á la playa sobre piedras.—*adj. despect.* Advenedizo y como arrojado. An acon sacayán iguinsampig sa baybay. Mi embarcación ha sido arrojada á la playa. Baga icao usa nga sampig. Tú eres un advenedizo.
Sampil. *adj.* Baldado, imposibilitado, paralítico.
Sampil nga tauo. *adj.* Persona llena de bubas, llagas ó enfermedades.
Sampila. *v.* Trepar, subir hacia arriba, agarrándose en alguna parte.
Sampila. *adj.* Tocones ó puntales cruzados unos con otros.
Sampiot. *v.* Portar ó andar arrogantemente.
Sampoc. *v.* Dar ó pegar con el puño ó mano cerrada. Nacaduha co siya sampoca. Dos veces le pegué.
Sampolong. *v.* Coger, agarrar á uno por el cabello.
Sampong. *v.* Subir, trepar hasta la parte más alta de alguna cosa.—Terminar, llegar al fin ó término de alguna cosa.—Acabar, poner ó dar fin á una cosa, terminarla, concluirla.—Conseguir.
Sampongan. *s.* Fin, remate, término ó conclusión de alguna cosa.
Sampongan. *adj.* Lo que falta para el complemento, remate ó conclusión de alguna cosa.
Sampud. *v.* Emplastar, poner emplastos.—*s.* Emplasto, medicamento externo, sólido, glutinoso ó confeccionado de hierbas; se ablanda por el calor; se adhiere á la parte del cuerpo sobre la cual se aplica.
Sampud. *v.* Chapurrar, mezclar un licor con otro.
Sampud. *v.* Aporrear, dar golpe con palo ú otra cosa.
Samput. *adj.* Cosa llena, plagada.—*v.* Plagar, llenar á uno de una cosa nociva. *adj.* Camino trillado, por donde se transita habitualmente de un punto á otro. Samput aco sin mga casaquitan. Estoy lleno de enfermedades. Samput nga dalan. Camino trillado.
Samsam. *v.* Mascar, masticar, partir y desmenuzar el manjar con la dentadura.—Mascar tabaco, buyo, etc.
San. *art.* de *genit., acus.* y *ablat.* de nombres sustantivos y adjetivos. Nacaquita cami sa dalan san calo san imo bata. Hemos visto en el camino el sombrero de tu niño. Si José iguinbotong san iya mga bugto. José fué vendido por sus hermanos. Ini nga mga tauo macacagasoy san camatuoran. Esta gente dirá la verdad. Naghahatag aco sa imo sin casayoran tungud san calero, nga uaray ná, cay naobus cacolop an apog. Te doy parte en cuanto al calero, que ya se ha concluido, porque se acabó la cal ayer tarde.

El artículo *san* se usa algunas veces en lugar del artículo *an* de nominativo, así como el artículo *an* se usa también algunas veces en lugar del artículo *san* ó *sa*. ¿Ano bá an pagsicuaya mo sa acon, ngan *san* diri mo mabatii san acon mga paquimaluoy? ¿Por qué me repeles, y no oyes mis súplicas? Guinpandugan co siya ngan *san* iya mga anac. He puesto preso á él y á sus hijos.—Naglibac aco *an* acon igcasitauo. He murmurado de mi prójimo.
San. *prep.* Á. Guintutdoan aco niya *san* pagbasa. Me enseñó *á* leer. Magpipirma aco onina *san* gabí. Firmaré luego *á* la noche.
San. *adv. t.* Cuando. *San* pagsaca co sa acon balay, nacada pa siya. Cuando yo subí á mi casa, estaba él todavía. *San* pagdatong nira sa Manila. Cuando llegaron ellos á Manila.
Saná. Se usa en lugar del *genit., dat., acus.* y *ablat.* del pronombre *Ito* ó *iton.* Ese, esa, eso.
Sana sana. *v.* Proveer, preparar, disponer, aparejar, prevenir las cosas necesarias para un fin.

Sanag. *s.* Luz, claridad, resplandor.—*v.* Resplandecer, brillar, lucir una cosa.—*adj.* Cosa clara, brillante, resplandeciente.

Sanao. *s.* Caldo.—*adj.* Cosa caldosa, que tiene caldo.—*s.* Salmuera, agua cargada de sal.—*v.* Tener caldo ó salmuera alguna cosa.

Sanap. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos y á veces las poblaciones. Sinanapan an bug os nga tuna. Se cubrió de agua toda la tierra.

Sanat. *v.* Gastarse, consumirse alguna cosa.

Sanay. *v.* Correr, caminar con velocidad y á la par.—Arrastrar una cosa por el suelo.

Sanay. *v.* Multiplicarse, aumentarse, crecer alguna cosa al igual.

Sancayap. *s.* Crustáceo así llamado; se come.

Sanco. *v.* Embarazar, impedir una cosa; poner la mano en la cara ó sobre la frente, como el que está pensativo.

Sancol. *v.* Conseguir alguna cosa.—Llegar á un punto ó término, sin poder pasar ó seguir adelante ó más arriba.

Sandatan. *s.* Pez así llamado; se come.

Sanday. *v.* Desafiar, provocar, excitar, incitar á uno para que ejecute una cosa. Sinandayan cami. Hemos sido desafiados.

Sandig. *v.* Reclinarse, arrimarse á alguna parte.—Poner tabla ú otra cosa arrimada á la pared, etc., de modo que un extremo ó punta descanse sobre la pared y el otro en el suelo.

Sandig. *s.* Pez así llamado; se come.

Sandigan. *s.* Reclinatorio, cualquiera cosa acomodada y dispuesta para reclinarse.—Apoyo para acostarse ó descansar sobre él.—Respaldo de silla, banco, etc.

Sandil. *adj.* Bastardo, espurio, nacido de unión ilícita.

Sando. *v.* Alternar, remudarse, sustituirse, reemplazarse unas cosas á otras.

Sando. *v.* Pedir prestado dinero ú otra cosa.—Dar prestado.

Sandoc. *s.* Cuchara grande.—*v.* Coger ó sacar alguna cosa con dicha cuchara.

Sandugo. *v.* Beber mútuamente uno sangre de otro en señal de amistad, sangrándose antes y recogiendo la sangre en algún vaso.—*s.* Amigo, compañero.

Sanga. *s.* Rama, vástago ó vara que brota del tallo principal de la planta ó árbol. Rama de la cuerna del ciervo.—*v.* Echar ramas los árboles ó plantas —Renovar el ciervo la cuerna ó tener ya ramas.

Sangaan. *adj.* Ramoso, que tiene ramas.

Sangag. *v.* Mezclar un metal con otro al derretirlo.

Sangahan. *adj.* **(De Sanga).** Ramoso, que tiene muchas ramas.

Sangal. *v.* Abarrotar, apretar ó fortalecer con abarrotes alguna cosa.—Abarrotar, apretar, asegurar la estiva, llenando sus huecos con abarrotes.—*v.* Abarrote, fardo pequeño ó cualquiera otra cosa que sirve para abarrotar.—*v.* Amordazar, poner freno ó mordaza.—*s.* Mordaza, instrumento que se pone en la boca para impedir el hablar, etc.

Sangal. *v.* Dar de comer uno con su mano á otro.

Sangal. *s.* Puerco del contrato del futuro matrimonio. (El padre ó mayores del novio van á la casa de los padres ó mayores de la novia, piden la mano de ésta, y si ella y sus padres aceptan, matan los padres del novio un puerco en señal de haber sido aceptada su pretensión.) En otras partes dicen—paghigot sin polong: quiere decir, coger por la palabra.

Sanga sanga. *s.* Rama pequeña.—*v.* Echar los árboles ó plantas varias ramas.—*s.* Ramas de la cuerna del ciervo.—*v.* Tener varias ramas la cuerna del ciervo.

Sangat. *s.* Peñasco, piedra grande y elevada.

Sang-at. *v.* Enredarse una cosa con otra y quedar suspendida en el aire.—Quedar una cosa enredada, suspendida ó colgando de alguna parte.—Poner, colocar, asentar una cosa sobre otra. Isang-at ná niyo iton cahuy. Colocad ya ese madero. Nahasang siya sin sanga sin cahuy. Quedó él colgado de la rama de un árbol.

Sangay. *s.* Tocayo, tocaya; respecto de una persona, otra que tiene su mismo nombre. Sangay, cadi ca. Tocayo, ven acá. Sangay co nga Santos. Santo de mi nombre.

Sangbay. *s.* Renombre, epíteto de gloria ó fama que adquiere uno por sus hechos gloriosos, ó por haber dado muestras señaladas de ciencia y talento; fama y celebridad, buena ó mala.—Mote, apodo ó nombre postizo.

Sangbud. *v.* Amarrar, dando vueltas con lo que se amarra.—Devanar, arrollar hilo ú otra cosa en ovillo ó carrete.—*adj.* Aquello con que se amarra dando vueltas.

Sangburan. *s.* Especie de carrete que sirve para arrollar en él hilo ú otra cosa.

Sangbut. *v.* Sazonarse, estar las cosas en el punto y madurez que deben tener.

Sangca. *v.* Poner vaso ú otra cosa en un plato.

Sangcad. *s.* Anchura de una pieza de tela. —Pieza de tela ancha.

Sangcad. *v.* Proveer, suministrar ó facilitar lo necesario ó conveniente para un fin.

Sangcap. *v.* Proveerse, prevenir, juntar ó tener preparadas las cosas necesarias para un fin.—*adj.* Prevenido, provisto, preparado con las cosas necesarias.—*v.* Estar una cosa justa, cumplida, cabal.—*s.* Utensilio, lo que sirve para el uso manual y frecuente. Pasangcap quitá n̄ga daan sin m̄ga hin̄ganiban sa pag auayan. Proveámonos de antemano con armas para la guerra. Guinsangcap co na an n̄gatanan n̄ga m̄ga quinahanglan sa pagcabalay. He preparado ya todas las cosas necesarias para la casa. Diri pá ini n̄ga bata sangcap sin buot. Este niño no tiene todavía juicio.

Sangcay. *s.* Amigo, amiga, que tiene amistad.—*v.* Amistar, unir en amistad.

Sangcayaun. *adj.* Que tiene amigos.

Sangco. *v.* Unir bien al techar los extremos de una nipa.

Sangco. *v.* Pegar, tropezar, dar ó tocar una cosa con otra, como cuando estando aserrando, da ó tropieza la sierra contra alguna parte.

Sangcul. *v.* Preparar, disponer, prevenir, tener á punto, dispuesta ó aparejada una cosa.

Sangdal. *v.* Acometer, embestir, venir con ímpetu sobre una persona ó cosa para apoderarse de ella ó causarle daño.

Sangdao. *v.* Dejar de producir ó dar fruto el árbol ó planta, tuba el coco, etc., por efecto de un baguio, mucho calor, etc.

Sangga. *v.* Poner vaso ú otra cosa en plato.—*s.* Plato donde se pone vaso ú otra cosa.

Sangga. *v.* Pedir uno que otro le acompañe en el juego ó en otra cosa y haga sus veces.—*s.* Ayuda ó compañero en el juego ó en otra cosa.

Sanggaan. *adj.* Vaso ú otra cosa que se pone sobre plato, bandeja, etc.

Sanggot. *v.* Recortar el tallo ó guía de la fructificación del coco, para que destile la tuba.—Recoger ó sacar dicha tuba.

Sanggotan. *s.* Coco destinado para sacarle la tuba.—Caña que ponen para que reciba la tuba que destila el coco.

Sanggui. *v.* Quitar, romper rama de árbol, hoja de planta, etc.

Sanghid. *v.* Ensayar, probar el oro y otros metales en la piedra de toque.—Tocar, tentar á uno.—Picar animal ponzoñoso. Sanghiri dao iton bulauan. Prueba ese oro en la piedra de toque. Sanghiri dao aco liuat. Tiéntame otra vez. Nahasanghid si Juan san basul. El insecto basul picó á Juan.

Sanghiran. *s.* Piedra de toque, dura, de color obscuro, de grano fino y que no pueda ser atacada por los ácidos; cualidades que la hacen apropósito para el ensayo de los metales.

Sanghuli. *v.* Vender carne.-Comprar carne.

Sanghulian. *s.* Carne que está de venta.

San̄gi. *v.* Quitar, romper rama de árbol, hoja de planta, etc. Panan̄gi camo siton tabaco. Quitad las hojas á ese tabaco.

San̄gia. *v.* Varar, encallar la embarcación en la arena, en las piedras ó en la costa.

San̄gid. *v.* Pasar rozando ó cerca una cosa de otra. Hinsan̄giran aco san ponglo. Pasó rozando ó cerca de mí la bala.

San̄gig. *s.* Planta así llamada; sus hojas se usan para aderezar la comida.

San̄gil. *v.* Pretextar, excusarse, valerse de un pretexto, disculparse.

San̄git. *v.* Enredarse una cosa en otra; tropezar ó ser impedida una cosa por otra, estorbando que pase adelante.

Sanglad. *v.* Varar, encallar embarcación en la arena, en las piedras ó en la costa.

Sanglag. *v.* Tostar arroz, café, cacao, etc., poniéndolo á la lumbre en un carajay ú otra cosa, para que lentamente se introduzca en ello el calor y se vaya desecando, sin quemarse, hasta que esté en su punto.

Sanglagun ná an hunay. Palay ya maduro, y tierno todavía el grano.

San̄glit. *v.* Comparar, cotejar, confrontar, parangonar, hacer comparación de una cosa con otra.—Parangón, comparación ó semejanza. Igpapananglit co ini sa usa n̄ga bucad n̄ga mahamut. Comparaié esto á una flor olorosa. Uaray sanglit. No tiene comparación. Matahúm n̄ga uaray sanglit. Precioso, sin igual.

San̄glit. *loc.* Pues que, porque, por lo tanto. Sanglit pa dao cay maopay siya canhi. Por lo tanto, no ha venido.

Sanglitan. *adj.* Célebre, famoso, ejemplar, que da buen ejemplo, y como tal, digno de ser propuesto por dechado.

Sanglitanan. *adj.* Célebre, famoso, ejemplar, que da buen ejemplo, y como tal, digno de ser propuesto por dechado.

San̄goal. *v.* Hablar con la boca llena de comida.

San̄gol. *v.* Estar ó quedar una cosa im-

pedida por otra, que la estorba pasar adelante ó retroceder; impedir, estorbar ó embarazar.

Sañgol. (Pasañgol). *v.* Enrayar ó sujetar las ruedas de un carro ú otra cosa, por los rayos para que, no rodando, dificulte el movimiento de aquel, sobre todo, al bajar las cuestas.

Sañgolo. *v.* Poner ó echar el brazo sobre el cuello ú hombros de uno.

Sañgon. *v.* Arreglar, aliñar, componer.

Sañgot. *v.* Enredarse una cosa en otra y quedar suspendida en el aire.—Quedar una cosa enredada, suspendida ó colgando de alguna parte.

Sañgot. *v.* Trabar, prender, agarrar ó asir una cosa. Sinañgot an sinipit. Está agarrada el ancla.

Sangpad. *s.* Extremidades ó puntas del mortero donde pilan el palay.

Sangpit. *v.* Llamar, dar voces á uno, ó hacer ademanes para que venga ó para advertirle una cosa. Nasasangpit ca, sinasangpit ca san capitan. Te llama el capitán. Sangpita si Juan. Llama á Juan.

Sangpot. *v.* Conseguir, alcanzar, obtener, lograr lo que se pretende ó desea.

Sangpot. *v.* Confiar, encargar ó poner al cuidado de uno algún negocio ú otra cosa.

Sangpud. *v.* Emplastar, poner emplastos.—*s.* Emplasto, medicamento externo, sólido, glutinoso, ó de hierbas ú hojas, que se ablanda por el calor y se adhiere á la parte del cuerpo sobre la cual se aplica.

Sangpud. *s.* Extremidades ó puntas del mortero donde pilan el palay.—Extremidades ó puntas de los balotos en la proa y popa.

Sangpung. *v.* Llegar, arribar de un sitio ó paraje á otro.—Llegar, tocar, alcanzar una cosa.

Sangqui. *s.* Clavo de china, de olor aromático y agradable, y sabor acre y picante; es medicinal, y se usa como especia en diferentes condimentos.

Sangsang. *v.* Herir, romper ó abrir la carne del cuerpo con un instrumento, etc.

Sangsang. *v.* Mellar, embotarse punta de arma ú otro instrumento cortante. Nasangsang an bangcao san pagbono. Se melló la lanza al herir con ella.

Sanguat. *v.* Acontecer, acaecer, sobrevenir, suceder, efectuarse un hecho.—Levantar falso testimonio, atribuir, imputar maliciosamente una cosa falsa. Imo aco hinsanguatan. Me has levantado falso testimonio.

Sañgud. *s.* Carbunclo, carbúnculo, rubí ó piedra preciosa, que, dicen los bisayas, se cría en la cabeza de algunas culebras y otros animales.—Sinasaguran. Quien ha encontrado ó lleva dicha piedra.—*s.* Fortuna, suerte, dicha. Sañgud co ini. Fortuna mia es ésta.

Sañgug. *v.* Oler mal una cosa. Masañgug ná ini. Ya huele mal ésto.

Sañguran. *adj.* Afortunado, que tiene fortuna ó buena suerte. Sañguran ca bayá. Eres afortunado.

Sanguyao. *v.* Publicar, hacer notaria ó patente una cosa.—*adj.* Célebre, famoso, que tiene fama, nombre, en la acepción común. Nanug-an sira, ñga tinatañgisan nira an sangyao ñga Magtoroon, ñga guinpátay san mñga judio. Confesaron ellos, que lloraban por el célebre Maestro, á quien habían dado muerte los judíos.

Sangyao. (Suave la g). *s. vid.* Saguiao.

Sanhi. *adv.* Tiempo ha, hace ya tiempo.

Sanib. *v.* Unir, juntar bien una cosa con otra.

Sanibog. *v.* Resguardarse uno del viento.

Sanibong. *v.* Resguardarse uno del viento.

Sanica. *s.* Canastillo, canasto pequeño.

Sanicad. *v.* Ladera de un monte. Tican san mñga sanicad san buquid sa sinirañgan. Desde las laderas del monte que da al Oriente.

Saniol. *adj.* Cosa difícil de tragar. ¡Camasaniol sini ñga loto! ¡Qué difícil es de tragar esta morisqueta!

Sanip. *s.* Precio ó gratificación que los bisayas daban antiguamente al que había recogido algun esclavo y le entregaba á su dueño.

San-ó? *adv. t.* (Se usa en sentido interrogativo). ¿Cuándo? ¿San-ó ca, cacanhi? ¿Cuándo vendrás?

San-o. *adv. t.* Luego, después, entonces. Tumana anay iton, ñgan san-o ca cadto. Cumple antes eso, y entonces irás. Cuhaa anay an hugao, ñgan san-o mo baira an tiguib. Quita antes la suciedad, y luego afila el escoplo.

Sanoc. *adj.* Cosa espesa ó crasa.

Sanong. *v.* Repercutir, resonar, hacer sonido por repercusión.—Remedar ó repetir lo que otro ú otros hablan.

Sanopot. *adj.* Cosa espesa, densa.

Sanot. *s.* Caedura, ó sea lo que en los telares se desperdicia ó cae de los materiales que se tejen.—Hebra ó membrana de la corteza del malobago ú otra cosa.

Sanot sanot. *s.* Hebra de carne; repelo que coge la pluma.

Sansan. *v.* Apretar, comprimir una cosa; unir bien las tablas, cañas de piso, etc.
Sansan. *v.* **(C)** Tentar ó buscar en el agua alguna cosa con los pies.
Santarin. *v.* Volear, herir una cosa en el aire, darle impulso.—*s.* Voleo, golpe dado en el aire á una cosa.
Santic. *s.* Eslabón, hierro acerado con que se saca fuego de un pedernal.—Eslabón y pedernal para sacar fuego.
Santican. *s.* Piedra ó pedernal que da chispas, herido por el eslabón.
Santicon nga bato. *adj.* Piedra que da chispas, herida por el eslabón.
Santoc. *v.* Tocar, llamar ó dar golpes á la puerta para que el dueño de casa permita entrar, etc.
Santohanun. *adj.* Cosa santa; santo, conforme á la ley de Dios.
Santol. *s.* Árbol así llamado; su fruta se come.
Santop. *v.* Conseguir, alcanzar, obtener, lograr lo que se pretende ó desea.
Saob. *v.* Endemoniar, introducir los demonios en el cuerpo de una persona.—Sinasaoban. *p. p.* Endemoniado, poseido, poseso, que tiene los espíritus malignos dentro del cuerpo.
Saobay. *v.* Juntarse, unirse ó andar juntos.
Saod. *v.* Poner en público lo que se vende. —*adj.* Cosa de venta puesta en público.
Saol. *v.* Contradecir, decir lo contrario de lo que uno afirma. Diri aco masaol dimo. No te contradigo.
Saong. *adj.* Cosa cóncava; hueca ó vacìa por adentro.—*v.* Ahuecar, poner hueca ó cóncava alguna cosa.—Poner la mano ó manos formando cavidad ó hueco.
Saop. *v.* Endemoniar, introducir los demonios en el cuerpo de una persona.—Sinasaop. *p. p.* Endemoniado, poseido, poseso, que tiene los espíritus malignos dentro del cuerpo.
Sáo sáo. *v.* Mover, remover con la mano lo que se está lavando; lavar, limpiar en agua alguna cosa revolviéndola con la mano para quitarle la suciedad.
Saot. *v.* Guardar, poner ú ocultar una cosa en alguna parte.—Ocultarse, esconderse en alguna parte.
Saoy. *v.* Frecuentar, repetir un acto á menudo.—Concurrir con frecuencia á un lugar. Sumaoy ca sin pagcanhi. Ven con frecuencia.
Sapa. *s.* Arroyo, riachuelo, río pequeño y de poco caudal.
Sapá. *v.* Escarmentar, evitar el caer en adelante en peligros.
Sapá. *v.* Contradecir lo que uno dice.—Recusar, no querer admitir el consejo, etc.
Sapac. *v.* Predecir, adivinar, pronosticar, anunciar lo que ha de suceder.
Sapad. *s.* Redaño, prolongación del peritoneo, que cubre por delante los intestinos formando un extenso pliege adherido al estómago, al colón transverso y á otras vísceras, y suelto por abajo. Se acumula á veces en él gran cantidad de gordura.
Sapad. *s.* Hoja de libro.—Hojas ó mullido que se pone en un cesto ó cosa semejante que tiene ya palay ú otra cosa, para que lo que se echa de nuevo no se mezcle con lo que hay ya dentro.—*v.* Poner dichas hojas ó mullido en el sentido expresado.
Sapad. *s.* Gajo del racimo del plátano, etc. Usa ca sapad nga saguing. Un gajo de plátanos.
Sapad. *s.* Listón blanco, ó de otro color, que ponen las mujeres en la parte baja de la saya.
Sapad sapad. *adj.* Cosas juntas y puestas unas sobre otras.—*v.* Poner ó colocar las cosas juntas, unidas y unas sobre otras.
Sapal. *v.* Cortar árbol, arbusto ó planta á raiz de tierra.
Sapal. *s.* Orujo de la carne del coco, después de exprimida ó asoleada, y sacada toda la sustancia.
Sap-ang. *v.* Abrir las piernas ó ponerse con las piernas abiertas.
Sápao. *s.* Sitio ó playa que mira al Este. —*v.* Estar ó vivir en dicho sitio.
Sapao. *v.* Aforrar, poner forro á alguna cosa.—*s.* Aforro, forro, cubierta con que se reviste una cosa por la parte interior.
Sapáo. *v.* Adulterar, cometer adulterio.
Sapara. *adj.* Cosa áspera ó desapacible al gusto ó al tacto.
Sapa sapa. *s.* Arroyuelo, arroyo pequeño.
Sapat. *adj.* Viviente orgánico; que vive ó tiene vida.
Sapat. *adj* Corto de vista.—*v.* Tener la vista corta ú obscura. Sinasapatan aco. Tengo obscura la vista.
Sapay. *v.* Repugnar, resistir, contradecir.
Sapay. *v.* Verter, derramar, vaciar líquidos. —Salir de madre un río.
Sapayán. *s.* Inconveniente, impedimento, obstáculo que hay para hacer una cosa. —*loc.* ¡Qué importa! Uaráy sapayán. No hay inconveniente. ¡Ano in sapayán siton. ¡Qué importa eso!—Uaray co sa imo

sapayán, in dabalun ca niya. No tengo que ver contigo, si él te zurra.

Sapáyan. *s.* Viga que se pone sobre los pilares ó harigues de los edificios, y sobre la que descansan los quilos.—*v.* Poner ó colocar dicha viga.

Sapáyanun. *s.* Árbol ó madero, bueno para viga de un edificio.

Sapdoc. *v.* Arremeter, embestir, reñir las aves.—Asir, agarrar alguna cosa.—Caer en el lazo, ó en el garlito.

Sapdu. *v.* Caer en el lazo.

Sapguid. *v.* Rozar ó pasar una cosa rozando por alguna parte.—Pasar suavemente la mano por algún cuerpo.

Saphid. (Saphir). *v.* Rasar, igualar con el rasero las medidas de palay, trigo ú otras cosas.

Saphig. *v.* Allanar, poner llana ó igual la superficie de un terreno, suelo ú otra cualquiera cosa.—*s.* Rasero, instrumento de madero ó caña, que sirve para rasar las medidas de los áridos.—*v.* Rasar, igualar con el rasero las medidas del palay, trigo ú otras cosas.

Sapi. *v.* Dar ó pegar en parte dolorida del cuerpo, como herida, grano, etc.

Sapia. *adj.* Cosa cóncava, que tiene concavidad en medio, como plato, sartén, etc.

Sápiao. *s.* Jábega, red grande que se emplea en pescar.—*v.* Pescar en dicha red.

Sapid. *v.* Rasar, igualar con el rasero las medidas de palay, trigo y otras cosas.

Sapig. *v.* Rasar, igualar con el rasero las medidas de palay, trigo ú otras cosas.

Sapigad. *v.* Arrimarse, acercarse ó pasar cerca de algún sitio.—Rasar, pasar rozando ligeramente un cuerpo con otro. Nacasapigad aco sin maraut. Me acerqué á lo malo.

Sapigad. *v.* Guizgar, enguizgar, incitar, estimular.

Sapil. *s.* Afta, erupción ó úlcera pequeña, ordinariamente blanquizca, que se forma en la membrana mucosa de la boca ó en la del tubo digestivo.

Sapil. *v.* Rozar, pasar rozando ligeramente un cuerpo con otro.

Sapil. *v.* Tocar una cosa á otra, como un rosario á una reliquia, etc.—Acercar.

Sapilit. *v.* Pegar ó agarrar cosa pegajosa. —*adj.* Cosa conglutinosa, pegajosa, que con facilidad se pega.

Sapil sapil. *v.* Tocar una cosa, sin asirla, como cuando se persigue á uno muy de cerca, y no se consigue agarrarle.

Sapín. *s.* Zapato, calzado del pié, que, por encima, se hace ordinariamente de piel adobada de becerro, cabra, gamuza y otros cuadrúpedos menores, y de suela por debajo. Es de varias hechuras ó formas, como puntiagudo ó romo, y más ó menos escotado por el empeine.—*v.* Poner, ó llevar puestos los zapatos.

Sapinit. *s.* Enredadera espinosa así llamada.

Sapio. *s.* Cepillo; instrumento de carpintería, hecho de un zoquete de madera cuadrilongo, con cuatro esquinas y caras iguales; y en la que ha de ludir con la tabla ó madero que se labra, tiene una abertura estrecha y atravesada, y en ella embutido y sujeto con una caña, un hierro acerado con su corte muy sutil y que sobresale un poco, para raspar con él, limpiar y pulir la madera.—*v.* Cepillar, acepillar, labrar, dejar lisa con cepillo de carpintero la superficie de la madera.

Sapi pi. *v.* Llevar alguna cosa debajo del brazo.

Sapiring. *s.* Vello de las sienes.

Sapiro. *v.* Poner ramas espinosas en el cuerpo de los árboles ó palmas, para que no roben la fruta, etc.

Sapit. *v.* Acaecer, suceder, sobrevenir, efectuarse un hecho.

Sapit. *adj.* Cosa seguida, sin impedimento, estorbo ó embarazo.

Sapit. *prep.* Hacia.—*adv. l.* Cerca.—*adj.* Inmediato, contiguo, que sigue.

Sapito. *s.* Púas ó pinchos que pone el bisaya en el cuerpo del árbol ó palma, con las puntas hacia abajo.

Sapla. Quitar ó cortar los nudos á la caña.

Saplag. *v.* Encontrar, hallar, dar con una persona ó cosa sin buscarla. Naghisplag cami ngan si Juan dida sa guincabag tan san dalan. Nos encontramos con Juan ahí en la bocacalle, ó donde se unen los caminos.

Saplong. *v.* Cortar cosa que sobresale y ponerla igual, como las estacas de una cerca, etc.—Cortar la punta de la oreja del animal.—Desnarigar, quitar á uno las narices.

Saplud. *adj.* Cosa áspera, desabrida ó desapacible al gusto.

Sapnay. *v.* Tocar la barba del niño, acariciándole.—Recibir alguna cosa en las manos, tener ó llevar á uno en las manos.

Sapnay. *adj.* Animal que tiene listas en el pelo, de diferente color que en lo restante del cuerpo.

Sapnó. *v.* Tener al niño con las manos y sobre las piernas.

Sapnot. *adj.* Cosa áspera, desigual.—*v.*

Impedir, haber algún embarazo, como la rodaja de motón, etc., que no vira, por tener algún estorbo.

Sapo. *v.* Cortar árbol ó planta á raiz de tierra. Opaya an pagsapo siton cahuy. Corta bien ese árbol á raiz de tierra.

Sapo. *v.* Prohibir á uno que siga en la ejecución de una cosa.

Sapo. *v.* Perturbar, trastornar el orden ó concierto, quietud ó sosiego de una cosa. Nasasapo an acon huna huna. Mi mente está perturbada.

Sapo. Recoger el palay que salta cuando se está pilando, y volverlo al mortero.

Sapoc. *s.* Zurrapa, brizna, pelillo ó sedimento que se halla en los licores que poco á poco se van sentado.—*v.* Tener zurrapas el agua ó licores.

Sapod. *v.* Recoger alguna cosa que lleva la corriente. Guinsapud co an iguinaanud nga cahuy. He recogido el madero que llevaba la corriente.

Sapolong. *v.* Coger, agarrar á uno por el cabello.

Sapong. *v.* Añadir, aumentar á lo que falta alguna cosa.

Sapoti. *s.* Instrumento de madera con cuatro ó mas canales en la parte de afuera; se usa para que los ramales del cordel salgan bien retorcidos y ajustados.

Sap-sap. *s.* Pez pequeño así llamado.—*v.* Pescar ó coger dicho pez.

Sapua. *v.* Sobresalir ó verse la raiz del palauán ó gauay, sobre la superficie de la tierra.

Sapua. *s.* Caerse las hojas ó pencas de las palmas.—*adj.* Palma á que se le caen las hojas ó pencas.

Sapul. *v.* Adquirir, conseguir, alcanzar alguna cosa, heredarla ó hacerse dueño de ella.—Merecer, lograr ó conseguir algún beneficio.

Saput. *s.* Mortaja, vestidura, sábana, ú otra cosa en que se envuelve el cadáver para el sepulcro.—*v.* Amortajar, poner la mortaja al difunto.

Saqui. *v.* Cortar árbol ó planta á raiz de tierra, cortar una cosa á raiz.

Saquiang. *v.* Cojear, andar inclinado el cuerpo más á un lado que á otro, por no poder sentar igualmente ambos piés. ¿Cay ano nga saquiang en maglacat? ¿Por qué cojeas al andar? Nagsasaquiang an bactin. Cojea el puerco.

Saquiao. *s.* Red pequeña así llamada.—Pescar con ella.

Saquil. *s.* Hueso; cada una de las partes sólidas y más duras del cuerpo del animal.

Saquingquing. *v.* Andar en un pié y á saltos.

Saquiod. *v.* Empujar, hacer esfuerzo con el cuerpo hacia adelante.—Tener ó hacer movimientos carnales.

Saquit. Enfermedad, alteración más ó menos grave en la salud del cuerpo animal.—Alteración más ó menos grave en la salud del cuerpo vegetal.—Pasión ó alteración en lo moral ó espiritual.—*v.* Enfermar, contraer enfermedad.—*s.* Dolor, sensación molesta y aflictiva de una parte del cuerpo, mediante causa interior ó exterior.—Padecimiento, tormento.—*v.* Doler, padecer una parte del cuerpo, mediante causa interior ó exterior.—Padecer física y corporalmente una enfermedad.—Atormentar, dar tormento al culpable. ¿Ano bá an saquit nga binabati niya? ¿Qué enfermedad padece? May saquit ini nga lubi. Tiene enfermedad este coco. Diri na aco nacacailub sinin casaquit. No puedo ya sufrir esta enfermedad.

Sáquit. *v.* Padecer física y corporalmente un daño, pena, dolor ó castigo; sufrir.—Ser una cosa difícil de hacerse ó conseguirse.—*s.* Dolor, sufrimiento, sentimiento, angustia, aflicción, pesar, pena; dificultad, peligro. Nasasáquit inin acon casing casing. Padece mi corazón. Másaquit ini nga buhat. Es difícil esta obra. Masáquit inin acon paglacat. Camino con dificultad. Casáquit nga uaray sama. Dolor sin igual. Hinaya cay casáquitan. Despacio, porque el paso es peligroso.

Saquit sin babaye. *s.* Menstruación, menstruo, regla, sangre que todos los meses evacuan naturalmente las mujeres y las hembras de ciertos animales.

Sará. *v.* Colar, pasar un líquido por manga, cedazo ó paño.

Sara. *v.* Adornar, componer, ataviar, engalanar con adornos. Masara nga tauo. Persona bien compuesta, galana.

Sara. *v.* Recibir, tomar uno lo que le dan.

Saráan. *s.* Coladero, colador, manga, cedazo, paño en que se cuela un líquido.

Sarab. *v.* Chamuscar, quemar una cosa por la parte exterior.

Sarabac. *v.* Hablar á troche y moche.

Sarabat. *v.* Responder, contestar en el rezo, canto, etc.

Sarabay. *v.* Poner un madero, etc., sobre otro atravesado, sujeto y amarrado á otros dos clavados en tierra, para aserrarle, cortarle, etc.—Quedar colgando ó suspensa una cosa de otra.

Sarabsab. *v.* Chamuscar, quemar una cosa por la parte exterior.

Sarabutan. *s.* **(De sabut).** Noticia, conocimiento.—Ciencia, saber, sabiduría, conocimiento en ciencias, letras ó artes.

Sarac. *v.* Mezclar, incorporar una cosa con otra. Isasarac co ini nga lubi sin bugas. Mezclaré esta carne de coco, con arroz.

Sarac. *s.* Color, colorín ó cosa con varios colores. Mag calainlain nga sarac sa imo bado, cay may mapula nga samay, may mán itum. Son diferentes los colores de tu camisa, porque tiene color encarnado de varias clases y también negro.

Sarac-an. (De saca). Escalera, lugar ó sitio por donde se sube.

Sarac-anan. (De saca). Escalera, lugar ó sitio por donde se sube.

Saracay. *s.* **(De sayay).** Pasajeros; grumete de una embarcación.—*v.* Llevar pasajeros ó grumetes. Capatan ca tauo an pagsaracay co san acon sacayán san pagcadto namon sa Manila. Cuarenta hombres llevaba yo en mi embarcación cuando fuimos á Manila.

Saraclan. *s.* **(De sacal).** Copiador, libro donde se copia ó traslada algún escrito.

Sarac-yan. (Fuerte la *c.*) **(Saraquian).** *s.* **(De sacay).** Embarcación, ó lo que sirve para embarcarse.

Sarad. *s.* Cuchillo pequeño y corvo.—Caracol de mar así llamado; se come.

Sarag. *v.* Desgajar, desgarrar, arrancar, separar con violencia la rama, del tronco de donde nace.

Sarag. *v.* Pelear, contender ó reñir.—Apedrear, tirar ó arrojar piedras á una persona ó cosa.

Saragbac. *adj.* Descomedido, descortés.

Saragbat. *adj.* Descomedido, descortés.

Saragmit. *v.* Apresurar, dar prisa, acelerar.

Sarambag. *v.* Conversar ó hablar varios á la vez; tomar uno parte en la conversación.

Sarang. *v.* Diseminar, esparcir, extraviarse alguna cosa. Nagsasarang an mga tauo. Anda esparcida la gente.

Sarang. *v.* Calentarse uno al fuego. Naguli uli siya ngadto san pinnanarangan san mga soldados. Iba y volvía él allá donde se calentaban al fuego los soldados. An mga mananarang nagsa sin pagpaquiana. Los que se calentaban al fuego preguntaban á porfía.

Sar-ang. *v.* Herir. Nahasar-ang sin carruaje.

Sar-angan. *s.* Eje. Sar-angan san carruaje. Eje de carruaje.

Sarañga. *s.* Pez así llamado, se come.

Sarañgat. *v.* Levantar una cosa con una especie de horquilla hecha con dos cañas ó palos.—Hacer dicha horquilla con dos cañas ó palos, sujetos y amarrados por uno de sus extremos, para levantar cosas pesadas, como harigue, madero, etc.

Sarang bayun. *adj.* Famoso, que tiene fama y nombre en la acepción común.

Sarangcay. (Pugsarangcay). *s. pl.* Amigos, que tienen amistad.

Saranggapan. *v.* Abarcar muchos negocios y no poder desempeñarlos bien.—Ocuparse, impedirse, embarazarse con alguna cosa.

Sarang sarang. *v.* Diseminar, esparcir, extraviarse alguna cosa.

Sarap. *v.* Pescar con red.—Cubrir el agua alguna cosa.

Sarap. *v.* Cercar, rodear, circunvalar.—Hallar

Sarapa. *adj.* Cosa áspera, desigual, desapacible al tacto.

Sarapang. *s.* Fisga, arpón de tres dientes para pescar peces grandes.

Sarapati. *s.* Paloma domesticada ó casera.

Sarapatihan. *s.* Palomar, casa donde se recogen y crían las palomas campesinas, ó aposento ó paraje donde se crían y tienen las caseras.

Sarapdoc. *v.* Arremeter, embestir, acometer con ímpetu y furia.

Sarapo. *v.* Salir al encuentro de uno, salir á recibirle.

Sarapoc. *v.* Arremeter, embestir, acometer con ímpetu, furia.—Arrojarse el ave de rapiña sobre la presa.

Sarap sap. *adj.* Cosa áspera y desabrida al gusto.

Sarap sap. *adj.* Cosa espesa, tupida, apretada.

Sarasad. *s.* Cesto ralo, hecho de bejuco ó caña.

Sarasaroy. *s.* Cesto ralo y pequeño, hecho de bejuco ó caña.

Sarasarun. *adj.* Aquello que sirve para hacer el cesto llamado *sarasaa*.

Sarauag. *s.* Palma así llamada.

Sarauag. *v.* Hacer cordón ó cordel de cuatro ramales.—Sinarauag. *adj.* Cordel ó cordón hecho de cuatro ramales.

Saraual. *v.* Tomar, encontrar, tropezar una cosa con otra.

Sarauisao. *v.* Tocar en el borde de la campana.—Martillar, batir y dar golpes con el martillo ó cosa semejante.

Saray. *v.* Poner un madero, etc., sobre otro atravesado, sujeto y amarrado á otros

dos clavados en tierra, para aserrarle, cortarle, etc.—Quedar colgando ó suspensa una cosa de otra.

Saráyan. *s.* Lugar ó sitio donde se coloca, levantado por uno de sus extremos, un madero ú otra cosa.—Madero atravesado y pendiente de otros dos clavados en tierra, y sobre el cual descansa la madera que ha de aserrarse.

Saraysay. *v.* Poner, colocar una cosa sobre otra.

Sari. *v.* Reñir, pelear, luchar.—Probar uno sus fuerzas, luchando con otro ó levantando cosas pesadas.—Esforzarse.

Sari. *v.* Provocar, excitar, irritar, incitar á uno con palabras ú obras para que se enoje.

Sariauot. *v.* Hacer cualquier cosa despacio y poco á poco.

Saribay bay. *v.* Volar el ave sin batir las alas, como algunas veces el gavilán.

Saribo. *v.* Rociar, regar, esparcir ó echar agua en alguna parte.

Saricauot. *v.* Hacer alguna cosa despacio y poco á poco.

Saricong cong. *s.* Hueso de la pechuga del ave.—Pechuga de ave con carne y hueso.

Sarig. *v.* Confiar, esperar, tener esperanza de conseguir lo que se desea.—Afianzar, agarrar, afirmar, dar firmeza.—Sostener, sustentar y mantener una cosa para que no caiga, etc.—Ayudar, auxiliar, socorrer á uno para que no caiga, etc. Nasarig aco sa imo. Yo confío en tí. Pasariga aco niyo. Ayudadme, sostenedme.

Sarigan. *s.* Ayuda, sostén, firmeza; que sostiene y ofrece confianza.

Sarigánan. *s.* Ayuda, sostén, firmeza; que sostiene y ofrece confianza.

Sarimbal. *s.* Angarillas hechas de caña.

Sarimpocot. *v.* Abreviar, apresurar, acelerar.—Enojarse, incomodarse, irritarse pronto.

Saring. *v.* Delirar, desvariar el enfermo. —*adj.* Delirante, que delira.

Sarin̄ga. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.

Saringbal. *v.* Echar, recostar al enfermo ó recién parida en una silla larga.

Saringbalan. *s.* Especie de silla poltrona para echarse ó recostarse el enfermo.

Saringbay. *s.* Juego de niños.—*v.* Jugar ó divertirse los niños.

Saring saring. *v.* Enfurecerse, irritarse, incomodarse.—*s.* Furia, furor, agitación violenta.

Saring sing. *s.* Renuevo, retoño, tallo, pámpano, pimpollo de árbol ó planta.—*v.* Retoñecer, retoñar, volver á echar vástagos el árbol ó planta. Nananaringsin ná an mg̃a cacahuyan. Retoñan ya los árboles.

Sarip sip. *v.* Tirar piedras llanas al agua, para que vayan saltando.

Sari sari. *v.* Provocar, excitar, irritar, incitar á uno con palabras ú obras para que se enoje.

Sari sari. *v.* Reñir, pelear, luchar.—Probar uno sus fuerzas luchando con otro, ó levantando cosas pesadas.

Sari sari sin pagcarocatin̄gug. *s.* Dejillo, dejo ó modo particular de acentuar las palabras al hablar.

Sarisi. *v.* Rajar, hender, abrirse árbol, caña, etc.

Sarit. *v.* Pedir licencia ó permiso. Nasarit aco sin pag-uli sa balay. Pido licencia para volver á casa.

Sarita. *v.* Tentar, probar, halagar, burlarse de uno.—*adj.* Chocarrero, burlón.

Sariyaya. *adj.* Afable, agradable, alegre, dulce y suave en la conversación y el trato.

Sariyong. *adj.* Cosa cóncava.—*v.* Hacer ó poner cóncava una cosa.

Sariyot. *v.* Entrar con frecuencia en una parte.

Saro. *v.* Comer dos ó más en un mismo plato, etc.

Saroc. *v.* Coger ó sacar agua con caña ú otra cosa.

Sarocan. *s.* Vasija ó caña que sirve para sacar agua de pozo, etc.

Sarocsoc. *v.* Tropezar y herirse con cosa punzante ó cortante.

Sarodot. *v.* Nacer, brotar las plantas y hierbas.

Saromon. *v.* Entristecerse, ponerse triste y melancólico, afligirse.

Soromsom. *s.* Día primero, segundo y tercero del menguante de la luna.

Sarong song. *s.* Dulce hecho de arroz cocido y azúcar.—*v.* Hacer dicho dulce.

Sarongsong. *s.* Adorno hecho de papel, flores, etc.

Sarop. *v.* Tapar botella, frasco, caña, tinaja, etc.—*s.* Tapón, pieza de corcho, cristal, madera, etc., con que se tapan botellas, frascos, toneles y otras vasijas. Nauara an sarop san boteya. Se ha perdido el tapón de la botella. Saropon mo iton cauayan san camut. Tapa esa caña con la mano.

Sarop sop. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios el jugo ó la sustancia de una

cosa.—Sorber, atraer con el aliento un líquido hacia lo interior de la boca.—*s.* Ruido que se hace al chupar ó sorber una cosa.—*v.* Hacer ruido cuando se chupa ó sorbe una cosa.

Sarop sop. *v.* Brotar, salir, nacer una cosa.

Sarosando. *v.* Alternar, remudarse, sustituirse, reemplazarse unas cosas á otras.

Sarosolait. *s.* Punta ó diente de arpón, anzuelo, etc.—*v.* Hacer dicha punta ó diente en el arpón, etc.

Saroso. *v.* Encontrar, hallar, dar con una persona ó cosa sin buscarla. Nag hisaroso cami ngan si Pedro sa dalan. Nos encontramos Pedro y yo en el camino. Inguinhisaroso co in duha nga mga magcauat sa dalan. Hallé dos ladrones en el camino.

Saroso. *v.* Doblarse, torcerse alguna cosa, ó la punta de ella. Nasaroso an bangcao co cay tinama sin tul-an. Se ha torcido mi lanza porque dió en un hueso.

Sarot. *v.* Caerse las hojas de los árboles cuando hay viento fuerte.

Sarot sot. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios el jugo ó la sustancia de una cosa.—Sorber, atraer con el aliento un líquido hacia lo interior de la boca.—*s.* Ruido que se hace al chupar ó sorber una cosa.—*v.* Hacer ruido cuando se chupa ó sorbe una cosa.

Saroyon. *s.* (En otras partes dicen.—**Soroyong).** Acueducto, canal, conducto artificial por donde va el agua á lugar determinado.—Canalón de caña, palma brava ú otra cosa, que recoge el agua de las canales en los tejados ó de los techos de nipa.

Sarual. *s.* Pantalón, calzón, parte del vestido de hombre que cubre desde la cintura hasta la rodilla, ó hasta los pies.—Calzoncillos, calzones de lienzo, paño.—Pagsarual. *v.* Poner ó llevar puestos los pantalones ó calzoncillos.

Sarualun. *adj.* Paño ó tela que sirve para hacer pantalones ó calzoncillos.

Sar-ug. *v.* Amontonar, poner las cosas en montón.

Sarupan. *s.* Chupa, octava parte de una ganta.

Sasá. *v.* Coger ó cortar las hojas de la nipa; ir por nipa. Nananasá sira. Están cogiendo nipa. Sinugo co sira sin panasa. Los he mandado á cortar nipa. Mananasá cami. Vamos á coger nipa.

Sasa. *v.* Descuartizar, dividir, hacer pedazos una cosa.

Sa-sa. *s.* Caracol así llamado; se cría en los nipales.

Satuhan. *s.* Tablero de damas.

Sauá. *s.* Boa; la mayor culebra que se conoce, cuya longitud llega á veces á treinta pies. El color de su piel varía mucho, pero siempre está mezclada de colores hermosos y vistosos. No es venenosa; mas tiene tanta fuerza que, según dicen los naturales, puede sujetar los carabaos. Su excremento es medicinal.

Saua. *v.* Recelar, temer, desconfiar y sospechar. *s.* Recelo, temor, desconfianza, sospecha.—*v.* Entrar la lluvia en aposento, casa.

Sauac sauac. *s.* Ruido que hace el agua al salir de alguna parte.—*v.* Sonar ó hacer ruido el agua cuando sale de alguna parte.

Sauad. *adj.* Demasiado, excesivo, que excede ó sale de regla.—*v.* Exceder, sobrepujar una cosa.—*s.* Exceso, demasía. —*adv.* Excesivamente, demasiadamente, con exceso, demasía.

Sauaing. *adj.* Sucio, asqueroso, afrentoso.

Sauang. *s.* Casco de población.

Sauangnum. *adj.* Que habita ó vive en el pueblo.—Relativo ó perteneciente al casco de la población.

Sauang sauang. *s.* Paso ó sitio señalado en medio de la iglesia, por donde se pasa desde la puerta hasta el altar mayor.

Sauay. *s.* Alambre, hilo tirado de cualquier metal.—*v.* Reprender, corregir, amonestar á uno, desaprobando lo que ha dicho ó hecho.

Saub saub. *s.* Vestido de mangas, largo y abierto.

Saug. *v.* Arrastrar, llevar á una persona ó cosa por el suelo, tirando de ella. Sauga niyo an bote. Arrastrad el bote. Sasaugon co icao. Te arrastraré.

Saug saug. *v.* Arrastrar, llevar frecuentemente á una persona ó cosa por el suelo, tirando de ella.

Saui. *v.* Estorbar, impedir, embarazar, poner obstáculos á la consecución de una cosa; estar ocupado, impedido.—*adj.* Cosa que estorba, impide ó embaraza.—*s.* Ocupación, impedimento, embarazo, dificultad, obstáculo.

Sauid. *v.* Retardar, diferir, detener, dilatar la ejecución de una cosa.

Sauing. *v.* Desmochar, cortar la parte superior de los árboles.

Sauló. *v.* Aprender de memoria una cosa.

Sauot. *adj.* Diestro, hábil, experto en hacer alguna cosa.

Say. *v.* Ser. Say dao iton. Eso es. ¡Abaá, cun say dao! ¡Ah, si así fuera!
Saya. *v.* Alegrarse, recibir ó sentir alegría.
Sayag. *adj.* Alegre, apacible.—*v.* Estar ó mostrarse alegre.
Sayahun. *adj.* (Del español saya). Aquello de que se hace saya para mujer.
Sayang. *v.* Pasar por alguna parte, sin ser visto.—Hallar, encontrar una cosa.
Sayao. *v.* Baile.—Festejo en que se juntan varias personas para bailar.—Espectáculo teatral en que se representa una acción por medio de música y se ejecutan varias danzas.—*v.* Bailar, hacer mudanzas con el cuerpo, con los piés y brazos en orden y á compás. Aadto siya sa sayao. Está él en el baile. Nasayao si Pedro cagabi. Pedro bailó anoche.
Sayao sayao. *v.* Bailar con frecuencia. Nagsasayao si Juan. Juan no hace más que bailar.—*s.* Golondrina así llamada; es un pájaro pequeño y negro, habita en las cuevas y concavidades de las playas escarpadas y peñascos de los montes, á la orilla de los ríos; elaboran el famoso *nido,* muy buscado de los chinos y muy alimenticio.
Sayao sayao. (En algunas partes dicen **Sáyao).** Golondrina, pájaro pequeño, de plumaje negro, azulado y lustroso.
Sayap. *v.* Cundir, extenderse ó saberse una noticia. Sayap an bongto sinin sumat. El pueblo sabe esta noticia.
Sayapid. *s.* Pájaro pequeño así llamado.
Sayasay. *v.* Saltar, moverse una cosa de una parte á otra, como brincando ó saltando.
Saya saya. *s.* Saya pequeña.—Vestido de las imágenes, de las carrozas ó carros que se usan en las procesiones, etc.
Saygan. *v.* Saber, enterarse ó quedar enterado de alguna cosa. Nasay gan co ná an imo mga polong. Estoy ó quedo enterado de tus palabras.
Saylo. *v.* Pasar por delante de otro.
Sayó *adv. m.* Pronto, presto, prontamente, al instante.—*v.* Hacer pronto una cosa. —Hacer ó decir una cosa antes de tiempo. Sayoha mo si Juan sin pagsoc-ti. Cobra pronto á Juan. ¿Ano nga sayó ca cumanhi? ¿Por qué vienes á deshora?
Sayo *adj. num.* Uno, una; solo, sola. Sayo la aco. Soy solo.
Sayoma. *v.* Saludar, cumplimentar, dar parabién, ó hacer visita de cumplimiento. —Excusarse, pretextar, valerse de un pretexto. Sayomahun ta siya cun umabut. Saludémosle cuando llegue.
Sayon. *adj.* Fácil, que se puede hacer sin gran trabajo.—*v.* Hacer con facilidad alguna cosa. Masayon ini. Esto es fácil.
Sayó nga pagpiroc sa mata. *loc.* En un instante. Labut sin iba nga mga pulong, nga ni Don Quijote can Sancho, nga maopay cun maticus siya sa pagboniog sa iya sa maopay nga tinuyo, cay tingali maabut sin caagui nga sa sayó nga pagpiroc sa mata sasaogon niya in usa nga poro, ug mapapagobernador can Sancho. Decíale, entre otras cosas, Don Quijote á Sancho, que se dispusiese á ir con él de buena gana, porque tal vez le podía suceder aventura que ganase en un quítame allá esas pajas, en un instante, alguna ínsula, y le dejase á él por gobernador de ella.
Sayop. *v.* Equivocarse, errar, obrar con error.—*s.* Equivocación, error ó engaño que se padece, tomando ó teniendo una cosa por otra.—Yerro, culpa, defecto, falta, descuido. Nasayop aco. Me equivoqué. Pasalioa mo an mga sayop co. Perdona mis descuidos.
Sayorong. *s.* Gauay así llamado.
Sayo sayo. *v.* Turnar, alternar con una ó más personas en hacer ó cumplir alguna cosa.—*adj.* Uno por uno; esto es, por un coco, un cuarto; por una pelota, un peso, etc.
Say say. *v.* Enterar de alguna cosa; explicar, manifestar, explanar una cosa.—Ordenar, arreglar, ajustar, componer una cosa
Sayud. *v.* Ser una cosa cierta, clara, manifiesta. Enterar; estar ó quedar uno enterado de cualquier asunto.—Explicar, manifestar, explanar, declarar, participar, comunicar alguna cosa.—Averiguar, preguntar sobre alguna cosa. Sayud na ini caopay. Esto es bien manifiesto. Niyan ca masasayud. Ahora te enterarás. Pagsasayuran co camo sini. Yo os esplicaré ésto. Quinanhi co sin paquisayud cun ano an sala san acon ánac. Ha venido á averiguar qué culpa tiene mi hijo.

SE

Seba. *v.* Cebar, poner pólvora en el oido ó en la cazoleta de las armas de fuego.
Sebuada. *v.* Soplar con fuerza el viento. —*adj.* Viento fuerte.
Sed-epan. *s.* Celosía, enrejado ó hueco por donde se mira.

SI

Si. *art.* de *nomb., prop.*—(Algunas veces

se usa en los nombres apelativos): Patáy ná si Pedro. Murió ya Pedro. Iroy sa Dios si Santa María. María es Madre de Dios. Si Jesucristo nga Manonobus ta. Jesucristo Nuestro Redentor. Si Juan ngan si Pedro. Juan y Pedro.—Masáquit sin buot. Padece la voluntad.—Se usa también en algunos pronombres. Si cami an macadto ngan icao an bilin. Nosotros iremos y tú te quedas.

Sia. (Algunas veces escribe el bisaya.—Siya). *v.* Hablar, decir alguna cosa.

Sia. (Siya). Hacia. *prep.* que determina la situación ó colocación del lugar ó término del movimiento ó dirección que se da á la embarcación, á uno ú otro lado, con los remos de una banda. Sia sa too. Hacia la derecha. Sia sa uala. Hacia la izquierda.

Siac. *v.* Partir, hacer pedazos ó astillas un madero, palo. etc.—*s.* Pedazo ó astilla de madero, palo, etc.

Siac. *v.* Piar el pollo ó pajarito.

Siad. *v.* Cortar en pedazos el camote.

Siahan. *adj.* Primer, primero, primera.—*v.* Ser uno el primero.

Siam. *adj.* Nueve.—Noveno, nono. Siam ca tauo. Nueve personas.—An icasiam sa Junio. El nueve de Junio.—Icasiam ca adlao. Dia noveno ó nono.

Siang. *s.* Entrepiernas, parte interior de los muslos.—Entremedias, entre dos ó más cosas.—*v.* Mediar, existir ó estar una cosa en medio de otras.

Siao. *s.* Árbol grande y resinoso, así llamado.

Siao. *s.* Plumas largas en las alas de las aves.

Si-ao. *v.* Resplandecer, lucir, brillar una cosa.—*adj.* Cosa resplandeciente, brillante, que resplandece ó brilla.

Si-ao si-ao. *v.* Resplandecer, relucir, brillar una cosa.—*adj.* Cosa resplandeciente, brillante.

Siapa. *adj.* Primer, primero, primera. Siapa ca bahin. Primera parte.

Siay. *s.* Lazo para cazar animales ó aves.—Cazar animales ó aves con dicho lazo; caer el animal ó ave en el mismo.

Sibac. *v.* Coser con bejuco las hojas de nipa para cubrir ó tapar alguna cosa.

Sibad. *v.* Devorar, hacer presa el caimán ó pez carnívoro. Sinibad si Juan san buaya. Juan ha sido devorado por el caimán.—Sibarun ca cunta. Es una maldición que significa, devorado seas.

Sibag. *s.* Lazo para cazar aves ó animales.—*v.* Cazar aves ó animales con dicho lazo; caer el ave ó animal en el mismo.

Sibali. *adj.* Cosa torcida, tuerta, que no está recta.

Sibao. *v.* Retroceder, volver hacia atrás la bala ú otra cosa, cuando da en parte dura.

Sibarhot. *v.* Erizarse, levantarse, ponerse rígido y tieso el pelo.

Sibcag. *v.* Abrir ó ahuecar la ropa formando rueda.—Abrirse, ensancharse las ramas de los árboles.

Sibcag. *v.* Erizarse, levantarse, ponerse rígido y tieso el pelo.

Sibcag. *v.* Destrozar, destruir, asolar ó echar por tierra alguna cosa.—*adj.* Cosa descompuesta, destruida, destrozada. Guin sibcag an acon oma sin babuy. Mi sementera ha sido destrozada por un puerco de monte.

Sibia. *v.* Cargamento ajeno ó perteneciente á otro.

Sibit. *v.* Sacar espina con instrumento agudo ó con punta.—Punzar, pinchar, picar, herir con una cosa aguda ó punzante.

Sibit. *s.* Especie de cadenilla de oro.—Pájaro pequeño así llamado.

Sibit. *v.* Coser n'pas para techar los edificios.—*s.* Pedazo de caña ú otra cosa, aguda y punzante para agujerear la nipa al coserla con bejuco.

Sibo. *v.* Acometer, embestir.—Acercarse, ir el pez á coger el cebo.

Sibo. *v.* Ajustar, igualar una cosa con otra.

Sibod. *v.* Torcer, retorcer cordel ú otra cosa.—Doblar, encorvar, torcer el brazo, etc.—*adj.* Cosa torcida, doblada ó encorvada.

Sibog. *v.* Retroceder, volver hacia atrás.—Echar la corriente hacia atrás la embarcación.—*s.* Pez así llamado; se come.

Sibol. *s.* Instrumento de caña para sacar líquido de una vasija.

Sibol. *v.* **(B)** Tentar, instigar, inducir ó estimular.—Acechar, atisbar, observar alguna cosa, procurando no ser visto.—Ultrajar, injuriar de palabra.—*s.* Expresión que dice el bisaya, cuando se le figura que ve un fantasma ó pájaro nocturno.

Sibot. *s.* Red pequeña de forma cónica, para coger los peces en el corral.

Sibua. *v.* Soplar, correr el viento, hacerse sentir.

Sibúcao. *s.* Cisalpinia. Sibúcao.

Sicacang. *v.* Abrir las piernas, estar uno levantado y con las piernas abiertas.

Sicad. *v.* Hacer hincapié, hincar ó afir-

mar el pié para sostenerse ó para hacer fuerza.—Reñir ó probar los gallos, agarrándolos por la cola y sin soltarlos.

Sical. *v.* Rebotar, rechazar, retroceder una cosa cuando da en parte dura. Nagsical an bato. Rebotó la piedra.

Sical. *adj.* Cosa dura, rígida, endurecida. —*v.* Endurecerse, ponerse dura ó rígida una cosa. Hinical an tiyan co. Está endurecido mi vientre.

Sicapatun. *adj.* Cosa que vale un real fuerte.

Sicapat. *s.* Un real fuerte, ó sea veinte cuartos ó diez cuartas grandes.

Sicapat nga onsita. *s.* Moneda de oro que vale dos pesos.

Sicaualo. *s.* Medio real, ó sea diez cuartos.

Sicaualo nga onsita. *v.* Un peso de oro, moneda de oro que vale en peso.

Sicaualohun. *adj.* Cosa que vale medio real.

Sic-han. *s.* **(De siqui).** Lugar ó sitio donde caen los piés cuando uno está acostado.

Sic-hanan. *s.* **(De siqui).** Lugar ó sitio hacia donde caen los piés cuando uno está acostado.

Sicla. *v.* Animar, avivar á los trabajadores.

Sicla. *v.* Alzaprimar, levantar alguna cosa con la alzaprima ó palanca.

Sicla. *v.* Levantar, mover, ahuyentar, hacer que salte la caza del sitio en que estaba.

Siclat. *s.* Cerca de cañas ó palos entretejidos unos con otros.—*v.* Hacer dicha cerca, cercar con cañas ó palos entretejidos ó enlazados unos con otros.

Siclo. *s.* Hipo, movimiento convulsivo del diafragma, que produce una respiración interrumpida y violenta y causa algún ruido.—*v.* Expeler ó despedir frecuentemente hipos. Guinsisicloon siya. Tiene ó padece hipos.

Siclob. *adj.* Cosa hueca; socavada; hundida. —*v.* Hundir; socavar; cavar debajo de la tierra quedando sobre falso un grueso de superficie.—*adj.* Que tiene los ojos hundidos.

Siclob. *v.* Ahorcar, quitar á uno la vida echándole un lazo al cuello, y colgándole de él en la horca ó en otra parte.

Siclot. *s.* Cuchara, instrumento que se compone de una palita cóncava y un mango, y que sirve para tomar la comida y meter en la boca las cosas líquidas ó blandas.—*v.* Comer con cuchara; usarla.

Sicmat. *v.* Latir, doler, padecer una parte del cuerpo, mediante causa interior ó exterior.—*s.* Latido, dolor, sensación molesta y aflictiva de una parte del cuerpo por causa interior ó exterior.—*fig.* Rencor, odio, enojo, sentimiento.

Sicmit. *v.* Coger ó tomar cosa ajena ó perteneciente á otro.—Coger, asir ó agarrar á uno.

Sicnob. *adj.* Cosa empinada, erguida. Masicnob nga buquid. Monte empinado.

Sico. *s.* Codo, parte posterior y prominente de la articulación del brazo con el antebrazo.—*v.* Luchar dos, agarrándose con las manos izquierdas por los codos ó sangrías, y con las manos derechas por la cintura. Sari nga an magcasicamut nga uala nira san duha nagsisipagcaput sa ira magcasisico, ug an magcasi nira too nagsisipagcaput mán sa ira magcasihauac.

Sicohan. *s.* Lanzadera, instrumento que usan los tejedores para pasar el hilo, seda, algodón ú otra cosa semejante, por entre los hilos de la urdimbre.—Lanzadera donde se pone el hilo ó bramante para hacer red ó chinchorro.

Sicol. *v.* Dar de codo, avisar al que está cercano y advertirle de alguna cosa, tocándole recatadamente con el codo. Sinicol aco san acon opud. Me dió de codo mi compañero.

Sic-on. *v.* Apretar, comprimir bien las cosas. Sic-ona an pagsolud san humay dida sa alat. Aprieta bien el palay al meterlo ahí en el cesto.

Sicop. *v.* Coger, asir, agarrar una cosa. —*s.* Gavilán, ave de rapiña así llamada.

Sicpol. *adj.* Perro rabón, ó con rabo corto.

Sicsic. *v.* Espulgar; deslendrar, quitar las liendres.

Sicuali. *adj.* Cosa torcida, tortuosa, que tiene vueltas y rodeos.—*v.* Rodear, tener una cosa vueltas y rodeos.—*s.* Rodeo ó vuelta que tiene una cosa.

Sic-uay. *v.* Repeler, expeler, arrojar, rechazar ó desechar una cosa. ¿Ano bá an pagsic-uaya mo sa acon, ngan san diri mo pamati san acon mga paquimalooy? ¿Por qué me repeles, y no oyes mis súplicas?

Sicuay. *v.* Desviar; desdeñar; despreciar.

Sic-uit. *v.* Coger ó quitar alguna cosa con otra aguda ó punzante.—Coger ó sacar poco á poco el aceite que va destilando el coco rallado y puesto al sol en un baloto.

Sic-yap. (Fuerte la *c.*) **Siquiap.** *v.* Quitar ó sacar alguna cosa con otra aguda ó punzante.

Sic-yoong. (Fuerte la *c*.) **Siquioong.** *adj.* Cosa estrecha de boca y ancha de abajo.
Sidap. *v.* Mirar atentamente hacia arriba.
Siday. *s.* Verso, conjunto de palabras sujetas á medida y cadencia, según reglas fijas y determinadas.—*v.* Versificar, hacer ó componer versos.—Poner en verso.
Sid-ip. *v.* Mirar por entre celosía, enrejado ó hueco.
Sidlac. *v.* Alumbrar, lucir, resplandecer una cosa.
Sidlanĝan. *s.* Oriente, punto cardinal del horizonte, por donde nace ó aparece el sol.
Sidlanĝanun. *adj.* Oriental, natural de Oriente.—Perteneciente al Oriente.
Sidlap. *s.* Rayo que da luz.—*v.* Mirar, ver.
Sidlit. *v.* Salir ó aparecer el sol por el Oriente. Sidlit ná an adlao. Ya ha salido el sol.
Sidlot. *v.* Templar á fuego, hierro ó acero, arma ó herramienta.—Templar arma ó herramienta candente, echando agua.
Sidlotan. *s.* Agua que se usa para templar arma ó herramienta candente.
Sidol. *v.* Mermar, disminuir una cosa, que poco á poco se va gastando.
Sidot. *v.* Herir con arma ó instrumento. Sinidot aco ni Pedro san iya bangcao. Me hirió Pedro con su lanza.
Sid sid. *v.* Tentar con los pies ó arrastrar los pies, tentando ó buscando alguna cosa con ellos, á oscuras ó en el agua. —*s.* Orla, orilla de paños, telas, vestidos largos, etc., en la fimbria ó canto más bajo, con algún adorno que la distingue. —Orilla de monte, río, mar, etc.
Sid sid. *v.* Comprender, tantear á uno. Uaray aco pacasid sid san buot sini nĝa tauo. No he podido comprender qué quiere este hombre.
Siga. *v.* Alumbrar, lucir, resplandecer, brillar una cosa.—Arder ó levantar llama el fuego.—Resplandor, luz, brillo de una cosa.—Llama de fuego.
Sigabo. *v.* Encontrar, hallar una cosa. Hinsigabohan co an macauat didto sa oma. Encontré al ladrón allá en la sementera.
Sigad. *v.* Limpiar, quitar las hierbas ó maleza de un terreno.—Hacer camino, vereda, senda ó paso, quitando la hierba ó maleza.—*s.* Camino, vereda, senda.
Sigad. *v.* Rapar, cortar el pelo, dejándolo muy corto.
Sigbin. *s.* Animal quimérico que, dice el bisaya, anda por selvas y montes, y se parece á un perro pequeño.
Sighot. *s.* Matorral, broza, maleza ó espesura de arbustos y plantas en los montes y campos.—Suciedad.—*adj.* Cosa sucia, llena de broza ó maleza. Masighot an dalan. Está sucio el camino.
Sigmit. *v.* Caminar ó ir despacio.—Coger, agarrar á uno por un pié.
Sigmol. *v.* Devorar, engullir, tragar. Sisigmolan an isda nĝa guti san daco. El pez pequeño será devorado por el grande.
Sigmol. *v.* Contradecir lo que uno dice. Uaray pá aco pacahuman sin pagyacan imo aco sinisigmol. No he concluido de hablar, y ya me contradices.
Sigmol. *v.* Dar ó pegar con un dedo en la cara ó narices, por desprecio.—Dar ó pegar con el envés de la mano.
Signo. *v.* Cuidar, vigilar, guardar bien una cosa. Sinisigno niya an iya anac. Cuida bien de su hijo.
Sigo. *v.* Ayustar, juntar, unir bien dos piezas de madera, etc.—*s.* Ayuste, junta, unión de dos piezas de madera; etc.—Abarrotar, llenar, cargar un buque aprovechando hasta los sitios más pequeños de su bodega.
Sig pit. *v.* Urgir, instar ó precisar una cosa á su pronta ejecución. *adj.* Cosa urgente, que urge ó es preciso cumplir porque está mandado. Sigpit nĝa sugo. Mandato que urge y es preciso cumplir.
Sigpot. *v.* Urgir, estrechar, precisar una cosa.—*adj.* Cosa urgente, precisa, que urge.
Siguid. *s.* Enredadera así llamada.
Siguin. *v.* Pescar en río. Se reunen unos cuantos hombres, hacen un corral pequeño cerca de la boca de un río, preparan los balotos y redes, principian á pescar, procurando que los peces que no caigan en la red, entren en corral que de antemano han preparado, y después de concluir de pescar, reparten entre sí la pesca.
Sigun. *s.* Ave ligera y pequeña.
Siha. *v.* Avertajar, llevar ventaja, exceder, ser una persona ó cosa más grande que otra con que se compara en alguna línea.
Siha siha. *s.* Unión entre dedo y dedo de pié y mano.--Espacio que hay entre las uniones de los plátanos de un racimo.
Sihi. *s.* Marisco así llamado; se come.
Sihod. *s.* Red pequeña en forma de cono, con aro de bejuco y mango, para pescar en las orillas de los ríos ó mar.—*v.* Pescar con dicha red.
Sihud. *v.* Apartar, quitar, separar una cosa de donde está. An acon ibinubutang, guinsisihud mo. Lo que yo pongo, tú lo quitas.

Siid. *adj.* Justo, recto, que obra según justicia y razón. Masiid nga tauo. Hombre justo.

Siid. *v.* Ajustar, arreglar, sujetar á lo justo ó debido una cosa; guardar justicia, rectitud, verdad.—*adj.* Justiciero, que observa y hace justicia.

Si-ing. *v.* Parear, juntar, formar pares de las cosas, poniéndolas de dos en dos, etc. —Salir ó estar dos plátanos, etc., juntos y bajo una misma corteza.

Sila. *v.* Resplandecer; entrar la luz en alguna parte.—Deslumbrar, ofuscar la vista ó confundirla con la demasiada luz.

Sila. *v.* Aborrecer, tener odio y aversión á una persona ó cosa.

Silá. *v.* Aguzar, hacer ó sacar punta, ó hacer más aguda ó sutil la punta de un arma, herramienta ú otra cosa.

Silá. *s.* Caña de madera ú otra cosa para desclavar ó desunir lo empalmado, unido ó clavado.

Silac sigac. *v.* Resplandecer, lucir, brillar una cosa.—*s.* Resplandor, luz, brillo.

Silag. *v.* Aborrecer, tener sentimiento, disgusto, odio y aversión á una persona ó cosa.—Aborrecer, dejar ó abandonar uno la conversación por no ser de su agrado.

Silag. *s.* Abertura, resquicio, celosía.—*v.* Mirar por entre abertura, resquicio ó celosía.

Silag. *s.* Pez pequeño del mar así llamado; se come.

Silang. *v.* Acechar, atisbar, mirar por entre abertura, resquicio ó celosía.

Silang. *v.* Considerar, meditar, pensar, reflexionar sobre una cosa con cuidado y atención.

Silang. *v.* Resplandecer, alborear, amanecer ó rayar el día.

Silao. *v.* Resplandecer, deslumbrar, ofuscar la vista ó confundirla con la demasiada luz.—*s.* Resplandor, luz. An camasilao san adlao. El resplandor del sol. ¡Camasilao san adlao, diri aco nacacaasdang! ¡Qué resplandeciente está el sol; no puedo mirarle! Sinisilauan an mata co. Se deslumbran mis ojos.

Silao. *v.* Mirar, observar una cosa. Igsilao mo cún sicapat bá ini. Mira á ver si esto es un real.

Silap. *v.* Relamer, lamerse los labios con la lengua una ó muchas veces. Llevar con la lengua á la boca lo que ha quedado en los labios.

Sil-at. *s.* Mondadientes, palillo ó palito, instrumento pequeño de oro, plata, madera ú otra materia, que sirve para limpiar los dientes y sacar lo que se mete entre ellos. *v.* Limpiar los dientes con dicho instrumento

Sil-atan. *s.* Palillera, pieza de una y otra materia y de figura varia y caprichosa con muchos agujeritos en que se colocan los palillos ó mondadientes para ponerlos en la mesa.

Sil-atun. *adj.* Aquello que sirve para hacer mondadientes.

Silatsigat. *v.* Resplandecer, lucir, brillar una cosa.—*adj.* Cosa resplandeciente, luciente, brillante,—*s.* Resplandor, luz, brillo.

Silay. *s.* Pez así llamado; se come.

Silhag. *v.* Entrar ó pasar luz por abertura, rendija, etc.—Clarearse, transparentarse una cosa por ser rala, como tela, saya, etc.—*adj.* Cosa rala, que se clarea como tela, saya, etc.

Silhig. *v.* Escoba, manojo de palitos ó de otras ramas juntas y atadas, que sirve para barrer y limpiar.—*v.* Barrer, limpiar con la escoba la inmundicia, el polvo ó cualquiera otra cosa que está en el suelo, para recogerla.

Silhigon. *adj.* Aquello que sirve para hacer escoba.

Sili. *s.* Pimiento, planta anua que echa un tallo nudoso, de dos ó tres pies de altura y lleno de ramas, hojas aovadas y de un verde fuerte, flores pequeñas y por fruto una baya carnosa y hueca, y, según las distintas castas, más ó menos grande, redonda y cuadrada ó en forma de cuernecillo, lisa ó escabrosa, y que contiene en el centro varias semillas redondas y chatas. Cuando madura esta planta es de color encarnado, y según las varias castas, de gusto más ó menos picante, ó enteramente dulce. Se usa como alimento, y como condimento de otros. —*fig.* Miembro viril.

Sili. *s.* Antecesor, predecesor, persona que precedió á otra en una dignidad, empleo ú oficio.—*v.* Remudar, poner á una persona en lugar de otra en un empleo ú oficio.

Sili. *v.* Pagar lo que uno perdió, quebró ó malamente gastó.

Silid. *s.* Vía láctea, vulgarmente llamada *camino de Santiago.*

Sil-ing. *v.* Acechar, atisbar, mirar por entre abertura, resquicio ó celosía.

Sil-iñgan. *s.* Celosía, enrejado, abertura ó hueco por donde se acecha ó mira.

Sili sili. *s.* Ave de color negro, pico y patas largas.

Silit. *v.* Guardar secreto.

Silo. *v.* Comer los peces el verdín de las piedras.

Sil-og. *v.* Acuñar, imprimir y sellar una pieza de metal por medio de cuño ó troquel.—Hacer ó fabricar moneda.—Fundir, derretir y liquidar los metales y minerales.—Dar forma en moldes al metal en fusión.

Silood. *v.* Acedarse la comida en el estómago.

Silot. *s.* Coco verde ó de carne tierna todavía.—*v.* Tomar ó coger alguna cosa con cuchara, pala ó cosa semejante.—*s.* Cuchara, pala ó cosa semejante con que se toma ó coge una cosa.

Silot. (Ipañgiñgilot). *s.* Acanalador, instrumento para hacer canales ó estrías.

Silpi. *v.* Desatender, no hacer caso ó aprecio de una persona ó cosa; no prestar atención.—*adj.* Desatento, que no hace caso, ó no presta atención.

Silsig. *v.* Cerner cal, arena, etc.

Silsigan. *s.* Especie de criba hecha de corteza de caña entretejida, ó de bejuco, para cerner cal, arena, etc.

Sil sil. *v.* Embetunar, cubrir con betún las aberturas ó uniones de las tablas.

Sima. *s.* Abertura que se hace en el harigue en la parte de arriba, donde encajan las vigas que sostienen el maderamen ó quilos de los techos.—*v.* Hacer dicha abertura.—*v.* Añadir, ayustar ó unir una cosa con otra, de modo que apenas se conozca el ayuste.

Simad. *v.* Confluir, juntarse dos ó más caminos en un mismo punto.

Simang. *v.* Extraviar, hacer perder el camino.—Extraviarse, perder el camino.—Tener ó dividirse un río en varios brazos, un camino en varias sendas ó senderos.—*s.* Camino, vereda ó sendero que parten ó confluyen al principal.—*v.* Oblicuar, dar á una cosa dirección oblicua ó torcida.—Torcer, desviarse del camino recto y tomar otro.

Sima sima. *v.* Endentar, encajar una cosa en otra, como los dientes de la rueda que encajan en otra; engargantar, engranar.

Simang símang. *v.* Extraviar, hacer perder el camino.—Extraviarse, perder, torcer ó desviarse del camino recto, y tomar otro.—Tener ó dividirse un río en varios brazos, ó un camino en varias veredas ó sendas —Oblicuar, dar á una cosa dirección oblicua ó torcida.—Hacer una cosa en forma de ziszás.

Simay. *s.* Punta del ala del ave.

Simbagon. *s.* Boca, cuando se nombra con desprecio.

Simbara. *v.* Sortear, echar suertes, valerse de medios fortuitos ó casuales para resolver ó decidir una cosa. Pagsimbara quita cún sin-o macadara sini. Echemos suertes á ver quién lleva ésto.

Simbocal. *v.* Hervir, borbollar, hacer borbollones el agua, ú otro líquido.

Simbog. *v.* Mezclar un líquido con otro.

Simbot. *v.* Oler, percibir los olores.

Simhod. *v.* Relamerse, regostarse, saborearse, gustar de las cosas.

Simhot. *v.* Conocer por el husmo ú olor.

Simong. *v.* Anublarse, oscurecerse el tiempo.—*adj.* Tiempo oscuro, cerrado.—Casimongan. *s.* Oscuridad, cerrazón.

Simot. *v.* Limpiar, quitar la hierba ó maleza á un terreno.—Acabar la comida por tener hambre.

Simpalad. *v.* Sortear, echar suertes, valerse de medios fortuitos ó casuales para conseguir una cosa.

Simpi. *v.* Seguir ó tener una cosa la misma suerte ó desgracia que otra igual. Nasimpi magcapucan an mg̃a cahuy san pag-baguio. Cayéronse los árboles por causa del baguio. Guinsimpi cami ng̃atanan panabala ni Juan. Juan ha zurrado á todos nosotros.

Simpot. *adj.* Cosa apretada ó espesa.——*v.* Estar una cosa apretada ó espesa.

Sim sim. *s.* Planta llamada *egilope* de ríos.

Simud. *s.* Hocico, parte de la cabeza de algunos animales, en que están la boca y las narices.—Boca de pez, insecto, etc.—*v.* Hocicar ó dar con el hocico ó boca en alguna parte.

Simud simud. *v.* Hocicar ó dar con el hocico ó boca en alguna parte.

Sin. *art. indet.* de *genit.*, *acusat.* y *ablat.* de nombres sustantivos y adjetivos. Mapalit aco *sin* humay. Yo compro palay. Mainum aco sin tubig. Voy á beber agua. Uaray aco pagbuhat sin maraut. No he hecho cosa mala.—*adj. ind.* Un, una. Nacadacop aco *sin* tamsi. He cogido un pájaro.—Nacasamad aco *sin* tauo. He herido á una persona.

Sin. *m. adv.* Hinigotan co siya sin marig-on. Le he amarrado fuertemente. Nacaon aco sin maopay. He comido bien.

Sin. *exp.* Sí, siendo así. Sin icao an sinusugo. Si tú eres el mandado. Sin guinbestihan siya anay nira basi magpas-an san cruz. Siendo así que antes le habian vestido para que llevase á hombro la cruz.

Sina. *v.* Enojarse, enfurecerse, enfadarse, incomodarse, airarse.—*s.* Enojo, enfado, ira, cólera. Nasisina siya sa acon. Se enfada él conmigo.

Sinabuco. *s.* Camote así llamado.

Sinacog. *adj.* Cosa difícil de manejarse, de llevarse á hombro, por ser larga.—*v.* Ser una cosa difícil de llevar.

Sinacsac. *s.* Astilla ó pedazo que se saca con la azuela al labrar la madera.

Sinahoan. *p. p.* **(De saho).** Querido, estimado, predilecto.—Mimoso y delicado.

Sinamay. *adj.* Tela, camisa, etc., de diversos colores sombreados, ó labrados.

Sinambong. *s.* Dardo hecho de caña, arma arrojadiza, semejante á una lanza pequeña y delgada, que se tira con el brazo.

Sinampaloc. *s.* Especie de cuentas ó gargantilla, que por adorno traen las mujeres al cuello.

Sinangdayan. *s.* Dulce hecho de arroz cocido y molido, leche de coco, azúcar, calamay, cocido todo en manteca ó aceite.

Sinanglay. *v.* Enredar, pelear, divertirse de broma ó de veras. Llevar la carga en la pinga.

Sinanglayan. *s.* Pinga, percha, por lo común de metro y medio de largo, que vale para conducir al hombro toda carga que se puede llevar, colgada en las dos extremidades del palo.

Sinantan. *s.* Chinanta, peso de diez cates, y otras veces de seis, según la costumbre.—Pesar.—Medir por chinantas. Pag sinantana iton abaca.—Pesa por chinantas ese abacá. Pagsinantana iton asin. Mide por chinantas esa sal.

Sinantanan. *s.* Romana, ó peso de madera ó caña, que sirve para pesar de una vez todo aquello que no pase de diez cates, por estar arreglada así.

Sinao. *v.* Resplandecer, lucir, brillar una cosa.—*adj.* Resplandeciente, reluciente, brillante.

Sinapio. *s.* **(De sapio).** Viruta, aquella hoja de la madera ó caña, que se arrolla con el cepillo al tiempo de labrarla.

Sinapút. *s.* Comistrajo hecho de arroz cocido, mezclado con plátano y azúcar, frito en manteca ó aceite.

Sinarongsong. *s.* Dulce hecho con harina de arroz, agua y azúcar.

Sinasaclayan. *s.* Cabestrillo, banda ó aparato pendiente del hombro, para sostener la mano ó brazo lastimados.

Sinca. *v.* Espantar, infundir susto ó miedo lo que se dice ú oye.—Contrariar, contradecir, resistir á los demás.—*adj.* Contrario, que es opuesto ó repugna á un cosa.

Sinda. *v.* Herir con arma blanca, sin sol tarla.

Sindac. *v.* Enfurecerse, airarse, irritarse —Incitar, estimular á uno contra otro Desear, apetecer una cosa.—Entusiasmar se, sentir entusiasmo.—*s.* Entusiasmo, fu ror, exaltación y fogosidad del ánimo violentamente movido por una cosa qu le admire ó cautive.

Sindoc. *s.* Red redonda con aro de bejuco para pescar.—*v.* Pescar con dicha red.

Sindol. *v.* Dar puntapié.—Avisar con e pié.—Tropezar ligeramente.—Herir leve mente.

Sindoro. *v.* Arrojar, impeler, despedir con violencia una cosa. Acornar, acornear, dar cornadas los animales.

Singab. *adj.* Cosa de boca rajada, mellada, descantillada.—*v.* Rajarse, mellarse, descantillarse una cosa por la boca.

Singabut. *v.* Apresurarse, darse prisa.—Hablar y entenderse entre sí dos ó más personas.

Singal. *v.* Acuñar ó poner cuñas, debajo de un madero, que está aserrándose ó labrando, para que esté recto y no se incline.—*s.* Cuña, palo ó caña que se pone debajo de un madero al aserrarle ó labrarle. Singala dao iton guipat, cay bangin tumarandasay. Acuña ese madero, no sea que resbale.

Singal. *v.* Ceñirse la sábana ú otra cosa al cuerpo

Singao. *v.* Mejorar, convalecer el enfermo.

Singat. *v.* Trabajar ó hacer una cosa de veras.

Singatohay. *v.* Pagar ó dar el sueldo diariamente.—*loc.* Obra acabada, obra pagada.

Singauran. *v.* Trabajar, caminar, pasear, hacer alguna cosa cuando llueve.

Singba. *v.* Adorar, reverenciar con sumo honor y respeto á un ser, considerándole como cosa superior y divina—Adorar, reverenciar y honrar á Dios con el culto religioso que le es debido.—Adorar, reverenciar y honrar á la Virgen y á los Santos. Oir la santa misa. Nasingba aco sa imo, Dios co. Yo os adoro, Dios mio. Uaray aco pacasingba sin tolo ca Domingo. No he podido oir misa tres Domingos. Nagpaningba ná cami. Ya hemos oído misa.

Singbahan. *s.* Iglesia, templo cristiano.—Edificio ó lugar destinado pública y exclusivamente á un culto verdadero ó falso.

Singbahanun. *adj.* Cosa eclesiástica, perteneciente ó relativa á la Iglesia.
Singca. *v.* Gritar, dar gritos, levantar la voz más de lo acostumbrado.
Singcal. *v.* Contrariar contradecir, resistir á los demás.—*adj.* Contrario, que es opuesto ó repugna á una cosa.
Singcap. (En otras partes dicen—**Sicap**) *s.* Fisga de dos dientes.
Singco. *v.* Llevar, tocar, alcanzar una cosa.
Singcol. *v.* Contraerse, encogerse un nervio, un músculo ú otro miembro del cuerpo.—*adj.* Que tiene algún miembro contraido ó encogido.
Singcot. *v.* Indagar, pesquisar, examinar, escudriñar, inquirir cuidadosamente alguna cosa.
Singgay. *v.* Poner un trozo de madera ó hierro en forma de *X*, para sujetar la madera que se ha abierto ó rajado.
Singhot. *v.* Oler, percibir los olores.
Sing guit. *v.* Gritar, dar gritos, levantar la voz más de lo acostumbrado.
Singi. *v.* Romper, quebrar una cosa.—Dislocarse un hueso, etc. Nasingi an sangasanga san cahuy. Se ha roto la rama pequeña del árbol. Nasingi an acon paa. Se ha dislocado mi pierna.
Singi *s.* Gajo ó una de las partes en que se devide un racimo de frutas.—*v.* Quitar ó cortar los gajos del racimo.
Singil. *v.* Cobrar, recuperar una cosa.
Singin. *adj.* Dedos, plátanos, etc., unidos y pegados.—*v.* Estar unidos y pegados dedos, plátanos, etc.
Singiso, singisong. *v.* Embotarse, engrosarse los filos y puntas de las armas y otros instrumentos cortantes.
Singit. *s.* Puntal, madero, palo ó caña que se pone hincado en la tierra firme para sostener alguna cosa.—*v.* Apuntalar, poner puntales. Estrechar, apretar ó venir estrecha una cosa.—*adj.* Cosa estrecha, que tiene poca anchura, como pantalones estrechos ó apretados etc.—*s.* Grano pequeño que nace ó sale en el párpado del ojo.—*v.* Coger la fruta del árbol con un palo ó cañas, dando golpes hacia arriba. Retorcer y cortar el pezón de la fruta con horquilla, caña ó palo hendido. Enfurecerse, airarse irritarse. Gritar, dar gritos, levantar la voz más de lo acostumbrado.
Singlot. *s.* Cestillo, cesto pequeño así llamado.
Singot. *v.* Heder, oler mal una cosa. Enojarse, enfurecerse.
Singpot. *adj.* Tela, red, tejido de bejuco, etc., espeso, tupido, apretado.—*v.* Tupir, espesar, apretar una cosa con otra haciéndola más cerrada y tupida, como se hace en los tejidos, medias, redes, etc.
Sing sing. *s.* Anillo, sortija, aro de metal ú otra materia, liso ó con labores, y con perlas y piedras preciosas ó sin ellas, que se lleva, principalmente por adorno, en los dedos de la mano.—*v.*Poner anillo ó sortija en los dedos de la mano.
Sing singun. *adj.* Aquello que sirve para hacer anillo ó sortija.
Sing guit. *v.* Gestear, hacer gestos. Provocar, incitar, irritar á uno con palabras para que se enoje; desafiar, retar á uno á voces.
Sinilay. *adj.* Camote así llamado.
Sinilayre. *adj.* Camote así llamado.
Sinilog nga humay. *adj.* Palay fino así llamado.
Sininyora. *adj.* Gauay así llamado.
Sinipit. *s.* Ancla, áncora, instrumento de hierro ó madera con dos uñas ó puntas curvas, que, afirmado al extremo de un cable ó cadena y arrojado al agua, sirve para detener y asegurar las embarcaciones.
Sinipong sin pisi. *s.* Gaza, lazo que se forma en el extremo de un cabo, doblándolo y uniéndolo con costura ó con ligadura, y que sirve para enganchar ó ceñir una cosa, ó suspenderla de alguna parte.
Sin-it. *s.* Grano que nace ó sale en el párpado del ojo, al lado ó delante del saco lagrimal.
Sin-o? *pronomb. interrog.* ¿Quién? ¿Sin-o an quinanhi? ¿Quién ha venido? ¿Sino ca? ¿Quién eres tú?—Bisan sin-o.—*adj. indet.* Cualquier, cualquiera.
Sinog-dan nga onay. *s.* Fundamento estable.
Sinonot. *adj.* Carne ó pescado aderezado con vinagre, zumo de limón, etc.
Sino sino. *v.* Hablar, decir, referir una cosa.
Sinosura. *m. adv.* À contrapelo, contra la caida ó dirección natural del pelo.
Sinta. *v.* Encabritarse, empinarse el caballo, afirmándose sobre los pies y levantando las manos.
Sinulit. *s.* **(B)** Hilo, hebra larga y delgada que se forma retorciendo el lino, cáñamo ú otra materia semejante, que sirve para coser.
Sioc. *v.* Apretar, comprimir una cosa.
Siod. *v.* Avergonzarse, ruborizarse.
Siog. *v.* Empujar, impeler, apartar, separar alguna cosa. Desdeñar, tratar con desdén á una persona ó cosa. Endosar ó

trasladar uno su deuda á la persona que le debe á él, para que cobre á esta el acreedor. Atajar ó salir al encuentro de los peces para que entren en corral.

Siol. *v.* Abarrotar, cargar ó llenar bien de carga la embarcación.

Sio sío. *v.* Chorrear, caer un líquido formando chorro.—Salir el líquido lentamente y goteando.

Siot. *adj.* Cosa revuelta, intrincada, enredada.—Cosa estrecha, angosta.

Siot siot. *s.* Ave pequeña así llamada, que mueve frecuentemente la cola.

Sipac. *s.* Astila, fragmento irregular que salta de la madera que se parte ó divide; pedazo ó raja pequeña de madera.—*v.* Partir la madera en rajas pequeñas.—Saltar astilla ó pedazo de madera, al labrarla ó partirla.—Rajarse madero, etc.—*s.* Raja, hendedura, abertura ó quiebra de una cosa, como madero, leño, etc.—*adj.* Cosa rajada, hendida, abierta, como madera, etc.

Sipan. *s.* Aguja con cadenilla de oro, que usan las mujeres en el moño.

Siparoc. *v.* Animarse, esforzarse, cobrar ánimo.

Sipat. *v.* Fijarse, mirar bien una cosa.—*adj.* Quejicoso, que se queja.

Sipat sipat. *v.* Asomar, mirar por entre alguna parte.

Sipgao. *s.* Red honda y redonda, con aro de bejuco ó caña.—*v.* Pescar con dicha red.

Sipi. *s.* Gajo de fruta de la bonga, plátano, espiga de palay, etc.—Pez pequeño así llamado.

Sipiad. *s.* Rebanada, porción delgada, ancha y larga que se saca de una cosa.—*v.* Rebanar, hacer rebanadas una cosa ó de alguna cosa. Sipiari aco sin palauán. Dame una rebanada de palauán.

Sipil. *s.* Tallo, retoño que nace ó sale del tronco ó raiz de la planta.

Siping. *s.* Gajo de fruta de la bonga, plátano, espiga de palay, etc.—*v.* Coger ó quitar dichos gajos.

Siping. *adj.* Dedo pequeño, ó sea el sexto, cuando una persona tiene seis dedos en alguno de los pies ó manos.

Sipit. *s.* Tenaza, instrumento de metal, compuesto de dos brazos trabados por un clavillo ó eje, que permite abrirlos y volverlos á cerrar.—*v.* Coger ó agarrar una cosa con tenazas, con dos palos ó cañas, ó con los dedos. Guardar algo debajo del sobaco.

Sipit sipit. *s.* Especie de cangrejo negro así llamado. Escorpión, alacrán, animal cuya cabeza forma con el cuerpo una sola pieza, y que tiene una cola muy movediza, y armada en su extremidad de una punta corva, ó uña, con la cual, picando, introduce humor venenoso.

Siplat. *v.* Acechar, ver, mirar, observar una cosa.—*s.* Especie de estera hecha de caña partida y entretejida.—Cerca de palos ó cañas partidas y entretejidas ó entrelazadas.—Hacer dicha cerca.

Sipnga (En otras partes dicen—**Sicnga**). *v.* Sonar, limpiarse los mocos.

Sipoc. *s.* Escarceo, movimiento en la superficie del agua, con pequeñas olas ampolladas que se forman en los parajes en que hay corrientes.—*v.* Moverse el agua.—Mover, menear el agua de una vasija.

Sipol. *s.* Cuchillo pequeño así llamado.

Sip-on. *s.* Constipado, resfriado, destemple general del cuerpo, ocasionado por supresión de la transpiración.—*v.* Constiparse, resfriarse, destemplarse el cuerpo del animal por cerrarse los poros, impidiendo la transpiración.

Sipong. *v.* Unir cabos ó cordeles por sus extremos ó chicotes.—Hacer gaza ó lazo en el extremo de un cabo.—*s.* Estrovo, pedazo de cabo unido por sus extremos ó chicotes, que sirve para suspender las vergas, palos y otras cosas pesadas, y para afianzar ó sujetar los remos.

Sip-onun. *adj.* Que padece constipado ó resfriado.

Sipura. *v.* Lamerse, pasar repetidas veces la lengua por los labios.

Siqui. *s.* Pié, ultima parte de la extremidad inferior del hombre, que sienta en el suelo, y le sirve para sostenerse y andar.—La parte que en muchos animales tiene igual destino.

Siquiaong. *adj.* Cosa hueca y ancha en el fondo, y estrecha de boca.—*s.* Canal por donde corren las aguas.—*v.* Acanalar, hacer canales para que corran las aguas.

Siquiap. *s.* Pala de madera ú otra materia, con mango más ó menos largo.—*v.* Coger alguna cosa con pala.

Siquihan. *adj.* Que tiene pies.

Siqui siqui. *s.* Pié pequeño.—Figura de pié.—Pié de silla, mesa, etc.—Rayos de la rueda del carruaje, carro, etc.

Siquit. *adj.* Cosa estrecha, angosta; cosa corta.

Sira. (*Nominat.* de *pl.* del *pronomb.*—**Siya.** Ellos, ellas. Aádto sira sa oma.

Están ellos en la sementera. Naninining-ba sira. Están ellas oyendo misa.

Sirá. *v.* Caminar ó ir juntos dos ó más. —Poner juntas ó unidas dos ó más cosas. Pag sirá camo an duha ca tauo. Caminad juntos, ó id á la par vosotros dos. Pag siráha niyo sin maopay an casing. Poned bien juntas las peonzas.

Sirab. *s.* Corte, filo de cuchillo ú otro instrumento con que se corta y taja.

Sirab. *v.* Arder, encenderse, inflamarse una cosa levantando llama.

Sirac. *v.* Iluminar, alumbrar, dar luz, resplandecer.—Ilustrar interiormente Dios á la criatura.—*s.* Resplandor, luz, rayo ó línea de luz que procede de un cuerpo luminoso, como el sol, etc. An adlao nasirac sa bug-os nḡa calibutan. El sol ilumina todo el mundo. Siracan mo, Guinoo, an acon hunahuna. Ilustrad, Señor, mi entendimiento.

Sirang. *v.* Salir el sol, luna, etc.; iluminar, alumbrar el sol, etc. An pag sirang san bulan. Al salir la luna.

Siranḡan. *s.* Oriente, punto cardinal del horizonte, por donde nace ó aparece el sol.

Sirap. *v.* Echar la red para pescar.

Sirib. *v.* Agacharse, encogerse, doblando el cuerpo hacia la tierra, cuando se pasa por parte baja.—Mirar de abajo para arriba. Comer, pacer los animales. Guinsirib an bin-lad nḡa humay san cabayo. El caballo ha comido el palay tendido al sol.—*s.* Lucero de la mañana en invierno.

Siric siric. *v.* Chillar, dar chillidos. Gruñir el puerco.

Siring. *v.* Decir, hablar, manifestar con palabras alguna cosa. Nacasiring siya. Dijo él. Siniring co. Yo he dicho. Sidnḡa si Juan, nḡa diri aco macadto. Di á Juan, que no voy.—*adv. m.* Así, de esta manera. Siring gad lá. Hazlo así, de esta manera.—*adv. c.* Tan. Siring cadaco an mḡa casaquit nḡa iya binabati. Son tan grandes los dolores que él sufre.

Siringabotun. *adj.* Cosa que urge, que corre prisa.

Siringbahun. *adj.* Adorable, digno de adoración.

Sirlap. *s.* Rayo que da luz.—*v.* Mirar, ver.

Siro. *adj.* Lleno, harto, sacio, saciado.

Siroc. *v.* Coger ó sacar agua con caña ú otra cosa.

Sirom. *s.* Hormiga así llamada.

Sirong. *s.* Sitio ó parte baja de casa ú otro edificio, que tenga también parte alta.—Portal, zaguán de casa, etc., que tiene parte alta.—*v.* Albergarse ó resguardarse en algún sitio, cobijarse debajo de algún lugar, para defenderse del sol, lluvia, etc. Icadto sa sirong iton tadiao. Lleva al zaguán esa tinaja. Nacadto cami sa sirong san balay. Estábamos en la parte baja de la casa. Sironḡan mo an carabao. Pon el carabao á la sombra. Sirong quitá anay cay mapaso. Cobijémonos antes porque hace calor.—Sa sirong. *m. adv.* Debajo. Sa sirong san abo. Debajo del fogón.

Sirot. *v.* Penar, imponer pena ó castigo á uno.—Ordenar, mandar una cosa bajo pena.—*s.* Pena ó castigo por alguna falta. Iguinsisirot san capitán san nḡatanan nḡa iya nasasacopan nḡa manhimanhauan san tagsatagsa nḡa yonḡud san mḡa balay. Se ha ordenado bajo pena, por el capitán á todos sus súbditos, que limpien la parte que está enfrente de las casas.

Sirum. *adj.* Oscuro, obscuro, que carece de luz ó claridad.—*v.* Oscurecer, obscurecer, privar de luz y claridad. Masirum an calibutan. Está oscura la atmósfera. —Casiruman. *s.* Oscuridad, obscuridad, lugar ó sitio oscuro.

Sisi. *s.* Marisco pequeño así llamado; se come.—*v.* Rasgar, romper una cosa.— Abrir un animal por el vientre.—Reventar, abrirse una cosa. Masisi an tiyan co, cún diri ini matuod. Reviente mi vientre, si esto no es cierto.

Sisig. *v.* Limpiar el palay pilado con el nigo, para quitarle la cáscara. Bulig camo sin panisig cay damo an amon sirisgun. Ayudad vosotros á limpiar el palay, porque es mucho lo que tenemos que limpiar. Guinsisig co ná an binayo nḡa humay. He limpiado ya con el nigo el palay pilado.

Sisip. *s.* Cuña, astila más ó menos aguda, que se encaja á golpe de martillo, para rajar, abrir, dividir ó desclavar madero, tabla, etc.—*v.* Acuñar, meter cuñas.

Sisiua. *s.* Nodriza, ama de cría, mujer que cria á sus pechos alguna criatura ajena. —*v.* Criar una mujer á sus pechos alguna criatura ajena.

Sisli. *s.* Cordel de ocho ramales.—*v.* Hacer cordel de ocho ramales.

Sito ó siton. *genit.*, *dat.*, *acusat.* y *ablat.* del *pronombre ito.* Ese, esa, eso. Uaray aco pacasaca sa balay sito nḡa tauo. No he subido á la casa de ese hombre. Diri aco mahatag sin salapi sito nḡa tauo. Yo no doy dinero á ese hombre. Diri aco

naquiquilala siton. No conozco eso. Nahigda siya sito nḡa balay. Se acostó él en esa casa.

Sito niyan. *m. adv.* Ahora, en este tiempo, en esta época, en la actualidad. Cundi sito niyan nag oopayopay pá lá aco sa acon casaquit. Mas ahora estoy algo aliviado de mi enfermedad.

Sit sit. *v.* Hablar bajo ó en secreto.—Rezar bajo ó en voz baja.—Chichear, emitir repetidamente cierto sonido inarticulado, como de *s* y *ch.* Silvar, llamando á otro.—*s.* Chicheo, efecto de chichear.

Siuac. *v.* Alumbrar, dar luz, suministrar claridad.—*s.* Luz, lo que ilumina los objetos y los hace visibles.—Llama de cualquier sustancia en combustión, como la de una vela, lámpara, etc.—Vela, tea, lámpara ú otro cuerpo que, encendido, sirve para alumbrar.

Siuacog. *adj.* Cosa difícil de manejarse ó de llevarse á hombro, etc., por ser larga. —*v.* Ser difícil de llevar ó manejar una cosa por ser larga.

Siuala. *adj.* Cosa difícil de hacerse. Que causa vergüenza ó empacho.

Siuali. *adj.* Cosa mala, perversa.

Siuang. *adj.* Cosa mellada, partida, desportillada en su labio ó borde. Que tiene el labio partido ó rajado.—*v.* Rajarse, mellarse, desportillarse una cosa en su labio ó borde.—*adj.* Escalera de madera ó caña que le falta algún escalón. Ayao pagpataua sa acon cay siuang aco. No me hagas de reir, que tengo el labio partido.

Siuaric. *v.* Gruñir, dar gruñidos el puerco cuando van á echarle de comer.

Siuat. *adj.* Cosa difícil de ejecutarse.—*v.* Ser una cosa difícil de ejecutarse. Sugo nḡa guimasisiuati. Mandato dificultosísimo.—*adj.* Diverso, sa, desemejante, diferente.—*v.* Demorar, retardar, detenerse en alguna parte.

Siuay. *v.* Equivocarse, trascordarse.—Apartarse, separarse, retirarse. Desviar con el codo.

Siuil. *v.* Desordenarse, salirse de la hilera ó fila.

Siuit. *s.* Pájaro pequeño así llamado.

Siuó. *s.* Pollo, cría de ave.

Siuó-an. *adj.* Huevo con pollo.—Ave, gallina con pollos.

Siuo siuo. *s.* Gallillo, campanilla de la garganta.

Siya. *pronomb. pers.* Él, ella. Nacasiring siya. Dijo él.

Siyahan ó siyapá. *adj. ordin.* Primer, primero, primera.—*adv. temp.* y *loc.* Primero, primeramente, en primer lugar.

Siyocot. *adj.* Goloso, aficionado á comer golosinas.

SO

Só. *s.* Voz para espantar gallinas, pájaros y animales.—*v.* Espantar aves ó animales, pronunciando dicha palabra.

Soá. *vid.* So, en sus acepciones.

Sobol. *v.* Medicinar, aplicar medicina á grano, hinchazón, etc.—Desechar, arrojar, despedir, hechar á uno de alguna parte. Ayao aco pagsoboli sa imo santos nḡa atubanḡan. No me arrojes de tu santa presencia.—*v.* Alumbrar con luz ó con tizón encendido.—*s.* Luz, tizón encendido para alumbrar. Sobole dao aco. Alúmbrame, ó dame una luz ó tizón encendido.

Sob sob. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios la sustancia ó el jugo de alguna cosa.—Meter tizón ú otra cosa en rescoldo ó en agua; meterse, hundirse en el agua las batangas de la embarcación menor cuando ésta lleva salida.

Soca. *v.* Arrancar de cuajo árbol ó planta. —*s.* Palo ó caña aguzada que usa el bisaya para sacar la raiz del camote. Socahi iton gamut. Arranca esas raices.

Socboc. *v.* Herir de nuevo en herida antigua.

Socbot. *v.* Dañarse lastimarse en alguna parte del cuerpo herida ó dolorida. Dañarse, lastimarse, herirse el que camina descalzo.

Socdip. *v.* Meter, colocar una cosa entre otra.—*s.* Especie de escamas en las patas de algunas aves.

Socdo. *v.* Elevarse hacia arriba alguna cosa.—Tropezar, dar ó pegar con la cabeza en alguna parte baja.

Soclay. *v.* Separar el cabello con los dedos, como cuando uno espulga á otro.

Socli. *v.* Cambiar, trocar, permutar una cosa por otra.—Volver, regresar al mismo sitio de donde se salió.—*s.* Vuelta ó restitución de lo que se había quedado en deber.

Soclo. *v.* Juntar, unir las manos para recibir alguna cosa.

Soclob. *v.* Vestir, cubrir, adornar el cuerpo con el vestido.—Vestir, cubrir ó tapar una cosa con otra, como los altares en la Semana de Pasión.

Soclub. *v.* Engualdrapar, poner la gualdrapa á una bestia.—*s.* Gualdrapa, cubierta larga

de seda ó lana que cubre y adorna las ancas del caballo, etc.

Socmud. *v.* Bajar, inclinar la cabeza.

Socna *v.* Preguntar, interrogar ó hacer preguntas á uno para que diga lo que sabe sobre algún asunto.—*s.* Pregunta y respuesta.

Socnit. *v.* Tentar, probar, incitar, estimular á uno.—*adj.* Quisquilloso, rencilloso, porfiado, obstinado en una cosa.—Cosa dura y repelosa, difícil de romper ó partir, como árbol, madero, etc.

Socnitan. *adj.* Quisquilloso, rencilloso, porfiado, obstinado, terco, soberbio, rebelde, indócil.

Soco. *v.* Carecer, tener falta de una cosa. —*adj.* Que carece de alguna cosa.—*s.* Carestía, falta ó escasez de algo.

Socob. *v.* Crecer y derramarse lo que se cuece en agua, cuando hierve mucho.—Derramarse un líquido por la acción del fuego.—Rebosar.

Socog. *s.* Viga, madero ó caña que se coloca sobre las pilares ó harigues en lo ancho de los extremos de los edificios, en el cual descansan los quilos de dichos extremos.—*v.* Atravesarse un madero ú otra cosa en una calle, en un arroyo, etc.

Socol. *v.* Medir, examinar y determinar la magnitud y extensión de una cosa, usando para ello los instrumentos necesarios, según su calidad, con tal que no sean aridos ó líquidos. *s.* Medida, total de las dimensiones de los cuerpos, ya en longitud, ya en extensión ó altura.—Talla, estatura del hombre.

Socol sin butcon. *s.* Un codo, medida que resulta desde el codo á la extremidad de la mano.

Socolan. *s. vid.* Socol, 2.ª acepción.

Socong. *s.* Gorro, pieza redonda de tela ó de punto para cubrir la cabeza. Capillo, cubierta de lienzo, ajustado á la cabeza, que, para abrigo, ponen á los niños desde que nacen.—Vestidura de tela blanca que ponen á los niños acabados de bautizar.

Socot. *v.* Recaudar, cobrar uno la cantidad ó efectos que otro le debe.—Andar uno de noche por alguna parte.—Hacer con frecuencia y ligereza una cosa.—Frecuentar, repetir un acto á menudo.—Concurrir con frecuencia á un lugar.—*adv. m.* Frecuentemente, con frecuencia. ¡Camasocot mo cumanhi! ¡Con cuánta frecuencia vienes!

Socsoc. *v.* Meter, introducir, ocultar una cosa entre ó debajo de otras.—Esconderse, ocultarse entre alguna parte.

Socud. *v.* Reprender á uno, vituperándole ó desaprobándole lo que ha dicho ó hecho.

Sod-ong. *v.* Mirar, ver, fijar la vista en un objeto, aplicando juntamente la atención.

Sodot. *v.* Nacer, salir, crecer, brotar alguna planta.

Sodoy. *v.* Recorrer, visitar, registrar, mirar con cuidado, andando de una parte á otra, para averiguar lo que se desea saber, para cobrar el tributo, dar órdenes, etc.—Vagar, vagabundear, andar ocioso. Nagsodoy aco san bugos nga bongto ug uaray napautang sa acon. He recorrido todo el pueblo y no hay quien me dé prestado. Guinsodoyan mo an mga calsada ngatanan sugad an mga caayaman, sin uaray ano man nga tuyo. Has andado vagando por todas las calles, como los perros, sin objeto alguno.

Sodoy sodoy. *v.* Recorrer, visitar con frecuencia. *vid.* Sodoy.

Sod sod. *v.* Buscar, coger almejas con el pié en agua de poco fondo.—*s.* Canilla de la pierna.—Red pequeña, sujeta á dos cañas largas, á cuyos extremos se pone otra atravesada, por el extremo opuesto, cogida por ambas cañas, la empuja el pescador hacia adelante para pescar todo cuanto encuentra.—*v.* Pescar con dicha red.

Sogoc. *v.* Crecer, aumentar el agua.

Sog-ong. *adj.* Cosa exorbitante, fuerte, que excede en mucho del orden y término regular.

Sogop. *v.* Industriar, enseñar, acostumbrar, instruir, amaestrar á uno.

Sogot. *v.* Obedecer, cumplir la voluntad de quien manda. Sosogotan co an catadungan, diri an cacosganan. Yo obedeceré á la justicia, no á la fuerza.

Sogpon. *v.* Encajar, volver un hueso á su lugar, cuando se ha dislocado.—Añadir una cosa á otra, encadenar, ensartar.

Sogud. *v.* Seguir, ir en busca de uno para alcanzarle.

Sohag. *v.* Espantarse los animales ó aves.

Soho. *adj.* Legítimo, ma. Soho nga anac. Hijo legítimo, de legítimo matrimonio.—Inculto, que no tiene cultivo ni labor. Soho nga guba. Terreno inculto.

Sohol. *s.* Jornal, estipendio que gana el trabajador en un día entero por su trabajo.—Sueldo, paga, cantidad de dinero que se da en pago del trabajo.—*v.* Dar ó pagar el jornal ó sueldo. Uaray pá aco

carauat san sohol. Aún no he recibido el sueldo. Sinoholan na cami san capitán. El capitán nos ha dado ya el sueldo. Napasohol acó. Quiero trabajar á jornal.

Sohot. *v.* Meter, ocultarse en agujero, rendija, etc.—Entrar, meterse los peces en el corral, red ó chinchorro.—Pasar el gato rozando las piernas del dueño, etc., cuando tiene hombre, ó cuando están preparando la mesa.

Soib. *v.* Meter una cosa debajo de otra para alzarla ó ponerla más alta.

Soit. *v.* Reprochar, reprobar, desdeñar, desobedecer.—*adj.* Desobediente, díscolo, indócil.

Solda solda. *s.* Arbusto así llamado, que tiene muchas ramitas blandas y lechosas; sus hojas son pocas y pequeñas.

Solera. *v.* Contradecir, negar ó decir lo contrario de lo que uno afirma.

Solhug. *v.* Lucir, resplandecer el sol, la luna, etc., salir de entre las nubes.—*s.* Luz, resplandor del sol, de la luna, etc.

Soli. *v.* Sobrevenir, acaecer ó suceder una cosa.—*adj.* Lo que ha de llegar ó suceder á uno.

Solia. *v.* Derramarse, verterse líquido, por estar llena la vasija.

Solibang. *v.* Variar de conversación. Masaquit si Pedro; solibang co ¿sino ba icao? Pedro está enfermo; variando de conversación ¿quién eres tú?

Solibangay. *v. vid.* Solibang.

Solibay. *s.* Pez así llamado; se come.

Solima. *v. vid.* Solibang.

Solo. *v.* Pescar de noche con luz ó tea encendida, cogiendo ó matando los peces, cangrejos, etc., que acuden á la luz.—Pedir personalmente el novio la mano de la mujer con quien desea casarse.

Soloan. *s.* Pez pequeño de río así llamado.—Isla en el Pacífico, al Este de Sámar, de la comprensión del pueblo de Guiuan, cerca de la cual pasó Magallanes viniendo de Marianas, á la que dió el nombre de *Buena señal*.

Sol-ob. *v.* Poner, meter, introducir alguna cosa en ó por algún cuerpo. Pagsol-ob dao an imo sarual. Ponte tus pantalones.

Sol-oban. *s.* Clavera, agujero ó molde para formar las cabezas de los clavos.

Soloc. *v.* Pedir vino ó anisado prestado, para devolverlo en la misma especie.—Crecer, aumentarse el agua ú otro líquido. Nasoloc na an dagat. Ha crecido ya el mar.

Sol-ong. *v.* Mirar, ver, reparar, observar con cuidado una cosa.

Solop. *v.* Enconarse, inflamarse llaga, herida, etc.

Solot. *v.* Mezclar lo pequeño con lo grande, lo bueno con lo malo, etc.—*s.* Mezcla de lo pequeño con lo grande, de lo bueno con lo malo, etc.—*v.* Mezclarse, enlazarse.—Injertar, ingerir en la rama ó tronco de un árbol alguna parte de otro, en la cual debe haber yema para que pueda brotar.—*s.* Injerto, árbol injertado.

Sol-ot. Vestir, ponerse el vestido. Calzar, ponerse el calzado.—Ponerse anillo, etc.

Solot solot. *v.* Hablar á troche y moche. —*adj.* Advenedizo, extranjero, que se ha mezclado con los naturales de un pueblo ó nación.

Solpo. *v.* Retoñar, brotar los árboles y plantas, después de cortadas.—Caerse ó quitarse pié de mesa, silla, etc. Nasolpo an siqui siqui san lamesa. Se ha caído el pié de la mesa.

Solpoc. *v.* Descornar, caerse, quebrarse ó romperse los cuernos del carabao, toro, etc.—Desconcertar, desencajar, descoyuntarse algún hueso.

Solpot. *v.* Empujar, hacer fuerza con alguna cosa para sacar otra de donde está metida.—*s.* Bodoque ó bola hecha de papel, tela, madera, etc.

Solsol. *v.* Apagar candela, tea, mecha ó tizón contra el suelo ú otra parte.—Dar ó pegar á uno con candela, tea, tizón, etc. —*s.* Mecha para prender fuego.

Solsug. *v.* Caminar, andar, seguir, encaminarse, dirigirse á alguna parte.—*adj.* Cosa larga y prolija de contar.—*v.* Decir, contar, rezar, etc.

Soluac. *v.* Derramarse, verterse líquido de alguna vasija, por estar llena.

Solud. *v.* Entrar, pasar de fuera á dentro. —Hacer entrar á los animales en el corral, etc.—Entrar en la milicia, en la religión, etc.—Entrar el verano, la cuaresma, etc. —Meter ó poner una cosa dentro de otra. —Echar ó poner agua ú otro líquido en una vasija. Poner ó echar arroz ú otra cosa en saco, costal, etc.—*s.* Sala, cuarto, celda, aposento, interior de un edificio, ó cosa hueca.—*adv. l.* Adentro, dentro, en la parte interior. Solud camo sa simbahan. Entrad en la iglesia. Pasodlun niyo an mga cacandinan sa camalig. Meted las cabras en el camarín. Sinolud siya sa pagcasoldado. Entró él en la milicia. Nasolud na an cuaresma. Entró ya la cuaresma.

Solug. *s.* Corriente, curso de los ríos ó de las fuentes.—Corriente, movimiento rápido que tienen las aguas en algunos parajes de la mar.—*v.* Correr las aguas por algún lugar.—Llover, ó caer con fuerza el agua.—Concurrir ó acudir muchos á un lugar. Tener mucha salida alguna cosa que está puesta á la venta. Masolug cao pay. Hay mucha corriente. Masolug an uran. Llueve con fuerza. Masolug an mg̃a tauo sin pagpalit san isda ng̃a lab-as. Acude mucha gente á comprar el pescado fresco. Masolug an pagbaliguia. Tiene mucha salida la venta.

Soluganun. *s.* Palay fino así llamado; tiene la cáscara negra.

Somo. *s.* Olor malo.—*v.* Oler mal.

Somol. *v.* Curar, medicinar, administrar ó dar medicinas al enfermo.—Manifestar ó decir á uno que no, ó que queda en suspenso lo convenido anteriormente. Somola dao si Juan, ng̃a diri anay cumanhi. Di á Juan que no venga todavía.—Empalagar, fastidiar, causar hastío un manjar.—Dar en rostro á uno con alguna cosa, echarle en cara los beneficios que ha recibido, ó las faltas que ha cometido.—Aborrecer, tener odio ó aversión á una persona ó cosa.—Salir al encuentro de uno.

Somong. *v.* Dar con la luz en tierra para apagarla.—*adj.* Monte más pequeño y bajo que los otros.

Somong. *s.* Retoño de palauan, inmediato á la raiz principal.

Somorohot. *s.* Pez de mar, negro y pequeño; se come.

Sompoc. *v.* Pegar ó darse contra alguna parte.—Dar ó pegar con el puño en la cabeza.—*s.* Golpe dado con el puño en la cabeza, puñetazo.

Sompoc ó Hisompoc. *v.* Acodillar ó tocar el suelo con el codillo los cuadrúpedos.

Sona. *v.* Alumbrar, resplandecer una cosa. —*s.* Luz, resplandor, claridad. Bitoon ng̃a masona. Estrella resplandeciente.—*v.* Remedar, hacer lo que otro hace. Sinosonaan an tauo san song-goy. El mono imita ó remeda al hombre.

Soná. *v.* Medicinar, aplicar medicina á la parte dolorida.—*s.* Medicina que se aplica á la parte dañada.

Son-ad. *v.* Poner una cosa al fuego sobre las brasas. Ison-ad dida sa baga an onud. Pon la carne ahí sobre las brasas.

Sona sona. *v.* Preguntar con frecuencia, hacer pesquisas, averiguar, inquirir, indagar una cosa.

Sonay. *v. vid.* **Sona sona.**—Responder, contestar lo que otro va diciendo ó leyendo.

Soncat. *v.* Apuntalar, poner puntales á uno y otro lado de alguna cosa.—Puntal, madero que se pone hincado en tierra para sostener alguna cosa. Soncaton niyo an sacayan. Apuntalad la embarcación.

Soncol. *s.* Coyuntura, articulación ó trabazón movible de una cosa con otra.—Ocasión, oportunidad para hacer ó decir alguna cosa.

Songco. *v.* Carecer, tener falta de alguna cosa; necesitar, haber menester ó tener necesidad de una cosa.—*s.*Carestía, falta ó escasez de algo.—*adj.* Escaso, necesitado, que carece de lo necesario, falto de alguna cosa. *v.* Estar indeciso, sin saber qué hacer ó decir.

Songcoanun. *adj. vid.* Songco, 3.ª acep.

Songdoy. *v.* Acometer, arremeter, embestir.

Songgo. *v.* Enredar, travesear, revolver, andar inquieto ó revoltoso de una parte á otra.—*s.* Enredo, travesura.—*v.* Burlarse de uno, dándole golpes con los pies. —*s.* Burla ó juego de manos, divertirse, retozando y dándose golpes. Burla ó chanza pesada.—*v.* Carear los gallos para que embistan.—Ludir, dar unas cosas con otras; tropezar la embarcación en piedras; dar ó tropezar en alguna parte.—Acometer, arremeter, embestir.

Songgoy. *s.* Mono; animal cuadrumano, muy ágil y flexible, algo parecido al hombre en su formación.

Songgud. *v.* Incomodar, irritar á uno para que se enoje.

Songlog. *v.* Dar en rostro, causar á uno enojo y pesadumbre; burlarse de uno; contradecirle.

Songo. *s.* Resplandor.—*v.* Resplandecer, centellear.

Song̃o. *s.* Leña, parte de los árboles y plantas, que, cortada y hecha trozos, se se destina para la lumbre.—Tizón, palo á medio quemar.—*v.* Poner leña al fuego,

Songot. *v.* Oler mal alguna cosa.—*s.* Olor desapacible.

Song roy. *v.* Atravesar, pasar entre gente, matorrales, etc.

Song song. *adj.* Marea, corriente ó viento contrario.—*v.* Contrariar, ser contrario el viento, marea ó corriente.—Tapar, cubrir agujero ó abertura con paño ú otra

cosa.—*s.* Caña aguzada para hacer hoyo en tierra.

Song songũn. *adj.* Marea, corriente, viento contrario.

Sonit. *v.* Respigón, padrastro, pedacito de carne que se levanta inmediato á las uñas de las manos ó pies.—Animal pequeño que se cria en las playas.

Sonloc. *s.* Mareas grandes ó vivas.—*v.* Crecer y llegar la marea. Sinmonloc ná an taob sa iraya. Ha llegado ya la marea al interior del río.

Sono. *v.* Dormir dos ó más cubiertos con una sola sábana, etc.—Taparse, cubrirse dos ó más con una sola manta, etc.—Seguir imitar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.—Concordar, convenir en alguna cosa. Diri nagcacasono an ira buot. No convienen en sus pareceres. Sonoran nğa buhat. Modelo, obra que puede imitarse.—*v.* Exceder, propasarse, ir más allá de lo lícito ó razonable.—*adj.* Cosa excesiva, que excede ó sale de regla.—*adv.* Excesivamente, con exceso. Nag inum cami sin sono. Hemos bebido con exceso.

Son-oc. *v.* Apretar, comprimir, oprimir una cosa metida dentro de otra.

Sonóng. *adj.* Cegato, medio ciego, que ve poco. Si Maritornes, an sonong, nacasonggo can Dn. Quijote. Maritornes, la cegata, tropezó con Dn. Quijote.

Sono sono. *v.* Chirriar, formar un sonido agudo una sustancia penetrada de un calor intenso, como manteca, aceite hirviendo, etc.

Sonot. *v.* Exprimir y echar zumo de limón, etc., en carne, pescado, etc.—Dormir, acostarse dos ó más juntos. An mğa nagsosonot, nagcacasono an ira buot. *adag.* Dos que duermen en un colchón, son de la misma opinión.—Acompañar.

Sonot sonot. *adj.* Cosa áspera, repelosa y basta, como papel de estraza.

Sonoy. *adj.* Cosa tierna, reciente, joven, de poco tiempo.

Sonting. *s.* Arbusto así llamado; es medicinal.

Sontoc. *v.* Pegar ó dar con el puño ó con los artejos de los dedos.—*s.* Puñetazo, golpe que se da con el puño, ó con los artejos de los dedos.

Sonud. *v.* Seguir, ir después ó detrás de uno.—Seguir, suceder ó continuarse una cosa á otra por orden, turno ó número.—Heredar, adquirir bienes por disposición testamentaria ó legal.—*adj.* Siguiente, que sigue, sucede ó continúa. Sunud camo sa acon. Seguidme. Pagsoson-dun namon an imo buot. Haremos tu voluntad. Uaray cami tagui sa Dios sin anac nğa sadang magsonud. No nos ha dado Dios un hijo que pueda heredar nuestros bienes.

Son-ud. *v.* Poner, echar en la olla alguna cosa para que se cueza.—Poner ó echar en vasija alguna cosa.

Sonud sonud. *v.* *vid.* Sonud.

Sonug. *v.* Quemar, abrasar, ó consumir con fuego.—*s.* Quema, incendio, fuego. —*v.* Incendiar, poner ó pegar fuego á una cosa. Nasonug an amon balay. Se ha quemado nuestra casa. Roma ipinapagsonugan ni Nerón. Nerón mandó incendiar á Roma.

Son-uran. En algunos pueblos dicen. **Son-aran.** *adj.* **(De son-ud.)** Olla, etc., donde se pone á cocer alguna cosa.

Sooc. *v.* Apretar, comprimir, apiñarse ó agruparse estrechamente personas ó cosas. Ocultarse, esconderse entre maleza ó matorrales.—Arrinconarse, arrimarse á un rincón.—Casoocan. *s.* Rincón, escondrijo ó lugar retirado.—*v.* Acercarse, allegarse una cosa á otra.—*adj.* Allegado, pariente cercano.

Sood. *v.* Dar de más.—Dar una cosa como de mala gana.

Soog. *adj.* Cosa llena, que rebosa ó se sale.

So-ol. *v.* Doler, padecer una parte del cuerpo, mediante una causa interior ó exterior.—*s.* Dolor, sensación molesta y aflictiva de una parte del cuerpo, por causa interior ó exterior.—*adj.* Dolorido, que padece ó siente dolor.

Soon. *v.* Acercarse el niño á uno y ponerse sobre sus rodillas.—Poner uno al niño sobre sus rodillas ó piernas.—Seguir el camino derecho.

Soón. *s.* Cesto grande hecho de bejuco para trasportar una cosa de una parte á otra.

Soong. *v.* Meterse por debajo de alguna parte.

Soop. *v.* Convenir, componerse, concordarse dos ó más personas. Prometer algo para librarse del castigo ó de cualquiera otra cosa. Nagsoop si Juan sin tuba, nğa di la pasayauon. Juan ha prometido tuba con tal que no le manden bailar.

Soot. *v.* Apretar, comprimir, oprimir; apretarse, apiñarse ó agruparse estrechamente personas ó cosas.

Soot sin sico. *s.* Codera, ó sarna que sale en el codo.

Sooy. *s.* Vinagre, producto de la fermentación ácida del vino, tuba, etc.

Sopó. *v.* Mudar, renovarse ó caerse los cuernos al ciervo.

Sopo. *v.* Coger con las manos los cangrejos, los pájaros en los nidos, etc.—Ponerse roma, obtusa ó sin punta cosa aguzada.—*adj.* Cosa roma, obtusa sin punta, habiéndola tenido antes.—Parecerse, asemejarse una cosa á otra. —Dañar; causar perjuicios.—*adj.* Dañino, que causa perjuicio.—*s.* Juego de muchachos á los cuartos.—*v.* Jugar ó divertirse los muchachos á los cuartos.

Sopoc sopoc. *v.* Sonar ó hacer ruido el cieno ó agua cuando se pasa por ello.—*s.* Ruido de cieno ó agua.

Sopol. Enconarse, inflamarse, llaga ó heridas.

Sopot. *s.* Bolsa, saco ó talega para llevar dinero.

Sop sop. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios el jugo ó la sustancia de una cosa.—Dar de comer á los niños, ó meterles la comida en la boca.—Embeber, atraer y recoger en sí un líquido, como la esponja, papel secante, etc.—Empaparse, como la sopa en la caldo, la lluvia en la tierra, etc.

Soro. *v.* Dar á uno alguna cosa para que no importune más.—Principiar á crecer la marea.

Sorob. *v.* Quemar, dar ó poner fuego á una cosa. Chamuscar, quemar una cosa por la parte exterior.

Sor-ob. *v.* Inundar, cubrir el agua los terrenos ó poblaciones.

Soroc. *v.* Subir río arriba embarcado.—*loc. adv.* Tierra adentro, todo lugar que, en los continentes y en las islas, se aleja ó está distante de las costas; interior, lejos de la costa.—*v.* Tomar, coger ó hurtar cosas de comer.

Soroclan *s.* **(De socol).** Medida de áridos, de tierra, etc.—*adj.* Lo que se ha de medir, como tierra, etc.

Soroclanan *s.* **(De socol).** *vid.* Soroclan. 1.ª acep.

Soroc soroc. *s.* Estómago, cavidad del cuerpo, donde se reciben los alimentos y se hace la primera digestión.

Soroc sorocun. *adj.* Enfermo del estómago.

Sorong. Concurrir, acudir mucha gente á comprar alguna cosa.—*s.* Concurrencia de gente á la compra de alguna cosa.—*v.* Despachar ó vender bastante.—Principiar á crecer la marea.

Sorong ó sorongan. *s.* Techo, ó pendiente del techo de un edificio.

Sorop. *v.* Abrevar, dar de beber al ganado, beber los animales.

Sorosogpon. *v* Hablar á troche y moche. Hiara sa mga tapang in pagsorosogpon. Es propio de los ignorantes el hablar á troche y moche.

Sorosud nga hangin. *adj.* Viento contrario.

Sorot. *s.* Tapón, pieza de corcho, madera, etc., con que se tapan botellas, frascos, etc.—*v.* Tapar botella, frasco, etc.—Echar ó salir el humo del tabaco por las narices.—Quitar ó sacar una cosa metida en un agujero, fusil ó cañón.

Sorot sorot. *v.* Salir con fuerza agua, sangre, etc.

Soroy. *v.* Pasar por alguna parte.

Sorud. *s.* Peine, instrumento de madera ú otra materia, compuesto de muchos dientes espesos y cerrados con que se limpia y compone el pelo.—*v.* Peinar, desenredar, limpiar ó componer el cabello. *s.* Peine, instrumento con que los tejedores aprietan la tela.—*s.* Peine, instrumento de madera con dientes que usan los labradores para limpiar la tierra.

Sorug. *v.* Seducir, inducir, instigar, probar, tentar, engañar con arte y maña, persuadir suavemente al mal, ó á ejecutar alguna cosa, incitar, mover ó estimular á uno para que ejecute alguna cosa.—Burlar, hacer burla de personas ó cosas. —*s.* Burla.

Sorug sorug. *v. vid.* Sorug, 1.ª acep.—Concitar, conmover á uno contra otro.

Sos-an. *adj.* **(De soso).** Tetudo, da; que tiene tetas.

Soscol. *v.* **(De socol).** Medir con frecuencia, medir varias cosas.

Sosnud. *v. vid.* Sonud.

Soso. *s.* Teta, parte del cuerpo animal, en la cual están los vasos lácteos y linfáticos.—Pezón del pecho.—*v.* Mamar, atraer, sacar, chupar con los labios y lengua la leche de los pechos.—Amamantar, dar de mamar.

Sósó. *s.* Punta roma de arma blanca.

Soso sin agta. *s.* Insecto negro, parecido á la abeja; también fabrica miel, aunque no tanta, ni tan buena.

Sosohan. *adj* **(De soso).** Tetudo, da; que tiene tetas.

Sosol. *v.* Imprimir con hierro.

Soson. *v.* Repugnar, disgustarse de alguna cosa.—Reprender, corregir, amonestar á uno, desaprobando lo que ha dicho ó hecho

Sosot. *adj.* Árbol ó planta sin hojas.—*v.*

Caerse las hojas de los árboles ó plantas. —Deshojar, quitar las hojas á las plantas.

Sosrongco. *v.* Acometer, embestirse unos á otros.

Sosug. *v.* Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.—Caminar ó navegar recta ó derechamente. Sosuga la ini nḡa dalan. Camina recto por este camino.—Cumplir, ejecutar una cosa. Sosugun mo an mḡa sugo sa Dios. Cumple los mandamientos de Dios.

Sosum. *v. vid.* Soson.

Sot sot. *v.* Azuzar, incitar á los perros para que embistan ó persigan la caza.—Perseguir el perro la caza. Maagui ca nḡani sa acon balay, ipapasot sot co icao. Si pasas por mi casa, te azuzo el perro. —Hablar alto, para que los que están algo distantes alborotando, cesen de alborotar.

Soyop. *v.* Beber de bruces.—Absorber, atraer hacia sí alguna cosa.

Soyo soyo. *v.* Interpolar, interponer una cosa entre otras.—Interrumpir, cesar y volver á proseguir.—*adj.* Intermitente, que se interrumpe, cesa y vuelve á proseguir.

Soy soy. *adj.* Luvia y viento fuertes.—*v.* Llover y hacer viento fuerte.

Soyson. *adj.* Frecuente, repetido.—*adv.* A menudo, con frecuencia.—*v.* Frecuentar, repetir ó hacer un acto á menudo.

SU

Suá. *s.* Especie de naranjo; su fruta es grande, y se come.

Sua. *v.* Entorpecerse, trabarse la lengua, carecer de movimiento libre, ó si le tiene, ser lento, tardo y pesado. Nag cacasua an iya baba. Se le traba la lengua.

Suac. *v.* Alumbrar con candela, en lugar oscuro. Suaqui aco. Alúmbrame. Derramar, verterse cosa líquida. Nag suac an tubig san tadiao cay pono caopay. Se ha derramado el agua de la tinaja, porque estaba muy llena. Asomar por ventana, etc.

Suad. *s.* Retoño de caña-dulce, palay, después de cortado ó segado, etc.—*v.* Derramar, verterse cosa líquida. Nag suad an lana san tadiao cay pono caopay. Se ha derramado el aceite de la tinaja, porque está muy llena.

Suag. *v.* Atravesarse una cosa en camino, río, etc. Vacilar, titubear, oscilar una cosa.—*adj.* Cosa estrecha, angosta.

Suahi. *v.* Contravenir, obrar en contra de una cosa.—*adj.* Que contraviene, que obra ó hace alguna cosa no conveniente.

Sual. *s.* Palanca ó palo que se mete por debajo de una cosa pesada, que se quiere levantar ligeramente de tierra.—*v.* Apalancar, colocar una ó más palancas debajo de alguna cosa pesada, para poderla levantar ligeramente de tierra.—*s.* Maderos que se ponen hincados en tierra á uno y otro lado de la nave, que está en tierra, para que no se incline.

Suail. *adj.* Injusto, que obra contra justicia.—*v.* Obrar contra justicia ó contra lo que está mandado.

Sual sual. *s.* Sobrequilo del techo de un edificio.

Suang. *v.* Ponerse en medio de otros que están ó caminan juntos.—*s.* Intermedio ó espacio que hay entre dos cosas.

Suaquil. *adj.* Cosa difícil, dificultosa.

Suat. *v.* Arrancar una cosa de donde está, metiendo en tierra un palo y haciendo fuerza para sacarla. Limpiar, quitar la suciedad de una cosa.

Suay. *s.* Lazo para coger ó cazar aves.—*v.* Poner y cazar aves con dicho lazo. Vomitar el niño de pechos. Desentonar, salir del tono y punto que compete.

Subá. *s.* Río, corriente de aguas continua y más ó menos caudalosa, que va á desembocar en otra ó en el mar.—*v.* Subir ó ir embarcado río arriba.

Subac. *v.* Mezclar y cocer yerbas y raíces con carne ó pescado. Hincharse, elevarse una parte del cuerpo por herida ó golpe, ó por haber acudido á ella algún humor.—*s.* Hinchazón, bulto, roncha, tumor que se forma en alguna parte del cuerpo del animal

Subad. *v.* Coger y comer el pez el cebo del anzuelo.—Devorar, tragar, comer apresuradamente. Repetir ó decir lo que se había dicho.—Reposar, volver á leer; recorrer lo que se había leido ó estudiado, —Remedar, imitar, hacer una cosa semejante á otra.

Subad subad. *v.* Repetir ó decir con frecuencia lo que se había dicho.—Repasar, volver á leer, recorrer lo que se había leido ó estudiado.—Remedar, imitar, hacer una cosa semejante á otra.

Subale. *m. adv.* Al revés, al contrario.—*v.* Contradecirse. An mḡa polong san mḡa nagpapamoyboy nagcacasurosubale. Las palabras de los que acusaban se contradecían.—Rebelarse, resistir.

Subali. *adj.* Cosa tuerta, torcida ó mal formada.—Veleidoso.

Subao. *v.* Cotejar una medida con otra. Guinsubao namon inin duha nga tadiao. Hemos cotejado estas dos tinajas. Subao ini nga gantang co san canda Pedro. Coteja esta mi ganta con la de Pedro.

Subaquil. *adj.* Cosa dura y fuerte.—*v.* Ser una cosa dura y fuerte.

Subasub. *v.* Caer de bruces, ó boca abajo .

Subat. *v.* Repetir ó decir otra vez una cosa.

Subay. *v.* Pasar por entre matas y malezas, meterse en algún matorral. Tardar, detenerse.

Subay. *adj.* Flojo débil, delicado.—Tierno, de poco tiempo.—*v.* Estar flojo, débil, delicado; tierno.—Masubay pá an lauas co tican san pagsaquite sa acon. Está débil mi cuerpo desde que estuve enfermo. Masubay pá inin bata. Es tierno aún este niño.

Subing. *s.* Instrumento de caña ó tallo del palay, que tocan los muchachos por entretenimiento.—*v.* Tocar ó hacer sonar dicha caña.—*s.* Retoño del palay, etc.

Subla. *s.* Punta de tabaco ó puro fumado. —*v.* Dejar, ó dar á otro dicha punta. Tagui aco sa imo subla. Dame la punta del tabaco que has fumado. Sublahi aco san imo tostos. Déjame la punta de tu tabaco.

Sublañgit. *v.* Tirar, arrojar piedra ú otra cosa.

Subli. *v.* Suceder una persona á otra en algún empleo. Nasubli si Juan sa acon sa pagcacapitan. Juan me ha sucedido en la capitanía. Sorprender, ir á coger á los remontados en el sitio donde se ocultan.

Sublian san mña looc. *s.* Guarida, lugar donde los remontados se refugian.

Subo. *v.* Entristecer, afligir; ponerse triste y melancólico.—*s.* Tristeza, melancolía, aflicción ó congoja del ánimo. Nagsusubo an acon calag. Mi alma está triste. Icao an nacasusubo sa acon. Tú me afliges.

Subó. *v.* Echar agua en el fuego; apagar el fuego con agua.

Suboc. *s.* Corazón ó médula de los árboles y plantas. Cosa bien mojada, pilada y machacada, y mezcladas unas partículas con otras.

Subong. *adj.* Cosa igual, semejante.—*v.* Ser una cosa igual ó semejante á otra. Subong ná aco cadaco can Juan. Soy igual de grande que Juan. Magsubong cahataas inin duha nga cahuy. Son iguales de altos estos dos árboles. *v.* Mezclar una cosa con otra.—Probar las fuerzas.

Sub-ong. *v.* Arrojar, vomitar después de haber tomado la medicina.

Subo subo. *s.* Ruido del agua al andar ó pasar por ella.—*v.* Hacer ruido el agua cuando se anda ó pasa por ella.

Suboy. *v.* Espantar á los animales.

Subquil. *v.* Pegar ó dar contra alguna parte.

Subsub. *v.* Hacer ó decir una cosa con frecuencia; frecuentar, repetir un acto á menudo.—Sin masubsub. *adv. m.* Frecuentemente.

Sucá. *v.* Vomitar, arrojar violentamente por la boca lo contenido en el estómago. —*s.* Vómito.

Suca. *s.* Vinagre, producto de la fermentación ácida del vino, tuba, etc.—*v.* Hacer vinagre del vino, tuba, etc.

Sucab. *v.* Socavar, abrir hueco por debajo de tierra. *s.* Hueco ó cavidad debajo de tierra.—*adj.* Cosa socavada.—Cosa hundida para abajo.—De ojos hundidos.

Sucad. *v.* Sacar de la olla la morisqueta etc., con cuchara grande de coco. Desencalcar lo que está recalcado ó apretado.

Sucal. *v.* Derramarse caldo, etc., por hervir mucho.

Sucamang. *v.* Caer uno en tierra, poniendo las manos debajo.

Sucamud. *v.* Caer de bruces, boca abajo. Nahipasucamud siya sa tuna. Cayó boca abajo en tierra.

Sucang. *v.* Pelear, reñir, agarrándose sólo con las manos. Cuadrarse, afianzarse, mostrando inusitada gravedad ó resistencia. Nasucang si Pedro cay nagpapacaopay nga lalaqui. Se cuadra Pedro porque se precia de valiente. Puntal del caballete de un edificio.—*v.* Apuntalar, poner puntales.

Sucap. *v.* Herir y penetrar el arma oblícuamente.—Meter una cosa por agujero.

Sucaran. *s.* Plato grande y vaso.

Sucat. *v.* Descubrir, destapar una cosa. —Abrir conchas, mariscos, pepitas, etc., para sacar lo que hay dentro. Labor que hace el bisaya en tela, manta, etc.—*v.* Labrar tela, manta, etc.

Sucay. *v.* Revolver ó batir una cosa.

Sucgang. *v.* Aumentarse la enfermedad con la medicina que uno toma ó se aplica á la parte dolorida.

Sucgay. *v.* Menear, revolver una cosa.

Suclanan. *s.* **(De socol).** Medida, lo que sirve para medir.

Suclat. *v.* Meterse alguna cosa en el ojo. —Dar á uno en el ojo con alguna cosa.

Suclat nña humay. *adj.* Palay fino y largo el grano, así llamado.

Sucmat. *v.* Preguntar uno varias veces.

Suco. *s.* Mitad de un cate, medio cate.

Sucuahi. *adj.* Porfiado, rebelde, indócil.—*v.* Resistir, oponerse á lo mandado.

Suc-uat. *v.* Desunir, separar una cosa de otra, con alguna cosa punzante.—Desclavar lo que está clavado.—Desclavar, arrancar ó quitar los clavos.—Sacar de tierra la raiz del camote con palo aguzado. Suc-uata an onud san camote siton soca. Saca la raiz del camote con ese palo aguzado. Suc-uata an tionay san dagum. Saca la espina con la aguja. Panuc-uata an mga raysang. Arranca los clavos.

Sucob. *v.* Embestir, arremeter, acometer con ímpetu y furia.—Asaltar, acometer impetuosamente una cosa, etc.. Sinucob san moros an iya balay. Asaltaron los moros su casa.

Sud-á. *v.* Comer ó mezclar carne ó pescado con morisqueta, etc.

Sud-án. *s.* Carne ó pescado que se mezcla con morisqueta, etc., al comer.

Sud-anan. *adj.* Que tiene carne ó pescado para comerlo con la morisqueta, etc.

Sudang. *s.* **(C)** Sol.—*v.* Hacer sol, calentar el sol, poner alguna cosa al sol.

Sud-anun. *adj.* Que tiene abundancia de carne ó pescado para comerlo con la morisqueta, etc.

Sudhí. *adj.* Severo, riguroso, puntual en observar lo mandado.

Sudia. *v.* Juzgar, dar sentencia como juez.—Reconvenir, hacer cargo á uno.—Adlao san panudia. Día del juicio.

Sudiaán. *s.* Tribunal, lugar destinado para la administración de Justicia y pronunciación de las sentencias.

Sudiac. *s.* Palo ó caña aguzado que se usa para herir ó coger el pulpo.—*v.* Herir y coger el pulpo con un palo ó caña aguzado.

Sudiacun. *adj.* Aquello que sirve para herir y coger el pulpo.

Sudiang. *s.* Árbol grande así llamado; su madera es fuerte y dura mucho tiempo.

Sudiot. *v.* Provocar, incitar, inducir á uno á que ejecute una cosa.—Excitar, estimular á uno á que haga frente al enemigo.

Sudlanan. *s.* **(De solud).** Vasija, depósito para meter, poner ó contener alguna cosa.

Sudlay. *s.* Peine; instrumento de madera, ú otra materia, compuesto de dientes ralos, con que se limpia y compone el pelo.—*v.* Peinar, desenredar, limpiar ó componer el cabello.

Sudlayun. *adj.* Aquello de que se hace peine, compuesto de dientes ralos.

Sudlot. *s.* Chinche, insecto del tamaño de una lenteja, ò más grande, sin alas, la cabeza inclinada hacia abajo y con dos antenas. Es muy fétido, corre mucho, pica y chupa la sangre.—*v.* Coger, quitar ó matar chinches.

Sudlotun. *adj.* Que hay ó tiene muchas chinches.—*s.* Chinchorrero, sitio ú lugar donde hay muchas chinches.

Sudo. *s.* Embudo, instrumento hueco, ancho por arriba y estrecho por abajo, que sirve para trasvasar líquidos, y otras cosas.—*v.* Embudar, poner el embudo en la boca de una vasija, etc., para introducir con facilidad un líquido, etc. *v.* Quitar ó despegar la carne de coco tierno.

Sudo sudo. *v.* Quitar ó despegar por pedazos la carne de coco tierno.—*s.* Planta espinosa así llamada.

Suga. *s.* Luz, llama de cualquier sustancia en combustión.—Vela, lámpara ú otro cuerpo, que, encendido, sirve para alumbrar.—*v.* Alumbrar, dar luz, suministrar claridad. Dad-á an suga ngadi, cay ora-ora sin camasirum. Trae la luz aquí, porque está muy oscuro.

Sug-a. *v.* Seguir, imitar ó hacer una cosa por el ejemplo que otro ha dado de ella.

Sugá. *v.* Vomitar, arrojar violentamente por la boca lo contenido en el estómago.—*s.* Vómito.

Sugabang. *s.* Planta así llamada; el sabor de su hoja es ácido.

Sugabin. *v.* Conservar ó guardar con cuidado una cosa.—Dejar, quedar, sobrar alguna cosa.—*adj.* Cosa que se deja, queda ó sobra. Uaray gud nahasugabin san acon salapi, bisan usa nga cuarta. Nada ha quedado de mi dinero, ni un céntimo *v.* Remudar, poner á una persona ó cosa en lugar de otra.

Sugabo. *v.* Encontrar, hallar ó dar con alguna cosa.

Sugabong. *s.* Cubierta de cogon que ponen en el caballete de los edificios de nipa.—*v.* Poner dicha cubierta.—Cubrir ó tapar con hojas un cesto, etc.

Sugacom. *s.* Medida de las dos manos juntas y unidas por abajo, porción de cualquier cosa que se puede contener en en las dos manos abiertas por arriba y juntas por abajo.—*v.* Coger ó medir alguna cosa con las dos manos abiertas por arriba y juntas por abajo.

Sugad. *adv. m.* Como, según.—Así, de

esta manera.—Tanto; de tal modo.—*v.* Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.—Hacer una cosa así, de esta ó de otra manera.—Decir, manifestar con palabras á uno alguna cosa. Ini nğa calo sugad yadto. Este sombrero es como aquel. Sugad san batasan. Según la costumbre. Sugad sini. Como esto, así, de esta manera. Usa pá casugad. Otro tanto. Sugad ca matig-a san puthao. Tan duro como el hierro. Sugad san imo caruyag. Como tú quieras. Sugarun mo ini. Imita esto; haz ésto así. Sinugad co ná siya. Ya se lo he dicho.

Sugad mán. *m. adv.* Asímismo; item, item más.

Sugad sugad. *adv. m.* Como, según.—*v.* Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra. Sugad sugad ini nğa calo san acon. Este sombrero es como el mío.—*adj.* Semejante, igual, parecido.

Sugal. *s.* Juego de baraja, etc., ya medie, ó ya no medie en él interés.—*v.* Jugar á la baraja, etc.—Echar suertes sobre alguna cosa, sortear. An carabao nğa guinsugalan. El carabao que sortearon.

Sugalan. *s.* Lugar ó casa de juego.

Sug-ang. *s.* Trébedes; tres piedras ó tres troncos de madera verde sobre los que pone el bisaya la olla, sartén, carajay, etc., para cocer alguna cosa con el fuego que hay debajo.

Sug-anğun. *adj.* Aquello que sirve ó se usa para hacer ó formar trébedes.

Sugapot. *adj.* Impedido, embarazado.—*v.* Impedir, embarazar una cosa.

Sugao. *v.* Desentonar, ya sea levantado ó bajando la voz.

Suga suga. *s.* Cangrejo así llamado.

Sugat. *v.* Encontrar, hallarse dos ó más personas.—Salir al encuentro de uno, salir á recibirle.

Sugat sugat. *v.* Encontrar, hallarse dos ó más personas.—Cruzarse unas cosas con otras.

Sugay. *v.* Decir una cosa de memoria.—Aprender de memoria alguna cosa.—Enseñar, instruir; exhortar, aconsejar.

Sugba. *v.* Avivar, encender la leña para que arda.—Echar, poner ó arrojar al fuego alguna cosa.—Tostar, asar, poner una cosa á la lumbre.

Sugbat. *v.* Encontrar, hallarse dos ó más personas. Didto cami paghisugbat sa dalan. Nos encontramos allí en el camino.

Sugbo. *v.* Vadear, pasar el río por el vado.

Sugbo. *s.* Cebú; pueblo, ciudad de Cebú.—Provincia de Cebú.

Sugboanun. *adj.* De ó natural de Cebú.—Perteneciente á Cebú.

Sugbong. *s.* Hombro, parte superior y lateral del tronco humano, de donde nace el brazo.—Parte del tintero, tinaja, botella, etc., de donde nace el cuello.—*v.* Llevar á hombro, ó sobre los hombros alguna cosa.—*s.* Cabecera de la mesa.

Sugcad. *s.* Hondura, profundidad de una cosa.—*v.* Hondear, medir, reconocer el fondo de una cosa. Pag sugcara ta ini nğa salug, cún pira ca dupa an hiladman. Midamos este río, á ver cuantas brazas tiene de profundidad.—*s.* Árbol así llamado.

Sugcang. *v.* Aumentar la enfermedad con la medicina.

Sugcay. *v.* Revolver, menear una cosa de un lado á otro, moverla al rededor ó de arriba abajo.

Sugdip. *s.* Especie de escamas pequeñas en las patas de algunas aves.

Sughot. *v.* Meterse, pasar por donde hay plantas, hierba, etc.

Sugma. *v.* Añadir, aumentar, acrecentar una cosa.

Sugmac. *v.* Perseguir, seguir al que va huyendo, con ánimo de alcanzarle.

Sugmao. *v.* Remojar, meter en agua, poner en remojo una cosa para que se empape.

Sugmat. *v.* Retoñar, echar tallos la raiz del ubi, gauay, etc., después de haber sido sacada de la tierra.—Empeorarse, renovarse herida, etc.—Enconarse, inflamarse llaga, herida, etc.

Sugmil. *v.* Pegar, dar á uno con el pié ó con la mano.

Sugnao. *v.* Averiguar, indagar, inquirir una cosa.

Sugo. *s.* Mandamiento, mandato, orden, precepto, disposición, providencia, determinación de un superior á un inferior.—*v.* Mandar, ordenar, disponer, determinar, preceptuar, prevenir que se haga una cosa. Uaray aco pacatuman san imo sugo. No he podido cumplir tu mandato. ¿Ano an igsusugo mo sa acon? ¿Qué me mandas? Sinusugo aco. Soy mandado. Natuman co an iguinsugo mo sa acon. He cumplido lo que me mandaste.

Sugob. *s.* Especie de lanza de caña ó palma brava aguda y punzante.

Sugpa. *v.* Vomitar, arrojar sangre por la boca.

Sugpat. *v.* Añadir, aumentar una cosa.

Sugpon. *v.* Ayustar, unir una cosa con otra de manera que no se conozca, ó apenas se conozca el ayuste.—Hacer entera una cosa y sin costura.

Sugud. *s.* Aguijón, púa ó punta aguda con que pican la culebra, la abeja y otros insectos.—*v.* Picar, punzar ó morder los insectos ó ciertos reptiles.—*s. fig.* Poder, potestad, virtud de una cosa.—Casu-dan. id.

Sugud. *v.* Picar la culebra á una persona.

Sugui. *v.* Espabilar, despabilar, quitar la pavesa ó la parte ya quemada del pábilo ó mecha á la luz artificial. Napaso aco san acon pag sugui san salong. Me quemé al despabilar la tea de brea.—*s.* Despabilador ó lo que sirve para despabilar. *v.* Reprender, corregir, amonestar á uno, vituperando ó desaprobando lo que ha dicho ó hecho.—*s.* Pez así llamado.

Suguib. *v.* Poner, colocar ó estar unas cosas sobre otras, como hojas de nipa, etc., unas sobre otras.

Suguid. *v.* Decir, contar, referir, relatar una cosa.

Suguigui. *v.* Averiguar, indagar, inquirir una cosa.

Suguirun. *s.* Relato, cuento, narración, historia.

Sugyot. (Suave la *g*), **Suguiot.** *v.* Provocar, incitar, irritar á uno.

Suhag. *adj.* Primogénito, primogénita; aplícase al hijo que nace primero.—Primer hijo en los animales.

Suhat. *v.* Exceder, sobresalir una cosa sobre las demás.—*s.* Vigor, fuerza.—Fruta caída que nace.

Suhay. *v.* **(C)** Arreglar, componer, poner en paz á los enemistados, y concertar á los discordes.

Suhay. *v.* **(B)** Reñir, contender, altercar dos ó más personas.

Suhi. *v.* Ser, estar ó venir una cosa al revés, al contrario, ó invertido el orden regular.—Poner, volver, hacer, decir alguna cosa de revés, ó al revés.

Suib. *v.* Sospechar, temer, recelar.—*s.* Sospecha, temor, recelo.—*s.* Falda, parte baja ó inferior de los montes ó sierras. An suib sa caguranğan. La falda del monte.

Suil. *v.* Errar, equivocarse, extraviarse.—Uaray suilan. Cosa inequívoca, indudable.

Sulá. *s.* Tallo de la raiz gauay, que, cortado de la misma raiz, es el que se planta.

Sula. *v.* **(B)** Separarse, ir lejos de la población á cazar puercos de monte, etc.

Sula, (Hasula). *v.* Tropezar, topar en alguna parte.

Sulab. *v.* Sacar fuego, ludiendo una caña con otra.

Sulab sulab. *v.* Sacar fuego, ludiendo una caña con otra.

Sulad. *s.* Infierno.—Suladnun. *adj.* Infernal.

Sulam. *v.* Caerse los dientes y muelas á los adultos y ancianos.—*adj.* Desdentado, que ha perdido los dientes ó muelas —*v.* Sobresalir la quijada de abajo, como sucede á los ancianos sin dientes y sin muelas.

Sulang. *s.* Barba y quijada inferior. *v.* Pasar por medio de donde otros están.—Pasar por estrecho ó brazo de mar entre islas y tierra firme.

Sulanğan. *adj.* Que tiene barba y quijada.—*s.* Estrecho, ó brazo angosto de mar entre islas y tierra firme.

Sulangbao. *v.* Echar ó tirar hacia arriba alguna cosa.—*s.* Juego entre dos ó más personas, que consiste en tirar por alto dos monedas gemelas. Si al caer al suelo quedan ambas con la cara hacia arriba, el que las ha tirado gana á todos y sigue tirando: mas en caso contrario, paga todas las puestas y deja de tirar; y si resulta cara y cruz, ni pierde ni gana, y tira de nuevo.—*v.* Jugar á las chapas.

Sulangbauon. *adj.* Monedas que se usan para jugar á las chapas.

Sulanğot. *s.* Estrovo, pedazo de cabo unido por sus extremos ó chicotes, que sirve para asegurar el remo al tolete de la embarcación menor.—Cordel con que se ata el remo al tolete ó palo que hace de tolete.

Sulangsugang. *v.* Enredarse, enmarañarse unas cosas con otras. Estar perplejo, irresoluto, sin tomar alguna determinación ó resolución.

Sulao. *v.* Mirar, observar atentamente alguna cosa, antes de ponerla en práctica.

Sulat. *v.* Probar, hacer experimento de una cosa. Sulatan mo cún hinug ná bá. Pruébalo á ver si está ya maduro.—*s.* Pueblo así llamado; situado al NNO de Boronğan, Sámar.

Sul-at. *s.* Abertura, agujero; unión entre tabla y tabla del piso.—*v.* Meter, introducirse una cosa en ó por entre otras.—Salirse, escaparse por aberturas ó agujeros. Nahabolhos an teel co dida siton sul-at. Metióse mi pié ahí por esa abertura. Na sul-at an yatot dida siton boho. Se metió el ratón ahí en ese agujero. Nag-

susul-at mán lá an isda nga nasasacop cay lahang caopay an amon raya. Se salen los peces que entran porque está muy rala nuestra red.

Sulat sugat. *v.* Encontrarse dos ó más en algún paraje.—Encontrarse ó cruzarse unas cosas con otras.

Sulay. *s.* Semilla de la raiz bagong.

Sulay. *v.* Tentar, instigar, inducir ó estimular.—Probar, hacer experimento de las cualidades de personas ó cosas.—Probar, examinar si una cosa está arreglada á la medida ó proporción de otra á que se debe ajustar.

Sulay. *s.* Puntal, madero ó caña que se pone hincado en la tierra firme para sostener y afirmar alguna cosa.—Sostén, aquello con que se sostiene alguna cosa. —*v.* Apuntalar, poner puntales.—Sostener, sustentar y mantener una cosa para que no caiga.

Sul-ay. *v.* Derramarse, verterse un líquido del vaso que lo contiene.—Nagsul-ay an tubig san tadiao. Se ha derramado el agua de la tinaja.

Sulay baguio. *s.* Pez así llamado; se come. Cuando hay temporal y la mar está alborotada, se agarra fuertemente dicho pez con sus aletas en el fondo del mar, y de esta manera se sostiene y no es arrastrado por la corriente ú oleaje.

Sulay sucay. *v.* Rebuscar, escudriñar ó buscar con demasiado cuidado alguna cosa.

Sulbad. *v.* Destorcerse, aflojarse, deshacerse lo torcido.

Sulbid. *v.* Torcer, retorcer, dar vueltas á una cosa sobre sí misma.

Sulhay. *v.* Atravesar, pasar por sembrado, camotal, etc.

Sulig. *v.* Crecer, aumentarse una cosa; desarrollarse, adquirir gradualmente los animales y vegetales incremento y vigor.

Sulit. *v.* Volver ó llevar una cosa al lugar donde estaba.

Sulpa. *v.* Crecer ó aumentarse lo que está hirviendo.

Sulpat. *v.* Caminar, andar ó atravesar por sitios donde hay mucha maleza ó matorrales.

Sulpo. *v.* Repetir, volver á hacer una cosa.

Sulsul. *v.* Pegar, golpear, dar golpes.—Herrar, clavar las herraduras á las caballerías.

Sulug, (Sinulug). *s.* Baile moruno, que consiste en bailar ó danzar una ó más personas, dando vueltas y saltos haciendo varios visajes con el rostro y figuras con el cuerpo.—Moros y cristianos, ó fiesta pública que se ejecuta vistiéndose algunos con traje de moros, fingiendo lid ó batalla con los cristianos.—*v.* Bailar, danzar; pelear, arremeterse moros y cristianos dando gritos y saltos; bailar ó pelear uno á uno, ó todos á la vez, haciendo siempre visajes con el rostro y figuras con el cuerpo. Los que se visten con traje de moros llevan escudo de madera y alfanje, y los cristianos van armados con escudo y espada de madera.

Sulung. *v.* Acometer, arremeter, embestir, ya sea riñendo ó peleando, y divirtiéndose. *adv.* Adelante. *v.* Seguir adelante.

Suma lá. *m. adv.* Según, conforme, ó cualquier cosa. Suma lá san imo ihatag sa acon. Según lo que tú me des. Tatagan co icao sin suma lá, bisan tostos lamang. Te daré cualquier cosa, aunque sea un cigarro.

Sumag. *v.* Encajar, meter una cosa dentro de otra ajustadamente. Encajar, hacer entrar ajustada y con fuerza una cosa sobre otra, apretándola para que no se salga y caiga fácilmente.—Encajar, unir ajustadamente una cosa con otra, como la tapa con la caja, ó la una hoja de la puerta con la otra, etc.

Sumao. *v.* Retoñar, volver á echar vástagos la planta.—*s.* Retoño, vástago ó tallo que echa de nuevo la planta.

Sumat. *v.* Confesar, declarar el penitente al confesor en el sacramento de la penitencia los pecados que ha cometido. —Decir, noticiar, contar, dar noticia, ó hacer saber una cosa.—*s.* Dicho, noticia, runrún, rumor, voz que corre entre el público. Ipinanumat co ná an acon mga sala.—He confesado ya mis pecados. Iguin sumat co ná ini sa capitan. He dicho ya esto al capitán. Mayada co igsusumat sa imo. Tengo una cosa que decirte. Sugad san mga sumat. Según dicen. ¿Ano ito nga sumat? ¿Qué noticia es ésa? Pagsumat ca san camatuoran. Cuenta tú la verdad.

Sumat sumat. *v.* Decir, noticiar, contar frecuentemente una cosa.—*s.* Noticia, runrún, rumor, voz que corre entre el público con frecuencia.

Sumay sumay. *v.* Repetir, volver á hacer una cosa; repasar lo escrito.

Sumbac. *v.* Pasar por donde hay mucha gente.

Sumbad. *v.* Picar ó comer los peces.—*s.* Púa, pincho, cosa aguda ó punzante.—*v.* Pinchar, picar, punzar ó herir con una

cosa aguda ó punzante. Burla, ademán ó palabras con que se procura poner en ridículo á personas ó cosas.—Burlarse, hacer burla de personas ó cosas.

Sumbalic. *v.* Retroceder, volver hacia atrás ó al punto de donde se salió.—Volver de arribada la embarcación.

Sumbil. *v.* Dar ó pegar con la mano ó con los dedos.—Escarnecer, hacer mofa y burla de otro.

Sumbol. *s.* Plumaje que ponen en la proa de la embarcación para conocer de donde viene el viento.

Sumbong. *v.* Acusar, denunciar, delatar á uno, quejarse contra él ante la autoridad ó superior.—Acusarse uno de sus culpas.—Chismear, traer y llevar chismes ó quejas contra uno.—*s.* Acusación, denuncia querella, ó queja contra uno.—Chisme ó cuento contra uno. Igsusumbong aco niya. Se ha quejado él contra mí. Igsusumbong co an acon mg̃a sala. Acusaré mis pecados. Ayao icao pagsumbong didto sa capitán. No lleves chismes allá al capitán.

Sumid. *v.* Entretenerse, detenerse, retardarse ó irse despacio.

Sumid sumid. *v.* Entretenerse, detenerse retardarse ó irse despacio.

Sumin. *adj.* Débil, flojo.

Sumoc. *v.* Refregar, estregar ó dar una cosa contra la tierra para apagarla, como candela, tizón, etc.

Sumong. *v.* Vibrar la pica, lanza ó espada.

Sumosgot. *adj.* **(De sogot).** Obediente, que obedece, súbdito.—*s.* Vasallo, súbdito, dependiente, que sirve á uno y cumple sus mandatos.

Sumpa. *v.* Jurar, afirmar ó negar una cosa, poniendo por testigo á Dios, ó en sí mismo, ó en sus criaturas.—*s.* Juramento, afirmación ó negación de una cosa, poniendo por testigo á Dios, ó en sí mismo, ó en sus criaturas. Nagsumpa aco sin camatuoran. He jurado verdad. Nagpanumpa cami nga pagtutumanon namon an sugo. Hemos jurado cumplir el mandato.—Pag sumpa sin bua. Jurar en vano.

Sumpa. *s.* Contrayerba, planta cuya raiz es medicinal.—Antídoto, medicina que preserva de algún mal.—*fig.* Medio ó preservativo para no incurrir en un vicio ó falta.

Sumpac. *v.* Desobedecer, contrariar, oponerse á lo mandado.—*adj.* Desobediente, que es contrario ó se opone á lo mandado.

Sumpay. *v.* Aumentar, añadir un edificio, un madero, etc.—*s.* Aumento, añadidura lo que se añade á alguna cosa.

Sumpit. *s.* Cerbatana, canuto en que se introducen bodoques ú otras cosas para despedirlas ó hacerlas salir impetuosamente después, soplando con violencia por una de sus extremidades.—*v.* Soplar y despedir dichos bodoques.

Sumpitun. *adj.* Aquello de que se hace la cerbatana.

Sumsum. *v.* Comer carne ó pescado para beber tuba, anisado, etc.

Sum suman. *s.* Comida de carne ó pescado para beber tuba, anisado, etc.

Suncu. *v.* Llegar á alguna parte y no poder seguir adelante, como el que hace hoyo y da con piedras, el que no pasa adelante en crecer, aprender, etc.

Sundang. *s.* Cuchillo grande á manera de machete, de que se sirve el bisaya para su defensa, labrar madera, cortar ramas y varios usos. Su hoja es de hierro acerrado, de palmo y medio de largo, poco más ó menos, de unos tres puntos de ancho en su centro, y remata en punta, y de un solo filo. Su empuñadura es de madera, cuerno ú otra materia, algo corva y cerca de un jeme de largo. El bisaya lleva siempre consigo dicha arma cuando camina, va de viaje ó á la sementera, puesta en la vaina de madera y amarrada á la cintura.—*v.* Labrar, trabajar, y herir con el sundang.

Sundang̃ay. *s.* Cuchillo más pequeño que el sundang.

Sundang̃un. *adj.* Aquello de que se hace el cuchillo sundang.

Sung̃a. *v.* Estornudar, despedir ó arrojar con estrépito y violencia el aire que se recibe, por la espiración involuntaria y repentina promovida por el estímulo de cualquiera sustancia capaz de irritar la membrana pituitaria.—*s.* Estornudo.

Sung̃ad. Hocico, parte de la cabeza de alugunos animales y peces, en que está la boca y las narices.—Punta del pico del ave en la parte superior. Pang̃uha an sung̃ad san siuo.—Quita la punta del pico del pollo.

Sung̃ao. *v.* Evaporarse, desvirtuarse una cosa por estar mal cubierta, etc.

Sung̃arañ. *adj.* Hocicudo ó que tiene hocico.—Pollo al que todavía no se ha quitado la punta blanda del pico en la parte superior.

Sung̃asong. *v.* Hallarse, encontrarse dos ó más en un paraje.

Sung̃ay. *s.* Asta, cuerno, prolongación,

sea cubierta con una capa epidérmica dura y consistente, que tienen algunos animales en la región frontal.—*v*. Acornar, acornear, dar cornadas; reñir, herir con los cuernos.

Sung̃ayan. *adj*. Cornudo, que tiene cuernos.

Sungbil. *s*. Cuchillo ó añadidura que se pone en algunas camisas debajo de los sobacos.—*v*. Poner dicho cuchillo ó añadidura.

Sungbíl. *s*. Juego de chireta (media cáscara de coco).—*v*. Jugar ó divertirse los muchachos al juego de chireta, que consiste en tirar la que se tiene sujeta entre las pantorrillas, ó entre los piés, después de haberla tirado con las dos manos para acertar á las que están puestas en el circo hecho en tierra, vuelve á tirarla con las manos, la lleva sujeta con dos dedos de un pié en el aire, y toca con ella á una de las que están en el cerco, y si vuelve con ella á su sitio, vuelve á tirarla con las manos; cierra los ojos y toca con ella á una de las del cerco, y si acierta en todas estas operaciones, vuelve á tirar; y si pierde, entra otro en su lugar. Pag batac san bagol san mg̃a nagbabagol, ng̃a sinisipit an bagol san duha ca bitiis, cún itongitong mán dida san raparapa sa siqui, ug ini cún tapus ná an cayeding; masonud sungbil; masonud hopot; masonud baquing quing; masonud pilac; masonud harap; cún tapus ná ini, sinisiring ng̃a balay ná; ug magtiticang ng̃ahao san cayeding, ng̃ada sa pagbalay ng̃ahao, cún diri magpúa an mg̃a pagbatac.

Sungcá. *v*. Jugar ó devertirse al juego que llaman sangcáan.

Sungcáan. *s*. Juego que se ejecuta en un madero cuadrilongo, de unos tres palmos de largo, por un jeme de ancho, poco más ó menos, con dos hileras de siete hoyos cada una, y un hoyo en medio de uno de sus extremos en el que se se colocan las piedrezuelas ó caracoles, y de aquí se toman y se van colocando uno á uno en los catorce hoyos restantes.

Sungcad. *v*. Cotejar una cosa con otra que sirve de tipo.

Sungcaran. *s*. Tipo para cotejar alguna cosa.

Sungcarip. *v*. Meter, introducir ó poner una cosa dentro ó entre otras.

Sungcaripan. *adj*. Venado que tiene largos los cuernos.

Sungcat. *v*. Alzaprimar, levantar ó suspender de tierra un madero ú otra cosa con alzaprima.

Sungcud. *s*. Bastón, cayado, báculo ó palo que se trae en la mano para apoyarse en él, ó para sostenerse los que están débiles ó viejos.—*v*. Traer ó llevar báculo y apoyarse ó sostenerse en él.

Sungcurun. *adj*. Aquello de que se hace bastón, cayado ó báculo.

Sunggab. *v*. Quitar ó impedir el viento, las olas ó corriente la salida de la embarcación.—Navegar contra viento, marejada ó corriente.

Sung̃i. *v*. Romperse diente de peine, etc. —Desgarrar, rasgar; romper ó hacer pedazos, á viva fuerza y sin el auxilio de ningún instrumento, cosas de poca consistencia.

Sung̃i. *s*. Punta y sitio así llamado, cerca del pueblo de Guiuan.

Sung̃ib. *v*. Sobrar, restar, quedar, dejar sobrante de una cosa.—*adj*. Cosa sobrante, que queda ó se deja.

Sung̃il. *s*. Cuchillo ó añadidura en la camisa debajo de los sobacos.—*v*. Añadir ó poner lo dicho.

Sung̃il. *s*. Arma blanca, con puño de madera, de un palmo de largo, de hoja bastante ancha y que remata en punta.

Sungpit. *vid*. **Sumpit,** que está mejor escrito.

Sung qui. *v*. Añadir, aumentar.—*s*. Añadidura, aumento.—Última piedra que se coloca para cerrar la hilera.—*v*. Cerrar, ò hacer el cierre en la hilera de piedras de una pared, colocando la última.

Sung quig. *v*. Obstinarse, resistir á los consejos, etc.

Sung quil. *v*. Añadir, aumentar el vestido corto, etc.

Sung̃u. *s*. Antena, cada uno de los dos ó más cuerpos largos y delgados á manera de cuernos y de una ú otra forma, estructura y consistencia, que tienen en la cabeza casi todos los animales articulados. —Especie de barbas que tienen algunos peces.

Sung̃uhan. *adj*. Animal que tiene antenas ó barbas.

Suni. *s*. Arador, insecto muy pequeño y casi redondo, que tiene ocho patas, y en la boca un aguijón, con el cual pica.

Sunicab. *s*. Cueva pequeña.

Sun sun. *v*. Frecuentar, repetir un acto á menudo; perseverar, mantenerse constante en la prosecución de lo comenzado. —*adj*. Frecuente, que persevera.

Suob. *s.* Gorguz, arma de caña arrojadiza á modo de dardo.

Suon. *v.* Cubrir ó tapar tinaja, etc.—Encajar, poner una cosa ajustada sobre otra.

Suot. *s.* Dolor que se muda, ó se siente á un tiempo en varias partes del cuerpo.

Suoy. *v.* Arrepentirse, llevar á mal, pesarle á uno de haber hecho alguna cosa.

Supá. *v.* Masticar, mascar la comida que se da á los niños.—Mascar, triturar con la dentadura el buyo que se da á otro, que no lo puede mascar.—Mascar y arrojar una cosa, por ser mala ó por otra causa.—*adj.* Comida ú otra cosa, que se da á otro, mascada ó triturada con la dentadura. Opaya an pagsupá san igpa pacaon mo siton bata. Masca bien lo que has de dar de comer á ese niño. Napapagsupá si Juan san sud-an, cay uaray ná siya n̄gipon. Pide Juan que le masquen la vianda, porque ya no tiene él dientes.

Sup-ac. *v.* Descortezar, quitar la corteza al árbol.—*s.* Pedazo de corteza de árbol. —Peciolo ó penca como las del plátano.

Supac supac. *v.* Comer y hacer ruido al masticar la comida.—Cosa que tiene ó está formada de peciolos ó pencas, como el tronco del plátano.

Supang. *v.* Aumentarse la enfermedad con la medicina.—Desobedecer, no hacer uno lo que le ordenan las leyes ó los superiores, obrar injustamente.—*adj.* Robusto, fuerte, vigoroso, firme.

Supat. *v.* Acertar, comprender, entender una cosa. Uaray aco pacacasupat sa m̃ga polong ni Juan. No entiendo las palabras de Juan. Nasupat co an m̃ga polong mo. He entendido tus palabras. Uaray aco pacacasupat sini m̃ga buhat cún inooan-no. No acierto como se hace esta obra.—*s.* Juego de muchachos.—*v.* Jugar ó divertirse á dicho juego. Dos palitos ó cañas amarradas por sus extremos, que usan en los telares.

Supatan. *s.* Dos palitos ó cañas amarradas por sus extremos, que usan en las telares.

Supat supat. *v.* Revolotear, volar haciendo tornos ó giros.—Enmarañarse, enredarse, revolverse una cosa, como una madeja de seda, abacá, etc.

Supil. *v.* Abundar, haber copia ó abundancia de alguna cosa.—*s.* Abundancia, copia de alguna cosa. Supil cami sin cacaanon. Tenemos bastante comida.

Supil. *v.* Tener ó ponerse pantalones dobles ó gruesos, para no sentir el dolor de los azotes.

Supit. *s.* Estaca clavada en tierra, sobre la cual se afirma un puntal para sostener un edificio, etc.

Supla supla *v.* Probar ó gustar una cosa para percibir su sabor.

Supo. *v.* Enojarse, irritarse, enfadarse.—*s.* Enojo, ira, enfado.

Suqui. *v.* Resistir, repugnar, contradecir. —Rebelarse, oponer resistencia.—Altercar, porfiar.—*adj.* Rebelde, testarudo, porfiado, terco.—*s.* Canuto de caña, horadado en un extremo.—*v.* Hacer canuto de caña con agujero en un extremo.

Suquib. *s.* Racimo del fruto de la palma, antes de abrirse. Morisqueta que se queda entre las hojas, al sacarla de la olla.

Suquiman. *s.* Juego de muchachos á los caracoles.—*v.* Jugar ó divertirse á dicho juego.

Suquip. *v.* Poner, colocar una cosa entre otras.

Suquit. *v.* Sonsacar, volver á preguntar, procurar con maña que uno diga ó descubra lo que sabe y reserva.—Procurar con maña cobrar ó recibir alguna cosa.

Sur-a. *s.* *vid.* Sudá. La pronunciación de la *r* ó de la *d* es un medio entre la *r* ó *d.*

Sura. *s.* Pincho de caña que ponen cuidadosamente en tierra, para que se pinche ó hiera el que pase por dicho sitio.—*v.* Poner ó clavar en tierra dichos pinchos, con las puntas hacia arriba.—Lastimarse ó herirse con dichos pinchos, que regularmente son de caña bagacay.—Herirse en los pies con cosa aguda.

Surab. *v.* Aumentarse la herida, inflamación, etc.—*s.* Corte ó filo de arma.

Surab guilio. *s.* Arma de dos filos.

Surahan. *s.* Pez de mar así llamado; se come.

Suraip. *v.* Arrojar ó echar por las narices lo que se bebe.

Sural. *adj.* Travieso, de mala inclinación.

Surang, *s.* Especie de barba que tienen algunos camarones entre los ojos.—Cresta, especie de penacho de carne roja, que tiene sobre la cabeza el gallo y algunas otras aves.

Suran̄gan, *adj.* Camarón con barba entre los ojos.—Crestado, que tiene cresta.

Surangga. *s.* Planta así llamada; es medicinal.

Suranggat. *s.* Fisga de cuatro dientes con puntas agudas.

Suranog. *s.* Ruido que se oye á lo lejos.

Surang surang. *s.* Especie de cresta que hace el bisaya en la vaina del cris ú otra arma blanca.

Surao. *v.* Avergonzarse, acobardarse, tener miedo.—Espantar, ahuyentar á las aves ó animales.—Ayao pasurao. No tengas miedo. Ayao niyo pagsuraua iton manuc. No espanteis esa gallina.

Surapo. *v.* Salir al encuentro á recibir á uno. Guinsurapo aco sin cadam-an nga mga tauo. Salió á recibirme mucha gente.

Sura sura. *v.* Salir lo que se bebe por la boca ó narices.

Surat. *v.* Escribir, representar las palabras ó las ideas por medio de letras ó de otros signos ó figuras trazados en papel, ó en cualquiera otra cosa, con la pluma, instrumento adecuado á este fin.—Escribir, representar las palabras por medio de letras y señalar estas con la mano en papel, sirviéndose de pluma y tinta. —Escribir, trazar las notas y demás signos de la música.—Escribir, componer libros, discursos, etc.—Escribir, comunicar á uno por escrito alguna cosa.—Inscribir, empadronar, apuntar el nombre de una persona entre los de otras para un objeto determinado.—Alistar, sentar, asentar ó escribir en lista á alguno.—*s.* Escrito, carta, documento ó cualquier papel manuscrito.—Carta ó papel escrito, y ordinariamente cerrado, que una persona envía á otra para comunicarse y tratar con ella. Diri aco maaram magsurat. No sé escribir. Nanunurat cami sin padrón. Estámos escribiendo el padrón. Nagsusurat siya. Está él escribiendo. Guinsuratan co ná siya. Ya le he escrito. Nahasurat ná sira sa padrón. Ya están inscritos en el padrón. Napasurat sira ngatanan san bongto nga ira natauohan. Todos ellos han pedido ser inscritos ó empadronados en el pueblo de su nacimiento. Quinarauat co an imo surat. Recibí tu carta. An Santos nga Surat. La Santa ó Sagrada Escritura.

Suratan. *s.* Escritorio, ó sitio donde se escribe.—*adj.* Papel de escribir.

Suratanan. *s.* Escritorio, ó sitio donde se escribe.

Suray. *v.* Encontrarse corrientes ó vientos opuestos.

Suri. *adj.* Malmandado, que no obedece, que no hace caso de lo que se le dice.

Suriao. *v.* Deslumbrar, ofuscar la vista ó confundirla con la demasiada luz. Alborotar, vocear, dar voces ó gritos.—Suriyao. Aclamar, dar voces.

Sur-ib. *v.* Arrojar ó vomitar la comida ó bebida.

Suribag. *v.* Desigualar, hacer desigual ó torcida alguna cosa.—Hablar, tocar ó hacer mal alguna cosa.

Suribaybay. *v.* Volar las aves, sin mover las alas.

Suricop. *v.* Mirar inclinando la cabeza y alzando la vista.

Suringot. *adj.* Cosa estrecha, angosta.

Surip. *v.* Arrojar, echar por las narices lo que se bebe.

Surit. *v.* Incendiar, poner ó pegar fuego á una cosa. Susuritan co an iyo balay. Pegaré fuego á vuestra casa.

Suro. *v.* Encolerizarse, incomodarse, irritarse; romper por todo, arrojarse á la ejecución de una cosa, atropellando por todo género de respetos.

Suroc. *s.* Principio, origen de una cosa.

Surudlan. Surudlanan. *s.* **(De solud).** Vaso, vasija, frasco, botella, costal, cesto ó cosa semejante, donde se echa, pone ó mete alguna cosa.

Surugoon. *adj.* **(De sugo).** Aquel á quien se manda ó encarga alguna cosa.

Suruhang. *s.* Ventanas ó fosas nasales.

Surulhan san gauay. *s.* **(De sula).** Tallo del gauay ó palauan, que, separado del cuerpo de la raiz, se planta de nuevo.

Surup. *v.* Esconderse, ocultarse entre malezas.—Internarse en los montes.

Suro suro. *v.* Chispear, echar chispas.

Sursi. *v.* (Del castellano zurzir). Zurcir, unir, juntar, coser unos pedazos de tela con otros.—Remendar, reforzar lo que está viejo ó roto, poniendo un remiendo.

Susgal. *v.* **(De sugal).** Jugar con frecuencia, jugar muchos á la vez.

Susgalan. *s.* **(De sugal).** Casa de juego, ó sitio donde se juega.

Susgaran. Susgaranan. *s.* **(De sugad).** Ejemplar, modelo, ejemplo, caso ó hecho sucedido en otro tiempo, que se propone y refiere, ó para que se imite y siga, siendo bueno y honesto, ó para que se huya y evite, siendo malo.—Ejemplo, conducta de uno que puede mover ó inclinar á otros á que la imiten. Quinanhi siya sa paghatag sa aton sin susgaranan san quinabuhi. Vino él para darnos ejemplo de vida.

Susi. *v.* Averiguar, pesquisar, indagar, inquirir una cosa.—Entender, comprender una cosa.

Susngay. *v.* **(De sungay).** Acornear, dar cornadas.

Suso. *v.* Henchir.

Suspatun. *adj.* **(De supat).** Aquello que se propone para divertirse en acertarlo, ó dar con el significado.—*s.* Acertijo.

Susratan. *s.* **(De surat).** Escritorio ó sitio donde se escribe.—Papel para escribir.

Súsú. *v.* Apretar, comprimir, oprimir una cosa.—*s.* Caracol así llamado.

Susugarun. *adj.* Ejemplar que se propone por dechado. Si Jesucristo amo an mahal nga susugarun nga ihinatag sa aton san Amay nga langitnun. Jesucristo es el precioso ejemplar que nos ha dado el Padre celestial.

Susug hut. *v.* Pasar por entre ma'ezas; internarse en los montes, ocultarse entre matorrales, etc.

Susuguirun. *s.* Narración, dicho, cuento, relato, historia.

Susula. *s.* Pez así llamado; se come.—Cangrejo así llamado; se come.

Susumatun. *s.* Narración, dicho, cuento, relato, historia.

Susun. *v.* Comparar, mejorar. Ini nga cabutang naton uaray ná sadang isusun. Este nuestro estado no tiene igual, es incomparable.

Suy-ab. *s.* Cubierta de nipa, etc., en la escalera y entrada de la casa.—*v.* Hacer ó poner dicha cubierta.

Suyac. *s.* Pincho, púa, cosa aguda y delgada que acaba en punta.—*v.* Pinchar, picar, punzar, herirse con cosa aguda ó punzante.—Clavar, dañarse con una cosa puntiaguda.

Suyac suyac. *v.* *vid.* Suac.

Suyad. *s.* Abismo profundo, profundidad debajo de la tierra.—Infierno.

Suyadnun. *adj.* Abismal, perteneciente al abismo.—Infernal, que es del infierno ó perteneciente á él.—Perverso, dañoso ó perjudicial en su línea.

Suyat. *s.* Pincho, púa, cosa aguda y delgada que acaba en punta. Burla, acción, ademán ó palabras con que se procura poner en ridículo á personas ó cosas. —*v.* Burlar, hacer burla de personas ó cosas.

T

TA

Ta. *genit.* y *ablat.* del *pronomb.* Quitá. Nosotros, nosotras. Sosonogun *ta* an balay nira. Quemaremos su casa. Higugmaun *ta* an Dios. Amemos á Dios. Napucan an balay *ta.* Se ha caido nuestra cosa.

¡Tá! ¡Ea! *interj.* que se emplea para denotar alguna resolución del ánimo, para infundir aliento ó meter prisa, ó para excitar la atención del que oye.—¡Ta, ná! *m. adv.* ¡Ea, pues, vamos! ¡Ta, ná quitá, cay colop ná! ¡Ea, pues, vamos, que ya es tarde!

Tá. Expresión que usa el bisaya al principio, en medio y al final de un periodo, haciendo siempre alguna pausa al pronunciarla, y denota aprobación, contentamiento, sorpresa, etc., ó equivale á *pues*, *basta* ó *no más*.

Taac. *v.* Pisar, pisotear una cosa, pasando por ella; atravesar, pasar por un terreno sembrado, etc. Ayao pagtaaqui an acon tinanum nga comote. No pases por mi plantío de camote. Guintaacan san cabayo an tanum co nga humay. Ha pisoteado el caballo mi plantío de palay. Ayao aco taaqui sa mga teel mo. No me pises, ó pongas tus pies sobre mí.

Taan. *v.* Poner ó colocar en la mar ó rio nasa, anzuelo, etc.—Permitir, dejar hacer.

Taas. *adj.* Alto, levantado, elevado sobre la tierra.—Alto, de gran estatura ó tamaño.—Alzar, elevar, levantar, poner ó ser alta ó elevada alguna cosa. Buquid nga hataas. Monte alto. Hataas nga tauo. Hombre alto. Hataas nga balay. Casa alta. Nalupad sin hataas an banug. El gavilán vuelva alto. Nahigtaas mán ini nga cauy. Se eleva mucho este árbol.

Tabá. *s.* Gordura, grasa más delicada con que se nutren las partes del cuerpo.—Tocino, carne gorda del puerco.—*adj.* Gordo, pingüe, craso ó mantecoso.—Gordo, que tiene muchas carnes.—*v.* Engordar, ponerse gordo, crecer en gordura.

Taba. *v.* Comprar sólo las plantas de un terreno. Tinaba co an can Juan capalaonan, cay iya mán sa acon iguintaba. He comprado el palauan de Juan, porque él me lo ha vendido.

Tabacay. *v.* Descomponer, desbaratar, des-

hacer alguna cosa.—Caerse el vestido por estar mal atado, etc. Pag tabacaya niyo iton balayan. Deshaced ese andamio. Natatabacay an acon saya. Se cae mi saya.

Tabaco. *s.* Tabaco, planta de la familia de las solanáceas, originaria de América; hoja tierna de esta planta, hoja curada y preparada para sus diversos usos.—Cigarro, rollo de hojas de tabaco, de diferentes tamaños, que se enciende por un extremo y se chupa ó fuma por el opuesto.—*v.* Fumar, aspirar y despedir el humo de tabaco, consumiéndolo en cigarros, cigarrillos, en pipa ó en otra forma.—*s.* Semilla de tabaco. Uaray cami tabaco. No tenemos tabaco. Diri aco nagtatabaco. No fumo. Panabaco camo. Fumad vosotros. Nanabaco sira. Están fumando. Tagui aco sin usa ca manosun nga tabaco. Dame una mano de tabaco. Nananum cami sin tabaco. Estamos plantando tabaco.

Tabacoan. *s.* Plantío de tabaco.—*adj.* Que tiene tabaco plantado, en rama ó en cigarros.

Tabad. *s.* Salsa; confección hecha de varias especias ó sustancias comestibles para sazonar ó dar buen gusto á la comida.

Tabag. *v.* Llevar el perro, gato, etc., alguna cosa en la boca.—Iguintatabag an pasi san ayam. El perro lleva el lechón en la boca. Socorrer, ayudar, favorecer á uno en un peligro. Tabagui aco niyo. Socorredme.

Tabagdac. *s.* Enfermedad cutánea así llamada.

Tabaghac. *s.* Especie de herpes, enfermedad difícil de curar.—Tener ó padecer dicha enfermedad.

Tabaghacun. *adj.* Herpético, que padece de herpes.

Tabalalang. *s.* Pájaro así llamado; vive en la playa é islotes.

Taban. *v.* Arrebatar, quitar ó tomar alguna cosa con violencia y fuerza.—Coger ó tomar lo ajeno. Guintabánan aco san acon podong sadto nga tauo. Arrebató mi pañuelo aquel hombre. Despojar.—Taban, catabanan.—*s.* Despojo ó botín. Cubrirse, llenarse de yerbas el plantío de palay, etc.

Tabanao. *v.* Poner ó echar vinagre ó cosa agria en la comida.

Tab-ang. *adj.* Agua dulce, en contraposición á la salada.—Cosa sosa, que no tiene sal, ó tiene poca.—*v.* Ser ó estar dulce el agua.—Ser ó estar sosa, ó falta de sal alguna cosa.

Tabang. *v.* Socorrer, ayudar, favorecer, proteger, patrocinar, amparar, defender á una persona ó cosa. Tabangi aco. Socórreme. Panabangan mo cami. Protégenos. Natabangan co siya. Le socorrí. Diri aco nacacatabang sa imo. No puedo favorecerte.

Tabangán. *s.* Pez así llamado; se come.

Tabangao. *s.* Animalejo así llamado.

Tabango ngo. *s.* Pez grande así llamado; se come.

Tábao. *s.* Balsa, porción de maderos, cañas, etc., unidos unos con otros para llevarlos por agua á alguna parte.—Balsa de cañas, plátanos ú otro árbol liviano para hacer flotar cosas pesadas á fin de que no vayan á fondo.—*v.* Hacer dicha balsa.—Poner y amarrar lo dicho á cosas pesadas para que floten.

Tábao. *v.* Faltar, estar falto ó necesitado de alguna cosa por haberse acabado. Tinábao cami sin balon sa paglalac-tan. Nos faltó la vianda en el camino. Tábao ná cami sin salapi. Estamos faltos de dinero.

Tabao. *s.* Árbol así llamado, que se cría en las playas ó sitios donde llega el agua en alta marea.

Tabarac. *v.* Desparramarse, esparcirse alguna cosa por el suelo.

Tabarhot. *v.* Encresparse ó levantarse el pelo, erizarse, ponerse rígido.

Tabarong. *s.* Pez así llamado; se come.

Tabas. *v.* Cortar, dividir y separar una cosa con algún instrumento, como tijeras, etc.—Cortar ó dar con las tijeras á las diferentes piezas de tela ó de cuero de que se ha de componer una prenda de vestir ó calzar, la forma conveniente y apropiada.—Recortar, cortar con arte el papel ú otra cosa en varias figuras. Opaya an pag tabas san acon sarual. Corta bien mis pantalones. Papagtabas ca san imo sarual can Juan. Dí á Juan que corte tus pantalones. Tabasi dao ini. Corta esto. Tabasan co an hostias. Recortaré las hostias.

Tabás. *s.* Pez así llamado; se come.

Tabayag. *s.* Especie de calabaza silvestre así llamada; no se come.

Tabayayong. *s.* Especie de calabaza pequeña y silvestre; no se come.

Tabi. *s.* Orilla, canto de la tierra que está contiguo al mar ó al río; lo que está más inmediato al agua.—Orilla de camino, senda, etc.—*v.* Orillar, caminar, ir ó navegar por la orilla; llegarse ó arrimarse á

las orillas. Nacadto siya sa tabi san salug. Estaba él á la orilla del río. Patabi quitá. Vamos hacia la orilla.

Tabí. Expresión que dice el bisaya cuando tiene ó quiere pasar por donde hay gente para que ésta se retire hacia un lado, y deje paso.—Expresión que dice el bisaya cuando tiene ó quiere decir alguna cosa, para pedir permiso á los circunstantes ó á aquel con quien habla.—*v*. Pedir permiso para pasar, decir ó hacer alguna cosa. Tabi sa imo. Con tu permiso. Tabi sa iyo. Con permiso vuestro. Tabi, bata, cay maagui aco. Sepárate, niño, que voy á pasar. Hablar mucho.

Tabían. *adj*. Hablador, que habla mucho.

Tabias. *v*. Descomponer, desordenar, desbaratar, deshacer una cosa.—*v*. Cosa descompuesta, deshecha.

Tabid. *s*. Cuerda ó bramante de abacá ú otra cosa, retorcida con las manos.—*v*. Hacer ó retorcer hilo ó bramante con las manos.—Derramar, correr líquido.

Tabigui. *s*. Árbol así llamado; se cría en la playa ó sitios donde llega el agua del mar; su fruta no se come.

Tabiguis. *v*. Correr el agua por declive ó pendiente.—Chorrear, caer un líquido formando chorro.

Tabili. *s*. Lagartija grande así llamada.

Tabinas. *v*. Resbalarse, deslizarse, escurrirse, irse los pies.

Tabing. *v*. Remendar, reforzar lo que está viejo ó roto, poniendo un remiendo. Pagtabinga an caguis-an san acon bado. Remienda la rotura de mi camisa. Enhilar, enhebrar, pasar la hebra por el ojo de la aguja, ó por el agujero de las cuentas, etc.

Tabiog. *v*. Mecer, columpiar, bambolear, menearse una persona ó cosa á un lado y otro sin perder el sitio en que está.—Mover el incensario á un lado y otro; incensar, dirigir con el incensario el humo del incenso hacia una persona ó cosa.

Tabion. Tabion tabion. *v*. Mecer, columpiar, bambolear, menearse una persona ó cosa á un lado y otro sin perder el sitio en que está. Ayao pagtabionan an duyan. No menees la hamaca.

Tabiran. *s*. Dos ó más pedazos de plomo ó cosa equivalente, que se atan á la conclusión de los ramales, cuando se hace cordel retorcido con las manos.—Sitio donde se hace bramante ó cordel torcido con las manos.

Tabis. *s*. Tiempo después de las doce de la noche.

Tabiyog. *s*. Chorro ó hilo de líquido.—*v*. Chorrear, caer un líquido formando chorro.

Tablay. *v*. Cansarse, fatigarse.—*s*. Cansancio, fatiga.

Tabnol. *adj*. Cosa roma, obtusa y sin punta.

Tabó. *s*. Coco ó cáscara de coco con agujero, pedazo de caña ú otra cosa, que sirve para sacar ó tomar agua de tinaja, etc.—*v*. Sacar ó tomar agua con lo dicho.

Tabo. *v*. Hallar, encontrar á uno. Hintaboan sira. Fueron hallados.

Tabo. (Hitabo). *v*. Concurrir, convenir varias cosas.—Acaecer, suceder, efectuarse un hecho.

Tabo. (Manabo). *v*. Ir á comer á casa ajena.

Taboc. *s*. La parte opuesta de río, mar, estero, laguna, etc.—*v*. Atravesar río, etc., en embarcación ó balsa.—Navegar haciendo travesía, pasar embarcado de un lado á otro.—Pasar ó llevar á uno embarcado de un lado á otro, del pueblo á una visita, etc.—Sacar ó llevar á uno embarcado de un lado ó sitio á otro. Aádto siya sa taboc. Está él al otro lado del río, etc. Nagbabalay cami sa taboc. Estamos haciendo casa al otro lado del río. Pagtaboc quitá. Pasemos embarcados al otro lado. Taboqui aco niyo. Pasadme embarcado al otro lado. Tatabocun namon an Padre. Iremos con embarcación á sacar al Padre. Uaray cami pacacataboc cay madagat. No hemos podido pasar al otro lado porque hay mucha mar. —Cuando tienen que traer ó llevar embarcada á una persona de un sitio á otro, dicen: aádto ná an taboc. Está ya allá la gente que ha ido por ella. Hahani ná an taboc. Está ya aquí la gente que ha venido por ella.

Taboc-nun. *adj*. Que habita ó vive al otro lado del río, etc.

Tabocsoc. *s*. Estaca, palo ó caña sin pulir, de diferentes tamaños, con punta en un extremo, para fijarla ó clavarla en tierra, etc.

Taboc taboc. *v*. Pasar embarcado con frecuencia de un lado á otro del río, de una isla á otra, etc., aunque sea nadando.

Tabon. *v*. Cubrir, tapar lo que está descubierto.—*s*. Ave del tamaño de una gallina regular, de plumaje pardusco ó ceniciento con algunos matices.—El celoso Padre recoleto, Fr. Félix de la Encarnación dice en su Diccionario cebuano: Cuando

llega el tiempo de poner huevos esta ave, busca por instinto natural las islas desiertas, y algunas veces las playas de las pobladas, y los lugares de tierra ó arena blanda y movediza; allí, escarvando y cavando con sus patas, hace un hoyo de una, dos ó tres varas de profundidad, en el que va depositando los huevos, y cuando ha concluido, los cubre, volviendo á la concavidad la tierra extraida, para cuya operación se sirve de las alas, y los abandona para siempre. El calor de la tierra los empolla, y cuando los polluelos han roto el cascarón, salen de la prisión en que la naturaleza los puso, y se afanan por salir también de aquella en que su madre los encerró, con el fin de buscar en la superficie de la tierra los recursos para la vida que sus entrañas les negaban. Á la época oportuna hacen ellos otro tanto, y de este modo se van reproduciendo estas aves. El modo ó medio de que se valen para subir penetrando tan gruesa capa de tierra no es fácil conocerlo: ellas no lo ignoran, pero no nos explicarán el misterio: es habilidad particular que el Criador les ha concedido. Los huevos, que suelen encontrarse á la profundidad dicha, y en corto espacio, ascienden á cincuenta, á ciento y aún á más, sin saberse si son de una sola ave ó de muchas; son mayores que los de pavos y gansos, y no tan sustanciosos y alimenticios como los de gallina; su cáscara no es blanca del todo sino algo roja ó encarnada.

Tabonun. *adj.* De color pardo ó ceniciento.

Tabo tabo. *v.* Saltar la tierra, arena, agua, etc., cuando se anda ó pasa por ella.—Llevar el viento el polvo ú otra cosa ligera. Nagtatabo tabo an tuna san nagdadalagan an cabayo. Saltaba la tiera cuando iba corriendo el caballo.

Tabon tabon. *s.* Arbusto así llamado; su fruto no se come.

Taboroan. *s.* Lagartija pequeña, así llamada.

Taboros. *v.* Llover á intervalos.—Saltar el agua y entrar en la embarcación, ó por puerta, ventana, etc., mojarse alguna cosa con el agua que salta ó entra por puerta, ventana ó en embarcación, etc.—Calar ó penetrar el agua por el paraguas, etc. Sadhi an puerta, cay mataboros. Cierra la puerta, porque va á entrar el agua. Mataboros an payong. Penetra el agua por el paraguas, se cala el paraguas.

Tabrug. *v.* Tirar, arrojar una cosa.—Mecer, menear, bambolear una cosa. Itabrug iton cahuy ngadto sa salug. Tira ese madero allá al río.

Tab tab. *v.* Cortar una cosa, dando golpes con sundang, cuchillo, etc. Guintabtab co an uay. He cortado el bejuco.

Tabuad. *v.* Esparcir por el aire ceniza ú otra cosa.—Derramar, esparcir alguna cosa.—Espantarse, esparcirse, desmandarse por varias partes en confusión y desorden, á la desbandada.

Tabucao. *s.* Enfermedad cutánea así llamada; especie de erisipela.

Tabud. *v.* Salir, brotar agua de manantial, fuente, etc.—Correr el agua por el techo de un edificio.

Tabudlo. *v.* Cocer camote, gauay, palauan, etc., mezclando leche de coco; aderezar, condimentar ó sazonar con leche de coco el camote, palauan, etc.

Tabug. *v.* Despedir de mala manera.—Ojear, espantar, ahuyentar á los animales, echarles hacia alguna parte. Quinadto co sa San Julián cay sa pag laoy la can Velasco ug tinabugan acó niya. Fuí á San Julián sólo por visitar á Velasco, y me despidió de mala manera.—*s.* Árbol así llamado.

Tabugoc. *s.* Especie de pulpo pequeño así llamado; se come.

Tabulilid. *v.* Andar dando vueltas de un lado á otro, de una parte á otra. Nagtatabulilid an isda sa bonoan. Los peces andan dando vueltas en el corral.

Tabuy tabuy. *v.* Mecerse, bambolearse, moverse una cosa de un lado á otro.

Táca. *v.* Temer, temblar en presencia del superior, etc.

Taca. *v.* Aborrecer, repugnar, tener tedio ó fastidio de alguna cosa.

Tacad. *v.* Arrollar, enrollar, envolver una cosa en sí misma, como tela, etc.

Tacadong. *v.* Tocar con un palo ó caña, dando golpes en el suelo, etc.

Tacal. *v.* Medir áridos ó líquidos.—*s.* Medida de áridos ó líquidos.

Tacalan. *s.* Medida de áridos ó líquidos. Naboong an tadiao nga tacalan. Se ha roto la tinaja que servía para medir.

Tacal-tacal. *v.* Crujir, hacer cierto ruido algunos cuerpos, cuando luden unos con otros, como las maderas, los dientes, etc. Crujirle á uno los dientes; dar uno diente con diente.—Chapear, chacolotear, hacer ruido la herradura por estar floja, ó faltarle clavos.

Tacao. *v.* Sobrar ó dejar más de la medida.—Robar ó llevarse uno alguna mujer.

Tacas. *v.* Aburrirse, fastidiarse, cansarse de alguna cosa, por haberla hecho ya muchas veces, etc. Dejarla ó abandonar a.

Tacas. *adj.* Lo sobrante del arroz cocido con bastante agua, después de exprimido y sacado el líquido que se usa como almidón para la ropa.

Tacauan. *s.* Hachero que sirve para poner el hachón, etc.

Tacay. *s.* Tarea, cualquier obra ó trabajo, especialmente cuando se debe concluir en tiempo determinado.—*v.* Señalar ó dar tarea ó trabajo á una persona.

Ta cay. *loc. adv.* ¡Qué vamos á hacer! Aadto na siya úli.—Ta cay. Ya se marchó.—¡Qué vamos á hacer!

Tacba. *v.* Poner, colocar una cosa sobre ó encima de otra.—*s.* Caja, pieza hueca, hecha de bejuco ú otra materia, que sirve para meter dentro alguna cosa.

Tacbab. *v.* Ponerse encima ó sobre alguna cosa.

Tacbas. *v.* Deshojar, quitar las hojas á las plantas.

Tacbo. *v.* Derramar, verter cosas líquidas. —Echar agua sobre uno.

Tacbong. *v.* Tocar con palo ó caña, dando golpes en el suelo.

Tacbong ó Tacbong nga uran. *adj.* Aguacero fuerte.

Tacbul. *v.* Cubrir, tapar con tierra alguna cosa.

Tacda. *v.* Encargar, encomendar, imponer, determinar ó señalar una cosa.

Tacdag. *v.* Caerse el fruto del árbol ó planta.

Tacdo. *v.* Encontrarse dos ó más cosas. —Poner punta con punta.

Tacdodoro. *s.* Pájaro así llamado.

Tacdug. *s.* Miembro viril de los animales.

Tacdum. *v.* Arrimar la boca al vaso para beber.

Tacga. *v.* Ofrecer, prometer una cosa.—Pronosticar, presagiar, profetizar, adivinar, predecir una cosa.—Acertar, dar en el punto de la dificultad.—*s.* Promesa, oferta.—Pronóstico, presagio, profecía, adivinación, adivinanza, predicción. Acierto, tino para dar en la dificultad de alguna cosa.

Tacgas. *v.* Sobrar ó quedar alguna cosa. *adj.* Sobrante, que sobra.

Tacgong. *v.* Ceñir la cintura con cordón ó cosa semejante.—Ceñir, rodear y sujetar con cordel el mango del sundang, etc.—*s.* Cordón, cuerda con que se ciñe la cintura; cordel con que se ciñe, rodea y sujeta la empuñadura de arma blanca, etc.

Tacgos. *v.* Abrazar, ceñir con los brazos. —Agarrar con las manos por la cintura.

Tacgui. *v.* Mondar, descortezar la caña dulce.

Tacguis. *v.* Mondar, descortezar la caña dulce.

Tacha. *v.* Desconvenir, discordar entre sí dos ó más cosas.

Tacha. *v.* **(Del castellano tachar).** Tachar, poner en una cosa falta ó tacha.

Tachad. *v.* Sospechar, dudar, recelar de una persona. Acon gud guinhihirotan an salapi nga diri aco tacharan nimo. Tengo mucho cuidado del dinero para que no sospeches de mí.

Tacla. *v.* Hacer ruido con la boca, uniendo la lengua al paladar y desuniéndola, produciendo un sonido repercusivo.

Taclad. *adj.* Caña-dulce corta

Taclang. *v.* Alzar el perro la pata para mear.—Coger ó agarrar á uno por la corva.

Taclap. *adj.* Diligente, hábil, vivo.—Agudo, sutil, perspicaz.—*v.* Arropar, abrigar con ropa. Nananáclap sira. Se abrigan ellos.

Taclay. *v.* Ensartar, pasar por un hilo, cuerda, alambre, etc., varias cosas, como cuentas, etc.—*s.* Sarta, serie de cosas metidas por orden en un hilo, cuerda, etc.

Tacliad. *v.* Caer de espaldas. Caminar ó andar tieso, ó nimiamente grave. Retirar el cuerpo para evitar el golpe.

Taclop. *s.* Chapa, cantonera, pieza de metal, que se suele poner para firmeza ó adorno de lo que cubre.—*v.* Adornar ó guarnecer una cosa con chapas ó cantoneras.

Taclos. *v.* Armar, vestir ó poner á uno armas ofensivas ó defensivas; armarse ó llevar arma con su vaina y amarrada á la cintura.—*s.* Arma blanca con su vaina, que se lleva amarrada á la cintura.

Taclosan. *adj.* Armado, que lleva arma con su vaina amarrada á la cintura.

Taclub. *v.* Tapar, cubrir lo que está descubierto.—*s.* Tapadera de madera ú otra materia para cubrir alguna cosa. Red estrecha en forma de costal.—*v.* Pescar con dicha red, colocándola en las aberturas ó agujeros, donde se supone que hay peces.

Tacma. *v.* Juntar ó unir los animales sus cuernos ó cabezas cuando riñen.

Tacmad. *v.* Juntar, unir ó añadir una

cosa á otra, como la manga á la camisa, etc.

Tacmo. *v.* Caer cabeza abajo.—Topar ó darse uno á otro con la cabeza. Caer, dejar de existir, desaparecer.—Cumplirse el plazo en que empiezan á deberse frutos, dinero, etc.

Tacnac. *s.* Mosquito así llamado.

Tacnal. *v.* Maravillar, admirar, extrañar una cosa.

Tacnam. *v.* Principiar á comer.

Tacnoc. *s.* Mosquito así llamado.

Taco. *s.* Zurrón en que está envuelto el racimo que echan las palmas, antes de abrirse.

Taco. *v.* Señalar, poner señal.

Tacob. *v.* Cubrir, tapar una cosa descubierta.—*s.* Cubierta ó tapadera de madera ú otra materia.—Vaina de madera ú otra materia en que se encierran algunas armas blancas, como sundang, puñal, etc.—*v.* Meter el arma blanca en la vaina.

Tacóban. *s.* Árbol grande así llamado; su madera es buena para fabricar embarcaciones menores de una sola pieza.

Tacong. *v.* Dar ó pegar despacio con el puño.

Tacop. *s.* Tapa, parte superior que cierra las hojas, cofres ó cosas semejantes.—Tapadera de piedra, etc.—*v.* Tapar, cubrir ó cerrar lo que está abierto ó descubierto.—*s.* Tela, obra tejida de abacá, etc., así llamada.—*adj.* Que tiene lo bastante ó necesario para vivir.

Tacopo. *v.* Compadecerse, tener lástima de uno. Nahatacopo aco sa imo. Me compadezco de tí.

Tacot. *s.* Arrecife, banco ó bajo formado en la mar por piedras, puntas de roca ó políperos casi á flor de agua, ó que queda descubierto en baja marea.

Tacpal. *s.* Especie de nata que se forma en la superficie del agua.

Tacpang. *v.* Encontrase, topar, tropezar uno con otro. Naghihitacpang cami. Nos encontramos.

Tacpo. *v.* Tapar, cubrir alguna cosa con la mano.—Atajar ó hacer presa para conducir el agua por otro sitio. Opaya an imo pag tacpo san gang gang siton salag nga diri macagoa an tamsi. Tapa bien con la mano la boca de ese nido para que no se escape el pájaro.

Tacpol. *v.* Tapar, cubrir agujero, abertutura, etc.

Tacray. *s.* Pájaro pequeño así llamado, de pico largo y plumaje verde.

Tacsip. *v.* Cortar las puntas de las guías que preceden á la fructificación del coco, etc., para que destile el líquido.—Acuchillar, dar cuchilladas ó golpe con cuchillo.

Tac tac. *v.* Caer, venir un cuerpo de arriba abajo, llevado ó arrastrado de su propio peso.—Desprenderse ó separarse una cosa del lugar á que estaba adherida.—Derramarse, caerse una cosa que se lleva dentro de otra, como palay del cesto, dinero de la bolsa, etc. Echar ó poner una cosa en alguna parte, sacándola de donde está, vaciar lo que se contiene en un costal, etc. Magcacatactac an mga bitoon. Caerán las estrellas. Nagcacatactac an mga dahon. Cáense las hojas. Nagtactac an sulod san acon alat. Se ha derramado ó caido lo que contenía mi cesto. Tactaca niyo dida sa banig an humay. Echad el palas ahí en el petate. Natactac an acon salapi. Se ha caído mi dinero.

Tacu. *v.* Crujir los dientes.

Tac-cual. *v.* Sobresalir una cosa, como el crís de la vaina, cuando ésta es más corta, etc.

Tacud. *v.* Juntar, unir ó añadir una cosa á otra, como la manga á la camisa, etc. *v.* Amarrar, atar, sujetar con cuerda ú otra cosa.

Tacud. *v.* Adherir, pegar, conglutinar una cosa con otra.—Adherirse, unirse, convivir, asociarse á un acuerdo, etc.—Estar pegada ó unida una cosa con otra.

Tacud. *v.* Contagiar, comunicar ó pegar una enfermedad contagiosa.—*adj.* Contagiosa, que se pega y comunica por contagio.—*s.* Contagio, transmisión, por contacto inmediato ó mediato, de una enfermedad específica, del individuo enfermo al sano. Matacud iton saquít. Es contagiosa esa enfermedad.

Taculbao. *v.* Retroceder, volver hacia atrás.—Desmedrar, descaecer, perder poco á poco la salud, etc.

Tac-um. *v.* Cerrar caja, cajón, etc.—Cerrar ó tapar grieta, abertura, etc.—Cerrar la boca.

Tacumba. *v.* Altos de piedras en rio.—*v.* Cabecear la embarcación; subir y bajar las olas, los peces, etc.

Tacung. *s.* Penca de la palmera llamada *bonga.*

Tacuranga. *v.* Planta así llamada; es medicinal.

Tácus. *v.* Medir áridos ó líquidos.—*s.* Medida de áridos ó líquidos. Nagtatácus cami sin humay. Estamos midiendo palay. ¿Pira ná ca tácus? ¿Cuántas medidas van

ya? Guintácus co ná an lana. He medido ya el aceite.—*adj.* Digno, que merece algo, en sentido favorable ó adverso.—*v.* Ser uno digno de alguna cosa favorable ó adversa. Diri aco tacús sa imo macapagsurat. No soy digno de escribirte. Agud matacús cunta quitá pag balsan sa Dios. Para que seamos dignos de ser recompensados por Dios.

Tacu tacu. *v.* Crujir, hacer cierto ruido con los dientes.

Tacuyan. *s.* Cestilla hecha de hojas de palma ó caña fina.

Tacyab. (Fuerte la *c*, **Taquiab).** *v.* Aventar y quitar la cáscara ó upa del palay pilado con el nigo.

Tacyan. (Fuerte la *c.* **Taquian).** *v.* Cojear, andar inclinando el cuerpo más á un lado que á otro, por no poder asentar igualmente ambos pies.—Caminar ó andar con gravedad afectada.

Tacyas. (Fuerte la *c*, **Taquias).** *v.* Cortar ó partir al sesgo, oblicuamente ó al través.—Gallo con la cresta cortada casi á raiz por la parte de atrás.

Tadhan. *s.* **(De tadi).** Ave que tiene espolones.—Ave de grandes y largos espolones, como el gallo, etc.

Tadi. *v.* Poner ó amarrar la navaja al gallo de pelea.

Tadi. *v.* **(C)** Probar, gustar una pequeña porción de un manjar ó líquido.

Tadiao ó Tadyao. *s.* Tinaja, vasija más ó menos grande, de barro cocido, de capacidad de 16, 12, 8, 7, 6, 5 gantas, poco más ó menos; desde el asiento va siendo más ancha y capaz, y forma una como barriga hasta el gollete ó cuello, que es más angosto.

Tadic. *s.* Palos ó cañas que ponen atravesadas en las embarcaciones menores, y sobre las cuales, ó por debajo de sus extremos, amarran los palos ó cañas que hacen de batangas.—*v.* Poner dichos palos ó cañas atravesadas.

Tadli. *v.* Probar dos ó más personas sus fuerzas. Señalar, indicar alguna cosa.

Tadlip. *v.* Descortezar, quitar la corteza al camote, etc.—Cortar ó quitar la punta á alguna cosa.—Cortar la cresta al gallo, etc.—*adj.* Gallo con la cresta cortada casi á raiz por la parte de atrás.

Tadlip. *v.* Ensartar, pasar por un hilo, alambre, etc., varias cosas, como cuentas, etc.—*s.* Sarta, serie de cosas metidas por orden en un hilo, alambre, etc.

Tadloy. *s.* Espita, canuto que se mete en el agujero de la cuba ú otra vasija para que salga por él el licor que contiene.—*v.* Espitar, poner espita á una cuba, tinaja ú otra vasija.—Grifo, llave de bronce, madera ú otra materia, que se coloca en la boca de las cañerías y en calderas y otros depósitos de líquidos.—*v.* Alambicar, destilar, sacar la esencia de una sustancia líquida por alambique ó alquitara.

Tadloy sin boteya ug iba pa. *s.* Erogatorio ó cañón por donde se distribuye el licor que está en algún vaso.

Tadluc. *s.* Estaca baja.—Trampa para cazar ó coger puercos.

Tadluyan. *s.* Cañón ó caña de alquitara ó alambique.

Tadoc. *v.* Principiar á plantar el palay.—Hincar ó clavar en tierra alguna cosa.

Tadol. *v.* Meter un palo ó caña en una vasija no llena, para saber el líquido que aun contiene.—Medir con palo ó caña la profundidad de alguna cosa.—*s.* Palo ó caña que se usa para dichas operaciones.

Tadong. *adj.* Cosa recta, derecha, que no se inclina á un lado ni á otro.—Justo, arreglado á justicia y razón.—Justo, que obra según justicia y razón.—*v.* Ser ó ó estar una cosa recta, derecha.—Ser uno justo.—Enderezar, poner derecho lo que esta torcido ó inclinado.—Dirigir, llevar rectamente una cosa hacia un término ó lugar señalado.—*s.* Dirección, rumbo, ruta o derrota de un viaje. Dalan nga matadong. Camino recto. Hocom nga matadong. Juez justo. Diri matadong ini nga cahuy. No está derecho este arbol.—Tadonga ta ini nga harigue. Pongamos derecho este harigue. Tadongun mo iton nga casuguran. Dirige la embarcación á esa ensenada. ¿Hain an tadong? ¿Qué rumbo se lleva? Igaasoy co an acon minamatadong. Explicaré ó declararé mi derecho.

Tadtad. *v.* Tajar, partir, cortar ó dividir una cosa en varias partes ó pedazos pequeños, sin separarlos del todo, ó separandolos.--Picar ó hacer pedazos menudos una cosa, como carne, etc.

Tadtaran. *s.* Tajo, pedazo de tabla ó madera grueso, el cual sirve en las cocinas para picar y partir la carne, etc.

Taé. *s.* Excremento, heces del alimento, que despide el cuerpo por la via á este efecto destinada, después de hecha la digestión. *vid. Iti.*—Heces ó suciedad de la cera.—Escoria, materia que á los martillazos suelta el hierro candente salido de la

fragua.—Herrumbre, orín, moho que cría el hierro y otros metales con la humedad.

Tag. *part.* que se antepone á la raiz y denota propiedad ó posesión. An Dios an tag calibutan. Dios es dueño del mundo. Si aco an tag balay. Yo soy el dueño de la casa. Siya an tag calo. Él es el dueño del sombrero. An acon tag uló. Mi sombrero.

Tag. *part.* que precede á la designación del precio de las cosas. ¿Tag pira an dupa? ¿Á cuánto es la brazo? Tag poplo ca pesos. Á diez pesos. ¿Tag pira ini? ¿Cuánto vale ésto?

Tag. *part.* que indica distribución ó cuenta proporcional. Tag tolo an gatos. Á tres por ciento. Tagui sira sin tag duha ca pisos. Dales á dos pesos.

Tag. *par.* que se antepone al numeral *usa*, de la manera siguiente, y también á otros nombres numerales. An tag-sa ca pangco mayada tag calim-an ca tauo. Cada panco tiene cincuenta hombres. An tag sa ca tauo mayada iya calugaringun nga calag. Cada hombre tiene su propia alma. Tag lima ca pisos ang ihinatag co san tag-sa tag-sa sa ira. Á cinco pesos he dado á cada uno de ellos.

Tag. *part.* que, antepuesta á algunas raices, denota *tiempo de...* Tag adlao ná. Ya es tiempo de secas. Tag uuran ná Ya es tiempo de aguas.

Taga. *part.* que, antepuesta á raices que significan armas de cualquiera clase, prendas de vestir, joyas, alhajas, etc., denota que, el sujeto de quien se habla, las lleva, usa ó tiene. ¿Sin-o ba yadto nga mga tauo, nga tagabangcao sira? ¿Quién es aquella gente, que va armada de lanzas? Pag tagasundang ca. Lleva tú el sundang. Nag tatagasundang sira. Llevan ó van armados de sundang. Nag tatagacalo siya. Lleva puesto el sombrero.

Taga. *part.* que denota ir en busca de lo que la raiz significa. Nag tataga isda sira sa luyo. Han ido en busca de pescado á la contracosta.

Taga. *part.* que denota ser una persona natural de tal parte; y antepuesta al adverbio *diin*, se usa para preguntar de donde es uno. ¿Tag diin ca bá? ¿De dónde eres? Taga Basay aco. Soy de Basay. Taga Palo sira. Son naturales de Palo.

Taga. *part.* que denota *hasta*. Taga tohud an tubig. El agua llega hasta las rodillas. Tagahauac an tubig. El agua llega hasta la cintura.

Tagá. *v.* Cortar las ramas de los árboles. San can Juan pagtagá siton cahuy, uaray caugad an mga sanga. Cuando Juan cortó las ramas de ese árbol, no concluyó de cortarlas.

Taga. *s.* Estaquillas con que afirman ó aseguran en tierra la red de puercos de monte, cuando la colocan para cazar.—*v.* Preparar y ofrecer alguna cosa.

Taga. *v.* Poner, colocar una cosa en medio ó en frente de otra, como para prevenirse, defenderse, etc. An cataisan san matarom nga salsalon niya firme gud nga itataga sa tungod sa casing-casing niya. La punta de su cortante arma la pone siempre enfrente de su corazón.—*s.* Anzuelo que, pendiente de una cuerda ó abacá sin torcer, y puesto en él algún cebo, sirve para pescar.

Tagac. *v.* Caer, esparcirse alguna cosa por el suelo. Nagcacatagac an mga bonga. Cáense los frutos. Natagac an acon dara nga bubua. Se han caido los lanzones que yo traía.—*v.* Guardar, prevenir, reservar, preparar alguna cosa. Tinagacan co icao sin isda. He reservado pescado para ti. —*v.* Honrar, respetar á una persona. Tagacan mo an imo amay. Honra á tu padre.

Tagacan. *s.* Azafate ó canastillo tejido de la vena principal de la hoja de nipa.

Tagacla. *v.* Castañetear, tocar las castañetas.—Sonarle á uno los dientes, dando los de una mandíbula contra los de la otra. Sonarle á uno las choquezuelas de las rodillas cuando va andando.

Tagad. *v.* Esperar, tener esperanza en alguna cosa.—Esperar órdenes de algún superior, etc.—*v.* Hablar, decir alguna cosa. —*s.* Parte superior ó de arriba de la peonza.

Tag-adá. *s.* Dueño, dueña, que tiene el dominio de una finca ó de otra cosa. Siya an tag-adá san tuna. Él es el dueño del terreno.

Tagadlum. *v.* Disfrazar, disfigurar, encubrir, ocultar una cosa.

Tagadtad. *v.* Picar ó hacer menudos pedazos una cosa, haciendo ruido al picarla.—*s.* Ruido que se hace al picar una cosa.

Tagal. *adj.* Gallo grande.—*v.* Fondear ó fondo.

Tagalio. *v.* Cambiar, trocar una cosa por otra.—Descambiar, destrocar, deshacer el trueque, tomando cada uno la alhaja propia que estaba trocada con otra. Pag tagalio quitá anay siton imo calo ngan si-

nin acon calo; cay mag tatagalio ná mán lá ngahao quitá onina. Cambiemos antes tu sombrero con el mio; porque después los destrocaremos.—Dar ó tomar alguna cosa prestada, ó á cambio.

Tagam. *v.* Preparar, prevenir, disponerse ó estar preparado.—*adj.* Prevenido, preparado, dispuesto para una cosa.—*v.* Andar con cuidado por haber algún peligro, etc.

Tagamtam. *v.* Probar, gustar un manjar ó líquido.—Saborear, percibir el sabor de lo que se come ó bebe.

Tagana. *v.* Reservar, guardar, preparar, prevenir alguna cosa. Ayao ta pag ogara an an salapi, pag tagana sin aton onima. No concluyamos con el dinero, guardemos algo para el dia de mañana. Iguintagana co ini sa imo. He preparado esto para tí.

Tagánas. *adj.* Cosa de poco fondo, ó que tiene poca agua.

Tagáoc. *v.* Cantar el gallo ó gallina.—Silbar la culebra, etc.

Tagapo. *v.* Hacer ruido como las almejas.

Tagara. *s.* Tiempo de cosecha, de agua, de frío, etc. Manchas negras en ropa blanca.

Tagarabong. *s.* Yerba así llamada, que nace en el cuerpo de algunos árboles; es medicina para el pelo.

Tagas. *v.* Correrse la cera de la vela encendida, la savia ó resina que despide el árbol.—Coagularse, congelarse lo dicho. —*adj.* Cosa coagulada, como el licor derretido de las velas, que se va cuajando pegado á ellas, ó la savia ó resina que despiden los árboles, que se va cuajando pegada á ellos.

Tagáta. *s.* Manchas negras en ropa blanca. —*v.* Tener manchas negras la ropa blanca.

Tagata. *v.* Crujir, sonar ó hacer ruido el árbol al caer, el piso de casa cuando se pisa fuerte.—*s.* Ruido que hace lo dicho.

Tagay. *v.* Echar vino ú otro licor en copa, taza, vaso, etc.—Dar de beber á uno vino ú otro licor en copa, vaso, etc.—*s.* Medida, copa ó vaso, etc., en que se da de beber.

Tagayan. *s.* Medida, copa, taza, vaso, etc., para dar de beber algún licor.

Tagaytay. *s.* Linde, lindero más alto que lo restante del terreno.—*v.* Formar ó hacer dicho lindero.—*s.* Cumbre, cima ó parte superior de montes y cuestas.—*v.* Andar ó caminar por dichos sitios.

Tagbac. *s.* Hierba así llamada.

Tag-balay. *s.* Dueño, dueña de la casa.

Tagbang. *s.* Contrario, persona que sigue pleito ó pretensión con otra.—Persona que lucha, juega, contiende ó está en oposición con otra.—*v.* Ir uno contra otro en el juego, etc., etc.

Tagbao. *v.* Renovar ó poner pleito después de haber pasado bastante tiempo. Aborrecer, tener odio y aversión á una persona ó cosa. Presumir, vanagloriarse.

Tagbas. *v.* Cortar, separar una cosa con algún instrumento, como cuchillo, sundang, etc. Tagbasa iton abaca. Corta ese abacá.

Tagbaya. *s.* Pájaro pequeño así llamado, que canta con frecuencia.

Tagbis. *s.* Fruta pequeña, encarnada y agria, así llamada.

Tagbo. *v.* Buscar lo escondido ú oculto por otro.—Jugar ó divertirse al escondite.—Ocultar, decir una cosa, y pensar ó sentir otra.—Encontrarse, hallarse dos ó más en alguna parte. Tagboa niyo cún hain co bubutangan an cuarta. Buscad dónde he puesto ú ocultado el dinero.

Tagbon. *v.* Terraplenar, llenar de tierra, arena ó piedras un vacío ó hueco; levantar un terraplén.—Cubrir de tierra las plantas al rededor.—*s.* Terraplén ó terreno que se levanta poniendo tierra, arena ó piedras.

Tagboy. *v.* Pegarse una cosa, como el polvo á la ropa, etc.

Tag-calo. *s.* Dueño, dueña del sombrero.

Tagcan. *s.* Árbol así llamado

Tag-canding. *s.* Dueño, dueña de la cabra ó cabras.

Tag-carabao. *s.* Dueño, dueña del carabao ó carabaos.

Tagcáro. *s.* Pájaro así llamado; no se come.

Tagda. *v.* Probar, tentar á uno.

Tagda. *v.* Encargar, encomendar, imponer, determinar, señalar.

Tagdal. *adj.* Escaso, falto de medios ó proporción para hacer, cumplir ó llevar una cosa.—Poca gente, pocas personas. Daan ná camo nasasayoran nga cami tagdal nga mabalay. De antemano sabeis ya que nosotros somos poca gente en casa.—Catagdal. *s.* Escasez ó falta de gente ú otra cosa.

Tagdasan. *adj.* Ropa para casa, ó que se usa sólo en casa.

Tagdip. *v.* Herir ó hacer señal en un árbol para saber si está en disposición de poderse cortar.

Tagdoc. *v.* Clavar en tierra arma blanca de punta, ó ponerla clavada de punta.

Tagdodoro. *s.* Ave así llamada.

Tagdug. *v.* Embestir, arremeter, acometer á uno.

Tagdul. *s.* Puntal.—*v.* Apuntalar, poner puntales.

Taghap. *v.* Buscar alguna cosa, sin saber de cierto donde está.—Hacer ó decir una cosa á tontas y á locas.—Andar ó caminar, sin saber uno si efectivamente va por el camino por donde debe ir.

Taghod. *v.* Comparar, cotejar una cosa con otras.

Taghop. *s.* Sospecha, recelo ó temor.—*v.* Sospechar, desconfiar, dudar, recelar de una persona ó cosa.

Taghud. *v.* Enterrar ó esconder una cosa entre la tierra.

Taghum. *s.* Frío, ausencia ó diminución del calor.—Excesiva diminución del calor en los cuerpos; descenso de temperatura que, por regla general, los contrae hasta el punto de condensar los vapores y congelar los líquidos.—Sensación que experimenta el cuerpo animal cuando su temperatura es mucho más elevada que la de cualquiera otro cuerpo que le roba calor.—Diminución excesiva y extraordinaria de calor, que experimenta total ó parcialmente el cuerpo animal por efecto de causas fisiológicas ó morbosas.—*v.* Enfriar, poner ó hacer que se ponga fría una cosa.—*adj.* Cosa fría.—*s.* Fresco, frío moderado, frescura.—*v.* Refrescar, atemperar, moderar, disminuir ó rebajar el calor de una cosa.—*adj.* Cosa fresca, moderadamente fría.

Taghus. *v.* Pasar, traspasar, penetrar un cuerpo por otro.—Entrar ó penetrar una cosa por alguna parte.

Taghuy. *s.* Silbo, ruido sutil que se hace con la boca, frunciendo los labios, para que suene violentado el aire. También se hace metiendo en la boca los dedos ú otra cosa apropósito para este efecto. —*v.* Silbar, formar el silbo.—Chiflar, silbar con silbato, ó imitar su sonido con la boca.—*s.* Silbato, instrumento pequeño y hueco, que se hace de diferentes modos y de diversas materias, y que, soplando en él con fuerza, suena como el silbo.—Chifla, especie de silbato.

Tag-ibolos. *s.* Cogollo de las palmas, blanco—amarillo, antes de abrirse.—Pez así llamado.

Tag-iya. *adj.* Dueño, dueña, que tiene el dominio de una cosa.

Taglais. *adj.* Cosa aguda, aguzada, ó que tiene punta.

Taglauig. *s.* Bancada, tabla ó banco junto á la proa, donde se sientan los remeros.

Tagmay. *v.* Confiar, fiar, tener esperanza en alguna cosa.

Tagmo. *v.* Coger pronto alguna cosa, antes que otro la tome; aprender pronto una cosa.

Tagmo. *v.* Enroscar, enrollar, arrollar, envolver una cosa en sí misma.—Encontrarse, unirse varias cosas—*s.* Rollo, cualquier cosa en forma cilíndrica, ó enroscada.—Unión de una ó varias cosas envueltas.Usa ca tagmo. Un rollo, una culebra enroscada.

Tagmoy. *v.* Arrebatar á uno alguna cosa de las manos.

Tagmul. *v.* Morder el labio inferior, haciendo gestos.

Tagna. *v.* Profetizar, anunciar ó predecir las cosas distantes ó futuras, en virtud del don de profecía.—Adivinar, pronosticar, conjeturar lo futuro por la observación de algunas señales, etc.—Descifrar una cosa, acertar lo que quiere decir un enigma, etc.—*s.* Profecía, don sobrenatural, que consiste en conocer por inspiración divina las cosas distantes ó futuras.—Libro canónico del Antiguo Testamento, en que se contienen los escritos de cualquiera de los profetas, aprobados por la Iglesia.—Predicción ó anuncio de las cosas futuras; pronóstico, adivinación, adivinanza; conjetura que se forma de las cosas ó acaecimientos por las señales que se ven ú observan.

Tagning. *adj.* Cosa sonora, aguda, alta, subida ó penetrante, como la voz, etc.

Tagnoc. *s.* Mosquito pequeño así llamado.

Tagnos. *v.* Sacar el arma de la vaina.—Salirse ó caerse el arma de la vaina.

Tago. *v.* Esconder, ocultar, encubrir alguna cosa. ¿Diin quitá tatago? ¿Dónde nos esconderemos? Panago quitá. Ocultémonos.

Tagoan. *s.* Escondrijo, lugar ó sitio donde se esconde ú oculta alguna cosa.

Tagoctoc. *v.* Sonar una cosa sobre la cual se pega ó da golpes.—*s.* Sonido ó ruido de una cosa sobre la cual se pega ó da golpes.—Oirse de lejos una cosa. —*s.* Coscorrón; golpe que se da en alguna parte. *s.* Moho que cría ó tiene el arroz, etc.

Tagon. *v.* Comenzar, principiar, empezar á salir las plantas, etc. Matagon ná tumubo an acon mga tanum. Principian ya á crecer mis plantas.

Tagon. *part.* que se antepone á algunas

voces simples ó compuestas.—Tagun *part.* como la anterior.

Tagongtong. *v.* Estirar, poner tensa ó tirante una cosa.—*adj.* Cosa tensa ó tirante, como jarcia, cordel, cuerda de guitarra, etc.—*v.* Sonar ó hacer ruido cosa tirante, como jarcia, etc.

Tagonlipon. *v.* **(De lipon).** Encantar por medio de fórmulas y palabras mágicas.—*s.* Encantamiento, encanto, magia, hechizo ó cualquier cosa supersticiosa de que se valen los hechiceros para el logro de los fines que se prometen en el ejercicio de sus vanas artes.

Tagonliponan. *adj.* **(De lipon).** Encantador, hechicero, que practica la vana y supersticiosa arte de hechizar.

Tagonton. *v.* Cundir, aumentarse, agrandarse hinchazón, herida, llaga, etc.—Contagiarse, inficionarse un miembro con el mal de otro miembro. Oir, entreoir, sentirse el ruido ó sonido de alguna cosa.—Ruido que hace el bisaya dando golpes en el mortero de pilar palay, con palo ú otra cosa.--*v.* Golpear y hacer ruido en el mortero. Nanagonton ná an guimbal. Se siente ya el tambor.

Tagontong. *v.* Dilatarse, extenderse una cosa en buen ó mal sentido.

Tagoros. *v.* Sonar ó hacer ruido cordel, maroma, etc., al tirar con fuerza de él.—*s.* Ruido ó sonido de cordel, maroma, etc., cuando se tira fuertemente de él.

Tagostos. *v.* Crujir, rechinar una cosa.—*s.* Crujido, rechinamiento de una cosa.

Tagoto. *s.* Lagartija así llamada.

Tagotom. *s.* Planta así llamada, de cuerpo espinoso; su fruta es agria y comestible.

Tagotong. *s.* Planta así llamada.

Tagpang. *v.* Topar, encontrar, hallarse dos ó más en un paraje. Naghitagpang cami. Nos encontramos.

Tagpas. *v.* Coger ó tomar una cosa en ausencia del dueño.—Hatagpas. *v.* Quebrantar, traspasar mandato, orden, etc.

Tagpilas. *s.* **(De pilas).** Mullido de hojas ú otra materia, que se pone sobre las espaldas, etc., cuando se lleva sobre ellas alguna cosa.—*v.* Poner sobre las espaldas, etc., dicho mullido.

Tagpip-lio. *s.* **(De pilio).** Rincones ó ángulos interiores que se forman de la unión de dos paredes.

Tagpiri. *adj.* **(De piri).** Parte dividida ó seperada de un todo.—*s.* Parte ó pedazo.

Tagpis. *adj.* Delgado, cenceño ó enjuto de carnes.—**Matagpis.** *adj.* Delgado de cintura.

Tagpo. *v.* Imponer las manos.—*s.* Imposición de las manos.

Tagpoc. *s.* Árbol así llamado.

Tagporoc. *v.* Ocurrir, venir á la imaginación una cosa.

Tagpud. *v.* Despreciar, desdeñar, tratar con desdén á una persona ó cosa.

Tagpul. *s.* Emplasto, medicamento externo, hecho de hierbas, hojas ó plantas.—*v.* Emplastar, poner emplastos. Igtagpul mo sa casam-dan an dahon san margoso. Pon emplasto de hojas de balsamina en la herida.

Tag-sa. *adj.* Cada cual, cada uno, cada una. ¿Tagpira an tag-sa nga carabao? ¿Cuánto vale cada carabao? Mamisos an tag-sa ca bado. Cada camisa vale un peso. Tagui sin cahate an tag-sa sa ira. Da dos reales á cada uno de ellos. Magpacabuhi an tag-sa. Líbrese cada uno.

Tagsaon. *s.* Bejuco así llamado.

Tag-sa tag-sa. *adj.* Cada, cada uno, cada cual. Tinagan co sin humay an tag-sa tag-sa sa ira. He dado palay á cada uno de ellos.

Tagsim. *adj.* Cosa algo dulce.

Tagsip. *v.* Probar, gustar una cosa. Tagsipa cún hinug ná bá an bayabas. Prueba á ver si están ya maduras las guayabas.

Tagsip-tagsit. *v.* Sisear ó emitir el sonido inarticulado de la *s*, sin pronunciar palabra, como cuando se llama á uno, etc.

Tagsot. *v.* Azuzar, incitar á los perros para que embistan, ó persigan la caza.

Tagu. *part.* Se antepone á algunas raices. Pagtagudiri. Vedar, prohibir.—Pagtagudara. Llevar ó traer alguna cosa.—Taguasaua. Hombre que tiene comercio ilícito con una mujer. *s.* Manceba, concubina.

Taguancan. *s.* **(De anac).** Madre, matriz, órgano interior y hueco de las hembras, donde está encerrado y se alimenta el feto hasta que se verifica el parto.

Tagub. *v.* Esconder, ocultarse.—Jugar al escondite; dejar que uno se esconda antes; buscar, encontrar al que se ha escondido. San amon pagtagub uaray aco hitagubi nira. Cuando jugamos al escondite no me encontraron.—Envainar, esconder en la vaina la espada ú otra arma blanca.—*s.* Vaina de arma blanca. Namulong si Jesucristo con San Pedro: "Taguba mo an imo espada". Dijo Jesucristo á San Pedro: "Mete tu espada en la vaina".

Tagubalon. *v.* Preparar vianda; llevar vianda para el viaje.
Tagubanua. *s.* Atabal ó tamboril pequeño.
Tagubtagub. *v. vid.* **Tagub.**
Tagubtub. *v.* Sonar el vientre ó las tripas; sonar cosa hueca.—*s.* Sonido de cosa hueca. Magtatagubtub an guimbal. Suena el tambor.
Taguc. *s.* Savia ó jugo que nutre las plantas.—Goma, brea, resina que destilan algunos árboles y plantas.—*v.* Destilar goma, brea ó resina los árboles y plantas.
Tagucan. *adj.* Gomoso, resinoso, que tiene ó destila resina.
Taguchay. *v.* Respirar fuerte el que está fatigado
Tagud. *v.* Picar, partir ó dividir en menudos pedazos alguna cosa. Pagtagura sin maopay an carne. Pica bien la carne.—*s.* Bordado, labor ejecutada en tela, etc.
Tagudtud. *adj.* Morisqueta mal cocida. —*v.* Estar mal cocida la morisqueta. —Moler, machacar una cosa.
Taguic. *v.* Amarrar con bejuco cañas limpias y partidas á lo largo, en forma de estera rala; regularmente son dos los bejucos que pasan ó cruzan, uno por arriba y otro por abajo, para formar dicha estera ó tejido de cañas, más ó menos largo, según el objeto á que se destina. —*s.* Tejido de cañas partidas á lo largo en varios pedazos que usan en los corrales de pescar.
Taguican. *s.* Especie de estera ó tejido hecho de cañas ó bejucos partidos á lo largo.
Taguictic. *v.* Sonar alguna cosa cuando se da, toca ó pega en ella.—*s.* Ruido que hace una cosa al dar, tocar ó pegar en ella.
Taguidiot. *adj.* Poquito á poco.—*v.* Coger ó tomar poquito á poco.
Taguil-ao. *s.* Baja marea, cuando es por la mañana temprano.
Taguilhao. *s.* Árbol así llamado.
Taguiltil. *v.* Sonar una cosa cuando da con otra.—*s.* Ruido ó sonido de una cosa cuando da con otra.—*adj.* Cosa muy seca y dura.
Taguimtim. *s.* Ostra así llamada; se come.
Taguinbua. *v.* Desmentir, decir á uno que miente, llamarle mentiroso.
Taguingting. *v.* Sonar plata, cobre, campana, etc.—*s.* Sonido de cobre, plata, campana, etc.

Taguinhapon. *s.* Baja marea, cuando es por la tarde.
Taguinis. *v.* Salir, caer agua, sangre ú otro líquido, despacio y en poca cantidad.
Taguiptipon. *adj.* Cosa blanca que tiene manchas negras.
Taguipus. *v.* Restar ó faltar todavía una cosa que pagar.—*s.* Resto ó lo que falta todavía que pagar.
Taguiptis. *s.* Manchas negras que salen en la ropa blanca, por causa de la humedad.—*v.* Tener ó salir manchas negras en la ropa blanca.
Taguiris. *v.* Sonar, hacer ó causar ruido una cosa.
Taguitis. *s.* Marisco así llamado.—Panaguitis. *v.* Coger ó sacar dicho marisco.
Taguitisan ó panaguitisan. *s.* Sitio donde se crian y cogen los mariscos llamados *taguitis*.
Taguiuala. *adj.* Zurdo, que usa la mano izquierda del modo y para lo que las demás personas usan la derecha; izquierdo.
Taguiyong. *v.* Zumbar, hacer una cosa ruido ó sonido continuado, como el que se siente en los oidos cuando se ha introducido en ellos algún viento ó vapor, ó el que hace una bala ú otra cosa cuando pasa cerca de uno.—*s.* Zumbido, ruido que forman las cosas en el aire.
Tagulhat. *v.* Esperar á uno.
Taguliuan. *v.* Recompensar, remunerar, galardonar.
Tag-uló. *s.* Sombrero ó cosa semejante, que se lleva puesto en la cabeza. —*v.* Llevar sombrero ó cosa semejante puesto en la cabeza.—Llevar alguna cosa sobre la cabeza.
Tágum. *v.* Añil, planta que, en Botánica, se llama Indigófera de tintes.—*v.* Dar ó teñir de añil; teñir de negro ó azul oscuro.
Taguman. *s.* Pez así llamado.
Tagumata. *s.* Enfermedad ó mal de ojos.—Sufusión, cierta enfermedad que padecen los ojos.—*v.* Padecer ó tener enfermedad de ojos.
Tagumbalay. *v.* Subir á casa ajena para visitar al dueño ó parar en ella algunos dias; hospedarse en casa ajena.
Tagumdum ó hitagumdum. *v.* Acordarse, traer á la memoria alguna cosa, caer en la cuenta.
Tagumpipinit. *s.* Humedad, frialdad, sensación que proviene de la falta de calor.
Tagunlipon. *v.* Encantar.—*s.* Encanto, en-

cantamiento, magia. Sangcay co, Sancho, tagunlipon ini. Sancho, amigo mio, esto es encantamiento.

Tagunmaaga. *v.* **(De aga).** Amanecer, alborear, rayar el día.—*adv. t.* Temprano, de mañana, al amanecer. Sa adlao nga domingo san natagunmaaga. En el día de domingo al rayar el día.

Tagunsalá. *s.* **(De salá).** Medicina que no puede variarse ni reemplazarse por otra.

Tagunsaláan. *adj.* **(De salá).** Que tiene ó lleva medicina que no puede variarse ni reemplazarse por otra.

Tag-yaun. *adj.* **(C).** Dueño, dueña, que tiene el dominio de una cosa.

Taha. *v.* Respetar, venerar, reverenciar, honrar, acatar, tener respeto.

Tahá. *v.* Cortar la pluma para escribir.

Tahad. *v.* Principiar ó dar principio á una cosa, comenzarla.

Tahad. *v.* Cortar árbol por cerca de la raiz.—*s.* Tronco que queda, después de cortado el árbol.

Tahaid. *v.* Comparar, cotejar una cosa con otra.

Tahan. *v.* Detenerse, pararse en algún paraje los que caminan ó navegan. Tahan quitá anay dida sa Tacloban. Paremos antes ahí en Tacloban. Nanahan cami sin tolo ca adlao didto sa Basay. Nos detuvimos tres días allá en Basay.

Tahan. *v.* Apostar, pactar entre sí dos ó más, que aquel que estuviere equivocado, ó sea vencido, perderá la cantidad de dinero que se determine ó cualquier otra cosa.—*s.* Apuesta, cosa que se apuesta.

Tahang. *v.* Dejar en blanco, dejar de pagar, dejar de hacer una cosa, omitirla.

Tahao. *v.* Saltar, tirarse ó arrojarse de una altura. *s.* Pájaro así llamado.—*v.* Cantar dicho pájaro.

Tahap. *v.* Sospechar, desconfiar, dudar, recelar de una persona ó cosa.—*s.* Sospecha, desconfianza, duda, recelo.

Tahas. *adj.* Diligente, cuidadoso y activo. —*v.* Hacer uno por sí alguna cosa, sin aconsejarse de otro.—Enseñar á hacer ó practicar alguna cosa. Abstenerse supersticiosamente de una cosa.

Tahay. *v.* Requemar ó volver á pasar por el fuego las vasijas de barro, antes de usarlas; y para que se cierren bien los agujeritos, y no se recalen, las untan con leche de coco.

Tahi. *v.* Coser, unir con seda, hilo ó abacá y la aguja ú otro instrumento dos pedazos de tela, cuero ú otra materia.—*s.* Cosido, costura, unión que se hace de dos piezas cosiéndolas. Guintahi co na an imo bado. He cosido ya tu camisa. Ipinapagtatahi ini san capitán. El capitán manda coser ésto. Bugtasi an tahi san acon sarual. Descose el cosido de mis pantalones.

Tahihilao ó tahilao. *s.* Oropéndola, ave hermosa, de unas seis á ocho pulgadas de largo, el cuerpo manchado de amarillo, verde y negro, las alas y la cola negras, y amarillas las extremidades de sus plumas. Se mantiene de insectos y de guayabas; es ágil y bulliciosa. En algunos pueblos se llama *Cucúyao.*

Tahin. *v.* Secuestrar, embargar una cosa.

Tahong. *v.* Poner, cubrirse la cabeza con pañuelo ú otra cosa.

Tahop. *v.* Limpiar el palay con el nigo, para quitarle la cáscara ó upa. Se echa el palay pilado al aire, y se recoge ó deja caer en el mismo nigo, y de esta manera se limpia ó se separa el grano de la cáscara ó upa.

Tahotoc. *s.* Gusano que roe los árboles.

Tahub. *v.* Cubrir, ocultar y tapar una cosa con otra.

Tahuc. *v.* Hacer casa en monte, selva ó entre matorrales.

Tahúd. *s.* Espolón, garrón, especie de cornezuelo que las aves gallináceas tienen en el tarso.

Tahud. *v.* Respetar, venerar, reverenciar, honrar, acatar, tener respeto.—*s.* Respeto, veneración, reverencia, honra, acatamiento.

Tahud tahúd. *s.* Espuela, espolín, instrumento de metal hecho con una rodajita de puntas á manera de estrella, que, puesto en el calcañar, sirve para picar á las caballerías y avivarlas.

Tahúm. *adj.* Cosa hermosa, preciosa, bella, grandiosa, que tiene hermosura.

Tahun. *v.* Tocar ó imponer las manos.

Tahup. *v.* Tapar, cubrir una cosa con otra.

Tahúran. *adj.* Ave que tiene espolón.

Tahus. *v.* Pasar, traspasar, penetrar una cosa en otra.—Alcanzar, llegar con la vista, etc., á cierto término ó distancia. An ponglo nacatahus san bongbong. La bala traspasó el tabique. An iya casing-casing tinahus sin cabido. Su corazón fué traspasado de dolor. Di mán tinatahus pagculao ngadto sa luyo. No se alcanza á ver al otro lado.

Tahuyad. *v.* Sacar ó echar la barriga hacia afuera.

Taid. *v.* Conferir, cotejar ó comparar una cosa con otra.

Taiho. *s.* Soplillo, caña hueca de unos dos palmos de larga, de la que se valen para soplar el fuego.

Taihon, taehon ó taihun. *adj.* Cosa sucia, asquerosa, que tiene orín ó herrumbre.

Tail. *v.* Confiar, ponerse ó acogerse bajo la protección de uno.—Unir, ajustar una cosa á otra.—*adj.* Cosa unida y ajustada á otra.

Tail. *v.* Componer, arreglar, ajustar y concordar, poner en paz á los enemistados, y concertar á los discordes.—Mananáil sa capolonganan. Componedor de pleitos y desavenencias.

Tail ó hatail. *v.* Compadecerse, apiadarse, tener lástima de una cosa. Diri aco hatail sa lauas co. No me compedezco de mi cuerpo.

Tail ó hapataid. *v.* Caer en los vicios ó en otra cosa, abandonarse, dejarse dominar por defectos, pasiones, vicios, etc. Nahapataid siya sa maraut. Se ha hecho vicioso.

Tail. *v.* Aplicar, adaptar, acomodar, conformar una cosa con otra.—Seguir, imitar una cosa.—Comparar, parangonar.

Tais. *v.* Aguzar, hacer ó sacar punta, ó hacer más aguda ó sutil la punta de un arma ú otra cosa.—*adj.* Cosa aguda, punzante ó con punta.—*s.* Punta, extremo agudo de un arma, instrumento ú otra cosa, con que se puede herir ó pinchar.

Tála. *adv. m.* Apenas, casi no, escasamente. Naghihimatay si Juan; tála ná lá pag quiquiua-quiua san acon pagdatong. Está muriéndose Juan; apenas se movía cuando yo llegué. Tála ná lá nga may matam-is ini. Apenas tiene ésto dulce.

Tala. *v.* Señalar, poner señal para hacer sementera ú otra cosa.

Taláan. *v.* Determinar, tasar, señalar, fijar una cosa para algún efecto.—*s.* Plazo, término ó tiempo que se da á uno para alguna cosa.

Talabá. *s.* Ostra así llamada, marisco bivalvo, que está asido á las peñas ó piedras. Es de los mariscos comestibles más estimados.—Hatalabá. *v.* Herirse con las puntas de las conchas ó piedras á que está asido el talabá. San pagparigos co sa salug, nahatalabá aco. Cuando me bañé en el río, me herí con las puntas del talabá.

Talabangan. *s.* Hierba así llamada.

Talabcad. *v.* Reunirse, posarse las aves en los árboles con fruta, ó las abejas en los árboles con flor.

Talabcarun. *adj.* Árbol con fruta donde se reunen ó posan las aves; árbol con flores donde se reunen, acuden y posan las abejas, y donde suelen formar sus panales.

Talabgus. *v.* Reunirse, posarse las aves en los árboles con fruta, ó las abejas en los árboles con flor.

Talabhoc. *s.* Cabellera, pelo de la cabeza, especialmente el largo y tendido sobre las espaldas.—Cabellera, pelo postizo.—*v.* Tener ó llevar cabellera.

Talab-oc. *v.* Atravesarse ó dar la comida, en la garganta.—Dar en la garganta lo que se bebe, y salir por las narices.

Talabogsoc. *s.* Estaca, palo sin pulir, que se usa para hacer estacada.

Talabon. *s.* Ave blanca, del orden de las zancudas, especie de garza. Dicen los bisayas, que nadie ha podido hasta ahora encontrar su nido; andan en bandadas, y rara vez una sola, y se ven con frecuencia en las sementeras, cuando los bisayas benefician la tierra para plantar el palay, y también en las playas, y en los sitios que la mar deja en seco en sus bajas mareas. Según me han dicho los bisayas, dicha ave no pone huevos, sino que pare; ignoro si será verdad: lo cierto es que sus huevos no se han encontrado hasta el presente.

Talabón. *s.* Hamaca con su cubierta de nipa ú otra cosa y dos cañas largas, una á cada lado, para llevar en ella á una persona.—*v.* Ir ó llevar á uno en hamaca.—*s.* Cubierta de nipa ú otra cosa atada á dos cañas largas, para amarrar en ella la hamaca.

Talac. *v.* Equivocarse, decir una cosa por otra. Nahatalac an baba co. Me he equivocado.—*s.* Tablas que ponen en la embarcación cerca de la batayola.

Tala cala. *s.* Especie de matraca para espantar pájaros, puercos de monte, etc.

Talac tagac. *s.* Llovizna, lluvia menuda que cae blandamente á modo de niebla.—*v.* Lloviznar, caer de las nubes gotas menudas.

Talacud. *s.* Estaca para señalar el término ó conclusión de una cosa.—*v.* Cercar la sementera con estacas.

Talacugui. *s.* Ganancia de lo que se vende.

Talad. *v.* Plantar caña-dulce.—*adj.* Caña dulce recién plantada. Pagtalad camo sin tubo, basi camo macapangos ug maca-

pagcalamay. Plantad caña-dulce, para que podais comerla y hacer calámay.

Taladiguiot. *adj.* Poco, escaso, pequeño, poquito.

Taladuñgan. *adj.* Coetáneo, coevo, contemporáneo, que son de una misma edad, que se bautizaron en un mismo dia, etc.

Talaed. *v.* Salir llagas, bubas, etc., en el cuerpo.

Talag. *v.* Pasar por algún sitio. Diri ca macacatalag, cay hubas ná. No podrás pasar, porque ya es baja marea.

Talag. *v.* Desparramarse, esparcirse, dividirse la gente ó ir unos por un sitio y otros por otro. Nananalag an mg̃a namimiling sin potiocan. Se desparraman los que buscan abejas.

Talaghot. *v.* Fortalecer, reforzar una cosa.

Talagpoc. *adj.* Quebradizo, que salta ó quiebra.

Talag-sa. *m. adv.* Rara vez, alguna que otra vez.

Talagsuhayun. *adj.* **(De suhay).** Aficionado á reñir ó pelear, disputar ó altercar.

Talagtag. *v.* Colocar, acomodar, extender ó poner bien las cosas.

Talagudti. *adj.* Poco, escaso, pequeño, poquito.—*v.* Dar, ó tomar poquito á poco, hacer ó dividir una cosa en pedazos pequeños.

Talagudtiay. *adj.* Poco, escaso, pequeño, poquito.

Talág-uis. *adj.* Cosa aguda, aguzada, con punta—*v.* Aguzar, hacer ó sacar punta á una cosa.

Talahid. *v.* Carrizo así allamado.

Talahuran. *s.* **(De tahud).** Respeto, veneración, acatamiento.

Talahurun. *adj.* **(De tahud).** Venerable, respetable, digno de respeto.

Talaid. *v.* Apiadarse, compadecerse, tener piedad ó conmiseración de uno. Enseñar, doctrinar, instruir. Juzgar rectamente.—Igualar, poner al igual con otra á una persona ó cosa.—Igualar, juzgar ó proceder sin diferencia, ó estimar á uno y tenerle en la misma opinión que á otro.

Talaid. (Taid). *v.* Avenirse, tratar de algún asunto.—Conferir, cotejar y comparar una cosa con otra.

Talais. *adj.* **(De tais).** Cosa afilada, delgada, aguda, penetrante.

Talaisan. *adj.* **(Talaysan.) (De tais).** Cosa aguda, que pincha ó corta.

Talalora. *s.* Bejuco fino así llamado.

Talama. *s.* Pulpo pequeño ó animal marino así llamado.—*v.* Equivocarse, decir, tener ó tomar una cosa por otra. Nahatalama aco. Me he equivocado.

Talamag. *v.* Alzar, levantar la cabeza.

Talaman. *s.* Boca; abertura.

Talambocot. *s.* Cubierta ó camarote que el bisaya pone en la popa de las embarcaciones menores.

Talamhot. *adj.* Cosa olorosa, que exhala de sí fragancia.

Talamisan. *s.* Naranja agridulce así llamada.

Talamon. *v.* Tragar una cosa sin querer.

Talampoy. *s.* Parar, cesar de hacer ruido, etc.—Cesar, calmar el dolor, etc.

Talanay. *adv. m.* Despacio, poco á poco, lentamente.—*v.* Hacer una cosa despacio.—*adj.* Cosa lenta, pausada, que obra con pausa ó lentitud.—Viento galeno, suave y apacible.

Talang. *v.* Agujerear, abrir agujero en cerco de cañas, etc.—Encastar, tomar ó cubrir el perro á la perra.

Tal-ang. *v.* Faltar á lo mandado, cometer una falta.

Talanggap. *adj.* Inconstante, que no persevera, que no se mantiene constante en una cosa.

Talañgigo. *v.* Tirar á una cosa, creyendo que es otra. Dar, herir á uno por otro.

Talañgitag. *v.* Abrir, separar ó desunir una cosa en sí, como los dedos de la mano, etc.—Estar las cosas cada una de por sí, como los dedos de la mano ó pié, que no estan pegados; la fruta del árbol, que no está arracimada; los que van en procesión, separados unos de otros, y no juntos ni en pelotones.—Poner ó colocar las cosas en el modo expresado.

Talangpas. *v.* Pasar, ir ó andar por caminos dificultosos ó llenos de embarazos.

Talang tagang. *adj.* Un poco de agua ú otro licor, que ha quedado en algún vaso.—*v.* Dejar ó quedar un poco de agua ú otro licor en algún vaso, ó no dejar ni quedar nada.

Tálao. *adj.* Cobarde, pusilánime, sin valor ni espíritu.—*v.* Acobardarse, amedrentarse, tener miedo.

Talaod. *v.* Herirse con cosa aguda ó punzante, clavada en tierra.

Talaon. *v.* Descansar, parar, cesar de hacer una cosa. An pagtalaon co san paglacat cay tinocob aco sin ayam. El parar yo de andar es porque me ha mordido un perro.

Talapas. *v.* Traspasar, quebrantar, infringir, violar una ley, estatuto, etc.

Talape. *s.* Bejuco largo, fuerte y grueso, así

llamado; su fruto es arracimado y comestible.

Talaphug. *s.* Moño postizo.—*v.* Tener ó llevar moño postizo.

Talapi. *s.* Aumento ó añadidura de corteza gruesa de árbol, de hojas de nipa, de coco, etc., que el bisaya pone sobre el borde de la embarcación menor de una sola pieza, para hacerla más grande; también llama *talapi* á la misma embarcación.—*v.* Poner dicho aumento ó añadidura á la embarcación menor, aunque sea de tabla delgada.

Talapit. *v.* Unir, juntar, envolver una cosa en otra.

Talapitap. *adj.* Diestro, experto, hábil, práctico ó experimentado en alguna cosa.—*v.* Ser ó estar diestro, experto, hábil, práctico ó experimentado en alguna cosa. Talapitap mamolong. Diestro en hablar.

Talaploc. *s.* Ímpetu, movimiento acelerado y violento; bocanada de viento, golpe de viento que viene ó entra de repente.

Talaquid. *s.* Lío, envoltorio, porción de ropa ó de otras cosas envueltas ó atadas.—*v.* Liar, envolver una cosa, sujetándola con cuerda, etc.

Talaquip. *v.* Echarse, acostarse, ponerse de costado; poner de lado una cosa.

Talas. *v.* Beber de golpe, de una vez ó de un tirón.

Talasa. *adj.* Fruta que tiene mal sabor.

Talastas. *v.* Dilatar, diferir, retardar ó suspender la ejecución de una cosa. Contar, decir, explicar, referir una cosa.

Talata. *v.* Llover á ratos, ó de rato en rato; escampar á ratos, ó de rato en rato.

Talay. *v.* Enfilar, poner en fila ó hilera las cosas.

Talayatay. *v.* Enfilar, poner en fila ó en hilera las cosas.

Talayong. *v.* Mezclar, incorporar una cosa con otra.

Talaytay. *v.* Enfilar, poner en fila ó en hilera las cosas.

Talbo. *v.* Saltar, moverse con violencia una cosa, como las cuentas al caer en tierra, las piedrecitas, arena ó tierra cuando al andar ó correr se da en ellas. Meter el pié en cieno ó barro, en agujero ú hoyo en tierra.

Talbug. *v.* Tirar, lanzar, arrojar una cosa. Ayao talbugan an calo co. No tires mi sombrero.

Tali. *part.* que se antepone á algunas raices.

Talian. *s.* Planta así llamada; su hoja es ancha y parecida á la de palauan, aunque más basta; su raiz se come en tiempo de hambre, y para que disminuya el sabor desagradable y picante que tiene, se pone en agua corriente uno ó más días.

Talib. *v.* Cortar la punta ó extremo de palo ó caña, para que quede roma ó como si la hubieran aserrado.

Talibañgan. *s.* Yerba así llamada.

Talibaras. *v.* Llevarse el agua alguna cosa.

Talibogsoc. *s.* Palo ó caña sin pulir, con punta en un extremo, para hacer estacada, cerco, etc.

Talibos. *v.* Concluir, acabar, dar fin á una cosa. Uaray catalibusan. No tiene fin.

Talibuñgao. *v.* Olvidarse, perder la memoria de una cosa.

Talicamhan. *v.* Precipitarse, hacer de prisa y mal alguna cosa.

Talicara. *v.* Cadena de hierro ó acero, conjunto de muchos eslabones enlazados entre sí por los extremos.

Talicod. *v.* Dar ó volver uno las espaldas á otro; ponerse de espaldas.—Poner alguna cosa detrás ó á las espaldas.—*s.* Espaldas, parte posterior de una cosa, como templo, casa, etc.—Espalda, parte posterior del cuerpo humano, desde los hombros hasta la cintura.—Sa talicod. *m. adv.* Detrás, á las espaldas.

Talicoran. *s.* Espalda, parte posterior del cuerpo humano, desde los hombros hasta la cintura.—Sa talicoran. *m. adv.* Detrás, á las espaldas.

Taligcahuy. *s.* Maderamen, maderaje, conjunto de maderas que sirven para un edificio ú otros usos.—Conjunto de leña para la cocina.—*v.* Cortar dichas maderas ó leña.

Taligdas. *v.* Llegar tarde, á deshora, fuera de hora ó de tiempo. Hintaligdasan aco san horas. Llegué tarde, á deshora.

Talighotun. *s.* Trenza ó cordel con que las mujeres amarran la saya á la cintura.

Taligonay. *v.* Trabajar, saber trabajar ó hacer por sí alguna cosa.—*adj.* El que por sí lo hace todo.

Talimogos. *v.* Llevarlo uno todo, sin dar á otro parte.

Talimsao. *v.* Bañarse en agua dulce para limpiarse la sal que queda en el cuerpo, cuando uno se baña en agua salada.

Talimutnga. *s.* Dedo cordial, de en medio ó del corazón; el tercero de la mano y el más largo de los cinco.

Talin. *part.* que se antepone á algunas raices.

Talinaga. *v.* **(De aga).** Trabajar ó hacer alguna cosa por la mañana.—Llover por la mañana.—*s.* Lluvia de la mañana.

—*v*. Bajar la marea por la mañana.—*s*. Bajamar, si es por la mañana.

Talinasud. *s*. Dedo anular, el cuarto de la mano, menor que el de en medio y mayor que los otros tres.

Talinasug. *s*. Dedo cordial, de en medio ó del corazón; el tercero de la mano y el más largo de los cinco.

Talindas. *v*. Resbalarse, escurrirse, deslizarse, irse los pies.

Talinĝa. *s*. Oreja, aparato de la audición colocado á uno y otro lado de la cabeza. —Asa; parte del cuerpo de una cesta ú otra cosa, que sobresale en figura de anillo.

Talinĝaan. *adj*. Orejudo, que tiene orejas. —*s*. Arbol así llamado.

Talinĝad. *s*. Ocupación, quehacer.—*v*. Estar ó tener ocupación, quehacer, etc.

Talinĝaso. *s*. Dedo anular, el cuarto de la mano, menor que el de en medio y mayor que los otros tres.

Talinĝaynĝay. *v*. Volver en sí uno, restituirse á su sentido ó acuerdo después de un accidente ó letargo.—Aliviarse, disminuir ó mitigar la enfermedad ó dolor.—Desaparecer ó quitarse la borrachera.

Talinghod. *v*. Oir, atender, escuchar ó prestar atención.

Talinghug. *v*. Oir, escuchar, prestar atención, aplicar el oído para oir.

Talinĝoha. *v*. Desear, apetecer, procurar, hacer diligencias ó esfuerzos para conseguir lo que se desea.

Talinĝohaan. *adj*. Activo, diligente, deseoso, que desea ó procura una cosa.

Talinĝohao. *v*. Matar la sed, apagar la sed, bebiendo agua, etc.

Talinĝonud. *v*. Quitar al hueso la carne, descarnar, quitar la carne á las espinas ó esquenas, que en los peces hacen el oficio de hueso.

Talinis. *adj*. Cosa aguda, aguzada, delgada, fina, delicada, suave.

Talinsacob. *v*. **(De sacob).** Proteger, amparar, favorecer, defender á una persona ó cosa, teniéndola bajo su protección.

Talinsacop. *v*. **(De sacop).** Proteger, amparar, favorecer, defender á una porsona ó cosa, teniéndola bajo su protección.

Taliongud. *adj*. **(De onĝud).** Bien mandado, obediente y sumiso de buen grado.

Talipnĝao. *v*. Errar, equivocarse, tener ó tomar una cosa por otra.

Talipon. *v*. Esconderse, ocultarse una cosa.

Talipopo. *s*. Planta así llamada.

Taliquid. *v*. Echarse ó acostarse de costado.—Poner de costado una cosa.

Taliquid. *v*. Pasar ó ir por orilla de mar ó río, por falda de monte ó cuesta; orillar, ir por la orilla.

Taliric. *s*. **(B)** Nipas que se usan en los ángulos exteriores y en las canales de los techos.

Talirugan. *v*. Arrebatar ó tomar uno la parte que corresponde á otro.

Tal-is. *s*. Diente del peine.

Talisay. *s*. Árbol que, en Botánica, se llama Terminalia de hojas anchas.—*v*. Teñir de negro ó morado con la corteza de dicho árbol. Cacaanon an bonĝa san talisay. Es comestible la fruta del talisay. Guintatalisay san bado an panit. Con su corteza se tiñe de negro la camisa.

Talisayun. *adj*. Gallo con matices de color negro y morado.

Talistis. *v*. Correr el agua por parte pendiente.

Taliuan. *v*. Acabar, finalizar, terminar, concluir, dar fin á una cosa. Taliuan co ná cumaon. He concluido ya de comer, ya he comido.—*adv*. Después. Taliuan camo cumaon, macadto quitá sa tribunal. Después que hayais comido, iremos al tribunal. Taliuan sini. Después de esto.

Taliuis. *adj*. Cosa aguzada, aguza ó con punta.—*v*.Aguzar, hacer ó sacar punta á una cosa. Derramarse ó verterse un líquido, al trasladarlo de una vasija á otra.

Talmong. *v*. Enfangar, caer ó meterse una cosa en el fango ó lodo. Nahatalmong san lagay an bado. La camisa se cayó en el fango.

Talnas. *adj*. Cosa lisa y llana; cosa limpia, sin mancha.

Talnod. *v*. Enterrar ó meter alguna cosa debajo de tierra; meter el pié en cieno ó barro.

Talo. *v*. Agarrar, coger bien alguna cosa. Aventajar, llevar ventaja, ir adelante.

Tálo. *v*. Aventajar, llevar la ventaja, ir delante. Forzar á uno, regularmente con mal fin, como el que está en acecho de alguna persona para obligarla á hacer ó cometer alguna cosa.—Hintáloan.—*adj*. El forzado.

Tal-ob. *adj*. Meter el arma en la vaina; poner ó meter una cosa en agujero ó hueco.

Talobascug. *v*. Reforzar ó poner refuerzo á una cosa.—*s*. Refuerzo que se pone á una cosa para fortalecerla.

Talocdo. *v*. Llevar alguna cosa sobre la cabeza.

Talodtod. *s*. Espalda, parte posterior del

cuerpo humano, desde los hombros hasta la cintura.—Espinazo, vértebras unidas y trabadas entre sí, que, en el tronco del cuerpo del hombre y del bruto, corren desde la nuca hasta la rabadilla.—Lomo, parte inferior de la espalda del hombre, que comprende desde la cintura hasta la rabadilla; y en los cuadrúpedos todo el espinazo, desde la cruz hasta las ancas.—Lomo ó parte opuesta al filo, en los instrumentos cortantes.

Tal-og. *adj.* Cobarde, pusilánime, sin valor ni espíritu.—*v.* Acobardarse, tener miedo.

Talogbascug. *v.* Reforzar ó poner refuerzo á una cosa.—*s.* Refuerzo que se pone á una cosa para fortalecerla.

Taloghutun. *s.* Trenza ó cordel con que las mujeres amarran la saya á la cintura.

Talonay. *s.* Madeja, moño, coleta, trenza; cordel trenzado, enlace ó unión de tres ó más ramales entretejidos.—Trenza del cabello de la mujer.—Trenzado, tocado ó peinado en trenza.—*v.* Trenzar, hacer trenzas.

Talong. *adj.* Perro cazador.—*v.* Hacer á tiempo las cosas.

Talongbao. *s.* Refuerzo ó pedazo de tela que se pone en el hombro de la camisa.

Talongpigos. *v.* Vencer, superar, prevalecer una cosa sobre otra.—Oprimir, vejar, tiranizar á uno.

Talonton. *v.* Descolgar, bajar lo que está colgado.—Bajar ó dejar caer poco á poco una cosa, pendiente de cuerda ó cinta.—Dejar caer ó echar al agua el anzuelo, pendiente de hilo ó abacá.

Tal-op. *v.* Clavar, hincar una cosa en tierra, de modo que entre toda.

Taloptacop. *v.* Aturrullar, confundir á uno, turbarle de modo que no sepa qué decir ó cómo hacer una cosa. Tinataloptacop aco nira. Me aturrullan.

Talosí. *s.* Pájaro así llamado; se come.

Talostos. *v.* Arriar maroma, soga, etc., al descargar ó bajar alguna cosa de parte alta.—Bajar monte, cuesta, etc.

Talostosan. *s.* Maroma, soga, bejuco grueso y largo, etc., que se amarra á cosa pesada para arriarla ó bajarla por parte alta y pendiente; el mismo sitio por donde se descuelga ó baja tal cosa.

Taloto. *s.* Árbol así llamado.

Talpac. *v.* Caer una cosa sobre parte blanda.

Talpis. *v.* Cargar, poner ó echar demasiado peso.

Talsoc. *adj.* Cobarde, pusilánime, sin valor ni espíritu.—*v.* Acobardarse, amedrentarse, tener miedo.

Talsuc. *v.* Meter ó enterrar alguna cosa en tierra.

Taltag. *v.* Enfilar, poner en fila ó en hilera.—Extender, poner ó colocar separadamente varias cosas en tierra, petate, etc.

Tal-tal. *s.* Dádiva que el suegro acostumbra dar al yerno.

Taltal. *v.* Enfilar, poner en fila ó en hilera algunas cosas. *s.* Hilera, fila, línea en que están colocadas las cosas.

Talu-as. *v.* Hallarse uno libre ó fuera de culpa, prisión ó peligro. Escabullirse, escaparse, desaparecer.

Talub. *s.* Renuevo del carrizo.

Talubagnḡan. *s.* Bejuco así llamado.

Talubatub. *s.* Ruido de cañón, de fusil, de piedra que cae y da golpe, etc.

Talub tacob. *v.* Castañetear los dientes el perro cuando se enfurece.

Talubtacub. *v.* Mover las quijadas y hacer ruido con las muelas y dientes.—Sonar ó hacer ruido con los dientes, dándose golpes con la mano en la barbilla.—*s.* Cascaruleta, ruido que se hace con los dientes, dándose golpes con la mano en la barbilla.

Talucud. *v.* Empujar una cosa con palo, caña, etc.

Talud. *adj.* Desigual, que no está igual.

Talud tagud. *adj.* Cosa áspera, desapacible, desigual.—*v.* Picar, hacer pedazos muy menudos una cosa.

Talugaan. *s.* Hechizo ó cosa supersticiosa ó fingida.

Talugsipit. *s.* Estaca, palo sin pulir para hacer estacada.

Talugtalug. *v.* Regatear, porfiar, altercar sobre el precio de una cosa puesta en venta.—Pedir más que lo que ofrece el comprador.

Talugtan. *s.* Madero hueco, en forma de artesa, aunque más grueso, de unas tres varas de largo por cinco ó seis palmos de bojeo, con un agujero ó anillo en un extremo para poderle colgar. Este madero se usa en los tribunales de los pueblos y visitas, y se toca dando golpes en él con un trozo de madera, para llamar á los capitanes pasados, oficiales de justicia, cabezas de barangay, cuadrilleros de polistas, y cuando en el pueblo ocurre algún suceso extraordinario. El llamamiento se hace dando los golpes necesarios y de costumbre, según práctica de cada pueblo.

Talunghayag. *adv. m.* Fingidamente, con

fingimiento, simulación, hipocresía ó engaño.—*v*. Obrar, hacer ó decir una cosa con fingimiento.

Taluntagon. *v*. Caminar, ir ó hacer alguna cosa poco á poco.

Taluntalon. *v*. Mezclar, incorporar una cosa con otra.

Taluptup sin sacayán. *s*. Parte de la embarcación donde llega el agua.

Talutaco. *v*. Hacer ruido, como las almejas.—Chocar una cosa con otra. Crujir los dientes; dar diente con diente.

Tama. *v*. Poner ó colocar una cosa en el hueco, agujero ó lugar donde debe estar ó encajar.—Acertar, dar en el punto á que se dirige alguna cosa.—Caer ó tocar á uno la lotería, etc.—Manchar una cosa.—*s*. Mancha.

Tamá. *v*. Salar, echar sal á los camarones pequeños, que llaman *hipon* ó *tinamá*.

Tama. *s*. Hombre grande que, dice el bisaya, anda y vive en montes y selvas.

Tamac. *v*. Pisar, hollar la tierra ú otra cosa poniendo el pié sobre ella.—Pisotear, pisar repetidamente, maltratando ó ajando una cosa.

Tamalá. *s*. Calamar pequeño así llamado.

Tamang. *v*. Pasar, atravesar por donde hay gente.

Tamao. *s*. Pato silvestre así llamado.—*v*. Rallar la carne del coco.

Tamao tamao. *v*. Pato silvestre así llamado.

Tamas. *v*. Atreverse, determinarse á algún hecho ó dicho arriesgado; no tener miedo.

Tamasoc. *s*. Insecto así llamado.

Tamay. *v*. Despreciar, desdeñar, tratar con desdén á una persona ó cosa.—Ultrajar, ajar ó injuriar de obra ó de palabra.

Tamayo. *s*. Pez de mar así llamado; es largo y comestible.

Tamba. *v*. Dar con el pié ó la mano en el agua, cuando uno va nadando.—Apedrear, tirar ó arrojar piedras á uno, estando cerca de él.—Apalear, dar golpes con palo á uno.—Pegar ó dar golpes á uno.

Tambac, *v*. Amontonar, poner en montón alguna cosa.—*s*. Montón, agregado ó conjunto de muchas cosas de una misma ó diversa especie, puestas en un lugar confusamente y sin orden, de modo que sobresalgan y se eleven sobre el plano en que están.

Tambacan. *s*. Pez así llamado; se come.

Tambacolong. *s*. Hierro así llamado.

Tambag. *v*. Oponerse, impedir á uno que ejecute una cosa. Binobono co cunta síya, cún uaray aco pagtambagui nira. Le hubiera herido, si ellos no me lo impiden.

Tambağan *v*. Reñir, altercar sin acercarse.

Tambal. *v*. Curar, aplicar al enfermo los remedios correspondientes á su enfermedad.—Medicinar, administrar ó dar medicinas al enfermo.—*s*. Medicina, medicamento, remedio para curar alguna enfermedad.

Tambalan. *s*. Curandero, que hace de médico sin serlo.—Médico; cirujano.

Tambalang. *s*. Caña grande, que sirve para guardar arroz en ella.

Tamban. *s*. Pez así llamado; se come.

Tambantoloy. *s*. Pez así llamado; se come.

Tambang. *s*. Dictamen de la razón, conciencia; consejo.

Tambao. *v*. Echar, arrojar alguna cosa.

Tambaog. *v*. Brincar, saltar en el agua.

Tambasacan. *s*. Pez de mar así llamado; es pequeño y comestible.

Tambayanğan. *s*. Marisco así llamado; se come.

Tambayocyoc. *s*. Pájaro de mar así llamado, de patas largas y plumaje ceniciento.

Tambi. *v*. Coser dos mantas, dos redes, dos piezas de tela, etc., uniendo orilla con orilla.

Tambiagao. *s*. Palma así llamada.—Fruto de esta palma. Esta palma es la más grande de las de su clase, ya sea bonğa, ya coco, etc.

Tambid. *s*. Zancadilla, acción de atravesar ó echar á otro el pié por detrás del suyo, y apretar al mismo tiempo con él para derribarle.—*v*. Echar zancadilla á otro.

Tambilagao. *adj*. Bermejo, rubio, rojizo.

Tambiric. *s*. Escarceo de la corriente que parece que hierve.

Tambis. *s*. Árbol así llamado; su fruta se come.

Tambo. *v*. Asomarse á la ventana.

Tamboan. *s*. Ventana, avertura en la pared de un edificio para darle luz y ventilación, ó para mirar.

Tambobo. *s*. Depósito para palay.

Tambobong. *s*. **(B)** Tapanco ó cubierta que, en forma de camarote de quita y pon, usa el bisaya en las embarcaciones menores.—*v*. Poner ó colocar dicho tapanco ó cubierta.

Tamboc. *s*. Obesidad, grosura, gordura del cuerpo.—Tocino ó carne gorda del puerco.—*adj*. Gordo, grueso, obeso, que tiene muchas carnes.—Pingüe, craso y

mantecoso.—*v.* Engordar, ponerse gordo, crecer en gordura.—Pagpatamboc.—*v.* Engordar, cebar, dar mucho de comer para poner gordo.

Tamboco. *s.* Relieve ó pedazo de madera que sobresale á una y otra banda en el interior de las embarcaciones menores de una pieza. En cada relieve hacen dos agujeros para amarrar los palos ó travesaños que sirven de refuerzo á dichas embarcaciones, y para afianzar en ellos todo el aparato de las batangas, ó para asentar sobre dichos relieves las bancadas donde se sientan los remeros.

Tambolá. *s.* Careta, carantoña, carancatamaula hecha de cartón ú otra materia, para cubrir la cara.

Tambon. *v.* Amontonar, poner unas cosas sobre otras, sin orden ni concierto.—*s.* Montón, agregado ó conjunto de muchas cosas echadas ó puestas en un lugar confusamente.

Tambon. *v.* Cocer palauan, gauay y otras raices comestibles. Se hace en tierra ó arena un hoyo en el que se ponen pedazos de leña para quemarlos, colocando antes, sobre dicha leña, una capa de piedrecitas, y cuando la leña está hecha ascuas y muy calientes las piedrecitas, se pone sobre las mismas el palauan ó raiz que se desea cocer, cubriéndola con hojas anchas de badiang ú otra planta, sobre las cuales se pone una capa de tierra ó arena para cubrirlas.

Tambonan. *s.* Hoyo hecho en tierra ó arena para cocer palauan, gauay y otras raices comestibles.

Tambong. *v.* Asistir, acudir, concurrir, ir á alguna reunión, convite, etc.—*s.* Pez así llamado; se come.

Tamborin. *s.* Especie de cuentas ó gargantillas.

Tamboroc. *v.* Echar humo á uno con la boca.—Echar por la boca el humo cuando se fuma.

Tambug. *v.* Arrojar, impeler, despedir con violencia una cosa, de modo que recorra una distancia, en cualquier dirección, movida del impulso que ha recibido.

Tambulara. *s.* Lagartija verde así llamada.

Tambulig. *v.* Socorrer, ayudar, auxiliar, amparar á uno. *s.* Ayuda, socorro, auxilio, amparo. Uaray aco pacacasaug san cahuy, cay uaray co man tambulig. No he podido arrastrar el madero, porque no tengo ayuda. Tambuligan mo cami cunta, nga mahagauas cami san mga catagman sa pagsaraquian. Ayúdanos para que nos veamos libres de los peligros de la navegación.

Tambulilid. *s.* Arbusto, especie de limón ó limonero.—Fruta de dicho arbusto.

Tambulingao. *s.* Nasa ó especie de jaula hecha de corteza de caña ó bejucos entretejidos, de la que no puede salir el pez que entra; se usa para pescar en los rios.

Tambung. *v.* Cortarse, turbarse, faltar á uno palabras por causa de la turbación.

Tamhil. *v.* Relamerse, regostarse, saborear ó percibir detenidamente y con deleite el sabor de lo que se come ó bebe.

Tami. *s.* Melaza, heces, residuo que queda después de la cristalización del azúcar de caña.

Tamid. *adj.* Cosa contigua, cercana, próxima.—*v.* Esperar vez ó turno.

Tamidles. *s.* Camarón de mar así llamado; se come.

Tamiloc. *s.* Gusano que roe la madera que está en el agua.

Tamimitad. *s.* Animalejo así llamado.

Taming. *s.* Rodela, escudo redondo y delgado, hecho de madera ó cuero de carabao, que, embrazado en el brazo izquierdo, cubre el pecho al que se sirve de él peleando con lanza, sundang, etc.—Panaming.—*v.* Usar ó defenderse con dicho escudo.—Pag tagataming.—*v.* Llevar ó ir armado de dicho escudo.

Tam-is. *s.* Dulce, manjar compuesto con almíbar, azúcar ó calamay.—*adj.* Cosa dulce, que causa cierta sensación suave y agradable al paladar, como la miel, azúcar, etc. *v.* Ser ó estar dulce una cosa. —Endulzar, dulcificar, poner dulce una cosa.

Tamo. *v.* Dar ó pegar con el puño en la cara.—Preparar, prevenir, aparejar.—Acometer ó emprender una cosa.

Tamoc. *s.* Hoyo ó cavidad profunda.

Tamocdol. *s.* Juanete, hueso del nacimiento del dedo grueso del pié, cuando sobresale mucho.

Tamomoca. *s.* Especie de lagartija alada.

Tamoso. *s.* Montón pequeño de tierra ó arena, que se forma á la orilla de río, mar, ó en los manglares.

Tamoso nga bato. *s.* Estalactita, concreción que pende del techo de algunas grutas. Se forma por evaporación de gotas de agua que caen y llevan cal carbonatada, quedando solidificada ésta y aumentando con el tiempo hasta presentar racimos y conos irregulares, de considerable magnitud á veces.—Estalag-

mita: estalactita inversa, porque se forma en el suelo con la punta hacia arriba.

Tamoy. *s.* Mono así llamado.

Tamoyingquing. *s.* Dedo meñique ó auricular, el quinto y más pequeño de la mano.

Tampa. *v.* Dar ó pegar con la mano en la boca, cara ú hocico.—Abofetear, dar de bofetadas.—*s.* Bofetada, golpe que se da en la boca ó cara con la mano abierta.

Tampac. *s.* Sitio descubierto y expuesto al sol ó viento.—*v.* Estar ó hallarse un sitio descubierto y expuesto al sol ó viento.

Tampac. *v.* Encontrarse y arremeterse dos ó más.

Tampalas. *v.* Ultrajar, ajar ó injuriar de obra ó de palabra.—Despreciar ó tratar con desdén á una persona ó cosa.—*adj.* Ultrajador, despreciador, impío, irreligioso, malvado, perverso, pícaro, pillo, bribón, bellaco.

Tampalasan. *adj.* Que ultraja, que desprecia; impío, irreligioso, malvado, perverso, pícaro, pillo, bribón, bellaco.

Tampaling. *v.* Dar de bofetadas con la mano de revés.

Tampalo. *v.* Dar suavemente á uno con la mano en la cara.—Abofetear, dar de bofetadas.

Tampepe. *s.* Cesto hecho de bejuco ó corteza de caña, bien tupido, y con su tapa. Se usa para poner ropa, ir de viaje, etc.

Tampi. *s.* Manta ó sábana para cubrirse ó arroparse en la cama.—*v.* Cubrirse, taparse ó arroparse con manta ó sábana.

Tampihag. *v.* Ajaquecarse, sentirse acometido de jaqueca.—*s.* Jaqueca, dolor de cabeza.

Tampil. *v.* Ayudar uno á otro, cuando dos riñen; ayudar uno á otro en cualquier cosa.

Tampis. *s.* Delantal, mandil, prenda de vestir, que se usa para cubrir la delantera, atando dicho mandil por la cintura. *v.* Ponerse delantal ó mandil para hacer las cosas con aseo y limpieza.

Tampo. *v.* Unir, juntar dos ó más cosas entre sí, incorporándolas.—Reunirse. —Unirse, juntarse, vivir dos ó más juntos.

Tampoc. *v.* Dar ó pegar con el puño.—Darse golpes de pecho.—*s.* Golpe de pecho.

Tampon. *v.* Tapar los ojos con la mano.

Tampong. *s.* Empuñadura en figura de cruz que hacen ó ponen en el remo, que llaman *bugsay*.—Puño de figura de cruz en bastón, cayado, etc.

Tamporoc ó tagporoc. *v.* Ocurrirse, ofrecerse á la imaginación alguna cosa.

Tamporoc. *v.* Ocurrir, sobrevenir, acaecer, acontecer, suceder una cosa. Importunar, incomodar ó molestar con una pretensión ú otra cosa. Ocultarse, huir de las abejas cuando vienen volando.

Tampoy. *v.* Disminuir, cesar, calmar, ir á menos una cosa.

Tampuc. *v.* Terraplenar, llenar de tierra un vacío ó hueco.

Tampupugás. *s.* Tiempo de siembra de palay en terreno secano.

Tampus. *s.* Cataplasma, tópico hecho de yerbas ú hojas ó consistencia blanda, que se aplica para varios efectos medicinales, y más particularmente el que es calmante ó emoliente.—*v.* Poner ó aplicar cataplasmas.

Tampus. *v.* Concluir, acabar de hacer alguna cosa, como de leer la cartilla, de aserrar una tabla, etc.

Tamsi. *s.* Pájaro, ave, animal ovíparo perteneciente á una clase de vertebrados que tienen el cuerpo, ó gran parte de él, cubierto de plumas; el pico córneo, dos pies y dos alas, de las cuales se sirven casi todos para volar.

Tamu. *v.* Determinar, señalar una cosa.

Tam-uás. *v.* Aparecer, salir, descubrirse una cosa. Natam-uás ná an tangu san bactin. Ya se descubren los colmillos del puerco. Natam-uás ná sa tuna an tinanum co nga ubi. Ya aparece sobre la tierra el ube que yo he plantado.

Tamud. *v.* Mirar hacia abajo, inclinar la cabeza y el cuerpo para ver ú observar alguna cosa, mirar al libro, etc. Apiadarse, tener compasión de uno. Pagtamud camo sa tuna. Mirad hacia la tierra. Tatamdan co sa libro an lección. Miraré la lección en el libro. Tam-da ngani aco, ayao aco casinahi. Mírame con compasión, no te incomodes conmigo.—*v.* Agradecer, corresponder con gratitud á un beneficio ó favor.—Mataramdum. *adj.* Agradecido, que corresponde con gratitud. Compasivo, que se compadece de otro.

Tamulhagan. *adj.* Inadvertido, que no advierte ó repara en lo que hace.

Tamuragco ó tamurahin. *s.* Dedo pulgar, el primero y más grueso de la mano y del pié.

Tamús. *v.* Chupar el dedo.

Tamus. *v.* Desdeñar, tratar con desdén á una persona ó cosa.

Támyao. *v.* Embaucar, engañar, alucinar. —Curar ó medicinar supersticiosamente.

Támyao. *s.* Dicen los bisayas, que es un niño pequeño que acompaña á las nubes. —Coco, fantasma que se figura para meter miedo á los niños.

Tamyauan. *s.* Zahorí, saludador, embaucador que se dedica á curar ó precaver las enfermedades con el aliento, la saliva y ciertas deprecaciones y fórmulas, dando á entender que tiene gracia y virtud para ello; y de este modo consigue engañar á los incautos.

Ta ná. *loc.* Vamos ya, volvamos ya.

Tana. *v.* Acarralar, encoger un hilo, ó dejar un claro entre dos en los tejidos.

Tanabog. *s.* Yerba así llamada; se cría con abundancia en los terrenos húmedos, y es excelente pasto para los animales.

Tanac. *v.* Herir, haciendo muchas heridas. —*adj.* Que tiene ó está lleno de heridas. Tanac sin mg̃a casamdan an bug-os niya ng̃a luas. Está lleno de heridas todo su cuerpo.

Tan-ag. *v.* Disminuir, ir á menos una cosa. —*s.* Árbol así llamado; su madera, hecha carbón y mezclada con azufre y salitre, es buena para hacer pólvora.

Tanal. *adj.* Cosa salobre, que tiene sabor de sal, algo salada.

Tanaman. *s.* **(De tanum).** Huerto, huerta, jardín, terreno destinado al cultivo de hortalizas, legumbres, raices comestibles, plantas y árboles frutales.

Tanamanan. *s.* **(De tanum).** Lugar ó sitio donde se hace huerta, ó plantan raices comestibles.

Tanamanun. *s.* **(De tanum).** Aquello que se planta.

Tánan. *v.* Huir, escaparse á hora desusada, para que no le vean.

Tanang. *v.* Madurar, estar demasiado madura la fruta.—*adj.* Fruta en sazón, demasiado madura.

Tan-ao. *v.* Ver, mirar, fijar la vista en un objeto.—Mirar á lo lejos.

Tanas. *v.* Correr el agua de los montes ó cerros al río.

Tanas. *v.* Afilar, aguzar, sacar filo agudo á una herramienta.

Tan-auan. *s.* Mirador, vista ó campo que se descubre desde un punto, y en especial cuando presenta extensión.—Sitio ó lugar desde donde se mira y ve á lo lejos. Pueblo así llamado en la provincia de Leyte.

Tanay. *s.* Distancia de un lugar á otro.— *v.* Distar, estar separado un lugar de otro.

Tanca. *v.* Guardar, vigilar una cosa.—Aparejar, preparar, prevenir, disponer una cosa.—Llegar á tiempo para comer.

Tancag. *v.* Levantarse del sitio donde uno está.—Ser uno incansable.

Tanda. *v.* Señalar, registrar, amojonar, marcar, sellar; probar una cosa.—*s.* Señal, registro, marca.

Tandahal. *v.* Tener mucha sed.—*adj.* Sed grande, ó mucha sed.

Tandang. *s.* Sitio ó lugar descubierto. Intemperie.

Tandas. *v.* Resbalar, escurrirse ó deslizarse una cosa; irse los pies.

Tanday. *v.* Reclinar la cabeza, echarse sobre almohada ó cosa semejante.—Poner el pié ó los pies sobre alguna parte.

Tandayag. *s.* Pez grande así llamado; culebra grande así llamada.

Tandayan. *s.* Almohada, ó lo que sirve de almohada, aunque sea un madero ú otra cosa.—Sitio donde uno se acuesta ordinariamente.

Tandig ó tanding. *v.* Comparar, cotejar, equiparar, parangonar una cosa con otra.

Tandog. *v.* Inclinarse, ladearse.—Hacer ruido, tocar, dando golpes.

Tanduc. *v.* Mortificar, atormentar, causar molestia ó aflicción á uno.

Tanduc. *s.* Ventosa, vaso ó campana, comúnmente de vidrio, que se aplica sobre una parte cualquiera de los tegumentos, después de haber hecho en su interior el vacío, quemando una cerillita ó estopa, etc. La porción de tegumento substraida, en virtud de la presión atmosférica, se pone colorada, y se entumece por el natural aflujo de humores. También se hace el vacío por medio de una bomba aspirante adaptada al cuello de la ventosa. Algunos bisayas usan por ventosa un pedazo de la punta del cuerno del carabao, hueco y con un agujero muy pequeño en la misma punta, por el que se aspira y chupa fuertemente, hasta que por la presión del viento, queda derecha y firme en la parte del cuerpo donde había sido aplicada; entonces el que chupa, separa la boca con cuidado de la ventosa, y tapa el pequeño agujero con cera, dejándola en tal estado todo el tiempo que se considere necesario. Quitada la ventosa se saja la ampolla que formó, con un instrumento cortante. Algunas veces vuelven á aplicar dicha ventosa, repitiendo esta operación las veces que sea necesario, hasta que salga la sangre

que se cree conveniente.—*v.* Poner ó aplicar ventosas á uno.

Tandug. *s.* Juego ó diversión de muchachos.—*v.* Jugar ó divertirse los mismos.

Tañga. *s.* Insecto así llamado; es perjudicial á la ropa.

Tañgab. *v.* Acercar los labios ó la boca á un instrumento de música ó cosa hueca.

Tañgad. *v.* Aguzar, hacer punta á un palo, etc.—*adj.* De frente calzada ó poco espaciosa, por nacer el cabello á corta distacia de las cejas.

Tañgali. *s.* Caracol así llamado; se come. Cigarrillo hecho de tabaco envuelto en hoja seca de nipa, plátano, etc.

Tañgalihan. *adj.* Hoja seca de plátano, etc., qne usa el bisaya para hacer cigarrillos.

Tañgan tañgan. *s.* Planta ó arbusto llamado *ricino común, palma de Cristo ó higuera del infierno.*

Tañgas. *adj.* Calvo, que ha perdido el pelo de la cabeza.—*v.* Ser ó estar uno calvo. —*v.* Aguzar una cosa de un lado ó extremo, dejándola más fina que el extremo contrario.—*adj.* Peñón con pendiente ó declive.—*v.* Escurrir, apurar las reliquias y últimas gotas de un licor que han quedado en el vaso, copa, etc.

Tañgas tañgas. *v.* Aguzar una cosa de un lado ó extremo, dejándola más fina que del extremo contrario.

Tangbaló. *s.* Pez de mar, pequeño y sin escamas, así llamado; algunos bisayas lo comen, otros no.

Tangbid. *v.* Cruzar los pies el que está sentado, arrodillado ó levantado.—Enredarse, cruzarse, enmarañarse cuerdas, sogas, hilos, etc.—Torcer, retorcer hilo, abacá, etc., sobre una pierna para hacer cuerda, bramante, etc.—*s.* Zancadilla, acción de atravesar ó echar á otro el pié por detrás del suyo, y apretar al mismo con él para derribarle.—*v.* Echar ó armar zancadilla. Unir ó juntar dos ó más redes de cazar puercos, y atravesarlas en un sitio, para que los animales no puedan escaparse.

Tangbo. *v.* Echar á la boca el arroz machacado, que llaman *pilipig.*—*s.* Carrizo así llamado.

Tangca. *v.* Ponerse en cuclillas ó sentado para hacer del vientre.

Tangcal. *s.* Cerco de palos ó cañas para encerrar puercos y otros animales.—*v.* Encerrar ó meter á los mismos en dicho cerco.—Especie de jaula grande, hecha de palo y cañas, para encerrar ó meter puercos, gallinas, etc.—*v.* Hacer dicha jaula.—Encerrar ó meter en ella dichos animales.

Tangcas. *v.* Desamarrarse lo atado.—Destrozarse ó quitarse techo de nipa, cogon, etc.

Tangco. *v.* Robar la tuba, cogiendo la caña que está todavía en el coco. Pagtangcoa dao niyo an can Pedro sañgotan. Robad la tuba á Pedro; esto es, coged la caña que ha puesto para que reciba la tuba que destila el coco. Remendar, reforzar lo que está roto, poniendo un remiendo. Asay ini an igtatangco ñgahao san bado, cay uaray ná iba. Con esto se ha de remendar la camisa, porque ya no hay otra cosa. Encorvar una cosa, uniendo sus puntas. Colocarse ó ponerse en el suelo en forma de círculo para comer, cuando son muchos.

Tangcogo. *s.* Cerviz, cerviguillo, pestorejo, parte posterior del pescuezo.

Tangcol. *v.* Amarrar al pescuezo del perro una caña de unos dos á tres palmos de largo.—*s.* Caña que se amarra al pescuezo del perro para que la lleve arrastrando. Tinatangcolan ñga ayam. Perro que lleva amarrada al cuello una caña.

Tangcop. *v.* Remendar, reforzar lo que está roto, poniendo un remiendo.—*s.* Remiendo, pedazo de paño ú otra tela, que se cose á lo que está roto.

Tangcub. *v.* Cerrar bien las puertas ó ventanas. Roer, destruir la ropa el gusanillo que se llama polilla.

Tangcud. *adj.* Fiel, sincero, ingenuo, candoroso, sin doblez, obediente.—*v.* Hacer uno alguna cosa con sinceridad.—Adivinar.—*adj.* Cosa cierta.

Tangdao. *v.* Cesar de dar fruto el coco por algún tiempo; y luego volver á fructificar.—*s.* Arroz colorado así llamado.

Tangday. *v.* Cruzar ó poner una cosa en forma de X.—Cruzarse, enredarse, enmarañarse unas cosas con otras.

Tangdo. *v.* Consentir, acceder, asentir, permitir una cosa ó condescender con que se haga.

Tangga. *v.* Hacer incisión de trecho en trecho en el cuerpo de los cocos para asentar los pies y poder subir á ellos. —*s.* Incisión hecha de trecho en trecho en el cuerpo de los cocos.

Tanggal. *v.* Desclavar, arrancar y quitar los clavos.—Desencajar, sacar de su lugar una cosa, desunirla del encaje ó trabazón que tenía con otra.

Tangga tangga. *s.* Escalones de piedra

ó formados de la misma tierra, que se hacen en un monte, cerro ó cuesta, para poder subir y bajar.—*v.* Hacer ó formar dichos escalones.

Tangguig. *v.* Empaparse una cosa en otra, como el agua en la lana, etc.

Tanghal. *v.* Abrir un poco la ventana, puerta, etc.—*s.* Abertura, acción y efecto de abrir ó abrirse ventana, puerta, etc.

Tanghilao. *v.* Cocer cosas verdes ó que no están en sazón.—Coger ó segar el palay antes de tiempo.—Quemar árboles verdes.—Comer antes de estar cocida la comida.

Tanghoyud. *v.* Estirar, alargar uno los pies, estando sentado ó echado.

Tañgi. *v.* Regatear, porfiar sobre una cosa. Arrebatar, quitar ó tomar una cosa con violencia.

Tañgigui. *s.* Pez así llamado; se come.

Tañgil. *s.* Trozo de madero, caña, etc., que se pone debajo de una cosa para que no toque en el suelo.—*v.* Poner lo dicho.

Tañgis. *v.* Llorar, derramar lágrimas. Baraan an mg̃a nananáng̃is. Bienaventurados los que lloran. ¿Ano an imo iguintitinangis? ¿Por qué lloras? Tinatang̃isan co an acon anac. Lloro por mi hijo. Nagtatang̃is an bata. Llora el niño.

Tanglad. *s.* Planta así llamada; es olorosa y se usa en los guisados.

Tangloy. *s.* Caracol de río así llamado; se come.

Tangnan. *s.* Caña fuerte y de pequeño agujero, así llamada.

Tañgoan. *s.* Pestorejo, parte posterior del pescuezo.

Tang-og. *v.* Poner en infusión en agua raices, hojas ó yerbas medicinales.—*s.* Raices, hojas ó yerbas para poner en infusión.—Agua en donde se han puesto en infusión raices, hojas ó hierbas medicinales.

Tañgol. *v.* Estancarse sangre ó agua.

Tañgolun. *s.* Enredadera así llamada; su fruta se usa como medicina para matar las lombrices.

Tangop. *v.* Desmontar ó bajar del disparador la llave de la escopeta.—Cerrar cortaplumas ú otra cosa.

Tañgotay. *s.* Espata de la palma coco, de la cual se saca la tuba, cortando un poco sus puntas.—Espata de la palma coco, de la que pende el fruto.

Tañgó tañgó. *v.* Menear ó inclinar suavemente la cabeza.

Tañgo tañgo. *s.* Colmillo ó diente, pequeños todavía.—Figura de colmillo ó diente.

Tangpa. *v.* Dar ó pegar con la palma de la mano en boca ó cara.

Tangpas. *v.* Desobedecer, infringir, quebrantar algún mandato.—Hacer lo que no conviene.

Tañgpi. *s.* Orilla de mar, río, sementera, camino, etc.—Falda de monte, cerro, cuesta, etc.—Canto de mesa, silla, etc.

Tangpó. *adj.* Caña pequeña para ir con ella por agua.

Tangpus. *s.* Cataplasma hecha de hojas, plantas ó yerbas.—*v.* Poner ó aplicar cataplasmas.—Concluir, acabar, como de aserrar una tabla, de leer un libro ó la cartilla, etc.—*adj.* Animoso, que tiene ánimo ó valor.

Tangquig. *v.* Tener mucho frío.

Tangquil. *v.* Añadir ó aumentar los pantalones ó sayas por la cintura.—*adj.* Pantalones ó saya añadidos por la cintura.—*s.* Añadidura en pantalones ó saya por la cintura.

Tangso. *v.* Salirse ó caerse el arma de la vaina.—Sacar el arma de la vaina.—Salirse el arma ó lanza del lugar en donde está metida, ó sacarla del mismo.—Salirse los zapatos, chinelas, etc., del pié.—Quitarse los zapatos, chinelas, etc.

Tang tang. *v.* Desclavar, quitar ó desprender una cosa del clavo ó clavos con que está asegurada.—Desprender, desunirse una cosa de otra á la que estaba unida ó clavada.—Quitar al preso los grillos ó colma.—Quitar el anzuelo de la boca del pez.—Dar ó poner á uno en libertad, sacarle de la prisión, soltar, dar libertad al preso, etc.

Tañgu. *s.* Colmillo, diente agudo y fuerte, colocado en cada uno de los lados de las hileras que forman los dientes incisivos, entre el último de éstos y la primera muela.—Diente, cada uno de los huesos pequeños, blancos, lisos y muy duros, engastados en las encías del hombre y de ciertos animales, y la mayor parte descubiertos.—Diente, cada una de las partes salientes de un instrumento, como la sierra, etc.

Tañguan. *adj.* Colmilludo, que tiene colmillos.

Tanguan. *s.* Hueso que sobresale en el espinazo ó en la nuca.

Tañguás. *v.* Salir ó aparecer los dientes, colmillos ó muelas.—*adj.* Que tiene dientes.

Tang-uay. *v.* Beber vino ú otro licor.—

Dar de beber vino ú otro licor. Comprar, ó vender vino ú otro licor.

Tang-uayan. *s.* Taberna ó sitio donde se vende vino, tuba, anisado, etc.

Tan͠gub. *s.* Sombra que hacen las plantas.

Tan͠guhan. *adj.* Colmilludo, que tiene colmillos.

Tanguid. *s.* Orilla de río, mar, etc. Falda de monte, cuesta, etc.

Tanguis. *s.* Yerba así llamada.

Tan͠gul. *v.* Cesar de aumentarse el agua ó de crecer la marea.—Estancar, detener y parar el curso ó corriente de una cosa.

Tan͠guli. *s.* Dulce hecho de carne de coco y azúcar ó calamay.—*v.* Hacer dicho dulce.

Tanhas. *s.* Árbol así llamado; su fruta no se come.

Tanhup. *v.* Atemorizar, espantar, causar temor ó espanto.

Taniag. *v*, Contratar, trocando ó permutando una cosa por otra.

Taning. *v.* Enterar, quedar enterado de una cosa. Uaray aco cataning̃i. No estoy enterado.

Tanis. *v.* Aguzar, hacer ó sacar la punta de una cosa.—Descortezar, quitar la corteza á la caña.

Taniud. *v.* Atollarse, atascarse en un atolladero.

Tanod. *s.* Criado, que ordinariamente se emplea en ayudar al cocinero, pilar palay, llevar agua ó leña para la cocina etc.—Polista, que presta servicio en los trabajos comunales, en la limpieza y vigilancia del tribunal del pueblo, etc.—*v.* Ser ó desempeñar el oficio de criado ó polista.

Tanopsop. *v.* Quedar uno ciego, perder la vista.

Tanos. *v.* Ser ó estar una cosa recta ó derecha.—Hacer una cosa recta ó derecha.

Tanoy. *v.* Retumbar, resonar mucho ó hacer grande ruido ó estruendo una cosa, como campana, etc.—*s.* Retumbo, eco ó repercusión del sonido.

Tanug. *v.* Enhebrar, pasar la hebra por el ojo de la aguja.—*s.* Hebra ó hilo para enhebrar.

Tanum. *s.* Planta, ya sea árbol, palay, abacá, hortaliza, etc.—*v.* Plantar, meter ó introducir en la tierra el vástago ó rama de un árbol ú otra planta.—Trasplantar, mudar las plantas tiernas de la tierra donde están á otra parte, para que prevalezcan, ó por otra causa. Guincaon san doron an acon mg̃a tanum. La langosta ha comido mis plantas. Guintanum co ná an gauay. He plantado ya el gauay. Tatan-man co ini sin humay. Plantaré ésto de palay. Nanananum cami sin humay, Estamos trasplantando el palay.

Taob. *v.* Crecer la marea.—*s.* Creciente de la marea.

Taod. *v.* Poner la candela en el candelero. —Poner, ofrecer y encender una ó más candelas á un santo, etc.

Taod taod. *m. adv.* Después ó pasado algún tiempo, dentro de un rato.—Taod taod ná. Ya hace algún tiempo, ya hace bastante tiempo.

Taog. *v.* Llamar á uno, dar voces para que venga.—Cataogan. *s.* Llamamiento. —Abreviatura; apodo ó mote.—Punta, recodo ó revuelta que forman los ríos, torciendo la dirección que traían.

Taom. *v.* Poner, arreglar, disponer, preparar alguna cosa.—Armar ó llevar uno armas.—*adj.* Armado, que lleva armas.

Taon. *v.* Cosechar, segar, hacer la siega ó cosecha.—*s.* Siega, cosecha de palay, etc.—Tiempo de siega ó de cosecha.

Taón. *v.* Poner los tantos los que juegan. —Poner ó colocar el blanco para tirar á él.—Poner ó colocar la nasa en el fondo del mar ó río.—*s.* Tantos que ponen los que juegan.

Taong. *s.* Manto de mujer, largo y negro. —*v.* Poner, ó llevar puesto el manto.

Taop. *v.* Herir, cuando la herida es profunda.

Táo táo. *v.* Despedazar, herir ó hacer pedazos un cuerpo, dando varios golpes con arma blanca.

Tapa. *s.* Carne salada, enjuta y seca al aire, al sol ó al humo.—Carne enjuta y seca al sol ó al humo.—Cecina.—Pagtapa. *v.* Acecinar, salar las carnes y ponerlas al humo, al sol y al aire para que, enjutas, se conserven.

Tapac. *v.* Añadir una pieza de tela ó un pedazo, cosiéndolo ó hilvanándolo á lo que se está trabajando.

Tapal. *v.* Poner ó aplicar la medicina á la parte dolorida; ponerse hojas medicinales en la frente, cuando siente uno dolor.

Tapanan. *s.* **(De tapa).** Especie de parrilla para asar carne ó pescado, ó para ahumarlo.

Tapang. *v.* Ignorar, no saber una ó muchas cosas, ó no tener noticia de ellas. —*s.* Ignorancia, falta de ciencia, de letras y noticias.—*adj.* Ignorante, que no sabe, ó no tiene noticia de las cosas.—

Tonto, necio é incapaz.—Hacer una cosa á tontas y á locas.—Hacer una cosa sin los suficientes principios ó ciencia para hacerla, y sólo por ver lo que sale.—Pagpacatapang. *v*. Hacer el tonto ó desentendido.

Tapas. *v*. Blanquear la ropa, lavándola bien y usando el zumo de la naranja que llaman *sua*. Caerse la fruta del árbol, por estar demasiado madura.

Tapat. *v*. Determinar, tratar de una cosa. —Estar uno cierto de alguna cosa.—*adj*. Cierto, seguro.—*v*. Recelar, sospechar de alguna cosa.

Tapay. *v*. Ensanchar, hacer más ancha una cosa.

Tapguis. *v*. Cargar demasiado una cosa.

Tape. *v*. Volear, dar golpe en el aire á una cosa.—*s*. Voleo, golpe dado en el aire á una cosa antes que caiga al suelo.

Tapi. *v*. Poner ó clavar tabla en embarcación menor.—Aumentar ó poner tablas ó nipas sobre el borde de las embarcaciones menores de una pieza.—*s*. Tabla que se pone ó clava en las embarcaciones menores. *v*. Cubrir con medio coco la moneda, que, empujada con los dedos, da vueltas en el suelo.

Tapia. *v*. Arrojar agua; arrojar ó verter el agua que se ha usado.—Quebrar ó saltar las olas, entrar en la embarcaciòn.

Tapiag. *adj*. Cosa descubierta, manifiesta, pública.

Tapid. *v*. Juntar, unir dos ó más cosas.—*adj*. Cosas unidas ó juntas, como hojas de libro, etc.

Tapil. *v*. Adherirse, juntarse.

Tap-ing. *v*. Tener sucia ó manchada la cara.—*s*. Suciedad en la cara.

Tap-iñgun. *adj*. Que tiene sucia ó manchada la cara.

Tapion. *v*. Poner ó arrimar uno la mano al hombro de otro.

Tapis. *s*. Especie de faja ancha que usan algunas filipinas, ajustándola de manera que cruce por detrás y marque las formas del cuerpo.—*v*. Usar ó llevar dicho tapis.

Tapi tapi. *v*. Poner ó clavar tablas en embarcación menor.—Aumentar ó poner tablas ó nipas sobre el borde de las embarcaciones menores de una pieza. *v*. Cubrir con medio coco la moneda, que, empujada con los dedos, da vueltas en el suelo.

Taplac. *v*. Sábana, manta que sirve para abrigarse en la cama, etc.—*v*. Taparse, cubrirse, abrigarse con sábana ó manta.

Tapling. *s*. Dar ó pegar con el envés de la mano.—*s*. Revés ó golpe que se da á otro con la mano vuelta.

Taplis. *v*. Cargar demasiado una cosa.

Tapnay. *v*. Coger ó tomar á uno por la mano.

Tapnĝas. *v*. Echar agua en la cara.

Tapo. Salir al encuentro de uno.—Encontrarse, hallarse en algún paraje.—Suceder, acontecer, sobrevenir alguna cosa. —Estar ó hallarse bien, etc. Tatapoon co siya. Le saldré al encuentro. Pagtapo quitá sa dalan, cún umuli ca ná. Encontrémonos en el camino, cuando tú vuelvas. Hintapoan aco sin mĝa casaquitan. Me han sobrevenido muchas desgracias.

Tapoc. *adj*. Cosa que fácilmente se quiebra, rompe ó salta.—*v*. Quebrar, romper ó saltar una cosa con facilidad.—*adj*. Cosa que fácilmente se quiebra, rompe ó salta, por estar podrida ó en mal estado.—*v*. Quebrar, romper ó saltar una cosa con facilidad, por estar podrida ó en mal estado. *v*. Tirar, arrojar alguna cosa. Terraplenar, llenar de tierra un vacío ó hueco.

Tap-oc. *s*. Pavesa, partecilla ligera que salta de una materia inflamada ó de una vela encendida, y acaba por convertirse en ceniza.—Ceniza, residuo pulverulento de una combustión completa; su color es generalmente blanco ó agrisado, como la ceniza del tabaco, etc.—Pábilo ó parte ya quemada de la torcida.

Tapon. *v*. Pasar, mudar, trasladar, irse de una parte á otra. Pegar, contaminar, contagiar, inficionar, comunicar uno á otro una cosa por el contacto, trato, etc.—*adj*. Cosa pegajosa, contagiosa, como enfermedad que se pega y comunica por contagio. Pasar ó extenderse el fuego de un edificio á otro, etc.

Tapong. *s*. Montón de palay con espiga. —*v*. Amontonar, hacer montones de palay al segarlo.

Tap-ong. *s*. Chispa, partícula de fuego que salta de la lumbre ó de cualquier cuerpo que lo contiene.—*v*. Hacerse ceniza lo que se quema.—*s*. Hoguera, porción de materias combustibles, que, encendidas, levantan mucha llama.—*v*. Hacer hoguera.

Tapo tapo. *s*. Polvo, parte más menuda y deshecha de la tierra muy seca, que con cualquier movimiento se levanta en el aire.—*v*. Volverse ó hacerse polvo una cosa.

Tapsi. *adj*. Agua salobre, que tiene sabor de sal.—*v*. Ser ó estar salobre el agua.

Tapsi ó panapsi. *v*. Despreciar.

Tapsic. *v.* Saltar el agua ú otro líquido.

Tap tap. *v.* Cortar á las aves las puntas de las alas para que no puedan volar; cortar las puntas de las nipas hechas.

Tapuac. *v.* Entrar las olas en la embarcación.—Saltar ó salirse el agua del lugar donde está, por moverse con violencia. —Saltar el palay, etc., al pilarlo.

Tapuc. *v.* Cubrir las olas la embarcación.

Tapud. *v.* Confiar, esperar con firmeza y seguridad.—Encargar ó poner al cuidado de uno algún negocio ú otra cosa.—Depositar en uno, sin más seguridad que la buena fé, y la opinión que de él se tiene, algún asunto, secreto ú otra cualquier cosa. Natapud aco sa imo. Confío en tí. Icao an acon tinatapuran. Tú eres mi encargado.

Tapul. *s.* Palay de grano negro, así llamado.—*adj.* Cosa negra.—*s.* Hollín, parte crasa y oleosa del humo, que se pega á la olla, sartén, carajay, etc

Tapuñgay. *s.* Caracol pequeño así llamado.

Tapurao. *s.* Espata ó especie de bolsa que envuelve á manera de saco todas las dependencias de la fructificación del coco, hasta que se abre la misma, la cual, seca ya, sirve para alumbrar.

Tapus. *v.* Acabar, concluir, terminar una cosa. Tatapusun co ini. Terminaré ésto. Cún matatapus an calibutan. Cuando se concluya el mundo. Tapus co ná buhata. Ya lo he hecho. Tapus co ná basaha ini nga libro.—He concluido ya de leer este libro.—Tapus, pagtapus. *s.* Conclusión, fin, último día de una novena, etc. —Convite, función, y especialmente comida, y algunas veces baile, que hacen los bisayas á la conclusión ó último día de una novena; al cual convite asisten los convidados y los no convidados.

Tápus. *adj.* Piña demasiado madura.

Taquiab. *v.* Limpiar con el nigo arroz pilado, quitándole la cáscara ó upa.

Taquig ó hitaquig. *v.* Tiritar, temblar de frío.—*s.* Frío fuerte de calentura.

Taquigud. *v.* Seguir, ir en compañía de otro.

Taquilid. *v.* Ladear, inclinar, ponerse de costado una cosa.

Taquilpo. *v.* Meterse, hundirse en hoyo, cieno, etc.

Taquin. *v.* Atar, amarrar una fruta de coco á otra con su mismo bonote; atar, amarrar una vaca á otra, etc.

Taquinhud. *v.* Dañarse en el pié ú otra parte del cuerpo. Nahataquinhud an acon teel. Me he dañado en el pié.

Taquin taquin. *v.* Atar, amarrar varias cosas unas con otras, para llevarlas así á alguna parte.

Taquip. *v.* Unir, juntar una cosa á otra; componer tabla rota, etc.—Lindar, estar contiguos dos territorios, terrenos ó fincas.

Taquip taquip. *v.* Unir, juntar, poner papeles, etc., unos sobre otros.

¡Tara! ¡Ea! *interj.* que se emplea para denotar alguna resolución del ánimo; para infundir aliento ó meter prisa, ó para excitar la atención del que oye. ¡Ea, pues!

Tára. *s.* Yerba así llamada; sus hojas son olorosas. *v.* Pasar, atravesar por alguna parte.

Tarab. *v.* Cortar yerbas ó plantas.

Tarabai. *adj.* Flojo, débil.

Tarabas. *v.* Herir con arma blanca, dando golpe.

Tarabucan. *s.* **(De taboc).** Pasadizo de un solo palo, coco, caña, etc., para pasar de un lado á otro en los riachuelos, esteros, etc.

Tarac. *s.* Ave así llamada, de patas largas y plumaje pardo; el macho tiene cresta. *v.* Caerse la fruta de los árboles ó plantas, por el mucho viento, etc.

Taracbab. *v.* Montar, ponerse un animal encima de otro; cubrir el macho la hembra.

Tarac-dan sa laang. *s.* Mecatillo del lazo.

Tarac-san. *s.* **(De tacus).** Medida para líquidos ó áridos.

Tarag. *v.* Caerse las hojas ó frutas de los árboles.

Taraga. *s.* Embudo, instrumento hueco, ancho por arriba y estrecho por abajo, que sirve para trasvasar líquidos. Caña partida con la que recogen agua cuando llueve.

Taragan. *s.* **(De hatag).** Cargo, aquello que se ha de dar ó pagar, por deberlo.

Taragdocan. *s.* Candelero, hachero ó lugar donde se pone la candela, etc.

Tarahap. *v.* Ocultarse, meterse por el interior de los montes.—Buscar por los montes alguna cosa. Echar por en medio, sin reparar en obstáculos ó inconvenientes.

Tarahiti. *v.* Lloviznar, caer de las nubes gotas menudas.—*s.* Llovizna, lluvia menuda que cae blandamente á modo de niebla.

Taramayon. *adj.* **(De tamay).** Despreciable, digno de desprecio.

Taramboan. *s.* Ventana, abertura en la pared de un edificio para darle luz y ventilación, ó para mirar por ella.
Taran-an. *s.* **(De taon).** Sitio donde se coloca la nasa para pescar.
Tarandasay. *v.* Resbalar, escurrirse ó correrse hacia abajo una cosa.
Tarangaca. *v.* Acometer, embestir la culebra.
Tarangban. *s.* Cueva, hoyo profundo en los montes ó ribera del mar.
Tarangco. *v.* Ponerse ó colocarse en el suelo en forma de círculo para comer, cuando son muchos.
Tarang-uayan. *s.* **(De tang-uay).** Taberna ó sitio donde se vende vino, tuba, etc.
Taran-mun. *s.* **(De tanum).** Planta ó plantas que se han de plantar.
Taraonan. *s.* **(De taon).** Sitio donde se coloca la nasa para pescar.
Tarap. *s.* Pasar, ir ó atravesar por algún sitio.
Tarap-an. *s.* Parrillas sobre que se asa carne ó pescado.
Taras. *v.* Cortar ropa de vestir. *s.* Abertura en los dos lados de la camisa por la parte de abajo.
Taratbucan. *s.* **(De taboc).** Pasadizo de un solo palo, coco, caña, etc., para pasar de un lado á otro en los riachuelos, esteros, etc.
Taraual. *v.* Asomar, sacar la cabeza para ver ó mirar.
Tarauc. *v.* Cantar gallo ó culebra.
Tarauidlaan. *adj.* **(De tauidla).** Charlatán, hablador, que habla mucho.
Tarha. *v.* Aumentar.—*s.* Aumento. Los bisayas, cuando en sus embarcaciones reciben abacá á flete para Manila, exigen, según costumbre entre ellos, una libra, poco más ó menos, de aumento por cada pico, y á este aumento llaman *tarha*.
Tarhug. *v.* Atemorizar, amedrentar, infundir miedo.
Tari. *adj.* Cosa desabrida, que tiene mal sabor.—*s.* Desabrirse, ser ó tomar mal sabor una cosa. Matari ná caopay ini nga palauan. Está ya desabrido este palauan.
Tari-as. *v.* Cesar ó parar de llover.
Taricul. *s.* Ojo de anzuelo donde se ata el cordel.
Tarig. *s.* Cagada, excremento de gato.—*v.* Cagar, evacuar el vientre el gato.
Tarigmam-on. *adj.* **(De mamon).** Que masca mucho buyo.
Tarihan. *adj.* Chocarrero, burlón.
Tarimoy moy. *v.* Principiar á salir grano, hinchazón, etc.

Tarin. *v.* Abandonar los padres á sus hijos; separarse los hijos de sus padres.—Abandonar las aves á los pollos, cuando son ya grandes; separarse los pollos, cuando ya son grandes, de sus madres.—*adj.* Pollo ó polla, que se separa ya de la madre.
Tarindao. *s.* Aguinaldo que se da ó recibe por Navidad.—*v.* Dar uno aguinaldo; dar ó ir á casa de uno á pedirle los aguinaldos.
Tarindos. *v.* Bajar de una parte deslizándose suavemente.—Salvar las olas, cogiéndolas bien.
Taring gab. *s.* Puntas agudas en los troncos de los árboles, que quedan después de cortados.—*v.* Herirse uno con dichas puntas.
Taringting. *s.* Pájaro así llamado.
Tarip. *v.* Mondar ó quitar la corteza á la piña.
Taripas. *v.* Torcer ó sacar oblicua una cosa.—*adj.* Cosa oblicua, torcida, sesgada, inclinada.—*v.* Cortar, herir al sesgo.
Taripocpoc, cataripocpocan. *s.* Cumbre, cima de monte.
Tarisoc. *v.* Saltar el agua cuando gotea.—Salpicar, rociar con agua, etc., alguna cosa.
Tariti. *v.* Lloviznar, caer de las nubes gotas menudas.—*s.* Llovizna, lluvia menuda que cae blandamente á modo de niebla.
Tariuis. *v.* Caer con fuerza el agua por canal ó cascada.—Aguzar, hacer ó sacar punta á una cosa—*adj.* Cosa aguzada ó con punta.
Taro. *s.* Cera, sustancia con que, en los panales de la miel, fabrican las abejas la armazón y las celdillas.—El bisaya, después de coger ó sacar la cera, hace de ella rollos y tortas para venderlas.
Tarocanga. *s.* Arbusto así llamado; su flor es encarnada.
Tarocati. *v.* Llover muy poco.—*s.* Lluvia menuda.
Tarocog. *s.* Caracol de mar así llamado; se come.
Tarocso. *v.* Adelantarse y abandonar á aquel con quien se iba en compañía. Faltar, caer en falta ó culpa. Engañar; equivocarse.
Taroctoc. *s.* Estacas, palos ó cañas hincadas en tierra para colgar ó poner al aire alguna cosa, como red, vela de embarcación, etc.—*v.* Hincar ó clavar dichas estacas en tierra.
Tarong. *s.* Berenjena, planta anua, de dos

pies ó más de altura, ramosa, con hojas grandes aovadas, de color verde, casi cubiertas de un polvillo blanco y llenas de aguijones, flores grandes y de color morado, y fruto aovado, de á seis pulgadas de largo, de color morado claro y lleno de una pulpa blanca, dentro de la cual están las semillas.—Fruto de esta planta.

Taroñgatiñgan. *s.* Árbol así llamado.

Taroonñgan. *s.* Pez grande así llamado; se come.

Taros. *s.* Estero que sale á la mar.—*v.* Pasar por atajo; navegar por estero.

Tarotangcub. *v.* Entornar puerta ó ventana.

Taroto. *v.* Desestimar, desdeñar; mofarse de uno.

Taruba. *v.* Reñir, pelear.

Tarub. *s.* Espita ó canutillo de caña. *v.* Hacer espita ó canutillo de caña *s.* Cañita en que se enrolla ó envuelve hilo, abacá, etc.

Tarubol. *s.* Retoño de carrizo y de la caña bagacay.

Tarug. *v.* Gotear algún líquido; manar; echar sangre. *s.* Gota de agua, sangre, etc.—*v.* Correr el agua por canal. etc.—Desangrarse.

Tarugan. *s.* Canal de caña ú otra cosa por donde corre el agua.

Tarum. *s.* Corte, filo de arma blanca.—*adj.* Cosa cortante ó afilada, que corta.—*v.* Ser ó estar cortante ó afilada una cosa.

Tarup. *v.* Bailar la mujer.

Tarus mamolong. *adj.* Charlatán, que habla mucho.

Taruyo. *v.* Errar, equivocarse.

Tasac. *v.* Pasar, traspasar con algún arma ó instrumento; acribillar, llenar á uno de heridas.

Tasic. *s.* Agua de la mar, colada y pasada en un cesto con ceniza. El bisaya cuece dicha agua colada en una olla, y hace la sal bisaya ó sal piedra.—Salmuera, agua salada.

Taslup. *v.* Penetrar, entrar, introducirse; profundizar, ahondar.—*adj.* Penetrante.

Taslut ó taslutan. *adj.* Muy cobarde.

Tasoc. *v.* Arrojar ó echar sangre por las narices.

Tastas. *v.* Destechar ó quitar las nipas del techo, cortando á golpes la amarradura.—Cortar á golpes la amarradura de alguna cosa.

Tá tá. *s.* Palabra de cariño y respeto con que, en algunos pueblos, llaman á sus mayores.

Tata. *v.* Caerse la hoja ó fruto del árbol. Partir en pedazos pequeños las ramas de los árboles cortados.

Tatac. *v.* Hacer ruido.—Dar con los artejos de los dedos en alguna parte.

Tatao. *v.* Visitar, ir á visitar alguna cosa. Descubrirse, verse claramente una cosa.

Tátay. *s.* Papá, nombre con que los bisayas llaman á sus padres y abuelos.

Tatos. *v.* Mermar, disminuir una cosa.—*s.* Especie de cangrejo muy grande; habita en los agujeros de los peñascos.

Tatud. *s.* Broma, caracol marino de figura cilíndrica y ondulada, el cual horada y penetra tanto la madera, que, á veces, inutiliza la quilla y tablas de los buques, y las embarcaciones menores.—*v.* Horadar ó agujerear dicha broma las embarcaciones ó maderas.—Matar ó quitar dicha broma.

Taua. *s.* Risa, movimiento de la boca y otras partes del rostro, que demuestra alegría.—*v.* Reir, manifestar con determinados movimientos de la boca y otras partes del rostro la alegría y regocijo que se siente interiormente.

Tauac. *s.* Insecto ó gorgojo así llamado.

Tauad. *v.* Rebajar el precio ó valor de lo que se vende.—Perdonar, remitir la deuda, injuria ú otra cosa.

Tauag. *v.* Llamar, dar voces á uno, ó hacerle señas para que venga.—Convocar, citar, avisar á uno por medio de otra persona.—Proclamar en la iglesia á los que desean contraer matrimonio.—*s.* Llamamiento.—Convocatoria, cita, aviso.—Proclama, notificación pública, que se hace en la iglesia de los que desean contraer matrimonio.

Tauang. *s.* Hoyo ó agujero en arrecife ó piedras del mar.

Tau-anun. *adj.* **(De taua).** Reidor, que ríe con frecuencia.—Risueño, que con facilidad se ríe.

Tauas. *v.* Derramarse líquido de vasija llena.—*s.* Piedra alumbre, sal que resulta de la combinación del ácido sulfúrico y la alúmina.

Tauataua. *v.* Reir con frecuencia.

Tauay. *v.* Ocuparse, emplearse en un trabajo, ejercicio ó tarea.

Taug. *v.* Ablandar una cosa á golpes.

Tauid. *v.* Atravesar un golfo, engolfarse.

Tauidla. *v.* Charlar, hablar mucho.—*adj.* Charlatán, hablador, que habla mucho.

Tauin. *s.* Bejuco estrecho y largo así llamado.—Fruta del árbol bac-hao; se come.

Tauo. *s.* Hombre, animal racional, bajo

cuya acepción se comprende todo el género humano.—*v*. Nacer, salir el niño ó el animal del vientre materno. Usa acó catauo nḡa macalolooy. Soy un hombre pobre. Natauo na an bata. Nació ya el niño.

Tauo ha maya. *adj.* Persona baja ó pequeña.

Tauohanun. *adj.* Sitio ó lugar donde hay mucha gente.

Tauo tauo. *s.* Muñeco, muñeca.—Figura de hombre ó mujer.

Tauo tauo sa mata. *s.* Niña de los ojos.

Tauol tauol. *v.* Moverse, menearse lo que está colgado.

Tayá. *v.* Poner la apuesta los que juegan á la baraja.

Táyag. *v.* Manifestar, descubrir lo que se tiene en la mano, ó lo que se lleva oculto. Itáyag mo sa acon an surat. Manifiéstame la carta.

Tayagao. *s.* Insecto así llamado; ataca al palay, y mata la planta.

Tayam. *adj.* Cosa sosa, que no tiene sal, ó tiene poca.—Cosa desabrida ó desapacible al gusto, como chocolate ó dulce sin suficiente azúcar.—*v*. Ser, ó estar sosa ó desapacible una cosa.

Tayangao. *s.* Insecto verde así llamado, que ataca y destruye el palay.

Tayao. *v. vid.* Tanay.

Tayaotayao. *v.* Andar ocioso, andar de casa en casa por ociosidad. Ano, Binday, ¿uaray ca ano man nḡa igbubuhat, nḡa nananayao tayao? Qué cosa, Brígida, ¿nada tienes que hacer, que andas ociosa de casa en casa?

Tayboc. *v.* Desmenuzar y hacer polvos una cosa.—*s*. Polvos hechos de una cosa desmenuzada.

Tayhao. *v.* Ver, divisar una cosa á lo lejos.

Tayhog. *v.* Silvar, hacer ruido sutil con la boca ó con un silvato.

Tayhóp. *v.* Soplar, aproximando los labios á algún canuto ó cosa equivalente. —*s*. Canuto para soplar la lumbre.

Tayó. *v.* Guardar, vigilar ó estar al cuidado de alguna cosa.

Tayo. *v.* Denunciar, ir con cuentos. —Suplicar ó interceder por otro. Itayo mo aco sa capitan. Intercede por mí al capitán.—Adular á uno con el interesado fin de ganarse su voluntad.—Hacer caricias un perro á otro para que no le muerda. Uaray nḡani mḡa nagnanayo, uaray man mḡa mapintas nḡa mḡa tauo. Si no hubiera aduladores, tampoco hubiera tiranos.

Tayobong. *s.* Cogollo del gauay, caña, carrizo, etc.—Planta así llamada.

Tayoc. *s.* Espata del coco, sin abrir todavía. Los naturales, para sacar la tuba del coco, cortan un poco, por el extremo, una de las espatas, la amarran ó ponen en ella un anillo de bejuco; hecha esta oporación, cuelgan una caña para que reciba la tuba que destila. El extremo de la espata cortada se mete en dicha caña para que no se desperdicie el licor que destila la palma.

Tayoctoc. *s.* Lagartija pequeña así llamada.

Tayog. *adj.* Cosa flaca, débil, floja; cosa que se mueve.

Tayom. *s.* Hinchazón de las encías; gota, ó enfermedad de las manos.

Tay-ong. *v.* Hablar al oído.—Tocar, hablar ó soplar en cosa hueca. *adj.*—Voz gruesa, que resuena ó retumba.

Tayong tayóng. *v.* Moverse ó menearse alguna cosa que está colgada.

Tayongtong. *s.* Hoja pequeña ó corta del tabaco.

Tayop. *v.* Ofrecer, poner ó colocar, como la candela que se ofrece á un santo.

Tayoto. *s.* Lagartija pequeña así llamada.

Taytay. *s.* Pasadizo de cocos, palos ó cañas, para pasar los riachuelos de un lado á otro.—*v*. Pasar por el mismo.

Tayuc. *adj.* Cosa alta, elevada, encumbrada.

Tayud. *s.* Cuestecilla, cuesta pequeña, montículo, monte ó collado pequeño. —Monte.—**(C)** Carne, parte mollar del cuerpo de los animales ó de la fruta, que está cubierta con la corteza, pellejo ó cáscara.

Tayum. *s.* Marisco asì llamado; sus púas ó pinchos son venenosos.

Tayuman. *adj.* Que tiene púas ó pinchos, como el erizo.

TE

Teel. *s.* Pié, última parte de la extremidad inferior del hombre, que sienta en el suelo, y le sirve para sostenerse y andar, y la que en muchos animales tiene igual destino.—Pié de silla, banco, etc.—Pezuña, dedo de los animales de pata hendida, como el carabao, el carnero y otros.

Teelan. *s.* Lugar ó sitio hacia donde caen los pies.—*adj*. Que tiene pies ó muchos

pies.—Persona que aguanta mucho andando ó caminando á pié. Sa teelan sa compesalan. Á los piés del confesor, ó del confesonario. ¡Cateelan mo, nga diri ca binubutlao sin paglacat! ¡Qué duro eres de pies, pues no te cansas en andar! ¡Cateelan san olalahipan! ¡Cuántos pies tiene el ciempiés!

Teel teel. *s.* Pié de silla, banco, etc.—Figura de pié.

Tenda. (*Térm.* español, bisaizado.) *s.* Comistrajos y bebidas que vende el bisaya en un sitio ó paraje público.—*v.* Poner tienda de lo dicho.

Tendahan. *s.* **(Del castellano tienda).** Tienda, casa donde se vende tela, género, quincalla, comestibles, etc.—Casa-tienda donde el mercader tiene y vende sus géneros, etc., habitando también en ella.

TI

Ti. *part.* que denota, que la acción del verbo está para verificarse, ó viene ya verificándose; algunas veces va precedida de las partículas *mag*, *pag* y *nag*. Tilacat an capitan. Va á salir, ó á pasear el capitán. Tiuli ná aco. Me vuelvo ya. Tibono ná cunta siya. Ya iba él á herir. ¿Sin-o ito nga ticanhi? ¿Quién es ése que viene? Nagtiticanhi cami cunta, cún dao uaray cami mga caolangan. Habiamos de venir, sinó tuviéramos impedimento. Si José nagticaranhi cunta, cundi uaray gud pacacabaya sa amon. José había de haber venido, mas no nos puede dejar.

Tiac. *v.* Partir ó dividir los palos, maderos, etc., en pedazos pequeños; hacer la leña para la cocina.—*s.* Pedazo de madero partido, raja, leña, astilla.

Tíad. *v.* Inclinar ó echar el cuerpo hacia atrás.

Tian ó tiyan. *s.* Vientre, barriga, cavidad del cuerpo del animal, en la que se contienen el estómago y los intestinos.

Tianan ó tiyanan. *adj.* Barrigudo, que tiene barriga, que tiene gran barriga

Tiang. *v.* Estar una cosa boca arriba.

Tiangao. *s.* Animalejo así llamado; huele mal.

Tianggui ó tiyanggui. *s.* Mercado, sitio público destinado para vender y comprar cosas de comer y beber.

Tiangguian ó tiyangguian. *s.* Mercado, sitio público destinado para vender y comprar cosas de comer y beber.

Tiao. *v.* Chancearse, burlarse de uno.—*s.* Chanza, burla, vaya, zumba ó mofa que se hace de uno.—*v.* Juguetear, enredar en la iglesia, etc.

Tiao tiao. *v.* Chancearse, burlarse de uno con frecuencia.—*s.* Chanza, burla, vaya, zumba ó mofa que se hace de uno.—Juguetear, divertirse, enredar en la iglesia.

Tiap. *adj.* Cosa bien hecha ó dicha.—*v.* Hacer ó decir bien una cosa.

Tiapad ó tiyapad. *adj.* Cosa plana, llana, lisa, como piedra, etc.—*v.* Alisar, poner plana, llana ó lisa alguna cosa.

Tias. *v.* Tronchar, romper una cosa al doblarla.—Quedar colgando lo que se corta.

Tias. *v.* **(B)** Señalar el árbol que se encuentra en los montes con panal y enjambre de abejas, la cual señal indica que dicho panal tiene ya dueño.

Tiayon, catiayon ó catimiayon. *s.* Consortes, esposos, casados, hombre y mujer.—Tiayon. *v.* Cumplir con las obligaciones del matrimonio. Cami catiayon. Nosotros los esposos.—*v.* Unirse hombre y mujer, contraer matrimonio.

Tibac. *s.* Gota, enfermedad que causa hinchazón y dolores agudos en las articulaciones de los extremos del cuerpo, impidiendo el movimiento.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Tibacun. *adj.* Gotoso, que padece gota.

Tibal. *v.* Meter ó hacer ruido.

Tibalao. *s.* Enredadera así llamada.

Tibanao. *v.* Desvirtuarse una cosa, perder su virtud, sustancia ó fuerza.

Tibang tibang. *adj.* Cosa de varios colores.—Lo que tiene haz y envés, como el terciopelo, etc.—*v.* Vacilar, titubear estar perplejo.

Tibao. *v.* Visitar, ir á ver la trampa ó lazo, que están puestos para cazar.—Visitar, ir á ver corrales de pescar.—Coger los peces que han entrado en el corral de pescar.

Tibarao. *s.* Insecto así llamado.—Cangrejo de mar así llamado; es pequeño y delgado; se come.

Tibas. *s.* Marisco ó animal marino así llamado.

Tibas. *v.* Herir a uno. Concluir, acabar lo que se está haciendo.

Tibáuas. *v.* Concluir, acabar de hacer una cosa.

Tibauas. *s.* Voz que usa el bisaya en algunas ocasiones, como admirándose de lo que oye.

Tibcuhay. *s.* Arroz cocido, morisqueta.

Tíbhao. *v.* Añadir, aumentar agua á lo que se está cociendo.

Tibhong. *v.* Mezclar un líquido con otro.
Tibi. *s.* Las dos puntas ó extremos del grano de palay.
Tibiog. *v.* Navegar á favor de corriente, olas y viento.
Tibiog. *v.* Determinarse, decidirse, conformarse con una cosa.—*adj.* Acorde, conforme con una cosa.
Tibong *v.* Alegrarse, mostrarse uno alegre.
Tibooc. *adj.* Cosa entera, sin falta alguna.
Tibos. *v.* Concluir, acabar una cosa.
Tibtib. *v.* Abrir los mariscos bivalvos sus conchas. Descubrir ó enseñar los dientes.
Tibtiban. *s.* *Nomb. despect.* de boca.
Tibuay. *adv.* De una vez, de un golpe.—*v.* Hacer ó decir alguna cosa de una vez ó de un golpe; hacerla bien, ó del todo.
Tibuchay. *s.* Palay así llamado.
Tibud. *s.* Tibor, vaso grande de barro de China ó del Japón, por lo regular en forma de tinaja, aunque los hay de varias hechuras, y esmaltados exteriormente.
Ticabticab. *v.* Rumiar, masticar segunda vez, volviéndolo á la boca, el alimento que ya estuvo en el depósito que á este efecto tienen algunos animales.
Ticagbot. *v.* Apresurarse, darse prisa.
Ticala. *s.* Planta así llamada.
Ticalbong *v.* Meter ó hacer ruido el agua.—*s.* Ruido del agua.
Ticam ticam. *v.* Mascar y comer alguna cosa.—Ruido que se hace con la boca, al mascar y comer alguna cosa.
Ticang. *prep.* que denota el punto, tiempo ó lugar de que procede, se origina ó ha de empezar á contarse una cosa, un hecho ó una distancia. Desde, de. Tican niyan. Desde ahora. Tican sa Basay ngadto sa Palo. Desde Basay hasta Palo. Tican san catauo co. Desde que nací. ¿Tican ca nga diin. ¿De dónde vienes? Tican aco sa oma. De la sementera.—*v.* Venir de alguna parte. Tican aco sa balay. Vengo de casa. Ticang san pagticang. Desde el principio. Ticang dinhi. De, ó desde aquí.
Ticang. *v.* Principiar, comenzar, empezar, dar principio á una cosa.—Salir, partir, ir, marchar de un lugar á otro.—*s.* Principio, origen de una cosa. Titicangun co ini.—Pricipiaré ésto. Naticangan co ná an pagbasa sini nga libro. He principiado ya á leer este libro. Ngan tungud cay sini nga adlao amo mán an iquinadi sini nga mga tauo sa paghibaro nga amo ná an ira pag itiricang. Y por cuanto en este día ha venido esta gente á manifestarme, que en este día sale....
Ticarol. *s.* Ave así llamada.
Ticas. *v.* Robar, quitar, arrebatar maliciosa y solapadamente una cosa, ó valiéndose de medios injustos para ello. Cami an nagticang siton calipongan, cay guinticasan cami san amon carabao. Nosotros hemos principiado ese pleito, porque nos han quitado injustamente nuestro carabao.—Quitar ó tomar lo ajeno con violencia y fuerza.
Ticayang. *v.* Ponerse boca arriba ó tendido de espaldas.—Ponerse pies arriba ó con las piernas levantadas.
Ticbo. *v.* Trastornar, perturbar, inquietar. Hundirse; volcar la embarcación.
Ticdul. *v.* Dar, tocar ó avisar á uno con la mano, codo ó brazo.—Dar golpe, espolazo, etc.
Ticlop. *v.* Recoger lo extendido ó abierto, como cortina, etc. Ticlopa an cortina. Recoge la cortina.
Ticlos. *v.* Reunirse bastante gente y ayudarse mútuamente en el plantío del palay de sus sementeras ó en la siega, ora trabajando en la sementera de uno, ora en la de otro.—*s*, Reunión de bastante gente, que mútuamente se ayuda en sus trabajos agrícolas.—Ayuda.—*v.* Ayudar á otro.
Ticlub. *v.* Cerrar el libro ó cosa semejante.—Volcar la embarcación, ponerse con la quilla hacia arriba.
Ticlud. *v.* Empujar, impeler, hacer esfuerzo para mover á una persona ó cosa.
Ticlup. *v.* Abstenerse de alguna cosa.
Ticmal. *v.* Morder el perro á uno.
Ticnop. *v.* Abstenerse; cesar ó acabar de hablar, alborotar, etc.
Tico. *adj.* **(B)** Cosa tuerta, torcida, oblicua.
Ticó. *s.* **(C)** Olla pequeña.
Tico. *v.* Codear, dar con el codo á alguno.
Ticoco. *s.* Árbol así llamado; su fruto no se come.
Ticom. *v.* Enredadera así llamada; especie de huyo.
Ticong-ticong. *v.* Sentarse en cudillas, encoger las piernas.
Ticop. *s.* Red así llamada.—*v.* Pescar con la misma.
Ticopos. *v.* Agacharse, inclinarse.
Ticos. *v.* Obrar ó hacer una cosa con resolución, ahinco y firmeza de corazón, con verdad, seguridad y afecto.—*adj.* Cosa que se cumple ó hace con resolución, ahinco y firmeza de corazón, con verdad, seguridad y afecto.—*v.* Resolverse, determinarse á hacer una cosa. Nagtiticos ná man si Pedro sin pagticang

ngadto sa Palo. Está ya Pedro resuelto á partir para Palo.

Ticoy. *s.* **(B)** Pájaro pequeño así llamado, de vistoso plumaje y pico largo. En **(C)** se llama *siuit.*

Ticraob. *v.* Caer de bruces.

Ticsap. *v.* Herir ó hacer incisiones en el canto de alguna cosa.

Ticsoc. *s.* Estrella fugaz, exhalación que suele verse repentinamente en la atmósfera, y que cae ó se mueve con gran velocidad, apagándose al momento.—*v.* Correr, verse y desaparecer al momento la misma.

Ticsop. *v.* Poner en agua alguna cosa.

Tictic. *s.* Salvado fino y menudo del palay, quitado ya el grueso, que se llama *upa.*—*v.* Limpiar con el nigo el palay pilado para sacar dicho salvado fino y menudo, el cual es buena comida para los puercos.

Ticuali nga tuyo. Fin malo, deseo perverso, etc.—Ticuali nga polong. Palabra mal dicha.

Ticuang. *v.* Empujar, impeler, hacer esfuerzo para mover una persona ó cosa.—Echar á uno á empellones.

Ticuas. *v.* Destruir, destrozar una cosa.

Ticúd. *s.* Planta así llamada; especie de junco fino.—Petate hecho de dicho junco.

Ticud. *s.* Calcañal, calcañar, extremidad del pié, por la parte que cae hacia atrás, con el cual pisamos—Zancajo del pié.

Ticud ticud. *s.* Planta así llamada; especie de junco pequeño. Tacón, pieza semicircular, más ó menos alta, que va exteriormente unida á la suela del zapato, bota, etc., en la parte que corresponde al calcañar.—Figura como del zancajo del pié.

Ticug. *s.* Especie de junco fino así llamado.—Petate hecho de dicho junco.—*v.* Panicug. Coger ó cortar dicho junco.

Tic-ui. *v.* Cantar el gavilán.—*s.* Canto del gavilán.

Ticum. *v.* Recoger la red.—Cerrar libro, paraguas, puerta, etc.

Tidis. *s.* Cresa, larva de los dípteros, que acaba de salir del huevo, y no ha adquirido todavía todos sus miembros.

Tidlis. Tidlos. *s.* Lanceta, instrumento que sirve para sangrar, abriendo una cisura en la vena, y también para abrir algunos tumores y otras cosas.—*v.* Sangrar con la lanceta, sajar.

Tidluc. *adj.* Cosa recta, pura, buena.—Interior, que procede del interior ó del corazón.

Tidong. *s.* Cresta de gallo, gallina, etc.

Tig. *part.* que se antepone á algunas raices, y denota que el sujeto es diestro ó versado en alguna cosa, ó que la ejerce. Tigdacop. Diestro en coger, cazar ó agarrar. Tigcahuy. Que ejerce el oficio de ir á sacar ó coger madera ó leña.

Tiga. *s.* Árbol grande así llamado; su madera es buena.

Tiga. *s.* Bajamar, fin ó término de la menguante del mar.—*v.* Bajar ó menguar la marea. Patigaun ta anay, ngan san-o quitá panagat. Esperemos antes la bajamar, y luego iremos á pescar.

Tig-á. *adj.* Cosa dura, seca, empedernida.—*v.* Endurecerse, ponerse dura una cosa. Matig-á eaopay ini nga cahuy. Es muy duro este árbol.

Tigabo. *v.* Hacer ruido el agua, cuando se mueve ó agita.—*s.* Ruido del agua, cuando se mueve ó agita.

Tigalbong. *v.* Hacer ruido el agua, cuando cae alguna cosa ó saltan los peces.—*s.* Ruido del agua, cuando cae en ella alguna cosa ó saltan los peces.

Tigaman. *s.* Señal, nota, mojón, marca, signo, indicio.—*v.* Señalar, poner ó estampar señal en una cosa para darla á conocer ó distinguirla de otra, ó para acordarse después de una especie.—Signar, hacer, poner ó imprimir el signo.—Marcar, señalar y poner la marca á una cosa ó persona, para que se diferencie de otras.—Amojonar, señalar con mojones los términos ó límites de una heredad ó tierra.—*v. fig.* Señalar ó tener presente una cosa.—*s.* Carácter, signo, escrito ó representación de cualquier otro modo. Sa tigaman sa Santa Cruz. Por la señal de la Santa Cruz. Aádi an tigaman. Aquí está la señal ó nota. Uaray tigaman ini nga cajón. Este cajón no tiene marca.

Tigang. *v.* Endurecerse, ponerse dura una cosa.

Tigao. *s.* Árbol así llamado. Su raiz, ramas y hojas, machacadas y envueltas ó mezcladas con ceniza ó arena, emborrachan, y también envenenan y matan los peces. El humo de sus hojas, fumadas, ó bebida el agua en que se cocieron, es medicina muy buena para ablandar el pecho y curar la tos.—*v.* Echar en río, laguna ó mar la raiz, ramas y hojas machacadas y mezcladas con ceniza ó arena, para emborrachar ó matar los peces.

Tigas. *v.* Lavar bien la ropa, quitando todas las manchas.—*adj.* Ropa bien lavada.

Tigasao. *s.* Hormiga negra así llamada; su picadura causa bastante dolor.

Tigasauon. *adj.* Sitio donde hay muchas hormigas llamadas *tigasao.*

Tigasub. *v.* Hacer ruido el agua, cuando cae alguna cosa en ella.—*s.* Ruido que hace el agua, cuando cae alguna cosa en ella.

Tigaum. *v.* Prevenirse, prepararse, disponerse.

Tigayon. *v.* Procurar, buscar, hacer diligencias ó esfuerzos, poner los medios necesarios para conseguir lo que se desea; agenciar, hacer diligencia para el logro de alguna cosa. Pinatigayon co ini. He agenciado ésto. Tigayon camo sin salapi nḡa iyo igbabayad. Buscad dinero con que pagar. Nagtitigayon aco sin salapi, ug uaray mán aco pacapagtigayon. He buscado dinero, y no lo he podido conseguir.—*adj.* Bueno, justo, conveniente. Tigayon nḡa opayun ta an aton gaui. Bueno es que arreglemos nuestras costumbres. Di mo masayun diriun an diri tigayon pagdiriun. No seas fácil en vedar lo que no conviene prohibir. Di mán tigayon an capin nḡa pagtapud. No es conveniente la demasiada confianza. Uaray aco catigayonan. No tengo medios, carezco de recursos.

Tigayon ó tigayon cunta. *m. adv.* Bueno fuera, convendría.

Tigbac. *v.* Matar ó herir mortalmente. Quedar ó caer muerto el herido en el acto. Natigbac lá an bactin san pagbon-a ni Pedro. Cayó muerto el puerco cuando le hirió Pedro.

Tigbao. *s.* Planta que, en Botánica, se llama Antistiria muy alta.

Tigbas. *v.* Herir, acuchillar, dar golpe ó cuçhillada con arma blanca.—Cortar árbol, madero ó palo con hacha, etc.—Labrar madera con hacha. Cortar, descargando el golpe.

Tigbauon. *adj.* Sitio ó terreno donde hay mucho *tigbao.*

Tigbi. *s.* Planta así llamada; su fruto no se come.

Tigbo. *v.* Hundirse, sumirse, meterse en lo hondo.

Tigbulauan. *s.* Pájaro pequeño y muy vistoso así llamado.

Tigcahuy. *s.* Maderamen, maderaje, conjunto de maderas que sirven para un edificio ú otros usos.—Leña, parte de los árboles y plantas que, cortada y hecha trozos, se destina para la lumbre.—*v.* Cortar ó coger madera ó leña.—*s.* Cortador de madera.—Leñador, que se emplea en cortar leña.

Tigda. *adj.* Repentino, pronto, impensado. —*adv.* De repente, prontamente, sin preparación, sin discurrir ó pensar.—*v.* Hacer ó decir de repente alguna cosa.—Suceder de repente una cosa.

Tigdol. *v.* Golpear, dar golpes.

Tigdong. *v.* Levantar, alzar, mover de abajo á arriba una cosa.—Levantarse ó ponerse en pié.—*adj.* Cosa empinada, como monte, cerro, escalera, etc.

Tigdos. *v.* Tirar al alto una cosa, de modo que vaya recta.—Enderezar, poner recta ó derecha una cosa.—*adj.* Cosa recta, derecha, no inclinada.

Tigdosan. *s.* Copete, cabello que se tiene levantado sobre la frente.

Tigha. *adj.* Cosa dura, seca, empedernida.—*v.* Endurecerse, ponerse dura una cosa.

Tighoc. *v.* Acertar, adivinar una cosa. Pesquisar, indagar, averiguar, inquirir una cosa.

Tighong. *v.* Atollarse, hundirse, caer en hoyo.

Tighung. *v.* Verter, derramarse agua ú otro líquido.

Tigma. *v.* Reñir, morderse los puercos unos á otros.

Tigmaya. *s.* Ave pequeña así llamada; su plumaje es morado.

Tigmi. *v.* Reñir, morderse lo puercos unos á otros.

Tigmo. *v.* Acertar, adivinar una cosa.

Tigmon. *v.* Recoger ó poner bajo techo el palay que estaba fuera.

Tignos. *adj.* Cosa hermosa, bella.

Tigó. *v.* Acertar, atinar, adivinar, dar en la dificultad.—*s.* Acertijo, enigma que se propone para divertirse en acertarlo.

Tigol. *s.* Hoja tierna de la nipa, la cual, seca ya, usa el bisaya para hacer cigarrillos.—Cigarrillo hecho con dicha hoja y tabaco.

Tigóon. *adj.* Acertijo ó enigma que se propone para divertirse en acertarlo.

Tigó tigó. *v.* Proponer enigmas ó acertijos.—Acertar, atinar, adivinar, dar en la dificultad.—Jugar á pares y nones una cosa.—*s.* Acertijo ó enigma que se propone.

Tigpó. *v.* Romper, quebrarse una cosa. Natigpó an sunḡay san carabao. Se ha roto ó partido el cuerno del carabao. Natigpó an sundang co, cay tinuyo co tigpóon. Se rompió mi sundang, porque hice de propósito el romperle.

Tigpos. *v.* Agacharse, inclinarse.
Tigson. *v.* Endurecerse, ponerse dura una cosa.—*adj.* Cosa dura, empedernida.
Tigsub. *v.* Meter en el agua alguna cosa.
Tigting. *v.* Pelearse, reñirse los animales.
Tigu. *s.* Culebra que ordinariamente está en el agua.
Tigub. *v.* Unir, reunir, congregar, juntar dos ó más cosas.—Vivir juntos en una casa, etc.—Agregar unas personas ó cosas á otras.—Agregarse ó juntarse uno á la compañía de otro.
Tigui. *v.* Dar ó untar con aceite los peines nuevos. Retorcer ropa lavada ó mojada, para quitarle el agua.—*s.* Pez pequeño así llamado; se come.
Tigui. *s.* Prueba, comprobación de la verdad de una cosa.—*v.* Probar, comprobar si una cosa es verdad.—Cuando un bisaya acusa á otro, y dice que le ha robado alguna cosa, y el otro lo niega; ó que le ha levantado falso testitimonio, y lo niega también el otro; entonces para probar quién de los dos dice verdad, hincan fuertemente una estaca en el fondo del agua; se zambullen ambos y se asen de dicha estaca, y el que no aguanta más debajo del agua, y sube arriba primero, ese queda convencido de ser el culpable, ó de que miente. Otras veces, preparan una vasija con agua caliente; cada uno mete su mano desnuda, y el que la saca primero, ese es el culpable. Suelen también echar una aguja ó cosa pequeña para que baje al fondo, y el que no aguanta, y no saca de la vasija con agua caliente la aguja, ese es el culpable. Otras veces, como yo lo he presenciado en el tribunal de un pueblo, mandan poner en hilera á los que consideran culpables, y el que hace de juez da á cada uno un poquito de arroz crudo para que lo mastique, y pasado el tiempo que parezca conveniente, manda el que hace de juez, que echen sucesivamente el arroz mascado en el suelo ú otra parte; y dicho juez lo va inspeccionando con mucho cuidado, y el individuo ó individuos que no echen de su boca el arroz bien triturado y como engrudo, ese ó esos son los culpables, aunque en realidad no tengan culpa alguna, pero la prueba hecha les condena, y deben sufrir el castigo, según costumbre de los bisayas.
Tiguib. *s.* Escoplo, instrumento de hierro acerado con mango de madera; los hay de varios tamaños.—*v.* Escoplear, hacer corte ó agujero con escoplo en la madera.—Herir á uno con escoplo. Nauara an acon tiguib. Se ha perdido mi escoplo. Tig-ba ini nga cahuy. Escoplea este madero. Tinig-ban aco ni Juan. Juan me ha herido con el escoplo.
Tiguis. *v.* Echar líquido de una vasija á otra.
Tiguis. *v.* Atiplar, alzar ó levantar la voz.
Tigum. *v.* Congregarse, reunirse.—Catiguman. *s.* Reunión, congregación.
Tigurang. Tigusbang. *adj.* Viejo, anciano, persona de mucha edad.
Tila. *s.* Marisco así llamado.
Tilabho. *v.* Atollarse, atascarse, quedarse detenido en un bache, hoyo, barrizal, etc.
Tilad. *v.* Rebanar, cortar en porciones pequeñas una cosa.—*s.* Rebanada, porción pequeña, cortada ó partida de una cosa. San pagtilad co san bonga, nahabul an acon camut. Al cortar ó partir yo la fruta de la bonga, me hirió la mano.—Tilad nga guti inabut sa langit.—Acertijo que significa: los ojos.—Buyo, composición que usan los bisayas, hecha con el fruto de la bonga, hojas de betel y cal de conchas.
Tilam. *v.* Lamer, pasar repetidas veces la lengua por una cosa.
Tilamticam. *v.* Mover las madíbulas, cuando se mastica alguna cosa.—Hacer ruido con la boca al comer ó masticar alguna cosa.
Tilam tilam. *v.* Relamerse, regostarse, saborear ó percibir detenidamente y con deleite el sabor de lo que se come ó bebe.
Tilang. *s.* Animal marino, bivalvo y grande.— Concha de dicho animal.
Tilao. *v.* Probar, gustar una cosa.
Tilao tigao. *s.* Árbol así llamado.
Tilao tilao. *v.* Probar, gustar con frecuencia una cosa.
Tilaticá. *s.* Frenillo, repliegue membranoso que tiene la lengua en su parte media é inferior, y que, llegando hasta la punta de dicho órgano, impide mamar ó hablar con expedición.
Tilib. *adj.* Que tiene grande ó sobresaliente el labio inferior.
Tilig. *s.* Comida que se da al enfermo.—*v.* Dar de comer al enfermo.—*s.* Comida que se da á los puercos.—*v.* Dar ó echar de comer á los puercos.
Tilis. *v.* Recomendar, encargar á uno alguna cosa.
Til-is. *v.* Atiplar, afinar y levantar la voz.—*adj.* Voz sonora, voz de tiple.
Tilo. *v.* Coger ó agarrar á uno por la gar-

ganta.—Ahogar apretando la garganta. Estrangular.

Til-og. *v.* Dar ó servir la comida al enfermo.—*s.* Comida que se da al enfermo.

Tilogdo. *v.* Tapar, cubrir la cabeza.

Tiloron. *s.* Plato basto.

Tiltig. *adj.* Raquítico, endeble, que no crece.

Tiltil. *adj.* Madero curado, seco y enjuto. —*v.* Golpear, dar golpecitos con una cosa sobre alguna parte.

Til-uáca. *v.* Sonar la garganta.—*s.* Ruido que hace la garganta cuando se vomita.

Tilud. *s.* Cacho, pedazo pequeño de alguna cosa. Usa ca tilud ngo palauan. Un pedazo de palauan.

Tilud tilud. *v.* Hacer ó dividir en cachos ó pedazos pequeños alguna cosa. Pag tilud tilura niyo an palauan. Haced pedazos pequeños el palauan. Guintilud tilud co ná an palauan sin napolo ca tilud. He dividido ya el palauan en diez pedazos.

Tilug. *s.* Comida que se da á los puercos. *v.* Echar ó dar de comer á los puercos.

Tima. *v.* Preparar, prevenir, disponer y aparejar una cosa para que sirva á un efecto.—Concluir, acabar de hacer una cosa. Pagtima camo, cay maguican quitá. Preparad, porque vamos á salir. Guintitima namon an padrón. Estamos preparando el padrón. Timaha iton. Concluye de hacer eso. Pinatitima san capitan an baloto. Manda el capitán preparar el baloto.

Timaan. *s.* Señal, signo de una cosa.—*v.* Signar, señalar alguna cosa. Sa timaan sa Santa Cruz. Por la señal de la Santa Cruz.

Timad. *s.* Vaso de coco ó caña.

Timangno. *v.* Guardar, custodiar, vigilar una cosa.

Timanua. *s.* **(De banua).** Cazador de puercos y venados.—Diestro en cazar puercos y venados.

Timara. *v.* Consultar á hechicero.

Timasa. *s.* Ropa que sólo se usa en casa.

Timaua. *adj.* Plebeyo, de condición humilde, baja ó pobre, que no es noble ni hidalgo.

Timaybay. *s.* Enredadera así llamada; se usa como buyo.

Timba. *s.* Herrada, cubo ó cosa semejante para sacar agua de pozo.—*v.* Sacar agua de pozo con herrada, etc.—Pozo, hoyo que se hace en la tierra ahondándolo hasta encontrar manantial de agua.

Timbang. *s.* Peso, gravedad determinada que ha de tener un cuerpo, ó que por ley se le debe dar.—Contrapeso, peso que se pone á la parte contraria de otro, para que queden iguales ó en equilibrio. —*vide.* Timbangan.—Timbang. *v.* Pesar, determinar el peso de una cosa por medio de una balanza ó de otro instrumento equivalente.—Contrapesar, servir de contrapeso.

Timbañgan. *s.* Romana, instrumento que sirve para medir el peso de los cuerpos, compuesto de una palanca de brazos muy desiguales, con el fiel sobre el punto de apoyo. El cuerpo que se ha de pesar se coloca en el extremo del brazo menor y se equilibra con un pilón ó peso constante que se hace correr sobre el brazo mayor, donde se halla trazada la escala de los pesos.—Balanza, instrumento que sirve para pesar. Compónese ordinariamente de una barra metálica horizontal, cuyos dos brazos iguales se mueven en sentido vertical de una aguja sobrepuesta al medio de dicha barra, que señala el equilibrio cuando se pesa, y de dos platillos, en uno de los cuales se pone la materia que ha de pesarse, y en el otro las pesas.

Timbao. *v.* **(B)** Hacer ó fabricar embarcación de tablazón.—*s.* Tablas que se usan en la fabricación de una embarcación de una pieza para hacerla más alta y capaz.—*v.* Poner ó añadir dichas tablas.

Timbaya. *v.* Preguntar, averiguar una cosa. Tinimbaya co si Juan cún ano in diri niya pag opud sa acon. He preguntado á Juan por qué no me ha acompañado.

Timbayan. *s.* Estaca clavada ó hincada en tierra en medio de la sementera.

Timbug. *v.* Mezclar un líquido con otro.

Timga. *s.* Plomo, metal pesado, dúctil, maleable, blando, fusible, de color gris que tira ligeramente á azul, que al aire se toma con facilidad, y con los ácidos forma sales venenosas.

Timgas. *v.* Limpiar, asear, componer una cosa con curiosidad y limpieza.—*adj.* Cosa limpia, aseada, curiosa. ¡Camatingas san imo bado!—¡Qué limpia está tu camisa! Iquinasemana pagbobonac san imo panapton basi mag matimgas. Lava semanalmente tu ropa para que esté limpia y aseada.—*adj.* Espiga de arroz muy granada.

Timhán. *adj.* **(De tima).** Aquello que aun se ha de concluir ó acabar de hacer.

Timid. *s.* Trozo de madera ó caña, etc., que se pone debajo de alguna cosa para alzarla del suelo, ó nivelarla.—*v.* Poner ó colocar lo dicho debajo de alguna cosa.

Timindoc. *adj.* Originario, natural de un pueblo ó nación.

Timnó. *v.* Guardar, custodiar, vigilar una cosa.

Timo. *v.* Concluir con la comida que se tiene en la boca.—*s.* Bocado, porción de comida que naturalmente cabe de una vez en la boca.—*v.* Comer, tomar un bocado, un poco de comida.—Guardar, conservar.

Timonay. *s.* Fruta: especie de pepino pequeño.

Timos. *v.* Guardar ó recoger una cosa. Timosa ini nga salapi. Guarda este dinero.

Timos. (Tinimosan). *s.* Hinchazón; granos pequeños que salen en el cuerpo.—*v.* Salir en el cuerpo granos pequeños.

Timpag. *v.* Desplomarse, caerse monte, pared, etc.

Timparay. *v.* Cambiar ó mudar con frecuencia de rumbo el que dirige la embarcación.

Timpas. *v.* Bracear, mover ó menear los brazos.

Timpo. *v.* Unir, juntar una cosa con otra.—Juntarse, reunirse. Pagtimpo quitá san aton dara. Juntemos lo que llevamos. An mga tauo nagtirimpo sa acon balay. La gente se ha reunido en mi casa.

Timpud. *v.* Despuntar, cortar ó quitar las puntas de una cosa. Tronchar, partir ó dividir con fuerza caña-dulce, etc.

Timsim. *s.* Planta que, en Botánica, se llama *Egilope de rios;* sirve de pábilo, torcida ó mecha para las lámparas.

Timug. *s.* Sudeste, punto del horizonte entre el Sur y el Este.—Viento que sopla de esta parte.—Catimugan.—Lo mismo que *timug.*

Timulang. *adj.* **(De bulang).** Jugador, que juega al gallo.

Tina. *v.* Teñir, dar á una tela, paño ú otra qualquier cosa un color negro, ó negro claro. Uaray aco tagum nga igtitina co sa acon bado. No tengo añil con que teñir mi camisa.—Tornar ó volver las espaldas, negarse á alguno, retirarse de su presencia con desprecio.—Comer una cosa á escondidas.

Tinabon. *s.* Cántaro, vasija.

Tinagac. *s.* Abacá limpio y preparado para tejerlo. Animal marino, que parece una tripa; se come.

Tinagacan. *s.* Plátano así llamado.

Tinagas. *s.* Moco ó licor derretido de las velas que se va cuajando pegado á ellas.—Brea derretida y pegada al hachón, etc.

Tina-i. *s.* Tripa, intestino, conducto membranoso, muscular, situado en el vientre, cuya longitud es seis ú ocho veces mayor que la del cuerpo, y sirve principalmente para terminarse en él la digestión de los alimentos, principiada en el estómago, y para expeler los excrementos. Divídese en delgado y grueso: el primero en duodeno, yeyuno é íleon; y el segundo en ciego, colón y recto.—Corazón ó parte interior y blanda de la palma brava, bejuco, etc.—Paghina-i. *v.* Limpiar ó quitar la suciedad de las tripas.

Tina-ihan. *adj.* Tripudo, que tiene tripa.

Tinalapi. *s.* Embarcación menor, de una pieza, con añadidura de nipa sobre sus bordes para hacerla más alta y capaz.—Pagtalapi. *v.* Poner dicha añadidura.

Tinalisay. *s.* Plátano así llamado.

Tinama. *s.* Camarón pequeño así llamado. En algunos pueblos llaman *hipon.*

Tinampay. *s.* Raiz comestible así llamada.

Tinampay nga camote. *adj.* Camote así llamado.

Tinampay nga humay. *adj.* Palay así llamado.

Tinanglaua. *s.* Telaraña, tela que teje la araña.—Araña, insecto con ocho pies, ocho ojos en la parte anterior de la cabeza, y dos brazuelos ó tenacillas para asir, el cual forma un tejido de hilos sumamente delgados, de una sustancia particular que despide por la boca.

Tin-ao. *adj.* Cosa clara, cristalina, trasparente, como el agua, etc. Matin-ao caopay ini nga tubig. Está muy clara esta agua.

Tinapay. *s.* Pan, masa de harina fermentada y después cocida generalmente en horno.—Pag tinapay. Hacer pan.

Tinapayan. *s.* Lugar ó sitio donde se hace pan.

Tincob. *p. p.* **(De tocob).** Que ha sido picado ó mordido por culebra, perro, etc.

Tincolay. *v.* Hacer ruido en el mortero, dando ó pegando con palo ú otra cosa.—*s.* Ruido que se hace en el mortero.

Tindac. *s.* Puntapié, golpe que se da con la punta del pié.—*v.* Pegar ó dar puntapié.—En algunos pueblos significa coz; sacudimiento violento que hacen las bestias con uno ó los dos piés hacia atrás. Golpe que dan con este movimiento.—Golpe que da una persona, moviendo el pié con violencia hacia atrás.—*v.* Acocear, dar coces.

Tindas. *s.* Puntapié, golpe que se da con la punta del pié.—*v.* Pegar ó dar puntapié. *vid.* Tindac.

Tindos. *adj.* Cosa recta, derecha.—*v.* Es-

tar recta ó derecha una cosa.—Dirigirse directamente hacia uno.

Tinduc. *s.* Plátano que, en Botánica, se llama *musa del paraiso.*

Tindug. *v.* Alzar, levantar casa, harigue, etc.—Levantarse, ponerse de pié ó recto. —*adj.* Cosa demasiado empinada ó levantada, como escalera, monte, etc. Tinduga ta ini nḡa mḡa harigue. Levantemos estos harigues. Natindug ná si Juan, cay magsasayao siya. Se ha levantado ya Juan, porque va á bailar. Tindug caopay ini nḡa hagdan. Está muy empinada esta escalera.

Tinḡa. *v.* Boquear, estar para morir; agonizar, estar el enfermo en la agonía.—Acezar, jadear. Moverse las muelas ó dientes.—*s.* Suciedad, carne ó pescado, etc., que queda entre los dientes, cuando se come.—*v.* Ladearse, inclinarse la embarcación, etc.—Arrojar la carga.

Tinḡab tinḡab. *v.* Abrir la boca.

Tinḡag. *v.* Torcer la cabeza, brazo, etc.; retorcer el pescuezo, etc. Pescado comestible.

Tinḡal. *v.* Abrir á uno la boca.

Tinḡal. *v.* Salir el sol ó la luna.—*s.* Menguante de la luna.

Tinḡala. *v.* Admirar, maravillar, asombrar, causar admiración.

Tinḡali. *adv.* No sea que. . . . Tinḡali in maholog ca. No sea que te caigas.

Tinḡan. *s.* Árbol así llamado.

Tin-gao. *s.* Pájaro así llamado, de plumaje negro y patas largas; se come.

Tinḡaron. *v.* Ceñirse la sábana ú otra cosa al cuerpo.

Tinḡarong. *s.* Animal montés así llamado; se parece al gato, y come las gallinas.

Tinḡa tinḡa. *v.* Boquear con frecuencia, estar para morir; agonizar, estar el enfermo en la agonía.—Acezar, jadear.

Tinḡayop. *v.* Refugiarse, acogerse.

Tingcal. *s.* Algodón hilado ó tejido.—*v.* Hilar algodón.

Tingcalan. *s.* Rueca, instrumento que usan las mujeres para hilar el algodón.

Tingcas. *v.* Destechar, quitar el techo á un edificio.

Tingcay. *s.* Sombrajo ó resguardo para hacer sombra. Palos ó cañas clavados en tierra, donde ponen ó cuelgan la red para que se seque.

Tingco. *v.* Tocar ó darse unas cosas con otras.

Tingcoy. *s.* Cogote, hoyuelo del cogote.

Tingdol. *s.* Nuca, parte alta de la cerviz, correspondiente al lugar en que se une el espinazo con la cabeza.—Hueso de la nuca.

Tingdu. *v.* Cabecear, dar uno cabezadas cuando dormita ó se deja vencer del sueño.

Ting gad. *s.* Chispa ó partícula de fuego que salta.—*v.* Chispear, echar chispas. —Relucir ó brillar, como los peces cuando van á flor del agua, ó el agua con la claridad del sol ó de la luna.—*s.* Insecto así llamado.

Ting garong. *s.* Animal montés así llamado; se come las gallinas.

Ting garong. *adj.* Gallo ó gallina con plumas de visos dorados.

Ting garonḡun. *adj.* Gallo ó gallina con plumas de visos dorados.

Ting guid. *v.* Deshacer, hacer pedazos pequeños una cosa.—*s.* Pedazo pequeño. —*v.* Moverse las muelas ó dientes.

Ting go. *v.* Quebrar, romperse ó partirse árbol, etc.

Tinghac. *v.* Boquear, abrir la boca.—Agonizar, estar el enfermo en la agonía. —Acezar, jadear.—Resollar, respirar.—*s.* Resuello, respiración.

Tinghil. *v.* Llorar con frecuencia.—Enseñar uno los dientes cuando se ríe.—Sonreirse cuando uno está enfadado, etc.—*s.* Risa sardónica.

Tinghoy. *s.* Vasija de cuello angosto.

Tinḡo. *v.* Levantar la cabeza.

Tinḡoha. *v.* Desear, anhelar, solicitar, procurar, apetecer una cosa.—*s.* Deseo, ansia, anhelo, ahinco, empeño.

Tinḡotas. *v.* Desasir, despegar, separar.

Tingpo. *adj.* Cosa empinada, pendiente, levantada, como monte, etc.—*v.* Ser ó estar una cosa empinada, pendiente ó levantada. Uaray aco pacasaca siton buquid cay ora ora sin catingpo. No he podido subir á ese monte porque está muy empinado.

Ting ting. *v.* Tocar campanilla, un hierro con otro, tocar ó dar golpes pequeños sobre algún cuerpo.—Cantar como los pardales, etc.

Tinḡu. *v.* Menearse los dientes, estaca clavada en tierra, etc.

Tinḡub. *v.* Juntar, unir una cosa con otra.

Tinḡug. *s.* Voz, sonido formado en la cavidad de la laringe, durante la espiración, por la vibración de las cuerdas vocales, y modificado después en la faringe, en el istmo de las fauces, en la boca y en las fosas nasales.—Calidad, timbre ó intensidad de este sonido.—*v.* Sonar la voz. —Llamar, nombrar una cosa.—Sonar un

instrumento.—*s.* Sonido ó ruido de un instrumento, etc.

Tingugan. *adj.* Que tiene voz, ó grande voz.—Que suena.

Tinguiasi. *v.* Enseñar los dientes.

Tingul. *v.* Hablar alto, hacer ruido, hablando alto, rezongando, refunfuñando, gimiendo, llorando, etc.—*s.* Voz, grito, ruido que se hace hablando alto, etc.

Tingu tingu. *v.* Mover, menearse los dientes, estaca clavada en tierra, etc.

Tinhan. *adv.* Atrás, detrás, á la parte de atrás, á las espaldas.

Tinhob. *v.* Mezclar un líquido con otro.—Aguar, mezclar agua con vino, vinagre ú otro licor.

Tinimaua. *adj.* Rústico, tosco, plebeyo.

Tinis. *v.* Atiplar, subir, levantar la voz. Hacer ó sacar fina la hebra del abacá.

Tinlo. *adj.* **(De tolo).** Tercer ramal, cuando se hace cordón, cuerda, etc., de tres ramales.—*v.* Poner el tercer ramal.

Tinong. *v.* Calmar, pacificar, sosegar.—*adj.* Calmoso, pacífico, sosegado.

Tinong ó catinongan. *s.* Refugio, abrigo, sosiego.

Tinos. *adj.* Cosa recta, derecha.—*v.* Ser ó estar una cosa recta ó derecha.

Tio. *s.* Cachorro, perro de poco tiempo.—Catioan. *s. pl.* Cachorros.

Tío. *s.* Voz castellana que usa el bisaya para llamar á los mayores en edad, que no son parientes ó conocidos. Á las mujeres llaman tía.

Tiog. *v.* Escurrir, apurar las reliquias y últimas gotas de un licor que han quedado en un vaso, etc.

Tiom. *v.* Cerrar lo que está abierto. Manchar una cosa con pintas ó manchas.

Tion. *adj.* Cosa firme, estable, como embarcación, etc. Mation nga baloto. Baloto firme, que no se inclina.—*v.* Hacer pinitos el niño, cuando principia á tenerse solo, ó á andar.

Tionay. *s.* Espina, aguijón, punta aguda de astilla, etc. Clavarse uno alguna espina ó cosa semejante.—Panhinionay. *v.* Sacarse ó quitarse espina ó cosa semejante, que se ha clavado en el cuerpo.

Tipa. *v.* Contrariar, contradecir, resistir las intenciones y propósitos de los demás. Natipa mán lá si Juan san acon mga polong. Contradice Juan mis palabras. Di ca tumipa san acon mga sugo. No resistas, no contradigas mis mandatos.

Tipac. *v.* Desportillarse, descantillarse, romperse, quebrarse ó saltar un pedazo ó astilla de alguna cosa.—*adj.* Cosa desportillada, descantillada.—*s.* Pedazo ó astilla que salta de un madero, etc., que se quiebra ó rompe.

Tipacá. *s.* Concha de almejas, etc.; cáscara de huevo, nuez, etc.

Tipagsao. *v.* Sonar ó hacer ruido el agua.—*s.* Ruido que hace el agua.

Tipapalo. *s.* Insecto así llamado; su cuerpo se compone de muchos anillos, con dos piés en cada uno; no pica, pero si se mete en los oidos, causa grandes dolores al paciente; cuando se pisa ó mata, despide una claridad como de fósforo.

Tipas. *s.* Especie de nigo redondo.—*adj.* Piedra ó peña rajada, con abertura.

Tipasac. *v.* Sonar, hacer ruido el agua ó cieno.—*s.* Ruido que hace el agua ó cieno, cuando se anda ó cae en ello alguna cosa.

Tipasay. *v.* Pez así llamado.

Tipasi. *s.* Arroz con cáscara.—Grano de arroz con cáscara.

Tipasiun. *adj.* Arroz mal limpio, que tiene todavía muchos granos con cáscara.

Tipay. *s.* Ostra ó marisco bivalvo, concha madreperla, que contiene una ó varias perlas.—Concha que se usa en las ventanas ó cápices.

Tipdas. *s.* Sarampión, enfermedad febril, contagiosa y muchas veces epidémica, que se manifiesta por numerosas manchas pequeñas y rojas.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Tipgad. *adj.* Cosa seca, enjuta, por haber estado bastante tiempo al sol ó al fuego.

Tipgas. *v.* Resbalar, deslizarse ó pasar rozando bala, arma, etc.

Tipi. *v.* Quebrarse, romperse una cosa, quitándose algún pedazo.

Tipic. *s.* Pedazo, partícula, parte pequeña ó porción de una cosa dividida del todo.—*v.* Dividir una cosa en pedazos pequeños.—Quitarse un pedazo pequeño de algún cuerpo.

Tipig. *v.* Atesorar, reunir y guardar dinero ó cosas de valor.—Guardar, conservar una cosa.

Tip-ig. *v.* Empeller, empujar, dar empellones.—Topar, chocar, encontrarse con violencia dos personas, etc., que van en dirección encontrada.

Tipiganan. *s.* **(De tipig).** Arca ó depósito para guardar alguna cosa.

Tipioc. *v.* Amontonar, poner el arroz en montones. Echar la culpa ó carga á otro.

Tipla. *v.* Limpiar ó quitar los nudos á la caña para que quede igual.

Tiplas. *s.* Enfermedad así llamada, especie

de sarampión.—*v.* Padecer dicha enfermedad.

Tipo. *v.* Mudar ó salir á uno nuevos dientes.—*adj.* El primer abacá que se corta, después de hecho el plantío.

Tipoag. *s.* Claridad que se advierte en noches que no hay luna. Claridad que se advierte cuando no hay luna y está clara la noche.

Tipon. *v.* Juntar, amontonar, reunir, congregar.

Tipong̃ot. *adj.* Iracundo, colérico, bravo, furioso.

Tiposo. *s.* Marfil, sustancia de que están formados los dos grandes dientes que tienen los elefantes en la mandíbula superior.

Tipsoc. *v.* Poner ó echar en agua alguna cosa.—Poner, echar caramelo, azúcar, etc., en un vaso de agua.

Tiptip. *v.* Segar bien, sin dejar atrás espiga alguna.

Tipus tipus. *v.* Reunirse, juntarse de nuevo las abejas en el mismo panal y árbol.

Tiqui. *s.* Chacón, especie de lagarto.

Tiquig. *adj.* Cosa tiesa, dura, yerta, inflexible.—*v.* Ser ó estar una cosa tiesa, dura, yerta ó inflexible.

Tiquion. *s.* Tiburón así llamado; es venenoso.

Tiquip. *s.* Pedazo pequeño.—*v.* Dividir una cosa en pedazos pequeños.

Tiranos. *adj.* Cosa recta, derecha, que no se inclina á un lado ni á otro.

Tir-as. *s.* Gusano de color verde así llamado; es venenoso el vello que tiene.

Tiris. *v.* Apretar, estrujar una cosa.—Despachurrar, romper, reventar, aplastar una cosa, estrujándola ó apretándola con fuerza. Natiris an bunay cay hintun-ban co. Reventó el huevo porque le pisé. Tirisa, ó tid-sa dao an sili. Estruja el pimiento.

Tirlaruc. *v.* Herir, dando estocada.

Tirloc. *adj.* Cosa buena, firme, segura. Tirloc nga camatayon. Buena muerte. Tirloc nga pagtoo. Fe firme.

Tiro. *v.* Dar ó pegar á uno.

Tiroc. *v.* Unir, juntar, reunir, congregar.

Tiron. *s.* Hombre que, dice el bisaya, mata y come á sus semejantes.

Tiros. Tiros tiros. *v.* Picar, hacer pedazos menudos una cosa.

Tisoc. *s.* Cometa, cuerpo celeste semejante á los planetas, que se deja ver en algunos tiempos, y se mueve en una órbita más excéntrica que la de aquellos, desapareciendo después.—*v.* Moverse ó andar dicho cometa.

Tita tita. *v.* Sonsacar, solicitar, averiguar, procurar con maña que uno diga ó descubra lo que sabe y reserva.—Espiar, observar, reconocer y notar lo que pasa, con gran disimulo y secreto, para comunicarlo al que lo ha encargado.—*s.* Sonsacador, solicitador, espía, persona que con disimulo y secreto averigua, observa ó escucha lo que pasa, para comunicarlo al que se lo ha mandado.

Titi. *v.* Menguar, disminuir el agua de río, laguna, etc.—Agotar, consumir, sacar ó apurar el agua ú otro líquido hasta que no quede nada.—*s.* Marea baja.

Tistis. *adj.* Bellaco, malo, pícaro.

Tiuac. *v.* Alumbrar, acompañar con luz á otro.—*s.* Luz, candela, antorcha, etc., que sirve para alumbrar.

Tiuay. *v.* Separar, apartar, alejar, retirarse.

Tiui. *s.* Verenda féminæ.

Tiuid. *v.* Acostarse, echarse á los pies de otro.

Tiuil. *s.* Bancada, tabla ó banco donde se sientan los remeros.

Tiuis. *v.* Chorrear, salir un líquido goteando lentamente; caer un líquido formando chorro.—*s.* Chorro, golpe de agua ú otro líquido, que sale fuerte y continuadamente por una parte estrecha.

Tiun. *s.* Botón de fuego, cauterio que se da con un hierro candente, en cuya extremidad tiene la forma de un botón.—*v.* Dar botón de fuego.

Tiuo. *s.* Rabadilla de ave.

Tiyang̃ao. *s.* Insecto alado así llamado; huele mal.

Tiyantiyan. *s.* Pantorrilla, parte posterior de la pierna, más carnosa y abultada, que está debajo de la corva.

Tiyapad. *adj.* Cosa plana, llana, lisa.—*v.* Alisar, poner plana, llana ó lisa alguna cosa. Tiyapad nga bato. Piedra lisa.

Tiyo. *s.* Cachorro, perro de poco tiempo. —Cachorro ó cría de todos los maníferos.—*v.* Llamar á los perros.—*s.* Cañadulce así llamada.—*v.* Bramar, dar bramidos el venado.

Tiyoc. *adj.* Raquítico, endeble, como árbol ó planta que no se desarrolla, por impedírselo otros más corpulentos.

Tiyo tiyo. *v.* Llamar á los perros.—*s.* Enredadera espinosa así llamada.—Tenacillas del cangrejo.

TO

To-ang. *adj.* Cosa igual, equivalente ó correspondiente.

Toang toang. *adj.* Chismoso, que anda con chismes y cuentos; falso, que hace á dos caras.—*v.* Chismear, andar con chismes y cuentos. An mg̃a nagnoang toang, sugad an mg̃a yaua, nagcacaraut san catauohan. Los chismosos, como los diablos, perjudican á la humanidad. An tauo ng̃a toang toang uaray siya caalo ug uaray man caauod. El hombre de dos caras ni tiene vergüenza ni pundonor.

Tobud. *v.* Requemar; tostar con exceso.

Tocab. *v.* Abrir, alzar, levantar la cubierta ó tapa que cierra una cosa.

Tocad. *v.* Subir monte, cuesta, etc.—Volver desde el pueblo á la sementera.

Tocal. *v.* Desunir, apartar, separar una cosa de otra, como tabla de piso, mesa, etc., que no asienta bien en el lugar donde está.—No encajar bien puerta, ventana, etc.—Alzar ó suspender un poco alguna cosa del suelo.

Tocang. *v.* Abrir, alzar, levantar la cubierta ó tapa que cierra ó cubre alguna cosa.—Coger ó quitar la caña que se pone en el coco para recoger la tuba.

Tocao. *s.* **(C)** Mecha ó hachón hecho de ramas secas, para alumbrar y pescar por la noche.—**(B)** Morirse la planta por haber roïdo los gusanos sus raices.—*adj.* Planta muerta, por haber roïdo los gusanos sus raices.

Tocap. *v.* Caminar, ir dos ó más juntos, apareados.—Estar uno junto ó arrimado á otro.

Tocas. *v.* Quitar la cubierta de la olla, etc.—Quitarse el sombrero, pañuelo, etc., que se lleva puesto en la cabeza.

Tocbil. *v.* Tocar, llegar á una cosa con la mano, sin asirla. An pacatocbil co mán lá san iya panapton, nasinahan aco niya. Al tocar yo solamente su ropa, se enfadó conmigo.

Tocbo. *v.* Inclinarse profundamente, hacer inclinación profunda. San pagquita si Sancho can Dulcinea, ng̃a nagninigo sin trigo, nacatocbo sa atubang̃an niya. Al ver Sancho á Dulcinea, que estaba harneando trigo, se inclinó profundamente en su presencia.—*s.* Pelusa de la caña llamada *poti*, la cual usa el bisaya para henchir almohadas.

Tocdug. *s.* Pilarete que se pone en los tabiques de las casas.

Toclin. *v.* Endosar, trasladar á uno una carga, trabajo ó encargo.—Delegar, encargar, encomendar á uno alguna cosa. Sinusugo si Pedro, itinotoclin lá can Juan. Es mandado Pedro, y endosa el mandato á Juan.

Toclo. *s.* **(C)** Medida de abacá: la que se abarca con el dedo pulgar é índice.

Toclong. *s.* **(B)** Palo ó caña bastante largo con un palito atravesado y amarrado á un extremo, en el cual se pone luz ó mecha, que se usa para coger de noche las gallinas del modo siguiente. Se levanta dicho palo, con la luz ó mecha encendida, hasta que llegue donde está la gallina, y ésta vuela ó se posa en el palito atravesado; así se cogen las que están posadas en los árboles ó en otra parte alta.—*v.* Coger las gallinas del modo dicho.

Toclos. *v.* Acometer, arremeter, embestir. —Defenderse, hacer frente.

Tocma. *v.* Unir, juntar los extremos de unas cosas con otras.

Tocmac. *v.* Machacar, moler alguna cosa en el almirez, etc. Ng̃a ni Voltaire, bauion aco sa Dios san mg̃a ponoan ng̃a diri nagmimitao sa Dios, cay cun tuyo nira, totocmacon aco nira. Dios me libre, dice Voltaire, de los superiores que no creen en Dios, porque si se les antoja, me machacarán en un mortero.

Tocmol. *v.* Tocar el pez el cebo, sin cogerlo.

Tocmon. *v.* Tórtola, ave de color ceniciento y vistoso, más pequeña que la paloma.

Tocnis. *v.* Sacar ó quitar el filamento de la penca del abacá.

Tocó. *v.* Cesar, estar uno quieto ó parado, sin hacer nada.

Toco. *v.* Puntal, madero ó caña que se pone hincada en tierra para sostener y afirmar alguna cosa.—*v.* Apuntalar, poner puntales.

Tocob. *v.* Morder, asir y apretar una cosa con los dientes, clavándolos en ella. Picar á uno algún animal ponzoñoso—Picar ó agarrar sanguijuela, etc.

Tocog. *adj.* Cosa tiesa, yerta, tirante y dura.—*v.* Estar una cosa tiesa, yerta, tirante y dura. ¿Ano naman inin ng̃a tinapay? Dao an siqui san minatay in ca matocog. ¿Qué pan es éste? Está más tieso que la pata de un muerto.

Tocol. *v.* Vengarse, tomar satisfacción de un agravio recibido, sentimiento ó queja. —*v.* Incitar, mover ó estimular á uno para que ejecute una cosa.—Ocultarse, esconderse el que huye. **(B)** Estirar, ensanchar bien la red, tirando de los cordeles de sus extremos.—*s.* Taragallo, palo ó cosa que

ponen colgando del cuello á los perros, etc.—*v.* Amarrar ó poner dicho taragallo al perro, etc.

Tocon. *s.* Tiquín, especie de vichero, sin gancho, formado de un largo trozo de caña, del cual se valen los naturales, en lugar de remos, para navegar por los ríos y mar de poco fondo, apoyando uno de sus extremos en el fondo del agua, y también para dirigirir la embarcación menor hacia alguna parte.—*v.* Impeler, dirigir ó echar la embarcación menor con el tiquín hacia alguna parte.

Tocong. *s.* Ave sin cola.

Tocoy. *s.* Cesta pequeña.

Tocsi. *v.* Quitar, sacar el filamento de la penca del abacá.

Tocso. *v.* Enseñar cosas malas.—Inquirir, preguntar, sonsacar, procurar con maña que uno diga ó descubra lo que sabe y se reserva.—Engañar, valerse de malicia ó fraude para conseguir una cosa.—*s.* Engaño, falta de verdad en lo que se pregunta, etc.—Precipitarse, arrojarse inconsideradamente y sin prudencia á ejecutar ó decir alguna cosa, de tal modo que parece haberse perdido el juicio. Hintorocsoan aco sin buot. Perdí el juicio.

Tocso ó hitocso. *v.* Tropezar, cometer culpa ó falta.

Tocsoc. *v.* Pinchar, punzar con cosa aguda ó con punta.

Toctoc. *v.* Tocar el tambor, el bombo, etc.—Picar las aves.—Golpear, dar golpes con manos, aldaba, etc.—Cabecear, dar cabezadas ó inclinar la cabeza hacia el pecho, cuando uno se va durmiendo. *s.* Palo ó caña aguzada para sacar de la tierra la raiz del camote.—*v.* Herir la tierra con dicho palo ó caña, buscando la raiz del camote.

Toctucan sin paló. *s.* Cotillo, parte del martillo con la que se golpea.

Tocuao. *s.* Enfermedad que mata las gallinas; es contagiosa.

Tocud. *s.* Puntal, madero ó caña que se pone hincado en tierra para sostener y afirmar alguna cosa.—*v.* Apuntalar, poner puntales—*s.* Paral, madero ó caña, que se coloca para asegurar el piso de una casa, de un andamio, etc.—*v.* Apoyarse en palo, caña, etc.—*s.* Sustentáculo, lo que sirve de apoyo á una casa ó la sostiene.

Tocug. *v.* Ahogar á uno, apretándole la garganta con las manos; estrangular.—Amarrar al perro, nuevamente adquirido, para que no se escape.

Tocyab. *v.* (Pronúnciase, toquiab). Empujar puerta, ventana, etc., para abrirla.

Todó. *s.* Animal macho, como carabao, buey, carnero, etc.

Todoc. *v.* Nacer, brotar, salir.—Concebir.

Todol. *s.* Rumbo, dirección, parte hacia donde se va.

Todos. *v.* Matar piojo, pulga, etc., entre las uñas ó sobre parte dura.—Reventar grano, apretando con fuerza.

Todtod. *v.* Moler, machacar carbón ú otra cosa.—Darse golpe contra alguna cosa, lastimándose.—Golpear, machacar hierro, etc.

Toga. *s.* Gracia, don, dádiva, cosa que se da gratúitamente.—*v.* Colmar de bienes, conceder favores ó gracias.

Togcop. *v.* Igualar, poner al igual con otra persona ó cosa.

Togdo. *v.* Llevar la carga sobre la cabeza.

Togdong. *v.* Ponerse sobre alguna parte.

Togna. *v.* Sondar, echar la plomada para saber la profundidad que hay.—Medir una cosa desde arriba, para saber la altura ó profundidad que tiene.—*s.* Sonda, sondalesa, escandallo ó plomada con que se sondea ó mide la profundidad ó fondo de alguna cosa.

Togob. *v.* Llenar, cargar demasiado una embarcación—Estar uno lleno de alegría, de tristeza ó dolor.

Togoctoc. *v.* Golpear, dar repetidos golpes.

Togon. *v.* Encomendar, encargar á uno alguna cosa.—*s.* Encargo, encomienda, recomendación.—*v.* Remojar en agua la semilla de palay que se ha de sembrar.—Dar de comer las aves á sus polluelos.

Togop. *s.* Árbol así llamado.

Togot. *v.* Conceder, otorgar, dar permiso ó licencia.—-Dispensar, conceder dispensa.—Consentir, permitir una cosa ó condescender con que se haga.—*s.* Concesión, dispensa, licencia, facultad ó permiso para hacer una cosa.

Tog-ot. *v.* Anudar las hebras del abacá, etc., que han de servir para la urdimbre y trama de los tejidos.

Togpo. *v.* Echar un gallo donde está otro, para que riñan.—Probar, hacer experimento de las cualidades de personas ó cosas.—Irritar, excitar á uno, incomodar, causar molestia.

Togsoc. *s.* Especie de cuchara para revolver ó sacar alguna cosa de la olla, etc. —*v.* Usar dicha cuchara.

Togtog. *v.* Tocar el tambor, bombo, etc. *vid.* Toctoc.

Togud. *s.* Espiga de cuchillo ú otro instrumento, la cual se introduce en el mango.—*v.* Hacer dicha espiga.—*s.* Palauan, gauay, etc., sacado ya de la tierra y cortadas sus extremidades.

Toho. *s.* Natura in féminis.

Tohoc. *s.* Agujero, abertura.—*v.* Agujerear, hacer uno ó más agujeros. An yatot nĝa uusa lá an tohoc nĝa araguian niya, dadac-pan san oding, ug papatayon siya, tunĝud sini anĝay nĝa gayud nĝa madamo an mĝa tohoc nĝa araguian san yatot. Ratón que sólo tiene—un agujero,—llega el gato y lo coge,—y . . . , abur, salero. Por eso es bueno—que tengan los ratones—más agujeros.

Tohog. *s.* Sarta, serie de cosas ensartadas en un hilo, cuerda, bejuco, etc.—Jareta, costura que se hace en la ropa, doblando la orilla y cosiéndola por un lado, de modo que quede un hueco para poder meter por él una cinta ó cordón, á fin de encoger ó ensanchar la vestidura cuando se ata al cuerpo.—*v.* Ensartar, pasar por un hilo, cuerda, bejuco, etc., cuentas, pescado, pedazos de carne, etc.—Enhebrar, pasar la hebra por el ojo de la aguja, ó por el agujero de las cuentas, etc. Enjaretar, hacer pasar por una jareta un cordón ó cinta.—*s.* Agujero, abertura.—*v.* Agujerear, hacer uno ó mas agujeros.

Tohol. *s.* Rumbo, dirección á un punto determinado.—Intento, propósito.—*v.* Intentar, procurar ó pretender alguna cosa.—Hacer una cosa de propósito.

Tohom. *v.* Calar, recalar, penetrar poco á poco un líquido por los poros de un cuerpo seco.—Pasar, filtrarse un líquido por los poros ò agujeros pequeños del cuerpo que lo contiene.—Amerarse, introducirse poco á poco el agua en tierra, etc.—*adj.* Vasija que se pasa ó recala.

Tohon. *v.* Aleccionar, enseñar ó instruir á uno para que haga ó diga alguna cosa.

Tohos. *v.* Meter, atravesar de lado á lado un palo ó caña cerca de caballete de nipa, atando á los dos extremos del mismo la amarradura que pasa por encima del caballete para asegurarle.

Toin. *v.* Encargar, encomendar, poner una cosa al cuidado de otro.

Toing. *v.* Endosar, mandar á otro el que ha sido mandado.

Tois. *v.* Tronchar, partir ó dividir una cosa por el tallo, con violencia y sin instrumento cortante.—Escapar, huir.

Tola. *v.* Cocer carne, pescado, verduras, etc., con mucha agua ó caldo.—Tinola. *p. p.* Carne, pescado, verduras, etc., cocido con mucho caldo.

Toladoc. *s.* Árbol, palos de embarcaciòn donde se colocan las velas.

Tolboc. *v.* Salpicar, rociar, esparcir en gotas una cosa líquida.—Pintar, haciendo puntos sobre papel, tabla, etc.—*s.* Puntada que se va dando para hacer una labor sobre lienzo, etc.

Tolbong. *s.* Red grande así llamada.—*v.* Pescar con dicha red.

Toli. *v.* Empujar, echar á uno del lugar donde está; apartar, separar una cosa de donde está.

Tolis. *v.* Robar, hurtar, quitar, tomar para sí con violencia lo ajeno, regularmente en cuadrilla.—Asaltar, acometer repentinamente y por sorpresa á las personas, como los ladrones á los pasajeros en los caminos, ríos, mar, etc.—Piratear, robar y apresar las embarcaciones que andan por el mar; robar á la gente que va en la embarcación.—Saltear, salir á los caminos y robar á los pasajeros.

Tolitol. *s.* Abertura ó agujero pequeño en tinaja ú otra vasija.

Tolitolun. *adj.* Tinaja ú otra vasija con abertura ó agujeros pequeños.

Tolnob. *v.* Meter, mojar la pluma en tinta, el remo en agua, etc.

Tolo. *adj. num.* Tres.—*v.* Dividir en tres partes un todo. Tolo sira catauo. Son tres hombres. Pagtotoloon co ini. Haré ésto tres pedazos.—Icatolo. *adj. num. ord.* Tercero. Icatolo ca adlao. Día tercero.—*s.* Árbol así llamado.

Tol-on. *v.* Tragar, pasar una cosa por el tragadero.—*s.* Bocado, un poco de comida.—Trago, porción de cualquier líquido que se bebe ó se puede beber de una vez.

Tolong. *v.* Mandar á uno para que castigue, prenda ó mate á otro.

Toloohan. *s.* Fe, creencia, firme asentimiento y completo crédito que se da á una cosa.

Tolos. *v.* Atar, amarrar la tapadera de la tinaja con bejuco ú otro atadero. Aprovecharse, utilizarse de alguna cosa.—Panolos.—*s.* Provecho, utilidad que se obtiene de alguna cosa.—Costumbre, hábito adquirido.—*v.* Encaminarse, dirigirse á alguna parte.—*s.* Rumbo, dirección que se lleva.—*v.* Dar ó acometer de nuevo la enfermedad.—Acercarse, aproximarse.—Acontecer, suceder, sobrevenir á uno alguna cosa.

Tolos tolos. *v.* Acometer con frecuencia á uno la misma enfermedad.—Tirar y aflojar.

Tolo tolohan. *adj.* Cualquiera de los tres ramales de que se compone un cordel.

Toloy. *v.* Pasar, entrar, seguir adelante.—Topar, tropezar, dar contra alguna parte.

Tolpoc. *v.* Meter, mojar la pluma en tinta.—Tomar una cosa con el dedo ó mojarlo en ella para probarla.—Palpar, tocar una cosa con el dedo.—Señalar una cosa con el dedo, tocándola.—*s.* Tocamientos impúdicos, tratándose de mujeres.

Tolpos. *v.* Meterse, ocultarse en agujero, etc.—Pasar, introducir una cosa por abertura, agujero, etc.

Tolsoc. *v.* Picar, pinchar, punzar, herir de punta.

Toltog. *v.* Machacar, quebrantar, desmenuzar á golpes una cosa.—Partir, romper ó cascar los huesos de las frutas ó las cáscaras duras, para sacar el meollo. Machacar, dar golpes sobre alguna cosa. Darse uno algún golpe con mazo, etc.—Caer cosa pesada sobre algo y aplastarlo.

Toltol. *v.* Encaminar, guiar, dirigir, enseñar.—Acertar, atinar, encontrar, hallar. Uaray aco pacacatoltol an dalan. No encuentro el camino.

Tolud. *s.* Coco fruta que echa el tallo recto, el cual no planta el bisaya porque, dice, no da buen fruto.—*v.* Empujar, hacer esfuerzo para mover una persona ó cosa.—Ayudar á levantar la carga al que no puede.—Endosar, echar á otra la carga.—Dar á uno lo de otro.—Remitir, enviar á uno á otra persona para que se entiende con ella.

Tomá. *s.* Piojo del cuerpo, no de la cabeza.—Pahinuma. *v.* Quitar los piojos del cuerpo, de la camisa ó de los pantalones.

Tomaun. *adj.* Piojoso, que tiene muchos piojos.

Tomboc. *v.* Abollonar, labrar de realce una pieza de metal con prominencias en figuras como de bollos.—Poner ó marcar una cosa con el timbre.—*s.* Instrumento de plateros y otros artífices, con los que trabajan los metales.

Tombol. *v.* Estribar, apoyarse en una cosa.

Tomhoc. *v.* Dirigirse, ir derecho á alguna parte.

Tomo. *v.* Tostar bien arroz tierno con cáscara.—Adobar carne ó pescado.

Tomoc. *v.* Machacar, moler, hacer menudos pedazos un cuerpo, ó hacerle polvo. Pagtom-ca sin maopay an asin. Muele bien la sal.

Tomong. *v.* Teñir de negro una cosa.—Enfangar, meter una cosa en el fango ó lodo, para que tome un color negro claro.

Tomos. *s.* Tallo del coco, bonga, etc., tierno ó que principia á salir; el mismo coco, bonga, etc., con tallo.—*v.* Nacer, echar tallo el coco, bonga, etc.

Tomosan ó tom-san. *adj.* Coco, bonga, etc., que ha echado tallo, talludo.

Tomoy. *v.* Ayudarse mútuamente, hacer dos á la par, ó á un tiempo alguna cosa, como aserrar madera, etc.—*s.* Ayuda, compañero para aserrar, etc., etc. Nagtomoy cami ngan si Juan san paglagadi. Juan y yo hemos aserrado la madera.

Tomud. *v.* Enderezar, encaminarse, ir en derechura á un lugar.—*s.* Rumbo, dirección que se lleva.

Tona. *s.* Culebra así llamada, pequeña y muy venenosa. Suele estar oculta bajo tierra. Baga sinogud sin tona. Se dice de lo que no tiene remedio, ó como si se dijera en castellano: si una víbora te pica, no hay remedio en la botica.

Tonas. *v.* Deshacerse, descomponerse una cosa, por estar podrida ó en mal estado.

Tonay. *v.* Seguir, repetir lo que otro va diciendo ó leyendo.

Tonda. *v.* Remolcar ó llevar una embarcación grande otra pequeña á remolque.—*s.* Remolque, cabo ó cuerda que se da á una embarcación pequeña para remolcarla.

Tondáan ó tondaun. *adj.* Embarcación pequeña que se lleva á remolque.

Tondug. *v.* Topar, tropezar ó dar con uno el que va corriendo, etc.—Imitar, ejecutar una cosa á ejemplo ó semejanza de otra.—Dar ejemplo.—*adj.* Cosa semejante, igual.—*v.* Seguir, imitar ó hacer una cosa por el ejemplo que otro ha dado de ella. Napapanondug aco sa iyo, agud pagsugaran niyo an acon mga guimbuhat. Os he dado ejemplo, para que imitéis lo que yo he hecho.—*v.* Divertirse ó jugar á la peonza.—*adj.* Gallo que tiene tiesas las plumas del pescuezo.

Tonĝa. *v.* Ir, aparecer, dejarse ver en algún lugar.—Descubrir la verdad, aparecer ó manifestarse lo oculto.—Ir con algún objeto, fin ó intento á alguna parte. Uaray capolonĝanan nĝa diri tomonĝa. No hay cuestión que no se descubra.

Tonĝá. *v.* Levantar la cabeza los animales y los peces.

Tongas. *v.* Subir ó ir cuesta arriba.

Tongboy. *v.* Dar en rostro, echar en cara á uno alguna cosa.—Acusar, tachar, cen-

surar, reprender las acciones á alguno. Ayao aco panongboya, cay magsama man lá quitá uaray buhat. No me reprendas, porque ni tú ni yo trabajamos.

Tongcad. *v.* Sondear, sondar, echar la plomada para averiguar la profundidad que tiene el agua.—*s.* Sondalesa, sonda, cuerda larga y delgada, con la que se sondea para saber las brazas de profundidad que tiene el agua.—*adj.* Cosa honda, profunda.—*s.* Profundidad.

Tongcas. *v.* Empinar y concluir de una vez lo que se bebe.

Tongco. *v.* Apoyarse sobre los codos.—Apoyar ó reclinar la cabeza sobre las manos ú otra parte.

Tongcud. *s.* Bastón, báculo, cayado, palo que sirve para apoyarse en él.—*v.* Usar, llevar y apoyarse en el bastón, etc.

Tonggo. *s.* Caracol de tierra así llamado. —*adj.* Agua rebalsada ó detenida en los hoyos de las piedras ó agujeros de los árboles.—*v.* Acostarse, echarse dos ó más juntos.

Tongha. *v.* Aparecer, manifestarse, presentarse inopinadamente á la vista algún objeto.—Principiar á hacer alguna cosa. Uaray hitongha. No ha aparecido.

Tong̃o. *v.* Agacharse, inclinarse.

Tong̃oc. *v.* Agachar, bajar, inclinar la cabeza.

Tongol. *v.* Decapitar, cortar la cabeza.—Degollar, cortar la garganta ó el cuello á una persona ó á un animal.—*s.* Bandujo, tripa grande de cerdo, carnero ó vaca, llena de carne picada.—Pendón, estandarte, insignia.—Gallardete, plumaje que ponen en la popa de la embarcación.—*adj.* Monóculo, que tiene un solo ojo.—*s.* Cuajar; cuajo; buche.—Gusano grande, perjudicial á las plantas.

Tongop. *v.* Cumplirse lo que uno dice ó piensa.

Tongquil. *s.* Red estrecha así llamada.—*v.* Pescar con dicha red.

Tongtong. *v.* Poner una cosa sobre ó encima de otra.—Ponerse sobre la rama de un árbol, etc.—Ponerse, pararse las aves sobre las ramas de los árboles, etc.—Colgar, estar una cosa en el aire, pendiente ó aislada de otra.

Tong̃ug. *s.* Árbol que, en Botánica, se llama *Rizofora muy larga.*

Tonhay. *adj.* Cosa lisa y suave.

Tonhos. *v.* Discordar, no convenir en alguna cosa.—Venir unos y marcharse otros.

Tonlob. *v.* Mojar pluma en tinta, pábilo en aceite, pan en vino, etc.

Tono. *v.* Exprimir la carne rallada del coco. Caerse pared, tierra de la parte que está pendiente, como cuesta, orilla de río, etc. —Caerse, hundirse monte, etc.

Tonó. *adj.* Cosa espesa, como almidón, leche de coco, etc.

Tonob. *v.* Pisar, hollar la tierra ú otra cosa poniendo el pié sobre ella.—*s.* Pisada.

Tonoc. *s.* Espina, púa que nace del tejo leñoso ó vascular de algunas plantas.—Esquena, parte dura y puntiaguda que en los peces hace las veces de hueso.

Tonocun. *adj.* Espinoso, que tiene espinas.

Ton-og. *s.* Relente, humedad que en las noches serenas se experimenta en la atmósfera.—Sereno, niebla, vapor acuoso que desde la superficie de la tierra se extiende por la atmósfera.—Viento terral que sopla por la noche.—*v.* Poner una cosa al sereno.—Haber niebla.

Tonog. *s.* Sonar algún instrumento cuando se toca.—Sonar trueno, cañón, voz gruesa, etc.—Hacer ó causar ruido una cosa, cuando se da ó toca en ella.—*s.* Sonido, movimiento ó vibración del aire herido y agitado de un cuerpo, ó del choque ó colisión de varios cuerpos, que se percibe por el oído.

Tonol. *v.* Dar ó entregar una cosa en mano.

Tonong. *s.* Pez así llamado.

Tonton. *v.* Descolgar, dejar caer un cuerpo poco á poco, pendiente de cuerda ó cinta.—Echar cordel de arriba abajo.—Echar plomada.—Poner los pies colgando ó pendientes de alguna parte.—Nivelar, echar el nivel para saber si está derecha una cosa, como pared, harigue, etc.—*s.* Nivel, plomada, pesa de plomo, que, atada á una cuerda, sirve á los artífices para conocer si una pared, columna, etc., está recta, ó no.—*v.* Estar pendiente una cosa de alguna parte.

Tonud. *v.* Remojar, poner en remojo una cosa.—Sumir, sumergir, hundirse una cosa en el agua, irse á fondo.—Ponerse el sol ó la luna.

Tóó. *s.* Mano, pié derecho; banda ó lado derecho.—*v.* Poner una cosa á la derecha.—Echar, ir hacia la derecha.—*adj.* Derecho, ó que usa la mano derecha. Nabare an acon camut ng̃a tóó. Se me ha roto la mano derecha. Patóó quitá. Vamos hacia la derecha.

Too. *v.* Creer, tener por cierta una cosa que el entendimiento no alcanza, ó no se ha visto.—Asentir firmemente á las verdades reveladas por Dios, y propuestas por

la Iglesia. Natoo acó sa Dios. Creo en Dios.

Toob. *v.* Cubrir, tapar vasija, etc.—Sahumar las llagas del enfermo con contrayerba, ó yerbas arómaticas, tapándole bien para que no salga el humo.—Ahogarse, asfixiarse por el mucho humo.—*s.* Palos gruesos y tiernos sobre los que encienden la leña.

Tooc. *v.* Dormir ó hallarse en el primer sueño.—Gritar, dar gritos.- Gritar cuando recibe uno algún susto.—Llorar el niño, dando gritos. Guintoocan aco sinin bata. Me grita este niño.—*s.* Dictamen, ó lo que dicta ó inspira la conciencia ó el corazón. Panginano san tooc san imo casing casing. Atiende á lo que te dicte tu corazón.

Tood. *v.* Robar, coger y llevarse comida ajena.

To-od. *s.* Tronco del árbol que queda después de haber sido cortado.—Árboles arrastrados por la corriente, que quedan atravesados ó clavados en los ríos, etc. —Troncos de árboles cortados ó derribados, maderos ó palos que impiden el paso.

Toog. *s.* Árbol muy alto así llamado.

Tóóhun. *adj.* Persona que usa la mano derecha.—Sundang, etc., que tiene el corte apropósito para usarlo con la mano derecha.

Toom. *v.* Tapar, cubrir vasija, etc.—Cocer palauan, etc.

Toon. *v.* Enseñar, instruir, adoctrinar.—Acertar, atinar, dar en el blanco ó dificultad.—Cuadrar, convenir una cosa.—Cocer, preparar por medio del fuego y algún líquido las cosas crudas para que se puedan comer.

Toong. *s.* Caja de bombo, tamboril, etc.—*v.* Medir una cosa.—*s.* Medida, como ganta, celemín, caván, etc.—*v.* Quedar uno preso ó impedido, sin poder volver atrás, ni seguir adelante.

Toos. *s.* Insecto así llamado; es perjudicial al palay.

Topac topac. *s.* Parte exterior del órgano de la respiración de los peces.

Topad. *v.* Juntarse, animarse, acercarse mucho á uno, ir juntos, ponerse dos ó más juntos, apareados.

Topo. *v.* Apostar, poner la apuesta los qne juegan.--*s.* Apuesta.--Agarrarse como para luchar.—Meter cizaña, sembrar discordia. —Aparear, juntar hembras y machos para que crien.—Juntarse, unirse carnalmente.—*s.* Ayuntamiento carnal.

Topoc. *adj.* Cosa seca, como hoja de tabaco ú otra planta.—*v.* Romperse, quebrarse las hojas de tabaco, etc., por estar secas.

Topol. *v.* Desconvenir, discordar, no convenir entre sí dos ó más personas.—Turbarse, ofuscarse la imaginación, cuando se agolpan varias ideas.

Topong. *v.* Igualar, poner al igual con otra una persona ó cosa.—Ser igual una cosa á otra.—*adj.* Igual, de la misma naturaleza, cantidad ó calidad igual á la de otra cosa.

Topos. *v.* Quejarse, querellarse, acusar á á uno.—Pagar á uno la parte que tiene en alguna cosa, y quedarse con ella.—Perseverar, mantenerse constante en la prosecución de lo comenzado.

Topsop. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios el jugo ó sustancia de una cosa.

Toptop. *v.* Medir bien una cosa, de modo que no falte ni sobre.—Estar lo que se mide, cuenta ó pesa, justo, cabal.

Toquiab. *v.* Empujar la puerta, etc., al abrirla.

Tor-ag. *v.* Romperse, quebrarse una cosa.

Toris. *v.* Señalar, hacer señal en tierra.

Toro. *s.* Gota, partecilla de agua ú otro licor.—Gotera, continuación de gotas de agua que caen en lo interior de las casas, etc.—Hendidura por donde caen las gotas de agua.—*v.* Gotear, caer un líquido gota á gota.—Catud-an. *s. pl.* Goteras, continuación de gotas de agua que caen por las hendiduras de los techos.

Toró. *v.* Espantar á los puercos.

Toroay. *v.* Doler el vientre.—*s.* Dolor de vientre.

Toroc. *v.* Nacer, tener principio una cosa; salir ó principiar á salir las plantas.—Brotar ó tallecer las semillas por sí mismas, sin haber sido sembradas. Salir el vello, pelo ó pluma en el cuerpo del animal. Nanonoroc na an cacao. Ya nace ó brota el cacao.—Bajar, inclinar la cabeza.—Pinchar una cosa con pincho y sacarla del lugar donde está.—Hincar, clavar ó poner en tierra puntas, púas ò cosa aguda y punzante.

Torocbanua. *s.* Árbol ó planta que nace sin sembrarla.

Toroctoroc. *v.* Pintar, salpicar una cosa con pintas ó manchas pequeñas. *s.* Pinta, punto, mancha pequeña natural ó artificial. —Moho que cría alguna cosa con la humedad.—Enmohecerse, cubrirse de moho una cosa.—*s.* Yerba así llamada.

Torohoy. *adj.* Entonado, tieso, estirado.

Toroinan. *adj.* **(De toin).** Encargado, aquel á quien se encarga ó encomienda alguna cosa con frecuencia.

Toron. *v.* Aligerar, acelerar, aumentar la velocidad en el movimiento.—*adj.* Ligero, ágil, veloz.

Toron-an. *s.* **(De toon).** Doctrina, enseñanza que se da para instrucción de alguno.—Sitio ó lugar donde se enseña y y aprende.

Toronggun. *s.* Instrumento músico.

Torooc. *v.* Pararse, detenerse.

Tooorun. *adj.* **(De tuod).** Aquel á quien se da crédito en lo que dice.—Quien da crédito á lo que se le manda ó se le dice.

Toropong. *adj.* Cosa igual, de la misma naturaleza, cantidad ó calidad de otra.—*v.* Igualar, poner al igual con otra una persona ó cosa.—Estar, ser igual una cosa á otra.

Toros. *v.* Descolgar, bajar ó dejar caer poco á poco una cosa pendiente de cuerda ó cinta. Arriar, bajar las velas ó las banderas.—Aflojar, disminuir la presión ó tirantez.—Alargar, dar cuerda ó ir soltando poco á poco un cabo, maroma, etc., hasta que llegue á la medida necesaria.—Bajar, disminuir el precio ó valor de una cosa, dolor, enfermedad, etc.

Torosoc. *v.* Dar ó pegar á uno con los dedos, por desprecio.

Toros toros. *v. vid.* **Toros.**—Acometer de nuevo la misma enfermedad con frecuencia.

Torot. *v.* Espantar al puerco.

Torotocso. *v.* Abrir, ensanchar una cosa.

Torotot. *s.* Instrumento músico.—Tocar instrumento músico, particularmente los niños.

Toroy. *v.* Buscar, inquirir, hacer diligencias para hallar ó encontrar alguna cosa.

Torug. *v.* Dormir, estar en aquel reposo que consiste en la inacción ó suspensión de los sentidos y de todo movimiento voluntario.

Torugan. *v.* Quedarse como muerta la peonza, cuando está dando vueltas.—*s.* Hilo, chorro de agua ó cosa líquida.—*v.* Chorrear, caer ó salir un líquido lentamente.

Toruyao. *s.* Tiempo bonancible que suele reinar unos cuantos dias en el mar de Borongan por el mes de Enero.

Tosa. *s.* Cangrejo pequeño de mar así llamado.

Tosic. *v.* Picar, punzar, morder ó reñir las aves.

Toso. *adj.* Disimulado y ducho en hacer, hablar, preguntar ó averiguar una cosa.

Tosoc. *v.* Dar ó pegar con los dedos, por desprecio.—Hacer una cosa de mala gana, con repugnancia y fastidio.—*s.* Especie de aguja que llevan las mujeres en la cabeza por adorno.

Tosop. *v.* Chupar, sacar ó atraer con los labios el jugo ó la sustancia de una cosa.—Probar, gustar un poco de una cosa.

Tostos. *s.* Cigarro puro, rollo de hojas de tabaco, de diferentes tamaños, pero siempre manuables, que se fuma.—*v.* Hacer cigarro, doblar las hojas de tabaco para hacer cigarros.—Alargar, hacer alguna cosa más larga de lo que era; darle mayor extensión.

Totó. *v.* Atar, amarrar una cosa fuertemente.—Cortar las ramas de los árboles.—Cortar una cosa con las uñas.—Pellizcar, asir con los dedos pulgar é índice una pequeña porción de la piel y carne, apretándola de suerte que cause dolor.

Toto. *s.* Pollo pequeño.—*adj.* Nudo difícil de desatar.

Totob. *v.* Tapar, cubrir tinaja, caña, vasija, etc., con hojas ó ropa, sobreponiendo aquello con que se tapa, y amarrándolo á la boca ó cuello de la cosa tapada, por la parte de afuera.—*s.* Tapadera de hojas, etc.—Badana ó piel curtida que se pone en el bombo, tambor, etc.—*v.* Cubrir ó poner badana ó piel curtida en el bombo, etc.

Totoc. *v.* Mirar de hito en hito, fijar la vista en un objeto, sin distraerla á otra parte.—Panotoc. *s.* Mirada, acción de mirar.—Modo de mirar.

Totog. *v.* Apagar el tizón, dando con él en alguna parte, ó metiendo la punta en tierra.

Totol. *v.* Encontrar, hallar, dar con una cosa.

Totolo. *adj. num.* Tres.—*s.* Hacer tres partes un todo.

Totol-nan. *s* **(De tol-on).** Gargarta, tragadero, esófago, conducto que va desde la laringe ó tragadero al estómago, por el cual pasan los alimentos.

Totón. *v.* Hablar bien y sin mezcla de palabras extrañas.—*adj.* Palabra castiza, pura y sin mezcla de voces ni giros extraños.

Toton-an. *s.* **(C)** *vid.* Totol-nan.

Totóo. *adj.* Cosa cierta, verdadera.—*adv afirm.* Verdaderamente, ciertamente.

Totos. *v.* Mermar, disminuir, ir á menos una cosa.

Totot. *s.* Marisco así llamado.

Totoy. *s.* Palabra de respeto, que se emplea para nombrar á los mayores en edad.
Totud. *v.* Espabilar, despabilar, quitar la pavesa, ó la parte ya quemada del pábilo ó mecha á la luz artificial.—Quemar las puntas de palos ó cañas ó el pábilo que sobresale en las candelas nuevas.
Toyó. *v.* Enojarse, irritarse, enfadarse, incomodarse, poner mala cara.
Toyob. *s.* Especie de fístula, llaga pequeña y callosa, de muy malos resultados si no se cura pronto, sajándola.
Toyoc. *v.* Dar vueltas la peonza; dar vueltas al paraguas, etc.
Toyog. *v.* Dormir, descansar, durmiendo poco ò mucho tiempo.
Toyong. *v.* Añadir, aumentar ó echar agua en vaso, etc.
Toytoy. *s.* Especie de tinaja pequeña.

TU

Tuab. *v.* Pasar por debajo de alguna cosa.
Tuad. *v.* Inclinar una cosa.—Poner boca abajo alguna cosa.—Ponerse cabeza abajo y con las pies levantados, ó dar vuelta con el cuerpo.—Cabecear, hacer la embarcación un movimiento de proa á popa, bajando y subiendo alternativamente una y otra.—Moverse demasiado hacia adelante y hacia atrás una cosa, bajando y subiendo alternativamente.
Tu-ad. *v.* Inclinar ó echar el cuerpo hacia atrás.
Tuad tuad. *v.* Cabecear, moverse una cosa hacia adelante y hacia atrás, bajando y subiendo alternativamente.—Inclinar, volver boca abajo una vasija, etc., *vide.* Tuad.
Tual. *s.* Alzaprima, palanca, madero, etc., cuyo extremo se mete debajo de una cosa para realzarla, haciendo fuerza la gente en el extremo contrario.—*v.* Alzaprimar, levantar alguna cosa con la alzaprima.
Tual tual. *v.* Alzaprimar, levantar alguna cosa con la alzaprima.
Tuang. *v.* Echar agua á uno para que beba, ó para bañarle.—*adj.* Lo contrario ú opuesto á una cosa.—*v.* Balancear, columpiar, bambolearse una cosa.—Trastornar, perturbar el orden y concierto de las cosas.
Tuang tuang. *v.* Balancear, columpiar, bambolearse una cosa.
Tuao. *s.* Pájaro así llamado; canta mucho, y habla, si se le enseña. Alarido, grito lastimero en que se prorrumpe por algún dolor ó por otra causa.—*v.* Gritar, dar alaridos.
Tuas. *v.* Cabecear la embarcación.—Inclinarse una cosa, bajando y subiendo alternativamente, como romana, etc.—*adj.* Cosa inclinada hacia uno de sus extremos, como romana, etc.—*v.* Desgoznarse, desconcertarse.
Tuas tuas. *v.* Cabecear con frecuencia la embarcación.—Inclinarse una cosa hacia uno de sus extremos, bajando y subiendo alternativamente, como romana, platillos de la balanza, etc.
Tuay. *s.* Almeja así llamada; se come; críase en la mar y en los ríos cerca de la mar.—*v.* Doler mucho el vientre.—*s.* Dolor fuerte de vientre.
Tu-ay. *v.* Moverse el feto en el vientre, poco antes de nacer. Nacatolo lá tu-ay, ó nacatolo lá panu-ay an bata, ngan matauo. Tres veces se movió la criatura y nació.
Tuay tuay. *s.* Choquezuela, rótula, hueso que forma la parte anterior de la rodilla del hombre.
Tubá. *s.* Tuba, licor suave y algo viscoso, que por destilación se obtiene de la nipa, el coco ó el burí, y también de otras palmeras, cortando el extremo superior de la espata, antes de que se abran las flores.
Tuba. *s.* Arbusto así llamado; su fruta es venenosa y mata los peces.—*v.* Echar dicha fruta, machacada y mezclada con guindillas y arena, en el mar ó río, para envenenar y matar los peces.—Envenenar y matar los peces del modo dicho.
Tuba. *v.* Cortar del árbol el racimo de plátanos. Tutubaon mo iton hinug. Corta esos plátanos maduros.—Tinub-an. El árbol de donde se ha cortado el racimo de plátanos.
Tubábao. *s.* Isla así llamada, cerca de Orás—Sámar.
Tubac. *s.* Hormiga roja así llamada; su picadura duele mucho.
Tubacun. *adj.* Sitio ó cosa donde hay muchas hormigas llamadas *tubac.*
Tubad. *v.* Quitar la parte de encima de los árboles, después de la corteza.—Enseñar, instruir.—Inspirar.—Desbastar.
Tubag. *s.* Árbol así llamado.—*v.* Responder, contestar.—Tubag tubag. id.
Tubal. *v.* Zurrar, pegar, apalear, dar golpes con palo ú otra cosa semejante.
Tubang. *v.* Amparar, proteger, favorecer.
¡Tubañgan! ¡Tubañgan cunta! Tubañgan pá cunta! *interj.* ¡Ojalá! ¡Ojalá que!
Tubao. *v.* Hacer ó decir una cosa, no principiando por donde debía principiarse.

Tubas. *v.* Concluir, acabar de cosechar el palay.—*s.* Tiempo después de la cosecha del palay.—Rastrojo de sementera.

Tuba tuba. *s.* Arbusto así llamado.

Tubian. *v.* Conceder, otorgar una cosa.—Encomendar, entregarse en manos de uno y fiarse de su amparo.

Tubig. *s.* Agua, cuerpo compuesto de una parte de oxígeno y dos de hidrógeno; líquido trasparente, sin olor ni sabor, cuando no tiene aire; que refracta la luz, disuelve muchas sustancias, cristaliza por el frío, se evapora por el calor, y forma la lluvia, las fuentes, los ríos y los mares.—*v.* Echar, poner agua en alguna parte.

Tubigan. *adj.* Que tiene agua, charcos; acuoso, aguanoso.—*s.* Juego de niños.

Tubig bulauan. *s.* Oro falso.

Tubil. *v.* Tocar una cosa, para ver si está segura.

Tubil tubil. *v.* Tocar con frecuencia una cosa para ver si está segura.

Tubil tubil. *v.* Replicar, responder como repugnando lo que se manda.

Tubis. *v.* Socorrer, amparar; fortalecer, dar vigor y fuerza.

Tubli. *s.* Especie de enredadera así llamada; el zumo de su raiz, triturada, se usa para emborrachar y envenenar los peces.—Pagtubli ó panubli. *v.* Exprimir y echar dicho zumo en el agua para envenenar y matar los peces.

Tubo. *v.* Crecer, tomar aumento insensiblemente los cuerpos naturales.—Aumentar, acrecentar una cosa. Ganar en lo que se vende ó presta.—*s.* Ganancia de lo que se vende ó presta.—*s.* Caña de azúcar ó caña-dulce: planta gramínea; se cultiva en muchas partes; los tallos maduros tienen en su interior una sustancia esponjosa llena de zumo dulce, cuyo principal producto es el azúcar.

Tuboc. *v.* Alargar, aflojar, dar de sí lo que está tirante, como cuerda de guitarra, rienda del bocado de las caballerías, etc.

Tub oc. *v.* Oler, exhalar ó despedir olor alguna cosa.

Tuboc tuboc. *v.* Desencalcar, aflojar lo que estaba recalcado ó apretado.

Tubog. *s.* Árbol así llamado.

Tubol. *adj.* Estíptico, estreñido, que padece la enfermedad de no poder obrar y descargar el vientre.—*v.* Estipticar, astringir, estreñir, ponerse el vientre en disposición de no poder evacuarse.—*s.* El mismo excremento duro que se evacua con dificultad.

Tubong. *v.* Dar ó echar de comer á los animales.—Guardar y cuidar el animal de otro, según convenio.—*s.* Comida ó alimento que se da á los animales.

Tub-ongan. *adj.* Hoja grande y ancha del tabaco.

Tubo tubo. *s.* Hierba así llamada.—Púas que sobresalen en la cola del caimán.

Tubo tubo san isda. *s.* Agalla, órgano de la respiración, que tienen los peces en averturas naturales, á entrambos lados, en el arranque de la cabeza.

Tubong tubong ó tubong tubongan. *s.* Morcillo ó parte más carnosa del muslo.

Tubrag. *v.* Entremeter, meterse uno donde no le llaman, ó mezclarse en lo que no le toca, meter baza en la conversación de otros.

Tubtub. *s.* Conclusión, fin, término de una cosa.—*Prep.* que denota el punto, el tiempo ó lugar en que ha de empezar una cosa. Desde. Tubtub san tinicangan san calibutan. Desde el principio del mundo. Tubtub niyan. Desde ahora. Tubtub san acon pagcabata. Desde mi niñez. Tubtub dinhi. Desde aquí.—*Prep.* que sirve para expresar el término de una cosa. Hasta. Tican sa alinpoporo tubtub sa rapadapa. Desde la coronilla de la cabeza hasta la planta de los pies. ¿Diin tubtub? ¿Dónde llega? ¿Dónde llegó? ó ¿hasta dónde llega? Tubtub lá dinhi. Hasta aquí. Inabot aco tubtub ngada. Llegué hasta ahí.

Tubu. *adj.* Diligente, cuidadoso, ligero en el obrar.—*v.* Diligenciar, hacer diligencias ó poner los medios necesarios para conseguir alguna cosa.

Tubuc. *v.* Picar, punzar, herir de punta.—Dar estocada ó lanzada.—Pinchar con palo ú otra cosa en arena, etc., buscando huevos de tortuga ó de tabon.

Tubud. *v.* Manar, brotar ó salir agua de manantial.

Tubungan. *s.* Comedero, comedera, donde se echa la comida á las aves y otros animales.

Tuburan. *s.* Manantial, fuente, nacimiento de las aguas.

Tubus. *v.* Redimir, rescatar ó sacar de esclavitud al cautivo, mediante precio. Guintubus mo aco, Guinoo, san caoripon san yaua, ug an iguintubos mo sa acon mao an imo birilhon caopay nga dugo. Señor, me habeis redimido de la esclavitud del demonio, y el precio que por mí

habéis dado, es vuestra preciosísima sangre.

Tuca. *s.* Pico de ave.—*v.* Picar ó comer las aves.

Tucad. *s.* Cangrejo de río así llamado; se come.

Tucao. *s.* Enredadera espinosa así llamada.

Tucap. *v.* Ayudarse unos á otros.

Tucas. *v.* Huir, escaparse.

Tucbil. *v.* Dar de mano, dejar, abandonar una cosa.

Tucbol. *s.* **(C)** Palo ó caña, bastante larga, con un palito atravesado y amarrado en un extremo, con luz ó mecha, que usa el bisaya para coger de noche las gallinas. Se alza dicho palo, con la luz ó mecha encendida, hasta que llegue donde está la gallina, y ésta vuela ó se posa en el palito atravesado; y de este modo cogen las que están posadas en árboles ó en otra parte alta.—*v.* Coger las gallinas del modo dicho. Puntales ó quilos que se ponen á los extremos del caballete de un edificio para sostenerle.

Tucdag. *v.* Dar ó echar de comer á las aves. Tucdagui niyo an sarapati sin humay. Echad de comer palay á las palomas.

Tucdao. *v.* Levantarse, ponerse derecho ó de pié.

Tucdo. *v.* **(B)** Traer ó llevar una cosa pendiente de la cabeza y sobre las espaldas.—Alzar el brazo ó mano. **(C)** Tropezar, dar con la cabeza en alguna parte.

Tucduc. *v.* Clavar ó hincar en tierra pinchos, estaca ú otra cosa.

Tucgay. *s.* Carcoma, insecto que roe y taladra la madera, y la reduce á polvo.

Tuclang. *s.* Palo ó caña para abrir y levantar ó alzar ventana de nipa ó caña, cubierta de caja ú otra cosa, y apuntalarla con el mismo para que no se cierre.—Alzar, levantar, abrir y apuntalar dicha ventana, etc., con el mismo.

Tuclin. *v.* Ladear, inclinar una cosa.—Quitar la escalera de caña, etc., y arrimarla á alguna parte.

Tuclo. *v.* Coger, agarrar á uno fuertemente por el cuello.—Agarrar un arma por el mango ó puño.—Agarrar, coger á uno de la mano ó brazo.—Coger, asir, agarrar una cosa.

Tucud. *s.* Comprender, penetrar, entender una cosa.—Mirar, fijar la vista en una cosa.

Tucso ó hatucso. *v.* Despabilar, limpiar, matar, quitar la vida á uno; caer ó dar en manos de uno. Uli ca ná lá, cay bangin ca hatucso sinin camut co nga dao linti. Vuélvete, no sea que caigas en mis manos, que son como un rayo.

Tudling. *v.* Escardar, quitar ó arrancar las hierbas ó malezas de los sembrados, cuando están las plantas tiernas.

Tudlis. *v.* Sangrar, abrir la vena y dejar salir la sangre en la cantidad conveniente. —Sajar, hacer ó dar cortaduras en la carne.

Tudlo. *s.* Dedo; una de las cinco partes prolongadas en que terminan la mano y el pié del hombre y de algunos animales.—*v.* Señalar, indicar con los dedos de la mano.

Tudlo binocot. *s.* Plátano así llamado.

Tudloan. *adj.* Que tiene dedos.

Tudloc. *v.* Señalar, indicar con los dedos de la mano.

Tudlon dato. *s.* Plátano así llamado.—Almeja larga.

Tuga. *v.* Despedir ó salir lava de los volcanes al tiempo de la erupción.—*s.* Erupción de los volcanes, salida de la lava por la explosión de las materias inflamables.

Tug-ab. *v.* Eructar, regoldar, expeler con ruido, por la boca, el aire ú otros gases que están en la cavidad del estómago.

Tugac. *v.* Aflojar, disminuir la presión ó la tirantez. Faltar uno á su palabra.

Túgad. *v.* Desbullar, sacar de la ostra el animal.—*s.* Desbulla, despojo que queda de la ostra después de desbullada.

Tugahud. *v.* Zambullirse y llegar al fondo.

Tugalbong. *v.* Hacer ruido alguna cosa que cae de parte alta.—*s.* Ruido de una cosa que cae de parte alta.

Tug-an. *v.* Confesar, protestar, declarar, manifestar una cosa.

Tugantugan. *v.* Diferir, dilatar, retardar la ejecución de una cosa.

Tugao. *adj.* Agua pura, sin mezcla.

Tugaoc. *v.* Cantar el gallo.

Tugás. *s.* Parte dura, sólida y consistente de la buena madera, á excepción de la corteza y primera capa.—*adj.* Árbol ó madero duro, consistente y de buena madera.—Cosa dura, inflexible, como bejuco fuerte, ropa con mucho almidón, etc.—Hombre fornido y fuerte.

Tugbang. *v.* Presentarse; levantarse y ponerse en presencia de uno.

Tugbo. *v.* Pelusa, flor, espiga del tigbao, puti, cogon, caña-dulce, etc.—Panugbo. *v.* Florecer, espigar ó echar espigas lo dicho.

Tugboc. *v.* Picar, pinchar, punzar, herir con cosa punzante.

Tugbol. *s.* Puntal que ponen sobre la viga del edificio para sostener el caballete.—*v.* Coger de noche las gallinas con caña ó palo, al cual va amarrada una luz.

Tugbong. *s.* Puntal que ponen desde la viga al caballete del edificio.—*v.* Bajar de los montes ó del interior á la playa ó al pueblo. Anudar, hacer uno ó más nudos.

Tugbongan. *s.* Figura de mano, de madera, con cinco dientes en forma de dedos, que se coloca en un madero hincado en tierra. Camino ó vereda que va á dar al pueblo.—Pasaje donde se reunen ó paran los que bajan de los montes ó del interior á la playa ó al pueblo.

Tugbos. *v.* Levantarse, ponerse derecho ó de pié.

Tugcad ó tudcad. *adj.* Íntimo, interior ó interno, profundo. Sa tugcad sa casing-casing. De lo íntimo del corazón.

Tugcad. *v.* Sondar, sondear, echar la plomada al mar, etc., para averiguar la profundidad que allí tiene el agua; medir lo que hay de hondo ó fondo, llegar con la sonda, sondalesa, tiquín ó palo al fondo. —*s.* Profundidad, fondo de mar, río, etc. —*v.* Comprender, entender, alcanzar, penetrar.

Tugcang. *s.* Púa larga.—*v.* Empujar, impeler, dar empuje á una cosa.

Tugda. *v.* Ensanchar más una cosa por abajo que por arriba. Coger, ir á coger la caña que llaman tigbao.

Tugda. *v.* Adestrar, adiestrar, enseñar, instruir, hacer diestro á uno.—Escarmentar, corregir á uno para que se enmiende.

Tugdang. *v.* Sumirse, sumergirse, irse á fondo una cosa.

Tugdon. *v.* Volar, suspender una cosa en el aire.

Tugha. *v.* Usar una cosa por primera vez.

Tugmad. *v.* Hincar, clavar en tierra alguna cosa.—Sondar, sondear, penetrar, llegar á lo profundo. Caer una cosa en el agua.—Meter, echar en agua alguna cosa.

Tugmao. *v.* Sumir, meter en un líquido alguna cosa.

Tugmud ó tucmud. *v.* Dar de cabeza; dar de hocicos, dar con la cara, ó caer dando con ella en una parte.

Tugnad. *v.* Sondar, sondear, echar la plomada para saber la profundidad que hay. —Medir una cosa desde arriba para saber la altura ó profundidad que tiene.—*s.* Sonda, sondalesa, escandallo ó plomada con que se sondea y mide la profundidad ó fondo de una cosa.

Tugnao. *adj.* Cosa fría.—Cosa fresca, moderadamente fría.—*s.* Frío, diminución del calor en los cuerpos.—Fresco, frío moderado.—*v.* Hacer frío.—Poner á enfriar una cosa.—Hacer fresco.

Tugnob. *v.* Poner en agua la ropa antes de lavarla.—Meter el remo en el agua para remar.

Tugsad. *s.* Arpón con astil de madera, bejuco ó caña.—*v.* Herir con el mismo.

Tugsub. *v.* Aherrumbrar, cubrirse de herrumbre.

Tug-uac. *s.* Brujo, hechichero, fantasma.

Tuguao. *s.* Pájaro así llamado.

Tug-uay. *v.* Llevar al animal del ramal. —Dirigir, encaminar, guiar enseñando el camino.

Tuguian. *v.* Conceder, dar, otorgar, hacer merced y gracia de una cosa.—Encomendar, encargar á uno una cosa.

Tugul. *v.* Tener, tomar ó coger una cosa con la mano.

Tug-uoy. *v.* Remojar, poner en remojo una cosa.

Tuha. *v.* Crear, criar, producir algo de la nada; dar ser á lo que antes no lo tenía lo cual es propio de Dios sólo.—Hacer, fabricar, formar una cosa, dándole la figura, norma y traza que debe tener.—Inventar una cosa nueva, ó no conocida

Tuhac. *v.* Asustar, espantar, sorprender dar susto á uno.—Morder el perro cuando uno pasa cerca de él y se espanta.

Tuhang. *s.* Cabezón de camisa, abertura de cualquier ropaje, para poder sacar la cabeza.—Escotadura, escote, corte ó abertura en la ropa por la parte del pecho

Tuhas. *adj.* Libre, exento, dispensado.—Dispensar, eximir, libertar, poner en libertad.

Tuhay. *v.* Arreglar, componer, ordenar concertar.

Tuhid. *v.* Arreglar, componer, concertar hacer las paces.

Tuhil. *v.* Tocar ó dar á uno con el pié mano, etc., para despertarle, avisarle, etc —Apartar, separar una cosa con el pié bastón, etc.

Tuhilasan ó tinuhilasan. *adj.* Cosa con lentejuelas y adornos, como carmen, escapulario, etc.

Tuhilon. *s.* Caracol de mar así llamado se come.

Tuhub. *s.* Hoyo, agujero.—*v.* Hacer hoy

ó agujero.—Agujerear las orejas, narices, la fruta del coco, etc.

Tuhud. *s*. Rodilla, parte prominente de la articulación del muslo con la pierna.

Tuig. *s*. Año, tiempo, estación, época.—Oportunidad, ocasión ó coyuntura de hacer algo.—*v*. Llegar, venir su tiempo á uno ó á alguna cosa. Satuig nğa usa cayocut. En el año mil. ¿Pipira ná ca tuig en edad mo? Cuántos años tienes? Tuig ná niyan sin pagtanum san humay. Ya es época de plantar el palay. Di pá tuig sin pag guican. No es tiempo aún de salir. ¿Ano nğani, tuig ná ipanğatorog niyan? ¿Qué, es ahora tiempo de dormir? —Catuigan. *v*. Cumplir con la confesión anual, ó confesar en la santa cuaresma. —Panoigun. *s*. Tiempo. Cún inmabut ná an panuigun. Cuando llegó ya el tiempo.—Panuig. *s*. Esperar ó escoger el tiempo ú ocasión oportuna.

Tuis. *v*. Quebrarse palo, hueso, etc.

Tulab tucab. *v*. Menearse, moverse una cosa.

Tulac. *v*. Escampar, cesar de llover. Patulaca ta anay an uran, nğan san-o quitá guican. Dejemos que escampe antes, y luego partiremos. Patulacun tá anay, nğan san-o quitá magsacay. Esperemos que escampe, y luego nos embarcaremos.—Empujar, impeler, hacer fuerza para mover á una persona ó cosa.

Tul-an. *s*. Hueso, cada una de las partes sólidas y más duras del cuerpo del animal.

Tul-an sin bao. *s*. Árbol así llamado.

Tul-an sin manuc ó tul-an manuc. *s*. Árbol así llamado; sus hojas tienen pintas blancas.

Tul-anan. *s*. Árbol así llamado.—*adj*. Huesudo, que tiene hueso.

Tulang. *v*. Empujar, impeler, hacer esfuerzo para mover á una persona ó cosa. —Dar empellones.

Tulang tugang. *v*. Diferir, dilatar, retardar ó suspender la ejecución de una cosa.

Tulapus. *v*. Enfadarse, incomodarse, irritarse contra uno.—*adj*. Huérfano de padre y madre.

Tulasoc. *s*. Palo ó caña que ponen atravesada de lado á lado en el techo de nipa, cerca del caballete, atando á los dos extremos de dicho palo la amarradura, que pasa por encima del caballete para asegurarle. Palo de embarcación. *vide*. Toladoc.—Cañas de cerca ó corral.

Tulaua ó hatulaua. *v*. Quedar uno burlado ó defraudado.

Tuláy. *s*. Puente, fábrica de piedra, ladrillos, hierro, harigues, cañas, etc., que se construye y forma sobre los ríos, fosos y otros sitios para poderlos pasar.—*v*. Construir, formar ó hacer puente.—Panuláy. Pasar por puente.

Tuliac. *v*. Hurgar con alfiler, palito, etc.

Tulib. *v*. Huir, escapar, salirse los peces de la red ó del corral.

Tulibao. *s*. Carrizo así llamado.

Tul-id. *adj*. Cosa derecha, recta, justa, exacta, cabal, adecuada.—*v*. Enderezar; enseñar, instruir, doctrinar.—*s*. Enseñanza, doctrina, instrucción.

Tulidong. *v*. Enseñar, instruir, manifestar, mostrar, indicar una cosa, como el camino, calle, etc. Pagtulidonğan mo aco, cún ano an pamomolonğan co sa capitán. Enséñame, qué he de decir al capitán. Pagtulidonğan mo aco san dalan. Enséñame el camino.

Tulihag. *v*. Ayudar, auxiliar, amparar á uno.

Tulihao. *s*. Oropéndola. *vide*. Bidiarao. En otros pueblos dicen *culibao*.

Tulin. *v*. Llevar buena salida la embarcación.—Andar, volar, moverse con ligereza. Matulin nğa sacayán. Embarcación ligera.

Tulin. *v*. Descender, proceder por natural propagación de un mismo principio ó persona común, que es la cabeza de la familia.

Tulisan. *s*. Ladrón, que hurta ó roba en compañía de otros.—Salteador, que saltea y roba en los despoblados ó caminos.—Pirata, que anda robando por el mar, lagunas, etc.

Tuluran. *s*. Plato hondo y basto.

Tuman. *v*. Cumplir, ejecutar, llevar á efecto una cosa.—Cumplirse, verificarse, realizarse una cosa.—Ser, estar una cosa justa, completa, perfecta.—Cumplimentar, poner en ejecución los despachos ú órdenes superiores.—*adj*. Cosa completa, justa, exacta, perfecta. Natuman co an imo sugo. He cumplido tu mandato. Guintuman co an penitencia. He cumplido la penitencia. Uaray aco pacatuman san acon saad. No he podido cumplir mi promesa. Diri aco macacatuman san imo sugo. No podré cumplir tu mandato. Igbalic ini, cún may ná pagtuman. Obedecida ésta, vuélvase.—Natumanan ca dao. Te ha sucedido como pensabas, ó te ha sucedido como no pensabas, (según el caso). Natumanan aco. Se han cumplido mis deseos.

Tumarindasay. *v.* Resbalar, escurrirse ó deslizarse una cosa; irse los piés.

Tumay. *v.* Aflojar, disminuir la enfermedad, dolor, etc.

Tumbaga. *s.* Cobre, metal de color rojo pardo, brillante, maleable, dúctil, el más tenaz, después del hierro; más duro que el oro y la plata, á los cuales comunica consistencia en la moneda y otras aleaciones.

Tumbanan. (Así escriben muchos hoy dia, en vez de **tun-bana).** *s.* **(De tonob).** Pedestal, peana, tarima.—Suela del calzado, que toca al suelo.

Tumbas. *v.* Equivaler, ser igual una cosa á otra, en la estimación ó valor.

Tuminongnong. *adj.* Natural, nativo, oriundo, originario de un pueblo ó nación.

Tumurutdo. *s.* Dedo índice, el segundo de la mano, que regularmente sirve para señalar, extendiéndolo hacia la parte que se quiere indicar.

Tuna. *s.* Tierra.—Planeta que habitamos. Parte superficial de este mismo globo, no ocupada por el mar.—Materia inorgánica, desmenuzable, de que principalmente se compone el suelo natural.—Suelo, superficie de la tierra.—Cualquiera extensión de terreno dedicado á labor ó cultivo, ó propio para tal uso.—Terreno; sitio ó espacio de tierra.—Patria ó país natal.—*v.* Hacerse ó convertirse una cosa en tierra.

Tuná. *v.* Comenzar una cosa y no concluirla.—*adj.* Cosa comenzada y no concluida, como obra, palabra ó conversación, etc. Principiar, comenzar.

Tunan-un. *adj.* Terrestre, terreno, terrenal.

Túnao. *v.* Derretir, liquidar, disolver, por medio del calor, una cosa sólida, congelada ó pastosa.—*adj.* Cosa derretida.—Cosa que se pasa, como papel, etc.

Tunao. *v.* Labrar ó acepillar madera, disminuyéndola hacia la parte señalada.

Tunao. *s.* Anillo de latón ú otra cosa, que se pone en la lanza.—*v.* Poner dicho anillo.

Tunay. *v.* Comprar uno lo que otro ha robado.

Tuncas. *v.* Empinar el vaso, jarro, etc., bebiendo.

Tuncay. *adj.* Cosa somera, que penetra poco, ó que apenas está metida.

Tundag. *v.* Seguir, ir después ó detrás de uno.

Tunḡa. *v.* Hartarse, estar lleno. Tinmunḡa ná an tiyan. Está ya llena la barriga.—Hartar, saciar y satisfacerse de bebida ó de comida. Guintung-han aco nira sin tuba. Me han hartado de tuba.—Convidar á beber. Guintunḡahan aco nira. Me convidaron á beber.

Tunḡa. *s.* Mitad, medio, cada una de las dos partes iguales en que se divide un todo, en algunas cosas.—*v.* Dividir ó partir una cosa por mitad, ó en dos partes. Tunḡa sin baquid. Medio caván. Tunḡa lá sin tadiao. Media tinaja. Usa ca dupa nḡa sin tunḡa. Braza y media.

Tungad. *v.* Sondar, sondear con palo, bastón, caña, etc.

Tungcab. *v.* Prender, encender una cosa con otra, un tabaco con otro, etc.

Tungcab. *v.* Sobresalir mucho la barba ó parte de la cara que está debajo de la boca.

Tung-ag. *v.* Separar lo que se corta.

Tunḡal. *v.* Avaluar, valorar, señalar á una cosa el valor correspondiente á su estimación; ponerle precio.

Tungao. *s.* Arador, insecto muy pequeño y casi redondo, que tiene ocho patas, y en la boca un aguijón, con el cual pica.

Tungasun. *adj.* Monte ó cuesta que hay que subir.

Tunḡay tunḡay. *v.* Mover, menear cosa que está clavada ó agarrada á alguna parte.

Tunḡay tunḡay. *v.* Encumbrarse, subir á la cumbre.

Tunḡayud. *s.* Rama ó tronco principal de la planta.—Raiz, principio de donde procede una cosa.

Tungbalay ó tumbalay. *v.* **(De balay)** Parar, hospedarse en casa de otro.—Ir á casa de uno para visitarle, etc.

Tungbalayun. *adj.* Animal que toma querencia al lugar en donde ordinariamente está, y no acomete ni hace frente á otro animal fuera de dicho lugar ó sitios.

Tungbao. *v.* Poner, colocar una cosa sobre otra.

Tungcay. *s* Penacho, copete de plumas que tienen algunas aves sobre la cabeza.—*v.* Hacer ó poner una cosa en forma de copete.

Tungcayan. *adj.* Copetudo, que tiene copete.—*s.* Penacho, copete de plumas que tienen algunas aves sobre la cabeza.

Tungcayas. *v.* Llevar algo sobre la cabeza.—Llevar el viento alguna cosa

Tunḡud. *v.* Pertenecer, tocar á uno alguna cosa, ser suya ó de su propiedad, serle debida.—Ser del cargo, ministerio ú obligación de uno.—Referirse ó hacer relación una cosa á otra, ó ser parte integrante de ella.—*s.* Pertenencia, acción ó derecho que uno tiene á la propiedad de

una cosa.—Espacio ó término que toca á uno por jurisdicción ó propiedad de una cosa.—Cosa accesoria ó consiguiente á la principal, que entra con ella en la propiedad.—*adj.* Cosa perteneciente, referente, que pertenece ó se refiere á uno.—*v.* Ofrecer, presentar y dar voluntariamente una cosa; ofrecer dones ú ofrendas á los santos.—Dedicar ó consagrar á Dios ó á un santo la obra buena que se hace; un objeto piadoso ó símbolo de gratitud, y también el daño que se recibe ó padece, sufriendo resignadamente, como en descuento de culpas cometidas y testimonio de amor y respeto á la Divinidad.--Dar una limosna, dedicándola á Dios, en la misa ó en otras funciones eclesiásticas.—Elegir á una persona, ó concederle algún empleo ó cargo. Ini natutung̃ud can Juan. Esto pertenece á Juan. Ansia ini an imo tung̃ud. Esta es tu pertenencia. Ini itutung̃ud co sa imo. Esto te daré. Icao, Guinoo, maoy pinahanungdan namon sinin mg̃a pag ampo. Á vos, Señor, os ofrecemos estas oraciones.

Tung̃ud. *prep.* que sirve para significar la razón ó motivo que se tiene para hacer una cosa. Por, porque. Tung̃ud siton. Por eso. Tung̃ud cay usa aco ng̃a tauo ng̃a macalolooy. Porque soy un hombre pobre. Uaray co siya pagdabala tung̃ud sa imo. No le zurré por tí, por miramiento á tí.

Tung̃ur san gauay. *s.* Punta ó parte inferior de la raiz gauay.

Tuod. *v.* Creer, tener por cierto lo que otro dice.—Ser cierta ó verdadera una cosa.—Testificar, dar testimonio de una cosa. Pagmatuod ca dacon. Cree en lo que digo. Matuod an iya mg̃a polong. Son ciertas sus palabras. Nagmamatuod aco siton. Yo creo ó tengo eso por cierto. Diri siya natuod san acon sagdon. No cree él en mi consejo.

Tupac. *s.* **(B)** Aleta de pez.

Tupas. *v.* Limpiar toda clase de árboles ó maderos, quitando la primera capa, y dejándole sólo la parte dura y fuerte. *Hist.* Nombre del *dato* ó reyezuelo reinante por la parte de Cebú cuando llegaron los españoles.

Tupay. *v.* Estremecerse, conmoverse; tener miedo, atemorizarse.

Tupra. *v.* Echar, arrojar lo que se tiene en la boca.—Mojar, humedecer el lápiz, etc., con la punta de la lengua.

Tuquib. *v.* Comprender, entender, alcanzar, penetrar.

Turá. *s.* Sobra, lo que queda de la comida al levantar la mesa.—Lo que sobra ó queda de otras cosas.—*v.* Sobrar, quedar parte de una cosa.—*s.* Polución.—*v.* Tener polución.

Turab. *v.* Hablar por hablar, sin sustancia ó sin venir al caso.

Turaban. *adj.* Hablador, que habla mucho, y sin sustancia.

Turao. *v.* Desesperar, desconfiar, perder la esperanza.

Turauig. *s.* Hilo ó chorro de agua ó cosa líquida.—*v.* Chorrear, caer ó salir un líquido lentamente.

Turas. *adj.* Cosa áspera, desapacible al gusto—*v.* Ser una cosa áspera ó desapacible al gusto.—*s.* Pez así llamado.

Turas. Picazón, desazón y molestia que causa una cosa que pica en una parte del cuerpo.—*v.* Picar, causar ó producir escozor ó comezón en alguna parte del cuerpo.

Turatud. *adj.* Desmedrado, descaecido, que va á menos.

Turay. *s.* Especie de cuentas.—*v.* Llevarlas puestas al cuello. Entrar el pez en el garlito, de donde no puede salir. Quedar fija ó derecha la lanza, flecha, etc., donde se clava. *s.* Pez de mar; tiene verde el lomo; se come.

Turay-o. *v.* Encaminar, enseñar el camino, poner en camino.

Turi. *v.* Circuncidar, cortar circularmente una porción del prepucio para que pueda descubrirse el balano.

Turibas. *v.* Cortar oblicuamente alguna cosa.—Descaminarse, apartarse uno del camino que debe seguir.

Turiig. *v.* Chillar, dar chillidos.

Turin. *v.* Encomendar, encargar á uno alguna cosa. Aco an tinurinan nira. Yo soy el encargado de ellos.

Turing̃an. *s.* Pez de mar; es negro y tiene el vientre amarillo; se come.

Turisoc. *v.* Dar de punta con los dedos.

Turumanun. *adj.* Aquello que debe ó ha de cumplirse, hacerse ó ejecutarse.

Turun-anan. *s.* **(De tuna).** Sólido, tierra.

Turunban ó turunbanan. *s.* **(De tonob).** Tarima, escabel, peana.

Turang̃ao. *s.* Pez de agua dulce así llamado; se come.

Turus. *v.* Estrujar, apretar ó matar los piojos entre las uñas.

Tusac. *s.* Pico de ave.—*v.* Picar, punzar ó morder las aves.

Tutdo. *v.* Enseñar, instruir, doctrinar.—*s.* Doctrina, enseñanza, instrucción.—Ca-

tutdoanan. *s. pl.* Doctrinas, enseñanzas, instrucciones.

Tuto. *s.* Empeine, parte inferior del vientre, entre las ingles.—Vacío, ijada, cualquiera de las dos cavidades que hay entre las costillas falsas y el vientre inferior del cuerpo animal.

Tutugpahan. *adj.* Locuaz, hablador, que habla mucho.

Tutum. *v.* Emplastar, poner emplastos.

Tuya. *s.* Gigante, que excede mucho en estatura á los demás.

Tuy-ac. *v.* Dar ó pegar los animales con los pies delanteros. Dar puntapiés.

Tuyang. *v.* Conceder, dar, otorgar, dispensar, consentir, permitir una cosa ó condescender con que se haga.

Tuyangco. *v.* Cabecear, dar cabezadas ó inclinar la cabeza, cuando uno se va durmiendo.

Tuyao. *adj.* Loco, que ha perdido la razón.—De poco juicio, disparatado é imprudente.—Rabioso, que padece rabia.—*v.* Enloquecer, volverse loco, perder el juicio.—Rabiar, padecer, tener el mal de rabia.

Tuyaon. *adj.* Presuroso, ansioso.

Tuyg. *s.* Menstruo. sangre que todos los meses evacuan naturalmente las mujeres y las hembras de ciertos animales.

Tuyhacao. *v.* Levantarse, incorporarse el que está echado ó sentado.—Levantar la cabeza, alargar el cuello.—Doblarse de espaldas.—Ponerse tieso ó erguido por el dolor ú otra causa.—Subir y bajar las olas.

Tuyhad. *v.* Enderezar, poner derecha una cosa.—Extender, alargar una cosa.

Tuyhanĝa. *v.* Subir y bajar las olas.

Tuyo. *s.* Objeto, fin, intento, mira, propósito, designio, intención.—*v.* Intentar, pretender, determinar, tomar uno alguna resolución, hacer alguna cosa de propósito, resolverse á hacer algo.

Tuyob. *s.* Dolor de muelas ó de dientes.—*v.* Doler las muelas ó dientes.

Tuyom. *s.* Humor negro del calamar, con el que enturbia el agua, cuando le persiguen.

U

UA

¡Uá! ¡Só! Voz que se emplea para hacer parar á los carabaos ú otros animales.

Uá uá. *vid.* **¡Uá!**

Uaáy. *v.* Levantar el brazo para pegar ó dar golpe. Nauaáy siya sin pagdabal sa acon. Levantó él el brazo para pegarme.

Uác ó uac. *s.* Cuervo, ave carnívora de tamaño mayor que la paloma, todo de color negro pardo con visos pavonados.

Uacat. *s.* Raiz del árbol *bachao.*—Raiz de árbol.

Uacatan. *adj.* Que tiene raices. Uacatan nĝa cahuy. Árbol con raices.

Uacay. *v.* Destrozar, desbaratar, deshacer ó arruinar una cosa.—*s.* Planta así llamada.

Uacli. *v.* Echar á las espaldas las cuentas, etc., que se llevan pendientes del cuello.—Echar hacia atrás la puerta para abrirla.—Abrir el pabellón ó mosquitero.

Uaclit. *v.* Arrojar; echar para atrás ó hacia las espaldas alguna cosa.

Uác uác. *s.* Lechuza, ave nocturna.—Fantasma imaginario para infundir miedo á los niños.—Voz para llamar al fantasma ó brujo; dicen los bisayas que el brujo responde de la misma manera.—*v.* Cantar las aves nocturnas.

Uadas. *v.* Levantar el brazo y moverle.—Dar á uno alguna cosa.

Uád-uád. *v.* Disminuir, minorar, reducir á menos una cosa.

Uagas. *adj.* Oro puro en polvo.

Uág uác. *v.* Derramar, verter líquido.

Uagsac. *v.* Caerse, desparramarse, esparcirse lo que se lleva envuelto en pañuelo ú otra cosa.

Uaha. *v.* Limpiar, quitar la maleza ó suciedad.

Uahad. *s.* Parte, partición.—*v.* Partir, dar, repartir.

Uahi. *v.* Virar, cambiar de rumbo la embarcación.—Echar hacia un lado una cosa que está en tierra, como madero, harigue, etc.

Uahig. *v.* Distribuir, repartir, dividir una cosa entre varios. Guinuahig co an acon ihinatag sa ira san tagsa tagsa. He distribuido á cada uno lo que les di.

Uahing. *v.* Distribuir, dividir.—Desviar, apartar, separar.—*s.* Anillo de lanza.—*v.* Poner ó colocar dicho anillo.

Uahit. *v.* Apartar, separar, echar para un lado alguna cosa.

Uait. *adj.* Labio inferior.—*s.* Extremidades de los labios.
Uait sin anay n̈ga gauay. *m. adv.* Gauay comido del anay.
Uala. *adj.* Izquierdo, izquierda, como mano izquierda, pié izquierdo, lado izquierdo, etc.—Izquierdo, zurdo.—Pauala. *v.* Ir, echar ó dirigirse hacia la izquierda.
Ualag. *v.* Disiparse, desvanecerse.
Uál uál. *v.* Sacar la lengua como el perro.—Salirse el genital de los brutos, etc.
Uala uala. *v.* Bracear, mover, menear los brazos.—Manotear ó mover las manos, accionar.—Mover y cambiar de una mano á otra la bandera, espada, etc.
Ualag ualag. *v.* Disiparse, desvanecerse. Ualag ualag ná an dampug. Disípanse ya las nubes.
Ualas. *v.* Despreciar, desairar, faltar al respeto.
Ualás. *adj.* Diestro, hábil, experto, práctico, experimentado.—*v.* Adiestrarse.
Ualat. *v.* Tirar, arrojar.
Ualay. *v.* Partir ó dar una cosa. Ualaye aco. Dame.
Ual-hun. *adj.* Izquierdo, zurdo.
Uale. *v.* Predicar, aconsejar, amonestar. —*s.* Plática, sermón; consejo, amonestación.
Ualí. *v.* Luchar á brazo partido; luchar, agarrando uno por la cintura á su contrario, y éste agarra por el pescuezo y sobaco con una mano, y con la otra por el codo al primero.
Uali uaqui. *v.* Decir que no, moviendo el cuerpo y la cabeza.
Ualis. *v.* Arregazar la saya, etc.; echarla hacia atrás. Di mo ualisun an bado sa tinhan.—No eches la camisa hacia las espaldas.
Ualo. *adj.* Ocho.—Icaualó. *adj.* Octavo.—Caualóan. *adj.* Ochenta.
Ualog. *s.* Valle.—*fig.* Mundo.
Ualot-uan̈got. *v.* Mover, menear el perro ú otro animal la cabeza, cuando muerde ó come alguna cosa.
Uanay. *adj.* Cosa larga. Uanay n̈ga pisi. Cordel largo. Uanay n̈ga salsalun. Arma larga.
Uanda. *v.* Partir, dividir, separar.
Uan̈got uan̈got. *v.* Zarandar, zarandear, mover una cosa con prisa y ligereza; menear el perro ú otro animal la cabeza ó la presa que tiene en la boca.
Uangsi. *v.* Abrir los labios y descubrir los dientes.—*adj.* Boquiabierto, que tiene la boca abierta.
Uán-uán. *v.* Quitar, separar la tierra, maleza ó suciedad.
Uang-uang. *s.* Abertura, dimensiones de herida, etc.—*v.* Ensancharse, aumentarse, dilatarse herida ú otra cosa.
Uan̈gi. Uan̈gi uan̈gi. *v.* Mover, menear una cosa para sacarla con facilidad.
Uan̈gug. *v.* Herir el puerco con los colmillos.
Uaóg. *v.* Desaparecer, perderse una cosa, caerse. Nauaóg an acon salapi didto sa dalan. Se ha caido ó perdido mi dinero en el camino.
Uará. *vid.* Uaray.
Uára. *v.* Desaparecer, perderse una cosa. —Perdonar, remitir la deuda, injuria ú otra cosa. Nauára an acon calo. Se ha perdido mi sombrero. Nauád-an aco sin usa ca salapi. Se me han perdido cuatro reales. Paguád-un mo an amon n̈ga sala. Perdona nuestros pecados.
Uarac. *v.* Desparramar, esparcirse, extenderse alguna cosa.
Uaráy. *v.* No haber, no tener, carecer de alguna cosa.—*s.* Nada, el no ser, ó la carencia absoluta de todo ser.—Ninguna cosa. Uaráy ná alacsio. Ya no hay vino. Uaráy cami raysang n̈ga iguinpapalit. No tenemos clavos que vender.
Uaray n̈garan. *s.* Dedo anular, el cuarto de la mano.
Uaray sabut. *m. adv.* Á ciegas, sin conocimiento, sin reflexión.
Uaring. *v.* Virar, cambiar de rumbo la embarcación.—Desviar, apartar, separar una cosa del lugar donde está; echarla hacia un lado.
Uarong. *v.* Desviar, apartar, separar una cosa del lugar donde está; echarla hacia un lado.
Uasa. Uasa-uasa. *adj.* Bullicioso, inquieto.
Uasay. *s.* Hacha, instrumento de hierro, que en la parte inferior tiene el corte, y en la superior una punta en forma de espigón, que se mete en el agujero del mango de madera.—*v.* Labrar ó trabajar con dicha hacha.
Uasdac. *v.* Desparramar, esparcirse, extenderse alguna cosa. Nahauasdac an cuarta n̈ga pinopotos co san acon bado. Se han esparcido las monedas que llevaba yo envueltas en mi camisa.
Uasdac. *v.* Poner, colocar. Iuasdac mo iton dida. Coloca eso ahí.
Uasig. *v.* Discernir, distinguir una cosa de otra.—Escoger.

Uasog. *v.* Empujar, impeler, hacer esfuerzo para mover á una persona ó cosa.
Uás-uás. *v.* Descubrirse, destaparse; bajar los pantalones, etc.
Uát-uát. *v.* Escarbar, hurgar, menear ó remover una cosa.—Sacar espina, quitando el pellejo ó carne de los lados.—Quitar la tierra de los lados para sacar las raices comestibles.—Reventar, abrirse grano ó apostema.
Uatang. *v.* Medir un terreno con cordel ó cosa semejante.—*s.* Medida.
Uati. *s.* Lombriz de tierra.—Paguati. *v.* Coger dicha lombriz. An uati naiilarum san tuna. La lombriz está debajo de la tierra. Naguauati sira. Están cogiendo lombrices.
Uatid. *v.* Arrastrar el vestido.
Uating. *v.* Pasar una cosa raspando ó rasguñando alguna parte.
Uauot. *v.* Enseñar, instruir.—Aprender.—*s.* Aprendiz.—Novel, principiante, que aprende algún arte ú oficio.
Uay ú óuay. Bejuco, planta que crece recostándose sobre los árboles y otros cuerpos vecinos; se hace muy largo, y tiene tallo nudoso como la caña, sirve para toda clase de ligaduras, para jarcia de ciertas embarcaciones y para otros infinitos usos.
Uá-y. Síncope de *uaray*.
Uaydong. *v.* Aconsejar, dar consejo, exhortar.
Uáy-uáy. *s.* Acequia ó arroyo que sale de río.

UB

Uba. *v.* Castigar, azotar. Guinuba an lauas niya sin hampac. Azotáronle cruelmente.
Ubas. *v.* Pecar muchos con una mujer.—*s.* Poliandria.
Ubat. *s.* Medicina que hacen los bisayas de zumo de naraja y otras frutas, y con ella untan las llagas para que se sequen y sanen. *v.* Untar con dicha medicina.
Ubi. *s.* Raiz así llamada; se come.—Pangubi. *v.* Coger ó sacar dicha raiz.
Ubul. *v.* Temer, recelarse.

UC

Ucacan. *adj.* Cuellicorto, que tiene corto el cuello.
Ucao. *v.* Escasear, escatimar, cercenar, disminuir.
Ucas. *v.* Acabar, concluir de trabajar.
Ucdoc. *v.* Hincar, clavar. Iucdoc mo an bangcao. Clava la lanza.
Udpang. *s.* Crustáceo así llamado; se come.
Udpung. *adj.* Rudo, torpe, tardo en comprender.—*v.* Retardar, dificultar, entorpecerse, estar indeciso sin saber qué hacer.

UG

Ug. *conj. copulat.* Y. Lalaqui ug babaye. Hombre y mujer. Lauas ug calag. Cuerpo y alma. Nahagugma aco sa Dios ug sa guihapon higugmaon co siya. Amo á Dios, y siempre le amaré.
Ugá. *part.* Se usa siempre precedida de la partícula *cay*; su significión es afirmativa ó negativa, según el asunto que se trate. ¿Ano in cauaray ca buhat siton?—Cay ugá.—¿Por qué no has hecho éso?—Porque no. ¿Cayano binuhat mo iton?—Cay ugá. ¿Por qué has hecho éso?—Porque sí.
Ugabang. *s.* Planta así llamada; se usa como verdura.
Ugac. *v.* Llorar como quejándose.
Ugad. *v.* Acabar, concluir una cosa. Uugarum co ini. Concluiré esto.—Hacer uso de todos los instrumentos ó cosas dedicadas á un fin. Uugaron co an liñganay san pagrepique. Repicaré con todas las campanas.—Ensancharse, dilatarse.
Ugahayan. *s.* Árbol grande así llamado.
Ugañgan. *s.* Suegro, suegra.
Uganot. *adj.* Cosa correosa, como nervio, cuero húmedo, etc.—*v.* Ser ó estar correosa una cosa.
Ugapang. *s.* Pescado así llamado; se come.
Ugaring. Voz de adorno, para dar más expresión á la frase. Acon man la ugaring calooy sa imo. Es favor que te hago.
Ugay. *v.* Acariciar, querer, apreciar, estimar á uno, halagar.—*s.* Caricia, halago, querencia, aprecio, estima—*fig.* Castigo, azote.—Guinuugay aco san capitán. Me aprecia el capitán. Guinuugayan ca sa Dios. Eres querido de Dios. Inabut ná an ugay sa Dios. Llegó ya el castigo de Dios.
Ugba. *v.* Desmontar ó principiar á desmositar los árboles, broza, etc.
Ugban. *s.* Árbol así llamado.
Ugcad. *adj.* Demasiado; grande. Ugcad ná an iya pagcaalo ñga uaray batona ni Pedro. Grande fué su vergüenza por no haberle respondido Pedro.
Ugdang. *adj.* Cosa pesada, dura.
Ugday. *v.* Jactarse, vanagloriarse, confiar uno en sí mismo.

Ugdayum. *adj.* Lujoso en el vestir. Vanidoso.
Ugduc. *v.* Clavar, hincar una cosa en tierra.
Ughao. *v.* Gritar, llamar á voces.
Ugmac. *v.* Arrojar una cosa con furia.—Aporrear, dar porrazo. Saltar como el ratón.
Ugnas. *v.* Concluirse, terminarse, acabarse, dar fin.
Ugob. *v.* Andar ó ir por agua.
Ugpao. *v.* Saltar, andar á saltos.
Ugtab. *v.* Cortar una cosa.
Uguiac. *v.* Gritar, dar gritos.
Uguiao. *v.* Gritar, alborotar, dar gritos.
Uguias. *v.* Enredar, divertirse los niños.
Ugyac. (Suave la *g.) vid.* Uguiac.
Ugyao. (Suave la *g.) vid.* Uguiao.
Ugyas. (Suave la *g.) vid.* Uguias.

UH

Uhag. *v* Comer las aves el arroz de la espiga.
Uhao. *s.* Sed, deseo natural ó apetito de beber.—*v.* Tener sed. Inuuhao aco. Tego sed.

UI

Uidcad. *v.* Crispir, salpicar la obra con una brocha para imitar el pórfido y toda piedra de grano.
Uicay-uicay. *v.* Moverse, menearse lo que está pendiente ó colgado.
Uid-uid. *v.* Sobresalir una cosa.
Uid-uiran an sulang. *adj.* Persona de barba sobresaliente.
Uigtic. *v.* Rociar, esparcir en menudas gotas el agua ó cualquier líquido.
Uili. *s.* Amor, cariño, afecto, estima, aprecio.—*v.* Estimar, apreciar, hacer aprecio de una persona ó cosa.
Uilsic. *s.* Marisco así llamado.
Uiltic. *v. vid.* Uigtic.
Uil-uig. *s.* Caña de pescar.
Uiri-uiri. *v.* Desgargolar, sacudir manojo de palay, etc., para que despida el grano.
Uiric. *v.* Sacudir la mano.—Espantar las moscas con la mano.—Rociar, salpicar con la mano.
Uisic. *v.* Saltar una cosa hacia arriba.—Escobazar, sacudir y echar gotas de agua con algunas ramas.—Caerse lo que se lleva, sin advertirlo.
Uis-uis. *v.* Batir las alas.—Llamar á los perros.
Uitic. *v. vid.* Uisic, 2.ª acepción.
Uit uit. *v.* Chillar, piar.

UL

Ula. *v.* Derramar, verter. Guinula an iya mahal nga dugo cay an pagpanubus niya sa aton. Derramó su preciosa sangre por redimirnos.
Ulad. *v.* Complacerse, alegrarse, tener satisfacción en alguna cosa. An ngatanan nga nacacaulad sa imo, nacacaulad man sa acon. Todo lo que á tí te complace, á mí me satisface.
Ulang. *v.* Impedir, embarazar, estorbar.—*s.* Impedimento, embarazo, estorbo, dificultad. Amo ini an nacacaulang. Esto es lo que impide. Ayao ito ulangan dida. No pongas eso ahí para estorbar, no impidas con eso. Uaray caulangan. No hay inconveniente.
Ulao. *v.* Repugnar, tener aversión á una cosa; reprobar.—Avergonzarse. An tauo nga buaon nacacaulao sa acon. El hombre mentiroso me repugna.
Ulas. *v.* Enseñar los dientes.
Uli. *v.* Volver, regresar.—Reincidir.—Restituir. Inuli na siya. Ya volvió él. Pinauuli ca san capitán. Manda el capitán que vuelvas.
Uliab. *v.* Cundir, propagarse el fuego. Nasonug layon an Exposición sa Maynila, cay nauliab sin madali. Ardió la Exposición de Manila, porque el fuego se propagó con rapidez.
Uliban. *s.* Tortuga hembra.
Ulicab. *v.* Levantar, arrancar el viento techo de casa, etc.
Ulio. *v.* Hacer esfuerzos por escapararse.
Uli-uli. *v.* Ir y venir, ir y volver.—Hacer otra vez alguna cosa.—*expres.* ¡Dale que dale!
Ulirab. *v.* Llegar á una parte la llama del fuego.
Ulit. *v.* Repetir, frecuentar.
Ulit-ulit. *v.* Repetir, frecuentar.—*adj.* Frecuente en una cosa.
Uló, *s.* Cabeza. La parte superior del cuerpo, que está sobre el cuello.—La parte superior de ella, que empieza desde la frente. *Art.* y *Of.* La extremidad más gruesa del clavo.—Cabeza de imagen, estampa, etc. Catapus mabaho an sorra san ladauan, nga niya, matahúm an imo uló, cundi uaray otoc. Dijo la zorra al busto, después de olerlo: tu cabeza es hermosa, pero sin seso.
Ulóhan. *adj.* Que tiene cabeza.

Uló-uló. *s.* Figura de cabeza.—La parte del sombrero que entra en la cabeza.
Ulo ulo. *s.* Pez así llamado; se come.

UM

Um. *part.* que se intercala después de la primera letra de la raiz, si ésta principia con consonante; y se antepone, si principia con vocal. Se usa en tiempo pasado, y expresa lo mismo que dice la raiz. Cumuha la ngani sin salapi, ayao pagdamoa. Si coges dinero, no cojas mucho. Umampo quita sa Dios. Roguemos á Dios. Gumican cami odto ná an adlao. Salimos á mediodía.
Uma. *v.* Suplicar, pretextar, excusarse.—Saludar, cumplimentar.—*s.* Pretexto, excusa, cumplimiento.
Umaálayon. *s.* Jornalero, que ordinariamente busca, ó trabaja á jornal.
Umac. *v.* Macear, golpear.
Umagac. *adj.* Gallina ponedera.
Umagad. *s.* Yerno.
Umal. *adj.* Romo, que no corta.
Umalagad. *s.* Sirviente, siervo.
Umandagas. *v.* Mentir, engañar.—Hacer poco caso, portarse mal.
Umang. *s.* Especie de marisco ó caracol que no tiene concha propia; se mete y vive en la primera que halla desocupada y proporcionada á su tamaño; conforme va creciendo, va cambiando de concha. Vive en los peñascos, en las playas y en los edificios; se mantiene de cosas sucias.
Umaragbay. *s.* **(De agbay).** Conductor, guiador, que guía ó dirige.
Umaragui. *s.* **(De agui).** Transeunte, pasajero, que pasa de un lugar á otro.
Umauas. *s.* Palay blanco, largo y oloroso.
Umbao. *v.* Ensalzar, elevar; sobresalir, exceder. Pinaumbao siya sa Dios. Fué ensalzado por Dios. Naumbao man la an iya pagcanta sa iba. Su voz sobresale de la de los otros.
Umil. *adj.* Balbuciente, tartamudo.—*v.* Balbucir, tartamudear. Oroumil si Juan magyacan, dri nacacaluas. Tartamudea Juan al hablar, no puede pronunciar.
Umo. *s.* Panal sin miel.
Umoc nga humay. *adj.* Palay pilado y sin limpiar.
Umpag. *v.* Dar, poner ó dejar caer de golpe una cosa en el suelo.
Umpas. *v.* Derrumbar, despeñar, precipitar y arrojar una cosa desde un lugar alto y peñascoso, ó desde alguna altura elevada, aunque no haya peñascos.—*s.* Sitio alto, peñascoso y escarpado.—Caumpasan.—*s.* Derrumbadero, despeñadero, precipicio, lugar ó sitio alto, peñascoso y escarpado.
Umpauac. *v.* Saltar, brincar, dar saltos.

UN

Uncad. *v.* Aumentar, acrecentar, acrecer.
Undasay. *v.* Pernear, mover violentamente las piernas.--Revolcarse, echarse sobre una cosa, estregándose y refregándose en ella.
Undauag. *v.* Saltar, para alcanzar alguna cosa.
Undauas. *v.* Estirar el cuerpo, esforzarse, como cuando uno sube á coco, árbol, etc.
Ungat. *v.* Enderezar, poner derecho lo que está torcido.—Estar preparado, dispuesto.
Ungay. *v.* Acompañar, ir en compañía de otro.
Ungot. *v.* Penetrar bien el arma ó cosa semejante.—Llevar en la boca ó pico alguna cosa.
Unloc. *v.* Ladearse, inclinarse, como la mecha de la lámpara.
Unum. *adj. num.* Seis. Unum ca adlao. Seis días. Icaunum. Seis. Sexto, sexta. An icaunum sa Mayo. El seis de Mayo.
Unta. *part. vid.* Cunta.
Untad. *v.* Caerse, sentarse de repente.—Poner, colocar una cosa de repente.—Pisar fuerte.

UO

Uol-uol. *v.* Torcerse, inclinarse hacia abajo alguna cosa.—Dejar caer el pelo hacia la frente.—*adj.* Débil, flojo.—*v.* Estirar ó dejar caer el ave sus alas, llevar alguna ala caída, por tenerla rota.
Uolug uolug. *v.* Colear, mover con frecuencia la cola.—Vibrar, cimbrear una cosa.
Uong-uong. *v.* Torcer, inclinar una cosa hacia abajo.—Dejar caer el pelo hacia la frente.
Uoroc. *v.* Remolinar, hacer ó formar remolinos una cosa.—Equivocarse en contar; perturbarse, ofuscarse, trastornarse.
Uoroc-uoroc. *v.* Desdeñar, tratar con desdén á una persona ó cosa.—Hincar, clavar en tierra estaca ó palo pequeño.
Uorong *v.* Turbarse.—Volver la vista á una y otra parte.
Uoros. *v.* Mudar, cambiar una cosa de una mano á otra.

Uoros-uoros. *v.* Zarandear, mover una cosa con prisa y ligereza.
Uorot. *v.* Sacudir el hachón ó mecha para que arda bien.
Uot-uot. *v. vid.* Uorot.
Uotoc. *s.* Animal pequeño que se cría en lagunas y charcos.
Uotouot. *v.* Arreglar, componer la luz ó lámpara, hacer que arda bien la mecha, moviéndola violentamente á una y otra parte.
Uoyuoy. *v.* Inclinarse hacia abajo, como hoja de planta.

UP

Upa. *s.* Aechaduras ó cáscara gruesa del palay después de pilado.—Grano de palay sin meollo.
Upad. *v.* Incomodarse, enfadarse, dar lugar á la ira, airarse, etc.
Upahun. *adj.* Sementera de palay con muchos granos sin meollo.—Palay pilado que aun tiene cáscara. Upahun caopay an amon humay. Nuestro palay tiene muchos granos sin meollo; no ha granado bien. Upahun nga bugas. Arroz que tiene aún cáscara, que no está bien limpio.
Upan. *v.* Acompañar á uno, hacer caso de lo que dice.
Upat. *adj. num.* Cuatro. Cuarto, cuarta.—*v.* Ser, hacer ó dividir un todo en cuatro partes. Upat ca tauo. Cuatro hombres. Icaupa sa Julio. Cuatro de Julio. Icaupat ca bahin. Cuarta parte. Uupaton co an tinapay. Dividiré en cuatro partes el pan.

UR

Urac-urac. *v.* Cacarear la gallina.
Uran. *v.* Llover.—*s.* Lluvia.
Uranos. *s.* Borrasca, turbonada, chubasco.—*v.* Haber chubasco, estar el tiempo borrascoso.
Urao. *v.* Llorar, derramar lágrimas. Maurao ngani, diri maihi. Si llora, no orinará.
Urapong. *s.* Racimo de fruta.
Uras. *v.* Rozarse, herirse contra alguna cosa.
Uray. *adj.* Cosa pura, limpia, libre y exenta de toda mezcla.—*v.* Purificar, limpiar de toda imperfección alguna cosa.
Urayan sa mga calag. *s.* Purgatorio.
Urayog. *v.* Cocer mal la comida.
Uring. *v.* Hacer carbón de leña etc.—*s.* Carbón. Napauring aco sin duha ca tauo. He mandado hacer carbón á dos hombres.
Uringun. *adj.* Cosa sucia, manchada de carbón. Uringun an acon mga camut. Tengo las manos sucias de carbón.

US

Usa. *adj. num.* Uno, una.—*adj.* Solo, solitario.—*v.* Ser, quedar ó estar uno solo.—Admirar, extrañarse, ver ú oir con admiración una cosa. Usa ca tauo. Un hombre. Usa lá. Uno sólo. Uusa la aco. Soy uno solo. Ayao icao hipausa nga aco an nagbalos sinin surat mo. No extrañes que yo haya contestado á tu carta. Nagusáan ná lá siya. Ha quedado solo.—*v.* Unir, conformar.—*s.* Unión, conformidad.
Usa ca pinuta nga sadá. *s.* Compuerta, media puerta, á manera de antepecho.
Usaay. *m. adv.* Alguna vez, algunas veces.
Usamud. *v.* Caer de bruces, boca abajo.
Usa usa. *adj.* Uno por uno, como un coco, un céntimo; dos cocos, dos céntimos valen, etc.
Usao. *v.* Lavar, limpiar una cosa con agua.
Usbao. *v.* Respirar, volver en sí el enfermo atacado de algún accidente.
Us-us. *v.* Acuñar, meter cuña.
Usuag. *v.* Proseguir, seguir, continuar, llevar adelante lo que se tenía empezado. Hacerse hacia arriba el que sube á alguna parte, el que está echado, etc.—Dilatar, aplazar, prorrogar una cosa.—Propagar, extender.

UT

Utad-utad. *v.* Andar ó caminar, echando el cuerpo hacia atrás.
Utan. *s.* Hortaliza, verdura, yerbas ó legumbres. El palauan, camote, gauay, apari y otras raices semejantes se llaman *duma*.
Utang-utang. *s.* Pez así llamado.
Utangan. *s.* Deudor, deudora.
Utanum. *adj.* Lo que se usa como verdura.
Utay-utay. *adj.* Poquito.—*v.* Dar, traer ó llevar poquito á poco.—Sucumbir, acabarse, concluirse. Di mo pagutay-utayon, dadamóon gud. No traigas poquito á poco, trae mucho.
Utnug. *v.* Desollar, lacerar, lastimar.
Utol. *s.* Pájaro así llamado.
Utub-utub. *s.* Arbusto así llamado.

Uyac. *adj.* Malvado, perverso.
Uyag pao. *v.* Saltar, andar á saltos.
Uyam. *s.* Pereza, flojedad.—*v.* Emperezarse, dejarse dominar de la pereza ó flojedad.—Afligir, castigar; entristecer, dar pena una cosa.
Uyas. *s.* Grano, pepita de cacao ó cosa semejante.—*v.* Enredar, divertirse los niños. Nag-uuyas an mg̃a cabatáan. Se divierten los niños.
Uyasan. *s.* Juguete de niños, lo que usan para enredar ó divertirse.
Uyat. *v.* Burlarse, mofarse.
Uyatum. *adj.* Diligente, cuidadoso, exacto en el obrar.—*v.* Hacer diligencias, procurar.
Uya-uya. *v.* Mejorar, convalecer.

V

VI

Visita. *s.* (Del castellano). Población pequeña, sin jurisdicción propia, que depende del pueblo en donde reside la autoridad ó capitán. En cada visita hay un teniente con varios subalternos.

Y

YA

Yab yab. *v.* Sacudir una cosa para quitarle el polvo.—Parir los peces.
Yabo. *v.* Derramar, verter líquido.—**(C)** Acertar el que tira, cuando se juega á los caracoles.
Yabon yabon. *v.* Sacudir ó arrimar el herbolario su ropa sobre el que quiere hechizar.
Yac yac. *v.* Esparcir ó hechar en ríos ó mar la hoja del árbol llamado *tigas* para envenenar los peces.
Yacan. *v.* Hablar, conversar. Nagcacaroyacan cami. Estamos hablando.
Yacmu. *adj.* Cosa sumida ó hundida. Yacmu ng̃a bábá. Boca hundida.
Yacum yacum. *v.* Meter los labios hacia dentro.
Yad. *adv. loc.* Aquí. *v.* Aquí está.
Yada. *adv. loc.* Ahí. Ahí está. Yaada sa honos. Está en el cajón.
Yadao. *v.* Comer, estando en pié ó andando.
Yadi. *adv. loc.* Aquí. Aquí está. Yadi na cami. Ya estamos aquí.
Yadmad. *adj.* Cosa medio seca y húmeda, como ropa lavada sin sacar aún.
Yadto. *pron.* Aquel, aquella, aquello.—*adv. loc.* Allí.
Yacbao. *v.* Correr, caminar con velocidad. —*s* Ratón grande.
Yacbot. *v.* Sacudir alguna cosa para quitarle el polvo.
Yagac. *v.* Graznar la gallina, cuando la cogen.
Yagayá. *adj.* Burlón.
Yagayac. *v.* Hacer como al desgaire alguna cosa.
Yagbut. *v.* Despedir, expeler, desechar, reprobar.
Yagcot. *v.* Pegar, agarrar la cola ú otra cosa —*adj.* Tartamudo, balbuciente.
Yagongyong. *s.* Zumbido.—*v.* Zumbar.
Yagota. *adj.* Cosa muy cocida que se pega á la boca.
Yagpis. *adj.* De cuerpo delgado.
Yagurut. *s.* La raiz llamada *bagong*, que tiene la carne amarilla y buena.
Yahap. *v.* Gatear, andar á gatas.
Yahit. *v.* Añadir, aumentar tablas á embarcación para que admita más carga.—*adj.* Embarcación aumentada con tablas añadidas.
Yahong. *s.* Escudilla, taza de la forma de una media esfera.
Yahong yahong. *s.* Yerba de hojas redondas y anchas; se usa como medicina para granos.
Yaia. *adj.* Cosa abierta y ancha, ó que abre de boca, coma plato, batea, etc— *v.* Ensanchar ó abrir en sentido dicho. —*adj.* Que tiene el labio inferior caido.
Yamañ. *v.* Orinar, operar donde no es lugar conveniente.—*adj.* Sucio en el sentido dicho.

Yambil. *adj.* Que tiene caido el labio inferior.
Yamhit. *v.* Desdeñar, mofarse, torciendo los labios, boca ó cabeza.—*s.* Desdén, befa, mofa, escarnio.
Yam yam. *v.* Hablar alto palabras feas.
Yam-id. *v.* Sacar el labio inferior, burlarse, sacando el labio inferior.
Yamig. *adj.* Cosa lodosa y blanda, como cieno, fango, etc.
Yam-is. *adj.* Cosa algo dulce.—*v.* Ser ó estar algo dulce una cosa.
Yamug. *s.* Rocío, gotas de agua en las hojas de árboles ó plantas, después de haber llovido.
Yamug yamug. *s.* Yerba así llamada.
Yana ó íana. *adv. t.* Ahora, ahora mismo, en este momento.
Yanan ó íanan. *adv. lug.* Ahí.—*v.* Ahí está.
Yanghag. *v.* Alzar, levantar la cabeza. Uaray na siya nacacayanghag. Ya no puede levantar la cabeza.
Yang yang. *v.* Ensancharse, dar de sí lo usado, como zapato, costal, etc.
Yañgit. *s.* Enojo, ira, enfado.—*v.* Enojarse, airarse, enfadarse.
Yañgo. *v.* Bajar la cabeza, ó hacer señas con la misma, en sentido afirmativo ó negativo.
Yañgu yañgu. *adj.* Malo, inquieto, travieso.
Yañgug yañgug. *s.* Papada del puerco. —Pellejo que cuelga en la parte inferior del pescuezo de bueyes y vacas.
Yangya. *s.* Grillo; insecto grilloideo, ortóptero: vive en galerías que abre en los campos y sembrados.
Yaob. *v.* Inclinarse, ponerse boca abajo; poner boca abajo una cosa.
Yao yao. *s.* Árbol grande así llamado.
Yapac. *v.* Pisar, pisotear.
Yapad. *adj.* Cosa redonda, aplastada ó plana, como tortilla, piedra de la misma figura.—Cosa esférica.—*v.* Aplastar ó hacer plana, redonda ó de forma esférica una cosa.
Yapi. *adj.* Cosa delgada, oprimida y aplastada, como grano sin médula, piedra llana y delgada, etc.
Yapis. *adj.* De cuerpo delgado.
Yap yap. Aechar, limpiar con harnero y al viento el palay y otras semillas.
Yatot. *s.* Ratón, rata.—**Cayatotan.** *s. pl.* Ratones, ratas.
Yaua. *s.* Satanás, demonio, diablo.
¡Yaua! *interj. fam.* con que se denota extrañeza, sorpresa, admiración, disgusto ó indignación.
Yaui. *s.* (Del castellano). Llave.—*v.* Cerrar ó abrir con llave.
Yaya. *s.* Cansancio, fatiga.—*v.* Cansarse, fatigarse; acezar.
Yayong. *v.* Llevar ó cargar entre dos un madero ú otra cosa.—*s.* Plátano así llamado.

YE

Yead. *v.* Medir á brazas, echando los brazos hacia atrás.
Yectin. *adj.* Cosa corta, que no alcanza.

YO

Yobit. *v.* Burlarse, mofarse, escarnecer, ultrajar, despreciar.
Yocbo. *v.* Abajar, agachar, inclinar.
Yoco. *adj.* Encorvado.—*v.* Encorvar, estar ó andar encorvado.
Yocti. *v.* Burlar, mofar.
Yoctot. *v.* Encorvar, doblar, inclinar.—*adj.* Cosa doblada, inclinada.
Yocut. *adj. num.* Mil, millar.
Yoc yoc. *v.* Mover, menear.—Bambolearse. —Pisar.—*adj.* Triste, lúgubre.
Yod yod. *v.* Tirar del cordel ú otra cosa.
Yog yog. *v.* Mover, menear.—Mecer.
Yog yogan. *s.* Cuna para mecer á los niños.
Yognot. *adj.* Correoso, que fácilmente se doblega y extiende sin romperse.
Yogot. *v.* Ceder, dar de sí asiento de silla de bejuco ó cosa semejante.—Angustiar, afligir.—*s.* Angustia, aflicción.
Yoho. *v.* Esconderse, ocultarse, agazaparse.
Yohot. *s.* Enojo.—Aflicción.—*v.* Enojarse. —Afligirse.—*s.* Odio, ira, aborrecimiento. —*v.* Odiar, aborrecer, airarse.
Yoiho. *s.* Pájaro así llamado.
Yomá. *v.* Mascar, masticar.
Yomo. *adj.* Cosa blanda, tierna, flexible.—*v.* Ablandar, poner blanda una cosa.
Yomoc. *adj.* Cosa dañada ó corrompida.
Yom yom. *v.* Cerrarse los ojos de sueño ó por otra causa, cerrarse flor.—*adj.* De ojos ó párpados caídos ó medio cerrados.
Yoñgoc. *v.* Bajar la eabeza.
Yono. *v.* Ablandar.—*adj.* Cosa blanda.
Yono yono. *v. vid.* Yono.
Yontuc. *v.* Moler, majar una cosa desmenuzándola.
Yoog. *v.* Malearse, echarse ó perder una cosa.—*adj.* Cosa dañada, maleada.
Yop yop. *v.* Chupar, mamar; fumar.

Yopo. Pangĩnyopo. *v.* Sujetarse, someterse, rendirse, ceder, darse por vencido.
Yopoc. *adj.* Cosa en mal estado, que salta ó se rompe.
Yoro. *adj.* Modesto, honesto, decente recatado.
Yosot. *v.* Alabearse la madera.—Hundirse asiento de silla, piso de casa, etc. Henchirse la vela de la embarcación con el viento.
Yot yot. *v.* Ceder ó hundirse asiento de silla, etc.
Yotong, *v.* Sosegarse, morigerarse—*adj.* Sosegado, pacífico, morigerado.
Yo yo. *v.* Apreciar, estimar, querer.—*adj.* Apreciado, predilecto, estimado, querido.
Yoyong, *v.* Ceder, por no poder resistir á fuerza mayor.

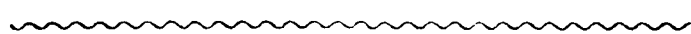
YU

Yuad, *v.* Abultar la barriga, etc.
Yubo, *adj.* Puerco limpio, criado á mano.
Yucad yucad. *v.* Saltar brincar, hacer cabriolas.
Yucus, *adj.* Cosa vieja, arrugada.
Yugo. *s.* (Término castellano). Yugo.—*v.* Poner el yugo al animal, enyugar.
Yugui. *v.* Remedar.
Yumug, *adj.* Cosa blanda, como cieno; cosa lodosa.
Yungão yungão. *s.* Mosquito así llamado.
Yungãs, *v.* Aparecer, presentarse el que estaba oculto.
Yungãt yungãt. *v.* Mirar á uno y otro lado, volviendo la cabeza.
Yung yung, *adj.* Aguacero fuerte y tiempo cerrado.—*v.* Llover con fuerza.
Yungũd. *adv. lug.* Enfrente, frente, hacia. —*amb.* Frente, fachada ó lo primero que se ofrece á la vista en un edificio ú otra cosa.—*v.* Estar ó hallarse frente de alguna cosa. Maluhud ca in mayungũd ca siton altar. Te arrodillarás cuando pases enfrente de ese altar. Nayungũd aco sa balay ni Juan. Estaba yo frente á la casa de Juan.
Yungũt, *adj.* De frente estrecha.

VIENTOS

Amihan, *s.* Norte. Viento que sopla de dicho punto.
Cabonghan. *s.* Nordeste. Viento que sopla entre Norte y Este.
Canauay. *s.* Noroeste. Viento que sopla entre Norte y Oeste; es el más temible, por ser el que casi siempre inicia ó indica baguio.
Dumagsá. *s.* Este. Viento que sopla del Oriente.
Habagat sa cabarian. *s.* Viento que sopla entre el Sur y el Oeste.
Habagat sa natondan ó calondan. *s.* Oeste. Viento que sopla del Poniente.
Salatan. *s.* Sur. Viento que sopla de la parte meridional.
Timug, *s.* Sueste sudeste. Viento que sopla entre en el Sur ó medio-dia y el Este ú Oriente, donde suelen morir los baguios.

SÍNCOPAS DE ALGUNOS NOMBRES Y VERBOS,

CON EXPRESIÓN DE LAS RAICES DE DONDE PROCEDEN, Y SU SIGNIFICACIÓN

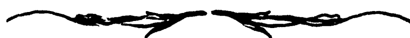
	Raiz.	*Significado.*
Ab-tan. *pasiva* de an	Abut. . . .	Llegar.
Alag-dan, alag-dun. *p.* de an y un . .	Alagad . .	Servir.
Almi, al-man. *p.* de an	Alum . . .	Manchar.
An-hun. *p.* de un.	¿Ano? . . .	¿Qué?
At-pan. *p.* de an	Atup . . .	Techar.
Ay-don. *p.* de un	Ayad. . . .	Componer, arreglar; guardar.
Bad-lan. *p.* de an	Balud . . .	Ola.
Balat-san. *p.* de an.	Balatas . .	Atajar ó echar por el camino más corto.
Balic-da, balic-don. *p.* de un	Balicad . .	Volver ó mudar una cosa al contrario.
Bal-san. *p.* de an.	Balos . . .	Recompensar; contestar.
Bay-dan, bay-di. *p.* de an	Bayad. . .	Pagar.
Bilnga, bilngun, pamil-ngun. *p.* de un.	Biling . . .	Buscar.
Binalab-gan. *p.* de an	Balabag. .	Atravesar.
Bin-lad. *p.* de un.	Bulad . . .	Poner al sol.
Binut-han. *p.* de an	Boto	Aparecer.
Biril-hun. *adj.*	Bili	Valer; cosa de valor ó preciosa.
Bon-a, bon-un. *p.* de un	Bono. . . .	Herir.
Bos-gun. *p.* de un	Bosog. . .	Hartar.
Buc-a, buc-un. *p.* de un.	Buca. . . .	Abrir; desatar.
But-ngon. *p.* de un	Botong . .	Tirar de una cosa.
Caabac-han. *sust. pl.*	Abacá. . .	Abacá.
Cabad-lan. *sust. pl.*	Balud . . .	Ola.
Cabarac-an. *p.* de an	Baraca . .	Cuidado, solicitud.
Cabarac-un. *p.* de un	Baraca . .	Cuidado, solicitud.
Cabinoc-tan. *sust. pl.*	Bocot . . .	Aposento, retiro.
Caburut-on. *sust.*	Buot	Voluntad.
Cab-tang, cab-tangan. *sust.*	Butang . .	Poner, colocar.
Cacul-pan, cul-pan. *p.* de an	Colop . . .	Tarde.
Cadac-an. *sust.* y *adj.*	Daco. . . .	Grande.
Cadam-an. *sust.* y *adj.*	Damo . . .	Mucho.
Çag-tan. *p.* de an.	Cagat . . .	Morder.
Calimt-an, hicalim-tan. *p.* de an. . .	Limot . . .	Olvidarse.
Calon-dan. *sust*	Lonod. . .	Ponerse el sol, etc.
Calum-san, lum-san. *p.* de an. . . .	Lumos . .	Ahogarse.
Camag is-ganan. *adj. pl.*	Isug	Fuerte, valiente.
Cam-tun, cacam-tun. *p.* de un . . .	Camut. . .	Mano.
Canay-pan. *sust*	Nayap. . .	Tierra firme.
Cangal-san, ngal-san. *p.* de an. . . .	Ngalas . .	Fastidiarse.
Caom-han. *sust. pl.*	Oma. . . .	Sementera.
Caop-danan. *sust. pl*	Opud . . .	Compañero; pariente.

	Raiz.	*Signifi ado.*
Caud-ganan. *sust.*	Orug.	Exceder.
Capad-ngan. *p.* de an	Parong	Apagar.
Capirindan. *sust.*	Pinid.	Apartar, retirar.
Cap-tan. *p.* de an.	Caput	Coger, agarrar.
Capus-canon. *sust*	Posoc	Enfadarse.
Caran-an. *sust.*	Caon.	Comer.
Caran-on. *sust.*	Caon.	Comer.
Carat-an. *sust.*	Raut.	Malo.
Casam-dan. *sust.*	Samad	Herir.
Cas-bo. *sust.*	Subo.	Entristecerse.
Casisid-man. *sust*	Sirum	Obscurecerse.
Casul-gan. *sust*	Solug	Correr el agua.
Catarag-man. *sust*	Tagam	Prevenirse.
Caton-dan. *sust*	Tonud.	Penerse el sol, etc.
Catub-han. *sust. pl.*	Tubo.	Caña-dulce.
Catud-can, tud-can. *p.* de an	Toroc	Nacer.
Catung-danan. *sust.*	Tungud.	Lo que á uno le toca.
Cul-ba, cul-bun. *p.* de un.	Colob	Poner boca abajo.
Cus-gan. *p.* de an	Cosog	Esforzarse.
Dac-pa, dac-pon. *p.* de un	Dacop.	Coger, agarrar.
Dad-a, dad-on. *p.* de un	Dara.	Traer ó llevar.
Dag-a, dag-un. *p.* de un	Daug.	Vencer.
Darang-pan. *sust.*	Dangup.	Acogerse.
Dat-ngan. *p.* de an	Datong	Llegar.
Dinug-san, dug-san. *p.* de an.	Dugus.	Miel.
Duc-tan, duc-ti. *p.* de an.	Docot	Prender el fuego. Pegar ó unir una cosa á otra.
Dul-han. *p.* de an.	Dohol.	Llevar; dar ó entregar.
Dul-man. *p.* de an	Dulum	Obscurecer.
Dul-tan. *p.* de an	Dolot	Penetrar.
Dum-co. por **dumoco.**	Doco	Inclinarse, bajar la cabeza.
Dum-tan. *p.* de an	Domot.	Aborrecer.
Dung-gun. *p.* de un.	Dungug.	Oir.
Dup-han. *p.* de an	Dupa.	Poner en cruz.
Dup-hun. *p.* de un	Dupa	Poner en cruz.
Gao-sa, gao-sun. *p.* de un	Gauas.	Librar, preservar.
Got-mon, gogot-mon. *adj.*	Gotum	Hambre.
Guinbay-dan. *p.* de an	Bayad	Pagar.
Guinsay-pan. *p.* de an.	Sayop	Errar.
Cuinsug-dan. *p.* de an.	Sugud	Preceder, anteceder.
Guinton-an. *sust.*	Toon.	Enseñar.
Gul-an. *p.* de an	Gool	Doler.
Hab-lon. *sust*	Habol	Tejer.
Had-can, had-qui. *p.* de an.	Haroc.	Besar.
Hang-dun. *p.* de un.	Hangad.	Levantar la vista.
Hang-lan. *p.* de an	Hangul	Necesitar.
Harang-don. *adj.*	Hangad.	Levantar la vista.
Hiab-tan. *p.* de an	Abut.	Llegar.
Hial-man, hial-mi. *p.* de an.	Alum	Manchar, ensuciar.
Hidat-ngan. *p.* de an	Datong	Llegar.
Hig-tan. *p.* de an.	Higot	Amarrar.
Hilton. *p.* de un	Hilit	Hablar en secreto.
Him-dan. *p.* de an	Huram	Pedir prestado.
Himorol-san. *adj.*	Polos.	Provecho.
Himut-an, hinmumut-an. *p.* de an	Buot	Querer.
Hinlilis-han. *p.* de an	Lisa	Faltar, pecar.

	Raiz.	Significado.
Hinop-tan. *p.* de an.	Hopot. . .	Cuidar, criar.
Hinsal-an. *p.* de an.	Sala	Pecar.
Hiquit-an, hiqui-ti. *p.* de an.	Quita . . .	Ver.
Hitas-an. *sust.*	Hitaas. . .	Alto.
Hoc-man. *p.* de an	Hocom . .	Juzgar.
Hog-tan. *p.* de an.	Hogot. . .	Apretar, tesar.
Hog-ton. *p.* de un.	Hogot. . .	Apretar, tesar.
Hom-gan. *p.* de an	Homog . .	Humedecer.
Hop-tan. *p.* de an.	Hopot. . .	Cuidar, criar.
Horoc-man. *sust.*	Hocom . .	Juzgar.
Hoy-pan. *p.* de an	Hoyop . .	Soplar.
Hub-san. *p.* de an	Hubas. . .	Menguar; bajar la marea.
Ib-gan. *p.* de an	Ibug	Desear.
In-mon. *p.* de un.	Inum . . .	Beber.
Ip-san. *p.* de an	Ipis	Echar agua en vaso, etc.
Ip-tan. *p.* de an	Ipit. . . .	Estrujar; cogerse con alguna cosa.
Irib-gon. *adj*	Ibug	Desear.
Is-gan. *p.* de an	Isug	Enfadarse. Reprender.
Lab-tan, lab-ti. *p.* de an.	Labut . . .	Entremeterse.
Lab-yan. *p.* de an	Labay. . .	Pasar ó seguir.
Lac-dan. *p.* de an.	Lacad. . .	Pasar por encima de una cosa.
Lac-don. *p.* de un	Lacad. . .	Pasar por encima de una cosa.
Lac-tan, lalac-tan. *p.* de an.	Lacat . . .	Andar.
Lac-ton, lalac-ton. *p.* de un	Lacat . . .	Andar.
Lig-son. *p.* de un.	Liguis. . .	Moler cacao, etc.
Lim-tan, hicalim-tan. *p.* de an . . .	Limot . . .	Olvidarse.
Lin-tos. *p.* de un.	Lotos . . .	Dividir; romper.
Loc-an, loloc-an. *p.* de an	Looc. . . .	Remontarse, esconderse.
Lom-nud. por lumonud	Lumud. . .	Hundirse, sumirse.
Lub-ñgan, linob-ngan. *p.* de an . . .	Lubong. .	Enterrar.
Luc-ban. *p.* de an	Locob. . .	Cubrir; contener.
Lud-han. *p.* de an	Lohud. . .	Arrodillarse.
Lum-pad. por lumupad	Lupad. . .	Volar.
Mab-lag. por mabulag	Bulag . . .	Separar, apartar.
Mab-sag. por mabusag	Busag . . .	Cosa blanca.
Mab-sog. por mabosog.	Bosog . . .	Harto.
Macdao. Conmutación de letras, por . .	Bacdao . .	Ponerse de pié.
Mal-bad. por malubad	Lubad. . .	Descolorarse.
Mal-bug. por malubog	Lubog. . .	Enturbiarse.
Malhin. Conmutación de letras, por . .	Balhin. . .	Mudar, trasladar.
Mamhot. por mahamut.	Hamut. . .	Cosa olorosa.
Mam-tan. *p.* de an	Mamat. . .	Sucesión, descendencia.
Mapaob-sanon. *adj.*	Obus. . . .	Humilde.
Masinog-tanon. *adj.*	Sogot . . .	Obedecer.
Masorub-on. *adj.*	Subo. . . .	Triste.
Mat-hum. por matahúm	Tahúm . .	Precioso.
Maton. Conmutación de letras, por. . .	Baton . . .	Responder.
Naham-tang.	Butang . .	Poner, colocar.
Namat-yan. *p.* de an.—Mamaratyon. *adj.*	Patay . . .	Morir.
Nacat-nub. por nacatonob	Tonob. . .	Pisar.
Nam-cad. por namucad	Bucad . . .	Florecer.
Nauad-an. *p.* de an.	Uara. . . .	Perder, desaparecer.
Ñgal-san, cañgal-san. *p.* de an . . .	Ngalas. . .	Fastidiarse.
Od-gon. *p.* de an.	Orug. . . .	Ensalzar.
Om-coy. por umocoy	Ocoy. . . .	Parar, detenerse.

	Raiz.	Significado.
Om-nat. por umonat.	Onat	Estirar.
Om-nus. por umonus	Onus	Viento fuerte.
Om-pud. por umopud	Opud	Acompañar.
On-han. *p.* de an.	Ona	Ir adelante. Adelante.
On-san. *p.* de an.	Onus	Viento fuerte.
Op-dan. *p.* de an.	Opud	Acompañar.
Ot-dan, ot-di. *p* de an.	Otud	Cortar.
Ot-don. *p.* de un.	Otud	Cortar.
Pabay-an. *p.* de an.	Baya	Dejar, abandonar.
Paham-tang.	Butang	Poner, colocar.
Pang̃iclup.	Colop	Tarde, merendar, cenar.
Panob-sun. *p.* de un	Tubus	Redimir.
Pasac-un. *p.* de un	Saca	Subir.
Pasab-dan, pasasab-dan. *p.* de an	Sabud	Enredarse en alguna cosa. Dejarse engañar.
Pat-yon. *p.* de un	Patay	Matar; morir.
Pinahanung-dan. *p.* de an	Tung̃ud	Corresponder; dedicar, ofrecer.
Pinamay-dan. *p.* de an	Bayad	Pagar.
Pinamis-can. *p.* de an.	Pisic	Saltar agua, etc.
Pinanhimarat-an. *p.* de an	Raut	Hacer mal á uno.
Pinanuc-dan. *p.* de an.	Tocud	Mirar, fijar la vista en un objeto.
Pinatud-can. *p.* de an.	Toroc	Nacer.
Pin-don. *p.* de un	Pinid	Apartar, retirar.
Pis-can. *p.* de an	Pisic	Saltar agua, etc.
Pong-sun. *p.* de un.	Pong̃us	Moño; arreglarse el pelo.
Pong-tan. *p.* de an	Pong̃ut	Enojarse, airarse.
Pug-ng̃an. *p.* de an.	Pugong	Contener, refrenar.
Pug-ng̃un. *p.* de un.	Pugong	Contener, refrenarse.
Pul-san, purul-san. *p.* de an	Polos	Aprovechar.
Put-sun. *p.* de un	Potos	Envolver.
Puy-an. *p.* de an.	Puyo	Morar, habitar.
Quilal-a, quilal-un. *p.* de un	Quilala	Conocer.
Quinahub-gan. *p.* de an	Hubog	Emborracharse.
Quit-un. *p.* de un	Quita	Ver, mirar.
Sab-ng̃an. *p.* de an.	Sab-ong	Adornar.
Sab-uan. *p.* de an	Sabao	Echar caldo, etc.
Sab-tan. *p.* de an	Sabat	Responder.
Sac-an, sarac-an. *p.* de an.	Saca	Subir.
Sac-lan. *p.* de an.	Sacal	Sacar ó trasladar.
Sac-tan. *p.* de an.	Sacot	Mezclar.
Salip-dan, salip-danan. *p.* de an.	Salipud	Refugiarse, esconderse.
Sinab-uan. *p.* de an.	Sabao	Caldo. Agua de coco.
Soc-lan. *p.* de an.	Socol	Medir.
Soc-tan, sosoc-tan. *p.* de an	Socot	Cobrar.
Soc-tun, sosoc-tun. *p.* de un	Socot	Cobrar.
Sog-tun, sosog-tun. *p.* de un	Sogot	Obedecer.
Sol-ng̃un. *p.* de un	Sol-ong	Mirar, ver.
Som-got. por sumogot	Sogot	Obedecer.
Son-dan, soson-dan. *p.* de an.	Sonud	Seguir, imitar.
Son-dun, soson-dun. *p.* de un.	Sonud	Seguir, imitar.
Sud-lan. *p.* de an	Solud	Meter, entrar.
Sud-lun. *p.* de un	Solud	Meter, entrar.
Surud-lan. *sust.*	Solud	Poner alguna cosa en costal, vasija, etc.
Tac-pan. *p.* de an	Tacop	Cubrir, tapar.
Tac-sun. *p.* de un	Tacus	Medir.

	Raiz.	Significado.
Tag-man. *p.* de an	Tagam. . .	Prepararse, prevenirse.
Tam-dan, tam-di. *p.* de an	Tamud . .	Mirar hacia abajo, mirar con compasión
Tao-ga, tao-gun. *p.* de un	Tauag . . .	Llamar.
Tap-han, tinap-han. *p.* de an	Tahup. . .	Aechar.
Tig-ba, titig-bon. *p.* de un	Tiguib. . .	Escoplo. Escoplear, herir con escoplo.
Tinac-pan. *p.* de an.	Tacop. . .	Tapar, cubrir.
Tinub-dan. *p.* de an.	Tubud. . .	Manar.
Tip-can. *p.* de an.	Tipic. . . .	Dividir en pedazos.
Tong-dan, tong-di, tinog-dan, hitong-dan. *p.* de an	Tungud. .	Corresponder; dedicar, ofrecer, pertenecer.
Tud-can, tinud-can. *p.* de an . , . .	Toroc . . .	Nacer.
Ton-ban. *p.* de an	Tonob. . .	Pisar.
Tup-ḡan, tup-nḡi. *p.* de an	Topong. .	Igual. Igualar.
Uad-a, uad-on. *p.* de un.	Uara. . . .	Perder, desaparecer. Perdonar.
Uad-an. *p.* de an.	Uara. . . .	Perder, desaparecer. Perdonar.
U-ay. por	Uaray . . .	No haber, no tener.
Ud-lan. *sust.*	Olud. . . .	Gusano.

NOMBRES DE ALGUNOS ÁRBOLES Y PLANTAS

QUE PUEDEN SER ÚTILES EN OCASIÓN OPORTUNA.

AB

Abacá. *s.* Variedad de plátano que se cría en Filipinas: la corola de su flor sólo tiene dos pétalos, y el fruto, en forma de baya larga, de tres ángulos, encierrra bastantes semillas. De esta planta textil se saca un filamento útil para cordelería y toda clase de tejidos. Su tronco se compone de varios peciolos ó pencas de las que se saca el filamento, quitando la parte carnosa. El agua que se recoge en un boyo hecho en el pié del tronco que se ha cortado, se dice ser buena para curar la contracción del miembro viril, enfermedad que suelen padecer algunos indígenas, y que regularmente viene acompañada de contracción de la lengua. El retoño ó *saha* de abacá se corta por el tronco, se asa al fuego, se exprime en cualquier vasija, en donde se recoge la savia ó agua destilada, se mezcla después con brea de pili y otros ingredientes, se calienta todo bien al fuego, y después, sin sacarlo de la vasija, se coloca ésta boca abajo sobre el vientre ó parte dolorida. Variedades del abacá: balunan, lauisid, layahon, busag, alman, libutanay, linauan, inosá. También hay abacá silvestre, y en abundancia, en los montes de Orás, Palapag y Catubig, pueblos de la provincia de Sámar. Algunos comen el fruto del abacá.

Abud. *s.* Planta de hojas anchas y largas; sus flores son blancas; su fruto del grandor de una nuez. Su raiz, tomada en cocimiento de agua en cantidad moderada, es purga y vomitivo; y también medicina contra la flema y melancolía.

Adgao. *s.* La caninera olorosa, ó sea el saúco, aunque el P. Fr. Manuel Blanco dice, que está muy lejos de serlo. Este árbol se eleva de cuatro á cinco varas. Se le hace entrar en lugar del saúco en todas aquellas ocasiones en que se debe hacer uso de éste, y parece que no produce mal resultado. Antes bien, la experiencia está demostrando, que es un equivalente muy apreciable de aquel, y debe usarse con esperanza de buen resultado. Sus hojas y flores tienen un olor bastante grato, aunque con alguna mezcla de fastidioso. Uno de los usos en que le emplea el natural es para dar sainete al pescado, en especial á la anguila, echando sus hojas en la olla en donde se cuece, lo que le da un gusto singular y agradable. Sus flores las guardan con cuidado, pues, aunque estén secas, son utilísimas, tomando su cocimiento en los resfriados, y en todos los casos en que es usado el saúco. Igualmente son muy apreciables las lociones de su cocimiento para las erisipelas. De la Flora de Filipinas.—Las hojas de dicho árbol se usan para curar el dolor de cabeza, y los que tienen negra la vena del medio; también se usan como cataplasma ó emplasto aplicado al vientre para curar la diarrea.

AG

Adelpa. *s.* Arbusto de hojas algo anchas y redondas; su flor es bastante grande; dicha flor se abre por las mañanas, y es de color blanco, y por la tarde toma un color encarnado.

Agohó. *s.* Árbol grande y alto, de hojas estrechas y algo largas. Con las raspaduras de su corteza hace el bisaya un cocimiento, que, como medicina, da á beber á las recién paridas, por tiempo determinado. Dicho cocimiento es saludable para tullimiento, tomando baños con él, ó aplicando su corteza á la parte dañada. Bebida el agua, en donde estuvo en infusión dicha corteza, ó mascada ésta, es medicina para deshacer las flemas y algunas hinchazones, y es también remedio para los que vomitan ó es-

cupen sangre.

Aluihao. *s.* Árbol grande, de hojas estrechas y largas; su fruta, que contiene una pepita regular, es pequeña y de sabor agridulce.

Alilitan. *s.* Planta de hojas estrechas y con puntas. Dichas hojas se machacan y se aplican ó ponen como emplasto en los granos ya levantados, para que chupen el pus y mala sangre.

Albutra. *vid.* Lactang.

Alum. *s.* Árbol no muy grande, de hojas algo anchas y redondas; su fruta es pequeña y arracimada. Sus hojas son medicina para el dolor de cabeza, ó dolor del cuerpo, y para cualquiera enfermedad que proceda de un mal viento. También son medicina para disolver las apostemas que se inflaman ó aumentan.

Amága. *s.* Árbol grande y alto; su madera es dura y de color encarnado oscuro.

Amahuyan. *s.* Árbol no muy corpulento, pero alto, de pocas ramas y de hoja algo larga. Es bueno para los edificios, porque no lo come el gorgojo.

Amait. *s.* Árbol no muy grande, de hoja fina; su fruta es pequeña, negra y arracimada, de un sabor áspero y agridulce. Su cogollo, machacado, se envuelve en hojas, se calienta al fuego, se exprime y se untan los ojos cuando uno padece de la vista.

Amanuray. *s.* Planta medicinal. Sus hojas, puestas en infusión con vino ó agua, son medicina para curar los dolores del cuerpo, y sirven también de purga.

Anagási. *s.* Árbol no muy corpulento y de ramas altas; sus hojas son algo estrechas y algo largas, y se usan para limpiar los platos sucios. Su raiz, cortada, destila un agua cristalina y fría, y con ella bañan á los que padecen de pasmo ú otras enfermedades.

Anáhao. *s.* Palma brava. Se eleva tanto como los cocos y las arecas. Se da en los bosques y no en poblado. El tronco muy derecho; la madera, ó su primera capa, es muy dura, y por den ro tiene una médula blanda como las otras palmas. Tiene las hojas en forma de abanico, con pliegues puntiagudos Dicha palma se usa en los edificios y para hacer estacadas, canales y zumbilines, y para otros varios usos. Con sus hojas se cubren los techos de las casas. Las hojas de dicha palma se usan como medicina en algunos granos y mordedura de perro, poniendo la hoja verde sobre la parte dolorida, remudándola con frecuencia, y de este modo mitiga el dolor y hace desaparecer el tumor.

Ananángtang. *s.* Árbol llamado *palo de Carigara.* Las raspaduras de su corteza se usan como medecina en las apostemas.

Anée. *s.* Árbol grande y alto, con espinas gruesas y cortas en el tronco, de hojas algo anchas y redondas. Su flor es encarnada.

Angelíco. *s.* Planta de hoja dentada y gruesa. Se usa coma medicina para curar la inflamación de la boca ó cara, cuando proviene de calor, aplicando las hojas á la parte inflamada.

Angsohan. *s.* Arbusto de hoja fina. Sus hojas se usan como emplasto para curar la diarrea, aplicándolas al vientre.

Anibong. *s.* Palma así llamada. Se eleva menos que el coco; su tronco es derecho, la madera, ó su primera capa, bastante dura, y por dentro tiene una médula blanda como las otras palmas. El tronco está cubierto de espinas negras y algo largas, y su hoja es ancha. Se usa para hacer cercas, estacadas, etc.

Aninipot. *s.* Árbol que crece mucho, de hoja fina, espesa y algo larga; su madera es regular; se usa para apuntalar los pisos de las casas, etc.

Anislag. *s.* Àrbol que no crece mucho, de hoja estrecha y corta; su corteza se usa para teñir de negro el abacá, etc.

Anónang. *s.* Árbol así llamado; su corteza se usa como ingrediente en la confección de varias medicinas; su fruta es dulce y comestible.

Apasote. *s.* Yerba del mismo nombre; bebido el cocimiento de sus hojas, es medicina para curar la apoplejía, que proviene de frialdad.

Apitong. *s.* Árbol así llamado; se hace grande y alto, de hoja algo estrecha y algo redonda; su corteza es amarilla. Su madera es blanquecina, y se usa en las embarcaciones, casas, etc.—Su resina es olorosa y espesa.

Aranhitas. *s.* Árbol que no crece mucho; su tronco está lleno de espinas, su hoja es pequeña y olorosa; su fruta pequeña y orbicular, consta de dos cortezas, una exterior, medianamente recia, fungosa, blanca, y cubierta de una epidermis de color encarnado, ligeramente tinturado de amarillo, y otra interior, delgada, tenaz y blanca, y de una pulpa carnosa, dividida en gajos, que contiene las semillas, las cuales son pequeñas, ovaladas y blan-

cas. La pulpa es comestible, de gusto más ó menos agridulce; su zumo lo usa el bisaya en el pescado, carne asada, etc.

Arongitngit. *s.* Arbusto de hoja fina y espesa. El agua en donde se coció su raiz se da como medicina á las recién paridas.

Asiotes. *s.* Bixa orellana, achiote, árbol que se eleva á la altura de doce ó más pies. La flor blanca, con viso encarnado, se cae muy pronto. Sus semillas se usan en la comida, en lugar de azafrán, utilizando el polvillo que tienen. Dicho polvillo es estomacal, y se usa en las hemorragias. Las semillas, puestas en infusión en aceite cocido de coco, sirven para untar la parte quemada del cuerpo, sintiéndose bastante alivio.

Aslum ha sanglay. *s.* Árbol algo grande y ramoso; su tronco es derecho y está cubierto de espinas, las cuales tienen la punta encarnada. Su fruta es grande y orbicular: consta de dos cortezas, una exterior gruesa y cubierta de una epidermis de color verde amarillento, y otra interior delgada, tenaz y blanca, y de una pulpa carnosa, dividida en gajos, que contiene las semillas, las que son regulares y blancas. La pulpa es comestible, algo desabrida al gusto. Su fruta y corteza se usan como medicina para curar á las recién paridas, que han recaido, frotándoles con ella el cuerpo. Sus hojas son estrechas y algo largas, y las usa el bisaya para frotarse el cuerpo cuando se baña ó lava las manos, porque despiden un olor bastante agradable.

Aslum nga sedras. *s.* Arbusto, limonero, de muchas ramas y tronco espinoso. Sus hojas se usan para frotar el cuerpo al bañarse, porque despiden un olor bastante agradable. Su fruta es pequeña y algo larga, aunque también la hay bastante grande, que concluye en punta. La corteza de la pulpa se usa como medicina en los dolores de cabeza, aplicándola á la frente. La pulpa se usa para blanquear la ropa, y su zumo para hacer refresco

Ates. *s.* Anona escamosa. Este arbusto se eleva á la altura de ocho ó nueve pies. La carne del fruto es arómatica y muy blanda, pero algo incómoda de comer por la multitud de las semillas. Sus hojas alternas, medio elípticas, aquillidas, ondeadas, y apenas vellosas por las orillas y página inferior. Su fruto de figura de corazón, cubierto de escamas, con bastantes semillas medio ovales, envueltas en un arillo membranáceo y pulposo, y fijas todas alrededor de un eje cónico. El bisaya usa sus hojas tiernas para medicinar á los que padecen pujos ó evacuan sangre, aplicándolas al vientre como emplasto.

Atipolo. *s.* Artocarpo hendido Este árbol se eleva más de sesenta pies. Está llena su corteza de zumo pegajoso, lo mismo que su tronco, cuya resina se llama en bisaya *calolot*. Sus hojas son anchas y tienen grandes lóbulos.

Ayohan. *s.* Árbol grande y alto, de hoja algo ancha; se usa para hacer balotos.

B

Bachao. *s.* Árbol que se cría en terreno fangoso cerca de la mar; sus hojas son estrechas, largas y agudas, y su fruto bastante largo, el cual se llama *hintauén*.

Bacong. *s.* Planta de hoja ancha y larga; hay dos variedades: la primera es una especie de lirio colorado, y su flor parecida á la azucena; sus capas interiores, soasadas, son medicina contra el dolor de vientre; su tronco se exprime ó se pone en infusión en agua, y se da á beber á los que padecen pasmo proveniente de calor; la otra tiene la flor blanca, y es medicina contra las almorranas.

Baculan. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y espesa. Se suele usar en los edificios, pero dura poco tiempo.

Badiang. *s.* Planta silvestre y espontánea; es venenosa. Sus hojas son largas y anchas; la raiz madre es bastante grande, mas no es comestible. Su fruta es encarnada, y la comen algunos pájaros. De estas plantas hay muchísimas en Sámar, nacen en cualquier parte, y sus hojas son más ásperas que las del talian y palauan. Cortada en pedazos la vena principal de la hoja del badiang, despide una especie de savia pegajosa, que causa comezón si toca al cuerpo. Frotando con un pedazo de dicha vena, poniendo antes en ella un poquito de sal, la parte del cuerpo dañada por el arbusto lingatong, mitiga y quita el dolor Dicha vena es medicina para las hinchazones y granos abultados; se pone un poquito de sal en un extremo del pedazo cortado de dicha vena, y con ella se frota solamente alrededor de la parte dañada, de modo que la frotación se dirija hacia los bordes del grano, sin tocar á éstos.

Bagacay. *s.* Bambus textoria. Esta caña se eleva á la altura de ocho y más varas. Su diámetro es como de pulgada y media; es muy común en los montes de Sámar. Es hermosa, muy derecha y limpia, y se usa mucho de ella en los telares, y para hacer zumbillines, nipas, pinchos ó púas, y para otros varios usos. Variedades de dicha caña: caraye, damoluan, macaranás, guibagacye (fuerte la *c*), y otras.

Bagadápon. *s.* Planta trepadora ó especie de betel; su raiz es de sabor arómatico mucho más que el tronco, y se usa para curar la contracción del miembro viril, mascándola ó sahumando con ella dicho miembro.

Bagolibás. *s.* Árbol que no se hace muy alto, tiene mucha hoja y delgada. Su madera es repelosa y difícil de labrar, cuando está ya curada es muy liviana. Se usa para hacer morteros donde pilan el palay.

Bagótambis. *s.* Árbol grande y alto; su tronco nace derecho, su madera es dura; se usa en los edificios, embarcaciones etc.; su hoja es estrecha.

Bahay. *s.* Árbol que no cree mucho, de hoja estrecha y larga. Su raiz se pone en infusión, y se da á beber como medicina al que padece inflamación ó grano. Su fruta es pequeña y encarnada con una mota negra en uno de sus extremos. Planta, cuya raiz es algo grande, algunos la chupan para sacar su jugo.

Bayabas. *s.* Psidio aromático. Este arbusto se eleva hasta la altura de tres varas. Es muy común en la isla de Sámar. Su fruta, madura, tiene un color amarillo, y gusta mucho á los naturales,quienes la comen aunque esté verde. La corteza de este arbusto es astringente. Los cogollitos tiernos sirven para extirpar, con su zumo, las nubes de la córnea de los ojos; y también se envuelven en un trapo ú otra cosa, se calientan al fuego, se exprimen, y con el zumo se limpian las llagas ó heridas.

Balanti. *s.* Arbusto que tiene las hojas grandes, redondas y gruesas, cuando es tierno todavía; cuando es grande, las tiene pequeñas, puntiagudas y deslustradas. Como el mismo, hay otra clase de arbustos venenosos.

Bálao. *s.* Mocanera verniciflua. Árbol corpulento y derecho. La resina que se saca por medio de incisiones hechas en su tronco, es mucha y olorosa, y suple por el aceite de linaza; se usa para betuminar embarcaciones; mezclada con cal y aceite crudo de coco, sirve también para pintar, barnizar tablas, etc., y es conocida con el nombre de *bálao*.

Balasbas. *s.* Árbol así llamado: hay dos variedades; la una es blanca y la otra encarnada, de hojas anchas; el balasbas blanco tiene la hoja verde con pintas ó rayas blancas; el balasbas encarnado tiene la hoja morada. Las raspaduras y las hojas se usan en las fuentes, llagas ó granos, aplicándolas á los mismos.

Balátong. *s.* Faseolo mongo. Esta planta, cuya fruta es muy sabrosa para algunos, es bastante conocida. En las viruelas, y en los retrocesos de las erupciones cutáneas, se da á beber su cocimiento, porque las hace brotar con fuerza. Algunas mujeres toman unos puñados de mongos molidos, los echan en agua por la noche, y por la mañana se sirven de esta mezcla para lavar la ropa buena, con el fin de que no se desluzcan los colores. En algunas partes se hace de los mongos un *sagú* equivalente al verdadero. (Flora.)

Balinad. *s.* Árbol que no crece mucho; sus hojas son estrechas, su flor arracimada; la comen algunos pájaros.

Balin̄gasag. *s.* Árbol de tronco grueso, pero no muy alto, de hoja ancha y algo larga. Los cogollitos, unos son encarnados y otros blancos; su flor es pequeña y arracimada; su fruta es grande, y forma como tres puntas. Las raspaduras de su tronco ó corteza, mezcladas con aceite, se usan para untar las heridas ó llagas.

Balirahay. *s.* Árbol grande y alto, de hoja ancha y puntiaguda; su fruta es pequeña y comestible, y de un sabor algo dulce y áspero.

Balonos. *s.* Enredadera bastante gruesa; su corteza es negra, la carne blanca, estrecha la hoja y la fruta redonda. Su tronco, bien machacado, forma en el agua una espuma muy blanca, y sirve para lavar el cuerpo, la ropa, etc.

Balucánad. *s.* Árbol resinoso; con el aceite de su fruta se matan los piojos.

Balucás. *s.* Arbusto de hoja fina, ancha, larga y puntiaguda. Sus hojas, cocidas en agua, y templada que está, se usa para bañar á las recién paridas y otros enfermos.

Balucaue. *s.* Planta trepadora, que, á manera de enredadera, sube por los troncos de los árboles, y se usa para poner

aros en las tinajas, etc., sus hojas son de figura de espada. Su hoja y cogollo, cocido con azúcar, sirve para hacer vomitar.

Balugo. *s.* Enredadera bastante gruesa; su corteza es negra, la carne encarnada, estrecha la hoja, y la fruta redonda. La semilla de su fruta, finamente rallada, y mezclada con leche de mujer, es medicina para los dolores de cabeza, colocándolo en un trapo sobre las sienes, y también se usa para curar los lobanillos, poniendo la fruta, bien machacada, como emplasto sobre los mismos. Dicha enredadera se machaca, y se emplea para lavar el cuerpo, pues la espuma blanca, que forma en el agua, frotándola entre las manos, sirve para lo dicho, y para quitar la caspa de la cabeza; con ella se baña y limpia también á los caballos.

Banag. *s.* Zarzaparrilla, enredadera de hoja estrecha y con algunas espinas. El cocimiento de sus raices y tronco, arrojada la primera agua, sirve para refrescar la sangre, y se da como medicina á los que vomitan sangre, á las mujeres que padecen supresión de regla, y á las recién paridas.

Banago. *s.* Arbusto de hoja estrecha y puntiaguda; su fruta es pequeña y arracimada. Dicho arbusto se usa únicamente para leña, y para hacer caleros, porque levanta mucha llama.

Banahong. *s.* Árbol así llamado; es medicinal.

Banate. *s.* Arbusto de mucha hoja y estrecha. De su tronco se hacen bastones, reglas para reglar papel, etc.

Banducan. *s.* Yerba de un jeme de altura; su tronco es encarnado. Es medicinal, aplicándola como emplasto al vientre, para facilitar la evacuación á los que no pueden obrar.

Bang̃até. *s.* Arbusto frondoso; crece en terreno arenoso cerca de la mar; su hoja es fina, y el fruto pequeño, la mitad negro y la otra mitad encarnado.

Bangray. *s.* Planta ó ajengibre colorado. Es una planta compuesta de muchas semejantes, nacidas de una misma raiz, y las hojas como las del ajengibre, largas de una tercia, y anchas como de seis rayas de un punto, de sabor aromático y los espigones ó caños lisos; la flor, como la del ajengibre, abajo blanca y arriba un poco colorada; la raiz tuberosa y olorosa, compuesta de muchas, pegadas unas con otras. P. Clarin.—El cocimiento de sus raices es medicina contra el mal de corazón y la apoplejía.

Banisil. *s.* Yerba de hoja estrecha y larga.

Banitlong. *s.* Arbusto de tronco derecho, de hoja ancha y puntiaguda; su madera es blanda.

Banquiling. *s.* Arbusto; sus hojas sirven para hacer supurar las inflamaciones y apostemas.

Bantinay. *s.* Planta; enredadera de tronco delgado, de hoja fina y fruta pequeña.

Bantulinao. *s.* Ébano, árbol de madera muy maciza, pesada, lisa, blanquecina hacia la corteza y muy negra por el centro, con vetas blancas. Este árbol es de tronco derecho en algunas partes, como en la costa Sur de Sámar; y de tronco torcido en otras, como los he visto en la parte Norte de Sámar.

Barayong, bayarong. *s.* Árbol grande y alto, de hoja pequeña. Hay dos variedades de dicho árbol: el uno tiene cogollitos encarnados y también su madera; el otro tiene los cogollitos blancos, y su madera de color blanquecino. El que tiene los cogollitos encarnados es el más fuerte, porque su madera es encarnada, dura y pesada, y despide un olor agradable; se usa para harigues de los edificios, para tablas, mesas, sillas, etc. Dicho árbol no dura mucho tiempo en el agua porque lo traspasa la carcoma. Sus semillas, trituradas, suplen á la cola, echando agua. Su fruta es negra, con una mota encarnada; se planta, como yo he hecho, y crece muy bien. Su corteza y tronco se usa para sahumar algunas heridas.

Bariis. *s.* Planta de hoja estrecha y larga como de unas cinco varas, con dientes ó puntas en sus bordes, y espinosa la vena del centro. En algunas partes se usa para techar las casas.

Barióu. *s.* Planta de hoja estrecha, dentada, y larga como de unas cinco varas, con espinas en la vena del centro. Se usa para hacer petates.

Barobatidor. *s.* Enredadera de hoja estrecha, larga y puntiaguda; su fruta es gruesa, del grandor de una chocolatera ó batidor pequeño, y con una especie de asa.

Barobatones. *s.* Yerba de hoja delgada y fruta pequeña.

Barobo. *s.* Arbusto de hoja estrecha y larga; su fruta es pequeña, y comestible.

Batétes. *s.* Arbusto de hoja delgada; su

raiz se machaca y arroja una especie de savia, la que se administra como medicina, dándola á beber á los que padecen inflamación ó úlcera interior, y la raiz, machacada, se aplica como emplasto á la parte dolorida.

Batuán. *s.* Arbusto de hoja estrecha; su fruta es pequeña, agria y orbicular, y se usa para condimentar el pescado.

Batungalon. *s.* Árbol grande y alto; su hoja es ancha y larga, y su madera muy correosa y difícil de aserrar.

Betoón. *s.* Árbol que no se eleva mucho; su hoja ancha y puntiaguda; su fruta es grande y esquinada. Rallada la fruta, se aplica como emplasto á los que padecen reuma, y también para que la viruela, etc., salga fuera y no se interne. Rallada su corteza, y envuelta en un trapo ú hojas, se aplica como medicina en el vientre á las embarazadas. Su raiz y corteza emborracha, envenena y mata los peces.

Biasong. *s.* Limonero, arbusto que produce limones grandes y olorosos. Su fruta, partida y malasada, se usa para frotar el vientre cuando duele, y aplaca los dolores. También es medicina para los calambres.

Bigo. *s.* Palma bigo; su primera capa es dura, y blanda la interior. Se eleva tanto como los cocos. El tronco es muy derecho, tiene las hojas en forma de abanico con pliegues puntiagudos, y se usan para techar los edificios.

Bilang bilang. *s.* Perejil marino ó hinojo marino; planta que se cría en el mar.

Birí. *s.* Arbusto de hoja delgada.

Boláso. *s.* Arbusto así llamado.

Bonga. *s.* Areca ó palma que da en racimos la bellota ó nuez, que se usa para mascarla con la hoja del betel y cal. Esta palma, que se llama bonga, se eleva casi á la misma altura de los cocos. Su tronco, menor que el del coco, es muy derecho, con muchos anillos circulares, formados por los peciolos de las hojas, á los que hacen caer las espatas, cuando se hacen grandes. Es común entre los naturales rociar el ombligo á sus niños con el buyo mascado para librarlos de los cólicos y fuertes impresiones del aire. El cogollo de la bonga se come en ensalada, y también cocido, y su sabor es mediano; pero perece la bonga al quitarle el cogollo. Flora.—Los bisayas, cuando carecen de la fruta de la bonga para el buyo, usan de la raiz de dicha palma. Su corteza, rallada, se usa como medicina para los que tienen hinchada la garganta, mezclándola con vinagre de coco, aplicándola como emplasto á la parte dolorida. Su fruta, algo verde, se usa como purga, mezclada con tuba dulce de coco.

Borogtongon. *s.* Árbol de hoja larga y algo ancha; su fruta es colorada. Las raspaduras ó pedazos de dicho árbol, puestos en infusión, son medicina contra el dolor de vientre, y su raiz purga la flema. El agua en que se coció la corteza de dicho árbol, es medicina para los cascados, bañándose con ella.

Boronganon. *s.* Planta medicinal contra el dolor de ijada.

Borot. *s.* Planta silvestre, semejante al ubi; su tronco es espinoso, y las hojas como las del apari. Su raiz, cocida en agua, es medicina contra el mal de orina.

Boyon. *s.* Arbusto de hoja estrecha, la cual comen los puercos de monte, y en algunas partes las usan como verdura.

Buas magquipot. *s.* Yerba, que, mezclada con el arbusto *panhauli* y con zumo de limón, es medicina para las almorranas.

Bubúa. *s.* Lanzones; este árbol se eleva á la altura de dos y más brazas, de hojas alternas, aladas sin impar; sus hojuelas son lanceoladas ondeadas, tiesecitas, enteras y lampiñas. Este árbol se da muy bien en las provincias de Sámar y Leyte, y en los montes se encuentran lanzones silvestres de sabor áspero. Su fruta es muy sabrosa; su corteza despide una leche pegajosa, y las semillas son verdes y amargas.

Buganotan. *s.* Arbusto de hoja estrecha, corta y puntiaguda; su tronco es derecho y se usa en el interior de las casas.

Bugna. *s.* Arbusto de hoja pequeña, que se cae cuando dicho arbusto echa flor, la cual es encarnada y olorosa.

Bugnay. *s.* Estilago bunio. El fruto de este arbusto es como una pequeña cereza ya madura, ácido; se come, aunque nada tiene de sabroso. Las hojas tienen unas cinco pulgadas de largo y dos de ancho. El carbón de la leña se usa para las fraguas. (Flora.)

Bugsarí. *s.* Yerba de hoja estrecha, larga y puntiaguda y algo gruesa. Su hoja se calienta al fuego, se exprime, y con el zumo se lavan las quemaduras.

Bulalo. *s.* Yerba de hoja estrecha, fuerte y larga como de tres varas; su fruta es pequeña, arracimada y no es comestible.

Bunglas. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y redonda, de madera amarilla; se usa en el interior de los edificios.

Bunglioú. *s.* Aralia colgante, árbol de madera blanda. No echa ramas sino en el extremo, y las hojas algo anchas y caidas hacia abajo. El fruto tiene un olor balsámico algo fastidioso. Flora.—Especie de árbol de madera muy floja; crece como la papaya, echa las pencas á su modo, y, según van creciendo, se van cayendo; cualquiera de sus ramas agarra fácilmente. Alábase contra el flujo de sangre de heridas. P. Clarín.—Su corteza, quitada la capa de encima, rallada y envuelta en un trapo, exprimiendo sobre ella el zumo del limoncito ú otra fruta agria, y calentándolo todo al fuego, es medicina para los que padecen dolores de vientre, aplicándolo á manera de cataplasma; dicha corteza, raspada y envuelta en un trapo, y puesta un rato al fuego, es medicina para las enfermedades del ano, exprimiéndola sobre la parte dolorida.

Bung̃uran. *s.* Plátano llamado *musa del paraiso,* de olor suave. La carne es de olor y sabor suavísimo, el cual sería el más estimado, sino fuera porque le atribuyen la propiedad de ser frío en extremo. Flora.—La penca tierna, bien pilada, y la grande, raspada y exprimida, poniendo un poco de zumo del limoncito, es medicina para los que padecen cursos, dándosela á beber.

Bunos. *s.* Arbusto de madera blanda.

Buquinggan. *s.* Planta de hoja estrecha; su flor es encarnada.

Burac. *s.* Árbol que no crece mucho, de hoja ancha y larga; su flor es muy olorosa. También se llama *ílang ílang.*

Burácan. *s.* Enredadera llamada *Convólvulo purgante.* Se extiende mucho y da mucha leche, la cual es una resina, que se ennegrece, y es soluble en el alcohol como la de la jalapa, cuyas propiedades tiene. Sus ramas leñosas, que son como el brazo, en peso de un real, purgan con seguridad. Las flores son blancas y grandes. Flora.—Extraido el zumo ó licor que contiene en su exterior el vástago, y bebido en cantidad de media jícara, es una buena purga, que hace arrojar lombrices y viscosidades. El mismo efecto hace el agua en que se coció el vástago, machacado antes. Quita también el sarro de la boca y la carraspera de la garganta. P. Fr. Juan Félix.—El zumo de dicha enredadera sirve para purga, pero es muy activa, y hay que usarla con moderación.

Buri. *s.* Palma de tronco alto, muy derecho y grueso; hojas por extremo grandes, de figura de parasos, con pliegues puntiagudos, peciolos largos y armados de púas en sus orillas; flores que forman una gran panoja; fruto de drupa globosa y semilla redonda, membranácea y dura. De la médula del tronco se obtiene el sagú; de las espatas de las flores, la tuba, y de las hojas, un filamento útil para tejidos, esteras, petates, sombreros, etc. Su hoja se usa para sahumar llagas, etc.

Burud. *s.* Yerba de hoja estrecha.

Buta buta. *s.* Árbol así llamado; sus hojas, machacadas, son medicina contra la picadura de pez venenoso, poniéndolas sobre la parte dañada.

Buyo. *s.* Pimienta betel, enredadera ó planta trepadora, de hojas hendidas en la base, aovadas, aguzadas, con los nervios medio esparcidos, enteras y lampiñas. Hay dos variedades: la una que se planta, y la otra silvestre; las que se plantan son las siguientes: ticom; labilab y mangadlao; las silvestres son, pocaó, sinang̃il, boho-án, cagascas y cagáng. El llamado labilab se usa por medicina en los dolores de cabeza, poniendo sus hojas sobre la frente.

Buyó buyó. *s.* Enredadera ó planta trepadora, de hojas hendidas en la base, aovadas y aguzadas, con los nervios medio esparcidos, enteras y lampiñas, y también venenosas.

C

Cabác. *s.* Árbol grande y alto, de tronco derecho, sus hojas son anchas y largas; cuando son tiernas, se usan como medicina para el dolor de cabeza. El agua, en que se coció su corteza, se da como medicina á las mujeres que están de parto. Su fruta es amarilla y cubierta con una especie de vello grueso y rojo. Su madera se usa para tabla en las casas.

Cabayedo. *s.* Arbusto de hoja fina; su flor es encarnada.

Cabugauan. *s.* Caña fuerte y de mucha consistencia.

Cacao. *s.* Theobroma cacao. Este arbolito es oriundo de América. Se eleva á la altura de nueve ó doce piés. Para el plantío del cacao acostumbran los naturales sembrar una porción de semillas en un

pequeño espacio de tierra, ó también en hojas de árboles, nipa ó coco, doblándolas en forma de embudo con un poco de tierra dentro, y en cada hoja doblada colocan una semilla, que riegan diariamente, y á los pocos días nace. Después la trasladan al sitio que quieren, abriendo para cada planta un hoyo de un palmo de hondo, cuidando de plantar antes plátanos ó árboles de achote, para que hagan sombra á los arbolitos, y libertarlos en parte de la acción del sol y del viento. De cuando en cuando riegan las nuevas plantas, y al año tercero empiezan á dar fruta. Advirtiendo, que al trasladar dichas semillas nacidas, no se sacan de las hojas en donde se plantaron, sino que todo se pone dentro del nuevo hoyo formado. Los vientos, temblores y la hormiga anáy hacen mucho daño en estos árboles. El cacao siempre está con flores; pero el tiempo en que se hace la mayor cosecha es por Noviembre. También comen los naturales el fruto verde. La manteca de cacao, que nada en la superficie del agua, cuando, después de triturado, se cuece en ella, es muy ponderada, y con razón, pues es excelente para las quemaduras, y para suavizar el escozor ardoroso de algunas llagas, de las escoriaciones y úlceras de los pechos de las mujeres: también alivia mucho aplicada á las almorranas. Flora. El bisaya distingue dos clases de cacao; una que tiene cogollo blanco, y se usa como medicina contra los dolores de cabeza; su fruta es también encarnada. El fruto verde se tuesta, se muele bien, y sirve para polvorear las llagas y heridas. El agua en que se ponen en infusión las raices del cacao encarnado, se da como medicina á las mujeres que estan de parto.

Cadlum. *s.* Yerba de hoja algo ancha y olorosa. Dicha hoja se machaca, se exprime, se mezcla y deslíe con acíbar, y se da á beber á las mujeres que tienen suspendida la regla. El bisaya, cuando se baña, frota su cuerpo con dicha hoja.

Cagáscas. *s.* Planta así llamada.

Cahel. *s.* Árbol llamado naranja cajel. Su fruto tiene un ácido agradable, y se usa para hacer cajelada. De su zumo usa mucho el bisaya para confeccionar varias medicinas.

Calabasa. *s.* Calabacera con surcos. Es calabaza conocida. Sus flores y carne son de color amarillo. El fruto tiene canales no muy profundos, y la corteza es de color verde oscuro. (Flora.)

Calabo, clabo. *s.* Planta de hoja estrecha y gruesa. Picada la hoja, se echa en arroz caldoso, y se da como medicina á los que padecen catarro ó están constipados; ó se envuelve en un trapo, se calienta al fuego, se exprime, se deja enfriar, poniéndola al sereno, y se da á beber á los mismos. También se calienta al fuego dicha hoja, se exprime, y se usa para lavar las llagas y heridas, y la hoja exprimida se pone como emplasto en las mismas.

Calampac. *s.* Planta medicinal así llamada.

Calampisao. *s.* Yerba de hoja estrecha y algo larga, encarnada por un lado y verde por el otro.

Calape. *s.* Bejuco muy grande. Este bejuco, muy común y conocido, se extiende hasta treinta ó cincuenta brazas, y su grosor, sin contar el pié, es de más de dos pulgadas, y á veces como la muñeca. Cortándole, arroja agua potable en abundancia; la cual se tiene por medicinal. El cogollo, desnudo de sus espinas, asado al fuego, y cocido después, se come en ensalada con aceite y vinagre, y es muy sabroso, aunque un poco amargo. También se come el fruto crudo, que es arracimado y no desagradable. Flora.—Su fruta es muy astringente, agria, cordial y refrigirante, y medicina contra el cólera. (P. Clarin.)

Calatutse. *s.* Árbol que, en Botánica, se llama *Plumiera blanca.* Este árbol es bién conocido, y se eleva á la altura de seis ó más varas. Su corteza es amarga y purgante, y se usa en Ilocos para este efecto; también su leche, aplicada exteriormente, es gran remedio contra la sarna y empeines, según Hernández. El jarabe de su corteza hace salir las lombrices ténias, y la infusión de sus hojas, bebida largo tiempo, dicen que cura el mal venéreo. Siempre está floreciendo, y las flores son olorosas. Rarísima vez da fruto: no he logrado verlo más que una sola vez; como no estaba muduro, no pude formar juicio exacto de él. Sin embargo, creo que no me he equivocado en la descripción dada. El P. Ignacio de Mercado, en su tratado de yerbas de las islas, pondera mucho para la hidropesía la corteza bien molida en dosis de dos dracmas y cocida en diez y siete onzas de agua, hasta que después de filtrada quede en ocho. De está infusión, dice, se da

á tomar parte después de cenar poco y temprano: para mitigar el amargo se puede comer anís confitado. Esta agua se puede beber tres ó cuatro noches seguidas, ó una vez cada tres días. Si habiéndola tomado por nueve veces, no se desvanese la hidropesía, después de descansar unos diez días, se vuelve á tomar las veces que pueda sufrir el paciente, pero siempre conviene obrar con consulta de un facultativo. Se cree que este árbol ha venido de América. (Flora.)

Calaycagay. *s.* Yerba de hoja algo larga, y fruto pequeño.

Calingag. *s.* Árbol grande y alto, de hoja ancha y larga; su corteza es olorosa y tiene un sabor algo picante.

Calipayan. *s.* Planta que sirve para ponerla en macetas; sus hojas son estrechas y largas. Hay cuatro clases: una que tiene verde la hoja, otra que la tiene amarilla y verde, otra que la tiene amarilla y morada, y otra que la tiene amarilla. Dicha hoja se pone en agua caliente, y se usa para bañar á los enfermizos.

Camagong. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha; su madera es dura y pesada, de color negro y vetas rojas. Se usa en ebanistería.

Camahiuan. *s.* Árbol alto y derecho, de hoja larga y aguda; su madera se usa en los edificios.

Camahuyan. *s.* Árbol de madera dura y fuerte.

Camalunggay. *s.* Moringa que da aceite. Este árbol, cuyas flores son blancas, se eleva á la altura de unas tres ó cuatro brazas. Es conocido de todos los naturales, quienes comen, cocidas en agua, sus hojas y el fruto cuando está tierno. Su raiz se tiene por muy medicinal y sirve para sinapismos. De sus semillas se saca un aceite inodoro, que no se enrancia, pero es caústico, y purga también con violencia. La raiz, cocida en mucha agua, se tiene por antiescorbútica. También se asegura que es muy buena para otras enfermedades, y aún para algunas creidas por incurables, como el San Lázaro. Flora. —La corteza de dicho árbol, machacada, sirve para curar las mordeduras ó picaduras de animales venenosos. En Sámar hay dos clases de camalunggay: la una es un arbusto de hoja pequeña, unida ó espesa, y grata á la vista; la otra es árbol grande y alto, de hoja fina y frondoso; rallada su raiz y poniendo un poco de vinagre, se usa como sinapismo.

Camangsí. *s.* Árbol grande llamado Artocarpo camansí. El fruto se hace mayor que la cabeza de un hombre; está rodeado de aposentos, y en cada uno hay una semilla oval. Sus hojas son de dos pies de largo. Las semillas, que son grandes como bellotas, se comen crudas ó cocidas, y tienen un sabor agradable parecido al de las castañas. (Flora.)

Camansile. *s.* Planta medicinal así llamada.—Árbol así llamado.

Camantigue. *s.* Planta de hoja estrecha, tiene la flor encarnada, y también blanca y amarilla. Sus hojas, exprimidas, se usan para curar herida, ó hinchazón que ya ha reventado, y también para curar las erupciones cutaneas. Su zumo, á manera de ungüento, es medicina para las almorranas y otras enfermedades.—Planta llamada *impaciente de tres flores.* Esta planta llamada impaciente, porque arroja luego las semillas al tocarla, produce las flores blancas, y se eleva á la altura de tres pies. Los naturales la plantan por la hermosura de sus flores. Sus ramas son medio trasparentes. Dicen, que el jugo de ella mata los piojos. (Flora.)

Camaog. *s.* Planta así llamada. El tronco próximo á su raíz, que está debajo de tierra, machacado y aplicado á las apostemas y granos, las resuelve. Cocido el mismo tronco, sirve para encolar guitarras, harpas, etc. (P. Fr. Juan Félix.)

Camates. *s.* Tomates ó sea Solano Licopérsico. Esta planta, que siempre se halla en Filipinas ó en donde hay hombres, se eleva á la altura de uno ó dos piés ó más; el fruto tiene cuatro ó cinco líneas de diámetro. Los naturales hacen un uso inmenso del fruto, empleándolo en casi todas sus comidas. Con sus hojas tiñen de verde sucio las telas de algodón. (Flora.)

Camaysi. *s.* Árbol de color negro, hoja pequeña, y espinoso el tronco. Su fruta, cocida, se come.

Camote. *s.* Planta del mismo nombre. Esta planta se extiende mucho, y en los puntos en donde el tallo toca en tierra, echa raiz y ramitas. De cada raiz salen tubérculos oblongos con desigualdades. El número varía; pues son cuatro ó seis ó más, si son pequeños, pendientes de la raiz principal por unas raicillas. Estos tubérculos son los que constituyen el principal mérito de la planta; á veces tienen

seis pulgadas de largo ó mucho más. Su preparación en las cocinas es muy varia, y según el gusto de cada uno. Sirven en lugar de sopas hasta para el chocolate, cortándolas en revanadas delgadas y tostándolas al fuego. Cuando quieren hacer algún plantío, no usan de las yemas de las raices, sino de troncos de ramas que van metiendo en tierra. Otras veces extienden una rama larga sobre la tierra preparada, y la van apretando con la mano y enterrando los nudos nada más, en donde están las yemas. De esta especie hay otras muchas variedades que se toman de la diferente figura, magnitud y color de los tubérculos. Flora.—No sólo se come su raiz, sino también sus hojas tiernas.

Camote nĝa cahuy. *s.* Es un arbolito de unas tres varas de altura, bastante lechoso. Sus hojas están esparcidas, digitadas, ó en número de cinco, siete ú ocho, reunidas en un punto, lanceoladas, muy lampiñas y con el peciolo común largo. Las raices á veces se hacen tan grandes como el muslo; son de color de ceniza, y, cocidas, se comen sin otra preparación; pero son algo duras, correosas y nunca tan estimadas de los naturales come el camote. Flora.—Es necesario poner antes en infusión en agua corriente dicha raiz para poderla comer, como hacen los bisayas de Sámar; y así no se expone uno á un cólico, ó á envenenarse.

Candol. *s.* Es una calabaza poco conocida. De ella se hace dulce; tiene la corteza dura y algo áspera; su largor es de un pié ó más. El tallo, hojas y fruta están llenos de pelos tiesos. Las flores son amarillas. (Flora.)

Caninĝag. *s.* Árbol grande así llamado. Su corteza es dulce, y se masca; sus hojas, cociéndolas con aceite de ajonjolí, se usan como remedio para el dolor de cabeza, cuando este proviene de humores fríos, untando la misma con dicho cocimiento.

Capaya. *s.* Carica Papaya. Estos arbolitos se elevan á la altura de quince ó más pies. Su tronco es de una constitución tan blanda que se corta facilmente. El fruto, que suele ser como la cabeza de un niño, es de los más agradables. Los peciolos son huecos, y á veces de nueve piés de largo: los naturales los llenan del líquido conveniente para las lavativas, y les sirven de geringas naturales, aunque muy trabajosas, porque solamente hacen su efecto soplando con mucha fuerza. Las hojas, se dice, que son excelentes para curar el reuma, aplicándolas á los miembros enfermos en los que ocasiona una erupción saludable, pero por lo que he observado en mí mismo, el alivio es pasajero. Las mismas hojas de estos árboles sirven á los naturales en lugar de jabón, para lo cual las machacan primero, y después las exprimen en agua: con ella lavan la ropa blanca nueva para que blanquee mucho, y también la ropa sucia para quitarle prontamente las manchas; y aunque tome un color verde, éste luego desaparece lavándola en agua clara. Tampoco conviene remojar por largo tiempo la ropa en el agua dicha, porque se maltrata. Esta virtud de las hojas de la papaya es común á otras muchas plantas de Filipinas, y regularmente á las que despiden en jugo lechoso. Los naturales, según parece, adivinan esta virtud, fijándose en la semejanza que aparentan tener entre sí el jabón desleido y zumo lechoso, y aunque á los ojos de los europeos, esto parezca una simpleza, los resultados muchas veces son felices. Las ovejas comen con ansia las hojas de la papaya. El zumo de la pulpa del fruto se emplea como cosmético para quitar las manchas de la piel, causadas por el ardor del sol. La leche de la papaya, en muy corta dosis, como uno ó dos dracmas para un muchacho, y de dos á cuatro para un adulto, mezclada con igual peso de leche, y combinado todo con una infusión aromática, y bebido, es remedio eficacísimo contra toda especie de lombrices, y lo mismo las semillas. Éstas, secas y trituradas, se toman en dosis de un escrúpulo por muchos días, y hacen morir todos los gusanos. Flora.—Su fruta, madura, es amarilla, dulce y comestible; y verde aún se usa en la tinola.

Capé. *s.* Coffea Arábica. Este árbol tan conocido se eleva hasta la altura de nueve pies. Ignoro si es indígena de las Islas, á lo que me inclino. En la provincia de Batangas se da y extiende él mismo de por sí con mucha facilidad, especialmente en el pueblo de San Pablo. De la bebida tan usada del café se ha escrito con mucha variedad. Unos dicen que causa temblores en las manos, que quita el sueño y acorta la vista. Esto último lo he experimentado en mí mis-

mo, después de haberlo tomado por espacio de dos meses: también han escrito algunos que causa la esterilidad. Pero otros autores reconocen que el café ha curado asmas inveteradas y melancólicas, que despeja la cabeza, y que enerva la fuerza de los licores espirituosos. Administrado en lavativas, disipa el entorpecimiento que causa la apoplejía. Se sabe que un Rey de España publicó un remedio contra las calenturas intermitentes, el cual consiste en tomar una taza de café, bien cargada, en donde se haya echado el zumo de un limón. En Filipinas es necesario que sean tres ó cuatro, por ser muy pequeños. Muchas mujeres indígenas, acometidas de *mal de madre*, han sanado al momento bebiendo una taza de café en donde se habian echado unas dos cucharadas de aguardiente; también disminuye y aun sana la sarna. Flora.—Cuatro ó seis hojas de la dicha planta pueden sacar á alguno de las garras de la muerte. Si alguien fuese atacado del cólera morbo, procurará tomar el agua en que se cocieron las hojas mencionadas con la cantidad que cabe en una taza de las de caldo, después de haber mermado la mitad. Bebida el agua, se arropará bien, y será regular que, en virtud de un copioso sudor que á poco tiempo advertirá, desaparezca la enfermedad. La medicina no puede ser más sencilla y barata donde haya tales plantas. P. Fr. Juan Félix.—Las hojas tiernas de dicho árbol son medicina eficaz contra la disentería. Unas cuatro ó más hojas se cuecen en la cantidad de dos vasos de agua, hasta que merme la mitad, y después que el agua esté fría, se va tomando poco á poco. El agua en que se cocieron cuatro ó seis hojas de dicho árbol, se da como medicina a los que padecen cursos.

Capopot. *s.* Planta medicinal, que se usa para curar granos y apostemas.

Capúlao. *s.* Cynamorio de Filipinas. Planta que me trageron de Cebú, y se da en el agua de la mar, creciendo sobre las raices podridas de los árboles: es hermosa á la vista, y su color no es del todo encarnado, sino morado. Los naturales apenas conocen esta planta; pero los autores botánicos dicen que es astringente, y que en dosis de un escrúpulo en caldo, se usa en la disentería, esputo de sangre, hemorragia y úlceras cacoetes. (Flora.)

Carayacay. *s.* Árbol alto, de hoja ancha y larga; su fruta es larga; su raiz, puesta en infusión en agua fría, se da á beber á los que padecen granos grandes con pus.

Carocanding. *s.* Yerba de hoja estrecha y pilosa; su fruta es pequeña y no se come. Sus hojas, calentadas al fuego y aplicadas al vientre, son medicina contra los pujos y diarrea.

Catcatan. *s.* Caña olorosa y medicinal.

Catmon. *s.* Dilenia de Indias. Este árbol se eleva á la altura de muchas varas. Las flores tienen casi un jeme de ancho, las hojas un palmo, y los pétalos tres pulgadas de largo. El zumo de la fruta es agrio, y se sirven de él los naturales en lugar de vinagre. Flora.—Su fruta es agria, y se come.

Catol. *s.* Arbusto de hoja algo redonda y aguda; su fruta es encarnada, y no se come; pero la comen algunas aves.

Cauayan. *s.* Bambus mitis ó Bambus sin espinas. Esta caña es de las más altas. En los nudos no se notan aquellas yemas puntiagudas y punzantes que tienen otras cañas. Cuando dicha caña tiene una braza de alto, se corta por un nudo, y al día siguiente por la mañana se encuentra llena de agua clara la parte del tronco por donde se ha cortado, y se usa para bañar á los enfermizos: si dicha caña no destila agua, dice el bisaya, que es señal cierta que el enfermo tiene demasiado calor en su cuerpo.

Cayamcayám. *s.* Arbusto con muchas raices desde las ramas á tierra; es infructífero.

Cayangcang. *s.* Enredadera de tronco delgado; sus hojas están unidas de cinco en cinco, y cada hoja tiene cinco puntas ó dientes. Machacada la hoja, y puesto un poco de aceite, se calienta al fuego, y se usa para untar y curar las llagas y heridas.

Cobe. *s.* Árbol grande, alto y derecho, de madera amarilla y fuerte; se usa en los edificios.

Cogon. *s.* Planta de hojas de figura de espada, ásperas por arriba y por las orillas, y casi lampiñas por abajo. Esta planta, extendida inmensamente por las Islas, á veces coge espacios de muchas leguas con exclusión de otras plantas. Se hace de la altura de un hombre. Los naturales la emplean para cubrir los techos de sus casas, especialmente los caballetes. Los animales la comen. La raiz es

dulce, y la mascan por golosina los muchachos.

Colipapa. *s.* Árbol grande y alto, de hoja algo ancha. Su madera es muy dura y correosa, y aguanta mucho tiempo en el agua, como harigue.

Colong cogong. *s.* Hernandia sonora. Este árbol se hace de tercer orden. El fruto no se puede comer por ser amargo y en extremo acre. Su madera es blanda.

Colong cogon. *s.* Planta de hoja pequeña. Sus hojas y tronco se machacan, se calienta todo al fuego, y se aplican como emplasto para curar el dolor de cabeza.

Comentang. Hamentang. *s.* Planta de hoja estrecha; su flor es blanca con rayas encarnadas.

Corot. *s.* Enredadera, cuya raiz comen los naturales, después de lavarla en agua algunas veces, porque sin tal operación emborracha y aun envenena, aunque no mortalmente.

Corugbac. *s.* Enredadera de tronco grueso, de hojas anchas, y redonda la fruta.

Cosol. *s.* Yerba de hoja ancha y sin tronco, de olor fuerte; se usa como medicina para curar la tos.

Coyo coyo. *s.* Planta trepadora, semejante á la enredadera; sus ramitas son pilosas.

Coyogao. *s.* Árbol alto, de hoja estrecha. Su hoja se machaca, se calienta al fuego, se exprime, y sirve para untar y curar la sarna que llaman *catol.*

D

Daetan. *s.* Palma del mismo nombre. Bebida en ayunas el agua de la fruta de este coco, es medicina para los que orinan pus.

Dagahit. *s.* Yerba de hoja estrecha, larga y puntiaguda.

Dalaganan. *s.* Árbol de hojas largas y anchas; su fruta es colorada y comestible, sus raices tienen un olor agradable parecido al del alcanfor.

Dalaganan. *s.* Enredadera trepadora; su raiz raspada y puesta en el estómago, es medicina contra ventosidades rías.

Dalairó. *s.* Yerba que nace en el agua, en charcos ó lagunas, de hoja ancha y redonda.

Dalaquit. *s.* Árbol de este nombre. Este árbol, cuando es nuevo ó está naciendo, parece una enredadera, y poco á poco va trepando y abrazando á otro árbol hasta que le mata. Del tronco de dicho árbol, cuando ya es algo grande, nacen y se alargan unas ramas hasta tocar en tierra, en donde prenden También nace en las cotas y echa á perder los edificios, si no se corta á tiempo. Las ramas que nacen del tronco y prenden en tierra se machacan, se pone un poco de aceite, y se aplican á las heridas para curarlas; sus hojas son también medicinales. En la entrada del río de Guiborongani, del pueblo de Borongan, hay un dalaquit de catorce brazas de bojeo. Sobre este árbol famoso, que á la vista parece uno y son varios unidos formando grupo, tienen los bisayas algunas supersticiones, porque ni á tocar se atreven dicho árbol, y mucho menos cortarle, pues creen que habitan en él los duendes, y que llevan á mal el que se les destruya su morada.

Dala-udá. *s.* Yerba de hoja estrecha; su flor es encarnada. Su hoja se machaca, se calienta al fuego, y en ella se pone el junco de hacer petates para teñirlo de colorado. En dicha hoja, machacada, se pone un poco de aceite, y se usa para untar y curar las bubas ó sarna que llaman *catol.*

Daliyopyop ó aliyopyop. *s.* Yerba de hoja larga; se usa como ungüento, aplicando la hoja á las hinchazones ó granos con pus.

Dalonotan. *s.* Arbusto de hoja algo ancha, redonda y puntiaguda; las raspaduras de su corteza, aplicadas á las apostemas, las revientan y las supura, haciendo el oficio de ungüento; también se usan para curar el dolor de estómago, aplicándolas al vientre.

Dalugdugan. *s.* Enredadera de hoja pequeña y tronco espinoso; su fruta, que tiene la cáscara dura, se hace polvo, se pone un poco de vinagre y se aplica como emplasto para quitar el dolor de cabeza. Su raiz se da como medicina á las recién paridas.

Dalupang. *s.* Planta que da flores encarnadas. Bebido con vino el zumo de su raiz, es medicina contra las cámaras con sangre; mas si hay calentura ó mucho ardor, se bebe con agua.

Danatá. *s.* Arbusto de hoja ancha y larga, puntiguada y de mal olor. Su hoja se machaca, se exprime, se pone un poco de cal, y se unta la inflamación que llaman *calamayo.*

Dangcalan. *s.* Árbol grande; su tronco no suele ser derecho, y su madera es difícil de aserrarse. Sus hojas, hechas tiras

y puestas en infusión en agua, son medicina para el mal de ojos, aproximando y pasando la cabeza por donde están puestas en infusión. Su corteza, picada y frita con aceite nuevo de coco, es medicina contra el flujo de orina, untando con ella los lomos ó riñones.

Danglug. *s.* Árbol grande y alto, de hoja fina y madera blanda.

Da-ó. *s.* Árbol grande, de hoja estrecha; su fruta es pequeña, puntiaguda por los extremos y comestible; pero mejor es abstenerse de comer dicha fruta.

Dap dap. *s.* Erytihrina cárnea. Eritrina de color de carne. Árbol grande de muchas ramas y tronco espinoso, de hoja ancha, aovada y puntiaguda. En los meses enero y febrero se cae la hoja, y echa dicho árbol flores encarnadas en mucho número, que terminan en panoja racimosa. Su fruta, que madura en el mes de marzo, es algo negra, redonda y larga como la del cacao. Su madera es ligera y blanda. Su hoja sirve para mitigar el dolor de cabeza, aplicándola á la misma. Su raiz, respada, envueltas las raspaduras en una hoja ó en un trapo, y calentadas al fuego, se usan para curar la enfermedad que llaman *mal de culebra,* aplicándolas á la parte dolorida. Su corteza rallada, se aplica como emplasto al vientre de la mujer que padece mal de regla; y también se cuece en agua la corteza, hasta que merme la mitad, y se da á beber á la misma con el fin de que sane, como muchas veces sucede. En el mes de abril echa dicho árbol unos pimpollos de color blanco.

Daraysic. *s.* Planta así llamada; sus hojas se usan para curar los granos y apostemas.

Darañgian. *s.* Árbol grande llamado Artocarpo Darañgian. El fruto se hace mayor que la cabeza de un hombre; está rodeado de aposentos, y en cada uno hay una semilla oval. Sus hojas son de dos pies de largo. Las semillas, que son grandes como bellotas, se comen crudas ó cocidas, y tienen un sabor agradable parecido al de las castañas.

Daua. *s.* Panizo mijo. Las panojas de esta planta son muy grandes y cabizbajas. La siembran los naturales y hacen de los granos, que son pequeños y casi redondos, sus comidillas buenas para su gusto; también se dan á los canarios. Flora. La semilla de esta planta, puesta en infusión en agua ó cocida, se da á beber al enfermo para que la enfermedad no se interne.

Dita. *s.* Árbol de hoja larga, estrecha y puntiaguda; su tronco tiene mucha resina. Su corteza se pone en infusión, y se da á beber á los que padecen alguna inflamación en el cuerpo.

Docmay. *s.* Planta medicinal así llamada.

Docnay. *s.* Yerba de hoja fina. Seca la hoja, se usa en las almohadas en lugar de algodón.

Doñgon. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y algo redonda; su madera es fuerte, correosa y difícil de aserrarse. Su fruta es pequeña y redonda, con esquinas; no se come. Este árbol nace en los sitios fangosos ó á orillas de los ríos.

Doñgon doñgon. (Guisoc ñga doñgon doñgon). *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y algo redonda; su madera es buena, fuerte, correosa y difícil de aserrarse.

Dug-an ñga cahuy. *s.* Árbol alto y derecho, de hoja estrecha y puntiaguda. La resina de su tronco es roja como la sangre.

Dug-an ñga balagon. *s.* Enredadera de hoja fina y tronco grueso. Su zumo es de color de sangre, y huele como el alquitrán. Su hoja, machacada y calentada al fuego, se aplica como emplasto al vientre de los que evacuan sangre ó padecen pujos.

Duhat. *s.* Árbol alto; sus hojas tienen un sabor ácido; su corteza, picada y frita en aceite nuevo de coco, es medicina contra el flujo de orina, untando con ello los riñones, y también bañándose el enfermo con agua tibia en donde se hayan cocido las hojas ó corteza de dicho árbol.

Dulao. *s.* Planta de hoja ancha, larga y puntiaguda; su raiz es amarilla, y con ella tiñen de un amarillo que no es muy firme. Dicha raiz se machaca, se mezcla con carne rallada de coco, se calienta al fuego, y se aplica como emplasto á las heridas, particularmente las que provienen de haber pisado y haberse clavado las púas venenosas que tienen algunos peces.

G

Gaan gaan. *s.* Arbusto de hoja estrecha. Seca la hoja, la usa el bisaya en sus almohadas en lugar de algodón.

Ga-as. *s.* Hierba así llamada; su hoja es semejante á la del palay, aunque un poco más ancha.

Ganda. *s.* Ajo de tres cajitas. Planta muy

conocida y usada en lugar de los puerros en Filipinas. Es indígena de las islas, pues se da espontánea en Leyte; pero la de Manila es oriunda de China. El olor de las hojas no es fuerte, pero sí el de la raiz, que se extiende mucho formando un cuerpo ancho, continuado y macizo, y de ella salen infinitos tallitos que por abajo tienen cascos. Las flores son blancas. Flora.—Esta planta, que se parece al cebollino, se usa en la olla y guisados, y también como medicina.

Gangauan. *s.* Árbol grande y alto; se usa en los edificios.

Gapas. *s.* Arbol grande y alto, algodonero de hoja delgada y lobulada, de tronco recto, con algunas espinas gruesas y cortas. Estas espinas se usan como medicina para curar las pecas. Su fruto es una cápsula que tiene muchas semillas envueltas en una borra larga y blanca, que sale y se extiene al abrirse la cápsula por efecto del calor, cuando está ya madura. Dicha borra es muy fina, y se pega á los dedos al cogerla. La cápsula, cuando está todavía verde, la comen los murcié lagos grandes y otras aves.

Gapas nga malobago. *s.* Arbusto algodonero, de hoja ancha y redonda. Su fruto es una cápsula que contiene muchas semillas envueltas en una borra larga y blanca, que sale y se extiende al abrirse la cápsula por efecto del calor, cuando está ya madura. Este algodón es el que se hila y no se pega á los manos.

Gatas gatas. *s.* Arbusto de hoja ancha y redonda que tiene blanco el reverso. Su raiz se machaca, y el zumo que despide, que es blanco como la leche, se da á beber á los que padecen alguna llaga o inflamación interior, y también se aplica exteriormente sobre la parte dolorida. Calentada en agua dicha raiz, se da á beber á las mujeres que están criando y carecen de leche.

Gatas gatas. *(a)* **Buyayaon.** *s.* Planta medicinal, llamada *yerba de golondrina.*

Gatsan. *s.* Arbusto de hoja delgada. Su raiz se machaca, y el zumo que despide, que es blanco como la leche, se da a beber á los que padecen alguna llaga ó inflamación interior, y también se aplica exteriormente sobre la parte dolorida.

Gauay gauay. *s.* Árbol, grande de hoja delgada, la cual se usa por algunos en la tinola de pescado y en la olla.

Gauay gauay. *s.* Planta de hoja redonda, puntiaguda y gruesa. Dicha planta se machaca, se mezcla un poco de cal, y se aplica como emplasto para curar las inflamaciones recientes.

Gauay sin buaya. *(a)* **Panaquilon.** *s.* Dragoncia de Filipinas. Planta medicinal; raspada la carne de su tronco, ó como tronco, espolvoreando un poquito de sal, ó sin ella, y puesta en la parte que dañó el gusano que llaman *basul*, aunque sea de tiempo, y esté podrida, hace casi instantáneamente que vuelen hacia arriba los pelos de tal gusano, y del todo la sana. P. Clain.—Dicha planta se usa también para curar la enfermedad de los pies, que llaman *panggoho.*

Guisoc. *s.* Árbol grande y alto, de tronco derecho, hoja estrecha y redonda. Su madera es muy buena y no la come el anay. Son tres las variadades de este árbol: guisoc madlao, que es la mejor; guisoc mulato; y guisoc bayabason. Hay otra variedad que llaman guisoc nga dongon dongon.

Gulaman. *s.* Junco de este nombre. Son unas yerbas que se dan en los esteros de agua salada inmediatos á la mar. Están tendidas, y son muy ramosas, redondas, trasparentes como la cola ó gelatina, quebradizas, sembradas de pezones, en donde ocultan dos semillas. Son comunes en el pueblo Tambobon, y tienen largo más de un pié, y su grueso es de una ó dos líneas. Los naturales las conocen, las benefician, y vendenen Manila; lavándolas después, hacen un dulce muy agradable de ellas, cociéndolas y añadiendo azúcar. Estas yerbas, al cocerlas, se deshacen y forman una gelatina de la figura del molde, en donde se echan. Es muy resbaladiza, trasparente y quebradiza, y me ha asegurado un inteligente, que es medicina fresca y muy apreciable para los éticos, asociandola un poco del *lichen pulmonario.* (Flora.)

H

Hagáchac. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y redonda; su madera es de mala calidad.

Hagnayá. *s.* Enredadera de hoja estrecha y racimosa; fuerte y buena para amarrar alguna cosa.

Hagonoy. *s.* Enredadera de hoja, de color verde rojo, ancha, aovada y puntiaguda. Su flor es pequeña y amarilla, y cuando está ya madura, toma un color verde. Su fruta es pequeña y orbicular, y no es

comestible. Su hoja se machaca, se exprime, y con su jugo se limpian las heridas. Sirve también para matar los piojos de los perros, bañándolos en el jugo de dichas hojas. El agua en que se coció su raiz, es medicina para curar á los que se hayan envenenado, bebiéndola varias veces; y aplicada á las heridas hechas con arma envenenada, ó por pez venenoso, ó con los pinchos del mismo, las cura; y bebida el agua, es regular purga y medicina contra el mal de piedra, ó el mal de orina.

Hagupit. *s.* Higuera áspera voluble. Esta planta sube enroscándose por los árboles. Sus hojas son ásperas, y, secas al sol, sirven para limpiar y poner lisa la madera.

Hamindang. *s.* Arbusto de hoja ancha, aovada y áspera; es muy buena para limpiar los platos sucios. Algunos pájaros comen su fruta. El agua en que ha estado en infusión su raiz, se da como medicina á los que padecen pasmo, si este proviene de calor, y á los que tienen alguna inflamación.

Hamoráon. *s.* Molave. Este árbol se eleva más de cincuenta pies, y muchas veces es torcido. Su madera tiene la primacía entre todas las que se conocen en Filipinas, y es de un uso inmenso. Se aprecia para todo género de obras. Su color tira un poco á pajizo; cuando se labra dicho árbol, despide un olor de miel. Su madera es durísima y vidriosa, y se asierra y labra fácilmente, pero suele tener nudos y agujeros, y ésta es la más dura; porque la que es muy limpia, no lo es tanto. Metida en tierra, en el agua ó en la cal, dura muchísimo tiempo. Hay tres variedades de molave: molave malobagohon, molave bayabason, y molave lanhan ó madlao. El molave lanhan es el mejor; su madera es amarilla. Bebida el agua en que han estado en infusión pedazos del molave lanhan, es contraveneno. Rallada dicha madera, se aplica como emplasto á las heridas para contener la sangre. Las aserraduras finas del molave lanhan son usadas con éxito feliz en heridas, por grandes que sean, y se dejan pegadas á la sangre hasta que se caigan. La resina de dicho árbol se usa contra las picaduras de culebras, ciempiés y otros insectos venenosos, calentándola antes al fuego hasta que humee; y después se aproxima á la parte dañada, de modo que el humo llegue á ella; repitiendo la misma operación cuantas veces sea necesario.

Hanagcuran. *s.* Arbusto de hoja ancha y puntiaguda.

Hancacauyan. *s.* Yerba que echa muchas raices.

Handaramay. *s.* Arbusto así llamado. Las raspaduras de su corteza son buenas para reventar hinchazones, y hacer madurar granos y apostemas. P. Juan Félix.

Hangaquitan. *s.* Arbusto de hoja estrecha; su madera es dura y pesada, pero no aguanta mucho. Su cogollo se machaca, se calienta al fuego, se exprime, y se usa para untar los granos ó llagas que llaman *catol.*

Hang̃aray. *s.* Árbol alto de diez ó más brazas, de tronco derecho, hoja estrecha, larga y puntiaguda. Su madera es blanda y no se usa en los edificios. Crece en terreno fangoso y á orilla de los ríos.

Hantac. *s.* Enredadera de hoja estrecha; su fruta es larga, con muchas semillas, y tostada al fuego, se come.

Hantatabaco. *s.* Yerba que nace en arroyos y aguas detenidas, de hoja ancha, larga y puntiaguda. Su hoja se machaca, se mezcla con cal, se exprime, y sirve para untar la inflamación que llaman *calamayo.*

Hantitinai. *s.* Árbol de hoja estrecha y tronco torcido; no sirve más que para leña.

Haropay. *s.* Planta que se extiende mucho por el suelo; su tronco es como el brazo de grueso, y espinoso, su hoja es delgada; tiene la propiedad de contraer y plegar sus hojas cuando se le toca.

Harum. *s.* Planta de hoja ancha, larga y de color morado; su flor es encardada; y su hoja se [illegible]a como verdura.

Hasmen. *s.* Planta de hoja unida, estrecha, larga, puntiaguda, gruesa, de color morado. Dicha planta entera se pone en infusión en agua, y se da á deber á los que padecen pasmo, que proviene de calor.

Hatutng̃ao. *s.* Arbusto de hoja estrecha y puntiaguda; su flor es encarnada; su fruta es pequeña y comestible.

Hauili. *s.* Higuera así llamada. Este árbol es bien conocido, y muy común en muchas partes. Se eleva regularmente á la altura de cuatro varas, pero llega también á ocho. El uso que he visto hacer de él á los naturales, es emplear el zumo lechoso que despide, que es caústico, para curar las herpes, mojándolas con él; y dicen que las quita, pero es haciendo llaga.

También le usan en las fuentes recién abiertas en el cuerpo, para que no se cierren. Las hojas, aplicadas á los miembros afectados de dolores reumáticos, se dice que causan mucho alivio. Aunque la fruta del árbol nunca madura, sospecho, que puede consistir el en terreno, pues en una ocasión yo comí higos maduros, que no eran del todo desagradables. El árbol que los produjo, estaba rodeado de escombros de cal y piedra de un edificio arruinado. Flora. Este árbol, que no es muy grueso ni alto, tiene la hoja delgada; su fruta es oval, pequeña y arracimada; su jugo pegajoso, y algunas veces la comen los muchachos. La corteza de la rama tierna, rallada, exprimida, y mezclada con azúcar y zumo de limón, se da á deber como medicina á los que padecen pasmo.

Higot balotó. *s.* Planta de hoja ancha, larga y aguzada; su tronco está lleno de pelos finos. Cocida la raiz en agua, se da á deber á las mujeres que están de parto, particularmente si arrojan sangre. Cocida la raiz, tronco y hojas en agua, se administra como medicina á los que padecen cursos. También sirve dicha planta para ablandar granos é hinchazones.

Hindang. *s.* Árbol grande y alto. Hay tres variedades de este árbol: la una tiene la madera blanca, la otra encarnada, y la tercera amarilla. La blanca y encarnada se pudren pronto; la amarilla es la mejor, y se usa en el interior de los edificios, pero no como harigue.

Hirohingbes. *s.* Planta pequeña, de hoja redonda.

Hulagtub. *s.* Yerba de hoja larga: es medicinal; su fruta parece al tomate pequeño.

I

Iba. *s.* Árbol de hoja delgada; su flor es encarnada y el jugo negro; su fruta pequeña y muy ácida. Cuando más flor y fruta tiene este árbol, es después de haber pasado un baguio ó colla fuerte. De su fruta se hace dulce y *acharas*.

Igasud. *s.* Ignacia amara. Pepita de Catbalogan ó de San Ignacio. Enredadera que no vive si no sube trepando por algún árbol, y se hace grande; su hoja es estrecha. La vaina de su fruta es casi tan grande como la naranja que llaman *aslum sa sanglay*; la pepita es algo larga, tan gruesa como un dedo, y muy amarga. Las raspaduras de la fruta, en cantidad moderada, mezcladas con vinagre y puestas después en un pedacito de papel, ó en un trapo, se usan para curar el dolor de cabeza, poniendo el papel ó trapo sobre las sienes. Dividida la pepita en tres pedazos, se ponen en agua caliente el tiempo necesario, y después se da á beber dicha agua al que padece dolores de vientre, y también á las mujeres que padecen supresión de regla. Hecha polvos la pepita, y mezclada con alguna comida, causa la muerte al que coma lo dicho, como no logre vomitar. El celoso y activo P. Fr. Juan Félix, recoleto, dice: si se usa inconsideradamente de la pepita de la enredadera *igasud,* es un veneno muy probado. Es medicina para el cólera morbo, como puede verse en la palabra *manunggal*. Desleida la mencionada pepita en vino, en agua tibia ó en vinagre, cura los dolores que provienen de viento, frotando fuertemente la parte dolorida. El sujeto que padezca dolor de cabeza, que tenga su principio en la debilidad de nervios, si se pone en las sienes unos parches mojados en el vinagre donde se pusieron los polvos dichos, advertirá pronta mejoría, y aun la desaparición total del dolor. Es medicina para otras muchas enfermedades, para dolores de estómago, vientre, etc.

Igbuhat. *s.* Planta de hojas largas, anchas, peludas, con una flor purpúrea, llena de vainas chiquitas, que, abiertas á su tiempo, dan semilla de color anaranjado; su raiz es purgativa de la flema, dada en cantidad de medio real á un real. P. Clain.

Igot. *s.* Árbol grande y alto, de hoja delgada. Su fruta es arracimada, y del grandor de la uva, de color encarnado, dulce y comestible.

Ipil. *s.* Eperua de diez estambres. Árbol de primer orden, de madera buena, durable y muy estimada; su color es de un encarnado pálido, que con el tiempo se hace negruzco.

L

Lacatan. *s.* Planta de hoja estrecha y larga; se extiende mucho esta planta; su fruta es muy pequeña, y se pega á la ropa. Si no se quita á tiempo, mata cualquiera otra planta.

Lacdan bulan. *s.* Coniza que lleva bálsamo. Esta planta se eleva á la altura de seis ó más pies. Su hoja es ancha, larga,

aguzada y olorosa. Aplicada á la frente, aplaca y quita el dolor de cabeza. El jugo de dicha hoja, machacada y exprimida, poniendo un poco de anisado y acíbar, se da á beber á las mujeres que padecen supresión de regla. El agua en que se coció su raiz, se da á beber á las mujeres que están de parto y arrojan mucha sangre. El bisaya mezcla la hoja de esta planta con carne rallada de coco, y con ello se unta la cabeza para que huela bien. Dicen los naturales, que, traida la hoja en las manos, quita los temblores de éstas. El agua en que se pone en infusión dicha hoja, se da á beber á los que son atacados de la peste. Sus hojas son frescas; los bisayas las ponen dentro del sombrero cuando hace mucho calor. En algunos pueblos llaman á esta planta *lalacdan*.

Lactang. *s*. Minisperno coca. Esta enredadera la usan mucho los naturales en la medicina, y es muy buscada de las mujeres que padecen supresión de regla, y hace también abortar. Con el fruto, metido en la tripa de un animal muerto y echado al agua, muere el caimán que lo come. Igualmente se emborrachan los peces y se cogen con la mano: para esto se trituran las semillas, según he visto practicar, con cualquier especie de cangrejos ó caracoles que encuentran en las playas; después lo esparcen en pedacillos pequeños en el agua, aunque sea en la orilla del mar, y á los veinte minutos, los peces que han probado la mezcla, están ya muertos ó moribundos. Pero lo que me ha admirado y he visto, es que, á los que han comido mucho, se les salen las tripas, rompiéndose el vientre y saltándoseles los ojos. Este pescado, así muerto, se come sin que haga daño alguno. Las opilaciones del bazo, las tercianas, cuartanas é hidropesías incipientes, aseguran algunos que ceden bebiendo en agua ó vino la infusión del leño. Flora.—Es una enredadera, cuya raiz es contraveneno; machacada y humedecida con agua, se calienta, y tibia, se exprime en los ojos contra la oftalmía y ceguera; también es contra cámaras; su fruta es redonda y como pequeñas avellanas, y emborracha á los peces. P. Clain.—Dicha enredadera tiene la hoja estrecha; su corteza es negra, y su madera es amarilla. El agua en que han estado en infusión sus hojas, se da á beber á las mujeres que están de parto, á las que padecen supresión de regla, á los que sufren dolor de estómago ó vientre, si proviene de malos vientos. Algunos bisayas llaman á dicha enredadera *albutra*.

Laglag. *s*. Árbol que no crece mucho; su hoja es delgada y su corteza es blanca. El bisaya no usa dicho árbol.

Lagpácon. *s*. Planta medicinal, que algunos llaman *yerba mora*.

Lagundi. *s*. Árbol de tronco algo grande y no muy alto; su hoja es estrecha, y su fruta muy pequeña. Sus hojas se usan para aliviar el dolor y curar las almorranas. También se aplican como emplasto en el vientre de la mujer recién parida, que ha recaido ó enfermado. Sus hojas secas se usan para preservar al cacao, trigo, etc., del gorgojo, y á la ropa de la polilla.

Lalacdan. *s*. *vide*. Lacdan bulan, que así se llama más generalmente.

Lamódio. *s*. Planta medicinal y aromática; se parece al anís.

Lampuyan. *s*. Planta de hoja ancha, y madera amarilla.

Langauisan. *s*. Árbol de tronco grande y no muy alto, de hoja ancha y aguzada; su fruta es algo grande y encarnada, de sabor agridulce.

Langca. *s*. Artocarpo muy grande. Árbol de hojas abiertas, alternas, ovales, aguzadas por ambos extremos, serpenteadas, tiesas, lampiñas por arriba y algo ásperas por abajo. Es árbol es muy conocido; se eleva á unas seis ó siete varas de altura, y da, como los de su género, mucha leche. El fruto es á veces de una magnitud prodigiosa, pues se hace hasta de un pié de grueso y de pié y medio de largo. Los arillos y envoltorios de las semillas, que tienen un sabor confuso de limón, se comen y son agradables aun á los europeos; si bien algunos no pueden sufrir el olor penetrante que tienen. Las semillas, cuya figura y disposición es como la del *camangsi*, se comen tostadas, y son gustosas. La madera del árbol es fina, de color amarillo, y sirve para escribanías é instrumentos de música. El carbón del árbol, triturado y mezclado con aceite de ajonjolí, es excelente aplicado en emplasto á las quemaduras, y quita hasta las cicatrices. Flora.—Árbol frondoso y de vista agradable, de unas seis á ocho varas de altura, y del grueso del cuerpo de un hombre; su madera es muy buena para hacer ajuares de casa é instrumentos músicos, con especialidad los de cuerda. Su fruta es de la figura de una sandía ovalada, más ó me-

nos grande, llegando algunas veces á una magnitud admirable. Puede llamarse fruta erizo, porque como el tal animal, está rodeada de púas largas y aguzadas, aunque flexibles, y por lo tanto sin la dureza necesaria para herir á quien las coja en la mano. La corteza es blanda, fofa y de poca consistencia, gruesa á proporción y según la magnitud del fruto. Interiormente está llena de semilla parecida á la bellota; blanca, la que se halla rodeada de una cáscara como la del cacao, y ésta de una membrana ó pellejo delgado y fuerte, blanco también ó amarillento. Á todo esto sigue otra membrana ó carnosidad del grueso de dos cantos de duro, poco más ó menos, amarilla, que es lo que se come, y tiene un sabor agradable y dulce. El pellejo que, como se ha dicho, rodea inmediatamente la cáscara, tiene los caracteres de ser empachoso, y así lo creen los indígenas. Cuando se abre la expresada fruta, exhala un olor tan fuerte, en virtud de su demasiado aroma, que es fastidioso, y muchas veces insoportable á los que no están acostumbrados á él, aunque es cierto que con el tiempo regularmente viene á ser de una fragancia que muchas veces es buscada. La semilla, cocida ó asada, es de buen gusto y al mismo tiempo sustanciosa, pudiéndose llamar equivalente á la castaña, aunque le falta dulzor. P. Fr. Juan Félix.

Langcouas. *s.* Yerba de hoja ancha y larga; su tronco es oloroso y picante. Hay tres variedades: langcouas ha tuna, la que nace en tierra; langcouas sa cahuy, la que nace en el tronco de algún árbol; langcouas sa bato, la que nace en piedras. También escribe el bisaya *langcuas*.

Langcuas. *s.* Planta que echa tallos tan gruesos como el dedo mayor del pié, y de unas dos brazas de altura; su fruta se come, pero es amarga.

Lanapao. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja ancha; cocida la corteza sirve para teñir de negro. El tronco se usa para hacer balotos ó embarcaciones menores.

Lanigpa. *s.* Árbol grande y alto, su madera es liviana, y muy buena para hacer embarcaciones menores y ligeras.

Lasona nĝa cahuy. *s.* Árbol grande y alto, de hoja delgada y pequeña; su corteza es gruesa, y se usa como medicina para curar el dolor de vientre.

Laua-an. *s.* Árbol grueso y alto; de hoja delgada, bueno para hacer embarcaciones menores, de una pieza. Su resina es blanca y olorosa.

Libás. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha y agria; su fruta es pequeña, muy agria y comestible.

Limón. *s.* Arbusto de hoja estrecha, muy olorosa; puesta en la frente aplaca el dolor de cabeza; el bisaya la usa cuando se lava ó baña. Su fruta es pequeña, y se usa para curar el constipado.

Linĝatong. *s.* Arbusto de hoja ancha, larga y aguda. Dicha hoja causa grande escozor si toca alguna parte del cuerpo humano, y dura el dolor hasta tres días. El remedio para que desaparezca pronto el escozor, es la raiz de dicho arbusto, la cual se ralla, y con las ralladuras se frota bien la parte dolorida y desaparece el escozor. El agua en que se haya puesto en infusión dicha raiz, se da á beber al que padece alguna inflamación ó llaga interior.

Linĝatong sin ayam. *s.* Planta de hoja estrecha, aovada y aguzada, de color verde encarnado. Dicha hoja causa bastante escozor si toca alguna parte del cuerpo humano.

Lipata. *s.* Árbol de tronco grande y no muy alto, de hoja estrecha, la cual se cae en tiempo de nortes. Su flor es pequeña, blanca y de mal olor. La resina de dicho árbol es blanca, y lo mismo el jugo de sus hojas. Una taza de dicha resina, mezclada en una ganta de agua ó de tuba, envenena al que bebe de ello, aunque no causa repentinamente la muerte, pero hace evacuar, por arriba y por abajo, como si uno estuviera atacado de peste. Si cae en los ojos de uno alguna gota de dicha resina, se hinchan por espacio de tres ó cuatro días, y al cuarto día es cuando pueden ya abrirse un poco. El remedio es untárselos con leche de coco. El que haya tenido la desgracia de envenenarse con dicha resina, tomará carne de coco, cocida y tostada un poco al fuego; y si no desaparece el mal, tomará la carne del coco, que llaman *limbaon*, ó la del *cayomames*; ó tomará el agua del coco, que llaman *oguipang* y comerá su cáscara tierna todavía, arropándose bien los pies y manos. El bisaya pone en el fondo de la olla la hoja de dicho árbol, cuando hace á su modo escabeche de pescado.—El P. Fr. Juan Félix dice: árbol playero; su zumo,

savia, y mucho más su resina, es perjudicialísima á la vista y aun hace cegar á quien se refriegue, frote ó unte con ella. La resina tiene virtud y cualidad tan fuerte que quema la parte donde toca, si no se acude inmediatamente con leche de mujer, ó con la que se llama de coco. Sus cogollos son comestibles, cocidos como otra cualquier verdura. Recién cortado un tallito y aplicado, por la parte de donde se cortó, donde mordió alguna culebra venenosa, ú otro insecto ó reptil, extrae el veneno y emblanquece lo que la mordedura ennegreció. Una ó dos gotas de la mencionada resina, causa el efecto de una buena y eficaz purga, habiendo la ventaja que se puede conservar por mucho tiempo el algodón empapado en ella el cual se exprime cuando es necesario usar la medicina.

Lomboy. *s.* Árbol grueso y alto, de hoja estrecha, su fruta es algo larga y morada; se come. El agua, en que se ha puesto en infusión la corteza de dicho árbol, se da á los que padecen pasmo, si proviene de calor.

Lubi. *s.* Palma coco, de hojas aladas, compuestas de otras pequeñas de figura de espada, flores monóicas, fruto ó drupa muy grande, que se acerca á la figura globosa, con la corteza exterior estoposa, y con una nuez que tiene en la base tres agujeros, dos de ellos cerrados, algo aguzada por el extremo opuesto, en cuyas paredes interiores está pegada la carne, y contiene además una porción de agua que desaparece en la madurez, al paso que se va aumentando la carne de la especie de bola que se forma dentro del coco. El coco árbol es de los más excelentes y útiles para el hombre; se eleva á la altura de seis ó más brazas. De él se saca agua, tuba, vino, vinagre y aceite, y se hacen cuerdas. La corteza estoposa de la fruta, machacada y quitada la parte carnosa, sirve para calafatear las embarcaciones. La cáscara entera de la nuez, con un agujero, sirve de jarro y vaso en las casas de los bisayas. El bisaya saca la tuba del coco de este modo: corta un poco por el extremo una de las espatas, que no se ha abierto todavía, la amarra un bejuco, y en la misma amarra ó cuelga una caña para que reciba la tuba, y por la mañana se encuentra en ella cierta cantidad de tuba dulce. Cuando este licor ha obstruido los poros por donde fluye, se corta otra vez el extremo de la espata, y se vuelve á amarrar la caña. Las nueces maduras se abren para sacar la carne que tienen, raspándola menudamente con un instrumento de hierro. Si esta carne se exprime, despide un licor blanco lechoso, que el bisaya llama *hatuc*, el cual mezcla en sus alimentos. Si la leche ó *hatuc* se echa en una sartén con agua al fuego, dentro de poco tiempo aparecerá encima el aceite, que siendo fresco todavía, se puede usar en los alimentos; pasados dos días, ya no sirve, pues tiene un color y sabor insufribles. La copra ó carne del coco, asoleada, es muy buscada de los chinos para enviarla á Manila. El coco principia á dar fruto á los seis ó siete años, y está fructificando hasta más de los setenta. En el sitio de Suríbao, del pueblo Borongan, he visto un coco con dos ramas y ambas tenían fruta. En Sámar se conocen las siguientes variedades de cocos: limbaon, cayomamis, oguipang, lubacan, lupisan, mobo, palao, burauis, oriud, daetan.

Lubigan. *s.* Planta de hoja estrecha, larga, gruesa y fuerte, de mal olor. El agua en que se coció su tallo, se da á beber á los que padecen alguna enfermedad proveniente del algún mal viento. Dicha planta se machaca, se pone un poco de aceite, se calienta al fuego, y sirve para untar las heridas y llagas.

Lubi lubi. *s.* Yerba así llamada; se come.

Lucban. *s.* Arbusto así llamado; su flor es encarnada.

Lumbang. *s.* Árbol así llamado; su fruta es aromática, y se usa para lavar la ropa blanca.

Lúmbia. *s.* Palmera así llamada.

Lunga. *s.* Planta de unas tres varas de alto, de hoja estrecha; su flor es pequeña y blanca; su fruta tiene unas pepitas muy finas, y de ellas saca aceite. Si se mezcla este aceite con agua de cal, se obtiene un remedio muy bueno para las quemaduras. El bisaya tuesta dicha fruta al fuego, la machaca un poco, la limpia, y después la muele para tomarla como si fuera chocolate. También hace almíbar con dicha fruta, y calamay derretido. Esta planta se llama *sesamo de Indias*.

Lurug. *s.* Yerba que nace en los troncos de los árboles; su hoja es ancha y lobulada. Su tallo está cubierto de una especie de pelos rojos.

Luy-a. *s.* Planta de hoja estrecha y larga; su raiz es olorosa y picante. Dicha raiz y hojas se usan para condimentar la comida. Machacada la raiz, se pone un poco

de aceite, se calienta al fuego, y se usa para untar las heridas y llagas.

M

Macalpe. *s.* Limonero así llamado. Este árbol se eleva hasta más de tres varas; su hoja es estrecha, larga y aromática, y su fruta bastante grande. Su zumo se usa para curar la enfermedad que llaman *buti.*

Macupa. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja ancha y aguzada; su fruta es algo grande y larga, de un sabor agridulce; se come.

Madrad. *s.* Árbol grueso y alto, de hoja ancha, aguzada y aromática. El agua en que se ha calentado dicha hoja, se usa para bañar á los enfermos convalecientes.

Magsaloro. *s.* Yerba de hoja pequeña, aovada y lobulada; su fruta es pequeña, encarnada, y con bastante pepitas. Dicha yerba, y su fruta tienen un sabor amargo. El bisaya, que padece dolores de vientre, masca el tronco de dicha yerba, ó bebe el agua en que se ha calentado.

Maisi paisi. *s.* Árbol de hojas lanceoladas y aromáticas. Estas se echan en el vino de nipa y le dan buen olor, y un sabor bastante agradables.

Malabagacay. *s.* Bejuco más fuerte y mejor que los demás.

Malabahay. *s.* Árbol así llamado.

Malacapayá. *s.* Árbol semejante á la papaya; su fruta es encarnada; no se come.

Malagadin. *s.* Arbusto, especie de limonero.

Malaigang. *s.* Árbol bastante grande, que se usa para harigue en los edificios.

Malapangdan. *s.* Planta que se cría en la playa y calzadas, de hoja delgada y larga. Los puercos comen la raiz de esta planta.

Malasinoro. *s.* Árbol grueso y alto, de madera floja; su hoja es pequeña. Dicho árbol se usa para hacer embarcaciones menores, de una pieza.

Malatábao. *s.* Árbol así llamado.

Malbas. *s.* Arbusto de hoja pequeña, aovada y lobulada; es medicinal.

Malinbin. *s.* Árbol de tronco grueso y torcido, no muy alto; su hoja es delgada, su flor blanca y encarnada, su fruta pequeña y larga con cinco aberturas, y algo dulce.

Malmagan. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja estrecha y aguzada; su flor es amarilla. Su madera se usa en los edificios.

Malobago. *s.* Árbol de tronco grueso, pero no muy alto; su hoja es ancha, aovada y con puntas; su flor es grande y amarilla. Del tronco de dicho árbol se hace carbón y pólvora, mezclando azufre y salitre; y de su corteza se hacen cordeles.

Mamban. *s.* Especie de junco; su corteza se usa para coser nipa.

Mana. *s.* Arbusto así llamado.

Manbá. *s.* Árbol así llamado.

Manalisid. *s.* Planta, cuya hoja es semejante á la del abacá, aunque no tan alta, y tiene más consistencia; se usa para envolver tabaco en rama. Su raiz, puesta en infusión, se da á beber el agua á los que padacen pasmo, si proviene de calor.

Mana-ug. *s.* Planta de hoja ancha y larga que crece en la parte de arriba de los árboles grandes.

Manati. *s.* Arbusto así llamado.

Manaybanay. *s.* Árbol así llamado; su fruta no se come.

Manbug. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja estrecha. Su madera es muy buena, pero se usa en el interior de las casas.

Manda panda. *s.* Planta así llamada.

Mangga. *s.* Manga de Indias. Árbol que se eleva á la altura de más de diez varas, de hojas alternas, lanceoladas, con las márgenes muy ondeadas, enterísimas, tiesas y lampiñas; flores en panoja verticilada racimosa; fruta grande, oval, amarilla, de corteza delgada y correosa, aromática y de sabor agradable. Este árbol tarda ocho ó diez años en dar fruto, y para que lo dé más pronto, acostumbran los naturales hacerle muchas incisiones en el tronco. También ponen fuego debajo del árbol para lograr con el calor del humo mangas tempranas, por el subido precio que tinen. Dicho árbol echa multitud de flores, cuyo agradable olor se percibe desde lejos; pero la mayor parte se cae, y aun del fruto que queda, todavía perece mucho, particularmente si llueve copiosamente. Por eso dicen, que, cuando hay abundancia de manga, la cosecha del arroz es escasa, y abundante cuando hay pocas mangas, pronóstico que suele salir cierto.—El P. Fr. Juan Felix dice: la casualidad nos hizo aprender una medicina probada y de poco costo, para los que padecen de evacuaciones, cursos, pujos ó disentería, enfermedad tan común en Filipinas, y que á tantos ha llevado á la sepultura. Confecciónase de este modo: se recogen de dieciseis á veinte pepi-

tas de la expresada fruta, se abren y se extraen las médulas interiores, éstas se rallan en la piel del pez llamado *lija*, ó en un rallo, después se cuecen en una vasija limpia, poniendo la cantidad de agua que pueden contener dos botellas de las regulares; al primer hervor se retira la vasija del fuego, y, colando el agua, se vuelve á poner al fuego, mezclando una libra de azúcar blanca bien purificada, y se la deja hervir hasta que se trabe, tomando el espesor y condensación de jarabe algo claro; verificado ésto, se retira del fuego, y se vacía en otra vasija, que se tendrá cuidado de tapar bien. El medicamento está ya hecho, y se suministra al paciente una copa de las comunes de vino por la mañana en ayunas, y otra por la noche antes de dormir; método que se observará hasta que desaparezca el mal. Podemos responder y salir garantes de la virtud de la medicina por los buenos efectos que hemos visto ha surtido en sujetos evacuacionarios que la han tomado.

Manol. *s*. Enredadera de muchas hojas; su flor es blanca. El agua en que dichas flores, poco antes de abrirse, se ponen en infusión por toda una noche, es un gran colirio para el que padece mal de ojos; y para otras varias enfermedades.

Mansanitas. *s*. Árbol que no se eleva mucho, de hoja pequeña, su flor es blanca, y su fruta pequeña, redonda, de corteza encarnada, dulce y comestible.

Manunggal. *s*. Manungala péndula. Este arbusto tiene las hojas alternas medio aladas, ovales, puntiagudas, enteras, lampiñas, tiesas y venenosas, y de un palmo de longitud; su flor es blanca y también su fruto. La raiz, el leño y la corteza poseen un amargor muy fuerte. Hay dos variedades de este arbusto: la una se llama *manunggal nga madlao*, y la otra *manunggal nga busag*. El madlao es el mejor.—El P. Félix dice: el aceite en que se frieron las pepitas de este árbol, el agua en que estuvieron en infusión sus raices, estas mismas, hechas polvo, aun la de más madera, mezcladas con agua, vinagre, etc., son medicinas probadas para una porción de enfermedades interiores y exteriores, con especialidad de dolores que provienen de cólicos, ó de algún viento, untando la parte dolorida, ó dando á beber al enfermo alguna porción. En tiempo epidémico de cólera morbo, se ha visto producir buenos efectos el manunggal, cuando se ha aplicado con tiempo á los pacientes atacados de la enfermedad. Prepárase la medicina de este modo: en una botella llena de aguardiente de 18 á 20 grados, se mezcla el peso de un real de plata de los polvos dichos de la raiz ó de las pepitas del manunggal, con el peso de medio real de polvos de la pepita llamada de Catbalogan ó de *San Ignacio*: cuando se note al enfermo molestado ya con los síntomas de epidemia del cólera, se le dará á beber media copa, de las regulares de vino, del mencionado aguardiente, y se le arropará bien para que rompa en sudor; á las dos horas se repetirá la medicina, y se proseguirá con ella hasta que el mal desaparezca, siendo muy conveniente dar al mismo tiempo friegas al enfermo con el mismo aguardiente, frotándole bien en los brazos y piernas, con paño fuerte y áspero, para evitar la contracción de músculos ó los calambres. Se procurará que en la habitación donde esté el enfermo no haya viento colado; si bien es cierto que el demasiado calor tampoco es muy bueno, debiéndose preferir siempre una temperatura regular.

Mapuca. *s*. Árbol así llamado; su fruta se come.

Marabiyas. *s*. Planta de hoja pequeña. Unas tienen la flor encarnada, otras encarnada y amarilla, otras amarilla, y otras blanca.

Maracom. *s*. Planta de hoja ancha y lobulada; su flor es amarilla; su fruta es pequeña y no se come. Rallada su raiz y corteza, se usa como ungüento en las llagas y granos. Arbusto de hoja ancha y lobulada; su flor es grande y amarilla, su fruta es grande y con averturas; no se come. Rallado su tronco, se usa como ungüento en hinchazones y granos.

Maragaat. *s*. Arbusto de hoja pequeña y áspera; su fruta es pequeña, redonda y comestible.

Marang barang. *s*. Yerba de hoja estrecha, con tallo largo, de más de dos varas de alto, con fruta pequeña, dura y cortante en el extremo. Esta yerba crece en en las sementeras de palay.

Margoso. *s*. Planta trepadora, de hoja pequeña y lobulada, su fruta es aovada, de tres ó más y pulgadas de largo, de sabor amargo; se come cocida ó en ensalada, y es medicinal.

Mariapa. *s*. Planta cuyas hojas tienen el centro de su anverso de color de sangre, cuando nuevas, y después su color es amo-

ratado; mas sus extremidades y reverso son de color amarillo claro. Sus hojas se usan como medicina en algunas heridas.

Maróc baróc ñga cahuy. *s.* Árbol grande, de hoja pequeña; su corteza tiene unas pequeñas arberturas, y, rallada, la usa el bisaya como medicina en algunas enfermedades.

Maróc baróc ñga balagon. *s.* Enredadera de hoja pequeña; es medicinal, particularmente para las mujeres que padecen supresión de regla.

Mata sin halas. *s.* Árbol grueso y alto, de hoja ancha y aovada. Su madera es difícil de aserrarse, pero no es durable, porque la entra pronto el gorgojo.

Meyape. *s.* Árbol de unas tres brazas ó más de alto, de hoja delgada; se cría á la orilla de los ríos y en terreno cenagoso.

Milang bilang. *s.* Árbol grande, de hoja ancha; su madera es dura y difícil de aserrarse.

Mingo. *s.* Planta de hoja larga como de dos brazas, y unos tres dedos de ancha.

Minonga. *s.* Árbol de hoja ancha, aovada; este árbol destila una goma muy pegajosa, que sirve para encolar guitarras, etc.

Moroc poroc. *s.* Planta de hoja ancha, con ramitas.

Moropoto. *s.* Arbusto de hoja aovada, flor pequeña y encarnada; su fruta es negra y llena de pinchos duros, y se usa como ungüento en los granos.

Morosicos. *s.* Yerba da hoja delgada; su fruta es pequeña, y se pega á la ropa.

Mugos. *s.* Árbol así llamado.

N

Nabó. *s.* Árbol bastante grande, de hoja ancha, aovada y lobulada. Sacada su corteza á lo largo, se pone en agua por tres ó cuatro días para que se pudra la parte carnosa y quede sólo la filamentosa, que es más fina y fuerte que la del abacá. El bisaya usa dicho filamento para hacer cordeles.

Nága. *s.* Pterocarpo pálido. Narra. Árbol grueso y alto, de hoja pequeña, aovada y aguzada. Su madera es de color de canela, y muy buena para los edificios, para hacer mesas, sillas y otros muebles. El agua en que ha estado en infusión dicha madera, se toma como medicina para expeler las arenas de la vejiga. Hay otra variedad de narra, cuya madera es encarnada, da un olor muy agradable, y su goma es también encarnada, la cual se usa para curar las aftas y úlceras de la boca. Su infusión hace el agua azul, y esta agua se da también como medicina para los males de la vejiga.

Naguene. *s.* Enredadera de hoja estrecha y larga, la cual es algo agria, y se mezcla con las verduras y raices comestibles. Cocidas sus raices, hojas y vástago en aceite nuevo de coco, se hace un bálsamo bastante bueno para curar heridas y llagas.

Nigad. *s.* Árbol que se cría en la playa ó cerca de ella.

Ninó. *s.* Árbol grueso y alto, de hoja ancha, larga y aguzada, la cual se aplica á la frente para curar los dolores de cabeza, que provienen de calor. Rallada su raiz, y puesta en infusión en agua, sirve para teñir de encarnado. Su fruta es aovada, de mal olor; no se come.

Nipa. *s.* Nipa de playas. Palma que se da en los terrenos de agua salada, y á las orillas de los ríos y esteros cerca de la mar, donde llega el agua salada; de cuatro á cinco metros de altura, de hojas aladas, con hojuelas ensiformes, numerosas y reunidas por ápices durante algún tiempo, como las del coco; sus flores son monóicas, en espata, y el fruto forma racimos de muchas drupas aovadas y apiñadas, el cual se come cuando tierno ó verde aún, porque es dulce. Con sus hojas se tejen esteras, más ó menos delicadas y fuertes, para diferentes usos, y se cubren los techos de las casas de caña y madera, y de su savia se hacen bebidas espirituosas. El licor de dicha palma se saca lo mismo que la tuba del coco, cortando un poco por el extremo los espádices, que no se han abierto todavía, y colgando una caña amarrada para que reciba dicho licor, que sirve de levadura excelente para hacer el pan de trigo en esta tierra, en donde la levadura de harina se corrompe enseguida. Dicho licor se da á beber á los éticos, y se hace aguardiente de él, destilándole al fuego. Dicen, que este aguardiente ó vino de nipa conserva mucho la vista lavando con él los ojos por las mañanas; y también comunica olor agradable al tabaco en polvo. Sus hojas, mascadas y aplicadas sobre la picadura del ciempiés, la sanan pronto; y su decocción es excelente para lavar las heridas. El tronco de la hoja se asa al fuego, después se machaca, se exprime, y su zumo sirve para lavar las heridas y llagas. La hoja, tierna

aún, se pone á secar al sol, y se usa como papel para hacer cigarrillos.—El P. Fr. Juan Felix dice: mascada la hoja y tragada la saliva, es antídoto para el veneno del pescado llamado *botete*. El mismo efecto causa la savia ó zumo que sale de la vena principal de la misma hoja, retorciéndola. El carbón de esta palma, mezclado con aceite de coco fresco, es buen remedio para resolver, hacer madurar y supurar apostemas y tumores, granos é hinchazones, haciendo de él un emplasto y aplicándole á la parte dolorida. Masticadas las hojas, y puestas sobre la parte que picó algún ciempiés, la cura admirablemente.

Nipay. *s.* Enredadera así llamada. Su fruta ó semilla está dentro de unas vainas por el estilo de las judías. Estas vainas salen arracimadas, cinco, seis, siete ó más pendientes todas de un solo pezón. Cuando principian á secarse, despiden la pelusa de que están rodeadas por la parte exterior, la que, conducida por el viento, causa terrible comezón en la parte del cuerpo donde toca. Por este motivo suelen padecer de erupciones cutáneas y de sarnas los sujetos que viven en los lugares donde abunda la enredadera dicha. (P. Fr. Juan Félix.)

Nito. *s.* Enredadera, especie de helecho de una braza de largo; su tronco es de color blanco y negro; su carne ó médula interior es blanda, la cual se saca fácilmente, poniendo al fuego dicho tronco, que queda hueco verificada esta operación. De la corteza dura del nito se hacen sombreros finísimos, petacas y otras obras. Sus raices son negras y correosas. Del nito se hacen palitos muy buenos para limpiar los dientes. Algunos monteses usan brazaletes de sus raices, y dicen que son contraveneno. Estas mismas raices, masticadas, y aplicadas sobre la partes que picó algún animal venenoso, causan al principio fuertes dolores, pero hacen el efecto de extraer el veneno y dejar sosegado al enfermo.

Nagás. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja estrecha, larga y racimada; su tronco da mucha resina blanca, que si toca al cuerpo del hombre, se hincha, y se pudre la carne, si no se pone remedio; y si da ó cae en los ojos, causa ceguera. La medicina es untarse la parte dañada con leche de coco, que el bisaya llama *batuc,* la cual se consigue exprimiendo la carne rallada de dicho coco, sin echar agua.

Nonóc. *s.* Árbol de tronco grueso, y no muy alto, de mucha y pequeña hoja; el bisaya no hace uso de este árbol porque no es de tronco derecho, y también porque tienen cierta creencia supersticiosa sobre dicho árbol.

O

Ogahayan. *s.* Árbol grueso y alto, de seis y más brazas de circunferencia, y de dieciseis y más brazas de alto, de hoja pequeña; se usa para hacer embarcaciones menores, de una pieza.

Olalahipan. *s.* Enredadera gruesa, de hoja fina. Se usa para poner aros á las tinajas y amarrar cosas pesadas.

Olalapay. *s.* Árbol no muy grueso, pero alto, de hoja ancha, encarnada y algo negra. Su madera se usa en los edificios, porque no cría gorgojo.

Olayan. *s.* Árbol grueso y frondoso, pero no muy alto, de hoja pequeña y fruta aovada; su corteza es negra y dura; los venados y puercos de monte comen la fruta de este árbol.

Olonan sin bayod. *s.* Enredadera así llamada; su fruta es grande y amarga, y se usa como medicina para curar los dolores de vientre.

Olonan sin halas. *s.* Enredadera de hoja aovada; su fruta es como un huevo de gallina, de color amarillo encarnado cuando está madura; es venenosa.

Olang̃o. *s.* Palma más baja que el coco, de tronco hueco, hoja estrecha y larga, con ganchos en las orillas y en la vena principal de la hoja. Su fruta es encarnada, aovada, con muchas drupas agregadas y arrimadas mútuamente; no es comestible, pero la comen los monos, los cálaos, etc.

Olasiman sa tuna. *s.* Planta rastrera, de hoja pequeña, redonda y algo gruesa; se usa como verdura, y su sabor es agrio.

Olasiman sa bato. *s.* Planta de hoja estrecha, lobulada y agria.

Ong̃ali. *s.* Enredadera fuerte y buena para amarrar cosas pesadas, de hoja estrecha, y como arracimada.

Opo. *s.* Calabaza blanca y larga, con una especie de cuello; se come.

Opóng opóng. *s.* Especie de naranjo, con espinas en el tronco, de hoja pequeña, y fruta comestible; es medicinal.

Oriud. *s.* Coco bajo ó de poca altura.

Orocay. *s.* Árbol de hoja ancha, larga y

aguzada; su fruta es oval, arracimada, y nace en el tronco hacia la raiz. El carbón y pavesa de este árbol son venenosos, y no debe usarse como leña en las cocinas.

Otban. *s.* Especie de naranjo, con espinas en el tronco, de hoja pequeña y fruta muy dulce; es medicinal.

Otób otób. *s.* Árbol de tronco espinoso, de hoja estrecha, fruta pequeña y encarnada; no se come.

P

Pacó. *s.* Planta que nace en los cocales y lugares húmedos, de más de dos palmos de altura; sus tallos, cocidos ó medio cocidos, se usan como ensalada, poniendo sal, aceite y vinagre.

Pacol. *s.* Plátano así llamado; su fruta tiene bastante pepita; su raiz, que se hace muy grande, es buena comida para puercos, rallándola y cociéndola.

Pagatpat. *s.* Árbol grueso y alto, regularmente de tronco torcido, de hoja pequeña, aovada y algo gruesa; su fruta es redonda, y no se come. Este árbol nace á la orilla de los ríos ó del mar. El bisaya no usa la madera de dicho árbol. Cerca de su tronco se nota una porción de raices cónicas, del largor de un pié ó más, que brotan derechas, y, por su blandura y poca pesadez, suplen al corcho en Filipinas; sirven de pebetes, y para asentar el filo de las navajas de afeitar. Dichas raíces cónicas se usan como sahumerio para la contracción del miembro viril. Algunos naturales comen la fruta de este árbol.

Pa-ilig. *s.* Árbol de tronco grueso y no muy alto, de hoja ancha, aovada y aguzada; la resina de este árbol es encarnada y muy pegajosa.

Pa-itan. *s.* Árbol no muy grande que nace en las piedras, que se llaman *igang*; su hoja es ancha, larga y de figura de corazón. El agua en que se coció su raíz se da á beber á las recién paridas. Sus raíces, madera y hojas son amargas y medicinales.

Palaguiuon. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, su hoja es estrecha y como pencuda.

Palaypay. *s.* Planta de hoja ó penca larga como de unas tres varas. Rallada su carne, se aplica como emplasto para reventar los granos é hinchazones; su cogollo se usa como verdura poniendo leche de coco.

Palaypay nĝa cahuy. *s.* Arbol de tronco grueso y alto, de hoja larga y estrecha; la corteza de dicho árbol es gruesa, y se masca, se traga la saliva, y es medicina para los que padecen dolores de vientre, si provienen de frío ó de algún mal viento. Bebida el agua en que se coció dicha corteza, sirve para el mismo efecto.

Palanug. *s.* Bejuco que tiene altos los nudos; es bastante blando.

Paliauan. *s.* Enredadera de corteza negra y con algunas espinas pequeñas. El agua en que se coció dicha enredadera, se da á beber como medicina á los que padecen dolores de estómago. La parte que se cortó de esta enredadera, echa raices y vástagos. El sarnoso que se bañe con el agua en que se coció esta enredadera, quedará limpio, desapareciendo del todo la erupción. Bien machacada dicha enredadera, exprimido su jugo, y echando un poco de vino, se da á beber como remedio á la persona dañada por alguna culebra, y la misma enredadera, después de machacada y exprimida, se pone como emplasto sobre la parte dañada.

Pal-uáy. *s.* Árbol bastante alto, de tronco derecho, y hoja pequeña. Su madera es buena para edificios.

Palópo. *s.* Seta que nace en los árboles muertos.

Pamintaogon. *s.* Árbol grande y alto; su madera en buena para edificios.

Pamócog. *s.* Planta medicinal; sus flores, que brotan á raíz de las hojas, son de color purpúreo.

Panabólon. *s.* Arbusto playero así llamado; sus flores y su fruta son blancas; sus raíces son amargas, purgantes y contraveneno.

Panagtum. *s.* Planta de hoja estrecha.

Panamboc. *s.* Arbusto de fruta pequeña y encarnada. Sus raspaduras, puestas en infusión en agua, y bebida ésta, sirven de purga.

Panaon. *s.* Planta así llamada; su fruta se come.

Panaquilon. *s.* Planta de hoja ancha y raiz larga. Las raspaduras de su tronco, puestas en la parte del cuerpo dañada con los pelos del insecto llamado *basul*, y otros insectos, ó mariscos de púas venenosas, la curan extrayendo los pelos ó púas.

Panĝalamayo. *s.* Especie de árbol que es medicina para los tumores que pro-

vienen de irritación, ó por haber alguno recibido mucho sol. P. Juan Félix.

Pang̃ag uason. *s.* Enredadera de corteza negra y hoja estrecha. Su raiz es contraveneno, aplicada á la parte dañada por la culebra *aguason.* Bebido el jugo de su raiz exprimida, es contraveneno contra las picaduras de culebras.

Pang̃anáhauon. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja ancha y aovada. Su madera es fuerte y buena para edificios.

Pang̃asam. *s.* Enredadera de tronco delgado y espinoso.

Pang̃atmonon. *s.* Árbol así llamado.

Pangdan. *s.* Palma del mismo nombre. Esta palma se cría en las playas y en los montes, y se eleva á unas tres brazas. Sus hojas son de figura de espada, y más de una braza de largo, con espinas ó púas á uno y otro lado y en la vena del medio. Su fruto tiene la figura de la piña, el cual contiene la semilla, que es una especie de almendra comestible. Algunos naturales hacen una escavación en el tronco para cortar la palma cerca de las raices y beber el agua que destila, la cual, dicen, que es buena para curar el mal de orina. Las hojas del pangdan del monte, que regularmente no tienen espinas, sirven para hacer esteras gruesas, cosiéndolas antes. Cuando el fruto está maduro, se separan las escamas de la piña y despide un olor suave y agradable. Los tallos tiernos se comen en la olla ó en ensalada. El bisaya de Sámar no come la fruta ni tallos de dicha palma.

Pang̃i. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja ancha y gruesa; su fruta es pequeña y algo larga, envenena á las gallinas y otras aves si la comen, y al hombre le vuelve loco y le hace dar muchos alaridos.

Pang̃inad-on. *s.* Árbol de madera buena para edificios.

Pang̃olud. *s.* Planta de hoja estrecha. Esta hoja se pone sobre la carne ó pescado salado para que no críe gusanos, ni se acerquen las moscas. Tostadas al fuego y hechas polvos, se polvorea la herida del animal, y cualquier mosca que se pose en la herida, muere.

Pan-golong. *s.* Planta trepadora, ó como enredadera; nace en la orilla de los ríos, ó sitios donde llega la mar. Dicha planta se calienta al fuego, se exprime, y con su jugo se limpian las heridas.

Pan-guon. *s.* Árbol que no se eleva mucho; su fruta es pequeña y larga, estoposa y con cáscara dura.

Panhacad. *s.* Enredadera de hojas estrechas, largas y algo negras. Su raiz, machacada, mitiga y á veces hace desparecer el dolor de dientes, aplicándola á la parte dolorida.

Panha-ole. *s.* Arbusto de hoja estrecha. Hay dos variedades; la una tiene negra la vena principal de la hoja, y la otra la tiene blanca. Dicha hoja, calentada al fuego, es medicina para curar las dislocaciones de los huesos, aplicándola á la parte dañada, y también para curar la hernia, cuando esta enfermedad principia á declararse. El agua en que se coció dicha hoja, se usa también para bañar á los enfermos. Su raiz principal, y la raiz del *buas magquipot,* hecha carbón, y bien molido, se mezcla con el zumo de limón sobre un hierro, y de este modo se hace una buena y fuerte medicina para curar heridas ó almorranas, lavándolas con dicho zumo.

Panigbin. *s.* Planta medicinal para los dolores de vientre; su fruta se come. Hay dos variedades de esta planta; la una tiene el tronco blanco, y la otra lo tiene encarnado.

Panostos. *s.* Enredadera así llamada, que se extiende mucho; es medicinal.

Panse panse. *s.* Arbusto así llamado.

Pantacan. *Vid.* Camagón, que así se llama generalmente.

Papúa, en algunas partes dicen **popúa.** *s.* Arbusto medicinal; sus hojas se usan para hacer que supuren las inflamaciones, apostemas, etc.

Parasan. *s.* Bejuco así llamado, grueso y muy largo. Cortado dicho bejuco, y poniendo la parte por donde se cortó mirando hacia arriba, destila un agua clara y fresca, buena para beber; mas á las dos ó tres horas de haber sido cortado destila el agua pegajosa. Limpio de sus espinas, se corta el cogollo, el cual, asado al fuego, y cocido después, se come en ensalada con aceite y vinagre, y es muy sabroso, aunque un poco amargo.

Pasao. *s.* Arbusto así llamado; su raiz es medicinal, y su fruta venenosa.

Pasaragon. *s.* Arbol así llamado; su madera es buena para edificios.

Patane. *s.* Enredadera así llamada; su fruta se come.

Patola. *s.* Pepinera de fruto con ángulos. Esta planta se agarra por sus zarcillos. El fruto, estando verde, se co-

me cocido; pues entonces es solamente jugoso, y no es desagradable recién cogido. Flora.—Su tallo se usa también como verdura.

Patong. *s.* Caña de este nombre. Esta caña es grande, gruesa, fuerte y durable. Su cogollo se come, cuando no tiene más que dos ó tres pies de alto.

Payao. *s.* Planta silvestre, semejante en sus hojas al gauay.

Pela sa moros. *s.* Planta de hoja estrecha. Calentada al fuego la hoja, se exprime, y sirve para limpiar, encarnar y curar las heridas y llagas.

Pelaco. *s.* Enredadera muy gruesa, que trepa por los árboles, de hoja ancha y lobulada. Machacado su cogollo, se aplica como emplasto para curar los lobanillos. El tronco de esta enredadera es picante.

Piape. *s.* Árbol que se cría en terreno cenagoso cerca de la mar.

Pili. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hojas aovadas, alargadas, aguzadas, enteras y lampiñas; su fruto es carnoso, con una nuez muy dura, que tiene tres ángulos; la resina, que destila en abundancia, es blanca, aromática, y la usan los bisayas para alumbrar. Unas veces la envuelven en las hojas de nipa, bigo ó anajao, y otras veces la amasan con la cáscara del arroz y la envuelven en las hojas ya dichas. Esta brea, que tiene un olor bastante raro, se llama brea de pilis. Algunos mezclan su fruto, que tiene sabor de almendra, con el chocolate. Su aceite es excelente y equivalente al de almendras dulces. Los emplastos de dicha brea, aplicados á los pies, son útiles en la hinchazón de las piernas. Aplicada la brea del pili, derretida antes, al estómago, sirve de estomaticón, y puesta en las espaldas, hace sudar, y quita las toses rebeldes. Dicha brea, que es muy pegajosa, se usa también como sahumerio. El agua en que se coció la raiz del pili, se da como medicina á las mujeres recién paridas El aceite de la fruta del pili es medicina para los que evacuan sangre, untando con ella el vientre, y también para los que padecen reuma, untando la parte dolorida.

Pilipog. *s.* Enredadera así llamada; es medicinal.

Pilit. *s.* Arroz glutinoso. Este arroz es llamado pilit ó pegajoso, porque manifiesta esa propiedad después de cocido. Hacen varias especies de comidas con él, que los naturales tienen por sabrosas, pero que en realidad son indigestas, en especial si les echan leche de coco, como suelen hacer. Sirve también para blanquear las paredes, mezclando esta especie de arroz con el yeso: y es de notar que este enlucido es muy firme, aunque quede expuesto á las lluvias. (Flora).

Piña. *s.* Bromelia Ananas. Esta planta famosa se da fácilmente en todas partes. El fruto es célebre por su sabor agradable. Se asegura que los que comen de esta fruta con exceso, á veces escupen sangre. Yo no tengo mucha dificultad en creerlo, porque se dejan percibir en ella unos asomos de picante. Por esto tal vez aconseja Lineo, que se prohiba á las mujeres embarazadas. De las hojas de estas plantas sacan los naturales hilos finísimos, de los cuales hacen camisas y otros tejidos, y bordados de una delicadeza admirable. La piña, dada á comer á los muchachos por la mañana, en especial cuando aun no está perfectamente madura, hace salir las lombrices redondas. Flora. Sus hojas son de figura de lengua, muy aguzadas, con ganchos en las orillas; su fruto es ovalado, carnoso, amarillo, muy fragante y sabroso, cuando está maduro.

Pipita. *s.* Plátano de fruta insípida y pepitosa.

Pisao. *s.* Árbol así llamado; es medicinal, y su fruta se come.

Pitogo. *s.* Palma de hoja muy preciosa, más pequeña que la del coco; su fruta es también pequeña. Su carne rallada, se aplica como emplasto para curar los lobanillos.

Pogos. *s.* Yerba de hojas cortas y estrechas.

Polang̃i. *s.* Árbol que no crece mucho; su fruta es aovada y del grandor del puño, muy agria; el natural la usa en sus comidas.

Poliyo. *s.* Planta de hoja estrecha y de mal olor. Su hoja se aplica á la frente para curar el dolor de cabeza, se usa también para curar las almorranas.

Polotan. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, hoja ancha. De su madera se hace buen carbón para las fraguas.

Poti. *s.* Caña delgada, de más de una braza de alto; se cría con abundancia en Sámar.

Pototan. *s.* Árbol grueso y alto, de hoja corta; su madera se usa para leña; se cría en los esteros cerca de la mar.

Presia. *s.* Planta parecida á la cebolla;

su hoja se usa en los guisados, y también como medicina para los dolores del cuerpo.

Pugahan. *s.* Palma: su hoja es mucho más ancha que la del coco; su cogollo es picante y causa mucho escozor. Entre sus pencas se cría la yesca llamada *baroc.* Machacado el cogollo del pugahan, y puesto en agujero donde haya escondida alguna anguila, hace que salga dicho animal medio muerto, y de este modo es muy fácil cogerle.

Q

Quilala. *s.* Arbusto de tres ó más brazas de alto, de hoja ancha y encarnada. El agua en que se calentó dicha hoja, se usa para bañar á los enfermos.

Quili quili. *s.* Árbol grande, de madera amarilla y durable.

Quiling quiling. *s.* Yerba que se eleva á la altura de dos ó más varas; da mucha fruta y pequeña.

Quiring. *s.* Árbol así llamado; su fruta es agria.

Quiticot. *s.* Planta de hoja ancha y larga. El agua en que se coció su raiz se da como medicina á las recién paridas.

Quiticot nĝa sili. *s.* Guindilla, planta de hoja estrecha; su fruto es pequeño, muy picante y encarnado cuando está ya maduro.

Quiticot nĝa cahuy. *s.* Árbol grande y alto, de hoja estrecha. El agua en que se coció su raiz se da como medicina á los que padecen dolor de estómago.

R

Ragangdang. *s.* Planta pequeña, de hoja estrecha y aovada; su flor es amarilla. Su hoja, calentada al fuego, se aplica como remedio al vientre de los que padecen cursos ó diarrea.

Raguine. *s.* Enredadera de hoja aovada y lobulada, y en grupos de tres en tres hojas. Su cogollo se machaca, se mezcla con coco rallado, se calienta al fuego, y se aplica como emplasto en los granos é hinchazones para que revienten. Su fruta es pequeña, aovada y negra, cuando está ya madura.

Raua daua. *s.* Yerba de espiga larga y fruto pequeño.

Remas. *s.* Árbol grande y alto, de hoja ancha y lobulada; su fruta es grande, dulce y comestible.

Rocot docot. *s.* Planta así llamada; su cocimiento sirve para mitigar el dolor de cabeza, aplicado á la misma con un paño. El cocimiento de sus hojas es medicina para el mal de ojos.

Roda ha bisaya. *s.* Planta de hoja estrecha y pencuda; su flor es amarilla. El agua en que se coció su raiz, se da á beber á los que padecen dolores de vientre, si provienen de un mal viento.

Roda sa castila. *s.* Planta que se tiene en las huertas, etc., de hoja delgada. El agua en que se cocieron sus hojas, se da á beber á los que padecen dolores de vientre, si provienen de un mal viento.

Ronas. *s.* Enredadera así llamada; es medicinal

S

Sáb-a. *s.* Plátano llamado comunmente *obispo.* La corteza del fruto es gruesa. Su fruto, dicen, que es de los más sanos; se come crudo, en la olla y frito. Raspada ó rallada la parte de adentro de su penca, y exprimida, se administra el agua que destila como medicina á los que padecen pasmo.

Sabilao. *s.* Commelina polígama. Planta de hoja estrecha y aovada. Su cocimiento es bueno para el mal de ojos; las nubes de estos se quitan refregándolas suavemente con el tallito tierno de la planta, y mojándolas después con una gota de limón y polvos finos de piedra alumbre.

Sabunotan. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja ancha y aovada. Su madera es blanda y buena para el interior de los edificios.

Sagasa. *s.* Árbol bastante alto y derecho, con muchos nudos, de hoja estrecha. Crece en terreno fangoso y á la orilla de los ríos ó mar. Su madera es bastante buena.

Saguiauan. *s.* Enredadera así llamada; es medicinal.

Saguing. *s.* Plátano: planta que tiene la raiz redonda, gruesa y llena de fibras, el tronco redondo, recto, de un pié ó más de diámetro, y de doce á quince ó más de altura, y compuesto de varias cortezas herbáceas, envainadas unas con otras, terminadas por la parte superior en una tira ó cinta de seis á ocho pies de largo sobre media de ancho, romas por la punta, de un verde claro, manchadas de blanco, cuyo conjunto forma una copa en la parte superior del tronco, que no tiene otras ho-

jas. Estas, con el tiempo, se hienden transversalmente, y mueren y se secan, al paso que se desenvuelven otras, hasta que el tallo, que sube desde la raiz, ocupando el centro de ellas, produce una garrancha en forma de cono, de medio pié de diámetro, la cual se despliega en otras varias, formando un racimo, que, en los terrenos pingües, sostiene hasta doscientas flores rojizas y olorosas. La planta perece luego que da fruto; pero ya entonces está reemplazada por otras que han brotado de su raiz. El fruto es largo, toscamente triangular y blando, y está cubierto de una piel correosa de color amarillento. Interiormente es carnoso, y por lo común sin semillas ni huesos, aunque algunos plátanos tienen pepitas. —Despide un olor agradable, y es de gusto suave y delicado, ora se coma crudo, ora en conserva, ó cocido. Variedad de plátanos que hay en la provincia de Sámar: sáb-a, costa ó lingcod, canara, letondan, baloy, todlongdato, lacatan, tinagacan, tinombaga, quinamote, pepita, penipita, buagas, binalitang, binotig, pinodiquit, tindoc, masbaranon, capongnon, tina'isay, binayaga, binalaton, bongoran, pinitogo, podiquit, quinapongnon, abacá y pacol.

Saguisi. *s.* Palma así llamada; su cogollo se usa como verdura.

Salac nga cahuy. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja ancha, de mala madera.

Salac nga balagon. *s.* Enredadera de hoja estrecha y corteza blanca. Su raiz y tronco se usa como medicina para las recién paridas; y también para curar las picaduras de culebras. Cuando ha picado á uno la culebra *ibingan*, el que le ha de curar masca antes la raiz de dicha enredadera, de modo que se mezcle bien con la saliva, saja un poco la parte dañada, y chupa para extraer el veneno; mientras chupa debe mezclar bien su saliva con la raiz que masca, porque si no, se le encoge la lengua y se le caen los dientes. Después, teniendo en la boca dicha raiz mascada, sopla sobre la coronilla del paciente, y su misma saliva la echa en la boca del mismo paciente.

Salag salag. *s.* Enredadera así llamada; de su raiz se hace una purga muy amarga y muy fuerte; por lo que hay que usarla con moderación.

Salay. *s.* Árbol así llamado.

Salebotbot. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja estrecha y lechosa. Dicha hoja se calienta al fuego, se pone un poco de vinagre, y se aplica como emplasto á las palmas de las manos y plantas de los pies de las mujeres que padecen supresión de regla; ó se pone un poco de vino moscatel en dicha hoja caliente al fuego, y se aplica como emplasto al vientre de la mujer que está de parto y no puede dar á luz. Rallada la corteza de su raiz y tronco, se calienta con agua al fuego, y con esta agua, bien caliente, se rocía otra corteza rallada, en la que se pone un poco de leche de coco y una piedra pequeña bien caliente, y se aplica al vientre de la recién parida, que ha recaido, de manera que sólo reciba el vapor de lo dicho, y se le da á beber el agua en que se ha cocido la corteza de la raiz y tronco de dicho árbol. También se da á beber á las recién paridas, aunque no estén enfermas. Bebida el agua en que se exprimieron las raspaduras de su corteza, y del corazón de su raiz, es medicina para picaduras de culebra. Puestas las mismas raspaduras sobre las heridas, estancan y restañan la sangre y las curan, mezcladas con un poco de aceite caliente.

Salimbagat. *s.* Planta así llamada. Cocidas en agua sus raices, vástagos ó tallos, y bebida el agua, es medicina para las camáras de sangre. Exprimida su raiz ó rama en un poco de agua, y bebida ésta, cuando aún está algo tibia, es remedio contra el asma. Dicha planta es también medicinal para los cerdos enfermos, dándosela mezclada con la comida.

Saling saguing nga cahuy. *s.* Arbusto de hoja estrecha, aovada y gruesa.

Saling saguing nga cahuy cahuy. *s.* Planta ó arbustillo así llamado. Dice el bisaya, que esta planta nace del insecto *bodlo* muerto, que es una especie de escarabajo que agujerea la tierra fangosa, haciendo montoncitos de fango. Dicho insecto come la planta del palay, y cuando muere, echa su cuerpo una especie de raíces, de las que nace un tallo con hojas estrechas y largas; éstas se machacan, se mezclan con cieno negro, y se usan para teñir de negro el tejido de abacá.

Saloquigui. *s.* Árbol algo grande, de hoja estrecha. Es medicinal, pero su resina escuece mucho si se pone en herida ó grano. Su corteza y hojas las usa el bisaya para frotarse y limpiarse el cuerpo cuando se baña.

Sambulauan. *s.* Árbol de tronco grueso

y alto; su madera es bastante buena para edificios, siempre que no esté expuesta á las aguas, ni toque en tierra.

Sañgig. *s.* Planta así llamada; se usa para resolver los tumores é inflamaciones.

Sanguil. *s.* Árbol así llamado; es medicinal.

Santol. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja aovada; su tronco destila resina blanda y algo pegajosa. Su fruta se come; es agridulce, y tiene dentro cinco pepitas que están rodeadas de carne blanquecina, difícil de separar.

Sapinit. *s.* Planta espinosa, que se extiende de bastante. El cocimiento de esta planta, dado á deber tibio, es medina contra el el mal de viento.

Sibucao. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja estrecha; su madera es fuerte y encarnada, y se usa para teñir de encarnado. El agua en que se ha cocido dicha madera se da á beber como medicina á las mujeres que padecen supresión de regla; también se usa para limpiar las llagas ó heridas; también es bueno beberla de ordinario, porque purga por la orina los malos humores. Bebida el agua en que se coció su raiz, es medicina probada contra los vómitos de sangre.

Siguid. *s.* Enredadera fuerte así llamada.

Sili. *s.* Pimiento. Planta anua que echa tallo nudoso, de tres y más pies de altura y lleno de ramas; hojas aovadas, de un verde fuerte; flores pequeñas y blancas, y por fruto una baya carnosa y hueca, y según las distintas castas, más ó menos grande, redonda ó cuadrada, ó en forma de cuernecillo, lisa ó escabrosa, que contiene en el centro varias semillas redondas, chatas y de color verde subido. Cuando madura es encarnada, y, según las varias castas, de gusto más ó menos picante, ó enteramente dulce. Se usa como alimento, y como condimento de otros.

Simsim. *s. vide.* Timsim.

Siyao. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja estrecha. Su madera es resinosa y buena para edificios. Hay tres variedades de este árbol; la que llama el bisaya *siyao nga madlao* es la mejor.

Sodó sodó. *s.* Arbusto de hoja estrecha, larga, obtusa, jugosa, espinosa y redonda. Su tronco es también espinoso, su jugo blanco. La hoja se usa para condimentar la comida. Se usa también para curar las heridas y mordeduras de animales ó insectos venenosos. También se calienta al fuego, se aplica como emplasto al vientre de la mujer que no puede dar á luz, y, ordinariamente, sale la criatura.

Solda solda. *s.* Arbusto que echa unas ramitas muy lechosas, sin hojas. Su jugo causa escozor en la parte del cuerpo donde toca, y se hincha la parte dañada; si da en los ojos causa ceguera. Calentadas al fuego sus ramitas, y machacadas, se aplican como emplasto para cerrar las heridas ó curar la dislocación de algún hueso.

Solibang bangan. *s.* Enredadera delgada, de hoja ancha y aovada.

Sompa. *s.* Arbusto de hoja estrecha y aguzada; su fruto es pequeño, orbicular y con aberturas. El agua en que se coció su raiz, se da como medicina á los que padecen inflamación de vientre. Hay dos variedades de este arbusto; la una tiene el tronco encarnado, y la otra blanco. La que tiene el tronco blanco, se machaca, se calienta al fuego, y con ella se baña al que está atacado de la peste.

Sonting nga balagon. *s.* Enredadera de hoja estrecha y aovada. Cuando ha picado á uno la culebra *ibingan*, el que ha de curar al dañado, masca antes la raiz de esta enredadera, de modo qne se mezcle bien con la saliva, saja un poco la parte dañada, y chupa para extraer el veneno, cuidando mientras chupa, de mezclar bien su saliva con la raiz que masca, porque si no, se le encoge la lengua y se le caen los dientes. Después, teniendo en la boca dicha raiz mascada, sopla sobre la coronilla del paciente, y su misma saliva la echa en la boca del mismo.

Sonting ha baras. *s.* Arbusto de hoja estrecha, que nace en terreno arenoso cerca de la mar.

Sonting ha tuna. *s.* Arbusto compuesto de hojas pequeñas y algo anchas; su flor es amarilla. Su raiz es medicina contra las picaduras de culebra. Su hoja se usa para frotar y curar las manchas del cuerpo, que provienen de enfermedad, frotándose bien por la noche con dichas hojas y bañándose al día siguiente por la mañana.

Sudiang. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de madera resinosa y buena para edificios.

Sugabang. *s.* Planta de hoja agria.

Suganda. *s.* Yerba así llamada; es medicinal.

T

Tabaco. *s.* Planta de la familia de las solanáceas, tiene un color fuerte, caliz tubu-

lado, raiz fibrosa, tallo velloso, de dos á cinco pies de altura, con médula blanca, hojas alternas, grandes, lanceadas, ovales, nerviosas y glutinosas, flores en forma de ramillete, de color rojo, purpúreo, ó amarillo pálido, y el fruto á manera de cápsula cónica, que contiene prodigiosa cantidad de semillas muy pequeñas. El tabaco es narcótico, y sirve para repeler los tumores recientes. Tomado en humo, es muy saludable, y aun casi necesario en estos paises. Consume las flemas, y preserva de las humedades y malos efectos del rocío de las mañanas, y así hacen muy bien los que lo toman; pero el demasiado exceso puede ocasionar enfermedades. El tabaco en polvo quita las jaquecas, y alivia la cabeza cargada de humores. Aplicado á la nariz de lagarto, que llamamos aquí chacón, un pedacito del tabaco ya fumado, puesto en un extremo de una varita, cae muerto al instante. Puesto un pedacito de la hoja de tabaco muy cerca de la sanguijuela, cuando está agarrada, al momento se desprende y muere. Dicha hoja, picada y mezclada con guindillas y cal, sirve para matar los guanos de las heridas de los animales.

Tabáo. *s.* Árbol de hoja ancha; su madera suele usarse en los edificios de gente pobre.

Tabas, *s.* Árbol con las hojas racimadas; su corteza es blanca; es medicinal.

Tabayayong. *s.* Calabaza silvestre, de fruta pequeña.

Tabigui. *s.* Xilocarpo como granado. Árbol de hoja estrecha, aovada, entera y lampiña; nace en las inmediaciones del mar, en los terrenos anegadizos, y se eleva á la altura de veinte ó más pies. Su fruto es grande, redondo y muy amargo; lo comen los murciélagos grandes. Su madera es encarnada, y no se usa en los edificios. Su corteza, machada, ó hecha tiras delgadas, se pone en infusión en agua, y se usa para teñir de color rojo oscuro la ropa blanca y redes de pescar. Su fruta es buena para curar cámaras y bubas; y cocida en agua, se hace con ella un baño tibio muy bueno para curar los humores venéreos.

Tabon tabon. *s.* Arbusto así llamado; su fruta no se come.

Tábug. *s.* Arbusto de hoja ancha, larga y aguzada. Su resina causa daño al cuerpo si uno se unta con ella. Su hoja, puesta en la frente, aplaca los dolores de cabeza; y cocida en agua se usa para bañar á los enfermos.

Tacuban. *s.* Árbol de tronco grueso y alto. Su madera se usa para hacer embarcaciones menores, de una sola pieza.

Tacurañga. *s.* Arbusto de hoja estrecha. Su flor es grande y muy encarnada. El agua en que se coció su raiz se da á beber á las mujeres que padecen de regla; y su flor, antes de abrirse, se machaca, se mezcla con un poco de acíbar, y se aplica á la frente de las mismas. Dicha flor, antes de abrir, se mezcla con cal, y se aplica como emplasto á los granos ó inflamaciones para que revienten pronto.

Tagabas. *s.* Planta sin tronco, de hoja larga y raiz grande; se cría en terreno fangoso cerca del mar.

Tagarabong, Yerba que se cría en el tronco de algunos árboles; es medicina para que no se caiga el pelo.

Tagbac. *s.* Carrizo así llamado.

Tagonrabong. *s.* Yerba que crece en el tronco de algunos árboles, de hoja como de cuatro palmos, pegada al tronco.

Tagotom. *s.* Planta de tronco espinoso; su fruta es agria y comestible, y tiene una especie de pelusa.

Tagotong. *s.* Planta de hoja ancha, gruesa, aovada, espinosa. Su fruta es redonda y muy venenosa, del grandor de la guayaba.

Tagpoc, *s.* Planta de hoja estrecha; su flor es blanca, la fruta es pequeña, algo dulce y comestible, de color amarillo, corteza delgada, con pepita dentro.

Tagulinao. *s.* Cacalia con hojas de soncho. Esta planta se eleva á la altura de dos pies á lo más. Nace en las paredes y en las madres de los arroyuelos. Los naturales la emplean en la medicina como refrigerante. Las hojas son verdes por arriba y moradas por debajo, y las flores encarnadas. (Flora.)

Tagum. *s.* Añil. Arbusto de hoja delgada y frondosa. Sus hojas se usan para teñir de negro. Cocidas en agua las raices y hojas de este arbusto, son medicinas para las enfermedades que provienen de frialdad. Dicha hoja se machaca, se mezcla un poco de vinagre, y se aplica como emplasto á la garganta de los que padecen garrotillo. El agua en que ha estado en infusión su raiz, se da á beber á los que padecen pasmo, si proviene de calor, y también á los que padecen alguna llaga interior. Indigófera de tintes. Añil. Esta planta, muy conocida, se eleva, en buenos

terrenos, á la altura de cinco pies. El añil cimarròn ó de monte, que es más alto que el anterior, es común en algunas partes bisayas, y nace sin sembrarlo. (Flora.)

Talalora. *s.* (Otros dicen **Talorora.)** Bejuco fino y bueno, que se cría cerca de de las playas. Su fruto, poco mayor que un guisante, se come. Cortado dicho bejuco destila un licor que es muy bueno para curar las aftas de los niños.

Talipopó. *s.* Yerba de hoja amarilla; se usa para envolver la vianda de carne ó pescado.

Talisay. Terminalia de hojas anchas. Este árbol se eleva hasta hacerse de ocho y más varas de altura. Sus hojas, cuando están maduras, son moradas, y antiguamente los naturales teñian de este color sus ropas de algodón ó abacá. En otras partes tiñen de negro, cociendo la corteza del árbol y metiendo allí la tela, y después en cocimiento de corteza de guayabo, y finalmente la revuelven por unos días en lodo, con lo que toma un color negro, no muy bueno. Los monos gustan mucho de su fruta; pero no comen más que la corteza cuando está verde, pues no pueden romper los huesos, que son muy duros. La semilla tiene el mismo sabor que la almendra, y se puede sacar de ella un aceite igual al de ésta, y que tiene las mismas propiedades. Con el jugo de las hojas tiernas y el aceite de sus almendras se hace un ungüento contra la lepra y otras afecciones cutáneas. Flora. —Rallada su corteza, quitando antes un poco la parte de encima, y exprimiendo en ella el zumo del limoncito, y echándolo después todo en una taza, se da á beber media, al que padece de tabardillo; y bebida el agua en que se coció su corteza, es buena medicina para curar cámaras de sangre.

Taló taló. *s.* Yerba con muchas hojas y sin tronco, que parece está pegada á la tierra. El agua en que se coció su raiz y hojas se da á beber á las mujeres que arrojan mucha sangre por la vía, y sirve también para bañarse.

Taletes. *s.* (En otras partes dicen **Tiletes.)** Amaranto espinoso. Esta planta, cuyo tallo es más ó menos rojo y muy espinoso, se eleva á la altura de dos ó tres pies. Es comunísima en todas partes. De su ceniza se saca mucha sal álcali fijo vegetal, que sirve para hacer la lejía para el tinte encarnado del algodón, y en realidad parece que merece la preferencia sobre otras. (Flora).

Talyan. *s.* Planta espontánea, de hoja muy ancha, y más áspera que la del palauan. Su raiz es grande; algunos la comen con el tronco, quitando la hoja, y la primera agua en que se coció dicha raiz.

Tambalaguesa. *s.* Arbusto; su fruta es pequeña; esta se tuesta, se echa en vinagre de la palma burí, y con ella se baña al que está atacado de la peste, frontando bien su cuerpo y coyunturas.

Tambalisan. *s.* Árbusto asi llamado; es medicinal.

Tambis. *s.* Árbol que no se eleva mucho, de hoja estrecha y aguzada; su fruta es pequeña, agridulce, encarnada y comestible, un poco picante, y con algunas pepitas. Rallada la corteza de su tronco, se calienta al fuego, se exprime el jugo que tiene en un trapito, y se limpia la boca del niño que padece ó tiene sucia la lengua. Dicha corteza del santol, rallada también, se calienta la mitad al fuego, y luego se mezcla con la otra mitad cruda, se exprime todo en una taza, y se da á beber al que está atacado de la peste, y la corteza exprimida se aplica como emplasto al vientre del mismo.

Tampoy. *s.* Eugenia de Malaca. Este árbol se eleva á la altura de nueve pies. Los muchachos comen el fruto, que huele á rosa, pero á la verdad, poco tiene de sabroso. Flora.—Su corteza, hecha polvo, y mezclada con un poco de trementina ó brea blanca, y templado con un poco de aceite fresco de coco, es medicina para las llagas de las ingles.

Tanabug. *s.* Yerba de hoja larga y tallo nudoso, la cual sirve de pasto para los animales. En terreno húmedo echa esta yerba una especie de raices en su tallo, y antes de que dichas raices lleguen á tierra, destilan como una gota de jugo algo pegajoso, que es medicina, untándose con él, para los que padecen mal de ojos.

Tan-ag. *s.* Árbol así llamado; el carbón de su madera se usa para hacer pólvora, mezclándole con azufre y salitre.

Tañgan tañgan. *s.* Ricino común. Arbusto de hojas abroqueladas, hendidas en siete hasta nueve lóbulos, lanceolados aserrados. Su fruto está erizado de púas. Este arbusto ó planta se eleva á la altura de tres ó más varas. De sus semillas se extrae un aceite utilísimo, que puede suplir al de oliva para fricciones en las

fiebres malignas, y para curar la hidropesía. El aceite dicho de las semillas, llamado *aceite de castor*, es maravilloso para curar muchas enfermedades, y mata las lombrices, aun la solitaria; pero se debe quitar, según algunos médicos, el corazón de la semilla, para sacar el aceite. Sus hojas, cocidas con leche, favorecen la supuración de los diviesos con más eficacia que ninguna cataplasma. También son eficacísimas para curar las llagas antiguas, aunque estén corruptas y llenas de gusanos. Untadas sus hojas con aceite de ajonjolí, y aplicadas á las piernas hinchadas, quitan el mal proveniente del sudor; lo mismo hace su aceite. Flora.—Planta llamada *higuerilla del infierno*. De su fruta arracimada, que contiene en su interior unos granos mayores que garbanzos, se hace aceite muy medicinal, y bueno también para las luces. Sus hojas, puestas en la frente, moderan y aun hacen desaparecer el dolor de cabeza; la vena, á cuyo extremo está la hoja, es redonda y hueca: un pedazo de ella, aplicado por el extremo al oído que duele, y soplando por el otro extremo, cura el dolor ó la fluxión, siendo la causa de este efecto una especie de espuma, que sin duda es la savia que tiene, y que se expele con el soplo, y se introduce en el oído. (P. Fr. Juan Félix.)

Tangbo. Carrizo así llamado.

Tanghao. *s.* Árbol de tronco poco grueso, alto y resinoso; de hoja estrecha y aguzada. Su madera no sirve para edificios.

Tanghas. *s.* Árbol bastante grande, de hoja estrecha, de mal olor, y negra la vena principal. Su hoja se aplica como emplasto al vientre del que padece pujos con sangre.

Tanglad. *s.* Planta de hoja estrecha, larga, frondosa y olorosa. Su hoja se usa para condimentar la comida. El agua en que ha estado en infusión dicha planta, se da como medicina á los enfermos que sienten frío. Machacada dicha planta, se aplica para aliviar el dolor y resolver la inflamación de las almorranas. Picado su tallo, se aplica como emplasto á la parte dañada con las púas venenosas que tienen algunos peces.

Tangnan. *s.* Caña fuerte y buena. Bebida el agua en que se coció el cogollo tierno de dicha caña, es medicina para curar y limpiar las llagas interiores reventadas.

Tañgolon. *s.* Enredadera de hoja estrecha, y con algunas espinas en su tronco. Su fruta es larga y con aberturas. El agua en que se coció su raiz, se da á beber como medicina á las mujeres recién paridas; también se da á beber á los que padecen lombrices, aplicando al mismo tiempo las hojas machacadas de dicha enredadera al vientre del paciente.

Tanhas. *s.* Árbol así llamado; su fruta no se come.

Tára. *s.* Yerba de hoja larga y muy olorosa; algunos mascan su hoja porque tiene un sabor agradable; si se pone ó cuece en agua, comunica al agua un olor balsámico muy agradable. Dicha yerba ó planta es medicinal.

Tarocañga. *s.* Arbusto de tronco pequeño y flor encarnada.

Tarong. *s.* Berenjena. Planta de pié y medio á dos pies ó más de altura, ramosa, con hojas grandes, aovadas, de color verde, casi cubiertas de un polvillo blanco y llenas de aguijones, flores grandes y de color morado, fruto aovado, de cuatro á seis pulgadas de largo, de color morado claro, y lleno de una pulpa blanca, dentro de la cual están las semillas.

Tarong ñga ihalas. *s.* Berenjena silvestre, de ramas espinosas. Su fruta, hecha rebanadas, y frita en aceite ó manteca, se da como medicina á los que padecen debilidad de estómago.

Taroñgatiñgan ha guba. *s.* Árbol que nace en los montes y selvas, de hoja gruesa. Su madera es dura, pero de mala calidad.

Taroñgatiñgan ha hanang. *s.* Árbol que se cria en sitios fangosos, de hoja delgada, frondosa y aguzada. Su madera es dura, pero de mala calidad.

Tecala. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja ancha. Su madera se usa en el interior de los edificios.

Tibalao. *s.* Enredadera así llamada.

Ticala. *s.* Planta de tronco blando, de hoja ancha, larga y aguzada. Su fruta es arracimada; no se come.

Ticoco. *s.* Árbol bastante alto, de hoja ancha. Su madera es de muy mala calidad.

Ticug. *s.* Junco fino, de dos ó más brazas de altura; su fruto es pequeño. Dicho junco se tiñe, y con él se hacen petates finos y de varios colores.

Ticug ticug. *s.* (En algunas partes dicen **nigug ticug.**) Junco quebradizo, de tres ó cuatro palmos de alto.

Tigá. *s.* Arbol de tronco torcido, rara vez

derecho, se eleva á la altura de cuatro ó cinco varas, su hoja es estrecha. Su madera es buena para edificios.

Tigao. *s.* Enredadera de hoja y tronco gruesos. Dicha enredadera se machaca, se pone en infusión en agua por la noche en una tinaja ú otra vasija, y por la mañana, al bajar la marea, se echa en la parte arriba de los arroyos, y mata todos los peces que haya en ellos. Los bisayas prohiben que mujer alguna pase por el arroyo en donde han echado el tigao, porque si pasa, dicen, que no mueren los peces, ni pueden cogerlos. La misma enredadera machacada, poniendo en ella un poco de vinagre de coco ó burí, se usa para bañar el vientre de las embarazadas que sienten mal estar, por efecto de la preñez; y también se aplica como emplasto al vientre de la mujer que no puede dar á luz. Otros usan sólo el jugo para envenenar los peces.

Tigbao. *s.* Carrizo, planta de tallo derecho, lampiño, hinchado en las articulaciones, de unas tres varas de altura, hojas alternas que envainan el tallo largo trecho, lanceoladas, lampiñas por debajo, y con ganchitos arriba y en las orillas, y de unos tres pies de largo. Dicho carrizo es el que ponen en las nipas al coserla con bejuco.

Tigbi. *s.* Planta así llamada; su fruta no se come.

Tilaotigao. *s.* Arbol así llamado.

Tim sim. *s.* Egilope de ríos. Esta planta se encuentra tendida con los extremos levantados, y es conocida de los naturales. Se da en los lugares donde hay agua. El tallo es del grueso del dedo del medio, con muchos nudos, en donde echa raices. Un amigo me contó, que un chino daba á beber su cocimiento á los que padecían males de la vejiga, y á los que no podían orinar, y se lograban buenos efectos. El motivo porque es conocida de los naturales, es porque la médula, que se halla dentro del tallo, puede servir de mecha para las luces, y hacer las veces de lo que los chinos traen y venden en Manila con el nombre de *tim sim*; aunque estas mechas son mucho más largas que las de aquí. Se eleva á seis pies de altura, y la arista más larga tendrá seis líneas escasas de largo, y es escabrosa. (Flora).

Tinagacan. *s.* Plátano así llamado.

Tinalisay. *s.* Plátano así llamado.

Tinampay. *s.* Dioscorea alada. Esta planta se eleva á bastante altura, y se extiende mucho. Su raiz, de color morado, además de ser muy larga, tiene á veces más de un pié de diámetro; pero la estiman y comen bien los naturales cocida. De los tallos, cuando tocan en tierra ó en algún árbol, salen unos tubérculos ó excrecencias como el puño, globosas é irregulares, de carne maciza, la que los naturales creen ser el fruto. Flora.—Rallada la carne de la raiz del tinampay, se aplica como emplasto al pecho del que siente dolores en el mismo.

Tindoc. *s. Musa grande del paraiso.* Este plátano da el racimo poco poblado de bayas; en recompensa son tan grandes en lo largo, que á veces llegan á más de un pié, acompañados de una grosura correspondiente. Este fruto, cocido, tiene un sabor parecido al de las manzanas, por lo que eso es muy estimado. (Flora).

Tiñgan. *s.* Árbol así llamado.

Tiotes. *s.* (En otras portes dicen **asiotes).** *vide.* Asiotes.

Tiyo tiyo. Enredadera espinosa así llamada, ó planta que se extiende mucho.

Toba. *s.* Árbol de hoja ancha, aovada y aguzada; su fruta es pequeña, arracimada y venenosa; mata las gallinas y otras aves. De esta fruta usan frecuentemente los pescadores para envenenar los peces.

Toba sa sanglay. *s.* Arbusto de hoja ancha y tronco resinoso.

Toba toba. *s.* Arbusto de hoja ancha y aguzada. La corteza de su tronco es gruesa y resinosa, y resinoso también su tallo. Dicho arbusto se calienta al fuego, después se quita la corteza, y se aplica como medicina para curar la dislocación de algún hueso. Su hoja tierna se aplica como emplasto en la frente del que padece dolor de cabeza, para saber si el dolor proviene de calor ó de frío. Si á las tres horas de haber sido aplicada la hoja á la frente del paciente, se pone dura y tiesa, entonces el dolor proviene de calor; y si pasado dicho espacio de tiempo, la hoja está aun blanda y flexible, el dolor proviene de frío. Su fruta es pequeña y pepitosa.

Tobli. *s.* Enredadera de tronco grueso, hoja ancha, aovada y venenosa. El jugo de su raiz es un tósigo muy fuerte para envenenar y matar los peces.

Tobo. *s.* Caña de azúcar. Planta gramínea que se cultiva en muchas partes: los tallos maduros tienen en su interior una sustancia esponjosa llena de zumo dulce,

cuyo principal producto es el calamay y azúcar. También se llama caña-dulce.

Tobo tobo. *s.* Yerba que se extiende por la tierra, de hoja estrecha, y con algunos nudos en el tallo.

Tolá-tolá. *s.* Árbol bastante grande, de hoja ancha, gruesa y aguzada. Su corteza rallada, poniendo un poco de aceite, se calienta al fuego, y se usa para untar las erupciones cutáneas.

Tol-an hin ba-ó. *s.* Árbol que no se hace muy grande, de hoja estrecha; su madera es dura y correosa.

Tol-an manuc. *s.* Árbol que tiene la hoja jaspeada de blanco.

Tolang. *s.* Árbol que no se hace muy grande, de hoja estrecha; su madera es dura y correosa.

Toray-toray. *s.* Planta de hoja estrecha. Dicha hoja se restrega entre las manos, se exprime, se echa su zumo en los ojos del que padece cataratas, y regularmente las cura.

Tubag. *s.* Árbol así llamado.

Tubúg. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja ancha. Su madera es de mala calidad.

Tugabang. *s.* Enredadera de hoja lobulada y tronco espinoso. Su hoja tiene un sabor agrio, y la usa el bisaya para condimentar sus comidas. Dicha hoja se calienta al fuego, se exprime, y el zumo se da á deber al que está constipado.

Tugos. *s.* Planta de hoja ancha, su fruta nace en el tronco.

Tugúp. *s.* Árbol de cuerpo grueso y alto, de hoja ancha y aovada; su tronco destila un jugo muy pegajoso. Su fruto es grande, espinoso, pepitoso, y la pepita se come.

Tulibao. *s.* Carrizo así llamado; su médula, que es blanda, sirve para bodoques, haciendo el oficio de algodón en las cerbatanas.

Tuñgud. *s.* Árbol que se cría en terreno fangoso cerca de la mar. Su madera es encarnada y muy buena, en el agua se pudre pronto. Su corteza, bien seca al sol, y molida, produce unos polvos de color de teja. Estos polvos sirven para poner en la caña donde se recoge la tuba que destilan las palmas, para dar color algo rojizo, algunas veces colorado, según la mayor ó menor cantidad que se ponga en la tuba, á la que hacen fermentar mucho, y quitan la dulzura natural que tiene, dándole un sabor áspero, pero no desagradable para los aficionados.

Turay. *s.* Yerba así llamada; es medicinal; bebida el agua en que se coció su raiz, es buena medicina para recaidas del parto.

U

Uacatan. *s.* Árbol de tronco grueso y alto, de hoja estrecha, sus raices nacen del tronco para abajo, agarran en tierra, y se hacen muy anchas. Su madera es de mala calidad.

Y

Yahóng yahóng. *s.* Yerba de hoja aovada, corta y lobulada. Dicha hoja hace las veces de ungüento; se aplica á los granos que tienen pus, y á los tumores.

Yao yao. *s.* Árbol así llamado. Su corteza, hecha polvo, y tomada tres veces al día, peso de medio real ó uno, es remedio contra el asma, dolor de estómago ó vientre, si proviene de frialdad, cámara, pujos y excremento mucoso, que suelen tener los opilados y extreñidos, falta de apetito, cuando estos males provienen por causa de frío; es también contraveneno, y contra las picaduras de culebra. Con sus raspaduras, mezcladas con las de la petita de Catbalogan, poniendo aceite fresco de coco, se hace ungüento contra las opilaciones que provienen de frialdad, frotando, sobando y untando con él los vacíos.

Yapana. *s.* Yerba de hoja estrecha, larga y olorosa. Bebida el agua en que se coció dicha hoja, es remedio para disminuir la embriaguez, y también contra las calenturas que provienen de calor.

Yerba buena. *s.* Menta crespa. Planta de hojas opuestas, lanceolado-aovadas, con lóbulos, pequeñas y vellosas. Se usa como especia en los manjares y guisados; es de un olor agradable, y se cría espontáneamente y con abundancia en Sámar. El bisaya mastica ó huele esta hoja, porque, dice, es medicina para expeler las lombrices; y no la aplica como emplasto al vientre, porque entonces, según él, salen las lombrices por la boca y narices. También se usa para curar el dolor de estómago, aplicándola sobre el vientre. Puesta entre dos telas, es muy útil contra la debilidad de estómago, en los vómitos y diarreas. También disipa los tumores

duros de los pechos de los mujeres, aplicándola sobre ellos, porque disminuye la leche y la disuelve.

Yerba buena ha guba. *s.* Planta de hoja aovada y lobulada; su hoja es muy amarga. Se usa como medicina para las recién paridas, y para los que padecen dolor de estómago, bebiendo el agua en que han estado en infusión dichas hojas.

Yerba de San Juan. *s.* Planta medicinal que tiene las flores moradas.

Yerba María. *s.* Planta de hoja pequeña y lobulada, con el lomo blanco. Es medicina para curar los pujos y diarrea, aplicando sus hojas sobre el vientre. El agua en que se cocieron la raiz y hojas de dicha planta, se da á beber á los que padecen diarrea ó dolores de vientre.

Yerba de San José. *s.* Planta que crece más de una vara, de hoja ancha, lobulada y de muy mal olor. Sus hojas, mezcladas con cebollas, se calientan al fuego, y se aplican al vientre para curar el mal de estómago.

NOMBRES DE ALGUNOS PECES

A

Abohan. *s.* Pez ancho y de color ceniciento.
Abú. *s.* Pez regular; su cuerpo es negro y blanco, grueso y escamoso; su carne es desabrida, y tiene antenas.
Adgauon. *s.* Pez de color amarillo, blanco, y con pintas negras.
Agoc-oc. *s.* Pez de río, laguna ó charco, de cuerpo negro y sin escamas, con pinchos ó espinas, y con atenas.
Agoma-a. *s.* Pez de cerca de un palmo de largo, cuerpo verde y vientre blanco; su carne es sabrosa. Cuando es pequeño se llama *hasá hasá.*
Ago-ot. *s.* Pez regular, de cuerpo blanco, grueso, escamoso, y cortantes las espinas del lomo.
Agoyong. *s.* Pez regular, de cuerpo negro, con dos listas rojas, y escamas delgadas.
Alhó. *s.* Pez grande, blanco, largo y cilíndrico; se come.
Alic-ic. *s.* Pez pequeño y comestible.
Alimusan. *s.* Pez de mar; se come.

B

Babaculán. *s.* Pez de mar que tiene el cuerpo blanco y negro el lomo, no tiene escamas; su carne es muy buena. Cuando es ya muy grande se llama *mamsa.*
Bacagan. *s.* Pez pequeño de mar; se come.
Bacoco. *s.* Pez bastante grande de mar; su cuerpo es negro y escamoso.
Badlong. *s.* Pez grande, ancho, con rayas amarillas y escamas delgadas. Cuando es pequeño todovía se llama *taroquitoc.*
Baga-ong. *s.* Pez regular, de cuerpo negro, rayas rojas en el lomo, escamoso, y agudas las púas que tiene en el lomo. Este pez tiene agudas las partes exteriores de sus agallas, y con ellas saca los ojos á otros peces, á los que se acerca y embiste de repente, y después se los come.
Baghac. *s.* Pez de cuepo pequeño y negro.
Balanac. *s.* Pez bastante regular, de cuerpo blanco y escamoso. Cuando es ya grande se llama *aguas*; y el que es de mucho vientre, tiene el cuerpo cilíndrico y salta muy alto, se llama *buntis.*

BA

Balerá. *s.* Pez regular, de cuerpo delgado y largo, tiene el lomo azul y blanco el vientre; su carne tiene muchas espinas.
Balirahon. *s.* Pez regular de mar.
Baló. *s.* Pez regular, de cuerpo largo y cilíndrico, de hocico agudo, con atenas, salta mucho, y tiene los dientes finos.
Bang-ga. *s.* Pez regular; su cuerpo es estrecho, con rayas negras y amarillas, hocico agudo; es pez sucio. Cuando ve á algún animalejo ó gusano en los árboles ó plantas, que están en ó cerca del agua, les arroja dicho líquido hasta que les hace caer, y se los come.
Banglus. *s.* Pez de mar, de cuerpo blanco, grueso, escamoso, y negro el lomo; salta muy alto, tiene la boca estrecha; su carne es muy buena.
Banogon. *s.* Pez de color rojo, cuerpo cilíndrico, con cola y púas venenosas.
Bansa. *s.* Pez de mar; se come.
Bantol. *s.* Pez pequeño; su cuerpo es negro y sin escamas, su cabeza es grande, con pinchos venenosos.
Bayang. *s.* Pez regular, de cuerpo delgado y cilíndrico, de escamas delgadas y con manchas negras.
Bonĝansiso. *s.* Ballena. El mayor de los cetáceos y de todos los animales conocidos, llega á crecer hasta cuarenta varas. Su cuerpo es cilíndrico, de color oscuro; tiene junto á la cabeza dos aletas carnosas y otra igual en la parte posterior del cuerpo, y sobre la cabeza dos agujeros por donde despide á gran distancia el agua que traga; la cabeza y la boca son muy grandes; todo su cuerpo está impregnado de una sustancia conocida con el nombre de *aceite de ballena.* Vive en la mar, pero sale á la playa, en donde la hembra pare sus hijuelos, que alimenta

con sus pechos como los cuadrúpedos. En la mar de Catbalogan se ven de cuando en cuando algunos ballenatos.

Bonog. *s.* Pez pequeño.

Bontog. *s.* Pez pequeño.

Borocon. *s.* Pez regular, de cuerpo oscuro, con manchas negras y blanco el vientre. Su labio inferior es mucho más largo que el superior; tiene encarnado el extremo.

Botite. *s.* Hay tres variedades de este pez, que se llaman *alatan*, *gomodlao* y *quisquisan*. El alatan son dos: el uno tiene un solo diente y el otro tiene dos; ambos son de color negro y venenosos; sin embargo, algunos comen el de un solo diente, cuando el pez es ya grande; también comen el que tiene dos dientes, quitándole antes una especie de vena que tiene en el interior, las tripas, el pellejo y la cabeza. El gomodlao es de color amarillo, con manchas negras, éste es venenoso, y no se come. El quisquisan es de color blanco, con manchas negras, es también venenoso, pero algunos le comen, quitando antes las tripas, el pellejo, la cabeza, y antes que todo, una especie de vena que tiene en el interior.

Botlog. *s.* Pez pequeño, de cuerpo blanco, escamoso y grandes ojos.

Buguio. *s.* Pez de cuerpo largo y con una antena larga en el hocico.

Bulan bulan ó mulan bulan. *s.* Pez de mar; se come.

Bulgan. *s.* Pez regular; su cuerpo es negro y escamoso; sus ojos parecen negros, cuando aún está en el agua, y cuando está fuera, son blancos.

Bolinao. *s.* Pez pequeño, de cuerpo blanco, cilíndrico y sin escamas; es muy sabroso; andan muchos juntos.

Burabgas. *s.* Pez pequeño; se come.

Burao. *s.* Pez regular, con manchas negras hacia el lomo.

C

Cabase. *s.* Pez regular, de cuerpo estrecho y escamoso; su carne es muy buena, pero tiene muchas espinas.

Calambiday. *s.* Pez pequeño y venenoso.

Calapion. *s.* Pez regular, de pellejo fuerte y escamoso hacia la cola; tiene azul el lomo.

Calig. *s.* Especie de camarón de largas antenas.

Carocabayo. *s.* Pez de la figura del caballo; su pellejo es negro y áspero; tiene encorvada la cola, y nada dando vueltas: no se come.

Casile. *s.* Pez algo parecido á la culebra, que suele tener más de una vara de largo; su cuerpo, que es cilíndrico, y en la cola ó parte posterior aplanado, está todo cubierto de una sustancia viscosa, que le hace sumamente escurridizo. Anguila. Hay dos variedades: la una es de cuerpo negro y cilíndrico, largo y sin escamas; y la otra, que se llama *bagong-bagon nga casilic*, es de cuerpo oscuro, con manchas blancas.

Catambac. *s.* Pez pequeño y comestible.

Cauayanon. *s.* Pez regular; tiene azul el lomo y el vientre blanco y amarillo.

Cogtong. *s.* Pez grande, de color azul, rojo y verde escuro. Cuando todavía es pequeño se llama *tingag*.

Conoro. *s.* Pez de color verde; se come. Sus labios parecen á los del caballo.

Cubalan. *s.* Pez de color negro, con rayas blancas, sin escamas.

Cugao. *s.* Pez de cuerpo blanco y escamoso, con una línea de púas gruesas y largas en el lomo, y larga también la cola. Cuando es grade se llama *comihan*.

Cuyog. *s.* Pez pequeño y comestible; andan muchos juntos.

D

Daliran. *s.* Pez de color negro, cabeza levantada y pellejo duro; se come.

Dalupiñgan. *s.* Pez de agua dulce; se come.

Damag. *s.* Pez de agua dulce, blanco y pequeño.

Damlod. *s.* Pez de color verde; se come.

Dapac. *s.* Pez regular, de cuerpo grueso y de color rojo; su carne es áspera.

Daragbago. *s.* Pez de cuerpo aplanado, con rayas amarillas.

Darapugan. *s.* Pez regular, de cuerpo negro y aplanado.

Doyong. *s.* Pez de grande cuerpo, velloso; su cabeza es como la del cerdo; su hocico como el del caballo; su cola en forma de abanico; cuando se saca del agua, se le cae el pelo, y solo quedan en su cuerpo algunos pelos gruesos; se come, y su carne tiene el color como la de vaca.

G

Gañgis. *s.* Pez pequeño y comestible.

Gapas gapas. *s.* Pez regular; su cuerpo

es blanco, cilíndrico y con finas escamas; su carne es áspera.

Guiñgao. *s.* Pez grande, de cuerpo encarnado y escamoso, con una hilera de púas agudas en el lomo; es buena carne.

Gunó. *s.* Pez pequeño, blanco y escamoso, de grandes ojos.

H

Hañgit. *s.* Pez algo parecido á la culebra, de cuerpo rojo, largo y cilíndrico; su carne tiene muchas espinas. Regularmente habita en agujeros ó fondo del agua.

Haroan. *s.* Pez regular, que ordinariamente habita en los charcos y aguas detenidas y sucias; su cuerpo es negro, cilíndrico y escamoso. Cuando es pequeño todavía se llama *bunuag.*

Hasa hasa. *s.* Pez pequeño y comestible.

Hulás. *s.* Pez grande; su cuerpo es negro y sin escamas. Tiene tres púas venenosas, una en el lomo, y otra en cada costado, con antenas en los labios.

I

Iito. *s.* Pez regular, de cuerpo blanco y negro, con una púa venenosa en el lomo; las que tiene en los lados son también venenosas; en los labios lleva varias antenas.

Ileo. *s.* Pez regular, con el lomo negro y el vientre blanco; tiene largas y anchas aletas, y vuela á gran distancia.

Indañgan. *s.* Pez de mal olor; se come.

Iñgatan. *s.* Pez comestible.

L

Lagúis. *s.* Pez grande, de cuerpo grueso, blanco y escamoso; su carne es áspera.

Lais lais. *s.* Pez muy pequeño, que parece una especie de tripa, con la cabeza y cola agudas.

Langbiao. *s.* Pez que tiene el lomo azul, el vientre blanco y la cola amarilla. Cuando es ya algo grande se llama *picay,* y cuando es ya grande del todo se llama *magcaagom.*

Langcoy. *s.* Pez largo, de cuerpo estrecho, blanco y sin escamas; sus dientes son muy agudos.

Lañgugan *s.* Pez grande y comestible.

Lañgutan. *s.* Pez de la figura de una culebra.

Lapís. *s.* Pez grande, largo, aplanado y sin escamas. Cuando es todavía pequeño se llama *bag-id,* tiene el color blanco: cuando es algo grande se llama *dapáo,* es de color blanco: y cuando es ya grande se llama *lapís,* tiene el vientre amarillo; y cuando es de su mayor tamaño se llama *lare,* tiene negro el lomo y blanco el vientre.

Lapug. *s.* Pez regular; tiene negro el lomo y blanco el vientre, con una línea de púas cortantes en el lomo; es pez flaco.

Locon. *s.* Camarón de vientre rojo y lomo negro. En otras partes laman *pasayan.*

Lomong. *s.* Pez de corto cuerpo, color blanco. Cuando es grandecito se llama *baisa*; y cuando es un poco más grande, *sacalan.*

Lumud. *s.* Pez grande, de cuerpo oscuro y algo blanco, con largas aletas; andan muchos juntos. No nada recto, sino moviéndose de arriba abajo, y arroja agua cuando saca la cabeza.

Lusud. *s.* Pez pequeño y comestible.

M

Malatamban. *s.* Pez pequeño y comestible.

Malimno. *s.* Pez regular; tiene azul el lomo, blanco el vientre y aguda la cabeza. Cuando es todavía pequeño se llama *malatindoc*, de carne muy blanda.

Malopalo. *s.* Pez pequeño, de cuerpo negro y cilíndrico; su cabeza es como la de la tortuga, con dos especies de pies cerca de ella; habita en los troncos de los árboles que se crían en el agua ó terreno fangoso.

Mamsa. *s.* Pez grande, sin escamas; tiene negro el lomo y blanco el vientre; su carne es muy buena. Cuando es pequeño todavía se llama *babaculan.*

Mañgagat. *s.* Pez regular; de color rojo. Tiene una línea de púas agudas en el lomo.

Mangnay. *s.* Pez regular, su cuerpo es negro y escamoso; anda por las orillas de los ríos.

Mañgolo. *s.* Pez comestible.

Manlalara. *s.* Pez de cuerpo negro, aplanado, con rayas azules, rojas y blancas; la línea de púas que tiene en el lomo, es venenosa; su carne no es buena para los enfermos. Cuando es pequeño se llama *toiós*; cuando es algo grande, *manlalara*; y cuando es ya grande del todo *manlolonhe.*

Manlaua-an. *s.* Pez grande; su cuerpo es de color rojo, negro y escamoso; su

carne es muy buena. Las púas que tiene en el lomo son cortantes.

Manliligáas. *s.* Pez de color verde; se come.

Mararapad. Pez regular, de cuerpo blanco y escamoso; su carne es buena.

Maya maya. *s.* Pez de color rojo; su carne es muy buena.

Milong bilong. *s.* Pez comestible.

Modbod. *s.* Pez de color blanco; se come.

Molanbulan. *s.* Pez de ríos, charcos y lagunas; tiene azul el lomo y blanco el vientre; su carne es buena.

Moong. *s.* Pez pequeño, de cuerpo blanco y escamoso. Son cortantes las púas que tiene en el lomo; se come. Cuando es pequeño ó tierno todavía, se llama *parangan,* y no se come, porque entonces se alimenta de cosas sucias.

O

Obud. *s.* Pez de la figura de una culebra, de cuerpo largo, cilíndrico, rojo y sin escamas. Su carne tiene muchas espinas.

Ogapang. *s.* Pez grande, de cuerpo cilíndrico y escamoso; tiene negro el lomo, y blanco el vientre. Cuando es pequeño y tierno todavía se llama *calabusay* ó *tuyá.*

Ogdoc. *s.* Pez largo, de la figura de una culebra, de cuerpo delgado y negro; su carne tiene muchas espinas; habita en los agujeros.

Onas. *s.* Pez largo, aplanado y comestible; habita en lagunas y aguas detenidas.

Orarabang. *s.* Pez pequeño; se come.

Oso-os. *s.* Pez regular, de color blanco y con escamas finas; tiene aguda la boca; su carne es buena para los enfermos.

Otataba. *s.* Pez pequeño; se come.

P

Pacangan. *s.* Pez de cuerpo cilíndrico; se come.

Paculan. *s.* Pez de pellejo muy duro; se come.

Pagapa. *s.* Pez regular, de cuerpo delgado, blanco, sin escamas, de cabeza corta; se come; es bueno para los enfermos.

Paguí. *s.* Hay muchas variedades de este pez, que son las siguientes: *paguí nga banogon*; este pez es de color negro, y negra también su carne; su pellejo es blando; salta á bastante altura y distancia; tiene una púa en la cola, y su cabeza es como la de un gavilán.—*Paguí nga dahunan*: este pez es de color negro, con una especie de hojas en la cola, y una púa en el nacimiento de la misma; el pellejo del lomo es fuerte y áspero, y sirve para limpiar y alisar madera, secándolo antes.—*Paguí nga mamitoon*: este pez tiene el lomo de color rojo, con manchas azules; su pellejo es blando.—*Paguí nga manombaga*: este pez es de cuerpo negro y cilíndrico; tiene blanca la carne, larga la cola, con una púa venenosa en su nacimiento.—*Paguí nga mantihan*: este pez es de color negro, de grande cabeza, con una púa en la cola.—*Paguí nga perisan*: este pez tiene manchas negras y blancas en el lomo; su pellejo es blando, con una púa en la cola.—*Paguí nga pongsoan*: este pez tiene el lomo blanco con púas; su pellejo es fuerte y áspero.—*Pagui nga saranga*: este pez es de color negro, y parece que tiene dos cabezas.—*Pagui nga soson*: este pez tiene negro y áspero el lomo, sin púa en la cola.—Algunos de estos peces son de cuerpo muy ancho, y cuando son grandes tienen diferente nombre. El manombaga, cuando es ya grande, se llama *bagtao* y es de cuerpo cilíndrico.—El banogon se llama *tupang*, y su cuerpo es como cuadrado.—El mantihan se llama *manona.* —El saranga no muda de nombre.—El perisan se llama *polodson*, y su cuerpo es cilíndrico.—El dahunan se llama *ularan.*—El mamitoon, cuando es pequeño, se llama *coyampao.*—El pongsoan no muda de nombre, y su cuerpo es cilíndrico.—El soson no se hace muy grande, y su cuerpo es como un triángulo.—Raro es el que está gordo de todos estos peces; y lo que más gusta al bisaya es el hígado, cuando tiene el color blanco, porque entonces está bastante gordo. El bisaya arregla de dos maneras la carne de estos pescados: haciendo el *pagbachao* y el *paglabug.* El pagbachao se hace rallando la corteza de color encarnado de árbol *bachao,* se pica bien la carne é hígado blanco del paguí, se mezcla bien todo con dicha corteza, poniendo vinagre y especias olorosas, y así preparado, pasadas ya algunas horas, se come, y gusta mucho al bisaya. El paglabug se hace cociendo antes la carne del paguí, después se refriega bien, y se mezcla con el hígado y especias olorosas para comerlo.

Paládd. *s.* Este pez parece que está partido por el medio á lo largo, como un cuerpo dividido en dos. La parte que

está hacia la derecha, según el bisaya, se llama *lalaqui*, y la parte que está hacia la izquierda se llama *babaye*. El lalaqui tiene el cuerpo blanco y escamoso por un lado, y por el otro rojo y escamoso; sus agallas tienen una especie de rojez y blancura, y en la parte roja aparecen como unidos los ojos. El babaye tiene el cuerpo blanco y escamoso por un lado, y por el otro negro y escamoso, y sus ojos se inclinan al lado de la parte negra; el babaye suele tener también el cuerpo negro con manchas azules por un lado, y por el otro blanco. Este pez se come. El palad lalaqui muerde.

Palang. *s.* Pez pequeño; se come.

Panangitan. *s.* Pez de mar, semejante á la anguila, de color negro; se come.

Panapsapan. *s.* Pez algo grande; se come.

Pantat. *s.* Pez de color negro, sin escamas; se cría en las lagunas y charcos.

Parangan. *s.* Pez regular, de cuerpo corto y escamoso; tiene negro el lomo y blanco el vientre. Cuando es todavía pequeño no se come, porque es sucio. Cuando es ya grande se llama *moong*; se come.

Parog. *s.* Pez pequeño; se come.

Parot pot. *s.* Hay muchas variedades de este pez, y son las siguientes: *parot pot nga bag-angan*; pez de color blanco y cuerpo cilíndrico.—*Parot pot nga guila guila*; pez de color blanco y cuerpo algo largo.—*Parot pot nga lauayan*; pez de color blanco y cuerpo cilíndrico.—*Parot pot nga lamoan*; pez de color blanco, de cuerpo algo largo y agudo hacia la cola.—*Parot pot nga matarambong*; pez de color blanco y cuerpo cilíndrico; éste crece bastante, y cuando es ya grande se llama *tambong*.

Pating. *s.* Tiburón, pez de monstruoso tamaño, pues suele pasar de veinte pies, grueso á proporción; la abertura de su boca es enorme; sus mandíbulas están armadas de seis filas de dientes, fuertes y agudos. Es voracísimo, y apetece la carne humana. Hay muchas variedades de este pez, y son las siguientes: *pating nga atotongan*: este pez es de cuerpo largo y cilíndrico; tiene negro el lomo y blanco el vientre, pellejo áspero y largas aletas; tiene una línea de púas en el lomo y grande vientre.—*Pating nga bariuan*: este pez tiene el cuerpo con manchas de color azul y blanco; es de cuerpo regular y grande cabeza, de la figura de una bandurria.—*Pating nga labungan*: este pez tiene negro el lomo, con manchas blancas, y blanco el vientre; su hocico es como la punta de una reja; la mitad de su cuerpo, hacia la cabeza, es semejante al paguí, y por esto se llama también *calumpagui*; y la otra mitad de su cuerpo, hacia la cola, es semejante al mangale.—*Pating nga lorong*: este pez tiene el cuerpo rojo con manchas blancas; cuando es ya grande se llama *borohisan*; tiene el pellejo negro con manchas blancas.—*Pating nga mangale*: este pez es de cuerpo más delgado, pero más largo que el atotongan; tiene negro el lomo y blanco el vientre, pellejo áspero, largas las aletas, tiene línea de púas en el lomo y cola, y grande vientre.—*Pating nga pacangan*: este pez es semejante al mangale, con la diferencia que el pacangan tiene en el hocico una especie de antena ó cuerno parecido á una sierra, y con él hiere á los otros peces.—*Pating nga pait*: este pez tiene negro el lomo, blanco el vientre, y las agallas, ó sea el interior de las mismas, son amargas.—*Pating nga tangaran* ó *pating nga codosan*: este pez es semejante al mangale, se diferencia en que el tangaran tiene la cabeza como en forma de cruz, y por esto se llama también codosan, y sus hojas están una á cada lado de la cruz.—Algunos bisayas comen el pating cuando es todavía pequeño y tierno.—Cogido que sea dicho pez, se cortan las aletas, la línea de púas que tiene en el lomo y la cola; se seca todo bien al sol, y seco ya, lo llama el bisaya *palicpic*; lo cual, bien cocido, se come.

Pilas. *s.* Pez pequeño, sin escamas, y con espinas en la carne.

Pulang-iroc. *s.* Pez de color verde y aletas encarnadas.

Q

Quine. *s.* Pez grande, de cuerpo negro y sin escamas, es bastante largo, y su cabeza tiene una excrescencia redonda y áspera, con la que se agarra á los otros peces.

Quiquiro. *s.* Pez regular, de cuerpo negro, cilíndrico y escamoso, con una púa venenosa en cada una de sus dos aletas.

Quirauan. *s.* Pez regular, de color rojo, amarillo blanco; tiene escamas.

R

Ragob dob. *s.* Pez pequeño, de cuerpo corto, blanco y escamoso.

Saleosíuan. *s.* Pez regular, de cuerpo cilíndrico y escamoso, de color algo verde el lomo, y blanco el vientre; tiene el labio inferior mucho más largo que el superior. Este pez cuando es ya algo grande se llama *bugueo*

Sandatan. *s.* Pez pequeño, corto, negro y con escamas finas. También se llama *pánpano*; se come.

Sandig. *s.* Pez regular, de cuerpo blanco, con rayas negras y escamoso; tiene una línea de púas agudas en el lomo; se come.

Sang bilauon. *s.* Pez regular, algo largo y sin escamas; tiene el lomo azul y blanco el vientre, la boca larga, agudos los dientes, y es venenoso si pica ó muerde. Algunas veces causa la muerte á quien pica.

Sap sap. *s.* Pez pequeño, de cuerpo delgado, blanco y sin escamas; se come.

Saraming. *s.* Pez grande, redondo, aplanado, sin escamas, delgado de cuerpo y suave al tacto.

Sepé. *s.* Pez regular, de cuerpo delgado, blanco y sin escamas, tiene muchas espinas y antenas en los labios.

Síbog. *s.* Pez pequeño; se come.

Sílag. *s.* Pez pequeño, de cuerpo delgado, blanco y escamoso, con rayas rojas.

Sílay. *s.* Pez pequeño; se come.

Sogá. *s.* Pez pequeño, de cuerpo rojo y escamoso.

Soguí. *s.* Pez pequeño, de cuerpo cilíndrico; tiene negro el lomo y blanco el vientre. Es pez sucio; no se come.

Solay baguio. *s.* Pez regular, de cuerpo áspero y sin escamas; su cabeza es como la del caballo; tiene dos púas en el vientre y una en el lomo.

Soloan. *s.* Pez pequeño de río; se come.

Sonog. *s.* Pez pequeño, de cuerpo negro y escamoso; tiene pinchos en la cabeza; su carne es insípida.

T

Tabañgan. *s.* Pez pequeño; se come.

Tabañgo ñgo. *s.* Pez regular, de cuerpo cilíndrico, lomo negro y vientre blanco; tiene púas en el lomo y en los costados y antenas en los labios; se come.

Tabarong. *s.* Pez pequeño y comestible.

Tabas. *s.* Pez pequeño y comestible.

Taguibolos. *s.* Pez de la figura de una culebra, de cuerpo cilíndrico, rojo y sin escamas. Su carne tiene muchas espinas.

Talad. *s.* Pez pequeño, de cuerpo cilíndrico, rojo y escamoso; tiene grande la boca.

Tamban. *s.* Pez de unas cuatro á cinco pulgadas de largo, estrecho de cuerpo, de color verde, blanco y plateado. Es uno de los más fecundos de los que van siempre reunidos en gran número. Se come fresco, salado y disecado al humo ó al sol. Hay otra variedad de *tamban* que tiene el cuerpo aplanado.

Tambacan. *s.* Pez pequeño y comestible.

Tambalo. *s.* Pez regular, de cuerpo cilíndrico y escamoso; tiene rojo el lomo, con manchas verdes y blanco el vientre.

Tangdalan. *s.* Pez regular, de cuerpo grueso y escamoso; tiene antenas en los labios, y su carne es áspera. Hay dos variedades de este pez: la una tiene el pellejo negro, y la otra blanco.

Tañgigui. *s.* Pez grande, largo, grueso de cuerpo y sin escamas; tiene el lomo verde y el vientre blanco.

Taroongan. *s.* Pez grande y comestible.

Taro taro. *s.* Pez pequeño y comestible.

Tasi. *s.* Pez grande, negro y sin escamas.

Taua-ay. *s.* Pez de cuerpo redondo y sin escamas; en el lomo y vientre tiene una linea de púas flexibles y suaves.

Tiao. *s.* Pez de color rojo y vientre amarillo, con antenas en el labio inferior.

Taruñgao. *s.* Pez pequeño de agua dulce; se come.

U

Utang utang. *s.* Pez pequeño; se come.

Y

Yauo. *s.* Pez como una culebra, de cuerpo negro y sin escamas.

PROVINCIA É ISLA DE LEYTE.

Relación, por orden alfabético, de los pueblos y visitas de dicha Provincia, cuya administración espiritual estuvo á cargo de los humildes hijos del gran Patriarca San Francisco de Asís, hallándose actualmente regida por el digno Clero Secular. El número de habitantes de cada pueblo está tomado del Estado General de la Diócesis de Calbayog, publicado el año 1913.

ABUYOG. HAB. 15,515.

Este pueblo confina por el Norte con el pueblo de Dulag, á unas cuatro ó cinco leguas; y por Sursueste confina con el pueblo de Hinunangan.

ALANG-ALANG. HAB. 12,607.

Este pueblo confina por el Norte con el pueblo de San Miguel; por el Noreste con de Babatngon; por el Este con el de Palo; y por el Oeste con el de Jaro.

BABATNGUN (DE BATONG). HAB. 8,453

Este pueblo confina por el Este con el pueblo de Malibago; y por el Sur con el de San Miguel.

BARUGO. HAB. 16,656.

Este pueblo confina por el Nordeste con el pueblo de San Miguel; por el Sudeste con el de Alang-alang; por el Sur con el de Jaro;por el Oeste con el de Carigara, á la distancia de una legua.

BORAUEN. HAB. 21,671.

Este pueblo confina por el Norte con el pueblo de Dagami, á la distancia de unas dos leguas; y por el Este con el de Dulag, á la distancia de unas tres leguuas.

CARIGARA. HAB. 19,539.

Este pueblo confina por el Nordeste con el de Barugo, á la distancia de una legua; por el Sudeste con el de Alang-alang; y por el Sur con el de Jaro.—Capoocan. Visita, aneja á la parroquia de Carigara.

DAGAMI. HAB. 19,295.

Este pueblo confina por el Este con el de Tanauan; y por el Sur con el de Borauen.—Tabon-tabon. Pueblo civil, anejo á la parroquia de Dagami.

DULAG. HAB. 19,680.

Este pueblo confina por el Norte con el pueblo de Tan-auan, á la distancia de unas tres leguas por la playa; y por el Oeste con Borauen.

HINUNANGAN. HAB. 10,892,

Este pueblo confina por el Sudoeste con el de Malitbug; y por el Nornoroeste con el de Abuyog.

HINUNDAYAN. HAB. 7,920.

Este pueblo está cerca de Hinunangan.

JARO—SALUG. HAB. 16,088.

Este pueblo confina por el Norte con el de Barugo; y por el Nordeste con el de Alang alang.

LEYTE. HAB. 6,365.

Este pueblo confina por el Norte con la isla y pueblo de Biliran; y por Sudeste con el de Carigara.

MALIBAGO.

Este pueblo confina por el Norte y Este con el estrecho de San Juanico; por el Sur con el pueblo de Tacloban; y por el Oeste con el de Babatngon.

PALO. HAB. 23,106.

Este pueblo confina por el Norte con el pueblo de Tacloban, como á unas dos leguas; por el Sur con el de Tan-auan, como á una hora; y por el Oeste con el de Alang-alang.

PRIMER OBISPO DE ESTA DIÓCESIS

ILMO. Y RVMO. SR. D. PABLO SINGZON DE LA ANUNCIACIÓN

SAMAR Y LEYTE

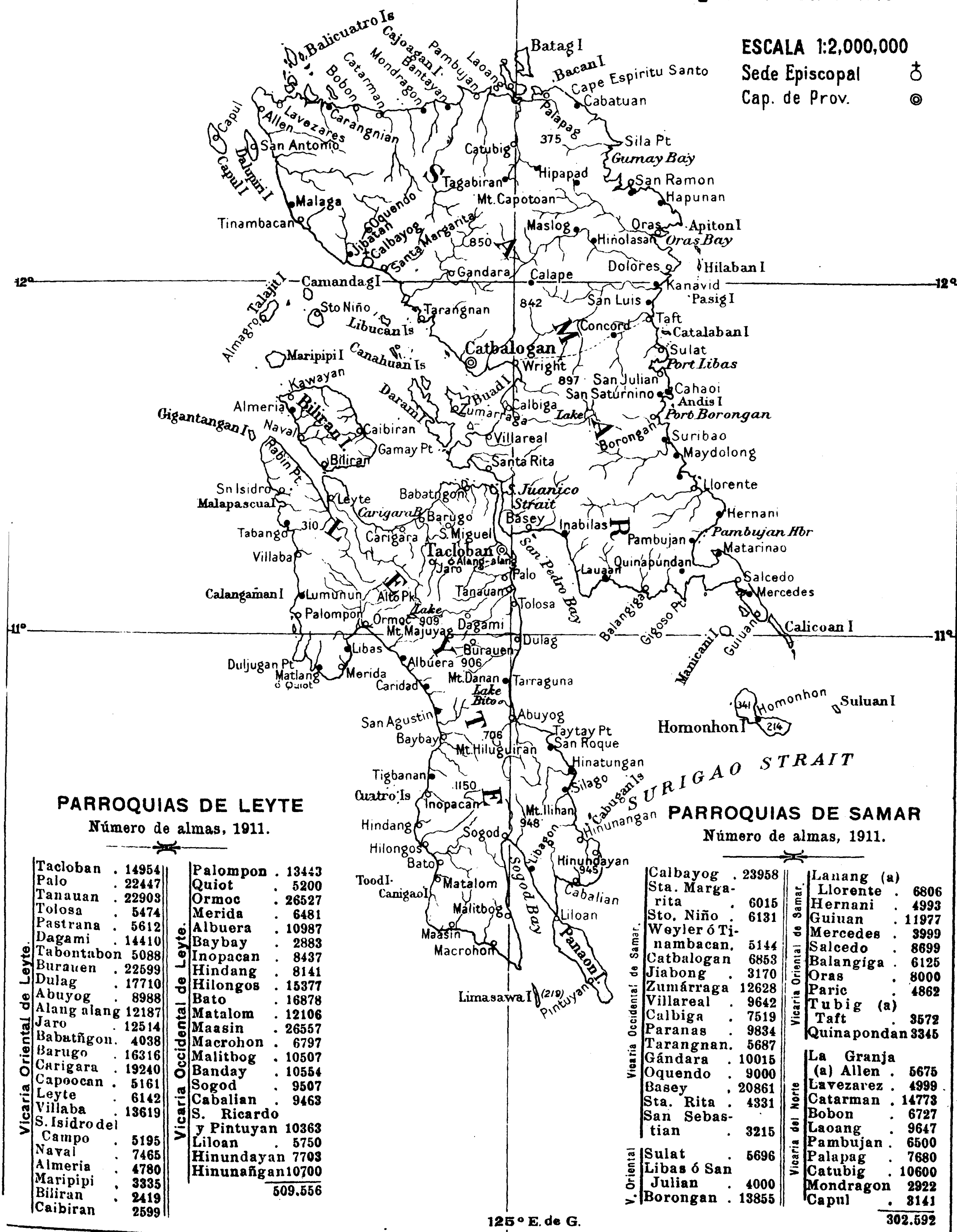
DIOCESIS DE CALBAYOG

Constituida en 10 de Abril 1910

ESCALA 1:2,000,000

Sede Episcopal ♁

Cap. de Prov. ◎

PARROQUIAS DE LEYTE

Número de almas, 1911.

Vicaría	Parroquia	Almas
Vicaría Oriental de Leyte	Tacloban	14954
	Palo	22447
	Tanauan	22903
	Tolosa	5474
	Pastrana	5612
	Dagami	14410
	Tabontabon	5088
	Burauen	22599
	Dulag	17710
	Abuyog	8988
	Alang alang	12187
	Jaro	12514
	Babatñgon	4038
	Barugo	16316
	Carigara	19240
	Capoocan	5161
	Leyte	6142
	Villaba	13619
	S. Isidro del Campo	5195
	Naval	7465
	Almeria	4780
	Maripipi	3335
	Biliran	2419
	Caibiran	2599
Vicaría Occidental de Leyte	Palompon	13443
	Quiot	5200
	Ormoc	26527
	Merida	6481
	Albuera	10987
	Baybay	2883
	Inopacan	8437
	Hindang	8141
	Hilongos	15377
	Bato	16878
	Matalom	12106
	Maasin	26557
	Macrohon	6797
	Malitbog	10507
	Banday	10554
	Sogod	9507
	Cabalian	9463
	S. Ricardo y Pintuyan	10363
	Liloan	5750
	Hinundayan	7703
	Hinunañgan	10700
		509.556

PARROQUIAS DE SAMAR

Número de almas, 1911.

Vicaría	Parroquia	Almas
Vicaría Occidental de Samar	Calbayog	23958
	Sta. Margarita	6015
	Sto. Niño	6131
	Weyler ó Tinambacan	5144
	Catbalogan	6853
	Jiabong	3170
	Zumárraga	12628
	Villareal	9642
	Calbiga	7519
	Paranas	9834
	Tarangnan	5687
	Gándara	10015
	Oquendo	9000
	Basey	20861
	Sta. Rita	4331
	San Sebastian	3215
V. Oriental	Sulat	5696
	Libas ó San Julian	4000
	Borongan	13855
Vicaría Oriental de Samar	Lanang (a) Llorente	6806
	Hernani	4993
	Guiuan	11977
	Mercedes	3999
	Salcedo	8699
	Balangiga	6125
	Oras	8000
	Paric	4862
	Tubig (a) Taft	3572
	Quinapondan	3345
Vicaría del Norte	La Granja (a) Allen	5675
	Lavezarez	4999
	Catarman	14773
	Bobon	6727
	Laoang	9647
	Pambujan	6500
	Palapag	7680
	Catubig	10600
	Mondragon	2922
	Capul	3141
		302.592

SAN MIGUEL.

Este pueblo confina por el Norte con el de Babatngon; por el Sur con el de Alangalang; y por el Sudoeste con el de Barugo.

TACLOBAN (DE TACLOB). HAB. 14,996.

Este pueblo, que es Capital de dicha Provincia, confina por el Sur con el de Palo, como á unas dos leguas; y por el Este con el de Basay, en Sámar, á una hora y diez minutos de navegación.

TAN-AUAN (DE TAN-AO). HAB. 23,072.

Este pueblo confina por el Norte con el de Palo, como á una hora de distancia; por el Sur con el de Tolosa, á más de una legua de distancia; y por el Oeste con el de Dagami, como á unas tres leguas.

TOLOSA (A) INAPUSONG (DE PUSONG). HAB. 4117.

Este pueblo confina por el Norte con el de Tanauan, á más de una legua de distancia; y por el Sur con el de Dulag, á más de dos leguas por la playa.

Son también pueblos de gran importancia en esta provincia, Palompon, con 14,664 hab.; Ormoc con 36,429; Baybay, 29,133; Maasim, 26,769; y Mérida, Hilongos, Bato, Matalom, Malitbog, Banday, Cabalian y Hinunangan con más de 10,000 hab. cada uno.

PROVINCIA É ISLA DE SÁMAR.

Relación, por orden alfabético, de los pueblos, visitas y barrios de dicha Provincia, cuya administración espiritual está á cargo de los PP. Franciscanos.

Esta provincia, cuya parte Este se llama *Ibábao*, se encuentra situada entre los 130° 31 20 y los 132° 10 27 longitud oriental del meridiano de Cádiz, y en 10 53 44 hasta los 12° 37 10 latitud Norte, presentando una forma sumamente quebrada, como lo indica la etimología de su mismo nombre, que es Samad, y significa herir, ó cosa herida.

Su mayor longitud ó extensión será como unas cincuenta leguas de Norte á Sur; y su latitud ó anchura de unas quince leguas de Este á Oeste.

Esta provincia tiene á la parte de Oeste la provincia de Leyte, de la cual la separa el estrecho de San Juanico.

Á la parte Norte de dicha isla se halla el estrecho de San Bernardino ó Balicuaton; y al Sur la punta Guiuan ó Sungi: en los dos estrechos es bastante difícil y penosa la navegación por la gran fuerza que llevan las corrientes.

Á dicha isla pertenecen otras islas pequeñas denominadas: Capul ó Abac, Biri, La-oang, Batac, Buring, Catalab-an, Hilabaan, Ando, Tuminobo, Minaanod, Naotdan, Soloan, Humonhon, Manicani, Hinamoc, Parasan, Buad ó Zumárraga, Libocan, Napalisan, Limboncauayan, Tagapulan, Dalupiri, Binayaran, Alibangbang y otras.

Las maderas de primera, que se encuentran en dicha provincia, son los siguientes: hamorauen nga lanhan (molave de primera), guisoc, madlao, ipil, quiliquili, barayong, naga, subiang, cubi, bantolinao, camagón ó pantacan; hay otras muchas maderas, pero no son de tan buena calidad como las expresadas.

Los ríos principales son: los de Catbalogan, Calbiga, Basay, Balangiga, Lanang ó Llorente, los de Suribao, Loom y Guiborongani, en Borongan; y los de Pagbabangnan, Libás, Sul-at, Tubig, Paric, Bacud, Dolores, Orás, Gamay, Palapag, Catubig ó Laoang, Pambohan, Catarman, Bobon, Oquendo ó San Policarpo, Gándara y de Cambatutay.

BALANĞIGA.

Este pueblo confina por el Norte con los montes del centro de la isla; por Estesudeste con el de Quinapundan; por Oestenoreste con el de Basay, á unas ocho ó diez horas de navegación, porque por tierra no hay camino. Se halla situado á la parte Sur de dicha provincia, y á la izquierda de un río que lleva el mismo nombre.

BASEY Ó BASÁY (DE BÁ Y SÁY). HAB. 16,355.

Este pueblo confina por el Oeste con la

isla de Leyte, á una hora y diez minutos de navegación hasta Tacloban; por Noroeste con el pueblo de Santa Rita, á unas seis horas de navegación; y por Sudeste con el de Balangiga, á unas ocho ó diez horas de navegación.

VISITAS DE DICHO PUEBLO.

—

Lipata. Esta visita se halla al Sudeste de Basáy, á la distancia de cuatro horas de navegación.

Neuvilas. Esta visita se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de dos horas de navegación.

Liroan. Esta visita se halla al Esnordeste de dicho pueblo, á la distancia de seis horas de río arriba.

San Antonio. Esta visita se halla al Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora por mar ó por tierra.

Nipa. Esta visita se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de tres horas de navegación.

BOBÓN. HAB. 6,951.

Este pueblo confina por el Norte con el mar Pacífico; por el Sur con los montes de la isla; por el Este con el pueblo de Catarman, como á hora y media de distancia por tierra; y por el Oeste con el pueblo de Lavezares. Se cría mucho y buen palay, algo de abacá y variedad de tubérculos alimenticios. Su situación es playera, con hermosas vistas á la mar, muy sano; se halla hacia la parte Norte de Sámar. Está situado á la orilla de un río, que lleva al mismo nombre.

VISITAS DE DICHO PUEBLO.

—

Biri. Esta visita se halla á la distancia de seis leguas de dicho pueblo. Las islas de Biri son veintiuna, y las más principales son las siguientes: Biri; Cag nipa; Talad-talad; Bidha; Igot; Pang dan nga daco, Aboabohan; Guinlibutan nga daco y Apis.

Carangian. Esta visita se halla á la distancia de dos leguas y media de dicho pueblo. Á dicha visita pertenecen las islitas siguientes: Poropangdan, Himatongco y Cabaongon nga dito.

Á dicha visita pertencen también los ríos siguientes: Mac pao, Hingarog, Dao, Dongon nga dito; Dongon nga daco; Bagong sabang y Pedro binayaan.

Dancalan. Esta visita se halla á la distancia de una legua de dicho pueblo.

Á Dicha visita pertenecen las islitas siguientes: Cabaogon nga daco y Pangilala. También pertenecen los ríos siguientes: Lonoy, Hiratag nga dito, y Hiratag nga daco.

Moltó. Esta visita se halla á la distancia de cuatro leguas de dicho pueblo.

Á dicha visita pertenecen las islitas siguientes: Bitaug y Tandang.

Y también los ríos siguientes: Noos, Pinamocran y Lamod.

Tiene, además, dicho pueblo de Bobón dos ríos cerca: el uno se llama Sog-od y el otro Guisalogui.

BOROÑGAN (DE BORONG).
HAB. 15.115.

Este pueblo se halla situado en la costa oriental de Sámar. Su etimología es Borong, que significa niebla; la cual procede de dos ríos, entre los que se halla dicho pueblo; aunque el casco principal del mismo se encuentra á la orilla del río que llaman Loom. Su situación es playera; no se ve desde la mar, por la multitud de cocos que le cubren; tiene una rada ó ensenada bastante pacífica en tiempo sereno, porque en malos tiempos tienen las embarcaciones que entrar en el río de Guiborongani, si pueden por su calado; porque en caso contrario, tienen que refugiarse hacia la parte Norte, en el sitio ó fondeadero que llaman *pucauon*, pero dicho punto tampoco ofrece seguridad en un baguio, en especial cuando soplan los vientos del Sur, Sudeste y Este. La salida ó entrada, para embarcaciones mayores, en dicha ensenada, se hace por entre las dos islas que llaman isla de Ando é isla de Tuminobo. Conviene siempre llevar práctico á los que no conocen dicha rada.

Al Este de dicho pueblo se halla el mar Pacífico; por el Norte confina con San Julián, á unas cuatro leguas del distancia, por el Sur con el de Lanang ó Llorente, á unas seis leguas; y por el Oeste con los montes del centro de la isla.

VISITAS DE DICHO PUEBLO.

—

Bugás. Esta visita se halla á la parte Norte de dicho pueblo, á la distancia de unas tres horas por tierra.

Lalauigan. Esta visita se halla á la parte Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de unos cuarenta minutos por tierra.

May dolong (de May Dolong). Esta visita se halla á la parte Sur de dicho pueblo, en un pequeño recodo que forma la mar, á la distancia de tres horas por tierra.

May pangdan, (de May y Pangdan). Esta visita se halla á la parte Norte de dicho pueblo, á la distancia de hora y media por tierra.

San Saturnino (a) Tac yang ó Tacquiang. —Esta visita se halla á la parte Norte de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por tierra.

NOTA. Á todas estas visitas se puede ir embarcado por la mar en buen tiempo desde Borongan, viniéndose á tardar casi lo mismo que por tierra.

BARRIOS DE DICHO PUEBLO.

—

Ando. Este barrio se halla en la isla que lleva el mismo nombre, y que más comunmente se denomina *poro nga hàlaba*, á la parte Este de Borongan, y á la distancia de hora y media por mar, partiendo desde el mismo pueblo. En este barrio no hay más plantíos que cocales y camotales.

Balácdas. Este barrio se halla á la parte Norte y Noreste de dicho pueblo, y á la distancia de unas dos horas por mar ó por tierra. En dicho barrio se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Bató. Este barrio se halla á la parte Sur de dicho pueblo, á la distancia de veinte minutos por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Cabong. Este barrio se halla á la parte Sur de dicho pueblo, á la distancia de media hora por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Calingatngan. Este barrio se halla al Noreste de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Campisao. Este barrio linda con el mismo pueblo por el Oeste, y se dirige hacia el interior de Sámar. Se da bastante paláy, abacá y raices comestibles.

Guintaguican. Punta de Guintaguican. Este barrio se halla al Nordeste de dicho pueblo, á la distancia de dos horas y media por tierra. Se da bastante palay, algún abacá y raices comestibles.

Hindang. Este barrio se halla á la parte Norte de dicho pueblo, á la distancia de hora y media por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Iraya sa Guiborongani. Este barrio se halla á la parte Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por río. Se dá bastante palay, abacá y raices comestibles.

Latay. Este barrio se halla á la parte Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Liboton. Este barrio se halla á la parte Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Loom. Este barrio se halla á la parte Oeste de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por tierra. Se da bastante palay abacá y raices comestibles.

Palara. Este barrio se halla á la parte Oeste de dicho pueblo, á la distancia de unas tres horas por tierra. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Suríbao. Este barrio se halla á la parte Sur, con dirección al Sudoeste de Borongan, á la distancia de hora y media por tierra hasta la embocadura del río; es muy extenso hacia el interior; linda con el terreno de Basáy. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

Tabonan. Este barrio se halla á la parte Norte de dicho pueblo, á la distancia de cerca de dos horas por tierra. Se da bastante palay algún abacá y raices comestible.

Tarosan. Este barrio linda con dicha pueblo por la parte Oeste, con dirección al interior. Se da bastante palay, abacá y raices comestibles.

———

NOTA. En todos estos barrios hay abundancia de cocos; y en sus terrenos se puede plantar caña dulce, maiz, café, cacao y algodón.

ISLAS É ISLOTES.

———

Ando. Esta isla se halla á la parte Este, con dirección al Nordeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora de navegación.

Bigois. Este islote se halla al Sur de dicho pueblo, cerca de la visita de May-dolong.

Napla. Este islote se halla al Nordeste de dicho pueblo, cerca de la punta de Guintaguican.

Pamoloton. Este islote se halla al Norte de dicho pueblo, entre las visitas de San Saturnino y May pangdan.

Pucauon. Este islote se halla al Nordeste de dicho pueblo; cerca de dicho islote fondean los buques.

Tuminobo. Esta isla se halla al Este, con dirección al Sudeste de dicho pueblo.

CALBAYOG. Hab. 27,343.

Sede episcopal de la Diócesis de Sámar y Leyte, creada y desmembrada de la de Cebú el 10 de Abril de 1910, por Bula de N. SS. P. Pio X., que empieza *Novas erigere dioeceses.* Su primer Obispo, el Ilmo. y Revmo. Sr. Dn. Pablo Singzon de la Anunciación, fué nombrado el 12 de Abril del mismo año, y consagrado en la Iglesia de San Francisco de Manila el dia 12 de Junio del supradicho año. Tomó posesión de la Diócesis el 14 de Julio y gobierna actualmente, bajo los mejores auspicios y con general aplauso, la expresada Diócesis.

Este pueblo está situado en la parte Oeste de Sámar en una inmensa llanura á la orilla del mar. Confina por el Este con el pueblo de Gándara, á la distancia de ocho horas de navegación; con el de Tarangnan á la distancia de seis horas por mar, y con el pueblo civil de Santa Margarita, á distancia de unas dos horas; por el Norte confina con el pueblo de Oquendo, á la distancia de seis horas por tierra; y hacia el Oeste con el pueblo civil de San Joaquin de Weyler, á la distancia de cinco horas de navegación por mar. Tarangnan y Santa Margarita vienen á estar al Sudeste de Calbayog; las islas de Biliran y Maripipi al Sur, y las islas de Limbancauayan, Talahib, Tagapulan y Camandag al Sudeste de Calbayog.

VISITAS DE DICHO PUEBLO.

Carayman. Esta visita se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora.

Hibatang ó Sabang. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por tierra.

Indebil ó Bató. Esta visita se halla al Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de unas cuatro horas por tierra.

San Policarpo ó Ipao. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, á la distancia de treinta á cuarenta minutos por tierra.

CALBIGA. Hab. 7,875.

Este pueblo es interior, se halla situado al Oeste de Sámar en las márgenes de un río, que lleva el mismo nombre.

CAPUL (A) ABAC. HAB. 3,511.

Este pueblo se halla situado á la parte Este de la isla, que lleva el mismo nombre, y al Noroeste de Sámar.

Fué erigido en Parroquia por decreto del del Ilmo. y Rdmo. Sr. Obispo de Cebú, de de fecha diez y ocho de Noviembre de mil ochocientos sesenta y nueve, aprobatorio del Real Decreto de doce de Setiembre de mil ochocientos sesenta y cuatro. Está situado en el estrecho de San Bernardino á los 12º 60 próximamente del meridiano de Manila. Confina al Norte con el embocadero de San Bernardino; al Oeste con la isla de Ticao, Provincia de Camarines; al Sur con las islas de Maripipi, etc.; y al Este con la tierra firme de Sámar. Su terreno produce abacá, arroz, maiz tabaco y raíces comestibles.

CATARMAN (DE TAGAM). HAB. 15,075.

Este pueblo se halla á la parte Norte de Sámar. Confina por el Oeste con el pueblo de Bobón, á la distancia de unas dos horas; y por el Este con el pueblo civil de Mondragón, á la distancia de unas tres horas; por el Sur con el de Oquendo, á más de un día de distancia.

CATBALOGAN. HAB. 7,384.

Este pueblo, que es Cabecera de la Provincia de Sámar, y residencia del Jefe superior de la misma, se halla situado á la parte Oeste. Confina por el Sudeste con el de Hiabong, á la distancia de dos horas por mar; y por Noroeste con el de Tarangnan, á la distancia de tres horas por mar.

VISITAS Y BARRIOS DE DICHO PUEBLO

Buri. Esta visita se halla situada al Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de unas tres horas.

Mahabá. Esta visita se halla á la parte Sur de dicho pueblo, á la distancia de unas dos horas.

Pangdan. Esta visita se halla á la parte Este de dicho pueblo, á la distancia de unas tres horas.

Sulanga. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de una hora.

Burac. Este barrio se halla a Norte de dicho pueblo, del que le separa el río que llaman *Bangon.*

Darahuay. Este barrio se halla en un islote al Sur de dicho pueblo, á la distancia de una hora.

Lomocloc. Este barrio se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora. Tiene un pequeño y seguro fondeadero, que sirve de refugio á las embarcaciones en mal tiempo.

Maolong. Este barrio se halla á la parte Norte de dicho pueblo, y cerca del mismo.

Payao. Este barrio se halla á la parte Norte de dicho pueblo, y cerca del mismo.

CATUBIG (A) CAGNINIPA. HAB. 11,686.

Este pueblo es interior, y se halla situado á la parte Norte de Sámar, y á la orilla de un caudaloso río, que lleva el mismo nombre. Confina por el Norte con la isla y pueblo de La-oang, á la distancia de cinco á seis horas de navegación por río; por el Sur con el de las Navas, á la distancia de dos horas de navegación por río; y por Nordeste con Palapag, á unas seis horas de navegación por río.

VISITAS Y BARRIOS DE DICHO PUEBLO.

—

Buring (a) San Roque. Esta visita se halla situada en un islote, que lleva el misme nombre, al Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de cinco horas de navegación por río.

Babangtoon. Barrio y monte elevado, que se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de un cuarto de hora.

GÁNDARA (A) BANĞAHON. HAB. 10,886.

Este pueblo es interior, y se halla situado á la parte Oeste de Sámar. Confina por Sudoeste con el pueblo de Tarangnan, á seis horas de navegación por mar y por río; por Oeste con el de Santa Margarita, á unas siete horas de navegación; y por Norte con el de Catubig, á tres días de camino por ríos y montes.

VISITAS DE DICHO PUEBLO.

—

Cantagui. Esta visita se halla al Nordeste de dicho pueblo.

Matuguinao. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de día y medio de camino por río y montes.

San Pelayo. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, á la distancia de unas dos horas.

Tauiran. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo.

Napalisan. Este barrio se halla en una isla pequeña, á la desembocadura del río de Gándara, á la distancia de seis horas, al Oeste de dicho pueblo.

GUIUAN. HAB. 12,898.

Este pueblo es playero; se halla á la parte Sur de Sámar. Confina por el Norte con el de Mercedes, á la distancia de dos horas por tierra.

ISLAS, COMPRESIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Humonhon. Esta isla se halla al Sudeste de dicho pueblo, á unas seis horas de distancia.

Manicane. Esta isla se halla al Sudoeste de dicho pueblo, á diez minutos de distancia.

Soloan. Esta isla se halla en el Pacífico, al Este de dicho pueblo, y á la distancia de un día de navegación.

HERNANI (A) PAMBUHAN. HAB. 5,003.

Esta visita del antiguo pueblo de Hernani fué creada municipio con el mismo nombre en 1.º de Enero de 1913. Confina por el Norte con Llorente (á) Lanang, á unas seis horas de distancia; por el Sudeste con Salcedo, distante unas cinco horas. Tiene una ensenada de las mejores que en Filipinas se conocen, en la cual pueden refugiarse en mal tiempo toda clase de embarcaciones con seguridad casi completa, por hallarse resguardada de todos los vientos. Sin embargo, para los vapores es peligrosa la entrada, pues sólo cuentan con una especie de canal, de diez brazas de profundidad, bastante estrecho, que sólo los muy prácticos pueden pasar sin peligro. Como barrio ó visita le ha quedado agregado el mencionado pueblo de Hernani.

HIABONG. HAB. 3,170.

Este pueblo, que fué erigido en Parroquia por decreto del Ilmo. y Rdmo. Sr. Obispo de Cebú en primero de Setiembre

de mil ochocientos ochenta y dos, en conformidad con la Real aprobación de veintitrés de Julio de mil ochocientos sesenta y cuatro, se halla en la parte Oeste de la isla de Sámar. Confina por el Norte con el pueblo de Catbalogan, á la distancia de dos horas por mar; por el Sur con el de Villarreal, á la distancia de cuatro horas por mar; por el Este con el de Paranas, á la distancia de una hora por mar; y por el Oeste con el de Zumárraga, á la distancia de cuatro horas por mar.

LA GRANJA (A) ALLEN. HAB. 6,755.

Este pueblo se halla situado á la parte Oeste de Sámar. Confina por el Este y por Sudoeste con el de Weyler. Tiene tres visitas que son; Barobay bay, Mao y Suchan.

LAVEZARES (A) PINONAYAN. HAB. 4999.

Este pueblo se halla entre la Granja y Bobón.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Pag babalangcayan. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por tierra.

ISLAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Minaanud. Esta isla se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de diez minutos.

Otud. Esta isla se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de diez minutos.

LA-OANG. HAB. 10031.

Este pueblo se halla situado al Norte de Sámar en la isla que lleva el mismo nombre. Confina por Estesudeste con el pueblo de Palapag, á la distancia de tres horas de navegación; por el Sur con Catubig, á la distancia de seis horas por río, y menos si la corriente es á favor; y por Oestesudoeste con el de Pambuhan, á la distancia de dos horas por tierra. Á este pueblo pertenece la isla de Batac.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Borabud. Esta visita se halla al Oestesudoeste de dicho pueblo, y en tierra firme de Sámar.

Calomótan. Esta visita se halla al Oestenoroeste de la isla de La-oang, á la distancia de dos horas de navegación.

Pertencen también á La-oang los barrios, ríos y riachuelos siguientes, con un mismo nombre, y que se hallan al Sur de dicho pueblo, y en tierra firme de Sámar: Basug, Bauang, Bigo, Bonglio, Bangtud, Oleras, Siguinon y Simora.

LLORENTE (A) LANANG. HAB. 7,010.

Este pueblo se halla al Este de Sámar. Confina por el Norte con el de Borongan, á la distancia de seis horas por tierra; y por el Sur con el de Hernani, á unas cuatro horas por tierra.

MERCEDES. HAB. 3,999.

Este pueblo se halla al Sur de Sámar. Confina por el Sur con el pueblo de Guiuan, á una hora de distancia por tierra; y por el Norte con el de Salcedo, á la distancia de dos horas por tierra.

NAVAS (A) BINONGTOAN (DE BONGTO.)

Este pueblo es interior; se halla situado al Norte de Sámar. Confina por el Norte con el pueblo de Catubig, á la distancia de dos horas de río. Binongtoan quiere decir sitio donde ha habido pueblo. El pueblo antiguo, que incendiaron los moros en una irrupción que hicieron, pasando por Bangahon, cuando los Padres Jesuitas doctrinaban aún en Sámar, existía en el mismo sitio en que está el actual. Todavía existen los cimientos de piedra de la antigua iglesia y convento incendiados por los moros. Cavando un poco la tierra, en el sitio donde estuvo el antiguo convento, se encuentra todavía arroz entero el grano y carbonizado, como yo lo he visto, cogido y enviado á Catbalogan al Sr. Alcalde mayor D. José Feced.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Napauala (a) Caoroanan y ahora San Vicente. Esta visita se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de ocho horas por tierra; y al Este también de Catubig, á la distancia de tres horas por tierra.

Popontón. Esta visita se halla al Sudoeste de dicho pueblo, á la distancia de diez horas por tierra.

Tagabiran. Esta visita se halla al Sur de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por río.

Pertenecen también á dicho pueblo los barrios, ríos y riachuelos siguientes, con un mismo nombre: Adgao; Agosip; Bancarao; Bugay, Bugno, Bog tosan, Borac, Cagay cayon, Cagdao, Gogosdon, Hinaga, Lucsáran, Macandaya, Pang pang, Quidhat y Tabon.

OQUENDO (A) CAYEBAGO. HAB. 9,000.

Este pueblo fué erigido en Parroquia por decreto del Ilmo. y Rdmo. Sr. Obispo de Cebú, de 3 de Junio de 1885, en conformidad con el Real Decreto del 29 de Marzo del mismo año. Está situado en el interior, teniendo á Calbayog al Sur, á seis horas por tierra, y á Catarman al Norte, á un día de distancia.—Tiene las visitas siguientes: Visita del Pilar, de San Rufino, de Caganibong, de Magubay y de Tarabucan.

ORÁS. HAB. 12,529.

Este pueblo se halla situado al Este de Sámar. Confina por el Sursudeste con el pueblo de Dolores, á la distancia de dos horas por tierra; por el Norte con Palapag, á la distancia de tres días por tierra; y por el Noroeste con el de Catubig, á la distancia de día y medio por río y montes. Tiene un caudaloso río que procede de los montes de Napauala y Binuagan. Tiene además las visitas y barrios siguientes: Binalbag, Concepción (a) Binuangan, Haponan, S. Eduardo, San Policarpo y Tangbo.

PALAPAG. HAB. 6,841.

Este pueblo se halla situado al Norte de Sámar. Confina Oestenoroeste con la isla y pueblo de La-oang, á la distancia de tres horas de navegación; y por Sur con el de Orás, á la distancia de tres dias por tierra.

VISITAS Y BARRIOS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Gamay. Esta visita se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de ocho horas por tierra. Su situación es playera, y su terreno produce palay, abacá, cañadulce, tabaco y raices comestibles.

Lapinig. Esta visita se halla situada al Sudeste de Gamay, á la distancia de dos horas por la playa. Su terreno produce palay, abacá, caña-dulce y raices comestibles.

Pangpang. Esta visita se halla al Oeste de Palapag, á la distancia de dos hora y media por tierra. Cerca de esta visita hay un seguro fondeadero, en donde fondeaban las naos y galeones antiguamente.

Iraya. Este barrio se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de cinco horas. Produce palay, abacá, caña-dulce y raices comestibles.

Mamno. Este barrio es playero, se halla situado al Nordeste de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por tierra. Produce tabaco y raices comestibles.

Mapanas. Este barrio se halla al Sudeste de dicho pueblo, a la distancia de seis horas. Produce palay, tabaco y raices comestibles.

Monbon. Este barrio es playero; se halla el Norte de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por tierra. Produce tabaco y raices comestibles.

Natauo. Este barrio se halla al Sudoeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora.

Sangay. Este barrio se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de una hora.

PAMBÚHAN. HAB. 7,464.

Este pueblo se halla situado á la parte Norte de Sámar, á la orilla del río que lleva el mismo nombre. Confina por Estenordeste con el pueblo é isla de La-oang, á la distancia de dos horas por tierra; por Sursudeste con el de Catubig, á la distancia de unas seis horas por tierra; por el Oeste con el de Catarman, á la distancia de unas ocho horas por tierra.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Bantayan. Esta visita se halla situada en la playa, á la distancia de unas dos horas de dicho pueblo.

Caparanga. Esta visita se halla á la distancia de una hora de dicho pueblo.

Hinulgan. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, á la distancia de unas cinco horas.

Laoangan. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, á la distancia de hora y media por tierra.

WRIGHT (A) PARANAS. HAB. 8,761.

Este pueblo se halla situado en la costa Oeste de Sámar. Confina por el Sudeste con el de Calbiga, á la distancia de unas seis horas por mar y río; y por el Oeste con el de Hiabong, á una hora de distancia por mar.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Loqui locon. Esta visita es interior; se halla situada al Nordeste de dicho pueblo, á la distancia de cuatro horas por tierra. Se halla á la orilla de un río llamado Loqui-locon (á) Olot ó Hubásan, que desemboca en la parte Este de Sámar.

Motion. Esta visita se halla al Oeste de dicho pueblo, y á la distancia de media hora por mar ó por tierra.

DOLORES (A) PARIC (A) HUBÁSAN. HAB. 4,986.

Este pueblo se halla situado en la costa Este de Sámar, sobre las márgenes del famoso y caudaloso río denominado Loqui-locon, Olot ó Hubásan, que poco á poco hará desaparecer por completo dicho pueblo. Las autoridades eclesiásticas y civiles se han trasladado á la visita de Dolores. Dicho pueblo confina por Nornoroeste con el de Orás, á unas cinco horas de distancia por tierra; y por Sur con el de Tubig, á unas dos horas por tierra.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Carolina (a) Bacod. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de media hora por tierra.

Dapdap. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de unas dos horas por tierra.

Dolores. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de unas tres horas por tierra.

PINABACDAO.

Este pueblo se halla situado á la parte Oeste de Sámar, depende en lo espiritual de la parroquia de Calbiga.

QUINAPUNDAN (DE PONUD). HAB. 3,345.

Este pueblo se halla situado en la costa Sur de Sámar. Confina por Estesudeste con el de Guiuan, á unas seis horas de distancia por mar; y por Oestenoroeste con el de Balangiga, á unas tres horas de distancia.

SAN JULIÁN (A) LIBAS. HAB. 4,000.

Este pueblo se halla situado en la costa Este de Sámar. Confina por Norte con el de Sulat, á más de dos horas de distancia; y por Sur con el de Borongan, á unas cuatro horas de distancia por tierra. Fué trasladado al sitio de la visita de Nonoc.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Pagbaba gnan. Esta visita se halla al Este de dicho pueblo, á la distancia de hora y media de Libás, y poco más de cincuenta minutos de Nonoc ó San Julián.

Nonoc. Esta visita, á donde ha sido trasladada la parroquia con el nombre de San Julián, se halla al Sudeste de Libás, á la distancia de treinta ó cuarenta minutos por mar.

SALCEDO. HAB. 5,001.

Este pueblo se halla situado al Sur de Sámar. Confina por Norte con el pueblo de Hernani, á la distancia de unas ocho horas; y por Sur con el de Guiuan, á la distancia de unas cuatro horas.

SAN SEBASTIAN. HAB. 3,215.

Este pueblo se halla situado en la costa Oeste de Sámar, entre Paranas y Cabilga.

STA. MARGARITA (Á) MAGSOHONG. HAB. 2,201.

Fué erigido en pueblo civil en 1892 por decreto del Superior Gobierno. Está situado al Oeste de Sámar. Confina por Oeste con el pueblo de Calbayog, á la distancia de doce kilómetros; por el Este con el de Gándara, á la distancia de cinco horas; y por Sudeste con el de Tarangnan, á la distancia de cuatro horas por mar.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Balud. Esta visita se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de ocho kilómetros por tierra.

Mancares. Esta visita se halla al Sur de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por mar.

Pagsanhan. Esta visita se halla al Noroeste de dicho pueblo, á la distancia de una hora por mar.

Pangi. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por tierra.

San Luis (a) Barugo. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de cuatro horas por mar y río.

TAFT (A) TUBIG. HAB. 3,610.

Este pueblo se halla situado al Este de Sámar, á la orilla de un río que lleva el mismo nombre, que también se llama Malinao. Confina por el Norte con el pueblo de Dolores, á la distancia de unas tres horas y media por tierra; y por Sursudeste con el de Sul-at, á unas tres horas de distancia por tierra.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Mantang. Esta visita se halla al Sursudeste de dicho pueblo, á la distancia de cincuenta minutos por tierra.

San Luis. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de media hora por tierra.

VILLA REAL (A) UMAUAS. HAB. 12,939.

Este pueblo fué erigido en parroquia por decreto del Ilmo. Sr. Obispo de Cebú, de fecha 13 de Junio de 1866, en conformidad con la Real Orden de 12 de Marzo de 1863. Está situado en la costa Oeste de Sámar. Confina por el Sur con el pueblo de Sta. Rita, á seis horas de distancia por mar; por el Este con el de Calbiga, á cuatro horas de distancia por mar y río; y por Nordeste con el de Pinabacdao, á dos horas de distancia por mar.

WEYLER (A) TANĜAO. HAB. 5,392.

Fué erigido en pueblo civil en 1892 por decreto del Superior Gobierno. Confina por el Este con el de Calbayog, á la distancia de unas seis horas por mar; y por Noroeste con el de La Granja, á la distancia de ocho horas por mar.

VISITAS, COMPRENSIÓN DE DICHO PUEBLO.

—

Málaga. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á dos horas de distancia por mar.

Malahog. Esta visita se halla al Sur de dicho pueblo, á la distancia de dos horas por mar.

Peña. Esta visita se halla al Norte de dicho pueblo, á la distancia de una hora por mar.

Tinambacan. Esta visita se halla al Sudeste de dicho pueblo, á la distancia de tres horas por mar.

ZUMÁRRAGA (A) BUAD. HAB. 12,628.

Este pueblo fué erigido en parroquia por decreto del Ilmo. Sr. Obispo de Cebú, de 12 de Octubre de 1865, en conformidad con el Real Decreto de 13 de Marzo de 1863. Está situado al Oeste de Sámar, en la isla denomidada Buad. Confina por el Norte con el pueblo de Catbalogan, á unas tres horas de distancia por mar; por el Este con el de Calbiga, á la distancia de seis horas por mar y río; y por Sudeste con el de Villarreal, á la distancia de dos horas por mar.

A. M. D. G. et H. B. P. N. F.

SUPLEMENTO

AL

DICCIONARIO VISAYA=ESPAÑOL

COMPUESTO POR EL

R. P. Fr. Antonio V.no Alcázar

De la Orden de San Francisco de Asis.

MANILA—1921
IMPRENTA DE SANTOS Y BERNAL
320 M. Ponce, Sampaloc

ADVERTENCIA.

Como muchas de las palabras contenidas en este **Suplemento** se hallan tambien en el cuerpo del **Diccionario Visaya-Español** con distinto significado del que aquí tienen, para no repetirlos, hemos creido conveniente llamar la atención del lector con la abreviatura *vid. sup.* remitiéndolo al lugar correspondiente. Tengase ésto presente para el acertado manejo del **Suplemento,** que hoy ofrecemos al público, deseosos de contribuir en algo al desarrollo y conocimiento del hermoso y rico dialecto visaya.

Suplemento al Diccionario Bisaya-Español.

LETRA A.

A

A-ala *v.* Zaherir, censurar con acrismonia, pinchar, molestar. Asustarse, temerse mutuamente. Diri mo a-alon an imo icasitano. No zahirás á tú prójimo. Cay inaalan aco niya, guintampalo ço siya. Porqué me censuró, me molestó, le abofetee.

Ab.

Aban. *vid. sup. v.* Conjurarse, juramentarse entre sí, y secretamente, varios, ó simplemente comprometerse y obligarse á ejecutar algun acto, generalmente de rebelión y violencia contra el que ejerce el poder. Daan nagcaaban an mĝa marimuc basi patayon an hadi. De antemano se juramentaron los revoltosos para que fuese muerto el rey.

Abang. *s.* Intemperie, destemplanza o desigualdad del tiempo. A la intemperie. A cielo descubierto, sin techo ni reparo.—*v.* Estar ó quedarse á la intemperie. Naabangan ca gabí an bata nĝan tungud sini nasaquitan siya. El niño quedó anoche á la intemperie, y por eso se ha enfermado.

Abao ó Abua. Quejarse cuando se siente algún dolor.—Nagabao si Antonio cay masaquit an iya tiyan. Se queja Antonio, porque le duele el vientre.

Abalolay. Baile así llamado, muy usado en la parte norte de Samar. *v.* Bailar dicho baile.—¡Aringasa nĝa! Nagabalolay sira.—¡Cuánto ruido! Están bailando el baile llamado abalolay.

Abil. *v.* Tener afición, estimar, amar una cosa.

Abin. *adj.* Ciclan, que sólo tiene un testículo. Puerco castrado de un sólo testículo.

Abog. *vid. sup. s.* Hinchazón de vientre, proveniente, dicen los bisayas, de haber comído cosas hurtadas..—*v.* Hincharse el vientre á los que comen cosas hurtadas. Naabogan si Indong cay nacaon san manuc nĝa quinauatan nira Ingo. Se le ha hinchado el vientre a Pedro por haber comido de la gallina que hurtaron Domingo y sus compañeros.

Abug. *v.* Arrullar al niño para que se calle. Mecer al niño. Abugan mo an bata, cay nagtitinangis.—Diri napapaabug.—Arrulla al niño para que se calle, que está llorando.—No se deja arrullar.

Abulong. *vid. sup.—s.* Cuerda de trompo.

Ac.

Aclab. *v.* Cortar, despedazar mordiendo, y llevarse el pedazo en la boca.—Guin aclab an bactin san ayam. El perro despedazó á bocados al cerdo.

Ad.

Adad. *v.* Imponer trabajo á uno. Cay mahubia ca nĝa tauo, pinaadad ca san hocom. Porque eres un hombre holgazán, te ha impuesto trabajo el juez.—*s.* —Tarea, trabajo impuesto.

Adal. *v.*—Ordenar, mandar.—Pamati camó, inaadal san panoan nĝa tumanon ta an balaud. Escuchad, manda el superior que cumplamos la ley.—*s.*—Orden, mandato.—Adal ini sa Dios. Este es el mandato de Dios.

Aday ó Adua. *v.—vid.* **Abao ó Abua.**

Adip. *v.* Engañar. A, diri aco natoo sa imo, cay naadip ca sa acon. A, no te creo, que me engañas.—*s.*—Gordura de pescado.

Adiop.—*v.* Juntarse los extremos.

Adug. *v.* Sentir miedo, asustarse. Pulong niya, bisan aada an asuang, diri aco naadug. Dijo él, aunque esté ahí el fantasma, nó me asusto.

Ag.

Agabaab. *s.* Ruido que forma un cuerpo al caer. *v.*—Formar ruido un cuerpo al caer.—San narubag an cahui nagaabaab caopay. Cuando se cayo el arbol, hizo mucho ruido.

Ágad. *v.* Imitar, ejecutar alguna cosa a ejemplo ó semejanza de otra. An mĝa tauo guinaagad san mĝa ol-ot. Los monos imitan á los hombres.

Agang. *v.* Asar camote, plátano verde ó medio maduro. Inagang.—*adj.* Camote ó plátano asado.

Agoc-oc. *vid. sup.*—*v.* Respirar el pez.

Agoroc. *v.* Quejarse durmiendo, como el que padece una pesadilla. Cagabi nagagorot ca. Anoche te quejaste durmiendo.

Agopao. *s.* Moho; cierta capa delgada de que suele cubrirse le superficie de algunos cuerpos, formada por una materia extraña á ellos, y que en unos casos consiste en una vegetación muy menuda constituida por una especie de hongo, y en otros en oxido, carbonatos y otras sales ó compuestos químicos.—*v.* Criar moho las cosas. Naagopao na ini. Esto cria ya moho.—Ayao caona siton tinapay cay agopa-on. No comas ese pan, porque está mohoso.

Agpad. *vid. sup.*—*v.*—Enredarse, enmarañarse. Guindac-pan an bugso san mĝa caayaman, cay inagparan an iya mĝa sunĝay sa mĝa sanĝa. Los perros cogieron al venado porque se le enredaron los cuernos en el ramaje.

Agtum. *s.* Lo negro del acero.

Agubant.—*v.*—Rechinar lo que se mastica. ¿Ano ba ini nga caran-on nga nagaagubant sin sugad? ¿Qué comida es ésta que tánto rechina?

Aguis is. *s.*—Sarna, postema; cierta enfermedad cutánea que suelen padecer los hombres y varios animales.

Agurut. *s.* Morisqueta mal cocida.

Aguso.—*s.*—Hollin; negro de humo que se agarra á los conductos de los hogares y chimeneas.

Agutato. *vid. sup.*—*s.*—Espía; el que observa y escucha disimuladamente lo que pasa y se dice en torno suyo para decírselo á la persona que lo ha mandado.—Upaya niyo an iyo mĝa buhat ug mga polong, tinĝali quitaon, cun bation sin agutato. Tened cuidado con lo que haceis, ó decís; no sea que os vea u oiga algún espía.

Ah.

Ahag. *v.* Apartar, separar lo que pequeño de lo que grande, el salvado de la harina, etc.

Ahas. *vid. sup.*—*v.*—Salirse, rezumarse una basija. Nagahas an tadiao. Se sale, se resumarse la tenaja.

Al.

Alagungung. *v.* Retumbar, hacer gran ruido ó estruendo por la repercución del sonido. Quiniquilat ug naalagunggung an dalugdug. Relampaguea y retumba el trueno.

Alampas.—*v.* Disimular, encubrir con habilidad la intención. ¿Ano nĝa naalampas ca san imo tuyo? an baihon mo napaquita cun ano an imo quinaruruyag. ¿Porqué disimulas tu intención? tu rostro da á conocer lo que quieres.

Alapoot.—*s.*—Neblina, niebla.—*v.* Estar nublado el tiempo.

Alasig. *v.* Reñir, agarrándose los contendientes. Abá dao Guinoo, nagcacaalasig na sira. ¡Ay, Señor! ya están riñendo.

Al-al *v.* Aullar ó chillar el perro cuando le pegan.

Alicay. *s.* Bagabundo, holgazan. *v.* Vagabundear, holgazanear. ¿Ano ca dida, alicay? ¿Qué haces ahi, holgazán?—Baga ayan si cuan, naalicay man la. Fulano parece un perro, no hace mas que vagabundear.

Alid-alid.—*v.*—Ir ó pasar una cosa de mano en mano. Ayao camó pag alidalid siton pudong, cay macucumus. No paseis de mano en mano ese pañuelo, porque se va á arrugar.

Aligaton. *s.* Pavesa que vuela envuelta en el humo.

Aligong-gong. *v.* Zumbar; producir una cosa un ruido bronco y continuado á modo de silbo bajo, como el que hacen los mosquitos, etc.

Alihis. *v.* Pasar adelante, adelantarse. Pinaalihis acó niya. Me manda él pasar adelante.

Alihon. *s.* Salvia; cierta planta medicinal, de la cual hay diversas especies ó variedades.

Alili. *v.* Remudar, suceder una cosa á otra.

Alilitan. *s.* Planta medicinal; sus hojas machacadas y mezcladas con cal son medicina contra el veneno.

Alinĝaya. *v.* Hablar alto, alborotar. Baga tuyao ca ¿ano nga naalingaya ca? Parece que estás loco ¿porqué alborotas?

Alintuad. *v.* Volver, revolver, trastornar las cosas. Nasinahan siya cay naaalintuad san mĝa garamiton sa balay. Se enfadaron con él porque revolvió las cosas de casa.

Alintuas. *v.* Trasmontar. Diri na quita magquirita liuat, cay maalintuas aco.

Ya no nos volveremos á ver mas, por que me voy á trasmontar.

Alipin. *adj.* Chato, chata.

Alipud. *v.* Guarecerse, refugiarse. Maopay cay napaalipud sira sa lalauigan sa Pambuhan, cay cun diri, inaabutan sira san baguio ug nagcacalumus. Lo que les salvó fué el refugiarse en el puerto de Pambuhan, sinó, les alcanza el baguio y se ahogan. An alipud san acon calag !oh guimamatam-isi nga Jesús! mao an casingcasing mo. El refugio de mi alma ¡oh Jesús dulcísimo! es tu corazón.

Aliuas.—*s.*—Mono grande.

Aloc.—*s.* Brujo, fantasma. Ayao ca panhialoc sa bisan sino. No llames brujo a nadie.

Alumoon. *vid. sup.*—*s.*—Humo detenido en una habitación.

Alungaing. *s.* Crisalida, embrion de las abejas. Gusano perjudicial el cacao.

Alupoop. *s.* Via lactea; lo que vulgarmente se llama "*Camino de Santiago.*"

Am.

Amac. *s.* Acina, monton de leña. *v.*—Acinar, amontonar leña. Pinaamac ni tatay sinin cahui. Manda padre acinar esta leña. ¡Cadaco nga amac! ¡Que monton tan grande de leña!.

Amad.—*v.* Destrozar, hacer pedazos una cosa. Si icao an nacaamad san acon calo. Tú has destrozado mi sombrero. Ayao aco paglinabuti, cay aamaran co icao. Déjame en paz, no te metas conmigo, porque te hago pedazos.

Amang.—*adj.* Hombre atontado, atronado. Hombre atrevido, que no se asusta de nada ni de nadie.—*v.*—Ser lo dicho. ¡Pobrecito! está atontado. Cairo niya amang na.

Amasug.—*s.*—Broma; gusanos que agujerean la madera que está en el agua. Amas-gon nga cahui. Madera agujereada por la broma.

Amayag. *v.* Echarse á nadar.

Amhol.—*adj.*—Cosa húmeda.—*v.* Oler á húmedo una cosa. Botoy, ¿ano nga imo pinangangaon siton tinapay nga maamhol sin sugad? Querido ¿porqué comes ese pan, si huele á húmedo que apesta? Nanay, maguton ngani, diri maamhol an tinapay. Madre, á buen hambre no hay pan húmedo.

Amiao.—*v.*—Tener las cosas á la vista.

Ampac.—*s.* Choque, encuentro.—*v.*—Chocar, toparse violentamente dos cuerpos que marchan en dirección opuesta, ó uno que se mueve con otro que está inmoble. An nacalumus san vapor nga "Titanic" an ngaran mao an pag ampac sin hielo nga daco sugad sin poro an cadaco. La causa del naufragio del vapor llamado Titanic fue el chocar con un bloque de hielo parecido á una isla, por lo grande.

Ampayag. *vid.* **Amayag.**

Amtong.—*s.* Tristeza, melancolía.—*v.*—Estar triste, melancólico.—An amtong an iquinamatay sa iya. La tristeza lo mató. Quico ¿ano nga naamtong ca? Francisco ¿porqué estas triste?

An.

Anag.—*v.*—Asar plátanos, legumbres, etc.

Ananaquiod.—*s.*—Hormigas con alas.

Anapaap.—*adj.*—Cosa lejana, que apenas se ve. Anapaap pa an bungto. Todavía está lejos el pueblo; apenas se vé.

Andig.—*v.* Semejanza, imagen, representación de una cosa.—*v.*—Ser semejante una cosa á otra, representar ó simular una cosa.—Andig ini adto. Esto es semejante á aquello.

Anga.—*v.*—Quejarse fingiendo dolor. Pedir mimosamente alguna cosa. Ayao asa, cay naangaanga la siya. No hagas caso, que se queja de vicio.

Angcab. *vid. sup.*—*v.* Morder y llevarse el pedazo en la boca.

Angot.—*adj.*—Prolijo, excesivo en hablar, trabajar, etc.—*v.*—Obligar á trabajar mas de lo debido. A, dirí na aco magsisingba, cay maangot an Padre maguale. A, ya no vuelvo á oir misa, que es excesivo el Padre en predicar. An cadam-an san mga parabuhat nagbaya sira san buhat cay naangot, conó, an tagada. La mayor parte de los obreros han dejado el trabajo, se han declarado en huelga, porque, dicen, que el amo los obliga á trabajar más de lo debido.

Anghol.—*v.* No alcanzar, no ajustar una cosa.—*adj.*—Cosa que no alcanza, que no ajusta.

Anglitay.—*s.*—Puchero, olla.

Aniao.—*s.*—Vecino, que vive cerca de otro.—*v.*—Ser vecino, vivir cerca de otro.—Si Domingo aniao ni Francisco. Domingo es vecino de Francisco.

Anihas.—*s.*—Lazo para coger gallinas.

Anipao.—*v.*—No percibir bien una cosa.

Ansag.—*s.*—Artefacto para pescar.

Ansal.—*adj.*—Arroz mal pilado; comida

áspera. Nadiri siya san luto, cay ansal, cono. Noquiere él la morisqueta porque, dice, que está áspera.

Antigo.—*adj.*—Entendido, práctico, ducho, experimentado. Opaya mo iton.—Diri aco antigo.—Arregla eso.—Yo no sé, ó no soy entendido.—*v.* Ser práctico en alguna materia; tener experiencia de una cosa; saber. Maquisasaya-on ca ¿ano? Te gusta bailar ¿no?—¡Ah! diri aco antigo —¡Ah! no sé bailar.

Antil.—*adj.* Cosa raquítica, que no crece.

Antoc *v.* Golpear, macear, clavar.

Aog.—*s.*—Hechizo que ponen en los cocos para que se empache el que los coma. —*v.*—Poner hechizo en los cocos para que se empache el que los coma. ¡Aguic! camasool san acon tiyan! —Cay pinangaon mo sin silot nḡa inaogan! ¡Ay! cuánto me duele el vientre!—Por haber comido carne de coco hechizado.

Ap.

Apapanḡin.—*s.*—Encia superior.

Api-api. *vid. sup.*—*v.* Solicitar, seducir á la mujer. Napa apiapi si cuan, ug binayaan na siya ni cuan. Se dejó seducir fulana, y la ha abandonado zutano.

Apiping.—*v.*— Arrimarse á otros con muestras de alegría.

Apling.—*v.* Recogerse, levantarse la saya por delante y sujetársela á un lado de la cintura.

Apras.—*v.* Trabajar sin descanso, sin interrupción, aunque haga mal tiempo. Nasaquitan ca, cay naapras. Has enfermado, porque trabajas sin descanso, ó aunque haga mal tiempo.

Ar.

Arabang.—*s.*—Incendio grande. ¡Arabang nḡa! ¡Qué incendio tan grande!

Arac.—*v.* Espantar, ahuyentar las abejas con humo.

Aracan.—*adj.*—Flojo, cobarde pusilásime, que se queja de nada.—*v.*—Ser lo dicho. Aracan nḡa tauo. Hombre flojo, etc.

Aranḡan. *v.* Pedir. suplicar, rogar.—*s.*—Petición, suplica, ruego. Quinalooyan aco niya, cay naaranḡa aco sa iya. El se compadeció de mi, porque le supliqué.

Aranḡian.—*v.* Oprimir, sujetar, no dejar lugar á defenderse. ¿Ano an imo mḡa polong? aranḡiani aco, nḡan sano mamacaquita ca. ¿Qué dices? oprímeme, y entonces ya verás.

Arap.—*v.* Turbarse, desconcertarse, cortarse de miedo. Matuod, aadto na an macauat sa atubangan san hocom ipinaquiana siya san mao nḡa hocom, ¿ano, si icao an nacauat?—Nḡa laon, diri aco nacacabaton siton, cay naarap aco. Es cierto; ya en presencia del juez el ladrón, le pregunto el juez ¿tú has sido el que ha robado?—Contestó él, no puedo responder á eso, porque estoy turbado.

Arapioa.—*s.*—Cesto para poner platos, etc.

Arauat.—*v.*—Entrar agua ó viento por redijas ó resquicios.

Arbola.—*v.*—Ayudar á uno á levantar la carga, como fardo ú otra cosa, que ha de llevar acuestas.

Aribil.—*v.*—Quejarse el perro. ¿Ano nḡa naaríbil an ayan? Cay guinbalbag ni Pati. ¿Porqué se queja perro? Porque le ha pegado Patricio.

Arip.—*vid.* **Adip.**

Aringit.—*s.*—Crueldad, ensañamiento, tiranía.—*v.*—Ser cruel, tirano; ensañarse. An iquinasina sa acon diri cay guin patoc mo an acon anac, cundi cay na aringit ca. Lo que me enfada, no es el que hayas castigado á mi hijo, sino que te hayas ensañado.—*vis. sup.*

Ariponga.—*s.*—Llagas que se forman en los dedos de los pies.

Ariuasa.—*s.*—Agonia, congoja, aflicción. —*v.*—Agonizar, acongojarse, afligirse. San naariuasa na si Jesucristo, napulong siya: ¡Amay co, Amay co; ano nḡa binayaan mo aco!. Cuando agonizaba Jesucristo, dijo; ¡Padre mio, Padre mio, porqué me has abandonado!

Arobaul.—*v.*—Rechinar lo que se mastica.

Arocaoc.—*s.*—Ruido de tripas, ó de lo que se rompe.—*v.* Sonar las tripas, ó lo que se rompe.

Arug arug.—*s.* Corral de pesca; cercado de caña, etc.

As.

Asang.—*s.*—Escoria del hierro.—*vid. sup.*

Asanḡan.—*s.*—Destilería; fábrica ó lugar donde, mediante la evaporación en álambique ú otro instrumento se separa el alcohol ú otra sustancia volatil del líquido de que forma parte.—*Nota bene* —Este término, con la significación que se le dá, sólo lo he oido en la parte de Calbayog. Creo que no es muy exacto, ni apropiado, pues *asang*, de donde procede, no significa destilar. *Vid. Dicc. Bis. Esp.*

Asas asas.—*v.*—Endurecerse de viejo.—*adj.* Cosa dura por la vejez ó acción del tiempo. Asas asas na sini nḡa cahui. Este madero está endurecido por ser ya viejo, o por la acción del tiempo.

Asdan. *vid. sup.*—*v.* Tener ánimo, valor atreverse á.....—*adj.* Animoso, valiente, atrevido. ¿Maasdan ca maagui in gabi dida sa paratayan sa mḡa mauraut nḡa tauo?—Diri, cay diri aco maasdan. ¿Te atreveras á pasar durante la noche por el lugar donde acostumbran á ejecutar, ó á matar á los criminales? No; que no soy animoso.—Luchar cara á cara.

Asid. *v.*—Tener parte en una cosa.—¿Mapalit ca san amon carabao? Macuri paliton, cay damo an mḡa nagaasid. ¿Compras nuestros carabao? Temo comprarlo, porque son muchos los que tienen parte en él.

Asoc-asoc.—*v.* Cabar la tierra con un palo.

Asol.—*s.*—Agallas; cada una de las partes que están á la entrada de la garganta.

Azot. *vid.* **Arbola.**

Asud.—*vid. sup.*—*v.*—Maltratar, golpear á uno.

At.

Ata.—*s.*—Especie de ébano blanco y negro.

Atiao.—*v.*—*vid.* **Amiao.**

Atnḡal.—*v.*—Dejar entreabierta una puerta. Nacabuhi an oding, cay naatnḡal siya san sada. Se escapó el gato, porque dejó él entreabierta la puerta.

Atugbig.—*s.*—Suciedad de las uñas.

Ayat ayat. *s.* Veleta, cataviento.

Ba.

Bacad. *vid. sup.*—*v.* Deshacer el tejido.

Babha.—*v.*—Desbaratar, deshacer una cosa, destrozar, hacer pedazos. ¿Sino ba an nacababha san acon basahan? ¿Quién ha destrozado mi libro? Guinbabha san yatot. Lo ha destrozado el ratón.

Bacalan.—*s.*—Quicio de la puerta.

Bácay. *conj. vid. sup.* Empero, con todo, pero, sin embargo. Sugo ini san hadi, bacay uaray pa tumana. Esto es mandato del rey, sin embargo, no se ha cumplido.

Baclon.—*s.*—Paño colgado al cuello en forma de banda para llevar á los niños—*v.*—Ponerse lo dicho.

Bacoñgon.—*s.*—Gallo de varios colores; pintado.

Bacun.—*adv.*—Así que...

Baduc-baduc.—*s*—Ruido de pasos.—*v.*—Hacer ruido al andar. Ayao camo pagbaduc baduc, cay nacatorog an masaquit. No metais ruido al andar, que está durmiendo el enfermo.

Bagdulan. *adj.* Perezoso.

Baglian. *v.* Responder sin ser preguntado, entremeterse.—*adj.* Entremetido. Diri ca magbabalian, cay maraut nḡa batasan. No contestaras sin ser preguntado, que es mala costumbre.

Bahad.—*adj.* Malogrado, no aprovechado, perdido.—*v.*—Malograrse, no aprovecharse, perderse. Bahad an acon trabajo. Se ha malogrado mi trabajo.

Bahatang. *s.* Cadera; cada una de las prominencias que los huesos de la pelvis forman á los lados del cuerpo debajo de la cintura.

Bahid.—*v.*—Sacar fuego de dos palos secos, frotándolos.

Bahil·—*s.*—Despreciar, desestimar, desdeñar, tener en poco a una persona o cosa.

Bahuray. *v.* Sudar copiosamente, traspasar el sudor la ropa.

Balac. *v.* Atravesarse, encontrarse una cosa con otra.

Balad. *v.* Hacer fuerza para llegar ó saltar á alguna parte. Naholog siya sa sapa, cay uaray siya balad. Se cayó en el arrollo, porqué no saltó con fuerza.

Balalon.—*s.*—Casco grande que no necesita de bantangas para navegar.

Balang. *s.* Animal de varios colores, de piel pintada.

Balanḡa. *v.* Distraerse, no atender á lo que se dice ó hace. ¿Ano an iya sumat?—Ambut, nabalanḡa aco. ¿Qué ha dicho?—No sé, estaba yo distraido.

Balanḡibant. *v.* Impedir, estorbar.

Balanḡit. *v.* Enredarse en alguna cosa. Pisi an ibinalanḡit. Se enredó en una cuerda.

Balao balao. *v.* Poner una cosa sobre otra.

Balani ó Barani. *s.* Cogollo del plátano, ó de cualquier árbol.

Balaquiao.—*vid.* **Balanḡit.**

Balasabas. *vid.* **Balasibas** 4ª acep.

Balatibac. *s.* Celosia; enrejado de cualquier materia que se pone en las ventanas para ver sin ser visto.

Balaud. *s.* Ley, precepto, mandato.—Balaud san hadi nḡa bayaran ta an buhis. Es ley del rey que paguemos el tributo.

Balaut.—*s.* Término, fin, separación de dos cosas; punto de separación. *v.* Terminar, dar fin. Dinhi tultub an balaut sa Sta. Margarita. Hasta aquí llega el termino de Sta. Margarita. An sulangan nga sinisiring Sn. Juanico mao an nagbabalaut san mga lalauigan sa Samar ug sa Leyte. El estrecho llamado de Sn. Juanico es el que separa las provincias de Samar y Leyte.

Balayobay.—*s.* Rumor, noticia, run run ¿Camatuoran ba nga namatay si Amboy? Mao an balayobay. ¿Es cierto que ha muerto Pablo? Esa es la noticia.

Balicas. *v.* Mal decir, hablar mal de una persona; murmurar, criticar. Nabalicas aco san acon igcasitauo. He hablado mal de mi prójimo. Este término no lo tengo por visaya, sino por boholano: lo anoto por haberlo oido muchas veces en Sta. Margarita, donde hay muchos habitantes de Bohol.

Balincutay. *v.* Discutir, disputar, altercar.—*s.*—Discusión, disputa, altercación. Camó, mga cabatan, ayao pagbalicuntay sa mga catigurangan. Vosotros, niños, no discutais con los ancianos.

Balingan.—*s.*—Tranca de puerta ó ventana. *v.* Atrancar puerta ó ventana.

Balingalat.—*s.*—Fondo de cesto.

Balingat. *vid. sup.*—*v.*—Emplearse, ocuparse en alguna cosa.

Balinog—*v.* Correr agua ó sangre. An imo birilhon nga dugo, ¡oh Manunubus san calibutan! nabalinog sa buquid nga sinisiring Calvario, cay an mao nga dugo an botong san amon pagpanubus. Tu preciosa sangre, ¡oh Redentor del mundo! corrió por el monte Calvario, porque ella fue el precio de nuestra redención.

Balinsonoc: *v.* Meterse espina entre uña y carne.

Balisasa. *s.* Espantajo.

Baloson.—*s.*—Gallo ó gallina con pintas.

Balota.—*v.*—Probar las fuerzas. Nagbalota sira Juan ug si Pedro, ug nag daug si Juan. Juan y Pedro probaron sus fuerzas, y venció Juan.

Baloyong.—*s.*—Artesa, batea.

Balucad.—*v.*—Sobar á la mujer embarazada para que aborte. Procurar el aborto por medio de sobos. An mga babaye nga nagpapabalucad magraut pa san mga mananap. Las mujeres que procuran abortar por medio de sobos, son peores que las bestias.

Balug.—*s.*—Duende, fantasma; dicen que tiran piedras sin ser visto. Diri tauo, balug an nagbabalong sa aton. No es hombre, es duende el que nos apedrea.

Balunud.—*v.*—Ceder de su derecho. Maopay balunud ca, basi dirí camo magsuhay. Mejor es que cedas de tu derecho, para que no riñais. A, diri aco magbalunud, bisan aco patayon. A, no cederé de mi derecho, aunque me maten.

Bamlud.—*s.*—Piedra ó bajo en la mar.

Bananag. *v.* Lucir, dar luz el fuego.

Banahauon. *s.* Culebra así llamada; dicen que vuela.

Banao-banao. *adj.* Cosa vana, vacía sin provecho. Banao-banao iton imo buhat. Tu trabajo es inutil.

Banay. *vid. sup.*—*s.*—Rumor, noticia.

Bandal ó Bandao. *s.* Interprete; persona que esplica á otras en lengua vulgar lo que se les dice en idioma desconocido.—*v.* Interpretar, esplicar á otro lo que no entiende, por decírselo, ó estar escrito en lengua desconocida. Bandal ó bandao si Juan. Juan es interprete. Pagbandal ó pagbandao ca sa iya san balaud basi sayuron niya. Interpretale la ley, para que se entere.

Bandala. *s.* Abacá.

Banga. *vid. sup.*—*v.*—Encontrarse dos barcos.—Morder.

Bangal.—*v.*—Perseguir el corsario ó enemigo á un barco. Guinbangal an amon sacayan san mga moros, cundi, calooy sa Dios, uaray cami hiabuti. Los moros persiguieron nuestro barco, pero, gracias á Dios, no nos alcanzaron.

Bangag. *vid. sup.*—*adj.*—Demarigado, chato, que no tiene narices, ó las tiene muy aplastadas.

Bangali.—*v.* Resistir, contradecir, altercar. Cay camatuoran an acon mga polong, diri aco mapabangali sa bisan sino. Porque mis palabras son verdad, no permitiré que nadie me contradiga.

Bangan *s.* Peso ó carga pesada.—*v.*—Ser pesada la carga: ¡Camabangan sinin acon dará! ¡Qué pesada es la carga que traigo.

Bangangat. *v.* Cruzar; ó estar cruzadas ó enredadas varias cosas.

Bangcad. *v.* Izar vela, bandera. Pabangcara mo an layag, cay naoyon an hangin. Manda izar la vela, que es favorable el viento.

Banhag. *adj.* Cosa hueca, como palo, caña, etc.

Bangloy. *s.* Peluca, cabellera postiza.—*v.* Ponerse ó llevar peluca. Nagbabangloy

siya, cay dangas na. Lleva peluca, porque ya está calvo.

Bangos. Indignarse, enojarse, enfadarse, airarse. Nabangasan cami ni Pedro, cay gutiay, cono, an batag nga amon ihinatag sa iya. Pedro se enojó con nosotros porque, dice, que es poco el regalo que le hicimos.—*s.*—Indignación, enojo, enfado, ira. An bangos nacacaborong san huna-huna. La ira oscurece el entendimiento.

Banquilas. *v.* Unir, amarrar juntos dos barotos ó cascos para navegar sin peligro de naufragar.

Bangun. *s.* Salto de agua; cascada.

Banlao. *vid. sup.*—*v.* Animarse, cobrar valor, alegría. San pagquita san eroy nga malaimay na an iya anac, nagbanlao siya dayon. Al ver la madre que su hijo estaba ya convaleciente, cobró alegría.

Bano. *adv.* Cierto, así es.

Bansug. *v.* Crecer las plantas, formarse un plantio.

Bantal. *vid. sup. 3ª acep.*—*s.* Testamento.

Baquinhas. *v.* Resbalar, deslizar. Naha baquinhas an lagas ug nahipacolob sa tuna. Resbaló el anciano, y cayó en tierra boca abajo.

Barabad. *vid. sup.*—*v.* Dar vueltas en el aire lo que se arroja.—Expresión que puede traducirse por *vamos hombre*; *vaya.*

Barana. *vid. sup.*—*v.* Corromperse; prostituirse la mujer, darse á mala vida.

Baranga. *v.* Dar grandes risotadas, reirse á carcajadas, hablar mucho, sin consideración, á troche y moche. Baga tuyao ca ¿ano nga nagbabaranga ca? Pareces loco ¿por qué das esas risotadas? Macuri caopay magbaranga, cay an nagbabaranga, nacasala sin damo. Es peligroso hablar á troche y moche, porque quien habla sin consideración, falta en muchas cosas.

Barasing. *s.* Freno, bocado, instrumento que ponen á los caballos en la boca para guiarlos. *v.* Poner el freno, ect., á los caballos.

Baro bano. *vid.* **Bano bano.**

Basin. *s.* Medida antigua para terrenos fangosos sembrados ó no de palauan, que contenía 33 brazas de largo por 15 de ancho.

Bathala. *s.* Dios, Ser supremo, creador y conservador de todo cuanto existe; uno en esencia y trino en personas. Dayegon guihapon an guisasantosi nga ngaran ni Bathala. Sea por siempre bendito el santisimo nombre de Dios.— Nos resistimos a creer que con tal palabra quisieran significar los antiguos el verdadero Dios. Fundase nuestra resistencia en que en ningún libro la hemos visto escrita, ni, hasta hace muy poco tiempo, la hemos oido, y nos extraña mucho; porque si Bathala significa Dios, tal como lo entendemos los católicos, no nos esplicamos el por qué los primeros misioneros y todos los que posteriormente, hasta nuestros dias, han escrito algo de religión, no hayan usado esa palabra, sino siempre la castellana, Dios. ¿Qué pudo obligarlos á ello? o ignorarla, ó que Bathala, si realmente significa Dios, no es el Dios de la Biblia, sino alguna divinidad pagana. Que la ignorasen, no es creible, ¿qué nombre más usado que el de Dios?... luego cabe sospechar que ese término para los indígenas no significaba el verdadero Dios.—Mas aun; hace ya quince años que estamos en continuo trato con los habitantes de Samar; por razón de nuestro ministerio sacerdotal hemos tenido que tratar con toda clase de personas, y ni en el confesonario, ni en conversación alguna hemos oido nunca decir semejante palabra. ¿Es que todos los samareños la olvidaron? ¡Caso singular! Y no se diga que el no haberla oido obedece á no haber tratado mas que con pueblos ya habituados a mezclar el castellano y el visaya de tal suerte que muchos no saben si las palabras que usan son castellanas ó visayas. No; hemos estado en barrios, visitas, en el interior de los montes, donde quiera que nos han necesitado, y lo repetimos, nunca hemos oido la palabra Bathala. Sólo de dos años á esta parte, algunos jóvenes, más ó menos ilustrados, y amigos de una literatura muy singular, han dado en usar esa palabra. ¿Que de dónde la han tomado? lo ignoramos, y nos admira sobre manera que sólo unos cuantos hayan venido á última hora con esa novedad. Sin embargo, la recogemos á título de información, y la consignamos aquí para conocimiento de los que se dediquen al estudio del visaya, tan poco cultivado como maltrado por los que lo ignoran, y aun por los mismos bisayos.

Batug. *vid. sup.*—*v.* Apoyar, sentar, es-

tribar el pie. Batuga an imo teel, baguin ca maholog. Sienta el pie, no sea que te caigas.

Bauas. *int. adm.* ¡Vaya! ¡Vamos, hombre!

Bauat. *s.* Huesos del pecho; esternon.

Bauc. *s.* Pajaro, ave que vuela de noche.

Bayoncot. *v.* Encogerse, encorbarse como el que se hiere ó está sentado,

Bayoyan. o Bayoay. *s.* Entretenimiento, distracción, diversión.—*v.* Entretenerse, distraerse, divertirse. Nagmamayoya ó nagmamayo-ay au mĝa cabataan. Los niños se están divirtiendo.

Bi.

Biay. *vid sup—s.* Baile antiguo; suelen usarlo en algunas partes.

Bibidol. *s.* Aijada ó aguijada; vara larga y delgada armada de una punta de hierro.

Biga. *vid sup. v.* No tener, faltar dinero para gastarlo en juegos y francachelas.

Bihid. *vid. sup.—s.* Sitio en el interior de Samar, entre Basey y Borongan, conocido desde antiguo como refugio de gente maleante.

Bihut. *vid.* **Bihit.**

Bilaghuc. *v.* Bufar el puerco cuando va corriendo.

Bilibit. *v.* Sacarle á uno poco á poco lo que tiene. Diri aco mapabilibit san acon humay. No me dejaré sacar poco á poco mi palay.

Biloso. *s.* Caracol pequeño ó canutillo donde se aguarda la cal que se usa para masticar el buyo.

Binĝalug. *s.* Zanja, hondura por donde corre el agua.

Bing-bing. *vid. sup.—v.* Manosear á una persona ó cosa; curiosear.—*s.*—Tocamientos impúdicos ó poco honestos. Ayao bingbinĝa an honos. No curiosees el cajón.

Binĝid.—*s.*—Persona virgen ò casta. Baraan an mĝa binĝid, an ira mĝa casing casing puruyanan ni Jesucristo, Hadi san mĝa binĝid. Bienaventurados los virgenes; su corazón es la mansión de Jesucristo, Rey de los vírgenes.

Binibití. *s.* Chispa, partícula encendida que salta de la lumbre.

Binta. *vid. sup.—v.* Convalecer, mejorar el enfermo.

Biod biod. *v.* Andar como el enfermo, convaleciente ó debil.

Biriyanan. *s.* Fabula; género literario, generalmente en verso, en que se cuentan cosas ó casos inverosímiles.

Bis-bis. *vid.* **Bisig.**

Bisloc. *vid.* **Bilog.**

Bisó. *vid. sup.—v.* Ponderar, examinar con atención, considerar. Bisoa mo an iya mĝa polong. Considera bien sus palabras.

Bisul. *vid. sup.—s.*—Clavo especia.

Bitibud. *adj.* Mezquino, miserable, tacaño. Ora ora in ca bitibud si cuan, centavos la an ihinatag sa acon. Qué mezquino es fulano, sólo me ha dado un centavo.

Bito. *vid. sup.—s.* Manantial sulfuroso.

Biya. *v.* Dejar caer uno á otro; no prestar auxilio al que va á caer.

Boac. *vid. sup. adj.* Tonto, zote, fatuo, torpe.

Bocaboca. *s.* Erizo; mamífero cuya piel está cubierta de puas muy agudas: se mantiene de insectos.

Boga. *v.* Sacrificar, ofrecer. Ayao camo pag boga sa mĝa cahui, ug sa bisan ano nĝa binuhat, cay diuata iton, sa Dios la, cay magburuhat san nĝatanan ug tag iya san quinabuhi nĝan san camatayon, mamomoga camo. No sacrificareis, ó no ofrecereis nada á los arboles ni á ninguna criatura, porque es idolatria; solamente á Dios, creador de todo cuanto existe, y dueño de la vida y de la muerte, ofrecereis vuestros sacrificios.

Bolaloan.—*s.* Batea; especie de barreño de madera.

Bolalono. *v.* Bruñir, dar lustre á una cosa. Pulir, aliñar. Guinbolalono na an lincoranan. Se le ha dado lustre á la silla. Pinabolalono ni tatay an catinan. Manda padre pulir el pasamanos.

Bolicas. *v.* Caerse una persona por romperse ó escaparsele la cuerda de la que tiraba ó sujetaba. Hogta sin maopay an pisí.—Diri aco, cay mabolicas.—Tira bien de la cuerda.—No quiero, que me caere si se rompe.

Bolio. *v.* Soltar lo que se tiene en la mano. Boli-a mo anay an sing-sinĝ, cay quiquitaon co cun sing-sing nĝa bulauan cun diri. Suelta el anillo, veré si es de oro, ó no.

Bonĝo. *v.* Cortar las frutas con las ramas. ¿Anó nĝa ibinobonĝo mo? macacarag an cahui ¿Porqué cortas las frutas con las ramas? se va á destrozar el arbol.

Boniog. *vid. sup.—s.* Ala de ejército. Napadaug an boniog nĝa too. Ha sido vencida el ala derecha del ejército.

Boyboy. *vid. sup. v.* Comer sin trabajar. *fig.* Comerse el pan á traición. ¡Cahubia nĝa tauo! namomoy boy la siya. ¡Qué

hombre más perro! se come el pan á traición; come sin trabajar.

Bu.

Buabua. *v.* Arrullar, cantar á los niños para que se callen ó se duerman.
Búao. *vid. sup.*—*v.* Comprar de una vez todo lo se vende en una tienda.
Budiari. *vid. sup. adj.* Harto de comida. Budiari na aco. Yo estoy harto de comer.
Bugason. *s.* Ciertas partículas blancas parecidas á granos de arroz que se encuentran en la carne magra de algunos cerdos. Dicen que no es bueno comer dicha carne.
Bugna. *vid. sup.*—*v.* Infundir, comunicar Dios al alma un don ó gracia.—Causar en el ánimo una pasión, afecto, etc.
Buhay. *vid. sup.*—*v.* Peinarse haciéndose la raya en medio ó á un lado de la cabeza.
Bulagdat. *v.* Mirar con fijeza. Diri bu bulagdaton mo an adlao, cay macuri. No mirarás con fijeza el sol, que es peligroso.
Bulagon. *vid.* **Bubulagon.**
Bungcalas. *adj.* Dadivoso, liberal.—*v.* Ser lo dicho.
Bungo. *v.* Menoscabarse, disminuirse. Cun macuha ca sin bugas, ayao pagdamoa, cay nabungo na sin daco. Si coges arroz, no cojas mucho, que ha disminuido ya demasiado.
Buntili. *v.* Tener odio, adversión a una persona.
Burao. *v.* Hacer bailar al trompo ó peonza.
Burauas. *vid. sup.*—*v.* Filtrarse, salirse el líquido.
Busicad. *s.* Caracol pequeño de mar: se come.
Butao. *v.* Despreciar, burlarse, mofarse. —*s.*—Desprecio, burla, mofa. Guintampalo co siya, cay guinbutao aco niya. Le abofetee, porque se burló de mi.
Butingal. *adj.* Descarado, que habla ú obra sin vergüenza ni reparo.
Butyag. *v.* Descubrir, manifestar.
Buyao. *vid.* **Bugao.**

Ca.

Caando. *s.* Poema, canto.—*v.* Cantar poemas. Cun tima na surata an caando ni Zorrilla, labi nga maopay sa can Tasso. Si estuviera terminado de escribir el poema de Zorrilla, sería mejor que el de Tasso.
Cabig. *vid. sup.*—*v.* Conventir, atraer á uno á las buenas costumbres. Convertirse á Dios ó á la verdadera religión. Igampo ta an mga aglipayano basi cabigon sira sa Dios. Roguemos por los aglipayanos para que se conviertan á Dios.
Cacus. *v.* Abrazar, ceñir con los brazos.
Cadul. *vid. sup.*—*s.* Suciedad de sarten, carajay, olla, etc.
Cagon cagon. *adj.* Alcahuete, persona que incita, encubre ó permite ilícita comunicación entre el hombre y la mujer. —*v.* Alcahuetear, intervenir como mediador en tratos de amores ilícitos y clandestinos. Estimular, incitar, mover á actos deshonestos entre personas de distinto sexo.—Diri sugad sin cadamo nga mga later, cun diri sugad sin cadamo nga mga cagon cagon. No hubiera tantas prostitutas, si no hubiera tantas alcahuetas.
Cahocon. *s.* Clemencia, benignidad.
Calangga. *s.* Constancia; perseverancia en los pensamientos ó actos buenos ó malos.
Caliday. *v.* Andar ó decir una cosa con rodeos, indirectamente. Sumati aco cun ano an imo tuyo; ayao ca pagcaliday. Dime lo que quieres; no andes con rodeos.
Calip-quip. *v.* Orillar, ir por la orilla.
Calubutay. *adj.* Cosa pendiente, colgante, como tela de areña, palo, etc.
Calumaya. *s.* Interpolación.—*v.* Interpolar, interponer unas cosas entre otras.
Calupan. *s.* Coyunturas de la mano por la parte interior.
Camagnic. *s.* Collar de oro.
Camang. *v.* Andar en cuatro pies; andar á gatas.
Cambas o Cambras. *v.* Arañar, despedazar las carnes con garfios. An mga martires napacambas sira una san pacasala sa Dios. Los mártires se dejaron despedazar las carnes con garfios antes que ofender á Dios.
Cambuha *vid.* **Cambuca.**
Camlot *vid.* **Cambas.**
Campiad. Tremolar, enarbolar pendones, banderas, estandartes, etc. Pangapiara an mga bandera, cay guindaug an mga caauay. Tremolad las banderas, que han sido vencidos los enemigos.
Cancag.—*v.* Levantarse, ponerse en pié el que está sentado. In umabut an po-

ñoan macancag ca. Cuando llegue el superior te levantarás: te pondrás de pie.

Canli ó Canlo. *s.* Espiga del buyo.

Canoog. *s.* Ruido extraño, como de trueno lejano, que se oye cuando la atmósfera está cargada, o amenaza baguio. Algunas veces precede a temblores de tierra.—*v.* Retumbar, oirse ruido lejano. ¡Ca macaharadluc! nagcacanoog; ambut cun mabaguio, ambut cun malinug an tuna. ¡Qué miedo! se oye ruido lejano; talvez haya baguio, o temblor de tierra.

Capas. *adv.* Demasiado. Capas na siton imo sumat. Hablas demasiado.

Capiuran. *s.* Coyunturas de la mano por la parte externa.

Capul capul. *s.* Barniz.—*v.*—Barnizar.

Carahay. *adj.* Socio, compañero en el juego de baraja.

Caral, Cadal, Caral caral. *vid. sup*—*v.* No hablar por vergüenza, por cortedad, reparo, etc. Sumati an camatuoran; ayao ca caral. Di la verdad, no tengas vergüenza de hablar.

Carap. *vid. sup.*—*v.* Turbarse, confundirse; no acertar a decir una cosa, o a hacer algo.

Caray.—*s.* Testículos; glándulas seminales.

Carayan. *s.* Cesto para poner platos.

Carob. *v.* Hacer ruido, alborotar, hacer estrépito.—*s.* Ruido, alboroto, estrépito. Baga hapitan sin mga tuyao an liburan, nangangarob man la an mga cabataan. Parece un manicomio la escuela, por el alboroto que meten los chiquillos.

Carogan. *s.* Ricon, rinconada, ángulo entrante que se forma del encuentro de dos paredes.

Carubicug. *vid. sup.*—*s.* Especie de cangrejo pequeño.

Caruy. *v.* Arregostarse, aficionarse a una cosa.

Catadman. *s.* Punta de tierra que entra en el mar.—De aquí procede el nombre de Catarman, pueblo situado al Norte de Samar.

Catandangan. *s.* Lugar despoblado, sin abrigo alguno.

Catcat. *v.* Arrancar raíces.

Catau. *adv.* Un rato, un momento *s.* Pez fabuloso que, dicen, favorece al pescador a quien se aparece.

Catsapa. *s.* Rana.

Cauili. *s.* Afición a una persona o cosa.

Cayacay. *vid. sup.*—*s.*—Idolo, imagen de cualquier divinidad falsa.

Cayao. *vid. sup. v.* Extasiarse, arrebatarse, enajenarse de los sentidos.

Co.

Cobot. *v* Dar o tomar la mano. Pellizcar,

Cocoy. *vid. sup.*—*s.* Los pies del cerdo.

Colao. *s.*—Cangrejo de tierra; no se come.

Colitug.—*v.*—Pellizcar, dar pellizcos.

Comos.—*v.* Desear ver a uno.

Condong.—*s.* Tristeza, melancolía, aflicción de espíritu.

Conay.—*s.* Aparato para pescar cerca de la playa cuando está baja la marea. Se hace con una enredadera larga y gruesa, a la cual se enrollan hojas de coco verdes partidas por la vena.

Coom. *vid. sup.*—*v.* Apretar los dientes de frío, o por enfermedad.

Copal. *s.* Higuera chumba.

Copo copo. *v.* Hacer visajes el mono, cucar.

Coro coto. *v* Flamear.

Coro cotoc. *v* Llamar a las gallinas; cloquear las mismas.

Corum. *v.* Cerrarse la boca por enfermedad.

Cotong. *s.* Yema de arbol próxima a abrirse.

Cotud. *s.* Hilo de carpintero.

Coyapi. *vid. sup.*—*s.* Fruto del plátano sin carne.

Cu.

Cuguit cuguit. *v.* Herir, cabar la tierra con un palo.

Cugusta. *s.* Pulpo.

Cuhap cuhap. *v.* Pestañear, mover las pestañas. Naquita quita an bata ug diri nacuhap cuhap. Mira el niño sin pestañear.

Culad culad. *v.* Evitar el golpe, huir el cuerpo. Masayon gud maculad culad san patoc nga tinauo, cundi macuri caopay maculad culad san patoc nga diosnon. Facil es evitar el castigo de los hombres, pero es imposible evitar el castigo de Dios.

Culag. *v.* Echar cada uno por su lado, como cuando huyen.=Obrar a tontas y a locas.

Culagnit. *v.* Repelar, tirar del pelo o arrancarlo. Maopay cay dangas ca cay cun diriga dangas, cuculagnitan ca

niya. Lo que te favorece es que estas calvo, sino lo estuvieras, te arrancaria él el pelo.

Culale. *s.* Cerilla o suciedad de los oidos.

Culapduc. *s.* Hongos que brotan de la madera.

Culamug. *s.* Lugar por donde se desliza la anguila; resbaladero, sitio resbaladizo. Hinaya ca maglacat, cay culamug ini nga araguian. Ve despacio, que este paso es resbaladizo.

Culat o Culat culat. *vid, sup.—s.* Careta, máscara para cubrir la cara. Uaray aco quilalá, cay nagtatagaculat siya. No le conocí, porque llevaba careta.

Culi. *s.* Espiga del buyo.

Culucud. *s.* Hachón, hacha para alumbrar hecha de brea, resina u otra materia combustible.

Cupo cupo. *v.* Rebolcarse y sacudirse el polvo, como las gallinas.

Curihap. *v.* Entremeterse en un asunto Meterse uno donde no le llaman.—*adj.* Entremetido. Cay macurihap an mga caayaman, sanglit guinpapatay sira. Por eso tienen los perros la vida corta, por meterse en lo que no les importa.

Curimot. *v.* Ser diligente, cuidadoso, solícito.—*adj.* Diligente, cuidadoso, solícito.

Curiut. *v.* Torcer el gesto; poner mala cara. Cay guinsumat co siya san camatuoran, guincuriutan aco niya. Porque le dije la verdad, me puso mala cara.

Curucutuc. *v.* Hacer o sentir cosquillas. Llamar a las gallinas.

Curug curug. *v.* Andar, caminar con dificultad, como el debil o convaleciente. ¿Anó nga nangungurug curug ca?—Cay malaimay pa aco. ¿Por qué caminas con dificultad?—Porque aún estoy convaleciente

Cutipio. *adj.* Calvo, que no tiene pelo en la cabeza

Cutus. *v.* Segar el palay.

Da.

Daglay. *v.* Arrimarse, apoyarse en un lugar seguro.—*s.*—Arrimo, apoyo seguro.

Dagung. *s.* Mojicon, puñada (golpe.)

Dahonan. *s.* Yerva marina, parecida a la verdolaga; sus hojas se contraen al ponerles vinagre; se come en ensalada.

Dalac. *vid. sub.—v.* Caerse, inclinarse las plantas por causa de la lluvia.

Dalamas. *s.* Baroto sin añadidura encima. Diri aco magsasacay sini nga baloto, cay dalamas; tinalapi an acon igsasacay. No embarcaré en este baroto, que no tiene añadidura encima; embarcaré en uno que la tenga.

Dalang dalang.—*v.* Advertir, avisar, amonestar con respeto un inferior a su superior.—Faltar al respeto.—Guinoo ug agaron co, ayao aco casinahe, cay guindalang dalangan co icao. Señor y dueño mio, no te enfades conmigo; te he amonestado con respeto.

Daloc. *s.* Palo de rosa.

Dalood. *v.* Despreciar, desestimar, desdeñar, tener en poco. ¡Oh Dios nga malolooyon! ayao daloora an acon mga paquimalooy. ¡Oh Dios misericordioso! no despreciéis mis súplicas.

Dalung dungan. *s.* Hechizo, yerva que mata.

Damas. *v.* Atreverse, determinarse a hacer algo que exige osadia; no asustarse. Ano ¿magdamas ca ba pagpatay san buayan?—Oo, dao. ¿Qué, te atreverás a matar al caiman? Si, por cierto.

Dampig. *vid. sup.*—Por la parte de Calbayog, llamar o decir *dampig* a una persona, es ultrajarla gravemente, porque equivale a decirle que es como la basura que arroja el mar a la playa, si se trata de un forastero, o de un extranjero.—Ayao ca labut sa mga caladganan sa Sta. Margarita, cay dampig ca. No te metas en los asuntos del pueblo de Sta. Margarita, porque tú eres aquí como la basura que arroja el mar a la playa.

Dangab. Brujo, fantasma; vision quimérica que infunde miedo. Diri aco macadto sa buquid; cay damo an mga dangab. Yo no iré al monte, por que hay muchos fantasmas.

Dangatao. *adj.* Atontado, atronado, alocado,—*v.* Ser o estar atontado, etc.

Dangcolos. *vid: sup.—v.* Arrojarse, echarse sobre uno.

Dangpanan. *s.* Oficina: local destinado para despacho de ciertos asuntos.

Danoc. *vid.* **Daloc.**

Daragangan. *adj.* Fuerte, invencible.

Daranat. *vid.—sub. v.* Comprar, cambiar una cosa, como tuba, petate, etc., por palay en tiempo de la cosecha.

Dasuc. *vid. sup.—adj.* Espeso, como siembra.—*v.* Ser o estar espesa una

siembra. Dasuc caopay inin nĝa calubian. Este cocal está muy espeso.
Daunlug. *adj.* Cosa resbaladiza.

Di.

Digma. *s.* Suciedad.
Digson. *v.* Empujar, impeler, ejercer fuerza contra una cosa para moverla.
Dimola. *v.* Lamerse el gato.
Dinghut. *s.* Basura, suciedad de cañas, yerbas, etc. Pinacuha co icao san dinghut, nĝan uaray pa cuhaa. Te he mando quitar la suciedad de las cañas, y todavía no la has quitado.
Dinot dot. *s.* Hilas, hilos o hebras que se sacan de un tejido.
Dipang. *s.* Cuchillo pequeño. Dipang an ibinono siya. Fué herido con un cuchillo pequeño.
Diming. *s.* Jilguero, ave canora. Dicen que se cria en la isla de Leyte.
Dinot. *v.* Vedar, prohibir.
Diual. *v.* Enseñar la lengua.
Diualan. *adj.* Delator, acusador; soplón, chismoso.

Do.

Doclos. *v.* Acometer el puerco o mono. Sira Juan nagmamaua, nĝan guindoclosan si Juan sin olot. Cazaban Juan y sus compañeros, y Juan fué acometido por un mono.
Dolot. *v.* Clavar, fijar con clavos. Si Jesucristo, Hadi san mĝa hadi, ug Guinoo san mĝa naghahadi, guindoltan sa cruz san mĝa judio. Jesucristo, Rey de reyes, y Señor de los que dominan, fué clavado en cruz por los judíos.
Doom. *vid. sup.—v.* Masticar arroz crudo. Amenazar con el puño, o con cualquier cosa.
Doon. *vid. sup.—v.* Imponer las manos.
Dopol. *vid. sup.—v.* Imponer las manos.
Dorog. *vid. sup.—v.* Desflorar a una virgen.
Dot dot. *vid. sup.—v.* Hilar, sacar hilas de un tejido.
Doy. *mod. visaya.* Palabra que sirve de adorno a la frase.

Du.

Ducag. *v.* Acomete, embestir la culebra. Guinducagan siya san halas. Le acometió la culebra.
Dulamug. *vid.* **Culamug.**
Duma. *vid. sup.—s.* Madera o leña blanda de sementera que hace mucho humo y forma muchas pavesas cuando se quema.
Dumalan. *s.* Número casi incontable, indefinido. Isipa mo an mĝa bitoon.—Diri mahihimo cay dumalan.—Cuenta las estrellas.—No se puede, porque son incontables.
Dunĝo.—*v.* Inclinar la cabeza, hacer inclinación de cabeza. Maagui ca sa atubanĝan san mĝa ladauan ni María SSma. madudunĝo ca. Si pasas por delante de las imágenes de María SSma. inclinarás la cabeza.
Dupay. *v.* Quedarse inmovil de miedo, espanto o temor. San nabuhi liuat si Jesucristo, nagcadupay an mĝa soldados. Cuando resucitó Jesucristo, quedaron inmóviles de espanto los soldados.
Duruyug. *s.* Armonía, cadencia musical.
Dusmag. *v.* Acometer, embestir.
Dusuac. *v.* Abrirse el racimo del plátano, o la espiga de palay.
Dusug.—*v* Apretarse unos con otros para poder sentarse en un mismo asiento.

Ga.

Gabud. *vid. sup.—v.* Tropezar.
Gacas *vid. sup.—v.* Juntarse en un convite, o para ir a sembrar.
Gacgac. *v* Hincharse el pavo, como cuando hace la rueda
Gadgaran. *s.* Falda de monte.
Ganhao. *v.* Corromperse, podrirse las frutas.—*adj.* Fruta podrida.
Gahud *s.* Tropel de gente; muchedumbre de gente en movimiento confuso y atropellado.—Dícese tambien *Gahub.*
Gamol. *vid. sup.—s.* Puñado o manojo de cualquier cosa.
Gangsal. *adj.* Número impar, como tres, cinco, etc.
Garinĝan. *vid. sup.—s.* Telar. Napahicog sa garinĝan. Se colgó del telar.
Garingyasa. *s.* Toda clase de ruedas.
Garong. *s.* Cabestro; soga que se ata a la cabeza de la bestia para llevarla o asegurarla
Gasud. *vid. sup.—v.* Llamar a voces, desde lejos. Guingasuran siya, ug uaray balic. Se le llamó a voces, y no volvio.
Gatao. *s.* Manojo hecho de puas fuertes; lo usan para la pesca mayor. Gatao an ibinono an pating. El tiburon fué herido con el manojo de puas.

Gauit. *v.* Atar, amarrar boca de costal, saco, etc.

Go.

Gongot. *vid. sp. v.* Encallarse la embarcación.
Goop *v.* Ocupar lugar o espacio. An mga butang ngatanan nangogoop. Todas las cosas ocupan lugar.
Gorob gorob. *v.* Cortar o hacer tajadas.
Gosap. *v.* Cortar una cosa de un solo golpe o tajo, empujando hacia sí el cuchillo, o cualquier arma cortante. Guingosap niya an tubo. El cortó de un tajo la caña de azúcar.
Gotá. *s.* Especie de raton pequeño que se cria en las sementeras: es muy perjudicial a la siembra de arroz. Los naturales dicen haberlos visto pasar nadando de una isla a otra.
Gotlo. *v.* Estar triste por haber perdido los bienes, o por haberse muerto una persona. Ayao ca pagotlo cay nauará san imo mga bahandi.—Diri aco napagotlo tungug san mga bahandi co; napagotlo aco, cay namatay an acon sangcay. No te entristezcas por haber perdido tus riquezas.—No me entristezco por mis riquezas; me entristezco por que ha muerto mi amigo.
Gotod. *v.* Atajar, cortar el paso, cercar al que huye. Got-da niyo an macauat basi diri mabuhi. Atajad al ladron para que no se escape.

Gu.

Gubuc. *v.* Acometer, ir muchos contra uno solo
Gudlay. *v.* Safarse, escaparse. Nagudlay an mahubog. Se safó el borracho.
Gugum. *s.* Bocanada de agua.
Guilingan. *s.* Molino de arroz
Guiling guiling. *v* Balancear, poner en equilibrio una cosa con otra en la balanza.
Guimas. *v.* Atolondrar, aturdir.
Guiocan. *s.* Era, lugar donde se desgrana o trilla el arroz.
Guipis. *adj.* Cosa de color bermejo.
Guiput. *v.* Cerrarse el pecho, faltar la respiración. Diri aco macacaguinhaua cay naguiput an acon dughan. No puedo respirar, porque tengo cerrado el pecho.
Guisam guisam. *vid.* **Quisam quisam.**
Guiyan *s.* Ansiedad, deseo vehemente de una cosa.—*v.* Ansiar, desear con vehemencia una cosa. Naguiyan aco sin tabaco. Ansio con vehemencia tabaco.
Gumay. *v.* Brujería que consiste en poner o enterrar un pequeño frasco lleno de una composición hecha con aceite, raices y otros ingredientes, cerca de la casa o escalera de una persona, para que ame nuevamente al que ha despedido u olvidado, particularmente si han sido novios. Nagsisihigugma liuat sira.—Cay guingumayan an babaye. Se aman ellos de nuevo.—Porque ha sido embrujada la mujer.
Guiboc. *v.* Aparecer de improviso, repentinamente.
Gupis. *adj.* Extremidad más delgada o más estrecha que su contraria. Cosa desigual en peso o medida.
Gurum. *s.* Muesca, señal, incisión. *v.* Hacer lo dicho.
Guun. *s.* Bocanada de agua.
Guy ang. *v.* Romperse, quebrarse, hacerse pedazos una cosa.

Ha.

Haad. *v.* Tomar carrerilla para saltar de un lado a otro. Haad ca, basi macalucso sini nga sapa. Toma carrerilla, para que puedas saltar este riachuelo.
Had had. *v.* Cortar árboles, madera, etc. para hacer sementera; desmontar.
Haba haba. *v.* Quejarse el enfermo.
Habal. *v.* Cubrir el macho a la hembra; encastar los animales.
Hab hab. *v.* Comer como los puercos; hacer ruido con las mandíbulas al masticar.
Habas habas. *vid. sup. v.* Disminuirse el caldo, agua u otro líquido.
Hadlat. *adj.* Cosa resquemada, que tiene mal sabor.
Habra *s.* Queja, reclamo contra alguna persona.—*v.* Quejarse, reclamar contra alguna persona. Naghahabra aco can Francisco, cay siya mao an nacuha san acon singsing. Yo reclamo contra Francisco, por que él es quien cogió mi anillo.
Habsac. *adj.* Perezoso, negligente.
Habut. *v.* Echar mano de la espada. Nahabut siya sin pagsiring; cun may bisan sino mga maato sa acon, iini aco. Echó mano a la espada diciendo: si alguien hay que me haga frente, aquí estoy yo.
Habuyo. *s.* Repulgo, dobladillo que se hace en la orilla de la tela.—*v* Hacer repulgo, dobladillo, etc.

Hacay. *vid. sup.—v.* Proveerse de lo necesario. Tomar la mayor parte de una cosa.
Haclin. *v.* Tirar, arrojar las cosas podridas. Acon pinahaclin an camote cay domog na. Tiré el camote, por que ya estaba podrido.
Haclop. *vid. sup.—v.*—Vendar la herida.—*s.*—Manta, cobertor.
Hagadao. *v.* Escoger el fruto maduro.
Hagap. *v.* Buscar por todas partes. Abaa, Dios co, pulong san iroy, hinag-pan co an acon anac, nĝa nauara nĝan uaray co aguia. ¡Ay Dios mio! dijo la madre, busqué a mi hijo perdido por todas partes, y no lo hallé.
Hagmuc. *v.* Arrojar, tirar una cosa de arriba abajo.
Hagobayan. *v.* Conducir, llevar de la mano al ciego, o al niño. Cun buta an nahahagobayan san buta, sira nĝa duha mahabito. Si un ciego guia a otro ciego, ambos caeran en el hoyo.
Hagoron. *v.* Encerar, cubrir cualquier cosa, como lienzo, papel, etc. de una capa de cera. Encerar hilo, cuerda, etc.
Haguas. *v.* Ozar el puerco para echarse.
Hagup. *v.* Huir, revolotear la abejas cuando les dan humo.
Hahanghang. *v.* Llevar el pecho descubierto.
Halagbias. *s.* Caña de muchos nudos; hombre de grandes juanetes. Macuri magsapin siya, cay halagbias. Le es difícil ponerse los zapatos, porque tiene grandes juanetes.
Halangcat. *adj. vid.* **Halang.**
Halanghang. *v.* Ensanchar agujero, hoyo, etc.
Halamihan. *vid.* **Halang.**
Halgag. *vid sup.—s.* Rastrillo, gancho para recoger la basura.
Haliguid. *v.* Quitar, sacar la carne del coco (fruta.)
Halob. *v.* Calentar al fuego bejuco, etc. para enderezarlo.
Haloghog. *s.* Pantalones sin botones, que se sujetan a la cintura con una cinta o cuerda. Cuerda o cinta que se mete en la jareta de los calzoncillos, etc.
Halung hagung. *s.* Zumbido que forman los insectos cuando vuelan.
Halughug. *vid. sup.—v.* Coser la nipa.
Haluphug. *v.* Apaciguar.
Halutahit. *v.* Coser ropas rasgadas.
Hamblag. *v.* Luchar a brazo partido.
Hamham. *v.* Engullir, tragar atropelladamente. Nahamham siya sugad san halas. Engulle él como las culebras.
Hamomong. *s.* Abejón.
Hampita. *v.* Hablar despacio, pausadamente. Hampita ca, basi sayuron co an imo mĝa pulong. Habla despacio, para que entienda lo que dices.
Hana bahab. *adj.* Hidrópico, que padece hidropesía.
Hanag. *v.* Esperar el cumplimiento de lo prometido, como pago de una deuda, promesa, etc.
Hanao. *v.* Robar de noche gallinas, lechones u otros comestibles.
Handolos. *vid.* **Handoros.**
Handong. *s.* Sombra.
Handos. *v.* Pasar la noche en francachelas, bebiendo, jugando, o en otras diversiones deshonestas. Nasaquitan ca, cay batasan mo mahandos. Has enfermados porque acostumbras a pasar la noche en francachelas.
Hangcag. *adj.* Cosa vana, sin provecho.
Hancup. *v.* Abrazar.
Hanĝil.—*v.* Envejecer una cosa—*adj.* Cosa vieja.
Hanĝol. *s.* Hombre o animal furioso.
Hangno. *v.* Oler mal una cosa. Nahahangno nĝa siton. Qué mal huele eso.
Hanĝop. *v.* Apiadarse, compadecerse, tener misericordia de uno.—Pahinangot.—*s.*—Piedad, compasion.— *v.*—Pedir proteccion, ayuda, amparo, etc.
Hanip. *v.* Ajustar el vestido al cuerpo. Diri ca mahanip sin ora ora, cay malauay caopay. No te ajustaras demasiado el vestido, porque es muy indecente:=*v.* Atisbar, acechar.
Hanotocon. *adj.* Curioso, amigo de verlo y curiosearlo todo.—*v.* Curiosear, averiguar.
Hantalid. *v.* Estar rendido, causado, fatigado. Sugad sin camabugat an acon dara, nĝa nahahantálid acó. Tán pesado es lo que he traido, que estoy fatigado.
Hansan o Hangsud.—*s.* Canela; corteza del canelo.
Hantop. *vid.* **Hanotocon.**
Hapo. *v.* Tener o padecer fatiga—*s.*—Fatiga. Macuri na an masaquit, cay nahapo na. Peligra el enfermo, ya tiene fatiga.
Hapid. *v.* Halagar, acariciar, lisonjear Ang mĝa calipayan nĝa lauasnon nagca cahapid san lauas, cundi nagcacarau

san calag. Los placeres halagan al cuerpo, pero dañan al alma.

Harabas. *vid. sup* —*v.* Cortarse de miedo, aturdirse.

Harañgan. *s.* Yerva parecida a la manzanilla.

Harap. *vid. sup.*—*adj.* Ciego, hombre privado de la vista.

Harapas. *s.* Ruido de golpes, como cuando cortan árboles, etc. *v.* Oirse ruido de golpes.

Harighig. *s.* Ataque de tos seca que no se puede arrancar la flema. Tos ferina.—*v.* Tener o padecer ataques de tos. Ticang san acon pagharighigi, diri aco nacacatorog. Desde que tengo los ataques de tos, no puedo dormir. Harighig an iquinamatay san bata. El niño murió de tos ferina.

Hasang *s.* Escoria de hierro.

Hashas. *vid.* **Habhab.**

Hathat. *v.* Estar o ponerse boca arriba.

Hatud-cauat.—*s.* Telegrama.—Los que han introducido este neologismo, o lo que sea, en el idioma o dialecto visayo, sobran dar la razón del porqué de dicha palabra. Norotros no acertamos a esplicarla; confesar la ignorancia no es pecado.

Haug. *v.* Echar agua en la harina.

Hauil. *s.* Falda de monte.

Haud. *v.* Trasmontar. Napahaud an mg̃a magcauat. Los ladrones se trasmontaron.

Hauot *vid. sup. adj.* Cosa estrecha, como camino, etc.

Hayagaya. *vid. sup.*—*v.* Desairar, desatender a una persona.—*s.* Desaire, desatención.

Haypon. *v.* Encastar las aves.

Hi.

Hibang. *vid. sup.*—*v.* Cortar por un lado el arbol para que caiga.

Hibay. *v.* Torcerse, ladearse, inclinarse.

Hibud. *v.* Andar, moverse los reptiles.

Hidhab o Hidhang.—*s.* Comezón, picazón, o causa que la produce.

Higamuc. *v.* Tener compasión, apiadarse.—*s.* Compasión, piedad. Diri ca nahigamuc sa acon nĝa nabibido. No te apiadas de mí, que estoy triste.

Higauat. *v.* Quejarse el enfermo.

Hilaon. *v.* Dilatar, retardar, diferir. Diri mo hihila-on an pagbalic sa Dios. No dilatarás convertirte a Dios.

Hilauasan. *s.* Coito carnal.

Hilay. *v.* Cortar los árboles próximos a las hortalizas para que no las dañen.

Hilud hilud. *vid. sup. v.* Andar, caminar la culebra.—Huir, evitar el golpe. Diri na nacacahilud hilud an halas. Ya no puede caminar la culebra.

Hinggot. *v.* Aspirar con fuerza.

Himonglot. *s.* Sobre paga, pago doble.—*v.* Pagar doble, dar sobre paga. Diri mahimonglot sa amon, diri cami magbubuhat. Si no nos dan doble paga, no trabajaremos.

Hinalinĝa. *adj.* Orejudo, de grandes orejas.

Hinaram. *v.* Acostumbrarse, habituarse a una cosa.

Hincag. *s.* Mantecas del puerco.

Hinducab. *vid. sup.*—*v.* Empinarse, ponerse recta la culebra.

Hinĝanib. *vid. sup.*—*s.* Ejército.

Hinĝirong. *adj.* Narigudo, de grandes narices.

Hinĝop. *v.* Alcahuetear.

Hilit. *s.* Guardar secreto: llamar a uno en secreto. Sancho, puiong ni D. Quijote, mahilit ca niyan nĝa mabuhi pa aco. Sancho, dijo D. Quijote, guardarás secreto mientras yo viviere.—Hil-ta mo si Juan. Llama secretamente a Juan.

Hinotoc. *v.* Registrar, curiosear.

Hinluluyan. *s.* Afición, inclinación a una cosa.

Hinoo. *vid.* **Hinoa.**—*mod. adv.* Ciertamente, si por cierto.

Hiotian. *v.* Afligirse, acongojarse.

Hiphip. *vid. sup.*—*v.* Pedir la mano de una mujer para casarse con ella.

Hipos. *vid. sup.*—*v.* Encoger las plumas el pavo; contraerlas despues de hacer la rueda.

Hiranát. *s.* Especie de hormiga pequeña, negra, cuya picazón causa bastante escozor.

Hirog. *v.* Abortar la mujer primeriza.

Hisorip. *v.* Introducirse, meterse el agua por las narices.

Hitad. *vid. sup.*—*v.* Hartarse de comer.

Hitolag. *v.* Encogerse de miedo.

Hiuasa. *s.* Agonia, congoja.—*v.* Agonizar, acongojarse.

Hiud hiud o Hiuid hiuid. *vid.* **Hilud hilud.**

Hiuid. *vid. sup.*—*v.* Hablar en secreto. Separar unas cosas de otras.

Hiyad.—*v.* Incitar, mover o estimular a la ejecución de una cosa.

Ho.

Hoag. *v.* No dar fruta el cocotero por

causa del baguio, sequía, etc.—*vid.* **Tangdao.**

Hoclog. *v.* Enfermar todos los individuos de una familia: ser presos por la autoridad todos los de una casa. Sira Antonio nahoclogan, cay pinañgaon nira sin carabao. Antonio y los demás de su casa han enfermado por haber comido carabao. Sira Puri nahoclogan san hocom, cay magraut an ira mga batasan. Puri y todas las de su casa han sido apresadas por el juez por ser de malas costumbres.

Hocon. *vid. sup.—v.* Apiadarse, compadecerse. Naquimalooy cami sa iya ug uaray cami hoc-ni. Le pedimos misericordia, y no se apiadó de nosotros.

Hod hod. *vid. sup.—v.* Esconderse, ocultarse.

Hodpo. *v.* Empeñarse en hacer alguna cosa.—*s.* Empeño, conato.

Hogon.—*v.* Ser o estar unánimes en una idea, propósito, etc.—*s.* Unanimidad en el pensar. Diri quita nagquiquisayud, cay diri naghohogon. No nos entendemos, porque no estamos unánimes en el parecer.

Hogop. *adj.* Alcahuete, ta. Persona que incita, encubre o permite ilícita comunicación entre personas de distinto sexo.

Hogpong. *vid.* **Hodpo.**

Holhug. *vid. sup.—s.* Tocamientos impúdicos *cun femina.*

Holid. *vid. sup.—v.* Sembrar la semilla.

Holo. *vid. sup.—v.* Quitar, arrancar las costras. También se toma en sentido obsceno.

Holog.—*v.* Comprar un objeto por lo que costó el hacerlo, o por menos, si ya está usado.

Honon. *vid. sup.—v.* Perder en el juego todo el dinero. Malbaratar, malvender una cosa. Naquiquilimos siya, cay nahonon. Anda pidiendo limosna, porque perdió en el juego todo su dinero.

Honoy. *vid. sup.—v.* Subir, elevarse una cosa, como humo, etc.

Hontay o Hontañgon. *adj.* Cosa miserable, de poco valor.

Horong horong. *vid. sup.—v.* Chismear, andar con chismes, cuentos, etc. *adj.* Chismoso, a.

Hotoot. *v.* Llevar muchas cosas de una vez.

Hoyo hoy. *v.* Abonanzar, mejorar el tiempo.

Hu.

Huag. *s.* Bejuco fino que se usa para coser la nipa

Huao. *vid. sup.—v.* Andar o estar mal vestido enseñando las partes vergonzosas.

Huc-huc. *v.* Acometer la puerca parida. Iuas ca dida, intoy, tingali hoc-hocan ca san babui. Niño, vete de ahí, no sea que te acometa la puerca parida.

Hudpo. *v.* Poner todo empeño e interés en una cosa.

Hudta. *v.* Terminarse, acabarse del todo una cosa.

Hugad. *vid. sup.—v.* Labarse la mujer *post coitum.*

Hugapil. *v.* Acomodarse, conformarse con el parecer de uno.

Hugcat. *v.* Arrancar los árboles con sus raices. Guinhucatan san baguio an mga cahui. El baguio arrancó los árboles con sus raices.

Hugos. *v.* Consumirse, enflaquecerse,

Hugud. *vid. sup.—v.* Ojear, espantar la caza.

Huguia. *vid. sup.—v.* Gritar burlándose de uno.

Huhu. *vid. sup.—v.* Vaciar de golpe, desocupar.

Hulutas. *adj.* Resuelto, animado, decidido.

Humug. *v.* Embeberse, filtrarse un líquido.

Humugdas. *v.* Sembrar o trasplantar árboles.

Hunas. *vid. sup.—v.* Corromperse hasta los huesos; descomponerse un cuerpo. Bisan mahunas an aton mga lauas, mabuhi quita liuat. Aunque se descompongan nuestros cuerpos, resucitaran otra vez.

Huñgao. *vid. sup.—v.* Entibiarse la devoción.

Hunos. *s.* Dádiva que se daba al dato por lo que se vendía o traía de fuera. Especie de contribución, o pago de consumos.

Hupos. *v.* Disiparse, desvirtuarse los licores.

Huping.—*v.* Apartar, separar una vivienda de otra.

Hupong. *v.* Cambiar, trocar.

Hurib hurib. *v.* Hacer señas con la boca u ojos. Ayao aco hurib huribi. No me hagas señas con la boca.

Huruluañgan. *s.* Pueblo abandonado, sin gente.

Hutoc. *s.* Tocamientos impúdicos *in*

membro virile—*v.* Hacer o cometer tocamientos impúdicos.

Ib.

Ibin. *v.* Gastar poco a poco; economizar.

Ig.

Ighan. *vid. sup.*—*v.* Toser para que le oigan a uno.

Iguid. *adj.* Despeado, que tiene los pies maltratados por haber caminado mucho.—*v.* Despearse el hombre o animal. Diri aco nacacalacat, cay naiguid na aco. No puedo caminar, porque estoy despeado.

Il.

Ila. *vid. sup.*—*v.* Extrañar.

Ila ila. *s.* Babosa.

Ilio ilio. *s.* Codorniz.

Iluc. *s.* Sobaco; parte interior de las alas de las aves.

In.

Incus. *adj.* Viejo, arrugado.

Ing̃itit. *v.* Hablar alto, como alborotando.

Inob. *vid. sup.*—*v.* Imaginar, pensar.

Inog. *v.* Tener idea exacta de una cosa. ¿Diri ca nalipat? Diri, cay nainog aco gud san iyan mg̃a polong. ¿No estas equivocado?—No; porque tengo una idea exacta de lo que dijo.

Ip.

Ipol. *vid. sup.*—*v.* Defender los animales su comida, sus hijos, etc.

Ipos ipos. *s.* Marisco pequeño; se come.

Ir.

Iris. *v.* Despreciar.

It.

Itguib. *v.* Morder a pedacitos, dar bocados pequeños.—*s.* Bocadito. Tagui aco sin usa ca itguib ng̃a tinapay. Dame un bocadito de pan.

Iot o Iyot.—*v.* Nefande peccare; sodomiam commitere.

Iuonay. *s.* Especie de tortuga pequeña. Se cria en tierra, y se mantiene de cosas sucias.

La.

Labisid. s. Extremidad o punta del abacá.

Libitig. *s.* Ampollas que se forman en las manos por manejar instrumentos de trabajo fuerte.

Labumuc. *s.* Ruido que forman los cocos al caer.

Lacnit. *vid. sup.*—*v.* Mudar el pellejo.

Lacuas. *s.* Caña de nudos muy separados.

Ladot. *v.* Perder, caerse el pelo por causa de una enfermedad

Lagbao. *v.* Aborrecer lo que antes se amaba. Sanhi hinihigugma aco niya; niyan guinlalagbao na aco. Antes me amaba; ahora me aborrece

Lagong. *s.* Mosca grande.

Lagoro. *s.* Sarpullido.

Lagot. *v.* Rechinar los dientes de rabia. An mg̃a magpacasasala maglalagot sira sa infierno. Los pecadores rechinaran los dientes de rabia en el infierno.

Lagota. *s.* Comida muy cocida.

Lagub. *s.* Voz gruesa.

Lagum. *v.* Juntar, hacer de dos cosas una.

Lahiga o Lahuga. *v.* Brotar sangre de la herida.

Lahutag. *v.* Hablar despacio.

Lalabucan. Expresión que equivale a: ¡Caramba! Vaya, hombre.

Lalabutan. Palabra deshonesta que se aplica a las partes vergozosas del hombre o mujer. Es muy usual por la parte de Calbayog.

Lalong. *vid. sup.*—*v.* Trasplantar el palay.

Lalup. *v.* Oprimir, agraviar, vejar.

Lambon. *v.* Asar entre el rescoldo.

Lambong. *vid. sup.*—*s.* Manto, mantellina; saya.

Lamu. *v.* Ablandar con los dedos.

Lamug. *v.* Ensuciar, emporcar.

Lamugayan. *adj.* Melindroso.

Lanca. *v.* Sentarse o ponerse en cuclillas.

Lanay lanay. *s.* Barniz.—*v.* Barnizar.

Landas. *v.* Ensancharse, cubrir un espacio. An dagat nacacalandas san icatolo ca bahin san calibutan. El mar cubre la tercera parte del mundo.

Landug. *v.* Separarse los casados. ¿Ano ng̃a nalandug camo? Nalandug cami, cay maisug an acon asaua. ¿Por qué os habeis separado? Nos hemos

separado, porque mi marido tiene mal genio.

Lañgad. *v.* No hacer caso.

Langbat. *s.* Celosia, enrejado de listones de madera, hierro, etc., que se pone en las ventanas.

Lancauag. *adj.* Largo, excesivo, extraordinario.—*v.* Ser una cosa larga, excesiva.

Lañgob. *s.* Calabozo, antro, mazmorra. Vestido talar; camisa, bata que cubre todo el cuerpo.

Lañgut. *adj.* Obstinado, pertinaz.

Lañguyon. *v.* Hablar despacio.

Lanit. *vid. sup.*—*v.* Mudar el pellejo.

Lanitay. *v.* Trepar por monte, techo, etc.

Lanop. *v.* Escardar, limpiar los sembrados de las malas yerbas.

Lanotay o Lanotan. *v.* Agonizar.

Lanta. *vid. sup. s.* Peste, epidemia.

Lantap. *s.* Nata, espuma de caldo, gordura, etc.

Lantud. *vid. sup.*—*v.* Cocer el pescado con leche de coco.

Lantugui. *v.* Discutir, disputar. Neologismo visaya, al menos, en la provincia de Samar.

Lapa. *adj.* Hombre sucio, puerco.

Lapa lapa. *v.* Revolcarse el perro.

Lapdoc. *vid. sup.*—*v* Caer en el lazo.

Laping. *v.* Pasar rozando una persona con otra. Bisan nahilaping cami, uaray aco quilala sa iyo. Aunque pasamos rozándonos, no os conocí.

Lapirian. *v.* Crecer, aumentar los pechos.

Lapyahan. *s.* Costa, playa donde baten las olas.

Larac. *v.* Esparcirse, ensancharse, dilatarse una cosa.—Calaracan.—*s.* Espansión, ensanchamiento, lugar ocupado por una cosa.

Larangban. *s.* Cueva honda y oscura.

Laric. *v.* Tornear, trabjar un objeto al torno. Tima na malaric an imo pinalarican. Ya está torneado lo que mandaste tornear.

Lasay. *v.* Dejar su patria; espatriarse voluntariamente. ¡Ay, cairo co, nalasay aco san acon banua, ñgan niyan, nagtitinañgis aco. Ay, desgraciado de mí, dejé mi patria, y ahora lo lloro.

Lasid. *v.* Llevar a todo hecho.

Lasin. *v.* Coger, sugetar a uno por la ropa.

Laslas. *v.* Llevar la camisa a un lado de modo que se vean los hombros.

Lasoc. Trasmontar.

Lasugas. *v.* Dormir en el suelo sin cubrirse.

Latep. *s.* Trozo, pedazo, parte de alguna cosa.

Later. *adj.* Ramera, meretriz, mujer deshonesta, de mala vida.

Latong o Latoñgan. *s.* Ratonera; trampa para coger ratones.

Lauat lauat. *v.* Traslucirse una cosa.

Laya. *vid. sup.*—*v.* Faltar la respiración.

Layab. *v.* Andar fugitivo, errante. San buhi pa si Cain naglayab siya, cay pinatay niya an iya bugto nga si Abel an ngaran. Cuando vivía Cain andaba errante por haber dado muerte a su hermano llamado Abel.

Layo. *vid. sup.*—*v.* Abrir, quitar la concha á la tortuga.

Layug. *vid. sup.*—*v.* Despeñarse, arrojarse desde una altura.—Despeñar, arrojar a alguien, o alguna cosa desde una altura. Pulong niya, diri aco macacuha san acon tuyo, mapalayug aco. Dijo él, sino consigo lo que deseo, me despeñaré.

Li.

Liang. *vid. sup.*—*v.* Faltar a la obligación.

Liang o Liap. *s.* Abertura de la faltriquera.

Lias. *v.* Señalar, acotar una cosa, como árbol, etc.

Libi. *s.* Casa o lugar apartado del casco de la población.

Libias. *v.* Burcarse por distintos caminos; no encontrarse.

Libsog. *s.* Fruta sazonada; espiga granada.

Libúran. *s.* Escuela.

Lic-lic. *v.* Persiguir, cortar el paso a uno. Diri siya mapadacop.—Lic-lican siya. No se dejará coger.—Le cortaran el paso.

Licmo. *v.* Engañar, embaucar. Ayao ca palicmoa. No te dejes embaucar.

Ligad. *vid. sup.*—*v.* Espigar, robuscar palay.

Ligas. *vid. sup. v.* Resbalarse.

Ligot. *v.* Rechinar los dientes.

Ligoy. *v.* Escaparse, fugarse, huir. Maligoy ca ñgani; daco pa an imo patoc. Si huyes, será mayor tu castigo.

Ligoghoy. *v.* Comer y dormir sin cuidarse de nada.

Ligpic. *s.* Una cosa regular; término medio.

Lihap o Lahap. *v.* Mondar fruta, o desollar animales cortando parte de la carne. Herirse las yemas de los dedos al cortarse las uñas.
Lilid. *v.* Ladear, inclinar.—Rodar; echar á rodar una cosa.
Lilin. *adj.* Misericordioso, compasivo.—*v.* Ser misericordioso, compasivo.
Lilis o Liris. *v.* Rendir, aprisionar.
Lima lima. *vid. sup.—v.* Tener asco, repugnancia de una cosa.—*s.* Asco, repugnancia de una cosa.
Limbug. *v.* Mezclar.
Limo limo. *s.* Mosquito que ataca o se mete en los ojos.
Limó. *adj.* Hombre misántropo, que no quiere trato, que rehuye hablar con nadie.
Lingho. *v.* Torcer el rostro, poner mala cara. Nalinghoa aco niya, cay guinsumatan co siya san camatuoran. Me puso mala cara, porque le dije la verdad. Tambien puede traducirse: No me quieren mis compadres, porque digo las verdades.
Lingig. *vid. sup. s.* Instrumento de hierro que usan para enderezar los dientes de la sierra.
Lingin. *s.* Círculo, circunferencia.—*v.* Hacer o trazar un círculo o circunferencia.
Lingo. *vid. sup.—v.* Matar a traición Bisan malingoan mo aco, diri co icao tutugutan sin sugad in camaraut nga buhat. Aunque me mates a traición, no te permitiré tán mala obra.
Liot. *v.* Curiosear, andar mirando por todas partes.
Liparong. *v.* Mirar de reojo, con ceño, con malos ojos.
Lipia. *vid. sup.—adj.* Cosa algo concava.
Lipiad. *s.* Rebanada, parte delgada y larga que se saca de una cosa, especialmente del pan.—*v.* Rebanar. Uaray siya tagui bisan usa nga lipiad nga tinapay. No le han dado ni una rebanada de pan.—Lilipiaran co an tinapay. Voi a rebanar el pan.
Lipocpoc. *v.* Enojarse, enfurecerse, montar en cólera.
Liponducay. *adj.* Bajo y rechoncho.
Lipud. *vid. sup.—v.* Encubrir las faltas o pecados.
Liqui. *vid. sup.—s.* Dientes desproporcionados.
Lira. *v.* Andar dando vuelcos; revolcarse.
Lirac lirac. *v.* Huir el golpe, evitar el castigo.
Lirao.—*s.* Liston de colores.
Liro librohay. *s.* Libro compuesto de oraciones supersticiosas.
Lisic. *vid. sup.—v.* Despojar, quitar a uno su dignidad. Destituir, quitarle a uno el cargo que desempeña.
Lisi lisi. *v.* Revolcarse como los muchachos cuando se enfadan; como los borrachos, o como quien padece de mal de corazón. Nalisi lisi siya, diri cay hubog, cundi cay nasaquitan an iya casing casing. Se revuelca, no porque está borracho, sino porque padece del corazón.
Lisut. *v.* Escaparse, salirse los peces por los agujeros de la red.
Liti. *v.* Acechar.
Litud o Litung. *adj.* Harto, lleno.—*v.* Hartarse.—Ahito, indigestion.
Liuag. *vid. sup.—v.* Dar vueltas la embarcacion.

Lo

Loas. *v.* Cortarse, herirse con caña rajada o puntiaguda.
Logdog. *v.* Estar una cosa sobre otra. Llevar algo sobre la cabeza.—*s.* Escalera de caña con ganchos para estribar los pies.
Lon long.—Ser o estar indiferente: no importarle a uno nada. Lonlong siya,-conó. Dice que no le importa nada; que le es indiferente.
Longtud. *s.* Grado, orden, jerarquía.
Lopi. *v.* Rendir, abrumar.
Lopoc lopoc. *adj.* Abobado, atontado.
Lopog. *adj.* Hombre de malas costumbres, perverso, inmoral.—Niño debil, que aun no puede andar, teniendo edad para ello.

Lu.

Luao. *v.* Explorar, examinar un lugar, un pueblo, etc. Hacer poco a poco. Pinaluao san hocom an barrio sa San José, cay adto, conó, an mga magcauat. Manda el juez explorar el barrio de San José, porque, dicen, que allí están los ladrones.
Luat. *vid. sup.—s.* Coyunturas del cuerpo.
Lubus. *vid. sup. v.* Enseñar brujerías.
Lucag. *v.* Dar vueltas.
Lugad. *vid. sup.—s.* Manantial, nacimiento de un río o arroyo.
Lugdangan. *s.* Crisol.

Lugas. *v.* Apearse, bajar de alguna parte.—Crisol.
Lugdug. *v.* Tomar fuerzas, animarse.—*s.* Vehemencia.
Luhal o Duhal. *v.* Saltar el puerco la cerca.
Luic.—*s.* Cogollo de carrizo o cogon fuerte.
Lumang. *v,* Sentarse en tierra.
Lumañgan. *v.* Hablar sin rodeos, metáforas ni figuras.
Lunad. *s.* Prenda.—*v.* Dar en prenda una cosa Cun buot ca nĝa mapahuram aco sa imo sin salapi, lulun-dan mo aco sin usa nĝa carabao. Si quieres que te dé dinero prestado, me darás en prenda un carabao.
Lunaylunay.—*v.* Calmarse, serenarse, el tiempo.
Lonayon. *vid.* **Dopong.**
Lunday.—*s.* Poeta; el que hace versos. Poetizar, componer versos.—*v* Glosar.—Si Homero an labao san mĝa lunday sa daan nĝa panahun. Homero es el mayor poeta del tiempo antiguo.—Lulundayon mo anay sini nĝa surat. Glosarás este escrito.
Lunas. *vid. sup.*—*v.* Serenarse y alterarse el mar a intérvalos.
Lungon. *v.* Enrocarse la culebra.
Lupao. *v.* Escupir, arrojar la saliva.—*s.* Saliva, esputo.—Balaud nĝa bago sa Mainila, nĝa sisirotan an mĝa maglupao sa sigad. Hay una ley nueva en Manila, según lo cual, serán castigados los que escupan en las calles públicas.
Lupas.—*s.* Lugar donde se ocultan los fugitivos.
Lupo. *vid. sup.*—*v.* Ir poco a poco, con tiento, con recelo.
Lupsao.—*v.* Deslustrarse, perder el oro el color.
Luquim. *v.* Doblar.
Lusboc.—*v.* Pisar, destrozar las plantas.
Lusdus.—*v.* Ajustar, unir bien el tejido de bejuco.

Ma.

Maarapoap. *s.* Lampara, candela que luce mal.
Mahimati. *adj.* Atento, que oye o atiende a lo que se le dice.
Malalaclac. *s.* Nombre de desprecio o burla.
Malalut. *adj.* Dadivoso, liberal.
Maliporan. *s.* Bola.
Malsing. *v.* Chismear, andar con cuentos y chismes.
Mamomuy poy. *vid.* **Malalaclac.**
Mañgirihit. *s.* Alfarero.
Mañgul. *s.* Caña dulce de pocos nudos.
Manhimitoon. *s.* Astrólogo.
Manoal. *s.* Aguila marina.
Mantili. *v.* Mandar con soberbia, despotismo. Higara san mĝa malinarisnon an pagmantili. Es propio de los desobedientes mandar con despotismo. An ponoan nĝa nagmamantili, diri siya ponoan cundi sin ano manla. El superior que manda con imperio, no es superior, sino cualquier cosa.
Marabut. *v.* Vender mucho.
Marihayao. *v.* Enrizarse el pelo de miedo.
Masba. *s.* Cierta clase de plátano del tamaño del sabá. En algunas partes le llaman *Masbaranon.*
Matad. *v.* Llorar a los muertos. Bisan mamatay aco, diri mo aco mamataran, cay an camatayon mao an catapusan san mĝa casaquitan nĝatanan. Aunque me muera, no me lloraras, por que la muerte es el término de todos los sufrimientos.
Mentar. *v.* (Sta. Marg.) Sospechar, juzgar, pensar mal de otro. Nagmentar aco san acon igcasitauo. He pensado mal de mi prójimo.
Micud. *v.* Quejarse el hermano menor, porque el mayor no le da la parte que le corresponde.
Miyong. *s.* Ojos como los de chino—*v.* Tener los ojos como los chinos.
Momon. *v.* Taparse la boca.
Mondoc. *v.* Compensar, retribuir.—*s.* Retribución, compensación. Iini an mondoc nĝa imomondoc ca. Aquí está la retribución con qué seras retribuído.—Cun matuman ca san catungdanan mo, momondocan san panoan. Si cumples con tu obligación, serás retribuído por el superior.
Mong bong. *s.* Caña gruesa.
Mosi. *v.* Llevar descubiertos los dientes por no poderlos cubrir. *adj* Que tiene descubiertos los dientes.

Mu.

Mnnĝay. *vid. sup.*—*v.* Mirar de mala manera, con malos ojos
Muntahao. *v.* Sobresalir, exceder, ser singular por dignidad, etc. Si María Santísima, cay Iroy siya sa Dios, namumuntahao, diri la san mĝa tauo nĝa tanan, cundi san mĝa caangelisan man. Maria Santísima, por ser Madre de

Dios, es superior, no sólo a todos los hombres, sino tambien a todos los ángeles.

Murusot. *v* Refunfuñar, murmurar, quejarse de alguna persona. Poner mala cara.

Na.

Naluanga. *adj.* Desdentado, que no tiene dientes.

Nangangabian. *s.* Boca, cuando se nombra con desprecio.

Naua. *vid. sup. v.* Atreverse uno solo a hacer alguna cosa, cuando en la ejecución hay algún peligro.—No tener miedo, arriesgarse á los peligros. ¿Mananaua ca ba maagui dida siton buquid nga sugad sin cadamo an mga magcauat?—Oo dao.—Te atreverás a pasar por ese monte donde hay tantos ladrones?—Sí, por cierto.

Naupan. *s.* Rastro, huella de una cosa. Memoria, recuerdo de lo pasado.

Nayat. *v.* Confiar, atreverse a algo por tener quien le ayude o favorezca.

Nidig. *v.* Despreciar.

Nipit. *v.* Guardar, llevar algo debajo del brazo.

No.

Nogas. *s.* Enfermedad, especie de ampollas procedentes de rasguño o herida.

Nogot. *vid. sup.—v.* Guiar, conducir.

Nono. *vid. sup.—s.* Niño:—palabras de cariño.

Notnot. *vid. sup.—v.* Deshilarse, rasgarse la ropa.

Nga.

Nganap.—*v.* Perderse de vista una cosa.

Ngalabay. *v.* Esparrancarse, poner los pies sobre la silla, mesa, etc.

Ngamus. *v.* Derramarse lo mal atado. Natactac an cahui, cay nangamus an botoc. Se derrama la leña por estar mal amarrado el haz.

Ngandoy. *v.* Acercarse, aproximarse con amor y ternura. An mga cabataan nagcacangandoy sa ira mga caganac. Los niños se acercan con amor a sus padres.

Ngan ngan. *v.* Pedir el enfermo frecuentemente alguna cosa.

Ngapay.—*v.* Acardenalar, amoratarse alguna parte del cuerpo por causa de golpe.—*s.* Cardenal.

Ngarub. s. Voz gruesa.—El que hace de bajo en el canto.

Ngay ngay. *s.* Idolo, imagen de dioses falsos.

Ngi.

Ngimos. *v.* Lavar ropa sucia, o ensuciada con excremento de los niños pequeños.

Nginas. *v.* Estar el cielo raso, sereno.

Ngirit. *vid. sup. v.* Enseñar los dientes.

Ngo.

Ngohuc. *vid. sup.—v.* Hablar por la nariz, gangosamente.—*adj.* Gangoso, que habla por la nariz.

Ngosngos. *vid. sup.—v.* Aullar el perro cuando quiere escaparse.

Ngotis. *v.* Quitar la cáscara al palay con los dientes.

Nguhal. *v.* Titubear, dudar, vacilar.

Ngulpa. *v.* Hundirse.

Nguyanguya. *v.* Latir, doler postema, grano, etc.

Od.

Odiong. *s.* Flecha.—*v.* Flechar. Odiong an iquinamatay sa iya. Le mató con una flecha.—Si San Sebastian napaodiongan tungud san toloohan nga católica. San Sebastian se dejó flechar por la fé católica.

Og.

Ogbusan. *vid. sup.—s.* Pescado, cuya figura es igual a la de la culebra; es negro y sin escamas: se come.

Ogmad. *vid. sup.—v.* Enfermarse el niño. Dice el visaya que esta enfermedad le proviene al niño porque su padre trabaja mucho, o tiene trabajos fuertes. Naogmaran an bata, cay an iya amay nagbubuhat sin daco. Se ha enfermado el niño, porque su padre trabaja mucho.

Ol.

Olamdug. *adj.* Cilíndrico, a.

Olaniban. *s.* Tortuga de concha.

Olhos. *v.* Bajar recta una cosa, como raiz, etc.

Olimag. *v.* Volver en sí el desmayado. San pag olimagui siya namulong ¡ay Dios co! gasi co nga tipatay na aco. Cuando volvió en sí del desmayo, dijo, ¡ay Dios mío! pensaba que me moria.

Olis. *v.* Equivocarse, ir unos por un camino y otros por otro.

Olog olog.—*v.* Burlarse, mofarse, chancearse, tomarle el pelo a uno.—Escoger entre varias cosas la que más gusta o conviene. Cay macalolooy aco, guintatamay mo aco, cay sálapianon ca.—Ayao ca olog olog, cay diri aco mapaolog olog. Porque soy pobre, me desprecias tú, que eres rico No te burles, porque no dejaré que me tomes el pelo.—May sapin, may singsing may corbata, olog ologa mo sumala san imo caruyag. Hay zapatos, anillos y corbatas, escoge lo que más te guste. Corbata an acon maolog olog. Escojo la corbata.

Om.

Ompay.—*v.* Sonar un objeto de metal, como moneda, medalla, etc.

On.

Onay. *vid. sup.*—*v.* Ser o estar una cosa fija, firme o inmoble en algun lugar.—*adj.* Fijo, firme, estable, etc.

Ondoc. *v.* Abalanzarse como el perro a la presa; embestir.

Onĝud. *v.* Morder, apretar o llevar asida con los dientes alguna cosa,

Onoy. *s* Niño, niña; palabra de cariño.

Op.

Opacan. *s.* Camarin o cobertizo que hacen para bailar o comer el día del casamiento, o convite.

Opaga. *v.* Pedir retribución, paga, premio. Catima san acon trabajo, mahiopaga aco. Cuando termine mi trabajo, pediré retribución.

Opong opong. *s.* Borla.

Oropoc. *s.* Hechizo compuesto de ratones.

Os.

Osbao. *s.* Cierta erupción que sale en el cuerpo despues de una enfermedad.—Vaho o vapor que sale de la tierra despues de regar o llover, cuando esta muy seca.

Osbog. *v.* Meterse vestido en el agua. Nahiran-tan ca, cay naosbog. Has enfermado de calenturas por haberte metido vestído en el agua.

Ot.

Otao. *vid. sup.*—*v.* Ver desde lejos.

Otid.—*s.* Pez cubierto de espinas parecido al erizo.

Otog. *v.* Tropezar, chocar unas cosas con otras.

Otong otong. *v.* Porfiar. Tirar uno de un extremo, y otro de otro.—Separar por fuerza a una persona de algun lugar.

Onang. *vid. sup.* Bramar los animales.

Oy ug. *s.* Huevo guero, podrido, que está malo

Pa.

Paalunod. *v.* Ceder una cosa propia, ceder de su derecho Basi diri quita magsuhay, magpaalunud aco. Para que no riñamos, cederé de mi derecho.

Pabto. *s.* Superstición que hacen para que los perros cacen, o las redes cojan pescados. *v.* Hacer tal superstición.

Padot. *v.* Tupir, apretar bien los tegidos.

Pagba. *v.* Abrasarse, quemarse. Napagba an bata, cay nasunug an balay. Se abrasó el niño, porque se quemó la casa.

Pagtas. *adj.* Destruído, consumido por el fuego.

Pahay. *v.* Quejarse las almas.

Pahul. *v.* Aturdir, atontar a uno.

Paisi. *v.* Rozarse el cutis.

Palat. *v. vid.* **Olimag.**

Palin. *vid. sup.*—*v.* Caerse una cosa del lugar donde esta.

Palispis.—*v.* Sacudirse el cabello con la mano.

Paliuan. *s.* Enredadera muy amarga que cuelga de los arboles.

Palos. *vid. sup.*—*v.* Llevarse el viento alguna cosa.

Palus. *s.* Madeja, porción de hilo, etc., dispuesta de modo que pueda devanarse.—*v.* Madejar.

Pamid. *s.* Dolor interior de los huesos.

Pamiĝanan.—*s.* Espetera. Cesto para poner los platos.

Pamira. *v.* Burlarse, mofarse de uno torciendo la cabeza y haciendo gestos. Si Jesucristo, an aton Guinoo, cadican siya pahampaca san mĝa judios, guinpamirahan man. Los judíos, después de azotar a Jesucristo, Señor nuestro, se mofaron también de él con gestos.

Panabiay. *s.* Plumas largar de la cola del gallo.

Panabugan. *s.* Revaño de animales.

Panambolon.—*s.* Junco que se cría junto a los ríos, del que se saca torcida para lámparas.

Pananauan. *s.* Recibimiento, hospedería. Mirador.
Pananamit. *s.* Traje, vestido o con junto de prendas que lo componen.
Panao. *vid. sup.—v.* Peregrinar
Pancag. *s.* Comida desabrida, o la que se deja para otro día.
Pancol. *v.* Tropezar.
Pañgarotan. *s.* Barbería. Napapaarot siya sa pañgarotan. So está pelando en la barbería.
Pañgiayon. *s. vid.* **Paliuan.**
Pang-on. *v.* Hechizar a los perros valiéndose de una comida hecha al efecto.
Pangtas. *s.* Perro muy cazador.
Panhuy. *s.* Animal gordo.
Panqui. *v.* Morder el cerdo, o el perro.
Pansac. *s.* Artefacto para pescar.
Pantag. *adj.* Techo con poco declive o pendiente.
Pantuc. *vid. sup.—v.* Clavar.
Papos. *v.* Moverse los carrillos de los viejos cuando hablan.
Paqui. *v.* Contradecir, negar lo que otro dice. Sinagdonan co siya ug uaray aco niya paquihi. Le aconseje, y no me contradijo.
Paraca. *v.* Echar, arrojar lo que se mastica.
Parag.—*vid. sup.—v.* Disipar los bienes.
Parahal. *v.* Tener sed.—*adj.* Sediento.
Parañg-at. *v.* Embarazar, estorbar.—*s.* Embarazo, estorbo. Acon caruyag magtuman siton, cuñdi an acon mga calibañgan nacacaparañgat sa acon. Yo quisiera cumplir eso, pero mis ocupaciones me lo estorban. Jini an parañgat. Aquí está el embarazo. Colgar una cosa en un lugar no adecuado. Caerse y no llegar al suelo, por quedarse suspenso en alguna parte.
Parapid.—*v.* Sentarse separado de los demás.
Paras. *s.* Una hilera de nipas puestas en el techo de una casa o camarin.
Paris. *v.* Descortezar, mondar el plátano antes de madurar.
Pamsabingay. *s.* Indirecta, sátira.—*v.* Hablar indirectamente, con sátiras o con metáforas. Cun mayada sin bisan ano nga igsusumat sa acon, sumati aco gud, ayao ca pasambingay. Si tienes algo que decirme, dímelo claramente, déjate de indirectas.
Pasara. *s.* Dote que da el novio a la novia.
Patipat. *v.* Vender al menudeo.
Patol patol. *v.* Balancear, poner en equilibrio una cosa con otra en la balanza.
Pau. *adj.* Amigo falso, amistad fingida.
Pauang. *vid. sup.*—Abertura que no se acaba de cerrar. Derrumbe de monte. Tala o llano en medio de un bosque.
Paus. *v.* Domar, sujetar, amansar. Diri napapaus inin ayan nga mailao. No se amansa este perro salvaje.
Payaob. *v.* Caer de bruces.
Paya paya. *s.* Escudilla.

Pi.

Picog. *v.* Doblegar, encorbar.
Pignit. *s.* Repulgo, dobladillo que se hace en la orilla de la tela.—*v.* Repulgar, hacer dobladillo.
Pigtol. *v.* Tronchar.
Pihat. *s.* Mitad de lo que se divide.
Pila. *v.* Arrojar, escupir el buyo que se tiene en la boca.
Piling piling.—*vid. sup.—v.* Hacer signos negativos con la cabeza.
Piliohoc. *v.* Hundirse la tierra, formar hoyo.
Pinanta. *s.* Peluca, cabellera postiza.
Pinatican. *adj.* Cuerpo pintado, tatuado.
Pinla. *s.* Saliva de buyo.
Piric. *v.* Ondear la llama.
Pirindan. *s.* Lugar donde se deposita alguna cosa: seno.—C a pi r i n d a n—*s.* Abismo infernal, profundidad del infierno.
Piring.—s. Patillas. *vid.* **Sapiri.**
Piring piting. *v.* Trotar. Ini nga cabayo diri nacacadalagan, nagpiring piting man la. Este caballo no puede correr, trota solamente.
Pirot. *v.* Tirar al blanco; cerrar un ojo para apuntar.
Pisa. *vid. sup.—v.* Cocer con agua y especias alguna cosa, como gallina, etc.
Pisao. *vid. sup.—s.* Cuchillo grande con mango largo.
Pisñgi. *s.* Orilla del camino por donde no hay lodo. Mejilla.—¡Capula san imo pisñgi! Qué encarnada tienes la mejilla!
Pispis *vid. sup.—s.* Especie de grillo.
Pitic. *vid. sup.—v.* Chispear el fuego, etc.

Po.

Pocol. *vid. sup.—s.* Espina de arbol, bejuco etc.
Pocrat.—*v.* Abrir los ojos el recien nacido—Napocrap pa la an tiyo. Acaba de abrir los ojos el cachorrillo.

Pogong. *v.* Reprimir contener.—Reprimirse, contenerse. Hacerse violencia, refrenar la ira, enojo, etc. Maopay cay napogong siya, cay con diri, ambut cun ano. Gracias que se contuvo, sino, no sé qué hubiera ocurrido.
Polos pogos.—*v.* Forcejear, hacer fuerza para vencer alguna resistencia.
Pondog. *v.* Enojarse, incomodarse, molestarse.
Pongun.—*v.* Cortar el cogollo de los árboles.
Poon. *s.* Dia que se cuenta de sol a sol.—*adj.* Algunos, algunas. May poon nga naruruyag, may poon nga diri. Hay algunos que quieren; hay otros, que no.
Poos. *v.* Estar hartos satisfecho de comida.
Poot. *v.* Hacer mucho humo.
Poquian *s.* La décima parte de una mano de tabaco. Diez hojas amarradas.
Pospos. *vid. sup.*—*v.* Meter la espada hasta el puño.
Potad. *adj.* Enano.
Pota pota.—*v.* Gotear la sangre.
Poto. *adv.* Carencia absoluta de una cosa: no haber, no tener nada. Ser pobre de solemnida.
Potoc. *vid.*—*sup.*—*adj.* Igual en pena o castigo.
Poun. *v.* Querer dar o decir algo a determinada persona,

Pu.

Puclat. *adj.* Desvelado, que no puede dormir.
Puga. *vid. sup.*—*v.* Ordeñar. Diri napapuga an canding. No se deja ordeñar la cabra.
Pugson. *v.* Embejucar.
Puhay puhay.—*v.* Abrir los ojos, despertar. Macuri na an masaquit, cay diri namumuhay puhay. Ya está muy mal el enfermo, porque no abre los ojos.
Puhi. *v.* Repartir la caza.
Pulcas. *vid. sup*—*v.* Desamparar, abandonar el pueblo o puesto. Guinhucasan an capitan, cay pinulcasan niya an bungto. Ha sido destituido el capitan, porque abandonó el pueblo.
Pulid. *vid. sup.*—*s.* Gusano, crisálida de la mariposa.
Pulod pugud. *adj.* Pecoso, que tiene manchas en la cara. Rodar, dar vueltas un cuerpo, como bola etc. Revolcarse.—Guin pocao si Pedro san iya iroy, nagpulod pugud la. Despertó a Pedro su madre, y no hacía más que revolcarse,
Pulsot. *v.* Escabullirse, desaparecer.
Punao. *vid. sup. s.* Flujo de sangre que mana de una herida—*v.* Fluir, salir sangre de una herida.
Pungao. *v.* Estar triste, llorar de tristeza, como el que se separa de sus padres, amigos, etc.—*s.* Tristeza nostalgia. Napupungao aco, cay maiha na nga uaray co quitaa an acon iroy. Lloro de tristeza, porque hace ya mucho tiempo que no he visto a mi madre.
Pungay. *s.* Arbol bajo.
Pungud. *vid,* **Pulod pugud.**
Pungyot. *v.* Acudir los cuervos a un cuerpo muerto. Camo, an mga paratapus, pareho san mga uac, nga namumungyot sira cun may patay nga mananap. Vosotros, los amigos de *tapus*, sois igual que los cuervos, que se reunen cuando hay un animal muerto.
Punit. *vid. sup.*—Resbalar el arma, no penetrar.
Pupho. *v.* Coger la fruta madura.
Purag. *v.* Revolcarse el puerco en el lodo.
Purainon. *adj.* Gente del interior, del monte.
Purasngac. *vid. sup.*—*v.* Ahogarse por haberse atragantado algo. Liso an ipinurasngac, ug namatay. Se le atragantó un hueso de fruta, y murió.
Purat. *v.* Hablar sin rodeos.
Puriga.—*v.* Cocinar, cocer la comida
Punya. *v.* Darlo todo sin reserva.
Pusang. Huir de la sombra, temer sin motivo.—*adj.* Cosa restante, sobrante.
Pusat. *v.* Volver en sí del desmayo.
Puson. *s.* Monton de estiercol humano.
Putingad. *v.* Echar en cara los defectos indebidamente.
Puyit o **Puit.** *s.* Partes genitales del animal hembra. Este término lo usan para ultrajar a las mujeres.
Puyong. *v.* Atar, amarrar boca de saco-bolsa, etc.

Qu.

Quiaot. *v.* Emberrincharse, enfurruñarse, enojarse, como los niños cuando no quieren comer.
Quibuli. *adj.* De boca hundida, como viejos.—*v.* Tener la boca hundida.
Quidiun. *adj* Angosto de arriba y ancho de abajo.
Quilibut. *adv.* A la redonda; en contorno.

Quilos. *vid. sup.*—*s.* Miriapodo pequeño: es venenoso.
Quimos. *vid.* **Nĝimos.**
Quion quion. *v.* Impedir, atajar a uno el paso.
Quipat. *vid.* **Olimag.**
Quiquiro. *vid. sup.*—*s.* Cualquiera de las cuatro esquinas de las techumbres de nipa. Si ponen hierro las llaman *Cabidlao.*
Quiring quiring.—*v.* Ir al trote, corriendo.
Quirot quirot. *vid.* **Pirot.**
Quisao.—*v.* Revolver el agua, enturbiarla.
Quiuot. *vid. sup.*—*s.* Especie de abeja, aunque mucho más pequeña, de alas menores que las de mosca, y muy negras.

Ra.

Rabis. *v.* Repelar, remesar, tirar del pelo o arrancarlo. Ayao aco labti, cay rarab-san co icao. No te metas conmigo, que te arrancaré el pelo.
Ramas. *adv.* A porfía.
Rambon. *v.* Asar entre el rescoldo.
Ratic datic.—*v.* Chispear.
Rauis uis. *s.* Punta, estremidad de la hoja del coco, plátano, etc.

Ri.

Riput. *v.* Ayustar, juntar, unir bien dos piezas de madera.—Cosa ayustada, junta, unida. Cerca de cañas, etc., muy espesas o unidas.
Riuag diuag. *v.* Revolverse el estómago; sentar mal una comida.

Ro.

Rondong. *s.* Gallo de grandes zancas.
Ronos. *v.* Tener o padecer hambre por falta o carestía de comida, como cuando se ha perdido la cosecha, o no produce el camote, plátano, etc. Padecer hambre en un viaje por haberse terminado o no haber llevado comida.

Ru.

Ruga duga. *v.* Romper el día, alborear.—*s.* El alba.

Sa.

Sabac. *vid. sup.*—*v.* Llevar carga sobre la cabeza u hombros.
Sabid. *v.* Delirar, desvariar, perturbarse la razón. Nagsasabid an masaquit. Delira el enfermo.—No sentir dolor o pena por la muerte de un pariente
Sabit. *v.* Soñar a voces. Macuri caopay magsabit, cay magpapasabut san mĝa sala. Es muy peligroso soñar a voces, porque se revelan los defectos.
Sabngat. *v.* Enredarse, trabarse unas cosas con otras.
Sabo. *vid. sup.*—*v.* Entrar el pescado en el corral.
Sabonotan. *s.* Cierta clase de bejuco.
Sabuag. *vid. sup.*—*v.* Sembrar esparramando la semilla.
Sabud. *vid. sup.*—*v.* Sembrar echando la semilla en los hoyos.
Sabul sabul. *vid.* **Opong opong.**
Saclit. *vid.* **Quion quion.**
Sagadan o Sagaad. *v.* Escocer la garganta por tomar picante o medicinas.
Sagan.—Palos o cañas que ponen dentro de la embarcación.—*v.* Poner palos o cañas dentro de la embarcación.
Sagang. *vid. sup.*—*v.* Defenderse con escudo; escudarse.
Sagao. *v.* Atragantarse alguna cosa.
Sagba. *v.* Poner o meter en agua alguna cosa.
Sagbac. *v.* Pasar, atravesar por alguna parte para abreviar el camino.
Sagna. *v.* Provocar, incitar a reñir. Uaray co sala, iya aco guinsagnaan. Yo no tengo la culpa, el me provocó.
Sagpad. *v.* Abofetear. Sasagparan ca dao, cay paralibac. Por murmurador, seras abofeteado.
Sagparac. *v.* Picar las abejas. ¿Ano nĝa nahubag an baihon mo? Cay guin sagparac san mĝa potiocan, ¿Por qué tienes la cara hinchada? Por que me han picado las abejas.
Sagup. *v.* Detener al que huye, o se lo lleva la corriente.
Sahó. Exclamación que significa: A mi qué me importa: a mi qué. Ayao siton cay masisina si tatay. Na hagas eso, que se va a enfadar padre. Saho. A mi qué me importa.
Said. *v.* Apegarse, arrimarse a la pared. Napasaid aco, cay maluya an acon lauas. Me arrimo a la pared, porque estoy debil.
Salaguba. *v.* Quejarse el agraviado.
Salahid. *v.* Dar o perdonar por igual.
Salancap. *v.* Ofuscarse, cansarse la vista de tanto leer o mirar.
Salanĝat. Entremeterse, ingerirse en asuntos ajenos, meterse en lo que a uno no le importa.

Salapang. *s.* Fisga de dos dientes en forma de horca.
Salaquisac. *v.* Delirar, disparatar el borracho.
Salat. *s.* Hoz para segar.
Salauan. *v.* Temer, recelar.
Salicon con. *s.* Cuña algo larga de madera que se clava en la parte arriba de los harigues donde descansan las vigas.
Salimut. *v.* Remudar, suceder en el cargo u oficio.
Salingas. *v.* Estorbar, embarazar, impedir.
Saliyong. *s.* Embudo.
Salut. *v.* Señalar, acotar una cosa, como arbol, etc.
Sambac. *v.* Herír de cerca.
Sambao. *vid. sup.*—*v.* Pujar.
Samurio. *s.* Apio.
Samparan. *v.* Estar distraido, entretenido.
Sana sana. *vid. sup.*—*v.* Estar aplacado, apaciguado.—Aplacarse, apaciguarse.
Sangisit o **Sanao.** *s.* Fin de cosecha.
Sangual. *v.* Hablar con la boca llena. Diri ca magsasangual, cay maraut nga batasan. No hablaras con la boca llena, porque es mala costumbre.
Sanhid. *v.* Arrastrar el vestido.
Saniyo. *s.* Garras fuertes.
Sanong. *vid. sup.*—*v.* Impacientarse.
San orog. *v.* Ensalzar, engrandecer.
Sanquiri. *v.* Descubrir, desenvolver.
Sansoc.—*s.* Antorcha, hachon de brea.
Sapiri. *s.*—Patilla; porción de barba que se deja crecer a continuación del pelo de las sienes a ambos lados de la cara.
Sapotoc. *adj.* Cosa espesa, como caldo, etc.
Sapote. *v.* Pegar, dar golpes con e puño cerrado, castigar. Hacer trampas en el juego de baraja.
Saracosag. *s.* Tontería, necedad, ridiculez.—*v.* Hacer o decir tonterías, etc.
Saragunting. *s* Vigas pequeñas, quilos.
Saragpon. *v.* Taparse los oidos.
Saranggapan. *vid. sup.*—*s.* Inconstancia.
Sarapa. *s.* Pollito enfermo con las alas prematuramente largas y caidas. Dicen que se curan arrancándoles las plumas largas de las alas.
Sarapon. *s.* Pescadillos pequeños.—En algunas partes de Samar, llamar *sarapon* a una mujer, es un ultraje, pues es llamarla prostituta.
Saric.—*v.* Aspar, formar o hacer madejas de algodón.
Sarip.—*v.* Salir o venírsele a uno el agua a las narices cuando bebe.
Saruhá. *adv. tem.* Pasado mañana. San saruhá totomanon mo an acon sugo. Pasado mañana cumplirás mi orden.
Sasa. *vid. sup.*—*s.* La mitad de un carabao, cerdo, etc.
Sasag. *v.* Espantar, ahuyentar al gato.
Sasiao.—*v.* Bailar.—*s.* Baile.
Sasing. *s.* Marisco largo y blanco: se come crudo. Es muy apetecido de los aficionados a la tuba.

Si

Sipao. *v.* Acabar, terminar con todo.
Sibang. *v.* Ser de distinto parecer que otro. An iba nagcarabuyon sin buot; an iba naninibang. Unos son del mismos parecer, otros son de distinto.
Sibia. *v.* Ratear, hurtar cosas pequeñas.—*s.* Ratero.—Usura.
Sibil. *v.* Descoyuntarse los huesos.
Sibug sibug. *v.* Remar hacia atras.
Sibul. *s.* Harigue.
Sicdo. *v.* Cerner, pasar por cedazo cualquier materia pulverulenta para separar lo más menudo de lo más grueso de ella.
Sihag. *s.* Avertura, hendidura,—*v.*—Abrir, hender.
Silugan. *s.* Imprenta.
Siuag. *v.* Brillar, resplandecer los metales.
Sinangan. *s.* Arpon para cazar cerdos o coger pescado
Sinao. *vid. sup.*—*v.* Ofuscarse, deslumbrarse la vista. Sinisinauan an acon mga mata. Se ofuscan mis ojos.
Sinaua. *s.* Señal, insignia, distintivo o divisa honorífica. An acon sinaua mao an Cruz nga guindupahan ni Jesucristo. Mi divisa es la Cruz, donde fué crucificado Jesucristo.
Sincal. *v.* Oponerse, contradecir.
Singabut. *vid. sup.*—*v.* Aprovechar la ocasión.
Singil. *v.* Meter o poner un palo en la boca del animal para que no muerda.
Siplag. *v.* Ahuyentar, espantar.
Siyoc. *v.* Zumbar el abejon.

So.

Socap. *v.* Meterse la mano en el seno. Gusano que acomete al plantío del arroz.
Socmat. *v.* Echar en cara, dar en rostro a uno con sus propias faltas, decirle

lo que ha oido en contra suya. Pamati: sinosocmatan co icao, diri cay sa pagpacaalo sa imo, cundi cay hinihigugma co icao. Escucha; te echo en cara tus faltas, no para avergonzarte, sino porque te amo.

Sogmoc. *v.* Tomar parte en un asunto o cuestión.—Entremeterse donde a uno no le llaman.—Hacer lo que otros hacen. Cun baga maquimalooy ca, basi hucasan ca san imo catungdanan, maquiquimalooy naman aco, basi hucasan man aco.—Ayao cá sogmoc. Si pides que te releven del cargo, yo también pediré que me releven a mí.—No hagas lo que yo hago.

Socna. *vid. sup.*—*v.* Examinar.—*s.* Examen. Napasocna aco, ug uaray aco socnaha. Pedí que me examinaran, y no me examinaron.

Socrob. *vid.* **Saclob.**—*v.* Llevar escapulario, correa o cordon benditos.

Solinap. *v.* Nadar debajo del agua.

Solindop. *v.* Esconderse aquel a quien se busca

Solsol. *vid. sup*—*v.* Sellar, marcar, señalar los animales con un hierro candente.

Sondong. *v.* Contonearse, hacer movimientos afectados. Pavonearse. Sinosondong an dungu. Se pavonea el fatuo.

Songison. *v.* Porfiar en una cosa sin razón para ello.

Soot. *vid. sup.*—*s.* Dolor que se muda de una parte a otra.

Sopang. *s.* Joven que ha llegado a la puvertad, que ya padece menstruación.

Sopil. *v.* Replicar, contradecir.

Sorob. *vid. sup.*—*v.* Mirar fijamente.

Sorog. *v.* Burlarse, mofarse irónicamente de uno.—*s.* Burla, mofa, ironía.

Soro o Soso. *adj.* Tejido tupido: costura de puntadas muy menudas.

Su.

Sudhi. *v.* Menospreciar, despreciar.

Sud-it. *v.* Mofarse, burlarse de una persona.

Sudiot. v. Importunar, molestar, ser impertinente.

Sulambao. *s.* Red para pescar camarones y peces pequeños, empujándola hacia adelante, donde hay poca agua.—*v.* Pescar con lo dicho.

Sulit. *vid. sup.*—*s.* Aniversario, cumpleaños. Sulit niyan san camatay san acon amay. Hoy es el aniversario de la muerte de mi padre.

Sumical. *v.* Socavar, escarvar por debajo en torno de una cosa, dejándola en falso—*adj.* Socavado.

Sunat. *s.* Obispo.—Nota. Dudo mucho de la acertada aplicación de este término, porque no es posible que el idioma o dialecto visayo tuviera palabras para significar cosas que no conocían los indígenas, ni, por consiguiente, sabían lo que eran. Antes del Catolicismo en Filipinas no había Obispos ¿cómo, pues, podía existir tal calificativo? O es que se daban palabras sin ideas? *Sunat* podrá significar una autoridad indígena, que no sé cual sea, pero Obispo... lo repito, lo dudo mucho.

Sumpo. *v.* Disputar, altercar.

Sumpungay, *s.* Certamen, desafío o pelea entre dos o más personas.—Acto literario.

Sungap. *v.* Escaparse el pescado.

Sungat. *v.* Acelerarse, precipitarse.—Irritarse.

Sungait. *v.* Altercar, porfiar.

Sungbol. *s.* Cataviento hecho de plumas.

Sungil. *vid. sup.*—*v.* Amordazar, poner mordaza a los animales.—*s.* Mordaza. Sungila mo an imo ayan basi diri matocob. Pon mordaza a tu perro para que no muerda.

Sumpit. *vid. sup.*—*v.* Tirar al blanco.

Supil. *vid. sup.*—*v.* Maltratar. *adj.* Descortes, descomedido.

Suplico. *v.* (Sta. Margarita) Altercar, disputar, reñir de palabra. Nagsuplico cami ug an acon asaua. Hemos reñido yo y mi marido, o mi mujer.

Supo. *vid. sup. v.* Parecerse física o moralmente a sus padres o parientes. Calaen san mga batasan sini nga bata: diri siya nagsusupo sa mga caganac niya. Qué distintas son las costumbres de este muchacho; no se parece a sus padres.

Suri. *vid. sup.*—*v.* Contradecir, resistir los mandatos de los padres, superiores, etc.

Susog. - *s.* Viga, madero largo y grueso de los que se destinan a formar techos de edificios, etc.

Suyot. *v.* Beber de bruces en fuentes, arroyos o ríos.

Ta.

Tabag. *v.* Huir, escapaser la mujer;. marcharse, irse la novia con el novio. Raptar el hombre a la mujer, el novio

a la novia.—*s*. Rapto. Diri tatabagan an babaye, cun diri siya mapatabag. No será raptada la mujer, sino se deja raptar.

Taban. *vid. sup.—v.* Embargar los bienes. Çay damo an iya mga utang ug nadiri magbayad, guintabanan siya san iya mga manggad. Porque debe mucho, y no quiere pagar, le embargaron sus bienes.

Tabao. *s*. Balsa pequeña de la cual pende un anzuelo grande con cebo para coger tiburones. Ponenla mar adentro, y se la distingue a lo lejos por una banderita u hojas de arbol izadas en la misma balsa.

Tabuluran. *s*. Loma o montecillo.

Tabun. *v*. Arroparse, cubrirse para no sentir frío.

Tacmul. *v*. Hacer gestos con el rostro, o mordiéndose el labio inferior.

Tacon. *v*. Ser una cosa justa en la medida. *adj*. Cosa exacta, justa.

Tacotap. *v*. Esparramar la maleza seca para quemarla.

Tagbalayon. *v*. Hacerse el valiente en su propia casa.—*adj*. Persona medrosa, cobarde, que sólo muestra valentía en su casa.

Taghay.—*v*. Respirar con dificultad.

Tagho. *v*. Jugar a los pares y nones. Ayao quita pagsugal sa baraha, cay güindid-an san ba'aud, maopay pagtagho quita. No juguemos a la baraja, que esta prohibido por la ley; mejor es que juguemos a los pares y nones.

Tagobtob. *vid. sup.* **Tagoctoc.**

Tagub. *v*. Hallar lo escondido. An salapí nga tinago ni Claren guintagub ni Torio. El dinero escondido por Clarencio, fué hallado por Victorio.

Tagu-ba. *Mod:* que equivale a "No lo ocultaré: ya lo diré. ¿Porqué ocultarlo? porqué callarlo? Cuñ baga mayada ca iba nga igsusumat, sumati aco.—Tagu-ba. Si tienen algo más que decir, dímelo.—Ya te lo diré.

Tagui. *v*. Mondar caña dulce.

Tagundiri.—*v*. Reprobar, condenar una cosa.

Tagusia. *v*. Prendarse, complacerse, deleitarse en alguna obra.—*s*.—Gusto, satisfacción, complacencia que se siente por la perfeccion de una obra. Camalabiao nga tauo, nagtatagusia siya sa iya lugaringon nga buhat. Qué hombre más vanidoso, se complace en su propia obra.

Tagya.—*v*. Confiar en alguien.—*s*. Confianza. Cairo mo; nagtatagya sa imo mga sangcay, napapabua ca sa imo ngahao. Pobre de tí; confías en tus amigos, te engañas a tí mismo.

Taho. *v*. Interpretar.

Talabcab. *vid. sup.* **Talabcad.**

Talad tagad. *adj*. Cosa desigual, con altos y bajos.

Talangitag. *s*. Compas, instrumento para trazar círculos, medir y dividir longitudes, etc. etc.

Tala tala. *v*. Temblar, dar diente con diente el enfermo.

Talha. *v*. Enternecerse, apiadarse, compadecerse.

Talibis. *s*. Punta aguda.—*v*. Hacer o sacar punta aguda.

Talinsagon. *adj*. Rojo, encarnado.

Talipon. *v*. Encogerse la lengua y el miembro viril.

Talmon. *v*. Atollarse, atascarse.

Taló. *vid. sup.—v*. Sacar una cosa de donde esta metida: desenvainar.

Talo. *vid. sup.—v*. Violar a una mujer.

Talis. *s*. Caña o bejuco que amarrado con otros iguales forman el lienzo de un corral de pesca.

Talubid. *s*. Postilla de llaga o costra.

Talud. *vid. sup.—v*. Hincharse el vientre.

Talulud. *vid.* **Luid.**

Taluntagon. *vid. sup.—v*. Entretener el tiempo.

Tamalasan.—*s*. Broza, maleza, matorral.

Tambungas.—*s*. Rostro hermoso; bien formando.

Tamhan.—*v*. Comprar o vender en el mercado.

Tamhanan.—*s*. Mercado; lugar donde se venden comestibles, etc.

Tamiloc. *s*. Gusano de grandes dimensiones que se creía dentro de la madera que está en agua. Algunos los comen crudos, y dicen, que son muy sabrosos al paladar y frescos al estómago. Dicen tambien, que son un remedio eficaz contra la disentería

Tam-la. *v*. Hablar deshonestamente.

Tamoso.—*vid. sup.*—*s*. Cangrejo de tierra próxima al mar; es parecido al escorpion. Vive a bastante profundidad, y sale a la superficie durante el baguio, y al día siguiente.

Tamuc.—*v*. Irle a uno a la mano; aconsejarle que no haga o diga una cosa.

Tandang.—*s*. Intemperie; a la intempe-

rie; a cielo descubierto, sin techo ni refugio alguno.
Tandug.—*s.* Señal o prenda de futuro matrimonio.
Tanggoan.—*s.* Colodrillo, parte posterior de la cabeza; nuca.
Tañgutañgu.—*v.* Inclinar la cabeza; dar cabezadas; irse cayendo.
Tañgub.—*s.* Hoyo, cueva honda y oscura.
Tanquig. *vid. sup.*—*s.* Especie de culebra que se cría en agua salada: no se come.
Tapas. *vid. sup.*—*v.* Desbaratar, descomponer una cosa,
Tapiahan.—*s.* Rompeolas; lugar donde rompen las olas.
Tapon. *adj.* Extraño, advenedizo.
Tapotap. *vid.* **Tacotap.**
Tapsi. *vid. sup.*—Injuriar.
Taquian o Taquinhud.—*v.* Cojear.
Taquipos.—*s.* Resto de deuda; lo que aun queda por pagar.
Tarabac.—*v.* Blasfemar, injuriar.
Tarahap. *v.* Descaminarse, extraviarse, perderse.
Tarahuyao.—*v.* Reir y hablar como los borrachos.
Tarap.—*s.* Cualquiera de las monedas o caracoles que usan en el juego de la tanga.
Tarapoc.—*s.* Racha, bocanada de viento.
Taribis.—*s.* Punta aguda, fina.
Taring.—*adj.* Cosa sucia, asquerosa, repugnante.
Taringon. *vid.* **Taring.**
Tarotho o Taroto. *v.* Desestimar, desdeñar; burlarse, mofarse de uno.
Tarung.—*s.* Asco, repugnancia de una cosa,—*v.* Dar o causar asco o repugnacia una cosa.
Tasipan o Tacdipan. *v.* Hacer una cortadura en un arbol para ver si está en sazón su madera.
Tauan. *adj.* Excelso, sublime.—*v.* Ser lo dicho.
Tayatay. *s.* Herrumbre, orin de hierro.
Tagum. *vid. sup.*—*s.* Erizo de mar.

Ti

Ticlo. *v.* Coger, agarrar, echarle a uno las manos al cuello con el fin de hacerle daño, o de estrangularlo. Ginticlo aco ni Juan, cay uaray co botese si Antonio. Juan me echó las manos al cuello, porque no dí mi voto a Antonio.
Ticol. *s.* Hoja de bejuco.
Ticolon. *s.* Molleja, estómago de las aves.
Tictic. *vid. sup.*—*s.* Espía, policía secreta.
Tictin. *s.* Brujo fantasma
Tidlon. *vid.* **Olhos.**
Tighung. *vid. sup.*—*v.* Mezclar licores.
Tigoalus.—*v.* Hacer gestos; bailar haciendo gestos.
Tigul. *adj.* Inmóvil, firme, quieto.
Tigum. *v.* Vender al fiado con la condición estricta de pagar en viernes, por ejemplo, si la venta se verificó también en viernes. Pasado el día tasado para el pago, si éste no se efectua, se recarga la deuda á voluntad de los contratantes.
Tilati. *vid.* **Tictic.**
Timparas. *v.* Bracear como el caballo cuando nada.
Tinatas. *s.* Redaño, entresijo.
Tinglub. *s.* Profundidad.—Postema, tumor que se forma debajo de las uñas.
Tingting. *vid. sup.*—*v.* Reñir los animales.
Tinhang. *v.* Hender, partir.
Tipig. *vid. sup.*—*v.* Depositar, dejar en prenda, empeñar. Bisan an bado titipigan niya, cun cuaray salapi nga igsusugal. Empeñará hasta la camisa, sino tiene dinero con qué jugar.
Tipo. *s.* Las primeras hojas grandes del tabaco.
Tipuas. *v.* Acabar, terminar o concluir alguna cosa.
Tiput. *v.* Economizar, evitar gastos.
Tirlis o Tirlus. *s.* Lanceta para sangrar.—*v.* Sangrar.
Titiroc. (De Tiroc.) *s.* Junta, reunión asamblea, congreso.
Tiuas. *v.* Despojar, robar.
Tiun. *vid. sup.*—*v.* Sellar con un hierro candente. Guintiunan si Calvino, cay ora ora in camaquimalauay sa lauas. Calvino fué sellado con un hierro candente por su demasiada inmoralidad.

To.

Tocsoy o Togsoy. *adj.* Cosa yerta, rígida.—*v.* Estar yerta o rígida una cosa.
Togón.—*adj.* Raquítico, que no crece, que crece poco.
Tois. *vid. sup.*—*v.* Hacer añicos. Serrar, cortar una madera ó una pieza de tela separandose de la linea trazada.
Tonong. *vid. sup.*—*v.* Escarnecer.
Topac. *v.* Corregir.
Toris. *s.* Una de las partes componentes

del corral de pesca; la más próxima a tierra, cuyo tejido es más ralo.

Totos. *vid. sup.—v.* Faltar las fuerzas, desfallecer. ¡Abaa dao Guinoo! natotos aco san cabido. ¡Ay Señor! desfallezco de tristeza.

Tu.

Tuad. *s.* Caracol pequeño de mar: se come.

Tubao. *adj.* Flojo, cobarde.—*v.* Ser lo dicho.

Tudlis. *vid. sup.—s.* Lanceta.

Tugub. *v.* Infundir miedo, temor, espanto. An acon lugaringon nĝa mĝa sala, Dios co, amo an iquinatugub sa acon. Mis propias culpas, Dios mio, son las que me infunden espanto.

Tuhao. *v* Imputar un delito a uno.

Tulaba. *adj.* Baldio, ocioso.

Tulabhoc. *s.* Cinta o cordon del pelo.

Tulagpo. *v.* Encogerse de miedo.

Tulya. *v.* Darlo todo sin reserva.

Tumao. *v.* Ennoblecer, honrar a una persona

Tumbao. *v.* Sobrecargar, poner algo sobre la carga.

Tumbay. *s.* Hilera de personas o cosas.

Tuncub. *v.* Roer la polilla la ropa, papel, etc.

Tunĝul. *v.* Sostener en la mano.

Turab. *v.* Chismear, andar con chismes y cuentos.

Turaban. *adj.* Chismoso. Pinangangauat san mĝa magcauat an bulauan; cundi an pagcadaet san cadam-an pinangangauat san mĝa turaban. Los ladrones roban el oro, los chismosos, la paz de la sociedad.

Tusoag. *v.* Andar de cabeza.

Turus. *s.* Humanum semem. *v.* Effundere semem.

Tutuol. *s.* Hojas de palauan cocidas o asadas que se usan en lugar de papel de fumar.

Ua.

Uac-uac. *s.* Ave nocturna; especie de lechuza: la consideran como un ave fantasma o de mal agüero.

Uacay. s. Baba de la araña.—*v.* Babear la araña

Ualas ualas. *v. vid.* **Uaras uaras.**

Ualo ualo *s.* Especie de culebra ponzoñosa que vive en el agua, sin escamas; tiene el vientre blanco, y negro el lomo.

Uaras. *v.* Repartir una cosa.

Uaras uaras. *v* Mover los brazos; accionar con violencia, como predicando, riñendo, etc.

Uasang. *v.* Descuartizar, dividir un cuerpo en cuartos.

Ub.

Ubong. *s.* Viga, madero largo y grueso.

Ud.

Udlut. *s.* Cogollo de las plantas.

Udpung. *vid. sup.* s. Cuerpo del arbol que tiene cortada la guía.

Ug.

Ugay. *v.* Dotar, dar dote, a la novia *s.* Dote.

Ugdo. *adj.* Cosa colmada, sobrante.

Uh.

Uhud. *adj.* Desasosegado, intranquilo—*v.* Estar desasosegado, intranquilo.

Ui.

Uitauit. *s.* Casa, hacienda separada, aislada de las demás.

Uituit. *vid. sup.* Moverse lo que se cuece.

Ul.

Ulangbud. *v* Animarse, esforzarse.

Ulaniban. *s.* Tortuga, cuya concha, formada de capas superpuestas, es flexible, veteada y algo trasparente. Es la que se llama carey, bastante estimado.

Ulit. *s.* Golosina.

Ulog. *v.* Mover la cola el perro. Cimbrearse una cosa.

Ulos ulos. *adv.* Ciertamente; por cierto.

Um.

Umo. *s.* Escremento de las abejas.

Umpauac. *vid. sup.—v.* Caerse el que corre; estrellarse. Ayao ca dalagan, cay maumpauac ca. No corras, que te vas a estrellar.

Un.

Unas. *s.* Penca seca del abacá.

Unáy. *v.* Suicidarse con arma blanca; inferirse heridas.

Unĝon. *v.* Principiar y no terminar.

Unlat. *v.* Izar.

Uo.

Uot. *vid. sup.—s.* Crisalida de mosquito.

Ur.

Uruyog. Bombolearse: oscilar alguna cosa.

Ut.

Utayon. *s.* Hoja seca del plátano.

Ya.

Yagut. *v.* Atufarse, incomodarse, enfadarse. Mayagut ca, diri ca mayagut, uaray sapayan sa acon. Si te enfadas, como sino te enfadas, me tiene sin cuidado.

Yamos. *v.* Enfadarse, molestarse por no ser obedecido. Maltratar de palabra.

Yault. *v.* Charlar, hablar mucho.

Yo.

Yoog. *vid. snp. s.* Fruta cogida antes de estar en sazon, que, cuando madura, queda dura por dentro y desabrida.—*v.* Estar o quedar la fruta en dicho estado.

Yu.

Yumag. *adj.* Negligente, perezoso.

N
Bl
Ur
Ric

AL
•
(
•
b
•
R
c

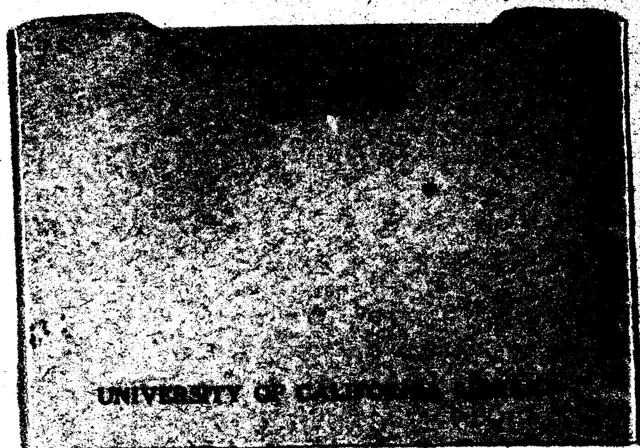
U

S

NE

U. C. BERKELEY

12,000 (11/95)

UNIVERSITY OF

